PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA ; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 109 VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. QUÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXVII.

THEODORUS BALSAMON.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

C 1865

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII. ANNUS [illegible].

ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΘΕΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

THEODORI BALSAMONIS

PATRIARCHÆ THEOPOLIS MAGNÆ ANTIOCHIÆ

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA,

CANONICA, JURIDICA, DOGMATICA.

ACCEDUNT

JOANNIS ZONARÆ ET ARISTENI

COMMENTARIA IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM ET IN EPISTOLAS CANONICAS SS. PATRUM.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIMUS.

VENEUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1865

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII; ANNUS 1206.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXVII CONTINENTUR.

THEODORUS BALSAMON.

* Textum contulimus cum editione Atheniensi anni 1855.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

NOTITIA

EX BIBLIOTHECA GRÆCA JOAN. ALB. FABRICII

(Ed. Harles, tom. X, pag. 573.)

Theodorus Balsamon, a Georgio (*a*) et Michaele (*b*) Balsamone distinguendus in Ecclesia patria CPolitana varias dignitates (*c*) obiit, patriarchatus quoque Antiocheni titulo atque insignibus decoratus, licet Antiochia in Latinorum fuisset potestate jam ab an. 1100 (*d*), et verus patriarcha Antiochenus tunc esset Amatricus. V. Nic. Comneni *Prænot. mystagog.* p. 181. Etiam spes illi ab imp. Isaacio Angelo Comneno (*e*) facta est, quod an. C. 1191, Nicetæ Muntani in patriarchatu CPolitano esset successurus, modo ipse, utpote legum et canonum peritissimus (*f*), demonstraret translationem episcoporum de sede una in aliam iisdem neutiquam repugnare. [Quod cum demonstrasset, translationisque jus imperatoriis etiam litteris confirmatum esset: non tamen Antiochenus Balsamon, sed Dositheus Hierosolymitanus translatus, ad Constantinopolitanam sedem, et ad patriarchatum hunc evectus fuit (*g*). Maxima tamen haud dubie Theodori Balsamonis est gloria, quod consiliis et scriptis promeruit, ut unus omnium sua ætate juris omnis, ecclesiastici maxime, consultissimus haberetur, ἀνὴρ ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας νομοτριβής (*h*), sive, ut Joannis Citri episcopi (*i*) verbis dicam, τρίβων ἐς ἀκριβὲς τῶν νομικῶν καὶ κανονικῶν νομοθετημάτων, καὶ παρὰ πᾶσιν ἐν τούτοις περιᾳδόμενος, *accurate percallens leges civiles et canonicas constitutiones, et hoc nomine omnium ore decantatissimus.* Philotheo patriarchæ CPol., in Refutatione scriptorum ab Harmenopulo anathematismorum (*j*) Σοφὸς νομοφύλαξ ὁ ἐν νόμοις τε καὶ κανόσι πολυμαθέστατος καὶ σοφώτατος. *Eruditus nomophylax et in legibus ac canonibus summe instructissimus et sapientissimus.* Vixisse adhuc, et ad Marci patriarchæ Alexandrini quæstiones (*k*) respondisse traditur an. C. 1203, paulo ante scilicet, quam CPolis a Latinis caperetur; sed Allatius (*l*) quidem numerum illum non dubitat corruptum esse, ut sane est necesse, cum Georgius, cujus patriarchæ tempore Marcus Alex. Balsamonem consuluisse eodem loco traditur, jam diem obierit an. 1198 (*m*). Idem Allatius non uno in loco (*n*) in Balsamonem, ut Latinæ Ecclesiæ infamatorem et schismatis Græcorum defensorem fervidum, acriter, ut solet, Baronii exemplo invehitur. Atque Nicol. Comnenus in *Prænot. mystagog.*, p. 190 seq., gravissima illi tribuit mendacia; et pag. 349, mendacissimum canonum corruptorem appellat.

(*a*) Georgii Balsamonis, Græci, qui in cardinalis Salviati familia vixit, carmina et soluta oratione quædam exstare, scripsit Lilius Gyraldus, de poetis sui temporis, dialogo II. Salviatus ille obiit Ravennæ, an. 1553. Ex scriptis hujus Balsamonis nec ego quidquam vidi, nec a Gyraldo, aut Diatriba de Georgiis, p. 383; ab Allatio quidquam commemoratur.

(*b*) Michael Balsamo Magnæ Eccles. CPol. chartophylax (scevophylax) et archidiaconus, synodo Florentinæ an. C. 1438 subscripsit, sed invitus, ut ipse postea professus est in *Anaphora cleri CPolitani*, quam reversus CPolim composuit, et ex qua loca affert Allatius, *De consensu utriusque Ecclesiæ*, III, 2 et 3. (Anaphoræ III, c. 5. citat Nicol. Comnen. p. 143. *Prænott. mystagogicar*, et p. 181, ait, duas se hujus Balsamonis epp. habere, cujus argumenta exponit, et duas anaphoras.) Inter alia ap. Allat. pag. 922, legas; Balsamonem hunc conquerentem minas contra Græcos præsentes jactatas pontificis, ἀπαλὴν μονονουχὶ διαῤῥήδην βοῶσαν, *aut una cum papa sentirent, sicque largissimis donis, gratiis ac dignitatibus cumulati in patriam redirent: aut fame et siti confecti exsiccatique postmodum occultæ neci addicerentur:* Πεινῇ καὶ δίψῃ πρότερον ταριχευθέντας ὕστερον ἀφανεῖ θανάτῳ παραπεμφθῆναι ἡμᾶς. Alius quoque fuit Balsamon Thessalonicensis, clarus circa an. 1350, cujus epistolam ad Nicephorum Gregoram edidit Græce et Latine Joan. Boivinus ante tom. I. *Hist. Byz.* Gregoræ Paris. 1702, fol. Omitto Petr. Balsam. martyrem, de quo Bolland. 3 Januar. tom. q. p. 128 sq.

(*c*) Diaconi Magnæ Ecclesiæ CPol. nomophylacis, chartophylacis sive sigilli patriarchalis et archivi custodis, et præpositi ædis S. Mariæ ad Blachernas. Vide Guil. Beveregium, Prolegom. ad tom. I Synodici.

(*d*) Baron. ad an. 1100. num. 9.

(*e*) Nicetas Choniates in Isaacio Angelo, lib. II, c. 4, pag. 440.

(*f*) Ὡς νόμους καὶ κανόνας ἀκριβωσάμενος. id.

(*g*) Καὶ ὁ μὲν Ἀντιοχείας πάλιν Ἀντιοχείας ἰώμενος, καὶ ὁ Δοσίθεος ἀπὸ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θώκου εἰς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγόμενος. idem.

(*h*) Nicetas l. c.

(*i*) Responsis ad interrogationes Constantini Cabasilæ Dyrrachii archiep. quas, Balsamone jam defuncto, scripsit, libro V *Juris Græco-Rom.* pag. 333. Quanquam, non in omnibus tuto sequendas Balsamonis sententias, libere ibidem Joannes profitetur.

(*j*) Id. lib. IV, p. 238.

(*k*) Lib. V, Juris Græco-Rom. p. 362.

(*l*) Lib. II, *De consensu utriusque Eccles.* c. 13, § 4. Idem monuit Beveregius, in Prolegom. ad tom. I magni synodici, p. XI.

(*m*) Vide volum. VI, hujus bibl. pag. 736. [in ed. vet. sed in nova edit. illum Conspectum chronol. hist. CPolitanæ omisi. V. notam ad vol. VIII, pag. 101 sq. Harl.] Male ad an. 1430 refertur a Gabriele Severo, ap. Nic. Comnenum, pag. 178. Nam is alius est, Junior Michael Balsamon, de quo paulo ante dixi. (Fabr.) Vid, infra, vol. XI, p. 47, ed. vet. (Harl.)

(*n*) *De consensu utriusque Eccles.* p. 705; *De interstitiis ordinum apud Græcos*, p. 128 seq.

Septuaginta circiter annis post Joan. Zonaram canonibus ecclesiasticis illustrandis animum appulit Balsamon, qui passim libenter ejus verbis et sententiis (*o*) utitur, et semel laudat etiam de nomine, in scholiis ad Epistolam canonicam S. Athanasii, tom. II Synodici Beveregiani, pag. 37 : Ὑπερφυέστατος ἐκεῖνος Ζωναρᾶς σοφῶς καὶ ὑπερδεξίως καὶ ὡς οὐκ ἄν τις κρειττόνως ἡρμήνευσε. Unde falluntur, qui cum Natali Alexandro (*p*), Balsamonem ante Zonaræ tempora floruisse, verisimilius putant ; atque si ætatis rationem quæ ipsi probe erat cognita, habere voluisset Beveregius, Zonaræ scholia Balsamonianis, ut fit in ms. Basil. non hæc illis in præclaro illo suo synodico præmisisset. Sed auctoritati et eruditioni Balsamonis primum locum concedere maluit. Itaque idem Balsamoni et Zonaræ scholiis subjecit scholia Alexii Aristeni, magni œconomi, licet et ille (post Zonaram quidem, sed) ante Balsamonem circ. an. Ch. 1150, scripserit, et ab eo laudetur ad can. 6 apostolicum et ad Trullanum xxxvii. Zonara etiam antiquiorem facit Allatius, *De consensu*, etc., pag. 419, Ab eodem, p. 491, ante Aristenum. Zonaram et Balsamonem epitomator canonum satis antiquus Græcus citatur. Idem, p. 354, ait ex Alexio sua hausisse Balsamonem. (Fabr.) De nostro Theodoro, viro juris ecclesiastici consultissimo, confer. Gerh. von Mastricht, *Hist. juris eccles.* n. 339 sqq. p. 377, G. Cave, *Hist. litter. SS. Eccles.* tom. II, pag. 246. — Ell. du Pin, *Nouv. bibl.* tom. IX, p. 204, f. vol. X, p. 191; C. Oudin. *Comm. de SS. Eccles.* tom. II, p. 1606, sqq. (qui, nulla vero reddita ratione, nulloque adducto teste, Theodorum pronuntiat mortuum esse provectæ ætatis, a. Ch. 1214, cum titulum patriarchalis Ecclesiæ Antiochenæ per annos 28 tenuisset); Joan. Fabricii *Hist. bibl. Fabric.* in parte ii, pag. 337 seq., ubi a pag. 335 Synodicon, sive Pandectas canonum ss. apostolorum ab Ecclesia receptorum, etc., per Guil. Beveregium Oxon. 1672, fol. tom. II recenset; et pag. 337, de Theodoro Balsamone agit; ac pag. 338, alios de nostro laudat; Hamberger. in *Zuverläss. Nachr.* part. iv. pag. 290-294, qui alios, annum mortis Theodori vel 1180, vel 1203, vel 1214, designantes refutat : nec tamen certi aliquid definire conatur, sed tantummodo, ipsum adhuc post an. 1192 in vivis fuisse, declarat; Christn. Godofr. Hoffmann, in Historia juris Romano-Justinianei, part. i, lib. iii, cap. 6, § 6 et 7, pag. 715 716. sqq.; — Joan. Aug. Bach., in *Historia jurisprudentiæ Romanæ*, lib. iv, cap. 2, § 14, pag. 654 seq. edit. 5 Aug. Cornel. Stockmann. Lips. 1796, 8; — Saxium, in *Onomast. litterar.* part. ii, pag. 266 seq., qui nostrum circa an. 1179 maxime floruisse, scribit, et præter alios, quos citat, Pagii *Critic. Baron.* an. 1179, XXI, laudat. (Harl.)

Theodori Balsamonis scripta.

I. *Scholia in Canones* conciliorum Patrumque, et hisce præmissum Photii patriarchæ *Nomocanonem*, sive legum imperatoriarum et ecclesiasticorum canonum concordiam. Hoc præcipuum opus, jussu imperatoris Manuelis Comneni, qui an. 1180 obiit et patriarchæ CPol. Michaelis Anchiali, an. 1177 defuncti susceptum a Balsamone adhuc diacono, quod patriarcha jam Antiochenus ad umbilicum perduxit et Georgio Xiphilino (ab an. 1192) patriarchæ CPol. dedicavit. Totum primus Latine ex Joan. Tillii codice versum edidit Gentianus Hervetus, Paris. 1561, fol. Græce et Latine cum Herveti versione Fronto Ducæus, ibid., 1620, fol. Integriore codice in *Nomocanone* usus est Henricus Agylæus, cum cujus versione (eam an. 1562, fol. Basileæ excuderat Oporinus) emendata hinc inde ac suppleta *Nomocanonem* Photii, Balsamonis scholiis illustratum, Græce ex cod. bibl. Palatinæ vulgavit Henricus Justellus Paris. 1615, 4; atque secundis curis collata editione anni 1620, et Mazariniano codice, nec non Photii præfatione ex ms. bibl. Bodlei. præmissa, Paris. 1661 fol. in bibliothecæ Canonicæ tomo secundo p. 785. Scholia vero in canones conciliorum ac Patrum longe integriora ex codicibus Bodleiano, Ætonensi et Basileensi Amerbachiano habemus Græce et Latine vulgata in laudato Guil. Beveregii synodico Oxon. 1672 fol. duobus volum. una cum scholiis Joan. Zonaræ et Alexii Aristeni in eosdem canones et Matthæi Blastaris Syntagmate canonum legum alphabetico. De codice insigni Cæsareo hujus operis vide Lambecium VI, pag. 51 seq.; Fabr. s. p. iii. sqq. n. 1, cum Photii *Nomocanone*, ed. Kollar. (ubi Lambec. comprobat judicium Phil. Labbei, in tomo II. Dissert. *de script. ecclesiasticis*, p. 396 sq. latum, Theodorum Balsamonem, Romanæ Eccl. hostem, in suis Commentariis multa effutiisse in defensionem falsorum quorumdam canonum.) In eod. vol. p. 114, eodemque cod. 15, n. 2, sunt canones sanctorum apostolorum, variorumque conciliorum generalium et provincialium, ut et diversorum vett. Patrum epistolæ canonicæ, cum Theodori Balsamonis Commentariis amplissimis, ubi Lambec. adnotat, omnia quidem edita esse in ed. Paris. 1620, fol. pag. 233-1088; beneficio tamen illius cod. Vindobon. posse multis locis emendari ac suppleri. — In cod. 256, n. 7, sunt canones quidam sanctorum apostolorum, cum expositione Theodori Balsam. V. Lambec. V, p. 363, qui in vol. III, pag. 76, interpretatur Theod. Balsam. locum in explicatione decimi septimi canonis concilii Laodiceni. — In cod. Escorial. Balsam. s. Expositio in Photii *Nomocan.* et reliqua, teste Plaero in *Itiner. per Hispan.* pag. 191. — In cod. Barocc. 194, Photii Canones cum Comment. Balsamonis, et Balsamon in canones apostolorum. — In cod. Barocc. 205 iidem libri, atque canones et epistolæ canonicæ

(*o*) Corrector et plagiarius Zonaræ dicitur Balsamon a Nortono Knatchbull in notis ad Act. xiv, 23. Confer Allatium, *De consensu*, etc., pag. 475; et W. E. Tentzelii Dissert. *de duplici baptismo Constantini Magni*, § 16.

(*p*) Natalis Alex. Hist. Eccles. sæc. XI et XII, p. 517, 6a edit. in fol. : « Balsamonem ex Zonara mutuatum, falso conjicere videntur eruditi viri : imo potius hunc ex Balsamone hausisse duxerim, quem ante ipsum floruisse verisimilius est. »

cum Comm. Balsamonis. — In cod. 30, Jamesii, Excerpta ex canon. et Commentar. Balsamonis V. Cat. codd. Angliæ, I, pag. 263. In eod. catal. tom. II, n. 1836, in cod. canonum collegii Etonensis, qui continet præfat. Theod. Balsamonis, *Nomocanon* Photii cum comment. Balsamonis; quæstiones quorumdam monachorum et responsa, canones apostolorum Nicæn. CPolit. Ephesin. Chalced. cum Comment. Theod. Balsamonis. — Ibid. synodum Carthag. præsidente sancto Cypriano cum Comm. Balsam. etc. — Ibid. n. 3439, in cod. Norfolc. 540, Concilia, cum Expositione Balsamonis et Zonaræ. — Ibid. n. 5905, in Thom. Gale, cod. 71 Canones sanctorum apostolorum et conciliorum, in catologo plene indicatorum; item Petri, archiepiscopi Alexandrini Epistola cum scholiis Balsamonis, et alia, quæ omnia in multis locis esse impressis libris auctiora, adnotat confector catalogi. — Dublini (secundum eumdem catalog. vol. II, p. II, pag. 231, n. 277) in collegii S. Trinitat. cod. 137, n. 11 sqq. epistola Tarasii CP. ad Adrian. papam f. 66, ap. Balsam. p. 1083, cum notis; Synodus I sub Photio, f. 68 b. Balsam. p. 519 c. not. sed imperfectis; synodus II sub Photio f. 71 c. not. ap. Balsam. p. 583; Dionysii Alex. ad Basilid. Epistola f. 72, apud Balsamon. p. 879; S. Petri, Alex. martyris canones, qui feruntur in sermone de pœnitentia, f. 78 b. Balsamon. 887 (q) caret uno f. inter 78 et 79, etiam in fine; Athanasii Alex. epistola ἑορταστικὴ 39, fol. 84, caret initio, et incipit p. 922, ap. Balsamonem; tres S. Basilii Epistolæ canonicæ, etiam ap. Balsamon. Sed apud hunc non exstat Præfatio Epistolæ tertiæ; Basilii epistola ad Amphilochium, aliter inscripta, ac ap. Balsamon. f. 104, et multa alia quæ in Cat. indicantur. — Florent.! in cod. Medic. Laurent. 2, Collectio sacrorum canonum cum Expositione Zonaræ, Balsamonis et anonymi, quam collectionem iu illo cod. fusius recenset et plura de singulis partibus refert Bandin. in Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 1-11. — Haud pauca Balsamonis ib. in cod. 40 continente canones ecclesiasticos diversorum. V. Bandin. I, c. pag. 70 sqq. qui, ut de superiore cod. notaverat, etiam ubi singula sint edita aliaque animadvertit. P. 78 sq. primus ex illo cod. Gr. evulgavit Joannis patriarchæ CPolit. Synodicam dijudicationem f. Constitutionem de rebus, quæ ad monasteria pertinent, etc. Pag. 81, ex cod. 2, n. 100 Gr. publicavit Balsamonis epilogum in *Nomocanonem*, versibus iambis, qui deest in Beveregii *Pandectis canonum* et in *Justelli Bibl. juris canonici veteris*. — In cod. 2 (V. Bandin. I, pag. 11, n. 101) est etiam Balsamonis de ordine tenendo in sedibus a metropolitanis et archiepiscopis, secundum eorum descriptionem, quæ est in chartophylacio; exstat quidem in Leunclavio lib. III, pag. 243, sed auctoris nomen non præ se fert. — Taurini in cod. 105 est amplissima sacrorum conciliorum generalium et particularium, nec non epistolarum canonicarum Collectio, addito Balsamonis Commentario; ib. in cod. 219, Theod. Balsam. Commentaria in *Nomocanonem* Photii, nec non apostolicos et conciliorum generalium ac provincialium Canones et SS. Patrum Epistolas canonicas. Præit rerum Index, ad cujus calcem leguntur versus heroici ejusdem Balsamonis. V. Cat. codd. Gr. Taur. pag. 194-212, et pag. 310. — Venet. in bibl. Marc. codd. 168 et 169, canonum Collectio cum Scholiis Theod. Balsamonis. V. Recensionem in Cat. codd. Gr. pag. 95-98. Curatiorem tamen in c. Morelli bibl. mst. Gr. et Lat. I, pag. 96 sq. — Paris. Balsam. Scholia in canones conciliorum et in Photii *Nomocan.* in codd. 1318, n. 1, 3-39; et n. 40, Balsam. epilogus, versibus iambicis (1329-1331), in quo etiam plurima sunt, quæ Fabric. sect. II, III et IV, recensuit in cod. 1319, n. 2, Zonaræ et Balsamonis Commentar. in SS. Patrum Epistolas canonicas; — In cod. Coisliniano 39 Zonaræ et Balsamonis canones, et alia quæ magna ex parte cusa non esse, testatur Montfauc. in bibl. Coislin. p. 113 sq. Venet. in cod. Naniano, 133 *Nomocanon*. a Joan. Trulino Cretensi, ex testimoniis sacræ Scripturæ, Patrum, conciliorum, legum civilium, Novellarum, nomocanonis Photii. Balsamonis aliorumque contextus. Plura vero de eo in Cat. codd. Gr. Nan. p. 428. — Præterea notandum est, priorem Photii *Nomocanonis* edit. cum Comment. Theod. Balsamonis in-4, non ab Henrico Justello, sed ab ejus patre, Christophoro Justello, esse curatam, contra alteram ed. multo auctiorem, sive *Bibliothecam juris canonici veteris*, in duos tomos distributam. etc. Lutetiæ Paris., 1661 in fol. editam esse ab ejus filio Henrico Justello. Nam inscriptionis altera pars id diserte declarat: « Alter vero (tomus) insigniores juris canonici veteres collectiones Græcos exhibet. Ex antiquis codd. mss. bibliothecæ Christophori Justelli. Horum major pars nunc primum in lucem prodit, cum versionibus Latinis, præfationibus, notis et indicibus huic editioni necessariis, opera et studio Guil. Voelli, Theologi et Henrici Justelli, Christophori F. » Utramque habeo edit. conf. infra, vol. XI, pag. 50 sqq. De Beveregii Synodico vid. infra, in vol. XI, pag. 54 sqq. et Joan. Fabricii *Hist. bibl. Fabric.* part. II, pag. 335 sqq. Insuper conf. supra, vol. VI, pag. 698, vol. IX, p. 168, n. 10; et infra vol. IX, pag. 47, 49, etc. ed. vet. (HARL.) — De Florent. cod. in bibli. M. Ducis, V. Frid. Lindenbrog. in Comm. in l. unicam, *Si quis imperatori maledixerit*, tom. IV *Thes. juris Ottonian.* pag. 348.

II. Τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συλλογή. *Constitutionum imperatoriarum de rebus ecclesiasticis* libri III, 1° ex codice, 2° ex Digestis et Institut.. atque 3° ex Novellis. Sub *Paratitlorum* nomine edidit Joan. Leunclavius Latine, Francof. an. 1593, 8 (r). Sed Græce cum Leunclavii versione et duobus notatorum

(q) In quo Balsamonis Syntagmate sunt canones 15, sed in cod. Laurent. 40, n. 25, sunt 14 canones. Conf. Tillemont. tom. V, p. 450 seqq. aliosque a Bandin. in Cat. codd. Gr. Laur. I, pag. 73, laudatos: in cod. autem 2, n. 39, sunt quindecim canones. V. Bandin. I. c. p. 5.

(r) Joan. Leunclavii Notatorum libri duo sunt recusi in Everh. Ottonis *Thesauro juris Romani*, tom. III, Lugd. Batav. 1727, fol. pag. 1474 1861. HARL.)

libris, Carolique Annibalis Fabrotti, qui versionem cum Græcis mss. contulit, notis prodierunt in H. Justelli *Bibl. Canonica* tom. II, pag. 1223. Paris. 1661, fol. Vide et Fabrottum ad Constantinum Manassem, pag. 193, ubi de codice ms. (Fabr.) Conf. infra, vol. XII; p. 403, Jos. Mar. Suaresii Notit. Basilicorum, ed. D. Christi Frid. Pohlii, Lips. 1804, 8, § 9, pag. 28. — Exstat Balsamonis Collectio constitutionum variis in codd. e Gr. Vindobon. 16, n. 3 Novellarum Constitutionum imp. Justiniani I Epitome ecclesiastica, a Theodoro Balsam. composita, et in capp. octoginta septem divisa. V. Lambec. VI, part. I, pag. 118 sqq. ed. Kollar. Atque Lambec. adnotavit, exstare quidem id opusculum in Voelli et Justelli Bibl. Gr. Lat. Juris canonici vet. tom. II, p. 1312-1361, sed longe aliter, quam in hoc codice Cæsar. (sed. vid. paulo post de codd. Taurin. et Marciano) Fabrott. autem in fronte monet. exstare in Vatic. cod. 856 et Palatin. cod. 226 Gr. simillima Paratitla. —Florent. in cod. Laurent. 8, n. 56, plut. 9, et cod. 13, n. 15 sqq. plut. 56, de quibus V. Bandin. in Cat. codd. Gr. Laur. I, pag. 402, et tom. II, p. 310. —Taurini in cod, reg. 26 qui continet varia Theodor. Balsam. Opusc. juridico-canonica, quem confector cat. codd. gr. Taur, p. 96 sqq. curate copioseque recenset. Primum monet contra Nesselium, in Cat. bibl. Vindob. part. II, p. 22, n, 3. (cui tamen jam, ut vidimus, præivit Lambec.) affirmantem, illud Balsamonis opus in cod. Vindob. exstare in Voelli et Justelli Bibliotheca, tom. II. Longe aliter tamen expositum atque diversum, valde errare; et tractatus, qui editi fuerunt a Voello et Justello, alios prorsus esse et distinctos ab opere in cod. Taurin. (quocum cod. Laurent. memoratus, paucis initio exceptis, concordat, animadvertente Bandin. l. c.) Hinc, quod id primum opusculum (nimirum 87, priora capitula) prætermissum fuit in Voelli et Justelli Bibl. (nam in hac reliqua, quæ a folio 100 deinceps sequuntur in codice, sunt vulgata), confector Cat. titulos singulorum capitum ex cod. protulit pag. 96-107. — In codice 26, a folio 262, 2. V. catal. cit. p. 198. — Venetiis in cod. Marciano 269. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 98. Sed multo distinctius recensuit eum cel. Morelli, in bibl. mss. Gr. et Lat. I, pag. 97, nempe insunt : 1° Constitutiones, ex iis selectæ, quas post Novellarum codicem Justinianus edidit, sub capp. 87, syllogen, a Theodoro Balsam. adornatam, efficiunt, qualem exhibet cod. Taurinensis, et quæ sylloge a Lambecio in cod. Vindobon. memor. pro sequenti Balsamonis opere perperam habita est. Exstat quoque in cod. Coislin. pag. 87, Bibl. Coislinianæ. 2° XXV Constitutiones legum civilium ex Novellis Justiniani, ut in cod. Taurin. p. 104. catal. et Laurent. ap. Bandin. I, p. 478, n. 7-25) duæ collectiones cum titulis tribus, quæ continent Balsamonis Collectionem Constitutt. ecclesiasticarum, tribus libris distinctam, qualem bibl. Justelli complectitur. — Paris. in cod. 1333, atque cap. 11 et 12 in cod. 1332, n. 51, bibl. publ. Conf. etiam D. Casp. Achat. Beck, De Novellis Leonis Aug., etc. ed. D. Car. Frid. Zepernick, Halæ 1779, 8, p. 27; ibique not. Zepernickii, et hunc p. 362. (Harl.)

III. Responsa varia et imperatoria edicta causas ecclesiasticas spectantia, quæ exstant in libro secundo Juris Græco-Romani a Marqu. Frehero Græce et Lat. editi Francof. 1596, ubi Balsamonis nomen occurrit :

1. Περὶ τοῦ ἐφειμένον εἶναι τῷ βασιλεῖ, ἀνάγειν τὰς ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις (s). *Quod imperatori permissum sit episcopatus in metropoles erigere*, p. 130.

2. Περὶ γάμου θείας καὶ ἀνεψιᾶς μετὰ θείου καὶ ἀνεψιοῦ (t) : *De nuptiis amitæ et fratris filiæ legitimi cum filio fratris et patruo ineundis*, pag 138. (Fabr. (Conf. cod. Nanian. 229, n. 1, et Cat. codd. Gr. Nan. p. 423. (Harl.)

3. Περὶ τῶν ψηφισθέντων εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας (u) : *De electis ad Orientales Ecclesias*, pag. 138.

4. Περὶ δικαστηρίου τῶν κληρικῶν (v) : *De foro clericorum*, p. 139.

5. Περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ δικαίου ἐπὶ τὰ μοναστήρια (x) : *De jure patriarchico in monasteria*, p. 140. [Paris. in cod. 1332, n. 43.]

6. Περὶ διδασκάλων (y) : *De doctoribus*, p. 143.

7. Περὶ δικαιωμάτων τῶν ἁπανταχοῦ ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ἀκινήτων (z) : *De instrumentis omnium, quæ ubique, ecclesiarum ob possessionem immobilium*, p. 149.

8. Περὶ ἡμερῶν ἀπράκτων (a) : *De feriis*, pag. 160. (Fabr.) Eruditissimis scholiis a Balsamone in Summario ad Novellas illustrari a Man. Comneno constitutionem de feriis, non diffitetur Nic. Comnenus, p. 388, Balsamoni alias iniquior.

IV. *Responsa ad quæstiones LXIV canonicas*, sive De jure ecclesiastico, propositas a Marco Alexandrino patriarcha. Prodierunt in jure Orientali cum versione Enimundi Bonefidii edito an. 1573, 8, apud Henricum Stephanum, libro tertio, Græce p. 237-300, et Latine pag. 263-309. Et in Jure Græco-Romano Marquardi Freheri, libro quinto, pag. 362-394 (Francof. 1596, fol.). ubi p. 388, lacuna supplenda κυρίου Νικολάου, ut ex Balsamonis canonum Collectione observavit Cotelerius, tom. I, ad Patres apostolicos, pag. 320. Ex procemio colligas, a. C. 1203 scripta fuisse Responsa ; sed numerum corruptum esse, non dubitat

(s) Cum versione Latina Enimundi Bonefidii exstat in ejus *Jure orientali*. lib. I Gr., p. 64 ; Lat. p. 46, Paris. 1573, ap. Henr. Stephanum, 8.
(t) Id Gr. p. 40 ; Lat. p. 29.
(u) Gr. Bonefidius, p. 62 ; Lat. p. 45.
(v) Id. Gr. p. 75 ; Lat. p. 54.
(x) Id. Gr. p. 71 ; Lat. p. 51.
(y) Id. Gr. p. 61 ; Lat. p. 44.
(z) Id. Gr. p. 109 ; Lat. p. 79.
(a) Id. Gr. p. 80 ; Lat. p. 58.

Allatius, p. 705, de consensu, et verum an. 1193, restituendum. (Fabr.) — Paris. in septem codd. bibl. publ.— Sexaginta sex quæstiones, etc. Vindob. in cod. 13, 11. *V.* Lambec. VI, part. I, pag. 106. — Monac. in cod. Bavar. 85. *V.* Hardt. in Aretini Beytrægen, etc., 1804, part. v, pag. 17 et 18.— Venet. in cod. Nanian. 228 15, *V.* Cat. codd. Gr. Nan. pag. 420. — Florent. in cod. Laurent. 2, n. 96, plut. 5, et cod. 40, n. 61 *V.* Bandin. cat. cit. I, pag. 10 et 78. ubi adnotat. in versione, quæ a Leunclavio lib. v, p. 362, affertur, multa reprehendi a Jac. Gretsero, Opp. tom. XVII, p. 16, ed. Ratisbon.—LX Quæstiones, etc., Mosquensi 52, n. 45. *V.* Matthæi Notit. p. 54, fol. paulo aliter in ed. in 8, p. 47, ibid. n. 55 Balsamonis, εἰσῆλθε τὸ ἀξίωμά σου· et ejusdem alia. (Harl.)

V. Μελέται ἤτοι ἀποκρίσεις· *Meditationes sive Responsa.* 1° Χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομιῶν· *De patriarcharum privilegiis*, tom. VII *Juris Græco-Rom.* p. 442. (Fabr.) In cod. Mosquensi 32, n. 39 sqq. sec. Matthæi Notit. p. 53 ed. in fol. sunt Μελέται, etc., 1, 4, 5 et 6. — Vindob. in cod. Cæsar. 15, n. 4, sunt Balsam. meditata sive responsa ecclesiastica octo, e quibus quinque exstant in Freheri *Jure Gr.-Rom.* pag. 412-478; reliqua tria ibi desunt, docente Lambec. vol. VI, part. I, pag. 115, ubi quoque v. Kollar. not. Inter ea quæ non edita sunt, est Epistola *de libro mathematico non legendo*, (quæ tamen reperitur quoque in cod. Paris. 1332, n. 48 bibl. publ. (in quo etiam exstant septem Responsa secund. ordinem Fabric. et Venet. in cod. Marciano 168, in quo cod. sunt præterea Μελέται, n. 2, 4, 5 et 7, a Fabr. signatæ. Vid. cat. codd. Gr. Marc. p. 96, et conf. infra, vol. XII, p. 494. (Harl.)

2°. Χάριν τῶν δύο ὀφφικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδίκου· *De duobus officiis, chartularii ac primi defensoris*, p. 453.

3°. Χάριν τοῦ λαληθέντος συνοδικῶς ζητήματος, περὶ τοῦ, εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ διαξαδέλφαις συνάπτεσθαι· *De disceptata in synodo quæstione, num unus et idem duabus sobrinis jungi debeat*, p. 463. (Fabr.) In cod. Barocc. 149.—Paris. in codd. 1327, n. 15, et 1331, n. 49; Vindobon. in cod. 13, n. 9, ex quo Responsum, in Freheri *Jure Gr. Rom.* tom. I, p. 463 editum, posse emendari ac suppleri, Lambec. VI, part. I, p. 105, testatur, et in cod. 270, n. 8, Excerpta a Simeone Thessalon. facta, teste Lambec. V, p. 455. (Harl.)

4°. Ἐπιστολὴ χάριν τῶν διδομένων θυμιαμάτων παρὰ τοῦ πατριάρχου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχήσεως· *Epistola de incensis, quæ a patriarcha dari solent eo die quo catechesis habetur*, p. 470.

5°. Μελέτη χάριν τῆς εἰς τοὺς θείους ναοὺς τῶν μοναστηρίων γινομένης μεταχλήσεως διὰ σημαντηρίων τριῶν· *Meditatum de convocatione, quæ fit ad sacras monasteriorum ædes per tria signa*, p. 476. (Fabr.) In cod. Naniano 228, n. 5. V. Cat. codd. Gr. Nanian. p. 419. (Harl.)

6°. Ἐπιστολὴ χάριν τῶν ὀφειλουσῶν τελεῖσθαι νηστειῶν ἑκάστου ἔτους, πεμφθεῖσα πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς· *Epistola de jejuniis, quæ peragi debent per singulos annos, missa ad Antiochenses*, et primum Græce ac Latine edita a *Joan. Baptista Cotelerio*, tom. II *Monument. Ecclesiæ Græc.* p. 492-514, Paris. 1681, 4. (Fabr.) [V. Bandini Cat. codd. Gr. Laurent. I, p. 11, n. 99; et p. 78, n. 60; et Lamb. vol. V, p. 338 sq. n. 12, ibique Kollar. In cod. Paris. 1328, n. 41. (Harl.)] *Tomum synodicum* appellat Balsamon ad interrogata Marci Alex. quæst. 55, et paucis mutatis etiam ad Theodosium Sarpeiotem, monachum in valle S. Auxentii missum a se testatur in *Responso synodi CPol. sub Nicolao patriarcha ad quæstionem tertiam monachorum quorumdam*, cujus partem, Latine tantum ab Herveto editam, Græce mss. regis Christianiss. dedit idem Cotelerius in Notis ad Constitutiones apostol. lib. v, cap. 20.

7°. Ἐπιστολὴ χάριν τῶν ῥασοφόρων· *Epistola de rasophoris* (*b*), sive monachis ad Theodosium monachum καθηγητὴν τῶν κατὰ Παπίκιον μοναστηρίων præpositum Papicii monasteriorum. Edita ab eodem Cotelerio, tom. III *Monument.* pag. 473, 494, Paris. 1686, 4. (Fabr.) Vindobon. in cod. 15 Cæsar. n. 4. V. Lambec. VI, part. I, pag. 115, ubi Kollar. in not. ex Cotelerii loco, a Fabricio jam citato, adnotatt. de Papicio et rasophoris excerptas reddidit. (Harl.)

Nicolaus Comnenus Papadopoli in *Prænotionibus mystagogicis*, pag. 3, citat Athenagoræ testimonium ex Balsamonis *Respons. ad episc. Cypri*, quo monet, ordinationis negotium negotiorum omnium in Ecclesia maximum ac divinissimum ab ipsis fuisse habitum apostolis. (Fabr.)

In cod. Paris. bibl. publ. 1328, n. 21 sqq. Balsamonis scholia ad quasdam Gregorii Neocæsariensis, Athanasii, Basilii, Gregorii Nysseni, etc., Epistolas. — Tres Balsamonis Epistolæ, in cod. Naniano 281, n. 121. Vid. Cat. codd. Gr. Nan. p. 470. Add. supra, vol. VII, p. 655, sub fin.

Balsamonis *Carmina*. Venet. in cod. bib. Marcianæ 524. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 283. — Versus quinquaginta iambici in Lapidem quemdam, etc. Florent. in cod. Laurent. V, n. 27. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. II, p. 665.

Martyrium Theodori, orientalis, et Claudii, auctore Theodoro, patriarcha Antiocheno, in cod. Selden. 62, s. n. 3274, in Cat. codd. Angliæ, etc., tom. I.

Dionysii, archiep. Alexandrini, Epistola de hora jejunii Paschæ, cum Commentario Balsamonis, in *Bibl. Patr.* Paris. 1575, vol. I; ibid. 1589, vol. III, Gr. ac Lat.; ibid. vol. I, p. 273, fol. (Harl.)

(*b*) Ῥασοφόροι etiam ῥασενδύται, raso sive viliore panno induti. Vide Cangii *Glossar.* et Cotelerium, lib. III *Monument.* p. 659.

EX PRÆFATIONE

GUILIELMI BEVEREGII

In *Pandectis canonum*, 2 vol. folio Oxonii 1672.

—

Juris canonici studium duodecimo præcipue sæculo in Oriente viguit, quo currente tres eruditissimi viri, Theodorus Balsamon, Joannes Zonaras et Alexius Aristenus claruerunt, qui omnes egregiam huic rei operam dederunt. Horum itaque singulorum scholia in hoc libro exhibemus, idque ea methodo, ut singuli canones trium istorum interpretum commentaria sibi annexa habeant. In quibus tamen disponendis ordinem temporis, quo quisque scripsit, non observamus, sed Theodorum Balsamonem, qui tempore postremus fuit, primo in loco constituimus, nimirum ob summam ejus in hisce studiis auctoritatem, et maximam in Ecclesia dignitatem; nam patriarcha fuit, ut mox ostendemus. De singulis autem hisce scholiastis, quos edimus ordine quem in libro occupant, ratio pariter atque consuetudo postulat, ut nonnihil hoc loco præmittamus.

Theodorus Balsamon Constantinopoli oriundus est. Ipse enim se Constantinopolitanum appellat in altera interpretatione duodetricesimi canonis Chalcedonensis, dicens: Ἐγὼ δὲ Κωνσταντινουπολίτης ὢν ἀκραιφνέστατος, καὶ τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρος γεγονώς. *Ego vero, cum Constantinopolitanus civis sim integerrimus, et sanctissimi throni Constantinopolitani pars factus.* Unde simul colligitur eum in ista Ecclesia primo ordinatum fuisse. Nimirum diaconus, nomophylax, atque etiam chartophylax istius Ecclesiæ fuit, ut patet ex inscriptione Constitutionum ecclesiasticarum quas ipse collegit, quæ in codice ms. Nicolai Peirescii, senatoris Aquissextiensis, a Carolo Annibale Fabroto in notis ad easdem Constitutiones citato, sic se habet: Θεοδώρου διακόνου τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας νομοφύλακος, καὶ χαρτοφύλακος, καὶ πρώτου τῶν Βλαχερνῶν, τοῦ Βαλσαμῶνος, τοῦ μετὰ χρόνους τινὰς γεγονότος πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας. *Theodori diaconi sanctissimæ Dei Ecclesiæ nomophylacis et chartophylacis, et primi Blachernarum Balsamonis, post aliquot vero annos patriarchæ Theopolis magnæ Antiochiæ.* Quæ eadem fere habentur et in inscriptione hujus operis mox citanda. Quin etiam a Philotheo patriarcha in Refutatione exsecrationum ab Harmenopulo scriptarum ὁ σοφὸς νομοφύλαξ appellatur. Ipse etiam se chartophylacem fuisse in scholiis ad primum synodi Nicænæ I canonem testatus est, his verbis, Καὶ ὅτε τὸ χαρτοφυλακικὸν ἐνήργουν ὀφφίκιον καὶ μετὰ τὸ πατριαρχεῦσαι. E quibus ultimis verbis se patriarcham etiam fuisse fidem facit; Antiochiæ scilicet, quam patriarchalem sedem eum occupasse Isaacii Angeli diebus, qui imperare cœpit anno Domini 1185 ex Nicetæ Choniatæ Annalibus discimus; qui memoriæ tradidit, ut dictus imperator in animo habens Dositheum patriarcham Hierosolymitanum ad sedem Constantinopolitanam Leontii expulsi loco promovere, et certior factus hoc contra canones esse, ad Balsamonem Antiochenum, utpote jure canonico exercitatissimum se contulerit, de hac re consulturus: Εἰδὼς δὲ τοὺς κανόνας τοῦτο μὴ συγχωροῦντας, μέτεισιν ὑπούλως τὸν διέποντα τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, Θεόδωρον τὸν Βαλσαμὼν, ἄνδρα ὑπὸ τοὺς τότε πάντας ὄντα νομοτριβῆ. *Quod cum canones non permittere sciret, ad Theodorum Balsamonem thronum Dei civitatis magnæ Antiochiæ administrantem, virum ea ætate supra omnes alios juris consultissimum subdole accedit.* Et paucis interjectis scribit, ut idem imperator cum Balsamone colloquens simulaverit se eum voluisse Antiochia Constantinopolim transferre. Καὶ τοιαῦθ' ἕτερα σχετλιαστικῶς προαναβαλόμενος, ἐπήγαγε πάλαι μὲν βούλεσθαι μετενεγκεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀντιοχέων Ἐκκλησίας εἰς τὴν οἰκουμενικὴν περιωπὴν ὡς λύχνον τῆς τῶν νόμων τηλαυγείας πάμφωτον. *Hæc et id genus alia non sine questu præfatus subjunxit, olim fuisse sibi in animo illum ex Antiochena Ecclesia ad œcumenicam dignitatem, ut illustrem legalis puritatis lucernam transferre.* Nicet. Choniat. in Isaac. Angel. lib. II. E quibus simul constat quanti nominis atque in jure canonico auctoritatis Theodorus hic Antiochenus tum dierum fuerit. Qui nihilominus ad thronum sibi commissum nunquam accedere potuit, Latinis tunc temporis Antiochiam tenentibus, ac propterea omnia ecclesiastica, quæ ad patriarchatum suum pertinebant negotia Constantinopoli administrare coactus est.

Hunc porro Theodorum Balsamonem jure canonico pariter ac civili instructissimum fuisse, non tam ex aliorum testimoniis, quam ex suis ipsius operibus constat. Multa siquidem composuit, quæ omnia ad jurisprudentiam spectant. Hic enim auctor fuit collectionis illius Constitutionum ecclesiasticarum, quæ sub Paratitlorum nomine a Joanne Leunclavio primo Latine edita est, et postea Græce a Carolo Annibale Fabroto J. C., ut idem Fabrotus in notis probavit. Plurimos etiam tractatus conscripsit, ut de patriarcharum privilegiis; de duobus illis officiis chartophylacis et primi defensoris; de quæstione ista, An unus

et idem duabus consobrinis conjungatur : de incensis quæ a patriarcha dari solent eo die quo catechesis habetur ; et de convocatione quæ fit ad sacras monasteriorum ædes per tria signa, qui omnes sub *Meditatorum* nomine septimum librum *Juris Græco-Romani* a Joanne Leunclavio emissi constituunt. Scripsit etiam responsa ad LXIV canonicas interrogationes a Marco Alexandrino patriarcha ipsi propositas, quæ etiam in quinto dicti *Juris Græco-Romani* libro exstant. Horum prooemio istæ interrogationes factæ dicuntur, imperante Isaacio Angelo, et Georgio patriarchatum Constantinopolitanum tenente, mense Februario, indictione XIII, anno post incarnationem Domini 1203, μηνὶ Φεβρουαρίῳ, ἐπινεμήσεως ιγʹ, καὶ ἐτῶν μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ͵ασγʹ. Hæc autem sibi non constant. Nam anno 1204 a Venetis et Francis occupata est Constantinopolis. Verum post Isaacium, Alexius Angelus octo annos, et alius post eum Alexius, Ducas cognomine, aliquantisper imperavit ante captam urbem ; quin etiam post Georgium istum Xiphilinum Joannes Camaterus thronum Constantinopolitanum quinque annos et octo menses administravit, priusquam urbs a Latinis caperetur. Ac proinde si istæ interrogationes factæ fuerint sub imperio Isaacii, et patriarchatu Georgii, ante annum 1203 factæ sint necesse est. Neque etiam indictio convenit ; isto enim anno, non XIII sed VI indictio currebat ; in utroque itaque numero, et anni scilicet et indictionis, error admissus est. Nec video quomodo corrigatur, nisi pro ͵ασγʹ scribatur, ͵αρϟγʹ et ιαʹ pro ιγʹ. Ut istæ nimirum interrogationes Balsamoni propositæ fuerint anno Domini 1195, indict. XI, quo quidem anno Isaacius Angelus imperium, et Georgius Xiphilinus Ecclesiam Constantinopolitanam gubernabat : quam facilis autem frequensque sit lapsus in Græcis describendis numeris, neminem latet.

Inter omnia autem opera quæ illustris hic in utroque jure princeps elaboravit, primum illud jure merito habetur, quo antiquos conciliorum Patrumque canones interpretatus est, quodque his verbis inscribitur : Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν τοπικῶν ἤτοι μερικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων Πατέρων· πρὸς δὲ καὶ δήλωσις τῶν ἐνεργούντων νόμων, καὶ μὴ ἐνεργούντων, τῶν ἀναταττομένων ἐν τοῖς δέκα πρὸς τοῖς τέσσαρσι τίτλοις τοῖς κατ' ἀρχὴν τῶν κανόνων κειμένοις· πονηθεῖσα κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν Θεοδώρῳ τῷ εὐτελεῖ διακόνῳ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας νομοφύλακι, χαρτοφύλακι, καὶ πρώτῳ τῶν Βλαχερνῶν, τῷ Βαλσαμὼν τῷ μετὰ χρόνους τινὰς πατριάρχῃ Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς. *Expositio sacrorum divinorumque canonum, sanctorum celebratissimorumque apostolorum et sacrorum œcumenicorum atque etiam provincialium sive particularium conciliorum, reliquorumque sanctorum Patrum : insuper et declaratio efficacium atque inefficacium legum in quatuordecim titulis ante canones positis collocatarum ; elaborata jussu imperatorio atque patriarchali, a Theodoro Balsamone, sanctissimæ Dei Magnæ ecclesiæ diacono, nomophylace, et chartophylace, præfecto Blachernarum, qui etiam post aliquot annos Theopolis magnæ scilicet Antiochiæ et totius Orientis patriarcha factus est.* Hoc est eximium illud opus, quod totum hoc libro in publicum damus, nisi quod illam declarationem legum in titulo commemoratam, hoc est, nomocanonis Photii in quatuordecim titulos distributi, interpretationem prætermittere visum est (a) ; partim quod in Bibliotheca veteris canonici juris non ita pridem edita est, et partim quod de legibus civilibus potius quam de canonibus ecclesiasticis agit : unde et in ipsa hac canonum interpretatione, ubi de legibus politicis loquitur, ibique solum, istam Nomocanonis expositionem citat, sub nomine τοῦ παρόντος συντάγματος. Ut in secundum canonem concilii Constantinopolitani, novellam citat κατασκευασθεῖσαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εʹ κεφ. τοῦ αʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος ; hoc est, *in interpretatione quinti capitis primi tituli Nomocanonis Photii sitam.* Quod παρὸν σύνταγμα propterea appellat, quod iste Nomocanon ipsis canonibus præfigi, et unum cum iis volumen componere solitus fuerit ; quod hic lectorem præmonitum esse sufficiat. Cum autem in titulo supra laudato, hoc opus elaboratum dicatur κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικήν, hoc idcirco asserit, quod illud aggressus est jussu Manuelis Comneni imperatoris et Michaelis Anchiali patriarchæ Constantinopolitani ut ipse sub initium præfationis suæ in Nomocanonem Photii, quæ eadem et huic canonum interpretationi inservit, testatus est, dicens : Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὁρισθέντες παρὰ τοῦ θεοστεφοῦς ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος ἁγίου Μανουὴλ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ γεγονότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου, τοὺς ἱεροὺς κανόνας κατασκέψασθαι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀσαφῆ καὶ τοῖς νόμοις τὸ δοκεῖν ἐναντιούμενα σαφηνίσαι καὶ ἑρμηνεῦσαι. *Quapropter nos sane, ubi a divinitus coronato sancto nostro imperatore D. Manuele Comneno, et sanctissimo domino nostro et œcumenico patriarcha D. Michaele Anchialo, qui philosophorum princeps fuit, decretum esset, ut sacros canones diligenter inspiceremus, et quæ in illis obscuriora essent, modoque aliquo legibus adversari viderentur, declararemus, atque interpretaremur.* Ubi etiam observare licet, hoc ei opus impositum fuisse, priusquam patriarcha creatus esset, et cum adhuc officio aliquo in Ecclesia Constantinopolitana fungeretur : siquidem patriarcham Constantinopolitanum dominum suum appellet. Cœptum est igitur hoc opus Michaele Anchialo thronum Constantinopolitanum tenente ; sed non consummatum est usque ad Georgium Xiphilinum, ad sedem istam evectum anno Domini 1191, plus minus. Huic enim patriarchæ Balsamon præclarum hoc opus a se elaboratum dedicavit : et ad eumdem

(a) Edidimus inter Photii opera, tom. CIV. Edit. Patr.

carmina quædam dedicatoria conscripsit, quæ Gentianus Hervetus ex codice Tiliano Latine vertit in hunc modum :

Theodori patriarchæ Antiocheni ad sanctissimum patriarcham dominum Georgium Xiphilinum, carmen.

Perquam pias traditiones canonum
In vasto ego mari tremens Atlantico
Pervasi, ut Ascræus Charybdin hospes trajicit,
Vel Rubrum ut pelagus Israelites senex,
Tuæ manus dextræ stabilitus gratia,
O patriarcharum valde pium decus.
Unde bacilli mystici calamo levans
Illorum inaccessum iliner bifariam
Ipse in duobus tradidi scripto libris,
Quæ canonicæ disciplinæ sunt opera.
Te rogo, qui bonis nites actionibus,
Et luce doctrinæ cunctos illuminas,
Hujus libri columna itineris ut sies,
Ægyptiorum mores quidem exustulans,
Verum in salutis via lucem porrigens.
Hæc tibi scribo Theodorus Balsamon,
Qui patriarcha sum religione inclytæ
Antiochiæ, atque adeo Orientis totius.

Egregium hoc opus a patriarcha Antiocheno non citius editum est, quam summo a plerisque applausu exceptum, licet nonnullos invenerit malevolos, qui illud vellicare studuerant. Namque Constantinus Cabalisa, archiepiscopus Dyrrachii, hanc ad Joannem episcopum Citri quæstionem proposuit : Αἱ παρὰ τοῦ μακαρίτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου, τοῦ ἐπιλεγομένου Βαλσαμὼν γεγονυῖαι ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ἐρωτήσεις Μάρκου, τοῦ ὁσιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, εὑρίσκονται τινὰς παρεκβάσεις ποιούμεναι ἔν τε κανονικαῖς καὶ νομικαῖς διατάξεσι. Δεῖ οὖν ταύταις προσέχειν; *A beatæ memoriæ patriarcha Antiochiæ cognomine Balsamon, factæ responsiones ad interrogationes Marci sanctissimi Alexandriæ patriarchæ, comperiuntur quasdam digressiones facere in canonicis et civilibus constitutionibus. An iis adhærendum sit necne?* Respondet Joannes, Ὁ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ, ὁ Ἀντιοχείας, τρίβων μὲν ἦν ἐς ἀκριβὲς τῶν νομικῶν καὶ κανονικῶν νομοθετημάτων, καὶ παρὰ πᾶσιν ἐν τούτοις περιᾳδόμενος. Τὰ μέντοι συγγράμματα τούτου, ὅσα πρὸς κανονικὰ καὶ νομικὰ λήμματα ἐξηνέχθησαν, οὐκ ἐς τὸ πᾶν ἀκριβείας ἐχόμενα καταφαίνονται, τὸ παράδοξον· ἀλλ' ὡσπερανεὶ ἐκ λήθης μάλιστα καὶ παροράσεως προϊόντα, καί που καὶ ἐφ' ἑαυτὸν μεριζόμενα. Καὶ οὐκ ἄν τις ἐφιστῶν τούτοις, οὐκ ἀπορήσειεν, εὑρίσκων τῇ ἐκείνου ἀκριβείᾳ τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα μὴ συντρέχοντα. Ἐγὼ δὲ καὶ ζῶντος ἐκείνου πολλῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει νομοτριβουμένων ἀκήκοα ἐπιλαμβανομένων τινῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου γνωμοδοτημάτων, ὡς μὴ κατὰ μοῖραν ἐξενεχθέντων, ἔν τε κανόνων ἑρμηνείαις καὶ νόμων, καὶ ἄλλοις τοιοῖσδε συντάγμασι. *Divinus ille vir, Antiochiæ patriarcha, accurate percallebat civiles et canonicas constitutiones, et ab omnibus in hisce rebus celebratus fuit. Ejus autem scripta, quæ ad canonica et civilia lemmata edita sunt, in omnibus, quod mirum est, accurationem habere cernuntur, sed velut ex oblivione maxime et inconsiderantia procedentia; alibi etiam in seipsis divisa. Nec de eo dubitet, qui diligenter considerarit, inveniens ejus scripta subtilitati viri non respondentia. Ego autem etiam illo vivo multos audivi Constantinopoli legisperitos, qui quasdam viri illius sententias reprehenderent, quod non essent recte prolatæ in canonum et legum interpretationibus, et aliis hujusmodi voluminibus.* Et deinde addit eum oportere in jurisprudentia instructissimum esse, qui hæc commentaria evolvit. Sed, ut ut ab aliis suggillatus fuerit, ipso etiam Joanne judice, Balsamon canonicas æque ac civiles constitutiones accurate tenuit, et ab omnibus propterea celebratus fuit.

Quantæ autem auctoritatis Balsamon ipse, et hæc illius in canones commentaria Constantinopoli olim fuerant, ipse Philotheus patriarcha clare satis indicat; quippe qui in refutatione scriptarum ab Harmenopulo execrationum, hæc habet : Τοῦτο γάρ φησιν ὁ σοφὸς νομοφύλαξ καὶ τῶν ὁμοίων σοι σπουδαστὴς Βαλσαμὼν, ὁ ἐν νόμοις τε καὶ κανόσι πολυμαθέστατος καὶ σοφώτατος, ὁ καὶ πατριάρχης Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ἀναδειχθεὶς ὕστερον· ὅπερ οὐδὲ σε διαλανθάνειν εἴποιμι ἂν ἔγωγέ ποτε σοφόν τε ὄντα, καὶ σπουδαῖον τὰ τοιαῦτα, εἴπερ τινά. *Hæc enim tradit eruditus ille nomophylax et consimilium tuis studiorum particeps Balsamon in legibus et canonibus summe instructissimus, et sapientissimus, qui est magnæ illius Antiochiæ patriarcha tandem designatus est : id quod nec te quidem ignorare dicerem, virum doctum, et hujusmodi imprimis rerum studiosum.* Et paulo post, Ὁ τοίνυν προῤῥηθεὶς πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ σοφὸς Βαλσαμὼν, τοὺς ἱεροὺς εὐξηγούμενος κανόνας, τάδε φησὶν ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἐξηγήσεως τῶν κανόνων τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου. Ἡ μὲν παροῦσα σύνοδος. *Prædictus igitur Antiochenus patriarcha, sapiens ille Balsamon, dum sacros exponit canones, hæc in præfatione expositionis canonum synodi*, etc. Et deinde recitatis Balsamonis in synodum Gangrensem verbis, iisdem scilicet quæ in hoc opere loco ibi citato legas, illum in ea fuisse sententia asserit, quod tomus synodalis, sub Constantino Porphyrogenneta imperatore et Alexio patriarcha factus, in usu esse desierit. Hoc enim ita esse ait, κατὰ τὸν σοφὸν Βαλσαμὼν, ὅπερ καὶ ἡμῖν ὁ σκοπὸς ἦν δεῖξαι, *secundum sapientem illum Balsamonem, quod nobis etiam propositum erat ostendere.* Nimirum ac si indubium illud redderetur, cum sapiens ille Balsamon ita esse affirmaret. Quin et citantur Balsamonis scholia a Nicolao Hydruntino, in scholio e principio codicis Græci ms. Barberini, a Leone Allatio, *De perpetua consensione Ecclesiæ Occidentalis* et *Orientalis* libro, cap. 1, 21 laudato, ubi hæc habet : Εὗρον δὲ οὕτως καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῇ βίβλῳ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμὼν πατριάρχου Ἀντιοχείας· φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἑρμηνείᾳ τοῦ Νομοκάνονος οὕτως· Σὺ δὲ εὑρίσκων ἔν τισιν ἀντιγράφοις σφάλμα γραφικὸν τὸ περὶ Κελεστίνου (ἀντὶ γὰρ Κελεστίου, Κελεστίνου μέμνηται) μὴ προσχῇς τοῖς οὕτω γεγραμμένοις. Ὁ γὰρ Κελεστῖνος πάπας ἦν Ῥώμης, ὀρθόδοξος, ὡς ἄνωθεν εἴρηται· ὁ δὲ Κελέστιος ὁμόφρων τοῦ Νεστορίου, ἤτοι αἱρετικὸς ἦν. *Et cum essem Constantinopoli, illud ita esse comperi in libro Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni : ille enim dicit in sua canonum expositione : Tu*

vero inveniens in nonnullis codicibus errorem scripturæ circa Celestini nomen (namque pro Celestio Celestinus insertus est) dictis scriptis ne animum advertas. Nam Celestinus papa erat Romanus, orthodoxus, ut supra dictum est : Celestius vero cum Nestorio sentiebat, sive hæreticus erat. Quæ ipsa Balsamonis verba exstant in scholiis ejus ad primum synodi Ephesinæ canonem. Matthæus Blastares etiam in alphabetico ipsius syntagmate, hæc Balsamonis scholia non citat modo, sed et subinde transcribit. Quin etiam Isidorus Mercator, ad Latinam suam canonum versionem exornandam, hisce commentariis usus est. Is enim suæ duodecimi canonis synodi Gangrensis versioni hæc interserit, *Beros videtur Balsamon episcopus Antiochenus hunc locum interpretans, vocare vestes ex serico contextas.* Et ita quidem Balsamonem vocem Βήρους interpretatum esse, ex scholiis ejus in dictum canonem elucescit.

A tempore autem quo consummata sunt doctissima hæc Balsamonis in Nomocanonem Photii, et conciliorum Patrumque canones commentaria, quadringentos propemodum annos inter Græcos latuerunt, Latinis pleriaque incognita : donec Gentianus Hervetus, Tridenti, cum concilium ibi haberetur, commorans, et accuratum eorum nactus exemplar a Joanne Tilio, episcopo Briocensi, illud Latine vertit. Quæ ejus versio sine Græco textu, a Gulielmo Morelio Lutetiæ Parisiorum typis mandata fuit anno Domini 1561. Post multos autem annos bibliopolæ Parisienses Græcum quoddam consecuti apographum, illud una cum prædicta Herveti versione in publicam lucem emiserunt, Lutetiæ Parisiorum anno Domini 1620. Et hæc quidem editio, eaque sola, ab eo usque tempore doctorum manibus trita fuit. Verum enimvero licet ad istam exornandam editionem Parisiensem, multa ex mss. Vaticanis, et nonnulla ex codice hæredum Achillis Harlæi, primi in suprema curia Parisiensi præsidis, collecta fuerint ; quamplurima tamen in ea doctis adhuc desiderata sunt. Multæ enim lacunæ in ipso Græco textu relictæ sunt, quæ a nullo exemplari Græco suppleri poterant : et ipsi editores ingenue fatentur, se in nullum incidisse perfectum et expletum codicem Græcum, qui Latinam Herveti versionem æquaret, quam nihilo secius adhibuerunt. Quo factum est, ut inter Græcum textum et Latinam versionem, quamplurimis in locis minime conveniat, cum exemplar quo usus est Gentianus Hervetus nunc plura, nunc pauciora habuerit, quam illud quod ejus versioni adjunxerant. Et ubi totidem utrobique sunt sententiæ, sensus tamen hic atque ibi alius sæpe deprehenditur.

Cum itaque Parisiensis horum Balsamonis in canones commentariorum editio adeo mutila fuerit, atque imperfecta, summo rei canonicæ emolumento accidit, ut vetus admodum et completum eorumdem exemplar in locupletissima nostra bibliotheca Bodleiana Oxoniæ haberemus, quod quadringentis circiter abhinc annis, ut ex charta, characteribus, ligaturis, aliisque istiusmodi antiquitatis indiciis conjicimus, eleganti manu exaratum prelo tandem aliquando subjecimus, et publici hoc in opere juris fecimus. Neque enim fas erat, ut tam pretiosum juris canonici κειμήλιον in una bibliotheca diutius lateret : quo non modo omnes, quæ in priori fuerunt editione, lacunæ suppletæ sunt ; verum etiam alia quamplurima ibi desiderata, hic interseruntur, et omnia fere usque adeo emendantur, ut vera Balsamonis Antiocheni in canones commentaria nunc primum in lucem emissa videantur.

Ad majorem tamen operis ornatum duobus aliis eorumdem scholiorum codicibus mss. usi sumus, Ætoniensi, et Amerbachiano ; quorum illud amplissimo viro Richardo Allestry, SS. theologiæ professori regio in Academia Oxoniensi, et regalis collegii Ætoniæ constituti præfecto acceptum ferimus : utpote qui curam adhibere dignatus est, ut variantes ex codice ms. in bibliotheca ejusdem collegii reposito lectiones colligerentur. Alter codex ms. quo adjuti sumus, est vetustus ille et insignis, qui in publica Academiæ Basileensis bibliotheca exstat, cui eum clarissimus vir Basilius Amerbachius (a cujus nomine *Amerbachianum* appellamus) legato dedit anno Domini 1593. Quo inter alia, Balsamonis simul et Zonaræ in canones commentaria, nitido et vetusto charactere descripta, continentur ; sed Zonara perpetuo Balsamoni præmisso. Hujus elegantis codicis usum-fructum honoratissimi illius Academiæ proceres ad hanc editionem adornandam permiserunt nobis exhibendum per manum et industriam doctissimi viri domini Joannis Rodolphi Wetstenii, filii, qui tanta fide, tanta diligentia ms. istum codicem cum Parisiensibus Balsamonis et Zonaræ editionibus contulit, ut pares ei gratias referre nequaquam possimus, neque nos solos, verum et omnes omnino juris canonici studiosos hoc singulari ipsius officio sibi in æternum devinctos habebit. Omnes enim varias lectiones exquisitissime collegit ; et multa insuper antiqua in canones scholia e codice isto exscripsit, quæ nec in Balsamonis, nec Zonaræ commentariis, nec alio, quantum scimus, codice habentur. Hoc sane dolendum est, quod nescio quo fato accuratæ istæ collectiones, per biennium fere in itinere hærentes, serius ad manus nostras pervenerunt, quam ut dicta scholia ipsi operis hujus corpori suis in locis interseri poterant. Ne quis tamen de iis omnino hic desideratis conquereretur, ea omnia, Latine etiam a nobis versa, annotationibus inseruimus, ad eosdem relata canones, quibus in codice Amerbachiano ascripta sunt. Ex variis autem lectionibus pro comperto habemus, codicem istum Amerbachianum cum Bodleiano nostro plerumque convenire, etiam ubi Parisiensis editio ab utroque discrepat : adeo ut inter innumeras illas, quas clarissimus vir, ms. Amerbachianum cum Parisiensibus codicibus conferens, varias collegit lectiones, raro admodum ulla, notatu saltem digna, occurrat, quæ a codice nostro hic impresso dissidet. Quod idem et de codice Ætoniensi dicendum est. Namque inter tres hosce codices optime convenit ; quemadmodum in annotationibus multoties observare licet, ubi tres hosce codices se invicem confirmantes sæpe producimus. Inter eos autem

et Parisiensem editionem multum discriminis passim occurrit, et idcirco etiamsi Latinam Gentiani Herveti versionem, quoad ejus fieri potuit, retinere eniteremur; eam tamen quamplurimis in locis immutare coacti sumus, ut Græco eam textui a nobis edito adaptaremus. Et ubi Gentianus Hervetus sensum alicujus loci, quod sæpe accidit, male intellexit, vel saltem non bene expressit, nos versionem ejus emendavimus, et emendationis istiusmodi rationem in annotationibus ut plurimum reddidimus.

Hactenus de Balsamone, et eruditis ejus in canones commentariis. Sequitur Zonaras, qui sub Alexio Joanne Comneno floruit, et summos in imperio Orientali honores gessit: nam magnus drungarius vigiæ, et protoasecretis fuit, sive primus a secretis. Post aliquot autem annos sæcularium pertæsus negotiorum, ad monasticam vitam secessit, quam transigens, multa scripsit, quibus posteros sibi obligatos tenet. Primo enim universalem conscripsit historiam a mundo condito usque ad Alexii Comneni imperatoris, sub quo vixit, obitum, hoc est, usque ad annum Domini 1118. Elegantem etiam orationem composuit, quæ inscribitur, Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾶ τοῦ γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς Βίγλης καὶ πρωτοασηκρῆτις λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίασμα ἡγουμένους. *Joannis Zonaræ, magni quondam drungarii vigiæ, et primi a secretis oratio ad eos, qui naturalem seminis effluxum immunditiem existimant.* Exstat in *Juris-Græco-Romani* lib. v. Quin etiam majorum jussu et amicorum suasu compulsus, canonico Græcorum juri interpretando egregiam operam navavit, quod eruditum opus a se conscriptum sic inscripsit; Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ σεπτῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν τοπικῶν ἤτοι μερικῶν, καὶ λοιπῶν ἁγίων Πατέρων, πονηθεῖσα Ἰωάννῃ μοναχῷ τῷ Ζωναρᾷ, τῷ γεγονότι μεγάλῳ δρουγγαρίῳ τῆς Βίγλης, καὶ πρωτοασηκρῆτις. *Expositio sacrorum divinorumque canonum, tam sanctorum et venerandorum apostolorum, quam sacrarum œcumenicarum synodorum, sed et localium sive particularium, reliquorumque sanctorum Patrum, elaborata per Joannem Zonaram monachum, qui fuit olim magnus drungarius vigiæ, et primus a secretis.* Ipsi autem operi hanc præfationem præmisit, quam suo loco prætermissam hic apponere visum est. Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ καὶ συνετιεῖ νηπίους, πρὸς τὸν Θεόν φησιν ὁ προφήτης, καὶ θεοπάτωρ Δαβίδ. Λόγος δὲ τοῦ Θεοῦ εἰκότως ἂν τις καὶ τὰ τῶν θείων ἀποστόλων καὶ Πατέρων λογίσαιτο διατάγματα, ἐπεὶ τῷ θείῳ Πνεύματι ἐνηχούμενοι ἐκεῖνοι ταυτὶ διετάξαντο. Εἴ τις οὖν ποιήσαιτο τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων σαφήνειαν, καὶ τὸν τούτων νοῦν ἀναπτύξας δηλώσειε, φωτιεῖ τοὺς δι' ἁπλότητα καὶ ἀπλαστίαν ἠθῶν νηπιάζοντας, καὶ μὴ πεφυκότας τοῦ βάθους ἐξικνεῖσθαι τῶν κανόνων τῶν ἱερῶν. Διὰ ταῦτά μοι ἐγχειρητέον τῷ ἔργῳ, ὡς εἰς ὠφέλειαν ἴσως ἐσομένῳ πολλοῖς, καὶ ὡς δύναμις ἑκάστῃ διαταγῇ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, καὶ σεπτῶν Πατέρων, μᾶλλον μέντοι, ὡς ἂν δοίη Θεὸς, ἰδιάζουσαν ποιητέον καὶ συντετμημένην ἐξήγησιν. Μή τις δέ μοι καταγνοίη προπέτειαν· οὐ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ τῷ πονήματι ἐγχειρῶ, ἀλλὰ παρακληθεὶς ὑπέκυψα, καὶ τῷ πόνῳ δέδωκα ἐμαυτὸν, ἵνα μὴ δι' ἀνηκοΐαν κατακριθῶ. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis. Hæc Deo dicit propheta et divinus pater David. Porro Dei sermones merito quis et probabiliter dixerit esse divinorum apostolorum Patrumque præceptiones, quia divino ipsi afflati doctique Spiritu hoc instituerunt. Si quis igitur elucidationem sacrorum canonum fecerit, eorumdemque sententiam reserans declararit, his quidem certe lumen intulerit, qui per simplicitatem morumque ruditatem sunt velut infantes, haud dum satis apti in sacrorum canonum profunditatem penetrare. Propterea mihi sumendum fuit hoc opus in manus, ut usui fortasse futurum multis, ut etiam pro mea virili sit unaquæque sacrorum apostolorum Patrumque venerandorum dispositio nota, maxime quidem, prout dederit ipse Deus, peculiarem compendiosamque faciens enarrationem. Nullus autem me condemnet insolentiæ vel temeritatis. Nec enim mea sponte labori manus admolior; sed rogatus obsecundavi, negotioque me dedi, ne propter inobedientiam coarguerer.*

In hisce autem scholiis in canones componendis, Zonaræ aliud atque Balsamoni propositum fuit. Hic enim civilis æque ac canonici juris consultissimus, utriusque concordiam persequitur, apparentes discrepantias componit, et canonicas quæstiones a se motas multoties solvit. At Zonaras e contra ipsis canonum verbis et sensui interpretandis stricte adhæret, raro admodum ad civiles leges digrediens. Hinc fit, quod Balsamon totum Zonaræ commentarium totidem nonnunquam verbis transcribat; superfluum nimirum judicans, alia Zonaræ dictis addere, cum nihil in tali canone occurrat, de quo ex legibus politicis et imperialibus constitutionibus disputatio instituatur, hoc est, nihil quod ad suum propositum pertineat. Subinde etiam Zonaræ interpretationem celato nomine perstringit; neque uspiam ejus mentionem facit, præterquam commentariis ad epistolam canonicam sancti Athanasii ad Ammunm, ubi eum vocat ὑπερφυέστατον ἐκεῖνον Ζωναρᾶν, *summe excellentissimum illum Zonaram*, eumque dictam epistolam σοφῶς καὶ ὑπερδεξίως, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις κρειττόνως, *sapienter, et peraptissime, atque ita ut nemo melius*, interpretatum esse affirmat.

Quin etiam Matthæus Blastares Zonaræ scholia subinde citat, nomine etiam ejus nonnunquam iis præfixo, ut lit. E, cap. 11: Εἰ μήπου τις εἴποι, ὁ ὑπερφυὴς δὲ τοῦτό φησι Ζωναρᾶς, *Ne forte dixerit quispiam, insignis autem hoc dicit Zonaras*, scilicet in syn. Chalced. can. 28. Alias raro invenimus hæc Zonaræ commentaria ab antiquiori aliquo laudata; nisi quod anonymus quidam a Leone Allatio, *De perpetua consensione Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis*, lib. II, cap. 10, citatus, hæc de iis habeat: Τελευταῖος δὲ πάντων καὶ ὁ θαυμαστὸς Ζωναρᾶς μοναχὸς Ἰωάννης τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἑπτὰ ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ πάντων τῶν

ἁγίων Πατέρων ἡμῶν συνέστατο καὶ εὐλαβέστατα ἐξηγησάμενος, καὶ οὐδαμοῦ τὸν πάπαν ὡς ὀρθόδοξον ὠνόμασε· μᾶλλον δὲ καὶ τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν τοὺς τὰ ὅρια Πατέρων σαλεύοντας, καὶ ἀθέτησιν ποιοῦντας τῶν θείων κανόνων. *Quidam vero postremus, et admirabilis ille Joannes Zonaras monachus, divinos sacrosque canones sanctorum et perillustrium apostolorum, et septem sanctarum œcumenicarum synodorum, et omnium sanctorum Patrum nostrorum, clarissime et plenissime interpretatus, nullo in loco papam orthodoxum vocavit: sed eos potius, qui terminos Patrum transmovent, et sacros canones pervertunt, anathemati subjecit.* Ex quo tamen uno testimonio satis abunde constat, quanti hæc canonum expositio a Joanne Zonara elaborata, apud Græcos suos æstimata fuerit.

Quod ad priores horum Zonaræ in canones commentariorum editiones spectat, primo quidem scholia ejus in canones apostolorum sola Latine versa et in lucem emissa sunt anno Domini 1558 per Joannem Quintinum, in Academia Parisiensi juris canonici tunc temporis professorem. Postea Antonius Salmatia commentarios ejus etiam in canones conciliorum Latine versos edidit Mediolani, anno Domini 1618. Latinæ cujus versioni typographus Parisiensis Græcum etiam textum ex codice ms. in bibliotheca regis Christianissimi erutum, addidit, et evulgavit Lutetiæ Parisiorum anno Domini 1618. Sed adhuc desiderata erant commentaria ejus in canonicas sanctorum Patrum epistolas, quæ propterea ibidem impressa sunt una cum S. Gregorii Neocæsariensis sive Thaumaturgi, Macarii Ægyptii, et Basilii 1622. Adeo ut omnia Zonaræ in canones commentaria, ante hanc nostram eorum editionem Oxoniensem, simul nuspiam prodierint. Ad hanc autem exornandam editionem, non modo variantibus lectionibus ex codice Henrici II insignibus ornato, et ex altero illo Augusti Gallandi, in Parisiensi foro advocati, in supplemento ad Parisiensem editionem collectis, usi sumus, verum etiam consultum ivimus antiquum ms. codicem in bibliotheca nostra Bodleiana, quo omnes habentur apostolorum canones una cum Zonaræ et Balsamonis commentariis iis annexis. Summo autem ornamento huic nostræ editioni fuit, codex ille Amerbachianus ante commemoratus, ex quo variantes lectiones per universa Zonaræ non secus ac Balsamonis commentaria, clarissimus vir, Joh. Rod. Wetstenius supradictus, nobiscum communicare dignatus est. Quibus omnibus codicibus summa diligentia et fidelitate inter se collatis, perfecta tandem et completa Joannis Zonaræ in omnes apostolorum, conciliorum, et Patrum canones commentaria, una cum prioribus Latinis versionibus, sed innumeris in locis emendatis, et Græco textui longe accommodatioribus edimus.

Post Balsamonis et Zonaræ commentaria, epitome cujusque canonis, et Alexii Aristeni in eamdem scholia hoc opere exhibentur. Quantum primo ad canonum epitomen spectat, ea partim in *Bibliotheca Juris canonici veteris* edita est, idque sub ipsius Alexii Aristeni nomine, perinde nimirum ac si is epitomes istius auctor fuisset. Sed multa sunt, quæ isti opinioni refragantur. Eadem enim epitome, licet alio conciliorum ordine observato, etiam Symeoni Logothetæ in eadem Bibliotheca attribuitur. At veri prorsus dissimile est, ut ambo canones in epitomen redigentes in eadem verba conspirarent. Nec video quidem, quo jure hæc epitome utrivis eorum ascribatur. Sane Alexio Aristeno ascribi nequit, quippe qui eam nonnunquam redarguit, et auctorem ejus, quicunque demum is fuerit, canonem non recte intellexisse asserit, ut in scholiis ejus ad epitomen canonis apostolici LXXV dicit, Ὁ τὸν παρόντα συνοψίσας κανόνα οὐ καλῶς τοῦτον ἐνόησε, *Qui synopsin præsentis canonis fecit, eum non bene intellexit*: et ad epitomen undevicesimi canonis synodi Ancyran., ait, Ὁ γοῦν συνοψίσας τὸν παρόντα κανόνα τὸν μὲν ἐν πλάτει κείμενον ἀφορισμὸν τῶν διγάμων, τῷ ἀθετοῦντι τὴν παρθενίαν παρέδραμε, *Qui hujus itaque canonis synopsin fecit, digamorum segregationem in latitudine positam in eum qui cœlibatus professionem irritam fecit, transtulit*. Adeo ut sole meridiano clarius elucescat, Alexium Aristenum hujus canonum epitomes auctorem non fuisse.

Quisnam itaque epitomes hujus sive abbreviationis canonum auctor fuit, minus compertum habemus. Hoc saltem constare videtur, quod ea diu ante Aristenum memoriæ sublevandæ causa confecta fuit, atque adeo ut nonnunquam totius cujusvis canonis vicem suppleret, ejusque loco citaretur. Cujus rei illustre habemus exemplum in Nicolai Hydruntini (qui sub Alexio Angelo floruit) scholio ex Leone Allatio superius citato, quod sic incipit, Σχόλιον Νικολάου Ἰδροῦντος, περὶ Κελεστίνου καὶ Κελεστίου παπῶν Ῥώμης. Ὁ εὑρίσκων ἐν τῷ τέλει τοῦ τετάρτου κανόνος, τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας συνόδου, οἵτινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσιν καθαιρετέοι, μὴ ἀναγινωσκέτω Κελεστίνῳ μετὰ τοῦ ν, ἀλλὰ Κελεστίῳ χωρὶς τοῦ ν. Ὁ γὰρ Κελεστῖνος ἅγιος ἦν καὶ ὀρθόδοξος πάπας Ῥώμης, ὁ δὲ Κελέστιος ἦν αἱρετικός. *Scholium Nicolai Hydruntini de Celestino et Celestio papis Romanis. Qui offendit in fine quarti canonis sanctæ Ephesinæ synodi, clerici*, qui Celestino sive Nestorio consenserint, deponendi, *ne legat Celestino cum* n, *sed Celestio sine* n. *Namque Celestinus sanctus erat et orthodoxus papa Romæ, Celestius autem hæreticus*. Ista enim verba, οἵτινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσιν, καθαιρετέοι, in ipso quarto canone synodi Ephesinæ non inveniuntur; sed in epitome istius canonis quam hic exhibemus, totidem verbis leguntur; nisi quod pro οἵ τινες, in nostro codice levissima mutatione scribatur εἴ τινες. Unde palam est ipsam epitomen hic citari, idque sub nomine totius canonis. Adeo ut hæc canonum synopsis legis vicem iis supplevisse videatur, quibus integri canones haud præsto essent. Et hinc, ni fallor, est, quod nunc Alexii Aristeni, nunc Symeonis Logothetæ, et aliquando forsitan aliorum nomina sibi inscripta habeat, a quibus ad privatum usum descripta fuit. Vel forsitan quod Symeon Logotheta, non minus quam Alexius Aristenus, scholia in eam ediderit, quæ modo

perierunt. Et nos enim Aristéni nomen ad epitomèn eo tantum nomine præfiximus, quod ille eam interpretatus est.

Istam autem antiquam canònum abbreviationem magni olim factam fuisse, ex eo constat, quód Alexius Aristenus tantum operæ et laboris in ea interpretanda consumpserit. Neque enim in re nihili se tam diu exercuisse censendus est. Nec parum huic pro antiqua hujus epitomes auctoritate argumento exinde accrescit, quod Aristenus eam scholiis illustrare dignatus est, etiam post divulgata erudita illa Joannis Zonaræ in integros canones commentaria, Aristenus enim Zonarą posterior claruit, sed anterior Balsamone, vel saltem eadem ætate. Balsamon enim eum commemoravit in sua sexti canonis apostolici interpretatione, ubi ait, Ὅτι καὶ τὸν ὑπέρτιμον ἐκεῖνον καὶ μέγαν οἰκονόμον, τὸν Ἀριστηνὸν διὰ τριακονθημέρων ἐπιφωνημάτων τριῶν ἐπεφωνήσατο ἡ ἁγία σύνοδος ἀποσχέσθαι τοῦ δικαιοδοτικοῦ ὀφφικίου. *Nam et incomparabilem illum, et magnum œconomum Aristenum, tribus publicis* XXX *dierum edictis a juris dicendi officio cessare jussit sancta synodus.* Ubi etiam observes, quanto hic officio in Ecclesia Constantinopolitana functus est, cum magnus in ea œconomus fuerit; item quanto eum elogio Balsamon ornat, ὑπέρτιμον appellans : quam honorificam ejus mentionem idem Balsamon etiam in scholiis suis ad synodi Trullanæ canonem 37 facit, his verbis, Προεβάλετο γὰρ τὸν τοιοῦτον κανόνα ὁ ὑπέρτιμος ἐκεῖνος κῦρος Ἀλέξιος ὁ Ἀριστηνὸς κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικηφόρου. *Hunc enim canonem incomparabilis ille dominus Alexius Aristenus contra sanctissimum illum patriarcham Hierosolymitanum Nicephorum protulit.* Ubi obiter etiam observatum velim, quantum in jure canonico interpretando nomen Alexius Aristenus tunc dierum habebat, cum consultus esset, et in isto jure contra patriarcham responderet. Ex istis insuper verbis colligere est, quibus temporibus ille floruit. Namque Nicephorus ille Hierosolymitanus, contra quem Aristenus istum canonem protulit, synodo interfuit Constantinopoli celebratæ anno mundi 6674, sive Christi, 1166, ut ex subscriptionibus patet, quas Leo Allatius edidit, *De perpetua consens. Eccles. Occidentalis et Orientalis* lib. 11, cap. 12. Is erat annus Manuelis Comneni XXIII, cujus imperatoris jussu Balsamon sua in canones commentaria aggressus est, ut e supradictis liquet. Sub eodem igitur imperatore Aristenum etiam claruisse certum est : etiamsi Leo Allatius tractatu *de ætate et interstitiis*, in collatione ordinum etiam apud Græcos servandis, eum jussu Joannis Comneni, qui Manuelem proximus in imperio præcessit, Nomocanonem suum edidisse asseruerit.

Porro hæc Alexii Aristeni in dictam canonum synopsin commentaria, in codice ms. quem edimus, sic inscripta sunt, Νομοχάνονον σὺν Θεῷ ἑρμηνευθὲν παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου νομοφύλακος κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ, *Nomocanonum, Deo assistente, interpretatum per Deo charissimum nomophylacem dominum Alexium Aristenum.* Ubi primo observare licet, hanc ipsam canonum in epitomen contractorum collectionem νομοχάνονον vocari : quo nomine etiam integrorum canonum collectio sæpe nuncupatur. Nemo, fateor, inficias eat, quin veteres istiusmodi solos libros, quibus νόμοι καὶ κανόνες leges civiles et canones ecclesiastici simul collecti sunt, νομοκανόνας appellarint; quemadmodum Joannes Antiochenus librum istum, quo canones solos in quinquaginta titulos digessit, simpliciter συναγωγὴν τῶν κανόνων vocavit; istum autem, quo canonibus ecclesiasticis leges imperatorias et civiles adjunxit, νομοκανόνα nuncupavit. Et ob eamdem etiam rationem Photii Nomocanon nomen istud sortitus est : quem Balsamon in præfatione ad eumdem, etiam νομοχάνονον appellat. Verum enimvero quævis integrorum canonum collectio νομοχάνονον etiam nonnunquam audit : quod miror ab ullo unquam denegatum fuisse, cum hæc vox in isto sensu ab ipso Balsamone sæpe usurpetur; ut in Nomocan. Phot. tit. 1, cap. 9 ait, Αὐτὸς ἐπέμεινε λέγων, μὴ δίκαιον εἶναι κεραίαν ἀθετηθῆναι ἐκ τῶν ἐν τῷ Νομοκανόνῳ γεγραμμένων, τῷ ὡς θεογράφους πλάκας παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ λογιζομένῳ. *Ipse perstitit dicens, non æquum esse ut vel apex aboleretur ex iis, quæ in Nomocanone scripta sunt, quod instar divinarum tabularum ab Ecclesia reputatur.* Ubi Νομοχάνονον corpus canonum ecclesiasticorum aperte significat, quemadmodum et in ejusdem Balsamonis scholiis ad synodi Trullanæ canonem 1 dicentis, Τὰ μὲν νεόγραφα Νομοχάνονα, ὡς μὴ ἔχοντα καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἐκθεμένων τὰς συνόδους βασιλέων καὶ πατέρων παρέδραμον· ἐψηλάφησα δὲ παλαιόγραφα Νομοχάνονα. Et sic passim alibi; ut nihil certius esse possit, quam ipsas canonum collectiones νομοχάνονα vocitari. Hoc autem nomen etiam synopsi canonum ab Alexio Aristeno interpretatæ inscriptum est, ut ex titulo superius citato constat, quod prius expositam nostram de hac canonum epitome sententiam egregie confirmat; cum hæc eodem nomine, quo ipsa integrorum canonum collectio, νομοχάνονον scilicet, appelletur : nimirum quod totum jus canonicum in ea non secus atque in ipsis canonibus exhiberi persuasum esset. Hoc itaque Nomocanonum Alexius Aristenus interpretatus est, qui in inscriptione θεοφιλέστατος νομοφύλαξ nominatur, quem etiam magnum œconomum aliquando fuisse, Balsamonis verba superius laudata fidem faciunt.

Hæc Aristeni in Nomocanonum abbreviatum scholia non memini ab antiquiori quopiam scriptore commemorata esse vel laudata; nisi quod scholiastes in codice Amerbachiano nonnulla ex iis mutuatus esse, et Balsamon ea nonnunquam citasse videatur, ut in annotationibus subinde observatum est. Ex recentioribus, Gilbertus Genebrardus libro *De Trinitate* Alexium Aristenum citat, eumque diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ fuisse affirmat. Leo Allatius hæc scholia sæpe laudat, sed ex biblio-

theca Vaticana : nunquam enim antehac edita fuerunt. Ad hanc autem nostram eorum editionem perpoliendam, quatuor usi sumus codicibus mss. quorum unum nobiscum communicavit clarissimus vir Joannes Pearson, SS. theologiæ professor Margareticus in universitate Cantabrigiensi, qui in bibliotheca collegii SS. Trinitatis, cui ipse præfectus est in eadem universitate, codicem istum nitide exaratum inveniens, eumdem nobis Latine vertendum concedere dignatus est, et sic primam huic edendo operi occasionem præbuit. Iste autem codex e longe vetustiori in bibliotheca Bodleiana Oxoniæ exscriptus fuerat, quem propterea sæpe consulere necessum habuimus. Quin et alium suppeditavit insignissimus vir Thomas Brown, SS. theologiæ professor, et capellæ regiæ Windesoriæ præbendarius. Cum opus autem pene ad umbilicum perductum fuerit, alius in supradicta bibliotheca Bodleiana inventus est codex ms. eleganti et vetusto charactere exaratus : e quo nonnulla excerpta sunt, quæ in aliis codicibus desiderantur, ac proinde post canonicas epistolas, ad quas pertinent, in secundo tomo eduntur. Eorum autem collectionem pariter atque versionem viro multis nominibus honorando D. Joanni Fell, S. T. P., Ecclesiæ cathedralis Christi decano in Universitate Oxoniensi debemus, qui ad uberiorem hujus operis ornatum curavit, ut illud opus a docto quodam viro in eadem Academia perficeretur. Sed et eidem etiam præclara eruditione et insigni pietate viro accuratam totius hujusce operis editionem respublica canonica acceptam referat, quippe cujus solius cura atque consilio in omnibus adhibito, accurate adeo et polite prodit.

Ad calcem totius operis annotationes subjunximus (*a*); in quibus quid præstitimus, vel saltem præstare conati sumus, paucis expediemus. Primo enim nobis minime propositum fuit, in singulos canones eorumque scholia commentarios edere, quod operæ nobis pretium haud visum est. Ac proinde istiusmodi tantummodo locis, quæ obscuriora visa sunt, quæ perperam ab aliis intellecta, aut majoris momenti, et frequentioris in ecclesiasticis discutiendis controversiis usus, dilucidandis, vindicandis et ad genuinum ipsorum sensum restituendis, totam, qualis qualis fuit, operam locavimus. Hinc etiam variantes passim lectiones ex codicibus tam mss. quam impressis, adnotavimus; alia etiam quamplurima scholia, quæ ut neque ad Balsamonis, nec Zonaræ, nec Aristeni ἑρμηνείας pertinentia, in ipso operis corpore consulto prætermissa sunt, ex mss. Bodleianis et Amerbachiano, ad suos quæque canones inter annotationes apposuimus. Quidquid etiam scholiastes in Constantini Harmenopuli epitomen canonum conscripserunt, ad locum itidem quodque suum congessimus. Adeo ut nihil a Græcis quibuslibet in hoc canonici ipsorum juris corpus conscriptum ad notitiam nostram pervenit, quod non in hoc unico opere collectum exhibetur.

(*a*) Notas textui subjecimus, sed delectu habito. Edit. Patr.

THEODORI BALSAMONIS

ZONARÆ, ARISTENI

IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM

ET IN EPISTOLAS CANONICAS SS. PATRUM

COMMENTARIA *

—

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

—

CANONES

SANCTORUM APOSTOLORUM.

—

CANON I.

Episcopus a duobus vel tribus episcopis ordinetur.

BALS. Hic canon apostolicus disserit de ordinatione, quæ fit ab antistite in ecclesia; sicut magnus quoque dicit Paulus, *Nemini manus cito imponas*[1], nec alienis peccatis communices: non autem de electione, ut nonnulli dicebant, secuti ea quæ dicebantur sine scriptis, per manuum extensionem, factam quando a populo civitatum electiones antistitum fiebant. Etsi enim Laodicena synodus dicit in quinto canone non debere fieri ordinationes in præsentia audientium, et ideo nonnulli existimarunt hunc quoque canonem loqui de electione, mihi tamen videtur eos non recte dicere; quæ enim fit in Ecclesia ordinatio, per preces mysticas peragitur, etiamsi fiat coram multis: insuper cum quartus canon sanctæ primæ synodi Nicænæ decernat debere fieri electionem episcopi ab omnibus episcopis provinciæ, vel a tribus saltem, reliquis in scriptis assentientibus; dubito quomodo dixerunt nonnulli hunc canonem de electione antistitis intelligi qui

ΚΑΝΩΝ Α'.

Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν.

ΒΑΛΣ. Ὁ ἀποστολικὸς οὗτος κανὼν, περὶ χειροτονίας διαλέγεται τῆς παρὰ ἀρχιερέως τελουμένης ἐπ' ἐκκλησίας· καθὼς καὶ ὁ μέγας Παῦλός φησι· *Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀλλοτρίαις ἁμαρτίαις.* Οὐ μὴν περὶ ψήφου, καθώς τινες εἶπον, ἀκολουθήσαντες τοῖς ἀγράφως λεγομένοις διὰ τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν, τὴν γενομένην ὅτε παρὰ τοῦ πλήθους τῶν πόλεων αἱ ψῆφοι τῶν ἀρχιερέων ἐγίνοντο. Κἂν γὰρ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος ἐν ε' κανόνι φησὶ, μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐν παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι, κἀκ τούτου τινὲς ὑπέλαβον καὶ τὸν κανόνα τοῦτον περὶ ψήφου διαλέγεσθαι· ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ μὴ καλῶς τούτους λέγειν, ὅτι καὶ ἡ ἐπ' Ἐκκλησίας χειροτονία διὰ μυστικῶν εὐχῶν τελεῖται, κἂν ἐνώπιον πολλῶν γίνηται. Ἄλλως τε τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ α' ἁγίας συνόδου, διοριζομένου τὴν τοῦ ἐπισκόπου ψῆφον γίνεσθαι παρὰ πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἢ τέως τριῶν, ἐγγράφως καὶ τῶν λοιπῶν

[1] I Tim. v, 22.

* Collectio sacrorum canonum, in quam Balsamon, Zonaras et Aristenus commentaria ediderunt, ea ipsa est, ni fallor, quam Photius olim confecit ad usum Ecclesiæ Græcæ, quamque hic edendam esse promisimus in tomo CIV *Patrologiæ Græcæ*. J. B. M.

συναινούντων, ἀπορῶ πῶς εἰπόν τινες τὸν κανόνα A τοῦτον νοεῖσθαι περὶ ψήφου ἀρχιερέως, λέγοντα ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον.

ΖΩΝΑΡ. Νῦν μὲν χειροτονία καλεῖται ἡ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἱερᾶσθαι λαχόντος τελεσιουργία τῶν εὐχῶν, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπίκλησις· ἀπὸ τοῦ τὸν ἀρχιερέα τείνειν τὴν χεῖρα εὐλογοῦντα τὸν χειροτονούμενον· πάλαι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ψῆφος χειροτονία ὠνόμαστο· ὅτε γὰρ τοῖς τῶν πόλεων πλήθεσιν ἐξῆν ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, συνῄεσαν τὰ πλήθη· καὶ οἱ μὲν τόνδε ᾑροῦντο, οἱ δὲ τόνδε· ἵνα οὖν ἡ τῶν πλειόνων κρατοίη ψῆφος, λέγεται τείνειν τὰς χεῖρας τοὺς τὴν ἐπιλογὴν ποιουμένους, καὶ διὰ τούτων ἀριθμεῖσθαι τοὺς ἕκαστον ψηφιζομένους, καὶ τὸν παρὰ τῶν πλειόνων αἱρούμενον εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην προκρίνεσθαι· κἀντεῦθεν ἐξελήφθη τῆς χειροτο- B νίας τὸ ὄνομα· τούτῳ δὲ καὶ οἱ τῶν συνόδων Πατέρες οὕτως εὑρίσκονται χρησάμενοι, καὶ τὴν ψῆφον χειροτονίαν καλέσαντες· ἡ γὰρ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος ἐν πέμπτῳ κανόνι φησὶ μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι· χειροτονίας δὲ τὰς ψήφους ὠνόμασεν· ἐν γὰρ τῇ τελεσιουργίᾳ τοῦ ἀρχιερέως μᾶλλον ἔθος πολλοὺς συνέρχεσθαι· ἐν δὲ ταῖς ψήφοις, διὰ τὸ εἰσάγεσθαι τινὰ αἰτιάματα κατὰ τῶν ψηφιζομένων ἀνδρῶν, ἀπηγόρευται τὸ παρεῖναί τινας, καὶ ἀκροᾶσθαι τούτων. Χειροτονεῖσθαι δὲ οὗτος ὁ κανὼν διατάττεται ἐπίσκοπον παρὰ δύο ἐπισκόπων· ψηφίζεσθαι δὲ ἐπίσκοπον ὁ τέταρτος κανὼν τῆς πρώτης συνόδου ὁρίζει παρὰ πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἢ τέως τριῶν, ἐγγρά- C φως καὶ τῶν λοιπῶν συναινούντων.

ΑΡΙΣΤ. Δύο ἢ τρεῖς ἐπίσκοποι χειροτονοῦσιν ἐπίσκοπον.

Τρεῖς δὲ ἐξάπαντος ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον, καὶ μὴ ἥττονες τούτων εἴπερ δυσχερές ἐστι πάντας τοὺς ἐπαρχιώτας ἐπισκόπους ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθῆναι· καὶ ζήτει κανόνα τέταρτον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ ιγ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, καὶ ιθ' ἐν Ἀντιοχείᾳ.

ΚΑΝΩΝ Β.

Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ χειροτονίας ἀκολούθως νομοθετῶν παρίστησι καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ κανόνα ἐκλαμβάνεσθαι περὶ ἐπισκόπων χειροτονίας, D οὐ περὶ ψήφου αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ ψηφίζεσθαι πρότερον πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἀνεδιδάχθημεν ἢ ἕτερον κληρικὸν, καὶ οὕτω χειροτονεῖσθαι αὐτόν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τὴν ἐπιλογὴν, καὶ τὴν χειροτονίαν τῶν πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, τῷ ἐπισκόπῳ ἀνατίθησιν ὁ κανών· ᾧ ὑποκεῖσθαι μέλλουσιν οἱ χειροτονούμενοι.

ΑΡΙΣΤ. Εἷς ἐπίσκοπος χειροτονεῖ πρεσβύτερον καὶ διάκονον. Σαφής.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι,

dicit a duobus vel tribus episcopis ordinandum episcopum.

ZONAR. Nunc quidem chirotonia vocatur *absolutio precum*, sanctique Spiritus invocatio, dum sacerdotio quis initiatur, et consecrationem sortitur. Ex eo dicta, quod pontifex extendat manum benedicens homini ad sacra deligendo : sed ipsum suffragium quondam nominatum est chirotonia. Nam cum urbium cœtibus liceret eligere sacrorum præfectos, conveniebant ipsi cœtus, et alii quidem hunc, alii vero deligebant illum. Quatenus autem plurium suffragium vinceret, eligentes ferunt solitos extendere manus; et per illas numerabantur, qui vel hunc, vel illum delegissent. A pluribus vero electum summo sacerdotio præfecere. Et hinc chirotoniæ nomen desumptum, quo sic etiam synodorum Patres inveniuntur usi, suffragium etiam nominantes chirotoniam. Laodicensis nempe synodus in quinto canone, dicit, Non oportere chirotonias in audientium præsentia fieri. Chirotonias autem appellavit suffragia. In plena enim pontificis consummatione magis obtinebat consuetudo ut plures una convenirent : sed in suffragiis ferundis, eo quod inducerentur contra electos viros accusationes quædam, aliquos vetatur adesse, et has audire. Hic autem canon a duobus episcopis episcopum jubet initiari. Sed quartus primæ synodi canon episcopum creari debuit ab omnibus episcopis provinciæ : vel tribus interea, dum reliqui subscriptione consentiant.

ARIST. Duo vel tres episcopi ordinant episcopum.

Tres omnino debent ordinare episcopum et non pauciores illis; siquidem difficile est omnes provinciæ episcopos in unum convenire. Quære etiam canonem quartum synodi Nicænæ, et XIII Carthaginensis, et XIX Antiochenæ.

CANON II.

Presbyter ab uno episcopo ordinetur, et diaconus, et reliqui clerici.

BALS. Hic quoque canon de ordinatione consequenter statuens, probat etiam præcedentem canonem accipi de ordinatione episcoporum, non de eorum electione. Neque enim presbyterum, vel diaconum, vel alium clericum prius eligi et sic ordinari docti sumus.

ZONAR. Et electionem, et ordinationem presbyterorum, atque diaconorum canon remittit episcopo : cui subjicientur ii, qui ordinantur.

ARIST. Unus episcopus ordinat presbyterum et diaconum. Perspicuus.

CANON III.

Si quis episcopus, vel presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem, alia quædam ad altare attulerit, vel mel, vel lac, vel pro vino siceram fa-

citiam, vel aves, vel aliqua animalia, vel legumina, præter ordinationem, deponatur, præterquam novas spicas vel unam tempore opportuno. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre quam oleum ad luminare, et incensum tempore sanctæ oblationis.

ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα ἐπιτηδευτὸν, ἢ ὄρνεις, ἢ ζῶά τινα, ἢ ὄσπρια, παρὰ τὴν διάταξιν, καθαιρείσθω· πλὴν νέων χίδρων (1), ἢ σταφυλῆς τῷ καιρῷ τῷ δέοντι. Μὴ ἐξὸν δὲ ἔστω, προσάγεσθαί τι ἕτερον εἰς τὸ θυσιαστήριον ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς.

BALS. Sacrificia quæ ex lege antiqua in templo fiebant, per sanguinem et animalium cædem, prohibentes divini Apostoli, incruentum, quod a Domino traditum est, sacrificium fieri jusserunt, et sacerdotem, qui præter hæc facit, deponendum esse statuerunt. Est autem sicera quidquid præter vinum inebriat. Cum autem audis canonem dicentem, Præterquam novas spicas vel legumina, ne putes per hæc permitti fieri sacrificium, et hoc enim prohibetur; sed dic ea offerri sacerdoti, tanquam novorum fructuum primitias : et ut ea ex manibus sacerdotis cum benedictione accipientes, Deo gratias agamus, qui ea nobis suppeditat, quæ ad victum nostrum cultumque sufficiunt. Et ideo, ut est verisimile, patriarchæ quoque uvæ offeruntur in altari sacræ ædis Blachernarum, peracto sacro in festo Dormitionis sanctissimæ Deiparæ. Ego autem vidi quemdam depositum, et ex venerandi monasterii regionis, cui præerat, præfectura ejectum, quod caseos et carnes ad altare inferret, consilio cujusdam improbi hominis, qui eum seduxit, et dixit hoc modo futuram plurimorum morborum medelam. Incensum autem et oleum propter sacrificium non offertur, sed ad templi illuminationem, et veræ luci et Deo gratiarum exhibendam actionem. Lege sextæ syn., can. XXVIII et XXXII et LVII.

ΒΑΛΣ. Τὰς ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου γινομένας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ θυσίας δι' αἵματος καὶ ζώων-σφαγῆς ἀπαγορεύσαντες οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδοθεῖσαν ἀναίμακτον θυσίαν ἐκέλευσαν γίνεσθαι καὶ τὸν παρὰ ταῦτα ποιοῦντα ἱερέα καθαιρεῖσθαι διωρίσαντο. Σίκερα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθην ἐμποιοῦν. Ἀκούων τὸ τοῦ κανόνος λέγοντος, « *πλὴν νέων χίδρων*, » ἤγουν ὀσπρίων, μὴ νομίσῃς συγκεχωρεῖσθαι τὴν διὰ τούτων θυσίαν· καὶ τοῦτο γὰρ ἀπηγόρευται· ἀλλὰ λέγε προσφέρεσθαι ταῦτα τῷ ἱερεῖ, ὡς ἀπαρχὰς τῶν ἐτησίων καρπῶν· καὶ ἵνα, λαμβάνοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως μετ' εὐλογίας, εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ ἀναπέμπωμεν, τῷ οἰκονομήσαντι τὰ πρὸς ζωάρκειαν καὶ θεραπείαν ἡμῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ σταφυλὰς τῷ πατριάρχῃ προσφέρουσιν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θείου ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τὴν ἱεροτελεστίαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· ἐγὼ δὲ εἶδον καθαιρεθέντα καὶ τῆς ἡγουμενίας ἐκβληθέντα τινὰ προεστῶτα τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς χώρας, διὰ τὸ τυροὺς καὶ κρέα ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσαγαγεῖν ἀπὸ συμβουλῆς ἀνθρώπου κακοῦ, πλανήσαντος αὐτὸν, καὶ εἰπόντος ἐκ τούτου τοῦ τρόπου πολλῶν ἀῤῥωστημάτων θεραπείαν γενέσθαι. Θυμίαμα δὲ καὶ ἔλαιον οὐ χάριν θυσίας προσάγεται, ἀλλ' εἰς φωταγωγίαν τοῦ ναοῦ καὶ εὐχαριστίαν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καὶ Θεοῦ. Ἀνάγνωθι τῆς ϛ' συνόδου κανόνας κη', λβ', νζ'.

ZONAR. Dominus tradens discipulis suis illud quod agitur in incruento sacrificio mysterium, hoc ipsum pane, vinoque conficiendum tradidit. Ob quod etiam ipsi apostoli prohibuerunt aliud quid in sacrificium adduci : vinique loco alia potionis uti specie vetuerunt, qualis est sicera. Sicera autem est, quidquid præter vinum facit ebrietatem, qualia sunt, quæ per artem parant homines, ut est appel-

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Κύριος παραδιδοὺς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ τελετὴν, ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ταύτην τελεῖν παραδέδωκε. Διὰ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἕτερόν τι πρὸς θυσίαν προσάγεσθαι ἀπηγόρευσαν· καὶ ἀντὶ οἴνου δὲ ἑτέρῳ πόματι κεχρῆσθαι ἐκώλυσαν, οἷον σίκερα· σίκερα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθην ἐμποιοῦν, οἷά εἰσιν ἃ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, ὡς ἡ λεγομένη χουμέλη (2), καὶ

Guil. Beveregii notæ.

(1) *Πλὴν νέων χίδρων*. Interpretes hic consentiunt, quod hoc canone præcipitur, ut novæ spicæ, tempore opportuno, id est, cum primo maturescant, non ut sacrificia Deo, sed ut primitiæ sacerdoti offerantur. Sic etiam Scholiastes in Harmenopuli epitomen, οὐχ ὡς θυσία ταῦτα, ἀλλ' ὡς ἀπαρχὴ καρπῶν νέων. Harmenop. epit. can. sect. 2, tit. 2.

(2) *Χουμέλη*. Etiamsi nomen hoc vix alibi, ni fallor, præterquam hoc loco occurrat, quin potionem tamen aliquam ex melle confectam significet, nemo dubitare potest. Et quidem mellitum aliquid vini loco offerre concilium Antisiodorense etiam prohibet : *Non licet in altario, in sacrificio divino mellitum, quod mulsum appellant, nec ullum aliud poculum, extra vinum cum aqua mistum, offerre.* Concil. Antesiod. can. 8. At præter χουμέλη, aliæ sunt quamplurimæ potiones inebriantes, quas sub *siceræ* nomine canon hic offerre vetat. Observatu dignissima sunt D. Hieronymi verba : *Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest sive illa, quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aquæ pinguior coloratur.* Hieron. ad Nepot. *De vita cleric.* p. 6, col. 1, tom. 1, oper. per Erasmum. De sicera primo ex frumento consecta, sic Plinius : *Est et Occidentis populis sua ebrietas fruge madida : pluribus modis per Gallias Hispaniasque nominibus aliis, sed eadem ratione.* Plin. l. XIV, cap. 22. *Ægyptus quoque e fruge sibi potus similes excogitavit, nullaque in parte mundi cessat ebrietas*, ibid. et alibi. *Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt et potus, zythum in Ægypto, cœlia, et ceria in Hispania, cervisia et plura genera in Gallia, aliisque provinciis*, Id. lib. XXII, cap. ult. a fine.

ἔσα ὁμοίως σκευάζονται. Σταφυλὰς δὲ ἄρτι γενομένας πεπείρους, καὶ νέα χίδρα, ἤτοι ἀρτιφανῆ, καὶ πρὸς βρῶσιν ἤδη καθεστηκότα ὄσπρια (τοῦτο γὰρ δηλοῦται διὰ τοῦ εἰπεῖν, « τῷ καιρῷ τῷ δέοντι ») προσάγεσθαι συνεχώρησαν· πλὴν οὐχ ὡς θυσίας ταῦτα προσφέρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀπαρχὰς τῶν ὡρίων καρπῶν. Συγκεχώρηται δὲ προσάγεσθαι καὶ ἔλαιον, ὥστε φῶς διὰ τούτου ἀνάπτεσθαι τῷ ἀληθινῷ φωτὶ, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου κανόνας λα', λβ', λη'.

A lata potio, Choumeli; et quæ similiter apparantur. Uvas autem jam maturas, novasque spicas, videlicet, recenter enatas, et ad cibum jam perfecta legumina (hoc enim significatur per id quod dicitur, tempore opportuno) permiserunt afferri. Verumtamen non ut sacrificia, isthæc offerri, sed tanquam primitias tempestivorum fructuum. Præterea, permissum est et afferri oleum, ut lumen per hoc accendatur vero lumini, incensum quoque, tempore sanctæ oblationis. Legas in Trullo synodi canones 31, 32 et 38.

ΑΡΙΣΤ. *Ἱερεὺς ὁ γάλα, ἢ μέλι, ἢ σίκερα, ἢ ζῶα, ἢ ὄσπρια τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγων, πλὴν νέων χίδρων, καὶ σταφυλῆς, καὶ ἐλαίου, καὶ θυμιάματος, καθαιρείσθω.*

ARIST. *Sacerdos qui lac, vel mel, vel siceram, vel animalia, vel legumina altari affert, præter novas spicas, et uvam, et oleum, et suffitum, deponatur.*

B Τὸ προσάγειν τῷ θυσιαστηρίῳ τὰ ἀπηριθμημένα, τὸ μὲν, ὡς Ἑλληνικὸν, τὸ δὲ ὡς Ἰουδαϊκὸν ἀπηγόρευται. Ἀπαρχὰς δὲ τῶν νέων καρπῶν, ἤτοι ὀσπρίων καὶ σταφυλῆς, προσφέρειν κατὰ τὸν τῆς γεωργίας καιρὸν εἰς εὐχαριστίαν τοῦ δόντος Θεοῦ ἐπιτέτραπται.

Afferre altari quæ hic numerantur, illud quidem ut Græcanicum, hoc ut Judaicum prohibetur. Primitias autem recentium fructuum, vel leguminum, vel uvæ passæ offerre secundum agriculturæ tempus, ad gratias agendas Deo danti, permittitur.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω, ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δὲ ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς.

CANON IV.

Omnis alius fructus domum mittatur, primitiæ episcopo et presbyteris; sed non super altare. Clarum autem est, quod episcopus et presbyteri diaconis et reliquis clericis distribuunt.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ κανόνος ὅτι ἐν τῷ ναῷ μόνα ὄσπρια καὶ σταφυλαὶ ὡς ἀπαρχαὶ τῷ ἐπισκόπῳ προσάγονται· αἱ ὀπῶραι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἀποστέλλονται τῷ ἐπισκόπῳ χάριν τοῦ δι' αὐτοῦ ἀξίαν τῷ Θεῷ εὐχαριστίαν δοθῆναι. Ὅπως δὲ τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ τῶν κατοιχομένων προσφερόμενα, καὶ κανίσκια (3) λεγόμενα, διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κοσμούμενα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται, μαθήσῃ ἀπὸ τοῦ *Εἰς τοὺς κεκοιμημένους* λόγου τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου. Σὺ δὲ εἰπὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναγκάζονται οἱ ἐπίσκοποι παρηγορεῖσθαι τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῶν εἰσόδων τῶν ἐκκλησιῶν.

BALS. Nota etiam ex hoc præsenti canone, quod C in templo sola legumina et uvæ, ut primitiæ, episcopo offeruntur: fructus autem et reliqua mittuntur ad episcopum, ut per eum, ut par est, Deo gratiæ agantur. Quomodo autem quæ in memoriis sanctorum et mortuorum offeruntur, et caniscia appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offerantur, disces ex oratione magni Athanasii, *De iis qui dormierunt*. Tu autem dic quod etiam ex præsenti canone necesse habent episcopi consolari clericos suos ex reditibus ecclesiarum.

Guil. Beveregii notæ.

(3) *Κανίσκια*. In codicibus antehac impressis est κοινίσκια. Gentianus Hervetus legit καινίσκια, transfert enim *Cæniscia*. Nos veram lectionem κανίσκια ex ms. Bodleiano restituimus. Sic etiam Joh. Meursius legit in Glossario, in voce σπόρτουλον. Nec κοινίσκια autem nec καινίσκια, ni fallor, uspiam occurrit. Κανίσκιον vero idem est quod κάνεον *canistrum*. Suidas, κάνεον, κανίσκιον. Hesychius, κανέοισι, κανοῖς, μαγίσι, κανισκίοις, et mox, κανοῦν, κανίσκιον. Hinc pro *sportula*, de qua ante dictum est, sive dono, quod in canistris deferri solet, accipitur. Ὅπου ἂν λαμβάνει δῶρα, ὅπου ἂν δέχεται κανίσκια. Gloss. Gr. Barb. διὰ τὸ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀποστεῖλαι μετὰ μεγάλου κανισκίου τὸν βασιλέα, Constantin. *De administr. imp.* Scribitur et κανίσγιον apud Nicet. Choniat. in Alexio Angelo, l. 3. Quænam autem hoc Balsamonis loco κανίσκια essent τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ κατοιχομένων προσφερόμενα, certiores fieremus, si oratio illa S. Athanasii Εἰς τοὺς κεκοι- D μημένους, ad quam nos remittit, ullibi exstaret. Videntur tamen ejusdem naturæ esse ac quæ a Græcis κόλυβα etiamnum vocitantur. Κόλυβα autem Suidas σῖτος ἑψητός exponit. Enimvero Græci ex frumento leviter excocto et frugibus variis, ut pisis, tusis avellanis, amygdalis, nucibus, uva Corinthiaca, malogranatis, aliisque edulium quoddam conficiunt, quod κόλυβα vocant: hoc in sanctorum et defunctorum commemorationibus et Quadragesimæ initio propinquorum sepulchris impositum offerunt: postea vero in sacerdotis et ministrorum usum cedit. Hunc τῶν κολύβων ritum Theodori martyris monitu introductum esse scribunt Niceph. Callist. l. x, c. 12, et Nectarius in Synaxario Græco ad Feb. 17. Hujus autem generis fuisse κανίσκια a Balsamone hic commemorata, exinde liquet, quod hæc quoque διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κοσμούμενα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται, ut proximis verbis docet.

ZONAR. Fructus autumnales ad altare non oportet afferre. Sed qui pro debita gratiarum actione vult ex his offerre Deo decimas aut primitias, episcopo, presbyterisque deferat ipsas. Qui cum susceperint eas, in domesticam suam solam non habeant utilitatem, nec soli fruantur : sed universo clero distribuant.

ARIST. *Fructus domum mittantur, quos primi ordine sequentibus distribuant.*

Excepta uva passa primitias aliorum fructuum non licet altari offerre, sed domum mittere episcopo et presbyteris, ut distribuantur diaconis et aliis clericis. Uva enim in ecclesia offertur peculiariter ab aliis fructibus, ut et a vino ex ea facto, quod assumitur ad perficiendum incruentum sacrificium.

A ΖΩΝΑΡ. Τὰς ὀπώρας οὐκ εἰς τὸ θυσιαστήριον δεῖ προσάγεσθαι, ἀλλὰ τὸν βουλόμενον ἀπαρχὰς ἐξ αὐτῶν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ εἰς εὐχαριστίαν τῷ ἐπισκόπῳ ταύτας προσφέρειν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· κἀκείνους δεχομένους ταύτας μὴ εἰς οἰκείαν μόνην ἔχειν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ διανέμειν παντί.

ΑΡΙΣΤ. *Αἱ ὀπῶραι οἴκοι πεμπέσθωσαν* (4) *ἃς οἱ πρῶτοι τοῖς ἑξῆς διανέμοιεν.*

Ἄνευ σταφυλῆς τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἄλλων ὀπωρῶν οὐ τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρειν δεῖ, ἀλλ' οἴκοι στέλλεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἐπὶ τῷ διανείμασθαι ταῦτα τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς. Ἡ γὰρ σταφυλὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσαχθήσεται, κατ' ἐξαίρετον τῶν ἄλλων ὀπωρῶν, ὡς καὶ τοῦ ἐξ
B αὐτῆς οἴνου εἰς τελεσιουργίαν παραλαμβανομένου τῆς ἀναιμάκτου θυσίας.

CANON V.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus uxorem suam ne ejiciat religionis prætextu : sin autem ejecerit, segregetur : et si perseveret, deponatur.

BALS. Ante sextam synodum, quæ fuit in Trullo palatii, licebat episcopis habere uxores, etiam post dignitatem episcopalem, quemadmodum et qui post matrimonium ordinantur sacerdotes et diaconi. Quoniam itaque ante CXVII Justiani Novellam, quæ sita est in libro Basilic. XXVIII, tit. 7, licebat cuilibet quavis ex causa mittere suæ uxori libellum repudii, dicit præsens canon, non licere episcopo, vel presbytero, vel diacono prætextu religionis suam uxorem ejicere. Hic autem canon exolevit, quod ad presbyteros et diaconos attinet; episcopi enim, ut dictum est, post episcopatum uxores habere non possunt; quod nunc non possit aliter solvi matrimonium quam pro causis quæ in dicta Novella continentur, quæ sunt hæ : Si quis ex conjugibus adversus imperatorem conspiraverit. Si uxor adulterata fuerit. Si alteruter vitæ alterius insidiatus fuerit. Si uxor cum viris externis nolente marito conviveteur, vel lavetur. Si extra domum mariti uxor manserit, nisi forte apud suos parentes. Si uxor vadat ad equorum Circense curriculum præter voluntatem mariti. Si alteruter conjugum vitam monasti-

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας· ἐὰν δὲ ἐκβάλλῃ, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω.

ΒΑΛΣ. Πρὸ τῆς ϛ' συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ παλατίου γενομένης ἐξῆν τοῖς ἐπισκόποις ἔχειν γυναῖκας καὶ μετὰ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ὥσπερ ἔχουσιν αὐτὰς καὶ οἱ μετὰ τὸν γάμον χειροτονούμενοι ἱερεῖς ἢ διάκονοι. Ἐπεὶ οὖν πρὸ τῆς Ἰουστινιανείου ριζ', νεαρας τῆς κειμένης ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν (5) κη' τίτλῳ ζ' ἄδειαν εἶχεν ὁ βουλόμενος ἐκ πάσης αἰτίας ἀποστέλλειν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ
C διαζύγιον, φησὶν ὁ παρὼν κανὼν, μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν ἐπίσκοπον, ἢ τὸν πρεσβύτερον, ἢ τὸν διάκονον, προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλειν τὴν οἰκείαν γυναῖκα. Τὰ τοῦ τοιούτου δὲ κανόνος ἐσχόλασαν, ὅσον τέως εἰς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Οἱ γὰρ ἐπίσκοποι γυναῖκας ἔχειν, ὡς εἴρηται, μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν οὐ δύνανται· ἐκ τοῦ μὴ λύεσθαι σήμερον ἄλλως πως συνοικέσιον (6) οἱονδηποτοῦν, εἰ μὴ ἐκ τῶν αἰτιῶν τῶν ἐν τῇ ῥηθείσῃ νεαρᾷ περιεχομένων· αἳ καί εἰσιν αὗται· τὸ φρονῆσαί τινα ἐκ τῶν ὁμοζύγων κατὰ βασιλέα, τὸ μοιχευθῆναι τὴν γυναῖκα, τὸ ἐπιβουλεύσασθαι θάτερον τῇ τοῦ ἑτέρου ζωῇ, τὸ συμποσιάζειν ἢ συλλούεσθαι τὴν γυναῖκα ἀνδράσιν ἐξωτικοῖς, μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός· τὸ ἔξω τῆς

Guil. Beveregii notæ.

(4) *Οἴκοι πεμπέσθωσαν.* In Simeonis Logothetæ epitome post πεμπέσθωσαν sic legitur : ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἃς οἱ πρῶτοι τοῖς ἑξῆς διανέμοιεν.

(5) *Ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν.* Liber constitutionum imperialium e Justiniani codice, digestis, novellis, institutionibus et edictis; item e Justini Junioris, Tiberii, Zenonis aliorumque imperatorum, atque ipsius Basilii Macedonis novellis, e Constitutionibus etiam Βασιλικαῖς, ἐπαρχικαῖς, Ῥωμαϊκαῖς; necnon ex paratitlis, glossis, παραγραφαῖς, παραπομπαῖς, seu interpretationibus, quas varii jurisconsulti conscribebant, e ῥοπαῖς etiam seu ἀγωγαῖς περὶ τῶν νόμων Ῥοδίου, Γεωργικοῦ, *De pœnis militaribus*, etc., ex Rufi libris, et e Patrum præterea sententiis, et Conciliorum canonibus, primo a Basilio Macedone, et deinde ab ipsius
D filio Leone Philosopho collectus, *βασιλικαί* (viz. διατάξεις) et nonnunquam βασιλικά nuncupatur. Egregium hoc opus in libros LX distributum, aliquando a Zonara et Aristeno, a Balsamone sæpissime laudatur. Cæterum exemplar a Balsamone reliquisque usitatum ab eo, quod impressum est Parisiis anno 1647, quamplurimum discrepat, in titulis præsertim et capitibus recensendis. Nonnunquam, fateor, non capita tantum, sed et tituli a Balsamone citati in impressis desiderantur : plerumque tamen locum citatum, si non in ipso capite, in eodem saltem titulo, ad quem te remittit invenies.

(6) *Συνοικέσιον.* Sic in ms. Bodleiano, at in impressis est γυναικέσιον, quod nuspiam occurrit : συνοικέσιον autem eodem, quo a Balsamone, sensu, viz. pro matrimonio, etiam a concil. Chalced. can. 27, usurpatur.

οἰκίας τοῦ ἀνδρὸς μεῖναι τὴν γυναῖκα, εἰ μή τοί γε τυχὸν παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσι· τὸ τὴν γυναῖκα ἀπελθεῖν εἰς ἱπποδρόμιον δίχα γνώμης τοῦ ἀνδρός· τὸ ἐλέσθαι τὸν μονήρη βίον θάτερον ἐκ τῶν ὁμοζύγων· καὶ ἄλλαι τινὲς (7) ἀπογεγραμμέναι ἐν τῇ ῥηθείσῃ νεαρᾷ, ἣν καὶ ἀνάγνωθι.

A eam elegerit. Sunt etiam aliæ causæ in dicta Novella contentæ, quam etiam lege.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ παλαιὸν ἐξῆν διαζεύγνυσθαι τοὺς συνοικοῦντας καὶ χωρὶς αἰτίας, ὁπηνίκα ἐβούλοντο· ὁ δὲ Κύριος, ὡς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται, τοῦτο ἀπηγόρευσε. Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ Κυρίου διαταγὴν καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο κωλύουσι· καὶ τέως νῦν περὶ τῶν ἱερωμένων φασὶν ὡς εἰ προφάσει εὐλαβείας ἱερωμένος τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀποπέμψεται, ἀφοριζέσθω, ἕως ἂν δηλαδὴ πεισθῇ προσλαβέσθαι αὐτήν. Εἰ δὲ ἐπιμένει μὴ προσλαμβάνων αὐτὴν, καὶ καθαιρεθήσεται· ἔοικε γὰρ εἰς διαβολὴν εἶναι τοῦτο τοῦ γάμου, ὡς ἀκαθαρσίαν τῆς μίξεως ἐμποιούσης· τὸν δὲ τίμιον ἡ Γραφὴ λέγει, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. Μέμνηται δὲ ὁ κανὼν καὶ ἐπισκόπων ἐχόντων γυναῖκας, ὅτι τότε ἀκώλυτον εἶχον καὶ οἱ ἐπίσκοποι τὴν πρὸς γυναῖκας νόμιμον συζυγίαν. Ἡ γὰρ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος, ἡ λεγομένη ἕκτη, τοῦτο ἐκώλυσεν ἐν δωδεκάτῳ αὐτῆς κανόνι· καὶ ὁ πολιτικὸς δὲ νόμος τὰ ἀναίτια διαζύγια ἀπηγόρευσε, ῥητὰς ὁρίσας αἰτίας, δι' ἃς νομίμως ὀφείλουσι τὰ διαζύγια γίνεσθαι.

ZONAR. Antiquitus disjungere licebat invicem cohabitantes et matrimonio conjunctos, idque sine causa, quandocunque volebant. At Dominus, ut scribitur in Evangeliis, hoc vetuit. Igitur Apostoli secundum Domini ordinationem hoc etiam prohibent. Et interea nunc de sacratis ministris loquuntur : ut si religionis obtutu sacratus minister uxorem suam repudiarit, ab Ecclesia excludatur, usquequo persuasus fuerit eam recipere : quodsi perseverat, ipsam non recipiens, a gradu etiam deponetur. Hoc B enim videtur in calumniam fieri nuptiarum, tanquam mistio conjugum faciat immunditiam. Scriptura vero dicit honorabiles nuptias, et impollutum cubile. Meminit autem canon et episcoporum conjuges habentium, quia liberum tunc erat episcopis etiam legitimum cum mulieribus conjugium. Namque synodus in Trullo, nuncupata sexta, prohibuit istud in duodecimo suo canone. Lex etiam civilis conjugum divortia vetuit absque causa : certas enim definit causas, propter quas legitime divortia fieri debent.

ΑΡΙΣΤ. *Τὴν βοηθὸν ἱερεὺς (8) ἐκβάλλων, ἀποβαλλέσθω· μὴ εἰσάγων δὲ, καθαιρείσθω.*

ARIST. *Sacerdos qui uxorem depellit, ipse a communione depellatur; at si non introducat, deponatur.*

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν αὐτοῦ βοηθὸν προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει ἄνευ εὐλόγου αἰτίας, ἀφοριζέσθω· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἀδιόρθωτος μένει, καθαιρείσθω. Καὶ ζήτει τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου κανόνα ιβ' καὶ τρισκαιδέκατον, τὰ αὐτὰ διαλαμβάνοντα.

C Si quis presbyter aut diaconus uxorem suam prætextu religionis depellit sine justa causa, excommunicetur. Sin autem et post excommunicationem inemendabilis maneat, deponatur : quære etiam canonem 12 sextæ synodi in Trullo, et 13 idem constituentem.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω.

CANON VI.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus sæculares curas non suscipiat : alioqui deponatur.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἱερωμένων ἐνεργούντων δουλείας κοσμικὰς ἱκανῶς ἐγράψαμεν ἐν τῷ ιγ' κεφαλαίῳ τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Τούτου δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος λέγοντος καθαιρεῖσθαι τὸν οὕτω ποιοῦντα κληρικὸν, τοῦ δὲ πα' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ ἑτέρων κανόνων λεγόντων, Ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω, ἐρωτήσει τις, τίνι προσχεῖν ὀφείλομεν· καὶ οἶμαι ὅτι τῷ φιλανθρωποτέρῳ· ὅτι καὶ τὸν ὑπέρτιμον ἐκεῖνον καὶ μέγαν οἰκονόμον τὸν Ἀριστηνὸν διὰ τριακονθημέρων ἐπιφωνημάτων τριῶν ἐκεφωνήσατο ἡ ἁγία σύνοδος ἀποσχέσθαι τοῦ δικαιοδοτικοῦ ὀφφικίου.

BALS. De hominibus consecratis, qui sæculares servitutes exercent, satis scripsimus in XIII cap. 8 tit. præsentis operis. Cum autem apostolicus hic canon dicat, clericum, qui sic facit, deponendum, LXXXI autem canon apostolicus et alii canones dicant, vel cesset, vel deponatur : interrogaverit D quispiam, quisnam est sequendus : et puto, quod benignior. Nam clarum illum et magnum œconomum Aristenum 30 dierum publicis edictis a juris dicendi officio cessare jussit sancta synodus.

Guil. Beveregii notæ.

(7) **Καὶ ἄλλαι τινές.** Præter eas, quæ a Balsamone memorantur, divortiorum causas, duæ præcipue in dicta novella, et laudato Βασιλικῶν titulo, traduntur; nimirum, ὅταν τις οὐχ οἷός τε εἴη συνιέναι τῇ γυναικὶ, καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν ἄχρι τριῶν τελείων ἐνιαυτῶν ἐκ τοῦ τῶν γάμων καιροῦ. Et deinde, Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὁποῖον ἀγαθῇ χάριτι διαλύειν τὸν γάμον. V. Basilic. tom. IV, p. 321, 322.

(8) *Τὴν βοηθὸν ἱερεύς.* In hujus Canonis epitome, tam Simeon Logotheta, quam ipse etiam Aristenus, apud Justellum pro ἀποβαλλέσθω legit ἀφοριζέσθω. Harmenopulus totum aliter contrahit, ἱερεὺς ἢ διάκονος ἐγκρατείας προφάσει τὴν ἰδίαν ἐκβάλλων γυναῖκα, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω. Harmenop. epit. can., sect. 2, tit. 3.

ZONAR. Interdicitur modo enumeratis, ne se negotiis immisceant sæcularibus. Vult enim canon ipsos divino vacare servitio, seque asservare ab omni vitæ confusione, populari que tumultu, quod si non faciant, eos deponi jubet. Qua de re diversi quoque synodorum canones edicunt. Civiles etiam leges inhibent Deo consecratos negotiis seipsos ingerere. Ad orphanorum vero tantum puerorum vocatos administrationem per legem, hanc duntaxat subire permittunt.

ARIST. *Sæculares curas suspiciens sacerdos, de sacerdotio deponitur.*

Sæculares curas episcopus, vel presbyter, vel diaconus, suscipere non permittitur propter proprium turpe lucrum, nisi aliquando a legibus vocetur ad administranda infantium negotia, vel aliter petatur suscipere administrationem viduarum et orphanorum et infirmorum : si autem admonitus secedere, non paret, sed in administratione permanet, deponitur.

CANON VII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, sanctum Paschæ diem ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponatur.

BALS. Divini Apostoli nolunt nos festum cum Judæis celebrare. Decernunt ergo ut Pascha Dominicum a nobis celebretur postquam illi Pascha legale celebraverint. Et quia illi ante vernum æquinoctium Pascha celebrant, debemus nos post vernum æquinoctium celebrare. Est autem vernum æquinoctium, non, ut nonnulli dicunt, 25 mensis Martii, vel xx, aut aliquis alius dies præstitutus : sed quando id evenerit. Ex cyclico enim calculo cursus solis et lunæ alias aliter est æquinoctium vernum. Quia ergo Moses Judæis constituit, ut Pascha, seu malorum transitum quotannis celebrarent, in memoriam liberationis a servitute Ægyptiaca : idque non aliter quam ante vernum æquinoctium, exsistente 14 luna in primo mense, seu Martio, nos quoque Pascha Dominicum celebramus, seu nostram liberationem

A ΖΩΝΑΡ. Ἀποτέτραπται τοῖς ἀπηριθμημένοις τὸ εἰς πράγματα ἑαυτοὺς κοσμικὰ παρεμβάλλειν· βούλεται γὰρ ὁ κανὼν τῇ θείᾳ ὑπηρεσίᾳ σχολάζειν αὐτούς, καὶ ἔξω συγχύσεως καὶ θορύβου δημώδους τηρεῖν ἑαυτούς· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιοῦσι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προστάττει. Περὶ τούτου δὲ καὶ συνόδων κανόνες διάφοροι διατάττονται· καὶ οἱ πολιτικοὶ δὲ νόμοι κωλύουσι τοὺς ἱερωμένους εἰς πράγματα ἑαυτοὺς ἐμβάλλειν. Εἰς δὲ μόνην διοίκησιν ὀρφανῶν παίδων καλουμένους ὑπὸ τοῦ νόμου παραχωροῦσι ταύτην ὑπεισιέναι.

ΑΡΙΣΤ. *Κοσμικὰς φροντίδας δεχόμενος ἱερεὺς ἀνίερος.*

Κοσμικὰς φροντίδας ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἀναδέχεσθαι οὐ συγκεχώρηται δι' αἰ-
B σχροκέρδειαν οἰκείαν, εἰ μή που ὑπὸ νόμων καλεῖται εἰς πραγμάτων ἀφηλίκων διοίκησιν, ἢ ἄλλως πως ἀπαιτεῖται ἀντιλαβέσθαι χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἀσθενῶν διοικήσεως· εἰ δὲ ἐπιφωνηθεὶς ἀποστῆναι, οὐ πείθεται, ἀλλ' ἐπιμένει τῇ διοικήσει, καθαιρεῖται.

ΚΑΝΩΝ Ζ'

Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι ἀπόστολοι συνεορτάζειν ἡμᾶς μετὰ Ἰουδαίων οὐ θέλουσι. Διορίζονται οὖν τὸ Κυριακὸν Πάσχα γίνεσθαι παρ' ἡμῶν μετὰ τὸ ἐκείνους
C τελέσαι τὸ νομικὸν Πάσχα. Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας τὸ Πάσχα ἑορτάζουσιν, ὀφείλομεν ἡμεῖς ἑορτάζειν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Ἐαρινὴ δὲ ἰσημερία γίνεται οὐχ, ὥς τινές φασι, κατὰ τὴν κε' τοῦ Μαρτίου μηνός, ἢ τὴν κ', ἢ ἑτέραν οἱανδήτινα ὡρισμένην ἡμέραν, ἀλλ' ὅτε τύχῃ (9). Ἀπὸ γὰρ τῆς κυκλικῆς ψήφου τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου καὶ τῆς σελήνης ἄλλοτε ἄλλως ἡ ἐαρινὴ γίνεται ἰσημερία. Ὅτι οὖν ἐνομοθέτησεν ὁ Μωσῆς Πάσχα τελεῖν τοὺς Ἰουδαίους ἐτησίως, ἤτοι διάβασιν τῶν κακῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως, ἀλλ' ἢ πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας (10), τεσσαρεσκαιδεκα-

Guil. Beveregii notæ.

(9) *Ἀλλ' ὅτε τύχῃ.* Si Balsamon per hæc sibi verba velit æquinoctia, non minus quam neomenias; sedem suam in anno Juliano quotannis commutare, nihil magis ridiculum, magis puerile effingi potest. Quapropter respicere potius videtur ad æquinoctiorum in anno Juliano retrocessionem. Cum nonnulli enim æquinoctium vernum Martii 23, aliii Martii 20, fixum perpetuo asseruerint : ille, deprehenso istorum errore, nec in Mart. 25, nec 20, nec in alium quemcunque præstitutum diem semper incidere affirmat; sed ὅτε τύχῃ, hoc est, prout προήγησις ἰσημερινὴ in anno Juliano postulat. Nam annis quibuslibet 131 vertentibus, æquinoctia uno die versus mensium initia retroaguntur; ut idem æquinoctium, quod olim Martii 25, et postea Martii 20 accidit, nostris diebus ad Mart. 10 retrovertatur.

(10) *Ἢ πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας.* Ex eo quod hoc canone dictum est, ne Pascha cum Judæis πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας peragatur, Balsamon conje-
D cisse videtur, Judæos perpetuo, idque ex Mosis instituto, Pascha suum πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας celebrasse. At Anatolius ex antiquioribus Judæorum magistris, duobus Agathobulis et Aristobulo (qui unus fuit ex LXX senioribus qui Biblia Græce verterant) asserit δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινήν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός, apud Euseb. Hist. Eccles. l. VII, c. 32, p. 287, l. B, edit. Vales. Addit insuper ibidem Aristobulus in celebrando Paschate requiri, μὴ μόνον τὸν ἥλιον τὸ ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμῆμα, καὶ τὴν σελήνην δέ, nimirum, ut cum Pascha peragatur, sol vernum æquinoctiale segmentum obtineat, et luna autumnale ei oppositum, sive hæc initium Libræ, ille Arietis. Idem docet Josephus, τῷ δὲ μηνὶ τῷ ξανθικῷ, ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχή, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος. Joseph. Antiq. Jud. l. III, c. 10, p. 93, l. A, edit. Rovier. 1611; unde patet annum Judai-

ταίας οὔσης τῆς σελήνης ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἤτοι τῷ Μαρτίῳ, ἑορτάζομεν καὶ ἡμεῖς τὸ Κυριακὸν Πάσχα, ἤτοι τὴν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν διὰ τοῦ οἰκείου πάθους ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἡμῖν ἐχαρίσατο. Ἑορτάζομεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτε τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα τελεῖται, ἀλλὰ μετὰ τοῦτο (11), δηλονότι μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, καὶ μετὰ τὴν ιδ' ἡμέραν τοῦ πρώτου μηνὸς, ἤτοι τῆς πρώτης σελήνης τοῦ Μαρτίου μηνὸς, ἐν τῇ αὐτῇ μέντοι ἑβδομάδι, ὅτε καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀνάστασις, οὕτω τότε γεγόνασι. Ζήτει καὶ τὸν η' λόγον (12) τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὃν συνεγράψατο Εἰς τὸ Πάσχα. Ζήτει καὶ τὸν ογ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν παραγραφέντα περὶ τοῦ Πάσχα.

a captivitate diaboli, quam Christus et Deus noster nobis per suam passionem largitus est. Celebramus autem illud, non eo tempore quo Pascha Judaicum celebratur, sed post ipsum: scilicet postquam fuerit vernum æquinoctium, et post 14 lunam primi mensis, seu primam lunam Martii, sed in eadem hebdomade, quod passio Domini et resurrectio sic eo tempore fuerunt. Quære etiam VIII orationem sancti Patris nostri Joannis Chrysostomi, quam scripsit de Pascha. Quære et 73 can. syn. Carth. et quæ in eo a nobis scripta sunt de Pascha.

ΖΩΝΑΡ. Ἐαρινὴν ἰσημερίαν τινὲς τὴν κε' φασὶ τοῦ Μαρτίου· τινὲς δὲ τὴν κε' τοῦ Ἀπριλλίου. Οἶμαι δὲ μήτ' ἐκείνην μήτε ταύτην τὸν κανόνα λέγειν· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ τὸ Πάσχα πρὸ τῆς κε' τοῦ Ἀπριλλίου ἑορτάζεσθαι εἴωθεν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸ τῆς κε' τοῦ Μαρτίου, ὡς συμβαίνειν (εἰ οὕτως νοεῖτο ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία) παρὰ τὸν κανόνα τοῦτον τὸ Πάσχα ἑορτάζεσθαι. Ἔοικεν οὖν ἄλλο τι ἐαρινὴν ἰσημερίαν τοὺς συνετοὺς ἀποστόλους ὀνομάζειν. Ἡ δὲ πᾶσα τοῦ κανόνος διαταγὴ τοῦτό ἐστι, τὸ μὴ μετὰ Ἰουδαίων (ἤγουν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν) ἑορτάζειν τὸ Πάσχα Χριστιανούς. Χρὴ γὰρ προηγεῖσθαι τὴν ἀνέορτον ἐκείνων ἑορτὴν, καὶ οὕτω τὸ καθ' ἡμᾶς τελεῖσθαι Πάσχα. Ὁ δὲ μὴ τοῦτο ποιῶν ἱερωμένος καθαιρεθήσεται. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος ἐν πρώτῳ κανόνι διετάξατο, λέγουσα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ὅρον εἶναι περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· εἰ καὶ μὴ εὑρίσκεται ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τοιοῦτος κανών.

ZONAR. Vernum æquinoctium quidam vigesimum quintum diem Martii dicunt; quidam vero diem vigesimum quintum Aprilis. Ego vero existimo canonem nec hunc, nec illum dicere. Frequenter enim Pascha celebrari ante vigesimum quintum Aprilis solet. Est autem quando celebratur et ante vigesimum quintum Martii; ita ut contingeret (si sic intelligeretur æquinoctium vernum) contra canonem hunc Pascha celebrari. Unde apparet sapientes apostolos aliud quippiam nominare, vernum æquinoctium. Dispositio autem tota canonis hoc vult, Christianos non cum Judæis (videlicet eadem die) celebrare Pascha. Nam ipsorum festum (quod festum non est) prius agi convenit; atque sic nostrum nos peragere Pascha: quod minime faciens is qui Deo consecratus est, ordine movebitur. Hoc etiam synodus in Antiochia canone primo constituit, asserens in prima synodo Nicææ, de festo Paschæ factum esse decretum: tametsi non invenitur in Nicænæ synodi canonibus talis canon.

ἈΡΙΣΤ. *Καθαιρεῖται ὁ τελῶν μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα. Σαφής.*

ARIST. *Qui celebrat Pascha cum Judæis, deponitur. Perspicuus.*

Guil. Beveregii notæ.

eum ita tunc temporis ordinatum fuisse, ut 24, luna mensis Nisan celebraretur, cum sol arietem ingressus est. Hisce suffragatur et Philo Judæus: Ἑκατέρα γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνὶ, καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας ἑορτάς. Phil. Jud. *De mundi opific.* p. 27, l. B, edit. Paris. 1640. Ex his enim Philonis verbis liquidissime constat, Pascha celebrari κατ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, non minus quam festum Tabernaculorum κατὰ μετοπωρινήν. Quapropter etiamsi Judæi nonnunquam Pascha suum ante vernum æquinoctium obierint; hoc tamen non ex majorum, nedum Mosis, ut asserit Balsamon, instituto; sed potius ex periodorum, quibus usi sunt, labe ac vitio accidit; ut ante notatum est.

(11) *Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο.* Josephus Ægyptius etiam in Arabica canonum paraphrasi hunc ita interpretatur, ut per eum non tantum cautum sit, ne Pascha cum Judæis, sed et ut postea peragatur, et quidem die Dominico. Sic enim exponit: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel alius e ministris Ecclesiæ, estum Paschatis ante æquinoctium celebraverit, cupiens in illo Judæos imitari, aut cum iis Pascha peregerit, alia quavis quam prima feria quæ est post Pascha Judæorum, sive Dominica quæ sequitur, non alia sive ante sive post eam die, sed ipsa Dominica, quæ Pascha Judæorum excipit, gradu suo excidat et ordine suo deponatur.* In ipso, fateor, canone de die Dominica nihil expresse traditur; ex eo tamen, quod Pascha cum Judæis celebrare hic prohibetur, necessario sequitur, Pascha Christianum alio, quam Judaicum, die celebrandum esse. At qui Judæos in paschali celebritate non imitati sunt, Dominica illam die perpetuo peregerunt, etiam ante definitionem Nicænam; adeo ut synodus Nicæna, in gravissima hac controversia discutienda, nihil novi determinasse, sed antiquum hunc Apostolicum canonem sua tandem auctoritate confirmasse videatur. Ac proinde Josephus Ægyptius hunc canonem non inepte sic interpretatur, ut non tantum post æquinoctium, sed etiam die Dominica paschalem festivitatem celebrari præcipiat.

(12) *Ζήτει καὶ τὸν η' λόγον.* Exstat etiamnum hæc oratio quinto Operum D. Chrysostomi, inter panegyricas dubiæ fidei, pag. 940, edit. Savil. octo, fateor, sermones ejus in Pascha nondum inventi sunt, sed septem tantum; ultimus autem octavi titulum præ se fert, tam in ms. quo usus est D. Henricus Savilius, quam in Bodleiano: ut extra dubium sit eandem esse D. Chrysostomi Εἰς τὸ Πάσχα orationem quam sub octavæ titulo Balsamon hic laudat; præcipue cum idem argumentum in ea, quod hic a Balsamone tractetur.

CANON VIII.

Si quis episcopus, presbyter, vel diaconus, vel ex sacerdotali catalogo, facta oblatione. non communicaverit, causam dicat : et si probabilis fuerit, veniam consequatur : si autem non dicat, segregetur, ut qui populo offensionis causa sit, et suspicionem dederit adversus eum qui obtulit, tanquam non recte obtulerit.

BALS. Episcopum quidem vel presbyterum non novit quispiam ad altare accessisse, et sacrificasse, et sacramentis non communicasse. Si quis autem ex his inventus fuerit tale quid fecisse, non solum segregabitur, sed etiam valde punietur, nisi justam aliquam et probabilem causam dixerit, quæ sanctam communionem prohibeat. Neque enim levis ex ea re offensio oritur : ex diaconis autem plurimos videmus ad altare accedere, et non communicare sed nec sancta attingere. Si quis autem ex eis contrectaverit, et non communicaverit, segregabitur, ut vult canon : et nonnulli quidem canonem sic sunt interpretati. Nonnulli autem dicunt unumquemque consecratum a canone segregari, si non communicet, etiamsi sit extra sacrum tribunal : quod est gravissimum.

Altera expositio.

Octavum et nonum canonem alii quidem aliter sunt interpretati ; nos vero aliter. Unde eos simul conjungentes, dicimus, quod qui in sacrum catalogum annumerantur, et sacramentorum mysteria peragunt, oblationi autem quæ fit non communicant, segregantur, nisi justam causam dixerint : sacrati autem qui sancta super altare non tractant, et omnes laici fideles, qui non exspectant, seu ad finem usque non perseverant, donec a dignis sancta facta fuerit communicatio, ut inordinati segregantur. Dicere enim omnes nos fideles laicos, et consecratos, qui sacra non tractant, oportere quotidie sanctis communicare, alioqui segregari, nec est ex sententia canonis, nec potest fieri : et ideo nonus canon dixit puniri fideles qui non permanent, et non addidit eos qui non communicant. Ita interpretare canonem convenienter 2 canoni synodi Antiochenæ.

ZONAR. Canon dignos et præparatos semper esse vult omnes ad sanctificationis communionem,

ΚΑΝΩΝ Η'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος (13) *ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ προσφορᾶς γενομένης μὴ μεταλάβοι, τὴν αἰτίαν εἰπάτω· καὶ ἐὰν ᾖ εὔλογος, συγγνώμης τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγοι, ἀφοριζέσθω, ὡς αἴτιος βλάβης γενόμενος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ἐμποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος, ὡς μὴ ὑγιῶς ἀνενέγκαντος* (14).

ΒΑΛΣ. Ἐπίσκοπον μὲν ἢ πρεσβύτερον οὐκ οἶδέ τις εἰσιόντα εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἱερουργήσαντα, καὶ μὴ μεταλαβόντα τῶν θείων ἁγιασμάτων. Εἰ δέ τις ἐκ τούτων τοιοῦτόν τι εὑρεθῇ ποιήσας, οὐ μόνον ἀφορισθήσεται, ἀλλὰ καὶ μεγάλως κολασθήσεται, εἰ μὴ εὐλογωτάτην αἰτίαν καὶ προφανῆ εἴπῃ, τὴν θείαν μετάληψιν κωλύουσαν. Οὐδὲ γὰρ τυχὸν σκάνδαλον ἐκ τούτου ἀναφύεται. Ἐκ τῶν διακόνων δὲ τοὺς πλείους βλέπομεν εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσιόντας, καὶ μὴ μεταλαμβάνοντας, ἀλλὰ μηδὲ ἁπτομένους τῶν ἁγίων. Εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν χειραπτήσῃ, καὶ οὐ μεταλάβῃ, ἀφορισθήσεται κατὰ τὸν κανόνα. Καί τινες μὲν οὕτως ἡρμήνευσαν τὸν κανόνα· τινὲς δὲ λέγουσιν ὑπὸ τοῦ κανόνος ἀφορίζεσθαι πάντα ἱερωμένον μὴ μεταλαμβάνοντα, κἂν ἔξωθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἵσταται, ὅπερ βαρύτατόν ἐστι

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Τὰ περὶ τοῦ η' καὶ θ' κανόνος ἄλλοι μὲν ἄλλως ἡρμήνευσαν, ἡμεῖς δὲ ἄλλως. Ὅθεν συνάπτοντες τὰ παρὰ τούτων, λέγομεν ὅτι οἱ μὲν συναριθμούμενοι τῷ ἱερῷ καταλόγῳ, καὶ ὑπουργοῦντες εἰς τὰ τῶν ἁγιασμάτων μυστήρια, μὴ μεταλαμβάνοντες προσφορᾶς γενομένης, ἀφορίζονται, εἰ μὴ εὔλογον εἴπωσιν αἰτίαν· οἱ δὲ μὴ χειριζόμενοι τὰ ἅγια ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἱερωμένοι, καὶ πάντες οἱ λαϊκοὶ πιστοὶ μὴ περιμένοντες, ἤτοι μὴ προσκαρτεροῦντες μέχρι τέλους, καὶ ἔστ' ἂν ἡ ἁγία γένηται μετάληψις παρὰ τῶν ἀξίων, ὡς ἄτακτοι ἀφορίζονται. Τὸ γὰρ λέγειν ἡμᾶς ὀφείλειν πάντας τοὺς πιστοὺς λαϊκοὺς καὶ τοὺς μὴ χειριζομένους τὰ ἅγια ἱερωμένους, καθεκάστην μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, εἰ δὲ μὴ, ἀφορίζεσθαι, οὔτε τῷ κανόνι δοκεῖ οὔτε δυνατόν ἐστι γενέσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ θ' κανὼν εἶπε τοὺς μὴ παραμένοντας πιστοὺς κολάζεσθαι, καὶ οὐ προσέθετο τοὺς μὴ μεταλαμβάνοντας. Οὕτως ἑρμήνευσον τοὺς κανόνας κατὰ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Ἑτοίμους πάντας ἀεὶ καὶ ἀξίους τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ὁ κανὼν βούλεται εἶναι,

Guil. Beveregii notæ.

(13) *Εἴ τις ἐπίσκοπος.* Marco Alexandrino hanc quæstionem proponenti, Οἱ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ μετὰ τοῦ ἱερέως συλλειτουργοῦντες διάκονοι ἀπαραιτήτως μεταλαμβάνειν ὀφείλουσιν, ἢ οὔ; Theodorus Balsamon respondens hunc canonem recitat, additque Παρατηρητέον οὖν, τοὺς ὑποδιακόνους καὶ τοὺς διακόνους, καὶ μᾶλλον τοὺς χειραπτήσαντας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἢ μὴν τὴν αἰτίαν λέγειν δι' ἣν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀπέστησαν. Τοῦτο γὰρ μὴ ποιοῦντες ἀφορισθήσονται κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν, Bals. respons. ad Marc. Alex. interrog. 17, lib. v, Juris Græco-Rom., p. 371, edit. Franc. 1596.

(14) *Ὡς μὴ ὑγιῶς ἀνενέγκαντος.* Hæc verba in impressis desiderantur; nos ea ex ms. Bodleiano restituimus, cui consentiunt Joh. Antiochenus collect. can. tit. 47; et Balsamon in responsis ad Marci Alexandrini interrog. 17, ibid., nisi quod pro ἀνενέγκαντος, ille προσενέγκαντος, hic προσενεγκόντος legit : item exemplaria a Dionysio Exiguo et Gentiano Herveto usurpata; nam ille vertit, *quod recte non obtulerit;* hic, *tanquam non digne obtulerit.*

καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους· διό φησιν ὡς εἴ τις τούτων μὴ μεταλάβῃ προσφορᾶς γενομένης (προσκομιδῆς δηλαδὴ) ἢ τὴν αἰτίαν εἰπάτω, καὶ εἰ εὔλογος εἴη, συγγνωσθήσεται, ἢ μὴ λέγων, ἀφορισθήσεται, δίδωσι γὰρ κατὰ τοῦ ἱερέως τοῦ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ποιήσαντος ὑπόνοιαν οὐκ ἀγαθὴν τῷ λαῷ, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταλαβεῖν μὴ βουλόμενος, οἷά τι συνειδὼς αὐτοῦ κώλυμα πρὸς ἱερουργίαν.

ἈΡΙΣΤ. *Ἱερεὺς ὁ μὴ μεταλαμβάνων λεγέτω τὸ αἴτιον· ἀφοριζέσθω δὲ μὴ λέγων· ὕποπτον γὰρ πεποίηκε τὸν προσάγοντα.*

Ἱερεὺς, ἢ ἕτερός τις τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου μὴ μεταλαμβάνων, καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο ποιεῖ, μὴ λέγων, ὡς ὑποψίαν διδοὺς κατὰ τοῦ προσάγοντος τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἀφοριζέσθω.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Πάντας τοὺς εἰσιόντας (15) πιστοὺς, καὶ τῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή.

ΒΑΛΣ. Ὁ τοῦ παρόντος κανόνος διορισμὸς δριμύτατός ἐστιν. Ἀφορίζει γὰρ τοὺς ἐκκλησιάζοντας καὶ μὴ παραμένοντας μέχρι τέλους, μηδὲ μεταλαμβάνοντας. Ἄλλοι δὲ κανόνες παρομοίως διορίζονται πάντας ἑτοίμους εἶναι καὶ ἀξίους τῆς μεταλήψεως, καὶ τοὺς ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς μὴ μεταλαμβάνοντας ἀφορίζουσι (16).

ΖΩΝΑΡ. Πάντας ὁ παρὼν κανὼν ἀπαιτεῖ, τῆς ἁγίας ἐπιτελουμένης θυσίας, μέχρι τέλους προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει. Καὶ οἱ λαϊκοὶ γὰρ συνεχῶς μεταλαμβάνειν τότε ἀπῃτοῦντο. Κανὼν γάρ ἐστι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕτερος, καὶ ἄλλος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὡς, εἴ τις ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς παρὼν μὴ μεταλάβῃ, ἀφοριζέσθω. Διὸ καὶ ὁ παρὼν κανὼν τοὺς μὴ παραμένοντας ὡς τὴν τάξιν συγχέοντας ἀφορίζει· καὶ ὁ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου περὶ τούτου φησίν.

ΑΡΙΣΤ. *Ἀφορίσεις τὸν τῇ εὐχῇ καὶ τῇ μεταλήψει μὴ παραμένοντα.*

maximeque Deo consecratos ministros : propterea dicit, si quis horum non communicarit oblationi factæ (quæ fuerit allata videlicet) causam dicat. Hæc si rationabilis erit, venia dabitur. Si non dixerit, excommunicabitur : dat enim sinistram populo suspicionem adversus eum sacerdotem, qui sacrum fecit incruentum : perinde ac si nollet hujus particeps esse, quod in sacrificante sciret impedimentum aliquod inesse ad sacrificium.

ARIST. *Sacerdos qui non communicat, dicat causam ; non dicens autem a communione pellatur, suspectum enim facit offerentem.*

Sacerdos, vel aliquis de catalogo sacerdotali non communicans et causam propter quam illud facit non dicens, ut suspicionem dans in illum qui offert incruentum sacrificium, segregetur.

CANON IX

Omnes fideles qui ingrediuntur, et Scripturas audiunt, in precatione autem et sacra communione non permanent, ut ecclesiæ confusionem afferentes, segregari oportet.

BALS. Præsentis canonis constitutio est acerbissima. Segregat enim eos qui in ecclesiam conveniunt, et non ad finem usque exspectant, nec communicant. Porro autem alii quoque similiter decernunt, ut omnes sint parati, et digni communione, eosque qui tribus Dominicis non communicant, segregant

ZONAR. Canon præsens exigit omnes, dum sanctum celebratur sacrificium, ad finem usque in oratione sanctaque communione perseverare. Siquidem tum temporis a laicis exigebatur, ut frequenter communicarent. Synodi enim Sardicensis exstat canon, et alter ejus quæ fuit in Trullo, et alius Antiochensis, ut si quis per tres Dominicas præsens non communicarit, hic ab Ecclesia separetur. Propter quod et præsens canon excommunicat etiam non permanentes, ut ordinem turbantes : et secundus Antiochenæ synodi canon de hoc ipso loquitur.

ARIST. *Segregabis eum qui in precibus et communione non permanet.*

Guil. Beveregii notæ.

(15) *Πάντας τοὺς εἰσιόντας*. Balsamon in responsis ad Marcum Alexandriæ patriarcham, nonnullos observat hoc Canone fretos asseruisse, eos omnes, qui ecclesiam ingrediuntur, etiam invitos, cogendos esse divina assumere sacramenta; addit autem : Ἀλλ' ἡμῖν οὕτω τὰ τοῦ κανόνος οὐκ ἐκλαμβάνεται· ἐκκλησιάζειν μὲν γὰρ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους τῆς θείας ἱεροτελεστίας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ ἀντιδώρου τῆς μεταλήψεως ψηφιζόμεθα, καὶ τοῖς οὕτω μὴ ποιοῦσι τὴν ἐκ τοῦ κανόνος ἐπισείομεν ἀγανάκτησιν· μεταλαμβάνειν δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀναγκάζομεν διὰ τὴν τῆς συνειδήσεως βάσανον. Προσεκτέον οὖν κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν μὴ ἀσυντάκτως ἐκ τῆς ἱερουργίας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκκλησιάζοντας. Balsam. ad interrog. 16, l. v. Jur. Græco-Rom. Daniel Chamierus hunc canonem contra Missas privatas nec immerito profert, videsis eum tom. 4, l. vii, cap. 18, par. 2, Vide et concilii Antiocheni can. 2.

(16) *Μεταλαμβάνοντας ἀφορίζουσι*. Post ista verba in ms. nostro Bodleiano hæc occurrunt : Ἑτέρα ἑρμηνεία· Τὰ περὶ τοῦ η' κανόνος καὶ θ' ἄλλοι μὲν ἄλλως ἡρμήνευσαν, ἡμεῖς δὲ ἄλλως. Ὅθεν συνάπτοντες τὰ περὶ τούτων λέγομεν. Ζήτει ἄνωθεν. Unde nobis visum est ἑτέραν ἑρμηνείαν, quæ ad can. 8 pertinet, in codice, e quo transcriptus est Bodleianus, bis scriptam fuisse, primo post can. 8, et denuo post hunc 9. At ubi amanuensis observasset eadem verba, quæ ad præcedentem canonem transcripsisset, iterum hic occurrere, primis secundæ hujus interpretationis verbis repetitis, statim addit, ζήτει ἄνωθεν, viz. ad interpretationem præcedentis canonis. Et in impressis quidem codicibus, atque eo quoque, quem transtulit Gentianus Hervetus, non minus quam in Bodleiano jam edito, hæc ἑτέρα ἑρμηνεία post primam octavi canonis interpretationem collocatur; his tamen ad marginem adnotatis, ταύτην ἑρμηνείαν οἴομαι γράφεσθαι δεῖν μετὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ θ' κανόνος.

Qui non manet in ecclesia usque ad finem, sed de ecclesia egreditur, dum adhuc sacra liturgia celebratur, eum ut confusionem facientem in ecclesia, segregari oportet. A

CANON X.

Si quis cum excommunicato vel in domo una precatus fuerit, is segregetur.

BALS. Ἀκοινωνησίας, id est *excommunicationis*, vocabulum, idem est quod segregatio. Qui ergo una cum excommunicato quomodocunque precatus fuerit, segregabitur, etiamsi sit episcopus vel laicus. Hoc autem scriptum est propter eos qui dicunt, quod qui est segregatus, ex ecclesia ejectus est. Si quis ergo una cum eo canit in domo, vel in agro, ei crimini non dabitur. Idem est enim seu in ecclesia seu extra ecclesiam orare cum excommunicato. Cum excommunicato autem colloqui non prohibemur. Lege etiam 9 canonem syn. Carthag. B

ZONAR. Qui separantur, ob peccata videlicet separantur. His igitur nullos oportet communicare. Hoc enim respicit ad ejus contemptum qui separavit : aut potius ad ejus calumniam, tanquam qui male separaverit. Si quis igitur una cum excommunicato (vel segregato) orabit, etiamsi non in

Τὸν μὴ μέχρι τέλους προσκαρτεροῦντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔτι τῆς ἁγίας λειτουργίας τελουμένης τῆς ἐκκλησίας ἐξερχόμενον, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ (17) *κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται, οὗτος ἀφοριζέσθω.*

Τὸ ῥῆμα τὸ τῆς ἀκοινωνησίας ἀφορισμός ἐστιν. Ὁ τοίνυν ἀφωρισμένῳ συνευξάμενος ὁπουδήποτε ἀφορισθήσεται, κἂν ἐπίσκοπός ἐστι, κἂν λαϊκός. Τοῦτο δὲ γέγραπται διὰ τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ ἀφωρισμένος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξεβλήθη. Εἴ τις οὖν μετ' αὐτοῦ συμψάλλει ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ἀγρῷ, οὐκ αἰτιαθήσεται. Ταυτὸν γάρ ἐστι τὸ ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἔξωθεν ταύτης συνεύξασθαι μετὰ τοῦ ἀφωρισμένου. Συνομιλεῖν δὲ μετὰ τοῦ ἀφορισθέντος οὐ κωλυόμεθα. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἀφοριζόμενοι διὰ ἁμαρτήματα δήπουθεν ἀφορίζονται. Χρὴ οὖν τούτοις μή συγκοινωνεῖν τινας. Τοῦτο γὰρ εἰς καταφρόνησιν τοῦ ἀφορίσαντος ἀφορᾷ, ἢ μᾶλλον καὶ εἰς διαβολὴν, ὡς κακῶς ἀφορίσαντος. Εἴ τις οὖν ἀκοινωνήτῳ (ἤγουν ἀφωρισμένῳ) συνεύξηται, κἂν μὴ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν οἴκῳ, κἂ-

Guil. Beveregii notæ.

(17) *Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ*. Excommunicationis pœna delinquentibus inflicta, non est Christianis propria, sed iis cum gentibus pariter ac Judæis communis. Et ipsi enim Druides eos, qui statutis suis morem non gererent, ab aliorum commercio, tam sacro quam profano, arcebant, ut testatur Julius Cæsar, qui de iis hæc habet : *Si quis aut privatus, aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima : quibus ita est interdictum, ii numero impiorum et sceleratorum habentur : ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant : neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur. His autem omnibus Druidibus præest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem.* Cæsar *De bello Gall.* l. VI, cap. 4. Ad hanc etiam pœnam Euripides respexisse videtur, ubi ait in Oreste : C

Ἔδοξε δ' Ἄργει τῷ δὲ μήθ' ἡμᾶς στέγαις
Μὴ πυρὶ δέχεσθαι, μήτε προσφωνεῖν τινα
Μητροκτονοῦντας.

Judæis tres excomunicationis species in usu fuerunt. Prima et levissima est נדוי *Niddui*, qua quispiam ab aliorum consortio ad quatuor saltem cubitos, et 30 dies segregatus est. Secunda, חרם *Herem*, quæ cum diris et horrendis maledictionibus inflicta est. Cum eo, qui sic excommunicatus est, nec edere, nec bibere licuit : quo respicere videtur Apostolus, dicens, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, I Cor. V, 11. Tertia est שמתא *Shammatta*, qua multatus a reipublicæ pariter ac Ecclesiæ communione sine spe unquam redeundi separatus est, ut Elias in Tisbi notat. Cum gentes autem et Judæi hanc auctoritatem exercuerint, multo minus Christianæ Ecclesiæ deneganda est : præsertim cum ipse fundator et caput Ecclesiæ in mandatis dederit, ut qui Ecclesiam audire neglexerit, sit ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Matth. XVIII, 17, hoc est, Ecclesia ejiciatur, sive excommunicetur. Quod D. Paulus postea expressit per παραδοῦναι τῷ Σατανᾷ, I Cor. V, 5, I Tim. I, 20. Ut non mirum sit, Ecclesiæ præsules, ex Domini et apostolorum præceptis, ecclesiasticam hanc auctoritatem in scelerum conscios perpetuo exercuisse ; ut ex hoc canone ab Ecclesia recens nata decreto patet, quo cautum est, ne quis cum excommunicato vel comprecetur. Et iisdem quidem diebus, quibus constitutus, et observatum fuisse testis est Tertullianus, dicens ; *Ibidem etiam exhortationes, castigationes et censura divina. Nam et judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis, et conventus, et omnis sancti commercii relegetur.* Tertull. Apol. c. 39. Cyprianus etiam hujus censuræ frequentissime meminit : qui tamen pro *excommunicare* usurpat *arcere a communione*, et *non communicare*, epist. 28, edit. Rigalt., et nonnunquam, *de Ecclesia pellere, ejicere, condemnare, sacerdotium voce damnare*, epist. 55 ; *spirituali gladio necare* epist. 62. Sic etiam et *abstinere* utitur pro *excommunicare*, et *abstento* pro *excommunicato* : ut *abstentum a nobis sciat* epist. 38. *Et idcirco consulte et cum vigore fecisti, frater charissime, abstinendo diaconum, qui cum virgine sæpe mansit*, epist. 62. Et sic quidem *Abstineo* cum accusativo usurpatur a Terentio, *gemitus, screatus, tusses, risus abstine*, Terent. Heautont. Act. II, scen. 2. et ab Horatio, *Abstinuit vim uxore et gnato*. Horat. l. II, sat. 3, et ab ipso Cicerone, *Quale autem beneficium est, quod te abstinueris nefario scelere ?* Cicer. Phil p. II, n. 3, adeo ut Cyprianus non primus sit qui hoc verbo tanquam transitivo usus est, nec quidem ultimus. Nam concilium Toletanum dicit : *Clericus si abstinetur, a clericis devitetur ; si quis cum illo colloqui aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur.* Concil. Tol. 1, c. 15, apud Bin. tom. I, p. 562 ; item concil. Eliberitanum c. 54, ibid. p. 242. Epaun. can. 3. idem tom. II, p. 312. Optatus Milevitanus, *ut dicatis Macharium post illa facta communioni non debuisse misceri, sed magis a catholicis episcopis abstineri*. Optat. Milev. in Append. I. VII, ad tertium pertinente, *Adv. Donat.* p. III, edit. Albaspin. Paris. 1631. D

κεῖνος ἀφορισθήσεται. Τοῦτο καὶ ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου φησί.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ συνευχόμενος ἀκοινωνήτῳ ταυτοκατάκριτος.*

Ὁ συνευχόμενος αἱρετικοῖς ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ, ἀκοινώνητος ὡσαύτως ἔστω καὶ αὐτός.

KANΩN ια'.

Εἴ τις καθῃρημένῳ (18) *κληρικὸς ὢν κληρικῷ συνεύξηται* (19), *καθαιρείσθω καὶ αὐτός.*

ΒΑΛΣ. Τινὲς τὸ συνεύξασθαι ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ συνιερουργῆσαι ἐξελάβοντο. Οὐ δοκεῖ δὲ καὶ ἐμοί. Περὶ γὰρ παντὸς κληρικοῦ καθαιρεθέντος ἐξελήφθη ὁ κανὼν, οὐ μὴν περὶ μόνου ἱερέως. Ἄλλοι δὲ εἶπον ἐνταῦθα τὸν καθαιρεθέντα ὑποβληθῆναι καὶ ἀφορισμῷ, καὶ διὰ τοῦτο κωλυθῆναι τὴν μετὰ τούτου προσευχήν. Ἐμοὶ δὲ κατανοεῖται ὅτι σκοπὸς τῷ κανόνι ἐνταῦθά ἐστι κολάζεσθαι πάντα κληρικὸν συνευξάμενον ὁπωσδήποτε κληρικῷ οἱῳδήτινι καθαιρεθέντι, καὶ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐνεργήσαντι ἱερατικόν τι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ καθαίρεσις αὐτῷ ἐπάγεται. Ἀπὸ μέντοι τοῦ συνεύξασθαί τινα ἀφωρισμένῳ τινὶ καθαίρεσις οὐκ ἐπάγεται, ἀλλὰ ἀφορισμὸς, ὡς ὁ ι' κανὼν παρακελεύεται.

ΖΩΝΑΡ. Τῶν καθαιρουμένων τινὲς μὲν μόνης ἱερουργίας κωλύονται, οὐ μέντοι καὶ κοινωνίας, ἢ τοῦ συνεκκλησιάζειν. Οἱ δὲ σὺν τῇ καθαιρέσει καὶ ἀκοινώνητοί εἰσι καὶ ἀφωρισμένοι. Ἡ γοῦν ὁ κανὼν οὗτος περὶ καθαιρεθέντος ἐν ταυτῷ καὶ ἀφορισθέντος νοηθήσεται, καὶ ὁ συνευξάμενος τούτῳ ὑπὸ καθαίρεσιν ἔσται· ἢ τὸ συνεύξασθαι ἀντὶ τοῦ συνιερουργῆσαι παραληφθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ συνευχόμενος καθῃρημένῳ ταυτοκατάκριτος.*

A ecclesia sed in domo, pariter et hic excommunicabitur. Hoc etiam nonus canon synodi Carthaginensis dicit.

ARIST. *Qui cum excommunicato simul oraverit, eidem judicio subjicitur.*

Qui simul oraverit cum hæreticis in ecclesia vel domo, ipse similiter sit excommunicatus.

CANON XI.

Si quis, cum sit clericus, una cum deposito clerico oraverit, deponatur et ipse.

BALS. Nonnulli illud, una precari, pro eo quod est simul sacra facere, hic acceperunt. Sed mihi non ita videtur. De quovis enim clerico deposito accipitur canon, non autem de solo sacerdote. Alii autem dixerunt hic depositum etiam segregationi subjici, B et ideo esse prohibitam una cum eo precationem. Ego vero intelligo, quod canonis hoc est institutum, punire quemvis clericum, qui cum quovis deposito clerico, et post depositionem sacerdotale quidpiam operato, sit quomodocunque precatus. Propterea enim depositio etiam illi infligitur. Ex eo autem quod quis cum aliquo excommunicato precatus fuerit, non infligitur depositio, sed excommunicatio, ut decimus canon jubet.

ZONAR. Depositorum nonnulli quidem prohibentur a sola sacrorum celebratione : non etiam a communione, vel ab Ecclesiæ conventu. Quidam vero simul cum depositione sunt et excommunicati et ab aliis segregati. Vel hic igitur canon de deposito C pariter et excommunicato venit intelligendus, et qui simul oraverit cum eo, depositioni futurus sit obnoxius ; vel, simul orasse, pro sacra simul peregisse, accipiatur

ARIST. *Qui simul oraverit cum deposito, eidem judicio subjicitur.*

Guil. Beveregii notæ.

(18) *Εἴ τις καθῃρημένῳ.* Ut laici scelerum convicti excommunicantur, sic clerici delinquentes per canones *deponuntur ;* hoc est a sacris fungendis ministeriis arcentur, et in laicorum ordinem rediguntur. Hanc pœnam clericis inflictam veteres hi canones καθαιρεῖν vocant, et quibus infligitur, καθῃρημένους. Nonnunquam περιφραστικῶς exprimitur, per τοῦ βαθμοῦ καθαιρεῖσθαι, Basil. can. 35. ἐκπίπτειν τῆς ὑπηρεσίας, Id. can. 31. τοῦ βαθμοῦ κατάγεσθαι, Id. can. 32. ἐκκήρυκτον γίνεσθαι. Concil. Ancyr. c. 18 : ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, Chalced. can. 27, κινδυνεύειν περὶ τὸν ἴδιον βαθμόν, Chalced. c. 2, hoc est, *jacturam clericatus sustinebit,* τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῦσθαι, Trull. can. 81, καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, Antioch. can. 3, ut μηκέτι λειτουργεῖν ei fas sit, Apost. can. 15. Et sic quidem in Ecclesia primitiva qui semel depositus fuit, amplius celebrare non potuit, nec in clerum rursus admitti; sed inter laicos perpetuo recensitus fuit. Postea autem partialis quædam aut temporalis introducta est depositio, ad certum tantummodo tempus clericis inflicta; quam tamen non *depositionem* proprie, sed *suspensionem* vocitari usu venit. Concilium Aurelianense, *Memoratæ personæ ab honore vel officio suscepto juxta arbitrium sui pontificis suspendantur,* concil. Aurel. 5, c. 5, p. 515, tom. II. Bin. *Anni spatio a communione ecclesiastica suspendatur,* ibid. c. 17, et concil. 4, c. 19, *A communione catholica pro emendatione sacrilegii suspendatur.* Concil. Aurel. 4, c. 15, ibid., p. 512. Cum vox *suspensio* non usurpatur, tempus determinatur, quo ab officio cessare debent : ut, *tribus mensibus sit a suo officio sequestratus,* Conc. Aurel. 3, c. 2, ibid. p. 505. *Anni spatio Missas facere non præsumat:* ibid. c. 25. *Anno integro pacem Ecclesiæ non habebit.* ibid. c. 16. *Tandiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione* D *correptus ad gradus sive officium redeat, quod amisit,* conc. Brachar. 3, cap. 1, p. 1204, tom. II Bin. *Quamdiu in hoc vitio fuerit, a sacrificando cessabit,* ibid. cap. 5, ἐνιαυτὸν ἀργεῖν, Basil. can. 69. Cæterum concilium Lateranense statuit, nec suspensionem fieri *nisi canonica commonitione præmissa,* concil. Later. 3, c. 6, p. 1346, tom. III Bin.

(19) *Ὢν κληρικῷ συνεύξηται.* In impressis est ὢν ὡς κληρικῷ, quomodo legunt Joh. Antiochenus, et Dionysius Exiguus, qui totum hunc canonem sic transtulit : *Si quis cum damnato clerico veluti cum clerico simul oraverit, iste damnatur.* Et paraphrastes Arabicus, qui verba, ὡς κληρικῷ συνεύξηται vertit *aut precatur cum eo, ut precatur veris sacerdotibus.* Balsamon per συνεύξασθαι hic συνιερουργῆσαι a nonnullis intelligi observat : inter quos Zonaram et Aristenum fuisse interpretationes eorum palam faciunt.

Qui simul oraverit vel sacra peregerit cum deposito, ipse etiam sit depositus.

CANON XII et XIII

Si quis clericus, vel laicus segregatus, sive non recipiendus, discedens, in altera urbe receptus fuerit absque litteris commendatitiis, segregetur, et qui excepit, et qui exceptus est

Si vero fuerit excommunicatus, aggravetur in eumdem excommunicatio.

BALS. Alius est segregatus, et alius is qui non est recipiendus, sive is qui ab episcopo ad aliquid non admittitur. Qui enim segregatus est, ab ecclesiastica communione arcetur : qui autem non est recipiendus, multis modis non admittitur. Illud enim sive, pro eo quod est, vel disjunctive accipitur, ut hoc ex sequenti canone probatur, qui dicit, Sin autem sit segregatus, etc. Dicunt ergo præsen-

Ὁ συνευχόμενος ἤτοι συλλειτουργῶν καθῃρημένῳ καθῃρημένος ἔστω καὶ αὐτός.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ', ΙΓ'.

Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀφωρισμένος, ἤτοι ἄδεκτος, ἀπελθὼν, ἐν ἑτέρᾳ πόλει δεχθῇ ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν (20), *ἀφοριζέσθω καὶ ὁ δεξάμενος καὶ ὁ δεχθείς.*

Εἰ δὲ ἀφωρισμένος εἴη, ἐπιτεινέσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός (21).

ΒΑΛΣ. Ἕτερός ἐστιν ὁ ἀφωρισμένος, καὶ ἕτερος ὁ ἄδεκτος, ἤγουν ὁ παρὰ ἐπισκόπου εἰς τόδε τι μὴ παραδεχόμενος. Ὁ μὲν γὰρ ἀφωρισμένος ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως κωλύεται· ὁ δὲ ἄδεκτος ἐκ πολλῶν τρόπων οὐ δέχεται. Καὶ τὸ [ἤτοι] γὰρ ἀντὶ τοῦ [ἢ] διαζευκτικοῦ κεῖται ἐντὸς, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ ἐφεξῆς κανόνος τοῦ λέγοντος· Εἰ δὲ ἀφωρισμένος εἴη, καὶ τὰ ἑξῆς. Φασὶ νοῦν οἱ παρόντες

Guil. Beveregii notæ.

(20) *Ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν*. Canonicarum epistolarum tres olim species numeratæ sunt; nam aliæ συστατικαί, aliæ εἰρηνικαί, et aliæ denique ἀπολυτικαὶ dicuntur, Συστατικῶν, quarum hic fit mentio, meminit et D. Paulus II Cor. III, I. Sunt autem propriæ, quæ clericis vel laicis (olim excommunicatis) dantur, vel etiam ignotis ad aliam civitatem proficiscentibus, ipsos tanquam jam absolutos, et fideles, loci, quo abeunt, episcopo commendantes, ut testantur Zonaras in hunc canonem, Balsamon in concilii Chalced. can. 2, et Matthæus Blastares in syntagmate. Scholiastes Harmenopuli, Συστατικαὶ δέ εἰσιν ἐπιστολαὶ αἱ διδόμεναι παρὰ ἐπισκόπου κληρικοῖς ἢ ἱερωμένοις εἰς ἑτέραν πόλιν ἀπιοῦσι, καὶ συνιστῶσι τούτους τῷ ἐκεῖ ἐπισκόπῳ, ὡς παντάπασιν ἀναιτίους. Harmenop. epit. can. sect. 2, tit. 3, vide et Gratian. distinct. 71, cap. 8. Hujusmodi epistolæ commendatitiæ datæ sunt a Paulino episcopo Nolano ad Amandum, dicente, *Marium portitorem hujus epistolæ commendatum specialiter unanimitati tuæ, ut sicut rogavimus sanctum episcopum et patrem nostrum, ita ordinetur a vobis*. Paul. episc. Nol., epist. 21, p. 203, edit. Front. Ducæ Antwerp. 1622, sic et Wolfeon. Constantiensis ad Bernaldum Argentariensem scribit, *Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, et ex nostris partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite*. Latini recentiores epistolas has *Formatas* nuncuparunt; quamadmodum et *formalium epistolarum* usus apud imperatores Romanos viguit, *cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam*, Sueton. in Domitian. cap. 13. Formatarum frequens apud Latinos mentio. Concilium Milevitanum, *Placuit ut quicunque clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab episcopo suo accipiat, quod si sine formata voluerit pergere, a communione removeatur*, conc. Milevit. 2, can. 20, p. 600, t. I. Bin. Hispalense secundum, *nec formatas cuilibet epistolas mittere*, cap. 7, p. 983, tom. II. Vigilius papa. *Ne quis sine formata tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci*, Vigil. epist. 10. ad Aurel. Arelat. Sic et ἄνευ εἰρηνικῶν concil. Antioch. can. 7, apud Gratian. vertitur *absque formata* distinct. 71, cap. 9. Quo sensu et S. Augustinus forsitan dixit, *Quærebam utrum epistolas communicatorias, quas Formatas dicimus, possent quo vellent dare*, Aug. epist. 163 ad Eleusium, etc., tom. II oper. col. 739, l. c, edit. Froben. Formatæ vero propterea dictæ videntur, quod signi episcopalis forma in eis impressa fuit. Quod melius, ni fallor, intelligi non potest, quam e Papiæ vocabulario, ut a Car. Labbeo emendato, in quo hæc notatu dignissima occurrunt, *Formatæ epistolæ a sanctis 318 Patribus in Nicæno concilio constitutæ feruntur, ne videlicet quicunque clericorum in transferendo se qualescunque litteras confingeret, a proprio episcopo commeandi licentiam accepisse. Oportebit igitur in epistolis litteras has ex earum supputatione exprimi; primas litteras Græcas, Patris, Filii et Spiritus sancti, quæ viz. sunt* Π. Υ. Α. et subinde *Anathema ponatur in calce Epistolæ, et monogramma in fine ejusmodi B. T. E. id est, Bene valete. Signum autem in privilegii exordio, vel chrismon, vel crux Dominica cum chrismone erat. Chrismon autem hujusmodi effigiebatur specie :*

☧

Ut autem plenius, tali mea sententia effigiabitur specie :

☧

Consueverunt præterea in extremo margine privilegii quosdam insignire orbiculos, antistitis nomen, et pauca quælibet verba continentes.

Verba, quibus Græci commendatitias hasce sive *formatas* litteras exprimunt, videsis ad ipsam Euchologii calcem descripta. Datæ sunt et clericis imperium adeuntibus, necessitati præsentiæ ipsorum ibidem testimonium præbentes. Justinianus, Γράμματα λάβοι τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸς τὴν βασιλείαν, ταῦτα δὲ κατὰ τοὺς θείους κανόνας συστατικὰ καλούμενα τὰ μαρτυροῦντα τῷ ἀναγκαίῳ τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Justin. novel. 6, c. 3. Quinetiam litteræ, quæ a patriarcha Constantinopolitano, recens creato, fidei suæ confessionem continentes mitti solent, Συστατικαὶ ἐπιστολαί vocantur; quarum exemplar edidit Leunclavius in Juris Græco-Romani l. VI, p. 439, edit. Francof. 1596.

(21) *Ἐπιτεινέσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός*. Post ista verba in impressis hæc leguntur, ὡς ψευσαμένῳ καὶ ἀπατήσαντι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Legit etiam Joh. Antiochenus in coll. can. tit. 18, et Dionysius Exiguus vertit, *Ut qui mentitus est, et Ecclesiam Dei seduxerit*. Et Josephus Ægyptius, *Propterea quod mendax Ecclesiam Dei seduxit*; item Aristenus, ut ex ejus interpretatione patet. Utrum Balsamon et Zonaras legerint, incertum est; cum neuter eorum istiusmodi clausulæ meminit : unde potius non legisse videntur. Certe in ms. Bodleiano desiderantur, et in codice, quem transtulit Gentianus Hervetus, necnon in Harmenopuli epitome sect. 2, tit. 3.

κανόνες ὁ ιβ' καὶ ὁ ιγ', ὅτι ὁ τὸν καθάπαξ ἄδεκτον εἶναι εἴς τόδε τι κατακριθέντα ἄνευ γραφῶν συστατικῶν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου δεξάμενος ἐν εἰδήσει, ἀφοριζέσθω· συναφοριζέσθω δὲ καὶ ἐκεῖνος ὁ δεχθείς· εἰ δὲ ἄδεκτος οὐκ ἔστιν ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ ἀφωρισμένος, πάλιν ὁ μὲν τοῦτον δεξάμενος ἀφοριζέσθω· τοῦ δὲ ἀφωρισμένου ἐπιτεινέσθω ὁ ἀφορισμός. Ζήτει καὶ τὸν ια' κανόνα τῆς δ' συνόδου, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα ς', καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιγ'.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἤτοι ἐνταῦθα οὐχ ἑρμηνευτικόν ἐστι τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἢ διαζευκτικοῦ κεῖται. Περὶ δύο γὰρ εἰπεῖν βούλεται, περὶ τοῦ ἀφωρισμένου καὶ ἀδέκτου· καὶ τέως περὶ ἀδέκτου πρότερον (22) διαλέγεται. Τινὲς γὰρ ἐν κλήρῳ τεταγμένοι (ἀναγνῶσται τυχὸν ἢ ψάλται) ζητοῦσι χειροτονηθῆναι διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι. Οἱ δὲ μέλλοντες χειροτονῆσαι αὐτούς, ἐξετάζοντες τὰ κατ' αὐτούς, καί τινας ἴσως ἀμφιβολίας εὑρίσκοντες, ὑπερτίθενται τὴν χειροτονίαν, μέχρις ἂν αἱ περὶ αὐτῶν ἀμφιβολίαι λυθῶσιν. Οἱ δὲ ἀποδυσπετοῦντες ἑτέροις προσέρχονται, καὶ παρ' ἐκείνων προσδέχονται. Τοῦτο γοῦν ὁ παρὼν κωλύει κανών, καὶ τὸν ἀπρόσδεκτον εἰς χειροτονίαν τῷδε τῷ ἀρχιερεῖ νομιζόμενον, μὴ προσδέχεσθαι παρ' ἑτέρου κελεύει ἄνευ συστατικῶν ἐπιστολῶν τοῦ παρ' ᾧ ἐξητάζετο ἐπισκόπου· συστατικαὶ δὲ ἐπιστολαί εἰσιν αἱ διδόμεναι κληρικοῖς ἢ λαϊκοῖς ἀφωρισμένοις, ἢ ἀναγνώσταις (23), ἐν ἑτέρᾳ πόλει ἀπιοῦσι, καὶ συνιστῶσαι τῷ ἐκεῖ ἐπισκόπῳ αὐτούς, ὡς λυθέντας τῶν ἐπιτιμίων, ἢ πιστοὺς ὄντας· ἐπὶ τούτου πλατύτερον εἴρηται ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ κανόνι τῆς τετάρτης συνόδου. Εἰ δέ τις τοιοῦτόν τινα δέξεται, καὶ τὸν δεξάμενον καὶ τὸν δεχθέντα ὑπάγει ἀφορισμῷ (24). Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ς' καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τρίτον.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ δεξάμενος τὸν ἀλλαχόθι ἄδεκτον ἀδεκτότερος.*

Ὁ παρ' ἐπισκόπου τινὸς ἐξεταζόμενος εἰ προσδεκτέος ἐστὶ τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τῷ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάζεσθαι, ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἕτερον ἐπίσκοπον, προσδεχθείη παρ' ἐκείνου ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν, δηλούντων τὸ ἀνεπίληπτον τῆς θρησκείας καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφωρισμένος ἔσεται αὐτός τε καὶ ὁ προσδεξάμενος αὐτόν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν προγεγραμμένος κανὼν περὶ ἀδέ-

A tes canones 12 et 13, Si quis eum, qui semel ad aliquid non recipiendus judicatus est, sine sui episcopi commendatitiis litteris sciens acceperit, segregetur; una autem segregetur is quoque qui receptus est. Sin autem non est is ejusmodi, ut recipi non possit, sed segregatus, rursus qui eum suscepit, segregetur; segregati autem augeatur segregatio. Quære etiam 11 canonem 4 synodi et Antiochenæ canonem 6 et Chalced. canonem 13.

ZONAR. In can. 12. [Ἤτοι,] hoc in loco non est expositivum [ἀφορισμοῦ] sed pro disjunctiva particula ἢ ponitur. De duobus enim dicere vult, de excommunicato et de non recipiendo : prinsque disputat de non recipiendo. In clero enim quidam ordinati (lectores, verbi causa, vel cantores) postu-B lant ordinari diaconi, et presbyteri. Qui vero sunt ipsos ordinaturi, in eorum vitam inquirentes, et quædam fortasse dubia comperientes, suspendunt ordinationem, donec quæ circumferuntur, ambigua de ipsis, dissolvantur. Hi vero ægre ferentes ad alios adeunt, ab illisque recipiuntur. Hoc igitur præsens interdicit canon, et quem pontifex putavit ad ordinationem non admittendum, jubet ab alio non recipi sine commendatitiis epistolis ejus episcopi a quo examinabatur : commendatitiæ vero epistolæ sunt, quæ dantur clericis, aut laicis ab aliorum commercio separatis, aut lectoribus in aliam civitatem abeuntibus, ipsos illius loci episcopo commendantes, ut pœnis solutos, vel fideles exsistentes; de quo latius dictum est in undecimo canone quartæ C synodi. Quod si quis talem quempiam receperit, canon tam suscipientem, quam susceptum subjicit excommunicationi. Lege canonem synodi Antiochenæ sextum et Chalcedonensis tertium.

ARIST. *Qui recipit eum qui alibi non est recipiendus, ipse magis sit non recipiendus.*

Qui ab episcopo aliquo examinatur, si recipiendus sit in sanctam Dei Ecclesiam, et dum hæc de ipso examinantur illinc recedens, et abiens ad alium episcopum, recipiatur ab eo sine litteris commendatitiis declarantibus inculpatum eum esse religione et vita, segregatus erit et ipse et qui recipit eum.

ZONAR. In can. 13. Suprascriptus canon de non

Guil. Beveregii notæ.

(22) *Περὶ ἀδέκτου πρότερον.* Eodem quo Balsamon et Zonaras sensu Scholiastes etiam Harmenopuli vocem ἄδεκτον interpretatur, Ἀδεκτός ἐστιν ὁ μὴ δεχόμενος εἰς μείζω βαθμὸν προβιβασθῆναι παρὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου διά τινος ἴσως ἀμφιβολίας. Harmenop. epit. sect. 2, tit. 3. Et eodem quoque quo illi modo can. 12 de *non recipiendo*, et 13 de *segregato* Harmenopulus et Aristenus exponunt : quibus suffragatur et Josephus Ægyptius: *Quicunque sacerdos migrat e provincia in provinciam, et non secum affert* γράμμα συστατικόν, *ab episcopo suo, qui eum ordinavit sacerdotem, ne recipiatur in numerum sacerdotum, et si receptus fuerit, segregetur et ipse, et qui eum recepit.* Hic enim nulla, ut videmus, præviæ segregationis occurrit mentio ; sed de segregato, quem *expulsum sive anathemate*

D *percussum* vocat, in posteriore canonis parte agit : nam hos duos canones in unum contrahit hæc Arabica, non secus ac Latina canonum editio.

(23) *Ἢ ἀναγνώσταις.* Christophorus Justellus in notis ad can. ρπθ' Ecclesiæ universæ, hunc Zonaræ locum citans, pro ἀναγνώσταις legit ἀγνώστοις, quæ verior videtur lectio ; idcirco quod ἢ κληρικοῖς præcessit, sub quibus et ἀναγνῶσται continentur, et quod in his verbis Zonaras ad concil. Chalced. can. 13 respexisse videtur, quo ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους in aliena civitate sine litteris commendatitiis sacra non obire constituitur.

(24) *Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀντιοχ.* Hæc usque ad finem in impressis desiderata, ex ms. Bodleiano nunc primum in lucem prodeunt.

recipiendo, et necdum ordinato, neque excommunicato promulgatus est : sed præsens canon de ordinato statuit, et excommunicato, qui post excommunicationem ægre ferens ad alium se confert pontificem, recipiturque ab eo illius excommunicationis ignaro. Canon igitur talis jubet excommunicationem intendi.

ARIST. *Qui segregationem suam mentitur, est minime recipiendus.*

Si quis a proprio episcopo segregatur, et proficiscens ad alium episcopum celat segregationem, et ab eo recipitur, aggravetur ei segregatio, tanquam mentienti et decipienti Ecclesiam Dei.

CANON XIV.

Episcopo non liceat, sua relicta parochia, ad aliam transilire, etiamsi a pluribus cogatur, nisi sit aliqua causa rationi consentanea, quæ eum cogat hoc facere, utpote cum possit ipse majus lucrum iis qui illic habitant pietatis verbo conferre; idque non ex se, sed multorum episcoporum judicio et maxima exhortatione.

BALS. Præsens quidem canon 14 decernit non licere episcopo ex sua parochia ad aliam transilire, etiam si populi utilitatis gratia hoc fecerit, et ab alienæ regionis populo ad hoc cogatur, nisi hoc ex synodali permissione fecerit. 16 autem canon Antiochenæ syn. dicit, eum rejiciendum, qui absque synodali sententia vacantem ecclesiam arripuit. Tu autem scias, quod licet præsens 14 canon apostol. non punit eum qui docet extra suam diœcesim, alii tamen diversi canones eos, qui extra diœcesim aliquid sacerdotale exercent, depositioni subjiciunt. Characterem autem dare extra diœcesim, jussu imperatorio permissum est. Quidam autem metropolitanus, qui in compluribus suis episcopatibus præter episcoporum voluntatem docuerat, et accusabatur, respondebat dicens, justum non esse ut ex eo læderetur, quod et episcopatus sint in sua potestate, et quod præsens canon ei pœnam non imponat, et quod non sit forte munus episcopale docere, vel dare characterem; quæ quidem magnæ synodo non placuerunt. Nota ergo quæ in hoc 14 canone sunt scripta, præterea vero, quæ in commentario in 20 canone synodi in Trullo alibi sunt annotata, de eo episcopo qui extra limites suæ regionis docuerit, atque utrumque canonem concilia.

Altera interpretatio.

Ex hoc præsenti 14 canone deprehenditur quod astuta episcopi alicujus de parœcia in parœciam transitio condemnatur. Translatio autem bona gratia justam ob causam magnam et ad pietatem stabi-

A κτου ἐξεφωνήθη, καὶ μήπω χειροτονηθέντος, μηδὲ ἀφορισθέντος· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ κεχειροτονημένου διατάττεται καὶ ἀφωρισμένου, ὅς, μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἀποδυσπετήσας, ἑτέρῳ προσῆλθεν ἀρχιερεῖ, καὶ ἐδέχθη παρ' ἐκείνου τὸν ἀφορισμὸν ἀγνοοῦντος· τοῦ γοῦν τοιούτου ἐπιτείνεσθαι κελεύει ὁ κανὼν τὸν ἀφορισμόν.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ τὸν ἀφορισμὸν ψευσάμενος ἀδεκτότατος.*

Εἴ τις παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθῇ, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἕτερον ἐπίσκοπον κρύψει τὸν ἀφορισμὸν, καὶ παρ' ἐκείνου προσδεχθείη, ἐπιτεινέσθω ὁ ἀφορισμὸς αὐτῷ, ὡς ψευσαμένῳ καὶ ἀπατήσαντι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

B *Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι, καταλείψαντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾷν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις εὔλογος αἰτία ᾖ, τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ.*

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν ιδ' κανὼν διορίζεται μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἐπίσκοπον ἐκ τῆς ἑαυτοῦ παροικίας εἰς ἑτέραν ἐπιπηδᾷν, κἂν ὠφελείας χάριν τοῦ λαοῦ τοῦτο ποιῇ, κἂν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ἀλλοτρίας ἐνορίας εἰς τοῦτο παραβιασθῇ, εἰ μὴ συνοδικῇ ἐπιτροπῇ τοῦτο ποιήσει· ὁ δὲ ις' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ἀπόβλητον εἶναι λέγει τὸν ἄνευ C συνοδικῆς γνώμης ὑφαρπάσαντα σχολάζουσαν ἐκκλησίαν. Σὺ δὲ ἴσθι ὅτι, κἂν ὁ παρὼν ιδ' κανὼν ἀποστολικὸς οὐ κολάζει τὸν παρ' ἐνορίαν διδάσκοντα, ἀλλ' ἕτεροι διάφοροι κανόνες τοὺς παρ' ἐνορίαν ἐπισκοπικόν τι ἐνεργήσαντας καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. Τὸ δὲ « παρ' ἐνορίαν » σημειοῦσθαι κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν ἐκκεχώρηται. Μητροπολίτης δέ τις εἰς ἐπισκοπὰς αὐτοῦ διαφόρους διδάξας παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων, καὶ αἰτιώμενος, ἐδικαιολογεῖτο μὴ ὀφείλειν παραβλαβῆναι διά τε τὸ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἶναι τὰς ἐπισκοπὰς, διά τε τὸ μὴ ἐπάγεσθαι κόλασιν ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος τῷ τοιούτῳ, καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι τάχα ἐπισκοπικὸν λειτούργημα τὸ διδάξαι ἢ σημειώσασθαι, ἅπερ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ οὐκ ἤρεσκον. Σημείωσαι οὖν τὰ ἐν τῷ D παρόντι ιδ' κανόνι γραφέντα· πρὸς δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ κ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ἔξωθεν ἑρμηνευθέντα περὶ τοῦ διδάξαντος ἐπισκόπου εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν, καὶ συμβίβασον ἄμφω τοὺς κανόνας.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (25).

Ἀπὸ τοῦ παρόντος ιδ' κανόνος καταλαμβάνεται ὅτι ἡ μὲν κακεντρεχὴς ἐπιπήδησις ἀπὸ παροικίας εἰς παροικίαν ἐπισκόπου τινὸς κατακρίνεται· ἡ δὲ γινομένη μετάθεσις χάριτι ἀγαθῇ δι' εὔλογον μεγά-

Guil. Beveregii notæ.

(25) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Totam hanc alteram hujus canonis interpretationem in impressis antehac desideratam, ms. Bodleiano acceptam ferimus. In codice autem, quem Gentianus Hervetus transtulit, partim descripta fuit; unde et latina ejus versio inter supplementa ad priores codices exstat.

λην αἰτίαν καὶ στηριγμὸν τῆς εὐσεβείας μετὰ μεγίστης παρακλήσεως ἐπισκόπων πολλῶν ἐπιτρέπεται. Ἐπεὶ δὲ λέγουσί τινες μηδὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐπιτρέπεσθαι τὴν μετάθεσιν, ἀλλὰ καιρικὴν μετάκλησιν ἐπισκόπου χάριν διδασκαλίας ἐκ τούτου ἀναφαίνεσθαι, ἀκουσάτωσαν ὅτι τοῦ κανόνος τοιοῦτόν τι μὴ λέγοντος πόθεν αὐτοὶ τοῦτο προβάλλονται; εἶτα καὶ ποία ὠφέλεια τῷ λαῷ τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας ἔμελλε γενέσθαι ἀπὸ διδασκαλίας ἐπισκόπου ἅπαξ ἢ καὶ δὶς ἢ καὶ ἐπὶ χρόνων ῥητῶν διδάξαντος ἐν αὐτῇ, μηδὲν δέ τι ἕτερον ἀρχιερατικὸν ἐνεργήσαντος ἐν ταύτῃ, ὥστε γενέσθαι τὴν τοιαύτην μετάκλησιν μετὰ μεγάλης παρακλήσεως πολλῶν ἐπισκόπων· εἴπερ οὐκ ἔμελλεν ὁ μετακληθεὶς δικαίῳ ἀρχιερατικῷ διδάξαι, οὐκ ἐδεήθη ἂν παρακλήσεως πολλῶν ἐπισκόπων· ἐδύνατο γὰρ καὶ μόνος κηρύξαι τὴν εὐσέβειαν. Ἄλλως τε ὁ τοῦτο λέγων κατηγορεῖ καὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ τοῦ ἁγίου Πρόκλου καὶ ἑτέρων πολλῶν (26) ἁγιωτάτων πατριαρχῶν μετατεθέντων ἀπὸ ἑτέρων θρόνων εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ καὶ εἰς ἑτέρους, ὡς ἀναξίως ἱερουργούντων μετὰ μετάθεσιν, ὅπερ ἐστὶν ἀσύγγνωστον.

A liendam maxima episcoporum multorum adhortatione facta permittitur. Quoniam vero dicunt nonnulli nec ab hoc præsenti canone permitti translationem, sed tantum episcopi ad tempus evocationem docendi gratia ex eo apparere, audiant, quod hoc canone nihil hujusmodi dicente unde ipsi hoc proferunt? Deinde et quænam vacantis ecclesiæ populo futura est utilitas e doctrina episcopi semel vel bis vel et dictis temporibus docentis in ea, sed nullum aliud antistitis munus in ea exercentis, ut ejusmodi evocatio cum magna episcoporum multorum adhortatione fieret? Si quidem evocatus jure antistitis non docturus esset, nec indigeret multorum episcoporum adhortatione, potuit enim et solus pietatem prædicare. B Præsertim autem qui hoc dicit accusat et magnum Gregorium Theologum et sanctum Proclum, et alios multos sanctissimos patriarchas, qui ab aliis thronis ad Constantinopolitanum vel etiam ad alios translati fuere, ut indigne post translationem sacra peragentes, quod venia est indignum.

ΖΩΝΑΡ. Διάφοροι συνοδικοὶ κανόνες κωλύουσι τοὺς ἐπισκόπους ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν εἰς ἑτέρας μεταβαίνειν· ἕκαστον γὰρ τῇ λαχούσῃ αὐτὸν ἐκκλησίᾳ ἐμμένειν διατάττονται, ἵνα μὴ πρὸς ἀλλήλους στασιάζωσιν· οὐκ ἐναντία τοίνυν οἱ κανόνες διατάττεσθαι λογισθήσονται· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν περὶ τοῦ μὴ διαμείβειν τὰς ἐκκλησίας τοὺς ἐπισκόπους νομοθετοῦσι, καὶ τοῦτο κωλύουσιν· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ τοῦ ἀπιέναι εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν, χρείας κατεπειγούσης, διδαχῆς χάριν ἐπίσκοπον διαλέγεται· ἴσως γὰρ ὁ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης ἐπίσκοπος οὐ πάνυ τοι πρὸς τὸ διδάσκειν ἐπιτήδειος ἔσται· ὁ δὲ προσκαλούμενος, τυχὸν λογιώτερος ὤν, καὶ πρὸς διάλεξιν ἐπιτηδειότερος, διά τι συμβεβηκὸς ἀναγκαῖον ἂν εἴη τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐπιδημῆσαι. Καὶ τότε δὲ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπιέναι, ἀλλὰ προσκαλούμενον ὁ κανὼν αὐτὸν βούλεται· ἢ μᾶλλον κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων παρακαλούμενον. Οἱ μέντοι τῶν συνόδων κανόνες ἀποτρέπουσι πάντη τὸ ἐκ παροικίας εἰς ἄλλην μεταπηδᾷν παροικίαν ἐπίσκοπον, καὶ τὴν ἐκείνης ἐκκλησιαστικὴν ὑφαρπάζειν διοίκησιν, κἂν ἡ ἐκκλησία ἐκείνη χηρεύῃ ἐπισκόπου, κατὰ τὸν ιϛ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Ὁ δὲ παρὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν προσκαίρως ἀπελθεῖν ἐπίσκοπον εἰς ἄλλην παροικίαν διδαχῆς χάριν καὶ διαλέξεως, δι' ὠφέλειαν τοῦ ἐκεῖσε λαοῦ· καὶ τότε οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ προσκαλούμενον καὶ ἀξιούμενον οὐ κωλύει.

ZONAR. Varii canones synodici prohibent episcopos a suis ecclesiis in alias migrare: sed unumquemque mandant in ea, quæ sorte sibi contigit, ecclesia manere, ne dissideant inter se. Non ideo contraria canones existimabuntur instituisse: sed illi quidem legem ponunt episcopis, de non permutandis ecclesiis suis: et hoc vetant. C Præsens vero canon loquitur de episcopo qui, dum cogit utilitas, doctrinæ gratia, proficiscitur in aliam ecclesiam; illius enim ecclesiæ episcopus forsitan non admodum sit idoneus ad docendum: qui autem advocatur, forte sit eloquentior, ac dicendi facultate instructior: unde contingit ut necesse sit ad illam se conferat civitatem. Et tunc quidem non sua sponte, sed evocatum, vel potius episcoporum multorum judicio commonitum, canon vult abire. Canones igitur synodorum prorsus inhibent episcoporum de parœcia in aliam transilire parœciam, ipsiusque ecclesiasticam surripere administrationem, quamvis ea fuerit episcopo viduata: juxta decimum sextum D canonem synodi Antiochenæ, præsens autem canon sanctorum apostolorum pro temporis ratione, vult aliam in parœciam transire episcopum, doctrinæ sermocinationisque causa, propter utilitatem commorantis illic populi. Neque tamen sua solius hoc voluntate, sed ab aliis vocatum et dignum habitum non prohibet.

ΑΡΙΣΤ. *Θρόνῳ οὐκ ἐπιπηδήσεις ἐκ θρόνου, εἰ μὴ τοῖς ἐκεῖ λυσιτελέστερος, ὡς διδασκαλικώτε-*

ARIST. *Non proficisceris de throno ad thronum, nisi illis ibi utilior utpote docendi arte instructor*

Guil. Beveregii notæ.

(26) *Καὶ ἑτέρων πολλῶν.* Sic Germanus Cyzico et Anthimus Trapezunte Constantinopolim translati sunt; Eustathius Berrhœa (Aleppo vulgo vocant) et Meletius Cappadocia Hierosolymam, et Rebenus Phœnicia Tyrum migrarunt: vide quæ de hac re scripta sunt in tractatu Manuelis περὶ μεταθέσεων in Juris Græco-Romani lib. III, p. 240. Francof. 1596. Vide et Demetrii Chomateni archiepiscopi Bulgariæ ad Constantinum Cabasilam responsa, ibid. l. 5, p. 317.

A *judiceris. Et hoc multorum episcoporum et judicio et adhortatione.*

Non oportet episcopum propriam diœcesim relinquere et in alium thronum insilire, nisi forte approbetur, et judicetur illic habitantibus utilior utpote docendi arte magis instructus, et hoc quidem multorum episcoporum et judicio et adhortatione. Aboletur autem hic canon. Nam decimus sextus canon in Antiochiæ synodo, vacantem episcopum vacanti ecclesiæ præfici permittit. Sed post probationem perfectæ synodi, præsente et metropoleos episcopo. Non autem vacantem nullo modo permittit in aliam civitatem transire, nec canon vigesimus primus in Antiochiæ synodo, nec decimus quintus in Nicæna synodo, nec primus in Sardicensi.

CANON XV.

Si quis presbyter, vel diaconus, vel omnino ex clericorum catalogo, relicta sua parochia, in aliam abscesserit, et cum penitus transierit, præter sui episcopi sententiam in alia parochia maneat, eum non amplius celebrare jubemus, maxime si eum adhortante episcopo ut rediret, non paruit, in contumacia et insolentia perseverans: is autem ibi ut laicus communicet.

BALS. Sextus canon syn. Chalced. jubet, non absolute, sed in episcopatu, vel ecclesia, vel monasterio, ordinari clericos: nec possunt præter ejus qui eis præest sententiam, ad aliam abire provinciam, aut diœcesim, et clericatuum officia exercere: eum autem qui hoc facit, canon segregat, maxime si evocatus, et ad priorem parochiam redire jussus, non paruerit: eum tamen in alia civitate ut laicum versari canon non prohibet. Quære etiam 16 canonem primæ syn. et quartæ can. 5. Quare nota quod non solum commendatitiis litteris clerico opus est, volenti in alia diœcesi agere, et quæ sunt clerici exercere: sed etiam dimissoriis litteris episcopi qui eum fecit clericum. Nisi enim ejusmodi litteras ostendat, prohibetur ab operatione. Quære etiam 17 can. syn. in Trullo.

ZONAR. Sextus in Chalcedone synodi canon statuit neminem debere absolute ordinari, sed in episcopatu, vel in ecclesia aliqua, vel in monasterio. Qui sic igitur ordinatus ecclesiam reliquerit cujus fuit electus clericus, in aliamque discesserit, in hoc canone prohibetur a ministerio: maxime si vocatus non regreditur. Ipsi tamen indultum communicare tanquam laico. Etiam decimus sextus canon primæ synodi, et quintus quartæ, similiter dicunt

ARIST. *Omnis clericus propriam parœciam relinquens, et alienam inhabitans, et ab episcopo exoratus, et non rediens, excommunicatus est.*

Quicunque clericus propriam parœciam relin-

ρος κρίνοιο, καὶ τοῦτο πολλῶν ἐπισκόπων καὶ διακρίσει καὶ παρακλήσει.

Οὐ δεῖ ἐπίσκοπον τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν καταλιπεῖν, καὶ ἑτέρῳ θρόνῳ ἐπιπηδῆσαι, εἰ μή που δοκιμασθῇ καὶ κριθῇ τοῖς ἐκεῖσε ὠφελιμώτερος, ὡς διδασκαλικώτερος, καὶ τοῦτο, πολλῶν ἐπισκόπων καὶ διακρίσει καὶ παρακλήσει. Ἀνῃρέθη δὲ ὁ κανὼν οὗτος· ὁ γὰρ ἑκκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τὸν μὲν σχολάζοντα ἐπίσκοπον ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν καθίστασθαι παραδέχεται. Ἀλλὰ μετὰ δοκιμασίας συνόδου τελείας, παρόντος καὶ τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου. Τὸν δὲ μὴ σχολάζοντα οὐδ' ὅλως παραδέχεται εἰς ἑτέραν πόλιν μεταβαίνειν· οὔτε ὁ κα' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου,

B οὔτε ὁ ιε' τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὔτε ὁ πρῶτος τῆς ἐν Σαρδικῇ.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβει ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα, προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, ἐπανελθεῖν οὐχ ὑπήκουσεν, ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ· ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω.

ΒΑΛΣ. Ὁ ς' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διατάττεται μὴ ἀπολελυμένως, ἀλλ' ἐν ἐπισκοπῇ ἢ ἐκκλησίᾳ ἢ μοναστηρίῳ χειροτονεῖσθαι τοὺς κληρι-

C κούς. Καὶ οὐ δύνανται οὗτοι δίχα γνώμης τοῦ προεστῶτος αὐτῶν εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν ἀπιέναι, καὶ ἐνεργεῖν τὰ τῶν κληρικάτων ὀφφίκια αὐτῶν. Τὸν δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντα ἀφορίζει ὁ κανὼν, καὶ μᾶλλον μετακαλούμενον, καὶ μὴ πειθόμενον ὑποστρέψαι εἰς τὴν προτέραν παροικίαν αὐτοῦ· διάγειν μέντοι τοῦτον ἐν ἑτέρᾳ πόλει ὡς λαϊκὸν, οὐ κωλύει ὁ κανών. Ζήτει καὶ τὸν ις' κανόνα τῆς α' συνόδου, καὶ τὸν ε' κανόνα τῆς δ'. Ὥστε σημείωσαι ὅτι οὐ μόνης συστατικῆς γραφῆς χρεία τῷ κληρικῷ εἰς ἑτέραν βουλομένῳ διάγειν ἐνορίαν, καὶ ὡς κληρικῷ ἐνεργεῖν· ἀλλὰ καὶ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ ἐπισκόπου τοῦ τοῦτον κληρώσαντος. Εἰ μὴ γὰρ καὶ τοιαύτην γραφὴν ὑποδεικνύει κωλυθήσεται τῆς ἐνεργείας. Ζήτει καὶ τὸν ιζ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

D ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διατάττεται μὴ ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαί τινα, ἀλλ' ἐν ἐπισκοπῇ ἢ ἐκκλησίᾳ τινὶ ἢ μοναστηρίῳ. Ὁ γοῦν οὕτω χειροτονηθεὶς καὶ καταλιπὼν τὴν ἐκκλησίαν ἧς ὠνομάσθη κληρικὸς, καὶ εἰς ἄλλην ἀπελθὼν, τῆς λειτουργίας παρὰ τοῦ κανόνος τούτου κωλύεται, καὶ μᾶλλον εἰ προσκαλούμενος οὐκ ἐπάνεισι. Μεταλαμβάνειν δὲ ὡς λαϊκῷ αὐτῷ ἐπιτέτραπται. Καὶ ὁ ις' κανὼν τῆς πρώτης συνόδου, καὶ ὁ ε' τῆς τετάρτης, ὁμοίως φασίν.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς ἅπας ὁ τῆς οἰκείας ἐκστὰς, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῶν, καὶ πρὸς τοῦ ἐπισκόπου δυσωπούμενος, καὶ μὴ παλινοστῶν, ἀκοινώνητος.*

Οἷος δή ποτε κληρικὸς, τὴν ἑαυτοῦ καταλιπὼν

παροιχίαν, καὶ πρὸς ἑτέραν ἀπελθὼν, καὶ μὴ ὑποστρέψας, καὶ ταῦτα παρὰ τοῦ ἰδίου προσκαλούμενος ἐπισκόπου, μηκέτι λειτουργείτω. Εἰ δὲ καὶ ἐπιμένει τῇ ἀταξίᾳ ταύτῃ, καθαιρείσθω· ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω. Καὶ ζήτει τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα τρίτον.

A quens, et ad alienam proficiscens, et non rediens quamvis vocatus a proprio episcopo, ne postea ministret. Si autem et perseverat in isthac ordinis conturbatione, deponatur; ut laicus autem ibi communicet. Quære et tertium canonem in Antiochiæ synodo.

ΚΑΝΩΝ ΙϚʹ.

Εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος παρ' ᾧ τυγχάνουσιν, παρ' οὐδὲν λογισάμενος τὴν κατ' αὐτῶν ὁρισθεῖσαν ἀργίαν, δέξηται αὐτοὺς ὡς κληρικοὺς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

CANON XVI.

Sin autem episcopus apud quem sunt, nihili faciens decretam adversus eos a munere cessationem, eos ut clericos receperit, segregetur ut immodestiæ et insolentiæ magister.

ΒΑΛΣ. Ὅρα ὅτι ὁ παρὼν κανὼν ἀφορίζει τὸν ἐπίσκοπον τὸν συναριθμήσαντα τῷ οἰκείῳ κλήρῳ ἑτέρας ἐνορίας κληρικὸν ἄνευ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Μόνος δὲ ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης δύναται συγκαταλέγειν τῷ οἰκείῳ κλήρῳ ἑτέρων ἐνοριῶν κληρικοὺς, καὶ χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν χειροτονησάντων αὐτούς. Καὶ εὑρήσεις τοῦτο εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος ἐπ' ἐξουσίας ἔχει παρομοίως ποιεῖν. Φησὶ γὰρ ἡ γʹ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ἤγουν τὸ βʹ κεφ. τοῦ βʹ τίτλου (27) τοῦ γʹ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν· Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων κωλύομεν ἐξ ἑτέρου μοναστηρίου εἰς ἕτερον μεταβαίνειν, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς τοῦτο ἐφήσομεν, κέρδους τε καὶ ἐμπορίας ἀπόδειξιν ἔχειν τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἡγούμενοι. Εἰ δὲ καί ποτε τοιαύτην τινὰ μετάστασιν ἡ σὴ μακαριότης ἢ ἡ κατὰ καιρὸν βασιλεία γίνεσθαι συνίδῃ, μὴ ἄλλως τοῦτο πράττεσθαι, πρὶν ἂν εἰς τὸν εἰρημένον ἡμῖν ἀριθμὸν περιστα(ί)η τὸ πρᾶγμα. Ἡ δὲ τοιαύτη νεαρὰ ἐγράφη πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ τῷ βασιλεῖ ἐνεδόθη μεταθέσεις ποιεῖν κληρικῶν.

BALS. Nota quod præsens canon segregat episcopum, qui suo clero connumeravit alterius diœcesis clericum absque sui episcopi dimissoriis litte-
B ris. Solus autem episcopus Carthaginensis potest in suum clerum referre alterius diœcesis clericos, etiam absque dimissoriis litteris eorum qui illos ordinarunt. Hoc autem invenies in canonibus Carthaginens. synodi. Sed et archiepiscopus Constantinopolitanus potest similiter facere. Dicit enim expresse 3 novella Justiniani imperatoris, seu 2, cap. 2 tit, 3, libri Basilicorum : Si enim in sacrosanctis monasteriis prohibemus ex alio monasterio transire in aliud, multo magis nec religiosissimis clericis hoc permittimus, lucri et negotiationis demonstrationem hanc habere cupiditatem existimantes. Si quando autem ejusmodi translationem tua beatitudo vel quæ tunc fuerit imperialis majestas, faciendam duxerit, ne hoc aliter fiat, priusquam res
C ad dictum nobis numerum redacta fuerit. Ejusmodi autem Novella scripta est ad patriarcham Constantinopolitanum, qui erat tunc temporis. Nota autem quod etiam imperatori concessum est facere clericorum translationes

ΖΩΝΑΡ. Ὁ προλαβὼν κανὼν ἀπείργει τῆς λειτουργίας τοὺς καταλιπόντας τὴν ἐνορίαν, ἐν ᾗ ἐχειροτονήθησαν. Ὁ δὲ παρὼν ἀφορίζει τὸν ἐπίσκοπον ᾧ προσῆλθον, εἰ δέξεται αὐτοὺς ὡς κληρικοὺς ἐν εἰδήσει τοῦ ἐπιτιμίου, ὡς ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας κατάρχοντα.

ZONAR. Antecedens canon arcet eos a ministerio, qui parœciam deseruerunt, in qua ordinati sunt. Præsens vero canon excommunicat episcopum, ad quem se contulerunt, si decretam sciens in eos pœnam, receperit ipsos ut clericos, tanquam confusionis et seditionis auctorem.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ τὸν τοιοῦτον ἐν γνώσει κατέχων ταυτοκατάκριτος.*

Ὁ ἐν εἰδήσει γενόμενος ἐπίσκοπος τοῦ ὁρισθέντος ἐπιτιμίου κατὰ τοῦ τοιούτου κληρικοῦ, καὶ κατέχων αὐτὸν, ὡς κληρικὸν, ἀφορίζεται ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

ARIST. *Qui talem sciens detinet eidem judicio subjicitur.*

Episcopus sciens supplicium decretum in talem
D clericum, et eumdem detinens ut clericum, excommunicatur ut confusionem docens.

ΚΑΝΩΝ ΙΖʹ.

Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα ἢ παλλακὴν κτησάμενος οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

CANON XVII,

Qui post sanctum baptismum duobus conjugiis fuerit implicitus, vel habuerit concubinam, non potest esse episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex numero sacerdotali

ΒΑΛΣ. Τὸν μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα διγαμήσαντα ἢ πορνεύσαντα κωλύει ὁ κανὼν ἐπίσκοπον γενέσθαι

BALS. Eum qui post sanctum baptismum bigamus fuerit, vel fornicatus sit, prohibet canon fieri

Guil. Beveregii notæ.

(27) *Τὸ βʹ κεφ. τοῦ βʹ τίτ.λ.* Verba hic citata in impressis τῶν Βασιλικῶν codicibus non exstant: totus autem laudatus titulus est περὶ κληρικῶν ἀποστάντων τῆς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας, καὶ περὶ οἰκοδομούντων εὐκτηρίους οἴκους. Quod cum idem sit argumentum, propter quod Balsamon titulum hunc laudat, suspicor nonnulla in impressis desiderari, quæ olim inserta fuerunt.

episcopum, vel sacerdotale quidpiam exercere. Quæ enim ante baptismum admissa sunt omnis generis peccata prætermittit, cum factus sit novum opus sola gratia sancti Spiritus. Lege etiam 20 canonem sancti Basilii. Quomodo autem multi lectores qui bigami fuerant, in suis gradibus conservati, et per archiepiscopalia pittacia ad majores gradus promoti sunt, ignoro.

Alia interpretatio.

In præsenti 17 canonis interpretatione scripsimus nos ignorare quomodo lectores qui duas uxores duxerant, non deponuntur, sed per pittacia archiepiscopalia ad majores gradus provehuntur, modo autem leges et canones diligentius perpendentes, deprehendimus præsentem 17 canonem et 18 de episcopis, sacerdotibus, diaconis, et hypodiaconis disceptare, non autem et de lectoribus. Illi enim et ante ordinationem et post ordinationem secundas uxores ducentes deponuntur : lectores autem si ante quidem vocationem bigami fuerint, deponuntur, si autem post vocationem, veniam consequuntur ; prohibentur autem ad alium majorem promoveri gradum. Dicit enim 137 Justiniani Novella, sive 31 et 32 cap. primi tit. tertii libri Basilicorum hæc expresse. Si autem post ordinationem presbyter, vel diaconus, vel hypodiaconus uxorem duxerit, e clero ejiciatur, et ordini civitatis, in qua clericus erat, cum bonis suis tradatur. Si lector autem secundam duxerit uxorem, aut primam, viduam vero, aut a viro separatam, aut sacris canonibus prohibitam, ne postea ad alium ecclesiasticum gradum provehatur : si autem et quocunque modo provehitur, ex eo ejiciatur, et priori restituatur. Si velles autem canonem et lectores accipere, dic quod non possit esse vel fieri lector, qui ante vocationem uxorem secundam duxerit ; ubi enim cognitum fuerit, deponitur. Lectori vero, qui post vocationem duxerit uxorem secundam, ignoscitur, quamvis ad majorem gradum non provehatur. Videas autem quomodo lectores bigami ad domesticata , laosynactata

A ἢ ἱερατικόν τι ἐνεργεῖν· τὰ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος παρατρέχων παντοῖα ἁμαρτήματα, ὅπερ ἐστὶ καινότατον, καὶ ἔργον μόνης τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ὅπως δὲ ἀναγνῶσται πολλοὶ διγαμήσαντες, εἰς τοὺς οἰκείους τόπους συνετηρήθησαν, καὶ διὰ πιττακίων (28) ἀρχιερατικῶν εἰς μείζονας βαθμοὺς προεβιβάσθησαν, ἀγνοῶ

Ἑτέρα ἑρμηνεία (29).

Ἐν τῇ παρούσῃ τοῦ ιζ' κανόνος ἑρμηνείᾳ ἐγράψαμεν ἀγνοεῖν ὅπως οἱ ἀναγνῶσται διγαμοῦντες οὐ καθαιροῦνται, ἀλλὰ διὰ πιττακίων ἀρχιερατικῶν εἰς μείζονας βαθμοὺς προκόπτουσιν, ἀρτίως δὲ τὰ τῶν νόμων καὶ τὰ τῶν κανόνων ἐπιστατικώτερον σκοπήσαντες κατελάβομεν τὸν παρόντα ιζ' κανόνα καὶ B τὸν ιη' περὶ ἀρχιερέων, ἱερέων, διακόνων καὶ ὑποδιακόνων διαλαμβάνειν, οὐ μὴν καὶ περὶ ἀναγνωστῶν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν διγαμήσαντες καθαιροῦνται, οἱ δὲ ἀναγνῶσται πρὸ μὲν τῆς σφραγῖδος διγαμήσαντες καθαιροῦνται, μετὰ τὴν σφραγῖδα συγγινώσκονται, κωλύονται δὲ εἰς ἄλλον μείζονα προβαίνειν βαθμόν. Φησὶ γὰρ ἡ ρλζ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ ἤτοι τὸ λα' καὶ τὸ λβ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ταῦτα ῥητῶς. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος ἀγάγεται γαμετὴν, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου καὶ τῇ τάξει τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κληρικὸς ἦν, μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων παραδιδόσθω. Εἰ δὲ ἀναγνώστης δευ- C τέραν γαμετὴν λάβῃ, ἢ πρώτην, χήραν δὲ, ἢ διαζευχθεῖσαν ἀνδρὶ, ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προβαινέτω. Εἰ δὲ καὶ προβῇ ὁπωσδήποτε, ἐκβαλλέσθω αὐτοῦ καὶ τῷ προτέρῳ ἀποκαθιστάσθω. Εἰ δὲ θέλεις ἐκλαβέσθαι τὸν κανόνα καὶ τοὺς ἀναγνώστας, εἰπὲ μὴ δύνασθαι εἶναι ἤτοι γενέσθαι ἀναγνώστην τὸν πρὸ τῆς σφραγῖδος διγαμήσαντα· καθαιρεῖται γὰρ μετὰ διάγνωσιν. Ὁ δὲ μετὰ τὴν σφραγῖδα διγαμήσας ἀναγνώστης συγγινώσκεται, κἂν οὐ προκόπτῃ πρὸς μείζονα βαθμόν. Ὅπως δὲ οἱ διγαμήσαν-

Guil. Beveregii notæ.

(28) *Διὰ πιττακίων.* Vox πιττάκιον etiam a Diogene Laertio usurpatur, Προσθεὶς οὖν πιττάκιον τῷ μετώπῳ ἐπέγραψε, Νικόδρομος ἐποίει. Laert. l. 6, in Crat. In quem locum Isaacus Casaubonus observat πιττάκιον idem esse ac λεύκωμα. Et quidem Lampridius *Pittacium* pro *Albo Prætoris*, quod *Matriculam* vulgo appellant, usurpat : quo fit ut tabulam etiam, qua quippiam exaratur, significet ; et nonnunquam idem est, quod ξυλοχάρτιον, ut ex cortice arboris Ægyptiacæ scripturæ capace factum : nonnunquam et fusili pice fit : vel etiam e pellibus pecorum ; unde Moschopulus, apud Jac. Goar. in notis ad ordinem servari solitum, si mota sit sacra mensa Euchologii p. 648 Πεττύκια δωρικῶς τὰ λεπτὰ περιτμήματα τῶν δερματίων (σημαίνει) ἀφ' οὗ ἡμεῖς τὰ πιττάκια λέγομεν. Et in prædicto ordine Euchologii, p. 614 dicitur χαρτία ἀπὸ πιττακίου. Designat igitur et *Pergamenum*, et metonymice, *instrumentum quodlibet*, *diploma*, *breve regium* vel ἀρχιερατικόν, ut hoc loco. Sic et Lexicon vetus Græco-Latinum a Bonaventura Vulcano editum πιττάκιον, *Pittacium*, *brevis*. Glossæ Isidori, *Pictatium*, *Epistola brevis*, *et modica* : item *Pictatiuncula*, *membrana*. Hujusmodi Pittacia, qui ordi- D nati sunt, ab ordinatoribus accipiebant, mensem et diem quo ordinati sunt declarantia ; ut patet e Scholiis Balsam. in concil. Carthag. can. 92. Et cum patriarcha ἀρχιδιάκονον, λαοσυνάκτην, δομέστικον, et alios ejusmodi officiales constitueret, πιττάκιον, mandatum ipsius continens, iis tradebat ; unde πιττακίῳ μόνῳ καὶ προστάγματι τὴν ὑπεροχὴν λαβεῖν dicuntur in Constantini Cabasilæ ad Joannem Citri episcopum, interrog. 9. Juris Græco-Roman. l. 5, p. 328, edit. Marq. Freher. Francof. 1596.

(29) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hanc alteram hujus canonis interpretationem ex ms. Bodleiano nunc primum edimus : quam revera Balsamonis esse extra dubium est, cum istius initio, prioris interpretationis, quam ediderat, mentio fiat. Unde et conjecturam faciamus, reliquas ἑτέρας ἑρμηνείας, per totum opus intersertas, eidem jure referendas esse ; nisi aliquid in iis occurrat, quod contrarium evincat.

τας ἀναγνῶσται προκόπτουσιν εἰς δομεστικάτα (30) καὶ λαοσυνακτάτα (31) ὀφφίκια καὶ ἄλλοία διὰ πιττακίων ἀρχιερατικῶν, λέγομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια καὶ ἀρχοντίκια καταχρηστικῶς ὀνομάζονται βαθμοί. Κυρίως γὰρ βαθμοὶ ὁ τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν ὑποδιακόνων καὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἐστι. Τὰ δὲ ὀφφίκια καὶ τὰ ἀρχοντίκια τιμαί εἰσι καὶ πορισμῶν ἀφορμαί. Διὸ καὶ ὁ νηπιόθεν γεγονὼς ἀναγνώστης καὶ δευτερογαμήσας ἀπαρεμποδίστως γενήσεται κληρικὸς ἐκκλησιαστικὸς δομέστικός τε καὶ λαοσυνάκτης διὰ πιττακίων, οὐ μὴν δὲ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος· ὁ τοῦτο γὰρ τολμήσας καθαιρεθήσεται.

A et alia officia per pittacia archiepiscopalia promoventur; dicimus quod ecclesiastica officia et archonticia abusive vocantur gradus. Proprie enim gradus sunt sacerdotum, et diaconorum, et hypodiaconorum, et lectorum; officia autem et archonticia sunt honores et victus acquirendi occasiones: unde et qui ab ineunte ætate lector fuerit et secundam uxorem duxerit, sine impedimento fiat clericus ecclesiasticus, et domesticus et populo congregator per pittacia, non autem et diaconus, aut hypodiaconus, qui hoc enim ausus fuerit deponetur.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ θεῖον λουτρὸν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πάντα πιστεύομεν ἀποπλύνειν ῥύπον τοῖς βαπτισθεῖσιν ἐντακέντα πρὸ τοῦ βαπτίσματος, καὶ οὐδὲν ἁμάρτημα τῶν πρὸ τούτου γενομένων τινὶ κωλύει τὸν βαπτισθέντα προβιβάζεσθαι εἰς ἱερωσύνην. Εἰ δὲ μετὰ τὸ βάπτισμα πορνεύσει, ἢ γάμοις δυσὶ προσομιλήσει, ἱερωσύνης οἱασδήτινος ἀνάξιος κρίνεται.

ZONAR. Divinum lavacrum sancti baptismatis omnes credimus abluere sordes ipsis baptizatis illitas
B ante baptismum, nullumque peccatum, quod ante baptismum fuerit ab aliquo patratum, prohibet ad sacerdotium promoveri baptizatum. Quod si post baptismum scortatus fuerit, aut nuptiis duplicibus adhæserit, indignus qualicunque sacerdotio judicatur.

ΑΡΙΣΤ. *Ἄνιερος ἅπας δίγαμος ἢ παλλακὴν ἐπιτρέφων.*

Ἅπας δίγαμος εἰς ἱερωσύνην ἀπρόσδεκτος· πολλῷ δὲ πλέον ὁ παλλακὴν ἐπιτρέφων.

ARIST. *Quisque secundis implicitus nuptiis, aut pellicem nutriens non sit sacerdos.*

Quilibet digamus ad sacerdotium non est admittendus, multo magis qui pellicem nutrit.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

Ὁ χήραν λαβὼν, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

CANON XVIII.

Qui viduam accepit, vel ejectam, vel meretricem, vel servam, vel mimam seu scenicam, non potest esse episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex numero sacerdotali.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα. Βούλεται γὰρ μὴ μόνον τὸν ἱερωμένον σωφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν σύμβιον τούτου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰς ἐντὸς περιεχομένας γυναῖκας ἐκώλυσε τοῖς ἱερωμένοις συνάπτεσθαι, ὡς μὴ πιστευομένας σωφρονεῖν διὰ τὸ φαῦλον τοῦ βίου αὐτῶν. Εἴ τις γοῦν τοιαύτῃ γυναικὶ συναφθῇ, οὐκ ἀξιωθήσεται ἱερωσύνης, καὶ μετὰ τὴν ἱερωσύνην δὲ καθαιρεθήσεται, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ μοιχευομένης, καὶ τούτου ἀνεχομένου (32).

C BALS. Nota præsentem canonem. Vult enim non solum eum qui est sacratus, esse modestum et continentem, sed etiam ejus conjugem: et ideo mulieres, quæ hic comprehenduntur, prohibuit cum sacratis hominibus matrimonio conjungi, utpote quod eas continenter vivere non credatur, propter earum sordes et improbitatem. Si quis ergo cum ejusmodi muliere matrimonio conjunctus fuerit, sacerdotio non dignabitur, et post sacerdotium deponetur

Guill. Beveregii notæ.

(30) *Δομεστικάτα.* Hoc est officium *Domesticorum*, quod etiam Gregorius Turonensis vocat *Domesticatum* l. 2, cap. 8. Domesticus autem vel ecclesiasticus fuit vel politicus; ecclesiasticus, de cujus officio hic fit mentio, quisnam fuit et quonam in Ecclesia munere functus est, optime discamus ex Joannis episcopi Citri ad Constantinum Cabasilam responsis, in quibus hæc legimus: Ἀναγνωστῶν δὲ ὀφφίκια ταῦτα· Ὁ δομέστικος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, ὁ δομέστικος τοῦ ἀριστεροῦ, et mox, ὁ δομέστικος τῶν ψαλτῶν, ὁ παρά τινων λεγόμενος πρωτοψάλτης. Ad interrog. 8. Juris Græco-Rom. l. 5, p. 328. Et postea ad aliam interrogationem· Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ λόγον κἂν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τάξεσι δομέστικος λέγεται, εἴη οὖν ἀρχῳδὸς καὶ ἐπιστάτης τῶν μελῳδιῶν τε καὶ τῶν μελῳδῶν, οἷα εἰς ῥυθμὸν καὶ τάξιν καθιστῶν αὐτούς τε καὶ τὰ μελῳδήματα. Ad interrog. 10, ibid. p. 330. E quibus liquet δομέστικον unum e lectoribus fuisse, cantoribus autem præfectum, sive πρωτοψάλτην καὶ ἀρχῳδόν. Aliquid tamen discriminis fuisse inter δομέστικον et πρωτοψάλτην proprie sic dictum, ex Euchologio colligimus, ubi inter officiales Magnæ Ecclesiæ, οἱ δομέστικοι ἀμφοτέρων τῶν χορῶν et πρωτοψάλτης distincte recensentur, p. 268, 273, 278. Et propterea, Οἱ δύο δομέστικοι ἵστανται μετὰ τοῦ πρωτοψάλτου, καὶ ψάλλοντες φοροῦσι σφικτούρια, ὡς πρωτοψάλτης. p. 272. Et in hoc quidem Domestici officium a πρωτοψάλτου discrepat, quod in
D solemnioribus vigiliis penes eum erat auspicari, ad antistitem aut præsentem sacerdotem dicendo, Εὐλόγησον, δέσποτα. Nonnulli eorum etiam πατριαρχικοὶ δομέστικοι dicti sunt, quorum erat ἐν προόδοις τοῦ πατριάρχου dicere, Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα, ut e citato episcopi Citri ad Constant. Cabasilæ interrog. 8 responso liquet. Hoc igitur officium est, quod hoc loco Balsamon δομεστικάτα appellat.

(31) *Λαοσυνακτάτα.* Duo etiam λαοσυνάκται sive λαοσυνάπται ambo lectores inter officiales Ecclesiæ CP. recensentur, Euchologii p. 268, 273, 278, quorum officium hic λαοσυνακτάτα dictum, ex ipsa nominis notatione satis constat.

(32) *Καὶ τούτου ἀνεχομένου.* Idem constituitur a Michaele patriarcha CP.: Ἱερεὺς, γνοὺς τὴν σύνοικον μοιχευθεῖσαν, ἀπωσάμενος μὲν, ἀκώλυτος, παραδεξάμενος δὲ, ἀνίερος. Michael. epist. de matrimonio prohibito. Jur. Græco-Rom. lib. IV, p. 263.

etiam, si ejus uxor eo sciente adulterata fuerit, et patiente. Lege etiam 29 cap. 9, tit. præsentis operis; et decimum canonem synodi Ancyranæ, et quæ in eo scripta sunt præsentium duorum canonum interpretationis gratia.

ZONAR. Judæis etiam veteri sua lege prohibitum fuit, ne sacerdotes ipsorum ducerent in matrimonium meretrices, vel in bello captas mulieres, aut ancillas et cauponatrices; et victum sibi quærentes in taberna meritoria et separatas a viris. Quod si fuerant hæc illis a lege mandata: multo magis his, qui secundum Evangelium sunt sacra celebraturi. Ecce enim ait templo quid amplius hic est. Propterea, præsens canon sacris interdicit ministris, in uxorem, nec viduam ducere, nec a suo viro ejectam, nec meretricem, nec ancillam; sed nec earum quampiam, quæ ludant in scena. Tales enim promiscue viventes, inverecunde cum quibusvis occurrentibus conversantes et colloquentes, non creduntur pudice vivere. Quamobrem, quisquis aliquam de numeratis acceperit, hunc ad ullam sacri ministerii functionem provehi non permittit canon.

18 ARIST. *Qui dimissam, aut viduam, aut ancillam, aut insanam in uxorem duxit sacerdos, sacerdotio privatur.*

Sic etiam qui non modestam uxorem ducit et virginem, sed quam alius dimisit, aut viduam, aut ancillam, aut insanam, ad sacerdotium non admittetur.

CANON XIX.

Qui duas sorores duxit, vel consobrinam, non potest esse clericus.

BALS. Ἀδελφιδῆ idem est quod ἀνεψιά. Eum ergo qui ducit in uxorem vel duas sorores, vel amitam, et consobrinam, non permittit canon fieri clericum, licet omnino matrimonium irritum fiat. Tu autem scias, quod non solum, qui ejusmodi quidquam fecerit, sed et qui aliud matrimonium propter consanguinitatem vel affinitatem prohibitum contraxit, non fiet clericus, sed ei pœna potius imponetur. Quænam sint autem pœnæ eorum qui cum consanguineis rem habent, disces ex diversis canonibus magni Basilii.

ZONAR. Illicitæ enim nuptiæ ipsum non solum arcent a clero, sed etiam pœnis subjiciunt. Quin et per legem civilem punitur illegitimas iniens nuptias, quas et lex etiam distrahit.

ARIST. *Non fit clericus qui duas sorores, aut consobrinam duxerit.*

Talis cum pœna hac, quod non potest fieri clericus, gravioribus etiam suppliciis subjicitur, distractis insuper et illegitimis nuptiis.

CANON XX.

Clericus fidejubens deponatur.

BALS. Fidejubere nonnulli esse dicunt, clericum

A Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν ι' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα χάριν τῆς ἑρμηνείας τῶν παρόντων δύο κανόνων.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἀπηγόρευτο παρὰ τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν πόρνας πρὸς γάμον ἄγεσθαι, ἢ αἰχμαλώτους, ἢ δούλας, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας, καὶ τοῦ πανδοχεύειν τὴν ζωὴν ποριζομένας, καὶ τὰς ἐξ ἀνδρῶν κεχωρισμένας. Εἰ δὲ ἐκείνοις ταῦτα νενομοθέτητο, πολλῷ μᾶλλον τοῖς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἱερουργεῖν μέλλουσιν. Ἰδοὺ γάρ φησι πλέον τοῦ ἱεροῦ ὧδε. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ παρὼν κανὼν τοὺς ἱερωμένους κωλύει μήτε χήραν εἰς γάμον ἄγεσθαι, μήτ' ἐκβεβλημένην παρὰ τοῦ B οἰκείου ἀνδρὸς, μήτε πόρνην, μήτε δούλην, ἀλλὰ μηδέ τινα τῶν ἐπὶ σκηνῆς. Αἱ γὰρ τοιαῦται, ἀδιαφόρως ζῶσαι, καὶ ἀναιδῶς προσομιλοῦσαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐδὲ πιστεύονται σωφρονεῖν. Τὸν γοῦν μίαν ἐκ τῶν ἀπηριθμημένων λαβόντα εἰς ἱερωσύνην οἱανδήτινα προβιβάζεσθαι οὐ συγχωρεῖ ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. *Ἀπολελυμένην, ἢ χήραν, ἢ θεράπαιναν, ἢ μαινάδα λαβὼν ἱερεὺς, ἄνιερος.*

Καὶ οὗτος ὁ μὴ κοσμίαν γυναῖκα λαβὼν, καὶ παρθένον, ἀλλ' ἣν ἀπεβάλετο ἕτερος, ἢ θεράπαιναν, ἢ μαινάδα, εἰς ἱερωσύνην οὐ προσδεχθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

C *Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος ἢ ἀδελφιδῆν οὐ δύναται εἶναι κληρικός.*

ΒΑΛΣ. Ἀδελφιδῆ λέγεται ἡ ἀνεψιά. Τὸν γοῦν ἀγαγόμενον εἰς γάμον ἢ δύο ἀδελφὰς, ἢ θείαν καὶ ἀνεψιὰν, οὐ παραχωρεῖ ὁ κανὼν κληρωθῆναι, διασπωμένου πάντως καὶ τοῦ γάμου. Σὺ δὲ γίνωσκε ὡς οὐ μόνον ὁ τοιοῦτόν τι ποιήσας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἕτερον γάμον κεκωλυμένον ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας συναλλάξας οὐ κληρωθήσεται, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπιτιμηθήσεται. Οἷα δέ εἰσι τὰ τῶν αἱμομιχτῶν ἐπιτίμια, μαθήσῃ ἀπὸ διαφόρων κανόνων τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ γὰρ ἀθεμιτογαμία οὐ μόνον τοῦ D κλήρου αὐτὸν κωλύει, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμίοις ὑπάγει. Καὶ παρὰ τοῦ πολιτικοῦ δὲ νόμου τιμωρεῖται ὁ ἀθεμιτογαμῶν διασπῶντος καὶ τὸν ἀθέμιτον γάμον.

ΑΡΙΣΤ. *Οὐ κεκλήρωται ὁ δύο ἀδελφὰς ἢ ἀνεψιὰν ἀγαγόμενος.*

Ὁ τοιοῦτος, σὺν τῷ μὴ δύνασθαι κληρικὸς γενέσθαι, καὶ βαρυτάτοις ἐπιτιμίοις ὑπόκειται, διασπωμένου πρὸς τούτοις καὶ τοῦ ἀθέσμου γάμου.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

Κληρικὸς, ἐγγύας διδοὺς (33), *καθαιρείσθω.*

ΒΑΛΣ. Τὸ διδόναι ἐγγύας τινὲς μὲν λέγουσιν

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Κληρικὸς ἐγγύας διδούς.* Interpretes consentiunt, quod clericis hic interdicatur, non alios pro se, sed se pro aliis, idque turpis lucri gratia fidejussores constituere. Astipulatur et scholiastes Harmenopuli, Εἰ δι' αἰσχροκέρδειαν καὶ ἐπὶ τελωνῶν τοῦτο ποιεῖ, εἰ δὲ δι' ἀνάγκην ἢ ἐπὶ κληρικῶν, ἐπαι-

εἶναι τὸ ἐγγυᾶσθαι ὑπὲρ ἑτέρου τὸν κληρικόν· τινὲς A δὲ τὸ διδόναι τὸν κληρικὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἕτερον ἐγγυητήν. Τὸ γοῦν λέγειν καθαιρεῖσθαι τὸν κληρικὸν μὴ παραδεχόμενον εἰς δικαστήριον, ἢ εἰς ἐνοχὴν δι' ἀπορίαν, ἢ δι' ἕτερον τρόπον εὔλογόν τινα, καὶ διὰ τοῦτο διδόντα ἐγγυητὰς χάριν τοῦ ἀπαλλαγῆναι ὀχλήσεως, φορτικώτατόν ἐστι καὶ τῆς ἀποστολικῆς φιλανθρωπίας ἀνάξιον. Τὸ δὲ ἐγγυᾶσθαι τὸν κληρικὸν ὑπὲρ ἑτέρου ποτὲ ἴσως κολασθήσεται. Εἰ μὲν γὰρ χάριν κέρδους ἐγγυήσεταί τινα κληρικὸς, καθαιρεθήσεται διὰ τὴν αἰσχρότητα τῆς ἐγγύας. Εἰ δὲ πένητά τινα ἐγγυήσεται διὰ ἔλεον, ἢ διά τινα εὐσεβῆ αἰτίαν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑτέρου παρεμβάλῃ, οὐ καθαιρεθήσεται. Εὕρηνται δὲ καὶ ἐν τῇ δ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ ἐγγύας B ἀπαιτήσαντες, καὶ ἀπαιτηθέντες, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐβλάβη. Ἑρμήνευσον οὕτω τὰ τῆς ἐγγύας. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρκγ' Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν κειμένην ἐν βιβλίῳ γ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ α' ἤτοι κεφάλαιον αὐτοῦ ιγ' λέγον οὕτως ἐν μέρει· Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους, τῷ δικαίῳ καὶ μόνῳ τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν καλουμένους, τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν. Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· Ἀλλ' οὐδὲ ἀπαιτητὴν δημοσίων συντελειῶν ἢ ἐκλήπτορα ἢ μισθωτὸν τελῶν ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων, ἢ κουράτωρα οἴκου, ἢ ἐντολέα δίκης, ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν, ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι, ἢ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ μονα- C στηρίου, ὑπεισιέναι συγχωροῦμεν, ἵνα μὴ διὰ ταύτης προφάσεως καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις ζημία γένηται, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. Ὥστε καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων τῆς Νεαρᾶς, τῶν λεγόντων μὴ γίνεσθαι ἱερωμένον τινὰ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν, δηλαδὴ τῶν διαληφθεισῶν, παρίσταται καλῶς ἐγγυᾶσθαι τὸν κληρικὸν ὑπὲρ ἑτέρων εὐσεβῶν αἰτιῶν, ὥσπερ καὶ παρεμβάλλειν ἑαυτόν. Ζήτει καὶ θ' τίτλον τοῦ παρόντος συντάγματος, κεφ. λδ' καὶ κζ' καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνα λ'.

pro alio fidejubere; nonnulli autem clericum pro seipso dare alium fidejussorem: dicere ergo deponi clericum, qui ad judicium vel ad agendum, propter paupertatem, vel aliquam aliam justam causam non admittitur, et propterea dat fidejussores ut a molestia liberetur, est gravissimum, et apostolica humanitate indignum. Si clericus autem pro alio fidejubeat, fortasse quandoque punietur. Si enim clericus lucri gratia pro aliquo fidejusserit, deponetur, propter fidejussionis turpitudinem: sin autem pro aliquo paupere fidejusserit propter misericordiam, vel propter aliquam piam causam seipsum pro alio ingesserit, non deponetur. Inventi sunt autem etiam in 4 universali synodo multi clerici et episcopi, qui fidejussores et dederunt, et acceperunt, nec tamen ullus ideo læsus est. Fidejussionem ergo ita interpretare. Lege etiam 123 Justiniani Novellam, quæ sita est in libro III Basilic. tit. primo seu cap. ejus 13 quod sic dicit in parte: Presbyteros autem, et diaconos, et subdiaconos, qui solo jure cognationis ad tutelam vel curam vocantur, tale munus suscipere permittimus. Et paulo post iterum: Sed nec publicorum tributorum exactorem, vel receptorem, vel vectigalium aut possessionum alienarum conductorem, vel curatorem domus, vel causæ procuratorem, vel pro his causis fidejussorem, episcopum, vel œconomum, vel alium clericum cujuscunque gradus, vel monachum proprio nomine, vel ecclesiæ, aut monasterii, esse permittimus: ne hoc prætextu sanctis quoque domibus detrimentum afferatur, et divina ministeria impediantur. Quare ex his quoque verbis Novellæ, quæ dicunt non debere fieri sacratum aliquem pro his causis fidejussorem, iis videlicet quæ comprehensæ sunt, pulchre constat posse clericum pro aliis piis causis fidejubere, sicut etiam seipsum ingerere. 14 Quære etiam titulum nonum præsentis operis, cap. 34 et 27 et quæ sunt in eis, et Chalced. syn., can. 30.

ΖΩΝΑΡ. Ἐγγύας τις δίδωσιν ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ ὑπὲρ ἄλλου. Καὶ ὁ ὑπὲρ ἄλλου διδοὺς ἢ διὰ κέρδος ἐγγυᾶται ἢ διὰ ἀγάπην, δι' ἣν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν τιθέναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐντετάλμεθα. Τὸ μὲν οὖν D ὑπὲρ ἄλλου ὑποβαλεῖν ἑαυτὸν, ἤτοι ἔνοχον ποιῆσαι, ὡς τυχὸν ὑπὲρ τελώνου, κεκώλυται· ἀρχαία δὲ κακία τὸ τελωνεῖν· τελῶναι δ' εἰσὶν οἱ τὰς ἀπαιτήσεις ὠνούμενοι τῶν δημοσίων συντελειῶν. Οἱ γοῦν τοιοῦτοι, εἰ μὴ φανερᾶς εὐποροῦσιν οὐσίας, ἐγγύας ἀπαιτοῦνται, καὶ παράγουσί τινας ὑποτιθέντας δι' ἐκείνους τὰ ἑαυτῶν· τοῦτο τοίνυν καὶ ὅσα τούτῳ

ZONAR. Fidejubet aliquis aut pro se, aut pro alio. Qui vero pro alio fidejussorem se præstat, aut propter lucrum fidejubet, aut propter charitatem, propter quam nostras ipsorum animas pro fratribus ponere jubemur. Seipsum igitur pro alio subjicere obligationi, sive obnoxium se facere, ut forte pro publicano, vetatur. Antiquum siquidem est malum, publicanum agere. Publicani vero sunt, qui publicorum tributorum redimunt exactiones. A talibus ergo, si manifestis non abundent facultatibus, fidejussores exiguntur, et non-

Guill. Beveregii notæ.

νετίος. Harmenop. epit. can. sect. 3. tit. 2. Egbertus Eboracensis, *Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse, neque relicta propria lege ad sæcularia judicia accedere*, Egbert. in excerpt. Idem innuere videtur et Dionysius Exiguus, qui canonem hunc sic transfert, *Clericus fidejussionibus inserviens adjiciatur*. Sed Josephus Ægyptius canonem aliter interpretatur: *Quicunque e sacerdotibus hominem pro se fidejussorem dederit, aut ipse se dederit fidejussorem pro alio, vel hominem pignori acceperit, quemadmodum exteri faciunt, Ecclesia expellatur.* Adeo ut de clericis, qui alios pro se, æque ac iis qui se pro aliis sponsores dederint, canonem hunc exponat.

nullos adducunt, qui bona sua propter eos oppignorant. Hoc igitur, et quæ sunt huic similia, prohibetur clericis, ne se negotiorum molestiis, et actionibus interponant judicialibus. Suspicio namque est, quod ista propter lucrum ferant, clericos autem dedecet esse turpis lucri cupidos. Propterea depositionis pœna talibus infligitur. Quod si forte clericus ab aliquo tractus ad judicium, satisdare judicio sistendi causa cogatur, istiusmodi satisdationes præstans statu suo non idcirco multabitur. Quandoquidem comperti sunt in œcumenica synodo quarta congregati divini Patres, et qui convenerant una senatores ab Ægyptiis episcopis exegisse fidejussiones judicio sistendi: vel qui satisdationibus destituebantur, his jusjurandum imperasse, dum tempus quærunt ad dilationem. Quod si clericus ad judicium comperiens aliquem protractum ob dandam sistendi se judicio cautionem, vel alio quoquo modo petitionis cujuspiam judicialis reum, qui custodiæ traditur, quia satisdare nequeat: miseratus autem illum pro illo ipse fidejubet, ipsius calamitate motus, hunc non arbitror ordine suo movendum: sed apud Deum bonosque viros acceptum fore, velut evangelici observatorem mandati. Et civilis præterea lex clericos in jus vocatos satisdare jubet. Nota quod segregatio est etiam pœnas dare quæ e divinis ejiciunt terminis, et in pœnitentium loco constituunt.

ARIST. *Clericus fidejussiones non dat, dans autem deponitur.*

Non oportet clericum in negotia se injicere, et fori judicialis molestias propter aliquod turpe lucrum. Si Paulo enim fortasse cum publico vel privato aliquo pactiones contrahente, et ei non creditur, sed fidejussiones exiguntur, clericus pro illo fid jusserit, et semet obnoxium reddiderit, talis ut contemptor proprii status et honoris propter lucrum quoddam factus, deponetur. Si clericus autem inveniens hominem oppressum et in custodia detentum, et aliter illinc non exiturum nisi aliquem dederit fidejubentem eum non confugiturum, et propter sympathiam et humanitatem talem in se receperit, et fidejusserit eum se judicio sistere quandocunque requisitus fuerit, non tantum non abjiciendus erit, sed laudandus judicabitur, ut ponens animam suam pro cognato. Clericis autem in jus vocatis exigi fidejussiones judicio se sistendi, hoc non reddit eos depositioni obnoxios. In quarta enim actione in Chalcedone actorum, sancta synodus et considentes in ea celeberrimi præfecti, statuerunt Ægyptios episcopos fidejussiones se sistendi dare, et illis destitutos jurejurando obstringi.

ἐοίκασιν, ἀπηγόρευται τοῖς κληρικοῖς· ἵνα μὴ ἑαυτοὺς ὄχλῳ πραγμάτων καὶ ἑλκυσμοῖς παρεμβάλωσι, καὶ ἐπηρείαις σεκρετικαῖς· ὑποπτεύονται γὰρ διὰ κέρδος τούτων ἀνέχεσθαι· αἰσχροκερδεῖς δὲ τοὺς κληρικοὺς εἶναι οὐ δεῖ· δι' ὃ καὶ ἡ καθαίρεσις τούτοις ἐπάγεται. Εἰ δὲ παρά τινος ἴσως κληρικὸς ἐναγόμενος τῆς εἰς τὸ δικαστήριον προσεδρίας χάριν ἐγγύας ἀπαιτεῖται, διδοὺς ταύτας οὐ βλαβήσεται παρὰ τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν. Ἐπεὶ εὕρηνται καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ οἱ ἐν ταύτῃ ἀθροισθέντες θεῖοι Πατέρες, καὶ οἱ συνόντες αὐτοῖς συγκλητικοὶ, τοὺς Αἰγυπτίους ἐπισκόπους ἐγγύας ἀπαιτήσαντες προσεδρίας· ἢ τούτων ἀποροῦντας, κελεύσαντες ἐξωμοσίαν ποιήσασθαι, ζητοῦντας καιρὸν εἰς ὑπέρθεσιν. Εἰ δὲ κληρικὸς ἑλκόμενόν τινα εὑρηκὼς, καὶ ἐγγύας ὑπὲρ παραστάσεως, ἢ ἄλλως πως ἀπαιτούμενον καὶ εἱρκτῇ παραπεμπόμενον, ὡς μὴ δυνάμενον παρασχεῖν τὰς ἐγγύας, ἐλεήσας αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνου ἑαυτὸν ὑποτίθεται τῇ ἐγγύῃ, ἐπικλασθεὶς τῇ τοῦ πάσχοντος συμφορᾷ, οὐκ οἶμαι τοῦτον καθαιρεθήσεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχθήσεσθαι παρὰ Θεοῦ τε καὶ εὐγνωμόνων ἀνδρῶν, ὡς εὐαγγελικὴν πληρώσαντα ἐντολήν. Καὶ ὁ πολιτικὸς δὲ νόμος τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους διδόναι ἐγγύας παρακελεύεται. Σημείωσαι ὅτι ἀφορισμός ἐστι καὶ τὸ ἐν ἐπιτιμίοις γενέσθαι τοῖς ἐκβάλλουσι τῶν θείων περιβόλων, καὶ πρὸς τὴν τῶν μετανοούντων καθιστῶσι χώραν.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς ἐγγύας οὐ δίδωσι· δοὺς δὲ καθαιρεῖται.*

Οὐ δεῖ τὸν κληρικὸν ἑαυτὸν εἰς πράγματα παρεμβάλλειν, καὶ δικαστηρίων ὀχλήσεις διά τινα αἰσχροκέρδειαν· εἰ γὰρ τοῦ Παύλου τυχὸν μετὰ τοῦ δημοσίου ἢ καὶ ἰδιώτου τινὸς συναλλάσσοντος, καὶ μὴ ἐμπιστευομένου, ἀλλ' ἀπαιτουμένου ἐγγύας, κληρικὸς ἐγγυήσεται τοῦτον, καὶ καταστήσει ἔνοχον ἑαυτόν· ὁ τοιοῦτος, ὡς καταφρονητὴς τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας διά τι κέρδος γενόμενος, καθαιρεθήσεται. Εἰ δὲ κατὰ πόνου εὑρὼν ὁ κληρικὸς ἄνθρωπον, καὶ ἐν φυλακῇ κατεχόμενον, καὶ ἄλλως ἐκεῖθεν μὴ ἐξαγόμενον, εἰ μή τινα δοίη τὸν ἐγγυησάμενον αὐτὸν μὴ ἀποδρᾶναι· καὶ διὰ συμπάθειαν καὶ φιλανθρωπίαν ἀναδέξεται τὸν τοιοῦτον καὶ παριστᾷν ἐγγυήσεται, ὁπόταν ἂν ζητηθῇ, οὐ μόνον οὐκ ἀπόβλητος ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινετέος κριθήσεται, ὡς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ ὁμογενοῦς θέμενος. Τὸ δὲ τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους ἀπαιτεῖσθαι ἐγγύας παραστάσεως τοσοῦτον οὐ καθαιρέσει αὐτοὺς ἐνόχους καθίστησιν, ὅτι καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ πράξει τῶν ἐν Χαλκηδόνι πραχθέντων ἡ ἁγία σύνοδος καὶ συνεδρεύοντες αὐτῇ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες, διέλαβον τοὺς Αἰγυπτίους ἐπισκόπους ἐγγύας προσεδρίας παρασχεῖν, καὶ τούτων ἀποροῦντας ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι.

CANON XXI.

Eunuchus, si ex hominum quidem injuria factus sit,

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

Εὐνοῦχος (34), *εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων*

Guill. Beveregii notæ.

(34) *Εὐνοῦχος*. Secundo a Christi natalitiis ineunte sæculo, orta est Valesiorum hæresis, qui varia Scripturæ loca, præsertim Matth. xix, 12, perperam interpretati, exsectis virilibus, eunuchos

ἐγένετό τις, ἢ ἐν διωγμῷ ἀφῃρέθη τὰ τῶν A *ἀνδρῶν, ἢ οὕτως ἔφυ, καὶ ἔστιν ἄξιος, ἐπίσκοπος γινέσθω.*

ΒΑΛΣ. Οἱ τέτταρες οὗτοι κανόνες, ἤγουν ὁ παρὼν καὶ οἱ ἀφεξῆς, τοῖς μὲν πρὸ τοῦ κληρωθῆναι εὐνουχισθεῖσι διὰ νόσον ἢ ἐξ ἐφόδου ἐχθρῶν συγγνωμονοῦσι, καὶ τῷ κλήρῳ συγκαταλέγουσιν, ἀξίους πάντως εὑρισκομένους· τοὺς δὲ μετὰ τὴν ἱερωσύνην ἑαυτοὺς ἀκρωτηριάσαντας, κἂν ὑπὸ νόσου ἐβιάσθησαν. ὡσαύτως καὶ τοὺς πρὸ τῆς ἱερωσύνης δίχα νόσου τὰ παιδογόνα μόρια ἑαυτῶν περιελόντας κολάζουσι· τοὺς μὲν γὰρ καθαιροῦσι, τοὺς δὲ κληροῦσθαι κωλύουσι· τοὺς δὲ λαϊκοὺς τοὺς δίχα νόσου ἢ ἐπηρείας ἑαυτοὺς ἀκρωτηριάσαντας ἐπὶ ἔτη τρία ἀφορίζουσιν· ὅθεν καὶ οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων οἱ B προσεκτικώτεροι, διὰ νόσον μέλλοντες εὐνουχίζειν παῖδας αὐτῶν, τῇ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ προσέρχονται, καὶ δήλην ποιοῦσι τὴν νόσον, καὶ τὴν τῶν διδύμων ἐκκοπήν. Οἱ δὲ πολιτικοὶ νόμοι μεγάλως κολάζουσι τοὺς εὐνουχίζοντας παῖδας αὐτῶν, ἢ δούλους, ἢ ἑτέρους τινὰς νόσῳ μὴ κατεχομένους. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ ιδ' κεφ. τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὴν ξ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἐπεὶ δὲ εἰς τρία διαιροῦνται οἱ

vel in persecutione virilibus privatus sit, vel sit natus est, et dignus est, fiat episcopus.

15 BALS. Hi quatuor canones, præsens nimirum et tres quæ sequuntur, iis quidem qui antequam clerici facti essent, propter morbum, vel hostium incursionem castrati sunt, ignoscunt, et eos in clerum referunt, si omnino digni inveniantur: eos autem qui post sacerdotium seipsos mutilaverunt, etiamsi a morbo coacti sint: similiter et eos, qui ante sacerdotium absque morbo genitalia sua exscindunt, puniunt. Illos enim deponunt, hos vero clericos fieri prohibent: laicos autem, qui absque morbo vel injuria seipsos mutilant, tribus annis segregant. Unde etiam plurimi homines paulo consideratiores, suos filios propter morbum castraturi, ad sanctissimam Ecclesiam accedunt, et morbum et testiculorum abscissionem aperiunt. Civiles autem leges valde puniunt eos qui suos filios, vel servos, vel alios morbo non oppressos castrant. Lege etiam 14 caput primi tituli præsentis operis, et 60 Novellam imperatoris domini Leonis Sapientis. Quia autem tria sunt eunuchorum genera: viz. thlibiæ, qui ab infantia genitales partes amiserunt, ut quæ eis a

Guill. Beveregii notæ.

se faciebant: ut testantur Epiphan hær. 58, par 1, et August. hær. 37. Eodem protinus errore imbutus Origenes suum etiam corpus evirare ausus est: ut docent Euseb. Hist. Eccles. l. 6. c. 8; Niceph l. 5, c. 8; Epiphan. hær. 64, par. 3. C Quod Origenis facinus, Demetrius, Ecclesiæ Alexandrinæ episcopus, primo admiratus, deinde scriptis ad omnes ubique terrarum episcopos, tanquam absurdissimum proscindebat, ut tradit Eusebius loco citato. Hinc veri nobis haud dissimile videtur, aliquos saltem eorum, si non omnes, ad quos Demetrius scripserat, episcopos, in unum congregatos, hac de re deliberationem iniisse, et quatuor hos de eunuchis canones vel primo constituisse, vel ante constitutos renovasse; quod ultimum mihi magis arridet, propterea quod Demetrius Cæsariensem et Hierosolymitanum episcopos criminatus est, quod Origenem in presbyterii gradum promovissent, viz. contra can. 22 quo constituitur, ut ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν μὴ γενέσθω κληρικός. Nisi enim hujusmodi decretum antea editum fuisset, non video quare Demetrius hoc iis vitio verteret. Henricus Valesius, fateor, in annotationibus ad dictum Eusebii locum, scribit, Demetrio illatam fuisse D injuriam, quod commemorati episcopi Origenem, ditionis non suæ, sed Alexandrinæ, cui præerat Demetrius, ordinassent. Verum Hieronymus Origenem Athenas per Palæstinam, ubi ordinatus est, proficiscentem, ecclesiasticam secum Epistolam attulisse refert, Hieronym. in catal. voce Orig. tom. III, fol. 96, 2. Et ipse etiam Alexander Hierosolymitanus, qui eum ordinaverat, epistolam scripsit pro Origene adversus Demetrium, eo quod juxta testimonium Demetrii eum presbyterum constituerat, ut scribit idem Hieron. in Alexandro. ibid. fol. 98, 1 Et idcirco ipsi quoque Ægypti et Alexandriæ episcopi in epistola synodica adversus Origenis doctrinam, χειροτονηθέντα αὐτὸν πρεσβύτερον ὑπὸ τῆς κανονικῆς τε καὶ μιᾶς χειρὸς ἀληθινῆς agnoscunt. Sed quid pluribus opus est, cum ipse etiam Eusebius dicto loco fateatur, Demetrium nihil aliud habuisse, quod Origeni objiceret, præter facinus istud, quod adolescens olim

patraverat, cum se viz. exsecuerit. At si Origenes invito episcopo suo ordinatus fuisset, hoc ei non minus quam ordinatoribus, vitio verteretur. Ut nihil apertius esse possit, quam Demetrium hoc C tantum Origeni objectasse, quod cum se emasculasset, ordinaretur, et commemoratis episcopis, quod eunuchum a se factum ordinarent, contra prius laudatum canonem. Hæc nostra sententia aliquam etiam exinde lucem mutuatur, quod Origenes ab una quidem synodo episcoporum Alexandriæ, ab alia demum etiam sacerdotio pulsus est, ut refert Pamphilus in Photii bibliotheca, cod. 118. At quo tandem pacto hoc fieri potuit, si nullus adhuc canon contra eos qui se eunuchos faciunt, editus fuisset? Et quidem etiamsi Demetrius istiusmodi canonis expresse non meminit, non obscure tamen indigitare videtur, cum de spontanea Origenis exsectione certior factus, primo eum θαῤῥεῖν αὐτίκα παρακελεύεται, *bono animo esse jubet*. Euseb. Hist. l. 6, c. 8, his enim verbis clare satis innuit, Origenem ecclesiasticam aliquam transilisse regulam: se autem eum propter ingenii promptitudinem et fidei sinceritatem defensurum, ne pœna canonica ei infligeretur; a qua et ipsum sibi timuisse Origenem D manifestum est, eo quod pro virili conatus sit, ut id quod fecerat, alios omnino lateret; prout e dicto Eusebii loco constat. Quibus omnibus inter se collatis adducor ut credam, primitivæ Ecclesiæ præsules etiam ante Origenem hosce de eunuchis canones edidisse (fortasse contra hæreticam Valesiorum opinionem) eorumque auctoritate Origenem primum sacerdotio expulsum, postea vero ob summam ejus in Scripturis interpretandis, omnibusque artibus et scientiis famam, iterum receptum fuisse: præcipue postquam inconsulti sui et temerarii facti, juvenilis ætatis fervore perpetrati, eum pœnituisset: pœnituisse autem ex ipsius verbis patet, ubi ait. Ἡμεῖς δὲ Χριστὸν τὸν Λόγον Θεοῦ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ τὸ γράμμα ποτὲ νοήσαντες, νῦν οὐκέτι γινώσκοντες, οὐκ εὐδοκοῦμεν ὡς καλῶς ἐξειληφόσι τοῖς καὶ τὸν τρίτον εὐνουχισμὸν ἑαυτοῖς προφάσει βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπάγουσι. Origen. in Math. XIX, 12.

parentibus expressæ et inutiles factæ sunt : spadones, qui a nativitate testiculos non habent : insuper et castrati, qui ferro exsecti sunt, castrum enim apud Romanos est ferrum : thlibiæ quidem et spadones sine ullo præjudicio consecrabuntur, utpote qui sibi nullius mali auctores fuerint : castrati autem, ut voluit superior constitutio, aliquando quidem ad sacros ordines admittentur, aliquando vero prohibebuntur.

A εὐνοῦχοι, ἤγουν εἰς θλιβίας τοὺς νηπιόθεν τὰ παιδογόνα μόρια ἀποβαλόντας, ὡς ὑπὸ τῶν γονέων θλιβέντα καὶ ἀχρηστεύσαντα· εἰς σπάδωνας, τοὺς ἐκ γενετῆς διδύμους μὴ ἔχοντας· πρὸς δὲ καὶ εἰς χανστράτους (35), τοὺς διὰ σιδήρου ἀκρωτηριασθέντας· χάνστρον γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις ὁ σίδηρος· οἱ μὲν θλιβίαι καὶ οἱ σπάδωνες ἀπροκριματίστως ἱερωθήσονται, ὡς μηδὲ κακοῦ τινος γεγονότες παραίτιοι ἑαυτοῖς· οἱ δὲ χανστράτοι κατὰ τὴν ἀνωτέρω διάταξιν ποτὲ μὲν ἱερωθήσονται, ποτὲ δὲ κωλυθήσονται.

CANON XXII.

Qui seipsum mutilavit, ne sit clericus : est enim sui homicida et Dei opificii hostis.

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός.

CANON XXIII.

Si quis cum sit clericus, seipsum mutilaverit, deponatur : est enim sui homicida.

B ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

Εἴ τις, κληρικὸς ὤν, ἑαυτὸν ἂν ἀκρωτηριάσει, καθαιρείσθω· φονεὺς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ.

CANON XXIV.

Laicus qui seipsum mutilavit, tribus annis segregetur : est enim suæ ipsius vitæ insidiator.

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

Λαϊκός, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία· ἐπίβουλος γάρ ἐστι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς.

BALS. Interpretatio horum capitum superius scripta est; lege et orationem *De virginitate magni sancti Basilii, et sancti Epiphanii, et ex Nomocanone Nesteuti De iis qui eunuchi facti sunt.*

ΒΑΛΣ. Ἡ ἑρμηνεία τῶν τοιούτων (36) κεφ. ἐγράφη ἄνωθεν· ἀνάγνωθι καὶ τὸν *Περὶ παρθενίας λόγον τοῦ Μεγάλου ἁγίου Βασιλείου, καὶ τὸν τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, καὶ ἀπὸ τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Νηστευτοῦ Περὶ τῶν εὐνουχισθέντων.*

ZONAR. Castrare quempiam, nisi propter morbum circa genitalia membra irrumpentem, civilibus etiam prohibitum legibus : usque adeo ut exsectos etiam servos in libertatem rapi jubeant; et castrantes eidem cladi, suorum quoque bonorum publicationi, pariter et exsilio subjici : sed et sacris hoc similiter canonibus vetitum. Non tamen exsectus a sacerdotio repellitur, si non se tradiderit exsectioni. Nam castratus ab aliis, velut injuria graviter affectus, miseratione magis est dignus : nec est odio prosequendus. Ideo si sacerdotio dignus ex sua vita judicetur, ad illud etiam promovebitur. Item qui natura genitalibus est partibus mutilatus (quos in Evangeliis Dominus eunuchos sic genitos nominavit) clero non inhibebitur ascribi. Qui vero castrationem sibi affectaverit, in clerum non eligetur : sed et si jam factus sit clericus, a cleri propulsabitur ordine. Si vero laicus est, qui se castrandum præbuit, in tres annos ab aliorum cœtu fidelium separabitur. Namque sui ipsorum videntur insidiato-

ΖΩΝΑΡ. Τὸ εὐνουχίζειν, εἰ μὴ διὰ πάθος ἐνσκῆψαν περὶ τὰ παιδογόνα μόρια γένοιτο, καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀπηγόρευται νόμοις· καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τοὺς ἐκτεμνομένους δούλους εἰς ἐλευθερίαν C κελεύουσιν ἀναρπάζεσθαι· καὶ τοὺς εὐνουχίσαντας ὑποκεῖσθαι ταυτοπαθείᾳ, καὶ δημεύσει, καὶ περιορισμῷ. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τοῦτο κεκώλυται. Οὐ μέντοι ὁ ἐκτμηθεὶς ἱερωσύνης ἀπείργεται, εἰ μὴ αὐτὸς εἰς ἐκτομὴν παρέδωκεν ἑαυτόν· ὁ μὲν γὰρ παρ' ἑτέρων ἐκτμηθείς, ὡς ἐπηρεασθείς, ἐλεεῖσθαι μᾶλλόν ἐστιν ἄξιος, ἀλλ' οὐχὶ μισεῖσθαι· δι' ὃ καὶ εἰ ἄξιος ἐκ τοῦ βίου αὐτοῦ κρίνοιτο ἱερωσύνης, εἰς ταύτην προβιβάζεται. Καὶ ὃς ἐκ φύσεως τὰ παιδογόνα πεπήρωται μόρια (οὓς ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος εὐνούχους οὕτω γεννηθέντας ὠνόμασε) τῷ κλήρῳ καταλεγῆναι οὐ κωλυθήσεται· ὁ δ' αὐτῷ τὴν ἐκτομὴν μνηστευσάμενος οὔτε εἰς κλῆρον καταταγήσεται· ἀλλὰ κἂν ἔφθη γενόμενος κληρικός, τοῦ κλήρου ἐκδιωχθήσεται. Εἰ δὲ λαϊκός D ἐστιν ὁ εἰς ἐκτομὴν ἐκδοὺς ἑαυτόν, ἐπὶ τριετίαν

Guill. Beveregii notæ.

(35) *Κανστράτους.* Hic inauditam antehac latinæ hujus vocis etymologiam profert Balsamon, viz. χανστράτοι *Castrati* à χάνστρον *Castrum ferrum.* Sed undenam miram hanc *Castri* significationem hauserit, hariolari nequeo; nisi pro *Cestrum* Græce κέστρον sumpserit, quod instrumentum, quo cavatur ebur, significatur. Quinetiam nec omnis eunuchismus ferro fit, sed et aliis nonnunquam modis, ut medicamentis exsiccativis : quomodo et Origenem se eunuchum fecisse nonnulli suspicati sunt; ut tradit Epiphanius, Ἄλλοι δὲ οὐχί, φησὶν, ἀλλὰ ἐπενόησέ τι φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις καὶ ἀποξηρᾶναι. Epiphan. hær. 64, par. 3. Sic Athenienses Hierophantas ad compescendum libidinis œstrum cicutam genitalibus illinere solitos ipse Origenes docet, *contra Cels.* lib. 7; et Plinius de cicuta ait, *quod certum est, lac puerperarum mammis imposita exstinguit, veneremque testibus circa pubertatem illita.* Plin. l. xxv, c. 13. Idem tradit et Dioscorides, l. iv, c. 77.

(36) *Ἑρμηνεία τῶν τοιούτων.* In impressis pariter ac mss. Balsamonis codicibus hi quatuor canones viz. 21, 22, 23, 24, simul collocantur. At in uno e mss. Bodleianis, quo Zonaræ et Balsamonis scholia in apostolicos hosce canones colliguntur, Balsamonis interpretatio canonem 21 sequitur, et hæc cum sequentibus verbis nunc primo editis ad can. 24 referuntur : ac proinde hic imprimenda censuimus.

ἀφορισθήσεται· ἐπίβουλοι γὰρ ἑαυτῶν εἶναι δοκοῦσι διὰ τὸ τοῦ πράγματος ἐπικίνδυνον, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δὲ δημιουργίᾳ ἐναντιοῦνται· εἰς φύσιν γὰρ ἀνδρὸς πλάσαντος αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἰς ἑτέραν φύσιν ἀλλόκοτον ἑαυτοὺς μεταπλάττουσιν· ὥστε μήτε ἄνδρες εἶναι· οὐδὲ γὰρ τὰ τῶν ἀῤῥένων ἀποτελεῖν εἰσι δυνατοὶ, ἐπεὶ ποιεῖν οὐ δύνανται ἄνθρωπον· μήτε γυναῖκες· οὐδὲ γὰρ τίκτειν ἔχουσι φύσιν. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ πρῶτος κανὼν τῆς πρώτης συνόδου διατάττεται· ζήτει καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα γ', λβ' καὶ να'.

KANΩN KA'.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἐκ φύσεως εὐνοῦχος γενόμενος, ἄξιος ὢν, ἱερᾶται· ἐκτομίας δὲ, οὔ.*

KANΩN KB'.

Ἑαυτὸν ἐκτεμὼν λαϊκὸς, ἀφορίζεται, καὶ κληρικὸς οὐ γίνεται.

KANΩN KΓ'.

Ὁ μετὰ κλῆρον ἑαυτὸν ἐκτεμὼν καθαιρεῖται.

KANΩN KΔ'.

Λαϊκὸς, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία, ὡς ἐπίβουλος ἑαυτοῦ.

Ὁ μὲν ἀκουσίως εὐνουχισθεὶς τῷ κανόνι οὐκ ἐνέχεται· ἀλλ' εἰ ἔστιν ἄξιος τοῦ ἱερᾶσθαι, ἐκ τούτου οὐ κωλύεται. Εἰ δὲ ἑκὼν τις ἑαυτὸν ἐξευνούχισεν, οὐδ' ὅλως κληροῦται· ἀλλὰ καὶ κληρικὸς ὢν, καθαιρεῖται, ὡς ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός.

KANΩN KE'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος (37) *ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ ἢ ἐπιορκίᾳ ἢ ἐπὶ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω· λέγει γὰρ ἡ Γραφή* (38) · Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. *Ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.*

A res esse, propter imminens facti periculum : Deique contrarium faciunt opificio. Nam, cum Deus ipsos in viri naturam formarit, in aliam naturam ab ea prorsus alienam, sese transformant : ita ut neque viri sint, nec enim quæ sunt marium præstare possunt, quoniam procreare non possunt hominem : neque sunt mulieres : non enim habent pariendi naturam. Synodi primæ canon primus eadem etiam constituit. Quære et sancti Basilii, can. 3, XXXII et LI.

16 CANON XXI.

ARIST. *Qui ex injuria hominum, aut natura factus est eunuchus, si dignus est, consecratur; exsectus autem, nequaquam.*

B CANON XXII.

Laicus qui seipsum exsecuit, excommunicatur, et clericus non fit.

CANON XXIII.

Qui in clerum cooptatus seipsum exsecuit, deponitur.

CANON XXIV.

Laicus qui seipsum mutilarit annos tres segregatur, ut sui insidiator.

Qui involuntario fit eunuchus, canoni non subjicitur, sed si dignus est sacerdotio, propter hoc non prohibetur. Si quis sponte autem semetipsum fecerit eunuchum, nullo modo sit clericus. sed et si clericus sit, deponitur, ut insidiator sui ipsius vitæ, et Dei opificii hostis.

C CANON XXV.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, fornicationis, vel perjurii, vel furti convictus, deponatur, et non segregetur. Dicit enim Scriptura : Non vindicabis bis in idipsum. *Similiter reliqui quoque clerici.*

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος.* Hunc canonem Basilius Magnus sub ἀρχαίου κανόνος nomine laudat, can. 3 ad Amphiloch. Quinetiam rex Chilpericus eumdem contra Prætextatum Rotomagensem episcopum citat, in codice canonum, quem ad episcopos Galliæ transmittebat anno 577 de quo sic Gregorius Turinensis, *Ipse vero ad Metatum discessit, transmittens librum canonum in quo erat quaternio unus adnexus, habens canones quasi apostolicos continentes hæc; episcopus in homicidio, adulterio, et perjurio deprehensus a sacerdotio divellatur.* Greg. Turon. l. v, c. 18. Per quaternionem pristino codici adnexum, nihil aliud, quam hic Codex canonum Ecclesiæ primitivæ, qui *quasi apostolici* hic appellantur, indigitari potest, nec canon laudatus est alius a præsenti 25. At in ipso canone fit mentio *furti;* quod hic omittitur, et nulla *homicidii*, quod *furti* loco hic substituitur. Verum hæc canonis corruptio propterea tunc temporis excogitata videtur, ut Prætextatus, qui spe veniæ se homicidii reum professus est, eo perspicue magis damnaretur. Et hinc, ni fallor, evenit, ut in Egberti excerptionibus, homicidii pariter ac furti mentio fiat : sic enim hunc canonem legit, *Episcopus aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furtis, aut homicidio captus est, deponatur.* Egbert. excerpt. can. 53. Unde facile est, conjicere ; Egbertum primo Dionysianum habuisse codicem, cujus versionem exacte recitat, quæ sic se habet, *Episcopus aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur.* Cum autem in Gallicanum postea codicem inciderit, ex eo novum hoc additamentum, *aut homicidio* Dionysianæ versioni adjunxisse. Cæterum non Dyonysianus solus, sed omnes, tam impressi, quam manu exarati, quos nobis videre contigit, codices, fornicationis, perjurii et furti meminerunt, non item homicidii. Sic etiam paraphrasis Arabica : *Quicunque* D *episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel qui est intra eos in sacerdotii gradibus, in fornicatione, aut falso juramento, aut furto deprehensus fuerit, sacerdotio graduque suo excidat.* Porro quæ hoc canone continentur, Leo apostolicæ traditioni accepta refert, dicens, *Alienum est a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore, aut diaconii gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi, quod sine dubio ex apostolica traditione descendit.* Leo I, epist. 92 ad rustic. c. 2., concil. tom. I, p. 994, Bin.

(38) Λέγει γὰρ ἡ Γραφή. viz. Nahum. I, 9, ubi verba Hebraica לא תקום פעמים צרה *non consurget bis angustia*, LXX seniores vertunt Οὐκ ἐκδικήσει δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. ac si pro תקום legissent יקם vel quid simile a radici יקם *Vindicavit, ultus est.* At in codice, quo usi sunt canonum horum conditores, pro ἐκδικήσει lectum fuisse videtur ἐκδικήσεις, prout ipsi citant;

BALS. Illud, *Non vindicabis bis in idipsum*, ne dixeris accipi de quovis quomodocunque deposito: qui enim vel magistratus potentia vel pecuniis sacerdotium asseculi sunt, et deponuntur, et segregantur; ut dicit 29 canon apostolicus, et 30. Sed dic hoc accipi de iis solis qui deponuntur, propter peccata quæ in canone præsenti continentur, et propter alia ejusmodi. Quære et sancti Basilii can. 3, 32 et 51. Nota igitur episcopos et clericos hac de causa depositos, a fidelium communione non arceri. Lege et 32 can. sancti Basilii.

A ΒΑΛΣ. Τὸ, *Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ*, μὴ εἴπῃς ἐκλαμβάνεσθαι εἰς πάντα ὁπωσδήποτε καθαιρούμενον· οἱ γὰρ διὰ προστασίας ἀρχοντικῆς ἢ διὰ χρημάτων ἱερωσύνης ἀξιούμενοι καὶ καθαιροῦνται καὶ ἀφορίζονται, ὥς φησιν ὁ κθʹ ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ λʹ. Ἀλλ' εἰπὲ τουτὸ ἐκλαμβάνεσθαι εἰς μόνους τοὺς καθαιρουμένους διὰ ἁμαρτήματα περιεχόμενα τῷ παρόντι κανόνι, καὶ διὰ ἕτερα ὅμοια. Ζήτει καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα γʹ, λβʹ καὶ ναʹ. Σημείωσαι οὖν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ οἱ οὕτω καθαιρούμενοι τῆς μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀφορίζονται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν λβʹ κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

ZONAR. Qui lapsi fuerint in dicta crimina, gradu suo deponuntur non tamen excommunicantur. Ab ordine namque depositio judicatur sufficiens illorum punitio; neque bis oportet eos afficere pœna. Sunt alia tamen delicta, de quibus convicti simul et ordine moventur, et a consortio fidelium separantur: ut qui vel pecunia, vel principis potestate pontificatum sibi vendicant.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοῖς ῥηθεῖσιν ὑποπεσόντες ἐγκλήμασι καθαιροῦνται· οὐ μέντοι καὶ ἀφορίζονται· ἱκανὴ B γὰρ ἐκδίκησις ἐπὶ τούτων κέκριται ἡ καθαίρεσις· καὶ δὶς αὐτοὺς ποινηλατεῖσθαι οὐ χρή. Εἰσὶ δ' ἕτερα ἐγκλήματα, οἷς οἱ ἁλόντες καὶ καθαιροῦνται, καὶ ἀφορίζονται, ὡς ἡ διὰ χρημάτων ἢ προστασίας ἀρχοντικῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιωθέντες.

ARIST. *In scortatione deprehensus sacerdos, aut perjurio, aut furto, deponitur, non autem et segregatur; non sumes enim ultionem, inquit, bis de eodem.*

ΑΡΙΣΤ. *Πορνείᾳ σχεθεὶς ἱερεὺς, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλέμματι, καθαιρεῖται· οὐ μὴν καὶ ἀφορίζεται· οὐ γὰρ ἀποδώσεις, φησὶ, δὶς ἐπὶ αὐτό.*

Sufficit judicium depositionis sacerdoti in scortatione, perjurio aut furto deprehenso, et non oportet eum etiam segregari, ne duplici supplicio subjiciatur, quod est omnino inhumanum.

Ἀρκοῦσά ἐστιν ἡ καταδίκη τῆς καθαιρέσεως τῷ συσχεθέντι ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ ἱερεῖ· καὶ οὐ δεῖ τοῦτον καὶ ἀφορίζεσθαι, ἵνα μὴ τὴν τιμωρίαν διπλασίονα ὑποστῇ, ὃ παντελῶς ἐστιν ἀφιλάνθρωπον.

C

CANON XXVI.

ΚΑΝΩΝ Κϛʹ.

Ex iis qui non ducta uxore ad clerum promoti sunt, jubemus, si velint, uxorem ducere, lectores et cantores solos.

Τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνους.

BALS. Ante ordinationem permittitur omnibus uxorem ducere, et ita eos ordinari subdiaconos, diaconos, et presbyteros: post ordinationem vero solis lectoribus et cantoribus uxorem ducere concessum est.

ΒΑΛΣ. Πρὸ τῆς χειροτονίας πᾶσιν ἐφεῖται συνάπτεσθαι γυναιξὶ καὶ οὕτω χειροτονεῖσθαι τούτους πρεσβυτέρους, διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους· μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν μόνοις ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις ἐνεδόθη γαμεῖν.

ZONAR. Presbyteri quidem, et diaconi, et hypodiaconi ante ordinationem interrogantur, an continenter vivere velint, et si quidem pollicentur hoc, ordinentur: si minus, ante ordinationem venire permittuntur ad nuptias; post nuptias autem ad ministerium deliguntur: post ordinationem vero si prædicti uxores accipiant, a ministerio removentur. Solis autem lectoribus, et cantoribus etiam postquam sunt in clerum delecti, matrimonium contrahere licet, in suoque statu proprio manere. **17** Sed hoc tamen decimus quartus œcumenicæ quartæ synodi canon vetat alterius sectæ mulieri conjungi.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι, καὶ ὑποδιάκονοι πρὸ τῆς χειροτονίας ἐρωτῶνται, εἰ σωφρονεῖν αἱροῖντο· καὶ εἰ μὲν ἐπαγγέλλονται τοῦτο, χειροτονοῦνται· εἰ δὲ μὴ, πρὸ τῆς χειροτονίας, εἰς γάμον ἐλθεῖν ἐπιτρέπονται, καὶ μετὰ τὸν D γάμον χειροτονοῦνται. Μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν γυναῖκας οἱ εἰρημένοι λαμβάνοντες καθαιροῦνται. Μόνοις δὲ ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις καὶ μετὰ τὸ εἰς κλῆρον καταλεγῆναι ἐφεῖται γάμον ἑαυτοῖς συναλλάττειν, καὶ μένειν αὖθις ἐπὶ τῆς οἰκείας καταστάσεως. Ἑτεροδόξῳ δὲ συνάπτεσθαι γυναικὶ ὁ ιδʹ κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου κωλύει αὐτούς.

Guill. Beveregii notæ.

quod exactius respondet verbo Hebraic תקום quod sine punctis scriptum *Vindicabis* significare potest, æque ac *Consurget*. De deposito autem a communione simul non segregando, consulas concil. Aurel. 3, c. 7 et 26, Aurel. 5, c. 4. Petri Alexandr. c. 10.

(39) *Ἀναγνώστας. καὶ ψάλτας μόνους*. Hunc, canonem diu in Ecclesia observatum fuisse liquet ex concil. Chalced can. 14, sic incipiente, Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐπαρχίαις συγκεχώρηται τοῖς ἀναγνώσταις, καὶ ψάλταις γαμεῖν. In iis viz. provinciis obtinuit, a quorum præfectis editus fuerat. Unde simul evinci potest, hosce canones a provincialibus Ecclesiæ primitivæ synodis constitutos esse: quod in præfatione ad hos canones ante notavimus.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἱερᾶσθαι μέλλων, εἰ βούλοιτο, προσγαμείτω· ἱερωθεὶς δὲ, ἀναγνώστης καὶ ψάλτης μόνον.*

Οὐκ ἔξεστί τινι μετὰ τὴν ἱερωσύνην πρὸς γάμον ἔρχεσθαι καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀξίας μένειν· μόνοις δὲ ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις τοῦτο ἐφεῖται.

ΚΑΝΩΝ ΚΖ'.

Ἐπίσκοπον (40) *ἢ διάκονον, τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ πρεσβύτερον ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τούτων φοβεῖσθαι θέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν. Οὐδαμοῦ γὰρ ὁ Κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τοὐναντίον δὲ, αὐτὸς τυπτόμενος, οὐκ ἀντέτυπτε, λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων, οὐκ ἠπείλει.*

ΒΑΛΣ. Οἱ τοῦ βήματος οὐκ ὀφείλουσιν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ νικᾶσθαι, καὶ τύπτειν τοὺς εἰς αὐτοὺς ἁμαρτήσαντας, πιστοὺς δηλονότι, ἢ καὶ ἀπίστους· κἀντεῦθεν οἷον ἀμύνεσθαι αὐτοὺς καὶ ἐκφοβεῖν τοὺς λοιπούς. Οἱ δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντες παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, τὴν διοριζομένην τῷ τύπτοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέφειν καὶ τὴν ἀριστερὰν, καθαιροῦνται. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος τὸ ἐναντίον διορίζεται, λέγων· Ἔξεστι βίᾳ τὴν βίαν ἐξωθεῖν, καὶ ὅπλα ὅπλοις. Καὶ νοηθήσεται πάντως τὰ τοιούτου νόμου εἰς τοὺς λαϊκοὺς, κἂν ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, γενικὴ οὖσα, πρὸς πάντας ἐξεφωνήθη· τὸ μέντοι μετρίως σωφρονίζεσθαι παρὰ τῶν ἱερωμένων τοὺς μαθητὰς αὐτῶν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ μετὰ παραγγελίαν μὴ ἐπιστρεφομένους, ἐκκεχώρηται. Ὅτι καὶ ὁ Κύριος τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ ἐμπορευομένους καὶ εἰς τὸ θεῖον ἁμαρτάνοντας τῷ φραγγελλίῳ τύπτων ἐξήλασεν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, καὶ λεγομένης α' καὶ β'.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, τοὺς μαθητὰς διδάσκων τὰς ἑαυτοῦ ἐντολὰς, ἔφη· *Ἃ λέγω ὑμῖν, πᾶσι λέγω.* Τῶν δὲ θείων αὐτοῦ ἐντολῶν εἰσι καὶ αἱ κελεύουσαι τῷ τύπτοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέφειν καὶ τὴν ἀριστερὰν, καὶ τῷ ἀφαιρουμένῳ τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα προσαποδύεσθαι. Εἰ δὲ πᾶσι ταῦτα ἐντέταλται, πολλῷ πλέον παρὰ τῶν ἱερωμένων φυλάττεσθαι αὐτὰ χρὴ, ἵν' εἶεν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπογραμμός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ παρὼν κανὼν ἀπαγορεύει τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ τύπτειν τοὺς ἁμαρτήσαντας, κἂν πιστοὶ εἶεν, κἂν ἄπιστοι. Ἐλέγχειν γὰρ τοὺς ἀδικοῦντας ἄλλους ὀφείλουσι καὶ προΐστασθαι τῶν ἀδικουμένων. Ἐπεὶ καὶ Τιμοθέῳ Παῦλος ὁ μέγας ἐντέλλεται τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐλέγχειν, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν· ἑαυτοὺς δὲ ἐκδικεῖν κωλύονται. Μιμητὰς γὰρ χρὴ τοῦ Κυρίου εἶναι, ὃς ἀνταποδοῦναι τοῖς εἰς αὐτὸν ἐμπαροινοῦσι δυνάμενος οὐκ ἀνταπεδίδου, ἀλλὰ καὶ ὑπερηύχετο ἐκείνων. Τοὺς δὲ ἐν τῷ ἱερῷ ἐμπορευομένους, ὡς εἰς τὸ θεῖον ἁμαρτάνοντας, τῷ φραγγελλίῳ τύπτων, ἐκεῖθεν

A ARIST. *Qui ad sacros ordines est promovendus, si velit uxorem ducat. Promotus autem, lector et cantor tantum.*

Non licet cuipiam post consecrationem nuptias inire et in dignitate ea manere. Solis vero lectoribus et cantoribus hoc permittitur.

CANON XXVII.

Episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, qui verberat fideles qui peccant, vel infideles qui injuriam fecerunt, et per hæc vult perterrefacere, deponi jubemus. Dominus enim nos nequaquam hoc docuit; contra autem ipse verberatus non repercussit, maledictis petitus maledicta non retulit, patiens non minatus est.

BALS. Qui sunt ex sacro tribunali, non debent ab B ira superari, et verberare eos qui in ipsos peccarunt fideles scilicet, vel etiam infideles, eosque ita ulcisci, et terrere reliquos. Qui autem tale quid faciunt, præter doctrinam Domini quæ decernit, dextram percutienti maxillam, oportere sinistram quoque obvertere, deponuntur[1]. Leges autem civiles contrarium decernunt, dicentes, Licere vim vi repellere, et arma armis. Et hæ quidem leges omnino de laicis intelligentur, licet præceptum Domini, cum sit generale, sit omnibus editum. Suos autem discipulos mediocriter castigari peccantes, et post denuntiationem se non corrigentes, Sacerdotibus permissum est. Nam etiam Dominus eos qui in Templo vendebant, et in Deum peccabant, C flagello percutiens exegit. Lege etiam nonum canonem syn. congregatæ in æde Sanctorum Apostolorum, et quæ prima et secunda dicta est.

ZONAR. Dominus noster, atque Deus discipulo docens mandata sua sic ait : Quæ dico vobis, omnibus dico. Divinorum vero mandatorum ejus quædam præcipiunt obvertere sinistram maxillam percutienti dexteram ; et auferenti pallium, insuper et tunicam exuere[2]. Quod si mandata sunt hæc omnibus, multo magis oportet a sacratis observari ministris, ut sint aliis exemplo. Quamobrem præsens canon vetat episcopis, reliquisque, ne verberent eos qui se offenderint, fideles, aut infideles. Repre- D hendere quidem debent eos, qui per injuriam nocent aliis, ad defendere inique oppressos. Nam et Timotheo magnus ille Paulus præcepit arguere peccantes, ut cæteri metum habeant : seipsos autem ulcisci prohibentur. Imitatores enim Domini convenit esse : qui cum posset insultantibus, et ludibrio se habentibus talionem rependere, non reddebat; imo pro talibus orabat. In templo vero negotiantes, ut in divinam peccantes majestatem, flagello verberans inde expulit, ac reprehendit, in-

[1] Matth. v, 39. [2] Ibid. 40.

Guill. Beveregii notæ.

(40) *Ἐπίσκοπον*. Justinianus, Ἀλλ' οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἐξέστω ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν· τοῦτο γὰρ ἀλλότριον ἐπὶ ἱερέων. Justinian., novel. 123, c. 2. Vide Joan. Antioch. nomoc. tit. 15.

quiens, *Ne facite domum Patris mei, domum negotiationis* [a]. Magnus quoque Paulus constituens qualem oportet esse episcopum, dicit inter alia, non percussorem [b]. Legendus est etiam nonus canon appellatæ primæ et secundæ synodi, quæ fuit in templo Sanctorum Apostolorum.

ARIST. *Sacerdos qui fidelem aut infidelem percussit, deponitur.*

Sacerdos fidelem aut infidelem in ipsum peccantem percutiens, atque e timore exinde incusso, alios etiam ne similiter in ipsum peccarent, corrigens, ut contraria faciens legi quæ præcipit maxillam percutienti, exhibere et alteram, deponitur; quia ex arrogantia animoque qui nequit coerceri ictum infert. Qui autem in sacra peccantem prudenter castigat, sicut etiam Dominus e legali **18** templo ibidem cauponantes flagello ex funiculis facto abegit, non deponetur. Ob hanc enim rationem viri ecclesiastici legum custodes et vindices dicebantur, utpote qui a Patribus antea constituti sunt, ad res hujusmodi ulciscendas.

CANON XXVIII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus juste ob manifesta crimina depositus, sibi aliquando creditum ministerium attingere audeat, ab Ecclesia omnino abscindatur.

BALS. Qui ob manifestum crimen est legitime depositus, et ideo ne appellationis quidem habet auxilium, si prius ministerium suum attingere ausus fuerit, ut impudentissimus ab Ecclesia abscinditur. Si enim habet appellationis auxilium, et de eo quod adversus illum statutum est, adhuc ambigitur, non condemnabitur si ministret. Lex quidem civilis hæc dicit in libro III Basilic, tit. primo, cap. primo: Episcopus a synodo depositus, qui tumultum excitavit ut episcopatum rursus acciperet, centum milliaribus longe a civitate ex qua ejectus est, habitet, nec ad imperatorem accedens. Et si forte rescribat, ea sint inutilia: et qui eum defenderit, indignationem incurrat. Quære et Antiochenæ Synodi can. 4, 12 et 15.

ZONAR. Hi post justam depositionem peccantes, et honorem proprium (dico, sacri ministerii) mordicus retinentes, ab Ecclesia jure expelluntur, et propter impudentiam summam, et quia nequeunt aliter puniri canonice: jam enim depositi sunt; postremo et ab Ecclesia prorsus exscinduntur

ARIST. *Si qui legitime deponitur, sacra mysteria rursus attingat, est maxime ejiciendus.*

A ἐξήλασε καὶ ἤλεγξε λέγων· *Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.* Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος, οἷον εἶναι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον διαταττόμενος πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ μὴ πλήκτην εἶναί φησιν. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν ἔννατον κανόνα τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

ΑΡΙΣΤ. *Ἱερεὺς, πιστὸν ἢ ἄπιστον τυπτήσας, καθαιρεῖται.*

Ὁ τὸν εἰς αὐτὸν ἁμαρτήσαντα πιστὸν ἢ ἄπιστον τύπτων ἱερεὺς, καὶ διὰ τοῦ ἐνταῦθα φόβου τὸ μὴ καὶ ἑτέρους εἰς αὐτὸν τὰ ὅμοια πλημμελεῖν διορθούμενος, ὡς ὑπεναντία ποιῶν τῷ κελεύοντι νόμῳ παρέχειν τῷ τὴν σιαγόνα τύπτοντι καὶ τὴν ἄλλην, καθαιρεῖται, διὰ τὸ ἐξ αὐθαδείας καὶ ἀκατασχέτου θυμοῦ ἐπενεγ- C κεῖν τὴν πληγήν. Ὁ δὲ τὸν εἰς τὰ ἱερὰ παρανομοῦντα σώφρονι μάστιγι σωφρονίζων, καθάπερ δὴ καὶ ὁ Κύριος τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ τοὺς ἱεροκαπήλους τῷ ἐκ σχοινίου φραγγελλίῳ ἀπήλαυνεν, οὐ καθαιρεθήσεται· διὰ τοῦτο γὰρ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νομοφύλακες καὶ ἔκδικοι λέγονται, ὡς ἐκ Πατέρων ἄνωθεν τεταγμένοι τὰ τοιαῦτα ἐκδικεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΚΗ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρεθεὶς δικαίως ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, τολμήσειεν ἅψασθαι τῆς ποτε ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, παντάπασιν ἐκκοπτέσθω τῆς Ἐκκλησίας.

ΒΑΛΣ. Ὁ καθαιρεθεὶς κατὰ νόμους διὰ προφανὲς B ἔγκλημα, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἐκκλήτου βοήθειαν ἔχων, εἰ τολμήσει τῆς προτέρας ἅψασθαι λειτουργίας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτεται ὡς ἀναιδέστατος· εἰ γὰρ ἔχει βοήθειαν ἐκκλήτου, καὶ ἔτι ἀμφισβητήσιμόν ἐστι τὸ κεκριμένον κατ' αὐτοῦ, οὐ κατακριθήσεται λειτουργῶν. Ὁ μέντοι πολιτικὸς νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ τρίτῳ τῶν Βασιλικῶν τίτλῳ α', κεφ. α' ταῦτα· Ἐπίσκοπος, ἀπὸ συνόδου (41) καθαιρεθεὶς, ὁ ποιήσας στασιώδες διὰ τὸ πάλιν τὴν ἐπισκοπὴν λαβεῖν, ἀπὸ ἑκατὸν μιλίων ἧς ἐξεβλήθη πόλεως οἰκείτω, μηδὲ βασιλεῖ προσιών. Κἂν τύχῃ ἀντιγράφων, ἄχρηστα ἔστω· καὶ ὁ ὑπερεκδικῶν αὐτὸν ἀγανακτείσθω. Ζήτει καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα δ', ιβ' καὶ ιε'.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτοι, μετὰ τὴν δικαίαν καθαίρεσιν D ἁμαρτάνοντες, καὶ τῆς οἰκείας τιμῆς (τῆς λειτουργίας, φημὶ) ἀντεχόμενοι, εἰκότως τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλονται διά τε τὴν ἄκραν ἀναίδειαν, καὶ ὅτι οὐδὲ κολασθῆναι κανονικῶς δύνανται ἄλλως· ἤδη γὰρ προκαθῄρηνται· λοιπὸν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτονται.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ καθαιρεθεὶς εὐλογώτατα, εἰ τῶν θείων ἅψεται πάλιν, ἐκκηρυκτότατος.*

[a] Joan. II, 16. [b] Tit. I, 7.

Guill. Beveregii notæ.

(41) *Ἐπίσκοπος ἀπὸ συνόδου.* Recte citatur hic locus etiam juxta impressos τῶν Βασιλικῶν codices. Idem autem statuit et Justinianus, dicens: Ὁ κατὰ κρίσιν ἱερέων ἀποκινηθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ ἐπιχειρῶν ταραχήν τινα ποιεῖν, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἄνωθεν ἐξαιτῶν, ἧς ἐξέπεσεν, ἐξελαύνεσθαι τῆς πόλεως, ἣν ἐπεχείρησε ταράξαι, καὶ ὑπὲρ ἑκατὸν μίλια αὐτῆς διαγέτω, καὶ μὴ προσίτω βασιλεῖ, μηδὲ ἀντιγραφὴν ἐλπιζέτω· εἰ δὲ ἐπιτύχῃ ἀντιγραφῆς, μηδὲν ὠφελείσθω· ἀλλὰ καὶ οἱ δεφενδεύοντες αὐτὸν ὑποπιπτέτωσαν τῇ ἀγανακτήσει. Apud Joan. Antioch. nomoc. tit. 17.

Ὁ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τὴν εὐλόγως ἐπὶ φανεροῖς ἐγκλήμασι γενομένην τῆς θείας λειτουργίας πάλιν ἁψάμενος τῆς Ἐκκλησίας οὗτος ὡς σεσηπὸς μέλος ἐκκόπτεται τέλεον.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων (42) *τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω καὶ τῆς κοινωνίας παντάπασιν, ὡς Σίμων ὁ Μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου* (43).

ΚΑΝΩΝ Λ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς Ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ ἅπαντες.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὁ κθ' καὶ λ' οὐ μόνον καθαιροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας ἐκκόπτουσιν, ἤτοι ἀφορίζουσι τοὺς διὰ χρημάτων ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους γενομένους, καὶ τοὺς διὰ ἀρχόντων προστασίας ἐπισκόπους γενομένους. Ἡ γὰρ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ὤνιος οὐκ ἔστι, φασί. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ δὲ τοῦ ἁγίου Ταρασίου γινομένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πρὸς τὸν πάππαν Ἀδριανόν, φησὶ φορητότερον εἶναι τὸν αἱρετικὸν Μακεδόνιον τὸν βλασφημήσαντα δουλεύειν τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ διὰ χρημάτων πωλοῦντος ἢ ὠνουμένου τὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρισμα· ὅτι ὁ πιπράσκων ὡς δεσπότης πιπράσκει· καὶ ὁ ἐξωνούμενος ὡς δεσπόσων καταβάλλει τὸ ἀργύριον. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Γενναδίου ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ καὶ ἀναθέματι τούτους καθυποβάλλει, ταῦτα λέγουσα· Ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας τε καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων ὤνιον τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, εἴτε κληρικὸς εἴτε λαϊκὸς εἴη. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐρωτήσει δέ τις ὡς τοῦ λ' κανόνος ἐπισκόπου μόνου μεμνημένου, ὡσαύτως καὶ τοῦ κθ' κανόνος ὑποδιακόνων μὴ μεμνημένου ἢ ἀναγνωστῶν, ἐὰν πρεσβύτερός τις γένηται ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης διὰ προστασίας ἄρχοντος, ἢ ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης διὰ δόσεως χρημάτων, τί ὀφείλει γενέσθαι; Λύσις. Καὶ οὗτοι καθαιρεθήσονται καὶ ἀφορισθήσονται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος λ' κανόνος, λέγοντος μὴ μόνους τοὺς πρωταιτίους τοῦ κακοῦ καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτοῖς. Καὶ ἡ

Qui post depositionem ob manifesta crimina juste factam, sacrum ministerium rursus attingit, iste tanquam membrum putridum ab Ecclesia perfecte abscinditur.

CANON XXIX.

Si quis episcopus, per pecunias hanc sit dignitatem assecutus, vel presbyter, vel diaconus, deponatur, et ipse, et qui eum ordinavit, et a communione etiam omnino exscindatur, ut Simon Magus a me Petro.

CANON XXX.

Si quis episcopus sæcularibus principibus usus, per eos Ecclesiam adeptus sit, deponatur, et segregetur, et omnes qui illi communicant.

BALS. Præsentes duo canones 29 et 30, non solum deponunt, sed etiam a communione abscindunt, seu segregant eos qui per pecunias, episcopi, vel presbyteri, vel diaconi fiunt, et eos qui per principum potentiam creantur episcopi. Sancti enim Spiritus, inquiunt, gratia non est venalis. Porro autem sancti quoque Tarasii patriarchæ Constantinopolitani epistola ad papam Adrianum, dicit, esse tolerabiliorem hæreticum Macedonium, qui sanctum Spiritum servire, blaspheme dixit, eo qui pecuniis emit vel vendit sancti Spiritus gratiam; qui enim vendit, vendit tanquam dominus: et qui emit, tanquam dominus futurus argentum solvit. Sanctissimi quoque patriarchæ Gennadii, quæ passim legitur epistola, eos quoque anathemati subjicit, hæc dicens: Sit itaque et est abdicatus, et ab omni sacerdotali dignitate et ministerio alienus, et anathematis exsecrationi subjectus tam qui vendit quam qui emit sancti Spiritus gratiam, sive sit clericus, sive laicus: et hæc quidem sic se habent. Quæsiverit autem quispiam, cum 30 Can. solius episcopi meminerit, similiter autem et 29. Subdiaconorum 19 vel lectorum mentionem non fecerit, si quis presbyter vel diaconus, vel subdiaconus, aut lector datis pecuniis constituatur, quid debet fieri? Solutio. Hi quoque deponentur et segregabuntur ex fine præsentis 30 canonis, qui dicit, non solum primos auctores malorum deponi, et segregari, sed eos etiam qui illis communicant. Porro autem Gennadii etiam epistola, ut dictum est, non solum sacratos, sed et laicos, qui tale malum fecerunt, anathemati subjicit. Lege etiam secun-

Guill. Beveregii notæ.

(42) *Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων*. Hic canon ipsis Tertulliani diebus observatus est, ut ex his ipsius verbis patet, *Præsident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti; neque enim pretio ulla res Dei constat*. Tertull. Apol. c. 39. Cum autem atrocissimum hoc scelus, sacerdotium videlicet pretio mercandi, in Ecclesiam irrepserat, S. Patres in istud acerrime invehebantur. vide D. Hieron. in Matth. xii, v. 32. Greg. Mag. epist. l. 4, ep. 50 ad Virgil. edit. Romæ 1591. Gennadii epist. Encycl. de Simonia, ad metropolitanos et papam Romanum. Tarasii epist. ad Adrianum de ordinationibus Simoniace non conferendis, apud Bin. tom. III, concil. p. 262, edit. Col. 2606, Concil. Aurelian. 2, c. 4, Hincm. Remens. epist. ad episcopos Franciæ cap. 5, edit. Mogunt. 1602. Concil. Paris. 6, l. 1, c. 11. Concil. Gall. tom II, pag. 489, Concil. vern. c. 26, ibid. p. 33. Isid. Pelusiot. epist. l. 1, ep. 315, ubi Simoniacum Καϊάφαν Χριστοκτόνον vocat.

dum canonem syn. Chalced. et quintum cap. primi tit. præsentis operis, et quæ sunt in eo.

A ἐπιστολὴ δὲ τοῦ Γενναδίου, ὡς εἴρηται, οὐ μόνον τοὺς ἱερωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς τοιοῦτον κακὸν πεπραχότας ἀναθέματι καθυποβάλλει. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν δεύτερον κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τὸ ε' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ZONAR. In vigesimo quinto canone, dictum fuit, non oportere bis ob unum delictum sumere judicialem pœnam. Hic et ambobus in his canonibus duplicem adducit pœnam, propter sceleris magnitudinem, et peccatorum gravitatem. Nihil enim deterius eo, qui divinam gratiam, ceu venalem, sibi comparat, aut nummis, aut potestate principis, nihilque pejus eamdem vendente; velut enim servum vendit charisma sancti Spiritus: et juxta synodicam epistolam sub Tarasio sanctissimo patriarcha Constantinopoleos scriptam sed ad antiquioris Romæ papam Adrianum, tolerabilior certe est Macedonius, magisque tolerandi sunt reliqui Pneumatomachi: isti enim Spiritum sanctum magno quidem convitio contendent esse creaturam, servumque Dei Patris: hi vero (sicuti videntur) servum sibi faciunt ipsum.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κανόνι λέλεκται μὴ δεῖν δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἐνθάδε καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κανόσι τούτοις διπλῆν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν τῆς κακίας ὑπερβολὴν καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων βαρύτητα. Οὐδὲν γὰρ χεῖρον τοῦ τὴν θείαν χάριν ὤνιον ἑαυτῷ περιποιουμένου ἢ χρημάτων, ἢ δυναστείας ἀρχοντικῆς, καὶ τοῦ ταύτην πιπράσκοντος· ὡς δοῦλον γὰρ ὠνεῖται τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρισμα· καὶ κατὰ τὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν, τὴν ἐπὶ Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως γενομένην πρὸς τὸν πάππαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀδριανὸν, φορητότερος B μᾶλλόν ἐστι Μακεδόνιος καὶ οἱ λοιποὶ Πνευματομάχοι. Ἐκείνων γὰρ κτίσμα καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ καὶ πατέρος τὸ ἅγιον Πνεῦμα λοιδορούντων, οὗτοι, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον ἑαυτῶν ποιοῦσιν αὐτό.

ARIST. CAN. XXIX. *Qui pecunia fit sacerdos, simul cum eo qui ipsum ordinavit, deponetur, Simonis ad instar in perpetuum excommunicatus.*

Ecce hic duo sunt supplicia, deponitur enim talis et in perpetuum manet excommunicatus, ob delicti magnitudinem.

ἈΡΙΣΤ. ΚΑΝ. ΚΘ'. *Ὁ ἐπὶ χρήμασιν ἱερεὺς μετὰ τοῦ χειροτονήσαντος καθαιρούμενος ἔσται κατὰ τὸν Σίμωνα ἐσαεὶ ἀκοινώνητος.*

Ἰδοὺ ἐνταῦθα δύο τὰ ἐπιτίμια· καθαιρεῖται γὰρ ὁ τοιοῦτος, καὶ ἐσαεὶ ἀκοινώνητος μένει διὰ τὸ τοῦ πταίσματος μέγεθος.

ARIST. CAN. XXX. *Qui per principes fit episcopus, depositus segregetur.*

Et hic tanquam magni peccati reus, et deponitur et segregatur; oportet enim eum qui ordinandus est episcopus ab omnibus in provincia episcopis constitui: vel si difficile sit ut omnes una conveniant, a tribus omnino episcopis, una consentientibus et iis qui absunt.

ἈΡΙΣΤ. ΚΑΝ. Λ'. *Ὁ δι' ἀρχόντων ἐπίσκοπος καθαιρούμενος ἀφοριζέσθω.*

Καὶ οὗτος, ὡς μέγα πλημμελήσας ἁμάρτημα, καὶ καθαιρεῖται καὶ ἀφορίζεται· δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα C χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπον ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθίστασθαι· ἢ εἰ δυσχερές ἐστι τὸ πάντας ὁμοῦ συναχθῆναι, ὑπὸ τριῶν κἂν ἐπισκόπων ἐξάπαντος, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων.

CANON XXXI.

Si quis presbyter, contempto proprio episcopo, seorsim collectas egerit, et alterum altare fixerit, episcopo suo in religione ac justitia nulla in re a se condemnato, deponatur, ut ambitiosus; est enim tyrannus. Similiter etiam et reliqui clerici, et quotquot ei accesserunt. Laici autem segregentur. Hæc autem post unam alteramque ac tertiam admonitionem fiant.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ' (44).

Εἴ τις πρεσβύτερος, καταφρονήσας τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, χωρὶς συναγάγῃ, καὶ θυσιαστήριον ἕτερον πήξῃ, μηδὲν κατεγνωκὼς τοῦ ἐπισκόπου ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, καθαιρείσθω ὡς φίλαρχος· τύραννος γάρ ἐστιν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, καὶ ὅσοι ἂν αὐτῷ προσθῶνται. Οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφοριζέσθωσαν. Ταῦτα δὲ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην παράκλησιν τοῦ ἐπισκόπου γινέσθω.

Guill. Beveregii notæ.

(43) *Ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.* Antiquitus ita legebatur, ὡς Σίμων Μάγος ὑπὸ τοῦ Πέτρου. Unde Dionysius Exiguus vertit, *sicut Simon Magus a Petro*; et ex eo Egbertus Eboracensis in excerpt. at postea, a nescio quo canonum horum interpolatore, nova hæc lectio introducta est, ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου. Quomodo legit et Joan. Antiochenus. Collect. can. tit. 2, ut et concilium Nicænum secundum can. 5, et omnes Græcorum tam impressi, quam mss. codices, quibus adhuc gavisi sumus: et Josephus Ægyptius, qui sic interpretatur, *Quemadmodum ego Petrus devitavi societatem Simonis incantatoris, eumque Spiritus Sancti jussu Ecclesia Dei expuli.* Hæc autem corruptio ab aliquo videtur excogitata, cui persuasum fuit hos canones vere apostolicos D esse, quod ut alii quoque crederent, pro ὑπὸ τοῦ substituit ὑπ' ἐμοῦ.

(44) *Εἴ τις πρεσβύτερος.* Cyprianus: *Et cum ad nos in Africam legatos misisset* Novatianus, *optans ad communicationem nostram admitti, hanc a concilio plurimorum sacerdotum, qui præsentes eramus, sententiam retulerit, se foris esse cœpisse, nec posse a quoquam nostrum sibi communicari, qui, episcopo Cornelio in catholica Ecclesia de Dei judicio et cleri ac plebis suffragio ordinato, profanum altare erigere, et adulteram cathedram collocare, et sacrilega contra verum sacerdotem sacrificia offerre tentaverat.* Cyprian. epist. 13 ad Stephanum, de Martiano Arelatense p. 69, l. 25, lib. III, epist. edit. Manut. v. Concil. Antioch. c. 5.

ΒΑΛΣ. Ἑκάστης πόλεως ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ A ὀφείλουσιν ὑποκεῖσθαι τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ, καὶ μετὰ τούτου συνάγεσθαι καὶ ἐκκλησιάζειν, εἰ μὴ καταγνώσουσι τούτου ὡς ἀσεβοῦς ἢ ἀδίκου. Τηνικαῦτα γὰρ ἀποδιιστάμενοις αὐτοῦ, οὐκ εὐθυνθήσεται. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιήσας, καὶ ἀνευλόγως ἐκ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀποσχισθεὶς, καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιάζων, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεθήσεται, ὡς φίλαρχος, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται. Πλὴν ταῦτα διορίζεται γενέσθαι ὁ κανὼν μετὰ πρώτην, δευτέραν, καὶ τρίτην ἐπιφώνησιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ϛ' κανόνα τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου καὶ τὸν ι' τῆς ἐν Καρθαγένῃ. Τούτῳ τῷ κανόνι καὶ τοῖς λοιποῖς τὰ τοιαῦτα διοριζομένοις οἱ προσβοηθούμενοι οἱ κατὰ χώραν μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι γογγύζουσι B κατὰ τῶν ζητούντων σταυροπήγια (45) πατριαρχικὰ εἰς τὰς ἐνορίας αὐτῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πολλάκις τινὲς ὤχλησαν τὰς βασιλικὰς καὶ πατριαρχικὰς ἀκοὰς, ζητοῦντες περιαιρεθῆναι τὴν δόσιν τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων· ὡς τῶν ζητούντων αὐτὰ, καὶ ποιουμένων τὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀναφορὰν, μηδὲ λόγου ἀξιούντων αὐτούς. Ἀλλ' οὐκ εἰσηκούσθησαν· καὶ ταῦτα ζητοῦντες κανόνας προκομισθῆναι τὴν τῶν τοιούτων σταυροπηγίων ἐκχωροῦντας ἔκδοσιν, ὡς τοῦ μέρους τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας γενναίως ἀπεσκευασμένου τὴν τούτων ἔνστασιν διὰ τῆς μακρᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀγράφου συνηθείας, τῆς ἀντὶ κανόνων κρατησάσης ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ μέχρι τοῦ νῦν. Σημείωσαι τὸν παρόντα (46) ἀποστο- C λικὸν κανόνα διοριζόμενον ἀκινδύνως ἀποσχίζειν τοὺς κληρικοὺς ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καταγινώσκοντας τούτων ὡς ἀσεβούντων καὶ ἀδικούντων· καί ἐστι καινὸν τὸ τῆς ἀδικίας. Ἐξ ἑτέρου δὲ τρόπου, κἂν χείριστος πάντων ἐστὶν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς, οὐκ ὀφείλει τις ἀποσχίζειν ἐξ αὐτῶν, μᾶλλον μὲν οὖν πιστεύειν δι' αὐτοὺς ἁγιάζεσθαι· πάντας γὰρ, φησὶν (47), ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν ιγ' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συνόδου, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Τιμόθεον δευτέρας ἐπιστολῆς ἑρμηνείαν τοῦ λόγου.

BALS. Et sacrati et laici uniuscujusque civitatis debent subesse episcopo diœceseos, et cum eo congregari, et in Ecclesia versari, nisi illum ut impium vel injustum condemnarint: tunc enim si ab eo recesserint, eis non imputabitur. Qui autem præter hæc fecerit, et sine ratione a proprio episcopo abscesserit; et separatim in Ecclesia fuerit; si est quidem clericus deponetur ut imperii cupidus: si autem laicus, segregabitur. Sed canon quidem hæc esse facienda decernit, post primam, secundam et tertiam admonitionem. Lege etiam 6 can. Synodi Gangr. et 10 Carth. Hoc canone et reliquis qui eadem decernunt, freti metropolitani provinciales et episcopi, murmurant adversus eos qui quærunt 20
ut cruces patriarchales in suis regionibus figantur, et ideo sæpe nonnulli imperatoris et patriarchæ aures obtuderunt, quærentes ut patriarchalium affigendarum crucium datio auferretur, utpote quod quid ea quærerent, et de his ad universalem patriarcham referrent, eorum nullam rationem haberent. Sed non sunt exauditi: et cum postularent proferri canones, qui crucium ejusmodi figendarum concessionem permitterent, sanctissimæ Ecclesiæ pars eorum instantiam rejecit per longam non scriptam ecclesiasticam consuetudinem, quæ pro canonibus servata est tanto tempore quanti memoria haberi non potest, et in hodiernum usque diem. Nota præsentem canonem apostolicum decernentem clericos ab episcopis suis impune discedere, si eos ut impios et injustos condemnent: et hoc novum est injustitiæ. Alioqui autem etiamsi omnium pessimus sit episcopus aut sacerdos, non debet quispiam ab eis discedere sed potius credere se per eos sanctificari: nam omnes inquit, (Chrysostomus) Deus non ordinat, sed per omnes operatur. Lege et 13 canonem sydoni in templo Sanctorum Apostolorum habitæ, et Chrysostomi interpretationem secundæ Epistolæ ad Timotheum.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Μετὰ τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείαν εἰς λόγους ἐλθὼν μετά τινων ἀρχιερέων γογγυζόντων διὰ τὰ πατριαρχικὰ σταυροπήγια ὡς δῆθεν ἀκανονίστως ἀποστελλόμενα εἰς τὰς ἐνορίας αὐτῶν, κατενόησα καλῶς καὶ κανονικῶς ταῦτα γίνεσθαι, καὶ D μάτην τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους μέμφεσθαι τὴν τούτων ποίησιν. Ἀπὸ γὰρ τῶν θείων κανόνων οὔτε μητροπολίτου οὔτε ἀρχιεπισκόπου οὔτε ἐπισκόπου ἐνορία ἐδόθη, ἀλλὰ τὰ πάντα πατριάρχαις ἀπενεμήθησαν, καὶ αἱ ὅλαι ἐνορίαι τῆς ὅλης οἰκουμένης,

Alia interpretatio.

Post præsentis canonis interpretationem cum aliquot episcopis verba habens qui contra patriarchalia murmurabant stauropegia ut scilicet præter canones in suas diœceses missa, animadverti hæc recte et canonice fieri, et eorum regionum episcopos sine causa hoc eorum factum reprehendere. A divinis enim canonibus nec metropolitæ, nec archiepiscopi, nec episcopi diœcesis constituta est, sed omnia patriarchis distribuuntur, etiam omnes totius orbis terrarum diœceses, et ideo ha

Guill. Beveregii notæ.

(45) *σταυροπήγια.* De his vide concil. Nic. II, can. 17.

(46) *Σημείωσαι τὸν παρόντα.* Hæc usque ad finem τῆς ἑτέρας ἑρμηνείας in impressis desiderata, e ms. Bodleiano restituimus: quæ revera Balsamonis esse ex initio τῆς ἑτέρας ἑρμηνείας probe constat.

(47) *Γὰρ, φησίν.* In hujus loci interpretatione Latina nos παρενθετικῶς interseruimus, *Chrysostomus*, cujus sunt verba hic citata in epist. secunda ad Timotheum λόγ. β' ad quem etiam sermonem Balsamon in ultimis primæ hujus interpretationis verbis lectorem remittit, v. Chrysost. Op. tom. IV, p. 338, edit Savil.

bent in iis nominum ipsorum relationem ab omnibus qui in ipsis sunt episcopis. Et hoc manifestum est e sexto et septimo canone primæ synodi, et e secundo et tertio canonæ secundæ, qui decernunt Alexandrinum pro provincia habere totam Ægyptum, Libyam, et Pentapolim : Antiochenum, Cœle-Syriam, Mesopotamiam, Ciliciam; et reliquos patriarchas alias diœceses : unde etiam ut habentes jura ordinationis in assignatas ipsis diœceses juxta dictorum canonum sententiam, et examinantes antistites qui earum curam gerunt, et canonice corrigentes, juste et stauropegia in civitates dabunt, et in parœcias, sibi etiam impune vendicabunt earum clericos quoties voluerint. Quæ cum ita sint nulli patriarchæ liceat in alterius patriarchæ provinciam stauropegia mittere, ut nec clericum ejus abducere, ne ecclesiarum jura confundantur.

ZONAR. Ordo tam cœlestia, quam terrestria continet. Ordinis igitur boni rationem decet ubique servari, ab ecclesiasticis maxime; et presbyteros, et alios clericos episcopo subesse. Quod si quis presbyter, nulla in re proprium damnans episcopum, neque tanquam delinquentem circa religionem, neque tanquam quid aliud agentem præter officium, præterque justum, sed per ambitionem dominari cupiens illicita conventicula celebrarit, privatim concionans, et altera construens in quo sacrificet, ordine moveri canon præcipit, et ipsum, et clericos una cum eo convenientes : excommunicari vero laicos. Non autem vult episcopos ad punitionem præcipites esse. Quapropter e vestigio minime vult ipsos condemnationi subjicere : verum, talium conventiculorum magistros tertio commoneri jubet, ut ab inordinato conatu **21** desistant : pertinaces autem condemnari. Sextus autem in Gangra factæ synodi canon anathemati subjicit eos qui, non ex episcopi sententia, extra ecclesiam catholicam privatim concionantur. Sic autem et decimus canon synodi carthaginiensis.

ARIST. *Qui ab episcopo inculpato sese separat, et figit alterum altare, una cum recipientibus ordine cadet.*

Si quis propium episcopum sine causa condemnet, ut neque contra pietatem, nec contra justitiam peccantem, et conventum populi privatim faciat, et alterum altare figat, deponatur, et ipse ut ambitiosus, et clerici qui eum sequuntur. Hæc autem fieri debent, si non conversus sit, bis vel ter adhortante eum episcopo.

CANON XXXII.

Si quis presbyter vel diaconus ab episcopo sit segre-

A καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσιν ἐν ταύταις τὴν ἀναφορὰν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπων. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ ϛ' καὶ ζ' κανόνος τῆς πρώτης συνόδου καὶ τοῦ β' καὶ γ' κανόνος τῆς δευτέρας, διοριζομένων τὸν Ἀλεξανδρείας ἔχειν ἐνορίαν πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, τὴν Λιβύην, καὶ τὴν Πεντάπολιν· τὸν Ἀντιοχείας τὴν κοίλην Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Κιλικίαν· καὶ τοὺς λοιποὺς πατριάρχας τὰς ἑτέρας διοικήσεις. Ὅθεν καὶ ὡς ἔχοντες δίκαια χειροτονίας εἰς τὰς ἀφορισθείσας αὐτοῖς διοικήσεις, κατὰ τὴν τῶν ῥηθέντων κανόνων περίληψιν, καὶ ἀνακρίνοντες τοὺς διέποντας ταύτας ἀρχιερεῖς, καὶ κανονικῶς διορθούμενοι, δικαίως καὶ σταυροπήγια δώσουσιν εἰς πόλεις καὶ παροικίας; ....ώσονται δὲ καὶ κληρικοὺς αὐτῶν ὁσάκις θελήσουσιν ἀποκριματίστως. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων
B οὐδενὶ τῶν πατριαρχῶν ἐπ' ἀδείας ἔσται εἰς ἑτέρου πατριάρχου ἐνορίαν ἀποστεῖλαι σταυροπήγια, ἀλλ' οὐδὲ κληρικὸν αὐτοῦ ἁρπάσαι, ἵνα μὴ συγχέωνται τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν.

ΖΩΝΑΡ. Τάξις συνέχει καὶ τὰ οὐράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια. Δεῖ τοίνυν πανταχοῦ τὴν εὐταξίαν φυλάττεσθαι, καὶ μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς ὑπείκειν τῷ ἐπισκόπῳ. Εἰ δέ τις πρεσβύτερος ἐν μηδενὶ καταγνωκὼς τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως, μήτε ὡς περὶ τὴν εὐσέβειαν σφαλλομένου, μήτε ὡς ἄλλο τι ποιοῦντος παρὰ τὸ καθῆκον καὶ δίκαιον, διὰ φιλαρχίαν δὲ παρασυναγωγὴν ποιήσει, ἰδιαιτάτως ἐκκλησιάζων, καὶ θυσιαστήριον πήξας ἐν τούτῳ ἱερουργεῖ,
C καθαιρεῖσθαι διατάττεται ὁ κανὼν καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς αὐτῷ συνερχομένους κληρικούς· τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι. Οὐ ταχεῖς δὲ τοὺς ἐπισκόπους εἰς κόλασιν εἶναι βούλεται. Διὸ οὐδὲ ἀπεντεῦθεν αὐτοὺς τῇ καταδίκῃ ὑπάγειν βούλεται, ἀλλ' ἐκ τρίτου τοὺς παρασυνάγοντας παρακαλεῖσθαι ἀποστῆναι τοῦ ἀτάκτου ἐπιχειρήματος, ἐμμένοντας δὲ οὕτω καταδικάζεσθαι. Τῆς δὲ ἐν Γάγγρᾳ γενομένης συνόδου ὁ ἕκτος κανὼν τοὺς παρὰ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοντας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ὑπὸ ἀνάθεμα ποιεῖται· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ δέκατος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

ἈΡΙΣΤ. *Ὁ ἐξ ἀναιτίου σχισθεὶς ἐπισκόπου, καὶ πηγνὺς ἄλλο θυσιαστήριον, μετὰ τῶν δεξα-*
D *μένων* (48) *ἕξει τὸ ἔκπτωτον.*

Εἴ τις τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀναιτίως κατέγνω, ὡς μήτε πρὸς εὐσέβειαν μήτε πρὸς δικαιοσύνην προσκρούσαντος, καὶ συναγωγὴν λαοῦ ἰδιαιτάτως ποιήσαιτο, καὶ θυσιαστήριον ἕτερον πήξοι, καθαιρείσθω αὐτός τε ὡς φίλαρχος, καὶ οἱ συνακολουθήσαντες αὐτῷ κληρικοί. Ταῦτα δὲ γίνεσθαι ὀφείλουσιν, εἰ μὴ ἐπιστρέφει, δὶς καὶ τρὶς τοῦ ἐπισκόπου τοῦτον παρακαλέσαντος.

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος (49) *ὑπὸ ἐπισκό-*

Guill. Beveregii notæ.

(48) *Μετὰ τῶν δεξαμένων.* Christophorus Justellus legit μετ' αὐτοῦ, ac si altare una cum episcopo, qui istud fixerat, dejiceretur. At nostra lectio canonis mentem melius exhibet.

(49) *Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος.* Scholiastes Harmenopuli in hunc canonem hæc observat.

που γένηται ἀφωρισμένος, τοῦτον μὴ ἐξεῖναι A
παρ' ἑτέρου δεχθῆναι ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν, εἰ μὴ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτὸν ἐπίσκοπος.

ΒΑΛΣ. Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ παρόντος κανόνος προηρμηνεύθησαν ἐν ἑτέροις κανόσι· πῶς δὲ λύεται τοῦ ἀφορισμοῦ ὁ ἀφορισθεὶς μετὰ θάνατον τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου, μάθε τὰ νῦν, καὶ εἰπὲ ὅτι, τοῦ ἀφορίσαντος ἀποβεβιωκότος, ἢ ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος λύει τὸν ἀφορισμὸν, ἢ ὁ τὸν τελευτήσαντα προβαλλόμενος πρῶτος ἀρχιερεὺς, πατριάρχης δηλαδὴ ἢ μητροπολίτης, πλὴν μετὰ ἐξέτασιν. Τὸ δὲ ἑτέρας παροικίας ἐπίσκοπον λύειν τὸν ἀφορίσαντα οὐκ ἐπιτέτραπται.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ μὴ δέχεσθαι ἢ λύεσθαι τοῦ B
ἐπιτιμίου τοὺς ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἀφωρισμένους παρ' ἑτέρων καὶ ἀνωτέρω εἴρηται· καὶ αὖθις δὲ τὰ αὐτὰ οὗτος ὁ κανὼν διατάττεται. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς ἴσως τὸν ἀφορίσαντα ἢ αἰφνίδιον ἢ ἐν ἀποδημίᾳ ὄντα θανεῖν, καὶ τὸν ἀφορισθέντα μένειν ἐπιτετιμημένον, ἐπάγει· Εἰ μὴ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτόν. Καὶ ἔοικε μὲν παραχωρεῖν ὁ κανὼν οὗτος, εἰ τύχῃ τελευτήσας ὁ ἀφορίσας, καὶ παρ' ἑτέρου δέχεσθαι ἀφορισθέντα. Ἀλλὰ τὸ, *παρ' ἄλλου*, οὕτως ἐξελήφθη, ἤγουν παρὰ τοῦ διαδεξαμένου τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν τοῦ τελευτήσαντος. Ἑτέρας γὰρ ἐνορίας ἐπισκόπῳ λῦσαι τὸν ἐπιτετιμημένον παρ' ἑτέρου οὐ δέδοται, εἰ μὴ που συνοδικὴ ἐξέτασις γένηται, καὶ φανείη C
μὴ δικαίως ὁ ἐπίσκοπος ἀφορίσας. Τοῦτο γὰρ καὶ ζώντων ἔτι τῶν ἀφορισάντων γίνεσθαι ἐπιτέτραπται.

ἈΡΙΣΤ. *Ἄδεκτος ἑτέροις ὁ ἐξ ἑτέρου περιόντος ἀφωρισμένος.*

Ὁ ἀφορισθεὶς παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ζῶντος τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου, οὐδὲ παρ' ἑτέρου προσδεχθῆναι ὀφείλει.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

Μηδένα τῶν ξένων (60) *ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἄνευ συστατικῶν προσδέχεσθαι. Καὶ ἐπιφερομένων αὐτῶν, ἀνακρινέσθωσαν. Καὶ ἐὰν μὲν ὦσι κήρυκες τῆς εὐσεβείας, προσδεχέσθωσαν· εἰ δὲ μή γε, τὰ πρὸς χρείαν αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες, εἰς κοινωνίαν* D
αὐτοὺς μὴ προσδέξησθε. Πολλὰ γὰρ κατὰ συναρπαγὴν γίνεται.

ΒΑΛΣ. Τὸ δίχα συστατικῶν γραφῶν μὴ προσδέχεσθαι τοὺς ξένους ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους προεδιδάχθημεν. Ἀρτίως δὲ διορίζεται

gatus, non liceat alii eum suscipere quam qui ipsum segregavit: nisi forte mortuus sit episcopus qui eum segregavit.

BALS. Alia quæ sunt in præsenti canone, sunt in aliis canonibus prius exposita. Quomodo autem qui est segregatus, a segregatione absolvitur post mortem episcopi qui eum segregavit, nunc accipe, et dic, quod postquam e vivis excessit qui eum segregavit, vel qui succedit ei episcopus segregationem solvit, vel is primus antistes qui defunctum præfecit, patriarcha scilicet, vel metropolitanus, sed post examinationem. Alterius autem parochiæ episcopo non permissum est, ut segregatum absolvat post mortem ejus qui segregavit.

ZONAR. Superius etiam dictum fuit, ab aliis nec recipi, nec solvi pœna debere, quos proprii excommunicarant episcopi: eademque rursus ordinat hic canon. Quoniam autem probabile forsitan est eum qui excommunicarat, vel repentine, vel in peregrinatione interiisse, et excommunicatum in imposita sibi pœna manere, subdit: Nisi casu mortuus est, qui excommunicarat eum. Et hic quidem canon permittere videtur, si forte mortuus est is qui excommunicavit, ab alio recipi excommunicatum. Sed illud, *ab alio*, sic accipitur, hoc est, ab eo, qui vita functi dignitatem pontificalem suscepit. Alterius enim diœceseos episcopo non conceditur absolvere condemnatum ab alio, nisi forte synodica fuerit inquisitio, et episcopus injuste videatur excommunicasse. Nam, viventibus adhuc ipsis excommunicatoribus, hoc etiam fieri permissum est.

ARIST. *Qui ab aliquo superstite segregatur, ab aliis non est recipiendus.*

Segregatus a proprio episcopo presbyter, vel diaconus, vivente episcopo qui eum segregavit, non debet ab alio recipi.

CANON XXXIII.

Nullus externorum episcoporum, vel presbyterorum, vel diaconorum, sine commendatitiis recipiatur: his vero allatis, examinentur. Et si fuerint præcones pietatis recipiantur: sin minus, iis quæ sunt necessaria, illis exhibitis, ad communionem eos ne admittatis. Multa enim per surreptionem fiunt.

BALS. Sine litteris commendatitiis non admitti externos episcopos, vel presbyteros, vel diaconos, antea didicimus. Nunc autem definit canon, eos,

Guill. Beveregii notæ.

Οὐ περὶ ἄλλης ἐνορίας ἐπισκόπου φησὶν, ἀλλὰ περὶ τοῦ διαδεξαμένου τὴν ἀρχιερατικὴν ἀξίαν τοῦ ἀφορίσαντος μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν· καὶ ζῶντος δὲ τοῦ ἀφορίσαντος συνοδικῶς ἀφορισμὸς λύεται, εἰ μὴ δικαίως φανείη γενόμενος. Harmenop. sect. 2, tit. 3. Quæ Zonaræ præsertim hujus canonis interpretationi suffragantur.

(50) *Μηδένα τῶν ξένων*, Concilium Heorutfordense sub Theodoro archiepiscopo celebratum can. 6: *Ut episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale, absque permissu episcopi in cujus parœcia esse cognoscitur, agere statuit.* Bed. Hist. Eccles. l. 4, c. 5. Ex ea quod hoc statutum ex præsenti canone sumptum sit, codicem a Theodoro tunc temporis oblatum, apostolicos etiam canones adnexos habuisse, abunde constat.

etiamsi commendatitias 22 litteras habeant, de pietate debere examinari : et si recte de fide sentiant, ad communionem admitti ; sin secus, ut suspectos recusari : alimentis autem non oportere eos frustrari definitum est. Et hæc quidem præsens canon. Ex aliis autem canonibus disces, quod licet quidam commendatitias litteras afferant, et de fide recte sentiant, dimissorias nihilominus litteras suorum episcoporum ostendere debent, alioqui sacris operari non permittentur : per commendatitias enim litteras eos esse sacratos probatur : licere autem iis in aliena terra sacra peragere, non ex iis, sed ex dimissoriis litteris ostenditur. Et ideo, ut est consentaneum, præsens canon solius communionis meminit, non autem et ministerii, utpote quod ii qui litteras tantum commendatitias habeant, in externa Ecclesia versari non prohibeantur.

ZONAR. Sacris initiatos in una diœcesi ministros, discedentes in aliam, canon sine commendatitiis prohibet excipi. Quod si commendatitias attulerint, ne tum quidem sine probatione admittere permittit : sed examinare jubet, an sint orthodoxi, (nam qui commendatitiam dedit epistolam, forte nesciit, quod errarent in fide) et si tales sint eos admittere, iisque communicare. Quod si dubii, circa recta fidei dogmata videantur, una cum talibus convictum vitari jubet : attamen iis necessaria benigne suppeditare, et sic missos facere. Eos enim ad vitam necessariis indigentes negligere, et sic dimittere, inhumanum judicatum fuit ab apostolis, avaritiamque simul arguens eorum, qui eos non receperunt.

ARIST. *Sacerdos peregrinus sine litteris commendatitiis non recipitur. Et profectus examinatur, et ab æquis judicibus admittitur : sin minus, datis ei ad viam necessariis, dimittitur.*

Sine litteris commendatitiis non oportet quempiam peregrinum, sacerdotem excipere. Si commendatitiæ autem litteræ afferentur, et sic tamen eum examinari oportet. Et si religiosus indubitate invenitur, recipiatur ille. Si ambigitur autem an sit necne, suppeditentur ei quæ ad expensum sunt necessaria, et dimittatur.

A ὁ κανὼν ἀνακρίνεσθαι τούτους περὶ εὐσεβείας, καὶ συστατικὸν ἔχοντας· καὶ ἢ προσδέχεσθαι εἰς κοινωνίαν ὀρθοδόξους ὄντας, ἢ παραιτεῖσθαι ὡς ἀμφιβόλους· τροφῆς δὲ αὐτοὺς μὴ ἀποστερεῖν ὥρισται. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ταῦτα. Ἐξ ἑτέρων δὲ κανόνων μαθήσῃ ὅτι, κἂν συστατικά τινες ἐπιφέρωνται, καὶ οὐδὲ περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἀμφίβολοι ὦσιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀπολυτικὰς γραφὰς τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ἐμφανίζειν ὀφείλουσιν, εἰ δὲ μή, οὐ παραχωρηθήσονται ἱερουργεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἱερωθῆναι αὐτοὺς διὰ τῶν συστατικῶν γραφῶν ἐλέγχεται· τὸ δὲ ἐκχωρηθῆναι ἐπὶ ξένης ἱερουργεῖν οὐκ ἀπὸ τούτων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπολυτικῶν γραμμάτων παρίσταται. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ ὁ παρὼν κανὼν κοινωνίας μόνης ἐμνήσθη, οὐ μὴν καὶ λειτουργίας,
B ὡς τῶν προκομιζόντων συστατικὰς μόνας γραφὰς ἐκκλησιάζειν ἐπὶ ξένης μὴ κωλυομένων.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἑτέρᾳ χώρᾳ ἀπιόντας ἑτέρωθεν ἱερωμένους ἀπαγορεύει ὁ κανὼν χωρὶς συστατικῶν δέχεσθαι. Εἰ δὲ καὶ συστατικὰ ἐπιφέροιντο, οὐδὲ τότε ἀβασανίστους προσίεσθαι συγχωρεῖ· ἀλλ' ἀνακρίνειν εἰ ὀρθόδοξοι εἶεν· ἴσως γὰρ ἠγνόησεν ὁ δοὺς τὴν συστατικὴν ἐπιστολὴν ὅτι σφάλλονται πρὸς τὴν πίστιν. Καὶ τοιούτους ὄντας προσδέχεσθαι, καὶ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς. Εἰ δ' ἀμφίβολοι περὶ τὰ ὀρθὰ δόξουσι δόγματα, τὴν μετ' αὐτῶν συνδιαγωγὴν παραιτεῖσθαι διακελεύεται. Χορηγεῖν δὲ τὰ πρὸς χρείαν αὐτοῖς, καὶ οὕτως ἐκπέμπειν. Τὸ γὰρ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐπιδεεῖς ὄντας αὐτοὺς
C παροραν, καὶ οὕτως ἀπολύειν, ἀφιλάνθρωπον ἐκρίθη τοῖς ἀποστόλοις, καὶ ἅμα φειδωλίαν κατηγοροῦν τῶν μὴ προσδεξαμένων αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. *Ξένος ἱερεὺς* (51) *δίχα συστατικῶν οὐ προσδέχεται· καὶ ἐλθὼν ἐπανακρίνεται, καὶ τῶν ὀρθοτόμων προσίεται. Εἰ δ' οὔ, τὰ πρὸς χρείαν ἐφοδιαζόμενος ἀποπέμπεται.*

Ἄνευ συστατικῶν οὐ δεῖ ξένων ἱερέα προσδέχεσθαι· εἰ δὲ καὶ συστατικὰ ἐπιφέρεται, δέον αὐτὸν καὶ οὕτως ἐπανακρίνεσθαι· καὶ εἰ μὲν εὐσεβὴς ἀναμφιβόλως εὑρεθῇ, προσίεσθαι τοῦτον· εἰ δ' ἀμφιβάλλεται, τὰ πρὸς διοίκησιν ἐπιχορηγεῖσθαι αὐτῷ καὶ ἀποπέμπεσθαι,

CANON XXXIV,

Episcopos uniuscujusque gentis nosse oportet eum qui in eis est primus, et existimare eum ut caput :

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον (52), *καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν*

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Ξένος ἱερεύς*. In Aristeni epitome canonum à Justello edita, hic ita legitur : Ξένος ἱερεὺς δίχα συστατικῶν οὐ προσδέχεται, καὶ ἔχων ἐπανακρίνεται, καὶ εἰ τοὺς ὀρθοτομοῦντας προσίεται, εἰ δ' οὖν ἀφοριζόμενος ἀποπέμπεται. Hic pro nostro ἐλθών, legitur et quidem rectius, ἔχων, viz. συστατικά. Et ubi in nostro codice legitur τῶν ὀρθοτόμων, et in Simeonis Logothetæ epitome τῶν ὀρθοτόμων προσίεται, hic habetur καὶ τοὺς ὀρθοτομοῦντας προσίεται, *Si eos qui recte sentiunt, admittit* ; ut transfert Justellus. At nostra lectio præferenda est, καὶ τῶν ὀρθοτόμων προσίεται, quæ melius fortasse transferatur, *Et si sit ex orthodoxis, admittitur*. Cæterum pro εἰ δ' οὔ, Justellus pessime legit, εἰ δ' οὖν tam hic, quam in Logothetæ epitome : nec melius ἀφοριζόμενος, pro ἐφοδιαζόμενος, quomodo legit et logotheta, ubi tamen a Justello male vertitur, *Segregatur*, ac si ἀφοριζόμενος esset.

(52) *Τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον*. Insignis locus ad evincendam archiepiscoporum, metropolitarum et patriarcharum antiquitatem, et primitivarum ecclesiarum in provincias distributionem : quam ab ipsis etiam apostolis institutam esse, eruditissimus ille Petrus de Marca probat, *De Concord. sacerd. et Imp.* l. VI, c. 1. Et quidem ipsis quibus conditi sunt hi canones diebus, provinciarum metropoles, ac proinde singularum provinciarum metropolitanos, constitutos fuisse, ex Tertulliano colligimus, dicente, *Proxima est tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non*

ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης (53). Ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος (54) ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται (55) ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Πατὴρ διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ΒΑΛΣ. Τάξις συνέχει πάντα καὶ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίγεια. Ὅθεν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τιμᾶσθαι τοὺς χειροτονήσαντας ὑπὸ τῶν χειροτονηθέντων. Οὗτοι γάρ εἰσι πρῶτοι, καὶ κεφαλαὶ αὐτῶν. Διὸ καὶ ὡρίσθη κατὰ κοινὴν γνώμην τὰ ἐπέκεινα τῆς διοικήσεως τῶν ἀνηκόντων ἑκάστῃ παροικίᾳ, εἰς ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ἀποβλέποντα, καὶ περιττὰ λογιζόμενα, μὴ γίνεσθαι χωρὶς γνώμης τῶν πρώτων. Καὶ αὐτῷ δὲ τῷ πρώτῳ τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἄνευ γνώμης τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ, οὐκ ἐνεδόθη. Οὕτω γάρ φησιν ἡ κατὰ Θεὸν ὁμόνοια καὶ ἀγάπη συντηρηθήσεται μέσον αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἑρμηνεία τοῦ κανόνος τοιαύτη. Εἰπὲ δὲ χάριν τῶν περιττῶν ὅτι πολλαὶ πόλεις διὰ τὴν τῶν

et nihil facere quod sit magni momenti præter illius sententiam : illa autem sola facere unumquemque quæ ad suam parochiam pertinent, et pagos qui ei subsunt : sed nec ille absque omnium sententia aliquid agat. Sic enim erit concordia, et glorificabitur Deus per Dominum Jesum Christum, et Pater per Dominum in Spiritu sancto. Pater et Filius et Spiritus sanctus.

BALS. Ordo omnia continet et cœlestia et terrestria. Unde et præsens canon decernit eos qui ordinant, debere honorari ab eis qui sunt ordinati. Illi enim sunt primi et capita ipsorum ; et ideo communi sententia constitutum est, ut quæ ultra illa quæ ad uniuscujusque administrationem pertinent et ad ecclesiasticam constitutionem spectant, et magni momenti reputantur, non fiant absque sententia primorum. Atque ipsi etiam primo absque episcoporum suorum sententia non licet ejusmodi aliquid facere. Sic enim, inquit, quæ est ex Deo concordia et dilectio inter eos conservabitur. Et hæc quidem est canonis interpretatio. Quod autem ad illa quæ sunt magni momenti attinet, dic, verbi

Guill. Beveregii notæ.

longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere; habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Tertul. *De præscript.*, hær. c. 36. His enim verbis haud obscure indigitat, suis etiam temporibus Corinthum Achaiæ metropolim fuisse, Philippos et Thessalonicam in Macedonia, Ephesum Asiæ, et Romam Italiæ. Sic etiam Cyprianus Carthaginem alias sibi subjectas habuisse provincias docet, *sed quoniam latius*, inquit, *fusa est nostra provincia, habet etiam Numidiam et Mauritanias duas sibi cohærentes.* Cyprian. ep. 8 ad Cornel. de Polycarpo Hadrumetino. l. 45, p. 103. lib. IV *epist.* edit. Manut. Rationem, quare primo instituti sunt metropolitani, concilium Antiochenum reddit can. 9.

(53) *Ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης.* Vox γνώμη in hoc et similibus canonum antiquorum locis non nudum suffragium, sed auctoritatem cum suffragio conjunctam significat, ut observat etiam Petr. de Marca *De concord.* l. V. c. 7. Paraphrastes Arabicus : *Et nihil faciet ex propria voluntate; sed agnoscet jus præsidis qui ei præest a metropolitano aut patriarcha; et nihil faciet, nisi ex ipsius voluntate :* viz. nihil magni momenti, et quod ad suæ provinciæ administrationem non pertinet. Ut recte enim observat Scholiastes Harmenopuli in hunc canonem Περὶ δογματικῶν λέγει ζητήσεων, σφαλμάτων κοινῶν; καταστάσεως ἀρχιερέων, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Harmen. epit. can. sect. I, tit. 4. (Hæc autem ex Zonaræ interpretatione hujus canonis desumpta videntur.) Illustre hujus rei exemplum habemus in actione quarta concilii Chalcedonensis, ubi decem episcopi diœceseos Ægyptiacæ, cum patriarcha ipsorum Dioscorus Alexandrinus damnatus fuisset, a synodo invitati, ut Leonis papæ Romani epistolæ subscriberent, et Eutychem anathematizarent, responderunt per Hieracum sibi non fas esse aliquid tale facere, usque dum alius in locum Dioscori Alexandriæ patriarcha constitueretur, cujus sententiam se, ut sequantur, exspectare oportet. Ipsorum verba sunt : Περὶ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἁγιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου Ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἴσασι πάντες οἱ ἁγιώτατοι ἡμῶν Πατέρες, ὅτι ἐν ἅπασιν ἀναμένομεν τὴν γνώμην τοῦ παρ' ἡμῖν ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν ἀναμεῖναι τὴν τοῦ ἡμετέρου προέδρου γνώμην· αὐτῷ γὰρ ἐν ἅπασιν ἀκολουθήσομεν. Concil. Chalced. act. 4, p. 588, tom. VIII. Conc. edit. Par. 1644. Quod etiam ex antiqua consuetudine sibi incumbere paucis interjectis adducit, p. 591, ἵνα κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη τῇ γνώμῃ ἐκείνου ἐξακολουθήσωμεν. Verum antiqua hæc consuetudo præsenti proculdubio canone primo fundata est. Notandum præterea, judices et senatum indicta synodo protinus subjungere, Ægyptiacos episcopos dixisse : Ἔθος εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει, παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου μηδὲν τοιοῦτον ποιεῖν, ibid. p. 593. Hic enim Alexandrini archiepiscopi γνώμην ab episcopis exspectatam, etiam διατύπωσιν *definitionem* interpretantur : quæ etiam in hoc canone recta vocis istius notio videtur, ubi ad primatem refertur ; etiamsi omnium etiam episcoporum sententia γνώμη dicatur.

(54) *Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος.* Hanc canonis partem Cyprianus, episcopus Carthaginensis observavit. Nam de lapsis ad pœnitentiam componendis, ait, *Quæ res cum omnium nostrum consilium et sententiam spectet, præjudicare ego et solus mihi rem communem vindicare non audeo ; et ideo insteturinterim epistolis, quas ad vos proxime feceram, quarum exemplum collegis quoque multis jam misi, qui rescripserunt, placere sibi quod statuimus, nec ab eo recedendum esse, donec pace nobis a Domino reddita in unum convenire et singulorum causas examinare possimus.* Cyprian. epist. 19, ad clerum, de non danda lapsis pace ante pœnitentiam, lib. III, epist. edit. Manut.

(55) *Καὶ δοξασθήσεται*, Eodem modo, quo codex Bodleianus, hic impressus, etiam Joannes Antiochenus hæc verba usque ad finem canonis legit, nisi quod Ἰησοῦ Χριστοῦ omittat. Joan. Ant. collect. can. tit. 2. At in codicibus antehac editis et iis, qui a Gentiano Herveto versi sunt, ita legebantur, Καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Dionysius Exiguus. *Et glorificatur Deus per Christum in Spiritu sancto.* Ultima ergo verba ὁ πατὴρ etc. non legit. At in Arabica paraphrasi, ab οὕτω γὰρ inclusive, usque ad canonis finem omnia omittuntur.

gratia, quod multæ civitates propter gentium incursionem absque episcopis manentes, œconomica ratione aliis episcopis **23** attribuuntur. Si ergo primus sub quo hæ sunt, sine sententia eorum qui sunt ministerii adjutores, hanc attributionem fecerit, reprehendetur. Ejusmodi sunt res magni momenti, et de iis definit canon. Non posse autem primum quidquam facere sine sententia episcoporum suorum, ne dixeris esse intelligenda de omnibus quæ ab ille facienda sunt, sed de iis tantum quæ sunt magni momenti. Si enim hoc dixeris, is qui ordinat, ei qui ordinatur, suberit, cum is quidem omnino prohibeatur absque sententia eorum qui ei subsunt, aliquid agere : illi vero primi præsentia ad ea tantum quæ sunt magni momenti opus habeant, quod est absurdum.

ZONAR. Quemadmodum corpora, dum caput sanam vim suam minime conservat, male moventur aut omnino sunt inutilia : sic etiam corpus Ecclesiæ, si non, qui ei præest, et ordine certo munus implet capitis, in suo conservetur honore, intemperanter et incondite commovebitur. Propterea, præsens canon primos cujusque provinciæ episcopos, metropolitanos videlicet archiepiscopos, aliorum per eam provinciam episcoporum caput existimari jubet; ac sine illis agere nihil, quod Ecclesiæ statum communem respiciat : cujusmodi sunt, dogmaticæ quæstiones, super erratis communibus dispositiones, pontificum constitutiones, et quæ sunt ejusmodi. De istis autem ad eum convenientes consultare, et quod omnibus optimum videatur determinare : unumquemque vero, prout ipsi visum fuerit, ecclesiæ propriæ, subditorumque sibi locorum peculiariter administrationem gerere. Sed ne primo quidem episcopo concedit, ut honore abutens hunc mutet in dominium, et uni sibi potestatem arroget : modoque dictorum, vel similium quid agat sine communi suorum consacerdotum sententia. Vult enim pontifices consentire, charitatisque vinculo colligari : et exemplum esse Clero sibi subjecto, populoque, dilectionis, et concordiæ. Ut sic Deus glorificetur secundum evangelicam doctrinam dicentem : *Luceat lux vestra coram hominibus, ut opera vestra bona videant, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est* [a]. Glorificabitur vero Deus per Dominum, cum suum nomen ille manifestat hominibus, legeque lata præcipit charitatem. Sed, et glorificabitur in sancto Spiritu : Nam per hunc apostoli sapienter edocti fuerunt, et gentes docuerunt.

ARIST. *Absque primate suo nihil agunt episcopi, nisi quisque ea quæ sunt suæ parœciæ. Sed nec primas aliquid agit sine illis, propter debitam concordiam.*

Nec episcopi nec metropolitæ sine sententia primatis sui debent aliquid magni momenti facere, ut episcopos eligere, in nova dogmata quærere, vel alienationes ecclesiasticorum ullorum facere, sed

A ἐθνῶν ἐπιδρομὴν ἀνεπισκόπευτοι μένουσαι, κατὰ λόγον οἰκονομίας ἐπισκόποις ἑτέροις προσανατίθενται. Εἰ γοῦν ὁ πρῶτος ὑφ' ὃν αὗται τελοῦσι, δίχα γνώμης τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ τὴν ἀνάθεσιν τούτων ποιήσει, αἰτιαθήσεται. Τοιαῦτά εἰσι τὰ περιττὰ, καὶ περὶ τούτων ὁ κανὼν διορίζεται. Τὸ δὲ μὴ πράττειν τι τὸν πρῶτον ἄνευ τῆς γνώμης τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ μὴ εἴπῃς νοεῖσθαι εἰς ἅπαντα τὰ παρὰ τούτου γίνεσθαι μέλλοντα, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ περιττά. Εἰ γὰρ τοῦτο εἴπῃς, ὑποβιβασθήσεται ὁ χειροτονῶν τοῦ χειροτονουμένου· ὡς τούτου μὲν κωλυθέντος παντάπασι ποιεῖν τι δίχα γνώμης τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἐκείνων δὲ δεομένων τῆς τοῦ πρώτου παρουσίας εἰς μόνα τὰ περιττὰ, ὅπερ ἄτοπον.

B ΖΩΝΑΡ. Ὥσπερ τὰ σώματα, μὴ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ὑγιᾶ σωζούσης τῆς κεφαλῆς, πλημμελῶς κινοῦνται, ἢ καὶ ἄχρηστά εἰσι παντελῶς· οὕτω καὶ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὁ πρωτεύων τούτου, καὶ τάξιν πληρῶν κεφαλῆς ἐπὶ τῆς οἰκείας διατηροῖτο τιμῆς, ἀτάκτως καὶ πλημμελῶς κινηθήσεται. Διὰ ταῦτο ὁ παρὼν κανὼν τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας πρώτους ἐπισκόπους, τοὺς τῶν μητροπόλεων δηλονότι ἀρχιερεῖς, κεφαλὴν ἡγεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, κελεύει, καὶ χωρὶς ἐκείνων μηδὲν ποιεῖν, ὃ εἰς κοινὴν ἀφορᾷ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, οἷον ζητήσεις δογματικὰς, οἰκονομίας περὶ σφαλμάτων κοινῶν, καταστάσεις ἀρχιερέων, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐκείνῳ συνιόντας συνδιασκέπτεσθαι, καὶ τὸ πᾶσιν C ἄριστον δόξαν ψηφίζεσθαι· ἕκαστον δὲ τὰς τῆς ἰδίας ἐκκλησίας διοικήσεις, καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐταῖς χωρῶν πράττειν ἰδιαζόντως καθ' ἑαυτούς. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τῷ πρώτῳ ἐπισκόπῳ παραχωρεῖ τῇ τιμῇ καταχρώμενον εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ ἐναυθεντεῖν, καὶ χωρὶς γνώμης κοινῆς τῶν οἰκείων συλλειτουργῶν ποιεῖν τι τῶν εἰρημένων, ἢ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς. Βούλεται γὰρ ὁμονοεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ συνδεδέσθαι τῷ τῆς ἀγάπης δεσμῷ, καὶ ὑπόδειγμα πρὸς ἀγάπην τε καὶ ὁμόνοιαν τοῖς ὑπ' αὐτοὺς εἶναι κλήροις τε καὶ τοῖς πλήθεσιν. Ἵν' οὕτως δοξάζηται ὁ Θεὸς, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν τὴν λέγουσαν· *Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ* D *ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*. Δοξασθήσεται δὲ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Κυρίου ὡς ἐκείνου τὸ ὄνομα αὐτοῦ φανερώσαντος τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὴν ἀγάπην νομοθετήσαντος. Ἐν ἁγίῳ δὲ δοξασθήσεται Πνεύματι· διὰ τούτου γὰρ οἱ ἀπόστολοι ἐσοφίσθησαν, καὶ τὰ ἔθνη ἐδίδαξαν.

ΑΡΙΣΤ. *Δίχα τοῦ πρώτου αὐτῶν ποιοῦσιν οὐδὲν οἱ ἐπίσκοποι εἰ μὴ τὰ τῆς παροικίας αὐτοῦ ἕκαστος. Καὶ ὁ πρῶτος ἄτερ ἐκείνων οὐδὲν διὰ τὴν ὀφειλομένην ὁμόνοιαν.*

Οὔτε οἱ ἐπίσκοποι οὔτε οἱ μητροπολῖται παρὰ γνώμην τοῦ αὐτῶν πρώτου ὀφείλουσί τι περιττὸν πράττειν, οἷον ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι, περὶ δογμάτων νέων ζητεῖν, ἢ ἐκποιήσεις ἐκκλησιαστικῶν

[a] Matth. v, 16.

τινων ποιεῖσθαι, εἰ μὴ τὰ ἐπιβάλλοντα τῇ ἑκάστου παροικίᾳ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτοῦ χώραις. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ πρῶτος ἄνευ γνώμης αὐτῶν δύναταί τι τοιοῦτον ποιεῖν. Οὕτω δὲ ὁ τῆς ὁμονοίας ὅρος τηρηθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾷν (56) *ἔξω τῶν αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας· εἰ δὲ ἐλεγχθείη τοῦτο πεποιηκὼς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ οὓς ἐχειροτόνησεν.*

ΒΑΛΣ. Παρ' ἐνορίαν χειροτονεῖν κεκωλυμένον ἐστί· καὶ τὸν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου καθαιρεῖ ὁ κανὼν σὺν τῷ χειροτονουμένῳ. Τοῦτο δὲ ἔσται καὶ εἰς τοὺς πρώτους λειτουργήσαντας εἰς ἐνορίαν ἐπισκόπων αὐτῶν παρὰ γνώμην τούτων. Καὶ ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ιγ' καὶ κβ' καὶ τῆς β' συνόδου κανόνα β'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ χειροτονιῶν, καὶ λοιπῶν ἱεροπραξιῶν τῶν ἐντὸς τοῦ βήματος. Εἰ δέ τις παρ' ἐνορίαν σημειώθήσεται, ἢ ἕτερόν τι διαπράξεται μὴ ὂν ἀπὸ τῶν ἐντὸς τοῦ βήματος, ἄλλως πως κατὰ τὸ δοκοῦν τῇ συνόδῳ, κολάζεσθαι τοῦτον λέγουσί τινες. Ζήτει καὶ τὸν ις' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν πρὸς τὴν συντήρησιν τῆς ὁμονοίας, καὶ τῆς εὐταξίας ἐκτέθειται· καὶ οὐδένα παραχωρεῖ εἰς ἑτέρου ἐνορίαν ἀπιόντα χειροτονεῖν ἄνευ γνώμης καὶ παραχωρήσεως τοῦ τῆς χώρας ἐκείνης ἀρχιερέως. Οὐδὲ γὰρ αὐτῷ τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας ἔξεστιν εἰς ἐνορίαν τινὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων ἀπιέναι, καὶ τελεῖν ἀρχιερατικόν τι προνόμιον. Καθαιρεῖσθαι γὰρ προστάττει τὸν οὕτω χειροτονήσαντα καὶ αὐτὸν τὸν κεχειροτονημένον. Καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος τοῦτο οὕτως διετάξατο ἐν ιγ' κανόνι καὶ ἐν κβ', καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν δευτέρῳ κανόνι.

ΑΡΙΣΤ. *Μὴ χειροτονεῖν ὑπερόρια· ὁ δὲ παρὰ γνώμην τῶν ἐγχωρίων ἐπιτελῶν μετὰ τοῦ τελουμένου* (57) *ἀτέλεστος.*

A tantum ea quæ spectant ad cujusque parœciam, et ad loca sibi subjecta. Sed nec primus absque eorum sententia potest aliquid ejusmodi facere. Sic enim concordiæ terminus conservabitur.

24 CANON XXXV.

Episcopus ne audeat extra suos fines facere ordinationes in urbibus et pagis sibi non subjectis: sin autem hoc fecisse convictus fuerit, præter eorum sententiam qui tenent urbes illas vel pagos, deponatur et ipse, et ii quos ordinavit.

BALS. Extra diœcesim prohibitum est ordinare: et eum qui ejusmodi quidquam fecerit, præter voluntatem episcopi illius regionis, canon deponit una cum eo qui ordinatur. B Hoc autem fiet etiam in primates, qui in suorum episcoporum diœcesi celebraverint præter eorum sententiam. Lege etiam Antioch. syn. can. 13 et 22 et 2 syn., can. 2. Et hæc quidem de ordinationibus, reliquisque sacris actibus, qui intra sacrarium fiunt. Si quis autem extra diœcesim characterem dederit, vel aliquid aliud fecerit quod non sit ex iis quæ sint intra sacrum tribunal, aliquo alio modo prout synodo videbitur, eum puniendum dicunt nonnulli. Quære etiam 16 canon sanctorum apostolorum.

ZONAR. Et hic etiam canon positus est ad unionis ordinisque boni conservationem. Et nullum permittit ad alterius diœcesim abeuntem creare sacrorum ministros absque sententia et permis-
C sione pontificis illius regionis. Sed nec ipsi totius provinciæ metropolitæ licet ad alicujus eorum, qui sub se sunt, episcoporum fines proficisci, prælerque legem quid agere, quod ad pontificis munus pertineat. Deponi namque mandat et eum, qui sic ordinavit, simul et ordinatum. Synodus etiam Antiochensis hoc ita constituit in 13 et in 22 canone, similiter et œcumenica secunda synodus in canone 2.

ARIST. *Extra proprios terminos non est ordinandum. Qui autem præter sententiam eorum qui ibidem degunt, sacros ordines ullibi peragit, ipse pro non ordinato habeatur simul cum eo qui ab ipso ordinatur.*

Guill. Beveregii notæ.

(56) *Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾷν.* Cum episcopus Antiochenus in insula Cypro ordinationes facere et auctoritatem exercere conaretur, Rheginus Constantiensis reliquorum insulæ episcoporum nomine libellum tertiæ œcumenicæ synodo, tunc temporis Ephesi celebratæ, obtulit, quo episcopum Antiochenum hoc *contra apostolicos canones et definitiones sanctissimæ Nicænæ synodi* tentasse asseruit. Synodus, re perpensa, decretum edidit, quo episcopum Antiochenum in dicta insula ordinationes peragere vetuit; idque ne Patrum canones transiliantur. Incipit hoc decretum his verbis; Πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (al. Πατέρων) καινοτομούμενον καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἁπτόμενον, προσήγγειλεν ὁ θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥηγῖνος; concil. Ephes. act. sept. tom. V, conc. p. 782, edit. Paris. 1644. Ubi per ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, præsens inter D alios haud dubie canon indigitatur; etiamsi τῶν ἁγίων Πατέρων verior sit lectio, quam Ἀποστόλων. Enimvero *per leges Ecclesiasticas*, canones apostolici, per *Patrum canones*, Nicæni, quorum etiam ibidem fit mentio, intelligendi sunt. Porro Scholiastes Harmenopuli in hunc canonem hæc observat: Τὸ δὲ συνοδικὸν σημείωμα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ καὶ ὑπάτου χρηματίσαντος τῶν φιλοσόφων, τοῦ μὲν ἐπισκόπου ἐπὶ ῥητῷ καταψηφίζεται χρόνῳ, εἰ μήπου μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν παραίνεσιν πεισθῆναι οὐ βούλεται. Τὸν δὲ χειροτονηθέντα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐνορίᾳ ἱερατεύειν, ἐν ᾗ κεχειροτόνηται. Συγχωρεῖ δὲ τοῖς ἀρχιερεῦσι περὶ πίστεως πανταχοῦ διδάσκειν καὶ κατηχεῖν, καὶ βαπτίζειν τοὺς ὁθενδήποτε ὄντας, καὶ θείων αὐτοῖς μυστηρίων μεταδιδόναι. Harmen. epit. can. sect. 1, tit. 4. Totum hoc Michaelis σημείωμα exstat in Juris Gr. Rom, l. 5, p. 227, edit. Francof. 1596.

(57) *Μετὰ τοῦ τελουμένου.* Hæc verba in Aristeni

Non debet quispiam episcoporum extra proprios terminos quempiam ordinare : qui autem hoc fecerit præter sententiam episcopi qui loco præest, deponitur, et ipse et is qui ab eo ordinatur.

CANON XXXVI.

Si quis ordinatus episcopus non suscipiat ministerium et curam populi sibi commissam, sit segregatus donec eam susceperit : similiter et presbyter, et diaconus. Sin autem profectus non susceptus fuerit, non sua quidem voluntate, sed propter populi improbitatem, ipse maneat episcopus, clerus autem civitatis segregetur, quod ejusmodi insolentis populi correctores non fuerint.

BALS. Nonnulli χειροτονίαν hic pro electione acceperunt, dixeruntque se mirari quomodo nonnulli nunc temporis ad Ecclesias electi, recusant. Præstantissimus autem Zonoras canonem exponens accepit χειροτονίαν pro *manuum impositione*, et etiam pro *electione*. Ego vero recte habere animadverti, si χειροτονία hoc in loco accipiatur pro impositione manuum. Meminit enim presbyterorum et diaconorum, qui ex more qui olim servabatur, mittebantur in alias regiones, ut docerent populum. Diaconos autem ordinari quidem, id est characterem accepisse, didicimus : eligi autem non audivimus, sicut eliguntur episcopi, et olim etiam sacerdotes, ut dicit canon 14 syn. Laodicenæ. Decernit itaque præsens canon : Si quis episcopus, vel presbyter vel diaconus, ad docendum pertinentem manuum impositionem acceperit, et suum munus non impleat, segregetur, donec eo ire statuerit quo jussus est. Sin autem cum accessisset, non susceptus fuerit, propter improbitatem populi regionis, clerus 25 quidem, licet non fuerit auctor mali, segregabitur, ut qui insolentem populum non erudiat, Episcopus autem statum suum integrum habet. Nota ergo quomodo clerus punitur propter populi insolentiam. Et lege Ancyr. syn. can. 18, Antioch. can. 17 et 18 epistolam sancti Cyrilli ad Domnum : primæ et secundæ syn. quæ habita est in templo Sanctorum Apostolorum can. 16, septimæ synod. canon. 2, et Chalcedon. can. 29.

ZONAR. Parete iis, qui præsunt vobis, et subjecti estote [a], divinus ait Apostolus. Hoc etiam præsens canon instituit. Illum enim qui vocatur ad populi regimen non reluctari, sed munus hoc divinum, populique præsidentiam recipere mandat;

A Οὐχ ὀφείλει τις τῶν ἐπισκόπων ἔξωθεν τῶν ἰδίων ὅρων χειροτονεῖν τινα· ὁ δὲ τοῦτο ποιῶν παρὰ γνώμην τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου καθαιρεῖται καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθείς.

ΚΑΝΩΝ ΛϚʹ.

Εἴ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχοιτο τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν, ἕως ἂν καταδέξηται· ὡσαύτως καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος. Εἰ δὲ ἀπελθὼν, μὴ δεχθῇ οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μενέτω (58) ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κλῆρος τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιούτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδευταὶ οὐκ ἐγένοντο.

B ΒΑΛΣ. Τινὲς ὧδε τὴν χειροτονίαν ἀντὶ ψήφου ἐδέξαντο, καὶ εἶπον θαυμάζειν πῶς παραιτοῦνται σήμερον οἱ ψηφισθέντες εἰς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ὑπερφυὴς Ζωναρᾶς, ἑρμηνεύων τὸν κανόνα, ἐξελάβετο τὴν χειροτονίαν καὶ εἰς χειροθεσίαν καὶ εἰς ψῆφον. Ἐμοὶ δὲ ἐξ ὀρθοῦ κατενοήθη χειροτονίαν ἐνταῦθα εἰπεῖν τὸν κανόνα τὴν χειροθεσίαν. Μέμνηται γὰρ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀποστελλομένων, κατὰ τὸ πάλαι κρατοῦν, εἰς ἑτέρας χώρας χάριν τοῦ διδάσκειν τὸν λαόν. Διακόνους δὲ χειροτονεῖσθαι μὲν, τοῦτ' ἔστι, σφραγίζεσθαι, ἐμάθομεν· ψηφίζεσθαι δὲ οὐκ ἠκηκόειμεν, ὥσπερ ψηφίζονται οἱ ἐπίσκοποι, καὶ, κατὰ τὸ παλαιὸν, καὶ ἱερεῖς, καθὼς φησιν ὁ ιγʹ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου. Διορί- C ζεται γοῦν ὁ παρὼν κανών· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος χειροθεσίαν δέξηται διδασκαλικὴν καὶ οὐκ ἀποπληροῖ τὴν διακονίαν αὐτοῦ, ἀφοριζέσθω μέχρις ἂν καταδέξηται ἀπελθεῖν ἔνθα ὡρίσθη. Εἰ δὲ καὶ ἀπελθὼν μὴ παραδεχθῇ ἀπὸ μοχθηρίας τοῦ κατὰ χώραν λαοῦ, ὁ κλῆρος μὲν, καὶ μὴ γενόμενος αἴτιος τοῦ κακοῦ, ἀφορισθήσεται, ὡς μὴ παιδεύων τὸν ἄτακτον λαόν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἕξει τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν. Σημείωσαι οὖν πῶς τιμωρεῖται ὁ κλῆρος διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν τῶν κοινολαϊτῶν. Καὶ ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ιηʹ, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα ιζʹ καὶ ιηʹ, τὴν πρὸς Δόμνον ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανόνα ιςʹ τῆς ζʹ, συνόδου D κανόνα βʹ, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα κθʹ.

ΖΩΝΑΡ. Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται. Τὸν γὰρ εἰς προστασίαν λαοῦ καλούμενον μὴ ἀντιτείνειν διακελεύεται, ἀλλὰ καταδέχεσθαι τὸ θεῖον λειτούργημα καὶ τὴν τοῦ

[a] I Thess. v, 12.

Guill. Beveregii notæ.

synopsi a Justello edita desiderantur. At in Simeonis Logothetæ epitome rectius leguntur, μετὰ τοῦ τελουμένου. Nec sine illis plenus canonis sensus exprimitur.

(58) *Αὐτὸς μενέτω*. Sic præter ms. Bodleianum Gentianus Hervetus, et ante eum Dionysius Exiguus legit; uterque enim vertit, *Ipse quidem maneat episcopus*. Quinetiam in Zonaræ scholiis locus hic ita explicatur, ὁ μὲν ἐπίσκοπος μενεῖ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας, ut ipse eodem modo legisse videatur. Verum in impressis legitur, αὐτὸς μὲν ἔστω ἐπίσκοπος. Joannes Antiochenus, αὐτὸς μὲν ὅπερ ἐχειροτονήθη ἔστω ἐπίσκοπος. Joan. Ant. coll. can. tit. 10.

λαοῦ προστασίαν, ἢ ἀντιλέγοντα καὶ μὴ ἀπιόντα, ἀφωρισμένον εἶναι· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων. Εἰ δὲ ὁ μὲν ἐπίσκοπος ἀπῆλθεν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, ὁ δὲ τῆς παροικίας ἐκείνης λαὸς οὐκ ἐδέξατο αὐτὸν δι' οἰκείαν ἀνυποταξίαν καὶ ἀναίδειαν, ἀλλ' οὐδὲ διά τινα αἰτίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐπίψογον, ὁ μὲν ἐπίσκοπος μενεῖ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας, τῆς ἀξίας δηλαδὴ. ὁ δὲ κλῆρος τῆς παροικίας ἐκείνης ἀφορισθήσεται, ὅτι τὸν ἀνυπότακτον λαὸν ἐκεῖνον οὐκ ἐπαίδευσεν. Ὅρα τοίνυν οἵους ὁ κανὼν βούλεται εἶναι τοὺς κληρικοὺς, οὐ πεπαιδευμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ διδακτικοὺς, καὶ ἄλλους δυναμένους παιδεύειν, καὶ σωφρονίζειν. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ιζ' καὶ ιη', καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιη'.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ νεοπρόβλητος, εἰ δυσανακτεῖ* (59) *πρὸς τὸ ἐγχείρημα, ἀφορίζεται μέχρις ἂν καταδέξηται· εἰ δὲ παρὰ τοῦ λαοῦ μὴ δεχθείη, ὁ κλῆρος ἀφορίζεται, ὅτι μὴ τὸν ὄχλον πεπαίδευκεν· ὁ δέ ἐστιν ἐπίσκοπος.*

Ὁ νεωστὶ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, εἰ οὐ πείθεται ἀναδέξασθαι τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ φροντίδα τοῦ λαοῦ, ἀφωρισμένος ἔστω, ἕως ἂν καταδέξηται. Εἰ δὲ ἀπελθὼν παρὰ τοῦ λαοῦ οὐ δεχθῇ οὐ διὰ πταῖσμα οἰκεῖον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνων μοχθηρίαν, μενέτω μὲν ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κλῆρος ἀφορίζεται, ὡς μὴ παιδεύσας τὸν ἀνυπότακτον λαόν.

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

Δεύτερον τοῦ ἔτους (60) *σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλως τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἅπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς* (61), *δεύτερον δὲ Ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ* (62).

A contradicentem vero et non abeuntem excommunicatum esse, de presbyteris etiam atque diaconis eadem. Si vero se contulerit episcopus in eam civitatem, quæ sorte sibi contigit, illius autem parœciæ populus eum non excepit, non ob aliquam episcopi vituperabilem causam, sed propter ipsius populi, qui subjici non vult, inobedientiam, et impudentiam : in proprio quidem manebit episcopus honore, dignitate videlicet : illius vero parœciæ clerus ab Ecclesiæ communione segregabitur, quod inobsequentem illum populum non docuerit. Ipse videas igitur, quales canon vult esse clericos : non solum doctos, verumetiam aptos natos ad docendum, qui possint, alios docere, modestosque reddere. Lege synodi Antiochenæ canonem 17 et 18, B et Ancyranæ 18.

ARIST. *Qui recens designatur, si gravetur munus ei demandatum, segregatur donec susceperit : si autem a populo non receptus fuerit, segregatur clerus quod plebem non docuit. Hic autem manet episcopus.*

Episcopus recenter ordinatus, si non persuadeatur suscipere curam populi sibi commissam, segregetur donec susceperit. Si abiens autem, a populo non receptus fuerit, non propter suum delictum, sed propter istorum improbitatem, ipse quidem manet episcopus, clerus autem segregatur, utpote qui immorigerum populum non docuit.

CANON XXXVII.

C *Bis anno fiat episcoporum synodus, et inter se examinent decreta religionis, et incidentes ecclesiasticas controversias dirimant : semel quidem quarta hebdomade Pentecostes : iterum autem Hyperberetæi duodecimo.*

Guill. Beveregii notæ.

(59) *Δυσανακτεῖ*. In Henrici Stephani Thesauro, δυσανακτέω πρὸς τὴν θάλασσαν, ex Philarcho affertur, pro *A mari abhorreo*. Stephanus autem scribendum putat potius δυσαγανακτέω, vel δυσανεκτέω. Hoc autem in loco δυσανασχετεῖ potius legendum suspicor. Sic enim Justellus, tam in Aristeni quam Logothetæ epitome, legit; ut et pro καταδέξηται utrobique legit παραδέξηται.

(60) *Δεύτερον τοῦ ἔτους*. Concilia frequenter in Ecclesia quoque primitiva juxta hunc canonem celebrata fuisse ex Tertulliano patet dicente, *Aguntur præterea per Græcias illa certis in locis concilia ex universis Ecclesiis, per quæ et altiora quæque in commune tractantur, et ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur.* Tertull. *De jejun.* cap. 13. Iisdem etiam diebus plurima de paschate habita fuisse concilia testis est Eusebius, *Hist. Eccles.* l. v, c, 23, 24.

(61) *Τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς*. Hic sub Pentecostes nomine totum istud intervallum, quod a Paschatis die ad Festum Pentecostes intercedit, comprehenditur : quo sensu vox *Pentecoste* a Patribus sæpius usurpatur. Tertullianus, *Excerpe singulas solemnitates nationum et in ordinem exsere, Pentecosten implere non poterunt.* Tertull. *De idololatria* c. 14, in fine. Concilium Nicænum 1 : Καὶ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, can. 20. Hieronymus, *De Dominico, et per omnem Pentecosten.* Hieron. *Dialog. adv. Lucifer.* tom. II Oper. fol. 47 H. edit. Erasm. Sic Ambros. serm. 61, initio. Augustin. Epist. 119, adv. Jan. cap. 15, p. 575, tom. II. oper. Concil. Antioch. can. 20. Epiphanius. Ἔτι δὲ ἐν ταῖς ν' ἡμέραις, αἷς προεῖπον τῆς Πεντηκοστῆς. Epiphan. *Expos. fid.* Basilius τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδας. Basil. *De Spiritu sancto* cap. 27, circa medium. Quocirca quarta Pentecostes hebdomas, qua primum quotannis conventum haberi hic præcipitur, quartam D denotat septimanam post festum Paschatis; unde Josephus Ægyptius recte exponit, *quarta septimana post Pascha.* Et Zonaras in canonem τὴν τετάρτην ἑβδομάδα τὴν μετὰ τὸ Πάσχα.

(62) *Ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ*. Hyperberetæus unus est e mensibus, quibus Syromacedones et Asiani proprie sic dicti, usi sunt. Hic autem Octobri Juliano exacte respondet, ut colligimus non tantum ex Balsamonis et Zonaræ in hunc canonem scholiis, sed e Dionysio Exiguo hæc verba sic interpretante, *Secundo vero 12 die mensis Hyperberetæi, id est, juxta Romanos, quarto Idus Octobris*, sive Octobris duodecimo; ut idem sit initium Hyperberetæi in anno Asiano et Macedonico, quod Octobris in Juliano. Quod etiam ex Arabica paraphrasi probe constat, sic vertente, *Et præcipimus, ut primus conventus habeatur quarta septimana post Pascha, et secundus conventus duodecimo die Tishrin prioris.* Nam etiam Tishrin prior in anno Syriacorum Octobri Juliano coincidit. Quæ ut magis perspicua

BALS. Propter ecclesiasticas, quæ in regionibus incidunt quæstiones, necessarium visum est episcopos uniuscujusque provinciæ, cum ipsorum primate convenire, ut quæ sunt dubia solvantur. Et præsens quidem canon, et 21 Antioch. syn. et 5 Nicænæ, bis in anno jubent fieri episcoporum synodos : sexta vero synodus, et Nicæna secunda synodus semel in anno episcopos convenire decreverunt. Similiter et 20 et 21, cap. primi tit. 3, lib. Basilic. quæ est Justiniani Novella, dicit synodos debere fieri semel in anno; Hyperberetæus autem est mensis October. Quære et præsentis operis tit. 8, cap. 8.

ZONAR. Ob incidentes de dogmatis controversias, et alias ecclesiasticas causas, propter illos etiam, qui sunt ab episcopis excommunicationi subjecti, si suos excommunicatores accusent, a sacris apostolis judicatum est necessarium, ut uniuscujusque provinciæ convenirent episcopi simul, bis in anno : et invicem communicarent, quæ oborirentur controversias, illasque dirimerent. Istarum vero duarum synod. anniversariarum tempora, præsens **26** quidem canon, et Antiochensis synodi canon 21 quartam hebdomadem post Pascha defluiunt, et autumni tempus, hoc est, Octobrem, qui dicitur Hyperberetæus. Primæ vero Nicænæ synodi canon 5 unam fieri præcipit ante Quadragesimam, et reliquam circa tempus autumni. Quare visum in descriptione canonum pro Quinquagesima per oblivionem transcriptum fuisse, Quadragesimam. Sed ea causa, quam Nicænus canon adducit, neminem patitur hoc arbitrari, dicens : Una quidem ante Quadragesimam, ut omni sublata simultate, donum sancte offeratur Deo. De temporibus igitur sic dissentiunt. Duos attamen locales conventus unoquoque anno fieri constituunt. Œcumenica vero sexta synodus, et secunda Nicæna semel in anno episcopos congregari sanciunt, ob viæ tum molestias tum sumptus. Nunc autem harum synodorum magnus est ubique contemptus.

ΒΑΛΣ. Διὰ τὰ παρεμπίπτοντα κατὰ χώρας ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἀναγκαῖον ἐλογίσθη τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστης ἐνορίας συνέρχεσθαι τῷ πρώτῳ αὐτῶν, ἐφ' ᾧ λύεσθαι τὰ ἀμφίβολα. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν, καὶ ὁ κα' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ ὁ ε' τῆς ἐν Νικαίᾳ, δὶς τοῦ ἔτους λέγουσι γίνεσθαι τὰς συνόδους τῶν ἐπισκόπων· ἡ δὲ ς' σύνοδος καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐθέσπισαν συνέρχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους. Ὡσαύτως καὶ τὸ κ' καὶ τὸ κα' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, Νεαρὰ ὄντα Ἰουστινιάνειος ἅπαξ τοῦ ἔτους φασὶ τὰς συνόδους γίνεσθαι· Ὑπερβερεταῖος δὲ ὁ Ὀκτώβριός ἐστι μήν. Ζήτει καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλου η' κεφ. η'.

ΖΩΝΑΡ. Διὰ τὰς ἐμπιπτούσας περὶ δογμάτων ἀμφιβολίας καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἑτέρας αἰτίας καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀφορισμοῖς ὑποβαλλομένους, εἰ αἰτιῶνται τοὺς ἀφορίσαντες, ἀναγκαῖον ἐκρίθη τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπισκόπους συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ κοινοῦσθαι ἀλλήλοις τὰς γινομένας ἀμφιβολίας, καὶ λύειν ταύτας. Καιροὺς δὲ τῶν ἐτησίων συνόδων τούτων τῶν διττῶν ὁ παρὼν κανὼν καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κα' κανὼν τὴν τετάρτην ἑβδομάδα τὴν μετὰ τὸ Πάσχα ὁρίζουσι καὶ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρὸν, ἤγουν τὸν Ὀκτώβριον· οὗτος γὰρ ὁ Ὑπερβερεταῖος. Ὁ δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τῆς πρώτης πέμπτος κανὼν πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς τὴν μίαν γίνεσθαι διατάττεται· τὴν δὲ λοιπὴν περὶ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρόν. Ἔδοξεν οὖν ἂν ἐν ταῖς μεταγραφαῖς τῶν κανόνων ἀντὶ τῆς Πεντηκοστῆς κατὰ λήθην γραφῆναι Τεσσαρακοστήν. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐᾷ λογίσασθαί τινα ἡ αἰτία ἣν ἐπάγει ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κανὼν λέγων· Ἡ μὲν μία πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἵνα, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης, τὸ δῶρον καλῶς προσφέρηται τῷ Θεῷ. Περὶ μὲν οὖν τῶν καιρῶν οὕτω διαφέρονται. Δύο δὲ συνελεύσεις ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ διατυποῦσι γίνεσθαι τοπικάς. Ἡ δὲ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος, καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ συνέρχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους διατάττονται διά τε τὴν συντριβὴν καὶ τὰ τῆς ὁδοῦ ἀναλώματα. Νῦν δὲ πάντῃ τὸ τῶν συνόδων τούτων καταπεφρόνηται.

Guill. Beveregii notæ.

fiant, non abs re erit mensium Syriacorum et Macedonicorum seriem, post receptam anni Juliani formam, iis usitatam, hoc laterculo describere, ut primo intuitu videre liceat, quomodo cum Julianis mensibus concurrunt.

MENSES

Juliani	*Macedonici*	*Syriaci*
Januarius.	Αὐδυναῖος.	Canun posterior.
Februarius.	Περίτιος.	Shebat.
Martius.	Δύστρος.	Adar.
Aprilis.	Ξάνθικος.	Nisau.
Maius.	Ἀρτεμίσιος.	Aiyar.
Junius.	Δαίσιος.	Haziran.
Julius.	Πάνεμος.	Tamuz.
Augustus.	Λῷος.	Ab.
September.	Γορπιαῖος.	Elul.
October.	Ὑπερβερεταῖος.	Tishrin prior.
November.	Δῖος.	Tishrin posterior.
December.	Ἀπελλαῖος.	Canun prior.

In hoc laterculo mensium in anno Juliano consequentiam observavimus, quo fit ut in Syriacis canon posterior prius collocetur, quod Januario respondeat. At Syri initium anni a Tishrin priori deducunt, hoc est, ex Octobri Juliano. Et hæc quidem Syriaca mensium nomina anno Juliano accommodata, non ipsis solummodo Syris, sed et Alexandrinis aliisque usitata sunt, ut non tantum ex paraphrasi jam laudata, sed et Eutychio annalium Alexandrinorum conditore patet, qui sæpius iis utitur. In hoc porro laterculo videre est, ut Hyperberetæi et Tishrin prioris duodecimus, idem sit ac duodecimus Octobris in anno Juliano; nam omnes hi menses eodem die ineunt. De his annis et mensibus videsis institutionum nostrarum Chronolog. l. I, c. 12, 13; vide et notas in concil. Antioch. can. 12.

ΑΡΙΣΤ. Δὶς κατ' ἔτος οἱ ἐπίσκοποι συνίστωσαν διὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ δόγματα· πρῶτα μὲν τῇ τετάρτῃ τῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδος, τῇ δὲ Ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ τὸ δεύτερον.

Οὗτος ὁ κανὼν συνεστάλη. Ὁ γὰρ ὄγδοος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου καὶ ὁ ἕκτος τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ διαγορεύουσι τὰς συνόδους τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων γίνεσθαι ἀναμεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός.

ΚΑΝΩΝ ΛΗ'.

Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος. Μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. Εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγείτω ὡς πένησιν, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεμπολείτω.

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπιστευθέντας τὴν τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν ἄτοπον ἐλογίσθη λογοπραγεῖσθαι χάριν τῶν πραγμάτων τῆς ἐπισκοπῆς, ἀλλ' ὡς ἐφορῶντος τοῦ Θεοῦ διοικείτωσαν, φησὶ, ταῦτα κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς. Ὡς τινος δὲ εἰπόντος ὡς, Εἰ δοθείη τοῦτο, ἀπεμπολήσει ὁ ἐπίσκοπος τὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διασκορπίσει αὐτὰ πρὸς τοὺς οἰκείους συγγενεῖς, ἐπάγει ὁ κανὼν μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν ἐπίσκοπον διδόναι ταῦτα κατὰ χάριν πρὸς τοὺς συγγενεῖς τούτου, ἢ πιπράσκειν. Ἐκ δὲ τῶν προσόδων τῆς Ἐκκλησίας ἀποφέρεσθαι τοῦτον τὰ χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐνδεέσιν οὖσι τὰ πρὸς ζωάρκειαν χορηγεῖν δέδοκται. Ἡ μέντοι ρκ' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, ἤτοι θέμα γ' τοῦ ιε' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ διοικηταῖς καὶ χαρτουλαρίοις τῶν ὁπουδήποτε ὄντων εὐαγῶν οἴκων, καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσί τε καὶ παισὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἢ κατὰ γένος, ἢ κατὰ γαμικὸν δίκαιον αὐτοῖς συναπτομένοις, μισθώσεις ἢ ἐμφυτεύσεις ἢ ἀγορασίας ἢ ὑποθήκας πραγμάτων ἀκινήτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων, ὑπεισιέναι ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου, καθὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων οὖσιν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ἀπαγορεύομεν. Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν ποῖαί εἰσιν αἱ ποιναὶ, ζήτει τὸ ε' θέμα τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου, τὰ αὐτὰ ἑξῆς, καὶ ἐπάγον οὕτως ῥητῶς· Γινωσκόντων αὐτῶν ὡς, εἰ τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρον ἔσται, καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν τε καὶ τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, οἷς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον συνάπτονται, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα λαμβάνουσι, μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν περιελθεῖν κελεύομεν. Συναγαγὼν οὖν εἰπὲ ὅτι ἐκ τοῦ κανόνος καὶ τῆς Νεαρᾶς οὐ μόνον κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐδὲ καθ' ἕτερον τρόπον ἔχει ἐπ' ἀδείας ἐπίσκοπος ἢ οἰκονόμος ἢ ἕτερος ἐκ τῶν ἀπηριθμημένων ἄνωθεν πρὸς συγγενεῖς οἰκείους μεταφέρειν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἢ τῶν εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους μὴ λογοποιεῖσθαι ἐπὶ τῇ διοικήσει τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ὁ κανὼν διορίζεται. Ἄτοπον γὰρ τοὺς τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν ἐμπεπιστευμένους διαπιστεῖσθαι ἐπὶ

A ARIST. *Bis singulis annis conveniant episcopi, propter negotia et dogmata: primo quidem quarta Pentecostes hebdomade, secundo vero Octobris duodecimo.*

Hic canon nunc contrahitur. Octavus enim canon sextæ synodi et sextus synodi Nicænæ secundæ, semel in anno synodos episcoporum in quaque provincia fieri præcipiunt, inter Pascha et mensem Octobrem.

CANON XXXVIII.

Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus curam gerat, et eas administret tanquam Deo intuente. Ne liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt largiri. Si autem sint pauperes, ut pauperibus suppeditet, sed non B *eorum prætextu vendat quæ sunt Ecclesiæ.*

BALS. Eos quibus a gratia sancti Spiritus credita est animarum administratio, absurdum visum est reddere rationem rerum episcopatus; sed tanquam intuente, inquit, Deo ea administrent, prout eis visum fuerit. Cum autem dicat quispiam, si hoc datum fuerit, vendet episcopus ea quæ sunt Ecclesiæ, et ea suis cognatis elargiendo dissipabit, subjungit canon, non licere episcopo ea ad gratiam dare suis cognatis, vel vendere. Ex reditibus autem Ecclesiæ posse eum quæ sunt utilia et necessaria auferre, et cognatis suis, si sint pauperes, quæ sunt ad vitam necessaria suppeditare visum est. C Justiniani autem Novella 120, seu thema tertium cap. 15 secundi tituli 5, libri Basilic. hæc dicit præcise: Œconomis autem, et administratoribus, et chartulariis sacrosanctorum domorum ubicunque sunt, et eorum parentibus, et filiis, et aliis vel genere vel affinitatis jure conjunctis, locationes, vel emphyteuses, vel emptiones, vel hypothecas rerum immobilium, quæ ad eas sacrosanctas domos pertinent, subire, vel per se vel per interpositam personam, sicut et iis qui sunt in imperiali civitate, eisdem pœnis prohibemus. Si vis autem scire quæ sunt pœnæ, quære 5 thema ejusdem tit. et libri, quod ea persequitur, et sic aperte infert: Scientibus ipsis quod si tale quid factum fuerit, hoc quoque erit irritum, et omnes eorum facul- D tates, et eorum qui accipiunt, et œconomorum, et chartulariorum, et administratorum, quibus dicto modo conjunguntur, ad sacrosanctam domum, ex qua rem accipiunt, post eorum mortem redire jubemus. Colligens ergo dic quod ex canone et ex Novella non solum ad gratiam, sed nec ullo alio modo licet episcopo, vel œconomo, vel ulli ex prius enumeratis in cognatos suos transferre ecclesiarum vel sacrosanctarum domorum immobilia.

27 ZONAR. Ab episcopis super ecclesiasticarum rerum administratione rationes exigi non debere, canon determinat. Absurdum namque est iis pecuniarum dispensationem non credere, quibus animarum

credita cura est. Cæterum, propter hanc ipsis concessam potestatem, subdit illud: Non posse quid eorum, quæ sunt Ecclesiæ, proprium sibi vindicare (Hoc enim verbum σφετερίζεσθαι significat) nec pauperum rebus abuti, tanquam propriis aut illas in gratiam largiri cognatis. Sin vero pauperes habeant consanguineos, his, velut indigentibus, necessaria suppeditare permittuntur, Atqui erogationis causa in pauperes, res ecclesiæ vendere prohibentur. Quia, quæ Deo sunt seposita, non oportet alienare: sed ex reditibus distributiones facere.

A διοικήσει χρημάτων. Διὰ δὲ τὴν δεδομένην αὐτοῖς ἐξουσίαν ἐπάγει τὸ μὴ δύνασθαί τι τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξιδιοῦσθαι (τοῦτο γὰρ τὸ σφετερίζεσθαι) μηδὲ καταχρᾶσθαι τοῖς πτωχικοῖς ὡς ἰδίοις, ἢ συγγενέσι ταῦτα πρὸς χάριν διδόναι. Εἰ δὲ πενομένους ἔχοιεν συγγενεῖς, ἐπιτρέπονται καὶ τούτοις, ὡς ἐνδεέσι, τὰ ἀναγκαῖα παρέχειν. Χάριν δὲ τῆς πρὸς τοὺς πενομένους μεταδόσεως τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πιπράσκειν κωλύονται. Τὰ γὰρ τῷ Θεῷ ἀφορισθέντα ἐκποιεῖσθαι οὐ χρή, ἐκ δὲ τῶν προσόδων τὰς διαδόσεις ποιεῖν.

ARIST. *Episcopus cum potestate res Ecclesiæ administret, nihil ex iis consanguineo suo nisi ut pauperi largiens.*

ΑΡΙΣΤ. *Διοικείτω μετὰ κυρείας τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐπίσκοπος πράγματα, μή τι τούτων συγγενεῖ εἰ μὴ ὡς πένητι χαριζόμενος.*

Non debet episcopus examinari de rerum ecclesiasticarum administratione, licet enim ei cum potestate eas administrare, et consanguineis suis indigentibus necessaria suppeditare.

B Οὐχ ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος ἀνακρίνεσθαι ἐπὶ τῇ διοικήσει τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων· ἔξεστι γὰρ αὐτῷ μετὰ ἐξουσίας ταῦτα διοικεῖν, τοῖς μέντοι γε συγγενέσιν αὐτοῦ πενομένοις μεταδιδόναι τῶν ἀναγκαίων.

CANON XXXIX.

Presbyteri et diaconi sine sententia episcopi nihil perficiant, ipse enim est cujus fidei populus Domini est creditus, et a quo pro animabus eorum ratio exigetur.

ΚΑΝΩΝ ΛΘ'.

Οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν (63). *Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος.*

BALS. Non oportere presbyteros et diaconos sine sententia episcopi quidquam agere, ne dixeris esse universale, sed dixeris non licere eis aliquid facere, quod ad episcopum pertineat, absque ejus sententia, sicut locare immobilia ecclesiæ, reditus ejus importare, pœnas imponere, et alia ejusmodi. Administratio enim, inquit canon, rerum episcopalium, et animæ populi, episcopo creditæ sunt. Lege Nicænæ syn. secundæ canonem 12.

ΒΑΛΣ. Τὸ μηδὲν ἐπιτελεῖν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, μὴ εἴπῃς καθολικὸν εἶναι, ἀλλ' εἰπὲ μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τούτους ποιεῖν τὸ ὁτιοῦν ἀνῆκον τῷ ἐπισκόπῳ C χωρὶς γνώμης αὐτοῦ, οἷον τὸ ἐκδιδόναι ἀκίνητα τῆς ἐκκλησίας, τὸ εἰσοδιάζειν τὰ περὶ αὐτήν, τὸ ἐπιτιμᾶν, καὶ ἕτερα τοιαῦτα. Ἡ γὰρ διοίκησις, φησὶν ὁ κανών, τῶν ἐπισκοπικῶν πραγμάτων καὶ αἱ ψυχαὶ τοῦ λαοῦ τῷ ἐπισκόπῳ ἐπιστεύθησαν. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸν δεύτερον κανόνα ιβ'.

ZONAR. Presbyteris et diaconis, qui sub episcopis per singulas regiones dant operam sacris, a seipsis quid agere non est concessum. Veluti punire et segregare quos volunt, statimque vel segregationem laxare, vel minuere, vel intendere. Pontificia-ls enim sunt ista potestatis. Ac nisi indultum sit

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ὑπὸ τοὺς κατὰ χώραν τελοῦσιν ἐπισκόπους ἀφ' ἑαυτῶν τι πράττειν οὐκ ἐκκεχώρηται· οἷον ἐπιτιμᾶν, καὶ ἀφορίζειν οὓς βούλονται· καὶ ὁπηνίκα ἢ λύειν ἀφορισμόν, ἢ μειοῦν, ἢ ἐπιτείνειν. Ταῦτα γὰρ τῆς ἀρχιερατικῆς εἰσιν ἐξουσίας. Καὶ εἰ μὴ παρὰ τοῦ

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Μηδὲν ἐπιτελείτωσαν.* Eadem, quæ hoc canone constituuntur, Ignatius etiam docebat: "Ὥσπερ οὖν ὁ Κύριος ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβύτερος, μηδὲ διάκονος, μηδὲ λαϊκός, μηδέ τι φανέσθω εὔλογον παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, Ignat. epist. ad Magnes. p. 55, edit. Usser. Oxonii. Paulo tamen aliter apud Vossium hæc leguntur pag. 33. Quæ autem sine episcopi sententia non sunt peragenda, idem tradit, dicens μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Id. epist. ad Smyrnenses p. 117. Sic et Josephus Ægyptius hunc canonem παραφραστικῶς interpretatur, *Et nullus ex presbyteris et diaconis aliquid in Ecclesia faciet sine episcopi sententia.* Ignatius autem in dicta epistola ad Smyrnenses, nonnulla sigillatim recenset, quæ citra episcopi sententiam in Ecclesia non sunt peragenda: Οὐκ ἐξόν ἐστι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκεῖνῳ δοκῇ κατ' εὐαρέστησιν Θεοῦ, ἵνα ἀσφαλὲς D εἴη καὶ βέβαιον πᾶν ὃ ἂν πράσσητε. Hanc quidem disciplinam, quantum saltem ad baptismum, ab Ecclesia primitiva religiose observatam fuisse, locupletem habemus testem ipsum Tertullianum, dicentem, *Superest ad concludendam materiolam, de observatione quoque dandi et accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est episcopus: dehinc presbyteri et diaconi; non tamen sine episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.* Tertull. *De baptismo* cap. 17. Idem docuerunt B. Ambrosius *De sacrament.* l. III. c. 1. Et Hieronymus, *Sine episcopi jussione, neque presbyter, neque diaconus jus habeant baptizandi,* Hieron. *Dial. adv. Lucifer,* tom. II, oper., p. 47, 1. Denique Scholiastes Harmenopuli de Ecclesiasticis præcipue censuris hunc canonem interpretatur, ad μηδὲν ἐπιτελείτω in canone hæc observans, ἐπιτιμῶν δηλονότι, ἀφορίζων, ἢ λύων ἀφορισμόν, ἢ μειῶν, ἢ ἐπιτείνων. Harmenop. epit. can. sect. 2, tit. 3. Quæ ex Balsamonis et Zonaræ scholiis desumpta videntur.

ἐπισκόπου τὸ ἐνδόσιμον λάβοιεν, τοιοῦτόν τι ποιεῖν οὐκ ἐφεῖται αὐτοῖς. Περὶ τούτου ἀναγνωστέον κανόνα μγ´ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

ἈΡΙΣΤ. *Ἄτερ ἐπισκόπου ποιεῖ πρεσβύτερος οὐδὲν καὶ διάκονος· καὶ γὰρ οὗτος πεπίστευται τὸν λαόν.*

Οὐκ ἔξεστι πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ τὸν λαὸν ἀφορίζειν, ἢ αὔξειν ἢ μειοῦν ἐπιτίμια, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον ποιεῖν, ὡς τοῦ ἐπισκόπου τὸν λαὸν ἐμπεπιστευμένου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησομένου.

iis ab episcopo, tale quid facere non est eis permissum. Super hoc legere convenit canonem 43 synodi Carthaginensis.

ARIST. *Sine episcopo nihil faciat presbyter et diaconus; etenim huic creditus est populus.*

Non licet presbytero, vel diacono sine sententia proprii sui episcopi vel excommunicare, vel intendere vel minuere pœnas, vel aliquid tale facere, quia episcopo creditus est populus Dei, et ab eo animarum eorum exigetur ratio.

ΚΑΝΩΝ Μ´.

Ἔστω φανερὰ (64) *τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἴγε ἴδια ἔχει) καὶ φανερὰ τὰ Κυριακά· ἵν' ἐξουσίαν ἔχῃ τὰ ἴδια τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται καταλεῖψαι, καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἔσθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς ἢ οἰκέτας. Δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὸ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημίαν τινὰ ὑπομένειν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι.*

CANON XL.

Manifestæ sint episcopi res propriæ (siquidem res habet proprias) et manifestæ res Dominicæ. Ut sit in potestate morientis episcopi, propria, quibus vult, et ut vult, relinquere, et non rerum ecclesiasticarum occasione res episcopi intercidant, qui nonnunquam uxorem habet et liberos, vel cognatos vel famulos. Est enim justum apud Deum et homines, ut nec ecclesia damnum aliquod accipiat propter rerum episcopi ignorationem: nec episcopus, vel ejus cognati Ecclesiæ occasione proscribantur, vel in negotia litesque incidant qui ad eum attinent, et ejus mortem maledictis prosequantur.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, μηδὲν τοῦ δικαίου προτιμώμενοι, διωρίσαντο κεχωρισμένα εἶναι καὶ ἀνεπίκοινα τὰ ἰδικῶς τῷ ἐπισκόπῳ διαφέροντα· καὶ τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνήκοντα· ἐφ' ᾧ ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας τὸν ἐπίσκοπον τὰ οἰκεῖα οἰκονομεῖν κατὰ τὸ βουλητὸν αὐτῷ ἐν ζωῇ ἢ καὶ ἐν τελευταίαις διατυπώσεσι· καὶ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι προφάσει τῶν ἀναφανησομένων χρεῶν τοῦ ἐπισκόπου, μήτε τὸ ἐπιτελεύτιον τούτου βούλημα, ἢ καὶ τὸ ἐν ζωῇ, διαπίπτειν. Ὥστε παρίσταται ὡς, εἰ μὴ ὁ ἐπίσκοπος ποιήσει κατάδηλα τὰ οἰκεῖα πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι, ὡσαύτως καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν περιελθόντα αὐτῷ ἐξ εὐλόγου τρόπου, καὶ μὴ ὄντα ἐκκλησιαστικά, ἀνθέξεται πάντων τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος, καὶ τὸ μέρος ἅπαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἰκειωθήσεται αὐτά. Πάντως δὲ καὶ ἀναγκασθήσεται ὑπὲρ τῶν χρεῶν ἐκείνου ἀπολογεῖσθαι, εἰ μήπω ἀπογραφὴν ἔχθωνται τῆς τούτου περιουσίας. Τότε γὰρ γενήσεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅ τι ὁ νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ λε´, τίτλῳ ιγ´, κεφ. ριζ´. Ζήτει καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλον ι´, κεφ. ε´, καὶ κεφ. β´.

BALS. Divini Apostoli justo nihil præferentes, definierunt separata esse debere et non communia, ea quæ 28 sunt episcopi propria, et quæ pertinent ad ecclesiam; ut sit in episcopi potestate quæ sua sunt, pro suo arbitrio administrare, et in vita, et in ultima dispositione: et nec ecclesia damno afficiatur, prætextu debitorum episcopi, quæ emergent: nec ejus voluntas vel in vita, vel in morte intercidat. Quamobrem constituitur, ut nisi episcopus res quæ suæ erant, ante electionem declaraverit, similiter et quæ post electionem ad eum legitime devenerunt, nec sunt ecclesiasticæ, res omnes ejus apprehendat qui succedit episcopus, et universa pars ecclesiæ, et ea sibi attribuet. Omnino autem cogetur pro illius debitis respondere, nisi utique ejus facultatum inventarium ediderint. Tunc enim fiet, ut mihi videtur, quod dicit lex in libro XXXV, tit. 13, cap. 117. Quære et præsentis operis tit. 10, cap. 5 et cap. 2

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἔχοντας τῶν ἐπισκόπων ἰδίας περιουσίας, κελεύει ὁ κανὼν φανερὰς ταύτας ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐπικοινῶνται τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ἀλλ'

ZONAR. Episcopos habentes bona privata canon palam jubet hæc edere, ne misceantur ecclesiasticis, sed sint ea manifesta, et quæ ad eos pertine-

Guill. Beveregii notæ.

(64) *Ἔστω φανερά.* Ex eo quod hoc canone cautum sit, ne quæ propria sunt episcopi post ipsius mortem ullo modo intercidant, etiam nec sub rerum ecclesiasticarum obtentu, aperte satis laudari videtur idem canon a concil. Chalced. can. 22 dicente, *Non licere clericis post mortem proprii episcopi res, quæ ad ipsum pertinent, rapere*, καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. Etiamsi non tantum codex Bodleianus et Gentianus Hervetus, sed et ipse Balsamon, in scholiis ad dictum canonem, legat, καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται. In Græca tamen Balsamonis editione prior lectio retinetur, quam etiam veriorem esse ex antiquioribus interpretibus abunde constat. Nam Dionysius Exiguus vertit, *Sicut antiquis quoque est canonibus constitutum.* Et eo longe vetustior Latinus canonum translator a Justello editus, *Sicut et anterioribus canonibus cautum est*: quibus suffragatur et Joan. Antiochenus, collect. can. tit. 4.

bant ante episcopatum, et ea, quæ fortasse post episcopatum ipsis obvenerunt a cognatis, per hæreditatem, videlicet, aut legatum, vel alium similem modum. Sua siquidem propria possunt relinquere his, quibus volunt, orthodoxis tamen Christianis: quæ vero sunt ecclesiarum, debent administrare cum timore Dei, pauperibusque dare. Si enim quæ sunt ecclesiæ, et quæ sunt episcopi, confusa sint invicem, post ejus mortem forte ecclesia, vel hæredes episcopi molestias habebunt. Nam si casu debita quædam appareant episcopi, creditores ad horum satisfactionem trahent ecclesiæ bona. Sin e contrario, debita inveniantur ecclesiæ, trahentur eorum, quæ fuerunt illius, bonorum successores, ut hæc impleant: et non sufficientibus forte bonis episcopi, propriis illi multabuntur: atque sic episcopi memoria vel ab ipsis, vel a viris ecclesiasticis infamabitur.

ARIST. *Bona ecclesiæ, et bona episcopi sint manifesta, ut et episcopus testetur, et ecclesia indemnis maneat.*

Oportet episcopum eum deligitur ad episcopatum, inventarium dare bonorum suorum, et manifesta ea facere, ut et bonorum etiam ecclesiæ: ut propria sua et vivus et post mortem, ut sibi placeat, disponat, et ecclesia retineat quæ sua sunt.

CANON XLI.

Jubemus episcopum rerum ecclesiæ potestatem habere. Si enim pretiosæ hominum animæ sunt ei credendæ, multo magis sunt committendæ pecuniæ, ut in ejus sit facultate omnia administrare, et iis qui egent, per presbyteros et diaconos subministrare, cum Dei timore, et omni religione; etiam (si sit opus) in necessarium suum usum accipere, et fratrum qui hospitio excipiuntur, ita ut ipse nullo modo egeat. Lex enim Dei statuit, ut qui altari assident, ex altari alantur; quandoquidem nec miles unquam suo viatico adversus hostes progreditur.

A εἶεν φανερὰ τά τε αὐτοῖς διαφέροντα πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τὰ ἴσως περιερχόμενα αὐτοῖς μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἀπὸ συγγενῶν, κατὰ κληρονομίαν δηλαδὴ ἢ λεγάτον, ἢ ἕτερον ὅμοιον τρόπον. Τὰ μὲν γὰρ ἴδια δύνανται καταλιμπάνειν οἷς βούλονται, ὀρθοδόξοις μέντοι Χριστιανοῖς· τὰ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν διοικεῖν μετὰ φόβου Θεοῦ, καὶ τοῖς πενομένοις διδόναι. Εἰ γὰρ συγκεχυμένα τὰ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ ἐπισκόπου εἰσὶν, ἴσως ἡ ἐκκλησία ἢ οἱ τοῦ ἐπισκόπου κληρονόμοι πράγματα ἕξουσι μετὰ θάνατον ἐκείνου. Εἰ γὰρ τυχὸν χρέα τοῦ ἐπισκόπου ἀναφανῶσι, τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἱκάνωσιν τῶν χρεῶν ἑλκύσουσιν οἱ δανεισταί. Ἢ αὖθις, εἰ χρέα τῆς ἐκκλησίας εὑρεθεῖεν, ἑλκυσθήσονται οἱ τῶν ἐκείνου διάδοχοι ταῦτα ἀποπληροῦν· καὶ μὴ ἐξαρκούντων ἴσως τῶν τοῦ B ἐπισκόπου, καὶ τὰ οἰκεῖα ἐκεῖνοι ζημιωθήσονται· καὶ οὕτως ἡ μνήμη τοῦ ἐπισκόπου παρ' ἐκείνων ἢ τῶν τῆς ἐκκλησίας βλασφημηθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. *Τὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ τοῦ ἐπισκόπου προκείσθω πράγματα φανερὰ, ἵνα καὶ ὁ ἐπίσκοπος διατιθῆται, καὶ μένῃ ἡ ἐκκλησία ἀζήμιος.*

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἐν τῷ προχειρίζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ἀπογραφὴν ποιεῖν τῶν οἰκείων πραγμάτων, καὶ φανερῷ ταῦτα τιθέναι, ὡσαύτως καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας· ἵνα περὶ τῶν οἰκείων καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον κατὰ τὸ βουλητὸν αὐτῷ διάθηται, καὶ ἡ ἐκκλησία ἔχῃ τὰ ἑαυτῆς.

ΚΑΝΩΝ ΜΑ'.

Προστάσσομεν τὸν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν C *τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς αὐτῷ πιστευτέον, πολλῷ ἂν δέοι περὶ τῶν χρημάτων ἐντέλλεσθαι, ὥστε κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν πάντα διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις* (65) *διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπιχορηγεῖσθαι μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πάσης εὐλαβείας· μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἴ γε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας καὶ τῶν ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτὸν ὑστερεῖσθαι· ὁ γὰρ νόμος τοῦ Θεοῦ διετάξατο τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι. Ἐπείπερ οὐδὲ στρατιώτης ποτὲ ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ πολεμίων ἐπιφέρεται.*

Guill. Beveregii notæ.

(65) *Καὶ τοῖς δεομένοις.* In Ecclesia recens nata usus ex D. Pauli instituto I Cor. XVI, 2, obtinuit, ut qui ad templa accedebant, stipem aliquam in *arcæ genus* (ut cum Tertulliano loquar) pro libitu apponerent. Quodcunque apponebatur, apud præsidem sive episcopum depositum, ab eodem in pauperes distributum fuit, ut ex insigni isto Justini Martyris loco discimus; Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. Justin. Apol. p. 77, l. 36 edit. Sylburg. Eadem habes et apud Tertull. apol., c. 39, et Constit. apostol. l. II, c. 25. Epi- D scopos autem per presbyteros et diaconos, ut hoc canone cautum est, egenis subministrasse ex Cypriano perspicue satis colligimus, utpote qui ad clerum suum scribens, hæc habet, *Et quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio, peto vos pro fide et religione vestra, fungamini illic et vestris partibus et meis, ut nihil vel ad disciplinam vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos, sive illis, qui gloriosa voce Deum confessi, in carcere sunt constituti, sive iis, qui pauperes et indigentes laborant, et tamen in Domino perseverant, peto nihil desit: cum summa omnis, quæ reducta est, illic sit apud clericos distributa, propter ejusmodi casus, ut haberent plures, unde ad necessitates et pressuras singulorum operari possent.* Cyprian. epist. 2, l. V, ad clerum, de cura pauperum, et quiete plebis, edit. Manut.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἡρμηνεύθη διὰ τῆς A ἑρμηνείας τοῦ λη' κανόνος, τὰ αὐτὰ λέγοντος. Ἐνταῦθα δὲ προστίθησι φιλόπτωχον εἶναι τὸν ἀρχιερέα, καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας διάδοσιν διὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων αὐτοῦ γίνεσθαι, εἰ βούλεται ἑαυτὸν διατηρεῖσθαι ἀνώτερον πάσης ὑποψίας. Ἀνάγνωθι τὸν κδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ τὴν πρὸς Δόμνον ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῷ ἐπισκόπῳ δίδωσι· τὴν δὲ πρὸς τοὺς πενομένους διάδοσιν διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων κελεύει γίνεσθαι, ἵνα πάσης ὑποψίας διατηροίη ἑαυτὸν ὁ ἐπίσκοπος ἐκτός· δεῖ γὰρ καλὰ προνοεῖν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὥς φησι ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Μεταλαμβάνειν δὲ καὶ B αὐτὸν τὸν ἐπίσκοπον τῶν τῆς Ἐκκλησίας παραχωρεῖ, εἰς τὰς ἀναγκαίας μέντοι χρείας· οὐ μὴν εἰς περιττόν τι, πρὸς τρυφὴν, ἢ βλακείαν ἀνῆκον· ἀλλ' ὥστε τὰ τὴν ζωὴν συνιστῶντα τοῦτον ἔχειν ἐκεῖθεν, ἃ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον διατροφαί εἰσι καὶ σκεπάσματα, καὶ τούτοις ἀρκεῖσθαι· ἵνα οὕτως αὐτός τε τρέφοιτο καὶ οἱ ἐπιξενούμενοι αὐτῷ ἀδελφοὶ μή τινος τῶν χρειωδῶν ὑστερῶνται. Ὅρα τοίνυν ὅτι καὶ φιλόξενον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον, καθὼς ὁ Ἀπόστολος Τιμοθέῳ καὶ Τίτῳ ἐπιστέλλων διετάξατο. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὁ εἰκοστὸς τέταρτος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν διατάττεται, καὶ ὁ μέγας Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ.

ΑΡΙΣΤ. *Ἐξουσιαζέτω τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ* C *ἐπίσκοπος πραγμάτων, καὶ τῶν ψυχῶν γάρ· καὶ διοικείτω πάντα κατὰ τὴν θείαν ἀρέσκειαν.* Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΜΒ'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος κύβοις σχολάζων καὶ μέθαις (66), *ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.*

ΚΑΝΩΝ ΜΓ'.

Ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀφοριζέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκοί.

ΒΑΛΣ. Ἄλλως κολάζονται οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, κύβοις καὶ μέθαις σχολάζοντες, καὶ ἄλλως οἱ ὑποδιάκονοι, οἱ ψάλται, οἱ ἀναγνῶσται, καὶ οἱ λαϊκοί. Τοὺς μὲν γὰρ καθαιρεῖ- D σθαί φασιν οἱ παρόντες δύο κανόνες, εἰ μὴ παύσονται, τοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι. Ζήτει καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τίτλον θ' τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. κζ', καὶ λε', καὶ τίτλον ιγ', κεφ. κθ'.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς τοῦ κλήρου πάντας, παράκλησιν ἅπασι πρὸς ἀρετὴν εἶναι χρή,

BALS. Præsens canon expositus est per interpretationem 38 canonis, qui eadem dicit. Hic autem adjicit debere episcopum amatorem pauperum esse, et largitionem in pauperes debere fieri per suos presbyteros et diaconos, si vult se servare ab omni suspicione immunem. Lege 24, can. syn. Antioch. et epistolam sancti Cyrilli ad Domnum.

29 ZONAR. Hic etiam canon omnem quoque potestatem rerum ecclesiasticarum committit episcopo. Dispensationem tamen jubet inter pauperes fieri per presbyteros et diaconos, ut immunem se servet episcopus ab omni suspicione. Honesta siquidem providere coram Deo, et hominibus oportet [1], ut divinus ait Paulus. Porro ipsum episcopum sumere de bonis Ecclesiæ permittit, ad necessarios, videlicet, usus: non in rem aliquam supervacaneam, quæ ad delicias, aut vitæ mollitiem pertineat, sed ex illis habeat ipse vitæ convenientia quæ secundum magnum apostolum, alimenta sunt, et tegumenta: et his esto contentus [2], ut sic, et ipse nutriatur, et hospitio suscepti fratres rebus necessariis minime destituantur. Ipse videas igitur, quod episcopum oportet esse hospitalem [3], quemadmodum Timotheo et Tito scribens Apostolus constituit. Eadem autem vicesimus quartus Antiochiæ synodi canon præcipit. Magnus quoque Cyrillus in epistola ad Domnum.

ARIST. *Potestatem habeat episcopus super res ecclesiasticas, habet enim et super animas: et administret omnia secundum divinam voluntatem.* Perspicuus.

CANON XLII.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, aleis et ebrietatibus vacans, vel desistat, vel deponatur.

CANON XLIII.

Hypodiaconus, vel lector, vel cantor, similia faciens, vel desistat, vel segregetur. Itidem et laici.

BALS. Aliter puniuntur episcopi, presbyteri, diaconi, aleis et ebrietatibus vacantes, et aliter hypodiaconi, cantores, lectores et laici. Præsentes enim duo canones dicunt illos quidem deponi nisi desistant, hos vero segregari. Quære et 9 canonem syn. in Trullo, et tit. 9 præsentis operis, cap. 27 et 35, et tit. 13, cap. 29.

ZONAR. Episcopos, et omnes de clero, universis oportet esse incitamentum ad virtutem formamque

[1] II Cor. VIII, 21. [2] I Tim. VI, 8. [3] Tit. I, 8.

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Καὶ μέθαις*. Egbertus Eboracensis, *ut nullus ex sacerdotum numero ebrietatis vitium nutriat, nec alios cogat per suam jussionem inebriari.* Edgarus rex Saxonum. *Docemus etiam, ut sacerdotes ipsi ebrietatem caveant, aliis perhibeant studiosius cavendam.* Eadem constituunt et canones Ælfridi ad Wulfinum episcopum. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc notat, Ἡ δὲ ρκγ' Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ἀφορίζουσα τούτους καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλει. Harmenop. sect 3, tit. 2.

primam, et extimulationem ad bona opera. Quoniam autem probabile est nonnullos etiam istorum ab honesto deficere, et vel alea ludere, vel inebriari; canon jubet hos vel desistere, vel episcopos quidem, presbyteros et diaconos, a gradu suo deponi: subdiaconos autem, lectores et psaltas, nisi desinant, excommunicari. Laicos etiam tesseris et ebrietatibus vacantes. Ad ebrietatem enim non bibere vinum jubet Scriptura [10]: rursusque, *Non inebriari vino in quo est luxuria* [11]. Sed nec aliquis clericus tabernæ cauponariæ præesse permittitur, secundum nonum canonem synodi in Trullo.

ARIST. Can. XLII. *Sacerdos qui aleator est aut ebriosus, si non abstineat, deponatur.*

Si presbyter aut diaconus alea ludens aut vinolentus deponitur, multo magis majoris ecclesiasticæ dignitatis participes deponuntur, alea lusitantes aut ebriosi.

Can. XLIII. *Clericus et laicus similia faciens, excommunicetur.*

CANON XLIV.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, usuras exigens a debitoribus, vel desistat, vel deponatur.

BALS. Antiqua lex dicit, *Non fenerabis fratri tuo usuram argenti tui* [12]. Hanc ergo legem secutus hic canon, **30** deponi dicit, omnem episcopum, presbyterum et diaconum, qui ad usuram dat nisi desistat; canon autem 5 synodi Carthaginensis et 17 synodi primæ, ac decimus synodi in Trullo, clericum omnem deponi dicunt, nisi ad usuram mutuari desinat. Quære etiam tit. 9, hujus operis cap. 27.

ZONAR. Hic quidem canon jubet episcopos, et presbyteros, et diaconos usuras non exigere. Quintus autem synodi Carthaginensis canon, omni clerico vetat usuras accipere. Nam si vetere lege vetitum fuit hoc dicente: *Fenori non dabis argentum tuum fratri tuo*, multo magis vetatur illis usuras capere, qui secundum Evangelium vivere pollicentur. Propterea, deponi præcepit ad usuram mutantes, nisi desinant. Et decimus septimus canon primæ synodi, et decimus in Trullo synodi hoc vetant.

ARIST. *Usuras exigens mutui sacerdos, si non desistat, deponitur.*

Misereri postulatus, si auferat et aliena per usuras, deponitur, nisi desinat hoc facere.

A καὶ ἀρχέτυπον, καὶ παροξυσμὸν πρὸς ἀγαθοεργίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων τινὰς εἰκός ἐστιν ἐκτρέπεσθαι τοῦ καλοῦ καὶ ἢ κυβεύειν, ἢ μεθύσκεσθαι, διατάττεται ὁ κανὼν ἢ παύεσθαι τοὺς τοιούτους, ἢ τοὺς μὲν ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους καθαιρεῖσθαι, τοὺς δέ γε ὑποδιακόνους, καὶ ἀναγνώστας, καὶ ψάλτας, εἰ μὴ παύοιντο, ἀφορίζεσθαι· ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς λαϊκοὺς κύβοις καὶ μέθαις σχολάζοντας. Μὴ πίνειν γὰρ οἶνον εἰς μέθην φησὶν ἡ Γραφή. Καὶ πάλιν, *Μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία*. Ἀλλὰ οὐδὲ καπηλικοῦ προΐστασθαι ἐργαστηρίου κληρικὸς συγχωρεῖται κατὰ τὸν ἔνατον κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ΜΒ'. *Ὁ κυβιστὴς καὶ πάροινος ἱερεὺς εἰ μὴ παύοιτο, καθαιρείσθω.*

B Εἰ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κυβεύων, ἢ μεθύων, εἰ μὴ παύοιτο, καθαιρεῖται· πολλῷ πλέον οἱ τῆς μείζονος ἀξίας ἱερατικῆς τετυχηκότες καθαιρεθήσονται κυβεύοντες ἢ μεθύοντες.

Καν. ΜΓ'. *Κληρικὸς καὶ λαϊκὸς τὰ ὅμοια πράττων ἀφοριζέσθω.*

ΚΑΝΩΝ ΜΔ'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τόκους ἀπαιτῶν (67) *τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.*

ΒΑΛΣ. Ὁ παλαιὸς νόμος φησίν· *Οὐκ ἐκτοκιεῖς τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου.* Ἀκολούθως οὖν τούτῳ, ὁ μὲν παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαί φησι πάντα Ἐπίσκοπον, πρεσβύτερον, καὶ διάκονον, τοκίζοντα, C εἰ μὴ παύσεται. Ὁ δὲ ε' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ ὁ ιζ' τῆς α' συνόδου, καὶ ὁ ι' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, πάντα κληρικὸν λέγουσι καθαιρεῖσθαι, εἰ μὴ παύσεται τοῦ τοκίζειν. Ζήτει καὶ τὸν θ' τίτλον τοῦ παρόντος συντάγματος, κεφ. κζ'.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος μὲν ὁ κανὼν περὶ ἐπισκόπων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων μὴ τόκους ἀπαιτεῖν διατάττεται. Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου πέμπτος κανὼν παντὶ κληρικῷ τόκους λαμβάνειν ἀπαγορεύει. Εἰ γὰρ τῷ παλαιῷ νόμῳ τοῦτο ἀπείρητο, λέγοντι· *Οὐκ ἐκτοκιεῖς τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου*, πολλῷ μᾶλλον ἂν εἴη τοῖς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπαγγελλομένοις ζῆν, ἀπηγορευμένον τὸ τόκους λαμβάνειν. Διὸ καὶ καθαιρεῖσθαι προστάττει D τοὺς ἐπὶ τόκοις δανείζοντας, εἰ μὴ παύοιντο. Καὶ ὁ ιζ' κανὼν τῆς πρώτης συνόδου, καὶ ὁ δέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦτο κωλύουσι.

ΑΡΙΣΤ. *Τόκους ἀπαιτῶν δανείου ἱερεύς, εἰ οὐ παύεται, καθαιρεῖται.*

Ὁ ἀπαιτούμενος ἐλεεῖν, εἰ προσαφαιρεῖται καὶ τὰ ἀλλότρια διὰ τῶν τόκων, καθαιρεῖται, εἰ οὐ παύεται τοῦτο ποιῶν.

[10] Deut. xxviii, 39. [11] Ephes. v, 18. [12] Deut. xxiii, 19.

Guill. Beveregii notæ.

(67) *Τόκους ἀπαιτῶν*. Hoc crimen sui temporis episcopis objectat Cyprianus, eos arguens, *Esurientibus in Ecclesia fratribus (non subvenire) habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere*, Cypr. *De lapsis*, p. 180, l. xxxiii, edit. Manut. Concilium Eliberitanum, *Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari et abstineri.* Concil. Eliber., can. 20, v. concil. Nic. I can. 17.

ΚΑΝΩΝ ΜΕ'.

A

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος αἱρετικοῖς συνευξάμενος (68) μόνον, ἀφοριζέσθω. Εἰ δὲ καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαί τι καθαιρείσθω.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτήσει τις· διὰ τί οἱ συνευξάμενοι αἱρετικοῖς ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι οὐ καθαιροῦνται, ἀλλὰ μόνον ἀφορίζονται, καθὼς καὶ ὁ συνευξάμενος ἀφωρισμένῳ τινὶ, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν ι' κανόνα. *Λύσις*. Ἐνταῦθα μὴ εἴπῃς ἐν ναῷ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς λοιποὺς συνεύξασθαι μετὰ αἱρετικῶν· οἱ τοιοῦτοι γὰρ καθαιρεθήσονται κατὰ τὸν μς' κανόνα, καθὼς καὶ ὁ ἐπιτρέψας αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαί τι. Ἀλλ' ἐκλαβοῦ τὸ *συνεύξασθαι* εἰς τὸ ἁπλῶς κοινωνῆσαι, καὶ ἡμερώτερον B διατεθῆναι ἐπὶ τῇ εὐχῇ τοῦ αἱρετικοῦ. Τοὺς γὰρ τοιούτους ὡς μύση βδελύττεσθαι, οὐ μὴν οἰκειοῦσθαι ὀφείλομεν. Ὅθεν καὶ ἀρκοῦσα ἔδοξεν ἡ τοῦ ἀφορισμοῦ τιμωρία.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ περὶ τούτων ἐν προγεγραμμένοις κανόσι προείρηται.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ συνευχόμενος αἱρετικοῖς ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ ὁ καὶ κληρικοὺς τούτους ἡγούμενος.*

Ὁ συνευξάμενος μόνον αἱρετικοῖς ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἀφορίζεται· ὁ δὲ ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἐνεργῆσαί τι, ὡς ἱερωμένοις καὶ κληρικοῖς, καθαιρεῖται.

CANON XLV.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, qui cum hæreticis solum comprecatus est, segregatur. Sin autem eis tanquam clericis aliquid operari permiserit, deponatur.

BALS. Rogaverit quispiam, cur episcopi una cum hæreticis comprecati, et etiam presbyteri, et diaconi non deponuntur, sed solum segregantur, quemadmodum et qui cum aliquo segregato comprecatus, ut vult apostolicus canon 10. *Solutio.* Ne hic dixeris episcopum et reliquos una cum hæreticis in templo orare. Hi enim deponentur, ut vult 46 canon: sicut et qui eis permisit tanquam clericis aliquid operari. Sed accipe illud, *comprecari* pro eo quod est simpliciter communicare, et in hæretici preces mitius affectum esse: eos enim tanquam exsecrabiles abhorrere, non autem eis familiariter uti debemus. Unde et sufficere visa est segregationis pœna.

ZONAR. Huc attinentia superius dicta fuerunt in antescriptis canonibus.

ARIST. *Qui comprecatur cum hæreticis excommunicatur; deponitur autem qui eos clericos existimat.*

Presbyter aut diaconus cum hæreticis tantum comprecatus, excommunicatur. Qui permittit autem eis tanquam consecratis et clericis aliquid agere, deponitur.

ΚΑΝΩΝ ΜϚ'.

C

Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν; Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν τοὺς δεχομένους τὰ τῶν αἱρετικῶν βαπτίσματα καὶ τὰς θυσίας ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς διορίζεται καθαιρεῖσθαι· ἡ δὲ μεγάλη Κωνσταντινουπόλεως σύνοδος διαφόρους ἱερωμένους ἰδόντας μόνον τὰ τοῦ αἱρετικοῦ ἐκείνου Εἰρηνικοῦ συγγράμματα, καὶ μὴ θριαμβεύσαντας αὐτὰ μηδὲ καταπτύσαντας, καθεῖλεν ἐννομώτατα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς αἱρετικοὺς καὶ τὰς ἐκείνων τελετὰς, ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων βδελύττεσθαι χρή· μᾶλλον δὲ ἐλέγχεσθαι, καὶ νουθετεῖσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, μήποτε συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσιν. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τὸν ὑπ' D ἐκείνων βαπτισθέντα δέξοιτο, ἢ προσαγωγήν τινα παρ' ἐκείνων εἰς θυσίαν προσαγομένην λάβοι, καθαιρεθήσεται, ὡς ὑπόνοιαν διδοὺς ἢ τὰ ὅμοια ἐκείνοις φρονεῖν, ἢ τέως μὴ σπεύδειν πρὸς διόρθωσιν τῆς

CANON XLVI.

Episcopum, vel presbyterum, qui hæreticorum Baptisma, vel sacrificium admiserit, deponi jubemus. « Quæ est enim conventio Christi cum Belial? vel quæ pars est fideli cum infideli [13]? »

BALS. Præsens quidem canon eos qui hæreticorum baptismata vel sacrificia admittunt, episcopos vel sacerdotes deponi decernit. Magna autem Constantinopolis synodus sacratos quosdam, qui eirenici illius hæretici scripta tantum viderant, et non eis insultaverant, nec ea despuerant, justissime deposuit.

ZONAR. Hæreticos illorumque ritus oportet ut orthodoxi detestentur: quin potius illos oportet argui, et ab episcopis et presbyteris admoneri, si forte intelligant, et convertantur. Si vero quis episcopus aut presbyter ab ipsis baptizatum exceperit, aut oblatum quid ab eis ad sacrificium acceperit ordine suo movendus est, utpote, qui suspicionem præbeat, aut similia se **31** sentire cum ipsis, aut non eniti ad illorum opinionis perversæ correctio-

[13] II Cor. VI, 15.

Guill. Beveregii notæ.

(68) *Αἱρετικοῖς συνευξάμενος.* Eousque hæreticos primitivi vitarunt Christiani, ut iis ad istos vel accedere religioni esset et omnino prohibitum. Tertullianus, *Apud hæreticos, ubi omnia extranea et adversaria nostræ veritati, ad quos vetamur accedere.* Tertullian. *De præscr.* hær. c. 12, Cyprianus, *Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum velut cancrum et pestem fugiendo vitate.* Cyprian. epist. 8. ad plebem de quinque presbyteris schismaticis l. I *Epist.* p. 26, l. VIII, edit. Manut. Et S. Joannes apostolus cum Cerintho apostolo nec una lavari voluit; cum enim Ephesi lotum se contulisset, videns intus Cerinthum, de balneo protinus exsiluit non lotus, dicens, *quod timeat, ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis,* ut tradit Irenæus l. III, c. 3.

nem. Comprobans enim illorum ritus, quomodo reprehendere istos possit, ac hortari, ut eos deserant?

ARIST. *Baptisma et sacrificium hæreticorum recipiens sacerdos, sacerdotio privatur.*

Episcopus vel presbyter qui non damnat baptisma ab hæreticis factum, sed probat istud, aut oblata ab eis in sacrificium admittit, deponitur. Quia nulla est concordia Christo cum Belial, nec pars ulla fideli cum infideli.

CANON XLVII.

Episcopus vel presbyter, eum qui vere habet baptisma, si de integro baptizaverit, vel si eum qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat crucem Domini et mortem, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus.

BALS. Vere baptizatur quis, quando convenienter voci Domini semel baptizatus fuerit, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Si quis ergo episcopus, vel presbyter eum qui sic baptizatus est, tanquam de integro nulla ejus cura habita rebaptizaverit, deponetur. Similiter deponetur et qui non rebaptizaverit eos qui ab hæreticis baptizati sunt. Id autem quod hic quæritur est ejusmodi; Quidam a Persis forte captus est, et coactus est exsecrabilia eorum dogmata audire, et immolatis vesci. Post captivitatem autem, confessus quod sibi factum fuerat, non alias ad communionem admissus est ab illius regionis episcopo vel presbytero, quam si baptisma quoque suscepisset. Eum ergo qui sic fecit, et hominem rebaptizavit, deponit canon. Dic

ἐκείνων κακοδοξίας· ὁ γὰρ συνευξοχῶν ταῖς ἐκείνων τελεταῖς πῶς ἂν δύναιτο διαβάλλειν αὐτούς, καὶ ἀποστῆναι τούτων συμβούλειν αὐτοῖς;

'ΑΡΙΣΤ. *Βάπτισμα καὶ θυσίαν αἱρετικῶν δεξάμενος ἱερεὺς ἀνίερος.*

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ὁ μὴ κακίζων τὸ παρὰ τῶν αἱρετικῶν γινόμενον βάπτισμα, ἀλλὰ καταδεχόμενος τοῦτο, ἢ τὰ προσαγόμενα παρ' αὐτῶν εἰς θυσίαν παραδεχόμενος, καθαιρεῖται· διὰ τὸ μὴ ὑπεῖναι συμφώνησιν Χριστῷ πρὸς Βελίαρ, ἢ μερίδα τινὰ πιστῷ μετὰ ἀπίστου.

ΚΑΝΩΝ ΜΖ'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ (69), *καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ τὸν θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδιερέων.*

ΒΑΛΣ. Κατὰ ἀλήθειαν βαπτίζεταί τις, ὅταν κατὰ τὴν Κυρίου φωνὴν ἅπαξ βαπτισθῇ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἴ τις γοῦν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν οὕτω βαπτισθέντα ὡς ἐξ ὑπαρχῆς ἀμερίμνως ἀναβαπτίσῃ, καθαιρεθήσεται. Ὡσαύτως καθαιρεθήσεται καὶ ὁ μὴ ἀναβαπτίσας τοὺς παρὰ τῶν αἱρετικῶν βαπτισθέντας. Τὸ δὲ ζητούμενον ἐνταῦθα τοιοῦτόν ἐστιν. Ἠχμαλωτίσθη τις τυχὸν παρὰ Πέρσαις, καὶ ἠναγκάσθη τῶν μυσαρῶν διδαγμάτων τούτων ἀκροάσασθαι, καὶ μιαροφαγῆσαι· μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐξομολογησάμενος τὸ γεγονὸς εἰς αὐτὸν, οὐ παρεδέχθη ἄλλως εἰς κοινωνίαν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ μὴ καὶ βάπτισμα ἐδέξατο. Τὸν γοῦν τοῦτο ποιήσαντα, καὶ ἀναβαπτίσαντα τὸν

Guill. Beveregii notæ.

(69) Ἐὰν μὴ βαπτίσῃ. Hoc loco observatu dignissima sunt D. Cypriani verba: *Apud nos autem*, inquit, *non nova aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt, quando multi jam anni sunt et longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis nostris ad Ecclesiam conversi, non aspernati sint, neque cunctati, imo et rationabiliter et libenter amplexi sint, ut lavacri vitalis et salutaris baptismi gratiam consequerentur*. Cyprian. ad Jubaian. *De hæreticis baptizandis*, p. 259, l. xxxix, edit. Manut. Ex his verbis abunde constat in concilio sub Agrippino multis annis longa ante Cyprianum ætate, celebrato, si non verba, sensum tamen præsentis canonis constitutum esse, et ab omnibus Carthaginensis Ecclesiæ filiis libenter admissum. Quod etiam ex Tertulliano patet, qui hæreticos ad Ecclesiam conversos suis etiam diebus baptizatos asserit, *De baptismo*, cap. 15, et *De pudicitia* c. 12, et *De præscript.* hæret. c. 12, rationem reddit, *Nemo inde strui potest, unde destruitur; nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur*, ut hanc constantem fuisse Cypriani sententiam ex Epistolis ipsius ad Januarium, Quintum, Stephanum, Jubaianum, aliosque, luculenter patet. Hic autem videndum est, quales pro hæreticis, in Ecclesiam catholicam per baptismum admittendis, antiquitus habiti fuerant: quibus viz. *omnia sunt extranea et adversaria nostræ veritati*, ut loquitur Tertullianus *De præscript.* hær. c. 12 *et quibus non idem est ac nobis Deus, nec unus Christus*. Id. *De baptismo* cap. 15, quippe proinde non eamdem fidei regulam nec præscriptam baptismi formam amplexi sunt. Cujusmodi fuerunt Hermogeniani, Praxeani, Cataphrygæ, Valentiniani, Marcionistæ, Quintillianistæ et Apelletiani, contra quos Tertullianus scripsit; item qui, teste Irenæo, in nomen ignoti Patris universorum, in veritatem omnium matrem, in eum qui in Jesum descendit, in unionem et redemptionem et communicationem virtutum baptizarunt; item qui inter baptizandum horrenda nescio quæ nomina Βασεμὰ, χαμουσσὴ, βαριανορὰ, μισταδία ῥουαδὰ, κουστὰ, βαβοφὸς, χαλαχθεῖ pronuntiabant, Iren. l. i, c. 18. Cum hi enim et hujusmodi *baptismum rite non habeant, sine dubio non habent*, ut recte Tertullianus *De baptismo* cap. 15. Quocirca doctissimi Ecclesiæ primitivæ præsules prudenter hoc canone constituerunt, hæreticos ad Ecclesiam accedentes baptizandos esse, utpote quos utcunque ablutos, nullo tamen modo juxta Christi præscriptum baptizatos, nec in Ecclesia adhuc constitutos judicabant. Qui autem rite semel baptizati sunt, denuo baptizari præsenti quoque canone prohibentur. Siquidem *denuo alicui non licet*. Tertull. *De pudicitia* c. 16, p. 734, l. A, edit. Rigalt. *Semel ergo lavacrum inimus, delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet*. Id. *De baptismo* cap. 15, *quo et ipso baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur, nec rursus iteratur*, Cyprian. epist. 3, l. ii, ad Cæcilium, p. 41, l. viii, edit. Manut.

ἄνθρωπον, καθαιρεῖ ὁ κανών. Εἰπὼ δὲ καὶ τὸ ἐφεξῆς A ὑπὸ τοῦ κανόνος διοριζόμενον· Τις ἐβαπτίσθη παρὰ ἀσεβοῦς· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μολυνθῆναι· καὶ θέλων αὖθις βαπτισθῆναι καὶ συγκοινωνῆσαι τοῖς Χριστωνύμοις, οὐ προσεδέχθη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, λέγοντος μὴ ὀφείλειν καὶ αὖθις βαπτίζεσθαι τὸν ἅπαξ βαπτισθέντα. Φησὶ τοίνυν ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν πρεσβύτερον τὸν μὴ εὐθὺς βαπτίζοντα τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ δεχόμενον αὐτὸν μετὰ ἀκαθάρτου βαπτίσματος.

ΖΩΝΑΡ. Ἓν βάπτισμα τοῖς Χριστιανοῖς παραδέδοται· τὸ γοῦν κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διαταγὴν καὶ τὴν τῶν θείων ἀποστόλων καὶ Πατέρων παράδοσιν (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, *κατὰ ἀλήθειαν*) ἔχοντα βάπτισμα ἀναβαπτίζεσθαι ἄνωθεν, ἤγουν ἐξ ἀρχῆς καὶ τελείως, ὡς τοὺς μήπω βαπτισθέντας, ἀσεβές ἐστι· B καὶ τὸ μὴ ἀναβαπτίζειν δὲ τοὺς παρὰ αἱρετικῶν βαπτισθέντας, οὓς μεμολυσμένους ὠνόμασεν ὁ κανὼν διὰ τὸ τοῦ αἱρετικοῦ βαπτίσματος βδελυρὸν καὶ τοῦτο ὑπὸ μεγάλην αἰτίασιν. Διὸ καὶ καθαιρεῖσθαι τοὺς τοιούτους ἐκέλευσε· τὸν μὲν ὡς δύο βαπτίσματα παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ποιησάμενον· τὸν δὲ ὡς μὴ τὸν μεμολυσμένον διὰ τοῦ ἀθέσμου βαπτίσματος, καθάραντα τῷ θείῳ λουτρῷ, καὶ διαπαίζοντα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, ὃν ὑπέμεινε διὰ τοῦ σταυροῦ· οἱ γὰρ εἰς Χριστὸν βαπτιζόμενοι κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτίζονται. Ἀλλὰ καὶ ὁ σταυρὸς, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, βάπτισμα λέγεται. *Τὸ γὰρ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε*, φησὶν ὁ Κύριος· καὶ C πάλιν· *Βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, ὃ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε*· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀδιαφορίαν ἔχουσι τῶν εὐσεβῶν ἱερέων καὶ τῶν ψευδιερέων, τῶν αἱρέσεσι δηλονότι ὑποκειμένων, ἄξιοι κρίνονται καθαιρέσεως. Τελείως μὲν οὖν βαπτίζειν τοὺς ἤδη βαπτισθέντας ἀπηγόρευται πάντη· μύρῳ δὲ χρίειν αὐτοὺς μολυνθέντας ἔξεστιν· εἰ καὶ τοῦτο μέρος δοκεῖ τοῦ θείου βαπτίσματος.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἀναβαπτίζων τὸν ὄντως βεβαπτισμένον, καὶ μὴ ἀναβαπτίζων τὸν μεμολυσμένον ἀσεβόθεν, ἀνίερος.*

Δὶς οὐ συγκεχώρηταί τις βαπτίζεσθαι, καὶ ὁ ἀναβαπτίζων αὐτὸν ἄνωθεν ἤτοι ἐξ ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸ ὁλόκληρον καθαιρεῖται. Μύρῳ δέ τινες κατὰ πολλοὺς τρόπους τῶν εὐσεβῶς βαπτισθέντων ἁγιάζονται. D Καὶ ὁ μὴ ἀναβαπτίζων τὸν δεξάμενον βάπτισμα ἀσεβῶν, ἀλλὰ παραδεχόμενος αὐτὸν ὡς πιστὸν, καθαιρεῖται.

ΚΑΝΩΝ ΜΗ'.

Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν, ἢ ἑτέραν λάβοι, ἢ παρὰ ἄλλου ἀπολελυμένην ἀφοριζέσθω.

ΒΑΛΣ. Ὁ ἐκβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα παραλόγως οὐ δύναται λαβεῖν ἑτέραν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀφορισθήσεται. Καὶ ὁ ἐλευθέραν δὲ μὴ λαβὼν, ἀλλὰ καὶ ἀπολελυμένην (ἔστι δὲ ἀπολελυμένη ἡ μὴ κατὰ νόμους διαζυγεῖσα τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς) κἂν ὡς μοιχὸς

A autem et quod deinceps a canone definitur, baptizatus est quispiam ab impio : id enim est pollutum esse : et cum vellet rursus baptizari, et Christianis communicare, ab episcopo seu presbytero non est admissus, dicente non debere eum rebaptizari, qui semel baptizatus est. Dicit ergo canon, deponi debere episcopum seu presbyterum, qui talem statim non baptizat, sed eum suscipit cum impuro baptismate.

ZONAR. Unum baptisma Christianis traditum fuit. Igitur habentem baptisma secundum Domini mandatum, et apostolorum divinorum, Patrumque traditionem (Hoc enim significant illa in canone verba secundum veritatem rebaptizari ἄνωθεν, id B est, ab integro, perfecteque, tanquam nondum baptizatos, impium est. Ac etiam non rebaptizare ab hæreticis baptizatos, quos canon pollutos nominat, ob hæretici baptismatis abominationem, magnæ hoc etiam obnoxium est reprehensioni. Quamobrem, deponi tales mandavit : Alterum quidem, tanquam qui duo baptismata contra Ecclesiæ traditionem faciat : Alterum vero, tanquam qui pollutum per illegitimum baptisma non abluat divino lavacro : Dominique mortem, quam toleravit per crucem, illudat. Qui enim in Christum baptizantur, secundum magnum Apostolum, in ejus mortem baptizantur. Sed et crux, secundum Chrysostomum, baptisma dicitur. Nam, *baptismate, quo ego baptizor, baptizabimini* [14], dicit Dominus. Rursusque, C *Baptisma habeo, quo baptizari debeo, quod vos non novistis* [15]. Sed etiam quod illi delectum non habeant priorum sacerdotum, falsorumque sacerdotum hæresibus scilicet subjectorum, digni depositione judicantur. Perfecte igitur baptizare prius baptizatos omnino vetatur; unguento autem ipsos pollutos ungere licet : etsi hoc quoque divini baptismatis pars esse videtur.

32 ARIST. *Qui rebaptizat vere baptizatum, et non rebaptizat ab impiis pollutum, a sacerdotio deponitur.*

Bis baptizari nemini permittitur, et qui denuo rebaptizat eum, vel a principio et de integro, deponitur. Unguento autem quidam juxta multos modos D pie baptizatorum sanctificantur. Et qui non rebaptizat eum qui impiorum baptisma recepit, sed admittit eum ut fidelem, deponitur.

CANON XLVIII.

Si quis laicus sua ejecta uxore vel aliam acceperit, vel ab alio solutam, segregetur.

BALS. Qui suam uxorem præter rationem ejicit, aliam accipere non potest; potius autem segregabitur; etiam qui liberam non accepit, sed solutam (est autem soluta, quæ non ex lege a suo marito est separata), etsi ut adulter condemnatur, conve-

[14] Marc. x, 39. [15] Luc. xii, 50.

nienter ei quod dixit Dominus : *Et qui solutam duxerit, mœchatur* [6], segregatur. Quare apud canones adulteri et fornicatoris ecclesiastica pœna est segregatio, sicut dicunt nonnulli : sed mihi non videtur. Lege etiam canones sancti Basilii, qui inter fornicatorem et adulterum differentiam introducunt. Scias autem, quod vir quidem, si adhuc constante matrimonio cum aliqua muliere libera rem habeat, fornicationem, non adulterium committit : non ita autem si cum ea quæ viro conjuncta est : tunc enim ut adulter punitur. Mulier autem, si cum alio quocunque, constante matrimonio coeat, ut adultera punitur. Et hæc quidem ita se habent. Justiniani autem Novella, quæ sita est in libro Basilic. XXVIII, tit. 7, dicit, quod etsi ante poterat uterque conjux quando volebat, mittere libellum divortii, vir enim dicebat, Mulier, habe tibi res tuas, et mulier, Vir, age res tuas : deinceps autem fit divortium ex certis causis. Hæ autem in Novella quoque causæ scriptæ sunt. Sed antiquitus quoque non fiebat libere divortium nisi cum cognitione judicis. Qui eam ergo uxorem duxit, quæ non sic dimissa est, adulterium commisit.

ZONAR. Verum, si quis suam non ejiciat uxorem : sed hanc apud se retinens, cum alia corrumpatur : secundum quidem exactam rationem, committit adulterium, (similiter et mulier si cum viro vivens alteri misceatur) : secundum vero similem legem, tanquam fornicans judicatur. Quod etiam magnus Basilius insequens, hoc dicit. Si vir uxori cohabitans, cum altera fuerit, fornicatorem talem judicamus : et magis ipsum extendimus in pœnis. Non tamen habemus canonem, quo adulterii crimini subjiciatur, si sit in non nuptam peccatum. Uxor itaque a fornicatione redeuntem maritum suum recipiet ; maritus vero pollutam ab ædibus suis excludet. Horum certe ratio non est expedita. Consuetudo autem sic obtinuit. Sed a viro sine causa dimissam, qui domum introducit, mœchus est manifeste secundum Domini sententiam dicentem, et qui repudiatam duxerit, mœchatur.

ARIST. *Laicus suam ejiciens uxorem, et aliam, vel dimissam ducens, excommunicandus est.*

Sine aliqua causarum legibus sancitarum si quis uxorem suam ejiciet et aliam ducet, excommunicatur.

33 CANON XLIX.

Si quis episcopus, vel presbyter, ex Domini ordinatione non baptizaverit in Patrem, Filium et Spiritum sanctum, sed in tres principii expertes, vel tres Filios vel tres paracletos, deponatur.

A καταχρίνηται, κατὰ τὸν Κυρίου λόγον, τὸν φάσκοντα, *Καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται*, ἀφορίζεται. Ὥστε παρὰ τοῖς κανόσι μοιχοῦ καὶ πόρνου ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον ὁ ἀφορισμός ἐστι, καθά τινες λέγουσιν· ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Καὶ ἀνάγνωθι τοὺς κανόνας τοῦ ἁγίου Βασιλείου, διαφορὰν εἰσάγοντας πόρνου καὶ μοιχοῦ. Ἔσο δὲ εἰδὼς ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ, ἔτι τοῦ συνοικεσίου συνισταμένου, συμφθειρόμενος μεθ' ἑτέρας γυναικὸς ἐλευθέρας, πορνείαν, οὐ μοιχείαν, ἁμαρτάνει· οὐ μὴν καὶ μετὰ ὑπάνδρου· τότε γὰρ ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται· ἡ δὲ γυνὴ, ἑτέρῳ οἱῳδήτινι συμφθαρεῖσα συνεστῶτος τοῦ γάμου, ὡς μοιχαλὶς τιμωρεῖται. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἡ δὲ Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ ἡ κειμένη ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν κη'., τίτλῳ ζ', φησὶν ὡς εἰ καὶ ἠδύνατο πρώην ἕκαστος
B τῶν ὁμοζύγων καθ' ὃν ἠβούλετο τρόπον διαζύγιον στέλλειν· ἔλεγε γὰρ ὁ ἀνὴρ, Γύναι, πρᾶττε τὰ σὰ, καὶ ἡ γυνὴ, Ἄνερ, πρᾶττε τὰ σά· ἀλλ' ἐφεξῆς ἀπὸ ῥητῶν αἰτιῶν διαζύγιον γίνεται· Ἐγράφησαν δὲ καὶ ἐν τῇ νεαρᾷ αἱ τοιαῦται αἰτίαι. Πλὴν καὶ τὸ παλαιὸν οὐκ ἐγίνετο αὐτονόμως τὸ διαζύγιον, ἀλλὰ μετὰ δικαστικῆς διαγνώσεως. Ὁ γοῦν γαμήσας τὴν μὴ οὕτως ἀπολυθεῖσαν ἐμοιχᾶτο.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν δὲ μὴ ἐκβάλλῃ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκά τις, ἔχων δὲ ταύτην παρ' ἑαυτῷ, ἑτέρᾳ συμφθείροιτο, κατὰ μὲν τὸν ἀκριβῆ λόγον μοιχείαν τολμᾷ· ὥσπερ καὶ ἡ γυνὴ, ἐὰν ἀνδρὶ συζῶσα, ἑτέρῳ μιγῇ· κατὰ δὲ τὸν πολιτικὸν νόμον ὡς ὁ πορνεύων κρίνεται. Ὧ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἑπόμενος ταῦτά φησιν· Εἰ ἀνὴρ, γυναικὶ συνοικῶν, μεθ' ἑτέρας γένηται, πόρνον κρί-
C νομεν τὸν τοιοῦτον, καὶ πλέον αὐτὸν παρατείνομεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις. Οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπάγειν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἡ ἁμαρτία γένηται. Ὥστε ἡ μὲν γυνὴ ἀπὸ πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται. Ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν τῶν οἴκων αὐτοῦ ἀποπέμψει. Τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥᾴδιος. Ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκεν. Ὁ δὲ τὴν ἐξ ἀνδρὸς ἀναιτίως ἀπολελυμένην εἰσοικιζόμενος μοιχός ἐστιν ἄντικρυς κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν· *Καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.*

ΑΡΙΣΤ. *Τὴν οἰκείαν ἐκβάλλων ὁ κοσμικὸς, καὶ ἄγων ἑτέραν, ἢ ἀπολελυμένην, ἀφοριστέος.*

D Ἄνευ τινὸς τῶν νενομοθετημένων αἰτιῶν εἴ τις τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλῃ καὶ ἑτέραν ἀγάγηται, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΜΘ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα (70), *ἀλλ' εἰς τρεῖς Ἀνάρχους, ἢ τρεῖς Υἱοὺς, ἢ τρεῖς Παρακλήτους, καθαιρείσθω.*

[6] Matth. v, 19.

Guill. Beveregii notæ

(70) *Εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα.* Ab ipsis etiam Ecclesiæ primordiis baptismum juxta Domini præceptum Matth. XXVIII, 19, nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, celebratum fuisse, ex Justino Martyre liquet, dicente : Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ καὶ

A BALΣ. Τὸν μὴ βαπτίζοντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' εἰς τρεῖς Ἀνάρχους ἢ τρεῖς Υἱοὺς ἢ τρεῖς Παρακλήτους, καθαιρεῖσθαί φησιν ὁ κανών. Ἦσαν γάρ τινες αἱρετικοὶ τοιαῦτα βλασφημοῦντες, καὶ οὕτω βαπτίζοντες· ὑμεῖς δὲ, μίαν θεότητα πιστεύοντες ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἓν βαπτιζόμεθα βάπτισμα δι' ἐπικλήσεως Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο δὲ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων μόνον ἐμνήσθη ὁ κανὼν, διότι ἑτέρῳ τινὶ οὐκ ἐφεῖται βαπτίζειν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Κύριος, εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς μαθητὰς ἀποστέλλων, *Πορευθέντες μαθητεύσατε*, ἔφη, *πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. B Πάντα τοίνυν ὀρθόδοξον κατὰ τὴν τοιαύτην ἐπιταγὴν βαπτίζειν χρεὼν, ἀλλὰ μὴ εἰς τρεῖς Ἀνάρχους, ἢ τρεῖς Υἱοὺς ἢ τρεῖς Παρακλήτους. Τοῦτο γὰρ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσίν ἐστι καὶ συνήθειαν. Ἕνα γὰρ Ἄναρχον ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε, τὸν Πατέρα, διὰ τὸ ἀναίτιον· καὶ ἕνα Υἱὸν διὰ τὴν ἄῤῥητον γέννησιν· καὶ ἕνα Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὴν ἐκπόρευσιν.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ μὴ βαπτίζων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ παρεκβαίνων, ἀνίερος.*

BALS. Episcopum, vel presbyterum, qui non baptizat secundum Domini constitutionem, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in tres principii experles, vel tres Filios, vel tres Paracletos, dicit canon esse deponendos. Erant enim quidam hæretici, qui hæc blaspheme dicebant, et sic baptizabant : nos autem unam Deitatem credentes in tribus personis, baptizamur in uno baptismate, per invocationem Patris, Filii et Spiritus sancti. Ideo autem episcoporum et presbyterorum tantum meminit canon, eo quod alicui alii non permittitur baptizare.

ZONAR. Dominus ad prædicationem mittens discipulos ait : *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* [17]. Necesse est igitur orthodoxum quemque baptizare secundum tale præceptum, et non in tres qui principio careant, vel tres Filios, vel tres Paracletos. Id enim est contra ecclesiasticam traditionem et consuetudinem. Unum enim principii expertem Ecclesia sumpsit adorandum, Patrem, quia sine causa est, et unum Filium, propter ineffabilem generationem, et unum Paracletum Spiritum sanctum, propter processionem.

ARIST. *Qui non baptizat in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sed transgreditur, a sacerdotio deponitur.*

ΚΑΝΩΝ Ν'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα (71) *μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ* C

CANON L.

Si quis episcopus, vel presbyter non tria unius mysterii baptismata perfecerit, sed unum baptisma,

[17] Matth. XXVIII, 19.

Guill. Beveregii notæ

τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Justin. Apol. 2, p. 73, l. XXXV, edit. Sylbur. V; et Tertul. *Adv. Praxeam.*, c. 26, in fine, et constit. apostol., l. VII, c. 16, et notas ad proximum canonem.

(71) *Μὴ τρία βαπτίσματα*. Trinam in baptismo peragendo immersionem antiquitus usitatam fuisse, locupletes habemus testes. Tertullianus enim, *Nec semel*, inquit, *sed ter ad singula nomina in singulas personas tingimur*, Tertul. *Adv. Prax.* c. 26, ult. verbis. *Dehinc ter mergitamur*. Id. *De corona milit.* c. 3. Athanasius, Τὸ γὰρ καταδύσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδύσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, Athan. quæst. 94, *De parabolis Evang.* p. 345, t. II, edit. Commel. Cyrillus Hierosolymitanus, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε, Cyril. *Catech. mystag.*, c. 2, p. 232, B. edit. Prevot. Paris. 1631. S. Basilius, τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον ad apostolicam traditionem D refert, lib. *De Spiritu sancto*, c. 27, mox ab initio : Ἐν τρισὶν οὖν καταδύσεσι καὶ ἰσαρίθμοις ταῖς ἐπικλήσεσι τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦται, ibid., c. 15, circa medium. Sozomenus scribit nonnullos dixisse, Πρῶτον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Sozom. *Hist. Eccles.* l. VI, c. 26. Et propter hunc quidem errorem Eunomiani a concilio primo CP., can. 7, ut alii hæretici et ethnici in Ecclesiam recepti sunt. V. Dionys. Areo-

C pag. *De Eccles. Hier.* c. 2; sect. 2; Ambros. *De Sacrament.* l. II, c. 5 et 7, tom. IV, p. 433, 434; Oper. Bas. 1567; Isidor. Hispal. *De offic. Eccles* l. II, c. 25; Didymum *De Spiritu sancto.* l. II, Bibl. Patrum Lat. tom. VIII, p. 106, etc. Porro Severus, patriarcha Alexandrinus, in rituum baptismi rubrica hæc habet : *Et dimittit eum in baptisterium, respiciens ad orientem, et ponit dextram suam super caput ejus qui baptizatur, et sinistra sua ter attollit aquas, ex aquis a fronte, a tergo, et ab altera laterum ejus, atque in hunc modum ait* (tunc protinus occurrunt ipsa verba, quæ ab eo qui baptizat pronuntiantur) : *Baptizatur N. in nomine Patris, amen, et Filii, amen, et Spiritus sancti ad vitam sæculi sæculorum.* Idem baptizandi ritus a Græcis etiamnum observatur, apud quos qui baptizat hæc verba pronuntiat, Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, Ἀμὴν, καὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀμὴν, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀμὴν, νῦν καὶ ἀεὶ D καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Euchlog., p. 355, edit. Jac. Goar. V, et notas ad edit. loc., p. 365. Et in rubrica, ἑκάστῃ προσρήσει κατάγων αὐτὸν καὶ ἀνάγων. Sic habetur in quibusdam impressis codicibus; in quibus tamen non desunt e Græcis, qui mirati sunt, quo tandem pacto τὸ Ἀμὴν post cujusque Trinitatis personæ pronuntiationem interseratur, ac proinde in plurimis omittitur. Sed fortasse ex prædicto Severi rituali in Græcum amanuensis alicujus incuria translatum est, vel potius, siquidem diaconi astantes post singulas Trinitatis personas enuntiatas, dicere soliti fuerunt, Ἀμὴν, hinc tandem evenit, ut ipsis a sacerdote pronuntiatis verbis insereretur, v. notas ad dict. loc. Eu-

quod datur in mortem Domini, deponatur. Non A *enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate, sed, « Euntes, docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. »*

BALS. Hic quoque canon est ejusdem potestatis: statuit enim per tres immersiones peragi oportere mysterium sacri baptismatis, scilicet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: semel autem baptizare propter unitatem Deitatis, et trinitatem personarum: vel propter mortem Christi in cruce, et ejus triduanam resurrectionem. Dicit enim etiam Apostolus: *In mortem ejus baptizati sumus* [18]. Baptismata autem hic pro immersionibus accipi mihi videntur: eum igitur qui per unam immersionem in B mortem Domini baptizat, canon dicit deponendum, ut qui præter Domini doctrinam faciat, et aperte sit impius.

ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω. Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος (72), *Εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε· ἀλλὰ, « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος* (73). »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τῆς αὐτῆς δυνάμεώς ἐστι· διορίζεται γὰρ διὰ τριῶν μὲν καταδύσεων τὴν μύησιν ἐπιτελεῖσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἤγουν εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἅπαξ δὲ βαπτίζειν διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς θεότητος, καὶ τὸ τρίτον τῶν ὑποστάσεων, ἢ διὰ τὸν ἐν τῷ σταυρῷ θάνατον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τριήμερον τούτου ἀνάστασιν. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος· *Εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν*. Τὰ δὲ βαπτίσματα ἐνταῦθα ἀντὶ καταδύσεων ὑποληπτέον μοι· τὸν μέντοι διὰ μιᾶς καταδύσεως εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτίζοντα καθαιρεῖσθαί φησιν ὁ κανὼν, ὡς παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διδαχὴν ποιοῦντα, καὶ προφανῶς ἀσεβοῦντα.

[18] Rom. VI, 3.

Guill. Beveregii notæ.

chologii p. 365. Hic autem non omittendum est mersionis in baptismo antiquitus usurpari solitæ loco, aspersionem sive profusionem aquæ, in Occidentali præsertim Ecclesia, plusquam mille abhinc annis, Gregorii viz. primi ætate, substitutam esse, per quam baptismum legitime perfici, ipse quoque Cyprianus, non agnovit tantummodo, sed et multis comprobavit; idque ex ipsis etiam Scripturis, e quibus colligit, *Aspersionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere, et quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit et dantis et accipientis fides integra, stare omnia et consummari ac perfici posse majestate Domini et fidei veritate*, Cyprian. epist. 76, ad Magnum de iis qui in lecto gratiam consequuntur, p. 101, l. 49, 4; ep. edit. Manut. Quin etiam ipse quoque Tertullianus huc alludere videtur, ubi ait, *Quis enim tibi tam infidæ pœnitentiæ viro asperginem unam cujuslibet aquæ commodabit?* Tertull *De pœnitentia*, cap. 6, p. 144 A edit. Rigalt.

(72) *Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος*. Sic præter ms. Bodleianum hic impressum, etiam vulgati Balsamonis, Zonaræ, aliique canonum Græcorum codices legunt, ut et Ivo Carnutensis decret. part. I, c. 128. At in Joannis Antiocheni collectione, ut a Justello edita tit. 136, legitur οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν. In eadem autem collectione manuscripta in Bibliotheca Bodleiana est, οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν, quomodo legit et codex Seignieri a Justello citatus, et Dionysius etiam Exiguus, qui vertit, *Non enim dixit nobis Dominus*: quam lectionem retinet et Crisconius episcopus Africanus in collect. ca., tit. 52. E tribus hisce lectionibus quænam sit præferenda, non adeo facile est conjectura persequi, nobis autem pronomen ἡμῖν vel loco ἡμῶν substitutum videtur, vel de novo interjectum, idque ab interpolatore aliquo, qui vel ipse credidit, vel aliis credendum obtruderet, antiquos hosce canones ab ipsis etiam apostolis constitutos esse.

(73) *Καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ad calcem quinquagesimi hujusce canonis, ubi Dionysiana versio desinit, in Joan. Antiocheni collectione hæc sine interstitio adjiciuntur: Διδασκέσθω μὲν ὁ βαπτιζόμενος, ὅτι ὁ Πατὴρ οὐκ ἐσταυρώθη, οὔτε γέννησιν ἀνθρώπου ὑπέμεινεν, οὔτε δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνθρωπος ἐγένετο· ἀλλ' οὔτε τὸ πάθος ὑπέστη. Οὐ γὰρ ἐσαρκώθη, ἐλυτρώσατο δὲ τὸν κόσμον τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς ὁ μονογενὴς Υἱός· ἐνηνθρώπησε γὰρ διὰ φιλανθρωπίαν ἑαυτῷ ἐκ Παρθένου σῶμα διαπλάσας· ἡ σοφία γὰρ ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, ὡς δημιουργός· σταυρὸν δὲ ὑπέμεινεν ἑκὼν, ἐξείλετο δὲ τὸν κόσμον τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς, βαπτιζομένους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ δὲ μὴ οὕτως βαπτίζοντες, ὡς ἀγνοοῦντες τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας καθαιρείσθωσαν. Postea in edita ejusdem Joannis collectione C alius sub canonis 512 nomine hisce verbis exprimitur. Ὁ τὸν Πατέρα πεπονθέναι λέγων ἀσεβεῖ Ἰουδαίων βαρύτερον, μετὰ Χριστοῦ καὶ τὸν Πατέρα προσηλῶν· ὁ δὲ τὸν Υἱὸν ἀρνούμενος τὸν μονογενῆ δι' ἡμᾶς σαρκωθῆναι, καὶ τὸν σταυρὸν ὑπομεῖναι, θεομάχος ἐστὶ, καὶ τῶν ἁγίων πολέμιος. Ὁ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὀνομάζων Πατέρα ἢ Υἱὸν, ἀνεπιστήμων ἐστὶ καὶ ἀνόητος· ὁ γὰρ Υἱὸς συνδημιουργὸς τῷ Πατρὶ καὶ σύνθρονος, καὶ συννομοθέτης, καὶ κριτὴς, καὶ τῆς ἀναστάσεως αἴτιος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοούσιον· τρεῖς γὰρ ὑποστάσεις εἰσὶν ὁμοούσιοι τῇ θεότητι, ἐφ' ἡμῶν γὰρ Σίμων ὁ Μάγος ἐξηρεύξατο, σπάσας τὸ ἄλαλον, πλάνον, καὶ ἄστατον καὶ πονηρὸν εἰς ἑαυτὸν Πνεῦμα, καὶ ἕνα τριώνυμον εἶναι φλυαρήσας τὸν Θεόν· ποτὲ δὲ καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν γέννησιν περικόψας· ὑμεῖς οὖν, ὦ ποθεινότατοι, εἰς ἕνα Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα τρίτον βαπτίζετε, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου γνώμην καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν Πνεύματι διάταξιν. Joan. Antioch. coll. D can. tit. 36. Verum in codice nostro Oxoniensi et Græca Turriani editione hæc etiam appendix est ad canonem 50, quamvis revera nec ad canonem 50, nec ad 51 pertinet: non ad 51, ut ex ipsa Joannis Antiocheni collectione patet, apud quam in tit. 29 alius, isque idem qui hic ordine suo imprimitur, quinquagesimus primus canon laudatur; nec ad 50 idcirco quod nec Balsamon, nec Zonaras, in codicibus vel impressis vel mss. nec Dionysius Exiguus, nec Crisconius Afer talem ad dictum canonem appendicem agnoscit; et quod hæc appendix, non disciplinam, quæ his canonibus sola traditur, sed Ecclesiæ doctrinam contineat, eamque quæ longe post hos canones synodice constituta est; quod tres viz. Trinitatis personæ sunt ὁμοούσιοι; ut Christophoro Justello, ex epistola ad Philippenses B. Ignatio falso attributa, desumpta non immerito videatur.

ΖΩΝΑΡ. Τρία βαπτίσματα ἐνταῦθα τὰς τρεῖς καταδύσεις φησὶν ὁ κανὼν ἐν μιᾷ μυήσει, ἤτοι ἐν ἑνὶ βαπτίσματι· ὥστε τὸν βαπτίζοντα ἑκάστῃ τῶν καταδύσεων ἓν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιλέγειν ὄνομα. Τὸ γὰρ ἅπαξ καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον εἰς τὴν ἱερὰν κολυμβήθραν, καὶ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου τὴν μίαν ἐπιφημίζειν κατάδυσιν, ἀσεβές ἐστι. Καὶ ὁ οὕτω βαπτίζων καθαιρεθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ μὴ τρισὶ μυῶν καταδύσεσιν, ἀλλὰ μιᾷ, εἰς τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, [ὃ μὴ εἶπεν ὁ Κύριος] ἀνίερος.*

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἐναντιωθῇ τῷ Δεσποτικῷ προστάγματι, καὶ εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτίσει, ὡς τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου καταγγέλλοντος θάνατον, καθαιρεθήσεται.

ZONAR. Hic per tria baptismata canon tres immersiones intelligit in uno mysterio, videlicet, in uno baptismate: sic ut ad unamquamque immersionem baptizans addat unum sanctæ Trinitatis nomen. Nam, semel eum, qui baptizatur, in sacrum lavacrum demergere, et in mortem Domini duntaxat unam celebrare immersionem, impium est. Atque sic baptizans ordine movebitur.

ARIST. *Qui non tribus initiat immersionibus, sed una, in mortem Domini (quod Dominus non dixit) a sacerdotio deponitur.*

Domino mandante baptizare in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, si quis episcopus aut presbyter contrarium faciet Dominico mandato, et una immersione baptizabit, quia baptisma Domini indicat mortem, deponetur.

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου καὶ κρεῶν καὶ οἴνου (74) οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχεται, ἐπιλαθόμενος ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω. Ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

35 CANON LI

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex sacerdotali numero, a nuptiis, carnibus et vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quod omnia valde bona, et quod masculinum et femininum fecit Deus hominem: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, et ex Ecclesia ejiciatur. Similiter et laicus.

ΒΑΛΣ. Τὸν ἔννομον γάμον ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἀποσείεται· ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν· οὐδὲ τοὺς κρεωφαγοῦντας καὶ οἴνῳ χρωμένους βδελύττεται, εὐκαίρως πάντα ποιοῦντας, καὶ καθὼς τὰ ἱερὰ παραδιδόασι Λόγια. Οὐδὲν γὰρ, φησὶ, τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων κακόν· ἀλλὰ πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀπεχομένους τούτων αὖθις δι' ἄσκησιν κολάζει. Διὸ προσεκτέον τίνι τρόπῳ τούτων ἀπέχεταί τις· καὶ εἰ μὲν, ὡς οἱ ἀθεώτατοι Βογόμιλοι (75) διὰ βδελυρίαν, καὶ διὰ τὸ γενέσθαι παραίτια κακοῦ τοῖς κακῶς παραχρωμένοις αὐτοῖς, καθαιρεθήσεται, μετὰ παραγγελίαν μὴ διορθούμενος, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενήσεται ἐκκήρυκτος, ὡς βλασφημῶν κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων· εἰ δὲ διὰ ἄσκησιν καὶ εὐλάβειαν ἀπέχεται τούτων, οὐ κατακριθήσεται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ

BALS. Legitimas nuptias Ecclesia non rejicit: quia ob hanc causam Deus masculum et feminam creavit: nec eos qui carnibus vescuntur, et vino utuntur, abhorret, si omnia opportune faciant, et sicut sacra tradunt Oracula. Nihil enim eorum, inquit, quæ a Deo creata sunt, malum est: sed bona omnia sunt suo tempore. Sed nec eos rursus, qui ab his propter exercitationem abstinent, punit. Ideo animadvertendum est quomodo quis ab eis abstinet: et si quidem, ut vel maxime impii Bogomili, propter eorum odium, et quod mali causa sint iis qui eis abutuntur, deponetur, si post denuntiationem non corrigatur, vel quod magis est, etiam ex Ecclesia exterminabitur, ut qui adversus Dei creaturas blasphemet. Si autem propter exercitationem, et quamdam religionem ab iis abstinet,

Guill. Beveregii notæ.

(74) *Καὶ κρεῶν καὶ οἴνου.* In Joannis Antiocheni collectione tit 29, Καὶ οἴνου omittitur. Sed Josephus Ægyptius in Arabica paraphrasi legit, vertit enim, *A nuptiis, et esu carnis, et potu vini*, Balsamonem quoque, Zonaram et Aristenum legisse, ex eorum scholiis et hujus epitome constat.

(75) *Βογόμιλοι.* Anno circiter 1099, Alexio Comneno imperante, orta est Bogomilorum hæresis; de qua sic Harmenopulus, Ἡ τῶν Βογομίλων αἵρεσις οὐ πρὸ πολλοῦ συνέστη τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, μέρος οὖσα τῆς τῶν Μασαλιανῶν καὶ συμφερομένη τὰ πολλὰ τοῖς ἐκείνων δόγμασιν. Harmenop. *De sectis* c. 19, l. IX, Jur. Græco Rom. Hujus hæreseos convicti sunt et condemnati Leontius Balbissæ, et Clemens Sosandrorum monachus, in synodo sub Michaele patriarcha CP. habita. In synodali decreto inter alia, quorum accusati sunt, eos docuisse traditur, ἄνδρας ἀπέχεσθαι τῆς τῶν νομίμων τούτοις συναφθεισῶν γυναικῶν συνουσίας, κρέατός τε καὶ γάλακτος, καὶ ἰχθύος, καὶ οἴνου, ἄχρι χρόνων τριῶν ἀποχήν. Editum est hoc synodale decretum a Leone Allatio, in Eccl. Orient., et Occident. perp. consens. l. II, cap. 12, p. 674. Unde collegimus, Bogomilos recte hic a Balsamone citatos esse tanquam a nuptiis carne et vino διὰ βδελυρίαν abstinentes. Primarius hujus hæreseos præco fuit Basilius quidam medicus, qui propterea in theatro exustus est, ut refert Zonaras in Alexii Hist. tom. III, p. 238, l. XXXV, etc. edit. Wolf. Basil. 1557. Quo Balsamonem quoque respexisse videtur, ubi ait: Μὴ γοῦν θαυμάσῃς, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ὀξείτου διέγνω, καὶ ἐπέτρεψε καυθῆναι Βογομίλους. Bals. in Phot. nomoc. tit. 8, c. 25, p. 979, Biblioth. Juris Canonici Justel.

non condemnabitur. Et ideo multi etiam monachi, qui satis longo tempore propter continentiam, nec caseum, nec ovum, nec vinum gustaverant, ea aliquando gustarunt, et omne quod malam de eis suspicionem afferebat, offendiculum amputaverunt. Ut beatus ille eremita, qui Ferratus dictus est, et qui Eleæ episcopus vocatus est, monachus Theodulus, in synodo, ut offendiculum, et improborum quorumdam nugas tolleret, caseum et ovum gustaverunt

ZONAR. A nuptiis, et esu carnium, vinique potu propter abstinentiam temperare, probandum est. Sed hæc abhorrere velut animæ perniciosa ac rejicere, non caret crimine. Nihil enim eorum, quæ fecit Deus, malum est, sed eorum abusus noxius est. Certe, si mulier mali causa foret, et vinum, et reliqua, exhibita nunquam fuissent a Deo. Quare, qui Dei facta damnat, in universum ejus opificium blasphemat. Cæterum, talis indiget correctione; si vero non corrigatur, ordine suo movebitur, et ab Ecclesia extrudetur. Non enim depositione tantum dignus est, sed etiam, velut hæreticus, in Ecclesiam non est recipiendus.

ARIST. *Omnis clericus a vino, carne, et nuptiis non propter exercitationem abhorrens, si non corrigatur, voce præconis exterminatur.*

Hoc est, deponitur talis, et ex Ecclesia ejicitur.

CANON LII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, eum qui a peccatis convertitur non recipit, sed ejicit, deponatur : quoniam Christum molestia afficit, qui dixit : « Gaudium est in cœlo propter unum peccatorem pœnitentiam agentem [19]*. »*

BALS. Non est peccatum quod Dei benignitatem superet : et ideò omnes qui pœnitentia ducuntur, et a bono ad malum convertuntur, Dominus obviis ulnis excipit. Propter peccatorum enim salutem e cœlo descendit, et dixit : *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam* [20]. Episcopus ergo, vel presbyter, qui eos qui sic convertuntur non recipit, sed illius Novati instar eos abhorret, deponatur, ut qui Dei voluntati adversatur, qui dicit : *Gaudium est in cœlo ob unum peccatorem pœnitentiam agentem*. Nota ergo ex præsenti canone, quod non solis **35** episcopis et sacerdotibus concessum est hominum confessiones audire, et peccata remittere ; sed etiam presbyteri cum episcopali per-

A πολλοὶ μοναχοὶ, ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς δι' ἐγκράτειαν μήτε τυροῦ, μήτε ᾠοῦ, μήτε οἴνου γευσάμενοι, ἔν τισι καιροῖς αὐτῶν ἀπεγεύσαντο, καὶ ἅπαν κακύποπτον περιεῖλον σκάνδαλον, ὡς ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος ἡσυχαστὴς ὁ Σεσιδηρωμένος λεγόμενος, καὶ ὁ χρηματίσας ἐπίσκοπος Ἐλαίας μοναχὸς Θεόδουλος ἐπὶ συνόδου διὰ περιαίρεσιν σκανδάλου καὶ φλυαρίας κακῶν τινων τυροῦ καὶ ᾠοῦ γευσάμενοι.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὲν δι' ἐγκράτειαν ἀπέχεσθαι γάμου καὶ κρεωφαγίας καὶ οἰνοποσίας ἀποδεκτέον· τὸ δὲ ταῦτα βδελύττεσθαι, ὡς βλαβερὰ πρὸς ψυχὴν, καὶ B ἀποσείεσθαι, οὐκ ἀνέγκλητον. Οὐδὲν γὰρ τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων κακὸν, ἀλλ' ἡ τούτων παράχρησις βλαβερόν. Εἰ δὲ κακίας αἰτία ἦν ἡ γυνὴ καὶ ὁ οἶνος καὶ τὰ λοιπὰ, οὐκ ἂν παρήχθησαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὥστε ὁ διαβάλλων τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ κατὰ τῆς αὐτοῦ βλασφημεῖ δημιουργίας. Λοιπὸν ὁ τοιοῦτος διορθώσεως δεῖται· εἰ δὲ μὴ διορθοῦται, καθαιρεθήσεται, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβληθήσεται. Οὐ μόνον γὰρ καθαιρέσεώς ἐστιν ἄξιος, ἀλλ' οὐδὲ προσδεκτέος εἰς Ἐκκλησίαν, ὡς αἱρετικός.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς ἅπας, οἶνον, καὶ κρέα, καὶ γάμον μὴ δι' ἄσκησιν βδελυσσόμενος, εἰ μὴ διορθοῖτο, ἐκκήρυκτος.*

Τοῦτ' ἔστι, καθαιρεῖται ὁ τοιοῦτος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται.

C

ΚΑΝΩΝ ΝΒ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται (76), *ἀλλ' ἀποβάλλεται, καθαιρείσθω· ὅτι λυπεῖ τὸν Χριστὸν, τὸν εἰπόντα· « Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. »*

ΒΑΛΣ. Οὐκ ἔστιν ἁμαρτία νικῶσα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ πάντας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρεφομένους ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀγκαλίζεται ὁ Κύριος. Διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν κατέβη ἐξ οὐρανοῦ, καὶ εἶπεν· *Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.* Ὁ γοῦν μὴ παραδεχόμενος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τοὺς οὕτως ἐπιστρέφοντας, ἀλλὰ κατὰ D τὸν Ναυάτον ἐκεῖνον μυσαττόμενος αὐτοὺς, καθαιρείσθω, ὡς ἐναντιούμενος τῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι, τοῦ εἰπόντος· *Χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι*· ὥστε σημείωσαι διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι οὐ μόνοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσιν ἐνεδόθη ἐξομολογήσεις ἀνθρώπων δέχεσθαι,

[19] Luc. VII, 10. [20] Marc. II, 17.

Guill. Beveregii notæ.

(76) *Οὐ προσδέχεται.* Cyprianus, *Quos utique ad pœnitentiam Dominus non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et in Evangelio, Dico, inquit, vobis, sic erit gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis quibus non opus est pœnitentia* (*Luc.* XV, 7). Cyprian. epist. ad Anton. l. IV, ep. 2, p. 89, l 31, edit. Manut. v. ejusdem librum *De lapsis*, p. 179, etc. Hanc et ante Cyprianum ab Ecclesia excultam fuisse disciplinam, viz. ut a peccatis conversi in Ecclesiæ sinum reciperentur, ex Origene constat, dicente, Οὗτοι δὲ, ὡς ἀπολωλότας καὶ τεθνηκότας τῷ Θεῷ, τοὺς ὑπ' ἀσελγείας ἤ τινος ἀτόπου νενικημένους, ὡς νεκροὺς πενθοῦσι, καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστάντας, ἐὰν ἀξιόλογον ἐνδείξωνται μεταβολὴν, χρόνῳ πλείονι τῶν κατ' ἀρχὰς εἰσαγομένων, ὕστερόν ποτε προσίενται, Orig. *Contra Cels.*, l. III, p. 147, edit. Hœschel. 1605.

καὶ συγχωρεῖν ἁμαρτήματα· ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβύτε- A ροι μετὰ προτροπῆς ἐπισκόπων δέχονται λογισμούς. Ζήτει τὸν ς' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Κύριος ἡμῶν διὰ τοὺς ἁμαρτήσαντας *ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη·* αὐτὸς γὰρ ἔφη· *Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.* Ὁ γοῦν τὸν ἐξ ἁμαρτίας μετανοοῦντα μὴ προσιέμενος ἀντιπράττει Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ὁ δὲ ἀντιπράττων αὐτῷ καὶ ἀντιδιατασσόμενος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ μαθητής· ὁ δὲ μὴ ὢν αὐτοῦ μαθητὴς ἱερᾶσθαι οὐκ ἄξιος. Πῶς γὰρ ὃς Ἀντίχριστον ἑαυτὸν καθίστησιν ἐναντιούμενος τῷ ἐκείνου θελήματι, δεκτὸς τυγχάνει αὐτῷ;

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ τοῖς μετανοοῦσι μὴ συγγινώσκων* B *ἀσυγγνωστότερος.*

Καὶ οὗτος, κληρικὸς ὢν, καθαιρεῖται, ὡς ἐναντιούμενος τῷ Κυρίῳ εἰπόντι, χαρὰν γίνεσθαι ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ΚΑΝΩΝ ΝΓʹ.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν οὐ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ οἴνου, βδελυσσόμενος καὶ οὐ δι' ἄσκησιν, καθαιρείσθω, ὡς κεκαυτηριασμένος τὴν οἰκείαν συνείδησιν· καὶ αἴτιος σκανδάλου πολλοῖς γινόμενος.

ΒΑΛΣ. Κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ κατὰ πᾶσαν ἑορτὴν πανηγυρίζοντες οὐ νηστεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Σαββάτοις πᾶσιν ἄνευ ἑνὸς Σαββάτου, τοῦ μεγάλου δηλαδὴ, καταλύομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν κατὰ C τοὺς Ἰουδαίους σαββατίζειν. Ὁ γοῦν ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις νηστεύων, εἰ μὲν ὡς βδελυττόμενος τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς βρῶσιν ἡμῖν δοθέντα, καὶ σκανδαλίζων ἐντεῦθεν τὸν λαὸν, καθαιρεῖται, ἐπίσκοπος ὢν δηλονότι ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος. Εἰ δὲ δι' ἄσκησιν ἀπέχεται τούτων, συγγνωσθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν εἰς τὸν να' κανόνα ἑρμηνείαν, καὶ τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. Λαϊκὸς μέντοι οὕτω νηστεύων κακῶς (77), καὶ πενθῶν μετὰ τῶν Μαρκιανιστῶν αἱρετικῶν, ἀφορίζεται, κατὰ τὸ τέλος τοῦ να' κανόνος.

ΖΩΝΑΡ. Κεκανόνισται ἐν τοῖς Σαββάτοις ἄνευ ἑνὸς τοῦ μεγάλου, καὶ ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ ταῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις μὴ νηστεύειν. Ἀλλὰ διάφοροι τῶν ἁγίων Πατέρων, ἐν δέκα τυχὸν ἡμέραις ἢ εἴ- D κοσι, καὶ τούτων ἐπέκεινα, ἤσθιον· τινὲς δὲ καὶ ἄχρι τῶν τεσσαράκοντα τὴν νηστείαν παρέτεινον. Ὥσπερ οὖν οὐ παραβαίνειν ἐκεῖνοι τοὺς κανόνας ἐκρίνοντο, ἐν Σαββάτοις νηστεύοντες, οὕτως οὐδ' εἴ τις ἐν ὡρισμέναις ἡμέραις ἐθέλει ἐγκρατεύεσθαι, καὶ διὰ τόσων ἐσθίειν, κἂν Σάββατον ἐν αὐταῖς παρεμπίπτῃ, κἂν ἄλλη ἡμέρα τις ἑορτάσιμος, ὡς παραβάτης τῶν κανόνων κριθήσεται. Εἰ δὲ αὐτὰ

missione confessiones audiunt. Quære etiam 6 can. Carth. syn., et quæ in eum scripta sunt.

ZONAR. Dominus noster propter peccatores *inclinavit cælos, et descendit* [1]. Etenim dicit ipse: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Qui non recipit igitur ex peccato resipiscentem, contrarium quid facit Christo Deo nostro. Qui vero contrarium quid agit, et ex adverso illi opponitur, non est ejus discipulus. At vero qui non est ipsius discipulus, indignus est, qui sacrum faciat. Nam quomodo qui hostem Christi se gerit, ipsius repugnans voluntati, ab eo recipiatur?

ARIST. *Qui resipiscentibus non ignoscit, ipse ignoscentia indignus est.*

Et hic, si sit clericus, deponitur, ut qui Domino adversatur dicenti, gaudium esse in cœlo super uno peccatore resipiscente.

CANON LIII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, in festis diebus carnem et vinum non sumit, abhorrens, et non propter exercitationem, deponatur, ut qui habeat inustam conscientiam propriam, et sit multis offensionis causa.

BALS. Omnem diem festum, et omnem diem Dominicum celebrantes non jejunamus, sed et Sabbatis omnibus, præterquam uno, id est magno Sabbato, jejunium solvimus, ne juxta Judæorum ritus Sabbatum celebrare videamur. Qui ergo his diebus jejunat, siquidem ut ea quæ nobis a Deo in cibum data sunt abhorrens, et hinc populo offensionis causam præbens, deponitur, si sit videlicet episcopus, vel presbyter, vel diaconus. Sin autem propter exercitationem ab eis abstineat, ei ignoscetur. Lege canonis 51 expositionem, et 14 can. syn. Ancyr. Laicus vero qui sic male jejunat, et cum Marcionistis hæreticis luget, segregatur, ut in fine 51 canonis.

ZONAR. Canonibus institutum fuit, ut in Sabbatis (uno magno excepto) et in Dominicis, et in festivis diebus non jejunaretur. Attamen nonnulli sanctorum Patrum in decem forte diebus vel etiam viginti, ultraque dies istos, non comedebant. Et etiam quidam ad dies usque quadraginta jejunium protendebant. Quemadmodum igitur in sabbatis illi jejunantes transgredi canones non judicabantur: sic neque, si quis per certos quosdam dies velit abstinere, et per totidem comedere, sive Sabbatum in ipsos inciderit, sive alius dies festus, judicabitur ut canonum transgressor. Si vero in Sabbatis qua-

[1] Psal. XVII, 20.

Guill. Beveregii notæ.

(77) *Νηστεύων κακῶς.* Reliqua, usque ad ἀφορίζεται exclusive, ex ms. Bodleiano restituimus. Marcionistas autem hic citatos, etiam Sabbato jejunasse, testis est Epiphanius hær. 42, par. III, tom. I, pag. 304, oper. edit. Petav.

tenus ipsis jejunet : aut ut carnes abominans, et vinum, his abstineat. nec etiam festis diebus ea sumat : haudquaquam abstinens existimabitur, imo et dignus depositione judicabitur : ut qui multis cogitandi præbeat occasionem, quod noxia sint opera Dei : quorum tamen nullum malum est, nec abominandum. Decimus etiam quartus Ancyranæ synodi canon præcipit eos, qui sunt in clero carnibus abstinentes, ut eas tangant, hoc est, ut degustent, deindeque sic rursus abstineant; quod si hoc non faciant, ut ipsi deponantur.

ARIST. *Sacerdos qui vinum et carnem non sumit, nisi exercitationis causa, deponitur.*

36 CANON LIV.

Si quis clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur, præterquam si in publicum diversorium in via propter necessitatem diverterit.

BALS. Divini et sancti apostoli cum vellent clericos agere vitam ab omni reprehensione alienam, nec vulgus offendere, sed potius ad bonum excitare, decernunt, ut non solum ab omni turpi mercatura abstineant ut in aliis canonibus dictum est; sed etiam ut ne in cauponam ingrediantur cibi, potusve sumendi causa : quandoquidem vilium et obscurorum hominum hæc sunt, et magnæ condemnationi obnoxia. Quam ob causam eum qui tale quid egerit clericum segregari mandat canon : eum autem qui in itinere propter necessitatem in caupona diversatus est, non punit propter circumstantiam. Qui ergo dicunt clericos posse vini mercaturam facere, vel lavacra conducere, vel aliquam aliam turpem mercaturam exercere, male dicunt. Si enim absolute prohibitum est, ne clericus cauponam ingrediatur, multo magis prohibebitur ejusmodi turpem mercaturam exercere, vel per se, vel per interpositam personam. Lege etiam syn. Laodic. can. 24 et Carth. 40. Quia autem 42 canon apostolicus episcopum quidem, et presbyterum, et diaconum aleis vel ebrietatibus vacantes deponi jubet, si non cessaverint : hypodiaconum autem, et omnem, ut semel dicam, clericum tale quid facientem similiter et laicos segregari, nisi corrigantur post denuntiationem : existimo ego quod hic quoque post primam et secundam admonitionem, segregabitur clericus qui cauponam ingreditur, et a malo non abstinet. Probatur autem hoc quoque ex eo quod dicit canon : Si quis clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, sæpe scilicet malo usus.

ZONAR. In sortem Dei vocatos oportet exemplo laicis esse vitæ venerandæ, et undequaque inculpa-

A καθ' αὐτὰ τὰ Σάββατα νηστεύει, ἢ ὡς βδελυσσόμενος τὰ κρέα καὶ τὸν οἶνον, τούτων ἀπέχεται, καὶ οὐδὲ ἐν ταῖς ἑορταῖς μεταλαμβάνει αὐτῶν, οὔτ' ἐγκρατὴς λογισθήσεται, ἀλλὰ καὶ καθαιρέσεως κριθήσεται ἄξιος, ὡς πολλοῖς λογισμοὺς ὑποβάλλων βλαβερὰ τὰ τοῦ Θεοῦ τυγχάνειν ποιήματα, ὧν οὐδὲν κακόν ἐστιν οὐδὲ ἀποτρόπαιον. Καὶ ὁ τεσσαρεσκαιδέκατος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν τοὺς ἐν κλήρῳ θεσπίζει ἀπεχομένους κρεῶν ἐφάπτεσθαι αὐτῶν, ἤτοι ἀπογεύεσθαι, καὶ οὕτως αὖθις ἐγκρατεύεσθαι· εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦσι, καθαιρεῖσθαι αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. *Μὴ μεταλαμβάνων ἱερεὺς οἴνου καὶ κρεῶν, εἰ μὴ δι' ἄσκησιν, καθαιρεῖται.*

B

ΚΑΝΩΝ ΝΔ'.

Εἴ τις (78) κληρικὸς ἐν καπηλείῳ φωραθείη ἐσθίων, ἀφοριζέσθω, παρὲξ τοῦ ἐν πανδοχείῳ ἐν ὁδῷ δι' ἀνάγκην καταλύσαντος.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι καὶ ἅγιοι ἀπόστολοι, θέλοντες τοὺς κεκληρωμένους ἀνεπιλήπτου βίου εἶναι, καὶ μὴ σκανδαλίζειν τοὺς πολλούς, ἀλλὰ μᾶλλον διεγείρειν εἰς τὸ ἀγαθὸν, διορίζονται μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τούτους πάσης ἐμπορίας αἰσχροκερδοῦς, ὡς εἴρηται ἐν ἑτέρῳ κανόνι, ἀλλὰ μηδὲ εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι χάριν βρώσεως ἢ πόσεως· ἀσέμνων γὰρ ἀνδρῶν ταῦτα καὶ μεγάλης κατακρίσεως ἄξια. Διὸ καὶ τὸν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα κληρικὸν ὁ κανὼν ἀφορίζεσθαι διορίζεται· τὸν δὲ καταλύσαντα εἰς πανδοχεῖον ἐν ὁδῷ
C διὰ ἀνάγκην οὐ κολάζει διὰ τὸ περιστατικόν. Οἱ γοῦν λέγοντες ὅτι δύναται κληρικὸς οἰνάρια ἐμπορεύεσθαι, ἢ πακτεύειν λουτρὸν, ἢ ἑτέραν αἰσχροκερδῆ μετιέναι ἐμπορίαν, κακῶς λέγουσιν. Εἰ γὰρ τὸ ἁπλῶς εἰσιέναι κληρικὸν εἰς καπηλεῖον κεκώλυται, πολλῷ μᾶλλον κολασθήσεται τὸ ἐμπορεύεσθαι αὐτὸν τοιαύτην αἰσχρὰν ἐμπορίαν ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα κδ' καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα μ'. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἀποστολικὸς μβ' κανὼν τὸν μὲν ἐπίσκοπον, τὸν πρεσβύτερον, καὶ τὸν διάκονον κύβοις ἢ μέθαις σχολάζοντα καθαιρεῖσθαί φησιν, εἰ μὴ παύσονται· τὸν δὲ ὑποδιάκονον καὶ πάντα ἁπλῶς κληρικὸν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα, ὡσαύτως καὶ τοὺς
D λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι, εἰ μὴ διορθωθῶσι μετὰ παραγγελίαν, νομίζω ὅτι καὶ ἐνταῦθα μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν ἀφορισθήσεται ὁ ἐν καπηλείῳ εἰσερχόμενος κληρικὸς, καὶ μὴ ἀπεχόμενος τοῦ κακοῦ. Παρίσταται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ λέγειν τὸν κανόνα· Εἴ τις κληρικὸς ἐν καπηλείῳ φωραθείη ἐσθίων, δηλονότι τῷ κακῷ χρησάμενος πολλάκις.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τῷ Θεῷ κεκληρωμένους δεῖ καὶ τοῖς λαϊκοῖς ὑπόδειγμα εἶναι βίου σεμνοῦ καὶ πάν-

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Εἴ τις κληρικὸς ἐν καπηλείῳ.* Hoc etiam Julianus sacrificulis suis in gentilium religione prohibuit, in Epistola ad Arsacium pontificem Galatiæ scripta, ubi inter alia ait, παραίνεσον ἱερέα μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν. Julian. apud Sozom. Hist. Eccles. l. v, c. 15.

τοθεν ἀνεπιλήπτους, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς βλασφημῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ ἐν καπηλείῳ εἰσιέναι βίον ἄσεμνον ἔχειν τοὺς αὐτὸ ποιοῦντας δείκνυσι, καὶ οὐ περὶ βρῶσιν καὶ πόσιν μόνην διεφθάρθαι αὐτοῖς τὰ ἤθη, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν διαγωγήν. Ἀσέμνων γὰρ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐν τοῖς καπηλείοις συναγομένων, ὁ τούτοις συναναστρεφόμενος, οὐκ ἀμέθεκτος ἔσται τῆς ἐκείνων κακίας. *Φθείρουσι γὰρ ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.* Διὸ ἀφορίζεσθαι τοὺς τοιούτους κληρικοὺς διακελεύεται ὁ κανών· εἰ δὲ ὁδοιπορῶν ὁ κληρικὸς, καὶ μὴ ἔχων ἔνθα καταλύσει, τουτέστι μονὴν ποιήσεται καὶ διαναπαύσεται, ἐξ ἀνάγκης εἰς πανδοχεῖον εἰσέλθῃ, ἀναίτιος ἂν εἴη καὶ ἀτιμώρητος. Τὸ αὐτό φησι καὶ ὁ εἰκοστὸς τέταρτος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς τῆς ἐν Καρθαγένῃ.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ *δίχα τῆς κατὰ τρίβον ἀνάγκης κληρικὸς εἰς καπηλεῖον ἐσθίων ἀφοριστέος.*

Ὁ παροδεύων κληρικὸς, εἰ δι' ἀνάγκην καταλύσει εἰς πανδοχεῖον, συγγνωστέος· ὁ δὲ χωρὶς περιστάσεως εἰς καπηλεῖον ἐσθίων ἀφοριστέος.

A los: ne propter ipsos nomen Dei vituperetur. In cauponam autem ingredi, demonstrat hoc agentes inhonestam vitam ducere; neque tantum circa cibum, potumque corruptos ipsis mores esse, verum etiam circa omnem aliam vivendi consuetudinem. Nam, cum promiscue confluant in cauponam et inhonesti viri et inhonestæ mulieres, qui cum talibus conversatur eorum turpitudinis expers non erit: *Mala* nempe *colloquia corrumpunt bonos mores* [22]. Ideo canon jubet istiusmodi clericos segregari. Quod si clericus iter faciens, nec habens quo divertat (hoc est, mansionem faciat, et quiescat), in cauponam tum per necessitatem sit ingressus, culpa vacat, nec obnoxius est ulli pœnæ. Dicit hoc etiam

B vicesimus quartus canon synodi Laodicææ, et quadragesimus synodi Carthaginensis

ARIST. *Clericus qui absque itineris necessitate in caupona comedit, excommunicandus est.*

Clerico iter facienti, si in diversorium propter necessitatem divertit, ignoscendum est: qui sine illa autem circumstantia in caupona manducat, excommunicandus.

ΚΑΝΩΝ ΝΕ'.

Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσει τὸν ἐπίσκοπον, καθαιρείσθω. Ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

37 CANON LV.

Si quis clericus episcopum contumelia affecerit, deponatur: principi enim populi tui non maledices.

ΚΑΝΩΝ ΝϚ'.

Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσει πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφοριζέσθω.

CANON LVI.

Si quis clericus presbyterum vel diaconum injuria affecerit, segregetur.

C

ΒΑΛΣ. Οἱ διττοὶ κανόνες οὗτοι ὁ νε' καὶ ὁ νϛ' κολάζουσι τοὺς ὑβριστὰς κληρικούς· ἀλλ' ὁ μὲν νε' καθαιρεῖσθαί φησι τὸν κληρικὸν τὸν ὑβρίσαντα τὸν ἐπίσκοπον· ὁ δὲ νϛ' ἀφορίζεσθαι διορίζεται τὸν ὑβρίσαντα κληρικὸν πρεσβύτερον ἢ διάκονον, πάντως διὰ τὸ τιμὴν πλείονα χρεωστεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ. Οἱ μὲν κανόνες οὕτω διαιροῦσι τὴν τιμωρίαν τῶν ὑβριστῶν κληρικῶν. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος πάντα ὑβριστὴν ἀτιμοῦσθαι διορίζεται, σὺν τῷ διδόναι καὶ χρηματικὴν ποινήν. Νομίζω οὖν ὅτι τῇ ἀτιμίᾳ ἐπακολουθεῖ καὶ καθαίρεσις.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἀρχιερεῖς εἰς τύπον ὄντες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κεφαλὴ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος λογιζόμενοι, καὶ πλείονος τιμῆς εἰσιν ἄξιοι. Διὸ καὶ ὁ ἐνυβρίσας αὐτοῖς καθαιρεῖται. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι χειρῶν σώζοντες τύπον, ὡς δι' αὐτῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις ἐνεργοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, τιμᾶσθαι μὲν κἀκεῖνοι ἄξιοι, οὐχ ὡς ὁ ἐπίσκοπος δέ· οὐ γὰρ ὁμοίως τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χειρῶν ἐπιμελητέον· διὸ ὁ ὑβρίσας αὐτοὺς ἧττον κολάζεται, μόνον ἀφοριζόμενος.

BALS. Hi duo canones 55 et 56 puniunt injuriosos clericos: sed 55 dicit deponendum clericum, qui episcopum injuria affecit. 56 autem decernit segregandum clericum, qui presbyterum, vel diaconum injuria affecit: idque quia episcopo major honor debetur. Canones quidem sic dividunt supplicium insolentium clericorum. Jus autem civile definit, quemvis injuriam facientem notari infamia præter pœnam pecuniariam. Existimo autem quod infamiam sequitur etiam depositio.

ZONAR. Pontifices in typum Domini nostri Jesu Christi exsistentes, et caput Ecclesiæ corporis existimati, majore etiam sunt honore digni. Quapro-

D pter, qui aliquid in hos agit contumeliose, deponitur. Presbyteri vero, et diaconi manuum typum gerentes (per quos, ut per manus, episcopus administrationes exercet ecclesiasticas) et hi quidem digni sunt honorari: non tamen ut episcopus: nec enim capitis, et manuum cura similiter habenda est. Quapropter qui contumeliosus his fuerit, minus punitur, ab aliorum conventu solum separatus.

ΚΑΝΩΝ ΝΕ'.

ΑΡΙΣΤ. *Ὑβρίζων ἐπίσκοπον κληρικὸς καθαιρεῖται.*

CANON LV.

ARIST. *Clericus episcopum contumelia afficiens deponitur.*

ΚΑΝΩΝ ΝϚ'.

Πρεσβύτερον ἢ διάκονον ὑβρίζων ἀφορίζεται.

CANON LVI.

Presbyterum vel diaconum contumelia afficiens excommunicatur.

[22] I Cor. xv, 33.

CANON LVII.

Si quis clericus claudum, vel surdum, vel cæcum, vel eum cui vitiosus est incessus, irriserit, segregetur. Similiter et laicus.

BALS. Clericos et laicos segregat canon, qui eorum qui quomodocunque sunt corpore mutilati, non miserentur, sed eos irrident. Plerique autem ex ejusmodi rebus accipiunt ridendi occasionem, Dei judiciis resistentes.

ZONAR. Membris aliquibus mutilatos misereri convenit, illosque, quantum fieri potest, infirmos suscipere, manuque regere, non autem illudere. Hoc enim significat verbum, χλευάζειν. Quod si laicos istud facientes canon excommunicationi subjicit, quid existimet quispiam de clericis, quos (ut sæpe dictum) populo propositos oportet esse virtutis omnis exemplo, stimuloque probitatis.

ARIST. *Sic vero et cæcum, et surdum et claudum irridens.*

Irridens cæcum, surdum, vel claudum, vel aliter corpore mutilatum, excommunicatur, ut formatorem eorum vituperans.

38 CANON LVIII.

Episcopus vel presbyter, qui cleri vel populi curam non gerit, et eos pietatem non docet, segregetur: et si in negligentia et socordia perseveret, deponatur.

BALS. Episcopalis dignitas in docendo consistit: et omnis episcopus debet docere populum pia dogmata, et statum orthodoxorum. Speculator enim ideo constituitur, ut quæ sui sunt populi attendat: et ideo episcopus est appellatus. Porro autem etiam presbyteri tales esse debent, quia etiam prope episcopos sedent in superioribus cathedris. Episcopus ergo et sacerdos, qui non sic facit, sed negligenter est affectus, segregatur: sin autem in socordia perseverat, etiam deponitur. Presbyteri enim secundum episcopalem admonitionem, et non suo arbitrio docent.

ZONAR. Inexcusabile est hoc omnis episcopi debitum, docere sibi subditum populum pia dogmata, dirigereque rectas in opiniones, et honestam vitam. Dicit enim Deus per prophetam populorum prælatis: Si non denuntiaveris, neque locutus fueris, morietur injustus in injustitia sua: ejus autem san-

A

ΚΑΝΩΝ ΝΖ'

Εἴ τις κληρικὸς χωλὸν ἢ κωφὸν ἢ τυφλὸν ἢ τὰς βάσεις πεπληγμένον χλευάσει, ἀφοριζέσθω. Ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

ΒΑΛΣ. Καὶ τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀφορίζει ὁ κανὼν μὴ ἐλεοῦντας τοὺς ὁπωσδήποτε πεπηρωμένους τὸ σῶμα, ἀλλὰ παίζοντας αὐτούς. Οἱ πλείους δὲ τὰ τοιαῦτα πρόφασιν ἔχουσι γέλωτος, τοῖς τοῦ Θεοῦ κρίμασιν ἀντιπράττοντες.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς μέλη τινὰ πεπηρωμένους ἐλεεῖσθαι προσήκει, καὶ ὡς δυνατὸν ἀντιλαμβάνεσθαι τούτων, καὶ χειραγωγεῖν, ἀλλ' οὐχὶ διαπαίζειν. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ χλευάζειν. Εἰ δὲ τοὺς τοῦτο ποιοῦντας λαϊκοὺς ὁ κανὼν ἀφορισμῷ ὑποβάλλει, τί ἄν τις λογίσαιτο περὶ κληρικῶν, οὕς, ὡς πολλάκις εἴρηται, B ὑπόδειγμα πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ παροξυσμὸν πρὸς χρηστότητα τῷ λαῷ προκεῖσθαι χρεών;

ΑΡΙΣΤ. *Ὡς δὲ καὶ τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ χωλὸν χλευάζων.*

Ὁ ἐμπαίζων τυφλὸν καὶ κωφὸν ἢ χωλὸν ἢ ἄλλως τὸ σῶμα πεπηρωμένον ἀφορίζεται ὡς τὸν πλάσαντα τούτους ἐπιμεμφόμενος.

ΚΑΝΩΝ ΝΗ'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου (79) *ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ τῇ ἀμελείᾳ καὶ* (80) *ῥᾳθυμίᾳ, καθαιρείσθω.*

ΒΑΛΣ. Τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα διδασκαλικόν ἐστι· καὶ πᾶς ἐπίσκοπος ὀφείλει διδάσκειν τὸν λαὸν C τὰ εὐσεβῆ δόγματα καὶ τὴν τῶν ὀρθοδόξων κατάστασιν. Σκοπὸς γὰρ τίθεται χάριν τοῦ ἐπισκοπεῖν τὰ ὑπὸ τὸν λαὸν αὐτοῦ· κἀντεῦθεν καὶ ἐπίσκοπος κέκληται. Καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲ τοιοῦτοι ὀφείλουσιν εἶναι, ὅτι καὶ πλησίον τῶν ἐπισκόπων ἐν ταῖς ἀνωτέρω καθέδραις κάθηνται. Ὁ γοῦν μὴ ποιῶν οὕτως ἐπίσκοπος καὶ ἱερεύς, ἀλλὰ ἀμελῶς διακείμενος ἀφορίζεται· ἐπιμένων δὲ τῇ ῥᾳθυμίᾳ, καὶ καθαιρεῖται· οἱ πρεσβύτεροι γὰρ (81) καὶ κατὰ προτροπὴν ἐπισκοπικήν, καὶ οὐκ οἴκοθεν διδάσκουσι.

ΖΩΝΑΡ. Χρέος ἐστὶν ἀπαραίτητον παντὶ ἐπισκόπῳ διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν τὰ εὐσεβῆ δόγματα, καὶ πρὸς ὀρθοδοξίαν ῥυθμίζειν, καὶ βίον σεμνόν. Φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου πρὸς D τοὺς τῶν λαῶν προεστῶτας· Εἰ μὴ διαστείλῃ, μηδὲ λαλήσεις, ἀποθανεῖται ὁ ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐ-

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Ἀμελῶν τοῦ κλήρου.* Cum ordinatur metropolitanus, vel archiepiscopus, ut hujus perpetuo canonis officiique sui in eo constituti, memor sit, hæc inter alia in mandatis ei, apud Græcos præsertim, dari solent, Χρή σε μὴ ἀποκάμνειν διδάσκοντα, ἀλλὰ διηνεκῶς τὸν ἐγκεχειρισμένον σοι λαὸν τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐκπαιδεύειν, καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑτέρου τοῦ τὴν τοιαύτην διακονίαν ἐκπληροῦν δυναμένου, ὅπως μὴ καταμελῶν τῇ κανονικῇ αὐστηρίᾳ σαυτὸν ἐγκαταστήσῃς ὑπεύθυνον· ἐπίσκοπος γάρ, φησίν, ἀμελῶν τοῦ κλήρου, etc., usque ad finem hujus canonis nihil immutato: nisi quod pro εὐσέβειαν substituitur εὐλάβειαν. Quomodo legit et Joan. Antiochenus in collect. can. tit. 10, et quod verba τῇ ἀμελείᾳ καὶ omittuntur. Exstat hoc mandatum in Juris Græco-Romani l. VI, p. 427.

(80) *Τῇ ἀμελείᾳ καί.* Hæc verba in ms. Bodleiano desiderantur, nec exstant in mandato, quod metropolitano et archiepiscopo, cum ordinatur, dari solet, ut ante notatum est: nec legit Gentianus Hervetus, nec Josephus Ægyptius, qui in paraphrasi Arabica vertit, *Et si ille perseveraverit in ista ignavia, gradu suo dejiciatur.* Quoniam vero exstant, tam in Græcis impressis, quam in Joan. Antiocheni collectione, tit. 10, nos etiam ea retinere satius duximus.

(81) *Οἱ πρεσβύτεροι γάρ.* Hæc usque ad hujus interpretationis exitum in impressis omissa, ex ms. Bodleiano nunc primum edimus.

του, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἀπαιτηθήσεται. Ὁ γοῦν τῆς διδασκαλίας ἀμελῶν ἐπίσκοπος ἀφορίζεται· εἰ δὲ μὴ οὕτω τῆς ἀμελείας ἀφίσταται, καὶ καθαιρεῖται. Ὁμοίως καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Διδακτικοὺς γὰρ εἶναι καὶ τούτους ἀπαιτεῖ ὁ κανών. Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος διδακτικὸν καὶ νηφάλιον εἶναι διατάττεται τὸν ἐπίσκοπον (νήφοντα δηλαδὴ καὶ ἐγρηγορότα), ἀλλὰ μὴ ἀνειμένον καὶ ἀμελῆ· καὶ τὸ ὄνομα δὲ τοῦ ἐπισκόπου εἰς νῆψιν αὐτὸν διεγείρει. Σκοπὸς γὰρ ὠνόμασται· τὸν δὲ σκοπὸν ἐγρηγορέναι δεῖ, ἀλλ' οὐ ῥᾳθυμεῖν. Διὰ τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καθέδρα ἐφ' ὕψους ἵδρυται (82), δηλοῦντος τοῦ πράγματος, οἷον εἶναι τοῦτον, καὶ ὅτι δεῖ τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν ὁρᾷν ἀφ' ὕψους, καὶ ἐπισκοπεῖν ἀκριβέστερον. Καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνιστάναι ἐκεῖ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ συγκαθῆσθαι ἐτάχθησαν, ἵνα καὶ οὗτοι διὰ τῆς ἀφ' ὕψους καθέδρας ἐνάγωνται εἰς τὸ ἐφορᾷν τὸν λαὸν, καὶ καταρτίζειν αὐτὸν, ὥσπερ σύμπονοι δοθέντες τῷ ἐπισκόπῳ· καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ιθ' κανών, Δεῖ, φησὶ, τοὺς προεστῶτας ἐν πάσῃ ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν.

ΑΡΙΣΤ. *Τὴν εὐσέβειαν μὴ διδάσκων ἐπίσκοπος, ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ μένων ἀδίδακτος.*

Διδάσκειν δεῖ τὸν ἐπίσκοπον τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ τὴν εὐσέβειαν· ὁ δὲ καταρρᾳθυμῶν τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀφορίζεται· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν πρὸς τοῦτο οὐ διεγείρεται, καὶ καθαιρεῖται.

ΚΑΝΩΝ ΝΘ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τινὸς τῶν κληρικῶν (83) *ἐνδεοῦς ὄντος, μὴ*

guis de manu tua requiretur [83]. Episcopus igitur, qui docendi curam negligit, excommunicatur. Et, si ne sic quidem desistat a negligentia, deponitur. Similiter etiam presbyteri. Exigit enim canon et hos tales esse, qui docere quoque possint. Et ille magnus etiam Paulus episcopum jubet aptum esse ad docendum, sobrium videlicet ac vigilantem, sed non pigrum vel negligentem [84]. Nomen etiam episcopi ad sobrietatem ipsum excitat. Nam σκοπὸς (id est, custos) nominatus est. Custodem vero vigilare oportet, non autem otio indulgere. Cathedra propterea constituitur episcopis in edito et sublimi templi loco; quæ quidem res denotat qualem eum esse, et quod ab illa sublimitate subditum populum respicere, valdeque diligenter observare debet. Ibi vero presbyteri simul cum episcopo assistere unaque sedere jussi : ut per eam sic in alto sitam cathedram ipsi pariter inducantur populum cum providentia inspicere, ejusque mores componere, tanquam dati laboris socii episcopo. In Trullo quoque synodi canon decimus nonus ait, Præsules oportet omni die, maxime Dominicis, omnem clerum et populum docere.

ARIST. *Pietatem non docens episcopus excommunicatur : deponitur autem perseverans non docere.*

Episcopum oportet docere clerum et populum pietatem ; qui autem socordia instructionem istam prætermittit excommunicatur. Si autem et post excommunicationem ad eam non excitatur, etiam deponitur

CANON LIX.

Si quis episcopus, vel presbyter, cum sit aliquis ex clericis egenus, ea quæ sunt necessaria, ei non

[83] Ezech. III, 18. [84] Tit. I, 8.

Guill. Beveregii notæ.

(82) ***Καθέδρα ἐφ' ὕψους ἵδρυται.*** In antiquis Latinorum et recentioribus etiam Græcorum Ecclesiis, juxta altare sedes sacerdotibus, episcopo assistentibus, simulque celebrantibus, exstrui solitæ fuerunt, in quarum medio thronus eminentior ipsi episcopo sive patriarchæ, si adesset, erectus est, qui in Chrysostomi liturgia ἡ ἄνω καθέδρα nuncupatur, ubi viz. dicitur a diacono, Εὐλόγησον, δέσποτα, τὴν ἄνω καθέδραν, p. 69. E tom. II, Patr. Græc. Sublimioris hujusce throni, quo episcopus, ut et alterius, quo sacerdotes consedebant, Gregorius Nazianzenus meminit in insomnio de Anastasiæ templo oper. tom. II, p. 78, hisce carminibus :

Ἕζεσθαι δοκέεσκον ὑπέρθρονος, οὐχ ὑπερόφρυς·
 Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὄναρ τῖον ἀγηνορίην·
Οἱ δέ μοι ἀμφοτέρωθεν ὑφεδριόωντο γεραιοὶ
 Ποίμνης ἡγεμόνες, ἔκκριτος ἡλικίη.
Οἱ δ' ἄρ' ὑποδρηστῆρες ἐν εἵμασι παμφανόωσιν
 Ἕστασαν ἀγγελικῆς εἰκόνες ἀγλαΐης.

Ubi videre licet, ut ipse sedebat ὑπέρθρονος *throno sublimis*, presbyteri vero ei ὑφεδριόωντο *subsidebant*, diaconi autem, hic ὑποδρηστῆρες vocati stabant. Hujusmodi quoque throni in panegyrica oratione, de ecclesiarum ædificatione, Paulino Tyriorum episcopo, dicta, hisce verbis commemorantur, Ἀλλὰ γὰρ ὧδε καὶ τὸν νεὼν ἐπιτελέσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν, καὶ προσέτι βάθροις ἐν τάξει τοῖς καθ' ὅλου κατὰ τὸ πρέπον κοσμήσας. Euseb. *Hist. Eccles.* l. X, c. 4, p. 381 C, edit. Vales. De hisce thronis ita præterea Simeon Thessalonicensis, Ἡ ἄνω καθέδρα τὴν ὑπερουράνιον δείκνυσι καθέδραν τοῦ Ἰησοῦ· αἱ ὑπ' αὐτὴν δὲ βαθμίδες τὴν ἑκάστου τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερέων τάξιν τε καὶ ἀνάβασιν, ἔνθα δὴ καὶ οὐ θέμις τινὰ ἕτερον καθίσαι, οὐδὲ διακόνων αὐτῶν. Sym. Thessal. *De sacram.* Hujusmodi quoque thronum Jacobum apostolum Hierosolymis habuisse, eumdemque usque ad Gallieni tempora conservatum, et summo honore habitum fuisse, testatur Eusebius *Hist. Eccles.* l. VII, cap. 19. In hujusmodi throno episcopus quivis post consecrationem collocatur, ut ex Euchologio patet p. 304. Hinc ἐνθρονίζεσθαι, ἐνθρονισμὸς, τὸν θρόνον ἐγχειρισθῆναι, ἐπιβῆναι τοῦ θρόνου, etc. Hinc etiam summa in Ecclesia dignitas *thronus* appellatur : ut thronus Hierosolymitanus, thronus Alexandrinus, etc. ; vocatur autem et σύνθρονος a sacerdotum consessis, qui et ipsi σύνθρονοι nonnunquam audiunt.

(83) *Τινὸς τῶν κληρικῶν.* Joan. Antiochenus legit, τινὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἤγουν κληρικοῦ ἐνδεοῦς ὄντος, μὴ ἐπιχορηγήσοι, Joan. Ant. Collect. can. tit. V.

suppeditat, segregetur : sin autem perseveret, deponatur, ut qui fratrem suum interfecerit.

BALS. Didicimus quod episcopus debet, post necessariam suam impensam, ecclesiæque et clericorum consuetam dispensationem, quæ supersunt ex ecclesiæ reditibus, dare pauperibus : appellantur enim bona pauperum. Nunc autem decernit canon, ut episcopi et presbyteri curam gerant ut suppeditent pauperibus clericis ea quæ sunt necessaria, et eos quidem qui non ita faciunt, segregat : qui vero perseverant, deponit, ut qui causæ sunt mortis fratrum. Ne dicas autem, Quare punit canon presbyteros, qui res suas pauperibus clericis non distribuunt? Finge enim presbyterum possidere **39** bona ecclesiastica, ut qui sit forte promotus chorepiscopus, vel protopapa, et qui ex eo dives evaserit, et necesse habet pauperes sustentare, multo autem magis pauperes clericos. Nisi enim hoc dixeris, non video quomodo segregabitur, vel deponetur presbyter, qui de suo non dat pauperi suo conclerico quæ sunt necessaria. Fratrem autem interfecisse, ne dixeris ad factum usque processisse. Etsi enim non est mortuus, quod ad episcopi tamen vel presbyteri propositum attinet, id factum est.

ZONAR. Scriptura nominat ecclesiarum bona πτωχικά. Et hæc πτωχοῖς, id est, inopibus distribui oportet. Quod si præsides ecclesiarum debent (ut licet per facultates) hæc aliis indigentibus erogare, quanto magis pauperibus clericis, sibi subjectis? Quod qui non facit, aliorum communione privatur; incorrigibilis autem permanens, ordine suo movetur : quia, quantum in se est, fratris occisor fuit. Nam qui facultatem non habet earum rerum, quibus vita consistit, is morietur; qui vero dives est et ei non administrat prorsus est homicida. Quid autem si non fuerit ille mortuus, aliunde ipsi divina providentia suppeditante res ad vitam sustentandam sufficientes?

ARIST. *Clerico indigenti non benefaciens sacerdos, excommunicatur : deponitur autem si immisericors permaneat.* Perspicuus.

CANON LX.

Si quis falso inscriptos impiorum libros tanquam sanctos, in ecclesia publicat, ad populi et cleri perniciem, deponatur.

BALS. Præsenti apostolico canoni consequenter alii quoque definiunt canones, non esse legendos

A ἐπιχορηγεῖ τὰ δέοντα, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω, ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

ΒΑΛΣ. Ἐμάθομεν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει μετὰ τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῦ δαπάνην καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κληρικῶν συνήθη οἰκονομίαν τὰ περιττεύοντα ἐκ τῶν εἰσόδων τῆς ἐκκλησίας διαδιδόναι πρὸς πένητας· πτωχικὰ γὰρ καλοῦνται· ἀρτίως δὲ διορίζεται ὁ κανὼν φροντίζειν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ ἐπιχορηγεῖν τοῖς ἐνδεέσι κληρικοῖς τὰ χρειώδη, τοὺς δὲ μὴ ποιοῦντας οὕτως ἀφορίζει· ἐπιμένοντας δὲ καθαιρεῖ, ὡς αἰτίους γενομένους τοῦ θανάτου τῶν ἀδελφῶν· μὴ εἴπῃς δὲ τίνος χάριν τοὺς πρεσβυτέρους ὁ κανὼν B κολάζει, τὰ οἰκεῖα πράγματα μὴ διανέμοντας πρὸς ἐνδεεῖς κληρικούς; Θεμάτισον γὰρ ἐγκρατῆ τὸν πρεσβύτερον εἶναι πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν, τυχὸν χωρεπίσκοπον προβληθέντα, ἢ πρωτοπαπᾶν (84), κἀντεῦθεν εὐπορήσαντα, καὶ ἀνάγκην ἔχοντα τοὺς πενομένους χειραγωγεῖν, πολλῷ δὲ μᾶλλον τοὺς πένητας κληρικούς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο εἴπῃς, οὐ συνορῶ ποίῳ τρόπῳ ἀφορισθήσεται ἢ καθαιρεθήσεται πρεσβύτερος μὴ διδοὺς οἴκοθεν τὰ χρειώδη τῷ πενομένῳ συγκληρικῷ αὐτοῦ. Τὸ δὲ φονεῦσαι τὸν ἀδελφὸν μὴ εἴπῃς καὶ εἰς ἔργον ἐλθεῖν. Κἂν γὰρ μὴ ἀπέθανε, γέγονε τοῦτο, ὅσον ἐπὶ τῇ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου προθέσει.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἡ Γραφὴ πτωχικὰ ὀνομάζει· καὶ δεῖ ταῦτα διαδίδοσθαι τοῖς C πτωχοῖς. Εἰ δὲ τοῖς ἄλλοις ἐνδεέσιν ἐπαρκεῖν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες ὀφείλουσιν, ὡς ἐνὸν, πόσῳ μᾶλλον τοῖς ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένοις κληρικοῖς πενομένοις; Καὶ ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν ἀφορίζεται· μένων δὲ ἀδιόρθωτος, καὶ καθαιρεῖται· ὅτι ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ γέγονε τοῦ ἀδελφοῦ φονευτής· ὁ γὰρ μὴ εὐπορῶν τῶν συστατικῶν τῆς ζωῆς θανεῖται, ὁ δ' εὐπορῶν, καὶ μὴ τούτου κηδόμενος, πάντως φονεὺς πέφυκε. Τί γὰρ εἰ μὴ ἐκεῖνος ἀπέθανεν, ἄλλοθεν αὐτῷ τῆς θείας προνοίας χορηγησάσης τὰ ζωαρκῆ;

ΑΡΙΣΤ. Ἐπιδεῆ κληρικὸν οὐκ εὐεργετῶν ἱερεὺς ἀφορίζεται· καθαιρεῖται δὲ μένων ἀνίλεως (85). Σαφής.

D ΚΑΝΩΝ Ξ'.

Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία, ὡς ἅγια, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσιεύει ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω.

ΒΑΛΣ. Ἀκολούθως τῷ παρόντι ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἕτεροι κανόνες διορίζονται μὴ ἀναγινώ-

Guill. Beveregii notæ.

(84) Ἢ πρωτοπαπᾶν. Πρωτοπάπας idem est ac qui vocatur πρωτοπρεσβύτερος, et subinde πρωτοϊερεύς : hic primus est tribunalis, et ubi plures sacerdotes concelebrant, ipse primas tenet, et a pontifice secundas; ut ait Codinus πρῶτός ἐστι τοῦ βήματος, φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, Codin. *De offic. Constantin.* c. 1, n. 30. In Euchologio officium ejus sic describitur, Ὁ πρωτοπαπᾶς ἵσταται ἐπάνω τῶν ὀφφικίων τοῦ εὐωνύμου χοροῦ, ὅταν λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, μεταδίδει αὐτὸς τὴν ἁγίαν μετάληψιν· ὁμοίως καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τῷ πρωτοπαπᾷ, ἔχων δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεῖα πάντα, Euchol. in official. Eccles. CP. p. 271, edit. Jac. Goar. Paris. 1647. De chorepiscopis quorum hic quoque fit mentio alibi agemus.

(85) Ἀνίλεως. Tam in Aristeni, quam Logothetæ synopsi, ut a Justello edita, perperam scribitur ἀνέλεος.

σκεσθαι τὰ τῶν ἀσεβῶν βιβλία, ἀλλὰ πυρὶ παραδίδοσθαι. Καὶ ζήτει τίτλον ιβ' τοῦ παρόντος συντάγματος, κεφαλαίου γ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δέ τινες ἐνόθευσαν εὐσεβῆ συγγράμματα, ἢ καὶ ὀρθοδόξων ὀνόματα ἐν ὕφει ἑτεροδόξῳ τεθείκασιν, ὡς ὁ αἱρετικὸς ἐκεῖνος Πάμφιλος ἐποίησε, θεολογικὰ ἔπη χρυσᾶ, τὰς αἱρετικὰς φληναφίας τοῦ Χρυσομάλλου (86) κατονομάσας, καὶ οὕτω τοὺς ἁπλουστέρους πλανήσας· διορίζεται ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι τὸν τοιαῦτα τελοῦντα ἱερωμένον ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ. Ζήτει καὶ τὸν τελευταῖον ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς στίχους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα ξγ' καὶ μάθῃς ποῖα βιβλία ὀφείλουσιν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀναγινώσκεσθαι· ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος (87), ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος.

ΖΩΝΑΡ. Πολλὰ βιβλία παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐνοθεύθησαν εἰς βλάβην τῶν ἁπλουστέρων: ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος γραφεῖσαι τοῖς ἐπισκόποις ἀποστολικαὶ διαταγαὶ, αἳ διὰ τοῦτο καὶ συνοδικῶς ἀπεβλήθησαν. Τινὰ δὲ καὶ διόλου παρ' ἐκείνων συντίθενται ψευδεῖς ἐπιγραφὰς ἔχοντα, ὡς παρὰ Πατέρων ἁγίων συγγεγραμμένα· τὰ δὲ καὶ ἀπόκρυφα καλούμενα. Ταῦτα τοίνυν ἀπόβλητα εἶναι κελεύει ὁ κανὼν, καὶ εἰς ἀνάγνωσιν μὴ προτίθεσθαι. Εἰ δέ τις δημοσίᾳ ταῦτα προσάγει, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκειν πειρᾶται, τοῦτον, ἱερωμένον ὄντα, καθαιρέσεως ἀξιοῖ· τὰ δὲ ἀναγινώσκεσθαι ὀφείλοντα βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Γραφῆς ἀπηρίθμηνται ἀκριβῶς· πρότερον μὲν ἐν τῷ τελευταίῳ κανόνι τῶν ἀποστολικῶν τούτων διατάξεων, εἶτα καὶ τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ, καὶ τῷ μεγάλῳ καὶ σοφωτάτῳ Πατρὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, καὶ τῷ ἁγίῳ Ἀμφιλοχίῳ, καὶ ἀμφοτέροις τούτοις ἐμμέτρως· καὶ τῇ ἐν Καρθαγένῃ συνόδῳ. Ἡ δὲ λεγομένη ἕκτη σύνοδος ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ ἐν τῷ ξγ' κανόνι αὐτῆς καὶ τοῦτό φησι· Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, ὡς ἂν τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἀτιμάζοιεν καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ δημοσιευέσθωσαν, ἀλλὰ πυρὶ παραδιδόσθωσαν. Τοὺς δὲ παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθέσι τούτοις προσανέχοντας, ἀναθεματίζομεν.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἀσεβοῦς βίβλον ἐκκλησιάζων καθαιρεῖται.*

Ὁ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκων τὰ τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια καθαιρείσθω.

impiorum libros, sed igni tradendos. Quære etiam 12 tit. præsentis operis, cap. 3, et quæ in ipso sunt. Quia autem nonnulli pia scripta adulteraverunt, vel etiam orthodoxorum nomina eorum qui male sentiunt scriptis apposuerunt, ut hæreticus ille fecit Pamphilus, qui aurea theologica dicta nugas hæreticas Chrysomalli appellavit, et ita simpliciores decepit, decernit canon sacerdotem esse deponendum, qui hoc audet in populi perniciem. Quære etiam ultimum canonem apostolicum, et heroicos versus sancti Gregorii Theologi, et syn. in Trullo canonem 63, et scies quinam libri legi debent ab orthodoxis. Sanctus Amphilochius, sanctus Athanasius et Carthaginensis synodus

ZONAR. Ab impiis hominibus suppositi libri multi fuerunt in perniciem simpliciorum. Veluti sunt episcopis per sanctum Clementem scriptæ apostolicæ constitutiones, quæ propterea synodice rejectæ sunt. Ab illis quoque sunt omnino quædam composita, falsas inscriptiones habentia, perinde ac si forent a sanctis Patribus conscripta, sunt et quædam nuncupata apocrypha. Canon censet igitur hæc esse rejicienda, nec ad lectionem proponenda. Quod si quis hæc publice profert, in ecclesiaque legere conatur, hunc etiam consecratum ministrum, dignum depositione censet. Libri vero tam veteris, quam novæ Scripturæ, qui legi debeant, exacte sunt enumerati. Primum quidem, in ultimo canone istarum apostolicarum constitutionum. Deinde etiam a magno Athanasio, et a magno sapientissimoque patre Gregorio Theologo, et a sancto Amphilochio, et ab his quidem duobus metrice. Et in synodo Carthaginensi. Nominata vero sexta synodus in Trullo, in sexagesimo tertio canone ipsius et hoc dicit: Quæ sunt ab inimicis veritatis falso conficta Martyrologia, ut Christi martyres ignominia turpiter afficerent, et audientes inducerent ad incredulitatem, ne publicentur, 40 sed igni tradantur. Suscipientes autem, vel his, tanquam veris, mentem adhibentes, anathematizamus

ARIST. *Qui impii librum in ecclesia publicat deponitur.*

Qui in ecclesia legit impiorum libros ut sanctos deponatur.

Guill. Beveregii notæ.

(86) *Τοῦ χρυσομάλλου*. Joanne Comneno Alexii successore imperante, Constantinus Chrysomallus scripta quædam hæresibus scatentia edebat, quorum tria exemplaria a synodo sub Leone Constantinopolitano tunc temporis coacta, comperta sunt, unum apud Petrum monachum S. Athenogenis monasterii præsidem, alterum apud Georgium Pamphilum, et tertium apud quosdam monachos in Nicolai monasterio, qui de eo etiam synodum certiorem fecerant. Georgius iste Pamphilus, apud quem unum exemplar inventum est, non tantum hæresibus in eo traditis ipse seducebatur, verum et, ut alios quoque seduceret, hæreticas istius nugas, θεολογικὰ ἔπη χρυσᾶ appellabat, ut ex hoc Balsamonis loco constat. Synodus autem prædicta Constantinopoli celebrata, cum scripta hæc inter se contulisset, non ineptiarum modo, sed et hæreseon plena esse, ac ipsis Enthusiastarum et Bogomilorum dictis absurdiora continere, pro comperto habebat, ac proinde adversus eadem scripta eorumque assertores, decretum synodale edebat, quod exstat apud Leo. Allat. de Occident et Orient. Eccles. perpet. consens. l. II, c. 11, in initio.

(87) *Ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος*. Hæc usque ad hujus interpretationis finem in impressis desiderantur; exstant autem in ms. Bodleiano, et quidem in ipso textu, in quem tamen e margine traducta videntur. Cæterum S. Amphilochius in iambis ad Seleucum, S. Athanasius in sacræ Scripturæ synopsi, et synodus Carthaginensis can. 27 docuerunt, quinam

CANON LXI.

Si adversus fidelem aliqua accusatio intendatur, vel fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis, et convictus fuerit, ad clerum ne provehatur.

BALS. Qui fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis accusatus et convictus seu condemnatus est, non efficitur clericus. Et nota hoc propter eos qui dicunt, ex eo solo quod quis accusatus fuerit, impediri ordinationem accusatorum. Ecce enim dicit canon, quod qui convicti sunt non ordinabuntur, non etiam qui solum accusati fuerint.

ZONAR. In adulterio, vel scortatione, vel alia quapiam absurditate deprehensus, non solum a sacerdotio prohibetur, sed omnino nec in ullum quidem cleri gradum promovetur. Ad episcoporum vero clericorumque accusationem neque hæretici qualescunque habiles erunt, neque schismatici qui seorsum ab Ecclesia celebrant conventicula : neque qui propter crimina rejecti sunt ab Ecclesia, vel communi societate privati, nisi prius objectas sibi culpas purgatione deleverint, sive sint clerici, sive laici. Sed nec illi, qui de crimine aliquo sunt ad judicem delati, priusquam criminis expertes apparuerint secundum sextum canonem secundæ œcumenicæ synodi, quæ fuit in Constantinopoli.

ARIST. *Fidelis convictus de adulterio, fornicatione, et aliis criminibus, in clerum non admittitur.*

Fidelis accusatus adulterii, vel fornicationis, vel alicujus alius prohibitæ actionis et convictus, in clerum non recipitur. Si infidelis autem quis sit, et alicujus prædictorum peccatorum reus fuerit, si postea baptizetur, et post baptisma inculpabilem servet vitam suam, sine prohibitione in clerum etiam promovetur.

CANON LXII.

Si quis clericus propter metum humanum Judæi, vel Græci, vel hæretici, negaverit : si quidem nomen Christi, ejiciatur ; si autem nomen clerici, deponatur. Pœnitentiam autem agens, ut laicus recipiatur.

BALS. Etsi jus civile ei dat veniam, qui vi vel

A

ΚΑΝΩΝ ΞΑ'.

Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας ἢ μοιχείας ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ προσαγέσθω (88).

ΒΑΛΣ. Ὁ ἐπὶ πορνείᾳ ἢ μοιχείᾳ ἢ ἄλλῃ τινὶ ἀπηγορευμένῃ πράξει κατηγορηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς, ἤτοι καταδικασθεὶς, κληρικὸς οὐ γίνεται. Καὶ σημείωσαι τοῦτο διὰ τοὺς λέγοντας ἀπὸ μόνου τοῦ κατηγορηθῆναι τὴν τῶν κατηγορηθέντων ἐμποδίζεσθαι χειροτονίαν. Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν ὁ κανὼν, ὅτι οἱ ἐλεγχθέντες οὐ κληρωθήσονται· οὐ μὴν οἱ μόνον κατηγορηθέντες.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἁλοὺς ἐπὶ μοιχείᾳ ἢ πορνείᾳ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἀτοπήματι οὐ μόνον ἱερωσύνης κωλύεται, ἀλλ' οὐδὲ εἰς κλῆρον ὅλως προσάγεται. Εἰς κατηγορίαν δὲ

B

ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν οὔτε αἱρετικοὶ οἱοιδήτινες δεκτοὶ ἔσονται, οὔτε μὴν σχισματικοὶ παρασυνάγοντες, οὔτε οἱ διὰ αἰτιάματα ἀπόβλητοι γεγονότες τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀκοινώνητοι, εἰ μὴ πρότερον τὰς αἰτίας τὰς κατ' αὐτῶν ἀποτρίψονται, κἂν κληρικοὶ ὦσι, κἂν λαϊκοί. Ἀλλὰ οὐδὲ οἱ ὑπὸ κατηγορίαν ὄντες, πρὶν ἂν ἀθῷοι τῶν ἐγκλημάτων φανῶσι, κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΑΡΙΣΤ. *Πιστὸς ἐλεγχθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ ἢ πορνείᾳ ἢ ἄλλοις ἐγκλήμασιν ἄκληρος*

C

Ὁ κατηγορηθεὶς πιστὸς ἐπὶ μοιχείᾳ πορνείᾳ ἢ ἄλλῃ τινὶ ἀπηγορευμένῃ πράξει, καὶ ἐλεγχθεὶς, εἰς κλῆρον οὐ παραδέχεται. Εἰ δὲ ἄπιστος ὤν τις, καὶ ἁμαρτήσας τι τῶν ἀπηριθμημένων, εἶτα βαπτισθῇ, καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα διατηρήσει τὸν βίον αὐτοῦ ἀνεπίληπτον, ἀκωλύτως καὶ εἰς κλῆρον προσάγεται.

ΚΑΝΩΝ ΞΒ'.

Εἴ τις κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον Ἰουδαίου ἢ Ἕλληνος ἢ αἱρετικοῦ ἀρνήσεται, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω· μετανοήσας δὲ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω (89).

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος συγγνώμης ἀξιοῖ

Guill. Beveregii notæ.

libri pro vere canonicis in Ecclesia legendi sunt.

(88) *Εἰς κλῆρον μὴ προσαγέσθω*. Hanc ab Ecclesia primitiva stricte observatam fuisse disciplinam, ut, qui graviori aliquo crimine convictus est, in clerum non admittatur, ex Origene discimus, dicente, quod præpositi Ecclesiæ eos, qui libidine aliove simili malo victi sunt, si sinceram egerint pœnitentiam, tanquam redivivos recipiunt, verum εἰς οὐδεμίαν ἀρχὴν καὶ προστασίαν τῆς λεγομένης Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταλέγοντες τοὺς φθάσαντας, μετὰ τὸ προσεληλυθέναι τῷ λόγῳ ἐπταικέναι, Orig. *Contra Cels.*, l. III, p. 147, edit. Hœschel. 1605. Item ex Cypriano, cujus verba observatu sunt dignissima. *Cumque alia multa sunt*, inquit, *et gravia delicta, quibus Basilides et Martialis implicati tenentur, frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur, cum manifestum sit ejusmodi homines,*

D

nec Ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere. Maxime cum jam pridem nobiscum et cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus et justus, et martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit, ejusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Cyprian. *Epist.* ad clerum et plebes in Hispana lib. I, epist. p. 16, l. 9, edit. Manut. E quibus certe verbis apparet, vel hunc ipsum canonem, vel ei simillimum in synodo sub Cornelio episcopo Romano celebrata constitutum esse, saltem confirmatum : quod mihi propterea magis arridet, quod antea observatum fuisse ex antea laudatis Origenis verbis abunde constat.

(89) *Ὡς λαϊκὸς δεχθήτω*. In Joannis Antiocheni

τὸν διὰ φόβον ἢ βίαν καταθέμενον ποιῆσαι τόδε τι, ἀλλ' ὁ τῆς Ἐκκλησίας νόμος ὁμολογητὰς τῆς πίστεως θέλει πάντας εἶναι τοὺς ὀρθοδόξους. Ὁ γοῦν διὰ φόβον κολάσεως ἀρνησάμενος κληρικὸς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον καθαιρεθήσεται, ἀλλὰ καὶ ὡς σεσηπὸς μέλος ἐκ τοῦ καλοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ἐκκοπήσεται. Εἰ δὲ ἀρνήσεται κληρικὸς εἶναι, καθαιρεθήσεται· πλὴν καὶ ἐπ' ἀμφοτέροις ὁ μετανοήσας καθαρῶς δεχθήσεται ὡς λαϊκός. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ σφραγῖδα ἐπικουρίδος λαβόντες, κἀντεῦθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἀναγνωστῶν καταστάντες, ἐὰν ῥίψωσι τὰ ἱερὰ ἄμφια, καὶ κατὰ λαϊκοὺς ἀναστραφῶσιν, οὐ δύνανται ὡς ἀναγνῶσται ἐνεργεῖν τὸ ὁτιοῦν· ἐὰν πάλιν μετασχηματισθῶσι κατὰ κληρικούς, ἢ καὶ μοναχοὶ γένωνται, ἀλλὰ λαϊκῶν ἀνύσουσι διαγωγήν. Εἰ γὰρ ὁ κατὰ φόβον ἀρνησάμενος τὴν κλήρωσιν αὐτοῦ καθαιρεῖται, καὶ ὡς λαϊκὸς μόνον δέχεται μετὰ ἐπίγνωσιν, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἑκοντὶ τὴν τοιαύτην ἄρνησιν πεποιηκὼς καὶ παίξας τὸ ἅγιον σχῆμα οὐκ ἀξιωθήσεται τῆς προτέρας κληρώσεως.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς διὰ φόβον κολάσεως ἀρνησαμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀποβλήτους ὁ κανὼν οὗτος πάντη τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖται· τοὺς δὲ τὸ τοῦ κληρικοῦ ὄνομα ἀπαρνησαμένους καθαιρεῖσθαι κελεύει, μετανοοῦντας δὲ, ὡς λαϊκοὺς δέχεσθαι. Ἡ δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος τοὺς μετὰ ἀληθείας (ἀλλ' οὐ μετὰ ἐπιτηδεύσεως καὶ κατασκευῆς ὑποκριθέντας φοβηθῆναι τὰς βασάνους) καὶ θύσαντας πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους τῆς τιμῆς μὲν μετέχειν καὶ τῆς καθέδρας ὁρίζει, ἐνεργεῖν δέ τι ἱερατικὸν, οὐ παραχωρεῖ.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἀρνησίχριστος καὶ ἀπόβλητος· ὁ δὲ τὸν κλῆρον ἀθετήσας, ἐπιστρέφων, κατὰ λαϊκὸν πρόσεισι.*

Ὁ διὰ φόβον ἀνθρώπινον τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, ἀπόβλητος. Ὁ δὲ μὴ τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ ἀρνησάμενος, κληρικὸς ὢν, καθαιρεῖται· μετανοῶν δὲ, ὡς λαϊκὸς παραδέχεται.

A metu aliquid facere adactus est: jus tamen ecclesiasticum vult omnes orthodoxos esse fidei confessores. Ergo clericus qui propter metum pœnæ negaverit nomen Christi, non solum deponetur, sed etiam tanquam membrum putridum, ex pulchro Ecclesiæ corpore abscindetur: sin autem se esse clericum negaverit, deponetur: sed et qui in utrisque egit pure pœnitentiam, ut laicus admittetur. Nota ex hoc, quod qui tonsuræ characterem acceperunt, et deinde in lectorum ordine constituti sunt, si sacras vestes projecerint, et instar laicorum conversati fuerint, non possunt quidquam tanquam lectores agere; si rursus ad clerici habitum redierint, vel etiam monachi facti fuerint: sed ut laici vitam agent. Si enim qui propter metum B clericatum suum negavit, deponitur, et tanquam laicus solum post pœnitentiam admittitur: multo magis qui talem sua sponte abnegationem admisit, et sanctum amictum illusit, dignus priori clericatu non censebitur.

41 ZONAR. Qui metu supplicii negaverunt Christi nomen, ab Ecclesia canon præsens omnino rejicit. At eos, qui clerici nomen abnegaverunt, deponi præcipit; facti vero pœnitentes, ut laicos recipi. In Ancyra vero synodus, eos, qui vere timuerunt (non autem qui consulto cogitatoque se metuisse tormenta simularunt) sacrificantes etiam presbyteros, atque diaconos, honoris quidem et cathedræ partiC cipes esse definit: sed agere quidquam sacri non permittit.

ARIST. *Qui negat Christum, et excommunicatus est: qui autem clerum contempserit, rediens pro laico recipiendus est.*

Qui propter humanum timorem Christum negaverit, excommunicatus est. Qui autem non Christum sed nomen clerici negaverit, si sit clericus deponitur, resipiscens autem ut laicus recipitur.

Guill. Beveregii notæ.

collectione legitur, λαϊκὸς δεχθήσεται, tit. 39. Pœna autem hac phrasi clericis delinquentibus intentata, nihil minus est, nec aliud quam depositio, sive a fungendis clericorum muneribus prohibitio, et in pristinum laicorum ordinem reductio. Hoc ex canone apost. 15, patet, quo clericus in alia parochia præter sui episcopi sententiam manens, sacra in posterum celebrare prohibetur: hoc tamen adjecto, ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω, hoc est non amplius inter clericos recensitus, sed inter laicos, cum iis communicet. Sic Josephus Ægyptius dicta præsentis canonis verba explicat, *una cum fidelibus recipiatur*, viz, ad communionem. Eodem sensu Cyprianus dixit, *ut communicent laici, et satis habeant, quod admittantur ad pacem, qui hostes pacis exstiterint, nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis et honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.* Cyprian. epist. 1, lib. II, ad Steph. et alibi, *Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet, non secundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quasi locum sacerdotis usurpet.* Id. epist. 2, ad Antonian. lib. IV, *Epist.* p. 86, l. 44. Ubi *ut laicum communicare, et sacerdotis locum usurpare*, sibi invicem opponi videmus. Sic et concilium Toletanum primum, de subdiacono loquens, ait, *Abstentus*, inquit, *biennio, postea inter laicos, reconciliatus per pœniD tentiam, communicet*, concil. Tolet. 1, can. 4. Et Aimonius refert Carlomannum Caroli Calvi filium, Senonensisque Ecclesiæ diaconum, perduellionis in patrem convictum, *secundum sacras regulas ab omni gradu ecclesiastico, laica sibi communione servata, depositum esse.* Aimon. *De gest. Franc.* l. V, cap. 23. E quibus omnibus veterum testimoniis luce meridiana clarius est, hanc phrasim, ὡς λαϊκὸν δεχθῆναι, sive *ut laicum communicare*, depositionem perpetuo indigitare, sine excommunicatione inflictam: ac proinde qui huic pœnæ subjicitur, ut *tanquam laicus recipiatur*, deponitur quidem, sed communionis nihilo secius particeps erit, æque ac fidelis laicus. V. S. Basil. epist. ad Amphiloch. can. 3. Et hinc est, quod hanc pœnam clericis solis inflictam legimus, non item laicis; nec ob alia unquam crimina, quam quibus depositio aliis canonibus inuritur, et talis quidem depositio quam excommunicatio non concomitatur.

CANON LXIII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex sacerdotali catalogo, comederit carnes in sanguine animæ suæ, vel quid a feris captum, vel morticinum, deponatur: hæc enim lex prohibuit: si autem sit laicus, segregetur.

BALS. Illud, *Ne comedatis carnes in sanguine animæ suæ* [25], in libro Genesis constitutum est. Hæc autem sunt suffocata. Sed nec a fera captum, vel morticinum licet comedere. Qui autem præter hæc facit, si est quidem clericus, deponatur: si vero sit laicus, segregetur. Quæ autem a venatoriis avibus vel canibus vel pantheris capiuntur, et suffocantur, quomodo ab aliquibus comeduntur, nescio. Nota ergo canonem, propter Latinos, qui suffocata indiscriminatim comedunt.

ZONAR. Hoc etiam prohibitum fuit in libro Geneseos. Nam cum Deus hominibus omnia, velut olera, comedere post diluvium permisisset, addidit, Verum carnes in sanguine animæ non comedite: qualia sunt, quæ a nonnullis comeduntur, suffocata. Nam sanguis est animalibus animæ vice. Sed neque fas est, a fera captum, vel morticinum comedere.

ARIST. *Sacerdos qui suffocatum, aut a fera captum, aut morticinum gustaverit, deponitur. Laicus autem excommunicatur.*

CANON LXIV.

Si quis clericus aut laicus in Synagogam Judæorum vel hæreticorum introierit ad orandum, et deponatur, et segregetur.

[25] Gen. IX, 4.

A

ΚΑΝΩΝ ΞΓ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, φάγῃ κρέα ἐν αἵματι (90) *ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ θηριάλωτον, ἢ θνησιμαῖον, καθαιρείσθω· τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπεῖπεν· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.*

ΒΑΛΣ. Τὸ, *Οὐ φάγῃ κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς αὐτοῦ*, ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως νενομοθέτηται. Ταῦτα δέ εἰσι τὰ πνικτά. Ἀλλ' οὐδὲ θηριάλωτον ἢ θνησιμαῖον ἐσθίειν ἔξεστιν. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, εἰ μέν ἐστι κληρικὸς, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Τὰ δὲ ὑπὸ ὀρνέων θηρευτῶν ἢ κυνῶν ἢ παρδάλεων θηρευόμενα καὶ πνιγόμενα πῶς παρά τινων ἐσθίονται, ἀγνοῶ. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα διὰ τοὺς Λατίνους τὰ πνικτὰ ἀδιαφόρως

B ἐσθίοντας.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως ἀπηγόρευται. Ὁ γὰρ Θεὸς, τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν κατακλυσμὸν πάντα ἐσθίειν ὡς λάχανα ἐπιτρέψας, ἐπήγαγε· «Πλὴν κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε·» οἷά εἰσι τὰ παρά τινων ἐσθιόμενα πνικτά. Τοῖς γὰρ ζώοις ἀντὶ ψυχῆς τὸ αἷμά ἐστιν. Ἀλλ' οὐδὲ θηριάλωτον ἢ θνησιμαῖον ἐσθίειν ἔξεστιν.

ΑΡΙΣΤ. *Γευόμενος θύτης πνικτοῦ, ἢ θηριαλώτου, ἢ θνησιμαίου, καθαιρεῖται· ὁ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεται.*

ΚΑΝΩΝ ΞΔ'.

Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι, καὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω (91).

C

Guill. Beveregii notæ.

(90) *Φάγῃ κρέα ἐν αἵματι.* Ut veteri lege Judæis, sic et ab ipsis apostolis, Judæorum infirmitati tunc temporis consulentibus, Act. XV, gentilibus conversis præcipitur, ut ab immolatis, suffocatis, et sanguine abstinerent: quod apostolorum decretum hoc canone renovatum videtur, adjecta insuper certa transgressoribus pœna, clericis quidem depositione; excommunicatione laicis. Et Ecclesiam quidem primitivam, tam Occidentalem, quam Orientalem, hoc inviolatum diu observasse, e veterum testimoniis luculenter patet. Tertullianus, *Erubescat*, inquit, *error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis et morticinis abstinemus, ne quo modo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto.* Tertul. Apol. c. 9. Origenes, Τὰ δὲ πνικτὰ, τοῦ αἵματος μὴ ἐκκριθέντος (ὅπερ φασὶν εἶναι τροφὴν δαιμόνων τρεφομένων ταῖς ἀπ' αὐτοῦ ἀναθυμιάσεσιν), ἀπαγορεύει ὁ λόγος, ἵνα μὴ τραφῶμεν τροφῇ δαιμόνων, τάχα τινῶν τοιούτων πνευμάτων συντραφησομένων ἡμῖν, ἐὰν μεταλαμβάνωμεν τῶν πνικτῶν. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν πνικτῶν σαφὲς εἶναι δύναται τὸ περὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ αἵματος. Orig. *Cont. Cels.* l. VIII, circa medium. Minutius Felix, *Nobis homicidium nec videre fas est, nec audire, tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Minut. Fel. Octav. p. 55 e tom. VIII Biblioth. Patr. Lat. Clemens Alexandrinus, Οὐδὲ γὰρ θίγειν αἵμα τοῖς ἀνθρώποις θέμις, οἷς τὸ σῶμα οὐδὲν ἀλλ' ἢ σάρξ ἐστιν αἵματι γεωργουμένη. Clem. Alex. pedag. l. III, c. 3, prope finem. Sic Biblias Martyr, Antonio vero imperante, inter cruciatus dicebat, Πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν; Euseb. *Hist. Eccles.* l. V, c. 1, p. 159. A. edit. Vales. Ut alia vero taceam veterum testimonia, Ecclesia Orientalis (non ipsis exceptis Æthiopibus, ut testatur Jos. Scaliger. *De emend. temp.* l. VII), ut est horum canonum tenacissima, quod hic constituitur perpetuo observavit, et etiamnum observat: usque adeo ut in publico eorum Euchologio p. 670, oratio exstet, ἐπὶ τῶν μιαραφαγησάντων, ab iis viz. repetenda qui vetitos cibos comederunt. Hinc Balsamon in sua hujus canonis interpretatione, vitio Latinis vertit, quod suffocata indiscriminatim edunt. Et quidem non adeo diu est, quod Ecclesia Occidentalis cibis hic prohibitis vesci ubique per-

D misit. Nam Gregorius tertius, qui sedem Romanam anno circiter 731 occupabat, inter canones pœnitentiales constituit, *ut qui morticina comederit inscius 20 dies pœniteat, sciens 40.* Greg. 3, can. pœnit. c. 30. Quinetiam Beda presbyter, et Rabanus in Pœnitentiario, et quotquot de eodem argumento plusquam 400 abhinc annis scripserunt, certum pœnitentiæ tempus hujus canonis transgressoribus decernunt. D. Augustinum, aliosque ejusdem ætatis Christianos, in contraria fuisse opinione, ex his ipsius verbis palam est, *Et ubi Ecclesia gentium talis effecta est, ut in ea nullus Israelita carnalis appareat, quis jam hoc Christianus observat, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? Aut leporem non edat, si manu a cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte pauci adhuc tangere ista formidant, a cæteris irridentur,* Aug. *Contra Faust. Manich.* l. XXXII, c. 13.

(91) *Καὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω.* Prius

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ με' ἀποστολικῷ κανόνι ἡρμη- A νεύθη παρ' ἡμῶν ὅπως νοεῖται τὸ συνεύξασθαι μετὰ αἱρετικῶν· ἐνταῦθα δὲ διορίζεται ὁ κανὼν τὸν ἐπὶ συναγωγῇ Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσευξάμενον, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι· οὕτω γὰρ διαιρετέον τὰ τῆς κολάσεως, ὅτι μηδὲ πέφυκε καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφορίζεσθαι εἴπῃς τὸν τοιαῦτα ποιοῦντα κληρικὸν, οὐχ ἁμάρτῃς τοῦ δέοντος. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, διοριζόμενον πόῤῥω ἀπέχειν τῶν Ἰουδαίων πάντας τοὺς Χριστωνύμους, ἱερωμένους δηλαδὴ καὶ λαϊκοὺς, καὶ μηδὲ μέχρι ἰατρείας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας τούτοις συγκοινωνεῖν· ἢ μὴν, τοὺς μὲν καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Μέγα ἁμάρτημα ὁ κανὼν ἡγεῖται, τὸ Χριστιανὸν εἰς Ἰουδαίων συναγωγὴν ἢ αἱρετικῶν χάριν B προσευχῆς, εἰσιέναι. *Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ; Ἢ, Τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου* κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον; Ἡ γὰρ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ οὐδ' αὐτοῖς ἐκείνοις εἰς θυσίαν ἀρκοῦσά ἐστιν. Ἀπηγόρευται γὰρ αὐτοῖς ἔξω τῆς Ἱερουσαλὴμ (92) θυσίαν προσάγειν. Εἰ δ' ἐκεῖνοι εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἰσιόντες παρανομοῦσι, πολλῷ πλέον Χριστιανὸς τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἀναιρέταις συνευχόμενος, κριθείη παρανομῶν. Ἡ δὲ τῶν αἱρετικῶν σύναξις, ἐναντία τοῖς ὀρθοδόξοις πρεσβευόντων, κἀκείνη οὐ τιμητέα ὀρθοδόξοις, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀποβλητέα. Τινὲς μὲν οὖν ὡς μεγάλα ἁμαρτάνοντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὰς τοιαύτας συναγωγὰς δι' εὐχὴν, διπλῇ φασι τιμωρίᾳ τὸν κανόνα τοῦτον ὑπάγειν, καθαιρέσει (δηλαδὴ) καὶ ἀφορισμῷ· ἄλλοι δὲ μερίζειν λέγουσι τὸν κανόνα C τὰς τιμωρίας πρὸς κληρικούς τε καὶ λαϊκούς· καὶ τὴν μὲν καθαίρεσιν κατὰ τῶν ἱερωμένων ψηφίζεσθαι, κατὰ δέ γε τῶν λαϊκῶν τὸν ἀφορισμόν. Καὶ ὁ χρυσοῦς δὲ τὴν γλῶτταν Ἰωάννης ἐν τοῖς κατὰ Ἰουδαίων λόγοις πάνυ καθάπτεται τῶν Ἀντιοχέων,

BALS. In 45 canone apostolico a nobis interpretatum est, quomodo intelligitur illud: Una cum hæreticis orare. Hic autem canon constituit, ut qui in Judæorum vel hæreticorum synagoga oraverit, si sit quidem clericus, deponatur: si vero laicus, segregetur. Ita enim pœnam dividit, quod nec possit deponi laicus. Si autem deponi et segregari dixeris clericum qui hæc facit, minime aberraveris. Lege et 11 can. syn. in Trullo, qui decernit ut omnes Christiani nomen sortiti, et sacrati et laici, a Judæis longe sint remoti: et nec usque ad medicinam, vel ullam aliam causam, cum eis communicent: vel hi quidem deponantur, illi vero segregentur.

ZONAR. Magnum peccatum canon existimat, Christianum in Judæorum synagogam vel hæreticorum, orationis gratia, ingredi. Nam, *quæ consonantia* 42 *Christo cum Belial? aut, quæ pars fideli cum infideli* [16]? secundum magnum illum apostolum, siquidem Judæorum synagoga ne ipsis quidem sufficit ad sacrificium. Illis enim vetitum est extra Jerusalem hostiam offerre. Quod si legem transgrediantur illi, cum suas intrant synagogas, quanto magis Christianus orans cum Christi interfectoribus, legis transgressor est judicandus! Hæreticorum vero coitio, qui deprædicant orthodoxis contraria, non est ab orthodoxis honoranda, imo multo magis illa est abhorrenda. Propterea, nonnulli dicunt hunc canonem duplici subjicere pœnæ, tanquam graviter peccantes, eos, qui tales introgrediuntur synagogas ad orationem, depositioni (videlicet) et excommunicationi. Sed alii canonem dicunt partiri pœnas in clericos et in laicos, et depositionem quidem contra sacratos decerni, contra laicos excommunicationem. Et ille quidem lingua præditus aurea Joannes in sermonibus contra Judæos valde

[16] II Cor. vi, 15.

Guill. Beveregii notæ.

καὶ tam in impressis antehac Balsamonis codicibus, quam in Joan. Antiocheni collectione canonum tit. 57 desideratur; nec immerito. Juxta hanc enim lectionem καὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, utraque pœna tam clerico quam laico intentata videtur; at laico depositio infligi nequit, ut recte observat Balsamon; qui proinde pœnam partitur, καθαιρείσθω ad clericos, et ἀφοριζέσθω ad laicos referens. Zonaras suam non profert sententiam, sed tantum aliorum, quorum, ut ait, nonnulli canonis transgressores duplici pœnæ subjiciunt, depositioni (cui tamen laici subesse nequeunt) et excommunicationi. Alii pœnas inter clericos et laicos partiuntur; et sic quidem non Balsamon solus postea, sed et Aristenus ante Zonaram canonem hunc interpretatus est: quibus astipulatur et Josephus Ægyptius, canonem hunc sic explicans: *Quicunque e sacerdotibus aut laicis ingreditur ecclesiam Judæorum, aut ecclesiam hæreticorum, ad orandum in ea vel deprecandum, si sit sacerdos, gradu suo deponatur, sin laicus, sancta Ecclesia expellatur.* Cæterum Balsamon præterea notat, quod qui clericum ex canonis præscripto prius deponi dixerit, et postea segregari, non aberrabit; et sic quidem Harmenopulus in titulo, quo docet, quænam sacerdoti facienda sunt, et quæ non facienda, hunc canonem, ac si de clericis solis intelligendus esset, his verbis citat, ὁ συνευχόμενος Ἰουδαίοις ἢ αἱρετικοῖς καθαιρείσθω τε καὶ ἀφοριζέσθω. Harmenop. epist. can. sect. 2, tit. 3, ubi utramque pœnam clericis, de quibus solis hic loquitur, intentatam videmus.

(92) *Ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ.* Justinus Martyr ad D Tryphonem, καὶ ὅτι ἡ τῶν δύο τράγων, τῶν νηστείᾳ κελευσθέντων προσφέρεσθαι, προσφορὰ οὐδαμοῦ ὁμοίως συγκεχώρηται γίνεσθαι, εἰ μὴ ἐν Ἱεροσολύμοις, Justin. *Dial. cum Tryph.* p. 201, l. xviii, edit. Sylburg. et ipse Trypho, Γνωρίζομεν γάρ ἔτι, ὡς ἔφης, οὔτε πρόβατον τοῦ Πάσχα ἀλλοχόσε θύειν δύνατον, οὔτε τοὺς τῇ νηστείᾳ κελευσθέντας προσφέρεσθαι χιμάρους, οὔτε τὰς ἄλλας ἁπλῶς ἁπάσας προσφοράς. Id. p. 205, l. xvi. Hinc cum Julianus Judæos cohortabatur, ut Mosem audirent, et pristinum Dei colendi ritum iis in memoriam revocabat, ab ipsis responsum est, κατεῤῥιμμένου τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ, μὴ θεμιτὸν μηδὲ πάτριον εἶναι ἐκπεπτωκόσι τῆς μητροπόλεως ἐτέρωθι τοῦτο ποιεῖν. Sozom. *Hist. Eccles.* l. v, c. 21. At D. Chrysostomus eos respondisse refert: Ὅτι τῆς πόλεως ἔξω θύειν οὐκ ἔνι, ἀλλὰ παρανομοῦσι πᾶν ὁτιοῦν ἐπιτελοῦντες ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας. Chrysost. κατὰ Ἰουδαίων λόγ. β', tom. VI, p. 331, l. viii, edit. Savil.

increpat Antiochenos, quod festa celebrarent una cum Judæis. Undecimus autem in Trullo synodi canon vetat omnibus, quæ sunt apud Judæos, azymis vesci et cum ipsis cohabitare : vel in morbis ipsos accersere, ab eisdemque medelas capere : vel una cum ipsis lavare. Canonem vero non observantes, consecratos quidem ministros a gradu dejicit, laicos autem a communione rejicit.

ARIST. *Qui cum Judæis orat, excommunicatur.*

Qui ingreditur synagogam Judæorum, aut hæreticorum, et cum iis orat, si clericus quidem est, deponitur, ut ea quæ Judæorum sunt sapiens, si laicus autem excommunicatur. Episcopus vero, aut presbyter, aut diaconus qui in domo tantum cum hæreticis orat, excommunicatur, juxta canonem 45.

B

CANON LXV.

Si quis clericus in jurgio quempiam pulsaverit, et uno ictu interemerit, ob impotentis animi sui effrænationem, deponatur; laicus vero si fuerit, segregetur.

BALS. Sacri mysterii ministri jussi sunt iram comprimere, sicut ex 27 canone apostolico declaratur. Hic autem decernit canon, ut deponatur clericus qui ab ira victus fuerit, et tempore concertationis aliquem percussum occiderit. Perinde autem ac si dixisset quispiam, non debere eum deponi, si ab una pulsatione mortuus sit qui vulnus acceperit, quod forte non fuerit cædes voluntaria, infert canon eum etiam deponi oportere qui uno ictu interC fecerit. Diversi autem sancti Basilii canones clericum, qui quomodocunque interfecerit, deponunt. Lege etiam lib. LX, tit. 39, cap. 1, decretum 3 et cap. 5, decretum 2, et cap. 26, 9 tit. præsentis operis. Illic enim sitæ sunt dictæ leges. Similiter lege et sancti Basilii can. 8, 11, 43, 54, 55, 56, 57, et ea magis considera quæ ad animam pertinent. Animæ enim vulnera magis ecclesiastica quam civili curatione indigent.

ZONAR. Cum Dominus omnibus imperet, ut etiam obvertant sinistram verberanti maxillam dextram [27], et non obsistant : clericus, qui quempiam D percusserit in pugna, si percussus interierit, etiamsi uno ictu, tanquam temerarius, ordine movetur. Laicus autem hoc faciens, excommunicatur. Pugnam vero contentionem, sed nihil amplius putes oportet.

ARIST. *Clericus homicida deponitur, laicus excommunicatur.*

A ὡς συνεορταζόντων τοῖς Ἰουδαίοις. Ὁ δὲ ἑνδέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανὼν πᾶσιν ἀπαγορεύει τὸ ἐσθίειν τὰ παρὰ Ἰουδαίοις ἄζυμα, καὶ τὸ τούτοις προσοικειοῦσθαι, ἢ ἐν νόσοις αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι, καὶ ἰατρείας παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, ἢ συλλούεσθαι αὐτοῖς. Καὶ τοὺς μὴ φυλάσσοντας τὸν κανόνα ἱερωμένους μὲν καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζει

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ Ἰουδαίοις συνευχόμενος ἀφορίζεται.*

Ὁ εἰσελθὼν εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν, καὶ προσευξάμενος μετ' αὐτῶν, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεῖται, ὡς φρονῶν τὰ τῶν Ἰουδαίων· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται. Ὁ δὲ ἐν οἴκῳ συνευξάμενος μόνον αἱρετικοῖς ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἀφορίζεται κατὰ τὸν με' κανόνα.

ΚΑΝΩΝ ΞΕ'.

Εἴ τις κληρικὸς (93), ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κρούσματος ἀποκτείνῃ, καθαιρείσθω διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ΒΑΛΣ. Οἱ τῆς ἱερᾶς ἁγιστείας διακονηταὶ, τοῦ θυμοῦ κρατεῖν ἐκελεύσθησαν, καθὼς δηλοῦται καὶ ἀπὸ τοῦ κζ' ἀποστολικοῦ κανόνος. Ἐνταῦθα δὲ διορίζεται ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι τὸν ὑπὸ θυμοῦ νικηθέντα κληρικὸν, καὶ διὰ πληγῆς φονεύσαντά τινα ἐν καιρῷ φιλονεικίας. Ὡς τινος δὲ εἰπόντος μὴ ὀφείλειν τοῦτον καθαιρεῖσθαι, ἐὰν ἀπὸ κρούσματος ἑνὸς ἐτελεύτησεν ὁ δεξάμενος τὴν πληγὴν, διὰ τὸ μὴ C ἑκούσιον εἶναι τάχα τὸν φόνον, ἐπάγει ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι καὶ τὸν διὰ μιᾶς πληγῆς φονεύσαντα. Διάφοροι δὲ κανόνες τοῦ ἁγίου Βασιλείου τὸν ὁπωσδήποτε φονεύσαντα κληρικὸν καθαιροῦσιν. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίου ξ', τίτλου λθ', κεφ. α', θέμα γ', καὶ κεφ. ε', θέμα β', καὶ κεφ. κς', τοῦ θ', τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐκεῖ γὰρ κατεστρώθησαν οἱ ῥηθέντες νόμοι. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνας η', ια', μγ', νδ', νε', νς', νζ', καὶ πρόσσχες τούτοις μᾶλλον ὅσον τὰ εἰς ψυχήν. Τὰ γὰρ ψυχικὰ τραύματα πλέον δέονται θεραπείας ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ Κυρίου τῷ τύπτοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέφειν καὶ τὴν ἀριστερὰν κελεύοντος πᾶσι, D καὶ μὴ ἀνταμύνεσθαι ὁ ἐν μάχῃ πλήξας τινὰ κληρικὸς, ἐὰν ὁ πληγεὶς ἀποθάνῃ, κἂν ἐκ μιᾶς πληγῆς, ὡς προπετὴς καθαιρεῖται. Λαϊκὸς δὲ τοῦτο ποιήσας, ἀφορίζεται. Μάχην δὲ φιλονεικίαν οἰητέον, ἀλλ' οὐχὶ πλέον.

ΑΡΙΣΤ. *Φονεὺς κληρικὸς καθαιρεῖται· λαϊκὸς ἀφορίζεται.*

[27] Luc. VI, 29.

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Εἴ τις κληρικός.* In Joan. Antiocheni Collectione canonum tit. 40, hic ita legitur, Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας, καὶ ἀπὸ κρούσματος ἀποθάνῃ, καθαιρείσθω, ubi, ut videmus, nec laici homicidæ excommunicandi mentio occurrit. At Balsamonem et Zonaram utrumque legisse ex ipsorum scholiis elucescit, et tam Harmenopuli quam Aristeni Epitome de laico, paraphrasis Arabica de utroque meminit.

KANΩN ΞϚ'.

Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων (94) ἢ τὸ Σάββατον (95) (πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου (96), καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω (97).

ΒΑΛΣ. Τὸ Σάββατον οὐ νηστεύομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἰουδαΐζοντες· τὴν Κυριακὴν πανηγυρίζομεν

A

43 CANON LXVI.

Si quis clericus deprehendatur die Dominico jejunans aut Sabbato, præter unum solum, deponatur. Si vero laicus, segregetur.

BALS. Sabbato non jejunamus, ne Judæos imitari videamur: diem Dominicum celebramus pro-

Guill. Beveregii notæ.

(94) *Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων*. Joan. Antiochenus legit τὴν ἁγίαν Κυριακήν. Coll. can. tit. 32. Veteres autem a jejuniis die Dominico peragendis religiose admodum abstinuisse, Tertullianus testatur, dicens: *Die Dominico jejunium nefas ducimus*. Tertull. *De corona milit*., c. 4, Et Epiphanius: Τὰς δὲ κυριακὰς ἁπάσας τροφερὰς ἡγεῖται ἡ ἁγία αὕτη καθολικὴ Ἐκκλησία. καὶ συνάξεις ἀφ' ἕωθεν ἐπιτελεῖ, οὐ νηστεύει· ἀνακόλουθον γάρ ἐστιν ἐν κυ-B ριακῇ νηστεύειν. Epiph. Expos. fidei. v. et Hieron. *Adver. Lucifers*.

(95) *Ἢ τὸ Σάββατον*. Hisce simillima habes in Epistola ad Philippenses B. Ignatio ascripta, Εἴ τις Κυριακὴν ἢ Σάββατον νηστεύει (πλὴν ἑνὸς σαββάτου τοῦ Πάσχα), οὗτος χριστοκτόνος ἐστίν. Ignat. epist. p. 186, edit. Usser. Et hæc inter Constitutiones apostolicas recensetur, τὸ Σάββατον μέντοι καὶ τὴν Κυριακὴν ἑορτάζετε. Constit. apost. l. VII, c. 24. Tertullianus, *Quanquam vos etiam Sabbatum, si quando continuatis, nunquam nisi in Pascha jejunandum secundum rationem alibi redditam*, Tertull. *De jejun. adv. Psych*. c. 14, et mox: *Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicet Sabbatis et Dominicis, offerimus Deo, abstinentes ab iis quæ non rejicimus, sed differimus*, ibid. c. 15, ubi Sabbata, ut videmus, non minus quam Dominici, a jejuniis excipiuntur. Hoc propter Marcionistarum aliorumque tunc temporis exortas C hæreses institutum videtur, utpote qui Sabbato jejunium propterea sanxerant, ne Deo a Judæis culto, qui eo die requievit, honorem exhibere, vel ritibus illius uti viderentur; ut observat Epiphan. hær. 42, par. III, p. 304. B. tom. I, edit. Petav. Hinc Ecclesia Orientalis a jejuniis Sabbato, nisi magno, celebrandis perpetuo abhorruit. Post exstinctam autem prædictorum hæresim, Sabbatum etiam jejuniis, ab Occidentalibus præsertim Ecclesiis, dedicatum est. Socrates enim suis temporibus observabat, quod ἐν Ῥώμῃ πᾶν σάββατον νηστεύουσι, Hist. eccl. l. v, cap. 21. Et concilio Eliberitano anno Domini 305 habito, *Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die jejuniorum superpositionem celebremus*, concil. Eliber. can. 26, et concil. Agath. c. 12. D. autem Augustinus optime monet de hujusmodi rebus nihil vel Scripturæ auctoritate vel universalis Ecclesiæ traditione determinatum esse, ac proinde nec disciplinam ullam D esse in his meliorem gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Aug. epist. 118 ad Jan. cap. 2, p. 556, tom. II oper. Cumque idem Augustinus D. Ambrosium Mediolanensem de hac re consuluisset, tanto viro dignum hoc responsum accipiebat, cui, faxit Deus, omnes ubique terrarum Christiani, ut par est, auscultarent: *Cum Romam venio, jejuno Sabbato, cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi*, ibid. p. 557, et epist. 86 ad Casulanum p. 393. B.

(96) *Πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου*. Unum hic a reliquis exceptum Sabbatum Balsamon et Aristenus τὸ μέγα σάββατον appellant, et sic Josephus Ægyptius *magnum Sabbatum*. Sic a Judæis olim denominatum est Sabbatum, quod paschalem celebritatem proxime antecedit; ut observat, et rationem ejus reddit Joan. Buxtorfius *Synag. Jud*. c. 12. Et in libro שלחן ערוך inscripto dicitur שבת מלפני הפסח קירים אותו שבת הגדול *Sabbatum ante Pascha vocant magnum Sabbatum*. Hinc eidem Sabbato Christiani quoque eamdem appellationem attribuerunt, ut tam ii, qui Pascha juxta B Patrum Nicenorum decretum Dominico die semper agerent, diem immediate præcedentem *Sabbatum magnum* nuncupaverunt; quam qui cum Judæis Pascha celebrarent, in quamcunque hebdomadis feriam inciderit, Sabbatum proxime præcedens, etiamsi diebus aliquot nonnunquam interjectis, *magni* titulo cohonestarint. Sic in Smyrnensis Ecclesiæ de Polycarpi martyrio epistola, ille comprehensus et in civitatem ductus dicitur ὄντος σαββάτου μεγάλου. Euseb. Hist. eccles. l. IV, c. 15, p. 131, A. edit. Vales. Hic enim τὸ μέγα σάββατον istud fuisse Sabbatum, quod paschalem isto anno festivitatem proxime antecedebat, doctissimus Jac. Usserius non sine summa ratione asseruit, de anno Maced. cap. 3. At Henricus Valesius in annot. ad prædictum Eusebii locum, alium aliquem diem per *magnum Sabbatum* ibi indigitari contendit; quisnam autem iste esset dies ipse nondum determinavit, sed potius obscurum sibi esse atque incompertum, quodnam fuerit magnum illud Sabbatum, C cujus a Smyrnensibus facta est mentio, tum in Epistola ad Philomelienses de martyrio Polycarpi, tum in Actis Pionii, confessus est. Verum etiamsi non necessarium, nobis tamen plus quam verisimile videtur, Smyrnenses, qui Pascha cum Judæis celebrabant, eumdem etiam titulum præcedenti Sabbato cum iis attribuisse. Quin etiam ii, qui Pascha aliter ac Judæi, viz. ex Patrum Nicænorum decreto celebrarunt, Sabbatum immediate præcedens *magnum* denominasse, ex hoc ipso canone in scholiis in eumdem perspicue satis colligatur. Istud enim Sabbatum, quo canon jejunare permittit, Balsamon, ut supra dictum est, et Aristenus τὸ μέγα σάββατον appellant; at hoc idem esse Sabbatum, quod paschalem celebritatem immediate præcedit, Balsamon ipse docet his verbis, κατὰ δὲ μόνον τὸ μέγα σάββατον, καθ' ὃ τὸ κυριακὸν σῶμα ἐν τῷ τάφῳ ἄπνουν ἔκειτο. Nec ille solus, sed ipsæ etiam Constitutiones apostolicæ, quarum appendices habiti sunt D hi canones, idem confirmant, dicentes, ἓν δὲ μόνον σάββατον ἡμῖν φυλακτέον, ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς, ὅπερ νηστεύειν προσῆκεν, ἀλλ' οὐχ ἑορτάζειν, Constit. apost. l. VII. c. 24, et alibi, Αὐτὸ δὲ νηστεῦσαι τὸ σάββατον, οὐχ ὅτι δεῖ τὸ σάββατον νηστεύειν, κατάπαυσιν δημιουργίας ὑπάρχον, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνο μόνον χρὴ νηστεύειν, τοῦ δημιουργοῦ ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπὸ γῆν ὄντος. ibid. l. V c. 14. Concludimus igitur, per Sabbatum, istud, quod a reliquis hoc canone eximitur, et quod τὸ μέγα σάββατον a scholiastis nuncupatur, indigitari illud Sabbatum, quod paschalem festivitatem proxime antecedit, jejuniis idcirco consecratum, quod Servator noster eo labente in sepulcro sub terra manebat.

(97) *Εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω*. Hæc verba in Joan. Antiocheni collectione tit. 32 omittuntur; leguntur autem in omnibus aliis, quos videre contigit, tam mss. quam impressis canonum codicibus,

ptcr Domini et Servatoris nostri Jesu Christi, quæ est in universo mundo, lætitiam et resurrectionem : et quoniam illud quidem mundi opificii est commemoratio, hæc vero resurrectionis, vel potius reformationis. Uno autem magno Sabbato, quo Domini corpus exanime in sepulcro jacebat, jejunare jussi sumus : juxta vocem Domini dicentem, *quando ablatus ab eis fuerit sponsus, tunc jejunabunt.* Qui ergo præter hæc facit, si est quidem clericus, deponatur : sin autem laicus, segregetur. Excipe autem mihi divinos Patres, qui propter exercitationem nonnunquam jejunant etiam his diebus : hi enim non condemnabuntur. Quære etiam sanctorum apostolorum can. 51 et 53.

ZONAR. Bona quidem res est jejunium. Bona vero bene fiant. Si quis autem sanctiones apostolicas, aut sanctorum Patrum transgrediens jejunet, audiet, quod bonum sit non bonum, eo quod non bene fiat. Cum statuat igitur canon in Sabbato vel Dominica non esse jejunandum, clericus quidem jejunans depositionis pœnæ obnoxius est, et laicus, excommunicationis. Nisi per dies certos jejunet aliquis, per decem (verbi gratia) vel octo exercitii causa (sicut ante jam fuit dictum) illisque determinatis jejunii diebus incidant et Sabbata, et Dominici dies. Quod et multi sanctorum Patrum fecisse comperiuntur, ad quadragesimum usque diem jejunantes.

ARIST. *Qui Dominica aut Sabbato jejunat, excepto uno, ejicitur.*

Deponitur qui præter magnum Sabbatum, aliud Sabbatum aut Dominicam jejunat. Si autem laicus est talis, excommunicatur.

CANON LXVII.

Si quis virginem non desponsam vi allatu habet, segregetur : ei autem aliam accipere non liceat : sed illam retinere quam elegit etiamsi pauper sit.

BALS. Hic præsens canon segregari dicit, eum, qui non desponsam alicui alteri virginem violaverit, et cogi cum ea habitare, quamvis pauper sit, et genere illius indigna, neque ab illa sejungi, atque alteram sumere. Atque hæc quidem hoc canone sancita sunt : nam qui desponsæ vim attulit, ut adultor punitur : quære et 93 can, 6 syn. De eo autem, quod qui vim attulit, eam quam violavit, habeat, etiamsi sit pauper, et alii non jungatur, quærendum est. Quare enim concederetur ei qui vi peccavit, et deinceps habere violatam et alteram non accipere,

A διὰ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παγκόσμιον χαρὰν καὶ ἀνάστασιν· καὶ ὅτι τὸ μὲν δημιουργίας (98) ἐστὶν ὑπόμνησις, ἡ δὲ ἀναστάσεως, μᾶλλον δὲ ἀναπλάσεως. Κατὰ δὲ μόνον τὸ μέγα Σάββατον, καθ' ὃ τὸ Κυριακὸν σῶμα ἐν τῷ τάφῳ ἄπνουν ἔκειτο, νηστεύειν κατὰ τὴν (99) τοῦ Κυρίου φωνὴν τὴν λέγουσαν, *Ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν*, προσετάχθημεν. Ὁ γοῦν παρὰ ταῦτα ποιῶν, εἰ μέν ἐστι κληρικὸς, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Ὑπέξελέ μοι τοὺς θείους Πατέρας τοὺς δι' ἄσκησιν ἔστιν ὅτε νηστεύοντας καὶ κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας· οὗτοι γὰρ οὐ κατακριθήσονται. Ζήτει καὶ τῶν ἁγίων (1) ἀποστόλων κανόνα να' καὶ νγ'.

ΖΩΝΑΡ. Καλὸν μὲν ἡ νηστεία. Τὰ δὲ καλὰ B καλῶς γινέσθω· εἰ δέ τις θεσμοὺς ἀποστολικοὺς ἢ Πατέρων ἁγίων παραιβαίνων νηστεύει, ἀκούσεται ὅτι οὐ καλὸν τὸ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται. Τοῦ κανόνος τοίνυν ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μὴ νηστεύειν θεσπίζοντος, ὁ μὲν κληρικὸς, νηστεύων, ὑπὸ καθαίρεσιν γίνεται, ὑπὸ ἀφορισμὸν δὲ ὁ λαϊκός· εἰ μή που δι' ὡρισμένων (2) ἡμερῶν νηστεύοντός τινος, διὰ δέκα τυχὸν ἢ ὀκτὼ, δι' ἄσκησιν (ὡς ἤδη προείρηται) συνεισάγονται ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις καὶ Σάββατα καὶ Κυριακαί. Ὁ καὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων Πατέρων πεποιηκότες εὑρίσκονται, καὶ μέχρι τεσσαρακοντάδος ἡμερῶν νηστεύοντες.

ἈΡΙΣΤ. *Κυριακὴν ἢ Σάββατον ὁ νηστεύων, πλὴν ἑνὸς, ἀποκήρυκτος.*

C Καθαιρεῖται ὁ ἐκτὸς τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἕτερον ἢ Κυριακὴν νηστεύων· εἰ δὲ λαϊκός ἐστιν ὁ τοιοῦτος, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΞΖ'.

Εἴ τις παρθένον ἀμνήστευτον βιασάμενος ἔχοι, ἀφοριζέσθω· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκείνην κατέχειν ἣν ᾑρετίσατο, κἂν πενιχρὰ τυγχάνῃ.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν φησιν ἀφορίζεσθαι τὸν βιασάμενον παρθένον μὴ μνηστευθεῖσαν ἑτέρῳ τινὶ, καὶ ἀναγκάζεσθαι ταύτῃ συνοικεῖν, κἂν πενιχρά ἐστι, κἂν ἀναξία τῷ γένει αὐτοῦ, καὶ μὴ ταύτης ἀποδιίσταθαι, καὶ λαμβάνειν ἑτέραν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα ἐθέσπισεν· ὁ γὰρ μεμνηστευμένην D βιασάμενος ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται. Καὶ ζήτει τὸν ϞΓ' κανόνα τῆς ϛ' συνόδου. Περὶ δὲ τοῦ ἔχειν τὸν τὴν βίαν ποιήσαντα τὴν βιασθεῖσαν, κἂν πενιχρά ἐστι, καὶ μὴ συνάπτεσθαι ἑτέρᾳ, ζητητέον. Ἵνα τι γὰρ ἐξεχωρήθη ὁ τὴν βίαν πλημμελήσας καὶ ἐφεξῆς

Guill. Beveregii notæ.

ut et ab Harmenopulo in epitome, et a Josepho in Arabica paraphrasi; Balsamonem autem, Zonaram et Aristenum eadem legisse e scholiis ipsorum patet.

(98) *Καὶ ὅτι τὸ μὲν δημιουργίας.* Hæc usque ad ἀναπλάσεως inclusive, ex ms. Bodleiano restituimus. In Græcis enim editis desiderantur; sed Gentianus Hervetus legit, et Latine vertit.

(99) *Νηστεύειν κατὰ τήν.* In impressis antehac libris hæc et sequentia sic leguntur, νηστεύειν προσετάχθημεν, περὶ γὰρ τούτου φησὶ Κύριος, ὅταν ἀπαρθῇ ὑπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν· ὁ γοῦν, etc.

(1) *Ζήτει καὶ τῶν* usque ad finem hujus interpretationis e ms. Bodleiano nunc primum edimus.

(2) *Εἰ μή που δι' ὡρισμένων.* Eamdem exceptionem admittit et scholiastes Harmenopuli, his verbis, εἰ μήπου τινὸς δι' ἄσκησιν ὀκτὼ τυχὸν ἡμέρας ἢ δέκα νηστεύοντος συνεισαχθῇ ταύταις ἐξ ἀνάγκης καὶ Σάββατον καὶ Κυριακή. Harmen. epist. can. sect. 3, tit. 3.

ἔχειν τὴν βιασθεῖσαν, καὶ μὴ λαμβάνειν ἑτέραν, καὶ ταῦτα τοῦ νόμου λέγοντος ἐν βιβλίῳ ξ', τίτλ. λζ', κεφ. πα'. Ὁ βιασάμενος κόρην καὶ φθείρας αὐτήν, ῥινοκοπείσθω, διδοὺς αὐτῇ καὶ τὸ τρίτον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ἔοικε τοίνυν ὡς ἀκολούθως τῷ τρίτῳ κεφ. τοῦ λζ', τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, τῷ διοριζομένῳ ἀναγκάζεσθαι τὸν μετὰ σώφρονος γυναικὸς παλλακευόμενον καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν λαμβάνειν αὐτήν, καὶ τὸν παρόντα κανόνα νοεῖσθαι καὶ διὰ τὴν βίαν μὲν ἀφορίζεσθαι τὸν ταύτην πλημμελήσαντα, διὰ δὲ τὴν σωτηρίαν τῆς παρθένου ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν νομικῶς ταύτῃ συνάπτεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλον θ', κεφ. λ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Καὶ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ξ', τίτλον νη', κεφ. γ' λέγον· Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάζοντι αὐτήν· ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι. Ἄλλως γὰρ κολάζεται ὁ ἁρπάσας κόρην, καὶ ἄλλως ὁ κατὰ βίαν φθείρας παρθένον. Καὶ ἡ μὲν ἁρπαγὴ διὰ τὴν ἀναίδειαν τοῦ ἁρπάσαντος οὐ συγγινώσκεται· ἡ δὲ κατὰ βίαν γενομένη φθορά, ἐὰν ὑπὸ τῆς βιασθείσης καταδέχηται, συγγινώσκεται. Ὁ μέντοι παρθένῳ συναφθεὶς κατὰ γνώμην ἐκείνης ἑτεροίως τιμωρεῖται. Φησὶ γὰρ ὁ νόμος ἐν βιβλίῳ ξ', τίτλῳ λζ', κεφ. π'· Ὁ παρθένῳ κόρῃ μιγνύμενος ἐκείνης μὲν προαιρέσει, ἀγνοούντων δὲ τῶν γονέων, τῆς πράξεως διαγινωσκομένης, εἰ μὲν θέλει αὐτὴν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, καὶ συναινοῦσι καὶ οἱ γονεῖς, γινέσθω τὸ συνάλλαγμα· εἰ δὲ ἓν μέρος τῶν γονέων, τουτέστιν ἑκατέρου προσώπου, οὐ θελήσει, εἰ μὲν εὔπορός ἐστιν ὁ φθορεύς, τῇ φθαρείσῃ διδότω χρυσίου λίτραν μίαν· εἰ δὲ ἐνδεέστερος εἴη, τὸ ἥμισυ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Εἰ δὲ παντελῶς εἴη ἀνεύπορος, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος, ἐξοριζέσθω.

A idque cum lex dicat in libro LX, tit. 37, cap. 81. Qui puellæ vim affert, et eam corrumpit, ei nares abscindantur, et det ei etiam tertiam partem suarum facultatum. Videtur ergo hic quoque canon intelligi convenienter 3 capiti 37 tit. 60 libri, decernenti, eum qui cum continente muliere rem habet, eam in matrimonii societatem accipere : et propter vim quidem, segregari eum qui in istam peccavit, propter virginis autem salutem cogi ipsum ei legitime copulari. Lege et præsentis operis tit. 9, cap. 30, et quæ in eo sunt, et librum Basilic. LX, tit. 58, cap. 3 dicentem : Ne nubat rapta ei qui eam rapuit : sed si tali matrimonii copulæ consenserint ejus parentes, **44** exterminantur. Et ne contraria existimaveris. B Aliter enim punitur qui puellam rapuit, aliter qui vi virgini vitium attulit. Et raptus quidem propter ejus qui rapuit impudentiam, non condonatur. Per vim autem stupratio, si ab ea cui vis allata est, suscipiatur, remittitur. Sed qui illius voluntate cum virgine congressus est, alio modo punitur. Ait enim lex in libro LX, tit. 37, cap. 80 : Qui cum virgine puella coiit, illius quidem voluntate, parentibus autem ignorantibus, re cognita, si eam quidem in uxorem habere voluerit, et parentes consentiant, fiat contractus. Si autem una pars parentum, id est utriusvis personæ, non velit, si dives quidem est qui vitium attulit, violatæ puellæ det unam auri libram. Sin autem sit egentior, suarum facultatum dimidium : sed si in extrema sit C paupertate, verberatus et tonsus exterminetur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρθένον φθείρας βίᾳ, εἰ μὲν μεμνηστευμένην τινί, ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται· εἰ δὲ ἀμνήστευτον, παρὰ μὲν τοῦ κανόνος ἔχειν αὐτήν, καὶ μὴ ἀποπέμπειν ὁρίζεται, κἂν πενιχρὰ εἴη, καὶ ἀναξία ἴσως ἐκείνου. Παρὰ δὲ τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἄλλως τιμωρεῖται.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ βιασάμενος κόρην ἀφοριζόμενος κατεχέτω, καὶ ἄπορον αὐτὴν ὑπάρχουσαν.*

Ὁ βιασάμενος παρθένον ἀμνήστευτον, καὶ συμφθαρεὶς αὐτῇ, ἀφοριζέσθω, μὴ ἐξέστω δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαβεῖν, ἀλλ' ἐκείνην κατέχειν ἣν ᾑρετίσατο, κἂν πενιχρὰ τυγχάνῃ. Ἡ δὲ ὀγδόη διάταξις ἡ ἐν τῷ οη' κεφαλαίῳ τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν κειμένη προστάττει τὸν τοιοῦτον ῥινοκοπεῖσθαι, καὶ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας αὐτοῦ διδόναι τῇ παρ' αὐτοῦ βιασθείσῃ καὶ φθαρείσῃ κόρῃ.

ZONAR. Qui virginem vi corrupit, si quidem jam alicui desponsam, veluti mœchus punitur : sin non desponsam, canon definit hunc habere illam debere, nec eam rejicere posse, tametsi paupercula foret, illoque fortassis indigna. Civili autem lege aliter punitur.

ARIST. *Qui puellæ vim attulerit, excommunicatus, habeat et eam licet pauperem.*

Qui virgini non desponsæ vim attulerit, eamque violaverit, excommunicetur, ne liceat autem ei aliam accipere, sed eam habere quam elegit, quamvis paupercula sit. Octava autem constitutio in 78 D capite, 37 tit. LX lib. Basilicorum posita, statuit tali nasum esse amputandum, et tertiam partem substantiæ ejus dandam puellæ ab ipso violatæ et corruptæ.

ΚΑΝΩΝ ΞΗ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος δευτέραν χειροτονίαν δέξεται (3) *παρά τινος,*

CANON LXVIII.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus secundam ordinationem ab aliquo susceperit, deponatur,

Guill. Beveregii notæ.

(3) *Δευτέραν χειροτονίαν δέξεται.* Cyprianus, *Nam baptismum repeti ecclesiasticæ prohibent regulæ, et semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renovat.* Cyprian. *De ablut. ped.*, p 250, l. XXVII, edit. Manut. *Si ut semel baptizatus iterum baptizari non debet, sic et semel consecratus iterum consecrari non potest.* Greg. apud Gratian. distinct. 68, cap. I. Hæc autem ita intelligenda sunt, ut is denuo ad eumdem ordinem consecrari non debeat, qui ab aliquo consecratus est, quem jus consecrandi habuisse certum est; qui

et ipse, et qui ordinavit, nisi utique constiterit A *quod ab hæreticis ordinationem habeat. Qui enim ab eis baptizati, vel ordinati sunt, ut fideles vel clerici sint, fieri non potest.*

καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μή γε ἄρα συσταίη ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν. Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας (4) ἢ χειροτονηθέντας οὔτε πιστοὺς οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν.

BALS. Is qui bis quovis modo ordinatus unum et eumdem gradum sacerdotalem suscepit, deponitur, nec ipse tantum, sed et qui sciens ipsum ordinavit. Videntur enim aut priorem ordinationem damnare, aut post defectionem a priore, fieri posteriorem, quod perfici nequit. Qui enim semel datæ sibi ordinationis gratiæ renuntiavit, non amplius potest aliquod sacerdotale munus obire. Quoniam autem ordinatio et baptisma hæreticorum neque clericos, neque fideles facit, decretum est sine periculo B ordinari et baptizari eos, qui ab hæreticis ordinati sunt, aut baptizati, quod quæ facta sint ab eis perinde habeantur, ac si facta non essent.

ΒΑΛΣ. Ὁ καθ' οἱονδήτινα τρόπον δὶς χειροτονηθεὶς ἐπὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ ἱερατικῷ ἀξιώματι καθαιρεῖται, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν εἰδήσει τοῦτον χειροτονήσας. Ἐοίκασι γὰρ ἢ τῆς προτέρας χειροτονίας καταγινώσκειν, ἢ κατὰ ἀπόστασιν τῆς προτέρας γίνεσθαι τὴν δευτέραν, ὅπερ τελεσθῆναι ἀδύνατον. Ὁ γὰρ ἅπαξ παραιτησάμενος τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χειροτονίας χάριν οὐκέτι δύναται ἱερατικόν τι ἐνεργῆσαι. Ὅτι δὲ ἡ χειροτονία καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν, οὔτε κληρικοὺς οὔτε πιστοὺς ποιεῖ, ὡρίσθη ἀκινδύνως χειροτονεῖσθαι καὶ βαπτίζεσθαι τοὺς παρὰ τῶν αἱρετικῶν χειροτονηθέντας ἢ βαπτισθέντας, ὡς τῶν γινομένων παρὰ τούτων ἀντὶ μηδὲ γενομένων λογιζομένων.

ZONAR. Quempiam bis ordinari varie quis intelligere poterit. Aut enim tanquam despiciens eum, qui prius ordinavit, ordinationem secundam quærit: aut etiam tanquam se putans majorem Spiritus gratiam suscepturum, magisque sanctificatum iri per eum, qui secundo ordinaverit, ut fidem in eum habens: vel quia fortassis a sacerdotio defecerit, iterum velut de integro ordinatur: vel etiam propter alias forsitan causas. Quocunque autem C modo hoc fecerit, et qui bis fuit ordinatus, et quisquis ordinavit eum, depositionis pœnæ subditur, nisi forte prior ordinatio facta fuisset ab hæreticis. Nec enim baptisma hæreticorum potest quempiam facere Christianum: nec ordinatio eorum efficere clericum potest. Ab hæreticis igitur ordinatos rursus ordinari, sine periculo est.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ δίς τινα χειροτονηθῆναι διαφόρως ἄν τις νοήσῃ. Ἢ γὰρ ὡς τοῦ πρότερον αὐτὸν χειροτονήσαντος καταγινώσκων, δευτέραν χειροτονίαν ἐπιζητεῖ. Ἢ ὡς παρὰ τοῦ δεύτερον αὐτὸν χειροτονήσαντος πλείονά τινα χάριν τοῦ Πνεύματος δέξεσθαι οἰόμενος, καὶ ἁγιασθήσεσθαι, ὡς πίστιν εἰς ἐκεῖνον ἔχων· ἢ ἀποστὰς τῆς ἱερωσύνης τυχὸν, αὖθις ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς χειροτονεῖται· ἢ καὶ δι' ἑτέρας ἴσως αἰτίας. Ὃς ἂν δὲ τοῦτο ποιήσῃ, καὶ ὁ δὶς χειροτονηθεὶς καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτὸν καθαιρέσει ὑπόκεινται εἰ μή που ἡ προτέρα χειροτονία παρὰ αἱρετικῶν ἐγένετο. Οὔτε γὰρ βάπτισμα αἱρετικῶν δύναταί τινα ποιῆσαι Χριστιανὸν, οὔτε χειροτονία τούτων κληρικὸν ἐργάσαιτο ἄν. Τοὺς οὖν παρὰ τῶν αἱρετικῶν χειροτονηθέντας αὖθις χειροτονεῖσθαι ἀκίνδυνον.

45 ARIST. *Qui bis ordinatur, simul cum ordinatore deponitur, nisi manus prior fuerit hæretica.*

Episcopus aut presbyter qui secundam ordinationem susceperit, ut visus primam detestari, simul cum ordinatore deponitur; nisi prima facta fuit ab hæretico.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ δισχειροτόνητος μετὰ τοῦ χειροτονοῦντος καθαιρεῖται, εἰ μὴ αἱρετικὴ χεὶρ ἡ προτέρα.*

Ὁ δευτέραν χειροτονίαν δεξάμενος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ὡς δοκῶν τὴν πρώτην βδελύσσεσθαι, μετὰ τοῦ χειροτονοῦντος καθαιρεῖται, εἰ μὴ παρ' αἱρετικοῦ ἡ προτέρα γέγονε.

CANON LXIX. D

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sanctam Paschæ Quadragesimam non jejunat, vel quartum diem, vel Parasceven, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: si sit autem laicus, segregetur.

ΚΑΝΩΝ ΞΘ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ Τετράδα, ἢ Παρασκευὴν, καθαιρείσθω· ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

Guill. Beveregii notæ.

autem ab illo consecratur, quem non constat jus consecrandi habuisse, iterum consecrandus est, juxta Gloss. ad Gratian. distinct. 68, cap. 2.

(4) *Βαπτισθέντας*. Hæc vox in Joan. Antiocheni collect. tit. 25 omittitur. At Balsamonem legisse, ipsius scholia palam faciunt. Legit et Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabica, utpote qui hunc canonem sic vertit: *Qui ordinationem bis accipit, gradu suo dejiciatur, nisi manifestum fuerit, quod, qui eum primo constituit sacerdotem, hæreticus erat. Qui enim sacerdotium aut baptismum accipit ab hæreticis, nec sacerdos est, nec fidelis. Nam hæreticorum nobis sacerdotium non reputatur.* Quin etiam sequentia verba, οὔτε πιστούς, hanc vocem βαπτισθέντας necessario requirunt, ad quam solam referri possunt.

ΒΑΛΣ. Ὕπέξελε τὴν Τετράδα (5) καὶ τὴν Παρασκευὴν τὰς πρὸ τῆς Ἀπόκρεω, ἐν αἷς νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τοὺς Νινευΐτας, καὶ τὰς τῆς Τυροφάγου διὰ τοὺς Τετραδίτας, καὶ τὰς τῆς Διακινησίμου· πᾶσα γὰρ ἡ ἑβδομὰς αὕτη ὡς ἡ μεγάλη Κυριακὴ λογίζεται. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Πάσχα πρῶτα μὲν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, νηστεύσαντος ἐπὶ τοσαυταρίθμοις ἡμέραις, εἶτα καὶ διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Φησὶ γάρ, εἴ τις πιστὸς οὐ νηστεύει κατὰ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα καὶ κατὰ πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευὴν (καὶ ἐν ταύταις γὰρ παρομοίως τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ ξηροφαγεῖν ὡρίσθημεν, ἄνευ ὧν εἰρήκαμεν τὰς πρὸ τῆς Ἀπόκρεω, ἐν αἷς νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι, καὶ τὰς τῆς Τυροφάγου καὶ τῆς Διακινησίμου), εἰ μέν ἐστι κληρικός, B καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. Ὑπέξελέ μοι τοὺς νοσοῦντας· οὗτοι γὰρ καταλύσαντες διὰ ἰχθύων, συγγνωσθήσονται. Διὰ κρέατος γὰρ οὐ καταλύσει τις καθ' οἱανδήτινα Τετράδα καὶ Παρα-

A BALS. Excipe feriam quartam et sextam quæ sunt ante apocreon sive carnisprivium, quibus jejunant Armenii propter Ninevitas; item ferias quartam et sextam tyrophagi propter Tetraditas, ut et Diacinesimi; tota enim illa hebdomas tanquam magna Dominica reputatur. Quadragesimale Paschæ jejunium, primum quidem a Domino traditum est, qui tot diebus jejunavit. Deinde per præsentem canonem a sanctis apostolis. Dicit enim, si quis fidelis non jejunat in sancta Quadragesima Paschæ, et in omni quarto die, et Parasceve (nam et in iis similiter ac in Quadragesima aridis vesci jussi sumus, exceptis iis de quibus locuti sumus, nempe feria quarta et sexta ante carnisprivium, quibus jejunant Armenii, item tyrophagi et Diacinesimi) si est quidem clericus, deponatur: si vero laicus, segregetur. Excipe mihi eos qui ægrotant. Hi enim si per pisces jejunium non solvant, eis venia datur. Per carnem autem non solvet quis quemcunque quartum diem, et Parasceven (ex-

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Ὑπέξελε τὴν τετράδα.* Hæc usque ad Κυριακὴ λογίζεται inclusive ex ms. Bodleiano restituimus: ut et ea, quæ nonnullis interjectis sequuntur, viz. ἄνευ ὧν εἰρήκαμεν, usque ad καὶ τῆς διακινησίμου. Porro hic tres quotannis excipiuntur septimanæ, quibus feriæ quartæ et sextæ jejunia prætermittere licet, vel potius, quibus jejunare Græcis non licet. Dictæ tres septimanæ sunt, primo quæ Apocreon præcedit, deinde quæ τυροφάγος, et tertio quæ διακινήσιμος appellatur. Primo autem, Græcorum κυριακὴ ἀπόκρεως nostræ Dominicæ Sexagesimæ respondet. Septimana, quæ C dictam Dominicam antecedit, ἑβδομὰς τῆς ἀπόκρεω nuncupatur. Hebdomadis igitur, quæ hanc præcedit, et προσφωνήσιμος dicitur, feria quarta et sexta non jejunandum esse, Balsamon hic tradit, idque propterea, quod Armenii tunc temporis propter Ninevitas jejunant. Alii autem tradunt, Armenios dictam hebdomadem προσφωνήσιμον, sive προφωνήσιμον (ut nonnunquam scribitur), jejuniis deputasse propter Artziburium: (unde et ipsa hebdomadas Ἀρτζιβούριος etiam appellatur) nimirum Sergius Armeniorum hæreseos auctor canem habuit Ἀρτζιβούριον vocatum, quem a feris devoratum Armenii cum Sergio lugebant, διὰ τοῦτο καὶ νηστείαν τῷ πένθει προσέθηκαν, ut in typico Sabæ traditur: ubi etiam aliæ hujus jejunii causæ commemorantur, inter quas et hæc a Balsamone tradita, nimirum propter Ninevitas, recenseatur. At idem Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum, Armenios hebdomadem πρὸ τῆς ἀπόκρεως propter Ninevitas, et δωδεκαήμερον propter Artziburium, jejunasse scribit, ὅτι καὶ τὸ δωδεκαήμερον νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τὸν Ἀρτζιβούριον, Bals. ad interrog. 52. Ut ut est, cum Armenii hæretici ludicrum hoc et ridiculum hebdomadæ πρὸ τῆς ἀπόκρεως instituissent jejunium Græcis orthodoxis visum est, nec quarta nec sexta ejusdem septimanæ feria jejunare, ne cum Armeniis consentire viderentur. De his jejuniis a Græcis prætermissis, sic Nicolaus patriarcha ad Anastasium abbatem scribit,

Τὴν ἑβδομάδα οὖν λαλῶ πρὸ τῆς ἀποκρέου,
Ἣν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τοῦ Ἀρτζιβουρίου,
Οἱ πλεῖστοι ἔθος ἔλαβον ἀδεῶς καταλύειν,
Τετράδα καὶ παρασκευήν, οἱ κοσμικοὶ τὸ κρέας,
Ὡσαύτως καὶ οἱ μοναχοὶ τυροῦ μεταλαμβάνειν,
Καλῶς νοοῦντες, ἀληθῶς καὶ πράττοντες ὁμοίως,
Εἰ μὲν φυλῆς κατάγονται ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων,
Καὶ εἶχον καὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρτζιβουρίου,
Καλῶς ποιοῦσι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν·
Εἰ δὲ πιστοὶ ὀρθόδοξοί εἰσι καὶ ἐκ προγόνων
Εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηστείαν.

Proxima hebdomas, cujus quarta sextaque feriæ jejuniis hic eximuntur, est ἡ τῆς τυροφάγου. At Dominica τῆς τυροφάγου eadem est ac nostra Quinquagesima, ac proinde septimana præcedens, quæ ab ea ἑβδομὰς τῆς τυροφάγου denominatur, hic intelligenda est. Hujus enim hebdomadis quarta et sexta feria non jejunant. Nicephorus quidem patriarcha, qui et ὁμολογητής dicitur, monachis solis, non item aliis istis diebus jejunare præcepit: et ipsis quoque monachis post Missam præsanctificatam, caseum et ova comedere permisit, ὅτι δεῖ, inquit, νηστεύειν τοὺς μοναχοὺς τῇ Τετράδι τῆς τυροφάγου, καὶ τῇ Παρασκευῇ, καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν ἐσθίειν τυρὸν καὶ ᾠά. Ἀνατρέπει δὲ ὁ κανὼν οὗτος τοῦ Ἰακώβου τὸ δόγμα καὶ τὴν τῶν τετραδιτῶν αἵρεσιν. Exstat hic Nicephori canon in Juris Græco-Romani l. III, ubi pro καὶ ᾠὰ legitur, ὅπως ἂν εὑρεθῶσιν. Sed Anastasius Cæsariensis canonem hunc citans καὶ ᾠὰ legit: quæ etiam verior haud dubie est lectio. Joannes Leunclavius loco citato τῆς τυροφάγου *Septuagesimæ* male vertit, pro *Quinquagesimæ*. Nam Dominica Septuagesimæ Græcis κυριακὴ τοῦ ἀσώτου vocatur. Ultima hebdomas, cujus hic fit mentio, est διακινήσιμος vel ut nonnunquam D scribitur, διακαινήσιμος et διακαινίσιμος. Sic vocatur tota illa septimana, quæ festum Paschalis sequitur. Hujus autem quartam sextamque ferias jejuniis exceptas esse, typicum quoque docet, ἐξαιροῦνται δὲ τῶν νηστίμων αἵ τε τετράδες καὶ παρασκευαί, αἵ τε δηλαδὴ τῆς διακαινησίμου. At quare hæc quoque septimana non sit jejunandum? Respondet Balsamon hoc loco, propterea quod tota hæc septimana ὡς μεγάλη Κυριακή, hoc est, *tanquam magna dies Paschalis*, reputatur. Consentit typicum, Ἡ μὲν διακαινησίμου πᾶσα, ὡς μία ἡμέρα λογίζεται, ἢ ὡς αὕτη ἡ μεγάλη Κυριακή. Et ipse rursus Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum, κατὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς διακινησίμου ἀκινδύνως κρεωφαγήσομεν κατὰ τὴν αὐτῆς τετράδα καὶ παρασκευήν· ὡς μία γὰρ λογίζεται κυριώνυμος τὸ ἑπταήμερον τοῦτο διάστημα. Bals. ad Marc. interrog. 52.

ceptis iis de quibus verba ante fecimus) etiamsi extremum spiritum agat. Similiter excipe mihi et ex Quadragesima, Sabbata, et dies Dominicos. Nam et in his etiam jujunium solvimus, ut vult apostolicus canon 66. Nota et ex hoc præsenti canone proprie unum esse jejunium quadragesimale Paschæ. Si enim essent et alia, eorum canon quoque meminisset. Sed et si in aliis jejunii diebus, scilicet sanctorum apostolorum, Dormitionis sanctissimæ Deiparæ, et Natalis Christi, jejunaverimus, pudore non afficiemur. Lege et quæ a nobis scripta sunt in tertiam interrogationem responsionum synodalium factarum in diebus patriarchæ domini Nicolai.

ZONAR. Omni modo canon requirit, ut fideles agant in jejunio sanctam Paschæ Quadragesimam, et uniuscujusque cæterarum hebdomadarum diem quartum, atque Parasceven : nisi quis ob imbecillitatem corporis jejunare non possit. Nam jejunium fuit introductum, ad humiliationem carnis. Quod si caro morbo, vel aliqua alia infirmitate laboret, illa ex jejunio humiliatio non est necessaria. Hunc autem canonem non observantes, consecratos quidem deponi canon jubet, laicos autem excommunicari. Notandum igitur quod eodem in ordine canon ponit, sanctam Paschæ Quadragesimam, et quartam feriam, et Parasceven.

ARIST. *Clericum non jejunantem Quadragesimam, vel quartum diem, vel Parasceven depones, laicum autem excommunicabis, nisi per infirmitatem impeditur.* Perspicuus.

46 CANON LXX.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex clericorum catalogo, jejunat cum Judæis, vel cum ipsis festos dies agit, vel ab ipsis festi xenia accipit (ut verbi gratia azyma, aut quid tale) deponatur. Si vero sit laicus, segregetur.

BALS. Cum præcepissent per alios canones apostoli, quid fieri debeat in eos qui cum hæreticis precantur aut cum excommunicatis, jam decernunt, aut qui cum Judæis jejunant, aut azyma festivitatum ipsorum recipiunt, aut aliud ejusmodi aliquod munus, si quidem clerici sint, deponi, sin laici, excommunicari : ne dixeris autem eos judaizare, tanquam idem cum Judæis sentiant : omnino enim non depositioni vel segregationi solum subji-

A σχευὴν, ἄνευ ὧν εἰρήκαμεν ἔμπροσθεν, κἂν τὰ λοίσθια πνέῃ. Ὡσαύτως ὑπέξελέ μοι καὶ ἀπὸ τῆς Τεσσαρακονθημέρου τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακάς. Καταλύομεν γὰρ ὁμοίως καὶ εἰς ταύτας κατὰ τὸν ξς' ἀποστολικὸν κανόνα. Σημείωσαι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι κυρίως μία ἐστὶν νηστεία ἡ Τεσσαρακονθήμερος ἡ τοῦ Πάσχα· εἰ γὰρ ἦσαν καὶ ἄλλαι, ἐμνήσθη ἂν καὶ τούτων ὁ κανὼν, πλὴν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας νηστίμους, ἤγουν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, νηστεύοντες, οὐκ αἰσχυνόμεθα. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ (6) παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὴν γ' ἐρώτησιν τῶν γενομένων συνοδικῶν ἀποκρίσεων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πατριάρχου κυροῦ Νικολάου.

B ΖΩΝΑΡ. Ἐκ παντὸς τρόπου ὁ κανὼν ἀπαιτεῖ τοὺς πιστοὺς τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, καὶ Τετράδα καὶ Παρασκευὴν ἑκάστης τῶν ἄλλων ἑβδομάδων ἐν νηστείᾳ διάγειν, εἰ μή τις διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν νηστεύειν οὐ δύναται· ἡ γὰρ νηστεία διὰ ταπείνωσιν ἐπινενόηται τῆς σαρκός. Εἰ δ' ἐκ νόσου ἢ ἀσθενείας ἄλλης τινὸς καταπονοῖτο ἡ σὰρξ, ἡ ἐκ τῆς νηστείας ταπείνωσις ἐκείνη οὐκ ἀναγκαία. Τοὺς δὲ μὴ τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττοντας ἱερωμένους μὲν καθαιρεῖσθαι προστάττει ὁ κανὼν, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι. Σημειωτέον οὖν ὅτι ἐν ἴσῃ τάξει τίθησιν ὁ κανὼν τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, καὶ Τετράδα καὶ Παρασκευήν.

C ΑΡΙΣΤ. *Τὸν μὴ νηστεύοντα τὴν Τεσσαρακοστὴν ἢ Τετράδα καὶ Παρασκευὴν κληρικὸν καθαιρήσεις, τὸν δὲ λαϊκὸν ἀφορίσεις, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν ἐμποδίζεται.* Σαφής.

ΚΑΝΩΝ Ο'

Εἴ τις ἐπίσκοπος (7), *ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, νηστεύει μετὰ Ἰουδαίων, ἢ ἑορτάζει μετὰ αὐτῶν ἢ δέχεται, παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια* (8) (*οἷον, ἄζυμα ἤ τι τοιοῦτον*), *καθαιρείσθω. Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.*

ΒΑΛΣ. Ὁροθετήσαντες οἱ ἀπόστολοι διὰ ἑτέρων κανόνων τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς συνευχομένους μετὰ αἱρετικῶν ἢ ἀφωρισμένων, ἄρτι παρακελεύονται τοὺς μετὰ Ἰουδαίων νηστεύοντας ἢ δεχομένους
D τὰ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν ἄζυμα, ἢ ἕτερον ξένιον, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Μὴ εἴπῃς δὲ τούτους ἰουδαΐζειν, ὡς καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὁμόφρονας ὄντας· πάντως γὰρ οὐ καθαιρέσει μόνῃ ἢ ἀφορισμῷ καθυποβληθήσονται, ἀλλὰ

Guill. Beveregii notæ.

(6) *Ἀνάγνωσον καὶ τά.* Hæc usque ad finem interpretationis ex ms. Bodleiano nunc primum edimus. Exstant autem, quæ hic Balsamone commemorantur, ad calcem scholiorum ipsius in Nomocanonem Photii in editione Gentiani Herveti.

(7) *Εἴ τις ἐπίσκοπος.* Joannes Antiochenus hunc canonem sic legit, Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς νηστεύει μετὰ Ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζει μετ' αὐτῶν, ἢ δέχεται αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷα ἄζυμα ἢ τοιοῦτον, καθαιρείσθω· εἰ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Joan. Antioch. collect. can. tit. 37.

(8) *Τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια.* Cum solemne Purim celebrarent Judæi, sibi invicem partes de convivio mittere solebant (*Esth.* IX, 19.) Et sic in aliis quoque festivitatibus, Christianos olim inter Judæos versantes, hujusmodi ab iis portiones accipere non puduit. De hoc Ecclesiæ primitivæ præsules certiores facti, hoc canone id interdicunt : et pœnas ab accipientibus exigunt, idque ne Christiani cum Judæis jejunia vel festa peragere viderentur.

καὶ παντελεῖ ἀκοινωνησίᾳ, καθὼς καὶ ὁ κθ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου παρακελεύεται. Ἀλλ' εἰπὲ τούτους ὀρθοδόξους μὲν εἶναι, καταφρονητὰς δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, καὶ ἀδιαφόρως ζῶντας· κἀντεῦθεν μετριωτέρως αὐτοὺς ὡς σκανδαλοποιοὺς κολάζεσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τἀναντία τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς ἄλλοις αἱρετικοῖς φρονοῦντες καὶ πράττοντες, καταλύομεν ἀνενδοιάστως, ὅταν ἐκεῖνοι νηστεύωσι, τυχὸν διὰ τὴν κατὰ τῆς Νινευΐ ἀπειλὴν, ἢ καὶ δι' ἑτέρας αἰτίας δοκούσας αὐτοῖς· ἀπὸ μέντοι τοῦ καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφορίζεσθαι τοὺς λαμβάνοντας ἐξ Ἰουδαίων τὰ τῆς ἑορτῆς αὐτῶν ξένια, τὰ ἄζυμα δηλαδὴ, καὶ τὰ λοιπὰ, λέγουσιν οἱ πολλοὶ ἁλίσκεσθαι τοὺς ποιουμένους διὰ ἀζύμων τὴν μυστικὴν θυσίαν. Εἰ γὰρ τὸ ἁπλῶς, φησὶ, φαγεῖν ἄζυμα Ἰουδαϊκῆς καθαίρεσιν ἐπάγει B καὶ ἀφορισμὸν, τὸ μεταλαμβάνειν αὐτῶν, ὡς Κυριακοῦ σώματος, καὶ παρομοίως ἐκείνοις διὰ τούτων τὸ Πάσχα ποιεῖν, ποίαν οὐχ ἕξει κατάγνωσιν καὶ κόλασιν; Σημείωσαι οὖν τοιοῦτον κανόνα, καὶ ζήτει τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ξ'.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ ὁ ἀκοινωνήτῳ συνευξάμενος ἢ καθῃρημένῳ, διὰ τοὺς ἤδη γεγραμμένους κανόνας ὑπὸ ἐπιτίμιον ἐστὶν, ὁ μετὰ Ἰουδαίων ἑορτάζων, ἢ συννηστεύων αὐτοῖς, ἢ μερίδας τινὰς ἑορτῆς αὐτῶν ἐξ ἐκείνων δεχόμενος (ἀνθρώπων οὐχ ἀφωρισμένων, οὐδὲ ἀκοινωνήτων, ἀλλὰ Χριστοκτόνων, καὶ πόῤῥω τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως, ἢ μᾶλλον καταράτων) πῶς οὐκ ἂν εἴη ἄξιος, ἱερωμένος ὢν, καθαιρέσεως, ἢ λαϊκὸς ὢν, ἀφορισμοῦ; Κἂν γὰρ μὴ τὰ ἐκείνων φρονῇ, ἀλλά γε C πολλοῖς σκανδάλου δίδωσιν ἀφορμὴν καὶ ὑπόνοιαν καθ' ἑαυτοῦ ὡς τὰς Ἰουδαϊκὰς τιμῶν τελετάς. Ἅμα δὲ καὶ μιαίνεσθαι πιστεύεται τῇ ἐκείνων συναναστροφῇ· πρὸς οὓς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου καὶ πρὸ τῆς Χριστοκτονίας εὑρίσκεται εἰρηκώς· *Νηστείαν, καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου.* Καὶ ὁ κθ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν Χριστιανὸν ἐν Σαββάτῳ μὴ σχολάζειν ὁρίζει. Οἱ δὲ Ἰουδαϊσταὶ ἀνάθεμα ἔστωσαν, φησί. Καὶ ὁ ξ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κωλύει τὸ συνεορτάζειν καὶ συμποσιάζειν Ἕλλησι.

ΚΑΝΩΝ ΟΑ'.

Εἴ τις Χριστιανὸς ἔλαιον ἀπενέγκοι εἰς ἱερὸν ἐθνῶν, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς D *ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους ἅπτει, ἀφοριζέσθω.*

ΒΑΛΣ. Διαφόρως εἴρηται ὅτι οὐδεμία κοινωνία πιστῷ μετὰ ἀπίστου· ὅθεν καὶ ὁ παρὼν κανὼν ἀφορίζεσθαί φησι τὸν Χριστιανὸν τὸν μετὰ οἱουδήτινος ἀπίστου συνεορτάζοντα, ἢ ἔλαιον ἢ λύχνον ἀνάπτοντα εἰς ψευδοτελετὴν αὐτοῦ, διὰ τὸ λογίζεσθαι τοῦτον τοῖς ἀπίστοις ὁμόφρονα. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος ἐλαφρότερον ὁ τοιοῦτος κολάζεται, ἐξ ἑτέρων δὲ μεγάλως τιμωρεῖται.

ΖΩΝΑΡ. Ὡς γὰρ τιμῶν τὰ τῶν Ἰουδαίων, ἢ ἐθνικῶν, τὴν τοῦ ἐλαίου ποιεῖται προσαγωγὴν, καὶ τὴν λυχναψίαν· εἰ δὲ τιμᾷ τὰ ἐκείνων ὄργια, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονεῖν λογισθήσεται.

[22] Amos v, 28. [23] II Cor. vi, 15.

A cientur, sed etiam absolutæ et omni ex parte perfectæ excommunicationi, uti etiam jubet 29 canon Laodic. syn. Sed dic hos quidem recte sentire et orthodoxos esse, sed ecclesiasticarum traditionum contemptores, et indiscriminatim viventes : et ideo ipsos mitius, ut qui offendiculum generent, puniri. Propterea namque et nos qui Judæis aliisque hæreticis contraria et sentimus et agimus, solvimus citra dubitationem , quando illi jejunant, forte propter minas Ninives, vel alias quæ eis videntur causas. Ac ex hoc quidem quod deponuntur vel segregantur ii qui a Judæis festorum ipsorum xenia accipiunt, azyma et cætera, dicunt multi eos argui qui per azyma mysticum sacrificium faciunt. Si enim simpliciter azymum comesse Judaici festi, depositionem et segregationem inducit, eorum tanquam Dominici corporis esse participes, et similiter ac illi Pascha facere, quam non habebit condemnationem et animadversionem? Nota ergo hunc canonem, et quære Carthaginen. synodi canonem 60.

ZONAR. Si qui simul orat cum excommunicato, vel deposito, per jam scriptos canones, pœnæ reus est, cum Judæis agens festum vel cum ipsis jejunans, vel aliquas eorumdem festi partes ab illis accipiens (hominibus non separatis et excommunicatis, sed Christi occisoribus et procul exclusis a fidelium cœtu vel potius maledictis), quomodo non etiam dignus fuerit, sacratus quidem, depositione, vel laicus, excommunicatione? Nam tametsi non sentiat, quod illi : multis tamen occasionem scandali præbet, in seque ipsum suspicionem, quasi Judaicos habeat in honore ritus, simul et illorum conversatione contaminari creditur : ad quos Deus per prophetam, prius etiam quam Christum trucidassent, invenitur dixisse, Jejunium, et ferias, et festivitates vestras odit anima mea[22]. Vicesimus autem nonus in Laodicea synodi canon definit Christianos in Sabbatis ab operibus suis non debere vacare. Judaistæ vero sint anathema, dicit. Et sexagesimus in Carthagine synodi canon prohibet agere festa, convivarique cum gentilibus.

CANON LXXI.

Si quis Christianus oleum deferat in templum gentium, vel in synagogam Judæorum, in eorum festis, vel lucernam accendit, segregetur.

BALS. Alio modo dictum est nullam esse societatem fideli cum infideli[23], unde et præsens canon segregari dicit Christianum qui cum infideli quovis festa celebret, vel oleum aut lucernam ad ejus falsa sacrificia accendat, eo quod iste cum infidelibus consentire censeatur. Atque ex hoc quidem canone levius castigatur talis, ex aliis autem graviter punitur.

47 ZONAR. Nam velut honorans ea, quæ Judæorum sunt, aut gentilium, oleum offert, et lampadem accendit. Quod si defert illorum festis honorem, jam eadem, quæ et illi, sentire censebitur.

ARIST. CAN. LXX. *Laicum Judaizantem aut gentilia sapientem excommunicabis.*

CAN. LXXI. *Clericum autem depones.*

Qui quæ Judæorum sunt sapit, aut cum iis jejunat vel festum agit, si clericus quidem sit, deponitur, si laicus autem, excommunicatur.

CANON LXII.

Si quis clericus vel laicus a sancta Ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur.

BALS. Segregari dicit canon fidelem omnem, qui ab ecclesia ceram vel oleum abstulerit. Auferre autem, ne de furto intelligas (qui enim ceram aut oleum ecclesiasticum hoc consilio furatur, ut sacrilegus punitur), sed hic puniri dicas eum qui quovis modo auferat, et quod Deo dicatum est, commune faciat, sive imperii dominium in tem p'o habeat, sive ejus sit minister.

ARIST. *Excommunicatur qui ceram aut oleum ecclesiæ aufert, illudque cum quintuplo persolvet.*

Latitudo canonum non vult quintuplicatum reddi ablatum, sed illum ipsum quod aufertur et illius sesquiquintum.

CANON LXXIII.

Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum nemo amplius in suum usum convertat: hoc fit enim præter jus et contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, multetur segregatione.

A ΑΡΙΣΤ. ΚΑΝ. Ο'. *Λαϊκὸν ἀφορίσεις* (9) *Ἰουδαΐζοντα ἢ τὰ τῶν ἐθνῶν φρονοῦντα.*

ΚΑΝ. ΟΑ'. *Τὸν δὲ κληρικὸν καθαιρήσεις.*

Ὁ τὰ Ἰουδαίων φρονῶν, καὶ μετ' αὐτῶν συννηστεύων, ἢ ἑορτάζων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΟΒ'.

Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαικὸς ἀπὸ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἀφέληται κηρὸν ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω (10)

ΒΑΛΣ. Ἀφορίζεσθαί φησιν ὁ κανὼν πάντα πιστὸν ἀφελόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας κηρὸν ἢ ἔλαιον. Τὸ ἀφελέσθαι δὲ μὴ νοήσῃς ἐπὶ κλοπῆς· ὁ γὰρ διαθέσει τοιαύτῃ κηρὸν ἢ ἔλαιον ἐκκλησιαστικὸν ἀφελόμενος ὡς
B ἱερόσυλος κολασθήσεται· ἀλλ' εἰπὲ κολάζεσθαι ἐνταῦθα τὸ ἁπλῶς ἀφελέσθαι, καὶ κοινῶσαί τινα τὸ προσενεχθὲν τῷ Θεῷ, κἂν κυριαρχικὸν δίκαιον ἔχῃ ἐπὶ τῷ ναῷ κἂν διακονητὴς αὐτοῦ ἐστι.

ΑΡΙΣΤ. *Ἀφορίζεται ὁ κηρὸν ἢ ἔλαιον τῆς ἐκκλησίας συλῶν· μετὰ τοῦ πενταπλοῦ τοῦτο κατατιθέναι.*

Τὸ πλάτος τῶν κανόνων οὐ πενταπλοῦν βούλεται (11) ἀποδίδοσθαι τὸ ἀποσυλώμενον, ἀλλ' αὐτό τε ἀποσυληθὲν καὶ τὸ τούτου ἐπίπεμπτον.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ'.

Σκεῦος χρυσοῦν (12) *ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν, ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.*

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Λαϊκὸν ἀφορίσεις.* In Aristeni epitome a Justello edita nihil de iis, qui gentilia sapiunt, exprimitur, nec quidquam aliud loco canonis 70 et 71 occurrit quam, Λαϊκὸν ἀφορίσεις τὸν Ἰουδαΐζοντα· τὸν δὲ κληρικὸν καθαιρήσεις.

(10) *Ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω.* Post ista verba in Joan. Antiocheni collectione tit. 46, hæc adduntur, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προστιθέτω μεθ' οὗ ἔλαβεν. Quæ etiam in Græcis Balsamonis codicibus antehac editis leguntur. Legit et Aristenus, ut tam ex epitome, quam interpretatione ipsius patet: uti et Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabica qui hunc canonem sic interpretatur: *Quicunque sacerdos aut laicus oleum vel ceram ex Ecclesia furtim acceperit, expellatur Ecclesia; vel loco ejus rei, quam accepit, quintuplum restituat, et puniatur insuper, prout præfecto ipsius visum fuerit, et eum recipiat: sin contradixerit, eadem pœna multetur, et prorsus excommunicetur.* At in codice Bodleiano quem nunc edimus, hæc verba non habentur; uti nec in Harmenopuli canonum epitome sect. 3, tit. 2 omittuntur et in Latina Gentiani Herveti translatione: et quod præcipuum est, nec Balsamon in hujus, ut nec Zonaras in proximi canonis (quo hunc etiam tractat) interpretatione, horum verborum meminit; et idcirco nec eos in suis codicibus ista legisse non immerito suspicemur.

(11) *Οὐ πενταπλοῦν βούλεται.* Ad finem integri præsentis canonis, ut ante observatum est, in nonnullis codicibus additur, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προστιθέτω μεθ' οὗ ἔλαβεν. Qui epitomen canonis fecit, ἐπίπεμπτον per πενταπλοῦν interpretatus est, ut et Josephus Ægyptius per *quintuplum*, sic enim et חמש ידות LXX πενταπλασίως, Arabice vertitur, Gen. XLIII, 34, quomodo et Avicenna ait, *loco ejus* (viz. opii) *triplum seminis hyoscyami usurpatur.* Avicen. p. 133. Verum recte hic notat Aristenus,
C ἐπίπεμπτον non tantumdem esse ac πενταπλοῦν, nec canonem velle πενταπλοῦν ἀποδίδοσθαι, sed αὐτὸ τὸ ἀποσυληθὲν, *illud ipsum quod aufertur*, et insuper τούτου ἐπίπεμπτον. Quid autem per ἐπίπεμπτον intelligendum sit, ex Macrobii definitione τοῦ ἐπιτρίτου (nam eadem est utriusque ratio) optime dignoscamus, *et est* ἐπίτριτος inquit, *cum de duobus numeris major habet totum minorem, et insuper ejus tertiam partem; ut sunt quatuor ad tria; nam in quatuor sunt tria, et tertia pars trium, id est unum; et is numerus vocatur* ἐπίτριτος, *deque eo nascitur symphonia, quæ appellatur* διὰ τεσσάρων. Macrob. in *Somn. Scipion.* l. II, c. 1. Eadem itaque ratione ἐπίπεμπτον hoc in loco *sesquiquintum*, hoc est, semel rei ablatæ pretium et quintam insuper ipsius partem continet; adeo ut canon latissimo sensu τὸ πενταπλοῦν non exigat, quemadmodum Aristenus recte monet.

(12) *Σκεῦος χρυσοῦν.* Basilica, ὁ δὲ πεκουλάτους
D κινεῖται κατὰ τοῦ ὑφελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν ἢ μνημείων ἢ δημοσίων χρημάτων ἢ στρέψαντος εἰς ἰδίας χρείας. Basil. l. 60, tit. 45, cap. 2, τῷ δὲ πεκουλάτους ὑπόκειται καὶ ὁ ἱερὰ ἢ ἐκ μνημείων χρήματα λαμβάνων, ἢ τὸ δωρηθὲν τῷ Θεῷ, ibid. cap. 5. Joannes Antiochenus ex prima constitutione tit. 29, IX libri codicis, Εἴ τε ἀγνοῶν τις ἱερὰ πράγματα, εἴ τε εἰδὼς καὶ περιφρονῶν ὑποκλέψει αὐτὰ, ὡς ἱερόσυλος τιμωρείσθω. Joan. Antioch. Nomocan. tit. 46, Egbertus archiepiscopus Eboracensis: *Si quis episcoporum, vel presbyterorum, vel ministrorum ex rebus Ecclesiæ, quæ in quibuscunque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat, et male rapta cum confusione restituet, et excommunicationis annuæ sententiam subibit.* Egbert. in excerpt. can. 71, vide et Alexii Comneni Novellam περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἄλλοτε ποτὲ ταῦτα κοινωθῆναι, in Juris Græco-Rom. l. II, p. 124.

ΒΑΛΣ. Τὰ αὐτὰ τῷ οβ' κανόνι καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται χάριν τοῦ μὴ κοινοῦσθαι τὰ τῷ Θεῷ προσαγόμενα καὶ ναοῖς ἀφιερούμενα· οἱαδήτινα σκεύη καὶ ἔπιπλα. Τῷ γὰρ ὀνόματι τῆς ὀθόνης πᾶν ὕφασμα δηλοῦται. Ὁ Ἄχαρ δὲ ἐκεῖνος ἰδιωσάμενος γλῶτταν χρυσῆν ἀπὸ τῶν ἐπαγγελθέντων τῷ Θεῷ χρυσῶν λαφύρων, καὶ μήπω ἀφιερωθέντων, ἐλιθοβολήθη παγγενῆ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ι' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων α' καὶ β' συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ τῷ Θεῷ ἀφορισθέντα κοινοῦσθαι οὐ χρή. Ἡγίασται γάρ, κἂν σκεῦος ᾖ οἱονδήτι, κἂν ὕφασμα· διὰ γὰρ τῆς ὀθόνης ἐδήλωσεν ἅπαν ὕφασμα, κἂν ἔλαιον εἴη, κἂν κηρός. Ἡ γὰρ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν προσαγωγὴ τούτων ἁγιάζει αὐτά. Οὐ χρὴ οὖν οὔτε κηρὸν, οὔτε ἔλαιον ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας, οὔτε τι σκεῦος, ἀλλ' οὐδὲ ὕφασμα ἀνατεθὲν τῷ Θεῷ, καὶ εἰς οἰκείαν χρῆσίν τινα λαμβάνειν αὐτά. Ἀφορισμῷ γὰρ τοῦτο ὑπόκειται. Ὁ δὲ Ἄχαρ οὐδὲ προσαχθέντα, καὶ ἁγιασθέντα ὑφείλετο τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μόνον ἐπαγγελθέντα· καὶ ὅμως ἔδωκε δίκην παγγενῆ λιθοβοληθείς.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἱερὰ σκεύη εἰς χρῆσιν σφετεριζόμενος, ἀφορίζεται.*

Ὁ εἰς χρῆσιν οἰκείαν τὰ ἱερὰ οἰκειούμενος, σκεῦος ἢ ὀθόνην, ἁγιασθέντα, ὡς παρανομῶν ἀφορισθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΟΔ'.

Ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπί τινι παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων· κἂν μὲν ἀπαντήσῃ, καὶ ὁμολογήσῃ, ἢ ἐλεγχθείη, ὁρίζεσθαι τὸ ἐπιτίμιον. Ἐὰν δὲ καλούμενος μὴ ὑπακούσῃ, καλείσθω καὶ δεύτερον, ἀποστελλομένων ἐπ' αὐτὸν δύο ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτω μὴ ὑπακούσῃ, καλείσθω καὶ τρίτον δύο πάλιν ἐπισκόπων ἀποστελλομένων πρὸς αὐτόν. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτως καταφρονήσας μὴ ἀπαντήσῃ, ἡ σύνοδος ἀποφαινέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα, ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν φυγοδικῶν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ, τίνες δύνανται κατηγορεῖν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, καὶ τίνες καταμαρτυροῦσιν αὐτῶν, ἀνάγνωθι τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλον θ' κεφαλαίου α', καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ κεφάλαιον β', καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν θεσπίζει τὸν κατηγορηθέντα ἐπίσκοπον χάριν ἐγκληματικῆς αἰτιάσεως μετακαλεῖσθαι κατὰ νόμους ὑπὸ ἐπισκόπων· ἀπόντα γὰρ τοῦτον καταδικάζεσθαι ἄδικον ἔδοξε· καὶ παρουσιάζοντα μὲν, καὶ ἐξ ἀναντιῤῥήτων ἐλέγχων ἢ ἀπὸ οἰκείας ὁμολογίας καταδικαζόμενον, κανονικῶς ἐπιτιμᾶσθαι· μὴ παραγενόμενον δὲ, καλεῖσθαι καὶ αὖθις παρὰ ἐπισκόπων δύο· ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκ τρίτου, ὡς ἂν, εἰ μηδὲ οὕτως παραγένηται, ἀποφήνηται κατ' αὐτοῦ ἡ σύνοδος καὶ μονομερῶς τὰ δοκοῦντα αὐτῇ· Ὅπως, φησὶ, μὴ κερδήσῃ ὁ καταφρονητὴς ἐκ τῆς ἀναιδοῦς ὑπερθέσεως. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἐξητήθη πολλάκις εἴπερ

A BALS. Eadem quæ can. 72. præsens etiam canon decernit, quæcunque Deo fuerunt dedicata, et templis consecrata, non fieri communia et profana; qualia sunt vasa et supellex. Veli enim nomine, quidquid est textile, significatur. Achaz autem ille, cum linguam auream ex aureis spoliis Deo quidem votis ac promissis, sed nondum consecratis, sibi ut propriam attribuisset, generatim ab omnibus, lapidibus obrutus est. Lege et can. 1 et 2 synodi quæ fuit in templo SS. Apostolorum.

ZONAR. Ea quæ Deo separata sunt, usu communi pollui non oportet. Sunt enim sanctificata, seu vas aliquod tale sit, seu pannus. (Nam per velum significat omne textum) sive sit oleum, sive cera. In Dei nempe templo facta hujuscemodi rerum oblatio
B sanctificat eas. Auferri non oportet igitur ab ecclesia, nec ceram, nec oleum, nec vas aliquod sed neque pannum, qui Deo sit oblatus, et ista sumere in aliquem privatum usum. Propter hoc enim subjiciuntur excommunicationi. Certe Achaz nec oblata Deo, nec sanctificata subtraxit, sed solum promissa. Nihilominus pœnas dedit ab universo populo lapidibus obrutus.

ARIST. *Qui sacra vasa in usum proprium transfert, excommunicatur*

Qui in proprium usum sacra vertit, vas aut linteum, sanctificata; ut legem transgrediens, excommunicabitur.

48 CANON LXXIV.

C *Episcopum a viris fide dignis ob aliquid accusatum, ipsum ab episcopis vocari necesse est: et si se quidem stiterit, et confessus, vel convictus sit statuatur pœna. Si autem vocatus non paruerit, secundo etiam vocetur, missis ad ipsum episcopis duobus. Si autem etiam sic non obedierit, vocetur et tertio, duobus ad eam rursus missis episcopis. Si autem vel sic aspernans et contumax se non stiterit, synodus ea quæ videntur adversus eum pronuntiet, ne lucrifacere videatur dum judicium subterfugit.*

BALS. Quinam possint episcopos et clericos accusare, et quinam adversus eos testimonium
D ferant, lege præsentis operis tit. 9, cap. 1, et quæ in eo sunt: et cap. 2, et quæ sunt in ipso. Præsens autem canon statuit, accusatum episcopum, ut ei crimen intendatur, legitime ab episcopis vocari: eum enim absentem condemnari, iniquum visum est: et præsentem quidem, et vel ex non refellendis probationibus, vel ex propria confessione, in judicio convictum, canonice multari. Si autem non accesserit, a duobus rursus episcopis vocari. Atqui et tertio quoque, ut si ne sic quidem se stiterit, synodus adversus eum pronuntiet, etiamsi pars una tantum adsit, ea quæ sibi videbuntur: Ne contemptor, inquit, seu contumax, ex impudenti dilatione lucretur. Hæc cum decernat canon, sæpe quæsitum est an per præsentem canonem

synodo permissum sit, inobedientem ac contumacem episcopum depositioni subjicere. Dixerunt autem aliqui, a misericordia nimis alienum esse, ut ob inobedientiam sive contumaciam deponatur episcopus : sed aliter debere illum puniri. Si enim ea esset, inquiunt, apostolorum sententia, ut deponeretur episcopus, depositionis in hoc canone meminissent. Alii autem dixerunt, quod ex proxime edita a Deo coronati et sancti imperatoris nostri veneranda Novella, quicunque is sit adversus quem actio intenditur, si in judicium vocetur, et post tres denuntiationes per tres scriptas citationes accersitus, et non veniens, condemnatur vel una tantum parte præsente. Si ergo etiam episcopus cum datione libelli ac scriptis legitimis accusatus fuerit, et in jus vocatus, primum quidem per denuntiationes, deinde etiam per tria scriptis mandata edicta, et se judicio non obtulerit, damnabitur vel una tantum parte præsente. Hic ergo vocari, legitime intelligitur, scilicet per 30 dierum edicta, et non ut nonnulli dixerunt per paucorum dierum scriptis mandatas denuntiationes. Hoc autem alio modo dictum est in tribunali imperiali, et magis in causa episcopi Besænæ, et judicatum est, per tria legitima edicta debere vocari episcopum, adversus quem actio intenditur, et ita propter contumaciam condemnari. Condemnari quidem episcopum contumacem juxta illustris imperatoris domini Manuelis Comneni Novellam, extra omnem est controversiam. Sic enim ut dictum est, judicatum fuit apud regium et divinum tribunal. A duobus autem antistitibus et non aliter vocationem ejus fieri, ut nonnulli dixerunt, non est secundum legem nec e sententia præsentis canonis. Cum hic enim scriptus fuit nec judicibus et notariis patriarchalibus per se fidem haberi in usu fuit, et ideo determinatum fuit, antistitum vocationes a duobus fieri episcopis. Hodie autem cum judicibus et notariis patriarchalibus per se habeatur fides, necessario et quæ ab eis fiunt edicta, reprobari non possunt. Recte itaque condemnabitur qui per ea evocatus fuerit et in judicio non stiterit, quandoquidem edicta non sunt ex eo labefactata quia ab antistitibus non fiunt.

ZONAR. Et in sexagesimo primo canone dictum fuit a nobis, quod episcopum non quivis accusare potest, sed inculpati, et orthodoxi homines : quod et significat **49** hic canon, dum dicit, *ab hominibus fide dignis*. A talibus igitur si accusetur episcopus, in absentem non oportet sententiam ferre, sed eum citare : cumque venerit, ea, quæ dicuntur in ipsum, audire. Postquam audierit autem vel objecta sibi crimina fatebitur, vel inficians convince-

A ἐνεδόθη διὰ τοῦ τοιούτου κανόνος τῇ συνόδῳ καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλειν τὸν ἀπειθῆ ἐπίσκοπον. Καὶ εἶπόν τινες ὡς ἀσυμπαθές ἐστιν ἐξ ἀπειθείας καθαιρεῖσθαι ἐπίσκοπον· ἄλλως δέ πως ὀφείλειν ἐπιτιμᾶσθαι αὐτόν. Εἰ γὰρ ἦν θελητὸν, φασὶ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον, ἐμνήσθησαν ἂν ἐν τῷ κανόνι καὶ καθαιρέσεως. Ἄλλοι δὲ εἶπον ὡς καὶ ἀπὸ τῆς συνεχῶς ἐξενεχθείσης προσκυνητῆς νεαρᾶς τοῦ θεοστεφοῦς κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος, ἅπας ἐναγόμενος μετακαλούμενος εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ μετὰ μέτρια μηνύματα διὰ τριῶν ἐπιφωνημάτων ἐγγράφων ἐλθεῖν παρεγγυώμενος, καὶ μὴ ἐρχόμενος, καταδικάζεται καὶ μονομερῶς. Εἰ γοῦν καὶ ἐπίσκοπος μετὰ δόσεως λιβέλλων καὶ νομίμων ἐγγράφων B κατηγορηθῇ, καὶ μεταχληθῇ, πρῶτον μὲν διὰ μηνυμάτων, εἶτα καὶ διὰ τριῶν ἐγγράφων ἐπιφωνημάτων, καὶ οὐκ ἀπαντήσει εἰς τὸ δικαστήριον, κἂν μονομερῶς καταδικασθήσεται. Τὸ γὰρ καλεῖσθαι ἐνταῦθα μετὰ νόμους νοεῖται, ἤγουν δι' ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων, καὶ μὴ, ὥς τινες εἶπον, διὰ μηνυμάτων ἐγγράφων ὀλιγοημέρων. Τοῦτο δὲ ἐλαλήθη διαφόρως ἐπὶ βήματος βασιλικοῦ, καὶ μᾶλλον ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ ἐπισκόπου Βεσαίνης· καὶ ἐκρίθη διὰ τριῶν νομίμων ἐπιφωνημάτων, ὀφείλειν μετακαλεῖσθαι τὸν ἐναγόμενον ἐπίσκοπον, καὶ οὕτως ἐξ ἀπειθείας καταδικάζεσθαι. Τὸ μὲν καταδικάζεσθαι (13) τὸν ἀπειθῆ ἐπίσκοπον κατὰ τὴν νεαρὰν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνη- C νοῦ ἄμαχόν ἐστι. Κέκριται γὰρ οὕτω, καθὼς εἴρηται, παρὰ τῷ βασιλικῷ καὶ θείῳ βήματι. Τὸ δὲ μετὰ δύο ἀρχιερέων καὶ μὴ ἄλλως πως τὴν τούτου μετάκλησιν γίνεσθαι, ὥς τινες εἶπον, οὐκ ἔστι νόμιμον οὐδὲ τῆς ἐννοίας τοῦ παρόντος κανόνος. Ὅτε γὰρ οὗτος ἐγράφη οὔτε δικαστῶν οὔτε πατριαρχικῶν νοταρίων ἐνήργει αὐτοπιστία, καὶ διὰ τοῦτο προβαίνειν ὡρίσθη τὰς τῶν ἀρχιερέων μεταχλήσεις ἐπὶ ἐπισκόπων δύο. Σήμερον δὲ τῆς τῶν δικαστῶν καὶ τῶν πατριαρχικῶν νοταρίων αὐτοπιστίας ἐνεργούσης, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ δι' αὐτῶν γινόμενα ἐπιφωνήματα ἕξουσι τὸ ἀπαρεγχείρητον. Καλῶς οὖν καταδικασθήσεται ὁ δι' αὐτῶν ἐπιφωνηθεὶς καὶ μὴ ἀπαντήσας εἰς τὸ δικαστήριον, ὡς τῶν ἐπιφωνημάτων μὴ κατασειομένων ἐκ τοῦ μὴ γενέσθαι παρὰ D ἀρχιερέων.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐν τῷ ξα' κανόνι εἴρηται ἡμῖν ὡς οὐ πᾶς τις κατηγορεῖν ἐπισκόπου δύναται, ἀλλ' ἀνεπίληπτοι ἄνθρωποι καὶ ὀρθόδοξοι· τοῦτο οὖν καὶ ὁ κανὼν οὗτος δηλοῖ διὰ τοῦ λέγειν, *παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων*. Κἂν οὖν παρὰ τοιούτων κατηγορεῖται ἐπίσκοπος, οὐ χρὴ αὐτοῦ ἀπόντος καταψηφίζεσθαι· ἀλλὰ μετακαλεῖσθαι αὐτὸν, καὶ ἐρχόμενον, τῶν κατ' αὐτοῦ λεγομένων ἀκούειν. Ἀκούσας δὲ, ἢ ὁμολογήσει τὰ ἐπαγόμενα αὐτῷ αἰτιάματα, ἢ ἀρ-

Guill. Beveregii notæ

(13) *Τὸ μὲν καταδικάζεσθαι.* Hæc usque ad absoluta in hunc canonem Balsamonis scholia in impressis codicibus Græcis desiderantur. Sed Gentianus Hervetus legit, et Latine vertit. Nos Græcum textum ex ms. Bodleiano nunc primum in lucem proferimus.

νούμενος ἐλεγχθήσεται, καὶ οὕτως ἡ ψῆφος ἐξενεχθήσεται· εἰ δὲ κληθεὶς ἅπαξ οὐ παραγένηται, καὶ δευτέραν ὁ κανὼν πρὸς αὐτὸν ὁρίζει γίνεσθαι διαλαλιὰν διὰ δύο ἐπισκόπων· καὶ ταύτης δὲ καταφρονοῦντα, καὶ τρίτον κελεύει καλεῖσθαι πρὸς τὴν ἐξέτασιν ὁμοίως παρὰ ἐπισκόπων δύο. Καὶ εἰ μηδὲ οὕτως παραγένοιτο, ἀπόφασιν γίνεσθαι κατ' αὐτοῦ παρὰ τῆς συνόδου, καὶ ἐκ μοίρας μιᾶς· ἵνα μὴ ἐξ ἀναιδείας φυγοδικῶν ὠφελοῖτο, ὑπερτιθεμένης τῆς ζητήσεώς τε καὶ ἀποφάσεως.

A tur, atque sic sententia proferetur: Quod si semel vocatus non adfuerit, etiam canon definit a duobus episcopis secundam fieri conventionem: quam si contemnat, a duobus similiter episcopis tertio vocari præcipit ad examen. Et si nec sic quidem adfuerit a synodo ferri sententiam jubet in ipsum, ex una etiam parte, ne per impudentiam fugiens judicium consequatur commodum, protelata inquisitione atque sententia.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ κατηγορούμενος ἐπίσκοπος, καὶ καλούμενος, καὶ οὐκ ἀκούων, καὶ δὶς καλείσθω, καὶ τρίς· εἰ δ' ἐπιμένοι, τὸ δόξαν ἡ σύνοδος ἀποφαινέτω.*

ARIST. *Episcopus accusatus, et vocatus, et non parens, vocetur et ter. Si perseveret autem, quod sibi visum fuerit synodus pronuntiet.*

Τὸν κατηγορούμενον ἐπί τινι πταίσματι παρὰ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν ἐπίσκοπον, καὶ καλούμενον εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ μὴ ὑπακούοντα, οὐκ ἀπεντεῦθεν ὀφείλει καταδικάζειν ἡ σύνοδος· ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς μετακαλεῖσθαι, στελλομένων εἰς αὐτὸν ἐφ' ἑκάστῃ προσκλήσει δύο ἐπισκόπων. Εἰ δὲ ἐπιμένει καταφρονῶν, καὶ μὴ ἀπαντῶν εἰς τὸ δικαστήριον, δοκιμάσει τὰ τῆς αἰτιάσεως καὶ κατὰ μίαν μοῖραν ἡ σύνοδος, καὶ τὰ δοκοῦντα αὐτῇ κατ' αὐτὸν ψηφίσεται.

B Episcopum de aliquo crimine accusatum a viris fide dignis, et ad tribunal vocatum, et non parentem non ideo debet synodus condemnare; sed debet bis terque vocari, missis ad eum singula vocatione, duobus episcopis. Si perseverat autem contemnens, et non se sistens tribunali, examinabit ea quorum accusatur, et jam ex una tantum parte synodus, et quæ sibi visa sunt in eum decernet.

ΚΑΝΩΝ ΟΕ'.

Εἰς μαρτυρίαν τὴν κατὰ ἐπισκόπου αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον (14). *Ἐπὶ στόματος γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.*

CANON LXXV.

In testimonium adversus episcopum hæreticus ne admittatur, sed nec unus solus fidelis. In ore enim duorum vel trium stabit omne verbum.

ΒΑΛΣ. Καὶ, ὡς ἄνωθεν εἶπον, εἰ θέλεις μαθεῖν πόσοι καὶ τίνες καταμαρτυροῦσιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἀνάγνωθι τίτλον θ' τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. β'. Ἐκ τοῦ παρόντος δὲ κανόνος μανθάνεις μήτε αἱρετικὸν μήτε ἕνα πιστὸν παραδέχεσθαι καταμαρτυροῦντα ἐπισκόπου. *Ἐπὶ γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων*, φησὶ, *πᾶν ῥῆμα σταθήσεται*. Πλὴν τοῦτο μὴ ἀδιαστίκτως νοήσεις. Ἀλλ' εἰπὲ κατὰ νομικὴν ἀκρίβειαν ὡς, εἰ μὲν χρηματικὴ ἐστιν αἰτίασις καὶ μέχρι λίτρας μιᾶς, δύο μάρτυρες πιστοὶ ἔντιμοι κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐνωμότως μαρτυροῦντες ἀρκέσουσιν· εἰ δὲ μέχρι πεντήκοντα λιτρῶν, τρεῖς· εἰ δὲ τούτων ἐπέκεινα, πέντε. Εἰ δ' οὐκ ἔστι χρηματικὴ αἰτίασις, ἀλλ' ἐγκληματικὴ, διὰ πέντε μαρτύρων πιστῶν καὶ ἐντίμων ὀμνυόντων ἡ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αἰτίασις ἀποδείκνυται· καὶ ἀνάγνωθι περὶ τούτων τὸν α' τίτλον τοῦ κα' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, πολλὰ τοιαῦτα διδάσκοντα.

C BALS. Jam ut ante dixi, si scire velis quot et quinam adversus episcopos vel clericos testimonium dicant, lege titulum 9 præsentis operis cap. 2. Ex hoc autem canone discis neque hæreticum, neque unum fidelem ad testimonium dicendum adversus episcopum admitti. *In duobus enim aut tribus testibus*, inquit, *stabit omne verbum* [30]. Hoc autem sine distinctione ne intelligas. Sed dicas secundum juris rigorem quod si est causa pecuniaria, et usque ad libram unam, duo testes, fide digni, bonæ existimationis adversus episcopum jurati testificantes sufficiant. Sin autem usque ad quinquaginta libras, tres, si autem ultra hæc, quinque. Si autem non est pecuniaria causa, sed criminalis, per quinque fide dignos testes et jurantes, D qui sunt et ipsi bonæ famæ, adversus episcopum accusatio probatur. Et de hoc lege 1, tit. lib. XXI Basil. constit. qui hæc hujusmodi multa docet.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ μόνον εἰς κατηγορίαν αἱρετικὸς οὐκ ἔστι δεκτὸς, ἀλλ' οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν. Εἷς δὲ κατα-

ZONAR. Hæreticus, non solum ad accusationem, sed nec ad testimonium venit admittendus. Nec

[30] Matth. XVIII 16.

Guill. Beveregii notæ.

(14) *Ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον. Accusatio episcoporum non est facile recipienda, dicente Domino, Non suscipies vocem mendacii; et Apostolus inquit, adversus presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si hæc de presbyteris vel cæteris fidelibus sunt præcavenda, quanto magis de episcopis?* Sixtus pap. 2. apud Gratian. decret. part. II, caus. 2, quæst. 7, c. 19: Ἑνὸς δὲ μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτὴ ἐν οἱᾳδήποτε δίκῃ, κἂν συγκλητικὸς εἴη. Basil. lib. XXI, tit. 1, c. 32. Εἷς μόνος μάρτυς οὐ πιστεύεται κἂν ἀξιωματικὸς εἴη. Gloss. ibid.

unus in alium dicens testimonium, quamvis etiam sit fidelis, admittitur. Magnus enim Paulus ad Timotheum scribens sic dicit : Adversus presbyterum ne recipias accusationem, nisi sub duobus, aut tribus testibus [31]. Arbitror vero nunc in accusationibus, per quas consecratis ministris casus proprii gradus infertur, non sufficere duos testes, et si fideles, et irreprehensibiles sint.

A μαρτυρῶν, κἂν πιστὸς εἴη, οὐ προσδεχθήσεται· καὶ Τιμοθέῳ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος γράφων οὕτω φησί· Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Οἶμαι δὲ νῦν ἐπὶ κατηγορίαις, ἐξ ὧν ἔκπτωσις τοῦ οἰκείου βαθμοῦ τοῖς ἱερωμένοις ἐπάγεται, μὴ τοὺς δύο ἀρκεῖν μάρτυρας, κἂν πιστοὶ ὦσι καὶ ἀνεπίληπτοι.

ARIST. *Hæreticus non accusat episcopum, nec unus fidelis.*

Qui synopsin præsentis canonis fecit, non bene eum intellexit. Illud enim quod hæreticus non potest accusare episcopum, nec in eum testimonium dicere verum est; hoc autem quod unus fidelis non potest in episcopum accusationem ferre, falsum : testimonium enim unius contra quempiam non admittitur : accusatio autem fit et per unum et per plures.

ΑΡΙΣΤ. *Αἱρετικὸς οὐ κατηγορεῖ ἐπισκόπου, οὐδὲ πιστὸς εἷς.*

Ὁ τὸν παρόντα συνοψίσας κανόνα οὐ καλῶς τοῦτον ἐνόησε. Τὸ μὲν γὰρ μὴ κατηγορεῖν αἱρετικὸν ἐπισκόπου, ἢ μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ, ἀληθές ἐστι· τὸ δὲ μὴ δύνασθαι πιστὸν ἕνα συνιστᾷν κατ' ἐπισκόπου κατηγορίαν ψευδές· μαρτυρία γὰρ ἑνὸς κατά B τινος οὐ προσδέχεται· κατηγορία δὲ καὶ παρ' ἑνὸς καὶ παρὰ πλειόνων γίνεται.

50 CANON LXXVI.

Quod non oportet episcopum fratri, vel filio, vel alii cognato gratificantem, ad episcopatus dignitatem quem vult eligere. Episcopatus enim hæredes facere justum non est, ea quæ Dei sunt, humano affectu largientem; non enim licet Ecclesiam Dei in hæredes conferre. Si quis autem hoc fecerit, irrita quidem electio maneat, ipse autem segregatione multetur.

ΚΑΝΩΝ ΟϚ'.

Ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον (15) *τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῷ υἱῷ, ἢ ἑτέρῳ συγγενεῖ χαριζόμενον, εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονεῖν ὃν βούλεται* (16). *Κληρονόμους γὰρ τῆς ἐπισκοπῆς ποιεῖσθαι οὐ δίκαιον, τὰ τοῦ Θεοῦ χαριζόμενον πάθει ἀνθρωπίνῳ· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους* (17) *ὀφείλει τιθέναι. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσει, ἄκυρος μὲν ἔστω ἡ χειροτονία· αὐτὸς δὲ ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.*

BALS. Præsens quidem canon statuit non licere episcopo cognatum loco suo in episcopatu constituere, nec Spiritus gratiam ut humanam aliquam hæreditatem transmittere. Infirmat autem et irritam decernit hujusmodi electionem, et etiam episcopum segregat. Tu autem dic, quod etiam si non ad suum cognatum episcopus episcopatum transmiserit; sed ad alienum, idem erit. Episcopos enim a synodis fieri decretum est. Et ideo etiam vita functus ille urbis Philippi metropolitanus maximus, suæ metropoli sub hac conditione renuntians, si ejus œconomum urbis Philippi metropolitanum pro se ipso sancta synodus constitueret, non est exauditus, sed audiit quod si res, quas post electionem ex ecclesiæ reditibus acquirit, non potest dare, vel

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ ἔχειν C ἐπ' ἀδείας τὸν ἐπίσκοπον ἀντὶ ἑαυτοῦ προσγενῆ οἰκεῖον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκαθιστᾷν, μηδὲ παραπέμπειν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ὥς τινα κλῆρον ἀνθρώπινον. Ἀκυροῖ δὲ καὶ τὴν οὕτως γενομένην χειροτονίαν, καὶ ἀφορίζει τὸν ἐπίσκοπον. Σὺ δὲ εἰπὲ ὅτι, κἂν μὴ εἰς προσγενῆ αὐτοῦ παραπέμψῃ ὁ ἐπίσκοπος τὴν ἐπισκοπήν, ἀλλὰ πρὸς ἀλλότριον, τὸ αὐτὸ γενήσεται. Τοὺς γὰρ ἐπισκόπους ὑπὸ τῶν συνόδων γίνεσθαι διατέτακται. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ ἀποβεβιωκὼς μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως ὁ μέγιστος, παραιτούμενος τὴν κατ' αὐτοῦ μητρόπολιν ὑπὸ αἵρεσιν ταύτην, ἐὰν τὸν οἰκονόμον αὐτοῦ ἡ ἁγία σύνοδος καταστήσῃ μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως ἀντ' αὐτοῦ, οὐκ εἰσηκούσθη, ἀλλ' ἤκουσεν ὡς,

[31] I Tim. v, 19.

Guill. Beveregii notæ.

(15) *Ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον.* Paulinus episcopus Antiochiæ, e vita jam decessurus, Evagrium sui loco ordinabat. Hinc Theodoretus observat, παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν provectum fuisse Evagrium, et multos simul canones violatos, οὔτε γὰρ ἀνθ' ἑαυτοῦ τῷ τελευτῶντι χειροτονεῖν ἐπιτρέπουσι. Theodoret. Hist. eccles. lib. v, cap. 23, quibus verbis ad hunc canonem respexisse videtur, quo cautum est, ne quis alium sui loco ordinaret. Etiamsi enim ipse canon cognatorum solummodo mentionem faciat, et Evagrium Paulini cognatum fuisse non constet; canon tamen violatus est, eo quod Paulinus decessurus alium sui loco constitueret : de alienis enim æque ac cognatis illum intelligendum esse, recte observat Balsamon.

D (16) *Χειροτονεῖν ὃν βούλεται.* Joannes Antiochenus legit χειροτονεῖν ὃν ἂν αὐτὸς βούληται. Coll. can. tit. 6, ms. Bodl. ὃν βούλεται χειροτονεῖν. At hæc verbis; εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὃν βούλεται χειροτονεῖν, in Holoandri exemplari desiderantur.

(17) *Ὑπὸ κληρονόμους.* Joan. Antiochenus collect. can. tit. 6, et impressi codices legunt ὑπὸ κληρονομίαν. Aristenus ὑπὸ κληρονόμον. At omnia hæc πάθει ἀνθρωπίνῳ· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλει τιθέναι. Gentianus Hervetus non legit, vel saltem Latine non vertit : legenda vero esse, ex scholiis non minus, quam ex Joan. Antiocheni collectione patet.

εἰ τὰ πράγματα ἅτινα ἐπικτᾶται ὁ ἐπίσκοπος μετὰ A τὴν χειροτονίαν ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰσόδων, οὐ δύναται δωρεῖσθαι ἢ παραπέμπειν πρὸς οὓς βούλεται, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἐπισκοπήν. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα λβ' καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα κγ' λέγοντα μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ, κἂν τελευτᾷ, ἕτερον καθιστᾷν διάδοχον ἑαυτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος δῶρον νομίζεσθαι χρή. Πῶς οὖν τις τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ὡς κλῆρον μεταβιβάσει πρὸς ἕτερον, αὐτῷ χαριζόμενος; Διὰ τοῦτο οὐ συγκεχώρηται τοῖς ἐπισκόποις ἀνθ' ἑαυτῶν ἑτέρους, οὓς βούλονται, εἰς τὰς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας ἐγκαθιστᾷν. Οἵτινες γὰρ ἃ ἐκτήσαντο πράγματα ἐν τῷ τῆς ἐπισκοπῆς καιρῷ οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν καταλιμπάνειν οἷς βούλονται (εἰ μὴ τὰ ἐκ B διαδοχῆς συγγενῶν περιελθόντα αὐτοῖς, ὥς ὁ τριακοστὸς δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου φησί), πῶς αὐτὴν τὴν ἐπισκοπὴν εἰς ἑτέρους μεταβιβάσουσιν, ὥσπερ κληρονόμους αὐτοὺς τῆς ποιμαντικῆς ἐξουσίας, καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν πτωχικῶν πραγμάτων καταλιμπάνοντες, καὶ διὰ πάθος ἀνθρώπινον (φιλίαν δηλαδὴ ἢ σχέσιν συγγενικὴν) τὰ τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντα, οἷς βούλονται χαριζόμενοι; Εἰ οὖν παρά τινος τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ τὸ γινόμενον ἄκυρον εἶναι φησὶν ὁ κανὼν, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσαντα ἀφορίζεσθαι. Τοὺς γὰρ ἐπισκόπους ὑπὸ τῶν συνόδων γίνεσθαι διατέτακται· καὶ ὁ εἰκοστὸς τρίτος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου λέγει μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ, κἂν τελευτᾷ, ἕτερον καθιστᾷν C διάδοχον ἑαυτοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀπηγόρευται. Τῷ γὰρ Μωϋσεῖ ὡς αἰτίαμα ἐπενεκαλεῖτο, ὅτι τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς αὐτοῦ παῖδας εἰς ἱερωσύνην προήνεγκε. Καὶ εἰ μὴ διὰ σημείων ὁ Θεὸς αὐτοῖς τὴν ἱερωσύνην ἐβεβαίωσε, τάχ' ἂν καὶ ἐξωθοῦντο αὐτῆς.

ΑΡΙΣΤ. *Ἐπίσκοπος ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπον ἀποβιῶν οὐ καθίστησι.*

Τὸν μέλλοντα εἰς ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι, παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων καθίστασθαι κεκανόνισται. Τὸ δὲ τὸν ἐπίσκοπον τελευτῶντα ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾷν κληρονομίας εἰσάγει δίκαιον· τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμον οὐδεὶς ὀφείλει τιθέναι.

ad quos vult transmittere, multo magis episcopatum. Lege Carth. syn., can. 32 et Antioch. syn., can. 23, dicentes non licere episcopo, etiamsi moriatur, alium successorem suum episcopum constituere.

ZONAR. Pontificiam potentiam, sancti Spiritus gratiæ donum convenit existimari. Gratiam Spiritus igitur, velut hæreditatem, quomodo quis in alterum transferet, ipsi gratificans? Propterea, non est episcopis permissum, loco sui, quos volunt, alios in ecclesias sibi subjectas inducere. Nam qui libertatem non habent relinquendi, quibus volunt, res, quas episcopatus sui tempore possederunt (nisi, quæ cognatorum successione ipsis obvenerunt, ut tricesimus secundus in Carthagine synodi canon dicit) quomodo ipsum episcopatum transferent in alios, eos ut pastoralis potestatis hæredes, et distributionis earum rerum, quæ sunt pauperum relinquentes, et humana incitati affectione (videlicet, amore, vel respectu solo propinquorum) Deo dedicata, iis, quibus volunt, gratis donantes? Igitur si tale quid ab aliquo fiat, et irritum esse, quod fit, et qui fecerit, excommunicari, canon mandat. Episcopos enim statutum est a synodo creari. Synodi quoque in Antiochia vicesimus tertius canon dicit, episcopo non licere, tametsi vita defungatur, alterum instituere successorem suum. Hoc et his, qui sunt ex Israel, vetatur. Nam Moysi tanquam crimen objiciebatur, quod Aaron et ejus filios ad sacerdotium promovisset. Ac nisi Deus per signa confirmasset ipsis sacerdotium, forte fuissent ab illo depulsi.

ARIST. *Episcopus vita discedens in suo loco episcopum non constituit.*

Eum qui in episcopatum deligendus est, ab omnibus provinciæ episcopis constitui decretum est. Morientem autem episcopum alium suo loco constituere, jus hæreditatis introducit: Ecclesiam autem Dei nemo debet in hæredem conferre.

D

ΚΑΝΩΝ ΟΖ'.

Εἴ τις ἀνάπηρος ᾖ τὸν ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἄξιος δὲ ἐστιν ἐπισκοπῆς, γινέσθω· οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός.

CANON LXXVII.

Si quis vel oculo orbatus, vel femore oblæsus, episcopatu autem dignus sit, fiat: non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio.

ΚΑΝΩΝ ΟΗ'.

Κωφὸς δὲ ὢν καὶ τυφλὸς μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς μεμιασμένος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζοιτο.

51 CANON LXXVIII.

Qui autem est surdus et cæcus, ne sit episcopus; non ut pollutus, sed ne ecclesiastica impediantur.

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ μὲν τοῦ παλαιοῦ νόμου οὐδεὶς λελωβημένος κατά τι μέρος τοῦ σώματος εἰς ἱερωσύνην προεβιβάζετο· μᾶλλον μὲν οὖν, ἐὰν μετὰ ἱερωσύνην ἔσχεν ἐκ πάθους λώβην τινὰ, ἐπαύετο τοῦ ἱερουργεῖν· οἱ δὲ θεῖοι ἀπόστολοι τοὺς μὲν ἐμποδιζομένους τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐνεργεῖν μὴ προσίεσθαι

BALS. Antiqua quidem lege nullus ulla corporis parte mutilatus ad sacerdotium promovebatur: imo potius si post sacerdotium ex morbo vel casu aliquo læsus ac mutilatus esset, a sacrificio cessabat. Divini autem apostoli, eos quidem, qui quo minus quæ sunt sacerdotii exsequantur, impediti sunt.

non admitti statuerunt : eos autem qui possunt, etiam si uno oculo careant, et claudi sint, qui eligantur, dignos haberi jussere. Animam enim puram et integram volunt omnes habere, non autem corpus. Numquid autem si post sacerdotium fiat aliquis surdus vel cæcus, vel aliquo alio corporis vitio affectus, et non potest sacerdotalia exsequi, sacerdotio movebitur juxta veterem legem? Solutio. Nequaquam : est enim a commiseratione disjunctum, et a recto apostolico judicio alienum, ut qui misericordia potius dignus sit, propter id quod ei accidit, indignus judicetur. Ac multi quidem antistites, et sacerdotes, et diaconi excæcati, et alioqui in summam imbecillitatem adducti, et qui nec sacerdotale quidpiam agere poterant, ad eorum usque vitæ finem non moti sunt. Etiam et lex dicit in lib. VIII, tit. 1, cap. 1, them. 4. Excæcatus etiam judex esse potest, et senatu non movebitur, novum autem magistratum non suscipit : sed quem ante morbum habebat, habere perseverat.

A διωρίσαντο· τοὺς δὲ δυναμένους ἐνεργεῖν, κἂν ἑτερόφθαλμοι ὦσι, κἂν χωλοὶ, τῆς χειροτονίας ἀξιοῦσθαι ἐκέλευσαν. Τὴν γὰρ ψυχὴν θέλουσιν ἔχειν πάντας καθαρὰν καὶ ἀλώβητον, οὐ μὴν τὸ σῶμα. Ἆρα δὲ εἰ μετὰ τὴν ἱερωσύνην (18) γένηταί τις κωφὸς ἢ τυφλὸς, ἢ ἄλλως ἐμπαθὴς τὸ σῶμα, καὶ οὐ δύναται ἱερατικὰ ἐνεργεῖν, μετακινηθήσεται ἐκ τῆς ἱερωσύνης κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον; Λύσις. Οὐδαμῶς· ἔστι γὰρ ἀσυμπαθὲς καὶ τῆς ἀποστολικῆς εὐθυδικίας ἀλλότριον τὸν ἄξιον μᾶλλον ἐλέους διὰ τὸ πάθος κατακρίνεσθαι ὡς ἀνάξιον. Καὶ πολλοὶ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, τυφλωθέντες, καὶ ἄλλως ἐσχάτως ἀῤῥωστήσαντες, καὶ μὴ δυνάμενοι ἐνεργεῖν ἀρχιερατικόν τι μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῶν, οὐ μετεκινήθησαν. Καὶ ὁ νόμος δέ φησιν ἐν βι- B βλίῳ η', τίτλῳ α', κεφ. α', θέματι δ'· Ὁ τυφλὸς καὶ δικάζειν δύναται, καὶ οὐκ ἀποκινεῖται τῆς συγκλήτου. Ἀρχὴν δὲ νέαν οὐκ ἐγχειρίζεται· ἣν μέντοι πρὸ τοῦ πάθους εἶχε, μένει ἔχων.

ZONAR. Lex quidem per Mosen data Israelitis exigebat consecratos ipsorum ministros, integros esse corpore, notamque nullam habentes : ac nemo parte corporis aliqua deformatus, aut mutilatus admittebatur ad sacerdotium. Sed etiam post sacerdotium si cui sacerdotum membri vel particulæ cujuspiam mutilatio contigisset, sacerdotio multabatur. At iis, qui consecrandi sunt apud nos, mutilatio corporis impedimento non annumeratur. Animam nempe requiritur habere puram, sine vitio et sorde. Quod si quis uno forte est oculo, vel strabos habet oculos, aut claudus est, aut aliam quam naturæ imperfectionem habet, ad episcopale munus obeundum sibi non obstantem, dignus vero judicatur episcopatu, non prohibetur ordinari. Si vero quis ambobus fuerit orbatus oculis, vel auribus obsurduerit, aut aliam quam mutilationem patitur, per quam sit prohibitus episcopale munus implere, ad episcopatum non promovebitur. Qui enim nihil videt, quive nihil audit, aut dextram

ΖΩΝΑΡ. Ἡ μὲν διὰ Μωσέως δοθεῖσα τοῖς Ἰσραηλίταις διαταγὴ, ὁλοκλήρους τὸ σῶμα, καὶ μή τινα μῶμον ἔχοντας, τοὺς παρ' ἐκείνοις ἱερωμένους εἶναι ἀπῄτει· καὶ οὐδεὶς λελωβημένος κατά τι μέρος τοῦ σώματος εἰς ἱερωσύνην προσίετο. Ἀλλὰ κἂν μετὰ τὴν ἱερωσύνην πήρωσις μέλους ἢ μορίου τινὸς τῶν ἱερωμένων συνέβη τινὶ, τῆς ἱερωσύνης μετεκινεῖτο. Τοῖς δὲ παρ' ἡμῖν ἱερᾶσθαι μέλλουσι κολόβωσις σώματος εἰς κώλυμα οὐ λελόγισται· τὴν ψυχὴν γὰρ C ἔχειν ἀπαιτεῖται καθαρὰν, καὶ ἀλώβητον, καὶ ῥύπου ἀπηλλαγμένην. Εἰ δ' ἑτερόφθαλμος εἴη τυχὸν, ἢ χωλός ἐστιν, ἢ ἕτερόν τι πήρωμα ἔχει, μὴ προσιστάμενον αὐτῷ πρὸς τὴν ἀρχιερατικὴν ἐνέργειαν, ἄξιος μέντοι κρίνεται πρὸς ἐπισκοπὴν, χειροτονηθῆναι οὐ κωλυθήσεται. Εἰ δέ τινι καὶ ἄμφω πεπήρωται τὰ ὄμματα, ἢ τὰ ὦτα κεκώφωται, ἢ ἄλλο τι πήρωμα ἔχει, δι' οὗ τὰς ἀρχιερατικὰς ἐνεργείας πληροῦν κεκώλυται, εἰς ἐπισκοπὴν οὐ προβιβασθήσεται. Ὁ γὰρ μὴ βλέπων, ἢ μὴ ἀκούων, ἢ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἴσως ἔχων ἀργὴν, πῶς ἂν ἱερουργήσῃ,

Guill. Beveregii notæ.

(18) *Ἆρα δὲ εἰ μετὰ τὴν ἱερωσύνην.* Similem huic quæstionem Marcus Alexandrinus Theodoro Balsamoni proposuit, his verbis conceptam, Λελωβημένος ἢ ἑτερόφθαλμος ἀξιωθείη βαθμοῦ ἀρχιερατικοῦ· ἢ ὁ μετὰ τὴν ἱερωσύνην καταπαθὴς γεγονὼς ἐσεῖται καὶ μετὰ τὸ πάθος ἱερουργῶν ἢ οὔ; id est, *Mancus aut monoculus habebiturne gradu sacerdotali dignus? Aut qui post sacerdotium mutilatus est, permitteturne post vitium sacra facere, annon?* Ad hanc solvendam quæstionem Balsamon præsentes duos canones citat, et mox hæc subjungit; (quæ, ad pleniorem hujus quæstionis solutionem et canonum horum interpretationem conducentia, digna sunt tam Græce quam Latine apponi.) Ὅσαι τοίνυν ἐκ πάθους ἀῤῥωστημάτων τινῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἐνεργεῖν κεκώλυνται δίκαια, χειροτονίας οὐκ ἀξιωθήσονται· εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω παθόντες κακῶς, οὐκ ἐμποδίζονται διὰ τὴν νόσον ἱερουργεῖν, καὶ οὕτως ἀῤῥώστως ἔχοντες ἀκωλύτως ἱερουργήσουσι· τοῖς γὰρ θεοκήρυξιν ἔδοξε διὰ λώβην σώματος τῆς ἱερουργίας τινὰ μὴ κωλύεσθαι. Εἰ δὲ τῆς ἱερατείας τὸ σπούδασμα ἐμποδίζει τῆς νόσου τὸ D ὄφλημα, τῆς ἐνεργείας παυθήσεται ὁ νοσῶν, τοῦ δὲ ἀξιώματος οὐκ ἀλλοτριωθήσεται, ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτειρηθήσεται, καὶ ἀπολαύσει μὲν τῆς προτέρας τιμῆς, ἕξει δὲ καὶ τὰ πρὸς ζωάρκειαν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν. *Quicumque igitur morborum aliquorum vitio prohibiti fuerint sacerdotalium graduum jura exsequi, ordinatione digni non habebuntur. Qui autem post ordinationem sic male affecti, sacra facere morbo non impediuntur, et sic etiam imbecilla constituti valetudine, libere celebrabunt. Nam Dei præconibus placuit neminem a sacrorum celebratione propter corporis mutilationem prohiberi. Quod si morbi debitum officio sacerdotis sit impedimento, illud exercere desinet ægrotus, a dignitate autem non alienabitur : quin potius miserandum erit, et priore quidem honore fruetur, quin et quæ ad vitam sustentandam sufficiunt, habebit, et reliqua, juxta priorem consuetudinem.* Balsam. ad Marci Alexand. interrog. 23.

ἢ μεταχειρίσηται τὰ ἅγια, καὶ μεταδώσῃ ἑτέροις τούτων; ἢ ἄλλο τι ἀρχιερατικὸν ἐνεργήσῃ λειτούργημα;

ΑΡΙΣΤ. ΚΑΝ. ΟΖ'. *Γίνεται χωλὸς καὶ ἑτερόφθαλμος, ἄξιος ὑπάρχων, ἐπίσκοπος.*

Ἡ γὰρ τοῦ σώματος λώβη, τὸν βίον ἔχοντα ἀνεπίληπτον, εἰς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα προβιβασθῆναι οὐκ ἐμποδίζει, εἰ μή που κωφὸς ἢ τυφλός ἐστιν ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι· ὁ τοιοῦτος γάρ, οὐχ ὡς μεμιασμένος κωλύεται, ἀλλ' ὡς μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δυνάμενος ἀπροσκόπτως ἐνεργεῖν.

ΚΑΝ. ΟΗ'. *Ὁ μέντοι τυφλὸς καὶ κωφὸς οὐ γενήσεται.*

ΚΑΝΩΝ ΟΘ'

Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, κληρικὸς μὴ γινέσθω, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω. Καθαρθεὶς δὲ, προσδεχέσθω· καὶ ἐὰν ᾖ ἄξιος, γινέσθω.

ΒΑΛΣ. Ὁ δαιμονιζόμενος ἐστέρηται λογισμοῦ καὶ διαθέσεως, κἀντεῦθεν ὑπὸ τοῦ κανόνος κεκώλυται ἢ τῷ κλήρῳ συγκαταλέγεσθαι, ἢ τοῖς πιστοῖς συνεύχεσθαι, ἵνα μὴ φαῦλά τινα καὶ ἄσεμνα διαπραττόμενος, καὶ δαιμονιώδεις ἐκβοήσεις ποιούμενος, τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν συνταράττῃ, καὶ τὴν δοξολογίαν τοῦ ναοῦ ἀχρειοῖ. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάνηψιν, εἰ εὑρεθῇ ἄξιος, γενήσεται καὶ κληρικός· ὁ μέντοι γ' κανὼν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου φησίν· Ἐὰν πιστὸς δαιμονίζηται, ὀφείλει μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων· καὶ οὐκ ἐναντιοῦνται τῷ παρόντι κανόνι. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐξελήφθη χάριν τοῦ ἐκ διαλείμματος μαινομένου, καὶ εἰδότος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νήψεως τῶν θείων ἁγιασμάτων τὸ μυστήριον· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ τοῦ διηνεκῶς μαινομένου· εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐκ διαλείμματος μαινομένου εἴπῃς τὸν κανόνα τοῦτον διαλέγεσθαι, καὶ οὕτως οὐκ ἔσται σοί τι ἐμποδών· οὐδὲ γὰρ παραχωρηθήσεται ὁ ἐκ διαλείμματος μαινόμενος κληρωθῆναι· ἵνα μὴ περιυβρίζηται ἡ ἱερωσύνη κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μανίας αὐτοῦ, καὶ βλασφημῆται τὸ Θεῖον.

ΖΩΝΑΡ. Ἀκάθαρτος ὥσπερ ὁ δαιμονιζόμενος κρίνεται· καὶ ἅμα ὑπόνοια δίδοται, ὡς, εἰ μὴ ἄξιον ἑαυτοῦ κατοικητήριον τὸν ἄνθρωπον ὁ δαίμων εὕρηκε διὰ βίου φαυλότητα, οὐκ ἂν εἰσέδυ αὐτόν. Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος εἰς χειροτονίαν τινὰ προαχθήσεται; Εἰ γὰρ μύρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστεύεται, κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, πῶς τῷ τοῦ δαίμονος δοχείῳ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος πιστευθήσεται; Ἀλλὰ μηδὲ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς τὸν τοιοῦτον, ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται. Ὁ δὲ τρίτος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου κανὼν, ἀπόκρισις ὢν πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, Ἐὰν πιστὸς δαιμονίζηται, εἰ ὀφείλει μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων; φησίν· Ἐὰν μὴ ἐξαγορεύῃ τὸ μυστήριον, μήτε ἄλλως πως βλασφημῇ, μεταλαμβανέτω. Ἔοικεν οὖν ἐναντιοῦσθαι τῷ παρόντι κανόνι. Οὐκ οἶμαι δέ. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τοῦ

A manum fortassis habet, qua nihil agere possit, quomodo sacra peragere, sanctave manibus tractare queat, et aliis ea tradere, vel aliquod aliud episcopale ministerium exercere?

ARIST. CAN. LXXVII. *Claudus, et altero oculo captus, si dignus sit, fit episcopus.*

Læsio enim corporis eum qui inculpatam agit vitam in episcopatus dignitatem promoveri non impedit, nisi forte surdus aut cæcus sit, qui ordinationem est suscepturus. Talis enim non tanquam pollutus prohibetur, sed quia ecclesiastica non potest sine offendiculo peragere.

CAN. LXXVIII. *Cæcus autem et surdus non fiet.*

CANON LXXIX.

B *Si quis dæmonem habeat, ne fiat clericus, sed neque cum fidelibus precetur. Purgatus autem recipiatur, et si sit dignus, fiat.*

BALS. Qui a dæmone correptus est, ratione ac mente privatus est, atque idcirco vel in clerum cooptari, vel cum fidelibus precari, hoc canone prohibetur, ne forte si quid mali aut inhonesti egerit, ac dæmoniacas voces emiserit, populum Dei conturbet, atque officium **52** divinum impediat. Postquam autem ad se redierit, si dignus fuerit inventus, etiam clericus fiet. Tertius quidem certe canon patriarchæ Alexandrini Timothei dicit, Si sit fidelis dæmone percitus, debet esse sanctorum C mysteriorum particeps : et præsenti canoni non adversatur. Ille enim de eo loquitur, qui per dilucida intervalla furore corripitur, et scit eo tempore quo resipuit, divinorum sacramentorum mysterium : præsens autem canon de eo loquitur, qui est perpetuo furiosus. Si autem etiam de eo qui per dilucida furit intervalla, canonem loqui dixeris, nec sic quidem ullum tibi erit impedimentum. Neque enim concedetur ei qui per dilucida intervalla furore corripitur, in clerum cooptari, ne sacerdotium furoris tempore contumelia afficiatur, probrisque et blasphemiis numen appetatur.

ZONAR. Quisquis est immundus, tanquam vexatus a dæmone judicatur : simul etiam suspicio præbetur, quod nisi dignum se habitaculum, hunc D hominem dæmon invenisset, ob vitæ nequitiam, nunquam fuisset ingressus in eum. Talis igitur quonam modo ad ordinationem quamlibet provehetur? Nam si vasi putri non creditur unguentum (secundum magnum in theologia Gregorium) quomodo receptaculo dæmonis gratia Spiritus sancti credetur? Sed et fidelibus nec simul orare quidem cum tali, præsens canon præcipit. Atqui, tertius Alexandrini patriarchæ Timothei canon, responsionem continens ad eum qui interrogaverat : Si fidelis a dæmonio correptus fuerit, an debeat sanctorum mysteriorum particeps esse? dicit : Nisi enuntiet mysterium, et nisi quo alio modo blasphemet, particeps esto. Igitur, præsenti canoni

contrariari videtur. At ego non puto. Sed apostolicus quidem canon de prorsus insano loqui judicabitur, et qui furoris non habet intervallum. Nam quomodo talis assumatur ad officium? Timothei vero responsio, de eo, qui per intervalla afficitur. Hic enim, dum non affligitur, sanctis sacramentis dignus judicabitur. Agitatione vero dæmoniaca liberatus, si dignus fuerit judicatus, in clerum deligetur.

A διόλου μαινομένου λέγειν κριθήσεται, καὶ μὴ διάλειμμα ἔχοντος. Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος παραληφθήσεται εἰς εὐχήν; ἡ δὲ τοῦ Τιμοθέου ἀπόκρισις περὶ τοῦ ἐκ διαλειμμάτων πάσχοντος. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, ὅτε μὴ πάσχει, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται. Ἀπαλλαγεὶς δὲ τῆς δαιμονικῆς ἐνεργείας, εἰ ἄξιος κριθείη, κληρωθήσεται.

ARIST. *Dæmoniacus non fit clericus, nec cum aliis orat: post purgationem autem, si dignus sit, fit.*

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ δαιμονῶν οὐ κληροῦται οὐδὲ συνεύχεται· μετὰ δὲ τὸν καθαρμὸν, εἰ ἄξιός ἐστι, γίνεται.*

Non fit clericus qui dæmonem habet, donec dæmone liberatur: sed nec cum fidelibus orat. Morbo autem liberatus et ad preces admittitur, et ad clerum, si dignus est, promovetur.

Οὐ γίνεται κληρικὸς ὁ δαιμονῶν, μέχρις ἂν ἀπαλλαγῇ τοῦ δαίμονος· ἀλλ' οὐδὲ συνεύχεται τοῖς πιστοῖς. Ἀπαλλαγεὶς δὲ τοῦ πάθους, καὶ εἰς εὐχὴν B προσδέχεται, καὶ εἰς κλῆρον, εἰ ἄξιός ἐστι, προβιβάζεται.

CANON LXXX.

Eum qui ex vita gentili accesserit et baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus episcopum fieri. Iniquum est enim, ut qui sui nondum experientiam ostenderit, sit aliorum magister, nisi forte hoc divina gratia fiat.

BALS. Scire debes ex can. 10 Sardic. syn. et

ΚΑΝΩΝ Π'.

Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου (19) *προσελθόντα καὶ βαπτισθέντα, ἢ ἐκ φαύλης διαγωγῆς, οὐ δίκαιόν ἐστι παρ' αὐτὰ προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον. Ἄδικον γὰρ τὸν μηδέπω πεῖραν ἐνδειξάμενον ἑτέρων εἶναι διδάσκαλον, εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν, τοῦτο γένηται.*

ΒΑΛΣ. Μαθεῖν ὀφείλεις ἀπὸ τοῦ ι' κανόνος τῆς

Guill. Beveregii notæ.

(19) *Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου.* Joan. Antiochenus legit τὸν ἐξ ἐθνῶν collect. can. tit. 36. At synodus Nicæna prima canonem hunc citans ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου legit. Enimvero secundus istius synodi canon incipit, Ἐπειδὴ πολλὰ ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως C ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων εγένετο *παρὰ* τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου, ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, etc., e quibus etiam verbis clarissime elucescit κανόνα ἐκκλησιαστικὸν ante hanc synodum exstitisse, eos, qui a vita gentili ad Christianam fidem nuper conversi sunt, episcopos protinus fieri prohibentem: qui alius haud dubie non fuit, quam præsens apostolicus, quem sæpe neglectum et violatum, synodus Nicæna dicto canone reparat, et sua tandem auctoritate confirmat. Josephus Ægyptius in Arabica canon. collectione hæc verba τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου vertit, *Quicunque vir fuit ethnicus vel idololatra:* non me fugit *hanifa* posse nonnunquam significare, *Muslimum*, sive *Muhammedicæ religionis sectatorem.* Sic enim *haniph* sæpe significat ab *Abu hanifa*, qui auctor fuit unius e quatuor muslimismi sectis, circa religionis istius ramos versatis, quas Abulpharagius sic enumerat, *Secta maleci Ebn Anasi, secta Muhammedis EbnEdris Asshafiensis, secta Akmedis Ebn Hanbeli, et secta Hanifæ Alnooman Ebn Thabet.* Abulph. Dynast. 9. At Abu hanifæ præ cæteris exstructum est oratorium, vocatum *Oratorium antistitis Abu hanifæ*, cujus meminerunt Abulpharagius dynast. 9, p. 366 et Elmacinus Hist. Saracen. l. III, pag. 287. De eodem Abu hanifa vide plura in doctissimi nostri Edvardi Pocockii notis in specimen historiæ Arabum, pag. 297, et Henrici Hottingeri Hist. Orient. l. II, c. 7. Ab hoc *Abu hanifa* non sua tantum ipsius secta, sed totus muslimismus vocatur *Alhanifiah* et muslimus *Hanifi*. Et hæc quidem ordinaria est hujus vocabuli significatio; quæ huic tamen loco quadrare non videatur, siquidem canones hi longe ante Muslimiticæ religionis exortum conscripti sunt. Quapropter aliunde petatur vera ipsius significatio: e lingua nimirum Syriaca, cujus vocabula in hac præcipue canonum collectione sæpissime Arabica fiunt, ut alibi ostensuri sumus. At vox Syriaca *hanpho* ut et *hanpholo*, est *gentilis ethnicus*. Unde vocabulum hoc Arabicum formatum videtur; quod propterea *ethnicus* transtuli. Sed non diffiteor alterum etiam sensum admitti posse, modo dicamus Christianos orientales, qui inter Muslimos sive Muhammedanos versantur, hunc canonem de iis (ut par est) æque ac de ethnicis interpretatos esse, ut Muhammedanus etiam pariter ac ethnicus ad Christianam conversus fidem, illico non fiat episcopus. Quod autem nec laicus quispiam Christianus protinus evadat episcopus, nisi inferioribus prius susceptis gradibus, a concilio Sardicensi cautum est, can. 10.

(20) *Εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν.* Auxentio Ecclesiæ Mediolanensis episcopo vita defuncto, orta gravissima inter cives controversia de futuro episcopo eligendo; usque adeo ut tumultuari cœperint. Sed commode accidit, ut vir pietate ac doctrina insignis, nomine Ambrosius, urbi tunc temporis præfectus esset. Hic veritus, ne mali aliquid ex tanto tumultu nasceretur, pro loco atque officio suo (ut cum Ruffino loquar) ad ecclesiam illic contendit, seditionem populi repressurus. Cum autem longa ac eleganti oratione vesanos multitudinis tumultos compescuisset, D omnes in unam protinus sententiam conspirantes, ipsum Ambrosium sibi episcopum ordinari uno ore flagitabant. Hic autem adhuc catechumenus erat, ac proinde nondum baptizatus. Valentinianus vero imperator, de populi consensu certior factus, Ambrosium etiamsi reluctantem, baptizari simul, ac episcopum protinus ordinari jubet, vel, ut ait Theodoretus: Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς προσέταξε παραυτίκα καὶ μυηθῆναι καὶ χειροτονηθῆναι τὸν ἀξιέπαινον ἄνδρα. Hist. eccles. l. IV, cap. 6, *moxque Dei gratiam consecutus, et initiatus sacris, et sacerdos effectus est;* ut scribit Ruffinus Hist. eccl. l. II, cap. 11. Hac tumultuaria Ambrosii ordinatione, qua e catechumeno ad episcopum illico provectus est, serio perpensa, dicat aliquis eamdem minime canonicam fuisse, nec a præsenti canone apostolico admissam; utpote quo eum, qui a gentili vita nuper accessit, et baptizatus est, episcopum protinus fieri prohibetur. Sed absit ut tanti Patris ordinatio-

ἐν Σαρδικῇ συνόδου καὶ τοῦ ιζ', κανόνος τῆς ἐν τῷ A ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συνόδου τῆς λεγομένης α' καὶ β', ὅτι οὐδὲ πιστὸς λαϊκὸς ἀπεντεῦθεν εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προβιβάζεται, εἰ μὴ τοὺς νενομισμένους καιροὺς διὰ τῶν ἑτέρων πληρώσει βαθμῶν. Εἰ δὲ πιστὸς λαϊκὸς οὐ γίνεται ἄλλως πως ἐπίσκοπος, πολλῷ μᾶλλον οὐ προχειρισθήσεται εἰς ἐπισκοπὴν νεοφώτιστος ἢ σκηνικὸς, εἰ μὴ τοὺς νενομισμένους διέλθῃ βαθμοὺς διὰ τοῦ ἀρκοῦντος καιροῦ· οὐδὲ διδάσκειν ἐγχωρηθήσεται, μήπω διδαχθεὶς τὸ μυστήριον. Χρὴ οὖν διὰ τοῦ ἀρκοῦντος καιροῦ δοκιμάζεσθαι τοῦτον, καὶ ἄξιον ἴσως εὑρισκόμενον προχειρίζεσθαι. Ζήτει καὶ τὸν β' κανόνα τῆς α' συνόδου, διοριζόμενον καθαιρεῖσθαι τὸν παρὰ ταῦτα ποιοῦντα. Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος οὐ τὸν νέον B ἀπαγορεύει, ἀλλὰ τὸν ἐκ νέου φυτευθέντα. Τὸ μέντοι «εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γένηται» νόησον ῥηθῆναι περὶ ἀποκαλύψεως. Τῷ γὰρ ἀποστόλῳ Ἀνανίᾳ ἀπεκαλύφθη περὶ τοῦ μεγάλου Παύλου Ὅτι σκεῦός μοί ἐστιν ἐκλογῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἄρτι τῇ πίστει προσελθὼν, καὶ ἀξιωθεὶς τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος, οὐκ αὐτίκα εἰς ἐπίσκοπον χειροτονηθήσεται. Δεῖ γὰρ πρῶτον δοκίμιον ἑαυτοῦ δοῦναι ὅτι τε περὶ τὴν πίστιν ἐστὶν ὑγιὴς καὶ περὶ τὴν διαγωγὴν ἀνεπίληπτος. Ταῦτα δὲ καιροῦ δέονται· οὐ γὰρ δι' ὀλίγου δυνατὸν τὰ τοιαῦτα διαγινώσκεσθαι. Τὸν δὲ μήπω πεῖραν ἑαυτοῦ δεδωκότα διδάσκαλον ἑτέρων καθίστασθαι ἄδικόν τε καὶ σφαλερόν. Καὶ ὁ δεύτερος κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου τοῦτο ἀπαγορεύει· καὶ τὸν C τοῦτο ποιοῦντα καθαιρεῖσθαι κελεύει. Καὶ Τιμοθέῳ δὲ ἐπιστέλλων ὁ μέγας Παῦλος, καὶ ὑπογράφων τῷ λόγῳ τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον, καὶ τοῦτό φησι, *Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρῖμα ἐμπέ-*

A can. 17 syn. habitæ in æde Sanctorum Apostolorum, quæ prima et secunda dicitur, quod neque fidelis laicus illico ad episcopalem dignitatem provehitur, nisi præstituta tempora per alios gradus impleverit. Si autem fidelis laicus non aliter fit episcopus, multo magis nec ad episcopatum provehetur qui recens est illuminatus, aut mimus, nisi præstitutos gradus pervaserit tempore sufficienti : nec ei docere permittetur, nisi prius fuerit edoctus mysterium : oportet ergo eum sufficienti tempore probari, et si dignus forte inventus fuerit, provehi. Quære et secundum can. primæ syn. quæ eum deponi statuit qui præter hoc fecerit. Jam vero et magnus Paulus non juvenem prohibet, fieri episcopum, sed recens plantatum, quod vocat νεόB φυτον. Illud autem, « nisi hoc forte divina **53** gratia fiat, » de revelatione dici intellige. Apostolo enim Ananiæ revelatum est de magno Paulo, eum esse vas electionis.

ZONAR. Qui nuper ad fidem accessit, et baptismo Dei dignus est judicatus, non mox in episcopum deligetur. Etenim prius oportet experimentum sui dare, quod et circa fidem sit integer, et circa vitæ suæ institutionem irreprehensus. Isthæc autem indigent tempore. Nec enim brevi momento dignosci talia possunt. Eum vero, qui nondum sui specimen ediderit, aliorum doctorem constitui, et iniquum est, et fallax. Secundus œcumenicæ primæ synodi C canon hoc etiam vetat : ac jubet eum deponi, qui hoc fecerit. Magnus quoque Paulus Timotheo scribens, et oratione depingens episcopatui præponendum, hoc etiam dicit, *non neophytum, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli* [38] : Verba

[38] I Tim. III, 6.

Guill. Beveregii notæ.

nem irregularem fuisse suspicemur. Etiamsi enim a prima canonis hujus parte condemnari videatur, ultimis tamen hisce verbis, εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γένηται, necessario non minus, quam prudenter annexis, plane admittitur. Enimvero repentina D. Ambrosii electio, et consequenter ordinatio, Deo potius quam hominibus ascribenda est ; Deo, inquam, qui dissidentem inter sese multitudinem primo tanti viri intuitu in unam sententiam revocabat. Unde et ipse quoque imperator D. Am- D brosium divinitus electum agnoscebat, ut antiqui ecclesiasticæ Historiæ scriptores tradiderunt. Socrates : Ὁ δὲ βασιλεὺς, θαυμάσας τὴν τοῦ λαοῦ ὁμόνοιαν, Θεοῦ τε ἔργον εἶναι γνοὺς τὸ γενόμενον, ἐδήλου τοῖς ἐπισκόποις ὑπουργεῖν τῷ Θεῷ κελεύοντι χειροτονεῖν· Θεοῦ γὰρ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων εἶναι τὴν ψῆφον τὴν ἐπ' αὐτῷ, *Imperator consensionem populi admiratus, Deique opus esse agnoscens quod evenerat, rescripsit episcopis, ut obsequerentur Deo qui illum ordinari jusserat. Dei namque potius quam hominum suffragio illum esse designatum*, Socrat. *Hist. eccl.* l. IV, c. 30. Val. Theodoretus, Ὑπέλαβε δὲ καὶ θείαν εἶναι τὴν ψῆφον, ἐκ τῆς τῶν τἀναντία φρονούντων τεκμαιρούμενος συμφωνίας. Theodor. *Hist. eccl.* l. IV, c. 6. Ruffinus, *Dei enim ait* (imperator) *esse, quod discordantem populi fidem et animos dissidentes conversio subita in unum consensum atque in unam sententiam revocaret.* Ruffinus *Hist.* l. II, c. 11. Sozomenus, Συνέβαλεν ἐπὶ ὁμονοίᾳ τῆς ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησίας ταῦτα βραβεύειν τὸν Θεόν. Sozom. l. VI, c. 24. Et hinc est quod imperator Deo gratias agebat, quod eum ad sacerdotii munus obeundum elegerat, quem ipse regendis provinciis præfecerat ; ut ibidem docet Sozomenus. Ex eo autem quod imperator, et ipse illum ordinari jussit, et ad episcopos rescripsit, ut illi obsequerentur, propterea quod divinitus electus fuisset, facile est conjicere, tam imperatori quam episcopis probe satis constitisse, repentinam D. Ambrosii post baptismum ordinationem nequaquam admittendam fuisse ut canonicam, nisi ab ipso Deo instituta esset. Sed simul ac hoc iis ex subitaneo populi consensu innotuit, divino non ausi refragari suffragio, eum protinus ordinarunt, idque ex hujus canonis præscripto, quo talis ordinatio sub hac cautione prohibetur, εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν γένηται. Et quamvis hæc conditio in secundo concilii Nicæni canone non exprimitur, necessario tamen supponenda est. Canones enim hominibus observandi fiunt, non Deo, qui iis obligari non potest. Et idcirco ubicunque Deus suam interponit auctoritatem, ut in hac D. Ambrosii electione, universi canones silere debent, vel saltem hanc admittere exceptionem, εἰ μήπω κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γένηται.

autem illa, Nisi alicubi per divinam fieret gratiam, sic intelligenda : Si non alicubi de eo revelatum foret, quod oporteat ipsum ad episcopatum promoveri. Quemadmodum de Paulo fuit Ananiæ revelatum, ad illum per visionem dicente Domino, *Quoniam vas electionis hic mihi est, ad portandum nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel* [33].

ARIST. *Recens illuminatus non fit episcopus, neque qui nuper a malo vitæ genere recessit.*

Eum qui nuper advenit et baptizatus est, vel qui malo vivendi genere occupatus fuit, qui scenicus fortasse fuit aut apparitor, non oportet statim creare episcopum, sed primum experimentum illius accipere, et sic per omnes sacros gradus pervadere, et postea inoffense debet ad episcopatum designari.

CANON LXXXI.

Diximus non oportere episcopum vel presbyterum seipsum ad publicas administrationes demittere, sed in ecclesiasticis negotiis versari. Vel ergo ita non facere persuadeatur, vel deponatur. « Nemo enim potest duobus dominis servire [34]*, » secundum Domini præceptum.*

BALS. Sextus canon apostolicus sacris initiatos indistincte deponi jubet, qui mundanas in se curas suscipiunt. Præsens autem canon in eos paulo clementius animadvertit. Dicit enim, vel cessent, vel deponantur. Trahe ergo canones in unam intelligentiam ad id quod est humanius, et dic etiam sextum canonem huic convenienter intelligi. Quære et 16 canonem Carth. syn. et quartum quartæ.

ZONAR. Sextus canon præsentis libri deponi jubet consecratos ministros, qui mundanas curas suscipiunt. Hic autem canon illius est expositivus. Sic enim convenit et eum intelligere, quod nisi pareat et abstineat a sæcularibus negotiis, tunc deponetur. Ab illis enim si abstinuerit, ut non amplius publicas aggrediatur administrationes eorum, quibus antea fuerat occupatus, venia dabitur. Hic ideo canon meminit etiam de priori canone. Quærendus est etiam decimus sextus canon synodi in Carthagine, tertiusque quartæ synodi.

A *σοι τοῦ διαβόλου.* Τὸ δὲ, Εἰ μήπου κατὰ θείαν γένηται χάριν, οὕτω νοητέον · Εἰ μήπου ἀποκαλυφθείη περὶ αὐτοῦ ὡς χρὴ προβιβασθῆναι αὐτὸν εἰς ἐπισκοπήν · ὥσπερ περὶ τοῦ Παύλου τῷ Ἀνανίᾳ ἀπεκαλύφθη, εἰπόντος πρὸς αὐτὸν ἐν ὁράματι τοῦ Κυρίου · *Ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν, καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραήλ.*

ΑΡΙΣΤ. *Οὐκ ἐπισκοπεῖ νεοφώτιστος, οὐδὲ διὰ ταχέων ὁ ἐκ φαύλης διαγωγῆς προσιών.*

Τὸν νεωστὶ προσελθόντα, καὶ βαπτισθέντα, ἢ φαύλην ἔχοντα διαγωγὴν, σκηνικὸν τυχὸν ὄντα, ἢ ταξεώτην (21), οὐ δεῖ εὐθὺς προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον, ἀλλὰ πρότερον πεῖραν αὐτοῦ λαμβάνειν, καὶ οὕτω μετὰ τοὺς ἱερατικοὺς ἅπαντας βαθμοὺς ἀπροσ-
B κόπτως διελθεῖν, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

Εἴπομεν ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν (22) *ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις. Ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω* (23). *« Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν » κατὰ τὴν Κυριακὴν παρακέλευσιν.*

ΒΑΛΣ. Ὁ ϛ' ἀποστολικὸς κανὼν ἀδιαστίκτως καθαιρεῖσθαι κελεύει τοὺς ἱερωμένους κοσμικὰς φροντίδας ἀναλαμβανομένους. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν συμπαθέστερον τούτους κολάζει. Φησὶ γὰρ, Ἢ παυσάσθωσαν, ἢ καθαιρείσθωσαν. Ἕλκυσον γοῦν εἰς
C μίαν ἔννοιαν τοὺς κανόνας πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον, καὶ εἰπὲ καὶ τὸν ϛ' κανόνα κατὰ τοῦτον νοεῖσθαι. Ζήτει καὶ τὸν ϛ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ τὸν δ' τῆς τετάρτης.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἕκτος κανὼν τοῦ παρόντος συντάγματος καθαιρεῖσθαι κελεύει τοὺς κοσμικὰς φροντίδας ἀναδεχομένους ἱερωμένους. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν σαφηνιστικὸς ἐκείνου ἐστίν. Οὕτω γὰρ χρὴ νοεῖν κἀκεῖνον, ὅτι, εἰ μὴ πείθοιτο, καὶ ἀφίσταται τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τότε καθαιρεθήσεται. Εἰ γὰρ ἀπέχεται τούτων, ὡς μηκέτι μετιέναι δημοσίας διοικήσεις, ἐπὶ τοῖς φθάσασι συγγνωσθήσεται. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ προτέρου κανόνος μέμνηται ὁ κανὼν οὗτος. Ζητητέον δὲ καὶ τὸν ιϛ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ
D συνόδου, καὶ τὸν τρίτον τῆς τετάρτης συνόδου.

[33] Act. IX, 15. [34] Matth. VI, 24.

Guill. Beveregii notæ.

(21) *Ἢ ταξεώτην.* Glossæ Græco-Latinæ ταξεώτης *Apparitor officialis*. Macarius, οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος, ἢ ταξεῶται. Mac. hom. 15. Hujusmodi viros episcopos protinus fieri leges quoque civiles vetant. Βουλευτὴς ἢ ταξεώτης μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος, μὴ πρότερον ιε' ἔτη μονάσας. Ἀλλ' εἰ παρὰ ταῦτα γένηται, τῇ ἰδίᾳ ἀποδιδόσθω τύχῃ. Eccles. constit. l. III, tit. 1, par. 2, sed alibi, Ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξεώτης, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος γένηται, ἐκπίπτει, κἂν ἦν πρὸ τούτου κληρικός. ibid. l. I, tit. 3, const, 53. Ἀλλὰ μηδὲ ταξεώτας κληρικοὺς γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τούτου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ὕβρις προσγένηται. Basilic. l. III, tit. 1, c. 27.

(22) *Προσευκαιρεῖν.* Joan. Antiochenus προσκαρτερεῖν, collect. can. tit. 14.

(23) *Ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω.* Joan. Antiochenus εἰ δὲ μὴ βούληται, ἀποτιθέσθω, *Si autem non velit, deponatur*. Sic enim vertenda sunt hæc verba, non ut in impressis Justelli codicibus, *vel ergo ait facere persuadeatur, vel deponatur :* hæc enim versio nostræ lectioni, non isti convenit. Sed observandum est, dictæ canonum collectioni Græcæ antiquam Gentiani Herveti versionem appositam esse, quo fit, ut propter varias lectiones translatio textui sæpe non accommodetur : quod satis mirari nequeo : præcipue cum a tam eruditis viris Bibliotheca ista in lucem emissa fuerit.

ΑΡΙΣΤ. *Ἐπίσκοπος ἀνεπίσκοπος ὁ δημόσια χειριζόμενος* (24).

Ὁ εἰς δημοσίας διοικήσεις ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἐπίσκοπος, ἢ παυσάσθω, ἢ μὴ πειθόμενος, καθαιρείσθω.

ΚΑΝΩΝ ΠΒʹ.

Οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν συγγνώμης οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐπὶ λύπῃ τῶν κεκτημένων· οἴκων γὰρ ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτον ἐργάζεται. Εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οἷος καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος (25) *ἐφάνη, καὶ συγχωρήσουσιν οἱ δεσπόται, καὶ ἐλευθερώσουσι, καὶ τοῦ οἴκου ἐξαποστείλωσι, γινέσθω.*

ΒΑΛΣ. Περὶ δούλων κληρουμένων ἀνάγνωθι καὶ τὸ λςʹ κεφάλαιον τοῦ αʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐνταῦθα δὲ ὁ κανὼν, μὴ θέλων σκανδαλίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, οὐ παραχωρεῖ εἰς κλῆρον προάγεσθαι δοῦλον ἀλλότριον, κἂν φρονιμώτατός ἐστι καὶ ἄξιος, εἰ μὴ καὶ ὁ δεσπότης πρὸς τοῦτο συναινέσῃ, καὶ πρότερον ἐλευθερίας αὐτὸν ἀξιώσῃ. Ἐγράφη δὲ πρὸς παράδειγμα καὶ τὸ γεγονὸς ἐπὶ τῷ Ὀνησίμῳ. Γέγραπται γὰρ ὡς τὸν τοιοῦτον Ὀνήσιμον δοῦλον ὄντα Φιλήμονος ὁ μέγας Παῦλος ἀντέστρεψε πρὸς τὸν Φιλήμονα, κἂν χρησιμώτατος πρὸς διακονίαν ἔδοξεν αὐτῷ, εἰπὼν μὴ δίκαιον εἶναι ἄνευ γνώμης τοῦ Φιλήμονος τοῦτον διακονεῖν ἐν τῷ τῆς πίστεως κηρύγματι. Ὥστε οὐδὲ ἐλευθερία, οὐδὲ ἱερωσύνη, οὐδ' ἄλλο τι ἀποξενοῦσι τὸν ἀγνοοῦντα δεσπότην, ἐκ τῆς κυριότητος τοῦ δούλου αὐτοῦ. Καὶ τὸ νόμιμον δὲ τὸ διοριζόμενον, κατὰ ἐλευθερίαν οὐ δίδοται ἀποκατάστασις, οὐ νοεῖται περὶ τοιούτων, ἀλλὰ περὶ δούλου ἐλευθερωθέντος κατὰ γνώμην δεσπότου ἀτελοῦς.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ ἐμποιοῦντα σκάνδαλά τισι φεύγειν δεῖ τοὺς πιστούς. Αἴτιον δὲ σκανδάλου καὶ λύπης τὸ τὸν ἀλλότριον δοῦλον παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου κληροῦσθαι. Διὸ καὶ κωλύει τοῦτο ὁ κανὼν, ὡς οἴκους ὅλους ἀνατρέπον. Ἴσως γὰρ διοικητὴς ἂν εἴη τοῦ οἴκου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἢ ἐργαστηρίου δεσποτικοῦ προϊστάμενος, ἢ χρήματα ἐμπεπιστευμένος δι' ἐμπορίαν, καὶ ἡ χειροτονία αὐτοῦ διὰ ταῦτα εἰς λύπην ἔσται τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἄξιος ἱερατικοῦ βαθμοῦ κριθείη ὁ οἰκέτης, χρὴ τὸν ἐπίσκοπον κοινοῦσθαι τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ δεσπότῃ· καὶ εἰ κἀκεῖνος συνευδοκεῖ, χειροτονηθήσεται. Καὶ ὁ μέγας γὰρ Παῦλος Ὀνήσιμον δοῦλον ὄντα Φιλήμονος

A ARIST. *Episcopus de episcopatu deponitur qui negotia publica tractat.*

Qui ad publicas administrationes se dejicit sive presbyter, sive diaconus, sive episcopus, aut cesset, aut non persuasus, deponatur.

54 CANON LXXXII.

Servos in clerum provehi sine venia dominorum non permittimus ad possessorum molestiam. Domorum enim eversionem illud efficit, si quando autem etiam dignus servus visus sit qui ad gradum eligatur, qualis noster quoque Onesimus visus est, et domini concesserint ac liberaverint, et ædibus emiserint, fiat.

BALS. De servis qui in clerum cooptantur, lege B etiam 36 cap. primi tit., præsentis operis. Hic autem canon nolens nostris fratribus aliquid a nobis offendiculi afferri, non permittit ut alienus servus in clerum promoveatur, etiamsi sit prudentissimus et dignus, nisi et dominus ei rei consenserit, et eum prius libertate dignum existimaverit. Ad exemplum autem scriptum est et quod factum est in Onesimo. Scriptum est enim quod hunc Onesimum Philemonis servum magnus Paulus ad Philemonem remisit, etiamsi ei visus esset ad ministerium utilissimus, dicens, non esse justum eum sine Philemonis voluntate in fidei prædicatione servire. Quare nec libertas, nec sacerdotium, nec aliquid aliud dominum ignorantem a servi sui dominio abalienant. Et lex quæ statuit adversus libertatem C non dari restitutionem, de his non intelligitur, sed de servo liberato ex voluntate imperfecti domini.

ZONAR. Fideles decet ea fugere, quæ scandala generent aliquibus. Alienum vero servum contra domini sententiam clericum fieri, causa est scandali, atque molestiæ. Quam ob rem, prohibet hoc canon, ut rem, quæ domos totas evertit. Fortassis enim servus ille procurator sit domus domini sui, vel tabernæ dominicæ præpositus, vel cujus fidei creditæ sint pecuniæ ad negotiationem, et propterea domino suo molestiæ foret ejus ordinatio. Quod si servus gradu sacro dignus existimetur, episcopum D de eo negotio cum domino communicare oportet. Et si is quoque consenserit, ordinetur. Magnus etenim Paulus Onesimum Philemonis servum, cujus mi-

Guill. Beveregii notæ.

(24) *Χειριζόμενος*. In Simeonis Logothetæ Epitome legitur μεταχειριζόμενος.

(25) *Ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος*. Pronomen ἡμέτερος non secus ac ἐμοῦ in canone 29 ab interpolatore, nescio quo, adjectum videtur, ut canones hi ab apostolis conditi fuisse crederentur. Nec Balsamon autem nec Zonaras istius mentionem faciunt, etiamsi de Onesimo loquantur. Joannes Antiochenus in sua collectione totum hunc canonem omisit, ut de vera istius lectione nihil ex eo constet; uti nec ex Harmenopuli epitome, quæ ipsius Onesimi etiam non meminit, sed totum canonem breviter sic exprimit, Οἰκέτης οὐ κληροῦται παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου. Harmen. can. epit. sect. 3, tit. 1. Sed in Arabica collectione, et omisso pronomine, et nomine corrupto legitur, *sicut Onesiphorus*; hujusmodi autem propriorum præcipue nominum e Græcis deductorum corruptionibus nihil in lingua Arabica frequentius occurrit: hinc nihilominus plane satis apparet, pronomen ἡμέτερος in codice, quo usus est Josephus Ægyptius, desideratum fuisse. Et quidem non immerito, cum nihil enim certius esse potest, quam hosce canones ab ipsis apostolis non constitutos esse, vel tota sententia οἷος καὶ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, vel saltem pronomen ἡμέτερος expungatur necesse est.

nisterium ei judicabat utile, sine domini voluntate non decrevit eum retinere, sed ipsum remisit ad Philemonem. Lex vero civilis ad servi libertatem sufficere dicit, hunc, ipsius domino sciente et non contradicente, in clerum deligi.

ARIST. *Servus non fit clericus, nisi consensu domini : qui autem dignus est, libertate donatus promovetur.*

Sine voluntate domini non oportet servum in clerum recipere. Libertate autem donatus, si dignus qui in clerum recipiatur visus sit, admittitur.

CANON LXXXIII.

Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, exercitui vacans, et utraque obtinere volens, Romanum scilicet magistratum, et sacerdotalem administrationem, deponatur : « Quæ sunt enim Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo [56]. »

BALS. Diversi canones apostolici prohibuerunt sacris initiatos publica negotia administrare. Præsens autem canon jubet eos deponi qui exercitui vacant vel hujusmodi militares commeatus administrant, et expeditionis militaris curam habent. Talis enim hic militia existimanda est, et non ea quæ fit armis. Illa enim omnino prohibita est. Et lege 7 can. Chalced. syn. tales anathemate ferien-

καὶ εὔχρηστον αὐτῷ κριθέντα εἰς διακονίαν ἄνευ γνώμης τοῦ δεσπότου κατέχειν οὐκ ἔκρινεν, ἀλλ' ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Φιλήμονα. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος (26) ἀρκεῖν εἰς ἐλευθερίαν φησὶ τοῦ δούλου τὸ εἰδότος τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, τῷ κλήρῳ καταλεγῆναι αὐτόν.

ἈΡΙΣΤ. *Οἰκέτης ἀκλήρωτος πλὴν εἰ μὴ γνώμῃ δεσπότου. Ὁ δὲ ἐπάξιος, ἐλευθερωθείς, προβιβάζεται* (27).

Ἄνευ γνώμης δεσπότου οὐ δεῖ οἰκέτην εἰς κλῆρον προσδέχεσθαι. Ἐλευθερωθεὶς δὲ ἄξιος τοῦ κληροῦσθαι φανείς, παραδέχεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΓ'.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, στρατείᾳ σχολάζων (28), *καὶ βουλόμενος ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω. « Τὰ γὰρ Καίσαρος* (29) *Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.* »

ΒΑΛΣ. Διάφοροι κανόνες ἀποστολικοὶ ἐκώλυσαν τοὺς ἱερωμένους δημοσιακὰ πράγματα διοικεῖν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαι θεσπίζει τοὺς στρατείᾳ σχολάζοντας, ἤτοι τοὺς διοικητὰς τῶν στρατιωτικῶν σιτηρεσίων, πραγμάτων καὶ στρατολογιῶν. Τοιαύτην γὰρ εἶναι τὴν στρατείαν ὑποληπτέον μοι, καὶ μὴ τὴν διὰ ὅπλων. Ἐκείνη γὰρ πάντη ἀπηγόρευται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ζ' κανόνα

[56] Luc. xx, 25.

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος*. Basilica : Ἐὰν δοῦλος, εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου ἐν κλήρῳ καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλεγῆναι ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς ἔστω, Basil. l. III, tit. 1, c. 31. Δοῦλος, εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου εἰς κλῆρον καταλεγείς, ἐλευθεροῦται. Constit. Eccl. coll. l. III, tit. 1, par. 2. Michael Attaliata, Δοῦλος, γινώσκοντος τοῦ δεσπότου, καὶ σιωπῶντος χειροτονούμενος κληρικός, ἐλευθεροῦται. Attal. Synop. tit. 3.

(27) *Ἐλευθερωθεὶς προβιβάζεται*. Quod servus prius libertate donandus est, quam in clerum cooptatur, concilium quoque Aurelianense quintum decrevit, dicens, *Ut servum qui libertatem a dominis propriis non acceperit, aut etiam jam libertum, nullus episcoporum, ab ejus tantum voluntate, cujus servus est, et eum absolvisse dignoscitur, clericum audeat ordinare*. Concil. Aurel. 5, c. 6. Et Balsamon in constitutionum ecclesiasticarum Collectione ex codice ait, Δοῦλος δὲ οὔτε κατὰ γνώμην δεσπότου κληροῦται, εἰ μὴ πρῶτον ἐλευθερωθῇ. Constit. eccles. coll. l. I, tit. 3, c. 36.

(28) *Στρατείᾳ σχολάζων*. Balsamon et Zonaras per στρατείᾳ σχολάζοντας hic intelligendos contendunt, non eos qui arma gestant, sed τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων διοικητάς, qui quovis nimirum modo res militares administrant. Sic et Harmenopulus, qui sensum canonis sic breviter exprimit : Καὶ στρατεύων ἱερεὺς καθαιρείσθω, et ad στρατεύων in margine notat, ἀντὶ τοῦ Στρατιωτικὰ πράγματα διοικῶν. Nobis autem σρατείᾳ civilem quamlibet administrationem, magistratum, aut dignitatem, hic indigitare videtur; propterea quod per Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν proximis verbis explicatur, et τῇ ἱερατικῇ διοικήσει opponitur : unde et in epitome tam Logothetæ quam Aristeni, pro στρατείᾳ σχολάζων, nihil substituitur præter ἄρχων, vis enim canonis in ea his solis verbis exhibetur, ἱερεὺς ἄρχων ἀνίερος. Quinetiam ipsa canonis ratio ultimis hisce verbis reddita, Τὰ γὰρ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, eumdem hunc sensum exigit : ut sacerdotes nimirum, qui Deo toto consecrantur, politicis administrationibus nequaquam vacent. Sacerdotales enim et civiles administrationes tanto a se invicem intersitio distant, ut idem utrisque deservire nequeat : vel ut Nicephorus Gregoras ait, Οὐ γὰρ θεωρία πνευματικὴ καὶ πρᾶξις πολιτικὴ ὡς τὰ πολλὰ συνεῖναι πεφύκασιν, εὐκτὸν δ' ἂν εἰ μὴ μαχόμενα τὸ πλέον πρὸς ἄλληλα φαίνοιντο, καθάπερ σῶμα καὶ πνεῦμα καὶ αὖ ὅσα τῶν αἰσθητῶν πρός γε τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν. Niceph. Greg. *Hist. rom.* lib. III. Et hoc quidem inter alios canone fretus Constantinus Mesopotamitanus, qui res publicas sub Alexio Comneno aliquandiu administraverat, cum ab imperatore obtinuisset, ut diaconus crearetur, se relicturum palatium, et imperatori non amplius operam navaturum simulabat, propterea quod canones hoc ei interdicerent, vel, ut verba ejus refert Nicetas Choniates, Τοὺς γὰρ κανόνας μὴ ἐνδιδόναι οἱοπωστιοῦν καὶ Θεῷ ἱερᾶσθαι, καὶ κοσμικαῖς προσπλέκεσθαι πραγματείαις. Ἀποδιεστάναι γὰρ ἄμφω καὶ μηδαμῶς συναλείφεσθαι, ὥσπερ καὶ δουλεύειν Θεῷ τε καὶ μαμμωνᾷ κατὰ διάμετρόν εἰσιν ἀντικείμενα. Nicet. Choniat. in Alex. Comn. l. II. Postea autem imperatoris jussu privilegium ei a patriarcha Xiphilino concessum est, ut Deo simul et imperatori, templo et palatio, inserviret, idque despectui habitis canonibus, qui, ut subjungit Nicetas, Τοῖς ἀμφιβίοις τούτοις δριμύσσονται δυσκολαίνοντες, *acerbas pœnas in istiusmodi ambidextros statuunt*, Nicet. ibid.

(29) *Τὰ γὰρ Καίσαρος*. Hæc verba, Τὰ γὰρ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, in Aristeni, necnon in Logothetæ epitome a Justello edita, omittuntur.

τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἀναθεματίζοντα τοὺς τοιούτους, εἰ μὴ μεταμεληθῶσιν. Ἐρωτήσει δέ τις, Ἆρα καὶ ἐνταῦθα τὸ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω ἕξει χώραν, καθὼς ἐν τῷ πα' κανόνι ἐδιδάχθημεν· ἢ καὶ πρὸ ἐπιφωνημάτων ὁ τὴν στρατείαν μεταχειριζόμενος ἱερωμένος ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται; Λύσις. Οἶμαι ὅτι καὶ ἐνταῦθα, μετὰ ἐπιφώνησιν ὁ στρατολογῶν, εἰ μὴ παύσεται, καθαιρεθήσεται. Πάντα γὰρ τὰ δημοσιακὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἔχουσιν. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. λϐ' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

A tem, si non pœnitentiam agant. Quæsierit autem quispiam, an et hic illud, desistat vel deponatur, locum habeat, quemadmodum et in 81 can. didicimus, an etiam ante edicta, sacerdos qui rem militarem tractat illico deponetur. *Solutio.* Existimo quod **55** hic quoque post edictum, is qui exercitus curam habet, si non desistat, deponetur. Omnia enim publica eamdem causam habent. Lege etiam caput 32 tituli noni præsentis operis, et quæ in illo scripta sunt.

ΖΩΝΑΡ. Στρατείαν ἐνταῦθα οὐχ *ὅπλων μεταχείρησιν ἢ προστασίαν στρατιωτῶν* οἶμαι τὸν κανόνα λέγειν, ἀλλὰ στρατιωτικῶν πραγμάτων διοίκησιν, οἷον σιτηρεσίων στρατιωτικῶν διανέμησιν, ἢ τροφῶν στρατιώταις ἀφωρισμένων ὑποδοχήν, ἢ στρατολογίαν, ἢ καὶ διοικήσεις ἄλλας τινάς, ἃς καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι στρατείας εὑρίσκονται ὀνομάζοντες. Τοὺς γοῦν τοιούτοις τισὶ σχολάζοντας ἱερωμένους ὁ κανὼν ὑπὸ καθαίρεσιν τίθησι πάντως, εἰ μὴ τούτων ἀφίστανται. Οὐ γὰρ δεῖ μιγνύειν τὰ ἄμικτα· τὰ Καίσαρος φησὶ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἕβδομος κανὼν καὶ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς τοιούτους μὴ μεταμελομένους ὁρίζει.

ZONAR. Canonem non arbitror hic appellare στρατείαν, *Armorum tractationem, vel militum præfecturam*, sed militarium rerum procurationem; B veluti militarium stipendiorum distributionem, vel annonæ nutriendis militibus sepositæ curam, vel militum descriptionem, vel etiam quas alias procurationes: quas quidem civiles leges inveniuntur etiam nominare στρατείας. Consecratos igitur istis qualibuscunque vacantes canon depositioni omnino subjicit: si non ab his abstineant. Nec enim decet non miscenda miscere: ea (dicit) quæ sunt Cæsaris, et ea quæ sunt Dei. Septimus autem in Chalcedone synodi canon tales quos non pœniteat, anathematizari decernit.

ΑΡΙΣΤ. *Ἱερεὺς ἄρχων ἀνίερος· « Τὰ γὰρ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. »*

Ὁ Ῥωμαϊκὴν στρατείαν ἐθέλων κατέχειν, καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω. *Τὰ γὰρ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.*

ARIST. *Sacerdos magistratum obiens; deponitur. « Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari, et quæ Dei, Deo. »*

Qui Romanam militiam retinere vellet, ac etiam sacerdotalem administrationem, deponatur. C *Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari, et quæ, Dei, Deo.*

ΚΑΝΩΝ ΠΔ'.

Ὅστις ὑβρίσει βασιλέα (30) *ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, τιμωρίαν τιννύτω· καὶ εἰ μὲν κληρικός, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.*

CANON LXXXIV.

Quisquis regem vel principem præter jus contumelia affecerit, pœnas luat: et si sit quidem clericus, deponatur: si vero laicus, segregetur.

ΒΑΛΣ. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος φησίν· *Ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.* Ἀκολούθως οὖν αὐτῷ διορίζεται καὶ ὁ παρὼν κανών, τὸν ὑβρίζοντα βασιλέα ἢ ἄρχοντα, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δέ, ἀφορίζεσθαι. Καὶ τοῦτο μὲν ὅσον ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως· οἱ δὲ πολιτικοὶ νόμοι ἄλλως διευλυτοῦσι τὰ τῆς βασιλικῆς ὕβρεως. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ λς' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Τινὲς ἑρμηνεύοντες τό, Εἴ τις ὑβρίσει βασιλέα ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, εἶπον πολλάκις ἐκλαμβάνεσθαι καὶ τὸν δίκαιον ἔλεγχον ἀντὶ ὕβρεως. Νομίζω δὲ τοῦτο ἑρμηνεύεσθαι ἀπὸ τοῦ ιδ' κεφ. τοῦ λς' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ κατεστρώθη εἰς τὸ λς' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

BALS. Lex Mosaica dicit: *Principi populi tui non maledices* [26]. Ei ergo consequenter statuit et præsens canon, eum qui imperatorem vel principem injuria afficit, si sit quidem clericus, deponi: si vero laicus, segregari; et hoc quidem quantum ad ecclesiasticam traditionem attinet. Civiles autem leges imp., factam injuriam aliter vindicant, lego autem 36, cap. noni tit. præsentis operis. Nonnulli autem illud interpretantes, Si quis regem vel prin- D cipem præter jus contumelia afficit, dixerunt sæpe etiam justam reprehensionem pro injuria accipi. Existimo autem hoc explicari a 14 cap. 36, tit. 60 lib. Basil. quod situm est in 36 cap. 9, tit., præsentis operis.

[26] Exod. xxii, 28.

Guill. Beveregii notæ.

(30) *Ὅστις ὑβρίσει βασιλέα.* Recte hic observat Harmenopulus, quod hoc canone, Βασιλέα μὲν ὑβρίζειν κεκώλυται, ἐλέγχειν δὲ οὐδαμῶς. *Contumelia quidem afficere imperatorem prohibitum est, reprehendere autem nequaquam.* Harmen. epit. can. sect. 3, tit. 3, cui suffragatur et Zonaras. Et sic quidem D. Ambrosius imperatorem Valentinianum reprehendit, Theodoret. *Hist. eccles.* lib. iv, cap. 7, et Theodosium, ibid. l. v, c. 17. Joan. Chrysostomus multos optimatum et magistratuum, Socrat. l. vi, c. 5. Arsenius Palæologum reprehendit simul et sacris interdixit, Niceph. Greg. Hist. Rom. lib. iv, alii alios, ut ecclesiasticæ Historiæ scriptores abunde testantur. Ut extra dubium sit hunc canonem, non de justa imperatorum reprehensione, si deliquerint, sed de contumelia intelligendum esse.

ZONAR. Mosaica lex dicit : *Principi populi tui non maledices*. Et coryphæus apostolorum Petrus ait, *Regem honorate* [37]. Et magnus Paulus, orare jubet pro regibus et omnibus qui sunt in dignitate, etiam si sint infideles [38]. Igitur et reges et magistratus afficere contumelia quisque prohibitus est. At hos reprehendere aliquid agentes contra quam deceat, non prohibetur; etiamsi reprehensiornum verba, forte acerbiora exsistentia, ad reprehensorum contumeliam spectare existimentur. Non permittit enim canon contra jus contumeliam facere; ut ex contraria distinctione intelligitur, quod et reges et primates juste increpans non est punitione dignus. Trigesimus sextus titulus libri Basilicorum sexagesimi in capite decimo tertio, hæc, dicit : Si quis male mentionem regis fecerit, non subjacet pœnæ, sed quæ de illo sunt, regi significari oportet. Nam si per levitatem excessit, contemnendus est. Quod si per insaniam, miseratione dignus est. Quod si velut injuria affectus, ei remittendum est.

ARIST. *Qui magistratum et regem contra jus contumelia afficit, clericus deponitur, laicus excommunicatur.*

Qui regem aut magistratum pie viventes contumelia afficit, si clericus est deponatur, si vero laicus excommunicetur.

56 CANON LXXXV.

Sint nobis omnibus clericis et laicis libri venerandi et sancti Veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu filii Nave unus. Judicum unus. Ruth unus. Regnorum quatuor. Paralipomenon, id est, derelictorum libri dierum, duo. Esdræ duo. Esther unus. Maccabæorum tres. Job unus. Psalterii unus. Salomonis tres. Proverbia. Ecclesiastices. Cantica canticorum. Prophetarum duodecim. Isaiæ unus. Jeremiæ unus, Ezechielis unus. Danielis unus. Extrinsecus autem a vobis intelligatur, debere vestros adolescentes discere sapientiam eruditissimi Sirach. Nostra autem id est, Novi Testamenti. Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Pauli Epistolæ quatuordecim. Petri Epistolæ duæ, Joannis tres. Jacobi una. Clementis Epistolæ duæ, et Constitutiones vobis episcopis per me Clementem in octo libris editæ, quæ non sunt omnibus divulgandæ, propter ea quæ sunt in eis mystica : et Actus nostri apostolorum.

A ZΩΝΑΡ. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, *Ἄρχοντα*, φησὶ, *τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς*. Καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος, *Τὸν βασιλέα τιμᾶτε*, φησί. Καὶ ὁ μέγας Παῦλος ὑπερεύχεσθαι κελεύει τῶν βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ, καὶ ταῦτα ἀπίστων. Ὑβρίζειν μὲν οὖν κεκώλυται πᾶς τις καὶ βασιλέας καὶ ἄρχοντας· ἐλέγχειν δὲ παρὰ τὸ προσῆκον ποιοῦντάς τι οὐ κωλύεται, κἂν οἱ τῶν ἐλεγχόντων λόγοι, δριμύτεροι ὄντες ἴσως, εἰς ὕβριν τοῖς ἐλεγχομένοις λογίζωνται. Παρὰ τὸ δίκαιον γὰρ ὑβρίζειν οὐ παραχωρεῖ ὁ κανὼν, ὡς ἐξ ἀντιδιαστολῆς νοεῖσθαι ὅτι ὁ δικαίως καὶ βασιλέων καὶ μεγιστάνων καθαπτόμενος οὐ κολάσεως ἄξιος. Ὁ δὲ λϛ' τίτλος τοῦ ξ' τῶν Βασιλικῶν βιβλίου ἐν κεφαλαίῳ ιγ' B ταῦτά φησιν· Ἐάν τις κακῶς μνημονεύσῃ τοῦ βασιλέως, οὐχ ὑπόκειται τιμωρίᾳ· ἀλλὰ χρὴ τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ μηνυθῆναι. Εἰ γὰρ ἀπὸ κουφότητος ἐξῆλθε, καταφρονητέος· εἰ δὲ ἀπὸ μανίας, ἐλεημοσύνης ἄξιος· εἰ δὲ ὡς ἀδικούμενος, συγχωρητέος.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἄρχοντα καὶ βασιλέα παρὰ θέμιν ὑβρίζων, κληρικὸς, καθαιρεῖται· λαϊκὸς, ἀφορίζεται.*

Ὁ βασιλέα ἢ ἄρχοντα εὐσεβῶς ζῶντας ὑβρίζων, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ΚΑΝΩΝ ΠΕ'.

C *Ἔστω ἡμῖν πᾶσι κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια καὶ ἅγια] τῆς μὲν παλαιᾶς Διαθήκης Μωϋσέως πέντε, Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἓν· Κριτῶν ἓν· Ῥοὺθ ἓν· Βασιλειῶν τέσσαρα· Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν δύο· Ἔσδρα δύο· Ἐσθὴρ ἕν· Μακκαβαίων τρία· Ἰὼβ ἕν· Ψαλτηρίου ἕν· Σολομῶντος τρία· Παροιμίαι· Ἐκκλησιαστής· Ἆσμα ᾀσμάτων· Προφητῶν δεκαδύο· Ἡσαΐου ἕν· Ἱερεμίου ἕν· Ἰεζεκιὴλ ἕν· Ἐν Δανιὴλ. Ἔξωθεν δὲ ὑμῖν προσιστορείσθω μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σιράχ. Ἡμέτερα δὲ (τοῦτ' ἔστι τῆς καινῆς Διαθήκης) Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες· Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο· Ἰωάννου τρεῖς· D Ἰακώβου μία· Ἰούδα μία· Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο· Καὶ αἱ Διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προσπεφωνημέναι, ἃς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά· καὶ αἱ Πράξεις ἡμῶν τῶν ἀποστόλων* (31).

[37] I Petr. II, 17. [38] I Tim. II, 2.

Guill. Beveregii notæ.

(31) *Ἡμῶν τῶν ἀποστόλων*. Post hæc ultima ultimi canonis hujus verba, in Græcis plerisque codicibus, quibus præsertim canones sine scholiis continentur, hujusmodi appendix adjecta est, idque sub nomine Apostolorum, Ταῦτα δὲ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὦ ἐπίσκοποι. Ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς σωθήσεσθε, καὶ εἰρήνην ἕξετε· ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε, καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων ἀΐδιον ἕξετε, δίκην τῆς ἀνηκοΐας τὴν προσήκουσαν τιννύντες. Ὁ Θεὸς δὲ, ὁ μόνος ἀγέννητος καὶ τῶν ὅλων ποιητὴς, ἅπαντας ἡμᾶς διὰ τῆς εἰρήνης ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἑνώσει, καταρτίσει εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν, ἀτρέπτους, ἀμέμπτους, ἀνεγκλήτους· καταξιώσει τε τῆς μεσιτείας τοῦ ἠγαπημένου παιδὸς

A ΒΑΛΣ. Ἀπὸ μὲν τοῦ ξ' κανόνος ἐμάθομεν μὴ ἀναγινώσκειν ψευδεπίγραφα βιβλία ἀσεβῶν ὡς ἅγια· ἀρτίως δὲ μανθάνομεν ποῖα βιβλία ἀναγινώσκειν ὀφείλομεν ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας. Σὺ δὲ γίνωσκε ὡς, εἰ καὶ γέγραπται ἐνταυθοῖ ἀναγινώσκειν ἡμᾶς τὰς διαταγὰς τοῦ Κλήμεντος, πλὴν μὴ δημοσιεύειν αὐτὰς, ἀλλ' ὁ β' κανὼν τῆς ς' συνόδου ἀπηγόρευσε τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, διὰ τὸ γενέσθαι παραποίησιν ἐν αὐταῖς. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν αὐτὸν β' κανόνα, διοριζόμενον μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν μόνους τοὺς πε' κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀναγινώσκειν ἡμᾶς, καὶ ἑτέρου τινὸς μὴ ἐπιστρέφεσθαι, κἂν λέγηται εἶναι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών. Τὰ δὲ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ὁμολογητῶν συγγραφέντα καὶ ἀναγινώσκειν καὶ κατασπάζεσθαι ὀφείλομεν, ὡς εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἡμᾶς ἀνάγοντα. B

ΖΩΝΑΡ. Διαταξάμενοι οἱ πιστοὶ ἀπόστολοι πῶς χρὴ τοὺς πιστοὺς βιοῦν, ἐπήγαγον τελευταῖον καὶ τίνα δεῖ αὐτοὺς ἀναγινώσκειν βιβλία, καὶ ταῦτα ἀπηρίθμησαν. Ὡς δὲ ἄνω που εἴρηται, καὶ διαφόρων ἁγίων Πατέρων ἀπαριθμήσεις τῶν ἀναγνωστέων βιβλίων εὑρίσκονται. Τοῦτο δὲ πεποιήκασιν, ὅτι διά-

BALS. A 60 quidem canone didicimus non legere falso inscriptos impiorum libros, tanquam sanctos : nunc autem, discimus quosnam libros legere debeamus ex Veteri Testamento et Novo. Tu autem intelligas, quod etsi hic scriptum est, Constitutiones Clementis legi a nobis, sed non divulgari debere, secundus tamen sextæ synodi canon earum lectionem prohibuit, quod in eis adulteratio facta sit. Et lege eumdem secundum canonem statuentem cum aliis quibusdam solos 85. Canones sanctorum apostolorum legere nos oportere, alium autem nullum curare, etiamsi esse dicatur sanctorum apostolorum canon. Quæ autem a sanctis Patribus et confessoribus scripta sunt, et legere et amplecti debemus, ut quæ nos ad veram et orthodoxam fidem deducant.

ZONAR. Cum fideles apostoli præscripsissent, quomodo fideles Christi oporteat vivere, tandem subjunxerunt etiam quos libros deceat ipsos legere : illosque recensuerunt. Ut autem superius alicubi dictum fuit, etiam librorum legendorum dinumerationes a variis sanctis factæ Patribus compe-

Guill. Beveregii notæ.

αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, μεθ' οὗ ἡ δόξα αὐτῷ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τῷ Παρακλήτῳ, νῦν τε καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Hæc vero vobis, o episcopi, a nobis constituta sunt. Vos autem in iis permanentes, salvi eritis, et pace fruemini : inobedientes autem si fueritis, puniemini, et bellum perpetuum vobiscum invicem geretis, debitas contumaciæ pœnas solventes. Deus autem, qui solus est ingenitus, universorum creator, vos omnes vinculo pacis in Spiritu sancto copulabit, consummabit in omne opus bonum immutabiles, a querela et crimine liberos, et vita æterna nobiscum dignabitur, per mediationem dilecti sui Filii Jesu Christi, Dei, et servatoris nostri cum quo gloria ipsi super omnia et Deo patri in Spiritu sancto paracleto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.* In Joan. Antiocheni collectione a Justello edita loco horum verborum μεθ' οὗ ἡ δόξα, etc. usque ad finem, hæc substituuntur, πρεσβείαις τῆς ἀσπόρως τεκούσης ἁγνῆς Θεομήτερος καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν. Verum prior lectio in aliis omnibus codicibus tam mss., quam impressis retinetur, atque etiam in Arabica paraphrasi, qua totus hic canonum epilogus vocatur. *Mandatum sanctorum purorumque apostolorum* : ac ultima istius pars, viz. a verbis, ὁ Θεὸς δὲ μόνος, etc. usque ad finem, ac si ipsorum esset apostolorum oratio pro iis, quibus data sunt hæc præcepta, παραφραστικῶς explicatur, *Et oremus Deum patrem, qui solus est ingenitus, universorum creator per Verbum suum ab ipso ante omnia sæcula genitum, qui est Christus incarnatus, ut confirmet vos præstanda ipsi obedientia per sanctum ipsius Spiritum, Dominum vivificantem, vivum et purum; cujus processio ab ipso fuit ante omnia sæcula, et omnes creaturas, ac omnia tempora ; qui est Spiritus sanctus Paracletus, quem demisit super discipulos suos in summo Sionis, eosque spiritualí ista sapientia inspiravit ; eodem quoque modo super vos eam perpetuo demittit, et ut adjuvet vos ad bona opera perficienda, atque vos immaculatos reddat, vobisque largiatur sempiternam vitam, quæ usque ad sæcula sæculorum manet, quæque nunquam finietur nec desinet, per mediationem Domini nostri Jesu Christi dilecti Filii Dei Servatoris, qui a Spiritu sancto et*

C *Maria Virgine incarnatus est, et homo factus, et crucifixus, et die tertio resurrexit, quemadmodum prophetæ de eo prædixerant, cui sit laus et majestas, et gloria, et reverentia una cum sapiente et omnisciente Patre, et Spiritu sancto, vivo et vivificante, nunc et perpetuo, et in sæcula omnium sæculorum. Amen.* Hic, ut videre est, nulla posterioris lectionis vestigia exstant : sed omnia priori sive communi respondent. Verum non omittendum est, hanc non propriam esse canonum horum appendicem, sed iis cum Constitutionibus apostolicis vulgo dictis communem ; his enim non minus quam in epilogi loco adjicitur. Enimvero non in vulgatis tantum Constitutionum editionibus, sed et iis etiam codicibus, qui Photii diebus exstabat, canones eodem, quo Constitutiones volumine compingebantur, ut ex ipso Photio constat, dicente, Ἀνεγνώσθη Κλήμεντος τοῦ Ῥώμης τεύχη βιβλίων δύο, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, ἐν ᾧ καὶ οἱ τῶν συνοδικῶν κανόνων τῷ ἀθροίσματι τῶν ἀποστόλων κανόνες ἐπιγραφόμενοι περιέχονται. *Lecta sunt Clementis Romani duo librorum volumina, quorum alteri hic est titulus, Constitutiones apostolorum per Clementem, in quo etiam illi e synodicis canonibus continentur, qui apostolorum cœtui ascribuntur.* Phot. Bibl. num. 112. D In quibus verbis obiter observetur velim, Photium nostræ in Præfatione expositæ de apostolicis canonibus sententiæ suffragari, utpote qui eos e synodicis fuisse canonibus nobiscum asserat. Et hinc, ni fallor, evenit, quod Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων etiam *canones apostolorum* appellentur, ab auctore operis imperfecti in Matthæum, in homil. 53 dicente, *Quomodo autem quidam sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeste in libro octavo canonum apostolorum dicitur.* His enim verbis liber octavus Constitutionum aperte indicatur. Utrum ipse canonum et constitutionum collector, quicunque demum ille fuit, eos hisce primus adjecit, necne, alii viderint. Nobis quidem nefarius aliquis βιβλιογράφος canones hosce Constitutionum calci primo subjunxisse, et sic hanc appendicem, sive epilogum utrisque communem, quæstus gratia, effecisse videtur : et eidem forsitan non immerito ascribantur, quæcunque corruptiones in iisdem nunc dierum inveniuntur.

riuntur. Hoc autem fecerunt, quoniam varii nothi, et falso inscripiti libri erant, vel etiamnum sunt, et adulterati quidam : quales etiam quæ per Clementem promulgatæ fuerunt Constitutiones. Ab hæreticis enim quibusdam et adulteratæ et corruptæ fuerunt. Quapropter istas omnino legi vetuit œcumenica sexta synodus in secundo capite canonum ab ea statutorum. Aliæ vero quædam dinumerationes, alios præter hic enumeratos libros, permittunt etiam legi, et Sapientiam Salomonis, et Judith, et Tobiam, et Apocalypsin Theologi.

Hi quidem sunt igitur venerandissimorum apostolorum octoginta quinque canones. Quibusdam tamen in libris canones habentibus inveniuntur et alii canones, uniuscujusque celebratissimorum apostolorum nomine inscripti. Sed in Trullo congregata synodus ducentorum viginti septem sanctorum Patrum, sub regno imperatoris Justiniani Rhinotmeti, quæ dicta est sexta, sanctos recensens canones, sic ait : Huic sanctæ synodo visum fuit, ut rati, et firmi maneant canones a sanctis et beatis Patribus nostris prædecessoribus recepti et approbati. Traditique nobis etiam nomine sanctorum et gloriosissimorum apostolorum canones octoginta quinque. Mox conscriptas a sancto Clemente Constitutiones, cum dixisset has legi non oportere, et eas rejecisset, ob id quod adulterina quædam, et aliena a pietate sint ipsis ad Ecclesiæ perniciem inserta ab hæreticis, meminit synodicorum canonum, et œcumenicarum synodorum, localium quoque, et a divinis Patribus extra synodos factorum **57** canonum, deinceps his subjecit, Nemini fas esse supradictos canones adulterare, vel improbare, vel alios præter propositos recipere canones falso inscriptos, quos quidam veritatem cauponari conati, composuerunt. Cum secundus sextæ synodi canon hæc ordinet, nec usquam memoriam faciat aliorum apostolicorum canonum præter istos octoginta quinque, non oportet alios ullos, qui dicantur apostolorum, canones approbari, sed magis reprobari, obeloque transfigi, et rejici : tanquam falso inscriptos et non legitimos, et extra numerum eorum quos divini sanctique Patres judicio suo comprobarunt.

ARIST. *Sexaginta librorum canon tantum est venerandus.*

Isti soli libri clericis et laicis venerandi sanctique judicare debent, scilicet Veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu filii Nave unus. Judicum et Ruth unus. Regum quatuor. Derelictorum ex libro dierum duo. Esdræ duo. Esther unus. Maccabæorum tres. Job unus. Psalterium, unus. Salomonis tres. Proverbia. Ecclesiastes. Canticum canticorum. Prophetarum duodecim. Insuper et extra hos et Sapientiæ eruditissimi Sirach. Novi autem Testamenti Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Pauli Epistolæ quatuordecim.

A φορα νόθα συγγράμματα καὶ ψευδεπίγραφα ἦσαν, ἢ καί εἰσι· τὰ δὲ καὶ νενοθευμένα, οἷαι καὶ αἱ διὰ τοῦ Κλήμεντος ἐκπεφωνημέναι διαταγαί. Καὶ αὗται καὶ παρὰ κακοδόξων τινῶν ἐνοθεύθησάν τε καὶ παρεφθάρησαν. Διὸ καὶ ἀναγινώσκεσθαι ὅλως αὐτὰς ἀπηγόρευσεν ἡ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῶν παρ' αὐτῆς τεθέντων κανόνων. Τινὲς δὲ τῶν ἄλλων ἀπαριθμήσεων παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι πρὸς τοῖς ἐνταῦθα ἀπηριθμημένοις, καὶ τὴν Σοφίαν Σολομῶντος, καὶ Ἰουδὴθ, καὶ Τωβίαν, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου.

Οὗτοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τῶν πανσέπτων ἀποστόλων πε' κανόνες. Εὑρίσκονται δὲ ἔν τισι τῶν τοὺς κανόνας ἐχόντων βιβλίων καὶ ἕτεροι κανόνες ἐπ' ὀνόματι ἑκάστου τῶν πανευφήμων ἀποστόλων ἐπιγεγραμμένοι. B Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ συναθροισθεῖσα σύνοδος τῶν σκζ' ἁγίων Πατέρων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου, ἡ λεγομένη ἕκτη, ἀπαρίθμησιν ποιησαμένη τῶν ἱερῶν κανόνων, οὕτω φησίν· Ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ μένειν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδοξοτάτων ἀποστόλων πε' κανόνας. Εἶτα περὶ τῶν παρὰ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος συγγραφεισῶν Διατάξεων, εἰποῦσα μὴ χρῆναι ταύτας ἀναγινώσκεσθαι, καὶ ἀποβαλλομένη αὐτὰς, ὡς αἱρετικῶν νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας αὐταῖς παρενειράντων, μέμνηται τῶν συνοδικῶν κανόνων, τῶν τε οἰκουμενικῶν C συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν, καὶ τῶν παρὰ θείων Πατέρων ἐκτὸς συνόδων γενομένων κανόνων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπάγει μηδενὶ ἐξεῖναι τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν κανόνας, ἢ ἀθετεῖν, ἢ ἑτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνας ψευδεπιγράφους ὑπό τινων συντεθέντας τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων. Ταῦτα τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἕκτης συνόδου διατιττομένου, καὶ μηδαμοῦ μνείαν ποιησαμένου ἑτέρων ἀποστολικῶν κανόνων, παρὰ τοὺς πε' οὐκ ἐγκρίνεσθαι δεῖ τοὺς λεγομένους ἄλλους τῶν ἀποστόλων κανόνας, ἀλλ' ἀποκρίνεσθαι μᾶλλον, ὀβελίζεσθαί τε καὶ ἀποβάλλεσθαι· ὡς ψευδεπιγράφους, καὶ νόθους καὶ τῶν ἀπηριθμημένων, καὶ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς Πατράσιν D ἐγκεκριμένων ἐκτός.

ΑΡΙΣΤ. *Σεβάσμιος ἡ ἑξηκοντάβιβλος μόνον.*

Ταῦτα μόνα πᾶσι κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια καὶ ἅγια ὀφείλουσι κρίνεσθαι· ἤγουν τῆς μὲν παλαιᾶς Διαθήκης πέντε· Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἕν· Κριτῶν καὶ Ῥοὺθ ἕν· Βασιλειῶν τέσσαρα· Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν δύο· Ἔσδρα δύο· Ἐσθὴρ ἕν· Μακκαβαίων γ'· Ἰὼβ ἕν· ψαλτήριον ἕν· Σολομῶντος τρία· Παροιμίαι· Ἐκκλησιαστής· Ἆσμα ᾀσμάτων· προφητῶν δεκαδύο· ἔξωθεν δὲ τούτων καὶ αἱ Σοφίαι τοῦ πολυμαθοῦς Σιράχ· τῆς δὲ καινῆς Διαθήκης Εὐαγγέλια τέσσαρα· Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπι-

στολαὶ δεκατέσσαρες· Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο· Ἰωάννου τρεῖς· Ἰακώβου μία· Ἰούδα μία· Κλήμεντος αἱ ἐπιστολαὶ δύο· καὶ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων· καὶ αἱ Διαταγαὶ αἱ διὰ τοῦ αὐτοῦ Κλήμεντος τοῖς ἐπισκόποις ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προσπεφωνημέναι· ἃς οὐδὲ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά· μᾶλλον δὲ ὁ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ γενομένης ἕκτης συνόδου παντελῶς ἀποβάλλεται τὰς τοιαύτας διατάξεις, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων προστεθῆναί τινα νόθα καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας.

Petri Epistolæ duæ. Joannis tres. Jacobi una. Judæ una. Clementis epistolæ duæ, et Acta apostolorum. Et Constitutiones per eumdem Clementem episcopis in octo libris nuncupatæ, quas non oportet omnibus divulgare propter mystica quædam quæ in iis sunt. Potius autem secundus canon sextæ synodi in Trullo factæ, omnino rejicit istas Constitutiones, quia spuria quædam a pietate aliena in iis a sectariis adduntur.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ΠΡΩΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ (32).

—

58 CANONES

NICÆNÆ PRIMÆ SANCTÆ ET ŒCUMENICÆ SYNODI.

—

ΒΑΛΣ. Ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος καὶ οἰκουμενικὴ γέγονε βασιλεύοντος (τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας

BALS. Sancta hæc et œcumenica synodus habita fuit, imperante (decimo anno imperii ipsius) Magno

Guill. Beveregii notæ.

(32) *Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ.* Œcumenicarum prima, omnium post apostolicas celebratissima synodus, Nicææ habita fuit, quæ Bithyniæ metropolis est (quod propterea addendum est, ut ab aliis ejusdem nominis civitatibus distinguatur) de qua Plinius. *Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia.* Plin. Hist. nat. l. v, c. 32. At scholiastes in Leonis Philosophi διατύπωσιν de ordine Ecclesiarum, quæ patriarchæ CP. subjectæ sunt, eam Ἑλικόρην prius dictam asserit; additque, quod cum a Mysis capta fuisset, ac eversa, Lysimachus post Alexandri obitum, eam instauravit, et de filiæ Antipatri nomine, *Nicæam* vocavit, Μετὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐκτίσθη ὑπὸ Λυσιμάχου, καὶ ὠνομάσθη Νίκαια ἀπὸ τῆς Ἀντιπάτρου θυγατρός. Jur. Græc. Rom. l. II, p. 29. Strabo autem eam ab Antigono conditam, et *Antigoniam* primo nominatam esse, et postea a Lysimacho instauratam scribit, his verbis, Καὶ Νίκαια ἡ μητρόπολις τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τῇ Ἀσκανίᾳ λίμνῃ. Περίκειται δὲ κύκλῳ πεδίον μέγα, καὶ σφόδρα εὔδαιμον, οὐ πάνυ δὲ ὑγιεινὸν τοῦ θέρους, κτίσμα Ἀντιγόνου μὲν πρῶτον τοῦ Φιλίππου, ὃς αὐτὴν Ἀντιγονίαν προσεῖπεν, εἶτα Λυσιμάχου, ὃς αὐτὴν ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὠνόμασε Νίκαιαν. Ἦν δὲ αὕτη θυγάτηρ Ἀντιπάτρου. Strab. Geogr. l. XII. Sic et Suidas eam Ἀντιγονίαν dictam fuisse observat, mox subjiciens, Παρωνόμασται δὲ Νίκῃ τῇ τοῦ Λυσιμάχου γυναικί. Suid. in Νίκαια. Memnon autem de urbis hujus origine et nominis ratione longe aliter disserit: affirmat enim, nomen eam habuisse ἀπὸ Ναΐδος νύμφης ὄνομα λαχούσης τὴν Νίκαιαν. Reliqua ejus verba, quam plurimis referta fabulis, ac proinde indigna prorsus quæ recitentur, videsis apud Phot. Biblioth. mem. 224, cap. 43. Hanc urbem Nicetas Choniates προκαθεμένην τῶν Βιθυνῶν μεγίστην πόλιν appellat, in Alex. Manuelis filio. Et alibi mœnia ejus ex cocto latere exstructa fuisse tradit, ut nunquam, vel saltem difficulter capi potuit, Νίκαια αὐχεῖ μὲν καὶ τὸ ἐκ κραταιῶν τειχῶν ἀνάλωτον ἢ δυσάλωτον γοῦν, πλίνθου ᾠκοδομημένη πᾶσα ὀπτῆς. Id. in Andronico. l. I. Et hinc est, quod post captum a Latinis Byzantium, hæc urbis Romanorum sive Græcorum regni sedes fuit, sic Nicephorus Gregoras, Ἐντεῦθεν ἐς Νίκαιαν αὖθις ὑποστρέφει· αὕτη γὰρ ἐγεγόνει Ῥωμαίων βασίλειον μετὰ τὴν τῆς Βυζαντίδος πόρθησιν. Niceph. Greg. l. IV. Et Laonicus Chalcocondyla, Ἀφικομένους δὲ ἀποδεικνύναι σφίσι Νίκαιαν τὴν Ἑλληνίδα πόλιν, τὰ βασίλεια ἐν αὐτῇ ποιουμένους, Chalco. *De reb. Turc.* l. I. Verum nihil est quod hujus urbis memoriam ad immortalitatem magis consecravit, quam celeberrimus ille omnium piissimorum Ecclesiæ Christianæ præsulum in ea conventus. Enimvero ad dirimendas gravissimas istas quæ Constantini vere Magni temporibus Ecclesiam miserrime dilacerabant, controversias, omnes ubique constituti episcopi dicti imperatoris jussu, in hac urbe, eo nomine celeberrima, conveniebant (vel saltem convenire poterant). Congregati autem non tantum dictas controversias determinabant, verum et sacros nonnullos ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentes constituebant canones numero viginti; quos antiquitas usque adeo venerata est, ut eos a nulla alia synodo, etiamsi plurium episcoporum conventu celebrata violandos censeret, aut infringendos: ut cum Leone papa Romano jure merito loquamur, *Nulla sibimet de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur, neque trecentis illis decem et octo, quantumlibet copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre, cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores sive plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Nimis ergo hæc improba, nimis sunt prava, quæ sacratissimis canonibus inveniantur esse contraria.* Leo. epist., ad Anatol. ep. CP. vide et ejusdem epistolam ad Marcianum August.

Constantino, coactis Niceæ, quæ est in Bithynia, 318 sanctis Patribus adversus Arium presbyterum Alexandrinæ Ecclesiæ, qui blasphemabat adversus Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, dicens eum non esse Deo et Patri consubstantialem, sed creaturam, et quod erat quando non erat : quem deposuit hæc sancta synodus, et una cum ei consentientibus anathemate percussit ; decrevit autem esse Filium Patri consubstantialem, et Deum verum ac Possessorem ac Dominum et Creatorem rerum omnium creatarum ; non autem creaturam, nec quippiam factum. Hæc autem quæ Niceæ fuit synodus, prima dicitur, si ad œcumenicas referatur. Ante eam enim synodi diversæ locales fuere. Sed hæc cum œcumenicarum prima sit, reliquis quoque præponitur quæ ante ipsam fuerunt, Antiochenæ scilicet, quæ adversus Paulum Samosatenum congregata est sub Aureliano imperatore, Ancyranæ et Neocæsarianæ.

ZONAR. Sancta et œcumenica prima synodus, Magno Constantino imperante habita fuit, cum Nicææ in Bithynia octodecim supra trecentos sancti Patres convenissent, adversus Arium Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum, qui in Dei Filium Dominum nostrum Jesum Christum blasphemabat, dicens eum Deo Patrique, non consubstantialem, sed creaturam esse, et quod erat quando non erat : hunc sancta hæc synodus deposuit, et una cum ei consentientibus anathemate percussit : ab eademque synodo Patri consubstantialem Filium, Deum verum, ac Dominum, ac Possessorem et rerum creatarum omnium Conditorem, non creatum aliquid, vel factitium esse definitum fuit. Dicitur vero synodus hæc Nicæna prima, ad œcumenicas videlicet comparata, siquidem ante illam locales synodi complures celebratæ sunt : sed cum inter œcumenicas hæc sit antiquissima, idcirco ante alias etiam vetustiores, Antiochenam videlicet, contra Paulum Samosatenum Aureliano imperante congregatam, Ancyranam, in qua de illorum hominum, qui sæviente hostium Christiani nominis furore a religione defecerant, si errati pœnituisset, excipiendorum ratione deliberatum est ; et Neocæsariensem, in qua canones ad ecclesiasticæ rei constitutionem spectantes editi sunt, priore loco collocata fuit.

CANON I.

Si quis a medicis in morbo excisus, vel a Barbaris exsectus est, is in clero maneat. Si quis autem cum

A αὐτοῦ) τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων κατὰ Ἀρείου γεγονότος πρεσβυτέρου τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίας, ὃς ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγων μὴ ὁμοούσιον εἶναι αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κτίσμα δὲ, καὶ ὅτι ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ὃν καθεῖλεν ἡ ἁγία σύνοδος αὕτη, καὶ ἀνεθεμάτισε μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ· ἐδογμάτισε δὲ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Δεσπότην καὶ Κύριον καὶ Κτίστην τῶν κτιστῶν ἁπάντων· ἀλλ' οὐ κτίσμα, οὐδὲ μέντοιγε ποίημα. Πρώτη δὲ σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ αὕτη λέγεται πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς ἀριθμουμένη. Ἐπείπερ πρὸ αὐτῆς διάφοροι γεγόνασι σύνοδοι τοπικαί. Ἀλλὰ τῶν οἰκουμενικῶν αὕτη οὖσα B πρώτη, προτέτακται καὶ τῶν λοιπῶν τῶν πρὸ αὐτῆς γενομένων, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δηλαδὴ κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως συγκριθείσης ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ πρώτη σύνοδος γέγονε βασιλεύοντος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων κατὰ Ἀρείου, γεγονότος πρεσβυτέρου τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίας, ὃς ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγων μὴ ὁμοούσιον εἶναι αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κτίσμα δὲ, καὶ ὅτι ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ὃν καὶ καθεῖλεν ἡ ἁγία σύνοδος αὕτη, καὶ ἀνεθεμάτισε μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ· C ἐδογμάτισε δὲ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Δεσπότην καὶ Κύριον, καὶ Κτίστην τῶν κτιστῶν ἁπάντων· ἀλλ' οὐ κτίσμα, οὐδὲ μέντοι γε ποίημα. Πρώτη δὲ σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ αὕτη λέγεται πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς ἀριθμουμένη. Ἐπεί τοί γε πρὸ αὐτῆς διάφοροι γεγόνασι σύνοδοι τοπικαί· ἀλλὰ τῶν οἰκουμενικῶν αὕτη οὖσα πρώτη, προτέτακται καὶ τῶν λοιπῶν τῶν πρὸ αὐτῆς γενομένων, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δηλαδὴ κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, συγκροτηθείσης ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως, τῆς τε ἐν Ἀγκύρᾳ, ἐν ᾗ ζήτησις γέγονε παρὰ τῶν ἐν καιροῖς διωγμῶν τὴν πίστιν ἀρνησαμένων καὶ μεταμελομένων, ὅπως δεῖ τούτους προσδέχεσθαι· καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἐν ᾗ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως κανόνες ἐξεφωνήθησαν.

D

ΚΑΝΩΝ Α'.

Εἴ τις ἐν νόσῳ (33) *ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ*

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Εἴ τις ἐν νόσῳ.* Nihil hoc canone continetur, quod non prius in apostolicis 21, 22, 23, 24 constitutum fuerat ; ac proinde Patres Nicæni hic dictos apostolicos canones, plus nimio violatos forsitan ac neglectos, renovasse tantum et sua denuo auctoritate confirmasse videntur. Quænam hujus canonis de novo constituendi ratio huic synodo se obtulerit, non facile est conjecturis assequi ; ipsum tamen Leontium inter alios causam dedisse suspicor. Hic enim iisdem, quibus conditi sunt hi canones, temporibus cum presbyter esset, et crimini ei verteretur, quod cum adolescentula quadam, nomine Eustolia (alias Eustochio) versaretur, genitalia sibi membra præcidebat, quo dictæ juvenculæ consortio liberius uteretur, ut ex ipso Athanasio discimus, dicente, Ὁ μὲν γὰρ Λεόντιος διαβαλλόμενος μετὰ γυναικός τινος νεωτέρας, λεγομένης Εὐστολίας, καὶ κωλυόμενος συνοικεῖν αὐτῇ, δι' αὐτὴν ἑαυτὸν ἀπέκοψεν, ἵν' ἐπ' ἀδείας ἔχῃ διατρίβειν μετ' αὐτῆς. Athanas. Ad imper. Constant. Apol. 1, non procul a fine. Vide et Theodoret. Hist. Eccles. l. 1, c. 24. Post constitutum hunc canonem Leontius tale in se facinus perpetrare procul dubio non ausus esset, et propterea

κλήρῳ. Εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, A *τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει· καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι. Ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται· οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών* (34).

esset sanus, seipsum exsecuit, eum etiam in clero recensitum cessare convenit, et deinceps nullum talem oportet promoveri. Quemadmodum autem hoc manifestum est, quod de iis qui de industria hoc agunt, et seipsos audent exscindere, dictum est: ita si aliqui a Barbaris vel dominis castrati sint, inveniantur autem et ii alioqui digni, tales in clerum admittit canon.

ΒΑΛΣ. Οἱ ἀποστολικοὶ θεῖοι κανόνες, ὁ κα', ὁ κβ', ὁ κγ', καὶ ὁ κδ' ἱκανῶς ἡμᾶς ἐδίδαξαν τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀκρωτηριαζομένους τοὺς διδύμους. Ἀκολούθως οὖν τούτοις καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται μήτε τοὺς ἑαυτοὺς ἐκδόντας εἰς ἐκτομὴν ἢ B αὐτόχειρας γενομένους κληροῦσθαι, ἢ εἰς ἱερωσύνην προάγεσθαι, ἀλλὰ κἂν προέφθασαν ἐν κλήρῳ ταχθῆναι, ἐκβάλλεσθαι τούτους· μήτε τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἐπηρεασθέντας, καὶ τῶν παιδογόνων στερηθέντας μορίων, ἐὰν ἄξιοι κρίνωνται, ἱερωσύνης κωλύεσθαι διὰ τοῦτο. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν η' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας. Ἐπεὶ δὲ, τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας ἑρμηνεύοντες, ἐγράψαμεν κολάζεσθαι τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν διὰ πάθος ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσαντα· ἀπὸ δὲ τοῦ παρόντος κανόνος λέγοντος, Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· καὶ αὖθις, Εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει· εἶπόν τινες μὴ C κολάζεσθαι τὸν μετὰ τὴν κλήρωσιν διὰ πάθος ἀκρωτηριασθέντα· φαμὲν ὡς ὁ τοιοῦτος κανὼν οὐ διαλέγεται περὶ τῶν ἀκρωτηριασθέντων μετὰ τὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἱερωσύνης, μετὰ δὲ ταύτην εἰς ἀμφιβολίαν ἐμπεσόντων. Εἰ δὲ καὶ πλέον ἀνθίσταταί τις καὶ θέλει συγγνωμονηθῆναι τὸν διὰ πάθος μετὰ τὴν ἱερωσύνην ἀκρωτηριασθέντα, ἀκουσάτω ὡς ἡ ρμβ' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ ἡ κειμένη ἐν βίβλῳ ξ', τίτλῳ να', κεφαλαίῳ τελευταίῳ, ἥτις καὶ κατεστρώθη ἐν κεφαλαίῳ ιδ' τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἐπιστομίζει αὐτόν. Ταῦτα δὲ λέγομεν, ἐὰν χωρὶς εἰδήσεως τῆς Ἐκκλησίας μετὰ

BALS. Divini canones apostolici 21, 22, 23 et 24 satis nos docuerunt, quid fieri debeat in eos qui seipsos castrarunt: Consequenter igitur istis et hic præsens canon decernit, eos qui seipsos exsecandos tradiderunt, vel ipsi suis sibi manibus virilia amputaverunt, in clerum non cooptari, nec ad sacerdotium promoveri, **59** sed et si prius in clericorum numerum sunt cooptati, eos ejici, nec eos qui ab aliis exsecti membrisque genitalibus privati sunt, si digni sacerdotio judicentur, propterea prohiberi. Lege etiam canonem octavum synodi in templo Sanctorum Apostolorum habitæ, quæ prima et secunda dicitur. Quoniam autem et apostolicos canones interpretantes, scripsimus eum quoque qui post ordinationem seipsum propter morbum mutilavit, puniendum esse: ex hoc autem præsenti canone dicente, Si quis a medicis in morbo excisus est, is in clero maneat: et rursus, Si quis autem cum esset sanus, seipsum exsecuit, eum etiam in clero recensitum cessare convenit: dixerunt quidam eum non puniri, qui propter morbum, postquam in clerum receptus est, mutilatus fuerit: dicimus hunc canonem non loqui de iis qui post sacerdotium mutilati sunt, sed qui ante sacerdotium, iis autem postea controversia mota est. Sin autem magis etiam insistit aliquis, et ei vult ignosci, qui propter morbum post sacerdotium mutilatus est, audiat quod Justiniani Novella 142 quæ in LX libro tit. 51, cap. ultimo, sita est, quæ etiam collocata in cap. 14 primi tituli præsentis operis, isti os occludit. Hæc autem ita habere dicimus, si sine Ecclesiæ notitia post sacerdotium quis mutilatus

Guill. Beveregii notæ.

ante coactam hanc synodum nobis perpetrasse videtur, et Patribus in ea convocatis hujus canonis de novo sanciendi occasionem præbuisse: ex cujus etiam instituto Leontius illico deponebatur; ut testatur Athanasius, qui post verba ante laudata immediate subjungit hæc, Καὶ τὴν μὲν ὑποψίαν οὐκ ἀπενίψατο· διὰ τοῦτο μᾶλλον πρεσβύτερος ὢν καθῃρέθη. Athan. ibid. Et Socrates, de eodem Leontio loquens, ait, Ὅστις, ἡνίκα πρεσβύτερος ἦν, ἀφῃρέθη τῆς ἀξίας, ὅτι γυναικὶ συνδιημερεύων, Εὐστολίᾳ ὄνομα, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν αἰσχρὰν ὑπόνοιαν ἐπικρύψαι σπουδάσας, τῶν γεννητικῶν ἐξέτεμεν ἑαυτόν. Socrat. *Hist. eccles.* l. II, c. 26. Idem autem Leontius ad Antiochenum thronum postea promotus est, sed contra concilii hujus Nicæni decreta, ut ipse quoque Theodoretus observat, dicens, Ἐν Ἀντιοχείᾳ μετὰ Στέφανον Λεόντιος τὴν προεδρίαν ἐδέξατο παρὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ γραφέντας ὅρους ταύτην λαβών· ἐκτομίας γὰρ ἦν, αὐτουργὸς γενόμενος τῆς τόλμης. Theodor. *Hist. eccles.* l. II, D c. 24. Nimirum hoc canone cautum est, ut qui, cum sanus esset, seipsum exsecuit clericus deponatur; ac proinde Leontius sacerdotio merito deponebatur. Et decretum est præterea, ut talis non promoveretur; sed promotus est Leontius, atque adeo canon violatus.

(34) *Εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών*. Quod ante notavimus, Nicænos videlicet Patres hoc canone nihil de novo constituisse, sed apostolicos tantum canones œcumenicæ synodi auctoritate confirmasse, ex hisce verbis manifestum evadit. Nemini enim dubium esse potest, quin ad antiquiorem aliquem canonem hic respectum habuerunt, eumque citarunt, dicentes, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών. Non, οὗτος ὁ κανών, sed, ὁ κανών, ac si dixissent, canon antehac editus, et cuique notus, tales in clerum admittit. Nullus autem alius tunc temporis exstabat canon, quo hoc constitutum fuerat, præter apostolicum 21, quem igitur hic laudari jure merito judicamus

fuerit. Si enim ex permissione ecclesiastica quis castratus fuerit, etiam postquam clericus sit, hoc ei nullum præjudicium afferet, ut mihi quidem videtur, etsi nullum vidi sacris initiatum, cui propter morbum permissum fuerit ut castraretur, idque cum hoc multi synodice petierint, et cum chartophylacis officium exercerem; sed et postquam patriarcha essem.

A τὴν ἱερωσύνην ἀκρωτηριασθῇ τις· εἰ γὰρ κατ' ἐπιτροπὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐνουχίσθη τις, καὶ μετὰ τὴν κλήρωσιν, οὐ προκριματισθήσεται, ὡς ἐμοὶ τέως δοκεῖ, κἂν οὐκ εἶδόν τινα ἱερωμένον ἐκχωρηθέντα διὰ νόσον εὐνουχισθῆναι, πολλῶν τοῦτο ζητησάντων συνοδικῶς, καὶ ὅτε τὸ χαρτοφυλακικὸν ἐνήργουν (35) ὀφφίκιον· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πατριαρχεῦσαι.

ZONAR. Compluribus sanctorum apostolorum canonibus, et civilium quoque legum decretis, eadem quæ hoc canone constituuntur; verum etiam post canones editos rem hanc totam neglectam fuisse, ac rursum aliquos qui se ipsi mutilaverant, in clerum receptos, et qui ab aliis per injuriam excisi fuerant, exclusos fuisse facile apparet. Hunc igitur canonem propterea synodi hujus Patres promulgavere, eadem quæ apostolicis canonibus, quæque legum sanctionibus definita fuerant, decernentes; ut nec eos, videlicet qui se sponte exsecandos præbuissent, quive se ipsi eunuchos fecissent, in clerum admitti, aut ad sacerdotium evehi fas sit, quinimo etiam in clerum antea receptos, eodem ejici. Nec vero qui ab aliis injuria affecti, genitalibusque privati fuissent, si digni sacerdotio judicentur, ea de causa, quo minus in sacerdotium cooptari liceat, excludantur. Ac sui quidem exsector ille dicendus est, non qui modo sibi ipse virilia evellit, sed et quicunque volens nulla necessitatis excusatione se exsecandum tradit. Verum hæc vicesimo primo, secundo, tertio et quarto apostolorum canone, fusius explicantur.

ΖΩΝΑΡ. Διάφοροι κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰ αὐτὰ τῷ παρόντι κανόνι διατάττονται, καὶ οἱ τῆς πολιτείας δὲ νόμοι (36). Ἔοικε δὲ καταφρονηθῆναι τὸ πρᾶγμα καὶ μετὰ τοὺς κανόνας, καὶ αὖθις τινας ἑαυτοὺς ἀκρωτηριάζοντας προάγεσθαι εἰς κλῆρον· καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἐκτμηθέντας κατ' ἐπήρειαν μὴ προάγεσθαι. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύ- B της τὸν παρόντα κανόνα ἐξέθεντο, διαταττόμενοι τὰ αὐτὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις· ὥστε μήτε τοὺς ἑαυτοὺς ἐκδόντας εἰς ἐκτομὴν, ἢ αὐτόχειρας γενομένους κληροῦσθαι, ἢ εἰς ἱερωσύνην ἀνάγεσθαι, ἀλλὰ κἂν προέφθασαν ἐν κλήρῳ ταχθῆναι, ἐκβάλλεσθαι τούτου· μήτε τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἐπηρεασθέντας, καὶ τῶν παιδογόνων στερηθέντας μορίων, ἐὰν ἄξιοι κρίνωνται ἱερωσύνης, κωλύεσθαι διὰ τοῦτο προαχθῆναι εἰς ἱερωσύνην. Ἑαυτὸν δ' ἐκτεμὼν οὐχ ὁ χερσὶν οἰκείαις ἀποκόψας τὸ μόριον λέγεται μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλῳ ἑκὼν καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἑαυτὸν εἰς ἐκτομὴν ἐπιδούς. Πλατύτερον δὲ τὰ περὶ τούτου ἐξήγηται ἐν τῷ κα', καὶ β', καὶ γ', καὶ δ', τῶν ἀποστολικῶν κανόνων.

C

ARIST. *Eunuchi in clerum recipiantur. Qui autem seipsos exsecant non recipiantur.*

Dicitur in canonibus apostolicis nempe 22, 23 et 24 sacerdotio dignum non prohiberi in clerum promoveri, si involuntarie fiat eunuchus. Spontanee vero seipsum mutilantem, ut propriæ cædis auctorem in clerum prorsus non admittendum esse : sed et si sit clericus deponendum. Ejusdem itaque notionis est et præsens canon.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ εὐνοῦχοι εἰς κλῆρον δεχέσθωσαν. Οἱ δὲ ἐκτέμνοντες ἑαυτοὺς μὴ δεχέσθωσαν.*

Εἴρηται καὶ ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν, ἤτοι τῷ κβ', κγ' καὶ κδ', ἄξιον ἱερωσύνης μὴ κωλύεσθαι εἰς κλῆρον προβιβάζεσθαι, εἴπερ ἀκουσίως ἐξευνουχίσθη. Τὸν δὲ ἑκουσίως ἀκρωτηριάσαντα ἑαυτὸν, ὡς αὐτοφονευτὴν ἑαυτοῦ, εἰς κλῆρον ὅλως μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλὰ κληρικὸν ὄντα, καθαιρεῖσθαι. Τῆς αὐτῆς οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν ἐννοίας ἐστίν.

Guill. Beveregii notæ.

(35) *Ἐνήργουν*. Hanc veram esse hujus loci lectionem ex antecedente verbo εἶδον patet ut ex Gentiani Herveti versione, quæ codicem, quo ille usus est, eodem modo, quo noster Bodleianus, legisse ostendit : et ipse enim vertit *exercerem*. At codices antehac impressi perperam legunt ἐνήργει πατριαρχεῦσαι. Hanc etiam veram haud dubie hujus verbi lectionem a ms. Bodleiano restituimus. Impressi enim legunt παπαρχεῦσαι, quod, ni fallor, nuspiam occurrit, πατριαρχεῦσαι, ubique. In impressis etiam post dictum καπαρχεῦσαι, hæc adduntur, διὰ τὴν ὑποψίαν τοῦ ἐπικινδύνου ἀποτελέσματος τῆς ἰατρείας. *Propter periculosam eventus medicinæ suspicionem*. Sed in ms. nostro Bodleiano non exstant.

(36) *Καὶ οἱ τῆς πολιτείας δὲ νόμοι*. Justinianus imperator, Θεσπίζομεν τοὺς ἐν οἰῳδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας εὐνουχίζειν τολμῶντας ἢ τολμήσαντας οἱονδήποτε πρόσωπον, εἰ μὲν ἄνδρες εἶεν οἱ τοῦτο τολμήσαντες ἢ καὶ τολμῶντες, ταυτὸ τοῦτο παθεῖν ὃ πεποιήκασι. Just. novel. 142, c. 1. Basilic. l. LX, tit. 51, cap. ult. Juxta hanc suam constitutionem idem imperator ad Abasgos fidem D Christianam amplexos misit Euphratam, qui vetaret, ne cuiquam in ea gente testiculi in posterum exsecarentur, Μηδένα τὸ λοιπὸν ἐν τούτῳ τῷ ἔθνει περὶ τὴν ἀῤῥηνωπίαν ἀποψιλοῦσθαι σιδήρῳ βιαζομένης τῆς φύσεως. Evag. *Hist. eccles.* l. IV, c. 21. Quinetiam ipsius Adriani edicto tam medico excidenti, quam viro exciso capitale erat, l. IV, sect. 2. F. ad leg. Corneliam de sicariis. Et utrumque tum eum, qui detestandæ hujus artis artificem, advocavit in decennium relegatione multavit Leo imperator, novel. 60. Et Domitianus, teste Suetonio, *Castrari mares vetuit*, Sueton. In Domit. c. 6. Hinc juvenis ille apud Justinum Martyrem testes sibi exscindi cupiens, Alexandriæ Felici præsidi libellum obtulit postulans ut medico hoc permitteretur; nam sine permissu præsidis ipsi loci ejus medici hoc facere sibi interdictum dicebant, ἄνευ γὰρ τοῦ ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν ἀπειρῆσθαι οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ἔλεγον. Justin. Mart. Apol. 2.

ΚΑΝΩΝ Β'.

Ἐπειδὴ πολλὰ ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων, ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν (37), ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καὶ ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπισκοπὴν ἢ πρεσβυτικὴν (38)· καλῶς ἔδοξεν ἔχειν τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτο γίνεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα, τὸ λέγον· «Μηδὲ νεόφυτον (39), ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.» Εἰ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθείη περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοιτο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντίως τῇ μεγάλῃ συνόδῳ θρασυνόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τὸν κλῆρον.

CANON II.

60 *Quoniam multa, vel necessitate vel urgentibus alioqui hominibus, præter canonem ecclesiasticum facta sunt, ut homines qui e vita gentili ad fidem nuper accesserunt, et exiguo tempore catechumeni (id est initiati) fuere, statim ad lavacrum spirituale deducant, et simul ac baptizati fuerint, ad episcopatum vel presbyteratum provehant, recte habere visum est, ut nihil deinceps tale fiat. Nam et catechumeno tempore opus est, et post baptismum, probatione majore. Apertum enim est scriptum apostolicum quod dicit, « non neophytum, ne inflatus in judicium incidat et diaboli laqueum. » Si autem procedente tempore, animale aliquod peccatum circa personam inventum fuerit, et a duobus vel tribus testibus convincatur, cesset qui talis est a clero. Qui autem præter hæc facit, ut qui magnæ synodo adversus esse audeat, ipse de clericatu in periculum veniet.*

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ μὲν τοῦ π' κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐμάθομεν μήτε τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου προσελθόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, μήτε τὸν ἐκ φαύλης διαγωγῆς, αὐτίκα προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα· ὁ δὲ παρὼν κανὼν προστίθησι μηδὲ πρεσβύτερον αὐτίκα γίνεσθαι τὸν τοιοῦτον, μηδὲ ἄπιστόν τινα βαπτίζεσθαι πρὸ τοῦ ἱκανῶς κατηχηθῆναι, διὰ τὸ δεῖσθαι τοῦτον χρόνου εἰς δοκιμασίαν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα καθαιρεῖσθαί φησι. Τοῦ δὲ κανόνος κολάζοντος τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναφανησόμενα ψυχικὰ ἁμαρτήματα, ἠρώτησάν τινες ποῖά εἰσι ψυχικὰ ἁμαρτήματα, καὶ διὰ τί ψυχικῶν ἐμνήσθη ὁ κανὼν ἁμαρτημάτων, καὶ οὐχὶ σαρκικῶν. Καὶ ἄλλοι μὲν εἶπον ψυχικὰ ἁμαρτήματα εἶναι τὰ ἐκ ψυχικῶν παθῶν τικτόμενα, οἷον ἐξ οἰήσεως, ἐξ ἀνηκοΐας, καὶ ἑτέρων τοιούτων, καὶ ταῦτα γὰρ καθαιροῦσιν· ὡς ἡ τῶν Ναυατιανῶν

BALS. Ex octogesimo quidem sanctorum apostolorum canone didicimus, neque eum, qui ex gentili vita, neque eum qui ex improba vivendi ratione ad Ecclesiam accesserit, subito episcopum creari. Lege vero quæ in eum scripta sunt. At præsens canon adjicit, neque presbyterum statim fieri talem, neque infidelem aliquem baptizari antequam prius sufficienter catechesi fuerit eruditus : quod hic tempore ad explorationem indigeat : qui vero secus fecerit, deponi ait. Cum vero hic canon puniat quæ post baptismum exoritura sunt animalia peccata, quæsiverunt nonnulli, quænam sunt peccata animalia, et cur animalium peccatorum meminit canon, et non corporalium. Et nonnulli quidem dixerunt animalia esse peccata, quæ ex animæ perturbationibus, ut ex superbia et inobedientia et aliis ejusmodi nascuntur, ea enim deponunt : ut

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικόν*. Ex his verbis aperte satis evincitur, ecclesiasticum canonem ante hoc concilium constitutum fuisse, et hic confirmari, quo eadem, quæ hoc decreta fuerant; iste autem fuit octogesimus apostolorum, ut ibidem etiam observatum est.

(38) *Πρεσβυτικήν*. Joan. Antiochenus, in coll. can. tit. 36, et codices antehac impressi rectius legunt, πρεσβυτερεῖον.

(39) *Μηδὲ νεόφυτον*. Chrysostomus in locum Apostoli hic laudatum, viz. I Tim. III, 6, recte observat, Apostolum non dixisse, νεώτερον, sed νεόφυτον, id est, νεοκατήχητον. Suidas, νεόφυτον τὸ νεωστὶ φυτευθέν. Sic et Syriaca versio νεόφυτον dicto loco exponit *qui recens est discipulus*; et Arabica *cujus recens est plantatio in fide*, et Josephus Ægyptius hoc loco vertit, *qui recens est in religione, sive in lege*. Et hanc quidem verissimam esse hujus vocabuli interpretationem ipsorum etiam Nicænorum Patrum suffragio hic comprobatur, utpote qui hunc Apostoli locum producunt ad præsentem confirmandum canonem, quos eos, qui a gentili vita ad fidem nuper accesserunt, et exiguo tantum tempore initiati fuerunt, ad episcopatum vel presbyteratum illico promoveri vetant.

Cui quidem decreto adversari videatur D. Ambrosii ordinatio, qui mox post baptismum ad episcopalem gradum provectus est. Ejus autem ordinatione, ut extraordinaria, nec hunc nec alium quemlibet canonem violatum esse, in annotationibus ad can., apost. 80, perspicue satis, ut opinor, ostendimus. Et quæ ibi protulimus, ad approbandam etiam Nectarii Constantinopolitani ordinationem referantur. Nam hic electus fuit, priusquam baptizatus : et illico post baptismum ordinatus; adeo ut neophyti vestem indutus, contra ac hoc canone decernitur, communi totius secundi universalis concilii calculo episcopus Constantinopolis renuntiatus est. Sic Sozomenus, Καὶ τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἠμφιεσμένος κοινῇ ψήφῳ τῆς συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος. Sozom. *Hist. eccl.* l. VII, c. 8. Verum et hujus ordinationem idem Sozomenus divinitus institutam judicat, dicens, Οὐκ ἀθεεὶ δὲ ταῦτα συνέβαινεν. Ibid. et paucis interjectis alios etiam ita credidisse scribit, Ταῦτα δὲ οὕτω γενέσθαι πολλοῖς πεπίστευται τοῦ Θεοῦ χρηματίσαντος τῷ βασιλεῖ. Vide plura ibidem. Vel utcunque satis canonica fuit haud dubie ejus ordinatio, eo quod ab œcumenica synodo confirmata est.

Novatianorum hæresis, et a nuptiis et carnium esu importuna abstinentia, ut vult 5 canon apost., et alii. Ego autem dico, quod omne peccatum quod affert perniciem animæ, animale vocatur, sive ex corporali, sive ex animali appetitione principium accipiat. Propterea enim omnia peccata animales lapsus vocat Ecclesia. Quin etiam canon peccatorum tantummodo animalium meminit, ut quæ etiam corporalia comprehendant. Quod autem non puniatur baptizatus, et in clerum assumptus, propter fornicationem, vel cædem, quam ante baptismum admisit, lege 20 can. sancti Basil., et quæ in eo sunt, et sanctorum apostolorum can. 17.

ZONAR. Sanctorum quoque apostolorum octogesimus canon, qui ex gentili vita, aut improba vivendi ratione accesserit, nequaquam subito episcopum creari decernit. Et magni Pauli, Timotheum per Epistolam, qualem episcopum esse oporteat, edocentis, voce, ne eligatur neophytus, admonemur. Idcirco hujus etiam synodi Patres, neque quempiam ad fidem accedentem, nisi catechesi, quantum satis fuerit, eruditum, mox baptizare, neve baptizatum illico, nisi ejusdem fidei constantia, vitæque ratione penitus explorata, in clerum cooptari liceat, decrevere. Quod si cujus probata satis morum integritas videbatur, decursu temporis animali crimine infectus esse deprehenditur, eum cessare jubent. Quæritur vero, quodnam sit animale peccatum, curve animalium tantum non corporalium quoque hic inducta mentio, cum præsertim corporalia longe frequentius, animalia non ita sæpe depositione multentur. Quidam igitur, crimen omne quo læditur anima animale a sanctis Patribus, qui hunc canonem edidere, nuncupatum fuisse existimant. Alii animalia peccata ea dicunt, quæ ex animi perturbationibus, elatione, exempli causa, superbia, inobedientiaque oriuntur. Nam hæc quoque hominem, nisi curatione tollantur, depositioni obnoxium reddunt : idque **61** vel eorum exemplo, qui Novatiani dicebantur, facile apparet. Nec enim illi opinionis errore aliquo decipiebantur, sed cum se puros, insolenti fastidio elati nominarent, et eos qui turbulentis etiam temporibus lapsi sunt etiam resipiscentes repellebant nec digamis communicabant. Quapropter ob superbiam et fratrum odium e fidelium societate eliminati sunt. Quodsi quamobrem illi ab Ecclesia quoque ejicerentur, satis eæ justæ causæ visæ sunt : qui arrogantia tumens episcopo suo non obtemperet, et in pertinacia manet, quid causæ sit quamobrem non is quoque depositione puniatur? Et vero quintus sanctorum apostolorum canon, eos qui uxores suas specie religionis ejiciunt, segregari, tum si in eo persistent, etiam deponi jubet. Quinetiam tricesimus sextus eorumdem canon eos quicunque episcoporum calculo ad præfecturas spirituales vocati munus obire recusaverint, donec id suscipiant, segregatos esse decernit. Ergo si id nunquam susceperint, perpetua, quoad vixerint, segregatione tenebuntur. Qui

A αἵρεσις, καὶ ἡ ἄκαιρος ἀποχὴ τοῦ γάμου, καὶ τῆς κρεωφαγίας, κατὰ τὸν ε' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἑτέρων· ἐγὼ δέ φημι ὡς πᾶν ἁμάρτημα ἐπάγον τῇ ψυχῇ βλάβην ψυχικὸν ὀνομάζεται, κἂν ἐκ σωματικῆς ὀρέξεως δέξηται τὴν ἀρχήν, κἂν ἐκ ψυχικῆς. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πάντα τὰ ἁμαρτήματα ψυχικὰ σφάλματα ἡ Ἐκκλησία κατονομάζει. Καὶ ὁ κανὼν δὲ μόνων ἐμνήσθη ἁμαρτημάτων ψυχικῶν, ὡς περιεχόντων καὶ τὰ σαρκικά. Περὶ μέντοι τοῦ μὴ κολάζεσθαι τὸν βαπτισθέντα, καὶ κληρωθέντα διὰ τὴν πρὸ τοῦ βαπτίσματος πορνείαν ἢ τὸν φόνον ἀνάγνωθι τὸν κ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ιζ'.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου προσελθόντα ἢ ἐκ
B φαύλης διαγωγῆς μὴ αὐτίκα προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον ἐπισκήπτει. Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων, καὶ οἷον εἶναι δεῖ τὸν εἰς ἐπισκοπὴν προαγόμενον διατασσόμενος, καὶ μὴ νεόφυτον εἶναί φησι. Διὸ καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι ὁρίζουσι μήτε τὸν τῇ πίστει προσερχόμενον αὐτίκα βαπτίζεσθαι, εἰ μὴ ἀρκούντως κατηχηθείη, μήτε βαπτισθέντα εὐθὺς εἰς κλῆρον κατατάττεσθαι, μήπω δόντα δοκίμιον ἑαυτοῦ, ὅπως τε περὶ τὴν πίστιν ἔχει, καὶ ὅπως περὶ τὸν βίον. Εἰ δὲ καὶ μετὰ δοκιμασίας γένηται ἀνεπίληπτος δόξας, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἁμάρτημά τι ψυχικὸν ἔχων ἐλεγχθείη, παύεσθαι τοῦτον διατάττονται. Ἀπορεῖται δὲ τί ἂν εἴη τὸ ψυχικὸν ἁμάρτημα, καὶ διὰ τί ψυχικῶν ἐμνήσθη μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σαρκικῶν
C καθαιρεῖν μᾶλλον πεφυκότων τοὺς περιπεπτωκότας αὐτοῖς, τῶν ψυχικῶν δέ γε ὡς ἐπ' ἐλάχιστον. Οἱ μὲν οὖν τοὺς τὸν κανόνα ἐκθεμένους ἁγίους Πατέρας πᾶν ἁμάρτημα εἰς ψυχὴν φέρον τὴν βλάβην ψυχικὸν ὠνομάσθαι φασίν· οἱ δὲ ψυχικά φασιν ἁμαρτήματα τὰ ἐκ ψυχικῶν παθῶν γινόμενα, οἷον ἐξ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας, καὶ ἀνηκοΐας. Καὶ ταῦτα γὰρ καθαιρέσει ἀθεράπευτα μένοντα ὑποβάλλουσι· δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τῶν καλουμένων Ναυατιανῶν. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐ πρὸς δόγμα ἐσφάλλοντο· ἀλλὰ Καθαροὺς ἑαυτοὺς ἐξ οἰήσεως ὀνομάζοντες, οὔτε τοὺς ἐν διωγμοῖς παραπεσόντας μετανοοῦντας ἐδέχοντο, οὔτε διγάμοις ἐκοινώνουν. Διὸ καὶ ἐξεκηρύχθησαν τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως διὰ τὴν οἴησιν καὶ τὴν μισαδελφίαν αὐτῶν. Εἰ γοῦν ἐκεῖνοι διὰ ταῦτα καὶ
D τῆς Ἐκκλησίας ἀπεβλήθησαν, πῶς οὐχ ἂν ὁ δι' οἴησιν ἐπισκόπῳ αὐτοῦ μὴ πειθόμενος καὶ ἀδιόρθωτος μένων καθαιρεθήσεται; Καὶ ὁ πέμπτος δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλοντας ἀφορίζεσθαι κελεύει, ἐπιμένοντας δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι. Καὶ ὁ λς' τῶν αὐτῶν διατάττεται τοὺς ψήφῳ τῶν ἐπισκόπων εἰς προστασίαν καλουμένους, μὴ καταδεχομένους δὲ τὸ λειτούργημα, ἀφωρισμένους εἶναι, ἕως ἂν καταδέξωνται. Ὥστε εἰ μὴ καταδέχοιντο, εἶεν ἂν διὰ βίου ἀφωρισμένοι. Οἱ δὲ διὰ βίου ἀφωρισμένοι οὐδὲν ἀπεοίκασι καθῃρημένων. Οἶμαι δὲ κρεῖσσον εἰπεῖν ὅτι πᾶν ἁμάρτημα δικαίως ἂν ὀνομάζοιτο ψυχικόν, ὡς ἐκ παρατροπῆς τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τὴν ἀρχὴν ἔχον. Εἰς τρία γὰρ τῶν περὶ τὴν ψυχὴν

θεωρουμένων διαιρουμένων, εἴς τε τὸ λογικὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τὸ θυμικὸν, ἐξ ἑκάστου τούτου αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι πεφύκασι φύεσθαι· αἱ μὲν ὅταν ὀρθῶς καὶ ὡς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἡμῖν ἐνετέθησαν, αὐταῖς χρώμεθα· αἱ δὲ κακίαι, ὅταν αὐταῖς παραχρώμεθα. Τοῦ μὲν οὖν λογιστικοῦ ἀρετὴ καὶ κατόρθωμα ἡ εὐσέβεια, καὶ αἱ τῷ θείῳ πρέπουσαι ἡμέτεραι ἔννοιαι, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος ἀνεπισφαλὴς διάκρισις, καὶ τί μὲν αἱρεῖσθαι δέον, τί δὲ ἀποτρέπεσθαι. Ἡ δὲ ἐκ τούτων ἀπόπτωσις κακία καὶ ἁμαρτία ἐστί. Τοῦ δ' ἐπιθυμητικοῦ μέρους ἀρετὴ τὸ τῶν ὄντως ἐρᾷν ὀρεκτῶν, τῆς θείας, φημὶ, φύσεως, καὶ τῶν οἰκειοῦν ἡμᾶς ἐκείνῃ δυναμένων πράξεων. Ἡ δ' ἐκ τούτων παρατροπὴ καὶ εἰς γήϊνα φορὰ τῆς ἐπιθυμίας ἁμάρτημα. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ θυμικοῦ ἀρετὴ ἡ πρὸς τὴν κακίαν ἐναντίωσις καὶ ἀπέχθεια, καὶ τὸ πρὸς τὰς τοῦ σώματος ὀρέξεις ἀνθίστασθαι, καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀρετῆς προμαχεῖν, καὶ μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγειν· *Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην*· κακία δὲ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ὀργὴ, καὶ τὸ μῖσος, καὶ αἱ φιλόνεικοι διαθέσεις, καὶ αἱ μνησικακίαι. Οὕτως οὖν, ὡς εἴρηται, ἐκ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῶν ἁμαρτημάτων συνισταμένων, καλῶς οἱ θεῖοι Πατέρες ψυχικὰ εἰρήκασιν ἁμαρτήματα, καὶ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ ἑπόμενοι λέγοντι· *Ἔστι σῶμα ψυχικὸν, καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν*· ψυχικὸν ὀνομάζοντι τὸ ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονευόμενον καὶ κυριαρχούμενον, καὶ ταῖς φυσικαῖς αὐτῆς δουλεῦον δυνάμεσιν, ἐκδιδοῦν τε θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ, καὶ τοῖς γηΐνοις προστετηκὸς, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ ταῦτα φρονοῦν.

A vero toto vitæ tempore segregati sunt, nihil a depositis differunt. Ego vero ita censeo, peccata omnia, propterea quod ex depravatis animæ facultatibus ortum ducunt, animalia merito dici posse. Cum enim tres sint animi veluti partes, ratio, cupiditas, ira, ex harum singulis, virtutes ac vitia, virtutes quidem, si recte, et ea quæ a Conditore præscripta fuit, moderatione adhibita iis utamur, si vero iisdem abutamur, vitia nascuntur. Rationis igitur virtus atque officium est, pietas, quæque numinis Majestati conveniant, animis nostris informatæ notiones, tum inter honestum ac turpe, inter id quod sequi, aut fugere oporteat, recta dijudicatio. Hæc nisi teneat, in vitium crimenque delabitur. Cupiditatis deinde virtus est, ea quæ amore B vere digna sunt, divinam scilicet naturam, quæque imprimis actiones eidem conciliare nos queant, amore complecti. Alio si deflexerit, atque ad terrena cupiditas diverterit, crimine haudquaquam carebit. Pravitatem denique odisse, eique bellum habere semper indictum, appetitiones corporis coercere, et ad necem usque sceleri adversari, et pro recta ratione ac honestate depugnare, ac Davidis illud, *Vidi prævaricantes, et tabescebam* [39], usurpare, iræ virtus est. Eadem, ubi se in amicum intendat, odio effervescat, et ad contentiones prona feratur, injuriam alte recondat, in vitio est. Cum igitur ex animi facultatibus, ut diximus, peccata conflentur, jure peccata divini Patres, animalia C nominavere: magnum quoque Paulum sequentes qui dicit, *Est corpus animale, et est corpus spirituale* [40], animale nominans id quod animæ ductu, imperioque regitur, illique inditis a natura facultatibus serviens, iræ se, cupiditatique permittit, ac terrenis perpetuo affixum est, et nihil supra ea cogitat.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ ἐξ ἐθνικοῦ βίου μὴ ταχέως εἰς πρεσβυτέρους ἀγέσθωσαν· δίχα γὰρ τῆς διὰ χρόνου δοκιμασίας κακὸς ὁ νεόφυτος. Εἰ δέ τις καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἁμαρτήσας ἀποδειχθῇ πρότερον, ὕστερον* (40) *οὑτοσὶ πεπαύσθω τοῦ κλήρου.*

ARIST. *Qui ex ethnica vita prodeunt ne statim ad presbyteros promoveantur. Nam sine probatione qua fit progressu temporis, malus est neophytus. Si quis autem et post ordinationem antea deliquisse comperius sit, postea hic clero expellatur.*

Τὰ αὐτὰ τῷ ὀγδοηκοστῷ κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ κανὼν οὗτος λέγει, τὸ τὸν ἄρτι βαπτισθέντα μὴ εὐθὺς εἰς ἐπισκοπὴν ἢ εἰς πρεσβυτερεῖον ἄγειν· ἵνα μὴ, ὡς νεόφυτος, τυφωθεὶς, εἰς παγίδα τοῦ διαβόλου καὶ κρῖμα ἐμπέσῃ. Δεῖ γοῦν τὸν τοιοῦτον κατὰ τὸν ἑνδέκατον κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου πρότερον εἰς ἕκαστον βαθμὸν, ἤγουν ἀναγνώστου, ὑποδιακόνου, καὶ τῶν ἑξῆς, ἐκτελέσαι κἂν ἑνὸς χρόνου μῆκος, καὶ οὕτως, εἰ ἄξιος τῆς θείας ἱερωσύνης κριθῇ, τῆς μεγίστης ἀπολαῦσαι τιμῆς· ὥσπερ δὴ πάλιν καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, εἰ ἁμαρτήσας ἀποδειχθῇ, τῆς ἀξίας μετακινεῖσθαι.

Eadem quæ octogesimus canon sanctorum apostolorum, hic quoque canon dicit, modo baptizatum non subito ad episcopatum aut presbyteratum proD moveri; ne, ut neophytus, inflatus, in diaboli laqueum et judicium incidat. Oportet itaque talem juxta undecimum canonem synodi Sardicensis, prius in unoquoque gradu, nempe lectoris et hypodiaconi et reliquorum ministerium peragere saltem unius temporis spatium, et sic, si dignus divino sacerdotio judicetur, maximæ particeps fiat dignitatis: sicut autem iterum et post ordinationem, si deliquisse compertus fuerit, dignitate amovetur.

[39] Psal. CXVIII, 158. [40] I Cor. XV, 44.

Guill. Beveregii notæ.

(40) *Πρότερον, ὕστερον*. In Simeonis Logothetæ epitome legitur, ἢ πρότερον, ἢ ὕστερον. Sed nostra lectio genuinum canonis sensum melius exprimit.

CANON III.

62 *Vetuit magna synodus omnino, ne liceat episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus eorum, qui sunt in clero, introductam habere mulierem, præterquam utique matrem vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas quæ omnem suspicionem effugiunt.*

BALS. De introductis mulieribus lege 14, cap. 7, tit. præsentis operis, et quæ in eo sunt : et ex 123 Justiniani Novella illic compendiose posita intellige, quod clerici, qui post denuntiationes, ab introductis mulieribus, quæ sunt præter personas, quæ declarantur in præsenti canone, non separantur, deponuntur. Episcopi autem quandocunque, et cum quacunque muliere cohabitare inveniuntur, ex eo B deponuntur. Et hoc nota. Ac de introductis quidem mulieribus diversis temporibus multum desceptatum est. Ac dicebant quidem nonnulli ἐπείσακτον ἢ συνείσακτον, eam esse, quæ pro legitima uxore introducta est, et cum aliquo fornicatorie cohabitat. Alii autem dixerunt eam esse omnem mulierem alienam prorsus cum aliquo cohabitantem, etiamsi ab omni suspicione immunis sit. Et hoc videtur esse verius. Propterea inquit et magnus Basilius denuntiat sacerdoti per epistolam ad Gregorium presbyterum, ut ab introducta muliere separetur, et non ex eo ipsum deponendum decernit, licet evidenter et citra ullam dubitationem peccet.

ZONAR. Sacris addictos homines abesse a culpa, ac ne suspicioni quidem aditum contra ipsos cui- C quam relinqui vult canon. Mulieres igitur, iis exceptis quarum in ipso canone mentio, qui in sacrum ordinem ascripti sunt, domi habere omnino prohibentur. Qua quidem lege non tantum sacris ordinibus initiatos, sed omnes etiam in clerum lectos teneri placet. De hoc vero canone magnus quoque Basilius meminit, ad Gregorium presbyterum scribens, atque ab eo, quam domi alebat mulierculam dimitti jubet. Quod si nullo, inquit, saniore consilio suscepto, sacris tamen ordinum muneribus fungi ausus fueris, universo populo eris anathema. Eadem œcumenicæ quoque in Trullo synodi quintus canon edicit; hæc insuper adjungens, Hoc ipsum, et eunuchi servent, ut ne qua videlicet aspergatur ipsorum famæ labes : quique contra canonis præ- D scriptum fecerint, siquidem clerici fuerint, deponantur; si vero laici, segregentur. Eadem, quæ sacri canones, Novella tertio Basilicorum libro sita

ΚΑΝΩΝ Γ'.

A *Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος* (41) *καθόλου μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ, ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν* (42), *ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν.*

ΒΑΛΣ. Περὶ συνεισάκτων ἀνάγνωθι τὸ ιδ' κεφάλ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ μάθοις ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε συνοψισθείσης ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς ὅτι οἱ κληρικοὶ, μετὰ παραγγελίας μὴ χωριζόμενοι τῶν συνεισάκτων, αἵτινές εἰσι παρὰ τὰ πρόσωπα τὰ δηλούμενα ἐν τῷ παρόντι κανόνι, καθαιροῦνται. Οἱ δὲ ἐπίσκοποι, ὅτε δήποτε εὑρισκόμενοι οἱᾳδήτινι γυναικὶ συνοικοῦντες, ἀπεντεῦθεν B καθαιροῦνται. Καὶ σημείωσαι τοῦτο. Περὶ μέντοι τῶν συνεισάκτων λόγος πολὺς ἐγένετο κατὰ διαφόρους καιρούς. Καὶ εἶπόν τινες ἐπείσακτον ἢ συνείσακτον εἶναι τὴν ἀντὶ νομίμου γυναικὸς συνεισαχθεῖσαν, καὶ συνοικοῦσάν τινι πορνικῶς· ἄλλοι δὲ εἶπον εἶναι πᾶσαν γυναῖκα συνοικοῦσάν τινι ἀλλοτρίαν πάντως, κἂν ἀνύποπτός ἐστι. Καὶ ἔδοξε τοῦτο μᾶλλον εἶναι ἀληθέστερον. Διὰ γὰρ τοῦτό φησι καὶ ὁ μέγας Βασίλειος παρεγγυᾶται τῷ ἱερεῖ χωρισθῆναι τῆς συνεισάκτου διὰ τῆς πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ἐπιστολῆς, καὶ οὐκ ἀπεντεῦθεν καθαιρεῖσθαι αὐτὸν διορίζεται, ὡς ἀναμφιλέκτως καὶ προφανῶς ἁμαρτάνοντα.

ΖΩΝΑΡ. Βούλεται ὁ κανὼν τοὺς ἱερωμένους ἀνεγ- C κλήτους εἶναι, καὶ μηδὲ μέχρις ὑποψίας κατ' αὐτῶν εἶναί τισι πάροδον· διὸ πᾶσιν ἀπηγόρευσε τοῖς ἱερωμένοις συνοικεῖν γυναιξὶν ἄνευ τῶν εἰρημένων προσώπων. Οὐ μόνον δὲ τοῖς ἱερωμένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς κεκληρωμένοις, τοῦτο ἀπηγόρευται· καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ἐπιστέλλων τοῦ τοιούτου μέμνηται κανόνος, καὶ χωρισθῆναι αὐτὸν τοῦ συνεισάκτου ἐπιτάσσει γυναίου· Ἐὰν δὲ τολμήσῃς, φησὶ, μὴ διορθωσάμενος ἑαυτὸν ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσῃ παντὶ λαῷ· καὶ ὁ πέμπτος δὲ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οἰκουμενικῆς συνόδου τὰ αὐτὰ διατάττεται, προστιθεὶς καὶ ταῦτα· Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ οἱ εὐνοῦχοι παραφυλαττέτωσαν, τὸ ἄμεμπτον ἑαυτοῖς προνοούμενοι· οἱ δὲ παραβαίνοντες τὸν κα- D νόνα, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν. Καὶ ἡ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν κειμένη Νεαρὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσι νομοθετεῖ· τὸ δέ γε τῆς ἑβδόμης συνόδου

Guill. Beveregii notæ.

(41) *Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος*. Idem Leontius qui primo, huic etiam constituendo canoni materiam præbuisse videtur. Iste enim presbyter, ut ad primum canonem prænotavimus, concilii hujus diebus cum Eustolia quadam adolescentula cohabitat, quam etiam virginem esse prædicabat, Athanasius de eodem loquens, Διότι ἑαυτὸν ἀπέκοψεν ὑπὲρ τοῦ μετ' ἐξουσίας λοιπὸν κοιμᾶσθαι μετὰ Εὐστολίου τινὸς, γυναικὸς μὲν δι' αὐτὸν, λεγομένης δὲ παρθένου. Athanas. epist. ad solitar. vit. agentes. Cum in hoc autem multum suspicionis resideret, Patres Nicæni hoc canone istiusmodi συνεισάκτους habere mulieres clericis quibuslibet æque ac episcopis interdicunt.

(42) *Μητέρα, ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν*. Hujusmodi personas cum clericis συνεισάκτων more cohabitare licet. Idque non ex hoc tantum canone sed et ex lege civili, Justin. novel. 123, c. 29. *In his enim nihil sævi criminis existimari fœdus naturale permittit*. L. 19, C. de episcop., et cler, post ἢ θείαν in Joan. Antiocheni collectione, canon hic sic legitur ἢ ἃ μόνον πρόσωπα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια διαπέφυγεν ὑποψίαν.

ὀκτωκαιδέκατον κεφάλαιον, οὐδὲ ἐν προαστείῳ, ἔνθα γυναῖκές εἰσιν ὑπηρετοῦσαι, παραχωρεῖ ἐπισκόπῳ ἢ ἡγουμένῳ ἀπιέναι· εἰ μὴ μεταστῶσιν αἱ γυναῖκες ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ὑποχωρήσωσιν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος· ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ἐννεακαιδέκατος κανὼν περὶ τὸ τέλος φησί· Τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένους τισὶν ὡς ἀδελφὰς ἐκωλύσαμεν.

ΑΡΙΣΤ. *Συνείσακτον μή τις ἐχέτω, μητρὸς δίχα, καὶ ἀδελφῆς, καὶ τῶν προσώπων, ἃ πᾶσαν ὑποψίαν ἀποδιδράσκουσιν.*

Ἄνευ τῶν προσώπων τῶν πᾶσαν ὑποψίαν ἀσελγείας διαφευγόντων, οἷον μητρὸς, ἀδελφῆς, θείας, καὶ τῶν ὁμοίων, ἕτερον οὐ συγχωρεῖ ὁ παρὼν κανὼν μετά τινος συνοικεῖν τῶν ἱερωμένων, οὔτε ὁ πέμπτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, οὔτε ὁ ιη' καὶ κβ' τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον, B οὔτε ὁ μέγας Βασίλειος, πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον γράφων τῆς συνεισάκτου γυναικὸς χωρισθῆναι, κἂν ἑβδομηκονταετὴς ἦν, καὶ οὐκ ἐλογίζετο ταύτῃ συνοικεῖν ἐμπαθῶς.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Ἐπίσκοπον προσήκει (43) *μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων* (44) *δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.* C

A constituit. Septimæ vero synodi capite decimo octavo, episcopum, aut præfectum in suburbium quoque in quo mulieres famulantur, nisi alio mulieres, dum episcopi vel præfectus discesserint, abfuturæ concedant, proficisci vetitum est. Ancyranus vero canon undevicesimus, sub finem, ait: Virgines ad quosvis accedere tanquam sorores prohibuimus.

ARIST. *Subintroductam ne quis habeat præter matrem et sororem, et personas quæ omnem suspicionem effugiunt.*

Præter personas omnem lasciviæ suspicionem effugientes, puta matrem, sororem, amitam et similes, aliam non permittit præsens canon cum aliquo eorum qui consecrantur cohabitare; ut nec quintus canon synodi sextæ in Trullo, nec duodevicesimus et vicesimus secundus Nicænæ synodi secundæ, nec magnus Basilius, ad Gregorium presbyterum scribens ab introducta muliere separari, quamvis septuaginta annorum esset, eique cum affectu cohabitare non statuebat.

62 CANON IV.

Episcopum oportet, maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia, constitui. Si autem sit hoc difficile, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eumdem in locum congregatos, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisque assentientibus, tunc ordinationem facere: eorum autem quæ fiunt confirmationem, in unaquaque provincia a metropolitano fieri.

Guill. Beveregii notæ.

(43) *Ἐπίσκοπον προσήκει.* Concilium Nicænum 2 præsentem canonem de episcopi electione interpretatur, ut ad vacantem nimirum sedem episcopus a provincialibus episcopis eligatur, seclusis non populis tantum, sed et ipsis quoque magistratibus, δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι ἐπίσκοπον προσήκει, etc. Concilii Nicæni 2, can. 3. Hujus concilii auctoritate inducti Balsamon, Blastares, et omnes propemodum Græci canonum interpretes, plebis suffragia, in electione episcopi antiquitus usitata, hoc canone dempta et omnia electionum jura ad episcopos translata esse contendunt. At eruditissimus ille Petrus de Marca contrarium affirmat viz. *Canonem quartum concilii Nicæni primi non tribuere episcopis jus electionis, sed consensus tantum aut confirmationis, et auctoritatem ordinationis.* Marc. *De concord. sac. et imp.* l. VI, cap. 2, sect. 10. Sed in hoc, fateor, argumento vix sibi constare videtur: alibi enim ait, *Cæterum si negotium istud referatur ad primam originem, morumque vetustæ Ecclesiæ et antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia, quæ solum testimonium et consensum designandi episcopi clero et populo tribuit, ipsam vero designationem sive electionem et judicium metropolitano, una cum synodo provincialium episcoporum.* Ibid. lib. VIII, cap. 2, sect. 2, et capitis sequentis initio hanc sententiam et consuetudinem præsenti canone sancitam esse affirmat.

(44) *Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων.* Idem ab hoc concilio in genere decernitur, canone VI, his verbis, Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Et in specie de ordinationibus in provincia Alexandrina celebratis, in epistola synodica ad Ecclesiam Alexandrinam missa; ubi Patres hi Nicæni dicunt se decrevisse, ut episcopi credentur, si populus voluerit, et episcopus Alexandriæ suffragatus fuerit, et electionem confirmaverit, συνεπιψηφίζοντος αὐτῷ καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. Theodor. Hist. Eccles. l. I, c. 9. Patres Chalcedonenses hunc canonem ita interpretantur, ut metropolitanus cujusque provinciæ omnes in ea episcopos constituat. Ὁ κανὼν οὕτως διαγορεύει, ὥστε τὸν ἐν μιᾷ ἑκάστῃ τῶν ἐπαρχιῶν τὸ κῦρος ἔχειν τὸν τῆς μητροπόλεως, καὶ αὐτὸν καθιστᾷν πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὄντας ἐπισκόπους, καὶ D αὕτη ἐστὶν ἡ διάνοια τοῦ κανόνος. Et proxime, τῷ δὲ τῆς Νικομηδείας, ἐπειδὴ ἐξ ἀρχαίου αὕτη μητρόπολίς ἐστι, κεχρεώστηται πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ὄντας ἐπισκόπους χειροτονεῖν. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε. Ταῦτα πάντες βουλόμεθα. Concil. Chalced. Act. 13. Hinc cum Olbiatis episcopi creatione opus esset, Synesius cum duobus aliis episcopis Antonium consensu populi eligebat; electionem autem Alexandrini episcopi decreto confirmari necesse esse scribit in epistola, quam ad Theophilum Alexandrinum eo nomine misit, quæ sic definit: Καὶ γένοιτ' ἂν μοι βουλομένῳ κοινωνὸν αὐτὸν εἰς τὴν ὁμότιμον ἱερωσύνην προσδέξασθαι. Ἑνὸς οὖν ἔτι δεῖ, τοῦ κυριωτάτου μέντοι τῆς ἱερᾶς σου χειρὸς, τούτου μὲν Ὀλβιάταις δεῖ· ἐμοὶ δὲ εὐχῶν. Synes. epist. 76. In alia etiam Epistola ad eumdem Theophilum, dicit Palæbiscæ episcopum illegitime et contra leges creatum esse, quod nec a tribus, nec Alexandriæ constitutus sit, Τοῦτον μὲν

BALS. Constitui, vel suffragio creari episcopum [A] hic visum est. Cum enim antistitum electio a civium multitudine olim fieret, hoc divinis Patribus non placuit, ne a laicis, sacris dedicatorum hominum vita discerperetur: et decreverunt, a provincialibus episcopis uniuscujusque provinciæ episcopum eligi. Si est autem hoc difficile, propter honestam aliquam causam, vel propter viæ longitudinem: non aliter fieri electionem, quam si tres provinciales episcopi convenerint, habentes eos etiam qui absunt una suffragium ferentes, per sententias scriptis mandatas. Ejus autcur ordinationem, sive consecrationem, priino, sive metropolitano, honoris causa tribuerunt, et non solum ordinationem, sed et electionis confirmationem: et idcirco ex tribus electis, qui ordinationem facturus est, declarat eum quem ipse [B] vult, et non ex necessitate, qui primus positus est declaratur, et deinde reliqui. Et in his quidem consistit canon. Quidam autem metropolitani, cum ipsorum episcoporum electione facta, in urbe aliarum regina, cum tribus episcopis, alienis, vel propriis, cæterorum provincialium episcoporum nulla ratione habita, interrogati essent, quomodo hoc facerent, ad sui defensionem usi sunt 13 can. syn. Carthag. Et lege quæ in eo canone scripta sunt; et decimum nonum canonem Antioch. syn. Et hæc quidem, quando metropolitanus multos provinciales habuerit. Sin autem, ut mnlti metropolitani unum tantum vel duos provinciales episcopos habeant, tunc necessario fiet electio cum iis qui sunt et inveniuntur provincialibus et cum alienis episcopis.

ΒΑΛΣ. Τὸ καθίστασθαι ἤτοι ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον ἐνταῦθα δέδοκται. Πάλαι γὰρ γινομένων τῶν ψήφων τῶν ἀρχιερέων παρὰ τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, οἱ θεῖοι Πατέρες οὐκ ηὐδόκησαν τοῦτο, ἵνα μὴ παρὰ λαϊκῶν ἀνθρώπων ὁ τῶν ἱερωμένων διασύρηται βίος· καὶ διωρίσαντο ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων ἑκάστης ἐπαρχίας ψηφίζεσθαι τὸν ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ τοῦτό ἐστι δυσχερὲς διά τινα εὔλογον αἰτίαν ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ· μὴ ἄλλως τὴν ψῆφον γίνεσθαι, εἰ μὴ συνεισέλθωσι τρεῖς ἐπαρχιῶται ἐπίσκοποι, ἔχοντες καὶ τοὺς ἀπόντας συμψήφους διὰ γνωμῶν ἐγγράφων. Τὴν δὲ χειροτονίαν τούτου, ἤτοι καθιέρωσιν, ἐπεφιλοτιμήσαντο τῷ πρώτῳ, ἤτοι τῷ μητροπολίτῃ, καὶ οὐ μόνον τὴν χειροτονίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ κῦρος τῆς ψήφου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ [B] ἀπὸ τῶν τριῶν τῶν ψηφιζομένων γίνεται μήνυμα περὶ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι τὴν χειροτονίαν, πρὸς ἕνα, ὃν βούλεται αὐτὸς, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ὁ πρῶτος τεθεὶς μηνύεται, καὶ ἐφεξῆς οἱ λοιποί. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Τινὲς δὲ μητροπολῖται, ψήφους ἐπισκόπων αὐτῶν ποιησάμενοι, εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, μετὰ τριῶν ἐπισκόπων ἀλλοτρίων, ἢ καὶ ἰδίων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων αὐτῶν μὴ ἐπιστραφέντες, ἐρωτηθέντες ὅπως τοῦτο ποιοῦσιν, ἐχρήσαντο εἰς βοήθειαν τῷ ιγ' κανόνι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ κανόνι γραφέντα, καὶ τὸν ιθ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν ὁ μητροπολίτης εὐποροίη πολλῶν ἐπαρχιωτῶν· εἰ δὲ, ὡς οἱ πολλοὶ τῶν μητροπολιτῶν, [C] ἕνα ἐπαρχιώτην ἐπίσκοπον ἔχουσιν ἢ δύο, τότε ἐξ ἀνάγκης γενήσεται ἡ ψῆφος μετά τε τῶν ὄντων καὶ εὑρισκομένων ἐπαρχιωτῶν, καὶ μετὰ ἀλλοτρίων ἐπισκόπων.

ZONAR. Primo canoni apostolorum hunc canonem adversari, forte aliquis suspicetur. Illo namque ab episcopis duobus, tribusve, hoc autem trium suffragio, accedente absentium approbatione, et assensu per litteras significato, episcopum creandum esse decernitur. Verum nullo modo inter se (hi canones) pugnant. Apostolico namque illo, creationis nomine, consecratio manuumque impositio significatur: hujus vero synodi canon, constitutionis ac creationis voce electionem intelligit. Ac decernit non aliter electionem antistitis fieri nisi tres simul convenerint, cum quibus absentes quoque [D] per litteras paciscantur, hoc est, electionem quæ a tribus qui convenerint peragetur, se quoque approbaturos esse profiteantur. Latis vero suffragiis, confirmationem, hoc est absolutiouem operis, manuumque impositionem, consecrationisque jus metropolitano provinciæ adjudicat, ut ab eo electio confirmetur. Confirmatur ea porro, cum unum, quem ipse ex electis approbarit, duobus episcopis, tribusve ex apostolici canonis præscripto adhibitis manuum impositione consecraverit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐναντιοῦσθαι δόξειεν ἂν ὁ παρὼν κανὼν τῷ πρώτῳ κανόνι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων. Ὁ μὲν γὰρ ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν διατάττεται· οὗτος δὲ ὑπὸ τριῶν, συναινούντων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων· ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἐναντίοι· ὁ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων χειροτονίαν τὴν καθιέρωσιν καὶ χειροθεσίαν ὀνομάζει· ὁ δὲ τῆς συνόδου ταύτης κανὼν κατάστασιν καὶ χειροτονίαν τὴν ψῆφον καλεῖ. Καὶ διορίζεται μὴ ἄλλως ἀρχιερέως γίνεσθαι ψήφισμα, εἰ μὴ τρεῖς ὁμοῦ συνέλθωσιν ἔχοντες καὶ [D] τοὺς ἀπόντας συντιθεμένους διὰ γραμμάτων· ἤγουν ὁμολογοῦντας, ὅτι ἕψονται κἀκεῖνοι τῇ παρὰ τῶν τριῶν ὁμοῦ συναχθέντων γενησομένῃ ψήφῳ. Μετὰ δὲ τὴν ψῆφον τὸ κῦρος, ἤτοι τὴν τελεσιουργίαν, καὶ χειροθεσίαν καὶ καθιέρωσιν, τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας δίδωσιν, ὥστε παρ' ἐκείνου κυροῦσθαι τὴν ψῆφον· κυροῦται δὲ ὅταν ἕνα τῶν ψηφισθέντων, ὃν ἐκεῖνος ἐκλέξεται, χειροθετήσῃ μεθ' ἑτέρων δύο ἢ τριῶν ἐπισκόπων, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα.

Guill. Beveregii notæ.

οὖν ἕνα καὶ μόνον ἀποδεδεῖχθαι Παλαιβίσκης ἐπίσκοπον· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον ἐνθέσμως, ἐκθέσμως μὲν οὖν, ὅσα γε τῶν γερόντων ἠκούσαμεν, εἰ μήτε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατέστη, μήτε παρὰ τριῶν ἐνθάδε, καὶ εἰ τὸ σύνθημα τῆς χειροτονίας ἐκεῖθεν

ἐδέδοτο. Synes. epist. 67. Quin his verbis Synesius ad præsentem canonem respexit, nullus dubito. Nam dicta Palæbiscæ episcopi ordinatio contra et priorem et posteriorem hujus canonis partem admissa est utpote quæ nec a tribus episcopis

ΑΡΙΣΤ. *Ἐπίσκοπος ὑπὸ πάντων ἐπαρχιωτῶν καθίσταται· εἰ δὲ μὴ, τέως τριῶν τῶν ὑπολοίπων διὰ γραμμάτων συμψήφων γινομένων. Τὸ μέντοι κράτος ὁ μητροπολίτης ἐχέτω.*

Ὑπὸ δύο μὲν ἢ καὶ τριῶν ἐπισκόπων ἐπίσκοπος χειροτονεῖται, κατὰ τὸν πρῶτον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ὑπὸ τριῶν δὲ τὸ ἐλάχιστον ψηφίζεται· ἐὰν ἴσως πάντες οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ παρουσιάσαι οὐ δύνανται. Πλὴν ὀφείλουσιν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόντες διὰ γραμμάτων γενέσθαι σύμψηφοι τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις, καὶ τὴν ψῆφον ποιουμένοις· τὴν μέντοι ἐξουσίαν, μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν ψῆφον, ὁ μητροπολίτης ἔχει, ὥστε ἕνα τῶν τριῶν τῶν ψηφισθέντων ὃν αἱρεῖται, ἐπιλέξασθαι.

A ARIST. *Episcopus ab omnibus provincialibus constituitur, vel saltem a tribus, reliquis per litteras assensum præbentibus. Confirmatio vero sit penes metropolitam.*

A duobus quidem vel etiam tribus episcopis ordinatur episcopus, juxta primum sanctorum apostolorum canonem, a tribus autem minimum eligitur; si omnes **64** forsitan provinciæ episcopi ob urgentem aliquam necessitatem aut viæ longitudinem adesse non possunt. Verumtamen debent et qui absunt sua præsentibus episcopis et electionem facientibus suffragia ferre: post factam autem electionem potestatem habet metropolitanus ut unum e tribus electis quem ipse præfert, eligat.

B

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων, εἴτε τῶν ἐν κλήρῳ εἴτε τῶν λαϊκῷ τάγματι. ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. Ἐξεταζέσθω δὲ μὴ μικροψυχίᾳ, ἢ φιλονεικίᾳ, ἤ τινι τοιαύτῃ ἀηδίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἵνα οὖν τοῦτο τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνοι, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι· ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο (45), *καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως* C *προσκεκρουκότες* (46) *τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινώνητοι παρὰ πᾶσιν εἶναι δόξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ τὴν φιλανθρωποτέραν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψῆφον. Αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν μία μὲν πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας* (47) *ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ Θεῷ, δευτέρα δὲ κατὰ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρόν.*

CANON V.

De iis qui a communione segregati sunt, sive clericorum sive laicorum sint ordinis, ab episcopis qui sunt in unaquaque provincia, valeat sententia secundum canonem qui pronuntiat, eos qui ab aliis ejecti sunt non ab aliis admittendos. Examinetur autem, numquid vel simultate, vel contentione, vel aliqua ejusmodi episcopi acerbitate, congregatione pulsi sint. Ut hoc ergo convenientem examinationem accipiat, recte habere visum est, ut singulis annis, in unaquaque provincia bis in anno synodi fiant: ut cum omnes provinciæ episcopi in eumdem locum communiter conveniant, ejusmodi quæstiones examinentur: et sic, quos episcopum offendisse constiterit, juste esse a congregatione separati apud omnes videantur, donec episcoporum congregationi videatur pro iis humaniorem proferre sententiam. Synodi autem fiant, una quidem ante Quadragesimam, ut omnibus animi sordibus sublatis, purum munus Deo offeratur: secunda autem circiter autumni tempus.

ΒΑΛΣ. Τοὺς παρά τινων ἐπισκόπων ἀφορισθέντας, καὶ μὴ λυθέντας, ὡρίσθη μὴ παρ' ἑτέρων δέχεσθαι. Ἐπεὶ δέ φησι· Εἰκός ἐστι λέγειν τὸν φαορισθέντα ἀδίκως ἀφορισθῆναι, ἢ καὶ τελευτῆσαι τὸν ἀφορίσαντα, παρακελεύεται ὁ κανὼν, καθὼς καὶ ἄλλοι κανόνες διωρίσαντο, δὶς τοῦ ἔτους συνέρχεσθαι πάντας τοὺς ἐπισκόπους παρὰ τῷ πρώτῳ D

BALS. Eos qui ab episcopis aliquibus excommunicati sunt, nec absoluti, a cæteris non admitti debere decretum est: quoniam autem verisimile est communicatum dicere se injuste excommunicatum fuisse, vel etiam mortem obiisse illum, a quo fuerat excommunicatus, præcipit canon, quemadmodum et alii canones decreverunt, ut singulis

Guill. Beveregii notæ.

celebrata, nec a metropolitano confirmata fuit. Vide et Gratian. distinct. 64, c. 5, 6, 7.

(45) *Τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο.* Secunda synodus œcumenica Constantinopoli habita, hunc (qui Melitii quoque causa sancitus videtur) canonem interpretata est, ut universa provinciæ cujusque administratio synodis provincialibus per eumdem committatur: Εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα. Syn. CP. can. 2. Alibi enim hæc synodus de synodis provincialibus non meminit præterquam hoc canone; qui propterea istis verbis indigiteiur necesse est.

(46) *Καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκρουκότες.* Joannes Antiochenus legit, καὶ οὕτως ὁμολογούμενον ᾖ, ὡς προσκεκρουκότες. Joan. Antioch. coll. can. tit. 49.

(47) *Ἵνα πάσης μικροψυχίας.* Hæc verba usque ad τῷ Θεῷ in Joannis Antiocheni collectione desiderantur; legit autem Dionysius Exiguus, vertitque, *ut omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum.* Legit et ante eum vetus canonum interpres, et vertit, *ut omnium animositate amputata munus mundum offeratur Deo.* Legunt etiam impressi antehac codices, nisi quod καθαρὸν in iis, typographorum fortassis incuria, desit. Legit etiam Josephus Ægyptius et παραφραστικῶς interpretatur; Zonaram denique legisse scholia ipsius docent.

annis episcopi omnes apud primum ex ipsis bis conveniant, ad solvendas dubitationes de excommunicatis, et reliquas ecclesiasticas quæstiones. Acerbitas autem hic appellata est animi perturbatio. Cæterum quæ de annuis synodis hoc canone continentur, hoc loco accuratius a nobis exposita non sunt, ut quæ non sint in usu: et quod 8 canone synodi quæ fuit in Trullo, et similiter Novella Justiniani sive 20 et 21 capite primi tit. 3, lib. Basilicor. statutum est, ut semel tantum convenirent episcopi. Lege et ista capita. Quære et can. 14 synodi Sardicen. Lege et 8 cap. tit. 8 præsentis operis.

ZONAR. Sanctorum quoque apostolorum multi canones, qui a suis episcopis segregati sunt, eos a nemine ad communionem admitti licere decernunt. Quoniam vero segregationem immerentibus irrogari quandoque contingit, ob ejus forte, qui segregavit, iracundiam, vel simultatem, aut ob animi perturbationem aliquam, quam et acerbitatem hic nominavit, idcirco hunc canonem sacri Patres edidere, quo segregationes, quandocunque scilicet ii qui segregati sunt, injuste se ab eo qui segregavit communione motos esse conquerantur, examinari jubent. Eam vero causæ disquisitionem, a provinciæ episcopis omnibus, aut certe si qui infirmitate valetudinis, aut itinere necessario, aliave justa causa impediti forte, cum reliquis non adfuerint, a pluribus haberi volunt. Porro duas synodos singulis annis, quod sanctorum quoque apostolorum canone sancitum fuit, in unaquaque provincia celebrandas esse decrevere. Verum illi quidem uni synodo habendæ, quartam hebdomadem Pentecostes; alteri Hyperberetæum, hoc est, Octobrem mensem præfinivere : sancti vero hujus synodi Patres, tempus commutavere pro quarta Pentecostes hebdomade ante Quadragesimam celebrari synodum decernentes : ejusque rei subdidere causam: Ut omnis, inquiunt, **65** simultas tollatur. Alterum namque, qui immerenti sibi pœnam segregationis inflictam esse existimet, omnino segreganti succensere necesse est. Rursum ubi damnationem ab eo qui segregatus est, non æquo animo latam, sed querelis exceptam fuisse segregator inaudiverit, erit homini non amicissimus. Ita vero affectis utrinque mentibus, qua ratione munus Deo pure offeratur? Proinde alterius quidem ante Quadragesimam, alterius vero autumni tempore (nam in autumnum October incidit) synodi celebrandæ dies est constitutus. In synodis autem istis, controversiarum ejusmodi discussionem induci placet: quosque manifesto et sine controversia nocentes esse apparuerit (facile namque fieri potest, ut objectum ab episcopo crimen, ille cui multa irrogata est, pernegel), tanquam ex præscripto rationis, hoc est jure communione privati ab omnibus habebuntur, donec episcopis omnibus communi consilio humanius aliquid de iis statuere placitum fuerit.

A αὐτῶν, ἐφ' ᾧ λύεσθαι τὰ περὶ τῶν ἀκοινωνήτων ἀμφίβολα, καὶ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἀηδία δὲ ὠνομάσθη ἐνταῦθα ἡ ἐμπάθεια. Τὰ μέντοι περιερχόμενα τῷ παρόντι κανόνι περὶ τῶν ἐτησίων συνόδων ἀγωνιστικώτερον οὐ διελήφθησαν παρ' ἡμῶν ἐνταυθοῖ, ὡς μὴ ἐνεργοῦντα, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ η' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ἤτοι τοῦ κ' καὶ κα' κεφαλαίου τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὥρισται ἅπαξ συνέρχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ τοιαῦτα κεφ. Ζήτει καὶ τὸν λζ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ η' κεφάλαιον τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διάφοροι κανόνες B διαλαμβάνουσι μὴ δέχεσθαι παρά τινων τοὺς παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἀφορισθέντας. Ἐπεὶ δέ τινας ἀφορίζεσθαι μὴ δικαίως συμβαίνει διὰ θυμὸν ἴσως καὶ μικροψυχίαν τοῦ ἀφορίσαντος, ἢ δι' ἐμπάθειάν τινα, ἣν καὶ ἀηδίαν ὠνόμασε, διὰ τοῦτο τὸν παρόντα κανόνα οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐξέθεντο, ἐξετάζεσθαι διαταξάμενοι τοὺς ἀφορισμοὺς, ὅταν δηλαδὴ οἱ ἀφωρισμένοι αἰτιῶνται τοὺς ἀφορίσαντας, ὡς παρὰ τὸ δίκαιον ἀφορισθέντες· τὴν δὲ ἐξέτασιν παρὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας γίνεσθαι, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλειόνων, εἴ τινας μὴ συνιέναι τοῖς λοιποῖς συμβαίνει δι' ἀσθένειαν ἴσως, ἢ ἀναγκαίαν ἀποδημίαν, ἢ ἄλλην ἀπαραίτητον αἰτίαν. Γίνεσθαι δὲ συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ὥρισαντο δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅπερ καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις κεκανόνισται. Ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ C τὴν τετάρτην ἑβδομάδα τῆς Πεντηκοστῆς τὴν μίαν γίνεσθαι τῶν συνόδων διετάξαντο· τὴν δ' ἑτέραν κατὰ τὸν Ὑπερβερεταῖον μῆνα, ἤγουν τὸν Ὀκτώβριον· οἱ δὲ τῆς συνόδου ταύτης ἅγιοι Πατέρες τὸν μὲν καιρὸν ἐνήλλαξαν, ἀντὶ τῆς τετάρτης ἑβδομάδος τῆς Πεντηκοστῆς πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς ὁρίσαντες τὴν σύνοδον γίνεσθαι· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγον· Ἵνα, φασὶ, πᾶσι μικροψυχία περιαιρῆται. Ὁ γὰρ νομίζων μὴ προσηκόντως ἀφορισθῆναι πάντως λυπεῖσθαι μέλλει κατὰ τοῦ ἀφορίσαντος· καὶ ὁ ἀφορίσας δὲ ἀκούων μὴ εὐγνωμόνως δεχόμενον τὸν ἀφορισθέντα τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλὰ καταγογγύζοντα αὐτοῦ οὐκ ἀπαθῶς πρὸς αὐτὸν διακείσεται. Οὕτω δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐχόντων αὐτῶν πῶς ἂν προσενεχθείη τὸ δῶρον καθαρῶς τῷ Θεῷ; D Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς ᾠκονομήθη τὴν μίαν σύνοδον γίνεσθαι, τὴν δὲ λοιπὴν κατὰ τὸ μετόπωρον· καὶ ὁ Ὀκτώβριος δὲ μὴν τοῦ μετοπώρου ἐστίν. Ἐν δὲ ταῖς συνόδοις ταύταις ἐξετάζεσθαι τὰ τοιαῦτα ζητήματα διετάξαντο, καὶ οἱ ὁμολογουμένως καὶ μὴ ἀμφιβόλως προσκεκρουκότες· εἰκὸς γὰρ ἀρνεῖσθαι τὸν ἐπιτιμηθέντα τὸ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῷ ἐπεγκαλούμενον ἁμάρτημα, κατὰ λόγον, ἤγουν δικαίως, ἀκοινώνητοι ἔσονται παρὰ πᾶσι, μέχρις ἂν κοινῶς τοῖς ἐπισκόποις δόξῃ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν ἀποφήνασθαι. Ἀλλὰ εἴποι τις ἄν· Πῶς οὐχὶ τῷ ἀφορίσαντι ἀνετέθη παρὰ τοῦ κανόνος ἡ ψῆφος ἢ ὑπὲρ τοῦ ἀφορισθέντος, ἀλλὰ τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων; Τοῦτο δὲ οἶμαι εἰρῆσθαι, ὅταν ὁ ἀφορίσας

σκληρύνηται, καὶ μὴ θέλῃ μετὰ καιρὸν λῦσαι τοῦ ἐπιτιμίου τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἐὰν ἴσως ὁ ἀφορίσας τελευτήσῃ μὴ λύσας τὸν ἐπιτιμηθέντα. Τότε γὰρ ἐξέσται τῇ συνόδῳ, εἰ συνίδῃ τὸν καιρὸν τοῦ ἐπιτιμίου ἀρκοῦντα, καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἐπιτιμηθέντος, ἀνάλογον τῷ ἁμαρτήματι ψηφίσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ λῦσαι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἐπιτίμιον, κἂν ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ ἄτεγκτος μένῃ καὶ ἀνένδοτος, κἂν ἐπιβίω τυχόν. Ὁ μὲν οὖν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τριακοστὸς ἕβδομος κανὼν, καὶ ὁ παρὼν δὶς τοῦ ἔτους διατάττονται γίνεσθαι συνόδους· ὁ δὲ ὄγδοος τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου καινίσας τοῦτο ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ διορίζεται ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι σύνοδον ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρις ὅλου τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς, ἐν τόπῳ ὃν ὁ τῆς μητροπόλεως ὁρίσει ἀρχιερεύς. Τοὺς δὲ μὴ συνερχομένους ἐπισκόπους ὑγιαίνοντας, καὶ ἐνδημοῦντας ταῖς αὐτῶν πόλεσι, καὶ μή τινα ἑτέραν ἀσχολίαν εὔλογον καὶ ἀπαραίτητον ἔχοντας, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι· ἤγουν μετὰ πραότητος ἐπιτιμᾶσθαι. Νῦν δὲ τὸ τῶν συνόδων τούτων πάντη καταπεφρόνηται ὡς μηδέποτε γίνεσθαι. Περὶ ἐπιτιμίων τῶν μὴ ἀπαντησάντων ἐν ταῖς συνόδοις ἀνάγνωθι τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα ος'.

Jam vero, dicet aliquis, cur ad episcoporum potius conventum, quam ad episcopum illum, qui segregationis auctor fuit, de eo qui segregatus est decernendi facultas delata? Ego vero id ita arbitror accipiendum, ut quoties auctor segregationis episcopus æquo duriorem se præbeat, neque decursu temporis hominem pœna absolvat, vel nondum absoluto forte decesserit, tunc quem et supplicii diuturnitate, et dolore animi, satis pœnarum pro criminis ratione dedisse cognitum sit, licet episcopus ejus inexorabilis et implacabilis perseveret, aut forte defunctus sit, de illo statuendi, hominemque pœna absolvendi penes synodum sit facultas. Sanctorum igitur apostolorum canon tricesimus septimus et præsens bis quotannis habendas esse synodos decernunt. Octavus autem sextæ œcumenicæ synodi hac immutata constitutione decernit semel in unaquaque provincia, singulis annis, tempore quod intra Paschæ solemnia ad Octobrem usque extremum intercedit, loco vero eo, quem metropolitanus elegerit, synodum haberi. Qui vero episcopi, nec valetudine impediti, nec a suis urbibus terrarum spatiis disjuncti, nec alia justa, necessariave occupatione detenti convenire neglexerint, fraterne corrigi, hoc est leni animadversione puniri jubet. Nostris vero temporibus tota hæc synodorum ratio eousque negligitur, ut nuspiam celebrentur. De illorum vero pœnis qui ad synodos non convenerint, vide syn. Carth. can. 76.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ ἐξ ἑτέρων ἀφοριζόμενοι ὑφ' ἑτέρων μὴ προσδεχέσθωσαν, πλὴν εἰ μὴ διὰ μικροψυχίαν, ἢ φιλονεικίαν, ἤ τι τοιοῦτο, ὁ ἀφορισμὸς γέγονε· τούτου γὰρ ἕνεκεν* (48) *ἔδοξε δὶς τοῦ ἔτους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν σύνοδον γίνεσθαι· μίαν μὲν πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἑτέραν δὲ περὶ τὸ μετόπωρον.*

ARIST. *Ab aliis excommunicati ab aliis ne suscipiantur, nisi per pusillanimitatem, aut contentionem, aut quid istiusmodi excommunicatio facta sit. Eapropter enim visum est, ut bis quotannis in unaquaque provincia synodus celebretur, una quidem ante Quadragesimam altera circa autumnum.*

Δεῖ, κατὰ τὴν παροιμίαν, τὸν τρώσαντα ἐπαγαγεῖν καὶ τὴν ἴασιν· καὶ μὴ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα, ὑφ' ἑτέρων παραδεχθῆναι ἀνεξετάστως οὕτω, καὶ χωρὶς συζητήσεως· ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ κατασκέψασθαι, μήποτε οὐκ εὐλόγως ἐπηνέχθη ὁ ἀφορισμός· οὐκ ἐκ μικροψυχίας, ἢ φιλονεικίας, ἢ ἑτέρας τινὸς ἀηδίας τοῦ ἐπισκόπου. Ἵνα γοῦν μήτε οἱ ἀφοριζόμενοι, ὡς ἔτυχεν, ἀφορίζωνται, μήτε οἱ ἀφορίζοντες αὐτοὺς ἐπίσκοποι καταφρονῶνται, ἑτέρων τούτους ἐπισκόπων παραδεχομένων ἀνεξετάστως, δὶς τοῦ ἔτους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν σύνοδον γίνεσθαι τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ ἔδοξεν· ἵνα κοινῇ γνώμῃ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πᾶν ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν καὶ πᾶσα ἀμφιβολία λύηται· καθὼς καὶ ὁ λζ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων διαγορεύει. Πλὴν, ὡς ἐκεῖσε ἐγράψαμεν, ὁ ὄγδοος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου καὶ ὁ ἕκτος τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον διὰ τὴν συντριβὴν καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς ὁδοιπορίαν τοὺς συναθροιζομένους ἐπισκόπους ἅπαξ

Oportet, ut ait proverbium, vulnerantem adjicere et medelam, et non a proprio episcopo excommunicatum inexplorate adeo et sine examine ab aliis admitti, sed in excommunicationis causam inquirere ne forte injuste illata sit excommunicatio, ne ex pusillanimitate, aut contentione, aut alia aliqua episcopi acerbitate. Ut itaque nec excommunicati, ut contingat, excommunicentur, nec qui eos excommunicarunt contemnantur episcopi, dum alii eos episcopi sine examine admittunt, sanctæ huic synodo bis quotannis in unaquaque provincia synodum haberi visum est, ut communi omnium in ista provincia episcoporum sententia, omnis quæstio ecclesiastica et controversia omnis determinetur: ut et 37 canon sanctorum apostolorum edicit. Sed ut ibi scripsimus, octavus sextæ synodi in Trullo canon, et sextus Nicænæ secundæ ob molestiam, et quod insufficientes sint ad tale suscipiendum iter congregati episcopi, semel quotannis in unaquaque provincia fieri synodum decreverunt, loco

Guill. Beveregii notæ.

(48) *Τούτου γὰρ ἕνεκεν*. Hæc usque ad finem canonis in hac Aristeni, necnon Simeonis Logothetæ epitome, ut in Justelli bibliotheca edita, desiderantur.

quem metropolis approbaverit episcopus, intra A sanctum Paschæ festum et mensem Octobrem.

66 CANON VI.

Antiqui mores serventur qui sunt in Ægypto, Libya et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium potestatem habeat, quandoquidem et episcopo Romano hoc est consuetum. Similiter et in Antiochia et in aliis provinciis, sua privilegia Ecclesiis serventur. Illud autem est omnino manifestum, quod, si quis absque metropolitani sententia factus sit episcopus, eum magna synodus definivit non esse episcopum. Quod si quidem communi omnium electioni, quæ et rationi consentanea, et ex regula ecclesiastica facta est, duo vel tres propter B suam qua delectantur contentionem contradicant, vincant plurium suffragia.

BALS. Præsens et septimus canon statuunt quatuor patriarchas, videlicet Romanum, Alexandrinum, Antiochensem et Hierosolymitanum (de Constantinopolitano enim in aliis canonibus tractabitur) ex antiquis moribus honorari: et Alexandrinum quidem episcopum præesse provinciis Ægypti et Libyæ et Pentapolis: Antiochenum similiter Syriæ, Cœlesyriæ, Mesopotamiæ et utrique Ciliciæ: Hierosolymitanum autem, provinciis Palæstinæ, Arabiæ et Phœnices, Quoniam, inquit, et Romanus episcopus præest occidentalibus provinciis. Sic autem C volunt canones, patriarchas suis præesse metropolitanis, et rursus metropolitanos suis episcopis, ut nihil magnum et arduum sine iis fiat ab episcopis qui ipsis subjecti sunt: quocirca etiam jubent eum ne esse quidem episcopum, qui sine primi sententia factus est episcopus, addentes, quod si canonica facta electione quidam contradicant, obtinere debent juxta leges plurium suffragia. His ita definitis quæsivit aliquis, cum præsens canon definiat in omnibus causis plurium suffragium vincere, Novella autem constitutio potentis et sacri nostri imperatoris domini Manuelis Comneni quæ mense Julio indictione 14, anno 6674 prolata est, cum cæteris et hæc disertis verbis definiat: Quod si D non omnium eadem sententia fuerit, sed aliqui a plurium sententia dissideant, aut par sit numerus eorum qui dissident: eorum sententia præferatur, quibuscum is sentit, qui judicio præest: cuinam debemus attendere? Ac nonnulli quidem dixerunt, non exaudiri Novellam in causis ecclesiasticis, atque idcirco in ipsis vetera jura valere, eosque canones qui cum his convenientes sanciti sunt: alii vero contra dixerunt, Novellam pro toto mundo et omni causa locum habere, ac generalem esse legem: mihi vero locum habere non videtur Novella in ecclesiasticis electionibus, nec in ecclesiasticis quæstionibus; quod neque traditio canonica per eam sit eversa. Quære etiam canonem 19 synodi Antiochenæ. Sane quidem patriarcha Hierosoly-

τοῦ ἐνιαυτοῦ σύνοδον γίνεσθαι διετάξαντο εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως δοκιμάσῃ ἐπίσκοπος, ἀνὰ μέσον τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑορτῆς καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός.

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις. Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι, εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Ἐὰν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ εὐλόγῳ οὔσῃ καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικὸν δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατείτω ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν καὶ ὁ ζʹ διορίζονται τοὺς δʹ πατριάρχας, δηλαδὴ τὸν Ῥώμης, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων (περὶ γὰρ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἑτέροις κανόσι διαληφθήσεται), κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθη τιμᾶσθαι, καὶ τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας προέχειν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει ἐπαρχιῶν· τὸν Ἀντιοχείας ὁμοίως τῆς Συρίας, τῆς Κοίλης Συρίας, τῆς Μεσοποταμίας, καὶ ἑκατέρας Κιλικίας· τὸν δὲ Ἱεροσολύμων τῶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἐπαρχιῶν, τῶν ἐν Ἀραβίᾳ καὶ τῶν ἐν Φοινίκῃ, ὅτι, φησί, καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης προέχει τῶν ἑσπερίων ἐπαρχιῶν· Οὕτω δὲ θέλουσιν οἱ κανόνες προέχειν τοὺς πατριάρχας τῶν ὑπ' αὐτοὺς μητροπολιτῶν, καὶ πάλιν τοὺς μητροπολίτας τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων, ὥστε μηδὲν χωρὶς τούτων γίνεσθαι περιττὸν παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ παρακελεύονται μηδὲ εἶναι ἐπίσκοπον, τὸν δίχα γνώμης τοῦ πρώτου γεγονότα ἐπίσκοπον, προτιθέμενοι ὅτι, ἐὰν κανονικῶς γενομένης τῆς ψήφου τινὲς ἀντιλέγωσιν, ὀφείλει κρατεῖν κατὰ τοὺς νόμους ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος· τούτων οὕτω διορισθέντων, ἠρώτησέ τις ὡς τοῦ μὲν παρόντος κανόνος διοριζομένου ἐπὶ πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον νικᾷν· τῆς δὲ Νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τῆς κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς ιδʹ ἰνδικτιῶνος τοῦ ϛχοδʹ ἔτους ἐξενεχθείσης, διοριζομένης μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα ῥητῶς. Εἰ δέ γε μὴ ὁμογνωμονήσουσι πάντες, ἀλλά τινες διαφωνοῦσι τοῖς πλείοσιν, ἢ ἐξισοῦνται οἱ διαφωνοῦντες, ἐκείνων τὴν ψῆφον προκρίνεσθαι, οἷς καὶ ὁ τοῦ δικαστηρίου προεστὼς συμφωνεῖ· τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; καί τινες μὲν εἶπον μὴ ἐξακούεσθαι τὴν Νεαρὰν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, καὶ διὰ τοῦτο κρατεῖν ἐπ' αὐταῖς τὰ παλαιὰ νόμιμα, καὶ τοὺς ἑπομένως τούτοις διορισθέντας κανόνας· ἕτεροι δὲ ἀντεφθέγξαντο τὴν Νεαρὰν εἰς πάντα κόσμον καὶ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἐκφωνηθῆναι, καὶ εἰς κοινὴν θεσμοθεσίαν εἶναι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ ἔχειν χώραν τὰ τῆς τοιαύτης Νεαρᾶς εἰς

τὰς ψήφους τῶν Ἐκκλησιῶν, ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα· ὅτι δὴ οὐδὲ κανονικὴ παράδοσις διὰ ταύτης ἀνετράπη. Ζήτει καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Ὁ μέντοι πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος Αἰλίας ἐκλήθη, ὅτι ἡ τῶν Ἱεροσολύμων πόλις ποτὲ μὲν Σόλυμα καὶ Ἰεβοὺς ἐκαλεῖτο· μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι ἐν ταύτῃ παρὰ τοῦ βασιλέως Σολομῶντος τὸν περίπυστον ἐκεῖνον θεῖον ναὸν, καὶ ἀποτεθῆναι ἐν αὐτῷ τὰ ἱερὰ, ὠνομάσθη Ἱεροσόλυμα (48*)· τοῦ δὲ ἐν αὐτῇ λαοῦ παρὰ τῶν Βαβυλω-

A mitanus Æliæ episcopus est appellatus, quod urbs Hierosolymorum aliquando Solyma, aliquando Jebus vocata sit: postquam autem in ea per regem Solomonem conditum est celeberrimum illud templum, et in eo sacra sunt reposita, Hierosolyma est appellata: cum vero in capitivitatem redactus populus ejus esset a Babyloniis, et urbs eversa, postquam illam Romanorum imperator Ælius Adrianus instaurasset, ex ejus nomine dicta est Ælia: generali autem nomine cum ipsa urbs Hierosolymorum, tum

Guill. Beveregii notæ.

(48*) Ὠνομάσθη Ἱεροσόλυμα. Eamdem vocis hujus Ἱεροσόλυμα etymologiam, quam hoc in loco Balsamon, etiam Josephus (e quo Balsamon eam hausisse videtur) olim tradidit, nisi quod hic a Melchisedecho ita nominatam asserat. Ὁ δὲ πρῶτος, inquit, κτίσας ἦν Χαναναίων δυνάστης, ὁ τῇ πατρίῳ γλώσσῃ κληθεὶς βασιλεὺς δίκαιος· ἦν γὰρ δὴ τοιοῦτος· διὰ τοῦτο ἱεράσατό τε τῷ Θεῷ πρῶτος· καὶ τὸ ἱερὸν δειμάμενος Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν προσηγόρευσε, Σόλυμα καλουμένην πρότερον. *Primus autem conditor* (urbis Hierosolymæ) *erat Chananæorum dynasta, qui patria lingua vocatus est rex justus* (Melchisedech), *erat quippe talis. Et idcirco sacerdotium Deo primus exhibuit: et cum* ἱερὸν (*templum*) *ædificasset, urbem Hierosolyma vocavit, quæ antea Solyma dicta erat.* Joseph. *De bell. Jud.* lib. VII, c. 18. In his autem Josephi verbis, mirum est quot σφάλματα occurrunt. Primo enim asserit Melchisedechum urbem Hierosolymam ædificasse, quod etiam Abraham Zachuth in libro Juchasin, sive genealogiarum tradidit dicens, ואמרו ז"ל כי שם הוא מלכיצדק ובנה ירושלים. *Et dixerunt rabbini nostri beatæ memoriæ Sem esse Melchisedechum, qui ædificavit Hierusalem.* Verum ex ipsis sacris Scripturis constat urbem Salem, cujus rex Melchisedech fuit, sitam esse in via, qua a valle Damascena Sodomam itur. Gen. XIV et XXXIII, de qua Hieronymus in libro *De locis Hebraicis*, *Salem civitas Sicimorum, quæ est Sichem*, et proxime addit, *sed et alia villa ostenditur usque ad præsentem diem juxta Æliam contra occidentalem plagam hoc nomine.* Unde constat Salem, quæ prope Æliam sive Hierosolymam sita fuit, et unde nomen istud ad Hierosolymam nonnunquam translatum videtur, diversam esse ab ea, in qua Melchisedech regnavit; etiamsi Targum Hierosolymitanum, Jonatham, et Onkelos in loco citato Gen. XIV, Salem per ירושלם *Hierusalem* interpretantur. Deinde asserit Josephus Melchisedechum primum fuisse Deo sacerdotem, cum Abel bis mille annis ante eum sacerdotis muneribus functus est; adhæc eumdem templum exstruxisse Deo, cum e Scripturis pateat nullum Deo ante Solomonem templum exstructum fuisse. Quod denique ad rem nostram spectat, hanc urbem affirmat prius Σόλυμα dictam fuisse, cum autem ἱερὸν in ea exstructum esset, tunc demum Ἱεροσόλυμα vocatam. Adeo ut juxta Josephum hæc vox Ἱεροσόλυμα ex Græca ἱερόν et Hebraica Σόλυμα componatur, quod absurdum est, præcipue cum ipse fateatur hanc urbem a Chananæis, qui linguam Hebraicam una cum materno lacte imbibebant, exstructam fuisse, quos Græcum nomen, urbi suæ vel ex parte imposuisse, prorsus incredibile est. Ad hanc autem opinionem Balsamon hoc loco quam proxime accedit, quo antiquam urbem Σόλυμα nominatam fuisse Ἱεροσόλυμα propter ἱερὰ, ac in templo a Solomone ibidem condito, reposita, scribit; ac si ipsi etiam Hebræi et Israelitæ Græcum nomen metropoli suæ indiderint: quæ etiam multis ante Solomonem annis Jerusalem appellata fuit, ut ipsæ Scripturæ docent. Ejusdem farinæ est alia Græca hujus vocis etymologia ab Eupolemo

B excogitata: Προσαγορευθῆναι δὲ πρῶτον, inquit, τὸ ἀνάκτορον ἱερὸν Σολομῶνος, ὕστερον δὲ παρεφθαρμένως τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, Ἱερουσαλὴμ ὀνομασθῆναι· ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων φερωνύμως Ἱεροσόλυμα λέγεσθαι. *Et primo quidem sacra ista ædes* ἱερὸν Σολομῶνος *appellata est, deinde vero corrupte a templi nomine, urbs ipsa* Ἱερουσαλὴμ *nominata: a Græcis autem affini nomine* Ἱεροσόλυμα *dicta est.* Eupol. apud Euseb. *De præp. Evang.* l. IX cap. 34. Sic etiam Lactantius urbem hanc a Salomone exstructam et denominatam scribit: *Solomon*, inquit, *filius David, templum ædificavit, et civitatem, quam de suo nomine Hierosolyma nuncupavit.* Lactant. *De ver. Sap.* l. 4. Sed omnium absurdissimum est Lysimachi Alexandrini commentum, qui Ἱεροσόλυμα urbem dictam finxit ἀπὸ τοῦ ἱεροσυλεῖν, Judæos asserens τούς τε ἀνθρώπους ὑβρίζοντας καὶ τὰ ἱερὰ συλῶντας καὶ ἐμπρήσαντας, ἐλθεῖν εἰς τὴν νῦν Ἰουδαίαν προσαγορευομένην· κτίσαντας δὲ πόλιν ἐνταῦθα κατοικεῖν· τὸ δὲ ἄστυ τοῦτο Ἱερόσυλα ἀπὸ τῆς ἐκείνων διαθέσεως ὠνομάσθαι· ὕστερον δὲ αὐτοὺς ἐπικρατήσαντας, χρόνῳ διαλλάξαι τὴν ὀνομασίαν πρὸς τὸ ὀνειδίζεσθαι, καὶ τήν τε πόλιν Ἱεροσόλυμα, καὶ αὐτοὺς Ἱεροσολύμους προσαγορεύεσθαι. C *Cum homines injuriose tractassent, et fana spoliassent et incendissent, venisse in locum qui nunc Judæa dicitur, et condita civitate hic habitasse: istam autem urbem* Ἱερόσυλα *ab ipsorum dispositione* (viz quod ἱερὰ σεσυλήκασι) *nominatam esse: postea autem auctos viribus nomen mutasse, ut probrum vitarent: et urbem Hierosolymam, et seipsos Hierosolymos vocasse.* Lysimach. apud. Joseph. contra Apion. l. I, prope finem. Verum Josephus hic recte observat ἱεροσυλεῖν οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν φωνὴν Ἰουδαῖοι τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζομεν, hoc est, *quod sacrorum direptio non eadem voce Græcis et Hebræis exprimitur.* Quod idem et de vocis ἱερὸν significatu dicendum est, quam ipse tamen sui immemor ad complendam suam τῶν Ἱεροσολύμων etymologiam usurpavit. Hinc autem videre est, quantum Græcorum ingenia torsit veram hujus nominis rationem investigare, et quanto se exponunt ludibrio, dum istud suis e fontibus derivare satagunt. Aristoteles sane se multo D prudentiorem gessit, cum hoc nomen Græcis auribus tortuosum esse ac difficile pronuntiavit, τὸ τῆς πόλεως, inquit, αὐτῶν ὄνομα πάνυ σκολιόν ἐστιν, Ἱερουσαλὴμ γὰρ αὐτὴν καλοῦσιν. *Urbis earum nomen valde tortuosum est, nam eam Hierusalem vocant:* Aristot. apud. Euseb. *De præp. Evang.* l. IX, c. 5. Eadem ipsius verba apud Joseph. contra Apion. l. I, occurrunt, nisi quod ibi magis adhuc tortuose legatur, Ἱερουσαλήμην. Vera igitur ac genuina hujus vocis etymologia non a Græcis, sed Hebræis petenda est; utpote a quibus urbi suæ indita fuit. In veteri itaque Testamento sæpissime usurpatur, sed diversimode scripta: frequentius enim scribitur ירושלם nonnunquam autem plenius ירושלים, quomodo juxta Masorethas quinquies reperitur, viz. Esth. II, 6, Jer. XXVI, 18, I Par. III, 5, II Par. V, 21, et XXXII, 9, in quo tamen ultimo loco hodie defective scribitur ירושלם sed nihilominus cum ה locali legitur ירושלימה. Ab ipsis autem

omnis ei subjecta regio, Palæstina vocantur. Quæsitum est autem a nonnullis, quid est quod a canone A νέων αἰχμαλωτισθέντος (49) καὶ τῆς πόλεως κατασκαφείσης, ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Αἴλιος

Guill. Beveregii notæ.

urbis incolis scripta est etiam ירושלימה *Jerushalaimah* cum ה finali, ut R. Azaria in libro suo מאור עינים *Meor Enajim* vocato testatur, ubi præterea antiquam admodum monetam, cui hujus urbis nomen inscriptum est, producit. In antiquo hoc Israelitarum siclo, ex una quidem parte, quæ ad sinistram jacet, occurrunt Samaritanæ sive antiquiores Hebræorum litteræ, ut hodie pinguntur id est שקל ישראל *Siclus Israelis*; in medio pornitu urna mannæ, et supra eam litteræ שד. In altera facie litteræ Samaritanæ sunt ירושלימה קדושה *Hierosolymah sancta*, una cum virga Aaronis, amygdalas proferente. Hæc etiam a R. Azaria observata sunt, qui de hoc numismate (cui similia clarissimus noster B Brianus Waltonus in proleg. ad Bibl. Polygl. ex Vilalpando, Morino, aliisque protulit) hæc habet ובסביבות המטבע הזה ראיתי כתוב באותיות דלעילא שקל ישראל ובאמצע צנצנת עם שד עליה אשר לדעתי ר״ל שקל דוד ובעבר אחר ירושלים הקדושה או ירושלימה קדושה ובאמצעו מטה בעל שלשה פרחים כבי אלו הצורות משני עבריו ולבי אומר לי כי הרב נחמני ז״ל שכח וכתב שקל השקלים תחת שקל ישראל וכן עם כי אפשר לקרוא ירושלים הקדושה אפשר גם כן שיקרא ירושלימה קדושה שכן תמצא בירושלמי דמגלה פ״ק ר׳ סימון וד׳ שמואל בר׳ נחמני תרויהון אמרין אנשי ירושלים היו כותבין ירושלים ירושלימה ולא היו מקפידין. *Et in commemorati numismatis circuitu vidi scriptum litteris supradictis* (viz. Samaritanis) שקל ישראל (*id est siclus Israelis*), *et in medio ejus erat urna* C *cum litteris* שד *super eam positis, quæ, ut opinor, significant* שקל דוד (id est *siclum Davidis*). *Et in altero latere erat* ירושלים הקדושה *vel etiam* ירושלימה קדושה (hoc est *Jerusalem sancta*, vel *Jerusalaimah sancta*), *et in medio ejus erat virga habens tres flores, juxta has ab utroque latere formas. Et suspicor R. Nachmanidem l. m. oblivione scripsisse* שקל השקלים *pro* שקל ישראל (v. Nachman. append. ad Perushe Hattorah, ubi sic scribit) *sicque quemadmodum legi potest* ירושלים הקדושה (*Jerushalem sancta*) *ita etiam legi potest* ירושלימה קדושה (*Jerushalaima sancta*) *quemadmodum invenies in Hierosolymi. Talm. Megilla capite primo, R. Simon, et R. Schemuel filius Nachmani, ambo eorum dicunt, viri Hierosolymitani scribunt Jerushalem* ירושלימה (*Jerushalaimach*) *neque sunt de ea re solliciti*. Hinc, ni fallor, apparet ratio, quare nomen hujus urbis Græce alias scribatur Ἱερουσαλὴμ, alias Ἱεροσόλυμα, iique ab ipsis Hebraeis linguam Græcam edoctis, quales erant evangelistæ et apostoli. Nam vox Græca Ἱεροσόλυμα clarissime respondet Hebraicæ ירושלימה *Hierosholaimah*, æque ac Ἱερουσαλὴμ τῇ ירושלים Hierushalaim, vel ut Chaldæi Syrique scribunt ירושלם *Hierusalem*; adeo ut supra scripta R. Azariæ verba, una cum antiquo numismate ab eo laudato, et hæc urbis hujus nomina, ut a Græcis diversimode scripta se mutuo confirmant, et explicent. Neque enim credibile est ipsos Hebræos urbem suam Græce Ἱεροσόλυμα vocare unquam voluisse, nisi eodem modo propria sua lingua eam vocitassent. Quod itaque R. Azaria dicit probatque hanc urbem ירושלימה *Hierushalaima* vocatam esse, ex Græca voce Ἱεροσόλυμα exinde deducta confirmatur; et quare ita Græce vocaretur, ex voce ista Hebraica a R. Azaria asserta constat. Verum cum ipsi Hebræi, metropolim suam ita inter sese propria lingua appellare consueti, eam etiam Græce Ἱεροσόλυμα vocaverint, hoc Græcis ridiculas istas, quas ante commemoravimus, vocis hujus etymologias confingendi occasionem præbuit, quibus eam ita scriptam, suam ad linguam revocare promptum erat, eamque deducere vel ab ἱερὸν et Σόλυμα cum Josepho et Balsamone hoc loco, vel cum Eupolemo a vocibus ἱερὸν et Σολομῶν, vel etiam cum Lysimacho ἀπὸ τοῦ ἱεροσυλεῖν. At si semper scriptum et vocatum fuisset Ἱερουσαλὴμ, hoc nomen omnibus aliis Græcis æque ac Aristoteli, usque adeo tortuosum, perplexum et prodigiosum visum fuisset, ut eos ab etymologia ejus, in sua præsertim lingua inquirenda, B prorsus deterruisset. Nec quidem adeo facile est ac proclive, genuinam hujus nominis etymologiam ex ipsis Hebraicis fontibus expiscare. Nonnulli deducunt a ירא *Timuit*, et שלם idem quod שלום *Pax*, ac si ita Jebusæis, primis hujus urbis incolis, nominaretur, quasi ירא שלם *Timete pacem*, vel etiam *Timete Salem*. Nam antea Salem, ut arbitrantur, dicta fuit. Si Rabbinicam exspectes etymologiam, invenies in Bereshith Rabba, ubi ad verba ista Geneseos ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה *Et vocavit Abraham nomen istius loci, Jehova Jireh*, hæc finguntur, *Abrahamus vocabat locum Jireh. Semus vocabat Shalem. Dicebat Deus, Si ego vocavero eum Jireh, Semo justo displicebit; si vocavero Shalem, displicebit Abrahamo justo: quacirca nomen ei imponam ab utroque compositum* יראה שלם *Jireh Shalem, videbit Shalem*. Ber. Rab. sect. 9. Quinetiam si Rabbinicum de nominis imponen- C di occasione, figmentum demas, ipse Valentinus Schindlerus in voce שלם eamdem etymologiam amplexus est. *A Davide*, inquit, *dicta fuit* ירושלם *Chald.* ירושלם *nomine composito ex* שלם Salem et יראה *videbit, providebit, quo nomine appellatus fuit locus iste, et proprie mons Moria ab Abrahamo*, Gen. XXII, 14, deinde addit ירושלים formam habere dualem, ob duas urbis partes, quarum una fuit שלם *Salem* in monte Sion sita, altera יראה mons Moria urbi postea junctus et inclusus: litteram autem Jod numerum dualem efficientem non exprimi ne littera ם ex radicali fiat servilis. Et de hoc quidem inter omnes convenit: utrum autem David hoc nomen urbi isti primus indiderit, omnino est incertum. Nam multis ante Davidem annis ita nominata fuit, in ipsis etiam libris istis Josuæ et Judicum: nisi forte dicamus Ezram, dum libris istis post captivitatem Babylonicam colligendis operam daret, hoc nomen alteri יבוס *Jebus* vel יבוסי, ἐξηγητικῶς subjunxisse, vel ejus loco, tanquam magis D notum, substituisse: quod quidem non admodum dissimile videtur. Hoc saltem constat, non minus probabilem esse, quam constantem doctorum opinionem, hanc vocem aliquo modo deductam esse a ראה vidit, et שלם *Shalem*, ut significet, *videbit perfectum et pacificum*, vel videbit *pacem* (sic enim Apostolus exponit Shalem Βασιλεὺς Σαλὴμ, ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης, Heb. 7. 2), vel etiam *Visionem pacis*, quemadmodum Patres vocem hanc

(49) *Παρὰ τῶν Βαβυλωνίων αἰχμαλωτισθέντος*. Balsamon hic ex memoriæ, vel saltem calami lapsu perinde disserit, ac si urbs Hierosolyma a captivitate Babylonica usque ad Ælium Adrianum solo æquata jacuisset, nec ante eum reparata fuisset: quod non tantum aliis omnibus historicis fide dignis, sed ipsi etiam sacræ Scripturæ apertissime contradicit; ac proinde non opus est ut hic refellatur.

Ἀδριανὸς ἀνήγειρε ταύτην (50), ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Αἰλία. Γενικῷ δὲ ὀνόματι αὐτή τε ἡ

A dicitur, habeat honoris consequentiam, metropoli proprio honore servato? Et audierunt Cæsaream

Guill. Beveregii notæ.

hanc interpretantur. Hieronymus, *Jebus*, *Salem et Hierusalem appellatur. Primum nomen Calcata; secundum Pax; tertium Visio pacis.* Hieron. vel Paul. et Eustoch. epist. ad Marcell. Augustinus: *Sicut e converso quoties nomen Hierusalem audieritis, quæ Visio pacis dicitur.* Aug. in Apocal. Hom. 16, et alibi. *Ibi Hierusalem condita est, famosissima civitas Dei, serviens in signo liberæ civitatis, quæ cœlestis Hierusalem dicitur; quod verbum est Hebræum, et interpretatur Visio pacis.* Aug. *De catechis. rud.* cap. 20. Ut alios omittam, etiam in nomenclatore Copto-Arabico hæc vox explicatur, Arabice quidem, *Revelatio Pacis*: Coptice, q. d. θεώρησις τῆς εἰρήνης, Nomencl. Ægyptiaco-Arab. Kirch. Port. 9. Nam Coptica lingua quantum ad plerosque characteres pariter ac ipsas voces iis expressas, nihil aliud quam corrupta est atque depravata quædam Græca dialectus.

(50) Ὁ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἀνήγειρε ταύτην. Hæc Balsamon ex communi doctorum sui temporis opinione profert: quibus nimirum in more positum erat Æliam, ab Ælio Adriano conditam, Hierosolymam vocitare. Verum Ælium Adrianum veterem Hierosolymam a Tito funditus eversam non instaurasse, sed aliam potius prope eam, quam de suo nomine Æliam vocavit, de novo exstruxisse, validissimis argumentis evincatur. Quoniam autem hoc in dubium vocatur, rem totam paulo altius, quo clarior evadat, repetemus. In primis ergo anno periodi Julianæ 4783, æræ Dionysianæ sive vulgaris a Christi nativitate computatæ 70, Fl. Vespasiano secundum, et Tito coss. mensis Augusti die 31 capta est a Romanis celeberrima olim Judæorum metropolis Hierusalem; quam imperator protinus effodi, et funditus everti jubebat: ut Josephus oculatus testis tradidit, dicens Κελεύει Καῖσαρ ἤδη τήν τε πόλιν ἅπασαν καὶ τὸν νεὼν κατασκάπτειν. *Jubet Cæsar eos omnem omnino urbem, et ipsum templum funditus evertere.* Joseph. Περὶ ἁλώσ. κεφ. α'. Sed tres fateor, turres Phasaelem, Hippicum et Mariamnem cum aliqua muri urbem cingentis parte excipit, et mox addit, Τόν τε ἄλλον ἅπαντα τῆς πόλεως περίβολον, οὕτως ἐξωμάλισαν οἱ κατασκάπτοντες, ὡς μηδὲ πώποτ' οἰκισθῆναι πίστιν ἂν ἔτι παρασχεῖν τοῖς προσελθοῦσι. *Alium autem totum civitatis ambitum ita complanavere diruentes, ut qui ad eam accederent, unquam habitatam fuisse credere non possent.* Ibid. Per vocem κατασκάπτειν hic utrobique usurpatam, Josephus aratrum solo æquato inductum indigitare videtur. Neminem enim latere potest, veteres Romanos in diruendis pariter atque excitandis urbibus aratro usos fuisse, ut Cato in originibus asseruit, atque etiam Servius in 5 Æneid. *Nam ideo*, inquit, *ad exaugurandas vel diruendas civitates aratrum adhibitum, ut eodem ritu quo conditæ subvertantur.* Excitandis quidem civitatibus aut coloniis aratrum circumducere solebant. Unde Cicero, *Tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum jure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante deducta, ut vexillum videres, et aratrum circumduceres; cujus quidem vomere portam Capuæ pene perstrinxisti.* Cicer. Philipp. 2, n. 40. Hinc et illud Virgil. Æneid. l. v:

Interea Æneas urbem designat aratro.

Et illa Ovid. Fastor. l. 4:

Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.

Et paulo post:

Inde premens stivam designat mœnia sulco,
Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.

Diruendis autem et demoliendis urbibus aratrum inducere sive imprimere consueti sunt, uti testatur Cœl. Rhodig. Ant. l. xxvi, c. 8; hinc Horat. Carm. l. i, od. 16:

Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere, et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.

Hinc etiam imperator Valens Constantinopolitanis offensus urbi isti aratrum se inducturum minatus est, ἠπειλήσε τε καταστήσειν τὴν πόλιν, καὶ ἄροτρον εἰπὼν βαλεῖν ἐπ' αὐτήν. Socrat. *Hist. eccl.* l. iv, c. 38, edit. Vales. Cum hoc itaque Romanis in

B more positum fuisset, ut complanato urbium rebellium, cum caperentur, solo aratrum imprimerent, dubium nemini esse potest, quin idem Hierosolymis fecerint: quod etiam a D. Hieronymo diserte affirmatur: *In hoc*, inquit, *mense Augusto et a Nabuchodonosor, et multa post sæcula a Tito et Vespasiano, templum Hierosolymis incensum est, atque destructum: capta urbs Bethel, ad quam multa millia confugerant Judæorum: aratum templum, in ignominiam gentis oppressæ a Tito Annio Ruffo.* Hieron. in Zach. cap. 8. Idem ipsi quoque Judæi a majoribus traditum, in Talmude suo agnoscunt. Nam in Misna dicitur בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר *nono die mensis Ab decretum est contra Patres nostros, ut terram non ingrediantur, et domus desolata est primo et secundo, et Bitter capta, et urbs arata.* Taanith cap. 4, fol. 26, 2, ad quæ Misnæ verba, Gemara fol. 29, 1, hæc observat,

C כשחרש טורנוסרופוס הרשע את האולם נגזרה גזירה על רבן גמליאל להריגה *Cum improbus Turanus Rufus arabat porticum, decretum factum est ut R. Gamaliel interficeretur.* Quisnam hic esset Turanus Rufus, qui aratrum Hierosolymis inducebat, non facile est conjecturis assequi. Suspicor tamen eumdem esse, quem Josephus Terentium Rufum vocat, et militiæ tunc temporis Hierosolymis præfectum, et a Tito ibi relictum asserit, ἦγε, inquit, Τερέντιος Ῥοῦφος· οὗτος γὰρ ἄρχων τῆς στρατιᾶς καταλέλειπτο. Joseph. Περὶ ἁλώσ. λογ. ζ', κεφ. ζ', qui etiam in loco D. Hieronymi ante citato Titus Annius Rufus vocatur: *Tito Annio* pro *Terentio* mendose, ut opinor, scripto; sed de nomine ejus, qui aratrum Hierosolymis induxit, alii viderint: hoc saltem e præmissis colligitur, urbem illam aratrum sibi a Romanis impressum habuisse, ac proinde urbem esse desiisse, ut ipse etiam Romanæ leges edicunt,

D his verbis: *Si ususfructus civitati legetur, et aratrum in ea inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* L. 21, ff. *Quibus modis ususfructus.* Et ab isto itaque tempore Hierusalem urbs esse desiit. Unde Eleazarus statim post dictum urbis excidium a sociis merito quæsivit: Ποῦ δ' ἡ μεγάλη πόλις ἡ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων γένους μητρόπολις; *Ubi modo est magna illa civitas, totius Judæorum gentis metropolis?* Joseph. Περὶ ἁλώσ. l. 7, κεφ. λε'. Sane nullibi terrarum etiam tunc temporis exsistebat, et propterea Solinus etiam recte dicit, *Judææ caput fuit Hierosolyma, sed excisa est.* Solin. Polyh. c. 37. Fuit, itaque non est. Et Plinius, *Oxinen, in qua fuere Hierosolyma, longe clarissima urbium Orientis non Judææ modo.* Plin. nat. Hist. l. v, c. 14. Ut eadem nos de Hierosolymis dicamus, quæ Ovidius olim de Troja cecinit, *Jam seges est ubi Troja fuit.* Ovid. epist. 1, et Virgilius, *Et campos ubi Troja fuit.* Virg. Æneid. lib. iii. Sic enim Eu-

esse Palæstinæ metropolim: Hierosolymorum autem Ecclesiam ejus episcopatum fuisse. Vult ergo ca-

πόλις τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν Παλαιστίνη καλοῦνται. Ἐζητήθη δὲ παρά τινων τί

Guill. Beveregii notæ.

sebius testatur, se vidisse montem Sionem, celeberrimam olim Hierosolymæ partem, aratum et seminatum, ὡς καὶ ἡμᾶς· αὐτοὺς· ὀφθαλμοῖς παραλαβεῖν βουσὶν ἀρούμενον, καὶ κατασπειρόμενον τὸν τόπον. Euseb. *De demonstr. evang.* l. VIII, juxta quod prædictum fuit a propheta Mich. III, v. 12. Quod autem idem Eusebius, ibid. l. VI, c. 18, et D. Hieronymus in Comment. in Zachar. c. 14, asserunt, viz. dimidium, ut ille, mediam tantum civitatis partem, ut hic ait, a Tito, reliquam ab Adriano dirutam, e supradictis, et præcipue ex oculato teste Josepho refellitur. Veruntamen nullus dubito, quin statim post ultimum istud urbis Hierosolymæ excidium, nonnulla saltem domicilia, partim a Christianis, partim a Judæis eodem in loco, quo olim urbs steterat, erecta sint. Post annos enim quinquaginta plus minus elapsos, Adrianus imperator, ut verbis Epiphanii utar, εὗρε τὴν πόλιν πᾶσαν ἠδαφισμένην, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ καταπεπατημένον, παρεκτὸς ὀλίγων οἰκημάτων, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μικρᾶς οὔσης. *Urbem invenit totam solo æquatam, et ipsum Dei templum proculcatum, paucis ædibus exceptis, et parva Dei ecclesia.* Epiph. *De pond. et mens.* Addit autem Epiphanius septem etiam Judæorum synagogas in monte Sionis, et aliquot alia ædificia et propinqua perstitisse, quæ nobis postea exstructa videntur: cum ipse quoque Josephus testetur, nihil excidio superfuisse præter tres turres et aliquam muri partem. Quæcunque autem ædificia Adrianus ibi excitata reperit, eadem demolitus est: quod Eusebio, Hieronymo, aliisque occasionem asserendi præbuit, urbem ab Adriano etiam funditus eversam esse: quod tunc temporis fieri non potuit, cum longe antea a Tito factum fuisset. Cæterum idem Ælius Adrianus novam eodem fere in loco urbem condidit, eamque suo de nomine *Æliam* nuncupavit: cujus occasione Judæi sub Barchocheba seditiones movebant: ut Dio Cassius testatur, dicens: Ἐς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν αὐτοῦ ἀντὶ τῆς κατασκαφείσης οἰκίσαντος, ἣν καὶ Αἰλίαν Καπιτωλίαν ὠνόμασε, καὶ ἐς τὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τόπον, ναὸν τῷ Διὶ ἕτερον ἀντεγείραντος, πόλεμος οὔτε μικρὸς, οὔτε ὀλιγοχρόνιος ἐκινήθη. Ἰουδαῖοι γὰρ δεινόν τι ποιούμενοι τὸ ἀλλοφύλους τινὰς ἐς τὴν πόλιν σφῶν οἰκισθῆναι, καὶ τὸ ἱερὰ ἀλλότρια ἐν αὐτῇ ἱδρυνθῆναι. *Cum ipse autem Adrianus, Hierosolyma profectus, urbem pro ea quæ eversa fuerat, condidisset, quam etiam Æliam Capitolinam nominavit, et in loco templi Dei, alterum Jovi templum excitasset, bellum nec parvum nec exiguo temporis spatio durans movebatur. Judæi enim ægre ferebant, quod externæ nationes suam in urbem habitatum venissent, quodque in ea externa sacra facta fuissent.* Dio Cass. in Adrian. Etiamsi autem, quod in urbibus instaurandis sæpius usu venit, hæc urbs ab Adriano condita prope pristinam Hierosolymæ sedem sita fuerit, non tamen iisdem, quibus illa, vestigiis constitit. Nonnulla enim loca, quæ intra Hierosolymam fuerunt, extra Æliam jacent. Verbi gratia mons Sion, ut aula regia decoratus, superiorem ac præcipuam urbis Hierosolymæ partem constituebat, septentrionale illius latus occupans, unde Ab. Ezra ציון בצפון ירושלם *Sion e septentrionali latere Hierosolymæ.* Ab. Ezra in Psal. XLVIII, v. 3. Verum idem mons extra Æliam sive urbem ab Adriano conditam jacet. Hoc ipsi etiam Judæi in libro cui titulus יחוס האבות *Genealogia Patrum*, etc., agnoscunt, dicentes וסמוך לירושלם ציון שם היכל דוד עה״ש *Propinquus Hierosolymæ est Sion, ubi palatium Davidis, cui sit pax.* Sion igitur prope quidem, non intra urbem est, quæ hodie Hierusalem vocatur. Idem colligatur etiam e Benjaminis itinerario, in quo dicitur, ולפני ירושלם הר ציון ואין בנין בהר ציון כי אם במה אחת לנוצרים *Et e regione Hierosolymæ est mons Sion: et nulla est in monte Sione structura præter unum Christianorum fanum.* Benjam. itin. p. 44. Ergo non tantum extra urbem, sed et nullum in eo ædificium, præter Christianorum fanum fuit, ab Adriano haud dubie nunquam exstructum. Quod etiam ex iis, quæ ex Eusebio ante citavimus, egregie confirmatur. Hic enim post Adrianum claruit; et tamen suis etiam temporibus se montem Sionem aratum et seminatum vidisse testatus est. Porro alia loca, quæ extra Hierosolyma sita fuerunt, intra Æliæ, sive urbis quæ hodie Hierusalem vocatur, muros includi, testis est, ut alios taceam, Hieronymus, sive quisquis auctor fuit expositionis locorum et urbium, quarum mentio fit in Actibus apostolorum, *Hierusalem*, inquit, *metropolis quondam Judææ, quæ nunc ab Ælio Adriano Cæsare, quod eam a Tito destructam latiore situ instauraverit, Ælia cognominata est: cujus opere factum est, ut loca sancta, id est, Dominicæ passionis et resurrectionis, quondam extra urbem jacentia, nunc ejusdem urbis muro septentrionali circumdentur.* Non itaque in ipsa veteris veræque Hierosolymæ sede, sed tantum prope eam exstructa est ab Adriano Ælia, quod etiam Abulpharagius olim observavit his verbis, *Hoc anno* (quarto imperii Adriani) *prodit Hierosolymis quidam nomine Ben Cocab* (filius stellæ) *qui Judæos seduxit, prætendens se e cœlo instar stellæ descendisse, quo ipsos a servitute Romanorum liberaret: quem eorum multi secuti sunt. Cujus rei nuntio ad Adrianum delato, misit ille copias, quæ ipsum interfecerunt, et expugnatis Hierosolymis Judæos perdiderunt, urbemque Hierosolymitanam penitus diruerunt, prope eam exstructa urbe, quam Æliam Adriani appellarunt, in quam alienigenas collocarunt.* Abulph. Dynast. 7. Adrianus itaque Hierosolymam proprie sic dictam non instauravit, sed aliam urbem, quæ civium Romanorum colonia esset, prope eam funditus eversam de novo condidit, eamque suo de nomine Æliam appellavit: quo factum est, ut una cum urbe ipsum etiam Hierosolymæ nomen penitus deletum sit: usque adeo ut ipse Firmilianus, qui centum circiter post Adriani tempora annis Palæstinæ præses fuit, de urbe Hierosolyma nunquam inaudiverat; nec scivit ubi gentium sita fuerat. Cum iste enim Pamphilum martyrem interrogasset, quænam ei patria esset, hic Hierusalem sibi patriam esse respondebat, supernam scilicet sive cœlestem Hierusalem, ut notat Eusebius; Firmilianus autem ἥτις αὕτη εἴη καὶ ποῖ γῆς κειμένη ἀκριβῶς ἐπολυπραγμόνει, *quænam ea urbs esset, et ubi terrarum sita, sollicite inquirebat*, ut tradit Euseb. *De martyr. Palæst.* c. 11. Et paucis interjectis, Εἶτα πάλιν πολλάκις ἐρωτωμένου τίς εἴη καὶ ποῖ κειμένη, ἣν δὴ φράζει πόλιν, μόνων εἶναι τῶν θεοσεβῶν ταύτην ἔλεγε πατρίδα, *Interrogatus iterum atque sæpius, quænam esset illa quam dicebat civitas, eorum tantum, qui veri Dei cultores essent, hanc esse patriam respondit.* Ibid. Cum autem nihil aliud responderet, Firmilianus ratus est Christianos urbem aliquam Romanis infensam alicubi condituros esse, ἐχθρὰν καὶ Ῥωμαίοις πολεμίαν πάντως που συστήσεσθαι πόλιν Χριστιανοὺς οἰόμενος. Ibid. Unde palam est, nec nomen Hierusalem Romanis tunc dierum cognitum fuisse, nedum ipsam urbem Hierusalem ibidem exstitisse. Hinc plerique Patrum, qui post Adrianum scripserunt, suis etiam temporibus Hierusalem solo æquatam et nullam esse affirmarunt

ἐστι τὸ παρὰ τοῦ κανόνος λεγόμενον· Ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος· καὶ ἤκουσαν μητρόπολιν εἶναι ἐν Παλαιστίνῃ οὖσαν Καισάρειαν, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων ταύτης ποτὲ ἐπισκοπὴν εἶναι. Θέλει οὖν ὁ κανὼν φυλάττεσθαι τῇ μητροπόλει τὰ οἰκεῖα δίκαια, κἂν ἐκ ταύτης ἀπεσπάσθη ἡ Αἰλία, καὶ ἐτιμήθη ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς διὰ τὰ σωτηριώδη τοῦ Χριστοῦ πάθη. Ζήτει καὶ τὴν η′ πρᾶξιν τῶν πρακτικῶν τῆς δ′ συνόδου, καὶ μάθῃς ὅτι ἀπὸ ἀρεσκείας Μαξίμου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, καὶ Ἰουβεναλίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων ἔδοξε τὸν μὲν Ἀντιοχείας ἔχειν τὰς β′ Φοινίκας, καὶ τὴν Ἀραβίαν, τὸν δὲ Ἱεροσολύμων τὰς τρεῖς Παλαιστίνας. Καὶ τότε μὲν οὕτως ὡρίσθη· σήμερον δὲ ἡ τῶν πραγμάτων ἐναλλαγή, ὡς ἔοικε, καὶ ταῦτα μετήμειψεν.

non metropoli sua jura servari, etiamsi ab ea Ælia abstracta est, et honoratus est ejus episcopus propter salutiferam Christi passionem. Quære et 8 actionem actorum 67 quartæ synodi, et cognosces quod Maximi Antioch. episcopi sententia, et Juvenalis Hierosolymorum episcopi, decretum est ut Antiochiæ quidem episcopus haberet duas Phœnicias et Arabiam: Hierosolymitanus vero tres Palæstinas: et tunc quidem ita constitutum est: hodie autem, rerum, ut videtur, vicissitudo hæc etiam immutavit.

ΖΩΝΑΡ. Βούλεται ὁ κανὼν τὰ παλαιὰ ἔθη κρατεῖν, ὃ καὶ κανόνες μεταγενέστεροι καὶ νόμοι πολιτικοὶ διορίζονται. Τὸν Ἀλεξανδρείας οὖν ἐπίσκοπον θεσπίζει τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει προέχειν, καὶ τὸν Ἀντιοχείας τῶν αὐτῷ ὑποκειμένων ἐπαρχιῶν, Συρίας δηλαδή, καὶ Κοίλης Συρίας, καὶ Κιλικίας ἑκατέρας, καὶ Μεσοποταμίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐξουσιάζειν χωρῶν, καθὼς καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ προεδρεύοντι τῶν Ἑσπερίων ἄρχειν ἔθος ἐκράτησε. Καὶ τοσοῦτον βούλεται προέχειν τοὺς ἐπισκόπους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, ὥστε καθόλου δίδωσι τύπον μηδὲν χωρὶς αὐτῶν εἰς ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀναφερόμενον γίνεσθαι, ἧς τὸ μεῖζον καὶ κυριώτερον

ZONAR. Antiquas consuetudines, quod aliis quoque posterioribus canonum legumque civilium decretis cautum est, retineri vult canon. Alexandrinum igitur episcopum, iis qui in Ægypto, Libya ac Pentapoli sunt, præsidere, Antiochenum subjectis sibi provinciis, Syriæ nimirum, Cœlesyriæ, Ciciliæ utrique, Mesopotamiæ, ac alios episcopos, in regiones quemque sibi subjectas auctoritatem exercere, quemadmodum et Ecclesiæ Romanæ præses in occidentales provincias principatum consuetudine obtinet, præesse jubet. Tantumque episcopis, in sua cuique ditione, juris esse vult, ut eorum quæ in ecclesiastica administratione versentur, nihil penitus absque illorum auctoritate transigi licere

Guill. Beveregii notæ.

Athanasius, Σημεῖον γὰρ καὶ μέγα γνώρισμα τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίας τὸ μηκέτι μήτε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἑστάναι, μήτε προφήτην ἐγερθῆναι, *Signum est et magnum adventus Dei Verbi documentum, quod Jerusalem non amplius consistit, neque propheta excitatur.* Athan. *De incarnat. Verbi.* Hilarius, *Quid hic, quod David sit proprium, continetur? urbs illa, quæ generi ejus fuit regia, capta est a Babyloniis, et eversa regni dignitatem sub dominantium jure non tenuit. Post etiam a Romanis capta et incensa, jam nulla est.* Hilar. in Psal. CXXXI. Et alibi, *Post primam Hierusalem subversionem, traductoque in Babyloniam populo captivo, ædificatam rursus eamdem civitatem fuisse, et Historia Regnorum et libri Esdræ loquuntur: sed hodie eamdem nullam esse, rerum fides edocet.* Id. in Psal. CXLVI. Eusebius nihil magis de Hierusalem, quam de Sodoma superesse indigitat, cum ejus excidium ab hujus eversione nihilo discrepare affirmat; Ὁ γοῦν ἱερὸς αὐτῶν καὶ τὸ πρὶν ἅγιος τόπος, εἰς τοῦτο νῦν περιῆλθεν, ὡς κατὰ μηδὲν τῆς Σοδόμων καταστροφῆς ἀποδεῖν, Euseb. *Demonstr. evang.* l. V, c. 23. Procopius Gazæus suis etiam diebus Hierusalem eversam jacere memorat, Ταῦτα προεῖπεν ἐπὶ τῆς Ὀζίου βασιλείας· ἐπληρώθη δὲ μερικῶς μὲν ὑπὸ Βαβυλωνίων· ἐπὶ δὲ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιορκίας ὁλοσχερῶς, ἃ μέχρι νῦν ὁρᾶται. Procop. in Isa. c. I, et Gregorius Nazianzenus solum ejus sua ætate vix cognitum asserit, καὶ αὐτῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ ἔδαφος μόγις γινωσκόμενον. Nazianz. orat. 12. Sane solum, quo exstructa est Ælia, satis tunc temporis cognitum erat: non item quo vera Hierusalem, quæ propterea alio solo constiterat: ac proinde Patres Hierusalem suis diebus non exstitisse, sive nullum fuisse summo jure asseruerunt. Cum enim Ælia a veteri Hierosolymæ sede dissita sit, ac a Romanis non Judæis, condita, atque alio etiam nomine appellata, alia sit civitas necesse est, ac idcirco nonnisi καταχρηστικῶς et valde improprie Hierusalem nuncupetur. Ut Nicolaus I papa Romanus observavit, *Nam vera*, inquit, *Hierusalem tantum in cœlis est, quæ est mater nostra: illa vero Hierusalem terrestris, secundum quod Dominus prædixit, adeo funditus ab Helio Adriano imperatore Romano destructa est, ut in ea nec lapis super lapidem sit derelictus, et ab eodem Helio Hadriano in alio est loco constructa: ita ut locus Dominicæ crucis extra portam, nunc intra cernatur, et a prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocetur.* Nicol. respons. ad consulta Bulg. Quod etiam Gregorii Magni testimonio confirmatur, dicentis: *Hoc quoque quod additur, non relinquent in te lapidem super lapidem, etiam ipsa civitatis transmigratio testatur, quia dum in eo loco nunc constructa est, ubi extra portam Dominus fuerat crucifixus, prior illa Hierusalem, ut dicitur, funditus est eversa.* Gregor. hom. 36. Prior igitur Hierusalem, alio, ac præsens Ælia, loco constructa est, sive in alium locum transmigravit: ac proinde eadem civitas esse desiit, priori nomine prorsus indigna; vel ut Hieronymus recte observavit: *Cassum est hodie nomen ipsius civitatis, et ab Ælio Adriano, Ælia dicitur, et cum habitatione pristina, pristinum quoque nomen amisit, ad decutiendam superbiam habitatorum ejus.* Hieron. in Jerem. c. XX. Pristina igitur habitatione sive sede hujus civitatis amissa, pristinum etiam nomen merito amittitur. Neque sane credibile est Ælium Adrianum in animo unquam habuisse, veterem Judæorum rebellium, et Romanis infensorum metropolim instaurare: nihil minus quam hoc sibi proposuit. Civitatem quidem non procul a veteri Hierosolyma condidit, sed Romanis habitandam, non Judæis, quos eam vel ingredi prohibuit; et ne vetus esse Hierusalem censeretur, sed nova civitas ab ipso de integro excitata, novum etiam ei nomen, viz. Æliam imposuit; de quo in proximum canonem plura dicturi sumus.

patiatur. Cujus quidem præcipua, maximeque propria pars est episcoporum ordinatio. Si quis igitur, inquit, inconsulto metropolitano creatus fuerit, episcopus omnino ne sit. Nam etsi olim populi suffragiis episcopi in urbibus eligerentur, adhuc tamen post suffragium integra res ad metropolitanum deferebatur, ab eoque confirmabatur electio, et quem ille approbasset, is demum manuum impositione creabatur. Quod si in electione, subjicit canon, vere canonica, consentientibus plurium inter se suffragiis, duo tresve contentionis studio, non aliqua certa ratione discrepent, aliisque adversati sint quod in pecuniaria quoque controversia civili lege cautum est, plurium sententia prævaleat. Quod idem undevicesimus quoque Antiochenæ synodi canon, in episcoporum dissidio servandum esse pronuntiat.

ARIST. *Super Ægyptum, Libyam et Pentapolim Alexandrinus episcopus potestatem habeat. Et Romanus super Romæ subjectos. Item Antiochenus, aliique super suos. Si quis autem fit episcopus citra metropolitani sententiam, ne sit episcopus. Quod autem multorum suffragio juxta canones factum est, si tres aliqui contradicant, nullius sint auctoritatis.*

Unumquemque patriarcharum propriis privilegiis contentum esse oportet, et neminem eorum aliam provinciam, quæ antea et a principio sub sua non fuerat potestate, usurpare, hoc enim sæcularis potestatis est superbia. Oportet autem et episcopos cujusque provinciæ primum suum agnoscere, videlicet episcopum metropoli præsidentem : et sine ejus sententia episcopum non eligere. Si autem et aliquem elegerint præter sententiam illius, talem non esse episcopum. Si autem metropolitani sententia ad electionem faciendam convenientes episcopi in unam eandemque sententiam omnes non consentiant, sed nonnulli per contentionem suam aliis contradicant, plurium suffragia vincant. Quære et synodi Ephesinæ canonem octavum, apostolorum canonem 34, synodi Antiochenæ canon. 9, synodi Constantinopolitanæ can. 2 et 3, et synodi Sardicensis canonem 3.

A ἡ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία ἐστί. Λέγει τοίνυν· Εἰ γνώμης τοῦ μητροπολίτου χωρὶς κατασταίη ἐπίσκοπος, τοῦτον μὴ εἶναι ἐπίσκοπον. Κἂν γὰρ τὸ παλαιὸν τὰ πλήθη τῶν πόλεων τὸν ἐπίσκοπον ἐψηφίζοντο, ἀλλὰ καὶ τότε μετὰ τὴν ψῆφον τῷ μητροπολίτῃ τὰ περὶ αὐτῆς ἀνεφέρετο καὶ παρ' ἐκείνου ἐκυροῦντο, καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐδοκίμασεν, αὐτὸς τῆς χειροτονίας ἠξιοῦτο. Εἶτα ἐπάγει ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν ἐν τῇ ψήφῳ κανονικῇ οὔσῃ οἱ πλείονες συμφωνήσωσι, καὶ ὁμογνωμονήσωσι, δύο δὲ ἢ τρεῖς ἀντιλέγωσι φιλονείκως, ἀλλ' οὐκ εὐλόγως, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐναντιῶνται, ἡ τῶν πλειόνων κρατείτω ψῆφος, ὃ καὶ ἐν χρηματικαῖς ὑποθέσεσι τοῖς πολιτικοῖς νόμοις τεθέσπισται. Καὶ ὁ ἐννεακαιδέκατος δὲ κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τὰ αὐτὰ περὶ τῆς τῶν
B ἐπισκόπων ἀντιλογίας διατάττεται.

ΑΡΙΣΤ. *Αἰγύπτου, καὶ Λιβύης, καὶ Πενταπόλεως ὁ Ἀλεξανδρείας ἐχέτω τὴν ἐξουσίαν· καὶ ὁ Ῥώμης τῶν ὑπὸ Ῥώμην· καὶ ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν οἰκείων. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος τῆς τοῦ μητροπολίτου δίχα γένηται γνώμης, μὴ ἔστω ἐπίσκοπος. Ἐπὶ δὲ τὴν τῶν πολλῶν ψῆφον γινόμενον κατὰ κανόνας, εἰ τρεῖς τινες ἀντιλέγοιεν, εἶεν ἀβέβαιοι.*

Ἕκαστος τῶν πατριαρχῶν τοῖς ἰδίοις προνομίοις ἀρκεῖσθαι ὀφείλει, καὶ μή τινα τούτων ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὖσαν ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα, ὑφαρπάζειν· τοῦτο γὰρ τῦφός ἐστι κοσμικῆς ἐξουσίας. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστης ἐπαρ-
C χίας τῶν ἑαυτῶν πρῶτον ἐπιγινώσκειν, ἤγουν τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον· καὶ δίχα γνώμης αὐτοῦ ἐπίσκοπον μὴ ψηφίζεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ψηφίσονταί τινα παρὰ γνώμην αὐτοῦ, τὸν τοιοῦτον μὴ εἶναι ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ γνώμῃ τοῦ μητροπολίτου οἱ ἐπίσκοποι, συνελθόντες ἐπὶ τῷ ψῆφον ποιήσασθαι, εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν οὐ συνέλθωσι πάντες γνώμην, ἀλλὰ δι' οἰκείαν φιλονεικίαν τινὲς ἀντιλέγουσιν· ἡ τῶν πλειόνων κρατείτω ψῆφος. Καὶ ζήτει τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κανόνα ὄγδοον, ἀποστόλων κανόνα λδ', συνόδου Ἀντιοχείας κανόνα β' καὶ γ', καὶ συνόδου Σαρδικῆς κανόνα τρίτον.

68 CANON VII.

Quoniam obtinuit consuetudo et antiqua traditio, ut, qui est in Ælia episcopus, honoretur, habeat

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

D *Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ* (51) *ἐπίσκοπον τιμᾶ-*

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Τὸν ἐν Αἰλίᾳ.* Ælium Adrianum Hierusalem a Tito subversam non instaurasse, sed aliam alio in loco ei propinquo civitatem de novo condidisse, in ultimis ad præcedentem canonem annotationibus satis superque ostensum est. Restat adhuc, ut de nomine hujus urbis ab eo constructæ pauca annotemus. Itaque Dio Cass. in Vita Ælii Adriani, eum hanc urbem a se conditam Αἰλίαν Καπιτωλῖναν *Æliam Capitolinam* nominasse scribit. Sic etiam a Ptolemæo vocata traditur, Ἱεροσόλυμα ἡ νῦν καλουμένη Αἰλία Καπιτωλῖνα. Sic etiam in *Pandectis* dicitur, *In Palæstina duæ fuerunt coloniæ, et Cæsariensis et Ælia Capitolina.* l. 1, sect. 6 ff. *De censibus.* Nimirum *Ælia* ab Ælio Adriano conditore ; *Capitolina* autem a templo Jovi *Capitolino* ibi dedicato vocatur. Sæpius autem hæc civitas simpliciter *Ælia* appellatur, et ita a conditore nominatam plerique tradunt. Epiphanius, Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ὠνόμαστο Αἴλιος Ἀδριανὸς, οὕτως καὶ τὴν πόλιν ὠνόμασε Αἰλίαν. Epiph. *De pond. et mens.* Eusebius, Ἡ μετέπειτα συστᾶσα Ῥωμαϊκὴ πόλις τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψασα, εἰς τὴν τοῦ κρατοῦντος Αἰλίου Ἀδριανοῦ τιμὴν, Αἰλία προσαγορεύεται. Euseb. Hist. Eccles. l. IV. c. 6. Hieronymus, *Ab Ælio Adriano, Ælia dicitur.* Hieron. in Jer. c. 20. Theodoretus : Ἀλλὰ πάλιν Ἀδριανὸς αὐτοῖς στασιάσασι παντελῆ ἐπήγαγεν ὄλεθρον· καὶ αὐτὴν δὲ τῆς πόλεως τὴν προσηγορίαν ἐνήλλαξεν, ἐκ τῆς οἰκείας ἐπωνυμίας ταύτην καλέσας· Αἰλία γὰρ ἐκεῖθεν προσηγορεύθη· Αἴλιος γὰρ ἐπίκλην ὠνομάζετο.

A *σθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει (52) σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.*

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἡρμηνεύθη ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ἕκτῳ κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Ὥσπερ τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ τῷ Ἀντιοχείας ὁ πρὸ τούτου κανὼν τὰ πρεσβεῖα ἐν ἐπαρχίαις αὐτῶν ἀπένειμεν, οὕτως ὁ παρὼν κανὼν τῷ τῆς

honoris consequentiam, metropoli propria dignitate servata.

BALS. Præsens canon expositus fuit in sexto canone, qui est ante ipsum.

ZONAR. Quemadmodum superiori canone, Alexandrino, Antiochenoque patriarchæ sua in ipsorum provinciis privilegia decreta sunt, sic Æliano epi-

Guill. Beveregii notæ.

Theodoret. in Isa. cap. VI, prope finem. Cedrenus: Κτίζει νέαν Ἱερουσαλὴμ, ἣν δὴ καὶ Αἰλίαν προσηγόρευσε. Cedren. Chronicon Alexandrinum, καὶ ἐπέθηκε τὸ ὄνομα τῇ πόλει, Αἰλίαν αὐτὴν ὀνομάσας, ἐπειδὴ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἐλέγετο. Chron. Alex. ad olymp. 224. Mitto Zonaram, in Annal., Nicephor. CP. aliosque cum Balsamone in præcedentem canonem sentientes. Nonnunquam corrupte Helia dicitur. Hieronymus, *Et templum toto orbe celebratum in sterquilinium urbis novæ, quæ a conditore appellatur Helia.* Hieron. in Isa. cap. LXIV. Nicolaus I: *Et a prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocetur.* Nicol. resp. ad consult. Bulgar. Et quidem ut hæc civitas Ælia primo a conditore appellata est, sic et diu postea ab aliis audivit. Eusebius: Εἰσέτι νῦν στῆλαι διαφανεῖς ἐν προαστείοις δείκνυνται τῆς νῦν Αἰλίας. Euseb. *Histor. eccles.* l. II, c. 12. Et alibi, Αἳ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφυλάχθησαν ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἰλίαν βιβλιοθήκῃ. Ibid. l. VI, c. 20. Sic Mazabanem dicit episcopum fuisse ἐν Αἰλίᾳ. L. VII, c. 5, et Valentem τῶν ἀπὸ Αἰλίας διάκονον. Id. *De martyr. Palæst.* cap. 11, ita etiam Chrysostomi ætate vocata est, qui hæc habet: Ἐπειδὴ γὰρ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἐχρημάτιζεν, οὕτω καὶ τὴν πόλιν καλεῖσθαι ἐνομοθέτησεν. Ἐκεῖθεν Αἰλία μέχρι τοῦ νῦν ὀνομάζεται, ἀπὸ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ κρατήσαντος καὶ καθελόντος αὐτήν. Chrysost. *Advers. Judæos*, λογ. γ', et diutius adhuc usque ad Eutychii patriarchæ Alexandrini tempora, ut ipse testatur, dicens Adrianum jussisse: *Urbem de imperatoris nomine Æliam appellari. Quare ab eo tempore usque ad hunc diem Ælia vocatur.* Eutych. Annal. tom. I, p. 354. Et quod imprimis observandum est, ab universa Ecclesia hoc canone ita nuncupatur. Unde etiam colligatur, hoc commune tunc temporis ac ubique receptum esse hujus civitatis nomen; quod ab ipso urbis exordio, usque ad conventus hujus Nicæni tempora solum obtinuit; neque enim antea aliter a quopiam appellatam memini. Quandoquidem autem honor episcopo hujus civitatis disertis verbis hic tribuatur, ut celeberrimum illud Martyrium ibidem in Dominicæ resurrectionis loco iisdem temporibus a Constantino exstructum sit, hinc paulatim evenit, ut episcopi hujus urbis se altius extollere cœperint, et sedem suam non Æliam, sed Hierusalem, cui propinqua erat, vocitarunt: ut majorem nimirum reverentiam et honorem sibi conciliarent. Quo factum est, ut pristinum ejus nomen Ælia pedetentim evanuerit, et alterum Hierusalem, sæpius quidem, sed magis improprie a recentioribus usurpatum fuerit.

(52) *Τῇ μητροπόλει.* Balsamon et Aristenus in suis ad hunc canonem scholiis consentiunt, metropolim Palæstinæ sive Judææ tunc temporis Cæsaream fuisse. Zonaras autem: Τινὲς δὲ μητρόπολιν τὴν Καισάρειαν λέγουσιν ὀνομάσαι τὸν κανόνα. Et hoc quidem extra dubium est, Cæsaream hujus concilii temporibus, et diu postea, pariter atque antea, Palæstinæ, primæ præsertim, in qua sita est Hierosolyma, metropolim exstitisse. Gregorius Nazianzenus eam suis etiam diebus metropolim fuisse docet: quippe qui de Basilio magno loquens, ait: Ἐπὶ τὴν Καισαρέων πόλιν ἐπείγεται, τῶν τῇ δὲ μεθέξων παιδευτηρίων· ταύτην δὲ λέγω τὴν περιφανῆ τε καὶ ἡμετέραν· ἐπεὶ καὶ τῶν ἐμῶν λόγων αὕτη καθηγεμὼν, καὶ διδάσκαλος τὴν οὐχ ἧττον λόγων μητρόπολιν, ἢ τῶν πόλεων ὧν ὑπέρκειται, *Cæsaream, ut scholarum urbis illis particeps esset, contendit, hanc inquam, illustrem civitatem, et nostram (nam meorum quoque studiorum dux et magistra exstitit) non minus litterarum et doctrinæ, quam urbium, quibus præcellit, metropolim.* Greg. Naz. orat. 20. Ipse etiam Josephus eam μεγίστην τῆς τε Ἰουδαίας πόλιν, *Maximam Judææ civitatem* vocat, Joseph. *De bell. Jud.* l. III, κεφ. κη'. Tacitus autem suo tempore *Judææ caput* fuisse affirmat. *Haud dubia destinatione*, inquit, *discessere Mucianus Antiochiam, Vespasianus Cæsaream: illa Syriæ, hæc Judææ caput est.* Cornel. Tacit. Hist. l. II. Quomodo autem metropolis evasit, Justinianus haud obscure docet; cujus dignissima sunt verba hic ascribi. *Venit autem*, inquit, *nobis in mentem et metropolis Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod et quondam proconsul ipsam tenuit, et præfectus talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit. Nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, et neque consulatum retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant, ordinarium delata. Quanquam sane et vetusta urbs sit, et semper ampli nominis fuerit, tam cum Strato eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor exstitit: quam cum divæ memoriæ Vespasianus, celebratissimus ille imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea Stratonis turris vocaretur: hoc illi honore impenso, et quod in ea post Judaicas victorias inter imperatores ascriptus esset.* Justin. novel. 103, in præf. Sane communis est constansque veterum historicorum traditio, non Vespasianum, sed Herodem hanc civitatem *Cæsaream* primum nominasse, ut fusius mox ostendemus. Sed Vespasianus eo postea Coloniam deduxit, unde in *Pandectis*, *Divus Vespasianus Cæsarienses colonos fecit.* L. ult. *sect.* 7. F. *de censibus*: et idcirco tunc temporis, post Hierosolyma totius Judææ metropolis erat, nam μεγάλη πόλις καὶ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων γένους μητρόπολις dicitur, Joseph. *De bello Jud.*, lib. VII. κεφ. λδ'. et a Philone Judæo, Μητρόπολις οὐ μιᾶς χώρας Ἰουδαίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστων. Phil. *De legat. ad Caium.* Cum autem hæc pristina Judææ metropolis funditus eversa fuisset, vel saltem excidio devota, nova crearetur necesse erat. Verum Cæsarea μεγίστη τῆς Ἰουδαίας πόλις erat, ut Josephus loco ante citato tradidit, ac proinde aptissima pariter ac dignissima, quæ Hierosolymæ metropolis honore succederet. Cum Vespasianus itaque, ut e Justiniani verbis supra laudatis constat, in ea post Judaicas victorias inter imperatores ascriptus esset, eam non Cæsaris appellatione, quam ante habuit, sed potius metropolis nomine honorasse videtur; quod ex eo etiam magis elucescit, quod Vespasiani ipsius temporibus *Caput Judææ* a Tacito nuncupetur, loco supra laudato.

scopo honorem in sua ditione habendum, suaque dignitate Hierosolymorum urbem, quæ Ælia dicitur, quippe quæ inter alias Palæstinæ, Arabiæ, Phœniciæque urbes excellat, honestandam esse hic canon constituit. Ut enim hoc tempore, sic olim quoque regio illa universa Palæstinæ nomen obtinuit. Urbs vero ipsa jam inde ab antiquissimo tempore, Solyma ac Jebus dicta, deinde Hierosolyma appellata fuit. Captam vero a Romanis et eversam, cum Romanorum imperator Adrianus instaurasset, Æliamque de suo nomine, (Ælius siquidem ipse Adrianus vocatus) nuncupasset, id postea illa nomen obtinuit : nonnulli tamen hic metropolim, Cæsaream nominare canonem affirmant; Cæsaream vero in Palæstina sitam, Stratonis cognomine antiquis dictam.

ARIST. *Episcopus Æliæ honoretur, servata metropoli sua dignitate.*

Novella 123, in primo titulo primi libri posita,

A Αἰλίας ἐπισκόπῳ τιμὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐπαρχίᾳ ἐπεψηφίσατο, καὶ σώζεσθαι τῇ τῶν Ἱεροσολύμων πόλει, ἥτις Αἰλία λέγεται, τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα διωρίσατο ὡς ὑπερκειμένῃ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ πόλεων, καὶ Ἀραβίᾳ, καὶ Φοινίκῃ. Καὶ πάλαι μὲν γὰρ καὶ νῦν ἡ χώρα πᾶσα ἐκείνη Παλαιστίνη ὠνόμαστό τε καὶ ὀνομάζεται· ἡ δὲ πόλις τὸ μὲν ἀρχαιότατον Σόλυμα καὶ Ἰεβοὺς ἐκαλεῖτο, ὕστερον δ' ἐκλήθη Ἱεροσόλυμα. Μετὰ δὲ τὸ ἁλῶναι ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ κατασκαφῆναι, ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων Ἀδριανὸς, ἀνεγείρας τὴν πόλιν, Αἰλίαν αὐτὴν ἐπωνόμασεν ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ὀνόματι. Αἴλιος γὰρ Ἀδριανὸς ἐκεῖνος ἐκαλεῖτο, καὶ οὕτως ἐχρημάτιζε. Τινὲς δὲ μητρόπολιν τὴν Καισάρειαν λέγουσιν ὀνομάσαι τὸν κανόνα· Καισάρειαν δὲ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ, ἥτις τὸ παλαιὸν Στράτωνος B ἐκαλεῖτο (53).

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἐπίσκοπος Αἰλίας τιμάσθω, σωζομένου τῇ μητροπόλει τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος.*

Ἡ ἑκατοστὴ εἰκοστὴ τρίτη Νεαρὰ ἡ ἐν τῷ πρώτῳ

Guill. Beveregii notæ.

(53) *Στράτωνος ἐκαλεῖτο.* Stratonem hanc urbem primum exstruxisse, vel saltem *in formam urbis* redegisse, testis est Justinianus novel. 103. Hinc non simpliciter Stratonis, uti Zonaras hic asserit; sed Στράτωνος πύργος *Stratonis turris* cognominata est. Quod quidem istius nomen usque ad Herodem solum obtinuit; unde Strabo nullo alio eam nomine appellat, dicens : μετὰ τὴν Ἄκην Στράτωνος πύργος, πρόσορμον ἔχων. Strab. Geogr. l. 16. Sic Josephus usque ad Herodis ætatem eam perpetuo Στράτωνος πύργον vocat. Cum autem Herodes eam ampliorem fecisset, et contra vim maris præmunivisset, in Cæsaris Augusti honorem eam *Cæsaream* C cognominavit : ut veteres historici unanimes tradiderunt. Plinius, *Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode rege condita.* Plin. nat. hist. l. v, c. 13. Ammianus Marcellinus, *Cæsaream, quam in honorem Octaviani principis exædificavit Herodes.* Ammian. Marcel. l. 14. Eusebius, Ἡρώδης Καισάρειαν εἰς ὄνομα Καίσαρος Αὐγούστου ἔκτισε, Στράτωνος πύργον τὸ πρὶν καλουμένην. Euseb. Chron. ad an. 2004. Josephus : Κατιδὼν δὲ πρὸς τῇ θαλάττῃ χωρίον ἐπιτηδειότατον δέξασθαι πόλιν, ὃ πάλαι Στράτωνος ἐκαλεῖτο πύργος, τῇ τε διαγραφῇ μεγαλοπρεπῶς ἐπεβάλλετο, καὶ τοῖς οἰκοδομήμασιν ἀνιστὰς ἅπασαν, οὐ παρέργως, ἀλλ' ἐκ λευκῆς πέτρας καὶ διακόσμων βασιλείοις τε πολυτελεστάτοις, καὶ διαίταις πολιτικαῖς, « Ergo cum animadvertisset Herodes in maritimis locum condendæ urbi opportunissimum, cui pridem Stratonis turris nomen fuerat, et formam ejus magnifice descripsit, et ædificiis marmoreis totam exornavit accuratissime, tam D regiis palatiis, quam privatorum civium ædibus. » Et nonnullis interjectis, {Κἂν τῷ μέσῳ κόλωνός τις ἐφ' οὗ νεὼς Καίσαρος ἄποπτος τοῖς εἰσπλέουσιν, ἔχων ἀγάλματα, τὸ μὲν Ῥώμης, τὸ δὲ Καίσαρος, ἥ τε πόλις αὐτὴ Καισάρεια καλεῖται. « Et in medio est tumulus, in quo templum Cæsaris a longe conspicuum adnavigantibus, et in eo statuæ, una Romæ, altera Cæsaris, unde et ipsa urbs Cæsarea appellatur.}» Joseph. *Antiq. Jud.* l. xv, c. 13. et *De bell. Jud.* l. I, cap. 16 Abulpharagius, » Et eo (Cæsare Augusto) imperante, Herodes urbem Neapolim exstruxit, et Stratonis arcem auctam Cæsaream appellavit. Abulph. dynast. Hieronymus : « Et vice versa Stratonis turrim ab Herode rege Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam. » Hieron. ad Eustoch. Et alibi. « Imitatus Herodem patrem, qui in honorem Augusti Cæsaris appellavit Cæsaream, quæ prius Turris Stratonis vocabatur. » Id. in Matth. c. xvi. Idem, seu quis alius, qui loca Actorum apostolorum explicuit, « Cæsareæ civitates duæ sunt in terra promissionis, una Cæsarea Palæstinæ, in littore magni maris sita est : quæ quondam Pyrgos, id est, Turris Stratonis dicta est, sed ab Herode rege Judææ, nobilius et pulchrius, et contra vim maris multo utilius, instructa, in honorem Cæsaris Augusti Cæsarea cognominata est. Cui etiam templum in ea marmore albo construxit, in qua nepos ejus Herodes ab angelo percussus; Cornelius centurio baptizatus ; et Agabus propheta Zona Pauli legatus est. » Porro Plinius hanc urbem C etiam Apolloniam, et sua ætate Coloniam primam Flaviam dictam asserit, *Nunc*, inquit, *colonia prima Flavia a Vespasiano imperatore deducta.* Plin. nat. Hist. l. v, c. 13. Benjamin eam olim Gad. Philistim, et sua ætate Schizeriam vocatam tradit, dicens :

ומשם ששה פרסאות לשיזריא היא גד אשר
לפלשתים ושם כמו עשרה יהודים ומאתים
כותיים הם היהודים השומרונים הנקראים שמרטניש
והיא עיר יפה וטובה מאד על הים בנין קיסר
אינפרטור ומלך ויקרא המלך שמה כשמו קיסריה

Inde sex parasangis abest Schizeria, dicta quondam Gad Philistim, ubi decem circiter Judæi et Cuthæi ducenti. Hi sunt Judæi Schomronitæ, qui vulgo Samaritani audiunt. Urbs ipsa pulcherrima est atque elegantissima, ad mare sita, structura Cæsaris imperatoris et regis, qui eam de suo nomine Cæsaream vocavit. Benjam. Itiner. p. 37. Balbeam etiam et D Beline, Thevelo est, ut observant Ortelius in thes. Geogr. et Dionysius Gothofredus in Pandect. l. ult. et Gothofr. loc. cit. sect. 7. *De Censibus.* Postellus in sua Syria, et Ortelius, Hieronymum eam Accaron etiam vocasse affirmant : sed falso. Nuspiam enim hoc Pater asseruit. Sed dicit tantummodo, *Quidam dicunt Accaron turrim Stratonis, postea Cæsaream nuncupatam,* Hieron. *De loc. Hebraicis.* Ipse itaque hoc non dicit ; sed tantum alios dixisse asserit. Et sic quidem Judæi dicunt, qui illa verba Zeph. 2. 4. ועקרון תעקר *Ekron eradicabitur*, de Cæsarea interpretantur. Talm. Bab. Megil. fol. 6. 1. Denique interpres Arabs vocem חצור *Hazor* per *Cæsaream* interpretatur, Josh. 11 1. Hæc civitas Hierosolymis distat stadiis 600, Josephus, χωρίον δὲ αὐτῷ πρὸς σφαγὴν, Στράτωνος πύργος εἵμαρτο· καὶ τοῦτο μὲν ἀφ' ἑξακοσίων σταδίων ἐντεῦθέν ἐστιν. Joseph. *De bell. Jud.* l. I. c. 3.

τίτλῳ τοῦ πρώτου βιβλίου κειμένη, τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, ἥτις καὶ Αἰλία καλεῖται, πατριάρχην λέγει. Δεῖ γοῦν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα τὸν τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπον τῇ τοῦ πατριάρχου τιμᾶσθαι τιμῇ. Ἐπεὶ δὲ ἡ Καισάρεια μητρόπολις τυγχάνει πρώτη Παλαιστίνης, καὶ ἡ ἁγία πόλις, δεῖ καὶ τὸν πατριάρχην τὴν οἰκείαν ἔχειν τιμὴν, σώζεσθαι δὲ καὶ τῇ Καισαρείᾳ τῇ μητροπόλει [ὑφ' ἣν πρῶτον ἐτύγχανε] τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα. Καὶ ζήτει τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνα δωδέκατον.

A Hierosolymorum, quæ et Ælia dicitur, episcopum, patriarcham vocat. Oportet itaque secundum hunc canonem Æliæ episcopum patriarchæ dignitate honorari. Sed quoniam Cæsarea prima est metropolis Palæstinæ et (sub ea sit) sancta civitas, patriarcham suo honore potiri oportet, sed et Cæsarea metropoli (cui antea subjacebat) suam servari dignitatem. Lege et Chalcedonensis synodi canonem duodecimum.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς (54) *ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι* B *αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς δόγμασιν Ἐκκλησίας, τοῦτ' ἔστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν· ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὥρισται· ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κώμαις εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὑρίσκοιντο χειροτονηθέντες, οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι· εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονταί τινες, πρόδηλον ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ* C *δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει. Πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.*

CANON VIII.

De iis, qui seipsos καθαρούς, *id est, puros, quandoque nominant, ad catholicam autem et apostolicam Ecclesiam accedunt, sanctæ synodo visum est, ut impositis eis manibus sic in clero maneant: ante omnia autem hoc in scriptis ipsos profiteri convenit, quod adhærebunt et sequentur catholicæ Ecclesiæ decreta: id est, quod et cum digamis communicabunt, et cum iis qui in persecutione lapsi sunt, in quibus et tempus constitutum est, et opportunitas præfinita, ut ipsi sequantur in omnibus catholicæ Ecclesiæ decreta. Ubi ergo omnes, sive in vicis, sive in urbibus, ipsi soli inveniuntur ordinati, qui inveniuntur in clero, erunt in eodem ordine. Si autem catholicæ Ecclesiæ episcopo vel presbytero existente, accedunt aliqui, clarum est, quod Ecclesiæ quidem episcopus, episcopi dignitatem habebit: qui autem apud eos qui Cathari dicuntur, nominatur episcopus, presbyteri honorem habebit, nisi utique episcopo placeat ipsum nominis honorem impertire. Si autem hoc illi non placeat, vel chorepiscopi vel presbyteri locum excogitabit, ut esse omnino in clero videatur, ne in civitate duo sint episcopi.*

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς.* Scholiastæ per hæc verba Novatianos indigitari consentiunt: et recte quidem. Ex omnibus enim hæreticis vel potius schismaticis isti soli se Καθαροὺς *Mundos* nominarunt: nimirum idcirco, quia se omnibus tam corporis quam animæ sceleribus puros jactitarunt. Et hos quidem se Καθαροὺς cognominasse, ac proinde hoc canone intelligendos esse, omnes antiqui scriptores Patresque consentiunt. D. Ambrosius, *Ut sunt doctores Novatianorum, qui se Mundos appellant.* Ambros. *De Pœnitentia* l. I, c. 1. Hieronymus, *Non quod custodes sint legis ejus, sed quod hoc esse se dicant, in similitudinem schismatis Novatianorum, qui et ipsi* Καθαρούς, *id est, Mundos se vocant, cum sint omnium immundissimi*, Hieron. in Hos. c. 13. Eusebius *De Novato* (a quo Novatiani dicuntur) *Hic* ἰδίας αἱρέσεως, τῶν κατὰ λογισμοῦ φυσίωσιν Καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποφηνάντων, ἀρχηγὸς καθίσταται: *Propriæ cujusdam sectæ eorum, qui tumore mentis elati seipsos* Καθαροὺς *(mundos) cognominarunt, auctor exstitit*, Euseb. *Hist. Eccles.* l. VI, c. 43. Augustinus *Cathari, qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam superbissime atque odiosissime nominant: secundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant: Novatum sectantes hæreticum, unde etiam Novatiani appellantur.* August. de hæres. ut alios mittam, Epiphanius suam contra Catharos dissertationem sic exorditur: Καθεξῆς δὲ τούτων Καθαροί τινες λεγόμενοι ἐφύησαν, ἀπὸ Ναυάτου τινὸς ὡς πολὺς ᾄδεται λόγος. *Proximi ab illis quidam exorti sunt, Cathari dicti, a Novato quodam, ut fama percrebuit.* Epiphan. hær. 59. Ita quidem dicti sunt, D sed a se, non ab aliis, nisi κατ' εἰρωνείαν; ut observat Balsamon in canonem: in quo ipsi etiam Patres Nicæni eos Καθαροὺς non vocant, sed tantum τοὺς ὀνομάζοντας μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς. Cyprianus autem, cujus temporibus exorti sunt, quique in eos sæpius invehitur, nec ipse eos uspiam Καθαροὺς *mundosve* vocat, nec ita se vocatos scribit; sed eos *nomina adulterata finxisse* tradit, Epist. 76 ad Magnum. Et hoc quidem inter istiusmodi nomina merito recenseatur, vel forte non ipse Novatus, sed sectatores ejus hoc sibi nomen postea arrogarunt. Et hoc certe nobis veri propterea similius videtur, quod in testimoniis supra citatis, aliisque quæ proferri poterant, Novatianos quidem, sed non Novatum, ita se nominasse tradatur: quodque nec Dionysius Alexandrinus, nec Cornelius Romanus, nec alii quivis, qui ipsius Novati ætate claruerunt, etiamsi contra eum scripserint, de hoc nomine, ut ab eo sibi vindicato, meminerint.

BALS. Novatus ille erat Romanorum Ecclesiæ A presbyter, ut scribit Eusebius Pamphili. Cum autem facta esset persecutio, et multi propter metum mortis lapsi essent, et pœnitentiam agerent, ipse a dæmone inflatus, eos nolebat admittere. Sed neque cum digamis, ut qui esset ipse continens, communicabat. Qui ergo eadem atque (69) iste sentiebant, Novatiani dicuntur, et per ironiam καθαροὶ, id est, puri. Quoniam autem synodo Romæ habita sub Cornelio papa Romanorum Ecclesiæ, imperante Decio, anathemate percussus est Novatus, et qui ejus hæresim sequebantur, dicit canon quod si aliqui ex iis cum sincera pœnitentia a sua improbitate defecerint, et se catholicæ Ecclesiæ decreta servaturos affirmaverint, suscipientur : et si sint quidem clerici, proprios gradus B habebunt, ut qui non quod in fide errent, sed fratres odio habeant, condemnentur. Si autem episcopalem dignitatem habeant, si alii inveniantur episcopi in regione, in qua ipsi electi sunt, ipsi quidem nihil episcopale exercebunt : sed providebit episcopus ut vel illi solum episcopale nomen habeant, vel alio nomine appellentur. Si autem non sint in ea regione episcopi, ipsi quoque episcopatum administrabunt. Illud autem, in quibus et tempus constitutum est, et opportunitas præfinita, de iis qui tempore persecutionis lapsi sunt, et de digamis, dictum est : sed et clerici, postquam suscepti fuerint, tunc clero connumerabuntur in quo prius ordinati fuerant, quando pro iis alii clerici ordinati non fuerint. Si autem tales inveniantur, C fiet et quod superius de episcopis scriptum est. Quæro autem : Si qui eorum ad majorem gradum provehi voluerint, an prohibebuntur ex hoc canone, qui dicit in principio : Visum est sanctæ synodo, ut eis impositis manibus sic in clero maneant : an citra impedimentum promovebuntur? *Solutio.* Ex 80 can. apost. et 3 can. præsentis syn. statutum est ut etiam qui sunt omnino infideles, per gradus ad sacerdotium admittantur. Quidni ergo Novatiani, et qui Cathari dicuntur, promovebuntur, qui, ut dictum est, in fide non errant, sed tanquam immisericordes damnantur? Quod autem illos in clero manere constitutum est, id mihi pro eis magis facere videtur : verisimile enim erat dicere aliquos, debere quidem ipsos suscipi, sed esse simpliciter D ut fideles laicos, et non priores suos gradus exercere : quod synodo non placuit : sed concessum est ut ipsi in gradus suos restituerentur. Restitutionis autem nomine una jus quoque promotionis ostenditur.

ZONAR. Cathari (hoc est puri) Novatiani dicuntur. Fuit autem Novatus Romanæ Ecclesiæ presbyter, qui in persecutione lapsos, culpæ licet pertæsos, repellebat, atque a digamorum communione penitus abhorrebat. Propterea, quamvis nullo errore in iis qui fidei sunt, teneretur, ob morum tamen implacabilitatem, fraternumque

ΒΑΛΣ. Ὁ Ναυᾶτος ἐκεῖνος πρεσβύτερος ἦν τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, καθὼς ἱστορεῖ ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος. Γενομένου δὲ διωγμοῦ καὶ πολλῶν παραπεπτωκότων διὰ φόβον θανάτου, καὶ μετανοούντων, αὐτὸς, ὑπὸ τοῦ δαίμονος φυσιούμενος, ἤθελε τούτους μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ διγάμοις ὡς δῆθεν σωφρονῶν ἐκοινώνει. Οἱ γοῦν τὰ ἐκείνου φρονήσαντες Ναυατιανοὶ λέγονται, καὶ κατ' εἰρωνείαν Καθαροί. Ἐπεὶ δὲ συνόδου γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Κορνηλίου πάπα τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, βασιλεύοντος Δεκίου, ἀνεθεματίσθη ὁ Ναυᾶτος καὶ οἱ αἱρεσιῶται αὐτοῦ, φησὶν ὁ κανὼν ὅτι, Ἐάν τινες ἐκ τούτων μετὰ εἰλικρινοῦς μετανοίας ἀποστῶσι τῆς προτέρας κακίας, καὶ ἀσφαλίσωνται φυλάττειν τὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δόγματα, B δεχθήσονται. Καὶ εἰ μὲν εἰσι κληρικοὶ, ἕξουσι πάντως τοὺς οἰκείους βαθμοὺς, ὡς μὴ σφάλλοντες περὶ τὴν πίστιν, ἀλλ' ὡς μισάδελφοι κατακρινόμενοι· εἰ δὲ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἔχουσιν, ἄλλων μὲν κατὰ χώραν εἰς ἣν οὗτοι ἐπεκηρύχθησαν, εὑρισκομένων ἐπισκόπων, αὐτοὶ ἐπισκοπικόν τι οὐκ ἐνεργήσουσι, ἀλλὰ φροντίσει ὁ ἐπίσκοπος ἢ μόνον ὄνομα τούτους ἔχειν ἐπισκόπου, ἢ δι' ἑτέρου καλεῖσθαι ὀνόματος. Μὴ ὄντων δὲ ἐγχωρίων ἐπισκόπων, οἰκονομήσουσιν αὐτοὶ καὶ τὰ τῆς ἐπισκοπῆς. Τὸ δὲ ἐφ' ὧν καὶ χρόνος ὥρισται, καὶ καιρὸς τέτακται, ἐῤῥέθη περὶ τῶν παραπεπτωκότων ἐν καιρῷ διωγμοῦ καὶ τῶν διγάμων. Ἀλλὰ καὶ οἱ κληρικοὶ, μετὰ τὸ δεχθῆναι, τότε τῷ κλήρῳ συναριθμήσονται, ἐφ' ᾧ προεχειροτονήθησαν, C ὅτε οὐκ ἐτάχθησαν ἀντὶ τούτων ἕτεροι κληρικοί. Τοιούτων δέ τινων εὑρισκομένων, γενήσεται ὅ τι καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων ἐγράφη ἄνωθεν. Ἐρωτῶ δέ· Ἐάν τινες ἐκ τούτων πρὸς μείζονα βαθμὸν προαναβιβασθῆναι θελήσωσιν, ἐμποδισθήσονται ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου λέγοντος κατὰ τὰς ἀρχάς· Ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· ἢ ἀκωλύτως προκόψουσιν; *Λύσις.* Ἀπὸ τοῦ π' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ τοῦ β' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου δέδοκται καὶ τοὺς πάντη ἀπίστους κατὰ βαθμοὺς ἱερᾶσθαι. Ἵνα τί γοῦν οἱ Ναυατιανοὶ καὶ Καθαροὶ λεγόμενοι οὐ προαναβιβασθήσονται, περὶ τὴν πίστιν, ὡς εἴρηται, μὴ σφαλλόμενοι, ἀλλ' ὡς ἀσυμπαθεῖς κατακρινόμενοι; Τὸ δὲ μένειν αὐτοὺς οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ D μᾶλλον ὑπὲρ ἐκείνων ὁρισθῆναι νοεῖταί μοι. Εἰκὸς γὰρ ἦν λέγειν τινὰς ὀφείλειν δεχθῆναι μὲν αὐτοὺς, πλὴν εἶναι ὡς ἁπλῶς πιστοὺς λαϊκοὺς, καὶ μὴ ἐνεργεῖν κατὰ τοὺς προτέρους τούτων βαθμούς· ὅπερ παρὰ τῆς συνόδου οὐκ ἐδέχθη, ἀλλ' ἐνεδόθη ἀποκαθίστασθαι τούτους εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς· τῷ δὲ ὀνόματι τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τὸ δίκαιον τῆς προκοπῆς συναναφαίνεται.

ΖΩΝΑΡ. Καθαροὶ λέγονται οἱ Ναυατιανοί. Ὁ δὲ Ναυᾶτος πρεσβύτερος ἦν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ὃς τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκότας μετανοοῦντας οὐκ ἐδέχετο, οὔτε διγάμοις ἐκοινώνει. Διὸ, κἂν μὴ περὶ τὴν πίστιν ἐσφάλλετο, ἀλλά γε διὰ τὸ ἀσυμπαθὲς αὐτοῦ καὶ μισάδελφον, συνόδου γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Κορνηλίου τῆς Ῥώμης πάπα, Δεκίου βασιλεύοντος,

ἀπεβλήθη, καὶ ἀνεθεματίσθη, ὡς ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ. Τοὺς γοῦν αἱρεσιώτας τούτου προσερχομένους δέχεσθαι ὁ κανὼν οὗτος ὁρίζει, ὁμολογοῦντας ἐγγράφως ὅτι τὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τηρήσουσι δόγματα, καὶ τοὺς δι' ἀνάγκην ἀρνησαμένους τὸν Χριστὸν δέξονται, καὶ οἰκονομήσουσιν αὐτοὺς κατὰ τοὺς καιροὺς ὡρισμένους τῇ μετανοίᾳ τῶν παραπεπτωκότων· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐφ' ὧν καὶ χρόνος ὥρισται, καὶ καιρὸς τέτακται· καὶ τοῖς διγάμοις κοινωνήσουσι, καὶ εἰ κεχειροτονημένοι εἰσὶν εἰς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους οἱ ἐξ αὐτῶν προσιόντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, μένειν αὐτοὺς ἐν τῷ κλήρῳ κατὰ τοὺς οἰκείους βαθμοὺς, ἐὰν ἴσως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν αἷς ἐχειροτονήθησαν, οὐκ εἰσὶν ἕτεροι. Ὅτι γὰρ οὐ περὶ τὴν πίστιν ἐσφάλλοντο, ἀλλ' εἰς μισαδελφίαν καὶ ἄρνησιν μετανοίας τοῖς παραπεπτωκόσι καὶ ἐπιστρέφουσι, διὰ τοῦτο καὶ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν ἡ σύνοδος ἐδέξατο, καὶ μένειν αὐτοὺς ἐν τοῖς οἰκείοις βαθμοῖς διωρίσατο, εἰ μὴ ἐπίσκοπος εἴη ἐν τῇ καθολικῇ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ εἰσὶν ἔνθα ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ὁ μὲν ἐπίσκοπος ἕξει τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα καὶ τὸ ὄνομα· ὁ δὲ παρὰ τοῖς Καθαροῖς κεκλημένος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβυτέρου ἕξει τιμὴν, ἢ τέως χωρεπισκόπου, ἵνα τῷ κλήρῳ συγκαταλέγηται, καὶ μὴ τούτου ἐκπέσῃ· εἰ μή που συγκαταβαίνων ὁ ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας θελήσει αὐτὸν ὄνομα καὶ τιμὴν ἐπισκόπου ἔχειν. Οὐ μέντοι καὶ ὡς ἐπίσκοπος ἐνεργήσει, ἵνα μὴ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει δύο ὦσιν ἐπίσκοποι.

A odium, in synodo, quæ Cornelio Romanorum papa, Decio imperante, Romæ habita fuit, ut Eusebius Pamphili memorat, ejectus atque anathemate damnatus est. Ex illo igitur hæreticorum grege, qui cum Ecclesia in gratiam redire cupiant, eos hic canon recipiendos esse decernit: modo se tamen ab Ecclesiæ catholicæ placitis non discessuros, ac eos, qui necessitate coacti Christum et Deum negaverunt ubi statuta criminibus expiandis tempora expleverint, (id namque verba illa indicant, in quibus et tempus constitutum est, et præfinita dies) admissuros, et cum digamis communicaturos esse, chirographi sui testimonio profiteantur. Ac siquidem, qui ex ipsis ad Ecclesiam accedunt, episcopi jam, aut presbyteri, aut diaconi creati B sunt neque Ecclesiæ forte, quarum ministerio ii sunt ascripti, alios habent, suum in clero dignitatis ordinem retinere. Quod enim in fide nihil ejusmodi homines offenderint, sed tantum fraterno odio, veniaque lapsis et resipiscentibus deneganda peccarint, propterea ordinationem eorum admisit synodus, et in suo quemquam gradu, nisi cum alter in eadem urbe catholicarum partium episcopus foret, manere voluit. At si in Ecclesia sunt, quæ episcopum, aut presbyterum habeat, episcopi nomen, ac dignitatem **70** ipse retinebit; qui vero apud Catharos episcopus dictus fuerat, presbyteri, aut chorepiscopi ad summum honore fungetur, ut in clero connumeretur, eoque non excidat, nisi C eidem catholici episcopi indulgentia, episcopi nomen honoremque permittat. Functiones tamen episcopi proprias, ne duo unius urbis episcopi sint, nequaquam exerceat.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ λεγόμενοι Καθαροὶ προσερχόμενοι πρῶτον ὁμολογείτωσαν ὅτι συνθήσονται τοῖς ἐκκλησίας θεσμοῖς, καὶ κοινωνήσουσι διγάμοις, καὶ συγχωρήσουσι τοῖς παραπεπτωκόσι. Καὶ οὕτως ὁ εὑρισκόμενος κεχειροτονημένος εἴη ἐν τῷ αὐτῷ τάγματι, οἷον ὁ μὲν κυρίως ἐπίσκοπος εἴη ἐπίσκοπος. Ὁ δὲ παρὰ τοῖς Καθαροῖς ἐπίσκοπος ἢ χωρεπίσκοπος ἔστω, ἢ πρεσβυτέρου τιμὴν ἢ ἐπισκόπου κεκτήσθω· οὐ γὰρ ἔσονται δύο εἰς μίαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοποι.*

ARIST. *Cathari dicti accedentes primo profiteantur, quod Ecclesiæ sanctionibus assentient, et cum digamis communicabunt, veniamque lapsis concedent. Et sic qui repertus est ordinatus, in eodem ordine constituatur : ut si vere est episcopus, sit episcopus. Qui vero apud Catharos episcopus fuit, sit chorepiscopus vel presbyteri, vel episcopi honore gaudeat. In una enim ecclesia duo non erunt episcopi.*

Ἀπὸ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ μὲν βαπτίζονται, οἱ δὲ μύρῳ χρίονται, οἱ δὲ μόνον ἀναθεματίζουσι τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν. Οἱ γοῦν δελεασθέντες ὑπὸ τοῦ Ναυάτου, καὶ Καθαροὶ παρ' αὐτοῦ ὀνομασθέντες, ὡς μὴ καταδεχόμενοι τὴν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτησάντων, καὶ τὸν δεύτερον γάμον κωλύοντες, ἐὰν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέλθωσι, καὶ ὁμολογήσωσι καὶ διγάμους παραδέχεσθαι, καὶ τοῖς ἁμαρτήμασι μετανοήσασι συγχωρεῖν, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπακολουθεῖν δόγμασι, τὴν ἰδίαν ἀναθεματίζοντες αἵρεσιν καὶ τὰς ἄλλας, προσδεχθήσονται, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. Καὶ εἰ μέν τινες αὐτῶν εἰσιν ἢ ἐπίσκοποι ἢ χωρεπίσκοποι, ἐν τῇ αὐτῇ πάλιν ἀξίᾳ μενοῦσιν, εἰ μή που ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἕτερος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-

Ex iis qui ad sanctam catholicam et apostoli- D cam Dei Ecclesiam veniunt, nonnulli quidam baptizantur, alii autem unguento illinuntur, alii vero solum suam et aliam omnem hæresim exsecrantur. Qui itaque a Novato decepti et Cathari ab eo nominati sunt ut resipiscentiam eorum qui peccarunt non recipientes et secundas prohibentes nuptias, si ad Ecclesiam venerint, et confessi fuerint se et digamos admissuros, et iis quos peccatorum pœnituit veniam daturos et omnia prorsus ecclesiastica observaturos dogmata, et suam et alias exsecrantes hæreses admittentur, et tantum sancto unguento illinentur. Et si quidem aliqui eorum sint episcopi aut chorepiscopi, in eadem rursus manebunt dignitate, nisi forte in eadem civitate alius catholicæ Ecclesiæ inveniatur episcopus, ante adventum

ipsorum ordinatus. Sic enim præferetur qui ab initio proprie erat episcopus, et solus episcopatus thronum retinebit. Quoniam non oportet duos esse episcopos in eadem civitate. Ille autem qui a Catharis dicitur episcopus ut presbyter honorabitur, vel si episcopo placuerit, et episcopi nominis particeps erit, at jus aliquod episcopale non exercebit.

CANON IX.

Quicunque citra examinationem promoti sunt presbyteri vel examinati sua peccata confessi sunt, eisque confessis, præter canonem moti homines manus imposuerunt, eos canon non admittit. Quod est enim a reprehensione alienum, defendit Ecclesia.

BALS. Multa sunt quæ ad sacerdotium ne perveniatur, prohibent, cum quibus est et fornicatio. Si quis ergo fuerit fornicationis damnatus, sive antequam consecraretur, sive postea, deponitur. Unde dicit canon, quod si quis citra examinationem est consecratus vel et ante ordinationem quidem est peccatum confessus, sed præter canonem est ordinatus, ex ordinatione non juvatur, sed postquam id cognitum fuerit deponitur. Dicebant enim nonnulli, quemadmodum baptisma novum hominem facit eum qui baptizatus est, ita et sacerdotibus ea quæ prius admissa sunt peccata abstergit : quod canonibus non est consonum.

ZONAR. Qui ad sacros ordines evehuntur, vitæ integros, nec ullis vitiorum maculis, quibus infecti ab ordinibus arceantur, notatos esse ac illorum propterea vitam et mores sedulo examinari canon jubet. Quod si qui forte, inquit, temere nulloque delectu ad sacros ordines admittantur, aut suamet vitia ipsi confitentes, contra canonis præscriptum, ordinibus insigniti fuerint, non admittendos esse, nec quidquam illis illegitimam creationem **71** prodesse decernit. Depositione namque multabuntur.

ARIST. *Qui sine examinatione ordinantur, si postea convincantur quod revera peccarunt, deturbentur.*

Si quis enim clam peccavit, et citra examinationem ad episcopi aut presbyteri gradum provectus fuit, si post ordinationem convictus fuerit quod peccavit, sacerdotio movebitur.

CANON X.

Quicunque ex iis qui lapsi sunt, vel per ignorantiam, vel scientibus iis qui promoverunt, ordinati sunt, hoc

A σίας εὑρίσκεται πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτῶν χειροτονηθείς. Προτιμηθήσεται γὰρ οὕτως ὁ ἐξ ἀρχῆς κυρίως ἐπίσκοπος, καὶ μόνος τὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον καθέξει, διὰ τὸ μὴ δέον εἶναι δύο ἐπισκόπους ἐν μιᾷ πόλει τυγχάνειν· αὐτὸς δὲ παρὰ τοῖς Καθαροῖς ὀνομαζόμενος ἐπίσκοπος ὡς πρεσβύτερος τιμηθήσεται, ἢ, εἰ δοκεῖ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τοῦ ὀνόματος μεθέξει τοῦ ἐπισκόπου· ἐπισκοπικὸν δέ τι δίκαιον οὐκ ἐνεργήσει.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Εἴ τινες ἀνεξετάστως προήχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὡμολόγησαν τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν παρὰ κανόνα κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι τοῖς τοιούτοις χεῖρα ἐπιτεθείκασι, τούτους ὁ κανὼν οὐ προσ- B *ίεται. Τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικεῖ ἡ Ἐκκλησία.*

ΒΑΛΣ. Διάφορά εἰσι τὰ κωλύοντα τὴν ἱερωσύνην, μεθ' ὧν ἐστι καὶ ἡ πορνεία. Εἰ γοῦν καταχριθῇ τις πορνείαν ἡμαρτηκώς, κἂν τε πρὸ τοῦ ἱερωθῆναι κἂν τε μετὰ ταῦτα, καθαιρεῖται. Ὅθεν φησὶν ὁ κανὼν τὸν ἀνεξετάστως ἱερωθέντα, ἢ καὶ ἐξομολογησάμενον μὲν πρὸ τῆς χειροτονίας τὸ ἁμάρτημα, παρὰ δὲ κανόνας χειροτονηθέντα μὴ ὠφελεῖσθαι ἐκ τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ μετὰ διάγνωσιν καθαιρεῖσθαι. Ἔλεγον γάρ τινες (55) ὅτι, ὥσπερ τὸ βάπτισμα νέον ἄνθρωπον ποιεῖ τὸν βαπτισθέντα, οὕτω καὶ ἡ ἱερωσύνη τὰ πρὸ τῆς ἱερωσύνης ἁμαρτήματα ἀπαλείφει, ὅπερ τοῖς κανόσιν οὐκ ἔδοξεν.

C ΖΩΝΑΡ. Ἀνεπιλήπτους καὶ καθαρεύοντας αἰτιαμάτων κωλυόντων ἱερᾶσθαι βούλεται ὁ κανὼν τοὺς εἰς ἱερωσύνην προαγομένους εἶναι, καὶ τὸν βίον καὶ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν ἐξετάζεσθαι. Εἰ δ' ἴσως τινὲς, φησὶν, ἀνεξετάστως προαχθῶσιν εἰς ἱερωσύνης βαθμὸν, ἢ ἐκείνων ὁμολογησάντων τὰ ἑαυτῶν ἐλαττώματα, οἱ χειροτονοῦντες αὐτοὺς παρὰ κανόνα χειροτονήσουσιν, ἀπροσδέκτους αὐτοὺς εἶναι θεσπίζει, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς χειροτονίας τῆς ἀθέσμου ὠφελεῖσθαι· καθαιρεθήσονται γάρ.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ ἀνεξετάστως χειροτονούμενοι, εἰ ἐξῆς ἐλέγχοιντο ὅτι ἥμαρτον ὄντως, πεπαύσθωσαν.*

Ἐὰν γὰρ ἁμαρτήσας τις διέλαθε, καὶ ἀνεξετάστως εἰς ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου βαθμὸν προ- D ήχθη· ἐὰν μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλέγχοιτο ὅτι ἥμαρτε, τῆς ἱερωσύνης παυθήσεται.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

Ὅσοι προεχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄγνοιαν, ἢ καὶ προειδότων τῶν προχειρι-

Guill. Beveregii notæ.

(55) *Ἔλεγον γάρ τινες.* Nonnullos sua etiam ætate ita sensisse, testatus est Innocentius I, Papa Romanus, qui etiam optime observavit, quot mala ex ista opinione semel admissa consequerentur. *At dicitur,* inquit, *vera ac justa legitimi sacerdotis benedictio, auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia benedictione ordinationis crimina vel vitia putantur auferri. Nullus fit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Nostræ vero lex Ecclesiæ est, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sint, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.* Innocent. 22, ad episc. Macedoniæ.

σαμένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ A ἐκκλησιαστικῷ (56). Γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀρνησιθέους μετανοοῦντας εἰλικρινῶς δεχόμεθα, ἱερᾶσθαι δὲ οὐ παραχωροῦμεν, ἀλλὰ καὶ κληρικοὺς ὄντας καθαιροῦμεν, καθὼς τοῦτό φησιν ὁ ξβ' ἀποστολικὸς κανών. Εἴ τινες γοῦν ἐκ τούτων ἐχειροτονήθησαν, ἀγνοούντων τῶν χειροτονησάντων, ἢ καὶ εἰδότων, μετὰ διάγνωσιν καθαιρεθήσονται, ὡς μὴ ὠφελούμενοι ἐκ τῆς χειροτονίας, κἂν ἐν εἰδήσει τοῦ χειροτονήσαντος αὕτη γέγονεν. Ἴσως γὰρ εἴπέ τις ὠφελεῖσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ χειροτονηθῆναι παρὰ ἀνθρώπων εἰδότων τὸ τούτων ἁμάρτημα, καὶ οἷον συγχωρησάντων αὐτὸ διὰ τῆς χειροτονίας. Ταῦτα δὲ περὶ ἱερέων καὶ διακόνων καὶ λοιπῶν ἐκληπτέον, οὐ μὴν περὶ ἐπισκόπων. B Περὶ τούτων γὰρ ζήτει τὸν ιβ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνησαμένους, εἶτα μετανοήσαντας εἰς ἱερωσύνην προάγεσθαι οὐ χρή. Πῶς γὰρ ἱερεὺς ἔσται, ὃς τῶν ἁγιασμάτων διὰ βίου οὐκ ἀξιοῦται, εἰ μὴ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ; εἰ δ' ἴσως ἀγνοοῦντος τοῦ χειροτονοῦντος ἢ καὶ εἰδότος ἱερωσύνης ἀξιωθείη, καθαιρεθῆναι αὐτὸν, εἰ μετὰ ταῦτα γνωσθείη, ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται. Τὸ γὰρ ἀθέσμως γενόμενον τῷ κανόνι οὐ προκρίνει, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐμποδίζει, οὐ βλάπτει.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ παραπεπτωκότες* (57) *ἢ ἀγνοίᾳ ἢ* C *γνώσει τῶν χειροτονησάντων, καὶ προαχθέντες, καθαιρείσθωσαν.*

Κἂν ἠγνόησαν οἱ χειροτονήσαντες τῶν χειροτονηθέντων τὰ πταίσματα, ἢ καὶ ἐν εἰδήσει τούτων ὄντες, παρεβλέψαντο ταῦτα, τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι τοῦτο οὐ φέρει κατάκριμα· ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο γνωσθέντες οἱ χειροτονηθέντες, ὡς ἁμαρτήσαντες, καθαιρεθήσονται.

ecclesiastico canoni non præjudicat. Ii enim cogniti deponuntur.

BALS. Eos qui Deum negaverunt, si sincere pœnitentiam agunt, recipimus, ad sacros autem ordines eos non admittimus, sed et, si sint clerici, deponimus, ut dicit 62 apostolicus canon. Si qui ergo ex istis ordinati sunt, insciis illis qui ordinarunt, vel etiam scientibus, postquam id cognitum fuerit, deponentur, ut qui ex ordinatione non juventur, licet ipsa sciente illo qui ordinat, facta sit. Posset enim fortasse aliquis dicere illos juvari, ex eo quod ab hominibus essent ordinati, quibus eorum peccatum cognitum fuit, et qui per ordinationem illud quodammodo permiserunt. Hæc autem de sacerdotibus et diaconis et reliquis sunt intelligenda, non autem de episcopis, de iis enim quære can. 12 synodi in Ancyra, et quæ in eo scripta sunt.

ZONAR. Qui Christum Dominum semel abnegaverunt, licet resipiscentes, ad sacros ordines evehi non oportet. Quo pacto namque sacerdotis officia obeat, cui præterquam extremum spiritum agenti, ad sacrorum munerum perceptionem aspirare nullatenus licet? Quod si quis forte, eo qui creavit inscio, aut etiam sciente, sacerdotio dignus habeatur, hominem, re patefacta, hic canon deponi jubet. Neque enim quod contra legum interdicta effectum est, canoni præjudicium affert, hoc est, illius auctoritatem non retundit, nec lædit.

ARIST. *Qui lapsi sunt, sive insciis, sive consciis iis qui eos ordinarunt, et promoti, deponantur.*

Quamvis qui eos ordinant eorum qui ordinantur delicta ignorant, vel etiam cognitis connivent, hoc nullum ecclesiastico canoni affert præjudicium, sed et postea qui ordinati sunt, peccasse deponentur.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

Περὶ τῶν παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης ἢ χωρὶς ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἤ τινος τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου· ἔδοξε τῇ συνόδῳ, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. Ὅσοι οὖν γνησίως μεταμελῶνται, τρία D *ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν ὡς πιστοὶ, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν εὐχῶν.*

CANON XI.

De iis qui sine necessitate, vel sine facultatum suarum ablatione, vel sine ullo periculo, vel aliquo ejusmodi transgressi sunt, quod sub Licinii tyrannide factum est, synodo visum est, etsi humanitate indigni sunt; clementia tamen in eos uti. Quicunque ergo germane pœnitentia ducuntur, tres annos inter auditores exigent, ut fideles, et septem annis prosternentur: duobus autem annis, absque oblatione, erunt orationum cum populo participes.

Guill. Beveregii notæ.

(56) *Οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ.* Ex his verbis satis aperte constat aliquem canonem ecclesiasticum ante hanc synodum constitutum esse, quo cautum fuerat, ut clerici lapsi gradibus suis deponerentur. Hoc autem nullo alio præsentem antecedente, præterquam sexagesimo secundo apostolorum canone sancitum legimus: ad quem propterea Patres hoc loco respectum habuisse, cuipiam, nisi nimio partium studio occæcato, primo intuitu patet; usque adeo, ut antiquus iste canon ecclesiasticus hic denuo confirmatus et ulterius explicatus videatur (quemadmodum in præfatione ad apostolicos canones prænotavimus) quem consulas velim, una cum annotationibus ad dictum apost. can. 62.

(57) *Οἱ παραπεπτωκότες.* Hæc Alexii Aristeni hujus canonis Epitome in Justelli Codice desideratur. Verum in Symeonis logothetæ Synopsi iisdem verbis concipitur, quæ hic imprimuntur, nisi quod καὶ ante προαχθέντες in ea omittatur.

BALS. 62 canon apostolicus tractat de clericis qui per vim transgressi sunt: præsens autem canon, de iis qui sine vi Christum negaverunt: et dicit eos oportere recipi, si germane, id est vere, pœnitentiam agant: et tribus quidem annis stare extra templum; et Dei 72 hymnos audire: septem autem annis substerni sive intra ecclesiam stare, sed post ambonem, et cum catechumenis exire. Completo autem septennio, cum fidelibus quidem una comprecabuntur integre: post biennium vero digni habebuntur sacramentis.

ZONAR. De iis qui ob violentiam multam et necessitatem fidem negarunt, alii canones exstant. Hic autem eos tangit, qui sua voluntate a fidei proposito desciverunt. Ac hujusmodi quidem homines, licet, inquit, indignos venia, si tamen germana pœnitentia, hoc est, vera, non ficta et simulata duci constet, ardoremque animi non vulgarem præ se ferant, ex indulgentia videlicet quadam, fidelium numero aggregari placet. Et mandat ut triennium quidem inter audientes agant, cum quibus scilicet extra templum religati in porticu consistant, divinisque Scripturis audiendis vacent; septem annis in substratione sint, hoc est, in ecclesiam quidem ingrediantur, verum post ambonem stent, et cum catechumenis exeant; biennio demum cum fidelibus stationem habeant, cumque iis precationi vacent, non tamen ad sanctorum perceptionem, nisi elapso decennii tempore, admittantur.

A ΒΑΛΣ. Ὁ ξβ' ἀποστολικὸς κανὼν διαλαμβάνει περὶ τῶν κατὰ βίαν παραβάντων κληρικῶν· ὁ δὲ παρῶν περὶ τῶν χωρὶς βίας ἀρνησαμένων τὸν Χριστόν· καί φησι δέχεσθαι τούτους, γνησίως ἤτοι ἀληθῶς μετανοοῦντας· καὶ τρία μὲν ἔτη ἔξω ἵστασθαι τοῦ ναοῦ, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν ὑμνῳδιῶν τοῦ Θεοῦ, ἑπτὰ δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ὄπισθεν μέντοι τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. Πληρωθείσης δὲ τῆς ἑπταετίας συνεύξονται μὲν μετὰ τῶν πιστῶν καθολόκληρον, τῶν δὲ ἁγιασμάτων μετὰ διετίαν ἀξιωθήσονται.

ΖΩΝΑΡ. Ἕτεροι μὲν κανόνες περὶ τῶν ἐκ βίας πολλῆς καὶ ἀνάγκης ἀρνησαμένων τὴν πίστιν διαγορεύουσιν· ὁ δὲ παρὼν περὶ τῶν χωρὶς ἀνάγκης B παραβάντων διαλαμβάνει, οὓς καὶ ἀναξίους εἶναι φιλανθρωπίας φησίν. Ἀλλ' ὅμως καὶ τοὺς τοιούτους διὰ χρηστότητα δέχεται, εἰ γνησίως μεταμέλονται, τουτέστιν ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ νόθως καὶ ἐψευσμένως, μετὰ θερμότητος δὲ καὶ προθυμίας πολλῆς. Καὶ τρία μὲν ἔτη ἀκροᾶσθαι διακελεύεται, ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ἐν τῷ νάρθηκι καὶ τῶν θείων ἀκούειν Γραφῶν, ἑπτὰ δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἐντὸς μὲν τῆς ἐκκλησίας εἰσέρχεσθαι, ἐν δὲ τῷ ὄπισθεν μέρει τοῦ ἄμβωνος ἵστασθαι καὶ ἐξιέναι μετὰ τῶν πιστῶν, μὴ μέντοι καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι, ἕως ἂν ἡ διετία παρέλθῃ.

ARIST. *Quotquot citra necessitatem transgressi sunt, etiamsi venia sint indigni, aliquali tamen venia dignati duodecim annos presternantur.*

Quicunque fidem citra necessitatem abnegarunt, quanquam humanitate sint indigni, nihilominus aliqua indulgentia censentur digni, ut qui ex iis legitime pœnitentiam egerint, tres quidem annos inter audientes sive in foribus stent basilicis, et divinas Scripturas audiant. Sed post illud triennium intra ecclesiæ ambitum introducantur, et cum succumbentibus in postica ambonis parte septem annos permaneant, una cum catechumenorum exclamatione exeuntes. Et post septennium expletum, per alios duos annos una cum fidelibus consistant, participes eum eis precationum usque ad mystagogiam completam, divinæ autem communionis nec istis duobus annis participes fiant. Sed iis exactis et mysteriorum participatione digni habebuntur.

C ΑΡΙΣΤ. *Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης παρέβησαν, εἰ καὶ συγγνώμης ἦσαν ἀνάξιοι, συγγνώμης τινὸς ἀξιούμενοι, δώδεκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν* (58).

Ὅσοι τὴν πίστιν ἀπηρνήσαντο χωρὶς ἀνάγκης κἂν ἀνάξιοι φιλανθρωπίας ἦσαν, ὅμως συγγνώμης τινὸς ἀξιοῦνται· ὥστε τοὺς γνησίως ἐξ αὐτῶν μεταμελουμένους τρία μὲν ἔτη ἐν τοῖς ἀκροωμένοις, ἤτοι ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἑστάναι πυλῶσι, καὶ τῶν θείων δὲ ἀκροᾶσθαι Γραφῶν. Μετὰ καὶ τὸν τριετῆ χρόνον ἔνδον τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας εἰσαχθῆναι, καὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἐν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τοῦ ἄμβωνος ἑπτὰ ἔτη διατελέσαι, τῇ τῶν κατηχουμένων ἐκφωνήσει συνεξερχομένους· καὶ μετὰ παρέλευσιν τοῦ ἑπταετοῦς χρόνου ἐπὶ δυσὶν ἄλλοις ἔτεσι μετὰ τῶν πιστῶν τὴν σύστασιν δέξασθαι, κοινωνοῦντας αὐτοῖς D τῶν προσευχῶν μέχρι συμπληρώσεως τῆς μυσταγωγίας τῆς θείας μέντοιγε μεταλήψεως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς δυσὶ τούτοις μετασχῶσιν ἔτεσιν. Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο καὶ τῆς μετοχῆς τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσονται.

CANON XII.

Qui autem a gratia quidem evocati, et primum suum ardorem ostenderunt, et cingula deposuerunt, postea autem ut canes ad suum vomitum reversi

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ἀπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας (59), *μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν*

Guill. Beveregii notæ.

(58) *Ὑποπιπτέτωσαν*. Vox ista hic late sumitur pro omni pœna pœnitentibus imposita, usquedum ad communionem recipiantur: adeo ut ὑποπιπτέτωσαν hic idem significat, quod ἀφοριζέσθωσαν. Quo quidem sensu auctor Epitomes canonum ea voce sæpius utitur. Unde ubi Patres Nicæni in proximo canone dicunt, δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, in epitome ejusdem canonis vis istorum verborum exprimitur per ἀφοριζέσθωσαν.

(59) *Καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας*. Hic ἀποθέσθαι τὰς ζώνας, idem est, quod *militiæ renuntiare*; hæc autem loquendi formula exinde orta est, quod cum

οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. Ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. Ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι· ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἡγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν, ἐξ ἅπαντος πληρούτωσαν τὸν χρόνον.

sunt, ut nonnulli etiam pecuniam profunderent et beneficiis militiam assequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennii auditionis tempus. In his autem omnibus examinare convenit consilium et speciem pœnitentiæ. Quicunque enim, et metu, et lacrymis, et tolerantia, et bonis operibus, conversionem opere et non tantum habitu ostendunt, hi impleto auditionis tempore quod præfinitum est, merito orationum communionem habebunt, cum eo quod etiam liceat episcopo humanius aliquid de eis statuere. Quicunque autem non adeo graviter tulerunt, satisque sibi esse putarunt in ecclesias ingredi ad conversionem, tempus omnino impleant.

ΒΑΛΣ. Βενεφίκιον λέγεται κατὰ Λατίνους πᾶν δώρημα, καὶ εὐεργέτημα. Ἐπεὶ οὖν τινες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο καὶ πρὸς μαρτύριον ὥρμησαν· ὕστερον δὲ, ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθηθέντες, ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν, καὶ χρήμασιν ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ βενεφίκιον, ὡς εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴγε καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται, ὀφείλοντες τρία μὲν ἔτη ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν θείων Γραφῶν, δέκα δὲ ἔτη ὑποπίπτειν ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων· μετὰ δὲ ταῦτα συνεύχεσθαι μετὰ πιστῶν· πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐχ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπιπτόντων εἰσίν. Ἐνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν.

BALS. Beneficium apud Latinos omne donum et benefactum dicitur. Quoniam ergo nonnulli milites, tempore persecutionis divino zelo moti, ipsarum militiarum cingula deposuerant, et ad martyrium impetu quodam procurrerant : postea autem dæmoniaca pœnitentia adacti, a martyrio defecerant, et infideles persecutores secuti erant et pecuniis vel aliis donis priores suas militias receperant, hoc enim est beneficium, ut dictum est, et ad proprium vomitum redierant, dicit canon, quod si ii cum sincera compunctione ad Ecclesiam accesserint, recipientur, debentes tribus quidem annis **73** extra ecclesiam stare, et divinas Scripturas audire, decem autem annis ὑποπίπτειν, id est post ambonem stare, et cum catechumenis exire; post hæc autem una cum fidelibus orare : sacramentis autem omnino digni non habeantur, nisi biennium præterierit, sicut et superius diximus. Quoniam et ii sunt ex iis qui sua sponte labuntur. Concedit autem canon episcopo ut pœnam minuat, pro ejus cui pœna imposita est, conversione.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀποῤῥιψάντων μὲν τὰς ζώνας, ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὅρμημα δὲ πρὸς μαρτυ-

ZONAR. De militibus hoc canone igitur, qui zonas, insignia militiæ videlicet, obeundi martyrii cupiditate demonstrata semel abjecissent, quos

Guill. Beveregii notæ.

quis in militiam conscriptus, milesque factus fuit, cingulum, sive zona, qua cingebatur, ei data est : unde Julianus nullos in exercitum suum Christianos admittere statuens, *Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus jubet*, ut tradidit Ruffinus, *Hist. Eccles.* l. I, c. 32, quo etiam usu venit, ut σώζεσθαι idem sit atque ἐνδῦναι τὰ ὅπλα, *arma induere*, ut scribit Cælius Rhodeginus, l. XXII, c. 19, ut et ζώννυσθαι idem quod ὁπλίζεσθαι, ut scribit Eustathius in Homerum, ubi eo sensu sæpe usurpatur, ut *Iliad.* A, initio.

Ἀτρείδης δ' ἐβόησεν, ἰδὲ ζώννυσθαι ἄνωγεν
Ἀργείους, ἐν δ' αὐτὸς ἐδύσσατο νώροπα χαλκόν.

Atrides autem clamavit, atque armari jussit
Græcos, et ipse induit splendidum ferrum.

Et Odyss. Ω.

Ὅτε κέν ποτ' ἀποφθιμένου βασιλῆος,
Ζώννυνταί τε νέοι, καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα.

Quando autem mortuo rege
Armanturque juvenes, et parant certamina.

Sic etiam tam Hesychius, quam Suidas ζώννυσθαι exponit per καθοπλίζεσθαι. Et in politicis etiam legibus *cingi*, idem sonat, quod in militum numerus referri et armari, ubi dicitur, *Filius familias equestri militia exornatus, et in comitatu principum retentus, cingi confestim jussus, testamentum de castrensi peculio facere potest*, l. XLIII, ff. De testamento militis. Ut igitur zona cingitur, qui in militum delectum recipitur, et operam militarem navare aggreditur, sic etiam qui a militia recedit, ἀποθέσθαι τὴν ζώνην, *zonam deponere*, merito dicatur. Unde vetus interpres ζώνας hoc loco *baltea* recte vertit, et Dionysius Exiguus *militiæ cingulum*.

etiam cœlesti munere vocatos, atque ut solidam in veræ fidei professione constantiam retinerent, divinitus confirmatos asserit, deinde mutato consilio priorem militiam repetiverunt, ad eamque sibi aditum, vel argento, vel beneficiis iterum aperuerunt. Ac argenti quidem nomine pecunia intelligitur, beneficii vero, quidquid in alterum gratiæ benignitatisque collocatur. Beneficium namque Latina vox est, εὐεργεσίαν, si Græce interpretemur, indicans. Ille vero beneficium contulisse dicitur, qui vel pecuniam largitus sit, vel quomodocunque alterius voluntati obsecundarit. Illud autem plane certum est, nemini reditum ad istiusmodi militiam, nisi abdicata religione patuisse. Ejusmodi igitur hominibus, post triennium inter audientes exactum, decennii substratio, et cum catechumenis abscessio multæ nomine, decreto canonis præfinita. Episcopo tamen, si alicujus in luendis pœnis ardorem animi, in propitiando Numine lacrymas, conceptumque divinæ Majestatis timorem in primis animadverterit et hominem ob irrogata supplicia patienter dolere, et bonis actionibus, hoc est virtutum exercitationi operam dare, ac si manus ejus abundet indigentibus elargiri, si denique, uno verbo, serio, non ficta specie resipiscentiam demonstrantem invenerit, de iisdem pœnis aliquid pro arbitrio remittendi conceditur facultas. Si quem vero impositis pœnis leviter tangi videat, atque eo quod ecclesiam ingredi permittitur, satis est contentus, et non moleste fert, nec dolore movetur quod inter fideles non constituatur, sed quod post ambonem stet, et cum catechumenis exeat (hoc enim præ se fert speciem ingrediendi, sed qui sic ingreditur, vere non ingreditur) sibi sufficere arbitratur; totum ab eo decennium in substrationis pœna canon expleri jubet.

ARIST. *Qui vim passi et restitisse visi, deinde impietati consenserunt, militiamque resumpserunt, decennium excommunicentur. Considerandum vero est in omnibus pœnitentiæ genus. Et si is qui pœnam suscipit, se ferventiorem in pœnitendo gesserit, humanius cum eo agat episcopus, severius vero si frigidiorem.*

Quicunque divina vocati gratia, primo quidem impetu compulsi in impietate societatem inire reluctati sunt, adeo ut militarem etiam zonam deponerent, postea cedentes quæ sunt impiorum iterum sapiunt, adeo ut ad priorem redeant isti statum, et militiam rursus suscipiant, per triennium stent audientes, per decennium succumbentes, et sic perfectione digni habeantur. Liceat autem episcopis et minuere, et augere supplicia, ad conversorum respicientibus pœnitentiam, si cum timore et patientia, et lacrymis, aut contemptim et indifferenter fiat.

74 CANON XIII.

De iis autem qui excedunt, antiqua et canonica

A ρίαν ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναί φησιν, ὡς δι' ἐκείνης ἐπιῤῥωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένων ἢ βενεφικίοις. Διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων δηλοῦται τὰ χρήματα, διὰ δὲ τῶν βενεφικίων ἅπαν εἶδος χάριτός τε καὶ δεξιώσεως. Τῆς γὰρ Λατίνων διαλέκτου οὖσα ἡ λέξις, εὐεργεσίαν δηλοῖ πρὸς Ἑλληνίδα μεθερμηνευομένη διάλεκτον. Εὐεργετεῖ δέ τις ἢ χρήματα παρέχων, ἢ ἄλλως θέλημα οἱονδήποτε πληρῶν τινος. Δῆλον δὲ πάντως ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἄν, εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο. Τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτειν ὁ B κανὼν διατάττεται, καὶ ἐξιέναι μετὰ τῶν κατηχουμένων. Δίδωσι δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου καὶ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, εἰ εὕροι τὸν μετανοοῦντα θερμότητα ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐπιδεικνύμενον, καὶ δάκρυσι τὸν Θεὸν ἱλεούμενον, καὶ τῷ φόβῳ αὐτοῦ στοιχειούμενον, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιτιμίων κάκωσιν ὑπομένοντα, καὶ ἀγαθοεργίαις, ἤγουν ἀρετῶν ἀσκήσει καὶ μεταδόσει τῇ πρὸς τοὺς δεομένους, εἰ εὐποροίη ἡ χεὶρ αὐτοῦ, προσκείμενον, καὶ τὸ ὅλως εἰπεῖν, ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐχ ἐν σχήματι τὴν μετάνοιαν ἐνδεικνύμενον. Εἰ δὲ ἀδιαφόρως καὶ ἀνειμένως ὁρᾷ τὸν ἐπιτιμηθέντα πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν διακείμενον, καὶ ὅτι ὅλως παραχωρεῖται εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκούμενον, καὶ οὐ δακνόμενον καὶ λυπούμενον, ὅτι οὐ συνίσταται τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ C καὶ τὸ ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος ἵστασθαι, καὶ ἐξιέναι μετὰ τῶν κατηχουμένων, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι, οὐ γὰρ ἀληθῶς εἴσεισιν ὁ οὕτως εἰσιών, ἀρκοῦν αὐτῷ λογιζόμενος, τὸν ὅλον τῆς δεκαετίας χρόνον ἐν τῷ ἐπιτιμίῳ τῆς ὑποπτώσεως πληροῦν αὐτὸν διακελεύεται ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ βιαζόμενοι, καὶ δόξαντες ἀντιστῆναι, εἶτα καταθέμενοι τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἀναστρατευσάμενοι, δεκαετίαν ἀφοριζέσθωσαν. Σκοπητέον δὲ ἐφ' ἅπασι τὸ εἶδος τῆς μετανοίας· καὶ θερμοτέρως μὲν μεταμελουμένου τοῦ δεξαμένου τὸ ἐπιτίμιον φιλανθρωπότερον ὁ ἐπίσκοπος διατιθέσθω, ψυχροτέρως δὲ, δραστικώτερον.*

D Ὅσοι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος προσκληθέντες κατὰ μὲν τὴν πρώτην ὁρμὴν βιασθέντες συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ ἀντέστησαν, ὥστε καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀποθέσθαι ζώνην· εἶτα ὑπείξαντες, κατέθεντο φρονεῖν τὰ τῶν ἀσεβῶν, ὥστε εἰς τὴν προτέραν αὐτοὺς καταστῆναι τιμὴν, καὶ τὴν στρατείαν αὖθις ἐπαναλαβεῖν· ἐπὶ τριετίαν ἔστωσαν ἀκροώμενοι, ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτοντες· καὶ οὕτω τῆς τελειώσεως ἀξιούσθωσαν. Ἐξέστω δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ μειοῦν, καὶ αὔξειν τὰ ἐπιτίμια, πρὸς τὴν μετάνοιαν ἀφορῶσι τῶν ἐπιστρεφόντων, εἴτε σὺν φόβῳ, καὶ ὑπομονῇ, καὶ δάκρυσι γίνεται, εἴτε καταφρονητικῶς καὶ ἀδιαφόρως.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονι-

κὸς νόμος διαφυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε, εἴ A *τις ἐξοδεύοι τελείου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. Εἰ δὲ, ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν* (60), *πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω* (61). *Καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὑτινος οὖν ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς.*

lex nunc quoque servabitur, ut si quis vita excedat, ultimo et maxime necessario viatico ne privetur. Si autem deploratus et communionem assecutus, rursus in vivos relatus sit cum iis sit qui orationum sunt tantum communionis participes. In summa autem, de quolibet excedente, et Eucharistiæ participationem petente, episcopus cum examinatione eum oblatione impertiat.

ΒΑΛΣ. Οὗτος ὁ κανὼν γενικός ἐστι. Παρακελεύεται γὰρ πάντα ἐπιτιμηθέντα, καὶ τῶν ἁγιασμάτων στερούμενον, ἀξιοῦσθαι τοῦ καλοῦ ἐφοδίου τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς μετὰ δοκιμασίας τοῦ ἐπισκόπου. Μὴ ὄντος δὲ ἐπισκόπου μετὰ δοκιμασίας ἱερέων, ἵνα μὴ στερηθῇ τοῦ καλοῦ B ἐφοδίου ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου. Προστίθησι δὲ ὡς, εἴπερ ὁ τοιοῦτος μετὰ τὴν μετάληψιν τῶν ἁγιασμάτων διαφύγῃ τὸν θάνατον, μετὰ τῶν πιστῶν μὲν συνεύξεται, τῶν δὲ ἁγιασμάτων οὐκ ἐπιτεύξεται, εἰ μὴ πληρωθῇ πάντως ὁ νενομισμένος χρόνος τοῦ ἐπιτιμίου. Νομίζω δὲ ὅτι τότε μετὰ τὴν ὑγιείαν συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς παραχωρηθήσεται ὁ ἐπιτιμηθεὶς, ὅτε καὶ πρὸ τῆς νόσου τούτοις συνηύχετο. Εἰ γὰρ ἐν τόπῳ ἀκροωμένων ἵστατο, τὸν αὐτὸν ἕξει τόπον καὶ μετὰ τὴν ὑγίειαν.

BALS. Hic est canon generalis. Jubet enim, omnem cui pœna imposita est, et sacramentis est privatus, præclaro sanctæ communionis viatico non privari, in extremo spiritu, cum examinatione episcopi. Si non sit autem episcopus, cum examinatione sacerdotum, ne bono viatico privetur homo, ob episcopi absentiam. Addit autem, quod si talis post sacramentorum participationem, mortem evaserit, una cum fidelibus precabitur. Sacramenta autem non assequetur, nisi præstitutum pœnæ tempus omnino impletum fuerit. Puto autem, quod tunc post sanitatem una cum fidelibus orare permittetur ei cui pœna imposita est, quando et ante morbum una cum eis precabatur. Si enim in loco audientium stabat, eumdem habebit locum etiam post sanitatem.

ΖΩΝΑΡ. Διαταξάμενοι οἱ ἱεροὶ Πατέρες περὶ ἐπιτιμίων, καὶ ὅπως καὶ ἐφ' ὅσον οἱ παραπίπτοντες ἀκοινώνητοι ἔσονται, ὁρίζουσι διὰ τοῦ παρόντος C κανόνος, κἂν ὑπὸ ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας ὦσί τινες, τελευτῶσι δὲ, μεταδίδοσθαι αὐτοῖς τῶν ἁγιασμάτων· ἵνα ἐφόδιον αὐτὸ ἔχωσι, καὶ μὴ στερηθῶσι τοῦ ἐκ τούτων ἁγιασμοῦ. Εἰ δέ τις περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύων ἀξιωθείη, ὡς θνήσκων τῆς κοινωνίας, εἶτα διαφύγῃ τὸν θάνατον, μετὰ τῶν πιστῶν μὲν συνεύξεται, οὐ μέντοι καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεται. Καὶ πᾶς δὲ ἐν ἐπιτιμίῳ ὢν περὶ τὴν τελευταίαν γενόμενος, ἔξοδόν φησιν ὁ κανὼν, εἰ ζητεῖ μεταλαβεῖν τῆς ἁγίας προσφορᾶς, μεταλαμβανέτω, μετὰ δοκιμασίας, ἤγουν γνώμης, τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐξετάσεως.

ZONAR. Cum iis qui lapsi fuerant, ad constitutas pœnas, certa quoque tempora communione abstinendi sancti Patres definivissent, iisdem nihilominus in extremo vitæ discrimine positis, quamvis multæ nomine communione interdictum sit, sacramenta impartiri, ut eo quasi viatico instructi decedant, nec ea quæ ex illis efficitur sanctitate priventur, hoc canone Patres jubent. Si cui vero in eo vitæ discrimine, communio quasi morienti concessa est, seque is postea morti subtraxerit, cum fidelibus quidem orare, non tamen iterum communicare sacramentis licebit. Et vero quicunque in extremo spiritu, inquit canon, luendis pœnis obnoxius, sanctæ oblationi communicare se velle ostendit, ei cum approbatione episcopi, hoc est, re per illum examinata et probata, fiat facultas.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ ἐξοδευόμενοι κοινωνείτωσαν· εἰ δέ τις αὐτῶν ὑγιάνοι, ἔστω μετὰ τῶν τῆς εὐχῆς* D *κοινωνούντων καὶ μόνον.*

ARIST. *Vita excessuri communicent. Si quis autem eorum convalescat, cum iis sit qui precum sunt participes et cum iis solum*

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχών.* In Joannis Antiocheni Collectione canonum πάλιν hic non legitur : et post τυχών additur καὶ προσφορᾶς μετασχών, Joh. Antioch. Coll. can. tit. 18 : quæ verba vetus etiam interpres legit, vertitque et *oblatione percepta* can. 12, necnon Dionysius Exiguus, qui transtulit, *oblationisque particeps factus.*

(61) *Μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω.* Verbum ἔστω, quod hic in fine, in Joh. Antioch. Collectione tit. 18, initio horum verborum collocatur, quibus etiam alia adduntur, hic desiderata nimirum, ἄχρις ἂν πληρωθῇ ὁ ὁρισθεὶς ὑπὸ τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου χρόνος, *quousque adimpleatur tempus a magno et universali concilio definitum.* Hæc autem, nec a veteri interprete, nec a Dionysio Exiguo, nec ab Isidoro Mercatore leguntur : sed Balsamon ea legisse videtur, eo quod constitutum hic asserat, eum qui post receptam communionem convalescit, sacramenta non assequi εἰ μὴ πληρωθῇ πάντως ὁ νενομισμένος χρόνος τοῦ ἐπιτιμίου. Et quidem, etiamsi lecta non essent, necessario tamen intelligenda sunt. Sacramenta enim tunc temporis recepta, nulli esse possunt pœnitentibus impedimento, quominus post elapsum pœnitentiæ tempus ad communionem admittantur.

Omnis fidelis in extremo spiritu boni viatici particeps fiet, sanitati autem restitutus cum iis erit qui orationum sunt participes, sed divinorum sacramentorum partem non habebit. Sed expleto tempore quo in orationibus consistere debet, postea et illa gratia dignus habebitur.

A Πᾶς πιστὸς (62) ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς γινόμενος τοῦ ἀγαθοῦ ἐφοδίου ἐπιτεύξεται. Ὑγιάνας δὲ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῶν εὐχῶν ἔσται· οὐ μέντοι γε καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάσχοι· ἀλλὰ πληρώσας ἐν ταῖς εὐχαῖς τὸν τῆς συστάσεως χρόνον, ἔκτοτε καὶ τῆς χάριτος ταύτης ἀξιωθήσεται.

CANON XIV.

De catechumenis, et qui lapsi sunt, visum est sanctæ et magnæ synodo, ut ii tribus annis tantum audientes, postea orent cum catechumenis.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε, τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων.

BALS. Eum qui ex infidelitate ad veram fidem accessit, et initiatus est : et post initiationem aberravit, et priorem superstitionem repetiit, non simpliciter ad catechumenorum locum rursus recipi redeuntem sancti Patres definiunt : sed prius triennio extra templum stare cum audientibus : eo autem impleto, in priorem statum et ordinem catechumenorum recipi.

ΒΑΛΣ. Τὸν ἐξ ἀπιστίας τῇ ἀληθεῖ πίστει προσελθόντα, καὶ κατηχηθέντα, καὶ μετὰ τὴν κατήχησιν πλανηθέντα, καὶ τὴν πρώτην θρησκείαν B ζητήσαντα, μὴ ἁπλῶς δέχεσθαι εἰς τὸν τόπον τῶν κατηχουμένων, πάλιν ὑποστρέφοντα, οἱ ἅγιοι Πατέρες διορίζονται, ἀλλὰ πρότερον ἐπὶ τριετίᾳ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ ἵστασθαι μετὰ τῶν ἀκροωμένων· πληρωθείσης δὲ ταύτης, ἀποκαθίστασθαι εἰς τὴν προτέραν τάξιν καὶ στάσιν τῶν κατηχουμένων.

ZONAR. Qui ob fidei amplectandæ studium inter catechumenos relati, postea lapsi fuerunt, eos ordine et statione catechumenorum movendos esse, ac triennium inter audientes exigere, eo elapso, priorem ordinem et **75** stationem repetere, et cum catechumenis orare, sanctorum Patrum decreto cautum est.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τινες προσελθόντες τῇ πίστει, καὶ γενόμενοι κατηχούμενοι, παραπέσωσιν, ὑποβιβάζεσθαι τῆς τάξεως καὶ τῆς στάσεως τῶν κατηχουμένων ὡρίσθησαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐν τῷ τῶν ἀκροωμένων ἐπιτιμίῳ γίνεσθαι ἐπὶ τριετίαν, εἶτα πάλιν ἐπανέρχεσθαι πρὸς τὴν προτέραν τάξιν καὶ στάσιν, καὶ συνεύχεσθαι τοῖς κατηχουμένοις.

ARIST. *Si quis catechumenus lapsus fuerit, tres iste annos audiat idque solum, deinde cum catechumenis oret.*

C ΑΡΙΣΤ. *Εἴ τις παραπέσοι κατηχούμενος, οὗτος τρισὶν ἀκροάσθω καὶ μόνον· εἶτα μετὰ τῶν κατηχουμένων εὐχέσθω.*

Duæ sunt species catechumenorum : nonnulli enim modo advenerunt, alii evaserunt perfectiores, in fide sufficienter initiati. Perfectior itaque catechumenus lapsus et peccans sine reprehensione non relinquitur, tametsi sacrum baptisma ad omnem diluendam sordem sufficiens sit, sed inter audientes collocatur, et post triennium cum catechumenis rursum precatur. Quære et synodi Neocæsariensis can. 5.

Δύο εἴδη τῶν κατηχουμένων. Οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, οἱ δὲ γεγόνασι τελεώτεροι, ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆς πίστεως μυηθέντες. Ὁ γοῦν τελεώτερος κατηχούμενος, παραπεσὼν καὶ ἁμαρτήσας ἀνεπιτίμητος οὐκ ἐᾶται, κἂν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἱκανόν ἐστι πάντα ῥύπον ψυχικὸν ἀποπλῦναι· ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀκροωμένων συντάττεται, καὶ μετὰ τριετίαν μετὰ τῶν κατηχουμένων αὖθις συνεύχεται. Καὶ ζήτει τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα ε'.

CANON XV.

Propter multum tumultum, et seditiones quæ fiunt, omnino visum est, ut consuetudo quæ præter canonem in nonnullis partibus invenitur, tollatur, ut a civitate in civitatem nec episcopus, nec presbyter, nec diaconus transeat. Si quis autem post sanctæ et magnæ synodi definitionem tale quidpiam aggressus fuerit, vel se rei ejusmodi dederit, quod factum erit omnino infirmabitur, et ecclesiæ restituetur cui episcopus vel presbyter ordinatus fuerit.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

Διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι D *τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὑρεθεῖσαν ἔν τισι μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Εἰ δέ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὅρον τοιούτῳ τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίη ἑαυτὸν πράγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαντος τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη.*

Guill. Beveregii notæ.

(62) *Πᾶς πιστός.* Hic erratum in Aristeni scholia irrepsisse nemo ambigat. Canon enim, non de fidelibus, sed tantum de lapsis, et pœnitentiam in exitu vitæ agentibus loquitur. Et præterea πᾶς πιστὸς, *omnes fideles* etiam sanitati restituti sacramentorum participes erunt; contra ac hic asseritur : quod itaque codici ms. quo usi sumus, potius quam ipsi Aristeno attribuendum est. Neque enim hæc tam obvia Aristenum latere potuerunt.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν ἀποστολικὸς ιε' κανὼν, Μηκέτι A λειτουργείτω, φησὶν, ὁ κληρικὸς ὁ παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεθιστάμενος· ὁ δὲ παρὼν κανὼν τὰ αὐτὰ καὶ περὶ ἐπισκόπων διοριζόμενος ἄκυρον εἶναί φησι τὸ παρὰ ταῦτα ἴσως γενησόμενον.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Τοῦ ιδ' ἀποστολικοῦ κανόνος τὴν μὲν ἀπὸ παροικίας εἰς παροικίαν ἐπίβασιν ἤτοι ἐπιπήδησιν τῶν ἐπισκόπων κωλύοντος, τὴν δὲ μετάθεσιν ἐπιτρέποντος διὰ μεγάλην καὶ εὔλογον αἰτίαν· καὶ τοῦ ις' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου διοριζομένου τὸν σχολάζοντα ἐπὶ σχολάζουσαν μεταβαίνειν μετὰ διαγνώσεως καὶ παρακλήσεως τελείας συνόδου· ὡσαύτως καὶ τοῦ α' καὶ δευτέρου κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ B συνόδου μεγάλως κολαζόντων τὸν διὰ μεθόδου καὶ οἰκονομίας φαύλης τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν καταλιμπάνοντα, καὶ μείζονα ἐκκλησίαν ἁρπάζοντα, καὶ τοῦ παρόντος ιε' κανόνος τῆς α' συνόδου παντάπασι μὲν κωλύοντος τὴν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετάβασιν τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν διακόνων, μὴ κολάζοντος δὲ ταύτην, ἀλλὰ διοριζομένου ἀκυροῦσθαι τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκαθίστασθαι τῇ προτέρᾳ ἐκκλησίᾳ τὸν ἐπίσκοπον, ἢ τὸν πρεσβύτερον, ἢ τὸν διάκονον εἰς ἣν ἐχειροτονήθησαν, εἴποι τις ἐναντιοῦσθαι τοὺς κανόνας ἀλλήλοις, ἄλλα καὶ ἄλλα θεσμοθετοῦντας. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Διαφορὰ γάρ ἐστιν ἀλλήλοις μεταθέσεως, μεταβάσεως, καὶ ἐπιβασίας. Μετάθεσις γάρ ἐστιν ἡ ἀπὸ παροικίας εἰς παροικίαν μετένεξις, ὅταν τυχὸν ἐπίσκοπος παντοίᾳ C σοφίᾳ κεκοσμημένος μετακληθῇ παρὰ πλήθους ἐπισκόπων εἰς μείζονα ἐκκλησίας χηρευούσης βοήθειαν κινδυνευούσης περὶ τὴν εὐσέβειαν. Οἷόν τι γέγονεν εἰς τὸν μέγαν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ἀπὸ τῶν Σασίμων εἰς Κωνσταντινούπολιν μετατεθέντα. Καὶ ἔστιν αὕτη συγχωρητέα, καθὼς παρίσταται ἀπὸ τοῦ ιδ' κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Μετάβασίς ἐστιν, ὅταν τις σχολάζων, δηλονότι μὴ ἔχων παροικίαν, ὡς ὑπὸ ἐθνῶν κατεχομένην, ἀναγκασθῇ παρὰ ἐπισκόπων πολλῶν εἰς σχολάζουσαν ἐκκλησίαν μεταβῆναι διὰ τὸ περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ χρησιμώτατον αὐτοῦ. Καὶ ἔστι καὶ αὕτη δεκτέα παρὰ τοῖς θείοις κανόσι τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντων ἁγίων Πατέρων. Ἐπίβασις δέ ἐστιν ἡ αὐτόνομος ἢ καὶ μετὰ οἰκονομίας φαύλης τοῦ D σχολάζοντος, ἢ καὶ τοῦ ἔχοντος ἐκκλησίαν ἐπισκόπου, πρὸς χηρεύουσαν ἐκκλησίαν παράλογος μετένεξις· ἣν τοσοῦτον οἱ ἐν Σαρδικῇ συνελθόντες ἅγιοι Πατέρες ἐβδελύξαντο, ὥστε καὶ ἀκοινώνητον εἶναι παντὶ Χριστιανῷ τὸν ἐργάτην ταύτης διωρίσαντο, καὶ μηδὲ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς λαϊκῆς κοινωνίας ἀξιοῦσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ ιε' κανὼν τῆς α' συνόδου, περὶ μηδενὸς τοιούτου μνείαν ποιούμενος, οὐδ' ἐναντιοῦταί τινι τῶν ἀνωτέρω καταστρωθέντων κανόνων. Οὔτε γὰρ περὶ μεταθέσεως, οὔτε περὶ μεταβάσεως, οὔτε περὶ ἐπιβασίας διδάσκει· ἀλλὰ κωλύει τὸ μεταπίπτειν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἑτέραν ἀνήκουσαν τῇ αὐτῇ παροικίᾳ, ὥσπερ ποτὲ ὁ

BALS. Apostolicus quidem decimus quintus canon, Ne amplius ministret, inquit, clericus qui præter proprii episcopi sententiam, a civitate in civitatem transit. Præsens autem canon eadem etiam de episcopis definiens, irritum esse statuit quod præter hæc fortasse factum fuerit.

Altera expositio.

Cum 14 canon apostolicus a parochia in parochiam invasionem seu irruptionem prohibeat: translationem autem propter magnam et honestam causam permittat, et 16 canon Antioch. synodi decernat, ut qui vacat in vacantem ecclesiam transeat, cum dijudicatione et examinatione perfectæ synodi: similiter primus et secundus canon Sardic. synod. eum valde puniat qui improba via ac ratione, eam quæ ipsum sortita est, relinquit, et majorem ecclesiam occupat et arripit: et præsens 15 canon primæ synodi transitum episcoporum, presbyterorum et diaconorum a civitate in civitatem omnino prohibeat, eum autem non puniat, sed irritum esse decernat id quod factum fuerit, et priori ecclesiæ restitui episcopum et presbyterum, vel diaconum, in quam ordinati erant, dixerit quispiam canones sibi invicem repugnare, ut alia atque alia sancientes. At non ita est. Nam est differentia inter translationem, transitionem et invasionem. Translatio enim est, quæ fit a parochia in parochiam traductio: quando fortasse episcopus varia ac multiplici scientia instructus ab episcoporum multitudine, in majus ecclesiæ viduæ de vera religione in periculum adductæ, auxilium accersitus fuerit. Quod magno Gregorio Theologo usu venit, qui a Sasimis Constantinopolin translatus est: et ea est permittenda, quandoquidem a sanctorum apostolorum 14 canone inducitur. Transitio est, quando vacans videlicet quispiam, non habens parochiam quæ a gentilibus detinetur, a multis episcopis in vacantem ecclesiam transire coactus fuerit propter ejus in recta de fide sententiam et reliquis ecclesiasticis utilitatem: et est hæc quoque suscipienda a divinis canonibus sanctorum Patrum qui in Antiochia convenerunt. Invasio autem est libera, vel etiam cum malis artibus improboque consilio, ejus qui vacat, vel qui etiam habet ecclesiam episcopi, ad viduam ecclesiam injusta aggressio. Quam, qui in Sardic. synodo **76** convenerunt sancti Patres, adeo adversati sunt, ut qui eam admiserit, eum cum nullo posse Christiano communicare statuerint, et nec in extremo quidem spiritu eum laica communione dignum censuerint, 15 autem primæ synodi canon de nullo ejusmodi mentionem faciens, nulli eorum, qui superius positi sunt, canoni adversatur: neque enim de translatione, nec de transitione, nec de invasione docet: sed prohibet episcopum, vel presbyterum, vel diaconum ab urbe in urbem ad suam parochiam pertinentem transmeare ac transilire, sicut ille Derci episcopus dominus Joannes, conatus est Derci thronum trans-

ferre in Philippopolim, in qua superiorem ipse jurisdictionem habeat, eo quod esset illa frequentior, et fuit synodice prohibitus. Propterea enim non punitur hæc conatus episcopus, sed in priorem suam cathedram reducitur. Quod hoc autem verum sit, ex ipsis canonis verbis declaratur, quæ civitatis meminerunt, non parochiæ. Ut idem enim episcopus multas quidem habeat civitates intra limites ejus, fieri potest : sed nequaquam ut multas parochias seu diœceses. Sed et ex eo quod canon presbyterorum et diaconorum meminit, evidenter veritas ostenditur. Quæ enim translatio, vel transitio, vel invasio in his unquam potest tractari? Nulla omnino : sed sola transmutatio ab urbe in urbem, non alienam, sed ad parochiam, in quam ordinati sunt pertinentem, et propterea non deponuntur, ut qui extra fines suos sacra fecerint, sed ecclesiæ, ad quam ordinati sunt, restituuntur.

ZONAR. Ne ex alia ecclesia in aliam, episcopus, presbyter, aut diaconus migret sanctorum quoque apostolorum decreto constitutum est. Sed neglectam et contemptam constitutionem hoc canone synodus restituit : ac sive de migrando e civitate in civitatem aliam episcopus quispiam, presbyter, aut diaconus cogitarit, sive reipsa migrarit, cogitataque perfecerit, irritum id haberi, cuique primo ecclesiæ ordinatus est ad eam restituendum esse decernit. Neque enim licere cuipiam absolute ac sine nomine sed certo vel episcopatui, vel ecclesiæ, vel monasterio nominatim addictum ordinibus insigniri, altero canone definitum est.

ARIST. *E civitate in civitatem neque episcopus, nec presbyter, nec diaconus transiliat. Alioquin ecclesiis in quibus ordinati sunt, rursus restituentur.*

Hic canon non tantum episcoporum translationes omnino tollit, sed et presbyterorum et diaconorum, et eos quoque qui tale quid facere vel aggrediuntur, restituit rursum ecclesiis in quibus ordinati fuere. Primus autem et secundus in Sardica canon eos severius punit, excommunicationis supplicio eos subjiciens.

CANON XVI.

Quicunque temere et inconsiderate, nec Dei timorem præ oculis habentes, nec ecclesiasticum canonem scientes, presbyteri vel diaconi, vel quicunque omnino in canone recensentur, ab ecclesiis secesserint, ii in aliena ecclesia nullo modo recipi debent, sed omnino cogendi sunt in suas ipsorum parochias redire. Vel si perseverent, eos a communione separatos esse oportet. Sin autem etiam ausus fuerit quispiam eum qui ad alium pertinet, subripere, et in ecclesia sua ordinare, non consentiente proprio episcopo, a quo recessit qui in canone censetur, irrita sit ordinatio.

A ἐπίσκοπος Δέρκου ἐκεῖνος κύριος Ἰωάννης ἐπεχείρησε τὸν θρόνον τῆς Δέρκου μεταγαγεῖν εἰς τὸ τοῦ Φιλέα πρωτοπαπαδίκιον αὐτοῦ, διὰ τὸ πολυανθρωποτέραν εἶναι, καὶ ἐκωλύθη συνοδικῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ κολάζεται ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας ἐπίσκοπος, ἀλλὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ καθέδραν ἐπανάγεται. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές ἐστι, δηλοῦται καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος, πόλεως μεμνημένου καὶ οὐχὶ παροικιῶν. Τὸν αὐτὸν γὰρ καὶ ἕνα ἐπίσκοπον πολλὰς μὲν πόλεις ἔχειν ὡς ἐνορίαν δυνατόν ἐστι, πολλὰς δὲ Παροικίας οὐδαμῶς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μεμνῆσθαι τὸν τοιοῦτον κανόνα πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐναργῶς παρίσταται ἡ ἀλήθεια. Ποία γὰρ μετάθεσις ἢ μετάβασις ἢ ἐπίβασις ἐπὶ τούτων τρακταϊσθείη ποτέ; πάντως οὐδεμία· μετάπτωσις δὲ μόνη ἀπὸ πόλεως B εἰς πόλιν οὐκ ἀλλοτρίαν, ἀλλὰ τῇ παροικίᾳ, εἰς ἣν ἐκληρώθησαν, ἀνήκουσαν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ καθαιροῦνται ὡς παρ' ἐνορίαν ἱερουργήσαντες, ἀλλὰ τῇ προτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν καὶ ἐχειροτονήθησαν, ἀποκαθίστανται.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὴ μετιέναι ἐξ ἐκκλησίας εἰς ἑτέραν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, καὶ τοῖς ἱεροῖς κεκανόνισται ἀποστόλοις. Ἀλλὰ παρορώμενον καὶ καταφρονούμενον τὸ διάταγμα ἡ ἁγία σύνοδος αὕτη διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἀνεκαίνισε, διορισαμένη, κἂν ἐπιχειρήσῃ μεταβῆναι ἐκ πόλεως εἰς ἑτέραν πόλιν ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κἂν μεταβαίη, καὶ εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὸ ἐπιχείρημα, ἀκυροῦσθαι τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, καὶ ἀποκαθίστασθαι ἐν ᾗ χειροτονούμενος ὠνομάσθη· ἕτερος γὰρ κανὼν C διατάττεται μηδένα ἀπολελυμένως, ἤγουν ἀνωνύμως, χειροτονεῖσθαι, ἀλλ' εἰς τήνδε τὴν ἐπισκοπήν, ἢ τὴν ἐκκλησίαν, ἢ τὴν μονήν.

ΑΡΙΣΤ. *Ἐκ πόλεως εἰς πόλιν μήτε ἐπίσκοπος, μήτε πρεσβύτερος, ἢ διάκονος μεταβαινέτω· ἐπεὶ πάλιν ἀποδοθήσονται ταῖς ἐκκλησίαις ἐν αἷς κεχειροτόνηνται.*

Κανὼν οὗτος οὐ μόνον τὰς τῶν ἐπισκόπων μεταθέσεις παντελῶς ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας τοιοῦτόν τι ποιῆσαι ἀποκαθιστᾷ πάλιν ταῖς ἐκκλησίαις ἐν αἷς κεχειροτόνηνται· ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ πρῶτος καὶ δεύτερος κανὼν αὐστηροτέρως αὐτοὺς τιμωρεῖ, ἀκοινωνησίας τούτους ὑποβάλλων ἐπιτιμίῳ.

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

D *Ὅσοι ῥιψοκινδύνως μήτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι, ἢ ὅλως ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι· οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χρὴ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας, ἢ ἐπιμένοντας ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. Εἰ δὲ καὶ τολμήσειέ τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὗ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία.*

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ιε' κανόνος παρίσταται A ὅτι πάντες οἱ χειροτονούμενοι ἢ εἰς ἐπισκοπὰς ἐκληροῦντο, ἤτοι ἐχειροτονοῦντο, ἢ εἰς μοναστήρια, ἢ εἰς θείους ναούς· ὅθεν ἀκολούθως τούτῳ καὶ ὁ ς' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ ὁ ι' διορίζονται οὕτω τοὺς κληρικοὺς γίνεσθαι, καὶ τὴν παρὰ ταῦτα γενησομένην χειροθεσίαν ἀκυροῦσθαι. Διὸ καὶ δέδοκται μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰ κληρικὸν ἀπὸ παροικίας εἰς παροικίαν μεταβαίνειν καὶ ἀμείβειν τὸν κλῆρον ἄνευ γραφῆς ἀπολυτικῆς τοῦ χειροτονήσαντος τοῦτον. Τοὺς δὲ μετακαλουμένους κληρικοὺς παρὰ τῶν χειροτονησάντων αὐτοὺς, καὶ μὴ πειθομένους, ἀναστρέφειν ἀκοινωνήτους αὐτοῖς εἶναι, ἤγουν μὴ παραχωρεῖσθαι συνιερουργεῖν τούτοις. Εἰς τοῦτο γὰρ τὸ μὴ κοινωνεῖν ἐκλαμβάνεται, οὐ μὴν εἰς τὸ μὴ ἐκκλησιάζειν, ἢ εἰς τὸ μὴ B μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, ἀκολούθως πάντως τῷ ιε' ἀποστολικῷ κανόνι, τῷ διοριζομένῳ μὴ λειτουργεῖν τοὺς τοιούτους. Ὁ δὲ ις' ἀποστολικὸς κανὼν ἀφορισμῷ καθυποβάλλει τὸν δεξάμενον ἐπίσκοπον ἐξ ἑτέρας παροικίας κληρικὸν ἄνευ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτόν. Ὥστε καλῶς ποιεῖ ὁ κατὰ καιροὺς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας χαρτοφύλαξ, μὴ παραχωρῶν τοῖς ἐξωχειροτονήτοις ἱερεῦσιν ἱερουργεῖν, μὴ προκομίζουσι συστατικὰς καὶ ἀπολυτικὰς γραφὰς τῶν χειροτονησάντων αὐτούς. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν λε' ἀποστολικὸν, κανόνα, συνόδου Ἀντιοχείας κανόνας ιγ' καὶ κϐ' συνόδου Ἐφέσου κανόνα η'.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν πρὸ τούτου κανὼν τοὺς ἀναχωροῦντας τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλαις προσερχομένους ἀποκαθίστασθαι τῇ ἐκκλησίᾳ διορίζεται C ἐν ᾗ κεχειροτόνηται ἕκαστος· οὗτος δὲ τοὺς μὴ πειθομένους ἐπανελθεῖν, καὶ ἀκοινωνήτους εἶναι θεσπίζει. Ἔοικεν οὖν ἐναντιοῦσθαι τῷ ιε' κανόνι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων. Ἐκεῖνος γὰρ τοὺς καταλείψαντας κληρικοὺς τὰς ἑαυτῶν παροικίας, καὶ εἰς ἄλλην παροικίαν παντελῶς μεταστάντας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν μηκέτι λειτουργεῖν κελεύει, ὡς δὲ λαϊκοὺς κοινωνεῖν ἐπιτρέπει ἐκεῖ. Οἶμαι τοίνυν ἐπὶ τοῦ παρόντος κανόνος τὸ ἀκοινωνήτους εἶναι οὕτως νοεῖσθαι, ἤγουν μὴ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τοὺς ἱερατικοὺς δηλαδή. Ἀλλὰ ἀποτρέπεσθαι τὸ συνιερουργεῖν αὐτοῖς τοὺς τοιούτους· κοινωνίαν ἐνταῦθα τῶν ἁγίων Πατέρων οὐχὶ τὴν D μετάληψιν τῶν ἁγιασμάτων ὀνομασάντων, ἀλλὰ τὴν τῶν ἱερῶν συμμεταχείρισιν καὶ κοινοπραξίαν, καὶ τὸ συλλειτουργεῖν τοῖς οἷσπερ προσῆλθον. Οὕτω γὰρ νοούμενος ὁ παρὼν κανὼν, οὐ διαφωνεῖν πρὸς τὸν ἀποστολικὸν κανόνα δόξει τινί. Εἶτα ἐπάγει ὡς, εἰ ἐπίσκοπός τις τὸν ἀφ' ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν μεταναστεύσαντα κληρικὸν χειροτονήσει, προαγαγὼν ἴσως αὐτὸν εἰς βαθμὸν μείζονα μὴ βουλομένου τοῦ ἐπισκόπου, ἐξ οὗ ἀνεχώρησεν, ἄκυρος ἔσται ἡ χειροτονία.

ΑΡΙΣΤ. *Ὅσοι πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρήσουσιν, ἄδεκτοι εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν γενήσονται· ἀλλ' ἐπιστρεφέτωσαν εἰς τὴν αὐτῶν παροικίαν.* Εἰ δέ τις τὸν ἑτέρῳ

BALS. Ex fine decimi quinti canonis ostenditur, quod omnes qui ordinantur, vel ad episcopatus eliguntur 77 sive ordinantur, vel ad monasteria, vel ad divinas ædes. Unde ei consequenter et 6 canon Chalced. syn. et 10 statuunt clericos sic fieri, et quæ aliter facta fuerit, manuum impositionem irritam haberi. Quocirca etiam placuit non esse in clerici potestate a civitate in civitatem migrare, et clerum commutare sine dimissoriis litteris ejus qui ordinavit: clericos autem qui ab eis qui ordinarunt ipsos, evocantur, et redire non persuadentur, esse a communione separatos, id est non permitti eis ut simul sacrificent. In ea enim significatione non communicare accipitur: non autem in ea quæ est, in ecclesiam non accedere, vel sacramenta non participare: idque omnino fit consequenter 15 canoni apostolico, qui decernit eos non ministrare. 16 autem canon apostolicus segregationi subjicit etiam episcopum qui ex alia parochia clericum recipit, sine dimissoriis litteris ejus qui eum ordinavit. Quare recte facit is qui pro tempore est Magnæ Ecclesiæ chartophylax, non permitens iis qui extra ordinati sunt, sacerdotibus, sacrificare, nisi et commendatitias et dimissorias litteras eorum a quibus sunt ordinati afferant. Lege et 35 can. apost. synod. Antioch. can. 13 et 22, et synod. Ephes. can. 8.

ZONAR. Quicunque suis relictis ecclesiis, in alias divertissent, ecclesiæ in qua quisque ordinatus est, superiori canone restitui jubentur. Hic vero eos qui non paruerint reverti, ac propterea communione privatos esse decernit. Hinc ergo aliquis, sanctorum apostolorum decimo quinto canoni, constitutionem hanc adversari facile suspicetur. Nam illo quoque, quicunque clerici in aliam parœciam, sua relicta, invito episcopo suo transmearint, sacris unquam operari, facta nihilominus laicorum communicandi potestate!, prohibentur. Communionis igitur privationem hoc loco eam intelligendam esse arbitror, qua initiati videlicet iis sacra facientibus nullo modo communicare, sed eos in sacro ministerio penitus aversari jubentur. Communionisque nomine, non sacrorum mysteriorum perceptionem, sed in sacris muneribus ac ministeriis una cum iis ad quos accedunt obeundis societatem hic a Patribus reor esse significatam. Hac siquidem ratione explicatum, nihil hunc ab apostolico canone discrepare, facile apparebit. Deinde subjicit, quod si quis episcopus clericum qui ab una in aliam urbem transivit ordinaverit, promovens fortassis eum in majorem gradum, episcopo a quo discessit, non consentiente, irrita erit ordinatio.

ARIST. *Quotquot presbyteri vel diaconi ab ecclesia recesserint, in aliam ecclesiam non sunt admittendi, ad suam vero parœciam revertantur. Si quis autem eum qui ad aliam pertinet, sine pro-*

prii episcopi sententia ordinaverit, irrita erit ordinatio.

Et hic canon eadem ac prior decernit, ut nullus presbyter aut diaconus qui ab ecclesia in qua clericus factus fuit recessit, ab alio episcopo admittatur, sed ut ad suam rursus parœciam redeat. Si quis autem episcopus clericum qui ad alium pertinet, receperit, et eum cum ordinavit ad majorem in sua ecclesia gradum provexerit, præter proprii episcopi sententiam, irrita erit ordinatio.

78 CANON XVII.

Quoniam multi qui in canone recensentur, plura habendi studium et turpe lucrum persequentes, divinæ Scripturæ obliti sunt : quæ dicit : « Argentum suum non dedit ad usuram [41] *: » et fœne-* B *rantes, centesimas exigunt : æquum censuit sancta*

A *διαφέροντα χειροτονήσοι χωρὶς γνώμης τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἄκυρος ἡ χειροθεσία.*

Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ διορίζεται· ὥστε μήτε τινὰ πρεσβύτερον ἢ διάκονον τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ κεκλήρωται ἀναχωρήσαντα, ἐφ' ἑτέρου ἐπισκόπου παραδεχθῆναι, ἀλλ' ἐπιστρέφειν αὖθις εἰς τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος τὸν ἑτέρῳ διαφέροντα κληρικὸν παραδέξεται, καὶ χειροτονήσας αὐτὸν, εἰς μείζονα προαγάγῃ βαθμὸν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, χωρὶς γνώμης τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἀκυρωθήσεται ἡ χειροθεσία.

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκερδίαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου Γράμματος λέγοντος· « Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, » καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς (63) *ἀπαιτοῦσιν· ἐδι-*

[41] Lev. xxv, 37

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Ἑκατοστάς.* Apud veteres Græcos, pariter ac Latinos, antiqua obtinuit consuetudo, ut qui pecunias fenori dederint, singulis mensibus centesimam sortis sive summæ, quanta fuit, partem a debitoribus exigerent : adeo ut centum elapsis mensibus usura ipsam sortem adæquaret. Et hinc est, quod S. Basilius M. dicat, quod qui nummos fenore accepit, φοβεῖται τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας, *expavescit menses tanquam usurarum parentes.* Basil. In Psal. xiv. De hac menstrua fenoris solutione Aristophanes sæpe meminit, apud quem Strepsiades, qui multum pecuniæ mutuo acceperat, C cum Socrate deliberans, qua demum ratione creditores suos circumscriberet, egregium se commentum excogitasse ait, quo rem sibi statim effectam daret, ut lunam nimirum cœlo direptam in loculo veneficæ ope concluderet; luna enim non oriente, nec creditores ejus noscere potuissent, quando exigenda esset usura; sic enim illi colloquuntur in Aristoph. Nubibus, Act. ii, scen. 1 :

Στρ. Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλὴν,
Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν σελήνην· εἶτα δὴ
Αὐτὴν καθείρξαιμ' ἐς λοφεῖον στρογγύλον,
Ὥσπερ κάτοπτρον κᾆτα τηροίην ἔχων.
Σω. Τί δῆτα τοῦτ' ἂν ὠφελήσειέ σ'· Στρ. ὅτι
Εἰ μηκέτ' ἀντέλλοι σελήνη μηδαμοῦ,
Οὐκ ἂν γ' ἀποδοίην τοὺς τόκους. Σω. Τίη τί δή;
Στρ. Ὁτιὴ κατὰ μῆνα γ' ἀργύριον δανείζεται.

Str. Si Thessalicam mihi quamdam emam veneficam
Et nocte lunam ipsam diripiam cælitus,
Atque in rotundum loculum concludam, velu,
Spectrum : ac postea sic asservans custodiam.
So. Quid vero hoc commodaverit tibi? Str. Quia,
Si luna nunquam terræ oriatur amplius,
Nulli persolvam usuras. So. Quid ita? mi senex.
Str. Quia argentum secundum mensem fenerat.

In quem locum scholiastes observat, τελουμένης γὰρ σελήνης οἱ τόκοι ἐδίδοντο· εἰ γοῦν οὐκ ἀνατέλλοι, πῶς ἂν οἱ δανεισταὶ γνόντες τὸν μῆνα τελούμενον ἀπαιτήσαιεν τοὺς τόκους; *Nam confecta luna usuræ pendebantur; si igitur ea non oriretur, quomodo creditores ex eo quod vertentem mensem cognoscerent, usuras repeterent?* Hinc etiam constat; non qualibet mensis die, sed τελουμένης σελήνης, ultima nimirum die, quæ ἕνη καὶ νέα dicta est, usuras exactas esse. Unde et idem Strepsiades alibi ait, Act. iv, scen. 1 :

Πέμπτη, τετρὰς, τρίτη, μετὰ ταύτην δευτέρα,
Εἶθ' ἣν ἐγὼ μάλιστα πασῶν ἡμερῶν
Δέδοικα, καὶ πέφρικα, καὶ βδελύττομαι,
Εὐθὺς μετὰ ταύτην ἔσθ' ἕνη καὶ νέα.
Πᾶς γάρ τις ὀμνύς' οἷς ὀφείλων τυγχάνω
Θείς μοι πρυτανεῖ' ἀπολεῖν μέ φησι κἀξολεῖν.

En quinta, quarta, tertia et secunda : et quam ego
Ex omnibus diebus timeo maxime
Planeque horreo, et abominor, mox imminet,
Vetus et nova, mensium dies tricesima.
Nam omnes, quibus ego aliquid argenti debeo,
Deposita in judicio pecunia mihi minantur,
Ac jurant, quod funditus velint
C *Me perdere, et omnibus bonis evertere.*

Hinc Pasias Danista eumdem Strepsiadem vocat ἐς τὴν ἕνην καὶ νέαν, ibid. scen. 4. Alibi etiam Solon hanc legem primus tulisse dicitur, ἵνα θέσεις γίγνοιντο τῇ νουμηνίᾳ, *ut depositiones fierent neomenia*, ibid. scen. 3. Creditor igitur usuras suas ἕνῃ καὶ νέῃ, hoc est, ultima die mensis exigebat, ἕνῃ καὶ νέᾳ vocata, ἐπεὶ μετέχει τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου φωτὸς, *quod tam de vetere quam novo lumine participet* : ut ait ibidem Scholiastes. Deponendæ autem erant usuræ a debitore τῇ νουμηνίᾳ, proxima die, Kalendis Latine dictis. Hoc autem et Latinis in more positum fuisse, ut feneratores usuram a debitoribus, Kalendis cujusque mensis repeterent, testis est Horatius, Satyr. l. i, sat. 3 :

Odisti et fugis, ut Drusonem debitor æris,
Qui nisi cum tristes misero venere Kalendæ
Mercedem, et nummos unde unde extricat.

D Et hinc etiam est, quod Kalendis nummos in fenore ponere consueti sunt, Horat. Epod. 2 :

Hæc ubi locutus fenerator Alphius
Jam jam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

Porro fenerator non indefinitam aliquam, sed centesimam nummi locati partem singulorum mensium Kalendis exigere solitus est; adeo ut centum librarum sors, singulis mensibus unam, et consequenter singulis annis vertentibus duodecim libras pareret. Hinc τόκος ἑκατοστιαῖος appellatur a D. Chrysostomo, in Matth. hom. 56, p. 362, sed frequentius simpliciter Græcis ἑκατοστὴ, Latinis, *centesima* ; ut apud Chrysostomum loco ante citato, οὗτος μόλις ἑκατοστὴν ἀποδίδωσι, ἐκεῖνος δὲ (Θεὸς) ἑκατονταπλασίονα καὶ ζωὴν αἰώνιον. Et alibi, ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ δανείου οὐκ ἔστιν ἀγνωμοσύνην

καίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος ὡς, εἴ τις A εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων, ἐκ μεταχειρίσεως, ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἡμιολίους ἀπαιτῶν, ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται.

et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post statutum usuras ex mutuo sumere, vel eam aliter persequi, sesquialteras exigens, vel aliquid aliud excogitare turpis quæstus gratia, e clero deponatur, et sit alienus a canone.

ΒΑΛΣ. Ὁ μδʹ ἀποστολικὸς κανὼν τοὺς ἀπαιτοῦντας τόκους ἀπὸ δανείου, πρεσβυτέρους ἢ διακόνους, καθαιρεῖσθαί φησιν εἰ μὴ παύσωνται. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν πάντας τοὺς κληρικοὺς τοὺς μετὰ τόκου δανείζοντας, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτοῦντας, ἢ ἕτερόν τι αἰσχρὸν κέρδος ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντας, καθαιρεῖσθαι ἐδικαίωσεν, ἀντὶ τοῦ οὕτω δίκαιον εἶναι ἔκρινε. Ζήτει τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι γραφέντα, καὶ τὸ κζʹ κεφάλ. τοῦ θʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, λέγον ἐν μέρει ἀπαιτεῖσθαι τόκους καὶ παρὰ ἱερωμένων, δηλονότι ἀπὸ διαφέροντος, καὶ τοὺς ἐξ ὑπερθέσεως. Τοῦ δὲ ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ ἑτέρων διοριζομένων τοὺς ἱερωμένους τοκίζοντας καθαιρεῖσθαι, εἰ μὴ παύσωνται, ἐρωτήσει τις, Ἐκείνοις ὀφείλομεν προσσχεῖν, ἢ τῷ παρόντι κανόνι λέγοντι ἀπεντεῦθεν αὐτοὺς καθαιρεῖσθαι; Λύσις. Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετὰ παραγγελίαν ὁ κληρικὸς μὴ ἀφιστάμενος τῆς αἰσχροκερδείας, καθαιρεθήσεται, διὰ τὸ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος φιλανθρωπότερον. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα διὰ τοὺς ἱερωμένους τοὺς ἐμπορευομένους οἰνάρια, καὶ

BALS. Quadragesimus quartus canon apostolicus, eos qui ex mutuo usuras exigunt, presbyteros, vel diaconos deponi jubet, nisi cessent. Præsens autem canon, omnes clericos qui fœnerantur, vel sesquialteras exigunt, vel aliquod aliud turpe lucrum excogitant, deponi ἐδικαίωσεν, hoc est, sic æquum censuit. Quære et quæ scripta sunt in dicto apostolico canone : et 27, cap. 9, tit. præsentis Operis, B dicens, ex parte ab iis qui sacris ordinibus initiati sunt, etiam usuras repeti, scilicet et ex eo quod interest, et ex mora. Cum vero apostolicus canon et alii, decernant, sacerdotes fœnerantes deponi, nisi cessaverint, an eos attendere debemus, an præsentem canonem, qui dicit ipsos ex hoc ipso deponi? Solutio. Ut mihi videtur, clericus, post denuntiationem, a turpi lucro non abstinens, deponetur, eo quod canon apostolicus Humanius loquatur. Nota ergo canonem propter sacerdotes, qui vina cauponantur, et balnea conducunt, et quædam alia ejusmodi faciunt, et quæ canoni non subjicitur, ultimam ancoram paupertatem prætexunt. Verbum

Guill. Beveregii notæ.

ὑποστῆναι, οὐδὲ ἑτέραν τινὰ ζημίαν· οὐδὲ γὰρ καθάπερ ἐνταῦθα ἑκατοστὴν μόνον ὑπισχνεῖται δώσειν, ἀλλὰ ἑκατονταπλασίονα τῶν διδομένων, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται. Id. in *Gen.* λογ. γʹ. p. 16, rursus, τὸ μὴν εὐγνωμονοῦντα Θεὸν καὶ οὐχὶ ἑκατονταπλασίονα παρέχοντα ἀφίεμεν. Id. in Rom. λογ. ζʹ. p. 52. Plinius secundus, *Proinde prima quaque occasione mille, appositis quidem usuris, quas ego (non possum parcius) centesimas computabo.* Plin, epist. 205. Cicero, *Postquam tu es profectus in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fenore ducerentur.* Cicer. ad Att. l. v. Epist. 21. *Interim cum ego in edicto Tralaticio centesimas me observaturum haberem, cum anatociis anniversario.* ibid. *Nam a Cæcilio propinquus minore centesimis nummum movere non possunt*, ibid. l. i, xii. Justinianus, *In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fenori dationibus, usque ad centesimam tantummodo licere stipulari*, l. xxvi, c. *de usuris*. Sed ut alia, quæ passim occurrunt, hujusmodi testimonia mittam, D. Ambrosius centesimarum harum rationem optime explicat, dicens, *Unde etiam* τόκους *Græci appellaverunt usuras, eo quod dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur usuræ. Malorum parentum mala proles; hæc est generatio viperarum. Crevit centesima, petitur, nec solvitur, applicatur ad sortem. Fit maledictum propheticum, dolus in dolo, usura improbi fenoris fetura deterior. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, id est, non fenoris centesima, sed fenus centesimæ.* D. Ambros. de Tobia, c. 12. Ex his enim verbis liquet, singulis mensibus centesimas e sorte qualibet generari; adeo ut e sorte centum librarum duodecim fenebres libræ quotannis oriantur. Unde illud Plinii secundi, *Nec inveniuntur, qui velint debere reipublicæ, præsertim duodenis assibus, quam a privatis mutuantur.* Plin.

C *Epist.* l. x, 62. Et disertius Zonoras in hunc canonem, Καὶ ἦν ὁ τόκος τῶν ἑκατὸν νομισμάτων, νομίσματα δώδεκα, videlicet annuatim. Hæc igitur est illa usuræ species, qua accipienda in præsenti canone clericis nominatim interdicitur : nec a præsenti solo, sed etiam a Syn. Trull. can. 10. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἑκατοστὰς λαμβάνων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Quinetiam lex civilis laicis quoque centesimalem hanc usuram moderata est : sic enim statuit Justinianus : « Super usurarum vero quantitate, etiam generalem sanctionem facere necessarium esse duximus, veterem duram, et gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoque jubemus illustribus quidem personis, sive eas præcedentibus, minime licere ultra tertiam partem centesimæ, usurarum nomine, in quocunque contractu, vili, vel maximo stipulari. Illos vero, qui ergasteriis præsunt, vel aliquam licitam nego- D tiationem gerunt, usque ad bessem centesimæ, usurarum nomine, in quocunque contractu suam stipulationem moderari. In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fenori dationibus, usque ad centesimam tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum. Cæteros autem omnes homines dimidium tantummodo centesimæ usurarum nomine posse stipulari, et eam quantitatem usurarum, etiam in aliis omnibus casibus, nullo modo ampliari, in quibus citra stipulationem exigi usuræ solent, » l. xxvi, par. 1, c. *de usuris*. Ubi obiter observatum velim leges civiles eamdem admittere usuræ quantitatem, quæ in nostra hac natione etiamnum obtinet. Nam dimidia centesimæ, est 6, per centum. Vide etiam Balsamonis responsum ad interrog. quart. Marci Alexandr. in juris Græco-Romani l. v, p. 364. Attaliatæ synopsin, tit. 20, et Basilic. l. xxiii, tit. 3.

autem quod in præsenti canone comprehenditur, et dicit, vel rem aliter persequi, vel sesquialteras exigere, est hujusmodi : quidam sacerdotes canonem intelligentes, et ipsum circumscribentes, verba quidem servant, mentem autem negligunt. Dant enim nonnullis pecuniam, et tantam ex lucro partem se capturos paciscuntur : periculum autem agnituros qui eam accipiunt, et cum sint revera fœneratores, verbo tamen societatem prætexunt. Hoc ergo canon aversatur, et eos qui hujusmodi quid faciunt, deponit. Sesquialteras autem intellige leviores usuræ exactiones. Quamvis enim, inquit, centesimas usuras gravissimas non exigat clericus, sive pro singulis nummorum libris, duodecim solidos (centesimæ namque a canonibus appellatæ sunt usuræ centesimæ, utpote quod olim non exagia 72 libra complecteretur, ut nunc usus obtinet, sed centum) petat autem dimidium totius usuræ, hoc est, sex solidos, vel etiam his pauciores : sic quoque deponetur. Scito autem quandoquidem hodie libra exagia complectitur 72, non 100 ut olim, eum qui centesimas pro libra usuras se accepturum pactus est, non duodecim solidos exacturum, sed pro rata parte.

A βαλανεῖα παχτεύοντας, καὶ ἄλλα ἄττα τινὰ τοιαῦτα ποιοῦντας, καὶ προβαλλομένους ἀκανόνιστον τελευταίαν ἄγχυραν τὴν πενίαν. Τὸ δὲ ῥῆμα τὸ περιεχόμενον ἐν τῷ παρόντι κανόνι, καὶ λέγον, Ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, τοιοῦτόν ἐστιν· τινὲς τῶν ἱερωμένων, εἰδότες τὸν κανόνα καὶ περιγράφοντες αὐτὸν, τὰ μὲν ῥήματα φυλάττουσι, τὸν δὲ νοῦν ἀθετοῦσι. Διδόασι γὰρ πρός τινας ἀργύρια, καὶ συμφωνοῦσι τοσήνδε μερίδα ἐκ τοῦ κέρδους αὐτοὺς λαμβάνειν· τὸν δὲ κίνδυνον ἐπιγινώσκεσθαι παρὰ τῶν λαμβανόντων αὐτά· καὶ τῇ ἀληθείᾳ δανεισταὶ ὄντες, κοινωνοὶ λέγεσθαι σχηματίζονται. Ἀποτρέπεται γοῦν καὶ τοῦτο ὁ κανὼν, καὶ καθαιρεῖ τοὺς ποιοῦντας τοιοῦτόν τι. Ἡμιολίας δὲ νόησον τὰς ἐλαφροτέρας ἀπαιτήσεις τοῦ τόκου.
B Κἂν καὶ, φησὶν, οὐκ ἀπαιτῇ ὁ κληρικὸς ἑκατοστιαίους τόκους βαρυτάτους, ἤτοι ὑπὲρ ἑκάστης ὑπερπύρων λίτρας ὑπέρπυρα ιϛʹ, δώδεκα (64) (ἑκατοσταὶ γὰρ παρὰ τῶν κανόνων ἐκλήθησαν οἱ ἑκατοστιαῖοι τόκοι· ὡς ἐκ παλαιοῦ τῆς λίτρας μὴ ποσουμένης εἰς ἑξάγια οβʹ κατὰ τὸ σήμερον ἐνεργοῦν, ἀλλὰ εἰς ρʹ)· ζητεῖ δὲ τὰ ἥμισυ τοῦ ὅλου τόκου, ἤγουν ϛʹ. ἐξ ἢ καὶ τούτων ἧττονα· καὶ οὕτω καθαιρεθήσεται. Ἔσο δὲ εἰδὼς ὡς, ἐπεὶ ἡ λίτρα σήμερον ἑξάγια ἔχει οβʹ, καὶ οὐχὶ ρʹ, ὡς τὸ παλαιὸν, ὁ συμφωνήσας τόκους λαβεῖν ὑπὲρ λίτρας, οὐκ ἀπαιτήσει ιϛ, ιβ, ἀλλὰ τὸ ἀναλογοῦν.

ZONAR. Fœnus, veteri quoque Lege vetitum

ΖΩΝΑΡ. Ἐπὶ τόκῳ δανείζειν καὶ ὁ παλαιὸς νόμος

Guill. Beveregii notæ.

(64) *Ὑπὲρ ἑκάστης ὑπερπύρων λίτρας ὑπέρπυρα ιϛ δώδεκα.* Ex his verbis perspicuum redditur, quam egregie hallucinantur, qui ὑπέρπυρα *Ignita*, cum Leunclavio, aut *vela coloris ignei*, cum aliis interpretantur. Ex hoc enim loco apertissime constat, ὑπέρπυρον, non tantum nummi genus esse, sed et centesimam esse litræ sive libræ partem. Hic enim Balsamon docet, pro singulis hyperpyrorum libris duodecim hyperpyra accipere, esse τόκους ἑκατοστιαίους, *centesimas usuras;* quæ, ut ante ostensum est, erant 12 in centum; ac proinde centum fuisse ὑπέρπυρα in quavis libra, cuique obvium est; alioquin enim duodecim ὑπέρπυρα pro singulis libris exigere, τόκος ἑκατοστιαῖος esse non potuit. Proximis autem verbis observatur, libram olim etiam ex centum exagiis constitisse. Unde constat ἑξάγια etiam ejusdem fuisse valoris atque ὑπέρπυρα. Dicta sunt autem et νομίσματα, in ejusdem Balsamonis responsis ad Marcum Alexandrinum, ὅπως δὲ χαλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμποσουμένης εἰς νομίσματα ρʹ, ἀλλ᾽ εἰς οϛʹ, καιρὸς οὐκ ἔστι λέγειν. Bals. ad Marci interrog. 4. Ergo ὑπέρπυρα, ἑξάγια, et νομίσματα hoc sensu accepta, ejusdem cujus drachmæ, ponderis fuerunt. Nonnunquam enim et centum drachmæ in una libra numeratæ sunt. Ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς λίτρας ρʹ δράχμὰς γράφουσιν αὐτοὶ, ποτὲ δὲ ἀντὶ τῆς μνᾶς. Galen. των κατὰ γένη lib. VI. Proprie autem libra tantum 96 drachmas continet. Ubi itaque centum habuisse traditur, pro μνᾶ *mina* usurpata est. Et minam quidem nonnunquam idem esse ac libram, testis est Kimchius, dicens, המנה הוא ליטרא *Mina est λίτρα*. Kimch. in I. Sam. 25. Mina autem centum drachmas pependit. Suidas, ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρʹ. Suid. in τάλαντον, ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id. in μνᾶ. Plinius, *Mina, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.*

C Plin. nat. Hist. l. XXI, c. 34. Drachma autem Attica *denarii argentei pondus*, uti ibidem scribit Plinius, unde Talmudistæ, המנה מאה דינרין *Mina centum sunt denarii*, Bava kama. cap. 4, sect. 1, ὑπέρπυρα igitur ejusdem olim ponderis fuerunt, atque drachmæ, et denarii, nimirum centesima pars libræ; quo factum est ut quemadmodum centum drachmæ, in Galeni verbis ante laudatis, sic et centum hyperpyra nonnunquam pro libra scribantur. Scholiastes Harmenopuli, Καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἄδηλόν ἐστιν, εἴτε τῷ Πέτρῳ παρ᾽ ἐμοῦ ἠριθμήθησαν τὰ ρʹ ὑπέρπυρα, εἴτε ἐμοὶ παρ᾽ ἐκείνου. Schol. Harmenop. lib. I, tit. 15. Sic et in Chronico Constantinopolitano ut a Meursio laudato et correcto, ὅπερ λαβὼν ὁ βασιλεὺς καὶ θαυμάσας δέδωκε τῷ κομίσαντι ὑπέρπυρα ἑκατόν. Utrobique enim τὰ ρʹ ὑπέρπυρα unam libram designant. Et ubi Wilhelmus Tyrius ait, *Dotis autem quantitas erat in centum millibus hyperorum justi ponderis, exceptis decem aliis ejusdem monetæ millibus.* Wilhel. Tyr.
D de bell. sacro lib. XVIII, c. 12, *hyperorum* mendose scribitur, pro *hyperpyrorum*, quorum centum millia constituunt mille libras : decem millia, centum libras. Secundum hæc in præsenti Balsamonis loco observandum est, post vocem ὑπέρπυρα notam hanc ιϛ occurrere, quæ ipsorum hyperpyrorum nota est, ac propterea hoc in loco redundat, quo vox ipsa ὑπέρπυρα tota scribitur. Paucis autem interjectis eadem recurrit, ὑπέρπυρα significans, ut ζητεῖ δὲ τὰ ἥμισυ τοῦ ὅλου τόκου, ἤγουν ιϛ ἑξ. et postea, οὐκ ἀπαιτήσει ιϛ ιϐʹ. ἀλλὰ τὸ ἀναλογοῦν. Utrobique enim ista figura ὑπέρπυρα denotat, ut ex ipso verborum sensu constat. Gentianus Hervetus ὑπέρπυρα hic *solidos* vertit; quam etiam versionem nos admittimus, quoniam usus obtinuit, ut libra in solidos primo distribuatur. Solidus autem hoc in loco non vicesimam, sed centesimam libræ partem significat.

ἅπασιν ἀπηγόρευσε. Φησὶ γὰρ, *Οὐκ ἐκτοκιεῖς τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου.* Εἰ δὲ ὁ ἀτελέστερος τοῦτο ἐνομοθέτησε, πολλῷ πλέον ὁ τελεώτερος καὶ ὁ πνευματικώτερος. Ἰδοὺ γὰρ πλέον τοῦ ἱεροῦ ὧδε. Ἅπασι μὲν οὖν ἀποτέτραπται τὸ ἐπὶ τόκῳ δανείζειν· εἰ δ' ἅπασι, μᾶλλον ἂν εἴη τοῖς ἱερωμένοις τοῦτο ἀνάρμοστον, οἳ καὶ τοῖς λαϊκοῖς εἰς ὑπόδειγμα καὶ παροξυσμὸν εἰς ἀρετὴν εἶναι ὀφείλουσι. Διὸ καὶ ὁ κανὼν ἀπαγορεύει τοῖς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένοις, ἤτοι τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις ἑκαστοκὰς ἀπαιτεῖν, τόκους δηλαδὴ ἑκατοστιαίους. Πολυαρίθμων γὰρ ὄντων τῶν τόκων, βαρύτεροι τῶν ἄλλων οἱ ἑκατοστιαῖοί εἰσιν. Ὥσπερ γὰρ τοῖς νῦν αἱ λίτραι μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἀριθμοῦνται, οὕτω τοῖς παλαιοῖς αἱ ἑκατοντάδες ἦσαν, καὶ ἦν ὁ τόκος τῶν ἑκατὸν νομισμάτων νομίσματα δώδεκα· διὸ καὶ ἑκατοστιαῖος ἐλέγετο, ὡς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπαιτούμενος. Ἀπαγορεύσασα οὖν ἡ σύνοδος λαμβάνειν τόκους τοὺς ἐν κλήρῳ, ἐπάγει τοῖς μὴ φυλάξουσι τὸν κανόνα καὶ ἐπιτίμιον, καί φησιν· Ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἀντὶ τοῦ, δίκαιον ἡγήσατο, ἵνα εἰ εὑρεθείη τις μετὰ τὰ ὁρισθέντα νῦν λαμβάνων τόκους ἐκ μεταχειρίσεως, ἤγουν ὡς οἷόν τινα πραγματείαν τὸ τοκίζειν μεταχειριζόμενος ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα. Τινὲς γὰρ, ἐκφεύγοντες τὸ λέγεσθαι περὶ αὐτῶν ὅτι τόκους λαμβάνουσι, διδόασι τοῖς χρῄζουσιν ἀργύρια, καὶ συμφωνοῦσι συμμερίζειν αὐτοῖς τὸ κέρδος· καὶ οὐ δανειστὰς ἑαυτοὺς, ἀλλὰ συγκοινωνοὺς ὀνομάζουσι, καὶ ζημίας μὴ ὄντες κοινωνοὶ, ἐπὶ τῷ κέρδος μόνῳ κοινοπραγοῦσι. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἀπαγορεύων ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι κελεύεται τοὺς τοιαῦτα τεχνάζοντας, ἢ ἕτερόν τι ἐπινοοῦντας αἰσχροῦ κέρδους χάριν, ἢ ἀπαιτοῦντας ἡμιολίας. Εἰπὼν ἄνω περὶ ἑκατοστιαίου τόκου, ὃς τῶν τόκων ἐστὶν ὁ βαρύτερος, ὡς προείρηται, παρακατιὼν καὶ τοῦ κουφοτέρου ἐμνήσθη τῆς ἡμιολίας, ἥτις ἐστὶ τοῦ ὅλου τὸ ἥμισυ, ἤγουν τῶν δώδεκα νομισμάτων, ἅτινά εἰσι τῆς ἑκατοστῆς ὁ πληρέστατος καὶ ὁλόκληρος τόκος. Εἴποι δ' ἄν τις τὰς ἡμιολίας καὶ κατὰ ἀριθμητικούς. Ἐκείνοις γὰρ οἱ μὲν τῶν ἀριθμῶν ἐπίτριτοι (65) λέγονται, οἱ δὲ ἐπιτέταρτοι, ἐπίπεμπτοί τε καὶ ἔφεκτοι· οἱ δὲ ἡμιόλιοι ὡς ὁ ἓξ, καὶ ὁ ἐννέα, ὅτι ὅλους ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἀριθμοὺς, καὶ τὰ ἡμίση αὐτῶν. Ἔχουσι γὰρ ὁ μὲν ἓξ τὰ τέσσαρα καὶ τῶν τεσσάρων τὸ ἥμισυ, ὅ ἐστι

A universis fuit. Dicit enim, *Pecuniam fratri tuo non fœneraberis* [49]. Quod si illa minus perfecta Lex sanxit, multo magis nostra quæ perfectior est et spiritalior. Ecce enim aliquid templo amplius est hic. Omnibus quidem igitur fœneratitio lucro interdictum, sed ab eorum instituto, qui sacro ordini mancipati, exemplo laicis atque invitamento ad virtutem esse debent, alienissima ea ratio est. Proinde, quicunque in canone recensentur, hoc est, in clerum cooptati sunt, centesimas exigere prohibentur (usuras vid. centesimas), et quidem cum multa sunt usurarum genera, graviores reliquis sunt centesimæ. **79** Ut enim hoc tempore libræ ad septuaginta, duabus additis, numerantur, ita prisci

B habuere centurias, atque in centenos nummos duodeni, fœnoris nomine, solvebantur. Ex quo centesimæ quoque nomen, quod ex centenis exigeretur, petitum est. Synodus itaque cum prohibuisset clericos usuras accipere, pœnam quoque in eos, qui non obtemperaverint, constituit. Et ait, ἐδικαίωσεν, hoc est, æquum censuit sancta synodus, ut si quis post ea quæ nunc statuuntur, inventus fuerit usuras ex tractatione, hoc est, quasi instar negotiatoris fœnerationem sibi tractandam suscipiens, aut alia quacunque ratione exigens. (Fœneratorii enim nominis infamiam aliqui declinantes, pecuniam ita dant mutuam, ut sibi lucri partem ex ea paciscantur, nec se fœneratores, sed socios dicunt, ac emolumentorum tantummodo participes,

C nullum interea jacturæ periculum subeunt.) Hæc igitur et hujusmodi omnia canon vetat, eaque qui exercent, aut aliud quidpiam turpis lucelli gratia excogitaverint, aut sesquialteras exegerint, deponi jubet. Cum namque supra egerit de centesimis, quæ sunt omnium usurarum, ut diximus, iniquissimæ, mox eam quæ minus injuriæ habet, sesquialteram quoque rejicit. Est autem sesquialtera, totius dimidium, duodecim videlicet nummorum altera pars, ex quibus conficitur centesimæ integrum atque perfectum fœnus. Sed dicat fortasse aliquis sesquialteras etiam juxta arithmeticos. Apud illos namque numerorum alii ἐπίτριτοι dicuntur, hoc est, sesquitertii, alii ἐπιτέταρτοι, ἐπίπεμπτοι et ἔφεκτοι, quasi sesquiquartos dicas, quintos et sextos, alii vero sesquialteri, ut senarius et novena-

D rius, quod totum, ac ejus præterea dimidiam partem

[49] Deut. XXIII, 19.

Guill. Beveregii notæ.

(65) *Οἱ μὲν ἀριθμῶν ἐπίτριτοι.* Quisnam proprie sit ἀριθμὸς ἐπίτριτος docuit olim Aulus Gellius, dicens, *Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, et ejusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres: duodecim ad novem: quadraginta ad triginta.* Aul. Gell. *Noct. Att.* l. XVIII, c. 14. Necnon Macrobius, *Et est epitritus*, inquit, *cum de duobus numeris major habet totum minorem, et insuper ejus tertiam partem: ut sunt quatuor ad tria, nam in quatuor sunt tria et tertia pars trium, id est, unum. Et is numerus appellatur Epitritus, ex eoque nascitur symphonia, quæ appellatur* διὰ τεσσάρων. Macrob. in *Somn. Scip.* l. II, c. 1. Eadem itaque ratione et ἐπιτέταρτος est major ille numerus, qui minorem habet, et quartam insuper istius partem: ut decem sunt ad octo; nam in decem sunt octo, et quarta pars octo, sive duo. Sic etiam quinque, quindecim, viginti, etc., sunt numeri ἐπιτέταρτοι. Idem et de numeris ἐπιπέμπτοις et ἐφέκτοις dicendum est: nam ἐπίπεμπτος est, qui minorem cum quinta, ἔφεκτος qui minorem cum sexta illius parte continet. Sic duodecim ad decem est ἐπίπεμπτος, quatuordecim ad duodecim ἔφεκτος.

continea, senarius quidem quaternum, ejusque dimidium, qui est binarius, novenarius senarium senariique dimidium, nempe ternarium. Sed quocunque demum pacto sesquialteram intelligas, ea videlicet canonis est sententia, ut clericis non gravissimarum solum, sed mediocrium quoque usurarum exactione interdictum esse denuntiet.

ARIST. *Si quis usuras, aut sesquialteras accipit, alienus erit, et post hanc Ecclesiæ determinationem depositus.*

Centesimæ quidem usuræ quæ omnium habentur maximæ, duodecim sunt numismata, dimidiæ autem earum, sex. Si quis itaque e consecratis mutuo dans alicui per usuram vel graviores exiget usuras sive centesimas, vel sesquialteras, sive dimidium earum aut sextas, ut divinæ oblitus Scripturæ dicentis, *Pecuniam suam non dedit in usuram* [43], clero deponetur : etsi quadragesimus quartus apostolorum canon et sextæ synodi in Trullo decimus non exinde eum deponunt nisi quando admonitus hoc facere non desinat.

80 CANON XVIII.

Pervenit ad sanctam synodum, quod in nonnullis locis et civitatibus diaconi dant presbyteris Eucharistiam, quod neque canon, neque consuetudo tradidit, ut qui offerendi potestatem non habent, iis qui offerunt, dent corpus Christi. Jam vero illud etiam cognitum est, quod quidam ex diaconis etiam ante episcopos Eucharistiam attingunt. Hæc ergo omnia auferantur, et diaconi intra suas mensuras permaneant, scientes quod sunt quidem episcopi ministri, presbyteris vero minores. Accipiant autem suo ordine Eucharistiam post presbyteros, eis præbente episcopo vel presbytero. Sed nec in medio quidem presbyterorum liceat diaconis sedere. Id fit enim præter canonem et ordinem. Si quis autem non vult obedire, etiam post has constitutiones, a diaconatu desistat.

BALS. Quod magna sit sacerdotum dignitas, sed multo major episcoporum, et quod debent diaconis præponi, ex ipsis factis ostenditur. Illis enim servitur, hi vero serviunt. Quidni ergo præferri debent ii quibus ministratur, iis qui ministrant? Quoniam autem nonnulli, inquit, diaconi, ordinem in civitatibus dissolventes, ante episcopos accipiunt, et dant presbyteris Eucharistiam : et cum omnino debeant a presbyteris et sacerdotibus sanctificari, quoniam etiam Apostolus dicit, Quod minus est, ab eo quod est præstantius, benedicitur [44] : non stant iis quæ decreta sunt, et in congregationibus etiam sedent in medio presbyterorum : definitum est ut diaconi ab episcopo vel presbytero accipiant, et ut post sacerdotes sacrorum mysteriorum participes fiant : et ne in medio

[43] Levit. xxv, 37. [44] Hebr. vii 7.

A τὰ δύο · ὁ δὲ ἐννέα τὰ ἓξ καὶ τούτων τὸ ἥμισυ, τὰ τρία δηλονότι. Διὰ γοῦν ἡμιολίας, ὡς ἂν νοοῖτο αὕτη, τοῦτο μονονουχὶ λέγει ὁ κανὼν, ὡς εἰ μόνον τὸν βαρύτερον οὐ λήψονται τόκον οἱ ἐν τῷ κλήρῳ, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλον τινὰ μετριώτερον.

ΑΡΙΣΤ. *Εἴ τις τόκους ἢ ἡμιολίας λαμβάνοι, ἀλλότριος ἔσται, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας καθαιρούμενος.*

Οἱ μὲν ἑκατοστιαῖοι τόκοι, οἵτινες καὶ μείζονες τῶν τόκων πάντων γνωρίζονται, τὰ δώδεκά εἰσι νομίσματα · οἱ δὲ ἡμίσεις τούτων τὰ ἕξ. Εἴ τις οὖν τῶν ἱερωμένων, δανείσας τινὶ, ἢ τοὺς βαρυτέρους ἀπαιτήσει τόκους, ἤγουν τοὺς ἑκατοστιαίους, ἢ ἡμιολίας, ἤτοι τὸ ἥμισυ τούτων, ἤγουν τὰ ἕξ, ὡς B τοῦ θείου ἐπιλαθόμενος γράμματος τοῦ λέγοντος, *Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, τοῦ κλήρου καθαιρεθήσεται · κἂν ὁ τεσσαρακοστὸς τέταρτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ δέκατος τῆς ἕκτης συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οὐκ ἀπεντεῦθεν αὐτὸν καθαιροῦσιν · ἀλλ' ὅταν παραγγελθεὶς οὐ παύηται τοῦτο ποιῶν.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον ὅτι ἔν τισι τόποις καὶ πόλεσι τοῖς πρεσβυτέροις τὴν Εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκεν, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, C ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Εὐχαριστίας ἅπτονται. Ταῦτα οὖν πάντα περιῃρήσθω, καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσὶ, τῶν καὶ πρεσβυτέρων ἐλάττους. Λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν Εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου μεταδιδόντος αὐτοῖς ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. Ἀλλὰ μὴ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις · παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. Εἰ δέ τις μὴ θέλει πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τούτους τοὺς ὅρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας.

ΒΑΛΣ. Ὅτι μέγα ἐστὶ τὸ τῶν ἱερέων ἀξίωμα, πολλῷ D δὲ πλέον τὸ τῶν ἐπισκόπων, καὶ οὗτοι τῶν διακόνων προτιμᾶσθαι ὀφείλουσιν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων παρίσταται. Οἱ μὲν γὰρ δουλεύονται, οἱ δὲ δουλεύουσι. Πῶς γοῦν οὐχ ὀφείλουσι προτιμᾶσθαι οἱ διακονούμενοι τῶν διακονούντων; Ἐπεὶ δὲ, φησὶ, τινὲς διάκονοι τὴν τάξιν ἔν τισι πόλεσι παραλύοντες, πρὸ τῶν ἐπισκόπων μεταλαμβάνουσι, διδόασι δὲ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν, καὶ ἁπλῶς ὀφείλοντες ἁγιάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἱερέων, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολός φησι. Τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται, οὐκ ἐμμένουσι τοῖς δεδομένοις · καὶ ἐν ταῖς συνάξεσι δὲ κάθηνται μέσον τῶν ἱερέων · ὡρίσθη, ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου μεταλαμβάνειν τοὺς διακόνους, καὶ μετὰ τοὺς ἱερεῖς τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι, καὶ μηδὲ μέσον καθῆσθαι

πρεσβυτέρων· ἢ μὴν τοὺς μὴ πειθαρχοῦντας οὕτω A ποιεῖν παύεσθαι τῆς διακονίας. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, τὸ μὲν μεταλαμβάνειν τοὺς διακόνους πρὸ τῶν ἐπισκόπων, ἢ διδόναι αὐτοὺς τὴν εὐχαριστίαν ἤτοι τὰ ἅγια τοῖς ἱερεῦσιν, οὐ παραχωρεῖται· ἀλλ' οὐδὲ τὸ καθῆσθαι διάκονον ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ μέσον τῶν ἱερέων· τὸ δὲ καθῆσθαί τινας ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακόνων εἰς τὰς ἔξω τοῦ βήματος συνάξεις τέως πρὸ τῶν πρεσβυτέρων βλέπομεν γινόμενον· καὶ οἶμαι γίνεσθαι τοῦτο διὰ τὰ ἀρχοντίκια· μόνοι γὰρ οἱ ἀξιωθέντες ἀρχοντικίων ἐκκλησιαστικῶν παρὰ τοῦ πατριάρχου, πρὸ τῶν ἱερέων κάθηνται. Γίνεται δὲ τοῦτο παραλόγως. Ἀνάγνωσον τῆς ϛ' συνόδου κανόνα ζ'. Ὁ γὰρ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας προκάθηται ἐν ταῖς ἔξω τῆς συνόδου συνά- B ξεσιν οὐ μόνον τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ προστάξεως τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, οὕτως ἐχούσης· Ἡ βασιλεία μου (66), τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας φροντίζουσα, καὶ τὸ εὔτακτον καὶ ἐν παντὶ μὲν ζητοῦσα τῷ πολιτεύματι, ἐπὶ πλέον δὲ τοῖς θείοις τοῦτο ἐμπολιτεύεσθαι διὰ σπουδῆς τιθεμένη, τὰ ἀρχῆθεν ἀπονεμημένα προνόμια ἑκάστῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἄχρι καὶ δεῦρο ἐπικρατήσασαν ἐν τούτοις κατάστασιν, κατὰ τὸ ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καὶ διαμένειν βούλεταί τε καὶ εὐδοκεῖ, ἁγιώτατε δέσποτα, ὡς καὶ παραδεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν, καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ ἐμπολιτευσαμένην, καὶ ταῖς ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλον κατὰ C τὸ ἀνεξάλλακτον ἕως τοῦ νῦν μεταβάσεσιν ἐπικριθεῖσαν, καὶ βεβαιωθεῖσαν καλῶς. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡ βασιλεία μου μάθοι ὥς τινες τῶν ἀρχιερέων ἀντιφιλοτιμούμενοι πειρῶνται τὸ τοῦ χαρτοφύλακος ὑποβιβάσαι προνόμιον, καὶ κανόνας εἰς μέσον προσφέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθῆσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέει τούτους συνέρχεσθαι κατά τινα χρείαν, καὶ συνεδριάζειν κατὰ ταὐτὸν, πρὸ τῆς εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου εἰσελεύσεως οὐκ ἀνασχετὸν τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε, πρᾶγμα διὰ τοσούτου χρόνου βασανισθὲν καὶ τοῖς πρὶν πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν οὐκ ἐπ' εὐλόγῳ ἐρίζουσι πράγματι διὰ τῆς πολυημέρου δεχθὲν σιωπῆς, κατὰ τὸ παρέλκον ἀθετηθῆναι, καὶ ὥς τι τῶν ἠμελημένων παρασυρῆ- D ναι. Τοίνυν καὶ διορίζεται πρᾶγμά τι εὔλογον καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ αἱροῖντο καὶ πάλιν οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς πρὶν δεδογμένα Πατράσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς μακρᾶς συνδόξαντα σιωπῆς, καὶ τῆς ἕως τοῦ νῦν ἀνοχῆς, ἐκ παλιμβολίας ὥσπερ ἀναπαλαίειν, εὖ ἂν ἔχοι, καὶ χάρις ὅτι τὸ μάχιμον καταθέμενοι τὸ εἰρηναῖον προτετιμήκασιν. Εἰ δὲ καὶ ἔτι τούτων

quidem presbyterorum sedeant: vel, ut ii qui non ad ita faciendum se morigeros præbuerint, a diaconatu desistant. Hæc definiente canone, diaconos quidem ante episcopos accipere, vel dare Eucharistiam aut sacramenta sacerdotibus, non permittitur: sed nec diaconum ad sanctum altare in medio sacerdotum sedere. Ut autem nonnulli ex ecclesiasticis diaconis, in congregationibus quæ sunt extra sacrum tribunal, ante sacerdotes sedeant, fieri videmus: et existimo hoc fieri propter officia. Soli enim ii qui a patriarcha officiis ecclesiasticis digni sunt habiti, sedent ante sacerdotes. Fit autem et hoc præter rationem: lege sexti synodi canonem 7. At is qui pro tempore est sanctissimæ Ecclesiæ Magnæ chartophylax, in congregationibus quæ fiunt extra synodum, sedet non solum ante sacerdotes, sed etiam ante pontifices, ex constitutione inclyti imperatoris domini Alexii Comneni, quæ sic se habet: Regia mea administratio, quæ ecclesiasticæ honestatis maximam curam gerit, et bonum quidem ordinem, cum in omni civili ratione quærit, tum autem multo magis in rebus divinis eum versari studet, quæ unicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, et eam quæ in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, et perseverare vult, et censet, sanctissime domine, utpote quæ per tot annos suscepta, et in usu civili longo tempore versata, et ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata ac bene confirmata sit. Sed quoniam imperatoria mea sublimitas didicit, quod nonnulli pontifices contentione quadam et gloriæ studio incitati, chartophylacis privilegium minuere conantur, et canones in medium adducentes per eos contendunt illum ante pontifices sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire et una considere ante accessum ad tuam sanctitatem, non ferendum regiæ meæ majestati visum est, ut res quæ tanto tempore approbata est, et a prioribus patriarchis et ab aliis pontificibus, sed et ab iis qui nunc non justa de causa contendunt, longissimi temporis silentio admissa, nunc obiter aboleretur, et tanquam neglectum **81** quippiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam et justam. Si enim adhuc vellent pontifices immobilia non movere, nec quæ iis qui prius fuerunt Patribus placuere, sed et iis ipsis longo silentio, et hucusque patientia probata fuere, ex inconstantia velut oppugnare, recte se haberet, et eis gratia haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem prætulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba canonis usurpantes (a sententia enim longe absunt) volun-

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Τῇ βασιλείᾳ μου*. Exstat hæc novella Alexii Comneni in *Juris Græco-Romani* l. ii, p. 143; sed, ni fallor, ex hoc ipso Balsamonis loco traducta. Ibi autem Leunclav. per totam hanc novellam χαρτοφύλακα *chartularium* vertit, quod satis mirari nequeo; si quidem chartophylacis et chartularii officia multum inter sese distiterunt, ut alibi ostendemus.

tatem suam confirmare conantur, et non recte ordinem, ad id quod est inordinatum, transferunt, permittit quidem imperatoria mea serenitas canonis interpretari et declarare contextum, qui facile comprehendi potest, et pulchre discerni iis qui exacte penetrant, et canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum pontificibus probro est, quod cum canonem scirent, et ejus verba perfecte intelligerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarunt, et dum disturbaretur canon, toleraverunt, atque inferiorem sessionem sub prioribus chartulariis amplexi fuerunt. Ideoque pro sacrorum canonum contemptu mercedem hanc eis (majestas mea) tribuit, ut suas ad ecclesias abigantur, ecclesiastici canonis etiam hac in parte vestigiis insistens, et adversus canonum contemptores ipsos canones sacros in subsidium producens. Nec enim pontifices ii, qui occidentalibus ecclesiis præsunt, et a multo jam tempore fidei suæ creditorum ovilium curam nullam gessere, nec, uti conveniebat, iis præfuerunt, dicere poterunt, rabiem hostilem, quæ per Orientem grassata fuit, ad ipsos pertigisse, atque hoc modo sibi ovium ratione præditarum inspectionem ademptam esse. Et hoc quidem in hunc modum a majestate mea dispositum eventus eis judicium relinquit. Quia vero et illud ad aures ejus relatum est, quosdam scilicet ecclesiæ proceres eximios præteriri, cum electiones fiunt, eisque præferri nonnullos, tam ætate quam meliori vitæ conditione inferiores, quique non magnos pro Ecclesia labores sustinuerunt, nec igitur illa quidem res sacra pontificum synodo digna visa est. Quapropter omnibus religiose pariter, et imperiali cum auctoritate mandat, ne ludant in minime ludicris, nec affectui divinis in rebus indulgeant. Nam ubi anima versatur in periculo, cujus alius rei potior habenda cura est? Illos autem præferant aliis, et honore suffragiorum dignentur, quos, una cum doctrina, inculpata vita ornat; aut in quibus si doctrina forte vacillet, longi temporis usus, et multi pro Ecclesia labores exantlati, quod deest, supplent. Sic enim suffragiis suis recte statuent, et a Deo suæ ad animæ condemnationem suffragia tulisse non arguentur.

ZONAR. Ordinis quidem ubique rationem haberi necesse est, sed ab iis maxime hominibus, qui sacris ordinibus initiati sacrorum procuratione funguntur. Rem igitur in qua ordinis vitio peccabatur, hic canon emendavit. Quod enim diaconi sacerdotibus Eucharistiam ministrarent, eosque vel episcopum quoque in ejus sumptione præverterent, id vero non sine ordinis perturbatione eveniebat. Proinde ut abstineant, ac suo singuli se pede metiantur, in posterum monet. Et ut sciant diaconi se episcoporum esse in sacris ministros, ab ipso nomine hoc edocti; et quod major est presbyterorum quam diaconorum dignitas. Quo jure igitur

A τινὲς τῶν τοῦ κανόνος ῥημάτων ἀντιποιούμενοι, (τῆς γὰρ ἐννοίας πόῤῥω ἀποδιεστήκασι) πειρῶνται τὸ οἰκεῖον συστῆσαι θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄτακτον οὐ καλῶς τὴν τάξιν μεταβιβάζουσιν, ἐᾷ μὲν ἡ βασιλεία μου τὴν τοῦ κανόνος ἑρμηνεῦσαι καὶ σαφηνίσαι ὑφὴν, ῥᾴστην οὖσαν καταληφθῆναι, καὶ διαγνωσθῆναι, καλῶς τοῖς βάπτουσιν εἰς ἀκρίβειαν, καὶ κανονικῆς ἐννοίας θιγγάνουσιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμᾷ, τί δήποτε τὸν κανόνα εἰδότες καὶ τὰ ῥήματα τούτου ἐξακριβούμενοι, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν ἀνευλόγως ἐπάτησαν, καὶ τοῦ κανόνος παραῤῥιπτομένου ἠνείχοντο, καὶ τὴν ὑφεδρίαν ἐπὶ τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων ἠσπάζοντο· καὶ μισθὸν τούτοις τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων περιφρονήσεως τὴν ἐπὶ τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας B ἀπέλασιν δίδωσι, κανόνι στοιχοῦσα κἀνταῦθα ἐκκλησιαστικῷ, καὶ τοῖς περιφρονηταῖς τῶν κανόνων ἐκείνων αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἰς ἄμυναν ἀντεξάγουσα. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοιεν λέγειν οἱ τῶν δυτικῶν προεστῶτες ἀρχιερεῖς ἐπὶ χρόνον μακρὸν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς μὴ φροντίζοντες ποιμνίων, μηδ' ὡς ἐχρῆν ἐν τούτοις ἐπιστατήσαντες ὡς ἡ τὴν Ἕω κατατρέχουσα τῶν ἐχθρῶν λύσσα, προσέστηκε τούτοις, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐντεῦθεν τῶν λογικῶν προβάτων περιηρέθησαν. Καὶ τὸ μὲν οὕτως οἰκονομηθὲν παρὰ τῆς βασιλείας μου τὴν κρίσιν αὐτοῖς τοῦ ἀποτελέσματος περιλέλοιπεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀκοὰς ἀνήχθη αὐτῷ, ὥς τινες τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογάδων ἐν ταῖς γινομέναις ψήφοις C καταλιμπάνονται, προτιμῶνται δὲ τούτων ἔνιοι, ὑποβεβηκότες ἴσως καὶ χρόνῳ καὶ καταστάσει βίου τῇ κρείττονι, καὶ μηδὲ πολλὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας πονήσαντες, οὐκ οὖν ἔδοξεν οὐδὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τῆς ἱερᾶς συνόδου τῶν ἀρχιερέων ἐπάξιον, ὅθεν καὶ ἐπισκήπτει πᾶσι φιλοθέως ὁμοῦ καὶ βασιλικῶς μὴ παίζειν ἐν τοῖς οὐ παικτοῖς, μηδὲ πάθει περὶ τὰ θεῖα χαρίζεσθαι. Οὐ γὰρ ψυχὴ τὸ κινδυνευόμενον, τίνος φροντιστέον ἑτέρου; Ἐκείνους δὲ προτιθέναι τῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἐν ταῖς ψήφοις ἐπιτιμίαν χαρίζεσθαι, οὓς μετὰ λόγου καὶ βίος κοσμεῖ ἀνεπίληπτος, ἢ τοῦ λόγου σκάζοντος ἴσως, ὁ μακρὸς χρόνος, καὶ τὸ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν πολύπονον ἐπαναπληροῦσι, τὸ ἐλλιπές. Οὕτω γὰρ ἂν ταῖς ψήφοις καλῶς διαιτήσουσι, καὶ ἐπὶ κρίματι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς οὐκ D ἂν ἁλοῖεν ψηφοφοροῦντες τῷ Θεῷ.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν εὐταξίαν ἁπανταχοῦ τηρεῖσθαι ἀναγκαιότατον, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ μεταχειριζομένοις τὰ ἅγια. Διὸ πρᾶγμα οὐ κατὰ τάξιν γινόμενον διωρθώσατο ὁ κανών. Τὸ γὰρ τοὺς διακόνους μεταδιδόναι τοῖς ἱερεῦσι τῶν ἁγιασμάτων, καὶ πρὸ αὐτῶν, ἢ καὶ τοῦ ἐπισκόπου μεταλαμβάνειν αὐτοὺς, ἀταξίας ἦν, ὅθεν παρακελεύεται μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλ' ἕκαστον γινώσκειν τὸ ἴδιον μέτρον, καὶ εἰδέναι τοὺς διακόνους, ὅτι τῶν ἐπισκόπων ὑπηρέται εἰσὶν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐξ αὐτῆς τῆς κλήσεως τοῦτο διδασκομένους, καὶ ὅτι μείζων ἡ ἀξία τῶν πρεσβυτέρων παρὰ τὴν τῶν διακόνων. Πῶς οὖν οἱ ἥττονες τοῖς μείζουσι μεταδώσουσι τῆς εὐ-

χαριστίας, καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι προσφέρειν τοῖς A προσφέρουσι; Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. Ὁρίζει τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος πρότερον τοὺς πρεσβυτέρους μεταλαμβάνειν, εἶτα τοὺς διακόνους, τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῖς, ἢ τῶν ἐπισκόπων μεταδιδόντων τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· ἀπαγορεύει δὲ καὶ τὸ ἐν μέσῳ πρεσβυτέρων καθῆσθαι διάκονον, ὡς παρὰ κανόνα τούτου καὶ παρὰ τὴν τάξιν τυγχάνοντος. Τοὺς δὲ μὴ πειθαρχοῦντας παύεσθαι τῆς διακονίας κελεύει.

humiliores honestioribus, et offerentibus, qui nulla ejusmodi potestate præditi sunt, Eucharistiam præbeant? Ut enim magnus Apostolus ait, *Sine ulla contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur* [a]. Ut ergo presbyteri primum, deinde diaconi, presbytero ipsis, aut episcopo sacrosanctum Domini corpus et sanguinem ministrante communicent, sancta synodus edicit. Medium vero et locum in sacerdotum concessu usurpare diaconos vetat, quod ea res, et canonum sanctionibus et ordini adversetur. Qui vero non paruerint, a sacro ministerio removeri jubet.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ διάκονοι ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις* (67) *μενέτωσαν· καὶ μήτε διδότωσαν εὐχαριστίαν τοῖς πρεσβυτέροις, μήτε πρότερον ταύτης ἁπτέσθωσαν, μηδὲ μέσον πρεσβυτέρων καθεζέσθωσαν·* B *παρὰ κανόνα γὰρ καὶ εὐταξίαν ἐστὶν, εἴ τι τοιοῦτον γένηται.*

82 ARIST. *Diaconi intra proprios suos terminos maneant, et nec Eucharistiam presbyteris ministrent, nec eam prius tangant, neque inter presbyteros sedeant. Est enim contra canonem et decentem ordinem, si quid istiusmodi factum sit.*

Ὁ παρὼν κανὼν, ἀπρεπές ἴσως τι καὶ ἄτακτον εὑρὼν ἔν τισι γινόμενον πόλεσι, διορθοῦται· καὶ διορίζεται μή τινα τῶν διακόνων τοῖς πρεσβυτέροις ἐπιδιδόναι τὴν θείαν μετάληψιν, μήτε πρώτους αὐτοὺς ταύτης ἅπτεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους τὴν εὐχαριστίαν ταύτην λαμβάνειν αὐτοὺς ἢ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ παρὰ πρεσβυτέρου· μηδὲ μεταξὺ πρεσβυτέρων αὐτοὺς καθέζεσθαι· ἵνα μὴ καθήμενοι ἄνωθεν τούτων εὑρίσκωνται.

Hic præsens canon indecorum fortasse aliquid et inordinatum inveniens in nonnullis factum civitatibus, illud emendat; et decernit ne quispiam diaconorum presbyteris divinam ministret communionem, neque illam ante eos tangat, sed ut ii post presbyteros hanc Eucharistiam accipiant, vel ab episcopo vel presbytero, neque in medio presbyterorum isti sedeant: ne supra eos inveniantur sedentes.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ.

Περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὅρος ἐκτέθειται ἀναβα- C *πτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εἰ δέ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισκόπου. Εἰ δὲ ἡ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδείους αὐτοὺς εὑρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. Ἐμνήσθημεν δὲ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσι, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι.*

CANON XIX.

De Paulianistis, qui deinde ad catholicam Ecclesiam confugerunt statutum est, ut ii omnino rebaptizentur. Si qui vero tempore præterito in clericorum numero erant, siquidem a culpa et reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur a catholicæ Ecclesiæ episcopo. Si vero examinatio eos non esse aptos deprehendit, deponi eos oportet. Similiter autem et diaconissis, et omnino de omnibus qui inter clericos annumerantur, eadem forma servabitur. Diaconissarum autem meminimus, quæ in habitu quidem censentur, quoniam nec ullam habent manuum impositionem, ut omnino inter laicos ipsæ connumerentur.

ΒΑΛΣ. Παυλιανισταὶ λέγονται οἱ Παυλικιανοί. Ἐκτέθειται γοῦν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὅρος, D ἤτοι κανὼν καὶ τύπος, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτούς. Ἐπάγει δὲ ὡς, ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἐστὶ τινὰς ἐκ τούτων κατὰ ἄγνοιαν κληρωθῆναι, ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος ἀναβαπτίζειν τούτους, καὶ ἔκτοτε πολυπρα-

BALS. Paulianistæ dicuntur Pauliciani. Editum est ergo a sanctis Patribus decretum, sive canon et forma, ut ipsi rebaptizentur. Addit autem: Quoniam nonnulli eorum, ut est verisimile, per ignorantiam in clerum ordinati sunt, debet episcopus eos rebaptizare, et tunc de eorum vitæ de-

[a] Hebr. vii, 7.

Guill. Beveregii notæ.

(67) *Οἱ διάκονοι ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις*. In Bibliotheca Juris canonici veteris, hæc præsentis canonis epitome tam sub ipsius hujusce Alexii Aristeni, quam Symeonis Logothetæ nomine aliter legitur, videlicet, Οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις μενέτωσαν, μηδὲ μέσον πρεσβυτέρων καθεζέσθωσαν· παρὰ κανόνα γὰρ καὶ εὐταξίαν ἐστὶν, εἴ τι καὶ τοιοῦτο γένοιτο, *Diaconi in suis terminis maneant, neque inter presbyteros sedeant. Nam contra canonem et decentem ordinem est, si quid tale fiat.* Ubi, ut leviores discrepantias mittam, hæc verba in nostris codicibus mss. lecta, καὶ μήτε διδότωσαν εὐχαριστίαν τοῖς πρεσβυτέροις, μήτε πρότερον ταύτης ἁπτέσθωσαν, tota desiderantur; quæ tamen universæ canonis menti exprimendæ necessaria sunt, ideoque ibi perperam omissa.

gendæ ratione post baptismum inquirere: et, si inculpatos invenerit, sacerdotio quoque dignos judicare: sin minus, eos et ab ordinatione, quæ fuit ante baptismum, removere. Eadem autem in diaconissas quoque fiant. De diaconissis autem res ita se habet: virgines aliquando ad Ecclesiam accedebant, et episcopi suasione servabantur, ut Deo dedicatæ, sed cum amictu laico. Id enim est, eas in habitu censeri. Cum autem 40 annorum ætatis essent, diaconissarum quoque ordinationem recipiebant, si omnino dignæ invenirentur. Si quæ ergo et ex istis, inquit, Paulianissæ erant, fiet et in his quod in masculis superius statutum est. Quære et Carthaginen. syn. can. 6 et 44. Hæc cum canon statuerit, dixerit quispiam, cum quæ ante baptismum facta est ordinatio, ut ne facta quidem reputatur (propterea enim Paulianistam post baptismum ordinari cautum est) quomodo dicit canon eum post examinationem deponendum, si indignus inveniatur qui ordinetur? Solutio. Depositionis nomen hic abusive pro expulsione acceptum est. Ante baptismum enim in clericatum ordinatio, clericatum non tribuit. Si autem nolis hoc dicere, statue verba depositionis non accipi de ordinatione quæ fuit ante baptismum, sed de ea quæ fuit post baptismum. Deponetur enim, inquiunt Patres, et qui post illuminationem indigne ordinatus est, ut vult universalis canon, qui eos, qui post ordinationem peccant, deponit. De Paulianistis autem aliquando quæsitum est, quinam essent: et alii quidem alia dixerunt: ego autem in diversis libris inveni, quod Manichæi Pauliciani dicti sunt, a quodam Paulo Samosateno mulieris Manicææ filio, cui nomen erat Callinice. Samosatenus autem appellatus est, ut qui Samosatenorum episcopus nominatus fuit. Is prædicavit unum esse Deum, qui et Pater et Filius et sanctus Spiritus idem dicitur. Unus enim, inquit, est Deus, et Filius ipsius in ipso, quemadmodum in **83** homine ratio vel sermo. Ipsa autem ratio, cum in terram venisset, habitavit in homine qui dicebatur Jesus, œconomiaque completa, ascendit ad Patrem. Hic autem Jesus, ex inferioribus regio-

A γμονεῖν τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα διαγωγὴν αὐτῶν· καὶ εἰ εὑρήσει ἀνεπιλήπτους, καὶ ἱερωσύνης ἀξιοῦν· εἰ δὲ μή, καὶ τῆς πρὸ τοῦ βαπτίσματος χειροτονίας ἀπαλλοτριοῦν. Τὰ αὐτὰ δὲ γινέσθωσαν καὶ εἰς τὰς διακονίσσας. Τοιοῦτον δέ ἐστι τὸ τῶν διακονισσῶν· Παρθένοι ποτὲ προσήρχοντο τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ κατὰ προτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου ἐφυλάττοντο, ὡς ἀνατεθειμέναι τῷ Θεῷ, πλὴν μετὰ σχήματος λαϊκοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐξετάζεσθαι αὐτὰς ἐν τῷ σχήματι. Τεσσαρακονταετοῦς δὲ ἡλικίας γενόμεναι, ἠξιοῦντο καὶ χειροτονίας διακονισσῶν, εὑρισκόμεναι πάντως ἄξιαι. Εἰ γοῦν καί τινες ἐκ τούτων, φησί, Παυλιανίσαι ἔτυχον, γενήσεται καὶ ἐπ' αὐταῖς, εἴ τι καὶ ἐπὶ τοῖς ἄρρεσιν ὡρίσθη ἄνωθεν. Ζήτει τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνας ς' καὶ μδ'. Ταῦτα τοῦ κανόνος διο-B ρισαμένου, εἴπῃ τις ὡς, ἐπεὶ ἡ πρὸ τοῦ βαπτίσματος χειροτονία ὡς μηδὲ γενομένη λογίζεται (διὰ γὰρ τοῦτο ὡρίσθη τὸν Παυλιανίσαντα χειροτονεῖσθαι μετὰ τὸ βάπτισμα) πῶς φησιν ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι αὐτὸν μετὰ ἐξέτασιν, ἀνάξιον τοῦ χειροτονηθῆναι εὑρισκόμενον; Λύσις. Καταχρηστικῶς ἐνταῦθα παρελήφθη τὸ τῆς καθαιρέσεως ῥῆμα ἀντὶ τῆς ἐξωθήσεως. Ἡ γὰρ πρὸ τοῦ βαπτίσματος κλήρωσις οὐκ ἔστι κλήρωσις. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο θέλῃς εἰπεῖν, θεμάτισον τὰ ῥήματα τῆς καθαιρέσεως, μὴ ἐκλαμβάνεσθαι περὶ τῆς πρὸ τοῦ βαπτίσματος χειροτονίας, ἀλλὰ περὶ τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα. Καθαιρεθήσεται γάρ, φασὶν οἱ Πατέρες, καὶ ὁ μετὰ τὸ φώτισμα ἀναξίως χειροτονηθεὶς κατὰ τὸν καθολικὸν C κανόνα τὸν καθαιροῦντα τοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν ἁμαρτάνοντας. Περὶ δὲ τῶν Παυλιανισάντων ἐρώτησις γέγονε, τίνες εἰσί. Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα εἶπον· ἐγὼ δὲ εὗρον ἐν διαφόροις βιβλίοις ὅτι Παυλικιανοὶ οἱ Μανιχαῖοι μετωνομάσθησαν ἀπὸ Παύλου τινὸς Σαμοσατέως υἱοῦ γυναικὸς Μανιχαίας, Καλλινίκης τοὔνομα. Σαμοσατεὺς δὲ ἐκλήθη ὡς χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαμοσατέων (68). Οὗτος ἐκήρυξεν ἕνα Θεὸν εἶναι Πατέρα, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα τὸν αὐτὸν λεγόμενον. Εἷς γάρ, φησίν, ἐστὶ Θεός, καὶ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, ὡς ὁ λόγος ἐν ἀνθρώπῳ. Αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος, ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ᾤκησεν ἀνθρώπῳ Ἰησοῦ καλουμένῳ, καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρώσας

Guill. Beveregii notæ.

(68) *Σαμοσατεὺς δὲ ἐκλήθη, ὡς χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαμοσατέων.* Si Paulus iste a quo Pauliciani cognominati sunt, Samosatensium episcopus fuerit, alius sit necesse est ab eo, qui Paulianistarum magister exstitit. Hic enim Samosatenus dictus est, non quod Samosatorum episcopus fuit, sed quod ibi, ubi et Lucianus natus. Hic enim ἀπὸ Σαμοσάτων ἦν, τῆς ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Μεσοποταμίας καὶ Εὐφράτου, ut ait Epiphanius, hær. 65. Ideoque Eusebius eum vocat τὸν ἐκ Σαμοσάτων Παῦλον. Euseb. *Hist. Eccles.* l. v, c. 28, et l. vii, c. 37. Samosatis igitur ortus est, sed non ibi, verum Antiochiæ episcopus constitutus est, Demetriani nimirum Antiocheni vita defuncti loco. Quapropter Σαμοσατεὺς idcirco tantum vocatur, quia Samosatis oriundus. Suidas, Σαμόσατα πόλις, καὶ Σαμοσατεὺς ὁ ἐκ τούτων. Suid. in Σαμόσατα. Adhæc Balsamon hoc loco, ut et Cedrenus, Blastaresque ante laudati, Paulicianos dictos esse a Paulo quodam Samosateno mulieris Manichææ, Callinices D vocatæ, filio tradunt. Hoc autem de Paulo Paulianistarum magistro dici non potest. Nam Paulus Samosatenus ob hæresin suam sede Antiochenā prius depositus est, quam Manichæorum hæresis exorta fuit; ut ex Eusebii Chronico constat: quo Pauli depositio refertur ad an. 2, Olymp. 216, sive an. Dom. 267; at Manichæorum hæreseos exortus ad. an. 1, Olymp. 264, sive ad annum Dom. 278. Quomodo itaque Paulus iste Manichææ mulieris filius esse potuit, cum multis annis ante ipsam Manichæorum hæresin natus fuerit? His igitur adducor, ut credam Paulum istum Samosatenum, cujus Balsamon hic aliique meminerunt, alium fuisse Paulum, Samosatensium episcopum (nam Samosata metropolis fuit Antiocheno patriarchæ subdita), et ab eo novos quosdam Manichæos exortos Paulicianos dictos fuisse, quos Balsamon et Zonaras cum Paulianistis hoc canone commemoratis male confundunt; ut et antea observatum est.

ἀνῆλθε πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὗτος κάτωθέν ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἀπὸ Μαρίας ἀρξάμενος. Τοῦτον καθεῖλεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς καὶ ἄλλοι τινές. Ἔτι ἀμφιβολία ἐστὶ περὶ τοῦ εἰ ὀφείλουσιν οἱ ἀπὸ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν Παυλιανίσαντες ἀναβαπτίζεσθαι. Καὶ τινὲς μὲν λέγουσιν ὡς ἐκείνους ὁ κανὼν ἀναβαπτίζεται, τοὺς ἐκ γενετῆς Παυλικιανοὺς, οὐ μὴν τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων τὴν αἵρεσιν τῶν Παυλικιανῶν ἀναδεξαμένους. Τούτους γὰρ ὑπὸ μύρου καὶ μόνου ἁγιάζεσθαι χρή· καὶ εἰς πίστωσιν τοῦ λόγου αὐτῶν παράγουσι πολλοὺς Μουσουλμανίσαντας (69) ἑκοντὶ, καὶ μὴ ἀναβαπτισθέντας, ἀλλὰ μυρωθέντας μόνον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ (70) τὸν κανόνα ταῦτα διορίζεσθαι μᾶλλον περὶ τῶν ἀπὸ ὀρθοδόξων εἰς αἵρεσιν Παυλικιανῶν παραπεσόντων, καὶ βάπτισμα δεξαμένων θρησκείας μυσαρᾶς· καὶ τοῦτο εἶναι κυρίως Παυλιανισμὸν, οὐ μόνον τὸ εἶναί τινα ἀρχῆθεν Παυλικιανόν. Διὸ καὶ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ὀφείλουσιν ἀναβαπτίζεσθαι οἱ τοιοῦτοι. Ἀλλὰ καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, οὐ μικρῶς συμβάλλεται πρὸς τὸ λεγόμενον. Ζήτει καὶ τὸν μζʹ ἀποστολικὸν κανόνα λέγοντα καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πρεσβύτερον τὸν δὶς βαπτίζοντα οἷον δήτινα πιστὸν, καὶ τὸν μὴ βαπτίζοντα τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ κανόνος ἑρμηνείαν, καὶ τὸν ζʹ κανόνα τῆς βʹ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τῆς αἱρέσεως τῶν Παυλικιανῶν προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναβαπτίζεσθαι ὁ κανὼν προστάσσει. Ὅρος γὰρ ὁ τύπος καὶ ὁ κανὼν λέγεται. Εἰ δέ τινες τούτων ἐν κλήρῳ ἔτυχον τετάχθαι, ἀγνοησάντων ἴσως τὴν αἵρεσιν αὐτῶν τῶν χειροτονησάντων αὐτοὺς, τοὺς τοιούτους μετὰ τὸ ἀναβαπτισθῆναι ἐξετάζεσθαι διορίζεται, καὶ ἀνακρίνεσθαι τὸν βίον αὐτῶν τὸν μετὰ βάπτισμα, καὶ εἰ εὑρεθεῖεν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐκκλησίας ᾗ προσῆλθον. Ἡ γὰρ προτέρα χειροτονία, ἡ αἱρετικῶν ὄντων αὐτῶν γενομένη, οὐδὲ χειροτονία λογίζεται. Πῶς γὰρ ὁ μὴ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν βεβαπτισμένος Πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησιν ἐν τῇ χειροτονίᾳ δέξασθαι πιστευθήσεται; Εἰ δὲ ἀνακρινόμενοι ἀνεπιτήδειοι πρὸς χειροτονίαν εὑρίσκοντο, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς κελεύει ἡ σύνοδος. Τὸ δὲ τῆς καθαιρέσεως ὄνομα ἐνταῦθα καταχρηστικῶς οἶμαι κεῖσθαι. Καθαιρεῖται γὰρ ὁ κυρίως χειροτονίαν δεξάμενος, καὶ εἰς ὕψος ἱερωσύνης ἀρθεὶς, ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν μὴ χειροτονηθεὶς ἀληθῶς, πῶς ἢ πόθεν καὶ ἀπὸ ὕψους ποίου καθαιρεθήσεται; Ἀντὶ γοῦν τοῦ εἰπεῖν ἐξωθήσεται τοῦ κλήρου τέθειται κατὰ παράχρησιν τὸ καθαιρεθήσεται. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ διακονισσῶν καὶ τῶν ἁπλῶς ἐν κλήρῳ τεταγμένων

A nibus est Jesus Christus, ut qui a Maria cœperit. Eum Antiochiæ deposuerunt sanctus Gregorius Thaumaturgus, et alii quidam. Rursus dubitatur an Christiani, qui ex orthodoxis ad Paulianistas defecerunt, rursus debeant baptizari. Et nonnulli quidem dicunt, quod eos solos jubet canon rebaptizari, qui a nativitate Pauliciani fuerint, non autem eos qui ex orthodoxis Paulicianorum hæresim susceperint. Eos enim vel sola unctione sanctificari oportet: et ad suam rationem confirmandam afferunt, quod multi qui sua sponte Musulmanistæ fuerant, rebaptizati non fuerint, sed tantum unguento delibuti. Mihi autem videtur hic canon magis statuere de iis qui ex orthodoxis in Paulicianorum hæresim ceciderunt, et exsecrandæ B superstitionis baptismum susceperunt: et hoc esse proprie Paulianismum, non solum esse aliquem a principio Paulicianum. Et ideo ex sententia hujus canonis, debent, qui tales sunt, rebaptizari. Sed et rebaptizationis verbum non parum confert ad id quod hic dicitur. Quære et 47 canonem apostolicum, dicentem deponendum episcopum et presbyterum, qui quemcunque fidelem bis baptizat, et eum non baptizat, qui ab impiis est inquinatus. Lege et ejusdem canonis interpretationem, et 7 can. 2 synodi.

ZONAR. Eos qui ex Paulicianorum hæresi ad catholicam Ecclesiam accedunt, rebaptizari hic C canon statuit. Definitionis enim nomine, forma, decretumque intelligitur. Quod si qui ex eo numero ab iis qui illos hæreticos esse ignorarent, clero forte ascripti sunt, eos post alterum baptismum examinari, et qualis eorum vita post baptismum fuerit explicari jubet; ac si quidem criminis suspicione, omnique reprehensione vacare inventi sint, ab illius ecclesiæ antistite, in quam dedere nomen, ordinibus insigniri. Prior enim ordinatio qua, dum hæresi tenerentur, initiati fuerint, ordinatio non reputatur. Quomodo enim is, qui ritu ab orthodoxa fide alieno baptizatus est, manuum impositione Spiritum sanctum accepisse credetur? Sin examinati ad ordinationem minus idonei judicentur, D deponendos esse synodus decernit. Verum depositionis nomen hoc loco improprie usurpatum esse arbitror. Deponitur enim qui proprie ordinatus, et ad sacri honoris fastigium evectus fuit. Qui vero in principio non vere ordinatus fuit, quo pacto iste, aut unde, aut ex quo honoris gradu deturbari queat? Ejiciendos itaque homines a clero, depositionis vocabulo minus proprie adhibito synodus indicavit. Eadem vero etiam in diaconissis, ac de-

Guill. Beveregii notæ.

(69) *Μουσουλμανίσαντας*. Sic vocantur Muhammedani, sive pseudoprophetæ Muhammedis sectatores.

(70) *Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ*. Hic aliud nobis atque Balsamoni videtur. Neque enim qui semel rite baptizatus est, in quamcunque hæresim lapsus fuit, a Catholicis rebaptizatur. Quod autem de voce ἀναβαπτίζεσθαι infert nullius est momenti: idem enim περὶ τοῦ ἀναβαπτίζεσθαι nos dicimus, quod περὶ τοῦ καθαιρεῖσθαι, istam nimirum vocem in hoc canone καταχρηστικῶς usurpari, ut ante observatum est. Hic itaque agitur de Paulianistis, non factis, sed genitis, sive de iis, qui a Paulianistis, non item a Catholicis, baptizati sunt.

nique omnibus in clerum receptis canon servanda esse constituit. Illud vero, diaconissarum autem meminimus, quæ in habitu censentur, et quæ sequuntur, est ejusmodi. Virgines olim Deo dicatæ erant castimoniam professæ, quas episcopi consecrabant, ex synodi Carthaginiensis canone sexto, earumdemque custodiæ curam gerebant, ex ejusdem synodi 47 canone. Ex earum virginum numero opportuno tempore, cum videlicet 40 annum implevissent, diaconissæ ordinabantur. Verum hæ mulieres, 25 ætatis anno certum quemdam habitum ab episcopis accipiebant, ut 140 allatæ synodi canone videre est. Hujusmodi ergo virgines, diaconissarum nomine, quæ habitu censerentur, manuum vero impositione sacratæ non essent, synodus intelligit, ac hæresim suam confitentes, ab eaque se abstinentes, inter laicos adnumerandas esse decernit.

A διετυπώσατο ὁ κανών. Τὸ δὲ, Ἐμνήσθημεν δὲ διακονισσῶν τῶν ἐν σχήματι ἐξετασθεισῶν καὶ τὰ λοιπὰ, τοιοῦτόν ἐστι· Παρθένοι τὸ παλαιὸν προσήγοντο τῷ Θεῷ ἁγνεύειν ὁμολογοῦσαι, ἃς οἱ ἐπίσκοποι καθιέρουν κατὰ τὸν ϛʹ κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ τῆς τούτων ἐφρόντιζον φυλακῆς κατὰ τὸν μζʹ κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου, ἐξ ὧν δὴ παρθένων καὶ διακόνισσαι ἐχειροτονοῦντο κατὰ τὸν καιρὸν τὸν προσήκοντα, ἤγουν ὅτε ἐτῶν ἐγένοντο μʹ. Αἱ δὲ τοιαῦται καί τι σχῆμα ἐνεδύοντο παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἐν τῷ κεʹ ἐνιαυτῷ τῆς ἡλικίας αὐτῶν κατὰ τὸν ρμʹ κανόνα τῆς εἰρημένης συνόδου. Τοιαύτας οὖν παρθένους ἡ σύνοδος αὕτη καλεῖ διακονίσσας ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθείσας, χειροθεσίαν δὲ μὴ ἐχούσας, B ἃς καὶ ἐν τοῖς λαϊκοῖς ἐξετάζεσθαι κελεύει, ὅτε ὁμολογήσουσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ ἀπόσχωνται αὐτῆς.

ARIST. *Paulianistæ rebaptizantur : et si qui clerici irreprehensibiles videntur, rebaptizati ordinentur. Si vero non videntur irreprehensibiles, deponantur. Diaconissæ* **84** *autem seductæ, ut ordinationis non participes, inter laicos recenseantur.*

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ Παυλιανισταὶ ἀναβαπτίζονται· καὶ εἴ τινες κληρικοὶ ἄμεμπτοι δείκνυνται, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν. Εἰ δὲ μὴ ἄμεμπτοι δείκνυνται, καθαιρείσθωσαν. Αἱ δὲ διακόνισσαι ἐξαπατηθεῖσαι, ἐπεὶ μὴ χειροτονίας μετέχουσιν, ἐν τοῖς λαϊκοῖς ἐξεταζέσθωσαν.*

Qui a Paulianistarum veniunt hæresi, rebaptizantur, et si aliqui eorum clerici apud Paulianistas munere functi sunt, si inculpatam agant vitam, a catholicæ Ecclesiæ episcopo ordinantur : qui indigni autem deprehenduntur, deponuntur. Diaconissæ autem eorum, quoniam nullam habuerunt manuum impositionem, si ad catholicam veniant Ecclesiam et baptizentur, inter laicos collocantur. Paulianistæ autem sunt qui a Paulo Samosateno descendunt, qui humilia de Christo sensit, dixitque eum communem esse hominem, et originem a Maria sumpsisse.

Οἱ ἐκ τῆς Παυλιανιστῶν αἱρέσεως μετελθόντες ἀναβαπτίζονται· καὶ εἴ τινες αὐτῶν ὡς κληρικοὶ ἐνήργουν παρὰ τοῖς Παυλιανισταῖς, ἐὰν τὸν βίον ἄμεμπτον ἔχωσιν, ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισκόπου χειροτονοῦνται· εἰ δὲ ἀνάξιοι εὑρίσκονται, καθαιροῦνται. C Αἱ δὲ διακόνισσαι αὐτῶν, ἐπεὶ μή τινα ἔχουσι χειροθεσίαν, ἐὰν τῇ καθολικῇ προσέλθωσιν Ἐκκλησίᾳ, καὶ βαπτισθῶσι, μετὰ τῶν λαϊκῶν συντάττονται. Παυλιανισταὶ δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καταγόμενοι, τοῦ ταπεινὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ φρονήσαντος, καὶ κοινὸν ἄνθρωπον αὐτὸν δογματίσαντος, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Μαρίας εἰληφότα.

CANON XX.

Quoniam sunt quidam, qui in die Dominico genu flectunt, et ipsis diebus Pentecostes : ut omnia similiter in omni parochia serventur, visum est sanctæ synodo, ut stantes Deo orationes effundant.

BALS. Apostolicus 67 canon eum qui quovis die Dominico, vel quovis Sabbato, præter unum et solum Sabbatum, scilicet magnum, jejunat, si sit quidem clericus, deponi; si vero laicus, segregari jubet : præsens autem canon in omni Dominico et omnibus Pentecostes diebus feriari, et omnes stantes orare decernit, ut qui cum Christo consurrexerimus, et supernam habitationem quæramus. Quæsitum est autem et ex dicto apostolico canone, qui nos non jejunare statuit quovis Sabbato vel quovis Dominico, et ex præsenti canone, statuente non oportere nos genu flectere in Dominico, et per totam Pentecosten : numquid apparet non debere nos jejunare, sed jejunium solvere in omnibus diebus hebdomadis, ut in Dominico. Et nonnulli quidem dixerunt totam Pentecosten ut unum diem

ΚΑΝΩΝ Κʹ.

Ἐπειδή τινές εἰσιν ἐν τῇ Κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοίως παραφυλάττεσθαι ἑστῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ.

ΒΑΛΣ. Ὁ ἀποστολικὸς ξϛʹ κανὼν τὸν νηστεύοντα D καθ' οἱανδήτινα Κυριακὴν, ἢ οἱονδηποτοῦν Σάββατον, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου Σαββάτου, τοῦ μεγάλου δηλαδὴ, φησὶ κληρικὸν μὲν ὄντα καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ ἀφορίζεσθαι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἐν πάσαις ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις πανηγυρίζειν, καὶ ἑστῶτας πάντας εὔχεσθαι, ὡς συναναστάντας τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ἄνω ζητοῦντας κατοικίαν. Ἐζητήθη δὲ μή ποτε ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἀποστολικοῦ κανόνος, τοῦ διοριζομένου μὴ νηστεύειν ἡμᾶς καθ' οἱονδήποτε Σάββατον, ἢ καθ' οἱανδήτινα Κυριακὴν, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, τοῦ διοριζομένου μὴ κλίνειν ἡμᾶς γόνυ ἐν Κυριακῇ καὶ δι' ὅλης τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλὰ καταλύειν ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ Κυριακῇ. Καί τινες μὲν εἶπον ὡς

μίαν ἡμέραν κυριώνυμον λογίζεσθαι τὴν ὅλην Πεντηκοστὴν, καὶ ὀφείλειν ἡμᾶς διὰ τοῦτο πανηγυρίζειν, καὶ μήτε νηστεύειν μήτε γόνυ κάμπτειν· ἐμοὶ δὲ ἀρέσκει τοὺς κανόνας κρατεῖν ἐφ' ὧν ἐξεφωνήθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν Κυριακῇ, καὶ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, καὶ ἄλλοις Πατράσιν ἱεροῖς διατέτακται, καὶ τῷ μεγάλῳ δὲ Βασιλείῳ, ὃς καὶ τοὺς λόγους προστέτακται, καὶ τῷ μεγάλῳ δὲ Βασιλείῳ, ὃς καὶ τοὺς λόγους προστίθησι δι' οὓς ἀπηγόρευται τὸ κλίνειν γόνυ ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἡμέραις, ἑστῶτας δὲ προσεύχεσθαι ἐπιτέτραπται, οἵτινές εἰσι· τὸ συναναστῆναι ἡμᾶς τῷ Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλειν· καὶ ὅτι τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἰκών ἐστιν ἡ Κυριακὴ, ἡ αὐτὴ μία οὖσα καὶ ὀγδόη, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Μωσέως ἐν τῇ κοσμογενείᾳ, B μία καὶ οὐχὶ πρώτη ὀνομασθεῖσα, καὶ τὴν μίαν οὕτως καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην· ἐκείνην τυποῦσα, τὴν ἀνέσπερον ἡμέραν, τὸν ἄληκτον ἐκεῖνον αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Διὸ ῥυθμίζουσα τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ Ἐκκλησία τῆς ἡμέρας ἐκείνης μεμνῆσθαι, καὶ πρὸς ἐκείνην προετοιμάζεσθαι, ἑστῶτας διετάξατο εὔχεσθαι· ἵνα πρὸς τὴν ἄνω λῆξιν ὁρῶντες διηνεκῶς αὐτὴν φανταζώμεθα. Τοῦτο γοῦν τὸ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἡμέραις οὐ πανταχοῦ παραφυλαττόμενον ὁ παρὼν κανὼν τηρεῖσθαι παρὰ πάντων θεσμοθετεῖ.

ΑΡΙΣΤ. *Ἐν ταῖς Κυριακαῖς, καὶ ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, οὐ δέον κλίνειν γόνυ, ἀλλ' ὀρθίους εὔχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους.*

C Οὐ δέον κλίνειν γόνυ ἐν ταῖς Κυριακαῖς, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλ' ἑστῶτας τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ.

A Dominicum existimari, et debere nos propterea diem festum agere, et neque jejunare, nec genu flectere. Mihi autem placet canones in iis vim suam obtinere in quibus emissi sunt.

ZONAR. Non esse Dominicis, aut Pentecostes diebus in genua procumbendum, cum aliorum Patrum, tum magni quoque Basilii præcepto admonemur; a quo etiam, cur id vetitum, ac stantibus per eos dies orare permissum, suis quidque rationum momentis explicatur. Quæ quidem sunt primo ut cum Christo surgendum, ac ea quæ sursum sunt, quærenda nobis esse meminerimus [16] : deinde quod futuræ vitæ quam exspectamus, Dominica dies imago exsistat, cum ipsa una sit et octava, sicut et a Mose in ea historia, qua rerum creationem persequitur, una non prima fuerit nuncupata; unamque illam, et vere octavam, carentemque occasu diem, ævum videlicet sempiternum quod futurum est, referat. Proinde ut alumnos suos Ecclesia ad ejus diei memoriam sæpius usurpandam, moresque ad illam conformandos erudiret, ut stantes precaremur, edixit; ut supernam aspicientes hæreditatem, ipsam perpetuo contemplemur. Morem hunc igitur, genua, commemoratis diebus haud flectendi, ubique non observatum, hic canon omnibus locis retineri jubet.

ARIST. *Dominicis et Pentecostes diebus non oportet genu flectere, sed erectos homines orare.*

In Dominicis et Pentecostes diebus non genu flectere, sed stantes Deo preces fundere oportet.

ΚΑΝΟΝΕΣ Ζ'

ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

—

CANONES VII

SYNODI CONSTANTINOPOLITANÆ ŒCUMENICÆ SECUNDÆ

—

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ D δευτέρα σύνοδος γέγονεν ἐπὶ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων συνελθόντων κατὰ τῶν πνευματομάχων, οἵτινες ἐξέθεντο καὶ τοὺς ὑποτεταγμένους κανόνας

ΚΑΝΩΝ Α'.

Ὥρισαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντες ἅγιοι Πατέρες μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ, τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντων. Ἀλλὰ μένειν ἐκείνην κυρίαν. καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν·

85 BALS. et ZONAR. Sancta et œcumenica secunda synodus, Constantinopoli Magno Theodosio imperante celebrata est, cui quidem centum quinquaginta, contra nefarios Spiritus sancti hostes convocati Patres interfuere, ac eos qui proxime sequuntur canones edidere.

CANON I.

Statuerunt, qui Constantinopoli convenerunt sancti Patres, 318 Patrum qui Nicææ convenerunt fidem non abrogari, sed firmam manere, et omnem hæresin anathematizari : et specialiter Eunomianorum seu Eudoxianorum, et Semiarrianorum,

sive Spiritus sancti adversariorum, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photianorum, et Apollinaristarum.

BALS. Præsens sancta secunda synodus congregata est adversus Macedonium, et eos qui erant ejusdem cujus ipse sententiæ, asserentes sanctum Spiritum esse creaturam et non Deum, nec Patri et Filio consubstantialem : quos præsens canon Semiarianos appellat, ut qui mediam partem hæresis Arianorum haberent. Hi enim et Filium et Spiritum, creaturam, et esse alius a Patre substantiæ decernebant. Illi vero, Spiritus sancti adversarii, de Filio quidem recte sentiebant, sanctum autem Spiritum et creatum, et a Divinitate alienum blaspheme asserebant. Appellabantur autem etiam Semiariani, qui quidem creaturam et ipsi Filium et Spiritum dicebant, sed se sentire inferebant eam non fieri eo modo quo reliquæ creaturæ, sed alio quodam modo : idque ne per generationem Patri aliquam affectionem ab eis attribui quis putaret, qui non substantialem quidem, sed substantia similem Patri Verbum et Spiritum sanctum decernebant. Confirmavit autem hæc secunda synodus, per præsentem canonem et orthodoxam fidem, quæ a sanctis Patribus Nicææ edita est, et omnem hæresim statuit anathematizandam, præcipue autem Eunomianorum. Eunomius enim cum esset Galata, Cyzici dicebatur episcopus, eadem quæ Arius sentiens, et multo etiam pejora. Mutabilem enim, et servum, et omnino Patri dissimilem Filium esse docebat. Qui etiam qui suæ opinioni assentiebantur, rebaptizabat, eos capite demergens, et eorum pedes sursum vertens, et inter baptizandum unam tantum demersionem faciebat. Jam vero et futuram punitionem et gehennam vere non esse nugabatur, et ad terrorem tantum eorum esse minas intentatas. Appellabantur autem iidem et Eudoxiani a quodam Eudoxio Eunomio hæretico : qui cum esset Constantinopolitanus episcopus, Eunomium Cyzici pontificem constituit. Qui etiam Anomœi, (id est Dissimiles) nominabantur, quod dicerent Filium et Spiritum nullam cum Patre, quod ad substantiam attinet, habere similitudinem. Anathematizari

A *καὶ εἰδικῶς τὴν τῶν Εὐνομιανῶν, εἴτ' οὖν Εὐδοξιανῶν* (71), *καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρείων, εἴτ' οὖν Πνευματομάχων, καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν, καὶ τὴν τῶν Μαρκελλιανῶν, καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν, καὶ τὴν τῶν Ἀπολλιναριανῶν.*

ΒΑΛΣ. Ἡ παροῦσα ἁγία δευτέρα σύνοδος (72) συγκεκρότηται κατὰ Μακεδονίου καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐκείνῳ, κτίσμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα δογματιζόντων, καὶ οὐ Θεὸν οὐδ' ὁμοούσιον Υἱῷ καὶ Πατρὶ, οὓς ὁ παρὼν κανὼν Ἡμιαρείους καλεῖ, ὡς κατὰ τὸ ἥμισυ μετέχοντας τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα κτίσμα καὶ ἑτεροούσιον τῷ Πατρὶ ἐδογμάτιζον. Οἱ δὲ πνευματομάχοι περὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ ὑγιῶς ἐφρόνουν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κτιστὸν καὶ ἀλλότριον τῆς Θεότητος ἐβλασφήμουν. B Ἐκαλοῦντο δὲ Ἡμιάρειοι καὶ οἵτινες μὲν κτίσμα μὲν καὶ αὐτοὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ἔλεγον· ἐπῆγον δὲ ὅτι οὐχ ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κτίσμασι γενέσθαι φρονοῦμεν αὐτὸν, ἕτερον δὲ καί τινα τρόπον· καὶ τοῦτό φαμεν, ἵνα μὴ πάθος τῷ Πατρὶ διὰ τῆς γεννήσεως προσάπτεσθαι νομισθῇ, οἳ οὐχ ὁμοούσιον μὲν, ὁμοιούσιον δὲ τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα ἐδογμάτιζον. Ἐκύρωσε δὲ ἡ δευτέρα αὕτη σύνοδος διὰ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τὴν παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων κηρυχθεῖσαν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἐθέσπισεν ἀναθεματίζεσθαι, ἐξαιρέτως δὲ τὴν τῶν Εὐνομιανῶν. Ὁ δὲ Εὐνόμιος Γαλάτης ἦν, καὶ Κυζίκου ἐπίσκοπος ἐχρημάτιζε, τὰ αὐτὰ φρονῶν τῷ Ἀρείῳ, μᾶλλον μέντοι καὶ πλείω χείρονα. Τρεπτὸν γὰρ καὶ δοῦλον καὶ C πάντα ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἐδογμάτιζεν. Ὃς καὶ τοὺς τῇ δόξῃ αὐτοῦ προστιθεμένους ἀνεβάπτιζε, κατὰ κεφαλὴν αὐτοὺς καταδύων, καὶ ἄνω στρέφων τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ μίαν κατάδυσιν βαπτίζων ἐποίει. Καὶ τὴν κόλασιν δὲ τὴν μέλλουσαν, καὶ τὴν γέενναν ἐφλυάρει μὴ ἀληθῶς εἶναι, δι' ἐκφόβησιν δὲ μόνην ἀπειληθῆναι. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ Εὐδοξιανοὶ ἀπὸ Εὐδοξίου τινὸς συναιρεσιώτου τῷ Εὐνομίῳ, ὃς Κωνσταντινουπόλεως γεγονὼς ἐπίσκοπος τὸν Εὐνόμιον Κυζίκου ἀρχιερέα κατέστησεν· οἳ καὶ Ἀνόμοιοι ὠνομάζοντο, διὰ τὸ λέγειν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα μηδεμίαν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀναθεματίζεσθαι δὲ θεσπίζει καὶ τοὺς Σαβελλιανοὺς, οἵτινες D ἀπὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος ὠνομάσθησαν, ὃς Πτο-

Guill. Beveregii notæ.

(71) *Εἴτ' οὖν Εὐδοξιανῶν*, Eudoxius primo Germaniciæ, postea Antiochiæ, et ultimo Constantinopoleos episcopus ordinatus est. Socrat. *Hist. Eccl.* l. II, c. 37, 42, Theodoret. *Hæret. fab.* l. IV, c. 2; Sozom. *Hist. Eccl.* l. III, c. 5. Hic eadem omnino omnia, quæ Eunomius docuit; ut patet ex Theodoret. *Hæret. fab.*, l. IV, c. 3, ac proinde hoc in loco hæc duo tanquam synonyma, eorumdem hæreticorum nomina usurpantur, Εὐνομιανῶν εἴτ' οὖν Εὐδοξιανῶν. Theodoretus autem, Arianos etiam Eudoxianos ipsius Eudoxii temporibus audiisse tradidit, Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Εὐδοξιανοὶ προσωνομάσθησαν κατὰ τὸν Εὐδοξίου καιρόν. Theodoret. Ibid. Statim autem post Eudoxii obitum hoc nomen usurpari desiit, et posteris pene inauditum est : unde Gregorius Magnus in epistola ad Eulogium Alexandrinum, *Præterea*, inquit, *idem frater noster omnia in suis synodicis Deo auctore Catholice locutus est. Quemdam vero Eudoxium damnavit, quem neque in synodis damnatum invenimus neque a decessoribus suis in suis synodis reprobatum.* Greg. Epist. lib. VI, epist. 125. Sane non ipse Eudoxius, sed tamen Eudoxiani præsenti canone diserte damnantur.

(72) *Ἡ παροῦσα ἁγία σύνοδος*. Hæc scholia Balsamon αὐτολεξεὶ propemodum ex Zonara transscripsit : sed sub utroque nihilominus nomine eadem imprimere necessarium duximus, quoniam et nonnullæ hic illic dispersæ sunt variæ lectiones, et quod sub utriusque nomine circumferantur.

λεμαΐδος τῆς Πενταπόλεως ἐπίσκοπος γέγονε, συναλοιφὴν δογματίζων καὶ σύγχυσιν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ θεότητος εἰς ἓν πρόσωπον συναιρῶν καὶ συγχέων, καὶ ἓν πρεσβεύων ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τριώνυμον πρόσωπον λέγων τὸν αὐτὸν ποτὲ μὲν ὡς Πατέρα φανῆναι, ποτὲ δὲ ὡς Υἱὸν, ποτὲ δὲ ὡς ἅγιον Πνεῦμα μεταμορφούμενον, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μετασχηματιζόμενον. Ὁμοίως δὲ ὑπὸ ἀνάθεμα τίθησι καὶ τὴν τῶν Μαρκελλιανῶν αἵρεσιν, ἥτις ἀπὸ Μαρκέλλου αἱρεσιάρχου καλεῖται· ὃς ἐξ Ἀγκύρας μὲν ὥρμητο τῆς Γαλατικῆς, καὶ αὐτῆς ἐπίσκοπος γέγονεν· ἐπίσης δὲ τῷ Σαβελλίῳ ἐδογμάτιζεν. Ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν αἵρεσιν ἀναθέματι ὑποβάλλει. Οἱ δὲ ἀπὸ Φωτεινοῦ ἔσχον τὴν κλῆσιν ἐκ Σιρμίου μὲν ὁρμωμένου, κἀκεῖσε ἐπισκοπήσαντος, τὰ αὐτὰ δὲ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ φρονήσαντος, καὶ μήτε τὴν ἁγίαν Τριάδα ὁμολογοῦντος, καὶ Πνεῦμα μόνον ὀνομάζοντος τὸν Θεὸν δημιουργὸν ἁπάντων, τὸν δὲ Λόγον προφορικὸν φρονοῦντος, καὶ θεῖόν τι πρόσταγμα, ὑπουργοῦντα τῷ Θεῷ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ παντὸς, ὡς ὀργανόν τι μηχανικόν· τὸν δὲ Χριστὸν ψιλὸν κηρύττοντος ἄνθρωπον, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ὑποδεξάμενον, οὐχ ὡς οὐσιώδη, ἀλλ' ὡς προφορικὸν, καὶ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τῆς ὑπάρξεως αὐτὸν δογματίζοντος. Καὶ ἄλλα δὲ πλείονα ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει Παῦλος, ὃν καθεῖλεν ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος. Τοῖς λοιποῖς καὶ τὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου ἀναθέματι συγκαταδικάζει αἵρεσιν. Ὁ δὲ Ἀπολλινάριος τῆς ἐν Ἀσσυρίᾳ Λαοδικείας ἐπίσκοπος ἦν περὶ τὴν οἰκονομίαν φανερῶς βλασφημῶν. Ἔλεγε γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σῶμα μὲν ἔμψυχον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἀναλαβεῖν, ἄνουν δὲ, ὡς τῆς θεότητος ἀρκούσης ἀντὶ νοὸς, καὶ ἄλογον ὥσπερ τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου ἐφρόνει· καὶ οὕτως καὶ οὐδὲ τέλειον ἄνθρωπον αὐτὸν ἔλεγε, καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἐδίδασκεν.

A etiam jubet Sabellianos, qui quidem a Sabellio Libyco denominati sunt, qui Ptolemaidis, quæ urbs est Pentapolis, fuit episcopus; is coalitionem quamdam ac commistionem decernendo, tres hypostases unius essentiæ ac divinitatis in unam personam conjungebat ac confundebat, et pro sancta Trinitate unam trium nominum Personam statuebat, dicens eum aliquando ut Patrem apparuisse, aliquando ut Filium, aliquando autem ut Spiritum sanctum transformatum, et alias aliter transfiguratum. **86** Similiter autem anathemati subjicit etiam Marcellianorum hæresim, quæ a Marcello hæresiarcha appellatur, qui ex Ancyra quidem Galatiæ urbe ortus est, ejusdemque episcopus fuit: idem autem quod Sabellius sentiebat. B Sed et Photinianorum hæresim anathemati subjicit. Ii vero ex Photino denominationem habuere, qui ex Sirmio quidem oriundus illic episcopatum gessit, in eadem autem qua Paulus Samosatenus opinione fuit: et neque sanctam Trinitatem confitebatur, et Spiritum solum nominabat Deum omnium opificem, Verbum autem prolatitium esse sentiebat, et divinum aliquod imperium, Deo deserviens ad universi productionem, tanquam mechanicum aliquod instrumentum: Christum autem nudum hominem prædicabat, qui Dei Verbum susceperat, non ut essentiale, sed ut prolatitium, et a Maria exsistentiæ suæ principium cepisse eum decernebat. Et multas alias ejusmodi ineptias Paulus Samosatenus proferebat, C quem deposuit Antiochena synodus. Cum reliquis autem, Apollinarii quoque hæresim anathemate condemnat. Apollinarius autem, Laodiceæ, quæ est in Assyria, erat episcopus, et de Dei œconomia aperte blasphemabat. Dicebat enim, Dei Filium corpus quidem animatum ex sancta Deipara accepisse, sed mentis expertem, cum videlicet divinitas pro mente sufficeret, et irrationalem ut animam Domini sentiebat: et sic nec eum esse perfectum hominem dicebat, et unam in Servatore naturam esse docebat.

ΖΩΝΑΡ. Κατὰ Μακεδονίου καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐκείνῳ ἡ δευτέρα σύνοδος συγκεκρότηται κτίσμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα δογματιζόντων καὶ οὐ Θεὸν, οὐδ' ὁμοούσιον Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, οὓς ὁ παρὼν κανὼν Ἡμιαρείους καλεῖ, ὡς κατὰ τὸ ἥμισυ μετέχοντας τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως. Οἱ μὲν γὰρ τὸν Υἱόν τε καὶ τὸ Πνεῦμα ἑτεροούσια τῷ Πατρὶ καὶ κτίσματα ἐδογμάτιζον· οἱ δὲ Πνευματομάχοι περὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ ὑγιῶς ἐφρόνουν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κτιστὸν καὶ ἀλλότριον τῆς θεότητος ἐβλασφήμουν. Ἐκαλοῦντο δὲ Ἡμιάρειοι καὶ οἵτινες κτίσμα μὲν καὶ αὐτοὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ἔλεγον, ἐπῆγον δὲ ὅτι Οὐχ ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κτίσμασι γενέσθαι φρονοῦμεν αὐτοὺς, ἕτερον δέ τινα τρόπον· καὶ τοῦτό φαμεν, ἵνα μὴ πάθος τῷ Πατρὶ διὰ τῆς γεννήσεως προσάπτεσθαι νομισθῇ, οἱ οὐχ ὁμοούσιον μὲν, ὁμοιούσιον δὲ τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα ἐδογμάτιζον. Ἐκύρωσε δὲ ἡ δευτέρα σύνοδος αὕτη διὰ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων κηρυχθεῖσαν ὀρθόδοξον πίστιν,

ZONAR. Contra Macedonium ejusque asseclas, qui Spiritum sanctum creaturam esse, non Deum, asserebant, et Patri ac Filio consubstantialem negabant, synodus hæc secunda celebrata fuit. Quos D quidem, eo quod alterum hæreseos Arianæ caput amplecterentur, Semiarianos hic canon vocat. Nam cum Ariani Filium quoque, cum sancto Spiritu inter creatas res numerarent, ac diversam a Patris substantia naturam utrique tribuerent: Macedoniani, de Filio nihil opinati secus, sanctum Spiritum creaturam, et a divinitate alienum impie affirmabant. Fuit aliud quoque Semiarianorum genus, qui cum utramque Filii, Spiritusque personam inter res creatas non eodem tamen modo, sed alio quodam et a reliquis diverso genitam, constituerent, eo tantum, ne in Patre, propterea quod genuisset, passionis aliquid admittere cogerentur; easdem Verbi, ac sancti Spiritus personas, non Patri consubstantiales, sed tantum substantiæ similis esse asserebant. Quæ igitur ad orthodoxam fidem spe-

ciantia in Nicæna synodo a sanctis Patribus promulgata sunt, eà primo rata firmaque haberi, deinde omnes hæreticorum errores anathemati subjectos esse, præcipue vero Eunomianorum, synodus hæc secunda per præsentem canonem decrevit. Eunomius porro, in Galatia natus, Cyziceni episcopi nomen obtinuit, ac iisdem quibus Arius, quin et pluribus, et gravioribus multo erroribus tenebatur. Filium quippe, mutabilem, et servum, et rebus omnibus Patri dissimilem constituebat; quique animum ad ipsius opiniones appulissent, eos elatis in sublime pedibus, capite in aquam demisso, demersione una contentus, rebaptizabat. Futura supplicia, gehennæque cruciatum, nihil aliud quam fabulas ad terrorem hominum excogitatas esse nugabatur. Hi Eudoxiani quoque ab Eudoxio, qui eadem qua Eunomius hæresi infectus, Constantinopoli cum esset episcopus, Eunomium antistitem Cyzicenæ urbi præfecerat, appellati. Iidem, propt rea quod Filio ac Spiritui, spectata substantiæ ratione, nihil cum Patre simile intercedere vellent, Anomœi (id est dissimiles) nuncupati. Jubet etiam anathematizari Sabellianos, qui a Sabellio quodam Lybico nomen accepere. Is Ptolemaidis, quæ urbs in Pentapoli fuit, episcopus, concretione quadam confusioneque excogitata, tres hypostases unius essentiæ ac divinitatis in unam personam conjungebat ac commiscebat, ac unam in Trinitate, tribus licet variam nominibus, personam agnoscebat. Cum unum, **87** idemque numen, nunc Patris specie, nunc Filii, nunc sancti Spiritus, idem alio alias habitu mutatum, sese mortalibus videndum exhibuisse contenderet. Inde, Marcellianorum, cui nomen Marcellus hæresiarcha dedit, hæresis quoque damnata. Hic ex Ancyra, Galatiæ urbe ortus, ejusdem postea episcopus, et quidem Sabelliana peste infectus fuit. Eodem, Photiniani quoque, (nomen iis a Photino auctore) decreto jugulati. Porro Photinus ortus e Sirmio, mox in eadem urbe episcopatus honore perfunctus est. Sed iisdem quibus Paulus Samosatenus erroribus depravatus, neque sanctam Trinitatem admittebat, solumque pro Deo, rerum omnium conditore ac parente, Spiritum agnoscebat; Verbum quiddam esse prolatum extrinsecus, videlicet ipsum divinæ mentis imperium, ipsi Deo ad rerum molitionem fabrilium instrumentorum more deserviens, opinabatur. In Christo nihil, præter nudum hominem, agnoscebat; illi, Dei Verbum, non essentiale quidem, sed illud prolatum tantummodo insedisse, neque Christum aliud sui initium, quam a Maria parente habuisse asseverabat. Hæc, et alia plura, Samosatenus ille Paulus effutiebat, quem depositione synodus Antiochena multavit. Eadem postremo, quæ in cæteros, in Apollinaristas quoque anathematis pœna constituta. Fuit Apollinarius Laodicenæ, ejus quæ in Syria est, urbis episcopus, qui de sacro divinæ Incarnationis mysterio manifesto blasphemus fuit. Siquidem Filium Dei, corpus quidem anima informatum ex sanctæ Deiparæ visceribus sibi adjunxisse fatebatur, verum mentis et rationis expertem, quasi

καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἐθέσπισεν. ἀναθεματίζεσθαι, ἐξαιρέτως δὲ τῶν Εὐνομιανῶν. Ὁ δὲ Εὐνόμιος, Γαλάτης ὤν, Κυζίκου ἐπίσκοπος ἐχρημάτιζε, τὰ αὐτὰ φρονῶν τῷ Ἀρείῳ, μᾶλλον μέντοι καὶ πλείω καὶ χείρονα. Τρεπτὸν γὰρ καὶ δοῦλον καὶ κατὰ πάντα ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἐδογμάτιζεν, ὅς καὶ τοὺς τῇ δόξῃ αὐτοῦ προστιθεμένους ἀνεβάπτιζε; Κατὰ κεφαλῆς αὐτοὺς καταδύων, καὶ ἄνω στρέφων τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ μίαν κατάδυσιν βαπτίζων ἐποίει. Καὶ τὴν κόλασιν δὲ τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν γέενναν ἐφλυάρει μὴ ἀληθῶς εἶναι, δι' ἐκφόβησιν δὲ μόνην ἀπειληθῆναι. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ Εὐδοξιανοὶ ἀπὸ Εὐδοξίου τινὸς συναιρεσιώτου τῷ Εὐνομίῳ, ὃς Κωνσταντινουπόλεως γεγονὼς ἐπίσκοπος τὸν Εὐνόμιον Κυζίκου ἀρχιερέα κατέστησεν. Οἳ καὶ Ἀνόμοιοι ὠνομάζοντο, διὰ τὸ λέγειν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα μηδεμίαν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀναθεματίζεσθαι δὲ θεσπίζει καὶ τοὺς Σαβελλιανούς, οἵτινες ἀπὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος ὠνομάσθησαν, ὃς Πτολεμαΐδος τῆς Πενταπόλεως ἐπίσκοπος γέγονε, συναλοιφὴν δογματίζων καὶ σύγχυσιν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ θεότητος εἰς ἓν πρόσωπον συναιρῶν καὶ συγχέων, καὶ ἓν πρεσβεύων ἐπὶ τῆς Τριάδος τριώνυμον πρόσωπον, λέγων τὸν αὐτὸν ποτὲ μὲν ὡς Πατέρα φανῆναι, ποτὲ δὲ ὡς Υἱὸν, ποτὲ δὲ ὡς Πνεῦμα ἅγιον μεταμορφούμενον καὶ ἄλλοτε ἄλλως μετασχηματιζόμενον. Ὁμοίως δὲ ὑπὸ ἀνάθεμα τίθησι καὶ τὴν τῶν Μαρκελλιανῶν αἵρεσιν, ἥτις ἀπὸ Μαρκέλλου αἱρεσιάρχου καλεῖται, ὃς ἐξ Ἀγκύρας μὲν ὥρμητο τῆς Γαλατικῆς, καὶ αὐτῆς ἐπίσκοπος γέγονεν, ἐπίσης δὲ τῷ Σαβελλίῳ ἐδόξαζεν. Ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν αἵρεσιν ἀναθέματι ὑποβάλλει. Οἱ δὲ ἀπὸ Φωτεινοῦ ἔσχον τὴν κλῆσιν, ἐκ Σιρμίου μὲν ὁρμωμένου, κἀκεῖσε ἐπισκοπήσαντος, τὰ αὐτὰ δὲ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ φρονήσαντος, καὶ μήτε τὴν ἁγίαν Τριάδα ὁμολογοῦντος, καὶ Πνεῦμα μόνον ὀνομάζοντος τὸν Θεὸν δημιουργὸν ἁπάντων τὸν δὲ Λόγον προφορικὸν φρονοῦντος, καὶ θεῖόν τι πρόσταγμα ὑπουργοῦντα τῷ Θεῷ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ παντὸς, ὡς ὄργανόν τι μηχανικόν. Τὸν δὲ Χριστὸν ψιλὸν κηρύττοντος ἄνθρωπον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ὑποδεξάμενον, οὐχ ὡς οὐσιώδη, ἀλλ' ὡς προφορικὸν, καὶ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τῆς ὑπάρξεως αὐτὸν δογματίζοντος. Καὶ ἄλλα δὲ πλείω ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει· Παῦλος, ὃν καθεῖλεν ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος. Τοῖς λοιποῖς δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου ἀναθέματι συγκαταδικάζει αἵρεσιν. Ὁ δὲ Ἀπολλινάριος τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας ἐπίσκοπος ἦν περὶ τὴν οἰκονομίαν φανερῶς βλασφημῶν. Ἔλεγε γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σῶμα μὲν ἔμψυχον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἀναλαβεῖν, ἄνουν δὲ ὡς τῆς θεότητος ἀρκούσης ἀντὶ νοὸς, καὶ ἄλογον ὥσπερ τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου ἐφρόνει. Καὶ οὕτως οὐδὲ τέλειον ἄνθρωπον αὐτὸν ἔλεγε, καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἐδίδασκεν.

mentis locum divinitas expleret, Christi Domini animum esse opinabatur. Et sic eum nec perfectum hominem dicebat, et unam in Servatore naturam prædicabat.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ *κατὰ Νίκαιαν πίστις κρατείτω· τὰ δὲ τῶν αἱρέσεων ἀνάθεμα ἐχέτω.* Σαφής.

ARIST. *Fides Nicæna obtineat: hæreses vero anathema habeant.* Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ Β'.

Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγχέειν τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν, τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους τηνὶ Ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους τὰ κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον οἰκονομεῖν, καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς τὰ τῆς Ποντικῆς μόνα, καὶ τοὺς τῆς Θρᾴκης τὰ τῆς Θρᾴκης μόνον οἰκονομεῖν. Ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ὑπερβαίνειν ἐπὶ χειροτονίαις ἤ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα. Τὰς δὲ ἐν τοῖς Βαρβάροις ἔθνεσιν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων.

CANON II.

Episcopi ultra diœcesim in ecclesias extra suos terminos ne accedant, nec ecclesias confundant, sed secundum canones, Alexandriæ quidem episcopus, Ægyptum solam regat, Orientis autem episcopi, Orientem solum administrent, servatis privilegiis ac præeminentiis, quæ sunt in Nicæni concilii canonibus Antiochenæ Ecclesiæ. Et Asianæ diœcesis episcopi, quæ sunt in sola Asiana administrent, et Ponticæ episcopi Ponticam tantum regant, et Thraciæ Thraciam. Non vocati autem episcopi ultra diœcesim ne transeant, ad ordinationes, vel aliquas alias administrationes ecclesiasticas. Servato autem præscripto de diœcesibus canone, clarum est quod unamquamque provinciam provinciæ synodus administrabit, secundum ea quæ fuerunt Nicææ definita. Quæ autem in Barbaris sunt gentibus, Dei ecclesias, administrare oportet, secundum Patrum, quæ servata est, consuetudinem.

ΒΑΛΣ. Ὁ ς' καὶ ὁ ζ' κανὼν τῆς α' συνόδου ὑπετύπωσαν ποῖαι διοικήσεις ὀφείλουσιν ὑποκεῖσθαι τῷ πάππᾳ Ῥώμης, τῷ Ἀλεξανδρείας, τῷ Ἀντιοχείας καὶ τῷ Ἱεροσολύμων. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται οἰκονομεῖν τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας, τῆς Ποντικῆς, τῆς Θρᾴκης, καὶ ἑτέρους, τὰ τῶν ἐνοριῶν αὐτῶν, καὶ μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰ ἐκ τούτων ὑπερορίους ἐνεργείας ποιεῖν, καὶ συγχέειν τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν. Εἰ δὲ δεήσει μεταβῆναί τινα ἐπίσκοπον ἐκ τῆς οἰκείας ἐνορίας πρὸς ἑτέραν διὰ χειροτονίαν ἢ ἑτέραν εὔλογον αἰτίαν, μὴ ἀτάκτως, καὶ οἷον εἰπεῖν λῃστρικῶς ταύτῃ ἐπιπηδᾷν, ἀλλὰ μετὰ ἐκχωρήσεως τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. Ὅτι δὲ ἐν Βαρβάροις ἔθνεσιν Ἐκκλησίαι τότε ἦσαν πιστῶν, ὅπου ἴσως οὐκ ἐχειροτονοῦντο πολλοὶ ἐπίσκοποι, ὥστε ἀρκεῖν εἰς σύνοδον, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, τοὺς ἴσως ἐν λόγῳ διαλάμποντας προσφοιτᾷν, καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων τοιαύταις ἐπαρχίαις, ὥστε ἐπιστηρίζειν τοὺς τῇ πίστει προσιόντας, ἐνέδωκεν ἡ ἁγία σύνοδος καὶ εἰσέτι πολιτεύεσθαι τὸ τοιοῦτον ἔθνος, κἂν παρὰ κανόνας ἐστὶ, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὸ παλαιὸν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπολῖται αὐτοκέφαλοι ἦσαν, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων συνόδων ἐχειροτονοῦντο. Μετετυπώθη δὲ τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ κη' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, διορισαμένης τοὺς μητροπολίτας τῆς Ποντικῆς, καὶ Ἀσιανῆς, καὶ Θρᾳκικῆς διοικήσεως, ἔτι δὲ καὶ ἑτέρους τινὰς τῷ αὐτῷ κανόνι περιεχομένους, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖσθαι, καὶ ὑποκεῖσθαι αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας αὐτοκεφάλους

BALS. Can. 6 et 7 primæ syn., definierunt quænam diœceses Romano papæ, Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano subesse debent. Præsens autem canon definit, Asiæ episcopos, Ponticæ, Thraciæ, et alios, ea quæ in suis sunt finibus administrare, et nulli eorum licere ultra suæ regionis limites jurisdictionis suæ exercitium extendere, et ecclesiarum jura confundere. Si autem oporteat episcopum aliquem, a propria regione in aliam, propter ordinationem, vel aliam justam causam, migrare: non inordinate, et, ut ita dicam, prædonis more eam invadere, sed cum illius loci episcopi permissione. Quoniam autem in Barbaris gentibus tunc erant fidelium ecclesiæ, ubi fortasse multi non ordinabantur episcopi ut ad synodum sufficerent: aut necesse etiam erat, eos qui verbo fortasse insignes erant, in tales quoque aliorum provincias
88 venire, ad eos confirmandos qui ad fidem accedebant, concessit sancta synodus, tamen quoque adhuc consuetudinem servari, etiamsi sit præter canones, propter rei necessitatem. Nota ergo ex præsenti canone quod olim omnes provinciarum metropolitani erant ipsi per se suarum provinciarum capita, et a propriis synodis ordinabantur. Id autem immutatum est a 28 canone Chalcedonen. synodi, quæ definit, Ponticæ, et Asianæ, et Thraciæ diœcesis metropolitanos, et aliquos etiam alios, qui eo canone continentur, a Constantinopol. patriarcha ordinari eique subjici. Si autem alias etiam ecclesias inveneris, quæ principales et per se sint capita, ut Bulgariam, Cyprum, Iberiam, ne

miraris. Bulgariæ enim archiepiscopum honoravit rex Justinianus. Et lege 131 ejus Novellam, quæ in Basilic. lib. v, tit. 3, cap. 1, posita ad interpretationem 5, cap. primi tit. præsentis Operis: archiepiscopum Cypri honoravit tertia synodus. Et lege ejusdem syn. can. 8 et can. 39 syn. 6. Iberiæ autem episcopum honoravit Antiochenæ synodi dijudicatio. Dicitur enim quod tempore sanctissimi patriarchæ divinæ civitatis magnæ Antiochiæ, domini Petri, fuit synodica ordinatio, qua statutum est liberam esse ac principalem, et per se caput, ecclesiam Iberiæ, sed tamen tunc Antiocheno patriarchæ subjectam. Jam vero et Sicilia certis abhinc annis urbis Constantinopolitanæ throno subjecta, tyrannicis manibus ab ea avulsa est: eamque ad jus suum pristinum redire cupio, auxilio divinæ gubernantis nostri imperatoris, tanquam quæ in servitutem abducta filia, ad liberam matrem revertatur. Quod liceat quidem ex œconomiæ ratione, alias ecclesias quæ a gentilibus occupantur, aliis ecclesiis concedere, ex præsenti, ut videtur, canone traditum est. Jam enim Constantinopolitana synodus metropolitano Nazianzeno dedit ecclesiam Ancyræ, et aliis diversis antistitibus alias ejusmodi ecclesias. Quibusdam autem etiam id ipsum concessum est, ut sedeant in ipso throno traditæ ecclesiæ in sacro tribunali.

A εὑρίσκεις ὡς τὴν Βουλγαρίας, τὴν Κύπρου, τὴν Ἰβηρίας, μὴ θαυμάσῃς. Τὸν μὲν γὰρ ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλα' νεαρὰν αὐτοῦ κειμένην ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν ε', τίτλῳ γ', κεφ. α', καταστρωθεῖσαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ε κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου ἐτίμησεν ἡ γ' σύνοδος. Καὶ ἀνάγνωθι τῆς αὐτῆς συνόδου κανόνα η' καὶ τὸν λθ' κανόνα τῆς ς' συνόδου. Τὸν δὲ Ἰβηρίας ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Λέγεται γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, κυροῦ Πέτρου, γέγονεν οἰκονομία συνοδική, ἐλευθέραν εἶναι, καὶ αὐτοκέφαλον, τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰβηρίας, ὑποκειμένην τότε τῷ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας. Ἡ μέντοι Σικελία, πρὸ χρό-
B νων μετρητῶν ὑποκειμένη τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τυραννικῶν χειρῶν ἐκ ταύτης ἀπεσπάσθη· καὶ εὔχομαι ἵνα καὶ αὕτη ἐπανέλθῃ εἰς τὰ πρότερα δίκαια τῇ ἀντιλήψει τοῦ θεοκυβερνήτου ἡμῶν αὐτοκράτορος, ὡσεὶ αἰχμαλωτισθεῖσα θυγάτηρ πρὸς ἐλευθέραν μητέρα. Τὸ μέντοι προσηνῶσθαι κατὰ λόγον οἰκονομίας ἐκκλησίαις τισὶν ἑτέρας ἐκκλησίας ὑπὸ ἐθνῶν κατεχομένας ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὡς ἔοικεν, ἐνδίδοται. Αὐτίκα γὰρ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος δέδωκε τῷ μητροπολίτῃ Ναζιανζοῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγκύρας, καὶ ἑτέροις ἀρχιερεῦσι διαφόροις ἑτέρας τοιαύτας ἐκκλησίας. Τισὶ δὲ ἐνεδόθη καὶ αὐτὸ τὸ καθῆσθαι εἰς τὸν ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι θρόνον τῆς ἐπιδοθείσης ἐκκλησίας.

ZONAR. Ut in ecclesiis tranquillitas, concordiaque vigeret, et ab apostolis primo, et a sanctis Patribus non mediocri studio, curaque postea est elaboratum. Nam illi quidem, ne cui episcopo sua relicta, in alterius parœciam insilire liceat, decimoquarto canone sanxere. Patres autem in prima Nicæna synodo congregati, antiquas consuetudines, in hac parte retinendas, et quemque thronum provincias sibi subjectas administrare sexto et septimo canone decreverunt. Idem hic quoque statuitur, ac episcopus quilibet ecclesias, extra diœcesim suam, hoc est subjectam sibi provinciam, ditionisque suæ terminos positas invadere (verbo invadendi, latrocinium quodammodo, impressionemque turbulentam indicante) et alius limites ingredi prohibetur. Hoc enim intelligitur per episcopum ultra diœcesim ad sacram aliquam functionem exercendam non vocatum, sed adhortatum, et a pluribus ad id persuasum episcopis juxta dictum canonem apostolicum. Ecclesiastica autem cujusque provinciæ negotia, nimirum electiones, ordinationes, et de excommunicationibus, multis, aliisque ejusmodi controversiarum decisiones synodi provincialis auctoritate administrari et constitui placet. Quæ vero inter Barbaras gentes Ecclesiæ fidelium excitatæ fuerunt, cum pauciores forte episcopos haberent, quam qui synodo cogendæ satis esse possent, aut si quis ibidem dicendi facultate præstaret, eum ad novos Christi milites confirmandos, atque in proposito fidei suscepto stabiliendos, in alienam quandoque parœciam

C ΖΩΝΑΡ. Κατάστασιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ εἰρήνην πολιτεύεσθαι διὰ πολλῆς φροντίδος καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες μετέπειτα ἐποιήσαντο. Οἱ μὲν γὰρ ἀπόστολοι ἐν τεσσαρεσκαιδεκάτῳ κανόνι μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾷν καταλιπόντι τὴν ἑαυτοῦ διετάξαντο. Οἱ δὲ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ κατὰ Νίκαιαν συναθροισθέντες Πατέρες ἐν ἕκτῳ καὶ ἑβδόμῳ κανόνι τὰ ἀρχαῖα κρατεῖν ἤδη καὶ ἕκαστον θρόνον τὰς ἀνηκούσας αὐτῷ ἐπαρχίας διέπειν ἐθεσμοθέτησαν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, καὶ ἐπίσκοπος ὑπὲρ διοίκησιν, ἤγουν ὑπὲρ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ἐν ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις, ταῖς οὔσαις δηλαδὴ ὑπὲρ τὰ ἀφωρισμένα ἑκάστῳ ὅρια, μὴ ἐπιέναι διακελεύεται, διὰ τοῦ ἐπιέναι τὴν λῃστρικὴν οἷον ἐμφαίνων καὶ ἄτα-
D κτον ἔφοδον, καὶ μηδὲ ἐπιβαίνειν ἑτέρου ἐνορίᾳ. Τοῦτο γὰρ τὸ ὑπὲρ διοίκησιν ἐπίσκοπον ἄκλητον ἐπὶ οἱᾳδήτινι ἱερατικῇ διοικήσει, ἀλλὰ παρακαλούμενον καὶ παρὰ πλειόνων ἐπισκόπων πρὸς τοῦτο ἐπιτρεπόμενον κατὰ τὸν εἰρημένον ἀποστολικὸν κανόνα. Τὰς δὲ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις, ἤγουν ψήφους, καὶ χειροτονίας, καὶ ἀμφιβολιῶν λύσεις ἐν ἀφορισμοῖς καὶ ἐπιτιμίοις καὶ λοιποῖς τοιούτοις τὴν ἑκάστης ἐπαρχίας σύνοδον θεσπίζει οἰκονομεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν Βαρβάροις ἔθνεσιν Ἐκκλησίαι τότε ἦσαν πιστῶν, ὅπου ἴσως οὐ πολλοὶ ἦσαν ἐπίσκοποι, ὥστε ἀρκεῖν εἰς σύνοδον, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, εἴ τις ἐν λόγῳ διαλάμπων ἦν, ἐκεῖ προσφοιτᾷν, καὶ ταῖς τῶν ἄλλων παροικίαις, ὥστε ἐπιστηρίζειν τοὺς τῇ πίστει προσιόντας, καὶ

βεβαιοῦν ἐν αὐτῇ τὸ κρατῆσαν ἔθος μέχρι τότε ἐν A τοῖς τοιούτοις ἐνδέδωκεν ἡ ἁγία σύνοδος καὶ εἰσέπειτα πολιτεύεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. *Ὑπερόριος μηδεὶς συγχεέτω τὰς ἐκκλησίας, μήτε χειροτονῶν μήτε ἐνθρονίζων. Ἐπὶ μέντοι τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκλησιῶν ἡ τῶν Πατέρων κρατείτω συνήθεια.*

Ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων εἴρηται ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον ἀλλοτρίας ἐπιβαίνειν ἐπισκοπῆς· ἀλλ' ἕκαστον ἐντὸς τῶν ἰδίων ὅρων μένειν, καὶ μὴ πηδᾷν ὑπερόρια, καὶ τὰς ἐκκλησίας συγχέειν. Ἐπὶ μέντοι τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκλησιῶν, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω.

ΚΑΝΩΝ Γʹ. B

Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην.

ΒΑΛΣ. Ἡ πόλις αὕτη τοῦ Βύζαντος οὐκ εἶχε τιμὴν ἀρχιεπισκόπου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας ἐχειροτονεῖτό ποτε ἐπίσκοπος ἐν αὐτῇ. Ἱστορεῖται γὰρ ὡς, εἰ καὶ ἦν τὸ Βυζάντιον πόλις καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑπὸ Σεβήρου Ῥωμαίων αὐτοκράτορος, καὶ ὑπετέθη Περινθίοις. Πέρινθος δέ ἐστιν ἡ Ἡράκλεια. Τοῦ δὲ Μεγάλου Κωνσταντίνου μεταγαγόντος ἐν αὐτῇ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων, μετωνομάσθη Κωνσταντινούπολις καὶ νέα Ῥώμη, καὶ πασῶν C τῶν πόλεων βασιλίς. Κατὰ τὴν βʹ σύνοδον ἐτιμήθη ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀνάγνωσον τοῦ αʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. ζʹ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Κἀντεῦθεν καὶ οἱ τῆς βʹ συνόδου ἅγιοι Πατέρες διωρίσαντο ἔχειν τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. Τούτων δὲ οὕτω διορισθέντων, τινὲς τὴν *μετὰ* πρόθεσιν, οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς νενοήκασιν, ἀλλ' ἐξελάβοντο αὐτὴν εἰς τὸ μετὰ χρόνον μόνον· χρώμενοι πρὸς συγκρότησιν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ τῷ κηʹ κανόνι τῆς δʹ συνόδου, λέγοντι, Τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ ἔχειν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὴν ρλʹ Ἰουστινιάνειον νεαρὰν τὴν κειμένην ἐν βιβλίῳ εʹ τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ γʹ, καὶ καταστρωθεῖσαν εἰς τὸ σχόλιον τοῦ εʹ κεφ. τοῦ αʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν λςʹ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, λέγοντα εἶναι δεύτερον τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. Ζήτει καὶ κεφαλ. αʹ τοῦ ηʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Κατεστρώθησαν γὰρ ἐκεῖσε παρ' ἡμῶν διάφοροι νόμοι περὶ τῶν προνομίων τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καὶ τῆς νέας, καὶ τὸ τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου ἔγγραφον θέσπισμα, τὸ γενόμενον πρὸς τὸν ἅγιον Σίλβεστρον τὸν τότε πάππαν Ῥώμης, χάριν τῶν ἀπονενεμημένων προνομίων τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. Τὸ δὲ χειροτονεῖσθαι σήμερον τὸν κατὰ καιροὺς ἁγιώτατον πατριάρχην Κωνσταν-

A commeare etiam necesse foret, nihil ex antiqua consuetudine, in ea re synodus censuit immutandum.

89 ARIST. *Nullus peregrinus ecclesias confundat, neque ordinans, neque in sede collocans. Verumtamen in ecclesiis, quæ sunt inter gentiles, Patrum consuetudo servetur.*

In multis canonibus dicitur, quod non oportet episcopum ad alienum transire episcopatum; sed quemque intra suos manere terminos, et ultra suos limites non transilire, et ecclesias confundere. De iis autem quæ apud gentes sunt ecclesiis, in Ægypto, Libya et Pentapoli, secundum sextum Nicæni concilii canonem antiquæ consuetudines vim habeant.

CANON III.

Constantinopolitanus episcopus habeat prioris honoris partes post Romanum episcopum, eo quod sit ipsa nova Roma.

BALS. Ipsa quidem urbs Byzantina archiepiscopi honorem non habebat, sed ab Heracleæ metropolitano episcopus aliquando in ipsa ordinabatur. Scribitur enim quod etiamsi esset Byzantium civitas quæ per se regeretur, a Severo tamen Romanorum imperatore obsessa est, et Perinthiis subjecta. Est autem Perinthus, Heraclea. Cum autem Magnus Constantinus Romani imperii sceptra in eam transtulisset, Constantinopolis nominata est, et nova Roma, et omnium urbium regina. Et juxta secundam synodum honoratus fuit thronus Constantinopolis: lege primi tit. hujus Operis cap. 7 et quæ sunt in eo. Et ex hoc sancti secundæ syn. Patres definierunt, ejus episcopum honoris habere prærogativam post antiquæ Romæ episcopum, eo quod sit nova Roma. His autem sic definitis, quidam præpositionem *post* non esse honoris submissionem excogitarunt: sed ipsam ad hoc quod est post tempus solummodo acceperunt; ad sui dicti comprobationem 4 quoque synodi 28 canonem afferentes, dicentem, æqualia privilegia antiquæ Romæ sanctissimo throno habere thronum Constantinopolitanum, thronum secundum post illum exsistentem. Tu autem lege 130 Justiniani Novellam, quæ in v libro Basil. posita est, D tit. 3 et collocata in Commentario 5 cap. primi tit. præsentis Operis: et 36 canonem synodi quæ fuit in Trullo, dicentem esse secundum Constantinopolis thronum. Quære et primum caput 8 tit. præsentis Operis. Illic enim positæ sunt a nobis diversæ leges de privilegiis antiquæ Romæ et novæ, et sancti Constantini Magni scriptum decretum, quod factum est ad sanctum Silvestrum tunc temporis Romæ papam, de privilegiis veteris Romæ Ecclesiæ attributis. Quod autem hodie ordinetur sanctissimus pro tempore patriarcha Constantinopolitanus, ab eo qui est pro tempore Heracleæ metropolitanus, non est aliunde quam ex eo quod subjecta fuerit ut superius dictum est, Perinthiis sive Heracleanis Byzantina civitas. Et nota unde Heracleæ episcopus patriar-

cham Constantinopolitanum ordinandi jus habuerit. Invenitur autem in Chronico Scylitzæ, quod ordinatus est patriarcha Se. Syncellus, frater imperatoris domini Leonis Sapientis, a Cæsareæ archiepiscopo, quod esset præmortuus Heracleæ archiepiscopus. Sed et nos etiam vidimus sub imperio Isaacii Angeli, quod Leontius quidam monachus a colle sancti Auxentii ordinatus fuit a Demetrio Cæsareæ episcopo talem ob causam patriarcha Constantinopolis.

A τινουπόλεως παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς μητροπολίτου Ἡρακλείας (73), οὐκ ἄλλοθέν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ ὑποτεθῆναι, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, Περινθίοις ἤτοι Ἡρακλειώταις τὴν πόλιν τοῦ Βύζαντος. Καὶ σημείωσαι πόθεν δικαιοῦται ὁ Ἡρακλείας χειροτονεῖν τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Εὕρηται δὲ ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Σκυλίτζη ὅτι ἐχειροτονήθη πατριάρχης Σε. Σύγκελλος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, παρὰ τοῦ Καισαρείας, διὰ τὸ προτελευτῆσαι τὸν Ἡρακλείας. Ἡμεῖς δὲ εἴδομεν καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου ὅτι Λεόντιός τις μοναχὸς ἀπὸ τοῦ βουνοῦ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου ἐχειροτονήθη παρὰ Δημητρίου τοῦ Καισαρείας διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

ZONAR. Cum de aliis patriarchalibus thronis superiori canone definitum sit, de Constantinopolitano a Patribus hoc loco actum, eique primi honores, privilegiaque singularia quippe novæ Romæ ac reginæ urbium, post Romanum episcopum, decreta. Quod quidem ita accepere nonnulli, non ut inferiorem dignitatis gradum, **90** sed temporis posteriorem ab hac constitutione edita seriem, hac præpositione, *post*, significari vellent. Erat siquidem urbs antiqua Byzantium, quæ suis legibus usa est. Severo autem Romanorum imperatore, per Romanos obsessa, et bellum per triennium passa, tandem civibus in ea rerum necessariarum inopia laborantibus, capta est, et mœnia quidem ejus solo æquata, juraque civilia ablata, et ipsa Perinthiis subjecta fuit. Est vero Perinthus, quæ alio nomine Heraclea: atque hinc Heracliensi antistiti, patriarchæ ordinatio attribuitur, ut per quem episcopo Byzantino manus sunt impositæ. Postea hæc eadem urbs magna a Magno Constantino instaurata, ac de ejus nomine dicta, ac novæ quoque Romæ titulo honestata fuit. Illa ergo particula, *post*, solum ordinem temporis, non inferiorem honoris gradum respectu

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων τοῦ ἀνωτέρου κανόνος διαταξαμένου οὗτος καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέμνηται, καὶ B ἔχειν αὐτὸν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, ἤτοι τὰ πρωτεῖα, ἢ τὸ ἐξαίρετον ἐθέσπισεν, ὡς νέαν Ῥώμην καὶ βασιλίδα τῶν πόλεων μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον. Τινὲς μὲν οὖν τὴν μετὰ πρόθεσιν (74) οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς δηλοῦν νενοήκασιν, ἀλλὰ τὸ μετὰ χρόνον τῆς ταύτης συστάσεως. Ἀρχαία μὲν γὰρ πόλις ἦν τὸ Βυζάντιον, καθ' ἑαυτὸ διοικούμενον. Ἐπὶ Σευήρου δὲ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος πολιορκηθὲν παρὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς τὸν πόλεμον ὑποστὰν, ὕστερον ἑάλω τῶν ἀναγκαίων ἐπιλιπόντων τοῖς ἐν αὐτῷ, καὶ καθῃρέθη μὲν τὰ τείχη αὐτοῦ, ἀφῃρέθη καὶ τὰ πολιτικὰ δίκαια, καὶ ὑπετέθη Περινθίοις. Πέρινθος δ' ἐστὶν ἡ Ἡράκλεια· ὅθεν τῷ Ἡρακλείας καὶ ἡ χειροτονία τοῦ πατριάρχου ἀπονενέμηται, ὡς παρ' αὐτοῦ χειροθετουμένου τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Βυζαντίου. C Ὕστερον δὲ παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ μεγάλη αὕτη ᾠκοδομήθη πόλις, καὶ εἰς ὄνομα ἐπεκλήθη ἐκείνου, καὶ νέα ὠνομάσθη Ῥώμη. Διὸ τὴν πρόθεσιν τὴν *μετὰ* ἔνιοι τοῦ χρόνου δηλωτικὴν ἔφασαν εἶναι, καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(73) *Παρὰ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας.* Heraclea, quæ et Perinthus, præcipua olim fuit Europæ, unius et quidem primæ e Thraciæ provinciis, urbs. Procopius, Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις, ἣ καὶ ἡ Πέρινθος, ᾗ πάλαι μὲν πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν. Procop. *De ædif. Justin.* l. IV. Huic igitur urbi Severus imperator Byzantium, a se deletum, et in vici formam redactum, adjudicavit et subjecit. Herodianus, Πᾶσα ἡ πόλις κατεσκάφη, καὶ θεάτρων τε καὶ λουτρῶν, παντός τε κόσμου καὶ τιμῆς ἀφαιρεθὲν τὸ Βυζάντιον, κώμη δουλεύειν Περινθίοις δῶρον ἐδόθη, ὥσπερ καὶ Ἀντιόχεια Λαοδικεῦσιν. Herod. l. III. Hinc factum est, quod cum Constantinus Byzantium istud excitaverat et suo de nomine Constantinopolim appellaverat, antiquum hoc privilegium Heracleæ a Severo concessum omnino detrahere noluit; sed in ecclesiasticis præsertim negotiis dignitatem suam, et episcopi Constantinopolitani etiam ordinandi privilegium ei reservavit; ut observat Nicephorus Greguras, Τούτῳ γὰρ (τῆς Θρᾳκικῆς Ἡρακλείας μητροπολίτῃ) κατὰ τὰ πάλαι ἐφεῖται προνόμια, χειροτονεῖν τὸν Κωνσταντινουπόλεως, εἴτε καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦτο Βυζάντιον ἐς νέαν καὶ μεγίστην καταστήσαντος Ῥώμην, μὴ καταλύειν ἐθελήσαντος τὰ τῶν πάλαι βασιλέων προνόμια, ἀλλ' ἐπικυρώσαντος μᾶλλον, αἰδοῖ τοῦ μακροῦ χρόνου καὶ τοῦ τὸν νόμον θέντος D Σεβήρου τοῦ αὐτοκράτορος, ὁπότε σὺν μάλα τοῖς πλείστοις ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἐκεῖνος αὐτὴν παρεστήσατο, Βυζάντιον οὖσαν ἔτι, καὶ τά τε ἄλλα πρὸς ἄμυναν κατασχύνας αὐτὴν, καὶ τὰ τείχη καθῃρηκὼς, τὸ τελευταῖον, τούτοις δὲ τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης Ἡρακλειώταις, ὅσα καὶ κώμῃ χρῆσθαι αὐτῇ ἐχαρίσατο. Εἴτε οὖν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τηρεῖται διηνεκῶς τὸ τοιοῦτον προνόμιον, εἴτ' οὐχ οἶδ' ὅπως πέπρακται δ' οὖν ὅμως καὶ ἐπὶ τοῦδε τοῦ χρόνου τουτί γε, ὡς εἴρηται, καὶ ἐς διάκονόν τε καὶ ἱερέα ἐξ ἀναγνώστου προβιβάσας ὁ ῥηθεὶς Ἡρακλείας Γρηγόριον τὸν ἐκ Κύπρου, εἶτα καὶ πατριάρχην κεχειροτόνηκε τοῦτον. Niceph. Greg. *Hist. Rom.* l. VI. E quibus verbis simul conficitur, dictum ordinandi episcopi Constantinopolitani privilegium usque ad ipsa Gregoræ tempora, hoc est, ad decimum quartum a Christi Nativitate sæculum, episcopo Heracliensi conservatum esse.

(74) *Τινὲς τὴν μετὰ πρόθεσιν.* Idem nonnullos sensisse Zonaras etiam attestatur. Inter alios autem ipse Aristenus ita opinatus est, ut ex ejus in hunc canonem scholiis constat, ubi ait Τὸ γὰρ *μετὰ* ἐνταῦθα οὐ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ τοῦ χρόνου δηλωτικόν ἐστι. Unde veri non admodum dissimile est, tam Zonaram quam Balsamonem ea quæ jam edimus, Aristeni scholia vidisse, et ad eum inter alios hoc loco respexisse.

οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς πρὸς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην. Χρῶνται δὲ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἐκείνου λόγου τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου μεμνημένῳ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος, ἐπάγοντι δὲ ὅτι Καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἴσα κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείαν καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Φασὶν οὖν ὅτι, ἐπεὶ τῶν ἴσων ἀξιοῦσιν αὐτὴν τιμῶν, πῶς νοηθήσεται ἡ *μετὰ* πρόθεσις ὑποπτώσεως δηλωτική; Ἡ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἑκατοστὴ τριακοστὴ νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν πέμπτον, τίτλον τρίτον ἄλλως νοεῖσθαι τοὺς κανόνας δίδωσι, καθὼς *παρὰ* τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐνοήθησαν. Φησὶ γάρ, *Θεσπίζομεν* κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάππαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι. Ἐντεῦθεν οὖν ἐναργῶς δείκνυται ἡ *μετὰ* πρόθεσις ὑποβιβασμὸν δηλοῦσα καὶ ἐλάττωσιν. Καὶ ἄλλως δὲ ἀδύνατον ἂν εἴη τὸ ταὐτὸν τιμῆς καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς θρόνοις φυλάττεσθαι. Ἀνάγκη γὰρ ἐν ταῖς ἀναφοραῖς τῶν ὀνομάτων τῶν προϊσταμένων αὐτῶν τὸν μὲν προτερεύειν, τὸν δὲ δευτερεύειν, καὶ ἐν καθέδραις ὅτε συνέλθοιεν, καὶ ἐν ὑπογραφαῖς ὅτε τούτων δεήσει. Ἤγουν τοῦ *μετὰ* ἐξήγησις, ἡ λέγουσα τοῦ χρόνου δηλωτικὴν εἶναι τὴν πρόθεσιν, οὐχ ὑποβιβασμοῦ, βεβιασμένη ἐστί, καὶ διανοίας οὐκ εὐθείας οὐδ' ἀγαθῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τριακοστὸς ἕκτος κανὼν ἀριδήλως δείκνυσι τὴν μετὰ πρόθεσιν ὑποβιβασμὸν δηλοῦσαν, δεύτερον λέγων τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως λογίζεσθαι μετὰ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· εἶτα ἐπάγει, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν.

A veteris Romæ indicari, quidam existimavere. Quam quidem sententiam suam, vicesimo octavo synodi Chalcedonensis canone confirmare nituntur : ibi namque, mentione hujus canonis injecta, hæc postea subjiciuntur. [De privilegiis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis novæ Romæ eadem nos quoque sancimus. Veteris enim Romæ throno quod civitas ista imperaret Patres jure privilegia tribuere, et eadem ratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi sanctissimum novæ Romæ thronum æqualibus privilegiis dignati sunt, recte judicantes quæ urbs imperio ac senatu honestata ac iisdem cum vetere urbium Regina, muneribus ornata foret, eam in ecclesiastica quoque republica, æqualibus cum illa honoribus extollendam ac se-
B cundam ab illa collocandam esse]. Dicunt igitur, cum æqualibus illam dignam honoribus censeant, quomodo præpositio *post* subjectionem significare intelligi potest? Verum Justiniani Novella centesima tricesima, imperatoriarum Constitutionum libro quinto, titulo tertio, canonem aliter explicat, quemadmodum et ab illo imperatore intellectus est. Sanctissimum namque, ait, veteris Romæ papam, ex sanctarum synodorum placitis, totius ecclesiastici ordinis principem esse, beatissimum vero Constantinopolitanæ urbis, novæ Romæ, episcopum secundum ab apostolica veteris Romæ sede locum obtinere, aliis omnibus honore superiorem esse decernimus. Hinc igitur perspicue apparet subje-
C ctionem, et diminutionem per præpositionem, *post*, significari, cum alioqui præsertim, honoris æqualitas in utraque sede retineri nullatenus queat. Nam sive ipsa præsulum nomina recitanda, sive in eodem consessu utrique assidendum, sive utriusque chirographo eadem syngrapha sit firmanda, alterum certe præferri necesse est. Quicunque ergo particulam *post*, solam temporis seriem, non inferiorem quoque dignitatis gradum significare contendat, is et vim huic loco inferat, et sententiam neque rectam, neque bonam eliciat. Quin et Trullanæ synodi canone tricesimo sexto, præpositio, *post*, subjectionem aperte notat, dicente, *post* antiquæ Romæ thronum, secundus Constantinopolitanæ sedi locus assignetur; deinde subjungit, post hanc Alexandrina,
D inde Antiochena, et post Antiochenam demum Hierosolymitana numeretur.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν Ῥώμης τετίμηται.*

Τῶν αὐτῶν πρεσβείων καὶ τῆς αὐτῆς μεθέξει τιμῆς τῷ Ῥώμης ἐπισκόπῳ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος· καθὼς καὶ ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου τὸν κανόνα τοῦτον ἐνόησε, διὰ τὸ εἶναι ταύτην νέαν Ῥώμην, καὶ τιμηθῆναι βασιλείᾳ τε καὶ συγκλήτῳ. Τὸ γὰρ *μετὰ* ἐνταῦθα οὐ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ τοῦ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ὡς ἂν εἴποι τις ὅτι μετὰ πολλοὺς χρόνους τῆς ἴσης τιμῆς τῷ Ῥώμης μετέσχε καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

ARIST. *Constantinopolitanus episcopus post Romanum proximus honoretur.*

Eadem privilegia, eumdemque, quem Romanus episcopus honorem habebit et episcopus Constantinopolitanus; quemadmodum et vicesimus octavus synodi Chalcedonensis canon hunc canonem intellexit : quoniam ipsa est nova Roma, ac honoratur et imperio et senatu. Nam præpositio *post* hic non honorem, sed tempus significat · ac si diceret quispiam, quod post multos annos episcopus Constantinopolitanus Romano æqualem habuerit honorem.

91 CANON IV.

Statuerunt etiam de Maximo Cynico, et ejus petulantia et insolentia, quæ fuit Constantinopoli; ut nec Maximus episcopus factus fuerit, vel sit, nec qui ab eo ordinati fuerunt, in ullo, quicunque is sit, gradu cleri, omnibus, et quæ circa ipsum fuerunt, et quæ ab illo facta sunt, infirmatis.

BALS. Quæ sunt in 4 canone sunt specialia, nec interpretatione indigent. In Historiis autem traditum est, quod hic Maximus fuit Ægyptius, philosophus Cynicus. Cynici autem dicebantur propter eorum arrogantiam, audaciam et impudentiam. Et cum ad magnum Patrem Gregorium Theologum accessisset, fidei mysteriis imbutus baptizatus est, et in clerum cooptatus, eique familiaris effectus est. Cum autem patriarchalem Constantinopolis sedem desiderasset, pecuniis ad Alexandriæ episcopos missis, magno studio contendit ut eligeretur. Cum autem ii episcopi Constantinopolim venissent, et ex Maximi voluntate facere agressi essent, quoniam a fidelibus ab ecclesia expulsi sunt, in cujusdam Chorauli domum venerunt, et Maximum non canonice elegerunt. Hæc ergo sancta synodus eum abdicavit, definiens nec ipsum factum fuisse vel esse episcopum, eo quod contra leges ordinatus est, nec eos qui ab ipso ordinati essent, cujuscunque sunt gradus, esse clericos. Hic autem Maximus, cum postea intellectum esset eum cum Apollinario sentire, anathemate ictus est. Invenitur autem in Vita sancti Gregorii Theologi quam conscripsit discipulus ejus Gregorius. Meminit etiam istius Theologus, in quadam ex suis Orationibus, quæ in ecclesiis non leguntur.

ZONAR. Maximus hic fuit Ægyptius, philosophus Cynicus. Cynici porro dicebantur propter eorum arrogantiam, audaciam ac impudentiam. Is cum se ad magnum Patrem Gregorium Theologum contulisset, imbutus ab eo fidei mysteriis, postea baptizatus fuit. Et demum etiam clero ad-

A KANΩN Δ'.

Περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ καὶ τῆς κατ' ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης· ὥστε μήτε Μάξιμον ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κλήρου, πάντων καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων.

ΒΑΛΣ. Τὰ τοῦ δ' τούτου κανόνος ἰδικά εἰσι, καὶ ἑρμηνείας οὐ δέονται. Ἱστόρηται δὲ ὅτι ὁ Μάξιμος οὗτος Αἰγύπτιος ἦν φιλόσοφος κυνικός. Κυνικοὶ δὲ ἐλέγοντο (75) διὰ τὸ αὔθαδες, καὶ θρασὺ, καὶ ἀναιδές. Καὶ προσελθὼν τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, καὶ κατηχηθεὶς ἐβαπτίσθη, καὶ ἐκληρώθη, καὶ ᾠκειώθη αὐτῷ. Τοῦ δὲ πατριαρχικοῦ B θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἐφέσει γεγονὼς, ἐσπούδασε διὰ χρημάτων ἀποσταλέντων εἰς τοὺς ἐπισκόπους Ἀλεξανδρείας χειροτονηθῆναι. Τῶν δὲ τοιούτων ἐπισκόπων ἐλθόντων εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπιχειρησάντων κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Μαξίμου ποιῆσαι, ἐπεὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπηλάθησαν, ἀπῆλθον εἰς κατοικίαν Χοραύλου τινὸς, καὶ ἐχειροτόνησαν ἀκανονίστως τὸν Μάξιμον. Ἡ οὖν ἁγία σύνοδος αὕτη ἀπεκήρυξε τοῦτον, ὁρίσασα μήτε ἐπίσκοπον αὐτὸν γενέσθαι ἢ εἶναι, διὰ τὸ ἐκθέσμως χειροτονηθῆναι, μήτε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας οἱουδήτινος βαθμοῦ κληρικοὺς εἶναι. Ὁ τοιοῦτος δὲ Μάξιμος, ὕστερον γνωσθεὶς τὰ Ἀπολλιναρίου φρονεῖν, ἀναθεματίσθη. Εὕρηται δὲ C εἰς τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὃν συνεγράψατο ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Γρηγόριος. Καὶ μέμνηται τούτου ὁ Θεολόγος ἔν τινι τῶν μὴ ἀναγινωσκομένων ἐπ' ἐκκλησίας λόγῳ αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Μάξιμος οὗτος Αἰγύπτιος ἦν φιλόσοφος Κυνικός. Κυνικοὶ δὲ ἐλέγοντο διὰ τὸ αὔθαδες καὶ θρασὺ, καὶ ἀναιδές. Καὶ προσελθὼν τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, καὶ κατηχηθεὶς ἐβαπτίσθη· εἶτα καὶ τῷ κλήρῳ συγκατελέγη, καὶ πάνυ τῷ ἁγίῳ Πατρὶ ἐκείνῳ ᾠκείωτο, ὡς καὶ ὁμοδίαιτος εἶναι. Ἐν ἐφέσει

Guill. Beveregii notæ.

(75) *Κυνικοὶ δὲ ἐλέγοντο διὰ τὸ αὔθαδες.* Diogenes Laertius cynicos philosophos nomen istud ἀπὸ τῶν σ ωμμάτων sortitos dicit, οἱ δὲ ἀπὸ τόπων (προσηγορεύθησαν), ὡς οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ, καὶ Στωϊκοὶ· ἀπὸ συμπτωμάτων δὲ, ὡς οἱ Περιπατητικοὶ· καὶ ἀπὸ σκωμμάτων, ὡς οἱ Κυνικοί. Diog. Laert. in proœmio. Alibi autem ait, alios asserere eos ita dictos esse, quod Antisthenes magister eorum ἐν τῷ κυνοσάργει γυμνασίῳ disputare solitus est. Id. l. v. In Antisth. Abulpharagius cynicos dictos scribit, quod canum ad instar vixerunt. *Dixerunt ergo istius temporis homines, hæc facta, facta canum referunt, eosque cynicos vel caninos appellarunt.* Abulph. Dynast. 5. Pollux a Balsamone hoc loco non multum abludit. Dicit enim, Ἀριστογείτων δὲ ὁ Κυδιμάχου κύων διὰ τὴν τόλμαν ἐκαλεῖτο, καὶ κύνες οἱ ἀπ' Ἀντισθένους. Poll. l. v, c. 11. Antisthenes nimirum primus hujus sectæ magister perhibetur. Hic enim ἤκουσε Σωκράτους, παρ' οὗ καὶ τὸ καρτερικὸν λαβὼν, καὶ τὸ ἀπαθὲς ζηλώσας κατῆρξε πρωτος τοῦ κυνισμοῦ, ut ait Diogenes Laertius, l. v, in Antisthene. Sic etiam Cicero, *Deinde ab Antisthene, qui patientiam et duritiam in Socratico sermone maxime adamarat, Cynici primum, deinde Stoici*; Cic. *De oratore* l. III, n. 17; et ipse Antisthenes apud Ausonium,

D

Inventor primus cynices ego : quæ ratio isthæc?
Alcides multo dicitur esse prior.
Alcida quondam fueram doctore secundus,
Nunc ego sum cynices primus, et ille deus.

De eodem sic etiam Suidas Ἀντισθένης Ἀθηναῖος, ἀπὸ ῥητόρων φιλόσοφος Σωκρατικὸς, ὅστις Περιπατητικὸς ἐκλήθη πρῶτον, εἶτα ἐκύνισεν. Suid. in Ἀντισθένης. Alii hujus sectæ institutionem ad Diogenem, alii ad ipsum Herculem referunt, et sic quidem Julianus imperator, ubi ait, Ἡγεμόνα μὲν οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν ἐφ' ὃν ἀνενέγκαι χρὴ πρῶτον αὐτό· εἰ καί τινες ὑπολαμβάνουσιν Ἀντισθένει τοῦτο, καὶ Διογένει προσήκειν. Τοῦτο γοῦν ἔοικεν Οἰνόμαος οὐκ ἀτόπως λέγειν, ὁ κυνισμὸς οὔτε Ἀντισθενισμὸς οὔτε Διογενισμός. Λέγουσι μὲν γὰρ οἱ γενναιότεροι τῶν κυνῶν ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἡρακλῆς, ὥσπερ οὖν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἡμῖν τις αἴτιος κατέστη, οὕτω δὲ καὶ τούτου τοῦ βίου παράδειγμα τὸ μέγιστον οὗτος κατέλιπεν ἀνθρώποις. Julian. orat. 6.

δὲ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως γεγονὼς, χρήματα στέλλει εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖθεν ἐπισκόπους ἄγει χειροτονήσοντας αὐτὸν ἀρχιερέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων καί τινα συνεργὸν τῶν οἰκειοτάτων τῷ Θεολόγῳ. Ἤδη δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον γενόμενοι, πρὸ τοῦ τελέσαι τὴν τελετὴν γνωσθέντες, ἀπηλάθησαν ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ ἀπελαθέντες οὐκ ἐφησύχασαν, ἀλλ' εἰς οἰκίαν εἰσδύντες χοραύλου τινὸς, ἐκεῖ χειροτονοῦσι τὸν Μάξιμον, εἰ καὶ μηδὲν ἀπώνατο τῆς περὶ ταῦτα μοχθηρίας· οὐδὲ γὰρ ἀνύσαι τι ἐδεδύνητο. Ἀπεκηρύχθη οὖν διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ συνελθόντων ἁγίων Πατέρων ὁρισάντων μήτε ἐπίσκοπον αὐτὸν γενέσθαι, ἢ εἶναι διὰ τὸ ἐκθέσμως κεχειροτονῆσθαι, μήτε παρ' αὐτῷ χειροτονηθέντας κληρικοὺς ὑπάρχειν. Ὕστερον δὲ γνωσθεὶς τὰ Ἀπολλιναρίου φρονεῖν καὶ ἀνεθεματίσθη. Τούτου καὶ ὁ Θεολόγος ἔν τινι τῶν μὴ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκομένων λόγων αὐτοῦ μέμνηται.

A scriptus, sancto Patri adeo familiaris fuit, ut ad mensæ quoque communionem ab eodem admitteretur. Postea cum patriarchalem Constantinopolitanæ sedis dignitatem concupiisset, pecuniæ numerum mittit Alexandriam, sibique inde subornat episcopos Constantinopolis patriarcham illum electuros; ex intimis etiam Theologi quodam ejus adjutore. Qui quidem, cum in ecclesia jam constitissent, nondum perfecta re deprehensi, atque a fidelibus ejecti, non propterea quieverunt, sed Choraulæ cujusdam domum ingressi, Maximum patriarcham ordinant, quamvis nihil ei profuit istiusmodi improbitas, nec quidquam enim perficere potuerunt. Hominem igitur, secundæ synodi sancti Patres hoc canone notavere, nec episcopum factum B fuisse aut esse, ordinatum quippe contra leges, nec quibus ordines contulisset, in clericorum numero habendos esse definiunt. Eumdem postea, cum ab Apollinario stetisse cognitum esset, anathemate damnavere. Ac hujus quidem hominis, apud Theologum, in iis, quas Ecclesia non recitat Orationibus, mentionem alicubi factam reperias.

ΑΡΙΣΤ. *Μάξιμος ὁ Κυνικὸς τῶν ἐπισκόπων ἀλλότριος· καὶ ἅπας ἀνίερος, ὃς ἐκείνῳ κεκλήρωται.*

Ὅτι περ οὗτος τὴν Ἐκκλησίαν ἐσπάραξε, καὶ ταραχῆς αὐτὴν καὶ θορύβου ἐνέπλησε, λύκος ἀντὶ ποιμένος ὀφθεὶς, καὶ πάντα συγχωρῶν ἑτοίμως τοῖς πταίουσιν, ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ ἀσεβεῖν ἐν τοῖς δόγμασι κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον. Ἀλλότριος οὖν καὶ ὁ Μάξιμος οὗτος τῶν ἐπισκόπων ἔσται, καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες, ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κλήρου ἀνίεροι.

ARIST. *Maximus Cynicus ab episcopis alienus, et quisquis ab eo in clerum adscriptus est, profanus habetur.*

Quoniam hic Ecclesiam dilaceravit, eamque perturbatione et tumultu implevit, lupus pro pastore visus, et omnia offendentibus prompte concedens, eo solum quod in dogmatis impius fuit, secundum magnum Theologum Gregorium. Alienus itaque ab episcopis erit Maximus, et qui ab eo ordinati C fuere, quocunque tandem cleri gradu, inter profanos habiti.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Περὶ τοῦ τόμου τῶν δυτικῶν καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπεδεξάμεθα τοὺς μίαν ὁμολογοῦντας Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος θεότητα (76).

92 CANON V.

Quod ad volumen attinet Occidentalium, etiam eos suscipimus qui Antiochiæ unam Patris et Filii et sancti Spiritus Deitatem confitentur.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἰδικός ἐστιν. Ἱστόρηται γὰρ ὅτι Κωνστάντιος ὁ βασιλεὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ἀρειανίσας, ἔσπευδε ἀνατρέψαι τὴν πρώτην σύνοδον. Μαθὼν δὲ τοῦτο Κώνστας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, τῶν ἑσπερίων κυριεύων μερῶν, ἠπείλησε διὰ γραφῶν πόλεμον τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, εἰ μὴ παύσαιτο τὴν ὀρθὴν πίστιν σαλεύειν. Ἔδοξεν οὖν τοῖς βασιλεῦσι συνελθεῖν ἐν Σαρδικῇ ἤτοι τῇ Τριαδίτζῃ τοὺς ἐπισκόπους, καὶ διαγνωμονῆσαι περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ δογματισθέντων. Συναθροισθέντων οὖν

BALS. Hic quoque canon est specialis. In Historiis enim scriptum est, quod imperator Constantius, Magni Constantini filius, Arianus factus, primam synodum evertere conatus est. Cum hoc autem rescivisset ejus frater Constans, qui Occidentalibus partibus dominabatur, fratri suo bellum litteris minatus est, nisi rectam fidem labefactare desineret. Visum est ergo imperatoribus, ut Sardicæ seu Triaditzæ episcopi convenirent, et de iis quæ Nicææ D decreta erant, disceptarent. Congregatis itaque

Guill. Beveregii notæ.

(76) *Καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεότητα.* Post ista ultima hujus canonis verba in Joannis Antiocheni Collect. can. tit. 36, hæc adduntur, οἱ δὲ συνελθόντες ἐπίσκοποι· εἰσιν οὗτοι· Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεος Ἀλεξανδρεὺς, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ρν'. Quæ, fateor, verba subjudicare videantur, præsentem canonem a secunda generali synodo sancitum esse, contra ac a nobis assertum est. Verum iste episcoporum catalogus ibi collocari potuit, postquam hic canon quatuor prioribus adjectus fuerit. Et præterea, cum maxima pars episcoporum, qui in secunda generali synodo congregati fuerant, huic etiam condendo canoni interessent, iisdem certum quinquaginta Patribus iste non immerito attribuatur: præsertim cum in epistola illa synodica, ex qua præsens hic canon desumptus nobis videtur, Patres, qui eam conscripserunt, diserte testati fuerint, se eamdem fidem in œcumenica synodo præcedente anno uberius explicuisse, Καὶ τῷ πέρυσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθεῖσι συνόδου, ἐν οἷς πλατύτερον τὴν πίστιν ὡμολογήσαμεν. Hinc enim constat, eosdem fuisse episcopos, qui sequente, ac qui præcedente anno Constantinopoli congregati sunt. Unde quod in altera illa synodo decretum est, priori facillime adscribatur; ac si ab ipsis centum quinquaginta episcopis, in œcumenica synodo congregatis, definitum fuisset.

trecentis quadraginta et uno episcopis, confirmatum est sanctum symbolum Patrum qui Nicææ convenerant: et, qui non ita sentiebant, anathemati subjecti sunt. Volumen ergo seu tomum Occidentalium hanc dicit definitionem secunda synodus, quæ etiam ab Antiochenis suscepta est. Volumen autem hoc Occidentalium dixit, quoniam soli Occidentalis episcopi ediderunt. Orientales enim, qui erant septuaginta, dicebant, nisi ejicerentur sanctus Paulus confessor et magnus Athanasius, se synodo non communicaturos. Cum autem Occidentales hoc facere recusarent, Orientales episcopi statim synodo recesserunt. Et ideo soli illi Occidentales Nicænam definitionem confirmarunt, et dissimile anathematizarunt, et Orientales episcopos condemnarunt. Observa autem ex historiis hic relatis Sardicensem synodum ante hanc secundam habitam esse.

ZONAR. Constantius Magni Constantini filius, imperator, cum Arianis faveret, primam synodum convellere omni studio nitebatur. Hoc veteris Romæ papa Constanti fratri Constantii significavit : hic autem Constantio bellum, nisi a rectæ fidei oppugnatione desisteret, missis litteris denuntiavit. Hinc de synodo habenda, deque concilii Nicæni decretis in ea diligenter cognoscendis, inter ambos imperatores convenit. Sardicæ igitur unus et quadraginta supra trecentos episcopi congregati sunt, qui decreto edito, et sanctum Nicænum Symbolum confirmarunt, et ei contrarium sentientes abdicarunt. Hoc igitur decretum, Occidentalium volumen sive tomum synodus hæc secunda nominat; cujus auctoritatem amplexos quoque Antiochenos probat. Per Occidentales vero, qui Sardicæ convenerunt, episcopos intelligit. Sardica porro est, quam nunc Triaditzam vocant. Tomum autem dixit Occidentalium, eo quod soli Occidentis episcopi decretum illud edidere. Nam Orientis quidem episcopi septuaginta, nisi sanctus Paulus confessor, et magnus Athanasius e concilio exirent, se synodo non interesse clamabant. Hoc autem cum Occidentales, ut facerent, adduci non potuerint, e synodo statim Orientales episcopi se proripuerunt. Proinde a solis Occidentalibus Nicænæ synodi decreta confirmata sunt, qui et quod ab ea diversum est anathematizarunt, et Orientis episcopos condemnarunt. Nota autem ex iis quæ hic traduntur, quod synodus Sardicensis ante hanc secundam habita fuit.

ARIST. *Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum consubstantiales asserens Occidentalium tomus, facile admittitur.* Perspicuus.

93 CANON VI.

Quoniam multi ecclesiasticum ordinem confundere et subvertere volentes, inimice et sycophantice adversus orthodoxos episcopos, qui ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, nihil aliud quam sacerdotum bonam famam lædere, et in pace degentium populorum tumultus concitare conantes : ea de causa decrevit sancta synodus episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt,

A τριακοσίων τεσσαράκοντα πρὸς τῷ ἑνὶ ἐπισκόπων, ἐβεβαιώθη τὸ ἅγιον σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων· καὶ οἱ μὴ οὕτω φρονοῦντες ἀνεθεματίσθησαν. Τόμον οὖν τῶν δυτικῶν τὸν ὅρον τοῦτόν φησιν ἡ β' σύνοδος, τὰ καὶ παρὰ τῶν Ἀντιοχέων δεχθέντα· τόμον δὲ εἶπε τῶν Δυτικῶν, ὅτι μόνοι οἱ δυτικοὶ ἐπίσκοποι τοῦτον ἐξέθεντο. Οἱ γὰρ ἐξ Ἑῴας ο' ὄντες, ἔλεγον ὡς, εἰ μὴ τοῦ συνεδρίου ἐξέλθωσιν ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ὁμολογητὴς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, οὐ κοινωνήσουσι τῇ συνόδῳ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι μὴ ἀνεχομένων τῶν Δυτικῶν, αὐτίκα ἀπέστησαν τῆς συνόδου οἱ τῆς Ἑῴας ἐπίσκοποι. Διὸ καὶ μόνοι οἱ Δυτικοὶ τὸν τῆς Νικαίας ὅρον ἐβεβαίωσαν, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὸ ἀνόμοιον, καὶ τῶν Ἑῴων ἐπισκόπων κατεψηφίσαντο. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τῶν ἐντὸς ἱστορηθέντων ὅτι ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος πρὸ τῆς δευτέ-
B ρας γέγονε συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Κωνστάντιος ὁ βασιλεὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Ἀρειανίσας, ἔσπευδεν ἀνατρέψαι τὴν πρώτην σύνοδον. Τοῦτο ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάππας ἀνήνεγκε πρὸς Κώνσταντα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κωνσταντίου. Ὁ δὲ πόλεμον ἠπείλησε διὰ γραμμάτων τῷ ἀδελφῷ, εἰ μὴ παύσαιτο τὴν ὀρθὴν πίστιν σαλεύων· ἔδοξεν οὖν τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφοῖν σύνοδον γενέσθαι, κἀκείνην διαγνωμονῆσαι περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ δογματισθέντων. Συνηθροίσθησαν οὖν ἐν Σαρδικῇ ἐπίσκοποι τριακόσιοι τεσσαράκοντα καὶ εἷς, οἳ καὶ ὅρον ἐξέθεντο βεβαιοῦντα τὸ ἅγιον σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων, τοὺς τὰ
C ἐναντία φρονοῦντας ἀποκηρύττοντα. Τόμον οὖν τῶν Δυτικῶν τὸν ὅρον τοῦτόν φησιν ἡ δευτέρα σύνοδος· ὃν δεξαμένους καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπεδέξατο. Δυτικοὺς δὲ τοὺς ἐν Σαρδικῇ ἀθροισθέντας φησὶν ἐπισκόπους. Σαρδικὴ δ' ἐστὶν ἡ νῦν λεγομένη Τριάδιτζα. Τόμον δὲ εἶπε τῶν Δυτικῶν, ὅτι μόνοι οἱ Δυτικοὶ ἐπίσκοποι τοῦτον ἐξέθεντο. Οἱ γὰρ ἐξ Ἑῴας ο' ὄντες ἔλεγον ὡς, εἰ μὴ τοῦ συνεδρίου ἐξέλθωσιν ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ὁμολογητὴς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, οὐ κοινωνήσουσι τῇ συνόδῳ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι μὴ ἀνεχομένων τῶν Δυτικῶν, αὐτίκα ἀπέστησαν τῆς συνόδου οἱ τῆς Ἑῴας ἐπίσκοποι. Διὸ καὶ μόνοι οἱ Δυτικοὶ τὸν τῆς Νικαίας ὅρον ἐβεβαίωσαν, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὸ ἀνόμοιον καὶ τῶν Ἑῴων ἐπισκόπων κατεψηφίσαντο. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τῶν
D ἐντὸς ἱστορηθέντων ὅτι ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος πρὸ τῆς δευτέρας γέγονε συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὁμοουσίᾳ παρεγγυῶν τῶν Δυτικῶν τόμος εὐαπόδεκτος.* Σαφής.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν συγχεῖν καὶ ἀνατρέπειν βουλόμενοι, φιλέχθρως καὶ συκοφαντικῶς αἰτίας τινὰς κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας ὀρθοδόξων ἐπισκόπων συμπλάσσουσιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις καὶ ταραχὰς τῶν εἰρηνευόντων λαῶν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντες· τούτου ἕνεκεν ὥρισεν ἡ ἁγία

σύνοδος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδραμόντων A ἐπισκόπων μὴ ἀνεξετάστως προσίεσθαι τοὺς κατηγόρους, μηδὲ πᾶσιν ἐπιτρέπειν τὰς κατηγορίας ποιεῖσθαι κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας, μηδὲ μὴν πάντας ἀποκλείειν. Ἀλλ' εἰ μέν τις οἰκείαν τινὰ μέμψιν, τοῦτ' ἔστιν ἰδιωτικὴν, ἐπαγάγοι τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς πλεονεκτηθεὶς, ἢ ἄλλο τι παρὰ τὸ δίκαιον παρ' αὐτοῦ πεπονθὼς, ἐπὶ τῶν τοιούτων κατηγοριῶν μὴ ἐξετάζεσθαι μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγόρου, μήτε τὴν θρησκείαν· χρὴ γὰρ παντὶ τρόπῳ τό τε συνειδὸς τοῦ ἐπισκόπου ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν ἀδικεῖσθαι λέγοντα, οἵας ἂν ᾖ θρησκείας, τῶν δικαίων τυγχάνειν· εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἐπιφερόμενον B ἔγκλημα τῷ ἐπισκόπῳ, τότε δοκιμάζεσθαι χρὴ τῶν κατηγορούντων τὰ πρόσωπα· ἵνα πρῶτον μὲν αἱρετικοῖς μὴ ἐξῇ κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι. Αἱρετικοὺς δὲ λέγομεν τούς τε πάλαι τῆς Ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχισθέντας δὲ καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις. Ἔπειτα δὲ καὶ εἴ τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ αἰτίαις τισὶ προκατεγνωσμένοι εἶεν καὶ ἀποβεβλημένοι, ἢ ἀκοινώνητοι, εἴτε ἀπὸ κλήρου εἴτε ἀπὸ λαϊκοῦ τάγματος, μηδὲ τούτοις C ἐξεῖναι κατηγορεῖν ἐπισκόπου, πρὶν ἂν τὸ οἰκεῖον ἔγκλημα πρότερον ἀποδύσωνται. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας μὴ πρότερον εἶναι δεκτοὺς εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν ἢ ἑτέρων κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθώους ἑαυτοὺς τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων. Εἰ μέντοι τινὲς μήτε αἱρετικοὶ μήτε ἀκοινώνητοι εἶεν, μήτε κατεγνωσμένοι ἢ προκατηγορημένοι ἐπί τισι πλημμελήμασι, λέγοιεν δὲ ἔχειν τινὰς ἐκκλησιαστικὰς κατὰ τοῦ ἐπισκόπου κατηγορίας, τούτους κελεύει ἡ ἁγία σύνοδος πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας πάντων ἐπισκόπων ἐνίστασθαι τὰς κατηγορίας, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγχειν τὰ ἐγκλήματα τοῦ ἐν αἰτίαις τισὶν D ἐπισκόπου· εἰ δὲ συμβαίη ἀδυνατῆσαι τοὺς ἐπαρχιώτας πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων τῷ ἐπισκόπῳ, τότε αὐτοὺς προσιέναι μείζονι συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐπισκόπων ἐκείνης, ὑπὲρ τῆς αἰτίας ταύτης συγκαλουμένων, καὶ μὴ πρότερον ἐνίστασθαι τὴν κατηγορίαν, πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς ἐπιτιμήσασθαι κίνδυνον (77), εἴπερ ἐν τῇ τῶν

non sine examine accusatores admittere, nec omnibus eorum qui ecclesias administrant accusationes permittere, nec omnes excludere. Sed si quis propriam quidem querelam, id est, privatam, intendat episcopo, ut oppressus, vel alias injuria aliqua ab ipso affectus, in ejusmodi accusationibus nec accusatoris personam, nec religionem examinari. Omnino enim oportet, et episcopi conscientiam esse liberam, et eum, qui injuriam sibi factam esse conqueritur, cujuscunque tandem sit religionis, jus obtinere. Si autem sit crimen ecclesiasticum, quod episcopo intenditur, tunc examinare oportet personas accusatorum. Ut primum quidem hæreticis non liceat orthodoxos episcopos de rebus ecclesiasticis accusare. Hæreticos autem dicimus, et qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, et qui sunt postea a nobis anathematizati. Ad hæc autem, et eos qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, in schisma autem abeunt, et adversus canonicos nostros episcopos congregationem faciunt. Præterea autem, et si aliqui eorum ab Ecclesia ob aliquas causas prius condemnati et ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex clero, sive ex laicorum ordine sint; nec iis licere episcopum accusare priusquam proprium crimen absterserint. Similiter autem et eos, qui sub priore accusatione laborant, non prius ad episcopi vel aliorum clericorum accusationem admitti, quam se objectorum sibi criminum insontes ostenderint. Sed si nonnulli, nec hæretici, nec excommunicati fuerint, nec prius damnati, vel aliquorum criminum accusati, dicant autem se habere ecclesiasticas aliquas adversus episcopum criminationes, eos jubet sancta synodus primum quidem apud provinciæ episcopos accusationem intendere, et coram eis probare crimina episcopo objecta. Quod si evenerit, ut provinciales episcopi crimina, quæ episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem synodum diœcesis illius episcoporum pro hac causa convocatorum, et accusationem non prius intendere, quam æquale sibi periculum scriptis statuant, siquidem in rebus examinandis, accusatum episcopum calumniari convicti fuerint. Si quis autem iis, quæ (ut prius declaratum est) decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit vel imperatoris aures molestia afficere, vel sæcularium principum judicia, vel universalem synodum perturbare, neglectis omnibus diœcesis episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum, ut qui canonibus injuriam fecerit, et ecclesiasticum ordinem everterit.

Guill. Beveregii notæ.

(77) *Πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς ἐπιτιμήσασθαι κίνδυνον.* Joannes Antiochenus plenius rectiusque legit, πρὶν ἐγγράφως αὐτοὺς τὸν ἴσον αὐτοῖς ὑποτιμήσασθαι (leg. ἐπιτιμήσασθαι) κίνδυνον, *priusquam æquale sibi periculum statuant.* Quomodo etiam Gentianum Hervetum legisse ex eo patet, quod ipse iisdem verbis Latinis in sua versione utitur. Et quidem utraque lex, canonica et civilis, hoc ab accusatoribus exigunt, ut si crimen, quod objiciunt, non probaverint, eidem ipsi subjiciantur pœnæ, quam accusato inferre conantur. Canonica ex decreto Hadriani Papæ, *Qui non probaverit, quod objicit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.* Gratian. Decret. part. part. 2, caus. 2, q. 3, cap. 3.

πραγμάτων τάξει συκοφαντοῦντες τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον ἐλεγχθεῖεν. Εἰ δέ τις, καταφρονήσας τῶν κατὰ τὰ προδηλωθέντα δεδογμένων, τολμήσειεν ἢ βασιλικὰς ἐνοχλεῖν ἀκοὰς, ἢ κοσμικῶν ἀρχόντων δικαστήρια, ἢ οἰκουμενικὴν σύνοδον ταράσσειν, πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὸν τοιοῦτον τὸ πάμπαν εἰς κατηγορίαν μὴ εἶναι δεκτὸν, ὡς καθυβρίσαντα τοὺς κανόνας, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυμηνάμενον εὐταξίαν.

BALS. Nota præsentem canonem, propter illos A qui lites intendunt criminales adversus episcopos et reliquos ex ordine sacerdotali : lege etiam canonem 129 synodi Carthaginensis, et leges in ejus expositione allegatas : ac ex hoc canone et ex illis discas quinam prohibeantur criminales actiones adversus eos, qui sacris ordinibus initiati sunt, intentare. Non cessavit unquam inimicus noster Satan, bonorum hominum existimationem, et maxime episcoporum, per calumniam polluere. Et propterea 94 definierunt Patres, quemvis hominem, sive bonæ sit existimationis, sive infamis, fidelis et infidelis, privatam quidem causam, hoc est, pecuniariam adversus episcopum habentem admitti, et cum eo in judicio convenienti litigare. Pro causa autem criminali, vel quacunque ecclesiastica quæstione, B quæ depositionem, vel etiam pœnam episcopo inducit, eum non aliter trahi, quam si accusatoris persona prius examinata fuerit. Hæreticis enim nullo modo permissum est episcopum accusare. Separati autem, vel qui sunt etiam quomodocunque prius accusati, non possunt adversus episcopum vel clericum accusationem instituere, nisi prius seipsos, eorum quæ eis objiciuntur, insontes ostenderint. Ac licet sit talis accusator, non simpliciter nec temere vult canon, clericum, vel episcopum trahi : sed cum omni legitima observatione, et per scripturam, vel depositionem accusatoris, quæ eum eidem pœnæ subjiciat, nisi crimen, cujus ipsum insimulat, probaverit. Sed et episcopi sive clerici C accusationem, primum quidem apud metropolitanum agitari : si autem non possit regionis synodus causam solvere, tunc, inquit, eam audiet major synodus. Eum autem qui præter hæc facit, et vel ad imperatorem accedit, vel ad sæcularia judicia, vel ad universalem synodum, non esse ad accusationem admittendum, ut qui canones injuria afficiat, et ecclesiasticum ordinem pervertat. Privatas autem nominavit canon pecuniarias causas, ad criminalium differentiam, quæ quidem publicæ dicuntur, ut quæ ab omnibus, qui sunt ex populo, moveantur : quod non est in causis pecuniariis. Is enim solus eas movet, cujus interest. Cum autem audis præ-

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα χάριν τῶν ἐνιστάντων ἐγκληματικὰ δικαστήρια κατὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν ἱερωμένων· ἀνάγνωθι καὶ τὸν ρκθ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ τοὺς εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ καταστρωθέντας νόμους· καὶ μάθοις ἐκ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ ἐξ ἐκείνων τίνες κωλύονται γυμνάζειν κατὰ ἱερωμένων ἐγκληματικὰς ἀγωγάς. Οὐκ ἐπαύσατό ποτε ὁ πολέμιος ἡμῶν Σατανᾶς διὰ συκοφαντίας μολύνων τὰς ὑπολήψεις τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον τῶν ἐπισκόπων. Καὶ διὰ τοῦτο ὥρισαν οἱ Πατέρες πάντα ἄνθρωπον ἔντιμον καὶ ἄτιμον, πιστὸν καὶ ἄπιστον, ἰδιωτικὴν μὲν ὑπόθεσιν, τουτέστι χρηματικὴν κατὰ ἐπισκόπου ἔχοντα, προσδέχεσθαι καὶ δικάζεσθαι παρὰ τῷ προσφόρῳ δικαστηρίῳ. Χάριν δὲ ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως ἢ ἐκκλησιαστικοῦ οἱουδήτινος ζητήματος καθαίρεσιν ἢ καὶ ἐπιτίμιον ἐπάγοντος τῷ ἐπισκόπῳ μὴ ἄλλως τοῦτον ἕλκεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ἐξετασθῇ τὸ πρόσωπον τοῦ κατηγόρου. Τοῖς γὰρ αἱρετικοῖς οὐδ' ὅλως ἐνεδόθη κατηγορεῖν ἐπισκόπου. Οἱ δὲ ἀφωρισμένοι, ἢ καὶ προκατηγορηθέντες ὁπωσδήποτε, οὐ δύνανται κατὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ κατηγορίαν εἰσάγειν, εἰ μὴ ἑαυτοὺς ἀθωώσωσι τῆς κατηγορίας. Καὶ τοῦ κατηγόρου δὲ τοιούτου ὄντος, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε θέλει ὁ κανὼν τὸν κληρικὸν ἢ τὸν ἐπίσκοπον ἕλκεσθαι, ἀλλὰ μετὰ πάσης νομικῆς παρατηρήσεως, καὶ διὰ ἐγγραφῆς ἤτοι διὰ καταθέσεως τοῦ κατηγόρου καθυποβαλλούσης τοῦτον τῇ ταυτοπαθείᾳ, εἰ μὴ τὸ εἰσαγόμενον παρ' αὐτοῦ ἔγκλημα ἀποδείξει· ἀλλὰ καὶ τὴν κατηγορίαν τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ κληρικοῦ πρῶτον παρὰ τῷ μητροπολίτῃ γίνεσθαι· εἰ δὲ οὐ δυνηθῇ ἡ ἐγχώριος σύνοδος λῦσαι τὴν ὑπόθεσιν, τότε, φησὶν, ἀκροάσεται ταύτης μείζων σύνοδος. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα, καὶ ἢ βασιλεῖ προσερχόμενον, ἢ κοσμικοῖς ἄρχουσιν, ἢ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ἀπαράδεκτον εἰς κατηγορίαν εἶναι, ὡς ὑβριστὴν τῶν κανόνων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας λυμεῶνα. Ἰδιωτικὰς δὲ ὠνόμασεν ὁ κανὼν τὰς χρηματικὰς ὑποθέσεις πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐγκληματικῶν, αἵτινες δημόσιαι λέγονται, ὡς κινούμεναι παρὰ παντὸς τῶν τοῦ δήμου, ὅπερ ἐπὶ τῶν χρηματικῶν ἀγωγῶν οὐκ ἔστι. Μόνος γὰρ ὁ ἔχων τὸ διαφέρον

Guill. Beveregii notæ.

Et ex Epistola Damasi Papæ ad Stephanum, *Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat*, ibid. cap. 2, sed verba ipsa Damasi plenius sic referuntur, *Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari vel damnari cum et sæculi leges hæc eadem retineant*. Ibid. c. 4, q. 4, c. 2. Hæc habentur in quarta Damasi Epistola ad Stephanum archiepiscopum cap. 7. Lege etiam Civili Honorius et Theodosius sic statuerunt, *Quis-* D *quis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii* l. x, c. *De calumniatoribus*. Basilica, ὁ γινόμενος προδότης τῆς ἰδίας κατηγορίας ἐπὶ ποιναλίῳ ἐγκλήματι, τὴν τιμωρίαν ὑφίσταται, ἣν ὁ ἐναγόμενος ἤμελλεν ὑποστῆναι. Basil. l. LX, tit. 26, c. 6. Vide etiam Dionysii Gothofredi notas in l. VII, ff. *De accusationibus et inscriptionibus*.

ταύτας κινεῖ. Ἀκούων δὲ τοῦ παρόντος κανόνος λέγοντος αἱρετικοὺς καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δὲ καὶ ἀντισυναγαγόντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις, μὴ ἐναντιωθῇς τῷ β' κανόνι τοῦ μεγάλου Βασιλείου μὴ ὀνομάζοντι αἱρετικοὺς τοὺς σχισματικούς. Ἀλλ' εἰπὲ ἐκείνους τοὺς σχισματικοὺς ὀνομάζεσθαι ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος αἱρετικοὺς τοὺς ἀλλοτριόφρονας, καὶ κατὰ προσποίησιν μὲν ὀρθοδοξοῦντας, κατὰ ἀλήθειαν δὲ ὄντας αἱρετικούς· τὸν δὲ κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου περὶ ἑτέρων σχισματικῶν διδάσκειν, τῶν ὄντων μὲν ὀρθοδόξων τῇ ἀληθείᾳ, διὰ δέ τινα πρόφασιν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἀποσχισάντων ἑαυτοὺς κατὰ ἀλαζονείαν ἀπὸ τῆς ὁλότητος τῶν ἀδελφῶν· καὶ ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα κανόνα τοῦ ἁγίου Πατρός. Ἀπὸ μέντοι τοῦ τελευταίου ῥητοῦ τοῦ παρόντος κανόνος, τοῦ λέγοντος ἀπαράδεκτον εἰς κατηγορίαν εἶναι τὸν παρὰ τὸν κανόνα ποιοῦντα, ὡς ὑβριστὴν τῶν κανόνων, ἐπεχείρησαν εἰπεῖν τινες καὶ ἀτιμίᾳ τοῦτον καθυποβάλλεσθαι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἀπὸ τούτου μὴ γενέσθαι τὸν οὕτως ἀσυντάκτως ἐναγαγόντα ἔνοχον τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ, ὥστε ἀτιμωθῆναι· καὶ ἀκολούθως καθαιρεθῆναι, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Τὸ φανερὸν βλάπτει, τὸ ἐκτετυπωμένον οὐ βλάπτει (78)· ἄλλως δέ πως τιμωρηθήσεται κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ δικάζοντι. Ἐπισκόπου δέ τινος ἑλκυσθέντος χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίαν σύνοδον, καὶ ζητήσαντος τὴν κρίσιν τοῦ μητροπολίτου αὐτοῦ ἐκ τῆς οἰκείας συνόδου κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, εἶπόν τινες ὡς, Ἐπεὶ ὁ μητροπολίτης παρουσιάζων θέλει τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ παρὰ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ κριθῆναι, καλῶς παρὰ ταύτῃ κριθήσεται. Ἀντέθεντο δ' ἕτεροι μὴ κεῖσθαι τὴν κρίσιν τούτου παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ μητροπολίτου, ἀλλὰ τῇ κατ' αὐτὸν συνόδῳ. Ἔχειν δὲ καὶ μέγα διαφέρον τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὴν οἰκείαν δικάζεσθαι σύνοδον, καὶ μὴ ἑλκύεσθαι εἰς ἑτέραν σύνοδον, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ χώραν ἔχειν τὴν τοῦ μητροπολίτου καταδοχήν. Ἔτ' εἶπόν τινες περὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τὸν κανόνα διαλέγεσθαι· τὴν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην σύνοδον μὴ εἶναι οἰκουμενικήν· καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ χώραν ἔχειν ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὑποθέσει. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, κἂν οἰκουμενικὴ σύνοδος οὐκ ἔστιν, ὡς μὴ παρουσιαζόντων καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀλλὰ μείζων ἐστὶ πασῶν τῶν συνόδων, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ταύτης οἰκουμενικὸς πατριάρχης καλεῖται. Καὶ τὸ διαφέρον δὲ οὐχ ὁ μητροπολίτης, ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος ἔχει, ἢ ὁ ἑλκυσθεὶς κληρικός. Διὸ οὐδὲ βλαβήσεταί τις ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς

A sentem canonem, dicentem, hæreticos etiam eos, qui sanam fidem confiteri præ se ferunt, separantes autem se, adversus canonicos nostros episcopos congregationem faciunt, ne pugnare existimes cum 2. canone magni Basilii, non nominante hæreticos schismaticos. Sed dic illos schismaticos a præsenti canone hæreticos appellari, qui aliena sentiunt, et simulatione quidem ac specie sunt orthodoxi, sunt autem revera hæretici : sancti autem Basilii canonem de aliis schismaticis docere, qui sunt revera quidem orthodoxi, sed propter aliquem ecclesiasticæ quæstionis prætextum, se per arrogantiam a fratrum integritate absciderunt : et lege dictum canonem sancti Patris. Ex ultimo autem dicto præsentis B canonis, dicentis, ad accusationem non esse admittendum, qui præter canonem facit, ut qui sit in canones contumeliosus, conati sunt nonnulli dicere, eum etiam infamiæ subjici. Mihi autem videtur non ex eo, illum, qui adeo inordinate actionem intendit, injuriarum actione teneri, ut sit infamis ; et consequenter deponatur, propter Regulam quæ dicit, Expressa nocent : non expressa non nocent. Aliquo autem alio modo punietur prout judici videbitur. Cum autem episcopus aliquis pro criminali causa in sanctam Constantinopolitanam synodum tractus esset, et petivisset ut a suo metropolitano et propria synodo judicaretur, ut vult hic præsens canon, dixerunt nonnulli, quod quoniam metropolitanus præsens vult suum episcopum a magna synodo judi- C cari, apud eam recte judicabitur. Contra autem dixerunt nonnulli, non esse situm ejus judicium in potestate metropolitani, sed synodi quæ est apud ipsum. Multum etiam episcopi interesse, ut in propria synodo judicetur, et ad aliam synodum non trahatur. Et propterea nec locum quidem habere metropolitani admissionem. Præterea dixerunt nonnulli canonem loqui de universali synodo, magnam autem synodum, quæ est Constantinopoli, non esse universalem : et propterea nec locum habere in hac causa. Mihi autem videtur, quod etiamsi synodus, quæ est habita Constantinopoli, non est universalis synodus, cum alii quoque patriarchæ non adsint : est tamen major omnibus synodis, et ejus archiepiscopus universalis patriarcha vocatur. **95** Et metro- D politani quidem non interest, sed episcopi, vel clerici qui trahitur. Quamobrem nec lædetur quidem quispiam ex his ex metropolitani admissione, propter legem quæ dicit : Quæ ab aliis fiunt, alios nec juvant, nec lædunt.

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Τὸ φανερὸν βλάπτει, τὸ ἐκτετυπωμένον οὐ βλάπτει.* Modestinus, *Nonnunquam contingit, ut quædam nominatim expressa officiant, quamvis omissa tacite intelligi potuissent, nec essent obfutura ; quod evenit, si alicui ita legatur,* Titio decem do, lego, si Mævius Capitolium ascenderit. *Nam quamvis in arbitrio Mævii sit, an Capitolium ascendat, et velit efficere, ut Titio legatum debeatur ; non tamen poterit aliis verbis utiliter legari : si* Mævius voluerit, Titio decem do. *Nam in alienam voluntatem conferri legatum non potest. Inde dictum est, Expressa nocent, non expressa non nocent,* l. LII, ff. *De condition. et demonstrat.* Ultima ista verba repetuntur itidem L. CXCV, D. *De diversis reg. juris.*

τοῦ μητροπολίτου καταδοχῆς διὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Τὰ παρ' ἑτέρων γινόμενα ἑτέρους οὐδὲ ὠφελοῦσιν, οὐδὲ βλάπτουσιν.

ZONAR. Quibus hominibus episcoporum clericorumve accusatio permittenda, quibusque neganda sit, sancti Patres hoc loco decernunt, dicentes, Quod si quis privatam quidem litem intendat episcopo; veluti, de injuria illum postulans, rei scilicet, sive mobilis, sive immobilis, ablatione, aut de contumelia illata, aut de hujusmodi aliquo alio; qualiscunque tandem sit actor, infidelis nempe, vel hæreticus, vel excommunicatus, aut etiam ab Ecclesia catholica penitus ejectus, admittetur. Universis etenim cujuscunque demum religionis vel status sint, si injuriam sibi aliquo modo factam putent, in judicium venire, ac jus suum obtinere, ut liceat, par est. Privatam dixere controversiam, eam a criminalibus distinguentes. Sunt autem privatæ, quæ pecuniaria demum æstimatione lites absolvuntur; criminales vero, unde vitæ statum damnatus amittit. Propterea addunt: si vero ecclesiasticum sit crimen, quod episcopo objicitur, tale forsan, quod ab officio sacerdotali depositione mulctetur, sacrilegium videlicet, aut ordinis mercenaria collatio, aut in aliena diœcesi, non impetrata prius ab illius loci episcopo facultate, functionis episcopalis administratio, et quæ his similia sunt: tunc accusatorem diligenter examinari, et, si sit hæreticus, non admittere. Hæreticos autem omnes vocat, qui ab orthodoxa fide dissentiunt, sive jam olim ab Ecclesia, sive nuper ejecti sint, sive antiquis erroribus, sive novis adhæserint. Nec tantum, quorum mala sana est fides, sed schismaticos quoque, qui, repudiata episcopi sui auctoritate, conventicula seorsim celebravere, etiamsi inter orthodoxos alioqui locum obtinere posse videantur, arcendos omnino canon ab episcoporum criminatione decernit. Sunt porro schismatici, definiente magno Basilio, qui ob lites aliquas ecclesiasticas et controversias, quæ dirimi aliqua ratione possint, causam inter se dissidii nacti fuere. Similiter, et qui ab Ecclesia, quacunque demum de causa, ejecti sunt et excommunicati; per ejectos autem, qui ab Ecclesiæ corpore penitus excisi sunt intelligendi; per excommunicatos vero, ad certum tempus tantummodo segregatos sancti Patres indigitarunt, sive clerici sint, sive laici. Atque hos judicant ad episcoporum clericorumve accusationem non esse admittendos, donec proprium crimen diluerint, seque innocentes esse probaverint. Sed et quorum ita delata sunt nomina, ut de vitæ suæ statu judicio certare cogantur, nisi se prius a culpis sibi objectis immunes esse demonstrarint, ad episcoporum aut clericorum accusationem admitti vetat omnino canon. Si vero nullis istiusmodi causis obnoxii sint accusatores, sed inculpati prorsus inveniantur; tunc, siquidem episcopus sit, qui in judicium vocatur, illius provinciæ episcoporum conventus causam cognoscat, et vel quæstionem definiat, vel si id minus potuerit, ad majorem synodum deferant. Per majorem autem

A ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα διατάττονται οἱ θεῖοι Πατέρες τίνας δεῖ προσδέχεσθαι ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν κατηγοροῦντας, καὶ τίνας ἀπροσδέκτους εἶναι, καί φασιν ὅτι εἰ μὲν ἰδιωτικὴν δίκην ἐνίστησί τις κατὰ ἐπισκόπου, οἷον ἀδικίαν ἐπεγκαλῶν αὐτῷ, ἀφαίρεσιν δῆθεν πράγματος ἀκινήτου, ἢ κινητοῦ, ἢ ὕβριν, ἤ τι τοιοῦτον, οἷος ἂν εἴη ὁ ἐνάγων, προσδεχθήσεται, κἂν ἄπιστος δηλαδὴ, κἂν αἱρετικὸς, κἂν ἀφωρισμένος, ἢ καὶ τέλεον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκκεκομμένος. Δεῖ γὰρ πάντας, ὁποίας ἂν εἶεν θρησκείας ἢ καταστάσεως, ἀδικεῖσθαι, λέγοντας, προσίεσθαι καὶ τοῦ δικαίου τυγχάνειν. Ἰδιωτικὴν δὲ δίκην εἶπον, διαστέλλοντες ταύτην ἀπὸ τῶν ἐγκληματικῶν. Ἰδιωτικαὶ μὲν γὰρ λέγονται αἱ εἰς χρήματα τὴν ζημίαν ἐπάγουσαι· ἐγκληματικαὶ δὲ, αἱ B εἰς τὴν οἰκείαν κατάστασιν τὸν κατηγορούμενον ζημιοῦσαι. Διὸ καὶ ἐπήγαγον· Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἐπιφερόμενον ἔγκλημα τῷ ἐπισκόπῳ, τοιοῦτον τυχὸν, οἷον ἔκπτωσιν αὐτῷ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγειν, ἱεροσυλία δηλαδὴ, ἢ ἐπὶ δόσει χρημάτων χειροτονία, ἢ ἀρχιερατικοῦ δικαίου τινὸς τελεσιουργία ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐνορίᾳ χωρὶς γνώμης τοῦ ἐκεῖσε ἀρχιερέως, καὶ ὅσα τούτοις εἰσὶν ὅμοια, τότε τὸν κατήγορον ἀκριβῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ αἱρετικὸν ὄντα, μὴ προσδέχεσθαι· αἱρετικοὺς δὲ πάντας καλεῖ τοὺς παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν δοξάζοντας, κἂν πάλαι ἀπεκηρύχθησαν, κἂν προσφάτως, κἂν παλαιαῖς αἱρέσεσι κοινωνῶσι, κἂν νέαις· καὶ οὐ μόνον τοὺς περὶ τὴν ὑγιῆ πίστιν σφαλλομένους ἀποπέμπεται ὁ κανὼν πρὸς C ἐπισκόπων ἐγκληματικὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποσχίσαντας ἐκ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, καὶ ἐκείνοις ἀντισυνάγοντας, κἂν δοκῶσιν ὀρθοδοξεῖν. Σχισματικοὶ δέ εἰσι κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον οἱ δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντες. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ αἰτίαις οἱαισδήτισιν ἀποβεβλημένους τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀκοινωνήτους· ἀποβεβλημένους δὲ τοὺς τελείως ἐκκεκομμένους τῆς Ἐκκλησίας νοητέον. Τοὺς δὲ πρὸς καιρὸν ἀφορισθέντας ἐδήλωσαν οἱ θεῖοι Πατέρες διὰ τοῦ εἰπεῖν ἀκοινωνήτους· κἂν κληρικοὶ εἶεν οἱ τοιοῦτοι, κἂν λαϊκοί. Καὶ οὗτοι γὰρ οὐ προσδεκτέοι πρὸς κατηγορίαν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν λογίσονται, μέχρις ἂν τὸ οἰκεῖον αἰτίαμα ἀποσκευάσωνται, καὶ ἀνεγκλήτους καταστήσωσιν ἑαυτούς. Ἀλλὰ μὴν καὶ D τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν ὄντας τινὰ καθαπτομένην τῆς αὐτῶν καταστάσεως μὴ προσίεσθαι διακελεύεται ὁ κανὼν κατηγοροῦντας ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, εἰ μὴ αὐτοὺς τῶν ἐπενεχθέντων αὐτοῖς ἐγκλημάτων ἀθωώσουσιν. Εἰ δὲ οὐδεμιᾷ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἔνοχοί εἰσιν οἱ κατηγοροῦντες, ἀλλ' ἀνέγκλητοι εὑρίσκοιντο πάντοθεν, τότε, εἰ μὲν ἐπίσκοπος ὁ κατηγορούμενος εἴη, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοποι συνιόντες ἀκροάσονται τῆς κατηγορίας, καὶ ἢ λύσουσι τὴν ὑπόθεσιν, ἢ εἰ μὴ δύνανται λῦσαι αὐτὴν, μείζονι συνόδῳ προσελεύσονται. Μείζονα δὲ σύνοδον λέγει τοὺς τῆς διοικήσεως ὅλης ἐπισκόπους. Ἐπαρχίαν μὲν γὰρ νοητέον τυχὸν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἢ

τὴν Φιλιππούπολιν, καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἐπισκόπους· διοίκησιν δὲ τὴν Θρᾴκην ὅλην ἢ τὴν Μακεδονίαν. Ὅταν οὖν οἱ τῆς ἐπαρχίας πρὸς διόρθωσιν τῶν κατηγορουμένων ἀτονῶσι, τότε συνάγεσθαι τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους ὁ κανὼν θεσπίζει, καὶ λύειν τὰ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου λεγόμενα. Εἰ δὲ κληρικὸς εἴη ὁ κατηγορούμενος, παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ ᾧ ὑπόκειται, ὁ ἐνάγων ἐνστήσεται τὴν κατηγορίαν. Καὶ εἰ μὴ παρ' ἐκείνῳ λυθῇ ἡ ὑπόθεσις, τότε τὰ ἑξῆς προβήσεται, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. Οὐ πρότερον δὲ τὸν ἐνάγοντα τὴν κατηγορίαν τοῦ ἐγκλήματος ἐνιστᾷν οἱ ἱεροὶ Πατέρες ὡρίσαντο τῷ πολιτικῷ νόμῳ ἑπόμενοι, εἰ μὴ ἐγγράφως ὁ κατήγορος ἀσφαλίσεται ἔνοχον εἶναι αὐτὸν μὴ ἀποδείξαντα τὴν κατηγορίαν ταυτοπαθείᾳ, ὥστε αὐτὸν ὑποστῆναι, εἴ τι ἔμελλε παθεῖν ὁ κατηγορούμενος ἀποδεικνυμένης τῆς κατ' αὐτοῦ αἰτιάσεως. Ταῦτα δὲ ὁρίσαντες οἱ θεῖοι Πατέρες ἐπήγαγον τὸν μὴ τηρήσοντα τὸν συνοδικὸν τοῦτον κανόνα, ἀλλ' ἢ βασιλεῖ προσελευσόμενον, ἢ κοσμικοῖς ἄρχουσιν, ἢ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἄδεκτον εἶναι παντάπασιν εἰς κατηγορίαν, ὡς ἀτιμάσαντα τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, καὶ τοὺς κανόνας ὑβρίσαντα, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐταξίαν συγχέαντα.

A synodum, eam, quæ ex universis diœceseos episcopis conflatur, intelligit. Provinciam etenim, Adrianopolim, exempli causa, vel Philippopolim, cum iis, qui in eo tractu degunt, episcopis dicimus; Thraciam vero totam vel Macedoniam diœcesim. Quando ergo delatis criminibus corrigendis provinciales episcopi haud sufficiant, tum diœceseos episcopos convenire, et quæ contra episcopum proferuntur solvere jubet canon. Clericum vero si quis accuset, coram ejusdem clerici episcopo actionem intendat. Quod si litem non dirimat, ad superiores judices gradatim causa deferetur, ut supra diximus. Neque vero delatorem prius accusationem instituere, quam scripto professus sit, se eidem pœnæ **96** obnoxium esse, si objecta crimina non probaverit, quam reus patrati facinoris
B evictus (modo aliquam) subiturus sit, sancti Patres, (legem civilem in hoc imitati) definierunt. His vero ita constitutis, addunt; quicunque hujus canonis auctoritate neglecta coram imperatore, aut principibus sæcularibus, aut œcumenica synodo actionem instituere aggressus fuerit, quippe in episcopos omnes diœcesanos injurius, tum in canones contumeliosus, postremo ecclesiasticæ, quod in ipso fuit tranquillitatis eversor, ad accusationem omnino non esse admittendum.

ΑΡΙΣΤ. *Καὶ ὁ κακόδοξος πλεονεκτούμενος ἐγκαλείτω κατ' ἐπισκόπου. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικῶν εἴη τὸ ἔγκλημα, μὴ λεγέτω· μὴ λεγέτω δὲ μηδ' ἄλλος, εἰ προκατέγνωσται· μὴ λεγέτω ἀκοινώνητος, ἢ ἀπόβλητος, ἢ κατηγορούμενος ἔν τισιν, ἕως ἀποδύσωνται τὰ οἰκεῖα. Κατηγορείτωσαν δὲ ὁ ὀρθόδοξος, ὁ κοινωνικός, ὁ ἀκατάγνωστος, ὁ ἀκατήγορος· καὶ κινείσθω τοῖς ἐπαρχιώταις τὸ ἔγκλημα. Εἰ δ' ἀδυνατοῖεν, πρὸς μείζονα τρεπέσθωσαν σύνοδον, καὶ δίχα ἐγγραφῆς τῆς ταυτοπαθείας μὴ ἀκουέσθωσαν. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ προσιὼν καὶ ἐνοχλῶν, ἀποκήρυκτος.*

ARIST. *Et qui mala opinione imbutus est, si injuriam patiatur, accuset episcopum. Si vero ecclesiasticorum sit crimen, ne dicat. Neque etiam alius antea condemnatus, dicat. Ne dicat excommunica-*
C *tus, vel ejectus, vel criminibus quibuslibet accusatus, donec intenta sibi crimina diluerint. Accusent autem orthodoxus, communionis particeps, non condemnatus, non accusatus; et provincialibus crimen moveatur. Si vero non possint causam solvere, ad majorem se convertant synodum, ac sine professione ejusdem affectus, ne audiantur. Qui autem contra hæc imperatorem adit, eique molestiam exhibet, abdicetur.*

Δεῖ τὰ πρόσωπα τῶν κατηγορούντων ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἐξετάζειν, μήποτε αἱρετικός ἐστιν οὗτος, ἢ κατεγνωσμένος, καὶ ἀποβεβλημένος, καὶ ἀκοινώνητος, ἢ παρ' ἑτέρων κατηγορούμενος ἐπ' ἐγκλήμασι, καὶ μήπω φανεὶς ἀθῷος τῆς αἰτιάσεως. Καὶ εἰ τοιοῦτοι οἱ κατηγοροῦντες εἶεν, μὴ παραδέχεσθαι αὐτοὺς εἰς αἰτίασιν. Εἰ δ' ὀρθόδοξός ἐστι, καὶ τὸν βίον ἀνεπίληπτος, καὶ κοινωνικὸς, ὁ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μέμψιν ἐπιφέρων τῷ ἐπισκόπῳ παραδεχέσθω, καὶ κινείτω παρὰ τοῖς ἐπαρχιώταις ἐπισκόποις τὸ ἔγκλημα. Εἰ δ' ἐκεῖνοι ἴσως ἀδυνατήσουσι πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων τῷ ἐπισκόπῳ, τότε καὶ μείζονι ὁ κατήγορος προσερχέσθω συνόδῳ, καὶ διδότω πρότερον ἐγγραφὰς, ὡς τὴν ταυτοπάθειαν ὑποστήσεται, εἰ συκοφαντῶν ἐλεγχθῇ· καὶ οὕτω συνιστάτω τὴν κατηγορίαν. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, καὶ τῷ βασιλεῖ δι' ὄχλου γινόμενος, καὶ κατηγορῶν ἐπισκόπου, ἢ κοσμικῶν ἀρχόντων δικαστηρίοις περὶ τούτου προσερχόμενος, ἄδεκτος εἰς κατηγορίαν. Αἱρετικὸς δὲ, ἀδικηθεὶς παρ' ἐπισκόπου, οὐ κωλυθήσεται ἐγκαλεῖν κατ' αὐτοῦ.

Eorum qui episcopos aut clericos accusant, personas examinare oportet, ne forte hæreticus sit iste, aut condemnatus et ejectus et excommunicatus, vel ab aliis de criminibus accusatus et nondum ab accusatione absolutus. Et si hujusmodi sint qui accusant, accusare non permittuntur. Sin ortho-
D doxus sit et vita inculpatus, et non excommunicatus, qui contra episcopum ecclesiasticam instituit accusationem, admittatur, et apud provinciales episcopos moveatur actio. Si illi autem non sufficientes fuerint ad corrigenda episcopo objecta crimina: tunc accusator et ad majorem accedat synodum, et prius scriptum det, se eamdem subiturum pœnam si calumniator evictus fuerit: et sic accusationem intendat. Qui autem aliter fecerit, aut ad imperatorem tumultu accesserit, et episcopum accusaverit, aut sæcularium principum tribunalia hunc in finem adiverit, ad accusationem non est admittendus. Hæreticus autem injuria affectus ab episcopo, eum accusare non prohibeatur.

CANON VII.

Eos, qui rectæ fidei se adjungunt, et parti eorum, qui ex hæreticis servantur, recipimus, secundum subjectam hic consequentiam et consuetudinem. Arianos quidem et Macedonianos, et Sabbatianos, et Novatianos, qui seipsos vocant Catharos et Sinistros: et Quartadecimanos sive Tetraditas et Apollinaristas, recipimus, dantes quidem libellos, et omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia: et signatos sive unctos primum sancto chrismate, et frontem, et oculos, et nares, et os, et aures; et eos signantes dicimus, Signaculum doni Spiritus sancti. Atqui Eunomianos, qui una demersione baptizantur, et Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, et Sabellianos, qui idem esse Patrem et Filium docent, et alia quædam perniciosa faciunt: et alias omnes hæreses (quoniam hic multi sunt, et maxime qui ex Galatarum regione prodierunt) quicunque ex his rectæ fidei ascribi volunt, ut Græcos admittimus, et primo quidem die ipsos Christianos facimus; secundo, catechumenos: deinde tertio, exorcizamus ipsos, ter in **97** *faciem eorum et aures insufflando. Et sic eos in religionis fundamentis instituimus, et curamus ut diu in Ecclesia versentur, et audiant Scripturas, et tunc ipsos baptizamus.*

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

A *Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν καὶ συνήθειαν. Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς καὶ Σαββατιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς* (79), *καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαιδεκατίτας ἤτοι Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς δεχόμεθα, διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· καὶ σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν·* B *Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Εὐνομιανοὺς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς υἱοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας πάσας αἱρέσεις (ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ὁρμώμενοι), πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσᾷν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ* C *εἰς τὰ ὦτα. Καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.*

BALS. Præsens canon hæreticos ad Ecclesiam accedentes in duo dividit, et hos quidem chrismate inungi, omnem primum hæresim anathematizantes, et credere profitentes, ut sancta Dei sentit Ecclesia: illos vero decernit recte de integro baptizandos. Ac eos quidem, qui solo chrismate inungi debent, dicit esse Arianos, Macedonianos, Apollinaristas et Novatianos, qui etiam Cathari dicuntur, quorum hæreses declaravimus in primo canone præsentis secundæ synodi. Novatiani autem appellati sunt et Sabbatiani, a quodam presbytero Sabbatio, qui, more Judaico, Sabbata servabat. Nominantur autem iidem et Sinistri, utpote manum sinistram abhorrentes, et ut per eam quidquam accipiant in animum non inducentes. Quartadecimani autem seu Tetraditæ dicuntur, qui Pascha non in die Dominico celebrant, sed quando quartadecima luna fuerit, quicunque is sit dies; quod est Judaicæ superstitionis maxime proprium. Iidem autem etiam Tetraditæ dicuntur, quod cum Pascha celebrant, jejunium non solvunt, sed jejunant sicut et nos, quartas ferias: faciunt autem hoc ritu Judaico. Ii enim,

ΒΑΛΣ. Εἰς δύο διαιρεῖ ὁ κανὼν τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς μὲν φησι διὰ μύρου χρίεσθαι, ἀναθεματίζοντας πρῶτον πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ ὁμολογοῦντας πιστεύειν, ὡς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία φρονεῖ· τοὺς δὲ διορίζεται ἐξ ὀρθοῦ βαπτίζεσθαι. Καὶ τοὺς μὲν μόνῳ μύρῳ χρίεσθαι ὀφείλοντας εἶπεν εἶναι Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς, Ἀπολλιναριστάς, καὶ Ναυατιανοὺς τοὺς Καθαροὺς λεγομένους, ὧν τὰς αἱρέσεις παρεδηλώσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τῆς παρούσης δευτέρας συνόδου. Οἱ Ναυατιανοὶ δὲ ἐκλήθησαν καὶ Σαββατιανοὶ D ἀπὸ πρεσβυτέρου τινὸς Σαββατίου, κατὰ τοὺς Ἰουδαίους σαββατίζοντος. Καλοῦνται δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀριστεροί, ὡς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα βδελυττόμενοι, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι δι' αὐτῆς τὸ ὁτιοῦν ὑποδέχεσθαι. Τεσσαρεσκαιδεκατῖται δὲ λέγονται ἤγουν Τετραδῖται, οἵτινες τὸ Πάσχα τελοῦσιν οὐκ ἐν Κυριακῇ, ἀλλ' ὅτε τεσσαρεσκαιδεκαταία ἡ σελήνη γένηται, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ τύχῃ, ὅπερ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας ἐστὶν ἰδιαίτατον. Οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Τετραδῖται λέγονται, ὅτι τὸ Πάσχα ἑορτάζοντες οὐ καταλύουσιν, ἀλλὰ νηστεύουσιν, ὥσπερ ἡμεῖς τὰς τετράδας· ποιοῦσι δὲ τοῦτο

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Καθαροὺς καὶ ἀριστεροὺς.* Legendum haud dubie ἀρίστους vel saltem καθαρωτέρους. Sane Novatiani nuspiam leguntur se ἀριστεροὺς· *sinistros* vocasse: sed potius se ἀρίστους, optimos omnium et præstantissimos esse jactitarunt.

κατὰ τοὺς Ἰουδαίους. Οὗτοι γὰρ μετὰ τὸ πασχάσαι ἐπὶ ὅλαις ἑπτὰ ἡμέραις νηστεύουσι, πικρίδας καὶ ἄζυμα ἐσθίοντες κατὰ τὴν τοῦ παλαιοῦ νόμου διάταξιν. Τοὺς δὲ ἀναβαπτίζεσθαι ὀφείλοντας εἶπεν εἶναι Εὐνομιανοὺς, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς, τοὺς οὕτω κληθέντας ἀπὸ Μοντανοῦ τινος, Παράκλητον ἑαυτὸν προσαγορεύοντος, καὶ διὰ δύο φαύλων γυναικῶν, τῆς τε Πρισκίλλας καὶ τῆς Μαξιμίλλας, ψευδοπροφητείας ἀποφοιβάζοντος· πρὸς δὲ καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς οὕτως ὀνομασθέντας ἀπό τινος Σαβελλίου λέγοντος μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ φλυαριῶν τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα, τὸν αὐτὸν Υἱὸν, τὸν αὐτὸν ἅγιον Πνεῦμα, ὡς εἶναι ἐν μιᾷ ὑποστάσει τρεῖς ὀνομασίας· ὡς ἐν ἀνθρώπῳ σῶμα, καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα, ἢ ὡς ἐν ἡλίῳ τρεῖς ἐνεργείας ἤγουν τὸ τῆς περιφερείας σχῆμα, τὸ φωτιστικὸν, καὶ τὸ θάλπον. Λέγονται δὲ οἱ Μοντανισταὶ Φρύγες, ἢ ἔκ τινος αἱρεσιάρχου Φρυγὸς ἢ ἀπὸ τοῦ ἐκ Φρυγίας ἀναφανῆναι πρώτως τὴν τοιαύτην αἵρεσιν. Πρὸς τούτοις καλοῦνται καὶ Πεπουζιανοὶ ἀπό τινος Πεπούζας καλουμένης παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Οἱ δὲ τοιοῦτοι λύουσι τοὺς γάμους ὡς μυσαροὺς, νηστεύουσιν ἀλλόκοτον νηστείαν, τὸ Πάσχα διαστρέφουσιν, εἰς ἓν πρόσωπον τὴν ἁγίαν Τριάδα συναιροῦσι, καὶ συγχέουσι, καὶ αἷμα παιδὸς κατακεντουμένου, ἀλεύρῳ συμφύροντες, καὶ ἀρτοποιοῦντες προσφέρουσιν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐὰν δέ τις ὀρθόδοξος Μοντανιστὴς γένηται ἢ Σαβελλιανὸς, καὶ βάπτισμα αἱρετικῶν δέξηται ἢ μὴ δέξηται, ἆρα ὁ τοιοῦτος μύρῳ χρισθήσεται, ἢ ἀναβαπτισθήσεται, ὡς οἱ λοιποὶ Μοντανισταί; Ζήτει περὶ τούτου τῆς α' συνόδου κανόνα ιθ' καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα μζ'. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι πάντες οἱ βαπτιζόμενοι εἰς μίαν κατάδυσιν πάλιν βαπτίζονται.

A postquam Pascha celebraverint, totos septem dies jejunant, lactucas agrestes et azyma comedentes, juxta veteris legis constitutionem. Rebaptizandos autem esse dixit Eunomianos, qui una demersione baptizant, et Montanistas, a quodam Montano sic dictos, qui se Paracletum appellabat : et per duas improbas mulieres, Priscillam et Maximillam, falsas prophetias ut Phœbi numine afflatus edebat. Præterea autem et Sabellianos, a Sabellio quodam sic nominatos, qui etiam cum aliis quibusdam nugis dicebat, eumdem esse Patrem, Filium, et Spiritum sanctum ; ut sint in una persona tria nomina, sicut in homine corpus, et anima et spiritus : vel ut in sole triplex efficacia, scilicet circumferentiæ figura, B vis illuminandi et vis calefaciendi. Dicuntur autem Montanistæ Phryges, vel a quodam hæresiarcha Phryge, vel ex eo quod primum e Phrygia hæc hæresis exorta sit. Præterea autem vocantur et Pepuziani, ex quadam regione Pepuza dicta ab eis Hierusalem. Qui autem tales sunt, nuptias ut abhorrendas solvunt, alienum jejunium jejunant, Pascha pervertunt, sanctam Trinitatem in unam personam contrahunt et confundunt, et sanguinem pueri, qui punctus fuerit, farinæ commiscentes, et panes facientes, offerunt. Et hæc quidem ita. Si quis autem orthodoxus, Montanista vel Sabellianus factus sit, et hæreticorum baptismum susceperit, num talis chrismate inungetur, aut rebaptizabitur, ut cæteri Montanistæ? Quære de hoc primæ synodi C can. 19 et sanctorum apostolorum canonem 47. Nota autem ex præsenti canone, quod omnes una demersione baptizati rebaptizantur.

ΖΩΝΑΡ. Ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων προσερχομένους τῇ ὀρθῇ πίστει, ὁ παρὼν διδάσκει κανών. Τοὺς μὲν οὖν τούτων οὐκ ἀναβαπτίζεσθαι διατάττεται, ἀλλὰ λιβέλλους ἀπαιτεῖσθαι, ἔγγραφα δηλονότι τὰς δόξας αὐτῶν ἀναθεματίζοντα καὶ στηλιτεύοντα τὴν κακοδοξίαν αὐτῶν καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀναθέματι ὑποβάλλοντα. Εἰσὶ δὲ οὗτοι Ἀρειανοὶ, καὶ Μακεδονιανοὶ, καὶ Ναυατιανοὶ, οἱ ἑαυτοὺς Καθαροὺς ὀνομάζοντες, ὧν τὰς αἱρέσεις προδεδηλώκαμεν, καὶ Σαββατιανοὶ, ὧν ἡγήσατο Σαββάτιός τις πρεσβύτερος τῆς αἱρέσεως τοῦ Ναυάτου κἀκεῖνος ὢν, ἔχων δέ τι καὶ πλέον ἐκείνου, καὶ τὸν καθηγητὴν τῆς αἱρέσεως εἰς κακίαν νικῶν, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις συνεορτάζων, καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ τὸ Πάσχα ἑορτάζουσιν οὐκ ἐν Κυριακῇ, ἀλλ' ὅτε τεσσαρεσκαιδεκαταία ἡ σελήνη γένηται, ἐν οἵᾳ ἂν ἡμέρᾳ τύχῃ ταύτην πλήρη γενέσθαι· ἑορτάζουσι δὲ, νηστεύοντες τότε, καὶ ἀγρυπνοῦντες, καὶ Ἀπολλιναρισταί· οὐκ ἀναβαπτίζονται οὖν οὗτοι, ὅτι περὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα κατ' οὐδὲν ἡμῖν διαφέρονται, ἀλλ' ἐπίσης τοῖς ὀρθοδόξοις βαπτίζονται. Ἀναθεματίζοντες οὖν ἕκαστος τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ἰδικῶς, καὶ πᾶσαν δὲ κοινῶς αἵρεσιν, χρίονται τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ τὰ ἄλλα τελοῦνται κατὰ τὸν κανόνα. Οἱ δὲ Εὐνομιανοὶ καὶ Σαβελλιανοὶ ὧν αἱ αἱρέσεις ἤδη παρ' ἡμῖν ἐδηλώθησαν, καὶ Μον-

ZONAR. Redeuntibus ad rectam fidem hæreticis quæ cum eis agendi ratio tenenda sit, hoc canone præscribitur. Alios etenim, non iterato baptismo, sed libellos tantummodo exhibentes, hoc est, scriptos a se codicillos, quibus opiniones suas damnent, et errorem suum infamia notent, et universam hæresim exsecrentur, admitti placet. Sunt in eo numero Ariani, Macedonianique et Novatiani, illi, qui sese Catharos nominant, quorumque hæreses supra indicavimus : et Sabbatiani, quibus præfuit D Sabbatius quidam presbyter is quoque ex hæresi Novati, sed qui aliquid tamen ad eam addidisset, et magistrum Novatum improbitate superasset, festivosque dies cum Judæis coli vellet. Cum his Quartadecimani quoque qui Paschæ solemnia non die Dominica sed decima quarta luna, quocunque tandem die plenam illam fieri contigerit, jejuniis autem et pervigilio noctem ducentes **98** celebrant et Apollinaristæ. Ab his igitur hominibus, quoniam in ea, quæ de baptismo est, disciplina, nihil a nobis discrepant, eodemque prorsus, quo orthodoxi, ritu baptizantur, baptismum propterea repeti non oportet. Suos igitur sigillatim, et alios generatim ac universe errores detestati, sacro chrismate inunguntur, aliaque canone præscripta peragunt. Eunomiani vero et Sa-

belliani, quorum hæreses antea explicuimus, et Montanistæ, a Montano sic dicti, qui et Phryges nominabantur, vel ab hæresiarcha Phryge, vel quod ea ex Phrygia hæresis exstitisset, multosque in ea regione mortales occupasset. Montanus ille igitur, Paracletum se esse jactabat, geminasque, quæ illum solitæ sequi, mulieres, prophetissas Priscillam et Maximillam, nominabat. Iidem, quod Pepuziam, Phrygiæ oppidum, divinis honoribus, Hierusalem quippe suam vocitantes, celebrarent, Pepuzianorum quoque cognomen assecuti. Ab illis divortia conjugum permissa, et a certis quibusdam ciborum generibus abstinentia imperata, tum Paschæ dies in alienum tempus rejecta, et in unam personam sancta Trinitas contracta et confusa. Illi quoque, compuncti aculeolis pueri expresso sanguine farinam conspergere, indeque confectum panem in usum sacrorum adhibere, tum ex eo particulam, communicandi specie, sibi quisque desumere soliti sunt. Eos igitur, et alios omnes hæreticos, sancti Patres baptizari præceperunt. Baptismo namque, vel nullo penitus, vel ritu certe ab Ecclesiæ catholicæ institutis alieno initiati sunt, ac proinde, quasi eo perpetuo caruissent, haberi placet : quod iis verbis [ut Græcos eos admittimus] indicatur. Deinde recenset canon quæ ab iis peragenda sunt, et ut primo initientur, et divino juxta nostros ritus mysterio instruantur, et postea baptizentur.

A τανιασταί, οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ τινος τὴν ἐπίκλησιν ἔσχον· καὶ Φρύγες δὲ ὠνομάζοντο, ἢ τοῦ αἱρεσιάρχου αὐτῶν Φρυγὸς ὄντος, ἢ τὴν ἀρχὴν ἐκ Φρυγίας ἀναφανείσης τῆς τοιαύτης αἱρέσεως, καὶ πολλῶν ἐν αὐτῇ πλανηθέντων. Ὁ Μοντανὸς οὖν ἐκεῖνος Παράκλητον ἑαυτὸν προσηγόρευε, καὶ δύο γυναῖκας ἑπομένας ἔχων αὐτῷ Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξιμίλλαν, προφήτιδας αὐτὰς ἐκάλει. Καὶ Πεπουζιανοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι προσηγορεύοντο, Πέπουζάν τινα τῆς Φρυγίας κώμην ἐκθειάζοντες, καὶ Ἱερουσαλὴμ αὐτὴν ὀνομάζοντες. Οἳ καὶ τοὺς γάμους λύειν ἐπέτρεπον· καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι ἐδίδασκον, καὶ τὸ Πάσχα διέστρεφον, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον τὴν ἁγίαν Τριάδα συνῄρουν καὶ συνέχεον· καὶ αἵματι παιδὸς καταχεντουμένου ἀλεύρῳ συμφύροντες, καὶ ἀρτοποιοῦντες προσέφερον, καὶ B ἐξ αὐτοῦ μετελάμβανον. Τούτους τοίνυν καὶ τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐθέσπισαν. Ἢ γὰρ οὐκ ἔτυχον τοῦ θείου βαπτίσματος, ἢ τυχόντες οὐκ ὀρθῶς οὐδὲ κατὰ τὸν τύπον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἔτυχον. Διὸ καὶ ὡς μηδὲ ἀρχὴν βαπτισθέντας αὐτοὺς λογίζονται. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, ὡς Ἕλληνας αὐτοὺς δεχόμεθα. Ἑξῆς δὲ καταλέγει ὁ κανὼν τὰ ἐπ' αὐτοῖς τελούμενα, καὶ ὅπως πρότερον κατηχοῦνται, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς μυοῦνται θεῖον μυστήριον, εἶτα βαπτίζονται.

ARIST. *Quartadecimani, sive Tetraditæ, Arianus, Novatianus, Macedonianus, Sabbatianus, Apollinarianus cum libellis recipiendi sunt, uncti nimirum omnibus sentiendi organis.*

Hi libellos dantes, et omnem execrantes hæresim recipiuntur, solo chrismate sancto uncti oculos, nares, aures, os et frontem ; et eos signantes dicimus ; signaculum doni Spiritus sancti.

C ἈΡΙΣΤ. *Οἱ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, εἴτουν Τετραδῖται, Ἀρειανίτης, ὁ Ναυατιανὸς, ὁ Μακεδονιανὸς, ὁ Σαββατιανὸς, ὁ Ἀπολλιναριανὸς, μετὰ λιβέλλων ἀπόδεκτοι· χριόμενοι δηλαδὴ πάντα τὰ αἰσθητήρια.*

Οὗτοι λιβέλλους διδόντες, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀναθεματίζοντες, δέχονται, μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χριόμενοι, ὀφθαλμοὺς, ῥῖνας, ὦτα, στόμα, καὶ μέτωπα· καὶ ἐν τῷ σφραγίζειν αὐτοὺς, λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου.

CANON VIII.

ARIST. *Eunomiani, una mersione baptizati, Sabelliani et Phryges, tanquam gentiles accipiantur.*

Hi autem et baptizantur et unguntur, quia ut Græci recipiuntur : et tempore idoneo ante baptisma sacris mysteriis instituuntur, et divinas Scripturas audiunt.

ΚΑΝ. Η'. *Οἱ καταδύσει μιᾷ βαπτιζόμενοι Εὐνομιανοὶ, Σαβελλιανοὶ, καὶ Φρύγες, ὡς Ἕλληνες δεχέσθωσαν.*

Οὗτοι καὶ βαπτίζονται, καὶ χρίονται, ὅτι ὡς Ἕλληνες παραδέχονται· καὶ καιρὸν ἱκανὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος κατηχοῦνται, καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἀκροῶνται.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

—

CANONES

SANCTÆ ET ŒCUMENICÆ TERTIÆ SYNODI.

—

Sancta et œcumenica tertia synodus fuit sub imperatore Theodosio Minori, congregatis Ephesi

D Ἡ τρίτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐπὶ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἀθροισθέντων

ἐν Ἐφέσῳ διακοσίων Πατέρων κατὰ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· ὃς ψιλὸν ἄνθρωπον ἐδογμάτιζε τὸν Χριστὸν, ἑνωθῆναι δὲ αὐτῷ κατὰ σχέσιν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Διὸ οὐδὲ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον ἠνείχετο λέγειν, ἀλλὰ Χριστοτόκον. Ὃς καὶ καθῃρέθη καὶ ἀνεθεματίσθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων.

ΚΑΝΩΝ Α'.

Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ διά τινα αἰτίαν ἢ ἐκκλησιαστικὴν, ἢ σωματικὴν, μὴ ἀγνοῆσαι τὰ ἐν αὐτῇ τετυπωμένα, γνωρίζομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἁγιότητι καὶ ἀγάπῃ, ὅτιπερ, εἴ τις μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἀποστατήσας τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, προσέθετο τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ, ἢ μετὰ τοῦτο προστεθείη, ἢ τὰ τοῦ Κελεστίου ἐφρόνησεν ἢ φρονήσει, οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων διαπράττεσθαί τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβεβλημένος, καὶ ἀνενέργητος ὑπάρχων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις, καὶ τοῖς πέριξ μητροπολίταις τοῖς τὰ τῆς ὀρθοδοξίας φρονοῦσιν ὑποκείσεται εἰς τὸ πάντη, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβληθῆναι.

ΒΑΛΣ. Τοῦ Νεστορίου καθαιρεθέντος, ἐπέστη ἐν Ἐφέσῳ ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωάννης μετὰ Θεοδωρίτου ἐπισκόπου πόλεως Κύρου, καὶ Ἴβα Ἐδέσσης καὶ ἑτέρων· καὶ ὡς γενομένης τῆς καθαιρέσεως κατὰ ἀπουσίαν αὐτῶν, ἐμέμψατο τὰ γεγονότα, καὶ τὸν τῆς συνόδου προϊστάμενον ἅγιον Κύριλλον πάππαν Ἀλεξανδρείας, ἐπέχοντα καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ πάππα Ῥώμης· ἀλλὰ μὴν καὶ Μέμνονα ἐπίσκοπον Ἐφέσου παραλόγως καθεῖλεν. Ὁ μέντοι Θεοδώριτος καὶ κατὰ τῶν ιβ' κεφαλαίων, ἃ ὁ μέγας ἐξέθετο Κύριλλος εἰς ἔλεγχον τῆς κακοδοξίας Νεστορίου, δώδεκα κεφάλαια ἕτερα συνεγράψατο, εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἀνασκευὴν ἐκείνων· καὶ ὁ Ἴβας ὁμοίως ἐπιστολὴν ἐποιήσατο. Ἅτινα ἡ δὲ σύνοδος ὡς ἀσεβῆ ἀπεκήρυξε. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τῆς γ' συνόδου Πατέρες, τὸ παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν γεγονὸς κατὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαθόντες, τούτους μὲν ὡς ἀναιτίως καθαιρεθέντας ἀποκατέστησαν· τὸν Ἰωάννην δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τριάκοντα ἐπισκόπους πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀλλοτρίους ἐποίησαν, ὡς τὰ τοῦ Νεστορίου καὶ τὰ τοῦ Κελεστίου ἀσεβῆ δόγματα κατασπασαμένους. Διορίζεται οὖν ὁ κανὼν ὡς, Ἐπεὶ ἐχρῆν τινας τῶν ἐπισκόπων, εὐλόγως ἀπολειφθέντας, οὐκ ἀγνοεῖν τὰ πεπραγμένα, ὀφείλουσι πάντες εἰδέναι ὅτι, εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ προσετέθη, ἢ προστεθείη τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ, δηλονότι τῷ μέρει τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Κελεστίου, οὗτος καθῃρημένος ἔσται, καὶ οὐδέν τι ὁπουδήποτε ἱερατικὸν ἐνεργήσει· ἀλλὰ πάντες οἱ πέριξ μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι ἀπόβλητον τοῦτον ἕξουσιν, ὡς ἤδη τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ ἀπαλλοτριωθέντα. Καὶ ὁ μὲν

ducentis Patribus adversus Nestorium patriarcham Constantinopolitanum, qui Christum solum esse hominem docebat: ei autem secundum habitudinem unitum fuisse Dei Filium. Et ideo nec Deiparam sanctam Virginem dici ferre poterat, sed Christiparam. Qui et depositus est, et a sanctis Patribus anathematizatus.

99 CANON I.

Quoniam oportet etiam eos qui sanctæ synodo non interfuerunt, propter aliquam causam, vel ecclesiasticam, vel corporalem, non ignorare ea quæ in ipsa statuta sunt, vestræ sanctitati et dilectioni notum facimus, quod si quis provinciæ metropolitanus a sancta et universali synodo deficiens, apostasiæ seu defectionis consessui ac conventiculo adhæsit, vel posthac adhæserit, vel cum Cœlestio sensit aut senserit, is adversus suæ provinciæ episcopos nihil penitus agere potest, omni ecclesiastica communione abhinc jam a synodo ejectus, et ad nullum exercendum munus officiumque idoneus existens. Sed et ipsis provinciæ episcopis, et, qui sunt circumcirca, metropolitanis orthodoxe sentientibus, omnino subjicietur, et de episcopatus gradu dejicietur.

BALS. Deposito Nestorio, Ephesi insurrexit Joannes patriarcha Antiochenus, cum Theodorito Cyri episcopo et Iba Edessæ et aliis, et tanquam in eorum absentia depositione facta, quæ facta fuerant reprehendit, et sanctum Cyrillum papam Alexandrinum, synodo præsidentem, et Cœlestini Romani papæ locum tenentem; quin etiam Memnonem Ephesi episcopum, præter rationem deposuit. Ac Theodoritus quidem etiam adversus duodecim capita, quæ magnus Cyrillus ediderat, ad improbandam Nestorii refellendam opinionem, duodecim alia conscripsit ad illorum eversionem et confutationem; et Ibas similiter epistolam fecit. Quæ quidem quarta synodus, ut impia rejecit. Et ipsi etiam tertiæ synodi Patres, cum quod ab Antiocheno patriarcha Joanne et reliquis factum fuerat, in Cyrilli, et eorum qui una cum ipso erant, depositione, intellexerunt; eos quidem ut sine causa depositos restituerunt: Joannem autem et qui cum eo erant, 30 episcopos, ab omni ecclesiastica communione alienos fecerunt, ut Nestorii et Cœlestii impia dogmata complexos. Decernit ergo canon, quod, quoniam oportet aliquos episcopos, qui justis de causis non interfuerunt, non ignorare ea quæ facta sunt, debent omnes scire, quod si quis episcopus adhæsit, vel adhæserit apostasiæ seu defectionis conventiculo, parti scilicet Joannis Antiocheni et Cœlestii, is erit depositus, et nihil penitus sacerdotale exercebit: sed omnes qui sunt circumcirca, metropolitani et episcopi, eum ejectum habebunt, ut qui a gradu episcopali jam sit alienatus. Et hæc canon quidem dicit. Tu autem in nonnullis inveniens exemplaribus scriptoris errorem de Cœlestino (pro Cœlestio enim Cœlestini

meminit) ne attenderis iis quæ sic scripta sunt. Cœlestinus enim papa Romanus erat orthodoxus, ut superius dictum est, Cœlestius autem idem quod Nestorius sentiens, sive hæreticus.

κανὼν ταῦτά φησι· σὺ δὲ εὑρίσκων ἔν τισιν ἀντιγράφοις σφάλμα γραφικὸν τὸ περὶ τοῦ Κελεστίνου (ἀντὶ γὰρ Κελεστίου Κελεστίνου μέμνηται (80)) μὴ προσσχῇς τοῖς οὕτω γεγραμμένοις. Ὁ γὰρ Κελεστῖνος πάππας ἦν Ῥώμης, ὀρθόδοξος, ὡς ἄνωθεν εἴρηται· ὁ δὲ Κελέστιος ὁμόφρων τοῦ Νεστορίου ἤτοι αἱρετικός.

ZONAR. Cum Ephesi synodus convenisset, ac in ea quæstio de Nestorii erroribus agitata esset, præsidente orthodoxis **100** Patribus Cyrillo papa Alexandrino beatæ memoriæ, Cœlestini veteris Romæ papæ locum etiam tenente, eique strenue operam navante Ephesino episcopo Memnone: novæ Romæ hujus, ac reginæ urbium patriarcha Nestorius condemnatus, et sanctorum Patrum sententia depositus fuit. Sed cum trium postea dierum intervallo Joannes Antiochenus patriarcha, magno episcoporum comitatu, quibus Theodoretus Cyropolitanus et Ibas Edessenus antistites præerant, adfuisset, quod adventus illorum a synodo non exspectatus fuit, irritati, et Nestorii depositionem rescindere, et sanctos, Cyrillum et Memnonem Ephesinum vicissim pœna depositionis afficere conati sunt. Ac Theodoretus quidem capita duodecim, a magno Cyrillo, ad confutandos Nestorii errores fidemque stabiliendam vulgata, totidem ipse ad ea labefactanda, ac evertenda capitibus editis oppugnavit. Idem, Ibas quoque, emissa epistola, præstitit; diuque discordibus animis utrinque certatum, donec a synodo in eos antistites, Nestorianis quippe erroribus haud dubie implicatos, depositione animadversum. Hæ causæ scilicet hujus canonis constituendi, quo provinciarum episcopis, qui a synodo abfuerant, Antiocheni patriarchæ, sociorumque synodi auctoritate constituta damnatio significatur; Nestorianosque vel qui jam essent, vel qui postea futuri essent antistites, jure omni de episcopis quibuscunque, aut laicis quidpiam statuendi, spoliatos esse decernitur.

ΖΩΝΑΡ. Τῶν ἱερῶν Πατέρων συναθροισθέντων ἐν Ἐφέσῳ, καὶ συζητήσεως περὶ τῶν παρὰ τοῦ Νεστορίου εἰσαγομένων κακοδόξων γεγονυίας δογμάτων, προϊσταμένου τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου πάππα Ἀλεξανδρείας, ἐπέχοντα δὲ καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ πάππα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, συναιρομένου δὲ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ καὶ Μέμνονος ἐπισκόπου Ἐφέσου· κατεδικάσθη ὁ Νεστόριος πατριάρχης ὢν τῆς νέας Ῥώμης ταύτης καὶ βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ψήφῳ τῶν ἱερῶν Πατέρων καθῄρητο. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἀντιοχείας πατριάρχης Ἰωάννης, ἐπιστὰς σὺν πλείοσιν ἐπισκόποις, ὧν προεξῆρχον ὁ Κύρου πόλεως Θεοδώρητος καὶ Ἴβας Ἐδέσσης, λυπηθέντες ὅτι οὐχὶ καὶ τὴν αὐτῶν ἔλευσιν οἱ τῆς συνόδου ἀνέμειναν, τῇ καθαιρέσει τε τοῦ Νεστορίου ἐμέμψαντο, καὶ τὸν ἅγιον Κύριλλον τόν τε Ἐφέσου Μέμνονα ὑπὸ καθαίρεσιν ἐποιήσαντο. Ὁ μέντοι Θεοδώρητος καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων, ἃ ὁ μέγας ἐξέθετο Κύριλλος εἰς ἔλεγχον τῆς κακοδοξίας τοῦ Νεστορίου, στηριγμὸν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δώδεκα κεφάλαια ἕτερα ἐκδέδωκεν εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἀνασκευὴν ἐκείνων. Καὶ ὁ Ἴβας ὁμοίως ἐπιστολὴν ἐποιήσατο. Καὶ μέσον αὐτῶν διαφορὰ μεγάλη γέγονεν, ὡς καὶ καθαιρέσει παρὰ τῶν τῆς συνόδου τοὺς ἀρχιερεῖς ἐκείνους ὑποβληθῆναι, οἷα τοῖς Νεστορίου στοιχήσαντας. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ ὁ παρὼν κανὼν ἐξετέθη, διδάσκων τοὺς μὴ τῇ συνόδῳ παρουσιάσαντας τῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόπους τὴν τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῶν ἄλλων συνοδικὴν καταδίκην, καὶ ὡς οὐ χρὴ ἀρχιερατικοῖς προνομίοις χρωμένους διαπράττεσθαί τι κατὰ ἐπισκόπων ἢ λαϊκῶν, οὔτε τοὺς τὰ Νεστορίου φρονήσαντας, οὔτε μὴν τοὺς φρονήσοντας.

ARIST. *Si metropolitanus, relicta synodo Cœlestino adhæsit vel adhæserit, rejiciendus.*

ΑΡΙΣΤ. *Ἐὰν ἀπολειφθεὶς* (81) *τῆς συνόδου μητροπολίτης τῷ Κελεστίνῳ ἀντέχηται, ἢ ἀνθέξηται, ἀπόβλητος.*

CANON II.

Si autem nonnulli provinciales episcopi sanctæ synodo non interfuerunt et apostasiæ accesserunt, vel accedere conati fuerunt, vel cum etiam Nestorii depositioni subscripsissent, ad apostasiæ consessum

ΚΑΝΩΝ Β'.

Εἰ δέ τινες ἐπαρχιῶται ἐπίσκοποι ἀπελείφθησαν τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ τῇ ἀποστασίᾳ προσετέθησαν, ἢ προστεθῆναι πειραθεῖεν, ἢ καὶ ὑπογράψαντες τῇ τοῦ Νεστορίου καθαιρέσει

Guill. Beveregii notæ.

(80) *Ἀντὶ γὰρ Κελεστίου Κελεστίνου μέμνηται.* Sic quidem Alexius Aristenus, ad quem forsitan Balsamon hic respicit, in epitome hujus canonis subsequente, pro Celestio, Celestinum legit. Idem mendum etiam in Gennadii catalogum illustrium virorum irrepsit, ubi dicitur, *Celestinus antequam ad Pelagium concurreret, imo adhuc adolescens, scripsit ad parentes suos de monasterio epistolas in modum libellorum tres.* Non enim Celestinus sed Celestius ad Pelagium concurrit. Celestinus autem orthodoxus fuit Romæ episcopus, acerrimus Celestii et Pelagii sectatorum antagonista. Vide etiam annotationes in quartum hujus concilii canonem.

(81) *Ἐὰν ἀπολειφθεὶς.* Simeon Logotheta hanc canonis epitomen sic legit, Ἐὰν ἀπολειφθεὶς ὁ μητροπολίτης τῶν Κελεστίνου ἀντέχηται, ἢ ἀνθέξηται, ἀπόβλητος, καὶ τὸ ἑξῆς ἀδιοίκητος, *Si metropolitanus, relicta synodo, Celestini sectatoribus adhæret, vel adhæserit, rejiciendus, ac deinceps ab administratione Ecclesiæ removendus est.* Ubi ultima illa verba καὶ τὸ ἑξῆς ἀδιοίκητος, in Aristeni epitome desiderata, ad plenum canonis sensum exprimendum recte adduntur. Hic etiam advertas nomen Κελεστίνου pro Κελεστίου mendose scriptum esse.

ἐπαλινδρόμησαν πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον· τούτους πάντη κατὰ τὸ δόξαν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἀλλοτρίους εἶναι τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτειν. A

ΒΑΛΣ. Τὰ τοῦ παρόντος β' κανόνος ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ α' κανόνι, ὡς τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ διαλαμβάνοντος. Προστίθησι δὲ οὗτος καθῃρημένους εἶναι καὶ τοὺς ὑπογράψαντας μὲν ἐν τῇ καθαιρέσει τοῦ Νεστορίου, ὕστερον δὲ προστεθέντας τῷ μέρει τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας. Ὅτι δὲ ὁ κανὼν ἐν τῷ τέλει μέμνηται ἀλλοτριώσεως ἱερωσύνης καὶ ἐκπτώσεως βαθμοῦ, εἰπὲ ἐκλαμβάνεσθαι τὴν μὲν ἀλλοτρίωσιν τῆς ἱερωσύνης εἰς τοὺς ἐπισκόπους, τὴν δὲ ἔκπτωσιν τοῦ βαθμοῦ εἰς οὓς κυρίως οἱ βαθμοὶ ἐξελήφθησαν· ὥστε καὶ τοὺς προστεθέντας κληρικοὺς τῷ μέρει τῶν ἀποστατησάντων ὁπωσδήποτε καθῃρημένους εἶναι. B Τέως δὲ ὁ α' κανὼν περὶ ἐπισκόπων λέγων ἐν τῷ τέλει, φησὶ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν βαθμόν.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου καὶ Θεοδωρήτου καὶ Ἴβα, ὡς εἴρηται, ἐναντιωθέντων ταῖς δόξαις τῷ ἀθροισμῷ τῶν Πατέρων, τινὲς καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων συνυπήχθησαν ἐκείνοις, οἱ μὲν ἀπολειφθέντες τῆς συνόδου, οἱ δὲ συμπαρουσιάσαντες, καὶ τὴν τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νεστορίου ψῆφον ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς βεβαιώσαντες. Περὶ τῶν τοιούτων οὖν ὁ παρὼν διαλαμβάνει κανὼν ἐκπτώτους εἶναι τῆς ἱερωσύνης ἐκείνους διατάττόμενος· τοῦτο περὶ τῶν ἐπισκόπων νοητέον· τὸ δὲ καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτοντας περὶ κληρικῶν ἐκληπτέον· οὗτοι γὰρ ὑπὸ βαθμούς εἰσιν. Οἱ μὲν οὖν ἱερεῖς C μείζονος εἰσι βαθμοῦ ἤτοι ἀξίας, οἱ δὲ διάκονοι ἥττονος, καὶ καθεξῆς οἱ λοιποί.

ΑΡΙΣΤ. *Καὶ ὅστις Νεστορίῳ σύμφρων καὶ ὁμόφρων ἐπίσκοπος, ἀποκήρυκτος.*

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Εἰ δέ τινες τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἢ χώρᾳ κληρικῶν ὑπὸ Νεστορίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων τῆς ἱερωσύνης ἐκωλύθησαν διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν, ἐδικαιώσαμεν καὶ τούτους τὸν ἴδιον ἀπολαβεῖν βαθμόν. Κοινῶς δὲ τοὺς τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συμφρονοῦντας κληρικοὺς κελεύομεν τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀφισταμένοις ἐπισκόποις μηδ' ὅλως ὑποκεῖσθαι κατὰ μηδένα τρόπον.

ΒΑΛΣ. Τῶν εἰκότων ἦν τινας κληρικοὺς ὀρθοδόξους μὴ φρονῆσαι τὰ τοῦ Νεστορίου ἢ τὰ τῶν συμφρονησάντων αὐτῷ ἐπισκόπων, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθῆναι. Ἀποκαθίστησιν οὖν ὁ κανὼν τούτους εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς, προσεπάγων μὴ μόνους αὐτοὺς ἔχειν τοὺς οἰκείας ἐπιτιμίας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς κληρικοὺς τῶν τοιούτων ἐπισκόπων μηδ' ὅλως ὑποκεῖσθαι αὐτοῖς ὡς ἀποστατήσασιν. D

ΖΩΝΑΡ. Πατριάρχης ὤν, ὡς εἴρηται, Κωνσταντινουπόλεως ὁ Νεστόριος, ἀφώρισέ τινας κληρικοὺς μὴ συμφρονοῦντας αὐτῷ. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πόλεσιν οἱ ὁμοδοξοῦντες ἐκείνῳ ἐπίσκοποι τὸ αὐτὸ πεποιήκασι. Τοὺς οὖν τῆς ἱερωσύνης κωλυθέντας, ὡς μὴ συντιθεμένοις τῇ τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ κακοδοξίᾳ, ἡ ἁγία σύνοδος διὰ τοῦ παρ-

recurrerunt, ii omnino, ut sanctæ synodo visum est, sint a sacerdotio alieni, et gradu excidant.

BALS. Hic canon secundus in primo canone est expositus, ut qui eadem cum illo tractet. Hic autem adjungit, eos etiam esse depositos, qui in Nestorii quidem depositione subscripserunt, Joannis autem Antiocheni parti postea accesserunt. Quoniam autem præsens canon in fine meminit alienationis a sacerdotio, et casus a gradu, dic ita accipi ut alienetur quidem a sacerdotio episcopus, a gradu autem excidant clerici, in quibus proprie gradus sumuntur : ita ut clerici quidem ad partem eorum qui defecerunt quomodocunque accedentes, sint depositi. Interim autem canon primus loquens in fine de episcopis, episcopatum quoque gradum dicit.

ZONAR. Cum Antiochenus patriarcha Joannes et Theodoretus et Ibas, sanctorum Patrum decreta, ut diximus, infirmare conati fuissent, alios quoque in suam sententiam præsules adduxere, quorum aliqui non venerant in conventum synodi, alii cum adfuissent etiam Nestorii depositionem suis subscriptionibus confirmarant. Quos quidem propterea canon, sacri muneris dignitate, spoliandos esse decernit, quod de episcopis intelligendum est : illud autem, gradu excidere de clericis accipiendum : hi enim sub gradibus continentur. Sacerdotes enim majorem gradum sive dignitatem, diaconi autem minorem, et sic deinceps reliqui obtinent.

ARIST. *Et quicunque episcopus Nestorio assentitur, favetque, abdicandus.*

101 CANON III.

Si qui autem in unaquaque urbe, vel regione clerici sub Nestorio et iis qui cum ipso, sacerdotio sunt interdicti, eo quod recte sentiant, ut ii quoque proprium gradum recipiant, justum censuimus. Communiter autem omnibus, qui cum orthodoxa et universali synodo consentiunt, clericis jubemus, iis, qui desciverunt vel desciscunt, episcopis nullo penitus modo subjici.

BALS. Est verisimile aliquos clericos orthodoxos non sensisse idem, quod Nestorius et qui illi consentiebant episcopi, et propterea fuisse excommunicatos. Hic ergo canon eos restituit in proprios gradus, inferens præterea, eos non solum habere suos honores ac dignitates, sed omnes taliam episcoporum clericos eis nequaquam subjici, ut qui desciverint.

ZONAR. Cum patriarcharum Nestorius, ut diximus, Constantinopoli gereret, clericos quosdam ab ipso dissentientes excommunicavit. Idem autem et in aliis urbibus a Nestorianæ factionis episcopis factitatum. Eos itaque qui a sacerdotio depulsi sunt eo quod malæ Nestorii, eique consentientium opinioni, assensum non præberent, per hunc cano-

nem in proprios gradus restituit sancta synodus, et orthodoxos clericos episcopis cum Nestorio sentientibus nequaquam obtemperare statuit neque ut clericos, neque ut in sacerdotium similiter cooptatos; licet eo ipso episcopis sint subjecti, vel etiam canonica ipsis persolvere teneantur.

A ὄντος κανόνος ἀποκατέστησεν εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς, καὶ διωρίσατο τοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς τοῖς ὁμογνωμονοῦσι τῷ Νεστορίῳ ἐπισκόποις μὴ ὑποκεῖσθαι κατὰ μηδένα τρόπον, μήτε ὡς κληρικοὺς μήτε ὡς ἱερωμένους ἁπλῶς, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις ὑποκειμένους ἢ καὶ κανονικὰ τελεῖν αὐτοῖς ὀφείλοντας.

ARIST. *Cui a Nestorio sacerdotium interdicitur, sacerdotio est dignissimus; qui vero ab illo suscipitur, profanus.*

ΑΡΙΣΤ. *Ὃς ὑπὸ Νεστορίου τῆς ἱερωσύνης κεκώλυται, ἱερώτατος· ὁ δεκτέος ἐκείνῳ ἀνίερος.*

CANON IV.

Si qui autem clerici defecerint et ausi sint, vel privatim vel publice, cum Nestorio aut Cœlestio sentire, eos quoque depositos esse sanctæ synodo justum visum est.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Εἰ δέ τινες ἀποστατήσαιεν τῶν κληρικῶν (82) *καὶ τολμήσαιεν ἢ κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίᾳ τὰ τοῦ Νεστορίου ἢ τὰ τοῦ Κελεστίου φρονῆσαι, καὶ τούτους εἶναι καθῃρημένους ὑπὸ τῆς ἁγίας* B *συνόδου δεδικαίωται.*

BALS. Hic quoque canon præcedentibus est similis. Dicit enim clericos esse depositos, qui cum Nestorio vel Cœlestio sentiunt, sive eadem docent, sive non. Vox autem δεδικαίωται pro justum visum est, accipiebatur.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ὅμοιος τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἐστι. Φησὶ γὰρ καθῃρημένους εἶναι τοὺς κληρικοὺς τοὺς φρονήσαντας τὰ τοῦ Νεστορίου ἢ τοῦ Κελεστίου, εἴτε διδάσκουσιν αὐτά, εἴτε καὶ μή. Τὸ δὲ *δεδικαίωται* ἐξελήφθη ἀντὶ τοῦ δίκαιον ἔδοξε.

ZONAR. De clericis hæreticis consentientibus hoc quoque canone actum; quos quidem, inquit, sive soli perversis opinionibus privatim adhæserint, sive publice docendis, et in vulgus disseminandis operam navarint, pro depositis haberi a sancta synodo δεδικαίωται, id est justum judicatum est. Et visum est quod Cœlestius quoque Nestorio consentiebat.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ πάλιν περὶ κληρικῶν ὁ κανὼν οὗτος διαλαμβάνει τοῖς αἱρετικοῖς συμφρονησάντων· καὶ εἴτε ἰδίᾳ, φησί, καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰς ἀθέσμους δόξας φρονῶσιν, εἴτε δημοσίᾳ πάντας διδάσκουσιν, καὶ κηρύττουσι, καθῃρημένους εἶναι τοὺς τοιούτους ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου δεδικαίωται· ἀντὶ τοῦ *δίκαιον ἐκρίθη, καὶ ἔδοξε.* Καὶ ὁ Κελέστιος δὲ ὁμόφρων τῷ Νεστορίῳ ἦν.

ARIST. *Si qui clerici Cœlestino vel Nestorio assentiuntur, sunt deponendi.*

C ΑΡΙΣΤ. *Εἴ τινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσαιεν, καθαιρετέοι.*

CANON V.

Quicunque autem propter indigna sua facta a sancta synodo, vel a propriis episcopis condemnati sunt, et iis non canonice, prout omnia facit indiscriminatim, Nestorius, vel qui idem cum eo sentiunt, restituere tentaverint communionem, vel gradum,

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Ὅσοι δὲ καὶ ἀτόποις πράξεσι κατεκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, καὶ τούτοις ἀκανονίστως, κατὰ τὴν ἐν ἅπασιν ἀδιαφορίαν αὐτοῦ, ὁ Νεστόριος καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντες ἀποδοῦναι ἐπειράθησαν

Guill. Beveregii notæ.

(82) *Εἴ τινες τῶν κληρικῶν*. Leo Allat. *De Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ perpetua consensione*, l. I, c. 21, scholium ex Nicolao Hydruntino in principio cod. Græci ms. Barber. descriptum n. 78, citat, in quo hæc ipsa canonicis epitome recitatur: verba dignissima sunt, quæ hic apponantur. Σχόλιον Νικολάου Ἰδροῦντος περὶ Κελεστίνου καὶ Κελεστίου, παππῶν Ῥώμης. Ὁ εὑρίσκων ἐν τῷ τέλει τοῦ τετάρτου κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας συνόδου, οἵτινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσι καθαιρετέοι, μὴ ἀναγινωσκέτω Κελεστίνῳ μετὰ τοῦ ν, ἀλλὰ Κελεστίῳ χωρὶς τοῦ ν· ὁ γὰρ Κελεστῖνος ἅγιος ἦν καὶ ὀρθόδοξος πάππας Ῥώμης· ὁ δὲ Κελέστιος ἦν αἱρετικός. Εὗρον δὲ οὕτω καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ βίβλῳ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμὼν πατριάρχου Ἀντιοχείας. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἑρμηνείᾳ τοῦ νομοκάνονος οὕτως· Σὺ δὲ εὑρίσκων ἔν τισιν ἀντιγράφοις σφάλμα γραφικὸν τὸ περὶ Κελεστίνου· ἀντὶ γὰρ Κελεστίου, Κελεστίνου μέμνηται, μὴ προσχῇς τοῖς οὕτω γεγραμμένοις· ὁ γὰρ Κελεστῖνος πάππας ἦν Ῥώμης ὀρθόδοξος ὡς ἄνωθεν εἴρηται· ὁ δὲ Κελέστιος ὁμόφρων τοῦ Νεστορίου, ἤτοι αἱρετικὸς ἦν. *Scholium Nicolai Hydruntini de Celestino et Celestio, papis Romanis: Qui invenit in fine quarti canonis sanctæ Ephesinæ synodi, clerici qui Celestino sive Nestorio consentiunt, deponendi sunt, hic ne legat Celestino cum n, sed Celestio sine n: namque Celestinus sanctus erat et orthodoxus papa Romæ: Celestius autem hæreticus, et sic quidem Constantinopoli inveni, in libro Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni. Ille enim in sua Nomocanonis expositione dicit: Tu* D *vero inveniens in aliquibus codicibus errorem scripturæ de Celestino (pro Celestio enim Celestini meminit) ne attenderis iis quæ sic scripta sunt. Celestinus enim papa Romanus erat orthodoxus, ut superius dictum est; Celestius autem idem quod Nestorius sentiens, sive hæreticus.* Hic observes velim, præsentem canonis epitomen hic laudari, idque sine ulla fere varietate, ut in nostris enim codicibus legitur, Εἴ τινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσαιεν, καθαιρετέοι. Hic levi tantum mutatione legitur, Οἵτινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσι, καθαιρετέοι. Et deinde, hanc epitomen pro ipso canone a Græcis habitam esse. Verba quæ ex Balsamonis commentariis citat, exstant in fine ipsius commentariorum ad primum hujus concilii canonem. Ubi autem Celestium æque ac Celestinum papam Romanum vocat, egregie fallitur. Celestinus enim papa Romanus fuit, sed non item Celestius. Hoc autem scriptori alicui, potius quam ipsi Nicolao adscribendum videtur.

ἢ παραδεῖεν, κοινωνίαν ἢ βαθμὸν, ἀνωφελή-τους εἶναι, καὶ μένειν οὐδὲν ἧττον καθῃρημένους ἐδικαίωσαν.

id nihil eis prodess, et depositos nihilo secius manere justum putarunt.

ΒΑΛΣ. Ἔμαθες ὅτι μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι δύνανται κρίνειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν, καὶ ἀφορισμῷ ἢ καὶ καθαιρέσει ἔστιν ὅτε καθυποβάλλειν. Ἐπεὶ οὖν ὁ Νεστόριος καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντες τοιούτους τινὰς ἀκανονίστως εἰς κοινωνίαν ἐδέξαντο ἢ καὶ εἰς τοὺς προτέρους βαθμοὺς ἀποκατέστησαν, ἵνα τούτους τοιουτοτρόπως ἑλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς, φησὶν ὁ κανὼν μηδὲν ἐκ τούτου τοὺς κληρικοὺς ὠφελεῖσθαι, ἀλλὰ μένειν καθῃρημένους ἢ καὶ ἀφωρισμένους· τὸ δὲ *ἐδικαίωσαν* ἐνταῦθα ἐξελήφθη ἀντὶ τοῦ *δίκαιον εἶναι ἔδοξεν*.

BALS. Didicisti quod metropolitani et episcopi possunt suos clericos judicare, et excommunicationi, et nonnunquam etiam depositioni subjicere. Quoniam **102** ergo Nestorius, et qui cum eo sentiebant, nescio quos ejusmodi in communionem non canonice receperunt, vel in priores etiam gradus restituerunt ut eos hac ratione ad se traherent; dicit canon, clericos nihil ex eo juvari, sed manere depositos, vel etiam segregatos. At ἐδικαίωσαν hic idem est ac, justum putarunt.

ΖΩΝΑΡ. Κληρικοί τινες ἐπί τισιν αἰτίαις ἁλόντες καθαιρέσει καὶ ἐκπτώσει τῶν οἰκείων βαθμῶν ὑπαγούσαις αὐτοὺς καθῃρέθησαν ἢ ἀφορίσθησαν· ὁ δὲ Νεστόριος οἷα πατριάρχης ἀκανονίστως ἐδέξατο τοὺς τοιούτους ἀδιαφόρως, ἀντὶ τοῦ *χωρὶς διαστολῆς*, μὴ διαστείλας μέσον κεκωλυμένου καὶ ἀκωλύτου, ἀποδοὺς αὐτοῖς κοινωνίαν ἢ βαθμόν. Τοὺς γοῦν τοιούτους ἀνωφελήτους εἶναι οἱ Πατέρες ἐθέσπισαν, μηδὲν δηλονότι ὠφελουμένους ἐκ τῆς ἀκανονίστου πράξεως, καὶ μένειν οὐδὲν ἧττον καθῃρημένους ἐδικαίωσαν, ἀντὶ τοῦ *δίκαιον ἐψηφίσαντο*, ἢ *ἐδικαίωσαν* ἀντὶ τοῦ *ἐκόλασαν*, ὥστε εἶναι καθῃρημένους. Λαμβάνεται γὰρ τὸ δικαιῶσαι καὶ ἐπὶ τοῦ κολάσαι, ὅθεν λέγομεν τὰ ἐκεῖθεν δικαιωτήρια.

ZONAR. Clerici quidam in flagitiis quibusdam deprehensi quæ depositioni et suorum graduum privationi eos subjiciunt, depositi, aut segregati fuerant. Quos postea Nestorius patriarcha, præter canonum sanctiones indifferenter, id est absque ullo discrimine admiserat; et non distinguens inter vetitum et non vetitum, communionem aut gradum iis restituerat. Nihil igitur hujusmodi hominibus, quod adversus constitutiones canonicas actum fuerat, prodesse, depositioneque ut antea nihilominus teneri Patres ἐδικαίωσαν, id est æquum censuerunt, vel pœnæ nomine decreverunt ut sint depositi. Nam δικαιῶσαι nonnunquam etiam punire significat, unde δικαιωτήρια, id est tormenta, suam appellationem habent.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ κατακριθεὶς ἐξ ἐπισκόπου, καὶ ὑπὸ Νεστορίου δεχθεὶς ἀνωφέλητος.*

Τινὲς τῶν ἀθροισθέντων ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ μητροπολῖται ἀπέστησαν ἑαυτοὺς, καὶ τὰ τοῦ Νεστορίου τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἀνθρωπολάτρου καὶ δυσσεβοῦς, καὶ ἰουδαιόφρονος, καὶ τοῦ Κελεστίνου τοῦ τῆς Ῥώμης (83) ἐπισκόπου ἐφρόνησαν δόγματα. Τινὲς δὲ καὶ ἀπελείφθησαν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν καταψηφίσασθαι τῶν ἀνιέρων τούτων καὶ δυσσεβῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντείχοντο τούτων, καὶ περιείχοντο. Διὰ τοῦτο γοῦν ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς ἀντεχομένους Νεστορίου καὶ Κελεστίνου καὶ τὰ ἐκείνων φρονοῦντας ἀποκηρύκτους εἶναι καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτεσθαι· τοὺς δὲ ὑπὸ Νεστορίου ἢ Κελεστίνου τῆς ἱερωσύνης κωλυθέντας διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν τὸν ἴδιον πάλιν ἀπολαβεῖν βαθμόν· ὥσπερ πάλιν τοὺς ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων καθαιρεθέντας καὶ παρ' αὐτῶν προσθέντας καὶ δικαιωθέντας ἀνιέρους εἶναι καὶ αὖθις καθῃρημένους.

ARIST. *Ab episcopo condemnatus, si a Nestorio suscipitur, id nihil ei prosit.*

Nonnulli eorum, qui in Ephesina synodo congregati fuerunt metropolitani, seipsos separabant, et Nestorii episcopi Constantinopolitani, hominum cultoris et impii et Judæorum opinionibus consentientis, et Cœlestini etiam Romæ episcopi dogmata amplectebantur. Alii autem synodum deserebant, et nolebant suffragiis suis profanos istos impiosque episcopos condemnare, sed potius iis adhærebant, et fovebant. Propterea itaque decrevit sancta synodus, eos, qui Nestorium et Cœlestinum sunt amplexi et cum iis senserunt, abdicatos esse, et ab Ecclesia exscindi: eos autem quibus a Nestorio aut Cœlestino sacerdotium est interdictum, eo quod recte senserunt, suum rursus recipere gradum: ut et eos, qui a propriis episcopis depositi fuerunt, et ab iis admissi, et absoluti, profanos esse et rursum depositos.

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

Ὁμοίως δὲ καὶ εἴ τινες βουληθεῖεν τὰ περὶ ἑκάστου πεπραγμένα ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ παρασαλεύειν· ἢ

CANON VI.

Similiter autem, si qui voluerint, quæ in sancta Ephesina synodo de singulis acta sunt, quovis modo labefactare: decrevit sancta synodus, si sint qui-

Guill. Beveregii notæ.

(83) *Καὶ τοῦ Κελεστίνου τοῦ τῆς Ῥώμης.* Ex his verbis palam est Aristenum revera existimasse Celestium a præsenti synodo damnatum, eumdem fuisse atque Celestinum papam Romanum. Quod tamen satis mirari nequeo, cum in ipsis etiam Græcorum Menæis, octavo Aprilis, Celestini papæ Romani tanquam sancti, et Nestorianæ hæreseos oppugnatoris, memoria recolatur.

dem episcopi vel clerici, a proprio gradu omnino excidere, si autem laici, excommunicatos manere.

BALS. Canon clarus est: statuit enim eos, qui labefactant quæ Ephesi acta sunt, si quidem clerici sint deponi: sin vero laici, excommunicatos esse. Septimus autem canon dicit anathemate laicos feriendos, qui contra ac decretum est sentiunt. Et ne contrariaesse existimes. Magna est enim differentia, an quis adversetur, an de re aliqua dubitet. Et propterea, qui de iis, quæ jam pulchre antea confirmata sunt, dubitat, excommunicabitur: qui autem adversatur, ut contraria sentiens, anathemate ferietur.

ZONAR. Superiorum canonum decretis, de iis peculiariter, qui apostatis et synodo adversantibus consentiant, quique Nestorianæ hæreseos dogmata amplexi fuerant, constitutum: hic vero omnes, qui aliquam ejus sanctæ synodi constitutionem convellere aut infirmare conati fuerint, generatim, et universe condemnat. Ac in sacerdotium cooptatos quidem deponi, laicos vero communione moveri jubet synodus. Atque hæc quidem Ephesi acta. Cum vero inter se factionibus divisi præsules dissiderent, universos imperator Constantinopolim advocavit, pacemque,omni motu animorum sedato, inter eos conciliavit; et Theodoretus capita illa, **103** quæ contentionis studio antea scripserat, penitus abjecit, omnibusque synodi decretis assensus, Nestorii quoque damnationem cum cæteris approbavit. Cum vero symbolum impietatis plenum a Nestorio compositum, synodoque oblatum fuisset, et simul cum eo symbolum quoque, quod trecenti decem et octo sancti Patres in prima synodo promulgaverant, recitatum esset, sequens hic canon editus est.

ARIST. *Laicus qui synodo resistit, excommunicatur; clericus vero et abdicatur.*

Qui ea, quæ in synodo Ephesina acta sunt, examinat et labefactat, si quidem episcopus sit aut clericus, gradu suo omnino excidat, sin autem laicus, excommunicetur.

CANON VII.

His lectis, decrevit sancta synodus, non licere cuiquam aliam fidem afferre, vel scribere, vel componere, quam quæ a sanctis Patribus, qui Nicææ congregati sunt in sancto Spiritu, definita est. Qui autem aliam audent fidem componere, vel adducere, vel offerre iis qui se ad veritatis agnitionem volunt convertere, vel ex gentilitate, vel ex Judaismo, vel ex quacunque secta; eos, si sint quidem episcopi, vel clerici, ab episcopatu esse alienos episcopos, et a clero clericos; si autem sint laici, anathematizari. Eodem autem modo si deprehensi fuerint aliqui, sive episcopi, sive clerici, sive laici, vel sentire, vel docere ea quæ sunt in allata a Charisio presbytero expositione de humanæ naturæ susceptione unigeniti Filii Dei, -ˈæ scelerata et perversa Nestorii

A *ἁγία σύνοδος ὥρισεν, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοί, τοῦ οἰκείου παντελῶς ἀποπίπτειν βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀκοινωνήτους ὑπάρχειν.*

ΒΑΛΣ. Σαφής ἐστιν ὁ κανών. Διορίζεται γὰρ τοὺς παρασαλεύοντας τὰ ἐν τῇ Ἐφέσῳ πεπραγμένα, κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀκοινωνήτους εἶναι. Ὁ δὲ ζʹ κανὼν ἀναθεματίζεσθαι λέγει τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἐναντία φρονοῦντας τῷ δόγματι. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι. Ἔστι γὰρ μεγάλη διαφορὰ τοῦ ἐναντιοῦσθαι καὶ τοῦ ἀμφιβάλλειν τινὰ περί τινος πράγματος. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἀμφιβάλλων περὶ τῶν ἤδη καλῶς προκυρωθέντων ἀφορισθήσεται· ὁ δὲ ἐναντιούμενος τούτοις, ὡς ἐναντιόφρων, ἀναθεματισθήσεται.

B ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἀνώτεροι κανόνες ἰδικῶς περὶ τῶν ὁμοφρονησάντων τοῖς ἀποστατήσασι καὶ ἐναντιωθεῖσι τῇ συνόδῳ, καὶ τὰ Νεστορίου πρεσβεύουσι διετάξαντο· οὗτος δὲ ὁ παρὼν κοινῶς πάντας τοὺς ἀνατρέπειν τι τῶν δοξάντων τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐπιχειροῦντας καταδικάζει. Καὶ τοὺς μὲν ἱερωμένους ποιεῖται ὑπὸ καθαίρεσιν, τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἀκοινωνησίαν ἐπάγει. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Ἐφέσῳ ἐπράχθησαν· ἐπεὶ δὲ κατ' ἀλλήλων οἱ ἀρχιερεῖς ἐγένοντο, καὶ σχίσμα ἦν παρ' αὐτοῖς, ὁ βασιλεὺς πάντας εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων μετεκαλέσατο, καὶ συνεβίβασε, καὶ εἰρήνευσε· καὶ ὁ Θεοδώρητος τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα κεφάλαια δι' ἔριν κατέθετο συγγράψασθαι, καὶ ἀπεβάλετο ταῦτα, καὶ τοῖς ψηφισθεῖσι C παρὰ τῆς συνόδου συνέθετο, καὶ τῇ τοῦ Νεστορίου καθαιρέσει, κἀκεῖνος καὶ οἱ λοιποὶ συνευδόκησαν· συμβόλου δὲ δυσσεβοῦς ἐκτεθέντος παρὰ τοῦ Νεστορίου, καὶ ἀναγνωσθέντος ἐκείνου τε καὶ τοῦ παρὰ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ ἐξεφωνήθη ὁ κανὼν οὗτος.

ἈΡΙΣΤ. *Ἀκοινώνητος ὁ λαϊκὸς ὁ ἀντοφθαλμῶν τῇ συνόδῳ· ὁ κληρικὸς ἔτι καὶ ἀποκήρυκτος.*

Ὁ τὰ παρὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου πραχθέντα ἀνακρίνων, ἢ ὅλως παρασαλεύων, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ἢ κληρικὸς, τοῦ οἰκείου βαθμοῦ παντελῶς ἐκπιπτέτω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἔστω ἀκοινώνητος.

ΚΑΝΩΝ Ζʹ.

D *Τούτων ἀναγνωσθέντων, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι, παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συναχθέντων πόλει σὺν ἁγίῳ Πνεύματι. Τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομίζειν ἢ προφέρειν τοῖς θέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἢ ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἤγουν ἐξ αἱρέσεως οἱασδήποτε· τούτους, εἰ μὲν εἶεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι, τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον, εἰ φωραθεῖεν τινες εἴτε ἐπίσκοποι εἴτε κληρικοὶ ἢ φρονοῦντες ἢ*

διδάσκοντες τὰ ἐν τῇ προκομισθείσῃ ἐκθέσει A *παρὰ Χαρισίου τοῦ πρεσβυτέρου περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὰ μιαρὰ καὶ διεστραμμένα τοῦ Νεστορίου δόγματα, ἃ καὶ ὑποτέτακται. Ὑποκείσθωσαν τῇ ἀποφάσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ὥστε δηλονότι τὸν μὲν ἐπίσκοπον ἀπαλλοτριοῦσθαι τῆς ἐπισκοπῆς καὶ εἶναι καθῃρημένον, τὸν δὲ κληρικὸν ὁμοίως ἐκπίπτειν τοῦ κλήρου· εἰ δὲ λαϊκός τις εἴη, καὶ οὗτος ἀναθεματιζέσθω, καθὼς προείρηται.*

dogmata, quæ etiam subjecta sunt, subjiciantur sententiæ hujus sanctæ et universalis synodi, ut scilicet episcopus quidem sit ab episcopatu alienus et depositus, clericus autem clero similiter excidat. Si sit vero quis laicus, anathematizetur et ipse, ut prius dictum est.

ΒΑΛΣ. Τοῦ γεγονότος ἰδίκτου (84) χάριν τῶν δογματισθέντων παρὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας συνόδου ἀναγνωσθέντος ἐπὶ κοινοῦ, ὡσαύτως καὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου τοῦ ἐκτεθέντος ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ, ἐξεφωνήθη ὁ κανὼν οὗτος, καὶ ὡρίσθη ἑτέραν πίστιν B μὴ συντιθέναι τινά. Εἰ δέ τινες τολμήσουσι τοῖς ἐξ Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων, ἢ ἐξ ἑτέρων αἱρετικῶν προσερχομένοις τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας προσφέρειν ἑτέραν πίστιν, ἐπίσκοποι μὲν ὄντες καὶ κληρικοὶ, καθαιρείσθωσαν· λαϊκοὶ δὲ, ἀναθεματιζέσθωσαν. Τὸ αὐτὸ γίνεσθαι καὶ εἰς τοὺς δεχομένους τὰ τοῦ Νεστορίου καὶ διδάσκοντας ταῦτα. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρεσβύτερός τις λεγόμενος Χαρίσιος, τὰ μυσαρὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα οἰκειούμενος (85) προεκόμισεν ἔκθεσίν τινα τῶν συγγραφέντων παρὰ τοῦ Νεστορίου, καὶ κατεγνώσθη αὕτη ὡς ἀσεβὴς, διορίζεται ὁ κανὼν ταῖς αὐταῖς καταδίκαις ὑποκεῖσθαι καὶ τοὺς φρονοῦντας ἢ διδάσκοντας τὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐκθέσει περιεχόμενα.

BALS. Cum edictum, factum eorum gratia, quæ a sancta Ephesina synodo decreta erant, in conventu lectum esset: similiter et sanctum symbolum, quod in prima synodo est expositum, prolatus est hic canon, et cautum ne quis aliam fidem componeret. Si qui autem ausi fuerint iis, qui ex Græcis, vel Judæis, vel aliis hæreticis, ad veritatis cognitionem accedunt, aliam fidem offerre, si sint quidem episcopi, vel clerici, deponantur: laici autem anathematizentur. Idipsum autem fiat et in eos qui Nestorii decreta suscipiunt, et ea docent. Quoniam autem presbyter quidam dictus Charisius, exsecrabilia Nestorii dogmata amplectens, eorum, quæ a Nestorio conscripta sunt, expositionem quamdam attulit, et ipsa quoque ut impia damnata est; decernit canon, eidem damnationi subjici etiam eos, qui sentiunt, vel docent ea, quæ in tali expositione comprehenduntur.

C ΖΩΝΑΡ. Ὁ δυσσεβὴς Νεστόριος οὐ μόνον τὰ ἄθεα αὐτοῦ ἐδίδασκε δόγματα, καὶ ἀναφανδὸν ἐκήρυττεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον θρασυνθεὶς, καὶ σύμβολον ἐξέθετο περιέχον τρανῶς ὅσα περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ κακῶς ἐφρόνει, καὶ ἐβλασφήμει. Τοῦτο τὸ σύμβολον τῇ συνόδῳ προκομισθὲν παρὰ Χαρισίου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἀναγνωσθὲν κατεγνώσθη ὡς ἀσεβείας μεστόν. Καὶ ὥρισαν οἱ θεῖοι Πατέρες τὸ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ συντεθὲν σύμβολον κρατεῖν, καὶ ὅσα ἐν ἐκείνῃ ἐδογματίσθησαν, ἑτέραν δὲ πίστιν μήτε συντίθεσθαι παρά τινων, μήτε συγγράφεσθαι· εἰ δέ τινες τολμήσαιεν ἐξ Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων ἢ ἐξ αἱρετικῶν προσερχομένοις τισὶ τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας προσφέρειν ἑτέραν πίστιν, D διδάσκειν δηλαδὴ καὶ κατηχεῖν αὐτοὺς διεστραμμένα καὶ ἀλλότρια τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκαλίας, τοὺς τοιούτους φασὶν, ἐπισκόπους ὄντας ἢ κληρικοὺς, ἐκπίπτειν τῆς ἐπισκοπῆς, ἢ τοῦ κλήρου καθαιρουμένους δηλονότι, λαϊκοὺς δὲ τυγχάνοντας, ἀναθεμα-

ZONAR. Impius ille Nestorius, commenta sua nefaria docuisse palam, atque in vulgus disseminasse non contentus, eousque præterea audaciæ provectus est, ut etiam symbolum, universis in eo, quæ de incarnati Filii et Verbi Dei mysterio perperam excogitata blasphemare solitus erat, diserte explicatis, edere non dubitarit. Hoc symbolum a Charisio presbytero ad synodum allatum, recitatumque, ut impietatis plenum condemnatum est; ac in prima synodo compositum symbolum, cum universis ejusdem synodi decretis, retinendum esse, neque aliam fidem ab aliquo excogitari, aut scriptis consignari licere sancti Patres decreverunt. Si qui autem Græcis vel Judæis, vel hæreticis, qui ad veritatis cognitionem pervenire velint, aliam fidem proponere, hoc est, docere, et a sanctorum Patrum doctrina discrepantia atque aliena **104** catechismi nomine tradere ausi fuerint, eos dicunt, si episcopi sint aut clerici episcopatu vel clero excidere, depo-

Guill. Beveregii notæ.

(84) *Τοῦ γεγονότος ἰδίκτου.* Hic Balsamon egregie hallucinatur. Non enim post edicti alicujus, et symboli Nicæni lectionem, editus est hic canon, ut Balsamon hic affirmat; sed post lectum Charisii libellum, et symbolum Nestorianum, ut ex iis, quæ ex ipsis concilii Actis mox antea collegimus, abunde constat. Hinc autem patet, Balsamonem Acta concilii hujus non vidisse, vel saltem non accurate satis consuluisse, cum hæc commentabatur.

(85) *Χαρίσιος τὰ μιαρὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα οἰκειούμενος.* Hic alium Balsamonis errorem animadvertere est. Charisius enim non solum pravis Nestorii opinionibus non infectus fuit, verum etiam libellum suum contra Nestorianos synodo exhibuit: in quo etiam ipsum Nestorium non ὀρθόδοξον, sed κακόδοξον fuisse asserit; dicit enim, Ἐπεὶ οὖν εἷς τούτων ὑπάρχει Νεστόριος, ὁ τῆς ἰδίας κακοδοξίας τοὺς καρποὺς δρεπόμενος, κάκιστα περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διακείμενος, διδάξας τε πολλάκις ἃ μὴ προσῆκε. Act. concil. Ephes. pag. 253, edit. Col. an. 1618.

sitos nimirum, laicos vero excommunicari. Similiter et qui Nestorianis erroribus animum applicuerint, eosque susceperint, vel aliquid eorum, quæ in impio ejusdem symbolo explicantur, in vulgus disseminarint (Dei Filium scilicet, ac Verbum non ex sancta Virgine desumpsisse carnem, sed purum hominem esse Christum, eique postea Filium Dei, ac Verbum ex quadam habitudine fuisse unitum, tum in duos filios, ac duas hypostases dividi Christum et Deum, nec Dei, sed Christi tantummodo, Parentem fuisse sanctam Virginem) iisdem pœnis, sive episcopi, seu clerici, seu laici fuerint, obnoxios esse : ac ad sacros quidem ordines admissos depositione, laicos vero excommunicatione multandos esse, synodus decernit.

τίζεσθαι. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς τὰ Νεστορίου φρονοῦντας καὶ δεχομένους, ἢ καὶ διδάσκοντας τὰ ἐν τῷ παρ' ἐκείνου συντεθέντι συμβόλῳ βλασφημηθέντα, λέγοντος· μὴ τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ἀνειληφέναι, ἀλλὰ ψιλὸν μὲν ἄνθρωπον εἶναι τὸν Χριστὸν, κατὰ σχέσιν δὲ αὐτῷ ἑνωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, εἰς δύο υἱοὺς καὶ δύο ὑποστάσεις διαιροῦντος τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν, καὶ τὴν ἁγίαν Παρθένον οὐ Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον καλοῦντος, τοῖς αὐτοῖς ὑποκεῖσθαι ἡ ἱερὰ σύνοδος ἐψηφίσατο, κἂν ἐπίσκοποι εἶεν, κἂν κληρικοὶ, κἂν λαϊκοὶ, ὥστε τοὺς μὲν ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀναθεματίζεσθαι.

ARIST. *Episcopus, qui aliam quam Nicænam fidem proferet, alienus ab Ecclesia habetur : laicus vero expellitur.*

Qui præter fidem a sanctis Patribus Nicææ congregatis compositam, aliud impium attulerit symbolum, ad subversionem exitiumque eorum, qui ex Hellenismo, aut Judaismo, aut alia quacunque hæresi ad veritatis notitiam convertuntur; si quidem laicus sit, anathematizetur; sin episcopus aut clericus, episcopatu et clero deponatur.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ πίστιν ἑτέραν τῆς ἐν Νικαίᾳ προσάγων ἐπίσκοπος ἠλλοτρίωται· λαϊκὸς δὲ καὶ ἐξωστράκισται.*

Ὁ παρὰ τὴν πίστιν τὴν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων συντεθεῖσαν ἕτερον σύμβολον δυσσεβὲς προσκομίζων εἰς καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν τῶν ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ ἐξ οἱασδηποτοῦν αἱρέσεως ἐπιστρεφόντων εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, εἰ μὲν λαϊκός ἐστιν, ἀναθεματιζέσθω· εἰ δὲ ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοῦ κλήρου ἀλλοτριούσθω.

CANON VIII.

Rem præter leges ecclesiasticas et sanctorum Patrum canones innovatam, et omnium libertatem attingentem, renuntiavit nobis in primis pius episcopus Rhiginus, et qui cum eo sunt Cypriorum provinciæ religiosissimi episcopi, Zeno et Evagrius. Quamobrem quoniam communes morbi majori medicina opus habent, ut qui majus etiam damnum afferant, et maxime si neque antiqua consuetudo consecuta est, ut Antiochenæ civitatis episcopus in Cypro ordinationes faciat, quemadmodum et libellis et propriis vocibus nos docuerunt viri religiosissimi, qui ad sanctam synodum accesserunt : iis, qui sacrosanctis Cypri ecclesiis præsunt, fraudi ac probro non erit, nec ulla vis aut impedimentum eis afferetur, si secundum sanctorum Patrum canones et antiquam consuetudinem, per se religiosissimorum

ΚΑΝΩΝ η'.

Πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς (86) θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων καινοτομούμενον, καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἁπτόμενον, προσήγγειλεν ὁ θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥηγῖνος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς Κυπρίων ἐπαρχίας Ζήνων καὶ Εὐάγριος. Ὅθεν, ἐπειδὴ τὰ κοινὰ πάθη μείζονος δεῖται τῆς θεραπείας, ὡς καὶ μείζονα τὴν βλάβην φέροντα, καὶ μάλιστα εἰ μηδὲ ἔθος ἀρχαῖον παρηκολούθησεν, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχέων πόλεως τὰς ἐν Κύπρῳ ποιεῖσθαι χειροτονίας, καθὰ διὰ τῶν λιβέλλων καὶ τῶν οἰκείων φωνῶν ἐδίδαξαν οἱ εὐλαβέστατοι ἄνδρες, οἱ τὴν πρόσοδον τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ποιησάμενοι, ἕξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν

Guill. Beveregii notæ.

(86) *Πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς*. Hunc canonem Photius non agnoscit. Nam in præfatione ad Nomocanonem septem tantum a synodo Ephesina constitutos canones scribit, Συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῶν σ' ἁγίων Πατέρων κανόνες ζ', et in primo capite primi tituli præcedentem canonem sub nomine septimi citat. Sed Joannes Antiochenus, etiamsi ipse quoque in prœmio ad suam canonum Collectionem septem solos hujus concilii canones esse tradiderit, in primo tamen ejus titulo hunc canonem laudat, ubi etiam vocatur τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κανὼν η'· *Synodi Ephesinæ canon* 8. Hoc autem scriptoris alicujus injuria accidit. Ipse enim Joannes in primo titulo Nomocanonis hunc septimum diserte vocat, dicens, τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κανὼν ζ', quomodo haud dubie et in collectione scribi debuit. Ex eo autem, quod ille septem solos hujus concilii canones numeret, et tamen hunc septimum appellet, necessario sequitur, præcedentem ab eo canonem e numero exclusum esse; quem etiam propterea nuspiam citat. Quod autem ad præsentem canonem sive potius decretum hujus concilii spectat, episcopus Antiochenus, qui sex prioribus, huic etiam edendo occasionem dedit : quippe qui jus ordinationis, contra ac prius habuerat, in insula Cypro sibi tunc temporis vindicabat. De qua re cum episcopi ejusdem insulæ, in canone commemorati, libellum synodo exhibuissent, editum est illico præsens decretum, quo cautum est, ne quid in ecclesiastica administratione, vel in Cypro, vel alibi innovetur; sed omnibus diœcesibus et provinciis antiqua sua jura et privilegia inviolata serventur. Exstat hoc decretum in Actis hujus concilii editionis supra scriptæ, pag. 306, ubi etiam occasio constitutionis uberius explicatur.

Κύπρον προεστῶτες κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων (87) καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται· ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν οὐκ οὖσαν ἄνωθεν καὶ ἐξαρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ, ἤγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα καταλαμβάνειν· ἀλλ' εἰ καί τις κατέλαβε καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποίηται βιασάμενος ταύτην ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσχήματι ἐξουσίας τῦφος κοσμικῆς παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἐδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής. Ἔδοξε τοίνυν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, σώζεσθαι ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καθαρὰ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξαρχῆς ἄνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἄδειαν ἔχοντος ἑκάστου μητροπολίτου τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀσφαλὲς ἐκλαβεῖν. Εἰ δέ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὡρισμένοις προκομίσοι, ἄκυρον τοῦτον εἶναι ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάσῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ.

episcoporum electiones faciant. Idem autem et in aliis diœcesibus, et, quæ sunt ubique, provinciis servabitur: ut nullus religiosissimorum episcoporum, provinciam aliam, quæ non multis retro annis et ab initio sub sua, vel eorum, qui illum præcesserunt, manu fuerit, invadat: sed et si quis invaserit, et sibi per vim submiserit, eam reddat, ne Patrum canones transiliantur, nec sub sacerdotalis muneris prætextu sæcularis potestatis fastus subeat, nec libertatem paulatim imprudentes amittamus, quam nobis proprio sanguine dedit Dominus Jesus Christus, omnium hominum liberator. Sanctæ ergo et universali synodo visum est, ut unicuique provinciæ pura et inviolata serventur jura, quæ ab initio et multis retro annis habet, secundum consuetudinem quæ jam olim servata, potestatem habente unoquoque metropolitano, actorum exemplaria ad suam securitatem accipere. Si quis autem constitutionem aliquam iis, quæ nunc definita sunt, repugnantem attulerit, eam quoque esse irritam visum est toti sanctæ et universali synodo.

ΒΑΛΣ. Πρὸ τοῦ ἀποξενωθῆναι τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας, δοὺξ ἐν αὐτῇ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπέμπετο, καὶ οὗτος στρατηγὸν εἰς Κύπρον ἀπέστελλεν, ὡς ὑποκειμένην τῇ Ἀντιοχείᾳ. Οἱ δὲ Κύπριοι ἐπίσκοποι καθ' ἑαυτοὺς διῆγον καὶ ἐχειροτονοῦντο. Τοῦ γοῦν τότε ὄντος ἐπιχειροῦντος, ὡς ἔοικεν, χειροτονίας ποιεῖν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Κυπρίων προφάσει τοῦ στέλλεσθαι στρατηγὸν ἐν τῇ νήσῳ παρὰ τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας, ἀνηνέχθη τὰ περὶ τούτου τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ παρὰ Κυπρίων ἐπισκόπων, καὶ αὕτη, τὴν πρόσοδον, ἤτοι τὴν προσέλευσιν τούτων δεξαμένη, ὥρισε τοὺς Κυπρίους ἐπισκόπους, κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν χειροτονεῖσθαι· Καθὼς, φησὶ, τοῦτο γενήσεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς διοικήσεις καὶ ἐπαρχίας, μὴ δυναμένου τινὸς ἐπισκόπου ἑτέραν ἐπαρχίαν σφετερίζεσθαι, μὴ ὑποκειμένην ἀνέκαθεν αὐτῷ· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας, καὶ κατὰ βίαν, καὶ αὐθεντίαν, ἀλλοτρίαν ἐνορίαν κατασχόντας, ἀπολῦσαι αὐτὴν, ἵνα μὴ παραβαίνωνται οἱ κανόνες, καὶ προσχήματι τῆς ἱερουργίας ἐξουσίας κοσμικῆς ἤτοι κενοδοξίας τῦφος εἰς τοὺς ἀρχιε-

BALS. Antequam Romanorum imperium a magna Antiochia abalienaretur, dux in eam ab imperatore mittebatur, et is in Cyprum præfectum mittebat tanquam **105** Antiochiæ subjectam. Cyprii autem episcopi per se degebant, et ordinabantur. Cum ergo qui tunc erat Antiochiæ episcopus conaretur, ut est verisimile, in ecclesiis Cypriorum ordinationes facere, eo prætextu quod præfectus a duce Antiochiæ in insulam mitteretur, de ea re a Cypriis episcopis ad synodum, quæ erat Ephesi, relatum est. Ea vero, processu sive postulatione eorum admissa, decrevit Cyprios episcopos secundum canones et antiquam consuetudinem per seipsos ordinari: Quemadmodum, inquit, hoc fiet et in cæteris diœcesibus et provinciis, cum nullus episcopus aliam sibi provinciam vindicare possit, quæ non sibi longo retro tempore subjecta fuerit: sed potius eos, qui tale quid faciunt, et vi propriaque auctoritate alienam regionem detinent, eam dimittere, ne canones transiliantur, et sacerdotalis officii prætextu sæcularis potestatis sive vanæ gloriæ fastus in antistites oriatur. Concessit autem et unicuique

Guill. Beveregii notæ.

(87) *Καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων.* In Græcis, tam Balsamonis quam Zonaræ, codicibus antehac impressis, pro Πατέρων legitur ἀποστόλων, quam lectionem Elias Ehingerus Augustanus, in sua Græcorum canonum editione, anno 1614, retinuit. Sed non solus codex ms. Bodleianus hic impressus legit τῶν Πατέρων, verum etiam Joannes Antiochenus, in Collectione canonum, titulo I, et codex canonum Ecclesiæ universæ a Christophoro Justello editus, et ipsa etiam Acta hujus concilii, loco supra laudato, quo hoc decretum exstat. Sic etiam legit Gentianus Hervetus, quippe qui per vocem *Patrum* vertit. Et hæc quidem verior videtur lectio. Etiamsi enim non negandum est, quin Patres Ephesini hoc loco ad canones apostolicos respectum habuerint, dicentes, *πρᾶγμα παρὰ τοὺς* ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων καινοτομούμενον. Ii tamen ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοὶ potius hic dicuntur, et κανόνες τῶν ἁγίων Πατέρων sunt canones Nicæni. Sic enim et in libello episcoporum Cypri, qui huic decreto occasionem dedit, hoc idem dicitur esse *contra apostolicos canones et definitiones sanctissimæ Nicænæ synodi.*

metropolitano hujus canonis exemplaria ad proprium securitatem accipere : et nullam aliam scriptam constitutionem sive imperialem jussionem, huic canoni repugnantem, ab aliquo allatam valere. Lege et secundum can. secundæ syn., 28 can. quartæ syn. 39 can. sextæ syn., et quæ in eos scripta sunt, et scies quomodo Ecclesiæ, quæ Romæ suberant, throno Constantinopolis subjectæ fuerint, exceptis aliquibus.

ZONAR. Cypri episcopos creandi ejus Antiochenæ sibi Ecclesiæ antistites vindicabat, forte quod in Antiocheni ducis ditione ea insula priscis temporibus fuisset : nam a duce Antiocheno præfectus illic mittebatur. Ejus rei querelam Cyprii quidam episcopi ad synodum detulere, neque id unquam Antiocheno patriarchæ juris fuisse, ut ab eo Cypriarum urbium episcopi ordinarentur, tum viva ipsimet oratione tum scriptis in eam sententiam codicillis, docuere. Episcoporum itaque processu, sive supplicatione approbata statuit synodus Cypriorum episcopos, secundum sanctorum Patrum canones et antiquam consuetudinem, illæsos et indemnes fore. Nam canones quidem, et apostolorum trigesimus quintus, et Antiochenæ synodi tertius, ne in alienis provinciis sibi non subjectis ordinationes facere episcopi audeant, secus, irritum esse quod fecerint, ipsos vero deponi jubent : œcumenicæ vero primæ synodi sextus et septimus, antiquas consuetudines, ab ipsis quoque ecclesiarum præsulibus, servandas esse decernit. Quorum canonem vestigiis Patres hic quoque reverendi insistentes, ut a Cypriis episcopis ejus insulæ antistites ordinentur, idemque locis omnibus omnino servetur, neu provinciam aliquam, quæ non sibi et antiquioribus episcopis subjecta jam inde ab initio fuerit, invadere episcopo liceat, decrevere. Quod si provinciam non suæ ditionis quispiam usurpaverit, iis, inquiunt, quibus invitis est ablata, atque usurpata, restituat : ne vel ex eo, scilicet, auctoritas canonum infringatur, vel sacri muneris obeundi studium ambitioni prætexentes, ad inanem terrenæ potestatis amplificandæ cupiditatem antistites delabantur : nosque proinde, dominatu eorum, quibus nulla justa imperandi causa est oppressi, libertatis jacturam faciamus, quam nobis Dominus largitus est, suo ipsius sanguine pro hominum libertate effuso. Quamobrem sua cuique provinciæ jura, sancta synodus, facta etiam metropolitanis hujus edicti describendi potestate, ex antiqua consuetudine servari jubet ; et si typus, inquit, vel scriptum aliquod jam decretis contraria exprimens et constituens proferatur, irritum sit.

ARIST. *Serventur sua cuique provinciæ jura, pura ac inviolata. Qui vero contrariam hisce formam introducit, futilis est.*

Quicunque episcopi alienam provinciam suæ potestati vi subjecerint, quæ olim et ab initio sub

ρεῖς ἀναφαίνηται. Ἐξεχώρησε δὲ καὶ ἑκάστῳ τῶν μητροπολιτῶν ἐκλαβέσθαι τὰ ἴσα τοῦ τοιούτου κανόνος εἰς οἰκείαν ἀσφάλειαν, καὶ μηδὲ κρατεῖν ἕτερον ἔγγραφον τύπον, ἤγουν βασιλικὸν πρόσταγμα ἐναντιούμενον τῷ κανόνι τούτῳ, παρά τινος προκομιζόμενον. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν β' κανόνα τῆς β' συνόδου, τὸν κη' τῆς δ' συνόδου, τὸν λθ' τῆς ς' συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· καὶ μάθοις πῶς ὑπετέθησαν αἱ ὑπὸ τὴν Ῥωμανίαν Ἐκκλησίαι ἄνευ τινῶν τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς Ἀντιοχέων Ἐκκλησίας ἀρχιερεὺς ὑφ' ἑαυτὸν εἷλκε τὰς τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων χειροτονίας, ὡς τάχα τῆς Κύπρου τὸ παλαιὸν τελούσης ὑπὸ τὸν δοῦκα Ἀντιοχείας. Παρὰ γὰρ τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας ἐστέλλετο ἐκεῖ στρατηγός. Διὰ τοῦτο προσῆλθόν τινες τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων τῇ συνόδῳ ταύτῃ, λέγοντες τοῦτο αὐτὸ, καὶ δι' ἐγγράφων ἀναφέροντες ὅτι οὐκ ἐξ ἔθους παλαιοῦ δίκαιον ἔσχεν ὁ Ἀντιοχείας χειροτονεῖν τοὺς ἐπισκόπους Κυπρίων. Ἐψηφίσατο οὖν ἡ σύνοδος, τὴν πρόσοδον ἤτοι τὴν προσέλευσιν δεξαμένη τῶν ἐπισκόπων, τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον ἔχειν τοὺς τῶν Κυπρίων ἐπισκόπους, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν. Ὁ γὰρ τριακοστὸς πέμπτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ τρίτος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου μὴ τολμᾷν τοὺς ἐπισκόπους κελεύουσι ποιεῖσθαι χειροτονίας εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐπαρχίας· εἰ δὲ μὴ, ἄκυρα μὲν τὰ παρ' ἐκείνων πραχθέντα εἶναι, αὐτοὺς δὲ καθαιρεῖσθαι. Καὶ ὁ ἕκτος δὲ κανὼν καὶ ὁ ἕβδομος τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου τὰ ἀρχαῖα ἔθη κἂν τοῖς ἀρχιερεῦσι κρατεῖν διατάττονται. Οἷς δὴ κανόσιν ἑπόμενοι καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύτης σεπτοὶ Πατέρες ὥρισαν καὶ τοὺς Κυπρίων ἐπισκόπους δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐπισκόπων ποιεῖν, τοῦτο δὲ γίνεσθαι καὶ ἁπανταχοῦ, καὶ μή τινα τῶν ἐπισκόπων σφετερίζεσθαι ἐπαρχίαν μὴ οὖσαν ἄνωθεν, ἤγουν ἔκπαλαι καὶ ἀρχῆθεν, ὑπ' αὐτὸν καὶ ὑπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Εἰ δὲ καί τις, φασὶν, ᾠκειώσατο ἐπαρχίαν μὴ ἀνήκουσαν αὐτῷ, ἀποδότω ταύτην τοῖς βιασθεῖσι καὶ ἀφαιρεθεῖσιν αὐτήν· ἵνα μὴ παραβαίνωνται οἱ κανόνες, καὶ ἀφορμὴν ἔχοντες τὴν ἱερουργίαν, καὶ ταύτην οἷόν τι προκάλυμμα προβαλλόμενοι κοσμικῆς ἐξουσίας κενοδοξίαν παρεισερχομένην εἰς ἑαυτοὺς ἔχωσιν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ δουλούμενοι τοῖς μὴ ἔχουσι δίκαιον ἀφαιρεθῶμεν τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν ἐδωρήσατο, τὸ οἰκεῖον κενώσας αἷμα ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερίας. Διὸ ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ τὰ οἰκεῖα δίκαια κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος φυλάττεσθαι ἡ ἁγία σύνοδος ἐψηφίσατο, καὶ τοῖς μητροπολίταις ἄδειαν ἔδωκε τὰ ἐψηφισμένα ἐκλαβέσθαι, κἂν τύπος, φησὶν, ἤγουν ἔγγραφόν τι, προκομισθῇ τυποῦν καὶ ὁρίζον ἄλλα παρὰ τὰ νῦν ὡρισμένα, ἄκυρος ἔσται.

ΑΡΙΣΤ. *Τηρείσθω τὰ ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ προσόντα δίκαια καθαρὰ, ἀβίαστα. Ὁ δὲ τύπον ἀντικείμενον τούτοις εἰσάγων ἀνόνητος.*

Ὅσοι τῶν ἐπισκόπων βίᾳ ὑπὸ τὴν αὐτῶν χεῖρα ἐπαρχίαν ἑτέραν ἐποιήσαντο, οὐχ οὖσαν ἄνωθεν καὶ

ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοὺς, ἢ προνόμιόν τι ἐπισκοπῆς ἑτέρας ὑφήρπασαν, οὐδέν τι ἐκ τούτου δικαιωθήσονται· ἀλλ' ἐπανασωθῶσιν αὖθις πρὸς τοὺς ἔχοντας δίκαιον ἐπ' αὐτὰς ἐπισκόπους· ὅτι παρ καθαρὰ καὶ ἀβίαστα ὀφείλουσιν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ προσεῖναι τὰ δίκαια. Καὶ μὴ τῦφον κοσμικῆς ἐξουσίας ἐν ἱερουργίας προσχήματι παρεισδύεσθαι. Ὁ δὲ τύπον εἰσάγων ἕτερον τοῖς ἐνταῦθα ὁρισθεῖσιν ἀντικείμενον καὶ μαχόμενον οὐδέν τι ὠφεληθήσεται.

A illis non fuit, 168 aut alterius episcopatus usurpaverint privilegium, nihil ex eo causæ eorum addetur, sed ad illos rursus episcopos, qui jus ad eas habuerunt, restituantur. Nam pura et inviolata debent cuique provinciæ servari jura, et sub sacerdotalis muneris prætextu sæcularis potentiæ fastum non subire. Si quis autem constitutionem aliam, iis quæ hic decernuntur adversantem et pugnantem, introduxerit, nullum ex eo emolumentum capiet.

Ἐπιστολὴ τῆς αὐτῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας συνόδου πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ εὐαγῆ σύνοδον, περὶ Εὐσταθίου τοῦ γενομένου αὐτῶν μητροπολίτου.

Epistola ejusdem sanctæ Ephesinæ synodi ad sacram in Pamphylia synodum, de Eustathio, qui fuit eorum metropolitanus.

« Μετὰ βουλῆς πάντα ποίει, » τῆς θεοπνεύστου λεγούσης Γραφῆς, χρὴ μάλιστα τοὺς ἱερᾶσθαι λαχόντας μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς πρακτέοις ποιεῖσθαι διάσκεψιν. Διαβιοῦν γὰρ οὕτως ἐθέλουσιν, ἐν καλῷ τῆς ἐλπίδος κεῖσθαί τε κατ' αὐτοὺς, καὶ οἷον ἐξ οὐρίας ἐν τοῖς κατ' εὐχὴν ἀποφέρεσθαι συμβαίνει· καὶ πολὺ τό γε εἰκὸς ὁ λόγος ἔχει. Ἀλλ' οἶδεν ἔσθ' ὅτε δριμεῖα καὶ ἀφόρητος λύπη, κατασκήψασα νοῦ, καταθολῶσαί τε δεινῶς αὐτὸν, καὶ τῆς τῶν δεόντων ἀποκομίσαι θήρας, ἀναπεῖσαί τε τὸ πεφυκὸς ἀδικεῖν ὥς τι τῶν ὀνησιφόρων ἰδεῖν. Τοιοῦτόν τι πεπονθότα τεθεάμεθα τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοσεβέστατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον· κεχειροτόνηται μὲν γὰρ, ὡς μεμαρτύρηται, κανονικῶς· τεθορυβημένος δὲ, ὥς φησι, παρά τινων, καὶ ἀδοκήτοις περιστάσεσιν ἐμβεβηκὼς, εἶτα ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀπραγμοσύνης ἀπειρηκὼς τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐπενηνεγμένων αὐτῷ φροντίδων, καὶ διακρούεσθαι τὰς παρὰ τῶν ἐπιφυομένων αὐτῷ δυσφημίας δυνάμενος, παραιτήσεως οὐκ ἴσμεν ὅπως προεκόμισε βιβλίον· ἔδει γὰρ ὡς ἅπαξ ἐγκεχειρισμένον ἱερατικὴν φροντίδα, ταύτης ἔχεσθαι μετ' εὐρωστίας πνευματικῆς, καὶ οἷον ἀνταποδύεσθαι τοῖς πόνοις, καὶ ἱδρῶτα τὸν ἔμμισθον ἐθελοντεὶ ὑπομεῖναι. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ὀλιγώρως ἔχοντα παρέδειξεν ἑαυτὸν, τοῦτο παθὼν ἐξ ἀπραγμοσύνης μᾶλλον ἢ ὄκνου καὶ ῥᾳθυμίας, κεχειροτόνηκεν ἀναγκαίως ἡ ὑμετέρα θεοσέβεια τὸν εὐσεβέστατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεπίσκοπον Θεόδωρον, φροντιοῦντα τῆς ἐκκλησίας. Οὐ γὰρ ἦν ἀκόλουθον χηρεύειν αὐτὴν, καὶ ἐπιστάτου δίχα διατελεῖν τοῦ Σωτῆρος τὰ ποίμνια. Ἐπειδὴ δὲ προσῆλθε κλαίων, οὐ περὶ τῆς πόλεως οὐδὲ τῆς ἐκκλησίας φιλονεικῶν τῷ μνημονευθέντι θεοσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ Θεοδώρῳ, ἐξαιτῶν δὲ τέως τὴν τοῦ ἐπισκόπου τιμὴν καὶ κλῆσιν, συνηλγήσαμεν ἅπαντες τῷ πρεσβύτῃ, καὶ κοινὸν εἶναι λογισάμενοι τὸ αὐτοῦ δάκρυον, ἐσπεύδομεν μαθεῖν, εἰ καθαίρεσιν ἔννομον ὑπομεμένηκεν ὁ μνημονευθεὶς, ἤγουν ἐπί τισι τῶν ἀτόπων ἐλήλεγκται παρά τινων καταφλυαρη-

Cum divinitus inspirata Scriptura dicat, « Fac omnia cum consilio [47]. » maxime quidem oportet eos, qui
B *sacerdotis gradum sortiti sunt, quam fieri potest accuratissime omnia quæ sunt agenda inquirere ac examinare. Iis enim, qui vitam ita volunt instituere, circa ea quæ ad se pertinent, spem pulchre collocatam habere, et tanquam secundo vento ea pro voto succedere continget: et magnam quidem habet verisimilitudinem oratio. Sed acerbus et intolerabilis dolor mentem aliquando opprimens, eam et valde perturbat, et ab eorum, quæ fieri oportet, persecutione abducit, et persuadet ut quod injuriam facere suapte natura consuevit, id tanquam aliquid conducibile respiciat. Tale quid in primis pio et religioso episcopo Eustathio accidisse vidimus. Canonice enim, ut perhibetur, electus est.*
C *Cum autem esset a nonnullis perturbatus, ut ait, et in inopinatas rerum circumstantias incidisset, deinde præ nimia negotii gerendi fuga ob ingruentes sibi curas animum despondisset, cum maledicta, quæ in eum ab imminentibus adversariis congerebantur, amovere posset, renuntiationis libellum nescimus quomodo obtulit. Oportebat enim eum, ut cui sacerdotalis cura semel mandata est, ei cum spirituali robore insistere, et labores veluti subire, et sudorem, cui merces proposita est, lubenter suscipere. Quoniam autem seipsum semel negligentem esse ostendit, idque ei potius propter negotii ac laboris fugam, quam propter inertiam ac socordiam accidit, vestra pietas religiosissimum*
D *ac maxime pium fratrem nostrum et coepiscopum Theodorum ecclesiæ curam gesturum necessario ordinavit. Neque enim erat honestum ut ea vidua esset, et absque rectore essent Servatoris greges. Sed quoniam flens accessit, non de civitate, nec de ecclesia cum religiosissimo episcopo Theodoro, cujus meminimus, ambitiose contendens, sed episcopi interim honorem et appellationem postulans: omnes senis vicem condoluimus, et communes esse ejus lacrymas arbitrati, scire contendimus, an legitimam depositionem prædictus subierit, an ab aliquibus, qui famam ejus elevarunt, aliquorum gravium et indignorum criminum convictus fuerit. Atqui didicimus nihil ejusmodi ab eo factum esse,*

[47] Prov. XIII, 7.

prædictoque pro crimine potius fuisse ipsam renuntiationem. Unde nec de vestra pietate querimur, quæ in ejus locum, ut par fuit, prædictum Theodorum ordinavit episcopum. Sed quoniam viro non nimis vehementer succensere est consentaneum, quod sit negotiorum et laborum fugitantior: sed senis potius misereri oportet, qui extra civitatem, quæ eum tulit, et patrios ritus vitæque instituta, tam longo tempore fuerit, æquum censuimus et statuimus, ut sine omni contradictione episcopatus nomen **107** *habeat, et honorem et communionem: ita tamen, ut neque ipse ordinet, neque ecclesias occupans propria auctoritate sacra obeat; nisi vel utique assumptus, sive etiam, si evenerit, permissus a fratre et coepiscopo, secundum dispositionem et dilectionem, quæ est in Christo. Si quid autem benignius ei consulueritis vel nunc vel in posterum, id quoque placebit sanctæ synodo.*

A *σάντων αὐτοῦ τῆς ὑπολήψεως;· καὶ δὴ ἐμάθομεν πεπρᾶχθαι μὲν τοιοῦτον οὐδὲν, γενέσθαι δὲ μᾶλλον τῷ μνημονευθέντι ἀντὶ ἐγκλήματος τὴν παραίτησιν· ὅθεν οὐδὲ τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ ἐμεμψάμεθα, χειροτονησάσῃ δεόντως εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον τὸν μνημονευθέντα ἐπίσκοπον Θεόδωρον. Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ ἀνδρὸς οὐ σφόδρα φιλονεικεῖν ἀκόλουθον, ἔδει δὲ μᾶλλον ἐλεῆσαι πρεσβύτην, ἔξω καὶ πόλεως τῆς ἐνεγκούσης αὐτὸν καὶ πατρῴων ἐνδιαιτημάτων ἐν μακροῖς οὕτω γεγονότα χρόνοις, ἐδικαιώσαμεν καὶ ὡρίσαμεν δίχα πάσης ἀντιλογίας ἔχειν αὐτὸν, τό τε τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα καὶ τὴν τιμὴν, καὶ κοινωνίαν· οὕτω* B *μέντοι, ὥστε μὴ χειροτονεῖν αὐτὸν, μήτε μὴν ἐκκλησίαν καταλαβόντα ἱερουργεῖν ἐξ ἰδίας αὐθεντίας· ἀλλ' εἰ ἄρα συμπαραλαμβανόμενον, εἴτουν ἐπιτρεπόμενον, εἰ τύχοι, παρὰ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου, κατὰ διάθεσιν καὶ ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ. Εἰ δέ τι βουλεύσησθε χρηστότερον ἐπ' αὐτῷ ἢ νῦν ἢ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα, ἀρέσει καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.*

BALS. Pamphylia est Attaliæ provincia. Et quoniam quidam Eustathius, qui in ea episcopus fuerat, episcopatui scriptis renuntiavit propter quasdam vexationes ac molestos negotiorum casus, rursusque lacrymis supplicavit, ut solum episcopi honorem et nomen haberet, exorata est sancta synodus, et per præsentem epistolam ad synodum, quæ erat in Pamphylia, missam statuit misericordia dignum esse senem et Theodorum quidem, qui in Pamphylia electus est, rursus esse episcopum: Eustathium autem, ut qui non esset depositus, sed, ut negotia laboresque fugeret, renuntiasset, ex dispensationis ratione, ea quæ petivit habere, nomen scilicet et honorem episcopi et communionem, id est intra altare participare, nihil tamen episcopale exercere, nisi ex regionis episcopo id ei permissum sit. Neque enim æquum esse censuit, ut viro graviter succenseretur, quod esset negotiorum laborumque fugitantior, vel quod ad ea gerenda esset ineptus. Cum hæc tractet epistola, dicunt nonnulli ex ea esse antistitibus permissum, ut ecclesiarum quidem thronis renuntient, et tamen antistitum dignitatem obtineant. Si enim, inquiunt, hoc fieri non posset, synodus Eustathio non permisisset, ut episcopi nomen et honorem haberet, et cum episcopi regionis voluntate sacra obiret. Non est autem hoc, ut existimo, verum. Quod enim a Patribus definitum est, ex dispensationis ratione definitum est: et non oportet quod per dispensationem propter aliquid utile introductum est, ad exemplum trahi, et tanquam canonem deinceps valere: et maxime cum epistola non dicat Eustathium episcopatus administrationi renuntiasse, episcopalem autem dignitatem tenuisse. (Neque enim supplicasset ut id haberet quod habebat.) Sed potius disserit, eum renuntiasse episcopatui. Et cum Patres non definierint, ut id, quod Eustathio propter commiserationem factum est, deinceps quoque vim habeat,

ΒΑΛΣ. Παμφυλία ἐστὶν ἡ τῆς Ἀτταλείας ἐπαρχία. Καὶ ἐπεὶ Εὐστάθιός τις, ἐπισκοπεύσας ἐν αὐτῇ, παρῃτήσατο ἐγγράφως τὴν ἐπισκοπὴν διά τινας ὀχλήσεις καὶ περιστάσεις πραγματικὰς, πάλιν δὲ παρεκλήτευσε μετὰ δακρύων, μόνην τιμὴν ἐπισκόπου καὶ κλῆσιν ἔχειν, ἐδυσωπήθη ἡ ἁγία σύνοδος· καὶ ὥρισε διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ σύνοδον ἀποσταλείσης ἐλέους ἀξιωθῆναι C τὸν γέροντα· καὶ τὸν μὲν ἐν Παμφυλίᾳ χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον Θεόδωρον πάλιν εἶναι ἐπίσκοπον, τὸν δὲ Εὐστάθιον, ὡς μὴ καθαιρεθέντα, ἀλλὰ διὰ ἀπραγμοσύνην παραιτησάμενον, ἔχειν κατ' οἰκονομίας λόγον ἃ ἐζήτησεν, ἤγουν ὄνομα καὶ τιμὴν ἐπισκόπου, καὶ κοινωνίαν, ἤγουν μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου· μηδὲν δέ τι ἐνεργεῖν ἐπισκοπικὸν εἰ μὴ κατὰ θέλησιν τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου ἐπιτραπῇ. Οὐδὲ γὰρ ἔκρινε δίκαιον φιλονεικεῖν τινα τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ ἀνδρὸς, ἤτοι τῇ περὶ τὰ πράγματα ἀνεπιτηδειότητι αὐτοῦ. Ταῦτα τῆς ἐπιστολῆς διαλαμβανούσης, λέγουσί τινες ἐνδοθῆναι τοῖς ἀρχιερεῦσι ἀπὸ ταύτης παραιτεῖσθαι τοὺς θρόνους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην παρακρατεῖν. Εἰ D μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, φασὶ, δυνατὸν, οὐκ ἂν ἡ σύνοδος τῷ Εὐσταθίῳ παρεχώρησεν ὄνομα ἔχειν ἐπισκόπου καὶ τιμὴν, καὶ μετὰ θελήσεως τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου ἱερουργεῖν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, ὡς οἶμαι, ἀληθές. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν Πατέρων διορισθὲν κατ' οἰκονομίας λόγον ὡρίσθη· καὶ οὐ χρὴ τὸ κατ' οἰκονομίαν διά τι χρήσιμον εἰσενεχθὲν εἰς ὑπόδειγμα ἕλκεσθαι, καὶ ὡς κανόνα κρατεῖν εἰς τὰ ἑξῆς· ἄλλως τε τῆς ἐπιστολῆς μὴ λεγούσης τὴν μὲν οἰκονομίαν τῆς ἐπισκοπῆς παραιτήσασθαι τὸν Εὐστάθιον, ὑποκρατῆσαι δὲ τὴν ἱερωσύνην (ἢ γὰρ ἂν οὐδὲ παρεκλήτευσε λαβεῖν ὅπερ εἶχεν), ἀλλὰ μᾶλλον διαλαμβανούσης παραιτήσασθαι αὐτὸν τὴν ἐπισκοπήν. Καὶ τῶν Πατέρων μὴ διορισαμένων τὸ κατὰ συμπάθειαν ἐπὶ τῷ Εὐσταθίῳ γενόμενον κρατεῖν καὶ

ἐφεξῆς, πόθεν οὗτοι διαιροῦσι τὰ ἀδιαίρετα, καὶ νομοθετοῦσι τὰ μὴ τῇ ἐπιστολῇ περιεχόμενα; Καὶ ταύτην δὲ τὴν οἰκονομίαν νομίζω μὴ ἀπεριμερίμνως γενέσθαι. Τῶν γὰρ κανόνων καὶ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διοριζομένων λιβέλλους παραιτήσεως μὴ προσάγειν τινὰς τῶν ἱερέων (Εἰ γάρ, φησίν, εἰσὶν ἄξιοι τοῦ λειτουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ· εἰ δὲ ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, κατεγνωσμένοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασι), πῶς ἄν τις εἴπῃ τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον, καὶ μᾶλλον τὸν προϊστάμενον ταύτης μέγαν Κύριλλον ὑπεναντίως ἑαυτῷ καὶ τοῖς λοιποῖς Πατράσι διορίσασθαι; Ἀλλ', ὡς ἔοικε, τῆς παραιτήσεως τοῦ Εὐσταθίου μὴ οὔσης βεβαίας, ἀλλὰ κατασειομένης, ἔν τισι κατένευσε κατὰ λόγον οἰκονομίας ἡ ἁγία σύνοδος εἰς ἃ διωρίσατο. Ὅτι δὲ τοιαύτη ἦν ἡ παραίτησις τοῦ Εὐσταθίου, παρίσταται καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, λεγούσης ὡς οὐκ ἴσμεν ὅπως παραιτήσεως προκεκόμικε βιβλίον ὁ Εὐστάθιος, καὶ οἷον ξενιζομένης ἐπὶ τῇ ταύτης παραδοχῇ. Εἰ γὰρ οὐ κατεσείετο ὑπό τινος αὕτη, οὐδὲ τὸ ὀνομάζεσθαι ἐπίσκοπον, καὶ ἱερουργεῖν ἂν ἐδόθη αὐτῷ. Ὥστε τὸ διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς οἰκονομηθὲν οὐκ ἔστι καθολικόν. Δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ γράψαι τοὺς Πατέρας, ὡς, εἴπερ παρὰ τῶν ἐγχωρίων καὶ ἕτερόν τι χρηστότερον γένηται εἰς τὸν γέροντα, ἀρέσκει τοῦτο τῇ συνόδῳ. Ἔτι εἰπὲ ὡς, τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διοριζομένης μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, ὁ ὑποκρατήσας ἐπίσκοπος μόνην τὴν ἱερωσύνην, ὥς τινές φασι, ποίων ἱερέων ἱεράρχης ὀνομασθήσεται, ἢ τίνας διδάξει; ποίων δὲ καὶ ἐπισκοπεύσει; Πάντως οὐδέ τινων. Διὸ οὐδὲ ἐν δυνάμει μόνῃ ἡ ἱερωσύνη ὑποκρατηθήσεται. Ζήτει καὶ τὸν δέκατον κανόνα τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Εὐστάθιος, οὗ μέμνηται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἐπίσκοπος ἦν τῆς Παμφυλίας. Παμφυλία δέ ἐστιν ἡ τῆς Ἀτταλείας ἐπαρχία. Ὁ γοῦν ῥηθεὶς ἀνήρ, περιστάσεσιν ἐμπεπτωκώς, καὶ ἀπαγορεύσας διὰ μικροψυχίαν καὶ ἀπραγμοσύνην, ἐγγράφως παρῃτήσατο τὴν ἐπισκοπήν. Κἀκεῖ μὲν ἄλλος κεχειροτόνητο· ὁ δὲ Εὐστάθιος κλαίων προσῆλθε τῇ ἱερᾷ ταύτῃ συνόδῳ, οὐ τὴν πόλιν, οὐ τὴν ἐκκλησίαν ἀνακαλούμενος, οὐδ' ἀμφισβητῶν περὶ αὐτῶν τῷ μετ' αὐτὸν χειροτονηθέντι, ὄνομα δὲ καὶ τιμὴν αἰτῶν ἐπισκόπου, καλεῖσθαι δηλαδὴ θέλων ἐπίσκοπος, καὶ τιμὴν ἔχειν ἐν καθέδραις καὶ τοιούτοις ἄλλοις ἐπισκόπῳ προσήκουσιν. Φησὶν οὖν ἡ ἱερὰ σύνοδος ὅτι Συνηλγήσαμεν τῷ πρεσβύτῃ, καὶ κοινὸν ἡγησάμεθα τὸ αὐτοῦ δάκρυον, καὶ ἐζητήσαμεν μαθεῖν εἰ κανονικῶς καθῃρέθη ὁ ἄνθρωπος, τινῶν ἴσως κατηγορησάντων αὐτοῦ ἐπ' ἀτόποις τισίν. Ἐπεὶ δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἐπ' αὐτῷ γεγονέναι ἐμάθομεν, παραιτήσασθαι δὲ αὐτὸν τὴν ἐπισκοπήν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῆς ἐκπεσεῖν δι' ἀπραγμοσύνην, οὐκ ἀκόλουθον ἐλογισάμεθα φιλονεικεῖν τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ ἀνδρός, ἤτοι τῇ περὶ τὰ πράγματα ἀνεπιτηδειότητι· δεῖν δὲ μᾶλλον ἐκρίναμεν ἐλεῆσαι τὸν γηραιὸν ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ πατρῴων ἐνδιαιτημάτων ἐκ-

A quanam ratione dividunt isti quæ non debent dividi, et tanquam leges sanciunt ea quæ epistola non comprehenduntur. Porro et hanc dispensationem existimo non inconsiderate factam esse. Cum enim canones, et sancti Cyrilli ad Domnum epistola, decernant, ne ulli sacerdotes renuntiationum libellos afferant (Si enim, inquit, sacra ministeria obire digni sunt, in eo permaneant: sin autem indigni, ne per renuntiationem exeant, sed potius, rebus ipsis condemnati), quomodo dixerit quispiam Ephesinam synodum, et eum potius qui ei præerat magnum Cyrillum sibi, et reliquis Patribus contraria statuisse? Sed, ut est verisimile, cum Eustathii renuntiatio firma non esset, sed in quibusdam labaret, ex dispensationis ratione annuit sancta synodus ad B ea quæ definit. Quod autem esset ejusmodi Eustathii renuntiatio, ex ipsa etiam epistola apparent, quæ dicit: Nescio quomodo renuntiationis libellum attulit Eustathius: et ob ejus receptionem veluti in admirationem adducitur. Si ipsa enim ab aliquo non labefactaretur, nec ut episcopus nominaretur, et ut sacri muneris aliquid obiret, ei permitteretur. Quod itaque per hanc epistolam œconomice provisum est, non est universale. Hoc autem etiam ex eo declaratur, quod Patres scripserunt; quod si a religionis episcopis benignius aliquid in senem fiat, id quoque placet synodo. Præterea cum Chalcedonensis synodus nullum absolute ordinandum esse decernat, qui solum sacerdotalem, ut dicunt, C dignitatem obtinebit episcopus; quorumnam 108 sacerdotum antistes esse dicetur, vel quosnam docebit? et quorumnam episcopus erit? Nullorum omnino. Quare nec potestate quidem sola sacerdotalis dignitas obtinebitur. Quære etiam decimum canonem sancti Petri Alexandrini episcopi.

ZONAR. Eustathius, de quo in epistola sermo, Pamphyliæ episcopus fuit. Phamphylia autem est Attaliæ provincia. Vir itaque prædictus cum in difficiliora tempora incidisset, præ pusillanimitate et negotiorum fuga moleste ferens, episcopatui scriptis renuntiavit. Ac alius quidem illic electus est. Eustathius vero multis cum lacrymis in sanctam hanc synodum postea venit, non civitatem sibi, non Ecclesiam vindicans, aut ea quo minus a successore haberentur recusans: sed D nomen tantum episcopi et honorem petens, nimirum episcopi nomine honestari, episcopalemque in consessu locum, ac si quæ alia sunt hujusmodi, obtinere volens. Senis vicem igitur condoluimus, inquit sancta synodus, communesque ejus lacrymas existimavimus, et discere conati sumus, num aliquorum flagitiorum convictus homo canonice depositus fuisset. Cum vero nihil tale factum esse comperissemus, sed illum, haud sane rebus gerendis habilem, episcopatu, quo se ipsemet abdicaverat, excidisse: nos hominem, quod a negotiis abhorreret, sive rebus gerendis minus idoneus fuerit, objurgare haud honestum esse existimavimus, sed potius senectute confecto, et patria multos jam annos ac patriis sedibus orbato, misericordiæ aliquid impartiendum

esse judicavimus. Itaque et episcopi nomen, et dignitatem, communionemque ab eo retineri decrevimus, et justum censuimus. Ita scilicet, ut ei secretiora adyta intrare, ibique communicare, non tamen aut ipsi sacra facere, aut ordinibus quempiam insignire fas sit, nisi vel episcopus aliqui eum sibi socium in sacris peragendis vel ordinando asciverit, vel ab ipso regionis istius episcopo tale quippiam ei facere sit permissum. Atque hæc quidem nos, inquit synodus, homini indulsimus. Quod si benignius aliquid, vel nunc, vel in posterum, illi consulueritis, id est, si plus aliquid juris vel privilegii illi concesseritis, nobis acceptum erit. Ex hac synodi constitutione colligunt quidam, licere episcopis ecclesias suas, dignitate episcopali nihilominus retenta, dimittere. Sed ego contrarium potius hinc puto effici, quod olim qui episcopatibus renuntiarunt omnibus quæ acceperunt privati sunt, et neque jus aliquod episcopale post renuntiationem retinebant neque episcopi appellabantur. Si enim, episcopatu quamvis deposito, adhuc episcopalia jura retineri mos erat, cur tandem lacrymans Eustathius in sanctam synodum venit, sibique episcopi honorem ac nomen precibus obtinere contendit? et de ea re litteras ad Pamphyliæ synodum dandas Ephesina hæc synodus censuit? Potius igitur antistitum muneris episcopalis detrectationem nec sine culpa esse, nec tunc fuisse, ex hac epistola apparet, quæ dicit; cum a negotiis vehementer abhorrens præ curis animo concidisset, renuntiationis, nescimus quomodo, libellum obtulit. Oportebat enim eum, ut cui sacerdotalis cura semel mandata est, ei cum spirituali robore insistere, et labores veluti subire, et sudorem, cui merces proposita est, lubenter suscipere.

Non fuisse igitur antiqui moris ecclesiarum renuntiationes, exinde satis constat, quod synodus scribit, quod nescimus quomodo renuntiationis libellum obtulit. Admirantium namque facti novitatem et dubitantium erat dicere, quod nescimus quomodo id factum fuit. Si vero res usitata fuisset, de ea non dubitaretur. Quæ vero subjiciunt [cui namque semel episcopalis cura demandata fuisset ei insistere illum oportuit] et quæ sequuntur, ea, nullam ejusmodi sacerdotalis oneris deponendi facultatem fuisse, quin id potius maxime vetitum et criminosum fuisse, satis aperte demonstrant. Etenim si qui nunc primum ad pastoralis curæ sollicitudinem vocantur, nisi decreto pareant secundum apostolorum **109** trigesimum sextum, et Antiochenæ synodi decimum septimum canonem, quoad recusandi finem facerent, segregentur; quomodo ii, qui ordinantur, et populi curam susceperunt, ei renuntiantes, et oblatum sibi divina gratia ministerium repudiantes, facile admittentur, et non pœna potius afficientur, sed et præmium, episcopi scilicet nomen et honorem, habebunt? Nam ea quidem præmii loco homini, qui a parœcia, in quam destinatus fuerat, non suo vitio, sed impotenti multitudinis

A πεπτωκότα. Καὶ ὡρίσαμεν, καὶ δίκαιον ἡγησάμεθα ἔχειν αὐτὸν τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν, τὸ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου εἰσιέναι δηλαδὴ, καὶ μεταλαμβάνειν, μήτε δὲ ἱερουργεῖν αὐτὸν, μήτε χειροτονεῖν, εἰ μὴ συμπαραληφθείη παρ' ἑτέρου ἐπισκόπου, ὥστε συλλειτουργῆσαι ἐκείνῳ ἢ συγχειροτονῆσαι, ἢ ἐπιτραπείη τοιοῦτόν τι ποιῆσαι παρὰ τοῦ τῆς ἐνορίας ἐκείνης ἐπισκόπου. Καὶ ἡμεῖς μὲν ταῦτα, φησὶν ἡ σύνοδος, δεδώκαμεν αὐτῷ· εἰ δέ τι βουλεύσεσθε χρηστότερον ὑμεῖς ἐπ' αὐτοῦ, ἢ νῦν ἢ μετὰ ταῦτα, ἤγουν εἰ καὶ πλέον τι παράσχοιτε αὐτῷ δίκαιον ἢ προνόμιον, καὶ τοῦτο ἀρεστὸν ἡμῖν δόξει. Ἐκ ταύτης συνοδικῆς οἰκονομίας οἴονταί τινες ἐνδεδόσθαι τοῖς ἐπισκόποις παραιτεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, τὴν δὲ ἀρχιερωσύνην παρακρατεῖν. B Οἶμαι δὲ τοὐναντίον μᾶλλον ἐντεῦθεν καταλαμβάνεσθαι, ὅτι πάλαι οἱ τὰς ἐπισκοπὰς παραιτούμενοι, εἴ τε ὡς ἐδέχοντο πάντων ἐξέπιπτον, καὶ οὔτε ἀρχιερατικόν τι δίκαιον μετὰ τὴν παραίτησιν εἶχον, οὔτε ἐπίσκοποι ὠνομάζοντο· εἰ γὰρ ἦν ἔθνος, ὥστε τὸν παραιτησάμενον ἀρχιερατικὰ δίκαια ἔχειν, τί δήποτε ὁ Εὐστάθιος μετὰ δακρύων προσῄει τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, καὶ ᾐτεῖτο καλεῖσθαι ἐπίσκοπος, καὶ ἐπισκόπου ἔχειν τιμήν; καὶ ἡ σύνοδος ἔγραφε περὶ τούτου τῇ κατὰ Παμφυλίαν συνόδῳ; μᾶλλον μὲν οὖν ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ τὸ ὅλως παραιτεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς οὐκ ἀνέγκλητον φαίνεται εἶναι, οὐδὲ γίνεσθαι τότε, λεγούσης ὡς ἀπειρηκὼς πρὸς τὰς φροντίδας ἐκ πολλῆς ἀπραγμοσύνης, παραιτήσεως, οὐκ C ἴσμεν ὅπως, προσεκόμισε βιβλίον. Ἔδει γὰρ ὡς ἅπαξ ἐγκεχειρισμένον ἱερατικὴν φροντίδα ταύτης ἔχεσθαι μετ' εὐρωστίας πνευματικῆς, καὶ οἷον ἀνταποδύεσθαι τοῖς πόνοις, καὶ ἱδρῶτα τὸν ἔμμισθον ἐθελοντὶ ὑπομένειν. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔθος ἦν παραιτήσεις ἐκκλησιῶν γίνεσθαι τότε, ἐμφαίνεται ἀπὸ τοῦ γράψαι τὴν σύνοδον ὡς οὐκ ἴσμεν ὅπως παραιτήσεως προσεκόμισε βιβλίον. Ξενιζομένων γὰρ ἐπὶ τῇ πράξει καὶ ἀπορούντων ἦν τὸ λέγειν ὡς οὐκ ἴσμεν ὅπως ἐγένετο τότε. Εἰ δὲ συνήθως ἐγένετο, οὐκ ἂν ἠπορεῖτο. Τὸ δὲ ἐπιφέρειν· ἔδει γὰρ ὡς ἅπαξ ἐγκεχειρισμένον ἱερατικὴν φροντίδα ἔχεσθαι ταύτης, καὶ τὰ ἑξῆς δίδωσιν ἐννοεῖν, ὅτι τὸ παραιτεῖσθαι τὰς ἱερατικὰς φροντίδας οὐκ ἐπιτετραμμέD νον, ἀλλ' ὑποτετραμμένον μᾶλλόν ἐστι καὶ ὑπ' αἰτίασιν. Εἰ γὰρ οἱ ἄρτι πρώτως καλούμενοι εἰς ποιμαντικὴν λειτουργίαν λαοῦ, εἰ μὴ πείθοιντο τοῖς ψηφιζομένοις αὐτοὺς, ἀφωρισμένοι εἰσὶ, κατὰ τὸν λϛ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἕως ἂν καταδέξωνται, καὶ κατὰ τὸν ιζ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, πῶς οἱ χειροτονηθέντες καὶ τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν καταδεξάμενοι ἀπραγμόνως δεχθήσονται παραιτούμενοι, καὶ τὸ ἐγχειρισθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος λειτούργημα ἀπαναινόμενοι, οὐκ ἐπιτιμηθήσονται μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ γέρας ἕξουσι τὸ καλεῖσθαι ἐπίσκοποι, καὶ τυγχάνειν τιμῆς ἀρχιερατικῆς; ὅπερ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος ὡς πρεσβεῖον ἀπένειμε τῷ χειροτονηθέντι εἰς παροικίαν, καὶ μὴ δεχθέντι παρὰ τοῦ ἐκεῖσε λαοῦ οὐ παρ' αἰτίαν οἰ-

κείαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν του λαοῦ ἀταξίαν καὶ κακοήθειαν, ὡς ὁ ὀκτωκαιδέκατος αὐτῆς περιέχει κανών. Καὶ ἡ γραφὴ δὲ τῆς ῥηθείσης ἐπιστολῆς δείκνυσιν ὡς οἰκονομία τὸ πᾶν ἦν διὰ τὴν μικροψυχίαν τοῦ Εὐσταθίου καὶ τὸ τῆς λύπης σφοδρόν. Περιέχει γὰρ ὡς, ἐπειδὴ προσῆλθε κλαίων, καὶ ἐξαιτῶν τόδε καὶ τόδε, συνηλγήσαμεν ἅπαντες τῷ πρεσβύτῃ, καὶ κοινὸν ἐλογισάμεθα τὸ αὐτοῦ δάκρυον. Καὶ μετά τινα· Ἐπεὶ δὲ τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ ἀνδρὸς οὐ σφόδρα φιλονεικεῖν ἀκόλουθον, ἔδει δὲ μᾶλλον ἐλεῆσαι πρεσβύτην, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐκ τούτων οὖν ἐμφαίνεται ὅτι τὰ δάκρυα καὶ τὸ βαθὺ γῆρας δυσωπηθέντες τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, καὶ μή τι αὐτῷ συμβαίη εὐλαβηθέντες ἐκ τῆς ἀμέτρου λύπης, ᾠκονόμησαν ὅσα καὶ ᾠκονόμησαν, ἀλλ' οὐχ ὡς τυποῦντες ταῦτα, καὶ οὕτω γίνεσθαι, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς διατασσόμενοι. Ἤδεισαν γὰρ τοὺς κανόνας πάντως, καὶ οὐκ ἂν ἐναντία τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ τοῖς τῶν πρὸ αὐτῶν ἁγίων Πατέρων ὥριζον διατάγμασι, καὶ παραιτεῖσθαι τοῖς βουλομένοις ἐνεδίδουν, καὶ προνομίων ἀρχιερατικῶν ἀπολαύειν, καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν. Πῶς γὰρ ἔμελλον τοῦτο ποιῆσαι οἱ φρονοῦντες ὅτι τὴν ἅπαξ ἐγκεχειρισμένην ἱερατικὴν φροντίδα χρὴ ταύτης ἔχεσθαι μετ' εὐρωστίας πνευματικῆς, καὶ ὅσα ἐπήγαγον ἐφεξῆς; Ὅτι δὲ τὸ σύμπαν τοῖς δάκρυσι τοῦ πρεσβύτου ἐκείνου κατακλασθέντες ἐποίησαν, δηλοῦται καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ῥημάτων τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἐκ τοῦ γράψαι· Εἰ δέ τι βουλεύσεσθε χρηστότερον ἐπ' αὐτῷ, ἀρέσει καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.

A depravatæ licentia excluderetur, ut ejusdem synodi decimo octavo canone videre est, Antiochena synodus attribuit. Quinetiam ob demissum Eustathii animum et dolore confectum dispensationem illam omnino concessam fuisse ipsiusmet epistolæ contextus ostendit. Sic enim habet: [Quoniam multis cum lacrymis in synodum venit, hoc atque illud postulans, doluimus, inquiunt, senis vicem, communesque illius lacrymas duximus.] Et paulo post: [Sed quoniam viro non nimis succensere consentaneum est quod sit negotiorum fugitantior, sed senis potius misereri oportet, et quæ sequuntur.] Quibus ex verbis apparet, reverentia quadam Eustathii lacrymarum, et pene jam præcipitatæ senectutis adductos, ac ne quid homini ex nimio dolore gravius B accideret veritos, ea Patres de illius honoribus decrevisse, non ut exemplum in eo homine constituerent, aut legem posteris præscriberent. Nec enim illi sanctiones canonicas ignorabant, aut contraria apostolorum Patrumque priorum constitutionibus decreta sancire mens erat: neque episcopatus abjiciendi, eoque etiam dimisso episcoporum prærogativis fruendi, cuilibet homini facultatem esse voluerunt. Quo pacto namque id velle potuissent, qui impositum episcopalis curæ onus spiritualis animi firmitate sustinendum esse, et quæ deinceps addidere, persuasum haberent? Porro senis lacrymis inflexos ad misericordiam Patres decretum hoc edidisse, cum ex aliis multis epistolæ verbis, tum C ex his, quæ sequuntur, facile apparet: Quod si vos, inquiunt, mitius aliquid de hoc homine statueritis, id quoque sancta synodus gratum acceptumque habebit.

Τοσοῦτον γὰρ τὸν ἄνδρα ἠλέησαν τοῖς ἐκείνου καμφθέντες δάκρυσι καὶ τῇ συμφορᾷ, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους παραθήγειν εἰς ἔλεον ἐκείνου, καὶ παρακαλεῖν εἰς συμπάθειαν. Εἰ δὲ ὡς κανόνα τὴν συνοδικὴν ταύτην ἐπιστολὴν δέχονται, καὶ οὐχ ὡς οἰκονομίαν ἐπ' ἐκείνῳ γενομένην τῷ Εὐσταθίῳ, τί μὴ καὶ τοῖς παραιτησαμένοις τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτὴν εἰς αὖθις προσίασι καὶ προσκλαίουσι διδόασιν ὄνομά τε ἐπισκοπῆς καὶ ἀρχιερατικὰ δίκαια καὶ τιμήν. Ἐκεῖνος γὰρ ἅπαντα καθάπαξ παραιτησάμενος φαίνεται, καὶ πάντων ἐκπεπτωκὼς, ἐκ τοῦ λέγειν τοὺς τῆς συνόδου ὅτι Ἐζητοῦμεν μαθεῖν, εἰ καθαίρεσιν ἔννομον ὑπομεμένηκεν, ἤγουν ἐπί τισι τῶν ἀτόπων ἐληλεγμένων· καὶ δὴ ἐμάθομεν τοιοῦτον μὲν οὐδὲν πεπρᾶχθαι, γενέσθαι δὲ μᾶλλον τῷ Εὐσταθίῳ ἀντὶ ἐγκλήματος τὴν παραίτησιν. Ὥσπερ οὖν εἰ ἐπ' ἀτόπῳ τινὶ ἑάλω, οὕτως ἦν ἁπάντων τῶν τῆς ἐπισκοπῆς δικαίων ἐκπεπτωκὼς ἐκ τῆς παραιτήσεως, καὶ καθῃρῆσθαι αὐτῇ δοκεῖν. Ἀλλ' ὅμως ἡ σύνοδος τοῖς ἐκείνου δάκρυσιν ἐπικαμφθεῖσα ἐψηφίσατο, ὅσα τῇ ἐπιστολῇ περιέχονται. Τοῖς γοῦν ὡς κανόνα καὶ τύπον δεχομένοις αὐτὴν οὐδὲ τοὺς παραιτησομένους τήν τε τῶν πραγμάτων διοίκησιν, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτὴν διαιρουμένας κατ' ἐκείνους αὖθις, προσίεσθαι καινόν τι δόξει, καὶ ψηφίζεσθαι σφίσι κλῆσιν ἐπισκόπου ἱερουργίαν τε καὶ τιμήν. Οὐκ εὐστόχως οὖν τῆς

Tanta enim Patrum animos, ejus hominis lacrymis et calamitate emollitos, miseratio ceperat, ut alios quoque ad misericordiam illi tribuendam ipsimet incitarent, et ad ejus commiserationem provocarent. Quod si hanc synod. Epist. canonis vim habere, et non in ea solius Eustathii causam agi putant; quidni iis etiam, qui ecclesiarum suarum curam, et sacerdotii quoque episcopalis dignitatem deposuerunt, si postea iterum accedant et lacrymas fundant, episcopi nomen ac episcopalia jura honoremque concedi putant oportere? Illum namque se omnibus uno tempore abdicasse, omnibusque simul D excidisse, synodi verba illa indicant. Quæsivimus, inquiunt, an legitima depositione multatus, hoc est, an alicujus flagitii convictus foret Eustathius; nec tale quidquam didicimus contigisse, sed ipsam potius renuntiationem illi pro crimine fuisse: qui tamen eo nomine, quasi manifesti sceleris reus teneretur, ita omni episcopali jure ex renuntiatione penitus exciderat, ut depositionis veram speciem ea animadversio præ se ferre omnino existimaretur, nisi synodus quæcunque hac epistola continentur, ejusdem commota lacrymis decrevisset. Quam quidem qui canonis et exempli vim obtinere contendunt, mirum iis non videbitur, aut novum, eos qui se negotiorum administrationi subtraxerint, et summi sacerdotii dignitate (quæ duo ex istorum

sententiis divisa sunt) abdicarint, rursus admitti, iisque episcopi nomen ac honores, cum sacrorum procuratione decerni. Sed reverendorum illorum Patrum mentem profecto non assequuntur, qui huic epistolæ canonis auctoritatem tribuunt, ac per eam episcopis ecclesias suas, summi sacerdotii retenta dignitate, dimittendi potestatem factam fuisse arbitrantur. Ea vero canonis alterius auctoritati, qui ita sentiunt, haud dubie adversantur. Nam in synodo Chalcedonensi, cui sexcenti triginta interfuere Patres, ne quem **110** presbyterum, aut diaconum absolute ordinari aut aliquem omnino clero ascribi liceat, nisi certæ ecclesiæ urbis aut pagi, aut martyrio, aut monasterio nominatim addictum, sexto canone constituitur. Quicunque vero absolute ordinati sunt, irritam esse talem ordinationem, et functiones ordinum exercendi potestatem nequaquam habere, in ejus qui contulit contumeliam, decernitur. Quod si quorum longe inferior est dignitas, eos non nisi certo loco addictos ordinibus insigniri, nec insignitos, functiones ordinum, quos susceperunt, exercere fas est, tantumque in re facinoris inesse Patres statuerunt, ut illum ipsum, qui ordines contulisset, afficiendum contumelia esse judicarent; cujus longe major, vel amplissima potius ex omnibus est honoris majestas, eum nullo certo loco addictum, nulli proprie sedi destinatum esse episcopum licebit? Episcopique nomen ac summi sacerdotii jura nihilominus retinebit? An vero, quicunque episcopus renuntiatur, civitati cuipiam nominatim præficitur, ac illius episcopus appellari solet. Quicunque igitur civitatem, cui præfectus erat, reliquit, ac in eo sacrorum procurationem, gregisque sibi a summo sacerdote commendati curam deseruit, quid habebit amplius ex quo episcopi nomen obtinere merito debeat? Quorum ille namque speculator, aut custos? Ipsum enim nomen actionem, exercitationemque significat. Qui vero actionem defugit nomine quoque spoliatur. Porro in quem episcopi nomen haud cadit, quo jure is sacerdotii dignitate retenta, sacri magistratus prærogativis ac honore perfruetur? Quomodo vero hierarcha nominabitur, qui nec ullum subjectum sibi clerum habet, nec ulla in sacris initiatos homines auctoritate præditus est? At cui hierarchæ appellatio vere non convenit nec actio convenit: qui enim communione nominis excluditur re ipsa multo magis careat necesse est. Reliquum igitur ut nemo episcopatus sibi impositum munus accipiens, ei renuntiet, nisi se sacerdotio indignum fateatur. Si quis vero concesserit eum qui renuntiat, omnino non canonice illud suscepisse, omni sacri muneris dignitate, summique sacerdotii prærogativis una cum renuntiatione ipse renuntians excidet. Renuntiationes autem non admittendas esse vel ex tertio sancti Cyrilli ad Domnum epistolæ capite liquido apparet, dicente: Jam aliter res se habet, ab ecclesiasticis sane institutis aliena, libellos scilicet renuntiationum proferre quosdam ex altaris ministris, et cætera. Vide præterea quæ in canonem decimum sancti martyris Petri Alexandrini archiepiscopi scripsimus.

διανοίας τῶν σεπτῶν ἐκείνων Πατέρων καταστοχάζονται οἱ ὡς κανόνι χρώμενοι τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, καὶ ἐνδίδοσθαι ἐξ αὐτῆς νομίζοντες παραιτεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, τὴν δ' ἀρχιερωσύνην παρακατέχειν. Οἱ γὰρ τοῦτο διδόντες καὶ κανόνι ἑτέρῳ ἐναντιοῦνται. Ἡ γὰρ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων Πατέρων ἐν ἕκτῳ κανόνι μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι τεθέσπικε, μὴ πρεσβύτερον, μὴ διάκονον, μήτε τινὰ ὅλως τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι, εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο· τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονουμένους ἄκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν, καὶ μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος. Ἐπεὶ τοίνυν οἱ ἥττονος ὄντες βαθμοῦ ἀπολύτως χειροτονεῖσθαι οὐ συγχωροῦνται, ἀλλὰ κἂν χειροτονηθῶσιν, ἀνενέργητοι μένουσι, καὶ τοσοῦτον τὸ πρᾶγμα ἔδοξεν ἀποτρόπαιον, ὡς καὶ τὸν χειροτονήσαντα κρίνεσθαι ὕβρεως ἄξιον, πῶς ὁ μείζονος ἀξίας, μᾶλλον δὲ τῆς ὑπερτέρας πασῶν ἀπολύτως καὶ ἀνωνύμως, ἐπίσκοπος ἔσεται; καὶ κληθήσεται, καὶ ἀξιωθήσεται, δικαίων ἀρχιερατικῶν; Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς χειροτονούμενος πόλει τινὶ ἐπικηρύττεται, κἀκείνης ἐπίσκοπος ὀνομάζεται. Ὁ γοῦν τὴν πόλιν ἐφ' ᾗ ἐπεκηρύχθη, λιπὼν, καὶ παραιτησάμενος τὸ ἐν αὐτῇ ἱερᾶσθαι, καὶ ἐπισκοπεῖν τὸ ἐν ἐκείνῃ τοῦ μεγάλου ἀρχιποίμενος ποίμνιον, πῶς ἐπίσκοπος κληθήσεται τοῦ λοιποῦ; τίνας ἐπισκοπῶν; Τὸ γὰρ ὄνομα τούτου πράγματός ἐστι καὶ ἐνεργείας δηλωτικόν· ὁ δ' ἀποσεισάμενος τὴν ἐνέργειαν ἐκπέπτωκε καὶ τῆς κλήσεως. Ἐπίσκοπος δὲ καλεῖσθαι μὴ πεφυκὼς, τίνι δικαίῳ τῆς ἱερωσύνης ἀνθέξεται, καὶ ἀρχιερατικοῦ προνομίου, καὶ τιμῆς ἀπολαύσεται; Πῶς δὲ καὶ ἱεράρχης ὀνομασθήσεται ὁ μὴ κλῆρον ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων, οὐδ' ἄρχων ἱερωμένων; Ὧ δὲ μὴ πρόσεστι πρὸς ἀλήθειαν τῆς ἱεραρχίας τὸ ὄνομα, οὐ δὴ ἐνέργεια πρόσεστιν. Ὁ γὰρ τοῦ ὀνόματος μὴ μετέχων, μᾶλλον οὐκ ἂν μεθέξει τοῦ πράγματος. Λοιπὸν οὖν οὐδεὶς τὸ αὐτῷ ἐπιτεθὲν λειτούργημα τῆς ἐπισκοπῆς δεχθήσεται παραιτούμενος, εἰ μὴ ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμολογεῖ. Εἰ δέ τις δώσει, πάντως δὲ οὐ κανονικῶς δεχθῆναι τὸν παραιτούμενον, πάσης ἀξίας ἱερατικῆς καὶ παντὸς δικαίου τῆς ἀρχιερωσύνης ἅμα τῇ παραιτήσει ἐκπεσεῖται ὁ παραιτούμενος. Ὅτι δὲ παραιτήσεις οὐ χρὴ δέχεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου φανερῶς ἀποδείκνυται, λέγοντος· Καὶ ἑτέρως δὲ πρᾶγμά ἐστιν οὔτε τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀρέσκον θεσμοῖς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. Ζήτει καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν δέκατον κανόνα τοῦ ἱερομάρτυρος Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

ARIST. *Eustathius cum fortiter debuit resistere (hoc enim omnis debet episcopus) terga dans leviter refu-*

ΑΡΙΣΤ. *Ἀντέχειν ὀφείλων Εὐστάθιος καρτερῶς, [τοῦτο γὰρ ἅπας ἐπίσκοπος] νῶτα δοὺς, ἀν-*

ὠφελῶς παρῃτήσατο. Θεόδωρος ἀντὶ τούτου A *κεχειροτόνηται. Ὁ δὲ, κλαίων καὶ δυσωπῶν, τὴν τιμὴν αἰτεῖ. Ὁ ἀντ' ἐκείνου χειροτονήσας ἀνεύθυνος, ἔχων δηλαδὴ τὴν ἐκείνου παραίτησιν ἀντ' ἐγκλήματος.*

Ὁ ἐπίσκοπος οὗτος Εὐστάθιος, ἀπράγμων ὤν, καὶ μὴ δυνάμενος τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ἀντέχεσθαι, καὶ πρὸς τὰς ἐπερχομένας αὐτῷ φροντίδας ἀνθίστασθαι, καὶ διακρούεσθαι ταύτας· παρῃτήσατο τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν· καὶ ἐχειροτονήθη ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος. Εἶτα τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ προσῆλθε, αὖ τὴν ἐπισκοπὴν ἀναχαλούμενος. Εἰ γὰρ ἂν οὐδὲ εἰσηκούσθη, ἅπαξ ταύτην παραιτησάμενος, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἑτέρου χειροτονηθέντος· ἀλλὰ τὴν ἐπισκοπικὴν τιμὴν ζητῶν ἔχειν, καὶ τὴν κοινωνίαν· B καὶ ἐδικαιώθη ἐπ' αὐτῇ χωρὶς πάσης ἀντιλογίας, ὥστε ἐπίσκοπον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς καθέδρας μετέχειν, καὶ ἱερουργεῖν οὐκ ἐξ ἰδίας αὐθεντίας· ἀλλ' ὁπότε παρ' ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου ἐπιτραπῇ κατὰ διάθεσιν καὶ ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ. Κατὰ συμπαθῆ δὲ λόγον οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες ὑπέθεντο τῇ ἐν Παμφυλίᾳ συνόδῳ, εἰς ἣν ἐτέλει καὶ ὁ Εὐστάθιος, χρηστότερόν τι περὶ αὐτοῦ βουλεύσασθαι ἢ νῦν ἢ μετέπειτα· τὸ δὲ ἦν ἢ εἰς ἐκκλησίαν σχολάζουσαν προχειρίσασθαι, ἢ ἄλλως χειραγωγῆσαι αὐτόν.

git. Theodorus in ejus locum ordinatus est. Ille vero lacrymas effundens et pudore confusus honorem repetit. Qui alium illius loco ordinavit, insons est, cum detrectationem ejus pro crimine habeat.

Eustathius hic episcopus cum litium erat fugitans et Ecclesiæ negotia sustinere non potuit, nec curis eum invadentibus resistere nec eas depellere, negotiorum administrationi renuntiavit, et ejus loco alius ordinatus fuit. Postea ad Ephesinam accessit synodum, episcopatum rursus repetens. Et quamvis non exauditus fuit, cum semel eum abdicasset, et alius ejus loco fuisset ordinatus: episcopalem tamen honorem habere quæritans, et communionem, et sine omni contradictione in ea confirmatus fuit, ut ipse nominaretur episcopus, et honoris cathedræque particeps esset, et sacra perageret, non ex propria auctoritate, sed quando secundum affectionem et in Christo charitatem a fratre et coepiscopo permitteretur. Sympathiæ autem ratione ducti Patres hujusce synodi, synodo Pamphyliæ, in qua sacra celebravit Eustathius, proposuerunt, benignius aliquid de eo statuere, aut nunc aut postea; hoc autem erat, ut vel in vacantem ecclesiam designarent, vel aliter eum manu ducerent.

ΚΑΝΟΝΕΣ Λ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ.

CANONES XXX

SANCTÆ ET ŒCUMENICÆ QUARTÆ SYNODI CHALCEDONENSIS.

ΖΩΝΑΡ. καὶ ΒΑΛΣ. Ἡ ἁγία τετάρτη καὶ οἰκου- C μενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων Πατέρων συναθροισθέντων ἐν Χαλκηδόνι κατὰ Διοσκόρου τῆς περιωνύμου προστατοῦντος Ἀλεξανδρείας καὶ Εὐτυχοῦς ἀρχιμανδρίτου Κωνσταντινουπόλεως, οἳ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον μὲν τῷ Πατρὶ ὡμολόγουν, περὶ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐβλασφήμουν, καὶ φεύγοντες τὴν τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν, δύο υἱοὺς εἰσάγοντος, εἰς ἄλλο κακὸν ἐκ διαμέτρου ἐνέπιπτον. Τὰς γὰρ δύο φύσεις τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τὴν ἕνωσιν συγκραθῆναι, καὶ εἰς μίαν ἀποτελεσθῆναι φύσιν ἀσεβῶς ἐδογμάτιζον, ὡς καὶ τῇ θεότητι προσαρμόζειν τὰ πάθη. Ἀλλὰ καὶ τὴν σάρκα οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν ἀνειληφέναι τὸν Κύριον ἔλεγον, D οὐδὲ ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων συμπαγεῖσαν, ἀλλὰ καὶ ἀῤῥήτως πως καὶ θειοτέρως σεσαρκῶσθαι αὐτὸν ἀνέπλαττον· καὶ ἄλλα

111 ZONAR. et BALS. Sancta et œcumenica quarta synodus Marciano imperante celebrata fuit, sexcentis triginta Patribus adversus Dioscorum, in Alexandrina inclyta urbe præfectum, et Constantinopoleos archimandritam (seu cœnobii præfectum) Eutychetem, coactis; qui Christum Dominum Patri consubstantialem cum faterentur, de Incarnationis tamen mysterio nefarie loquebantur, dumque Nestorii Christum dissecantis, duosque filios constituentis errorem declinant, in aliud malum huic ex diverso oppositum sunt delapsi. Utramque scilicet Dei naturam et hominis, postquam sibi invicem copulatæ atque connexæ fuerunt, ita permistas esse, atque inter se penitus in unam naturam coaluisse impie asserebant, ut divinitatem quoque affectionibus et perturbationibus obnoxiam constituere minime vererentur. Corpus quoque, non ejusdem cum humanis corporibus naturæ, nec ex virgineis

concretum sanguinibus suscepisse Dominum, sed inexplicabili quadam et diviniore prorsus ratione, incarnatum illum esse somniabant; aliaque deblaterabant hujusmodi, proindeque a sancta synodo depositi atque anathemate percussi sunt: eadem synodus Deum, hominemque perfectum in duabus indivisis impermistisque naturis Christum Dominum esse definivit. Et vero subjectos quoque canones edidit.

δὲ ἐφλυάρουν, οὓς καθεῖλε, καὶ ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία σύνοδος αὕτη, τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δογματίσασα ἐν δύο φύσεσιν ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως. Ἐξέθετο δὲ καὶ κανόνας τοὺς ὑποτεταγμένους.

CANON I.

Qui a sanctis Patribus in unaquaque synodo hucusque expositi sunt, observari canones æquum censuimus.

BALS. Ἐδικαίωσαν (id est) justum censuerunt Patres, ut qui a sanctis Patribus, qui eos præcesserunt, ante quartam synodum editi sunt canones, observentur, et vires suas obtineant. Nec dixeris, quomodo non meminit canon provincialium et œcumenicarum synodorum? ex eo enim quod confirmentur, qui a sanctis Patribus in unaquaque synodo ad id usque tempus compositi sunt canones, omnium synodorum decreta firma ac stabilia redduntur.

ZONAR. Multa, fidei dogmatibus stabiliendis, et ecclesiasticæ disciplinæ, moribusque sanciendis, œcumenici, provincialesque ante sanctam hanc synodum celebrati conventus, promulgatis canonibus decrevere. Ea igitur omnia decreta Patres sancti in hac synodo congregati hoc canone confirmarunt, et obtinere judicarunt, hoc est, justum senserunt, et existimarunt.

ARIST. *Canones cujusque synodi sanctorum Patrum observentur.*

ΚΑΝΩΝ Α'.

Τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν.

ΒΑΛΣ. Ἐδικαίωσαν οἱ Πατέρες ἀντὶ τοῦ δίκαιον εἶναι ἔκριναν, κρατεῖν τοὺς πρὸ τῆς δʹ συνόδου ἐκτεθέντας κανόνας ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν ἁγίων Πατέρων. Καὶ μὴ εἴπῃς, Πῶς οὐκ ἐμνήσθη ὁ κανὼν τοπικῶν συνόδων καὶ οἰκουμενικῶν; Ἀπὸ γὰρ τοῦ κυρωθῆναι τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον μέχρι τοῦ τότε καιροῦ συντεθέντας κανόνας στηρίζονται πασῶν τῶν συνόδων τὰ θεσπίσματα.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι καὶ αἱ τοπικαὶ αἱ πρὸ ταύτης τῆς ἁγίας συνόδου γενόμεναι κανόνας ἐξέθεντο, τοὺς μὲν εἰς δογμάτων συντελοῦντας ἀκρίβειαν, τοὺς δὲ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀφορῶντας κατάστασιν, καὶ τὰς ἐκκλησίας ῥυθμίζοντας. Ἅπαντας οὖν ἐκείνους οἱ ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ συναθροισθέντες ἅγιοι Πατέρες ἐπεκύρωσαν διὰ τοῦ παρόντος κανόνος, καὶ κρατεῖν ἐδικαίωσαν, ἀντὶ τοῦ δίκαιον ἔκριναν καὶ ἡγήσαντο.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ τῶν ἁγίων Πατέρων ἑκάστης συνόδου κανόνες κρατείτωσαν.*

112 CANON II.

Si quis episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et non venalem gratiam in venditionem deduxerit, et propter pecunias ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel aliquem eorum qui in clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit œconomum vel defensorem vel paramonarium (seu monasterii admini-

ΚΑΝΩΝ Β'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσοι ἐπὶ χρήμασι ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν κλήρῳ κατηριθμημένων, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ παραμονάριον (88), *ἢ ὅλως*

Guill. Beveregii notæ.

(88) *Ἢ παραμονάριον.* Hæc vox raro occurrit. Vetus interpres hoc loco vertit, *Ostiarium*. Dionysius Exiguus Mansionarium, Justinianus autem *Paramonarios* inter rerum ecclesiasticarum administratores recenset, dicens, *Deo amabiles episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus* (*veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, paramonarios, aut œconomos, aut simpliciter dicendo, piarum actionum administratores*) *illos quidem permittant habere administrationem.* l. XLVI, sect. 3. c. De episcopis et clericis. Ad quem locum Dionysius Gothofredus observat, παραμοναρίους esse villicos, sive actores possessionum, ex eorum genere qui res ecclesiasticas administrant, quamvis alias hi videantur appellari, satellites, asseclæ, buccellarii: est enim Nicetæ παραμονή, πελεκυφόρος βάρβαρος. Villicus autem olim agri colendi causa constitutus est, atque appellatus a villa, quod ab eo in eam convehantur fructus, et evehantur cum veneunt: ut testatur Varro de re rustica l. I, c. 2. Isidorus autem ait, quod, *Villicus proprie villæ gubernator est, unde et a villa villicus nomen accepit. Interdum autem villicus non gubernationem villæ, sed dispensationem universæ domus, Tullio interprete, significat; quod est universarum possessionum et villarum dispensator.* Isidori *Etymol.* l. IX, c. 4. Et hoc quidem sensu vox οἰκονόμος Luc. XVI, 1. a veteri Bibliorum interprete non inepte redditur *Villicus*, ubi a Syro vertitur *magister domus*, ab Arabe *administrator, procurator*. Et sic quidem παραμονάριοι hoc in loco hujusmodi fuisse *villici* videntur, qui nimirum possessiones et pecunias, præcipue ad monasteria, μονὰς dicta, pertinentes administrarunt, et dispensarunt. Sed Dionysius Exiguus hic *mansionarium* vertit, ut ante etiam observatum est. Quod tamen non intelligendum est de versione ejus, in Bibliotheca Juris Canonici veteris, ex ms. Christophori Justelli edita, quippe in qua nulla Latina vox loco Græcæ παραμονάριον occurrit: sed de aliis istius versionis editionibus in tomis Conciliorum et alibi impressis, ubi παραμονάριον *mansionarium* vertit; quomodo etiam in nonnullis Isidori Mercatoris codicibus redditur: in aliis ipsa vox Græca *Paramonarius* retinetur. Mansionarius autem unus fuit

τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν· ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν· καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανῇ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασιν, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

strum), vel omnino aliquem ex canone turpis quæstus gratia: qui hoc tentasse convictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat: et qui est ordinatus, ex ordinatione vel promotione quæ instar mercatorum venundatur, nihil juvetur: sed sit a dignitate vel curatione, quam pecuniis adeptus est, alienus. Si quis autem adeo turpibus et nefariis lucris intercessor apparuerit, hic quoque, si sit quidem clericus, proprio gradu excidat: sin vero laicus sit vel monachus, anathematizetur.

ΒΑΛΣ. Ὁ κθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ λ', καὶ ἕτεροι, μεγάλως τιμωροῦσι τοὺς διὰ χρημάτων χειροτονοῦντάς τε καὶ χειροτονουμένους. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ μόνον τούτους καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτω σφραγίζοντας ἢ σφραγιζομένους, πρὸς δὲ καὶ τοὺς οὕτω προβαλλομένους, ἢ προβληθησομένους. Οἱ μὲν γὰρ ἐπίσκοποι, οἱ χωρεπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι χειροτονοῦνται· οἱ ψάλται, οἱ ἀναγνῶσται, οἱ ἄρχοντες καὶ ἕτεροι σφραγίζονται· οἱ δὲ οἰκονόμοι, οἱ χαρτουλάριοι, οἱ παραμονάριοι, καὶ ἕτεροι, προβάλλονται. Καὶ τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, λέγοντος· Μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελεῖσθαι χειροτονίας ἢ προβολῆς. Τῷ γὰρ ὀνόματι τῆς χειροτονίας καὶ ἡ σφραγὶς περιέχεται, ὡς διὰ χειρὸς γινομένη, οὐ μὴν καὶ ἡ προβολή. Αὕτη γὰρ καὶ δίχα σφραγῖδος τελεῖται. Ἀναφαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν κανόνα· Ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος οὗ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Οὐ μόνους δὲ τούτους κολάζει, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεσάσαντας μοναχοὺς ἢ λαϊκοὺς ὄντας ἀναθεματίζει. Σημείωσαι τὸ του παραμοναρίου καὶ τοῦ οἰκονόμου. Περὶ δὲ χωρεπισκόπου ζήτει τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα ιγ'.

BALS. Vicesimus nonus canon sanctorum apostolorum et tricesimus et alii, eos valde puniunt et qui ordinant, et qui propter pecunias ordinantur. Hic vero præsens canon decernit, non solum eos deponendos, sed eos etiam qui characterem sic tribuunt, eosque quibus datur: præterea autem et eos qui sic promovent, vel etiam promovebuntur. Episcopi enim, chorepiscopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi ordinantur; cantores, lectores, præsides et alii, charactere designantur; œconomi autem, chartularii, paramonarii (seu monasteriorum administri) et alii promoventur. Et hoc ex præsenti canone apparet, qui dicit: Ex ordinatione vel promotione, quæ instar mercatorum venundatur, nihil juvetur. Ordinationis enim nomine etiam characteris impressio comprehenditur ut per manum facta: sed non itidem promotio. Ipsa enim etiam sine characteris datione perficitur. Apparet autem hoc etiam ex eo quod dicit canon: Sed sit alienus a dignitate vel curatione, quam pecuniis assecutus est. Non hos autem solos punit, ut dictum est; sed eos etiam, qui intercessores fuerint, si sint laici vel monachi, anathematizat. Nota quod dicitur de paramonario et œconomo. De chorepiscopis autem quære synodi, quæ fuit Neocæsareæ, can. 13

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ συνόδων ἄλλων κανόνες εἰσὶ διάφοροι περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαί τινας ἐπὶ δόσει χρημάτων, μήτε μὴν διὰ προστασίας ἀρχοντικῆς· ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὗτος πλατύτερον τὰ περὶ τούτου διατάττεται, καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς χειροτονουμένους, καὶ τοὺς προβαλλομένους. Οἱ μὲν γὰρ χειροτονοῦνται ὡς ἐπίσκοποι, καὶ πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι· οἱ δὲ σφραγίζονται μόνον, (καὶ τοῦτο δὲ χειροθεσίας ἐστὶν), ὡς ἀναγνῶσται καὶ ψάλται, καὶ οἱ τούτοις ὅμοιοι· οἱ δὲ προβάλλονται, ὡς οἰκονόμοι καὶ ἔκδικοι καὶ παραμονάριοι. Πάντας οὖν τούτους ἀπαγορεύει ὁ κανὼν οὗτος ἐπὶ δόσει χρημάτων γίνεσθαι. καὶ τοὺς τὴν ἄπρατον χά-

ZONAR. Pluribus aliis apostolorum synodorumque decretis, pretio redempta, aut principum virorum auctoritate extorta ordinum collatio prohibetur. Idem hoc canone, fusius tamen explicata constitutione, decernitur. In eo siquidem, et quibus ordines conferri, et quicunque promoveri possunt, enumerantur. Nam alii quidem, quo in numero episcopi, presbyteri, diaconi et hypodiaconi sunt, ordinantur: nonnulli, ut lectores, cantores ac hujusmodi alii (quod ipsum non sine manuum impositione contingit), solo charactere signantur, alii demum, ut œconomi, defensores, paramonariique (seu monasteriorum administri) promoventur.

Guill. Beveregii notæ.

ex officialibus regiis, cui incubuit, mansiones regi, vel homini regio, vel cuivis rege misso, una cum viatico pro personæ dignitate præparare; quo sensu Hincmarus hac voce sæpe utitur. Epist. 3, cap. 16, 23. Aliter usurpatur hæc vox mansionarius pro eo, cujus erat lampadas in templo accendere, et exstinguere: ut constat ex Gregorii *Dialog.* l. 1, c. 5. Ab hoc sensu vetus interpres non multum abludit, ubi *Ostiarium* vertit. Sed neuter horum sensuum præsenti loco quadrat. Nam παραμονάριος omni procul dubio aliquem rerum ecclesiasticarum administratorem significat. Quod etiam e supra laudato Justiniani loco egregie confirmatur: utpote in quo paramonarii inter xenodochos, ptochotrophos, œconomos, aliosque qui omnes administrationem aliquam sibi commissam habuerunt, recensiti sunt: quemadmodum etiam in hoc canone defensoribus, et œconomis connumerantur

Ne quem igitur ex his omnibus mercede interposita creari liceat, hoc canone constitutum, quique non venalem Spiritus sancti gratiam, inæstimabilem videlicet, venditioni non subjectam ob superexcellentem et incomparabilem ejus naturam vendere (hoc enim est in venditionem deducere) deprehensi fuerint, in periculum de suo gradu venire, hoc est, eo moveri ac deponi jubeatur. Atque hæc quidem in eos, qui, vel ordinibus conferendis, vel alicui ad ea munera, quæ in canone recensentur, eligendo, ac omnino ecclesiasticæ militiæ ascribendo, mercenariam operam locavere, statuuntur. Qui vero eosdem ordines promotionesve sunt emercati, nihil eos ex hac sacrorum nundinatione, sordidaque negotiatione juvari decretum est. Si namque ecclesiastici ordinis homines mercenariam operam quomodocunque alteri locare, profanave negotia turpi lucro inhiantes tractare sacris constitutionibus vetitum est, **113** ut ex proximo, et ex Carthaginensis synodi decimo sexto canone facile apparet, quo susceptores esse, aut procuratores, vel ex turpi aliqua, aut indigna negotiatione sibi victum quærere episcopi, presbyteri aut diaconi prohibentur, et ex magni Apostoli præterea verbis : *Nemo*, inquit, *militans implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat* [48] qui milites delegit, ac ex ipsis quoque legum civilium sanctionibus aperte colligitur ; multo minus rerum talium mercaturam exercere, emptamque sancti Spiritus gratiam possidere, per easdem constitutiones cuiquam licere existimandum est. Quamobrem et istos amovendos esse dignitate, vel gradu. Idem et de promotis decernit hic præsens canon : et eos, qui intercessores sunt in istiusmodi negotiis operamve suam in his ordinum promotionumve nundinationibus commodarint, si clerici sint, deponi, si laici, aut monachi, anathemate plecti jubet. At vicesimo nono apostolorum canone, qui ordines emercati fuerint, et depositione mulctari, et, quemadmodum Simoni illi Mago factum est, communione moveri præcipiuntur. Quæ quidem communio non de sola sacrorum mysteriorum perceptione, sed de illorum quoque consuetudine et congressu cum fidelibus accipi debet. Simon enim cum oblata pecunia pro ea sibi vicissim sancti Spiritus gratiam rependi postulasset, ex universo fidelium cœtu a Petro exterminatus fuit. Neque vero eos tantum qui propter pecunias ordinarunt aut ordinati sunt, sed et quicunque facinus attentaverint, etsi deprehensis haud processerit, iisdem nihilominus pœnis canon obnoxios esse decernit.

A ριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἀτίμητον δηλαδὴ τὴν πράσει μὴ ὑποπίπτουσαν, διὰ τὸ ὑπερφυὲς αὐτῆς καὶ ὑπέρτιμον πωλοῦντας (τοῦτο γὰρ τὸ εἰς πρᾶσιν κατάγειν) ἐλεγχομένους κινδυνεύειν θεσπίζει περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμὸν, ἀντὶ τοῦ ἐκπίπτειν τούτου καθαιρουμένους. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν χρήμασι χειροτονούντων, ἢ καὶ προβαλλομένων ὅλως τινὰ τῶν τοῦ κανόνος ἤτοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τάγματος. Τοὺς δὲ χειροτονουμένους ἐπὶ δόσει χρημάτων ἢ προβαλλομένους μὴ ὠφελεῖσθαι ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν χειροτονίας, ἤγουν κατὰ πραγματείαν αἰσχροκερδείας διατάττεται. Εἰ γὰρ τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένους οἱ ἱεροὶ κανόνες κωλύουσιν ἀλλοτρίων κτημάτων γίνεσθαι μισθωτὰς, καὶ κοσμικὰ πράγματα ἐργολαβεῖν δι' αἰσχροκέρδειαν κατὰ τὸν
B ἐφεξῆς κανόνα καὶ κατὰ τὸν ιϛ'. κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, λέγοντος μὴ δεῖν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ἐκλήπτορας γίνεσθαι ἢ προκουράτωρας, μηδὲ ἔκ τινος αἰσχροῦ ἢ ἀτίμου πράγματος τροφὴν πορίζεσθαι, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον φάσκοντα· *Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ*, καὶ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους· πολλῷ μᾶλλον μὴ τὰ τοιαῦτα ἐμπορεύεσθαι ἀπαγορεύουσί τινας, καὶ ὤνιον κτᾶσθαι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὸ κἀκείνους ἐκπίπτειν τῆς ἀξίας ἤτοι τοῦ βαθμοῦ. Τοῦτο ἐπὶ τῶν προβαλλομένων ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται, καὶ τοὺς μέσους δὲ γινομένους ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ σπουδὴν εἰσάγοντας ὥστε τινὰς ἐπὶ χρήμασι χειροτονηθῆναι, ἢ
C προβληθῆναι· κἀκείνους κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖσθαι κελεύει, λαϊκοὺς δὲ ἢ μονάζοντας, ἀναθεματίζεσθαι. Ὁ δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κθ', καὶ καθαιρεῖσθαι κελεύει τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους, καὶ τῆς κοινωνίας ἐκπίπτειν, ὡς Σίμων ὁ μάγος. Κοινωνίαν δὲ νοητέον ἐνταῦθα οὐ τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύναξίν τε καὶ σύστασιν. Ὁ γὰρ Σίμων ὑπὸ τοῦ Πέτρου τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως τέλεον ἐξεκόπη, χρήματα προσαγαγὼν αὐτῷ καὶ αἰτήσας δοθῆναι αὐτῷ ἀντὶ τούτων τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὐ μόνον δὲ τοὺς χειροτονήσαντας, ἢ χειροτονηθέντας ἐπὶ χρήμασι κολάζει ὁ κανὼν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας κἂν πρὸ τοῦ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἠλέγχθησαν.

ARIST. *Qui emit, et vendit ordinationem usque ad prosmonarium, circa gradus periclitetur. Quin*

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἐξωνούμενος καὶ ὁ πιπράσκων χειροτονίαν μέχρι καὶ προσμοναρίου* (89), *περὶ τοὺς*

[48] II Tim. II, 4

Guill. Beveregii notæ.

(89) *Μέχρι καὶ προσμοναρίου.* Hæc præsentis canonis epitome in Justelli Bibliotheca tam sub Alexii Aristeni quam Simeonis logothetæ nomine edita, multo aliter legitur. Sic, ὁ ἐξωνούμενος, καὶ πιπράσκων χειροτονίαν, περὶ τοὺς βαθμοὺς ἐπικίνδυνοι· ὁ δὲ νόμος, ἕως καὶ παραμοναρίου. *Qui emit, et qui vendit ordinationem, circa gradus periclitatur : lex autem etiam usque ad paramona-*
D *rium* (non *defensorem*, ut Justellus vertit) ubi, ut videre est, vox παραμονάριος retinetur, pro qua in nostris codicibus προσμονάριος substituitur. Et sic quidem ipse Balsamon in nonnullis legisse videtur. Ille enim in responsis ad Marci Alexandrini interrogationem 28, hunc canonem citans, προσμονάριον loco τοῦ παραμοναρίου ponit Joannes Meursius in Glossario (et ex eo Christophorus in præsentem

βαθμοὺς ἐπικίνδυνοι. Καὶ οἱ μεσάζοντες, κληρικοὶ μὲν, ἐκπιπτέτωσαν, λαϊκοὶ δὲ ἢ μοναχοὶ, ἀναθεματιζέσθωσαν. A

Κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον χείρων ἐστὶ καὶ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου ὁ τὴν ἄπρατον τοῦ Θεοῦ χάριν πιπράσκων. Ἔσται οὖν καὶ ὁ χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονούμενος ἐπὶ χρήμασι, τοῦ οἰκείου βαθμοῦ ἀλλότριος, κἂν ἐν ἐσχάτῳ βαθμῷ τοῦ κλήρου κεχειροτόνηται. Ἀλλὰ καὶ οἱ μεσάζοντες ἐπὶ ταῖς τοιαύταις χειροτονίαις, εἰ μὲν κληρικοί εἰσιν, ἐκπιπτέσθωσαν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἢ μονάζοντές εἰσιν, ἀναθεματιζέσθωσαν.

etiam mediatores, clerici quidem gradu excidant, laici vero vel monachi anathematizentur.

Juxta magnum Basilium etiam ipso Macedonio qui contra sanctum pugnavit Spiritum, pejor est iste qui non venalem Dei gratiam vendit. Et iste ergo qui ordinat, et qui pecunia ordinatur, a gradu suo alienus erit, quamvis in ultimo cleri gradu ordinatus fuit. Sed et qui mediatores sunt in istiusmodi ordinationibus si quidem clerici sint, gradu suo excidant, si autem laici sint aut monachi, anathematizentur.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον ὅτι τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων τινὲς διὰ αἰσχροκέρδειαν B *ἀλλοτρίων κτημάτων γίνονται μισθωταὶ, καὶ πράγματα κοσμικὰ ἐργολαβοῦσι, τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ λειτουργίας καταρραθυμοῦντες, τοὺς δὲ τῶν κοσμικῶν ὑποτρέχοντες οἴκους, καὶ οὐσιῶν χειρισμοὺς ἀναδεχόμενοι διὰ φιλαργυρίαν. Ὥρισεν τοίνυν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος μηδένα τοῦ λοιποῦ, μὴ ἐπίσκοπον, μὴ κληρικὸν, μὴ μονάζοντα, ἢ μισθοῦσθαι κτήματα ἢ πράγματα, ἢ ἐπεισάγειν ἑαυτὸν κοσμικαῖς διοικήσεσιν* (90)· *πλὴν εἰ μή που ἐκ νόμων καλοῖτο εἰς ἀφηλίκων ἀπαραίτητον ἐπιτροπὴν, ἢ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέψοι φροντίζειν πραγμάτων, ἢ ὀρφανῶν ἢ χηρῶν ἀπρονοήτων, καὶ τῶν προσώπων τῶν μάλιστα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοη-* C *θείας διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Εἰ δέ τις παραβαίνειν τὰ ὡρισμένα τοῦ λοιποῦ ἐπιχειρήσοι, ὁ τοιοῦτος ἐκκλησιαστικοῖς ὑποκείσθω ἐπιτιμίοις.*

ΒΑΛΣ. Διάφοροι κανόνες ἐκώλυσαν τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς κοσμικῶν πραγμάτων φροντίδας μὴ ἀναδέχεσθαι, καὶ ἀλλοτρίων ὑποθέσεων καὶ δουλειῶν ἐργολάβους γίνεσθαι. Καὶ ὡς τῶν κανόνων ἴσως ἀθετουμένων, ὥρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν εἶναι ἐπιτίμιον. Οἷον δὲ τοῦτό ἐστιν εἴπομεν σαφέστερον ἐν τῷ ς', ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἐν τῷ πα' καὶ ἐν τῷ πγ'. Καὶ ἀνάγνωθι τούτους τε καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ τὸ ιγ' κεφ τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. D

CANON III.

Pervenit ad sanctam synodum, quod eorum qui in clerum cooptati sunt, quidam propter turpe lucrum alienas possessiones conducunt, et sæcularia negotia exercent, divinum ministerium negligentes, sæcularium vero domos subeuntes, et eorum facultatum administrationes propter avaritiam suscipientes. Definit ergo sancta et magna synodus neminem deinceps, nec episcopum, nec clericum, nec monachum, vel possessiones vel res conducere, vel sæcularibus possessionum administrationibus seipsum ingerere: nisi utique ex lege ad inexpugnabilem impuberum tutelam vocetur, vel civitatis episcopus eum rerum ecclesiasticarum curam gerere permittat, vel orphanorum, vel viduarum, quibus non providetur, et personarum, quæ ecclesiastico auxilio maxime indigent, propter timorem Dei. Si quis autem quæ statuta sunt deinceps transgredi aggressus fuerit, is pœnis ecclesiasticis subjiciatur.

BALS. Diversi canones prohibuerunt monachos et clericos curas sæcularium negotiorum suscipere, alienasque causas et ministeria tractare. Et tanquam fortasse non observatis canonibus, statuerunt sancti Patres, eos qui tale quid faciunt, ecclesiasticis pœnis teneri. Cujusmodi autem id sit apertius diximus in 6 canone apostolico, et in 81 et 163, et lege ea quæ in ipsos **114** scripta sunt, et 13 cap., 8 tit. præsentis Operis. Quære et Carth. syn. 16 et 7 syn. can 10. Quoniam autem statuit can.

Guill. Beveregii notæ.

canonem) locum quemdam ex Gregorii *Dialog.* l. III, citat, in quo hæc vox occurrit, his verbis, ὁ δὲ ἀπόστολος φανεὶς αὐτῇ κατ' ὄναρ εἶπε πρὸς αὐτὴν, Ἄπελθε εἰς τὸν προσμονάριον τῆς ἐκκλησίας, τὸν λεγόμενον Σακούνδιον τὸν μανσιονάριον, καὶ αὐτὸς δοίη σοι τὴν ὑγείαν. Locus quem citat, est in lib. III, c. 25, bi tamen in nostra editione Parisiensi anno 1605, verba longe aliter se habent, viz. ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ παρέστη αὐτῇ δι' ὀπτασίας, καὶ εἶπεν. Ἄπελθε πρὸς Ἀβούνδιον τὸν μανσιωνάριον, καὶ παρακάλεσον αὐτὸν, καὶ αὐτὸς σοὶ τὴν ὑγείαν παρέξει. quæ quidem tralatio Latino textui exactius admodum respondet; sic enim legitur, *Nocte quadam ei per visionem astitit* (Apostolus) *et dixit, Vade ad Abundium mansionarium, et roga illum atque ipse tibi salutem restituet.* Nihil hic de prosimonario, dicitur, sed tantum de mansionario, quem etiam custodem ecclesiæ fuisse ex eodem capite constat, nam idem Abundius, qui hic mansionarius, in initio capitis *custos ecclesiæ* dictus est. Quicunque autem tralationis istius a Meursio citatæ auctor fuit, *mansionarium* hic προσμονάριον Græce vertisse videtur; propterea quod Dionysium Exiguum παραμονάριον sive προσμονάριον, *Mansionarium* Latine vertisse observaverat.

(90) *Ἢ ἐπεισάγειν ἑαυτὸν κοσμικαῖς διοικήσεσιν.* In Joannis Antiocheni Collectione, tit. 14, hic locus sic legitur, ἢ πραγμάτων κοσμικῶν παρεισάγειν ἑαυτὸν διοικητήν. Ac proinde ἢ πράγματα, quæ in nostris codicibus præcedunt, hic omittuntur.

episcopos, clericos et monachos, impuberum posse tutelas suscipere, si quidem ex legibus vocentur, et rerum ecclesiasticarum curam, et orphanorum quoque curationes, vel viduarum, vel aliarum personarum, quibus aliter non providetur, ecclesiastico auxilio indigent, siquidem id eis episcopus permittat: Justiniani autem 123 Novella, quæ posita est in libro III, tit. primo cap. 12 dixit: Religiosissimos episcopos et monachos nullo modo tutores vel curatores cujuscunque personæ fieri concedimus: presbyteros autem et diaconos, cognationis jure, eoque solo, ad tutelas vel curas vocatos, tale ministerium suscipere concedimus: dixerit quispiam non debere episcopos, et monachos quovis modo fieri tutores vel curatores, ut qui a Novella sint prohibiti. Mihi autem videtur Novella edita esse ad impediendum tantum episcopos vel monachos, ne sint sua sponte tutores vel curatores, nisi quando scilicet legibus ad id vocantur. Si enim episcopali permissione omnem administrationem suscipiant, ut hoc canone et sequenti continetur, eis nullum præjudicium afferetur. Presbyteri quidem, diaconi et lectores, ut vult hic præsens canon et Novella, etiam sine episcopali permissione, orphanorum tutores et curatores fiunt, quando ad hoc a lege vocantur. Scias autem quod tutores quidem dantur impuberibus masculis a primo usque ad 14 annum, et ipsum, quemadmodum feminis quoque usque ad 12 et ipsum: curatores vero minoribus, usque ad 25 annum inclusive, sive masculi sint, sive feminæ. Eis autem omnibus res ecclesiasticas exercere indistincte visum est; quamvis præsens canon dicat hoc cum episcopali permissione fieri. Dic ergo in summam contrahens, quicunque in canone continentur, episcopali quidem permissione, non solum ecclesiastica negotia, sed et civilia citra ullum præjudicium exercebunt: præterea autem etiam omnem tutelam et curam. Si talis autem non intercedat permissio, episcopi quidem et monachi nec tutelam, nec curam gerent, ne nunc quidem quando lege ad hoc vocantur. Clerici autem,

A Ζήτει καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ις', καὶ τῆς ζ' συνόδου κανόνα ι'. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς ἀφηλίκων ἐπιτροπὰς ἀναδέχεσθαι, εἴπερ ἐκ νόμων καλοῖντο, καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φροντίδας, καὶ προστασίας ὀρφανῶν, ἢ χηρῶν, ἢ ἄλλως ἀπρονοήτων προσώπων, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοηθείας, εἴπερ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτρέποιντο. Ἡ δὲ ρκγ' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ ἡ κειμένη ἐν βιβλίῳ τρίτῳ, τίτλῳ α', κεφ. ιβ', φησί· Τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς τρόπου ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας οἱουδήτινος προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τῷ δικαίῳ καὶ μόνῳ τῆς συγγενείας, εἰς ἐπιτροπὰς ἢ κουρατωρείας B καλουμένους, τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν· εἴπῃ τις μὴ ὀφείλειν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχοὺς ἐξ οἱουδήτινος τρόπου γίνεσθαι ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας, ὡς ὑπὸ τῆς Νεαρᾶς κωλυθέντας. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὴν Νεαρὰν ἐκφωνηθῆναι εἰς μόνον τὸ ἐμποδίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχοὺς γίνεσθαι οἴκοθεν ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας· ἢ ὅταν ὑπὸ τῶν νόμων εἰς τοῦτο καλῶνται. Κατὰ γὰρ ἐπισκοπικὴν ἐπιτροπὴν πᾶσαν διοίκησιν ἀναδεχόμενοι, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν, οὐ προκριματισθήσονται. Οἱ μέντοι πρεσβύτεροι, διάκονοι, καὶ ἀναγνῶσται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα καὶ τὴν Νεαρὰν, χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς γίνονται ὀρφανῶν C ἐπίτροποι καὶ κουράτωρες, ὅτε ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς τοῦτο καλοῦνται. Γίνωσκε δὲ ὅτι ἐπίτροποι μὲν δίδονται (91) τοῖς ἀνήβοις ἄῤῥεσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ μέχρι τοῦ ιδ', καὶ αὐτοῦ· ὥσπερ καὶ ταῖς θηλείαις μέχρι τοῦ ιβ', καὶ αὐτοῦ· κουράτωρες δὲ τοῖς ἀφήλιξι μέχρι τοῦ κε' χρόνου, καὶ αὐτοῦ, κἂν ἄῤῥενες ὦσιν, κἂν θήλειαι· ἐνεργεῖν δὲ πάντας τούτου πράγματα ἐκκλησιαστικὰ ἀδιαστίκτως, δέδοκται, κἂν ὁ παρὼν κανών φησι μετὰ ἐπιτροπῆς τοῦτο γίνεσθαι· ὥστε συναγαγὼν εἰπὲ ὅτι πάντες οἱ τῷ κανόνι περιεχόμενοι κατ' ἐπιτροπὴν ἐπισκοπικὴν οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ ἐνεργήσουσιν ἀπροκριματίστως. Πρὸς δὲ καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(91) *Ἐπίτροποι μὴν δίδονται.* Hæc tutores impuberibus dari masculis usque ad an. 14 feminis usque ad 12, et curatores utrisque ad an. 25. Balsamon ex lege civili pronuntiat. Tutores enim dati sunt impuberibus, idque ex jure naturali; ut observat Justinianus, dicens, *Impuberes autem in tutela esse, naturali jure conveniens est: ut is qui perfectæ ætatis non sit, alterius tutela regatur. Cum ergo pupillorum pupillarumque curatores negotia gerant, post pubertatem tutelæ judicio rationem reddunt*, sect. 6, et Instit. de Atiliano tutore. Pubertas autem masculis an. 14, feminis anno 12, incipit; ac propterea illi impuberes esse desinunt, idque ex ejusdem institutione, dicentis, *Et ideo nostra sancta constitutione promulgata, pubertatem in masculis post decimum quartum annum completum illico initium accipere disposuimus. Antiquitatis normam in feminis bene positam in suo ordine relinquentes, ut post duodecim annos completos viri* D *potentes esse credantur*, ibid. Quibus modis tutela finitur. Et hinc in Pandectis dicitur, *sed si puella duodecimum annum impleverit, tutor desinit esse.* l. XIII, sect. 2, ff. de tutoribus et curatoribus datis. Post pubertatem inceptam usque ad annum 25. Curatores dati sunt utrique sexui. *Masculi quidem puberes, et feminæ viri potentes usque ad vicesimum quintum annum completum, curatores accipiunt: quia licet puberes sint, adhuc tamen ejus ætatis sunt, ut sua negotia tueri non possint.* Instit. *De curatoribus.* Pandectæ, *Apparet minoribus annis viginti quinque eum opem polliceri, nam post hoc tempus compleri virilem vigorem constat. Et ideo in hanc usque ætatem adolescentes curatorum auxilio reguntur, nec ante rei suæ administratio eis committi debebit, quamvis bene rem suam gerentibus*, l. 1, sect. 2 et 3, ff. de minoribus viginti quinque annis.

πᾶσαν ἐπιτροπὴν καὶ κουρατωρείαν. Μὴ μεσολαβούσης δὲ τοιαύτης ἐπιτροπῆς, οἱ μὲν ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοὶ οὐκ ἐπιτροπεύουσιν, οὐδὲ κουρατωρεύουσιν, οὐδὲ ὅτε εἰς τοῦτο ἐκ νόμου καλοῦνται. Οἱ δὲ κληρικοὶ μόνον ὅτε καλοῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτροπεύουσι καὶ κουρατωρεύουσι. Πάντες δὲ κοινῶς οὐχ ἐμποδισθήσονται διοικεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ δίχα ἐπιτροπῆς ἐπισκοπῆς. Ἡ μέντοι ξη' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου ἐνέδωκε μόνοις τοῖς μοναχοῖς καὶ τοῖς κληρικοῖς ἐπιτρόπους γίνεσθαι καὶ διοικητὰς ἐπὶ τελευταίων βουλημάτων, καὶ ἐνεργήσουσι ταῦτα, κἂν κοσμικῶν πραγμάτων διοίκησίς ἐστι καὶ δίχα ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς. Τῇ προφάσει δὲ τῇς τοιαύτης Νεαρᾶς ἐνεργήσουσι καὶ ἐπίσκοποι ἐπιτροπὰς ἐπὶ τελευταίων βουλημάτων· καὶ ἐρωτώμενοι πῶς τοῦτο ποιοῦσιν; ἐπεὶ ἀπὸ ταύτης οὐδέν τι ἐνδύναμον ἔχειν λέγουσι, προβάλλονται τοὺς κανόνας καὶ τοὺς νόμους τοὺς διοριζομένους εἰς πάσας τὰς ψυχικὰς διαδόσεις τοὺς ἐπισκόπους μεσολαβεῖν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πρόσφορον εἶναι τοῦτο εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἀρχιερεῖς, οὐ μὴν καὶ εἰς τοὺς παρ' ἐνορίαν γραφέντας ἐπιτρόπους. Ἀνάγνωθι οὖν καὶ ἐπιστατικώτερον τὴν ἄνωθεν καταστρωθεῖσαν Ἰουστινιάνειον Νεαράν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ πς' Νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τοῦ Φιλοσόφου διορίζεται ἀφορίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς συνηγοροῦντας ἢ ἐγγυωμένους, ἢ πολιτικά τινα ἐνεργοῦντας, καὶ εἰ μὴ διορθωθῶσιν, ἐπάγεσθαι αὐτοῖς καὶ καθαίρεσιν, μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι ταύτην τοῖς διαληφθεῖσιν ἀποστολικοῖς κανόσιν, ἀλλ' εἰπὲ ἰσοδυναμεῖν ἐκείνοις, ὡς ἐκληφθεῖσι, μὴ ἄλλως τούτους καθαιρεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ παραγγελίαν οὐ παύσονται. Τὰ μέντοι περὶ τῶν συνηγορούντων καὶ ἐγγυωμένων ἱερωμένων γραφέντα εἰς τὸ ιγ' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ εἰς τὸν κ' ἀποστολικὸν κανόνα, ἀρκοῦσιν εἰς ἑρμηνείαν καὶ τῆς παρούσης Νεαρᾶς.

A solum quando lege ad hoc vocantur, curam et tutelam gerent. Omnes autem ex iis communiter non impedientur ecclesiastica administrare negotia etiam sine permissione episcopali. 68 autem imp. domini Leonis philosophi Novella solis monachis et clericis concessit, ut sint tutores et administratores ultimarum voluntatum, et eas exercebunt, quamvis sint sæcularia negotia, etiam sine episcopali permissione. Ejus autem Novellæ prætextu exercent etiam episcopi tutelas in ultimis voluntatibus, et interrogati quomodo hoc faciunt quoniam ex hoc nihil quod sit validum possunt dicere, canones et leges proferunt, quæ statuunt ad omnes pias et ad animas pertinentes dationes debere episcopos intercedere. Mihi autem hoc facere videtur pro antistitibus qui sunt in regione, non etiam pro iis qui ultra suæ regionis limites tutores scripti sunt. Lege ergo diligentius superius positam Justiniani Novellam. Quia autem et 86 ejusdem imperatoris philosophi Novella episcopos et clericos segregari decernit, qui causas agunt, vel fidejubent, vel civilia quædam exercent; et nisi se corrigant, eis etiam depositionem induci: ne dicas eam repugnare apostolicis superioribus canonibus, sed dic eam illis æquivalere, ut qui exponantur, eos non aliter deponi, quam si post denuntiationem non cessaverint. Quæ autem de sacerdotibus causas agentibus et fidejubentibus, in 13 cap. 8 tit. præsentis Operis, et in 20 apostolicum canonem scripta sunt, ad præsentis quoque Novellæ interpretationem sufficiunt.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων οἱ κανόνες τοῦτο κωλύουσι καὶ ἀρχαίων συνόδων, καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας, ἀλλὰ οὕτως ἐπράττετό τε καὶ πράττεται. Διὸ καὶ ἡ ἱερὰ αὕτη σύνοδος ἔσπευσε κωλῦσαι τὸ παρὰ κανόνα γινόμενον, εἰ μὴ καὶ κατορθῶσαι ὃ προέθετο ἴσχυσε. Φησὶ γοῦν ὅτι Τινὲς τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τεταγμένων ἀλλοτρίων κτημάτων γίνονται μισθωταὶ, καὶ πράγματα κοσμικῶν ἐργολαβοῦσι. Τὸ δὲ ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς νόμοις διαβεβλημένον ἐστίν. Ἐργολαβεῖν δέ ἐστι τὸ ἀλλοτρίας ὑποθέσεις ἢ πράγματα ἐπεισέρχεσθαί τινας διὰ κέρδος, φροντίδων καὶ θορύβων κοσμικῶν ἢ καὶ ἐρίδων ἀνεχομένους, καὶ οὐσιῶν ἀλλοτρίων διοικήσεσιν ἐγχειροῦντας διὰ φιλαργυρίαν. Ὥρισεν οὖν ἡ ἁγία σύνοδος, μήτε ἐπίσκοπον μήτε κληρικὸν μήτε μονάζοντα τοιοῦτόν τι ποιεῖν, ἢ μόνον ἐπίτροπον γίνεσθαι παίδων ἀφηλίκων, διὰ μὲν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀνήβων μνησθεῖσα (τούτοις γὰρ ἐπίτροποι δίδονται.) · διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ἀφηλίκων κουρατωρείας μνημονεύσασα · ἄνηβοι μὲν γάρ εἰσιν οἱ ἥττονες τῶν ιδ' ἐτῶν (92), ἀφήλικες δὲ

115 ZONAR. Et apostolicis et synodicis jam olim decretis, et legum quoque civilium sanctionibus damnata hæc consuetudo fuit, neque tamen vel antiquis vel nostris illa temporibus ullatenus intermissa. Ejus itaque convellendæ studio, quæ sacris nimirum canonibus adversaretur, hæc constitutio, quamvis irrito ea quoque successu, a synodo promulgata. Quoniam igitur quidam, inquiunt, ex iis qui clero ascripti sunt, alienis agris colendis operam locant, et negotiorum sæcularium, quod civili quoque lege vetitum est, conductores fiunt. Sunt vero conductores, qui spe lucri aliena opera vel negotia tractant, seque proinde curis humanarum rerum perturbationibusque, atque adeo contentionibus implicantes, alienarum quoque possessionum administrationem, auri cupiditate illecti, suscipere non recusant. Ne quid ergo hujusmodi in posterum episcopo aut clerico aut monacho liceat, nisi si tamen minorum quorumdam tutela suscipienda sit, hoc canone decerni-

Guill. Beveregii notæ.

(92) *Οἱ ἥττονες ιδ' ἐτῶν*. Hoc de masculis solis, non feminis, intelligendum est, ut ex ante dictis constat. Hic autem observari digna est distinctio inter ἀνήβους *impuberes*, et ἀφήλικας,

tur: ac tutelæ quidem nomine impuberum curam synodus innuit, (iis nempe tutores assignantur) quod autem minorum mentionem fecerit, curatoris munus indicavit. Sunt namque impuberes, qui annis 14 minores sunt: minores vero, qui puberes cum sint, annum tamen ætatis 25 nondum attigere, quibus quidem curatores dari solent. Sed hæc ipsa, inquit, tutoria curatorisve munia tum demum subeant, cum ea legibus suscipere necessario coguntur, non ea sibi ultro ipsi deposcant atque appetant. Et cum episcopus urbis, in qua sacerdotes in clerum cooptati sunt, et juxta quam monachi inhabitant (nam et monachos cujusque urbis episcopis subjectos esse debere proxime sequenti canone constitutum reperias), negotiorum ecclesiasticorum procurationem, pupillorumve aut viduarum, quibus non providetur, curam commendaverit. Sic etenim, in Actis quoque sanctus Lucas factum fuisse ab apostolis memorat, qui septem diaconos elegerunt, ne in ministerio videlicet quotidiano viduæ sperneventur ***. Certorum quoque hominum patrocinium, qui sese maxime auxilii ecclesiastici indigentes obtulerint, ecclesiasticis viris, qui in eo non spe lucri, aut inanis gloriæ cupiditate, sed sola erga Deum pietate ducantur, eodem episcopo permittente, amplecti liceat. Tales sunt, qui dynastarum metu, per quos injuste vexantur, ad Ecclesiam confugiunt; quive, licet aliquid forte offenderint, suppetias sibi nihilominus ab Ecclesia ferri postulant, tales, et qui injuste in servitutem rediguntur, cæterique hujusmodi, quibus sublevandis defensores creari consuetum est. Si quis autem contra hujus decreti constitutiones quidpiam admiserit, pœnis hominem obnoxium esse decernit. Pœnarum tamen nomina nulla sigillatim adjuncta. Quid ita? Quia scilicet apostolici hac de re promulgati canones 6 et 83 qui se negotiis sæcularibus implicaverint aut Romanum magistratum simul cum sacerdotali administratione invadere attentarint, depositione mulctari jubet: 81 vero eorumdem canonum, postquam a quacunque publicæ administrationis procuratione sacris initiatos homines abstinere jussit, et subjungit, aut hoc igitur, non facere sibi persuaderi sinant, aut deponantur. Pœnarum igitur certa designatione, quippe quæ jam antea apostolorum auctoritate definitæ fuerunt sancta synodus, hoc loco sibi supersedendum esse statuit. Quod idem Carthaginensis quoque synodus tenuit: etenim illa canone 16 decreto hac de re edito, eamdem prorsus rationem secuta, nullam pœnam apposuit. Verum ista licet canonicis constitutionibus ita definita fuissent, nihil tamen is morbus videlicet remittebat, eademque proinde decreta sexta synodus 11 canone renovanda censuit. Neque tamen idcirco facta malo huic medicina, quod omnibus locis nunc quoque grassatur, et nemo coercendæ huic pesti, non patriarcha, non imperator, non episcopus animum intendit. Despectui itaque jam habentur tam multi

οἱ τὴν μὲν ἥβην ὑπεραναβάντες, ἥττους δὲ τῶν κε′ ἐνιαυτῶν, ὧν προΐστανται οἱ κουράτωρες, καὶ τότε καλούμενοι ἐκ τοῦ νόμου εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν, ἀπαραιτήτως ὑπεισιέναι ταύτας κελεύει τούτους, οὐ μὴν ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτειν τοιαύταις διοικήσεσι. Καὶ ὅτε δὲ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐν ᾗ κεκλήρωνται οἱ ἱερωμένοι, ἢ παροικοῦσιν οἱ μοναχοὶ (καὶ τοὺς μοναχοὺς γὰρ τῷ ἑκάστης πόλεως ἐπισκόπῳ ὑποκεῖσθαι ὁ μετὰ τοῦτον θεσπίζει κανὼν) πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀναθήσει φροντίδα, καὶ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀπρονοήτων. Οὕτω γὰρ κἂν ταῖς Πράξεσιν ἱστόρηται τῷ θείῳ Λουκᾷ τοὺς ἀποστόλους ποιῆσαι προχειρισαμένους τοὺς ἑπτὰ διακόνους, ἵνα μὴ ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ παραθεωρῶνται αἱ χῆραι. Ἢ προσώπων ἐπιτρέψει ἀντέχεσθαι διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, οὐ διὰ κέρδος, οὐ διὰ δόξαν, τῶν μάλιστα ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοηθείας, οἷοί εἰσιν οἱ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ προσφεύγοντες, δεδιότες δυνάστας ὑφ᾽ ὧν ἀδικοῦνται, ἢ πταίσαντες ἴσως, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ζητοῦντες ἐπικουρίαν, καὶ οἱ ἀδίκως εἰς δουλείαν ἑλκόμενοι, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, δι᾽ οὓς ἔκδικοι γίνονται. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας τὰ ὡρισμένα ταῦτα ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι κελεύει. Τὰ δὲ τῶν ἐπιτιμίων οὐ προστέθεικεν εἴδη. Τί δήποτε; Ὅτι οἱ περὶ τούτων τῶν σεπτῶν ἀποστόλων κανόνες, ὁ μὲν ἕκτος καὶ ὁ πγ′, τοὺς κοσμικὰς φροντίδας ἀναλαμβάνοντας, ἢ Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ διοίκησιν ἱερατικὴν ἀξίαν μετιέναι ἐπιχειρήσαντας καθαιρεῖσθαι προστάττει· ὁ δὲ πα′ τῶν αὐτῶν κανόνων μὴ καθιέναι αὐτοὺς τοὺς ἱερωμένους εἰς δημοσίαν ὁρίζει διοίκησιν, καὶ ἐπιφέρει· Ἢ πειθέσθωσαν οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθωσαν. Ὡς οὖν ἤδη τῶν ἐπιτιμίων τούτων ὁρισθέντων παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἡ σύνοδος αὕτη παρεσιώπησε ταῦτα, ὅπερ καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ πεποίηκε σύνοδος. Κἀκείνη γὰρ, ἐν ις′ κανόνι περὶ τούτου θεσμοθετήσασα, οὐκ ἐπήγαγεν ἐπιτίμιον διὰ τὴν αὐτὴν πάντως αἰτίαν. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τῶν εἰρημένων κανόνων διαταξαμένων, τὸ κακὸν ἀθεράπευτον ἔμεινε. Διὸ καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν ια′ κανόνι τὰ αὐτὰ πάλιν ἀνενεώσατο· καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἴασις τῆς νόσου ταύτης ἐγένετο. Καὶ μέχρι γὰρ νῦν γίνεται τὸ κακὸν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀνακόπτων αὐτὸ, οὐ πατριάρχης, οὐ βασιλεὺς, οὐκ ἐπίσκοπος. Παραθεωροῦνται γοῦν οἱ τοσοῦτοι κανόνες, καὶ τοῖς οὕτω καθῃρημένοις ἐκ τῶν κανόνων συλλειτουργοῦσι καὶ συγκοινωνοῦσιν οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἐπίσκοποι.

*** Act. vi, 5.

Guill. Beveregii notæ.

minores. *Impuberes* enim masculi sunt usque ad annum 14 completum, feminæ usque ad 12. Minores autem dicuntur puberes, qui annum 25 nondum compleverunt. Istis tutores, his curatores dati sunt.

canones, et iis qui sic a canonibus deponuntur, patriarchæ et episcopi comministrant et communicant.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ κοσμικῶν οἴκων ἐπιμέλειαν ἀναδεχόμενοι ἐπιτιμητέοι, πλὴν εἰ μὴ καλέσοι νόμος εἰς ἀφηλίκων διοίκησιν ἀπαραίτητος ἢ ὁ ἐπίσκοπος ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἐπιμέλειαν ἐπιτρέψειεν.*

Οἱ τοῦ κλήρου ἐν τοῖς οἴκοις τῶν κοσμικῶν πρὸς διδασκαλίαν τῶν παίδων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκετῶν προσλαμβανέσθωσαν, κατὰ τὸν δέκατον κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον. Ἐπιμέλειαν δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μὴ ἀναδεχέσθωσαν, εἰ μὴ βούλονται ἐπιτιμηθῆναι. Ὀρφανῶν δὲ καὶ χηρῶν καὶ ἄλλων ἐλεεινῶν διοίκησιν ἐπιτρεπέσθωσαν· ὥσπερ καὶ συγγενῶν ἰδίων ἀφηλίκων ὄντων κηδεμονίαν, εἴπερ νόμος αὐτοὺς ἐς τοῦτο καλέσει δικαίῳ τῆς συγγενείας. Ἐπίσκοποι δὲ ἢ μοναχοὶ οὐδὲ συγγενῶν ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες γίνεσθαι συγχωροῦνται. Διοικηταὶ δὲ οὗτοι πάντες τῶν μετὰ τὴν ἐκδημίαν καταλιμπανομένων πραγμάτων ὑπό τινων εἰς ψυχικὰς διαδόσεις γίνονται. Καὶ καλοῦνται καὶ οἱ τοιοῦτοι ἐπίτροποι, κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν ὀγδόην Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου.

A 116 ARIST. *Qui domorum sæcularium curam suscipiunt, corripiendi sunt, nisi forsitan ad inexcusabilem impuberum administrationem lex eos vocaverit: vel episcopus orphanorum, vel viduarum curam permittit.*

Clerici in sæcularium domos ad filios servosque eorum edocendos recipiantur, juxta decimum Nicænæ synodi secundæ canonem: negotiorum autem eorum curam ne suscipiant, nisi reprehensioni se subjecerint. Verum orphanorum et viduarum et aliorum miserorum administrationem sibi commissam habeant, ut et cognatorum suorum si impuberes sint curam, si a lege, cognationis jure, ipsi ad hoc vocantur. Episcopis autem vel monachis nec cognatorum suorum tutoribus esse licet. At illi B omnes rerum ad spirituales distributiones post discessum a quibusvis relictarum administratores fiunt. Et tales vocantur etiam tutores, juxta sexagesimam octavam imperatoris domini Leonis Philosophi Novellam.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Οἱ ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν μονήρη μετιόντες βίον τῆς προσηκούσης ἀξιούσθωσαν τιμῆς. Ἐπειδὴ δέ τινες τῷ μοναχικῷ κεχρημένοι προσχήματι τά τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ πολιτικὰ διαταράσσουσι πράγματα, περιιόντες διαφόρως ἐν ταῖς πόλεσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἑαυτοῖς συνιστᾷν ἐπιτηδεύοντες· ἔδοξεν μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν μηδὲ συνιστᾷν μοναστήριον (93) ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώ- C *μην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου· τοὺς δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ προσέχειν μόνῃ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, ἐν οἷς τόποις ἀπετάξαντο προσκαρτεροῦντας, μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς μήτε βιωτικοῖς παρενοχλεῖν πράγμασιν ἢ ἐπικοινωνεῖν καταλιμπάνοντας τὰ ἴδια μοναστήρια (94), εἰ μήποτε ἄρα ἐπιτραπεῖεν διὰ χρείαν ἀναγκαίαν ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου· μηδένα δὲ προσδέχεσθαι ἐν τοῖς μοναστηρίοις δοῦλον ἐπὶ τὸ μονάσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπό-*

CANON IV.

Qui vere et sincere monasticam vitam aggrediuntur, digni convenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli monachico prætextu utentes, et ecclesiastica et civilia perturbant negotia, temere et citra ullam discriminis rationem in urbibus circumcursantes, quinetiam monasteria sibi constituere studentes; visum est nullum usquam ædificare nec construere posse monasterium, vel oratoriam domum, præter sententiam ipsius civitatis episcopi: monachos autem, qui sunt in unaquaque regione et civitate, episcopo subjectos esse, et quietem amplecti, et soli jejunio et orationi vacare, in quibus ordinati sunt locis fortiter perseverantes, nec ecclesiasticis nec sæcularibus negotiis se ingerere vel communicare propria relinquentes monasteria, nisi quandoque a civitatis episcopo propter usum necessarium eis permissum fuerit, nullum autem in monasteriis servum recipi ad hoc ut sit monachus, præter voluntatem sui domini. Eum autem, qui hanc nostram definitionem transgreditur, definivimus esse excommuni-

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Μηδὲ συνιστᾷν μοναστήριον*. Concilium Agathense, *Monasterium novum, nisi episcopo aut permittente aut probante, nullus incipere aut fundare præsumat*. Conc. Agath. can. 27. Idem a Justiniano constituitur, Novel. 5, c. 1, et Nov. 131, cap. 7.

(94) *Καταλιμπάνοντας τὰ ἴδια μοναστήρια*. Ne quis monachus monasterium suum relinquat, civilibus quoque legibus confirmatur. *Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi civitate, seu aliis quibuscunque civitatibus conversandi, exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocriseon solarum causa exire possint*, l. XXIX, c. de Episcopis et Clericis. Justinianus. *Si monachus reliquerit suum monasterium, et in aliud ingrediatur; quæcunque res, tempore quo monasterium dereli-* D *querit, habere videbitur, proprio monasterio, in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctissimos locorum episcopos, ut neque monachi neque monachæ circumeant civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios hoc agant, in propriis manentes monasteriis*. Justin. Nov. 123, c. 42. Idem fere a Stephano archiepiscopo Cantuariensi statuitur, in Provinciali Lyndwodi. *Item tam a monachis quam canonicis regularibus et monialibus silentium præcipimus observari in locis et temporibus constitutis: nec viris aut mulieribus absque licentia superioris egredi liceat septa domus, nec sine certa causa et honesta, egrediendi iis licentia concedatur*. De statu Regularium cap. *Inhibemus*.

catum, ne nomen Dei blasphemetur: civitatis autem episcopum oportet eam quam par est monasteriorum curam gerere.

BALS. Nota permitti episcopis, ut monachis civilium negotiorum administrationem concedant: quod si episcopis hoc indultum est, multo magis imperatoribus permittitur. Eos qui pure, hoc est vere et non simulate sunt monachi, honorari debere dicit canon: eos vero qui monachali amictu tanquam prætextu utuntur, et homines decipiunt, reprimendos et in suæ tonsuræ locum remittendos esse visum est, ut qui cum ecclesias tum negotia civilia perturbent. Per medium enim forum progredientes, et se sæcularibus negotiis ingerentes, fortasse etiam docentes, perturbant, hoc est humana et divina dividunt ac confundunt, nec sinunt, ut ea ex propria sua natura exerceantur: sæcularia scilicet negotia a laicis: monachica autem et ecclesiastica ab iis qui sunt Deo dedicati. Quoniam autem, inquit, iidem propter ambitionem etiam monasteria de integro excitare conantur, ne episcopo subjiciantur, definitum est nemini licere vel monasterium vel oratorium præter episcopi mentem usque excitare: subjici autem monachos omnes regionis episcopo, et fortiter perseverare in ea mansione in qua tonsi sunt. Adjicit autem eos etiam rerum ecclesiasticarum communionis et administrationis non esse participes, nec etiam earum quæ ad vitam pertinent, seu civilium, nisi forte civitatis episcopus eis propter usum necessarium hoc permiserit. Servos autem præter dominorum voluntatem non esse tondendos decretum est: vel eum certe, qui hoc decretum transgreditur, esse excommunicatum. Jam vero **117** civitatis episcopum oportet, inquit, monasteriorum curam gerere. Nota ergo quod monachi illic perseverare et permanere debent, ubi sæculo renuntiarunt seu tonsi fuerunt: et quod ex permissione episcopi possunt monachi non solum ecclesiastica negotia administrare, sed ea etiam quæ ad vitam pertinent, hoc est civilia. Si autem hoc potest facere episcopalis permissio, id multo magis faciet potestas imperialis, quæ etiam episcopos promovet. Propterea enim, ut est consentaneum, ille etiam metropolitanus Sides absque ullo impedimento imperii negotia administrabat, in persona imperatoris domini Michael Ducæ. Quin et ille Neocæsareæ metropolitanus maritima civitatis jura conscripsit: et alii etiam antistites ac monachi imp. et publica ministerio exercuerunt. Lege et primum caput synodi congregatæ in templo sanctorum apostolorum. Quære etiam de servis, qui præter dominorum voluntatem sunt monachi, 26 cap. primi tit. præsentis operis.

ZONAR. Qui vere ac sincere, hoc est animo puro, nec ulla simulationis aut pravitatis labe infuscato,

A *του. Τὸν δὲ παραβαίνοντα τοῦτον ἡμῶν τὸν ὅρον ὡρίσαμεν ἀκοινώνητον εἶναι, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται· τὸν μέντοι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως χρὴ τὴν δέουσαν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τῶν μοναστηρίων.*

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ὅτι ἐφεῖται τοῖς ἐπισκόποις τὸ ἐπιτρέπειν μοναχοῖς διοίκησιν πολιτικῶν πραγμάτων· καὶ ἐὰν τοῖς ἐπισκόποις τοῦτο ἐνεδόθη, πολλῷ πλέον τοῖς βασιλεῦσιν ἐγκεχώρηται. Τοὺς καθαρῶς, τουτέστιν ἀληθῶς καὶ μὴ καθ' ὑπόκρισιν, μονάζοντας τιμᾶσθαί φησιν ὁ κανών· τοὺς δὲ τῷ μοναχικῷ σχήματι κεχρημένους ὡς ἐν προσχήματι, καὶ πλανῶντας τοὺς ἀνθρώπους, σωφρονίζεσθαι, καὶ εἰς τὰς ἀποκάρσεις αὐτῶν πέμπεσθαι δέδοκται, ὡς ταράττοντας τάς τε ἐκκλησίας καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα. B Προϊόντες γὰρ διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ παρεμβάλλοντες ἑαυτοὺς κοσμικοῖς πράγμασι, ἴσως δὲ καὶ διδάσκοντες, ταράττουσι, τουτέστι μερίζουσι καὶ συγχέουσι τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, μὴ ἐῶντες ταῦτα κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἐνεργεῖσθαι, ἤγουν τὰ μὲν πραγματικὰ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, τὰ δὲ μοναχικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ὑπὸ τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ δὲ, φησὶν, οἱ αὐτοὶ διὰ φιλαρχίαν καὶ μοναστήρια πειρῶνται ἐκ καινῆς ἀνεγεῖραι ἐφ' ᾧ μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ὡρίσθη μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰ ὁπουδήποτε μοναστήριον ἀνεγείρειν ἢ εὐκτήριον παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ὑποκεῖσθαι δὲ πάντας τοὺς μοναχοὺς τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ, καὶ προσκαρτερεῖν ἐν ᾗ ἀπεκάρησαν μονῇ. Προστίθησι C δὲ εἶναι τούτους καὶ ἀμεθέκτους τῆς κοινωνίας καὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ τῶν βιωτικῶν, ἤτοι πολιτικῶν, εἰ μή πως ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος διὰ χρείαν ἀναγκαίαν ἐπιτρέψει τοῦτο. Τοὺς δούλους δὲ παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν μὴ ἀποκείρειν ὥρισται ἢ μὴν τὸν παραβαίνοντα ταῦτα, τοῦτον τὸν ὅρον, ἀκοινώνητον εἶναι. Τὸν μέντοι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως χρὴ, φησὶ, προνοεῖσθαι τῶν μοναστηρίων. Σημείωσαι οὖν ὅτι ἐκεῖσε οἱ μοναχοὶ προσκαρτερεῖν καὶ μονάζειν ὀφείλουσιν, ἔνθα δὴ καὶ ἀπετάξαντο, ἤγουν ἀπεκάρησαν· καὶ ὅτι κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου δύνανται μοναχοὶ διοικεῖν οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ βιωτικὰ, τουτέστι πολιτικά. Εἰ δὲ δύναται τοῦτο ποιεῖν ἡ ἐπισκοπικὴ ἐπιτροπὴ, πολλῷ πλέον ποιήσει ἡ βασιλικὴ ἐξουσία D ἡ προβαλλομένη καὶ ἐπισκόπους. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος ὁ Σίδης ἀπαρεμποδίστως τὰ τῆς βασιλείας ᾠκονόμει προσώπῳ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δουκός. Καὶ ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Νεοκαισαρείας ἀνεγράψατο τὰ τῆς πόλεως θαλάσσια δίκαια, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὶ παρομοίως ἐνήργησαν δουλείας βασιλικὰς καὶ δημοσιακάς. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν α' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συγκροτηθείσης συνόδου. Ζήτει καὶ περὶ δούλων μοναζόντων παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τοῦ λϛ' κεφαλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τιμῆς ἀξίους τοὺς ἀληθῶς μονάζοντας καὶ εἰλικρινῶς, ἀντὶ τοῦ καθαρῶς, καὶ οὐχ ὑποκε-

χριμένως ἢ τινὶ κακίᾳ ἐπιμίκτως μετιόντας τὴν A μοναδικὴν πολιτείαν ἡ ἁγία σύνοδος ἔκρινε. Τοὺς δὲ τῷ μοναδικῷ σχήματι κεχρημένους ὡς ἐν προσχήματι, ἀντὶ τοῦ δι' ἐπίδειξιν μόνον εἰς δέλεαρ, ὥστε δι' αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπατᾷν, ἵνα ὡς τὸ ἅγιον σχῆμα ἠμφιεσμένοι τιμῶνται, τὰς ἐκκλησίας ὑπεισδύοντας, καὶ διδάσκειν ἴσως ἐπιχειροῦντας, ἤ τι ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν ἐνεργεῖν, καὶ εἰς τὰ τῆς πόλεως πράγματα ἑαυτοὺς εἰσωθοῦντας, καὶ διοικεῖν ταῦτα θέλοντας, καὶ οὕτω ταράσσοντας τὰς ἐκκλησίας τε καὶ τὰς πολιτείας, οὐκ ἀληθῶς μοναχοὺς ἡγεῖται ἡ σύνοδος. Καθάπαξ δὲ παντὶ ἀπηγόρευσε μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον, μὴ ἐν πόλει, μὴ ἐν κώμῃ, μὴ ἐν ἐρήμοις, καὶ ὄρεσι παρὰ γνώμην τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, καὶ τοὺς μοναχοὺς τῷ ἑκάστης πόλεως ἐπισκόπῳ ὑποτετάχθαι ἐκέλευσε, B καὶ ἡσυχάζειν ἐν οἷς ἀπετάξαντο τόποις, ἐργαζομένους τὰς ἀρετάς, καὶ ἀμεθέκτους ὄντας πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν ὁμοῦ καὶ πολιτικῶν, μηδὲ καταλιμπάνειν τὰ ἴδια μοναστήρια, καὶ διοικήσεσι κοινωνεῖν πραγμάτων, εἰ μή που ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐπιτρέψει τισὶ πραγμάτων οἰκονομίαν διὰ χρείαν ἀναγκαίαν, κρίνας ἴσως αὐτοὺς ἐπιτηδείους πρὸς τοιαύτην διοίκησιν, καὶ ἀπορῶν ἑτέρων πρὸς τὸ πρᾶγμα τοιοῦτον. Ταῦτα καὶ ἡ σύνοδος ἡ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συγκροτηθεῖσα ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι διακελεύεται, καὶ ὁ ιζ' κανὼν τῆς ἑβδόμης συνόδου. Ἑξῆς δὲ ὁ κανὼν οὗτος οἰκονομεῖ μὴ προσδέχεσθαι δούλους ἐν μοναστηρίῳ μονάσαι θέλοντας, εἰ μὴ γνώμῃ τῶν δεσποτῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα C τοῦ Χριστοῦ βλασφημῆται. Εἰ γὰρ ἄκοντος τοῦ δεσπότου δοῦλός τινος καρῇ, βαρὺ τοῦτο ἡγήσεται ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ βλασφημήσει κατὰ τοῦ ἁγίου σχήματος καὶ τῶν μοναχῶν· ἡ δὲ κατ' αὐτοῦ βλασφημία καὶ εἰς τὸ Θεῖον αὐτὸ διαβήσεται. Βλασφημηθήσεται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ παρὰ τῶν ἀπίστων, καὶ ὅτε τοὺς μοναχοὺς ὁρῶσιν ἐν πόλεσι περιερχομένους, καὶ πολιτικὰ χειρίζοντας πράγματα. Ὑποτάξας δὲ ὁ κανὼν τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις τοὺς μοναχούς, καὶ τὰ μοναστήρια, ἐπάγει. Τὸν μέντοι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως χρὴ τὴν δέουσαν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τῶν μοναστηρίων· δύο πραγματευόμενος ἐν ταυτῷ τό τε μὴ πράγματα ἔχειν τοὺς μοναχοὺς μηδὲ ὀχλήσεις τὰς δι' αὐτά, ἀλλ' εἶναι ἀπερισπάστους, καὶ ἡσυχάζειν, καὶ μόνων φροντίζειν τῶν εἰς ψυχικὴν D συντεινόντων ὠφέλειαν, καὶ τὸ τὸν ἐπίσκοπον κἀντεῦθεν κέρδος ψυχικὸν περιποιεῖν ἑαυτῷ, καὶ εἰς δόξαν εἶναι Θεοῦ. Λαμψάτω, γάρ, φησὶν ὁ Κύριος, *τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν χρήματα πτωχικὰ ὀνομάζονται, καὶ εἰς ἐνδεεῖς ἐτάχθησαν ἀναλίσκεσθαι, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ εἰς ἑαυτὸν ἐκ τούτων πλὴν τῶν ἀναγκαίων πάνυ, ὅτε μὴ ἔχοι οἴκοθεν, οὐδὲν δαπανᾷν ἐφεῖται, ὡς ὁ μα' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶ καὶ ὁ κε' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Καὶ τοῖς μοναχοῖς

monasticum vitæ genus elegere, iis honorem ex merito deberi sancta synodus existimavit. At quicunque habitu, in prætextum, id est, in ostentationem solum ad decipiendum utuntur, ut illius obtentu facilius homines in fraudem alliciant, ac in sancta veste ipsi sibi honorem aucupentur, cum interea et ecclesias obeant, et in iis sibi forte vel docendi munus, vel aliam ecclesiasticæ auctoritatis partem usurpent, iidemque se urbanis negotiis immisceant, eaque administrare velint, ecclesiasque simul ac civitatis statum proinde perturbent, iis vero monachi nomen convenire synodus haud putat. A monachis vero quibuscunque monasterium oratoriumve, sive in urbe, sive in oppido, sive in locis desertis, aut montibus, aut ubivis denique, invito cujusque regionis episcopo, exædificari prorsus vetat, eosdemque singularium urbium episcopis subjectos esse, et in iis quibus destinati sunt locis, silentio vitam agere, virtutumque exercitationi vacare, cæterum neque ecclesiasticorum neque civilium negotiorum partem ullam attingere jubet: neque vero, ut rebus gerendis vacare liceat, monasterii sui stationem relinquant, nisi re necessaria coactus episcopus, aliorumque hominum facultate destitutus, monachorum alicui, probatæ sibi in eo genere industriæ, negotii procurationem committendam esse existimaverit. Eadem, in templo quoque sanctorum apostolorum habita synodus canone primo, et decimo septimo canone synodus sexta decernit. Hinc de servis ad monasticam vitam, nisi dominorum voluntate, non admittendis, ne Christi nomen scilicet blasphemetur, hoc canone constitutum. Cujus etenim servus invito ipso detonsus fuerit, rem totam nimirum iniquo animo feret, sanctumque habitum exsecrabitur, totumque monachorum genus convitiis proscindet, convitia vero in habitum eum conjecta ad ipsum etiam Deum transibunt. Divinum quoque nomen, qui monachos tota urbe volitantes, publicæque administrationi intentos viderint, a fide alieni homines blasphemabunt. Quoniam vero, cujusque regionis episcopis, ejus loci monachos et monasteria subjici canon hic voluit; episcopus civitatis, inquit, vicissim opportunam monasteriis curam impendat oportet. Ac duo quidem hæc simul curabit, alterum, ut operosis negotiorum curis ac molestiis soluti, tranquillam et quietam vitam, ea solum, unde fructus animo exsistat, meditantes, monachi agant: alterum, ut eadem opera spiritualibus incrementis, divinæque gloriæ emolumentis, ipse quoque episcopus proficiat. *Luceat* enim, inquit Dominus, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est*[88] Quoniam vero ecclesiarum bona, bona pauperum appellantur, egenorumque sublevandæ inopiæ destinata sunt; ne episcopo quidem, nisi cui nullæ domesticæ **118** facultates suppetant, atque in usus

[88] Matth. v, 16.

tantum maxime necessarios, aliquid ex eorum proventibus ad se avertere concessum est : ut quadragesimo primo apostolico, et Antiochenæ synodi vigesimo quinto canone explicatur. Quomodo etiam monachis, quibus nullæ sunt facultates, si necessariis ad vitam subsidiis destituantur, ut egentibus ea, quæ ad victum utilia sunt, ab episcopo suppeditari, canon hic jubet.

ARIST. *Domus oratoria, vel monasterium citra episcopi sententiam, non sunt exstruenda. Omnis autem monachus episcopo subjiciatur, et e mansione, nisi ab eo invitetur, ne discedat. Servus autem, nisi domino consentiente, monasticam vitam ne ingrediatur.*

Præter provincialis episcopi sententiam monasterium aut ecclesiam condere non oportet. Sed et omnes monachos ei subjectos esse, et a monasterio in quo collocati fuerunt non recedere, nisi ob aliorum emolumentum ab episcopo permittantur. Servus autem præter domini voluntatem in monasterium, ut monasticam agat vitam, ne admittatur. Qui hæc autem decreta transilierit, excommunicabitur. Oportet vero et episcopum necessariam monasteriorum curam gerere.

CANON V.

De episcopis, vel clericis, qui a civitate in civitatem transeunt, placuit eos qui editi sunt a sanctis Patribus canones, vires obtinere.

BALS. Varie expositus est hic canon, nec de eo frustra est labor suscipiendus.

ZONAR. Plures sanctorum apostolorum canones in hanc sententiam editi atque a nobis explicati sunt : plures quoque synodici, quos quidem hic canon servandos esse decernit. Eadem iterum inculcare supervacui, vel etiam stulti laboris fuerit. Quid iis constitutionibus hac de re definitum sit, si quis scire velit, ipsosmet canones adeat, ex iis namque totius decreti rationem, et quibus ex locis, et quo modo ex sua civitate in aliam migrare episcopo permissum sit, facile intelligit.

ARIST. *Qui e civitate in civitatem transeunt, canonibus de his rebus sanctis subjiciantur.*

Dicitur et in 13 synodi Antiochenæ canone, ne ausit episcopus e sua ad aliam transire provinciam, aut aliquos præter episcopi provincialis voluntatem ordinare, aut aliquod aliud episcopale munus obire, nisi vellet ea quæ a se facta sunt irrita manere, et se confusionis suæ pœnam dare, ut hinc a sancta triade depositum : idem igitur et hic canon decernit. καθηρημένον ἐντεῦθεν ὄντα ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος ὁρίζει.

CANON VI.

Nullum absolute ordinari, nec presbyterum, nec diaconum, nec omnino aliquem eorum qui sunt in

A τοίνυν πράγματα μὴ ἔχουσι καὶ λειπομένοις τῶν ἀναγκαίων ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν χορηγεῖν τὸν ἐπίσκοπον, ὡς ἐνδεέσι, τὰ χρειώδη πρὸς τὴν ζωήν.

ΑΡΙΣΤ. *Εὐκτήριος οἶκος ἢ μοναστήριον γνώμης δίχα τοῦ ἐπισκόπου ἀσύστατα. Ἅπας δὲ μοναστὴς ὑποτετάχθω τῷ ἐπισκόπῳ· καὶ τῆς μονῆς, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ προτρέποιτο, μὴ ἀφιστάσθω. Δοῦλος δὲ, εἰ μὴ γνώμῃ τοῦ δεσπότου, μὴ μοναζέτω.*

Ἄνευ γνώμης τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, οὐ δεῖ μοναστήριον ἢ ἐκκλησίαν κτίζεσθαι· ἀλλὰ καὶ πάν-
B τας τοὺς μοναχοὺς ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ, καὶ τῆς μονῆς, ἐν ᾗ ἀπετάξαντο, μὴ ὑπαναχωρεῖν, εἰ μὴ ἐπιτραπῶσι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου δι' ἑτέρων ὠφέλειαν· δοῦλος δὲ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἐν μοναστηρίῳ μὴ προσδεχέσθω ἐπὶ τῷ μονάσαι. Ὁ δὲ παραβαίνων τὰ ὁρισθέντα ἔσται ἀκοινώνητος. Χρὴ δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον τὴν δέουσαν πρόνοιαν τῶν μοναστηρίων ποιεῖσθαι.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἔδοξε τοὺς περὶ τούτων τεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἔχειν τὴν ἰσχύν.

ΒΑΛΣ. Διαφόρως ἐξηγήθησαν τὰ τοῦ τοιούτου
C κανόνος, καὶ οὐ χρὴ περὶ τῶν αὐτῶν ματαιοπονεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Κανόνες διάφοροι τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἰσὶν, οἳ καὶ ἐξηγήθησαν· ἀλλὰ μὴν καὶ διαφόρων συνόδων, οὓς καὶ κρατεῖν ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται. Τὸ γοῦν πάλιν τὰ αὐτὰ ἐξηγεῖσθαι περιττὸν, ἢ καὶ ματαιοπονία ἐστίν. Ὁ δὲ βουλόμενος γνῶναι τί περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης οἱ κανόνες ἐκεῖνοι ὁρίζουσι, ζητησάτω αὐτοὺς, καὶ γνώσεται, τὰ ὁρισθέντα, καὶ πότε, καὶ πῶς ἐπίσκοπος ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως ἄπεισιν εἰς ἑτέραν.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ μεταβαίνοντες ἐκ πόλεως εἰς πόλιν τοῖς περὶ τούτων κανόσιν ὑποπιπτέτωσαν.*

Εἴρηται καὶ ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου μὴ τολμᾷν ἐπίσκοπον μεταβαίνειν
D ἐκ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν, καὶ χειροτονεῖν τινας ἄνευ γνώμης τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, ἢ ἕτερόν τι ἐπισκοπικὸν δίκαιον πράττειν, εἰ μὴ βούλεται καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα ἄκυρα μένειν, καὶ αὐτὸν δίκην δοῦναι τῆς ἀταξίας αὐτοῦ, (95). Τοῦτο γοῦν καὶ ἐνταῦθα ὁ κανὼν οὗτος

ΚΑΝΩΝ ς'.

Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι (96) *μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ*

Guill. Beveregii notæ.

(95) *Ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος*. Legendum haud dubie ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου. Sic enim legitur in syn. Antioch. can. 13, quem hic citat Aristenus, καθῃρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου.

(96) *Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι.* Quid per ἀπολελυμένως intelligendum est, ex ipsomet canone constat, in quo isti ἀπολελυμένως ordinari dicuntur, qui, cum ordinantur, certum non habent locum, quo munus susceptum obeant.

τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι· εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ ἢ μοναστηρίῳ, ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο. Τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονουμένους ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἄκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν, καὶ μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος.

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ χειροτονοῦνται οἱ ἀρχιερεῖς εἰς τήνδε τὴν ἐκκλησίαν (97), οὕτω φησὶν ὁ κανὼν χειροτονεῖσθαι καὶ τοὺς κληρικοὺς ἰδικῶς εἰς τόνδε τὸν ναὸν, ἢ εἰς τόδε τὸ μοναστήριον, καὶ μὴ ἀπολελυμένως· τὴν δὲ μὴ οὕτω γενομένην χειροτονίαν ἄκυρον εἶναι, καὶ τὸν παρὰ γνώμην τοῦ χειροτονήσαντος ἀλλαχοῦ ἐνεργήσαντα ἐφ' ὕβρει τούτου μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ οἱ χειροτονούμενοι μοναχοὶ κληρικοὶ λέγονται, καὶ τῷ κατὰ τόπον ὑπόκεινται ἐπισκόπῳ, καὶ οὐκ ὀφείλουσι χωρὶς συστατικῆς γραφῆς καὶ ἀπολυτικῆς τοῦ ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν ἐνορίαν ἱερουργεῖν. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν η' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου. Ἐπεὶ δέ τινες ἐκλαμβάνεσθαι λέγουσι τὸν κανόνα εἰς μόνους πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδιακόνους, οὐ μὴν καὶ εἰς ἀναγνώστας, διὰ τὸ μὴ χειροτονεῖσθαι καὶ τούτους, κἀντεῦθεν δύνασθαι αὐτοὺς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνειν, καὶ δίχα ἐπισκοπικῆς συστατικῆς γραφῆς καὶ ἀπολυτικῆς· φαμὲν ὅτι καὶ οἱ ἀναγνῶσται κληρικοί εἰσι, καὶ χειροθεσίαν ἀρχιερέων ἔχουσι, διὰ χειρὸς τοῦ ἀρχιερέως δηλαδὴ σφραγῖδα (98)· καὶ πάντως κρατήσει καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ κανών.

ordine ecclesiastico : nisi specialiter in ecclesia civitatis vel pagi, vel martyrio, vel monasterio, is qui ordinatur, designetur. Eos autem, qui absolute ordinantur, decrevit sancta synodus irritam ac invalidam habere ejusmodi manuum impositionem, et nusquam exercere ac operari posse ad ejus, qui ordinavit, contumeliam.

BALS. Quemadmodum ordinantur antistites ad hanc vel illam ecclesiam, ita dicit canon clericos quoque specialiter ad hoc templum, vel hoc monasterium, et non absolute ordinari : quæ autem non ita facta fuerit, ordinationem irritam esse ac invalidam, eumque qui alibi præter ordinantis voluntatem celebravit ad ejus contumeliam, nequaquam posse celebrare. Nota ergo, quod etiam, qui 119 ordinantur monachi, dicuntur clerici, et loci episcopo subjiciantur, et non debent sine commendatitia et dimissoria episcopi scriptura in alia regione sacra celebrare. Lege etiam 8 can. præsentis syn. Quoniam autem dicunt nonnulli canonem accipi de solis presbyteris, diaconis et subdiaconis, non autem etiam de lectoribus, eo quod per manus impositionem non ordinentur, et ideo posse eos ex urbe in urbem transire, etiam sine episcopali scriptura dimissoria et commendatitia : dicimus etiam lectores esse clericos, et habere antistitis manuum impositionem, eam scilicet quæ per antistitis manus fit characteris dationem : et omnino in his etiam valebit hic canon.

Guill. Beveregii notæ.

Sic præter Balsamonem et Zonaram, etiam Josephus Ægyptius hanc vocem interpretatus est, primam canonis hujus partem sic explicans, *Nemo ordinationem accipiat, nisi declaretur ei locus et sedes in qua resideat : non presbyter, nec diaconus, nec alius ab iis, nec qui istis inferior est, sed locus ejus declaretur, et in eo constans maneat.* Et Egbertus Eboracensis vim vocis hujus, et totius canonis sensum, breviter sic exprimit, *Ut nullus absolute ordinetur, et sine pronuntiatione loci, ad quem ordinandus.* Egbert. excerpt. can. 51. Hoc posterioribus est, *sine titulo* neminem ordinari. Concilium Lateranense, anno D. 1179. *Episcopus, si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum vel presbyterum ordinaverit, tamdiu necessaria ei administret, donec in aliqua ei ecclesia convenientia stipendia militiæ clericalis assignet : nisi forte talis, qui ordinatur, exstiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.* Concil. Later. cap. 5. Hoc decretum a concilio Londoniensi sub Huberto Cantuariensi archiepiscopo anno D. 1200, celebrato confirmatum est, statuente, *Illud etiam juxta tenorem Lateranensis concilii firmiter observari præcipimus, ut si episcopus aliquem sine titulo certo diaconum vel presbyterum ordinaverit, tandiu ei subministret, donec ei in aliqua ecclesia convenientia stipendia militiæ clericalis assignet, nisi forte talis, qui ordinatur, exstiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidia vitæ possit habere. Idem in subdiaconi ordinatione statuimus, adjungentes ut si archidiaconus citra speciale mandatum episcopi sui aliquem prædictorum ordinationi præsentaverit, et is ad ejus præsentationem ordinatus fuerit, prædictæ pœnæ subjaceat.* Concil. London. can. 6. Concil. Bin. tom. III, part. 2, p. 666, 667, edit. Colon. 1618.

(97) *Εἰς τήνδε τὴν ἐκκλησίαν.* Codex Ætonensis legit εἰς τήνδε ἢ τήνδε ἐκκλησίαν. Sed altera loquendi formula a Balsamone et Zonara magis usitatur : ut in proxima linea, εἰς τόνδε τὸν ναόν, et εἰς τόδε τὸ μοναστήριον. Et Zonaras, ἐν τῇδε τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως.

(98) *Διὰ χειρὸς τοῦ ἀρχιερέως δηλαδὴ σφραγῖδα.* Σφραγὶς a Græcis scriptoribus sæpe usurpatur pro *signo crucis*, ut et σφραγίζω pro *signare cruce*, ut a Gregorio Nazianzeno, qui de Juliano loquens, ait, Ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει, καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τούτῳ σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον (καὶ τὰ ἑξῆς φρικωδέστερα) ἴσχυσεν ἡ σφραγὶς, ἡττῶνται οἱ δαίμονες, λύονται οἱ φόβοι, *Ad crucem et vetus illud remedium confugit, hocque se adversus terrores consignat, eumque, quem persequebatur, opitulatorem asciscit (at quæ sequuntur magis tremenda) prævaluit* σφραγὶς, *cedunt dæmones, pelluntur timores.* Greg. Naz. orat. 3, adv. Julian. ubi palam est σφραγῖδα *signaculum crucis*, quo se consignasse antea dictum est, significare. Idem alibi, Ἔδοξεν ἐμὲ τὸν αὐτῇ φίλτατον (προετιμᾶτο γὰρ ἡμῶν ἄλλος οὐδ' ἐν ὀνείρῳ) ἀθρόως ἐπιστάντα νυκτὸς μετὰ κανοῦ καὶ ἄρτων τῶν λαμπροτάτων, ἐπευξάμενόν τε αὐτοῖς καὶ σφραγίσαντα, ὥσπερ φίλον ἡμῖν, θρέψαι τε καὶ ῥῶσαι καὶ συναγαγεῖν τὴν δύναμιν. Hoc est, *Visum est ipsi, me quem charissimum habebat (neque enim quemquam alium nostrum nec in somnis mihi præferebat) noctu repente supervenientem, cum canistro panibusque imprimis candidis, et pro more meo benedictis, atque cruce consignatis eam aluisse, sicque convaluisse, et vires collegisse.* Id. orat. 19. In Euchologio hoc verbum passim dicto sensu occurrit ; et quod in primis observandum est, in ritu de ordinatione presbyteri, ubi una editio legit.

ZONAR. Sacerdotes et diaconos absolute ordinari, aut alium quemvis hominem ita clero ascribi, ut ubicunque voluerit proficiscatur sacraque administret, aut sacerdotalem aliquam exerceat functionem, hic canon vetat. Sed unumquemque ecclesiæ cuipiam urbanæ, aut oppidanæ, aut dicato martyribus templo, vel monasterio nominatim addictum, ita demum ordinibus insigniri jubet. Et ut nunc dierum quemlibet antistitum certæ cujusdam civitatis episcopum, qui eum ordinat promoveri dicit, sic quicunque olim ordinibus insignitus esset, certæ cujusdam ecclesiæ sacerdos, diaconus, clericusve (quamvis hæc postea tota ratio sit neglecta) simpliciter nuncupatur. Qui sic vero ordinantur, iis nihil prodesse manuum impositionem sancta synodus decrevit, iis enim exercitium negavit, adeo ut nullum opus sacrum peragant, in ejus qui ordines contulit contumeliam. Inuritur enim haud dubie collatori nota dedecoris, cum ei, cui sacros ordines contulit, ab ipso antistite communicata obeundi sacra ministeria facultas eripitur, hominemque eodem loco, ac si nunquam initiatus fuisset, haberi decernitur.

A **ΖΩΝΑΡ.** Ἱερεῖς καὶ διακόνους ἢ ὅλως τινὰ τῶν ἐντεταγμένων ἐν κλήρῳ διετάξατο ἡ σύνοδος αὕτη μὴ χειροτονεῖσθαι ἀπολελυμένως, ὥστε ὅπου βούλεται ἀπιέναι, καὶ ἱερουργεῖν ἤ τινα ποιεῖν ἱερατικὴν τάξιν. Ἀλλ' ἕκαστον χειροτονούμενον ἐν τῇδε τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως ἢ τῆς κώμης ἢ τῷδε τῷ ναῷ τῷ εἰς μάρτυρος οἱουδήτινος ὄνομα ᾠκοδομημένῳ, ἢ τῷ μοναστηρίῳ ὀνομάζεσθαι. Καὶ ὥσπερ οὖν ἕκαστον τῶν ἀρχιερέων τῆσδε τῆς πόλεως ἐπίσκοπον ὁ χειροτονῶν αὐτὸν προβληθῆναι λέγει, οὕτως τὸ παλαιὸν πᾶς χειροτονούμενος τῆσδε τῆς ἐκκλησίας ἱερεὺς ἢ διάκονος ἢ κληρικὸς ἁπλῶς ὠνομάζετο (εἰ καὶ νῦν τοῦτο πάντη καταπεφρόνηται). Τοὺς δὲ οὕτω χειροτονουμένους μὴ ὠφελεῖσθαι ἐκ τῆς χειροθεσίας ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισεν· ἠρνήσατο γὰρ αὐτοῖς τὴν B ἐνέργειαν, ὥστε μή τι ἱερατικὸν δίκαιον ἐνεργεῖν, καὶ τοῦτο ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος. Οὕτω γὰρ ὕβρις ἦν ἐκείνου, τὸ τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ ἐνέργειαν παρὰ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν ἀρχιερέως, καὶ ὡς μὴ χειροτονηθέντα λογίζεσθαι.

ARIST. *In martyriis vel monasteriis, sed non abso-*

ΑΡΙΣΤ. *Ἐπὶ μαρτυρίοις ἢ μοναστηρίοις, ἀλλ'*

Guill. Beveregii notæ.

τονῶν τοεῖς σταυροὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. alia habet, σφραγίσας αὐτὸν γ'. In oratione *in mulierem puerperam* post 40 dies, plenius dicitur, ποιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν τοῦ σταυροῦ σφραγῖδα ἐπ' αὐτῇ. Hujusmodi σφραγῖδα in ordinationibus olim æque ac C baptismo usitatam esse S. Chrysostomus docet, ubi ait, Ἀλλ' ὡς στέφανον, οὕτω περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ· καὶ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς· κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται· κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν· κἂν χειροτονηθῆναι· κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τοῦτο τῆς νίκης ἡμῖν παρίσταται σύμβολον. Chrysost. in Mat. λογ. [illegible]'. tom. II, p. 346, edit. Savil. Et quidem in inferiorum clericorum ordinationibus ἡ σφραγὶς sive *Crucis consignatio* in capite ordinati facta, præcipua, si non sola, videtur χειροθεσία quæ iis, apud Græcos præsertim, usitata est: ut ex hoc ipso Balsamonis loco colligimus, de lectoribus dicentis, φαμὲν ὅτι καὶ οἱ ἀναγνῶσται κληρικοί εἰσι καὶ χειροθεσίαν ἀρχιερέων ἔχουσι, διὰ χειρὸς ἀρχιερέως δηλαδὴ σφραγῖδα. Ubi palam est, eum vere lectorum σφραγῖδα, ipsam χειροθεσίαν eorum vocare. Et clarius alibi lectores, cantores, aliosque ejusmodi clericos per D solam σφραγῖδα ministerium sibi commissum habere dicit, ubi distinguit inter eos qui χειροτονίαν, et eos qui σφραγῖδα solam habent, dicens, κἄν τε κεχειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι. κἄντε διὰ μόνης σφραγῖδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικήν, ὡς οἱ ἀναγνῶσται, καὶ ψάλται, καὶ θεωροί, καὶ οἱ ὅμοιοι. Bals. in Basil. can. 51. Hinc idem alibi lectoris ordinationem τὴν τοῦ ἀναγνώστου σφραγῖδα vocat, in syn. Nicæn. 2, can. 14, ibidem tamen ait lectores ab episcopo χειροθεσίαν accipere; quæ ἀσύστατα essent, si χειροθεσία aliud quam σφραγὶς esset; præcipue cum ibidem etiam idem ait, εἰ μὴ λάβῃ σφραγῖδα ἐπικουρίδος διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς. Nimirum dicti clerici per σφραγῖδα ordinati sunt: sed ista σφραγὶς per χειροθεσίαν facta est, sive manu capiti imposita, et crucis signum ibidem faciente; quæ propterea χειροθεσία vocetur, æque ac σφραγίς. Sed huic opinioni Euchologium adversari videatur. Nam in ordine fieri solito in ordinatione lectoris et cantoris, de episcopo ordinante dicitur, καὶ τρίτον τὴν τούτου κεφαλὴν σφραγίζων ἐπιτίθησιν αὐτῷ τὴν χεῖρα, καὶ εὔχεται οὕτως. Hic C enim episcopus nonnullis videatur eum primo σφραγίζειν, et postea manum ei imponere: sed animadvertendum est, hic non dici σφραγίσας, tanquam de re præterita, sed σφραγίζων ἐπιτίθησι. Adeo ut utrumque in eodem, præsenti nimirum, tempore peragendum sit. Verum altera editio hujus ordinis (quam etiam videre est in Euchologio a Jacobo Goar edito) totam hanc controversiam tollit, quippe qua hic locus sic legitur, Καὶ ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, σφραγίζων αὐτὸν ἐπεύχεται οὕτως. Ubi observes velim, nihil hic inter χειροθεσίαν et σφραγῖδα adhibendam, nec etiam particulam καὶ interseri: adeo ut verba posteriora sint priorum duntaxat exegetica, declarantia quomodo manum capiti ejus imponit, nimirum σφραγίζων *consignans*. Ubi etiam præterea notandum est, in ordinationibus presbyterorum et diaconorum, quibus propria et perfecta χειροθεσία habetur, episcopum non modo manum suam imponere, sed etiam capiti impositam tenere, ut in D ordinatione presbyteri dicitur, Πάλιν οὖν σφραγίσας αὐτὸν γ', καὶ τὴν χεῖρα ἔχων ἐπικειμένην. Et in ordinatione diaconi, ὁ ἀρχιερεὺς ἔχων ἐπικειμένην τὴν χεῖρα τῇ κεφαλῇ τοῦ χειροτονουμένου, ἐκφωνεῖ. At in ordinatione lectoris et cantoris episcopus non dicitur manum impositam tenere, sed tantum imponere; cujus discriminis nulla alia occurrit ratio, quam quod episcopus in horum ordinationibus manum suam aliter non imposuit, quam tres cruces ibi exprimendo. Ac proinde χειροθεσία eorum nihil aliud fuit, quam ipsa crucis in capite consignatio, sive σφραγίς, quemadmodum Balsamon hoc loco asserit. Ubi etiam observare licet, Gentianum Hervetum σφραγῖδα *characteris dationem*, ut alibi sæpius, *characterem*, vertisse: quam ejus tralationem nos etiam admisimus; sed hac cautione (quam hic solum adnotare sufficiat) ut talis intelligatur character, quo signum crucis repræsentatur.

οὐκ ἀπολύτως χειροτονήσεις. Εἰ δὲ μὴ, ἀχει- A *ροτόνητος ὁ δῆθεν χειροτονούμενος.*

Τὸν μέλλοντα γενέσθαι πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὅλως ἐν ἐκκλησιαστικῷ τάγματι συγκαταλεγῆναι, μὴ ἄλλως παραδεχθῆναι εἰς χειροτονίαν, εἰ μὴ ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης ἢ μοναστηρίῳ εὑρίσκοιτο πρότερον ὑπὸ βαθμόν τινα (99) τελῶν ἐκκλησιαστικὸν, καὶ δουλεύων ἐν αὐτῇ. Εἰ δὲ ἀπολελυμένος τις ὢν, πρεσβύτερος ἢ διάκονος χειροτονηθῇ, μὴ ὢν ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπό τινα βαθμὸν, οὐκ ὠφεληθήσεται ἐκ τούτου, ἀλλ' ἄκυρος ἔσται ἡ ἐπ' αὐτῷ χειροθεσία.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους καὶ μοναστὰς (1) ὡρίσαμεν μήτε ἐπὶ στρατείαν μήτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι. Ἢ τοῦτο τολ- B *μῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι.*

ΒΑΛΣ. Μὴ ἐναντιωθῇς τῷ πγ' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, λέγοντι μόνον καθαιρεῖσθαι τοὺς σχολάζοντας στρατείᾳ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους· ἀλλ' εἰπὲ ὅτι ἐκεῖ μὲν μετὰ ἱερατικοῦ σχήματος στρατιωτικαῖς ἐνησχολεῖτο δουλείαις ὁ ἱερωμένος· ἐνταῦθα δὲ τὴν ἱερὰν στολὴν ἀπέθετο καὶ ἐστρατεύσατο ἐπιθυμίᾳ κοσμικῆς ἀξίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ὁ μὴ μετὰ παραγγελίαν ἐπιστρέφων καθαιρεῖται, ἐνταῦθα δὲ ὁ μὴ μεταμελόμενος ἀναθεματίζεται. Τὴν γὰρ καθαίρεσιν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐψηφίσατο, καὶ πρὸ καταδίκης ἀπογυμνώσας ἑαυτὸν τῆς ἱερᾶς στολῆς, καὶ λαϊκὸς γεγονώς. Ἐπεὶ δὲ ἑρμηνεύοντες C τὸν πγ' ἀποστολικὸν κανόνα, εἴπομεν μὴ ἀπεντεῦθεν καθαιρεῖσθαι τὸν δημοσιακὰς δουλείας ἐνεργοῦντα, ἀλλὰ μετὰ παραγγελίαν, ἐρωτήσει τις, γενήσεται τοῦτο καὶ εἰς τὸν ἀποθέμενον τὴν ἱερὰν στολὴν καὶ στρατευσάμενον ἢ καὶ πρὸ παραγγελίας ἀπεντεῦθεν

lute ordinabis. Alioquin qui ibidem ordinatur, pro non ordinato habetur.

Qui presbyteri aut diaconi aut alium quemcunque ordinem ecclesiasticum est suscepturus, ne aliter ad ordinationem admittatur, nisi in civitatis aut pagi alicujus ecclesia aut monasterio in aliquo gradu ecclesiastico egisse, et in ea inserviisse prius inveniatur. Si autem qui absolutus est, presbyter aut diaconus ordinetur, cum non sit sub aliquo gradu in ecclesia, nihil ex eo commodi capiet, sed manuum in eum impositio irrita erit.

CANON VII.

Eos qui in clero semel ordinati sunt, et itidem monachos, statuimus nec ad militarem expeditionem, nec ad sæcularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent, et non pœnitentia ducti ad id revertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.

BALS. Ne contrarium esse existimes canonem sanctorum apostolorum, canoni 83 dicenti deponi solum presbyteros, vel diaconos, qui militiæ vacant: sed dic, quod illic quidem cum sacerdotali amictu militaribus ministeriis vacabat sacerdos: hic autem sacrum vestitum exuerat, et militaverat sæcularis dignitatis desiderio. Et propterea illic quidem, nisi post denuntiationem reversus fuerit, deponitur: hic autem is, quem non pœnitet, anathematizatur. Ipse enim depositionis sententiam in se tulit, qui se sacra veste etiam ante condemnationem exuit, et laicus factus est. Quoniam autem apostolicum canonem 83 interpretantes, ex eo ipso duximus eum non deponi qui publica ministeria obibat, sed post denuntiationem: interrogaverit quispiam, fietne hoc etiam in eum qui sacrum amictum exuit et militavit: an etiam ante denuntiationem est ex eo ipso ana-

Guill. Beveregii notæ.

(99) *Εὑρίσκοιτο πρότερον ὑπὸ βαθμον τινα.* Aristenus hic a vero canonis hujus sensu toto cœlo errat. Vocem enim ἀπολελυμένως in canone, ἀπολύτως in epitome ita interpretatur, ac si hic cautum esset, ne quis in presbyteri, diaconi, aut alio quovis ordine ecclesiastico ordinetur, nisi in gradu aliquo ecclesiastico prius fuerit; ac si nemo presbyter, aut diaconus fiat, nisi qui lector prius, aut cantor fuerit. Cum Patres nihil aliud hoc canone D constituerint, quam neminem sine certo titulo ordinandum esse, nisi certum nimirum locum eodem tempore assignatum habeat, quo muneribus sibi concreditis fungatur, ut ante ostensum est.

(1) *Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους ἢ μοναστάς.* Harmenopuli Epitome hujus canonis sic se habet, ὁ κληρωθεὶς ἢ μονάσας, εἰ ἐπὶ στρατείαν ἢ κοσμικὴν ἀξίαν ἔλθοι, καὶ μὴ μεταμέλοιτο, ἀναθεματιζέσθω. *Qui clericus aut monachus factus est, si ad militiam aut dignitatem mundanam accesserit, nec pœnitentiam egerit, anathemati subjicitor.* Harmen. epist. can. sect. 3, tit. 2. In quam Epitomen scholiastes hæc notat, Περὶ τούτου καὶ ρκγ' Νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. φησὶ γάρ· Μηδεὶς τὸν οἰκεῖον κλῆρον ἐῶν, γινέσθω κοσμικός· ἐπεὶ καὶ τῆς προσγενομένης αὐτῷ ἀξίας ἢ στρατείας ἀπογυμνωθήσεται, καὶ τῇ βουλῇ τῆς οἰκείας ἀποδοθήσεται πόλεως. Καὶ ἡ ζ' καὶ ἡ η' Νεαρὰ τοῦ κυρίου Λέοντος, τοὺς κληρικοὺς μοναχοὺς μετασχηματισθέντας καὶ λαϊκοὺς γενομένους, καὶ ἄκοντας πρὸς τὸ πρότερον ἀποκαθίστασθαι σχῆμα κελεύουσιν. *De hoc et Novella* 123 *Justiniani. Dicit enim, nemo clericatum suum relinquens sæcularis fiat. Nam et dignitate militiave, quam adeptus est, nudabitur: et municipii sui curiæ tradetur. Item novella* 7 et 8. *Domini Leonis, clericos atque monachos, qui habitum mutarunt, et laici facti sunt, etiam invitos habitui pristino restitui præcipiunt.* Verba Justiniani Novellæ hic citatæ sunt hæc, *Si monachus reliquerit monasterium, et ad sæcularem vitam migraverit, hunc militia et honore, si quem habet, prius spoliatum, ab episcopo locorum et provinciæ judice in monasterium mitti.* Justin. Novel. 123, cap. 42, et Basilic. l. IV, tit. 1, cap. 14. Leo in septima ipsius Novella statuit, *ut quicunque clericorum habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is, quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in clericorum habitum restituatur.* Leon. Novel. 7. In octava autem dicit, *Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, neque qui in divinæ militiæ legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus.* Leon. Nov. 8.

thematizatus? Puto igitur quod hic quoque post denuntiationem anathematizabitur, **120** nisi convertatur. Ut autem hoc dicam mihi persuadent verba canonis dicentis, anathematizari eos qui hoc malum audent, et non pœnitentia ducuntur, ut ad hoc convertantur, quod propter Deum prius elegerant. Atque etiam 83 canon apostolicus ita est expositus, ex eo quod dicat expresse eum deponi qui vacat militiæ, et vult utrumque obtinere, et Romanum magistratum, et sacerdotalem administrationem. Præter hæc autem scias quod 7 et 8 Novella imperatoris domini Leonis Philosophi statuunt clericos et monachos, qui vestitum mutaverunt, et laici facti sunt, etiam invitos ad priorem habitum reverti. Quoniam autem cum hoc quoque necessario anathematizantur, ne sic quidem clerici vel monachi reputabuntur : sed toto vitæ tempore in monasterio includentur. Puto autem, quod qui sic mutato amictu militarunt, ut vult præsens canon, punientur ; qui autem non militarunt, mitiore aliquo supplicio afficientur. Sed tamen nihil ii sacerdotale exercebunt. Lege 62 canonem sanctorum apostolorum, et ejus interpretationem.

ZONAR. In eos qui retento clerici habitu militiæ vacant, profanosque magistratus ambire non dubitant, depositionis pœna, octogesimo tertio apostolico canone constituta fuit : quo loco etiam, quid sit militiæ vacare nos explicavimus : hoc vero canone de monachis et clericis, qui sacro habitu rejecto, aut ornatum militarem, tanquam militiæ professione censendi, aut profanum alium, quasi magistratus in republica candidati sumpsere, decernitur. Quos quidem, nisi mutato consilio ad prioris vitæ rationi accommodato usi fuerint, anathemate plecti jubet. Qui namque se sacri ordinis dignitate ipsimet abdicassent, isti non depositioni tanquam pœnæ subjiciendi judicati sunt : et idcirco graviori supplicio digni existimantur.

ARIST. *Qui clericus fit aut monachus, si militiam aut dignitatem arroganter affectet, maledictus.*

Si qui monachi vel qui semel in clero sunt constituti vitam solitariam clericamque deserentes, et habitum immutantes, ad militiam transierint, et sæcularem adierint dignitatem, et facti eos non ita pœniteat, ut ad habitum illum convertantur quem prius elegerant, anathematizentur. Concinit ergo præsenti canoni etiam octava imperatoris domini Leonis Philosophi Novella, non permittens monachis laici habitum resumere. Verum constitutio 11 in sexagesimo secundo capite tit. primi lib. quarti

A ἀναθεματισθήσεται; Οἴομαι οὖν ὅτι καὶ οὗτος μετὰ ἐπιφώνησιν ἀναθεματισθήσεται, εἰ μὴ ἐπιστρέψει. Τοῦτο δὲ λέγειν πείθουσί με τὰ ῥήματα τοῦ κανόνος, τὰ λέγοντα ἀναθεματίζεσθαι τοὺς τολμῶντας τὸ τοιοῦτον κακὸν, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὡς ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο. Καὶ ὁ ῥηθεὶς δὲ πγʹ ἀποστολικὸς κανὼν οὕτως ἡρμηνεύθη ἐκ τοῦ λέγειν ἐν μέρει καθαιρεῖσθαι τὸν σχολάζοντα στρατείᾳ, καὶ βουλόμενον ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν. Ἐπὶ τούτοις γίνωσκε ὅτι ἡ ζʹ καὶ ηʹ Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου διορίζονται τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς μοναχοὺς μετασχηματισθέντας, καὶ λαϊκοὺς γενομένους, καὶ ἄκοντας πρὸς τὸ πρότερον σχῆμα ἀποκαθίστασθαι. Ἐπεὶ δὲ σὺν B τούτῳ καὶ ἀναθεματίζονται ἐξ ἀνάγκης, οὐδὲ ὡς κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ λογισθήσονται, ἀλλὰ διὰ βίου ἐγκλεισθήσονται εἰς μοναστήρια. Οἴομαι δὲ ὅτι οἱ οὕτω μετασχηματισθέντες στρατευσάμενοι μὲν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα κολασθήσονται, μη στρατευσάμενοι δὲ, ἄλλως πως μετριώτερον τιμωρηθήσονται. Πλὴν ἱερατικόν τι οὐδὲ οὗτοι ἐνεργήσουσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ξβʹ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ὀγδοηκοστὸς τρίτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ τῶν μενόντων ἐν τῷ τῶν κληρικῶν σχήματι, στρατείᾳ δὲ σχολαζόντων, καὶ ἀρχὰς μετιόντων κοσμικὰς, διατάττεται, καὶ κελεύει καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς, ἔνθα καὶ τί ἐστιν ἐκεῖ τὸ σχοC λάζειν στρατείαις ἡρμήνευται· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ μοναχῶν καὶ κληρικῶν διαλέγεται, ἀποδυσαμένων τὸ σχῆμα τὸ ἱερὸν, καὶ ἀμφιασαμένων στρατιωτικὸν ἔνδυμα ὡς στρατευσαμένων ἢ πολιτικὸν, ὡς ἀξιώματος ἐπιθυμησάντων κοσμικοῦ, οὓς, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν καὶ ἐπιστρέψοιεν εἰς τὸν βίον, ὅνπερ προείλοντο, καὶ σχῆμα τῷ βίῳ κατάλληλον ἀναλάβοιεν, αὖθις ἀναθεματίζεσθαι ὥρισεν. Αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοὺς τῆς ἀξίας τῆς ἱερᾶς γυμνώσαντες, οὐκέτι καθαιρέσει ὑπαχθῆναι ὡς κολάσει ἐκρίθησαν· διὸ καὶ μείζονος κολάσεως ἐνομίσθησαν ἄξιοι.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ κληρωθεὶς ἢ μονάσας, εἰ ἐπὶ στρατείαν ἢ ἀξίαν ἀπαυθαδιάσοι, ἐπάρατος.*

Ἐὰν οἱ μονασταὶ ἢ οἱ ἅπαξ ἐν κλήρῳ ταχθέντες, καταλιπόντες τὸν μονήρη βίον ἢ τὸν ἐν κλήρῳ, καὶ D τὸ σχῆμα μεταλλαξάμενοι, ἐπὶ στρατείαν μεταπέσωσιν ἢ κοσμικὴν ἀξίαν μετέλθωσι, καὶ οὐ μεταμεληθῶσιν, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὸ σχῆμα τοῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο, ἀναθεματιζέσθωσαν. Συνᾴδει γοῦν τῷ παρόντι κανόνι καὶ ἡ ὀγδόη Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, μὴ συγχωροῦσα τοῖς μονασταῖς λαϊκοῦ σχῆμα ἀναλαμβάνειν. Κἂν ἡ ἑνδεκάτη διάταξις (2) ἡ ἐν τῷ ἑξηκο-

Guill. Beveregii notæ

(2) *Κἂν ἡ ἑνδεκάτη διάταξις.* Neque hæc constitutio, neque ipsum caput ab Aristeno hic citatum, in Basilicis impressis exstat ; in quibus etiam sola 24 capita primo titulo quarti libri hic laudati ascribuntur, cum Aristenus undecimam constitutionem capitis 62 citet. Ac proinde ex hoc, ut et ex sexcentis fere aliis hujus operis locis, abunde constat, Basilica hodie impressa mutila admodum et imperfecta esse. Quod autem ad locum hic citatum spectat, hoc esse suspicor Justiniani statutum in Basilica tralatum, *Si vero relinquens monasterium ad quamdam veniet militiam, aut ad aliam vitæ figuram. substantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod a nobis prius dictum est) rema-*

στῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ τετάρτου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν κειμένη, καὶ τῷ παρόντι κανόνι καὶ τῇ Νεαρᾷ ταύτῃ ἐναντιοῦται.

A Basilic. posita, et præsenti canoni et isti Novellæ adversatur.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἐπισκόπων κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν διαμενέτωσαν, καὶ μὴ κατὰ αὐθάδειαν ἀφηνιάτωσαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν, εἰ μὲν εἶεν κληρικοὶ, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιτιμίοις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοὶ, ἔστωσαν ἀκοινώνητοι.

CANON VIII.

Clerici ptochotrophiorum, monasteriorum, et templorum martyrum, sub potestate episcoporum, qui sunt in unaquaque civitate, ex sanctorum Patrum traditione permaneant, et non per arrogantiam se a proprio episcopo subducant. Qui hanc autem constitutionem evertere ausi fuerint: si sint quidem clerici, canonum pœnis subjiciantur: si autem monachi vel laici, sint excommunicati.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἔλεγόν ποτέ τινες μόνους τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς μητροπόλεως ὑποκεῖσθαι τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ· τοὺς δὲ μοναχοὺς ἢ καὶ τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐν τοῖς ὀρφανοτροφείοις καὶ γηροκομείοις θείων ναῶν ἢ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν μαρτυρίων μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, κἂν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν τούτου ὦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς δομήτορσι τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν. Τὸν γοῦν τοιοῦτον ἀκανόνιστον αὐτῶν λόγον οἱ θεῖοι Πατέρες ἀποσκευαζόμενοι, ὥρισαν πάντας τούτους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου κατὰ τὴν περὶ τούτου τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν· τοὺς δὲ τολμῶντας ἀνατρέπειν τοῦτο, ἤγουν θέλοντας μὴ ὑποκεῖσθαι αὐτοὺς τῷ ἐπισκόπῳ· κληρικοὺς μὲν ὄντας, ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, μονάζοντας δὲ ἢ λαϊκοὺς, ἀκοινωνήτους εἶναι, ἤγουν ἀφωρισμένους. Πτωχεῖα δὲ λέγονται πάντα τὰ εἰς πτωχῶν πρόνοιαν ἀφορισθέντα. Οἱ γοῦν σήμερον λέγοντες μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ πατριάρχῃ ἢ τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ, ὡς ἀπὸ ἐλευθέρας μονῆς ἢ ἐκκλησίας ὄντες, προβαλλόμενοι δῆθεν καὶ κτητορικῶν τυπικῶν διατάγματα, τί πρὸς ταῦτα ἀπολογήσονται; Πάντως οὐδέν. Κἂν γὰρ δομήτωρ τις μοναστηρίου ἢ ἐκκλησίας ἐν τυπικῷ ἢ διατάξει αὐτοῦ διορίσηται μὴ ὑποκεῖσθαι τοὺς μοναχοὺς ἢ τοὺς κληρικοὺς τούτων τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ, οὐκ εἰσακουσθήσεται, ὡς τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσιν ὑπεναντίως διαταξάμενος, καὶ ἀνυπόστατα γράψας. Περὶ δὲ τῶν διατατομένων παρὰ τῶν βασιλέων χάριν τῶν παρὰ τούτων κτιζομένων μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν ζήτει τῆς παρούσης συνόδου ϛ' καὶ ιζ' κανόνα.

BALS. Ut est verisimile, dicebant aliquando B nonnulli, solos episcopatus vel metropolis clericos regionis episcopo subjici: monachos autem vel etiam clericos divinorum templorum, quæ sunt in orphanotrophiis vel etiam gerocomiis, vel etiam in martyriorum ecclesiis, episcopo non subjici, etiamsi sint in ejus diœcesi, sed eis qui monasteria et reliqua ædificarunt. Hanc ergo canonibus repugnantem eorum orationem divini Patres rejicientes, statuerunt eos omnes esse in potestate episcopi regionis, secundum sanctorum Patrum de eo traditionem: **121** eos autem qui hoc evertere audeant, vel nolint episcopo subjici; si sint quidem clerici, ab episcopo puniri, prout ei visum fuerit: si autem monachi vel laici sint, excommunicatos esse seu C segregatos. Ptocheia vero dicuntur omnia quæ sunt designata, ut mendicis provideatur. Clerici ergo vel monachi, qui dicunt hodie se patriarchæ vel regionis episcopo non esse subjectos, tanquam sint liberæ mansionis vel ecclesiæ, proferentes utique etiam a fundatoribus factorum statutorum ordinationes, quid ad hæc respondebunt? Omnino nihil. Etiamsi enim quis fundator monasterii vel ecclesiæ, in statutis suis, vel ordinatione sua decreverit, non subjici eorum monachos vel clericos regionis episcopo, non audietur, ut qui divinis sacrisque canonibus contraria statuerit, et quæ stare non possunt, scripserit. De iis autem quæ ab impp. ordinantur, propter ea quæ a se exstruuntur monasteria et ecclesias, quære præsentis synodi can. 6 et 17. D

ΖΩΝΑΡ. Πάντας τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ πόλεσι κληρικοὺς καὶ ταῖς τούτων ἐνορίαις μοναχοὺς οἱ θεῖοι κανόνες τοῖς ἐπισκόποις ὑπείκειν κελεύουσι. Διὸ καὶ ὁ παρὼν κανὼν τοὺς τῶν πτωχείων κληρικοὺς τῷ ἐπισκόπῳ ὑπέταξε. Πτωχεῖα δέ εἰσι τὰ εἰς πτωχῶν ἀφωρισμένα πρόνοιαν, καὶ διοίκησιν, τὰ γηροκομεῖα δηλονότι, ὀρφανοτροφεῖα, καὶ τὰ τοιαῦτα

ZONAR. Quicunque ecclesias vel urbes, vel attinentes urbi regiones clerici, aut monachi colunt, episcoporum auctoritati subjecti esse decreto divinorum canonum omnes jubentur. Quocirca et hic canon ptocheiorum clericos episcopo subjicit. Sunt vero ptocheia domus quæ pauperibus sustentandis curandisve destinatæ sunt. quales eæ videlicet, in

Guill. Beveregii notæ.

nente, ipse inter officiales clarissimi provinciæ judicis statuatur. et hunc habebit mutationis fructum, ut qui sacrum ministerium despexit, tribunalis terreni observet servitium. Justinian. Novel. 5, cap. 6. Hæc enim constitutio, qua monachus monasterium deserens inter officiales statuitur, tam præsenti canoni, quam Leonis Novellæ, contraria est, quod Aristenus de constitutione a se ex Basilicis citata asserit.

quas aut pupilli, aut alii ætate variisque morborum generibus confecti homines recipi et ali so'ent. Ne iis enim, qui in illis accumbunt, precationum omni fructu carere necesse foret, per effœtam senectutem aut mutilati corporis debilitatem, aut morbos, ecclesias, quique in iis celebrantur conventus, adeundi erepta potestate; curam habuerunt hospitalium domorum conditores, et in eis ædiculas excitare, et divinis laudibus persolvendis clericos constituere, ut ad eas auscultandas tota illa qualiscunque familia non difficile conveniret. Eos igitur clericos, quique in martyriis, templis scilicet martyrum nomini dicatis, agunt, suæ quemque regionis episcopo subjectos esse synodus præsens jubet. Quin et idem de monasteriorum quoque clericis statuit. Nomine vero clericorum etiam eos qui sunt in monasteriis, consecratos indicavit. Cum enim quemdam ad sacros ordines admitti, nisi certæ cuidam ecclesiæ addictum hujus synodi sexto canone vetitum sit, proindeque quicunque ordinibus insigniti monachi forent, certi alicujus monasterii sacerdotes, aut diaconi, aut deinceps, sui quisque ordinis nomine, dicerentur; idcirco ejusdem monasterii clero ascripti quodammodo putabantur, eosque synodi sancti Patres hoc loco clericorum appellatione complexi sunt. Sint igitur illi omnes, inquit canon, episcopo subjecti, neque habenas excutiant, hoc est, episcopi imperium detrectent et reluctentur, ut equuleus respuens frenum; hoc enim est ἡνία. Quicunque porro hujus decreti constitutionem violarint, si quidem clerici sint, canonicis pœnis episcopi potestate ac judicio eligendis subjicit: si vero monachi, aut laici, communione privatos esse decernit. Sed cum clericos tantum hæc constitutio attingat, quomodo laicorum quoque mentio injecta est? Patrum igitur eam mentem fuisse arbitror, ut clericos sua sponte antistitibus per impudentiam obsistere, eorumque auctoritati adversari nunquam ausuros esse existimarent; sed fortassis a quibusdam potentioribus per potestatem suam fiduciam illis, vel potius audaciam ad superbiam usque evectam, ingenerantibus persuasos; proinde illos quoque excommunicationi subjicit.

ἐν οἷς κατaπαθεῖς ἀνάκεινται καὶ τρέφονται. Ἵνα γὰρ μὴ οἱ ἐν αὐτοῖς ἀνακείμενοι εὐχῶν εἶεν ἀμέθεκτοι, μὴ δυνάμενοι εἰς τὰς ἐν ἐκκλησίαις συνάξεις ἀπιέναι διὰ γήρως βαθέος βαρύτητα ἢ πηρώσεις σωματικὰς ἢ νόσους, πρόνοιαν ἔθεντο οἱ τῶν πτωχείων δομήτορες ναούς τε ἐν αὐτοῖς ἀνεγεῖραι καὶ κληρικοὺς κατατάξαι, ἵν' ἐκτελῆται παρ' αὐτῶν ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ὑμνῳδία, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἀνακείμενοι ἀταλαιπώρως ταύτης ἀκούωσι. Καὶ τοὺς τοιούτους τοίνυν κληρικοὺς καὶ τοὺς τῶν μαρτυρίων τῶν ἐπ' ὀνόματι μαρτύρων οἰκοδομηθέντων ναῶν, τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ ὑποκεῖσθαι ἡ παροῦσα κελεύει σύνοδος, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν μοναστηρίων. Τῷ ὀνόματι δὲ τῶν κληρικῶν καὶ τοὺς ἐν μοναστηρίῳ ὄντας ἱερωμένους διέλαβεν, ὅτι μηδένα χειροτονεῖσθαι ἀπολελυμένως ἡ τοιαύτη σύνοδος ὥρισεν ἐν τῷ ἕκτῳ κανόνι. Ἐπεὶ οὖν καὶ οἱ μοναχοὶ χειροτονούμενοι τῆς μονῆς τῆσδε ὠνομάζοντο ἱερεῖς ἢ διάκονοι, καὶ ἐφεξῆς οἱ τῶν κατωτέρων ταγμάτων· εἰκότως κεκληρῶσθαι ἕκαστοι τῇ μονῇ, ᾗ ὠνομάσθησαν, ἐνομίζοντο, καὶ κληρικοὺς καὶ αὐτοὺς οἱ τῆς συνόδου θεῖοι Πατέρες ἐκάλεσαν. Τούτους οὖν ἅπαντας ὑποκεῖσθαι κελεύει τῷ ἐπισκόπῳ, μηδὲ ἀφηνιάζειν, ἀντὶ τοῦ τῆς ἐξουσίας ἐκείνου ἐκφεύγειν τε καὶ ἀποσκιρτᾷν, ὥσπερ πῶλος ἀποπτύσας τὸν χαλινόν· οὗτος γὰρ ἡ ἡνία. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας τὸν κανόνα, κληρικοὺς μὲν ὄντας, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑπέθετο τῇ τοῦ ἐπισκόπου ἐξουσίᾳ καὶ διακρίσει καταλιπὼν τὴν τῶν ἐπιτιμίων ποιότητα· μοναχοὺς δὲ ὄντας ἢ λαϊκοὺς ἀκοινωνήτους εἶναι ὡρίσατο. Πῶς δὲ περὶ κληρικῶν διαλεγόμενος ὁ κανὼν λαϊκῶν ἐμνήσθη; Οἶμαι τοίνυν τοιαύτην εἶναι τὴν ἔννοιαν τῶν Πατέρων· τοὺς κληρικοὺς μὴ ἐφ' ἑαυτῶν τολμᾷν καταναιδεύεσθαι τῶν ἀρχιερέων ἔκριναν καὶ ἀποσκιρτᾷν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν· ἀλλ' ἴσως δυνατοῖς πεποιθότας τισὶ θάρσος ἐκείνοις περιποιοῦσιν ἐκ τῆς σφῶν δυναστείας, ἢ μᾶλλον θράσος πρὸς τὴν αὐθάδειαν· κἀκείνους οὖν τῇ ἀκοινωνησίᾳ ὑπάγει.

ARIST. *Qui in ptocheio aut monasterio degit clericus, episcopi civitatis auctoritati se submittat: qui vero excussis habenis ab eo resilit, pœnam luat.*

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἐν πτωχείῳ ἢ σεμνείῳ κληρικὸς βλεπέτω τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως· ὁ δὲ τούτου ἀφηνιάζων γινωσκέτω τὸ ἐπιτίμιον.*

Et hi episcopi civitatis auctoritati subjici debent. Si autem per arrogantiam suam ei se submittere non persuadeantur, canonum suppliciis subjicientur.

Ὑποκεῖσθαι καὶ οὗτοι ὀφείλουσι τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως. Εἰ δὲ οὐ πείθονται κατ' οἰκείαν αὐθάδειαν ὑπ' αὐτὸν τελεῖν, τοῖς τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις ὑποπεσοῦνται.

122 CANON IX.

Si quis clericus habeat cum clerico litem, proprium episcopum ne relinquat, et ad sæcularia judicia ne excurrat: sed causam prius apud proprium episcopum agat, vel episcopi voluntate apud eos, quos utraque pars elegerit, judicium agitetur. Si quis autem præter hæc fecerit, canonicis pœnis subjiciatur. Si clericus autem cum proprio vel etiam alio episcopo litem habeat, a provinciæ synodo judicetur. Si autem cum ipsius provinciæ metropoli-

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Εἴ τις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα ἔχοι, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια μὴ κατατρεχέτω, ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἤγουν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται τὰ τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσοι, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω. Εἰ δὲ καὶ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχοι πρὸς τὸν

ἴδιον ἢ καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἀμφισβητοίη, καταλαμβανέτω ἢ ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω.

ΒΑΛΣ. Ὁροθετήσαντες οἱ ἅγιοι Πατέρες πάντας τοὺς κληρικοὺς ὑποκεῖσθαι τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ (τῷ ὀνόματι δὲ τῶν κληρικῶν καὶ οἱ μοναχοὶ περιέχονται), ἐπάγουσι διὰ τοῦ παρόντος κανόνος μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας κληρικὸν παρὰ πολιτικῷ δικαστηρίῳ ἐνάγειν κατὰ κληρικοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ· ἢ κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, παρ' οἷς ἂν τὰ μέρη θελήσωσιν, ὀφείλουσιν εἶναι πάντως προσφόροις, ἤγουν ἐκκλησιαστικοῖς. Εἰκὸς γάρ ἐστι μὴ θέλειν τὸν ἐπίσκοπον ἀκροάσασθαι τῆς ὑποθέσεως διά τινα εὔλογον αἰτίαν. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιήσαντα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλει ὁ κανών. Καὶ ταῦτα μὲν ὅταν δύο κληρικοὶ μιᾶς ἐνορίας κατ' ἀλλήλων δικαστήρια ἔχωσιν. Εἰ δὲ κληρικὸς ἔχει ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ καθ' ἑτέρου ἐπισκόπου, τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐξετασθήσονται παρὰ τῷ προσφόρῳ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας. Εἰ δὲ κατὰ μητροπολίτου ἔχει ἀγωγὴν ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς μητροπολίτου, διορίζεται ὁ κανὼν δικάζειν τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως ἢ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ὀφείλομεν οὖν λέγειν ὡς, εἴ τις κληρικὸς μέλλει γυμνάσαι ὑπόθεσιν κατὰ κληρικοῦ ἢ ἐπισκόπου ἢ μητροπολίτου, τῷ φόρῳ τοῦ ἐναγομένου κατὰ νόμους ἀκολουθείτω. Οἱ μὲν γὰρ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ παρὰ τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ ἑλκυσθήσονται, ὁ ἐπίσκοπος παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, καὶ ὁ μητροπολίτης παρὰ τῷ πατριάρχῃ· καὶ οὐκ ἔσται ἄδεια τυχὸν κληρικῷ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Ἀθύρα παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Ἡρακλείας ἐναγαγεῖν κατὰ συγκληρικοῦ αὐτοῦ, ἀλλ', ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ποιῆσαι ἀναγκασθήσεται. Ἐρωτήσει δέ τις, ἐὰν κληρικὸς οὐ θελήσῃ παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ δικάσασθαι μετὰ συγκληρικοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῷ μητροπολίτῃ ἐνάγῃ, ἐκπεσεῖται τῆς οἰκείας ἐναγωγῆς, ὅπερ ἔμελλε παθεῖν, εἴπερ εἰς κοσμικὸν δικαστήριον εἵλκυσε τοῦτον; *Λύσις*. Οὐκ ἐκπέσῃ μὲν τῆς οἰκείας ὑποθέσεως, ὡς μὴ ἐναγαγὼν εἰς πολιτικὸν δικαστήριον· ἐπιτιμηθήσεται δὲ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι τὸ ϛ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, λέγον· Δυνατὸν καὶ παρὰ τῷ πατριάρχῃ πρῶτον αἰτιάσασθαι, καὶ αἰτεῖν διὰ γραμμάτων αὐτοῦ, δοθῆναί τινα δικαστὴν τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων· οὗ παραιτηθείσης τῆς ψήφου, πάλιν ὁ πατριάρχης δικάζει. Ἀλλὰ ἀνάγνωσον μετ' ἐπιστασίας τὸν παρόντα κανόνα, τὸν ιε' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τὸν ϛ' τῆς β' συνόδου καὶ τὸ α' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, λύοντα τὸ ἐναντιοφανές. Τὸ δὲ εἰρημένον ἐνταῦθα, ἤγουν γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται τὰ τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι, μὴ εἴπῃς περὶ αἱρετοῦ δικαστοῦ ἐκλαμβάνεσθαι, μὴ

A *tano episcopus vel clericus controversiam habeat, diœcesis exarchum adeat, vel imperialis urbis Constantinopolis thronum, et apud eum litiget.*

BALS. Postquam definiissent sancti Patres, omnes clericos regionis episcopo subjici (clericorum autem nomine etiam monachi continentur), per præsentem canonem inferunt non licere clerico apud judicium civile adversus clericum actionem intendere, sed apud proprium episcopum : vel ejus voluntate, apud eos quos partes voluerint, qui tamen debent esse idonei, id est, ecclesiastici. Est enim B verisimile, futurum ut nolit quandoque episcopus causam audire justa aliqua de causa. Eum autem qui præter hæc facturus est, canon canonicis pœnis subjicit. Et hæc quidem ita se habent, quando unius regionis duo clerici inter se invicem habent controversiam. Si autem clericus habet actionem adversus proprium episcopum, vel adversus alium episcopum, examinabitur causa apud idoneum provinciæ metropolitanum. Si autem episcopus vel metropolitani clericus habet actionem adversus metropolitanum, decernit canon ut de causa cognoscat vel diœcesis exarchus, vel patriarcha Constantinopolitanus. Debemus ergo dicere, quod si quis clericus adversus clericum vel episcopum vel metropolitanum agere C velit, forum rei secundum leges sequatur. Clerici enim et monachi apud regionis episcopum trahentur, episcopus apud metropolitanum, metropolitanus apud patriarcham : et non licebit, verbi gratia, clerico episcopatus Athyræ apud Heracleæ metropolitanum adversus conclericum suum actionem intendere, sed, ut superius dictum est, facere cogetur. Interrogabit autem quispiam, si clericus noluerit apud proprium episcopum cum synclerico litigare, sed apud metropolitanum actionem intenderit, num causa cadet et propriam actionem amittet : quod quidem futurum est, si eum ad judicium sæculare traxerit ? *Solutio.* Causa quidem non cadet, ut qui non ad civile judicium actionem intentaverit : sed secundum præsentem canonem in D eum animadvertetur. Nec tibi contrarium esse putetur 6 cap. primi tit. 3 lib. Basilic. dicens : Apud patriarcham quoque primum actionem quispiam intendere potest, et petere per litteras ejus sibi dari judicem aliquem loci episcoporum, cujus recusata sententia patriarcha rursus judicabit. Sed lege præsentem canonem diligenter, 15 can. Carth. syn. 6. 2 syn. et 1 cap. 9 tit. præsentis operis, et quæ in eo sunt : quæ quidem apparentem contrarietatem dissolvunt. Quod autem hic dictum est, Vel episcopi voluntate, apud eos quos utraque pars voluerit, judicium agitetur, ne dicas accipi de judice eligendo, qui jurisdictionem non habet; eum enim partium voluntas judicem facit et pœnæ stipulatio, quod quidem ex præsenti canone non apparet : sed de

judice, qui habet ecclesiasticam jurisdictionem, sed non est partibus idoneus. Quamobrem, qui præter proprii episcopi voluntatem apud non competens judicium litigare elegerit, etiamsi sit ecclesiasticus secundum præsentem canonem punietur. Provinciæ autem exarchus est, ut mihi quidem videtur, non uniuscujusque provinciæ metropolitanus, sed metropolitanus totius diœcesis. Diœcesis autem est, quæ multas sub se habet provincias. Hoc autem
123 exarchorum privilegium non est hodie in usu. Etsi enim dicuntur exarchi quidam ex metropolitanis, sed tamen alios metropolitanos, qui sunt in diœcesibus, non habent omnino sibi subjectos. Est ergo verisimile alios tunc temporis fuisse exarchos diœcesium, vel esse quidem adhuc ipsos, sed quæ eis data sunt a canonibus privilegia exolevisse.

ἔχοντος δικαιοδοσίαν· τοῦτον γὰρ θέλησις τῶν μερῶν ποιεῖ δικαστὴν καὶ ἐπερώτησις προστίμου, ὅπερ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐκ ἀναφαίνεται· ἀλλὰ περὶ δικαστοῦ ἔχοντος δικαιοδοσίαν ἐκκλησιαστικὴν, ἀπροσφόρου δὲ ὄντος τοῖς μέρεσιν. Ὥστε ὁ δίχα γνώμης τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου καταδεξάμενος κληρικὸν παρ' ἀπροσφόρῳ δικαστηρίῳ δικάσασθαι, κἂν ἐκκλησιαστικός ἐστι, ἐπιτιμηθήσεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ὁ μέντοι ἔξαρχος τῆς διοικήσεώς ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὁ ἑκάστης ἐπαρχίας μητροπολίτης, ἀλλ' ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης. Διοίκησις δέ ἐστιν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ. Τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐξάρχων προνόμιον σήμερον οὐκ ἐνεργεῖ. Κἂν γὰρ λέγονται ἔξαρχοί τινες τῶν μητροπολιτῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐν ταῖς διοικήσεσιν ὄντας ἑτέρους μητροπολίτας οὐκ ἔχουσιν ὅλως ὑποκειμένους αὐτοῖς. Ἔοικεν οὖν ἑτέρους τινὰς εἶναι κατὰ τοὺς τότε καιροὺς ἐξάρχους τῶν διοικήσεων, ἢ τούτους μὲν εἶναι, ἀπρακτῆσαι δὲ τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων δοθέντα τούτοις προνόμια.

ZONAR. Negotia, lites nimirum et controversias, si quæ inter clericos exortæ sint, coram episcopo proprio agitari canon decernit; non autem apud sæculares judices, quoniam id in ipsius episcopi contemptum et contumeliam cedit; aut interim voluntate episcopi, sive ipso consentiente, coram quibus communi consilio utraque pars elegerit causas transigi. Quique constitutionem hanc violarint, canonicis ab episcopis suis pœnis multari jubet. Atque hæc quidem, cum inter se judicio clerici confiictantur. Quod si vel suo vel alteri cuipiam episcopo clerici actionem intendant, illius provinciæ episcopos in isto casu judices canon constituit; qui congregati quæstionem audient et definient. Sin autem cum provinciæ metropolitano aliquid habeat episcopus aut clericus negotii sive controversiæ et actionis, ad diœceseos in qua litigantes habitant exarchum, vel Constantinopolitanæ urbis archiepiscopum, arbitrium totius causæ deferendum. Exarchorum porro diœcesanorum nomine nonnulli patriarchas, alii metropolitanos intelligi volunt. Sed de his fusius decimo septimo canone agemus.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς πράγματα πρὸς ἀλλήλους ἔχοντας, δίκας δηλονότι καὶ ὑποθέσεις, βούλεται ὁ κανὼν παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ταύτας γυμνάζειν, καὶ μὴ ἀπιέναι ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια· τοῦτο γὰρ εἰς περιφρόνησιν καὶ ὕβριν τοῦ ἐπισκόπου ἐστίν· ἢ τέως γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, ἤτοι αὐτοῦ ἐπιτρέποντος παρ' οἷς τὰ ἀντίθετα μέρη ἀρέσκονται, ζητεῖσθαι τὰς ὑποθέσεις. Τοὺς δὲ μὴ φυλάσσοντας τὴν τοῦ κανόνος διαταγὴν ἐπιτιμᾶσθαι κανονικῶς παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν. Ταῦτα μὲν, ὅτε πρὸς ἀλλήλους δικάζονται οἱ κληρικοί· εἰ δὲ κληρικοὶ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ἢ ἑτέρῳ καὶ δίκην ἐνιστῶσι κατ' αὐτοῦ, τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπους καθίζει δικαστὰς ὁ κανών. Συνιόντες καὶ ἀκροάσονται τῶν ὑποθέσεων, καὶ ψηφίσονται. Εἰ δὲ πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας ἔχει πρᾶγμα, ἤγουν ἀμφιβολίαν τινὰ, καὶ δίκην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, τὸν τῆς διοικήσεως ἐκείνης, παρ' ᾗ καὶ οἱ ἀμφισβητοῦντές εἰσιν, ἔξαρχον βούλεται ὁ κανὼν διαιτητὴν τῆς ὑποθέσεως γίνεσθαι, ἢ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπον. Ἐξάρχους δὲ τῶν διοικήσεων τοὺς πατριάρχας εἶναί φασιν· ἄλλοι δὲ τοὺς μητροπολίτας. Πλατύτερον δὲ τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ ιζ' κανόνι εἴρηται.

ARIST. *Clerici litigantes, si relicto episcopo ad sæcularia judicia se conferant, canonice puniantur. Et clericus cum episcopo contendens, synodum exspectet, et episcopus cum metropolitano, ad Constantinopolitanum provocet.*

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικοὶ διαδικαζόμενοι εἰ, ἀφέντες τὸν ἐπίσκοπον, κοσμικοῖς κριτηρίοις προσέλθωσι, κανονικῶς εὐθυνέσθωσαν. Καὶ κληρικὸς ἐπισκόπου διαφερόμενος μενέτω τὴν σύνοδον· καὶ μητροπολίτου ἐπίσκοπος τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐξαιτείτω.*

Non oportet clericum, qui contra alium clericum aliquid habet, a judicibus sæcularibus judicari, sed a proprio episcopo. Si proprium autem relinquens episcopum sæcularia judicia adiverit, canonicis pœnis subjiciatur. Similiter autem et contra episcopum si quid habuerit clericus, a provinciali synodo judicari debet. Sed et episcopus aut clericus si contra metropolitanum causam aliquam habuerit, vel apud diœceseos exarchum, sive patriarcham cui subsunt provinciarum illarum metropolitani litigare debet, vel apud patriarcham Constantinopolitanum. Quod quidem privilegium nemini aliorum patriarcharum

Οὐ δεῖ κληρικὸν, ἔχοντα κατὰ κληρικοῦ, δικάζεσθαι παρὰ κοσμικοῖς δικασταῖς, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Εἰ δὲ, τὸν οἰκεῖον οὗτος ἀφεὶς ἐπίσκοπον, κοσμικοῖς προσέλθοι δικαστηρίοις, κανονικῶς ἐπιτιμηθήσεται· ὥσπερ δὴ καὶ κατὰ ἐπισκόπου ἔχων ὁ κληρικὸς, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας ὀφείλει δικάζεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, εἰ κατὰ μητροπολίτου ἔχει τινὰ ὑπόθεσιν, ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἤτοι τῷ πατριάρχῃ, ὑφ' ὃν τελοῦσιν οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολῖται, δικάζεσθαι· ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως· ὅπερ προνόμιον οὐδενὶ τῶν ἄλλων πατρι-

αρχῶν ἐδόθη οὔτε ἀπὸ τῶν κανόνων οὔτε ἀπὸ τῶν A νόμων, τὸ δικάζεσθαι μητροπολίτην τελοῦντα ὑφ' ἕτερον πατριάρχην παρὰ πατριάρχῃ ἑτέρῳ εἰ μὴ μόνῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

Μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν (3) *ἐν δύο πόλεων κατὰ ταυτὸν καταλέγεσθαι ἐκκλησίαις, ἐν ᾗ τε τὴν ἀρχὴν ἐχειροτονήθη, καὶ ἐν ᾗ προσέφυγεν, ὡς μείζονι δῆθεν* (4), *διὰ δόξης κενῆς ἐπιθυμίαν· τοὺς δέ γε τοῦτο ποιοῦντας ἀποκαθίστασθαι τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ τὴν ἀρχὴν ἐχειροτονήθησαν, ἐκεῖ μόνον λειτουργεῖν· εἰ μέντοι ἤδη τις μετετέθη ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, μηδὲν τοῖς προτέρας ἐκκλησίας ἤτοι τῶν ὑπ' αὐτὴν μαρτυρίων ἢ πτωχείων ἢ ξενοδοχείων ἐπικοινωνεῖν πράγμασιν.* B *Τοὺς δέ γε τολμῶντας μετὰ τὸν ὅρον τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου πράττειν τι τῶν νῦν ἀπηγορευμένων, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ.*

ΒΑΛΣ. Τινὲς δοξομανοῦντες κληρικοὶ μεθίστανται ἀπὸ πόλεων μικροτέρων εἰς ἑτέρας μείζονας πόλεις, τυχὸν ἀπὸ τοῦ Ἀθύρα εἰς Ἡράκλειαν. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μὴ ἔχειν τινὰ ἐπ' ἀδείας τοῦτο ποιεῖν διά τε τὴν τιμὴν τοῦ χειροτονήσαντος τοῦτον καὶ διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δύο ἐπισκόποις ὑποκεῖσθαι. Τὸν δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐπιχειρήσαντα ἀποκαθίστασθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν ᾗ πρώτως ἐχειροτονήθη, ἐφ' ᾧ ἐκεῖ μόνον λειτουργεῖν. Τοῖς δὲ πρὸ τοῦ κανόνος τούτου εἰς δύο ἐνοριῶν ἐκκλησίας ταχθεῖσι τιμωρίαν ἐπάγει τὸ μὴ C δύνασθαι ἀνακαλεῖσθαι τὰ τῆς προτέρας ἐκκλησίας δίκαια. Εἶτα διορίζεται καθαιρεῖσθαι τοὺς τολμήσαντας διαπράξασθαί τι ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων ἐν τούτῳ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τινὲς τὸ μὴ γίνεσθαί τινα κληρικὸν ἐν δύο πόλεων ἐκκλησίαις, καὶ εἰς δύο ἐκκλησίας μιᾶς πόλεως ἐξελάβοντο. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο τῆς ἐννοίας τοῦ κανόνος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ὅπως δὲ οὐ δύναται κληρικὸς ἐξ ἑτέρας ἐνορίας εἰς ἑτέραν ἀπέρχεσθαι δίχα συστατικῆς καὶ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν, καὶ ὅπως κολάζεται ὁ τοῦτο ποιήσας καὶ ὁ δεξάμενος αὐτὸν, ἔμαθες ἀπὸ τοῦ ιε' καὶ ις' ἀποστολικοῦ κανόνος. Εἰ δέ τις ἐρωτήσει σε διὰ τί ὁ παρὼν κανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς μὲν ἀποκαθίστασθαί φησι εἰς τὴν προτέραν D ἐκκλησίαν τὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταπηδήσαντα, κατὰ δὲ τὸ τέλος παρακελεύεται καθαιρεῖσθαι τὸν τούτου παραβάτην; εἰπὲ ὅτι τὸν μὲν μεταπηδήσαντα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, μήπω δὲ κληρωθέντα εἰς τὴν δευτέραν ἐκκλησίαν, ἀποκαθίστασθαι διορίζεται εἰς τὴν πρώτην· τὸν δὲ κληρωθέντα καὶ ἐγκαταστάντα εἰς τὴν δευτέραν, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου

concessum fuit, nec a canonibus nec a legibus, ut metropolitanus qui uni subjacet patriarchæ, ab alio judicaretur, nisi soli Constantinopolitano.

CANON X.

Non licere clerico in duarum civitatum ecclesiis eodem tempore in catalogum referri, et in ea, in qua a principio ordinatus est, et in ea, in quam tanquam ad majorem confugit, propter inanis gloriæ cupiditatem: eos autem, qui hoc faciunt, propriæ ecclesiæ restitui, in qua ab initio ordinati sunt, ut illic solum ministrent. Sed si jam quispiam ex alia in aliam ecclesiam translatus est, nihil prioris ecclesiæ vel eorum quæ sub ea sunt martyriorum, vel ptochotrophiorum, vel xenodochiorum rebus communicare. Eos autem qui ausi fuerint, post magnæ hujus et universalis synodi definitionem, aliquid eorum, quæ nunc sunt prohibita, facere, statuit sancta synodus eos proprio gradu excidere.

BALS. Quidam clerici insano gloriæ amore impulsi, a parvis urbibus in alias majores commigrant, ut verbi gratia, ab Athyra Heracleam. Dicit ergo canon, **124** nemini licere hoc facere, et propter honorem ejus qui ordinavit, et quia fieri non potest ut unus et idem subjiciatur duobus episcopis. Eum autem, qui hoc facere aggressus fuerit, restitui ecclesiæ in qua prius ordinatus fuerat, ut illic solum ministret. Iis vero, qui ante hunc canonem in duarum regionum ecclesiis ordinati sunt, pœnam statuit, ut prioris ecclesiæ jura revocare nequeant. Deinde eos deponendos decernit, qui aliquid facere ausi fuerint eorum quæ sunt in eo prohibita. Hæc cum ita se habeant, quidam illud, non esse aliquem clericum in duarum urbium ecclesiis, etiam ad duas unius civitatis ecclesias accipiebant. Non est autem hæc canonis sententia, ut mihi videtur. Quomodo autem non potest clericus ex una regione in aliam abscedere, sine commendatoria et dimissoria scriptura ejus qui eum ordinavit; et quomodo punitur qui hoc fecerit, et qui eum excepit, didicisti a 15 et 16 canone apostolico. Si quis autem interrogaverit, Cur præsens canon in principio quidem dicit priori ecclesiæ restituendum eum qui a civitate in civitatem transilierit, in fine autem jubet hujus transgressorem deponi? dic, quod eum qui a civitate in civitatem transilit, in secunda autem ecclesia in clerum nondum est cooptatus, primæ jubet restitui: eum autem qui in secunda ecclesia in clerum est cooptatus et constitutus suo excidere gradu. Quod autem talis non est exinde depositus nisi post denuntiationem, lege

Guill. Beveregii notæ

(3) *Μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν ἐν δύο πόλεων.* Idem fere a synodo Nicæna 2 constituitur. Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ κατατατtέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις. Syn. Nic. 2, can. 15.

(4) *Ὡς μείζονι δῆθεν.* Justinianus, *Illud quoque adjiciendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in republica geratur: id est multos reverendissimorum clericorum dedignari quidem in iis, quibus ordinati sunt, sanctissimis ecclesiis, aut hic aut in provinciis deservire, ad sanctissimam vero majorem ecclesiam, et venerabilem clerum ejus per patrocinium quodlibet accedere. Quod de cætero omnimodo fieri prohibemus.* Justin. Nov. 3, c. 2.

45 canonem apostolicum, et syn. in Trullo canonem 17.

ZONAR. Clericum aliquem duarum simul urbium ecclesiis hic canon ascribi vetat. Fiebat enim ut cui in minore forte civitate locus obtigisset, is ambitione ductus in urbis amplioris ecclesiam in metropolitanam scilicet ex episcopali, aut in patriarchalem ex metropolitana transcribi cuperet. Quos quidem omnes ad eam ecclesiam, cui primum addicti sunt, redire synodus constituit. Hæc autem post canonem editum fieri jubet. Si quis autem, inquit, ex ecclesia in ecclesiam translatus est, in ea ad quam transfertur manens, ex prioris ecclesiæ e qua translatus est negotiis nullam omnino partem attingat. Quam enim ecclesiam sponte reliquit, cum ea nullum consortium nihilve commune amplius habere debet. Quicunque vero hujus constitutionis auctoritate neglecta, aliquid hoc canone vetitum attentare ausi fuerint, suo gradu moveri, hoc est, depositione multari placet. Verum tertio Basilic. libro, titulo tertio, Novella decima sexta cautum est ne alicujus ecclesiæ clerico demortuo, ibidem in ejus locum alius confestim subrogetur, sed ex alia ecclesia, in qua præfinitum jam inde a primis temporibus numerum clerici superent, qui demortui locum expleant, accersiri jubet, donec ad eum numerum, qui initio præscriptus est, ecclesiæ cujusque clerici revocentur.

ARIST. *In duarum urbium ecclesiis clericus in catalogum non refertur. Sin vero relatus fuerit, priori restituetur. Si quis autem jam translatus sit, in prioris ecclesiæ rebus nullo modo particeps sit.*

Eidem sub duobus ministrare episcopis et ambobus esse clerico non permittitur. Sed si propter inanis gloriæ cupiditatem ad majorem confugerit ecclesiam, ei rursus restituetur in quam prius ordinatus fuit. Sin episcopi sui voluntate in aliam ecclesiam translatus fuerit, et ibi in clerum cooptatus; nullam in prioris ecclesiæ rebus partem habeat, nisi proprio vellet gradu excidere, talia inexplebili cupiditate aggrediens.

125 CANON XI.

Omnes pauperes, et qui auxilio indigent, cum examinatione, cum epistolis seu pacificis ecclesiasticis solis viam ingredi statuimus, et non cum

A βαθμοῦ. Περὶ δὲ τοῦ μὴ εἶναι τὸν τοιοῦτον ἀπεντεῦθεν καθῃρημένον, ἀλλὰ μετὰ παραγγελίαν, ἀνάγνωθι τὸν ιε' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα ιζ'.

ΖΩΝΑΡ. Δύο πόλεων ἐκκλησίαις κατατάττεσθαί τινα ὡς κληρικὸν ὁ παρὼν ἀπαγορεύει κανών. Ἴσως γὰρ εἰς πόλιν μικρὰν ἐχειροτονήθη, διὰ δὲ φιλοδοξίαν εἰς μείζονος (5) πόλεως ἐκκλησίαν, εἰς μητρόπολιν τυχὸν ἐξ ἐπισκοπῆς μετατεθῆναι, ἢ ἐκ μητροπόλεως εἰς πατριαρχεῖον. Τοὺς τοιούτους οὖν ἡ σύνοδος ὥρισεν ἀποκαθίστασθαι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ ἐχειροτονήθησαν. Ταῦτα δὲ μετὰ τὸν κανόνα ἐκέλευσε γίνεσθαι. Εἰ δὲ ἤδη, φησὶ, τὶς μετετέθη ἐξ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν, μένων ἐν τῇ μεταθέσει μὴ ἐνοχλείτω τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἧς E μετετέθη. Ἀποστὰς γὰρ ἐκείνης οὐδεμίαν μετουσίαν πρὸς αὐτὴν ἕξει, οὐδὲ κοινόν τι αὐτῷ πρὸς ἐκείνην ἔσται. Τοὺς δὲ μὴ φυλάσσοντας τὰ τετυπωμένα, ἐπιχειροῦντας δέ τι ποιεῖν τῶν διὰ τοῦ κανόνος (6) ἀπαγορευθέντων ἐκπτώσει κολάζει τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, ἤτοι καθαιρέσει. Ἡ δὲ ις' Νεαρὰ κειμένη εἰς τὸν τρίτον τίτλον τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν διετάξατο, εἰ τελευτήσει ἐν ἐκκλησίᾳ τινὶ κληρικὸς, μὴ εὐθὺς ἄλλον χειροτονεῖσθαι ἐκεῖ, ἀλλ' εἰ ἑτέραις ἐκκλησίαις εἰσὶ κληρικοὶ πλείονες τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἑκάστῃ αὐτῶν ταχθέντος ἀριθμοῦ, ἐκεῖθεν μετάγειν τινὰς, καὶ ἀντὶ τῶν λειψάντων αὐτοὺς εἰσάγειν, μέχρις ἂν εἰς τὸν ἀρχῆθεν ὡρισμένον ἀριθμὸν κατασταῖεν οἱ ἐκκλησίας ἑκάστης κληρικοί.

C

ΑΡΙΣΤ. *Δύο πόλεων ναοῖς κληρικὸς οὐ καταλέγεται· εἰ δὲ καταλεχθείη, τῷ προτέρῳ ἐπιστραφήσεται. Εἰ δὲ μετετέθη τις ἤδη, μηδὲ κοινωνείτω κατά τινα τρόπον τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας.*

Οὐ συγκεχώρηται ὁ αὐτὸς ὑπὸ δύο ἐπισκόπους τελεῖν, καὶ ἀμφοτέρων εἶναι ὁ κληρικός· ἀλλὰ εἰ δι' ἐπιθυμίαν δόξης κενῆς μείζονι ἐκκλησίᾳ προσφύγῃ, ἀποκατασταθήσεται αὖθις εἰς ἣν ἐχειροτονήθη πρότερον· εἰ δὲ μετὰ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν μετετέθη, καὶ ἐκληρώθη, μὴ μετεχέτω ὅλως ἐν τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας (7) πράγμασιν, εἰ μὴ βούλεται τοῦ ἰδίου ἐκπεσεῖν βαθμοῦ, τοιαῦτα δι' ἀπληστίαν ἐπιχειρῶν.

D KANΩN IA'.

Πάντας τοὺς πένητας καὶ δεομένους ἐπικουρίας μετὰ δοκιμασίας ἐπιστολίοις ἤτοι εἰρηνικοῖς (8) *ἐκκλησιαστικοῖς μόνοις ὁδεύειν ὡρί-*

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Διὰ δὲ φιλοδοξίαν εἰς μείζονος:* Hic deest verbum ἐσπούδασεν, quod codices Augusti Gallandi et Amerbachii post φιλοδοξίαν ponunt, legentes, διὰ δὲ φιλοδοξίαν ἐσπούδασεν εἰς μείζονος πόλεως ἐκκλησίαν.

(6) *Διὰ τοῦ κανόνος.* Codex Amerbachianus rectius legit διὰ τούτου τοῦ κανόνος.

(7) *Τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας.* Hic locus in epitome hujus canonis sub nomine Aristeni, et in altera Simeonis logothetæ, in Justelli bibliotheca editis, plenius legitur, τοῖς τῆς προτέρας πράγμασιν ἐκκλησίας.

(8) *Ἐπιστολίοις ἤτοι εἰρηνικοῖς.* Concilium etiam Antiochenum εἰρηνικῶν meminit, statuens, Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων. Can. 7. Hujusmodi εἰρηνικαὶ ἐπιστολαὶ, sive γραφαὶ datæ sunt olim tam clericis quam laicis pauperibus peregre proficiscentibus, quibus ostensis, quocumque se convertunt, hospitio excepti sunt. Εἰρηνικαὶ, *pacificæ litteræ* ab archiepiscopo suo indultæ sunt clericis, qui in aliam urbem migrare, et in clerum ejus recipi cupiunt, vel etiam ab archiepiscopo episcopis ad imperatorem proficisci volentibus: ut Balsamon et Zonaras in hunc canonem,

σαμεν, καὶ μὴ συστατικοῖς· διὰ τὸ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς προσήκειν τοῖς οὖσιν ἐν ὑπολήψει μόνοις παρέχεσθαι προσώποις. A

ΒΑΛΣ. Συστατικαὶ γραφαὶ λέγονται αἱ διδόμεναι κληρικοῖς παρὰ τῶν χειροτονησάντων αὐτοὺς ἐπισκόπων, καὶ συνιστῶσαι ἤτοι δηλοποιοῦσαι τὴν χειροτονίαν τούτων, καθὼς παρίσταται ἀπὸ τοῦ ιγ' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου. Συστατικαὶ γραφαὶ λέγονται αἱ διδόμεναι ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἢ καὶ λαϊκοῖς ἀφορισθεῖσι, καὶ ἄλλως γενομένοις ἐν ὑπολήψει οὐκ ἀγαθῇ· καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος. Αἱ μέντοι ἀπολυτικαὶ γραφαὶ αἱ καὶ εἰρηνικαὶ λεγόμεναι ἕτεραί εἰσι· λέγονται δὲ ἀπολυτικαὶ μὲν, ὡς παριστῶσαι κατὰ γνώμην καὶ ἀπόλυσιν ἀρχιερατικὴν τὸν κληρικὸν ἢ τὸν ἐπίσκοπον μεταπεσεῖν· εἰρηνικαὶ δὲ, ὅτι, τοιαύτης B προκομιζομένης γραφῆς παρὰ τοῦ χειροτονηθέντος, εἰρήνη ἔσται μέσον τῶν ἀρχιερέων. Οὔτε γὰρ ὁ δεχόμενος τὸν ἀλλότριον κληρικὸν τὸν συνάδελφον αὐτοῦ θλίψει καὶ προκριματισθήσεται, οὔτε ὁ κληρικὸς βλαβήσεται ὡς ὑβρίζων τὸν χειροτονήσαντα αὐτόν. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι τοὺς μὴ δεομένους συστατικῶν ἐπιστολῶν, ἤτοι τοὺς μὴ διά τινα πρό-

commendatitiis : quoniam litteras commendatitias iis solis personis, quæ sunt suspectæ, præberi oportet.

BALS. Commendatitiæ scripturæ dicuntur, quæ dantur clericis ab iis, qui illos ordinarunt, episcopis, eos commendantes, ac eorum ordinationem declarantes, ut ex 13 can. hujus syn. ostenditur. Commendatoriæ autem scripturæ dicuntur, eæ quæ dantur episcopis vel clericis vel etiam et laicis segregatis, et qui alioqui fuerunt in non bona existimatione : sicut hoc ex præsenti canone ostenditur. Dimissoriæ vero, quæ etiam pacificæ dicuntur, aliæ sunt : dicuntur autem dimissoriæ, ut quæ ostendant, ex voluntate ac dimissione antistitis clericum vel episcopum transiturum. Pacificæ autem dicuntur, quod cum talis affertur scriptura ab eo qui ordinatus est pax erit inter antistites. Neque enim qui alienum clericum recipit, confratrem suum opprimet, et ei præjudicabitur, nec detrimentum accipiet clericus, tanquam ei qui ipsum ordinavit injuriam faciens. Dicit ergo canon, quod eos quidem qui commendatoriis litteris opus non habent. eos scilicet qui propter

Guill. Beveregii notæ.

atque etiam Matthæus Blastares, lit. A, cap. 9, affirmant ; quibus etiam scholiastes Harmenopuli suffragatur, Εἰρηνικαί εἰσιν ἐπιστολαὶ αἱ παρὰ τῶν ἐπισκόπων διδόμεναι τοῖς κληρικοῖς θέλουσι δι' ἔνδειαν εἰς ἑτέραν ἀπελθεῖν πόλιν, καὶ τῷ ἐκεῖ κλήρῳ καταλεγῆναι, ἢ καὶ αἱ τοῖς ἐπισκόποις παρὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων διδόμεναι πρὸς βασιλέα διά τινα C χρείαν ἀπερχομένοις. Harmenop. epit. sect. 3, tit. 2. Et hæ quidem pacificæ clericis concessæ in citato synodi Antiochenæ canone intelligendæ sunt, quippe qui non de laicis, sed clericis agit. Præsens autem canon de pauperibus in genere, laicis etiam, loquitur, statuitque ut quicumque auxilio indigent, non nisi cum pacificis litteris viam ingrediantur : quæ quidem a Sozomeno optime describuntur, ubi de Juliano ait, Οὐχ ἥκιστα δὲ ζηλῶσαι λέγεται τὰ συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, οἷς ἔθος ἀμοιβαδὸν τοὺς ξένους ὅποι δήποτε διιόντας, καὶ παρ' οἷς ἂν ἀφίκωνται, πάντως κατάγεσθαι, καὶ θεραπείας ἀξιοῦσθαι, οἷά γε γνωρίμους καὶ φιλτάτους διὰ τὴν τοῦ συμβόλου μαρτυρίαν. *Sed præcipue notas ac tesseras episcopalium litterarum admiratus esse dicitur, quibus solent peregrinos sibi invicem commendare, ut undelibet venientes ad quoscumque accesserint, tanquam noti atque amici excipiantur hospitio, et benigne curentur, ob testimonium* D *ejusmodi notæ*. Sozom. *Hist. eccl.* l. v, c. 16. Et Greg. Naz. etiam de eodem apostata verba habens, ait, Ἔτι δὲ καταγώγια πήξασθαι καὶ ξενῶνας, καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τὴν δ' ἄλλην ὁπόση καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς χρῄζοντας παραπέμπομεν. *Quinetiam diversoria et domos excipiendis hospitibus exstruere constituebat, simulque humanitatem erga pauperes adjungere, cum aliam, tum eam, quæ in tesseris epistolaribus consistit, quibus nos egenos ex gente ad gentem transmittimus.* Greg. Naz. orat. 1, adv. Jul. E quibus constat pacificas hujusmodi litteras crebro olim in usu fuisse, et vocatas esse συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, et συνθήματα ἐπιστολιμαῖα. Easdem etiam Tertulliani temporibus usitatas fuisse, ex his ipsius verbis colligere est, *Communicatio pacis, et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio*. Tertul. *De præscript.* adv. hæret. cap. 20. Nam verba illa *contesseratio hospitalitatis*, indicant symbolum aliquod tunc temporis inter Christianos usurpatum fuisse, quo ostenso, hospitio a se invicem accepti sunt. Contesserationem autem vocat a tessera illa hospitali, quam dimidiatam gentiles etiam hospitibus dare soliti fuerunt, ut qui eam afferebant, agnosci illico et hospitio accipi poterant, tanquam veteres amici atque hospites. Unde Plautus in *Pœnulo*, Act. v :

Ag. *Siquidem Antidamæ demarchi quæris adoptatitium,*
Ego sum ipsus, quem tu quæris. Pœ. *Hem! quid ego audio?*
Ag. *Antidamæ gnatum me esse.* Pœ. *Si ita est, tesseram*
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
Ag. *Agedum huc ostende. Est par probe, nam habeo domi.*
Pœ. *O mi hospes, salve multum ; nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit.
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
Ag. *Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.*

Hinc tesseram frangere idem est, quod jus hospitii violare ; unde idem Plautus in Cistellaria, Act. II :

Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.

In pacificis autem litteris, quas episcopi pauperibus peregrinantibus dare soliti fuerunt, ut fideles iis subvenirent, hæc duo comprehensa sunt, illos nimirum, qui eas afferebant, et revera pauperes esse, et dignos quibus eleemosynæ darentur. Et sic quidem hanc primam canonis hujus partem Josephus Ægyptius interpretatus est. *De omnibus pauperibus, qui eleemosynas rogant, mandamus modo, ut scribantur iis epistolæ, cum inquisitum est in negotia eorum, et quod illi digni sunt eleemosynis, et quod necessaria iis deficiunt.* Quidquid enim hujusmodi epistolis necessarium est, ad hæc duo capita referatur.

minus bonam aliquam existimationem non sunt segregati vel suspecti (de iis enim, qui commendatoriis litteris opus habent, hic non agitur), per solas pacificas scripturas in via instruere debemus. Hæc autem de pauperibus, et iis qui auxilio indigent, definiit, non quod reliqui, qui subsunt episcopo, non hoc debeant viatico instrui : sed quod ut plurimum, qui sunt pauperes, ecclesiastico auxilio indigent. Recte autem additum est, ut cum examinatione dentur. Si enim est iniquum ejus qui indiget postulatum, etiamsi est pauper, ei non dabitur epistola. Quære 12, 15, 16 et 33 canonem apostolor., 17 syn. in Trullo et 11 Antioch. syn. deponentes episcopum, qui sine pacifica metropolitani epistola ad imperatorem abierat. Quod autem necesse habent omnes episcopi, iis, quibus præsunt, litteris suis opem ferre, si per se præsentes esse nequeant, ex 7 et 8 Sardicensis syn. ostenditur. Nota ergo, quod qui volunt in aliis regionibus sacra celebrare, debent non solum commendatitias epistolas afferre, sed etiam pacificas.

ZONAR. Pacificæ epistolæ sunt, quæ alio nomine dimissoriæ dicuntur; cujus generis eæ sunt, quæ episcopis a metropolitanis, quibus subjecti sunt, et metropolitanis a patriarchis, a quibus designantur, dari solent, cum ad imperatorem necessaria de causa mittuntur; et quales sunt illæ, quæ clericis quoque ab episcopis suis, si in aliam urbem migrare ecclesiæque quæ ibi est clero ascribi velint, traduntur; ut 17 can. synodi in Trullo palatii habitæ continetur. Sunt nonnullæ prætereà ejusdem rationis aliæ. Pacificæ porro, quasi pacem conciliantes, appellatæ sunt. Si quis enim clericus ex hac in aliam urbem absque episcopi sui facultate proficiscatur, tum clericus ipse, tum qui eum admittit uterque multæ est obnoxius. Ac clerico quidem sacro ministerio interdicitur, episcopo autem, qui eum admisit, ex 15 et 16 apostol. canone, segregationis pœna irrogatur. Qui vero episcopi, absque metropolitani sui provincialiumque episcoporum litteris, ad imperatorem abierint, non communione tantum, sed et sacerdotii dignitate, ex Antiochenæ synod. can. 11 privantur. Commendatitiæ vero epistolæ dicuntur quæ segregatis antea clericis aut laicis, aut omnino ignotis hominibus in aliam urbem migrantibus 12 ac 33 canonis apostolici decreto tradi consuevere, virosque, ut a pœnis solutos aut fideles, illius civi-

A φασιν οὐκ ἀγαθὴν ἀφορισθέντας ἢ ὑπόπτους ὄντας (περὶ γὰρ τῶν δεομένων συστατικῶν οὐκ ἔστι λόγος ἐνταῦθα), διὰ μόνων εἰρηνικῶν γραφῶν ὀφείλομεν ἐφοδιάζειν. Ὥρισε δὲ ταῦτα περὶ πενήτων καὶ δεομένων ἐπικουρίας, οὐχ ὡς τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον μὴ ὀφειλόντων οὕτως ἐφοδιάζεσθαι· ἀλλ' ὅτι ἐπὶ πλέον οἱ πενητεύοντες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικουρίας δέονται. Καλῶς δὲ προσετέθη ταῦτα δίδοσθαι μετὰ δοκιμασίας. Εἰ γὰρ ἄδικόν ἐστι τὸ τοῦ δεομένου ζήτημα, κἂν πένης ἐστὶν, οὐ δοθήσεται αὐτῷ ἐπιστολή. Ζήτει τὸν ιβ', ιε', ις' καὶ λγ' ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν ιζ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν ια' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, καθαιροῦντα τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἄνευ ἐπιστολῆς εἰρηνικῆς τοῦ μητροπολίτου ἀπελθόντα εἰς βασιλέα.
B Ὅτι δὲ ἀναγκάζονται οἱ ἐπίσκοποι πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς βοηθεῖν διὰ γραμμάτων, εἴπερ δι' ἑαυτῶν οὐ δύνανται παρουσιάζειν, δηλοῦται ἀπὸ τοῦ ζ' καὶ η' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Σημείωσαι οὖν ὅτι οἱ θέλοντες ἱερουργεῖν εἰς ἀλλοτρίας ἐνορίας, ὀφείλουσι μὴ μόνον συστατικὰς ἐπιστολὰς προκομίζειν, ἀλλὰ καὶ εἰρηνικάς.

ΖΩΝΑΡ. Εἰρηνικαὶ μὲν ἐπιστολαί εἰσιν αἱ λεγόμεναι ἀπολυτικαὶ (9), οἷαί εἰσιν αἱ διδόμεναι τοῖς ἐπισκόποις παρὰ τῶν μητροπολιτῶν, οἷς ὑπόκεινται, καὶ τοῖς μητροπολίταις παρὰ τῶν πατριαρχῶν, ὑφ' ὧν προχειρίζονται, ὅτε διά τινα χρείαν ἀναγκαίαν ἀπίασι πρὸς βασιλέα, καὶ οἷαί εἰσιν αἱ παρεχόμεναι κληρικοῖς παρὰ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, θέλουσιν εἰς ἑτέραν πόλιν ἀπελθεῖν, καὶ καταλεγῆναι τῇ ἐκεῖ ἐκκλησίᾳ
C κατὰ τὸν ιζ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ παλατίου συνόδου συστάσης. Καὶ ἄλλαι δὲ τοιαῦταί εἰσιν. Εἰρηνικαὶ δὲ λέγονται, ὡς εἰρήνην βραβεύουσαι. Εἰ γάρ τις ἐξ ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ κληρικὸς ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, ὑπὸ ἐπιτίμιόν ἐστι κἀκεῖνος καὶ ὁ δεξάμενος αὐτόν. Ὁ μὲν γὰρ κληρικὸς παύεται τῆς λειτουργίας· ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὁ τοῦτον δεξάμενος ἀφορίζεται κατὰ τὸν ιε' κανόνα καὶ ις' ἀποστολικόν. Οἱ δὲ πρὸς βασιλέα ἀπιόντες ἐπίσκοποι ἄνευ γραμμάτων τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων ἐκπίπτουσιν οὐ μόνον τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἱερατικῆς κατὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Συστατικαὶ δὲ
D ἐπιστολαὶ λέγονται αἱ ἐγχειριζόμεναι κληρικοῖς ἢ λαϊκοῖς ἀφωρισμένοις ἢ ἀγνώστοις παντάπασιν ἐν ἑτέρᾳ πόλει ἀπιοῦσι, καὶ συνιστῶσαι τῷ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐπισκόπῳ τοὺς ἄνδρας, ὡς λυθέντας τῶν ἐπιτιμίων ἢ πιστοὺς ὄντας κατὰ τὸν ιβ' ἀποστο-

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Ἀπολυτικαὶ γραφαὶ, αἱ καὶ εἰρηνικαί.* Balsamon dimissorias cum pacificis litteris hic confundit. Et sic ab aliis sæpe confunduntur. Et quidem, si pacificæ clericis datæ intelligantur, eædem propemodum fuerunt, quæ dimissoriæ, et eodem nomine merito appellentur : quippe quibus ostensis clericus quilibet in alienæ parœciæ clerum admitti potest : de quibus videsis annotationes in synodo Trull. can. 17. Pacificæ autem proprie sic dictæ, quæque hoc canone intelliguntur, longe aliæ fuerunt; utpote quæ non clericis, ut in clerum, sed pauperibus, ut in hospitium alibi reciperentur, datæ sunt. Adeo ut distinctio a nobis ante observata inter pacificas clericis et laicis concessas hunc locum egregie explicat. Etiamsi enim pacificæ laicis indultæ, dimissoriæ proprie non dicuntur; de iis tamen, quæ clericis datæ sunt, recte hic Balsamon ait, ἀπολυτικαὶ γραφαὶ, αἱ καὶ εἰρηνικαὶ λεγόμεναι.

λικὸν κανόνα καὶ τὸν λγ' · ἢ ὅταν κατηγορία κατά τινος γένηται, καὶ φανῇ ἀθῶος ὁ κατηγορηθεὶς, καὶ δοθῇ αὐτῷ ἐπιστολὴ συνιστῶσα αὐτὸν τῷ πρὸς ὃν ἀπεστάλη, καὶ διδάσκουσα συκοφαντικῶς αὐτὸν κατηγορηθῆναι. Οὕτως ἐχουσῶν τῶν ἐπιστολῶν τούτων, φησὶν ὁ κανὼν τοῖς πένησι καὶ δεομένοις βοηθείας, καὶ διὰ τοῦτο προσερχομένοις τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰρηνικὰς δεῖν δίδοσθαι ἐπιστολὰς ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὴ συστατικάς. Χρέος γὰρ εἶχον οἱ ἀρχιερεῖς ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν προσφευγόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ πενήτων, ἢ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν (10), ὡς καταδυναστευομένων ἴσως, ἢ ἀδικουμένων, ἢ ἀποστερουμένων τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς · καὶ τοσοῦτον, ὥστε κωλυόμενοι οἱ ἐπίσκοποι ἀπιέναι πρὸς βασιλέα διὰ δεήσεις οἰκείας καὶ ἐνοχλεῖν, ἐπιτρέπονται τοῦτο ποιεῖν διὰ τοὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ προσφεύγοντας, ἢ στέλλειν διακόνους ἰδίους εἰς ἐπικουρίαν τῶν δεομένων, καὶ εἰς καταλλαγὴν τῶν διὰ πταίσματος καταδικασθέντων κολασθῆναι ἢ περιορισθῆναι, ὡς ὁ ζ' καὶ ὁ η' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διαλαμβάνει. Τοῖς γοῦν καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἐπικουρίας δεομένοις ἐνεχείριζον ἐπιστολὰς οἱ ἐπίσκοποι βοηθούσας αὐτοῖς, ἐφ' οἷς ἐδέοντο, κἀκεῖναι εἰρηνικαὶ ἐκαλοῦντο, ὡς εἰρήνην βραβεύουσαι, τοῖς δι' ὀργὴν ἀρχόντων ἢ δυναστευόντων ἄδικον γνώμην πάσχουσι. Παρέχειν δὲ ταύτας αὐτοῖς ὁ κανὼν διατάττεται μετὰ δοκιμασίας. Οὐ γὰρ ἁπλῶς καὶ ἀδοκιμάστως παντὶ προσερχομένῳ δεῖ βοηθεῖν, ἀλλὰ τῷ ἀδικουμένῳ. Εἰ γάρ τις ἀδικῶν προσέλθῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ κακουργῶν, οὐ χρὴ τοῖς τοιούτοις ἐπικουρεῖν. *Μὴ ἐλεήσῃς* γὰρ, φησὶ, *πτωχὸν ἐν κρίσει.* Ἐπεὶ γὰρ ἡ πενία πρὸς οἶκτόν ἐστιν εὐκατάφορος, Ἀδικοῦντα, φησὶν ἡ Γραφὴ, μὴ ἐλεήσῃς ἐν κρίσει, κἂν πτωχός ἐστι. Εἰ γοῦν χρεωστῶν τις προσρυῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ ἀδίκως μὲν ἀπαιτηθῆναί τι αὐτὸν δεῖ διὰ φροντίδος ποιεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον · ὃ δὲ δικαίως χρεωστεῖ, ἀποδώσει, πρὸς τοῦτο τοῦ ἐπισκόπου μὴ κωλύοντος. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν.

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ δεόμενοι ἐπικουρίας πένητες ἐπιστολαῖς εἰρηνικαῖς, ἀλλὰ μὴ συστατικαῖς ὁδευέτωσαν · αἱ γὰρ συστατικαὶ τοῖς ἐν ὑπολήψει μόνοις παρέχονται.*

Εἰρηνικὴ ἐπιστολή ἐστιν ἡ ἄνευ σκανδάλου τινὸς τῷ ἐπικομιζομένῳ ἐγχειριζομένη · συστατικὴ δὲ ἡ τὸ ἀνεπίληπτον τοῦ βίου καὶ τῆς θρησκείας τῷ ἐπιφερομένῳ προσμαρτυροῦσα. Οἱ γοῦν δεόμενοι βοηθείας πένητες μετὰ εἰρηνικῶν ἐπιστολῶν τῶν ἐπισκόπων ὁδεύειν ὀφείλουσιν, ἵν' ἐλεῶνται ὑπὸ τῶν δυναμένων βοηθεῖν αὐτοῖς. Συστατικῶν δὲ ἐπιστολῶν χρείαν

A tatis episcopo commendantes. Accipiunt ii quoque commendatitias, qui vocati in judicium se a culpa immunes ostenderint, quibus et ei ad quem missi sunt **126** episcopo commendentur, et falsa delatione ipsorum innocentiam tentatam fuisse testatum fiat. Cum hæc igitur esset ratio epistolarum, qui inopia pressi, vel auxilii quoquo modo indigentes, ab Ecclesia sibi opem exposcerent, pacificas iis hominibus, non autem commendatitias litteras concedi canon oportere decernit. Fuit namque episcopalis officii pauperum, pupillorumque ac viduarum, adversus potentiorum injurias et illata detrimenta, rerumque ad illos pertinentium ablationes ecclesiæ opem implorantium, defensionem suscipere: adeo ut cum sui negotii causa imperatorem adire ac B interpellare episcopi vetarentur, ut hoc facerent illorum gratia, qui ad Ecclesiam confugissent, aut diaconos suos ad indigentium auxilium, et eorum, qui ob delictum aliquod pœnis vel exsilio damnati fuerunt, liberationem, mitterent 7 et 8 Sardicensis synodi can. illis concedebatur. His igitur hominibus, qui se omnimodo opis indigos profiterentur, suppetiis, quas optaverant, ferendis, ab episcopis litteræ tradebantur eæque pacificæ dicebantur, pacem scilicet illis, quibus aut principum aut primotum iracundia causam injustæ damnationis attulisset, afferentes. Litteras porro ejusmodi, canon, nisi explorata postulationis æquitate cuiquam concedi vetat. Nec enim inconsulte ac temere C omnes, sed quos injuste vexati compertum sit, auxilio juvandi. Si quis etenim injuria afficiens aut malum perpetrans ad Ecclesiam confugerit, ei suppetiæ non sunt ferendæ. *Ne miserearis*, inquit, *pauperis in judicio*[81]. Nam quia paupertas animis ad misericordiam alliciendis idonea est, sacræ Litteræ injurii, licet pauperis, in judicio misereri non sinunt. Si quis igitur obæratus ad Ecclesiam confugerit, ne quid amplius exigatur ab eo quam jus postulat, curabit episcopus; quæ autem jure debet, episcopo nequaquam interpellante, persolvet. Similiter et in reliquis.

ARIST. *Pauperes auxilio indigentes, epistolis pacificis, sed non commendatitiis, iter faciant: nam commendatitiæ suspectis tantum personis* D *exhibentur.*

Epistola pacifica est quæ sine ullo scandalo advehenti traditur; commendatitia autem quæ inculpatum vita et religione afferentem attestatur. Qui pauperes itaque auxilio indigent, cum litteris episcoporum pacificis iter facere debent, ut qui opem iis ferre possunt, misericordia in eos commoveantur. Epistolis autem commendatitiis iis non

[81] Exod. XXIII, 6.

Guill. Beveregii notæ.

(10) *Καὶ χηρῶν*. Hæc verba, usque ad ἀνηκόντων αὐτοῖς, in ms. Amerbachiano desiderantur; quemadmodum et ea, quæ, nonnullis interjectis, occurrunt, ὡς εἰρήνην βραβεύουσαι τοῖς δι' ὀργὴν ἀρχόντων ἢ δυναστευόντων ἄδικον γνώμην πάσχουσι.

opus est: hæ enim presbyteris et diaconis et reliquis clericis exhibentur.

A οὐκ ἔχουσιν· αὗται γὰρ πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν κλήρῳ παρέχονται.

CANON XII.

Pervenit ad nos, quod quidam, cum præter ritus ecclesiasticos ad potentatus accessissent, per pragmaticas unam provinciam in duas diviserunt: ut ex eo duo essent metropolitani in eadem provincia. Statuit ergo sancta synodus, ne episcopus deinceps tale quid audeat: quoniam is, qui hoc aggreditur, a suo gradu excidit. Quæcunque autem civitates per litteras imp. metropolis nomine honoratæ sunt, solo honore fruantur, et qui ejus ecclesiam administrat episcopus, servatis scilicet veræ metropoli suis juribus.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ὥς τινες, παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς προσδραμόντες δυναστείαις, διὰ πραγματικῶν τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο κατέτεμον· ὡς ἐκ τούτου δύο μητροπολίτας εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ. Ὥρισεν τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτο τολμᾶσθαι παρὰ ἐπισκόπου· ἐπεὶ τὸν τοιοῦτο ἐπιχειροῦντα ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ. Ὅσαι δὲ ἤδη πόλεις διὰ γραμμάτων βασιλικῶν τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθησαν ὀνόματι, μόνης ἀπολαυέτωσαν τῆς τιμῆς, καὶ ὁ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς διοικῶν ἐπίσκοπος, σωζομένων δηλονότι τῇ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τῶν οἰκείων δικαίων.

BALS. Imperialia jussa, pragmatici typi dicuntur. Dicit ergo canon, quod quoniam nonnulli episcopi, propter imperandi cupiditatem, imp. jussione contenderunt, ut metropolitanorum honore afficerentur, et ex eo provinciam unam in duos metropolitanos diviserunt, deponi debent, non solum is qui tale mandatum imperiale acquisiverit, sed et qui tale quid aggredi ausus fuerit. **127** Eas autem ecclesias, quæ ante præsentem canonem ex episcopali dignitate metropolium honore imperialibus jussis affectæ sunt, solum honorem habere statuit, utpote quod reliqua jura, quæ illis adsunt, veræ metropoli citra ullam innovationem manere debeant. Hæc cum a canone statuantur, dixerit quispiam, Et quomodo permulti imperatores permultos episcopatus metropolium honore affecerunt? Jam enim Lacedæmoniæ metropolis erat episcopatus veterum Patrarum, Madita Heracleæ, Abydus Cyzici. Et alii etiam episcopatus honorati sunt. Mihi ergo videtur ex 38 can. syn. in Trullo, et 17 can. præsentis syn. ejusmodi fieri ab imperatoribus divisiones secundum potestatem illis superne datam. Propterea enim etiam exolevit 3 caput primum tit. 3 lib. Basilicor. quod collocatum est in 20 cap. primi tit. præsentis operis. Quænam autem jura esse debent apud primum, scilicet metropolitanum, in ecclesia, quæ ex episcopatu in metropolis dignitatem evecta est, quidam discere desiderarunt; et illis dictum fuit, quod præterquam quod episcopatus metropolis vocatur, in aliis omnibus antiquæ metropoli debet subjici. Ejus enim episcopus ab antiquo metropolitano ordinabitur, et ab ipso judicabitur, et ei omnino subjicietur. Lege etiam 2 canonem 2 synodi et 6 et 7 can. primæ syn. Hæc autem per imperialem jussionem aliter transformantur, ut superius dictum est. Lege et syn. in Trullo can. 38, et specialiter imp. constitutionem, quæ partim in illius expositione sita est.

B ΒΑΛΣ. Τὰ βασιλικὰ προστάγματα πραγματικοὶ τύποι λέγονται· φησὶ γοῦν ὁ κανὼν ὡς, ἐπεί τινες ἐπίσκοποι διὰ φιλαρχίαν ἐσπούδασαν κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν εἰς μητροπολίτας τιμηθῆναι, κἀντεῦθεν τὴν μίαν ἐπαρχίαν διεῖλον εἰς μητροπολίτας δύο, ὀφείλουσι καθαιρεῖσθαι μὴ μόνος ὁ ποριζόμενος τὴν τοιαύτην πρόσταξιν, ἀλλὰ καὶ ὁ τολμήσων τοιοῦτόν τι ἐπιχειρῆσαι. Τὰς μέντοι πρὸ τοῦ παρόντος κανόνος τιμηθείσας ἐκκλησίας ἀπὸ ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν διορίζεται ἔχειν μόνην τὴν τιμήν, ὡς τῶν λοιπῶν C δικαίων τῶν προσόντων ἐπ' αὐταῖς τῇ κατὰ ἀλήθειαν μητροπόλει ὀφειλόντων μένειν ἀκαινοτομήτων. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου εἴπη τις, Καὶ πῶς διάφοροι βασιλεῖς διαφόρους ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις ἐτίμησαν; Αὐτίκα γὰρ ἡ μητρόπολις Λακεδαιμονίας ἐπισκοπὴ ἦν τῶν παλαιῶν Πατρῶν, τὰ Μάδιτα τῆς Ἡρακλείας, ἡ Ἄβυδος τῆς Κυζίκου. Καὶ ἄλλαι δὲ ἐπισκοπαὶ ἐτιμήθησαν. Ἔοικεν οὖν ἀπὸ τοῦ λη' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τοῦ ιζ' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου, τοὺς τοιούτους γίνεσθαι ὁρισμοὺς παρὰ τῶν βασιλέων, κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἄνωθεν ἐξουσίαν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἠπράκτησε τὸ γ' κεφ. τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν· ὅπερ κατεστρώθη εἰς τὸ κ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Τὰ D μέντοι ὀφείλοντα εἶναι δίκαια παρὰ τῷ πρώτῳ, ἤγουν μητροπολίτῃ, κατὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς τιμηθείσης ἀπὸ ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν ἐζήτησάν τινες μαθεῖν ὁποῖά εἰσι· καὶ ἤκουσαν ὅτι πλὴν τοῦ καλεῖσθαι τὴν ἐπισκοπὴν μητρόπολιν κατὰ τὰ ἄλλα πάντα ὑποκεῖσθαι αὐτὴ τῇ παλαιᾷ μητροπόλει ὀφείλει. Ὁ γὰρ ταύτης ἐπίσκοπος παρὰ τοῦ παλαιοῦ μητροπολίτου χειροτονηθήσεται, καὶ παρ' αὐτῷ κριθήσεται, καὶ ἁπλῶς αὐτῷ ὑποκείσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τῆς β' συνόδου, καὶ τὸν ζ' καὶ ς' κανόνα τῆς πρώτης συνόδου. Ταῦτα δὲ διὰ προστάξεως βασιλικῆς ἄλλως μετατυποῦνται, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ (11) συνόδου κανόνα λη' καὶ τὸ ἐν τῷ σχολίῳ αὐτοῦ κατεστρωθὲν βασιλικὸν σημείωμα ἐν μέρει.

Guill. Beveregii notæ.

(11) *Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ.* Hæc usque ad ἐν μέρει inclusive in codice Amerbachiano desiderantur.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸν Ἀπρίλλιον μῆνα τῆς ια' ἰνδικτ. τοῦ ,ςψα' ἔτους ἀπολυθέντος προσκυνητοῦ χρυσοβούλλου τοῦ θεοστεφοῦς κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, καὶ τοὺς ἀνακαλουμένους μητροπολίτας τὰς διαφερούσας τούτοις ἐπισκοπὰς, καὶ εἰς μητροπόλεις ἢ ἀρχιεπισκοπὰς τιμηθείσας, ἐπιστομίζοντος, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τοὺς ἐπιχειρήσοντας ὅτε δήποτε τὴν βασιλικὴν ἀποστερῆσαι περιωπὴν τοῦ ἀνάγειν ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις ἢ ἀρχιεπισκοπὰς κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἄνωθεν ἐξουσίαν, ἠρωτήθη παρά τινων· Τί ἐστι τὸ περιεχόμενον τῷ κανόνι χάριν τοῦ ἔχειν τὰς τιμηθείσας μητροπόλεις μόνην τὴν τιμὴν, ὡς τῶν ἄλλων δικαίων σωζομένων τῇ κατὰ ἀλήθειαν μητροπόλει; Φαμὲν ὅτι καὶ τὸ περὶ τούτου ἀμφίβολον λύεται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλικοῦ σημειώματος. Συνεζητήθη γὰρ, καὶ μετὰ πολλὰς δικαιολογίας διελήφθησαν χάριν τούτου ταῦτα ῥητῶς, καὶ ὅτι μὲν καθολικῷ λόγῳ καὶ διαγνώσει γενικῶς ἐκτιθεμένας τὰς εἰς ὑπερβαθμιώτερον θρόνον ἀναβιβαζομένας ἐκκλησίας προστάξει βασιλικῇ, καὶ τῆς τιμῆς ἀξιοῦσθαι χρεὼν, καὶ τὰς ψήφους ἐν ἀδείᾳ προβαίνειν κατὰ τὸν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ παρηκολουθηκότα τύπον κανονικὸν τῶν μητροπολιτῶν συνιόντων, καὶ ἀρχιεπισκόπους καὶ μητροπολίτας ψηφιζομένων, ἥ τε βασιλεία μου διαγινώσκει καὶ ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος τῷ διατάγματι ἕψεται τούτῳ· ὡς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παραφυλαττομένῳ ἀκρίβειαν, καὶ τῆς κανονικῆς εὐθύτητος μὴ ἐκπίπτοντι. Ἀνάγνωθι οὖν εἰς πλάτος τὸ τοιοῦτον σημείωμα, καὶ εἰπὲ πρὸς τοὺς λέγοντας ὡς, εἰ μὴ ἐν τῷ ἀνάγεσθαι τὴν ἐπισκοπὴν εἰς μητρόπολιν ἢ ἀρχιεπισκοπὴν προστεθῇ παρὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὸ τὰς ψήφους τούτων γίνεσθαι κατὰ προτροπὴν πατριαρχικὴν, ὁ κατ' ἀλήθειαν μητροπολίτης ποιήσει τὴν ψῆφον αὐτῶν· τοῦτο γὰρ φυλάττεται καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην χειροτονούμενον παρὰ τοῦ Ἡρακλείας, διὰ τὸ εἶναι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤτοι Βυζάντιόν ποτε τοῦ Ἡρακλείας ἐπισκοπήν· ὅτι ἀπὸ τοῦ τοιούτου σημειώματος πᾶσα τοιαύτη δικαιολογία περιαιρεῖται, καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἐξ ἀνάγκης παρὰ τοῦ Ἡρακλείας χειροτονεῖται. Εὕρηται γὰρ καὶ Στέφανος ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ πατριάρχης χειροτονηθεὶς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ Θεοφάνους μητροπολίτου Καισαρείας, καὶ πρὸ ὀλίγων χρόνων ὁ Λεόντιος παρὰ Δημητρίου τοῦ Καισαρείας.

ΖΩΝΑΡ. Ἐπίσκοποί τινες, διὰ φιλοπρωτίαν καὶ φιλαρχίαν προσιόντες τοῖς βασιλεῦσι διὰ προσταγμάτων ἐγγράφων· ταῦτα γάρ εἰσι τὰ πραγματικά· ᾐτοῦντο τὰς οἰκείας ἐπισκοπὰς τῇ τῶν μητροπόλεων τιμηθῆναι κλήσει· ὡς οὕτω συμβαίνειν εἰς δύο ἐπαρχίας τὴν μίαν μερίζεσθαι, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ δύο μητροπολίτας εἶναι, καὶ οὕτω διαφέρεσθαι ἀλλήλοις τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπους. Ὅπερ ποτὲ καὶ ἐν τῇ Καππαδοκῶν ἐπαρχίᾳ συμβέβηκε, τῆς πόλεως τῶν Τυάνων νέας μητροπόλεως γενομένης, ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ μεγάλου Βασιλείου φησί. Διὰ ταῦτα

A Quoniam autem mense Aprili, 11 indict. anno 6701 edita summa cum veneratione suscipienda Aurea bulla a Deo coronati, fortissimi et sancti imper. nostri, domini Isaacii Angeli, quæ et metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, et metropolium vel archiepiscopatuum honore donatos, ad se revocantibus, et iis itidem qui imperialem circumspectionem privare conabuntur, ne episcopatus in metropoles et archiepiscopatus erigat secundum sibi datam a superis potestatem, os occludit, a nonnullis quæsitum est, Quid est quod canone comprehenditur, ut honore affectæ metropoles solum honorem habeant, utpote aliis juribus veræ metropoli servatis? Dicimus de ea re dubitationem ab hac imperatoris constitutione dissolvi. Quæsitum enim B est, et post multas allatas ad justam esse rem ostendendam rationes, hæc ejus rei gratia expresse dicta sunt, et quod universali ratione, et generaliter exposita dispositione, ecclesias quæ jussione imperat. in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, et electiones libere procedere ex forma canonica, quæ in Magna Ecclesia consecuta est, metropolitanis convenientibus, et archiepiscopos ac metropolitanos eligentibus, quod et imp. mea sublimitas decernit, et hanc constitutionem divina et sancta quoque sequetur synodus; ut quæ ecclesiasticum ritum accurare servet, et a canonica rectitudine non excidat. Lege ergo diffuse hanc constitutionem, et dic iis qui dicunt quod, nisi dum erigitur episcopatus in metropolim C vel archiepiscopatum, ab imperial. potestate adjectum fuerit, eorum electiones patriarchali suasione et auctoritate debere fieri, verus metropolitanus eorum electionem faciet. Hoc enim etiam huc usque servatur in universali patriarcha, qui ab Heracleæ archiepiscopo ordinatur, quoniam fuerit aliquando Constantinopolis sive Byzantium Heracleæ antistitis episcopatus: dic, inquam, quod hac constitutione omnis juris omnino allegatio tollitur, nec Constantinopolitanus necessario ab Heracleæ episcopo ordinatur. Inventum est enim etiam Stephanum imp. domini Leonis Sapientis fratrem ordinatum fuisse Constantinopoleos patriarcham **128** a Theophane metropolitano Cæsareæ. Et paucis abhinc D annis Leontius a Demetrio Cæsareæ metropolitano.

ZONAR. Principem dignitatis locum episcopi quidam ambitiose affectantes, imperatores adire, atque ut edicto suo, quod hic pragmatici typi nomine intellexere Patres, ipsorum episcopatibus honorem metropoleos decerneret, precibus ab eo contendere soliti sunt. Hinc factum, ut in duas provincias una divideretur, duosque eadem provincia metropolitanos, et quidem crebris ob idipsum dissidiis, contentionibusque distractos haberet. Quod et in Cappadocum provincia quondam, Gregorio Theologo in epitaphio magni Basilii referente, cum Tyanea nova metropolis constituta esset, evenit. Propterea cano-

nem hunc, quo de nova metropoli instituenda laborare aut agere episcopi prohibentur, synodus promulgavit : tale vero aliquid aggredi ausos, vel hoc ipso deponi jubet. Nec enim eum tantummodo puniri, qui cogitata perfecerit, sed ipsam quoque, quamvis irrito eventu, perficiendi voluntatem, iisdem pœnis obnoxiam esse decernit. Verum hæc quidem promulgato canone sic agi placuit. Quæ vero urbes, ante hanc constitutionem, imperatoris decreto metropolitani tituli dignitate ornatæ fuerant (quas enim obscurius antea pragmaticas, nunc imperatorias litteras, sive imperatoris decretum planius nuncupavit) ab iis, earum que episcopis, concessum honorem patitur retineri; ne qua vero re antiquæ metropolitanæ sedi molesti sint, sed ei quæ veram, ac temporis diuturnitate firmatam appellationem metropoleos retinet, ita sua jura serventur, ut ne ex iis quidquam novus sibi metropolitanus usurpet. Sed hujus etiam canonis auctoritas obsolevit, nec defuere nostris quoque temporibus imperatores, quorum edictis episcopales ecclesiæ ad metropolitani fastigii culmen evectæ sunt.

ARIST. *In duas provincias una provincia non scinditur : qui autem sciderit, episcopatu dejicitur. Quæ vero imperatoris rescripto scissæ sunt civitates honore solo fruantur, ut et episcopus ibidem constitutus : ei vero quæ vere est metropolis, propria jura conserventur.*

Episcopus qui potentatus adit, et episcopatum suum metropolis nomine honorari contendit, ut ex eo una provincia in duas divideretur, suo gradu excidet. Quicunque autem episcopatus non episcoporum studio sed potius ob eorum virtutem et civitatum dignitatem per litteras imperiales ut metropoles honorari asseculi sunt, honore illo et solo fruentur. Ei autem quæ vere est metropolis, cui antea suberant, propria servabuntur jura : et antea enim et postea istius episcopus eum qui ab imperatore postea honoratus fuit constituet, et omnes provinciæ episcopatus illum et solum metropolitanum habebunt, et non simul dividentur et ipsi secundum provinciæ divisionem, et si quid aliud jus episcopale in tota provincia habuit, illæsum ipsi servabitur. Et nihil omnino de ejus privilegiis auferetur, et honorato dabitur.

A τοίνυν τὸν κανόνα τοῦτον ἡ σύνοδος ἔθετο, κωλύοντα μὴ γίνεσθαι τοιαῦτα, μηδὲ ζητεῖν τοὺς ἐπισκόπους νέας ὀνομάζεσθαι μητροπόλεις· τὸν δὲ ἐπιχειροῦντα τοιαύτῃ πράξει καθαιρεῖσθαι καὶ διὰ μόνην τὴν ἐπιχείρησιν. Οὐ γὰρ τὸν εἰς πρᾶξιν ἀγαγόντα τὴν ἐπιχείρησιν κολάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μόνον ἐπιχειροῦντα, κἂν μὴ τύχῃ τοῦ ἐφετοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μετὰ τὸν κανόνα ὥρισε γίνεσθαι· τὰς δὲ πρὸ τοῦ κανόνος τιμηθείσας πόλεις εἰς μητροπόλεις διὰ γραμμάτων βασιλικῶν· (ἃ γὰρ ἄνω ὠνόμασε πραγματικὰ, ἐνταῦθα ἐσαφήνισε καὶ γράμματα ἔφη βασιλικά·) ἀπολαύειν παρεχώρησε τιμῆς μόνης, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπισκόπους, μὴ ἐνοχλεῖν δὲ τῇ παλαιᾷ μητροπόλει, σώζεσθαι δὲ ἐκείνῃ τῇ ὡς
B ἀληθῶς μητροπόλει, ὡς τῷ χρόνῳ βεβαίως κτησαμένῃ τὴν κλῆσιν, τὰ δίκαια πάντα μή τινος παρασπωμένου παρὰ τοῦ νέου μητροπολίτου. Καὶ οὗτος δὲ ὁ κανὼν οὐ φυλάττεται· τινὲς γὰρ ἐπίσκοποι καὶ ἐφ' ἡμῶν διὰ βασιλικῶν προσταγμάτων εἰς τιμὴν ἀνήχθησαν μητροπόλεως.

ΑΡΙΣΤ. *Εἰς ἐπαρχίας δύο ἐπαρχία μία οὐ τέμνεται· ὁ δὲ τεμὼν ἀνεπίσκοπος. Αἱ δὲ γράμματι βασιλικῷ τιμηθεῖσαι πόλεις, τῆς τιμῆς ἀπολαυέτωσαν μόνης, καὶ αὐτόθι ἐπίσκοπος· τῇ δὲ ἀληθῶς μητροπόλει τὰ οἰκεῖα σωζέσθωσαν.*

Ὁ προσελθὼν δυναστείαις ἐπίσκοπος, καὶ σπου-
C δάσας τιμηθῆναι τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ τῷ τῆς μητροπόλεως ὀνόματι, ὡς ἐκ τούτου τὴν μίαν ἐπαρχίαν μερισθῆναι εἰς δύο, τοῦ ἰδίου ἐκπεσεῖται βαθμοῦ. Ὅσαι δὲ τῶν ἐπισκοπῶν οὐκ ἀπὸ σπουδῆς τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ μᾶλλον δι' ἀρετὴν αὐτῶν, ἢ διὰ τιμὴν τῶν πόλεων, ἔφθασαν διὰ βασιλικῶν γραμμάτων τιμηθῆναι ὡς μητροπόλεις, ἀπολαύσουσι τῆς τιμῆς, καὶ μόνης· τῇ δὲ κατὰ ἀλήθειαν μητροπόλει, ὑφ' ἣν ἐτέλουν τὸ πρότερον, τὰ οἰκεῖα παραφυλαχθήσονται δίκαια. Ἄνωθεν γὰρ καὶ αὖθις ὁ ταύτης ἐπίσκοπος τοῦ μετὰ ταῦτα τιμηθέντος ὑπὸ βασιλέως καθίσει· καὶ αἱ τῆς ἐπαρχίας πᾶσαι ἐπισκοπαὶ τοῦτον, καὶ μόνον, μητροπολίτην ἕξουσι, καὶ οὐ συμμερισθήσονται καὶ αὗται κατὰ τὴν τῆς ἐπαρχίας διαίρεσιν· καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπισκοπικὸν δί-
D καιον ἐν πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ εἶχεν, ἀκέραιον αὐτῷ συντηρηθήσεται. Καὶ ἁπλῶς οὐδέν τι ἀφαιρεθήσεται τῶν προνομίων αὐτοῦ, καὶ τῷ τιμηθέντι δοθήσεται.

129 CANON XIII.

Externos clericos et ignotos in alia civitate sine proprii episcopi commendatitiis litteris nusquam ullo modo ministrare.

BALS. Sancti Patres etiam rursus definiunt, eos qui in aliqua ecclesia in clerum sunt cooptati in alia ecclesia non ministrare, sine commendatitiis litteris proprii episcopi. Et nonnulli quidem dixerunt commendatitias hic litteras pro dimissoriis dictas esse : alii autem canonem de commendatitiis litteris loqui, quæ dantur accusatis hominibus, qui post examinationem innocentes inventi sunt. Mihi vero

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

Ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους ἐν ἑτέρᾳ πόλει δίχα συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου μηδόλως μηδαμοῦ λειτουργεῖν.

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν οἱ ἅγιοι Πατέρες διορίζονται τοὺς κληρωθέντας ἔν τινι ἐκκλησίᾳ ἐν ἑτέρᾳ πόλει μὴ λειτουργεῖν ἄνευ συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Καί τινες μὲν εἶπον συστατικὰς γραφὰς ἐνταῦθα τὰς ἀπολυτικὰς εἰρῆσθαι· ἄλλοι δὲ εἶπον περὶ συστατικῶν γραφῶν λέγειν τὸν κανόνα, διδομένων ἀνθρώποις κατηγορηθεῖσι, καὶ μετὰ ἐξέτασιν ἀθωωθεῖσιν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν κανόνα

διορίζεσθαι περὶ συστατικῶν γραμμάτων συνιστώντων εἰς τὴν τοῦ κληρικοῦ χειροτονίαν, καὶ ἀπολυόντων αὐτὸν καὶ ἀλλαχοῦ ἐνεργεῖν. Τὰ γὰρ συνιστῶντα τὴν ἑκάστου ὑπόληψιν συστατικὰ καὶ λαϊκοῖς δίδονται, περὶ ὧν οὐδεμία γέγονεν ἐνθάδε μνεία. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ια' κανόνος.

A videtur hic canon de litteris commendatitiis definire, quæ clerici ordinationem declarant, eumque dimittunt ut etiam alibi ministret. Commendatitiæ enim, quæ ad tollendam suspicionem dantur, etiam laicis præbentur, de quibus nulla hic fit mentio. Lege et 11 canonis interpretationem.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ὥρισαν οἱ θεῖοι ἀπόστολοι τὸν καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν μετοικήσαντα παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κελεύσαντες μηκέτι λειτουργεῖν ἐπιμένοντα τῇ ἀταξίᾳ, ὡς δὲ λαϊκὸν κοινωνεῖν, ὡς ιε' ἀποστολικὸς περιέχει κανών. Καὶ ὁ παρὼν οὖν κανὼν τὰ αὐτὰ διατάττεται, καὶ τὸν δίχα γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου ἀπιόντα ἐν ἑτέρᾳ πόλει κελεύει μήτε ἐκεῖ μήτε που ἀλλαχοῦ λειτουργεῖν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μηδόλως μηδαμοῦ. Ἐπεὶ δ' ἐνταῦθα συστατικῶν ἐμνήσθη ἐπιστολῶν, δείκνυται ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἐπί τισι κατηγορήθησαν οἱ κληρικοὶ οἱ ἀναχωρήσαντες τῆς ἰδίας παροικίας. Αἱ γὰρ συστατικαὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι δίδονται, ὅταν ἀθῷοι φανῶσιν, ὡς ἤδη δεδήλωται, ἢ ὅτι ἀφωρισμένοι ἦσαν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου.

ZONAR. Et ante hanc synodum editam, apostolico canone decimo quinto, quicunque, relicta sua parœcia, in alteram invito episcopo suo commigrarint, donec in ea pervicacia manserint, a sacro ministerio arceri, ac laicorum more tantum communicare jubentur. Eadem hic quoque canon statuit, et qui sine episcopi sui litteris in aliam civitatem abierit, vel in ea, vel alio quocunque loco sacris operari vetat. B Hoc etenim verba illa significant, [nullibi, nullo modo]. Ex eo vero, quod hic epistolæ commendatitiæ fiat mentio, clericos, qui e sua parœcia diverterent, reos antea criminis alicujus factos esse facile apparet. Commendatitiæ namque litteræ iis qui crimine objecto se insontes probavissent, ut diximus, vel qui prius ab episcopo suo segregati fuissent, tradi consuevere.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς δίχα συστατικῶν ἀκοινώνητος εἰς πόλιν ἑτέραν.*

Τοῦτο ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων κεῖται, ὡς οἱ ξενοχειροτόνητοι κληρικοί, μὴ ἐπιφερόμενοι συστατικὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, εἰς πόλιν ἑτέραν οὐ συγκεχώρηνται λειτουργεῖν.

ARIST. *Clericus sine litteris commendatitiis in alius urbis communionem non recipitur.*

Hoc in multis canonum ponitur, quod qui in aliena parœcia ordinantur clerici, commendatitias episcoporum suorum non afferentes litteras, in alia ministrare civitate non permittuntur.

C

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐπαρχίαις συγκεχώρηται τοῖς ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις γαμεῖν, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος μὴ ἐξεῖναί τινι αὐτῶν ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν· τοὺς δὲ ἤδη ἐκ τοιούτου γάμου παιδοποιήσαντας, εἰ μὲν ἔφθασαν βαπτίσαι τὰ ἐξ αὐτῶν τέκνα παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς, προσάγειν αὐτὰ τῇ κοινωνίᾳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· μὴ βαπτίσαντας δέ, μὴ δύνασθαι ἔτι βαπτίζειν αὐτὰ ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς, μήτε μὴν συνάπτειν πρὸς γάμον αἱρετικῷ ἢ Ἰουδαίῳ (12), *ἢ Ἕλληνι, εἰ μὴ ἄρα ἐπαγγέλλοιτο μετατίθεσθαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὸ συναπτόμενον πρόσωπον τῷ ὀρθοδόξῳ. Εἰ δέ τις τοῦτον τὸν ὅρον παραβαίη τῆς ἁγίας συνόδου, κανονικῷ ὑποκείσθω ἐπιτιμίῳ.* D

CANON XIV.

Quoniam in nonnullis provinciis concessum est lectoribus et cantoribus uxores ducere, decrevit sancta synodus nulli eorum licere diversæ a recta opinionis uxorem ducere: eos autem qui ex ejusmodi matrimonio liberos susceperunt, si eos quidem baptizare apud hæreticos prævenerint, ad catholicæ ecclesiæ communionem adducere: Si autem non baptizaverint, non posse eos apud hæreticos baptizare, sed neque hæretico, vel Judæo, vel Gentili matrimonio conjungere, nisi utique persona, quæ orthodoxæ conjungitur, se ad orthodoxam fidem convertendam spondeat. Si quis autem hoc sanctæ Synodi decretum transgressus fuerit, canonicis pœnis subjiciatur.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἔν τισι μὲν χώραις ἐξεχωροῦντο ἀναγνῶσται καὶ ψάλται γαμικὰ συναλλάγματα συναλλάττειν ἀκολούθως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι κϛ', ἔν τισι δὲ καὶ οὗτοι παραλόγως ἐκωλύοντο. Ὡρίσθη οὖν διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὡς, εἰ καὶ ἐφειμένον ἐστὶν αὐτοῖς γυναῖκα λαμβάνειν, ἀλλ' οὐχ

BALS. In nonnullis quidem, ut est verisimile, provinciis, lectoribus et cantoribus permittebatur matrimonia contrahere consequenter apostolico 26 canoni. In nonnullis autem id eis præter rationem prohibebatur. Per præsentem ergo canonem definitum est, quod, etiamsi eis permissum est uxores

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Ἰουδαίῳ*. Christianos cum Judæis matrimonium inire leges etiam civiles vetuerunt. Μή τις Χριστιανὴν γυναῖκα πρὸς γάμον Ἰουδαῖος λαμβανέτω· μήτε Ἰουδαίᾳ Χριστιανὸς εἰς συζυγίαν ἑνούσθω. Εἰ γάρ τι τοιοῦτον ἁμαρτάνει, ἐν τῇ τῆς μοιχείας ποινῇ ὑποβαλλόμενος εἴη. Basilic. l. I, tit. I, c. 35. *Ne quis Christianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neque Judææ Christianus conjugium sortiatur. Nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit, libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata*, l. VI, c. *De Judæis*. Idem statuit concilium Aurelianense 2, c. 19.

accipere, diversæ tamen a recta opinionis mulieribus eis conjungi non liceat, et ut qui ex tali matrimonio liberos susceperint, eos ad orthodoxorum Ecclesiam adducant: ut si ii quidem **130** ab hæreticis baptizati fuerint, sancto solum chrismate inungantur: sin minus, ab Ecclesia baptizentur. Similiter definitum est, ne eorum liberi hæreticis vel Judæis vel Græcis conjungantur, nisi utique prohibitæ personæ polliceantur a sua hæresi vel superstitione recedere. Tunc enim si ad orthodoxam fidem accesserint, consequentur quoque nuptiæ. Eos autem qui hæc transgrediuntur, canonicis pœnis subjicit synodus. Lege Laod. syn. can. 10 et 31 et Carth. 21 et invenies separari matrimonium, quod cum hæretico contractum est. Existimo autem, etiam cum separatione, eos quoque puniri secundum præsentem canonem. Sic enim ad concordiam deducentur canones. Recte autem dixit, eos, qui antea ex hæreticis suscepti sunt, liberos ad Ecclesiæ communionem adduci. Scis enim hæreticos in duo dividi; et in eos qui, quod secundum nos est, mysterium, et divinam condescensionem suscipiunt, in quibusdam autem falluntur, quos etiam accedentes chrismate solo inungimus: et in eos qui hoc omnino non suscipiunt et sunt infideles, Judæos scilicet et Græcos quos etiam baptizamus. Communionis ergo nomine utrumque declaravimus, ut vel chrismate ungantur vel baptizentur. Lege 7 can. 2 syn. primum cap. 4 tit. 28. lib. Basilic. et 72 canon. synodi in Trullo. Et nota secundum præsentem canonem videri partem ecclesiæ cogere, ut Latinos rejiciamus, qui uxores ex Romania volunt accipere.

A ἔξεστιν ἑτεροδόξοις συνάπτεσθαι, τοὺς δὲ προπαιδοποιήσαντας ἐκ τοιούτου γάμου παράγειν τὰ οἰκεῖα τέκνα παρὰ τῇ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίᾳ· ἐφ' ᾧ εἰ μὲν ἔφθασαν αὐτὰ βαπτισθῆναι παρὰ αἱρετικῶν, χρισθῆναι μόνον ὑπὸ ἁγίου μύρου· εἰ δὲ μή, βαπτισθῆναι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως ὡρίσθη μὴ συνάπτεσθαι τὰ τούτων τέκνα αἱρετικοῖς ἢ Ἰουδαίοις ἢ Ἕλλησιν, εἰ μήπω τὰ κεκωλυμένα πρόσωπα κατάθωνται ἀποστῆναι τῆς οἰκείας αἱρέσεως ἢ θρησκείας. Τηνικαῦτα γάρ, ἐὰν προσέλθωσι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, ἐπακολουθήσει καὶ ὁ γάμος. Τοὺς μέντοι παραβαίνοντας ταῦτα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει ἡ σύνοδος. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνας ι' καὶ λα' καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα κα', καὶ εὑρήσεις διασπώμενον τὸν μετὰ B αἱρετικῶν συστάντα γάμον. Οἶομαι δὲ σὺν τῷ διασπασμῷ καὶ ἐπιτιμᾶσθαι τούτους κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Οὕτω γὰρ οἱ κανόνες συμβιβασθήσονται. Καλῶς δὲ εἶπεν ὀφείλειν τοὺς πρὸ τούτου τεχθέντας ἐξ αἱρετικῶν παῖδας προσάγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Οἶδας γὰρ ὅτι οἱ αἱρετικοὶ εἰς δύο διαιροῦνται, εἴς τε τοὺς δεχομένους μὲν τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον, καὶ τὴν θείαν συγκατάβασιν, ἔν τισι δὲ σφαλλομένους, οὓς καὶ μύρῳ μόνῳ χρίομεν προσερχομένους, καὶ εἰς τοὺς πάντη μὴ δεχομένους τοῦτο καὶ ὄντας ἀπίστους, Ἰουδαίους δηλονότι καὶ Ἕλληνας, οὓς καὶ βαπτίζομεν. Τῷ ὀνόματι γοῦν τῆς κοινωνίας ἐδηλώθησαν καὶ ἀμφότεροι, ὥστε ἢ μύρῳ χρισθῆναι ἢ βαπτισθῆναι. Ἀνάγνωσον τὸν ζ' κανόνα τῆς β' συνόδου, τὸ α' κεφ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου C τῶν Βασιλικῶν, καὶ τὸν οβ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Καὶ σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, ὡς ἔοικεν, ἀναγκάζει τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας τοὺς Λατίνους ἐξόμνυσθαι θέλοντας γυναῖκας λαβεῖν ἐκ τῆς Ῥωμανίας.

ZONAR. Hoc idem et Laodicena synodus 10 et 31 et Carthaginensis 21 canone sanxere: et in Trullo palatii celebrata œcumenica synodus pluribus adhuc verbis explicavit. Sed Carthaginensis de solis clericis, quemadmodum et hic canon, loquitur: Laodicena vero, et Trullana, orthodoxorum prorsus omnium matrimonia cum hæreticis damnat, ac nuptiali quamvis fœdere contracto irrita nihilominus esse decernit. Non omnibus tamen locis, ut ipsa hujus canonis verba satis indicant, lectoribus olim et cantoribus, postquam in illum ordinem cooptati forent, uxores ducere permissum fuit; quamvis apostolico canone 26 hæc continente: Ex omnibus qui in clerum leguntur, si cœlibes sint matrimonia inire lectoribus solis et cantoribus liceat. Clericos igitur orthodoxos, conjugio cum feminis a recta religione alienis in posterum sociari omnino synodus vetat. Qui vero sociati antea, liberos quoque suscepere, eos licet ab hæreticis jam baptizatos ducere, atque Ecclesiæ catholicæ sistere jubentur. Adducti enim, vel sancto chrismate solum inungentur, si ab hæreticis recepto ab Ecclesia more baptizati sint; vel, si alieno ab ecclesiastica consuetudine damnatoque ritu initiati, salutaribus undis iterum repetito baptismo expiabuntur. Non-

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος ἐν ι' καὶ λα' κανόνι διετυπώσατο, καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ ἐν κα' διετάξατο, καὶ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ παλατίου συστᾶσα οἰκουμενικὴ σύνοδος πλατύτερον διωρίσατο. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ὁμοίως τῷ παρόντι κανόνι περὶ μόνων κληρικῶν διαλέγεται· ἡ δὲ ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ καθάπαξ παντὶ ὀρθοδόξῳ ἀπαγορεύει συναλλάττειν γάμον πρὸς αἱρετικούς, καὶ διασπᾶσθαι τὸν τοιοῦτον γάμον, κἂν γένηται, παρακελεύεται. Ὡς δὲ ἐκ τῆς D συγγραφῆς τοῦ παρόντος κανόνος δηλοῦται, οὐ πανταχοῦ τότε τοῖς ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις ἐφεῖτο μετὰ τὴν χειροθεσίαν λαμβάνειν γυναῖκας, καίτοι τοῦ κς' κανόνος τῶν ἱερῶν ἀποστόλων περιέχοντος ταῦτα. Τῶν εἰς κλῆρον προελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. Καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μὲν ἀπηγόρευσεν ἡ σύνοδος αὕτη τοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς ἑτεροδόξοις συνοικεῖν γυναιξί· τοὺς δὲ ἤδη συνῳκηκότας, καὶ ἐξ ἐκείνων παιδοποιήσαντας ἀπαιτεῖ τοὺς οἰκείους παῖδας προσάγειν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, κἂν ἔφθασαν ὑπὸ αἱρετικῶν βαπτισθῆναι. Προσαχθέντες γὰρ ἢ τῷ ἁγίῳ χρίσματι χρισθήσονται μόνον, εἰ ὑπὸ αἱρετικῶν ἐβαπτίσθησαν, ὧν τὸ βάπτισμα δεκτὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ λογίζεται, ἢ καὶ ἄνωθεν βα-

πεισθήσονται, εἰ ἀπόβλητον τὸ βάπτισμα τῶν βαπτισάντων αὐτοὺς αἱρετικῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστίν. Εἰ δὲ οὔπω βαπτίσματος ἔτυχον, μηκέτι ὑπὸ αἱρετικῶν βαπτίζεσθαι, μήτε μὴν ὀνόματι τῶν παίδων αὐτῶν συναλλάττειν γάμον πρὸς αἱρετικούς, μήτε πρὸς Ἕλληνας, αἱρετικοὺς μὲν τοὺς τὸ καθ' ἡμᾶς δεχομένους, μυστήριον λέγων ἔν τισὶ δὲ σφαλλομένους καὶ διαφερομένους τοῖς ὀρθοδόξοις. Ἰουδαίους δὲ τοὺς χριστοκτόνους, καὶ Ἕλληνας τοὺς πάντη ἀπίστους καὶ εἰδώλων προσκυνητάς. Εἰ δ' ἴσως ὁ αἱρετικὸς ἢ ὁ ἄπιστος ἐπαγγέλλεται συνθέσθαι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, τὸ μὲν συνάλλαγμα προβήσεται, ἡ δὲ συνάφεια ὑπερτεθήσεται, μέχρις ἂν τὴν ἐπαγγελίαν πληρώσῃ ὁ ταύτην ποιησάμενος. Ὁ δὲ τούτων παραβάτης ἐπιτιμίοις κανονικοῖς ὑποκείσεται.

ΑΡΙΣΤ. *Ἑτερόδοξος ψάλτης καὶ ἀναγνώστης, εἰ γήμας ἐτέκνωσε, προσάγει τῇ κοινωνίᾳ τὰ τέκνα, εἴπερ ἐκεῖσε βεβάπτισται· εἰ δ' ἔτι ἀβάπτιστα, οὐκ ἔτι βαπτίζεται τοῖς αἱρετικοῖς.*

Τὸ συνάπτεσθαι ὀρθόδοξον αἱρετικῇ γυναικὶ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, καὶ ὁ δέκατος κανὼν, καὶ ὁ τριακοστὸς πρῶτος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ δεύτερος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, καὶ ὁ παρὼν οὗτος ἀπαγορεύουσιν. Εἰ δέ τις τῶν ψαλτῶν καὶ τῶν ἀναγνωστῶν πρὸ τῶν κανόνων τούτων ἑτερόδοξον γυναῖκα ἔλαβε, καὶ ἐτέκνωσεν ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ τέκνα ἐβάπτισε παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς μένων, προσαγέτω ταῦτα τῇ κοινωνίᾳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· εἰ δ' ἀβάπτιστα αὐτὰ ἔχοι, μηκέτι παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς ποιούμενος τὴν ἀναστροφὴν, βαπτιζέτω· ἀλλ' ἐκεῖθεν ὑπαναχωρῶν, τῇ καθολικῇ προσαγέτω Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῦ θείου ταῦτα καταξιούτω βαπτίσματος.

KANΩN IE'.

Διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα, καὶ ταύτην μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας. Εἰ δέ γε δεξαμένη τὴν χειροτονίαν, καὶ χρόνον τινὰ παραμείνασα τῇ λειτουργίᾳ, ἑαυτὴν ἐπιδῷ γάμῳ, ὑβρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἡ τοιαύτη ἀναθεματιζέσθω μετὰ τοῦ αὐτῇ συναφθέντος.

ΒΑΛΣ. Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος πάντη ἐσχόλασαν. Διακόνισσα γὰρ σήμερον οὐ χειροτονεῖται, κἂν καταχρηστικῶς τινες τῶν ἀσκητριῶν διακόνισσαι λέγωνται· ὅτι κανών ἐστι διοριζόμενος μὴ εἰσέρχεσθαι γυναῖκας ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι. Ἡ γοῦν μὴ δυναμένη ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ εἰσελθεῖν, πῶς τὰ τῶν διακόνων ἐνεργήσει; Ἀνάγνωσον τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν ιε' λέγοντας καθαιρεῖσθαι τὴν διακόνισσαν χειροτονηθεῖσαν πρὸ τοῦ πληρῶσαι τὸν τεσσαρακονταετῆ χρόνον. Ὁ δὲ παρὼν φησι κανὼν ἀναθεματίζεσθαι τὴν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦσαν, ὡς ὑβρίστριαν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Περὶ δὲ μοναζουσῶν ὁ ἐφεξῆς διδάσκει κανών. Ζήτει καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα ιζ' καὶ κδ'.

ΖΩΝΑΡ. Διὰ τὸ εὐεξαπάτητον τῶν γυναικῶν καὶ

dum vero baptizatos nullo modo ab hæreticis baptizandos esse; neque quidem filiorum suorum nomine quidquam de nuptiis, cum hæretico, Judæo, aut Græco jungendis agere debere decernit. Sunt vero hæretici, qui mysteria nostræ religionis ita recipiunt, ut in quibusdam tamen hallucinentur, atque ab orthodoxis dissentiant. Judæi autem, qui nefario se Christi parricidio contaminavere, et Græcorum appellatione, a fide prorsus alieni et idolorum cultores significantur. Quod si fidem amplecti se velle hæreticorum quispiam aut infidelium polliceatur, cum eo pacisci de nuptiis, non tamen eas, antequam promissa qui ea dedit impleverit, celebrari licere decernitur. Qui secus fecerit, canonicis in eum pœnis animadverti jubent.

131 ARIST. *Cantor aut lector a recta fide alienus, si uxore ducta liberos genuerit, eos ad communionem adducit, si ibidem baptizati sunt. Si vero nondum sunt baptizati, apud hæreticos postea non baptizantur.*

Orthodoxum hæreticæ matrimonio conjungi mulieri, aut vice versa et decimus et tricesimus primus synodi Laodicenæ canon, et secundus sextæ in Trullo synodi, et hic præsens prohibent. Si quis autem e cantoribus aut lectoribus ante editos hosce canones alterius sectæ duxerit uxorem, et liberos ex ea susceperit, eosque baptizaverit, dum apud hæreticos manserit, istos Ecclesiæ catholicæ communioni adducat. Si vero nondum baptizati fuerint, ne posthac apud hæreticos retrorsum se convertens eos baptizet. Sed illinc recedens, catholicæ adducat Ecclesiæ et divino eos dignetur baptismo.

CANON XV.

Diaconissam non esse mulierem ordinandam ante annum quadragesimum, et eam cum accurata examinatione. Si autem postquam ordinatione suscepta ministerio aliquo tempore permansit, seipsam matrimonio tradiderit, Dei gratiæ injuriam faciens, ea, una cum illo qui ei conjunctus est, anathematizetur.

BALS. Quæ in præsenti canone tractantur, omnino exolevere. Diaconissa enim hodie non ordinatur, etiamsi quædam ascetriæ abusive diaconissæ dicantur. Est enim canon, qui statuit mulieres in sacrum tribunal non debere ingredi. Quæ ergo ad sanctum altare accedere non potest, quomodo diaconatus officium exercebit? Lege et 14 can. syn. in Trullo et 15, dicentes deponendam diaconissam, quæ ordinata est priusquam quadragesimum annum explevisset. Præsens autem canon dicit anathematizari mulierem, quæ post ordinationem se nuptum dederit, ut quæ Dei gratiam injuria afficiat. De monialibus autem sequens docet canon. Quære et magni Basilii canonem 17 et 24.

ZONAR. Cum mulieres aut capi fraudibus, aut

sponte ad deteriora labi facillimum sit, idcirco minorem quadraginta annis diaconissam eligi, hujus canonis sanctione vetitum est. Idem Trullanæ quoque œcumenicæ synodi 14 ac 15 canone constitutum; ac iis, qui præfinita singulis ordinibus tempora anteverterint, depositio irrogata. Sed hanc quoque quadragenariam mulierem non sine stricta examinatione, diligenter explorata prius ac probata vivendi ratione, hic canon admittit. Quod si in album diaconissarum relata, decursu postea temporis, sancti Spiritus munere repudiato, nuptiis sese implicaverit, utrumque tam mulierem, quam illum cum quo nupta fuerit, anathemate plectendos esse decernit. At vero magnus apostolus Paulus ad Timotheum scribens : *Vidua*, inquit, *ne eligatur minor sexaginta annis* [82]. Cur igitur sic Paulo præcipiente 40 annos natam mulierem ordini diaconissarum ascribi licere synodus constituerit? Dicunt Apostolum quidem de viduis, synodum autem de virginibus statuisse. Nam quæ se ad quadraginta annos integram incorruptamque conservarit, nec ullam ex virili commercio voluptatis partem degustaverit, postea diaconatus quoque honore et gratia auctam, animum ad nuptias intendere, et ejus vitæ cupiditate, cujus nullum antea usum habuit, accendi non ita facile est. At vidua, quippe in cubile viri olim deducta voluptatumque illecebris delinita, erit ad libidinem proclivior. Proinde magnus quoque Basilius decimo octavo suo canone quamvis in æquali peccato, graviorem tamen virgini ex canonicis **132** sanctionibus electæ, quam viduæ, pœnam infligit. Atque viduam quidem ancillæ, quæ fornicata est, et scelere domini sui domum impleverit : virginem vero sponsæ adulterio pollutæ comparat. Idcirco virginem adulterorum pœnis subjici ; viduam autem instar ancillæ in flagitio deprehensæ puniri jubet. Viduam igitur, quod libidini longe proclivior sit quam virgo, ætate provectiorem eligi oportere, magnus Apostolus censuit. Hinc et sapientissimus ille Basilius, vicesimo quarto canone, de vidua, quæ in numerum viduarum relata postea nupserat loquens, addit: Quod si sexaginta annis minorem viduarum ordini ascripserimus, nostrum jam illud crimen, non mulierculæ fuerit.

ARIST. *Diaconissa, nisi quadraginta annos nata, non ordinatur. Ei vero quæ per matrimonium initum sacro muneri dedecus attulerit, anathema.*

Non oportet mulierem ante annum quadragesimum ordinari diaconissam. Si autem cum quadragesimum ætatis attigerit annum ordinetur, et post ordinationem in matrimonio versetur, ut injuriam Dei gratiæ faciens, anathematizetur.

CANON XVI.

Virginem, quæ se Domino Deo dedicavit, similiter et monachos non licere matrimonio conjungi.

[82] I Tim. v, 9.

εὐόλισθον οὐχ ἧττονα τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν γυναῖκα χειροτονεῖσθαι διάκονον ὁ παρὼν βούλεται κανών. Καὶ ὁ ιδ' δὲ καὶ ιε' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οἰκουμενικῆς συνόδου ὁμοίως φησί, καὶ τοὺς παρὰ τοὺς ὁρισθέντας ἐφ' ἑκάστῳ χρόνους χειροτονηθέντας καθαιρεῖσθαι κελεύει. Καὶ τεσσαράκοντα δὲ οὖσαν ἐνιαυτῶν τὴν γυναῖκα μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας χειροτονεῖσθαι βούλεται ὁ κανὼν οὗτος, τοῦ βίου καὶ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς ἀκριβουμένης. Εἰ δὲ δέξεται τὴν χειροτονίαν, καὶ μετά τινα χρόνον ἀρνήσεται τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐπιδῷ ἑαυτὴν γάμῳ, ἀναθεματίζεσθαι, κἀκείνην καὶ τὸν αὐτῆς γαμέτην διακελεύεται. Ὁ δὲ μέγας ἀπόστολος Παῦλος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, *Χήρα μὴ καταλεγέσθω*, φησίν, *ἐλάττων ξ' ἐτῶν*. Διὰ τί οὖν, οὕτω διαταξαμένου τοῦ Παύλου, ἡ σύνοδος αὕτη τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶναι τὴν χειροτονουμένην εἰς διακόνισσαν διετυπώσατο; Φασὶν οὖν ὅτι ὁ μὲν Ἀπόστολος περὶ χηρῶν διωρίσατο, ἡ δὲ σύνοδος αὕτη περὶ παρθένων. Ἡ γοῦν ἑαυτὴν μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ χρόνου ἐν ἁγνείᾳ τηρήσασα, καὶ ἀπείραστος μείνασα τῆς ἐκ συναφείας ἀνδρῴας ἡδονῆς, καὶ τὸ τῆς διακόνου χάρισμα δεξαμένη οὐ ῥᾷον πιστεύεται ἀποκλῖναι εἰς γάμον καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν μίξεως, ἧς οὔπω πεπείραται· ἡ δὲ χήρα, εὐνῆς ἀνδρῴας καταπολαύσασα, καὶ γευσαμένη τῆς ἐξ ἀνδρῴας μίξεως ἡδονῆς, μᾶλλον ἂν εἴη πρὸς τὸ πάθος ἐπικλινής. Διὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ιη' τῶν αὐτοῦ κανόνων οὐχ ὁμοίως παρθένον κανονικὴν ἐκπεσοῦσαν κολάζει, καὶ χήραν ἐπίσης ἁμαρτήσασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν χήραν δούλῃ ἀπεικάζει πορνευθείσῃ, καὶ μύσους τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτῆς πλησάσῃ, τὴν δὲ παρθένον νύμφῃ μοιχευθείσῃ. Καὶ ταύτην μὲν τῷ τῆς μοιχείας ὑπάγει κρίματι· τὴν δὲ χήραν ὡς δούλην ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοῦσαν καταδικάζει. Ὡς οὖν πρὸς τὸ πάθος τῆς μίξεως εὐκατάφορον μᾶλλον τὴν χήραν οὖσαν τῆς παρθένου ἐν χρόνῳ πλείονι κατατάττεσθαι ὁ μέγας Ἀπόστολος διετάξατο. Διὸ καὶ ὁ πολὺς τὴν σοφίαν Βασίλειος ἐν τῷ κανόνι περὶ χήρας μετὰ τὸ καταλεγῆναι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν ἀνδρὶ συνοικησάσης διαλεγόμενος ἐπάγει· Ἐὰν μέντοι πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτήν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τοῦ γυναίου.

ΑΡΙΣΤ. *Διακόνισσα, εἰ μὴ τεσσαρακονταετής, οὐ γίνεται· τῇ δὲ διὰ γάμου τὴν λειτουργίαν ἐξυβρισάσῃ ἀνάθεμα.*

Οὐ δεῖ γυναῖκα πρὸ τεσσαράκοντα χρόνων χειροτονεῖσθαι διάκονον. Εἰ δὲ χρόνων τεσσαράκοντα οὖσα χειροτονηθῇ, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμῳ προσομιλήσει, ὡς ἐξυβρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἀναθεματιζέσθω.

ΚΑΝΩΝ Ιϛ'.

Παρθένον ἀναθεῖσαν ἑαυτὴν τῷ Δεσπότῃ Θεῷ, ὡσαύτως καὶ μονάζοντας μὴ ἐξεῖναι γάμῳ προσ-

ὁμιλεῖν. Εἰ δέ γε εὑρεθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, A *ἔστωσαν ἀκοινώνητοι. Ὡρίσαμεν δὲ ἔχειν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπ' αὐτοῖς φιλανθρωπίας τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον.*

ΒΑΛΣ. Τὸ παλαιὸν γυναῖκές τινες προσήρχοντο τῷ Θεῷ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος, καὶ ὡμολόγουν παρθενεύειν. Διορίζονται τοίνυν οἱ Πατέρες τοὺς ὁμολογήσαντας τοῦτο, κἂν ἄνδρες εἶεν μονάζοντες, κἂν γυναῖκες, μὴ ἀφίστασθαι τῶν ὡμολογημένων, καὶ γάμοις προσομιλεῖν. Τοὺς δὲ παραβάτας τούτων ἀκοινωνήτους ἤτοι ἀφωρισμένους εἶναι. Τὴν μέντοι ἐξουσίαν τοῦ ἀφορισμοῦ ἤτοι τὴν ἐπέκτασιν ἢ τὴν μείωσιν τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ ἀνέθετο. Σήμερον δὲ τέως ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει οὔτε παρθένοι μετὰ λαϊκοῦ σχήματος τῷ Θεῷ ἀνατίθενται, οὔτε B παρθενών ἐστι. Μόνος δὲ ὁ ἅγιος μητροπολίτης ἐκεῖνος Θηβῶν ὁ Καλοκτένης ἐποίησε παρθενῶνα εἰς Θήβας, καὶ ἔταξε παρθένους ἐν αὐτῷ λαϊκάς. Διὸ καὶ ἔστι τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ αἰωνίζον, καὶ χάριν τούτου. Εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν τὰς ἀσκητρίας τοιαύτας παρθένους, οὐδὲν εὑρήσεις ἐμποδών, εἰ μήπω θέλεις ταύτας παρεικάσαι ταῖς μοναζούσαις διὰ τὴν ἀπόκαρσιν, καὶ τὰς ἐπ' Ἐκκλησίας συνθήκας αὐτῶν. Ἀνάγνωσον τὸν ιθ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τῷ τῶν διγάμων ἐπιτιμίῳ ταύτας καθυποβάλλοντα, τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ μδ', καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ξ' καὶ ιθ'. Οἱ μὲν γὰρ ὡς πόρνους, οἱ δὲ ὡς μοιχοὺς τοὺς ἀθετητὰς τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν καταδικάζουσι. Μὴ γοῦν ἐναντιωθῇς τινι ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' εἰπὲ ὅτι, ἐπεὶ παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου τὰ τῶν ἐπιτι- C μίων ἀνετέθησαν, αὐτὸς τὸν ἁμαρτήσαντα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐπιτιμήσει μετὰ δοκιμασίας. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίον κη', τίτλον ς', κεφ. α' διοριζόμενον μὴ μόνον διασπᾶσθαι τὸν ἀθέμιτον γάμον, ἤτοι τὸν μετὰ συγγενοῦς καὶ τὸν παράνομον, ἤτοι τὸν μετὰ τῆς ἐπιτροπευομένης, καὶ τὸν κατάκριτον δηλονότι τὸν μετὰ τῆς τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένης· ἀλλὰ καὶ δημεύεσθαι τοὺς συναλλάξαντας καὶ ἐξορίζεσθαι, εὐτελεῖς δὲ ὄντας καὶ μαστίζεσθαι. Ὥστε οὐ μόνον τὰ τῆς Νεαρᾶς γενήσονται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίμια ἐπακολουθήσουσι.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ὁμολογήσαντας παρθενεύειν, κἂν ἄνδρες εἶεν, κἂν γυναῖκες, ὡς ἀνάθημα ἑαυτοὺς D προσαγαγόντας τῷ Θεῷ, βούλεται ὁ κανὼν τὴν ὁμολογίαν φυλάττειν, καὶ μὴ παραβάτας τῶν ὡμολογημένων εὑρίσκεσθαι. Εἰ γὰρ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμολογίας ἐμπεδοῖ Θεὸς μέσος παραληφθεὶς κατὰ τὴν Θεολόγων φωνὴν (13), πόσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐθέμεθα συνθηκῶν, τούτων παραβάτας εὑρίσκεσθαι; Εἰ δέ τινες εὑρεθεῖεν μετὰ τὴν ὁμολογίαν γάμον ἑλόμενοι ἀκοινωνήτους ἤτοι ἀφωρισμένους εἶναι τούτους ὁ κανὼν διατάττεται· τὴν δὲ ἐξουσίαν τοῦ φιλανθρωπεύσασθαι ἴσως καὶ λῦσαι τὸ ἐπιτίμιον αὐτοῖς ἢ ἐλαφρῦναι, καὶ τὸν χρόνον

A *Sin autem hoc fecisse inventi fuerint, sint excommunicati. Ostendendæ autem in eos humanitatis auctoritatem habere statuimus episcopum ejus loci.*

BALS. Olim quædam mulieres cum laicali habitu ad Deum accedebant, et virginitatem profitebantur. Definiunt ergo Patres eos qui hoc professi fuerint, sive sint viri monachi, sive mulieres, ab iis, quæ voverunt ac professi sunt, non discedere, nec matrimonio conjungi debere. Horum autem transgressores excommunicatos esse seu segregatos. Segregationis autem potestatem, ejusque vel extensionem, vel diminutionem, illius loci episcopo attribuerunt. Hodie autem Constantinopoli nec sunt virgines cum laicali habitu Deo conse- B cratæ, nec est virginum domicilium (quod Parthenon dicitur.) Solus autem sanctus ille Thebarum metropolitanus Caloctenes fecit Thebis parthenonem, et laicas in ipso virgines ordinavit. Et ideo æternum hoc est ejus monumentum, eique eo nomine gratia agenda est. Si autem velis etiam has ascetrias dicere virgines, nihil impedimenti invenies, nisi eas etiam velis monachis assimilare propter tonsuram, et quod earum pacta conventa seu vota fiant in Ecclesia. Lege 19 can. synodi Ancyranæ, quæ bigamorum eas pœnis subjicit: syn. in Trul. 44, Basilii Magni 60 et 19. Hi enim ut fornicatores, illi vero ut adulteros, qui vota sua non servaverint, condemnant. Ne ergo in aliquo eorum C repugnantiam esse existimes: sed dic, quod quoniam episcopi potestati pœna permissa est, ipse peccatorem pro arbitrio puniet cum examinatione. Lege et librum XXVIII, tit. 6, cap. 1, in quo decernitur non solum separari illicitas nuptias, utpote cum cognata, easve quæ præter legum præcepta fiunt, aut cum ea, cujus is, qui ipsam ducit, tutelam gerit; et nefarias seu damnatas, ejus scilicet quæ Deo dedicata est: sed et eos, qui contraxerunt, publicari et segregari, et si sint humilis loci etiam flagellis cædi. Quamobrem non solum fiet quod jubet Novella, sed etiam pœnæ consequentur.

133 ZONAR. Qui se viri aut feminæ virginitatis D legibus astringentes Deo instar anathematis devoverunt, in suscepto consilio permanere, ac promissi fidem nullo modo infirmare canon jubet. Si namque hominum inter se conventa Deo quasi advocato aut astipulatore, ex theologorum sententia, firmari solent, quid illi factum iri arbitrabimur, qui fidem ipsi Deo voluntaria pactione obligatam fallere non dubitarit? Quicunque igitur professione continentiæ editæ, deinde se nuptiis alligarint, communione privatos, hoc est, segregationi obnoxios esse decernit: sed ita tamen, ut clementiæ aliquid hujusmodi hominibus impartiri, totamque pœnam,

Guill. Beveregii notæ.

(13) *Κατὰ τὴν θεολόγων φωνήν.* Codex Amerbachianus legit, κατὰ τὴν τοῦ Θεολόγου φωνήν.

ve ejus partem aliquam condonare, deque temporis præfiniti summa, quod libitum fuerit, deducere episcopo liceat. Ac Ancyranæ quidem synodi decimus nonus canon : Qui se virginitatis voto, dicit, obligavere, si fidem promissi fregerint, digamorum legibus judicentur. Trullanæ autem sextæ synodi quadragesimus quartus canon : Monachus, ait, qui cum scorto deprehensus fuerit, uxoremve duxerit, scortatorum pœnas luat. At vero magni Basilii can. 60 : Quæcunque virginitatem professa mulier a proposito defecerit, pœnas adulterio in vitæ suæ dispensatione constitutas jubetur expendere. Eademque lege monachos si peccarint, teneri placet. Quos etiam, si monachatum professi se ad vitam mollem voluptariamque postea converterint, scortatorum pœnis teneri ejusdem Basilii undecimo canone decretum est.

ARIST. *Monachi vel moniales matrimonium ne contrahant, quod si fecerint, excommunicentur.*

Hi promisso suo excidentes, et fœdera sua violantes, excommunicationi subjiciuntur. At sexagesimus Basilii magni canon fornicationis pœnæ eos subjicit.

CANON XVII.

Quæ sunt in unaquaque provincia, rurales viconasque parochias, firmas et inconcussas manere apud eos qui illas tenent episcopos : et maxime si triginta annorum tempore eas sine vi detinentes administraverint. Si autem intra triginta annos fuit aliqua vel fuerit de iis controversia, licere iis qui injuriam sibi fieri dicunt, de iis litem movere apud synodum provinciæ. Si quis autem injuria afficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum diœ-

A αὐτοῖς, συστεῖλαι τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου ἀνέθετο. Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου ιθ' κανὼν, Οἱ παρθενίαν, φησὶν, ἐπαγγελλόμενοι, καὶ ἀθετοῦντες τὰ ἐπηγγελμένα τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. Ὁ δὲ μδ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συστάσης ἕκτης συνόδου· Μοναχὸς, φησὶν, ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοὺς, ἢ πρὸς γάμον γυναῖκα ἀγαγόμενος, τοῖς τῶν πορνευόντων ὑποβληθήσεται ἐπιτιμίοις. Ὁ δέ γε τοῦ μεγάλου Βασιλείου ξ' κανὼν οὕτως περιέχει· Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μοναχῶν ἐκπιπτόντων. Ἐν δὲ τῷ ια' αὐτοῦ κανόνι, τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ καταδικάζει τοὺς μετὰ τὴν ὁμολογίαν μεταti-
B θεμένους μονάζοντας εἰς φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον.

ΑΡΙΣΤ. *Μονάζοντες ἢ μονάζουσαι μὴ γαμείτωσαν· ἐπεὶ ἔστωσαν ἀκοινώνητοι.*

Οὗτοι τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν ἐκπεσόντες, καὶ τὰς συνθήκας αὐτῶν ἀθετήσαντες, ἀκοινωνησίᾳ ὑπόκεινται. Ὁ δὲ ἑξηκοστὸς κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ τούτους καθυπάγει.

ΚΑΝΩΝ. ΙΖ.

Τὰς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἀγροικικὰς (14) *παροικίας ἢ ἐγχωρίους μένειν ἀπαρασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετῆ χρόνον ταύτας ἀβιάστως*
C *κατέχοντες ᾠκονόμησαν. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηταί τις ἢ γένοιτο περὶ αὐτῶν ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἀδικεῖσθαι, περὶ τούτων κινεῖν παρὰ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως* (15)

Guill. Beveregii notæ.

(14) *Τὰς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἀγροικικάς.* In codice Amerbachiano præsenti canoni, de ruralibus et vicariis parœciis hoc scholium annectitur, Ἀγροικικὰς μὲν λέγει τὰς ἐπὶ τῶν ἐσχατιῶν ἱδρυμένας, ἃς καὶ μονοίκια νῦν φασιν. Ἐγχωρίους δὲ τὰς ἐν μέσοις ἀγροῖς ἢ κώμαις. Οὐ μάχεται δὲ τῷ η' κανόνι τῶν ἐν Ἐφέσῳ, κελεύοντι μὴ ἐπιπηδᾷν ἀλλοτρίᾳ παροικίᾳ, ἀλλ' εἰ καὶ τετόλμηταί τι τοιοῦτον, ἀποκαθίστασθαι ταύτην τῷ δεσπόζοντι. Ἄλλο γὰρ παρ' ἐκείνοις τοῖς Πατράσι, καὶ ἄλλο περὶ τούτου τὸ ἀμφισβητούμενον· οἱ μὲν γὰρ περὶ τῶν ἤδη κατηρτισμένων λαῶν, καὶ τῶν ἤδη ὑφ' ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ γεγενημένων, εἶτα παρὰ τῶν πλεονεκτεῖν εἰωθότων κατεχομένων πόλεων, ἢ κωμῶν ἀπεφήναντο· οὗτοι δὲ περὶ ἀγρῶν, ὧν εἰκὸς μηδὲ τοσοῦτον εἶναι λόγον παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ προκατειληφότι διὰ τὸ ἀγρεῖον καὶ μικροπρεπὲς παρορωμένων. *Rurales quidem parœcias vocat eas, quæ in ipsis extremitatibus sitæ sunt, quas etiam monœcia nuncupant : viranas autem, quæ in mediis agris aut vicis positæ sunt. Neque pugnat hoc cum octavo canone concilii Ephesini, cavente ne quis in alienam parœciam transiliat, sed si quid istiusmodi præsumptum fuerit, eadem domino suo restituatur. Aliud enim ab istis Patribus, et aliud in præsenti canone disceptatur. Illi enim de populis jam pridem congmentatis, et de civitatibus et vicis alii olim episcopo subjectis, postea autem ab iis, qui aliena usurpare consueti sunt, possessis loquuntur : præsentes autem Patres, de agris, quorum ut inutilium et vilium neglectui habitorum, non tantam habuisse rationem episcopum, qui præoccupavit, verisimile est.*

(15) *Παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως.* In codice Amerbachiano ἕτερον σχόλιον præsenti canoni subjunctum est, quod de exarchis erudite admodum agit, sicque se habet : Ἐξάρχους καλεῖ ἐκείνους ὑφ' οὓς τελοῦσιν οἱ μητροπολῖται· εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ πατριάρχαι, ὑφ' ὧν καὶ κρίνεσθαι τὰς κατὰ
D τῶν μητροπολιτῶν κρινομένας βούλεται δίκας, ἢ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξαιρέτῳ προνομίῳ τοῦτον ἡ σύνοδος τιμήσασα τὸν θρόνον. Ὅτι δὲ ἐξάρχους λέγει τοὺς τῆς πρώτης καθέδρας ἐπισκόπους, οἵ εἰσιν οἱ πατριάρχαι, τεκμήριοῖ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ λθ' κανὼν, ἀπαγορεύων μὴ δεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τῇ τοῦ ἐξάρχου προσηγορίᾳ καλεῖσθαι. Εἰ δὲ λέγει τις ὡς ὁ ς' τῆς ἐν Σαρδικῇ κανὼν ἔξαρχον καλεῖ τὸν μητροπολίτην, ἀληθεύσει μὲν, οὐδὲν δ' ἀξιόλογον ἐρεῖ πρὸς τὸ παρὸν ζήτημα. Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ προκείμενος τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανὼν, δεῖν λέγων τὸν παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἀδικούμενον δικάζεσθαι παρὰ τοῦ ἐξάρχου, δείκνυσιν ἕτερον ὄντα τὸν ἔξαρχον παρὰ τὸν μητροπολίτην. Εἰ δ' ὑποτρέχει τις λογισμὸς, μήποτε τοὺς παρὰ τῶν πατριαρχῶν ἐπί τινας ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις πεμπομένους ἐξάρχους, οὕτω γὰρ ὀνομάζονται κατὰ τὸ νῦν ἐγχωριάζον ἔθος, ὁ κανὼν σημαίνει· οὐδεμίαν οὐδὲ οὗτος εὑρίσκει χώραν λογισμός. Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ τί τῶν ἄλλων θρόνων ἐχόντων

ἡ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω, καθὼς προείρηται. Εἰ δὲ καί τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ καὶ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω.

A *cesis, vel Constantinopolitanam sedem litiget, sicut prius dictum est. Sin autem etiam civitatis aliqua ab imperatoria auctoritate innovata est vel etiam deinceps innovata fuerit, civiles et publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo consequatur.*

ΒΑΛΣ. Τινὲς εἶπον ἐνταῦθα μὴ περὶ ἐνοριῶν λέγειν τὸν κανόνα, ἀλλὰ περὶ ἑτέρων δικαίων διαφερόντων ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπισκοπῇ. Οὐκ ἔστι δὲ

BALS. Quidam dicebant canonem hic non loqui de regionibus seu diœcesibus, sed de aliis juribus ad uniuscujusque provinciæ episcopatum pertinen-

Guill. Beveregii notæ.

ἐξάρχους, ὁ Κωνσταντινουπόλεως; οὐχ ἕξει; Ἔπειτα καὶ τἀναντία κατασκευασθήσεται τῶν σπουδαζομένων τοῖς ἀντιλέγουσιν ἐξαιρουμένου κἀνταῦθα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰ γὰρ οἱ ὑπὸ τοὺς ἄλλους θρόνους ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ πρὸς τοὺς μητροπολίτας ἀμφισβητοῦντες μέλλοιεν τὰς ἐκκλήτους ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν αὐτῶν στελλομένους B ἐξάρχους, ἢ πρὸς τὸν Κωνστινοῦπόλεω; πατριάρχην, ἄρα ὁ Κωνσταντινουπόλεως μόνος ἔχει προνόμιον τοὺς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς καὶ μητροπολίτας κρίνειν καὶ λύειν τὰς ἀμφισβητήσεις, ἕπεται δὲ καὶ τρίτον ἄτοπον, τὸ τοὺς ἄλλους πατριάρχας παντελῶς εἴργεσθαι τῷ τοὺς αὐτοῖς ὑποκειμένους κρίνειν. Καὶ μᾶλλον οὖν μείζονα τὴν αὐθεντίαν τῶν ἐξάρχων αὐτῶν, εἴπερ ἢ αὐτοὶ μέλλουσι δέχεσθαι τὰς ἐκκλήτους, ἢ ὁ Κωνσταντινουπόλεως. Ὥστε παντὶ τρόπῳ τὸ προνόμιον ἐξῃρημένου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως σώζεται, διὰ τοῦ παρόντος ιζ' κανόνος, καὶ διὰ τοῦ θ'. Quod Latine sic verto : *Exarchos vocat eos, quibus metropolitani subsunt : illi autem sunt patriarchæ, a quibus causas contra metropolitanos motas judicari vult, vel ab episcopo Constantinopolitano, quem thronum synodus peculiari privilegio honoravit. Quod autem exarchos vocat primæ sedis episcopos, qui sunt patriarchæ, synodi etiam Carthaginensis canon* 39 C *ostendit, eos exarchi nomine non oportere appellari statuens. Si quis autem dixerit, sextum canonem synodi Sardicensis metropolitanum vocare exarchum, verum quidem dicet, sed nihil quod in præsenti quæstione memoratu dignum est. Hic enim ipsè propositus synodi Chalcedonensis canon, dicens eum qui a metropolitano injuria afficitur, ab exarcho judicandum esse, exarchum alium esse a metropolitano indigitat. Quod si cogitatio aliqua subeat, exarchos a patriarchis ad ecclesiasticas quasdam administrationes missos (sic enim præsenti ætate nominantur) a canone fortasse significari; neque hæc etiam cogitatio locum inveniet. Primo enim, cum alii throni exarchos habeant, quare Constantinopolitanus non habebit? Deinde contraria etiam iis, quæ petuntur, contradicentibus conficientur, illinc etiam exemplo Constantinopolitano. Si aliis enim thronis subditi episcopi et clerici, cum metropolitanis litem habentes, appellationes fecerint ad* D *exarchos ab ipsis patriarchis missos, aut ad patriarcham Constantinopolitanum ; tunc Constantinopolitanus solus aliorum patriarcharum episcopos clericosque et metropolitanos judicandi et controversias solvendi privilegium habebit. Quinetiam tertium consequentur absurdum, alios scilicet patriarchas a judicando sibi subjectos penitus arceri ; ac proinde majorem esse ipsorum exarchorum auctoritatem, si vel illi appellationes, accipiant, vel episcopus Constantinopolitanus. Adeo ut privilegium exempti præsulis Constantinopolitani omnimodo conservetur, et a præsenti decimo septimo canone, et a nono.* Ut hoc scholium clarius intelligatur, tenendum est, patriarchas, recentiores præsertim, exarchos quosdam sibi constituisse, quibus jura patriarchalia conservandi cura commissa est, qui propterea πατριαρχικῶν δικαίων ἔξαρχοι nominati sunt ; horum mentio fit in sigillo Germani patriarchæ C P. ubi dicitur, Καὶ γὰρ οἱ ἱερᾶσθαι λαχόντες ἐν τούτοις πατριαρχικοὶ καὶ ἔσονται καὶ ὀνομασθήσονταί τε καὶ τῷ τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχῳ ὑποκείσονται, καὶ τὰ συνήθη κανονικὰ πρὸς αὐτὸν ἀποτίσουσι. Ὁ δὲ αὐτὸς ἔξαρχος καὶ τοὺς ἑξῆς ἱερᾶσθαι μέλλοντας, διὰ τῶν κατὰ μέρος βαθμῶν εἰς τοῦτ' αὐτὸ προβιβάσει. In *Juris Græco-Romani l.* III, p. 236. Iis etiam a patriarchis concessa est omnium patriarchalium monasteriorum cura, quam cum suscipiebant, mandatum a patriarcha recipiebant, vocatum, ἔνταλμα διδόμενον τοῖς ἐξάρχοις, ibid. lib. VI, p. 433. Ἔξαρχοι etiam dicti sunt legati a patriarcha in varias provincias ad tributum χαράτζιον dictum colligendum missi, quod nimirum patriarcha Turcarum imperatori annuatim solvit. Omnes hi ἔξαρχοι summa auctoritate præditi sunt, adeo ut excommunicandi, deponendi, et absolvendi potestatem patriarchæ nomine sibi vindicarint ; ut testatur Crusius, *Turco-Græciæ* lib. IV. Dixit itaque scholion, nonnullos forsitan hujusmodi ἐξάρχους in præsenti canone intelligere, et eam canonis interpretationem erudite refutat ; quemadmodum et Zonaræ opinionem, qui exarchos metropolitanos esse opinatus est. Balsamonis autem sententiam de exarchis scholiastes non attigit. Ea in ejus commentariis ad nonum hujus concilii canonem refertur, ubi ἔξαρχον esse ait τὸν τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτην, generalem nimirum nescio quem metropolitanum toti diœcesi præfectum ; quam sententiam amplexus est etiam Joannes Morinus, in *Ecclesiasticarum Exercitationum* lib. I, cap. 15. Verum generalium hujusmodi metropolitanorum, qui totis diœcesibus præfecti sunt, et tamen a patriarchis distincti, nuspiam occurrit mentio. Et si unquam dati fuerint, per exarchos in præsenti aut nono canone intelligi non possunt. Concesso enim eos hic intelligendos esse, consequetur, hujusmodi metropolitanos majorem in diœcesibus suis auctoritatem habuisse, quam ipsi patriarchæ. In duobus enim hisce canonibus omnes contra metropolitanos motas causas audiendi et judicandi potestas exarchis committitur ; nihilo de ista re patriarchis reservato, nisi exarchi ipsi fuerint patriarchæ, juxta sententiam nostram in annotationibus ad can. 9 explicatam. Et præterea omnes metropolitani in his canonibus exarchi diœceseos judicio subjiciuntur ; adeo ut si ipsi etiam exarchi metropolitani essent, suo ipsi judicio subjicerentur, quod absurdum est. Constans itaque firmaque manet sententia prius exposita nimirum ἐξάρχους διοικήσεων, nullos alios fuisse, quam quos postea patriarchas appellarunt. In qua etiam opinione scholiastem hic laudatum, æque ac alios in annotationibus ad can. 9 citatos, fuisse ex ipsius verbis constat : quem etiam Zonaras respexisse videtur, ubi in præsentis canonis interpretatione nonnullos exarchi diœcesani nomine patriarchas intelligere, suamque hanc sententiam ex syn. Carthag. can. 39 confirmare dicit ; dictus enim scholiastes et idem asserit, et eodem argumento utitur ; unde non levis fiat conjectura, scholiasten istum ante Zonaram claruisse.

tibus: non est autem hoc verum, ut ostenditur ex fine canonis dicentis, posse imperatorem, in iis quæ a se innovatæ sunt vel innovabuntur civitatibus, pro episcopalibus juribus statuere quæ voluerit. Lege et 12 can. præsentis syn. et 38 syn. in Trull. Quod autem dicit hic canon tale est: Volebant quidam eos canones, qui de regionibus seu diœcesibus loquuntur, intelligi de civitatum regionibus: non autem de vilibus ac ruralibus. Decretum est ergo, ut episcopi citra controversiam obtineant regiones a se triginta annis non vi possessas, sive sint rurales seu parvæ, quæ etiam μονοίκια (hoc est unam tantum domum habentes) dicuntur: sive sint ἐγχώριοι, id est, multos habitatores habentes. Si autem intra triginta annos **134** istius nomine actionem alius episcopus intenderit, apud provinciæ synodum quid de eo sit statuendum observabitur. Sin autem metropolitanus suum episcopum injuria afficiat, apud diœcesis exarchum, vel apud patriarcham de finibus judicio contendetur. Quæ autem ab imperatoribus per publicas formas sive jussiones imp. innovatis vel pro innovandis a se civitatibus decernuntur, manere ut decreta fuerint, utpote quod debeat Ecclesia sequi ea quæ sic decernuntur. Cum hæc ita se habeant, ne dixeris eos quidem, qui triginta annis sine vi regiones possident, moveri non posse: qui autem non sunt tales, id est, eos qui vi possident, etiam post tricesimum annum, adversus eos agi posse. Sed lege postremum caput 2 tit. lib. v Basilic. sive cap. 1 Novellæ 111 sic dicens: Omnis actio venerabili domo competens, sive sit personalis, sive hypothecaria, quadraginta annos non excedit convenientibus unicuique religiosæ domui opportunis præscriptionibus, sed propria quidem tempora servantibus; et antiquam legem quæ extra est, sic dicentem: Præsens quidem Novella constitutio ecclesiis adversus privatos agentibus quadragenariam annorum præscriptionem accommodat. 17 autem canon Chalced. synodi in quinto cap. primi tit. Nomocanonis positis, ecclesiis adversus ecclesias agentibus, dat triginta annorum spatium. Ne mireris autem illud. Ex ea enim 111 Novella, et ex 3 cap. 3 tit. lib. v, sive Novella 131 ecclesiæ quoque habent alia privilegia. Dicit enim hoc caput: Pro longi autem temporis præscriptionibus 10 et 20 et 30 annorum sanctis ecclesiis et omnibus aliis venerabilibus locis, solam 40 annorum præscriptionem opponi jubemus. Hoc ipso etiam servato in legatorum quoque pios usus relicta sunt. Quamobrem ecclesiæ quidem, si adversus religiosas domos non agunt, solo quadraginta annorum spatio excluduntur. Qui autem adversus eas agunt, per legitimas exceptiones ab ecclesiis extruduntur. Cæterum quando ecclesiæ inter se invicem agunt, quadraginta annorum privilegium non habebunt, sed jure communi utentur. Nota autem ex hoc canone, quod licet imp. auferre ecclesiastica privilegia. Si enim eis permittitur ea quæ voluerint de regionum finibus ordinare pro inno-

τοῦτο ἀληθὲς, καθὼς δηλοῦται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ κανόνος λέγοντος δύνασθαι τὸν βασιλέα ἐπὶ ταῖς ὑπ' αὐτοῦ καινισθείσαις ἢ καινισθησομέναις πόλεσιν ὑποτυποῦν τὰ βουλητέα αὐτῷ χάριν τῶν ἐπισκοπικῶν δικαίων. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ιβ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, τὸν λη' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Ὃ δὲ λέγει ὁ παρὼν κανὼν τοιοῦτόν ἐστιν. Ἤθελόν τινες ἐξακούεσθαι τοὺς περὶ τῶν ἐνοριῶν κανόνας εἰς πολιτικὰς ἐνορίας, οὐ μὴν καὶ εἰς εὐτελεῖς ἀγροικίας. Ὡρίσθη οὖν κατέχειν ἀμάχως τοὺς ἐπισκόπους· τὰς ἐπὶ τριακονταετίᾳ νεμηθείσας παρ' αὐτῶν ἐνορίας ἀβιάστως, κἂν ἀγροικικαὶ ὦσιν, ἤτοι μικραὶ, αἳ καὶ μονοίκια λέγονται, κἂν ἐγχώριοι, ἤτοι πολλοὺς κατοίκους ἔχουσαι. Εἰ δὲ, φησὶν, ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν ἐναγάγῃ ἕτερος ἐπίσκοπος χάριν τούτου, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας τὰ περὶ τούτου τηρηθήσεται. Ἐὰν δὲ μητροπολίτης ἀδικῇ ἐπίσκοπον αὐτοῦ, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῃ τὰ περὶ τῆς ἐνορίας κριθήσεται. Τὰ μέντοι παρὰ τῶν βασιλέων διοριζόμενα διὰ δημοσίων τύπων ἤτοι βασιλικῶν προσταγμάτων, χάριν παρὰ τούτων καινισθεισῶν ἢ καινισθησομένων πόλεων, μένειν καθὼς ὡρίσθησαν, ὡς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὀφειλούσης ἀκολουθεῖν τοῖς οὕτω διοριζομένοις. Τούτων οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς τοὺς μὲν ἀβιάστως κατέχοντας ἐπὶ τριακονταετίᾳ ἐνορίαν ἀπαρασαλεύτους εἶναι· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους, ἤγουν τοὺς κατὰ βίαν νεμομένους, καὶ μετὰ τριακονταετίαν ἐνάγεσθαι. Ἀλλὰ ἀνάγνωσον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ β' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ἤγουν κεφάλαιον α' τῆς ρια' νεαρᾶς, οὕτω λέγον· Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπικὴ εἴτε ὑποθηκαρία ἐστὶν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, τῶν ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ οἴκῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ προσκαίρων παραγραφῶν, φυλαττουσῶν μέντοιγε τοὺς οἰκείους χρόνους· καὶ τὸν ἔξωθεν αὐτοῦ παλαιὸν οὕτω λέγοντα· Ἡ μὲν παροῦσα νεαρὰ διάταξις κατὰ ἰδιωτῶν ἐναγούσαις ταῖς ἐκκλησίαις τὴν τεσσαρακονταετίαν ὑφαπλοῖ· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κείμενος ἐν τῷ ε' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ Νομοκάνονος ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ ἐκκλησιῶν ἐναγούσαις τριακονταετίαν δίδωσι. Μὴ θαυμάσῃς δὲ τοῦτο· ἀπὸ γὰρ τῆς τοιαύτης ρια' νεαρᾶς, καὶ ἀπὸ γ' κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου ἤτοι τῆς ρλα' νεαρᾶς καὶ ἕτερον προνόμιον αἱ ἐκκλησίαι ἔχουσιν. Φησὶ γὰρ τὸ τοιοῦτον κεφ.· Ἀντὶ δὲ χρονίων παραγραφῶν δέκα καὶ εἴκοσι, καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνην τὴν τῶν μ' ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν. Τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων, καὶ τῶν κληρονομιῶν αὐτῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων. Ὥστε αἱ μὲν ἐκκλησίαι, μὴ κατὰ εὐαγῶν οἴκων ἐνάγουσαι, διὰ μόνης τῆς τεσσαρακονταετίας ἀποκλείονται· οἱ δὲ κατὰ τούτων ἐνάγοντες διὰ τῶν νομίμων παραγραφῶν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν ἐξωθοῦνται. Ὅταν μέντοι ἐκκλησίαι κατ' ἀλλήλων ἐνάγωσι, τὸ τῆς τεσσαρακονταετίας οὐκ ἔχουσι προνόμιον, ἀλλὰ τοῖς κοινοῖς νόμοις

χρῶνται. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος A ὅτι ἔξεστι τῷ βασιλεῖ προνόμια ἐκκλησιαστικὰ ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἐφεῖται τούτοις τὰ βουλητέα αὐτοῖς περὶ ἐνοριῶν διατάττεσθαι χάριν τῶν καινιζομένων ὑπὸ τούτων πόλεων· πολλῷ πλέον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐπισκοπὴν εἰς μητρόπολιν τιμήσουσι, καὶ προχειρίσεις ἡγουμενικὰς ὑποτυπώσουσι, καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα ἐνδυνάμως προστάξουσι.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἀλλοτρίοις ἐπεμβαίνειν δικαίοις, καὶ τοὺς πλησιάζοντας ἀδικεῖν, καὶ ὑφαρπάζειν τὰ μὴ σφίσι προσήκοντα, ἅπασι κοινῶς ἀπηγόρευται· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐπισκόποις, οἳ καὶ ἀρχέτυπον ὀφείλουσι προκεῖσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς εἰς μίμησιν παντὸς ἀγαθοῦ. Θεσπίζει τοίνυν ὁ κανὼν οὗτος καὶ τὰς παροικίας ἀπαρασαλεύτους εἶναι παρὰ τοῖς κατ- B έχουσιν αὐτὰς, κἂν ἀγροικικαὶ εἶεν, κἂν ἐγχώριοι, τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῇ τοῦ τρίτης συνόδου ψήφῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ κελευούσης· πλὴν ὅσον ἐκείνη μὲν περὶ ἐπαρχιῶν καὶ ἐνοριῶν μειζόνων διετάξατο, ἐν αἷς καὶ ἐπίσκοποι ἐχειροτονοῦντο· αὕτη δὲ περὶ παροικιῶν, αἵτινες εἶεν κἂν ἐνορίαι μικραὶ καὶ οὐ πολυπληθεῖς, ἃς εἰς ἀγροικικὰς καὶ ἐγχωρίους διαιρεῖ. Ἀγροικικὰς μὲν οὖν φασιν εἶναι τὰς ἐν ἐσχατιαῖς κειμένας, καὶ ὀλίγους ἐχούσας τοὺς ἐν αὐταῖς οἰκοῦντας, αἳ καὶ μονοίκια λέγονται· ἐγχωρίους δὲ τὰς ἀγροῖς καὶ κώμαις πλησιαζούσας, καὶ πλείονας τοὺς κατοίκους ἐχούσας. Ταύτας οὖν τὰς παροικίας, ὁποῖαί ποτ' ἂν εἶεν, παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις ἀναφαιρέτους εἶναι διακελεύεται, καὶ ἐπὶ πλέον αὐτοῖς ταύτας διαφέρειν, εἰ ἐπὶ τριάκοντα C ἐνιαυτοὺς ἀβιάστως, τουτέστι μή τινα βιασάμενοι, καλῇ δὲ πίστει, ἤτοι χωρίς τινος ἀδίκου αἰτίας, κατέσχον αὐτάς, καὶ ᾠκονόμησαν. Ἡ γὰρ τριακονταετία αὐτοῖς τὴν αὐτῶν κατοχὴν βεβαίαν ἔθετο. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν λ' ἐτῶν διαναστῇ τις λέγων αὐτῷ τὴν τοιαύτην παροικίαν διαφέρειν, παρὰ τῇ τῆς ἐπαρχίας συνόδῳ ζητεῖσθαι τὴν ὑπόθεσιν βούλεται. Εἰ δὲ ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος τὸν ἴδιον μητροπολίτην αἰτιᾶται, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως δικάζεσθαι αὐτούς, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ. Τινὲς μὲν οὖν ἐξάρχους τῶν διοικήσεων τοὺς πατριάρχας φασί, καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου χρῶνται τῷ λθ' κανόνι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, λέγοντι· Τὸν τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπον μὴ λέγεσθαι ἔξαρχον τῶν ἱερέων, ἢ ἄκρον ἱερέα, ἢ D τοιουτότροπόν τί ποτε, ἀλλὰ μόνον ἐπίσκοπον τῆς πρώτης καθέδρας· ἄλλοι δὲ τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν φασιν ὀνομάζεσθαι ἐξάρχους, τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου παράγοντες εἰς πίστιν λέγοντα· Χρὴ ὑπομιμνήσκεσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας, λέγω δὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως. Κρεῖσσον δ' ἂν εἴη τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν ἐξάρχους λέγεσθαι, ὡς ὁ ῥηθεὶς κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τούτους ὠνόμασεν· ὥστε τοιαύτην εἶναι τοῦ κανόνος τούτου τὴν ἔννοιαν, διαιροῦσαν δηλαδὴ τὰ δικαστήρια, καὶ ὅτε μὲν ἐπίσκοπος κατὰ συνεπισκόπου ἐνάγει, ἢ κληρικὸς κατὰ ἐπισκόπου, τότε τὸν μητροπολίτην καθίζειν δικαστήν, ὃν καὶ ἔξαρχον τῆς διοικήσεως ὀνομάζει· ὅτε δὲ ἐπίσκοπος κατὰ τοῦ μητροπολίτου

vatis a se urbibus : multo magis, ut mihi videtur, episcopatus metropolium honore donabunt, et eorum qui præerunt promotiones designabunt, et alia quædam, pro ea quam habent potestate, jubebunt.

ZONAR. Cum alieni juris usurpatio, ac vicinorum injuriæ earumque rerum rapina, quæ ad nos nulla ratione pertinent, vetita sit universis; tum episcopum ab omni ejusmodi noxa multo magis abesse par est, cujus imitatione subditi animum ad omne virtutum genus conformare debent. Quicunque igitur parœcias obtinent, sive rusticanas sive paganas, ne possessione illos moveri liceat, hoc canone definitum. Simili prorsus constitutione cum ea quæ in Ephesina tertia synodo edita est, hoc tantum descrimine, quod in illa de provinciis amplioribusque locis, quibus etiam episcopi præfici soliti sunt, constitutum : de parœciis, quarum et angusti fines, nec multa celebritas esset, hoc loco actum, quæ quidem in rusticanas paganasque dividuntur. Ac rusticanas quidem dicunt eas, quæ in remotis locis positæ, exiguo incolarum numero excultæ sunt, quæ et μονοίκια (hoc est, unam domum habentes) vocantur. Paganas vero, prædiis et pagis proximas, et majore incolentium multitudine frequentes. Nequam igitur ex ejusmodi quibuscunque parœciis episcopo eam obtinenti eripi liceat, hoc canone decretum; **135** præsertim vero, si triginta annorum spatio, nulla vi, hoc est nulla cujusquam injuria, sed bona fide sive sine injustis quibusvis mediis retentam administraverit. Hoc namque triginta annorum intervallum, possessioni stabiliendæ sufficere decreverunt. Quod si quis ante id tempus elapsum hujusmodi parœciæ possessionem ad se pertinere contendat, eam controversiam in provinciali conventu cognosci atque examinari placet. Si tamen litem metropolitano suo episcopus intendat, diœcesano exarcho aut Constantinopolitano episcopo in ea re arbitro ac disceptatore utentur. Exarchi porro diœcesani nomine nonnulli patriarchas intelligunt, suamque sententiam tricesimo nono Carthaginensis synodi canone confirmare nituntur, qui episcopum primæ cathedræ, vel exarchi sacerdotum, vel summi sacerdotis, vel alio prorsus, quam hoc uno, episcopi primæ cathedræ titulo, appellari vetat. Alii metropolitanos provinciarum exarchi appellatione designari, idque sexto synodi Sardicensis canone satis probari arbitrantur, dicente, Litteris provincialis exarchi, metropolitani videlicet episcopi admoneri oportet. Quæ nobis quoque opinio magis probatur, ut exarchi scilicet provincialis nomine metropolitanos intelligamus, quomodo illos laudatus canon Sardicensis synodi nominavit, ex quo hujusmodi canonis sententia exsistet, fora inter se ac judicia discriminans, ut siquidem, inquit, adversus episcopum episcopus alius, aut clericus adversus episcopum judicio contendat, apud metro-

politanum, quem alio nomine exarchum diœceseos vocat, causa transigatur : si vero cum metropolitano ipso episcopus litiget, tunc ad Constantinopolitanum controversia deferatur. Non omnium autem metropolitanorum, sed ei tantum subjectorum Constantinopolitanus constituetur judex : neque enim Syriæ, Palæstinæ, Phœniciæ, aut Ægypti metropolitas, invitos ad sua subsellia Constantinopolitanus trahet ; sed Syriæ metropolit. causam Antiochenus cognoscet, de Palæstinis Hierosolymitanus, de Ægyptiis Alexandrinus patriarcha pronuntiabit. Ab illis namque et creantur, et eorumdem imperio subjiciuntur. Exarchos porro alios quoque præsules, Cæsareæ nimirum quæ in Cappadocia, Ephesi, Thessalonicæ, Corinthique episcopos nuncupavere, quibus etiam propterea, prærogativæ nomine, polystauria in suis ecclesiis gestare permissum.

A αὐτοῦ δίκην ἔχει, τότε Κωσταντινουπόλεως ἐπιτρέπειν τὸ δικαστήριον. Οὐ πάντων δὲ τῶν μητροπολιτῶν πάντως ὁ Κωνσταντινουπόλεως καθιεῖται δικαστής, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ· οὐ γὰρ δὴ καὶ τοὺς τῆς Συρίας μητροπολίτας ἢ τοὺς τῆς Παλαστίνης καὶ Φοινίκης, ἢ τοὺς τῆς Αἰγύπτου ἄκοντας ἑλκύσει δικάσασθαι παρ' αὐτῷ, ἀλλ' οἱ μὲν τῆς Συρίας τῷ τοῦ Ἀντιοχείας ὑπόκεινται φόρῳ· οἱ δὲ τῆς Παλαστίνης τῷ τῶν Ἱεροσολύμων· οἱ δὲ τῆς Αἰγύπτου παρὰ τῷ Ἀλεξανδρείας δικάσονται, παρ' ὧν καὶ χειροτονοῦνται, καὶ οἷσπερ ὑπόκεινται. Ἐλέγοντο δὲ ἔξαρχοι καὶ ἕτεροι, ἤγουν ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ ὁ Ἐφέσου, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ Κορίνθου, οἷς λέγεται διὰ τοῦτο καὶ προνόμιον δοθῆναι πολυσταύρια (16) φορεῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν.

ARIST. *Vicana et ruralis parœcia si triginta annos possessæ fuerint, possideantur. Si vero intra illud tempus, controversiæ de iis moveantur. At si imperatoris jussu urbs renovata fuit, et ecclesiasticarum quoque parœciarum ordo, civiles et publicas formas sequatur.*

B ΑΡΙΣΤ. *Ἐγχώριος καὶ ἀγροικικὴ παροικία, εἰ τριακονταετίᾳ κατεχέθησαν, κατεχέσθωσαν· εἰ δὲ ταύτης ἐντὸς, εἶεν ἐπίδικοι* (17). *Εἰ δὲ κεκαίνισται* (18) *ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως πόλις, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις ἀκολουθείτω καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τάξις.*

Si ecclesiæ de immobilibus quibusdam contra privatos habuerint actiones et quadraginta annos quieverunt, nullam omnino possessoribus afferentes molestiam, postea eas potenter movere nequeunt ut dicantur aliquo modo ejectæ. Si autem ecclesia contra ecclesiam actionem habeat, cum ambæ æqualis sint juris, si per triginta annos nihil locuta fuerit, sed quieta manserit, si postea actionem moverit, ob temporis præscriptionem ejicitur. Statuit ergo et præsens canon, quod si episcopi aliqui per triginta annos aliorum episcopatuum rurales aut regionales tenuerint parœcias, eas inconcusse retineant, si autem intra annos triginta orta sit de iis controversia, qui dum triginta isti præterlabantur anni eas detinuerunt, non ejicientur, sed pro iis litigabunt apud synodum provincialem, cum iis qui sibi videntur injuria affecti. Rurales autem hic parœcias et regionales ne putes civitates esse aliquas aut vicos, sed agros : et regionales quidem (agros) in mediis agris et vicis positos ; rurales autem ab iis remotos, et in ipsis extremitatibus collocatos, quos et monœcia nunc vocant.

Εἰ μὲν κατὰ ἰδιωτῶν ἔσχον ἀγωγὰς αἱ ἐκκλησίαι περί τινων ἀκινήτων, καὶ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ἡσύχασαν, μηδ' ὅλως ὀχλήσασαι τοὺς κατέχοντας· οὐκ ἔτι ταύτας ἐνδυνάμως κινεῖν δύνανται παραφραστικῶς ἐκβαλλόμεναι. Εἰ δὲ ἐκκλησία ἔχει κατὰ ἐκκλησίας, ἐπεὶ ἴσου δικαίου εἰσὶ καὶ ἀμφότεραι, ἐὰν ἐπὶ τριακονταετίαν οὐκ ἐλάλησεν, ἀλλ' ἡσύχασεν· εἰ μετὰ ταῦτα κινήσει, διὰ τῆς τοῦ χρόνου παραγραφῆς ἐξωθεῖται, διατάττεται γοῦν καὶ ὁ παρὼν κανὼν ὡς, C ἐὰν κατέσχον ἐπὶ τριακονταετίαν τινὲς τῶν ἐπισκόπων ἑτέρων ἐπισκοπῶν ἀγροικικὰς παροικίας ἢ ἐγχωρίους, ἀπαρασαλεύτως κατεχέτωσαν ταύτας· εἰ δὲ ἐντὸς τῆς τριακονταετίας ἀμφιβολία περὶ αὐτῶν γέγονε, τῇ παραδρομῇ τῆς τριακονταετίας οἱ κατέχοντες ταύτας οὐκ ἐκβληθήσονται, ἀλλὰ κριθήσονται περὶ αὐτῶν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῶν οἰομένων ἀδικεῖσθαι. Ἀγροικικὰς δὲ ἐνταῦθα παροικίας καὶ ἐγχωρίους νοήσεις οὐ πόλεις τινὰς καὶ κώμας, ἀλλ' ἀγρούς· καὶ ἐγχωρίους μὲν τοὺς ἐν μέσοις ἀγροῖς καὶ κώμαις κειμένους, ἀγροικικοὺς δὲ τοὺς τούτων ἀφεστῶτας, καὶ ἐν ἐσχατιαῖς ἱδρυμένους, οὓς καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(16) *Πολυσταύρια.* Ita vocantur vestimenta quædam patriarchalia, a multis crucibus quibus resperguntur ; quæ adeo patriarchis peculiaria fuerunt, ut aliis episcopis ea induere vel gestare non licuerit. Balsamon. Ὥσπερ οὖν οὐ δοθείη ἐπισκόπῳ τινὶ τὰ τοῖς πατριάρχαις φιλοτιμηθέντα διὰ ἐνδυμενίας χαρίσματα, σάκκος δηλονότι καὶ πολυσταύριον. Balsam. respons. ad Marci Alex. interrog. 37. Cum itaque Cæsareæ in Cappadocia, Ephesi, Thessalonicæ, Corinthique præsules exarchi etiam nuncupati fuerint, et propterea πολυσταύρια in suis Ecclesiis gestare potuerint, uti Zonaras hic asserit, palam est eos aliqua patriarchalis dignitatis parte honoratos fuisse, cujus causa exarchi sive patriarchæ nominati sunt.

(17) *Εἰ δὲ ταύτης ἐντὸς εἶεν ἐπίδικοι.* Christophorus Justellus, tam in Aristeni, quam Simeonis D Logothetæ epitome, pro ἐπίδικοι hic legit ὑπόδικοι ; ut sensus sit, *judicio subjiciantur*. Verum et in ejus et nostris codicibus, post ταύτης ἐντός, aliquid desiderari videtur ; quod ex ipsius Aristeni scholiis ita forsitan suppleatur, Εἰ δὲ ἐντὸς ταύτης ἀμφιβολία περὶ αὐτῶν γέγονε, εἶεν ὑπόδικοι, *Si autem intra illud tempus controversia de iis orta fuerit, judicio subjiciantur.*

(18) *Εἰ δὲ κεκαίνισται.* In Justelli Bibliotheca hæc ultima hujus epitomes pars sic legitur, Εἰ δὲ κεκαίνισται βασιλικῆς ἐκ κελεύσεως πόλις, ἡ τάξις, καὶ ὁ τύπος ἀκολουθείτω τοῖς πολιτικοῖς δημοσίοις, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας. In Simeonis Logothetæ epitome, pro κεκαίνισται, κεκανόνισται, pro κελεύσεως, ἐκκαλέσεως, et pro ἐκκλησιαστικῆς, ἐκκλησιαστικοῖς male legitur. Quanto nostra lectio ambabus hisce præferenda sit, nemo non videat.

μονοίκια νῦν λέγουσιν. Εἰ δὲ βασιλεὺς ἐκ νέου πόλιν A ἐκαίνισεν, ἢ καὶ αὖθις καινίσοι, οὐ φιλονεικήσει περὶ αὐτῆς ὁ γειτνιάζων ἐπίσκοπος, καὶ ὑπὸ τὴν παροικίαν αὐτοῦ ποιῆσαι ταύτην ἐπεγχαλέσει· ἀλλὰ τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις ἀκολουθήσει, ὥστε ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας ἢ παροικίας τὸν ἐπίσκοπον ταύτην ὑφ' ἑαυτὸν ἔχειν, εἰς ἣν αὕτη ἐναπεγράφη καὶ ὑπετέθη τελεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

Τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας (19) *ἔγκλημα, καὶ παρὰ τῶν ἔξω νόμων πάντη κεκώλυται* (20)· *πολλῷ δὴ μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσήκει. Εἴ τινες τοίνυν κληρικοὶ ἢ μονάζοντες εὑρεθεῖεν ἢ συνομνύμενοι ἢ φρατριάζοντες, ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες ἐπισκόποις ἢ συγκληρικοῖς* (21), B *ἐκπιπτέτωσαν πάντη τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.*

ΒΑΛΣ. Συνωμοσία ἐστὶ τὸ κατεμπεδῶσαί τινας κατά τινα οἰκεῖα θελήματα μετὰ ὅρκου ἀμοιβαδὸν πρὸς ἀλλήλους γινομένου. Φρατρία δέ ἐστι τὸ συνελθεῖν καὶ ὁμοφρονῆσαί τινας χάριν τοῦ ποιῆσαι τόδε τι κακόν. Ἔξω δὲ νόμους ὁ κανὼν καλεῖ τοὺς πολιτικοὺς, διὰ τὸ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν παρὰ τῶν τῆς ἔξω γραφῆς σοφῶν ἤτοι τῶν Ἑλλήνων συντεθῆναι. Φησὶ γοῦν ὡς, ἐπεὶ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος τοὺς φρατριαστὰς καὶ συνωμότας κολάζει, ὀφείλουσι καθαιρεῖσθαι οἱ τοιοῦτόν τι ποιοῦντες κληρικοὶ ἢ μονάζοντες. Καὶ ὁ μὲν κανὼν τοὺς κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν τυρεύοντας ἤτοι κατασκευάζοντας, κατὰ τὸ, *Ἐτυρώθη ἡ καρδία αὐ-* C *τῶν*, ἀντὶ τοῦ ἐσκληρύνθη, καθαιρεῖσθαί φησιν. Οἶομαι δὲ καὶ τοὺς κατὰ λαϊκῶν τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἱερωμένους ὁμοίως κολάζεσθαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ λζ' κεφ. τοῦ ἐννάτου τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τῆς ς' συνόδου κανόνα λδ'.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις, οὓς ἔξω ἐκάλεσεν ὁ κανὼν διὰ τὸ παρὰ Ἑλλήνων πάντας σχεδὸν συντεθεῖσθαι, τὸ τῆς συνωμοσίας ἔγκλημα κεκώλυται καὶ κεκόλασται, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐν βιβλίῳ ἑξηκοστῷ (22), τίτλῳ τριακοστῷ ἕκτῳ, κεφαλαίῳ δ'

Si vero imperator de novo urbem exstruxit, vel in posterum exstruet, non **136** de illa contendet vicinus episcopus, nec eam sub suam trahere parœciam studebit, sed politicos et publicos sequetur typos, ut illius provinciæ aut parœciæ episcopus eam sub se habeat, cui antea ascripta et subjecta fuit.

CANON XVIII.

Conjurationis vel sodalitatis crimen ab externis etiam legibus est omnino prohibitum : multo autem magis hoc in Dei Ecclesia fieri prohibere oportet. Si qui ergo clerici vel monachi inventi fuerint, vel conjurati, vel sodalitates comparantes, vel aliquid struentes adversus episcopos aut conclericos, proprio gradu omnino excidant.

BALS. Conjuratio est, malas aliquas suas voluntates firmare, jurejurando inter se invicem dato et accepto. Sodalitas autem (quæ φρατρία Græce dicitur), est convenire et consentire aliquos alicujus mali faciendi gratia. Externas autem leges vocat canon civiles, quoniam earum plurimæ ab externæ seu profanæ scripturæ peritis, seu Græcis, sunt compositæ. Dicit ergo, quod quoniam lex quoque civilis et sodales et malos etiam conjuratores punit, deponi debent qui tale quid faciunt clerici, vel monachi. Ac canon quidem eos, qui adversus episcopos vel conclericos aliquid struunt aut moliuntur, juxta illud, *coagulatum est cor eorum* [81], id est, induratum est, deponi jubet. Existimo autem et eos, qui adversus laicos tale quid faciunt, sacerdotes similiter puniri. Lege et 37 caput 9 tit. præsentis operis, et syn 6 can. 34.

ZONAR. Civilium quoque legum sanctionibus, quas externas, quod a Græcis omnes fere conditæ sint, appellavit canon, conjurationis scelus et vetitum et vindicatum fuisse constat, quod etiam ex libro sexagesimo, titulo tricesimo sexto, capite

[81] Psal. CXVIII, 70.

Guill. Beveregii notæ.

(19) Ἢ *φρατρίας*. Codex Amerbachianus in Bibliotheca Basileensi ubique legit φατρία pro φρατρία, et φατριάζοντες pro φρατριάζοντες. Et neminem lateat, quam promiscue hæc verba scribuntur idem ubique significantia.

(20) *Παρὰ τῶν ἔξω νόμων πάντη κεκώλυται.* Ulpianus, *Proximum sacrilegio crimen est, quod majestatis dicitur. Majestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur, quo tenetur is, cujus opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides injussu principis interciderent, quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint, conveniantve adversus rempublicam, locave occupentur, vel templa, quove cœtus conventusve fiat, hominesve ad seditionem convocentur.* L. 1, D. Ad leg. Jul. majestatis, plura ibidem videas, quæ etiam referuntur in Basilic. l. VI, tit. 36.

(21) Ἢ *συγκληρικοῖς*. Joannes Antiochenus addit ἢ συμμονάζουσιν. Collect. can. tit. 32; quæ D tamen vox neque ab ullo alio, quem vidimus Græco codice, nec a Latinis interpretibus agnoscitur. Verum si non legatur, necessario saltem subintelligenda est, quoniam canon de monachis æque ac clericis agit.

(22) *Ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐν βιβλίῳ ἑξηκοστῷ.* Verba legis e Basilicis hic citatæ, sic se habent, Καὶ ὁ συνωμοσίαν κατὰ τῆς πολιτείας παρασκευάσας γενέσθαι, καὶ ὁ ἐπιβουλεύσας τῷ στρατῷ ἢ τοῖς πολεμίοις αὐτὸν προδοὺς, καὶ ὁ κατὰ δόλον ἐμποδίσας ὑπὸ Ῥωμαίους γενέσθαι τοὺς πολεμίους, ἢ παρασκευάσας αὐτοὺς βοηθῆναι πλήθει, ἢ ὅπλοις, ἢ ἵπποις, ἢ χρήμασιν, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ, ἢ τοὺς φίλους τῆς πολιτείας ἐχθροὺς ποιήσας, ἢ κωλύσας ἕτερον ἔθνος πειθαρχῆσαι τῇ πολιτείᾳ, ἢ παρασκευάσαι τοῖς ἐχθροῖς δοθῆναι ὁμήρους, ἢ χρή-

quarto; et titulo quinquagesimo primo, cap. primo, lege tertia, facile apparet. Est vero conjuratio, cum adversus aliquos inito consilio, nunquam se quieturos donec cogitata perfecerint, mutuo se invicem jurejurando complures obligavere. Quo pacto ex Judæis nonnulli, ut in Actis sanctus Lucas memorat [84], conspiratione facta sua ipsi ea conditione capita devovere, ut si cibi aliquid aut potus, nisi Paulo interfecto, gustassent, diris omnibus exsecrationibusque devincti atque obnoxii tenerentur. Sodalitas autem (Græce φρατρία) conventiculum est, et ad maleficia suscipienda quorumdam consensio. Ab hujusmodi igitur improbitate multo magis et sacerdotes et monachos abesse par est. Quod si ex iis aliqui, inquit canon, se conjurationibus aut sodalitatibus implicuisse, nefarii quidpiam molientes, deprehensi fuerint, (id namque significat verbum τυρεύοντες, quasi flagitii aliquid ac sceleris struentes, cui affine est illud, *coagulatum est cor eorum*, quasi diceret, Induratum est) eos gradu suo moveri jubet.

A καὶ τίτλῳ να', κεφαλαίῳ πρώτῳ, θεσπίσματι τρίτῳ (23). Συνωμοσία δ' ἐστι τὸ τινὰς κατά τινων βουλεύσασθαι, καὶ ἀλλήλους ὅρκοις συνδῆσαι μὴ ἀποστῆναι τοῦ ἀτόπου βουλεύματος, μέχρις ἂν τοῦτο ἐκτελεσθείη· ὅπερ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστόρηται τῷ θείῳ Λουκᾷ, λέγοντι ὅτι ποιήσαντές τινες τῶν Ἰουδαίων συστροφὴν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, λέγοντες μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσι τὸν Παῦλον. Φρατρία δέ ἐστι κακοθελὲς διαβούλιον, καὶ συμφωνία τινῶν ἐπὶ πράξεσι φαύλαις. Ταῦτα τοίνυν πολλῷ μᾶλλον ἀποτρέπεσθαι χρὴ τοὺς ἱερωμένους καὶ τοὺς μονάζοντας. Εἰ δέ τινες εὑρεθεῖεν, φησὶν ὁ κανὼν, τοιοῦτοι συνομνύμενοι ἢ φρατριάζοντες, καί τινα μηχανώμενοι (τοῦτο γὰρ τὸ *τυρεύοντες*, ἀντὶ τοῦ σκληρὰ καὶ πονηρὰ κα- B τασκευάζοντες, κατὰ τὸ, *Ἐτυρώθη ἡ καρδία αὐτῶν*, ἀντὶ τοῦ ἐσκληρύνθη) τοὺς τοιούτους ἐκπίπτειν κελεύει τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.

ARIST. *Clerici et monachi, si conventicula celebrare, et contra episcopum conjurare, comperti fuerint, gradibus suis excidant.*

Conjuratio aut sodalitas, si in cujuspiam, qualiscunque fuerit, senatorum eversionem fiat, a legibus majorem omnibus aliis delictis constitutam habet multam. Propterea itaque et hic canon eos, qui contra episcopos conjurationes faciant aut sodalitates, gradibus suis deponi statuit.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικοὶ καὶ μονάζοντες, εἰ φωραθεῖεν ἢ φρατριάζοντες ἢ συνομνύμενοι κατ' ἐπισκόπου, τῶν βαθμῶν αὐτῶν ἔκπτωτοι.*

Ἡ συνωμοσία καὶ ἡ φρατρία, εἰ ἐπὶ ἀναιρέσει τινὸς τῶν οἱωνδήποτε συγκλητικῶν γένηται, μείζονα πάντων τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων ἀπὸ τῶν νόμων ἔχει τὴν καταδίκην. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ κανὼν τοῖς κατ' ἐπισκόπων συνωμοσίας ἢ φρατρίας ποιουμένοις, ἔκπτωσιν τῶν οἰκείων βαθμῶν ὁρίζει.

137 CANON XIX.

Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis canonibus constitutæ episcoporum synodi non fiant, et ex eo multa ecclesiastica negliguntur, quæ correctione indigent. Statuit ergo sancta synodus secundum sanctorum Patrum canones, ut bis in anno eumdem in locum conveniant uniuscujusque provinciæ episcopi, ubi metropolis episcopo melius esse videbitur, et singula emergentia corrigant: episcopi autem, qui non conveniunt, sed in propriis urbibus domi manent, si quidem sani sunt, et ab omni inexcusabili et necessario negotio liberi, fraterne reprehendantur.

C ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

Ἦλθεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοὰς ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αἱ κεκανονισμέναι σύνοδοι τῶν ἐπισκόπων οὐ γίνονται, καὶ ἐκ τούτου πολλὰ παραμελεῖται τῶν διορθώσεως δεομένων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ὥρισε τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων κανόνας δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συντρέχειν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τοὺς ἐπισκόπους, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, καὶ διορθοῦν ἕκαστα τὰ ἀνακύπτοντα· τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκόπους, ἐνδημοῦντας ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα ἐν ὑγείᾳ διάγοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, D ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

BALS. De synodis, quæ debent singulis annis fieri, quære 5 canon. primæ synodi, et quæ in eum scripta sunt.

ZONAR. Quæ de anniversariis synodis in una-

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐτησίως (24) ὀφειλουσῶν γίνεσθαι συνόδων ζήτει τὸν ε' κανόνα τῆς α' συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἐτησίως διαταχθεισῶν γίνε-

[84] Act. xxi, 30.

Guill. Beveregii notæ.

ματα, ἢ ἀποζύγια, καὶ ὁ τὸν συνομολογήσαντα κατηγορούμενον τῶν δεσμῶν ἀπολύων (τῷ νόμῳ Ἰουλίῳ ἐνέχεται). Basilic. l. LX, tit. 36, c. 4. Exstat eadem lex in *Pandectis*, l. IV, D. Ad leg. Jul. majestatis.

(23) *Κεφαλαίῳ πρώτῳ θεσπίσματι τρίτῳ.* Codex Basileensis legit θέματι τρίτῳ, et pro κεφαλαίῳ πρώτῳ, vel κεφαλαίῳ α', legendum suspicor κεφαλαίῳ ια'; non enim in primo, sed undecimo capite tituli hic citati de hac re agitur, ubi dicitur, Ἐνέχεται (νόμῳ τῷ Ἰουλίῳ) καὶ οὗτινος κατὰ δόλον ἐπαρχία ἢ πόλις προεδόθη τοῖς πολεμίοις. Basilic. l. LX, tit. 51, c. 11. Et eadem quidem lex a Balsamone in hoc negotio laudatur, in scholiis ad Photii Nomocanonem, tit. 9, cap. 37.

(24) *Περὶ τῶν ἐτησίως.* Hæc Balsamonis ἑρμηνεία in codice Amerbachiano desideratur.

σθαι συνόδων ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καὶ ἐν τοῖς τῶν A ἁγίων ἀποστόλων κανόσιν ἐξήγηται, καὶ ἐν τῷ ε' κανόνι τῆς πρώτης συνόδου, καὶ ζητητέον ἐκεῖνα.

ΑΡΙΣΤ. *Δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ σύνοδος* (25) *γενέσθω, ἔνθα δοκεῖ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς μητροπόλεως· καὶ λυέσθω τὰ ἀνακύπτοντα.*

Ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, τὸ δὶς τοῦ ἔτους γίνεσθαι σύνοδον ἐκωλύθη παρὰ τοῦ ἕκτου κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον, καὶ τοῦ ὀγδόου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, διὰ τὴν συντριβὴν, καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς ὁδοιπορίαν τοὺς συναθροιζομένους ἐπισκόπους· καὶ ὡρίσθη ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑορτῆς καὶ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ Ὀκτωμβρίου B μηνός.

ΚΑΝΩΝ Κ.

Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, καθὼς ἤδη ὡρίσαμεν, μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν· ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἐξαρχῆς ἠξιώθησαν· ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες, ἀπολέσαντες τὰς ἰδίας πατρίδας ἀπὸ ἀνάγκης, εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μετῆλθον. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον ἄλλῳ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξοιτο κληρικὸν, ἔδοξεν ἀκοινώνητον εἶναι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον, ἕως ἂν ὁ μεταστὰς κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθοι ἐκκλησίαν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τούτου ἀρκούντως ὄπισθεν ἐξηγησάμεθα. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ὁ κγ' κανὼν τῆς παρC ούσης συνόδου, μὴ ἐπάγων ἀφορισμὸν τοῖς ἐν ἀλλοτρίᾳ χώρᾳ διατρίβουσι κληρικοῖς, ἀλλὰ διοριζόμενος διώκεσθαι τούτους. Ἀνάγνωσον δὲ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα (26).

ΖΩΝΑΡ. Καὶ περὶ τούτων ἐν διαφόροις κανόσιν ἐξήγηται, καὶ ἀρκοῦσιν ἐκεῖνα.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν οὐ ταχθήσεται* (27). *Ὁ δὲ τὴν οἰκείαν ἀπολέσας πατρίδα, εἰ ἐπ' ἄλλην ἐκκλησίαν ἐλήλυθεν, ἀνεπιτίμητος. Ἐπίσκοπος δὲ ξένον κληρικὸν εἰσδεξάμενος, μετὰ τοῦ δεχθέντος ἕξει τὸ ἀκοινώνητον.*

Ἐν πολλοῖς τοῦτο κανόσιν εἴρηται, τὸ μὴ τάττεσθαι κληρικὸν ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Ἔσται γοῦν καὶ ὁ D ἐπίσκοπος ὁ τὸν ξένον κληρικὸν τῇ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ κληρώσας, καὶ αὐτὸς ὁ κληρωθεὶς, ἀφωρισμένος, μέχρις ἂν αὐτὸς ὁ κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἐπανέλθοι. Ὁ δὲ τὸν τὴν οἰκείαν πατρίδα ἀπολέσαντα κληρικὸν ἀπό τινος ἀνάγκης δεξάμενος ἀνεπιτίμητος.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

Κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς κατηγοροῦντας ἐπισκόπων

quaque provincia celebrandis constituta sunt, ea nostris commentariis in sanctorum apostolorum canones, et in quintum primæ synodi canonem, satis explicavimus : illa autem quærenda sunt.

ARIST. *Bis quotannis celebretur synodus ubi metropolis episcopo visum fuerit : et emergentia determinentur.*

Ut antea dictum est, bis quotannis haberi synodum, ex sexto canone Nicænæ synodi secundæ, et octavo sextæ synodi in Trullo canone prohibetur ob molestiam, et quod episcopi, quos convenire oportet, non sufficienter ad iter faciendum instruantur; et decretum fuit semel quotannis synodum fieri, a sancto Paschæ festo usque ad completum mensem Octobrem.

CANON XX.

Clericos in ecclesiis ministerio fungentes, quemadmodum jam statuimus, non licere in alius civitatis ecclesia ordinari : sed illa esse contentos, in qua ab initio ut ministrarent digni habiti sunt : præter illos, qui, amissa sua patria, in aliam ecclesiam necessario transierunt. Si quis autem episcopus post hoc decretum clerum, qui ad alium episcopum pertinet, susceperit, placuit esse excommunicatos, eumque qui susceptus est, et eum qui suscepit, donec clericus qui migravit in suam ecclesiam redeat.

BALS. De eo superius satis dictum est. Ne tibi autem contrarius esse videatur 23 canon præsentis syn., qui clericis in aliena regione versantibus segregationem non inducit, sed eos expelli oportere statuit. Lege autem quæ in eo scripta sunt.

ZONAR. De his etiam in diversis canonibus commentaria edidimus, et ea sufficiunt.

ARIST. *Clericus unius civitatis in altera non constituetur. Qui vero suam amisit patriam, si in aliam ecclesiam venerit, irreprehensibilis est. Episcopus autem extraneum clericum suscipiens, una cum suscepto excommunicabitur.*

Hoc in multis canonibus dicitur, ne unius civitatis clerici in alia constituantur, præter sui episcopi sententiam. Et ipse itaque episcopus, qui alienum clericum in suo episcopatu elegerit, et ille qui electus fuerit excommunicabitur, usquedum idem clericus in suam ecclesiam **138** redierit. Qui clericum autem, qui suam amisit patriam, ex necessitate quadam receperit, culpari nequit.

CANON XX .

Clericos vel laicos, episcopos aut clericos accusantes,

Guill. Beveregii notæ.

(25) *Δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ σύνοδος*. Hæc Aristeni epitome in Bibliotheca Juris canonici veteris deest, tam in Aristeni ipsius, quam in Symeonis Logothetæ canonum epitomis.

(26) *Ἀνάγνωσον δὲ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα*. Hæc Balsamonis verba in ms. Basileensi desiderantur.

(27) *Κληρικὸς ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν οὐ ταχθήσεται*. Hæc etiam Aristeni verba in Justelli Bibliotheca desunt.

non indiscriminatim, ac citra inquisitionem admittere ad accusationem, nisi eorum existimatio prius examinata fuerit. A

BALS. Quære 6 canonem 2 syn. et præsentis canonis disces interpretationem.

ZONAR. Sexto quoque secundæ synodi canone idem statuitur. Quæ in eum igitur scripsimus, ad hujus quoque canonis explicationem satis superque sufficiunt.

ARIST. *Clericus vel laicus, qui episcopum temere accusat, non admittendus.*

Oportet existimationem eorum, qui episcopos aut clericos accusant, examinare, et non sine probatione eos ad accusationem admittere, sive clerici sint ii qui accusant, sive laici. Ne forte B ejecti sint, aut excommunicati, aut criminum aliquorum accusati, et nondum compertum sit illos vitio vacare; aut aliter vita culpata, et a religione aliena. Multi enim hujusmodi ecclesiasticum confundere et evertere volentes ordinem, calumniosas contra inculpatos et orthodoxos episcopos clericosque accusationes consarcinant.

CANON XXII.

Non licere clericis post mortem proprii episcopi res quæ ad ipsum pertinent, rapere, quemadmodum et assumentibus, prohibitum est : aut qui hoc fecerint, de proprio gradu in periculum venire.

BALS. Præsens canon deponi jubet clericos, qui C post mortem proprii episcopi res, quæ ad illum pertinent, rapiunt; et non solum ipsos, sed et reliquos, qui eorum sibi custodiam vindicant; metropolitanos scilicet, et alios, apud quos mortuus est episcopus, qui etiam παραλαμβάνοντες, hoc est assumentes, dicuntur. Tunc autem dicitur episcopus res habere, et de iis disponere ac testari potest, quando, ut vult 40 canon apostolicus, cum primum fuit electus, quæ sunt sua propria, et

ἢ κληρικῶν ἁπλῶς καὶ ἀδοκιμάστως μὴ προσδέχεσθαι εἰς κατηγορίαν, εἰ μὴ πρότερον ἐξετασθείη αὐτῶν ἡ ὑπόληψις.

ΒΑΛΣ. Ζήτει κανόνα ς' (28) τῆς β' συνόδου, καὶ μάθῃς τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἐξήγησιν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ἕκτος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου περὶ τούτων διατάττεται. Ἃ οὖν ἐγράφη ἐκεῖ, εἰς ἐξήγησιν καὶ τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἀρκοῦσι.

ΑΡΙΣΤ. *Ἀδοκιμάστως κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἐπισκόπου κατηγορῶν ἀνεπίδεκτος.*

Δεῖ τὰς ὑπολήψεις τῶν κατηγορούντων ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἐξετάζεσθαι· καὶ μὴ ἀποδοκιμάστως αὐτοὺς εἰς κατηγορίαν αὐτῶν παραδέχεσθαι, κἂν κληρικοί εἰσιν οἱ κατηγοροῦντες, κἂν λαϊκοί· μή ποτε ἀποβεβλημένοι οὗτοι εἶεν, ἢ ἀκοινώνητοι, ἢ ἐπ' ἐγκλήμασί τισι κατηγορούμενοι, καὶ μήπω φανέντες ἀνεύθυνοι, ἢ ἄλλως πως τὸν βίον ἐπίμεμπτοι, ἢ τὴν θρησκείαν ἀλλότριοι. Πολλοὶ γὰρ τοιοῦτοι, τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν συγχέειν καὶ ἀνατρέπειν βουλόμενοι, συκοφαντικὰς αἰτίας συῤῥάπτουσι κατὰ τῶν ἀνεπιλήπτων καὶ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

Μὴ ἐξεῖναι κληρικοὺς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἁρπάζειν τὰ διαφέροντα αὐτῷ πράγματα, καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται (29)· ἢ τοὺς τοῦτο ποιοῦντας κινδυνεύειν περὶ τοὺς οἰκείους βαθμούς.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαί φησι τοὺς κληρικοὺς τοὺς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἁρπάζοντας τὰ τούτῳ διαφέροντα πράγματα· καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς χρεωστοῦντας φυλακὴν τούτων, μητροπολίτας δηλαδὴ καὶ ἑτέρους παρ' οἷς ἐτελεύτησεν ὁ ἐπίσκοπος, οἳ καὶ *παραλαμβάνοντες* καλοῦνται. Τότε δὲ λέγεται ἔχειν ὁ ἐπίσκοπος πράγματα, καὶ δύναται διατίθεσθαι, ὅταν κατὰ τὸν μ' ἀποστολικὸν κανόνα ἀπογράψηται, ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι, τὰ οἰκεῖα

Guill. Beveregii notæ.

(28) *Ζήτει κανόνα.* Hæc Balsamonis ἑρμηνεία in ms. Basileensi non exstat. Exstat autem, non modo in impressis, verum etiam in Bodleiano nostro et Ætoniensi codicibus.

(29) *Καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται.* Hic codices mirum in modum dissentiunt. Huic enim Bodleiani ms. lectioni, Ætoniensis, Basileensis; item quo usus est Gentianus Hervetus, necnon Balsamonis et Zonaræ codices suffragantur. Joannes Antiochenus e contra legit, Καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. Collect. can. tit. 4, cui Latini interpretes adstipulantur, ut in annotationibus ad can. apost. 40 observatum est. Sic etiam Josephus Ægyptius legisse videtur; alioqui enim nescio quo ista ejus verba referantur, quæ suæ hujus canonis paraphrasi inseruit, *Neque res ejus usurpabunt, nisi eas de quibus Patres locuti sunt, et mandatum ediderunt.* Quin etiam in Græco Balsamonis codice antehac impresso eadem lectio retinetur. Ipsum autem Balsamonem, æque ac Zonaram, τοῖς παραλαμβάνουσιν legisse, ex ipsorum scholiis constat, quibus παραλαμβάνοντας metropolitanos aliosve contendunt esse, quibus res episcopi defuncti commendatæ sunt, vel apud quos D moritur. Verum quomodo ista vox hunc sensum ferat, me prorsus fugit. Neque enim metropolitanis solis, aliisve, apud quos episcopus diem obit, sed omnibus omnino clericis res episcopi vita functi παραλαμβάνειν *assumere* vel *sibi arripere* hic prohibetur. Nec quidem hariolari possum, quid hæc vox hoc in loco significet. Quin etiam verbum ἀπηγόρευται in præterito ostendit hoc antea vetitum fuisse. Vetitum autem τοῖς παραλαμβάνουσι fuisse, nemo, ut opinor, demonstrare aggredietur. Sed Balsamon et Zonaras locum hunc sic legerunt, ac proinde aliquem huic voci sensum affingere necessum habuerunt; præsertim cum aliter nemo eam intelligat. Cum alii autem codices, iique longe antiquiores, aliam nobis lectionem exhibeant, eamque et intellectu facilem, et loco congruam; ea haud dubie præferenda est, nimirum καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. Quibus verbis Patres antiquum aliquem de eadem re prius exstitisse canonem indigitant, qualis est quadragesimus apostolorum, ad quem propterea eos hoc loco respexisse plus quam verisimile est.

καὶ τὰ τῆς ἐπισκοπῆς. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω ποιήσει, A πάντα τὰ τούτου τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνήκουσιν. Ἀπογραφῆς δὲ γενομένης, ὡς εἴρηται, ἐὰν ἀδιάθετος ὁ ἐπίσκοπος τελευτήσῃ, νομίζω ὅτι κατὰ νόμους ὑπὸ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων προσγενῶν αὐτοῦ κληρονομηθήσεται. Κἂν γάρ τινες ἀπὸ τοῦ πα' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου εἶπον ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν μετ' ἐκεῖνον ἐπίσκοπον τὰ πράγματα τοῦ ἀδιαθέτως τελευτήσαντος ἐπισκόπου κατὰ τὸ βουλητὸν αὐτῷ οἰκονομεῖν· ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι ἀπὸ τοῦ τοιούτου κανόνος, λέγοντος ὀφείλειν ἐπιγινόμενον ἐπίσκοπον τοῦ ἀδιαθέτου ἐπισκόπου τὴν διατύπωσιν ἁρμοδίαν τῷ αὐτοῦ ἐπαγγέλματι ποιήσασθαι, μάλιστα παρίσταται κατὰ νόμους γίνεσθαι τὴν διαδοχὴν τῶν πραγμάτων τοῦ τελευτήσαντος. Τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἁρμοδίαν διατύπωσιν ποιήσει τῷ αὐ- B τοῦ ἐπαγγέλματι. Ζήτει τὸν κδ' κανόνα (30) τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα λε'.

quæ episcopatus, descripsit. Nisi enim ita fecerit, omnia quæ sunt ejus ad ecclesiam pertinebunt. Descriptione autem facta, ut dictum est, si intestatus morietur episcopus existimo quod secundum leges cognati ejus, qui ab intestato vocantur, ei succedent. Et si enim nonnulli ex 81 can. syn. Carth. dixerunt esse in potestate succedentis episcopi, ut bona ejus qui mortuus est intestatus, ut voluerit, administret : sed mihi videtur, quod ex eo canone statuente debere eum, qui intestato episcopo succedit, episcopum, descriptionem facere ejus voto congruentem, ostenditur maxime debere fieri secundum leges rerum defuncti successionem. Hoc enim si fecerit, ejus voto convenientem descriptionem faciet. Quære etiam 24 can. Antioch. syn. et syn. in Trull. can. 35.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν φανερὰ εἶναι ὁρίζει τὰ ἴδια πράγματα τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὰ Κυριακὰ φανερὰ, καὶ ἐξουσίαν δίδωσι τῷ ἐπισκόπῳ τὰ οἰκεῖα, οἷς βούλεται, καταλιμπάνειν. Καὶ ὁ κδ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν τὰ αὐτὰ διατάττεται. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν ἀπαγορεύει τὰ τῷ ἐπισκόπῳ διαφέροντα πράγματα παρὰ τῶν κληρικῶν διαρπάζεσθαι ἐκείνου θανόντος. Τὸ δὲ, Καθὼς καὶ τοῖς παραλαμβάνουσιν ἀπηγόρευται, νοητέον κατὰ τὸν λε' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, κωλύοντα καὶ τὸν μητροπολίτην ᾧ ὑπέκειτο ὁ τελευτήσας ἐπίσκοπος, μήτε τι τῶν τῆς ἐκκλησίας μήτε τῶν ἰδικῶν τοῦ ἐπισκόπου σφετερίζεσθαι· ἀλλ' εἰ μὲν εἶεν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ C κληρικοὶ, παρ' ἐκείνων κελεύονται τὰ πράγματα φυλάττεσθαι, μέχρις ἂν ἕτερος ἐπίσκοπος γένηται· εἰ δ' οὐκ εἶεν ἴσως κληρικοὶ, τῷ μητροπολίτῃ τὴν τούτων ἀνατιθέμενον φυλακὴν, ἵν' ἀποδοίη ταῦτα ἀκαινοτόμητα τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ. Παραλαμβάνοντας οὖν τοὺς κληρικοὺς ἢ τοὺς μητροπολίτας φησὶν, ὡς τὴν τῶν πραγμάτων φυλακὴν ἐμπιστευομένους. Τοῖς δὲ διαρπάζουσιν ἢ νοσφιζομένοις τι τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων ἐπιτίμιον ἐπάγει, τὴν ἔκπτωσιν τῶν οἰκείων βαθμῶν. Καταλιμπάνειν δὲ ἐπίσκοπον αἱρετικοῖς τὰ οἰκεῖα κεκώλυται, μᾶλλον δὲ τοιούτοις καταλιπὼν καὶ ὑπὸ ἀνάθεμά ἐστιν· ἀδιαθέτου δὲ τοῦ ἐπισκόπου τελευτήσαντος, ὁ μετ' ἐκεῖνον ἐπίσκοπος τὰ ἐκείνου ὡρίσθη οἰκονομεῖν πράγματα D θεαρέστως κατὰ τὸν κβ' καὶ πα' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα.

ZONAR. Quadragesimus quoque sanctorum apostolorum canon, quænam episcopi propriæ possessiones, quæque Deo dicatæ sint, notum omnino ac testatum esse decernit; episcopoque, quod ad proprias possessiones attinet, illas testamento cuicunque libitum fuerit legandi potestatem facit. Eadem Antiochenæ synodi quarto et vicesimo canone constituta. Hoc etiam canone, quæ **139** episcopus propria possedit, eo vita functo clerici rapere atque ad se avertere prohibentur. Verba autem illa [quemadmodum assumentibus quoque vetitum est] ex synodi Trullanæ canone tricesimo quinto intelligere facile est. Eo siquidem loci ne metropolitano etiam episcopo, cum aliquis ex subjectis sibi episcopis decesserit, vel ex ecclesiæ vel ex ipsius episcopi bonis quidquam in rem suam convertere liceat interdictum : sed siquidem in episcopatu clerici aliqui sint, eorum fidei ac diligentiæ, quoad alter episcopus subrogetur, ea bona commendata esse; sin vero nulli forsitan sint clerici, a metropolitano interea asservari, eique, qui suffectus fuerit episcopo, ad libellum omnia reddi jubetur; assumentium ergo nomine clericos aut metropolitanos intelligit, quorum fidei res illæ creditæ atque commendatæ sunt. Qui vero aliquid ex bonis episcopatus, aut episcopi propriis rapiunt aut alienant, ordinum suorum gradibus amoveri decernit. Hæreticos autem testamento hæredes scribere episcopi prohibentur : quin, si fecerint, etiam anathemate eos teneri constitutum. Quod si nullo facto testamento episcopus decesserit, quicunque in ejus locum fuerit suffectus, de illius fortunis ex 22 et 81 syn. Carth. can. quod Deo gratissimum fore arbitrabitur, statuet.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ ἐξ ἀνθρώπων ἐπισκόπου γεγενημένου τὰ ἐκείνου ἁρπάζων τοῦ βαθμοῦ ἁμαρτήσεται.*

ARIST. *Qui episcopo vita functo, illius bona rapit, gradu dejicietur.*

Guill. Beveregii notæ.

(30) *Ζήτει τὸν κδ' κανόνα.* Pro his verbis, usque ad finem interpretationis, nihil aliud in priori Balsamonis editione Græca occurrit, quam ζήτει καὶ τὸν ἐν τῷ Τρούλλῳ κεφ. λε'. Sed nostræ lectioni suffragantur ms. Basileensis, isque quem Gentianus Hervetus transtulit. Locum etiam in priori editione corruptum esse, ex ipsis verbis cuivis ea consideranti patet.

Quicunque clerici episcopi bona post mortem ipsius diripiunt, de gradibus suis in periculum veniunt.

CANON XXIII.

Pervenit ad aures sanctæ synodi, quod clerici quidam et monachi, quibus nihil a proprio episcopo mandatum est, et sunt etiam nonnunquam ab ipso communione segregati, ad imp. Constantinopolis urbem se conferunt, et in ea diu morantur, turbas excitantes, statumque ecclesiasticum perturbantes, et aliquorum domos subvertunt. Statuit ergo sancta synodus, ut ii prius a sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ defensore admoneantur, ut imp. urbe excedant : si autem in iisdem negotiis impudenter perseverent, ut per ipsum defensorem

A Ὅσοι τῶν κληρικῶν τὰ τοῦ ἐπισκόπου πράγματα διαρπάζουσι μετὰ θάνατον ἐκείνου, περὶ τὸν ἴδιον βαθμὸν κινδυνεύουσι.

ΚΑΝΩΝ ΚΓʹ.

Ἦλθεν εἰς ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου, ὡς κληρικοί τινες καὶ μονάζοντες μηδὲν ἐγκεχειρισμένοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀκοινώνητοι γενόμενοι παρ' αὐτοῦ, καταλαμβάνουσι τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, ταραχὰς ἐμποιοῦντες, καὶ θορυβοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἀνατρέπουσί τε οἴκους τινῶν· ὥρισεν τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς τοιούτους ὑπομιμνήσκεσθαι μὲν πρότερον διὰ τοῦ ἐκδίκου (31) τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτά-

Guill. Beveregii notæ.

(31) *Διὰ τοῦ ἐκδίκου.* De generali hujus vocis ἔκδικος significatione non est ut dubitemus. Nam Dionysius Exiguus et antiquior ille Latinus interpres, *Defensorem*, recte verterunt : quibus suffragatur ipse Balsamon dicens : Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ θέσις τῶν ἐκδίκων καὶ τῶν δεφενσόρων λεγομένων. Bals. in syn. Carthag. can. 78. Sic etiam in veteribus juris verborum glossis, Δεφένσωρ, Ἔκδικος. Verum ἔκδικοι *Defensores* alii civiles fuerunt, alii ecclesiastici. Canon de ecclesiasticis solis loquitur, uti ex sequentibus verbis constat, Διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας. De defensoribus civitatis Justinianus totam novellam constitutionem edidit, quæ ordine quindecima est. Defensores Ecclesiæ sæpe commemorantur. Maxentius : *Non ergo, ut iste mentitur populus, sed defensores Ecclesiæ eos exinde egredi compulerunt.* Max. resp. ad Epit. Hormisdæ. Theodorus Anagnosta : Παῦλος ὁ ἔκδικος τῆς Ἐκκλησίας, μακρὸς ὢν τὴν πληγὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἀντὶ Εὐφημίου λαβὼν ἐκινδύνευσεν. Theod. Anagn. eclog. 2. Justinianus imperator eos ἐκκλησιεκδίκους, *Ecclesiecdicos* vocat l. XLII, c. De episcopis et clericis. Prima autem ecclesiasticorum defensorum origo a politicis deducta videtur. Cum singulæ enim in imperio Romano civitates defensores suos habuerit, ecclesiis ibidem constitutis visum est tales etiam sibi officiales ab imperatoribus impetrare. Et quidem eos ab imperatoribus primo impetratos fuisse, ex synod. Carthag. c. 78, abunde constat. Editus est iste canon a concilio Carthag. an. 398 habito, his verbis : *Ab imperatoribus universis visum est postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores iis adversus potentias divitum, cum episcoporum provisione, delegentur.* Conc. Carth. 5, can. 9, qui in codice canonum istius Ecclesiæ hic impresso est 78, ubi etiam in titulo Græce vocantur ἔκδικοι τῶν ἐκκλησιῶν. Et hæc prima fuit et antiquissima, ni fallor, quæ ullibi occurrit, ecclesiasticorum defensorum mentio ; quos etiam vix credibile est synodum Carthaginensem ab imperatoribus postulare voluisse, si in Ecclesiam antea introducti fuerant. Ex eo autem, quod ab imperatoribus eos tunc temporis postulandos decernerentur, Balsamon in Meditatis observat, eos laicos fuisse, atque in præsenti synodi Chalcedonensis canone intelligendos esse, utpote de quo ait : Ὁ τοιοῦτος κανὼν ἐπεφώνηται, ὅτε λόγος οὐκ ἦν ἐκδίκων ὄντων ἀπὸ τοῦ βήματος, λαϊκῶν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις διδομένων ἑκάστοτε πρὸς ἐκδίκησιν. Καὶ τοῦτο δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ ϙεʹ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, οὑτωσὶ διεξιόντος ῥητῶς, περὶ ἐκδικῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Bals. *Medit. in Juris Græco-Romani*, l. VII, p. 454. Et quidem eos in nullo ecclesiastico gradu B ordinatos olim fuisse, ex secundo præsentis concilii canone colligatur; ubi non ordinati dicuntur, sed promoti ; neque cum clericis, sed cum œconomo et paramonario conjunguntur, quemadmodum et Justinianus eos, non cum clericis cujuscunque dignitatis, sed cum xenodochis, nosocomis, aliisque istiusmodi officialibus recenset, qui nullo clericatus gradu constituti sunt. Postea autem nonnullos eorum clericos fuisse extra dubium est, cum ad thronum etiam Constantinopolitanum nonnunquam promoti fuerint ; ut Balsamon in Meditatis ante citatis tradidit. Quod ad numerum eorum spectat, Heraclius Augustus in Novella sancivit, decem in Constantinopolitana majore Ecclesia constitutos esse. Τοὺς μὲν θεοφιλεῖς συγκέλλους εἰς δύο τὸν ἀριθμὸν περιστῆναι, καγκελλαρίους δὲ εἰς ιβʹ, ἐκδίκους δὲ εἰς δέκα. Joannes episcopus Citri in Resp. ad Constant. Cabasilam quatuor solummodo defensores numerat. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα ὀφφίκια, ἅπερ C μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἁρμόζουσιν, ὁ ἐπὶ τῶν κατηχήσεων, ὁ ὀρφανοτρόφος, οἱ τέσσαρες ἔκδικοι. *Jur. Gr.-Rom.* l. v, pag. 328. Euchologium a Jacobo Goar Paris. editum duos exhibet officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ catalogos, in quorum primo præter πρωτέκδικον duodecim ἐκδίκους, in altero duos solos esse traditur ; qui etiam assessores tantum fuerunt πρωτεκδίκῳ sive summo et proprie sic dicto defensori. De cujus etiam officio, ut pauca delibemus, in primis observandum est ei ex hoc canone concessam esse auctoritatem clericos et monachos ex urbe Constantinopoli expellendi, quicunque ab episcopo suo non missi ibi commorantur. Si quidem autem Patres Chalcedonenses hoc defensoribus injungunt, eos antea constitutos supponunt. Ac proinde hoc non primarium et principale, sed secundarium fuit eorum officium. Primo autem instituti sunt a concilio quodam Carthaginensi, ut pauperes contra divites defenderent. Syn. Carthag. can. 78. Cum hoc autem aliter facere non potuerint, minores a divitibus contra D pauperes, vel e contra, motas causas audiendi potestas iis commissa est, ejusmodi præsertim, quas ab episcopo antea determinari consuetum fuit. Hoc e supradicto synodi Carthaginensis canone palam est, utpote in quo decernitur, ut defensores ab imperatoribus postulentur, διὰ τὴν τῶν πενήτων κάκωσιν, ὧν ταῖς ἐπαχθείαις ἀπαύστως ἡ Ἐκκλησία παρενοχλεῖται, *propter pauperum vexationem, quorum molestiis assidue fatigatur Ecclesia.* Instituti sunt ergo defensores, ne pauperum vexationibus Ecclesia diutius fatigaretur ; ac propterea frustranea prorsus esset eorum institutio, nisi eas audirent et determinarent causas, quibus Ecclesia antea fatigari solita fuit. Et quidem πρωτέκδικον minores ecclesiasticas audiisse causas ex ordine officialium

A *τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ ἐξελθεῖν τῆς βασιλευούσης πόλεως· εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐπιμένοιεν ἀναισχυντοῦντες, καὶ ἄκοντας αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκδίκου ἐκβάλλεσθαι, καὶ τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους.*

ΒΑΛΣ. Ἀπαγορεύουσιν οἱ Πατέρες κληρικοὺς ἢ μονάζοντας παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, πολλάκις καὶ ἀφωρισμένους ὄντας, καταλαμβάνειν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβειν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἴσως διακονίας ἐκκλησιαστικάς· τοῦτο γάρ φησιν ἀνατρέπειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, καὶ τοὺς οἴκους τῶν παραδεχομένων αὐτούς. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἐκδιώκεσθαι τούτους καὶ ἄκοντας ὁ κανὼν διορίζεται, εἰ μὴ θελήσωσι παρὰ τῶν ἐκδίκων ὑπομιμνησκόμενοι B ἑκόντες ὑποχωρῆσαι· ὁ δὲ κʹ κανὼν τῆς παρούσης συνόδου ἀκοινωνήτους εἶναί φησι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι· ἀλλ' εἰπὲ ὅτι ἐκεῖ μὲν ἔφθασαν δεχθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο ἀκοινωνησίᾳ κατακρίνονται σὺν τοῖς δεξαμένοις αὐτοὺς ἐπισκόποις, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐδέχθησαν εἰσέτι, καὶ διὰ τοῦτο διώκονται, καὶ ἀναγκάζονται ἀπελθεῖν ἔνθα ἐχειροτονήθησαν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιςʹ ἀποστολικὸν κανόνα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς βούλεται ὁ κανὼν ταῖς ἐκκλησίαις προσμένειν, αἷς ἐκληρώθησαν, κἂν ἴσως μὴ κρίνοιντο παρὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰς ἐγχείρισιν πραγμάτων ἤτοι διοίκησιν ἐπιτήδειοι, κἂν ἴσως καὶ ἐπιτιμηθῶσι παρ' αὐτοῦ τῷ τῆς ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ, καὶ μὴ ἀποσκιρτᾷν, καὶ ἀλλαχοῦ ἀπιέναι C καὶ διατρίβειν ἐκεῖ, καὶ ταραχὰς καὶ θορύβους ποιεῖν, καὶ συγχέειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν κακὴν ὑπόδειγμα τοῖς ἄλλοις κληρικοῖς γινομένους καὶ οἴκους τινῶν ἀνατρέποντας ἢ τῶν μιμουμένων αὐτοὺς κληρικῶν, καὶ τῇ τάξει μὴ ἐμμενόντων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τῶν δεχομένων αὐτοὺς καὶ εἰς οἰκονομίαν πραγμάτων ἴσως χρωμένων αὐτοῖς τοὺς τοιού-

A *vel inviti ejiciantur, et in propria loca revertantur.*

BALS. Prohibent Patres clericos vel monachos, præter proprii episcopi voluntatem, et qui sunt sæpe etiam segregati, Constantinopolim accedere, et diu in ea manere, eo quod non habeant fortasse ecclesiastica ministeria: hoc enim, inquit, evertit statum ecclesiasticum, et domos eorum qui illos suscipiunt. Et hic quidem jubet canon eos vel invitos expelli, si a defensoribus moniti nolint sua sponte recedere. Vicesimus autem præsentis synodi B canon excommunicatos esse dicit, tam eum qui susceptus est, quam eum qui suscepit. Nec id tibi esse contrarium videatur; sed dic, quod illic quidem jam suscepti erant, et propterea excommunicatione condemnantur, cum iis, qui illos susceperunt, episcopis: hic autem non erant suscepti, et propterea expelluntur, et eo redire coguntur, ubi ordinati fuerant. Lege et 16 canonem apostolicum.

ZONAR. Ut clerici quamvis forsitan ecclesiæ suæ regendæ sive administrandæ ab episcopo minus idonei judicentur, imo vero etiamsi communione forte privati sint, in ecclesiis maneant quibus in clerum cooptati sunt, et non se subducant, aut alio C commorandi causa se conferant, ecclesiasticamque tranquillitatem per tumultum seditionemque perturbent, exemplo aliis item clericis noxii, ac privatæ quoque quietis eversores, sive clericorum, quos imitatione sui ad ecclesiasticos ordines turbandos pelliciunt, **140** sive aliorum, a quibus recepti negotiis forte administrandis præficiuntur, hoc canone constitutum. Qui secus fecerint, a defensore admo-

Guill. Beveregii notæ.

Ecclesiæ Constantinopolitanæ constat; ubi dicitur: Ὁ πρωτέκδικος κριτὴς μετὰ δώδεκα ἐκδίκων μικρὰς ὑποθέσεις τὰς εἰσερχομένας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀναφέρει δὲ ταύτας τῷ ἀρχιερεῖ. Defensor autem hujusmodi causas, non suo nomine, sed ut episcopi locum tenens examinavit; ut ex altero Catalogo dictorum officialium colligimus, dicente, Ὁ πρωτέκδικος κριτὴς ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως· κρίνει δὲ ὑποθέσεις μικρὰς μετὰ τῶν δύο ἐκδίκων, τὰς εἰσερχομένας εἰς τὴν ἐπισκοπήν, *Defensorum supremus in pontificis persona* (id est, in ejus absentia) *judex constituitur, et cum duobus defensoribus parvi momenti negotia ad episcopatum delata judicat*. Quin etiam in Ecclesia Romana antiquitus *defensores* episcopos adjuverunt, in causis nimirum audiendis; ut testatus est antiquus Glossarius Papias, dicens, *Defensores a Romanis pontificibus constituti sunt episcoporum adjutores, quibus honores inter clericos, sicut et regionariis concedimus*. Pap. in *Gloss.* Hos autem non proprio, sed episcoporum, quorum vices suppleverunt, nomine causas discussisse, et lites decidisse, colligere etiam licet ex libro de officio primi defensoris; cujus hæc verba Balsamon, in Meditato de officiis chartularii et primi defensoris, citat: Δεῖ ὑμᾶς (πρωτεκδίκους) εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δίκην ἕξει μετά τινος προσκαλεῖσθαι τὸν διεγκαλούμενον ἐκ τρίτου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπείκοντα καταδικάζειν, *Oportet vos* (primos defensores) *si quis presbyterorum et diaconorum cum aliquo litem habebit, eum, qui accusatur, tertium citare, secundum indicatum modum, et non obsequentem condemnare*. Hinc enim D constat, presbyteris et diaconis, μετά τινος indefinite, cum quocunque vel clerico vel laico litem habentibus, eamdem olim licuisse apud πρωτέκδικον movere; quod quidem non fas esset, nisi defensor iste episcopi vicem ageret, apud quem clerici causas suas agere tenentur, ex nono canone hujus concilii. Hæc eo nomine fusius prosecuti sumus, quod ex iis rite perpensis sole meridiano clarius elucescat, hodiernos episcoporum cancellarios in Ecclesia nostra constitutos, non nudius tertius introductos esse, ut nonnulli ridicule asseruerunt, sed majorum instituto receptos, et antiquissimarum synodorum decretis confirmatos. Si quis enim ea, quæ hactenus de defensorum Ecclesiæ officio commentati sumus, cum iis contulerit, quæ ab episcoporum cancellariis hodie agitantur, illico deprehendet, hosce nullos alios esse ecclesiasticos officiales, quam qui olim ἔκδικοι, πρωτέκδικοι, ἐκκλησιέκδικοι, et *defensores Ecclesiæ* nuncupati sunt.

nitos, ex urbe in quam immigrarunt excedere vult canon; contumaces vero ac in sua importunitate, inobedientia videlicet impudentiaque obfirmatos, vel commissorum sibi etiam negotiorum administrationem mordicus retinentes, ejici a defensore vel invitos, atque in suam stationem compelli jubet. Eademque constitutione monachos quoque teneri decretum est.

A τους οὖν παρὰ τῶν ἐκδίκων ὑπομιμνήσκεσθαι βούλεται ὁ κανὼν ἐξελθεῖν τῆς πόλεως, ἧ παροικοῦσιν· εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, τοῖς αὐτοῖς δὲ πράγμασιν ἐπιμένοιεν, τῇ ἀνυποταξίᾳ δηλαδὴ καὶ ἀναισχυντίᾳ, ἢ τῇ διοικήσει τῶν αὐτοῖς ἐγχειρισθέντων πραγμάτων, ἐκβάλλεσθαι καὶ ἄκοντας ὁ κανὼν διατάττεται παρὰ τοῦ ἐκδίκου, καὶ εἰς τοὺς ἰδίους ἀπιέναι τόπους. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ μοναχῶν.

ARIST. *Clerici et monachi qui episcopi injussu Constantinopoli commorantur, et turbas excitant, urbe expellantur.*

ΑΡΙΣΤ. *Οἱ ἐπισκόπου δίχα τῇ Κωνσταντίνου διατρίβοντες πόλει κληρικοὶ καὶ μονάζοντες, καὶ ταραχὰς ἀνεγείροντες, τῆς πόλεως ἐλαυνέσθωσαν.*

Clerici aut monachi qui præter episcopi sui sententiam Constantinopoli inveniuntur, et ibi ecclesiasticum perturbant statum, ab Ecclesiæ Constantinopolitanæ exarcho civitate expellantur.

Οἱ παρὰ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εὑρισκόμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει κληρικοὶ καὶ μονάζοντες (32), καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν θορυβοῦντες B κατάστασιν, διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν Ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐλαυνέσθωσαν.

CANON XXIV.

Quæ semel voluntate episcopi consecrata sunt monasteria, perpetuo manere monasteria, et res quæ ad ea pertinent servari, eaque non amplius fieri sæcularia habitacula. Eos autem, qui hoc fieri permittunt, canonum pœnis subjici.

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

Τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια κατὰ γνώμην ἐπισκόπου μένειν εἰς τὸ διηνεκὲς μοναστήρια καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς πράγματα φυλάττεσθαι, καὶ μηκέτι γίνεσθαι ταῦτα κοσμικὰ καταγώγια. Τοὺς δὲ συγχωροῦντας τοῦτο γίνεσθαι ὑποκεῖσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις.

BALS. Præsens canon, qui statuit non fieri sæcularia diversoria, nec communia fieri quæ de episcopi sententia consecrata sunt monasteria, eas quoque res servari, quæ ad ipsa pertinent, ut et de monasteriorum ædificatione tacite præcipit, ea quod dicit episcopi voluntate. Sed quomodo fieri debeant monasteria, a primo canone synodi quæ fuit in templo Sanctorum Apostolorum, fusius disces; et etiam a primo capite primi tit. IV libri Basilic. quod est cap. 52, 123 Justiniani Novellæ, quæ compendio posita est in 1 cap. 11 tit. præsentis operis. Interrogaverit autem quispiam, cum quanam custodia res monasteriorum servari jubeat canon, et quænam eæ sint. Ac nonnulli quidem dixerunt omnia monasteriorum tam mobilia quam immobilia ut ipsa etiam monasteria inalienabilia conservari. Mihi autem videtur canon hic loqui de magna custodia, summa scilicet diligentia. Immobilium enim ad ea pertinentium, et præterea etiam sacrorum vasorum nonnunquam alienatio permittitur. Lege totum 2 tit. lib. V Basilic. docentem justis quibusdam de causis, non solum dari pignori, sed quavis etiam alienatione alienari ecclesiarum immobilia et sacra vasa. Quoniam autem dicit eos, qui permittunt communia fieri monasteria, canonum pœnis subjici, rogaverit quispiam, quænam eæ sint. Scias ergo quod 13 canon 7 syn. dicit, eos qui sacra communia faciunt, et ea in antiquam formam non restituunt, si sint quidem sacerdotes, debere deponi:

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν διοριζόμενος μὴ γίνεσθαι κοσμικὰ καταγώγια, μηδὲ κοινοῦσθαι τὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου καθιερωθέντα μοναστήρια, φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς πράγματα, C ἀσυμφανῶς παρακελεύεται, καὶ τὰ περὶ τῆς ποιήσεως τῶν μοναστηρίων, διὰ τοῦ εἰπεῖν, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου. Μαθήσῃ δὲ πλατύτερον πῶς ὀφείλουσι γίνεσθαι τὰ μοναστήρια ἀπὸ τοῦ α' κανόνος τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ α' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ὅπερ ἐστὶ κεφ. νβ' τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, συνοψισθὲν εἰς τὸ α' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐρωτήσει δέ τις μετὰ ποίας φυλακῆς τὰ πράγματα τῶν μοναστηρίων φυλάττεσθαι ὁ κανὼν παρακελεύεται, καὶ ποῖα ταῦτά εἰσι. Καί τινες μὲν εἶπον ὀφείλειν πάντα τὰ τῶν μοναστηρίων κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ μοναστήρια συντηρεῖσθαι ἀνεκποίητα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι ὁ κανὼν ἐνταῦθα περὶ φυλακῆς D λέγει μεγάλης, δηλονότι ἄκρας ἐπιμελείας. Τῶν γὰρ διαφερόντων τούτοις ἀκινήτων, πρὸς δὲ καὶ τινῶν ἱερῶν σκευῶν, ἔστιν ὅτε ἡ ἐκποίησις ἐπιτρέπεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ὅλον δεύτερον τίτλον τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, διδάσκοντα ἐξ εὐλόγων αἰτιῶν τινων, μὴ μόνον ὑποτίθεσθαι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἀκίνητα καὶ ἱερὰ σκεύη, ἀλλὰ καὶ ἐκποιεῖσθαι κατὰ πᾶσαν ἐκποίησιν. Ἐπεὶ δέ φησι τοὺς συγχωροῦντας κοινοῦσθαι τὰ μοναστήρια ὑποκεῖσθαι τοῖς τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις, ἐρωτήσει τις ποῖα ταῦτά

Guill. Beveregii notæ.

(32) *Κληρικοὶ καὶ μονάζοντες.* In hac Alexii Aristeni, necnon Symeonis Logothetæ epitome a Justello edita, hæc verba desunt: quæ tamen ad plenum verumque canonis exprimendum sensum necessario interserenda sunt, juxta nostrum hunc codicem.

εἶσι. Γίνωσκε οὖν ὅτι ὁ ιγ' κανὼν τῆς ζ' συνόδου φησὶ τοὺς τὰ ἱερὰ κοινοῦντας, καὶ μὴ ἀποκαθιστῶντας αὐτὰ εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἢ μοναχοὺς ἀφορίζεσθαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν μθ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

A laicos vero vel monachos segregari. Lege et 49 can. syn. in Trullo.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ πρῶτος κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου περιέχει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα· Ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος μηδενὶ ἐξεῖναι μοναστήριον οἰκοδομεῖν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης καὶ βουλῆς, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος ἐν βιβλίῳ τετάρτῳ τῶν Βασιλικῶν κείμενος, τίτλῳ πρώτῳ, τὰ αὐτὰ διορίζεται. Τὰ γοῦν οὕτω κατὰ γνώμην δηλονότι τοῦ ἐπισκόπου καθιερωθέντα μοναστήρια, ἤγουν διὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνου ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ, μὴ κοινοῦσθαι οὗτος ὁ κανὼν διατάττεται, μένειν δὲ ἀεὶ μοναστήρια, καὶ μὴ κοινὰ καὶ κοσμικὰ καταγώγια γίνεσθαι, φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὰ αὐτοῖς ἀνήκοντα πράγματα ὡς, εἴγε μὴ κατὰ γνώμην ἐπισκόπου συσταίη μονὴ, οὐδ' εὐχὴ αὐτοῦ τῆς οἰκοδομῆς προηγήσηται, καὶ οἷά τις ἀῤῥαγὴς καταβληθείη θεμέλιος, οὐδὲ μονὴ λογισθήσεται· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ κανὼν ἐπήνεγκε τὸ, κατὰ γνώμην ἐπισκόπου. Τοὺς δὲ ταῦτα παραβαίνοντας κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι ἐψηφίσατο.

ZONAR. Cum aliis, quæ primo canone synodi in templo Sanctorum Apostolorum habitæ continentur, et hæc definivit sancta synodus, ne cuiquam nisi episcopi sententia ac voluntate monasterium exstruere liceat et deinceps. Idem libro IV Basilic. titulo primo, civili quoque lege decretum est. Quæ igitur ea conditione, hoc est episcopo consentiente, religiosasque preces adhibente monasteria consecrata ac Deo dicata sunt, ne communia reddantur præcipit canon, sed usum monasterii in posterum B semper obtineant, nec profana ac sæcularia habitacula fiant, ut et bona quoque ad se pertinentia sine fraude possideant. Monasterium vero quodcunque, aut nulla **141** episcopi auctoritate, aut consecratione legitima nulla instar fundamenti longe firmissimi præeunte excitatum, ne monasterii quidem loco haberi placet. Idcirco namque verba illa, [ex episcopi sententia] in canone adjuncta. Qui vero hanc constitutionem violaverint, ex canonicis sanctionibus puniendos esse decernit.

ΑΡΙΣΤ. *Μοναστήριον ἐπισκόπου γνώμῃ παγὲν, μενέτω ἀμετοποίητον· καὶ ὅ τι τούτῳ ἀνήκει, ἤτω ἀνεκποίητον. Ὁ δ' ἄλλως ἐπιχειρῶν οὐκ ἀνεύθυνος.*

ARIST. *Monasterium episcopi sententia exstructum immutabile maneat: et quidquid ad ipsum pertinet, ne alienetur. Qui vero secus facere aggreditur, non est innoxius.*

Τὰ μὲν δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου κτισθέντα μοναστήρια καὶ ἀσύστατά εἰσι καὶ ἀνίερα· τὸ δὲ μετὰ βουλῆς ἐπισκόπου κτισθὲν μοναστήριον, ὡς θείου δικαίου ὂν, ὀφείλει μένειν ἀμετάποίητον, καὶ μὴ κοσμικῶν καταγώγιον γίνεσθαι· φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὰς ἀκινήτους αὐτοῦ κτήσεις ἀνεκποιήτους. Τὸν δὲ ἀθετοῦντα ταῦτα τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἔνοχον εἶναι ἐπιτιμίοις.

Quæ præter episcopi sententiam exstruuntur C monasteria, nec stare possunt nec sacra esse. Quod autem ex episcopi voluntate excitatur monasterium, cum divini sit juris, immutabile debet manere, et sæcularium non fieri diversorium, sed et servari bona ipsius immobilia nullo modo alienata. Qui hæc autem transgressus fuerit, pœnis canonicis obnoxius erit.

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

Ἐπειδή τινες τῶν μητροπολιτῶν ὡς περιηχήθημεν, ἀμελοῦσι τῶν ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς ποιμνίων, καὶ ἀναβάλλονται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐντὸς τριῶν μηνῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, εἰ μήποτε ἄρα ἀπαραίτητος ἀνάγκη παρασκευάσοι ἐπιταθῆναι τὸν τῆς ἀναβολῆς χρόνον. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσοι, ὑποκεῖσθαι ἐκκλησιαστικῷ ἐπιτιμίῳ. Τὴν μέντοι πρόσοδον τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας σώαν παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φυλάττεσθαι.

CANON XXV.

Quoniam nonnulli metropolitani, ut sæpe a nobis auditum est, et greges sibi commissos negligunt, et episcoporum ordinationes differunt: sanctæ synodo placuit, ut intra tres menses ordinationes fiant, nisi inexorabilis utique necessitas effecerit ut dilationis tempus prorogetur. Si autem hoc non fecerint, D *eos ecclesiasticæ pœnæ subjici. Viduæ vero ecclesiæ reditum apud ecclesiæ œconomum salvum custodiri.*

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι Πατέρες, τὰς τῶν πολλῶν κακεντρεχείας ἀνακόπτοντες, ὥρισαν μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς μητροπολίτας τὰς τῶν ἐπισκόπων ἀναβάλλεσθαι χειροτονίας ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐντὸς τριμήνου ταύτας ποιεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν μὴ ψηφιζομένων μητροπολιτῶν τὰς ἰδίας ἐπισκοπάς· περὶ δὲ τῶν

BALS. Divini Patres improbas multorum invasiones amputantes, statuerunt non esse in metropolitanorum potestate episcoporum ordinationes diu differre, sed eas intra trimestre spatium facere. Et hæc quidem de metropolitanis qui neminem in episcopatus suos eligunt: de electis autem et diffe-

Guill. Beveregii notæ.

(53) *Ἐπειδή τινες τῶν μητροπολιτῶν.* Laudatur hic canon ex versione Dionysii Exigui, a concil. Wormatiensi anno 868 habito, can. 71, quemadmodum et canones 15, 18, 22 et 27, ex eadem versione ibidem citantur. Quod hic solum observasse sufficiat.

rentibus susceptionem aut renuntiationem sæpe quæsitum fuit quid fieri debeat, et nondum determinatur quid sit faciendum. Dico itaque quod trimestre spatium post electionem electo extendi debet ad suscipiendum, vel renuntiandum: quod etiam metropolitano ad aliquem in episcopatum suum eligendum ab hoc canone conceditur. Et si intra tres istos menses qui electus est nec suscipit, nec renuntiat, altera fieri debet electio; iste vero qui distulit post trimestre spatium ordinationem revocare nequit, sed potius ecclesiastice corrigitur, utpote qui futiliter ludit in rebus minime ludicris, Deique gregem injuria afficit. Electum autem ab eo qui elegit citari non oportet, quoniam nec metropolitanus a patriarcha ad eligendum citatur. Collige autem hanc interpretationem etiam ex capit. 8 tituli primi et lib. III Basilic., quo examinatio emergentis de electo controversiæ in trimestre spatium contrahitur. Quod etiam situm est in interpretatione capit. 8 tituli primi præsentis operis. Debet autem ordinationes celebrare intra trimestre spatium, ne res episcoporum ex ea re detrimento afficiantur, et populi doctrina ac instructio negligatur. Si autem propter inevitabilem aliquam necessitatem, inquiunt, episcopi provectio prohibetur (forte enim civitas, quæ est episcopo vidua, a gentibus capta est, nec facile potest illuc quisquam venire), prorogabitur omnino ordinatio. Porro episcopatus **142** reditus ab ejus œconomo inferri vult canon, qui quidem debent dari, non metropolitano, sed episcopo, qui est eligendus, etiamsi ad tres menses differatur electio, vel etiam ultra. Metropolitanos autem, qui præter hæc faciunt, pœnæ subjicit: quænam vero sit ista nescio. Existimo autem eam esse quæ a synodo definietur. Nota ergo quomodo intelligitur illud, inexorabilis necessitas. Neque enim si episcopatus injuria aliqua forensi vexatur, aut aliqua alia ejusmodi ratione agitetur, id justam episcopi electionis dilationem metropolitano concedit. Lege etiam nonum cap. primi tituli præsentis operis, et quæ in illud scripta sunt.

ZONAR. Ne metropolitani quos penes episcopos creandi jus est, diu eam rem differant, hoc canone constitutum. Proinde tempus quoque ultra quod creationem hujusmodi extendere minime liceat, trium videlicet mensium intervallum, definivit. Nec enim commissos eorum curæ populos suo episcopo diu carere, ac incertos consilii nemine ipsis viam præmonstrante, vagari par est. Si tamen interea, quo minus intra spatium trimestre constitui episcopus possit, causa aliqua necessaria aliquando impediat; ut si forte captam urbem Barbarus occupaverit, nec ad eam aditus cuiquam ita facile pateat: tum demum præfinitum illud tempus extendi et ordinationem deferri licere decernit; qui vero contra constitutionem hanc fecerit, ecclesiasticis pœnis subjici jubet. Quandiu autem

A ψηφιζομένων καὶ ὑπερτιθεμένων τὴν καταδοχὴν ἢ τὴν παραίτησιν, ἐζητήθη διαφόρως τί μέλλει γίνεσθαι· καὶ οὐχ ὡρίσθη τὸ ποιητέον. Διό φημι ὅτι τρίμηνον ὀφείλει μετὰ τὴν ψῆφον ὑφαπλοῦσθαι τῷ ψηφισθέντι χάριν τοῦ καταδέξασθαι, ἢ παραιτήσασθαι, ὅπερ καὶ τῷ μητροπολίτῃ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐδόθη χάριν τοῦ ψηφίσασθαι τὴν ἐπισκοπήν. Καὶ εἰ ἐντὸς αὐτῶν οὐ καταδέξεται ὁ ψηφισθεὶς ἢ οὐ παραιτήσεται, ὀφείλει ἑτέρα γίνεσθαι ψῆφος, μὴ δυναμένου τοῦ ὑπερθεμένου ἀνακαλεῖσθαι τὴν χειροτονίαν μετὰ τὴν τρίμηνον· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ εὐθυνομένου ἐκκλησιαστικῶς ὡς παίζοντος διακενῆς ἐν οὐ παικτοῖς καὶ λυμαινομένου τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐδὲ ὀφείλει ἐπιφωνεῖσθαι ὁ ψηφισθεὶς παρὰ τοῦ ψηφισαμένου, διότι οὐδὲ ὁ μη- B τροπολίτης ἐπιφωνεῖται παρὰ τῷ πατριάρχῃ ψηφίσασθαι. Συγκρότει δὲ τὴν τοιαύτην ἑρμηνείαν καὶ ἀπὸ τοῦ η' κεφ. τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, εἰς τρίμηνον στενοχωροῦντος τὴν δοκιμασίαν τῆς συμβάσης ἀντιλογίας κατὰ τοῦ ψηφισθέντος. Ὅπερ κατέκειτο εἰς τὸ σχόλιον τοῦ η' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ὀφείλει δὲ ποιεῖν τὰς χειροτονίας ἐντὸς τριμήνου, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὰ τῶν ἐπισκόπων λυμαίνωνται, καὶ ἡ τοῦ λαοῦ ἀμελῆται διδασκαλία. Εἰ δὲ, φασὶ, διά τινα περίστασιν ἀπαραίτητον κωλύεται ἡ τοῦ ἐπισκόπου προχείρισις (τυχὸν γὰρ ἡ χηρεύουσα πόλις ἐπισκόπου ὑπὸ ἐθνῶν ἑάλω, καὶ οὐκ ἔστι ῥᾷον ἀπελθεῖν ἐκεῖσέ τινα), πάντως ὑπερτεθείη καὶ ἡ χειροτονία. Τὴν μέντοι C πρόσοδον τῆς ἐπισκοπῆς παρὰ τοῦ οἰκονόμου ταύτης εἰσοδιάζεσθαι θέλει ὁ κανὼν, δοθῆναι ὀφείλουσαν οὐ τῷ μητροπολίτῃ, ἀλλὰ τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ, κἂν ἐπὶ τρίμηνον ἡ χειροτονία ὑπερτεθῇ κἂν ἐπὶ πλέον. Τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντας μητροπολίτας ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλει· οἷον δὲ τοῦτό ἐστιν, οὐκ οἶδα. Νομίζω δὲ τὸ παρὰ τῆς συνόδου ὁρισθησόμενον. Σημείωσαι οὖν πῶς νοεῖται τὸ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης. Τὸ γὰρ ἐπηρεάζεσθαι τὰ τῆς ἐπισκοπῆς ὑπὸ πρακτορικῆς ἀδικίας, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, ἀναβολὴν εὔλογον χειροτονίας ἐπισκόπου τῷ μητροπολίτῃ οὐ δίδωσιν. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. θ' τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας μὴ ἐπὶ D πολὺ ὑπερτίθεσθαι τοὺς μητροπολίτας, οἷς ἡ ἐκείνων ἀνήκει προχείρισις, ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται. Διὸ καὶ χρόνον, οὗ ἐντὸς χειροτονεῖσθαι δέον τοὺς ἐπισκόπους, ἔταξεν· ὁ δ' ἔστι τρίμηνον. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ πολὺ χρὴ τοὺς ὑπ' ἐκείνους λαοὺς ἀνεπισκοπήτους εἶναι, καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι, μὴ ὄντος τοῦ καταρτίζοντος αὐτούς. Εἰ δέ ποτε συμβαίη ἀπαραίτητός τις αἰτία κωλύουσα τὴν διὰ τοῦ τριμήνου προχείρισιν, ἐπιταθήσεται, φησὶν, ὁ χρόνος, καὶ ὑπερτεθήσεται ἡ χειροτονία. Ἴσως γὰρ ἑάλω ὑπὸ Βαρβάρων ἡ πόλις ἐκείνη, καὶ οὐκ ἔστι ῥᾴδιον ἀπελθεῖν ἐκεῖσέ τινα. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας ὑποκεῖσθαι κελεύει ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου ὑπερτεθῇ, εἴτε ἐπὶ τρίμηνον, εἴτ' ἐπὶ πλέον ἀνάγκης ἐπικειμένης

ἡ πρόσοδος φυλάττεσθαι ὀφείλει τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ παρὰ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἐκκλησίας ποιοῦντος τὰς ἀναγκαίας ἐξόδους τῆς ἐπισκοπῆς, τὰ δὲ περιττεύοντα ἴσως φυλάττοντος.

A episcopi ordinatio differatur, sive per tres menses, sive urgente aliqua necessitate, per plures, proventus futuro episcopo ab ecclesiæ œconomo reservari debent; ita scilicet, ut quæ opus fuerint in episcopatus necessarios usus erogatis, reliqua deinde, si qua forte supererunt, sarta tecta conservet.

ΑΡΙΣΤ. Ἔσω μηνῶν τριῶν αἱ τῶν ἐπισκόπων τελοῦνται χειροτονίαι· παρατείνει δὲ τὸν καιρὸν ἀνάγκη τις ἀπαραίτητος· εἰ δὲ μὴ, ὁ χειροτονῶν τὸ ἐπιτίμιον εἴσεται· ἡ μέντοι πρόσοδος μενέτω τῷ οἰκονόμῳ.

Τινὲς τῶν μητροπολιτῶν, τῶν ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς ἀμελοῦντες ποιμνίων, καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας ἀναβαλλόμενοι, ὡρίσθησαν ἐντὸς τριῶν μηνῶν μετὰ τελευτὴν τοῦ ἐπισκόπου ἕτερον χειροτονεῖν ἐπίσκοπον· εἰ μὴ διά τινα ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἐπιταθῇ ὁ καιρός. Εἰ δὲ πλέον τῆς τριμήνου ἐπισκόπου χηρεύσει ἡ ἐκκλησία ἄνευ τινὸς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, ὁ μητροπολίτης ἐπιτιμηθήσεται· ἡ μέντοι πρόσοδος τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας ἐν τῷ μεταξὺ παρὰ τοῦ οἰκονόμου σώα φυλαχθήσεται.

ARIST. *Intra tres menses episcoporum ordinationes fiant: necessitas autem inevitabilis tempus prorogat. Alioquin autem, qui ordinat pœnæ obnoxius erit. Reditus vero penes œconomum maneat.*

Metropolitanorum nonnulli greges sibi commissos negligentes, et episcoporum differentes ordinationes, in mandatis habent intra tres menses post unius B episcopi mortem alium ordinare episcopum. Nisi forsitan ob inevitabilem aliquam necessitatem prorogetur tempus. Si autem plusquam tres menses episcopo vacaverit ecclesia sine inevitabili necessitate, metropolitanus reprehensioni subjicietur. Reditus autem vacantis ecclesiæ ab œconomo salvi interea custodientur.

ΚΑΝΩΝ ΚϚʹ.

Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα, ἔδοξεν πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσαν καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου· ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τούτου σκορπίζεσθαι τὰ αὐτῆς πράγματα, καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσοι, ὑποκεῖσθαι αὐτὸν τοῖς θείοις κανόσιν.

CANON XXVI.

Quoniam in nonnullis ecclesiis, ut sæpe a nobis auditum est, episcopi absque œconomis tractant res ecclesiasticas, placuit, omnem ecclesiam episcopum habentem, ex proprio clero œconomum quoque habere, qui ex episcopi sui sententia res eccle- C *siasticas dispenset; ut nec sine testibus sit ecclesiæ administratio, atque ideo res ejus dissipentur, et probrum ac dedecus sacerdotio inuratur. Si autem hoc non fecerit, eum divinis etiam canonibus subjici.*

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε πρὸ τοῦ παρόντος κανόνος οἱ πλείους τῶν ἐπισκόπων λαϊκοὺς ἐποίουν οἰκονόμους. Τοῦτο οὖν οἱ θεῖοι Πατέρες διορθούμενοι παρακελεύονται διὰ κληρικῶν οἰκονομεῖσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου· ἐφ' ᾧ καταδήλους τε εἶναι τὰς εἰσόδους τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὴ σκορπίζεσθαι, καὶ τὸν ἐπίσκοπον ἀδιάβλητον συντηρεῖσθαι· τὸν δὲ μὴ ποιοῦντα οὕτως ἀρχιερέα ὑποκεῖσθαι τοῖς κανόσι παρακελεύονται. Μὴ γοῦν ἐναντιωθῇς τῷ λη' καὶ τῷ μα' κανόνι τῶν ἁγίων D ἀποστόλων. Κἂν γὰρ ἀνεπίλογιστον ἐξουσίαν ἔχωσιν οἱ ἐπίσκοποι, ἀλλ' οὐκ ἐφεῖται τούτοις ὡς ἰδικοῖς, καὶ δεσποτικῶς αὐτοῖς διαφέρουσι τοῖς ἐκκλησίας χρᾶσθαι πράγμασι· τοσοῦτον, ὅτι καὶ τὰ περιττεύοντα μετὰ τὰς ἀναγκαίας ἐξόδους τοῖς πτωχοῖς διαδιδόναι ἀναγκάζονται, ὅτι καὶ πτωχικὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ λέγονται πράγματα. Εἰ γοῦν οἰκονομοῦνται ταῦτα διὰ κληρικῶν, ἀνέγκλητος ἔσται ὁ ἐπίσκοπος, καὶ οὐδέ τις γογγύσει κατ' αὐτοῦ, ὡς μὴ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κληρικοὺς ἢ καὶ ἄλλους πενομένους χειραγωγοῦντος. Εἰ τάχα δὲ τὸ ἐπιτίμιον τῶν παραβαινόντων τὸν παρόντα κανόνα ἐνταῦθα οὐ κεῖται, ἀλλὰ ἀνάγνωθι τὸν ια' κανόνα τῆς ζ' συνόδου, καὶ μάθῃς τί γίνεται εἰς τοὺς μὴ διοικοῦντας ἐπισκόπους διὰ κληρικῶν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ εἰς τοὺς ἡγουμένους.

BALS. Ut est verisimile, ante præsentem canonem, complures episcopi laicos faciebant œconomos. Divini ergo **143** Patres, hoc corrigentes, jubent per clericos res ecclesiasticas administrari de sententia episcopi : ut et manifesti sint ecclesiæ reditus, nec dissipentur, et episcopus a probro ac reprehensione alienus conservetur. Antistitem autem, qui non ita facit, canonibus subjici jubent. Ne repugnare autem hæc existimes 38 et 41 can. sanctorum apostolorum. Etsi enim potestatem reddendæ rationi non obnoxiam habeant episcopi, iis tamen non permittitur ut tanquam propriis et jure dominii ad se pertinentibus ecclesiæ rebus utantur: adeo ut, post necessarias impensas, ea quæ supersunt pauperibus erogare cogantur. Res enim ecclesiasticæ dicuntur bona pauperum. Si ea ergo per clericum administrentur, a reprehensione alienus erit episcopus, neque quisquam adversus eum murmurabit, quod clericos qui ei subsunt, aut et alios egentes forte non sublevet, nec sustentet. Si autem forte pœna eorum, qui præsentem canonem transgrediuntur, hic non sita est, sed lege 11 canonem 7 syn., et intelliges quid fit in episcopos qui per clericos suarum ecclesiarum bona non administrant, et quid in eos etiam, qui præficiuntur.

ZONAR. Penes episcopos episcopalia bona administrandi jus, et auctoritatem, canones esse voluerunt. Non volunt autem ut ea per seipsos administrent, nemine conscio. Neque vero ex domesticis ipsius episcopi cuiquam, propinquo forte, aut uni e familia, sed homini ex episcopatus clero delecto, œconomi munus ab eodem mandari placet. Quo quidem, ex episcopi tamen sententia, bona procurante, et quos in usus ecclesiastici reditus insumantur facile apparebit, nec erit cur quispiam in ecclesiæ patrimonio dissolutum episcopum fuisse suspicari queat (id enim dissipandi verbo ostenditur) eumque, quasi sacros proventus perdite irreligioseque effundentem, conviciis contumeliisque proscindat. Qua quidem ex re, cum episcopi fides multitudini suspecta esse consuevit, tum offensiones quoque populi, velut ex odio male gestæ potestatis, excitantur. Huc illa namque magni Pauli spectant: *Videte ne licentia vestra offendiculum fiat infirmis* [85]; Et paulo infra: *Sic in fratres peccantes, et verberantes ipsorum conscientiam infirmam, in Christum peccatis* [86]. Qui vero administrandis ecclesiarum bonis delectos ex clero œconomos non præfecerint, canonicis in eos pœnis animadverti jubent. Quæ item de monasteriorum præfectis eodem modo accipienda sunt; quamvis hoc tempore decreti hujus auctoritatem, et plerique præsules, et nonnulli etiam monachorum rectores omnino contemnant.

A ΖΩΝΑΡ. Τὴν μὲν ἐξουσίαν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπισκοπῆς ἑκάστης πραγμάτων οἱ κανόνες τοῖς ἐπισκόποις ἀνατιθέασιν· οὐ βούλονται δὲ καθ' ἑαυτοὺς ταῦτα διοικεῖν, μή τινος ἔχοντος εἴδησιν. Οὐδὲ οἰκείους τινὰς, συγγενεῖς τυχὸν ἢ ἰδίους θεράποντας, προϊστᾷν οἰκονόμους, ἀλλ' ἐκ τοῦ κλήρου τῆς ἐπισκοπῆς τὸν οἰκονόμον προβάλλεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου· ὥστε, ἐκείνου τὰ τῆς Ἐκκλησίας διοικοῦντος κατὰ γνώμην ἐπισκόπου, δῆλον εἶναι ὅτι προχωροῖεν καὶ δαπανῶνται τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ μὴ ὑπόνοιαν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φύεσθαι ὡς κακῶς ἀναλίσκοντος τὰ τῆς Ἐκκλησίας· τοῦτο γὰρ δηλοῦται διὰ τοῦ σκορπίζεσθαι, καὶ λοιδορεῖσθαι τὸν ἀρχιερέα ὡς ἀθέσμως καὶ οὐκ εὐσεβῶς χρώμενον τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, καὶ B οὕτως ἀπιστίαν τοῖς ὑπ' αὐτὸν τίκτεσθαι κατ' αὐτοῦ, καὶ σκανδάλων ἀφορμὰς διδόναι αὐτοῖς διὰ τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐξουσίας. Ἁρμόσουσι γὰρ αὐτῷ τὰ τοῦ μεγάλου Παύλου ῥητὰ λέγοντος· *Βλέπετε μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν*· καὶ μετά τινα· *Οὕτως δὲ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἁμαρτάνοντες καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε.* Τοὺς δὲ μὴ διὰ οἰκονόμων ἐκ τοῦ κλήρου ὄντων διοικοῦντας τὰ πράγματα τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιτιμᾶσθαι κανονικῶς. Τὰ αὐτὰ δὲ νοητέον καὶ ἐπὶ τοῖς προεστῶσι μονῶν, εἰ καὶ νῦν οὔτε τοῖς πλείοσι τῶν ἀρχιερέων οὔτε τισὶν ἡγουμένοις μοναχῶν ταῦτα παραφυλάττονται.

ARIST. *Œconomus in omnibus ecclesiis de clero constituatur. Episcopus autem qui hoc contemnit, non est extra noxam.*

C ΑΡΙΣΤ. *Οἰκονόμος ἀνὰ πάσας ἔστω τὰς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κλήρου. Ὁ δὲ τούτου καταφρονῶν ἐπίσκοπος οὐκ ἀνέγκλητος.*

Quemque episcoporum oportet e clero suo œconomum constituere, ad negotia ecclesiastica secundum ipsius sententiam administranda. Si quis autem episcopus sine œconomo constituto ecclesiastica administrare invenlatur, ut convicium sacerdotio fiat, canonicis pœnis subjicietur.

Ἀπὸ τοῦ κλήρου δεῖ τοῦ οἰκείου ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων προχειρίζεσθαι οἰκονόμον εἰς τὸ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα διοικεῖν κατὰ γνώμην αὐτοῦ· εἰ δὲ δίχα οἰκονόμου κεκληρωμένου τὰ τῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκεταί τις ἐπίσκοπος διοικῶν, ὡς λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβων διὰ τὴν ἀδιάγνωστον καὶ ἀμάρτυρον οἰκονομίαν, κανονικῶς ἐπιτιμηθήσεται.

144 CANON XXVII.

Eos, qui nomine conjugii mulieres rapiunt, vel opem ferunt, vel consentiunt iis qui rapiunt, statuit synodus, si sint quidem clerici, proprio gradu excidere: sin autem laici, anathematizari.

ΚΑΝΩΝ ΚΖ'.

Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας (34) *ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναιρουμένους* (35) *τοῖς ἁρπάζουσιν, ὥρισεν ἡ ἁγία* D *σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι.*

[85] I Cor. VIII, 9. [86] ibid. 12.

Guill. Beveregii notæ.

(34) *Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας*. Hic canon non solum a concilio Wormatiensi can. 77, verum etiam a Cabilonensi laudatur, dicente: *De puellis raptis necdum desponsatis, in concilio Chalcedonensi statutum est, eos, qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes et conniventes raptoribus, decrevit sancta synodus, ut si quidem clerici sint, decidant proprio gradu: si vero laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes consilii et conniventes tanto anathemate feriuntur, ut juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possint.* Concil. Cabil. apud Gratian. 36, quæst. 2, vide Balsam. respons. ad Marc. Alexandrini interrog. 63. —Joannes Antiochenus in Collect. can. tit. 42, legit κόρας. Sed non solum Bodleianus noster, reliquique Græci codices, verumetiam Latini veteres interpretes γυναῖκας legunt, nam *mulieres* vertunt.

(35) *Συμπράττοντας ἢ συναιρουμένους*. Joannes Antiochenus rectius legit συμπράττοντας ἢ συναιρομένους. Codex Amerbachianus, ἢ συμπραττομένους, ἢ συναιρομένους. Scholiastes enim omnes συναιρομένους legisse ex ipsorum verbis constat.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν καὶ ὁ λβ' τῆς ἐν τῷ A Τρούλλῳ συνόδου ἀπαραλλάκτως ἔχουσι, διοριζόμενοι τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναιρομένους τοῖς ἁρπάζουσι, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀναθεματίζεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τίτλου θ' τοῦ παρόντος συντάγματος κεφάλ. λ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως καὶ τὸν ξζ' ἀποστολικὸν κανόνα. Ἐκεῖσε γὰρ πλατύτερον ἐδιδάξαμεν πῶς τιμωρεῖται ὁ ἅρπαξ, καὶ πῶς ὁ βίαν πεποιηκώς. Ἴσως δέ τις ἐρεῖ, καὶ πῶς ὁμοίως ὁ ἁρπάζων, καὶ ὁ συμπράττων, καὶ ὁ συναιρόμενος, κολάζονται; Εἰπὲ οὖν ὅτι καὶ τοὺς συμπράττοντας καὶ τοὺς συναιρομένους οὐχ ἧττον τοῦ ἁρπάσαντος μυσάττεται ὁ κανών. Ὁ μὲν γὰρ ἁρπάζων ἔχει τὸν ἄθεσμον ἔρωτα πρόφασιν, οἱ δὲ κακίας μόνης B καὶ ἀδίκου κατηγοροῦνται προθέσεως, καταστρεφούσης τὴν τῆς πόλεως κοσμιότητα. Ἔστι δὲ συμπράττων ὁ πραγματικῶς τὴν ἁρπαγὴν καταρτύων σὺν τῷ ἁρπάζοντι· συναιρόμενος δὲ ὁ διὰ συμβουλῆς ἢ καὶ ἐπικουρίας ἄλλης συντρέχων τῷ πλημμελήσαντι. Ζήτει καὶ λε' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου τιμωροῦσαν τὸν μετὰ ἁρπαγῆς βιασάμενον κόρην οὐ μόνον διὰ πραγμάτων ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ σωματικῆς ποινῆς· ὡσαύτως καὶ τοὺς συναιρομένους αὐτοῖς· καὶ διαλαμβάνουσαν ἄλλως τιμωρεῖσθαι τοὺς ἔνοπλον ἁρπαγὴν ποιησαμένους, καὶ ἄλλως τοὺς μὴ οὕτως ἀτακτήσαντας· τιμωρεῖσθαι δὲ καὶ τὸν πατέρα ἐὰν καταδέξηται τὸ γεγονός.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι σφοδρῶς τοὺς C ἅρπαγας γυναικῶν κολάζουσι, καὶ οὐδὲ εἰς γυναῖκα συζεύγνυσθαι τὴν ἁρπαγεῖσαν συγχωροῦσι τῷ ἅρπαγι, κἂν ὁ ταύτης πατὴρ συναινῇ συγχωρῶν τὸ ἔγκλημα· καὶ οἱ κανόνες δὲ κολάζουσι τοὺς τοιούτους. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν δριμύτερον τῶν ἄλλων ἐπεξέρχεται τοὺς ἁρπαγὴν πλημμελοῦντας, τοὺς μὲν κληρικοὺς καθαιρῶν, τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀναθεματίζων. Καὶ οὐ μόνον τοὺς ἁρπάζοντας τιμωρεῖται, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμπράττοντας ἢ συναιρομένους ὑπὸ τὰς αὐτὰς ποιεῖται κολάσεις, καὶ εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ ἑαυτῷ ἁρπάζων γυναῖκα ἔχει τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἀθέμιτον πρᾶξιν αὐτὸν βιαζόμενον· ὁ δὲ συμπράττων ἢ συναιρόμενος μᾶλλον ἂν εἴη ἀσύγγνωστος, μηδὲν ἔχων πρὸς τὴν ἐξάγιστον πρᾶξιν συνελαῦνον αὐτὸν ἢ τὴν οἰκείαν D κακίαν, δι' ἣν μόνην συντρέχει τῷ τὴν ἁρπαγὴν ἁμαρτάνοντι· συμπράττοντας δὲ νοητέον τοὺς συνεργοῦντας ἐπὶ τῇ ἁρπαγῇ· συναιρομένους δὲ τοὺς μὴ ἔργῳ συμβοηθήσοντας, συμβουλὴν δὲ καὶ (36) σπουδὴν εἰσαγαγόντας, καὶ οὕτως ἐπικουρήσαντας καὶ ἀντιλαβομένους τῶν πλημμελούντων.

ΑΡΙΣΤ. *Κληρικὸς ἁρπάζων γυναῖκα, ἀνεκκλησίαστος· ὁ δὲ λαϊκὸς ἔστω ἀνάθεμα· κατὰ τοῦτο καὶ ὁ συναιρόμενος.*

BALS. Præsens canon, et 32 canon syn. in Trull. eodem omnino modo se habent, definientes, eos qui mulieres rapiunt, vel rapientibus opem ferunt, vel consentiunt, si sint quidem clerici, deponendos; laicos autem anathematizandos. Lege et tit. 9 præsentis operis, cap. 30. et quæ ibi sunt. Similiter et 67 apostolicum canonem. Illic enim fusius docuimus, quomodo punitur raptor, et quo modo qui vim attulit. Dicet autem fortasse quispiam, et quomodo similiter qui rapit, et qui fert opem, et qui consentit, puniuntur? Dic igitur, quod et eos qui opem ferunt, et qui consentiunt, non minus quam eum qui rapuit, aversatur et odio habet canon. Qui enim rapuit, nefarium amorem prætextum habet. Illi vero, solius improbitatis et iniqui propositi accusantur, quod quidem civitatis honestatem ac decus evertit. Is autem opem ferre dicitur, qui facto ipso, cum eo qui rapit, raptum struit ac molitur. Consentiens autem, qui per consilium, vel aliud etiam auxilium cum eo, qui peccatum admisit, concurrit. Quære et 35 imp. domini Leonis Philosophi Novellam, punientem eum, qui una cum raptu puellæ vim attulit, non solum per rerum publicationem, sed etiam per pœnam corporalem; similiter et eos qui illi consenserunt: et tractantem, aliter puniri eos qui vi armata rapuerunt, et aliter eos qui non sic se improbe gesserunt; puniri autem etiam et patrem, si factum approbaverit.

ZONAR. Et legum civilium decretis in raptores mulierum graves admodum pœnæ constitutæ, vetitis etiam, quamvis eas offensione dimissa virginis pater approbet, raptoris cum rapta muliere nuptiis: et canonem quoque sanctionibus, ne impunitum id facinus relinqueretur, provisum. Verum hic canon aliis severius in raptores animadvertit, clericos quidem deponens, in laicos vero anathema denuntians. Nec solum rapinæ auctores, sed eos etiam qui opem ferunt vel consentiunt iisdem pœnis subjicit. Neque id quidem injuria. Qui etenim ex raptu sibi uxorem comparavit, ad facinus illud perpetrandum impellentem se amorem pro excusatione habet, qui vero opem fert aut consentit, cum nihil sit quod ad nequissimam actionem incitare illum poterat, præter propriam pravitatem, per quam solam cum raptore convenit concurritque venia magis indignus est. Ac adjutores quidem intelligimus, qui ad scelus patrandum operam suam raptori commodarunt: consentire vero eos dicimus, quorum manus quidem a scelere abfuit, consilio tamen ac studio delinquentibus suppetias ac opem tulerunt.

ARIST. *Clericus mulierem rapiens ecclesia expellatur: laicus autem, sit anathema; ut et quicunque isti opitulatur.*

Guill. Beveregii notæ.

(36) *Συμβουλὴν δὲ καί.* Hæc, usque ad ἐπικουρήσαντας inclusive, in codice Amerbachiano desiderantur. Sed sensus loci sine illis pessime confunditur, vel potius nullus omnino est.

Magnam quidem etiam a legibus habet multam qui mulierem rapit, nec minus a canonibus habet supplicium. Clericus enim, ut loquitur præsens canon, deponitur; laicus autem, et qui ei in raptu mulieris opem ferunt, anathematizantur, usquedum raptam, si desponsata quidem fuerit, suo sponso, si soluta autem parentibus ejus restituerunt, juxta vicesimum secundum Basilii magni canonem.

A Ἔχει μὲν καὶ ἀπὸ τῶν νόμων μεγάλην τὴν καταδίκην ὁ ἁρπαγὴν ποιούμενος γυναικός· οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων ἔχει τὸ ἐπιτίμιον. Ὁ μὲν γὰρ κληρικὸς, ὡς ὁ παρὼν διαλαμβάνει κανὼν, καθαιρεῖται· ὁ δὲ λαϊκὸς καὶ οἱ συναιρόμενοι τούτῳ ἐν τῇ τῆς γυναικὸς ἁρπαγῇ ἀναθεματίζονται, μέχρις ἂν τὴν ἁρπαγεῖσαν, εἰ μὲν προμνηστευθεῖσα ἦν, τῷ οἰκείῳ μνηστῆρι ἀποκαταστήσωσιν· εἰ δὲ σχολάζουσα, τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς, κατὰ τὸν εἰκοστὸν δεύτερον κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

145 CANON XXVIII.

Sanctorum Patrum decreta ubique sequentes, et canonem, qui nuper lectus est, centum et quinquaginta Dei amantissimorum episcoporum agnoscentes, eadem quoque et nos decernimus ac statuimus de privilegiis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis novæ Romæ. Etenim antiquæ Romæ throno, quod urbs illa imperaret, jure Patres privilegia tribuere. Et eadem consideratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi, sanctissimo novæ Romæ throno æqualia privilegia addixerunt, recte judicantes, urbem, quæ et imperio et senatu honorata sit, et æqualibus cum antiquiori regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis, non secus ac illam, extolli ac magni fieri, secundam post illam exsistentem. Ut et Ponticæ, et Asianæ, et Thracicæ diœcesis metropolitani soli, præterea et episcopi prædictarum diœcesium, quæ sunt inter Barbaros, a prædicto throno sanctissimæ Constantinop. Ecclesiæ ordinentur; unoquoque scilicet prædictarum diœcesium metropolitano provinciæ episcopos ordinante, quemadmodum divinis canonibus est traditum: ordinari autem, sicut dictum est, prædictarum diœcesium metropolitanos a Constantinop. archiepiscopo, consentientibus de more factis electionibus et ad ipsum relatis.

ΚΑΝΩΝ ΚΗ'.

Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων (37) *Πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων* (38) *γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς* B *ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν.* C *Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς* (39) *ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δὲ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων* (40) *παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων.*

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων*. Hic cum duobus sequentibus canonibus nec in Joannis Antiocheni Collectione, nec in Latina Dionysii Exigui versione, nec in Arabica Josephi Ægyptii paraphrasi exstat. Reperitur autem in omnibus Balsamonis, Zonaræ, et Aristeni codicibus; citatur etiam a Photio in Nomocanone, tit. 1, cap. 5 et 6. Latine etiam vertitur a veteri interprete ante Dionysium Exiguum, a quo tamen, non inter præsentis, sed Constantinopolitanæ synodi canones collocatur. In Actis etiam hujus concilii habetur, decima sexta nimirum Actione: ubi tamen Paschasinus et Lucentius, legati episcopi Romani, hoc decretum ipsis absentibus et clanculum editum fuisse conquesti sunt.

(38) *Θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων*. Codex Ætoniensis addit, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει τῇ νέᾳ Ῥώμῃ. Quæ verba leguntur etiam in Actis concilii, nisi quod pro ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, ibi legatur ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς τὴν μνήμην.

D (39) *Ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς*. Vetus interpres legit, *in Barbaris*. Omnia nimirum loca imperio Romano non subjecta barbara olim et barbarica a Romanis ipsis appellata sunt; ut totus orbis Romanus, una voce *Romania* dicta est. Isto sensu usurpatur vox βαρβαρικὸν Syn. Carthag. can. 56; item Barbaria, a S. Augustino, epist. 178, et ἡ Βάρβαρος, a Synesio epist. 101. Et populi ultra limites imperii Romani degentes *Barbari* audierunt omnes. Sic Evagrius dicit omnes Zenonis imperatoris subjectos, tam in Oriente quam in Occidente, gravibus affectos esse incommodis, ἔνθα μὲν τῶν Σκηνιτῶν Βαρβάρων πάντα ληϊζομένων, *quippe Barbari, Scenitæ dicti, loca omnia populati sunt*, Evagr. *Eccles. Hist.* l. III, cap. 2. Alia exempla passim occurrunt.

(40) *Τῶν προειρημένων διοικήσεων*. Codex Ætoniensis addit μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος. Quomodo etiam hic locus in Actis concilii legitur ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων. In ms. nostro Bodleiano, post ultima hæc canonis

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ πῶς ἐτιμήθη ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνος εἴπομεν εἰς τὸν γ' κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου· καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον καὶ τὸ α' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, μετὰ τὸ εἰπεῖν ἔχειν μὲν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τὰ πρεσβεῖα τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, εἶναι δὲ δεύτερον μετ' ἐκεῖνον, προστίθησί τινας μητροπολίτας ὑπὸ τούτου χειροτονεῖσθαι, ὡς καὶ ἑκάστου αὐτῶν ὀφείλοντος πάλιν χειροτονεῖν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου τοὺς ὑπὸ τούτων ἐπισκόπους. Τὰς μέντοι ψήφους τῶν μητροπόλεων γίνεσθαι παρὰ μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ἔθος, καὶ ἀναφέρεσθαι τὸ γινόμενον παρὰ τούτων τῷ πατριάρχῃ, ὡς ἂν τῇ δοκιμασίᾳ τούτου ἀπὸ τῶν ψηφισθέντων τριῶν ὁ εἷς χειροτονηθῇ. B Σημείωσαι οὖν ὅτι πρὸ τοῦ κανόνος τούτου οὐκ ἐχειροτόνουν οἱ πατριάρχαι τοὺς μητροπολίτας, ἀλλ' οἱ ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπίσκοποι· καὶ ὅτι οἱ μητροπολῖται ἔχουσι τὰ ἀρχιερατικὰ δίκαια τὸ ποιεῖν ἐπισκόπους, καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλουσιν οἱ πατριάρχαι ἢ οἱ μητροπολῖται παρουσιάζειν εἰς τὰς ψήφους τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῶν ἐπισκόπων. Ζήτει καὶ τὸν δ' κανόνα τῆς α' συνόδου, τῆς β' συνόδου κανόνα β', τῆς γ' η', καὶ τῆς ς' λθ'. Γίνωσκε δὲ ὅτι Ποντικοὶ λέγονται μητροπολῖται οἱ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ παρακείμενοι μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ ἐνδοτέρω· Ἀσιανοὶ, οἱ περὶ τὴν Ἔφεσον (41), Λυκίαν, Παμφυλίαν, καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν· οὐχὶ ἀνατολικοὶ, ὥς φασί τινες. Τῆς ἀνατολῆς ὁ Ἀντιοχείας ἔχει χειροτονίαν. C Καὶ Θρακικοὶ οἱ δυτικοί· καὶ γάρ τινες τὴν Θρᾴκην μέχρι τῶν ὁρίων Μακεδονίας ἐστενοχώρησαν, καὶ εἶπον τοὺς Μακεδονίας μητροπολίτας Θετταλοὺς, Ἑλλαδικούς τε καὶ Πελοποννησίους, ποτὲ χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ παρίστασθαι τοῦτο δῆθεν ἐκ τοῦ μὴ ἐνδοθῆναι τῷ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τούτους χειροτονεῖν· ἀλλὰ σὺ τοῖς λεγομένοις μὴ προσσχῇς. Τῷ γὰρ ὀνόματι τῆς Θρᾴκης περιέχονται αἱ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Δυῤῥαχίου μητροπόλεις. Τὸν δὲ πάππαν κακῶς λέγουσί τινες χειροτονεῖν ποτε τὸν Θεσσαλονίκης, καὶ ἑτέρους δυτικοὺς μητροπολίτας. Λεγάτους γὰρ εἶχε τούτους. Ἐπισκοπὰς δὲ εἰπὲ εἶναι ἐν τοῖς Βαρβάροις τὴν Ἀλανίαν, τὴν Ῥωσίαν καὶ ἑτέρας. Οἱ μὲν γὰρ Ἀλανοὶ τῆς Ποντικῆς εἰσι διοικήσεως, οἱ δὲ Ῥώσιοι τῆς Θρᾳκικῆς. Περὶ δὲ τῶν λεγάτων τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ τίνες οὗτοί εἰσι, καὶ πῶς ἐνεδόθη αὐτῷ ἡμετέρους μητροπολίτας ἔχειν λεγάτους, εἰρήσεται μετὰ τὸ προσφώνημα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

A BALS. Quomodo sit honoratus thronus Constantinopolitanus, in 3 can. syn. secundæ dictum est: et lege eum, et primum cap. tit. 8 præsentis operis. Præsens autem canon postquam dixit, habere quidem thronum Constantinopolis Romanorum Ecclesiæ privilegia, esse autem secundum post illum; adjicit, quosdam metropolitanos ab illo ordinari, ut et unusquisque ipsorum rursus debeat cum sua synodo, eos qui subsunt episcopos ordinare. Metropoleon vero electiones a metropolitanis de more fieri, et quod factum est ab illis ad patriarcham referri, ut ejus examinatione ex tribus electis unus ordinetur. Nota ergo, quod ante hunc canonem patriarchæ non ordinabant metropolitanos, sed uniuscujusque provinciæ episcopi: et quod metropolitani antistitum B jura habent ad faciendos episcopos, et quod non debent patriarchæ seu metropolitani in metropolitanorum aut episcoporum electionibus interesse. Quære 4 can. primæ syn., secundæ syn. can. 2, tertiæ 8 et sextæ 39. Scias autem, quod metropolitani dicuntur Pontici, qui prope Euxinum Pontum habitant Trapezuntem usque, et interius; Asiani, qui sunt circa Ephesum, Lyciam et Pamphyliam et partes circumjacentes; non Orientales, ut dicunt quidam. Antiochia enim habet Orientis ordinationem. Et Thracici, Occidentales. Etsi enim nonnulli Thraciam ad Macedoniæ usque terminos in angustum redegerunt, dixerunt Macedoniæ metropolitanos, Thessalos, Helladicos et Peloponnesios C a papa Romano aliquando fuisse ordinatos, et hoc utique ex eo probari, quod non concessum sit Constantinopolitano patriarchæ eos ordinare: sed tu his fidem ne adhibueris. Thraciæ enim nomine comprehenduntur metropoles usque ad ipsum Dyrrachium. Quidam autem male dicunt, papam aliquando ordinasse Thessalonicensem, et alios Occidentales metropolitanos. Hos enim habuit legatos. Episcopatus autem dic esse inter Barbaros, Alaniam, Russiam et alios. Alani enim sunt Ponticæ diœcesis: Rossi vero Thraciæ. De legatis autem papæ Romani et quinam hi sunt, et quomodo illi concessum est, ut nostros metropolitanos legatos haberet, dicetur post allocutionem synodi quæ fuit in Trullo.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

D Ὁ μὲν παρὼν κανὼν διορίζεται ἔχειν τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα

146 *Altera expositio.*

Ac præsens quidem canon statuit Constantinopolitanum archiepiscopum habere privilegia Papæ

Guill. Beveregii notæ.

verba hæc adduntur, Ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐνεδόθη τῷ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῶν ἐν τούτῳ δηλουμένων ἐπαρχιῶν· πρὸ τούτου γὰρ αὐτοκέφαλοι ἦσαν. *A præsenti canone episcopo Constantinopolitano conceditur ordinare metropolitas et archiepiscopos provinciarum, quæ in eo commemorantur. Antea enim sui juris erant.* Hæc neque ad ipsum canonem nec scholium quodlibet pertinentia, hic potius, quam in ipso libro apponere visum est.

(41) *Ἀσιανοὶ οἱ περὶ τὴν Ἔφεσον.* Pro his, usque ad ἔχει χειροτονίαν, in prioribus Balsamonis editionibus hæc sola lecta sunt, Ἀσιανοὶ οἱ μέχρι τῶν Ταυρείων διήκοντες, quibus codices Ætoniensis et Amerbachianus consentiunt; nisi quod in iis legatur, μέχρι τῶν Ταυρείων ὀρῶν διήκοντες.

Romæ, et eum quemadmodum et ille, in omnibus rebus ecclesiasticis honorari ac magni fieri, convenienter 3 canoni secundæ syn. Nonnulli autem, videntes eum nolle papæ Romani privilegio se jactare et extollere (neque enim imp. loro ei caput tegitur, nec cum imp. sceptris, signis, et vexillis progreditur, nec imperial. præ se fert auctoritatem, nec revera induitur et equitat secundum id quod imperiali decreto continetur a sancto Magno Constantino ad papam Romanum sanctum Silvestrum et successores ejus facto) dicunt ea quæ his canonibus continentur exolevisse et in usu non esse, id etiam quod dicunt ex hoc confirmantes, quod in imperialibus longo post tempore scriptis et repurgatis non sitæ sint leges, quæ definiant Constantinopolitanum archiepiscopum habere Romani papæ privilegia, quemadmodum et nos ea declaravimus in primo cap. tit. 8 præsentis operis. Ego vero, cum Constantinopolitanus civis sim integerrimus, et sanctissimi Constantinopolitani throni factus Dei gratia pars opportunissima, volo et opto, ut archiepiscopus Constantinopolitanus, citra ullum tamen offendiculum, habeat omnia privilegia, quæ a divinis canonibus sunt illi honorifice concessa.

ZONAR. Constantinopolitanæ urbis thronum antiquæ Romæ throno nullo pacto dignitate cedere, sed æqualibus illi prærogativis honestatum fuisse, non sunt qui evincere contendant. Verum hæc controversia secundæ synodi tertio canone satis jam explicata est, hallucinarique in ea re ejusmodi homines demonstratum; quem locum quicunque animadverterit, regiam hanc urbem secundam honoris ac dignitatis ordine constituendam esse facile intelliget. Nam æqualibus frui privilegiis ob imperium et senatum dicitur: quamvis illud, mutato rerum statu, in tyrannidem degeneravit; hic vero, splendore pristino amisso, defecit. Ut sanctorum illorum Patrum ea mens fuerit, quoniam urbs imperio ac senatu, sicut olim Roma, ornata fuit, eam ecclesiasticis quoque prærogativis iisdem omnibus, quibus illa, honestari oportere, ac primum quidem inter alias omnes ecclesias, ab illa vero secundum dignitatis locum obtinere. Omnibus namque modis æqualem, propter allatas eo loco rationes, intelligere non possumus, nisi forte dixerit quispiam quoniam divini illi Patres Spiritu sancto illuminati præviderunt, Romanam Ecclesiam propter errores suos ab orthodoxorum cœtu segregandam, atque omni fidelium consortio eliminandam fore, primas huic detulerunt; atque ita iisdem eam prærogativis in omnibus decorarunt, quæ ut illa aliquando, principatum olim obtinebit. Nam præpositionem *post*, juxta eos de post in tempore constitutæ reginæ urbium, intelligi non permittit canon 36 synodi Trullanæ, secundum Constantinopolis thronum post veteris Romæ thronum constituens et subjungens, Post hunc Alexandrinus numeretur thronus, deinde

A τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι μεγαλύνεσθαι ἀκολούθως τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς β' συνόδου. Τινὲς δὲ, βλέποντες τοῦτον διὰ μηδενὸς τῶν προνομίων τοῦ πάπα Ῥώμης ἀποσεμνυνόμενον (οὔτε γὰρ ὑπὸ βασιλικοῦ λώρου τὴν κεφαλὴν καταχαλύπτεται, οὔτε μετὰ βασιλικοῦ σκήπτρου καὶ σίγνων καὶ βάντων προοδεύει, οὔτε ἀξιώματα προβάλλεται βασιλικὰ, οὔτε ἀληθινὰ ἐνδιδύσκεται, καὶ καβαλικεύει κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ γεγονότος βασιλικοῦ θεσπίσματος παρὰ τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης ἅγιον Σίλβεστρον καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν), λέγουσι ἀπρακτῆσαι τὰ τῶν κανόνων, κατασκευάζοντες τὸν οἰκεῖον λόγον καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ καταστρωθῆναι εἰς τὰ βασιλικὰ, τὰ μεταγενεστέρως B καταπολὺ συγγραφέντα καὶ ἀνακαθαρθέντα, τοὺς νόμους τοὺς διοριζομένους ἔχειν τὸν Κωνσταντινουπόλεως τὰ προνόμια τοῦ πάπα Ῥώμης, καθὼς καὶ ἡμεῖς παρεδηλώσαμεν τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐγὼ δὲ Κωνσταντινουπολίτης ὢν ἀκραιφνέστατος, καὶ τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρος γεγονὼς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καιριώτατον, θέλω καὶ εὔχομαι ἔχειν τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀσκανδαλίστως πάντα τὰ παρὰ τῶν θείων κανόνων φιλοτιμηθέντα αὐτῷ προνόμια.

ΖΩΝΑΡ. Βιάζονταί τινες κατασκευάζειν μὴ ἐλαττοῦσθαι τῇ τιμῇ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἀλλὰ C τῶν ἴσων πρεσβείων ἐκείνῃ καταπολαύειν. Ἤδη μὲν οὖν ἐν τῷ γ' κανόνι τῆς δευτέρας συνόδου εἴρηται περὶ τούτου, καὶ ἀποδέδεικται μὴ εὐστόχως ἐκείνους λέγειν· καὶ ζητητέον τὰ ἐκεῖ εἰρημένα ἀρκοῦντα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ δευτέραν ταύτην βασιλίδα πόλιν κατὰ τάξιν τῆς τιμῆς κρίνεσθαι. Τὸ γὰρ τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων διὰ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν σύγκλητον εἴρηται· εἰ καὶ ἡ μὲν εἰς τυραννίδα μετήμειπται, ἡ δὲ συγκέκλειστται καὶ ἐκλέλοιπε. Τοῦτο λεγόντων τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκείνων, ὅτι ἐπὶ βασιλείᾳ ἐτιμήθη ἡ πόλις αὕτη καὶ συγκλήτῳ ὡς πάλαι Ῥώμη, δεῖ αὐτὴν καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς προνομίοις, ὡς ἐκείνην τιμᾶσθαι, πᾶσι τῶν ἄλλων προτιμωμένην ἐκκλησιῶν, δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Τῶν ἴσων D γὰρ ἐν ἅπασιν ἀξιοῦσθαι ταύτην ἀμήχανον, δι' ἃς αἰτίας ἐκεῖσε εἰρήκαμεν, εἰ μή πού τις εἴποι ὅτι προορῶντες ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκεῖνοι, ὡς ἀποτμηθήσεται τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁλοκληρίας, καὶ ἐξοστρακισθήσεται τῆς ὁμηγύρεως τῶν πιστῶν διὰ δόγματα ἑτερόδοξα ἡ Ῥωμαίων Ἐκκλησία, πρώτην ταύτην ἐλογίσαντο· καὶ οὕτως τῶν αὐτῶν ἐκείνῃ δικαίων ἐν πᾶσιν ἠξίωσαν πρωτεύειν μέλλουσαν, ὡς ἐκείνη ποτέ. Τὴν γὰρ *μετὰ* πρόθεσιν οὐ συγχωρεῖ κατ' ἐκείνους νοεῖσθαι ἐπὶ τῷ μετὰ χρόνῳ τῆς συστάσεως τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὁ λς' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, δεύτερον τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τάττων μετὰ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ ἐπάγων, Μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα

ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων θρόνων ἡ *μετὰ* πρόθεσις ὑποβιβασμὸν δηλοῖ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτέθη. Καὶ οὕτω νοεῖσθαι χρεών. Καὶ ὁ ἐν πατριάρχαις δὲ ἀοίδιμος Νικηφόρος ὁ θεῖος ἐν τῷ ιβ' τῶν παρ' αὐτοῦ συγγραφέντων κεφαλαίων κατὰ τῶν εἰκονομάχων ταῦτά φησιν· Ὅτι δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπερριμμένοι εἰσί, σαφῶς μαρτυροῦσι καὶ τὰ πεμφθέντα γράμματα διὰ τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιερέως τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τουτέστι τοῦ πρώτου καὶ ἀποστολικοῦ θρόνου. Ταῦτα περὶ τῆς τάξεως καὶ τομῆς διαταξαμένη ἡ ἱερὰ σύνοδος τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης διαλέγεται καὶ περὶ τῶν ὑποκεῖσθαι μελλουσῶν αὐτῇ διοικήσεων, καὶ ταύτας εἶναί φησι τὴν Ποντικήν, τὴν Ἀσιανήν, καὶ τὴν Θρᾳκικήν· ὧν δὴ διοικήσεων καὶ τὰς χειροτονίας τῶν μητροπολιτῶν μόνων ἀνατίθησι τῷ Κωνσταντινουπόλεως. Εἴρηται δὲ τὸ *μόνων*, ἵνα μὴ καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας σφετερίσηταί τις τῶν Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπων. Ἐκεῖναι γὰρ ἑκάστῳ τῶν μητροπολιτῶν, οἷς ἀνέκαθεν ἀνῆκον, ἐλάθησαν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει ὁ κανὼν τὸ δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. Ἀνατίθησι δὲ τῷ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι, τοῖς οὖσιν ἐν ταῖς ῥηθείσαις διοικήσεσιν, οἷοί εἰσιν οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Ῥῶσοι· οἱ μὲν γὰρ τῇ Ποντικῇ διοικήσει, οἱ δὲ Ῥῶσοι τῇ Θρᾳκικῇ συμπαράκεινται. Ἵνα δὲ μὴ τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως νομισθῶσιν οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκεῖνοι τὸ πᾶν τῆς χειροτονίας ἀνατιθέναι, ὥστε ποιεῖν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς χειροτονίαις κατ' ἐξουσίαν ἃ βούλεται, προσέθεντο χειροτονεῖσθαι παρ' αὐτοῦ τοὺς μητροπολίτας συμφώνων ψηφισμάτων γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων μονονουχὶ τοῦτο λέγοντες, ὅτι Οὐχ οὓς βούλεται ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονήσει μητροπολίτας, ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτὸν σύνοδος τὰς ψήφους ποιήσεται· καὶ ἐφ' οὓς ἂν οἱ ψηφιζόμενοι συμφωνήσουσιν, ἐξ ἐκείνων χειροτονήσει ἀναφερομένων τῶν ψηφισμάτων πρὸς αὐτόν. Τισὶ μὲν οὖν τὸ *μόνων* οὕτω νενόηται, καθὼς εἴρηται· ἄλλοι δὲ εἰς διαστολήν φασι τεθῆναι τῶν λοιπῶν διοικήσεων, διαστελλόντων τῶν Πατέρων τὰς ἄλλας διοικήσεις, καὶ τὰς εἰρημένας μόνας ἀνατιθεμένων τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ γὰρ λοιπαὶ διοικήσεις, ἡ τῆς Μακεδονίας δηλαδὴ καὶ Θετταλίας, Ἑλλάδος τε καὶ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς λεγομένης Ἠπείρου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ τῷ Ῥώμης τῆς παλαιᾶς ἐπισκόπῳ τότε ἀνέκειντο.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ τῆς νέας ἐπίσκοπος Ῥώμης τῷ τῆς παλαιᾶς ὁμότιμος διὰ τὴν τῶν σκήπτρων μετάθεσιν· ὅθεν οἱ Πόντου, καὶ Ἀσίας καὶ τῆς Θρᾴκης καὶ οἱ βάρβαροι, τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεχειροτόνηνται.*

Ἰσότιμος ὁ Κωνσταντινουπόλεως τῷ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπῳ, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύσει πρεσβείων,

A Antiochenus, et post eum Hierosolymitanus. Sicut igitur, ubi de aliis sedibus sermo est, inferiorem dignitatis gradum præpositio illa, post, significet, ita etiam, cum de Constantinopolitana sede agitur, eodem modo accipiendam esse facile constat. Et vero clarissimus patriarcha Nicephorus divinus in duodecimo scriptorum suorum contra Iconomachos capite hæc habet: Esse vero istos (Iconomachos scilicet) ab Ecclesia catholica prorsus exclusos atque ejectos, vel ipsæ litteræ quæ a beatissimo antistite veteris Romæ, hoc est a prima et apostolica sede missæ sunt satis superque testantur. His igitur de throni magnæ hujusce civitatis ordine et honore a sacra synodo constitutis, de diœcesibus etiam illi olim subjiciendis disserit, B quas dicit esse Ponticam, Asianam **147** et Thracicam: quarum quidem diœcesium metropolitanos solos a patriarcha Constantinopolitano ordinari jubet. Sed *solos* inquit, metropolitanos, ne episcopos quoque creandi jus Constantinopolitanus sibi quandoque antistes assumeret. Illud enim unicuique metropolitano, quos penes olim quoque fuerat, est relictum. Idcirco subjungit canon, hoc viz. unoquoque metropolitano provinciæ suæ episcopos, adhibitis aliis ejusdem provinciæ episcopis, ordinante. Episcoporum vero illorum, qui apud barbaras nationes in dictis diœcesibus degunt, quales Alani sunt et Russi, illi quidem Ponticæ diœcesi, hi vero Thracicæ adjuncti, Constantinopolitano C etiam præsuli ordinationem demandat. Verum ne a divinis Patribus, quæ ad creationem metropolitanorum pertinent, universa Constantinopolitani auctoritati concessa esse putarentur, ut ipsi quæcunque collibitum esset, pro potestate statuere liceret; idcirco, ab illo quidem, sed consentientibus tamen aliorum suffragiis, atque ad eum delatis, metropolitanos creandos esse decernunt. Quibus nimirum verbis id aperte indicare voluerunt, non fas esse Constantinopolitano præsuli metropolitanos, arbitratu suo quos voluerit, constituere; sed quos, suffragiis inspectis, concordibus votis per subjectam synodum designatos esse cognoverit, ex eo numero aliquem ab ipso scilicet esse deligendum existimavere. Ac verbum quidem (solum) hoc D pacto nonnulli intelligendum existimavere. Alii, ut enumeratas diœceses a reliquis segregarent, easque tantum Constantinopolitanæ ditioni adjudicatas esse declararent, id verbum a Patribus adhibitum fuisse arbitrantur. Nam aliæ diœceses, Macedoniæ scilicet ac Thessaliæ, totiusque Græciæ et Peloponnesi, et ejus quæ Epirus dicitur, ac Illyrici veteris Romæ episcopo tunc temporis ascriptæ fuerunt.

ARIST. *Novæ Romæ episcopus eodem atque veteris honore fruatur, propter imperii translationem. Quapropter Ponti, Asiæ, Thraciæque episcopi ut et Barbari a Constantinopolitano ordinentur.*

Episcopus Constantinopolitanus æqualem habet Romano honorem, et æqualibus fruetur privilegiis,

quia ipsa imperio et senatu honoratur. Subjecti autem ipsi erunt soli Ponti, et Asiæ, et Thraciæ metropolitani, et ab ipso ordinati. Similiter et qui in istiusmodi sunt diœcesibus Barbarorum episcopi. Nam Macedoniæ, et Illyriorum, et Thessaliæ, et Atticæ, et Peloponesi, et Epiri universæ, et illius gentium diœcesis sub Romano tunc temporis erat.

διὰ τὸ βασιλείᾳ τε καὶ συγκλήτῳ ταύτην τιμηθῆναι· ὑποκείσονται δὲ αὐτῷ μόνοι οἱ τοῦ Πόντου, καὶ Ἀσίας, καὶ τῆς Θρᾴκης μητροπολῖται, καὶ χειροτονηθήσονται ὑπ' αὐτοῦ. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἐν ταῖς τοιαύταις διοικήσεσι τῶν Βαρβάρων ἐπίσκοποι. Ἡ γὰρ τῆς Μακεδονίας, καὶ Ἰλλυριῶν, καὶ Θετταλίας, καὶ Ἀττικῆς, καὶ Πελοποννήσου, καὶ πάσης Ἠπείρου, καὶ τῶν ταύτης ἐθνῶν διοίκησις ὑπὸ τὸν Ῥώμης τῷ τότε ἐτέλει.

CANON XXIX.

Episcopum in presbyteri gradum deducere est sacrilegium. Si qua autem justa causa illos ab episcopali actione removet, nec presbyteri debent locum obtinere. Sin autem absque ullo crimine dignitate moti sunt, ad episcopalem dignitatem redibunt. Anatolius religiosissimus Constantinopolitanus archiepiscopus dixit : Ii qui dicuntur ab episcopali dignitate ad presbyteri ordinem descendisse, si justis quidem aliquibus de causis condemnantur, jure nec presbyteri quidem honore digni sunt : sin autem sine aliqua probabili causa ad inferiorem gradum depressi sint, jure, si quidem nulli crimini obnoxii deprehendantur, episcopatus auctoritatem et sacerdotium recipient.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'.

Ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν (42) *φέρειν ἱεροσυλία ἐστίν. Εἰ δὲ αἰτία τις δικαία ἐκείνους ἀπὸ τῆς πράξεως τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινεῖ, οὐδὲ πρεσβυτέρου τόπον κατέχειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἐκτός τινος ἐγκλήματος ἀπεκινήθησαν τοῦ ἀξιώματος, πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίαν ἐπαναστρέψουσιν. Ἀνατόλιος ὁ εὐλαβέστατος* (43) *ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· « Οὗτοι οἱ λεγόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας εἰς τὴν πρεσβυτέρου τάξιν κατεληλυθέναι, εἰ μὲν ἀπὸ εὐλόγων τινῶν αἰτιῶν καταδικάζονται, εἰκότως οὐδὲ τῆς πρεσβυτέρου ἐντὸς ἄξιοι τυγχάνουσιν εἶναι τιμῆς· εἰ δὲ δίχα τινὸς αἰτίας εὐλόγου εἰς τὸν ἥττονα κατεβιβάσθησαν βαθμὸν, δίκαιοι τυγχάνουσιν, εἴ γε ἀνεύθυνοι φανεῖεν, τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπαναλαβεῖν ἀξίαν τε καὶ ἱερωσύνην.*

BALS. Scriptum est in fine Actorum 4 synodi relatum fuisse a Photio metropolis Tyri episcopo ad regem Marcianum, quod episcopus Beritensis civitatis arrepta occasione, diversos episcopatus ab Ecclesia Tyriorum avulsit, Byblum, Botrin, Tripolin, Orthosiadem, **148** Arcadem et Antaradum, et eos qui ab ipso Photio ordinati fuerant, depositos episcopos, in presbyteri locum deduxit. Hoc cum observassent, qui secundum imperiale decretum Chalcedone convenerant Patres, cum civilibus magistratibus statuerunt æquum esse, Tyriorum Ecclesiæ restitui ablatos, ut dictum est, episcopatus, et habere depositos episcopos priores honores. Et Romæ quidem Ecclesiæ loci conservatores pronuntiarunt. Episcopum in presbyteri locum dedncere est sacrilegium, et cæt. Anatolius autem et magistratus et reliqua synodus secuti sunt. Lege primum et 2 can. syn. Ancyr.

ΒΑΛΣ. Γέγραπται περὶ τὰ τέλη τῶν Πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου ἀνενεχθῆναι παρὰ Φωτίου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως Τύρου τῷ βασιλεῖ Μαρκιανῷ, ὡς ὁ ἐπίσκοπος τῆς Βηρυτῶν πόλεως, καιροῦ δραξάμενος, ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῶν Τυρίων διαφόρους ἐπισκοπὰς, Βύβλον, Βότρυν, Τρίπολιν, Ὀρθωσιάδα, Ἀρκὰς καὶ Ἀντάραδον, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Φωτίου χειροτονηθέντας ἐπισκόπους καθελὼν, εἰς πρεσβυτέρου τόπον κατήγαγεν. Τοῦτο γοῦν τηρήσαντες κατὰ βασιλικὸν ὁρισμὸν οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες Πατέρες, μετὰ καὶ πολιτῶν ἀρχόντων ὥρισαν δίκαιον εἶναι ἀποκατασταθῆναι τῇ τῶν Τυρίων ἐκκλησίᾳ τὰς ἀφαιρεθείσας, ὡς εἴρηται, ἐπισκοπὰς, καὶ ἔχειν τοὺς καθαιρεθέντας ἐπισκόπους τὴν προτέραν τιμήν. Οἱ μὲν τοποτηρηταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης ἀπέφηναν τὸ, ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν φέρειν ἱεροσυλία ἐστὶ, καὶ τὰ

Guill. Beveregii notæ.

(42) *Ἐπίσκοποι εἰς πρεσβυτέρου βαθμόν*. Hic, cum sequente canone, nec ab ipso Photio agnoscitur, qui in præfatione ad Nomocanonem hanc synodum solos 28 canones edidisse statuit, Συνόδου τῆς ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' ἁγίων Πατέρων κανόνες κη'. Sed in omnibus Balsamonis, Zonaræ, et Aristeni codicibus exstat. Verumenimvero nihil aliud est, quam decretum hujus concilii, quo causa inter Photium episcopum Tyri et Eustathium episcopum Beryti agitata finita est. Nimirum Eustathius sex civitates ad Photium pertinentes sibi arripuerat, et episcopos earum, a Photio ordinatos, amoverat, et in presbyterorum ordinem detruserat. De qua re judices in synodo certiores facti, eam synodo determinandam committebant, ad quam solam pertinebat, τὰ περὶ τούτου τελείως ψηφίζεσθαι καὶ τυποῦν τῆς ἁγίας συνόδου. Quæ cum judices dixissent, Paschasianus, Lucentius et Bonifacius vicarii Sedis Romanæ, primam hujus canonis partem pronuntiabant, et Anatolius Constantinopolitanus addidit, quæ in ipso canone dixisse traditur : quibus tota synodus protinus consensit, acclamans, *Δικαία ἡ κρίσις τῶν Πατέρων*. Hæc fusius explicata vide ad finem quartæ Actionis hujus synodi, ubi etiam ipsum hoc decretum exstat. Act. syn. Chalced. pag. 247, edit. Col. an. 1618.

(43) *Ἀνατόλιος ὁ εὐλαβέστατος*. Hæc verba usque ad οὗτοι inclusive, in ms. Amerbachiano desiderantur : sed in ipsis Actis ante citatis leguntur.

ἑξῆς. Ἀνατόλιος δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ λοιπὴ σύνοδος ἠκολούθησαν. Ἀνάγνωθι τὸν α' καὶ β' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα θ', συνόδου ς' κανόνα γ', κς', καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα κζ' καὶ ο'. Ὑπέξελέ μοι τοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμήσαντας. Οὗτοι γὰρ, μετὰ τὸ παυσθῆναι τῆς λειτουργίας, ἐνεργοῦσί τινα. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν οθ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, καταστρωθεῖσαν εἰς τὸν ς' κανόνα τῆς ς' συνόδου· καὶ τὸ τέλος τῶν γεγονυιῶν ἐρωτήσεων πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίαν σύνοδον, καὶ τὰς ἐπ' αὐτῷ ἀποκρίσεις κατὰ τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Νικολάου.

A Neocæsar. syn. canon. 9, syn. 6 can. 3, 26, et sancti Basilii can. 27 et 70. Excipe mihi eos qui post ordinationem uxores duxerunt. Ii enim postquam a ministerio cessaverunt, quædam agunt. Lege 79 Novellam imp. domini Leonis Philosophi, sitam in 6 can. 6 syn. et finem interrogationum factarum ad sanctam Constantinopolitanam synodum, et responsiones ad illas tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Nicolai.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους οὐ δεῖ κατάγεσθαι εἰς πρεσβυτέρου βαθμόν. Ἢ γὰρ διά τινα αἰτιάματα τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκβάλλεταί τις, καὶ οὐδὲ ἱερεὺς ὁ τοιοῦτος δύναται εἶναι· ἢ χωρὶς αἰτίας εἴργεται τοῦ εἶναι ἐπίσκοπος, καὶ οὐ κατενεχθήσεται εἰς πρεσβυτέρου τάξιν, ἀλλ' ὡς μάτην ἐκπεσὼν τῆς οἰκείας ἀξίας καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς δικαίας αἰτίας, ἐπαναλήψεται τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ ἔσται αὖθις ἐπίσκοπος. Τὸ γὰρ ἐξ ἐπισκοπῆς εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν καταχθῆναι ἱεροσυλίαν ὁ κανὼν ὠνόμασε. Συλᾶταί γε τὴν ἱερωσύνην ὁ ταύτης οὐκ ἐνδίκως στερούμενος, καὶ ὁ ἀδίκως στερῶν αὐτῆς τὸν ἔχοντα ταύτην οὐχ ἱερόν τι συλᾷ, ἀλλὰ καί τι πλέον καὶ μεῖζον. Διὰ γὰρ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἀρχιερέως οἱ ναοὶ καθιεροῦνται τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσει, καὶ τὰ ἱερὰ ἁγιάζονται, καὶ μεῖζον πάντως τὸ ἁγιάζον τοῦ ἁγιαζομένου.

ZONAR. Neminem ex episcopali fastigio ad presbyteri gradum demitti licet. Vel enim a summo B sacerdotio ob crimina quædam ejicitur, et omni sacerdotii quoque inferioris functione talis indignus existimabitur: vel sine causa episcopi dignitate privatur, proindeque non in presbyteri ordinem referri, sed ei dignitatem præter meritum ereptam reddi, ac in eum, unde per injuriam dejectus fuit, honoris locum restitui decet. Ex episcopatu enim in presbyteri gradum dejici quemquam, sacrilegium nominat canon. Exuitur quippe ille per injuriam summi sacerdotii dignitate, quam qui eripit, non modo rem sacram, sed aliquid etiam re sacra majus atque præstantius rapit. Summi siquidem sacerdotis obtestatione ac precibus templa illapsu sancti Spiritus consecrantur, suamque sacræ res aliæ sanctitatem accipiunt; majorem autem esse, C qui res sanctas efficit, ipsis rebus sanctificatis omnino necesse est.

ΑΡΙΣΤ. *Ὁ καταβιβάζων ἐπίσκοπον εἰς πρεσβύτερον, ἱερόσυλος· ὁ γὰρ ὑπαίτιος καὶ ἀνίερος· ὁ δὲ καταβιβασθεὶς ἀναίτιος, ἔστω ἐπίσκοπος.*

Ἱεροσυλία ἐστὶν ἄντικρυς τὸ τὸν ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατάγειν βαθμόν. Ἢ γὰρ ὑπαίτιός ἐστι, καὶ καθαιρεῖται τῆς ἱερωσύνης· ἢ ἐκτός τινος ἐγκλήματος, καὶ οὐκ ὀφείλει μετακινεῖσθαι τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματος.

ARIST. *Qui episcopum ad presbyteri gradum detrudit sacrilegus est. Qui enim crimini obnoxius, etiam sacerdotio indignus est. Qui vero insons dejectus est, sit episcopus.*

Episcopum ad presbyteri gradum deducere, palam est sacrilegium. Vel enim crimini obnoxius est, et sacerdotio deponitur, vel extra culpam est, et episcopatus dignitate non debet amoveri.

ΚΑΝΩΝ Λ'.

Ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου, οὐχ ὡς μαχόμενοι τῇ καθολικῇ πίστει, ὑπογράψαι τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεβάλλοντο, ἀλλὰ φάσκοντες ἔθος εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου μηδὲν τοιοῦτο ποιεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἄχρι τῆς χειροτονίας τοῦ ἐσομένου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἐπισκόπου· εὔλογον ἡμῖν ἐφάνη καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ὁμοίου σχήματος ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. Ὅθεν μένοντες ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατὸν, ἢ ἐξωμοσίας καταπιστευθήσονται.

CANON XXX.

Quoniam religiosissimi Ægypti episcopi, non ut catholicæ fidei adversantes, sanctissimi archiepiscopi D *Leonis epistolæ subscribere differebant, sed dicentes in Ægyptiaca diœcesi hanc esse consuetudinem, ut præter voluntatem et mandatum episcopi nihil tale faciant, et petunt concedi sibi usque ad ordinationem futuri magnæ civitatis Alexandrinorum episcopi: justum nobis et humanum visum est, ut ipsis in eodem habitu in imperiali urbe manentibus remissio concedatur, donec ordinatus fuerit magnæ Alexandrinorum civitatis archiepiscopus. Unde in proprio habitu manentes, vel fidejussores dabunt, si hoc ab eis fieri potest, vel eorum jurejurando fides habebitur.*

BALS. Scriptum est in quarta actione Actorum 4 synodi, quod post Dioscori Alexandriæ episcopi depositionem, 13 Ægyptii episcopi ex Alexandrina diœcesi **149** præsentes Eutychen et ejus dogmata anathematizarunt : subscribere autem consequenter epistolæ sancti Leonis papæ Romani, quam misit ad Flavianum patriarcham Constantinopolitanum, ut iis quæ in ea erant assentientes, non persuadebantur : dicentes esse inusitatum in sua Ægyptiaca diœcesi præter Alexandrini archiepiscopi sententiam tale quid facere, et petentes id sibi concedi donec Alexandrinus archiepiscopus factus sit. Quoniam ergo quidam eos sic dicentes non admittebant, definiit synodus eos nihil mali pati oportere, sed in proprio statu manere, et Alexandrini archiepiscopi ordinationem exspectare. Interea autem vel dare fidejussores de sistendo, vel si fidejussores dare non possunt, eorum jurejurando fidem haberi (Græce est ἐξωμοσία). Est autem ἐξωμοσία, dum in caput imperatoris vel in propriam salutem jurat quispiam. Dicitur autem ἐξωμοσία, quod non reducitur hoc jusjurandum secundum jurisperitos ad quinque jurisjurandi species lege statutas, sed est extra eas. Lege 8 them. 20 cap. 4 tit. VII lib. Basilic. et quæ extra scripta sunt. Nota autem ex hoc præsenti canone quomodo exponitur 20 canon apostolicus, dicens : Clericus fidejubens deponatur : et lege ejus interpretationem.

A ΒΑΛΣ. Γέγραπται ἐν τῇ τετάρτῃ πράξει τῶν Πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου ὅτι μετὰ τὴν καθαίρεσιν Διοσκόρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τρισκαίδεκα ἐπίσκοποι Αἰγύπτιοι παρουσιάζοντες ἀπὸ τῆς διοικήσεως Ἀλεξανδρείας τὸν μὲν Εὐτυχέα καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ ἀνεθεμάτισαν· ὑπογράψαι δὲ ἀκολούθως καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου Λέοντος πάππα Ῥώμης, ἣν ἀπέστειλε τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανῷ, ὡς στοιχοῦντες τοῖς ἐν αὐτῇ, οὐκ ἐπείθοντο, λέγοντες ἀσύνηθες εἶναι τῇ κατ' αὐτοὺς Αἰγυπτιακῇ διοικήσει παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοιοῦτόν τι ποιεῖν, καὶ παρακαλοῦντες ἐνδοθῆναι αὐτοῖς, μέχρις ἂν Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος γένηται. Ὅτι οὖν τινες B οὐ παρεδέχοντο τούτους ταῦτα λέγοντας, ὥρισεν ἡ σύνοδος μηδέν τι αὐτοὺς παθεῖν κακὸν, ἀλλὰ μένειν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας, καὶ ἀναμένειν τὴν τοῦ Ἀλεξανδρείας χειροτονίαν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἢ ἐγγυητὰς δοῦναι παραστάσεως, ἢ ἐὰν μὴ δύνανται δοῦναι ἐγγυητὰς, ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι. Ἐξωμοσία δέ ἐστι τὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ὀμόσαι τινά. Καλεῖται δὲ ἐξωμοσία, ὅτι οὐκ ἀνάγεται ὁ ὅρκος οὗτος κατὰ τοὺς νομομαθεῖς εἰς τοὺς νενομισμένους πέντε ὅρκους, ἀλλ' ἔξω τούτων ἐστί. Καὶ ἀνάγνωσον τὸ η' θέμα τοῦ κ' κεφ. τοῦ ς' τίτλου τοῦ ζ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ τὰ ἔξωθεν αὐτοῦ γεγραμμένα. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅπως ἑρμηνεύεται ὁ ἀποστολικὸς κ' κανὼν, ὁ λέγων· Κληρικὸς ἐγγύας διδοὺς καθαιρείσθω, καὶ ἀνάγνωσον τὴν τούτου ἑρμηνείαν.

ZONAR. In quarta synodo contra Dioscorum ac Eutychetem eorumque gregales Chalcedone celebrata, Ægyptii quidam episcopi cum adessent, ut ejusdem synodi decreta, ex sancti Leonis Romani papæ ad Flavianum beatissimum Constantinop. archiepisc. missis litteris edita, chirographo suo confirmarent, adduci non poterant. Non quod ea quidem, ut ferebant, illi minus probarent : sed quod Alexandriæ archiepiscopus tunc quidem nullus erat ; Ægyptiorum episcoporum consuetudinis esse dicentes, nihil inconsulto Alexandrino archiepiscopo de rebus ecclesiasticis constituere ; idcirco parvi sibi temporis moram, donec is creatus fuisset, concedi postulabant. Sed Ægyptiis episcopis quod eorum nempe fidem suspectum haberent, atque ideo synodice decreta suis subscriptionibus confirmare noluerunt, depositionis pœnam synodi antistites irrogavere. Qui tamen in synodo principes viri aderant simul cum senatu, ut, manentibus ipsis in proprio dignitatis episcopalis habitu, Alexandrini archiepiscopi creationem exspectarent, concedi oportere arbitrabantur. Verum syn. antistites delationem illam prætextum esse, ut nacti libertatem discederent, suspicati, de illorum in urbe Constantinopolitana mansione sponsores dari postulabant. Qua quidem postulatione a principibus quoque et senatu probata, Ægyptiis, ut vel fidejussores darent, si quos haberent, vel certe sacramento fidem suam obstringe-

C ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συγκροτηθείσῃ κατὰ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς παρῆσαν καί τινες τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐπίσκοποι, οἳ παρῃτοῦντο ὑπογράψαι τοῖς δογματισθεῖσι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἑπομένῃ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁσίου Λέοντος πάππα Ῥώμης, ἣν ἐπέστειλε τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανῷ. Παρῃτοῦντο δὲ, οὐχ ὡς ἀπαρεσκόμενοι τοῖς δόξασι τῇ συνόδῳ· ἀλλ' ὅτι Ἀλεξανδρείας οὐκ ἦν τηνικαῦτα ἀρχιεπίσκοπος, λέγοντες ἔθος εἶναι ἐν Αἰγύπτῳ, ἀρχιερεῦσι μηδέν τι πράττειν ἐκκλησιαστικὸν παρὰ γνώμην τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἀξιοῦντες ἐνδοθῆναι αὐτοῖς, μέχρις ἂν Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος γένηται. Οἱ μὲν οὖν τῆς συνόδου ἀρχιερεῖς, ὑποπτεύοντες ὡς ἑτεροδοξοῦσιν οἱ D Αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ βούλονται βεβαιῶσαι δι' ὑποσημασίας οἰκείας τὰ συνοδικῶς ψηφισθέντα, καθαίρεσιν ἐκείνων κατεψηφίζοντο. Οἱ δὲ συμπαρόντες τῇ συνόδῳ ἄρχοντες καὶ ἡ σύγκλητος διέγνων δεῖν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς, μένουσιν ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας, ἀναμένειν τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου. Οἱ δέ γε τῆς συνόδου ἀρχιερεῖς, σκῆψιν τὴν ὑπέρθεσιν ὑπολαβόντες εἶναι, ἵνα τυχόντες ἀδείας ὑποχωρήσωσιν, ᾔτουν ἐγγύας δοῦναι αὐτοὺς προσμένειν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων· καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ σύγκλητος ἀπεφήναντο ἢ ἐγγύας αὐτοὺς παρασχεῖν, εἰ εὐποροῖεν ἐγγυητῶν, ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι·

Ἐξωμοσία δ' ἐστὶ τὸ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ὀμόσαι.

ΑΡΙΣΤ. *Εἴθισται τοῖς Αἰγυπτίοις, εἰ μὴ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπιτρέπει, μὴ ὑπογράφειν. Ἐντεῦθεν ἄμεμπτοι μὴ ὑπογράφοντες τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁσίου Λέοντος, ἕως ἀρχιεπίσκοπος αὐτοῖς γένηται.*

Ἔθος ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει ἄνευ ἐπιτροπῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν μὴ ὑπογράφειν τοὺς ἐπισκόπους. Ἐπεὶ δὲ αὕτη ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος ἐπὶ Μαρκιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κατὰ τοῦ τότε ὄντος ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας συνῆλθε, τοῦ βεβήλου καὶ αἱρετικοῦ Διοσκόρου, τοῦ φαντασίᾳ τὴν σάρκα μυθολογήσαντος φορέσαι τὸν Κύριον, καὶ ἐν μιᾷ φύσει αὐτὸν ὑπάρχειν, καὶ τῇ θεότητι πάθη προσνέμοντος, καὶ τοῦ θρόνου καθεῖλεν αὐτὸν, καὶ οὔπω ἦν ἕτερος ἀντ' αὐτοῦ τοῦ δυσσεβοῦς προβληθεὶς πατριάρχης, κατὰ τοῦτο τῇ τοῦ ἁγίου πάππα Λέοντος ὀρθοδοξοτάτῃ ἐπιστολῇ ὑπογράψαι οὐκ ἠναγκάσθησαν. Ἀλλ' ἐνεδόθη αὐτοῖς, μέχρις ἂν χειροτονηθῇ τῶν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος, καὶ οὕτω κατὰ πρόσταξιν αὐτοῦ ὑπογράψουσιν. Ἀπῃτήθησαν δὲ δοῦναι ἐγγυητὰς, ἢ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως κεφαλὴν ἐπομόσασθαι προσκαρτερεῖν ἐνταῦθα μέχρις ἂν ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλις ἐπίσκοπον δέξηται.

A rent, imperatum. Est vero sacramentum hoc loco, cum jusjurandum per imperatoris caput et salutem, perque ipsius jurantis salutem concipitur.

ARIST. *Mos est Ægyptiis, nisi archiepiscopus permiserit, non subscribere. Quocirca minime culpandi sunt, qui sancti Leonis epistolæ non subscribunt, usquedum archiepiscopus iis creatus fuerit.*

In diœcesi Ægyptiaca obtinuit consuetudo, ut episcopi sine archiepiscopi permissione non subscriberent; cum itaque hæc sancta synodus sub religiosissimo imperatore Marciano contra profanum et hæreticum Dioscorum Alexandriæ tunc archiepiscopum, qui Dominum imaginatione tantum carnem B gestasse, et in una tantum natura eum existere, fabulatus est, et divinitati passiones attribuit, Chalcedone convenit et throno eum deposuit, et nondum erat alius istius impii loco creatus patriarcha, propterea orthodoxissimæ sancti papæ Leonis epistolæ subscribere non sunt coacti, sed remissio 150 iis concessa fuit usque dum Alexandriæ episcopus crearetur. Et sic secundum ejus mandatum subscribent. Rogati sunt autem fidejussores dare, vel in imperatoris caput jurare, se patienter ibidem mansuros, donec Alexandrinorum civitas episcopum habuerit.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ (44).

ΒΑΛΣ. Ἡ ε' σύνοδος γέγονεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ βασιλέως τοῦ πρώτου, ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε ἁγίων Πατέρων συνελθόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἥτις ἐπεκύρωσε τὰ δογματισθέντα ὑπὸ τῆς ἁγίας δ' συνόδου, καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς βλασφημοῦντας ἀνεθεμάτισεν, ἤγουν Ὠριγένην καὶ τὰ αὐτοῦ ἀσεβῆ δόγματα καὶ συγγράμματα (45), Εὐάγριόν τε καὶ Δίδυμον, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντα κεφάλαια, καὶ πρὸς τούτοις τὸν Μοψουεστίας Θεόδωρον, τὸν Νεστορίου διδάσκαλον, καὶ τὰς αὐτοῦ βλασφήμους διδασκαλίας, Ἄνθιμόν τε καὶ Πέτρον καὶ Ζωόραν, καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας αὐτοῖς· καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοδωρήτου συγγραφέντα κεφάλαια, καὶ τὴν Ἴβα ἐπιστολήν. Κανόνας δὲ οὐκ ἐξέθετο.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ πέμπτη σύνοδος γέγονεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ βασιλέως τοῦ πρώτου, ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε ἁγίων Πατέρων συνελθόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἥτις ἐπεκύρωσε τὰ δογματισθέντα ὑπὸ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου καὶ ἐβεβαίωσε, καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς ἀνεθεμάτισε, καὶ Ὠριγένην καὶ τὰ αὐτοῦ ἀσεβῆ συγγράμματα καὶ ἀλλόκοτα δόγματα, Εὐάγριόν τε καὶ Δίδυμον καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντα κεφάλαια· καὶ πρὸς τούτοις τὸν Μοψουεστίας Θεόδωρον τὸν Νεστορίου διδάσκαλον, καὶ τὰς αὐτοῦ βλασφήμους διδασκαλίας· Ἄνθιμόν τε καὶ Πέτρον καὶ Ζωόραν,

DE QUINTA SYNODO.

C **BALS.** Quinta synodus fuit sub Justiniano imp. primo, cum centum et quinquaginta quinque sancti Patres Constantinopoli convenissent: quæ confirmavit ea quæ a quarta synodo decreta sunt, et eos, qui adversus eam maledice loquebantur et blasphemabant, anathematizavit, scilicet Origenem, et impia ejus decreta et scripta; Evagrium et Didymum et quæ ab ipsis exposita sunt capita, et præterea Mopsuestiæ Theodorum, Nestorii magistrum, et blasphemam ejus doctrinam; Anthimum item et Petrum et Zooram, et qui erant ejusdem cum illis opinionis; et conscripta a Theodorito capita, et Ibæ epistolam. Canones autem non edidit.

ZONAR. Quinta synodus Justiniani primi imp. D temporibus, centum et sexaginta quinque sanctis Patribus Constantinopoli congregatis celebrata fuit. Ea quartæ synodi decreta omnia sanxit et confirmavit, et, qui contra illam nefarie obloquebantur, anathemate damnavit: Origenem etiam et impia ejus scripta, ac absurda dogmata, Evagrium et Didymum, evulgataque ab iisdem capita. Tum Nestorii magistrum Theodorum Mopsuestiensem, ac impias ejus doctrinas, Anthimum quoque et Petrum et Zooram, cum gregalibus suis. Capita demum a

Guill. Beveregii notæ.

(44) *Περὶ τῆς πέμπτης συνόδου.* De hac quinta, ut et de sexta sequenti synodo œcumenica Balsamon eadem, atque Zonaras, verba habet: quæ nihilominus bis recitare visum est, quoniam sub utriusque nomine in mss. exstant, et vulgo circumferuntur.

(45) *Ἀσεβῆ συγγράμματα.* Codex Amerbachianus legit συγγράμματα ἀλλόκοτα καὶ δόγματα.

Theodoreto conscripta, et Ibæ epistolam. Nullos vero canones ea synodus promulgavit.

A καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας αὐτοῖς· καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοδωρήτου συγγραφέντα κεφάλαια· καὶ τὴν Ἴβα ἐπιστολήν. Κανόνας δὲ ἡ τοιαύτη σύνοδος οὐκ ἐξέθετο.

DE SEXTA SYNODO.

BALS. Sexta synodus fuit in hac urbium regina imperante Constantino Pogonato Justiniani patre, Heraclii vero nepote, cum 170 sancti Patres convenissent adversus Theodorum, qui in Phara episcopatum gesserat, Honorium qui Romæ, Cyrum qui Alexandriæ, Sergium, Pyrrhum, Paulum et Petrum, qui Ecclesiæ Constantinopolitanæ præfuerant, Macarium Antiochenum, et Stephanum ejus discipulum, et Polychronium delirum senem, qui ausi fuerant dogma introducere, Dominum nostrum Jesum Christum unam voluntatem et unam operationem habere, postquam incarnatus est. Quos cum iis qui consentiebant illis, ex Ecclesia amputavit et anathematizavit sancta hæc synodus: duas naturales voluntates et duas operationes similes habere post incarnationem statuens Dominum nostrum Jesum Christum, non in divisione personarum, sed quod nulla natura ex duabus naturis, quæ sunt in Christo, est sine voluntate vel operatione: ne utriusque naturæ sublatis hisce proprietatibus, operatione dico et voluntate, duæ quoque naturæ, quarum sunt proprietates, una auferri videantur. Sed hæc quoque synodus canones non edidit.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΒΑΛΣ. Ἡ ἕκτη σύνοδος γέγονεν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, πατρὸς μὲν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπογόνου δὲ τοῦ Ἡρακλείου (46), ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἁγίων Πατέρων συναθροισθέντων κατὰ Θεοδώρου ἐπισκοπεύσαντος ἐν Φαρᾷ, Ὀνωρίου Ῥώμης, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου, Πύρου, Παύλου, καὶ Πέτρου, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας προεδρευσάντων, Μακαρίου Ἀντιοχείας καὶ Στεφάνου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, καὶ Πολυχρονίου, τοῦ νηπιόφρονος γέροντος, B τῶν τολμησάντων δογματίσαι ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὓς μετὰ τῶν συμφρονούντων αὐτοῖς ἐξέκοψε τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος· δύο θελήματα φυσικὰ καὶ δύο ἐνεργείας ὁμοίας ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν δογματίσασα, καὶ κυρώσασα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὐχ ἐν διαιρέσει προσώπων, ἀλλ' ὅτι μηδεμία φύσις τῶν δύο φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ ἀθέλητος ἦν ἢ ἀνενέργητος· ἵνα μὴ τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἑκατέρας φύσεως ἀναιρουμένων, τῆς ἐνεργείας λέγω καὶ τῆς θελήσεως, καὶ αἱ δύο φύσεις, ὧν εἰσιν ἰδιώματα, συναναιρεῖσθαι δοκῶσιν. Οὐδὲ αὕτη μέντοι ἡ σύνοδος κανόνας ἐξέθετο.

151 ZONAR. Sexta synodus, imperante Constantino Pogonato Heraclii nepote, in hac urbium regina habita fuit; cum adversus Theodorum, qui Pharæ episcopatum gesserat; Honorium, quem Alexandria; Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, quos Ecclesia Constantinopolitana præsides habuerat; Macarium Antiochenum, ejusque auditorem Stephanum, stultumque et ineptum senem Polychronium, centum et septuaginta sancti Patres convenissent. Qui cum unam in Domino nostro Jesu Christo voluntatem, postquam is hominem induit, unamque efficiendi vim exstitisse profiteri ausi forent; a sancta synodo, cum omnibus qui eodem errore tenerentur, ab Ecclesiæ corpore excisi, atque anathemate notati sunt. Quæ quidem synodus, duas in Christo voluntates postquam humanam sibi naturam adjunxit, duoque similia agendi principia omnino admittenda et agnoscenda esse definivit. Non quia Dominum nostrum Jesum Christum personarum multiplicitate divisum vellet, sed quod ex duabus in eo naturis neutram, aut voluntate sua, aut agendi facultate, caruisse existimaret. Ne iis, quæ cujusque naturæ propria sunt, voluntate nimirum et agendi vi, ex alterutra natura sublatis, ipsam quoque naturam, cujus eæ facultates propriæ sunt, sustulisse viderentur. Sed ne hujus quidem syn. can. ulli usquam editi sunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἕκτη σύνοδος γέγονεν ἐν ταύτῃ τῇ C βασιλίδι τῶν πόλεων βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου τοῦ ἀπογόνου Ἡρακλείου, ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἁγίων Πατέρων συναθροισθέντων κατὰ Θεοδώρου ἐπισκοπήσαντος ἐν Φαρᾷ, Ὀνωρίου Ῥώμης, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου, Πύῤῥου, Παύλου, Πέτρου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας προεδρευσάντων, Μακαρίου Ἀντιοχείας καὶ Στεφάνου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, καὶ Πολυχρονίου τοῦ νηπιόφρονος γέροντος, τῶν τολμησάντων ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δογματίσαι ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὓς μετὰ τῶν συμφρονούντων αὐτοῖς ἐξέκοψε τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος, δύο θελήματα φυσικὰ καὶ δύο ἐνεργείας ὁμοίας ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν δογματίσασα, καὶ κυρώσασα τὸν Κύριον D ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐχ ἐν διαιρέσει προσώπων, ἀλλ' ὅτι οὐδεμία φύσις τῶν δύο φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ ἀθέλητος ἦν ἢ ἀνενέργητος· ἵνα μὴ, τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἑκατέρας φύσεως ἀναιρουμένων, τῆς ἐνεργείας λέγω καὶ τῆς θελήσεως, καὶ αἱ φύσεις, ὧν εἰσιν ἰδιώματα, συναναιρεῖσθαι δοκῶσιν. Οὐδὲ αὕτη μέντοι ἡ σύνοδος κανόνας ἐξέθετο.

Guill. Beveregii notæ.

(46) Ἀπογόνου δὲ Ἡρακλείου. Post ista verba in ms. Bodleiano hæc leguntur, ἐπὶ Ἀγάθωνος Πάπα Ῥώμης, Γεωργίου Κωνσταντινουπόλεως. . . . Ἀλεξανδρείας, Μακαρίου Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Ubi nomina episcoporum Alexandrini et Hierosolymitani, idcirco forsitan omittuntur, quia illi non nisi per vicarios suos aderant. Hæc autem verba nec in Amerbachiano, nec Ætoniensi, nec in impressis antehac codicibus habentur, et e margine in textum traducta videntur: ac propterea hic potius ea adnotare, quam ibi interserere visum est.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΕΚΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

ΒΑΛΣ. Τοῦ δευτέρου Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ῥινοτμήτου δηλαδὴ, βασιλεύοντος, ὃς ἦν υἱὸς τοῦ Πωγωνάτου Κωνσταντίνου, συνῆλθον ἐπίσκοποι διακόσιοι εἴκοσι καὶ ἑπτὰ κατὰ κέλευσιν τοῦ ῥηθέντος αὐτοκράτορος, καὶ κανόνας ἐξέθεντο εἰς κατάστασιν ἐκκλησιαστικήν.

ΖΩΝΑΡ. Διὸ τοῦ δευτέρου Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ῥινοτμήτου δηλαδὴ, βασιλεύοντος, ὃς ἦν υἱὸς τοῦ Πωγωνάτου Κωνσταντίνου, συνῆλθον ἐπίσκοποι διακόσιοι εἰκοσιεπτὰ κατὰ κέλευσιν τοῦ ῥηθέντος αὐτοκράτορος, καὶ κανόνας ἐξέθεντο εἰς κατάστασιν ἐκκλησιαστικὴν, βεβαιωθέντας καὶ παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως· ἥτις καὶ αὐτὴ ἕκτη ὀνομάζεται, ὅτι τε μὴ περὶ πίστεως καὶ δογμάτων ἐν αὐτῇ γέγονε ζήτησις, ὥστε αὐτὴν ἰδιαιτάτην διὰ τοῦτο λογίζεσθαι σύνοδον, καὶ ὅτι τὸ τῆς ἕκτης ὑστέρημα τὴν τῶν κανόνων ἔκθεσιν αὕτη ἀνεπλήρωσε. καὶ διὰ τὸ προσεχεστέρα πρὸς ἐκείνην εἶναι, συνηριθμήθη ἐκείνῃ.

A DE SYNODO QUÆ SEXTA DICITUR.

BALS. Cum secundus Justinianus, is scilicet qui ab amputato naso Ῥινότμητος dictus est, regnaret, qui quidem erat Pogonati Constantini filius, convenerunt episcopi 227, jussu dicti imperatoris, et ad constitutionem ecclesiasticam canones ediderunt.

ZONAR. Igitur Justiniano secundo, qui Ῥινότμητος (ab amputato scilicet naso) dictus est, Constantini Pogonati filio imperium tenente, ab eodem imperatore jussi, septem et viginti supra ducentos episcopi convenere, atque ad ecclesiasticam rem constituendam confirmatos etiam ejusdem imperatoris auctoritate canones edidere. Atque hæc quidem synodus sextæ appellationem ipsa quoque B retinuit, tum quia nihil in ea de rebus ad fidei dogmata pertinentibus, ex quo proprio nomine synodus censenda fuerit, quæsitum est; tum quia sextæ superioris lacunas, quod ad canonum editionem attinet, illa explevit. Et quoniam proxime eam sequebatur, una cum ea recensita est.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΝ ΤΩ ΤΡΟΥΛΛΩ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ (47) ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΠΙ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

152 CANONES SANCTORUM PATRUM

QUI IN TRULLO IMPERIALIS PALATII CONSTANTINOPOLI CONVENERUNT TEMPORE JUSTINIANI RELIGIOSISSIMI ET CHRISTIANISSIMI NOSTRI IMPERATORIS.

Προσφωνητικὸς λόγος (48) *τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου συνελθόντων ἁγίων Πατέρων πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα,*

« Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰου-« στινιανῷ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ κατὰ

C *Sanctorum Patrum, qui in Trullo palatii imperialis Constantinopoli convenerunt, ad Justinianum religiosissimum imperatorem Oratio Dedicatoria.*

« Imprimis pio et Christi amantissimo impera-« tori Justiniano sancta et universalis synodus

Guill. Beveregi notæ.

(47) *Ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου.* In antiquis ædificiis, sacris præsertim, et celebrioribus, οἱ τροῦλλοι, αἱ τροῦλλοι, τὰ τροῦλλα sæpe commemorantur. Codinus: Ἐξ οὗ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν φέρεται λόγος, ὅτι ὁ τροῦλλος κισσαρινός ἐστι. Cod. in orig. Constant. Zonaras: Τροῦλλος πεσοῦσα καὶ κιβώριον τῆς ἁγίας τραπέζης συνέτριψε. Zon. *Annal.* in Justiniano. Metrodorus: Τόπον εὔθετον ὀφείλοντα φυλάττειν τῶν ἁγίων μαρτύρων τὰ ὀστᾶ, πάσῃ ἐπιμελείᾳ κατεζήτησε, καὶ εὑροῦσα μέγαν τροῦλλον, οἰκοδομὴν ἐσφράγισεν. Metrod. in martyr. S. Dionysii. Anastasius Bibliothecarius, *Trullum vero ejusdem Ecclesiæ fusis chartis plumbeis cooperuit, atque munivit.* Anast. In Vita Sergii I. Trullus autem, sive trullum proprie nihil aliud fuit, quam fornix, vel locus quidam in rotundum concameratus, Camera sæpius a Latinis dictus, ut Anastasius supradictus, *Fecit* D *cameram basilicæ Constantianæ, et alteram cameram B. Petri ornavit.* Anastas. In Leonis Vita. Zonaras loco ante citato etiam σφαῖραν pro eodem usurpat, dicens, πεσεῖν τὴν μεγάλην σφαῖραν τοῦ ναοῦ. Hinc adjectivum Τρουλλατὸς, ut τὸν δὲ Τρουλλατὸν σταῦλον ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου, κοσμήσας αὐτὸν καὶ καμαρώσας πολυτελῶς. *Chron. Constantinop.* Trullum itaque palatii, ubi præsens concilium Constantinopoli celebratum est, et Trullanum ex eo dictum, hujusmodi fuit locus in dicto imperiali palatio concameratus, vel forsitan domus aliqua, intra palatii septa, ad eam formam exstructa; quemadmodum Matthæus Blastares opinatus est, dicens, Ἐν τῷ λεγομένῳ τρούλλῳ, οἶκος δὲ ἦν οὗτος περιφανὴς ἐν καλῷ τῶν βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος. Matth. Blast. præfat. ad Syntag.

(48) *Προσφωνητικὸς λόγος.* Hanc orationis

« divino piæ vestræ potentiæ nutu et decreto con- A
« gregata in hac a Deo custodita et regia civi-
« tate.

« Cum ineffabilis ac divina Redemptoris et Ser-
« vatoris nostri Jesu Christi gratia omnem terra-
« rum orbem comprehenderit, et vivificum veritatis
« præconium sit omnium auribus disseminatum,
« populus quidem sedens in ignorantiæ tenebris,
« vidit magnam cognitionis lucem [57], et ab erroris
« vinculis liberatus est, cum regno cœlorum anti-
« qua servitute permutata : qui autem a primi
« splendoris pulchritudine propter elationem extru-
« sus est, primus draco, spiritus, magnus Assyrius,
« a prius captivis capitur, et fit incarnati Verbi
« potentia ab omni fortitudine alienus, quemadmo- B
« dum scriptum est, quod inimici romphææ defece-
« runt in finem [58]. Ubique enim cultus rationalis
« lege sancitur, et holocaustum offertur [59] : Deus-
« que qui sacrificatur ac communicatur ad corpo-
« rum simul et animarum conversationem, eos qui
« sunt ejus participes deificat. Quamobrem et dæ-
« mones fugantur, et sacer hominum qui congre-
« gatur cœtus in ecclesiis mystice sanctificatur,
« deliciarum paradisus omnibus apertus est, et
« tandem fiunt nova omnia [60]. Sed quoniam homi-
« cida diabolus contra præpotentem Dominum
« cervicem semel attollebat, parturiensque defectionis
« laborem peperit, non ferens videre nos a trans-
« gressionis lapsu excitatos ad cœlum evolare per
« primitias nostras, hoc est Christum, qui se dedit C
« pro nobis redemptionis pretium [61] : non destitit
« improbitatis tela torquere, et animi perturbatio-
« nibus fideles sauciare, ut a data illis Spiritus
« efficacia honoreque ac gratia separarentur. Nec
« bonus noster Athlothetes et salutis dux ac
« princeps Deus, auxilii nos expertes reliquit, in
« unaquaque generatione excitans, qui in hujus
« vitæ stadio, cultus ac religionis armis instructi,
« adversus eum in acie starent, et manus cum eo
« consererent : qui stricto spiritus gladio, quod est
« verbum Dei [62], et sic cum malo congressi, quam
« in nos exercebat tyrannidem dissolverunt, gregum
« duces effecti, et vias Domini populis sternentes ac
« præparantes, ne in iniquitatis præcipitia, propter
« ejus quod est melius ignorantiam, detrudantur ac D
« prolabantur. Oportebat enim eum, qui, ut essemus,
« nobis largitus est, et tanta depressionis humilita-
« tisque magnitudine nostrum sibi genus vindicavit,

« θεῖον νεῦμα καὶ θέσπισμα τοῦ εὐσεβεστάτου ὑμῶν
« κράτους συναθροισθεῖσα κατὰ ταύτην θεοφύλακτον
« καὶ βασιλίδα πόλιν.

« Τῆς ἀῤῥήτου καὶ θείας χάριτος τοῦ Λυτρωτοῦ
« καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶσαν περιλα-
« βούσης τὴν γῆν, καὶ τοῦ ζωηφόρου τῆς ἀληθείας
« κηρύγματος ταῖς ἁπάντων ἀκοαῖς ἐνσπαρέντος, ὁ
« μὲν λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας φῶς
« εἶδε μέγα τῆς ἐπιγνώσεως, καὶ τῶν τῆς πλάνης
« ἠλευθερώθη δεσμῶν, βασιλείαν οὐρανῶν τῆς πα-
« λαιᾶς δουλείας ἀνταλλαξάμενος· ὁ δὲ τοῦ κάλλους
« τῆς πρώτης λαμπρότητος δι' ἔπαρσιν ἀπωσθεὶς,
« ὁ πρῶτος δράκων, ὁ νοῦς, ὁ μέγας ὁ Ἀσσύριος,
« ὑπὸ τῶν πρὶν αἰχμαλώτων ἁλίσκεται, καὶ γίνεται
« τῇ δυνάμει τοῦ σαρκωθέντος Λόγου πάσης ἰσχύος
« ἀλλότριος, καθὼς γέγραπται, ὅτι « Τοῦ ἐχθροῦ
« ἐξέλειπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος. » Πανταχοῦ γὰρ
« λατρεία λογικὴ (48*) νενομοθέτηται, καὶ ὁλοκάρπω-
« σις ἀναφέρεται, καὶ ὁ Θεὸς, θυόμενος καὶ διαδιδό-
« μενος εἰς σωμάτων ὁμοῦ καὶ ψυχῶν περιποίησιν,
« θεουργεῖ τοὺς μετέχοντας, ὑφ' οὗ καὶ δαίμονες φυ-
« γαδεύονται, καὶ ἱερὰ τῶν ἀνθρώπων ἀθροιζομένη
« πανήγυρις ἐπ' ἐκκλησίαις μυστικῶς ἁγιάζεται,
« καὶ τῆς τρυφῆς ὁ παράδεισος τοῖς πᾶσιν ἀνέῳ-
« κται· καὶ τέλος γίνεται τὰ πάντα καινά. Ἀλλ'
« ἐπεὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος, ἅπαξ κατέναντι
« παντοκράτορος Κυρίου τραχηλιάσας καὶ ὠδινήσας,
« καὶ τεκὼν πόνον τῆς ἀποστάσεως, μὴ φέρων
« βλέπειν ἡμᾶς ἐγερθέντας τοῦ τῆς παραβάσεως
« πτώματος, καὶ τὸν οὐρανὸν διαπτάντας διὰ τῆς
« ἀπαρχῆς ἡμῶν, τουτ' ἔστι Χριστοῦ, τοῦ δόντος
« ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκ ἀνῆκεν τὰ τῆς κα-
« κίας βέλη κινῶν, καὶ τοὺς πιστοὺς τιτρώσκων τοῖς
« πάθεσιν, ὡς ἂν χωρισθεῖεν τῆς δοθείσης αὐτοῖς
« ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, τιμῆς τε καὶ χάριτος.
« Οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν ἀθλοθέτης καὶ τῆς σωτηρίας
« ἀρχηγὸς παρεῖδεν Θεὸς ἀβοηθήτους ἡμᾶς, καθ'
« ἑκάστην ἀνιστῶν γενεὰν τοὺς ἐν τῷ βίου τούτου
« σταδίῳ διὰ τῶν ὅπλων αὐτῷ τῆς εὐσεβείας παρα-
« ταξαμένους, καὶ τὸν πρὸς αὐτὸν συνάψαντας πόλε-
« μον· οἳ τὴν τοῦ Πνεύματος σπασάμενοι μάχαιραν,
« ὅ ἐστιν ῥῆμα Θεοῦ, καὶ οὕτω συμπλακέντες τῷ
« πονηρῷ, τὴν καθ' ἡμῶν τυραννίδα κατέλυσαν,
« ὁδηγοὶ τῶν ποιμνίων γενόμενοι, καὶ τὰς ὁδοὺς
« Κυρίου τοὺς λαοὺς εὐθετίζοντες (49), ὅπως μὴ
« κατὰ κρημνῶν τῆς ἀνομίας ὑπ' ἀγνοίας τοῦ
« κρείττονος ὠθοῖντό τε καὶ διολισθαίνοιεν. Ἔδει
« γὰρ τὸν τὸ εἶναι ἡμῖν χαρισάμενον, καὶ τοσούτῳ

[57] Matth. IV, 16. [58] Psal. IX, 7. [59] Malac. I, 11. [60] Apoc. XXI, 5. [61] I Tim. II, 6. [62] Ephes. VI, 17.

Guill. Beveregii notæ.

hujus ad imperatorem inscriptionem codex Amerbachianus sic legit, Προσφωνηματικὸς τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, ᾧ ὑπέταξεν τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἐκτεθέντας κανόνας. Quomodo etiam inscribitur in priori Zonaræ editione, nisi quod pro προσφωνηματικός, juxta cum nostro Balsamonis codice ibi legatur προσφωνητικός.

(48*) *Λατρεία λογική*. Codex Amerbachianus legit, λατρεία νομική, sed perperam, synodus enim haud dubie verba illa a D. Paulo usitata respicit, in Epist. ad Rom. XII, 1, ubi optime D. Chrysostomus, τί δέ ἐστι λογικὴ λατρεία; ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ πολιτεία ἡ κατὰ Χριστόν. Chrysost. in Epist. ad Rom. λογ. κ', tom. III, pag. 174, ed. Savil.

(49) *Τοὺς λαοὺς εὐθετίζοντες*. Rectius codex Amerbachianus legit τοῖς λαοῖς εὐθετίζοντες.

« μεγέθει συγκαταβάσεώς τε καὶ ταπεινώσεως τὸ ἡμέτερον γένος μεταποιήσαντα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλεσάμενον καὶ ἀναβιβάσαντα καὶ τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι τρίβον ἡμῖν ὑποδείξαντα διὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας λαμπτήρων καὶ διδασκάλων, φωταγωγούντων τὰ κατὰ Θεὸν ἡμῶν διαβήματα, καὶ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον παρορμώντων· ὧν καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· ὅθεν καὶ νῦν ἡμῖν τὸν οἰκεῖον βίον διεξάγουσι ῥαθυμότερον, καὶ τῇ τῶν λογισμῶν ἀργίᾳ καθεύδουσιν, ὡς ἐπεισελθεῖν ἀφυλάκτοις τὸν ὁδοστάτην ἐχθρὸν, καὶ κατὰ μικρὸν τὴν ἀρετὴν ὑποκλέψαντα, τὴν κακίαν ἡμῖν ἀνθυπενεγκεῖν· ὁ τὴν μεγίστην ταύτην τοῦ παρόντος κόσμου πηδαλιουχῶν ὁλκάδα Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὲ τὸν σοφὸν ἡμῖν κυβερνήτην, τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, προστάτην ὄντως ἀνέστησεν, οἰκονομοῦντα τοὺς λόγους ἐν κρίσει, φυλάσσοντα εἰς τὸν αἰῶνα ἀλήθειαν, ποιοῦντα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς, καὶ ἐν ἀμώμῳ ὁδῷ πορευόμενον· ὃν ἡ σοφία κυοφορήσασα καὶ μαιεύσασα, καλῶς ταῖς ἀρεταῖς ἐκθρέψασά τε καὶ περιστείλασα, καὶ θείου πληρώσασα Πνεύματος, ὀφθαλμὸν οἰκουμένης ἀπέδειξεν, τῇ τοῦ νοῦ καθαρότητι καὶ τῇ λαμπρότητι διαυγάζοντα περιφανῶς τὸ ὑπήκοον· ᾧ τὴν ἑαυτῆς Ἐκκλησίαν παρέθετο, καὶ τὸν νόμον αὐτῆς μελετᾷν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐδίδαξεν πρὸς καταρτισμὸν καὶ οἰκοδομὴν τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν· ὃς, τῷ θερμῷ τοῦ πρὸς Θεὸν πόθου τὸν ζηλωτὴν ὑπερβαλὼν Φινεὲς, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκκεντήσας τῷ κράτει τῆς εὐσεβείας τε καὶ συνέσεως, καὶ τὸ ποίμνιον τῆς κακίας τε καὶ φθορᾶς συνεξελέσθαι προείλου· ἔπρεπε γὰρ τὸν τῶν οἰάκων μετὰ τὴν ἄνω ῥοπὴν τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἐπειλημμένον μὴ μόνον τὸ καθ' αὑτὸν σκοπεῖν, καὶ ὅπως ἂν ὁ οἰκεῖος αὐτῷ διευθύνοιτο βίος, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀρχόμενον ἐκ τρικυμίας περισώζειν, καὶ τῆς πολλῆς τῶν πραγμάτων συγχύσεως ἐπικλυζόντων πάντοθεν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἐκταρασσόντων τῆς ταπεινώσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ δύο σύνοδοι, αἱ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον πόλιν συναθροισθεῖσαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου, πατέρος τῆς σῆς ἡμερότητος, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διατρανώσασαι μυστήριον, οὐδαμῶς ἱεροὺς κανόνας ἐνέγραψαν· καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, δι' ὧν ἀποστήσονται μὲν οἱ λαοὶ τῆς χείρονος καὶ ταπεινοτέρας διαγωγῆς, ἐπὶ δὲ τὸν κρείττονα καὶ ὑψηλότερον μεταθῶνται βίον· ἐντεῦθέν τε τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν, ὑπὸ πολλῶν ἐξ ἀταξίας παθῶν διασπώμενον καὶ ὑποσυρόμενον, καὶ κατὰ μικρὸν τῆς θείας μάνδρας ἀποῤῥαγὲν καὶ διατμηθὲν, καὶ τῇ ἀγνοίᾳ καὶ λήθῃ τῶν τῆς ἀρετῆς κατορθωμάτων ἀπολι-

« et ad se revocavit ac reduxit, nobis quoque semitam, ut bene essemus, ostendere per Ecclesiæ luminaria ac doctores, qui nostros secundum Deum gressus illuminantes dirigunt, et ad Evangelium incitant: quorum etiam conversatio in cœlis est [63], ut ait divinus Apostolus. Unde etiam nobis vitam nunc negligentius agentibus, et ratiocinationis considerationisque otio indormientibus, cum nobis incautis viæ insidiator inimicus se injecerit, et virtutem paulatim suffuratus, nobis ejus loco vitium supposuerit: qui magnam hanc præsentis mundi navem clavo assidens regit Christus Dominus noster, te sapientem nobis gubernatorem, pium imperatorem, vere præsidem excitavit, dispensantem sermones in judicio, in sæculum veritatem servantem, facientem judicium et justitiam in medio terræ, et in via ab omni reprehensione **153** aliena procedentem; quem cum sapientia concepisset, eique obstetricis officium præstitisset, pulchre virtutibus enutritum et ornatum, divinoque Spiritu repletum, orbis terrarum oculum effecit, qui mentis puritate et splendore subjectos aperte illuminas, cui suam Ecclesiam commendavit, et legem ejus noctu diuque meditari docuit, ad populorum, qui sunt sub ejus manibus, perfectionem et ædificationem; qui tuo in Deum desiderii ardore Phinees zelum superas, et pietatis ac prudentiæ robore confosso peccato, gregem quoque a vitio et exitio subtrahere voluisti. Oportebat enim eum, qui post supernum momentum humani generis gubernaculum suscepisset, non solum id quod ad se pertinet considerare, et quomodo sua a se vita dirigatur; sed et omnes, quibus imperat, ex maximis fluctibus servare, et a multa confusione, undique obruentibus improbitatis spiritibus et humilitatis nostræ corpus perturbantibus, eripere. Quoniam autem sanctæ et universales duæ synodi in hac imp. et Dei observatrice civitate congregatæ; una quidem temporibus divinæ sortis Justiniani; altera vero sub piæ memoriæ imperatore Constantino, tuæ mansuetudinis patre; ad paterne declarandum fidei mysterium, sacros canones nequaquam conscripserunt, sicut reliquæ sanctæ quatuor universales synodi, per quos populi quidem a deteriore et abjectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem et altiorem vitam se traducant: et ex hoc gens sancta, regale sacerdotium, pro quo Christus mortuus est [64], a multis perturbationibus animi propter mores incompositos distractum ac divulsum, et a divino stabulo propemodum abruptum et abscissum, et propter ignorantiam ac oblivionem a bonis et ex virtute factis prolapsum, et Dei Filio, ut apostolice loquar, conculcato, sanguinem quoque testamenti, in quo est sanctificatum, communem arbitratum, Spiritus gratiam contumelia affecit. Hanc, utpote

[63] Philipp. III, 20. [64] I Petr. II, 9.

« peculiarem populum, reducere, instar Christi qui A « errantem in montibus ovem quærit [65], et suo « stabulo restituere, et mandata divinaque præce- « pta, per quæ a mortuis operibus recedentes vivi- « ficamur, ut servet persuadere valde cupiens, om- « nique salutis provisione ac perpensione cogitata, « Deoque quæsito, ut vult id quod dicit, Quærentes « Dominum invenient cognitionem cum justitia; « qui autem ipsum recte quærunt, invenient pa- « cem: et sanctam hanc et divinitus electam uni- « versalem synodum congregari decrevisti, ut mul- « torum simul congressione unanimique consensione, « id, quod magno studio contenditur, a te recte et « ordine efficiatur; sed et si quæ Judaicæ vel gen- « tilis improbitatis rel quiæ maturo veritatis frumento « immistæ sint, radicitus tanquam lolium evellantur, B « et pura Ecclesiæ seges ostendatur. *Ubi enim sunt « duo vel tres in nomine meo congregati, illic sum in « medio illorum* [66], inquit Dominus. Et rursus per « Jeremiam nobis clamavit: Quærite me in toto « corde vestro, et apparebo vobis [67]. Propterea ergo « tuæ pietatis jussu in hac Dei observatrice et imp. « urbe congressi, sacros canones scripsimus. Quam- « obrem tuam pietatem rogamus, eas quæ prius « in hac Dei observatrice civitate a congregatis sub « bonæ memoriæ imperatore nostro Patribus editæ « sunt, voces tibi adducentes, ut quemadmodum « convocationis scriptis Ecclesiam honorasti, sic « et eorum quæ decreta sunt pia subsignatione « finem obsignes. Dominus autem imperium tuum C « stabiliat ac confirmet in pace ac justitia, et gene- « rationum generationibus transmittat: et terrenæ « quoque potentiæ adjiciat, ut etiam cœlesti regno « fruaris. »

« σθῆσαν, καὶ ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τὸν Υἱὸν τοῦ « Θεοῦ καταπατῆσαν, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἐν « ᾧ ἡγιάσθη, κοινὸν ἡγησάμενον, τὴν τοῦ Πνεύμα- « τος ὕβρισε χάριν. Τοῦτο λίαν ὡς περιούσιον λαὸν « ἐπισυναγαγεῖν βουληθεὶς, μιμήσει τοῦ τὸ πλανώ- « μενον πρόβατον ἐπὶ τὸ ὄρος ἐπιζητοῦντος Χριστοῦ, « καὶ τῇ αὐτοῦ ἀποκαταστῆσαι αὐλῇ, καὶ πεῖσαι « φυλάττειν τάς ἐντολάς τε καὶ τὰ θεῖα προστά- « γματα δι' ὧν, τῶν νεκρῶν ἀποχωροῦντες ἔργων « ζωοποιούμεθα, πᾶσάν τε περινοήσας σωτηρίας « διάσκεψιν, καὶ Θεὸν ἐκζητήσας κατὰ τὸ φάσκον « ῥητὸν, « Οἱ ζητοῦντες τὸν Κύριον εὑρήσουσι « γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης· οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες « αὐτὸν εὑρήσουσιν εἰρήνην· » τὴν ἁγίαν ταύτην « καὶ θεόλεκτον οἰκουμενικὴν ἀθροισθῆναι σύνοδον « ὥρισας, ὅπως τῇ τῶν πόλεων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελεύ- « σει τε καὶ συμπνοίᾳ κατορθωθείη σοι εἰς δέον τὸ « σπουδαζόμενον· ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον Ἑλληνι- « κῆς ἢ Ἰουδαϊκῆς σκαιότητος τῷ τῆς ἀληθείας « ὡρίμῳ σίτῳ ἐγκαταμέμικται, ἐκ ῥίζης αὐτῆς ὡς « ζιζάνιον ἀρθείη, καὶ καθαρὸν ἀποδειχθείη τὸ τῆς « Ἐκκλησίας λήϊον. « Ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς « συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ « αὐτῶν, » ἡ Κυρία ἔφη φωνή. Καὶ πάλιν διὰ « Ἱερεμίου ἡμῖν ἀνακέκραγεν· « Ἐκζητήσατέ με « ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ὑμῶν, καὶ ἐπιφανοῦμαι ὑμῖν. » « Ἐπὶ τοῦτο τοίνυν κατὰ κέλευσιν τῆς σῆς εὐσε- « βείας συνελθόντες κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον « καὶ βασιλίδα πόλιν, κανόνας ἱεροὺς ἀνεγράψαμεν. « Διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, τὰς τῶν πρὶν ἐν « ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ « μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως συναθροισθέν- « των Πατέρων φωνάς σοι προσάγοντες, ἵνα, ὥσπερ « τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν Ἐκκλησίαν τετί- « μηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων δι' εὐσεβῶν κεραιῶν ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. Ὁ δὲ Κύριος « στηρίξαι σου τὴν βασιλείαν ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ παραπέμψοι γενεαῖς γενεῶν καὶ προσ- « θείη τῷ ἐπιγείῳ κράτει καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐν οὐρανοῖς τὴν ἀπόλαυσιν. »

BALS. Ex præsenti allocutione, quæ ad imperatorem Justinianum, qui etiam Ῥινότμητος (ab inciso naso) dictus, habita est, ostenditur, quod cum duæ universales synodi, quinta scilicet, quæ fuit regnante magno Justiniano, et sexta, tempore Constantini Pogonati, non fecerint canones ad Ecclesiarum constitutionem, synodus **154** hæc facta est ad supplementum duarum. Propterea enim nec sexta proprie nominatur, sed πενθέκτη, id est quinisexta: nam quod quintæ et sextæ synodo D deerat replevit. Est autem etiam universalis. Etsi enim Occidentales episcopi, Itali scilicet et Latini, ab ejus synodi canonib. opportune icti, eam non esse universalem instilerunt, nec Romani papæ legatos in ea adfuisse, eo quod sit alia sexta synodus, quæ regnante Constantino Pogonato facta est, ut diximus; hanc autem longo post tempore factam fuisse jussu Justiniani ῥινοτμήτου, id est, trunco naso: ego tamen eos audir non patiens, et hujus allocutionis contextum potius respiciens, et deinceps

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ τοῦ παρόντος προσφωνήματος τοῦ γεγονότος πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν τὸν καὶ Ῥινότμητον λεγόμενον παρίσταται ὅτι τῶν δύο οἰκουμενικῶν συνόδων, τῆς πέμπτης δηλαδὴ τῆς γενομένης βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, καὶ τῆς ἕκτης τῆς γενομένης βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, μὴ ποιησασῶν κανόνας εἰς κατάστασιν τῶν ἐκκλησιῶν, γέγονεν αὕτη ἡ σύνοδος εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν δύο. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οὐδὲ ἕκτη κυρίως κατονομάζεται, ἀλλὰ πενθέκτη· ἀνεπλήρωσε γὰρ τὸ ὑστέρημα τῆς τε πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης συνόδου. Ἔστι δὲ καὶ οἰκουμενική. Κἂν γὰρ οἱ δυτικοὶ ἐπίσκοποι, Ἰταλοὶ δηλονότι καὶ Λατῖνοι, ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς τοιαύτης συνόδου καιρίως πληττόμενοι διενίστανται μὴ εἶναι ταύτην οἰκουμενικὴν, μηδὲ τοποτηρητὰς τοῦ πάππα Ῥώμης ἐν αὐτῇ παρουσιάζειν, διὰ τὸ ἄλλην εἶναι τὴν ἕκτην σύνοδον τὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου γενομένην, ὡς εἴρηται, ταύτην δὲ μετὰ χρόνους γενέσθαι πολλοὺς κατὰ κέλευσιν τοῦ Ῥινο-

[65] Luc. XV, 6. [66] Matth. XVIII, 20. [67] Jerem. XXIX, 13.

τμήτου Ἰουστινιανοῦ· ἀλλ' ἐγὼ μὴ ἀνεχόμενος A ἀκούειν τοιούτων, καὶ μᾶλλον βλέπων τὴν ὑφὴν τοῦ προσφωνήματος τούτου, καὶ ἐφεξῆς τοὺς κανόνας λέγοντας, Ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τάδε καὶ τάδε, τὰ μὲν νεόγραφα νομοκάνονα, ὡς μὴ ἔχοντα καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἐκθεμένων τὰς συνόδους βασιλέων καὶ Πατέρων παρέδραμον, ἐψηλάφησα δὲ παλαιόγραφα νομοκάνονα, καὶ εὗρον ἐκ τῶν ὑπογραφῶν ὅτι καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου συστάσῃ παρῆσαν Βασίλειός τις ἐπίσκοπος τῆς Γορτινέων μητροπόλεως τῆς νήσου Κρήτης, καί τις ἐπίσκοπος Ῥαβένης, τὸν τόπον ὑπέχοντες πάσης τῆς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ τότε ὄντες λεγάτοι τοῦ πάππα, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Σαρδηνίας, ὁ Ἡρακλείας Θράκης, καὶ ὁ Κορίνθου. Λεγάτοι B δέ εἰσιν οἱ ἐκ προσώπου λεγόμενοι, οἵτινες καὶ μερικὴν δικαιοδοσίαν ἔχουσι, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ β' τίτλου τοῦ ς' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν. Ὅτι δὲ ὁ πάππας Ῥώμης οὐκ εἶχε δίκαιον χειροτονίας εἰς τὴν ἡμετέραν ἐνορίαν, καθώς τινες πλανῶνται, λέγοντες τὸν Θεσσαλονίκης καὶ ἑτέρους ὑπὸ τούτου χειροτονεῖσθαι, ἀλλὰ λεγάτους εἶχε, τουτέστι ἐκ προσώπου, ὅτε δεήσει, παρουσιάζειν ὀφείλοντας, παρίσταται μὲν καὶ ἀπὸ ἄλλων πολλῶν, τέως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ποτὲ μὲν ὡς λεγάτους παρουσιάζειν τοῦ πάππα τὸν Θεσσαλονίκης, τὸν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν Κορίνθου, ποτὲ δὲ τὸν Κορίνθου, τὸν Κρήτης, τὸν Πατρῶν, τὸν Ῥαβένης, καὶ ἑτέρους, ἐνίοτε δὲ ἄλλους. Ὡς εἶναι δῆλον ἐκείνους εἶναι τοῦ πάππα C λεγάτους, οὓς ὁ καθ' ἕνα τούτων ᾑρετίσατο, οὐ μὴν ἔχειν τοσούτους ὑπερορίους ἐπισκόπους ὑφ' ἑαυτὸν, καὶ χειροτονεῖν τούτους. Τὸ δὲ ἔχειν τὸν πάππαν λεγάτους τινὰς καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἐνορίας ἐπενοήθη διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ. Εἰ θέλεις οὖν μαθεῖν τὰ περὶ τούτου πλατύτερον, ἀνάγνωθι τὸ πρῶτον τῆς παρὰ τοῦ Καισαρέως Κωνσταντίνου συγγραφείσης ἱστορίας.

canones dicentes: Definit hæc sancta et universalis synodus hæc et hæc: recens quidem scripta Nomocanona, ut quæ eorum imperatorum et Patrum, qui synodos exposuerunt, subscriptiones non haberent, præterii; antiquitus autem scripta Nomocanona versavi, et ex subscriptionibus inveni, quod et in hac synodo, quæ in Trullo magni palatii congregata est, aderant Basilius quidam Gortynæ Cretæ insulæ metropolis episcopus, et quidam Ravennæ episcopus, totius synodi Romanæ Ecclesiæ vicem gerentes; et non solum ipsi, sed et qui tunc erant papæ legati, Thessalonicæ, Sardaniæ, Heracleæ in Thracia, et Corinthi episcopi. Sunt autem legati, qui a facie dicuntur, qui etiam particularem habent jurisdictionem, ut hoc ostenditur ex secundo titulo sexti libri Basilic. Quod autem papa Romanus jus ordinationis in nostris regionibus non habuit, ut nonnulli hallucinantur, dicentes Thessalonicensem et alios ab eo ordinari; sed habuit legatos, hoc est a facie, qui interesse, quando opus erat, debebant, probatur quidem certe et ex aliis multis, et quod aliquando quidem, ut papæ legati adessent Thessalonicæ, Athenarum, et Corinthi episcopi; aliquando vero Corinthi, Cretæ, Patrarum, Ravennæ et cæteri; nonnunquam vero et alii: ut manifestum sit eos esse papæ legatos, quos singuli illorum elegerunt, non tamen eum sub se habere tot extra suos fines episcopos, et eos ordinare. Ut autem papa ex nostris etiam regionibus legatos haberet, excogitatum est propter viæ longitudinem. Si vis ergo de his fusius audire, lege primum a Constantino Cæsare scriptæ historiæ caput.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ γραφὴ αὕτη προοίμιόν ἐστι τῆς συγγραφῆς τῶν κανόνων, καὶ πρὸς βασιλέα Ἰουστινιανὸν τὸν Ῥινότμητον ἐκ τῆς συνόδου προσφώνησις διηγουμένη πῶς καὶ διὰ τίνα αἰτίαν ἡ τῆς συνόδου ταύτης συνάθροισις γέγονε κελεύσει βασιλικῇ, καὶ ὅτι δύο οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἥ τε πέμπτη δηλαδὴ καὶ ἡ ἕκτη, ἡ μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου συστᾶσα, ἡ δὲ βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ὃς ἦν πατὴρ τοῦ, D πρὸς ὃν ὁ λόγος, βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου, περὶ δογμάτων ζητήσεις καὶ ψήφους ἐποιήσαντο, κανόνας δὲ, ὡς αἱ προλαβοῦσαι σύνοδοι, οὐκ ἐξέθεντο εἰς κατάστασιν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ εἰς ὠφέλειαν τοῦ πιστοῦ λαοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο φροντὶς τῷ εἰρημένῳ γέγονε βασιλεῖ, ἵνα μὴ ἀγνοίᾳ τοῦ προσήκοντος ἀποπλανῶνται τῆς ἐναρέτου ζωῆς οἱ λαοὶ, καὶ πρὸς ἀδιάφορον ἐκκλίνοιεν βιοτὴν, καὶ τέλος πρὸς τὸ τῆς κακίας κατολισθαίνοιεν βάραθρον. Ἀθροισθῆναι οὖν σύνοδον ὥρισε, κἀντεῦθεν ἠθροίσθησαν οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι, καὶ κανόνας ἐξέθεντο τὸ ὑστέρημα τῶν εἰρημένων συνόδων ἀναπληροῦντες. Καὶ τέλος ἀξιοῖ ἡ γραφὴ αὕτη τὸν βασιλέα δι' οἰκείας ὑπογραφῆς βεβαιῶσαι τοὺς

ZONAR. Sunt ista procemii loco canonum editioni præfixa, quibus ad imperatorem Justinianum, eum qui Ῥινότμητος dictus allocutio synodi continetur, quomodo et propter quas causas eadem synodus jussu imperatoris convenerit explicans. Nempe cum duabus œcumenicis quinta et sexta synodo, quarum altera Justiniano magno, altera Constantino Pogonato Justiniani Rhinotmeti, ad quem sermo est, patre imperante habita fuit, multa de fidei dogmatibus quæsita et sancita forent, nullos tamen ad ecclesiasticam rem constituendam, moresque Christiani populi conformandos, canones præcedentium adinstar synodorum promulgarunt. Hinc curæ fuit imperatori ne ignoratione officii sui a recto virtutis tramite populus deflecteret, et liberiorem vivendi rationem nactus in improbitatis ac vitiorum barathrum postremo delaberetur. Synodus itaque per illum indicta, in qua congregati Patres illi, editis canonibus, quæ in superioribus synodis desiderata fuerant, expleverunt. Quos quidem canones ab hac synodo editos, ut chirographi sui auctoritate confirmet, eoque quasi signo impressos et munitos velit, imperatorem hoc

scripto ad extremum rogant, illudque votis demum pro eodem imperatore nuncupatis absolvunt.

155 CANON I.

« Ordo est optimus omnis qui orationem et rem incipit, et a Deo incipere, et in Deum desinere, ut dicit Theologus. Quocirca cum et pietas a nobis clare prædicetur, et Ecclesia, in qua Christus est fundamentum [68], assidue augeatur ac promoveatur, ut ea supra cedros Libani extollatur; et nunc sacros sermones ordientes, divina gratia statuimus fidem ab iis, qui et ipsi spectatores fuerunt et verbi ministri, a Deo electis nempe apostolis tradilam, citra ullam innovationem immutabiliterque ac inviolabiliter esse servandam; præterea autem et 318 sanctorum et beatorum Patrum, qui Nicææ convenerunt sub Constantino, nostro imperatore, adversus impium Arium, et gentilem ab eo decretam Deitatis diversitatem, vel deorum potius (ut aptius dicam) multitudinem, qui unanimi fidei agnitione eamdem omnino substantiam sive consubstantialitatem in tribus divinæ naturæ personis et revelarunt et declararunt, hanc sub ignorantiæ modo absconsam esse non sinentes, sed Patrem et Filium et Spiritum sanctum una adoratione fideles adorare aperte docentes, et inæqualium divinitatis graduum opinionem detrahentes ac divellentes, et ab hæreticis ex arena constructa adversus rectam opinionem puerilia ludibria dejicientes et subvertentes. Similiter et eam, quæ sub Theodosio, qui fuit noster imperator, a 150 sanctis Patribus, qui in hac urbe imperatoria convenerunt, prædicata est, fidem confirmamus, de Spiritu sancto voces quæ eum Deum esse statuunt, amplectentes et profanum Macedonium una cum prioribus veritatis inimicis expellentes, ut qui eum, qui dominatur, servum esse arroganter decernere ausus sit, et insectilem unitatem secare prædonis more voluerit, ut non esset perfectum fidei nostræ mysterium; una etiam cum isto odioso ac detestabili, quique adversus veritatem fuit rabie percitus, etiam Apollinarem ejusdem iniquitatis mystam una condemnantes, qui Dominum corpus mente seu intelligentia non præditum sumpsisse impie eructavit; hinc quoque imperfectam nobis fieri salutem ratioci-

παρὰ τῆς αὐτῆς συνόδου τεθέντας κανόνας, καὶ ταύτην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς ἐπισφράγισμα. εἶτα εἰς εὐχὴν τὴν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τραπεῖσα καταπαύει τὸν λόγον.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Τάξις ἀρίστη παντὸς ἀρχομένου καὶ λόγου καὶ πράγματος ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι, κατὰ τὴν θεολόγον φωνὴν (50). Ὅθεν καὶ τῆς εὐσεβείας ὑφ' ἡμῶν ἤδη διαπρυσίως κηρυττομένης, καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ᾗ Χριστὸς τεθεμελίωται, διηνεκῶς αὐξανούσης καὶ προκοπτούσης, ὡς τῶν τοῦ Λιβάνου κέδρων ταύτην ὑπερεκτείνεσθαι· καὶ νῦν ἀρχὴν τῶν ἱερῶν ποιούμενοι λόγων, χάριτι θείᾳ ὁρίζομεν ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον φυλάττειν τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν ἡμῖν ὑπό τε τῶν αὐτόπτων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου τῶν θεοκρίτων ἀποστόλων· ἔτι δὲ καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δογματισθείσης ἐθνικῆς ἑτεροθεΐας ἢ πολυθεΐας (εἰπεῖν οἰκειότερον), οἳ τῇ ὁμογνωμοσύνῃ τῆς πίστεως τὸ ὁμοούσιον ἡμῖν ἐπὶ τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων ἀπεκάλυψάν τε καὶ διετράνωσαν, μὴ ἐπικεκρύφθαι τῷ μοδίῳ τῆς ἀγνωσίας τοῦτο παραχωρήσαντες, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκυνεῖν μιᾷ προσκυνήσει τοὺς πιστοὺς ἀναφανδὸν ἐκδιδάξαντες, καὶ τήν τε τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος δόξαν καθελόντες καὶ διασπάσαντες, τά τε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν συστάντα ἐκ ψάμμου κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας μειρακιώδη ἀθύρματα καταβαλόντες καὶ ἀνατρέψαντες. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως ὑπὸ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει συναχθέντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων κηρυχθεῖσαν πίστιν κρατύνομεν, τὰς θεολόγους περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωνὰς ἀσπαζόμενοι, καὶ τὸν βέβηλον Μακεδόνιον τοῖς προτέροις ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας συνεξελαύνοντες, ὡς δοῦλον αὐθαδῶς τὸ δεσπόζον δοξάσαι τολμήσαντα, καὶ σχίσαι τὴν ἄτμητον μονάδα λῃστικῶς προσελόμενον, ὡς ἂν μὴ ἐντελὲς ἡμῖν τὸ τῆς ἐλπίδος εἴη μυστήριον· τῷ βδελυρῷ τούτῳ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσαντι, καὶ Ἀπολλινάριον τὸν τῆς κακίας μύστην συγκατακρίναντες, ὃς ἄνουν ἄψυχον τὸν Κύριον ἀνειληφέναι σῶμα δυσσεβῶς ἐξηρεύ-

[68] I Cor. x, 4.

Guill. Beveregii notæ.

(50) *Κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν.* Codex Ætonensis rectius legit κατὰ τὴν τοῦ Θεολόγου φωνήν. Verba enim hic citata sunt Theologi, Gregorii nimirum Nazianzeni, initio orationis ejus apologeticæ, quæ et omnium prima est; ubi his verbis diserte utitur, dicens, Ἐπειδὴ καὶ τάξις ἀρίστη παντὸς ἀρχομένῳ καὶ λόγου καὶ πράγματος, ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι. Ubi, ut videre est, pro ἀρχομένου melius legitur ἀρχομένῳ. Ante eum Demosthenes ipse eadem fere protulit; dicit enim, Παντὸς ἀρχομένῳ σπουδαίου λόγου τε καὶ ἔργου ἀπὸ τῶν θεῶν ὑπολαμβάνω προσήκειν πρῶτον ἄρχεσθαι, Demosth. epist. 1.

« ξατο· ἐντεῦθεν καὶ οὗτος ἀτελῆ τὴν σωτηρίαν A ἡμῖν γενέσθαι συλλογιζόμενος. Ἀλλὰ μὴν καὶ παρὰ τῶν ἐν Ἐφεσίων πόλει τὸ πρότερόν συναχθέντων ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου γενομένου ἡμῶν βασιλέως διακοσίων θεοφόρων Πατέρων ἐκτεθέντα διδάγματα, ὡς κράτος ἀῤῥαγὲς τῆς εὐσεβείας, ἐπισφραγίζομεν, ἕνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ σαρκωθέντα κηρύττοντες, καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως τεκοῦσαν, ἄχραντον, ἀειπάρθενον, κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον δοξάζοντες· καὶ τὴν ληρώδη τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν, ὡς ἀπῳκισμένην θείας μοίρας ἀποδιώκοντες, ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ Θεὸν ἰδικῶς τὸν ἕνα Χριστὸν δογματίζοντος, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀνανεοῦντος δυσσέβειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χαλκηδονέων μητροπόλει B ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ αὐτοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοκρίτων Πατέρων στηλογραφηθεῖσαν πίστιν ὀρθοδόξως ἐπικυροῦμεν· ἥτις τὸν ἕνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ δύο συντεθέντα τῶν φύσεων, καὶ ἐν δύο ταῖς αὐταῖς δοξαζόμενον φύσεσι, μεγαλοφώνως τοῖς πέρασι παραδέδωκε, καὶ Εὐτυχέα τὸν ματαιόφρονα, τὸν δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον τελεσθῆναι ἀποφηνάμενον, ὡς ἀποτρόπαιόν τι καὶ μίασμα τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας περιβόλων ἐξήλασεν. Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Νεστόριον καὶ Διόσκορον, τὸν μὲν τῆς διαιρέσεως, τὸν δὲ τῆς συγχύσεως ὑπερασπιστήν τε καὶ πρόμαχον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τῆς ἀσεβείας C πρὸς ἓν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος βάραθρον. Ἀλλά γε καὶ τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε θεοφόρων Πατέρων, τῶν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα συναγηγερμένων πόλιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γενομένου ἡμῶν βασιλέως, ὡς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐξενεχθείσας γινώσκομεν, καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἐκδιδάσκομεν. Οἳ Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, τὸν Νεστορίου διδάσκαλον, Ὠριγένην τε καὶ Δίδυμον καὶ Εὐάγριον, τοὺς τὰς Ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένους μυθοποιΐας, καὶ σωμάτων τινῶν καὶ ψυχῶν ἡμῖν περιόδους καὶ ἀλλοιώσεις ἀναπεμπάσαντας ταῖς τοῦ νοῦ παραφοραῖς τε καὶ ὀνειρώξεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν νεκρῶν δυσσεβῶς ἐμπαροινήσαντας ἀνάβιωσιν· D τά τε γραφέντα παρὰ Θεοδωρίτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, καὶ τὴν λεγομένην Ἴβα ἐπιστολὴν, συνοδικῶς ἀνεθεμάτισάν τε καὶ ἐβδελύξαντο· καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἔναγχος συναθροισθείσης κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπὶ τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου ἕκτης ἁγίας συνόδου πίστιν, ἣ μειζόνως τὸ κῦρος ἐδέξατο, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγῖσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο, πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν, καὶ αὖθις ὁμολογοῦμεν φυλάττειν ἀπαρεγχείρητον, ἣ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου

« naus. Jam vero, et quæ in Ephesiorum civitate a ducentis divinis Patribus sub Theodosio Arcadii filio imperatore nostro primo congregatis expositæ sunt doctrinæ, tanquam infractum pietatis robur obsignamus, unum Christum Filium Dei et incarnatum prædicantes, et, quæ ipsum sine semine peperit, impollutam semper Virginem, proprie et vere Deiparam decernentes e ineptam Nestorii divisionem, tanquam a divina sorte semotam, persequentes, hominem separatim, et Deum separatim, unum Christum decernentis, et impietatem Iudaicam renovantis. Quinetiam eam, quæ Chalcedonensium metropoli sub Marciano, qui fuit et ipse imperator noster, a 630 descripta est Patribus a Deo delectis fidem orthodoxe confirmamus; quæ unum Christum Filium Dei, ex duabus naturis compositum, et in duabus eisdem naturis creditum; magna ac sublimi voce terrarum finibus tradidit, et stulte ac inepte sentientem Eutychen, qui magnum œconomiæ mysterium existimatione solum perfectum esse putabat, tanquam avertendum aliquod portentum, tetramque pestem ex sacris Ecclesiæ ambitibus exturbavit. Una autem cum eo etiam Nestorium et Dioscorum, quorum ille quidem divisionis, hic vero confusionis defensor erat et propugnator, qui quidem ex impietatis diametro ad unum perditionis et impietatis **156** barathrum deciderant. Sed et 165 divinorum Patrum in hac civitate imp. congregatorum sub Justiniano piæ memoriæ qui fuit imperator noster, pias voces et a Spiritu editas cognoscimus, et posteros nostros docemus. Qui Theodorum Mopsuestiæ, Nestorii magistrum, et Originem et Didymum et Evagrium, qui Græcas fabulas rursus fictas retulerunt, et corporum quorumdam et animarum circuitiones et immutationes seu transmigrationes de integro nobis revocarunt suis quibusdam mentis deliriis ac somniis, et in mortuorum resurrectionem impie ac contumeliose insultarunt: et quæ a Theodorito scripta sunt adversus rectam fidem et 12 beati Cyrilli capita, et eam, quæ dicitur Ibæ, epistolam, synodice anathematizarunt et exsecrati sunt. Porro sextæ quoque synodi, quæ in hac civitate imp. sub divinæ memoriæ imp. nostro Constantino nuper congregata fuerat, fidem, quæ majorem firmitatem ex eo accepit, quod pius imperator noster ejus decisiones suo signaculo muniit ad futuram in omnia sæcula securitatem, inviolatam nos servare profitemur, quæ duas naturales volitiones sive voluntates duasque naturales operationes in incarnata unius Domini nostri Jesu Christi veri Dei œconomia nos pie opinari debere aperte docuit: iis, qui rectum veritatis decretum adulteraverant, et unam voluntatem ac operationem unam in uno Domino Deo nostro Jesu Christo populos docu-

« erant, pia sententia condemnatis, Theodoro, A
« inquimus, episcopo Pharam, Cyre Alexandriæ,
« Honorio Romæ, Sergio, Pyrrho, Paulo, Petro,
« qui in hac religiosa Deique observatrice civitate
« præsederunt, Macario, qui fuit Antiochiensium
« episcopus, Stephano ejus discipulo, et insipiente
« Polychronio: hac ratione intacto et illibato
« communi corpore Dei nostri Jesu Christi ab eis
« servato. Atque, ut semel dicam, omnium qui
« in Dei Ecclesia decora ornamentaque fuerunt,
« et luminaria in mundo vitæ rationem obtinentia,
« firmam fidem valere, et usque ad sæculi con-
« summationem inconcussam ac illabefactatam
« permanere sancimus, eorumque scripta ac de-
« creta divinitus tradita: rejicientes omnes et B
« anathematizantes, quos rejecerunt et anathe-
« matizarunt, ut veritatis inimicos, et qui ad-
« versus Deum inaniter fremuerunt, et injustitiam
« in altum meditati sunt [69]. Si quis autem ex
« omnibus prædicta pietatis decreta non tenet
« et amplectitur, sicque opinatur et prædicat,
« sed iis contra adversari conatur, sit anathema,
« et secundum expositum prædictorum sancto-
« rum et beatorum Patrum decretum, a Chri-
« stiano quoque catalogo ut alienus extrudatur
« et excidat. Nos enim his prius definitis neque
« aliquid adjicere neque quidquam adimere
« omnino statuimus, vel ullo modo potuimus.

« οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
« στοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς
« διεσάφησε, τοὺς τὸ εὐθὲς τῆς ἀληθείας δόγμα
« παραχαράξαντας, καὶ ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέρ-
« γειαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ
« Χριστοῦ τοὺς λαοὺς ἐκδιδάξαντας, τῇ τῆς εὐσε-
« βείας ψήφῳ καταδικάσασα, φαμὲν Θεόδωρον
« τὸν τῆς Φαρὰν, Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ὀνώ-
« ριον τὸν Ῥώμης, Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον,
« Πέτρον, τοὺς ἐν τῇ ταύτῃ θεοφυλάκτῳ προε-
« δρεύσαντας πόλει, Μακάριον τὸν γενόμενον τῆς
« Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον, Στέφανον τὸν αὐτοῦ μα-
« θητὴν, καὶ τὸν ἄφρονα Πολυχρόνιον. Ἐντεῦθεν
« ἀνέπαφον τηροῦσα τὸ κοινὸν σῶμα Χριστοῦ τοῦ
« Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ συνελόντα φάναι, πάντων τῶν
« ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαπρεψάντων ἀν-
« δρῶν, οἳ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον
« ζωῆς ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν,
« καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον
« διαμένειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαρά-
« δοτα συγγράμματά τε καὶ δόγματα πάντας ἀπο-
« βαλλόμενοί τε καὶ ἀναθεματίζοντες, οὓς ἀπεβά-
« λοντο καὶ ἀνεθεμάτισαν ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς,
« καὶ κατὰ Θεοῦ φρυαξαμένους κενὰ, καὶ ἀδικίαν
« εἰς ὕψος ἐκμελετήσαντας· εἰ δέ τις τῶν ἁπάντων
« μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρα-
« τεῖ καὶ ἀσπάζεται, καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κη-
« ρύττει, ἀλλὰ ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειρεῖ,
« ἔστω ἀνάθεμα κατὰ τὸν ἤδη ἐκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων
« Πατέρων, καὶ τοῦ Χριστιανοῦ καταλόγου, ὡς ἀλλότριος, ἐξωθείσθω καὶ ἐκπιπτέτω. Ἡμεῖς
« γὰρ οὔτε προστιθέναι τι, οὔτε μὴν ὑφαιρεῖν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διαγινώσκομεν, ἢ
« καθ' ὀντιναοῦν δεδυνήμεθα λόγον (51).

[69] Psal. II, 1.

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Δεδυνήμεθα λόγον*. Post hæc ultima primi C hujusce canonis verba hanc observationem, tam in Amerbachiano quam in Ætoniensi codice, sub Balsamonis nomine habemus: Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἄλλη ἐστὶν ἡ κυρίως ἕκτη σύνοδος, καὶ οὐχ ἡ παροῦσα ἐν τῷ Τρούλλῳ συστᾶσα. *Nota ex præsenti Canone, quod alia est proprie sexta synodus, et non præsens in Trullo congregata.* Nimirum quod in hoc Canone fides a sexta synodo exposita confirmatur. In Codice Amerbachiano aliud etiam hic occurrit scholium, his verbis: Κἀντεῦθεν ἔστι καταφωράσαι τῆς τῶν εἰκονομάχων κακουργίας τὸ ἀναίσχυντον, οἳ διαβάλλειν τὴν τῶν τούτων κανόνων τῶν προκειμένων ἐπιχειροῦντες ἀκρίβειαν, διότι κατὰ τῆς ἐκφύλου αὐτῶν αἱρέσεως ἵστανται, φασὶ τοὺς ἐκθεμένους αὐτοὺς τῇ τῶν μονοθελητῶν ἐνισχημένους νόσῳ, καὶ κατὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου ὑπογράψαι. Οἱ δὲ, ὡς ὁρᾷν ἔνεστι παντὶ, λαμπραῖς ταῖς φωναῖς ἀνακηρύττοντες, τοὺς ὑπ' αὐτῆς κατακριθέντας ἅμα τῷ αὐτῶν ἐναγεστάτῳ D φρονήματι, ταῖς αὐταῖς εὐθύναις καὶ ἀραῖς προφέρουσιν. Ἔοικεν οὖν τὸ γένος τοῦτο τῶν εἰκονομάχων τοὺς προγόνους Εὐτυχιανιστὰς καὶ Διοσκόρους μιμεῖσθαι· ὥσπερ ἐκεῖνοι τοὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ, ὅτι τὴν αὐτῶν λύσσαν ἐξεκκλησίασαν, τὰ Νεστορίου φρονεῖν, καίτοι λαμπρᾷ φωνῇ ἀναθεματίσαντας αὐτὸν, συκοφαντῆσαι ἀπηναισχύντησαν· οὕτω καὶ οἱ ἐκείνων ὡς ἀληθῶς γνήσιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόγονοι, τοὺς ἱεροὺς τούτους καὶ ἁγίους ἄνδρας, λαμπρῶς μετὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ τῶν δυσσεβῶν μονοθελητῶν ἀνδραγαθιζομένους, τὰ ἐκείνων τούτους φρονεῖν οὐκ ἐρυθριῶσι λοιδορούμενοι· ὅμοιόν τι τοῖς Ἰουδαίοις ποιοῦντες, οἳ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τῶν δαιμονίων τὸ πλάσμα καθαίροντα, δαιμόνιόν τε ἔχειν οὐκ ἔφριττον ἐξυβρίζοντες, καὶ ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων καθαιρεῖν αὐτῶν τὴν δυναστείαν, ἤτοι ἀπελαύνειν τὰ δαιμόνια τερατευόμενα, οὐκ ἐνεκαλύπτοντο. *Hinc etiam deprehendere licet, quam impudens sit Iconomachorum malitia, qui accuratam canonum istorum qui hic propositi sunt, rationem calumniari attentantes, quoniam barbaræ ipsorum hæresi adversantur, dicunt eos, qui hosce Canones exposuerunt, monothelitarum morbo correptos, etiam contra sanctam atque œcumenicam sextam synodum subscripsisse. Hi autem, ut omnibus videre licet, disertis verbis prædicantes, eos, qui ab ista synodo condemnati sunt, una cum summe execrabili eorum opinione, iisdem suppliciis dirisque subjiciunt. Hoc igitur Iconomachorum genus progenitores suos Eutychianistas, et Dioscoros imitari videtur. Ut illi enim Patres, in sancta et œcumenica quarta synodo congregatos, cum ipsorum rabiem Ecclesia ejecerint, cum Nestorio sentire, etiamsi eum diserte anathematizaverant, inverecunde calumniati sunt: sic hi, ut vere genuini istorum discipuli et nepotes, sacros hosce sanctosque viros, quos cum sancta et œcumenica synodo contra impios Monothelitas strenue se gessisse palam est, eorum opinionibus imbutos esse effutire non erubuerunt: aliquid Judæis simile perpetrantes, qui Dominum nostrum Jesum Christum. dæ-*

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ τῶν ἀποστόλων πίστις ἀκαινοτόμητος. A
« Ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ ὁλόκληρος, ἣ τὸ Ἀρείου δόγμα βαθμοὺς εἰσάγον θεότητος διὰ τοῦ ὁμοουσίου κατέστρεψε. »

« Ἡ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγίστου σύνοδος ἀπαράτρωτος, ἣ Μακεδόνιον, δοῦλον εἰπόντα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθῄρηκε. »

« Οἱ ἐπὶ τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου εἰς Ἔφεσον συνελθόντες διακόσιοι ἀεισέβαστοι· ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ Θεὸν ἰδικῶς τὸν Κύριον εἰπόντα Νεστόριον ἐξελάσαντες.

« Οἱ κατὰ τὴν Χαλκηδόνα τῷ Μαρκιανῷ συνελθόντες ἀείμνηστοι, Εὐτυχέα, δοκήσει τελεσθῆναι τὸ μέγα μυστήριον φράσαι τολμήσαντα, καθελόντες, καὶ Νεστόριον, καὶ Διόσκορον, τοὺς ἐκ διαμέτρου ἴσα παρατηρήσαντας.
B

« Εἰς τὴν βασιλεύουσαν πέντε καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ συνεληλύθεισαν, οἱ Ὠριγένην σωμάτων καὶ ψυχῶν περιόδους ἀποφηνάμενον, καὶ Θεοδώρητον κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων θρασυνθέντα Κυρίλλου, ἀνεθεμάτισαν.

« Εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπὶ Κωνσταντίνου συνείλεκται σύνοδος, ἣ Ὀνώριον τὸν Ῥώμης, καὶ Σέργιον Κωνσταντινουπόλεως, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δογματίσαντας, ἀποβέβληκεν. »

Αὕτη ἡ σύνοδος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου συναθροισθεῖσα, καὶ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, καὶ τὰς προγενομένας οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους, C καὶ τὰς τοπικὰς τὰς ἑπτὰ βεβαίας μένειν ὁρίσασα καὶ ἀκαινοτομήτους καὶ ἀπαρατρώτους φυλάττεσθαι, ἐξέθετο καὶ τοὺς ὑποτεταγμένους κανόνας εἰς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρείαν παθῶν· καὶ πρώτως αὐτίκα τὴν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων παράδοσιν βεβαιοῖ· καθεξῆς δὲ τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἐπισφραγίζει. Γέγονε δὲ ἡ μὲν πρώτη σύνοδος ἐν Νικαίᾳ ἐπὶ τοῦ ἐν ἁγίοις βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς, ἐθνικὴν ἑτεροθεΐαν (52) εἰπεῖν οἰκειότερον δογματίσαντος, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν κτίσμα εἰπεῖν τολμήσαντος, καὶ οὐχ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

Ἡ δὲ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ Μακεδονίου τοῦ Πνευματομάχου, τοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσαντος, καὶ μὴ Θεὸν αὐτὸ εἶναι λέγοντος· προσέτι δὲ, κατὰ Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικέως, καὶ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, τῶν φρονούντων τε καὶ λεγόντων ἄψυχον εἶναι καὶ ἄνουν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σάρκα.

ARIST. « Apostolorum fides non est innovanda.
« Patrum Nicenorum fides perfecta est, quæ Arii divinitatis gradus introducentis dogma per consubstantialitatem subvertit.

« Synodus sub Theodosio Magno habita, inviolata maneat, quæ Macedonium qui Spiritum sanctum servum esse asseruit, deposuit.

« Qui sub Theodosio Minori Ephesi convenerunt ducenti perpetuo reverendi, qui Nestorium separatim hominem et separatim Deum esse Dominum asserentem, expulserunt.

« Qui Chalcedone Marciano convenerunt, æterna memoria sunt celebrandi, qui Eutychen, qui imaginatione magnum perfici mysterium dicere ausus est, deposuerunt, et Nestorium et Dioscorum ex diametro æqualia observantes.

157 « Centum sexaginta quinque in imperiali civitate sub Justiniano congregati sunt, qui Origenem, qui corporum ac animarum periodos asseruit, et Theodoretum, qui contra duodecim Cyrilli capita sese efferre ausus est, anathematizarunt.

« Constantinopoli sub Constantio collecta est synodus, quæ Honorium Romæ, et Sergium Constantinopolis præsulem, voluntatem et unam operationem prædicantes, rejecit. »

Hæc synodus sub Justiniano Rhinotmeto congregata, et apostolicos canones et sex synodos œcumenicas, quæ ante ipsam habitæ fuere, et septem provinciales firmas manere cum decrevisset, easque nec innovatas nec depravatas custodiri, et subjectos canones ad animæ medelam et passionum curationem exposuit, et imprimis canonum apostolicorum traditionem confirmat; deinceps autem sacros œcumenicorum et provincialium conciliorum canones approbat. Habita autem prima quidem synodus Nicææ, sub imperatore, qui inter sanctos est, Constantino Magno, contra impium Arium, qui ethnicam numinum diversitatem aptius loqui pro dogmate habuit, et Dei Filium Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum, creaturam dicere non erubuit, et Deo Patri non esse consubstantialem.

D Secunda autem synodus habita est Constantinopoli sub imperatore Theodosio Magno contra Macedonium Spiritus sancti inimicum, qui in Spiritum sanctum impia profudit verba, dixitque eum non esse Deum; et etiam contra Apollinarium Laodiceæ, et Sabellium Libyæ, qui senserunt pariter et dixerunt, sine anima et mente esse Domini nostri et Dei Jesu Christi carnem.

Guill. Beveregii notæ.

monum figmenta repurgantem, dæmonem etiam habere, calumniose asserere non veriti fuerunt, et per dæmoniorum principem ipsorum abolere principatum, sive ipsos dæmones portenta fingentes abigere, aperto capite asseverarunt. Sane qui hunc primum synodi Trullanæ Canonem perlegit, Patres in ea congregatos nec Monothelitarum, nec alia quavis hæresi infectos fuisse deprehendet: quippe qui fidem a sex primis universalibus Conciliis expositam sua hic autoritate confirmarunt.

(52) *Ἐθνικὴν ἑτεροθεΐαν.* Hic aliquid deesse neminem fugiat. Ex ipso autem canone suppleatur, in hunc modum, ἐθνικὴν ἑτεροθεΐαν, ἢ πολυθεΐαν, εἰπεῖν οἰκειότερον, δογματίσαντος, ut versio latina plene sic se habeat, *qui ethnicam numinum diversitatem, vel, aptius loqui, deorum multitudinem pro dogmate habuit.*

Tertia autem Ephesi fuit, sub Theodosio Minori A contra Nestorium hominis cultorem, qui Christum impie divisit, et dissecuit, eumque nudum esse hominem dixit et non Deum incarnatum, et duos filios et duas personas in uno Christo Deo docuit, unde et sanctissimam Virginem Mariam, quæ ipsum Deum Dominum nostrum Jesum Christum peperit, non Deiparentem, sed Christi Parentem vocavit.

Quarta vero Chalcedone, sub religiosissimo imperatore Marciano, filio Gambri ex Theodosii Minoris sorore, contra Dioscorum et Eutychem, qui Dei et Sospitatoris nostri Jesu Christi incarnationem imaginatione tantum fieri fabulati sunt, eumque in una sola natura exsistere dixerunt, et deitati passiones attribuerunt. B

Quinta autem sub Justiniano Magno Constantinopoli habita est contra delirantem Origenem, Evagrium et Didymum, qui Græcanica refingentes figmenta, et ipsa hæc corpora, quibus cingimur, stulte dixerunt non resurgere, et paradisum sub sensum non cadere, nec a Deo esse, et in carne non formatum fuisse Adamum, et punitionis futurum esse finem, et dæmonum ad statum pristinum restitutionem, et alias innumeras delirantium blasphemias.

Sexta autem sub Constantino Pogonato habita fuit Constantinopoli, contra Theodorum episcopum Pharani, Honorium Romæ, Cyrum Alexandriæ, Sergiumque et Pyrrhum, Paulum et Petrum, qui C Ecclesiæ Constantinopolitanæ præfuerunt, et alios qui eorum hæresim renovarunt. Hi enim Deo repugnantes et nequissimi, cum Dominum nostrum Jesum Christum etiam post incarnationem unam voluntatem et unam operationem habere docuerunt, ab hac synodo anathemate percutiebantur. Canones autem nec a quinta synodo sub Justiniano Magno habita nec ab hac sexta sub Constantino Pogonato congregata editi fuere. Dicitur autem et illa sub Constantino Pogonato synodus sexta, et hæc præsens, quæ sub filio ejus Rhinotmeto habita, sexta quoque, quia ambæ ut una visa est synodus, quoniam hæc post viginti septem annos habita fuit, et vel omnes verisimile est vel saltem plurimos episcoporum eosdem fuisse qui hic et qui ibi convenerunt, et D quod propter easdem quæstiones eademque dogmata congregati sunt.

Ἡ δὲ τρίτη ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ κατὰ Νεστορίου τοῦ ἀνθρωπολάτρου τοῦ τὸν Χριστὸν δυσσεβῶς διαιροῦντος καὶ κατατέμνοντος, καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι λέγοντος, καὶ οὐ Θεὸν σεσαρκωμένον· καὶ δύο υἱοὺς, καὶ ὑποστάσεις δύο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ δογματίζοντος, ὅθεν μηδὲ Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον ὀνομάζοντος τὴν ὑπεραγίαν Παρθένον Μαρίαν, τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ δὲ τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι ἐπὶ Μαρκιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, τοῦ γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (53), κατὰ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς, τῶν τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν φαντασίᾳ γενέσθαι μυθολογησάντων, καὶ ἐν μιᾷ φύσει αὐτὸν ὑπάρχειν λεγόντων, καὶ προνεμόντων τῇ θεότητι τὰ παθήματα.

Ἡ δὲ πέμπτη, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοῦ παράφρονος Ὠριγένους, Εὐαγρίου τε καὶ Διδύμου, τῶν τὰς Ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένων μυθοποιΐας, καὶ αὐτὰ τὰ σώματα ἃ νῦν περικείμεθα ἀνοήτως εἰπόντων μὴ ἀνίστασθαι· καὶ παράδεισον αἰσθητὸν μὴ γενέσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ μήτε εἶναι· καὶ ἐν σαρκὶ μὴ πλασθῆναι τὸν Ἀδάμ· καὶ τέλος εἶναι τῆς κολάσεως, καὶ δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, καὶ ἑτέρας μυρίας βλασφημίας ληρωδησάντων.

Ἡ δὲ ἕκτη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαρὰν ἐπισκόπου, Ὀνωρίου Ῥώμης, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου τε καὶ Πύῤῥου, Παύλου καὶ Πέτρου, τῶν γενομένων Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπων, καὶ ἑτέρων τῶν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀνακαινισάντων· οὗτοι γὰρ οἱ θεομάχοι καὶ ἀσεβέστατοι ἓν θέλημα, μίαν ἐνέργειαν ἔχειν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μετασάρκωσιν δογματίσαντες, ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης ἀναθεματίσθησαν. Κανόνες δὲ οὔτε παρὰ τῆς πέμπτης συνόδου τῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου γενομένης, οὔτε παρ' αὐτῆς τῆς ἕκτης, τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου συναθροισθείσης, ἐξετέθησαν. Λέγεται δὲ καὶ ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου σύνοδος ἕκτη, καὶ ἡ παροῦσα, ἡ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου γενομένη, ἕκτη· διότι ὡς μία ἔδοξαν σύνοδος καὶ ἀμφότεραι, διὰ τὸ μετὰ εἰκοσιεπτὰ χρόνους ταύτην γενέσθαι, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἴσως εἶναι, ἢ τοὺς πλείονας τῶν ἐπισκόπων, τοὺς ἐνταῦθα κἀκεῖ συναθροισθέντας, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων τε καὶ δογμάτων τὴν συνέλευσιν ποιησαμένους.

158 CANON II

« Hoc quoque huic sanctæ synodo pulcherrime et « honestissime placuit, ut ab hoc nunc tem- « pore deinceps, ad animarum medelam et per- « turbationum curationem firmi stabilesque ma-

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Ἔδοξε δὲ καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλ- « λιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ « τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θε- « ραπείαν καὶ ἰατρείαν παθῶν τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ

Guill. Beveregii notæ.

(53) *Τοῦ γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.* Martianus Theodosio juniori ex eo affinis fuit, quod Pulcheriam, sororem ejus, in imperatricem assumpsit, etiamsi cum ea rem nunquam habuerit. Evagrius, γνώμῃ Πουλχερίας, ἣν καὶ ἐσφηλίσατο μὲν ὡς βασιλίδα, οὐ μὴν ἔγνω, ἀείπαιδος ἐκείνης μέχρις γήρως μεινάσης. Evagr. *Hist. Eccles.* l. II, cap. 1.

« ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων (54) δεχθέν- A τας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας. Ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις τοῖς κανόσι ἐντέταλται δέχεσθαι ἡμᾶς τὰς τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις, αἷστισι πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα· τὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἱρετικῆς ψευδολογίας κυήματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ὁλοκλήρῳ διδαχῇ παρενείροντες· B Ἐπισφραγίζομεν δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας, τοῦτ' ἔστι τῶν τε ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων τριακοσίων δεκαοκτὼ θεοφόρων Πατέρων καὶ τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ· ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Γάγγραις· πρὸς τούτοις δὲ καὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας· προσέτι καὶ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι συνελθόντων πόλει, καὶ διακοσίων τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει τὸ πρότερον συναγηγερμένων· καὶ τῶν ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων· ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ· C ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Καρθαγένῃ· προσέτι γε μὴν καὶ τῶν αὖθις ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως προέδρου, καὶ Θεοφίλου τοῦ γενομένου Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου· ἀλλὰ μὴν καὶ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως, καὶ Πέτρου γενομένου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Νεοκαισαρείας τοῦ Θαυματουργοῦ, Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκείας, Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀμφιλοχίου τοῦ Ἰκονίου, Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας τὸ πρότε- D ρον, Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας· καὶ Γενναδίου πατριάρχου γενομένου τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως· ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας

« neant, qui a sanctis et beatis Patribus qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum et gloriosorum apostolorum nomine 85 canones. Quoniam autem in his nobis canonibus præceptum est, ut eorumdem sanctorum apostolorum per Clementem Constitutiones susciperemur, quibus jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt ad Ecclesiæ exitium adulterina quædam et a pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt : has constitutiones ad Christianissimi gregis ædificationem ac securitatem commode rejecimus, hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam immiscentes, et germanæ ac integræ apostolorum doctrinæ inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes canones, qui a sanctis et beatis nostris Patribus expositi sunt, id est a trecentis decem et octo divinitus inspiratis Patribus, qui Nicææ convenerunt, iisque qui Ancyræ, et iis etiam qui Neocæsareæ, similiter et qui Gangris; præterea et iis qui in Antiochia Syriæ, atque iis etiam qui in Laodicea Phrygiæ; præterea autem et 150 Patribus qui in hac Dei cultrice et imp. civitate convenerunt, et ducentis qui in Ephesiorum metropoli prius coacti sunt, et sexcentis triginta sanctis et beatis Patribus, qui Chalcedone; similiter et iis qui Sardicæ, et qui Carthagine, et qui rursus in hac Dei cultrice et imp. urbe convenerunt sub Nectario, qui imperiali huic civitati præsidebat, et Theophilo, qui fuit Alexandriæ archiepiscopus. Quinetiam canones Dionysii, qui fuit archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis, Petri qui fuit Alexandriæ archiepiscopus et martyr, Gregorii Neocæsareæ episcopi, qui Thaumaturgus dictus est, Athanasii Alexandrini archiepiscopi, Basilii archiepiscopi, Cæsareæ Cappadociæ, Gregorii episcopi Nyssæ, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconii, Timothei archiepiscopi Alexandrini primi, Theophili archiepiscopi ejusdem Alexandriæ magnæ civitatis, Cyrilli Alexandriæ archiepiscopi et Gennadii, qui fuit patriarcha hujus Dei cultricis et imp. civitatis. Præterea vero et a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et syn. quæ sub ea fuit, emissum canonem, qui in prædictorum præsulum locis et solum, secundum traditam eis consuetudinem, servatus est. Et nulli licere prius declaratos canones adul-

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Ἁγίων μακαρίων Πατέρων.* In prioribus tam Zonaræ quam Balsamonis editionibus hic locus sic lectus fuit, τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας. Adeo ut nos post πρὸ ἡμῶν ἁγίων, hæc verba καὶ μακαρίων Πατέρων τῶν δεχθέντας καὶ κυρωθέντας· ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καί, ex ms. Bodleiano restituimus Leguntur autem et in Ætoniensi et Amerbachiano mss. necnon in eo quem Gentianus Hervetus latine vertit, uti ex ipsius versione constat, ubi etiam observare licet, Patres Trullanos, hos canones, a se confirmatos, neque ἀποστολικούς, neque τοὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας appellare; sed tantum παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων.

« iterare, vel abolere, vel alios præter prius hic « propositos canones admittere, a quibusdam « falsa adjecta inscriptione **159** compositos, qui « veritatem cauponari conati sunt. Si quis autem, « quod prædictorum canonum aliquem innovare « vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus « erit secundum eum canonem, ut ipse pronuntiat « canon, pœnam luens, et per ipsum in eo, in « quo offendit, medelam suscipiens. »

« καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκ« τεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προειρημένων « προέδρων τόποις καὶ μόνον, κατὰ τὸ παραδοθὲν « αὐτοῖς ἔθος, ἐκράτησεν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι « τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν κανόνας, « ἢ ἀθετεῖν, ἢ ἑτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους « παραδέχεσθαι κανόνας ψευδεπιγράφως ὑπό τινων « συντεθέντας τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπι« χειρησάντων. Εἰ δέ τις ἁλῷ κανόνα τινὰ τῶν εἰ« ρημένων καινοτομῶν ἢ ἀνατρέπειν ἐπιχειρῶν, « ὑπεύθυνος ἔσται κατὰ τὸν τοιοῦτον κανόνα, « ὡς αὐτὸς διαγορεύει, τὴν ἐπιτιμίαν δεχόμενος, « καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ᾧπερ πταίει θεραπευόμε« νος (55). »

BALS. Hujus præsentis canonis perpetuo recordare. Per ipsum enim os eis occludes, qui dicunt a sanctis apostolis non fuisse editos 85 canones, nec a sancta et universali syn. quæ Constantinopolitanorum Ecclesiam veteris Romæ privilegia habere decrevit, ullum penitus editum fuisse canonem. Nota autem per hunc quoque factam localium sanctarum synodorum confirmationem, et decretorum a quibusdam sanctis Patribus factorum. Multi enim ea nequaquam observari debere existimant, ut quæ neque ab universalibus synodis facta sint, nec ab imperatoribus confirmata.

ΒΑΛΣ. Τοῦ παρόντος κανόνος μέμνησο διηνεκῶς· ἐπιστομίσεις γὰρ δι' αὐτοῦ τοὺς λέγοντας μὴ ἐκτεθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας πε', μηδὲ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς διορισαμένης ἔχειν τὴν τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίαν τὰ πρεσβεῖα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, οἱονδηποτοῦν κανόνα. Σημείωσαι δὲ καὶ τὴν γενομένην διὰ τούτου ἐπικύρωσιν τῶν τοπικῶν ἁγίων συνόδων καὶ τῶν ὁροθετηθέντων θεσπισμάτων παρά τινων ἁγίων Πατέρων. Πολλοὶ γὰρ ἀξιοῦσι μὴ κρατεῖν ταῦτα, ὡς μὴ γενόμενα παρὰ οἰκουμενικῶν συνόδων, μηδὲ παρὰ βασιλέων κρατυνθέντα (56).

Guill. Beveregii notæ.

(55) *Ἐν ᾧπερ πταίει θεραπευόμενος.* In mss. Bodleiano et Ætoniensi post hæc ultima canonis verba, et ante Balsamonis scholium, hæc habentur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διὰ τοὺς Λατίνους τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι πε' τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων. *Nota præsentem canonem propter Latinos, qui dicunt non esse* 85 *sanctorum apostolorum canones.* Quæ etiam in ms. Amerbachiano hoc modo leguntur, Σημείωσαι διὰ τοὺς Λατίνους, λέγοντας μὴ εἶναι πε' τοὺς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας. Hæc autem ex Balsamonis scholiis excerpta videntur; ubi eadem observantur. Ex eo autem, quod hi apostolici canones a præsenti synodo confirmentur, Matthæus Blastares nihil dubii de iis in posterum moveri posse concludit; post hujus enim canonis verba, pro iis citata, addit, Ἡ τοιαύτη τοίνυν αὕτη φωνὴ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πάντα λογισμὸν περὶ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἀμφίβολον ἐκ τῆς τῶν πιστῶν καρδίας μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος περιεῖλε. Blast. in præf. ad Syntag.

(56) *Παρὰ βασιλέων κρατυνθέντα.* In Latina Gulielmi Morelli editione, post ista Balsamonis verba in hunc canonem, hæc leguntur, *In canone sanctorum apostolorum, et in præsenti canone, expositum est quinam libri Veteris et Novi Testamenti legi debeant. Quoniam autem vidi magnum hominem afferentem Nomocanonum, quod habebat sanctorum apostolorum canones per Clementem compositos, et diversas imperatoris Justiniani Novellas, in legum repurgationem non receptas, moneo omnes, qui Nomocanonum lecturi sunt, ne antiquioribus Nomocanonorum libris mentem adhibeant : sed id quod a patriarcha Photio est elaboratum, et in* 14 *titulos divisum legant. Nomocanonum autem, quod in L. tit. leges et canones redegit, et reliqua, quæ Justiniani novellas, quæ exoleverant, ut quæ in Basilicis non recepta sunt, et alias quasdam leges ex Digestis et codice continent, et quæ, quod plurimis verbis abundent, locupletia copiosaque putantur (innumerabiles enim tales libros vidi) multos homines, qui sunt in magna existimatione, nihili facere, sed ea perire permittere intelligant.* Ubi obiter observare licet, Nomocanonum illud, de quo ait *quod in L. tit. leges et canones redegit*, nullum alium proculdubio esse quam Joannis Antiocheni Nomocanonem, quippe in quo leges et canones in totidem, quinquaginta nimirum, titulos rediguntur. Hæc autem in ms. Bodleiano etiam partim habentur, sed longe aliter lecta, quam hic vertuntur. Sic enim ibi leguntur : Ἐν τῷ πε' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἐν τῷ παρόντι κανόνι διελήφθησαν ποῖα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον πολλοὺς τῶν ἐν τέλει ἀξιολογωτάτων ἀναγινώσκοντας Νομοκάνονα παλαιά, ἔχοντα κατεστρωμένους τοὺς διὰ Κλήμεντος κανόνας, ὡς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ νεαρὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰς διωθείσας ἀπὸ τῆς ἀνακαθάρσεως τῶν νόμων, παρεγγυῶμαι καὶ αὐτοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς αἱρουμένους ἀναγινώσκειν κανόνας καὶ νόμους, μὴ προσέχειν τοῖς παλαιοτέροις τῶν Νομοκανόνων· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Φωτίου, τὸ καὶ παρὰ τοῦ Ζωναρᾶ ἑρμηνευθέν· καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας, ὡς πλατύτερον διακριθέν. *In* 85 *sanctorum apostolorum canone, et in præsenti discernuntur, quinam Veteris, Novique Testamenti libri legi debent. Quoniam autem vidi nonnullos in dignitate præclarissimos viros legentes antiqua Nomocanona, in quibus per Clementem, tanquam sanctorum apostolorum, canones et novellæ Justiniani, a legum repurgatione rejectæ, ponuntur, illos, omnesque qui canones et leges legere volunt, moneo, ne antiquioribus Nomocanonis mentem adhibeant; sed Nomocanonum Photii quod etiam Zonaras interpretatus est; et illud patriarchæ Antiocheni, ut uberius judicatur.* Hæc autem verba nec ad Balsamonis nec ad Zonaræ scholia pertinere ex eo constat, quod utriusque mentionem faciant, Zonaræ nimirum diserte, et Balsamonis sub patriarchæ Antiocheni nomine; ac propterea a ms. Amerbachiano recte omittuntur.

ΖΩΝΑΡ. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τῶν κανόνων, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὰ παρὰ τῶν ἱερῶν καὶ πανσέπτων ἀποστόλων φυλάττεσθαι διατάττεται, ὁμοίως καὶ τὰ παρὰ τῶν προγεγονυιῶν συνόδων δογματισθέντα μὴ παρεξιέναι μηδὲ κατά τι παραθραύειν ποσῶς διορίζεται. Εἶτα καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς συνόδους, καὶ καθ' ὧν ἑκάστη συνήχθη, καὶ τίνα τὰ παρ' ἐκείνων ἀσεβῶς εἰσαγόμενα, καὶ τίνα τὰ παρ' ἑκάστης συνόδου δογματισθέντα καὶ κυρωθέντα, καὶ πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων τὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα, ἀσάλευτα καὶ βέβαια διαμένειν παρεγγυᾷ, καὶ τὰ ἐκείνων συγγράμματα στέργειν, ἀποβάλλεσθαι δὲ καὶ ἀναθεματίζειν τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς. Τοῖς δὲ μὴ οὕτω φρονοῦσί τε καὶ ποιοῦσι, δοξάζουσί τε καὶ κηρύττουσιν ἐπιτιμᾷ καὶ ποιεῖται ὑπὸ ἀνάθεμα. Οὔτε γὰρ προστιθέναι τι, φησὶ, δεδυνήμεθα τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων διεγνωσμένοις, οὔτε τι παντελῶς ὑφαιρεῖν, ἀλλὰ ἐκείνοις ἐν πᾶσιν ἑπόμεθα.

ZONAR. Ducitur ab hoc loco initium canonum, ac quæ quidem a sanctis et reverendissimis apostolis sancita sunt imprimis servare jubentur, deinde synodica quoque in hoc tempus edita decreta, ne violare aut nulla ex parte infirmare liceat constituitur. Commemorantur inde cum ipsæ synodi, tum ii contra quos quæque habita fuit; quidque aut illi impie senserint, aut quid uniuscujusque synodi vicissim auctoritate definitum et confirmatum sit explicatur. Tum sanctorum Patrum fidem ac dogmata inviolata ac firma omnino teneri, eorum nos scriptis ac auctoritati acquiescere, veritatis hostes aversari, ac diris omnibus devovere jubent. Si qui vero aliter senserint fecerintve, opinati fuerint aut docuerint, eos castigant, et anathemati subjectos esse definiunt. Nec enim, inquiunt, aliquid invenimus, quod sanctorum Patrum placitis addi, aut demi posset; sed ea in omnibus sequimur.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ παρὰ τῶν ἑτεροδόξων κλοπιμαίως » ἐμβεβλημένα ταῖς διὰ Κλήμεντος τῶν ἀποστόλων Διατάξεσιν ἀποκήρυκτα.

Ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῖς τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς Διαθήκης βιβλίοις καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἀποστόλων, τὰς διὰ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ συντεθείσας βιβλίοις, σεβασμίας καὶ ἁγίας ἔχειν ὡρίσθημεν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, διὰ τὸ νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων παρατεθῆναι ἐν αὐταῖς ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβάλλεσθαι αὐτὰς ἐγκελεύεται πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ Χριστιανικωτάτου ποιμνίου.

ARIST. « Quæ ab heterodoxis apostolorum per « Clementem Constitutionibus furtim inserta « sunt, abdicentur. »

In canonibus apostolicis, præter alios Novi et Veteris Testamenti libros et constitutiones apostolorum, a Clemente in octo libris compositas venerandas et sacras habere nobis in mandatis datur. At præsens canon, quia spuria quædam et a pietate aliena in istis ab heterodoxis adduntur ad Ecclesiæ exitium, abjici ea præcipit, ad gregis Christianissimi ædificationem et securitatem.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Ἐπειδὴ δὲ ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς « τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ προσεφώνησε συνόδῳ, ὥστε τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένους, καὶ « ἄλλοις τὰ θεῖα διαπορθμεύοντας, καθαροὺς ἀποφῆναι καὶ λειτουργοὺς ἀμώμους, καὶ τῆς νοερᾶς « τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως, « θυσίας ἀξίους, ἀνακαθᾶραί τε τὰ ἐξ ἀθέσμων « γάμων τούτοις ἐπιτριβέντα μύση· πρὸς τούτῳ « δὲ τῶν μὲν τῆς Ῥωμαίων ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τὸν τῆς ἀκριβείας τηρηθῆναι κανόνα προτιθεμένων· τῶν δὲ ὑπὸ τὸν τῆς θεοφυλάκτου « ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως θρόνον, τὸ τῆς « φιλανθρωπίας καὶ συμπαθείας εἰς ἓν ἀμφότερα « μίξαντες, πατρικῶς ὁμοῦ καὶ θεοφιλῶς, ὡς « μήτε τὸ πρᾶον ἔκλυτον, μήτε στυφὸν τὸ αὐστηρὸν καταλείψοιμεν· καὶ μάλιστα τοῦ ἐξ ἀγνοίας « πτώματος εἰς οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν πλῆθος διήκοντος, συνορῶμεν ὥστε τοὺς μὲν δυσὶ γάμοις περιπαρέντας, καὶ μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης « τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐννάτου (57), δουλωθέντας

CANON III.

« Quoniam pius Christique amator imperator noster hanc sanctam et universalem synodum allocutus est, ut qui in clerum relati sunt, et « aliis divina transmittunt, puros et a reprehensione alienos ministros efficiant, quod intelligentia percipitur, magni Dei, qui est et « sacrificium et Pontifex, sacrificio dignos, et « quæ ex nefariis nuptiis iis inusta sunt probra « ac dedecora repurgent: et præterea alii quidem sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ exactissimum canonem servandum proponant; « alii vero, sub hoc Dei observatricis et imperatoriæ urbis throno, quod fuit humanitatis et « misericordiæ, utrisque paterne simul et religiose mistis, ut neque quod est mite nimis « strictum, dissolutum, neque quod est austerum, « relinquamus; et maxime cum ex ignorantia « lapsus in non exiguam **160** hominum multitudinem pervadat, omnes simul decernimus « eos qui duobus quidem matrimoniis implicati « fuere, et usque ad 15 præteriti mensis Januarii, præteritæ 4 indictionis, anni 6109 pec-

Guill. Beveregii notæ.

(57) *Ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐννάτου.* Hic omnes, quod miror, Græci codices manu exarati, una cum impressis, in gravi errore conspirant. Patres enim hoc loco de ipso anno, quo hanc synodum celebrant, loquuntur, qui juxta hanc lectionem erat annus a mundo condito 6109, indict. 4. Ex indictionis mentione constat civilem Græcorum æram hic usurpatam esse, quæ a mundo

« cato servierunt, et non ab eo resipiscere voluerunt, depositioni canonicæ subjicere : eos autem, qui in tale quidem bigamiæ scelus lapsi sunt, ante nostrum autem decretum id quod est utile agnoverunt, et malum a se absciderunt, et hanc adulterinam et alienam congressionem procul seipsis abegerunt, vel eos etiam, quorum uxores in secundis nuptiis jam mortuæ sunt, vel ipsi etiam ad conversionem respexerunt, et continentiam didicerunt, et priorum suarum iniquitatum obliti sunt, sive sint presbyteri, sive diaconi, eos ab omni quidem sacerdotali ministerio sive exercitio jam cessare, præfinito aliquo tempore punitos, honorem autem in cathedra et statione participare, prima sede contentos, et cum fletu a Domino postulantes, ut eis condonetur peccatum ignorantiæ. Neque enim convenit, ut is alteri benedicat, qui debet propria curare vulnera. Eos vero, qui uni quidem uxori copulati sunt, si vidua erat quæ accepta est ; similiter et eos, qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt, hoc est, presbyteros, diaconos et hypodiaconos, brevi aliquo tempore a sacro ministerio prohibitos et punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario manifeste dissoluto conjugio. Hæc autem in eis qui deprehensi sunt usque ad 15, ut dictum est, mensis Janu. 4 indictionis, in prius declaratis delictis et solum sacerdotalibus statuimus, abhinc definientes, et renovantes canonem, qui dicit eum, qui duobus matrimoniis post baptismum implicatus fuerit, vel concubinam habuerit, non posse esse episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel omnino ex sacerdotali catalogo. Similiter et qui viduam accepit, vel dimissam, vel meretricem, vel servam, vel scenicam non posse episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel omnino ex sacerdotali catalogo. »

A » τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μὴ ἐκνῆψαι ταύτης προελομένους, καθαιρέσει κανονικῇ ὑποβαλεῖν· τοὺς δὲ τῷ τοιούτῳ μὲν τῆς διγαμίας μύσει παραπεσόντας, πρὸ δὲ τῆς ἡμῶν ἐπιγνώσεως τὸ συμφέρον ἐπεγνωκότας, καὶ τὸ κακὸν ἐξ ἑαυτῶν περικόψαντας, καὶ πόῤῥω τὴν ξένην ταύτην καὶ νόθον συμπλοκὴν ἐκδιώξαντας, ἢ καὶ ὧν αἱ κατὰ δεύτερον γάμον γυναῖκες ἤδη τετελευτήκασιν, ἢ καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐπιστροφὴν εἶδον μεταμαθόντες τὴν σωφροσύνην, καὶ τῶν πρώην αὐτοῖς παρανομηθέντων ταχέως ἐπιλαθόμενοι, εἴτε πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι ὄντες τυγχάνοιεν, τούτους ἔδοξε πεπαῦσθαι μὲν πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας, ἤτοι ἐνεργείας, ἤδη ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον ἐπιτιμηθέντας· τῆς δὲ τιμῆς B τῆς κατὰ τὴν καθέδραν καὶ στάσιν μετέχειν, ἀρκουμένους τῇ προεδρίᾳ, καὶ προσκλαίοντας τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα. Εὐλογεῖν γὰρ ἕτερον τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὀφείλοντα τραύματα ἀνακόλουθον. Τοὺς δὲ γαμετῇ μὲν μιᾷ συναφθέντας, εἰ χήρα δὲ ἡ προσληφθεῖσα ἐτύγχανεν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμῳ ἑνὶ προσομιλήσαντας, τοῦτ' ἔστι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους, ἤδη ἐπὶ βραχύν τινα χρόνον εἰρχθέντας τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ ἐπιτιμηθέντας, αὖθις αὐτοὺς ἐν τοῖς οἰκείοις ἀποκατασταθῆναι βαθμοῖς, C μηδαμῶς ἐν ἑτέρῳ προκόπτοντας βαθμῷ, προδήλως διαλυθέντος αὐτοῖς τοῦ ἀθέσμου συνοικεσίου. Ταῦτα δὲ ἐπὶ τοῖς καταληφθεῖσιν μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης, ὡς εἴρηται, τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, τῆς τετάρτης ἰνδικτιῶνος, ἐν τοῖς προδηλωθεῖσι πταίσμασι καὶ μόνον ἱερατικοῖς ἐτυπώσαμεν, ὁρίζοντες ἀπὸ τοῦ παρόντος, καὶ ἀνανεούμενοι τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τὸν δυσὶ γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενον, μὴ δύνασθαι εἶναι ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ. Ὡσαύτως καὶ τὸν χήραν λαμβάνοντα, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, μὴ δύνασθαι εἶναι D ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ. »

BALS. Præsens canon de quibusdam, quæ prius dicta sunt, constituit · et propterea in ejus inter-

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν περὶ προλαβόντων τινῶν θεσμοθετεῖ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφη τι εἰς ἑρμη-

Guill. Beveregii notæ.

condito ad Christum natum, annos 5508 completos numerat. Aufer itaque 5508 ex 6109, et reliquus fiet annus Christi 601, quo juxta hanc lectionem synodus hæc in Trullo congregata est. Verum habita fuit, ut inter omnes convenit, Justiniano secundo, Constantini Pogonati filio, imperante, qui ante annum D. 685 imperio non potitus est. Legendum est igitur haud dubie, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἐννάτου, quemadmodum Elias Elimgerus, qui hunc cum aliis veterum conciliorum canonibus e canonicorum divi Hilarii Pictaviensis et Augustanæ Bibliotheca edidit, hunc locum legit. Sic etiam Gentianum Hervetum legisse ex eo constat, quod vertit *anni* 6199. Hanc etiam lectionem Theophanes confirmat, a quo hic præsentis canonis locus his verbis citatur, *Decernimus, ut qui bis uxorem duxerint, et ante hanc diem, quæ decima quinta mensis Januarii numeratur, quartæ indictionis, anni sexies millesimi centesimi nonagesimi noni in hac culpa fuerint.* Apud Baron. ad an. 692. Et hæc quidem lectio cum Justiniani secundi tempore ad amussim quadrat. Si subducas enim 5508 ex 6199, residuum habebis 691, quo Christi anno currente, et imperante Justiniano secundo, præsens sub eo concilium peragebatur : in quem etiam indictio quarta incidebat.

νείαν αὐτοῦ. Ἃ δὲ κρατεῖν καὶ ἐφεξῆς κεκανόνισται περὶ τὸ τέλος, τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰσὶ κανόνες ιζ' καὶ ιη', οὓς παραβαινομένους, ὡς ἔοικεν, οἱ Πατέρες ἀνενεώσαντο. Ζήτει οὖν τὰς τούτων ἑρμηνείας ἐκεῖσε· ἐξαιρέτως δὲ τὰ γραφέντα εἰς τὸν ιβ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ μὲν τοῦ τρίτου κανόνος τούτου, ὡς καιρικὰ καὶ ἐπὶ τοῖς τότε δι' οἰκονομίαν ὁρισθέντα, οὐ μέντοι γε καὶ ἐπὶ τοῖς ἑξῆς κρατεῖν ὀφείλοντα, εἰάθησαν· ἃ δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς κεκανόνισται, τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰσὶ κανόνες ἑπτακαιδέκατος καὶ ὀκτωκαιδέκατος, οὓς παραβαινομένους ἡ σύνοδος αὕτη ἀνενεώσατο. Οἱ τοιοῦτοι δὲ καὶ ἄμφω κανόνες ἐξηγήθησαν, καὶ ὁ ζητῶν τὴν τούτων ἐξήγησιν εὑρήσει αὐτὴν ἐν τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἱερεῖς δίγαμοι καὶ ἀμεταμέλητοι καθῄρηνται. Οἱ δὲ τὸ κακὸν ἀμελήσαντες ἐπὶ ῥητὸν παύσονται χρόνον· οὐκ εὐλογεῖ γὰρ ὁ τραυματίας. Καὶ οἱ παρανόμως γαμήσαντες, καὶ οἱ μετὰ τὴν χειροτονίαν συζυγέντες μετὰ τὸν ῥητὸν χρόνον τοὺς βαθμοὺς γνωριζέτωσαν, ἀπρόκοποι μένοντες, δηλαδὴ τῆς συζυγίας ἀφέμενοι. Εἰ δὲ μετὰ τὸν ὅρον κωλυόμενοι, καθῃρημένοι μενέτωσαν. »

Οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες, καὶ τὸ γινόμενον διορθούμενοι κακὸν, καὶ τὸ μέλλον ἐξασφαλιζόμενοι, τὸν παρόντα κανόνα ἐξέθεντο, καὶ διορίζονται ὡς ὅσοι μὲν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων δευτέραν ἔλαβον γαμετὴν πρὸ τῆς αὐτῶν συνελεύσεως, καὶ ἔμειναν μέχρι τῆς παρουσίας αὐτῶν ἀμεταμέλητοι, τοὺς ἀθέσμους γάμους μὴ διασπάσαντες, καθαιρέσει κανονικῇ ὑποβληθήσονται, καὶ εἰς τοὺς λαοὺς μεταπέσωσιν· ὅσοι δὲ, πρὸ τῆς συνελεύσεως αὐτῶν μεταμεληθέντες, τὸ συμφέρον ἐπέγνωσαν, καὶ τὴν ξένην καὶ νόθον ταύτην συμπλοκὴν ἀπεδίωξαν, τῆς μὲν ἱερωσύνης παυθήσονται, ἐπιτιμηθέντες καὶ ἐπὶ ῥητὸν ἤδη χρόνον, μόνης δὲ τῆς τιμῆς μεθέξουσι τῆς κατὰ τὴν καθέδραν καὶ στάσιν, καὶ ἀρκεσθήσονται τῇ προεδρίᾳ, τῷ Κυρίῳ προσκλαίοντες συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα. Ἀνακόλουθον γὰρ τὸν τραυματίαν γενόμενον ἕτερον εὐλογεῖν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ τῆς χειροτονίας πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι, καὶ ὑποδιάκονοι, μιᾷ μὲν γαμετῇ συναφθέντες, χήρᾳ δὲ τυγχανούσῃ· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἑνὶ γάμῳ προσομιλήσαντες τῆς μὲν ἱερωσύνης τέλεον οὐ παυθήσονται, ἀλλ' ἐπὶ ῥητόν τινα ἐπιτιμηθήσονται χρόνον καὶ τῆς ἱερᾶς κωλυθήσονται λειτουργίας, καὶ εἰς τοὺς οἰκείους αὖθις ἀποκατασταθῶσι βαθμοὺς, προδήλως διαλυόμενοι τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον, καὶ

A pretationem nihil scriptum est. Quæ autem in posterum firma et rata esse circa finem canonice constitutum est, sunt sanctorum apostolorum 17 et 18, qui cum, ut est verisimile, non observati essent, eos Patres renovaverunt. Quære ergo illic eorum interpretationem, præcipue autem ea quæ scripta sunt in 12 can. Ancyr. synodi.

ZONAR. Quæ ad hunc tertium canonem pertinent, illi quippe solum tempori, quo canon editus est, accommodata, nullamque postea vim amplius habitura prætermissa sunt. Quæ autem apud posteros quoque firma Patres esse voluerunt, apostolico decimo septimo et decimo octavo canone continentur: quos passim neglectos hæc synodus censuit renovandos. Illi vero ambo canones explicantur: B et eorum explicationem si quis quæsiverit, inter apostolicos canones suo loco eam reperiet.

ARIST. « Sacerdotes, qui secundas contraxerunt nuptias et non resipiscunt, deponuntur. Qui autem a malo abstinent, definito tempore cessabunt. Vulneratus enim non benedicit. Qui nefariis autem nuptiis implicati sunt, et qui post ordinationem matrimonium contraxerunt, post tempus definitum ad gradus suos restituantur, ulterius non promovendi, matrimonio scil. dissoluto. Sin post decretum, cum prohibiti fuerint, depositi maneant. »

Synodi hujusce Patres, ut malum quod jam factum fuit emendarent, et futurum propulsarent, præsen- C tem **161** edidere canonem, et decernunt, quod quicunque quidem sacerdotes et diaconi secundam duxerunt uxorem ante hunc eorum conventum, et usque ad ipsorum adventum impœnitentes mansere, nefarias istas non distrahentes nuptias, depositioni canonicæ subjicientur, et ad laicos decident. Quicunque autem ante ipsorum conventum resipiscentes quod expedit agnoverunt, et alienam istam spuriamque congressionem expulerunt, sacerdotio quidem fungi supersedebunt, ad præfinitum etiam tempus puniti, illius autem honoris solius participes erunt qui in cathedra et statione, et primæ sedi acquiescent, Domino lacrymis supplicantes ut peccato suo per ignorantiam admisso venia concedatur. Non enim convenit, ut qui ipse est vulneratus D alteri benedicat. Sed et presbyteri et diaconi et hypodiaconi, qui ante ordinationem unam duxerant uxorem, sed quæ vidua sit; similiter et qui post ordinationem uni matrimonio se applicuerunt, sacerdotio quidem non penitus abscedent, sed ad præfinitum aliquod tempus punientur, et a sacro ministerio prohibiti erunt, et ad proprios tandem gradus iterum restituentur, nefarium conjugium manifesto dissolventes, et ad alium gradum majorem ne-

Guill. Beveregii notæ.

(58) Ἐξαιρέτως δὲ τὰ γραφέντα. Hic locus in Parisiensi editione sic legitur, μάλιστα δὲ τὰ ἐν τῷ ιβ' γραφέντα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. In ms. Amerbachiano totus omittitur, et recte quidem; neque enim in citato duodecimo illo synodi Ancyranæ canone de sacerdotum matrimonio agitur, sed de iis, qui ante baptismum sacrificarunt, et postea baptizati sunt.

quaquam promovendi, sed in eodem quo inventi fuerunt ordine permanentes. Et hæc quidem constituerunt fieri, et ob humanitatem et commiserationem, ante eorum, ut dictum est, conventum. Post hanc autem constitutionem et canonem nihil ejusmodi fieri permittunt, sed et illum, qui binis implicatus est nuptiis, post baptismum, aut pellicem retinet, aut viduam, aut ab alio dimissam, aut meretricem, aut servam, aut scenicam ducit, non posse episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, aut hypodiaconum fieri, juxta decimum septimum et decimum octavum apostolorum canones decernunt.

A μηδαμῶς ἐν ἑτέρῳ μείζονι βαθμῷ προκόπτοντες, ἀλλ' ἧς εὑρέθησαν μένοντες τάξεως. Καὶ ταῦτα μὲν προσέταξαν γενέσθαι, διὰ δὲ τὴν φιλανθρωπίαν τε καὶ συμπάθειαν, πρὸ τῆς αὐτῶν, ὡς εἴρηται, συνελεύσεως. Ἔκτοτε δὲ μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον καὶ τὸν κανόνα, οὐδέν τι τοιοῦτον γίνεσθαι συγχωροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν δυσὶ γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενον, ἢ χήραν λαβόντα, ἢ παρ' ἑτέρου ἐκβεβλημένην ἢ πόρνην ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, μὴ δύνασθαι εἶναι ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, τὸν ἑπτακαιδέκατον καὶ ὀκτωκαιδέκατον διορίζονται.

CANON IV.

« Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus vel « subdiaconus vel lector vel cantor vel ostiarius « cum muliere Deo dedicata coierit, deponatur, « ut qui Christi sponsæ vitium attulerit : sin au« tem laicus, segregetur. »

ΚΑΝΩΝ Δ'.

B « Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ « ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης ἢ θυρω« ρὸς, γυναικὶ ἀφιερωμένῃ τῷ Θεῷ μιχθείη, κα« θαιρείσθω, ὡς τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ δια« φθείρας· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

BALS. Ante omnia nota ex hoc præsenti canone, quod olim cantorum ordo, non ex eunuchis solum, ut hodie fit, constituebatur, sed et ex iis qui non erant ejusmodi. Lectorum autem ordo, non ut ipsi cantarent, constitutus est, sed ut in ambone divinas Scripturas legerent, post finitum Matutinum; unde etiam lectores appellantur. Dicit enim deponendos cantores, sicut et reliquos clericos, qui cum mulieribus Deo consecratis coeunt : et non solum in eos animadvertit, sed laicos etiam qui tale quid faciunt, segregat. Non est autem novum si clericus propter tale delictum deponatur. Ex 25 enim canone apostolico, etiam qui qualemcunque mulierem stupravit clericus, deponitur : multo autem magis qui sponsam Christi et vas Deo dedicatum polluit, deponetur. Lege et sancti Basilii canonem 18, 20 et 60. Cum autem discis, quomodo puniatur qui cum talibus mulieribus rem habent, ne subdistinguas virginem an viduam, sed de omni muliere Deo consecrata dic locutum esse canonem. Scias autem quod laicus, qui cum tali muliere rem habet, a præsenti quidem canone segregatur : a v autem cap. primi tit. IV lib. Basilic. seu 123 Novel. capite punitur. Lege et 30 cap. 9 tit. præsentis operis.

ΒΑΛΣ. Πρὸ πάντων σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὸ παλαιὸν οὐκ ἀπ' εὐνούχων μόνον τὸ τῶν ψαλτῶν τάγμα συνίστατο, καθὼς γίνεται σήμερον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μὴ τοιούτων. Τὸ τάγμα δὲ τῶν ἀναγνωστῶν, οὐ διὰ τὸ ψάλλειν αὐτοὺς, ἐτυπώθη, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τὰς θείας Γραφὰς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου· ἐξ οὗ καὶ ἀναγνῶσται καλοῦνται. Φησὶ γὰρ καθαιρεῖσθαι τοὺς ψάλτας ὥσπερ καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς μιγνυμένους ταῖς τῷ Θεῷ ἀφιερωθείσαις· καὶ οὐ μόνον C τούτους κολάζει, ἀλλὰ καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἀφορίζει. Οὐκ ἔστι δὲ καινὸν, ἐὰν καθαιρῆται κληρικὸς ἐκ τούτου τοῦ ἁμαρτήματος. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κε' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ ὁ οἱανδήτινα πορνεύσας γυναῖκα κληρικὸς καθαιρεῖται· πολλῷ οὖν πλέον ὁ τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ σκεῦος τὸ ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ μολύνων καθαιρεθήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα ιη', κ' καὶ ξ'. Μανθάνων μέντοι πῶς τιμωροῦνται οἱ τοιαύταις γυναιξὶ μιγνύμενοι, μὴ ἀποδιαστείλῃς παρθενίαν ἢ χηρείαν, ἀλλὰ περὶ πάσης γυναικὸς ἀφιερωθείσης τῷ Θεῷ λέγε τὸν κανόνα ἐκφωνηθῆναι. Ἔσο δὲ εἰδὼς ὅτι ὁ τοιαύτῃ γυναικὶ μιγνύμενος λαϊκὸς ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος ἀφορίζεται, ἀπὸ δὲ τοῦ ε' κεφαλαίου τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ἤγουν τῆς ρκγ' Νεαρᾶς, κεφαλικῶς τιμωρεῖται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ λ' κεφ. τοῦ θ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ZONAR. Ut vas quodcunque aut vestem Deo dicatam, ac proinde sanctam, ad se quempiam avertere, iisque uti, vetitum est, aut qui id ausus fuerit secundum septuagesimum **162** tertium sanctorum apostolorum canonem segregatur : sic, multoque magis qui Deo sacratam, sive virginem, sive etiam commercii virilis haud inexpertam mulierem, violaverit, non impunis abibit ; sed si sacris ordinibus initiatus aut omnino in clerum cooptatus sit, ut sacrilegus vel etiam gravioris culpæ reus, quippe qui feminam Deo consecratam desponsamque rapuit, deponetur; si vero laicus sit qui talia audet, segregatione multabitur. Sed si initiatus aliquis

D ΖΩΝΑΡ. Ὥσπερ σκεῦος οἱονδηποτοῦν ἢ ὀθόνην ἀνατεθέντα Θεῷ, κἀντεῦθεν ἁγιασθέντα σφετερίζεσθαί τις καὶ χρᾶσθαι αὐτοῖς κωλύεται, ἢ τοῦτο ποιῶν ἀφορίζεται κατὰ τὸν ἑβδομηκοστὸν τρίτον κανόνα τῶν ἱερῶν ἀποστόλων· οὕτω καὶ πολλῷ πλέον τὴν ἀφιερωθεῖσαν Θεῷ φθείρων τις, κἂν παρθένος ᾖ, κἂν ἀνδρὸς ἐν πείρᾳ πρότερον γενομένη, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται, ἀλλ' εἰ μὲν ἱερωμένος εἴη ὁ τοῦτο ποιήσας, ἢ ὅλως ἐν κλήρῳ κατειλεγμένος, καθαιρεθήσεται ὡς ἱερόσυλος, ἢ καὶ βαρύτερόν τι τολμήσας· τὴν γὰρ τῷ Θεῷ ἀφιερωθεῖσαν ἐσύλησεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ὁ τολμητίας ἐστὶν, ἀφορισμῷ ὑποβληθήσεται. Κἂν δὲ μὴ ἀφιερωμένῃ γυναικὶ

A μιχθῇ τις τῶν ἱερωμένων, ἀλλὰ λαϊκῇ, καθαιρεθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς νύμφῃ Θεοῦ συναπτόμενος » καθαιρείσθω· ὁ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος τὸν γαμικῶς συναφθέντα τῇ παρθένῳ τῇ καθιερωθείσῃ καὶ νυμφευθείσῃ Θεῷ, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεῖ αὐτόν· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζει· ὁ δὲ ὀκτωκαιδέκατος τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν ὡς μοιχὸν καὶ τοιοῦτον λογίζεται, καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτὸν ἄλλως οὐ παραδέχεται, εἰ μὴ πρότερον τῆς ἁμαρτίας παυθῇ.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλόγῳ, τῶν ἐν τῷ « κανόνι ἐμφερομένων ἀνυπόπτων προσώπων « ἐκτὸς διάγων, γυναῖκα κεκτήσθω ἢ θεραπαι- B « νίδα, τὸ ἀνεπίληπτον ἑαυτῷ ἐντεῦθεν τηρῶν. « Εἰ δὲ παραβαίνει τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, « καθαιρείσθω. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ οἱ εὐνοῦ- « χοι παραφυλαττέσθωσαν, τὸ ἄμεμπτον ἑαυ- « τοῖς προνοούμενοι· παραβαίνοντες δὲ, εἰ μὲν « κληρικοὶ εἶεν, καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, « ἀφοριζέσθωσαν. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου πλατύτερον ἐγράψαμεν περὶ ὧν φησι καὶ ὁ παρὼν κανών· καὶ ζήτει τὰ ἐν ἐκείνῳ παραγραφέντα. Καὶ σημείωσαι ἐκ πάντων ὅτι καὶ οἱ εὐνοῦχοι ἀφορίζονται μετὰ γυναικῶν ἀλλοτρίων συνοικοῦντες.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τρίτος κανὼν τῆς ἐν Νι- C καίᾳ πρώτης συνόδου ὡρίσατο, καὶ ζητητέον τὰ ἐν ἐκείνῳ εἰρημένα.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ εὐνοῦχος ἱερεὺς θεραπαινίδα ἢ « ἑτέραν, πλὴν τῶν ἀνυπόπτων, μὴ κεκτήσθω, « προσώπων.

Τὸ ἐπεισάκτους ἔχειν τοὺς ἱερωμένους γυναῖκας, κἂν εὐνοῦχοί εἰσι, κἂν ἄγαν γηραιοὶ, καὶ ὁ παρὼν κανὼν καὶ ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ἐπιστολὴ κωλύει, εἰ μή που τῶν ἀνυπόπτων προσώπων εἰσὶν αἱ γυναῖκες, οἷον μητέρες, ἀδελφαὶ, καὶ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς θεῖαι, καὶ ἄλλαι τινὲς τοιαῦται. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας τὰ ὁρισθέντα καθαιρεῖσθαι προστάττουσιν. Ἐπὶ δὲ τῶν εὐνούχων τὸ πλέον ὁ παρὼν ἐπάγει κανὼν, D ὅτι κἂν λαϊκοί εἰσι, καὶ συνοικῶσι γυναιξὶ μὴ οὔσαις ἀπὸ τῶν ἀνυπόπτων συγγενικῶν προσώπων, ἀφορίζονται.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

« Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν εἴρηται « τῶν εἰς κλῆρον προσαγομένων ἀγάμων μόνους « ἀναγνώστας καὶ ψάλτας γαμεῖν· καὶ ἡμεῖς τοῦτο « παραφυλάττοντες ὁρίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν μηδα- « μῶς ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον « μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν ἔχειν ἄδειαν « ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον. Εἰ δὲ τοῦτο τολμήσει « ποιῆσαι, καθαιρείσθω (59)· εἰ δὲ βούλοιτό τις

cum non sacra, at laici ordinis femina rem habuerit, depositionis multam nihilominus non effugiet.

ARIST. « Clericus Dei sponsæ conjunctus deponitur: laicus autem excommunicetur. »

Hic quidem canon eum, qui virgini consecratæ et desponsatæ Deo copula matrimoniali conjungitur, si quidem clericus est, deponit: sin laicus, excommunicat. At decimus octavus Basilii magni canon talem ut adulterum reputat, eumque ad communionem non aliter admittit, nisi a peccato prius cessaverit.

CANON V.

« Nullus eorum qui in sacerdotali catologo recen- « sentur, extra eas, quæ in canone inseruntur, a « suspicione alienas personas, degens, mulierem « possideat vel ancillam, se nulli reprehensioni « obnoxium ex hoc servans. Si quis autem quæ « a nobis definita sunt transilierit, deponatur. « Hoc ipsum autem etiam eunuchi servent, ut in- « culpati sint providentes. Qui autem transgre- « diuntur, si sint quidem clerici, deponantur: si « vero laici, segregentur. »

BALS. In 3 can. primæ syn. Nicænæ fusius scripsimus de iis quæ dicit præsens canon, et quære quæ in illo adscripta sunt. Et nota ex omnibus, quod etiam eunuchi segregantur, qui cum alienis mulieribus cohabitant.

ZONAR. Quoniam eadem hoc loco quæ Nicænæ quoque primæ synodi canone tertio definiuntur, vide quæ ibi diximus.

ARIST. « Eunuchus etiam sacerdos ancillam, vel « aliam, exceptis iis, in quas nulla cadit suspicio, « personis, ne possideat. »

Sacratos introductas habere mulieres, licet eunuchi sint, aut admodum senes, et præsens canon, et Basilii magni ad Gregorium presbyterum epistola prohibet, nisi forte mulieres sint personæ extra omnem suspicionis aleam positæ, puta matres, sorores, amitæ, materteræ, et ejusmodi aliæ. Eos autem, qui hæc decreta transilierint, deponi jubent. De eunuchis autem plus etiam addit hic præsens canon, quod licet laici sint, et una cum mulieribus, quæ non sunt ex cognatis istis personis omnem suspicionem effugientibus, cohabitent, excommunicantur.

CANON VI.

« Quoniam in apostolicis canonibus dictum est, « eorum qui non ducta uxore in clerum promo- « ventur, solos lectores et cantores uxorem posse « ducere: et nos hoc servantes, decernimus, ut « deinceps nulli penitus hypodiacono, vel dia- « cono, vel presbytero, post sui ordinationem, « conjugium contrahere liceat. Si autem fuerit « hoc ausus facere, deponatur. Si quis autem co-

Guill. Beveregii notæ.

(59) *Καθαιρείσθω*. Harmenopulus sensum hujus canonis breviter sic exprimit, ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος μετὰ τὴν χειροτονίαν γήμας, καθαιρείσθω. *Sacerdos aut diaconus, aut subdiaconus*

« rum, qui **163** in clerum accedunt, velit lege « matrimonii mulieri conjungi, antequam hypo- « diaconus vel diaconus vel presbyter ordinetur, « hoc faciat. »

BALS. Vicesimus sextus canon apostolicus decernit, ut soli lectores et cantores legitima matrimonia contrahant. De aliis autem clericis nihil dicit. Et propterea eorum doctrinam sancti Patres consequenter extendentes, hic quidem lectores et cantores uxores ducere posse decernunt : nullum autem alium præter hos, sive hypodiaconum sive diaconum sive presbyterum, post ordinationem legitimam uxorem accipere, vel propter canonis transgressionem deponi. Quomodo autem hi degunt, qui ordinationem recusant et uxores accipiunt, disces ex 79 imperatoris domini Leonis Sapientis Novella, hæc partim expresse dicentis : Non admittentes ergo hac in re veterem legislatorem, qui vult presbyterum vel diaconum vel subdiaconum, post sui ordinationem uxori conjunctum, a tali omnino habitu recedere, et ad vitam laicam converti, decretum infirmamus : sancimus autem sufficientem iis esse pœnam, si solo ordine careant in quo ante matrimonium dignoscebantur : Non autem a clericali habitu et alio in ecclesiis ministerio, quod tangere non est illicitum, omnino alieni esse condemnentur. Est autem lex quæ ab hac Novella sublata est cap. 30 tit. 11 lib. III Basilic. quod est 27 cap. Novellæ Justiniani 23.

ZONAR. Apostolico canone vicesimo sexto, cujus hoc loco Patres auctoritatem secuti decretum hoc edidere, hæc eadem constituta reperias. Ne cuiquam igitur, inquiunt, ubi semel in clerum est cooptatus, præter eos qui solis cantorum aut lectorum ordinibus initiati sunt, uxorem postea ducere ullo modo liceat. Presbyteris autem, diaconis et hypodiaconis etiam nullo modo. Iis enim ante ordinationem uxores ducere permittit canon, post ordinationem autem abstinere mandat, vel ad matrimonium se convertentes deponi.

ARIST. « Qui ordinatur, si matrimonium con- « trahit, deponitur : si enim velit, antea matrimo- « nio conjungi debet. »

Decimus quidem synodi Ancyranæ canon jubet eum, qui presbyteri aut diaconi gradum est suscepturus, et cum eum susceperit, ante testatus est se non posse innuptum manere, sed velle uxorem ducere, etiam post ordinationem matrimonium inire, et in proprio manere ministerio. Præsens

A « τῶν εἰς κλῆρον προσερχομένων γάμου νόμῳ « συνάπτεσθαι γυναικὶ, πρὸ τῆς τοῦ ὑποδιακόνου « ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας τοῦτο « πραττέτω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κϛ' ἀποστολικὸς κανὼν διορίζεται μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλτας νομίμους συνάπτειν γάμους. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων κληρικῶν οὐδέν τί φησι. Καὶ διὰ τοῦτο πλατύνοντες ἀκολούθως τούτῳ τὴν διδασκαλίαν, οἱ ἅγιοι Πατέρες διορίζονται ἐνταῦθα ἀναγνώστας μὲν καὶ ψάλτας γαμεῖν· ἕτερον δέ τινα παρὰ τούτους, ἤγουν ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον, μετὰ τὴν χειροτονίαν μὴ λαμβάνειν νόμιμον γυναῖκα, ἢ μὴν ἐκ παραβασίας τοῦ κανόνος καθαιρεῖσθαι. Ὅπως δὲ διάγουσιν οὗτοι παραιτούμενοι τὴν χειροτονίαν καὶ γυναῖκας λαμβάνοντες, μαθήσῃ ἀπὸ τῆς
B οθ' νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, λεγούσης ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς· Οὐκ ἀποδεχόμενοι οὖν τῆς προαιρέσεως τὸν παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βούλεται πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν συναφθέντα γυναικὶ παντελῶς τοῦ τοιούτου ὑπεξίστασθαι σχήματος, καὶ πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον ἐπαναστρέφεσθαι, ἀκυροῦμεν τὸ δόγμα· θεσπίζομεν δὲ μόνῃ τῇ ὑποχωρήσει τῆς τάξεως, ἐφ' ᾗ πρὸ τοῦ γάμου ἐγνωρίζοντο, ἀρκεῖσθαι τὴν δίκην αὐτοῖς. Τοῦ δὲ κληρικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἄλλης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τὴν ἀλλοτρίωσιν καταδικάζεσθαι. Ἔστι δὲ ὁ παρὰ τῆς τοιαύτης νεαρᾶς ἀναιρεθεὶς νόμος κεφ. λ' τοῦ ια' τίτλου τοῦ γ'
C βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, κεφάλ. κζ' τῆς κγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ εἰκοστὸς ἕκτος ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τούτου θεσμοθετεῖ, ᾧ ἑπόμενοι καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύτης τὰ αὐτὰ διατάττονται, τῶν κληρικῶν μετὰ τὴν εἰς κλῆρον καταταγὴν μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλτας νομίμους γάμους συναλλάσσειν ὁρίζοντες, οὐ μέντοι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους, οὐδὲ μὴν ὑποδιακόνους. Τούτους γὰρ πρὸ τῆς χειροτονίας λαμβάνειν γυναῖκας ἐφίησιν ὁ κανὼν, μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν σωφρονεῖν ἐπιτάσσει, ἢ πρὸς γάμον ἐκκλίναντας καθαιρεῖσθαι.

« ΑΡΙΣΤ. Ὁ χειροτονηθεὶς, εἰ ζεύγνυται, καθαιρεῖ- « ται· εἰ γὰρ βούλοιτο, προζευχθῆναι ὀφείλει. »

D

Ὁ μὲν δέκατος κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου προστάττει τὸν μέλλοντα γενέσθαι πρεσβύτερον ἢ διάκονον, καὶ προμαρτυράμενον, ἐν τῷ γίνεσθαι, μὴ δύνασθαι μένειν ἄγαμον, ἀλλὰ λαβεῖν ἐθέλειν γυναῖκα, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς γάμον ἔρχεσθαι, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ μένειν ὑπηρεσίᾳ· ὁ δὲ παρὼν

Guill. Beveregii notæ.

qui post ordinationem uxorem duxerit deponatur. Ubi scholiastes ad verbum καθαιρείσθω hæc notat : Ἤγουν τῆς μὲν ἱερωσύνης μετακινείσθω· τῆς δὲ τιμῆς μετεχέτω, καὶ τῆς καθέδρας. Πορνεύσας δὲ ἢ μοιχεύσας τέλεον ἐξωθείσθω, καὶ εἰς μετάνοιαν ὠθείσθω. Οὕτω γὰρ ἔν τισι τῶν ἐξηγητῶν εὕρηται. *Hoc est, a sacerdotio quidem removetor ; sed honoris tamen sedisque particeps esto. Qui vero scortationem vel adulterium commiserit, prorsus expellitor, et ad pœnitentiam adigitor. Sic enim in nonnullis interpretibus invenitur.* Harmenop. Epit. can. sect. 2, tit. 3. Sane hæc in interpretibus a nobis hic impressis non inveniuntur : unde scholiastem istum, quicunque demum fuerit, alios vidisse palam est.

κανὼν τὸν τοιοῦτον ἀνατρέπει κανόνα, καὶ παντελῶς A ἀπείργει μετὰ τὴν χειροτονίαν τὸν πρεσβύτερον, τὸν διάκονον, καὶ τὸν ὑποδιάκονον, γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον, τῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ ἀποστολικῷ κανόνι ἑπόμενος· καὶ διορίζεται τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦτο τολμήσαντα ποιῆσαι καθαιρεῖσθαι, διδοὺς ἄδειαν ἑκάστῳ πρὸ τῆς χειροτονίας γαμικῷ νόμῳ συνάπτεσθαι γυναικί.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Ἐπειδὴ δὲ μεμαθήκαμεν ἔν τισι τῶν ἐκκλησιῶν διακόνους τυγχάνειν ὀφφίκια ἐκκλησιαστικὰ (60) ἔχοντας, ἐντεῦθέν τέ τινας αὐτῶν αὐθαδείᾳ καὶ αὐτονομίᾳ κεχρημένους πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, ὁρίζομεν ὥστε τὸν διάκονον (61) κἂν ἐν ἀξιώματι, τοῦτ' ἔστιν ἐν ὀφφικίῳ οἱῳδήποτε B ἐκκλησιαστικῷ, τυγχάνοι, τὸν τοιοῦτον μὴ πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἐκτὸς εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρᾳ πόλει παραγένηται ἐπί τινι κεφαλαίῳ. Τότε γάρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθήσεται. Εἰ δέ τις τοιοῦτο τολμήσοι τυραννικῷ (62) χρώμενος θράσει διαπράξασθαι, ὁ τοιοῦτος ἐκ τοῦ οἰκείου καταβιβασθεὶς βαθμοῦ, ἔσχατος πάντων γινέσθω τοῦ ἐν ᾧπερ καταλέγεται τάγματος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν παραινοῦντος μὴ χαίρειν ἐν ταῖς πρωτοκλισίαις, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελιστῇ Λουκᾷ, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ κειμένην διδασκαλίαν. Ἔλεγε γὰρ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν C τοιάνδε· « Ὅταν κληθῇς ὑπό τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ

A autem canon istum evertit canonem et omnino prohibet presbyterum, diaconum aut hypodiaconum post ordinationem feminam sibi matrimonio conjungere, vicesimum sextum canonem apostolicum sequens : et decernit eum qui post ordinationem hoc facere ausus fuerit, deponi; cuique concedens libertatem, ante ordinationem lege matrimoniali se feminæ conjungendi.

CANON VII.

« Quoniam in nonnullis ecclesiis diaconos officia ecclesiastica habere didicimus, et ex hoc nonnullis eorum arrogantia et licentia fretos ante presbyteros sedere : statuimus, ut diaconus, etiamsi in dignitate, id est, in quovis sit officio ecclesiastico, ante presbyterum ne sedeat, præterquam si proprii patriarchæ vel metropolitani vicem gerens, adsit in alia civitate super aliquo capite. Tunc enim, ut locum illius implens, honorabitur. Si quis autem tyrannica adductus audacia tale quid efficere ausus fuerit, is ex proprio gradu dejectus, sit omnium ultimus ejus ordinis, in cujus est catalogo in sua **164** ecclesia; Domino nostro præcipiente, ne primis sedibus delectemur, secundum eam, quæ in sancto evangelista Luca, ut ex ipso Domino nostro et Deo profecta, posita est, doctrinam. Iis enim, qui vocati erant, dicebat hanc parabolam : « Quando ab aliquo ad nuptias invitatus fueris, ne in primo loco accubueris, ne forte quispiam te honoratior ab eo invitatus fuerit, isque qui te et ipsum invitavit, veniat et dicat, Da ei locum, et tunc incipies cum pudore ultimum locum tenere : sed quando

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Ὀφφίκια ἐκκλησιαστικά*. Officia ecclesiastica, quæ et ἀρχοντίκια, a sacris gradibus revera distincta sunt; ut Balsamon, dicens, λέγομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια καὶ ἀρχοντίκια καταχρηστικῶς ὀνομάζονται βαθμοί. Κυρίως γὰρ βαθμοὶ ὁ τῶν ἱερέων, καὶ τῶν διακόνων, καὶ τῶν ὑποδιακόνων, καὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἐστι· τὰ δὲ ὀφφίκια καὶ τὰ ἀρχοντίκια τιμαί εἰσι καὶ πορισμῶν ἀφορμαί. Bals. in can. Apost. 17. Neque enim officiales ecclesiastici, quatenus officiales, sacra celebrarunt; sed tantum ecclesiasticarum quarumdam rerum curam et administrationem sibi commissam habuerunt, quorum præcipui fuerunt hi sex : magnus œconomus, magno sacello præpositus, magnus vasorum custos, chartophylax, parvo sacello præpositus, et primus defensor : quomodo non solum in ordine officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ recensentur; verum etiam a Johanne episcopo Citri, qui ad hanc Constantini Cabasilæ interrogationem, ἐν τοῖς ἀρχοντικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀξιώμασι τίς τρίτος, καὶ πῶς ἐφεξῆς ἡ τούτων τάξις; respondit, Ἀπὸ μὲν παλαιᾶς παραδόσεως πρῶτός ἐστιν ὁ μέγας οἰκονόμος· δεύτερος ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης σακέλλης, ἤγουν ὁ μέγας σακελλάριος· τρίτος ὁ μέγας σκευοφύλαξ· τέταρτος ὁ χαρτοφύλαξ· πέμπτος, ὁ ἐπὶ τῆς μικρᾶς σακέλλης, ἤγουν σακελλάριος· ὁ ἕκτος ὁ πρωτέκδικος, οἵτινες καὶ ἐξωκατάκηλοι λέγονται. In *Juris Græc-Rom.* l. v, p. 327. Ubi observes, hos etiam ἐξωκατακήλους dictos, qui tamen ἐξωκατάκοιλοι sæpius audiunt. Alii etiam quamplurimi officiales fuerunt, sed minoris dignitatis et honoris. Cum autem diaconi, aliique inferiores clerici, summis istis in Ecclesia officiis nonnunquam functi fuerint, hinc officii dignitate freti, ante ipsos presbyteros, superioris ordinis clericos, sedere præsumpserunt. Quod quidem hoc canone prohibetur, idque hac ratione, ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἀξιωμάτων κρείττονα τὰ πνευματικὰ ἐπιστάμεθα. Sed officiales, episcopi sui, aut metropolitani vicem gerentes, et tenentes locum, excipiunt. Verum scholiastes Harmenopuli chartularium Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ etiam ante episcopos olim sedisse observat, in hunc canonem hæc notans, Ἰστέον ὅτι μόνῳ τῷ χαρτοφύλακι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας δέδοται καὶ D ἐξ ἔθους μακροῦ, καὶ ἐξ ἐπιτάγματος ἐγγράφου τοῦ βασιλέως κυρίου Μιχαὴλ, καὶ τῶν ἀρχιερέων ἐν τοῖς ἔξω προκαθῆσθαι συνόδοις, *Sciendum, soli Majoris ecclesiæ chartophylaci concessum esse, tum ex longa consuetudine, tum scripto jussu imperatoris domini Michaelis, ut in exteris synodis etiam ante pontifices sedeat*. Harmenop. Epit. can. sect. 2, tit. 4. Balsamon in hunc canonem idem de eodem chartophylace observat, et in syn. Nicænæ can. 18 Alexii Comneni constitutionem producit, qua hoc ei privilegium confirmatur; vide etiam istius responsa ad Marci Alexandrini interrog. 61.

(61) *Ὁρίζομεν ὥστε τὸν διάκονον*. Hæc usque ad εἰ μὴ ἐκτός exclusive in ms. Amerbachiano desiderantur, sed summa descriptoris incuria, ut cuivis canonem perlegenti patet.

(62) *Τολμήσοι τυραννικῷ*. Codex Amerbachianus legit, τολμήσειε τυραννικῶς.

« invitatus fueris, in ultimo loco accumbe, ut A « quando venerit qui te invitavit, dicat tibi, « Amice, ascende altius; tunc erit tibi gloria « coram iis qui tecum accumbunt. Nam quisquis « se extollit, humiliabitur, et qui se humiliat, « exaltabitur [70]. » Hoc ipsum autem etiam serva- « bitur in reliquis sacris ordinibus : quandoqui- « dem sæcularibus seu mundanis dignitatibus spi- « ritales præstantiores esse scimus. »

BALS. Decimus octavus canon syn. primæ Nicænæ jubet deponi diaconos qui sedent in medio presbyterorum. Præsens autem canon eos qui sic faciunt, ex proprio gradu dejici jubet. Si enim aliis B forte diaconis in gradu prior erat qui se impudenter gessit, et ante presbyteros sedit, in ultimum locum demittetur, et erit in gradu omnium infimo, nec id quod habet officium ecclesiasticum seu dignitas ei proderit. Sin autem a suo patriarcha vel metropolitano in aliquam urbem missus fuerit, ut locum illius repleturus, tunc perinde, ac qui ipsum misit, reputabitur et honorabitur. Quomodo vero 18 quidem canon Nic. syn. eum, qui in medio presbyterorum sedit, diaconum deponendum dicit : hic autem levius in eum animadvertit, nempe dimissione? *Solutio.* Ille quidem canon de iis qui in sacro tribunali tempore sacrificii se impudenter gesserunt, et ante sacerdotes sederunt, loquitur; de hujusmodi enim omnino disserit, scilicet de iis diaconis, qui C sacerdotibus communionem porrigunt, et quædam alia ejusmodi indigna faciunt. Præsens autem canon loquitur de diaconis, qui extra sacrum tribunal in quavis cathedra ante presbyteros sederunt, et ideo eis lenius supplicium infligit. Officia autem ecclesiastica dicuntur ἀρχοντίκια. Canon autem idipsum vult etiam servari in aliis sacris ordinibus : ne quis dignitate vel officio fretus, adversus alios extollatur, et adversus eos qui altiori gradu sunt, efferatur; hypodiaconus forte adversus diaconum, vel lector adversus hypodiaconum. Spirituales enim dignitates sæcularibus, inquit, sunt præstantiores. Nota vero quod etiam e præsenti canone manifestum est ecclesiastica officia sive dignitates gradus D esse ecclesiasticos, ut diaconica et cætera. Miror autem quomodo, cum canon statuat eum, qui missus est, obtinere locum mittentis quod ad honorem attinet, Gortynensis episcopus Basilius, qui in hac synodo totius Romanæ Ecclesiæ jure præsens aderat, post quatuor patriarchas et quosdam metropolitanos subscripsisse invenitur. Sed, ut est probabile, ipse quoque erat papæ legatus, et ideo subscripsit post

« ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ σοι· Δὸς « τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετὰ αἰσχύνης τὸν « ἔσχατον τόπον κατέχειν· ἀλλ' ὅταν κληθῇς, « ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ « κεκληκώς, εἴπῃ σοι, Φίλε, προσανάβηθι ἀνώ- « τερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συν- « ανακειμένων σοι. Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν τα- « πεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ὑψωθήσεται. Τὸ « δὲ αὐτὸ φυλαχθήσεται καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν « ταγμάτων· ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἀξιω- « μάτων κρείττονα τὰ πνευματικὰ ἐπιστάμεθα. »

ΒΑΛΣ. Ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου καθαιρεῖσθαί φησι τοὺς ἐν μέσῳ πρεσβυτέρων καθεζομένους διακόνους. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τοὺς οὕτω ποιοῦντας ὑποβιβάζεσθαι ἐκ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ B παρακελεύεται. Εἰ γὰρ τυχὸν τῶν ἄλλων διακόνων προβαθμιώτερος ἦν ὁ ἀναιδευσάμενος καὶ πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθίσας, κατενεχθήσεται εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, καὶ ἔσται πάντων ὑποβάθμιος, μὴ ὠφελούμενος ἐκ τοῦ αὐτῷ προσόντος ἴσως ἐκκλησιαστικοῦ ὀφφικίου ἤτοι ἀξιώματος. Εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἔν τινι πόλει σταλῇ, ὡς τὸν τόπον ἐκείνου ἀναπληρώσων, τότε ὡς αὐτὸς ὁ στείλας αὐτὸν λογισθήσεται καὶ τιμηθήσεται. Πῶς οὖν ὁ μὲν ιη' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καθαιρεῖσθαί φησι τὸν ἐν μέσῳ πρεσβυτέρων καθίσαντα διάκονον, οὗτος δὲ κουφότερον κολάζει αὐτὸν, ἤγουν διὰ ὑποβιβασμοῦ; *Λύσις.* Ἐκεῖνος μὲν ὁ κανὼν περὶ τῶν εἰς τὸ βῆμα ἐν ἱερουργίας καιρῷ ἀναιδευσαμένων καὶ πρὸ τῶν ἱερέων καθισάντων φησίν· ὅτι C καὶ περὶ τῶν τοιούτων (63) διόλου, διαλέγεται δηλονότι περὶ διακόνων μεταδιδόντων ἱερεῦσι καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀνάξια διαπραττομένων· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ βήματος ἐν τυχούσῃ καθέδρᾳ καθισάντων διακόνων πρὸ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ διὰ τοῦτο μετριωτέραν ἐπάγει τὴν κόλασιν. Ὀφφίκια μέντοι ἐκκλησιαστικὰ λέγονται τὰ ἀρχοντίκια. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖν βούλεται ὁ κανὼν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ταγμάτων, ὥστε μή τινα ἀξιώματι θαῤῥοῦντα ἢ ὀφφικίῳ κατεπαίρεσθαι τῶν ἄλλων, καὶ θρασύνεσθαι κατὰ τῶν ὑποβαθμιωτέρων (64) αὐτοῦ, ὑποδιάκονον τυχὸν κατὰ διακόνου, ἢ ἀναγνώστην κατὰ ὑποδιακόνου. Κρείττω γὰρ, φησὶν, εἰσὶ τὰ πνευματικὰ ἀξιώματα τῶν κοσμικῶν. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ D παρόντος κανόνος παρίσταται τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχοντίκια ἤτοι ἀξιώματα βαθμοὺς εἶναι ἐκκλησιαστικοὺς, ὡς τὰ διακονικὰ καὶ τὰ λοιπά. Θαυμάζω δὲ πῶς, τοῦ κανόνος διοριζομένου τὸν ἀποσταλέντα ἐπέχειν τὸν τόπον τοῦ ἀποστείλαντο; ὅσον κατὰ τὴν τιμὴν, ὁ ἐπίσκοπος τῶν Γορτυναίων Βασίλειος παρουσιάζων ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ δικαίῳ πάσης τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης εὑρίσκεται ὑπογράψας μετὰ

[70] Luc. xiv, 8 et seqq.

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Ὅτι καὶ περὶ τῶν τοιούτων.* Hæc usque ad διαπραττομένων inclusive in Parisiensi editione desiderata, ex ms. Amerbachiano habentur, ubi etiam pro ἀναιδεσαμένων paulo ante, rectius legitur, ἀναιδευσαμένων.

(64) *Κατὰ τῶν ὑποβαθμιωτέρων.* Ms. Ætoniensis legit προβαθμιωτέρων, quam lectionem ipse etiam locus postulat.

τοὺς τέσσαρας πατριάρχας καί τινας μητροπολίτας. A Ἀλλ' ὡς ἔοικε καὶ αὐτὸς λεγάτος ἦν τοῦ πάππα· καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τοὺς πατριάρχας ὑπέγραψεν, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ λεγάτοι, ἤτοι ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Ἡρακλείας καὶ ἕτεροι. Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως προκάθηται τῶν ἀρχιερέων, διάκονος ὤν, εἴρηται ἐν τῷ ιη' κανόνι, τῆς πρώτης συνόδου. Σημείωσαι δὲ τὸν κανόνα λέγοντα κρείττονα εἶναι τὰ πνευματικὰ ἀξιώματα τῶν κατὰ κόσμον ἀξιωμάτων· πλὴν μὴ ἑλκύσῃς τοῦτο, ὥς τινες εἶπον, χάριν τοῦ προτιμᾶσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν. Ἑρμήνευσον τοῦτο εἰς τοὺς καταυθαδιαζομένους τυχὸν ὑποδιακόνους κατὰ διακόνων, ἢ διακόνους κατὰ πρεσβυτέρων· καὶ εἰπὲ ὅτι, εἰ ἐν τοῖς κοσμικοῖς ἀξιώμασιν οὐκ ἔξεστι τῷ ἥττονι ἀξίᾳ ὄντι προκαθῆσθαι ἢ προτιμᾶσθαι τοῦ μείζονι τετιμημένου B ἀξιώματι, πολλῷ πλέον οὐκ ἔξεστι τοῦτο ποιεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀξίαις τετιμημένοις, ἃς καὶ πνευματικὰς ἐκάλεσε, καὶ χρεωστοῦσι πᾶσαν εὐταξίαν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα ὀνομάζοντα περὶ τὸ τέλος τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἀξιώματα. Πολλάκις γὰρ εἰς τὸ δικαστήριον εἶπόν τινες μήτε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας μήτε τοὺς μητροπολίτας ἐν ἀξιωματικοῦ μοίρᾳ συντάττεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ δυνατὸν εἶναι τὸν στίχον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κουβουκλεισίου ἤτοι τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ ταπεινόν. Ἐμοὶ δὲ τοῦτο οὐ δοκεῖ. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ α' κεφάλαιον τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ ἐκεῖσε καταστρωθὲν ἔγγραφον θέσπισμα τοῦ ἰσαποστόλου ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τὸ σχόλιον τοῦ λς' κεφαλαίου τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

patriarchas; sicut et cæteri legati, scilicet Thessalonicensis episcopus et Heracleanus et alii. Constantinopolitanus autem chartophylax, quomodo cum sit diaconus, ante antistites sedet, in primæ synodi 18 can. dictum est. Nota autem et canonem qui dicit, spirituales dignitates esse præstantiores sæcularibus dignitatibus. Sed ne hoc eo traxeris, ut nonnulli dicebant, ad ecclesiasticas dignitates imperatoriis præferendas. Interpretare autem hoc adversus hypodiaconos, qui fortasse superbe et insolenter se gerunt adversus diaconos, vel diaconos qui adversus presbyteros: et dic, quod si in sæcularibus dignitatibus non licet ei, qui est minoris dignitatis, præsidere vel præferri ei, qui est majore dignitate honoratus, multo magis non licet hoc facere iis qui sunt ecclesiasticis dignitatibus **165** honorati, quas etiam spirituales appellavit; qui quidem ex sua professione debent omnem bonum ordinem observare. Nota ergo canonem, qui circa finem nominat ecclesiasticos gradus dignitates. Nonnulli enim sæpe in judicio dixere, nec ecclesiasticos præfectos, nec metropolitanos inter dignitates collocari, et propterea nec potentem quidem esse ecclesiastici cubicularii vel episcopi ordinem, sed vilem. Hoc autem mihi ita esse non videtur. Et lege primum cap. 8 tit. præsentis operis, et illic positum scriptisque mandatum sancti Constantini Magni qui est apostolis æqualis, decretum, et commentarium 36 cap. primi tit. præsentis operis.

C ΖΩΝΑΡ. Ὁ ὀκτωκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου μὴ ἐν μέσῳ πρεσβυτέρων καθῆσθαι τοὺς διακόνους κελεύει, τοὺς δὲ μὴ πειθαρχοῦντας παύεσθαι τῆς διακονίας. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τοῖς αὐθαδῶς πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθῆσθαι ἀναιδευομένοις οὐκ ἔκπτωσιν τῆς διακονίας εἰς κόλασιν τῆς αὐθαδείας ἐπάγει, ἀλλὰ ὑποβιβασμὸν ἐκ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ. Εἰ γὰρ τυχὸν τῶν ἄλλων διακόνων προβαθμιώτερος ἦν ὁ ἀναιδευσάμενος, καὶ πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθίσας, κατενεχθήσεται εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, καὶ ἔσται πάντων ὑποβάθμιος. Εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἔν τινι πόλει σταλῇ, ὡς τὸν τόπον ἐκείνου ἀναπληρώσων, τότε ὡς αὐτὸς ὁ στείλας αὐτὸν λογισθήσεται καὶ τιμηθήσεται. Πῶς οὖν ὁ μὲν τῶν κανόνων τὸν ἐν μέσῳ D πρεσβυτέρων καθίσαντα βαρύτερον κολάζει, παύων αὐτὸν τῆς διακονίας, οὗτος δὲ κουφοτέραν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν τῷ προκαθίσαντι πρεσβυτέρου, καταβιβάζων αὐτὸν εἰς τὸν ἔσχατον τόπον τοῦ οἰκείου βαθμοῦ; Φασὶν οὖν ὅτι ὁ μὲν τῆς πρώτης συνόδου κανὼν περὶ τῶν ἐν βήματι ἐν ἱερουργίας καιρῷ καθεζομένων ἐν μέσῳ πρεσβυτέρων φησίν, ὅτε διακονεῖν μᾶλλον καὶ ὑπηρετεῖν τοῖς ἱερεῦσιν ὀφείλουσι καὶ παρεστάναι αὐτοῖς· ὁ δὲ τῆς συνόδου ταύτης περὶ τῶν ἐκτὸς βήματος ἐν τυχούσῃ καθέδρᾳ προκαθισάντων πρεσβυτέρων. Πανταχοῦ μὲν γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν οἱ διάκονοι χρεωστοῦσι τιμήν, μάλιστα δὲ ἐν ἱερουργίᾳ. Ὀφφίκια δὲ ἐκκλησιαστικὰ τὰ ἀρχον-

ZONAR. Ne medium in presbyterorum consessu locum diaconi occupent, 18 primæ in Nicæa synodi canone interdictum est, contumacesque a ministerio arceri eadem constitutione decretum. Hic vero canon, qui honestiorem sedendi locum impudenti temeritate sacerdotibus præripuerit, eum in arrogantiæ suæ pœnam non a ministerio quidem repelli, sed de suo gradu deturbari jubet. Proinde si primum forte locum inter diaconos obtinuerat, qui adeo impudenter se gerit et ante presbyteros sedet, in postremum detrudetur, honoreque cæteris omnibus inferior habebitur. Si quem tamen diaconum, muneris sui vicarium, in urbem aliquam patriarcha vel metropolitanus destinarit, debitos ipsis præsulibus honores legato deferri, eodemque quo ille loco haberi placet. Sed cum altero canone, qui medius inter presbyteros consederit, illi cessationis a ministerio pœna gravior inflicta sit, qua ratione factum arbitremur, ut qui honestiorem locum sacerdote assidente occuparit, cum eo hic canon remissius agat, levioreque animadversionis genere nihil aliud quam postremum inter sui ordinis homines gradum obtinere jubeat? Id igitur ita nonnulli explicant, ut de diaconis, qui dum sacra mysteria peraguntur, in sacrario medii inter presbyteros considere, quo quidem tempore eos maxime sacerdotibus inservire atque astare oportuerat, primæ synodi canonem accipi velint: hunc vero de iis, qui extra sacrarium,

alio quocunque consessu, digniorem sibi inter sacerdotes locum arrogarint, intelligendum esse arbitrentur. Cum enim ubique sacerdotes vereri diaconi debeant, tum id eos, dum opera rei divinæ ministerio impenditur, præstare maxime decet. Officia vero ecclesiastica ἀρχοντίκια vocat. Idem porro ut in aliis quoque servetur sacris ordinibus, neve, quia profanam scilicet dignitatem magistratumve quis obtineat, insolenter efferri, ac in superiori ordine constitutis, diacono verbi causa hypodiaconus, aut huic lector insultare temere audeat, hæc constitutione decretum. Est ecclesiastica siquidem civili quacunque dignitate præstantior. Cujus quidem argumenti ea vis est, ut quoniam inter eos qui profanos magistratus gerunt, et, qui inferioris est dignitatis, antesedere aut præferri ei, qui majori dignitate honoratur, non licet; multo magis iis idem non liceat, qui ecclesiasticis ornantur dignitatibus, quas etiam spirituales canon hoc loco nominat, quippe quæ non hominum, sed Dei gratia, Spiritus sancti invocatione, conferri debeat.

A τίκια λέγει. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖν βούλεται ὁ κανὼν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ταγμάτων, ὥστε μή τινα ἀξιώματι κοσμικῷ θαῤῥοῦντα ἢ ὀφφικίῳ καταναιδεύεσθαι τῶν ἄλλων, καὶ θρασύνεσθαι κατὰ τῶν προβαθμιωτέρων αὐτοῦ, ὑποδιάκονον τυχὸν κατὰ διακόνου ἢ ἀναγνώστην κατὰ ὑποδιακόνου. Κρείττω γάρ, φησὶ, τὰ πνευματικὰ ἀξιώματα τῶν κοσμικῶν, μονονουχὶ τοῦτο λέγων· Εἰ ἐν τοῖς κοσμικοῖς ἀξιώμασιν οὐκ ἔξεστι τῷ ἥττονος ἀξίας ὄντι προκαθῆσθαι ἢ προτετιμῆσθαι τοῦ μείζονι τετιμημένου ἀξιώματι, πολλῷ πλέον οὐκ ἔξεστι τοῦτο ποιεῖν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀξίαις τετιμημένοις, ἃς καὶ πνευματικὰς ἐκάλεσεν, ὡς οὐ κατὰ ἀνθρωπίνην χάριν παρέχεσθαι ὀφειλούσας, ἀλλὰ κατὰ θείαν χάριν ἐπικλήσει τοῦ θείου Πνεύματος.

ARIST. « Diaconus etiam officium assecutus, nisi « patriarchæ vel episcopi locum teneat, si ante « presbyteros sederit, omnium erit infimus. »

B ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὀφφίκιον ἔχων διάκονος, εἰ μὴ τοποτηρητὴς εἴη πατριάρχου ἢ ἐπισκόπου, πρὸ τῶν « πρεσβυτέρων καθεζόμενος, ἁπάντων ἐσχατώτερος ἔσοιτο. »

Fastus sæculares et primos accubitus Patres divini ab Ecclesia amputantes, statuunt neminem diaconorum, qualecunque ecclesiasticum habeat officium, ante presbyteros sedere; nisi forte, ut vicarius, patriarchæ sui aut metropolitani vicem gerat, in aliam civitatem missus canonicarum quarumdam et ecclesiasticarum causa quæstionum: tunc enim, ut illius locum implens honorabitur. Si quis autem diaconus tyrannica adductus audacia, **166** aliter ausus fuerit supra presbyterum sedere, suo gradu dejectus erit, et omnium ultimus diaconorum evadet.

Τοὺς κοσμικοὺς τύφους καὶ τὰς πρωτοκλισίας οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκ τῆς Ἐκκλησίας περιαιροῦντες, προστάττουσι μηδένα τῶν διακόνων, κἂν οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν ὀφφίκιον ἔχῃ, τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι ἄνωθεν, εἰ μή που, ὡς τοποτηρητὴς, τὸ πρόσωπον ἐπέχει τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρᾳ πόλει σταλεὶς χάριν κανονικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων· τότε γὰρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθήσεται. Εἰ δὲ ἄλλως τολμήσει τις τῶν διακόνων, τυραννικῷ θράσει χρώ- C μενος, τῶν πρεσβυτέρων ἄνωθεν καθεσθῆναι, τοῦ ἰδίου βαθμοῦ καταβιβασθήσεται, καὶ πάντων ἔσχατος τῶν διακόνων γενήσεται.

CANON VIII.

« In omnibus ea, quæ a nostris sanctis Patribus « decreta sunt, nos quoque rata ac firma esse « volentes, canonem quoque renovamus, qui ju« bet singulis annis uniuscujusque provinciæ « episcoporum synodos fieri, ubi metropolitanus « episcopus satius esse duxerit. Quoniam autem « propter aliquas Barbarorum incursiones et « quasdam alias incidentes causas, non possunt « qui ecclesiis præsident synodos bis in anno fa« cere, visum est, ut omnino semel in anno pro« pter ecclesiasticas quæstiones, ut verisimile D « est, emergentes, prædictorum episcoporum in « unaquaque provincia fiat synodus, a sancto « Paschæ festo, et usque ad Octobris mensis « complementum, singulis annis, in loco quem, « ut prædictum est, metropolitanus episcopus « aptiorem judicaverit: ii autem, qui non con« veniunt, episcopi, cum in suis civitatibus agant

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν θε« σπισθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀνα« νεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα καθ' « ἕκαστον ἔτος συνόδους τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας « γίνεσθαι ἐπισκόπων, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπό« λεως δοκιμάσῃ ἐπίσκοπος. Ἐπειδὴ δὲ διά τινάς « τε τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς, διά τε προσπι« πτούσας ἑτέρας αἰτίας, ἀδυνάτως οἱ τῶν ἐκ« κλησιῶν πρόεδροι ἔχουσι δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς « συνόδους ποιεῖσθαι, ἔδοξεν, ὥστε τρόπῳ παντὶ « ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ (65) τὴν τῶν προγεγραμ« μένων ἐπισκόπων διὰ τὰ ὡς εἰκὸς ἀναφυόμενα « ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ γί« νεσθαι σύνοδον ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑορτῆς « καὶ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς « ἑκάστου ἔτους κατὰ τὸν τόπον, ὃν ὁ τῆς μητρο« πόλεως, καθὰ προείρηται, δοκιμάσει ἐπίσκοπος. « Τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκόπους, ἐνδημοῦντας

Guill. Beveregii notæ.

(65) Ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Hæc usque ad γίνεσθαι σύνοδον inclusive in ms. Amerbachiano non sine summo canonis detrimento desunt.

« ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα ἐν ὑγείᾳ διά- A
« γοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας
« ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπι-
« πλήττεσθαι.

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ πῶς καὶ πότε ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι παρὰ τοῖς πρώτοις αὐτῶν συνέρχεσθαι, ὥστε γίνεσθαι συνόδους, καὶ λύεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, εἴρηται ἐν διαφόροις προλαβοῦσι κανόσιν. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. η' τίτλου η' τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὐδέν τι πλέον τῶν ἄλλων φησὶν ἀλλ' ἢ τὸ γίνεσθαι ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς συνόδους. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς δ' συνόδου κανόνα ιθ', καὶ τῆς α' συνόδου κανόνα ε', καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα λζ'. Εἴποι δέ τις (66) ὡς, τῶν ἐπισκόπων ἀναγ- B καζομένων παρὰ τοῖς μητροπολίταις ἐτησίως συνέρχεσθαι, οἱ μητροπολῖται οὐκ ἀναγκασθήσονται παρὰ τῷ πατριάρχῃ συνελθεῖν. Ἢ γὰρ οὗτοι παρὰ πατριάρχῃ συνέρχονται, καὶ συμβαίνει τὰς τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων συνόδους ἀπράκτους, ἢ οὐ συνέρχονται, καὶ αἱ πατριαρχικαὶ σύνοδοι οὐ γενήσονται. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐρεῖ τις· σὺ δὲ ἀνάγνωθι ἐπιστατικώτερον τὸ κ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου λέγον ἐν μέρει οὕτως· Κελεύομεν πᾶσι τρόποις μίαν σύνοδον γίνεσθαι καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἢ τῷ Ἰουνίῳ ἢ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ, καὶ συνιέναι παρὰ μὲν τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις ἐκείνους τοὺς παρ' αὐτῶν χειροτονουμένους, μὴ ἔχοντας δὲ δίκαιον ἄλλους ἐπισκόπους χειροτονεῖν (67)· παρὰ δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις μητρο- C

« et sani sint, et ab omni inevitabili et necessario
« negotio liberi, fraterne corripiantur. »

BALS. Quomodo et quando debeant episcopi ad suos primos convenire, ut synodi habeantur, et ecclesiasticæ quæstiones solvantur, in diversis præcedentibus canonibus dictum est. Lege et caput octavum tituli octavi præsentis operis, et quæ ibi scripta sunt. Præsens autem canon nihil plus quam alii dicit, præterquam ut semel fiant in anno synodi. Lege et quartæ synodi canon. decimum nonum, et primæ synodi canonem quintum, et sanctorum apostolorum canonem tricesimum septimum. Dicat autem non nemo, quod cum episcopi quotannis apud metropolitanos convenire cogantur, metropolitani apud patriarcham convenire non cogentur. Vel enim illi apud patriarcham conveniunt, et provincialium episcoporum synodos cessare usu venit, vel non conveniunt, et patriarchæ synodi non fient. Et hæc quidem dicat aliquis, verisimile est. Tu autem diligentius lege caput vicesimum tituli primi lib. tertii, hæc ex parte dicens. Omnimodo unam synodum quotannis celebrari mandamus in unaquaque provincia, vel Junio vel Septembri mense, et eos qui ab illis ordinantur, alios autem episcopos ordinandi jus non habent apud beatissimos patriarchas convenire. Apud religiosissimos autem metropolitanos cujusque provinciæ qui ab iis ordinati sunt. Nota igitur ex hac Novella quam ob rem pro-

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Εἴποι δέ τις*. Hæc usque ad finem hujus interpretationis nunc primum ex ms. Bodleiano in lucem Græce emittimus. Græce inquam, nam Latine antehac in Gulielmi Morelii editione edita sunt. Quinetiam in ms. Amerbachiano leguntur, eodem modo, quo in nostro; nisi quod pro ἀπράκτους ibi legatur ἀπρακτεῖν.

(67) *Μὴ ἔχοντας δὲ δίκαιον ἄλλους ἐπισκόπους χειροτονεῖν*. Etiamsi hæc constans sit loci hujusce lectio, non modo in omnibus Balsamonis codicibus mss. verum etiam in ipsa Justiniani novella 137 cap. 4, unde in Basilica a Balsamone citata relatus est (sed hodie ibi non exstat), suspicor tamen mendum in eam irrepsisse. Juxta hanc enim lectionem jussum est ab imperatore, ut apud patriarchas cujusque diœceseos episcopi ab iis ordinati, et qui non habent jus alios episcopos ordi- D nandi, quotannis conveniant; episcopi autem apud suos metropolitanos. Enimvero quinam illi episcopi esse possunt, qui a patriarchis ordinati sunt, et tamen alios episcopos ordinandi jus non habent? Et præterea quinam ex lege, tam canonica quam civili, apud patriarchas convenire debent, præter metropolitanos? At omnes metropolitani, eo ipso nomine, quod sunt metropolitani, alios episcopos ordinandi potestatem habent. Non me latet, nonnullos fuisse archiepiscopos et metropolitanos, qui nullos sibi subjectos episcopos habuerunt; verum Justiniani, a quo est hæc novella, temporibus hujusmodi archiepiscoporum et metropolitanorum, quibus nulli suberant episcopi dignitas, nondum instituta erat, sed a posterioribus imperatoribus introducta est. Episcopi autem Derci, Messenæ, Parii, Apri, a Balsamone ad suam astruendam opinionem commemorati, nec archiepiscopi proprie erant, nec metropolitani, sed episcopi αὐτοκέφαλοι, ut ex ipsa episcopatuum notitia constat: qui proinde nec a patriarcha aliquo ordinati sunt. Vereor itaque, ne μὴ hoc loco pro καὶ mendose ponatur; ut sensus sit, eos apud patriarchas in synodo quotannis congregari debere *Episcopos, qui ab ipsis ordinati sunt, et alios ordinandi episcopos jus habent*, hoc est, metropolitanos, qui et a patriarchis ordinati sunt, et ipsi alios episcopos ordinarunt. Sic quidem Photius legisse videtur, eo quod hanc etiam novellam producat ad probandum metropolitanorum synodos apud patriarcham, episcoporum apud metropolitanos peragendas esse; γίνεσθαι συνόδους μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις. Phot. Nomocan. tit. 8, cap. 8. Sed ne quid dissimulemus, hoc saltem pro altera et vulgari lectione dici potest, quod juxta eam episcopi suffraganei, sive provinciales patriarchæ alicujus, quibus non sub patriarchæ sed metropolitani nomine præest, apud eum convenire debent: hi enim ab eo quidem tanquam a metropolitano ordinati sunt, sed alios tamen episcopos, metropolitanorum more, ordinandi potestatem non habent. Et ipse quidem Justinianus huic interpretationi favere videtur, ubi in altera novella jubet *unumquemque beatum archiepiscopum et patriarcham, et metropolitam sanctissimos episcopos sub se constitutos in eadem provincia semel aut secundo per singulos annos ad se convocare*. Justin. Novel. 123, cap. 10. Hic enim, ut videre est, non solum archiepiscopi et metropolitæ, sed et patriarchæ episcopos habent sub se in eadem provincia constitutos, quos ad synodum convocare debent. Et sic quidem Romanus, Antiochenus, et Alexandrinus habuerunt; sed non item Constantinopolitanus et Hierosolymitanus. Illi enim metropolitani priusquam patriarchæ fuerunt; hi autem

vinciales patriarchæ Constantinopolitani vocantur, archiepiscopus Derci, Messanæ, Parii, Apri, et alii nonnulli archiepiscopi et metropolitani, quibus nulli subsunt episcopi. Illi enim et soli ad patriarcham semel quotannis convenire compelluntur. Reliquas autem causas ab aliis allatas ne admittas. Lege et finem dicti vigesimi capitis statuentis summis suppliciis subjiciendos esse præsules, qui episcopos hujusmodi celebrare synodos non compellunt.

πολίταις ἑκάστης ἐπαρχίας τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένους. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ ταύτης τῆς νεαρᾶς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν λέγονται ἐπαρχιῶται τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὁ Δέρκου, ὁ Μεσήνης, ὁ Παρίου, ὁ Ἄπρου, καὶ ἄλλοι τινὲς ἀρχιεπίσκοποι καὶ μητροπολῖται μὴ ἔχοντες ἐπισκόπους· οὗτοι γὰρ ἀναγκάζονται καὶ μόνοι παρὰ τῷ πατριάρχῃ ἅπαξ ἐνιαυτοῦ συνέρχεσθαι· τὰς δὲ λοιπὰς αἰτίας παρά τινων λεγομένας μὴ παραδέχου. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ τέλος τοῦ ῥηθέντος κ' κεφαλ. διοριζομένου ἐσχάτας τιμωρίας ὑφίστασθαι τοὺς ἄρχοντας τοὺς μὴ καταναγκάζοντας τοὺς ἐπισκόπους τὰς τοιαύτας συνόδους ποιεῖν.

ZONAR. Quod apostolicis antea synodicisque canonibus cautum fuerat, hæc quoque synodus renovata constitutione decrevit, ac, ut singulis annis in unaquaque provincia synodus haberetur, edixit; adeo ut omni modo, hoc est nullo causæ cujusquam obtentu tergiversationeque admissa synodus in unaquaque provincia semel quotannis habeatur propter emergentes **167** in Ecclesia difficultates; idque a festo Paschatis ad finem usque mensis Octobris. Sed de his fusius in superiorum canonum explicatione disseruimus.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οἱ θεῖοι ἀπόστολοι καὶ αἱ προλαβοῦσαι σύνοδοι περὶ τῶν ἐτησίων τούτων κανόνας ἐξέθεντο, καὶ ἡ σύνοδος αὕτη ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι συνόδους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διετάξατο, ἀνανεοῦσα τοὺς κειμένους περὶ αὐτοῦ κανόνας, ὥστε ἐκ παντὸς τρόπου, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως καὶ ἀπροφασίστως, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι σύνοδον διὰ τὰς ἀναφυομένας ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας. Γίνεσθαι δὲ ταύτην ἀπὸ τοῦ Πάσχατος μέχρις ὅλου τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. Ἐγράφη δὲ περὶ τούτου πλατύτερον ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσιν.

ARIST. « Quandoquidem bis nequit, semel quotannis saltem celebretur synodus, inter Pascha et mensem Octobrem. »

Propter difficultates episcopis accidentes, et Barbarorum incursiones, decretum de synodo bis quotannis celebrando a præsenti canone contrahitur; et decernitur, semel in singulis annis haberi synodum inter Pascha et mensem Octobrem.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπεὶ μὴ δὶς δυνατὸν, ἅπαξ ἑκάστου ἔτους γινέσθω σύνοδος μέσον τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. »

Διὰ τὰς προσπιπτούσας δυσχερείας τοῖς ἐπισκόποις καὶ τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς τὸ δὶς τοῦ ἔτους γίνεσθαι σύνοδον ὑπὸ τοῦ παρόντος συνεστάλη κανόνος. Καὶ ὡρίσθη ἅπαξ ἐφ' ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ γίνεσθαι σύνοδον μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός.

CANON IX.

« Nulli licere clerico cauponiam habere tabernam.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῷ (68) καπηλικὸν ἐργαστή-

Guill. Beveregii notæ.

priusquam throni eorum ad patriarchatus promoti sunt, aliis perpetuo metropolitanis subjecti fuerunt, Constantinopolitanus quidem Heracleensi, et Cæsariensi Hierosolymitanus; quo factum est, ut etiamsi postea patriarchæ fuerint, nullam tamen provinciam habuerint, in qua metropoliticam potestatem exercere poterant. Balsamon, fateor, hoc loco asserit, episcopos supradictos, Derci, Messenæ, Parii, Apri, aliosque ἐπαρχιώτας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως dictos fuisse: sed haud dubie summe καταχρηστικῶς ita appellati sunt; cum patriarcha Constantinopolitanus nullam ἐπαρχίαν habuerit, nedum illos proprie ἐπαρχιώτας habere potuit, qui, ut ante dictum est, αὐτοκέφαλοι fuerunt. Quinetiam ipse Balsamon indigitat alias ab aliis datas fuisse rationes, quare dicti episcopi ἐπαρχιῶται *provinciales* patriarchæ Constantinopolitani vocati sunt: unde constat veram non constitisse rationem. Quod si isti in provincia, ei peculiariter tanquam metropolitano subjecta, constituti fuissent, nihil dubii esse potuit, cur ita cognominarentur. Sed et nihil certius est, quam eos in diversis provinciis sitos esse; ac propterea provinciales episcopi omnes eorum nemini esse poterant. Adeo ut quæcunque demum fuerit ratio, cur ita dicerentur, hæc saltem a Balsamone excogitata, nulla est; nisi forsitan provincialium adinstar episcoporum, illi ad Constantinopolitanum patriarcham quotannis convenire compellerentur; quod Balsamon quidem asserit, sed refragante veteri episcopatuum notitia, in qua isti throni αὐτοκέφαλοι nominantur. Cum autem Patriarchæ Romanus, Alexandrinus, et Antiochenus suffraganeos sive provinciales episcopos proprie sic dictos habuerint, a se quidem ordinatos, sed nullam alios episcopos ordinandi potestatem habentes: illi juxta hanc novellam eos ad synodum convocare poterant. Sed cum Justinianus imperator Constantinopoli sedem imperialem habuerit, ad eam haud dubie æque ac ad alias sedes patriarchales in novella ista condenda respexit: quæ propterea de metropolitanis potius ad patriarchas suos conveniendis intelligenda est. Sed ita intelligi nequit, nisi vulgaris hæc lectio immutetur, quandoquidem omnes metropolitani tunc temporis alios episcopos ordinandi jus habebant.

(68) *Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῷ.* Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, Κληρικὸς καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω, *Clericus, qui officinam cauponariam habet, aut desistat, aut deponatur.* In quam scholiastes hæc notat, Ὁ πατριάρχης Λουκᾶς καὶ μυρεψικὰ ἐργαστήρια ἢ λουτρὰ πρὸς τῶν κληρικῶν ἐνεργεῖσθαι ἀπείρηκε διὰ σημειώματος, ὡς αἰσχροῦ κέρδους καὶ ψεύδους παραίτια. Κωλύει δὲ τοὺς διακόνους ἰατρικῆς ἀντιποιεῖσθαι, καὶ ἀφορισμῷ καθυποβάλλει τοὺς κοσμικὰ καὶ δημόσια διενεργοῦντας κληρικούς. Καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀγχιάλου, κοσμικὰ

« ριον ἔχειν. Εἰ γὰρ τῷ τοιούτῳ εἰσιέναι ἐν καπηλείῳ οὐκ ἐπιτέτραπται, πόσῳ μᾶλλον ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖσθαι, καὶ ἃ μὴ θέμις αὐτῷ ἐγχειρεῖν; Εἰ δέ τι τοιοῦτον διαπράξοιτο, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν νδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀφορίζεσθαι λέγει τοὺς ἐσθίοντας ἐν καπηλείῳ κληρικούς· ὁ δὲ παρὼν διορίζεται μὴ ἔχειν κληρικὸν καπηλικὸν ἐργαστήριον, ἤγουν μὴ ἐνεργεῖν ἐμπορίαν καπηλικήν. Εἰ γὰρ κατὰ δεσποτείαν ἔχει καπηλικὸν ἐργαστήριον, καὶ πρὸς ἑτέρους τοῦτο ἐκδίδωσι, καινὸν οὐκ ἔστι. Τοῦτο γὰρ καὶ παρὰ μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν διαφόρων γίνεται· ὥστε τὸ ἔχειν ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἐνεργεῖν ἐκλάμβανε. Ἐπεὶ δὲ ἕτερόν ἐστι τὸ εἰσέρχεσθαι ἐν καπηλείῳ ἀλλοτρίῳ καὶ ἐσθίειν, καὶ ἕτερον τὸ ἐμπορεύεσθαι καπηλικὴν τέχνην, ἐν μὲν τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἀφορίζεσθαί φησι τὸν ἐσθίοντα ἐν καπηλείῳ κληρικὸν, καὶ μετὰ παραγγελίαν μὴ διορθούμενον, πάντως διὰ τὸ μετριώτερον τοῦ ἁμαρτήματος· τὸν δὲ ἐνεργοῦντα κληρικὸν καπηλικὸν ἐργαστήριον, μὴ διορθούμενον μετὰ παραγγελίαν, καθαιρεῖσθαί φησιν ὁ παρὼν κανὼν, πάντως, διὰ τὸ βαρύτερον τοῦ ἁμαρτήματος. Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα ἐν τῷ ῥηθέντι νδ' ἀποστολικῷ κανόνι, καὶ συνόδου Λαοδικείας κανόνα κδ', συνόδου Καρθαγένης κανόνα μ', καὶ βιβλίου δ' τῶν Βασιλικῶν τίτλου α' κεφ. τελευταῖον, ὅπερ κατεστρώθη ἔξωθεν τοῦ λε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἔχειν καπηλικὸν ἐργαστήριον κληρικὸν νοητέον τὸ δι' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖν αὐτὸν ἐν αὐτῷ καὶ ὑπηρετεῖν. Οὐ γὰρ εὔσχημον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐστὶν ἀπρεπὲς τὸ καπηλείου προΐστασθαι κληρικὸν, καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ εἰσιόντας ὑποδέχεσθαι, καὶ βρώματα παρατιθέναι αὐτοῖς, καὶ οἶνον ἐγχέειν. Ὧ γὰρ ἀπηγόρευται τὸ ὅλως εἰς καπηλεῖον εἰσέρχεσθαι κατὰ τὸν νδ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, πῶς οὗτος ἐν αὐτῷ διηνεκῶς ἔσται ἀναστρεφόμενος; Τόν τε τοῦτο ποιοῦντα ἢ παύεσθαι βούλεται ὁ κανὼν ἢ καθαιρεῖσθαι. Εἰ δέ τις κληρικὸς τοιοῦτο ἐργαστήριον ἔχων ἑτέρῳ αὐτὸ ἐκμισθώσει, περὶ τὴν οἰκείαν κατάστασιν οὐ βλαβήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ εἰσιέναι ἐν καπηλείῳ κεκώλυται κληρικὸς, καὶ ἔχειν κωλυθήσεται μᾶλλον· ἢ τοίνυν παυθήσονται, ἢ καθαιρεθήσονται. »

Οὐκ ἔξεστι κληρικὸν καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν, καὶ ἐνεργεῖν ἐν αὐτῷ· εἰ γὰρ κεκώλυται ἐν ἀλλοτρίῳ καπηλείῳ εἰσέρχεσθαι, εἰ μὴ δι' ἀνάγκην τοῦτο ποιήσει, πολλῷ πλέον ἔχειν αὐτὸν καπηλεῖον οὐ χρὴ, καὶ ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖν. Ὁ δὲ τολμῶν τοῦτο

« Si ei enim in cauponam ingredi non est permissum, quanto magis et aliis in ea ministrare, ea, quæ non licet ipsi tractare? Si quid autem tale fecerit, vel cesset, vel deponatur. »

BALS. Quinquagesimus quartus apostolorum canon clericos segregari jubet, qui in caupona comedunt. Decernit autem præsens canon, ne clericus habeat cauponiam officinam, sive ne cauponiam mercaturam exerceat. Si enim cauponiam officinam in dominio habet, et eam aliis elocat, novum non est. Hoc enim etiam apud monasteria et diversas fit ecclesias. Quamobrem, habere hic, pro eo quod est exercere, accipe. Quoniam autem aliud est in alienam cauponam ingredi et comedere, et aliud cauponariam exercere: in canone quidem apostolico clericum, qui in caupona comedit, et post denuntiationem non corrigitur, eo omnino quod peccatum sit levius, segregandum dicit. Clericum autem qui cauponiam tabernam exercet, nec post denuntiationem corrigitur, præsens canon, quoniam gravius omnino peccatum est, dicit esse deponendum. Lege quæ ascripta sunt in dicto quinquagesimo quarto canone apostolico, et synodi Laodic. can. 24 synod. Carth. canone 40 et 4 libri Basilic. tit. primi cap. ultimum quod extra 35 cap. 9 tit. præsentis operis, positum est.

ZONAR. Quod cauponiam domum habere clerici hoc canone prohibentur, id ita accipiendum est, ut eis videlicet operas in caupona locare, ejusque ministeriis inservire ne liceat. Turpe siquidem, atque ab ordinis dignitate vehementer alienum, exercendæ cauponæ clericum præsidere, excipiendis hominibus, apponendis ferculis præsto esse, pincernæque quodammodo operam ac ministeria hospitibus exhibere. Cui enim ut apostolico canone quinquagesimo quarto videre est, ad cauponam divertere omnino non permissum, quo pacto talis in eo perpetuo versabitur? Qui igitur id fecerit, aut ab eo instituto cessare, aut depositione multari canon jubet. Domum tamen ejusmodi habere, ac locare alteri, clericis quoque sine ulla dignitatis jactura concessum est.

ARIST. « Si cauponam ingredi prohibetur clericus, et habere magis prohibebitur: vel itaque desistant, vel deponantur.

Non licet clerico cauponariam habere officinam, et in ea operari. Si enim alterius cauponam ingredi prohibetur, nisi forsitan ob necessitatem illud fecerit: multo magis eum **168** habere cauponam et aliis in ea ministrare non oportet. Qui

Guill. Beveregii notæ.

ὀφφίκια, ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατωρείας τοὺς κληρικοὺς ἐπισκήπτει διὰ σημειώματος μὴ ἀναδέχεσθαι. *Patriarcha Lucas etiam seplasiarias officinas, aut balnearias a clericis curari per adnotationem vetuit: veluti quæ turpi lucro et mendacio occasionem præbent. Interdicit etiam diaconis, ne medicinam faciant; et segregationi subjicit clericos qui mundana publicaque negotia tractant. Itidem patriarcha Michael Anchialinus per adnotationem mandat, ut clerici officia sæcularia, vel exactorum munia, vel curatorum non suscipiant.* Harmenop. Epit. can. sect. 3 tit. 2.

hoc autem facere ausus fuerit, et cessare non persuadetur, deponetur.

CANON X.

« Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, qui usuras, vel quæ dicuntur centesimæ, accipit, vel cesset, vel deponatur. »

BALS. In decimo septimo canone primæ syn. satis scripsimus de omnibus sacerdotibus, seu sacris initiatis qui usuras accipiunt, vel aliquod aliud turpe lucrum sibi excogitant. Et lege quæ in illo scripta sunt; et invenies solutionem repugnantiæ quæ esse videtur illius canonis et præsentis. Præsens enim canon, et apostolicus 44 vel cessare, vel deponi jubent eum qui tale quid facit. Decimus septimus autem canon primæ synodi eum deponi jubet. Lege et 27 cap. 9 tit. præsentis operis.

ZONAR. Usuras exigere, non episcopi solum, presbyteri, et diaconi, sed et omnes in canone recensiti, primæ synodi decimo septimo canone prohibentur. Ibi nos, et quid centesima sit explicavimus, et fusius, quæ ad ipsius canonis explicationem pertinent, exsecuti sumus. Ad ea igitur lectorem remittimus. Sed et eadem, quæ hoc loco, Laodicenæ quoque synodi quarto canone præcipiuntur.

ARIST. « Episcopus, presbyter et diaconus qui usuras accipit, nisi cesset, deponatur. » *Perspicuus.*

CANON XI.

« Nemo eorum qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, Judæorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat, vel una cum eis in balneis omnino lavetur. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si autem laicus, segregetur. »

BALS. Sancti Patres nos cum Judæis nullam communionem habere volentes, statuunt nos non debere cum eis festa celebrare, nec accipere, nec comedere, quæ nunc ab illis fiunt azyma, nec ab iis medicinam accipere, nec cum eis lavari. Eos autem qui præter hæc faciunt, si quidem clerici, deponi jubent: si vero laici, segregari. Quære Laod. syn. can. 31, 32, 37, 38 et sanctorum apostolorum canonem 70, et ejus interpretationem. Nec dicat quispiam, quod illa azyma vetiti sunt comedere quæ dantur ab hæreticis, non autem sacrificium facere per azyma, vel absolute comedere azyma; quoniam nos quoque diverso modo azyma comedimus, quæ dicuntur λειπανάβατα. Audiet enim quod non azyma comedere sit prohibitum, sed per azyma more Judaico festa celebrare. Quod est autem majus festum incruento sacrificio, quod

A πράττειν, καὶ μὴ ὑπακούων παυθῆναι, καθαιρεθήσεται.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἑκατοστὰς λαμβάνων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ιζ' κανόνι τῆς α' συνόδου ἱκανῶς ἐγράψαμεν περὶ πάντων τῶν ἱερωμένων, τῶν λαμβανόντων τόκους, ἢ καὶ ἕτερόν τι αἰσχρὸν κέρδος ἑαυτοῖς ἐπινοουμένων. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα· καὶ εὑρήσεις τὴν λύσιν τῆς δοκούσης ἐναντιοφανείας ἐκείνου τε τοῦ κανόνος καὶ τοῦ παρόντος. Ὁ μὲν γὰρ παρὼν κανὼν καὶ ὁ ἀποστολικὸς μδ' ἢ παύσασθαι ἢ καθαιρεῖσθαί φησι τὸν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς α' συνόδου καθαιρεῖσθαι B τοῦτόν φησιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κζ' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ τῆς πρώτης συνόδου ἑπτακαιδέκατος κανὼν οὐ τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους μόνον κωλύει λαμβάνειν τόκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους. Ἔνθα καὶ τί ἐστιν ἑκατοστὴ ἡρμήνευται, καὶ πλατύτερον τὰ περὶ τοῦ κανόνος ἐξήγηται. Καὶ ζητητέον ἐκεῖνα. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κελεύει.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, καὶ διάκονος τόκους λαμβάνων, εἰ μὴ παύοιτο, καθαιρείσθω. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

C « Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι ἢ λαϊκὸς τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθιέτω, ἢ τούτοις προσοικειούσθω, ἢ ἐν νόσοις προσκαλείσθω, καὶ ἰατρείας παρ' αὐτῶν λαμβανέτω, ἢ ἐν βαλανείοις τούτοις παντελῶς συλλουέσθω (69). Εἰ δέ τις τοῦτο πρᾶξαι ἐπιχειροίη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν ἡμᾶς μετὰ τῶν Ἰουδαίων οἱ θεῖοι Πατέρες θέλοντες, διορίζονται μὴ συνεορτάζειν τούτοις ἡμᾶς, μηδὲ λαμβάνειν καὶ ἐσθίειν τὰ παρ' αὐτῶν τηνικαῦτα γινόμενα ἄζυμα, μηδὲ ἰατρεύεσθαι παρὰ τούτων, ἢ συλλούεσθαι. Τοὺς δὲ ποιοῦντας παρὰ ταῦτα, κληρικοὺς μὲν ὄντας, παρακελεύεται καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι. D Ζήτει τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα λα', λβ', λζ' καὶ λη', καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ο', καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Καὶ μή τις λεγέτω ὡς ἐκεῖνα τὰ ἄζυμα ἐκωλύθησαν ἐσθίεσθαι τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν διδόμενα, οὐ μὴν τὸ γίνεσθαι θυσίαν διὰ ἀζύμων, ἢ ἁπλῶς τὸ ἐσθίειν ἄζυμα· ὅτι καὶ ἡμεῖς διαφόρως ἐσθίομεν ἄζυμα τὰ λεγόμενα λειπανάβατα (70). Ἀκούσει γὰρ ὡς οὐ τὸ ἐσθίειν ἄζυμα κεκώλυται, ἀλλὰ τὸ διὰ ἀζύμων κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ἑορτάζειν. Ποία δὲ μείζων ἑορτὴ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἐστὶν,

Guill. Beveregii notæ.

(69) *Ἐν βαλανείοις τούτοις παντελῶς συλλουέσθω.* Ms. Amerbachianus legit ἐν βαλανείοις παντελῶς τούτους λαμβανέτω. Sed omnes reliqui codices una cum interpretibus in nostra lectione consentiunt.

(70) *Λειπανάβατα.* Hoc, ni fallor, vocabulum alibi non occurrit. Ex hoc autem Balsamonis loco constat aliquod cibi sine fermento confecti genus ita dictum fuisse, Græcis vulgo usitatum.

A ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἡμῖν παρέδωκε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς Πασχαλίου ἑορτῆς; Ὅτι δὲ οὐδὲ εἰς νοῦν ἦλθε τοῖς ἁγίοις Πατράσι τὸ ἑορτάζειν ἡμᾶς διὰ ἀζύμων, καθὼς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν Ἰουδαίων γίνεται, τῶν ὁρισθέντων μετὰ ἀμνοῦ καὶ ἀζύμων καὶ πικρίδων τὴν τοῦ Πάσχα ποιεῖν ἑορτήν, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ καταργῆσαι αὐτοὺς πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν ἑορτὴν διὰ τοὺς Λατίνους (71) τοὺς ἑορτάζοντας μετὰ ἀζύμων, καὶ διὰ τοὺς ἰατρευομένους παρὰ Ἰουδαίων, ἢ λοιπῶν αἱρετικῶν· πάντες γὰρ οὗτοι ἀφωρισμένοι εἰσίν. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διδάσκοντα περὶ τῶν ἀζύμων· καὶ ὅτι οἱ παρὰ Ἰουδαίων ἢ ἄλλων αἱρετικῶν ἰατρευόμενοι κολάζονται.

B ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὁρίζει μήτε συνεορτάζειν τοῖς Ἰουδαίοις, μήτε τινὰ παρ' αὐτῶν δέχεσθαι ξένια τῶν παρ' αὐτοῖς ἑορτῶν. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν οὐδὲ οἰκειοῦσθαι αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ φιλιοῦσθαι, συγχωρεῖ, οὔτε παρ' αὐτῶν ἰατρεύεσθαι νοσοῦντας, οὔτε συλλούεσθαι ὅλως αὐτοῖς. Καὶ ὁ λβ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἀπαγορεύει αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν· καὶ ὁ λζ' τῆς αὐτῆς συνόδου κανὼν καὶ ὁ λη' μὴ δεῖν φησι παρὰ Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν τὰ πεμπόμενα ἑορταστικὰ λαμβάνειν, μηδὲ συνεορτάζειν αὐτοῖς, ἢ ἄζυμα λαμβάνειν, καὶ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν. Ἐπάγει δὲ ὁ κανὼν οὗτος τοῖς παραβαίνουσι τὰ ὡρισμένα κόλασιν, τοῖς μὲν ἐν κλήρῳ καθαίρεσιν, τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἀφορισμόν.

C ΑΡΙΣΤ. « Ἄζυμα Ἰουδαίων ἀπόπτυστα· ὁ δὲ καὶ ἰατροὺς αὐτοὺς προσκαλούμενος, ἢ συλλουόμενος, ἔκπτωτος. »

Οὐδεμία Χριστιανοῖς κοινωνία πρὸς Ἰουδαίους· διὰ τοῦτο γοῦν ὅστις εὑρεθῇ τὰ τούτων ἄζυμα ἐσθίων, ἢ εἰς ἰατρείαν αὐτοὺς προσκαλούμενος, ἢ συλλουόμενος τούτοις, ἢ ἄλλως πως αὐτοῖς οἰκειούμενος, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεθήσεται, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορισθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἔν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ καὶ ἑτέροις τόποις οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς προελ- D θοῦσαν χειροτονίαν (72) οὐ παρῃτοῦντο, πρόσκομμα τοῖς ἐντεῦθεν ἄλλοις τιθέντες καὶ σκάνδαλον. Πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὔσης τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ

Dominus noster Jesus Christus tradidit tempore mortis suæ et festi Paschalis? Quia autem sanctis Patribus ne in mentem quidem venit nos per azyma celebraturos, quemadmodum hoc quoque fit a Judæis, quibus statutum est cum agno et azymis et lactucis agrestibus Paschæ festum celebrare, ex eo clarum quod omne festum Judaicum aboleverint, propter Latinos qui cum azymis festa celebrant, et propter eos qui a Judæis vel reliquis hæreticis medicamenta accipiunt: omnes enim isti segregantur. **169** Nota præsentem canonem, qui de azymis instruit; et quod illi, qui a Judæis vel etiam aliis hæreticis medicis curantur, puniuntur.

ZONAR. Ne festos dies cum Judæis simul celebrare, neve munuscula ab iis, anniversariis eorum celebritatibus mitti solita, accipere liceat, sanctorum etiam apostolorum septuagesimo canone interdictum fuit. Hoc autem canone cum iis amicitiam jungere, (id est) familiaritatem inire, et illorum opera ægrotantes curari, et eodem cum illis balneo uti omnino prohibemur. Hæreticorum etiam benedictiones Laodicenæ synodi tricesimus secundus canon accipere vetat. Ejusdem quoque synodi 37 et 38 a Judæis vel hæreticis missa ex festivo apparatu xenia recipere, aut cum eis festos dies celebrare, aut azyma ab illis accipere, eorumque proinde impietati communicare negat oportere. Indicit autem hic canon non obtemperantibus multam, clericis quidem depositionem, laicis vero segregationem.

ARIST. « Azyma Judaica sunt respuenda. Quin etiam qui eos medicos accersit, vel una cum iis lavat, deponitur. »

Nulla est Christianis cum Judæis communio. Propterea itaque quicunque eorum azyma comedere, aut ad medicationem eos vocare, aut cum iis una lavare, aut aliter cum iis familiaritatem inire deprehendatur, si quidem clericus est, deponetur, si vero laicus, excommunicabitur.

CANON XII.

« Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa et Libya et aliis locis, quidam ex iis, qui illic sunt religiosissimi præsules, cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum et scandalum afferentes. Cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, ut omnia ad gregis in manus nostras traditi nobisque commissi

Guill. Beveregii notæ.

(71) *Διὰ τοὺς Λατίνους.* Hæc usque ad ἀφωρισμένοι εἰσίν inclusive, ex ms. Bodleiano huic loco inseruimus. Sed in codice Amerbachiano non leguntur. Nec quidem ipsius Balsamonis, sed descriptoris alicujus verba esse videntur, et margine in textum transcripta.

(72) *Μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς προελθοῦσαν χειροτονίαν.* Ms. Amerbachianus hunc locum sic legit, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς χειροτονίαν. οὐχ αἰτοῦνται, πρόσκομμα οὖν πολλοῖς τε ἄλλοις τίθενται καὶ σκάνδαλον, ἡμῖν δὲ πολλῆς σπουδῆς οὔσης, etc. Verum pro αἰτοῦνται legendum procul dubio παραιτοῦνται, vel παρῃτοῦντο, uti in nostro ms. legitur; pro quo in editione Parisiensi scriptum est παρατίθενται. Et quidem in variantibus Zonaræ lectionibus ex ms. etiam Amerbachiano recte scribitur παραιτοῦνται.

« utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat. Hoc autem dicimus, non ad ea abolenda et evertenda, quæ apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis et ad meliora progressionis curam gerentes, et ne status ecclesiasticus ullo probro afficiatur. Dicit enim divinus Apostolus: *Omnia ad Dei gloriam facite, sine offendiculo estote et Judæis, et Græcis, et Dei Ecclesiæ, quemadmodum et ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam utilitatem, sed multorum, ut serventur*[71]. *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*[72]. Si quis autem tale quid agere deprehensus fuerit, deponatur. »

BALS. Ad meliorem vitam Ecclesiæ alumnos sancti Patres provehentes, jubent omnino antistites, postquam sunt ordinati, a propriis uxoribus secedere. Ne autem contra 5 apostolicum canonem facere videantur qui episcopis cum suis uxoribus post ordinationem habitare permittit, inferunt, quod non divinis apostolis adversantes hæc decernunt, sed statum ecclesiasticum in pulchriorem ordinem provehi volentes: propemodum, hoc dicentes, quod divini quidem apostoli, cum fides tantum inciperet, se in eos, qui ad fidem accedebant, ita gerebant, ut ad eorum imbecillitatem se magis demitterent. Nunc autem cum Evangelii prædicatio sit magis amplificata, Oportet, inquiunt, et pontifices ad perfectam continentiam vitam suam dirigere. Si autem episcopis cum propriis uxoribus habitare **170** non permittetur: multo magis et ipsis tanquam uxoribus uti permittetur; sed nec eis cum alienis uxoribus habitare concedetur, ut omne offendiculum amputetur. Lege librum III Basilicor. tit. 1, cap. 54, 55, 56, quæ quidem, cum 123 Justiniani Novellæ sint capita, episcopos deponendos decernunt, qui cum quacunque muliere cohabitant.

ZONAR. Ne episcopo, presbytero, aut diacono, uxorem suam sub prætextu pietatis repudiare liceat, quinto apostolico canone cautum est; quique id fecerit, segregari primo, ac si tum quoque pertinax fuerit, depositione multari decretum. Hoc

« τοῦ νῦν γίνεσθαι. Τοῦτο δέ φαμεν οὐκ ἐπ' ἀθετήσει ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς προκοπῆς (73) τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν λαῶν προθυμούμενοι, καὶ τὸ μὴ δοῦναι μώμῳ τινὶ τὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· *Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ σύμφερον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. Μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.* Εἰ δέ τις φωραθείη τὸ τοιοῦτο πράττων, καθαιρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Πρὸς κρείττονα βιοτὴν προάγοντες τοὺς τῆς Ἐκκλησίας τροφίμους οἱ θεῖοι Πατέρες, παρακελεύονται πάντῃ ἀποδιίστασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς (74) μετὰ τὴν χειροτονίαν τῶν ἰδίων γαμετῶν. Ἵνα δὲ μὴ δόξωσιν ὑπεναντίως ποιεῖν τῷ ε' ἀποστολικῷ κανόνι τῷ παραχωροῦντι τοῖς ἐπισκόποις συνεῖναι ταῖς οἰκείαις γυναιξὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐπάγουσιν ὡς οὐκ ἐναντιούμενοι τοῖς θείοις ἀποστόλοις ταῦτα διορίζονται, ἀλλ' ὡς θέλοντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν εἰς πλείονα εὐταξίαν προκόψαι· μονονουχὶ τοῦτο λέγοντες, ὅτι οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι, ἀρχὴν ἐχούσης τῆς πίστεως, συγκαταβατικώτερον διετίθεντο πρὸς τοὺς τῇ πίστει προσερχομένους· ἄρτι δὲ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πλατυνθέντος, Χρή, φασί, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τὸν οἰκεῖον βίον ἀπευθύνειν πρὸς ἀκριβῆ σωφροσύνην. Εἰ δὲ συνοικεῖν ταῖς οἰκείαις γαμεταῖς οἱ ἐπίσκοποι οὐ παραχωροῦνται, πολλῷ πλέον οὐ κεχρῆσθαι αὐταῖς ὡς γαμεταῖς ἐκχωρηθήσονται· ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ἀλλοτρίων γυναικῶν συνοικεῖν παραχωρηθήσονται διὰ περιαίρεσιν παντὸς σκανδάλου. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίον τρίτον τῶν Βασιλικῶν τίτλῳ α', κεφ. νδ', νε' καὶ νς', ἅτινα τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς ὄντα κεφ. διορίζονται καθαιρεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, οἱῳδήτινι συνοικοῦντας γυναικί.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ πέμπτος ἀποστολικὸς κανὼν φησι· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας· ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν κωλύει τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν

[71] I Cor. x, 31-33. [72] I Cor. iv, 16.

Guill. Beveregii notæ.

(73) *Καὶ τῆς προκοπῆς*. Hæc in editione Pariensi ita lecta sunt: Καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τὸν λαὸν προμηθούμενοι καὶ τὸ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Quomodo etiam in ms. Amerbachiano leguntur; nisi quod pro προμηθούμενοι, ibi male scribatur προθημούμενοι.

(74) *Πάντῃ ἀποδιίστασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς*. Sic etiam canonem hunc interpretatur Matthæus monachus in causis matrimonialibus capite ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν χωρίζεσθαι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους· ubi ait, Οἱ τῆς ς' συνόδου θεῖοι Πατέρες ἐν τῷ ιβ' κανόνι ἀπείργουσι τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν χειροτονίαν συνοικεῖν ὅλως ταῖς πρὸ τῆς χειροτονίας θεσμοῖς γάμου συναφθεῖσαι αὐτοῖς γυναιξί. *Divini sextæ synodi Patres canone duodecimo pontifices omnino post ordinationem arcent ab earum mulierum contubernio, quæ ante ordinationem matrimonii lege cum iis erant copulatæ.* Idem autem paulo ante, in capite, *de clericis uxores suas prætextu religionis ejicientibus*, observat hanc synodum illud primo constituisse, quippe de qua loquens ait, Αὕτη γὰρ ἡ σύνοδος πρώτη ταῖς γαμεταῖς ἀποτάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐθέσπισεν. *Hæc enim prima synodus fuit, quæ sancivit ut uxoribus suis episcopi renuntiarent.* Ergo ante hanc synodum episcopis etiam post episcopalem susceptam ordinationem et uxores habere, et cum iis cohabitare licitum fuit.

χειροτονίαν συνοικεῖν ταῖς πρὸ τῆς ἱερωσύνης γυ- A ναιξὶν αὐτῶν, καί φασιν οἱ τοῦτον ἐκθέμενοι τὸν κανόνα ὅτι Οὐκ ἀνατρέποντες τὰ νενομοθετημένα τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἀντινομοθετοῦντες κωλύομεν τοῖς ἐπισκόποις τὴν μετὰ τῶν προτέρων συμβίων αὐτῶν συνοίκησιν, ἀλλὰ θέλοντες τὴν σωτηρίαν τῶν λαῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτῶν προκοπὴν, καὶ ὥστε μή τινα μῶμον ἐκ τούτου προστρίβεσθαι τῇ ἱερωσύνῃ, μονονουχὶ τοῦτο λέγοντες, ὅτι οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι, ἀρχὴν ἐχούσης τῆς πίστεως, καὶ τοῦ θείου κηρύγματος οὔπω πλατυνθέντος, συγκαταβατικώτερον διετίθεντο πρὸς τοὺς τῇ πίστει προσερχομένους, καὶ πάντῃ ἀπῄτουν τὸ τέλειον, ἀλλ' ἐνεδίδουν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν καὶ τοῖς ἔθεσι τοῖς ἐθνικοῖς καὶ Ἰουδαϊκοῖς· οἵ τε γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς γυναιξὶ συνοικεῖν συγκεχωρημένον εἶχον B ἐκ τοῦ νόμου, καὶ τοῖς Ἑλλήνων ἀρχιερεῦσιν ὁ γάμος ἀκώλυτος ἦν· ἄρτι δὲ τοῦ κηρύγματος πλατυνθέντος καὶ εἰς κρείττω κατάστασιν καὶ τάξιν τῶν πιστῶν ἐληλυθότων, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐπιδιδούσης, χρῆναί φασι καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τὸν οἰκεῖον βίον πρὸς ἀκριβῆ σωφροσύνην ἀπευθύνειν, ὡς μὴ μόνον ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρότερον αὐτοῖς συνευναζομένων, καὶ μὴ μόνον εὐνῆς αὐταῖς μὴ κοινωνεῖν, μηδὲ μίξεως, ἀλλὰ μηδὲ συνοικεῖν αὐταῖς, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κατοικίᾳ συζῆν. Οἱ μὲν γὰρ ἴσως καὶ τοῦ σωφρόνως (75) ζήσονται, ἄλλοις δὲ πρόσκομμα καὶ σκάνδαλον ἔσονται. Καὶ παράγουσιν οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐκεῖνοι καὶ τὸν μέγαν Παῦλον λέγοντα· *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε* C *καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.* Εἶτα τοῖς μὴ τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττουσιν ἐπάγουσιν ἐπιτίμιον τὴν καθαίρεσιν.

vero canone, ubi renuntiatus aliquis episcopus fuerit, uxorem, si quæ nondum sacris ordinibus initiato ducta foret, sub eodem tecto ne habeat, constitutum. Et vero non se studio evertendæ contrariis sanctionibus apostol. constitutionis adductos, sed populorum saluti, atque in virtutibus progressioni consulentes, ac ne qua inde sacro ordini macula inureretur providentes, episcopis uxorum, quas antea duxerant, commercio et consuetudine interdicendum censuisse, auctores canonis addidere: quasi divinos scilicet apostolos, nascente ac emergente tum primum fide, neque adhuc sonitu divinæ prædicationis latius evulgato mitius cum iis, qui fidem amplecterentur, ac remissius egisse, nec ab eis omnes perfectionis numeros exigentes, aliquid tum imbecillitati ipsorum, tum inveteratæ apud omnes gentes, atque adeo apud ipsos Judæos, consuetudini indulsisse affirment. Nam et summis Judæorum sacerdotibus uxores habere per leges licebat, neque id vero Græcorum sacrificulis ulla constitutione interdictum fuit. Nunc vero longe lateque propagata religione, ac diligentius quæ ad sanctiorem vitæ normam pertinent constitutis, augescente indies evangelico cultu, Severioribus, inquiunt, vitam suam continentiæ legibus astringere ipsi quoque episcopi debent, ut non modo ab alienis uxoribus abstineant, sed ab iis quoque, quas tori consortes habuere: neque solum lecti socias non admittant, sed nec sub eodem tecto aut iisdem ædibus degere patiantur. Nam etsi fieri potest, ut castos se nihilominus atque integros servent, aliis tamen offendiculo et scandalo erunt. Quo loco magnum quoque Paulum sancti Patres producunt, dicentem: *Sine offensione estote et Judæis et Græcis, et Ecclesiæ Dei, quemadmodum et ego omnibus in omnibus placeo, non meam utilitatem quærens, sed multorum, ut salventur* [73]. *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* [74]. Postremo qui huic canoni non obtemperaverint, eis depositionis multam irrogari jubent.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ καὶ λέλεκται μὴ ἐκβάλλειν γυναῖκας, « ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς προμηθού« μενοι, τῷ χειροτονουμένῳ προέδρῳ μηκέτι « συνοικεῖν γυναικὶ παραγγέλλομεν. »

ARIST. « Etiamsi dictum sit uxores non ejiciendas « esse, nihilominus ad melius progressioni con« sulentes, præsuli ordinato, cum uxore amplius « ne cohabitet, in mandatis damus. »

Ὁ μὲν ἀποστολικὸς πέμπτος κανὼν οὔτε ἐπίσκοπον, οὔτε πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλειν βούλεται· D ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦτο ποιοῦντα ἐπιτιμᾷ, καὶ ἀδιόρθωτον μένοντα καθαιρεῖ· αὐτὸς δὲ ὁ κανὼν οὐ συγχωρεῖ τοῖς ἐπισκόποις μετὰ τὴν ἐπὶ αὐτοῖς προελθοῦσαν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ταῖς ἰδίαις συνοικεῖν γαμεταῖς, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει καὶ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶν νενομοθετημένων τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τοῦ λαοῦ προμηθούμενος, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. *Πάντα*

Quintus sane canon apostolicus nec episcopum nec presbyterum nec diaconum uxorem suam religionis prætextu ejicere vult; sed et ab eo qui hoc fecerit pœnas petit; eumque si corrigi non potest, deponit. Hic autem canon episcopis, postquam ad episcopatum ordinati sunt, una cum suis cohabitare uxoribus non permittit; non in eorum quæ apostolice sunt constituta contemptum et eversionem illud faciens, sed populi salutis et ad meliora progressionis curam gerens, et ne status sacerdotalis probro aliquo afficeretur. *Omnia enim*, inquit divinus Apostolus, *ad Dei gloriam facite*,

[73] I Cor. x, 31-33. [74] I Cor. iv, 16.

Guill. Beveregii notæ.

(75) *Οἱ μὲν γὰρ ἴσως καὶ τοῦ σωφρόνως.* Rectius in codice Amerbachiano legitur, οἱ μὲν γὰρ καὶ οὕτως σωφρόνως ζήσονται.

sine offendiculo estote et Judæis et Græcis, et Ec- A *clesiæ Dei, quemadmodum et ego per omnia omnibus placeo, non meam quærens utilitatem, sed multorum, ut serventur.* **171** *Imitatores mei estote, sicut ego sum Christi.* Episcopum autem, qui hoc fecerit, et post ordinationem ad episcopatum cum sua habitaverit uxore, deponi jubet.

γὰρ, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἐγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς ἐγὼ Χριστοῦ. Τὸν δὲ τοῦτο πράσσοντα ἐπίσκοπον, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν τῆς ἐπισκοπῆς τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ συνοικοῦντα, καθαιρεῖσθαι προστάττει.

CANON XIII.

« Quoniam Romanæ Ecclesiæ pro canone traditum esse cognovimus, ut diaconi vel presbyteri, qui ut ordinentur digni existimandi sunt, profiteantur se non amplius suis uxoribus conjungendos: nos antiquum canonem apostolicæ perfectionis ordinisque servantes, hominum in B sacris ordinibus legitima conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua tempore convenienti consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui hypodiaconus vel diaconus vel presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se a legitima cum uxore consuetudine abstenturum: ne ex eo a Deo constitutas et sua præstantia benedictas nuptias injuria afficere cogamur, Evangelica voce exclamante, C *Quæ Deus conjunxit, homo ne separet* [75]; et Apostolo docente, *Honorabiles nuptias, et torum immaculatum* [76]; et, *Alligatus es uxori, ne quære solutionem* [77]. Scimus autem, sicut et qui Carthagine convenerunt, ministrorum gravitatis honestatisque curam gerentes, dixerunt, ut subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi et presbyteri, propriis terminis a consortibus abstineant. Ut et quod per apostolos traditum est, et ab ipsa usque antiquitate servatum, nos quoque similiter servemus, tempus in omni re scientes, et maxime in jejunio et oratione. Oportet enim eos qui divino altari assident, in sanctorum tractandorum tempore esse omnino continentes, ut possint D id, quod a Deo simpliciter petunt, obtinere. Si quis ergo præter apostolicos canones, incitatus sit aliquem eorum qui sunt in sacris, presbyterorum, inquimus, vel diaconorum vel hypodiaconorum conjunctione cum legitima uxore et consuetudine privare, deponatur. Similiter et si quis presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis prætextu ejecerit, segregetur: et si perseveret, deponatur. »

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας ἀξιοῦσθαι καθομολογεῖν ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας· ὥστε, εἴ τις ἄξιος εὑρεθείη πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ· μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν ὡς ἀποστήσεται ἀπὸ τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα, καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ γάμον, καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς βοώσης· *Ἃ ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* Καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος· *Τίμιον τὸν γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον*· καὶ *Δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύσιν.* Ἴσμεν δὲ, ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες, τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν, ἔφασαν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι· ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. Χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν Ἁγίων μεταχειρίσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. Εἴ τις οὖν τολμήσοι, παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων, φαμὲν, ἢ διακόνων ἢ ὑποδιακόνων, ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω· ὡσαύτως καὶ εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω. »

[75] Matth. XIX, 6. [76] Hebr. XIII, 4. [77] I Cor. VII, 27.

A ΒΑΛΣ. Κωλύσαντες οἱ θεῖοι Πατέρες τοὺς ἐπισκόπους μετὰ τὴν χειροτονίαν ταῖς οἰκείαις συνοικεῖν γυναιξὶν, ὑποδιαστέλλουσι τὰ περὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν ἱερέων· καὶ διορθούμενοι ὥσπερ τὸ γινόμενον χάριν τούτων εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν, δηλονότι τὸ ἀναγκάζεσθαι καὶ τούτους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀπέχειν ἐκ τῶν πρότερον συζευχθεισῶν αὐτοῖς γυναικῶν· ἀναστέλλοντες δὲ καὶ τοὺς ἴσως μέλλοντας εἰπεῖν κωλύεσθαι καὶ τούτους συνεῖναι ταῖς οἰκείαις γυναιξὶν, ὥσπερ δὴ κεκώλυνται καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διορίζονται τοὺς ἀξίους χειροτονίας μὴ ἀποζευγνύεσθαι ἐκ τῶν προτέρων νομίμων γυναικῶν αὐτῶν. Προστιθέασι δὲ μὴ ἔχειν τούτους τὴν μετὰ τῶν ὁμοζύγων αὐτῶν συνάφειαν ἀδιάφορον· ἀλλὰ ἀποδιΐστασθαι τούτων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφημερίας αὐτῶν, ἤγουν καθ' οὓς ἱερουργοῦσι B καιρούς· ὥσπερ τοῦτο διωρίσατο καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ἐν τῷ γ' καὶ κε' καὶ ο' κανόνι, καὶ ὁ γ' κανὼν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου. Τοὺς δὲ τολμῶντας ἀποστερεῖν μετὰ τὴν χειροτονίαν τοὺς διακόνους καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς μετὰ τῶν προτέρων νομίμων γυναικῶν αὐτῶν συναφείας καθαιρεῖσθαί φασι. Προσέτι γε μὴν καὶ αὐτοὺς τοὺς χειροτονουμένους, προφάσει εὐλαβείας τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἐκβάλλοντας, ἀφορίζεσθαι διορίζονται· ἐπιμένοντας δὲ τῷ κακῷ, ἤγουν μὴ προσλαμβανομένους ταύτας, καὶ καθαιρεῖσθαι. Ὑπέξελέ μοι τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερεῖς. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λ κανόνα τῆς παρούσης συνόδου περὶ τούτων θεσμοθετοῦντα. Μὴ ἐναντιωθῇς δὲ τῷ γ' κανόνι τῆς ἐν C Καρθαγένῃ συνόδου, λέγοντι κωλύεσθαι τῆς μετὰ τῶν ὁμοζύγων αὐτῶν συναφείας κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφημερίας αὐτῶν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ὁ γὰρ δ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ ὁ κε', καὶ ὁ παρὼν, καὶ τοὺς ὑποδιακόνους προστίθησι (76). Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἀναγκάζονται οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ διάκονοι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, ὡς τὰ ἱερὰ μεταχειριζόμενοι, ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γυναικῶν κατὰ τοὺς καιροὺς τῶν ἐφημεριῶν αὐτῶν. Οἱ γοῦν δι' ὅλου καὶ σχεδὸν καθ' ἑκάστην λειτουργοῦντες καὶ ψηλαφῶντες τὰ ἅγια τί ἀπολογήσονται; Ἀνάγνωθι καὶ γ', κε' καὶ ο' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς.

BALS. Cum prohibuissent sancti Patres episcopos cum propriis uxoribus habitare post ordinationem, de diaconis et sacerdotibus subdistinguunt; et veluti corrigentes quod ea de causa fit in Romana Ecclesia, scilicet quod et ii post ordinationem coguntur a prius sibi conjunctis uxoribus abstinere: reprimentes autem et eos, qui fortasse dicturi erant prohiberi et illos cum suis uxoribus coire, quemadmodum prohibentur et antistites; decernunt eos, qui ut ordinentur digni sunt, a prioribus suis legitimis uxoribus non separari. Adjiciunt autem eos non cum suis conjugibus conjunctionem indiscriminatim habituros; sed ab iis abstenturos vicis suæ tempore, eo scilicet tempore quo sacrificant: sicut hoc definiit et Carthaginensis synodus in 3 et 25 et 70 can. et 3 canon Dionysii archiepiscopi Alexandrini. Eos autem, qui audeant post ordinationem diaconos et sacerdotes cum prioribus suis legitimis uxoribus consuetudine privare, deponendos dicunt. Præterea **172** autem et ipsos qui ordinantur, suas uxores pietatis prætextu expellentes, segregandos statuunt: sin autem in malo persistant, seu eas non accipiant, etiam deponendos. Excipe mihi sacerdotes, qui sunt in ecclesiis barbaricis. Lege et 30 canonem hujus synodi de his quoque statuentem. Ne repugnare autem existimes 3 can. Carth. syn. dicenti, prohiberi a conjunctione cum suis uxoribus, vicis suæ tempore, episcopos, presbyteros et diaconos. Ejusdem enim synodi canon 4 et 25 et præsens, etiam hypodiaconos adjicit. Nota ex præsenti canone, quod sacerdotes et diaconi et hypodiaconi, ut qui sacra tractant, a suis abstineant uxoribus vicium suarum temporibus necesse est. Qui itaque perpetuo et indies propemodum ministrant, et sacra attingunt, quonam modo se excusabunt? Lege et 3, 25 et 70 can. synodi Carthaginensis et quæ in iis scripta sunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ φασὶν οἱ θεῖοι Πατέρες ἔθος κρατῆσαι, καὶ ὡς κανόνα ἐκείνοις κρίνεσθαι τοὺς χειροτονουμένους ἱερεῖς καὶ διακόνους συντίθεσθαι καὶ ὁμολογεῖν ἀπέχεσθαι τε- D λείως μετὰ τὴν χειροτονίαν τῶν πρότερον αὐτοῖς συζευχθεισῶν γυναικῶν. Τοῦτο δὲ ἡμεῖς οὐκ ἀπαιτοῦμεν, φασὶν, ἀλλὰ τῷ κανόνι τῷ ἀποστολικῷ ἀκολουθοῦντες, τὰ νόμιμα συνοικέσια τῶν εἰς ἱερωσύνην ἐρχομένων κρατεῖν βουλόμεθα, καὶ ἱερωμένα (77) εἶναι καὶ ἀδιάλυτα, καὶ οὐκ ἀποστεροῦμεν αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους συναφείας καὶ μετὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ὁμιλίας. Ὃς τοίνυν ἄξιος φανείη χειροτονίας

ZONAR. In Romana Ecclesia morem invaluisse, vimque in ea legis obtinere divini Patres aiunt, ut quicunque sacerdotes, aut diaconi fiunt, sibi nihil in posterum cum uxoribus, quibus ante sociati fuerant, amplius omnino commercii fore profiteantur, et spondeant. At nos, inquiunt, nihil ejusmodi postulamus, verum apostolico canone edocti, contractum cum justa uxore connubii fœdus, ratum inviolatumque esse volumus, neque quo minus mutua inter se consuetudine, congressuque, habita nihilominus temporum ratione, conjuges perfruantur, prohibemus. Si quis igitur sacro se presbyte-

Guill. Beveregii notæ.

(76) *Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος.* Hæc usque ad finem hujus Balsamonis interpretationis ex ms. Bodleiano supplevimus, neque enim in editione Parisiensi habentur, neque etiam in codice Amerbachiano. Sed suspicor ea Balsamonis non esse propterea quod, quæ Balsamon dixit, hic repetuntur, et canones Carthaginenses denuo citantur, qui a Balsamone ante citati sunt.

(77) *Ἱερωμένα.* Henricianus Zonaræ codex rectius legit ἐῤῥωμένα. Ms. Gallandi ἡδρασμένα.

ratus, aut diaconatus, aut subdiaconatus ordine A dignum præbeat, eligi, quamvis uxori alligatum, nulla ex eo divortii imposita necessitate hominem licebit : ne alioqui nuptias, quas et suo ipse conspectu Dominus honestavit, et miraculis ibidem editis consecravit, improbare videamur. Quarum quidem etiam sanctitatem, aliis quoque sacrarum Litterarum testimoniis asserere nituntur. Deinde quod in connubiali copula temporis rationem ab initiatis habendam esse antea dictum est, id nunc, allato synodi Carthaginensis decreto, quale sit explicant : quo scilicet quibus tractandarum rerum sacrarum cura demandata est, per vices suas, constitutaque ipsis divini ministerii tempora, abstinere ab uxorum contagione jubentur. Quod idem B Alexandrini quoque archiepiscopi Dionysii canone tertio sancitum est. Quod si qui nihilominus ab uxoris legitimæ consociatione, et commercio, sacerdotes, aut diaconos, aut hypodiaconos conetur abducere, depositionis, quæ maxima esse potest, homini pœnam Patres denuntiant. Sed nec sacris ordinibus initiatis, quos diximus, uxores suas religionis obtentu repudiare permissum, quin segregari primo, si id fecerint, ac nisi postea mutata sententia easdem reduxerint, eos deponi præterea jubent.

ARIST. « Etiamsi Romani eum, qui diaconus vel « presbyter ordinatus est, uxorem suam dimittere velint, nos tamen diaconorum et presbyterorum conjugia rata, firmaque manere volumus. » C

Et si in Ecclesia Rom. ut in can. ordine hoc obtinuit, ut qui ad presbyteratum aut diaconatum est promovendus ante ordinationem confiteatur, se non amplius uxori suæ conjungi, sed omnem cum ea congressionem dissolvere : tamen, ut evang. et apost. curæ contrarium, ab hoc can. non admittitur, qui quidem decernit presbyteros et diaconos conjugia sua legitime inita nequaquam dissolvere, 173 sed cum uxoribus suis conjunctionem observare, a consuetudine autem cum iis abstinere tempore convenienti, hoc est, in jejunii et sacrorum tractandorum tempore; ut possint id, quod a Deo simpliciter petunt, obtinere. Is autem qui pietatis prætextu uxorem suam ejicere aggressus est, segregatur, et si inemendabilis maneat, deponitur, juxta quintum canon. apostolicum. D

πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἢ ὑποδιακόνου ἔχων γυναῖκα οὐ κωλυθήσεται τῆς τοιαύτης χειροτονίας, οὔτε ἀπαιτηθήσεται ὁμολογῆσαι ὡς ἀποστήσεται τῆς πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας· ὡς ἂν μὴ ἐντεῦθεν διαβάλλοιτο ὁ γάμος, ὃν ὁ Κύριος παρουσιάσας, καὶ ἐν αὐτῷ θαυματουργήσας, εὐλόγησε. Καὶ ἑτέραις δὲ Γραφικαῖς χρήσεσι κέχρηνται περὶ τοῦ γάμου. Εἶτα ὃ εἶπον ἀνωτέρω περὶ τοῦ κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ὁμιλεῖν ταῖς γαμεταῖς τοὺς ἱερωμένους σαφηνίζουσι· καὶ μέμνηνται τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου διαταξαμένης τοὺς τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντας ἤτοι μεταχειριζομένους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, ἤγουν μετὰ τὰς ἐφημερίας αὐτῶν καὶ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἱερουργοῦσιν, ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι. Καὶ ὁ τρίτος δὲ κανὼν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου τὰ αὐτὰ διατάττεται. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀπειλοῦσιν οἱ τὸν κανόνα θέμενοι Πατέρες τοῖς ἀποστερεῖν ἐπιχειροῦσι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας εἰς τὸ παντελὲς καθαίρεσιν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἱερωμένοις συγχωρεῖ τὰς οἰκείας γυναῖκας ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαβείας· ἀφορίζει γὰρ τοὺς τοιούτους μέχρις ἂν προσλάβωνται αὖθις τὰς οἰκείας συμβίους, ἐπιμένοντας δὲ καθαιρεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Κἂν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν εἰς διάκονον ἢ πρεσβύτερον προαγόμενον ἀφεῖναι τὴν γυναῖκα βεβούληνται· ἡμεῖς ἐῤῥῶσθαι τὰ διακόνων καὶ « πρεσβυτέρων βουλόμεθα συνοικέσια. »

Εἰ καὶ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐν τάξει κανόνος, κρατεῖ τὸ τὸν μέλλοντα γενέσθαι πρεσβύτερον ἢ διάκονον πρὸ τῆς χειροτονίας ὁμολογεῖν τὸ μηκέτι συνάπτεσθαι τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ἀλλὰ τὴν πρὸς αὐτὴν συνάφειαν διαλύειν· ἀλλ' οὖν ὡς ἐναντιούμενον καὶ τῇ εὐαγγελικῇ καὶ τῇ ἀποστολικῇ ἀκριβείᾳ, ἀδεκτόν ἐστι καὶ τῷ παρόντι κανόνι· καὶ διορίζεται μηδαμῶς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τὰ κατὰ νόμους συστάντα συνοικέσια διαλύειν· ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς γαμετὰς αὐτῶν συνάφειαν διατηρεῖν, ἀπέχεσθαι δὲ τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας κατὰ τὸν καιρὸν τὸν προσήκοντα, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ τῆς τῶν Ἁγίων μεταχειρίσεως· ὅπως δυνηθῶσιν ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτοῦσιν ἁπλῶς ἐπιτυχεῖν. Τὸν δὲ ἐπιχειρήσαντα προφάσει εὐλαβείας τὴν ἑαυτοῦ ἐκβαλεῖν γυναῖκα ἀφορίζεσθαι· εἶτα καὶ ἀδιόρθωτον μένοντα, καθαιρεῖσθαι κατὰ τὸν ἀποστολικὸν πέμπτον κανόνα.

CANON XIV.

« Sanctorum divinorumque Patrum nostrorum ca- « non in his quoque valeat, ut presbyter ante 30 « annos, non ordinetur, etiamsi sit homo valde « dignus, sed reservetur. Dominus enim Jesus « Christus tricesimo anno baptizatus est, et cœ- « pit docere. Similiter nec diaconus ante 25 an- « nos, nec diaconissa ante 40 annos ordinetur.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Ὁ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων κρα- « τείτω κανὼν καὶ ἐν τούτοις, ὥστε πρεσβύτερον « πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι, « κἂν πάνυ ᾖ ὁ ἄνθρωπος ἄξιος, ἀλλ' ἀποτη- « ρεῖσθαι. Ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ « τριακοστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη, καὶ ἤρξατο διδά- « σκειν· ὁμοίως μήτε διάκονον πρὸ τῶν εἰκοσι- « πέντε χρόνων ἢ διακόνισσαν πρὸ τῶν τεσσα- « ράκοντα ἐτῶν χειροτονεῖσθαι. »

CANON XV.

« Subdiaconus ne minor 20 annis ordinetur. Si

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Ὑποδιάκονος μὴ ἧττον τῶν εἴκοσι χρόνων χειρο-

« τονείσθω. Εἰ δέ τις τῶν ἐν οἱῳοῦν ἱερατικῇ A
« καταστάσει παρὰ τοὺς ὁρισθέντας χειροτονη-
« θείη χρόνους, καθαιρείσθω. »

« quis autem eorum, qui sunt in statu sacerdo-
« tali, præter præfinita tempora ordinatus fuerit,
« deponatur. »

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τῶν παρόντων δύο κανόνων καθαιρέσει καθυποβάλλονται οἱ παρὰ τοὺς ὁρισθέντας τοῖς κανόσι χρόνους χειροτονούμενοι. Οἱ παρόντες δύο κανόνες, ὁ ιδ' καὶ ὁ ιε', τοὺς χρόνους ὑποτυποῦσι τῶν ἐν τῷ βήματι ἐξυπηρετούντων, ἤγουν ἱερέων, διακόνων, ὑποδιακόνων, καὶ διακονισσῶν· καὶ διορίζονται τὸν πρεσβύτερον τριακονταετῆ γεγονότα χειροτονεῖσθαι· τὸν διάκονον κε' χρόνων· τὸν ὑποδιάκονον εἰκοσαετῆ· καὶ τὴν διακόνισσαν τεσσαρακονταετῆ· τοὺς δὲ μὴ ὑπερβάντας τοὺς τοσούτους χρόνους καὶ χειροτονουμένους καθαιρεῖσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν τεσσάρων B τούτων βαθμῶν χειροτονίας. Τὸ δὲ κη' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν περὶ κληρώσεως ἀναγνώστου διδάσκον διορίζεται μὴ εἶναι τοῦτον ἥττονα τῶν δεκαοκτὼ ἐνιαυτῶν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κη' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ἀνάγνωθι καὶ τὴν ιϛ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως Κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διοριζομένην ἀκολούθως τῷ παρόντι κανόνι γίνεσθαι ὑποδιάκονον τὸν πληρώσαντα τὰ εἴκοσιν ἔτη.

BALS. Nota ex his duobus canonibus depositioni obnoxios reddi eos qui extra tempora canonibus assignata ordinantur. Præsentes duo canones, 14 et 15 eorum tempora describunt qui in sacrario serviunt, scilicet sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum et diaconissarum; et statuunt sacerdotem ordinandum, qui fuerit 30 annos natus, diaconum qui 25, subdiaconum qui 20, et diaconissam, quæ 40; eos autem qui hæc tempora non excesserint et ordinati fuerint, deponendos. Et hæc quidem de horum quatuor graduum ordinatione. 28 autem caput primi tituli III libri Basilicor. docens de lectoris in clerum cooptatione, decernit eum non debere esse minorem 18 annis. Lege etiam cap. 28 primi tituli præsentis operis, et quæ in eo sunt. Et lege etiam 16 Novellam Imp. domini Leonis Philosophi, quæ præsenti canoni consequenter statuit, demum fieri subdiaconum oportere qui vicesimum annum compleverit.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ κανόνες οὗτοι τοὺς χρόνους τάσσουσι τῶν χειροτονουμένων, καὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον τριακονταετῆ χειροτονεῖσθαι ὁρίζουσι, τὸν δὲ διάκονον κε' γεγονότα ἐτῶν, τὴν δὲ διακόνισσαν τεσσαρακοστὸν ἀνύσασαν ἐνιαυτὸν, πρὸ δὲ τῶν C χρόνων τούτων μὴ χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, κἂν πάνυ δόξωσιν ἄξιοι τῆς χειροτονίας, ἀλλ' ἀποτηρεῖσθαι, φυλάττεσθαι δηλαδὴ, ἀναμένοντας καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου τελείωσιν· ὑποδιάκονον δὲ εἰκοσαετῆ χειροτονεῖσθαι. Εἰ δέ τις πρὸ τῶν ῥηθέντων χρόνων χειροτονηθείη, τῆς τῶν κανόνων παραβάσεως ὑφέξει τὴν καθαίρεσιν. Καὶ ὁ ιε' δὲ τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν ὁμοίως περὶ τοῦ χρόνου τῶν διακονισσῶν διατάττεται.

ZONAR. Initiandorum sacris ordinibus ætates canon hic uterque describit, ac in sacerdote creando tricesimum, in diacono vicesimum quintum, in diaconissa quadragesimi anni finem exspectari jubet neque qui minor sit, quamvis se dignum is maxime ostenderit, quemquam ad ordines admitti: verum seponi hominem, hoc est, dum ad cætera ejus merita ætatis quoque maturitas accesserit, exspectari placet; hypodiaconum autem viginti annis natum ordinari. Si quis vero ante prædictam ætatem ordinibus initiatus sit, violati canonis pœnas depositione luet. Eadem de diaconissarum ætate quartæ quoque synodi decimo quinto canone constituta sunt.

ΑΡΙΣΤ. ΚΑΝ. ΙΔ'. « Πρεσβύτερος τριακονταετίας
« ἐνδέων, καὶ διάκονος εἰκοσιπενταετίας, καὶ
« διακόνισσα τεσσαρακονταετίας. »

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ εἰκοσαετίας ὑποδιάκονοι εὐκαθαί-
« ρετοι. »

Κἂν ἄγαν τινὲς εὑρίσκωνται ἄξιοι, ἀλλ' οὐδεὶς D ἐντὸς τῶν ὁρισθέντων ἐφ' ἑκάστῳ τάγματι χρόνων τοῦ βαθμοῦ τύχῃ· ἀλλ' ὅστις ἢ πρεσβύτερος πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, ἢ διάκονος πρὸ εἰκοσιπέντε, ἢ ὑποδιάκονος πρὸ τῶν εἴκοσι, καθαιρεθήσεται· ὥσπερ καὶ διακόνισσα, εἰ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν γένηται.

ARIST. CAN. XIV. « Presbyter annos triginta,
« diaconus viginti quinque, et diaconissa quadra-
« ginta nata, *ordinatur.* »

174 ARIST. « Et hypodiaconi viginti annos nati
« eliguntur. »

Quamvis nonnulli admodum digni inveniantur, nemo tamen intra præfinita cuique ordini tempora in gradum aliquem provehatur. Sed quicunque, sive presbyter ante annos triginta, sive diaconus ante viginti quinque, sive hypodiaconus ante viginti sit, deponetur. Sic et diaconissa si ante quadraginta annos fiet.

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

« Ἐπειδὴ ἡ τῶν Πράξεων βίβλος ἑπτὰ διακόνους
« ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατασταθῆναι παραδίδωσιν·
« ἡ δὲ κατὰ Νεοκαισάρειαν σύνοδος οὕτως ἐν τοῖς
« ἐκτεθεῖσι παρ' αὐτῶν κανόσι σαφῶς διεξῆλθεν
« ὅτι διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν
« κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη ἡ πόλις ᾖ· πεισθήσῃ
« δὲ ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων· ἡμεῖς τῷ
« ἀποστολικῷ ῥητῷ τὸν νοῦν ἐφαρμόσαντες τῶν
« Πατέρων, εὕρομεν ὡς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐ περὶ

CANON XVI.

« Quoniam Actuum liber septem diaconos ab
« apostolis constitutos esse tradit, Neocæsariensis
« autem synodus sic in a se editis canonibus
« aperte disseruit, quod septem debent esse
« diaconi ex canone, etiamsi sit magna civi-
« tas : ex libro porro Actuum persuadeberis :
« nos cum dicto apostolico Patrum mentem
« adaptassemus, invenimus eos esse locutos, non
« de viris qui ministrant mysteriis, sed de mini-

« sterio quod in usu mensarum adhibebatur, cum liber Actuum sic habeat : *In diebus illis, cum discipulorum multitudo cresceret, fuit Græcorum murmur adversus Hebræos, quod despiciebantur eorum viduæ in ministerio quotidiano. Duodecim ergo, accersita discipulorum multitudine, dixerunt : Non æquum est ut verbo Dei relicto mensis ministremus. Deligite ergo, fratres, ex nobis viros septem, de quibus bonum sit testimonium, Spiritu sancto et sapientia plenos, quos huic usui præficiamus : nos autem in oratione et verbi ministerio fortiter perseverabimus. Et placuit sermo toti præsenti multitudini, et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, et Philippum et Prochorum et Nicanorem et Timonem et Parmenam, et Nicolaum proselytum Antiochenum, quos statuerunt coram apostolis* [78]. Hæc interpretans Ecclesiæ doctor Joannes Chrysostomus, sic prosequitur : *Est operæ pretium admirari, quomodo non est scissa multitudo in virorum electione, quomodo non sunt ab ipsis rejecti ac reprobati apostoli. Quamnam autem habebant hi auctoritatem, et quam acceperunt ordinationem, scire est necessarium. Numquid diaconorum ? Atqui hoc non est in Ecclesiis. Sed est presbyterorum dispensatio ? Atqui nullus adhuc erat episcopus, sed soli apostoli. Unde nec diaconorum nec presbyterorum nomen existimo apertum esse ac manifestum.* Post hæc ergo nos quoque prædicamus, ut prædicti septem diaconi, non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt, ut est prius exposita doctrina : sed eos esse, quibus fuit concredita ac tradita dispensatio eorum quæ tunc collecta fuerant. Qui nobis in hoc quoque forma fuere humanitatis et studii in eos qui indigent. »

« τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἀνδρῶν ἦν· ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς χρείαις τῶν τραπεζῶν ὑπουργίας, τῆς τῶν Πράξεων βίβλου οὕτως ἐχούσης· *Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. Προσκαλεσάμενοι οὖν οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον· Οὐκ ἀρεστὸν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις Πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ Λόγου προσκαρτερήσομεν. Καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους, καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχωρον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον ἐν Ἀντιοχείᾳ, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων.* Ταῦτα διερμηνεύων ὁ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οὕτω διέξεισιν· *Θαυμάσαι ἄξιον* (78) *πῶς οὐκ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν, πῶς οὐκ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι. Ὁποῖον δὲ ἄρα ἀξίωμα οὗτοι εἶχον, καὶ ποίαν ἐδέξαντο χειροτονίαν, ἀναγκαῖον μαθεῖν· ἆρα τὴν τῶν διακόνων; Καὶ μὴν τοῦτο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐστὶν ἡ οἰκονομία; Καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἦν, ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι μόνον· ὅθεν οὔτε διακόνων οὔτε πρεσβυτέρων, οἶμαι, τὸ ὄνομα εἶναι δῆλον καὶ φανερόν.* Ἐπὶ τούτοις οὖν κηρύσσομεν καὶ ἡμεῖς, ὥστε τοὺς προειρημένους ἑπτὰ διακόνους μὴ ἐπὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων λαμβάνεσθαι κατὰ τὴν προερμηνευθεῖσαν διδασκαλίαν· ἀλλὰ τοὺς τὴν οἰκονομίαν τῆς κοινῆς χρείας τῶν τότε συνηθροισμένων ἐγχειρισθέντας τούτους ὑπάρχειν· οἳ τύπος ἡμῖν κἀν τούτῳ γεγόνασι τῆς περὶ τοὺς δεομένους φιλανθρωπίας τε καὶ σπουδῆς. »

BALS. Præsens canon interpretatur, vel potius et corrigit 15 can. Neocæsar. syn. qui dicit : Diaconi septem debent esse secundum canonem, etiamsi sit magna civitas. Persuadeberis autem ex libro Actuum. Dicit enim : Liber Actuum non tractat de diaconis, qui in sacro tribunali ministrant, sed de ministris, qui alimenta dispensant eorum qui Christi Evangelium prædicant. Quoniam tunc nec erant episcopi neque diaconi neque presbyteri. Quare et verbis, ad dicti sui confirmationem appo-

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἑφερμηνευτικός ἐστι, μᾶλλον δὲ καὶ διορθωτικὸς τοῦ ιε' κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, λέγοντος· Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη πόλις. Πεισθείσῃ δὲ ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων. Φησὶ γὰρ ὡς ἡ βίβλος τῶν Πράξεων οὐ περὶ διακόνων διαλαμβάνει τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι διακονούντων, ἀλλὰ περὶ τῶν διακονιτῶν τῶν οἰκονομούντων τὰς διατροφὰς τῶν κηρυττόντων τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον· ὅτι οὐδὲ ἐπίσκοποι ἦσαν τότε,

[78] Act. vi 1-6.

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Θαυμάσαι ἄξιον.* Hæc D. Chrysostomi verba exstant in commentariis ejus in *Act. Apost.* c. vi, tom. IV p. 690, ed. Savil.

οὐδὲ διάκονοι, οὐδὲ πρεσβύτεροι. Διὸ καὶ χρησάμενοι πρὸς σύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν τοῖς προσφόροις ῥήμασιν ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων, ναὶ μέντοι καὶ ἑρμηνείαν τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου, διωρίσαντο τῷ ῥηθέντι κανόνι μὴ ἀκολουθεῖν. Ἔοικε δὲ ὅτι καὶ πρὸ τούτου οὕτως ἐνενοοῦντο τὰ ἐν τῷ κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου περιεχόμενα (79).

A sitis, ex libro Actuum et magni etiam Chrysostomi interpretatione usi, statuerunt dictum canonem non esse sequendum. Est autem consentaneum, quod et antea sic intelligebantur quæ in Neocæsariensi synodo continentur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συστάσης συνόδου πεντεκαιδέκατος κανὼν οὕτω φησί· Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη ἡ πόλις. Πεισθήσῃ δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων. Τοῦτον οὖν τὸν κανόνα οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες διαγράφουσι μὴ εὐστόχως ἐκλαβέσθαι τὸ τῶν διακόνων ὄνομα τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι λέγοντες. Μηδὲ γὰρ περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ διακονεῖν μελλόντων ἀνδρῶν τὴν φροντίδα τότε εἶναι, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς τραπέζαις ὑπηρεσίας· καὶ τῆς περὶ τὰς τροφὰς τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων οἰκονομίας. Καὶ τὸν μέγαν Ἰωάννην τὸν τὴν γλῶτταν χρυσοῦν παράγουσιν ἑρμηνεύοντα τὰ ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τούτων ῥητὰ καὶ λέγοντα μήτε διακόνων μήτε πρεσβυτέρων δηλωτικὸν εἶναι τὸ ὄνομα. Καί φασι καὶ οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι τοὺς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἑπτὰ διακόνους μὴ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων λαμβάνεσθαι, ἀλλὰ τῶν οἰκονομούντων ὅπως τρέφοιντο οἱ περὶ τοὺς ἀποστόλους ἀθροιζόμενοι καὶ πιστεύοντες, οὓς καὶ τύπον ἡμῖν γεγονέναι φασὶ περὶ τοὺς δεομένους σπουδῆς τε καὶ μεταδόσεως. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις τελευτᾷ μή τι προστιθείς. Πλέον αἰδοῖ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ συστησαμένων, οἶμαι, τὴν σύνοδον, συνάγεται δὲ ὅτι, ἐπεὶ ἐκεῖνοι τῇ Πράξει τῶν ἀποστόλων οἷον ὑποβάθρᾳ ἐχρήσαντο τῇ περὶ τῶν ἑπτὰ διακόνων, εἰς τὸ ὁρίσαι μὴ πλείους τῶν ἑπτὰ διακόνων ἐν πόλει εἶναι, κἂν πάνυ μεγάλη ἡ πόλις εἴη, οἱ δὲ παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐκλεγέντες εἰς διακονίαν οὐχ ἱερουργίας ἦσαν διάκονοι, ἀλλ' ὑπηρέται καὶ οἰκονόμοι τροφῶν, οὐ κατὰ τὸ προσῆκον τὸν ἀριθμὸν τῶν διακόνων εἰς τὸν ἕβδομον ἐστενοχώρησαν ἀριθμὸν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων πόλεων. Ὅθεν οὐδὲ πρὸ τοῦ κανόνος τούτου ὁ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ κανὼν ἐφυλάττετο. Ὁ μὲν γὰρ Ἰουστινιανὸς ἑξήκοντα πρεσβυτέρους, διακόνους δὲ ἑκατὸν, καὶ διακονίσσας τεσσαράκοντα ἐν τῇ Μεγάλῃ εἴασεν ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν τρίτῳ κεῖται, τίτλῳ δευτέρῳ· ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπηύξησε τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἄμφω δὲ οὗτοι οἱ βασιλεῖς πρὸ τῆς ἕκτης ταύτης ἦσαν συνόδου. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίαι πολλοὺς εἶχον κληρικοὺς, καὶ πλείονας τῶν παρὰ τῶν δομησαμένων αὐτὰς ἐν αὐταῖς ταχθέντων, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐν τῷ πρώτῳ τίτλῳ τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν.

175 ZONAR. Septem ex legum præscripto sufficere in una, quamvis magna, civitate diaconos, idque ex Actorum libro conjici facile posse, decimo quinto Neocæsariensis synodi canone declaratum est. Illum igitur canonem synodi Patres hoc loco reprehendunt, neque satis diaconorum nomen, quod ex Actis affertur, intellectum esse pronuntiant. B Neque enim de diaconis, qui sacro altaris ministerio assisterent, sed quibus cura mensarum ac fidelium multitudini suppeditandi commeatus incumberet, accipiendum; divi quoque Chrysostomi verba eadem explicantis, et nec de diaconis nec presbyteris intelligi posse asseverantis testimonio confirmant. Septem igitur illos Actorum diaconos fuisse, non qui sacris ministeriis, dum res divina peragitur, obeundis vacarent, sed qui hominibus amplectendæ fidei studio ad apostolos assidue commeantibus alimenta prospicerent; a quibus exemplum quoque in egenos charitatis piæque liberalitatis ad nostra usque tempora ductum esse affirmant. Atque hic quidem, reverentia, ut arbitror, erga Patres synodi Neocæsariensis auctores, nullo adjecto verbo C canon absolvitur. Ex quo tamen effici planum est, quoniam Actis apostolorum quasi fundamento Neocæsarienses nitebantur ut in quacunque magna licet ac ampla urbe septem diaconorum numerum præfinirent; qui vero ab apostolis diaconi designati fuerant, non sacrorum ministri sed rei potius cibariæ præfecti et œconomi adhibebantur, nequaquam adeo angustis septenarii terminis in magnarum quoque urbium celebritate diaconorum numerum coerceri debuisse. Igitur etiam ante hunc canonem editum Neocæsariensi constitutioni minime obtemperatum est. Sexaginta siquidem presbyteris, diaconis centum, quadraginta diaconissis Magnam ecclesiam censeri Justinianus voluit, ut Basilic. libro III, titulo 2, videre est: D eumque numerum, tam in sacerdotibus et diaconis, quam in reliquo omni clero Heraclius amplificavit, cum utrumque tamen imperatorem ante hujus sextæ synodi tempora vixisse constet. Reliquæ quoque Constantinopolitanæ urbis ecclesiæ plures clericos habuere, aucto etiam numero qui præfinitus iis ab earum conditoribus initio fuerat, quemadmodum tertio Basilic. libro, titulo primo, licet animadvertere.

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου περιεχόμενα.* In Latina Gentiani Herveti versione, hæc insuper occurrunt, huic Balsamonis scholio annexa, *Cum ea enim sit ipsa quoque prima Synodo antiquior, Justinianus imperator invenitur in* III *libro Imp. decernere, ut in Magna sint ecclesia diaconi centum: quod non jussisset, si aliter intellectus fuisset canon in Neocæsar. syn.* Hæc autem in nullis Græcis codicibus, quos videre contigit, habentur.

ARIST. « Qui septem esse diaconos, juxta quod in Actibus dictum est, affirmat, sciat, quod non de diaconis, qui mysteriis, sed qui mensis ministrant, ibidem sermo habetur. »

Decimus quartus synodi Neocæsariensis canon ex Actuum videlicet libro ductus, septem diaconos in unaquaque civitate, quamvis admodum magna sit, constitui decrevit, mysteriis servientes. At præsens canon ait synodum illam non recte intelligere sermonem de septem diaconis in Actuum libro positum. Non enim de hominibus, inquit, qui divinis ministrant mysteriis intelligendi sunt apostoli, sed de iis qui in mensis subserviunt; et quibus concredita est dispensatio eorum, quæ communi usui tunc collecta fuerunt. Propterea ab ecclesiis non exigetur secundum illum canonem, ut singulæ septem habeant diaconos ad divinorum mysteriorum ministerium. Sed quæque, secundum reditus suos, et presbyterorum et diaconorum et reliquorum clericorum numerum habebit.

176 CANON XVII.

« Quoniam diversarum ecclesiarum clerici, propriis, in quibus sunt ordinati, relictis ecclesiis, ad alios episcopos se contulerunt, et sine proprii episcopi sententia in alienis ecclesiis constituti sunt, et ex eo ipsos reddi insolentes evenit: statuimus, ut a præsenti mense Januario præteritæ quartæ indictionis, nullus omnino clericus, in quocunque sit gradu potestatem habeat sine proprii episcopi scripta dimissoria in alienæ ecclesiæ catalogum referri. Qui enim a præsenti nunc tempore hoc non servat, sed quod in se est eum, qui illi manus imposuit, dedecore afficit, deponatur et ipse, et qui eum præter rationem suscepit. »

BALS. Sæpius diximus, quod omni clerico, qui foris ordinatus est, duas scripturas afferre opus est ejus qui eum ordinavit, commendatitiam scilicet et dimissoriam, ut illa quidem utatur ad comprobationem illius gradus qui ei inesse dicitur: hæc vero, ut citra ullum impedimentum ab alia ecclesia in clerum cooptetur. Nota ergo præsentem canonem maxime necessarium esse, et clericum qui non illius virtute receptus est, et episcopum qui eum recepit sine dimissoria ejus qui illum ordinavit, deponi jubere. Cum hoc enim sæpe synodice dictum esset, dixerunt quidam, unam vel solam scripturam satis esse ei qui est foris ordinatus, scilicet commendatitiam. Excipe mihi Constantinopolitanum et Carthaginensem episcopum. Ii enim soli, ut sæpe dictum est, possunt alienos clericos suscipere præter voluntatem eorum qui ipsos ordinarunt.

ZONAR. Multi in hanc sententiam alii canones editi sunt. Hic quoque clericum in aliam ecclesiam

A ΑΡΙΣΤ. « Γιγωσκέτω ὁ λέγων ἑπτὰ διακόνους εἶναι κατὰ τὸ εἰρημένον ταῖς Πράξεσιν, ὅτι οὐ περὶ τῶν διακόνων τοῖς μυστηρίοις ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν τραπέζαις ὑπηρετούντων. »

Ὁ τεσσαρακαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων δῆθεν ὁρμηθεὶς, ἑπτὰ διακόνους ἐφ' ἑκάστῃ πόλει, κἂν πάνυ μεγάλη ἐστὶ, καθίστασθαι ὥρισε, τοῖς μυστηρίοις ὑπηρετήσοντας. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν μὴ καλῶς φάσκει νοῆσαι τὴν τοσιαύτην σύνοδον τὸ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων περὶ τῶν ἑπτὰ διακόνων κείμενον ῥητόν. Οὐ γὰρ περὶ τῶν διακονουμένων, φησὶ, τοῖς θείοις μυστηρίοις ἀνδρῶν ἦν ἡ φροντὶς τὸ τότε τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑπουργούντων ἐν ταῖς τραπέζαις, καὶ τὴν οἰκονομίαν ἐμπεπι-B στευμένων τῆς κοινῆς χρείας τῶν τότε συνηθροισμένων. Διὰ τοῦτο γοῦν αἱ ἐκκλησίαι οὐκ ἀπαιτηθήσονται κατὰ τὸν κανόνα ἐκεῖνον ἀνὰ ἑπτὰ διακόνους ἔχειν εἰς τὴν τῶν θείων μυστηρίων διακονίαν· ἀλλὰ ἑκάστη πρὸς τὰς εἰσόδους αὐτῆς ἕξει καὶ τὸ ποσὸν τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν κληρικων.

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Ἐπειδήπερ διαφόρων ἐκκλησιῶν κληρικοὶ, τὰς ἰδίας, ἐν αἷς ἐχειροτονήθησαν, ἐκκλησίας καταλιπόντες, πρὸς ἑτέρους συνέδραμον ἐπισκόπους, καὶ γνώμης δίχα τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις κατετάγησαν ἐκκλησίαις, ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς καταστῆναι· C ὁρίζομεν ὥστε ἀπὸ τοῦ παρόντος Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης τετάρτης ἐπινεμήσεως μηδένα τῶν ἁπάντων κληρικῶν, κἂν ἐν οἱῳδήποτε τυγχάνῃ βαθμῷ, ἄδειαν ἔχειν ἐκτὸς τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἀπολυτικῆς ἐγγράφου ἐν ἑτέρᾳ κατατάττεσθαι ἐκκλησίᾳ. Ἐπεὶ ὁ μὴ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν παραφυλαττόμενος, ἀλλὰ καταισχύνων τό γε ἐπ' αὐτὸν τὸν τὴν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθεικότα, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ παραλόγως αὐτὸν προσδεξάμενος. »

ΒΑΛΣ. Πολλάκις εἴπομεν ὅτι χρεία ἐστὶ παντὶ κληρικῷ ἐξωχειροτονήτῳ διττὰς γραφὰς ἐπιφέρεσθαι τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν, συστατικὴν δηλαδὴ καὶ ἀπολυτικὴν, ὡς ἂν τῇ μὲν χρήσηται εἰς ἐπισύστασιν τοῦ λεγομένου προσεῖναι αὐτῷ βαθμοῦ· τῇ D δὲ εἰς τὸ ἀπαρεμποδίστως ἐφ' ἑτέρας ἐκκλησίας κλήρῳ συγκαταλεγῆναι. Σημείωσαι οὖν τὸν παρόντα κανόνα ἀναγκαιότατον εἶναι, καὶ διοριζόμενον καθαιρεῖσθαι τὸν παρὰ τὴν τούτου δύναμιν δεχθέντα κληρικὸν καὶ τὸν ἀναδεξάμενον αὐτὸν ἐπίσκοπον χωρὶς ἀπολυτικῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτόν. Πολλάκις γὰρ τούτου λαληθέντος συνοδικῶς, τινὲς εἶπον μίαν καὶ μόνην γραφὴν τῷ ἐξωχειροτονήτῳ ἀρκεῖν, συστατικὴν δηλαδή. Ὑπέξελέ μοι τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Καρχηδόνος. Οὗτοι γὰρ μόνοι δύνανται, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἀλλοτρίους κληρικοὺς δέχεσθαι παρὰ γνώμην τῶν χειροτονησάντων αὐτούς.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τούτου πολλοὶ κανόνες διαγορεύουσι. Καὶ οὗτος δὲ οὐ συγχωρεῖ ἄνευ γραφῆς τοῦ

οἰκείου ἐπισκόπου μετατίθεσθαί τινα κληρικὸν εἰς A ἑτέραν ἐκκλησίαν, ὡς καταισχύνοντα ὅσον τὸ εἰς αὐτὸν τὸν χειροτονήσαντα αὐτόν. Εἰς γὰρ καταφρόνησιν ἐκείνου καὶ ἀτιμίαν ἐστὶ τὸ ἀλλαχοῦ ἀπελθεῖν ἐκείνου μὴ ἐπιτρέψαντος. Διὸ καὶ καθαιρέσει ὑπάγει τόν τε προσελθόντα ἐπισκόπῳ ἑτέρῳ καὶ αὐτὸν τὸν δεξάμενον.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ προσδεχόμενος ξένον κληρικὸν, καὶ « χειροτονῶν, σὺν τῷ κακῶς χειροτονηθέντι καθ« ῄρηται. »

Οὐδεὶς τῶν κληρικῶν ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ κατατάττεσθαι συγκεχώρηται. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος τὸν ἀλλότριον προσδέξεται κληρικὸν ἄνευ ἐγγράφου ἀπολυτικοῦ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐγκατατάξει, B κἂν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας αὐτὸν φυλάξῃ, κἂν καὶ εἰς μείζονα χειροτονήσῃ βαθμὸν, καθαιρεθήσονται καὶ ἀμφότεροι.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Τοὺς προφάσει βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἢ ἄλλως « πως ἐκ περιστάσεως μετανάστας γεγονότας « κληρικοὺς, ἡνίκα δ' ἂν ὁ τρόπος αὐτοῖς ἀπο« παύσηται, ἢ αἱ τῶν Βαρβάρων ἐπιδρομαὶ, δι' « ἃς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, αὖθις ἐν ταῖς « οἰκείαις ἐκκλησίαις προστάσσομεν ἀνέρχεσθαι, « καὶ μὴ ἐπὶ πολὺ ταύτας ἀπροφασίστως κατα« λιμπάνειν. Εἰ δέ τις μὴ κατὰ τὸν παρόντα δια« γένηται κανόνα, ἀφοριζέσθω, μέχρις ἂν πρὸς « τὴν οἰκείαν ἐκκλησίαν ἐπαναδράμοι. Τὸ αὐτὸ C « δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ κατέχοντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ « γινέσθω. »

ΒΑΛΣ. Μεγάλων εἰσὶν ἐγκωμίων ἄξιοι οἱ Πατέρες. Τῆς γὰρ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ τῆς τιμῆς ἑκάστου τῶν ἐπισκόπων φροντίζοντες, ὥρισαν τοὺς διά τινας εὐλόγους αἰτίας μεταναστάντας κληρικοὺς χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν χειροτονησάντων αὐτοὺς πάλιν δραμεῖν εἰς τὸν οἰκεῖον κλῆρον, παρελθούσης τῆς περιστάσεως δι' ἣν ἀνεχώρησαν· καὶ μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας εἰς ἑτέρας ἐκκλησίας κατατάττεσθαι. Τὸν δὲ μὴ πειθόμενον ὑποστρέψαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν κατέχοντα τοῦτον ἐπίσκοπον ἀφορίζεσθαι. Εἴποι δέ τις ὡς, εἰ μὲν ἐπίσκοπος τοιοῦτόν τι ποιήσει, παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἀφορισθήσεται· ὡσαύτως, καὶ ἐὰν μητροπολίτης καταφρονήσῃ τοῦ κανό- D νος, παρὰ τοῦ πατριάρχου κολασθήσεται. Εἰ δὲ αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος ἢ πατριάρχης χωρὶς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως (οὗτος γὰρ ἔλαβεν ἐξουσίαν οἵαν εἴπομεν), ὑπὸ τοῦ κανόνος ἁλίσκεται, παρὰ τίνος ἀφορισθήσεται; Οἴομαι οὖν παρὰ τοῦ μείζονος ἀρχιερέως.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς κληρικοὶ διὰ Βαρβάρων ἐφόδους, ἢ φορολόγων ἀπανθρωπίας, ἢ λιμὸν ἴσως τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἐπισυμβάντα, ἢ καὶ δι' ἑτέρας αἰτίας μεταναστεύοντες εἰς χώρας ἄλλας ἀπίασι. Τοὺς οὖν τοιούτους βούλεται ὁ κανὼν, τῆς αἰτίας διαλυθείσης, δι' ἣν μετανάσται τῶν ἰδίων γεγόνασι πόλεων καὶ ἐκκλησιῶν, εἰς αὐτὰς ὑποστρέφειν, καὶ μὴ ἐπιμέ-

absque impetrata scripta ab episcopo facultate, transire, tanquam eo contumeliam episcopo suo, quantum in ipso est, inferentem, non sinit. Nam is certe auctoritatem episcopi dignitatemque contemnit, quicunque alio, nulla migrationis ab eo facta potestate, proficiscitur. Proinde utrumque, tum qui discesserit, tum episcopum ipsum a quo is exceptus fuerit, deponi jubet.

ARIST. « Qui clericum peregrinum excipit, ordi« natque, una cum clerico male ordinato depo« netur. »

Nemini clericorum citra sui episcopi voluntatem in alia ecclesia constitui permittitur. Si quis autem episcopus alienum admiserit clericum sine litteris ejus episcopi dimissoriis, et in sua ecclesia collocaverit, licet in eadem dignitate maneat, sive ad majorem gradum provehatur, ambo etiam deponentur.

CANON XVIII.

Eos qui barbaricæ incursionis prætextu, vel aliquo « alio modo propter aliquam circumstantiam emi« grarunt, clericos, postquam modus ille ac cir« cumstantia cessarit, vel barbaricæ incursiones, « propter quas secesserant, rursus in suas jube« mus ecclesias reverti, nec eas diu absque ulla « occasione relinquere. Si quis autem, non ut « præsens vult canon, abfuerit, segregetur, « donec ad suam ecclesiam redeat. Hoc ipsum « autem etiam in eo fiat episcopo, qui illum de« tinet. »

BALS. Magnis laudibus digni sunt Patres. Ecclesiastici enim ordinis et uniuscujusque episcopi honoris curam gerentes, statuerunt clericos, qui propter justas aliquas ac probabiles causas, sine eorum a quibus ordinati **177** sunt dimissoriis litteris, emigrarunt, ad suum clerum reverti, cum illa præterierit circumstantia propter quam secesserunt; nec eis licere in aliarum ecclesiarum catalogum referri: eum autem, cui persuaderi non potest ut redeat, quinetiam et episcopum qui ipsum detinet, segregari. Dixerit autem quispiam, quod si episcopus quidem tale quid fecerit, a metropolitano excommunicabitur: similiter et si metropolitanus canonem contempserit, a patriarcha punietur. Si autem archiepiscopus, qui est primas et caput, vel patriarcha, præter Constantinopolitanum (is enim habet eam quam diximus facultatem) quod canonem transgressus sit, convincatur, a quo excommunicabitur? Existimo ergo, quod a majore pontifice.

ZONAR. Vel incursionibus Barbarorum, vel acerbitate illorum qui tributa exigunt, vel fortasse fame regionem occupante, vel ob alias ejusmodi causas aliquando fiebat, ut in alienas terras, domestica sede relicta, migrare clerici quidam cogerentur. Eos igitur, ubi primum causa illa, propter quam sese ab urbibus ecclesiisque suis abjunxere, sublata

fuerit, ad eas reverti, neque diutius in externa regione ad quam accesserunt, prætextu cessante peregrinari canon jubet. Clericos autem, qui non redeunt, ut ecclesias in quibus ordinati sunt, sine causa relinquentes, et aliis vacantes segregari jubet, usque dum ad ecclesiam, e qua emigrabant, revertantur : ipsum porro episcopum qui eos admisit et detinet, segregationi subjicit, quandiu eos detinet.

ARIST. « Qui barbaricam propter incursionem « emigravit cessante incursione, ad ecclesiam « in cujus clerum cooptatus est revertatur. « Sin minus, una cum eo, ad quem accessit, « segregatur. »

Clericus, qui sine causa aliqua necessaria ab ecclesia in qua in clerum cooptatus fuit, recedit, et aliam adit ecclesiam, et ab episcopo qui ibi est admittitur, et inter clericos ejus recensetur, deponitur, una cum eo qui eum admisit ut canon decimus septimus ante scriptus decernit. Qui autem ob Barbarorum incursionem aut aliam circumstantiam causamve justam ecclesia sua emigrat clericus, si, causa illa ob quam migravit cessante, ad ecclesiam suam, in qua in clerum cooptatus fuit, non vult redire, segregatur, una cum episcopo qui eum retinet, usque dum ad eam recurrat. Causa autem, propter quam hic quidem segregatur, ille autem deponitur, justa est. Nec enim ut ille, sic hic, ab initio sine justa causa recessit. Quandoquidem ille eum, qui ordinationem ipsi imposuit, quantum in eo fuit, injuria et probro non affecit sed necessario hoc fecit.

CANON XIX.

« Quod oportet eos qui præsunt ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipue Dominicis, « omnem clerum et populum docere pietatis et « rectæ religionis eloquia, ex divina Scriptura « colligentes intelligentias et judicia veritatis, et « non transgredientis jam positos terminos, vel « divinorum Patrum traditionem : sed et si ad « Scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam « ut Ecclesiæ luminaria et doctores suis scriptis « exposuerunt; et majorem ex iis laudem assequantur, quam si proprios sermones componant, ne dum quandoque ad id hæsitant, ab eo « quod convenit, excidant. Per dictorum enim « Patrum doctrinam, populi, ad eorum quæ sunt « bona et expetenda, et inutilia ac rejicienda, « cognitionem venientes, vitam in melius componunt, nec ignorantiæ **178** vitii convincuntur, « sed doctrinæ mentem adhibentes, seipsos ad « id, ne mali quid eis accidat, excitant, et im-

A νειν τῇ χώρᾳ, ᾗ προσεληλύθασι, τῆς προφάσεως, παρελθούσης· τοὺς δὲ μὴ ἐπανιόντας κληρικοὺς, ὡς ἀπροφασίστως τὰς ἐκκλησίας καταλιμπάνοντας, ἐν αἷς κατετάχθησαν, καὶ ἑτέραις σχολάζοντας, ἀφορίζεσθαι κελεύει, ἕως ἂν ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐξ ἧς ὑπεχώρησαν· καὶ τὸν ἐπίσκοπον δὲ τὸν δεξάμενον καὶ κατέχοντα αὐτοὺς ἀφορισμῷ ὑποτίθησι, μέχρις ἂν κατέχῃ αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ διὰ βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν μετανά« στης, παυσαμένης τῆς ἐπιδρομῆς, παλινοστείτω « πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ᾗ κεκλήρωται· εἰ δὲ μὴ, « μετὰ τοῦ προσειληφότος ἀφορίζεται. »

B Ὁ μὲν μὴ διά τινα περίστασιν ἀναχωρήσας κληρικὸς τῆς ἐκκλησίας ᾗ ἐκληρώθη, καὶ πρὸς ἑτέραν ἀπελθὼν ἐκκλησίαν, καὶ παρὰ τοῦ ἐκεῖσε ἐπισκόπου προσδεχθεὶς, καὶ τοῖς κληρικοῖς αὐτοῦ συγκαταλεγεὶς, καθαιρεῖται σὺν τῷ προσδεξαμένῳ αὐτὸν, καθὼς ὁ προγραφεὶς ἑπτακαιδέκατος ὁρίζει κανών. Ὁ δὲ δι' ἐπιδρομὴν Βαρβάρων ἢ περίστασιν ἄλλην μετανάστης τῆς ἰδίας ἐκκλησίας γενόμενος κληρικὸς, ἐὰν, τοῦ αἰτίου δι' ὃ ὑπεχώρησεν ἐπιλείψαντος, οὐ θελήσει πάλιν ἐπανελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐν ᾗ ἐκληρώθη, ἀφορίζεται σὺν τῷ κατέχοντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ, μέχρις ἂν πρὸς αὐτὴν ἐπαναδράμῃ. Ἡ δὲ αἰτία, δι' ἣν μὲν οὗτος ἀφορίζεται, ἐκεῖνος δὲ καθαιρεῖται, εὔλογος· οὐδὲ γὰρ, ὡς ἐκεῖνος, καὶ C οὗτος ἐξ ἀρχῆς ὑπεχώρησεν ἄνευ εὐλόγου αἰτίας. Καὶ ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τὸν τὴν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθεικότα οὐ περιύβρισε καὶ κατῄσχυνεν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην τοῦτο πεποίηκε.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

« Ὅτι δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἐν πάσῃ « μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, « πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς « τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς « ἀναλεγομένους τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε καὶ « κρίματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοὺς ἤδη τε« θέντας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων « παράδοσιν· ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθείη « λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν ἢ ὡς D « ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκα« λοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο· « καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμείτωσαν ἢ λόγους « οἰκείους συντάττοντες, ἵνα μὴ ἔστιν ὅτε πρὸς « τοῦτο ἀπόρως ἔχοντες ἀποπίπτοιεν τοῦ προσή« κοντος. Διὰ γὰρ τῆς τῶν εἰρημένων Πατέρων « διδασκαλίας οἱ λαοὶ, ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε « σπουδαίων καὶ αἱρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφόρων « καὶ ἀποβλήτων, τὸν βίον μεταῤῥυθμίζουσι πρὸς « τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλίσκονται « πάθει, ἀλλὰ προσήκοντες τῇ διδασκαλίᾳ (80),

Guill. Beveregii notæ.

(80) Ἀλλὰ *προσήκοντες τῇ διδασκαλίᾳ.* Legendum juxta ms. Amerbachianum, προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ.

« ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγου- A « σιν, καὶ φόβῳ τῶν ἐπηρτημένων τιμωριῶν « τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς ἐξεργάζονται (81). »

ΒΑΛΣ. Διδάσκαλοι τῶν ἐκκλησιῶν οἱ ἐπίσκοποι καθίστανται · καὶ διὰ τοῦτό φησιν ὁ κανὼν ἔχειν τούτους πᾶσαν ἀνάγκην καὶ ἀεὶ μὲν διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτοὺς λαὸν, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς Κυριωνύμοις, ἐν αἷς εἰώθασιν ἅπαντες σχεδὸν τῇ ἐκκλησίᾳ προσεδρεύειν, τῶν ἐργοχείρων αὐτῶν ἀπαλλαττόμενοι. Διδάσκειν δὲ τούτους διορίζεται οὐ παρεκβατικώτερά τινα καὶ οἴκοθεν, ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδοθέντα. Καὶ οἱ μὲν Πατέρες ταῦτα · τινὲς δὲ ἀμελοῦσι τοῦ τοιούτου αὐτῶν ἐπαγγέλματος, διὰ τὸ μὴ ἐπισείεσθαι αὐτοῖς, ὡς ἔοικε, ποινήν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ νη' κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων μεγάλως οὗτοι κολά- B ζονται. Φησὶ γὰρ, Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἀμελῶν τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ, καθαιρείσθω. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὸ διδάσκειν τὸν λαὸν μόνοις ἐνεδόθη τοῖς ἐπισκόποις, καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας (82) δικαίῳ τοῦ πατριάρχου διδάσκουσι. Παρίσταται δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς Νεαρᾶς τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς ὑποτυπούσης ὅπως καὶ τίνες ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ τυπωσάσης τοῖς διδασκάλοις πᾶσι, τοῖς τε ἐντὸς οὖσι δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς (83), καὶ ἀνὰ

« minentium suppliciorum metu sibi salutem procurant. »

BALS. Episcopi ecclesiarum doctores constituuntur : et propterea dicit canon eis omnino necesse esse, cui præsunt populum semper docere, et multo magis in diebus Dominicis : in quibus omnes fere solent in ecclesiis interesse, ut qui a suis artificiis operibusque cessent. Eos autem docere oportere decernit, non quæ nimiam continent digressionem, et pro arbitrio, sed ea quæ a sanctis Patribus tradita sunt. Et Patres quidem hæc. Nonnulli autem hujusmodi præceptum negligunt, eo quod, ut est verisimile, eis pœna non infligatur : ut mihi autem videtur, etiam a 58 canone sanctorum apostolorum hi valde puniuntur. Dicit enim : Episcopus vel presbyter clerum vel populum negligens, et eos pietatem non docens, segregetur : sin autem in socordia perseveret, deponatur. Nota ergo ex hoc canone, quod populum docere solis episcopis datum est, et Magnæ ecclesiæ doctores patriarchæ jure docent. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris imp. domini Alexii Comneni, quæ describit, et quomodo et quinam debent in ecclesiis eligi, et decernit omnibus doctoribus, tam iis qui sunt extra ecclesiam, quam iis qui sunt intra, singulis tres numismatum libras, et singulis frumenti modios quinquaginta ; et hæc aperte decidit. Sit autem et hic doctoribus honor tributus ut iterum in propriis

Guill. Beveregii notæ.

(81) *Αὐτοῖς ἐξεργάζονται.* In ms. nostro Bodleiano post ista verba, et ante Balsamonis ἑρμηνείαν, hæc habentur : Σημείωσον τὸν παρόντα κανόνα, καὶ θαύμασον πῶς σήμερον ἀμελεῖται. Ὁ γὰρ ὁσιώτατος πατριάρχης ἐκεῖνος κύριος Ἰωάννης ὁ τοῦ Χαλκηδόνος καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἐδίδασκε, διὸ καὶ εὑρίσκονται αἱ διδασκαλίαι αὐτοῦ ἐν βιβλίῳ ἰδιαιτάτῳ. *Nota præsentem canonem, et mirare quomodo hodie negligitur. Namque sanctissimus ille patriarcha dominus Joannes, cognomento Chalcedonius, qualibet Dominica die docebat : quamobrem etiam sermones ejus in peculiari libro invenientur.* Joannes ille Chalcedonius patriarcha erat Constantinopolitanus, Alexio Comneno imperante. De eo enim in serie episcoporum Byzantii hæc dicuntur, Ἰωάννης ὁ ἱερομνήμων ὁ ἐπιλεγόμενος τοῦ Χαλκηδόνος· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔτη κγ'. In *Juris Gr. Rom.* l. IV, p. 302. Dicta autem verba in nullo alio codice leguntur, et ab alia quam Balsamonis D manu scripta videntur ; nam cum initio ejus interpretationis hujus canonis nequaquam cohærent.

(82) *Οἱ διδάσκαλοι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.* Patriarcham Constantinopolitanus officialem sub se constitutum habere solitus est, qui ipsius loco Evangelium populo interpretabatur, a docendi munere διδάσκαλος dictus. Ejus officium in catalogo officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ sic describitur Ὁ διδάσκαλος ἑρμηνεύει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, εἰ δυνατός ἐστι, ὁμοίως καὶ τὸ ψαλτήριον· κρατῶν καὶ τὰ σχολία τῆς ἐπισκοπῆς· ἔστι καὶ οἰκέτης τῆς τρίτης πεντάδος. Balsamon autem eos plures fuisse hoc loco indigitat, dicens διδασκάλους τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Erant nimirum numero quatuor, ὁ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ τοῦ ἀποστόλου, ὁ τοῦ ψαλτηρίου, et omnium præcipuus, οἰκουμενι- C κὸς dictus, qui tamen omnes non suo sed patriarchæ nomine populum docebant, uti Balsamon hoc loco tradidit. Dicti sunt autem et ῥήτορες τῆς Ἐκκλησίας a Pachymere, in Vita Michaelis; et sedes eorum in ecclesia, unde docere consueti sunt, ῥητορικὸς θρόνος appellatur a Niceta Choniate in Manuel. Comnen. l. VII.

(83) *Ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς.* In ms. nostro Bodleiano pro ἀνὰ νομισμάτων scribitur abbreviate ἀνὰ χτ' quomodo etiam is, qui Parisiensem Balsamonis editionem procuravit, legisse videtur, quippe qui scripsit τχ'. Eamdem etiam abbreviaturam in mss. Amerbachiano hoc loco usurpatam esse testatur doctissimus vir Joan. Rodolphus Wetstenius, qui omnes variantes lectiones summa diligentia ex eodem collegit ; et de eadem hæc insuper adnotavit. Sic, inquit, in cant. 19, Trull. Bals. 381, A. 3, legimus ἀνὰ τχ' λίτρας. ms. habet χτ' λίτρας, Bonefidius lib. I. Jur. Or. p. 48, legit τραχέων, quod etiam Hervetus in suo exemplari agnoscit. Idem vero interpretatur *legumina* : male opinor. Quid enim tres leguminum libræ ad quinquaginta modios frumenti comparatæ ? Bonefidius vertit, *Asperorum libras* : propius ad rem, ni fallor. Certe Asperi, ἄσπρα, vocantur nummi quidam argentei a Græcis hodiernis, qui dein eo nomine per synecdochen quodlibet argentum indigitant : ut cum de opulento dicunt Πολλὰ ἔχει ἄσπρα, *Multos habet nummos*, seu multas pecunias. Conjecturam juvat analogia. Etenim J. Meursius in Glossario Græcobarbaro ἄσπρον interpretatur *Album*. Similiter, ab ἀργὸν *album* formantur ἄργυρος *argentum*, pro nummis. Noti sunt *Albi*, nummuli argentei, Francofurtum et urbes ac regiones circumlustrantibus. Sed, inquis, unde τραχέα illa ? Fateor, nec ipse scio. Nec enim occurrit mihi apud

ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchæ assideant, tanquam ejus personam repræsentantes. Et audimus enim, quod qui pontificis locum tenet, maximum habet honorem, et huic rei nemo poterit contradicere. Et rursum qui autem et verbo et opere digni sunt quorum ratio habeatur, ad doctrinæ ministerium introducantur, et per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim, mortuo qui pro tempore patriarcha, nec ipsi docere possunt.

A σίτου μοδίους πεντήκοντα, καὶ διοριζομένης ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς. Ἔστω καὶ αὕτη τοῖς διδασκάλοις, δι' ἃς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, αὖθις ἐν ταῖς οἰκείαις ἐκκλησίαις ἀπονενεμημένη τιμὴ, τὸ εὐθὺς μετὰ τοὺς ἄρχοντας ἵστασθαι, τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ παρισταμένους, ὡς ἐκπροσωποῦντας αὐτῷ. Καὶ ἀκούομεν γὰρ τὸν πληροῦντα τὸν τοῦ ἀρχιερέως τόπον μεγίστην ἔχειν ἀεὶ τιμήν· καὶ οὐδεὶς πρὸς τοῦτο δυνήσεται ἀντειπεῖν. Καὶ πάλιν· Οἱ δὲ ἀξιόλογοι κατά τε λόγον καὶ πρᾶξιν εἰσηγέσθωσαν εἰς τὴν τῆς διδασκαλίας διακονίαν, καὶ διὰ τῶν διδασκαλικίων προβαινέτωσαν εἰς τὰ ἀρχοντίκια. Διὰ γὰρ τοῦτο, καὶ τελευτήσαντος τοῦ κατὰ καιροὺς πατριάρχου, οὐδὲ αὐτοὶ δύνανται διδάσκειν.

ZONAR. Et apostolico quinquagesimo octavo canone in episcopum, qui cleri populique sibi commissi curam obire, eosque religiosæ vitæ præceptis erudire neglexerit, segregatio primum, ac nisi postea socordiam exuerit, depositionis quoque pœna constituta est. Et magnus præterea Paulus, dum in ea quæ est ad Timotheum epistola formam conditionesque episcopi describit, docendi quoque facultate præditum esse oportere demonstrat [79]. Ad Titum quoque scribens; *Oportet*, inquit, *episcopum amplecti eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere* [80]. Hæc, et synodi hujusce Patres secuti, hoc edito canone, cum aliis quoque, tum Dominicis præsertim diebus, episcopi oratione populum ad pia religionis studia informari, ac institui jubent. Per eos enim dies vacationem a laboribus nacti homines in ecclesiam conveniunt, et divinas Scripturas audiunt. Quocirca si istis præsertim diebus doceant, majorem exinde fructum populus feret. Quæ porro doceant, non ab ipsis inventa, sed ex sacris Litteris repetita proferri volunt, quarum quidem explicationem ex sanctorum Patrum fontibus hauriant, non ipsi sibi ex ingenio suo arbitrioque confingant. Si enim judicio in ea re suo uterentur, hærebunt forsitan nonnunquam et a vero aberrabunt. Sanctorum vero Patrum præceptis instituta atque imbuta multitudo, quid potissimum sequi **179** quidve fugere oporteat, sine controversia dijudicare, moresque suos ad virtutis normam conformare facile poterit, neque transversam divini imperii ignoratio aget, seque ab omnibus vitiorum maculis futuri supplicii recordatione puram integramque conservabit.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ πεντηκοστὸς ὄγδοος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν ἀμελοῦντα ἐπίσκοπον τοῦ οἰ-
B κείου κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ἐκπαιδεύοντα αὐτοῖς τὴν εὐσέβειαν ἀφορίζει, ἐπιμένοντα δὲ τῇ ῥᾳθυμίᾳ καὶ καθαιρεῖ. Καὶ ὁ μέγας Παῦλος Τιμοθέῳ μὲν ἐπιστέλλων, καὶ οἷον δεῖ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι διατάττόμενος, καὶ διδακτικὸν αὐτὸν τυγχάνειν παρακελεύεται. Τῷ δέ γε Τίτῳ γράφων, *Ἀντέχεσθαι δεῖν* φησι *τὸν ἐπίσκοπον τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν*. Τούτοις καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἑπόμενοι τὸν παρόντα κανόνα ἐξέθεντο, ἀεὶ μὲν δεῖν λέγοντες τοὺς ἐπισκόπους διδάσκειν τὸν λαὸν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς Κυριακαῖς. Ἐν γὰρ αὐταῖς σχολάζοντες ἐκ τῶν ἐργο-
C χείρων αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι συνέρχονται εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ ἀκροῶνται τῶν θείων Γραφῶν. Εἰ οὖν ἐν ταύταις μᾶλλον διδάσκουσι, πλείων ἔσται καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ λαοῦ. Διδάσκειν δὲ αὐτοὺς βούλονται μὴ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ταύτην ἑρμηνεύειν κατὰ τὴν τῶν θείων Πατέρων ἐξήγησιν, ἀλλὰ μὴ ἐξ οἰκείων νοημάτων καὶ λογισμῶν. Εἰ γὰρ τοῖς οἰκείοις, φασὶ, χρῶνται λογισμοῖς, ἴσως καὶ ἀπορήσουσί ποτε, καὶ ἐκπεσοῦνται τοῦ προσήκοντος· ἐκ δὲ τῆς τῶν θείων Πατέρων διδασκαλίας γνώσονται οἱ λαοὶ τίνα μὲν δεῖ αἱρεῖσθαι, τίνα δὲ ἀποτρέπεσθαι, καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν ἀπευθυνοῦσι πρὸς ἀρετὴν, ἐκφεύγοντες τὸ ἐξ ἀγνοίας τῶν θείων ἐντολῶν ὀλισθαίνειν εἰς ἁμαρτήματα, καὶ φόβῳ τῶν μελλουσῶν κολάσεων ἐκ τῆς κακίας ἀναστελλόμενοι.

ARIST. « Præsul Ecclesiæ Dominicis præsertim « diebus dogmata doceat, et interpretetur, non

D ΑΡΙΣΤ. « Ὁ προεστὼς Ἐκκλησίας κατ' ἐξαίρετον « ταῖς Κυριακαῖς διδασκέτω τὰ δόγματα· καὶ

[79] I Tim. III, 2 et seqq. [80] Tit. I, 8, 9.

Guill. Beveregii notæ.

Græcos scriptores. Interim cum in Græcia etiamnum in usu esse memorentur *asperi*, sc. nummi, vel *aspera* numismata, et hæc vox Latina sit, verisimile est a Græcis τραχέας a τραχύς dictos. Hactenus cl. v. Wetstenius. Cum autem alibi non constet, aliquod nummi genus Græce τραχέας dictum, commode accidit, ut post Enimundum Bonefidium, qui ἀνὰ τραχέων legit, eruditissimus vir Joannes Leunclavius Jus Græco-Romanum ex variis Europæ Asiæque bibliothecis eruerit, ubi inter alios, hunc ipsum Balsamonis locum p. 143, edidit, legitque ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς, et cum Latinam Bonefidii versionem retinuerit, quæ habuit, *tres asperorum libras*, in margine observat eum pro *asperorum* vertere debuisse *aureorum*. Quod quidem ille non fecisset, si vel τραχέων legisset, vel non legisset νομισμάτων. Et hinc est, quod nos abbreviaturam istam numismata denotare certiores facti, pro priori lectione, ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς cum Leunclavio substituimus. Quæ etiam lectio a codice ms. Ætonensi indubia redditur, quippe a quo diserte usitatur.

« διερμηνευέτω μὴ οἴκοθεν, ἀλλὰ ὡς οἱ θεῖοι Πα- A « τέρες διέλαβον. »

Οἱ ἐπίσκοποι ἐν πάσαις μὲν ἡμέραις ὀφείλουσι τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ταῖς Κυριακαῖς. Καὶ εἰ γραφικόν τις αὐτοὺς ἐρωτήσει λόγον, μὴ οἴκοθεν τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν· τοῦτο γάρ ἐστιν αὐτοῖς εὐδοκίμησις, τὸ εἰδέναι τὰς παραδόσεις τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ κατ' αὐτὰς λύειν τὰ ἐρωτώμενα, καὶ μὴ οἰκείους λόγους συντάττειν· ἵνα μὴ, ἀπόρως ἴσως ἔχοντες πρὸς τὸ ἀφ' ἑαυτῶν λῦσαι ταῦτα, τῆς ἀληθοῦς ἑρμηνείας πόῤῥω ἐκπέσοιεν· τὸν δὲ ἀμελοῦντα τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ διδάσκοντα αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, πρῶτα μὲν ἀφορίζει ὁ πεντηκοστὸς ὄγδοος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, εἶτα τῇ ῥᾳθυμίᾳ ἐπιμένοντα καὶ καθαιρεῖ. B

« pro suo arbitrio, sed ut divini Patres tradiderunt. »

Episcopi omnibus quidem diebus clerum et populum pietatis dogmata edocere debent, præsertim autem Dominicis. Et si quis Scripturarum mentem eos rogaverit, ne pro arbitrio illam interpretentur; hoc enim iis laudem conciliat, si divinorum Patrum traditiones sciant, et secundum eas solvant quæstiones, et non sua verba componant; ne forte cum non possint a seipsis eas solvere, vera interpretatione procul decidant: eum autem qui clerum et populum negligit, eosque pietatem non docet, primo quidem excommunicat quinquagesimus octavus sanctorum apostolorum canon, postea, si in negligentia perseverat, etiam deponit.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Μὴ ἐξέστω ἐπισκόπῳ εἰς ἑτέραν τὴν μὴ αὐτῷ « προσήκουσαν πόλιν δημοσίᾳ διδάσκειν. Εἰ δέ « τις φωραθείη τοῦτο ποιῶν, τῆς ἐπισκοπῆς « παυέσθω· τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτερίου ἐνεργείτω. »

CANON XX.

« Ne liceat episcopo in alia, quæ ad se non pertinet civitate publice docere. Si quis autem « hoc facere deprehensus fuerit, ab episcopatu « desistat; presbyteri autem munere fungatur. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κανὼν σαφής ἐστι· διορίζεται γὰρ μὴ διδάσκειν δημοσίᾳ ἐπίσκοπον εἰς πόλιν μὴ ἀνήκουσαν αὐτῷ. Ἀτιμία γὰρ, φησὶ, τοῦτό ἐστι τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως, καὶ ἀμαθίας κατάκρισις. Τοῦτο δὲ νόει, ὅταν γίνηται παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. Εἰ γὰρ κατὰ γνώμην αὐτοῦ τοιοῦτόν τι ποιήσει τις, οὐ προκριματισθήσεται· ὅτι καὶ ἱερουργεῖ τις εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν ἀπροκριματίστως C θελήσει τοῦ ἔχοντος αὐτήν. Καὶ ὁ μέγας δὲ ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, τῶν Σασίμων ἐπίσκοπος ὢν, πολλοὺς λόγους ἀνέγνω εἰς Ναζιανζῷ, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν ταύτῃ ἀρχιερατεύοντος, καὶ παρίσταται τοῦτο ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ οὕτως ἔχοντος (84)· Τί λύετε τάξιν ἐπαινουμένην; Καὶ ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος μητροπολίτης Ἐφέσου, κῦρος Ἰωάννης, ὁ κατὰ ποταμοὺς προχέων τὰ τῆς φιλοσοφίας νάματα, καὶ κολπωτὸς λεγόμενος, εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀπερχόμενος, μετὰ ἀξιώσεως τῶν κατὰ χώραν ἀρχιερέων δημοσίᾳ, ἐδίδασκεν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιδ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Καλῶς δὲ πρόσκειται τῷ κανόνι τὸ *δημοσίᾳ*. Ἰδιαιτάτως γὰρ ἀπολογεῖσθαι πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας περί τινος ἐκκλησιαστικοῦ προβλήματος ἔξεστι παντὶ καὶ πανταχοῦ, καθὼς καὶ D ὁ ια' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τὰ περὶ τούτου διατρανοῖ. Εἰ δέ τις ἀπορήσει πῶς ὁ μὲν κθ' κανὼν τῆς δ' συνόδου λέγει ὅτι τὸ ἐξ ἐπισκόπου

BALS. Canon est apertus. Decernit enim, ne episcopus publice doceat in civitate quæ ad se non pertinet. Est enim, inquit, hoc dedecus pontificis illius regionis, et ejus ignorantiæ condemnatio. Hoc autem intellige, quando sit præter mentem illius regionis episcopi. Si quis enim ejus voluntate tale quid fecerit, id ei præjudicium non afferet. Nam et in alia regione sine ullo præjudicio sacra celebrat quispiam, ejus qui illam habet voluntate. Quin etiam magnus theologus Gregorius, cum Sasimorum esset episcopus, multa legit Nazianzi, cum ejus in ea civitate esset pontifex, et hoc ostenditur ex oratione quæ sic habet: Cur solvitis ordinem laudabilem? Porro et sapientissimus ille Ephesi metropolitanus dominus Joannes, qui instar fluvii philosophiæ fluenta effudit, et κολπωτὸς, (id est, sinuosus) dictus est, in eam regionem veniens, quæ illum erat sortita, cum auctoritate illius regionis antistitum publice docuit. Lege et 14 canonem sanctorum apostolorum. Canoni autem recte adjicitur illud *publice*. Privatim enim interrogantibus de ecclesiastica aliqua quæstione respondere licet cuilibet et ubique, sicut et 11 canon Sardicensis synodi de ea re aperte loquitur. Si quis autem dubitet, quomodo 29 canon 4 synodi dicit, quod ex episcopo ad presbyteri dignitatem deducere, est sacrilegium:

Guill. Beveregii notæ.

(84) *Ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ οὕτως ἔχοντος*. Nimirum ex oratione ejus decima quinta, quippe quæ incipit τί λύετε τάξιν ἐπαινουμένην; quam Theologi pater tunc temporis loci episcopus erat. Ille autem calamitatem istam ob populi scelera immissam suspicatus, silebat. Quocirca populus Nazianzenus Theologum in medium prodire, etiam præsente Patre, persuadebat, uti ex ipso orationis istius initio constat, ubi ait, Τί λύετε τάξιν ἐπαινουμένην; τί βιάζεσθε γλῶσσαν νόμῳ δουλεύουσαν; τί προκαλεῖσθε λόγον εἴκοντα πνεύματι; τί τὴν κεφαλὴν ἀφέντες ἐπὶ τοὺς πόδας ἀπεύσατε; τί τὸν Ἀαρὼν παρατρέχοντες, τὸν Ἐλεάζαρ προβάλλεσθε; οὐ δέχομαι πηγὴν ταράσσεσθαι, καὶ χείμαῤῥον φύρεσθαι, ἥλιον κρύπτεσθαι, καὶ ἀστέρα δείκνυσθαι, τὴν πολιὰν ὑποχωρεῖν, καὶ τὴν νεότητα θεσμοθετεῖν, τὴν σοφίαν σιωπᾷν, καὶ τὴν ἀπειρίαν νεανιεύεσθαι. Unde constat hanc orationem recte a Balsamone hoc loco citatam esse, utpote quam in aliena provincia, sed cum episcopis istius voluntate, habitam fuisse palam est.

præsens autem canon dicit: Si quis hoc facere deprehensus fuerit, ab episcopatu cesset, presbyteri autem munere fungatur; audiet, quod illic quidem dicit de depositione justa vel injusta; vel enim propter justam causam episcopatu dejectus est, et ne presbyter quidem erit: vel sine causa, et ne sic quidem ad presbyteri gradum deprimetur, sed erit rursus episcopus. Hic autem episcopus quidem peccatum non admisit, quod eum a sacerdotio arceat, sed gloriæ tantum cupiditate et laudis amore peccavit. Ut ergo, quod suo peccato respondeat, supplicium habeat, et humilis evadat, ab episcopatus quidem honore desistit, in presbyteri autem honore collocatur. Ut is enim deponatur, et sacerdos fiat, Patribus visum non est. Lege et 18 can. Anc. syn. Sacerdotis autem munus, accipe etiam de docendi munere, et non de sacrificii celebratione. Sacerdotes enim antiquitus necesse habebant etiam docere.

εἰς πρεσβυτέρου ἀξίαν καταγαγεῖν ἱεροσυλία ἐστίν· ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν· Εἴ τις φωραθείη τοῦτο ποιῶν, παυέσθω τῆς ἐπισκοπῆς, τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ἐνεργείτω· ἀκούσει ὅτι ἐκεῖ περὶ καθαιρέσεώς φησιν εὐλόγου ἢ παραλόγου· ἢ γὰρ δι' αἰτίαμά τι εὔλογον ἐξεβλήθη τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ οὐδὲ πρεσβύτερος ἔσται· ἢ ἀναιτίως, καὶ οὐδὲ οὕτως εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν καταταχθήσεται, ἀλλ' ἔσται αὖθις ἐπίσκοπος. Ἐνταῦθα δὲ ἁμάρτημα μὲν ὁ ἐπίσκοπος κωλύων αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης οὐχ ἥμαρτε· φιλοδοξίᾳ δὲ ἦν καὶ δόξης ἔρως ὃ ἥμαρτεν. Ἵνα γοῦν ἀντίῤῥοπον τὴν τιμωρίαν ἔξῃ τῷ πταίσματι αὐτοῦ καὶ ταπεινωθῇ, παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπικῆς τιμῆς, κατατάττεται δὲ εἰς πρεσβυτέρου τιμήν. Τὸ γὰρ καθαιρεῖσθαι τοῦτον, καὶ γίνεσθαι ἱερέα οὐ δέδοκται τοῖς Πατράσιν. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν ιη' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. Τὴν δὲ ἐνέργειαν ἐκλαβοῦ εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἐνέργειαν, καὶ μὴ εἰς τὴν ἱεροπραξίαν. Οἱ γὰρ ἱερεῖς τὸ παλαιὸν ἐξ ἀνάγκης εἶχον τὸ διδάσκειν.

180 ZONAR. Ne qua inter episcopos causa offensionis exsisteret, nulli propterea episcopo publice in aliena urbe docendi facultatem Patres esse voluerunt. Nec enim id sine aliqua præfecti urbis istius episcopi contumelia fieri potest. Sed publice tantum docendi facultate interdictum; ut vicissim, quidpiam ex eo privatim quærenti satisfacere, seorsimque docere, nequaquam episcopo vetitum, nec aliquid eum qui id faciat in se culpæ suscipere intelligamus. Sed de hac re fusius Sardicensis quoque synodi undecimo canone constitutum. Dubitaverit porro aliquis, cum hominem de episcopali fastigio dejectum, cogi in presbyterorum ordinem sine sacrilegio non posse, unde tricesimo quartæ synodi canone definitum sit, qua ratione episcopum hoc loco, qui istud faciat, ab episcopatu cessare, et presbyteri munere fungi canon decernat. Igitur in quarta synodo de justa, vel injusta depositione sermonem esse dicemus. Vel enim ob gravem delicti culpam qui episcopus fuerat, ea dignitate spoliatus est, ac ne inter sacerdotes quoque locum teneat idem crimen efficiet; vel innocenti multa irrogata, proindeque ne tum quidem sacerdotibus annumerari, sed episcopali fastigio unde per injuriam dejectus fuerat, restitui hominem oportebit. Hic vero episcopus nullum, ex quo sacerdotio moveri debeat, in se facinus admisit: sola is ambitione, laudisque immoderata cupiditate peccavit. Ut igitur peccato animadversio respondeat, temerariaque hominis elatio comprimatur, ab episcopatu gerendo desistere, atque in presbyterorum ordinem traduci jubet.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς ἐπισκόποις τὰς τῶν σκανδάλων περιαιροῦντες ἀφορμὰς οἱ θεῖοι Πατέρες ὥρισαν μὴ διδάσκειν ἐπίσκοπον δημοσίᾳ ἐν πόλει μὴ ἀνηκούσῃ αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ εἰς ἀτιμίαν ἐστὶ τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης ἀρχιερέως. Δημοσίᾳ δὲ διδάσκειν κεκώλυται, ὡς ἐξ ἀντιδιαστολῆς νοεῖσθαι ὡς, εἴ τις αὐτῷ κατ' ἰδίαν προσέλθοι ἐρωτῶν αὐτὸν, ἐκείνῳ πρὸς τὸ ἐρώτημα ἀποκρινόμενος, καὶ διδάσκων καθ' ἑαυτὸν, οὐχ ἁμαρτάνει. Καὶ ὁ ἑνδέκατος δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου θεσμοτέθεῖ τὰ περὶ τούτου πλατύτερον. Ἀπορήσει δέ τις πῶς ὁ μὲν εἰκοστὸς ἔνατος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου λέγει ὅτι τὸ ἐξ ἐπισκόπου εἰς πρεσβυτέρου ἀξίαν καταγαγεῖν ἱεροσυλία ἐστίν· ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν· Εἴ τις φωραθείη τοῦτο ποιῶν, παυέσθω τῆς ἐπισκοπῆς, τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ἐνεργείτω. Εἴποι οὖν ἄν τις ὅτι ἐκεῖ περὶ καθαιρέσεώς φησιν εὐλόγου ἢ παραλόγου· εἰ γὰρ διὰ αἰτίαμά τι ἐξεβλήθη τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ διὰ τὸ ἁμάρτημα ἐκεῖνος οὐδὲ πρεσβύτερος ἔσται· ἢ ἀναιτίως ἐξεβλήθη τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ οὐδ' οὕτως εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν καταχθήσεται, ἀλλ' ἔσται αὖθις ἐπίσκοπος· ἐνταῦθα δὲ ἁμάρτημα μὲν ὁ ἐπίσκοπος κωλύον αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης οὐχ ἥμαρτε· φιλοδοξία δὲ ἦν καὶ δόξης ἔρως, ὃ ἥμαρτεν. Ἵνα γοῦν ἀντίῤῥοπον τὴν τιμωρίαν ἔξῃ τῷ πταίσματι αὐτοῦ, καὶ ταπεινωθῇ, παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπῆς (85), κατάγεται δὲ εἰς πρεσβυτέρου τόπον.

ARIST. « Episcopus in alia urbe ne publice doceat. « Sin hoc fecisse deprehensus fuerit, ab episcopatu desistat, presbyteri muneribus fungens. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος ἐν ἑτέρᾳ πόλει δημοσίᾳ μὴ « διδασκέτω· εἰ δὲ φωραθῇ, παυέσθω τῆς ἐπισκο« πῆς, τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργῶν. »

Guill. Beveregii notæ.

(85) *Παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπικῆς*. Codex Tilianus quem Hervetus transtulit, cum Amerbachiano, hæc usque ad πρεσβυτέρου τιμὴν sic legit παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπῆς, κατατάττεται δὲ εἰς πρεσβυτέρου τόπους. Reliqua ad finem hujus scholii ex ms. Bodleiano restituimus: quæ quidem non solum in editione Parisiensi, verumetiam in ms. Amerbachian. desiderantur. Sed in codice Tiliano lecta fuisse, Latina Herveti tralatio demonstrat.

A Ὁ τοῦτο ποιῶν ἐπίσκοπος, ἐπεὶ δι' ἀλαζονείαν καὶ τῦφον καὶ καταφρόνησιν τοῦ ἐκεῖσε ἐπισκόπου δημοσίᾳ διδάσκει, ὡς σπουδάζων καταισχύνειν, καὶ κατευτελίζειν, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν καθέδραν ἑαυτῷ προμνηστεύεσθαι, εὐλόγως παυθήσεται τῆς ἐπισκοπῆς· ὁ γὰρ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος καὶ τῶν ἰδίων στερίσκεται· εἰς δὲ τὸν τόπον τῶν πρεσβυτέρων κατενεχθήσεται, καὶ κατ' αὐτῶν ἐνεργήσει. Καὶ σημείωσαι πότε καὶ ἐπίσκοπος εἰς πρεσβυτέρου τόπον κατάγεται. Ὁ γὰρ εἰκοστὸς ἔννατος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἱεροσυλίαν ἄντικρυς καλεῖ τὸ τὸν ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατάγειν βαθμὸν, καὶ ἔχε τὸν παρόντα κανόνα ὑπεξῃρημένον ἐκ τοῦ καθολικοῦ ἐκείνου κανόνος.

Episcopus qui hoc facit, quoniam per ostentationem, et superbiam, et episcopi, qui ibi præest, contemptum publice docet, ut eum pudefacere et vilipendere et alienam cathedram sibi conciliare contendens, juste episcopatu deponitur. Qui aliena enim petit, et suis privatur. Sed ad presbyterorum locum deducitur, et inter eos munere fungetur. Et nota quando etiam episcopus ad presbyteri locum reducitur. Nam undetricesimus synodi Chalcedonensis canon e contra sacrilegium vocat episcopi ad presbyteri gradum deductionem, et hunc præsentem canonem ex eo canone catholico exceptum habeas.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

B « Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς (86) ὑπεύθυνοι γινόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ διηνεκεῖ καθαιρέσει ὑποβαλλόμενοι καὶ ἐν τῷ τῶν λαϊκῶν ἀπωθούμενοι τόπῳ, εἰ μὲν ἑκουσίως πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρῶντες ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν (87), δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης τέλεον ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστῶσι, τῷ τοῦ κλήρου κειρέσθωσαν σχήματι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐθαιρέτως αἱρήσονται, καθάπερ οἱ λαϊκοὶ, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανίου ζωῆς προτιμήσαντες.

CANON XXI.

« Qui canonicorum quidem criminum rei facti, et propterea perfectæ ac perpetuæ depositioni subjecti, in laicorum locum detrusi sunt; siquidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum delent, propter quod a gratia exciderunt, et ab eo se penitus alienos efficiunt, cleri habitu tondeantur: sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, utpote qui mundanam seu sæcularem conversationem vitæ cœlesti præposuerint.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι οἱ ἀπό τινος ἐγκλήματος καθαιρούμενοι ὡς λαϊκοὶ λογίζονται, C καὶ οὐ δύνανται μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐνεργεῖν οἱονδήτι ἀνῆκον κληρικῷ· μόνους δὲ τοὺς ἀποστάντας τοῦ ἁμαρτήματος δι' ὃ καθῃρέθησαν, τυχὸν τῆς πορνείας ἢ ἑτέρου τινὸς, διορίζεται ὁ κανὼν κείρεσθαι τὴν κεφαλὴν κατὰ κληρικοὺς, ἤγουν ἔχειν παπαλήθραν, καὶ ἐνδύεσθαι σχῆμα κληρικοῦ. Φιλανθρωπότερον γὰρ ἐπὶ τούτοις διατίθεται διὰ τὴν μετάνοιαν. Τοὺς δέ γε ἀμεταθέτως ἐξεχομένους τῆς ἁμαρτίας τρέφειν τὴν κόμην διακελεύεται κατὰ λαϊκοὺς, ἵνα ἔχοιεν πλείονα αἰσχύνην, μὴ παραχωρούμενοι ἐν μετοχῇ κληρικοῦ ὅλως εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνδύματος στερισκόμενοι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα· ἡ δὲ οθ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, καθαιρεῖσθαι διοριζομένη τοὺς μετὰ χειροτονίαν γαμοῦντας, D εὐδοκεῖ μήτε τοῦ σχήματος τῶν κληρικῶν αὐτοὺς ἀπαλλοτριοῦσθαι, μήτε τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινοτέρας ὑπηρεσίας. Καὶ ἡ ζ' Νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τοὺς ἀπὸ κληρικῶν πρὸς λαϊκοὺς μετασχηματισθέντας καὶ ἄκοντας πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίστασθαι διορίζεται. Φαίνεται οὖν ἐναντιότης ἐν τούτοις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν μὲν κανόνα νομοθετεῖν περὶ τῶν καταδικαζομένων διὰ ἔγκλημά τι προσαγγελ-

BALS. Nota ex hoc præsenti canone, quod qui propter aliquod crimen deponuntur, ut laici reputantur, nec possunt post depositionem aliquid agere quod ad clericum ulla ratione pertineat. Eos autem solos, qui a peccato recesserint propter quod depositi fuerant, a fornicatione forte vel aliquo alio, decernit canon esse tondendos capite, ut clericos, id est, habere papalem tonsuram, et clerici habitu indui. In eos enim est mitior ac clementior propter pœnitentiam. **181** Ii autem, qui in peccato perpetuo hærent, comam nutrire jubentur ut laici, ut majori pudore afficiantur, nec in cleri participatione ullo esse modo eis permittatur, sed ipso etiam amictu priventur. Et hæc quidem canon; 79 autem imp. domini Leonis Philosophi Novella eos deponi debere statuens, qui ducunt uxores post ordinationem, vult neque eos a clericorum habitu alienari, nec a communione ministerii in Ecclesia. Et 7 ejusdem imp. Novella eos, qui a clericis in laicos transmutati sunt, eodem rursus vel invitos redire jubet. Videtur igitur in his esse repugnantia. Existimo autem canonem quidem de iis statuere, qui propter delatum aliquod 'crimen' condemnati, malo assidue inhærent; quemadmodum propter adulterium, propter rapinam, propter sacrilegium: No-

Guill. Beveregii notæ.

(86) *Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς.* Canonica crimina dicta sunt, quæ a canonibus vetantur, reosque canonicis suppliciis subjiciunt. Sed nihilominus mss. Bodleianus et Amerbachianus rectius hoc loco κανονικῶς legisse videntur; ut sensus sit, οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικῶς ὑπεύθυνοι γινόμενοι, *Qui rei criminum canonice facti sunt*, hoc est, prout in canonibus ecclesiasticis cautum est.

(87) *Ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν.* Proprie *peccatum rejiciunt*, aut *repudiant*, quo sensu et a Domino nostro hæc vox usurpatur, dicente, *Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.* Luc. x, 16.

vellam autem, de iis qui post ordinationem uxorem duxerunt; quod quidem etsi inducit depositionem, eis tamen propter matrimonium ignoscitur. Et ideo eis a Novella permissum est, ut ea exerceant quæ fiunt extra sacrum tribunal; reliqui autem transmutati cogentur, ut puto, ex Novellæ sententia et a sancto habitu non desilire.

A θὲν, καὶ ἀμεταθέτως ἐξεχομένων τοῦ κακοῦ· οἷον διὰ μοιχείαν, διὰ ἁρπαγὴν, διὰ ἱεροσυλίαν· τὴν δὲ Νεαρὰν περὶ τῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν διγαμησάντων, ὅπερ, κἂν καθαίρεσιν ἐπάγῃ, ἀλλ' οὖν διὰ τὸν γάμον συγγινώσκεται. Καὶ διὰ τοῦτο παρεχωρήθησαν οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ τῆς Νεαρᾶς ἐνεργεῖν τὰ ἔξω τοῦ βήματος· οἱ δὲ λοιποὶ οἱ μετασχηματισθέντες, ὡς οἶομαι, κατὰ τὴν Νεαρὰν ἀναγκασθήσονται μὴ κατορχεῖσθαι τοῦ ἁγίου σχήματος.

ZONAR. Multa sunt criminum genera, ob quæ initiatos deponi et clero moveri, atque inter laicos referri decretum est. Sed ponatur, exempli causa, fornicatio. Si quis ergo fornicationis reus deprehendatur presbyter aut diaconus, deponi ac laicis ascriptus censeri debet. Verum, si postquam ordine motus est ad pœnitentiam sponte se dederit, seque ab ea culpa, ob quam sacerdotio multatus est, quam longissime abduxerit et a peccato penitus abstinuerit, tonderi hominem clericorum more canon permittit; ut ei videlicet, qui clericorum proprius est, ornatu concesso, reliquo laicorum habitu utentis, ad laicorum locum dejecti pudor ignominiaque minuatur. Quod si nullum abdicandi dedecoris ac vitæ emendandæ sua sponte consilium capiat, ex laicorum consuetudine nutrire comam, capilloque abradendo penitus abstinere jubent: ut cum se antea sacerdotem aut diaconum, nunc in laicorum ordines relatum non sine rubore animadvertat, ita demum se ipse colligat, et a peccato abstineat.

ΖΩΝΑΡ. Διάφορά εἰσιν ἐγκλήματα δι' ἃ καθαιροῦνται οἱ ἱερωμένοι καὶ ἐξωθοῦνται τοῦ κλήρου, καὶ συναριθμοῦνται τοῖς λαϊκοῖς. Κείσθω δὲ νῦν ἡμῖν εἰς παράδειγμα ἡ πορνεία. Εἰ γοῦν ἁλῷ τις πορνεύσας πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρεῖται καὶ συντάσσεται λαϊκοῖς. Εἰ μὲν οὖν μετὰ τὴν καθαίρεσιν B ἑκουσίως πρὸς μετάνοιαν ἀπονεύσῃ, καὶ ἀπόσχηται τῆς ἁμαρτίας, δι' ἣν τῆς ἱερωσύνης ἐξέπεσε, καὶ τέλεον τοῦ πτώματος ἀπαλλοτριώσῃ ἑαυτὸν, ἐφίησιν αὐτῷ ὁ κανὼν κατὰ κληρικοὺς κείρεσθαι, ὥστε τῷ σχήματι τέως κεκοσμῆσθαι τῶν κληρικῶν, καὶ μὴ πάντῃ αἰσχύνεσθαι εἰς λαϊκοῦ καταχθέντα καὶ σχῆμα καὶ τόπον. Εἰ δὲ ἐπιμένει τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ οὐχ αἱρεῖται τὴν ἐπιστροφὴν ἑκουσίως, τρέφειν αὐτὸν τὴν κόμην διακελεύεται κατὰ λαϊκοὺς, καὶ μὴ τὰς τῆς κορυφῆς ξυρᾶσθαι τρίχας· ἵν' αἰσχύνοιτο ὡς εἰς λαϊκοὺς ἀπωσθεὶς ὁ πρὶν ἱερεὺς ἢ διάκονος, καὶ οὕτω ποτὲ συνήσῃ, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀπόσχηται.

ARIST. « Qui jam depositus et ad laicos detrusus « est, pœnitentia ductus deponatur, et tondeatur « solum. Sin minus, comam nutriat. »

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ διηνεκῶς καθῃρημένος, καὶ εἰς τοὺς « λαϊκοὺς ἀπωσθεὶς, μεταμελόμενος, καθαιρείσθω, καὶ κειρέσθω μόνον· εἰ δὲ μὴ, τὴν κόμην « ἐπιτρεφέτω. »

Presbyter quidem aut diaconus dignitate motus, sed honoris et cathedræ particeps, reliquorum ad instar clericorum, caput detondere debet. Qui criminum vero reus factus est, et depositus, et in laicorum ordine collocatus, si sua sponte peccatum, propter quod gratia et honore privatus fuit, rejicit, et ad conversionem respicit, clericorum more capillos capitis detondeat. Si autem sua voluntate delicto non abstineat, sed illud facere recuset, laicorum ad instar comam nutriat, ut mundanam conversationem vitæ cœlesti præferens.

Ὁ μὲν τῆς ἀξίας μετακινηθεὶς πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τῆς δὲ τιμῆς μετέχων καὶ τῆς καθέδρας, κατὰ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν κλήρῳ τὴν κεφαλὴν ὀφείλει ἀποκείρεσθαι· ὁ δ' ἐπ' ἐγκλήμασι γεγονὼς ὑπεύθυνος, καὶ καθαιρεθεὶς, καὶ εἰς τὸν τόπον τῶν λαϊκῶν ταχθεὶς, εἰ μὲν ἑκουσίως ἀθετεῖ τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἧς τῆς χάριτος ἐστερήθη καὶ τῆς τιμῆς, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρᾷ, κατὰ τοὺς κληρικοὺς τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας κειρέσθω· εἰ δὲ οἰκείᾳ γνώμῃ τοῦ πταίσματος οὐκ ἀφίσταται, ἀλλὰ πράττειν τοῦτο ἀρνεῖται, κατὰ τοὺς λαϊκοὺς τὴν κόμην ἐπιτρεφέτω, D ὡς προτιμησάμενος τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανίου ζωῆς.

CANON XXII.

« Eos qui pecuniis ordinantur, sive episcopos sive « qualescunque clericos, et non ex examinatione « ac vitæ electione, deponi jubemus: sed et eos « etiam qui ordinaverunt. »

ΚΑΝΩΝ ΚΒʹ.

« Τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους, εἴτε ἐπισκόπους ἢ οἱουσδήποτε κληρικοὺς, καὶ οὐ κατὰ « δοκιμασίαν καὶ τοῦ βίου αἵρεσιν, καθαιρεῖσθαι « προστάσσομεν· ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας. »

BALS. De iis qui propter pecunias ordinantur, vel propter magistratuum mandatum, in diversos canones scripsimus ea quæ sunt consentanea. Præsens autem canon eum deponi jubet, qui ordinatus est, et qui ordinavit.

ΒΑΛΣ. Περὶ χειροτονουμένων διὰ χρήματα ἢ διὰ προστασίαν ἀρχόντων εἰς διαφόρους κανόνας ἐγράψαμεν τὰ εἰκότα. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαί φησι τὸν οὕτω χειροτονηθέντα καὶ χειροτονήσαντα.

182 ZONAR. Innumeri hac de re canones editi fuere: serpebat tamen adhuc in dies malum, et eccle-

ΖΩΝΑΡ. Μυρίοι κανόνες περὶ τούτου διαγορεύουσιν· ἀλλ' ἔτι τὸ κακὸν, ὡς γάγγραινα, τὰς ἐκκλη-

σίας ἐνέμετο. Διὸ καὶ οἱ τῆς ἕκτης ταύτης συνόδου τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθεντο καί φασιν, ὡς Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ οἱοσδήποτε κληρικὸς ἐπὶ χρήμασι τὴν χειροτονίαν ὠνήσαιτο, καὶ οὐ προκριθείη δοκιμασθεὶς, καὶ εὑρεθεὶς βίον αἱρετισάμενος σεμνόν τε καὶ ἄμεμπτον, ὁ τοιοῦτος καθαιρείσθω. Καὶ οὐχ ὁ μὲν χειροτονηθεὶς ἐπὶ χρήμασι καθαιρεθήσεται, ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν οὕτως ἀτιμώρητος ἔσται· ἀλλὰ κἀκεῖνος τῇ καθαιρέσει ὑποβληθήσεται. Ἐξήγηται δὲ τὰ περὶ τούτου πλατύτερον ἐν ἑτέροις κανόσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ χειροτονηθεὶς ἐπὶ χρήμασι συγκαθαιρείσθω τῷ χειροτονήσαντι. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Περὶ τοῦ μηδένα τῶν εἴτε ἐπισκόπων εἴτε πρεσβυτέρων ἢ διακόνων τῆς ἀχράντου μεταδιδόντα κοινωνίας παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν ὀβολοὺς ἢ εἶδος τὸ οἱονοῦν. Οὐδὲ γὰρ πεπραμένη ἐστὶν ἡ χάρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος μεταδιδόαμεν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τοῦ δώρου ἀπανουργήτως μεταδοτέον. Εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων ἀπαιτῶν ᾧ μεταδίδωσι τῆς ἀχράντου κοινωνίας τὸ οἱονοῦν εἶδος, καθαιρείσθω, ὡς τῆς Σίμωνος ζηλωτὴς πλάνης καὶ κακουργίας. »

ΒΑΛΣ. Καταλύσας πρὸ χρόνων ἱκανῶν εἰς χωρίον τι Καλοτυχάδα ἐπιλεγόμενον, καὶ ἐν τῷ θέματι Χεῤῥονήσου διακείμενον, κατὰ τὴν ἁγίαν Κυριώνυμον τοῦ Πάσχα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, εἶδον χωριτικὰ γύναια καὶ ἀνδράρια μετὰ τὴν ἑωθινὴν θείαν ὑμνῳδίαν τῷ ναῷ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας συῤῥέοντα μετὰ ὀρνιθείων ᾠῶν ζύμῃ ἄρτου συνηνωμένων, καὶ μετὰ κρεῶν τεταριχευμένων, καὶ μετὰ ἄλλων τινῶν εἰδῶν βρωσίμων, ἢ καὶ πρὸς ἄλλο τι ἐπιτηδείων· καὶ ἠρώτησα τίνος χάριν τοῦτο γίνεται, καὶ ἤκουσα ὡς ἕκαστος δεξιοῦται τὸν ἱερέα τὸν μεταδιδόντα τῷ λαῷ τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἐφ' οἷς δύναται. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔξεστιν ἐντυχεῖν τινα τῷ ἱερεῖ, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαβεῖν· καὶ τότε μὲν ἐμεμψάμην τὸ γινόμενον. Ἀρτίως δὲ ἐντυχὼν τῷ παρόντι κανόνι, ηὐχαρίστησα αὐτῷ ὡς κωλύοντι ἀπαιτεῖσθαι τοὺς μεταλαμβάνοντας τῶν ἁγιασμάτων ὀβολὸν ἢ οἱονδήποτε εἶδος. Ὅτι, φησὶν, οὐ πιπράσκεται οὐδὲ χρήμασιν ὁ ἁγιασμὸς μεταδίδοται· ἀλλὰ δῶρον τοῖς ἀξίοις τὰ ἅγια δῶρα διανέμεται. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ ἁγία δωρεὰ κατὰ κοινολαῖτας λέγονται τὰ ἅγια. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα καθαιρεῖσθαι ὁ κανὼν διορίζεται, ὡς τῆς κακίας καὶ τῆς πλάνης τοῦ Σίμωνος ζηλωτήν.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς μεταδιδόντας τῷ λαῷ τῶν θείων καὶ φρικτῶν μυστηρίων κωλύει ὁ κανὼν ἀπαιτεῖν ἀπὸ τῶν μεταλαμβανόντων ὀβολοὺς ἢ οἱονδήποτε εἶδος. Ἡ γὰρ χάρις, φησὶν, οὐ πιπράσκεται, οὐδὲ χρήμασιν ὁ ἁγιασμὸς μεταδίδοται, ἀλλὰ δῶρον τοῖς ἀξίοις διανέμεται. Ὁ δέ τι ἀπαιτῶν τοὺς μεταλαμβάνοντας, κἂν ἐλάχιστον εἴη, καθαιρεθήσεται, ὡς τῆς Σίμωνος ζηλωτὴς πλάνης καὶ κακουργίας. Ἐκεῖ-

A sias velut gangræna depascebatur. Proinde hunc canonem sextæ quoque hujus synodi Patres superioribus addidere; ac si quis episcopus clericusve quicunque dignitatem ordinemve emercatus, non autem explorata morum gravitate approbatus, et religiosam vitam ac inculpabilem elegisse inventus fuerit, deponi jubent. Neque vero eo, qui pecuniis ordinatur, deposito, qui ordines ei contulit impune feret; sed eum quoque depositionis eadem pœna teneri decretum est. Porro de hac eadem re pluribus in aliorum canonum explicatione disseruimus.

ARIST. « Qui pecuniis ordinatur, una cum ordinante deponatur. » *Perspicuus.*

CANON XXIII.

« Ut nullus, sive episcopus, sive presbyter, sive diaconus, B immaculatam præbens communionem, ab eo qui communicat, ejus participationis gratia, obolos vel quamvis aliam speciem exigat. Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis Spiritus sanctificationem impertimur: sed ea iis, qui digni sunt, absque ulla calliditate est communicanda. Si quis autem eorum qui sunt in cleri catalogo, ab eo, cui immaculatam impertit communionem, ullam speciem exigere visus fuerit, deponatur, ut Simoniaci erroris et maleficii æmulator. »

BALS. Cum satis longo abhinc tempore in quodam loco, qui Calotychas appellatur, et in Chersonesi regione positus est, sancta Dominica Paschæ C Christi resurrectionis diversarer, vidi quasdam illius loci mulierculas, et quosdam homunculos, post matutinam divinam psalmodiam, ad catholicæ Ecclesiæ templum confluentes, cum ovis gallinæ panis fermento mistis, et cum salsis carnibus, et cum aliis quibusdam esculentis, vel etiam ad aliquid aliud aptis: et interrogavi quamnam ob causam hoc fieret; et audivi, quod unusquisque iis quibus potest donis sacerdotem, qui populo divina sacramenta porrigit, prosequitur. Neque enim aliter cuiquam licet sacramenta percipere: et tunc quidem reprehendi quod fiebat. Cum autem nuper in hunc præsentem canonem incidissem, ei gratias egi, ut qui ab iis, qui communicant sacramentis, obolos vel ullam aliam speciem exigi prohibet. D Quoniam, inquit, non venditur, nec pecuniis sanctificatio impertitur: sed iis qui digni sunt, sancta dona gratis distribuuntur. Propterea enim, ut est probabile, etiam sancta donatio a vulgo sacramenta dicuntur. Eum autem, qui aliter fecerit, deponendum decernit canon, ut qui sit Simoniacæ improbitatis et erroris æmulator.

ZONAR. Quibus divina et tremenda mysteria populo impertiendi cura demandata est, obolos aut rem aliam, quæcunque demum ea sit, a communicantibus exigere canon vetat. Nec enim venalis, inquit, est gratia, neque pretio sanctitas comparatur, sed dignis hominibus gratuita largitione confertur. Qui vero aliquid a communicantibus etiam minimum exigere ausus fuerit, quasi Simoniaci

erroris ac improbitatis æmulatorem deponi placet. Iste enim oblato pretio, rependi sibi vicissim sancti Spiritus gratiam postulabat.

ARIST. « Qui immaculatam impertitur communionem, et obolum vel aliud quodcunque exigit, « deponatur. » *Perspicuus.*

183 CANON XXIV.

« Ne cui liceat eorum qui in sacerdotali ordine enu« merantur, vel monachorum, in equorum curri« culis subsistere, vel scenicos ludos sustinere. « Sed et si quis clericus ad nuptias vocetur, « quando ad deceptionem comparata ludicra in« gressa fuerint, surgat et e vestigio discedat, « Patrum nostrorum sic jubente doctrina. Si quis « autem ejus rei conjunctus fuerit, vel cesset vel « deponatur. »

BALS. Consequenter 54 canoni synodi Laodicenæ prohibet etiam præsens canon in equorum curriculum ascendere vel sacerdotes vel monachos, vel scenicos etiam ludos audire : adjiciens, ut clerici ad nuptias vocati (de monachis enim dicere Patribus a ratione alienum visum est, quod id sit nimis indecorum) recedant cum primum ludicra ingressa fuerint. Sed Laodicenæ quidem syn. canon in ejus contemptores non animadvertit : hic autem admonet quidem, ut qui tale quid faciunt desistant; si autem non desistant, deponendos decernit. Cum hi duo canones hæc dicant, et propemodum ab Ecclesiæ parte prohibiti sint monachi et sacerdotes omnes ad equorum cursos videndos accedere, dixerunt nonnulli, quod clericum quidem vel monachum ad equorum curriculum non accedere, nec spectaculum quod effeminat aspicere, nec verba aures præstringentia audire, est laudabile et maxime commendandum ; quemadmodum et esse virginem, et reliqua quæ hominem sanctificant. Si quis autem, cum virgo esse nequeat, uxorem duxerit, non punietur : et qui non potest ab omni voluptate abstinere, si in equorum curriculum fuerit ingressus, ei venia dabitur; et magis si semel, non autem si immodice utens, se ei dicaverit. Hic enim can., inquiunt, cursus, qui olim fiebant, vetat, non autem qui nunc fiunt, permittente ac præsente principe. Tunc enim cum populus in illis equorum curriculis nimia libertate vel potius licentia uteretur, equorumque cursus celebraret quomodo et quando volebant, inque propriis expensis, ut qui haberet et domos et equos et stabula, quæ ad hunc usque diem servantur, et reditus pro illis celebrandis curriculis, et imperator invitaretur, nullam autem ad eam rem potestatem haberet, illius cursus tempore multa turbulenta et absurda fieri contingebat; cum alii quidem populo Venetorum, alii vero Prasinorum parti adjungerentur : aliquando vero etiam bella intestina excitata sunt inter adversas partes, et in imperatoris conspectu verba etiam impudentia populares eructarunt, quemadmodum ex diversis chronicis ostenditur; sicut factum est regnante Justiniano, et tempore Anastasii et Phocæ tyranni,

A νος γὰρ ἐζήτει δοθῆναι αὐτῷ ἐπὶ χρήμασιν ὤνιον τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τῆς ἀχράντου μεταδιδοὺς κοινωνίας, « καὶ ὀβολὸν ἀπαιτῶν ἢ ἕτερον εἶδος, καθαιρεί« σθω. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΚΔʹ.

« Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων « τάγματι ἢ μοναχῷ ἐν ἱπποδρομίαις ἀνιέναι, ἢ « θυμελικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι. Ἀλλ' εἰ καί τις « κληρικὸς κληθείη ἐν γάμῳ, ἡνίκα τὰ πρὸς ἀπά« την εἰσέλθοιεν παίγνια, ἐξαναστήτω, καὶ αὐτίκα « ἀναχωρείτω, οὕτω τῆς τῶν Πατέρων ἡμῖν προσ« ταττούσης διδασκαλίας. Εἰ δέ τις ἐπὶ τούτῳ « ἁλῷ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω. »

B

ΒΑΛΣ. Ἀκολούθως τῷ νδʹ κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἀπαγορεύει καὶ ὁ παρὼν κανὼν εἰς ἱπποδρομίαν ἀνιέναι ἱερατικοὺς ἢ μοναχούς, ἢ θυμελικῶν παιγνίων ἀκούειν· προσθέμενος τοὺς μετακαλουμένους εἰς γάμον κληρικοὺς (περὶ γὰρ μοναχῶν εἰπεῖν ἄτοπον ἐλογίσθη τοῖς Πατράσι διὰ τὸ πάντη ἀπρεπὲς) ἀναχωρεῖν ἅμα τῷ εἰσελθεῖν τὰ παίγνια. Πλὴν ὁ μὲν κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου οὐ κολάζει τοὺς ἀθετητὰς τούτου· οὗτος δὲ παραινεῖ παύσασθαι τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας· μὴ παυομένους δὲ καθαιρεῖσθαι διορίζεται. Ταῦτα τῶν διττῶν τούτων κανόνων λεγόντων, καὶ κωλυθέντων πρὸ μικροῦ παρὰ τοῦ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερωμένων πάντων ἀπελθεῖν εἰς C τὰς γινομένας ἱπποδρομίας, εἶπόν τινες ὅτι τὸ μὲν μὴ ἀπελθεῖν μοναχὸν ἢ κληρικὸν εἰς ἱπποδρόμιον, μηδὲ ἰδεῖν θεωρίαν τὴν ὄψιν ἐκθηλύνουσαν, μηδὲ ῥημάτων ἀκροάσασθαι καταγοητευόντων τὴν ἀκοήν, ἐπαινετόν ἐστι καὶ πολλῆς εὐχαριστίας ἄξιον· ὥσπερ καὶ τὸ παρθενεύειν καὶ τὰ λοιπὰ τὰ τὸν ἄνθρωπον ἁγιάζοντα· εἰ δέ τις μὴ δυνάμενος παρθενεύειν γαμήσει, οὐ κολασθήσεται· καὶ ὁ μὴ δυνάμενος παντὸς ἐνηδόνου ἀπέχεσθαι, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς ἱπποδρόμιον, συγγνωσθήσεται· καὶ μᾶλλον ἐὰν ἐφάπαξ καὶ οὐ κατὰ παράχρησιν εἰς τοῦτο ἐκδώσει ἑαυτόν. Ὁ γὰρ κανὼν οὗτος, φασὶ, τὰς ποτὲ γινομένας ἱπποδρομίας ἀπαγορεύει, οὐ μὴν τὰς σήμερον τελουμένας κατ' ἐπιτροπὴν καὶ παρουσίαν βασιλικήν. Τότε μὲν γὰρ τῶν δήμων κατεξουσιαζόντων ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, D καὶ ποιούντων ταύτας ὅτε καὶ ὅπως ἠβούλοντο ἐκ δαπανημάτων οἰκείων, ὡς καὶ ἐχόντων οἴκους, καὶ ἵππους, καὶ ἱππῶνας, τοὺς καὶ μέχρι καὶ νῦν περισωζομένους, καὶ προσόδους χάριν τῶν ἱπποδρομιῶν, καὶ τοῦ βασιλέως προσκαλουμένου, καὶ εἰς τοῦτο μὴ ἐξουσιάζοντος, πολλὰ στασιώδη καὶ ἄτοπα συνέπιπτον γίνεσθαι κατὰ τὸν τῆς ἱπποδρομίας καιρὸν, τῶν μὲν προστιθεμένων τῷ δήμῳ τῶν Βενετῶν, τῶν δὲ τῷ μέρει τῶν Πρασίνων· ἐν καιροῖς δέ τισι καὶ πόλεμοι συνεκροτήθησαν ἐμφύλιοι μέσον τῶν ἀντιθέτων μερῶν, καὶ κατὰ τῆς βασιλείου περιωπῆς ἀναιδῆ ῥήματα οἱ δημόται ἀπηρεύξαντο, καθὼς ἀπὸ διαφόρων χρονικῶν τοῦτο παρίσταται· οἷόν τι γέγονε ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ἐπὶ

τοῦ Ἀναστασίου, ἐπὶ τοῦ Φωκᾶ τοῦ τυράννου, καὶ A ἐπὶ ἑτέρων βασιλέων. Ἀλλὰ καὶ συνθηκίζειν τὰ μέρη μὴ κωλυόμενα, διὰ κόττου καὶ τύχης τὴν νίκην ἀνεκαλοῦντο. Ὅπερ τοῖς θείοις κανόσι παντελῶς ἀπηγόρευται. Ἐπέτρεπον δὲ καὶ τὰς θηριομαχίας καὶ ἄλλα τινὰ αἰσχρὰ καὶ ἀπρεπῆ. Διὰ γὰρ τοῦτο, φασὶ, καὶ ὁ να' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου ἀπαγορεύει τοὺς μίμους, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις· καὶ διορίζεται τοὺς καταφρονητὰς αὐτοῦ, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Καὶ τὸ τέλος τοῦ ιε' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου λέγει οὕτω ῥητῶς· Καὶ ὥστε τὰ τέκνα τῶν ἱερέων θεώρια κοσμικὰ μὴ ἐκτελεῖν μηδὲ θεωρεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς ἀεὶ κεκήρυκται; B ὥστε ὅπου βλασφημίαι εἰσὶ μὴ προσιέναι. Σήμερον δὲ τῶν ἱπποδρομιῶν τελουμένων κατὰ παρουσίαν βασιλικὴν δίχα τοιούτου ἀποτροπαίου τινὸς, κακόν τι γενέσθαι οὐχ ὑποπτεύεται. Διὸ εἶπον ὡς ἐπαινετὸν μέν ἐστι τὸ μηδὲ ὅλως ἡδονῆς ἐξ ἱπποδρομίας ἢ ἄλλου τινὸς θυμήρους γεύσασθαί τινα· ἀκόλαστον δὲ καὶ τὸ (88) εἰς τοιαύτας ἱπποδρομίας κληρικοὺς ἀπέρχεσθαι. Εἰ γὰρ πᾶσα ἱπποδρομία ἥ τε ἔκπαλαι τελουμένη καὶ ἡ σήμερον γινομένη ἀπαγορεύεται κατὰ τοὺς πολλοὺς, ὥσπερ δὴ καὶ πάντα τὰ θεώρια καὶ τὰ κυνήγια, ἀναγκασθήσεταί τις εἰπεῖν μηδὲ ὅλως γίνεσθαί τι τοιοῦτόν ποτε τῶν καιρῶν παρὰ βασιλέως ἢ ἑτέρου τινός· ἀπρακτῆσαι δὲ καὶ τὰ μετὰ κυναρίων λαγοκυνήγια, ἵνα μὴ καὶ οἱ λαϊκοὶ εἰς ἱπποδρομίας, καὶ θεωρίας, καὶ κυνήγια ἀσχολούμενοι ἀφο- C ρισμῷ ὑποπέσωσιν, ὅπερ ἄτοπον. Διὰ γοῦν τοῦτο ὀφείλουσι τὰ τῆς ἱπποδρομίας, καὶ τὰ τῶν θεωρίων, καὶ τὰ τῶν κυνηγίων εἰς δύο διαιρεῖσθαι, ὡς εἴρηται· εἰς τὰ πάντῃ ἀποτρόπαια, εἰς ἃ μὴ μόνον κληρικοὶ, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκοὶ παραχωροῦνται ἀπέρχεσθαι τῷ φόβῳ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ εἰς τὰ ἐπιτετραμμένα, τὰ καὶ σήμερον ἐνεργοῦντα, εἰς ἃ οὐ μόνον λαϊκοὶ, ἀλλὰ καὶ κληρικοὶ ἀπροκριματίστως ἀπελεύσονται. Ὅτι δὲ, φασὶν, οὐ πάντα τὰ θεώρια καὶ τὰ ἱπποδρόμια οἱ κανόνες ἀπηγόρευσαν, ἀλλὰ τὰ κινδυνώδη καὶ αἰσχρὰ, δηλοῦται ἀπὸ τοῦ ξα' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, λέγοντος ταῦτα ῥητῶς· Κἀκεῖνο δὲ αἰτῆσαι ἵνα τὰ θεώρια τῶν θεατρικῶν παιγνίων ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς τῆς D τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἡμέραις κωλύωνται, μάλιστα δὲ, ὅτι ἐν τῇ ὀγδοάδι τοῦ ἁγίου Πάσχα οἱ ὄχλοι μᾶλλον εἰς τὰς ἱπποδρομίας ἤπερ εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέρχονται, ὀφείλειν μετενεχθῆναι τὰς ὡρισμένας αὐτῶν ἡμέρας ὅτε ἀπαντήσει· καὶ μὴ ὀφείλειν τινὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ θεώρια ταῦτα ἀναγκάζεσθαι. Πάντως γὰρ εἰ παρὰ τῶν κανόνων πᾶσα ἱπποδρομία

et aliorum imper. Sed et depositis pignoribus ludere partes non prohibitæ, per talos et fortunam victoriam provocabant; quod quidem divinis canonibus est omnino prohibitum. Permittebantur autem et belluarum certamina, et multa alia indecora ac turpia. Propterea enim, inquiunt, et 51 can. præsentis syn. prohibet mimos, et theatra, et venationum spectacula, et saltationes in scena : et statuit, ut qui ipsum contemnerent, si sint quidem clerici, deponantur, laici vero segregentur. Et finis 15 can. Carth. syn. sic aperte dicit : Et quod filii sacerdotum spectacula sæcularia non perficiant nec spectent. Hoc autem etiam omnibus Christianis semper est prædicatum, ut ubi sunt maledicta ac blasphemia ne accedant. Hodie autem, cum equorum cursus imperatore præsente fiant, nec sit ejusmodi fugiendum et aversandum quidpiam, nulla est penitus suspicio illic mali quidquam fieri. Quamobrem dicebant, quod est quidem laudabile nullam penitus quempiam voluptatem gustare ex equorum curriculo vel ex aliquo alio grato : impune autem est et ad ejusmodi equorum cursus clericos accedere. Si enim omnis equorum cursus, et qui olim fiebat et qui hodie fit, est prohibitus, ut multi inquiunt, quemadmodum **184** et spectacula omnia et venationes, cogetur quis dicere, neque omnino tale quid unquam debere fieri ab imperatore vel ullo alio : cessasse autem ac exolevisse leporum cum canibus venationes, ne laici, ut equorum cursibus et spectaculis et venationibus vacantes, segregationi subjiciantur, quod est absurdum. Quocirca debent et equorum curricula et spectacula et venationes in duo dividi, ut dictum est : in ea quæ sunt omnino aversanda et fugienda, et ad quæ non solum clericis, sed neque laicis accedere permittetur, metu excommunicationis; et in ea quæ permissa sunt, quæ sunt hodie in usu, ad quæ non solum laici, sed et clerici citra ullum præjudicium accedent. Quod autem, inquiunt, non omnia spectacula equorumque curricula canones prohibuerunt, sed ea demum quæ sunt periculosa ac turpia, ex 61 Carthaginensis synodi canone aperte ostenditur, qui hæc expresse dicit : Porro et illud petere, ut theatricorum ludorum spectacula in Dominicis et in reliquis Christianorum fidei festis diebus fieri prohibeantur; maxime quoniam in octava sancti Paschatis populus ad equorum curricula potius quam ad ecclesias convenit; et ut debeant præstituti eorum dies transferri, quando occurrerint : nec debet ullus Christianus cogi ad hæc spectacula. Si enim equorum cursus esset a canonibus omnino

Guill. Beveregii notæ.

(88) *Ἀκόλαστον δὲ καὶ τό.* In editione Parisiensi particula negativa hic interponitur. Sic enim ibi locus hic legitur, ἀκόλαστον δ' οὐ καὶ τὸ εἰς τοιαύτας ἱπποδρομίας κληρικοὺς ἀπέρχεσθαι. Gentianus Hervetus etiam in Tiliano ms. ita legisse videtur. Vertit enim, *Non est autem intemperantiæ ad ejusmodi equorum cursus clericis accedere.* Verum non solum in ms. nostro Bodleiano, sed etiam in Amerbachiano et Ætoniensi, particula ista tanquam superflua rejicitur; neque enim locus cum admittat, quod dicitur laudabile quidem esse, hujusmodi ludis non delectari : sed tamen *ἀκόλαστον impune* etiam clericis erit, si ad eos accedant.

prohibitus, non petiissent Patres, ne equorum A cursus et spectacula fierent diebus Dominicis, et in reliquis festis seu Paschalibus diebus, sed ea omnino celebrari ægre tulissent.

Jam vero etiam magnus Ecclesiæ doctor Joannes Chrysostomus, solos equorum cursus, qui fiunt diebus Dominicis, dissuadet. Adjiciebant autem eo iis quæ a se dicuntur, nullam aliam ob causam esse hodie lectores populares, quam quod equorum cursus hodie fieri videantur permissione ecclesiastica, et prior populariuni laicorum indignitas, et omnia quæ turpia et indecora erant, cessaverint. Cur enim, inquiebant, lectoribus popularibus solis se in equorum curricula ingerere, et ex populo incipere permissum est, reliquis autem lectoribus et B omnibus, ut semel dicam, sacris initiatis, equorum curriculi fores occluserunt? Ad suam autem sententiam confirmandam etiam 5 cap. 8 tit. LX lib. Basilic. usi sunt, quod sic dicit: Constitutio prohibet ludos, et quinque exceptis quasdam etiam pœnas statuit adversus eos qui ludunt aleis, præsidi civitatis et provinciarum rectoribus et episcopis quærere et prohibere permittens, et omnes qui in iis fiunt contractus rejicere. Ex permissis autem ludis dat actionem, eorumque quæ mutuo data fuerint, eo nomine actionem permittit, et decem librarum pœnam adversus eos, qui hanc constitutionem transiliri permiserint, decernit. Et dicebant, pentathlon, hoc est ludos quinque esse permissos, luctam, pugilatum, cursum, saltum et discum. Ligneum autem C equestre certamen esse lege prohibitum, quod hoc quoque aleæ vel talentorum reprehensionis causam habeat; quemadmodum in 29 cap. 13 tit. præsentis operis declaratur. Et hæc quidem de equorum curriculis nonnulli dixere. De mimis autem et ludis scenicis nullam penitus divisionem fecere, sed canonis decreto subiniseve. Plures autem, et maxime qui sunt paulo religiosiores, quibus ipse etiam assentior, hæc non sibi sufficere putavere; dicentes, debere canones ad id quod est animæ utilius exponi, non ad id quod est dissolutius et magis indifferens.

ZONAR. Equorum cursibus et ludis scenicis interesse sacris initiati ac monachi omnes hoc D canone prohibentur. Quin vocatum ad nuptias clericum, ubi se primum ludiones ostenderint, recedere jubet. Sic enim Patres nostri docuere. Patres autem episcopos intellige, qui in Laodicea congregati synodum in ea urbe celebravere. Nam ut sacro ordine initiati homines clericive alii, ad
185 nuptiarum aut convivii celebritatem vocati, spectaculis non intersint, sed antequam histriones producantur, exsurgant seque inde removeant, ejus synodi quarto et quinquagesimo canone constitutum

A ἐκωλύετο, οὐκ ἂν οἱ Πατέρες ᾐτήσαντο μὴ γίνεσθαι τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θεώρια ἐν ταῖς Κυριωνύμοις καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις, ἤγουν ταῖς Πασχαλίοις, ἀλλ' ἐδυσώπησαν ἂν παντελῶς ταῦτα σχολάσαι. Καὶ τῆς Ἐκκλησίας δὲ ὁ μέγας διδάσκαλος ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης μόνας ἀποτρέπει τὰς κατὰ τὰς Κυριωνύμους γινομένας ἱπποδρομίας. Προσετίθουν δὲ τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτῶν δι' οὐδὲν ἕτερον ἀναγνώστας εἶναι δημότας σήμερον ἀλλ' ἢ διὰ τὸ φαίνεσθαι κατὰ προτροπὴν ἐκκλησιαστικὴν τὰς ἱπποδρομίας γίνεσθαι, καὶ τὴν προτέραν ἀταξίαν τῶν λαϊκῶν δημοτῶν καὶ πάντα τὰ ἀπρεπῆ καὶ ἄσεμνα σχολάσαι. Ἵνα τί γὰρ, εἶπον, ἀναγνώσταις δημόταις μόνοις παρεχωρήθη ἐν ταῖς ἱππο- B δρομίαις παραβάλλειν, καὶ τοῦ δήμου κατάρχεσθαι, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀναγνώσταις καὶ ἱερωμένοις ἁπλῶς τὰς θύρας τῆς ἱπποδρομίας ἀπέκλεισαν; Ἐχρῶντο δὲ πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ τῷ ε' κεφαλ. τοῦ η' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, οὕτω λέγοντι· Ἡ διάταξις κωλύει τὰ παίγνια, καὶ πέντε ὑπεξαιρουμένων ὁρίζει καί τινα ἐπιτίμια κατὰ τῶν κυβευόντων, ἐπιτρέπουσα καὶ τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῖς ἐπισκόποις ζητεῖν καὶ κωλύειν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα συναλλάγματα ἀποτρέπειν. Δίδωσι δὲ ἀγωγὰς ἐκ τῶν τετραμμένων παιγνίων (89), καὶ ἀπαίτησιν τῶν ἐντεῦθεν χρεωστηθέντων, δέκα λιτρῶν ἐπιτίμιον ὁρίζουσα κατὰ τῶν συγχωρούντων παραβῆναι τὴν διάταξιν. Καὶ ἔλεγον πένταθλον, C ἤγουν πέντε παίγνια εἶναι ἀκώλυτα, πάλην, πυγμὴν, δρόμον, ἅλμα, καὶ δίσκον. Τὸ δὲ ξύλινον ἱππικὸν εἶπον κωλύεσθαι ὑπὸ τοῦ νόμου, διὰ τὸ ἔχειν καὶ τοῦτο αἰτίαν κύβου, ἤγουν κόττου, καθὼς ἐν τῷ κθ' κεφαλ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος δηλοῦται. Καὶ ταῦτα μὲν εἶπόν τινες περὶ τῶν ἱπποδρομιῶν· περὶ δὲ τῶν μίμων καὶ τῶν θυμελικῶν παιγνίων οὐδεμίαν ἐποίησαν διαίρεσιν, ἀλλ' εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ κανόνος αὐτὰ ἀνήρτησαν. Οἱ πλείους δὲ, καὶ μᾶλλον οἱ εὐλαβέστεροι, οἷς συντίθεμαι καὶ αὐτὸς, οὐκ ἠρέσθησαν ἐπὶ τούτοις, εἰπόντες ὀφείλειν τοὺς κανόνας πρὸς τὸ ψυχωφελέστερον ἑρμηνεύεσθαι, οὐ μὴν πρὸς τὸ ἐκκεχυμένον καὶ ἀδιάφορον.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ἱπποδρομίαις καὶ ἐν παιγνίοις θυμε- D λικοῖς παρουσιάζειν ἱερωμένους ἢ ἀσκητὰς ἅπαντας ἀπαγορεύει ὁ κανὼν οὗτος. Ἀλλὰ κἂν κληρικός τις, φησὶν, εἰς γάμον κληθείη, ὅτε τὰ παίγνια εἰσέλθοιεν, οὕτω ἀναχωρείτω ἐκεῖθεν. Οὕτω γὰρ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐδίδαξαν. Πατέρας δ' ἐνταῦθά φασιν οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ συνελθόντας ἐπισκόπους, καὶ τοὺς ἐκεῖ συγκροτήσαντας σύνοδον. Φησὶ γὰρ ὁ νδ' τῆς τοιαύτης συνόδου κανὼν ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικούς τινας θεωρίας θεωρεῖν ἐν γάμῳ ἢ δείπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσέρχεσθαι θυμελικοὺς ἐγείρεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν.

Guill. Beveregii notæ.

(89) Ἐκ τῶν τετραμμένων παιγνίων. Mss. Amerbachianus et Ætoniensis rectius legunt ἐπιτετραμμένων.

Οἱ μὲν οὖν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου οὐκ ἐπήγαγον **A** τοῖς μὴ τηροῦσι τὸν κανόνα τι ἐπιτίμιον· οἱ δὲ τῆς ἕκτης ταύτης συνόδου παύσασθαι τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας παραινοῦσι, μὴ παυομένους δὲ, ἀλλ' ἔτι ἐχομένους τῆς ἀσχήμονος πράξεως, καὶ καθαιρεῖσθαι προστάσσουσι.

« ΑΡΙΣΤ. Κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἐν ἱπποδρομίαις « ἀνιὼν, ἢ καὶ μελλόντων εἰσιέναι θυμελικῶν ἐν « γάμῳ, μὴ προεξιὼν, καθαιρείσθω. »

Οὐκ εὐθὺς καθαιρεῖται ὁ κληρικὸς, ἡνίκα δ' ἂν εἰς γάμον κληθεὶς οὐκ ἐξαναστῇ καὶ ὑποχωρήσῃ, τῶν πρὸς ἀπάτην εἰσερχομένων παιγνίων· ἀλλ' ὁπόταν τοῦτο ποιῶν, οὐ πείθεται παύεσθαι· μὴ παυόμενος δὲ, καθαιρεῖται. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἐν ἱπποδρομίαις ἀπερχόμενος. **B**

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

« Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν « διαγορεύοντα τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀγροι- « κικὰς παροικίας ἢ ἐγχωρίους μένειν ἀπαρασα- « λεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκό- « ποις, καὶ μάλιστα, εἰ τριακονταετῆ χρόνον αὐτὰς « ἀβιάστως διακατέχοντες ᾠκονόμησαν. Εἰ δὲ « ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηταί τις ἢ γένη- « ται περὶ αὐτὸ ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέ- « γουσιν ἠδικῆσθαι περὶ τούτου κινεῖν παρὰ τῇ « συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. »

ΒΑΛΣ. Οὗτος ὁ ἀνανεούμενος κανὼν τῆς δ' συνόδου ἐστὶ κανὼν ιζ'· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

C ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ ἀνανεούμενος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου ἐστὶν ἑπτακαιδέκατος, ὃς ἐξηγήθη ἐκεῖσε· καὶ ζητητέον τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

« ΑΡΙΣΤ. Ἀγροικικαὶ καὶ ἐγχώριοι παροικίαι, « ἐπὶ τριακονταετίαν ἐρχόμεναι, κατεχέσθωσαν· « ἔνδον δὲ, τὸ ἀμφισβητήσιμον ἕξουσι. »

Ἀγροικικὰς παροικίας λέγει [ὡς καὶ ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἐγράψαμεν] τοὺς ἰδιωτάτους τῶν ἐκκλησιῶν ἀγροὺς, καὶ μὴ ἀνακεκοινωμένους, ὅλως ὄντας ἔν τισι κώμαις ἢ καὶ χωρίοις· οὓς καὶ μονοίκια νῦν λέγουσιν· ἐγχωρίους δὲ τοὺς ἐν μέσοις χωρίοις ἢ κώμαις κειμένους ἀγρούς. Εἴ τις οὖν τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τριακονταετίαν κατέσχε τοιαύτην τινὰ ἐγχώριον, ἢ καὶ ἀγροικικὴν παροικίαν, ἑτέρῳ διαφέρουσαν ἐπισκόπῳ, **D** καὶ οὐδεμίαν ὑπέστη ὄχλησιν περὶ αὐτῆς ἐντὸς τῆς τριακονταστηρίδος, ἀπαρασαλεύτως ταύτην καθέξει· εἰ δὲ ἀμφιβολία γέγονε περὶ αὐτῆς μέσον ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκόπων, μήπω τῆς τριακονταετίας παραδραμούσης, ἔξεστι τῷ οἰομένῳ ἀδικεῖσθαι παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας περὶ ταύτης κινεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΚϚ'.

« Πρεσβύτερον, τὸν κατὰ ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ « περιπαρέντα, καθέδρας μὲν μετέχειν, κατὰ τὰ « ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κανόνος ἡμῖν νομοθετηθέντα, τῶν « δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι. Ἀρκετὸν γὰρ « τῷ τοιούτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἕτερον « τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὀφείλοντα τραύματα, « ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ ἁγιασμοῦ μετάδοσις

est. Sed nullam iis, qui canoni non paruissent, Laodicenæ synodi Patres decrevere pœnam. Patres autem sextæ hujusce synodi, ne quid simile in posterum aliquis audeat, quique ausus fuerit, neque se ab ejusmodi deformitate removerit, etiam depositione multari jubent.

ARIST. « Clericus vel monachus, qui ad equorum cursus se confert, vel in nuptiis, cum in- « gressuri sunt histriones, non prius exit, depo- « natur. »

Non statim deponitur clericus quando ad nuptias vocatus non surgit et discedit, cum ad deceptionem facti incipiunt ludi; sed quando hoc faciens cessare non persuadeatur. Non cessans autem deponitur, ut qui equorum cursus adit.

CANON XXV.

« Præterea renovamus etiam canonem, qui dicit « uniuscujusque Ecclesiæ agrestes, et quæ sunt « in regione, parochias firmas manere apud epi- « scopos qui eas possident, et maxime si 30 an- « norum spatio eas sine vi possidentes admini- « straverint. Si autem intra 30 annos fuit vel « fuerit aliqua de iis controversia, licere iis, qui « se injuria affectos dicunt, de eo actionem mo- « vere apud synodum provinciæ.

BALS. Hic renovatus canon est 4 synodi canon 17, et lege ejus interpretationem.

ZONAR. Est is canon, quem hoc loco renovant, quartæ synodi decimus septimus. Nos eum suo loco explicavimus. Tu quæ ibi scripta sunt vide.

ARIST. « Agrestes et regionales parœciæ triginta « annos possessæ retineantur. Intra autem illud « tempus controversia de iis moveatur. »

Agrestes parœcias dicit (ut et in decimo septimo synodi Chalcedonensis canone scripsimus) maxime proprios ecclesiarum agros, et non aliis communicatos, qui integre sunt in vicis quibusdam aut oppidulis, quos et monœcia nunc vocant: regionales autem agros, in mediis regionibus aut vicis sitos. Si quis itaque episcoporum per triginta annos talem aliquam regionalem aut agrestem parœciam possedit ad alium pertinentem episcopum, et de ea nulla movetur molestia intra triginta annorum spatium, eam inde non movendus possidebit. Si autem inter ambos episcopos mota de ea fuerit controversia priusquam triginta anni elapsi fuerint, licet ei, qui sibi injuriam fieri ratus est, apud propriæ provinciæ synodum actionem movere.

CANON XXVI.

« Presbyterum per ignorantiam illicitis nuptiis « implicatum esse quidem cathedræ participem, « secundum ea quæ sunt in sacro canone decreta, « a reliquis autem operationibus abstinere. Ete- « nim tali satis est, si venia detur. Ut autem alii « benedicat qui debet sua curare vulnera, est « incongruum. Benedictio enim est sanctificatio-

« nis impertitio. Qui autem id non habet propter « delictum ex ignorantia, quomodo alteri id im- « pertiet ? **186** Nec ergo publice nec privatim « benedicat, nec Domini corpus aliis distribuat, « nec aliquod aliud ministerium obeat, sed prima « sede contentus Domino defleat, ut illi ex igno- « rantia peccatum remittatur. Manifestum enim « est, quod nefarium istiusmodi conjugium dis- « solvetur, nec vir cum ea ullo modo consuetu- « dinem habebit, per quam sacra operatione pri- « vatus est. »

BALS. Canones Neocæsar. syn. ante præsentem synodum scripti sunt. Propterea enim et præsens canon illorum compositionis meminit, dicens nono illius synodi canoni consequenter, non licere ei, qui per ignorantiam suæ cognatæ legitime conjunctus est, et sacerdos postea factus, offerre, vel aliquid aliud sacerdotale exercere; sed sola cathedra dignum censeri, quoniam non ex scientia, sed per ignorantiam peccavit. Porro et cathedra tunc dignus putabitur, quando ab illicito conjugio sejunctus fuerit, et pœnitentiæ opera ostenderit, quæ suadebunt ut mitius cum eo agatur. Si enim ab illicito conjugio non separatur, ignorantia nihil ei proderit; sed a magistratus potestate et matrimonium illicitum dissolvetur. Hæc autem ex eo apparent, quod dicit canon: Sed prima sede contentus, Domino defleat; et ex eo quod dicit: Nuptiæ autem dissolventur. Porro et nonus canon Neocæsar. syn., propter aliud ejus qui depositus est studium, eum in reliquis quoque manere jubet. Quære et vicesimum septimum canonem sancti Basilii, et vicesimum primum præsentis synodi. Postquam autem matrimonium illicitum ex effectu apparuerit propter cognationem, is qui postquam resciverit in peccato permanet, non solum cathedra dignus non reputabitur, sed etiam tanquam incestus reus punietur, non secus ac laici. Dicit enim liber LX, tit. 37, c. 41, decr. 6: Illicitæ nuptiæ non confirmantur, et propterea, si ante accusationem solutæ fuerint, pœna remittitur. Et decret. 7: In illicito matrimonio, quod per ignorantiam contractum est, dat veniam natura et ætas et peccati correctio: et maxime si quis nondum ipsum accusaverat.

ZONAR. Qui in corpus suum peccaverit, ac ordinibus postea insignitus fuerit, quod ne offerat, inter reliquos propter aliud studium manens, Neocæsariensis synodi nono canone constitutum est. Et magnus Basilius 27 can., cujus hic quoque meminit, qui se vetitis nuptiis inscius illigaverit, solo cathedræ honore concesso, a reliquis sacrorum mu-

« ἐστιν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας « παράπτωμα πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; Μὴ τοίνυν « δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ « Κυρίου διανεμέτω ἑτέροις, μήτε τι ἄλλο λει- « τουργείτω· ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ προσ- « κλαιέτω τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ « τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα. Πρόδηλον γάρ ὡς ὁ τοιοῦ- « τος ἄθεσμος γάμος διαλυθήσεται, καὶ οὐδαμῶς « ὁ ἀνὴρ μετουσίαν ἕξει πρὸς τὴν, δι' ἣν τῆς « ἱερᾶς ἐνεργείας ἐστέρηται. »

ΒΑΛΣ. Οἱ κανόνες τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου πρὸ τῆς παρούσης συνόδου ἐγράφησαν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μέμνηται ὁ παρὼν κανὼν τῆς συνθήκης ἐκείνων, λέγων ἀκολούθως τῷ θ' κανόνι τῆς συνόδου ἐκείνης μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν ἐν ἀγνοίᾳ μετὰ προσγενοῦς αὐτοῦ νομίμως συναφθέντα, καὶ μετὰ τοῦτο, ἱερωθέντα, προσφέρειν, ἢ ἄλλο τι ἱερατικὸν ἐνεργεῖν· μόνης δὲ καθέδρας ἀξιοῦσθαι διὰ τὸ μὴ ἐν εἰδήσει, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτῆσαι. Καὶ τῆς καθέδρας δὲ τότε ἀξιωθήσεται, ὅτε τοῦ ἀθέσμου συνοικεσίου ἀποστῇ, καὶ δείξῃ ἔργα μετανοίας, παρακαλοῦντα γενέσθαι συμπαθέστερόν τι ἐπὶ αὐτῷ. Εἰ γὰρ ἔχεται τοῦ ἀθέσμου γάμου (90), διὰ τὴν ἄγνοιαν οὐκ ὠφεληθήσεται, ἀλλ' ὑπὸ ἀρχοντικῆς ἐξουσίας καὶ ὁ ἄθεσμος γάμος λυθήσεται (91). Ταῦτα δὲ ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ λέγειν τὸν κανόνα· Ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαιέτω τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν· Ὁ δὲ γάμος διαλυθήσεται. Καὶ ὁ θ' δὲ κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν καθαιρεθέντος (92), μένειν αὐτὸν ἐν τοῖς λοιποῖς παρακελεύεται. Ζήτει καὶ τὸν κζ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τὸν κα' τῆς παρούσης συνόδου. Τοῦ γάμου δὲ ἀπὸ τελέσματος ἀθέσμου ἀναφανέντος διὰ τὴν συγγένειαν, ὁ μετὰ εἴδησιν ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ οὐ μόνον καθέδρας οὐκ ἀξιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ὡς αἱμομίκτης τιμωρηθήσεται κατὰ λαϊκούς. Φησὶ γὰρ βιβλίον ξ' τίτλῳ λζ', κεφ. μα', θέματι ς'· Ὁ ἀθέμιτος γάμος οὐ βεβαιοῦται· καὶ διὰ τοῦτο, ἐὰν πρὸ κατηγορίας λυθῇ, συγχωρεῖται ἡ ποινή· καὶ θέματι ζ'· Ἐπὶ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ γενομένου ἀθεμίτου γάμου δίδωσι συγγνώμην φύσις καὶ ἡλικία καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ ἁμαρτήματος· καὶ μάλιστα εἰ μήπω τις αὐτὸν κατηγόρησεν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ἔννατος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου περὶ ἡμαρτηκότος ἐν σώματι καὶ χειροτονηθέντος φησὶν, ὅτι Μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. Καὶ ὁ εἰκοστὸς ἕβδομος τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν περὶ τοῦ ἀθέσμῳ γάμῳ περιπαρέντος ἐν ἀγνοίᾳ φησὶ καθέδρας μὲν τὸν τοιοῦτον μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν

Guill. Beveregii notæ.

(90) *Εἰ γὰρ ἔχεται τοῦ ἀθέσμου γάμου.* Legendum est, ἐξέχεται, juxta mss. Æton. et Amerbachianum.

(91) *Καὶ ὁ ἄθεσμος γάμος λυθήσεται.* Post ista verba in editione Parisiensi, hæc leguntur, καὶ οὐδὲ τιμῆς ἢ καθέδρας ἀξιωθήσεται· καὶ ὁ θ' δὲ κανών. Et priora quidem verba, scil. καὶ οὐδὲ τιμῆς ἢ καθέδρας ἀξιωθήσεται, in mss. Amerbach. et Ætoniensi leguntur, necnon in Tiliano: posteriora, nimirum, ὁ θ' δὲ κανών, ab omnibus ut superflua et sensum perturbantia rejiciuntur.

(92) *Σπουδὴν καθαιρηθέντος.* Ms. Amerbachianus legit, σπουδὴν τοῦ καθαιρηθῆναι. Uti et mox postea, pro ἀπὸ τελέσματος, legit, ἐξ ἀποτελέσματος.

ἀπέχεσθαι, οὗ δὴ κανόνος ὁ παρὼν μέμνηται κανὼν, καὶ τὰ αὐτὰ διατάττεται τὸν κατὰ ἄγνοιαν εἰς ἄθεσμον γάμον ἐμπεπτωκότα, συγγενεῖ τυχὸν οἰκείᾳ μιγέντα, ὡς ἀγνοήσαντα τὴν συγγένειαν, καθέδρας μόνης μετέχειν κελεύων, ἕτερον δέ τι ἱερατικὸν δίκαιον μὴ ποιεῖν. Ἀρκεῖν γὰρ αὐτῷ ὅτι συγγνωμονεῖται διὰ τὴν ἄγνοιαν. Πῶς δὲ εὐλογήσει, φησὶν, ὁ τοιοῦτος ἕτερον, ὃς μᾶλλον τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων φροντίζειν χρεωστεῖ; Ἡ γὰρ εὐλογία χάριτος πνευματικῆς καὶ ἁγιασμοῦ ἐστι μετάδοσις· ᾧ δὲ οὐ μέτεστι χάριτος οὐδ' ἁγιασμοῦ διὰ τὸ παράπτωμα, πῶς οὗτος ἑτέρῳ δυνηθείη μεταδοῦναι αὐτοῦ; Οὔτε οὖν δημοσίᾳ οὔτε ἰδίᾳ εὐλογήσει, οὔτε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου διανεμεῖ· ἀλλ' ἀρκεσθήσεται τῇ καθέδρᾳ μετανοῶν, ἵν' αὐτῷ συγχωρηθῇ τὸ ἁμάρτημα. Ὁ δὲ ἄθεσμος γάμος λυθήσεται, καὶ οὐκέτι πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκείνην εἰσελεύσεται ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ οὕτως ἕξει τὴν τῆς καθέδρας τιμήν. Εἰ γὰρ μὴ διασπασθείη τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον, οὔτε τὴν καθέδραν ἕξει, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθήσονται ἄμφω οἱ ἀλλήλοις ἀθέσμως μιγνύμενοι, καὶ ὁ ἄθεσμος γάμος δι' ἀρχοντικῆς ἐξουσίας λυθήσεται.

... nerum functionibus omnino abstinere jubet. Eadem hic quoque decreta, ut qui se damnatis videlicet nuptiis imprudens implicuerit, sibique forte consanguineam, ignorata propinquitate, sociarit, cathedræ solo honore contentus, quod reliquum est nullum omnino sacerdotale munus attingat, quodque ejus ignorationi noxa condonata sit, bene secum ac feliciter actum esse sibi persuadeat. Benedicere vero alteri, inquit, qua ratione audeat, qui de sua potius expianda culpa sollicitus esse debet? Est namque benedictio spiritualis quædam gratiæ sanctitatisque communicatio. Quicunque igitur, quod in ipso sanctitatis et gratiæ fuit, propter offensionem ab ipso patrati facinoris amisit, aliis impertire qua ratione poterit? Neque igitur is publice neque privatim benedicet, neque Dominicum corpus cuiquam impertietur, sed cathedra contentus sit, pœnitentiam agens, ut delictum sibi remittatur. Connubium porro damnatum rescindat, atque se penitus ab omni consanguineæ mulieris commercio abducat, ac ita demum concessum cathedræ honorem obtinebit. Nam si incestæ nuptiæ maneant, cathedræ quoque jus omne amittet; quin ab Ecclesia uterque conjux ejicietur, et male contractum inter ipsos fœdus sæcularis judex pro potestate dissolvet.

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος ἀθέσμῳ περιπεσὼν (93) γάμῳ, καὶ καθαιρεθεὶς, καθέδρας μετεχέτω, καὶ μόνον, πάντως διαλυθεὶς τοῦ μιάσματος. »

187 ARIST. « Presbyter in illicitum matrimonium incidens, et depositus, cathedræ sit particeps, et solum, a scelere prorsus abstinens. »

Εἴ τις πρεσβύτερος πρὸ τῆς χειροτονίας γυναῖκα ἔλαβεν, ἢ χήραν, ἢ πόρνην, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, ἢ ἑτέραν τινὰ τῶν ἀπηγορευμένων, ἐν ἀγνοίᾳ· τῆς μὲν ἱερωσύνης παυθήσεται, τῆς δὲ καθέδρας τῶν πρεσβυτέρων μεθέξει. Διαλυθήσεται δὲ καὶ ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος, δι' ὃν τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας στερεῖται.

Si quis presbyter ante ordinationem uxorem duxit, aut viduam, aut meretricem, aut scenicam, aut aliam quamcunque earum quæ prohibentur, in ignorantia, a sacerdotio quidem cessabit, at cathedræ presbyterorum particeps erit. Dissolvetur autem et illegitimum istiusmodi conjugium, per quod sacro ministerio privatur.

ΚΑΝΩΝ ΚΖ'.

« Μηδεὶς τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων ἀνοίκειον ἐσθῆτα ἀμφιεννύσθω, μήτε ἐν πόλει διάγων, μήτε ἐν ὁδῷ βαδίζων, ἀλλὰ στολαῖς κεχρήσθω ταῖς ἤδη τοῖς ἐν κλήρῳ καταλεγομένοις ἀπονεμηθείσαις. Εἰ δέ τις διαπράξοιτο τὸ τοιοῦτον, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω. »

CANON XXVII.

« Nullus eorum, qui in cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens: sed utatur vestibus quæ antehac iis, qui in clerum relati sunt, attributa fuere. Si quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς τῶν κληρικῶν, ὡς ἔοικεν, ἔξω τῆς ἐνεγκαμένης αὐτοὺς διατρίβοντες, μετὰ ἀνοικείων στολῶν ἐβάδιζον· ἢ καὶ ἐν πόλει διάγοντες ὁμοίοις ἐχρῶντο περιβλήμασι. Τοῦτο οὖν ἐπανορθούμενοι οἱ Πατέρες, διωρίσαντο μηκέτι τοιοῦτόν τι γίνεσθαι· ἢ μὴν τοὺς παρὰ ταῦτα ποιοῦντας ἀφορίζεσθαι ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν. Καὶ ὁ ις' δὲ κανὼν τῆς ζ' συνόδου μὴ δεῖν φησιν ἱερατικὸν ἄνδρα πολυτελέσιν ἱματίοις χρῆσθαι· ἀνοίκειος δὲ τῷ κληρικῷ στολή ἐστιν οὐχὶ

BALS. Quidam clerici, ut est verisimile, extra patriam quæ eos tulit versantes, cum vestibus sibi nequaquam convenientibus incedebant: vel etiam in civitate degentes, similibus vestimentis utebantur. Patres ergo hoc corrigentes, statuerunt ne tale quid fiat amplius: vel eos quidem certe, qui præter hæc faciunt, una septimana segregandos. Porro et 7 syn. can. 16 dicit, non oportere sacerdotem uti sumptuosis vestibus. Stola autem clerico

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Πρεσβύτερος ἀθέσμῳ περιπεσών.* Harmenopolus sensum hujus canonis breviter sic concipit, Εἰ κατ' ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ περιπέσοι πρεσβύτερος, τοῦ συνοικεσίου διαλυθέντος τὴν καθέδραν μόνον ἐχέτω, τῶν ἐνεργειῶν πασῶν ἀπεχόμενος. *Si per ignorantiam in illicitas nuptias presbyter inciderit, soluto matrimonio sedem duntaxat habeat, ab universis actibus abstinens.* Ubi scholiastes ad vocem ἀθέσμῳ hæc annotavit, ἤγουν τὴν καθ' αἷμα τυχὸν προσήκουσαν εἰσοικισάμενος, ἢ μονάστριαν τὸ ἱερὸν ἀρνησαμένην σχῆμα, ἢ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, *Videlicet si sanguinis fortasse vinculo sibi junctam in domum duxerit, vel monastriam, quæ habitum sacrum inficiata est, vel pupillam cujus tutelam pater ipsius gessit.* Harmenop. epit. can. sect. 2, tit. 3.

nequaquam conveniens est, nec vestes militum : si quis enim clericus iis unquam indutus fuerit, vehementer punietur. Sunt vero sumptuosa auro intexta vestimenta, quæ vulgo dicuntur μαργέλλια γράμματα, et ἀντίπανα, et vestes purpureæ. Virtutis enim et honestatis exemplum debent esse clerici, non autem stolidæ ac inhonestæ vitæ.

ZONAR. Qui seipsos Deo dicarunt, modestiam in ipso quoque corporis habitu et ornatu externo conservare ac tueri debent. Nam *Homo quidem*, ut sacræ testantur Litteræ, *faciem intuetur : Deus autem cor* [81]. Ac arcanas quidem animi cogitationes divina vis inspicit : homines vero ab externa specie ad interiora et latentia suspicionibus et conjectura perveniunt. Quamobrem si in Dei sortem vocatos nequaquam consueto sui ordinis hominibus, sed longe dissimili ac diverso habitu uti quispiam animadvertat, eosque, vel splendida varieque elaborata veste indutos, vel militari ornatu, quasi ad iter agendum, bene præcinctos conspiciat, fideles damnabit, atque ex præpostero illo habitu, omnium qui clero ascripti sunt, animum ac mores æstimabit. At vero, *Sine offensione*, magnus Paulus ait, *estote Judæis et Græcis et Ecclesiæ Dei* [82]. Universos igitur, qui in clerum cooptati sunt, consuetis, tum in urbe tum in itinere, vestibus hic canon uti jubet. Qui vero secus fecerint, atque a consuetudine in eo recepta se abduxerint, unius hebdomadæ spatio segregandos esse decernit. Et vero, ne sacerdotalis ordinis viro sumptuosis vestibus uti liceat, decimo sexto quoque septimæ synodi canone constitutum est.

ARIST. « Clericus nec itinere nec domi vestem non « convenientem induat, alioquin, una septimana « segregetur. » *Perspicuus.*

188 CANON XXVIII.

« Quoniam in diversis ecclesiis intelleximus, uva « ad altare allata, ex quadam quæ invaluit con« suetudine, ministros, postquam hanc incremento « oblationis sacrificio conjunxerint, utraque simul « populo distribuere : simul etiam decernendum « esse perspeximus, ut nullus sacerdos hoc am« plius faciat, sed ad vivificationem et pecca« torum remissionem solam oblationem populo « impertiat; tanquam primitias autem uvæ alla« tionem existimantes, sacerdotes eam seorsim « benedicentes petentibus impertire, ad fructuum « datori gratiarum actionem, per quos corpora « nostra divina dispositione augentur et aluntur : « si quis itaque clericus præter hæc decreta fe« cerit, deponatur. »

BALS. De iis, quæ in præsenti canone declarantur, satis in 4 apostolico canone scripsimus. Lege ergo quæ in illo scripta sunt.

ZONAR. Multæ locis quibusdam ab ecclesiasticæ disciplinæ gravitate alienæ consuetudines sunt re-

A τὰ τῶν στρατιωτῶν ἐνδύματα· ταῦτα γὰρ εἴ ποτέ τις κληρικὸς ἐνδυθῇ, μεγάλως κολασθήσεται· ἀλλὰ τὰ πολυτελῆ χρυσοΰφαντα ἐπιβλήματα, τὰ δημοτικῶς λεγόμενα μαργέλλια γράμματα καὶ ἀντίπανα, καὶ τὰ ἐκ κογχύλης πορφυρίζοντα ἱμάτια· ἀρετῆς γὰρ καὶ εὐσχημοσύνης ὑπόδειγμα οἱ κληρικοὶ ὀφείλουσιν εἶναι, οὐ μὴν βλακείας καὶ ἀσχήμονος διαγωγῆς.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τῷ Θεῷ καθιερωμένους πανταχόθεν δεῖ τεκτῆσθαι τὸ εὔσχημον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἔξω φαινομένης αὐτῶν καταστάσεως. *Ἄνθρωπος μὲν* γὰρ *εἰς πρόσωπον*, φησὶν ἡ Γραφή· *Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν*. Καὶ τὰ μὲν τῆς καρδίας κινήματα γνωστὰ τῷ Θεῷ· οἱ ἄνθρωποι δὲ ἐκ τῶν ἐκτὸς τεκμαίρονται τὰ ἔνδον καὶ ἀφανῆ. Εἰ γοῦν ὁρῶμεν τοὺς τῷ Θεῷ B κεκληρωμένους μὴ τῷ τύπῳ καὶ τῇ συνηθείᾳ τῇ περὶ τὴν στολὴν ἐμμένοντας, ἀλλ' ἀνοικείως τῇ ἑαυτῶν καταστάσει ἐσταλμένους, καὶ ἢ λαμπράς τινας ποικίλας τε καὶ πολυτελεῖς ἀμφιεννυμένους ἐνδύματα ὡς δῆθεν εὐσταλεῖς ἐσομένους ὁδὸν ἀνύοντας, καταγνώσονται τῶν πιστῶν, καὶ ἐκ τῆς ἔξωθεν ἀτάκτου περιφορᾶς τοιαῦτα κρινοῦσι τῶν τῷ Θεῷ κεκληρωμένων καὶ τὰ ἐντός. Ὁ δὲ μέγας Παῦλος, *Ἀπρόσκοποι*, φησὶ, *γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ*. Ὁ γοῦν παρὼν κανὼν πᾶσιν ἐντέλλεται τοῖς ἐν κλήρῳ ταῖς συνήθεσι κεχρῆσθαι στολαῖς, καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ὁδῷ· ἢ μὴ τοῦτο ποιοῦντας, ἀλλὰ παρεξιόντας τὴν συνήθειαν, ἀφορίζεσθαι ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν. Καὶ ὁ ιϛ' τῆς ζ' C συνόδου κανὼν μὴ δεῖν φησιν ἱερατικὸν ἄνδρα πολυτελέσιν ἱματίοις κεχρῆσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς μήτε ἐν ὁδῷ μήτε ἐν οἴκῳ « ἀνοίκειον ἐσθῆτα ἀμφιεννύσθω· εἰ δὲ μὴ, ἐπὶ « ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΚΗ'.

« Ἐπειδὴ ἐν διαφόροις ἐκκλησίαις μεμαθήκαμεν, « σταφυλῆς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφερομένης « κατά τι κρατῆσαν ἔθος, τοὺς λειτουργοὺς ταύ« την τῇ ἀναιμάκτῳ τῆς προσφορᾶς θυσίᾳ συν« άπτοντας, οὕτως ἅμα τῷ λαῷ διανέμειν ἀμφό« τερα, συνείδομεν, ὥστε μηκέτι τοῦτό τινα τῶν « ἱερωμένων ποιεῖν, ἀλλ' εἰς ζωοποίησιν καὶ ἁμαρ- D « τιῶν ἄφεσιν τῷ λαῷ τῆς προσφορᾶς μόνης « μεταδιδόναι· ὡς ἀπαρχὴν δὲ τὴν τῆς σταφυλῆς « λογιζομένους προσένεξιν, ἰδικῶς τοὺς ἱερεῖς « εὐλογοῦντας τοῖς αἰτοῦσι ταύτης μεταδιδόναι « πρὸς τὴν τοῦ δοτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν, « δι' ὧν τὰ σώματα ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον ὅρον « αὔξει τε καὶ ἐκτρέφεται. Εἴ τις οὖν κληρικὸς « παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιήσοι, καθαιρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι δηλουμένων ἀρκούντως ἐγράψαμεν ἐν τῷ τετάρτῳ ἀποστολικῷ κανόνι. Ἀνάγνωθι οὖν τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα.

ΖΩΝΑΡ. Πολλὰ παρά τισιν ἔθη ἀλλότρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς κεκράτηκε καταστάσεως. Ὧν καὶ τὸ

[81] I Reg. xvi, 17. [82] I Cor. x, 32.

σταφυλῆς ὡς ἀπαρχῆς κομιζομένης ἐν τῷ ναῷ, συνάπτεσθαι ταύτην τῇ θείᾳ καὶ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ, καὶ μεταδίδοσθαι τῷ λαῷ. Τοῦτο τοίνυν οὗτος ὁ κανὼν ἀποτρέπεται, καὶ μηκέτι γίνεσθαι κελεύεται παρά τινος τῶν ἱερωμένων, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν τῷ λαῷ μόνης μεταδιδόναι τῆς προσφορᾶς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῖς ἀναξίως ταύτης μετέχουσι· τὴν δὲ σταφυλὴν ὡς ἀπαρχὴν προσαγομένην εὐλογεῖσθαι παρὰ τῶν ἱερέων, καὶ διανέμεσθαι τῷ λαῷ, ἵν' εὐχαριστοῖεν τῷ τῶν καρπῶν δοτῆρι καὶ χορηγῷ τῶν ἀναγκαίων ἡμῖν πρὸς σύστασιν τῆς σαρκός. Εἰ δέ τις, φησὶ, παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιήσει, καθαιρείσθω.

A ceptæ. Quarum ex numero ea quoque fuit, ut uvarum primitiæ templo allatæ, divinoque et incruento sacrificio adjunctæ, populo dividerentur. Morem igitur ejusmodi canon hic damnat, ab eoque sacri ordinis homines in posterum abstinere jubet. Solum porro, inquit, sacram oblationem, qua peccatorum veniam obtineant, nisi si qui ad eam participandam minus probati accesserint, populo impertiri concessum sit. Uvas autem, ut primitias allatas, a sacerdotibus benedici et populo distribui, ut exinde frugum datori, omniumque quæ ad carnis victum cultumque necessaria sunt largitori gratias agant. Qui secus fecerit, in eum depositione animadverti jubet.

ΑΡΙΣΤ. « Σταφυλαὶ πρός τινων τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ συνάπτονται. Τοῦτο δὲ μηκέτι τολμᾶσθαι διώρισται. »

Τὸ μὲν σταφυλὰς ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρειν, καὶ εὐλογεῖσθαι ταύτας παρὰ τῶν ἱερέων, καὶ τοῖς αἰτοῦσι μεταδιδόναι, ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τρίτος κανὼν συγχωρεῖ· τὸ δὲ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ ταύτας συνάπτειν, καὶ ἅμα διανέμειν ἀμφότερα τῷ λαῷ, ὁ παρὼν ἀπαγορεύει κανὼν, καὶ προστάττει μηκέτι τοῦτο τολμηθῆναι παρά τινος τῶν ἱερέων· εἰ δὲ μὴ, καθαιρεῖσθαι τὸν τοῦτο ποιήσαντα.

B ARIST. « Uvæ a nonnullis incruento sacrificio conjunguntur. Ne quis autem hoc amplius audeat, decretum est. »

Uvas quidem tempore convenienti super altare offerre, easque a sacerdotibus benedici, et petentibus distribui, tertius sanctorum apostolorum canon permittit. At eas incruento conjungere sacrificio et utrumque simul populo distribuere præsens canon prohibet, mandatque ne quispiam e sacerdotibus hoc amplius audeat. Alioquin, eum qui fecerit, deponi.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ΄.

« Ὁ τῶν ἐν Καρθαγένῃ διαγορεύει κανὼν, ὥστε ἅγια θυσιαστηρίου εἰ μὴ ὑπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξῃρημένης μιᾶς ἐτησίου ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται· ἴσως τηνικαῦτα διά τινας κατὰ τοὺς τόπους προφάσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖς τῶν θείων ἐκείνων Πατέρων τῇ αὐτῇ χρησαμένων οἰκονομίᾳ. Μηδενὸς οὖν ἡμᾶς ἐνάγοντος καταλιπεῖν τὴν ἀκρίβειαν, ὁρίζομεν, ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς ἑπόμενοι παραδόσεσι, μὴ δεῖν ἐν Τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην (94) λύειν, καὶ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν. »

CANON XXIX.

C « Carthaginensis synodi canon dicit, ut sancta altaris nonnisi a jejunis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles Patribus hac dispensatione usis. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, apostolicas ac paternas traditiones sequentes statuimus, non oportere in Quadragesima, postrema septimana quinta feria jejunium solvere, et totam Quadragesimam injuria afficere. »

ΒΑΛΣ. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ συναχθέντες ἅγιοι Πατέρες, εἰδότες ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τὸ ποιῆσαι τὸ νομικὸν Πάσχα σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ φαγεῖν, ἐτέλεσε καὶ τὸ μυστικὸν Πάσχα καὶ τὴν ἀναιμάκτην θυσίαν (95) παρέδωκε, παρεκελεύσαντο κατὰ μὲν τὸν ἄλλον χρόνον νήστεις εἶναι τοὺς τὰ ἅγια μεταχειριζομένους διακόνους καὶ ἱερεῖς· κατὰ δὲ τὴν μεγάλην πέμπτην, μετὰ τὸ φαγεῖν, ἱερουργεῖν. Τοῦτο οὖν μὴ γίνεσθαι διωρίσαντο οἱ τῆς ϛ΄ συνόδου Πατέρες, εἰπόντες ὅτι τότε μὲν ἴσως διά τινα εὔλογον αἰτίαν καὶ λυσιτελῆ ταῖς

BALS. Sancti Patres qui Carthagine convenerant, scientes quod Dominus noster Jesus Christus, postquam legale Pascha fecisset, et etiam cum suis discipulis comedisset, mysticum quoque Pascha D peregit, et incruentum sacrificium tradidit, jusserunt alio quidem toto tempore esse jejunos, qui sancta tractant, diaconos et sacerdotes: in magna autem quinta feria, ubi comederint, sacrum celebrare. Hoc ergo non esse faciendum sanctæ synodi sextæ Patres statuerunt, dicentes, quod tunc quidem fortasse, propter **189** justam aliquam

Guill. Beveregii notæ.

(94) *Τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην*. Ms. Amerbachianus legit τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι. Et in ms. Bodleiano, post πέμπτην, hæc interferuntur, τὴν ἡμέραν τῆς ὑστεραίας ἑβδομάδος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ὁ κανὼν φησι τὴν μεγάλην πέμπτην. Hæc autem verba in nullo alio codice leguntur: neque canoni necessaria sunt, sed omnimodo potius supervacanea, adeo ut in margine primo scripta et ex eo in canonem postea descriptoris incuria transcripta videantur; ac proinde nos ea hic adnotare satius duximus, quam ipsi canoni interserere, ne sensus ejus perturbaretur.

(95) *Τὴν ἀναιμάκτην θυσίαν*. Ms. Ætoniensis rectius legit τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Quemadmodum etiam Aristenum legisse ex scholiis ejus in hujus canonis epitomen constat.

causam et ecclesiis utilem, hoc ita fieri oportere œconomice statutum est. Sed nunc cum nihil necessarium urgeat, non oportet catholicas et paternas traditiones transgredi : sunt autem hæ, 69 can. sanctorum apostolorum, 50 Laodic. syn. et alii.

ZONAR. Cum reliquo toto anni tempore sacra altaris mysteria a jejunis hominibus celebranda esse Patres olim Carthagine decrevissent, quintam nihilominus magnam, ut vocant, feriam, quod solemnis in ea cœnæ Dominicæ apparatus exhiberi soleat, excepere. Sed eum quoque diem a sacrorum ministris jejunio transigi, sextæ hujus synodi Patres canonis constitutione jubent. Habuerunt siquidem forte divini illi Patres, inquiunt, aliquas causas, ob quas iis in locis decretum illud Ecclesiæ profuturum existimarent; nunc vero necessitatis omni excusatione sublata, traditionibus apostolicis Patrumque decretis negligentius obtemperare, ac unius diei violato jejunio totam, quantum in nobis est, Quadragesimam deturpare, collectumque tot dierum spatio fructum effundere, non oportet. Quod vero de apostolicis Patrumque constitutionibus asserunt, in eo sexagesimum nonum apostolorum canonem, et Laodicenæ synodi quinquagesimum intellexere. Nam apostolicus ille quidem qui sacram Quadragesimam Paschali celebritati præfixam, valetudine nequaquam impediti, non jejunarint, depositionis quidem, si sacris initiati sunt, laicos vero segregationis pœna teneri jubet. Laodicenus autem canon, Non oportet, inquit, in quadragesimæ postrema septimana quintæ feriæ jejunium solvere, et totam Quadragesimam injuria afficere, sed totam Quadragesimam jejunare oportet, aridis vescentes.

ARIST. « Quidam e Patribus Cœnæ Dominicæ die « cœnati offerebant. Visum est ergo synodo, hoc « non faciendum esse, nec in ultima Quadragesimæ septimana quintæ feriæ jejunium solvere, « et totam Quadragesimam injuria afficere.

Synodus quidem Carthaginensis in quadragesimo primo canone decrevit sancta a jejunis hominibus peragi, excepto uno die in anno in qua Cœna Dominica peragitur. Hic autem canon, rigorem juris observans, nec istum diem excipit. Sed jubet etiam in ista feria sive magna quinta sacerdotes etiam jejunos incruentum sacrificium celebrare; ne ob

A ἐκκλησίαις, τοῦτο οὕτω γίνεσθαι οἰκονομικῶς διωρίσθη· ἀρτίως δὲ μηδενὸς ἀναγκαίου κατεπείγοντος, οὐ χρὴ τὰς ἐπιστολικὰς καὶ πατρικὰς παραδόσεις παραβαίνεσθαι. Εἰσὶ δὲ αὗται ὁ ξθʹ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὁ νʹ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ἕτεροι.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἐν Καρθαγένῃ Πατέρες νήστεις τὸν ἄλλον ὅλον χρόνον τοὺς τὰ ἅγια τοῦ θυσιαστηρίου ἐπιτελοῦντας, ἤγουν ἱερουργοῦντας, διετάξαντο εἶναι ἄνευ τῆς μεγάλης πέμπτης· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται· οἱ δὲ τῆς ἕκτης ταύτης συνόδου καὶ τότε νήστεις εἶναι δεῖν διὰ τοῦ κανόνος τούτου ὡρίσαντο τοὺς τὰ ἅγια χειρίζοντας καὶ τελοῦντας, εἰπόντες ὡς ἴσως οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκεῖνοι ᾠκονόμησαν τότε τοῦτο διά τινας αἰτίας τῇ Ἐκκλη-
B σίᾳ κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους λυσιτελεῖς· νῦν δὲ, μηδενὸς ἀναγκαίου κατεπείγοντος, παριδεῖν τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὰς ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς παραδόσεις οὐ χρή· καὶ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ λύειν τὴν πέμπτην κατὰ τὴν ὑστέραν ἑβδομάδα, κἀντεῦθεν ἀτιμάζειν καὶ ἀχρειοῦν ὅλην τὴν Τεσσαρακοστήν. Ἀποστολικὰς δὲ καὶ πατρικὰς παραδόσεις τὸν ἑξηκοστὸν ἔνατον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὠνόμασαν οἱ θεῖοι Πατέρες οὗτοι, καὶ τὸν πεντηκοστὸν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς μὴ νηστεύοντας τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιντο, ἱερωμένους ὄντας, καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζει· ὁ δὲ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, Οὐ δεῖ, φησὶ, τῇ Τεσσαρακοστῇ ἐν τῇ
C ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν, ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν ξηροφαγοῦντας νηστεύειν (96).

ΑΡΙΣΤ. « Τινὲς τῶν Πατέρων τῇ ἡμέρᾳ τοῦ θείου « δείπνου μετὰ τὸ δειπνῆσαι προσῆγον. Ἔδοξε « τοίνυν τῇ συνόδῳ τοῦτο μὴ γίνεσθαι· μηδ' ἐν τῇ « τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην « λύειν, καὶ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν. »

Ἡ μὲν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ὥρισεν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κανόνι ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων τελεῖσθαι τὰ ἅγια ἄνευ μιᾶς ἐτησίου ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται· ὁ δὲ κανὼν οὗτος, φυλάττων τὸ ἀκριβὲς, οὐδὲ ταύτην ἡμέραν ὑπεξαι-
D ρεῖ· ἀλλὰ προστάττει καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἤγουν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, καὶ τοὺς ἱερεῖς νηστικοὺς ὄντας

Guill. Beveregii notæ.

(96) *Ξηροφαγοῦντας νηστεύειν.* In supplemento ad Parisiensem Zonaræ editionem, post illa ultima scholii hujus verba, hæc ex aliis mss. exscripta addenda notantur, Τοὺς ἐν Καρθαγένῃ Πατέρας τὸ μὴ ὑπὸ νηστικῶν ἐπιτελεῖσθαι τὰ ἅγια ἐν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ὁρίσαι, ὅτι ὁ Κύριος τότε πρότερον μὲν τὸ νομικὸν Πάσχα ἐπιτελέσαι οἷον (leg. σὺν) τῶν μαθητῶν νομίζεται· εἶτα τὸ οἰκεῖον παραδοῦναι τὸ μυστικὸν, καὶ μὴ νήστεις εἶναι τοὺς ἀποστόλους, ὅτε ἐκεῖνο ἔφαγον, ὡς πρὸ ἐκείνου φαγόντας τὸ νομικόν. Κατὰ γοῦν τὸν τύπον τοῦτον ὁρίσαι καὶ τοὺς ἐν Καρθαγένῃ οὕτω τελεῖν τὰ ἅγια ἐν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ. *Ne magna illa quinta feria a jejunis hominibus sacra mysteria celebrarentur, Carthaginensis synodi Patres, exemplo discipulorum adducto, statuisse, quod Dominus tunc prius quidem legale Pascha peregisse cum discipulis censeatur, deinde propriam mysticam cœnam tradidisse : neque apostolos ad eam jejunos accessisse, quippe qui jam antea legali cœna jejunia solvissent. Eorum igitur exemplum secutos institutum illud Carthaginensis quoque synodi Patres sacra mysteria eodem modo magna quinta feria peragendi, retinere voluisse.* Hæc autem cum iis, quæ Zonaras in hunc canonem commentatus est, non cohærent, ac propterea e margine in textum transcripta videntur.

τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖν· ἵνα μὴ διὰ τὴν παράβασιν τῆς μιᾶς ἡμέρας ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζωμεν.

ΚΑΝΩΝ Λʹ.

« Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας βουλόμενοι « διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς « ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν. Ὥστε « εἰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν περὶ τοῦ προ- « φάσει εὐλαβείας τὴν οἰκείαν γαμετὴν μὴ ἐκβάλ- « λειν, ὑπεραναβαίνειν οἴονται δεῖν, καὶ πέρα τῶν « ὁρισθέντων (97) ποιεῖν· ἐκ τούτου τε μετὰ τῶν « οἰκείων συμφωνοῦντες συμβίων, τῆς πρὸς ἀλ- « λήλους ὁμιλίας ἀπέχονται· ὁρίζομεν τούτους « μηκέτι ταύταις συνοικεῖν (98) καθ' οἱονδήτινα « τρόπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑπο- « σχέσεως παρέξοιεν τὴν ἀπόδειξιν. Πρὸς τοῦτο « δὲ αὐτοῖς οὐ δι' ἄλλο τι ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης « μικροψυχίαν καὶ τὸ τῶν ἠθῶν ἀπεξενωμένον « καὶ ἀπαγὲς ἐνδεδώκαμεν. »

ΒΑΛΣ. Ἔμαθον οἱ ἅγιοι Πατέρες ὅτι οἱ τῶν βαρβαρικῶν χωρῶν ἱερεῖς προφάσει εὐλαβείας ἀπείχοντο κατὰ κοινὴν ἀρέσκειαν τῶν οἰκείων γαμετῶν. Εἶπον οὖν ὡς, κἂν ὁ ἀποστολικὸς εʹ κανὼν ἀπαγορεύῃ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἀποπέμπεσθαι τὰς νομίμους αὐτῶν γυναῖκας, καί ἐστι τὸ παρὰ τῶν ῥηθέντων ἱερέων γινόμενον οὐ καταλύειν ὑπεναντίον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι· ἀλλ' ἐπεὶ τὰ κατ' εὐλάβειαν παρά τινων γινόμενα οὐ καταλύειν, ἀλλὰ μᾶλλον συνιστᾶν καὶ οἰκοδομεῖν δέον ἐστὶν, ἐκχωρηθήσεται κατὰ λόγον οἰκονομίας αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ βαρβαρικὸν ἦθος τούτων καὶ μικρόψυχον καὶ ἀπεξενωμένον τῆς καταστάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ διὰ τὸ ἀπαγὲς αὐτῶν τὸ πρὸς τὴν πίστιν καὶ ἀστήρικτον. Εἶτα προσετέθη αὐτοὺς μὴ μόνον διαζεύγνυσθαι ἐκ τῶν οἰκείων γαμετῶν, ἀλλὰ μηδὲ συνοικεῖν αὐταῖς καθ' οἱονδήτινα τρόπον. Οὕτω γὰρ, φασὶ, πληροφορήσουσι μὴ καθ' ὑπόκρισιν, ἀλλὰ ἀληθῶς διὰ καθαρὰν εὐλάβειαν ὑποσχέσθαι τῷ Θεῷ σωφρονεῖν. Σημείωσαι οὖν τοῦτο ὡς ἰδικῶς ἐκφωνηθὲν, καὶ ὀφεῖλον ἐξακούεσθαι εἰς μόνους τοὺς ὄντας ἱερεῖς ἐν χώραις βαρβαρικαῖς, οὐ μὴν καὶ εἰς τοὺς λοιπούς. Ἐγὼ δὲ ἐρωτήσας διαφόρους ἐπισκόπους περὶ τούτου, ἀπὸ Ῥωσίας ἐλθόντας, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν μητροπολίτην Ἀλανίας, καὶ ἔμαθον μὴ ἐνεργεῖν τὰ τοῦ παρόντος κανόνος εἰς τὰς τοιαύτας χώρας, καὶ ταῦτα οὔσας βαρβαρικάς· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἡμετέρους ἱερεῖς κἀκείνους ἔχειν τὰς οἰκείας γυναῖκας καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν· ἐρωτήσει δέ τις ὡς τοῦ κανόνος λέγοντος κατὰ συμφωνίαν κοινὴν καὶ ἀρέσκειαν γίνεσθαι τὴν διάζευξιν, ἐὰν οὐ θέλῃ τοῦτο γενέσθαι ἡ γυνὴ, ἀπρακτήσουσι τὰ τοῦ κανόνος; *Λύσις*. Οἴομαι μὴ δίκαιον εἶναι καταναγκάζε-

unius diei transgressionem totam Quadragesimam injuria afficeremus.

CANON XXX.

« Ad Ecclesiæ ædificationem omnia facere volentes « etiam sacerdotes, qui sunt in barbaricis Ecclesiis, « dispensare constituimus. Quare si apostolicum « canonem, de uxore non ejicienda religionis præ- « textu, se transgredi debere existimant, et ultra « ea quæ sunt constituta facere; et ideo communi « cum suis consortibus consensu inito, a mutua con- « suetudine abstinent, statuimus eos non amplius « cum illis ullo modo cohabitare debere, ut ex eo no- « bis perfectam sui promissi demonstrationem præ- « beant; hoc autem illis, non propter aliud quam « eorum pusillanimitatem externosque ac non satis « firmos mores concessimus. »

BALS. Resciverunt sancti Patres, quod barbaricarum regionum sacerdotes pietatis prætextu, communi consensu a propriis uxoribus abstinebant. Dixerunt ergo, quod etiamsi apostolicus 5 can. presbyteris et diaconis **190** interdicit suas legitimas uxores dimittere; et id quod a dictis fit sacerdotibus non dissolvere, est apostolico can. contrarium: tamen quoniam ea, quæ propter pietatem fiunt ab aliquibus, non dissolvere, sed potius constituere, et ædificare oportet; hoc eis ex dispensationis ratione facere permittetur, propter barbaros eorum abjectique et pusilli animi mores, et a morum ecclesiasticorum constitutione alienos, et etiam propter eorum imbecillitatem, et in fide infirmitatem. Deinde adjicitur, eos non solum a propriis uxoribus sejungendos, sed nec eos cum ipsis ullo modo cohabitare debere. Sic enim, aiunt, certo probabunt, se non ficte, sed vere et propter puram ac sinceram religionem Deo continentiam vovisse. Nota ergo hoc veluti privatim editum esse, et de solis sacerdotibus debere intelligi, qui sunt in barbaris regionibus, non etiam de cæteris. Ego vero varios episcopos, qui ex Russia venerant, atque adeo ipsum Alaniæ metropolitanum, de ea re sciscitatus, etiam accepi, præsentem canonem in iis regionibus locum non habere, licet sint barbaricæ: sed quemadmodum nostri, eorum quoque sacerdotes proprias uxores habere etiam post ordinationem. Interrogabit autem quispiam, cum canon dicat communi consensu et voluntate fieri separationem, si hoc fieri nolit mulier, an canon locum non habebit? *Solutio*. Existimo non esse justum, ut cogatur mulier a proprio marito separari, propter apostolicum cano-

Guill. Beveregii notæ.

(97) *Πέρα τῶν ὁρισθέντων*. Codex Ætoniensis legit πέραν τῶν ὁρισθέντων. Inter reliquos omnes et nostrum convenit.

(98) *Μηκέτι ταύταις συνοικεῖν*. Harmenopolus hunc canonem sic contrahit, Οἱ ἐν βαρβαρικαῖς Ἐκκλησίαις ἱερεῖς, εἰ ἐκ συμφώνου τῶν συμβίων ἀπέχονται, τέλεον ἀπεχέσθωσαν, *Babaricarum Ecclesiarum sacerdotes, si de mutuo consensu a conjugibus abstinent, prorsus abstineant*. Ubi scholiastes ad verba, τέλεον ἀπεχέσθωσαν, hæc notat, τοῦτο διὰ τὸ ἀπαγὲς αὐτῶν καὶ ἀστήρικτον φησίν, *Hoc propter instabilitatem eorum et infirmitatem dicit*, Harmen. epit. can. sect. 2, tit. 3.

nem, qui superius dictus est, et propter Justiniani Novellam, quæ non sinit consensu solvi matrimonia.

ZONAR. Cum apostolorum 5 can. uxores religionis specie repudiare presbyteri diaconique prohibeantur; sacerdotes tamen aliqui barbarorum ecclesiis ascripti, qui et apostolica scilicet decreta superanda, et aliquid ultra quam illi constituerant faciendum sibi esse persuasum haberent, mulierum quoque forte ipsarum voluntate, ab earum commercio abstinere soliti sunt. Ea igitur consuetudine, propter sacerdotum hujusmodi barbaros agrestesque mores, nec satis præterea firmam ac solidam in fide constantiam (utrumque enim illis verbis, τοῦ ἀπεξενωμένου, et τοῦ ἀπαγοῦς, indicare voluerunt) prudentiæ quodam artificio consulto admissa, qui ex condicto cum uxoribus divortium fecere, ne eas sub eodem quoque tecto habere liceat a Patribus hoc canone constitutum. Hinc enim, cum et eos implere promissi fidem facile apparebit, tum vero constantiores in suscepto continentiæ consilio, dissociatio procul amandatæ uxoris efficiet. Cum iis enim cohabitare, easque continuo aspicere ad veneream congressionem sit iis forsitan incitamento.

ARIST. « Qui in barbarica etiam constituuntur Ecclesia sacerdotes, si ex consensu ab uxorum commercio abstineant, atque propterea cum iis quocunque modo commercium amplius non habebunt. »

Presbyterum vel diaconum, qui religionis prætextu uxorem suam ejicit, 5 can. apostolicus excommunicari decrevit, vel etiam deponi, si eam ad se rursus accipere non persuadetur. Quidam autem sacerdotes in barbaricis viventes Ecclesiis, et se debere aliquid amplius, quam quod in canone apostolico constituitur, facere existimantes, uxores quidem suas non ejiciebant, cum iis autem consentiebant a mutua consuetudine abstinere. Hunc itaque barbarorum istorum sacerdotum consensum hic canon non improbans, decernit eos non amplius cum iis quocunque modo cohabitare, ut absolutam et perfectam sui promissi demonstrationem exhibeant. Hoc autem permisit hæc synodus propter externos eorum et non satis firmos mores et pusillanimitatem.

A σθαι την γυναῖκα τοῦ οἰκείου συζύγου ἀποδιίστασθαι διά τε τὸν ἄνωθεν ῥηθέντα ἀποστολικὸν κανόνα καὶ διὰ τὴν Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν τὴν μὴ παραχωροῦσαν κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι τὰ συνοικέσια.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ πέμπτου κανόνος τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἀπαγορεύοντος τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἀποπέμπεσθαι τὰς οἰκείας γαμετὰς, ὡς τάχα θέλοντας σωφρονεῖν, οἱ ἐν βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερεῖς οἰόμενοι δεῖν ὑπερβαίνειν τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν, καὶ πλέον τι τῶν παρ' ἐκείνων ὁρισθέντων ποιεῖν, ἐκ συμφώνου τάχα τῶν συνοικουσῶν αὐτοῖς γυναικῶν ἀπείχοντο τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας. Τοῦτο οὖν οἱ τῆς συνόδου ταύτης κατ' οἰκονομίαν δεξάμενοι διὰ τὸ τῶν ἱερέων ἐκείνων βάρβαρον ἦθος καὶ ἄγριον· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἀπεξενωμένον· καὶ διὰ τὸ μὴ
B βεβηκὸς αὐτῶν πρὸς τὴν πίστιν μηδὲ πάνυ ἑδραῖον, ὃ δηλοῦται διὰ τοῦ ἀπαγοῦς, ὥρισαν τοὺς ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι κρίναντας τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας μηδὲ συνοικεῖν, ἵνα τε ἀπόδειξις εἴη τοῦτο τοῦ πληροῦν ὃ ἐπηγγείλαντο, καὶ ἵνα καὶ πρὸς σωφροσύνην μᾶλλον ἐπιῤῥώννυνται, πόῤῥω τῶν πρώην αὐτῶν διάγοντες γαμετῶν. Τὸ γὰρ ταύταις συνοικεῖν καὶ ὁρᾷν αὐτὰς συνεχῶς εἰς παροξυσμὸν μίξεως γίνοιτο ἂν αὐτοῖς.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ οἱ ἐν βαρβαρικῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερεῖς, εἰ τῆς τῶν συμβίων ἐκ συμφώνου ὁμιλίας ἀπέχονται, ἀλλ' οὖν μηκέτι ταύταις καθ' οἱονδηποτοῦν ὁμιλήσωσι τρόπον. »

C Τὸν προφάσει εὐλαβείας τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλόντα πρεσβύτερον ἢ διάκονον ὁ ἀποστολικὸς πέμπτος κανὼν ὥρισεν ἀφορίζεσθαι, ἢ καὶ καθαιρεῖσθαι, εἰ ἐπαναλαβεῖν ταύτην αὖθις οὐ πείθεται. Τινὲς δὲ ἱερεῖς, ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς Ἐκκλησίαις ὄντες, καὶ πλέον τι τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος πράττειν οἰόμενοι, τὰς μὲν ἰδίας γαμετὰς οὐκ ἐδίωκον, συνεφώνουν δὲ μετ' αὐτῶν τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας ἀπέχεσθαι· τὴν τοιαύτην συμφωνίαν τῶν βαρβάρων τούτων ἱερέων ὁ κανὼν οὗτος μὴ ἀποδοκιμάζων, ὁρίζει μηκέτι τούτους ταύταις συνοικεῖν καθ' οἱονδήτινα τρόπον, ὡς ἂν ἀπηρτισμένην καὶ τελείαν τῆς ὑποσχέσεως αὐτῶν παρέξωσι τὴν ἀπόδειξιν. Ἐνδίδωσι δὲ πρὸς τοῦτο ἡ σύνοδος αὕτη, διὰ τὸ ἀπεξενωμένον τοῦ ἤθους αὐτῶν καὶ ἀπαγὲς, καὶ τὴν τῆς γνώμης
D μικροψυχίαν.

191 CANON XXXI.

« Clericos, qui in oratoriis quæ sunt intra domos ministrant, vel baptizant, hoc illius loci episcopi sententia facere debere, decernimus. Quare si quis clericus hoc non sic servaverit, deponatur. »

BALS. Conventiculum existimat esse canon, si quis in oratorio, quod est intra domum, præter an-

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

« Τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας (99) κληρικοὺς ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου ὁρίζομεν. Ὥστε εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο οὕτως παραφυλάττοι, καθαιρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Παρασυναγωγὴν ὁ κανὼν ἡγεῖται τὸ ἱερουργῆσαί τινα ἢ βαπτίσαι ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ

Guill. Beveregii notæ.

(99) Ἢ βαπτίζοντας. Hæc verba in Parisiensi editione desiderata, ex ms. Bodleiano supplevimus; in omnibus enim mss. leguntur; et scholiasten, Balsamonem, et Zonaram, ea legisse, scholia ipsorum fidem faciunt.

παρὰ γνώμην τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως. Καὶ A ἐνταῦθα μὲν τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἱερεῖς καθαιρεῖσθαι οἱ Πατέρες διορίζονται· ἐν δὲ τῷ νθ' κανόνι καὶ τοὺς ἔχοντας τὰ εὐκτήρια λαϊκοὺς ἀφορίζουσι. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὴν δ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, οὕτως ἔχουσαν μετὰ τὸ προοίμιον· Ὁρίζομεν οὖν οὐ μόνον τοὺς ἑκάστης καθολικῆς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἑκάστης οἰκίας ἄδειαν ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱερᾶσθαί τε καὶ μυσταγωγεῖν, οὓς ἂν προσκαλεῖσθαι αἱροῖτο ὁ ἑκάστης οἰκίας δεσπόζων· καὶ τὴν ιε', οὕτως ἔχουσαν ἐν μέρει· Ὁρίζομεν οὖν, καθὼς περὶ θυσιῶν, οὕτω καὶ περὶ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξεῖναι αὐτὸ ἐν παντὶ εὐσεβῶν εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν. Πλὴν καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐὰν κωλυθῇ τις παρὰ τοῦ ἐγχωρίου ἀρχιερέως B ἱερουργῆσαι ἢ βαπτίσαι ἐν εὐκτηρίῳ, ὃς δὲ ποιήσει τοιοῦτόν τι, καθαιρεθήσεται, μὴ ὠφελούμενος ἐκ τῶν Νεαρῶν. Ὁ δὲ μὴ ῥητῶς κωλυθεὶς δοκεῖ σιωπηρῶς κατὰ γνώμην ἐπισκοπικὴν τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τοῦτο γάρ, ὡς ἔοικεν, ἐπενοήθησαν καὶ τὰ ἀντιμίνσια (1), καὶ γίνονται παρὰ τῶν κατὰ

antistitis sententiam sacrificet, vel baptizet. Et hic quidem eos qui sic faciunt sacerdotes deponendos Patres statuunt. In quinquagesimo autem nono canone laicos etiam, qui habent oratoria, excommunicant. Tu autem lege quartam Novellam imperatoris domini Leonis Sapientis, quæ sic habet post prooemium : Statuimus ergo, non solum uniuscujusque catholicæ sacerdotes, sed etiam sacerdotes uniuscujusque domus, habere potestatem in omnibus domibus celebrandi et mysteria peragendi, quoscunque asciscere voluerit qui unicuique domui præest. Et 15 quæ sic vicissim habet : Statuimus ergo, sicut et de sacrificiis, ita etiam de sacro baptismate, ut id liceat volentibus peragere in omni piorum oratorio. Sed quamvis hæc ita se habeant, si quis a regionis antistite sacrificare vel baptizare in oratorio prohibitus fuerit, is vero qui tale quid fecerit, deponetur, nec ei Novellæ proderunt. Is autem, qui non est expresse prohibitus, videtur etiam tacite ex episcopi sententia hoc facere. Propterea enim, ut est verisimile, excogitata sunt mensalia, et fiunt a regionis antistitibus, quo tempore

Guill. Beveregii notæ.

(1) *Ἐπενοήθησαν καὶ τὰ ἀντιμίνσια.* Cum Græci antistites, recentiores præsertim, templum consecrarent, pannum humi sternere, sanctæque mensæ, modo dedicatæ, circumvolvere, eumdemque postea, in multas partes scissum, inter sacerdotes distribuere soliti fuerunt, ut ipsi sanctas iis mensas, ubicunque sacra celebraverint, amicirent. quæ propterea, Ἀντιμίνσια vel Ἀντιμήνσια dici usu venit. Hæc anonymus quidam Bellæ episcopus in quæsitis docuit dicens, Ἀντιμίνσια ἴσμεν γινόμενα, ἐπὰν ὁ ἀρχιερεὺς δι' ἑαυτοῦ ἐνεργήσῃ τὸν ἐγκαινισμόν, καὶ ἐκ τοῦ πανίου ὑποστρωθέντος καὶ περιειλήσαντος τὴν τράπεζαν, εἰς βραχέα τεμνομένου, καὶ γραφομένου τοῖς ἱερεῦσι δίδοσθαι : *Antiminsia fieri noscimus, cum pontifex per seipsum dedicationem templi perfecit ; eaque e strato panno, sacramque mensam involvente, in frusta dissecto et depicto, sacerdotibus distribui.* In *Jur. Gr. Rom.* l. III, pag. 259. Hinc Balsamon hoc loco asserit ea ab antistite fieri, quo tempore ecclesiæ enthronizationem celebrat. Cui etiam Joannes episcopus Citri astipulatur, dicens, Οὐκ ἔχει δὲ χώραν ὅλως καθ' ἕτερον τρόπον ἄνευ καθιερώσεως νέου ναοῦ τὸ γίνεσθαι ἀντιμίνσια, *Nullo autem modo receptum est, ut antiminsia aliter quam in novi Templi dedicatione fiant.* Joan. Citr. episc. in *Jur. Gr. Rom.* l. v, pag. 331, ubi etiam plura de Antiminsiis occurrunt scitu dignissima. Nam Constantinus Cabasila Dyrrachii archiepiscopus has de iis quæstiones dicto Joannis Citri Episcopo proposuit, Τὰ Ἀντιμίνσια καὶ ἐν ἑτέραις ἄρα ἐπαρχίαις παῤῥησιάζονται, ἢ ἐν μόνῃ τῇ τοῦ διενεργήσαντος ταῦτα, καὶ οὐ παρ' ἐνορίαν. Καὶ τί σημαίνει τοῦτο Ἑλληνικῶς, καὶ πῶς δεῖ γράφεσθαι, δι' ἦτα, ἢ δι' ἰῶτα. *Antiminsia an libere fiunt in aliis provinciis, an in sola ejus qui ea perficit, et non extra provinciam? Et quid hoc Græce significat, et quomodo scribendum sit per* ἦτα *vel* ἰῶτα? Ad primam quæstionem Joannes respondet, ea rite consecrata etiam extra terminos facta, usum suum citra reprehensionem habere, Καὶ ὑπερόρια γὰρ γινόμενα, καθὰ δὴ καὶ τὸ θεῖον μύρον, καὶ ἄλλα ἅγια, τὴν ἑαυτῶν χρῆσιν ἀνεπιτίμητον ἔχουσι, μόνον ἱερουργηθέντα κατὰ τὴν κειμένην περὶ τούτων τῶν Πατέρων παράδοσιν. De ipso autem hoc Græco nomine idem sic disserit, Ἡ προσηγορία δὲ αὕτη παράγεται ἀπὸ τοῦ μίνσου, τοῦ καθ' Ἕλληνας μὲν τὸ κανοῦν δηλοῦντος, κατὰ δὲ τὴν Ἰταλὴν γλῶσσαν τὸ πεπραγματευμένον τοῖς ὀψοποιοῖς ἐδεστόν· καὶ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἐν ταῖς τραπέζαις ἐφαπλούμενα ὀθόνια μινσάλια λέγονται, οἷα πρὸς κόσμον τῆς τραπέζης καὶ τῶν μίνσων τιθέμενα. Κατὰ κοινολεξίαν δὲ ἀντιμίνσια λέγονται ὥσπερ ἐν τοῖς ἱματισμοῖς τὰ ἀντίπανα, καὶ ὅσα ἐκ τῆς κατὰ ἀνάκλασιν ἐνεργείας τὴν τοιαύτην ἐν τούτοις προσηγορίαν εἰλήχασιν. *Appellatio autem ipsa deducitur a mensa, quod secundum Græcos significat canistrum, et secundum Italicam linguam præparatum a coquis edulium. Hac enim ratione et in mensis explicatæ mappæ, mensalia dicuntur, ad ornatum puta mensæ minsorumque, hoc est, ferculorum posita. Vulgari autem sermone antiminsia dicuntur, ut in vestimentis antipana, et quæcunque a vi flexionis talem in his appellationem sortita sunt.* Postea autem vocem ἀντιμίνσια per ἰῶτα scribendam esse διὰ τὸ ἐθνικόν, insulse addit. Rectius Balsamon in synod. Nic. 2, can. 7, docet ἀντιμίνσια dicta, quod sint ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μίνσων τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν Δεσποτικὴν τράπεζαν. Nimirum, ut ibidem, pariter atque in præsentem canonem observat, ἀντιμίνσια supra mensas oratoriorum posita pro consecratione eorumdem sufficiunt, quippe quæ una cum novi Templi dedicatione ante consecrata sunt. Unde ratio nominis clare elucescit. Nam ἀντιμίνσια dicuntur, quasi ἀντὶ τῶν μινσῶν, *pro mensis*, vel *mensarum loco* posita ; voce partim e Græco et partim e Latino sermone confecta. Hinc etiam ubi non sunt consecratæ sanctæ mensæ, modo ἀντιμίνσια prius consecrata præsto sint, sacerdotibus sacra celebrare licet. Nec opus est antimensiis, ubi mensa est consecrata : uti constat ex Manuelis patriarchæ Constantinopolitani responsis ad supra dictum Bellæ episcopum, ubi ait, τὰ ἀντιμίνσια οὐκ εἰς πάσας ἀνάγκη κεῖσθαι τὰς ἁγίας τραπέζας, ἀλλ' εἰς ἃς οὐ γνώριμόν ἐστιν εἴτε καθιερωμέναι εἰσίν, εἴτ' οὔ· τὰ γὰρ ἀντιμίνσια καθιερωμένων ἁγίων τραπεζῶν τόπον ἐπέχουσι· καὶ ἔνθα εἰσὶ γνώριμοι καθιερωμέναι τράπεζαι, οὐ χρεία ἀντιμινσίων ἔχει. *Antimensia in omnibus sanctis mensis poni, necesse non est, sed in iis, de quibus incertum est, consecratæ sint necne. Nam antimensia consecratarum mensarum locum tenent : nec iis opus est, ubi*

faciunt Ecclesiæ inthronizationem, ut ponantur ea supra sanctas mensas oratoriorum; et sufficiant non solum pro iis quæ sanctum altare perficiunt, et sanctæ mensæ tabulæ existimantur, scilicet inthronizatione apertionum et dedicationum, sed ut ostendatur ex episcopi permissione in oratorio fieri sacrificium.

ZONAR. Conventus privatim agere, altariave excitare, nisi episcopo cujus in ditione sunt consentiente, sacris initiati quinto Antiochenæ synodi canone, depositionis quoque proposita pœna, prohibentur. Quicunque igitur in oratorio privatæ domus sacra fecerit, baptismumve invito episcopo administraverit, is conventus agit: jure igitur depositione multatur.

ARIST. « Nisi cum episcopi consensu in oratorio « quod intra domum est, non offeres. »

Quinquagesimus quidem octavus synodi Laodicensis canon sacrum ministerium in oratorio quod intra domum est, ab episcopo fieri aut presbytero vetat. At præsens canon illud evertit, et mandat, episcopo istius loci ita volente, sacerdotes in oratoriis quæ sunt intra domum sacra facere. Eum autem, qui præter illius voluntatem hoc facit, deponit.

CANON XXXII.

« Quoniam ad nostram cognitionem pervenit, quod « in Armeniorum regione vinum tantum in sacra « mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui « incruentum sacrificium peragunt, adducentes « Ecclesiæ doctorem Joannem Chrysostomum hæc « dicentem in interpretatione Evangelii secundum Matthæum : Quamobrem non aquam bibit « cum surrexit, sed vinum? improbam aliam « hæresim radicitus exstirpans. Quoniam enim « nonnulli aqua in mysteriis usi sunt, ostendens « quod, et quando mysteria tradidit, et quando « postquam surrexisset absque mysteriis, solam « ac nudam mensam apposuit, Usus est, inquit, « vino ex germine vitis; vitis autem vinum, non « aquam generat; et ex eo aquæ in sacrificio ad« junctionem doctorem subvertere existimant : « ut non ab hoc tempore in posterum ignorantia

A χώραν ἀρχιερέων καθ' ὃν καιρὸν ποιοῦσιν ἐνθρονισμὸν ἐκκλησίας, ἐφ' ᾧ τίθεσθαι αὐτὰ εἰς τὰς ἁγίας τραπέζας τῶν εὐκτηρίων· καὶ ἀρκεῖν οὐ μόνον ἀντὶ τῶν καταρτιζόντων τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ λογιζομένων μίνσων τῆς ἁγίας τραπέζης, ἤγουν τοῦ ἐνθρονισμοῦ τῶν ἀνοίξεων (2) καὶ τῶν ἐγκαινίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀναφαίνεσθαι τὸ κατ' ἐπιτροπὴν ἐπισκοπικὴν γίνεσθαι ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τὴν ἱερουργίαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ παρασυνάγειν καὶ θυσιαστήρια ἱστᾷν τοὺς ἱερωμένους γνώμης χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου ὑφ' ὃν τελοῦσιν, ὑπὸ καθαίρεσιν αὐτοὺς ἄγει κατὰ τὸν πέμπτον κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Ὁ γοῦν ἐν εὐκτηρίῳ λειτουργῶν ἢ βαπτίζων ἐντὸς οἰκίας ὄντι παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐκεί-
B νης παρασυνάγει· ἐνδίκως τοίνυν καὶ καθαιρεῖται.

« ΑΡΙΣΤ. Εἰ μὴ μετὰ γνώμης ἐπισκόπου ἔνδον « οἴκου εἰς εὐκτήριον μὴ προσαγάγῃς. »

Ὁ μὲν πεντηκοστὸς ὄγδοος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κωλύει ἐν εὐκτηρίῳ ἔνδον οἰκίας ὄντι, παρ' ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπιτελεῖσθαι· ὁ δὲ παρὼν κανὼν τοῦτο ἀνατρέπει, καὶ προστάττει κατὰ γνώμην τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου τοὺς ἱερεῖς λειτουργεῖν ἐν τοῖς εὐκτηρίοις τοῖς ἔνδον οἰκίας οὖσι· τὸν δὲ παρὰ γνώμην αὐτοῦ τοῦτο ποιοῦντα καθαιρεῖ.

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ἐπειδὴ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν ὡς ἐν τῇ τῶν
C « Ἀρμενίων χώρᾳ οἶνον μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ « προσάγουσιν, ὕδωρ αὐτῷ μὴ μιγνύντες, οἱ τὴν « ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες, προτιθέμενοι « τὸν τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον Ἰωάννην τὸν « Χρυσόστομον φάσκοντα διὰ τῆς εἰς τὸ κατὰ « Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἑρμηνείας ταῦτα· « Τίνος « ἕνεκεν (3) οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστάς, ἀλλ' οἶνον; « ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόῤῥιζον ἀνασπῶν. « Ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι « κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια « παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλὴν τράπεζαν (4), παρετίθετο, Οἴνῳ « ἐχρῆτο ἐκ τοῦ γεννήματος, φησὶ, τῆς ἀμπέλου· « ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ γεννᾷ· ἐκ τούτου τε « τὸν διδάσκαλον οἴονται ἀνατρέπειν τὴν τοῦ
D « ὕδατος ἐν τῇ ἱερᾷ θυσίᾳ προσαγωγήν. » Ὡς

Guill. Beveregii notæ.

mensas consecratas esse constat. In *Jur. Gr. Rom.* l. III, p. 239, 240. Balsamoni ergo hoc loco verisimile visum est. ἀντιμίνσια eo nomine instituta fuisse, ut sacerdotes etiam in oratoriis sacra celebrarent, ubi ea ex episcopi permissione habentur.

(2) *Ἤγουν τοῦ ἐνθρονισμοῦ τῶν ἀνοίξεων.* Etiamsi inter omnes codices hic conveniat, suspicor tamen particulam καὶ deesse. Quid enim esse potest ἐνθρονισμὸς τῶν ἀνοίξεων καὶ τῶν ἐγκαινίων, *inthronizatio apertionum et encæniorum?* Istane unquam inthronizata sunt? Quin etiam inthronizatio, apertiones, et encænia, tres distincti fuerunt ritus in templi dedicatione usitati. Inthronizatio enim est, qua episcopus in throno suo retro altare, vel ipsum etiam altare in columnis suis locatur. Encænia dicta est ipsa altaris per proprias orationes consecratio. Apertiones autem, cum omnibus consecrationis ritibus absolutis, fores populo aperiuntur ut libere ibi preces fundant. Unde etiam a Balsamone alibi distincte recensentur, ἐνθρονισμοῦ, καὶ ἐγκαινίων, καὶ ἀνοίξεων. Bals. in syn. Nic. 2, can. 7. Scribendum itaque et hoc loco, ἤγουν τοῦ ἐνθρονισμοῦ, καὶ τῶν ἀνοίξεων, καὶ τῶν ἐγκαινίων, et Latina proin versio sic emendanda, *scilicet inthronizatione et apertionibus, et encæniis.*

(3) *Τίνος ἕνεκεν.* Exstant hæc divi Chrysostomi verba in commentarii ejus in Evangel. sancti Matthæi, cap. XXVI, ὁμιλ. πβ', pag. 511, edit. Savil.

(4) *Καὶ ψιλὴν τράπεζαν.* In ms. Amerbachiano particula καὶ hic non legitur, uti nec in divi Chrysostomi, cujus sunt verba, operibus ante citatis.

« ἂν μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κατέχοιντο τῇ ἀγνοίᾳ, τὴν A τοῦ Πατρὸς διάνοιαν ὀρθοδόξως ἀποκαλύπτομεν. Τῆς γὰρ πονηρᾶς τῶν Ὑδροπαραστατῶν (5) αἱρέσεως παλαιᾶς ὑπαρχούσης, οἳ ἀντὶ οἴνου μόνῳ τῷ ὕδατι ἐν τῇ οἰκείᾳ θυσίᾳ κέχρηνται, ἀνασκευάζων οὕτως ὁ θεοφόρος ἀνὴρ τὴν παράνομον τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διαδοχὴν (6), καὶ δεικνὺς ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς ἀποστολικῆς ἵενται παραδόσεως, τὸν εἰρημένον κατεσκεύασε λόγον. Ἐπεὶ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθη ἡγεμονίαν, ὕδωρ οἴνῳ μιγνύναι παρέδωκεν, ἡνίκα τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖσθαι δεήσειε, τὴν ἐκ τῆς τιμίας πλευρᾶς τοῦ Λυτρωτοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος κρᾶσιν παραδεικνύς, ἥτις εἰς ζωοποίησιν παν- B τὸς τοῦ κόσμου καὶ ἁμαρτιῶν ἐξεχύθη ἀπολύτρωσιν. Καὶ κατὰ πάσης δὲ Ἐκκλησίας, ἔνθα οἱ πνευματικοὶ φωστῆρες ἐξέλαμψαν, ἡ θεόσδοτος αὕτη τάξις κρατεῖ. Καὶ γὰρ καὶ Ἰάκωβος (7) ὁ κατὰ σάρκα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀδελφός, ὃς τῆς Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον ἐνεπιστεύθη, καὶ Βασίλειος ὁ τῆς Καισαρέων Ἐκκλησίας ἀρχιεπίσκοπος, οὗ τὸ κλέος κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν. Καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συναχθέντες ὅσιοι Πατέρες οὕτω ῥητῶς ἐπεμνή- C σθησαν, ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου προσενεχθείη, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παραδέδωκεν, τοῦτ' ἔστιν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου. Εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τάξιν ποιεῖ, καὶ ὕδωρ οἴνῳ μιγνὺς οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω, ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ καινίζων τὰ παραδεδομένα. »

« 192 teneantur, patris sententiam orthodoxe aperimus. Cum enim improba Hydroparastatarum antiqua esset hæresis, qui pro vino sola aqua in proprio sacrificio usi sunt, refellens hic vir divinus iniquam ejusmodi hæresis successionem, et ostendens, quod directe apostolicæ traditioni adversetur, dictum astruebat sermonem. Quoniam autem et suæ ecclesiæ, ubi est illi pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oporteret, ex pretioso nostri Redemptoris et Servatoris Christi Dei latere ex sanguine et aqua contemperationem ostendens quæ in totius mundi vivificationem et peccatorum redemptionem effusa est. Et in omni etiam Ecclesia, ubi spiritualia lumina refulserunt, hic ordo divinitus traditus servatur. Nam et Jacobus Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primum est creditus, et Basilius Cæsariensium Ecclesiæ archiepiscopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita peragendum in sacro ministerio ex aqua et vino sacrum calicem ediderunt. Et qui Carthagine convenerunt sancti Patres, adeo aperte et præcise mentionem fecere, ut in sanctis nihil plus quam corpus et sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mistum. Si quis ergo episcopus vel presbyter non secundum traditum ab apostolis ordinem facit, et, aquam vino miscens, sic immaculatum offert sacrificium, deponatur ut imperfecte mysterium enuntians, et quæ tradita sunt innovans. »

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Ὑδροπαραστατῶν.* Tatianus Justini Martyris discipulus horum, Hydroparastatarum videlicet atque etiam Encratitarum magister perhibetur. Theodoretus, τοῦτον ἔχουσιν ἀρχηγὸν Ὑδροπαραστάται καὶ Ἐγκρατῖται. Ὑδροπαραστάται δὲ ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέροντες· Ἐγκρατῖται δὲ, ὡς μήτε οἶνον πίνοντες, μήτε τῶν ἐμψύχων μεταλαμβάνοντες. *Hunc* (Tatianum) *habent ducem Hydroparastatæ et Encratitæ. Hydroparastatæ dicuntur, ut aquam pro vino offerentes. Encratitæ, quod nec vinum bibant, nec animalis vescantur.* Theodoret. *Hæret. fab.* l. 1, c, 20. Idem de Encratitis tradidit Epiphanius, quod Κέχρηνται δὲ καὶ αὐτοὶ μυστηρίοις δι' ὕδατος· οἶνον δὲ ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι. *Aquam ad mysteria solam adhibent; a vino autem penitus abstinent.* Epiph. hær. 47.

(6) *Τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διαδοχήν.* Sic omnes legunt codices manu exarati; sed impressi Parisiis pro διαδοχήν, διδαχήν, idque rectius fortasse legunt.

(7) *Καὶ γὰρ καὶ Ἰάκωβος.* De sancti Jacobi liturgia hic commemorata ut et de alia illa, cui sancti Marci nomen inscribitur, Marcus Alexandrinus hanc quæstionem Balsamoni movit, Αἱ περὶ τὰ μέρη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἀναγινωσκόμεναι λειτουργίαι, καὶ λεγόμεναι συγγραφῆσαι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἰακώβου τοῦ ἀδελφο- D θέου, καὶ Μάρκου, δεκταί εἰσι τῇ ἁγίᾳ καὶ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ οὔ; *Quæ in Alexandriæ et Hierosolymorum partibus leguntur liturgiæ, et conscriptæ dicuntur fuisse a sanctis apostolis Jacobo fratre Dei, et Marco, recipiendæ sunt a sancta et catholica Ecclesia, necne?* Respondit inter alia Balsamon, Φαμὲν τοίνυν, ὡς οὔτε ἀπὸ θείας Γραφῆς, οὔτε ἀπὸ κανόνος ἐκφωνηθέντος συνοδικῶς ἀνεδιδάχθημεν, ἱεροτελεστίαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Μάρκου παραδοθῆναι. Μόνος δὲ ὁ λβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου φησὶν, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου μυστικὴν ἱερουργίαν συντεθῆναι. *Dicimus igitur nos neque a sacra Scriptura neque a canone synodice edito edoctos fuisse, sacrum ministerium a sancto apostolo Marco traditum. Solus enim 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi in Trullo magni palatii coactæ ait, a sancto Jacobo Dei fratre sacram liturgiam compositam esse.* Et deinde observat, neque in apost. can. 85, nec syn. Laod. can. 59, vel sancti

BALS. Armenii, cum aliis quæ eis aderant hæresibus, solo vino in sanctis mysteriis usi sunt : et dicebant se facere consequenter iis, quæ a magno Ecclesiæ doctore, linguaque aureo, Joanne Chrysostomo conscripta sunt in sua Evangelii interpretatione secundum Matthæum ; quæ tractant, non per aquam, sed vinum sacrum calicem exhiberi ; cum tamen non doceat sanctus per solum vinum oblationem fieri. Hoc ergo, quod sic fit ab Armeniis, subvertentes divini Patres, per vinum et aquam sacrum calicem offerri oportere statuerunt, interpretantes verba Chrysostomi, non ut ab Armeniis dicebatur esse accipienda; sed ad Hydroparastatarum, qui per aquam solam sancti calicis oblationem faciebant, hæresis eversionem esse conscripta. Confutatis ergo ac collisis iis, quæ ab ipsis decreta sunt, et ex multis aliis, et ex tradito etiam sacrificio a prædicto sancto Patre, et a magno Basilio, episcopos et presbyteros depositioni subjecerunt, qui sancti calicis sacrificium per vini et aquæ unionem non faciunt. Hæc autem divina incitatione commoti præceperunt. In divina enim passione Dei et Domini nostri Jesu Christi, non sanguinem tantum, sed etiam aquam emisit ejus per lanceam punctum latus, ut duarum ejus naturarum non confusam unionem ostenderet. Nota ergo, quod a præsenti canone duæ hæreses subvertuntur : una quidem Hydroparastatarum, qui sola aqua in sancti calicis sacrificio utuntur; alia autem Armeniorum, qui id per vinum solum faciunt. Quoniam autem non solum Armenii, sed etiam Latini reprehendunt aquæ ferventis in sacrum calicem immissionem, dicentes eam non esse traditam ab evangelico vel canonico præcepto, et ideo male fieri, et adversus hanc divinam traditionem, quæ decernit per aquam et vinum faciendam sancti calicis oblationem : audiant, quod **193** fervens addita, quæ fit per aquam et vinum sancti calicis, unionem non mutat ; quoniam non est aliquid aliud præter aquam. Injicitur autem ad significandum, quod sunt vivifica, quæ ex sancto Domini nostri Jesu Christi latere fluxerunt, sanguis scilicet et aqua, et non mortua ; quoniam ex hoc quoque miraculi magnitudo ostenditur. Cum enim ex corpore mortuo suapte natura non soleat fervens sanguis egredi, ex corpore Dominico etiam post mortem sanguis et aqua ferventes effluxerunt, ut ex vivifico corpore vivifica. Si quis autem dixerit, Et cur, antequam sit sanctificatus sanctus calix, fervens aqua ad unionem non injicitur, sed post sanctificationem? audiet, quod si injiceretur fervens tempore unionis, ad sanctorum usque participationem refrigeraretur, et res in prio-

A ΒΑΛΣ. Οἱ Ἀρμένιοι μετὰ τῶν προσουσῶν αὐτοῖς ἄλλων αἱρέσεων οἴνῳ μόνῳ κέχρηνται ἐν τοῖς ἁγίοις μυστηρίοις· καὶ λέγουσι τοῦτο ποιεῖν ἀκολούθως τοῖς γραφεῖσι παρὰ τοῦ μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλου καὶ χρυσοῦ τὴν γλῶτταν Ἰωάννου ἐν τῇ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξηγήσει αὐτοῦ, τοῖς διαλαμβάνουσι μὴ δι' ὕδατος τὸ ἅγιον ποτήριον προσάγεσθαι, ἀλλὰ δι' οἴνου· καὶ ταῦτα τοῦ ἁγίου μὴ διδάσκοντος διὰ οἴνου μόνου τὴν προσαγωγὴν γίνεσθαι. Τὴν γοῦν οὕτω γινομένην θυσίαν παρὰ τῶν Ἀρμενίων ἀνατρέποντες οἱ θεῖοι Πατέρες, διωρίσαντο διὰ οἴνου καὶ ὕδατος ἱερὸν ποτήριον προσάγεσθαι, ἑρμηνεύσαντες τὰ Χρυσοστομικὰ ῥήματα μὴ ἐκλαμβάνεσθαι πρὸς τὰ παρὰ τῶν Ἀρμενίων λεγόμενα, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν γραφῆναι τῆς αἱρέσεως
B τῶν Ὑδροπαραστατῶν, τῶν δι' ὕδατος μόνου τὴν προσαγωγὴν τοῦ ἁγίου ποτηρίου ποιουμένων. Συγκροτήσαντες τὰ παρὰ τούτων διορισθέντα ἔκ τε ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκ τῆς παραδοθείσης θυσίας παρά τε τοῦ ῥηθέντος ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν, καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καθαιρέσει ὑπέβαλον τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τοὺς μὴ ποιοῦντας τὴν θυσίαν τοῦ ἁγίου ποτηρίου διὰ ὕδατος ἑνώσεως καὶ οἴνου. Ταῦτα δὲ παρεκελεύσαντο θεοκινήτως. Ἐν γὰρ τῷ θείῳ πάθει τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐχ αἷμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἐξήγαγεν ἡ διὰ λόγχης νυγεῖσα θεία τούτου πλευρά, ἵνα τὴν τῶν δύο τούτου φύσεων παραστήσῃ ἀσύγχυτον ἕνωσιν. Σημείωσαι οὖν ὅτι δύο αἱρέσεις ἀνατρέπονται διὰ τοῦ παρόντος καν., μία
C μὲν τῶν Ὑδροπαραστατῶν, τῶν χρωμένων ὕδατι μόνῳ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου ποτηρίου θυσίᾳ· ἑτέρα δὲ ἡ τῶν Ἀρμενίων, τῶν διὰ οἴνου μόνου ποιούντων αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον οἱ Ἀρμένιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Λατῖνοι αἰτιῶνται τὴν εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον τοῦ ζέοντος εἰσβολὴν, λέγοντες μὴ παραδοθῆναι ταύτην ἀπὸ εὐαγγελικῆς ἢ κανονικῆς παραγγελίας, κἀντεῦθεν γίνεσθαι κακῶς, καὶ ὑπεναντίως δῆθεν τῇ θείᾳ ταύτῃ παραδόσει, τῇ διοριζομένῃ δι' ὕδατος καὶ οἴνου τὴν τοῦ ἁγίου ποτηρίου γίνεσθαι προσαγωγήν· ἀκουσάτωσαν ὅτι τὸ ζέον προστιθέμενον (8) τὴν δι' ὕδατος καὶ οἴνου ἕνωσιν τοῦ ἁγίου ποτηρίου οὐ μεταβάλλει, ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι παρὰ τὸ ὕδωρ. Βάλλεται δὲ εἰς πληροφορίαν τοῦ εἶναι ζωοποιὰ τὰ ἀπὸ τῆς ἁγίας πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ἡμῶν
D Ἰησοῦ Χριστοῦ ῥεύσαντα, τὸ αἷμα δηλονότι καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ μὴ νεκρά· ὅτι τὸ τοῦ θαύματος μέγεθος καὶ ἐκ τούτου πιστεύεται. Ἀπὸ γὰρ νεκροῦ σώματος μὴ πεφυκότος καταῤῥέειν ζέοντος αἵματος, ἐκ τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ μετὰ θάνατον αἷμα καὶ ὕδωρ ζέοντα ἐξέῤῥευσαν, ὡς ἐκ ζωοποιοῦ σώματος ζωοποιά. Εἰ δέ τις εἴπῃ, Καὶ διὰ τί πρὸ τοῦ ἁγια-

Guill. Beveregii notæ.

Jacobi vel sancti Marci liturgiam commemorari : additque, Ἀλλὰ καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδ' ὅλως ταύτας ἐπιγινώσκει. Ψηφιζόμεθα οὖν μὴ εἶναι δεκτὰς αὐτάς. *Neque etiam catholica sanctissimi et œcumenici throni Constantinopolitani Ecclesia ullo modo eas liturgias agnoscit. Pronuntiamus igitur has non esse recipiendas.* Balsam. ad Marc. interrog. 1, in *Jur. Gr. Rom.* l. v, pag. 362, 363.

(8) *Ὅτι τὸ ζέον προστιθέμενον.* Eadem, quæ de aqua fervida sancto poculo immiscenda Balsamon tradidit, repetit etiam in responsis ad Marcum Alexandrinum, ad interrog. 18.

σθῆναι τὸ ἅγιον ποτήριον οὐ βάλλεται τὸ ζέον εἰς τὴν ἕνωσιν, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἁγιασμόν· ἀκούσει ὅτι, ἐὰν ἐβάλλετο τὸ ζέον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἑνώσεως, ἔμελλε καταψύχεσθαι μέχρι τῆς τῶν ἁγίων μεταλήψεως, καὶ ἀπετελεύτα τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πρότερον λόγον. Διὰ γοῦν τὴν αἰτίαν ταύτην βάλλεται τὸ ζέον ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ μετὰ τὴν ὕψωσιν, καὶ μεταλαμβάνουσιν αὐτοῦ οἱ πιστοὶ ὡς ζωοποιοῦ. Οἱ μέντοι Ἴβηρες ἱερεῖς ζέον ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ οὐ βάλλουσιν, ὀρθοδοξότατοι καὶ ταῦτα ὄντες· καὶ ἐρωτηθέντες ποτὲ συνοδικῶς, πῶς τοῦτο ποιοῦσιν, εἶπον μηδέποτε ὕδατι θερμῷ χρήσασθαί τινα Ἴβηρα εἰς πόσιν οἴνου ἀπὸ ἐγχωρίου συνηθείας μακρᾶς· καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ αὐτοὺς χρᾶσθαι ζέοντι εἰς τὰ ἅγια. Ἀναδιδαχθέντες δὲ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, ἐπετράπησαν ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ βάλλειν ἀπαραιτήτως ζέον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος (9) ὅτι πρῶτος ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ὡς πρῶτος ἀρχιερατεύσας τῆς Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησίας παρέδωκε τὴν θείαν ἱεροτελεστίαν, ἥτις παρ' ἡμῖν ἀγνοεῖται, παρὰ δὲ τοῖς Ἱεροσολυμίταις καὶ τοῖς Παλαιστιναίοις ἐνεργεῖται ἐν ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς. Οἱ δὲ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν εἶναι καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου· ᾗ καὶ χρῶνται ὡς τὰ πολλά. Ἐγὼ δὲ συνοδικῶς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐνώπιον Βασιλείου τοῦ ἁγίου ἐλάλησα τοῦτο· ὅτε ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐνεδήμει εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Μέλλων γὰρ λειτουργῆσαι μεθ' ἡμῶν καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ὥρμησε κρατεῖν τὸ τῆς τοῦ Ἰακώβου λειτουργίας κοντάκιον, ἀλλ' ἐκωλύθη παρ' ἡμῶν, καὶ ὑπέσχετο λειτουργεῖν, καθὼς καὶ ἡμεῖς.

A rem statum desineret. Propter hanc ergo causam fervens in sanctum calicem injicitur post elevationem, et fideles ei tanquam vivificæ communicant. Ac Iberi quidem sacerdotes ferventem aquam in sanctum calicem non injiciunt, licet sint alioqui in primis orthodoxi, et synodice aliquando interrogati quomodo hoc faciant, dixerunt, nunquam ullum Iberum aqua calida usum esse ad vini potionem, ex longa regionis consuetudine: et propterea eos ne ferventi quidem aqua uti ad sacramenta. Mysterii autem facultatem edocti, citra ullam recusationem persuasi sunt in sacrum poculum ferventem sanctæ participationis tempore injicere. Nota ex præsenti canone, quod primus sanctus Jacobus Domini frater, ut Hierosolymitanæ Ecclesiæ ar-B chiepiscopus primus sacram liturgiam tradidit, quæ a nobis non agnoscitur, ab Hierosolymitanis vero et Palæstinæ incolis in festis majoribus usurpatur. Alexandrini vero dicunt a sancto etiam Marco constitutam esse, qua etiam ut plurimum utuntur. Ipse vero synodice, vel potius coram sancto imperatore de hac re sermonem habui, quo tempore patriarcha Alexandrinus in urbium regina agebat. Enimvero nobiscum et œcumenico in Magna ecclesia sacra celebraturus, Jacobi Liturgiæ volumen observare voluit, sed a nobis prohibitus est, et se non secus ac nos sacra celebraturum pollicebatur.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ θεῖα μυστήρια, ὁ ἄρτος λέγω, καὶ τὸ

ZONAR. Panis sacer et calix, divina mysteria,

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος*. Hæc, usque ad hujus interpretationis finem, ex ms. Bodleiano edimus. Quæ autem hic traduntur in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem ex mss. Vaticanis exscripta leguntur, sed longe aliis verbis, quæ propterea hic apponantur necesse est. Σημείωσαι, ὅτι ἀπὸ μόνου τοῦ παρόντος κανόνος φαίνεται τὴν θείαν ἱεροτελεστίαν παραδοθῆναι καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, πρώτως ἐπισκοπεύσαντος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἥτις τέως παρ' ἡμῖν οὐδὲ εὑρίσκεται, οὐδὲ γινώσκεται, ὡς ἀπρακτήσασα. Ὅπως δὲ οἱ κατὰ Παλαιστίνην ἱερατεύοντες λειτουργοῦσι μετὰ τῆς παραδοθείσης μυσταγωγίας, ὡς λέγουσι, παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοθέου, καὶ οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς τὰς ἱεροτελεστίας ποιοῦσι μετ' εὐχῶν, ὡς φασι, παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μάρκου, καὶ οὐχ ἀκολουθοῦσι τοῖς πραττομένοις ὑπὸ τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἱερουργούντων, ἤγουν οὐκ ἐπιστρέφονται τῶν παραδοθεισῶν μυσταγωγιῶν παρά τε τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀγνοῶ. Τοῦτο δὲ καὶ συνοδικῶς μᾶλλον δὲ καὶ ἐνώπιον τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, ἐλαλήθη παρ' ἐμοῦ ὅτε ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐνδημήσας εἰς τὴν πόλεων βασιλεύουσαν, καὶ μέλλων συλλειτουργῆσαι μεθ' ἡμῶν [ἤθελεν ἱερουργῆσαι μετὰ τῆς παραδοθείσης, ὡς εἰπεῖν, ἱεροτελεστίας παρὰ τοῦ ἁγίου Μάρκου, κἂν οὐχ ἔτυχε διορθώσεως] ἀρκεσθέντων πάντων τῇ καταθέσει καὶ μόνῃ τοῦ πατριάρχου, εἰπόντος μηκέτι τοῦτο ποιῆσαι. *Nota, quod ex hoc solo præsenti canone apparet, divinam liturgiam etiam a sancto Jacobo Dei fratre, qui Hierosolymitanæ Ecclesiæ primus fuit episcopus, traditam esse: quæ tamen nunc apud nos non invenitur, neque*

C *cognoscitur, ut quæ exoleverit. Quomodo autem Palæstinæ sacerdotes celebrant, cum mysterii, ut ipsi dicunt, ritu a Deo fratre tradito, et Alexandrini quoque episcopi et sacerdotes sacra peragunt mysteria, cum orationibus, ut aiunt, a sancto Marco traditis, nec quæ fiant ab iis, qui universo terrarum orbe sacra faciunt, sequuntur, sive a sancto Basilio, et sancto Joanne Chrysostomo traditos nobis mysterii ritus non curant, nescio. Hoc autem etiam synodice vel potius coram ipso potenti sanctoque nostro imperatore a me dictum est, quando patriarcha Alexandrinus in urbium regina ageret, et una nobiscum celebraturus cum tradito, ut dicebat, a sancto Marco mysterii ritu sacra celebrare vellet; etiamsi correctionem non habuerit; cum omnes patriarchæ assertioni, eaque sola contenti essent, qui dixit se id amplius non facturum.* Hæc etiam hoc modo leguntur in ms. Amerbachiano, ex quo etiam verba illa ἤθελεν ἱερουργῆσαι, etc., uncis propterea inclusa, in Pa-D risiensi editione desiderata, restituimus. Quanto autem hæc lectio a Bodleiana nostra discrepat, cuivis conferenti patebit. Unde etiam suspicio nobis oritur, hæc ad Balsamonis scholia proprie non pertinere, sed marginalem primo fuisse annotationem, quippe quæ a descriptoribus pro libitu immutatur: ac proinde in nostro ms. contractius, in aliis fusius describitur. Conjectura ex eo etiam verisimilior redditur, quod hic asseratur, ex hoc canone apparere liturgiam a sancto Jacobo traditam esse; cum Balsamon diserte pronuntiavit, eam non recipiendam esse; ut e superius annotatis constat. Si illud enim Balsamoni ex hoc canone apparuisset, hoc procul dubio pronuntiare noluisset.

ipsum nobis Christi Domini corpus et sanguinem exhibent. Nam panem suis ille quidem discipulis porrigens, *Accipite, comedite*, inquit; *hoc est corpus meum* [83]. Calicem vero præbens, *Bibite ex hoc omnes*, ait; *hic est sanguis meus, qui pro vobis et pro multis effunditur* [84]. Quoniam ergo in divina passione, hasta trajecto latere ejus sanguinem suum Dominus effundens, non sanguinem solum, sed et aquam emisit, Ecclesia proinde in sacris quoque mysteriis vinum infusa aqua misceri omnino necessarium existimavit. Verum Armenii vinum in mystica mensa merum adhibebant, divini Patris Chrysostomi in Evangelium Matthæi explicationem in ejus argumentum adducentes. Eo igitur errore damnato, Chrysostomi verba Patres hujus synodi explicant, quæque iis sententia sit subjecta demonstrant. Nec enim, inquiunt, ut solius vini potionem in sacris mysteriis adhibendam doceret, sed ut Hydroparastatarum, qui sola aqua sacrum faciendum opinarentur, hæresim convelleret, eosque Patribus sanctisque apostolis contraria sentire et facere doceret, sermonem illum instituit. Etenim et ipse, in ecclesia quam tenuit, vinum aqua dilutum in mystica oblatione adhibendum tradidit, et reliqui Patres Ecclesiæque lumina eumdem incruenti sacrificii pane et vino, admista aquæ potione, conficiendi ritum tradidere. Et præterea sexti hujus synodi Patres subjiciunt iis, qui præsentem canonem **194** transgrediuntur, quæ transgressioni justa credebant. Nam si episcopus aliquis aut presbyter acceptam ab apostolis consuetudinem neglexerit, ac vinum, aqua nullatenus infusa, in sacrificio purissimo obtulerit, hominem, mysterii quippe imperfecte enuntiati reum, deponi jubent. Minus vero perfecte mysterium enuntiat, quia, cum ex morientis Domini latere sanguis et aqua simul, ut diximus, emanarint, sacrificium tamen sola vini oblatione perficiendo, ex Domini corpore sanguinem solum effusum fuisse opere ipso demonstrat, et sacris evangelistarum testimoniis adversatur, et tradita immutat, dum juxta antiquam consuetudinem non sacrificat.

ARIST. « Chrysostomus Hydroparastatarum evertens hæresim, Quando, dicit, et passus est Dominus et suscitatus, vino usus est. Hoc arripientes Armenii, vinum solum offerunt, non intelligentes, ipsum etiam Chrysostomum, et Basilium, et Jacobum vino aqua commisto usos fuisse, et, ut ita nos offeramus, tradidisse. Si quis ergo vel solo vino, vel aqua sola et non mista, utitur, deponatur. »

Armenii a Chrysostomi in Matthæi Evangelium interpretatione, in qua Hydroparastatarum, qui aqua sola in incruenta oblatione utebantur, hæresim auferre conatus est, seducti, vinum solum offerunt. Non intelligentes impii, quod ad hoc respicit tota sancti Patris oratio, ut Hydroparasta-

[83] Matth. XXVI, 26. [84] ibid. 28.

A ποτήριον, τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου παριστῶσιν ἡμῖν. Τὸν γὰρ ἄρτον διδοὺς τοῖς οἰκείοις ὁ Κύριος μαθηταῖς, *Λάβετε, φάγετε*, ἔφη· *τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*. Καὶ τὸ ποτήριον παρέχων αὐτοῦ, *Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες*, ἔφη· *τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον*. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ θείῳ πάθει αὐτοῦ, κενῶν τὸ οἰκεῖον αἷμα ὁ Κύριος νυγείσης λόγχῃ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, οὐχ αἷμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἐξήγαγεν, ἀναγκαίως πάντως τῇ Ἐκκλησίᾳ νενόμισται ἐν τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις ὕδωρ τῷ οἴνῳ παρακιρνᾷν. Ἀλλ' οἱ Ἀρμένιοι οἴνῳ μόνῳ ἐκέχρηντο ἐν τῇ μυστικῇ τραπέζῃ, χρώμενοι τῇ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξηγήσει τοῦ Χρυσοστόμου καὶ θείου Πατρός. Τοῦτο οὖν ἀναιροῦντες οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες τὰ B ῥήματα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τὴν αὐτῶν διάνοιαν σαφηνίζουσι, καί φασιν ὅτι τὴν τῶν Ὑδροπαραστατῶν αἵρεσιν ἀνατρέπων, οἳ μόνῳ ὕδατι τὴν θυσίαν ἱερουργεῖν οἰόμενοι κέχρηνται, καὶ δεικνύων αὐτοὺς ἐναντίως τοῖς Πατράσι καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις πορευομένους καὶ ποιοῦντας, τὸν οἰκεῖον κατεσκεύασε λόγον, ἀλλ' οὐκ ἐπιτρέπων οἶνον μόνον ἐν τοῖς μυστηρίοις παραλαμβάνειν. Καὶ αὐτὸς γὰρ οὗτος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ οἶνον καὶ ὕδωρ ἐν τοῖς μυστηρίοις λαμβάνεσθαι παραδέδωκε, καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες καὶ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας παραδεδώκασιν, ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ὕδατι μεμιγμένῳ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπάγουσιν οἱ τῆς ἕκτης ταύτης συνόδου τοῖς παραβαίνουσι τὸν παρόντα κανόνα ἃ διὰ τὴν παράβασιν πείσονται· καί φασιν· C Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τάξιν ποιεῖ, καὶ ὕδωρ οἴνῳ μὴ μιγνὺς οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω, ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων. Ἀτελῶς δὲ τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλει, διὰ τὸ οἴνῳ μόνῳ ἐπὶ τῇ θυσίᾳ κεχρῆσθαι, τοῦ Κυρίου, ὡς ἔφημεν, αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς οἰκείας πλευρᾶς ἐν τῷ πάθει προχέοντος. Διδάσκει γὰρ πραγματικῶς αἷμα μόνον ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου κενωθῆναι σαρκὸς, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελισταῖς, καὶ καινίζει τὰ παραδεδομένα, μὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν θύων παράδοσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὴν Ὑδροπαραστατῶν ἀναιρῶν αἵρεσιν ὁ Χρυσόστομος. « Ἡνίκα, » φησὶ, « καὶ πέπονθεν ὁ D Κύριος, καὶ ἐγήγερται, οἴνῳ ἐχρήσατο. » Τοῦτο λαβόντες οἱ Ἀρμένιοι, οἶνον προσάγουσι μόνον οὐκ εἰδότες, καὶ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον, καὶ Βασίλειον, καὶ Ἰάκωβον οἴνῳ μεμιγμένῳ ὕδατι κεχρημένους, καὶ ἡμῖν οὕτω παραδεδωκότας προσάγειν. Εἴ τις οὖν ἢ οἴνῳ μόνῳ ἢ ὕδατι μόνῳ, ἀλλ' οὐχὶ μεμιγμένῳ χρῷτο, καθαιρείσθω. »

Ἀπὸ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἑρμηνείας τοῦ Χρυσοστόμου οἱ Ἀρμένιοι πλανηθέντες, ἐν ᾗ τὴν τῶν Ὑδροπαραστατῶν αἵρεσιν ἔσπευσεν ἀναιρῆσαι, τῶν ὕδατι μόνῳ ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ κεχρημένων θυσίᾳ, οἶνον μόνον προσάγουσι· μὴ νοήσαντες οἱ δυσσεβεῖς ὡς εἰς τοῦτο ὁρᾷ ἡ πᾶσα κατα-

σκευὴ τοῦ ἁγίου, εἰς τὸ ἀναιρῆσαι τὴν αἵρεσιν τῶν Ὑδροπαραστατῶν, καὶ πεῖσαι αὐτοὺς καὶ οἴνῳ χρῆσθαι ἐν τοῖς μυστηρίοις. Ἀλλὰ νομίσαντες ὅτι ἀνατρέπων τὸ ὕδωρ ἐμβάλλεσθαι ἐν αὐτοῖς, πρὸς τὸν ἔλεγχον ἀντικατέστη αὐτῶν, οἶνον μόνον προσφέρουσιν, ἀγνοοῦντες ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος οἶνον μιγνύντες ὕδατι τὴν θυσίαν προσέφερον· καὶ ἡμῖν οὕτω προσάγειν παραδεδώκασιν. Εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων τὴν ἄχραντον προσάγει θυσίαν, καθαιρείσθω, ὡς ἀπλῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ ἀθετῶν τὰ παραδεδομένα.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ἐπειδήπερ ἔγνωμεν ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων χώρᾳ μόνους ἐν κλήρῳ τοὺς ἐκ γένους ἱερατικοῦ κατάγεσθαι (10), Ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν ἑπομένων τῶν τοῦτο πράττειν ἐπιχειρούντων· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ μὴ ἀποκειρομένους ἱεροψάλτας καὶ ἀναγνώστας θείου ναοῦ καθίστασθαι· συνείδομεν ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ ἐξεῖναι τοῖς κλῆρον βουλομένοις προάγειν τινὰς εἰς τὸ γένος ἀποβλέπειν τοῦ προχειριζομένου· ἀλλὰ δοκιμάζοντες, εἰ ἄξιοι εἶεν, κατὰ τοὺς τεθέντας ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὅρους, ἐν κλήρῳ καταλεγῆναι, τούτους ἐκκλησιαστικοὺς προχειρίζεσθαι, εἴτε καὶ ἐκ προγόνων γεγόνασι ἱερέων, εἴτε καὶ μή· ἀλλὰ μηδέ τινα τῶν ἁπάντων συγχωρεῖν ἐπ' ἄμβωνος κατὰ τὴν τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων τάξιν τοὺς θείους τῷ λαῷ λόγους ἀποφωνεῖν (11) εἰ μή τι ἂν ἱερατικῇ κουρᾷ χρήσοιτο ὁ τοιοῦτος, καὶ τὴν εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ οἰκείου ποιμένος κανονικῶς ὑποδέξοιτο. Εἰ δέ τις φωραθείη παρὰ τὰ προγεγραμμένα ποιῶν, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Δύο ταῦτα ὁ παρὼν κανὼν διορθοῦται, τὸ κατὰ τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων κακῶς γινόμενον χάριν τοῦ μὴ ἄλλως γίνεσθαι κληρικοὺς, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐκ γένους ἱερατικοῦ καταγομένους καὶ τὸ ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγινώσκεσθαι τὰ θεῖα λόγια παρὰ τῶν μὴ ἐχόντων ἐπισκοπικὰς ἐπικουρίδας, τὸν μὲν, ὡς Ἰουδαϊκὸν (νενομοθέτηται γὰρ παρὰ Ἰουδαίοις ἀπὸ τῆς Λευϊτικῆς φυλῆς καὶ μόνης τοὺς ἱερεῖς γίνεσθαι), τὸ δὲ, ὡς ἀλογίστως τελούμενον. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ἐκείνους ἐν τῷ κλήρῳ κατατάττεσθαι, μὴ τοὺς ἐκ γένους κληρικῶν ὄντας, ἀλλὰ τοὺς ἀξίους, καὶ κατ' ἐπιλογὴν ἐπισκοπικὴν προτιμωμένους, κἂν μὴ ἐκ γένους τοιούτου ὦσιν· ὡσαύτως τὰς ἐπ' ἄμβωνος ἀναγνώσεις μόνους ποιεῖν τοὺς εἰς τοῦτο ἀποκληρωθέντας, ἤγουν τοὺς ἔχοντας ἐπισκοπικὰς ἐπικουρίδας. Ταῦτα τοῦ θείου κανόνος παρακελευομένου καὶ ἀφορίζοντος τοὺς παρὰ ταῦτα ποιοῦντας, ἐλαλή-

A tarum hæresim tolleret, iisque vino etiam in mysteriis uti persuaderet. Sed arbitrantes, quod ille aquæ in iis immissionem refellens, ad eorum redargutionem sese opposuit, vinum solum offerunt, ignorantes quod et ipse Chrysostomus, et Basilius magnus, et Domini frater Jacobus vinum aquæ immiscentes sacrificium offerebant: et nobis ita offerre tradiderunt. Si quis itaque episcopus aut presbyter non secundum hanc apostolorum et divinorum Patrum traditionem, immaculatum offert sacrificium, deponatur, ut non accurate mysteria evulgans, et tradita contemptui habens.

CANON XXXIII.

B « Quoniam cognovimus, in Armeniorum regione eos solum in cleri ordinem referri, qui sunt ex genere sacerdotali, iis, qui hoc facere aggrediuntur, mores Judaicos sequentibus, nonnullos autem eorum, etiam non tonsos, sacros cantores et divini templi lectores constitui: decernimus, ut deinceps non liceat iis, qui volunt aliquos ad clerum adducere, ad ejus cui manus imponitur, genus respicere; sed examinantes an digni sint juxta præscripta in sacris canonibus decreta, qui in cleri catalogum referantur, eos ecclesiasticos promovere, sive sint ex majoribus suis sacerdotibus, sive non; sed etiam ut nulli ex omnibus eorum liceat, C qui sunt in clericorum ordinem relati, populo in suggestu divinas Scripturas recitare, nisi is sacerdotali tonsura usus fuerit, et benedictionem a suo pastore canonice susceperit. Si quis autem aliter facere deprehensus fuerit, deponatur. »

BALS. Hæc duo præsens canon corrigit, et quod in Armeniorum regione male fiebat, ut non alias fierent clerici, nisi ii qui ex genere sacerdotali descendissent; et quod in suggestu divinæ Scripturæ legebantur ab iis qui episcopales tonsuras non habebant: illud quidem, ut Judaicum (lege enim apud Judæos cautum est, ut ex **195** tribu Levitica eaque sola sacerdotes fierent); hoc vero, ut quod inconsiderate fieret. Dicunt itaque Patres, D illos in clero ordinari oportere, non qui ex genere clericorum, sed qui digni sunt, et episcopali electione præponuntur, etiamsi non sint ex tali genere: similiter et in suggestu eos solos legere debere, qui ad hoc in clericorum numerum relati sunt, eos scilicet qui habent episcopales tonsuras. Hæc cum sacer canon jubeat, et eos excommunicet qui aliter faciunt, sæpe dictum est a diversis antistitibus, qui

Guill. Beveregii notæ.

(10) *Κατάγεσθαι.* Mss. Ætoniensis et Amerbachianus legunt κατατάττεσθαι *constitui, ordinari:* quin etiam κατάγεσθαι, pro καταταγέσθαι mendose scriptum videtur. Nam et ἐν κλήρῳ καταταγέσθαι est *in clero constitui, in cleri ordinem referri:* quemadmodum etiam Hervetus locum transtulit.

(11) *Ἀποφωνεῖν.* Codex Amerbachianus legit ὑποφωνεῖν. Utrumque idem hic significat, quod ἐκφωνεῖν, *pronuntiare, promulgare, recitare.* Sic interpretes per ἀναγινώσκειν exponunt. Neque enim hic de concionibus habendis, sed tantum de sacris Scripturis legendis agitur.

habent ex aurea bulla clericos, Athenarum scilicet, et Mesembriæ et aliis; quod, qui ex antiquis clericis descenderunt, ipsos cogunt eos qui non sunt clero digni ordinare, atque adeo etiam qui sæpe sunt laici; et quod ecclesiæ officium per alios ab illis datos fiat. Jam et in hac regina urbium, in æde sanctorum magnorum martyrum quadraginta, et in æde sanctissimæ Deiparæ Domini, et in aliis divinis templis, habent laici et complura etiam monasteria et clericorum officia. Sed audierunt antistites, quod præsens canon eis omnibus os occludit, qui eis molestiam exhibent. Quod autem fit in dictis catholicis Ecclesiis, quomodo permittitur, nescio. Nota autem, quod simul ac acceperunt aliqui tonsuræ characterem a manu antistitis, eos pro clericis habet canon : audivi enim nonnullos dicentes, non esse lectorem, nec dici clericum, qui in clerum templi non relatus est, sed solam habet tonsuram. Et ideo ei licere in laicalem habitum transmutari : quod mihi quidem non videtur : sed et monachos, qui non habent episcopales coronas, sed monachicam tonsuram, dicunt nonnulli posse in suggestis legere apostolum et reliqua, quemadmodum et clerici, tanquam monachalis tonsura utique sufficiat pro tonsura clericali. Mihi autem videtur monachum, qui a sacerdote qui præest lector est constitutus, secundum 14 canonem septimæ synodi, in suggestu posse legere : eum autem, qui solam habet monachalem tonsuram, hoc facere non posse, et lege quæ scripta sunt in dictum canonem septimæ synodi.

A θη πολλάκις περὶ διαφόρων ἀρχιερέων ἐχόντων ἀπὸ χρυσοβούλλων κληρικοὺς, ἤγουν τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Μεσημβρίας (12) καὶ ἑτέρων, ὡς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κληρικῶν καταναγκάζουσιν αὐτοὺς μὴ τοὺς ἀξίους τῷ κλήρῳ κατατάττειν, ἀλλὰ τούτους πολλάκις ὄντας καὶ λαϊκοὺς, καὶ τὴν δουλείαν τῆς Ἐκκλησίας δι' ἑτέρων παρ' ἐκείνων διδομένων γίνεσθαι. Καὶ ἐν τῇ βασιλευούσῃ δὲ ταύτῃ τῶν πόλεων ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων τεσσαράκοντα, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν ἑτέροις θείοις ναοῖς, ἔχουσι λαϊκοὶ ἀλλὰ μὴν καὶ μοναστήρια διάφορα κληρικά τε ὀφφίκια. Πλὴν οἱ μὲν ἀρχιερεῖς ἤκουσαν ὡς ὁ παρὼν κανὼν ἐπιστομίζει τοὺς ὀχλοῦντας αὐτοὺς, τὸ δὲ γινόμενον εἰς τὰς ῥηθείσας καθολικὰς Ἐκκλησίας, ὅπως παραχω- B ροῦνται, ἀγνοῶ. Σημείωσαι δὲ ὅτι ἅμα τῷ δέξασθαί τινα σφραγῖδα ἐπικουρίδος ἀπὸ χειρὸς ἀρχιερατικῆς κληρικὸν τοῦτον ἔχει ὁ κανών. Ἤκουσα γάρ τινων λεγόντων μὴ εἶναι ἀναγνώστην μηδὲ λέγεσθαι κληρικὸν τὸν εἰς κλῆρον ναοῦ μὴ κατατεθέντα, ἀλλὰ μόνην ἔχοντα ἐπικουρίδα. Διὸ καὶ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἀκινδύνως αὐτὸν μετασχηματίζεσθαι εἰς λαϊκούς· ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας μοναχοὺς ἐπικουρίδα ἀρχιερατικὴν, ἀλλὰ μοναχικὴν ἀπόκαρσιν, λέγουσί τινες δύνασθαι ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκειν ἀπόστολον καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ κληρικοὺς, ὡς ἀρκούσης δῆθεν τῆς ἀποκάρσεως ἀντὶ τῆς ἐπικουρίδος. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν μὲν παρὰ ἡγουμένου ἱερέως καταστάντα ἀναγνώστην μοναχὸν κατὰ τὸν ιδ' κανόνα τῆς ζ' συνόδου καλῶς ἀναγινώσκειν ἐπ' C ἄμβωνος· τὸν δὲ μόνον ἀπόκαρσιν ἔχοντα μὴ δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν· καὶ ἀνάγνωθι τὰ γραφέντα εἰς τὸν ῥηθέντα κανόνα τῆς ζ' συνόδου.

ZONAR. Judæis sola tribus Levitica in sacerdotium separata fuit, e qua sola qui sacra celebrarent eligebantur. Eum igitur, ab Armeniis quoque usurpatum, morem hic canon damnat; neque ullam in clero legendo generis et familiæ rationem haberi, sed uniuscujusque vitam ac mores inspici jubet. Ac si quidem ex præscripta sacris canonibus norma digni homines reperti fuerint, quocunque demum genere, et quamvis majoribus nullo sacerdotii munere perfunctis sint prognati, ecclesiastico tamen ordini adscribi licere decernunt. Sed neque præterea cuiquam, inquiunt, suggestum ascendere, divinasque Scripturas ibidem recitare astante populo liceat, nisi cui prius, usitata sacris hominibus consuetudine detonsa coma, benedictionem ex præscripto canonum suus pastor impertiverit, hoc est, charactere de more consignaverit. Qui vero hujus canonis decreta violarint, eos canon segregatione puniendos esse decernit.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς Ἰουδαίοις ἡ Λευϊτικὴ φυλὴ εἰς ἱερωσύνην ἀφώριστο, ἐξ ἧς μόνης οἱ ἱερᾶσθαι μέλλοντες ἐλαμβάνοντο. Τοῦτο οὖν καὶ παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις γινόμενον ὁ παρὼν κωλύει κανὼν, θεσπίζων μὴ πρὸς γένος ἀφορᾷν τοὺς μέλλοντας εἰς κλῆρον τάττειν τινὰς, ἀλλὰ δοκιμάζειν τὸν βίον αὐτῶν, καὶ τοὺς ἀξίους κατὰ τὰ ὁρισθέντα παρὰ τῶν θείων κανόνων εὑρεθέντας, ἐξ οἵου ἂν εἶεν γένους, ἐκείνους ἐκκλησιαστικῶς προχειρίζεσθαι, κἂν προγόνους μὴ εἶχον ἱερατικούς. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπ' ἄμβωνος συγχωρείσθω, φησὶν, ἀνιέναι τις, καὶ τὰς θείας Γραφὰς ὑποφωνεῖν D τῷ λαῷ, ὃς οὐ κατὰ τὴν ἱερατικὴν συνήθειαν τὴν κόμην κέκαρται, ὑπὸ τοῦ οἰκείου ποιμένος εὐλογηθεὶς κανονικῶς, ἤγουν τὴν συνήθη σφραγῖδα δεξάμενος. Τοὺς δὲ ἄλλως ποιοῦντας παρὰ τὰ ὁρισθέντα ὁ κανὼν ἀφορίζει.

ARIST. « Qui ordinatione dignus est, sive a genere « sacerdotali sive alio prognatus, ordinetur. Qui « non detonsus et benedictionem assecutus est, e « suggestu sacras Scripturas ne legat. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ χειροτονίας ἐπάξιος, καὶ ἱερατικοῦ « τελῶν γένους καὶ ἑτέρου, χειροτονείσθω. Μὴ « κεκαρμένος καὶ εὐλογίας τυχὼν ἐπ' ἄμβωνος « ἱεροὺς λόγους οὐκ ἀναγνώσεται. »

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Τοῦ Μεσημβρίας*. Ms. Amerbachianus legit. τοῦ μέση μέρη. Verum Mesembria est urbs archiepiscopalis Thraciæ, cujus hic episcopus commemoratur.

Τοῖς Ἰουδαϊκοῖς ἑπόμενοι ἔθεσιν οἱ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρμενίων, μόνους τοὺς ἐκ γένους ἱερατικοῦ ὄντας εἰς κλῆρον προσδέχονται. Ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ εὐλογίας τυχόντας ἐπισκόπου, καὶ ἱερατικῇ κουρᾷ χρησαμένους, ἱεροψάλτας καθίστων, καὶ τῷ λαῷ ἐπ' ἄμβωνος τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκειν ἐπέταττον. Διὰ τοῦτο γοῦν ταῦτα καὶ ἀμφότερα ὁ παρὼν οὗτος ἀπαγορεύων κανὼν, προστάττει μήτε εἰς τὸ γένος ἀφορᾷν τοῦ βουλομένου εἰς κλῆρον προαχθῆναι· ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀνερευνᾷν, εἰ ἄξιός ἐστι· μήτε τινὶ συγχωρεῖν, ὥστε ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἐπ' ἄμβωνος, εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εὐλογίας τύχῃ κανονικῆς, καὶ ἱερατικῇ κουρᾷ χρήσηται· τὸν δὲ παρὰ τὰ ἐνταῦθα διατεταγμένα ποιοῦντα ἀφορίζεσθαι.

Qui in Armeniorum sunt regione Iudaicos sequentes mores eos solos, qui ex genere sunt sacerdotali, in clerum admittunt. Sed et eos, qui episcopi benedictionem non habuerunt, nec sacerdotali tonsura sunt usi, sacros lectores constituebant, et e suggestu sacros libros populo legere imperabant. Propterea horum utrumque prohibens hic præsens canon, mandat nec ad genus illius respicere, qui in clerum promoveri **196** cupit; sed hoc tantum perscrutari an dignus sit: nec cuiquam concedere, ut legat aut canat e suggestu, nisi a suo episcopo canonicam susceperit benedictionem, et tonsura sacerdotali utatur: eum vero, qui contra ea quæ hic decernuntur, fecerit, deponi.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ ἱερατικοῦ κανόνος σαφῶς διαγορεύοντος, ὡς τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας (13) ἔγκλημα καὶ παρὰ τῶν ἔξω νόμων κεκώλυται· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσήκει· καὶ ἡμεῖς φυλάττειν σπουδάζομεν, ὡς, εἴ τινες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ εὑρεθεῖεν ἢ συνομνύμενοι ἢ φρατριάζοντες, ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν, ἐκπιπτέτωσαν πάντη τοῦ οἰκείου βαθμοῦ. »

CANON XXXIV.

« Porro autem, cum et hoc canon sacerdotalis aperte edicat, quod conjurationis vel sodalitatis crimen etiam ab externis legibus est vetitum, multo autem magis hoc fieri in Ecclesia prohibere oportet: nos quoque observare studemus, ut si qui clerici aut monachi inventi sint, vel conjurantes vel sodalitates ineuntes, vel adversus episcopos vel conclericos aliquid struentes, a proprio gradu prorsus excidant. »

ΒΑΛΣ. Περὶ συνωμοσίας καὶ φρατρίας ἐγράψαμεν ἐν τῷ ιη' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ἐζητήθη δέ ποτε εἰ ὀφείλουσι κολάζεσθαι καὶ οἱ συνωμοσίας ποιήσαντες χάριν ἀγαθοῦ τινος, τυχὸν ἐὰν ὁμογνωμονήσωσι καὶ ὀμόσωσι χωρὶς προστάξεως βασιλικῆς ἢ ἀρχοντικῆς ὑπὲρ καταπολεμουμένης ὑπὸ ἐχθρῶν πόλεως ἀποθανεῖν, ἢ ἀναιρῆσαί τινα λυμεῶνα τῆς κατ' αὐτοὺς πόλεως, ἢ ἄλλο τι ἀγαθὸν ποιῆσαι. Καὶ τινὲς μὲν εἶπον ὡς, ἐπεὶ σπανίως γίνεται τὸ ὑπὲρ ἀγαθοῦ πράγματος συνομόσασθαί τινας, καὶ οὐδὲ ῥητῶς ὑπὸ τῶν νόμων ἢ τῶν κανόνων τοῦτο ἐπιτέτραπται, κεκώλυται πάντη τὸ συνομνύειν, ἵνα μὴ τῇ προφάσει τοῦ ἀγαθοῦ οἱ πολλοὶ καὶ ἐλαφρότεροι εἰς πολλὰ κακὰ περιπίπτωσι, νομίζοντες ἀγαθόν τι ποιεῖν· περιαιρεθῇ δὲ ἐντεῦθεν καὶ ἡ βασιλικὴ καὶ ἀρχοντικὴ ἐξουσία, ἡ τὰ κακὰ διεκδικοῦσα, καὶ εἰς τὰ καλὰ τὸν δῆμον διεγείρουσα. Ἐχρήσαντο δὲ καὶ τρίτῳ κεφ. τοῦ λς' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου λέγοντι περὶ τὰ μέσα κολάζεσθαι τὸν πολεμοῦντα παρὰ κέλευσιν βασιλέως καὶ τῇ ἐν αὐτῷ παραγραφῇ λεγούσῃ, Κἂν νικήσῃ, οὗτος τιμωρεῖται· ἕτεροι δὲ, τῷ παρόντι κανόνι χρώμενοι καὶ τοῖς καταστρωθεῖσι παρ' ἡμῶν νόμοις εἰς τὸ λζ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, διδάσκουσι δι' ὅλου περὶ συνωμοσίας κατά τινων τυρευθείσης, ἀντέθεντο μόνας τὰς ἐπὶ κακῷ γινομένας συνωμοσίας κωλύεσθαι καὶ κολάζεσθαι, οὐ μὴν καὶ τὰς χάριν ἀγαθοῦ τινος. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πᾶσαν συνωμοσίαν ὑπὸ τοῦ νόμου κολάζεσθαι δι' ἅ τε ἄνωθεν εἴρηται, καὶ διὰ τὸ ἐν ἀδήλῳ εἶναι

BALS. De conjuratione et sodalitate scripsimus etiam in 18 canone Chalcedon. synodi. Lege autem eum, et quæ in eum scripta sunt. Est autem aliquando quæsitum an ii etiam puniri debeant, qui boni alicujus gratia conjurationem fecere, forte si conspiraverint ac conjuraverint, sine imperatoris vel magistratus jussu, se pro defendenda ab hostibus oppugnata urbe morituros, vel aliquem suæ civitatis eversorem de medio sublaturos, vel aliquid aliud boni facturos. Ac nonnulli quidem dixerunt, quod, quoniam raro accidit ut pro aliqua re bona aliqui conjurent, et nec a canonibus vel legibus expresse permissum est, conjurare omnino prohibitum est, ne boni prætextu multi, iidemque leviores, in multa mala incidant, se boni aliquid facere existimantes. Hinc autem excepta sit imperatoria et magistratuum potestas, quæ mala ulciscitur, et populum ad honesta excitat. Usi sunt autem et 3 cap. 37 tit. 60 libri dicente circa medium, Puniri eum qui bellum gerit injussu imperatoris; et quæ in eo est, præscriptione dicente. Etiam si is vicerit, punitur. Alii autem præsenti canone utentes, et legibus quæ a nobis positæ sunt in 37 cap. 9 tit. præsentis operis, quæ omnino docent de conjuratione, quæ adversus aliquos struitur, dixerunt, eas solas, quæ ad malum fiunt, conjurationes prohiberi et puniri; non autem eas quæ alicujus boni gratia fiunt. Mihi autem videtur omnem conjurationem a lege puniri, tum propter ea quæ superius dicta sunt, et quod incertus sit

Guill. Beveregii notæ.

(13) *Φρατρίας*. In ms. Amerbachiano scribitur φατρίας; ut et postea φατριάζοντες, pro φρατριάζοντες. Quemadmodum etiam in annotationibus ad syn. Chalced. can. 18, observatum est.

ejus eventus; et eo magis, quod turbam quomodocunque cogi sine imperatoris facultate a lege valde punitur, etiamsi in bonum facta videatur conjuratio. Inveniens autem constitutionem imperatoris domini Alexii filii imperatoris domini Manuelis Comneni sitam in convenientibus secretis mense Julio, indict. 15, factam, et statuentem magnos nobilesque principes, qui conjurarunt, non condemnandos esse, quoniam quod factum est conjuratio non reputatur, sed legitimum jusjurandum, quia pro ill us imperio juratum est, ne dicas conjurationem quæ fit ad malum puniri, quæ vero ad bonum facta est commendari; sed dic omnem conjurationem puniri, propter prædictas causas. Quæ autem in imperatoria prædicta constitutione continentur privata esse, et imperatoria misericordia digna : non autem legum et canonum interpretationes.

ZONAR. Hunc qui de conjuratione est canonem duodevicesimum quarta synodus numerat, eumdemque a nobis suo loco explicatum reperies.

197 ARIST. « Si qui clerici aut monachi conjurationes vel sodalitates inierint, vel insidias contra episcopum aut conclericum struxerint, gradu excidant. *Perspicuus.* »

CANON XXXV.

« Nulli omnium metropolitanorum liceat, mortuo episcopo qui ejus throno subest, res ejus ve_

το ἀποτέλεσμα ταύτης, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ τὸ συνάγεσθαι ὄχλον ὁπωσδήποτε χωρὶς ἐξουσίας βασιλικῆς μεγάλως ὑπὸ τοῦ νόμου τιμωρεῖται, κἂν ἐπὶ δοκοῦντι ἀγαθῷ (14) γίνηται ἡ συνωμοσία. Εὑρίσκων δὲ σημείωμα τοῦ βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ κατεστρωμένον ἐν τοῖς προσφόροις σεκρέτοις γεγονὸς κατὰ μῆνα Ἰούλιον τῆς ιε' ἰνδικτ. καὶ διαλαμβάνον μὴ ὑποκεῖσθαι καθοσίωσιν τοὺς τότε συνωμόσαμένους μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς ἄρχοντας διὰ τὸ μὴ λογίζεσθαι συνωμοσίαν καὶ γεγονὸς, ἀλλὰ θεμιτὸν ὅρκον διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸν ὅρκον γίνεσθαι, μὴ εἴπῃς τὴν ἐπὶ κακῷ γενομένην συνωμοσίαν εὐθύνεσθαι, τὴν δὲ ἐπὶ ἀγαθῷ εὐλογεῖσθαι· ἀλλὰ λέγε πᾶσαν συνωμοσίαν εὐθύνεσθαι διὰ τὰς προῤῥηθείσας αἰτίας. Τὰ δὲ τῷ ῥηθέντι βασιλικῷ σημειώματι περιεχόμενα ἰδικὰ εἶναι καὶ ἄξια συμπαθείας βασιλικῆς· οὐ μὴν ἑρμηνείας νόμων καὶ κανόνων εἶναι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ περὶ τῆς συνωμοσίας κανὼν οὗτος τῆς τετάρτης ἐστὶ συνόδου ὀκτωκαιδέκατος, ὃς ἐκεῖσε ἡρμήνευται.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τινες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ συνωμοσίας ἢ φρατρίας ποιήσαιεν, ἢ συσκευὰς κατ' ἐπισκόπου ἢ συγκληρικοῦ, τοῦ βαθμοῦ ἐκπιπτέτωσαν. *Σαφής.* »

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

« Μὴ ἐξέστω τινὶ (15) τοῦ πάντων μητροπολιτῶν τελευτῶντος ἐπισκόπου, τελοῦντος ὑπὸ τὸν κατ' αὐ-

Guill. Beveregii notæ.

(14) *Κἂν ἐπὶ δοκοῦντι ἀγαθῷ.* Hæc usque ad finem hujus interpretationis, in Parisiensi editione desiderata, ex ms. Bodleiano supplevimus. In Amerbachiano non exstant. Sed in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem ex mss. Vaticanis, eorum loco, hæc habentur : Νομίζω καλῶς ἑρμηνευθῆναι τὸν κανόνα, καὶ μὴ ὀφείλειν ἐκλαμβάνεσθαι αὐτὸν, καθὼς τινες λέγουσι, πρὸς τοὺς ποιησαμένους συνωμοσίαν ἐπὶ ἀγαθῷ· κἂν ὅπως γὰρ γίνηται, κολάζεται, καθὼς ἐγράφη ἄνωθεν. Εὑρίσκω δὲ σημείωμα κατεστρωμένον ἐν τοῖς προσφόροις σεκρέτοις τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τελεστὴν φέρον τὸν Ἰούλιον μῆνα, τῆς ιε' ἰνδικτ. καὶ διαλαμβάνον μὴ εὐθύνεσθαι τοὺς καθοσιώσει ὑποπεσόντας διὰ βασιλικῆς προστάξεως πολλοὺς εὐγενεῖς καὶ μεγάλους ἀνθρώπους, κατὰ τοὺς συνωμοσίαν ποιησαμένους, ὡς τοῦ βασιλέως ἀποφηναμένου μὴ συνωμοσίαν τὸ παρὰ τούτων γενόμενον εἶναι, ἀλλὰ θεμιτὸν ὅρκον, διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτῆς τὴν συνωμοσίαν γενέσθαι. Μὴ εἴπῃς, τὴν μὲν ἐπὶ κακῷ γενομένην συνωμοσίαν κολάζεσθαι, τὴν δὲ ἐπὶ καλῷ μὴ εὐθύνεσθαι, ἀλλὰ λέγε, πᾶσαν συνωμοσίαν ὑπεύθυνον εἶναι διὰ τὰς ἐν τῇ ἄνω κειμένῃ ἑρμηνείᾳ τεθείσας αἰτίας, τὰ δὲ ἐν τῷ ῥηθέντι βασιλικῷ σημειώματι δηλούμενα ἰδικὰ εἶναι καὶ συμπαθείας βασιλικῆς μέτοχα, οὐ μὴν καὶ ἑρμηνείας νόμων καὶ κανόνων. *Existimo recte expositum esse canonem, nec debere illum accipi, prout affirmant nonnulli, ad eos qui conjurationem instruxerunt ad bonum. Quocunque enim modo fiat, punitur, ut supra dictum est. Invenio autem constitutionem sitam in convenientibus secretis imperatoris domini Manuelis Comneni, Julium mensem, quo perfecta est, indicantem, indictione* xv, *quæ continet, multos nobiles magnosque homines, qui imperatoris jussu se invicem sacramentis obstrinxerunt, non esse corrigendos, ut qui conjurationem fecerunt. Nempe cum imperator pronuntiaverit, non esse conjurationem quod ab illis factum est, sed licitum jusjurandum; quoniam pro ipso imperio conjuratio facta est : ne dixeris, eam quidem conjurationem, quæ fit ad malum puniri, quæ vero ad bonum, non corrigi : sed dic, omnem conjurationem pœnæ esse obnoxiam, propter causas in supra posita interpretatione adductas. Quæ autem in dicta imperatoris constitutione declarata sunt, esse privata ac specialia, non autem etiam legum canonumque interpretationes.* Qui hæc cum iis, quæ nos ex ms. Bodleiano edimus, contulerit, statim eumdem sensum, sed aliis verbis expressum, inveniet. Constitutio autem, quæ hic dicitur Manuelis Comneni, in nostro codice Alexio filio Manuelis Comneni ascribitur : quæ autem hic traduntur, se Balsamonis non esse produnt. In ipso enim exordio, uti videre est, dicitur, νομίζω καλῶς ἑρμηνευθῆναι τὸν κανόνα, quod Balsamon de sua ipsius interpretatione dicere voluisse vix credibile est. Sed ista verba in nostro codice Bodleiano desunt : omissa forsitan a transcriptore aliquo, ne quæ sequuntur supposititia viderentur. Et, ut alia taceam, si quæ hic traduntur revera Balsamonis fuissent, descriptores ea pro libitu ita non immutassent. Non enim variantes tantum occurrunt lectiones, sed totum variatur. Quod in genuinis Balsamonis Commentariis nunquam accidit.

(15) *Μὴ ἐξέστω τινί.* Cum hoc loco cautum sit, ne metropolitani episcoporum suorum vita functorum bona sibi vindicent, hinc fit, quod in Oriente, cum metropolitanus aliquis, aut archiepiscopus ordinaretur, hoc ei inter alia in mandatis dari consuetum est, Δεῖ τὴν σὴν θεοφίλειαν, εἴ ποτέ τινι τῶν ἐπισκόπων τὸ τοῦ βίου τέλος ἐπέλθοι, μηδὲν μηδαμῶς ἐκ τῶν αὐτοῦ ἀφαιρεῖσθαι πραγμάτων, μηδὲ σεμνῷ ὀνόματι συνηθείας ἐπισκιάζειν τὴν τῆς ἁρπαγῆς καὶ τυραννίδος ἀπηγορευμένην πρᾶξιν· παρεγγυᾶσθαι δὲ πᾶσι, σῶα πάντα διαφυλάττεσθαι, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐκείνου διάταξιν οὕτως ἑκάστων

« τὸν θρόνον, τὰ αὐτοῦ πράγματα ἢ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἀφαιρεῖσθαι ἢ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ὑπὸ παραφυλακὴν ἔστωσαν τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας, ἧς ὁ τελευτήσας ἐτύγχανεν πρόεδρος, μέχρι τῆς ἑτέρου ἐπισκόπου παραγωγῆς· ἐκτὸς εἰ μὴ κληρικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ οὐχ ὑπελείφθησαν· τηνικαῦτα γὰρ ὁ μητροπολίτης ταῦτα παραφυλάξει ἀμείωτα, τῷ χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ πάντα ἀποδιδούς. »

« ipsius ecclesiæ auferre vel sibi vindicare; sed sint sub custodia cleri ecclesiæ, cui defunctus præfuit, usque ad alterius episcopi promotionem: nisi in eadem ecclesia non relicti sint clerici. Tunc enim metropolitanus ea non diminuta servabit, ordinato episcopo omnia reddens. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ κβ' κανόνι τῆς δ' συνόδου γέγραπται καθαιρεῖσθαι τοὺς ἁρπάζοντας κληρικοὺς τὰ διαφέροντα τῷ ἀποθανόντι ἐπισκόπῳ πράγματα· ὁ δὲ παρὼν κανὼν κωλύει τὸν μητροπολίτην σφετερίζεσθαι ταῦτα. Ἀκούων δὲ ὡς ὑπὸ φυλακὴν ὀφείλουσιν εἶναι ταῦτα ἢ παρὰ τῷ κλήρῳ ἢ παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, ὅταν οὐκ ὦσι κληρικοὶ, ἐφ' ᾧ δοθῆναι τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ, μὴ εἴπῃς ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν τοῦτο γίνεσθαι. Εἰ γὰρ ὁ τελευτήσας ἐπίσκοπος ἐποίησεν ἀπογραφὴν, κατὰ τὸν μ' ἀποστολικὸν κανόνα, ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι, τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοις τούτου δοθήσεται τὰ ἐκείνου πράγματα. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι κβ' κανόνι χάριν τούτου γραφέντα. Ἐπὶ τούτοις ἔχε ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος ἀπολυθὲν πρόσταγμα τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως (16), χάριν τοῦ μὴ ἁρπάζεσθαι τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα παρὰ τῶν πρακτόρων, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· Πρᾶγμα καὶ εἰς Θεοῦ τολμώμενον περιφρόνησιν, καὶ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν παρὰ τῶν, ὅ φασι, μήτε Θεοῦ ὄπα μήτ' ἀνθρώπων νέμεσιν ὑφορωμένων, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀνεκτὸν ὅλως ἐλογίσθη τῇ βασιλείᾳ μου, εἰς ἀκοὰς αὐτῇ πεπτωκός· ἔνθεν τοι καὶ ὡς πάντῃ τοῦ τῶν Χριστωνύμων ἀνάξιον ἐπαγγέλματος, διορθοῦται τοῦτο ἡ βασιλεία μου. Ἀνηνέχθη γὰρ αὐτῇ ὡς ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ ζῆν ἐκδημίαις τῶν ὁπουδήποτε ἀρχιερατευόντων ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, πῇ μὲν καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν ἐκφορᾶς, πῇ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκφορὰν, οἱ κατὰ χώραν ἐνεργοῦντες προφάσει τῆς αὐτῶν τελευτῆς τῶν τε κελλίων αὐτῶν ἀπανθρώπως κατεπεμβαίνουσι καὶ τῶν ὑπὸ τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας ἀκινήτων, καὶ ἀφαιροῦνται μὲν ἅπαντα τὰ ἐν τούτοις παρευρεθέντα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς· καθολικὴν δὲ ποιοῦνται τῶν τοιούτων ἀκινήτων ἀπαίτησιν, καὶ παντοίως ἑτέρως ταῦτα συντρίβουσιν. Ἡ δὲ βασιλεία μου μηδὲ μέχρι καὶ εἰς ἄκουσμα μόνον ἀνεκτὴν ἡγησαμένη τὴν τοσαύτην

BALS. In vicesimo secundo canone quartæ synodi scriptum est, deponendos clericos, qui rapiunt bona quæ ad mortuum episcopum pertinent. Præsens autem canon prohibet metropolitanum ea sibi vindicare. Cum autem audis ea debere esse sub custodia, vel apud clerum, vel quando non fuerint clerici, apud metropolitanum, ut dentur ordinando episcopo: ne dixeris hoc debere necessario fieri. Si enim defunctus episcopus inventarium fecerit (ut vult 40 canon apostolicus) cum primum fuit ordinatus; hæredibus ejus ab intestato illius bona dabuntur. Et lege quæ in dicto 22 canone de eo scripta sunt. Præterea autem tene memoria constitutionem potentis sanctique imperatoris domini Emanuelis Comneni Septembri mense 14 indictione emissam, de non rapiendis, ab exactoribus, bonis quæ ad defunctos episcopos pertinent, quæ quidem hæc verbatim complectitur: Res, quæ et in Dei contemptum, et ad legum naturæ infirmationem, ab iis qui, ut aiunt, neque Dei vocem neque hominum vindictam formidant, ut est verisimile, audetur, non ferenda omnino imperiali meæ potestati, cum ad ejus aures pervenisset, visa est. Quamobrem eam, ut omnino Christiana professione indignam, mea corrigit imperialis potestas. Ei enim relatum est, quod in excessu e vita eorum, qui ubivis pontificatum gerunt in sanctissimis Dei ecclesiis, partim quidem et antequam funus efferatur, partim vero et postquam elatum fuerit, ii, qui in ea regione fisci procurationem exercent, ipsorum mortis prætextu, eorum cellas inhumane invadunt, et ecclesiarum, quæ eis obtigerant immobilia, et omnes quidem facultates, quæ in illis inventæ fuerint, auferunt, universam autem ejusmodi immobilium exactionem faciunt, et ea alioqui omnino eliquant. Imperialis ergo mea potestas ne vel auditu quidem ferendam eorum esse audaciam existimans, ne cum damnum et calamitas ex antistitum morte ad eorum

Guill. Beveregii notæ.

τῶν καταλιμπανομένων εἰδῶν διοικεῖσθαι. *Debet tua pietas si quis episcoporum vitam cum morte commutarit, omnino nihil ex ejus rebus auferre, nec honesto nomine consuetudinis prohibitum rapinæ tyrannidisque facinus obumbrare: sed universis denuntiare futurum, ut omnia salva conserventur, et secundum ipsiusmet dispositionem quævis relictæ species administrentur.* In *Jur. Gr. Rom.* l, vi, pag. 430. Quod quidem mandatum ex præsenti canone originem traxisse videtur.

(16) *Κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως.* Ms. Amerbachianus legit αὐθέντου βασιλέως. Sed nomen imperatoris hujus, qui constitutionem hic laudatam edixit, nec in isto, nec in nostris mss. commemoratur: at in codice Tiliano Emmanuel Comnenus nominatur; uti constat ex Latina Herveti versione, qui reddidit, *imperatoris domini Emanuelis Comneni*, quam propterea versionem nos immutare noluimus, ut imperatoris nomen indicantem. Nam Emanuelem Comnenum hanc edidisse constitutionem ex his ipsis etiam verbis constat, ἁγίου ἡμῶν βασιλέως. Nam Balsamonis temporibus ille imperator erat, cujus etiam jussu Balsamon præclarum hoc opus suscepit; ut ipse in præfatione ad Nomocanonem Photii testatus est. Hinc etiam est, quod hæc ipsa Constitutio sub ejusdem imperatoris nomine exstet, etiam in *Juris Græco-Romani* l. ii, p. 154.

ecclesias pervaserit, hi multo majorem calamitatem invehant, et ea sint quam jam habent molestia longe molestiores; statuit per hanc præsentem constitutionem, ne ab iis, qui ducales magistratus gerunt, vel descriptiones vel aliqua alia publici jure exercent, tale quid in sanctissimas ecclesias, vel earum immobilia, vel antistitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur: sed si testati quidem moriantur antistites juxta eorum voluntatem et ordinationem omnia fiant, quod ad ea attinet quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod si forte etiam intestati decesserint, omnia quoque fiant, prout in sacris canonibus et legibus fieri præscriptum est. Atqui in viduarum ecclesiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum est: sed nec quælibet illinc pars quomodocunque auferatur, sed omnia a partibus ejusmodi ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de ea legitime et canonice edictum est, donec scilicet, qui post mortuos antistites in ecclesias renuntiati sunt, in regione fuerint, et eorum 198 administrationem susceperint. Interim sciat is, qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ a præsenti imperialis potestatis meæ constitutione decreta sunt processerit, quod etiamsi Deus in tali ejus tamque audaci incepto in præsentia siluerit, omnino in futurum dignum ejus supplicium reservans, imperialis tamen mea potestas eum acerbius in præsentia aggredietur, pœnis eum corporalibus subjiciens, et suorum membrorum truncationibus, bonorumque publicationi, et diuturno exsilio. Non solum enim ex eo simplum reddet ecclesiæ, quod ei illo modo ab ipso auferendum est, sed etiam a fisco talis quantitatis duplum absque ulla commiseratione exigetur, perfectissima ea de re cognitione per antistitem ei, qui pro tempore mysticus erit, data, qui etiam utraque administrare debet: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim imperialis mea potestas, et eis per præsentem constitutionem evangelice locuta est, quæ in sacro chartophylacio reponetur, sanctissimis ecclesiis sufficiens futura, si ejus solum exempla authentica ac competenti fide munita ab ipsis partibus ostendantur. Ea enim archetypi vim habebunt, et exhibentibus ad æternam securitatem erunt.

A τόλμαν αὐτῶν, ἵνα μὴ καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀρχιερέων ἐπιούσης ταῖς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις ζημίας καὶ συμφορᾶς οὗτοι βαρυσυμφορώτεροι γίνοιντο, καὶ τῆς ἐπὶ αὐτοῖς ἀνίας ἀνιαρώτεροι, διορίζεται διὰ τῆς παρούσης προστάξεως μηκέτι παρὰ τῶν κατὰ χώραν τὰς δουκικὰς ἀρχὰς διεπόντων ἢ ἀναγραφὰς ἢ ἕτερ' ἄττα δικαίῳ τοῦ δημοσίου ἐνεργούντων τοιοῦτόν τι κατὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ἢ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἀκινήτων, ἢ τῶν κελλίων τῶν ἀρχιερέων, ἐν ταῖς αὐτῶν τελευταῖς τοῦ λοιποῦ νεωτερισθῆναι· ἀλλ' εἰ μὲν ἐνδιαθήκως οἱ ἀρχιερεῖς τελευτῷεν, κατὰ τὰς αὐτῶν βουλάς τε καὶ διατάξεις ἅπαντα γίνεσθαι ὅσον ἐπὶ τοῖς παρευρισκομένοις ἐν τοῖς κελλίοις αὐτων· εἰ δ' ἴσως καὶ ἀδιάθετοι ἀπαλλάτοιντο, πάντα καὶ οὕτω συντελεσθῆναι κατὰ τὸ B τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις δοκοῦν. Τοῖς ἀκινήτοις μέντοι τῶν χηρευουσῶν ἐκκλησιῶν οὐδὲ πόδα ὅλως ἐπιβαλεῖ τις τῶν κατὰ χώραν δουκῶν ἢ τινων ἑτέρων, ὡς εἴρηται, οὐδέ τι οἱονοῦν ἐκεῖθεν ὁπωσοῦν ἀναλάβηται· ἀλλὰ πάντα παρὰ τῶν μερῶν τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσεται, καθὼς ἄρα καὶ περὶ τούτου νομίμως καὶ κανονικῶς διηγόρευται, μέχρις ἂν δηλαδὴ οἱ κατὰ τοὺς τεθνηκότας ἀρχιερεῖς εἰς ἐκκλησίας ἐπικηρυττόμενοι κατὰ χώραν γεγονότες αὐτοὶ, τῆς τούτων οἰκονομίας ἀναδέξωνται. Εἰδέναι ὀφειλοντος τοῦ εἰς ἀθέτησίν τινος τῶν ἐν τῇ παρούσῃ προστάξει τῆς βασιλείας μου διωρισμένων χωρήσαντος ὡς, εἰ καὶ Θεὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐτῶν τολμήματι πρός τε τὸ παρὸν παρασιωπήσεται, πάντως εἰς τὸ μέλλον αὐτοῖς τὴν ἀξίαν C δίκην ταμιευόμενος, ἀλλ' ἡ βασιλεία μου καὶ εἰς τὸ παρὸν πικρότερον αὐτὸ μετελεύσεται, σωματικαῖς ποιναῖς αὐτὸν καθυποβαλοῦσα, μελῶν τε οἰκείων ἀκρωτηριασμοῖς, καὶ τῶν ὑπαρχόντων δημεύσει, καὶ ἐξορίᾳ μακρᾷ. Οὐ μόνον γὰρ τὸ ἁπλοῦν ἀπεντεῦθεν ἀποδώσει ὁ τοιοῦτος τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸ ἐξ αὐτῆς τοιουτοτρόπως παρ' αὐτοῦ ἀφαιρεθησόμενον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦ δημοσίου εἰς τὸ διπλοῦν ἀσυμπαθῶς ἀπαιτηθήσεται τὴν τοιαύτην ποσότητα, εἰδήσεως ἀκριβεστάτης διδομένης περὶ τούτου παρὰ τοῦ τηνικαῦτα ἀρχιερέως τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν μυστικῷ, ὃς καὶ ὀφείλει καὶ ἄμφω οἰκονομεῖν· πρόφασιν δὲ πάντως οὐχ ἕξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Ἦλθε γὰρ ἡ βασιλεία μου εὐαγγελικῶς καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς διὰ D τῆς παρούσης προστάξεως, ἥτις καταστρωθήσεται καὶ τῷ ἱερῷ χαρτοφυλακίῳ ἐναποτεθήσεται, ἀρκέσουσα ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, κἂν ἰσότυπα καὶ μόνα ταύτης πεπιστωμένα παρὰ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζηται. Ἕξουσι γὰρ πρωτοτύπων ἰσχὺν ταῦτα καὶ τοῖς πορισαμένοις προσέσονται εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν.

ZONAR. Idem argumentum quartæ quoque synodi canon vicesimus secundus exsequitur. Ibi et hujus canonis mentio a nobis facta, et alia per quæ ejusdem explicationi satisfactum arbitramur, allata fuere.

ARIST. « Episcopo vita defuncto, clerus bona re« servabit. Si vero nullus relinquatur clericus, « metropolitanus ea conservabit, donec alter « ordinetur. »

Nec clericis post mortem episcopi sui nec metropolitano licet quidquam e vacantis ecclesiæ

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ εἰκοστὸς δεύτερος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου διαλαμβάνει, ἔνθα καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐμνήσθημεν· ἀρκεῖ οὖν τὰ εἰρημένα ἐκεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Τελευτῶντος ἐπισκόπου, ὁ κλῆρος φυλάξει » τὰ πράγματα· εἰ δὲ μὴ ὑπολέλειπται κληρι» κὸς, ὁ μητροπολίτης ταῦτα διαφυλάξει ἕως τῆς » ἑτέρου χειροτονίας. »

Οὔτε τοῖς κληρικοῖς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν οὔτε τῷ μητροπολίτῃ ἔξεστιν ἀφαιρεῖ-

σθαί τι τῶν τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας πραγμάτων· ἀλλὰ πάντα ὀφείλουσι παραφυλάττεσθαι παρ' αὐτῶν δὴ τῶν κληρικῶν, μέχρις ἂν ἕτερος ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ. Εἰ δ' ἴσως κληρικὸς ἐν τῇ τοιαύτῃ οὐχ ὑπελείφθη ἐκκλησίᾳ, ὁ μητροπολίτης ταῦτα παραφυλάξει ἀμείωτα, ἀποδοῦναι μέλλων πάντα τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ.

ΚΑΝΩΝ ΛϚ'.

« Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα· μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κανόνος φασὶ τῆς δευτέρας συνόδου· καὶ τοῦ κη' κανόνος τῆς δ' συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τούτοις παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν εἰρημένων κανόνων, ὧν μέμνηται ὁ παρὼν κανὼν, εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ζητητέον, καὶ οἶμαι ὡς οὐ πλειόνων δεήσει τῷ τοῦτον ἀναγινώσκοντι.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν Ῥώμης ἔστω, τῶν ἴσων ἀπολαύων πρεσβείων· μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας· ἑξῆς ὁ Ἀντιοχείας· εἶτα ὁ Ἱεροσολύμων. »

Τὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων μετὰ τὸν Ῥώμης οὕτως ἐν τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου ἡρμηνεύσαμεν, καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου· ὥστε μὴ κατὰ τὴν τιμὴν δεύτερον τοῦ Ῥώμης τάττεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους. Οὕτω γοῦν καὶ ἐνταῦθα δεῖ νοεῖν τὴν μετὰ πρόθεσιν τοῦ χρόνου εἶναι δηλωτικὴν, ἀλλ' οὐ τῆς τιμῆς. Μετὰ γὰρ χρόνους πολλοὺς τῶν ἴσων πρεσβείων τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ καὶ ὁ θρόνος οὗτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτυχε, διὰ τὸ βασιλείᾳ τε καὶ συγκλήτῳ τιμηθῆναι τὴν πόλιν ταύτην, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ.

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

« Ἐπειδὴ κατὰ διαφόρους καιροὺς βαρβαρικαὶ γεγόνασιν ἔφοδοι, καὶ πλεῖσται πόλεις ἐντεῦθεν ὑποχείριοι τοῖς ἀνόμοις κατέστησαν, ὡς ἐντεῦθεν μὴ δυνηθῆναι τὸν τῆς τοιαύτης πόλεως πρόεδρον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν τὸν οἰκεῖον θρόνον καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῷ ἱερατικῇ καταστάσει ἐνιδρυνθῆναι· καὶ οὕτω κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος τὰς χειροτονίας καὶ πάντα ἃ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει πράττειν τε καὶ μεταχειρίζεσθαι· ἡμεῖς, τὸ τίμιον καὶ σεβάσμιον τῇ ἱερωσύνῃ φυλάττοντες, καὶ μηδαμῶς πρὸς λύμην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων τὴν ἐθνικὴν ἐπή-

bonis auferre, sed omnia custodiri debent ab illis ipsis clericis, usque dum alius episcopus constituatur. Si forte autem clericus in illa non relinquatur ecclesia, metropolitanus ea imminuta servabit omnia futuro episcopo redditurus.

CANON XXXVI.

« Renovantes quæ a sanctis centum et quinquaginta Patribus, qui in hac a Deo conservata et regia urbe, et sexcentis triginta, qui Chalcedone convenere, constituta sunt, decernimus, ut thronus Constantinopolitanus æqualia privilegia cum antiquæ Romæ throno obtineat, et in ecclesiasticis negotiis ut ille magnifiat, ut qui sit secundus post illum. Post quem magnæ Alexandrinorum civitatis numeretur thronus, deinde Antiochiæ, et post eum Hierosolymitanæ civitatis. »

BALS. De secundo et tertio canone secundæ synodi, et 28 can. quartæ synodi loquuntur. Et lege quæ in eos a nobis scripta sunt.

ZONAR. Quæ a nobis de Constantinopolitana sede in eorum canonum, qui hic laudantur, explicatione dicta sunt, ea quærenda; quæ qui legerit, plura in hanc sententiam ut arbitror, non requiret.

199 ARIST. « Thronus Constantinopolitanus post Romanum proximus, æqualibus fruatur privilegiis. Post eum Alexandrinus, deinceps Antiochenus, et deinde Hierosolymitanus. »

Episcopum Constantinopolitanum æqualibus frui privilegiis post Romanum, sic in tertio synodi Constantinopolitanæ, et in vicesimo octavo synodi Chalcedonensis canone interpretati sumus, ut non honoris, sed temporis respectu secundus a Romano collocetur. Sic itaque et hic intelligendum est præpositionem, post, tempus indicare, non autem honorem. Nam *post* annos multos æqualia Romanæ Ecclesiæ obtinuit thronus hic Constantinopolitanus privilegia; eo quod imperio et senatu hæc civitas honorata est, æqualibus veteri Romæ gaudet privilegiis.

CANON XXXVII.

« Quoniam diversis temporibus barbaricæ incursiones fuere, et ex eo plurimæ civitates ab iniquis subjugatæ, ut ideo non possit ejus civitatis præsul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum occupare, et in sacerdotali statu in eo collocari, et sic pro ea quæ invaluit consuetudine, ordinationes et omnia quæ ad episcopum pertinent, agere et tractare: nos honorem ac venerationem sacerdotio servantes, et gentilem injuriam nequaquam ad ecclesiasticorum jurium perniciem posse quidquam agere volentes, eis qui sic ordinati sunt, et propter prædictam

« causam in suis thronis non sunt constituti, ut « absque ullo ex ea re præjudicio conserventur « decrevimus, et ut diversorum clericorum ordi- « nationes canonice faciant, et præsulatus aucto- « ritate secundum proprios fines utantur, et sit « firma ac legitima quæcunque sub iis procedit « administratio. Non enim a tempore necessitatis « exacta juris observatione circumscripta dispen- « sationis terminus definietur. »

BALS. Nota præsentem canonem propter eos qui dicunt, patriarchas Antiochenum et Hierosolymitanum, et alios qui ad ecclesias suas non prius veniebant, nec posse in throno constitui ad causas ecclesiasticas, de quibus synodice agendum est, dignoscendas, vel ad ordinandum, vel aliud quippiam sacerdotale celebrandum; hujusmodi enim hominibus os occludit. Hunc enim canonem incomparabilis ille dominus Alexius Aristenus contra sanctissimum illum patriarcham Hierosolymitanum dominum Nicephorum protulit. Tricesimus sextus canon apostolicus, et decimus septimus et decimus octavus Antiochenæ synodi, episcopos quidem, qui postquam ordinati fuerint in eas quæ illis obtigerunt diœceses non proficiscuntur, segregationi subjiciunt: eos autem, qui non sua culpa, sed propter causam aliquam rationabilem, non accesserint, puniendos non esse dicunt, et eos suum honorem habere decernunt, perinde ac si in regione versati, et in sede collocati essent. Præsens autem canon decernit episcopos, qui non potuerint, propter barbaricam incursionem, in eos qui eis obtigerunt thronos proficisci, similiter honorari, et sine ullo præjudicio omnia pontificalia exercere, et omnino reputari, perinde ac si in regionem secessissent, et in throno suo collocati essent. Quamobrem et Iconii metropolitanus, et Orientales alii metropolitani, non habentes ecclesias, ut quæ a Barbaris teneantur, episcopos recte ordinant, et pontificalia omnia exercent, etiamsi omnino in ecclesias, quæ illos sortitæ sunt, non venerint, nec in throno collocati fuerint. Vidi enim hoc sæpe dictum, et in controversiam deductum. Lege et, quæ in mense Novembri secunda indictione emissa est, constitutionem illustris imperatoris domini Alexii **200** Comneni, et decernentem eos, qui in Orientales ecclesias

A « ρειαν ἐνεργεῖσθαι βουλόμενοι, τοῖς οὕτω χειρο- « τονηθεῖσι, καὶ διὰ τὴν προκειμένην αἰτίαν ἐν « τοῖς ἑαυτῶν μὴ ἐγκαταστᾶσι θρόνοις, τὸ ἀπρο- « κριμάτιστον τηρεῖσθαι συνεωράκαμεν, ὥστε καὶ « χειροτονίας κληρικῶν διαφόρων κανονικῶς « ποιεῖν, καὶ τῇ τῆς προεδρίας αὐθεντίᾳ κατὰ « τὸν ἴδιον ὅρον κεχρῆσθαι, καὶ βεβαίαν καὶ νε- « νομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προϊοῦσαν « διοίκησιν (17). Οὐ γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης « καιροῦ τῆς ἀκριβείας περιγραφείσης ὁ τῆς οἰ- « κονομίας ὅρος περιορισθήσεται.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα (18) διὰ τοὺς λέγοντας μὴ δύνασθαι τόν τε Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων πατριάρχας, καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς μὴ φθάσαντας εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας ἀπελθεῖν, καὶ B ἐνθρονισθῆναι μὴ δύνασθαι, διαγινώσκειν χάριν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων λαλουμένων συνοδικῶς ἢ χειροτονεῖν, ἢ ἄλλο τι ἀρχιερατικὸν ἐνεργεῖν· ἀντιστομίζει γὰρ τοὺς τοιούτους· προεβάλετο γὰρ τὸν τοιοῦτον κανόνα ὁ ὑπέρτιμος ἐκεῖνος κῦρος Ἀλέξιος ὁ Ἀριστηνὸς κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικηφόρου. Ὁ λϛ' ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ ιζ' καὶ ὁ ιη' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τοὺς μὲν ἐπισκόπους, τοὺς μετὰ τὸ χειροτονηθῆναι μὴ ἐπιδημήσαντας εἰς τὰς λαχούσας, αὐτοὺς ἀφορισμῷ καθυποβάλλουσι· τοὺς δὲ μὴ παρ' αἰτίαν οἰκείαν, ἀλλὰ διά τινα πρόφασιν εὔλογον μὴ ἀπελθόντας ἀνευθύνους εἶναί φασι, καὶ διορίζονται ἔχειν τούτους τὴν οἰκείαν τιμὴν τοιαύτην, ὥσπερ ἂν εἰ κατὰ χώραν ἐνεδήμησαν καὶ ἐνεθρονίσθησαν. C Ὁ δὲ παρὼν κανὼν θεσπίζει τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς μὴ δυνηθέντας διὰ βαρβαρικὴν ἔφοδον ἀπελθεῖν εἰς τοὺς λαχόντας αὐτοῖς θρόνους, παρομοίως τιμᾶσθαι, καὶ ἐνεργεῖν ἀπροκριματίστως πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ, καὶ ἁπλῶς λογίζεσθαι, ὥσπερ εἰ κατὰ χώραν ἀπῆλθον καὶ ἐνεθρονίσθησαν. Ὥστε καὶ ὁ μητροπολίτης Ἰκονίου καὶ ἕτεροι Ἀνατολικοὶ μητροπολῖται μὴ ἔχοντες ἐκκλησίας, ὡς κρατουμένας ὑπὸ βαρβάρων καλῶς ἐπισκόπους χειροτονοῦσι, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐνεργοῦσι, κἂν οὐκ ἔφθασαν ὅλως εἰς τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας ἀπελθεῖν καὶ ἐνθρονισθῆναι. Εἶδον γὰρ τοῦτο πολλάκις λαληθὲν καὶ εἰς ἀμφιβολίαν ἐλθόν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τῆς β' ἰνδικτιῶνος ἀπολυ- D θεῖσαν πρόσταξιν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως (19) κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ διοριζομένην τοὺς ψηφισθέντας εἰς Ἀνατολικὰς ἐκκλησίας ἔχειν αὖθις

Guill Beveregii notæ.

(17) *Προϊοῦσαν διοίκησιν*. Ms. Amerbachianus et Ætoniensis legunt προνοοῦσαν, reliqui nostræ, ut veriori quidem lectioni, suffragantur.

(18) *Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα*. Hæc, usque ad κυροῦ Νικηφόρου inclusive, nec in Parisiensi editione neque in ms. Amerbachiano leguntur, sed tantum in codice nostro Bodleiano, cui ea accepta ferimus.

(19) *Πρόσταξιν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως*. Balsamon in *Meditat. de patriarcharum privilegiis*, non modo præsentem canonem laudat, verum hujus etiam ipsius Alexii Comneni edicti mentionem fecit et summam tradidit, dicens, Σὺν τῷ τοιούτῳ δὲ κανόνι ἀναδιδάσκω τοὺς ἐντυγχάνοντας τῇ παρούσῃ γραφῇ, ὡς καὶ πρόσταξίς ἐστι τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως ἀπολυθεῖσα, καὶ τοῖς δημοσιακοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς σεκρέτοις καταστρωθεῖσα, καὶ διοριζομένη μὴ μόνον ἀπαρεμποδίστως ἀρχιερεῖς ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, τὰς παρὰ τῶν ἐθνῶν κατεχομένας, κἂν οὐ δύνανται οἱ ἐν αὐταῖς ἐπικηρυττόμενοι καταλαμβάνειν τοὺς λαχοῦντας τούτους θρόνους διὰ τὴν ἐθνικὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔχειν ὅσα πρὸ ταύτης ἔσχον κατὰ τὴν μεγαλόπολιν δίκαια, ἡγουμενείας δηλαδὴ, ἀδελφάτων σιτηρέσια, καὶ λοιπά. Bals. *Medit. in Jur. Gr. Rom* l. VII, p. 453.

τὰ προσόντα αὐτοῖς ἡγουμενεῖα καὶ ἀδελφάτα καὶ ὀφφίκια· ἥτις ἔχει κατὰ ῥῆμα οὕτως· Ἀνέμαθεν ἡ βασιλεία μου, ἁγιώτατε δέσποτά μου καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, ὅτι τῶν ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις ψήφων προβαινουσῶν, τινὲς τῶν εἰς τὰς ψήφους ἐπιλεγέντων ἡγουμενεύοντες ἐν μοναστηρίοις καὶ οἰκονομοῦντες, ἢ καὶ ἑτέρας τινὰς ὑπηρεσίας διενεργοῦντες, καὶ ἁπλῶς τυγχάνοντες μοναχοί, ἕτεροι δὲ ἔν τε τῇ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ἑτέραις, ἀπό τε ὀφφικίων καὶ ἑτέρων τινῶν λειτουργιῶν τὰ ζωαρκῆ κεκτημένοι, δυσχερῶς ἔχουσι τὸν τῆς ἱερωσύνης ζυγὸν (20) ὑπελθεῖν, καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστατῆσαι αἷς ἐπεκηρύχθησαν, δεδιότες μήποτε, τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσι διακειμένων, ἐπιλείψειε τούτοις τὰ ἀναγκαῖα· ἅτε τῶν μὲν ἐν αἷς ἐπεψηφίσθησαν ἐκκλησιῶν πάντῃ τυγχανουσῶν ἀπόρων καὶ ἀπροσβάτων αὐτοῖς παντελῶς, στερουμένων δὲ καὶ αὐτῶν, διὰ τὸ τὴν ἐπιστασίαν τούτων ὑπεισελθεῖν, τῶν προσουσῶν αὐτοῖς ἡγουμενειῶν καὶ οἰκονομιῶν, καὶ ἑτέρων λειτουργιῶν, καὶ τῶν ἁπλοϊκῶς λεγομένων ἀδελφάτων ἢ καὶ ὀφφικίων, καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπηρεσιῶν. Διορίζεται τοίνυν ἡ βασιλεία μου, οἰκονομικῷ τινι λόγῳ διευθετοῦσα τὰ κατ' αὐτούς, μή τινα τούτων μετὰ ταῦτα δυσχεραίνειν τῷ ζυγῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ὑποδραμεῖν. Πάντες γὰρ οὗτοι καταπολαύσουσι καὶ πάλιν τῶν προσουσῶν αὐτοῖς ἡγουμενειῶν τε καὶ οἰκονομιῶν, τῶν ἑτέρων τε ὑπηρεσιῶν καὶ λειτουργιῶν καὶ ὀφφικίων, καὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀδελφάτων· καὶ τὸν τῆς διδασκαλίας ὑπεισερχόμενοι λόγον, καὶ τὴν τελειοποιὸν τάξιν ἀναδεξάμενοι, καὶ τῶν ἀπ' ἐκείνων προσόδων κατεξουσιάσουσι μέχρις ἂν ἄνεσιν λάβοιεν, καὶ ἀπὸ τῆς νῦν δυσκληρίας κατασταῖεν πρὸς εὐκληρίαν τὴν τῶν ἐπιψηφισθεισῶν αὐτοῖς ἐκκλησιῶν, ὡς εἴρηται, ἀβάτων οὐσῶν τούτοις, ὡς ὑπὸ τῶν ἐχθίστων κατεχομένων ἐχθρῶν. Πλὴν τὰ ἐνταῦθα διωρισμένα παρὰ τῆς βασιλείας μου οὐκ ἐπὶ τῶν ἀρχοντικίων κρατήσει καὶ τῶν βαθμῶν τῶν ἱερέων τε καὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κλήρου τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας. Κατάστρωσον οὖν τὸ παρὸν πιττάκιον ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ χαρτοφυλακίου τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας.

electi sunt, habere in posterum monasteriorum præfecturas, et fraternitates, et officia, ad illos pertinentia. Quæ verbatim sic se habet : Didicit imperialis mea potestas, sanctissime domine et universalis patriarcha, quod cum in Dei Ecclesia electiones procedant, quidam eorum, qui electi sunt, in monasteriis gubernantes et domus administrationis curam gerentes, vel alia etiam ministeria exercentes, et omnino monachi exsistentes, alii autem in Magna Dei ecclesia, et in aliis, ex officiis et aliis muneribus ac ministeriis, ea quæ victui sufficiunt possidentes, ægre ferunt pontificale jugum subire, et illis ecclesiis præesse, in quas renuntiati sunt, veriti ne cum ejusmodi ecclesiæ in Orientis partibus sint, eis necessaria desint ; utpote, cum ecclesiæ quidem, in quibus electi sunt, admodum indigentes sint et illis omnino inaccessæ, priventur autem et ipsi, eo quod illarum curam suscipiant, præfecturis et œconomiis, quæ sibi adsunt, et aliis muneribus, et iis, quæ simpliciter dicuntur fraternitates, et officiis, et quibusdam aliis ministeriis. Mea itaque statuit imperialis potestas, ea, quæ ad ipsos pertinent, dispensativa quadam ratione disponens, ne quis posthac pontificale jugum subire recuset. Ii enim omnes etiam rursus fruentur iis, quæ sibi adsunt, præfecturis, et œconomiis, et aliis item ministeriis ac muneribus et officiis, et quæ illis adsunt fraternitates : et doctrinæ rationem subeuntes, perficiente a se suscepto ordine, illorum quoque reditus libere percipient, donec remissionem acceperint, et ab ea, quæ nunc est, cleri calamitosa sorte ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum, quæ ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut quæ ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed, quæ a mea imperiali potestate constituta sunt, locum non habebunt in officiis vel gradibus sacerdotum et diaconorum et cæterorum cleri Magnæ Dei ecclesiæ. Pone ergo præsentem constitutionem in codicibus chartophylacii Magnæ Dei ecclesiæ.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληθέντας εἰς λαοῦ προστασίαν, καὶ μὴ πειθομένους ἀπελθεῖν, ἀφορίζει ὁ ἑπτακαιδέκατος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανών. Τοὺς δὲ χειροτονηθέντας, μὴ ἀπελθόντας δὲ, οὐ παρ' αἰτίαν οἰκείαν, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐξ αὐτῶν γενομένην, ὁ ὀκτωκαιδέκατος τῆς αὐτῆς συνόδου κανὼν μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας κελεύει. Τοῦτο δὴ πλατύτερον καὶ ὁ παρὼν θεσπίζει κανών, λέγων ὡς, ἐάν τις εἰς ἐπισκοπὴν προαχθεὶς μὴ δυνηθῇ ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν πόλιν, ὑπὸ Βαρβάρων ἴσως κατεχομένην, ὁ τοιοῦτος ἅπαν ἕξει προνόμιον

ZONAR. Qui assignatum præfecturæ munus defugiunt, Antiochenæ synodi 17 can. segregantur. Qui vero pastores renuntiati, non aliquo suo vitio, sed vel a multitudine exclusi, vel alia causa, in qua culpa ipsi vacarent, impediti, muneris sui partes obire vetarentur, iis ut honore nihilominus et ministerii prærogativis frui liceat, decimo octavo ejusdem synodi can. constitutum. Idem hoc canone, fusius explicata constitutione, decernitur. Si quis enim, inquit, ad episcopatum evectus, destinatam sibi civitatem, quippe a Barbaris forte occupatam, obire non queat, omnia is privilegia, sibi pro mu-

Guill. Beveregii notæ.

(20) *Τῆς ἱερωσύνης ζυγόν.* Amerbachianus et Ætoniensis codices mss. legunt ἀρχιερωσύνης, quam sane lectionem sensus requirit ; neque enim de sacerdotali, sed episcopali jugo hic agitur. Et quidem in vera hac lectione omnes codices paulo consentiunt, ubi dicitur, τῷ ζυγῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ὑποδραμεῖν.

nere præfecturæ, quam obtinet debita, nihilominus vindicabit. Itaque et clericos ordinibus insignire, canonice tamen, hoc est, servatis in eo canonum sanctionibus poterit, et honorem episcopi et cathedræ dignitatem obtinebit. Est hæc namque præsulatus auctoritas secundum proprios fines sive prout definitum est et constitutum, honore affici illam civitatem, ita ut prima sit forte, vel secunda, vel alia deinceps. Non enim de ea dejicietur, propterea quod sacram ipsius urbis cathedram tenere adhuc non potuerit. Sed et quæcunque episcopali auctoritate ab eo constituta actave fuerint, rata omnia et quam optimo jure firma haberi placet. Nec enim, quia temporum iniquitate, excitatæque a Barbaris procellæ periculo exclusus ecclesiæ suæ possessionem episcopus adire non possit, idcirco circumscribetur diligentia, et œconomiæ sive dispensationis termini angustius definientur; hoc est, non ea de causa minus exacte ac religiose can. servari placet, quorum auctoritate episcopis, in sua cuique diœcesi, concessa facultas.

201 ARIST. « Episcopus qui propter Barbarorum « incursionem in throno non collocatur, et cathe« dra sua fruatur, et ordinet, atque omnibus « sacerdotis muneribus firmissime fungatur. »

Si quis episcopus ordinetur, et propter Barbarorum incursiones non possit ad urbem, in quam ordinatus erat, se recipere, ut in ea constituatur, et in statu collocetur sacerdotali : ne prohibeatur agere quæ ad episcopum pertinent, sed omnia faciat tractetque, et honoris qui in cathedra est particeps sit, et clericorum variorum ordinationes canonice faciat, et quidquid ab eo secundum jus canonicum factum fuerit firmum habeatur. Temporis enim necessitas eum non circumscribet, ut dignitas ejus episcopalis ullo modo imminuta sit.

CANON XXXVIII.

« Canonem, qui a Patribus factus est, nos quoque « observamus, qui sic edicit : Si qua civitas ab « imp. potestate innovata sit, vel posthac inno« vanda, civiles ac publicos typos et ecclesiasti« carum quoque rerum ordo consequatur. »

BALS. In duodecimo canone Chalcedonensis synodi scripsimus quæ quidem scripsimus. Quoniam autem præsens quoque canon statuit eas, quæ imperatoria potestate excitatæ, vel etiam excitandæ sunt civitates, ab ecclesiis quoque honorari, sicut imperiale jussum descripserit, id est, ut ipsæ habeant vel episcopalem dignitatem vel metropolitanam : (oportet enim ecclesiasticum ordinem civiles et publicos, sive imperatorios typos sequi) dicimus, quod etiam a præsenti canone imperatori datum est episcopatus novos facere, alios autem in jura metropoleos erigere, et de eorum electione aliaque administratione, prout ei visum fuerit, statuere. Interim autem debet scire, quod in mense Maio, decima indictione, anno 6595 exiit edictum ab illustri imperatore domino Alexio Comneno in hunc

A ἀρχιερατικὸν ἀνῆκον αὐτῷ. Καὶ χειροτονήσει γὰρ κληρικοὺς, πλὴν μέντοι κανονικῶς, ὡς οἱ κανόνες δηλαδὴ διατάττονται, καὶ τὴν τιμὴν ἕξει τοῦ ἐπισκόπου καὶ καθέδρας ἀξιωθήσεται. Αὕτη γὰρ ἡ τῆς προεδρίας αὐθεντία κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον, ἤγουν καθὼς ὥρισται καὶ τετύπωται τιμᾶσθαι τὴν πόλιν ἐκείνην, πρώτην εἶναι τυχὸν, ἢ δευτέραν, ἢ ἐφεξῆς. Οὐ γὰρ ὑποβιβασθήσεται, διὰ τὸ μὴ ἐνιδρυνθῆναι αὐτῇ τῇ ἱερᾷ καθέδρᾳ. Ἀλλὰ καὶ ὅσα ἂν διοικήσῃ καὶ διαπράξηται ἀρχιερατικῷ δικαίῳ, βέβαια ἔσονται πάντα, καὶ νόμιμα λογισθήσονται. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ δυνηθῆναι αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ καιροῦ, καὶ τὴν περίστασιν τὴν ἐκ τῶν Βαρβάρων, παραγραφήσεται ἡ ἀκρίβεια, καὶ ὁ τῆς οἰκονομίας ὅρος περιορισθήσε-
B ται, ἀντὶ τοῦ, συστολὴν ἕξει τινὰ καὶ ἐλαττωθήσεται ἡ τῶν κανόνων ἀκρίβεια, διδοῦσα τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν τῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς αὐτῶν πάντων.

de omnibus quæ ad eam pertinent statuendi est

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος ὁ διὰ Βαρβάρων ἔφοδον μὴ « ἐπιστὰς τῷ θρόνῳ, καὶ καθέδραν τὴν οἰκείαν « ἐχέτω, καὶ χειροτονείτω, καὶ πάντα τὰ τῆς ἱε« ρωσύνης ἐνεργείτω βεβαιότατα. »

Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, καὶ διὰ τὰς τῶν Βαρβάρων ἐπιδρομὰς οὐ δυνηθῇ ἀπελθεῖν εἰς ἣν ἐχειροτονήθη πόλιν, ὥστε ἐν αὐτῇ καταστῆναι, καὶ ἐγκαθιδρυνθῆναι ἱερατικῇ καταστάσει· μὴ κωλυέσθω ἐνεργεῖν ἃ τοῖς ἐπισκόποις ἀνήκει, ἀλλὰ πάντα πραττέ-
C σθω, καὶ μεταχειριζέσθω, καὶ τὴν ἐν τῇ καθέδρᾳ τιμὴν ἐχέτω, καὶ χειροτονίας κληρικῶν διαφόρων κανονικῶς ποιείτω, καὶ πᾶν ὑπ' αὐτοῦ πραχθὲν κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν ἔστω βέβαιον. Ἡ γὰρ ἀνάγκη τοῦ καιροῦ εἰς περιγραφὴν αὐτοῦ οὐ γενήσεται, ὥστε τὴν ἐπισκοπικὴν αὐτοῦ ἐλαττοῦσθαι ἀξίαν.

ΚΑΝΩΝ ΛΗ'.

« Τὸν ἐκ τῶν Πατέρων τεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς « παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορεύοντα· Εἴ τις « ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις « καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύ« ποις καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων « τάξις ἀκολουθείτω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ ιβ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἐγράψαμεν ὅσα δὴ καὶ ἐγράψαμεν· ἐπει-
D δὴ δὲ καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τὰς διὰ βασιλικῆς ἐξουσίας ἀνεγερθείσας πόλεις ἢ καὶ ἀνεγερθησομένας τιμᾶσθαι καὶ παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν, καθὼς ἡ βασιλικὴ ὑποτυπώσει πρόσταξις, τουτέστιν ἔχειν αὐτὰς ἢ ἐπισκοπῆς ἀξίωμα ἢ μητροπόλεως; (δέον γάρ ἐστιν ἀκολουθεῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις ἤτοι τοῖς βασιλικοῖς προστάγμασι)· φαμὲν ὡς ἐνεδόθη μὲν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος τῷ βασιλεῖ ἐπισκοπὰς ποιεῖν ἐκ νέου, ἑτέρας δὲ ἀνάγειν εἰς δίκαια μητροπόλεως, καὶ ὑποτυποῦν τὰ περὶ τῆς ψήφου αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης οἰκονομίας κατὰ τὸ δόξαν αὐτῷ· τέως δὲ ὀφείλει εἰδέναι ὅτι κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τῇ ι' ἰνδικτιῶνι τοῦ ϛφϞε' ἔτους γέγονε

σημείωμα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, διαλαμβάνον ὡς, τῆς μητροπόλεως τοῦ Βασιλαίου καὶ τῆς μητροπόλεως Μαδύτων χηρευουσῶν καὶ μελλουσῶν ψηφισθῆναι, διανέστησαν οἱ μητροπολῖται ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Ἀγκύρας, καὶ εἶπον μὴ ὀφείλειν τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας, κἂν ἐπετιμήθησαν τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι, παρὰ τοῦ μέρους τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ψηφισθῆναι, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν· διὰ τὸ τὴν μὲν ἐκκλησίαν τῶν Μαδύτων ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἡρακλείας, τὴν δὲ ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλαίου ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἀγκύρας. Χρησαμένων δὲ τῶν τοιούτων μητροπολιτῶν καὶ τῷ ιβ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, διοριζομένῳ σώζεσθαι τῇ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τὰ προσόντα αὐτῇ δίκαια ἐπὶ τῇ τιμηθείσῃ ἐκκλησίᾳ, διάγνωσις γέγονε βασιλικὴ κατὰ παρουσίαν καὶ τῆς τότε συνδιαγνωμονούσης συνόδου, ἐφειμένον εἶναι τῷ βασιλεῖ προεδρίας θρόνον ταῖς ἐκκλησίαις χαρίζεσθαι, καὶ τὰς ἐπισκοπὰς καὶ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις ἀνάγειν· καὶ τὰ περὶ τῶν ψήφων αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης διευθετήσεως ὑποτυποῦν κατὰ τὸ αὐτῷ θελητὸν, μὴ ἐμποδιζομένῳ πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ διοριζομένου φυλάττεσθαι τῇ μητροπόλει τὰ κατὰ τῆς τιμηθείσης ἐπισκοπῆς προσόντα αὐτῇ ἀρχῆθεν δίκαια. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ τοιοῦτον σημείωμα ἑρμηνεῦον πῶς ὀφείλει νοεῖσθαι τὸ σώζεσθαι τὰ δίκαια τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως, καὶ τὸ μὴ κατατέμνεσθαι τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο. Ἡμεῖς γὰρ, διὰ τὸ πολύστιχον εἶναι, οὐ κατεστρώσαμεν αὐτὸ ἐνταῦθα ἐξολοκλήρου. Τὸ αὐτὸ δὲ σημείωμα, μετὰ τὴν διήγησιν τὴν περιέχουσαν ὀφείλειν ψηφίζεσθαι τὰς τιμηθείσας ἐκκλησίας κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν παρὰ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μηδὲν μετέχειν ἐπὶ αὐταῖς τοὺς πρώην μητροπολίτας, διαλαμβάνει καὶ ταῦτα ῥητῶς. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αὖθις τὸν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνα προσφέροντες τοὺς ἐκ προσελεύσεως τοῦ ὑψηλοτέρου ἀξιουμένους θρόνου παρὰ κανόνας ἔλεγον τῆς τελεωτέρας τυγχάνειν τιμῆς, καὶ ἤθελον ταῖς ἀλογίστοις ὁρμαῖς ἐπιτεθῆναι κώλυμα, καὶ ἦσαν κανονικὴν προσφέροντες ἀξίωσιν, ἡ βασιλεία μου, καὶ τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ τὸ παρὰ τῶν θείων κανόνων δεδομένον ταύτῃ προνόμιον παροράσθαι μὴ θέλουσα, καὶ τὰς ἐπὶ προκλήσει τιμῆς προσελεύσεις τῶν ἀρχιερέων ὡς μὴ κανονικὰς, μηδ' ἔννομον τὸ τῆς ἐφέσεως ἀποτέλεσμα μὴ λαμβάνειν ἐθέλουσα, εὐδοκεῖ μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς προβαθμιώτερον θρόνον ἀνάγεσθαι, ἀρχιεπισκοπῆς δηλονότι ἢ μητροπόλεως, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς οἴκοθεν ὁρμηθεὶς, χάριτος ἀνθρωπίνης μὴ μεσολαβούσης οὐκ εὐπρεποῦς, βουληθείη ταύτῃ τὸ ἐπαναβεβηκὸς ἀξίωμα παρασχεῖν, ἢ τιμῇ τῆς πόλεως, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν ἐναγῆ Ἐκκλησίαν, ἢ τοῦ προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν σεβασθεὶς, κἀντεῦθεν αὐθόρμητος γεγονὼς πρὸς τὸ χαρίσασθαι τὴν τιμήν. Καὶ τῷ γε δι' ἀνθρωπίνην προσπάθειαν καὶ τρόπον οὐκ ἐπαινούμενον τὸ ὑπερβεβηκὸς χαριζομένῳ τῆς τάξεως τὸ ἀπὸ τῶν θείων κανόνων δέος ἐπανατείνεται. Οἷς ἵνα μὴ περιπέσῃ

A tenorem, quod cum metropolis Basilæi et metropolis Madytana viduæ essent, et antistitum electionem fieri oporteret, exsurrexerunt Heracleanus et Ancyranus metropolitanus, et dixerunt, non debere eas ecclesias, etiamsi metropolium dignitate honoratæ sint, a Magnæ ecclesiæ partibus earum antistitum electionem suscipere, sed ab ipsis : eo quod Madytana quidem ecclesia sit Heracleæ episcopatus, Basilæi autem ecclesia sit Ancyrani metropolitani episcopatus. Et cum usi essent ii metropolitani 12 canone Chalcedonensis synodi, quæ decernit servanda veræ metropoli jura, quæ illi adsunt in honorata ecclesia ; decretum fuit imperiale in præsentia synodi, quæ tunc erat, consentientis unaque decernentis, licere imperatoribus pontificalem thronum B ecclesiis largiri, et episcopatus vel archiepiscopatus in metropoles erigere : eaque, quæ ad electionem pertinent et reliquam dispositionem, prout ipse voluerit, describere, nec a canone impediri, qui statuit metropoli jura servari, quæ illi adfuerunt ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum, quod interpretatur quomodo intelligi debeat illud, servari jura antiquæ metropolis, et hoc, non dividendam esse unam provinciam in duas. Nos enim, eo quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum, post decretum quod continet, debere ecclesias quæ sunt honoratæ jussu imperiali a throno Constantinopolitano 202 præsulum electionem accipere, nec eos, qui paulo ante erant metropolitani ullam in eis partem habere ; C hæc quoque expresse continet : Quoniam autem rursus quoque antistites, Chalced. synodi canonem adducentes, eos qui ex supplicatione altiore throno digni habiti sunt, dicebant, præter canones honorem perfectiorem consequi, et rationis expertes eorum appetitiones coerceri volebant et canonicam auctoritatem afferebant ; imperium meum et imperiali sua potestate, quod a divinis canonibus ei datum est privilegium, neglectui haberi non sinens, et antistitum ob honoris provocationem supplicationes, ut non canonicas neque legitimas, appellationis eventum accipere nolens statuit, episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet vel metropolis, quam si D qui tunc est imperator proprio motu impulsus, nulla humana indecore gratia intercedente, voluerit illam, quæ superior est ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam Ecclesiam, vel ejus, qui illi præest, virtutem honorans, et ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem, qui propter humanam affectionem, et mores non laudatos, ordinem sublimem largitur divinorum canonum metus intentatur. In quos ne sæpe imperator impingat, permittit et sanctissimo, qui pro tempore est, patriarchæ, non aliter a quovis allatam de cujuscunque ecclesiæ primatu chartam confirmare, nec ejus præsulum inter archiepiscopos vel metropolitanos recipere, quam postquam de ea re

ad imperialem potestatem patriarcha retulerit, et quid sacris cautum sit canonibus docuerit, et intellexerit, quod imperator, proprio motu, justa de causa ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim et eam admittet, et in eorum qui sub se sunt antistitum numerum illum cooptabit, qui præstantiorem honorem ab imp. sortitus est. Nota ergo quæ a præsenti imp. edicto dicuntur, de ecclesiis honoratis erectisque ex episcopatibus et archiepiscopatibus in metropoles.

A πολλάκις ὁ βασιλεὺς, ἐφίησι καὶ τοῦτο τῷ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ ἄλλως καταστρωννύειν τὸ παρ' οἱουδήτινος προκομιζόμενον πιττάκιον χάριν προεδρίας τῆς οἱασοῦν ἐκκλησίας, μηδὲ τὸν προεστῶτα αὐτῆς τοῖς ἀρχιεπισκόποις ἢ τοῖς μητροπολίταις συγκαταλέγεσθαι, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης, περὶ τούτου ἀνενεγκὼν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τὰ περὶ τῶν θείων κανόνων ἀναδιδάξας, μάθοι ὡς κατὰ τὸ ἐφειμένον οἴκοθεν ὁ βασιλεὺς ἐξ εὐλόγου προφάσεως τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν τιμὴν ἐχαρίσατο. Τότε γὰρ καὶ προσδέξεται τοῦτο, καὶ τῇ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερέων ὁμηγύρει συγκαταλέξει τὸν εἰληχότα ἐκ βασιλέως τὴν κρείττω τιμήν. Σημείωσαι οὖν τὰ τοῦ παρόντος βασιλικοῦ σημειώματος ῥητὰ χάριν τῶν τιμωμένων ἐκκλησιῶν ἀπὸ ἐπισκοπῶν καὶ ἀρχιεπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις.

ZONAR. Renovari urbes, hoc est excitari, quæ nullæ fuerant, ab imperatoribus consuevere, quibus cætera urbium privilegia, aut episcopatus quoque honorem, aut etiam metropolitani forte tituli dignationem, edictis promulgatis, quos etiam publicos typos, pragmaticos alibi, et imperatorias litteras vocavere, dilargiri soliti sunt. Pragmaticis igitur hujusmodi vel publicis typis ecclesiastici quoque ordinis dispositionem accommodandam suadet canon, ut sive episcopatus appellationem nova urbs habuerit, seu ad metropolitani fastigii honorem evecta sit, eodem prorsus ecclesiasticorum jurium ordine recenseatur.

ΖΩΝΑΡ. Καινίζουσι πόλεις οἱ βασιλεῖς, ἀντὶ τοῦ, B νέας ἀνεγείρουσι, καὶ διδόασι ταύταις προνόμιον πολιτικὸν, ἢ καὶ τιμῶσιν αὐτὰς εἰς ἐπισκοπὰς, ἢ καὶ μητροπόλεις τυχὸν διὰ προσταγμάτων ἐγγράφων, ἃ καὶ δημοσίους τύπους ὠνόμασαν, ἀλλαχοῦ δὲ πραγματικοὺς αὐτοὺς καλεῖ, καὶ βασίλεια γράμματα. Τούτοις οὖν τοῖς πραγματικοῖς ἢ δημοσίοις τύποις παρακελεύεται ὁ κανὼν καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξιν ἀκολουθεῖν. Ὡς εἴτε ἐπισκοπῆς ἔσχε κλῆσιν ἡ καινὴ πόλις, εἴτε εἰς μητροπόλεως ἀνήχθη τιμὴν, οὕτω καὶ παρὰ τῇ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καταλογίζεσθαι.

ARIST. « Si quæ de novo ab imperatore exstructa « est civitas, vel exstruetur, politicos publicosque « typos rerum etiam ecclesiasticarum ordo con« sequatur. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἐκαινίσθη πόλις ἐκ βασιλέως, ἢ « καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύ« ποις, καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων C « τάξις ἀκολουθείτω. »

Quæ ab imperatore de novo exstruitur aut exstruetur urbs, sub ejus episcopi diœcesi erit, sub qua descripta est, et cui subjacere jussa. Licet enim alterius episcopi parœciæ proximior sit, eam tamen sibi non vindicabit qui vicinior est, sed civiles et publicos typos etiam talis civitas sequetur, quemadmodum et in decimo septimo synodi Chalcedonensis canone decretum est.

Ἡ παρὰ βασιλέως καινισθεῖσα, ἢ καὶ καινισθησομένη πόλις, ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ἐκείνου ἔσται τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ἣν ἐναπεγράφη καὶ ὑπετέθη τελεῖν. Κἂν τῇ παροικίᾳ ἑτέρου ἐπισκόπου μᾶλλον ἐγγίζει, οὐκ ἐκδικήσει αὐτὴν οὕτως ὁ γειτνιάζων, ἀλλὰ τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις ἐπακολουθήσει καὶ ἡ τοιαύτη πόλις, καθὼς ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὥρισται.

CANON XXXIX.

« Cum frater et comminister noster Joannes, insulæ
« Cypri præsul, una cum suo populo in Helles-
« pontica provincia, et propter barbaricas in-
« cursiones, et ut a gentilium servitute libera-
« rentur, et Christianissimæ potentiæ sceptris
« pure subjicerentur, a prædicta insula emigra-
« verint; clementis Dei providentia, et pii Chri-
« stique amantis imperatoris nostri labore, con-
« stituimus, ut citra ullam innovationem serventur
« quæ a divinis Patribus, qui Ephesi **203** olim
« convenerunt, prædicti viri throno privilegia
« concessa sunt; ut nova Justinianopolis Con-
« stantinopolis jus habeat, et, qui in ea consti-
« tuitur, in primis pius ac religiosissimus epi-
« scopus, præsit omnibus Hellespontiorum pro-

ΚΑΝΩΝ ΛΘ'.

« Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου
« τοῦ τῆς Κύπρου νήσου προέδρου ἅμα τῷ οἰκείῳ
« λαῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν διά τε τὰς
« βαρβαρικὰς ἐφόδους διά τε τὸ τῆς ἐθνικῆς
D « ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκή-
« πτροις τοῦ Χριστιανικωτάτου κράτους ὑποτα-
« γῆναι, τῆς εἰρημένης μεταναστάντος νήσου
« προνοίᾳ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ μόχθῳ τοῦ
« φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως,
« συνορῶμεν, ὥστε ἀκαινοτόμητα διατηρηθῆναι
« τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόν-
« των θεοφόρων Πατέρων τῷ θρόνῳ τοῦ προγε-
« γραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια,
« τὴν νέαν ὥστε Ἰουστινιανούπολιν τὸ δίκαιον
« ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (21) · καὶ τὸν

Guill. Beveregii notæ.

(21) *Τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.* Ita quidem non modo in ms. nostro Bodleiano, verum etiam in plerisque aliis codicibus tam mss. quam impressis legitur. Zonaram etiam ita legisse ex ipsius horum verborum interpretatione constat. Sed codex Amerbachianus legit τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς τῶν Κωνσταντινέων πόλεως. Constantinopolis autem τοῦ Κωνσταντίνου quidem, sed

« ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον θεοφιλέστατον ἐπίσκο- A « πον πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων « χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν· « τὰ γὰρ ἐν ἑκάστῃ Ἐκκλησίᾳ ἔθη καὶ οἱ θεοφό« ροι ἡμῶν Πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώ« κασι, τοῦ τῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπισκόπου « ὑποκειμένου τῷ προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰου« στινιανουπόλεως μιμήσει τῶν λοιπῶν ἁπάντων « ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστα« τον πρόεδρον Ἰωάννην, ὑφ' οὗ, χρείας καλού« σης, καὶ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπί« σκοπος χειροτονηθήσεται.

« vinciæ episcopis, et a suis episcopis eligatur, « ex antiqua consuetudine. Mores enim, qui sunt « in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri « Patres servandos censuerunt, Cyzicenorum « civitatis episcopo prædictæ Justinianopoleos « præsuli subjecto exsistente, ad imitationem re« liquorum omnium episcoporum, qui subsunt « prædicto Dei amantissimo præsuli Joanni, a « quo, cum usus postulaverit, etiam ipsius Cyzi« cenorum civitatis episcopus ordinabitur.

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ μὲν τοῦ η' κανόνος τῆς γ' συνόδου παρίσταται ὅτι ἐκ προσελεύσεως ἐπισκόπου τινὸς Κυπρίων, Ῥιγίνου ἐπιλεγομένου, ὡρίσθη αὐτοκέφαλον εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου· καὶ ἐκωλύθη ὁ Ἀντιοχείας χειροτονίας ἐν αὐτῇ ποιεῖν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, ἐξενεχθεὶς ἀπὸ αἰτήσεως ἑτέρου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Ἰωάννου, ἐπικυροῖ μὲν καὶ τὰ ἐν Ἐφέσῳ πεπραγμένα, ὀνομάζων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Κυπρίων νέαν Ἰουστινιανούπολιν· διορίζεται δὲ ἔχειν αὐτὴν καὶ τὰ δίκαια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡσαύτως καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κυζίκου· καὶ γίνεσθαι τὰς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν χειροτονίας παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Κύπρου. Σήμερον δὲ οὐδεμία ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου ὑπόκειται, ἀλλ' οὐδὲ τὰ δίκαια τῆς Κωνσταντινού-

BALS. Ab octavo canone tertiæ synodi apparet, quod ex supplicatione cujusdam Cypriorum epi- B scopi, Rhegini dicti, statutum est ipsam Cypri Ecclesiam esse principalem ac primam: et prohibitus est Antiochenus episcopus facere in ea ordinationes. Præsens autem canon editus ad postulationem alterius archiepiscopi Cypri, Joannis, confirmat quidem quæ Ephesi acta sunt, nominans etiam Cypriorum Ecclesiam novam Justinianopolin. Statuit autem, illam quoque habere jura Constantinopolis, similiter et Ecclesias provinciarum Hellesponti, et Ecclesiam Cyzici; et ipsorum episcoporum ordinationes a Cypri episcopo fieri. Hodie autem nulla ex his Ecclesiis Cypri archiepiscopatui subjicitur, sed neque habet jura Constantinopolis. Quærendum ergo quomodo hoc fiat. Hellespontus

Guill. Beveregii notæ.

non τῶν Κωνσταντινέων πόλις uspiam, ut opinor, C appellatur. Et haud veri sane cuipiam simile videatur, ut novæ Justinianopoli, ipsius Constantinopolis privilegia concederentur. Etiamsi enim ex hujus canonis præscripto novæ Justinianopolis episcopus αὐτοκέφαλος esse asseratur: patriarcha tamen non sit, neque iisdem propterea, quibus Constantinopolitanus, privilegiis gaudet. Ex altera autem lectione clarior sensus facile eliciatur. Enimvero synodus Ephesina antehac decreverat, ut nec Antiochenus, nec alius quivis episcopus in insula Cypro episcopalem aliquam vel metropoliticam potestatem exercere debeat: sed ut omnia ecclesiastica negotia ibi emergentia metropolitano Constantiæ et synodo provinciæ definirentur. Ista autem Cypri metropolis, quæ antea Constantia dicebatur, a Justiniano imperatore suo de nomine *nova Justinianopolis* dicta est. Ex Amerbachiana itaque hujus loci lectione Patres hoc canone sanxerunt, ut novæ hujus Justinianopolis præsul D iisdem privilegiis frueretur, quæ eidem a synodo Ephesina confirmata fuerant, cum τῶν Κωνσταντινέων πόλις, *Constantiensium civitas* sive *Constantia* dicebatur. Vel si altera cuivis lectio magis arrideat, verba hoc modo explicentur. Cum Saraceni insulam Cyprum invaderent, Joannes urbis metropolitanæ novæ Justinianopolis, sive Constantiæ, præsul, cum plerisque insulæ illius incolis in Hellesponticam provinciam migrare cogebatur. Cum itaque Joannes episcopos suos et sacerdotes æque ac laicos secum ibi haberet, tempore quo hæc synodus agebatur, Patres in ejus gratiam constituunt, consentiente etiam imperatore, ut is privilegia throno suo antiquitus indulta etiam in Hellespontiorum provincia retineret, ut nemo præter ipsum in episcopos populosque suos potestatem haberet: atque insuper, ut ipsa etiam Hellespontiorum provincia, et Cyzicenus quoque episcopus, provinciæ illius metropolitanus, dicto Joanni subjiceretur. Hellespontica autem provincia throno Constantinopolitano tunc dierum suberat. Decernunt igitur hoc loco Patres, Joannem novæ Justinianopoleos præsulem istam Hellesponticam provinciam ita in posterum sibi subjectam habere, ut τὸ δίκαιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως in eam totum transferatur; ut quodcumque ibi privilegium episcopus Constantinopolitanus antea vindicaverat, Constantiensis sive Justinianopolitanus postea exerceret. Hoc autem Patres dicto Joanni idcirco indulsisse videntur, quod ille provinciam suam, utpote a Saracenis sive Barbaris occupatam, jam amiserat. Neque enim rationi visum est consentaneum, ut qui metropolitanus, et quidem αὐτοκέφαλος fuerat, alieno postea metropolitano subesset, et omni ecclesiastica potestate propter Barbarorum incursiones privaretur. Cautum est igitur hoc canone, ut Joannes eadem in Hellesponto retineret jura, quæ in Cypro antea habuerat. Et hanc sane veriorem esse canonis hujus expositionem exinde quispiam suspicetur, quod egregium hoc privilegium Joanni Constantiensi indultum cum ipsius persona, vel saltem cum restitutione ejus ad Cypriam provinciam, exstinctum fuit: utpote ex quo illud in ipsius solius gratiam indultum esse manifestum est. Porro hic sensus utrique lectioni aperte convenit. Nam Joannes in Hellesponto degens quatenus ad episcopos Cyprios τὸ δίκαιον τῆς τῶν Κωνσταντινέων πόλεως, quatenus ad Hellesponticos τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίκαιον habere potuit.

quidem est, qui ab Abydo ad Thraciam usque extenduntur fines orientales.

A πόλεως ἔχει. Καὶ ζητητέον ὅπως τοῦτο γίνεται. Ἑλλησπόντος μέντοι ἐστὶ τὰ ἀπὸ τῆς Ἀβύδου καὶ μέχρι τῆς Θρᾴκης παρεκτεινόμενα ἀνατολικὰ ὅρια.

ZONAR. Cypri episcopis, ejus insulæ episcopum quemque renuntiandi auctoritas, divinorum tertiæ synodi Patrum decreto adjudicata est, Antiochenus enim Cyprum sub se habere, et episcopos ibidem ordinare conatus est. Prærogativam igitur suam Cypri Ecclesiis inviolatam servare hic canon jubet: novamque urbem, quæ Justinianopolis dicta, æquali cum urbe Constantinopolitana jure esse decernit. Et quemadmodum Constantinopolitanæ sedi Asiana provincia, Pontica, Thracicaque subjectæ, sic Hellespontica Justinianopolitanæ adjudicata, et in episcopum Cyzicenum auctoritas (nam ipsa quoque Cyzicus in Hellesponto est) ejusdemque renuntiandi facultas permissa. Hoc autem de Cyzico decretum utrum unquam in usu fuit, haud facile dixerim; nunc quidem hoc decretum, quod ad Cyziceni electionem attinet, negligi constat. Sed neque in Hellesponti regiones urbesque ulla hoc tempore Cypri episcopo est potestas.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ ἐψήφισται παρὰ τῶν τῆς συνόδου ἐκείνης θείων Πατέρων τοὺς Κυπρίους ἐπισκόπους δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων ποιεῖν. Ἐπειρᾶτο γὰρ ὁ Ἀντιοχείας τότε ὑφ' ἑαυτὸν καὶ τὴν Κύπρον ἔχειν, καὶ παρ' ἐκείνου χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐν αὐτῷ ἐπισκόπους· τοῦτο οὖν προνόμιον καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἀκαινοτόμητον προσεῖναι ψηφίζεται ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Κύπρῳ, καὶ προστίθησι τῇ νέᾳ πόλει, ἥτις Ἰουστινιανούπολις ἐπεκλήθη, τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίκαιον. Καὶ ὥσπερ τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποτέθειται ἥ τε Ἀσιανὴ, καὶ ἡ Ποντικὴ, καὶ ἡ Θρᾳκικὴ B ἐπαρχία, οὕτω καὶ τούτῳ δέδοται προεδρεύειν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, ὑποκεῖσθαι δὲ αὐτῷ καὶ τὸν Κυζίκου ἐπίσκοπον, καὶ παρ' αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι· καὶ αὕτη γὰρ ἡ πόλις, τὴν Κύζικον φημὶ, Ἑλλησπόντιός ἐστιν. Εἰ μὲν οὖν καὶ εἰς ἔργον ἦλθεν ἡ περὶ τῆς Κυζίκου ψῆφός ποτε, οὐκ οἶδα· τέως δὲ οὐ κρατεῖ τὰ τῆς ψήφου ὅσον πρὸς τὴν Κύζικον. Ἀλλὰ οὐδ' ἐπὶ ταῖς ἄλλαις Ἑλλησποντίων χώραις καὶ πόλεσι πρόσεστί τι τῷ Κύπρου δίκαιον.

ARIST. « Nova Justinianopolis Constantinopoleos « jus obtineat, ejusque præsul omnibus Hellespontiorum episcopis, ad quos emigravit, præsit, et a suis episcopis ordinetur: uti Patres Ephesini decreverunt. »

ἈΡΙΣΤ. » Ἡ νέα Ἰουστινιανούπολις τὸ δίκαιον » ἐχέτω Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ ταύτης πρόεδρος πάντων Ἑλλησποντίων, πρὸς οὓς μετῴκησε, προεδρευέτω, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων χειροτονείσθω· ὡς οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἐθέσπισαν. »

Hic qui Cypriorum præsidebat insulæ Joannes (hæc namque est et nova Justinianopolis) propter Barbarorum incursiones, et ut infidelium servitute eximeretur, planeque christianissimæ potentiæ sceptris subjiceretur, insula decedens, et ad Hellespontiorum se recipiens provinciam, Patrum indulgentia in Hellespontiacis episcopalibus jus Constantinopolitanum habere, omnibusque in ea provincia episcopis præsidere, et maxime propriam habere auctoritatem, et a suis episcopis ordinari permissus est: quemadmodum et synodus Ephesina decrevit. Postquam autem Cyprus gentilium manibus liberata fuit, quæ in Hellesponto erant metropoles ad thronum Constantinopolitanum redierunt.

C Οὗτος ὁ τῆς τῶν Κυπρίων νήσου πρόεδρος Ἰωάννης (αὕτη γάρ ἐστι καὶ νέα Ἰουστινιανούπολις) διὰ τὰς τῶν Βαρβάρων ἐφόδους καὶ τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ Χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, μετανάστης τῆς Κύπρου γενόμενος, καὶ εἰς τὴν τῶν Ἑλλησποντίων μετοικήσας ἐπαρχίαν, ἐπετράπη τὸ δίκαιον ἔχειν Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ ταῖς Ἑλλησποντίαις ἐπισκοπαῖς, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων προεδρεύειν αὐτὸν, καὶ ἰδιαιτάτην ἀρχὴν ἔχειν, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι· καθὼς καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ σύνοδος ὥρισεν. Ἐπεὶ δὲ ἡ Κύπρος τῆς ἐθνικῆς ἠλευθερώθη χειρὸς, ἐπανῆλθον πάλιν αἱ καθ' Ἑλλήσποντον μητροπόλεις πρὸς D τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον.

204 CANON XL.

« Quoniam Deo hærere per secessum ex vitæ strepitu, valde est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam monasticam eligunt, non intempestive admittere: sed nobis a Patribus traditum decretum in eis quoque

ΚΑΝΩΝ Μ'.

« Ἐπειδὴ τῷ Θεῷ κολλᾶσθαι διὰ τῆς ἐκ τῶν τοῦ « βίου θορύβων ἀναχωρήσεως λίαν ἐστὶ σωτήριον, « χρὴ μὴ ἀνεξετάστως ἡμᾶς παρὰ τὸν καιρὸν τοὺς « τὸν μονήρη βίον αἱρουμένους προσίεσθαι· ἀλλὰ « τὸν παραδοθέντα ἡμῖν παρὰ τῶν Πατέρων καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(22) *Τοὺς ἐν αὐτῷ ἐπισκόπους*. Regulæ grammaticæ Amerbachianam hoc in loco lectionem exigunt, quæ est τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπισκόπους, τέως δὲ οὐ κρατεῖ τὰ τῆς ψήφου. De hac re Balsamon quoque quæstionem movendam ducit, καὶ ζητητέον, inquit, ὅπως τοῦτο γίνεται. Verum huic quæstioni facile respondetur ex ipsis Aristeni in epnomen hujus canonis scholiis; nimirum quod cum Cyprus a Gentilium sive Barbarorum manibus liberata fuerit, provincia Hellespontica ad thronum Constantinopolitanum rediit. Nam canon hic personalis, vel etiam temporalis, ut ita loquar, solummodo fuit; quippe qui in Joannis solius gratiam constitutus, tantum obtinere debuit, quamdiu provincia Cypria a Barbaris detenta fuerit.

« ἐν αὐτοῖς φυλάττειν ὅρον, ὥστε τὴν ὁμολογίαν « τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τότε προσίεσθαι, ὡς ἤδη βε« βαίαν καὶ ἀπὸ γνώσεως καὶ κρίσεως γινομένην « μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (23). Ἔστω « τοίνυν (24) ὁ μέλλων τὸν μοναχικὸν ὑπέρχεσθαι « ζυγὸν, οὐχ ἧττων ἢ δεκαετὴς (25), ἐν τῷ προέ« δρῳ κειμένης καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ δοκιμασίας, εἰ « τὸν χρόνον αὐτῷ αὐξηθῆναι λυσιτελέστερον « ἡγεῖται πρὸς τὴν ἐν τῷ μονήρει βίῳ εἰς ἀγωγὴν « καὶ κατάστασιν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος « ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ κανόσι τὴν ἑκουσίως ἑαυ« τὴν προσάγουσαν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν παρθενίαν « ἀσπαζομένην, τὸν ἑπτακαιδέκατον διανύουσαν « χρόνον, τῷ τῶν παρθένων τάγματι ἀριθμεῖσθαι « νομοθετεῖ· ἀλλὰ οὖν τῷ περὶ τῶν χηρῶν τε καὶ « διακονισσῶν παραδείγματι κατακολουθήσαντες, « εἰς τὸν εἰρημένον χρόνον ἀναλόγως τοὺς τὸν μο« νήρη βίον ἑλομένους περιεστήσαμεν· ἐν γὰρ τῷ « θείῳ Ἀποστόλῳ γέγραπται ἑξήκοντα ἐτῶν τὴν « ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι χήραν· οἱ δὲ « ἱεροὶ κανόνες τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν διακόνισ« σαν χειροτονεῖσθαι παραδεδώκασιν, τὴν Ἐκκλη« σίαν χάριτι θείᾳ κραταιοτέραν γενομένην, καὶ « ἐπὶ τὰ πρόσω βαίνουσαν ἑωρακότες, καὶ τὸ τῶν « πιστῶν πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν τήρησιν « πάγιόν τε καὶ ἀσφαλές· ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἄριστα « κατανοήσαντες, ἀρτίως διωρισάμεθα τὴν εὐλο« γίαν τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τῶν κατὰ Θεὸν « ἀγώνων ἐνάρχεσθαι, ὥσπερ τινὰ σφραγῖδα τα« χέως ἐνσημαινόμενοι, ἐντεῦθεν αὐτὸν πρὸς τὸ « μὴ ἐπὶ πολὺ ὀκνεῖν καὶ ἀναδύεσθαι προβιβάζον« τες· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ « παρορμῶντες ἐκλογὴν καὶ κατάστασιν. »

« servare, ut vitæ secundum Deum professionem, « ut jam firmam et a scientia ac judicio factam, « tunc admittamus, post rationis complemen« tum. Qui ergo monachicum jugum est subitu« rus, ne sit minor quam decem annos natus, « ejus quoque rei examinatione in præsulis « arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius « existimet ad introductionem et constitutionem « in vita monastica. Etsi enim magnus etiam « Basilius, in sacris suis canonibus, eam, quæ « se sua sponte Deo offert, et virginitatem am« plectitur, si decimum septimum annum com« pleverit, in virginum ordinem referendam esse « statuit : sed tamen de viduis et diaconissis « exemplum secuti, in dictum tempus, analogia « et proportione habita, eos, qui vitam monasti« cam elegerunt, deduximus. In divino enim « Apostolo scriptum est, sexaginta annorum « viduam in Ecclesia eligendam : sacri autem « canones quadraginta annorum diaconissam « ordinandam esse statuerunt, cum Ecclesiam « Dei gratia potentiorem evasisse et ulterius « procedere vidissent, fideliumque, ad divinorum « mandatorum observationem, firmitatem ac « stabilitatem. Quod quidem cum nos quoque « optime intellexissemus, perfecte statuimus be« nedictionem gratiæ, ei qui certamina secundum « Deum aggressurus est, veluti quoddam signa« culum celeriter imprimentes, hinc eum ad non « diu cunctandum et tergiversandum inducen« tes, vel potius etiam ad boni electionem et con« stitutionem incitantes. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ιη' κανόνι αὐτοῦ τὰς μετὰ τὰ δεκαὲξ ἔτη ὁμολογούσας παρθενίαν προσδέχεται· ὡς δυναμένας τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ φαύλου διακρίνειν καὶ ἐπιλέγεσθαι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τὸν δεκαετῆ μονάσαι αἱρετισάμενον οὐκ ἀπο-

BALS. Magnus quidem Basilius in decimo octavo suo canone eas, quæ post sedecim annos se virginitatem suscipere profitentur, admittit : ut quæ bonum a malo possint secernere ac eligere. Præsens autem canon eum qui decem annos natus est,

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν*. In ms. nostro Bodleiano, post ista verba, hæc interseruntur, ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ιη' αὐτοῦ κανόνι, φησὶ μετὰ τὸν ιζ' ἐνιαυτὸν δέχεσθαι τὴν μέλλουσαν μονάσαι; *Magnus autem Basilius in 18 ipsius canone dicit, eam, quæ monasticam vitam susceptura est, post annum 17 admittendam esse*. Hæc autem e margine in textum a descriptore traducta sunt, non advertente eadem in ipso canone paulo post haberi.

(24) *Ἔστω τοίνυν*. In mss. Bodleiano, Amerbachiano et Ætoniensi hic locus sic legitur, Ἔστω τοίνυν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, ὅτι χωρὶς εἰδήσεως τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου οὐκ ὀφείλουσι γίνεσθαι ἀποκάρσεις τῶν μοναχῶν, πολλῷ δὲ πλέον τῶν ἀτελῶν καὶ ἀμφιλόγων, ὁ μέλλων, etc. Verum prima verba hic descripta ἔστω τοίνυν cum ultimis ὁ μέλλων necessario conjungenda sunt; aliter canonis sensus non cohæret; uti cuivis eam legenti primo intuitu patebit. Reliqua igitur supposititia sunt, neque ad canonem pertinent, neque aliud primo fuisse videntur, quam nota quædam marginalis, cui prima vox desideratur, vid. σημείωσαι, quæ si istis verbis præligatur, sic transferantur, *Nota ex præsenti canone, et iis quæ in ipso sunt, quod sine episcopi, qui loco præest, cognitione, monachorum tonsuræ fieri non debent, multo autem magis eorum, qui imperfecti sunt et inconstantes*, quam sane notam fuisse marginalem nemo non videat.

(25) *Οὐχ ἧττων ἢ δεκαετής*. Harmenopolus vim hujus canonis ex his verbis breviter sic exprimit, Δεκαετής τις μοναζέτω· εἰ καὶ τῷ τῆς χώρας ἐπισκόπῳ ἄξιος τούτου τότε δοκεῖ. *Qui decennis est monachus fiat, si regionis episcopo tunc dignus videtur*. In quam præsentis canonis epitomen scholiastes hæc notat, ὁ μὲν ιη' κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑπὲρ τὰ ιστ' ἢ καὶ τὰ ιζ' ἔτη λέγει ὀφείλειν εἶναι τὴν προσάγουσαν ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ καὶ ἀποτασσομένην τῷ γάμῳ· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἐλαττοῖ τὸν χρόνον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν χάριτι θείᾳ κραταιοτέραν ὁρᾶν, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω βαίνουσαν καὶ προκόπτουσαν. *Canon quidem 18, magni Basilii ultra 16 vel etiam 17 annos esse debere dicit eam, quæ Domino sese offert, et mundo renuntiat. Hic vero canon tempus illud diminuit, propterea quod Ecclesiam Dei gratia magis confirmatam cerneret, atque ulterius progredientem et proficientem*. Harmenop. Epit. can. sect. 4, tit. 1.

si monachus esse elegerit, non rejicit : sed eum ad A vitam monasticam non aliter recipiendum decernit, quam si ab episcopo probatus fuerit. Adjicit autem se hæc statuere, quoniam Ecclesia Dei gratia ad anteriora procedat, et ad divinorum mandatorum observationem firmior ac validior evadat. Usus est autem ad eorum confirmationem etiam iis quæ de diaconissis in quarta synodo dicta sunt, dicens : Quod cum sanctus Paulus decreverit, quæ sexaginta sunt annorum, viduas in diaconissarum ordinem posse referri, Patres virginem quadraginta annos natam diaconissam ordinari censuerunt : ut ex eo colligatur, Patres nihil absurdum decrevisse, qui imperfectos tondendi tempus ab decimo octavo anno ad decimum redegerint. Est autem magna iis agenda gratia, quod non quemcunque decem annos B natum, nulla diligentiori perscrutatione facta, tonderi permiserint : sed hoc episcopi prudentiæ ac judicio reliquerint. Fortasse enim ejus examinatio, hunc quidem, qui decimum annum excesserit, ad tonsuram admittet : illum vero repellet. Atque hæc quidem sunt, quæ in canone continentur. Tu autem lege 6 Novellam imperatoris domni Leonis Philosephi, quæ continet illum quidem, qui decimum sextum annum complevit vel decimum septimum absque ullo impedimento posse tonderi, ut vult magnus Basilius, atque etiam testari : cum autem, qui anno ætatis suæ decimo monachus esse voluerit, posse quidem libere hoc facere, ex sententia hujus canonis, de bonis autem, quæ habet, testamentum facere non posse, sed exspectare donec C decimum quintum annum attigerit. Interea autem si mortuus fuerit, ejus quidem servi manumittentur, reliquæ autem facultates bifariam dividentur; et duas quidem partes accipiet monasterium, tertia vero pars cognatis dabitur. Quod si defuncto non fuerint cognati, tertia quoque pars monasterio accrescet.

A πέμπεται· πλὴν οὐκ ἄλλως τοῦτον εἰς τὸν μοναδικὸν βίον παραδέχεσθαι διορίζεται εἰ μὴ κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου. Προστίθησι δὲ ταῦτα νομοθετεῖν, διὰ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν χάριτι Θεοῦ ἐπὶ τὰ πρόσω προβαίνειν, καὶ παγιωτέραν γενέσθαι τὴν τῶν θείων ἐντολῶν συντήρησιν. Ἐχρήσατο δὲ εἰς ἐπιστηριγμὸν τούτων καὶ τοῖς περὶ διακονισσῶν εἰρημένοις ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ, εἰπὼν ὅτι Τοῦ θείου Παύλου διαταξαμένου τὰς ἑξήκοντα ἐτῶν οὔσας χήρας τῷ τῶν διακονισσῶν καταλέγεσθαι τάγματι, οἱ Πατέρες τὴν παρθένον τὴν τεσσαρακονταετῆ χειροτονεῖσθαι διακόνισσαν ὥρισαν· ὡς ἐντεῦθεν συνάγεσθαι μηδέν τι τοὺς Πατέρας διορίσασθαι ἄτοπον, ὑποβιβάσαντας τὸν χρόνον τῆς ἀποκάρσεως τῶν ἀτελῶν καὶ ἀπὸ ιη' εἰς ι' αὐτὸν περιστήσαντας. Εὐχαριστίας δὲ ἄξιοι B μεγάλης εἰσὶν, ὅτι οὐχ ἐξεχώρησαν παντὶ δεκαετεῖ ἀπολυπραγμονήτως ἀποκείρεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ διακρίσει τοῦ ἐπισκόπου τὰ περὶ τούτου ἀνέθεντο. Ἴσως γὰρ δοκιμασία αὐτοῦ, τόνδε μὲν ὑπεραναβάντα τὸν δεκαετῆ χρόνον εἰς ἀπόκαρσιν παραδέξεται· τόνδε δὲ ἀποπέμψεται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὴν ἕκτην Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν τὸν μὲν ἀνύσαντα χρόνον ις' ἢ ιζ' ἀπαρεμποδίστως ἀποκείρεσθαι, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ διατίθεσθαι· τὸν δὲ βουλόμενον μονάσαι κατὰ τὸν ι' ἐνιαυτὸν (26) τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἔχειν μὲν ἐπ' ἀδείας τοῦτο ποιεῖν, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα· διαθήκην δὲ χάριν τῶν προσόντων αὐτῷ μὴ ποιεῖν, ἀλλὰ περιμένειν μέχρις ἂν τοῦ πεντεκαιδεκάτου χρόνου ἅψηται. C Ἐν τῷ μέσῳ δὲ εἰ τελευτήσει, οἱ μὲν οἰκέται αὐτοῦ ἐλευθερωθήσονται, ἡ δὲ λοιπὴ τούτου περιουσία διαιρεθήσεται διχῇ, καὶ τὸ μὲν δίμοιρον τὸ μοναστήριον λήψεται, τὸ δὲ τρίτον τοῖς συγγενέσι τούτου δοθήσεται. Μὴ ὄντων δὲ συγγενῶν τῷ τελευτήσαντι, καὶ τὸ τρίτον εἰς τὸ μοναστήριον προχωρήσει.

205 ZONAR. Puellas ad virginitatis professionem nonnisi sexdecim aut septemdecim annis majores, Basilius magnus decimo octavo canone admitti jubet : si quæ vero ante id tempus promissiones intercesserint, non magis illis quam puerorum vocibus auscultandum arbitratur. Hic autem canon, qui decem modo annos natus sit, ad monasticæ discipli- D næ exercitationes ac munia admittendum esse decernit. Et canonis quidem a Basilio editi meminit, sed quoniam hoc tempore et Ecclesiæ aliquid roboris, et fidei plus omnino firmitatis accesserit, sintque fidelium animi ad capessenda divinæ legis imperia paratiores, hoc dispensasse dicit. Simileque exemplum ex quarta synodo de diaconissis profert, dicens : Cum viduam sexaginta annis natam eligi divus Paulus statuisset, eamdem prorsus rationem secuti Patres, quod aucta fidei constantia, altiores divini

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ αὐτοῦ κανόνι μετὰ τὰ ἑξκαίδεκα ἢ καὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη τὰς τῶν παρθένων ὁμολογίας ἐγκρίνεσθαι διατάττεται· τὰς δὲ πρὸ τῆς ἡλικίας ταύτης συγκαταθέσεις παιδικὰς ἡγεῖται φωνάς. Ὁ δὲ τῆς συνόδου ταύτης κανὼν δεκαετῆ φησιν εἶναι D δεῖν τὸν μοναχικὸν ζυγὸν ὑπερχόμενον. Καὶ μέμνηται μὲν τοῦ κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, λέγει δὲ οἰκονομεῖν τοῦτο, ὡς τῆς Ἐκκλησίας κραταιοτέρας γινομένης, καὶ τῆς πίστεως ἐπὶ πλέον στηριζομένης, καὶ τῶν πιστῶν πρὸς τήρησιν τῶν θείων ἐντολῶν μᾶλλον ἑδραιουμένων. Κέχρηται δὲ εἰς παράδειγμα καὶ τῷ περὶ τῶν διακονισσῶν κανόνι τῆς τετάρτης συνόδου, λέγων ὅτι τοῦ θείου Παύλου ἑξήκοντα ἐτῶν τὰς χήρας καταλέγεσθαι διαταξαμένου, οἱ Πατέρες τὴν παρθένον τεσσαράκοντα ἐτῶν ὕσαν χειροτονεῖσθαι διάκονον ὥρισαν διὰ τὴν

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Μετὰ τὸν ι' ἐνιαυτόν*. Ms. Amerbachianus legit μετὰ τὸν πέντε καὶ δεκατὸν ἐνιαυτόν. Cum autem hic de præsenti canone agatur, juxta quem quispiam post decimum ætatis annum monachus fieri potest, nostra et communis lectio retinenda est.

αὐτὴν πάντως αἰτίαν, ὡς τῆς πίστεως βεβαιοτέρας A γενομένης, καὶ τῶν ἀνθρώπων προθυμοτέρων πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν φυλακήν· πλὴν καὶ τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῷ τῆς χώρας ἐπισκόπῳ ἀνατίθησιν· ἵνα ἐκεῖνος σκοπῇ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τὸν μονήρη βίον αἱρουμένων, εἰ δέον αὐξηθῆναι αὐτῷ τὸν χρόνον, ἢ καὶ δεκαετῆ δεχθῆναι.

quoque obsequii amor in humanis pectoribus radices egisset, quadragenariam virginem in album diaconissarum referri licere decreverunt. In quo tamen rem totam, quod ad ætatem attinet, episcopi arbitrio permittit; ut quicunque se monasticæ vitæ studio teneri ostenderit, num exacto decennio illico admittendum, an ætatis progressum aliquem exspectandum putet, ipse dispiciat.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μονάζων μονάσει δεκαετής. Εἰ γὰρ « καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος τὴν ἀποχειρομένην τὸν « ἑπτακαιδέκατον ἀνύειν χρόνον ἀπέφηνεν· ἀλλ' « ἐπεὶ, τοῦ ἀποστόλου ἑξηκονταέτη οὖσαν τὴν ἐν « Ἐκκλησίᾳ χήραν ἐγγυῶντος, οἱ Πατέρες τὴν « διακόνισσαν ἔφησαν τεσσαρακονταέτην γίνε- « σθαι, κραταιοτέρας τῆς Ἐκκλησίας γενομένης· B « καὶ ἡμεῖς ὀξυτέραν τὴν σφραγῖδα τῷ μονάζοντι « σημαινόμεθα. »

ARIST. « Monachus decem annos natus vitam mo- « nasticam aget. Etiamsi enim divus Basilius « detonsam septemdecim annos transigere cen- « suerit : at quoniam Apostolus viduam sexa- « genariam Ecclesiæ desponsam tradit, Patres « diaconissam quadragenariam ordinari dixe- « runt, Ecclesia firmiori reddita; et nos quoque « citius monacho sigillum imponimus. »

Ὁ μὲν ὀκτωκαιδέκατος κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑπὲρ τὰ δεκαὲξ ἢ καὶ δεκαεπτὰ ἔτη λέγει ὀφείλειν εἶναι τὴν προσάγουσαν ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποτασσομένην τῷ γάμῳ· ἵνα αἱ ὑποσχέσεις αὐτῆς βέβαιαι ὦσι, καὶ ἀθετοῦσα ταύτας ἀπαραιτήτως κολάζηται. Τὰς γὰρ παιδικὰς φωνὰς οὐ προσήκει, φησὶ, κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγεῖσθαι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τὸν μὴ ἥττονα τῶν δέκα ἐτῶν μονάσαι θέλοντα παραδέχεται, ἀνατιθεὶς τὴν ἐπὶ τῷ χρόνῳ δοκιμασίαν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἡγουμένου, εἴπερ ἡγεῖται λυσιτελέστερον αὐξηθῆναι αὐτὸν πρὸς τὴν ἐν τῷ μονήρει βίῳ διαγωγὴν καὶ κατάστασιν. Ἐλαττοῖ δὲ τὸν χρόνον τὸν ὁρισθέντα παρὰ τοῦ C μεγάλου Βασιλείου, διὰ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν χάριτι θείᾳ κραταιοτέραν ὁρᾷν, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω προβαίνουσαν καὶ προκόπτουσαν, καὶ τοὺς πιστοὺς πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν τήρησιν ἀσφαλεστέρους καὶ παγιωτέρους δείκνυσθαι. Καὶ γὰρ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅτι πρὸς τὸ κρεῖττον ἡ Ἐκκλησία προέκοψεν, ἠλάττωσαν οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ τὸν χρόνον τῆς διακονίσσης, καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν χειροτονεῖσθαι ταύτην παραδεδώκασιν· εἰ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἑξήκοντα ἐτῶν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέλλουσαν καταλεγῆναι χήραν προστάττει.

Decimus quidem octavus Basilii magni canon eam, quæ se Domino offert et matrimonio renuntiat, supra sexdecim vel etiam septemdecim esse annos debere dicit : ut promissa ejus firma fiant, eaque violans inexorabiles luat pœnas. Pueriles enim voces, inquit, in hisce ratas existimare non convenit. At præsens canon eum, qui non minor est quam decem annos natus, et monachum agere cupit, admittit, de tempore examinationem præsulis judicio committens, an augeri tempus conducibilius existimet ad introductionem et constitutionem in vita monastica. Tempus autem a Basilio magno definitum minuit canon, quia Ecclesiam gratia divina potentiorem esse, et ulterius procedere et provehi, et fideles ad divinorum mandatorum observationem firmiores et stabiliores videri deprehendissent Patres. Ob eamdem enim rationem, quoniam, viz. ad melius procedit Ecclesia, sacri canones et diaconissæ tempus imminuunt, eamque cum quadraginta sit annorum ordinari statuunt; etiamsi Apostolus ipse viduam quæ in Ecclesia est eligenda sexaginta esse annorum jubet.

ΚΑΝΩΝ ΜΑ'.

« Τοὺς ἐν πόλεσιν ἢ χωρίοις ἐν ἐγκλείστραις βου- « λομένους ἀναχωρεῖν, καὶ ἑαυτοῖς καταμόνας D « προσέχειν, πρότερον ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέναι « δεῖ, καὶ τὴν ἀναχωρητικὴν παιδοτριβεῖσθαι « διαγωγὴν, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον τῷ τῆς μονῆς « ἐξάρχοντι ἐν φόβῳ Θεοῦ ὑποτάττεσθαι, καὶ τὴν « κατὰ πάντα, ὡς προσήκει, ὑπακοὴν ἐκπληροῦν « καὶ οὕτως ὁμολογοῦντας περὶ τῆς ἐν τῷ τοιού- « τῳ βίῳ προαιρέσεως, καὶ ὡς ἐξ ὅλης καρδίας « ἑκουσίως τοῦτον ἀσπάζονται, ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν « τόπον δοκιμάζεσθαι προέδρου· εἶθ' οὕτως ἐφ' « ἕτερον ἐνιαυτὸν ἔξωθεν προσκαρτερεῖν τῆς « ἐγκλείστρας, ὡς ἂν ὁ σκοπὸς αὐτῶν πλειόνως « φανερωθῇ. Τηνικαῦτα γὰρ πληροφορίαν παρ- « έξουσιν, ὡς οὐ κενὴν θηρώμενοι δόξαν, ἀλλὰ δι' « αὐτὸ τὸ ὄντως καλὸν τὴν ἡσυχίαν ταύτην διώ- « κουσι. Μετὰ δὲ τὴν τοσούτου χρόνου συμπλή-

206 CANON XLI.

« Eos, qui in urbibus vel vicis in clausuris volunt « secedere, et sibi ipsis separatim seu in solitu- « dine mentem adhibere, prius quidem in mo- « nasterium ingredi oportet, et anachoreticam « vivendi rationem exercere, et spatio triennii « ei, qui mansioni præest, in Dei timore parere, « et obedientiam in omnibus, ut æquum est, « implere; et ita de ejus vitæ eligendæ instituto « profitentes, et quod eam ex toto corde sua « sponte amplectuntur, ab ejus loci præsule « examinari : deinde sic alio anno extra clausu- « ram fortiter se gerere, ut scopus eorum evadat « manifestior. Tunc enim plene atque perfecte « significabunt, quod non inanem gloriam ca- « ptantes, sed propter ipsum revera pulchrum « ac honestum, hanc solitudinem persequuntur. « Post tanti autem temporis complementum, si

« In eodem eligendæ vitæ instituto permaneant, includi ipsos, et eis non amplius licere, quando etiam voluerint, ex tali mansione egredi, nisi propter communem utilitatem, vel aliam necessitatem ad mortem urgentem, ad id trahantur, et ita cum benedictione loci illius episcopi. Qui autem sine his jam dictis causis ex suis habitaculis exire aggrediuntur, primo quidem vel invitos dicta clausura coerceri, deinde jejuniis et aliis afflictionibus ipsos curare, scientes, quemadmodum scriptum est, quod Nemo, qui manum aratro immisit, et retro conversus est, est aptus regno cœlorum [33]. »

BALS. Magna quædam res est, et inceptum valde audax, separatim et in solitudine quiescere ac silentium agere, seipsumque in exigua domuncula, tanquam toto vitæ suæ tempore mortuum, includere. Et propterea a Patribus constitutum est, ne quispiam ubilibet et quomodocunque absque diligenti investigatione includatur: sed ut is quidem, qui hoc facere voluerit, prius triennio, ei qui monasterio præest subjectum et morigerum se præbeat, et ex prioribus plene declaret, quænam futura sit in posterum ejus vitæ ratio, cum probatione ac examinatione regionis illius episcopi. Deinde extra clausuram uno adhuc anno se fortiter gerat. Quod si ne sic quidem visus fuerit, is qui includi petit, propter mores improbos hoc facere, sed propter ipsum honestum et animæ salutis desiderium, is ab episcopo includatur, ut ex clausura amplius non exeat; præterquam propter communem utilitatem, vel propter mortis periculum: adhæc, ut nec is aliter sit exiturus, quam cum episcopali permissione. Si autem aliter, et non propter dictas causas exierit, primum quidem vel invitus includatur, ubi prius erat: deinde et commissum ab eo delictum supplicio curetur. Neque enim is est, inquiunt, a Deo recipiendus, qui se bonum aliquod et salutare facturum professus, suorum postea promissorum pœnitentiam agit. Nota ergo ejus, qui est includendus, quatuor annorum probationem. In externis enim regionibus e vestigio includitur qui vult includi, absque episcopali permissione et consuetis canticis. Nota similiter, quod sine episcopali permissione non licet ei, qui inclusus est, ex clausura sua egredi, etiamsi sit causa justissima, quæ ei exeundum esse suadeat. Eos autem, qui non sic egrediuntur, etiam invitos ab episcopo rursus includi. Et hæc quidem decernit canon. Primum autem caput 133 Novellæ, quæ sita est in libro iv. Basilic. capite 14, hæc dicit: Statuimus neminem omnino propriam habere habitationem, neque eam quæ dicitur cellula, nisi si quis velit solus, et uno vel duobus fortasse utens administris, vitam in contempla-

[33] Luc. ix, 62.

A « ρωσιν, εἰ τῇ αὐτῇ προαιρέσει ἐμμένοιεν, ἐγκλεισθῆναι αὐτοὺς, καὶ μηκέτι τούτοις ἐξεῖναι, ὅτε βούλονται, τῆς τοιαύτης καταμονῆς ἀφίστασθαι ἐκτὸς, εἰ μὴ διὰ κοινὴν λυσιτέλειαν ἢ ἑτέραν ἀνάγκην πρὸς θάνατον αὐτοὺς βιαζομένην πρὸς τοῦτο ἕλκοιντο, καὶ οὕτω μετ' εὐλογίας τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου. Τῶν δὲ εἰρημένων προφάσεων δίχα ἐγχειροῦντας ἐκ τῶν καταγωγίων αὐτῶν ἐξιέναι, πρωτοτύπως μὲν ἄκοντας αὐτοὺς καθειργνύειν ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐγκλείστρᾳ, ἔπειτα δὲ νηστείαις καὶ ἑτέραις σκληραγωγίαις αὐτοὺς θεραπεύειν, εἰδότας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὡς « Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν B οὐρανῶν. »

ΒΑΛΣ. Μέγα τι καὶ τολμηρὸν καταμόνας ἡσυχάσαι τινὰ, καὶ ἐν βραχυτάτῳ οἰκίσκῳ ἐγκλεῖσαι ἑαυτὸν ὡς τεθνεῶτα παρ' ὅλον τὸν τῆς οἰκείας ζωῆς χρόνον. Καὶ διὰ τοῦτο νενομοθέτηται παρὰ τῶν Πατέρων μὴ ἀπολυπραγμονήτως ἐγκλείεσθαί τινα ὁπουδήποτε· ἀλλὰ τὸν βουλόμενον τοῦτο ποιῆσαι πρότερον ἐπὶ τριετίᾳ παρὰ καθηγουμένῳ ὑποτάττεσθαι· καὶ διδόναι πληροφορίαν ἐκ τῶν προτέρων τῆς εἰς τὸ μέλλον διαγωγῆς αὐτοῦ μετὰ δοκιμασίας τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου. Εἶτα προσκαρτερεῖν ἔξωθεν τῆς ἐγκλείστρας καὶ ἐφ' ἕτερον ἐνιαυτόν. Καὶ εἰ μηδὲ οὕτως ἀναφανῇ ὁ τὸ ἐγκλεῖσθαι ζητῶν διὰ φαῦλον τρόπον τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ C καλὸν καὶ δι' ἔφεσιν ψυχικῆς σωτηρίας, ἐγκλείεσθαι τοῦτον διὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἐφ' ᾧ μηκέτι ἐξελθεῖν τῆς ἐγκλείστρας ἐκτὸς, εἰ μὴ διὰ κοινὴν λυσιτέλειαν ἢ διὰ κίνδυνον θανάτου· καὶ ταύτην δὲ τὴν ἐξέλευσιν μὴ ἄλλως γίνεσθαι εἰ μὴ μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς. Εἰ δὲ ἄλλως, καὶ μὴ διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐξέλθῃ, πρῶτον μὲν καὶ ἄκοντα ἐγκλείεσθαι ἔνθα καὶ πρότερον ἦν· εἶτα καὶ δι' ἐπιτιμίων τὸ γεγονὸς παρὰ τούτου ὀλίσθημα θεραπεύειν. Ἀνένδεκτος γὰρ, φασὶν, ἐστὶ τῷ Θεῷ ὁ ἐπαγγειλάμενός τι ἀγαθὸν καὶ σωτηριῶδες ποιῆσαι, καὶ τῶν οἰκείων ὑποσχέσεων ὄπισθεν ἐκ μεταμελείας γεγονώς. Σημείωσαι οὖν τὴν τετραετίαν δοκιμασίαν τοῦ μέλλοντος ἐγκλεισθῆναι· εἰς τὰς ἔξω γὰρ χώρας ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον ἐγκλείεται ὁ βουλόμενος δίχα ἐπι- D σκοπικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν συνήθων ψαλτῳδημάτων. Ὡσαύτως σημείωσαι ὅτι χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς οὐκ ἔξεστιν ἐγκλείστῳ ἐξιέναι ἀπὸ τοῦ ἐγκλειστηρίου, κἂν εὐλογωτάτη ἐστὶν αἰτία, παρακαλοῦσα τὴν τούτου ἐξέλευσιν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτως ἐξερχομένους, καὶ ἄκοντας ἐγκλείεσθαι πάλιν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα διορίζεται. Τὸ δὲ α' κεφ. τῆς ρλγ' Νεαρᾶς τῆς κειμένης ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν δ', κεφ. ιδ', φησὶ ταῦτα· Θεσπίζομεν μηδένα παντελῶς ἰδίαν ἔχειν οἴκησιν, μηδὲ τὸ καλούμενον κελλίον, εἰ μή τις βούλοιτο μόνος ὢν καὶ ἑνὶ τυχὸν ἢ δύο χρώμενος ὑπουργοῖς κατὰ τὸν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ ἡσυχίᾳ διαζῆν βίον· ἀλλ'

ὅλως ὄντων πλειόνων ἀνδρῶν, μίαν εἶναι καὶ τὴν A αὐτὴν συνέλευσιν, καὶ εὐχομένων, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἔργα πραττόντων, ὁπόσα ἄμεμπτά τε καὶ ἀδιάβλητα καθέστηκε· καὶ κοινῇ μὲν, ὡς εἴρηται, σιτεῖσθαι, κοινῇ δὲ καθεύδειν, καὶ εἰ μὲν τοσοῦτον εἴη τὸ πλῆθος, ὅσον εἰς ἕνα οἶκον χωρεῖσθαι, ἐπεί τοί γε τυχὸν δύο ἢ τρεῖς οἴκους εἶναι τοὺς δεχομένους αὐτοὺς μηδένα μέντοι παντελῶς ἴδιον ἔχειν μηδὲν, ἀλλ' ἐν κοινῷ ζῆν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ἵνα αἱ νύκτες αὐτοῖς τὴν αὐτὴν ταῖς ἡμέραις ἔχοιεν παρατήρησιν· οὐ γὰρ καθεύδουσιν ἅπαντες ἀεὶ, ἀλλὰ πρόδηλον ὡς οἱ μὲν ἐν τῷ καθεύδειν εἰσὶν, οἱ δὲ ἐγρηγόρασι· καὶ πάντως ἔσονταί τινες τοὺς καθεύδοντας ἐποπτεύοντες. Εἰ δέ τινα οἰκήματά ἐστιν ἐν οἱῳδήποτε μοναστηρίῳ τῶν ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως, ἢ τῶν ὑπὸ B τὴν σὴν ὄντων ἁγιωσύνην, εἴτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιοικίδος, εἴτε παρ' ἡμῶν αὐτῶν ᾠκοδομημένων, ἢ παρ' ἑτέρων· ταῦτα πάντα καθαιρήσεις τρόποις ἅπασιν, ἀνοίξεις τε αὐτοῖς τὴν ἀλλήλων θέαν, καὶ ὄψονται πάντα τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. Τί γὰρ δὴ καὶ εὐλαβηθήσονται τοῦτο πράττειν, ἅπαξ ἑαυτοὺς ἀναθέντες τῷ Θεῷ, καὶ ἀπειπόντες πρὸς πᾶσαν δημώδη δίαιταν; Καὶ τοῦτο μὲν ταύτῃ κρατεῖν νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον βουλόμεθα, οὐδενὸς, ὡς εἴρηται, ἔχοντος οἴκησιν ἰδίαν, ἀλλὰ συναθροιζομένων ἁπάντων καὶ θεωμένων τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. Πρόδηλον γὰρ ὅτι τὰ τοιαῦτα σπεύδουσιν αὐτὰ καθεστάναι, οἷα παντελῶς ἀνεπίληπτα μένει. Εἰ δέ τις ὀφθείη τοσοῦ- C τον ἀναιδὴς, ὥστε τολμᾷν ἐπιχειρεῖν παραβαίνειν τι τῶν νενομοθετημένων, ὁ τῆς μονῆς ἡγούμενος ταῦτα ἐξεταζέτω. Βουλόμεθα γὰρ τὴν νῦν σφοδροτέραν γενέσθαι παρατήρησιν. Λέγουσιν οὖν τινες ἐναντιοῦσθαι τῷ κανόνι τὴν Νεαράν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, τὸν μὲν κανόνα διὰ τὴν ἐγκλείστραν ἐκφωνηθῆναι, τὴν δὲ Νεαρὰν διὰ τοὺς ἔχοντας κελλία εἰς κοινόβια μοναστηρίων. Καὶ ἔστι μεγάλη διαφορὰ ἀμφοτέρων τῶν νομοθεσιῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο οὐδὲ ἐναντιοῦνται τὰ ὁροθετηθέντα. Σήμερον δὲ εἰς μὲν τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ἐνεργοῦσι τὰ τῆς Νεαρᾶς· εἰς δὲ τὰ ἀνδρῷα οὐδαμοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Σφαλερὸν ἡγήσαντο οἱ θεῖοι Πατέρες τὸ ἐκ κοσμικῆς διαγωγῆς τινας εἰς ἀναχωρητικὸν καθίστασθαι βίον, καὶ ἑαυτοὺς ἐγκλείειν βραχέσιν D οἰκίσκοις, καὶ αὐτοὺς ἑαυτοῖς εἶναι καθηγητάς. Διὸ τοὺς βουλομένους τοιοῦτόν τι πρότερον εἰς ἀσκητήριον εἰσιέναι κελεύουσι, καὶ ἐπὶ τριετίαν ἐν ὑποταγῇ γίνεσθαι, οὕτω τε παιδοτριβεῖσθαι τὴν ἀναχωρητικὴν διαγωγὴν, καὶ δουλεύσαντας ἐν ὑπακοῇ ὁμολογεῖν ὅτι ὁλοψύχως αἱροῦνται τὴν ἀναχώρησιν· καὶ παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως αὐτοὺς δοκιμάζεσθαι, καὶ πάλιν ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἕτερον προσμένειν τῆς ἐγκλείστρας ἐκτὸς, ἵνα μᾶλλον τὸ ἀμετάθετον φανείη τῆς γνώμης αὐτῶν, οὕτω τε πληροφορήσαντες ὡς οὐ δόξης ἔρωτι ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ δι' ἀρετῆς ἐργασίαν τὴν ἡσυχίαν ζητοῦσιν, ἐγκλεισθήσονται, οὐκέτι ἐξελευσόμενοι τοῦ οἰκίσκου, εἰ μή που βιασθεῖεν ὑπ' ἀνάγκης τινὸς ὁρώσης ἢ πρὸς κοινὴν

tione et silentio transigere: sed si plures omnino sint visi, unam esse eamdemque congressionem, et orantium, et naturæ opera facientium, **207** quæcunque a vituperatione ac reprehensione aliena sunt, et communiter quidem; ut dictum est, comesse, communiter autem dormire, et si sit tanta multitudo, quantam una domus comprehendat, etsi duæ sunt fortasse vel tres domus quæ eos suscipiunt, nullus tamen quidquam omnino proprium habeat, sed in communi noctu et diu vivat, ut noctes eamdem illis habeant observationem, quam dies. Non enim omnes semper dormiunt, sed clarum est, quod alii quidem dormiunt, alii vero vigilant: et erunt semper aliqui, qui dormientes observent. Si sint autem aliqua domicilia in quovis monasterio eorum, quæ sunt sub universali patriarchâ hujus magnæ civitatis, vel quæ sunt sub tua sanctitate, seu in eodem circumcirca incolatu, sive quæ sunt a nobis ædificata sive ab aliis: ea omnia omnino dirues, et eis aperies sui invicem spectaculum, et videbunt omnia quæ a se invicem fiunt. Cur enim hoc facere cavebunt, cum se Deo semel dicarint, et omnem popularem vivendi rationem valere jusserint? Et hoc quidem servari volo, et nunc et in omne deinceps tempus, nullo, ut dictum est, habente propriam habitationem, sed congregatis omnibus et ea quæ a se invicem fiunt spectantibus. Clarum est enim, quod ea studebunt esse ejusmodi, ut ab omni penitus reprehensione aliena maneant. Si quis autem usque adeo impudens visus fuerit, ut eorum, quæ lege cauta sunt, transgredi aliquid conari audeat, qui illi præest mansioni hoc examinet. Volumus enim nunc acriorem fieri observationem. Dicunt itaque nonnulli Novellam canoni adversari. Mihi autem videtur quidem canon loqui de anachoretarum inclusionibus, Novella autem esse edita propter eos, qui in monasteriorum cœnobiis habent cellas. Et est magna utrarumque legum differentia: et ideo, hac ratione non repugnant quæ iis constituta sunt. Hodie autem in mulierum quidem monasteriis locum habent quæ Novella cauta sunt; in virorum autem minime.

ZONAR. Qui se ex communi vitæ consuetudine ad anachoreticum institutum subito transferunt, cellulæque angustiis inclusi facti sibi duces vivendi, degunt, periculoso se negotio haud dubie committere divini Patres existimavere. Quos igitur aliquid ejusmodi animo agitare contingat, asceterium prius ingredi, ibique se tribus annis majorum imperiis obsequentes præbere jubent, ut eo pacto anachoreticæ disciplinæ præceptis imbuti, ac in exercitatione parendi multum diuque versati, remotum illud ab hominum societate vitæ genus ex animo se amplecti velle demonstrent. Tum mentem eorum ipse quoque loci antistes exploret, uniusque anni præterea spatium, probandæ magis constantiæ, extra cellæ septa exigat. Hinc ubi se non laudis humanæ studio, sed virtutis exercendæ desiderio solitudinem adamasse fidem fecerint, ita demum includi volunt,

ut omnem sibi penitus ex stationcula sua amplius egrediendi potestatem ereptam esse intelligant: Nisi si forte necessaria causa, vel aliquid in publica totius regionis, ubi degunt, commoda futurum procurandi, vel periculum, ex quo mors fortasse impendeat, declinandi, exire compellat. Et sic porro, episcopo annuente, ipsisque benedicente, egredientur. Qui vero nulla ejusmodi causa intercedente egressi fuerint, primo vel invitos ad suas clausuras rejici, deinde pœnis quoque in eos animadverti Patres jubent: ut jejuniis severioreque disciplinæ ratione exerciti, ea veluti medicina, animum levitatis inconstantiæque morbis liberare nitantur.

ὠφέλειαν ἴσως τῆς χώρας ἐν ᾗ διάγουσιν, ἢ διὰ κίνδυνον ἴσως θάνατον ἀπειλοῦντα. Καὶ οὕτως δὲ μετὰ γνώμης καὶ εὐλογίας τοῦ ἐπισκόπου ἐξελεύσονται. Εἰ δὲ ἄλλως καὶ μὴ διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐξέλθωσι, πρῶτον μὲν καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἐγκλείεσθαι ἔνθα καὶ πρότερον οἱ Πατέρες ὥρισαν· εἶτα καὶ ἐπιτιμίοις αὐτοὺς ὑποβάλλεσθαι ἵνα νηστείαις καὶ σκληραγωγίαις ἑαυτοὺς θεραπεύσωσιν, ἤγουν τὸ τῆς ἑαυτῶν γνώμης εὐμετάβολον.

208 ARIST. « Qui clausuram ingressurus est, triennium in monasterio prius agat, et priusquam includatur alium annum transigat, et sic ingrediatur. Et ne egrediatur, nisi mors aut communis utilitas cogat. »

Eum qui clausuram ingredi et sibi soli attendere cupit, oportet primo in monasterium secedere, et per triennii spatium ei, qui mansioni præest, in Dei timore subjici; et sic a loci illius episcopo propositum ejus examinari, an sua sponte et ex toto animo talem vitam amplectatur. Et si adhuc confiteatur eodem modo se eam desiderare, alio etiam anno extra claustrum patienter maneat, ut planius demonstret se non ob vanam gloriam, sed ob ipsum bonum, solitudinem persequi; post tempus autem illud elapsum si in eadem sententia permanens inveniatur: tunc includatur, et amplius illinc non exeat, nisi forte communis utilitas proponatur, aut alia necessitas mortem ei minata: tunc enim cum episcopi, qui loco præest, benedictione egredietur. Sine dictis autem causis si egrediatur, primo quidem etiam invitus includetur, deinde autem jejuniis et aliis tractationibus duris subjicietur, et per eas pusillanimitatis suæ medelam inveniet, sciens, juxta quod scriptum est, quod Nemo, qui manum suam aratro immisit, et retro conversus est, aptus est cœlorum regno [88].

« ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐγκλεισθησόμενος, τριετίαν προδιάγων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ πρὸ τῆς ἐγκλείστρας ἕτερον ἐνιαυτὸν μετιὼν, οὕτως εἰσίτω· καὶ μὴ ἐξίτω, εἰ μὴ βιάζοι θάνατος, ἢ πρὸς τὸ κοινὸν λυσιτέλεια. »

Τὸν εἰς ἐγκλείστραν βουλόμενον εἰσιέναι, καὶ ἑαυτῷ μόνῳ προσέχειν, δεῖ πρότερον ἐν μοναστηρίῳ εἰσελθεῖν, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον ὑποταγῆναι τῷ τῆς μονῆς προεστῶτι ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ δοκιμασθῆναι, εἰ ἑκουσίως καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας τὸν τοιοῦτον βίον ἀσπάζηται. Καὶ εἰ ἐπιμένει ὁμολογῶν τοιουτοτρόπως ἐπιποθεῖν αὐτὸν, καὶ ἐφ' ἕτερον ἐνιαυτὸν προσκαρτερεῖν ἔξωθεν τῆς ἐγκλείστρας, ὡς ἂν περισσοτέραν παρέξει πληροφορίαν, ὡς οὐ διὰ ματαίαν δόξαν τὴν ἡσυχίαν μεταδιώκει, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ καλόν· μετὰ δὲ τὴν τοῦ τοσούτου χρόνου παραδρομὴν εἰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὑρίσκεται γνώμης ἱστάμενος, ἐγκλεῖσθαι αὐτὸν, καὶ μηκέτι ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι, εἰ μή που κοινὴ ὠφέλεια πρόκειται, ἢ ἑτέρα ἀνάγκη, θάνατον ἐπαπειλοῦσα αὐτῷ· τηνικαῦτα γὰρ μετ' εὐλογίας τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ἐξελεύσεται. Ἄνευ δὲ τῶν εἰρημένων προφάσεων εἰ ἐξέλθῃ, πρῶτα μὲν ἄκων ἐγκλεισθήσεται, ἔπειτα δὲ νηστείαις καὶ ἑτέραις σκληραγωγίαις ὑποπέσῃ, καὶ δι' αὐτῶν τῆς μικροψυχίας αὐτοῦ θεραπείαν εὑρήσει, γινώσκων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὡς « Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖραν αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. »

CANON XLII.

« Eos qui dicuntur eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti et capite comati urbes obeunt, et cum viris laicis ac mulieribus versantur, et propriæ professioni faciunt injuriam, statuimus, si elegerint quidem tonsis comis reliquorum monachorum amictum suscipere, eos in monasterio constitui, et inter fratres referri.

ΚΑΝΩΝ ΜΒ'.

« Τοὺς λεγομένους ἐρημίτας, οἵτινες μελανειμονοῦντες (27) καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες περιάγουσι τὰς πόλεις, μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρεφόμενοι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες, ὁρίζομεν, εἰ μὲν αἱροῦνται τὰς κόμας ἀποκειράμενοι τὸ τῶν λοιπῶν μοναχῶν ἀναδέξασθαι σχῆμα, τούτους ἐν

[88] Luc. IX, 62.

Guill. Beveregii notæ.

(27) *Μελανειμονοῦντες*. Hac nimirum ratione eremitæ monasticum habitum simularunt. Nam monachi olim nigris vestibus induti fuerunt, unde Pachymeres, Dionysii Areopagitæ dicti paraphrastes, ait: Μοναχικὴ τάξις μοναχῶς πολιτεύεται· τοῦτο γὰρ δηλοῖ καὶ τὸ ἀμφιεννύμενον μέλαν. Idem Zosimus historicus indicat, ubi seditione adversus monachos mota omnes, quos assequi poterant, nigris vestibus indutos, interfectos fuisse tradidit. Τὴν μὲν ἐκκλησίαν ἐπλήρωσαν νεκρῶν, τοὺς δ' ἀποδράντας διώξαντες κατεκέντησαν ἅπαντας ὅσοι φαιαῖς ἔτυχον ἐσθῆσι ἠμφιεσμένοι. Zosim. *Hist.* l. V. Sic etiam S. Athanasius ad virginem Deo dicatam ait: Ὁ ἐπενδύτης σου μέλας μὴ βεβαμμένος ἐν βαφῇ, ἀλλ' αὐτοφυὴς, ἰδιόχρωος. Athan. *De virginit.* tom. I, p. 1050, ed. Paris. Vide et canonem 45 præsentis concilii, quo monalium μέλαν ἔνδυμα commemoratur.

« μοναστηρίῳ ἐγκαθίστασθαι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς A « ἐγκαταλέγεσθαι (28)· εἰ δὲ μὴ τοῦτο προέ- « λοιντο, παντάπασιν αὐτοὺς τῶν πόλεων ἀπε- « λαύνεσθαι, καὶ τὰς ἐρήμους οἰκεῖν, ἐξ ὧν καὶ « τὰς ἐπωνυμίας ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο. »

ΒΑΛΣ. Πολλοὶ λαοπλάνοι τὰς πόλεις περιέρχονται μελανειμονοῦντες καὶ ἀκειροκόμαι, νηστείαν καὶ ἀλουσίαν ὑποκρινόμενοι, καὶ ἀπατῶντες τοὺς ἁπλουστέρους, καὶ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες. Καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν μετὰ λαϊκῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνδιάγοντες, καὶ τὰς τριόδους δαιμονιώδεσι διδάγμασι καταβομβοῦντες, εὔχονται δῆθεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μετάνοιαν κηρύσσουσιν· οἱ δὲ λέγουσι κατ' ὁρισμὸν Θεοῦ ἐξ ἐρήμου εἰς τὰς πόλεις ἐλθεῖν, ἐφ' ᾧ προμηνῦσαί τινα μέλλοντα· καὶ ἀναιδῶς ἀγαθά τινα τοῖς ἁπλουστέ- B ροις ἐπαγγέλλονται χάριν κέρδους καὶ ἐμπορίας. Τούτων οὖν ἡ σύνοδος αὕτη διορίζεται τὰς κόμας κείρεσθαι, καὶ ἐν μοναστηρίοις εἰσάγεσθαι, ὥστε τὸν μονήρη βίον διάγειν ἐν αὐτοῖς. Εἰ δ' οὐ βούλονται τοῦτο, ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τῶν πόλεων, ὡς ἂν ἐν ἐρήμοις διάγωσι· καὶ ἣν ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο διαγωγὴν, οὐκ ἐξ ἀληθείας, ἀλλ' ἀπὸ πλάνης καὶ τρόπου σκαιοῦ. Οὐδὲ γὰρ ᾤκησαν τὴν ἔρημον διὰ σωτηρίαν ψυχῆς, εἰ ταύτην πραγματικῶς ἐξ ἀνάγκης ἔχωσι, μὴ παραχωρούμενοι ἐν πόλεσι παραβάλλειν.

ΖΩΝΑΡ. Παλαιὰ ἡ κακία, ἀεὶ ταύτην ταῖς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις τοῦ ἀρχεκάκου ἐνσπείροντος. Ἦσαν γὰρ καὶ πάλαι τινὲς, οἱ μέλανα περιβλήματα C ἐνεδύοντο, καὶ τὰς κόμας οὐκ ἔκειρον, ἀλλ' εἴων εἰς βοστρύχους αὐτὰς καθισταμένας τοῖς στέρνοις αὐτῶν καὶ τοῖς ὤμοις περικεῖσθαι, καὶ οὕτω τὰς πόλεις περιέτρεχον, καὶ λαϊκοῖς ἀνδράσι συνῆσαν καὶ γυναιξὶ, τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες. Τούτοις ἡ σύνοδος αὕτη προτάσσει τὰς κόμας κείρεσθαι, καὶ ἐν μοναστηρίοις εἰσάγεσθαι, ὥστε μοναχοῖς συνοικεῖν τε καὶ συνασκεῖν· εἰ δ' οὐ βούλονται τοῦτο, παντελῶς τῶν πόλεων ἀπελαύνεσθαι, ἵνα ἐν ἐρήμοις διάγωσιν, ἐξ ὧν τὴν ἐπωνυμίαν τὸ ἐρημῖται καλεῖσθαι ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο. Οὐ γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐσχήκασι τὴν ἐπωνυμίαν, ἀλλὰ ψευδῶς ταύτην ἑαυτοῖς ἐπωνόμασαν, καὶ πλάσμα αὐτοῖς τὸ σχῆμά τε καὶ τὸ ὄνομα.

ΑΡΙΣΤ. « Μελανείμων καὶ ἀκερσεκόμης ἐρημί- D « της, εἰ μὴ κειρόμενος ἐγκαταλέγοιτο τῷ μονα- « στηρίῳ, τῆς πόλεως ἀπελαυνέσθω. »

Οἱ τὰς πόλεις περιτρέχοντες, ὡς δῆθεν ἐρημῖται, καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες, καὶ μελανειμονοῦντες, ἢ εἰς μοναστήριον εἰσερχέσθωσαν, τὰς τρίχας κειρόμενοι, καὶ τὸ σχῆμα τῶν λοιπῶν μοναχῶν αναδεχόμενοι· ἢ εἰ μὴ τοῦτο αἱροῦνται, τῶν πόλεων ἀπελαυνέσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα καθυβρίζωσι· καὶ τὰς ἐρημίας οἰκείτωσαν, ἐξ ὧν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκτήσαντο.

« Quod si hoc non elegerint, eos omnino ex urbibus expelli, et eremos habitare, ex quibus « sibi etiam denominationes confinxere. »

BALS. Complures populi seductores, urbes obeuntes, induuntur nigris vestibus, et sunt intonsis capillis, jejunium ac squalorem præ se ferentes, et simpliciores decipientes, ac monachalem professionem injuria afficientes. Ac nonnulli quidem eorum, una cum viris laicis mulieribusque versantes, et in triviis dæmoniacis doctrinis circumstrepentes, pro populo utique precantur, et pœnitentiam prædicant. Alii vero dicunt se Dei jussu ex solitudine in civitates venisse, ut futura quædam prædicant : et simplicioribus bona quædam impudenter pollicentur, lucri et mercimonii gratia. Hæc ergo synodus statuit, ut eis comæ tondeantur, et in monasteria introducantur, ut monasticam in eis vitam agant. Sin autem hoc nolint, ut ex urbibus expellantur, quo in eremis eam vivendi rationem persequantur, quam sibi, non ex veritate, sed ex fallacia et morum improbitate, confinxere. Neque enim in eremo propter animæ salutem habitavissent, si hanc reipsa necessario tenuissent, ad urbes accedere non concessi.

ZONAR. Antiquum hoc malum est, in hominum pectoribus ab ipso malorum omnium auctore et parente disseminatum. Olim quoque igitur non defuere, qui nigro amictu, comaque nequaquam detonsa, sed in cincinnos plexa et intorta, in pectus humerosque defluente, ita demum urbes pervolitarent, et cum laicis viris pariter ac feminis, non sine injuria monasticæ professionis ac instituti, assidue versarentur. Eos igitur homines detonsa coma in monasteria deduci, ibique cum monachis degentes eadem vitæ munia obire : quod si hoc non volunt, omnino ex urbibus extrudi, ac in eremis, 209 unde eremitarum sibi falsum nomen asciverant, relegari synodus jubet. Nec enim nomen illud ex vero ductum, sed quod sibimet ipsi falso indiderant, cum habitu mendaci nomen quoque fictum habuere.

ARIST. « Eremita nigris vestibus indutus, et comas « non detonsus, nisi detonsus monasterio includatur, urbe expellatur. »

Qui urbes percurrunt, ut scilicet eremitæ, et capitum comam nutriunt, et nigris induuntur vestibus, vel monasterium ingrediantur, capillos detonsi, et reliquorum monachorum habitum suscipientes, vel si hoc non elegerint, urbibus abigantur, ne professioni suæ injuriam faciant : et eremos inhabitent, e quibus et nomen sortiti sunt.

Guill. Beveregii notæ.

(28) *Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐγκαταλέγεσθαι*. Ita quidem omnes legunt codices, præter Amerbachianum, qui legit ἐγκαταλέγεσθαι. Ut sensu sit una *fratribus includi*, viz. in monasterio, de quo hic sermo habetur.

CANON XLIII.

« Licet Christiano vitam asceticam eligere, et rerum « ad vitam pertinentium deposita tempestate, « monasterium ingredi, atque instar monachi « tonderi, in quocunque delicto deprehensus « fuerit. Servator enim noster Deus inquit : « Eum qui venit ad me non ejiciam foras [97]. « Tanquam ergo monachali vitæ agendæ instituto « in pœnitentia nobis vitam describente, ei, qui ad « illud sincere accedit, acquiescimus ac favemus; « nec ulli ei mores impedimentum afferent, « quominus proprium scopum adimpleat. »

BALS. Ut est verisimile, prohibebantur quidam qui tonderi volebant, ad hoc inducti, vel propter suam vitæ turpitudinem sordesque ac contemptum, vel propter aliquod delictum. Dicit ergo canon, quod nullum peccatum prohibet Christianum vitam asceticam eligere, et per pœnitentiam Deum placare. Neque enim ullum est peccatum, quod Dei clementiam superet. Porro etiam Servator noster dixit : « Eum qui venit, ad me non ejiciam foras. » Et alii etiam canones dicunt Novatianorum esse, eorum qui accedunt pœnitentiam non suscipere, sed sinere eos qui offenderunt, si magnum sit aliquod delictum, profundo desperationis obrui. Patres autem id quod a se decretum est confirmantes, dicunt, quod sicut columna id, quod in ea describitur, exprimit, ita et monachica professio monachi pœnitentiam describit. Hoc autem intellige, quando tonsuram non impedit ætas imperfecta, vel aliquid aliud rationabile. Tunc enim episcopalis examinatio id quod erit agendum excutiet, ut vult 40 canon præsentis synodi. Si vis autem scire quam multæ sint causæ, quæ hic tonderi prohibeant, lege cap. 3 tit. 1 lib. IV Basilic. a patriarcha in synopsin redactum circa medium 3 cap. undecimi tit. præsentis operis, et positum in commentario 32 cap. 9 tit. præsentis operis.

ZONAR. Peccatorum magnitudo aut multitudo efficere non debet ut ii qui ad Dei misericordiam intuentur, spem propitiandi sibi pœnitentia numinis abjiciant. Idem hic quoque canon asserit, ac unicuique integrum esse affirmat, valde scelerato quamvis et nefario, vitam asceticam eligere, et in monasterio tonderi, monasticamque disciplinam amplecti, quæ nobis in pœnitentia vitam describit, Ut enim columna quod in ea describitur nobis exprimit, sic monastica professio pœnitentiæ imaginem ita effingit ac exprimit, ut eam ex animis nostris elabi aut effluere nunquam omnino patiatur.

210 ARIST. « Quilibet vitæ procellam fugiens, « et monasterium ingredi cupiens, ejus rei licen« tiam habeat.

Deo et Servatore nostro dicente : « Eum qui venit ad me nullo modo ejiciam foras ; » licet omni Christiano turbulentam vitæ fugere tempestatem, et ad monasterium se recipere, et tonderi, etiamsi omnem

[97] Joan. VI, 37.

A

ΚΑΝΩΝ ΜΓ'.

« Ἐξὸν ὑπάρχει Χριστιανῷ τὸν ἀσκητικὸν ἑλέσθαι « βίον, καὶ τὴν πολυτάραχον τῶν βιωτικῶν πρα« γμάτων ζάλην ἀποθέμενον ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέ« ναι, καὶ κατὰ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποκαρῆναι, « κἂν ἐν οἱῳδήποτε πταίσματι ἁλῷ· ὁ γὰρ Σωτὴρ « ἡμῶν Θεὸς ἔφη· Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ « ἐκβάλω ἔξω. Ὡς οὖν τῆς μοναχικῆς πολιτείας, « τῆς ἐν μετανοίᾳ στηλογραφούσης ζωὴν ἡμῖν, τῷ « γνησίως ταύτῃ προστιθεμένῳ συνευδοκοῦμεν, « καὶ οὐδεὶς αὐτὸν παρεμποδίσει τρόπος πρὸς « τὴν τοῦ οἰκείου σκοποῦ ἀποπλήρωσιν. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἐκωλύοντό τινες τὴν ἀπόκαρσιν προχειρούμενοι ἢ διὰ τὸ τοῦ βίου αὐτῶν αἰσχρόν τε καὶ ἀδιάφορον, ἢ διά τι πταῖσμα. Φησὶν οὖν ὁ

B κανὼν ὅτι οὐδὲν ἁμάρτημα κωλύει τὸν Χριστιανὸν τὸν ἀσκητικὸν ἑλέσθαι βίον, καὶ διὰ μετανοίας τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθαι. Ὅτι οὐδέ ἐστιν ἁμάρτημα τὴν τοῦ Θεοῦ νικῶσαν φιλανθρωπίαν. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ἔφη· « Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. » Καὶ ἕτεροι δὲ κανόνες Ναυατιανῶν εἶναι λέγουσι τὸ μὴ δέχεσθαι τὴν μετάνοιαν τῶν προσερχομένων, ἀλλὰ ἐᾷν τοὺς πταίσαντάς τι, κἂν ὑπερμέγα τοῦτό ἐστι τῷ τῆς ἀπογνώσεως καλύπτεσθαι βυθῷ. Κατασκευάζοντες δὲ οἱ Πατέρες τὴν οἰκείαν νομοθεσίαν, λέγουσιν ὅτι, ὥσπερ ἡ στήλη τὸ στηλογραφούμενον ζωγραφεῖ, οὕτω καὶ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα τὴν μετάνοιαν ὑπογράφει τοῦ μοναχοῦ. Ταῦτα δὲ νόησον ὅταν τὴν ἀπόκαρσιν οὐκ ἐμποδίζῃ ἡ ἀτελὴς ἡλικία ἢ ἄλλο

C τι εὔλογον. Τηνικαῦτα γὰρ ἡ ἐπισκοπικὴ δοκιμασία ἐπιτρέψει τὸ ποιητέον, κατὰ τὸν μ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου. Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν ὡς πολλαὶ αἰτίαι εἰσὶ κωλύουσαι τὴν ἀπεντεῦθεν ἀπόκαρσιν, ἀνάγνωθι κεφ. γ' τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, συνοψισθὲν παρὰ τοῦ πατριάρχου περὶ τὰ μέσα τοῦ γ' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ καταστρωθὲν εἰς τὸ σχόλιον τοῦ λβ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Πταισμάτων μέγεθος ἢ πλῆθος ἀπόγνωσιν μετανοίας τοῖς εἰς τὴν θείαν ἀφορῶσι φιλανθρωπίαν οὐ δεῖ ἐμποιεῖν. Τοῦτο καὶ ὁ κανὼν οὗτός φησιν, Ἔξεστι, λέγων, παντὶ, κἂν μεγάλα ἡμάρτηκε, τὸν ἀσκητικὸν ἑλέσθαι βίον, καὶ ἐν μοναστηρίῳ

D ἀποκαρῆναι, καὶ τὴν μοναχικὴν μετελθεῖν πολιτείαν, ἥτις ἡμῖν τὴν ἐν μετανοίᾳ ζωὴν στηλογραφεῖ. Ὡς γὰρ ἡ στήλη δείκνυσιν ἡμῖν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ στηλογραφουμένου, οὕτω καὶ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα τὴν μετάνοιαν ἡμῖν ὑπογράφει καὶ σχηματίζει, καὶ ταύτης μεμνῆσθαι παρασκευάζει διηνεκῶς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄδειαν ἅπας ὁ τὴν ζάλην τοῦ βίου φεύ« γων, καὶ εἰς μοναστήριον εἰσιέναι βουλόμενος, « ἀπενέγκοιτο. »

Τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν εἰπόντος, « Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, » ἔξεστι παντὶ Χριστιανῷ τὴν πολυτάραχον ζάλην τοῦ βίου φεύγειν, καὶ εἰς μοναστήριον ἀπέρχεσθαι, καὶ ἀποκεί-

ρεσθαι, κἂν πᾶσαν διεπράξατο ἁμαρτίαν. Γνησίως γὰρ τοὺς μετανοοῦντας δέχεται ὁ Θεὸς, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς τρόπος παρεμποδίσει πρὸς τὴν τοῦ οἰκείου σκοποῦ ἀποπλήρωσιν.

perpetraverit iniquitatem. Sincere enim agentes pœnitentiam Deus recipit, et nulli mores eis impedimento erunt, quominus scopum suum attingant.

ΚΑΝΩΝ ΜΔ'.

« Μοναχὸς ὁ ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοὺς, ἢ πρὸς γάμου κοινωνίαν καὶ συμβίωσιν γυναῖκα ἀγόμενος, τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις κατὰ τοὺς κανόνας ὑποβληθήσεται. »

CANON XLIV.

« Monachus fornicationis convictus, vel qui ad matrimonii communionem vitæque societatem uxorem duxit, fornicatorum pœnis secundum canones subjicietur. »

ΒΑΛΣ. Τὸ μὲν ἐπιτιμίοις πορνευόντων καθυποβάλλεσθαι τὸν πορνεύσαντα μοναχὸν προσκυνητέον ἐστὶν ὡς συμπαθέστατον. Ἴσως γάρ τις εἴπῃ μὴ ὀφείλειν ἐπίσης κολάζεσθαι τοὺς λαϊκοὺς καὶ τοὺς μοναχοὺς πορνεύσαντας· τὸ δὲ μόνον ἐπιτιμᾶσθαι κατὰ πόρνους τὸν πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐλθόντα μοναχὸν οὐκ ἔστιν, ὡς οἶμαι, ἀδιάστικτον (29). Εἶδον γὰρ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ μοναχόν τινα Λεόντιον Μουζάκην καλούμενον μετὰ ἐσθῆτος στρατιωτικῆς παραστάντα συνοδικῶς, καὶ μὴ πειθόμενον ἀποζευχθῆναι τῆς κακῶς συμβιοτευσάσης αὐτῷ κατὰ γάμου κοινωνίαν γυναικός· καὶ διὰ τοῦτο μετὰ αὐστηρίας τὸ μοναχικὸν ἐνδυθέντα, καὶ εἱρκτῇ παραδοθέντα, καὶ ἄλλως μεγάλως κολασθέντα. Δοκεῖ μοι οὖν ὡς ὁ παρὼν κανὼν ἐκεῖνον τὸν μοναχὸν τὸν γάμῳ προσομιλήσαντα λέγει τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι, τὸν ἑκουσίως ἀποστάντα τοῦ ἀθέσμου γάμου, καὶ πρὸς τὴν προτέραν μοναδικὴν ἐπανελθόντα κατάστασιν καὶ ἐξομολογησάμενον. Ὁ δὲ ἑκουσίως τοῦ ἀθεμίτου γάμου μὴ ἀφιστάμενος μεγάλως τιμωρεῖται διὰ τὴν προφανῆ ἀναίδειαν· καθὼς φησι τὸ β' θέμα τοῦ ια' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλ., μέρος ὂν τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς. Καὶ ἀνάγνωθι τοῦτο, καταστρωθὲν εἰς τὸ α' σχόλιον τοῦ λβ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ζήτει καὶ τὸν ις' κανόνα τῆς δ' συνόδου, καὶ ἀνάγνωσον κανόνα ιθ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ κανόνα ξ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου, λέγοντας βαρυτέρως κολάζεσθαι τοὺς μοναχοὺς, τοὺς παρθενίαν ἐπανειλημμένους (30) καὶ μὴ φυλάξαντας. Καὶ εἰπὲ μὴ ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς κανόνας, διὰ τὸ τὸν μὲν, ἤγουν τὸν παρόντα κανόνα, περὶ τῶν ἐξομολογουμένων μοναχῶν νομοθετεῖν, τοὺς δὲ περὶ τῶν κατακρινομένων, καὶ διὰ τοῦτο κολαζομένων πικρότερον.

BALS. Quod fornicatorum pœnis subjiciatur, qui fornicatus est monachus, est ut clementissimum amplectendum ac recipiendum. Forte enim dixerit quispiam, non ex æquo debere puniri laicos et monachos fornicantes. Quod autem fornicatorum solum pœnis puniatur, qui venit ad matrimonii societatem monachus, non est, ut existimo, sine distinctione. Vidi enim, tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Lucæ, monachum quemdam Leontium Muzacem nomine, cum veste militari indutus synodice astitisset, et ab ea muliere, cum qua matrimonii societate male vixerat, separari non persuaderetur; ea de causa cum severitate monachalibus fuisse vestimentis indutum, et carceri traditum, et alias valde punitum. Mihi ergo videtur, quod præsens canon illum monachum, qui in matrimonio versatus est, fornicatorum pœnis subjiciendum dicit, qui sua sponte ab illicitis nuptiis sejunctus est, et ad priorem monachalem statum reversus est ac confessus. Qui enim non sua sponte ab illicito matrimonio recedit, propter apertam impudentiam graviter punitur: ut dicit 2 decret. undecimi cap. primi tit. quarti libri, quod est pars 123 Novellæ Justiniani. Lege autem hoc, positum in primo commentario 32 cap. 9 tit. præsentis operis. Quære et 16 can. 4 syn. et lege can. 19 Anc. syn. et can. 60 magni Basilii, dicentes: Gravius puniri monachos, qui virginitatem professi sunt, eamque non servaverunt. Et dic canones inter se non pugnare; eo quod hic, sive præsens canon, de monachis confitentibus statuat: illi vero de condemnatis, qui propterea gravius puniuntur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἑκκαιδέκατος τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν ἀκοινωνήτους εἶναι ψηφίζεται τοὺς ὁμολογήσαντας παρθενεύειν, καὶ μὴ φυλάξαντας τὴν ὁμολογίαν· καὶ τῷ ἐπισκόπῳ τὴν διάκρισιν ἀνατίθησι τοῦ φιλανθρωπεύσασθαι, καὶ συστεῖλαι αὐτοῖς ἢ καὶ ἐπιτεῖναι ἴσως τὸ ἐπιτίμιον· ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν ἐννεακαιδέκατος τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληροῦν ὁρίζει τοὺς παρθενίαν

ZONAR. Qui virginitatis voto obstricti, fidem promissi postea fallerent, eos decimo sexto canone quarta synodus communione privatos esse decernit; iisque clementiæ aliquid impertiendi, ac animadversionis moram contrahendi, vel etiam, si res tulerit, augendi, potestatem episcopo defert: at undevicesimus Ancyranæ synodi canon eos digamorum pœnis teneri jubet, qui virginitatem pro-

Guill. Beveregii notæ.

(29) *Οὐκ ἔστιν, ὡς οἶμαι, ἀδιάστικτον.* Ms. noster Bodleianus legit ἀδίστακτον, reliqui omnes ἀδιάστικτον, quam etiam lectionem nos retinere maluimus; locus enim requirit ut *indiscriminatim*, vel *sine distinctione* hic significetur: quam quidem significationem vox ἀδίστακτος, a διστάζω *dubito*, non omnino, sed ἀδιάστικτός a διαστίζω *distinguo*, optime feret, etiamsi raro occurrat.

(30) *Ἐπανειλημμένους*. Legendum potius cum ms. Amerbachiano, ἐπαγγειλαμένους.

fessi, a suscepto consilio propositoque postea desciverint. Magnus autem Basilius in canone sexagesimo, ait : Quæ mulier virginitatis votum nuncupavit, et fidem voti non solvit, ea adulterorum pœnas luet. Idem ab eo de monachis quoque decretum. Hic autem canon, si quis monachus cum muliere deprehensus fuerit, sibive feminam matrimonio copularit, multam, inquit, scortatoribus constitutam persolvat. Atque hunc quidem canonem, quippe post alios editum, ex omnibus arbitror retinendum.

A ἐπαγγειλαμένους, καὶ μὴ φυλάξαντας τὴν ὁμολογίαν. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν κανόνι ἑξηκοστῷ φησιν· Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ὁμολογίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας ἐκπληρώσει· ὁμοίως καὶ ἐπὶ μοναχῶν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλει τὸν ἐπὶ πορνείᾳ ἁλόντα μοναχὸν, ἢ γάμον ἑλόμενον. Οἶμαι τοίνυν τὸν κανόνα τοῦτον δεῖν μᾶλλον κρατεῖν, ὡς τῶν ἄλλων μεταγενέστερον.

ARIST. « Monachus matrimonio conjunctus, aut « fornicatus, pœnas fornicatoris luat. »

ΑΡΙΣΤ. « Μοναχὸς ζευγνύμενος ἢ πορνεύων δεχέσθω τὸ τοῦ πορνεύοντος ἐπιτίμιον. »

Æquales pœnas dabit monachus, sive fornicatus fuerit, sive ad matrimonii communionem uxori conjunctus. **211** Fornicatorum autem pœna est septem annorum, juxta quinquagesimum nonum Basilii magni canonem ; duos namque annos defiet, duos audit, duos substernitur, unum cum fidelibus consistit, et octavo ad communionem admittitur.

Ἐπίσης ὁ μοναχὸς ἐπιτιμηθήσεται, κἂν τε πορνεύσῃ, B κἂν τε πρὸς γάμου κοινωνίαν γυναικὶ συζευχθῇ. Τὸ δὲ ἐπιτίμιον τῶν πορνευόντων ἐν ἑπτά ἐστιν ἔτεσι κατὰ τὸν πεντηκοστὸν ἔννατον κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Δύο γὰρ ἔτη προσκλαίει, δύο ἀκροᾶται, δύο ὑποπίπτει, ἐν ἑνὶ συνίσταται τοῖς πιστοῖς, καὶ τῷ ὀγδόῳ δέχεται εἰς κοινωνίαν.

CANON XLV.

Quoniam intelleximus, in nonnullis mulierum « monasteriis, mulieres quæ sacro illo amictu « dignæ habentur, prius sericis et omnis generis « vestibus, præterea autem et mundis auro et « gemmis variatis, ab iis qui illas ducunt, exor- « nari, et sic ad altare accedentes, exui tanto « opum apparatu, et statim in illis fieri habitus « benedictionem, illasque nigro amictu indui : C « statuimus ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas « est, ut quæ jam propria voluntate omnem vitæ « jucunditatem deposuit, et eam quæ est secun- « dum Deum vitæ agendæ rationem amplexa est, « firmisque ac stabilibus rationibus eam con- « firmavit, et ita ad monasterium accessit, per « ornatum hujusmodi corruptibilem et caducum, « ea quorum jam oblita erat in memoriam revo- « cet ; et ex eo anceps reddatur, et ejus anima « perturbetur instar exundantium fluctuum, huc- « que et illuc versantium, ut nec reliquam non- « nunquam lacrymam emittendo cordis per cor- « pus compunctionem ostendat : sed et si exigua « aliqua, ut est consentaneum, lacryma exilierit, « non magis propter affectionem quam habent D « propter exercitatorium certamen, quam pro- « pterea quod mundum et mundana seu sæcularia

ΚΑΝΩΝ ΜΕ'.

« Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἔν τισι γυναικείοις μονα- « στηρίοις τὰς μελλούσας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου « καταξιοῦσθαι σχήματος, πρότερον σηρικαῖς καὶ « παντοίαις στολαῖς, ἔτι μὴν καὶ κοσμίοις χρυ- « σῷ καὶ λίθῳ πεποικιλμένοις (31), ὑπὸ τῶν « προσαγόντων αὐτὰς περιστέλλεσθαι, καὶ οὕτω « τῷ θυσιαστηρίῳ προσιούσας, ἐκδιδύσκεσθαι τὴν « τοσαύτην τῆς ὕλης ἀμφίασιν, παραχρῆμά τε « γίνεσθαι ἐπ' αὐταῖς τὴν τοῦ σχήματος εὐλο- « γίαν, καὶ τὸ μέλαν αὐτὰς ἔνδυμα ἀμφιέννυ- « σθαι· ὁρίζομεν ὥστε μηκέτι ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο « γίνεσθαι. Οὐδὲ γὰρ εὐαγὲς ὑπάρχει τὴν ἤδη « διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἀποθεμένην πᾶσαν « τὴν τοῦ βίου τερπνότητα, καὶ ἀσπασαμένην « τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, καὶ βεβαιώσασαν « ταύτην λογισμοῖς ἀκλινέσιν, καὶ οὕτω τῷ με- « ναστηρίῳ προσελθοῦσαν, αὖθις εἰς ἀνάμνησιν « διὰ τοῦ τοιούτου φθαρτοῦ τε καὶ ῥέοντος κόσμου « ἐλθεῖν, ὧν ἤδη ἐποιήσατο λήθην· ἐκ τούτου τε « ἀμφίβολον καταστῆναι, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκτα- « ραχθῆναι δίκην κυμάτων ἐπικλυζόντων καὶ « τῇδε κἀκεῖσε περιστρεφόντων, ὡς μήτε δάκρυον « ἐστὶν ὅτε λοιπὸν ἀφιεῖσαν καὶ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ « διὰ τοῦ σώματος κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι. Ἀλλ' « εἰ καὶ βραχύ τι, ὡς εἰκὸς, ἐκπηδήσειε δάκρυον

Guill. Beveregii notæ.

(31) *Κοσμίοις χρυσῷ καὶ λίθῳ πεποικιλμένοις*. Vox κόσμιος hoc in loco idem significare videtur, quod Latini *mundum muliebrem* appellant : de quo Varro, *Mundus muliebris dictus a munditia : ornatus quasi ab ore natus*. Var. *De ling. Lat*, l. IV. Et lex civilis : *Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Continentur eo specula, matulæ, unguenta, vasa unguentaria, et si qua similia dici possunt, veluti lavatio, riscus*. sect. 10, l. XXV, ff. De auro, argento. Tertullianus : *Habitus feminæ duplicem speciem circumfert, cultum et ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant : ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille enim in auro et argento et gemmis et vestibus deputatur : iste in cura capilli et cutis et earum partium corporis, quæ oculos trahunt*. Tertull. De habit. mulier. cap. 4. Et hujusmodi sane mundi sub κοσμίων nomine hic intelligendi videntur ; etiamsi vox Græca rarius isto sensu usurpetur. Sed κόσμος eo sensu a LXX Interpretibus usurpatur, ut μὴ ἐπιλήσεται νύμφη τὸν κόσμον αὐτῆς. Jer. II, 32. Καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ. Isai LXI, 10.

« μὴ μᾶλλον τῆς διὰ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα δια- A « θέσεως χάριν ἢ διὰ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ « κόσμῳ καταλιπεῖν, παρὰ τοῖς ὁρῶσιν τοῦτο « παρελθὸν λογισθῆναι. »

« relinquant, ea a videntibus profluxisse pu- « tetur. »

ΒΑΛΣ. Ὅπερ οἱ θεῖοι Πατέρες ἔμαθον τότε εἰς τὰ γυναικεῖα γίνεσθαι μοναστήρια, καὶ θεαρέστως ἐκώλυσαν, τοῦτο καὶ νῦν γίνεται παρὰ τοῖς κελλιωτικοῖς καὶ μάλιστα μοναστηρίοις. Τὴν γὰρ μέλλουσαν ἀποκείρεσθαι στολίζουσι νυμφικῶς μετὰ ἐνδυμάτων πολυτελῶν καὶ κοσμίων χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένων κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν σχεδὸν τῆς ἀποκάρσεως, καὶ ἐν τῷ ναῷ ταύτην οὕτω κεκοσμημένην εἰσάγουσι· τοῦ δὲ καιροῦ ἐπιστάντος τῆς ἀποκάρσεως, τὴν μὲν ματαίαν ἐκείνην ἐνδομενίαν καὶ τὴν πολυτελῆ στολὴν ἐκ τῆς νυμφευομένης ἀπεκδιδύσκουσιν, ἔνδυμα δὲ μέλαν ταύτῃ περιτι- B θέασι. Τοῦτο οὖν γίνεσθαι ἡ ἁγία ἐκώλυσε σύνοδος, ὡς προτρεπτικὸν κοσμικῆς ἐπιθυμίας, καὶ παρὰ τῶν βλεπόντων καταγινωσκόμενον. Ὡς ἔοικε δὲ, οὐ δι' ἄλλο τι παροράται τὸ τοιοῦτον σωτηριῶδες θέσπισμα, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ μὴ ἐπάγεσθαι κόλασιν τοῖς τούτου καταφρονηταῖς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι πάντες οἱ τοὺς κανόνας παραβαίνοντες κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ τιμωρηθήσονται· κἂν οὐκ ἐξεφωνήθη παρὰ τῶν κανόνων ἔν τισι τὸ εἶδος τῶν ἐπιτιμίων.

BALS. Quod didicerunt divini Patres in mulierum fieri monasteriis, et pie ac sancte prohibuerunt, hoc nunc vel maxime fit a cellulariis monasteriis. Eam enim quæ est tondenda, instar sponsæ sumptuosis et splendidis vestibus auro ac gemmis variatis, in ipso fere tonsuræ tempore induunt, et eam sic exornatam in templum introducunt: cum autem instat tonsuræ tempus, supervacaneam illam et sumptuosam vestem sponsæ exuunt, et illam nigris vestimentis induunt. Ne autem hoc fieret, sancta prohibuit synodus, ut quod et ad mundi cupiditatem excitet, et a videntibus damnetur. Ut est autem verisimile, non aliam ob causam contemnitur hoc salutare decretum, quam quod ejus contemptoribus supplicium quoque non simul ab eo inducatur. Mihi autem videtur, quod omnes, qui canones transgrediuntur, pro regionis episcopi arbitratu punientur, etiamsi in nonnullis non fuerit genus supplicii canonibus expressum.

ΖΩΝΑΡ. Κωλύει ὁ κανὼν τὰς κείρεσθαι μελλούσας κοσμεῖσθαι πρότερον στολαῖς λαμπροτέραις, χρυσοῖς τε καὶ λίθοις, καὶ οὕτω τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγεσθαι, κἀκεῖ τὴν μὲν φλυαρίαν ἐκείνην ἐκδύεσθαι, ἐνδύεσθαι δὲ τὰ μοναχικὰ ἄμφια, καὶ τὴν C ἐπ' αὐτοῖς εὐλογίαν γίνεσθαι, καὶ ὁρίζει μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι. Ἥτις γὰρ ἑκουσίως, φησὶν, ἀπέθετο τὰ βιωτικὰ, καὶ ἠσπάσατο τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, καὶ τῷ μοναστηρίῳ προσῆλθεν, αὕτη εἰς ἀνάμνησιν αὖθις ἔρχεται τῆς κοσμικῆς ὕλης τε καὶ τερπνότητος διὰ τοῦ κοσμεῖσθαι τοῖς φθαρτοῖς καὶ ῥέουσι κόσμοις, καὶ ἐκταράσσεται τὴν ψυχὴν τῆς μνήμης τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου ἐπεγειρομένης, καὶ δίκην κυμάτων καταβαπτιζούσης αὐτήν· καὶ τοσοῦτον ὡς μηδὲ κατάνυξιν αὐτῇ τότε προσγίνεσθαι, ἣν τεκμηριοῦσι τὰ δάκρυα. Εἰ δὲ καὶ δακρύσει, φησὶ, κἀκεῖνο τοῖς ὁρῶσιν ἀμφίβολον κρίνεται, τῶν πλειόνων διὰ τὴν τοῦ κόσμου στέρησιν καὶ τῶν ἡδέων αὐτοῦ λογιζομένων δακρύειν αὐτήν.

ZONAR. Mulieres, antequam tondeantur, splendido vestium apparatu, auroque ac gemmis conspicuas ad altare sistendi, ibique illa ornatus inanitate exutis, monastica indumenta de more consecrata tribuendi consuetudinem hic canon damnat; idque in posterum fieri omnino vetat. Nam quæ mulier, inquit, omnibus hujus sæculi rebus a se sponte abdicatis, religiosumque vivendi institutum secuta ad monasterium accesserat, hæc, ubi sese fluxo et caduco ornatu comptam atque excultam videt, mundanarum sordium profanæque voluptatis iterum reviviscente memoria, commovetur animo ac perturbatur, terrenarumque suavitatum identidem subeunte recordatione, quasi fluctibus vicissim ingruentibus absorbetur: usque adeo, ut nec compunctio quidem, quam testantur lacrymæ, ei excitetur. Nam etsi aliquis etiam, inquit, fletus exsistat, dubiæ tamen adhuc intuentibus lacrymæ illæ et suspectæ sunt; quas nimirum plerique vitæ solutioris ac earum, quibus carituram se animadvertit, voluptatum desiderio expressas esse arbitrantur.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐκ ἀμφιάσουσιν οἱ γονεῖς σηρικοῖς D « τὴν προελομένην μονάσαι, καὶ οὕτω τὸ σχῆμα « περιθήσουσιν· ἀνάμνησις γὰρ τοῦτο τοῦ ῥέοντος κόσμου. »

212 ARIST. « Parentes eam, quæ monasticam « vitam eligit, sericis non induent, et sic habi- « tum ei circumponent. Hoc enim est labentis « mundi in animum revocatio. »

Μανθάνοντες οἱ Πατέρες ὥς τινες τῶν γυναικῶν, τοῦ μοναδικοῦ καταξιοῦσθαι μέλλουσαι σχήματος, πρότερον σηρικὰ ἱμάτια ἐνδιδύσκονται καὶ παντοίαν ἄλλην στολὴν χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένην ὑπὸ τῶν προσαγόντων αὐτὰς, καὶ οὕτω κεκοσμημέναι

Patres intelligentes, quod mulieres quædam, quæ monastico amictu habentur dignæ, primo sericis vestimentis, et alio omnis generis auro et lapidibus variegato amictu, ab iis qui eas introducunt induuntur, et sic omni modo ornatæ altari afferun-

Guill. Beveregii notæ.

(32) *Τοῦτο παρελθὸν λογισθῆναι.* Codex Amerbachianus hic pro παρελθὸν rectius legit προσελθεῖν.

tur; postea talis materiæ amictum exuentes, habitus benedictionem statim recipiunt, et nigro vestimento induuntur: hoc non amplius fieri jubent. Nec licitum enim nec sanctum est, ut illa, quæ omnem vitæ jucunditatem per propositum suum deposuit, et eam quæ secundum Deum est vivendi rationem amplectitur, et rationibus quæ everti nequeunt eamdem confirmavit, et sic monasterium accessit, rursum per corruptibilem et fluentem ornatum ad eorum recordationem venire, quorum modo oblita fuerat, et animam exundantium ad instar fluctuum perturbari, eamque huc et illuc circumvertere, ut neque lacrymam emittat, quæ cordis compunctionem ostendat.

CANON XLVI.

« Quæ vitam asceticam eligunt, et in monasteriis « sunt constitutæ, ne omnino progrediantur. Si « qua autem inexorabilis necessitas ad hoc trahit, « cum benedictione et permissione ejus, quæ « præest, hoc agant: tuncque non solæ per se, « sed cum aliquibus vetulis, et quæ in monasterio primæ sint, cum mandato ejus quæ præfecta « est. Eis autem omnino extra cubare non licet. « Sed et viri qui vitam monasticam consectantur, « urgente necessitate, et ipsi, cum benedictione « ejus cui regimen creditum est, procedant. « Quamobrem qui transgrediuntur id quod est « nunc a nobis decretum, sive sint viri, sive « mulieres, convenientibus pœnis subjiciantur. »

BALS. Alii quoque canones statuunt non debere monachos circumcursare ubi velint. His ergo consequenter præsens canon de monachis mulieribus decernit, eis non licere monasterio egredi. Quod si inexorabilis necessitas eas ad egrediendum urgeat, ne sic quidem egredi licere absque benedictione et permissione ejus quæ præest, et nisi una cum illis egrediantur anus aliquæ piæ ac sanctæ monachæ. Eis autem omnino extra cubare, seu extra mansionem pernoctare, non permittit. Et hæc quidem de mulieribus monachis. Jubet autem monachos propter solam inexorabilem necessitatem a mansione egredi cum benedictione et permissione ejus qui præfectus est. Qui autem hæc transgrediuntur, monachos vel monachas, convenientibus suppliciis ab eo qui præest subjici. Lege et 2 juss. 11 cap. primi tit. IV lib. Basilic. quod quidem est pars 123 Justiniani Novellæ, et redacta circa finem 4 cap. 14 tit. præsentis operis. Nota autem, quod mulieribus quidem non est omnino concessum extra monasterium permanere, seu pernoctare: viris autem ne pernoctent non est prohibitum. Et quod muliebris quidem cum aliis religiosis mulieribus egredi permittitur extra monasterium, urgente quandoque

A πολυτελῶς τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγονται· εἶτα τὴν τοσαύτης ὕλης ἀμφίασιν ἀποδυόμεναι, παραχρῆμα τὴν τοῦ σχήματος εὐλογίαν δέχονται, καὶ τὸ μέλαν ἔνδυμα ἀμφιέννυνται· προστάττουσι μὴ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. Οὐδὲ γὰρ εὐαγὲς οὐδὲ ὅσιον τὸ τὴν ἤδη διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἀποῤῥίψασαν πᾶσαν τὴν τοῦ βίου τερπνότητα, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀσπασαμένην, καὶ λογισμοῖς ταύτην ἀπεριτρέπτοις βεβαιώσασαν, καὶ οὕτω τῷ μοναστηρίῳ προσελθοῦσαν, αὖθις εἰς ἀνάμνησιν διὰ τοῦ τοιούτου φθαρτοῦ καὶ ῥέοντος κόσμου ἐλθεῖν, ὧν ἤδη ἐποιήσατο λήθην, καὶ τὴν ψυχὴν δίκην κυμάτων ἐπικλυζόντων ἐκταραχθῆναι, καὶ τῇδε κἀκεῖσε περιστρέφειν αὐτὴν, ὡς μηδὲ δάκρυον ἐπαφεῖναι, καὶ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι.

B

ΚΑΝΩΝ ΜϚʹ.

« Αἱ τὸν ἀσκητικὸν αἱρούμεναι βίον, καὶ ἐν μοναστηρίοις κατατατττόμεναι, καθόλου μὴ προϊέτωσαν. » Εἰ δέ τις ἀπαραίτητος αὐτὰς ἀνάγκη πρὸς » τοῦτο ἕλκοι, μετ' εὐλογίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς » προεστώσης τοῦτο πραττέτωσαν· καὶ τότε μὴ » μόναι καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ μετά τινων πρεσβυτίδων καὶ πρωτευουσῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ μετ' » ἐντολῆς τῆς καθηγουμένης. Παντελῶς δὲ αὐταῖς » ἐξωκοιτεῖν οὐκ ἔξεστιν. Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες οἱ » τὸν μονήρη μετερχόμενοι βίον, χρείας ἐπειγούσης, καὶ αὐτοὶ μετ' εὐλογίας τοῦ τὴν ἡγουμενείαν ἐμπεπιστευμένου (33) προϊέτωσαν· » ὥστε οἱ παραβαίνοντες τὸν νῦν ὁρισθέντα παρ' » ἡμῶν ὅρον, εἴτε ἄνδρες εἶεν εἴτε γυναῖκες, » προσφόροις ἐπιτιμίοις ὑποβληθήτωσαν. »

C

ΒΑΛΣ. Καὶ ἄλλοι διάφοροι κανόνες διορίζονται μὴ περιπολεῖν τοὺς μοναχοὺς ἔνθα βούλονται. Ἀκολούθως οὖν τούτοις καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται περὶ τῶν μοναζουσῶν, μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοῦ μοναστηρίου ἐξέρχεσθαι. Ἀπαραιτήτου δὲ χρείας κατεπειγούσης, τὴν ἐξέλευσιν μηδ' οὕτω ποιεῖν χωρὶς εὐλογίας καὶ προτροπῆς τῆς καθηγουμένης, καὶ μέντοι καὶ συναπελεύσεως τινῶν πρεσβυτίδων εὐλαβῶν μοναζουσῶν. Ὅλως δὲ ἐξωκοιτῆσαι αὐτὰς, ἤγουν ἔξω τῆς μονῆς διανυκτερεῦσαι, οὐ παραχωρεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν μοναζουσῶν. Τοὺς δὲ μοναχοὺς παρακελεύεται διὰ ἀπαραίτητον καὶ μόνην χρείαν τῆς μονῆς ἐξέρχεσθαι μετ' εὐλογίας καὶ προτροπῆς

D τοῦ καθηγουμένου. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας ταῦτα μοναχοὺς καὶ τὰς μοναζούσας, προσφόροις ἐπιτιμίοις παρὰ τοῦ προεστῶτος καθυποβάλλεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ βʹ θέμα τοῦ ιαʹ κεφ. τοῦ αʹ τίτλου τοῦ δʹ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, μέρος ὂν τῆς ρκγʹ Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, καὶ συνοψισθὲν περὶ τὸ τέλος τοῦ δʹ κεφ. τοῦ ιαʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Σημείωσαι οὖν ὅτι γυναιξὶ μὲν οὐκ ἐνεδόθη ὅλως ἔξω τοῦ μοναστηρίου καταμεῖναι, ἤγουν νυκτερινὴν διαβιβάσαι καταμονήν· ἄνδρες δὲ οὕτω διανυκτερεῦσαι οὐκ ἐκωλύθησαν. Καὶ ὅτι αἱ

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Τοῦ τὴν ἡγουμενείαν ἐμπεπιστευμένου.* Ms. Amerbacnianus legit solum τοῦ ἐμπεπιστευμένου sine τὴν ἡγουμενείαν. Sed male, ut cuivis patet.

μὲν γυναῖκες μετὰ ἑτέρων εὐλαβῶν μοναζουσῶν A ἐξέρχεσθαι τῆς μονῆς παραχωροῦνται, ἀνάγκης ἐστὶν ὅτε κατεπειγούσης, πάντως διὰ τὸ ὀλισθηρὸν τοῦ γυναικείου φρονήματος· οἱ δὲ μοναχοὶ καθ' ἑαυτοὺς καὶ μόνους ἀπίασι μετ' εὐλογίας ἡγουμενικῆς (34) εἰς τὰς κατεπειγούσας δουλείας καὶ μόνον. Ταῦτα δὲ πάντα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, περὶ ὑπόπτων διὰ τὴν νεότητα ὀφείλομεν εἰπεῖν, οὐ μὴν καὶ περὶ ἀνυπόπτων διὰ γῆρας καὶ ἀρετήν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς μοναζούσας ἀπροΐτους βούλονται οἱ Πατέρες διάγειν ἐν τῇ μονῇ. Εἰ δέ ποτέ τις γένηται ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἐξελθεῖν τοῦ μοναστηρίου μονάζουσαν, καὶ τότε μετ' ἐπιτροπῆς τῆς προεστώσης ἐξέρχεσθαι διατάττονται, καὶ μηδὲ μόνας, ἀλλὰ συνεῖναι αὐταῖς καί τινας τῶν γηραιοτέρων καὶ πρωτευουσῶν τῷ τε χρόνῳ καὶ τῇ ἀρετῇ, καὶ μηδὲ B ἔξω τῆς μονῆς τὴν νύκτα διάγειν (τοῦτο γὰρ τὸ ἐξωκοιτεῖν). Καὶ οἱ ἀσκηταὶ δὲ, φησὶν ὁ κανὼν (35), ὅτε χρεία τις κατεπείγει, μετ' εὐλογίας τοῦ ἡγουμένου ἐξιέτωσαν. Οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες, κἂν ἄνδρες, κἂν γυναῖκες ὦσι, προσφόρως ἐπιτιμάσθωσαν, ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑκάστου διάθεσιν ὁ προεστὼς αὐτοῖς ἐπαγέτω τὸ ἐπιτίμιον, ἢ μαλακώτερον ἢ σφοδρότερον. Τοῖς μὲν γὰρ ταπεινουμένοις καὶ μεταμελουμένοις ἐπὶ τῷ σφάλματι ἀνήσει τὸ ἐπιτίμιον, καὶ ποιήσει κουφότερον· τοῖς δὲ σκληρυνομένοις καὶ ἀναιδευομένοις ἐντονωτέραν θήσει καὶ βαρυτέραν τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ οὕτω προσφόρως ἑκάστῳ ἐπιτιμήσει.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐκ ἔξεισι μονάσασα τῆς μονῆς εἰ μὴ μετ' C « εὐλογίας τῆς προεστώσης· καὶ οὐδὲ μόνη, ἀλλὰ « μεθ' ἑτέρας πρεσβύτιδος. Ἐξώκοιτος δὲ τὸ « παράπαν οὐ γίνεται. Κατὰ ταυτὸ καὶ μονάζων « εἰ μὴ μετ' ἐπιτροπῆς ἡγουμένου τῆς μονῆς μὴ « ἐξιέτω.

Τὸ μὲν μεῖναί ποτε καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἔξω τοῦ μοναστηρίου μονάζουσαν παντελῶς ὁ κανὼν ἀπηγόρευσε· τὸ δὲ ἀνάγκης ἀπαραιτήτου παρεμπιπτούσης ταύτην ἐξέρχεσθαι τῆς μονῆς μετὰ γνώμης καὶ εὐλογίας τῆς προεστώσης, καὶ αὖθις ὑποστρέφειν, καὶ μένειν ἐν αὐτῇ, οὐ κεκώλυκεν, ἀλλὰ ἐπιτρέπει γίνεσθαι. Πλὴν καὶ ἐν τούτῳ προστίθησι τὸ μὴ μόνην ἐξέρχεσθαι, ἀλλὰ μετά τινων πρεσβυτίδων καὶ πρωτευουσῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ μοναχὸν ἄνευ εὐλογίας τοῦ προεστῶτος D αὐτοῦ βούλεται τοῦ μοναστηρίου ἐξελθεῖν. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας τὰ ὁρισθέντα προσφόροις ὑποβάλλει ἐπιτιμίοις.

necessitate, idque omnino propter muliebris animi lubricitatem et inconstantiam. Monachi vero per se et soli, cum rectoris benedictione, ad urgentia ministeria et solum abeunt. Hæc autem omnia, ut mihi videtur, dicenda de iis, qui propter juventutem suspecti sunt : non autem de iis, qui propter senium et virtutem a suspicione sunt alieni.

213 ZONAR. Monialibus extra monasterii septa egrediendi facultatem esse Patres vetuere. Quod si necessaria exeundi causa quandoque inciderit, id nonnisi præfectæ facultate impetrata, nec tamen solis, sed earum, quæ cum ætate grandiores tum moribus præ cæteris probatæ sint, honesto comitatu septis, licere decernunt; et extra monasterium nullo modo pernoctent (id enim verbo ἐξωκοιτεῖν plane indicatum). Sed monachi quoque, inquit canon, cum id aliqua necessitas postulaverit, præfecto ipsis benedicente egrediantur. Qui secus fecerint, sive viri, sive mulieres, in eos accommodate atque apposite, hoc est, leviore aut acerbiore pœna, prout quemque affectum animo viderit, præfectus animadvertat. Quos enim animo consternatos, culpæque pertæsos cognorit, leviore in eos erit animadversione contentus : contumaces vero atque arrogantes, omnino severius accipiet, eaque ratione accommodate atque apposite pœnam singulis decrevisse existimabitur.

« ARIST. Monialis monasterio non egredietur, « nisi ejus quæ præfecta est benedictione : et « neque sola, verum cum alia vetula. Extra « cubare nullo modo licet. Eodem modo et mo- « nachus, nisi præfecto permittente, monasterio « non egredietur. »

Monialem quocunque modo extra monasterium unquam manere canon omnino prohibet : eam autem, si inexorabilis aliqua inciderit necessitas, mansione exire cum voluntate et benedictione ejus qui præest, et rursum redire, et in ea manere non prohibet, sed fieri permittit. Sed et in eo addit, eam non solam exire, sed cum vetulis quibusdam et quæ sunt in monasterio primæ. Similiter vero, nec monachum, sine benedictione ejus qui ipsi præest, monasterio exire vellet. Hæc autem decreta transilientes convenientibus pœnis subjicit.

ΚΑΝΩΝ ΜΖ'.

« Μήτε δὲ ἐν ἀνδρείῳ μοναστηρίῳ (36) γυνὴ, « μήτε ἐν γυναικείῳ ἀνὴρ καθευδέτω. Παντὸς « γὰρ προσκόμματος καὶ σκανδάλου ἔξω εἶναι « δεῖ τοὺς πιστοὺς, καὶ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ

CANON XLVII.

« Neque mulier in virorum monasterio, neque vir « in mulierum dormiat. Extra offendiculum « enim et scandalum fideles esse oportet, et ad « id quod est decorum ac honestum, Deoque

Guill. Beveregii notæ.

(34) *Μετ' εὐλογίας ἡγουμενικῆς*. In ms. Amerbachiano rectius legitur μετ' εὐλογίας τοῦ ἡγουμένου. Per hæc enim Balsamon ista canonis verba, de quibus ante locuti sumus, interpretatur, nimirum μετ' εὐλογίας τοῦ τὴν ἡγουμενείαν ἐμπεπιστευμένου.

(35) *Καὶ οἱ ἀσκηταὶ δὲ, φησίν*. Codex Amerbachianus rectius legit, καὶ οἱ μοναχοί.

(36) *Μήτε δὲ ἐν ἀνδρείῳ μοναστηρίῳ*. Sic omnes legunt codices, præter Amerbachianum, in quo pro ἀνδρείῳ legitur ἀνδρώῳ.

« gratum, vitam suam componere. Si quis autem hoc fecerit, sive sit clericus, sive laicus, segregetur. »

BALS. Ab omni scandalo esse remotos exigit canon, non solum monachos, sed et omnes fideles, et nec eis scandala per alios, nec aliis per eos dari: sed multo magis monachos. In mulierum autem monasterio dormire viros, vel contra, et illis ipsis est offensionis causa, et aliis. Carni enim innatus est animi perturbationum ignis, et vix, nobis etiam procul a materia quæ eum accendit nosmet constituentibus, debilior fiat. Quod si nos ei fomites addiderimus, erit acris et vehemens, et, sicut fenum, facile nos incendet. Quod autem viris ad ignis cupiditatem potest esse acrius fomentum muliere, vel mulieribus rursus, viris, ad flammam excitandam? Et sic inter se quidem monachi offensionis ansam præbebunt; aliis vero scandalum afferent, cum viderint mulieres in virorum habitaculis pernoctantes, vel viros in mulierum asceteriis. Sunt enim quam plurimi suspiciosi, offensionumque et calumniæ occasionem quærunt. Quamobrem et hoc quoque a Patribus interdictum est. Eos autem, qui aliter faciunt, segregatione puniunt. Et hæc quidem canon. Secundum autem caput 123 Novellæ, seu 15 primi tit. IV libri Basilic., dicit: Non ingredietur autem omnino, nec mulier in virorum monasterium nec vir in mulierum, vel prætextu memoriæ ac monumenti alicujus mortui qui illic positus est, vel aliam ob causam. Et maxime, si quis fratrem
214 forte vel sororem vel aliquem ex suo genere in monasterio se habere dixerit: non est enim cognatio monachis, qui eam quæ est in cœlo vitam æmulati sunt. Quid enim sibi volunt qui sic ingrediuntur, si non aliquid eorum, quæ sunt prohibita, volunt agere? Cum ergo, quæ viris conveniunt, possint viri in virorum monasterio facere, et similiter quæ mulieribus attributa sunt in mulierum monasteriis mulieres facere: nullus quoque misceatur alteri, nec si quis forte dicatur frater vel soror vel alius cognatus. Neque enim alicui eo prætextu introire permittimus. Si enim ipsa principia absciderimus, et eam quæ per visum animis infunditur fraudem, et, quæ ex eo oritur, prolapsionem prohibuerimus, erit multo facilior et

A « εὐπρόσδεκτον τῷ Κυρίῳ (37) τὸν ἑαυτῶν εὐθετίζειν βίον. Εἰ δέ τις τοῦτο πράξοι, εἴτε κληρικὸς εἴη, εἴτε λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Παντὸς σκανδάλου (38) ἀπηλλάχθαι ὁ κανὼν οὐχὶ τοὺς μοναχοὺς μόνους ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστοὺς ἅπαντας, καὶ μήτε ἑαυτοῖς δι' ἑτέρων περιποιεῖν σκάνδαλα, μήθ' ἑτέροις δι' ἑαυτῶν· τοὺς δὲ μοναχοὺς πολλῷ πλέον. Τὸ δὲ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ καθεύδειν ἄνδρας ἢ τοὐναντίον καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις σκανδάλων αἴτιον ἔσται καὶ ἄλλοις. Ἔμφυτον γὰρ τῇ σαρκὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκ τῶν παθῶν, καὶ μόλις, ἡμῖν ὕλης (39) ἀναπτούσης αὐτὸ πόῤῥω καθιστῶσιν ἑαυτοὺς, μαλθακώτερον γένοιτ' ἄν. Εἰ δὲ ἡμεῖς αὐτῷ παρατιθέαμεν ὑπεκκαύματα, λάβρον ἔσται, καὶ καταπρήσει ὡς χόρτον ἡμᾶς ῥᾳδίως. Τί B δ' ἂν σται ἀνδράσι πρὸς τὸ τῆς ἐπιθυμίας πῦρ δραστικώτερον ὑπέκκαυμα γυναικὸς, ἢ γυναιξὶν αὖθις ἀνδρὸς πρὸς ἔξαψιν τῆς φλογός; Καὶ οὕτω μὲν ἀλλήλοις οἱ μονασταὶ λαβὰς σκανδάλου παρέξουσιν, ἑτέρους δὲ σκανδαλίσουσιν ὁρῶντας γυναῖκας ἐν ἀνδρῶν καταγωγίοις διανυκτερευούσας, ἢ ἄνδρας ἐν ἀσκητηρίοις γυναικῶν. Καχύποπτοι γὰρ οἱ πλείους καὶ ἀφορμὰς ζητοῦντες σκανδάλων καὶ διαβολῶν. Διὸ καὶ τοῖς Πατράσιν ἀπηγόρευται τοῦτο. Τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντας ἀφορισμῷ κολάζουσι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. Τὸ δὲ β' κεφ. τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ἤτοι τὸ ιε' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, φησίν· Οὐκ εἰσελεύσεται δὲ οὔτε γυνὴ παντελῶς εἰς ἀνδρικὸν μοναστήριον, C οὐδὲ ἀνὴρ εἰς γυναικεῖον, ἢ προφάσει τελευτήσαντος κἀκεῖσε κειμένου μνήμης, ἢ κατὰ ἄλλην αἰτίαν. Καὶ μάλιστα εἴ τις ἀδελφὸν τυχὸν ἢ ἀδελφὴν ἤ τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φήσει· συγγένεια γὰρ τοῖς μοναχοῖς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανῷ ζηλώσασι βίον. Τί γὰρ δὴ καὶ βουλόμενοι τὰς τοιαύτας εἰσόδους ποιήσοιντο, εἰ μὴ βούλοιντό τι πράττειν τῶν ἀπηγορευμένων; Ἐξὸν οὖν καὶ τὰ ἀνδράσι πρέποντα ἐν τοῖς ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις ἄνδρας ποιεῖν, καὶ τὰ γυναιξὶν ὁμοίως ἀπονενεμημένα ἐν τοῖς γυναικείοις μοναστηρίοις πράττειν γυναῖκα, οὐδενὸς ἐπιμιγνυμένου θατέρῳ· οὐδὲ εἴ τις τυχὸν εἶναι λέγοιτο ἀδελφὸς, ἢ ἀδελφὴ, ἢ ἄλλος συγγενής. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν πρόφασιν εἰσιτητὸν εἶναί τισι συγχωροῦμεν. Εἰ γὰρ αὐτὰς τὰς D ἀρχὰς ἐκκόψομεν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς τῆς ὁράσεως εἰσκρινομένην ταῖς ψυχαῖς ἀπάτην, καὶ τὴν ἐντεῦ-

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Κυρίῳ*. In Parisiensi editione legitur εὐπρόσεδρον, quæ vox loco nequaquam convenit.

(38) *Παντὸς σκανδάλου*. Hæc prima hujus sub Balsamonis nomine impressæ interpretationis pars, usque ad ταῦτα ποιοῦντας ἀφορισμῷ κολάζουσι, eadem est quæ Zonaræ etiam ascribitur. Unde veri nobis simile videtur, Balsamonem totam Zonaræ interpretationem transcripsisse, et suam ei postea apposuisse. Hæc enim ad Balsamonis etiam commentaria pertinere, non modo omnes codices mss. consentiunt, verumetiam ex eo conficitur, quod iis finitis addit, καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα, ac si dixisset, hæc, quæ Zonaras commentatus est, ad canonis interpretationem sufficiunt, quibus non opus est nos quidpiam adjiciamus præter ea, quæ leges civiles de hac re præcipiunt: ac proinde ipse nihil de suo addit præter quamdam Justiniani legem, eadem, quæ hoc canone continentur, edicentem.

(39) *Καὶ μόλις ἡμῖν ὕλης*. Codices Amerbachianus et Ætoniensis Bodleiano nostro hic suffragantur; necnon Zonaræ interpretatio, quæ, ut monuimus, eadem est, quæ hic Balsamoni attribuitur. Sed in Parisiensi editione locus hic sic legitur, καὶ μόλις ὕλης μὴ ἀναπτούσης αὐτὸ μαλθακώτερον γένοιτ' ἄν· *et vix, etsi ipsum materia non accendat, debilior fiat.*

θεν ὄλισθον κωλύσομεν· ἔσται πολλῷ ῥάων τε καὶ εὐκολωτέρα τοῖς ἱεροῖς ἀγωνισταῖς ἡ τοῦ κρείττονος βίου κατόρθωσις. Πάντες τοίνυν τῷδε τῷ νόμῳ πειθέσθωσαν, καὶ μήτε ἄνδρες ἀποτιθέσθωσαν ἐν γυναικείων μοναστηρίων τάφοις, μήτε γυναῖκες ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις κατορυττέσθωσαν. Οὐδὲ γὰρ ἀνδράσι γυναικωνίτιδες πρέπουσιν, οὔτε αὖθις ἀνδρῶνες τοῖς τῶν γυναικῶν καταλόγοις. Οὐδὲ ἐντεῦθεν διὰ τοὺς τελευτήσαντας τοῖς περιοῦσι τὰς ἀσχήμονας ταύτας ἐπιμίξεις γίνεσθαι βουλόμεθα· ἵνα μὴ πάροδος ἐντεῦθεν γένηται τῇ φύσει πρὸς ἑαυτήν, ἃ μὴ θέμις τρυφᾷν τε καὶ παίζειν, καὶ τὰ θεῖα καταισχύνειν πράγματα, καὶ εὐσεβείας δῆθεν προκαλύμματι καὶ τῷ τῆς ὁσίας σχήματι ταῦτα πράττειν, ἅπερ οὐδὲ λέγειν οὐδὲ ἐννοεῖν τοῖς μονήρη βίον ἀσκοῦσι καλόν. B Ἐκείνου δὲ οὕτω φανεροῦ ὄντος, ἀνάγκη καθέστηκε τοὺς ταῖς ταφαῖς ὑπηρετουμένους, καὶ μάλιστα τοὺς τὴν κλίνην φέροντας, τούς τε ὀρύττοντας, εἰσφοιτᾷν εἰς τὰ μοναστήρια. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις τὸ πρᾶγμα εὔκολόν ἐστιν, ἐν δὲ τοῖς γυναικείοις οὐχ οὕτως διὰ τὴν εἰρημένην ἀπαγόρευσιν. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ ποτε μέλλοι τοιοῦτον γίνεσθαι, καὶ θάπτεσθαί τις γυνὴ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ (ἄνδρας γὰρ οὐκ ἐφίεμεν), τὰς μὲν εὐλαβεστάτας γυναῖκας ἐν τῷ οἰκείῳ μένειν μοναστηρίῳ· μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν ἢ τὰς θυρωρούς, καὶ τὴν ἡγουμένην ἴσως αὐτήν, εἰ βουληθείη, παρεῖναι τοῖς γινομένοις· καὶ θᾶττον ἐκείνους πράξαντας τὰ περὶ τὴν ὁσίαν νενομισμένα, καὶ τὸν τάφον ὀρύξαντας, καὶ τὸ σῶμα καλύψαντας, εὐθὺς ἀποχωρεῖν μὴ τε- C θεαμένους τινὰς τῶν εὐλαβεστάτων γυναικῶν, μήτε παρά τινων αὐτῶν θεαθέντας. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπινοείτωσαν πρόφασιν ἢ ἄνδρες τῶν εἰς γυναικεῖα μοναστήρια παρόδων, ἢ γυναῖκες τῶν ἀνδράσιν ἀφωρισμένων, καὶ προφάσει τῶν περὶ τὴν ὁσίαν πραττομένων· ὡς δὴ μνήμας ποιοῦσιν, εἰς τρίτην καὶ ἐννάτην συνιόντες ἡμέρας, ἢ ἡνίκα τεσσαράκοντα ἐξήκοιεν, ἢ καὶ ἐνιαυτός· ἐξὸν, εἰ μὲν γυναικεῖον εἴη τὸ μοναστήριον, γυναῖκας ἅπαντα πράττειν· εἰ δὲ ἀνδρῷον, ἄνδρας· καὶ μὴ προφάσει τῶν τοιούτων παρατηρήσεων ἀδοξίαν τινὰ τοῖς εὐαγέσι μοναστηρίοις προστρίβεσθαι.

A planior sacris concertatoribus vitæ melioris correctio. Omnes ergo illi legi pareant, et nec viri in mulierum monasteriorum sepulcris reponantur, nec mulieres in virorum inhumentur monasteriis. Neque enim viris Gynæcea, nec rursus mulierum catalogis virorum habitacula conveniunt. Hinc nec propter defunctos indecoras has congressiones a superstitibus fieri volumus: ne ex eo naturæ ad seipsam detur aditus, ut quomodo non fas est se delicate gerat et ludat, et res divinas injuria afficiat, et pietatis utique prætextu et sub sanctitatis specie ea agat, quæ ne dicere quidem nec cogitare fas est eos qui honestam vitam monasticam persequuntur. Cum hoc autem sit apertum, necesse est eos qui sepulturis deserviunt, et eos maxime qui lectum ferunt, et qui fodiunt, ad monasterium accedere. Et in virorum quidem monasteriis res est facilis, sed non sic in mulierum, propter dictam prohibitionem. Statuimus itaque, si quando quid ejusmodi futurum est, et sepelienda sit mulier in tali mulierum monasterio (virum enim non admittimus) ut religiosissimæ quidem mulieres in suo monasterio maneant; sola autem ostiaria vel ostiariæ et ipsa forte rectrix, si velit, adsint iis quæ fiunt: et illi cum primum justa et exsequias quam celerrime fecerint, et sepulcrum foderint, corpusque contexerint, statim recedant, nec ullis a se visis religiosissimis feminis, nec eis vicissim ab ullis earum conspectis. Sed nec viri alium excogitent prætextum, quo ad mulierum monasteria accedant, vel mulieres ad monasteria quæ viris dedicata sunt, ab obtentu eorum quæ in exsequiis et justis mortuo præbendis fiunt; ut qui eorum memoriam faciunt, tertio et nono die convenientes, vel quando quadraginta dies venerint, vel etiam annus, cum liceat quidem mulieribus, si mulierum sit monasterium, omnia facere; sin autem virorum, viris; et non talium observationum prætextu sanctis monasteriis aliquam infamiæ notam inurere.

ΖΩΝΑΡ. Παντὸς σκανδάλου ἀπηλλάχθαι ὁ κανὼν οὐχὶ τοὺς ἀσκητὰς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς ἅπαντας, καὶ μήτε ἑαυτοῖς δι' ἑτέρων περιποιεῖν D σκάνδαλα, μήθ' ἑτέροις δι' ἑαυτῶν, τοὺς δὲ μοναχοὺς πολλῷ πλέον. Τὸ δὲ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ καθεύδειν ἄνδρας, ἢ τοὐναντίον, καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις σκανδάλων αἴτιον ἔσται καὶ ἄλλοις. Ἔμφυτον γὰρ τῇ σαρκὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκ τῶν παθῶν, καὶ μόλις ἡμῖν ὕλης ἀναπτούσης αὐτὸ πόῤῥω ἑαυτοὺς καθιστῶσι μαλθακώτερον γένοιτ' ἄν. Εἰ δὲ ἡμεῖς αὐτῷ παρατιθέαμεν ὑπεκκαύματα, λαῦρον ἔσται, καὶ κατεμπρήσει ὡς χόρτον ῥᾳδίως ἡμᾶς. Τί δ' ἂν ἔσται ἀνδράσι πρὸς τὸ τῆς ἐπιθυμίας πῦρ δραστικώτερον ὑπέκκαυμα γυναικός, ἢ γυναιξὶν αὖθις ἀνδρὸς πρὸς ἔξαψιν τῆς τοιαύτης φλογός. Καὶ οὕτω μὲν ἀλλήλοις οἱ μονασταὶ λαβὰς σκανδάλου παρέξουσιν, ἑτέρους δὲ σκανδαλίσουσιν, ὁρῶντες γυναῖκας ἐν

ZONAR. Offensiones omnes et scandala evitare, neque vel ex aliis sibi peccandi occasiones quærere, vel aliis ipsi præbere, non ascetæ, sed omnes quidem fidei mysteriis initiati, proindeque multo magis monachi hoc canone jubentur. Quod si in monasteriis mulierum viri pernoctent, aut contra, in eo, tum ipsorum qui id faciunt tum aliorum quoque, offensionem aliquam intercedere necesse est. Carni enim innatus est animi perturbationum ignis, et vix nobis, procul a materia, quæ eum accendit, nosmet constituentibus debilior fiat. Quod si etiam fomitem ipsimet ingeramus, invalescet vehementius, nosque nullo negotio fœni stipulæve instar absumet. Quid porro ad cupiditatis in homine flammam excitandam muliere vehementius? quid vicissim, ut inflammetur hoc igne mulier, homine periculosius? Erunt igi-

tur tum sibi invicem, qui in monasteriis degunt, A offensionis **215** causa, tum aliis quoque, quicunque aut muliebrem in diversorio virili, aut virorum in muliebri asceterio pernoctationem animadverterint. Suspiciosi etenim sunt plerique homines, quique offensionis et calumniæ occasiones undique aucupantur. Eam rem igitur, a recti specie quippe alienam, Patres hac constitutione damnant; quique constitutioni non paruerint, eos segregatione multari jubent.

ἀνδρῶν καταγωγίοις διανυκτερευούσας, ἢ ἄνδρας ἐν ἀσκητηρίῳ γυναικῶν ὁμοίως ποιοῦντας. Ταχύποπτοι γὰρ οἱ πλείους, καὶ ἀφορμὰς ζητοῦντες σκανδάλων ἢ καὶ διαβολῶν. Διὸ καὶ τοῖς Πατράσιν ἀπηγόρευται τοῦτο ὡς οὐκ εὔσχημον· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντας ἀφορισμῷ κολάζουσιν.

ARIST. « Neque mulierem in virorum, nec virum « in mulierum monasterio dormire oportet. » *Perspicuus.*

CANON XLVIII.

« Uxor ejus, qui ad episcopalem dignitatem pro- « motus est, communi sui viri consensu prius « separata, postquam in episcopum ordinatus « est, monasterium ingrediatur procul ab epi- B « scopi habitatione exstructum, et episcopi pro- « videntia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, « etiam ad diaconatus dignitatem provehetur. »

BALS. Sancti quidem apostoli in 5 canone definientes, episcopus, vel presbyter, vel diaconus suam uxorem ne ejiciat pietatis prætextu, concesserunt episcopos post ordinationem habere proprias uxores. Præsentis autem synodi sancti Patres in 12 quidem canone definierunt, quæ tandem definierunt. Nunc autem jubent eum, qui electus est episcopus, ab ea quam habet uxore communi consensu separari, et post consecrationem mulierem monasterium ingredi, quod sit longe ab episcopatu. Se enim invicem frequenter intueri, C priorem eorum vitæ rationem ac consuetudinem est omnino in memoriam eis revocaturum, et amorem accensurum. Cum hoc autem sic fiat, mulierem quidem ab episcopo dignam existimari providentia corporali, si sit pauper: sin autem sit locuples, nihil ei ab episcopo dignam existimari providentia corporali, si sit pauper: sin autem sit locuples, nihil ei ab episcopo dabitur; quoniam nec si ipse quidem sit locuples, ex episcopatu reditibus quidquam potest in seipsum expendere. Si autem ejus uxoris vita sit gravis et gradu diaconatus digna, ad eam quoque provehetur. Hæc cum a canone decernantur, interrogabit quispiam: Cum Justiniani 127 novella, quæ in præsenti libro D sæpe posita est, prohibeat conjugum consensu dissolvi matrimonium, quomodo decernit præsens canon, uxorem ab electo marito consensu separari? *Solutio.* Consensu quidem non solvitur matrimonium: sed justa de causa solvitur: et quemadmodum, si unus ex conjugibus tondeatur, dicimus bona gratia separationem fieri: ita et viro electo post ordinationem solvetur conjugium. Nec

ΑΡΙΣΤ. « Οὔτε γυναῖκα χρεὼν ἐν ἀνδρῶν καθευδῆσαι « μοναστηρίῳ, οὔτε γυναικῶν ἄνδρα. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΜΗ'.

« Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου « γυνὴ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀν- « δρὸς προδιαζευχθεῖσα μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς « ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω « πόῤῥω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομη- « μένῳ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπο- « λαυέτω· εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, καὶ πρὸς τὸ τῆς « διακονίας ἀναβιβασθήσεται ἀξίωμα. »

ΒΑΛΣ. Οἱ μὲν ἅγιοι ἀπόστολοι ἐν πέμπτῳ κανόνι διοριζόμενοι, ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλέτω προφάσει εὐλαβείας, ἐνέδωκαν τοῖς ἐπισκόποις καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔχειν τὰς οἰκείας γυναῖκας· οἱ δὲ τῆς παρούσης συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἐν μὲν τῷ ιβ' κανόνι διωρίσαντο ὅσα δῆτα καὶ ὥρισαν· ἀρτίως δὲ παρακελεύονται τὸν ψηφισθέντα εἰς ἐπισκοπὴν ἀποδιίστασθαι τῆς προσούσης αὐτῷ γυναικὸς κατὰ κοινὴν ἀρέσκειαν, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσέρχεσθαι τὴν γυναῖκα, πόῤῥω ὄντι τῆς ἐπισκοπῆς. Τὸ γὰρ ἀλλήλους ὁρᾷν συνεχῶς ἀναμιμνήσκειν μέλλει πάντως αὐτοὺς τῆς προτέρας διαγωγῆς τε καὶ συμβιώσεως, καὶ ὑπεκκαίειν τὸν ἔρωτα. Οὕτω δὲ τούτου γινομένου, ἀξιοῦσθαι τὴν γυναῖκα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας σωματικῆς, ἐνδεῆ οὖσαν· εἰ γὰρ εὐπορεῖ, οὐδέν τι δοθήσεται αὐτῇ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Οὐ γὰρ αὐτὸς εὐπορῶν δύναταί τι εἰς ἑαυτὸν δαπανᾷν ἐκ τῶν εἰσόδων τῆς ἐπισκοπῆς. Εἰ δὲ καὶ ὁ βίος τῆς γυναικὸς σεμνός ἐστι καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς διακονίας ἄξιος, καὶ πρὸς ταύτην προαναβιβασθήσεται. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἐρωτήσει τις, ὡς τῆς ρκζ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς (40) τῆς πολλάκις ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ καταστρωθείσης ἀπαγορευούσης τὸ κατὰ συναίνεσιν τῶν ὁμοζύγων λύεσθαι τὰ συνοικέσια, πῶς ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται ἀποδιίστασθαι κατὰ συναίνεσιν τοῦ ὑποψηφίου ἀνδρὸς τὴν γυναῖκα; *Λύσις.* Κατὰ συναίνεσιν μὲν οὐ λύεται συνοικέσιον· ἐξ εὐλόγου δὲ αἰτίας λύεται. Καὶ ὥσπερ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁμοζύγων ἀποκειρομένου λέγομεν ἀγαθῇ χάριτι τὴν διάζευξιν γίνεσθαι· οὕτω καὶ τοῦ ἀνδρὸς ψηφισθέντος, λυθήσεται μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὸ συνοικέσιον. Καὶ οὐ δοκεῖ κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι

Guill. Beveregii notæ.

(40) *Β'. κεφ. τῆς ρκγ'. Ἰουστινιανείου νεαρᾶς.* Ita sane omnes habent mss., sed pro ρκγ', legendum est ρκγ', non enim in 123, sed 133 Novellæ Justiniani capite secundo habentur, quæ hic citantur: uti et mox postea, ubi eadem ex cap. 15, tit. 1, l. ιν Basilic. citantur, pro ιε' scribendum ιη'. Non enim in decimo quinto, sed duodevicesimo capite istius tituli, ea inveniuntur.

τοῖς νόμοις ἀπαράδεκτον· πρὸ δὲ τῆς χειροτονίας οὐ λύεται, ὅτι εἰκός ἐστιν αὐτὴν μὴ προβῆναι διά τινα ἀναφυησόμενα εὔλογα αἴτια. Τί δὲ, τῆς γυναικὸς μὴ ἀρεσκομένης ἰδιοστατῆσαι ἐκ τοῦ ψηφισθέντος ὁμοζύγου αὐτῆς, ἐμποδισθήσεται ἡ χειροτονία; *Λύσις.* Δοκεῖ μοι τὴν ψῆφον ἀκυροῦσθαι, ἐὰν ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀνακαλῆται τὴν συζυγίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ εἴρηκεν ὁ κανὼν κατὰ συναίνεσιν καὶ αὐτῆς τὴν διάστασιν γίνεσθαι, ὡς μὴ δυναμένην γενέσθαι, εἰ αὕτη ἀπαναίνεται τὴν διάζευξιν. Εἰ δέ τις ἐρεῖ, Καὶ μὴν ἡ ἀπόκαρσις καὶ μὴ θέλοντος θατέρου τῶν ὁμοζύγων γίνεται ἀσφαλῶς· εἰπὲ πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς ἀποκάρσεως ὁ περιλειφθεὶς δύναται πρὸς συζυγίαν ἑτέραν ἐλθεῖν, καὶ οὐκ ἀδικεῖται τοσοῦτον· ἐπὶ δὲ τῆς χειροτονίας οὐ δύναται πρὸς ἕτερον γάμον ἐλθεῖν ἡ τοῦ χειροτονηθέντος γυνὴ ἀποκειρομένη, καὶ ὡς μεγάλως ἐντεῦθεν ἀδικουμένη, εἰσακουσθήσεται μὴ θέλουσα τὴν διάζευξιν. Τὸ περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι (41) τὴν γυναῖκα τοῦ χειροτονηθέντος ἀποκείρεσθαι καὶ μονάζειν ἐλαλήθη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς ε' ἰνδικτιῶνος, παρόντων πατριαρχῶν τριῶν, τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μητροπολιτῶν ὡσεὶ μ', καὶ διεγνώσθη ὀφείλειν ἀποκείρεσθαι κατὰ τὸ ἀπαραίτητον τὴν γυναῖκα τοῦ χειροτονηθέντος. Ζήτει γοῦν τὸ τοιοῦτον σημείωμα καταστρωθὲν ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ. Ἔτι ἐρωτήσει τις διὰ τί, τοῦ κανόνος λέγοντος μηδένα τὸν μονήρη βίον ἄκοντα ὑποδύεσθαι, ἡ τοῦ χειροτονηθέντος γυνὴ μηδὲν ἀδικήσασα ἐγκλείεται εἰς τὸ μοναστήριον; *Λύσις.* Τινὲς λέγουσιν ὡς, ἐπεὶ ὁ κανὼν οὐ διορίζεται αὐτὴν ῥητῶς ἀποκείρεσθαι, ἀποκλεισθήσεται μὲν εἰς τὸ μοναστήριον (42), ἀποκαρῆναι δὲ οὐκ ἀναγκασθήσεται κατὰ τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας, ἢ καὶ ἄλλως ἐσχάτως παραπεσούσας· καὶ μάλιστα ὅτι καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀξίωμα θέλει ταύτην προάγεσθαι, τὸ ταῖς λαϊκαῖς γυναιξί ποτε χαριζόμενον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν αὐτὴν ἀποκείρεσθαι. Ἐξῆν γὰρ ταύτῃ πρὸ τῆς χειροτονίας, ὡς εἴρηται, μὴ διαζυγῆναι τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, κἀντεῦθεν καὶ τὴν χειροτονίαν ἀπρακτῆσαι καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. Ἐπεὶ δὲ

A videtur consensu solvi matrimonium, quod legibus non admittitur. Ante ordinationem autem non solvitur, quoniam consentaneum est eum forte non provehendum propter aliquas probabiles causas exorituras. Quod si mulieri non placeat seorsum a suo conjuge, qui electus est, vitam agere, impedieturne ordinatio? Solutio. Videtur mihi esse infirmanda electio, si uxor mariti conjugium revocet. Propterea enim dixit canon ejus quoque consensu separationem fieri: ut quæ non possit fieri, si ipsa divortium recuset. Si quis autem dicat, Atqui monachalis tonsura, etiam nolente altero ex conjugibus, fit secure; dic ei, quod in tonsura quidem, is qui relictus est, potest ad alterum venire conjugium, nec tanta injuria afficitur: in conse-B cratione autem non potest ad alterum venire matrimonium consecrati episcopi uxor quæ tondetur, et ut quæ magna ea ex re injuria afficiatur, audietur si nolit separari. Quod autem ordinati **216** uxor tonderi, et monasticam vitam agere non cogetur, coram imperatore sancto domino Isaacio Angelo disceptatum est, mense Septembri indictionis 5, præsentibus tribus patriarchis, Constantinopolitano, Antiocheno et Hierosolymitano, et metropolitanis circiter 40 et judicatum est, quod ordinati uxor necessario detonderi debet. Quære igitur dictam constitutionem, in chartophylacio repositam. Præterea interrogabit aliquis, cur, cum canon dicat, nullum monasticam vitam invitum C subire oportere, ejus, qui electus est, uxor, quæ nihil mali fecit, in monasterium includitur? Solutio. Dicunt quidam, quod quoniam canon non statuit expresse eam esse tondendam, includetur quidem in monasterio, tonderi tamen non cogetur, quemadmodum et adulteratæ mulieres, vel quæ alias extreme deliquerunt: et maxime quoniam etiam ad diaconatus dignitatem vult eam posse provehi, quæ aliquando mulieribus laicis concedebatur. Mihi autem videtur oportere eam necessario tonderi. Licebat enim ei ante consecrationem, ut dictum est, a proprio marito non separari, et ita efficere, ut nec consecratio nec tonsura locum

Guill. Beveregii notæ.

(41) *Τὸ περὶ ἀναγκάζεσθαι.* Hæc usque ad ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ, in impressis antehac codicibus desiderata, ex ms. nostro Bodleiano nunc primum edimus. Utrum ad Balsamonis textum jure pertineant, alii viderint. Sane cum præcedentibus non cohærent; ac propterea e margine in textum nobis transcripta videntur. Quod veri ex eo fit similius, quod in Amerbachiano ms. eadem quidem legantur, sed aliis plerumque verbis concepta; quæ nihilosecius in curiosorum gratiam apponere visum est. Τὸ περὶ τοῦ ἀναγκάζεσθαι τὴν γυναῖκα τοῦ χειροτονηθέντος τὸν μοναχικὸν βίον ἑλέσθαι, συνεζητήθη παρὰ τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰσαακίῳ τῷ Ἀγγέλῳ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς ε' ἰνδικτιῶνος παρόντων καὶ τριῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ οἰκουμενικοῦ, τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μητροπολιτῶν ὡσεὶ τεσσαράκοντα, καὶ διεγνώσθη ὀφείλειν ἀποκείρεσθαι τὴν γυναῖκα τοῦ χειροτονηθέντος κατὰ τὸ ἀπαραίτητον· καὶ ζήτει τὸ D τηνικαῦτα προβὰν σημείωμα, καὶ καταστρωθὲν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ χαρτοφυλακίου. Hic non opus est interprete, cum eadem fere versio hisce verbis inserviat, quam ad impressa hoc loco apposuimus. Sed non omittendum est, eadem etiam apud Matthæum Blastarem haberi, Syntag. lit. Γ, cap. 17. Et, quod me pene fugerat, hæc in ms. Amerbachiano non eodem, quo in nostro, loco, sed ad ipsum hujus interpretationis finem, sive post ἀφωνίαν εἰσπράττεσθαι, collocari; quod tantum non indubitatum reddit ea ab initio in textu non exstitisse, cum in diversis mss. diversa loca obtineant, nimirum prout descriptoribus visum est; qui cum ea in margine scripta observassent, hic uni, ille alteri textus loco inseruit.

(42) *Ἀποκλεισθήσεται μὲν εἰς τὸ μοναστήριον.* Ms. Amerbachianus rectius legit ἐγκλεισθήσεται.

haberet. Quoniam autem per consecrationem divortium elegit, per tonsuram cogetur separationem perficere, et non ludere ubi non est ludendum. Cum laico enim habitu eam esse in monasterio, supplicii non beneficii opus est: quod ad non parvum consecrationis dedecus spectat. Quare nec vi suscipi tonsura, sed sponte ac consilio reputatur. Quod autem laicæ solum mulieres dignæ diaconissæ dignitate habeantur, verum non est. Nam et monachæ ea dignæ habebantur. Alioqui si concessum fuerit, ut cum laico habitu ingrediatur monasterium, ejus qui consecratus est uxor, juste ac probabili de causa extra quoque versari quæret, forte autem etiam cum alio viro conjungi, vel etiam cum eo, qui episcopus factus est, consuetudinem habere: quod quidem est absurdum, et contra divinorum canonum voluntatem. Nota ergo hæc omnia, et maxime propter eos qui existimant sacerdotum uxores posse etiam secundo nubere. Existimo enim, quod ab hoc canone, eis secundo nubere non permittetur. Quoniam autem in multis nomocanonis invenitur Justiniani Novella (sita in III lib. Basilic. tit. primo cap. 7, quod quidem positum est a nobis in cap. 23, primi tituli præsentis operis) quæ statuit ad episcopalem dignitatem non esse provehendum qui habet uxorem vel liberos, vel eum alioqui, qui præter hæc facit, deponendum, et frequens de ea re mentio facta est: dicimus eam novellam exolevisse, eo quod in Basilicis non ponitur; hunc autem canonem esse in usu, et secundam novellam imperatoris domini Leonis philosophi, quam lege, quæ hæc aperte decernit circa finem. Nostra igitur imperatoria, quæ ex Deo est, majestas, si mandatis divinis insistatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem; et quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri, qui illo honore alioqui dignus sit, etiamsi liberos habeat legitimos: et ita quidem censens, ut a lege quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

διὰ τὴν χειροτονίαν τὴν διάζευξιν ᾑρετίσατο, ἀναγκασθήσεται διὰ τῆς ἀποκάρσεως τελειῶσαι τὸ διαζύγιον, καὶ μὴ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς. Τὸ γὰρ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος εἶναι αὐτὴν εἰς τὸ μοναστήριον κολάσεως ἔργον ἐστὶν, οὐκ εὐεργεσίας. Ὅπερ εἰς ἀτιμίαν τῆς χειροτονίας ἀφορᾷ οὐ μικράν. Διὸ οὐδὲ λογίζεται ἀναγκαστικὴ ἡ ἀπόκαρσις, ἀλλὰ αἱρετή. Τὸ δὲ λαϊκὰς μόνας γυναῖκας ἀξιοῦσθαι διακονικοῦ ἀξιώματος οὐκ ἔστιν ἀληθές· καὶ μονάζουσαι γὰρ ἠξιοῦντο αὐτοῦ. Ἄλλως τε εἰ δοθῇ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος εἶναι εἰς τὸ μοναστήριον τὴν τοῦ χειροτονηθέντος γυναῖκα, ζητήσει εὐλόγως καὶ ἐκτὸς διατρίβειν αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ συζευχθῆναι ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἐπισκοπεύσαντος συνδιάγειν· ὅπερ ἄτοπον καὶ τοῖς θείοις κανόσιν ἀβούλητον. Σημειῶσαι οὖν ταῦτα πάντα διὰ τοὺς ἀξιοῦντας δευτερογαμεῖν τὰς τῶν ἱερέων γυναῖκας. Νομίζω γὰρ ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐ παραχωρηθήσονται δευτερογαμῆσαι. Ἐπεὶ δὲ ἐν πολλοῖς τῶν νομοκανόνων εὑρίσκεται Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος (κεῖται δὲ ἡ τοιαύτη Νεαρὰ (43) καὶ εἰς βιβλίον γ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλ. α' κεφ. ζ', ὅπερ κατετέθη παρ' ἡμῶν εἰς κεφ. κγ' τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος), διοριζομένη μὴ ἀνάγεσθαι εἰς ἀξίωμα ἐπισκοπικὸν τὸν ἔχοντα γυναῖκα ἢ τέκνα, ἢ μὴν τὸν παρὰ ταῦτα χειροτονηθησόμενον καθαιρεῖσθαι, καὶ ἐλαλήθησαν τὰ περὶ τούτου πολλάκις· λέγομεν ὡς τὰ τῆς τοιαύτης Νεαρᾶς ἠπράκτησαν διὰ τὸ μὴ τεθῆναι εἰς τὰ Βασιλικὰ, καὶ ἐνεργοῦσι τὰ τοῦ παρόντος κανόνος, καὶ ἡ δευτέρα Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, ἣν καὶ ἀνάγνωθι, διοριζομένην περὶ τὸ τέλος ταῦτα ῥητῶς. Ἡ οὖν ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν, τοῦτο ἁρμοδιώτερον κατανοοῦσα τοῖς θείοις ἕπεσθαι ἐντάλμασι, σύμφωνον ἐκείνοις ἐκφέρει νόμον· καὶ ὥσπερ αὐτοῖς δοκεῖ τὸ πρὸς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἄξιον τιμῆς, κἂν ὦσι γοναὶ νόμῳ τετιμημέναι· οὕτως ὁρίζουσα τὸν ἀντιφθέγγεσθαι θρασυνθέντα νόμον δίκην τῆς θρασύτητος τὴν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον καὶ διηνεκῆ ἀφωνίαν εἰσπράττεσθαι.

ZONAR. Si quis maritus ad episcopale munus vocetur, eum non ab uxore invita divelli, sed ea consentiente et volente divortium fieri; eo vero facto, ne vel sub eodem tecto, vel in vicinis ædibus uxor habitet, sed in monasterio procul ab episcopi statione degat, hoc canone constitutum. Mutuus namque et quotidianus illorum inter se conspectus, prioris vitæ consuetudinisque memoriam renovabit, et amoris in utroque flammam accendet. Uxori vero longe, **217** inquit, agenti, episcopi cura providentiaque subveniet. Quod qui-

ΖΩΝΑΡ. Οὐκ ἀκούσης τῆς γυναικὸς διαζεύγνυσθαι αὐτῆς τὸν ἄνδρα βούλεται ὁ κανὼν καλούμενον εἰς ἐπισκοπὴν, ἀλλ' ἐκ συμφώνου, καὶ διαζευχθεῖσαν μὴ συνοικεῖν αὐτῷ, μήτ' ἐγγὺς τῆς ἐκείνου κατοικίας οἰκεῖν, ἀλλ' ἐν μοναστηρίῳ πόῤῥω κειμένῳ τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς. Τὸ γὰρ ἀλλήλους ὁρᾷν συνεχῶς ἀναμιμνήσκειν μέλλει πάντως αὐτοὺς τῆς προτέρας διαγωγῆς τε καὶ συμβιώσεως, καὶ ὑπεκκαίειν σφίσι τὸν ἔρωτα. Πόῤῥω δὲ οὖσαν προνοίας ἀπολαύειν κελεύει παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Τοῦτο δὲ νοητέον, ὅτε μὴ οἴκοθεν ἐκείνη δύναται εἰς τὰ ἀναγκαῖα

Guill. Beveregii notæ.

(43) *Κεῖται δὲ ἡ τοιαύτη Νεαρά.* Hic diligenter observetur vox τοιαύτη *talis*, neque enim ipsa novella ante commemorata eadem est, quæ hic in Basilicis sita dicitur, et etiamnum exstat. Istam enim diserte ait in Basilica non referri, ac proinde exolevisse. λέγομεν ὡς τὰ τῆς τοιαύτης νεαρᾶς ἠπράκτησαν διὰ τὸ μὴ τεθῆναι εἰς τὰ Βασιλικά. Quapropter sextam potius Justiniani novellam ibi intelligendam censeo, utpote secundo ipsius capite eadem jubentem, quæ Balsamon in citata contineri asserit, et in Basilicis etiam non positam, quemadmodum is de ea tradidit.

ἐπαρκεῖν ἑαυτῇ. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος οὐ συγχωρῆται περαιτέρω τῶν ἀναγκαίων εἰς ἑαυτὸν δαπανᾷν ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς προσόδων· καὶ τοῦτο, ὅτε μὴ οἴκοθεν εὐπορεῖ τῶν ἀναγκαίων, πῶς οὐ μᾶλλον τῇ πρώην συνοικησάσῃ αὐτῷ κωλυθήσεται χορηγεῖν τι ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας, δυναμένῃ πορίζεσθαι τὰ πρὸς διαίτησιν ἄλλοθεν; Ὡς γοῦν ἐνδεεῖ κἀκείνῃ, ὅτε μὴ ἔχει, παρέξει ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς. Εἰ δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῆς σεμνὸς εἴη, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς διακονίας ἄξιος, καὶ πρὸς ταύτην προβιβασθήσεται.

A dem ita est accipiendum, nisi mulieri scilicet, ex domestica istius copia, opportuna vitæ subsidia suppeditari queant. Si namque episcopo ipsi, ne sui quidem commodi causa, quidquam ex episcopatus sui proventibus, præterquam in necessarios usus, idque nisi domesticis facultatibus destituto, insumere concessum est: quanto minus illi ad uxoris relictæ subsidium derivare aliquid ex Ecclesiæ bonis, si mulieri vitæ opportunitates aliunde suppeditentur, licebit? Igitur uxori quoque, ut indigenti, cum eam cuncta defecerint, ex episcopali proventu subministrabit. Quod si etiam morum gravitate dignam se honore diaconatus exhibuerit, ad eum quoque gradum evehi fas esse decernit.

« ΑΡΙΣΤ. Ἡ διαζευχθεῖσα τοῦ ἐπισκόπου μέλλοντος « δέξασθαι μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰσίτω πρὸς μο« ναστήριον, τῆς ἐπισκοπῆς πόῤῥωτάτω, καὶ ἀπο- B « λαυέτω τῆς προνοίας τοῦ ἐπισκόπου. »

Διὰ τὸ μὴ σκάνδαλον καὶ πρόσκομμα τοῖς λαοῖς εἶναι, δεῖ τὴν κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς διαζευχθεῖσαν, τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου, εἰς μοναστήριον εἰσέρχεσθαι μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ, πόῤῥω κείμενον τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταμονῆς· τὴν δὲ πρόνοιαν αὐτῆς πᾶσαν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου.

« ARIST. Quæ a futuro episcopo separatur, post « ordinationem monasterium ingrediatur, pro« cul episcopatu situm, et episcopi cura frua« tur. »

Ne scandalum et offensio populo detur, oportet eam communi consensu a viro suo ad episcopatus dignitatem promoto separatam, monasterium, post ipsius ordinationem, procul ab episcopi habitatione exstructum ingredi: episcopum autem ei omnino providere.

ΚΑΝΩΝ ΜΘ'.

« Ἀνανεούμενοι καὶ τοῦτον τὸν ἱερὸν κανόνα, ὁρί« ζομεν, ὥστε τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια « κατὰ γνώμην ἐπισκόπου (44) μένειν εἰς τὸ διη« νεκὲς μοναστήρια, καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς πράγ« ματα φυλάττεσθαι τῷ μοναστηρίῳ, καὶ μηκέτι « δύνασθαι γίνεσθαι αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια, C « μηδὲ ὑπό τινος (45) τῶν ἁπάντων κοσμικοῖς ἀν« δράσι ταῦτα ἐκδίδοσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ μέχρι νῦν γέ« γονε τοῦτο, μηδαμῶς κρατεῖσθαι ὁρίζομεν (46)· « τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος τοῦτο πράττειν ἐπι« χειροῦντας ὑποκεῖσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπι« τιμίοις.

CANON XLIX.

« Hunc sacrum etiam canonem renovantes, decer« nimus, ut quæ episcopali voluntate semel con« secrata fuerint monasteria semper monasteria « maneant, et res quæ ad ipsa pertinent monasterio « serventur, et ea non possint esse amplius sæ« cularia habitacula, nec ab ullo sæcularibus tradi « hominibus; sed etiam si hoc hucusque factum « est, nequaquam servandum decernimus: eos « autem, qui in præsentia et deinceps hoc fa« cere aggrediuntur, canonum quoque pœnis « subjici. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κδ' κανὼν τῆς δ' συνόδου παρορώμενος, ὡς ἔοικεν, ἀνανεοῦται ἀρτίως. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐκείνου ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κγ' κανόνος τῆς ζ' συνόδου ἀναγκαίαν οὖσαν.

BALS. Vigesimus quartus canon quartæ synodi contemptus, ut est verisimile, hic renovatur. Et lege eam quæ illic est interpretationem, et interpretationem can. 23, syn. 7 quæ necessaria est.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν προηρμήνευται κδ' ὢν τῆς δ' συνόδου.

ZONAR. Hic canon antea interpretatus est, ut qui sit 24, syn. 4.

« ΑΡΙΣΤ. Ὅσα κατὰ γνώμην ἐπισκόπου πέπηγε « μοναστήρια, οὐκέτι κοσμικοῖς καταγώγια γίνε- D « ται, οὐδὲ κοσμικοῖς ἀνδράσιν ἐκδίδοται. »

« ARIST. Quæcunque episcopi sententia exstructa « sunt monasteria, ne sæcularibus postea fiant « habitacula, nec hominibus sæcularibus elo« centur. »

Τὰ αὐτὰ τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ ὁ κανὼν οὗτος λέγει. Ὁ δὲ τέταρτος κανὼν τῆς αὐτῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κωλύει

Eadem quæ vicesimus quartus synodi Chalcedonensis, etiam hic can. dicit. Cæterum quartus ejusdem synodi Chalcedonensis can. prohibet exstrui

Guill. Beveregii notæ.

(44) *Κατὰ γνώμην ἐπισκόπου*. Codex Amerbachianus hæc et sequentia sic legit, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου μένειν αὐτὰ διηνεκῶς μοναστήρια.

(45) *Μήτε δὲ ὑπό τινος*. Voces μήτε δὲ in ms. Amerbachiano desiderantur. Sed sensui necessaria sunt.

(46) *Μηδαμῶς κρατεῖσθαι ὁρίζομεν*. In ms. Amerbachiano rectius legitur κρατῆσαι, neque enim verbum istud in voce passiva hoc sensu usurpatur. De iis autem, quæ obtinere hic præcipitur, videsis synodalem decisionem Sergii patriarchæ Constantinopolitani περὶ δωρεῶν καὶ ἀποδόσεων τῶν μοναστηρίων ἢ φροντιστηρίων, in *Juris Græco-Romani* lib. III, p. 203, ubi etiam hic ipse canon citatur.

monasterium, sine ejus qui loco præest episcopi voluntate.

CANON L.

« Nullus sive laicus sive clericus, ab hoc deinceps « tempore alea ludat. Si quis autem hoc facere « deprehensus fuerit, si sit quidem clericus, « deponatur : sin laicus, segregetur. »

BALS. Eos qui ludunt alea cessare, vel deponi ac segregari, in 42 canone et in 43 sanctorum apostolorum scriptum est. Præsens autem canon decernit, ab hoc tempore sacerdotes, qui alea ludunt, deponi, et laicos segregari. Lege et 27 cap. et 39, 9 tit. præsentis operis, et quæ in iis scripta sunt. Quæritur autem, cum præsens canon non decernat consequenter apostolicis canonibus, eos qui alea ludunt post **218** denuntiationem puniri, quemnam sequi debeamus ? Et mihi quidem videntur esse sequendi apostolici canones, utpote humaniores, et quod præsens synodus in ejus 9 canone de clerico, qui cauponatoriæ officinæ præest, statuens, non eum ex eo ipso punit, sed dicit, Vel cesset, vel deponatur.

ZONAR. Hoc ludi genus 42 et 43 apostolici canonis decreto interdictum reperias.

ARIST. « Nec laicum alea ludere oportet. » *Perspicuus.*

CANON LI.

« Omnino prohibet hæc sancta et universalis sy« nodus, eos qui dicuntur mimi, et eorum spe« ctacula, deinde venationum quoque specta« tiones, easque quæ fiunt in scena saltationes « perfici. Si quis autem præsentem canonem « contempserit, et se alicui eorum quæ sunt « vetita dederit, si sit quidem clericus, depona« tur : si vero laicus segregetur. »

BALS. In 24 canone præsentis synodi plurima scripsimus de equorum curriculis, venationibus et reliquis spectaculis : quinetiam de mimis et saltationibus in scena, et lege ea. Interrogaverit autem quispiam, cur ille quidem canon statuit, sacris initiatos et monachos, qui in equorum curriculis vel ludis thymelicis seu scenicis versantur, cessare vel deponi : præsens autem canon dicit indistincte, eos qui hujusmodi rebus se dedunt, si sint quidem clerici, deponi, si laici vero, segre-

A τὸ κτίζεσθαι μοναστήριον ἄνευ βουλῆς τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου.

ΚΑΝΩΝ Ν'.

« Μηδένα τῶν ἁπάντων εἴτε λαϊκῶν εἴτε κληρικῶν « κυβεύειν ἀπὸ τοῦ νῦν. Εἰ δέ τις τοιοῦτο φωρα« θείη πράττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεί« σθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ μβ' καὶ ἐν τῷ μγ' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων γέγραπται τοὺς κυβεύοντας παύεσθαι, ἢ μὴν καθαιρεῖσθαι ἢ ἀφορίζεσθαι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται ἀπεντεῦθεν καθαιρεῖσθαι τοὺς ἱερωμένους κυβεύοντας, καὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. κζ' καὶ λθ' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν τούτοις γραφέντα. Ζητεῖται δὲ, ὡς τοῦ παρόντος κανόνος μὴ διοριζομένου ἀκο-
B λούθως τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι μετὰ παραγγελίας κολάζεσθαι τοὺς κυβεύοντας, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν. Καὶ τέως ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν, ὡς καὶ φιλανθρωποτέροις, καὶ ὅτι ἡ παροῦσα σύνοδος, ἐν κανόνι αὐτῆς ἐννάτῳ περὶ κληρικοῦ προϊσταμένου καπηλικοῦ ἐργαστηρίου διατατομένη, οὐκ ἀπεντεῦθεν τοῦτον κολάζει, ἀλλά φησιν, Ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ μβ' καὶ ὁ μγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοῦτο κωλύουσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐδὲ τὸν λαϊκὸν κυβεύειν δέον. » Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'.

« Καθόλου ἀπαγορεύει ἡ ἁγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ
C « σύνοδος τοὺς λεγομένους μίμους καὶ τὰ τούτων « θέατρα, εἶτά γε μὴν καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώ« ρια (47), καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις (48) ἐπι« τελεῖσθαι. Εἰ δέ τις τοῦ παρόντος κανόνος κατα« φρονήσοι, καὶ πρός τι ἑαυτὸν τῶν ἀπηγορευμένων « τούτων ἐκδῷ· εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεί« σθω, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου ἐγράψαμέν τινα διάφορα χάριν τῶν ἱπποδρομιῶν, τῶν κυνηγίων, καὶ τῶν λοιπῶν θεωριῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τῶν μίμων καὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεων, καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα. Ἐρωτήσει δέ τις, διὰ τί ἐκεῖνος μὲν ὁ κανὼν διορίζεται τοὺς ἱερωμένους καὶ τοὺς μοναχοὺς, τοὺς ἀσχολουμένους ἐν ἱπποδρομίαις ἢ θυμελικοῖς παιγνίοις, παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι· ὁ δὲ
D παρὼν φησιν ἀδιαστίκτως τοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα ἐκδόντας ἑαυτοὺς, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι,

Guill. Beveregii notæ.

(47) *Καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια.* Harmenopulus hunc canonem his verbis contrahit : Ὡσαύτως καὶ ὁ ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς μίμοις καὶ θεάτροις καὶ τοῖς τῶν κυνηγίων θεωρίοις καὶ ταῖς ἐπὶ σκηναῖς ὀρχήσεσιν. *Similiter et qui seipsum dat mimis, ac theatris, et venationum spectaculis, et scenicis saltationibus*, ubi scholiastes ad ista verba κυνηγίων θεωρείοις, hæc observat : Ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν πόλεων θηρία ἐτρέφετο, λέοντες καὶ ἄρκτοι, καὶ κατά τινας καιροὺς ἐξήγοντο εἰς τὸ θέατρον· καὶ ποτὲ μὲν ταύροις ἐμάχοντο, ποτὲ δὲ ἀνθρώποις, αἰχμαλώτοις τυχὸν ἢ κατακρίτοις, καὶ ἦσαν ταῦτα τοῖς θεωμένοις καθ' ἡδονήν· τοῦτο οὖν ὁ κανὼν ἀπαγορεύει, οὐ τὸ διὰ κυνῶν ἢ ἄλλως θηρεύειν. *In maximis urbibus alebantur bestiæ, puta leones et ursi, certisque temporibus in theatrum educebantur : ac nonnunquam sane cum tauris pugnabant, nonnunquam cum hominibus, captivis forte aut damnatis, atque hæc spectatoribus voluptati erant. Istud igitur hic canon prohibet, non venationem, quæ sit cum canibus, aut aliter.* Harmenop. Epit. can. sect. 5, tit. 5. Hæc autem ex Zonaræ scholiis excerpta videntur.

(48) *Τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις.* Codex Amerbachianus legit τὰς ἐπὶ σκηνῶν, sed non modo reliqui omnes codices, verum etiam scholiastes omnes legunt σκηνῆς.

λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι; Λύσις. Ἕτερόν ἐστι φορητότερον τὸ ἀνιέναι τινὰς εἰς ἱπποδρομίας ἔστιν ὅτε, ἢ ἐπὶ θυμελικοῖς παιγνίοις ἁλῶναι· καὶ ἕτερον ἀσύγγνωστον τὸ ἐκδοῦναι ἑαυτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ τοῦτο ἔργον ἔχειν διηνεκές. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἐφάπαξ μετὰ προσοχῆς ἁμαρτάνοντες ἐπιφωνοῦνται παύσασθαι, εἰ μὴ θέλουσι καθαιρεθῆναι· οἱ δὲ καταχρώμενοι τῷ κακῷ, κληρικοὶ μὲν ὄντες, ἀπεντεῦθεν καθαιροῦνται, λαϊκοὶ δὲ, ἀφορίζονται. Ἔσο δὲ εἰδὼς ὡς, εἰ καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ κανόνι ἐγράψαμεν τὰ παρά τινων λεγόμενα, χάριν τοῦ μὴ κωλύεσθαι τὰς σήμερον τελουμένας ἱπποδρομίας, ἀλλά γε τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις καὶ τὰ ἐπὶ θυμέλης τῶν μίμων θεώρια ἀδιαστίκτως κολάζεσθαι πάντες λέγουσι, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κανόνων. Κυνηγίων δὲ θεώρια λέγει ὁ κανὼν τὰς θηριομαχίας· αὗται δὲ κωλύονται· οὐ μὴν τὰ λαγωκυνήγια. Ἔοικε δὲ διὰ τὰ τῶν τοιούτων κανόνων ἐπιτίμια ἐπινοηθῆναι τὰ βασιλικὰ παίγνια· τὸν κοντοπαίκτην δηλαδὴ, τὸν Μάρωνα, τὸν Ἀχιλλέα (49), τὴν Ὀκτώηχον, καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς μὴ διάχυσιν καὶ γέλωτα ἄσεμνον ἐμποιοῦντα τοῖς βλέπουσιν.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς πιστοὺς ἡ ἀκρίβεια τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας μὴ ἀνειμένως καὶ διακεχυμένως βιοῦν βούλεται, ἀλλ' ὡς πρέπει ἁγίοις. Διὰ τοῦτο οὖν ὁ κανὼν οὗτος ὅσα διάχυσιν τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦσι παρὰ τὸ ἀναγκαῖον, ἐκλύουσί τε καὶ χαυνοῦσι (50) τὸν τόνον αὐτῆς, καὶ πρὸς γέλωτας βρασματώδεις παρακινοῦσι καὶ καγχασμοὺς, ἀπηγόρευσεν, οἷά εἰσι τὰ τῶν μίμων, οἳ ποτὲ μὲν Ἀραβίτας μιμούμενοι, ποτὲ δὲ Ἀρμενίους, ποτὲ δὲ δούλους, ἐνίοτε δ' ἕτερ' ἄττα τοῖς ἐπὶ κόῤῥης ῥαπίσμασι καὶ ψοφήμασι, γέλωτας ἀπρεπεῖς κινοῦσι, καὶ οἷον ἐκβακχεύουσι τοὺς ἀφελεστέρους ἢ ἀπροσεκτοτέρους. Τὰ δὲ τῶν κυνηγίων θεώρια οὐ τὸ θηρεύειν διὰ τῶν κυνῶν ἢ ἄλλως ἐστί. Τοῦτο γὰρ οὐ θεώριον, ἀλλ' ἔργον ἐστίν. Ἐν ταῖς πόλεσι δὲ ταῖς μεγίσταις θηρία ἐτρέφοντο λέοντες καὶ ἄρκτοι, καὶ κατά τινας καιροὺς ἐξήγοντο εἰς τὰ θέατρα, καὶ ποτὲ μὲν ταύροις ἐμάχοντο, ποτὲ δὲ καὶ ἀνθρώποις, αἰχμαλώτοις τυχὸν ἢ κατακρίτοις, καὶ ἦσαν ταῦτα τοῖς θεωμένοις πρὸς ἡδονήν. Ταῦτα δὲ ἀπαγορεύει γίνεσθαι ὁ κανὼν, ὡς ὠμότητα κατηγοροῦντα τῶν θεωμένων, καὶ τὰς ἑτέρων συμφορὰς χαρμονὰς οἰκείας λογιζομένων. Καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς δὲ ὀρχήσεις κωλύει. Σκηνὴ δέ ἐστιν ἡ προσποίησις καὶ ὑπόκρισις, ὅθεν καὶ σκηνικοὶ λέγονται οἱ ὑποκρινόμενοι, καὶ ἀπεικάζοντες ἑαυτοὺς ποτὲ μὲν δούλοις, ποτὲ δὲ δεσπόταις, ποτὲ δὲ στρατηγοῖς καὶ ἄρχουσιν. Ὥσπερ οὖν ταῦτα ἐκώλυσεν ὁ κανὼν διὰ τῶν μίμων, οὕτω καὶ

A gari? Solutio. Alterum est tolerabilius, ascendere quandoque aliquem ad equorum curricula, aut in ludis scenicis deprehendi: alteri autem venia dari non potest, si quis ejusmodi rebus se dediderit, et hoc opus perpetuo exerceat. Unde, qui semel quidem, prudentesque ac scientes peccant, ut cessent admonentur: si nolint, deponuntur. Qui autem malo utuntur, si sint quidem clerici, ex eo deponuntur: si autem laici, segregantur. Scias autem, quod etiamsi in illo canone scripsimus quæ a nonnullis dicuntur, quod non prohibentur qui hodie fiunt equorum cursus: sed tamen scenicas saltationes, et mimorum in thymele spectacula, indistincte prohiberi omnes asserunt ex utrisque canonibus. Venationum autem spectatio- B nes vocat canon, bestiarum pugnas, eæ enim prohibentur, non tamen et leporum venationes. Propter horum autem can. pœnas videntur esse excogitati ludi imp. contopæctes scilicet, Maro, Achilles, Octoechus et cæteri, ut qui spectantibus dissolutionem et immodicum risum non movent.

ZONAR. Non remisse aut dissolute vitam instituere, sed eam quæ sanctos viros decet morum integritatem ac severitatem tueri, ex præscripto evangelicæ disciplinæ fideles jubentur. Igitur ea omnia, per quæ animus minime necessaria remissione laxari, ejusdemque contentio dissolvi potest, undeque risus immodici et cachinnationes exsistunt, C vetita hujus canonis decreto atque interdicta fuere. Sunt ejus generis mimorum ludicræ artes, qui nunc Arabas, nunc Armenios, nunc servi personam, nunc alia quædam imitatione effingentes, colaphis sibi vicissim impactis strepituque incomposito risus inconditos movent, rudiorumque proinde simplices animos quodam quasi furore percellunt. Venationum vero spectacula, quæ hic prohibentur non ea intelligenda sunt, cum feræ canum ministerio, aut alia simili ratione captantur; nec enim spectaculi vicem, sed actionis potius cujusdam ea res obtinet. Verum in magnis urbibus feræ bestiæ, leones nimirum ursique, alebantur, quæ quidem, cum statis temporibus producerentur in theatrum, ibique vel cum tauris, D vel etiam cum hominibus, aut captivis aut rei capitalis damnatis, committerentur, plures eo aspectu oblectari soliti sunt. **219** Ea igitur spectacula, quippe sævitiæ astantium argumenta, qui aliena clade ad suas ipsi voluptates abuterentur, edi vetat canon. Saltationes quoque in scenis exhi-

Guill. Beveregii notæ.

(49) *Τὸν Ἀχιλλέα.* Ita quidem omnes nostri mss. una cum impressis codicibus legunt; sed Joannes Meursius in *Glossario Græco Barbaro* in voce Μάρων, ubi hunc Balsamonis locum citat, pro Ἀχιλλέα, legit ἀγχίαλλον. Et ne quis erratum typographicum esse suspicetur, ipsam vocem ἀγχίαλλος *lusus genus* interpretatur; sed alium non affert locum ubi occurrit, præter hunc Balsamonis, quem sub manibus habemus. Unde autem hanc lectionem hauserit me latet: sed ex ms. aliquo eam desumptam esse ex eo colligimus, quod hic locus inter ea recenseatur, quæ ipse ex auctoribus Græcis hactenus non editis se collegisse refert.

(50) *Ἐκλύουσί τε καὶ χαυνοῦσι.* Ms. Amerbachianus legit ἑλκύουσι καὶ χαυνοῦσι. Editio Parisiensis ἐκλύουσί τε χαυνοῦσι particula καὶ male omissa.

beri solitas damnat. Scena porro assimulatio atque imitatio quædam est, unde scenici histriones dicuntur, qui servos aut dominos, nonnunquam exercituum ductores ac principes viros agendo imitantur. Ut ergo ista mimorum appellatione, ita scenicas saltationes, sive a viris incomposito ac turpi motu inter saltandum lascivientibus, sive a feminis ad libidinem spectatores provocantibus, exerceantur, eodem hoc canone sublata esse voluere. Cujus quidem auctoritate neglecta, si quis ad ea, quæ hic vetita sunt animum adjunxerit., depositione clericos, laicos vero segregatione multandos esse decernit.

τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις, εἴτε δι' ἀνδρῶν γίνοιντο ἀπρεπῶς λυγιζομένων καὶ ἀσχημονούντων ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι, εἴτε διὰ γυναικῶν εἰς ἀκολασίαν τοὺς ὁρῶντας ἐκκαλουμένων. Τοῖς δὲ μὴ φυλάσσουσι τὸν κανόνα, ἀλλ' ἐκδιδοῦσιν ἑαυτοὺς δι' αὐτοῦ ἀπαγορευθεῖσι, κληρικοῖς μὲν οὖσι, καθαίρεσιν ἐπάγει, λαϊκοῖς δὲ, ἀφορισμόν.

ARIST. « Nec histrionem agere, nec spectaculis « et venationibus indulgere : segregatur enim. « Clericus autem deponitur. »

ΑΡΙΣΤ. « Οὐδὲ μῖμον εἶναι, οὐδὲ θεάτρων καὶ κυ« νηγίων ἀνέχεσθαι· ἀφορίζεται γάρ. Ὁ δὲ κλη« ρικὸς καθαιρεῖται. »

Etiam laici Christiani religiose vitam agere admonentur. Propterea canon eos, qui ex illis alea ludunt, vel saltationes in scena peragunt, vel histriones facti sunt, et ad spectaculum homines congregant, aut in venationibus sunt occupati, excommunicat. Clericos autem, si qui ex iis quæ prohibentur fecerint, deponit.

Καὶ οἱ λαϊκοὶ Χριστιανοὶ ὄντες σεμνῶς ἀπαιτοῦνται διαβιώσκειν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ κανὼν τοὺς κυβεύοντας ἐξ αὐτῶν, ἢ ὀρχήσεις ἐπὶ σκηνῆς ἐπιτελοῦντας, ἢ μίμους γινομένους, καὶ πρὸς θέαν ἀνθρώπους ἐπισυνάγοντας, ἢ πρὸς κυνηγέσια ἐνασχολουμένους, ἀφορίζει. Κληρικοὺς δὲ, εἴ τι τῶν ἀπηγορευμένων ποιήσουσι, καθαιρεῖ.

CANON LII.

« In omnibus sanctæ Quadragesimæ jujunii diebus, « præterquam Sabbato et Dominica et sancto « Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctifi« catorum ministerium. »

ΚΑΝΩΝ ΝΒ'.

« Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς τῶν « νηστειῶν ἡμέραις παρεκτὸς Σαββάτου καὶ Κυ« ριακῆς καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέ« ρας γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λει« τουργία. »

BALS. Statutum est ut jejuniorum dies, luctus et compunctionis dies sint, ad sua uniuscujusque expianda peccata. Deo autem sacrificium offerre, est festum celebrare. Festus autem dies nihil est aliud quam gaudium. Quomodo ergo potest quis simul et mœrere et lætitia diffundi ? Et ideo statuerunt Patres non fieri sacrificium tota Quadragesima, præterquam Sabbato et die Dominico et die Annuntiationis. In his enim festum agere, non deflere, vel jejunare vel genu flectere, jussi sumus. Præsanctificatorum autem ministerium incruentum sacrificium non dicimus, sed oblationem prius oblati et perfecti sacrificii sacrique mysterii. Existimo autem, quod quæ accuratam rationem sequuntur monasteria, propter præsentem canonem, ante Quinquagesimam canunt et legunt ca-

ΒΑΛΣ. Αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι πένθους εἶναι ἐτάχθησαν, καὶ κατανύξεως εἰς ἐξίλασμα τῶν ἑκάστου σφαλμάτων. Τὸ δὲ προσάγειν τῷ Θεῷ θυσίαν πανηγυρίζειν ἐστί. Τὸ δὲ πανηγυρίζειν οὐδέν τι ἄλλο ἐστὶν ἢ χαρμονή. Πῶς οὖν ἐν ταὐτῷ δύναταί τις πενθεῖν καὶ διακεχύσθαι; Διὰ τοῦτο ὥρισαν οἱ Πατέρες μὴ γίνεσθαι θυσίαν δι' ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς ἄνευ Σαββάτου καὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐν ταύταις γὰρ πανηγυρίζειν, ἀλλ' οὐ πενθεῖν ἢ νηστεύειν, ἢ γόνυ κάμπτειν, προστετάγμεθα. Τὴν δὲ λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων ἀναίμακτον θυσίαν οὐ λέγομεν, ἀλλὰ πρόσαγωγὴν τῆς ἤδη προσαχθείσης καὶ τελεσθείσης θυσίας καὶ τελείας ἱεροτελεστίας. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὰ ἀκριβῆ τῶν μοναστηρίων διὰ τὸν παρόντα κανόνα πρὸ τῆς Τυροφάγου (51) ψάλλουσι καὶ ἀναγινώσκουσι τοὺς

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Πρὸ τῆς Τυροφάγου*. Gentianus Hervetus vertit, *ante Septuagesimam*, sed male. Græci enim Dominicam Septuagesimam Κυριακὴν τοῦ ἀσώτου non τῆς τυροφάγου vocant. Sed Κυριακὴ τῆς τυροφάγου illis eadem est, quæ Latinis *Quinquagesima* dicitur, et Quadragesimam proxime præcedit, a qua etiam præcedens hebdomas τῆς τυροφάγου denominatur. Græci enim aliter ac Latini has hebdomadas computant: apud hos feriæ cujusvis ex his hebdomadis a præcedente, apud illos a subsequente Dominica nomina sortitæ sunt : ut hebdomas Quinquagesimæ Latinis ea est, quæ Quinquagesimam sequitur ; sed hebdomas τῆς τυροφάγου Græcis ea est, quæ eamdem Dominicam præcedit, ac propterea eadem, quæ Sexagesimæ Latinis dicitur, proxima die post Dominicam Sexagesimæ incipiens, et in nostram Quinquagesimam desinens, quæ proin Κυριακὴ τῆς τυροφάγου dicitur. Et quidem ex hoc ipso Balsamonis loco Quinquagesimam hic intelligendam esse, quemadmodum nos transtulimus, clare satis evincatur. Asserit enim Balsamon monasteria, quæ accuratam sequuntur rationem, hujus ipsius canonis auctoritate ducta canere, et canones atque martyria festorum, et sacrarum memoriarum, quæ tota Quadragesima proveniunt, legere πρὸ τῆς τυροφάγου. Hoc est, quoniam Quadragesima currente hæc facere non licet, ideoque ea proxime ante Quadragesimam celebrant; quod πρὸ τῆς τυροφάγου aperte indicat, cum Κυριακὴν τῆς τυροφάγου Græcis Quadragesima statim subsequatur. Quare autem ea, quæ in ipsa Quadragesima proveniunt, ante Septuagesimam fierent, nulla ratio assignari potest. Ex eo igitur, quod ea πρὸ τῆς Τυροφάγου celebrari affirmat, eam Quinquagesimæ nostræ respondere constat. Adeo ut, quæ Balsamon hic πρὸ τῆς τυροφάγου facta dicit, ea in hebdomade ante Quinquagesimam nostram facta videantur : siquidem ipsa Κυριακὴ τῆς τυροφάγου hic intelligitur.

κανόνας καὶ τὰ μαρτύρια τῶν κατὰ τὴν ὅλην Τεσσαρακοστὴν προβαινουσῶν ἑορτῶν καὶ μνημῶν ἁγίων. Σημείωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι κυρίως μία ἐστὶ Τεσσαρακονθήμερος (52). Εἰ γὰρ ἐπεγινώσκετο καὶ ἑτέρα, ὡρίσθη ἂν καὶ ἐν ἐκείνῃ μὴ γίνεσθαι τὴν ἱεροτελεστίαν διὰ τελείας θυσίας, ἀλλὰ διὰ προηγιασμένων, καθὼς ὡρίσθη τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ τοῦ μεγάλου Πάσχα.

nones, et martyria festorum et sacrarum memoriarum, quæ tota Quadragesima proveniunt. Nota autem ex hoc canone, quod proprie una est Quadragesima. Si enim alia esset, cautum fuisset, ne in illa fieret sacrum mysterium per perfectum sacrificium, sed per præsanctificata, sicut etiam cautum est, ne fiat in magni Paschæ Quadragesima.

ΖΩΝΑΡ. Αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι πένθους εἶναι ἐτάχθησαν, καὶ κατανύξεως εἰς ἐξίλασμα τῶν ἑκάστου σφαλμάτων. Τὸ δὲ τῷ Θεῷ προσάγειν θυσίας πανηγυρίζειν ἐστί· τὸ δὲ πανηγυρίζειν χαρμονῆς ἐστι. Καὶ πῶς ἐν ταὐτῷ τις πενθεῖν δύναται καὶ διακεχύσθαι; Διὰ τοῦτο ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τῆς Τεσσαρακοστῆς ἡμέραις ἡ τῶν προηγιασμένων γίνεται λειτουργία, οὐ τότε γινομένης τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἀλλὰ τῆς ἤδη προσαχθείσης καὶ τελεσθείσης αὖθις προσαγομένης· κατὰ δὲ τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς, ἐπεὶ ἐν ταύταις νηστεύειν ἀπηγόρευται, ἐνδέδοται καὶ θυσίαν προσφέρειν καὶ τελείαν λειτουργεῖν λειτουργίαν. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Τιμῶμεν γὰρ αὐτὴν ὡς ἀρχὴν καὶ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ πανηγυρίζομεν ἐν αὐτῇ. Διὸ οὐδὲ μνήμας ἁγίων ἐπιτελεῖν συγκεχώρηται ἐν ταῖς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ, κατὰ τὸν να' κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου. Καὶ αἱ μνῆμαι γὰρ τῶν ἁγίων χαρμόσυνοι. Ἐν δὲ ταῖς τῶν νηστειῶν ἡμέραις πενθεῖν, ἀλλ' οὐ χαίρειν χρεών.

ZONAR. Jejuniorum tempora mœrori potissimum dicata, expiandisque intimo animi dolore cujusque criminibus constituta sunt. Deo porro sacrificare festivæ celebritatis est, ea vero celebritas hilaritatis atque lætitiæ. At quo pacto quispiam et mœrere potest et gaudio simul effundi? Proinde aliis quidem Quadragesimæ diebus celebrari ex præsanctificatis sacra mysteria consuevere, neque ullus tunc quidem sacrificii incruenti usus admittitur, sed eorum, quæ jam consecrata semel atque altari admota sunt, oblatio iteratur, Sabbatis vero ac Dominicis diebus, per quos exerceri jejunia leges haud sivere, et sacrificium offerre, et undique suis partibus absolutum liturgiæ munus exhibere concessum est. Similiter et Annuntiationis die. Eam enim, ut principium caputque salutis nostræ, veneramur, festumque in ea celebramus. Atque id etiam causæ fuit, cur sanctorum quoque memoriam publice colere, quotiescunque jejunii tempora inciderint, Sabbatis Dominicisque diebus exceptis, 51 Laodic. syn. can. vetitum sit. 220 Habet siquidem sanctorum commemoratio jucunditatem et lætitiam. Jejunii vero dies non gaudio, sed luctu transigi par est.

ΑΡΙΣΤ. « Δι' ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς δίχα « Κυριακῆς καὶ Σαββάτου καὶ τῆς ἡμέρας « τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὰ προαγιασθέντα προσ« άγεται. »

Ἡ αἰτία δι' ἣν ἐν ὅλῃ τῇ Τεσσαρακοστῇ ἄνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἄρτος οὐ προσφέρεται, ἀλλὰ προηγιασμένα τελοῦνται, ἐγράφη κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχωροῦν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

ARIST. « Per totam Quadragesimam, præterquam « Dominica, Sabbato et Annuntiationis die, « præsanctificata offeruntur. »

Ratio quare tota Quadragesima, præterquam Sabbato, Dominica et die Annuntiationis, panis non offertur, sed præsanctificata celebrantur, descripta est, quantum nobis licuit, in quadragesimo nono synodi Laodicensis canone.

ΚΑΝΩΝ ΝΓ'.

« Ἐπειδὴ μείζων ἐστὶν (53) ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα

CANON LIII.

« Quoniam spiritualis affinitas corporum conjun-

Guill. Beveregii notæ.

(52) *Κυρίως μία ἐστὶ τεσσαρακονθήμερος.* Ms. Amerbachianus legit, κυρίως μία ἐστι νηστεία τεσσαρακονθήμερος, *proprie unum est jejunium quadragesimale*; nimirum quod ante paschalem celebritatem peragitur. Hoc ex præsenti canone colligit, quippe in quo unius solius τεσσαρακοστῆς facta est mentio; et si altera fuisset, præsanctificata etiam in ea celebrari hic cautum esset. Iis autem nequaquam assentiri possum, qui ex his Balsamonis verbis concludunt, nullum aliud quadragesimale jejunium præter Paschale a Græcis tunc temporibus observatum esse; nam contrarium potius ex his verbis conficitur. Ex eo enim, quod dicit unum solum κυρίως *proprie* quadragesimale esse, aperte indicat, aliud tunc dierum fuisse, sed quod improprie isto nomine appellaretur. Et præterea, si nullum aliud fuisset, superflua esset hæc Balsamonis observatio. Quorsum enim observaret unum proprie ita dicendum esse, si nullum aliud ita dictum fuerit? aliud itaque satis clare innuit. Utrum illud jejunium adventus sive Natalis Domini quadragesima fuerit, alii viderint.

(53) *Ἐπειδὴ μείζων ἐστί.* Demetrius Chomatenus archiepiscopus Bulgariæ ex hoc canone probat, eosdem gradus, quantum ad matrimonium, in spirituali hac cognatione atque in naturali consanguinitate observandos esse. Canone enim citato hæc dicit, ὅτι τοίνυν ὁ παρὼν κανὼν μείζονα καλεῖ τὴν πνευματικὴν συγγένειαν παρὰ τὴν σαρκικὴν, ἀνάγκην ἔχουσιν οἱ διὰ ταύτης συνδεθέντες εἰς τοσούτους βαθμοὺς συντηρεῖν τὸ ταύτης σεβά-

« ctione major est, in nonnullis autem locis « cognovimus quosdam, qui ex sancto et salu« tari baptismate infantes suscipiunt, postea « quoque eum matribus illorum viduis matri« monium contrahere : statuimus, ut in poste« rum nihil fiat ejusmodi. Si qui autem post « præsentem canonem hoc facere deprehensi « fuerint, ii quidem primo ab illicito istiusmodi « matrimonio desistant : deinde et fornicatorum « pœnis subjiciantur. »

BALS. Præsens canon fornicatorum pœnis subjicit eos, qui suas commatres viduas in matrimonii societatem accipiunt: decernens has quoque esse divellendas contra leges contractas nuptias. Existimo ergo, quod ille quidem fornicatorum pœnis subjicietur, qui ab eo malo protinus recedit, et id confitetur. Qui enim in peccato perseverat, etiam fortasse plus quam ii, qui cum consanguineis rem habent, punietur. Lege postremum decretum decimi capitis quinti tituli vicesimi octavi libri Basilic. positum in secundo commentario quinti decimi tertii tituli præsentis operis. Cum hæc ita se habeant, quæsiverunt nonnulli, ad quem usque gradum in ejusmodi spirituali cognatione matrimonium prohibeatur. Et nonnulli quidem dixerunt, quod quoniam ex canone et ex lege major est spiritualis cognatio cognatione carnali, debemus ea sequi quæ constituta sunt de carnalibus nuptiis prohibitis. Compluribus autem non ita visum est, sed ad eas solas personas, quæ lege continentur, ejusmodi cognationem extenderunt, et prohibitionem intentarunt. Vicesima quarta vero imperatoris domini Leonis philosophi novella, quæ vetat adoptatas matrimonio conjungi cum liberis ejus qui adoptavit, hæc circa finem inducit : Sed qui olim quidem non convenienti ratione est adoptatus, etiam si turpe quid et indecorum habet matrimonium, non tamen quod contra leges fecerit, tenetur. Nunc autem cum justo et convenienti ritu fiat adoptio, et per sacrum mysterium hi quidem ad parentum, illi vero ad filiorum ordinem locumque deducantur : non jam restat ratio ulla ob quam filii adoptivi cum filiis naturalibus ejus qui adoptavit matrimonio jungantur. Sancimus ergo, nequaquam licere eos, qui fratrum nomen sic subierunt, fraternitatis nomen conjugii nomine commutare. Nota ergo ex

« οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας · ἔγνωμεν δὲ ἔν τισι τόποις τινὰς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ « σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους, καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς ἐκείνων μητράσι « χηρευούσαις γαμικὸν συναλλάσσοντας συνοικέσιον · ὁρίζομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδὲν τοιοῦτον πραχθῆναι. Εἰ δέ τινες μετὰ τὸν παρόντα « κανόνα φωραθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, πρωτοτύπως μὲν οἱ τοιοῦτοι ἀφιστάσθωσαν συνοι« κεσίου τοιούτου τοῦ παρανόμου · ἔπειτα δὲ « καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβλη« θήτωσαν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἐπιτιμίοις πορνευόντων ὑποβάλλει τοὺς τὰς συντέκνους αὐτῶν χηρευούσας εἰς γάμου κοινωνίαν λαμβάνοντας διοριζόμενος διασπᾶσθαι καὶ τὸν παράνομον γάμον. Οἴομαι οὖν ὅτι ἐκεῖνος ἐπιτιμίοις πορνευόντων ὑποβληθήσεται, ὁ ἑτοίμως ἀφιστάμενος τοῦ κακοῦ, καὶ ἐξομολογούμενος. Ὁ γὰρ ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ὑπὲρ τοὺς αἱμομίκτους σχεδὸν κολασθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ ι' κεφ. τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καταστρωθὲν εἰς σχόλιον β' τοῦ ε' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἠρώτησάν τινες μέχρι πόσου βαθμοῦ ἐπὶ τῆς κατὰ πνεῦμα τοιαύτης συγγενείας ὁ γάμος κωλύεται. Καὶ τινὲς μὲν εἶπον ὡς, ἐπεὶ καὶ ἀπὸ τοῦ κανόνος καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου μείζων ἡ πνευματικὴ συγγένειά ἐστι τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας, ὀφείλομεν ἀκολουθεῖν τοῖς νομοθετηθεῖσι χάριν τῶν σαρκικῶν κεκωλυμένων γάμων. Τοῖς πλείοσι δὲ τοῦτο οὐκ ἔδοξεν, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ πρόσωπα τὰ τῷ νόμῳ περιεχόμενα τὴν τοιαύτην συγγένειαν καὶ ἐξέτειναν, καὶ τὴν κώλυσιν ἐπέτειναν. Ἡ μέντοι κδ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως Κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, κωλύουσα τοὺς υἱοθετουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ υἱοθετησαμένου παισὶν, ἐπάγει περὶ τὸ τέλος ταῦτα. Ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον υἱοθετουμένων προσήκοντα, εἰ καὶ ὁ γάμος ἔχει πως τὸ ἄδοξον, ὅμως οὐχὶ καὶ παρανομίας ἀνέχεται. Νῦν δὲ κατὰ θεσμὸν γινομένης καὶ πρέποντα καὶ δίκαιον τῆς υἱοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἱοποιησαμένου παισὶ τοὺς υἱοποιητοὺς παῖδας. Τοιγαροῦν καὶ θεσπίζομεν μηδαμῶς ἐξεῖναι τοὺς οὕτως ὑποβεβηκότας τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὸ τῆς συζυγίας ἀντὶ τοῦ τῆς ἀδελφότητος μεθαρμόζεσθαι. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ

Guill. Beveregii notæ.

σμιον καὶ εὐπρεπὲς, εἰς ὅσους καὶ τὸ ἐξ αἵματος συγγενείας. Demet. Chomat. Περὶ βαθμῶν συγγενείας. Quinetiam leges ipsæ civiles statuunt spiritualem hanc magis quam carnalem cognationem matrimonium impedire. *Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, sive alumna sit, sive non, a sacrosancto suscepit baptismate. Cum nihil aliud sic inducere potest, paternam affectionem et justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.* l. xxvi, c. de nuptiis. Hinc Joannes episcopus Citri recte observat, tam politicas quam ecclesiasticas leges statuisse spiritualem cognationem carnali potiorem esse. Ἐπειδὴ τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν κρείττονα εἶναι τῆς σαρκικῆς, καὶ οἱ φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες σαφῶς γνωματεύουσιν. Joan. ep. Cit. respon. ad Constant. Cabasil. interrog. 5 in *Jur. Gr. Rom.* l. v, p. 325. Quod etiam a Balsamone in hunc canonem observatur.

τῆς Νεαρᾶς ὅτι, ὥσπερ κωλύονταί τινα πρόσωπα διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος λαβόντα πρὸς ἄλληλα συγγένειαν γαμικῶς συνάπτεσθαι, οὕτω κωλύονται καὶ τὰ διὰ τῆς υἱοθεσίας λαβόντα συγγένειαν ἀδελφότητος. Ἔτι σημείωσαι ὅτι καὶ διὰ ἱερᾶς εὐχῆς γίνεται υἱοθεσία. Ἔχε οὖν τοῦτο ἐπὶ μνήμης. Οὐδὲ γὰρ εὕρηταί που ἀλλαχοῦ κείμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοεῖταί τοῖς πολλοῖς. Τοῦ δὲ νόμου λέγοντος, Ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντος τοὺς εὐνούχους λαμβάνειν εἰς θέσιν υἱὸν, καὶ ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἡ κς' Νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τοῦ Φιλοσόφου ἐξεχώρησε τοῦτο γίνεσθαι· ἀνάγνωσον ταύτην. Ὡσαύτως καὶ ἡ κζ' Νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως παρακελεύεται μὴ μόνας τὰς παιδοποιησάσας γυναῖκας υἱοθετεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς παρθένους· ὥστε καὶ τοὺς παρὰ τούτων υἱοθετηθέντας ἔχειν, ὡς ὑπεξουσίους, δίκαια κληρονομίας ἐπ' αὐτῶν· καὶ μηδὲ δεῖσθαι προστάξεως βασιλικῆς ἢ πράξεως δικαστικῆς χάριν τοῦ υἱοποιήσασθαί τινα ὑπεξούσιον ἢ αὐτεξούσιον (54). Καὶ ἀνάγνωσον τὴν τοιαύτην Νεαράν. Πολλάκις γὰρ ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν καὶ ταῦτα τριβακῶν περὶ τὰ νομικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μὴ ἔχειν χώραν τὰ τῆς υἱοθεσίας· ἀρτίως δὲ μηδὲ ἀπὸ μόνης εὐχῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναδοχῆς γίνεσθαι νόμιμον υἱοθεσίαν· ὅπερ αἱ ῥηθεῖσαι βασιλικαὶ νεαραὶ οὐκ ἀνέχονται λέγεσθαι. Σὺ δὲ γίνωσκε (55) ὅτι τῷ σεκρέτῳ τοῦ ἱεροῦ χαρτοφύλακος κατέστρωται σημείωμα οὕτως ἐπὶ λέξεως ἔχον· Μηνὶ Μαΐῳ ιζ' ἡμέρᾳ β' ἰνδικτ. ιε' προκαθημένου Νικολάου (56) τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, συνεδριαζόντων συγκλητικῶν καὶ πολιτικῶν δικαστικῶν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος, καὶ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν· ὁ πανεντιμότατος ὑπέρτιμος Γρηγόριος ὁ Ξηρὸς διάγραμμα προκομίσας τὴν σήμερον συνοδικῶς οὕτως ἔχον· Ἡ Μαρία, ἔχουσα υἱὸν γνήσιον τὸν Κωνσταντῖνον, γέγονεν ἀνάδοχος ἀπὸ τοῦ θείου καὶ ἁγίου βαπτίσματος τῆς Εἰρήνης. Ἐγέννησεν ὁ Κωνσταντῖνος Θεόδωρον, καὶ ἡ Εἰρήνη Θεοδώραν, καὶ αὖθις ἐγέννησεν ἡ Θεοδώρα Ἄνναν. Θέλων οὖν ὁ Θεόδωρος νομίμῳ γάμῳ συζευχθῆναι τῇ Ἄννῃ, ἠρώτησε μαθεῖν εἰ ἐφεῖται τοῦτο ποιῆσαι. Ἀνεγνώσθη τοίνυν

novella, quod sicut prohibentur quædam personæ, quæ per sacrum baptismum cognationem invicem acceperunt, matrimonio conjungi, ita etiam prohibentur quæ per adoptionem fraternitatis cognationem acceperunt. Nota præterea quod per sacras preces fit adoptio. Tene ergo hoc memoria : neque enim alibi invenitur, et ideo a multis ignoratur. Cum autem lex dicat, Adoptio imitatur naturam, et ideo prohibeat eunuchos adoptare filium, et eum in sua potestate habere : 26 ejusdem imperatoris Philosophi novella hoc fieri permisit, quam lege. Similiter **221** et 27 ejusdem imperatoris novella decernit, non eas solas mulieres, quæ filios pepererunt, posse adoptare, sed etiam virgines ; ut etiam qui ab eis adoptati fuerint, non secus ac si in earum potestate essent, jus earum hæreditatis habeant, et ne imperatoris quidem jussione opus habeant, vel judiciali actione, ut possint eum qui est in alterius potestate, vel eum qui est sui juris adoptare. Illam etiam novellam lege. Multos enim sæpe audivi atque adeo in jure civili et ecclesiastico valde versatos, dicentes non habere locum adoptionem ; nunc autem nec ex sola precatione Ecclesiæque receptione legitimam adoptionem fieri : quod quidem dictæ regiæ novellæ dici non sinunt. Scias autem, quod in sacri custodis sigilli patriarchalis secreto constitutio reponitur verbatim sic se habens : Mense Maio, die 17, feria 2, Indict. 15, præsidente sanctissimo nostro domino et œcumenico patriarcha Nicolao, assidentibus senatoriis magistratibus et judicibus politicis, his et illis et religiosissimis metropolitanis, vir longe clarissimus incomparabilis Gregorius Xerus scripturam hodie ad synodum attulit, quæ sic se habet : Maria habens filium germanum Constantinum, susceptrix fuit Irenes ex divino sanctoque baptismate. Constantius genuit Theodorum, et Irene Theodoram, et Theodora rursum genuit Annam. Theodorus itaque legitimum matrimonium cum Anna contrahere flagitans, an hoc fieri liceat scire rogavit. Lectus ergo est in synodo can. 53 sanctæ et œcumenicæ in Trullo synodi, et etiam

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Ὑπεξούσιον ἢ αὐτεξούσιον.* Hæc verba ἢ αὐτεξούσιον ex ms. Bodleiano restituimus ; cui etiam Amerbachianus suffragatur.

(55) *Σὺ καὶ γίνωσκε.* Hæc et quæ sequuntur in hisce Balsamonis in præsentem canonem commentariis ex ms. nostro Bodleiano nunc primum edimus ; Græce nimirum : nam partim exstant in Latina Herveti versione, sed in ms. Amerbachiano penitus desiderantur.

(56) *Προκαθημένου Νικολάου.* Hujus synodicæ constitutionis, sub Nicolao patriarcha Constantinopolitano editæ, Balsamon etiam in responsis ad Marcum Alexandrinum mentionem fecit, his verbis, Γέγονε σημείωμα συνοδικὸν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Νικολάου κατὰ μῆνα Μάϊον τῆς ιε' ἐπινεμήσεως, ἐπὶ ἐρωτήσει τοῦ ὑπερτίμου ἐκείνου Γρηγορίου τοῦ Ξηροῦ, διοριζόμενον τοῖς αὐτοῖς ὅροις συσφίγγεσθαι, καὶ ὑφαπλοῦσθαι τὴν διὰ τῆς συντεκνίας συστᾶσαν πνευματικὴν συγγένειαν, οἷς καὶ αἱ σωματικαὶ συγγένειαι περιορίζονται. Bals. Resp. ad Marc. Alex. interrog. 45. Hinc lacuna in Joannis episcopi Citri responsis ad interrogationes Constantini Cabasili suppleatur. Dicit enim ille : Γέγονε καὶ πρᾶξις συνοδικὴ ἐπὶ τῆς ἐφημερίας τοῦ ἐν ἁγίοις. . . . . . πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως γνωματεύσασα ἀκολούθως τῷ νγ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τῷ ς' θέματι τοῦ ι κεφαλαίου τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τοῖς αὐτοῖς βαθμοῖς περιγράφεσθαι καὶ τὴν πνευματικὴν συγγένειαν, οἷς καὶ ἡ φυσική, ἤτοι σαρκικὴ περιορίζεται. Joan. Citr. respons. ad Constant. Cabasil. interrog. 5 in *Jur. Græc. Rom.* l. v, pag. 326. Procul enim omni dubio hic legendum est τοῦ ἐν ἁγίοις Νικολάου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως sub quo edita est hæc constitutio.

decretum 6, cap. 10, tit. 5, lib. xxviii, sic habens expresse : Qui quampiam a sacro baptismate suscepit, non potest eam postea uxorem ducere, ut quæ facta sit ipsius filia, neque matrem ejus filiamve; sed nec filius ejus: quandoquidem nihil aliud æque potest inducere paternam affectionem justamque matrimonii prohibitionem, ac hujusmodi nexus, quo Deo intercedente animæ eorum conjunguntur. Et decretum est dictum contractum prohibitum esse, ut qui ad quintum gradum non perveniat; propterea quod, juxta quæ in hac lege continentur, spiritualis cognatio naturali sive carnali præferatur. Ut hoc autem et in adoptione valeat cautum est, eo quod quæ ex ea etiam contrahitur cognatio a Deo et per divinarum precum mysteria constituitur, juxta inclyti imperatoris D. Leonis Sapientis novellam.

A ἐπὶ συνόδῳ ὁ νγʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τὸ ςʹ θέμα τοῦ ιʹ κεφ. τοῦ εʹ τίτλου τοῦ κηʹ βιβλίου ἔχον ἐν μέρει οὕτως· Ὁ μέντοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τινὰ δεξάμενος, οὐ δύναται αὐτὴν ὕστερον πρὸς γάμον ἀνάγεσθαι, ὡς δῆθεν θυγατέρα αὐτοῦ γενομένην, οὐδὲ τὴν ταύτης μητέρα ἢ θυγατέρα· ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο δύναται οὕτως εἰσαγαγεῖν πατρικὴν διάθεσιν καὶ δικαίαν γάμου κώλυσιν, ὡς ὁ τοιοῦτος δεσμὸς, δι' οὗ Θεοῦ μεσάζοντος αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνάπτονται. Καὶ διεγνώσθη κεκωλυμένον εἶναι τὸ διαληφθὲν συνάλλαγμα, ὡς οὐκ ἀναγόμενον εἰς πέμπτον βαθμόν· διὰ τὸ προτιμᾶσθαι κατὰ τὴν τοῦ τοιούτου νόμου περίληψιν τὴν πνευματικὴν συγγένειαν τῆς φυσικῆς ἤτοι τῆς σαρ- B κικῆς. Τοῦτο δὲ ὡρίσθη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς υἱοθεσίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἐκ ταύτης συγγένειαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ διὰ θείων εὐχῶν τελετὴν συνίστασθαι κατὰ τὴν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ νεαράν.

ZONAR. Qui commatres suas, viro postea orbatas, in matrimonii societatem accepere, ab illarum commercio, eo quod contra leges initum est, fœdere dissoluto sejungi, utrumque vero conjugem pœnis scortatorum teneri canon decernit.

ARIST. « Qui filios a baptismate susceperunt « cum filiorum matribus copulari non permittes. Si quis autem copulatus sit, post separa« tionem, pœnam etiam subeat. »

Spiritualis affinitas major est corporali cognatione. Quare eum fornicatorum pœnæ obnoxium reddit hic canon, qui filii ab ipso in sacro baptismo suscepti matrem sibi in matrimonii communionem assumit, primo illegitimum conjugium dissolvens.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς οἰκείας συντέκνους χηρευούσας εἰς συμβίωσιν γαμικὴν λαμβάνοντας ἀφίστασθαι τοῦ τοιούτου συνοικεσίου κελεύει ὁ κανὼν, τοῦ παρανόμου γάμου διασπωμένου, ἐκείνους δὲ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς ἀναδεχομένους παῖδας ἀπὸ βαπτίσματος οὐκ ἐάσεις συναφθῆναι ταῖς τῶν παίδων « μητράσιν· εἰ δέ τις καὶ συναφθείη, μετὰ τοῦ « ἀποσυναχθῆναι καὶ τὸ ἐπιτίμιον γνοίη. »

Ἡ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης μείζων τῆς σωματικῆς συγγενείας ἐστί· διὰ τοῦτο γοῦν τῷ τῶν πορνευόντων C ἐπιτιμίῳ ἔνοχον καθιστᾷ ὁ κανὼν οὗτος τὸν πρὸς γάμου κοινωνίαν τῇ μητρὶ τοῦ παιδὸς συναφθέντα, τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀναδεχθέντος ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, πρότερον διαλύων καὶ τὸ παράνομον συνοικέσιον.

222 CANON LIV.

« Cum divina Scriptura nos aperte doceat, Non « ingredieris ad omnem consanguineum carnis « tuæ ad revelandam ejus turpitudinem [88] : divi« nus Basilius nonnullas prohibitas nuptias in « suis canonibus enumeravit; multis silentio « præteritis, et his utrisque nobis utilitatem at« tulit. Turpium enim nominum multitudine « evitata, ne verbis orationem pollueret, gene« ralibus nominibus impuritates complexus est : « per quas legibus vetitas nuptias nobis in sum« ma ostendit. Quoniam autem propter ejusmodi « silentium, et quod non discerni posset illici-

ΚΑΝΩΝ νδʹ.

« Τῆς θείας ἡμᾶς (57) οὕτως σαφῶς ἐκδιδασκούσης, « Γραφῆς, « Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρ« κός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ· » ὁ « θεοφόρος Βασίλειός τινας τῶν ἀπηγορευμένων « γάμων ἐν τοῖς οἰκείοις κανόσιν ἀπηριθμήσατο, « σιωπῇ τὰ πλεῖστα παραδραμὼν, καὶ κατ' ἀμφό« τερα κατασκευάσας ἡμῖν τὸ ὠφέλιμον. Τὸ γὰρ « τῶν αἰσχρῶν ὀνομασιῶν πλῆθος παραιτησά« μενος, ὡς ἂν μὴ τὸν λόγον καταῤῥυπαίνῃ τοῖς D « ῥήμασι, γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέ« λαβεν· δι' ὧν περιεκτικῶς ἡμῖν τοὺς παρανόμους « γάμους ὑπέδειξεν. Ἐπειδὴ δὲ τῇ τοιαύτῃ σιωπῇ

[88] Levit. xviii, 6.

Guill. Beveregii notæ.

(57) *Τῆς θείας ἡμᾶς.* Hic canon in Balsamonis Meditato, cui titulus, Τοῦ αὐτοῦ διάγνωσις χάριν τοῦ λαληθέντος συνοδικῶς ζητήματος περὶ τοῦ, εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ διεξαδέλφαις συνάπτεσθαι, laudatur, ubi etiam asseritur, una cum lege civili, hunc etiam canonem matrimonia usque ad gradum sextum, tam ex affinitate, quam cognatione contracta, constrinxisse, sed permisisse quæ istum gradum sequuntur. Τὸ δὲ βʹ θέμα τοῦ λβʹ κεφαλαίου τοῦ εʹ τίτλου τοῦ κηʹ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ ὁ νδʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ καὶ αὐτοῦ τὰ ἐξ ἀγχιστείας καὶ τὰ ἐξ αἵματος ἐξεστενοχώρησαν συναλλάγματα· τὰ δὲ μετὰ τοῦτον ἀδεῶς ἀπέλυσαν ἀναχώννυσθαι. Bals. in medit. *Jur. Gr. Rom.* l. vii, p. 464. Citatur etiam a Demetrio Chomatiano in responso. ibid. past. 412, necnon a Demetrio syncello metropolitano Cyziceno in declamatione ib. pag. 400.

« καὶ τῷ ἀδιαγνώστῳ τῆς τῶν ἀθέσμων γάμων « ἀπαγορεύσεως ἑαυτὴν ἡ φύσις συνέχεε, συνείδομεν γυμνότερον τὰ περὶ τούτου ἐκθέσθαι, « ὁρίζοντες ἀπὸ τοῦ νῦν τὸν τῇ οἰκείᾳ ἐξαδέλφῃ « πρὸς γάμου κοινωνίαν συναπτόμενον (ἢ πατέρα « καὶ υἱὸν μητέρι καὶ θυγατρὶ, ἢ δυσὶ κόραις ἀδελ« φαῖς πατέρα καὶ υἱὸν, ἢ ἀδελφοῖς δυσὶ μητέρα « καὶ θυγατέρα, ἢ ἀδελφοὺς δύο δυσὶν ἀδελφαῖς) « ὑπὸ τὸν τῆς ἑπταετίας πίπτειν κανόνα, ἀφισταμένων αὐτῶν προδήλως τοῦ παρανόμου συνοικε« σίου. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς, τῷ πς' κανόνι τοῦ μεγάλου Βασιλείου χρώμενοι, ἀπαριθμοῦντι γάμους κεκωλυμένους διὰ συγγένειαν, ἔλεγον πάντας τοὺς παρὰ τούτους ἀκωλύτους εἶναι. Τοῦτο οὖν ἀνατρέποντες οἱ θεῖοι Πατέρες, πρῶτον μὲν εἶπον πᾶσαν συγγενικὴν συνάφειαν κωλύεσθαι διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου τοῦ διαλαμβάνοντος, « Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ· » εἶτα ὑπεραπολογούμενοι ὥσπερ τοῦ ῥηθέντος μεγάλου Πατρὸς, ἐπήγαγον ὡς, εἰ καὶ μὴ ῥητῶς ὁ θεοφόρος οὗτος Πατὴρ ἐν τοῖς οἰκείοις κανόσι πάντας τοὺς κεκωλυμένους συγγενικοὺς γάμους διέλαβεν, ἀλλ' ἐπεὶ τούτους ἀκαθάρτους ὠνόμασεν, ὡς ἀπηγορευμένους διὰ τὴν συγγένειαν κοινῷ λόγῳ πάντας συμπεριέλαβε, καὶ διὰ ῥημάτων ὀλίγων (58) οὐ μόνον τοὺς ἀπαριθμηθέντας ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀπὸ συγγενείας καταγομένους. Καὶ οὐ χρὴ τοὺς δι' εὐλάβειαν μὴ ἐκφωνηθέντας ἀκωλύτους κατονομάζεσθαι. Διὸ καὶ ὥρισαν γάμους ἀθέσμους εἶναι τόνδε καὶ τόνδε· προσθέμενοι τοὺς ἀφισταμένους αὐτῶν προδήλως, τουτέστι μετὰ ἐξομολογήσεως, τῷ τῆς ἑπταετίας κανόνι ἐπιτιμᾶσθαι· ὡς εἶναι δῆλον σφοδρότερον κολάζεσθαι τοὺς μὴ ἀφισταμένους ῥᾳδίως, ἀλλὰ κατακρινομένους. Τοῦτο γὰρ ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος τῶν λεγόντων· Ἀφισταμένων αὐτῶν προδήλως τοῦ παρανόμου συνοικεσίου. Ἐπεὶ δὲ περὶ κεκωλυμένων γάμων πλατύτερον ἐγράψαμεν εἰς τὸ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἀνάγνωθι τοῦτο καὶ τὰ ἐν αὐτῷ χρησιμώτατα ὄντα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας Βασίλειος, ἐρωτηθεὶς εἰ δύναιτό τις μετὰ θάνατον τῆς ἰδίας συμβίου τῇ ἀδελφῇ ἐκείνης συνάπτεσθαι, ἀπηγόρευσε τοῦτο. Καὶ πρὸς τοὺς τὸ ἐναντίον φρονοῦντας γράψας τὸν οἰκεῖον λόγον γενναιότατα κατεσκεύασε, καὶ ἀξίως τοῦ βάθους τῆς διανοίας αὐτοῦ. Εἶτα καί τινων ἀθέσμων ἐμνήσθη γάμων καὶ ἀπηγορευμένων, τοὺς ἄλλους τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι συμπαραλαβὼν καὶ παραδηλώσας. Ἡ δὲ περὶ τούτων διαταγὴ ἐν τοῖς κανόσιν ἠρίθμηται τοῦ θεολήπτου Πατρὸς ὀγδοηκοστὸς ἕκτος οὖσα κανών (59). Τούτῳ οὖν τῷ κανόνι τινὲς κεχρη-

A « tarum nuptiarum prohibitio, seipsam natura « confudit, nobis visum est ea paulo apertius ex« ponere, ab hoc deinceps tempore decernendo, « ut qui cum fratris sui filia matrimonii socie« tatem coierit, (vel pater et filius, qui cum « matre et filia, vel cum duabus puellis sorori« bus, pater et filius, vel cum duobus fratribus, « mater et filia, vel fratres duo cum duabus so« roribus) in septennii canonem incidant, iis « aperte separatis a nefario contubernio. »

BALS. Quidam 86 magni Basilii canone utentes, qui nuptias propter cognationem vetitas enumerat, dicebant omnes alias his exceptis non esse prohibitas. Divini ergo Patres hoc subvertentes, B primum quidem dixerunt omnem cum sua cognatione conjunctionem prohiberi per Mosaicam legem, quæ sic habet : Non ingredieris ad omnem consanguineum carnis tuæ ad revelandam ejus turpitudinem : deinde, veluti prædictum magnum Patrem defendentes, subjunxerunt, quod etiamsi non expresse hic divinus Pater in suis canonibus omnes propter cognationem interdictas nuptias comprehenderit, sed quoniam has impuras nominavit, ut quæ sint propter cognationem prohibitæ, omnes communi ratione comprehendit, et paucis verbis non solum enumeratas prohibuit, sed et omnes quæ a cognatione deducuntur. Nec oportet dici eas non esse prohibitas quæ propter verecundiam non sunt expressæ. Et ideo definierunt illicitas et nefarias nuptias esse has et has; hoc adjecto, quod, qui ab illis aperte desistunt, id est C cum confessione, et sine condemnatione, ex septennii canone puniuntur ; ut manifestum sit eos vehementius punire, qui non facile desistunt, sed condemnantur. Hoc enim apparet ex verbis canonis, quæ dicunt : His aperte desistentibus a nefario contubernio. Quoniam autem de vetitis nuptiis aliud scripsimus in 2, cap. 3, tit. præsentis operis, id lege, et quæ in ipsum scripta sunt longe utilissima.

ZONAR. Cum de magno Basilio quæsitum esset, an marito defunctæ uxoris sibi matrimonio jungendi facultas esset, ille vero negavit licere. Tum, D adversus eos qui secus opinabantur scribens, sententiam suam, pro ea qua mire valebat ingenii præstantia, egregie confirmavit. Inde vero, cum nuptiarum genera quædam legibus interdicta sigillatim commemorasset, reliqua deinde uno impuritatis vocabulo complexus est et indicavit. Atque hæc quidem sic a divino Patre constituta ejusdem octogesimo sexto canone explicata reperias. Eo

Guill. Beveregii notæ.

(58) *Καὶ διὰ ῥημάτων ὀλίγων.* Hæc usque ad ἀλλὰ καὶ in ms. Amerbachiano desiderantur.

(59) *Ὀγδοηκοστὸς ἕκτος οὖσα κανών.* Sic etiam Balsamon hunc sancti Basilii canonem vocat, videlicet octogesimum sextum, etiam in ms. Amerbachiano; ubi tamen in hoc Zonaræ loco scribitur ὀγδοηκοστὸς ὄγδοος. Et quidem in nostra hac editione canonum sancti Basilii, qui hic citatur, revera est octogesimus octavus. In Parisiensi autem editione nullus cuivis ex istis canonibus ultra octogesimum quintum numerus apponitur, quod mendum esse ex hoc ipso loco constat. Ex præmissis error etiam in Aristeni scholiis in epitomen hujus canonis deprehenditur ; quippe quibus ἑβδομηκοστὸν ὄγδοον, mendose scribitur pro ὀγδοηκοστὸν ὄγδοον.

igitur canone quidam utentes quæcunque eo loco nuptiæ inter damnatas nequaquam enumeratæ fuerant, easdem quasi concessas usurpare ipsi nitebantur, violataque naturæ lege cum propinquis coibant. Proinde illum canonem hoc loco synodus spectavit, eaque ratione adducta, multa in eo sanctum virum silentium involvisse defendit, ne scilicet dum damnati conjugii genera universa persequitur, orationem suam verborum turpitudine 223 inquinaret, ac idcirco generatim omnia voluisse uno impuritatis nomine indicare. Singulos deinde vetitarum nuptiarum modos Patres ipsi percensent, ac ejusmodi quidem conjugia omnino dissolvi, ea vero qui attentarint, septennii canone puniri jubent.

ARIST. « Fratris filium cum fratris filia matrimonia conjungi non permittes; nec cum filia et matre, filium et patrem: nec matrem et filiam cum duobus fratribus; nec fratres cum duabus sororibus. Si quid autem istiusmodi factum fuerit, una cum matrimonii dissolutione septennio subjicientur. »

Et hujusmodi conjugia ut prohibita dissolventur: et qui ea contrahunt juxta præsentem et septuagesimum octavum Basilii magni canonem, unum annum deflebunt, duos audient, tres substernentur, et septimo una cum fidelibus consistent; et sic, si cum lacrymis resipiscant, divinis sacramentis digni habebuntur.

CANON LV.

« Quoniam intelleximus eos, qui sunt in Romanorum civitate, in sanctis Quadragesimæ jejuniis ejus Sabbatis jejunare, præter ecclesiasticam traditam consequentiam: sanctæ synodo visum est, ut in Romanorum quoque Ecclesia inviolabiliter obtineat canon, qui dicit: Si quis clericus inventus fuerit in sancto Dominico vel Sabbato jejunare, præter unum et solum, deponatur: sin autem laicus, segregetur. »

BALS. Tum propter alia multa, tum etiam propter præsentem canonem, dicunt, qui veterem Romam incolunt, non esse sanctam hanc synodum œcumenicam, sicut et in ejus proœmio scripsimus. Tanquam enim ferrum cor eorum pervasit, eosque pungit, ut qui contra apostolicum canonem faciant, qui dicit: Si quis clericus inventus fuerit sancto Dominico et Sabbato jejunare, præterquam uno et solo, deponatur: si autem laicus, segregetur. Ii ergo venia digni non sunt, qui suæ rursus privatæ constitutioni inhærent, et non solum in sanctæ Quadragesimæ Sabbatis jejunant, sed et in reliquis omnibus. Ego autem vidi quosdam Latinos, qui, cum propterea reprehenderentur, inanem quoque excusationem afferebant, ad sanctum nempe Domini et Servatoris nostri Jesu Christi sepulcrum aditionem, et quod hujus rei gratia ex longa consuetudine obtinuit jejunium. Alios autem vidi, qui

μένοι, τοὺς μὴ ἀπηριθμημένους ἐν αὐτῷ γάμους ὡς παρανόμους ἀκωλύτους ἐβιάζοντο φρονεῖν, καὶ τὴν φύσιν συνέχεον συγγενέσι μιγνύμενοι. Διὰ ταῦτα πρὸς τὸν κανόνα τοῦτον ἀπεῖδεν ἡ σύνοδος, καὶ ἀπολογεῖται μὲν διὰ τί τὰ πλείω σιωπῇ ὁ ἅγιος παρέδραμεν· Ἵνα, φησὶ, μὴ τὸν λόγον καταῤῥυπαίνῃ τοῖς ῥήμασιν ἕκαστον τῶν ἀθέσμων γάμων ἀπαριθμῶν· περιεκτικῶς δὲ τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τοὺς παρανόμους γάμους ὑπέδειξεν. Εἶτα ἐπήγαγον οἱ τῆς συνόδου Πατέρες καὶ γάμους ἀθέσμους, οὓς καὶ ἀπηριθμήσαντο, καὶ διασπᾶσθαι μὲν τοὺς τοιούτους γάμους ἐκ παντὸς διωρίσαντο, τοὺς δὲ χρανθέντας αὐτοῖς τῷ τῆς ἑπταετίας κανόνι ἐπιτιμᾶσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ συγχωρήσεις ἐξαδέλφῃ συζευχθῆναι ἐξάδελφον· οὐδὲ θυγατρὶ καὶ υἱὸν καὶ πατέρα· οὐδὲ δυσὶν ἀδελφοῖς μητέρα καὶ θυγατέρα· οὐδὲ δυσὶν ἀδελφαῖς ἀδελφούς· εἰ δέ τι τοιοῦτον γένοιτο, μετὰ τῆς διαλύσεως ἑπταετίαν ὑποπιπτέτωσαν. »

Καὶ οὗτοι οἱ γάμοι, ὡς ἀπηγορευμένοι, διαλυθήσονται· καὶ οἱ συναλλάξαντες αὐτοὺς κατὰ τὸν παρόντα κανόνα καὶ τὸν ἑβδομηκοστὸν ὄγδοον τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐνιαυτὸν προσκλαύσουσι, διετίαν ὑπακροάσονται, τριετίαν ὑποπεσοῦνται, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συστήσονται μετὰ τῶν πιστῶν· καὶ οὕτως, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι, τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθήσονται.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

« Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐν ταῖς ἁγίαις τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστείαις τοῖς ταύτης Σαββάτοις νηστεύειν παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν· ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα, τὸν λέγοντα· Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ νηστεύων ἢ τὸ Σάββατον πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Καὶ εἰς ἄλλα μὲν πολλὰ, τέως δὲ καὶ διὰ τὸν παρόντα κανόνα, λέγουσιν οἱ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης μὴ εἶναι τὴν ἁγίαν ταύτην σύνοδον οἰκουμενικὴν, καθὼς καὶ ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτῆς ἐγράψαμεν. Ὡς γὰρ σίδηρος διῆλθε τὴν καρδίαν αὐτῶν, καὶ στηλιτεύει τούτους ὡς ὑπεναντίως ποιοῦντας τῷ ἀποστολικῷ κανόνι, τῷ λέγοντι· Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ καὶ τῷ Σαββάτῳ νηστεύων πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Οὐ χρὴ οὖν τούτους συγγνώμης ἀξιωθῆναι, τῆς αὐτῆς ἐξερχομένους ἰδιοῤῥυθμίας, καὶ πάλιν καὶ νηστεύοντας μὴ μόνον κατὰ τὰ Σάββατα τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ λοιπά. Ἐγὼ δὲ εἶδόν τινας Λατίνους αἰτιωμένους διὰ τοῦτο, καὶ ματαίαν προβαλλομένους πρόφασιν, τὴν εἰς τὸν ἅγιον τάφον τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπέλευσιν, καὶ τὴν χάριν τούτου κρατήσασαν νηστείαν ἐκ συνηθείας μακρᾶς

Ἄλλους δὲ εἶδον μὴ ἀπελθόντας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ νηστεύοντας ὁμοίως· καὶ ἄλλους ἀτιμάζοντας τὴν τοιαύτην νηστείαν καὶ ἀδιαφόρως κατὰ τὰ Σάββατα καταλύοντας, ἀπελθόντας καὶ ταῦτα εἰς τὸν τοῦ Κυρίου τάφον. Οὐκ ἔχω γοῦν εἰπεῖν ὅπως ταῦτα οὕτω παρὰ τῶν τοιούτων γίνονται. Ἔοικε δὲ ὡς τοῖς ἔθεσι μᾶλλον ἢ τοῖς κανόσιν ἀκολουθεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Διορθώσασθαι τὸ σφάλμα τοῦτο τῶν Λατίνων ἡ σύνοδος ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἀδιόρθωτοι καὶ αὖθις οἱ ἀλαζόνες ἔμεινάν τε καὶ μένουσι, μήτε τοῖς παλαιοτέροις κανόσι πειθόμενοι, τοῖς ἄνευ τοῦ ἑνὸς Σαββάτου τοῦ μεγάλου δηλαδὴ μὴ νηστεύειν ἐν Σαββάτῳ κελεύουσι, μήτε τούτῳ ἐπιστρεφόμενοι, καὶ μήτε τὴν καθαίρεσιν οἱ ἱερωμένοι εὐλαβούμενοι, B μήθ' οἱ λαϊκοὶ τὸν ἀφορισμόν.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς τῆς Τεσσαρακοστῆς νη« στεύουσι Σάββασιν· ὑπομιμνήσκει τοίνυν ἡ « σύνοδος καὶ ἐπὶ τούτων τὸν ἀποστολικὸν κανόνα « κρατεῖν. »

Μαθοῦσα αὕτη ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει τὸν ἑξηκοστὸν τέταρτον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραβαίνοντας, τὸν προστάττοντα ἄνευ τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἕτερον Σάββατον ἢ Κυριακὴν μὴ νηστεύειν· ὥρισε καὶ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρασάλευτον τὸν τοιοῦτον ἀποστολικὸν κανόνα φυλάττεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Νϛ'.

C « Ὡσαύτως μεμαθήκαμεν ἔν τε τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ « καὶ ἐν ἑτέροις τόποις, ἐν τοῖς Σάββασι καὶ ἐν « ταῖς Κυριακαῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ὠὰ « καὶ τυρὸν ἐσθίειν τινάς· ἔδοξε τοίνυν καὶ « τοῦτο, ὥστε τὴν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην « τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, μιᾷ κατακολουθοῦσαν « τάξει, τὴν νηστείαν ἐπιτελεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι, « ὥσπερ θυτοῦ παντὸς, οὕτω δὴ ᾠοῦ καὶ τυροῦ, « ἃ καρπός εἰσι καὶ γεννήματα ὧν ἀπεχόμεθα. « Εἰ δὲ μὴ τοῦτο παραφυλάττοιεν, εἰ μὲν κληρικοὶ « εἶεν, καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέ« σθωσαν. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ προλαβόντι κανόνι νενομοθέτηται μὴ νηστεύειν ἐν τοῖς Σαββάτοις καὶ ταῖς Κυριακαῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς. Ἀρμένιοι οὖν καί τινες D ὀρθόδοξοι, ὡς ἔοικε, πλανηθέντες ἀπὸ τοῦ τοιούτου κανόνος, κατέλυον ἐν τοῖς ῥηθεῖσι Σαββάτοις, καὶ ἤσθιον ὠὰ καὶ τυρὸν, ὡς δῆθεν μὴ μετέχοντα αἵματος, ἀλλ' ἐοικότα καρποῖς ὀπωρινοῖς. Τοῦτο οὖν διορθουμένη ἡ σύνοδος, διορίζεται μιᾷ τάξει κατακολουθεῖν τὰς ὅλας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντας ἀπέχεσθαι θυτοῦ παντοίου, ὅτι καὶ τὰ ὠὰ καὶ οἱ τυροὶ κἂν καρποὶ λογίζωνται, ἀλλ' ἐπεὶ τὰ ἐξ ὧν ταῦτα γεγόνασιν, οὐκ ἐσθίομεν, οὐδὲ εἰς αὐτὰ καταλύειν ὀφείλομεν. Τοὺς μέντοι μὴ φυλάττοντας τὰ διατεταγμένα, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι παρακελεύεται ὁ κανών· λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Καὶ πάντως τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται καὶ οἱ διὰ τυροῦ καὶ ᾠοῦ καταλύοντες εἰς τὰς ὅλας Τετράδας καὶ Παρασκευάς· ὅτι νενομοθέτηται κατὰ ταύ-

A Hierosolymam non venerant, et similiter jejunabant: et alios qui ejusmodi jejunium contemnebant et indiscriminatim in Sabbatis solvebant, qui etiam ad Domini sepulcrum venerant. Non possum itaque dicere quomodo hæc ab illis sic fiant. Videntur autem ii consuetudinem potius sequi, quam canones.

ZONAR. Latinorum hoc peccatum emendare synodus conatus est; verum in sua pertinacia hactenus permanserunt arrogantes, hodieque permanent. Neque vero, aut antiquos canones audiunt, qui omne in Sabbato jejunium, uno excepto, nempe magni Sabbati die, vetitum esse voluere, aut hujus quoque moventur auctoritate. Quin et depositionem quoque qui sacris initiati sunt, et segregationem jejunantibus indictam laici negligunt.

ARIST. « Romani Quadragesimæ Sabbatis jejunant: « admonet itaque synodus in his etiam canonem apostolicum valere. »

Intelligens hæc sancta syn. eos, qui in Romanorum sunt **224** civitate, sexagesimum quartum sanctorum apostolorum canonem alio præterquam magno Sabbato aut die Dominico non jejunare mandantem, transilire: decrevit, et in Romanorum Ecclesia illum apostolorum canonem firme inviolabiliterque observandum esse.

CANON LVI.

« Similiter accepimus et in Armeniorum regione « et in aliis locis, in Sabbatis et Dominicis sanctæ Quadragesimæ, quosdam ova et caseum « comedere. Visum est ergo et hoc, ut tota Dei « Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, « unum ordinem sequens, jejunium perficiat, et « abstineat, sicut ab omni mactabili, sic ab ovis « et caseo, quæ quidem sunt fructus et fœtus « eorum a quibus abstinemus. Si autem hoc non « servaverint, si sint quidem clerici, deponantur: sin autem laici, segregentur. »

BALS. In præcedenti quidem canone statutum est, in Sabbatis et Dominicis sanctæ Quadragesimæ non esse jejunandum. Armenii itaque et quidam, ut est verisimile, orthodoxi ex hoc canone errantes, in dictis Sabbatis comedebant ova et caseum, ut quæ essent sanguinis expertia et autumni fructibus similia. Hoc itaque corrigens definit synodus, omnes Dei Ecclesias debere unum ordinem sequi, et abstinere omnes ab omni mactabili, quoniam et ova et casei, etiamsi fructus reputentur, quia tamen ea, ex quibus illa processerunt, non comedimus, ne eis quidem ipsis vesci ac jejunium solvere debemus. Ac eos quidem, qui hæc decreta non servant, si sint quidem clerici, deponi jubet canon, laicos vero segregari. Ac eidem quidem omnino pœnæ subjiciuntur et qui per caseum et ovum jejunium solvunt omni quarta et sexta feria, seu Parasceve; quoniam

statutum est, ut fideles his diebus jejunent, quemadmodum et in Quadragesima.

ZONAR. Qui in iis regionibus Christiani degebant, cum canonem, ut arbitramur, quo jejunium Sabbatis ac Dominicis Quadragesimæ prohibetur, reperissent, ovis sese per eos dies et caseo saginabant. Id ergo cum emendare synodus cuperet, ab iis quoque cibis abstinendum esse decernit. Quemadmodum enim, inquit, omni mactabili, animantibus videlicet, quæ mactari jugularive solent, nequaquam vescimur, ita et quæ ex iisdem animantibus gignuntur attingere non oportet. Et eos qui hæc decreta non observant, clericos deponi, laicos vero segregatione puniri jubet.

ARIST. « Armenii ova et caseum Quadragesimæ « Sabbatis comedunt. Cautum est igitur, ut totus « terrarum orbis ab istis etiam abstineat: sin « minus, segregari. »

CANON LVII.

« Quod ad altare mel et lac offerre non oportet. »

BALS. De eo fuse scripsimus in 3 canone sanctorum apostolorum, nec ea sunt rursus repetenda. Quære et 28 can. præsentis synodi.

ZONAR. Hoc tertio quoque sanctorum apostolorum can. vetitum est, in quo cum melle ac lacte hujus generis alia quædam præterea recensentur.

ARIST. « Ad altare mel et lac offerri non oportet. » *Perspicuus.*

225 CANON LVIII.

« Nemo eorum qui sunt in ordine laicorum divina « sibi mysteria impertiat, præsente episcopo vel « presbytero vel diacono. Qui autem tale quid « ausus fuerit, ut præter ea quæ sunt constituta « faciens, una septimana segregetur, ex eo edo- « ctus, non amplius sapere quam sapere oportet. »

BALS. Alii quidem diversi canones prohibuerunt, ne a laicis sancta mysteria tractarentur, et ea aliis vel sibi impertirent: quoniam episcopis et presbyteris et diaconis talis data est dignitas. Præsens autem canon eadem cum illis præcipiens, et unius quoque septimanæ segregationi eum subjiciens, qui præter ea quæ sunt statuta, id etiam adjicit, quod hæc tunc laicus non audebit facere, quando adest episcopus, presbyter vel diaconus, qui sacra tractare potest. Dicunt igitur quidam, sumpta a contrario distinctione, quod quando non adest eorum aliquis propter oblatam sibi necessitatem, sibi quis recte divina sacramenta impertiet. Mihi autem non videtur: ut enim tale quid audeant, ex interpretatione et e contrario sumpta distinctione, non concedetur. Latini autem azyma assidue in sinu ferentes, etiamsi sint laici, ea non solum sibi ut sacramenta impertiunt, sed etiam aliis.

ZONAR. Sancta tractare, eaque cæteris imper-

A τας νηστεύειν τοὺς πιστοὺς, ὥσπερ καὶ εἰς τὴ Τεσσαρακονθήμερον νηστείαν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις Χριστιανοὶ, εὑρόντες, ὡς ἔοικε, τὸν κανόνα τὸν λέγοντα μὴ δεῖν ἐν τοῖς Σαββάτοις καὶ ταῖς Κυριακαῖς τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστεύειν, ὠὰ καὶ τυρὸν ἐν αὐταῖς ἤσθιον. Τοῦτο οὖν διορθουμένη ἡ σύνοδος ἀπαγορεύει τὸ ταῦτα ἐσθίειν, λέγουσα ὅτι, ὥσπερ ἀπεχόμεθα παντοίου θυτοῦ, ζώων δηλαδὴ θυομένων ἤτοι σφαζομένων, οὕτω καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν γινομένων ἀπέχεσθαι δεῖ, καὶ τοὺς μὴ τὰ διατεταγμένα ταῦτα φυλάττοντας κληρικοὺς καθαιρεῖσθαι κελεύει· τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ Ἀρμένιοι ὠὰ καὶ τυρὸν τοῖς τῆς Τεσ-
B « σαρακοστῆς ἐσθίουσι Σάββασιν· ὥρισται τοίνυν « πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τούτων ἀπέχεσθαι· « εἰ δὲ μὴ, ἀφορίζεσθαι. »

ΚΑΝΩΝ ΝΖ'.

« Ὅτι οὐ χρὴ ἐντὸς θυσιαστηρίου μέλι καὶ γάλα « προσφέρειν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τούτου πλατέως ἐγράψαμεν ἐν τῷ γ' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ οὐ χρὴ περὶ τῶν αὐτῶν παλιλλογεῖν. Ζήτει καὶ τὸν κη' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ὁ τρίτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων κεκώλυκε, τῷ μέλιτι καὶ τῷ γάλακτι καὶ ἕτερα εἴδη συναπαριθμησάμενος.

C ΑΡΙΣΤ. « Ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ οὐ χρὴ μέλι καὶ « γάλα προσφέρεσθαι. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΝΗ'.

« Μηδεὶς τῶν ἐν λαϊκοῖς τεταγμένων ἑαυτῷ τῶν « θείων μυστηρίων μεταδιδότω, παρόντος ἐπισκό- « που ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. Ὁ δέ τι τοιοῦτον « τολμῶν, ὡς παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν, ἐπὶ « ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω, ἐντεῦθεν παιδαγω- « γούμενος μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. »

ΒΑΛΣ. Ἄλλοι μὲν κανόνες διάφοροι ἐκώλυσαν παρὰ λαϊκῶν τὰ ἅγια μυστήρια μεταχειρίζεσθαι, καὶ ἢ ἑτέροις μεταδιδόναι αὐτῶν, ἢ ἑαυτοῖς· ὅτι ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσι καὶ διακόνοις τὸ τοιοῦτον ἀπεχαρίσθη ἀξίωμα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν τὰ αὐτὰ
D ἐκείνοις παρακελευόμενος, καὶ ἀφορισμῷ καθυποβάλλων ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν τὸν παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιοῦντα, προστίθησιν ὡς τότε ταῦτα ὁ λαϊκὸς οὐ τολμήσει ποιῆσαι, ὅτε πάρεστιν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, δυνάμενος μεταχειρισθῆναι τὰ ἅγια. Λέγουσι γοῦν τινες ἐξ ἀντιδιαστολῆς ὡς, ὅταν πάρεστί τις ἐξ αὐτῶν, διὰ προσκειμένην ἀνάγκην καλῶς μεταδώσει τις ἑαυτῷ τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Τοιοῦτον γὰρ τολμηθῆναι ἀπὸ ἑρμηνείας καὶ ἀντιδιαστολῆς οὐκ ἐκχωρηθήσεται. Οἱ μέντοι Λατῖνοι ἄζυμα διηνεκῶς ἐγκόλπια φέροντες καὶ λαϊκοὶ ὄντες, οὐ μόνον ἑαυτοῖς τούτων μεταδιδόασιν ὡς ἁγιασμάτων, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μεταχειρίζεσθαι τὰ ἅγια, καὶ ἑτέροις

αὐτῶν μεταδιδόναι, τοῖς ἱερωμένοις δέδοται. Ὁ δὲ A ἄνευ ἀνάγκης, μὴ παρόντος δηλονότι ἱερωμένου, μεταχειρίζεσθαι ταῦτα τολμῶν καὶ ἑαυτῷ τούτων μεταδιδόναι, ἱερωσύνης αὐτῷ δοκεῖ περιτιθέναι ἀξίωμα. Τοῦτο δὲ οἴησιν ἐκείνῳ προσμαρτυρεῖ· διὸ καὶ ἀφορισμῷ μιᾶς ἑβδομάδος κολάζεται, ἵνα μάθῃ, φησί, *μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν*, ἵνα ταπεινωθῇ, καὶ ἐπιγνῷ ἑαυτόν, καὶ μὴ τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν ἐγχειρῇ.

ΑΡΙΣΤ. «Λαϊκὸς οὐ μεταδίδωσιν ἑαυτῷ· εἰ δὲ μή, ἑπταήμερον ἀφορίζεται.»

Οὐ δεῖ λαϊκὸν ἑαυτῷ τῶν θείων μυστηρίων μεταδιδόναι, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. Τὸν δὲ τοῦτο ποιοῦντα ὥρισεν ἡ σύνοδος ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφορίζεσθαι, ἵνα παιδαγωγηθῇ μὴ B φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΝΘ'.

«Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίαν (60) τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν. Εἰ δέ τις ἁλῷ τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα μὴ φυλάττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.»

ΒΑΛΣ. Τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν (61) τοῦ παρόντος κανόνος γεγραμμένα σημείωσαι, καὶ πρόσσχες μᾶλλον τῇ Νεαρᾷ τοῦ Φιλοσόφου, καὶ μὴ τῷ παρόντι κανόνι, χάριν τῶν γινομένων βαπτισμάτων εἰς τὸν εὐκτήριον. C

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Τοὺς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ καὶ μὴ ἐν καθολικαῖς ἐκκλησίαις βαπτίζοντας ἱερεῖς καθαιρεῖσθαί φησιν ὁ κανών· καὶ τοὺς συμπράττοντας αὐτοῖς κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι. Ὁ δὲ ιβ' κανὼν τῆς α' καὶ β' συνόδου τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης παρομοίως κολάζεσθαί φησι τοὺς ποιοῦντας τοιοῦτόν τι παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων· ὥστε κατὰ γνώμην ἐπισκοπικὴν καὶ πρὸ τούτου τοιαῦτα ἐγίνοντο. Ζήτει καὶ τὸν λα' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου καὶ τὰς ἐκεῖ καταστρωθείσας Νεαρὰς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, ἤγουν τὴν δ' καὶ τὴν ιε', καὶ μάθῃς ὅτι διὰ τούτων ἐξεχωρήθη τὸ ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ἱερουργεῖν καὶ βαπτίζειν. D

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν κανὼν οὗτος καθάπαξ ἔοικε κωλύειν τὸ γίνεσθαι βάπτισμα ἐν εὐκτηρίῳ ἐντὸς οἴκου

tiri, qui sacris initiati sunt, soli debent. Quod si quis, nisi necessaria causa adductus, cum nullus videlicet ex initiatis adfuerit, ea contingere, sibique ipse ministrare audeat, hic sibi sacri ordinis dignitatem videtur arrogare. Hoc autem arrogantem de se opinionem cum concepisse ostendit. Proinde unius hebdomadæ segregatione punitur; ut discat, inquit, *non plus sapere quam oportet sapere* [89], sed humilis factus seipsum cognoscat, majoraque suis meritis aggredi reformidet.

ARIST. «Laicus sibi non impertit. Alioquin septimana segregetur.»

Non oportet laicum sibi divina impertire mysteria præsente episcopo vel presbytero vel diacono. Eum autem, qui hoc fecerit, decrevit synodus una septimana segregari, ut discat non sapere plus quam oportet sapere.

CANON LIX.

«In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus nequaquam peragatur: sed qui ab omnibus sordibus aliena illuminatione digni habendi sunt, ad catholicas ecclesias accedant, et ibi hoc illi munere perfruantur. Si quis autem quæ a nobis constituta sunt, non servare convictus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si autem laicus, segregetur.»

BALS. Quæ in hujus canonis interpretatione scripta sunt nota, et attende potius Philosophi Novellæ, et non præsenti canoni de baptismatis in æde oratoria celebrandis.

Alia interpretatio.

Sacerdotes, qui in oratorio, et non in catholicis ecclesiis baptizant, deponi jubet canon: et eos quidem, qui eis opem ferunt, si sint clerici, deponi, si laici vero, segregari. Duodecimus autem primæ et secundæ synodi canon, quæ in Sanctorum Apostolorum æde congregata est, eos similiter puniendos dicit, qui præter proprii episcopi sententiam tale quid faciunt. Quocirca voluntate episcopi hæc quoque fiebant antea. Quære etiam 31 can. præsentis synodi, et illic sitas novellas imp. domini Leonis Philosophi, 4 scilicet et 15, et intelliges, quod per eas permissum est in domesticis oratoriis seu sacellis sacra peragere ac baptizare.

226 ZONAR. Videtur hoc quidem canone, ne baptismus in privato sacello ministretur, penitus

[89] Rom. xii, 3.

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Ἔνδον οἰκίαν*. Ms. Amerbachianus legit ni et paulo post ἀχράντου βαπτίσματος, pro ἀχράντου φωτίσματος. Nimirum hæc verba βάπτισμα et φώτισμα promiscue usurpantur.

(61) *Τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν*. Hæc usque ad finem hujus primæ interpretationis ex ms. Bodleiano edimus. In Amerbachiano non exstant; nec quidem Balsamonis esse videntur, quippe quæ potius marginalem quamdam annotationem ad Balsamonis interpretationem hujus canonis continent: ac propterea post istam interpretationem, melius quam ante, collocentur. Sed cum hæc in ms. Bodleiano tanquam prima hujus canonis interpretatio habeatur, eam alteri præmittere visum est, ne a ms. deviare videremur.

interdictum; quique id ausus fuerit, initiatum deponi, laicos vero segregatione teneri placet. Duodecimus vero canon primæ et secundæ in templo Sanctorum Apostolorum habitæ synodi, a clero sepositos, hoc est, episcopi auctoritate ex omni clero loci illius, qui in privata æde sacra facturi sunt, eisque muneri separatim addictos esse oportere decernit. Illud ergo ex utroque hoc canone efficitur, ut in tali oratorio sacra peragere, baptismumque ministrare, nec omnino vetitum, nec omnibus permissum esse intelligamus: sed qui ejusmodi sacra ministeria privatim obituri sunt, eos delectos, et bene cognitos esse Patres voluerunt, nec alium præterea ad illa quemquam admitti, nec cujusque sacerdotis voluntati hoc concessum esse; sed ex regionis episcopo veniam impetrari. Quicunque vero sese non vocati operi accinxerint, deponi, quique eis communicaverint, segregari jubet. Primo quoque et tricesimo canone eadem hæc sexta synodus in ejusmodi oratorio sacra mysteria peragere et baptizare, nisi episcopo annuente, vetat.

ARIST. « In ædibus oratoriis intra domum constitutis baptismum non celebrabunt. Qui hoc autem non observat, clericus quidem deponitur: laicus autem segregatur. »

In oratorio quod est intra domum sacra facere, ita volente regionis istius episcopo, tricesimus primus synodi præsentis canon præscripsit: licet quinquagesimus octavus synodi Laodicensis canon illud ab episcopis aut presbyteris fieri prohibuit. Baptismum autem celebrari in ejusmodi ædibus oratoriis præsens canon vetat, mandatque eos, qui divina illuminatione habebuntur digni, catholicas adire ecclesias, et in iis dono isto perfrui. Sin minus, eum, qui decreta hæc transgreditur, si quidem clericus sit, deponi: si vero laicus, segregari.

CANON LX.

« Cum clamet Apostolus, quod « qui Domino adhæret, unus est spiritus [19], » clarum est, quod qui etiam cum contrario init familiaritatem ac consuetudinem, cum illo conjunctione unum fit. Eos ergo qui se dæmone correptos esse simulant, et morum improbitate eorum figuram et habitum simulate præ se ferunt, visum est omni modo puniri, et ejusmodi afflictionibus laboribusque subjici oportere, quibus ii qui vere a dæmone correpti sunt, ut a dæmonis operatione liberentur, jure subjiciuntur. »

BALS. Eos qui ad lucrum sibi parandum se dæmone correptos esse simulant, et cum mala Satanica conscientia quædam dæmoniaca instar vatum gentilium prædicant, canon puniendos esse decernit, iis denique afflictationibus laboribusque subjici, quibus subjiciantur et qui vere dæmoniaci

[19] I Cor. vi, 17.

A ὄντι, καὶ τὸν τοῦτο τολμήσαντα ἱερωμένον καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζει. Ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης ἀποκεκληρωμένους εἶναι βούλεται τοὺς ἐν εὐκτηρίῳ λειτουργοῦντας ἔνδον οἰκίας ὄντι, ἀντὶ τοῦ ὡρισμένους ἐκκεχωρημένους παρὰ τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου. Τοῦτο οὖν ἐξ ἀμφοῖν τῶν κανόνων τούτων καταλαμβάνεται, ὅτι οὔτε πάντη κεκώλυται τὸ ἱερουργεῖν ἐν εὐκτηρίῳ τοιούτῳ καὶ βαπτίζειν, οὔτε παντὶ ἐπετέτραπτο, ἀλλὰ ὡρισμένους καὶ ἐγνωσμένους ἤθελον οἱ Πατέρες εἶναι τοὺς μέλλοντας ἐν εὐκτηρίοις ἱερουργεῖν, καὶ παρ' ἐκείνους ἑτέρῳ μὴ ἐξεῖναι τοῦτο ποιεῖν, μηδὲ τῷ ἑκάστου ἱερέως βουλήματι τοῦτο ἄνετον εἶναι· παρὰ τοῦ ἐπισκόπου δὲ τῆς χώρας λαμβάνειν τὴν B ἐκχώρησιν. Τοὺς δὲ ἐξ οἰκείας ὁρμῆς τοῦτο ποιοῦντας καθαιρεῖσθαι, καὶ τοὺς μετασχόντας τῆς κοινωνίας αὐτῶν ἀφορίζεσθαι· καὶ ὁ τριακοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου ταύτης κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἱερουργεῖν καὶ βαπτίζειν ἐν εὐκτηρίῳ τοιούτῳ οἴκῳ προστάσσει.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἴκου οὐκ ἐπιτελέσουσι βάπτισμα. Ὁ δὲ μὴ φυλάξας, κληρικὸς μὲν, καθαιρεῖται· λαϊκὸς δὲ, ἀφορίζεται. »

Τὸ μὲν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι λειτουργεῖν μετὰ γνώμης τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ὁ τριακοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς παρούσης συνόδου προετρέψατο· κἂν ὁ πεντηκοστὸς ὄγ- C δοος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου τοῦτο ἐκώλυσε γίνεσθαι παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων· τὸ δὲ βάπτισμα τελεῖσθαι ἐν εὐκτηρίοις τοιούτοις οἴκοις ὁ παρὼν ἀπαγορεύει κανὼν, καὶ προστάττει τοὺς μέλλοντας ἀξιοῦσθαι τοῦ θείου φωτίσματος ταῖς καθολικαῖς ἐκκλησίαις προσέρχεσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαύειν· εἰ δὲ μὴ, τὸν παραβαίνοντα τὰ ὁρισθέντα, εἰ μὲν κληρικὸς, καθαιρεῖσθαι, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Ξ'.

« Τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι, πρόδηλον ὡς καὶ ὁ τῷ ἐναντίῳ ἑαυτὸν οἰκειῶν ἓν γίνεται τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ. Τοὺς τοίνυν δαιμονᾷν ὑποκρινομέ- D νους, καὶ τρόπων φαυλότητι προσποιητῶς τὰ ἐκείνων σχηματιζομένους, ἔδοξε τρόπῳ ἐπιτιμᾶσθαι παντὶ, καὶ τοιαύταις αὐτοὺς σκληραγωγίαις καὶ πόνοις ὑποβάλλειν, οἷς ἂν οἱ ἀληθῶς δαιμονῶντες πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας ἀξίως ὑποβάλλοιντο. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς σχηματιζομένους δαιμονᾷν διὰ πορισμὸν κέρδους, καὶ κηρύσσοντας μετὰ φαύλου συνειδότος σατανικοῦ δαιμονιώδη τινὰ κατὰ τὰς τῶν Ἑλλήνων προφήτιδας, ὁ κανὼν ἐπιτιμᾶσθαι ὁρίζει, ἤγουν τιμωρεῖσθαι, καὶ σκληραγωγίαις καὶ πόνοις ὑποβάλλεσθαι τοιούτοις, οἷς ἂν οἱ ἀληθῶς δαιμονῶν-

τες ὑποβληθεῖεν, ἵνα ἀπαλλαγεῖεν τοῦ δαίμονος. Φησὶ δὲ καὶ τὴν προσποίησιν αὐτῶν τοὺς δαίμονας οἰκειοῦσθαι. Ἐγὼ δὲ, βλέπων πολλοὺς τοιούτους τὰς πόλεις περιερχομένους, καὶ μὴ κολαζομένους, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡγιασμένους ἀγκαλιζομένους παρά τινων, ζητῶ μαθεῖν τὴν αἰτίαν, καὶ ἐξαιτῶ τὴν διόρθωσιν. Τὸν μέντοι Σταυράκιον ἐκεῖνον τὸν Ὀξεόβαφον, τὸν ὡς ἀληθῶς δίκαιον, ὑποκρινόμενον τὴν διὰ Θεὸν μωρίαν διὰ τοὺς ἀπατεῶνας, μετὰ τῶν ὑποκριτῶν ἐθέμην κατ' ἄγνοιαν· παρομοίως δὲ ἐμοὶ καὶ ἕτεροι ἴσως ἵνα ἐχριματίσθησαν. Ἔδει οὖν τὰ τοιαῦτα κωλυθῆναι κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, ἵνα μὴ καὶ οἱ ἀγαθοὶ διὰ τοὺς φαύλους ἐπιτιμῶνται. Πολλοὶ γάρ εἰσι τρόποι σωτηρίας ψυχῆς, καὶ δύναταί τις δι' αὐτῶν σωθῆναι σκανδάλου δίχα παντός. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐκ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐξ ἀφηγήσεως καλῶν ἀνθρώπων, πλασαμένων μὲν τοιαύτην θεάρεστον δῆθεν διαγωγὴν, καταγνόντων δὲ ταύτης ὡς ἐπωλέθρου, καὶ καταγούσης εἰς σατανικὴν μερίδα. Διά τοι τοῦτο καὶ διάφοροι ἁγιώτατοι πατριάρχαι πολλοὺς προσκαθημένους μετ' ἁλύσεων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Νικήτα, καὶ ἑτέρους τὰς τριόδους περιερχομένους, καὶ προσποιουμένους δαιμονᾷν, κατέσχον μετ' αὐθεντίας, καὶ εἰς δημοσίας φρουρὰς κατέκλεισαν ἀκολούθως τῷ κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς προσποιούμενοι δαιμονᾷν εἰς πόρον κέρδους τῇ ὑποκρίσει ταύτῃ ἐκέχρηντο, ἧ καὶ νῦν κέχρηνται. Τοῦτο κωλύει ὁ κανὼν οὗτος, καὶ τοὺς σχηματιζομένους τοιαῦτα ἐπιτιμᾶσθαι ὁρίζει. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐπιτιμᾶσθαι, ἀλλὰ βαρύτερον καὶ σκληραγωγίαις αὐτοὺς καὶ πόνοις ὑποβάλλεσθαι τοιούτοις, οἵοις ἂν οἱ ἀληθῶς δαιμονῶντες ὑποβληθεῖεν, ἵν' ἀπαλλαγεῖεν τοῦ δαίμονος. Λέγει γὰρ ὅτι διὰ τρόπων φαυλότητα τῷ δαίμονι προσοικειοῦντες ἑαυτοὺς ἓν γίνονται τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ, καὶ ἐπάγει μαρτυρίαν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου λέγοντος· *Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν.*

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ὑποκρίνεται δαιμονᾷν, τὰ τῶν δαι« μονώντων ἐπιτίμια ὑποστήσεται. »

Εἰ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἓν πνεῦμά ἐστι, πρόδηλον ὡς ὁ τῷ διαβόλῳ ἑαυτὸν οἰκειῶν ἓν γίνεται τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ. Διὰ τοῦτο τὸν ὑποκρινόμενον δαιμονᾷν, καὶ τὰ ἐκείνων πράττειν σχηματιζόμενον, τοιαύταις αὐτὸν σκληραγωγίαις ὑποβάλλει καὶ πόνοις, ὁποίοις ἂν καὶ τὸν ἀληθῶς δαιμονῶντα πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας.

ΚΑΝΩΝ ΞΑ'.

« Οἱ μάντεσιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες ἢ τοῖς λεγομένοις « ἑκατοντάρχοις, ἤ τισι τοιούτοις, ὡς ἂν παρ' ἐκεί« νων μάθοιεν ὅ τι ἂν αὐτοῖς ἐκκαλύπτεσθαι βού« λοιντο κατὰ τὰ πρώην ὑπὸ τῶν Πατέρων περὶ « αὐτῶν ὁρισθέντα, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν « τῆς ἑξαετίας. Τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ καθυποβάλ« λεσθαι δεῖ καὶ τοὺς τὰς ἄρκτους ἐπιφερομέ-

A fuerint, ut a dæmone liberentur. Dicit autem et eorum simulatione dæmones quoque illis familiares fieri. Ego autem, cum videam ejusmodi complures civitates obeuntes, et non puniri, sed ut sanctificatos a quibusdam obviis ulnis excipi, causam scire desidero, et correctionem postulo. Atqui Stauracium illum Oxybaphum, qui revera justus erat, eam autem quæ est propter Deum stultitiam agebat propter seductores, cum hypocritis per ignorantiam ponebam: fortasse autem a me nonnulli quoque alii præjudicio affecti sunt. Oportebat ergo talia per præsentem canonem prohiberi, ne boni propter malos puniantur. Multi enim sunt modi salutis animæ, et potest quis per eos servari absque ullo scandalo. Hæc autem non ex meopte B ingenio dico, sed ex bonorum **227** virorum narratione, qui hanc utique Deo gratam vivendi rationem effinxerunt, sed eam, ut perniciosam et ad partem Satanæ deducentem, condemnarunt. Et eam ob causam multi etiam sancti patriarchæ multos cum catenis assidentes in æde sancti magni martyris Nicetæ, et alios trivia obeuntes, et se dæmone corripi præ se ferentes, cum auctoritate detinuerunt, et in publicis custodiis canoni consequenter incluserunt.

ZONAR. Quidam homines, cum a dæmone se correptos esse simularent, ea simulatione, quod nunc quoque contingit, ad quæstum abutebantur. Id hoc canone vetitum est, ac ejusmodi impostores C pœnis, et quidem gravioribus, coercendos esse decretum. Eos quippe iisdem laboribus et asperitatibus exerceri placet, quibus qui arreptitii revera sunt, dæmonis fugandi causa fatigantur. Nam illi, inquit, ob morum improbitatem se in familiaritatem cacodæmonis insinuantes, impuro spiritui intima conjunctione copulantur. Quam rem magni Pauli testimonio confirmat; *Qui Deo*, inquit, *adhæret, unus est spiritus*[1].

ARIST. « Qui dæmone se correptum simulat, dæ« moniacorum pœnas subibit. »

Si, qui Domino conglutinatur, secundum Apostolum, unus est spiritus, manifestum est, quod qui cum diabolo familiaritatem init, cum isto conD junctione unum fit. Quapropter eum, qui se dæmoniis correptum simulat, et eorum opera perficere præ se fert, talibus eum afflictionibus subjicit et laboribus, qualibus et revera dæmone correptum, ut dæmonis operatione eximatur.

CANON LXI.

« Qui vatibus seipsos tradiderunt, vel iis qui « centuriones dicuntur, vel aliis ejusmodi, ut « ab illis discant, si quid sibi revelari velint: « convenienter iis quæ de ipsis a Patribus nu« per constituta sunt, sexennii canoni subjician« tur. Eidem autem eos quoque subjici oportet, « qui ursas vel ejusmodi animalia, ad ludum et

[1] I Cor. vi, 17.

« simpliciorum noxam circumferunt, et fortu« nam, ac fatum, et genealogiam, et quorumdam « ejusmodi verborum multitudinem ex fallaciæ « imposturæque nugis proferunt : eosque, qui « nubium persecutores et incantatores et amu« letorum præbitores et vates appellantur. Eos « autem, qui in iis persistunt, et non ab ejus« modi perniciosis gentilibusque studiis aver« tuntur et aufugiunt, Ecclesia omnino extur« bandos decernimus : sicut et sacri canones « dicunt. Quæ est enim luci cum tenebris com« municatio [44] ? ut ait Apostolus; vel quæ tem« plo Dei cum idolis consensio? vel quæ fideli « cum infideli pars est? Quæ autem Christo est « cum Belial concordia [45] ?»

BALS. In 25 cap. 9 tit. præsentis operis diversas leges posuimus de magis, incantatoribus et aliis ejusmodi, quas lege. Præsens autem canon constituit, ne quis ad vates vel præstigiatores accedat, vel ad eos qui dicuntur centuriones, vel ad eos qui ursas trahunt, vel ad nubium persecutores, vel incantatores, vel ad eos qui præbent amuleta. Si quis autem hoc fecerit, sexennio segregabitur : et si in malo perseveret, ab Ecclesia publice ejicietur, et non amplius cum orthodoxis versabitur. Quæ est enim, inquit, communicatio luci cum tenebris? et cætera. Cum canon hæc decernat, et ejusmodi dæmoniacas operationes avertat, ut quæ a gentili infidelitate oriantur, particulatim quærenda sunt quæ hoc canone comprehenduntur. **228** Vates dicuntur palmæ inspectores, iique qui in pelve divinant, et ii qui per sacrificia patrem suum Satanam de re aliqua interrogant : et omnes, ut semel dicam, qui per quædam signa ex suggestione dæmoniaca scire futura profitentur, et se dæmoni addicunt. Centuriones sunt qui a nobis primicerii dicuntur : erant autem antiquitus homines senes, utique prudentiores, et se reliquis consulere præ se ferentes; qui quidem cum per exsecrabiles hujusmodi operationes simpliciores seducerent, ut pseudothei colebantur. Ursas trahere dicuntur ii, qui arctotrophi, id est, ursorum altores, appellantur : qui quidem in capite et totius animalis corpore tincturas appendentes, et pilos ex ipso tondentes, eos una cum tincturis dant, ut remedia et amuleta, et tanquam in morbis et fascinantibus oculis aliquid conferre possint. Alii vero serpentes in sinu gestantes, qui etiam

« νους (62), ἢ τοιαῦτα ζῶα, πρὸς παίγνιον καὶ « βλάβην τῶν ἁπλουστέρων, καὶ τύχην, καὶ « εἱμαρμένην, καὶ γενεαλογίαν (63), καὶ τοιούτων « τινῶν ῥημάτων ὄχλον κατὰ τοὺς τῆς πλάνης « λήρους φωνοῦντας, τούς τε λεγομένους νεφο« διώκτας, καὶ γυτευτάς, καὶ φυλακτηρίους, καὶ « μάντεις, ἐπιμένοντας δὲ τούτοις καὶ μὴ μετα« τιθεμένους καὶ ἀποφεύγοντας τὰ ὀλέθρια ταῦτα « καὶ Ἑλληνικὰ ἐπιτηδεύματα, παντάπασιν ἀποῤ« ῥίπτεσθαι τῆς Ἐκκλησίας ὁρίζομεν, καθὼς καὶ « οἱ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι. Τίς γὰρ κοινω« νία φωτὶ πρὸς σκότος; ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, « ἢ τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων, ἢ « τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; Τίς δὲ συμφώ« νησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ; »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κατεστρώσαμεν διαφόρους νόμους περὶ μάγων καὶ ἐπαοιδῶν, καὶ ἑτέρων τοιούτων, καὶ ἀνάγνωθι τούτους. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται μηδένα μάντεσιν ἢ γόησιν προσέρχεσθαι ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχοις, ἢ τοῖς ἐπισυρομένοις τὰς ἄρκτους ἢ τοῖς νεφοδιώκταις, ἢ τοῖς γυτευταῖς, ἢ τοῖς παρέχουσι τὰ φυλακτήρια. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσει, ἐπὶ ἑξαετίαν ἀφορισθήσεται· καὶ ἐπιμένων τῷ κακῷ, τῆς ἐκκλησίας ἐκκηρυχθήσεται, καὶ οὐκέτι μετὰ τῶν ὀρθοδόξων συναυλισθήσεται. Τίς γάρ, φησί, κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, καὶ ἀποτρέποντος τὰς δαιμονιώδεις τοιαύτας ἐργασίας, ὡς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπιστίας καταγομένας, ζητητέον τὰ κατὰ μέρος τῷ κανόνι περιεχόμενα. Μάντεις λέγονται οἱ παλαμοσκόποι, οἱ λεκανομάντεις, οἱ διὰ θυσιῶν τὸν πατέρα αὐτῶν τὸν Σατανᾶν ἐρωτῶντες, ἁπλῶς πάντες οἱ διά τινων σημείων ἐξ ὑποθήκης δαιμονικῆς τὰ μέλλοντα βλέπειν προαιρούμενοι, καὶ τῷ δαίμονι ἑαυτοὺς παρατιθέμενοι. Ἑκατόνταρχοι εἰσιν οἱ παρ' ἡμῶν λεγόμενοι πριμμικήριοι· ἦσαν δὲ τὸ παλαιὸν ἄνθρωποι γηραλέοι, φρονιμώτεροι δῆθεν, καὶ κατὰ συμβουλὴν τῶν λοιπῶν ὑπερφέροντες, οἵτινες διὰ τοιούτων μυσαρῶν ἐργασιῶν τοὺς ἁπλουστέρους πλανῶντες ὡς ψευδόθεοι ἐσεβάζοντο. Ἄρκτους ἐπισύρειν λέγονται οἱ καλούμενοι ἀρκτοτρόφοι· οἵτινες βάμματα ἐξαρτῶσι κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ὅλου σώματος τοῦ ζώου, καὶ τρίχας κείροντες ἐκ τούτου, διδόασι ταῦτας σὺν τοῖς βάμμασιν, ὡς φυλακτήρια, καὶ ὡς δυναμένας λυσιτελεῖν ἐν νόσοις καὶ ἐν βασκάνοις ὀφθαλμοῖς. Ἄλλοι δὲ τοὺς ὄφεις ἐγκολπιζόμενοι, οἱ καὶ

[44] II Cor. vi, 14. [45] ibid. 15.

Guill. Beveregii notæ.

(62) *Τὰς ἄρκτους ἐπιφερομένους.* Editio Parisiensis legit ἐπισυρομένους, ms. Amerbachianus, φερομένους.

(63) *Καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν.* Aquila, Græcus sanctæ Scripturæ interpres, eo quod vanis hujusmodi rebus sese addixerit, easdemque defenderit, Ecclesia longe ante editum præsentem canonem ejectus est. Epiphanius enim de eo loquens ait, Ἀπὸ δὲ πρώτης αὐτοῦ ἕξεως μὴ μεταθέμενος, τοῦ πιστεύειν δηλονότι τῇ ματαίᾳ ἀστρονομίᾳ, ἣν ἀκριβῶς ἐκπεπαίδευτο, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ θέμα τῆς αὐτοῦ γενέσεως σκεπτόμενος, ἐλεγχόμενός τε ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ ἐπιτιμώμενος ἕνεκα τούτου, μὴ διορθούμενος καὶ ἀλλὰ καὶ φιλονείκως μᾶλλον ἀντιτιθέμενος, καὶ σπεύδων συνιστᾷν τὰ ἀσύστατα, τὴν εἱμαρμένην δηλονότι καὶ τὰ περὶ αὐτῆς διηγήματα, ἐξεώσθη πάλιν τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἄχρηστος πρὸς σωτηρίαν. Epiphan. De mens. et ponder. num. 15.

ἀθίγγανοι λεγόμενοι, τὸν μέν φασι γεννηθῆναι εἰς ἡμέραν κακοποιὸν, τὸν δὲ αὐτῶν ἀστέρα ἀγαθὸν, εὐτυχίας καὶ δυστυχίας γενησομένας ἀπαγγέλλουσι, καὶ ἄλλα τινὰ φλυαροῦσι, μηδὲ γραφῇ παραδοθῆναι ἄξια. Νεφοδιῶκται λέγονται οἱ ἐκ τῶν νεφῶν προμηνύοντες δῆθεν τὰ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστα. Τινὲς γὰρ, βλέποντες τὰ νέφη, καὶ μᾶλλον ὅτε δύνοντος τοῦ ἡλίου γίνονται πυρωδέστερα, φλυαροῦσιν ἐκ τούτων μανθάνειν ἀλήθειαν. Ἐκ τοῦδε μὲν γὰρ τοῦ νέφους ἐοικότος περιστερᾷ περίστασιν λέγουσι τῷ ἐρωτῶντι ἐπελθεῖν· ἐξ ἑτέρου ἐοικότος ἀνθρώπῳ σπάθην ἐπιφερομένῳ πόλεμον προμηνύουσιν· ἐξ ἄλλου ἐοικότος λέοντι βασιλικῶν προσταγμάτων προλέγουσιν ἐνέργειαν, καὶ ἄλλα τινὰ ἀλλόκοτα ἀποφοιβάζουσι φλυαρήματα. Γητευτὰς δὲ πόσους ἂν ἴδῃς λέγοντας θεῖά τινα ψαλμῳδήματα, καὶ μεμνημένους ὀνομάτων μαρτυρικῶν, ἢ καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου; Ἅπαντα δὲ οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι φεύγειν διορίζονται, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ὁ θεῖος Χρυσόστομος, λέγων εἰς τοὺς ἀνδριάντας ταῦτα ῥητῶς· Οὐ περίαπτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς αὐτῷ περιάγεις, γραΐδια μεθύοντα καὶ παραπαίοντα εἰς τὴν οἰκίαν σαυτοῦ εἰσάγων, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷ μετὰ τοσαύτην φιλανθρωπίαν πρὸς ταῦτα ἐπτοημένος, καὶ τὸ χαλεπώτερον τῆς ἀπάτης, ὅταν, παραινούμενος ταῦτα μὴ ποιεῖν, δοκῶν ἀπολογεῖσθαι, φῇς· Χριστιανή ἐστιν ἡ γυνὴ ἡ ταῦτα ἐπᾴδουσα, καὶ οὐδὲν ἕτερον φθέγγεται ἢ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὴν μάλιστα μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, ὅτι τοῦ Θεοῦ τῷ ὀνόματι κατακέχρηται, ὅτι λέγουσα Χριστιανὴ εἶναι τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδείκνυται. Καὶ γὰρ οἱ δαίμονες τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἦσαν δαίμονες· καὶ οὕτως ἔλεγον πρὸς τὸν Χριστόν· Οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅμως ἐπεστόμισεν αὐτοὺς καὶ ἀπήλασε (64). Φυλακτήριοι δὲ λέγονται οἱ κατ' ἀπάτην δαιμονικὴν διδόντες τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἀπατωμένοις δόματά τινα ἐκ σηρικῶν νημάτων ὑφασμένα, καὶ πουγγία λεγόμενα, ἔχοντα ἔσωθεν ποτὲ μὲν γραφὰς, ποτὲ δὲ ψευδῆ τινα ἕτερα τὰ παρατυχόντα· καὶ λέγοντες ὀφείλειν ταῦτα διηνεκῶς ἐκ τῶν τραχήλων τῶν λαμβανόντων αὐτὰ ἐξαιωρῆσθαι εἰς φυλακὴν παντὸς κακοῦ. Εἴπερ οὖν εἶχον καιρὸν ἀφηγήσασθαι ὅσα εἶδον τοιαῦτα συνοδικῶς ἐκδικηθέντα, μεγάλην ἂν τὴν περὶ τούτων ἐποιησάμην ἀφήγησιν. Εἰρήσεται δὲ ὀλίγα αὐτίκα. Πρῶτός τις τοῦ Ὁσίου, περὶ τοιούτων τινῶν κατηγορηθεὶς, εὑρέθη ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκόλπιον ἔχων ἔνδυμα νεογε-

A ἀθίγγανοι dicuntur, hunc quidem die maligno, illum vero felici sidere natum esse dicunt, et futuras felicitates et infelicitates annuntiant, et alia quædam nugantur, quæ nec scribi quidem digna sunt. Nubium persecutores dicuntur, qui, quæ multis ignota sunt, ex nubibus prænuntiant. Nonnulli enim nubes aspicientes, et præcipue quando sole occidente sunt maxime candentes, se ex iis scire veritatem nugantur: et ex hac quidem nube, quæ columbæ (Græce περιστερὰ dictæ) est similis, dicunt, περίστασιν, hoc est, casum, vel eventum interroganti imminere; ex altera, quæ homini ensem intentanti similis est, imperatoris mandatorum exsecutionem prædicunt, et alias quasdam alienas nugas Apollineorum instar vatum debacchantur.
B Incantatores autem, quot videas, qui divina quædam cantica dicunt, et nominum martyrum meminerunt, vel etiam solius sanctissimæ Virginis? Quæ omnia divini Patres et Ecclesiæ doctores esse fugienda statuunt, et plus quam alii, sanctus Chrysostomus, in homiliis de statuis aperte sic dicens: Non solum alligata amuleta, sed et carmina seu incantationes ei applicas, temulentas et delirantes aniculas in tuam domum et introducens, et non erubescis, nec pudore suffunderis, si post tantam humanitatem ad hæc stupefactus attonitusque reddaris; et quod est deceptione gravius, quando ne hæc facias admonitus, te defendere existimans, dicis, Christiana est mulier quæ hæc incantat, et
C nihil aliud quam Dei nomen loquitur. Propterea ergo, inquit, eam magis odi et aversor, quæ Dei nomine in eo abusa est, quod cum dicat se esse Christianam, ea quæ sunt Græcorum ostentet. Nam et dæmones Dei nomen loquebantur, sed erant dæmones: et Christo sic dicebant: Novimus te quis sis, sanctus Dei; os tamen eis occludebat, et expellebat. Amuletorum autem præbitores dicuntur, qui fraude dæmonis eis, qui a se decipiuntur, sacculos quosdam ex sericis filis contextos, qui et πουγγία dicuntur, præbent, quæ aliquando quidem intus habent scripturas, aliquando vero falsa quædam alia, quæcunque inciderint. Dicunt autem hæc juvare, si ex collis eorum, qui illa accipiunt, perpetuo pendeant, ad omne malum vitandum. Si
D haberem tempus narrandi ea quæ vidi synodice puniri, de iis magnam narrationem conficerem: sed pauca jam dicentur. Præfectus quidam Hosii de re ejusmodi accusatus, manifesto deprehensus

Guill. Beveregii notæ.

(64) *Ἐπεστόμισεν αὐτοὺς καὶ ἀπήλασε.* Post ista verba in ms. Amerbachiano hæc sequuntur. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸν με' Ψαλμὸν περὶ τούτου φησὶ, καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν β' κεφ. τῶν κανόνων αὐτοῦ περὶ τῶν εἰς μάντεις καὶ γόητας ἀπιόντων φησί· καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὸν περὶ τῆς ἐν πβ' λατρείας περὶ τῶν τοιούτων φησί· καὶ τῷ Μωσαϊκῷ πολιτικῷ τε νόμῳ ταῦτα ἀπηγόρευται λέγοντι ψυχὴ ἣ κἂν ἐπακολουθήσῃ ἐγγαστριμύθοις ἢ ἐπαοιδοῖς, ὥστε ἐκπορνεῦσαι ὀπίσω αὐτῶν, ἐπιστήσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, καὶ ἐξολοθρεύσω αὐτήν. In codice Tiliano horum loco alia leguntur, quæ Gentianus Hervetus sic vertit. *Lege et ejus interpretationem Epistolæ sancti Petri ad Colossenses, sextam et ejus coactionem adversus Judæos docentem, quod etiam siquis, non ut decet sanctum, vivens mortuum suscitaverit, non est ei credendum, sed et contemnendus et rejiciendus.* Hæ autem marginales tantum notæ videntur, a descriptore aliquo huic in istis mss. loco insertæ. In nostro quidem Bodleiano codice neutra earum legitur.

est in sinu ferens indumentum infantis nuper nati, A et dixit hoc sibi datum fuisse a quadam muliere, ad avertendum eisque os occludendum, qui adversus eum dicere conarentur. Unde etiam condemnationi subjectus fuit. Alius sacerdos accusatus, quod magna quinta feria sanctum panem dabat diversis mulieribus et viris, ut convinceretur qui rem aliquam surripuerat, qui ex eo, quod hoc non facile ebibit, bibit poculum depositionis. Et alius sacerdos, cum Evangelio ligno alligato, quod
229 in orbem circumagebatur, accusatus, quod interrogationes faceret de quibusdam rebus per psalmos Davidicos, et multis propterea insontibus negotia ac molestias exhiberet, veniam impetrare non potuit. Multi etiam monachi, atque adeo priores, synodice puniti sunt, quod et quasdam mu- B lieres accessissent, quæ cum hordeo, ea quæ ab aliis ignorantur, enuntiant. Hæ sunt quæ dicuntur κρίτριαι, quæ Ecclesiis et sanctis imaginibus assidentes, et se ex iis discere futura prædicantes, non secus ac quæ Pythonis habent spiritum quæ ignorantur prædicunt. Scias ergo, quod præsens quidem canon eos, qui ad illos accedunt, ut dictum est, punit. Alii autem canones et leges sitæ in 25 cap. 9 tit. præsentis operis, non eos solum, sed et primos auctores ac effectores valde puniunt. Cum autem audis eos qui ad aliquos hujusmodi accedunt sexennio puniri, dic eos laicos. Qui enim sunt sacris initiati deponentur. Nota autem ex præsenti canone, quod ei quidem, qui peccat et con- C vertitur, datur venia, et leviter punitur: qui autem in malo perseverat, et invitus ad id quod est melius traducitur, graviter punitur. Nam et hic, qui accessit et peccatum confessus est, per sexennii segregationem puniatur, vel etiam mitius, ut episcopo videbitur: qui autem in malo perseverat ex Ecclesia expellitur. Quoniam vero audivi quemdam dicentem, eis debere ignosci, qui pro corporali medela, vel aliqua alia re salutifera hæc faciunt, dico quod hoc quoque est occulta diaboli circumventio. Nam quomodocunque ea re uti est perniciosissimum. Lege quæ in commentario 25 cap. 9 tit. præsentis operis positæ sunt leges, et 65 novellam imp. domini Leonis Philosophi, hæc circa finem expresse definientem: Si quis autem D omnino hac præstigiatoria arte uti deprehensus fuerit, sive corporis medelæ prætextu, sive avertendæ a fructibus noxæ, extremum luat supplicium apostatarum pœnam subiens.

νοῦς παιδίου, καὶ εἶπε τοῦτο δοθῆναι αὐτῷ παρά τινος γυναικὸς εἰς ἀποτροπὴν καὶ ἐπιστομισμὸν τῶν ἐπιχειρούντων κατ' αὐτοῦ λέγειν. Διὸ καὶ καθοσιώσει ὑπέπεσεν. Ἕτερος ἱερεὺς αἰτιαθεὶς, ὡς ἐπιδοὺς τὸν ἅγιον ἄρτον τῆς μεγάλης πέμπτης διαφόροις γυναίοις καὶ ἀνδράσιν, ἐφ' ᾧ ἐλεγχθῆναι τὸν ἀποσυλήσαντα τόδε τι πρᾶγμα ἐκ τοῦ μὴ ῥᾳδίως τοῦτον καταπιεῖν, καθαιρέσεως ποτήριον ἔπιε. Καὶ ἄλλος ἱερεὺς μετὰ Εὐαγγελίου ξύλῳ συνδεδεμένου, καὶ κυκλικῶς περιστρεφομένου κατηγορηθεὶς ἐρωτήσεις ποιεῖν περί τινων ὑποθέσεων διὰ ψαλμῶν Δαβιδικῶν, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς ἀναιτίους εἰς μεγάλας ὀχλήσεις ἀγαγὼν, ἀσύγγνωστος ἔμεινε. Μοναχοὶ δὲ πολλοὶ καὶ ταῦτα καθηγηταὶ, συνοδικῶς ἐκολάσθησαν, ὅτι προσῆλθόν γυναιξί τισι, μετὰ κριθαρίων ἀπαγγελλούσαις τὰ παρά τινων ἀγνοούμενα. Τοιαῦταί εἰσι καὶ αἱ λεγόμεναι κρίτριαι, αἱ ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ταῖς ἁγίαις εἰκόσι προσεδρεύουσαι, καὶ κηρύσσουσαι ἐκ τούτων μανθάνειν τὰ μέλλοντα, καὶ προλέγουσαι, ὡσεί τινες ἔχουσαι Πύθωνος πνεῦμα, τὰ ἀγνοούμενα. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ μὲν παρὼν κανὼν τοὺς προσερχομένους τούτοις, ὡς εἴρηται, κολάζει. Ἄλλοι δὲ κανόνες καὶ οἱ καταστρωθέντες νόμοι ἐν τῷ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, οὐ μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρωταιτίους καὶ αὐτουργοὺς μεγάλως κολάζουσιν. Ἀκούων δὲ ἐπὶ ἑξαετίαν κολάζεσθαι τοὺς προσελθόντας τοιούτοις τισὶ, λέγε ταύτους λαϊκούς. Οἱ γὰρ ἱερωμένοι καθαιρεθήσονται. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ὁ μὲν ἁμαρτάνων καὶ ἐπιστρέφων συγγινώσκεται, καὶ μετρίως κολάζεται· ὁ δὲ ἐπιμένων τῷ κακῷ, καὶ ἄκων πρὸς τὸ βέλτιον μεταῤῥυθμιζόμενος, μεγάλως κολάζεται. Καὶ ἐνταῦθα γὰρ ὁ μὲν προσελθὼν καὶ ἐξομολογούμενος τὸ ἁμάρτημα δι' ἀφορισμοῦ ἑξαετοῦς κολασθήσεται, ἢ καὶ συμπαθέστερον κατὰ τὸ δόξαν τῷ ἐπισκόπῳ· ὁ δὲ ἐπιμένων τῷ κακῷ ἐκκήρυκτος τῆς Ἐκκλησίας γενήσεται. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσά τινος λέγοντος ὀφείλειν συγγινώσκεσθαι τοὺς χάριν θεραπείας σωματικῆς ἢ ἑτέρου τινὸς σωτηριώδους τοιαῦτα πράττοντας, λέγω ὅτι τῆς τοῦ δαίμονος μεθοδείας καὶ τοῦτό ἐστιν. Ὁπωσδήποτε γὰρ χρᾶσθαι τοιούτῳ τινὶ ὀλεθριώτατόν ἐστι. Καὶ ἀνάγνωσον τοὺς καταστρωθέντας νόμους εἰς τὸ σχόλιον τοῦ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὴν ξε' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διοριζομένην περὶ τὸ τέλος ταῦτα ῥητῶς· Εἴ τις δὲ ὅλως τοιαῦτα φωραθείη μαγγανευόμενος εἴτε προφάσει τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τῆς τῶν καρπίμων βλάβης, τὴν ἐσχάτην εἰσπραττέσθω ποινὴν, τῶν ἀποστατῶν κόλασιν ὑφιστάμενος.

ZONAR. A vaticinationibus et præstigiis et quocunque demum nomine appellentur ejusmodi aliis, quibus ethnici homines et a fide alieni Græcique quondam addicti fuerant, prorsus abstinere, neque his artibus ignota sibi vestigare fideles oportet. Ita enim Deo pleni Patres et Ecclesiæ magistri, ac ex omnibus divinus in primis Chrysostomus docent, etiamsi sanctæ Trinitatis nomen

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς πιστοὺς οὐδενὶ κεχρῆσθαι δέον ἐστὶ τῶν οἷς οἱ ἐθνικοὶ καὶ ἄπιστοι κέχρηνται, καὶ οἷς ἐκέχρηντο Ἕλληνες, μαντείαις λέγω καὶ γοητείαις καὶ τοιούτοις ἄλλοις οἱοισδήτισι καλουμένοις, ὀνόμασιν οὐδὲ ζητεῖν διὰ τοιούτων μανθάνειν ἃ γνῶναι βούλονται. Φασὶ γὰρ οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι κἂν τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος

ὄνομα ἐπιλέγηται τοῖς τοιούτοις, κἂν ἁγίων γίνωνται ἐπικλήσεις, κἂν τὸ σημεῖον τοῦ θείου σταυροῦ ἐπάγηται, φεύγειν δεῖ τὰ τοιαῦτα καὶ ἀποτρέπεσθαι. Διὸ καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἐπὶ ἑξαετίαν ἀφορίζεσθαι διωρίσαντο (ἀλλὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐπὶ λαϊκῶν νοητέον· οἱ γὰρ ἱερωμένοι καθαιρεθήσονται. Ἐν οἷς γὰρ πταίσμασιν (65) οἱ λαϊκοὶ ἀφορίζονται, ἐν τούτοις οἱ ἱερωμένοι καθαιροῦνται). Ἐπιμένοντας δὲ τούτοις, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτεσθαι, ἤγουν τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως. Καὶ οὐ μόνα τὰ εἰρημένα κωλύει γίνεσθαι ὁ κανὼν, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλει καὶ τοὺς τὰς ἄρκτους ἐπισυρομένους ἢ τοιαῦτα ζῶα πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἁπλουστέρων. Καὶ γὰρ βάμματα ἐξαρτῶσιν αὐτῶν καὶ τρίχας κείροντες ἐξ αὐτῶν, δίδοασι γυναιξὶν ὡς φυλακτήρια, καὶ ὡς τάχα ἐν νόσοις, ἢ βασκάνοις ὀφθαλμοῖς λυσιτελεῖν τι δυνάμενα· αἱ δὲ, ταῦτα ὡς ἀναγκαῖα λαμβάνουσαι, μισθὸν ἐκείνοις παρέχουσι, καὶ ἀξιοῦσι τὰ τέκνα αὐτῶν τοῖς νώτοις τοῦ θηρὸς ἐπιθέσθαι, ὡς δή τινων κακῶν ἀποτροπῆς ἐσομένης ἐκ τούτου τοῖς παισὶν ἑαυτῶν καὶ τοὺς τύχην ὀνομάζοντας καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν. Ταῦτα δὲ Ἑλληνικῆς εἰσι φλυαρίας. Ὁμοίως ἐπιτιμᾶσθαι διακελεύεται· *Τίς γὰρ*, φησὶ, *κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος*; καὶ τὰ διὰ τούτοις συνημμένα λοιπὰ τοῦ Ἀποστόλου ῥητά.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἑαυτὸν ἑκατοντάρχοις ἢ δαίμοσιν « ἐπιδῷ, ὥστε τι τῶν ἀπορρήτων μανθάνειν, « ἑξαετίαν ὑποπιπτέτω. Κατὰ ταυτὸ καὶ ὁ ἄρκτον « ἐπισυρόμενος, ὁ γοητευταῖς καὶ νεφοδιώκταις « κολλώμενος, καὶ εἱμαρμένῃ καὶ τύχῃ πιστεύων « τῆς Ἐκκλησίας ἀποσυνάγωγος. »

Τοὺς ἐξακολουθοῦντας τοῖς ἔθεσι τῶν ἐθνῶν, καὶ μάντεσιν ἢ ἐπαοιδοῖς ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότας, ὡς ἂν μάθωσιν ἐξ αὐτῶν ἀπόρρητά τινα· ὡσαύτως καὶ τοὺς ἐπισυρομένους τὰς ἄρκτους ἢ ἕτερά τινα ζῶα πρὸς παίγνιον καὶ πλάνην τῶν ἁπλουστέρων, καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίας λέγοντας, καὶ τοὺς πιστεύοντας τοῖς γοητευταῖς καὶ τοῖς λεγομένοις νεφοδιώκταις, ὥρισεν ἡ σύνοδος ἑξαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι· ὥστε ἐν τέσσαρσιν ἔτεσι μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἵστασθαι, ἐπὶ δὲ δυσὶν ἄλλοις ἔτεσι συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτως ἀξιοῦσθαι τῶν θείων ἁγιασμάτων. Εἰ δὲ ἀδιόρθωτοι μένουσι καὶ μετὰ τὸ ἐπιτίμιον, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐπιτηδευμάτων οὐ μετατίθενται, τῆς Ἐκκλησίας παντάπασιν ἀποῤῥίπτεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΞΒ'.

« Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα « Βοτὰ, καὶ τὰ καλούμενα Βρουμάλια, καὶ τὴν « ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθάπαξ ἐκ τῆς τῶν « πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα·

A ejusmodi actionibus admisceatur, si cœlites etiam advocentur, divineque insuper signum crucis interponatur, fugere tamen ea nos ac penitus aversari debere. Proinde hujus quoque synodi Patres, qui tale quidpiam admiserint, segregari ad sex annos jussere: (quæ tamen de laicis accipienda segregatio est: sacri namque ordinis homines depositione punientur. Nam quæ ob crimina segregatio laicis irrogatur, ob ea sacris ordinibus initiati depositione multari solent) ac, nisi postea resipuerint, ab Ecclesiæ corpore abscindi, hoc est, e toto fidelium cœtu eliminari. Nec ea solum, quæ diximus, canon fieri vetat, sed eos quoque qui ursas aliave id generis animantia ad imperitorum oblectamentum simul noxamque circum-B ducunt, iisdem pœnis obnoxios esse decernit. Suspensas enim de corporibus ferarum tincturas, detractosque iisdem villos pro amuletis contra morbos et fascinationes mulierculis tradunt: illæque pretium quasi accepto necessario medicamento persolvunt, infantesque suos, veluti probato ad calamitates avertendas remedio, feræ tergo imponi rogant. Tum qui fortunæ aut fati aut genealogiæ nomen usurpaverit, quæ omnia profanæ superstitionis sunt, iisdem pœnis canon multandos esse constituit. *Quæ enim*, ait, *societas luci cum tenebris*[33]? aliaque deinceps Apostoli verba continuat.

ARIST. « Qui centurionibus vel dæmonibus seipsum « tradit, ut aliquid secreti ediscat, sexennium C « substernatur. Eodem modo et qui ursum cir« cumfert, qui incantatoribus et nubium perse« cutoribus se conjungit, et fortunæ fatoque fidem « habet, ab Ecclesiæ conventu arceatur. »

230 Eos, qui ethnicorum sequuntur mores, et vatibus ac incantatoribus seipsos tradiderunt, ut arcana quædam ex iis discerent; et eos similiter qui ursos, aut alia quæcunque animalia ad ludum et simpliciorum deceptionem circumferunt, et fortunam et fatum et genealogias proferunt, eosque qui incantatoribus fidem habent, et istis qui nubium persecutores dicuntur, decrevit sancta synodus sex annos pœnam luere, ita ut quatuor annos inter substratos permaneant, ac duos alios annos cum fidelibus constituantur, et sic divinis sacra-D mentis haberi dignos. Si autem nec per inflictam pœnam corrigi possunt, et a Græcanicis istis institutis non convertuntur, Ecclesia prorsus abjiciendos esse.

CANON LXII.

« Calendas, et Bota, et Brumalia ,ut vocantur, et « conventum, qui in primo Martii mensis die « fit, ex fidelium civitate omnino tolli volumus; « sed et publicas mulierum saltationes, multam « noxam exitiumque afferentes; quin etiam eas,

[33] II Cor. vi, 14.

Guill. Beveregii notæ.

(65) *Ἐν οἷς γὰρ πταίσμασιν*. Hæc usque ad καθαιροῦνται in ms. Amerbachiano desiderantur.

« quæ nomine eorum qui falso apud Græcos dii A « nominati sunt: vel quæ a viris ac mulieribus « fiunt saltationes ac mysteria, more antiquo et « a vita Christianorum alieno, amandamus et « expellimus: statuentes, ut nullus vir deinceps « muliebri veste induatur, vel mulier veste viro « conveniente; sed neque comicas vel satyricas « vel tragicas personas induat, neque exsecrandi « Bacchi nomen uvam in torcularibus exprimentes « invocent, neque vinum doliis infundentes « risum moveant, ignorantia vel vanitate ea « quæ a dæmonis impostura procedunt exercentes. Eos ergo, qui deinceps aliquid eorum « quæ scripta sunt aggredientur, ubi ad horum « cognitionem pervenerint, si sint quidem clerici, deponi jubemus: si vero laici, segre- B « gari. »

BALS. Nota præsentem canonem, et quære correctionem in iis, quæ fiunt a clericis in festo Natalis Christi, et festo Luminarium, adversus eum, et magis in sanctissima Magna ecclesia. Ex chronologica enim historia Scylitzæ, hoc malum non fuisse ab antiquis traditum, sed ex permissione Theophylacti patriarchæ Constantinop. filii imp. domini Romani Lacapeni pro comperto habetur. Enumerat enim hic historicus, una cum reliquis improbis et diversis ejusdem patriarchæ actis, hoc malum. Calendæ dicuntur decem primi dies C mensis, nonæ secundi, idus tertii. Sic autem appellatæ sunt a tribus proceribus Romanis, qui Romanos a malo famis eripuerunt. Mos ergo erat apud Romanos in eorum memoriam festum annuatim paulo gentilius magisque more Græco celebrare, et quædam indecora facere: quod etiamnum fit a quibusdam rusticis, primis Januarii mensis diebus, non more Romano calendarum et reliquorum recordantibus, sed eo quod luna tunc temporis renovetur, et ejus fundamentum ab hujus mensis principio statuatur, et quod existiment se læte ac jucunde totum annum transacturos, si in ejus principio festum celebraverint. Ejusmodi festum est alienum, et ea quæ dicuntur Rusalia, quæ post D sanctum Pascha ex mala consuetudine fiunt in externis regionibus. Bota et Brumalia Græca festa sunt; illud quidem, quod fit pro falso nominato deo Pane, qui, **231** ut Græci nugabantur, pecoribus, scilicet ovibus, et reliquis animalibus, prospicit et

« ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναίων δημοσίας « ὀρχήσεις, καὶ πολλὴν λύμην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν δυναμένας· ἔτι μὴν καὶ τὰς ὀνόματι « τῶν παρ' Ἕλλησι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν « ἢ ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γινομένας ὀρχήσεις « καὶ τελετάς, κατά τι ἔθος παλαιὸν καὶ ἀλλότριον τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου, ἀποπεμπόμεθα· ὁρίζοντες μηδένα ἄνδρα γυναικείαν στολὴν « ἐνδιδύσκεσθαι, ἢ γυναῖκα τὴν ἀνδράσιν ἁρμόδιον· ἀλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικὰ ἢ σατυρικὰ « ἢ τραγικὰ ὑποδύεσθαι, μήτε τοῦ βδελυκτοῦ « Διονύσου ὄνομα τὴν σταφυλὴν ἀποθλίβοντας « ἐν ταῖς ληνοῖς ἐπιβοᾶν, μηδὲ τὸν οἶνον ἐν « τοῖς πίθοις ἐπιχέοντας γέλωτα ἐπικινεῖν, « ἀγνοίας τρόπῳ ἢ ματαιότητος τὰ τῆς δαιμονιώδους πλάνης ἐνεργοῦντας. Τοὺς οὖν ἀπὸ « τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐγχειροῦντας, ἐν γνώσει τουτων καθισταμένους, « τούτους, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι « προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα (66), καὶ ζήτησον διόρθωσιν ἐπὶ τοῖς γινομένοις παρὰ τῶν κληρικῶν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Φώτων, ὑπεναντίως τούτῳ· καὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἁγιωτάτην Μεγάλην ἐκκλησίαν. Καταλαμβάνεται γὰρ ἀπὸ τῆς χρονικῆς ἱστορίας τοῦ Σκυλίτζη, ὅτι οὐδὲ ἀρχαιοπαράδοτόν ἐστι τὸ κακὸν, ἀλλὰ ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Θεοφυλάκτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως κύρου Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. Ἀπαριθμεῖται γὰρ ὁ τοιοῦτος ἱστορικὸς, μετὰ τῶν λοιπῶν φαύλων καὶ ἀδιαφόρων ἐργασιῶν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καὶ τὸ τοιοῦτον κακόν. Καλάνδαι λέγονται αἱ πρῶται δέκα ἡμέραι τοῦ μηνὸς (67), νόνναι αἱ δεύτεραι, καὶ εἶδοι αἱ τρίται. Ἐκλήθησαν δὲ οὕτως ἀπό τινων τριῶν Ῥωμαίων μεγιστάνων ἀνδρῶν, ἐν καιρῷ λιμοῦ τοὺς περὶ τὴν Ῥώμην ἀποθρεψάντων. Εἴθιστο γοῦν παρὰ Ῥωμαίοις εἰς μνήμην τούτων ἐτησίως πανηγυρίζειν Ἑλληνικώτερον, καί τινα ἄσεμνα διαπράττεσθαι, ὅπερ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρά τινων ἀγροτῶν γίνεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, οὐ κατὰ Ῥωμαίους μεμνημένων τῶν καλανδῶν καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ τηνικαῦτα τὴν σελήνην ἀνακαινίζεσθαι, καὶ τὸν θεμέλιον ταύτης ψηφίζεσθαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, καὶ νομίζειν μετὰ εὐθυμίας τὸν ὅλον διελθεῖν αὐτοὺς ἐνιαυτὸν, ἐὰν ἐν τῇ καταρχῇ τούτου πανηγυρίσωσι. Τοιαύτη πανήγυρις ἀλλόκοτός ἐστι, καὶ τὰ λεγόμενα Ῥουσάλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ κακῆς

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα.* In editione Parisiensi hæc verba exstant, sed paulo aliter lecta: in ms. Amerbachiano omnia usque ad καὶ τὸ τοιοῦτον κακόν desunt; et recte quidem; neque enim Balsamonis esse videntur, quippe cujus interpretatio, a proximis verbis καλάνδαι λέγονται aptius incipit.

(67) *Καλάνδαι λέγονται αἱ πρῶται δέκα ἡμέραι τοῦ μηνός.* Hic Balsamon egregias agit nugas, somnians Romanos, Græcorum ad instar, menses suos in tres decades distribuisse, et calendas vocari primos decem mensis cujusque dies, proximam decadem nonas dici, et ultimam, Idus. Nec melioris notæ est quod tricis hisce subjungit, calendas nimirum, nonas et Idus a tribus Romanis proceribus nominatas esse, qui Romanos a fame eripuerunt. Quæ quidem summam scriptoris in rebus Romanis inscitiam produnt.

συνηθείας ἐν ταῖς ἔξω χώραις γινόμενα. Τὰ A Βοτὰ καὶ τὰ Βρουμάλια ἑορταὶ ἦσαν Ἑλληνικαὶ, ἡ μὲν τελουμένη χάριν τοῦ ψευδωνύμου θεοῦ τοῦ Πανὸς, τοῦ ἐφορῶντος, ὡς ἐφλυάρουν οἱ Ἕλληνες, τὰ τῶν βοτῶν, ἤγουν τὰ τῶν προβάτων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων· ἡ δὲ χάριν τοῦ Διονύσου, τοῦ σωτῆρος, ὡς ἐκεῖνοι ἐβλασφήμουν, τοῦ οἴνου. Βρούμος γὰρ ἦν ἐπίθετον τοῦ Διονύσου. Κατὰ δὲ τὸν Μάρτιον μῆνα ἐτελεῖτο πανήγυρις Ἑλληνικὴ μεγάλη διὰ τὴν τῶν ὡρῶν καὶ τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν· ὅτε καὶ ὀρχήσεις ἀπρεπεῖς ἐγίνοντο παρά τινων γυναίων καὶ ἀνδρῶν. Ἅπαντα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀποτρεπόμενοι, ἐπήγαγον μηδένα ἄνδρα οἱῳδήποτε κεχρῆσθαι γυναικείᾳ στολῇ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· ἀλλὰ μηδὲ προσωπεῖα κωμικὰ ὑποδύεσθαι ἢ B τραγικὰ ἢ σατυρικά· μήτε μὴν τὸ τοῦ Διονύσου ὄνομα ἐν ταῖς ληνοῖς ὀνομάζειν, μηδὲ τοῖς πίθοις ἐγχεομένου τοῦ οἴνου γελᾷν καὶ ἐπικαγχάζειν. Τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσαντας ποιῆσαι μετὰ τὸ λαβεῖν εἴδησιν τοῦ κανονικοῦ διορισμοῦ, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι. Ζητητέον οὖν τίνα εἰσὶ τὰ κωμικὰ προσωπεῖα, τίνα τὰ τραγικὰ, καὶ τίνα τὰ σατυρικά. Καὶ κωμικὰ μέν εἰσι τὰ γελωτοποιὰ καὶ ἐφύβριστα, ὡς τὰ συγγραφέντα παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους· τραγικὰ τὰ περιπαθῆ καὶ τὰ θρηνώδη, ὡς τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἰαμβεῖα (68)· καὶ σατυρικὰ, τὰ εἰς ὕμνον τοῦ Διονύσου τελούμενα ὄργια παρὰ Σατύρων καὶ Βακχῶν. Ταῦτα τῶν Πατέρων διορισαμένων ἁγιοπρεπῶς, καὶ τοῦ ξδ' κεφ. τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ἤτοι τοῦ ιγ' C κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου, παρακελευομένου ταῦτα ῥητῶς. Πᾶσι δὲ καθάπαξ τοῖς ἐν κοσμικοῖς ἀναστρεφομένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ, καὶ μὴν καὶ ταῖς προϊσταμέναις, ἀπαγορεύομεν κεχρῆσθαι σχήματι μοναχοῦ ἢ ἀσκητρίας, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ τοῦτο μιμεῖσθαι· ἐπισταμένων πάντων τῶν τολμώντων ἢ χρήσασθαι τῷ τοιούτῳ σχήματι, ἢ μιμήσασθαι, ἢ ἐμπαῖξαι εἰς οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὅτι καὶ σωματικὰς τιμωρίας ὑποστήσονται, καὶ ἐξορίᾳ παραδοθήσονται· προνοούντων τοῦ τοιούτου οὐ μόνον τῶν κατὰ τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τάξεων, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἐκδίκων. Οἱ δὲ σκηνικοὶ παντοῖα D προσωπεῖα ὑποδύονται, καὶ ἀδεῶς τοὺς μοναχοὺς ἐμπαίζουσι καὶ τοὺς κληρικούς. Ἀλλὰ καί τινες κληρικοὶ κατά τινας ἑορτὰς πρὸς διάφορα μετασχηματίζονται προσωπεῖα. Καὶ ποτὲ μὲν ξιφήρεις ἐν τῷ μεσονάῳ τῆς ἐκκλησίας μετὰ στρατιωτικῶν ἀμφίων εἰσέρχονται, ποτὲ δὲ καὶ ὡς μοναχοὶ προοδεύουσιν, ἢ καὶ ὡς ζῶα τετράποδα. Ἐρωτήσας οὖν ὅπως ταῦτα παρεχωρήθησαν γίνεσθαι, οὐδέν τι ἕτερον ἤκουσα, ἀλλ' ἢ ἐκ μακρᾶς συνηθείας ταῦτα τελεῖσθαι. Τοιαῦτά εἰσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τὰ παρά τινων δομεστικευόντων ἐν κλήρῳ γινόμενα,

A eorum curam gerit: hoc vero pro Baccho, vini, ut illi impie dicebant, conservatore. Est enim Bromius Bacchi epitheton. Mense autem Martio fiebat magna Græca concio, seu universalis conventus, propter bonam temporum et aëris temperiem: quo tempore etiam indecoræ saltationes a quibusdam mulierculis virisque fiebant. Quæ omnia et his similia sancti Patres aversantes, nulli viro permittebant muliebri stola ullo modo uti, vel contra; sed neque personas induere comicas vel tragicas vel satyricas: nec Bacchi quidem nomen in torcularibus nominare, nec vino doliis infuso ridere et cachinnari. Eos autem qui tale quid facere adorti fuerint, postquam canonici decreti cognitionem B ceperint, si sint quidem clerici, deponi: si vero laici, segregari. Quærendum ergo est quænam sint comicæ personæ, quæ tragicæ, et quæ satyricæ. Ac sunt quidem comica, quæ risum movent et sunt petulantia ac contumeliosa, ut quæ ab Aristophane scripta sunt. Tragica, quæ movent affectus et sunt lamentabilia, ut Euripidis iambica. Et satyrica, quæ in Bacchi hymnum ac laudem celebrantur orgia a Satyris et Bacchis. Cum Patres hæc sancte statuerint, et 64 cap. 123 Justiniani nov., sive, 13 cap. primi tit. III lib. Basilic. hæc expresse dicat: Omnibus autem omnino qui in sæcularibus versantur, et iis maxime, qui scenica tractant, viris et mulieribus, atque iis etiam quæ præsunt, interdicimus, ne monachi amictu vel C ascetriæ utantur, vel eum quovis modo imitentur; scientibus universis, qui audent vel tali uti amictu, vel imitari, vel in quamcunque ecclesiasticam constitutionem illudere, quod etiam corporalia supplicia subibunt, et exterminabuntur: huic rei prospicientibus, non solum locorum sanctissimis episcopis et qui sub eis sunt clericis, sed etiam civilibus et militaribus magistratibus, eisque subjectis ordinibus, et locorum defensoribus. Histriones autem quasvis personas induunt, monachosque et clericos secure ludificantur. Sed et quidam clerici in quibusdam festis varias personas suscipiunt et effingunt: et aliquando quidem ense cincti cum militaribus vestibus in ecclesiæ meditullium D ingrediuntur, aliquando vero ut monachi progrediuntur, vel ut quadrupedia animalia. Cum itaque interrogassem, quomodo hæc fieri permissum sit, nihil aliud audivi, quam hæc longa consuetudine fieri. Ejusmodi sunt, ut mihi videtur, et quæ a quibusdam, qui in clero sunt, domesticorum instar fiunt, qui aerem digitis ut aurigæ feriunt, et genis fucos apponunt, et muliebria quædam opera fingunt, et alia indecora, ut spectatoribus risum moveant. Ridere autem agrestes vino infuso doliis, est aliquid veluti necessario consequens iis, qui in lacum ingrediuntur, vinitoribus: nisi quis dixerit hanc Satanicam operationem exolevisse, ea

Guill. Beveregii notæ.

(68) *Τοῦ Εὐριπίδου*. Ms. Amerbachianus rectius legit τοῦ Εὐριπιδοῦς Ἰαμβεῖα.

quod agrestes frequentius dicant in unaquaque fere mensura, Kyrie eleison. Quæ porro indecora aliquando fiebant a notariis, adolescentium instructoribus, in sanctorum notariorum festo, cum scenicis personis forum obeuntibus, ante aliquot annos exoleverunt, sanctissimi illius patriarchæ domini Lucæ decreto.

τὸν ἀέρα τοῖς δακτύλοις κατὰ ἡνιόχους τυπτόντων, καὶ φύχῃ ταῖς γνάθοις δῆθεν περιτιθεμένων καὶ ὑποῤῥινομένων ἔργα τινὰ γυναικεῖα, καὶ ἕτερα ἀπρεπῆ, ἵνα πρὸς γέλωτα τοὺς βλέποντας μετακινήσωσι. Τὸ δὲ γελᾷν τοὺς ἀγρότας ἐγχεομένους τοῦ οἴνου τοῖς πίθοις, ὡσεί τι παρεπόμενον ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ τοῖς ληνοβατοῦσιν· εἰ μήτις εἴπῃ τὴν σατανικὴν ταύτην ἐργασίαν καταργεῖσθαι διὰ τοῦ λέγειν (69) τοὺς ἀγρότας συχνότερον ἐφ' ἑκάστῳ μέτρῳ σχεδὸν τὸ, Κύριε ἐλέησον. Τὰ μέντοι ποτὲ γινόμενα ἀπρεπῆ παρὰ τῶν νοταρίων παιδοδιδασκάλων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων νοταρίων, μετὰ προσωπείων σκηνικῶν διερχομένων τὴν ἀγορὰν, πρὸ χρόνων τινῶν κατηργήθησαν, καθ' ὁρισμὸν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ.

ZONAR. Sunt calendæ primi mensis cujusque dies, quos Græci solemni religione ac cæremonia de more celebrabant. Bota quoque et Brumalia Græcorum festi dies fuere. Bromius siquidem Bacchi epithetum. Eos igitur aliosque ejusmodi Græcorum festos dies, ne cultu aliquo prosequi fidelibus liceat, Patres decrevere. Publicas quoque mulierum saltationes, quibus spectandis videlicet ad libidinem homines incitantur, tum quæcunque Græci viri aut feminæ, commentitiorum **232** numinum honori tribuentes, peragere soliti sunt, exhiberi vetant. Præterea viris muliebri ornatu, virili feminis, quæ bacchantium sibi consuetudo permiserat, quinimo personarum quoque, comicæ, tragicæ, satyricæve usu penitus interdictum. Est vero comica persona, quæ ad alios scommate perstringendos assumitur. Tragica, quæ perturbationes animi ac dolores incitat. Satyrica demum, eorum qui Baccho initiarentur propria fuit. Satyrorum siquidem, sicut et Baccharum, e Bacchi comitatu esse dicebatur illa furoris attoniti plena saltatio. Ad hæc neque Bacchi nomen in torcularibus passim cieri, neque merum, interea dum in doliis conditur, risu et cachinno prosequi sinunt. Porro Bacchus a Græcis in deorum numero habitus, quem ebrietatis præsidem vinique largitorem agnoscebant. Hi tamen mores a rusticis, eorum quæ faciunt ignoratione, nunc quoque retinentur. Verum hic canon, sacri ordinis clericum, si ejusmodi quidpiam sciens admiserit, deponi; laicum vero segregari jubet.

ΖΩΝΑΡ. Καλάνδαι εἰσὶν αἱ πρῶται ἑκάστου μηνὸς ἡμέραι, ἐν αἷς εἴθιστο τοῖς Ἕλλησι ποιεῖν τινας τελετάς. Καὶ τὰ βοτὰ δὲ καὶ τὰ βρουμάλια Ἑλληνικαὶ ἦσαν ἑορταί. Βροῦμος γὰρ ἐπίθετον ἦν τῷ Διονύσῳ. Καὶ τἄλλα ὁμοίως, ἃ πάντα κωλύουσι γίνεσθαι οἱ Πατέρες παρὰ τῶν πιστῶν. Εἴργουσι δὲ καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, ὡς εἰς ἀκολασίας ἐρεθισμὸν τοῖς θεωμένοις αὐτὰς, καὶ ὅσα τοῖς Ἕλλησιν ἐπράττοντο ἐξ ἀνδρῶν ἢ γυναίων ὀνόματι τῶν ψευδωνύμων θεῶν αὐτῶν, καὶ μὴ κεχρῆσθαι κελεύουσι τοὺς ἄνδρας γυναικείαις στολαῖς, ἢ τὰς γυναῖκας ἀνδρῴαις, οἷα ἐποίουν οἱ τῷ Διονύσῳ βακχεύοντες, ἀλλὰ μηδὲ προσωπεῖα κωμικὰ ὑποδύεσθαι, ἢ τραγικὰ, ἢ σατυρικά. Κωμικὰ μὲν οὖν προσωπεῖά εἰσι τὰ εἰς σκώμματά τινων ἐπιτηδευόμενα· τραγικὰ δὲ τὰ περιπαθῆ καὶ θρήνους ἐμποιοῦντα· τὰ δὲ σατυρικὰ τῶν ἐπὶ τῷ Διονύσῳ τελουμένων ἦσαν. Καὶ οἱ σάτυροι γὰρ, ὡς αἱ Βάκχαι, τῆς περὶ τὸν Διόνυσον ἐμπλήκτου χορείας ἐλέγοντο εἶναι. Μήτε μὴν τὸ τοῦ Διονύσου ὄνομα ἐν ταῖς ληνοῖς ὀνομάζειν, μήτε τοῖς πίθοις ἐγχεομένου τοῦ οἴνου γελᾷν καὶ ἐπικαγχάζειν. Ὁ δὲ Διόνυσος θεὸς ἐνομίζετο τοῖς Ἕλλησιν, ἔφορος τῆς μέθης καὶ τοῦ οἴνου δοτήρ. Ἃ καὶ νῦν γίνονται παρὰ τοῖς ἀγρόταις, μὴ εἰδόσιν ἃ ποιοῦσιν. Ὁ δὲ κανὼν οὗτος τοὺς μὲν ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι προστάσσει, τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἐν γνώσει· τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι.

ARIST. « A fidelium vitæ ratione auferantur Bota, « et Calendæ, et Brumalia, et in deorum honorem saltationes, et comicæ, et satyricæ, et « tragicæ personæ, et Bacchi in torcularibus in« vocatio, risusque in doliis. Qui autem post « canonem in his persistunt, obnoxii sunt. »

ΑΡΙΣΤ. « Περιαιρείσθω τῆς τῶν πιστῶν βοτὰ πο« λιτείας, καὶ αἱ καλάνδαι, καὶ τὰ βρουμάλια, « καὶ αἱ ὀρχήσεις εἰς θεοὺς, καὶ τὰ κωμικὰ, καὶ « σατυρικὰ, καὶ τραγικὰ πρόσωπα, καὶ ἡ ἐπὶ « ληνοῖς τοῦ Διονύσου ἐπίκλησις, καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς « πίθοις γέλως. Οἱ δὲ ἐπιμένοντες μετὰ τὸν κα« νόνα, ὑπεύθυνοι. »

Omnem idololatriam et vanitatem e fidelium conversatione Patres tollentes, non permittunt ea, quæ in præsenti canone diserte numerantur, a Christianis peragi: sed si sint quidem clerici, qui hæc et ejusmodi faciunt, deponi jubet canon; sin vero laici, segregari.

Πάντα τὰ τῆς εἰδωλικῆς καὶ ματαιότητος ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας οἱ Πατέρες περιαιροῦντες, οὐκ ἀνέχονται τελεῖσθαι παρὰ τῶν Χριστιανῶν τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι ῥητῶς ἀπηριθμημένα· ἀλλ' εἰ μὲν κληρικοί εἰσιν οἱ τοιαῦτα ποιοῦντες, προστάττει καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

CANON LXIII.

« Quæ a veritatis hostibus falso confictæ sunt

ΚΑΝΩΝ ΞΓ'.

« Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν (70)

Guill. Beveregii notæ.

(69) *Διὰ τοῦ λέγειν.* Rectius itidem in ms. Amerbachiano legitur διὰ τοῦ λέγειν.

(70) *Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν.* Constantini Harmenopuli epitome hujus

« συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, ὡς ἂν τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας (71) ἀτιμάζοιεν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπ' ἐκκλησίαις δημοσιεύεσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδίδοσθαι. Τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθέσι τούτοις προσέχοντας, ἀναθεματίζομεν. »

ΒΑΛΣ. Οὐκ ἔλαθε τοὺς ἁγίους Πατέρας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπίστων καὶ μισοχρίστων μὴ παραδεχόμενοι τοὺς τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν ἄθλους, ἢ καὶ καταμωκώμενοι τῶν ταῦτα δεξαμένων Χριστιανῶν, συνεπλάσαντό τινα ψευδῆ καὶ ἀλλόκοτα, καὶ ἄξια τῆς αὐτῶν κακίας, ὡς δῆθεν παρὰ τῶν μαρτύρων λαληθέντα ἢ πραχθέντα· ἐφ' ᾧ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐνάγεσθαι εἰς ἀπιστίαν ἢ γέλωτα, καὶ τοὺς ἁγίους περιυβρίζεσθαι. Διὸ καὶ ὥρισαν τὰ τοιαῦτα συγγράμματα μὴ δημοσιεύεσθαι ὅλως, ἀλλὰ καίεσθαι· τοὺς δὲ παραδεχομένους ταῦτα ἀναθεματίζεσθαι. Διὰ τὴν τοιαύτην οὖν, ὡς ἔοικεν, αἰτίαν καὶ ὁ πε' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων διωρίσατο ποῖα ὀφείλουσι βιβλία ἀναγινώσκεσθαι ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ποῖα ἀπὸ τῆς Νέας· καὶ τὰ λοιπὰ ὠβέλισεν ὡς νενοθευμένα. Χάρις τοίνυν τῷ μακαρίτῃ Μεταφραστῇ τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα (72) πολλοῖς πόνοις καὶ ἱδρῶσι καταλλύναντι εἰς ὕμνον Θεοῦ καὶ δόξαν αἰωνίζουσαν τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ὁ ἁγιώτατος δὲ πατριάρχης ἐκεῖνος κυρὸς Νικόλαος ὁ Μουζάλων, εὑρὼν συγγραφέντα τὸν βίον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς ἐν τῷ χωρίῳ τῇ Καλλικρατείᾳ τιμωμένης, παρά τινος χωρίτου ἰδιωτικῶς καὶ ἀναξίως τῇ ἀγγελικῇ διαγωγῇ τῆς ἁγίας, ὥρισε πυρὶ παραδοθῆναι· καὶ ἐπέτρεπε τῷ διακόνῳ ἐκείνῳ τῷ Βασιλικῷ συγγράψασθαι τὸν ταύτης θεάρεστον βίον.

« martyrum historiæ, ut Christi martyres ignominia afficerent, et qui eas audituri essent, ad infidelitatem deducerent, in ecclesiis non publicari jubemus, sed eas igni tradi. Qui eas autem admittunt, vel tanquam veris iis mentem adhibent, anathematizamus. »

BALS. Non latuit sanctos Patres, quod multi infideles et Christum exosi, sanctorum martyrum et confessorum certamina non admittentes, vel etiam Christianos qui hæc recipiunt irridentes, quædam falsa et aliena, suaque improbitate digna confixerunt, tanquam a martyribus dicta vel facta essent : ut qui in ea incidérent, vel ad infidelitatem deducerentur vel risum, sanctique ignominia ac probro afficerentur. Et ideo statuerunt hæc scripta non omnino in vulgus edenda, sed esse igni mandanda : eos autem, qui hæc admittunt, esse anathematizandos. Propter hanc itaque causam, ut est consentaneum, 85 canon sanctorum apostolorum definiit, quinam libri legi debeant ex Antiquo Testamento, et quinam ex Novo : et reliqua ut adulterina obelisco confodit. Magna itaque beato Metaphrastæ agenda est gratia, qui martyrum pro veritate certamina non sine multis laboribus et sudoribus repurgavit et exornavit, ad Dei laudem et sanctorum martyrum perennem gloriam. Porro sanctissimus ille patriarcha dominus Nicolaus Muzalon, cum vitam sanctæ Parasceves, quæ in quodam Callicratiæ vico colebatur, a quodam vicano inepte ac indocte, et sanctæ angelica vivendi ratione indigne compositam invenisset, eam igni mandari jussit : et diacono illi Basilico mandavit, vitam ejus Deo gratam conscribere.

Guill. Beveregii notæ.

canonis sic se habet, Τὰ ὑφ' Ἑλλήνων συμπλασθέντα μαρτυρολόγια πυρὸς γενέσθωσαν παρανάλωμα, καὶ οἱ ὡς ἀληθῆ ταῦτα δεχόμενοι ἀναθεματιζέσθωσαν, *Libri de martyribus a paganis conficti, ab igne consumantur, et qui eos tanquam veros admittant, anathemate percutiantur*. In quam epitomen scholiastes hæc notat, Ὡς ἔοικεν, ὑφ' Ἑλλήνων συνεγράφησάν τινα ὡς λεχθέντα καὶ πραχθέντα παρὰ ἁγίων μαρτύρων, ἀλλόκοτα καὶ γελοῖα· ἵνα δι' αὐτῶν κατεγελῶτο μὲν ἡ πίστις ἡμῶν, ὑβρίζοιντο δὲ καὶ οἱ μάρτυρες, *Ut videtur, quædam a paganis conscripta sunt, velut dicta et facta a sanctis martyribus, absurda et ridicula, ut per ea tum fides nostra irrideretur, tum contumelia martyres afficerentur*. Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 5.

(71) *Τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας*. Sic quidem legit ms. Bodleianus : sed Amerbachianus et Tilianus τοὺς τοῦ Θεοῦ μάρτυρας.

(72) *Τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα*. Gentianus Hervetus vertit *martyricas pro veritate fossas*. Quæ quidem versio nobis minime arrisit : σκάμματα enim hoc in loco *certamina* potius significat, metaphora a saltu sumpta. Salientibus enim terminus, quo primo stant et unde surgunt, vocatur βατήρ, terminus autem in quem decidunt vel quem saltu pertingunt, σκάμμα dicitur ; quemadmodum et medium inter utrumque spatium κανὼν appellatur. Sic Julius Pollux, ὅθεν ἅλλεται βατήρ, τὸ δὲ μέτρον τοῦ πηδήματος, κανών, ὁ δὲ ὅρος, τὰ ἐσκαμμένα. Poll. l. III. Nimirum ubi calcem post saltum figunt, humus aliquantulum subigitur, et calce foditur ; unde locus iste σκάμμα dicitur. Hinc vox ista latius etiam sæpissime sumitur, pro loco cujusvis certaminis, ac deinde etiam pro ipso certamine. Sic Clemens Romanus, Ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἐσμεν σκάμματι, καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ἐπίκειται, Clem. ep. ad Corinth. p. 9, D. Chrysostomus, Οὐδέπω σου τὸ θέατρον λέλυται, ἀλλ' εἴσω τοῦ σκάμματος ἕστηκας, καὶ δύνασαι καὶ δι' ἐσχάτης πάλης πάσας ἀναπαλαῖσαι τὰς ἥττας. Chrysost. in Epist. ad Rom. λογ. ιη' pag. 160, edit. Savil. et alibi, Καὶ γὰρ ἔδει τῶν σκαμμάτων εἴσω μένοντα ἀγωνίσασθαι, οὐ μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον ἀποδύρεσθαι καὶ δακρύειν ἀνόνητα. Id. in Ep. 1 ad Corinth. λογ. κγ', pag. 293. Idem etiam alibi eadem voce pro certaminibus a Christianis suscipiendis aperte utitur ; ut ubi ait, Διὸ καὶ μείζονα ἡμῖν προσετέθη τὰ σκάμματα, ἅτε μείζονος μετεσχηκόσι τῆς βοηθείας. Id. in Epist. ad Rom. λογ. ια', pag. 82. Et hoc quidem sensu Balsamon in præsenti loco certamina illa, quæ martyres pro veritate subierunt, μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα vocat. Quæ propterea verba nos rectius transtulimus, *Martyrum pro veritate certamina*. Quam interpretationem ipse etiam locus exigit. Balsamon enim hic loquitur de Symeone Metaphraste, qui sanctorum martyrumque vitas conscripsit, ac proinde quæ illi pro veritate sustinuerunt certamina nobis transmisit : cui propterea Balsamon gratias deberi asserit.

ZONAR. Quidam a fide alieni homines, nostrorum accusationi et contumeliis intenti, nonnulla plena absurditatis et ineptiarum, quasi a martyribus dicta aut effecta fuissent, litteris consignaverant : ut in eo scilicet fidei nostræ contemptus, et sanctis quoque martyribus ignominia conciliaretur. Eorum non modo lectione interdicit, **233** sed flammis quoque aboleri canon jubet. Qui vero ea legerint, ac pro veris acceperint, anathemate puniendos esse decernit.

ARIST. « Martyrologia ab ethnicis conficta in « ecclesia ne publicentur. »

Martyrologia in Christi martyrum ignominiam ab ethnicis conscripta non oportet in ecclesiis legere, sed igni tradere. Si quis autem deprehendatur ea, ut vera, recipiens, anathemate percutiatur.

CANON LXIV.

« Quod non oportet laicum publice disputare vel « docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vin« dicantem, sed ordini a Domino tradito cedere, « et aurem iis, qui docendi gratiam acceperunt, « aperire, et divina ab eis doceri. In una enim « Ecclesia diversa membra fecit Deus, ut est « vox Apostoli : quam interpretans Gregorius « Theologus, eum qui in iis est ordinem aperte « commendat, dicens : Hunc ordinem revereamur, fratres, hunc servemus. Hic quidem sit « auris; ille vero lingua; hic autem manus; ille « vero aliquid aliud. Hic quidem doceat : ille « vero discat. Et paulo post : Et qui discit, in « docilitate, et qui suppeditat, in hilaritate, et « qui opem fert ac subministrat, in alacritate. « Ne simus omnes lingua, quod est promptissi« mum; ne omnes apostoli; ne omnes pro« phetæ; ne omnes interpretemur. Et post « quædam : Cur te pastorem facis, cum sis ovis? « Cur caput efficeris, cum sis pes? Cur impe« rator esse conaris, cum relatus sis in nume« rum militum? Et alibi jubet Sapientia, Ne sis « velox in sermonibus; ne, cum sis pauper, « una cum divite extendaris; nec quæras sa« pientibus esse sapientior. Si quis autem præ« sentem canonem labefactans deprehensus « fuerit, quadraginta diebus segregetur. »

BALS. Populum Domini docere, et divina decreta interpretari, solis antistibus a divina Spiritus gratia concessum est, et iis quibus ab illis permissum est. Ut est ergo verisimile, quidam laici et forte etiam docti, de quibusdam ecclesiasticis argumentis publice disputabant, et quamdam auctoritatem docendi præ se ferebant. Divini ergo Patres hoc prohibentes, statuerunt, ne quid amplius ejusmodi fieret, ne Ecclesiæ ordo confunderetur. Sed quoniam, inquit, Deus ex diversis membris Ecclesiam suis stabiliit et erexit, et constitutum est ut laici docerentur, non docerent, debent potius aurem docentibus præbere, quam linguam movere, ac multos offendere : et unusquisque manere

A ΖΩΝΑΡ. Ὑπὸ ἀπίστων, ὡς ἔοικε, θελόντων διασύρειν τὰ τῶν Χριστιανῶν συνεγράφησάν τινα, ὡς λεχθέντα καὶ πραχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἀλλόκοτα ἢ καὶ γελοῖα, ἵν' οὕτω καταγελῷτο μὲν ἡ πίστις ἡμῶν, ὑβρίζοιντο δὲ καὶ οἱ μάρτυρες. Τὰ γοῦν τοιαῦτα οὐ μόνον ἀναγινώσκεσθαι κωλύει ὁ κανὼν, ἀλλὰ καὶ καίειν αὐτὰ ἀπαιτεῖ. Εἰ δέ τινες τούτοις χρῶνται πιστεύοντες ὡς ἀληθέσιν, ἀναθεματίζεσθαι κελεύει αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ὑφ' Ἑλλήνων συμπλασθέντα μαρτυ« ρολόγια μὴ ἐκκλησιάζοιτο. »

Οὐ δεῖ ἐπ' ἐκκλησίαις ἀναγινώσκεσθαι, ἀλλὰ καὶ πυρὶ παραδίδοσθαι, τὰ πρὸς ὕβριν τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων παρὰ τῶν Ἑλλήνων γραφέντα μαρτυρολόγια. B Εἰ δέ τις εὑρεθῇ, ὡς ἀληθῆ ταῦτα παραδεχόμενος, ἀναθεματιζέσθω.

ΚΑΝΩΝ ΞΔ'.

« Ὅτι οὐ χρὴ δημοσίᾳ λαϊκὸν λόγον κινεῖν ἢ διδά« σκειν, ἀξίωμα ἑαυτῷ διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν « περιποιούμενον, ἀλλ' εἴκειν τῇ παραδοθείσῃ « παρὰ τοῦ Κυρίου τάξει, καὶ τὸ οὖς τοῖς τὴν « χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λαβοῦσι λόγου διανοί« γειν, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεσθαι. « Ἐν γὰρ τῇ μιᾷ ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πε« ποίηκεν ὁ Θεὸς, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φω« νήν. Ἣν ὁ Θεολόγος ἑρμηνεύων Γρηγόριος, « σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι, λέγων· « Ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοὶ, ταύτην « φυλάττωμεν. Ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοὴ, ὁ δὲ C « γλῶττα, ὁ δὲ χεὶρ, ὁ δὲ ἄλλο τι· ὁ δὲ διδασκέτω· « ὁ δὲ μανθανέτω· καὶ μετὰ βραχέα· Καὶ ὁ « μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ, καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἱλα« ρότητι, καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ· μὴ πάν« τες ὦμεν γλῶσσα, τὸ ἑτοιμότατον· μὴ πάντες « ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες « διερμηνεύωμεν· καὶ μετά τινα· Τί σεαυτὸν « ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὤν; Τί γίνῃ κεφαλὴ, « πούς τυγχάνων; Τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, « τεταγμένος ἐν στρατιώταις; καὶ ἑτέρωθι ἡ σο« φία διακελεύεται· Μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις· μὴ « συμπαρεκτείνου πένης ὢν πλουσίῳ, μηδὲ ζήτει « τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος. Εἰ δέ τις ἁλῷ τὸν « παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας τεσ- D « σαράκοντα ἀφοριζέσθω.

ΒΑΛΣ. Τὸ διδάσκειν τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν, καὶ ἑρμηνεύειν τὰ θεῖα δόγματα, μόνοις ἐδόθη παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς παρὰ τούτων ἐπιτρεπομένοις. Ὡς ἔοικεν οὖν, τινὲς λαϊκοὶ, ἴσως πεπαιδευμένοι σοφίαν, διελέγοντο δημοσίᾳ περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, καὶ διδασκαλικὸν ὑπεκρίνοντο ἀξίωμα. Τοῦτο ἀπαγορεύοντες οἱ ἅγιοι Πατέρες, διωρίσαντο μηκέτι τοιοῦτόν τι γίνεσθαι, καὶ συγχέεσθαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν. Ἀλλ' ἐπεὶ, φασὶν, ἐκ διαφόρων μελῶν ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐστερέωσέ τε καὶ ὕψωσε, καὶ οἱ λαϊκοὶ διδάσκεσθαι ἐτάχθησαν, οὐχὶ διδάσκειν, ὀφείλουσι μᾶλλον ὑπέχειν τὸ οὖς τοῖς διδάσκουσιν ἢ τὴν γλῶτταν κινεῖν, καὶ σκανδαλίζειν

πολλάκις· καὶ ἕκαστον μένειν ἐν ᾗ ἐκλήθη τάξει, A κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Ἐχρήσαντο δὲ εἰς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ γραφικοῖς διαφόροις ῥητοῖς, ἀποστολικοῖς δηλαδὴ, θεολογικοῖς, καὶ προφητικοῖς. Τοὺς μέντοι παραβαίνοντας τὸν παρόντα κανόνα, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέραις ἀφορίζεσθαι διωρίσαντο. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ κανόνος κωλύοντος δημοσίᾳ διδάσκειν ἢ διαλέγεσθαι τοὺς λαϊκοὺς περὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, κωλυθήσονται κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ παρομοίως τοῖς λαϊκοῖς ἢ οὔ; Λύσις. Ἐπεὶ τὸ διδάσκειν μόνων τῶν ἀρχιερέων ἐστὶ, καὶ τῶν τεταγμένων εἰς τοῦτο, εἴ τις ἐξ αὐτῶν τὴν κανονικὴν παραδράμῃ παραγγελίαν, ὑπεύθυνος ἔσται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ κατεξετάσει τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ, τοῦ λέγοντος· *Ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι*, πολλοὶ μοναχοὶ καὶ κληρικοὶ, ὅτι B περὶ τούτου ἀντιθετικῶς ἢ ἐλάλησαν ἢ ἔγραψαν, ἐκολάσθησαν. Καλῶς δὲ προσετέθη τὸ δημοσίᾳ. Ἐπεί τοίγε κατ' ἰδίαν ἐρωτώμενός τις συνετὸς περί τινος δογματικῆς ὑποθέσεως, ἢ περὶ ἄλλης ψυχωφελοῦς αἰτίας, οὐ κωλυθήσεται τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι. Καὶ τὸ δ' γὰρ κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ α' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν φησί· Μηδεὶς ἢ κληρικὸς ἢ μοναχὸς στρατευόμενος, ἢ ἄλλος οἱοσδήποτε πλῆθυν συνάγων δημοσίᾳ περὶ τῆς πίστεως διαλεγέσθω. Ὑβρίζειν γὰρ δοκεῖ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, τὴν δεόντως πάντα διατυπώσασαν, ἥτις καὶ τοῖς αἱρετικοῖς πᾶσι δίδωσι γινώσκειν τὰ ἡμέτερα. Ὥστε οὖν, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη ὁ ταῦτα ποιῶν, τοῦ συλλόγου τῶν κληρικῶν ἐκπεσεῖται, εἰ δὲ στρατευόμενος, τῆς στρατείας. Οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ τὴν ἰδίαν C τύχην τιμωρείσθωσαν.

in quo vocatus est ordine, ut dicit sacra Scriptura. Ad ejus autem, quod dixerunt, confirmationem diversis Scripturæ dictis apostolicis scilicet, et theologicis, et propheticis usi sunt. Eos autem qui præsentem can. transgrediuntur, 60 diebus segregari jusserunt. Interrogaverit autem quispiam, cum can. prohibeat laicos de rebus ecclesiasticis publice docere vel disserere, an clericus vel monachus prohibebitur similiter ac laici, an non? Solutio. Quoniam docere solorum est antistitum, et eorum qui ad hoc sunt ordinati, si quis ex eis canonicum præceptum transgressus fuerit, is, ut mihi videtur, canone tenebitur. Propterea enim et evangelici dicti examinatione, quod dicit; *Pater meus major me est* [24], multi monachi et clerici, quoniam de eo contentiose vel locuti fuerant, vel scripserant, puniti sunt. Recte autem adjectum est illud, publice. Si quis enim intelligens privatim de aliqua decreti materia, vel de alia ad animæ utilitatem pertinente causa, interrogetur, non prohibebitur id quod sibi videtur respondere. 4 enim cap. 1 tit. **234** primi lib. Basilic. dicit, Nemo vel clericus, vel monachus militans, vel quicunque is sit alius cogens multitudinem, publice de fide disserat. Videtur enim injuriam facere Chalcedon. syn. quæ omnia apte definiit; quæ etiam dat omnibus hæreticis nostra cognoscenda. Quocirca si is quidem, qui hæc facit, fuerit clericus, a clericorum conventu excidet: si autem miles, a militia. Reliqui autem, prout cujusque fuerit conditio, puniantur.

ΖΩΝΑΡ. Ἕκαστος ἐν ᾗ ἐκλήθη τάξει, ἐν ταύτῃ μενέτω, φησὶν ἡ θεία Γραφή. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ κανὼν οὗτος νομοθετεῖ, καὶ λαϊκὸν δημοσίᾳ διαλέγεσθαι περὶ πίστεως, ἢ διδάσκειν ὡς διδάσκαλον, οὐ βούλεται, ἀλλ' ὑπέχειν τὸ οὖς τοῖς ταχθεῖσιν εἰς τὸ διδάσκειν. Ἓν γάρ ἐστι σῶμα ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ διαφόρων δὲ συμπληροῦται μελῶν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Εἶτα τοῦ Θεολόγου ἐπάγει ῥητὰ, ἑρμηνεύοντος τὰ ἀποστολικὰ ῥήματα, καὶ προσεπάγει τὰ τῆς Σοφίας λεγούσης· Μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις, καὶ τὰ λοιπά. Τοὺς δὲ παραβαίνοντας τὸν κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα ἀφορίζει. Ἰδίᾳ δέ τις ἐρωτώμενος, οὐ κωλυθήσεται ἀποκρίνεσθαι καὶ διδάσκειν τὸν ἐρωτῶντα.

ZONAR. Ordinem ab unoquoque, in quem vocatus est, retinendum, divino oraculo admonemur. Idem hic quoque canon præcipit, laicumque hominem, neque publice disputationem de fide instituere, neque docendi sibi munus usurpare, verum quibus ea docendi cura demandata est silentio attentas aures præbere jubet. Unicum est enim Ecclesiæ corpus, quod ex multis membris perficitur, ut divinus Apostolus docet. Deinde Theologi verba, hoc Apostoli dictum interpretantis, subnectit. Tum illa quoque Sapientiæ subjicit, Ne sis velox in loquendo [25], et quæ sequuntur. Qui D vero canoni non obtemperaverint, quadraginta dierum segregatione multari placet. Privatim tamen quis interroganti respondere, ac propositæ ab eo quæstioni docendo satisfacere, non prohibebitur.

ΑΡΙΣΤ. « Λαϊκὸς μὴ διδάσκοι· μὴ γὰρ πάντες « προφῆται, μὴ πάντες ἀπόστολοι. »

Ἕκαστος ὀφείλει τὴν ἑαυτοῦ τάξιν εἰδέναι, καὶ μὴ ποιμένα ἑαυτὸν ποιεῖν, πρόβατον ὤν, ἢ κεφαλὴν καθιστᾶν πούς τυγχάνων· ἀλλ' ὑπείκειν τῇ παραδοθείσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου τάξει, καὶ τὸ οὖς διανοίγειν τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσιν. Οὐ γὰρ πάντες προφῆται, οὐδὲ πάντες ἀπόστο-

ARIST. « Laicus ne doceat: non enim omnes « prophetæ; non omnes apostoli. »

Unusquisque debet suum cognoscere ordinem, et non se pastorem facere, cum sit ovis, vel caput se efficere, cum sit pes: sed ordine a Domino tradito contentum esse, et aurem iis aperire qui docendi gratiam acceperunt. Omnes enim non sunt prophetæ, nec omnes apostoli. Quapropter laici

[24] Joan. xiv, 28. [25] Eccle. vii, 10.

neque doceant, nec verba dogmatica moveant, docendi autoritatem sibi exinde vindicantes.

A

CANON LXV.

« Qui in noviluniis a quibusdam ante suas officinas « et domos accenduntur, rogos, supra quos « etiam antiqua quadam consuetudine salire « nonnulli inepte ac delire solent, jubemus de« inceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, « si sit quidem clericus, deponatur : sin autem « laicus, segregetur. In quarto enim libro Regum « scriptum est : Et ædificavit Manasses altare « universæ militiæ cœli, in duobus atriis domus « Domini, et filios suos traduxit per ignem, « sortibusque et auguriis auspiciisque usus est, « et fecit ventriloquos, et divinatores multipli- B « cavit, et perrexit facere malum coram Domino, « ut eum ad iram provocaret [96]. »

BALS. Novilunia dicebantur dies primi mensium. Mos ergo erat apud Judæos et Græcos festum tunc agere et genu flectere, ut totum mensem feliciter transigerent. De quibus Deus quoque dixit per prophetam : Novilunia vestra et Sabbata odit anima mea [97]. Sed et ante suas officinas et ædes rogos incendebant, et supra eos saliebant, per id existimantes ea quæ illis prius obtigissent mala comburi, foreque ut in alia bona inciderent. His ergo consequenter faciebant etiam quidam orthodoxi eo tempore quo hæc habita est synodus. Unde etiam Patres ea cessare jusserunt; et eum quidem C qui tale quid fecisset, si esset clericus, deponi; si vero laicus, segregari sanxerunt. Cum autem vellent ostendere hæc esse mala maxima, et a Deo alienationem : ex quarto quoque libro Regum verbis usi sunt, de rege Manasse, qui Deum ad iram provocavit, quia in domus Domini atriis sacrificavit militiæ cœli, astris scilicet, et quod filios suos per ignem traduxit, sortibusque et auguriis auspiciisque

235 usus est, et ventriloquos divinatores multiplicavit. Ac de rogis quidem seu pyris prius diximus quomodo fierent. Sors autem est divinatio, quæ fit per signa. Augurium est ex volatu vel garritu avium, hoc est, silvestrium pennatorum animalium, eorum quæ quis scire desiderat, co- D

[96] IV Reg. xxiii, 12 sqq. [97] Isa. i, 14.

λοι. Διὰ τοῦτο οἱ λαϊκοὶ μήτε διδασκέτωσαν, μήτε λόγους δογματικοὺς κινείτωσαν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς περιποιούμενοι.

ΚΑΝΩΝ ΞΕ'.

« Τὰς ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑπό τινων πρὸ τῶν οἰκείων « ἐργαστηρίων ἢ οἴκων ἀναπτομένας πυρκαϊάς, ἃς « καὶ ὑπεράλλεσθαί τινες κατά τι ἔθος ἀρχαῖον « ἐπιληροῦσι, ἀπὸ τοῦ παρόντος καταργηθῆναι « προστάσσομεν. Ὅστις οὖν τοιοῦτόν τι πράξοι, « εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, « ἀφοριζέσθω. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν « Βασιλειῶν· Καὶ ᾠκοδόμησε Μανασσῆς θυσια« στήριον πάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ ἐν ταῖς « δύο αὐλαῖς οἴκου Κυρίου, καὶ διήγαγε τὰ τέκνα « αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἐκληδονίζετο καὶ οἰωνίζετο, « καὶ ἐποίησεν ἐγγαστριμύθους, καὶ γνώστας « ἐπλήθυνε, καὶ ἐπλήθυνε τοῦ ποιῆσαι τὸ πο« νηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, τοῦ παροργίσαι αὐτόν. »

ΒΑΛΣ. Νουμηνίαι ἐλέγοντο (73) αἱ πρῶται ἡμέραι τῶν μηνῶν. Εἰθιστο οὖν παρὰ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν ἑορτάζειν τηνικαῦτα καὶ γονυκλιτεῖν, ὡς ἂν τὸ μηνιαῖον διάστημα εὐτυχῶς διέλθωσι· περὶ ὧν καὶ ὁ Θεὸς εἶπε διὰ τοῦ προφήτου· Τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου. Ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἐργαστηρίων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἀνῆπτον πυρκαϊὰς, καὶ ἐπήδων ἐπάνω τούτων, νομίζοντες διὰ τοῦτο τὰ προσυμβάντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ κατακαίεσθαι, καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐντυγχάνειν. Ἀκολούθως οὖν τούτοις ἐποίουν καί τινες ὀρθόδοξοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς ἡ παροῦσα γέγονε σύνοδος. Ἔνθεν τοι καὶ διωρίσαντο οἱ Πατέρες καταργηθῆναι ταῦτα· καὶ τὸν τοιοῦτόν τι ποιήσαντα, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Θέλοντες δὲ παραστῆσαι ὅτι μέγιστόν τι κακὸν ταῦτά εἰσι, καὶ ἀπαλλοτρίωσις τοῦ Θεοῦ, ἐχρήσαντο καὶ ῥήμασιν ἀπὸ τῆς δ' τῶν Βασιλειῶν περὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Μανασσῆ τοῦ τὸν Θεὸν παροργίσαντος, ὅτι ἔθυσεν ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ οἴκου Κυρίου τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι τοῖς ἄστρασι, καὶ ὅτι διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἐκληδονίζετο καὶ οἰωνίζετο, καὶ ἐγγαστριμύθους καὶ γνώστας ἐπλήθυνε. Καὶ περὶ μὲν τῶν πυρκαϊῶν ὅπως ἐτελοῦντο, εἴπομεν ἄνωθεν. Κληδὼν δέ ἐστιν ἡ διά τινων σημείων μαντεία. Οἰωνισμὸς ἡ ἀπὸ κραυγῆς

Guill. Beveregii notæ.

(73) *Νουμηνίαι ἐλέγοντο.* In ms. nostro Bodleiano, ante ista prima hujus interpretationis verba, hæc habentur, Κληδών ἐστιν ἡ διὰ λόγου τῶν μελλόντων παρατήρησις· οἰωνισμὸς, ἡ διὰ πτήσεως ἢ κραυγῆς τῶν ὀρνέων, ἐξ οὗ οἱ οἰωνοσκόποι γνῶσται λέγονται, οἱ διὰ ἀνατομῆς ὀρνέων μαντευόμενοι, διὸ καὶ ἡπατοσκοπή. Ἐγγαστρίμυθοι δὲ διὰ μυθώδεις καὶ σατανικὰς φλυαρίας χυῖσκειν. Sed in editione Parisiensi hæc plenius rectiusque leguntur, ad finem interpretationis, hoc modo. Κυρίως κληδών ἐστιν ἡ διὰ λόγων τῶν μελλόντων παρατήρησις, ἐκ τοῦ κλῶ τὸ καλῶ. Οἰώνισμα, ἡ διὰ κραυγῆς πτηνῶν ἢ πτήσεως μάθησις, ἐξ οὗ καὶ οἰωνοσκοπία. Γνῶσται δὲ λέγονται, οἱ διὰ ἀνατομῆς τῶν ζώων μαντευόμενοι, ἐξ οὗ καὶ ἡπατοσκοπία. Καλῶς μέντοι πάντες οὗτοι καὶ οἱ λοιποὶ ψευδοπροφῆται ἐγγαστρίμυθοι καλοῦνται, διὰ τὸ μυθώδεις φλυαρίας σατανικὰς κυΐσκειν. *Sors sive* κληδὼν *proprie est, quæ fit per verba futurorum observatio, ex verbo* κλῶ, *quod idem est, ac* καλέω, *voco.* Οἰώνισμα *vero, per volucrum garritum aut volatum cognitio; unde* οἰωνοσκοπία, *id est, auspicium.* Γνῶσται *autem sive auspices, qui per animalium sectionem vaticinantur, unde etiam dicitur* ἡπατοσκοπία, *id est jecorum inspectio. Communiter autem ii omnes, et reliqui pseudoprophetæ* ἐγγαστρίμυθοι *dicuntur, eo quod fabulosas Satanæ nugas concipiant.* Cum autem hæc in medio hujus interpretationis exstent, nec in principio nec fine repeti debuerunt; et idcirco nos ea omittimus ut superflua. Et sic quidem in ms. Amerbachiano utrobique recte omittuntur.

A ἢ πτήσεως οἰωνῶν, τουτέστιν ἀγρίων πτερωτῶν ζώων, περὶ ὧν αἱρεῖταί τις μάθησις· ἐξ οὗ καὶ οἰωνοσκόποι λέγονται. Ἐγγαστρίμυθοι δὲ καὶ γνῶσται λέγονται πάντες οἱ σατανικῶς ἐνθουσιῶντες, καὶ προλέγοντες δῆθεν τὰ ἄγνωστα· ὡς οἱ κριτρίαι, οἱ ἀθίγγανοι, οἱ ψευδοπροφῆται, ἐρημῖται, καὶ ἕτεροι. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἡ μὲν τῆς νουμηνίας ἑορτὴ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐσχόλασε, καὶ ἀντὶ ταύτης Θεοῦ χάριτι ἱλαστήριοι εὐχαὶ πρὸς Θεὸν καὶ ἁγιασμοὶ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ γίνονται καθ' ἑκάστην ἀρχιμηνίαν, καὶ ὕδασιν εὐλογίας, οὐκ ἀντιλογίας, χριόμεθα. Ἡ δὲ τῶν πυρκαϊῶν δαιμονιώδης τελετὴ καὶ αἱ κληδόνες ἐγίνοντο μέχρι τῆς ἐφημερίας τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ γεγονότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων εἰς B ταύτην τέως τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν οὕτως. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς κγ' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἠθροίζοντο ἐν ταῖς ῥηγμῖσι καὶ ἔν τισιν οἴκοις ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ πρωτότοκον κοράσιον νυμφικῶς ἐστόλιζον. Μετὰ γοῦν τὸ συμποσιάσαι καὶ βακχικώτερον ὀρχήσασθαι, καὶ χορεῦσαι καὶ ἀλαλάξαι, ἔβαλον ἐν ἀγγείῳ συστόμῳ χαλκῷ θαλάττιον ὕδωρ, καὶ εἴδη τινὰ ἑκάστῳ τούτων ἀνήκοντα· καὶ ὥσπερ τῆς παιδὸς ἐκείνης λαβούσης ἰσχὺν ἐκ τοῦ Σατανᾶ προμηνύειν τὰ ἐρωτώμενα, αὐτοὶ μὲν περὶ τοῦδέ τινος ἀγαθοῦ ἢ καὶ ἀποτροπαίου ἀνεβόων ἐρωτηματικῶς. Τὸ δὲ κοράσιον, ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἀγγείῳ ἐμβληθέντων εἰδῶν τὸ παρατυχὸν ἐξαγαγὼν, ὑπεδείκνυεν· ὃ καὶ λαμβάνων ὁ ἀνόητος τούτου δεσπότης, ἐπληροφορεῖτο C τάχα τὰ ἐπ' αὐτῷ συνεχθῆναι μέλλοντα, εὐτυχῆ τε καὶ δυστυχῆ. Τῇ ἐπαύριον δὲ μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν σὺν τῷ κορασίῳ εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἀπερχόμενοι, καὶ ὕδωρ θαλάττιον ἀφθόνως ἀναλαμβανόμενοι, τὰς κατοικίας αὐτῶν ἔῤῥαινον· καὶ οὐ μόνον ταῦτα ἐτελοῦντο παρὰ τῶν εὐσυνετωτέρων, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀπὸ χόρτου πυρκαϊὰς ἀνάπτοντες, ἐπήδων ὑπεράνω αὐτῶν, καὶ ἐκληδονίζοντο ἤτοι ἐμαντεύοντο περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας καὶ ἄλλων τινῶν δαιμονιωδῶς. Τὰς δὲ ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ κληδὼν σὺν τοῖς παρακειμένοις ὑπαίθροις, χρυσίζουσι πέπλοις καὶ σηρικοῖς κατεκόσμουν ὑφάσμασιν. Ἀλλὰ μὴν καὶ φυλλάσι δένδρων κατεστεφάνουν, εἰς τιμὴν καὶ ὑποδοχὴν, ὡς ἔοικε, τοῦ οἰκειω- D σαμένου αὐτοῖς Σατανᾶ· ἃ δὴ πάντα ὁ ῥηθεὶς ἁγιώτατος πατριάρχης μετὰ πάσης ἐπιμελείας καταργηθῆναι ἐπέτρεψεν· ὃ καὶ γέγονε. Καὶ νῦν εὐδοκοῦντος Θεοῦ τὰ τοιαῦτα θεοστυγῆ ἔργα παντελῶς ἠπράκτησαν· ὡς τῶν ἐν ταῖς γειτονίαις ὄντων προκριτωτέρων καὶ τῶν ἱερέων ἐπιτιμηθέντων παντοίως φροντίζειν καὶ μὴ παραχωρεῖν τοιοῦτόν τι γίνεσθαι. Γένοιτο δὲ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν κορωνῶν καὶ τῶν κοράκων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγρίων ζώων οἰωνοσκοπίας καταργηθῆναι, ὡσαύτως καὶ τὰς φλυαρίας τῶν κριτριῶν καὶ τῶν ἑτέρων λαοπλάνων. Τὸ μέντοι, Διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, ὁ μέγας Κύριλλος, ἐξηγούμενος τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, ἀντὶ τοῦ Ὁλοκαύτωσε, ἡρμήνευσεν, ἤγουν θυσίαν προσήγαγε τοῖς δαίμοσιν.

A gnitio, unde et auspices seu avium inspectores auguresque dicuntur. Ventriloqui autem aruspicesque dicuntur omnes, qui Satanica incitatione afflati, dicunt ea quæ cognosci non possunt, ut critriæ, athingani, pseudoprophetæ, eremitæ et alii. Hæc statuente canone, Novilunii quidem festum ante annos omnem memoriam superantes cessavit, et ejus loco Dei gratia propitiatoriæ preces ad Deum ac sanctificationes in Ecclesia a fideli populo fiunt, in uniuscujusque mensis principio, et aqua benedictionis, non contradictionis, inungimur. Rogorum autem dæmoniacum mysterium sortesque fiebant, usque ad tempus sanctissimi patriarchæ domini Michaelis, qui fuit philosophorum princeps in hac urbium regina. Hoc modo 23 B mensis Junii vespere cogebantur in littoribus et quibusdam ædibus viri et mulieres, et primogenitam puellam instar sponsæ ornabant. Postquam ergo convivati essent, et bacchantum ritu saltassent et choreas duxissent, in festisque consuetas exclamationes usurpassent, in vas oris contractioris marinam aquam injiciebant, et res quasdam ad unumquemque eorum pertinentes: et tanquam puella illa a Satana facultatem accepisset futura prædicendi, ipsi quidem de bono aliquo, vel etiam aversando ac fugiendo quopiam, interrogando exclamabant. Puella autem ex rebus in vas injectis eam, quæ incidisset, eductam ostendebat; quam etiam accipiens stultus ejus C dominus, certior forsan fiebat de prosperis vel adversis ex eo eventuris. Postridie autem cum tympanis et choris una cum puella ad littora venientes, et aquam marinam copiose accipientes, ædes suas aspergebant: et a paulo sapientioribus hæc non solum fiebant, sed et per totam noctem rogos ex fœno accendentes, supra eos saliebant, et sortiebantur seu divinabant de felicitate et infelicitate, et de quibusdam aliis plane dæmoniace. Eorum autem hinc et illinc aditus, et domunculam, in qua sors illa fiebat, una cum iis sub dio locis quæ prope erant, aureis vestibus et sericeis textibus exornabant. Quinetiam arborum foliis coronabant, ad honorandum, ut verisimile est, et excipiendum Satanam, qui illos sibi familiares D effecerat. Quæ quidem omnia prædictus sanctissimus patriarcha cum omni diligentia prohiberi et penitus aboleri curavit; quod et factum. Et nunc, ut Deo placuit, hæc opera Deo invisa omnino exoleverunt; ideo quod qui prope habitabant, et judices et sacerdotes sæpe sunt reprehensi, et admoniti, ut omnino curarent ac viderent, ne quid tale fieret. Ac utinam corvorum et cornicum et reliquarum ferarum avium inspectiones abolitæ essent: similiter autem et critriarum nugæ et aliorum populi seductorum. Illud autem, Traduxit filios suos per ignem, magnus Cyrillus, prophetam Isaiam explicans, interpretatus est, in holocausto obtulit seu sacrificabat dæmonibus.

ZONAR. Græcorum ethnicorumque consuetudines a majoribus acceptas nonnulli servabant, hodieque servant, etsi quid iis, quæ per ipsos geruntur, indicetur haud satis intelligant. Tale illud est, cum pro foribus officinæ aut domus rogos incendunt saltuque transiliunt. Atque id quidem et fieri vetat canon, et qui fecerit clerico depositionis, laico vero segregationis pœnam injungit. Deinde ut hæc antiqua quoque lege vetita fuisse ostendat, rei demonstrandæ illa ex quarto Regum protulit: Et ædificavit Manasses altare [88], et quæ sequuntur. Ergo **236** si qui minus perfecta vivendi lege tenebantur, prava hæc nihilominus esse, Deique iracundiam elicere arbitrantur: quanto magis ea nobis, qui magis perfectam, magisque spiritualem legem accepimus, et iniqua et inconcessa videri debent? Verba porro illa, Et traduxit filios suos per ignem [89], hujus quidem synodi Patres videntur accipere, pro his, transilire fecit ignem accensum. Magnus vero Cyrillus illud, traduxit filios suos per ignem, hoc est, holocaustum obtulit dæmonibus sacrificans, interpretatus est. Ita ille in suis in Isaiam commentariis. Et sortibus usus est. Sors autem est, cum per signa quædam fortuna cujuspiam infortuniave indagatur; quod quidem hoc quoque tempore nonnullis fortunæ suæ cognoscendæ cupidis est usitatum. Et utebatur auspiciis. Auspicium vero est, cum volatus avium (nam aves vocantur οἰωνοί), clangor et alia hujusmodi observantur: quæ observatio οἰωνοσκοπία a Græcis dicta, maximoque olim in honore tota hæc auspiciorum ratio apud Romanos habita est. Militiam porro cœli stellas intellige.

ARIST. « Rogi, qui noviluniis in officinis exstruuntur, et qui eos transiliunt, abrogentur. »

Quidam coram officinis domibusve suis rogos accendentes, eis juxta antiquam quamdam consuetudinem insiliebant. Et illud abolentes Patres, jubent, quod si quidem clericus inveniatur aliquid ejusmodi faciens, deponetur: si laicus autem, segregabitur. Nam et Manasses per ignem filios suos traducens, et auguriis usus, Deum ad iram provocavit.

CANON LXVI.

« A sancta Christi Dei nostri resurrectionis die usque ad novum Dominicum, tota septimana in sanctis ecclesiis vacare fideles jugiter oportet psalmis et hymnis et Spiritualibus canticis, in Christo gaudentes festumque celebrantes, et divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibentes, et sanctis mysteriis jucunde et laute fruentes. Sic enim cum Christo una resurgemus, et exaltabimur. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum cursus vel aliquod publicum fiat spectaculum. »

[88] IV Reg. XXIII, 12. [89] IV Reg. XXI, 6.

A **ΖΩΝΑΡ.** Ἔθη Ἑλληνικά τε καὶ ἐθνικὰ κατὰ παράδοσιν ἐποίουν τινὲς, καὶ ποιοῦσι, μηδὲ εἰδότες τί δηλοῦσι τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν· οἷόν ἐστι καὶ τὸ πυρκαϊὰς ἀνάπτεσθαι ἔμπροσθεν ἐργαστηρίων καὶ οἰκιῶν, καὶ αὐτῶν ὑπεράλλεσθαι. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ κανὼν ἀπείργνυσι γίνεσθαι, καὶ τοὺς τοιοῦτόν τι πράσσοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζει. Εἶτα δεικνὺς ὅτι ἀπηγορευμένα εἰσὶ ταῦτα καὶ τῷ παλαιοτέρῳ νόμῳ, ἐκ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν ἐποιήσατο τὴν ἀπόδειξιν λεγούσης· « Καὶ ᾠκοδόμησε Μανασσῆς θυσιαστήριον, » καὶ τὰ ἐφεξῆς. Εἰ οὖν παρὰ τοῖς τὸν ἀτελέστερον δεξαμένοις νόμον ταῦτα πονηρὰ ἐδόκει, καὶ εἰς ὀργὴν Κυρίου, πόσῳ μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν, τοῖς τὸν τελεώτερον καὶ πνευματικώτερον B παραλαβοῦσι νόμον, ἄθεσμα ταῦτα καὶ ἀπηγορευμένα λογίζεσθαι χρή; Τὸ δὲ, « Καὶ διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, » οἱ μὲν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες ἐοίκασι νοῆσαι ἀντὶ τοῦ, Ὑπερπηδᾷν ἐποίει τὸ ἀναπτόμενον πῦρ. Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος τὸ, « Διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, » ἀντὶ τοῦ, Ὡλοκαύτωσεν, ἡρμήνευσε, θυσίας προσάγων τοῖς δαίμοσι. Τοῦτο δὲ τὸν Ἡσαΐαν φησὶν ἐξηγούμενος. Καὶ ἐκληδονίζετο. Κληδὼν λέγεται τὸ διά τινων ζητεῖν γνῶναι εἰ μέλλοι τις εὐπραγῆσαι ἢ δυσπραγῆσαι, οἷα καὶ νῦν ποιοῦσί τινες θέλοντες τὴν τύχην τὴν ἰδίαν καταμαθεῖν. Καὶ οἰωνίζετο. Οἰωνισμὸς δ' ἐστὶ τὸ ἐπιτηρεῖν τὰς τῶν ὀρνέων πτήσεις· οἰωνοὶ γὰρ τὰ ὄρνεα λέγονται· καὶ τὰς αὐτῶν κλαγγὰς, καὶ τοιαῦτά τινα, ἃ καὶ οἰωνοσκοπίαι παρὰ τοῖς Ἕλ- C λησιν ὠνομάζοντο, καὶ ἐν τάξει τιμῆς μεγίστης ἡ οἰωνοσκοπικὴ παρὰ Ῥωμαίοις λελόγιστο. Στρατιὰν δὲ τοῦ οὐρανοῦ τοὺς ἀστέρας νοητέον.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐν νουμηνίαις πυρκαϊαὶ καὶ οἱ ταύτας ὑπεραλλόμενοι καταργείσθωσαν. »

Τινὲς, ἔμπροσθεν τῶν ἐργαστηρίων ἢ τῶν οἴκων πυρκαϊὰς ὑπανάπτοντες, ἐν αὐταῖς κατά τι ἀρχαῖον ἔθος ἐπήδων. Καὶ καταργοῦντες αὐτὸ οἱ Πατέρες προστάττουσιν ὡς, εἰ μὲν κληρικὸς εὑρεθήσεται τοιοῦτόν τι πράττων, καθαιρεθήσεται· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται. Καὶ γὰρ ὁ Μανασσῆς ἐν πυρὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ διαγαγὼν, καὶ οἰωνιζόμενος, παρώργισε τὸν Θεόν.

D

ΚΑΝΩΝ ΞϚʹ.

« Ἀπὸ τῆς ἁγίας ἀναστασίμου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας μέχρι τῆς καινῆς Κυριακῆς τὴν ὅλην ἑβδομάδα ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις σχολάζειν δεῖ ἀπαραλείπτως τοὺς πιστοὺς, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς εὐφραινομένους Χριστῷ καὶ ἑορτάζοντας, καὶ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει προσέχοντας, καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων κατατρυφῶντας. Ἐσόμεθα γὰρ οὕτω Χριστῷ συνανιστάμενοί τε καὶ συνανυψούμενοι. Μηδαμῶς οὖν ἐν ταῖς προκειμέναις ἡμέραις ἱπποδρομία ἢ ἑτέρα δημώδης θέα ἐπιτελείσθω. »

A ΒΑΛΣ. Ὡς μία Κυριώνυμος ἡμέρα λογίζεται κατὰ πάντα ἡ μετὰ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τρέχουσα ἑβδομὰς, κατὰ δὲ τὸ μὴ γόνυ κάμπτειν, καὶ ἡ ὅλη Πεντηκοστή. Ἐπεὶ δὲ ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως ἀφορμὴ ἐνομίζοντό τισιν αἱ ἱπποδρομίαι, πρὸς δὲ καὶ αἱ ἄλλαι δημοτικαὶ παιγνιώδεις θέαι, διωρίσαντο οἱ Πατέρες μὴ οὕτως ἑορτάζειν ἡμᾶς κατὰ ταύτην τὴν πασχάλιον ἑβδομάδα, ἀλλὰ θεοφιλῶς καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἁγιοπρεπῶς δηλονότι σχολάζειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ διὰ τῶν θείων ψαλτῳδημάτων χορέννυσθαι· καὶ ὡς ἤδη ἀξίους γενομένους ἑορτάσαι τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, κατατρυφᾷν τῶν θείων μυστηρίων, καὶ συνανίστασθαι τῷ ἀναστάντι, καὶ ἡμᾶς εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσαντι, Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν. B Σημείωσαι οὖν ὅτι πάντες οἱ πιστοὶ ὀφείλουσιν ἐν ἑτοιμότητι εἶναι τοῦ μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων καθ' ἑκάστην, εἰ δυνατὸν, καθὼς καὶ ἐν ἑτέροις κανόσι τοῦτο προείρηται. Τοῦ δὲ κανόνος ταῦτα διοριζομένου, ἐρωτήσει τις, οἱ χειρωνάκται μετὰ τὴν τρίτην τῆς ἑβδομάδος ταύτης τὰ οἰκεῖα ἐργάζονται ἐργόχειρα; Νομίζω οὖν ὅτι κακῶς τοῦτο ποιοῦσι. Κἂν γὰρ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐ κολάζονται οἱ οὕτω τὴν ἑορτὴν καταλύοντες, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἑτέρου κανόνος τοῦ ἀφορίζοντος τοὺς λαϊκοὺς, μὴ ὄντας γεωργοὺς, καὶ κατὰ τὰς Κυριωνύμους ἐργαζομένους, καὶ οὗτοι κολασθήσονται. Ζήτει καὶ τὴν νδ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, διαλαμβάνουσαν μηδὲ αὐτοὺς τοὺς γεωργοὺς κατὰ τὴν Κυριώνυμον C ἐργάζεσθαι. Ὥστε ἀπηγόρευται καὶ αὐτοῖς κατὰ τὴν ὅλην πασχάλιον ἑβδομάδα ἐργάζεσθαι, ὡς μιᾶς Κυριωνύμου λογιζομένης αὐτῆς.

BALS. Tanquam unus dies Dominicus per omnia reputatur ea quæ post sanctam Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi resurrectionem currit septimana: in eo vero quod genu non flectatur, et tota etiam Pentecoste. Quoniam autem festi celebrandi prætextu apud quosdam inoleverant equorum cursus, et alia etiam publica ludicra spectacula, statuerunt Patres, nos sic festum non oportere celebrare in hac Paschali hebdomade, sed religiose et quoad fieri potest, sancte videlicet ecclesia vacare, divinisque canticis satiari: et tanquam jam digni simus resurrectionem Domini celebrare, divinis mysteriis jucunde lauteque perfrui, et una consurgere cum eo qui resurrexit, et nos in cœlum una sustulit, Christo Deo nostro. Nota ergo quod omnes fideles debent esse parati sancta mysteria participare unoquoque die, si fieri potest, quemadmodum et in aliis canonibus ante scriptum est. Cum autem canon hæc statuat, interrogaverit quispiam, quomodo artifices post diem tertium hujus septimanæ suas mechanicas artes et opera exerceant? Existimo ergo eos male hoc facere. Etsi enim a præsenti canone non puniuntur, qui festum sic solvunt: ab alio tamen canone, qui laicos, qui non sunt agricolæ et in diebus **237** Dominicis operantur, segregat, ii quoque punientur. Quære etiam 54 domini imp. Leonis Sapientis novellam, statuentem ne ipsos quidem agricolas in die Dominico operari debere. Quare eis quoque prohibitum est tota Paschali septimana operari, neque cum ipsa unus dies Dominicus reputetur.

ΖΩΝΑΡ. Ἑορτάζειν οἱ ἀπὸ Χριστοῦ κεκλημένοι ὀφείλομεν, οὐ τρυφὰς ἑαυτοῖς καὶ λαμπρότητας καὶ ἀνέσεις ἐπιτηδεύοντες, ἀλλὰ πνευματικῶς εὐφραινόμενοι. Πνευματικὴ δ' ἐστὶν εὐφροσύνη τὸ ᾄδειν τῷ Κυρίῳ, καὶ δοξάζειν αὐτὸν ἐφ' οἷς ἐποίησε θαυμασίοις, ῥυσάμενος ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου. Οὕτω τοίνυν καὶ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν βούλεται ἑορτάζειν ἡμᾶς ὁ κανὼν, ὅλην τὴν ἑβδομάδα ἐν ἐκκλησίαις σχολάζοντας, ἐν ψαλμοῖς τε καὶ ὕμνοις ᾄδοντας τῷ Κυρίῳ, καὶ οὕτως ἐν Χριστῷ ἑορτάζοντας καὶ τῇ μελέτῃ προσέχοντας τῶν θείων Γραφῶν, καὶ κατατρυφῶντας τῶν θείων μυστηρίων. Καὶ οὕτω, φησὶν, ἐσόμεθα Χριστῷ συνανιστάμενοι, D καὶ συνανυψούμενοι· ἀνιστάμενοι μὲν τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς χαμαιζήλου καὶ γηΐνης ζωῆς· ἀνυψούμενοι δὲ πρὸς ὑψηλοτέραν καὶ πνευματικὴν τῷ ὄντι διαγωγήν. Ὅθεν οὔτε ἱπποδρομίας ἐν τῇ τοῦ Πάσχα ἑβδομάδι γίνεσθαι συγχωρεῖ, οὔτε θέας ἑτέρας δημώδεις, ἐν αἷς δηλονότι ὁ δῆμος ἀθροίζεται θεώμενος τὰ γινόμενα.

ZONAR. Non delicias aut luxum otiave sectantes, sed spirituali gaudio exsultabundi, festos dies agere Christiani debemus. Spiritualis porro lætitiæ est canticis Numen venerari, illiusque laudes, pro iis quæ admirabilia præstitit, quodque diabolo mancipatos in libertatem nos asseruit, celebrare. Hanc ergo rationem Paschæ quoque festos atque solemnes dies agitandi præscribit canon, ut ea nimirum septimana, perpetuam in ecclesiis stationem agentes, psalmis hymnisque Domino concinendis occupati, in Christo proinde lætemur, sacrarumque Litterarum accurata meditatione tempora traducentes, divinorum mysteriorum epulis insaturabiliter expleamur. Atque hoc pacto, inquit, cum Christo simul exsurgere, atque ad altiora simul eniti continget. A peccati scilicet lapsu menteque humi depressa et ad terrena abjecta exsurgemus: ad sublimiorem autem et vere spiritualem vivendi rationem excitabimur. Proinde nec equestres ludos tota Paschatis hebdomada, nec alia publica spectacula, ad quæ nimirum tuenda multitudo convenit, exhibenda facultatem esse decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν πᾶσαν ἑβδομάδα πᾶς ἐκκλησιαζέτω πιστός. »

Ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις δεῖ σχολάζειν τοὺς πιστοὺς, καὶ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις εὐφραίνεσθαι

ARIST. « Quisque fidelis per totam post resurrectionem hebdomadam in ecclesia versetur. »

In sanctis ecclesiis fideles oportet vacare, et in psalmis et hymnis gaudio exsultare totam septi-

manam post sanctam Christi veri Dei nostri resurrectionem.

CANON LXVII.

« Divina nobis Scriptura mandavit, a sanguine, et « suffocato, et fornicatione abstinere. Eos ergo, « qui propter lautum et delicatum ventrem cujuscunque animalis sanguinem arte aliqua « esculentum condiunt ac instruunt, et sic illo « vescuntur, ut par est punimus. Si quis ergo « deinceps animalis sanguinem quovis modo « comedere aggrediatur, si sit clericus, deponatur : sin laicus, segregetur. »

BALS. Scriptum est in Actibus apostolorum, Ne nos quemvis sanguinem comedamus, vel suffocatum animal, et etiam a fornicatione abstineamus [1]. Atque etiam lex jubet Mosaica, Sanguinem ne comedatis [2]. Quoniam ergo nonnulli sanguinem, non quidem comedebant, nonnulla autem esculenta et ex aliis et ex sanguine faciebant, et se sacram Scripturam observare dicebant, quod non sanguinem nulla re intercedente comederent, statuerunt sancti Patres, ejusmodi sacræ legis circumscriptionem cessare oportere; eumque, qui quavis arte vel ratione animalis sanguinem comederit, si sit quidem clericus, deponendum : sin vero laicus, segregandum. Et hæc quidem canon. Latini vero indiscriminatim suffocata comedunt. Adrianopolitani etiam, ut audio, animalium sanguine cum quibusdam esculentis utuntur. Quære et imp. domini Leonis Sapientis novellam 58, quæ statuit eos, qui quancunque sanguinolentam speciem comedunt, publicandos et corpore puniendos, et impressa cuti tonsura notandos, et perpetuo exsilio condemnandos : eos autem, qui hæc non vindicant, magistratus decem librarum auri multa corrigendos.

ZONAR. A sanguine, suffocato et fornicatione abstinendum esse in Actis apostoli decrevere. Cum enim circumcisionem fidelibus necessariam esse nonnulli assevererent, convenere simul apostoli cum fratre Domini Jacobo, et consilio ea de re habito, fideles ab idolothytis, sanguine, suffocato et fornicatione, nihil eis præterea oneris imponentes, abstinere jusserunt. Verum in Genesi quoque præceptum hujusmodi exstat : Carnem, in sanguine animæ non comedetis [3]. Divinæ igitur Scripturæ auctoritatem, cum mactatorum animantium sanguinem a nonnullis quadam **238** arte condiri, atque ab iis esitari cognovissent, id hoc canone fieri vetuere; quique non paruerint, clericos quidem depositione, laicos vero segregatione multari jubent.

ARIST. « Clericus sanguinem edens deponitur : « laicus autem segregatur. » *Perspicuus.*

CANON LXVIII.

« Nemini licere Veteris et Novi Testamenti li- « brum, sanctorumve nostrorum et approbato-

[1] Act. xv, 29. [2] Levit. xvii, 12. [3] Genes, ix, 4.

πᾶσαν τὴν ἑβδομάδα τὴν μετὰ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

ΚΑΝΩΝ ΞΖ'.

« Ἡ θεία ἡμῖν Γραφὴ ἐνετείλατο ἀπέχεσθαι αἵματος, « καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας. Τοῖς οὖν διὰ τὴν « λίχνον γαστέρα αἷμα οἱουδήποτε ζώου τέχνῃ « τινὶ κατασκευάζουσιν ἐδώδιμον, καὶ οὕτω τοῦτο « ἐσθίουσι, προσφόρως ἐπιτιμῶμεν. Εἴ τις οὖν « ἀπὸ τοῦ νῦν αἷμα ζώου ἐσθίειν ἐπιχειρήσει « οἱῳδή τινι τρόπῳ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαι- « ρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Γέγραπται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων μὴ ἐσθίειν ἡμᾶς οἱονδηποτοῦν αἷμα, ἢ ζῶον πνικτὸν, ἀπέχεσθαι δὲ καὶ πορνείας. Καὶ ὁ Μωσαϊκὸς δὲ νόμος παρακελεύεται· Αἷμα οὐ φάγεσθε. Ἐπεὶ οὖν τινες αἷμα μὲν οὐκ ἤσθιον, ἐποίουν δέ τινα ἐδώδιμα ἔκ τε ἄλλων καὶ ἐξ αἱμάτων, καὶ ἔλεγον φυλάττειν τὰ τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι οὐκ ἤσθιον ἀμέσως αἷμα, ὥρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες τὴν τοιαύτην περιγραφὴν τῆς θείας νομοθεσίας σχολάσαι· καὶ τὸν καθ' οἱονδήτινα λόγον ἢ τέχνην φαγόντα αἷμα ζώου τινὸς κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα· οἱ δὲ Λατῖνοι ἀδιαφόρως ἐσθίουσι τὰ πνικτά. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀδριανουπολῖται, ὡς ἀκούω, τοῖς αἵμασι τῶν ζώων χρῶνται μετὰ ἐδωδίμων τινῶν. Ζήτει καὶ τὴν νη' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, διοριζομένην τοὺς μὲν πωλοῦντας ἢ ἐσθίοντας εἶδος οἱονδηποτοῦν αἱματηρὸν δημεύεσθαι καὶ αἰκίζεσθαι, καὶ διὰ τῆς ἐν χρῷ κουρᾶς τιμωρεῖσθαι, καὶ ἀειφυγίᾳ κατακρίνεσθαι· τοὺς δὲ μὴ τὰ τοιαῦτα διεκδικοῦντας ἄρχοντας δέκα λιτρῶν χρυσίου προστίμῳ εὐθύνεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ αἵματος ἀπέχεσθαι, καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται. Τινῶν γὰρ λεγόντων δεῖν τοὺς πιστεύοντας περιτέμνεσθαι, συνελθόντες οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἐβουλεύσαντο περὶ τούτου, καὶ ἐπεστάλκασι τοῖς πιστοῖς ἀπέχεσθαι τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας, καὶ μηδὲν πλέον αὐτοῖς ἐπιτίθεσθαι βάρος. Κα ἐν τῇ Γενέσει δὲ διατέτακται· Τὸ κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. Τῇ θείᾳ τοίνυν Γραφῇ καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες ἑπόμενοι, ἐπεὶ ἔμαθόν τινας μεθόδοις τισὶ τὸ αἷμα τῶν σφαττομένων ζώων ποιοῦντας ἐδώδιμον, καὶ ἐσθίοντας αὐτὸ, διὰ τοῦ κανόνος τούτου κεκωλύκασι τὸ τοιοῦτόν τι ποιεῖν, ἐπιτιμήσαντες τοῖς τοιοῦτόν τι ποιοῦσιν, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαίρεσιν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορισμόν.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς αἷμα ἐσθίων καθαιρεῖται, λαϊκὸς δὲ ἀφορίζεται. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΞΗ'.

« Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι τῶν πάντων βιβλίων τῆς « παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης, τῶν τε ἁγίων

« καὶ ἐγκρίτων ἡμῶν κηρύκων καὶ διδασκάλων, διαφθείρειν ἢ κατατέμνειν, ἢ τοῖς βιβλιοκαπήλοις, ἢ λεγομένοις μυρεψοῖς, ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἁπάντων πρὸς ἀφανισμὸν ἐκδιδόναι· εἰ μή τι ἄρα τέλεον, εἴτε ὑπὸ σητῶν, ἢ ὕδατος, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ ἀχρειωθῇ. Ὁ δέ τι τοιοῦτο ποιεῖν ἀπὸ τοῦ νῦν ἁλισκόμενος, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφοριζέσθω· ὁμοίως καὶ ὁ τὰς τοιαύτας βίβλους ὠνούμενος, εἰ μήτε αὐτὸς ταύτας κατέχοι πρὸς οἰκείαν ὠφέλειαν, μήτε ἑτέρῳ πρὸς εὐεργεσίαν καὶ τὸ διαμεῖναι ἀποδοίη, ἀλλὰ ταῦτα διαφθείρειν ἐπιχειρήσοι, ἀφοριζέσθω. »

« rum præconum ac doctorum, corrumpere vel conscindere, vel librorum cauponatoribus, vel iis qui dicuntur unguentarii, vel alii cuicunque, ad eum perdendum tradere : nisi utique omnino, vel a tineis, vel ab aqua, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno uno segregetur. Similiter et qui tales libros emit, si eos quidem ipse non ad suam utilitatem retineat, nec alteri, ad ejus beneficium, et ut ii permaneant, vendat, sed eos corrumpere aggressus fuerit, segregetur. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς δι' αἰσχροκέρδειαν βιβλίων τῶν θείων Γραφῶν ἐμπορευόμενοι ἀπήλειφον, ἢ καὶ κατέτεμνον, μὴ συλλογιζόμενοι τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Θεοῦ κατάκρισιν. Διορθούμενοι οὖν τὰ περὶ τούτου οἱ θεῖοι καὶ ἅγιοι Πατέρες, διωρίσαντο μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰ τῶν ἁπάντων διαφθείρειν ἢ κατατέμνειν ἢ πωλεῖν πρὸς μυρεψοὺς ἢ βιβλιοκαπήλους χάριν ἀπαλοιφῆς ἢ κατατομῆς οἱονδηποτοῦν βιβλίον ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς δηλονότι Διαθήκης καὶ τῆς Νέας, εἰ μήπω τὸ τοιοῦτον βιβλίον ἢ ἀπὸ ὕδατος, ἢ ἀπὸ σκωλήκων, ἢ ἀπὸ ἑτέρου τρόπου, πυρὸς δηλονότι, πάμπαν ἀχρειωθῇ· τὸν δὲ παρὰ τοῦτο ποιοῦντα ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι, καὶ τὸν ἐξωνούμενον οὕτω ταῦτα, καὶ μὴ ἐπικτώμενον αὐτὰ ἢ διὰ οἰκείαν ἢ διὰ ἀλλοτρίαν ὠφέλειαν. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος, μὴ ἀπαλείφεσθαι ἢ ὁπωσδήποτε διαφθείρεσθαι βιβλίον τῆς Παλαιᾶς ἢ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἢ ἕτερον ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, περὶ ἐκείνων τῶν βιβλίων λέγε τὸν κανόνα διαλέγεσθαι τῶν ἐκχωρηθέντων ἀναγινώσκεσθαι. Τὰ γὰρ ἀπρακτήσαντα καὶ κατατέμνων τις καὶ ἀπαλείφων οὐ κολασθήσεται. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς βιβλιοκαπήλους, τοὺς ἀπαλείφοντας τὰς μεμβράνας τῶν θείων Γραφῶν, καὶ μὴ παραδέξῃ τούτους λέγοντας ὡς ἐφεῖται τόδε τι ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀπαλείφειν, καὶ ἕτερον ἐν τοῖς ἀπαλειφεῖσι μεταγράφειν. Ἑνὸς γὰρ ἀτόπου δοθέντος, καὶ ἕτερα πολλὰ ἄτοπα συνακολουθήσουσιν· οἱ μέντοι βιβλιοπῶλαι ἐπαινετέοι εἰσί (75).

BALS. Nonnulli turpis quæstus gratia divinarum Scripturarum libros ementes delebant, vel etiam conscindebant, Dei quæ ex ea re proficiscebatur condemnationem non reputantes. Hæc ergo divini sanctique Patres corrigentes, nulli licere statuerunt corrumpere, vel conscindere, vel vendere unguentariis vel librorum cauponatoribus, ad delendum vel conscindendum, quemcunque librum divinæ Scripturæ, et ex Vetere Testamento et Novo: nisi talis liber vel ab aqua, vel a vermibus, vel ab alio modo, ab igne videlicet, fuerit omnino redditus inutilis : eum autem, qui aliter facit, anno uno segregandum, eumque etiam, qui ejusmodi libros emit, et eos non possidet vel ad suam vel ad alienam utilitatem. Cum autem audis canonem dicentem, non esse delendos vel quomodocunque corrumpendos libros Veteris vel Novi Testamenti, vel aliquem alium ex divina Scriptura, dic canonem de iis libris loqui, quos permissum est legi. Eos enim, qui non sunt usui, si quis deleat et conscindat, non punietur. Nota autem hæc propter librorum cauponatores, qui divinarum Scripturarum membranas delent : et ne admiseris eos dicentes, quod licet hunc divinæ Scripturæ librum delere, et alium loco deletorum transcribere. Dato enim uno absurdo, multa quoque alia absurda consequentur : sed sunt quidem laudandi bibliopolæ.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ βιβλία τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, τῆς τε Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς, καὶ τὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων, τῶν ἐγκριθέντων δηλαδὴ, τῶν μετὰ δοκιμασίας δεχθέντων (πολλοὶ γὰρ συνεγράψαντο περὶ πίστεως λόγους καὶ ἑρμηνείας Γραφῶν, ἀλλ' ἀπεβλήθησαν καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν)· τὰ γοῦν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἐγκριθέντων Πατέρων φυλάττεσθαι ὁ κανὼν κελεύει, ἀλλὰ μὴ διαφθείρεσθαι, μηδὲ κατατέμνεσθαι, μηδὲ τοῖς βιβλιοκαπήλοις, ἢ τοῖς

ZONAR. Veteris ac Novi Testamenti, divino Spiritu dictante, conscriptos libros, ut et sanctorum Patrum ac doctorum, qui non sine probatione videlicet admissi rectique sunt (multi namque res fidei, multi sacrarum Litterarum interpretationes scripserunt, verum improbatis postea damnatisque operibus prosecuti fuerant), sacros igitur Veteris ac Novi Testamenti, et probatorum Patrum libros hic canon studiose conservare jubet. Neque vero eos inquit corrumpere aut conscindere, vel libro-

Guil. Beveregii notæ.

(74) *Εἰ μή τι ἄρα τέλεον.* Legendum juxta ms. Amerbachianum εἰ μή τοι ἄρα βιβλίον τῶν θείων Γραφῶν. Ms. Amerbachianus rectius legit, βιβλία τῶν θείων Γραφῶν.

(75) *Ἐπαινετέοι εἰσί.* In ms. nostro Bodleiano hæc sequuntur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ φύλαττε τοῦτον· κἂν ἐγὼ οὐκ ἠδυνήθην κωλῦσαι τοὺς εἰσερχομένους κοσμικοὺς εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς ὁδηγητρίας, λέγοντας ἀρχῆθεν κρατῆσαι τὴν τοιαύτην συνήθειαν, ἔν τε τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τῆς Θεομήτορος, καὶ ἐν τῷ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐν τῇ Χαλκῇ. Verum hæc verba non ad præsentem sed sequentem canonem jure pertinent, tanquam nota videlicet marginalis. In manuscripto Amerbachiano nullibi leguntur.

rum cauponatoribus, unguentariisque perituros tradere cuiquam liceat. Cauponatores autem librorum, non qui libros vendunt, sed quæ in libris scripta sunt obliterantes, ipsisve alia ratione, ita ut Scriptura intereat, abutentes canon intelligit. Si quæ vero forte exemplaria sic a tineis corrosa sunt, ut corrupta penitus censeantur, vel superfusa aqua, aut alio malo ita consumpta, ut nullo amplius usui legentibus esse possint, ea si quis obliteravit, non idcirco pœnam canonis violati propositam, ut uno anno segregetur, incurret. Reus autem violati canonis est, tum qui vendit libros, tum qui emit, eo nomine ut corrumpat.

ARIST. « Divinas Scripturas non corrumpes « nec corrumpendas trades, nisi sint prorsus inu- « tiles. »

Non licet cuipiam Veteris et Novi Testamenti vel etiam eximiorum et sanctorum nostrorum magistrorum **239** librum quemvis corrumpere, vel librorum cauponatoribus aut unguentariis tradere, ad eum destruendum perdendumve, nisi reddatur prorsus inutilis a tineis aut aqua aut alio modo. Qui hoc autem decretum transgreditur, anno segregatur.

CANON LXIX.

« Non liceat cuipiam ex laicorum numero intra « sacri altaris septum ingredi : ab eo tamen « nequaquam prohibita potestate et auctoritate « imperatoria quando quidem voluerit Creatori « dona offerre, ex antiquissima traditione. »

BALS. Prohibet præsens canon, ne laici ad divinum altare ingrediantur, ut quod solis sacratis hominibus sit destinatum. Id autem, inquit, imperatori soli, licet sit laicus, concessum est, quando munera Deo offerre voluerit, ex antiqua quadam consuetudine. Quomodo ergo in divinum adytum inclyti templi Domini nostri Jesu Christi, quod est in Chalce, quicunque vult citra ullum impedimentum ingreditur, nescio. De Latinis autem audio, quod non solum viri laici, sed et mulieres in sanctum tribunal ingrediuntur, et sedent, stantibus sæpe iis qui sacrificant. De imperatoribus autem dixerunt quidam, verbis canonis insistentes, quod tunc non prohibebuntur intra septum altaris ingredi, quando sunt Deo munera oblaturi, non au-

A μυρεψοῖς ἐκδίδοσθαι εἰς ἀφανισμόν. Βιβλιοκαπήλους δὲ οὐ τοὺς τὰ βιβλία πωλοῦντας φησὶν ὁ κανὼν, ἀλλὰ τοὺς ἀπαλείφοντας ἢ καὶ ἄλλως χρωμένους ταῖς βίβλοις εἰς ἀφανισμὸν τῶν ἐν αὐτοῖς γεγραμμένων. Τὰ δὲ ὑπὸ σκωλήκων ἴσως βρωθέντα ὡς τέλεον διαφθαρῆναι, ἢ ὑπὸ ὕδατος, ἢ ἄλλως ἀχρειωθέντα, ὡς μὴ χρησιμεύειν εἰς ἀνάγνωσιν, εἰ ἀπαλείψει τις, οὐχ ὑποπεσεῖται τῷ ἐπιτιμίῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι τὸν παραβαίνοντα τὸν κανόνα. Παραβάτης δ' ἐστὶ καὶ ὁ πωλῶν ταύτας ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ οὕτως ὠνούμενος.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ διαφθαρεῖς θεῖον βιβλίον, οὐδὲ δώσεις « διαφθαρῆναι εἰ μὴ τέλεον κατηχρείωται. »

B Οὐκ ἐξέσται τινὶ τῶν ἁπάντων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς ἢ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ τῶν ἐγκρίτων καὶ ἁγίων ἡμῶν διδασκάλων διαφθείρειν, ἢ τοῖς βιβλιοκαπήλοις, ἢ τοῖς μυρεψοῖς διδόναι, πρὸς τὸ καταλῦσαι καὶ ἀφανίσαι αὐτὸ, εἰ μὴ τέλεον ἠχρειώθη ὑπὸ σητῶν, ἢ ὕδατος ἢ ἑτέρου τρόπου. Ὁ δὲ παραβαίνων τὸ ὁρισθὲν ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΞΘ'.

« Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι « ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς « ἐπὶ τοῦτο τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας « καὶ αὐθεντίας ἡνίκα δ' ἂν βουληθείη προσάξαι « δῶρα (76) τῷ πλάσαντι, κατά τινα ἀρχαιοτάτην

C « παράδοσιν. »

ΒΑΛΣ. Ἀπαγορεύει ὁ κανὼν εἰσιέναι τοὺς λαϊκοὺς ἔνδον τοῦ θείου θυσιαστηρίου, ὡς ὄντος τούτου ἀφωρισμένου μόνοις τοῖς ἱερωμένοις. Τῷ βασιλεῖ δὲ, καὶ λαϊκῷ ὄντι, ἐνεδόθη, φησὶ, τοῦτο, ἡνίκα προσάξαι δῶρα τῷ Θεῷ αἱρετίσεται, κατά τινα παλαιὰν παράδοσιν. Ὅπως οὖν εἰς τὸ θεῖον ἄδυτον τοῦ περιωνύμου ναοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐν τῇ Χάλκῃ ἀκωλύτως εἰσέρχεται ὁ βουλόμενος, ἀγνοῶ. Περὶ δέ γε τῶν Λατίνων μανθάνω ὅτι οὐ μόνον λαϊκοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εἰσέρχονται καὶ κάθηνται, ἱσταμένων πολλάκις καὶ τῶν ἱερουργούντων. Περὶ μέντοι τῶν βασιλέων εἶπόν τινες, τοῖς ῥήμασιν ἐπικαθήμενοι τοῦ κανόνος,

D ὅτι τότε οὐ κωλυθήσονται ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου εἰσιέναι, ὅτε προσαγαγεῖν δῶρον τῷ Θεῷ μέλλουσιν,

Guill. Beveregii notæ.

(76) *Ἡνίκα ἂν βουληθείη προσάξαι δῶρα.* Imperatoribus hic conceditur etiam intra sacrum altaris septum ingredi, cum dona Deo oblaturi sunt, idque ex antiqua traditione recte quidem. Nam diu ante celebratum hoc concilium istiusmodi consuetudo obtinuit : ut patet ex istis Theodosii Junioris verbis in Actis concilii Ephesini, *Nos, qui legitimis imperii armis semper circumdamur, quosque sine armatis et stipatoribus esse non convenit, Dei templum ingressuri foris arma relinquimus, et ipsum etiam diadema, regiæ majestatis insigne, deponimus. Et sacra altaria munerum tantum offerendorum causa accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum communeque atrium mox nos recipimus.* Sic etiam Theodoretus tradidit, ut Theodosius D. Ambrosii admonitione pœnitentia ductus altare ingressus est, ut dona sua ibi offerret; sed diutius ibi manere a præstantissimo eodem Patre non permissus est; ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἐκάλει τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκεῖν, ἀναστὰς μετὰ τῶν ἴσων δακρύων τῶν ἀνακτόρων ἐπέβη· προσενεγκὼν δὲ, ὥσπερ εἰώθει, ἔνδον παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν. Ἀλλὰ πάλιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐξεπαίδευσε τὴν τῶν τόπων διαφοράν. Theodoret. *Hist. Eccl.* l. v, c. 17. Et paulo post de eodem Constantinopoli offerente, ait, τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκὼν ἐξελήλυθεν. Ibid. v, Niceph. Callist. lib. XII, cap. 41.

οὐ μὴν ὅτε χάριν προσκυνήσεως μόνον βουληθῶσιν A εἰσελθεῖν ἐν αὐτῷ· ἐμοὶ δὲ τοῦτο οὐ δοκεῖ. Οἱ γὰρ πατριάρχας προβαλλόμενοι ὀρθόδοξοι βασιλεῖς δι' ἐπικλήσεως τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ χριστοὶ ὄντες Κυρίου, ἀκωλύτως, ὅτε καὶ βούλονται, εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσέρχονται (77) καὶ, θυμιῶσι, καὶ σφραγίζουσι μετὰ τρικηρίου καθὼς οἱ ἀρχιερεῖς.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ θυσιαστήριον τοῖς ἱερωμένοις ἀφώρισται. Διὸ καὶ ὁ κανὼν τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύει τὴν πρὸς αὐτὸ εἴσοδον· τῷ δὲ βασιλεῖ μόνῳ παραχωρεῖ τῆς εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσόδου, ὅτε προσάγει δῶρα τῷ Θεῷ. Ὥσπερ δ' ὑπεραπολογούμενοι ἑαυτῶν οἱ τοῦτο δόντες τῷ βασιλεῖ τὸ προνόμιον τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς αὐθεντίας ἐμνήσθησαν, μονονουχὶ τοῦτο λέγοντες ὅτι οὐδὲ τοῦτον, καθὸ λαϊκός ἐστιν, ἐχρῆν B ἐντὸς εἰσιέναι τοῦ θυσιαστηρίου· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐνεδόθη αὐτῷ ἀρχῆθεν τοῦτο παραδόντων τῶν παλαιοτέρων Πατέρων.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ βασιλεὺς, οὔτις τῶν λαϊκῶν εἰς « ἱλαστήριον εἴσεισιν. »

Τοῖς κοσμικοῖς τὸ ἱλαστήριον ἄβατον. Βασιλεὺς δὲ οὐ κεκώλυται εἰσέρχεσθαι ἐν αὐτῷ, ἡνίκα ἂν βουληθῇ καὶ προσάγειν δῶρα τῷ Θεῷ.

ΚΑΝΩΝ Ο'.

« Μὴ ἐξέστω ταῖς γυναιξὶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας « λειτουργίας λαλεῖν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν φωνὴν « Παύλου τοῦ ἀποστόλου σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπι« τέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάττεσθαι, κα- C « θὼς καὶ ὁ νόμος φησίν· εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, « ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. »

ΒΑΛΣ. Πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων ὁ μέγας Παῦλος, παρεγγυᾶται ταῖς γυναιξὶ σιγᾷν, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀνδράσιν ὑπείκειν, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, τὸν λέγοντα· « Πρὸς τὸν ἄνδρα σου, γύναι, ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. » Ἀκολούθως οὖν τούτοις διορίζεται ὁ κανὼν μὴ λαλεῖν τὰς γυναῖκας ἐν καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν οἴκοι μανθάνειν περὶ ὧν θέλουσι. Τούτου δὲ ὁρισθέντος οὕτω, μὴ εἴπῃς κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς λειτουργίας κωλύεσθαι αὐτὰς τοῦ λαλεῖν· κατὰ δὲ τὰς ἑτέρας ἐκκλησιαστικὰς συνάξεις ἀπαρ- D

tem si solius adorationis gratia ipsum ingredi voluerint : sed mihi non ita videtur. Orthodoxi enim imperatores, qui per sanctæ Trinitatis invocationem patriarchas provehunt, et sunt uncti Domini, sine ullo impedimento, quando etiam voluerint, ad sacrum altare accedunt, et suffiunt, et eum triplici cereo signant, sicut et pontifices.

ZONAR. Altare sacratis hominibus destinatur. Proinde laicos ab illius ingressu arceri canon jubet; sed ita, ut imperatori tamen, cum sacra munera Deo oblaturus accesserit, sacra adyta intrandi soli sit facultas. Quasi vero se abundanter excusarent, qui hanc imperatori prærogativam concesserant, imperatoriæ potestatis supremæque auctoritatis mentionem idcirco injecere, ferme hoc dicentes, quod imperatori quoque, qua laicus est, ad sacrum altare ingredi non licet : sed propter eam, qua præditus est, supremæ potestatis ac auctoritatis amplitudinem, id ei pervetusto antiquorum Patrum exemplo ipsi quoque concedere non recusarunt.

ARIST. « Nullus laicus excepto imperatore ad « altare accedit. »

Laicis altare esse inaccessum. Imperator autem non prohibetur intra septum ejus ingredi, quandocunque voluerit dona etiam Deo offerre.

CANON LXX.

« Ne liceat mulieribus divini ministerii tempore « loqui; sed secundum apostoli Pauli præceptum « sileant. Non enim eis loqui permissum est, sed « subjici, sicut dixit lex : si quid autem volunt « discere, domi proprios maritos interrogent. »

BALS. Corinthiis scribens magnus Paulus, præcipit mulieribus silere, et maritis suis subjectas esse [a], convenienter legi Mosaicæ, quæ dicit : « Ad virum tuum, mulier, conversio tua, et ipse dominabitur tibi [b]. » His ergo consequenter decernit canon, ne mulieres divini ministerii tempore loquantur, sed domi a viris suis ea discant, quæ scire volunt. Hoc autem sic constituto, ne dixeris eas quidem prohiberi loqui tempore ministerii : in aliis autem ecclesiasticis conventibus **240** nihil vetare eas loqui. Debent enim tunc quoque tacere. Ut est autem

[a] I Cor. xiv, 35. [b] Genes. iii, 16.

Guill. Beveregii notæ.

(77) *Εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσέρχονται.* In codice Amerbachiano scribitur εἰσελεύσονται, qua etiam voce hæc Balsamonis interpretatio in isto codice desinit ; in nostro autem Bodleiano non secus ac in editione Parisiensi cætera leguntur, nimirum καὶ θυμιῶσι καὶ σφραγίζουσι μετὰ τρικηρίου, καθὼς οἱ ἀρχιερεῖς. Post quæ verba hæc insuper in ms. nostro leguntur, Ἀλλὰ καὶ κατηχητικῶς διδάσκουσι τὸν λαὸν, ὅπερ μόνοι οἱ ἐγχώριοι ἐπίσκοποι ἔχουσιν. Εὗρον δὲ ἐν τῷ ιθ' λόγῳ τῆς Ἰουδαΐας ἀρχαιολογίας Φλαβίου Ἰωσήπου, ὑπογραφὴν βασιλικὴν ἔχουσαν οὕτως· Καὶ Τιβέριος Κλαύδιος Καῖσαρ σεβαστὸς Γερμανὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας ὕπατος χειροτονηθεὶς τὸ δεύτερον. *Sed et catechetice docent populum, quod penes solos provinciales est episcopos. Inveni autem in 19 libro Judaicæ antiquitatis Flavii Josephi, imperialem subscriptionem sic se habentem : Et Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanus pontifex maximus Tribunitiæ potestatis consul secundo ordinatus.* Exstant hæc verba in Joseph *Jud. Antiq.* lib. x, cap. 4. Verum hæc in nullo alio codice exstant. Nec sane Balsamonis esse videntur : sed ad marginem primo ascripta, a Græculo quodam, non animadvertente imperatores Romanos, Ethnicos præsertim, qualis fuit hic Tiberius Claudius, toto cœlo a Christianis episcopis distare, etiamsi ἀρχιερεῖς appellentur, et χειροτονηθῆναι dicantur. Nam istarum duarum vocum causa hæc verba citata videntur.

A verisimile, mulieres quædam eo tempore divinas Scripturas legere præ se ferentes, concionari sæpe aggrediebantur, et ad interrogationes ac responsiones se comparare. Quod quidem Patribus nequaquam mulieribus convenire visum est; ideoque est prohibitum. Privatim autem prudentiores interrogare de aliquibus animæ conducibilibus, novum non est. Lege et VIII lib. Basil. tit. 1, cap. 1, decret. 5, quod prohibet mulieres publice causas agere, sic expresse dicens: Pro se solis causas agunt mulier et cæcus: mulier enim virili officio non fungitur; et XXI lib. tit. 1, cap. 11, dicens: Mulier in testamento non fert testimonium: in aliis autem dicit testimonium, in quibus viri non accersuntur. Et 48 Novellam imp. domini Leonis Sapientis, quæ B prohibet mulieres in conventionibus et contractibus ferre testimonium: in partu autem, et in iis, in quibus solus femininus aspectus admittitur, non etiam oculi hominum, eas testimonium præbere permittit. Quære et Justiniani 118 Novellam, seu caput 14, 4 tit. XXXVII libri Basilic. quæ prohibet mulieres fieri tutrices, et hæc præcise dicit: Feminis enim nos quoque prohibemus, ne tutelæ munera subeant, nisi sit mater vel avia. Iis enim solis secundum hæreditatis ordinem tutelam quoque subire permittimus, si scriptis et aliis nuptiis, et senatusconsulti Velleiani auxilio renuntiaverint. Si hæc enim servaverint, omnibus qui in transversa sunt linea cognatis in tutela præferentur, testamentariis demum tutoribus eas antecuntibus. C Defuncti enim voluntatem et electionem præferri volumus. Lege et tit. 5 ejusdem libri cap. 20, thema 3, dicens: Mulier non est curatrix.

A ἐμποδίστως λαλεῖν. Καὶ τηνικαῦτα γὰρ σιγᾷν ὀφείλουσιν. Ὡς ἔοικε δὲ γυναῖκές τινες, κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἀνάγνωσιν θείων Γραφῶν ὑποκρινόμεναι, ἐκκλησιάζειν ἐπεχείρουν τὰ πολλὰ, καὶ πρὸς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἑτοιμάζεσθαι ὅπερ ἀνοίκειον εἶναι γυναιξὶν ἔδοξε τοῖς Πατράσι· κἀντεῦθεν καὶ ἐκωλύθη. Κατ' ἰδίαν δὲ ἐρωτᾷν τὰς συνετωτέρας περὶ ψυχωφελῶν τινων οὐκ ἔστι καινόν. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίον η' τῶν Βασιλικῶν τίτλου α', θέμα ε' κωλύον τὰς γυναῖκας συνηγορεῖν δημοσίᾳ, λέγον οὕτω ῥητῶς· Ὑπὲρ μόνων ἑαυτῶν συνηγοροῦσι γυνὴ καὶ τυφλός· ἡ γυνὴ γὰρ οὐ μετέρχεται ἀνδρῶν ὀφφίκια· καὶ βιβλίον κα', τίτλ. α', κεφ. ια', λέγον· Γυνὴ ἐν διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ· ἐν ἄλλοις δὲ μαρτυρίαν νέμει, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται· B καὶ τὴν μη' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κωλύουσαν γυναῖκας ἐπὶ συμφώνοις μαρτυρεῖν καὶ συναλλάγμασιν· ἐπὶ δὲ τοκετῶν καὶ ἐφ' ὧν μόνη θηλυκὴ ὄψις ὁρᾷ, οὐ μὴν καὶ ὀφθαλμοὶ ἀῤῥένων, ἐπιτρέπουσαν αὐτὴν μαρτυρεῖν. Ζήτει καὶ τὴν ριη' Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν, ἤτοι κεφ. τοῦ ιδ' τίτλου τοῦ λζ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, κωλύουσαν τὰς γυναῖκας ἐπιτρόπους γίνεσθαι, καὶ λέγουσαν οὕτω ῥητῶς ἐν μέρει· Ταῖς γὰρ γυναιξὶ καὶ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τὰ τῆς ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν λειτουργήματα, εἰ μὴ μήτηρ ἢ μάμμη εἴη. Ταύταις γὰρ μόναις κατὰ τὴν τῆς κληρονομίας τάξιν καὶ τὴν ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν ἐφίεμεν, ἐὰν ἐν ὑπομνήμασι καὶ γάμοις ἑτέροις καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Βελλιανείου δόγματος ἀπαγορεύσωσι. C Ταῦτα γὰρ φυλάττουσαι πάντων τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν προτιμηθήσονται, τῶν ἐκ διαθήκης μόνων ἐπιτρόπων προλαμβανόντων ταύτας. Τὴν γὰρ τοῦ τελευτήσαντος βούλησίν τε καὶ ἐπιλογὴν προτιμᾶσθαι βουλόμεθα. Ἀνάγνωθι καὶ τίτλον ε' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κεφ. κ' καὶ θέμα γ', λέγον· Γυνὴ οὐ κουρατωρεύει.

ZONAR. Silentium feminis, non solum quamdiu sacra mysteria peraguntur, sed ubicunque fideles convenerint, magnus Paulus indicit. Hoc autem iis etiam, qui sunt extra ecclesiam, conveniens visum est. Mulieres enim, inquit poeta, nescio quis, ornat silentium. Hic vero canon sacri ministerii tempore feminas silere duntaxat jubet. Si quid autem scire cupiunt, viros, inquit canon, idque ex Apostolo, domi interrogent. Legis porro nomine apostolica D oracula hoc canone significantur.

ΖΩΝΑΡ. Σιγᾷν ὁ μέγας Παῦλος ταῖς γυναιξὶν ἐπιτάττει οὐ κατὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς λειτουργίας, ἀλλ' ἐπὶ πάσης συνελεύσεως τῶν πιστῶν. Τοῦτο δὲ καὶ τοῖς θύραθεν ἁρμόδιον ἔδοξε· φησὶ γάρ τις τῶν ποιητῶν· Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Τέως δὲ ὁ παρὼν κανὼν σιγὴν αὐταῖς ἐπιτάττει ἐν τῷ τῆς λειτουργίας καιρῷ. Εἰ δέ τι, φησὶ, μαθεῖν θέλουσι, τοὺς οἰκείους ἄνδρας οἴκοι ἐρωτάτωσαν. Καὶ τοῦτο δὲ ἀποστολικόν ἐστι. Νόμον δὲ ταῦτα D ὠνόμασεν ὁ κανὼν τὰ ἀποστολικὰ διατάγματα.

ARIST. « Mulieribus in ecclesiis loqui non permittitur. »

Si enim discere aliquid velint, maritos suos domi interrogent.

ΑΡΙΣΤ. « Γυναιξὶ λαλεῖν ἐπ' ἐκκλησίαις οὐκ ἐπιτέτραπται. »

Εἰ γὰρ θελήσουσί τι μαθεῖν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν.

CANON LXXI.

« Eos, qui docentur leges civiles, Græcis moribus uti non oportere, et neque in theatrum induci, neque quæ dicuntur cylistræ peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel

ΚΑΝΩΝ. ΟΑ'.

« Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικοὺς νόμους μὴ δεῖν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι (78), ἢ τὰς λεγομένας κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἑαυτοῖς περιτιθέναι· μήτε καθ'

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι.* Legendum potius, cum codice Amerbachiano, ἐπὶ θεάτρων ἐνάγεσθαι.

« ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἀπάρχονται, ἢ πρὸς A « τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἢ καθόλου φάναι, « διὰ μέσης τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. Εἰ δέ τις « ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πρᾶξαι τολμήσοι, ἀφορι« ζέσθω (79). »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος γράφει εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου λόγον τοῦτο, ὡς οἱ πλεῖστοι καὶ ἀφρονέστεροι τῶν ἐν Ἀθήναις νέων σοφιστομανοῦντες, καὶ κατὰ τοὺς ἱπποδρομομανοῦντας (80) μαχόμενοι πρὸς τοὺς ἀντιθέτους, προκαταλαμβάνουσι τὰς πόλεις καὶ τὰς ὁδούς. Καὶ τοὺς νεήλυδας σοφιστὰς δεξιοῦνται μετὰ πομπείας καὶ ξεναγωγίας, καί τινων ἑτέρων παιδιῶν συνήθων τοῖς σοφιστεύουσιν. Ὡς ἔοικεν οὖν εἰθιστό ποτε καὶ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, ὅτε καὶ ἡ τῶν νόμων μάθησις ἤκμαζε, B τοιούτοις Ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαί τινας, καὶ τοὺς μέλλοντας πρὸς τὴν τῶν νόμων μάθησιν ἀποδύεσθαι, ἢ τοὺς διὰ μέσης τῆς διδασκαλίας προοδεύοντας, ἢ τοὺς τελειωθέντας μετὰ προπομπῆς καὶ πολυτελῶν ἀσυνήθων ἱματίων θεατρίζειν· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς Πατέρας θεσμοθετῆσαι τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι. Κυλίστραι δὲ ἐγίνοντο, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μεταξὺ τῶν διδασκόντων. Τοῦ μὲν γὰρ ἰδιουμένου τόνδε τὸν μαθητὴν, τοῦ δὲ ἑτέρωθεν ἀντιπίπτοντος, αἱ κυλίστραι ἐπενοήθησαν, καὶ τὸ ἐκ τῆς τύχης ἀποτέλεσμα, ὡς γίνεσθαι σήμερον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις χάριν τῶν καγκέλων. Ταῦτα οὖν πάντα οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀπαγορεύοντες, καὶ Ἑλληνικὰ ἔργα κατονομάζοντες, διορίζονται μηδέν C τι τοιοῦτον γίνεσθαι πάντως, διὰ τὸ πολλὰ σκάνδαλα ταραχώδη χάριν τούτων ἀναφύεσθαι μέσον τῶν πιστῶν, καὶ ἐθνικῆς εὐτυχίας ἢ δυστυχίας εἶναι ἐπίχειρον τὸ γινόμενον. Τοὺς δὲ παραβάτας τοῦ κανόνος ἀφορισμῷ ὑποκεῖσθαι παρεκελεύσαντο.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς τοὺς πιστοὺς χρῆσθαι ἐν πᾶσιν οἱ θεῖοι Πατέρες ἀπαγορεύουσιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ τοὺς πολιτικοὺς μανθάνοντες νόμους ἔθεσι τοιούτοις ἐκέχρηντο, καὶ στολάς ἀλλοκότους τινὰς ἐνεδύοντο τῶν μαθημάτων ἀρχόμενοι, ἢ καὶ πρὸς τὸ τέλος τούτων γινόμενοι, κωλύουσι καὶ ταῦτα πάντα ὁποῖά ποτ' ἂν ἦσαν τὰ παρ' ἐκείνων γινόμενα, καὶ ἀφορισμὸν τῶν τοιοῦτόν τι πραξάντων καταψηφίζονται. D

ΑΡΙΣΤ. « Ἀφορίζεται νομομαθὴς ἔθει Ἑλληνικῷ « χρώμενος, καὶ θεάτροις ὑπαγόμενος, καὶ κυ« λίων, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολιζό« μενος. »

Ἔθεσιν εἰ χρήσεταί τις Ἑλληνικοῖς τοὺς πολι-

« ad finem ejus perveniunt, vel, ut in summa « dicam, in ejus doctrinæ dimidio : si quis au« tem deinceps hoc facere ausus fuerit, segre« getur. »

BALS. Magnus Theologus Gregorius hæc scribit in funebri magni Basilii oratione, quod plurimi, iique stultissimi, ex adolescentibus qui erant Athenis, sophistico quodam furore perciti, et non secus ac ii, qui equestris cursus certaminis furioso desiderio tenentur, contra adversarios suos pugnantes, urbes viasque anticipant, et recenter advenientes sophistas excipiunt et complectuntur, magna splendidaque pompa deducentes, et hospitaliter comitantes, et alia quædam ludibria sophistis familiaria facientes. Ut est ergo credibile, in hac
241 urbium regina hæc consuetudo invaserat, quando legum quoque disciplina vigebat, ut quidam his Græcis moribus uterentur, et eos, qui legum erant disciplinam aggressuri, vel qui per mediam doctrinam processerant, vel qui jam perfecti erant, cum magna quadam pompa et sumptuosis insuetis vestibus in theatrum deducerent : et ideo statuisse Patres ea quæ sunt in præsenti canone. Cylistræ autem fiebant, ut mihi videtur, inter eos qui docebant. Cum enim hic sibi discipulum vindicaret, ille vero ex altera parte resisteret, cylistræ excogitatæ fuere, idque fortuitu, ut sit hodie in equorum curriculis pro cancellis. Hæc ergo omnia prohibentes sancti Patres, et Græca opera nominantes, statuunt nihil tale fieri omnino oportere, eo quod multa offendicula turbulenta eorum gratia inter fideles nascantur, et sit id, quod eo modo fit, gentilitiæ felicitatis vel infelicitatis præmium. Eos autem, qui canonem transgrediuntur, segregationi subjici jusserunt.

ZONAR. Profanas ethnicorum consuetudines nulla in re divini Patres a fidelibus usurpari patiuntur. Cum igitur ex iis aliquas juris civilis candidati adhuc retinerent, ac peregrino vestium ornatu, sive cum studiorum curriculum ingrederentur, sive cum eorumdem metam attigissent, induti prodirent; hæc, et alia ejus generis omnia, quæcunque ab illis fieri consueverunt, prohibent; quique tale quidquam admiserint segregari jubet.

ARIST. « Qui juri discendo incumbit, more « gentili utens, et ad theatra deductus, et sese « volutans, vel præter communem consuetudinem « indutus, segregatur. »

Moribus gentilibus si quis usus sit, civiles edo-

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Τολμήσοι, ἀφοριζέσθω*. Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis scholia in codice nostro Bodleiano hæc leguntur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ τὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ, ἐξ ὧν οἶμαι κωλύεσθαι τὰ παρὰ τῶν νοταρίων γινόμενα ἐν προόδοις τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων νοταρίων, καὶ τὰ ἐν ταῖς ἐπιστασίαις ταῖς γραμματικαῖς ἄνευ τῶν εὐχῶν. *Nota præsentem canonem, et quæ in interpretatione ejus scripta sunt, ex quibus, ut opinor, prohibentur quæ a notariis fiunt in processionibus festi sanctorum notariorum, et quæ in administrationibus grammaticis sine precibus fiunt.* Præterquam autem, quod hæc verba se Balsamonis non esse prodant, in nullo alio codice exstant.

(80) *Ἱπποδρομομανοῦντας*. Codex Amerbachianus rectius legit, ἱπποδρομανοῦντας.

ctus leges, ad theatra fortasse deductus, aut cylistras dictas peragens, aut vestes præter usum communem induens, segregabitur.

CANON LXXII.

« Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi, neque vero orthodoxam cum viro hæretico copulari : sed et si quid ejusmodi a quopiam factum apparuerit, irritas nuptias existimare, et nefarium conjugium dissolvi. Neque enim ea quæ non sunt miscenda misceri, nec ovem cum lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte conjungi oportet : si quis autem ea quæ a nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur. Si autem aliqui, qui adhuc infideles sunt, et in orthodoxorum gregem nondum relati, sunt inter se legitimo matrimonio conjuncti; deinde hic quidem, eo quod est honestum electo, ad lucem veritatis accurrerit : ille vero erroris vinculo detentus fuerit, nolens divinos radios fixis oculis intueri (si infideli uxori placeat cum viro fideli habitare, vel vice versa viro infideli cum fideli uxore) ne a se invicem separentur juxta divinum Apostolum. « Nam sanctificatus est vir infidelis per mulierem, et sanctificata est mulier infidelis per virum [a]. »

BALS. Lex civilis definit matrimonium, societatem et communicationem divini et humani juris. Huic ergo consequenter sancti Patres decernunt, jure matrimonii non esse conjungendum virum fidelem mulieri infideli, vel e contra; sed et si quid ejusmodi factum fuerit, divellendum esse matrimonium, ut quod consistere non possit. Quæ est enim, inquiunt, lupo cum agno societas, quorum est penitus contraria voluntas, sibique sunt invicem in omnibus adversi et infesti, quod sit contraria eorum vivendi ratio? Et non solum separandum esse matrimonium, sed et eum, qui tale quid ausurus est, segregandum esse. Sed si alter ex conjugibus fidem orthodoxam elegerit, non propterea separabitur matrimonium. Magnus **242** enim apostolus Paulus in Epistola sua ad Corinth. statuit, eos non esse separandos, quoniam sanctificatus est vir infidelis per fidelem mulierem, et contra, sanctificatur infidelis mulier per virum qui credidit. Est autem spes fore ut ejusdem sint sententiæ conjuges, si alter ex ipsis fidem orthodoxam ele-

τικοὺς νόμους ἐνδιδασκόμενος, ἐπὶ θέατρα ἴσως ἀναγόμενος, ἢ τὰς λεγομένας κυλίστρας ἐπιτελῶν ἢ στολάς τινας παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν ἐνδιδυσκόμενος, ἀφορισθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΟΒ'.

« Μὴ ἐξεῖναι ὀρθόδοξον (81) ἄνδρα αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικὶ, μήτε μὴν αἱρετικῷ ἀνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον ζεύγνυσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ φανῇ τι τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἁπάντων γινόμενον, ἄκυρον τὸν γάμον ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον. Οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνύναι, οὐδὲ τῷ προβάτῳ τὸν λύκον συμπλέκεσθαι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν κλῆρον. Εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, ἀφοριζέσθω. Εἰ δέ τινες, ἔτι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ τυγχάνοντες, καὶ οὔπω τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλεγέντες ποίμνῃ, ἀλλήλοις γάμῳ νομίμῳ ἡρμόσθησαν, εἶτα ὁ μὲν τὸ καλὸν ἐκλεξάμενος τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας προσέδραμεν, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης (82) κατεσχέθη δεσμοῦ, μὴ πρὸς τὰς θείας ἀτενίσαι ἀκτῖνας ἑλόμενος (εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἡ ἄπιστος συνοικεῖν, ἢ τὸ ἔμπαλιν ὁ ἄπιστος τῇ πιστῇ)· μὴ χωριζέσθωσαν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἀνὴρ ἐν γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ ἄπιστος γυνὴ ἐν τῷ ἀνδρί. »

ΒΑΛΣ. Ὁ πολιτικὸς νόμος τὸν γάμον ὁρίζεται κοινωνίαν καὶ συγκλήρωσιν θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου. Ἀκολούθως οὖν τούτῳ διορίζονται οἱ ἅγιοι Πατέρες, συνάπτεσθαι κατὰ νόμον γάμου ὀρθόδοξον ἄνδρα αἱρετικῇ γυναικὶ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· ἀλλ' εἴ ποτε γένηταί τι τοιοῦτον, διασπᾶσθαι τὸ συνοικέσιον ὡς ἀνυπόστατον. Τίς γὰρ, φησὶ, κοινωνία ἔσται λύκῳ καὶ ἀρνίῳ ἐναντιοφρονοῦσι κατὰ πάντα καὶ ἐχθραίνουσι διὰ τὸ τῆς διαγωγῆς διάφορον; Καὶ οὐ μόνον διασπᾶσθαι τὸ συνοικέσιον, ἀλλὰ καὶ τὸν τοιοῦτόν τι τολμήσαντα ἀφορίζεσθαι. Εἰ μέντοι ἕτερος τῶν ὁμοζύγων προέληται τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐ παρὰ τοῦτο τοῦ συνοικεσίου διασπασθήσεται. Ὁ γὰρ μέγας ἀπόστολος Παῦλος διωρίσατο ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ αὐτοῦ τοὺς τοιούτους μὴ χωρίζεσθαι, ὅτι ἡγίασται ὁ ἄπιστος ἀνὴρ διὰ τῆς πιστῆς γυναικὸς, καὶ ἀντιστρόφως ἁγιάζεται ἡ ἄπιστος γυνὴ διὰ τοῦ πεπιστευκότος ἀνδρός. Ἔστι δὲ καὶ ἐλπὶς ὁμοφρονῆσαι τοὺς ὁμοζύγους ἐκ τοῦ προελέσθαι θάτερον ἐξ αὐτῶν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Σημείωσαι οὖν τὸν παρόντα κα-

[a] I Cor. VII, 14.

Guill. Beveregii notæ.

(81) *Μὴ ἐξεῖναι ὀρθόδοξον*. Harmenopulus in epitome canonum hunc cum syn. Laod. c. 10 conjungit, et scholiastes in eos hæc observat : Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου βυκινάτωρ βασιλικὸς βαπτισθεὶς, πατριαρχικῷ γράμματι διεζύγη τῆς γυναικὸς, μὴ πειθομένης τῷ ἀνδρὶ, πολλὰ παρακαλοῦντι τὰ τῆς εὐσεβείας ἑλέσθαι· ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῷ κανόνι τούτῳ. *Sub patriarcha Theodosio buccinator quidam imperatorius baptizatus, per scripturam patriarchicam ab uxore separatus est, quæ marito non obtemperabat, multum roganti, ut religionem amplecteretur : id quod huic canoni contrarium est.* Harmen. epit. can. sect. 5, tit. 2.

(82) *Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης*. Codex Amerbachianus rectius legit ἡ δὲ, etc. ut et postea ἑλομένη, videlicet genere feminino. Nam cum de utroque conjuge hic sermo habeatur, necesse est ut altera sit femina, de viro enim ante dictum

νόνα, διὰ τοὺς Ἴβηρας τοὺς ἀδιαφόρως τὰ οἰκεῖα θυγάτρια τοῖς Ἀγαρηνοῖς ἐκγαμίζοντας. Ὡσαύτως σημείωσαι καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ κανόνος τὸ λέγον· Εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἡ ἄπιστος συνοικεῖν; ἢ τὸ ἔμπαλιν ὁ ἄπιστος τῇ πιστῇ; μὴ χωριζέσθωσαν. Εἰ γὰρ αἱρετίσεταί τις τούτων διαζυγῆναι, ἀπεντεῦθεν ὁ γάμος διασπασθήσεται. Ὅπερ γέγονε καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Θεοδότου. Διεζύγη γὰρ Βασιλικὸς Βυκινάτωρ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀπίστου γυναικὸς αὐτοῦ μετὰ πατριαρχικοῦ ὁρισμοῦ, ὡς μὴ πειθομένης βαπτισθῆναι κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς παράκλησιν. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ ι' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἱεροὶ καὶ θεῖοι Πατέρες περὶ τῶν ἄρτι ζευγνυμένων εἰς γάμου κοινωνίαν νομοθετοῦσιν· ὧν τὸν μὲν πιστὸν εἶναι ὑποτιθέασι, τὴν δὲ ἄπιστον, ἢ τοὐναντίον καὶ ἀπαγορεύουσι τὰς τοιαύτας συζυγίας, καὶ γενομένας δὲ διασπᾶσθαι κελεύουσιν. Οὐ γὰρ χρὴ, φασὶ, μιγνῦναι τὰ ἄμικτα. Εἰ γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς περὶ τὴν πίστιν διάθεσις ἐναντία τοῖς συνοικοῦσι, πῶς ἂν περὶ τὰ ἄλλα ὁμόψυχοι ἔσονται; ἢ πῶς ἐν τῷ μείζονι, τῇ πίστει λέγω, ἀσύμβατοι ὄντες καὶ ἀκοινώνητοι, συμβαῖεν ἀλλήλοις καὶ συγκοινωνήσαιεν ἐν τοῖς λοιποῖς; Διὸ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ ἀθέσμου τούτου γάμου καὶ ἀφορίζεσθαι βούλονται τοὺς τὸν παρόντα κανόνα παραβαίνοντας. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἄρτι πρώτως ζευγνυμένων ἀλλήλοις εἰς γάμου κοινωνίαν οἱ Πατέρες φασὶ, τοῦ μὲν ὀρθοδόξου τυγχάνοντος, τῆς δὲ μὴ τοιαύτης. Εἰ δὲ, ὅτε εἰς γάμον συνῆλθον ἀλλήλοις, καὶ ἄμφω τῶν ὀρθοδόξων ἠλλοτριοῦντο, εἶτα τὸ μὲν τῶν προσώπων ἐπέγνω τὴν ἀλήθειαν, καὶ προσῆλθε πίστει, τὸ δὲ ἔτι τῷ σκότει τῆς πλάνης συνέχεται, τῇ τοῦ μεγάλου Παύλου διαταγῇ ἕπεσθαι καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι ψηφίζονται. Εἰ γὰρ θέλει, φησὶ, τῷ πιστῷ ἡ ἄπιστος συνοικεῖν, ἢ τοὐναντίον, μὴ χωριζέσθωσαν· ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἀνὴρ ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ τὸ ἔμπαλιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄκυρος ὁ μετὰ τῶν αἱρετικῶν γάμος. « Οἱ δὲ προλαβόντες, εἰ ἐθέλοιεν, μένοιεν. »

Οὐκ ἐξέσται ὀρθοδόξῳ αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικὶ ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Εἰ δέ τινες, ἄπιστοι ὄντες, νομίμῳ γάμῳ ἡρμόσθησαν, εἶτα ὁ μὲν προσῆλθε τῇ πίστει, ἡ δὲ ἔτι ὑπὸ τῆς πλάνης κατέχεται· καὶ εὐδοκεῖ ὁ πιστὸς συνοικεῖν τῇ ἀπίστῳ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, μὴ χωριζέσθωσαν, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον Παῦλον.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ'.

« Τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ δείξαντος ἡμῖν τὸ σωτήριον, πᾶσαν σπουδὴν ἡμᾶς τιθέναι χρὴ τοῦ τιμὴν τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι τῷ δι' οὗ σεσώσμεθα τοῦ παλαιοῦ παραπτώματος. Ὅθεν

A gerit. Nota ergo præsentem canonem propter Iberos, qui suas filias Agarenis indiscriminatim in matrimonio collocant. Similiter nota et verbum canonis, quod dicit : Infideli autem mulieri cum viro fideli, cohabitare placet? vel contra, infideli viro cum muliere fideli? ne separentur. Si quis enim horum separari maluerit, matrimonium ex eo divelletur. Quod quidem factum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Theodoti. Separatus est enim a sua infideli uxore Basilicus Buccinator, postquam baptizatus fuerat, cum decreto patriarchali : utpote quæ a viri suasione induci non posset ut baptizaretur. Lege et decimum caput primi tituli præsentis operis, et quæ in eo sunt.

ZONAR. De iis qui inter se non ita pridem matrimonii fœdere juncti sunt, si eorum alterum fidelem esse, alterum a fide abhorrere contigerit, canonem hunc sacri et divini Patres promulgaverunt; eoque societatem ejusmodi damnant, et postquam etiam contracta fuerit, rescindi jubent. Non enim ea, inquiunt, miscenda sunt, quæ naturam, ut inter se misceri possint, non habent. Nam qui simul ita vivunt, ut eorum animi, in iis quæ ad fidem pertinent, contrario modo affecti sint, quo pacto eos in aliis rebus convenire posse quispiam arbitretur? quorumque sensus, in iis quæ sunt fidei, quorum prima est atque præcipua ratio, minime congruunt, quo pacto inter se æquis animis in reliqua vitæ societate communicabunt! Quamobrem et nuptiarum fœdus male contractum rescindi, et eos insuper, qui canonem hunc violaverint, segregari volunt. Atque hæc quidem de matrimonio nuper inito, quo hæreticam sibi mulierem vir orthodoxus copularit, aut contra, Patres sanxere. Quod si quo tempore uterque ab orthodoxis dissidebat, mutuam inter se conjugii societatem contraxere, decursu vero temporis, altera persona adhuc errorum tenebris involuta, altera agnita veritate fidem amplexa est, tunc quidem divini Patres magni Pauli præceptis standum esse decernunt. Si enim, ait, cum fideli vitæ societatem infidelis retinere velit, aut contra, ne segregentur. Sanctificatus est enim vir infidelis par mulierem [1], et e contra.

ARIST. « Irritum est matrimonium cum hæreticis « contractum. Qui vero antea contraxerant, si « velint, maneant. »

D Non licet viro orthodoxo cum muliere hæretica conjungi, aut e contrario. Si quis autem, cum sint infideles, legitimo matrimonio conjuncti sunt, postea autem vir quidem ad fidem accedit, mulier vero in errore detinetur; et fideli placet cum infideli cohabitare, aut vice versa : ne separentur, juxta divinum apostolum Paulum.

CANON LXXIII.

« Cum crux nobis vivifica salutare ostenderit, nos « omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei, « per quem ab antiquo lapsu salvati sumus, eum « quem par est honorem habeamus. Quamobrem

[1] I Cor. VII, 14.

« et mente, et sermone, et sensu adorationem ei « tribuentes, crucis figuras, quæ a nonnullis in « solo ac pavimento fiunt, omnino deleri jube- « mus, ne incedentium conculcatione victoriæ « nobis trophæum injuria afficiatur. Eos itaque, « qui deinceps crucis signum in solo construunt, « segregari decernimus. »

BALS. Nonnulli in ecclesiarum vel aliorum etiam locorum pavimentis crucis signa in lapide, vel aliqua alia specie, imprimebant. Hoc ergo prohibens canon, dicit, quod salus hominum per crucem vivificam **243** facta est, et oportet nos ei convenientem et proportione respondentem honorem adorationemque tribuere, mente, sermone et sensu: mente scilicet, per tacitam gratiarum actionem; sermone, per boni quod in nos factum est apud omnes confessionem; et sensu, quando eam actu videntes salutamus. Unde etiam omnes qui ubivis inveniuntur, crucis typos in pavimento deleri et tolli jubet, ne ab incedentibus conculcetur nostrum adversus diabolum trophæum: eos autem, qui aggressi fuerint crucis figuram in solo construere, jubet segregationi subjici. Dicit autem et 5 cap. primi tituli primi libri. Nec monachus nec ullus alius in publico loco, vel in quo spectaculum peragitur, crucem imponat, vel sanctorum reliquias. Et cap. 6: Nemo in solo, vel molari lapide, vel marmore pavimenti, crucem insculpat vel pingat: sed auferat, eo qui id transgreditur gravissimum subeunte supplicium. Et cap. 58 primi tit. III lib. imperat præcise dicens: Sed et pretiosas cruces, cum quibus in supplicationibus egrediuntur, non alibi quam in sanctis locis reponi. Hæc cum et canon et leges statuant, crucem quidem in pavimento non audet quis ex aliqua materia construere: sanctæ autem imagines et cruces in publicis viis a volente eriguntur. Et nos quidem, propter puram erga Deum et ejus sanctos fidem, sancta ejusmodi ubicunque erecta adoramus et salutamus. Leges autem, ut est consentaneum, propter infidelium, eorumque qui sine ulla honesta consideratione indiscriminatim vivunt, improbitates, hæc scripserunt. Existimo ergo, quod illi segregationi subjiciuntur, qui sunt simpliciores, et propter pietatem in solo pretiosam crucem fabricantur. Qui enim mala animi affectione hoc agunt, ut salutaris crucis figura, eo quod conculcetur, contumelia afficiatur, ut impii puniantur.

ZONAR. Domino nostro Deo ac servatore Jesu Christo cruci affixo, nos salutem adepti, atque ab antiqua peccati tyrannide liberati sumus. Crucem igitur, quippe quæ salutis nostræ causam præbuit, mente, sermone et sensu colendam a nobis esse sancti Patres affirmant. Ac mente quidem illam veneramur, cum tacita meditatione, quam ingentia bona per illam ad nos devenerint recolentes, tantæ Dei in nos beneficentiæ magnitudinem obstupescimus; sermone, cum eadem illa sermonibus usur-

A « καὶ νῷ, καὶ λόγῳ, καὶ αἰσθήσει τὴν προσκύνησιν « αὐτῷ ἀπονέμοντες, τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ σταυ- « ροῦ τύπους ὑπό τινων κατασκευαζομένους ἐξ- « αφανίζεσθαι παντοίως προστάσσομεν, ὡς ἂν « μὴ τῇ τῶν βαδιζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νί- « κης ἡμῖν τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο. Τοὺς οὖν ἀπὸ « τοῦ νῦν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπὶ ἐδάφους κατα- « σκευάζοντας ὁρίζομεν ἀφορίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἐν ἐδάφεσιν ἐκκλησιῶν ἢ καὶ ἄλλων τόπων σταυρικὰ σημεῖα ἀπὸ λίθου ἢ ἀπὸ ἑτέρου τινὸς εἴδους ἐχάραττον. Τοῦτο οὖν κωλύων ὁ κανὼν φησιν ὅτι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ γέγονε. Καὶ χρὴ ἡμᾶς τὴν ἀνάλογον τιμὴν καὶ προσκύνησιν αὐτῷ ἀπονέμειν νῷ, καὶ λόγῳ καὶ αἰσθήσει· ἤτοι νῷ μὲν διὰ εὐχαριστίας σιωπηρᾶς· B λόγῳ δὲ διὰ τῆς πρὸς πάντας ὁμολογίας τοῦ γεγονότος ἀγαθοῦ πρὸς ἡμᾶς· καὶ αἰσθήσει, ὅταν καὶ πραγματικῶς τοῦτον ὁρῶντες κατασπαζώμεθα. Ὅθεν καὶ τοὺς ὁπουδήποτε εὑρισκομένους τύπους τοῦ σταυροῦ ἐν ἐδάφει διωρίσατο ἀφανισθῆναι, ὡς ἂν μὴ καταπατῆται ὑπὸ τῶν βαδιζόντων τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον ἡμῶν· τοὺς δὲ ἐπιχειρήσοντας σταυροῦ τύπον ἐν ἐδάφει κατασκευάσαι ἀφορισμῷ καθυποβάλλεσθαι. Φησὶ δὲ καὶ τὸ ε' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ α' βιβλίου· Μήτε μοναχὸς μήτε ἕτερός τις ἐν δημοσίῳ τόπῳ, ἢ ἐν ᾧ θέα ἐπιτελεῖται, σταυρὸν ἐπιβαλλέτω ἢ λείψανα ἁγίων· καὶ κεφ. ς'· Μηδεὶς ἐν ἐδάφει ἢ μυλίτῃ λίθῳ ἢ ἐν μαρμάρῳ ἐδαφικῷ ἐγγλυφέτω ἢ γραφέτω σταυρόν· ἀλλὰ περιαιρείσθω, τὴν βαρυτάτην τοῦ παραβαίνοντος ὑφισταC μένου ποινήν· καὶ κεφ. νη' τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου λέγον ἐν μέρει· Ἀλλὰ καὶ τοὺς τιμίους σταυρούς, μεθ' ὧν ἐν ταῖς λιταῖς ἐξέρχονται, μὴ ἀλλαχόσε πλὴν εἰ μὴ ἐν εὐαγέσι τόποις ἀποτίθεσθαι. Ταῦτα τοῦ κανόνος καὶ τῶν νόμων διοριζομένων, σταυρὸν μὲν ἐδάφει οὐ τολμᾷ τις κατασκευάσαι ἀπό τινος ὕλης. Ἅγιαι δὲ εἰκόνες καὶ σταυροὶ ἐν δημοσίοις ὁδοῖς παρὰ τοῦ θέλοντος ἀναστηλοῦνται. Καὶ ἡμεῖς μὲν διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ καθαρὰν πίστιν τὰ ὁπουδήποτε ἀναστηλούμενα τοιαῦτα ἅγια προσκυνοῦμεν καὶ κατασπαζόμεθα· οἱ δὲ νόμοι, ὡς ἔοικε, διὰ τὰς τῶν ἀπίστων καὶ τῶν ἀδιαφόρως ζώντων κακίας τὰ ῥηθέντα γεγράφασιν. Οἴομαι δὲ ὅτι ἐκεῖνοι καθυποβάλλονται D ἀφορισμῷ, οἱ ἁπλούστεροι, καὶ δι' εὐλάβειαν δῆθεν κατασκευάζοντες ἐν τῷ ἐδάφει τίμιον σταυρόν· οἱ γὰρ κακῇ διαθέσει τοιοῦτόν τι ποιοῦντες χάριν τοῦ τὸν σωτηριώδη τύπον τοῦ σταυροῦ διὰ τοῦ καταπατεῖσθαι περιυβρίζεσθαι ὡς ἀσεβεῖς κολασθήσονται.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν τῷ σταυρῷ κρεμασθέντος ἡμεῖς σεσώσμεθα, καὶ τῆς ἀρχαίας δουλείας τῆς ἁμαρτίας ἠλευθερώμεθα. Τούτῳ τοίνυν τῷ τῆς νίκης ἡμῖν αἰτίῳ τὴν τιμὴν ἀπονέμειν χρῆναι φασὶν οἱ ἱεροὶ Πατέρες καὶ νῷ, καὶ λόγῳ, καὶ αἰσθήσει. Νῷ μὲν οὖν ἀποδιδόαμεν, ὅτε καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμούμενοι καὶ λογιζόμενοι ὅσων ἀγαθῶν ἐτύχομεν δι' αὐτοῦ, ἐκπληττόμεθα τὴν εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ· λόγῳ δὲ, ὅτε καὶ πρὸς ἑτέρους ταῦτα λέγοντες

χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ σώσαντι ἡμᾶς· αἰσθήσει δὲ, ὅτε αὐτὸν ὁρῶντες τιμῶμεν καὶ κατασπαζόμεθα. Ἐπεὶ δέ τινες, ὡς τάχα πλείονα τιμὴν νέμοντες τῷ σταυρῷ, πανταχοῦ ἐτύπουν αὐτὸν, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν ἐδάφεσι· τοῦτο ὁ παρὼν ἀπαγορεύει κανὼν, κελεύων μὴ ἐδάφει τυποῦσθαι σταυρὸν, καὶ οὕτω τὸ τῆς νίκης ἡμέτερον τρόπαιον ἀτιμᾶσθαι καταπατούμενον. Τοὺς δὲ τοῦτο τολμῶντας ὑπάγει ἀφορισμῷ.

ΑΡΙΣΤ. «Ὁ ἐν ἐδάφει σταυρὸς ἀφανίζεται.»

Πᾶσαν σπουδὴν χρὴ τιθέναι ἡμᾶς τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι τιμὴν τῷ ζωοποιῷ σταυρῷ, δι' οὗ τοῦ πάλαι σεσώσμεθα παραπτώματος· καὶ ἐὰν ἐν τῷ ἐδάφει ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος κατεσκευάσθη ὑπό τινος, ἀπαλειφέσθω, ἵνα μὴ τῇ τῶν βαδιζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νίκης ἡμῶν ἐφυβρίζηται τρόπαιον.

ΚΑΝΩΝ ΟΔ'.

«Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς Κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας (83) ποιεῖν, καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν. Οἱ δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντες ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀφοριζέσθωσαν.»

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ αὐτοῦ μέμφεται τοὺς ἐν ἐκκλησίαις συμποσιάζοντας, λέγων· Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; Ἐπεὶ οὖν πᾶς τόπος τῷ Κυρίῳ ἀνατεθειμένος Κυριακὸς λέγεται, κἂν μὴ ἐκκλησία ἐστὶν, ἀλλὰ πρόναος τυχὸν ἢ ἕτερόν τι ἱερὸν, διορίζεται ὁ κανὼν μὴ συμποσιάζειν τινὰς ἐν ἐκκλησίαις ἢ ἐν τοιούτοις τόποις (τοῦτο γὰρ ἀγάπην καλεῖ, ἢ ὡς συστατικὸν ἀγάπης, ἢ δι' ἀγάπην γινόμενον)· ἀλλὰ μηδὲ ἔνδον τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ἐσθίειν καὶ ἀκουβίτα στρωννύειν. Τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντας, καὶ μετὰ παραγγελίαν μὴ διορθουμένους ἀφορισμῷ καθυποβάλλεσθαι. Καὶ ἀγάπη μὲν καλεῖται ἡ ἀδελφοσύνη καὶ τὰ διὰ ταύτης συμπόσια· ἅτινα ἐκωλύθησαν ὡς πρόξενα σκανδάλων καὶ ὕβρεων, ἔστιν ὅτε καὶ συνωμοσιῶν καὶ φατριῶν. Ἀκούβιτον δὲ λέγεται πᾶν ἐπίθετον στρωμνῆς κατασκεύασμα εἰς ὕψος ἠρμένον καὶ μαλακόν. Ἀκούμβω γὰρ παρὰ Λατίνοις, τὸ ἀναπίπτω. Τινὲς γοῦν, ὡς ἔοικεν, ὑποστελλόμενοι κλινίδια ἐν τῷ μεσονάῳ εἰσάγειν, ἢ καὶ διὰ θρύψιν πλείονα ἐποίουν ἢ ἀλλοτρόπως εἰς ἀνάπαυσιν αὐτῶν στρωμνὰς τοιαύτας· ὅπερ καὶ ἐκωλύθη. Ἐπεχείρησαν δέ τινες εἰπεῖν τὸ αὐτὸ εἶναι Κυριακὸν τόπον καὶ ἐκκλησίαν· καὶ ἡρμήνευσαν τὸ Ἢ συμπλεκτικὸν καὶ οὐ διαζευκτικόν. Ἐμοὶ δὲ οὐχ ἔδοξε. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν μὴ γίνεσθαι ἀγάπας ἐν Κυριακοῖς ἢ ἐν ἐκκλησίαις κωλύει τὸ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν εἰς μόνους τοὺς οἴκους, ἤγουν τὰς ἐκκλησίας.

pantes, quantum proinde nostro Salvatori debeamus, apud alios profitemur. Sensu vero, cum eam aspicientes veneramur atque salutamus. Quoniam igitur nonnulli, studio forte amplius honestandæ crucis, eam cum aliis locis tum in pavimento quoque efformabant: id fieri præsens canon, ac ex eo nostræ victoriæ trophæum per contumeliam conculcandum proponi, vetat. Qui vero ausi fuerint, segregationi obnoxios esse decernit.

ARIST. «Crux in pavimento, tollitur.»

Omnem adhibere debemus diligentiam, ut dignum vivificæ cruci tribuamus honorem, per quam ab antiquo lapsu servamur: et si a quopiam in pavimento crucis figura ponitur, deleatur; ne incedentium conculcatione victoriæ nostræ trophæum injuria afficiatur.

CANON LXXIV.

«Quod non oportet in Dominicis locis vel ecclesiis agapas, ut vocant, facere, et intus in æde comedere, et accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent vel segregentur.»

BALS. Magnus Paulus in Epistola sua ad Corinthios eos reprehendit, qui in ecclesia convivantur, dicens: Annon habetis domos ad edendum vel bibendum? An Dei ecclesiam contemnitis, et eos qui non habent pudore afficitis [a]? **244** Quoniam ergo omnis locus Domino consecratus Dominicus dicitur, etiamsi non est ecclesia, sed templi vestibulum aut aliud sacrum, statuit canon, ne aliqui in ecclesia conviventur, vel in ejusmodi locis (hoc enim vocat ἀγάπην, id est dilectionem, vel quod sit dilectionis efficiens eamque constituens, vel quod fiat propter dilectionem): sed neque intra domum Dei comedant, et accubitus sternant. Eos autem qui tale quid faciunt, et post denuntiationem non abstinent, segregationi subjici. Et vocatur quidem Agape, fraternitas, et quæ propter eam ineuntur convivia. Quæ quidem sunt prohibita, ut quæ offendiculorum et contumeliarum, et nonnunquam etiam conjurationum et sodalitatum, causæ essent. Accubitus autem dicitur omnis imposita strati strues, quæ in altitudinem erecta apud Latinos idem est, quod ἀναπίπτω. Nonnulli ergo, ut videtur, lectulos in medium templi submittentes, hujusmodi toros seu strata, vel ad majores delicias, vel alioqui ad suam quietem faciebant: quod est etiam prohibitum. Nonnulli autem dicere conati sunt, idem esse locum Dominicum et ecclesiam: et interpretati sunt illud, Vel, ut conjunctivum, et non disjunctivum. Mihi autem non ita visum est. Postquam enim dixisset non faciendas agapas in

[a] I Cor. XI, 22.

Guill. Beveregii notæ.

(83) *Καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν* Scholiastes Harmenopuli, Ἀκούβιτα στρωμνὰς μεγάλας λέγει, κατὰ Λατίνους. *Accubita vocat instratus sive toralia magna, juxta Latinos*, Harmen. epit. can. sect. 5, tit. 2. Vide Balsamonis de hac voce scholia, quæ etiam Joannes Citri episcopus loco paulo ante citato verbatim exscripsit.

Dominicis vel in ecclesiis, prohibet comedere et accubitus sternere in solis ædibus sive ecclesiis. Quamobrem est differentia inter ecclesias et pronaos et alios locos Dominicos.

ZONAR. Moris antiqui fuit divinorum mysteriorum communione peracta convivia, cibariis ditiorum liberalitate collatis, ac per eos tenuioribus quoque ad mensæ societatem admissis, celebrare; cujus etiam magnus Paulus Epistola ad Corinthios meminit, eosque, quod privatim aliis non exspectatis epularentur, objurgat. *Unusquisque*, inquit, *suam cœnam præoccupat in edendo; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid enim domos non habetis, ut manducetis et bibatis? aut ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos qui non habent* [9]? Hanc igitur epulandi consuetudinem, quam etiam agapen sive charitatem nuncupavit, quasi a charitate profectam, vel quia charitatis efficiens sit (nam illa mensæ communio quamdam inter eos, qui una cibum capiunt, procreat charitatem) in ecclesiis renovatam, convenientibus intra sacra templa vestibulave ad vescendum convivis, hic canon improbat, neque in ecclesiis, aut intra sacrarum domorum septa, sed alicubi extra epulari jubet: accubitus etiam sterni vetat. Est autem accubitus Latina vox: Idem enim Latinis accumbo, quod ἀναπίπτω. Strata vero altius excitata molliora que, quæ deliciarum inertiæque sunt, significat. Dominici porro nomen pro ecclesia passim canones usurpasse reperias. Hic autem canon solus inter ecclesiam atque Dominicum forte discriminis aliquid statuit. Particulam vero, Aut, non habere hoc loco disjungendi vim, sed explicationis gratia, pro, Sive, positam esse arbitror. Siquidem in sacris quoque Libris particulam, Et, non copulative, sed causaliter pro voce, Enim, invenimus usurpatam. Ut in iis verbis, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax* [10]: causam divinæ gloriæ concelebrandæ Scriptura explicat, pacem terris conciliatam; ut pro voce, Enim, particula, Et, sit recipienda. David quoque, *Da nobis auxilium*, ait, *de tribulatione, et vana salus hominis* [11]. Tu, inquit, auxiliare, hominum enim adjumenta ad salutem inania atque irrita sunt [12]. Libri quoque, quibus legum sanctiones continentur, disjunctivam conjunctionem pro copulativa non raro adhibent. Sic libro quadragesimo quarto, titulo tertio, Si quis scripserit, Hic vel ille meus hæres esto, aut Hunc vel illum manumittam; illud, Vel, conjunctive pro, Et, accipi voluere. Et ejusdem libri titulo decimo quinto: Si legavero uxori meæ ornamenta, vel quæcunque ejus gratia comparavi, ad eam omnia lege perveniunt: **245** conjunctione, Vel, pro, Et, intellecta. Et secundo titulo secundi libri, qui de verborum significatione inscribitur, capite quinquagesimo tertio: Conjunctivæ particulæ quandoque, inquit, pro disjunctivis, ac vicissim hæ pro illis usurpantur. Eodem

A Ὥστε διαφορά ἐστιν ἐκκλησιῶν καὶ προνάων καὶ ἄλλων Κυριακῶν τόπων.

ΖΩΝΑΡ. Ἀρχαῖον ἔθος ἦν τὸ μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν θείων μυστηρίων συσσίτια γίνεσθαι καὶ συμπόσια τῶν πλουσίων χορηγούντων τὰ βρώματα, προσκαλουμένων δὲ καὶ τοὺς πενεστέρους. Οὗ καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ μέμνηται, μεμφόμενος αὐτοῖς, ὅτι ἰδίᾳ ἤσθιον μὴ ἀναμένοντες καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἐπάγων· *Ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας*; B Τοῦτο οὖν τὸ τῶν συμποσίων ἔθος, ὃ καὶ ἀγάπην ἐκάλεσεν ὁ κανὼν, διὰ τὸ ἐξ ἀγάπης γίνεσθαι, ἢ ὡς ἀγάπης συστατικὸν (τὸ γὰρ συνεσθίειν εἰς ἀγάπην τὴν πρὸς ἀλλήλους ἄγει τοὺς συνεσθίοντας) ἐν ἐκκλησίαις ὕστερον γινόμενον ἔνδον τῶν θείων ναῶν ἢ τῶν προτεμενισμάτων ἐσθιόντων τῶν συνερχομένων εἰς τὸ φαγεῖν αἰτιᾶται ὁ κανὼν οὗτος, καὶ κελεύει μὴ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταῦτα ποιεῖν, καὶ ἐντὸς τῶν θείων οἴκων ἐσθίειν, ἀλλ' ἔξω που· μηδὲ ἀκούβιτα στρωννύειν. Ἡ δὲ λέξις τῶν ἀκουβίτων τῶν Λατίνων ἐστίν. Ἀκούμβω γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω. Σημαίνει δὲ στρωμνὰς ἡρμένας εἰς ὕψος καὶ μαλακάς. Αὗται δὲ τρυφῆς καὶ βλακείας εἰσί. Πολλαχοῦ δὲ τὸ τοῦ Κυριακοῦ ὄνομα C εὕρηται ἐν τοῖς κανόσιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας λαμβανόμενον. Μόνος δ' ὁ κανὼν οὗτος διαστέλλει τάχα τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κυριακόν. Οἶμαι δὲ τὸ Ἢ ἐνταῦθα μὴ διαζευκτικῶς κεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἑρμηνευτικὸν, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἤτοι. Εὑρίσκομεν γὰρ καὶ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τὸ Καὶ μὴ ὡς σύνδεσμον συμπλεκτικὸν παραλαμβανόμενον, ἀλλ' ὡς αἰτιολογικὸν, καὶ ἀντὶ τοῦ Γὰρ δεχόμενον· ὡς ὅταν λέγῃ· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη*· αἰτίαν τοῦ δοξάζεσθαι τὸν Θεὸν τιθείσης τῆς Γραφῆς, ὅτι ἐπὶ γῆς εἰρήνη, τοῦ Καὶ ἀντὶ τοῦ Γὰρ τεθέντος. Καὶ ὁ Δαβὶδ δέ φησι· *Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου*· Σὺ, λέγων, βοήθει· ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη σωτηρία ματαία καὶ ἀνωφελής. Καὶ ἐν ταῖς νομικαῖς δὲ βίβλοις εὕρηται πολ- D λάκις ὁ διαζευκτικὸς σύνδεσμος ἀντὶ συμπλεκτικοῦ παραλαμβανόμενος. Φησὶ γὰρ βιβλίον μδ' τίτλος γ'· Ἐάν τις γράψῃ, Ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος, ἢ τόνδε ἢ τόνδε ἐλευθερῶ, ἔδοξε τὸ Ἢ ἀντὶ τοῦ Καὶ δεχθῆναι συμπλεκτικοῦ. Καὶ τίτλος ιε' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου φησίν· Ἐὰν ληγατεύσω τῇ γυναικί μου κόσμια, ἢ ὅσα χάριν αὐτῆς ηὐτρέπισα, πάντα λαμβάνει· τοῦ Ἢ συνδέσμου ἀντὶ τοῦ Καὶ παραλαμβανομένου. Καὶ ὁ δεύτερος δὲ τίτλος τοῦ δευτέρου βιβλίου, ὃς περὶ ῥημάτων ἐπιγέγραπται σημασίας, ἐν κεφαλαίῳ ιγ' φησίν· Ὁ συμπλεκτικὸς καὶ ὁ διαζευκτικὸς ἔσθ' ὅτε ἀντὶ ἀλλήλων παραλαμβάνονται. Οὕτως ἐοίκασι καὶ οἱ τῆς συν-

[9] I Cor. xi, 21, 22. [10] Luc. ii, 14. [11] Psal. lix, 13. [12] Psal. xxxv, 7.

όδου ταύτης Πατέρες τῷ Ἢ ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Ἤτοι χρήσασθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀγάπαι ἐν τοῖς Κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐ τελοῦνται, οὐδὲ ἀκούβιτα στρώννυνται· ἀλλ' οἱ μὴ παυόμενοι ἀφορίζονται.

Οὐ δεῖν τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον κοινὸν ἡγεῖσθαι οἶκον, καὶ ἐν αὐτῷ τὰς λεγομένας ἀγάπας τελεῖσθαι, καὶ ἔνδον ἐσθίειν, ἢ στρωννύειν ἀκούβιτα. Τὸν δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντα, εἰ μὴ παύοιτο, ἀφορίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΟΕ'

« Τοὺς ἐπὶ τὸ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους βουλόμεθα, μήτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχρῆσθαι καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ κατανύξεως τὰς ψαλμῳδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ Θεῷ. Εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον (84). »

ΒΑΛΣ. Αἱ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαι οἶκοι προσευχῶν λέγονται· ὅθεν καὶ οἱ προσευχόμενοι παρακαλεῖν τὸν Θεὸν ὀφείλουσι μετὰ δακρύων καὶ ταπεινώσεως, οὐ μὴν μετὰ ἀτάκτου καὶ ἀναιδοῦς σχήματος. Διωρίσαντο οὖν οἱ Πατέρες, μὴ γίνεσθαι τὰ ἱερὰ ψαλμῳδήματα διὰ βοῶν ἀτάκτων καὶ ἐπιτεταμένων καὶ τὴν φύσιν παραβιαζομένων· μήτε τὴν διά τινων καλλιφωνιῶν ἀνοικείων τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει καὶ ἀκολουθίᾳ, οἷά εἰσι τὰ θυμελικὰ μέλη, καὶ αἱ περιτταὶ ποικιλίαι τῶν φωνῶν· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς κατανύξεως καὶ θεαρέστου τρόπου προσάγειν τῷ Θεῷ τὰς εὐχὰς, τῷ εἰδότι τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν. Ταῦτα δὲ παρεκελεύσαντο ἀκολούθως τῷ εὐαγγελικῷ ῥητῷ, τῷ διοριζομένῳ μὴ κατὰ ἐθνικοὺς εὔχεσθαι ἡμᾶς μετὰ βαττολογίας καὶ κραυγῆς, ὡς οἰομένους εἰσακουσθῆναι διὰ τὴν πολυλογίαν ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ προσάγειν τὸν ὕμνον τῷ Θεῷ· ποιεῖν δὲ καὶ τὰς αἰτήσεις ὁμοίως, ἵνα καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσῃ ἡμῖν ἐν τῷ φανερῷ. Ἐπεὶ δὲ, φασὶ, καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος εἶπεν ἐν τῷ Λευϊτικῷ· Εὐλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ τοῦ νόμου τούτου δεξάμενοι τὸ πλήρωμα, ὀφείλομεν εὐλαβέστεροι εἶναι, καὶ κατὰ τὰ νενομισμένα πολιτεύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ παρὰ διαφόροις ἁγιωτάτοις πατριάρχαις ἐλαλήθη μὴ μόνον ἐν ταῖς ἑορταῖς γίνεσθαι τοιαῦτα παρὰ τῶν ψαλτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν παννυχίσι καὶ μνημοσύνοις τεθνεώτων· γεγόνασι διάφορα σημειώματα συνοδικὰ ἀφορισμῷ καθυποβάλλοντα τοὺς τοιαῦτα ποιοῦντας, καὶ μὴ διὰ ψαλμῳδημάτων καὶ ἀλληλουϊαρίων λιτῶν

modo igitur ab hujus quoque synodi Patribus particulam, Vel, pro, Sive, adhibitam fuisse existimarim.

ARIST. « Agapæ in ecclesiis non sunt peragendæ, nec accubitus sternendi ; quinetiam qui non desistunt, segregantur.

Non oportet Dei domum communem domum existimare, et in ea agapas dictas peragere, et intus comedere, aut accubitus sternere : is autem, qui hoc ausus est facere, et non cessat, segregetur.

CANON LXXV.

« Eos, qui in ecclesiis ad psallendum accedunt, volumus, nec inordinatis vociferationibus uti et naturam ad clamorem urgere, nec aliquid eorum, quæ ecclesiæ non conveniunt et apta non sunt, asciscere : sed cum magna attentione et compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offerre. Pios enim fore filios Israel sacrum docuit oraculum. »

BALS. Dei ecclesiæ dicuntur domus orationis; unde etiam qui orant, cum lacrymis Deum orare debent et cum humilitate, non autem cum inordinato et impudente habitu. Statuerunt ergo Patres non esse sacra canenda cantica et psalmodias inordinatis et intentis vociferationibus, et naturæ vim afferentibus; nec etiam quibusdam flexis modulatisque vocibus, ecclesiasticæ constitutioni et consequentiæ non convenientibus, cujusmodi sunt modi scenici et supervacaneæ vocis varietates : sed cum multa compunctione et moribus piis et sanctis Deo preces offerre, qui novit cordium nostrorum occulta. Hæc autem jusserunt consequenter dicto evangelico, quod statuit : Non oportere nos, sicut et ethnici, cum loquacitate et clamore precari, tanquam per multiloquium nostrum nos exaudiendos arbitremur, sed in occulto, Deo hymnum offerre : facere autem petitiones similiter, ut Pater noster cœlestis, qui videt in abscondito, nobis reddat in aperto [13]. Quoniam autem, inquiunt, lex quoque Mosaica dixit in Levitico, pios filios Israel futuros, nos quoque, qui hujus legis complementum accepimus, magis pii esse debemus, et prout constitutum est, nos gerere [14]. Quoniam autem apud diversos sanctissimos patriarchas dictum est, non solum in festis hæc fieri a cantoribus, sed etiam in vigiliis et mortuorum monumentis : fuerunt multa synodalia edicta segregationi subjicientia eos, qui talia faciunt, et non per cantica, et triodia simplicia minimeque elaborata, et

[13] Matth. vi, 18. [14] Levit. xviii, 5.

Guill. Beveregii notæ.

(84) *Ἐδίδαξε λόγιον*. Post hæc verba, et ante Balsamonis scholia, in codice nostro Bodleiano hæc interseruntur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα κωλύοντα τὰς θυμελικὰς ψαλμῳδίας, καὶ τὰ λεγόμενα διπλάσματα, καὶ θαύμασον πῶς ἀναιδῶς γίνεται ἡ τούτου καταφρόνησις, *Nota præsentem canonem, scenicas psalmodias, et quæ diplasmata dicuntur, vetantem; et mirare ut impudenter neglectui habetur.* Hæc autem e margine in textum transcripta videntur.

secundum Ecclesiæ constitutionem cantata nocturnam psalmodiam peragunt. Lege et synodi Carthaginensis canonem 108, et quæ in eum scripta sunt. Lege etiam Patris nostri Joannis Chrysostomi jam inter beatos, homiliam in seraphim, item in illud, Vidi Dominum sedentem in throno alto et elato. Prohibet enim psalmodias scenicas, et manuum gesticulationes, vocesque protractas et vibratas.

ZONAR. Psalmos in ecclesia recitandi consuetudo deprecatio quædam est ad Deum, qua Numinis, ob ea quæ admisimus irritati, pacem nobis ac veniam votis supplicibus imploramus. Supplicantes vero ac rogantes humili abjectoque habitu incedere par est. Clamores autem inconditæque vociferationes, non demissionis, sed elati ac temere exsultantis animi sunt argumentum. Qui ergo psalmis in ecclesia recitandis vacant, eos attente ac mœrentium habitu psallere, non inconditis ac violentis vociferationibus (est vero vociferatio intenta et vehementiore conatu explosa vox), obstrepere jubet canon. **246** Neque id tantum, sed quidquam præterea minus accommodatum atque ab ecclesiæ sanctitate alienum, quales sunt infracti illi modorum soni argutæque cantilationes, atque ad scenicos meretriciosque ritus nimis evariata modulatio, quibus præcipua hoc tempore in templis canentium cura impenditur, adhiberi vetat. Quibus sic constitutis, testimonium quoque postea ex sacris Litteris profert. Pios namque, inquit, fore filios Israel sacro oraculo edocti sumus. Nos autem filiorum Israel nomine significari indicant illa divi Pauli: Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ, neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filii carnis, hi sunt filii Dei; sed qui filii sunt promissionis æstimantur in semine [18].

ARIST. « Inordinata psallentium vociferatio non « admittitur, et qui asciscit quæ ecclesiis non con« veniunt. »

Cum compunctione et attentione multa psalmodies Deo occultorum inspectori offerre oportet, et non inordinatas edere vociferationes, et naturam ad clamorem urgere; filios enim Israel pios fore sacrum docuit oraculum: sed nec quidquam, quod non aptum et accommodatum est ecclesiasticæ constitutioni, psallere oportet.

CANON LXXVI.

« Quod non oportet intra sanctos ambitus caupo-

A καὶ ψαλλομένων κατὰ τὸ θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας ἐκπληροῦντας τὴν παννύχιον ψαλμῳδίαν. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ (85) συνόδου κανόνα ρη', καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὸν εἰς τὰ Σεραφιμὰ καὶ εἰς τὸ, Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, λόγον τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Κωλύει γὰρ τὰς θυμελικὰς ψαλμῳδίας καὶ ὀρχήσεις τῶν χειρῶν καὶ τὰς ἐκτεταμένας φωνὰς καὶ κινήσεις.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινομένη ψαλμῳδία παράκλησίς ἐστι πρὸς Θεὸν, δεομένων ἡμῶν ἵλεων ἔσεσθαι τὸ Θεῖον ἡμῖν ἐφ' οἷς αὐτῷ προσκεκρούκαμεν. Οἱ δὲ παρακαλοῦντές τε καὶ δεόμενοι ταπεινὸν ἦθος καὶ κατανενυγμένον ἔχειν ὀφείλουσι. Τὸ δὲ βοᾷν καὶ κραυγάζειν οὐ κατεσταλμένου ἤθους, B ἀλλὰ θρασέος ἐστὶ καὶ γεγαυρωμένου. Διὸ καὶ τοὺς ψάλλοντας ἐν ἐκκλησίαις ὁ κανὼν ἀπαιτεῖ μετὰ προσοχῆς καὶ κατανύξεως ψάλλειν, ἀλλὰ μὴ ἀτάκτως βοᾷν, καὶ τὴν φωνὴν ἐκβιάζεσθαι πρὸς κραυγήν. Κραυγὴ δ' ἐστὶν ἐπιτεταμένη φωνὴ καὶ βίᾳ ἐκρηγνυμένη. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀπαγορεύει, ἀλλ' οὐδέ τι ἐπιλέγειν συγχωρεῖ ἀνοίκειον καὶ ἀνάρμοστον ἐκκλησίᾳ, οἷά εἰσι τὰ κεκλασμένα μέλη καὶ μινυρίσματα, καὶ ἡ περιττὴ τῶν μελῳδιῶν ποικιλία, εἰς ᾠδὰς ἐκτρεπομένη θυμελικὰς καὶ εἰς ᾄσματα πορνικὰ, τὰ νῦν ἐν ψαλμῳδίαις ἐπιτηδευόμενα μάλιστα. Ταῦτα διαταττόμενος ἐπάγει καὶ γραφικὴν μαρτυρίαν, λέγων· Εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον. Υἱοὶ δὲ Ἰσραὴλ C ἐσμεν ἡμεῖς κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον, λέγοντα· Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραὰμ πάντα τέκνα, ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· τουτέστιν οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄτακτος κραυγὴ τοῦ ψάλλοντος ἄδεκτος, « καὶ ὁ ἐπιλέγων τὰ καὶ ἐκκλησίαις ἀνάρμοστα. »

Μετὰ κατανύξεως καὶ προσοχῆς πολλῆς δεῖ τὰς ψαλμῳδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ Θεῷ, καὶ μὴ ἀτάκτοις χρᾶσθαι βοαῖς, καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι. Εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς D υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον· ἀλλὰ μηδέ τι ψάλλειν ἀνοίκειον, καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει μὴ ὂν ἁρμόδιον.

ΚΑΝΩΝ ΟϚ'.

« Ὅτι οὐ χρὴ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον

[18] Rom. IX, 6.

Guill. Beveregii notæ.

(85) *Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ.* Hæc usque ad finem hujus interpretationis in codice Amerbachiano desiderantur. Exstant autem in editione Parisiensi, sed aliter lecta quam hic e ms. Bodleiano edita; his nimirum verbis, Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ρη' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὸν πανηγυρικὸν λόγον τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν γραφέντα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ προφητικοῦ ῥητοῦ τοῦ λέγοντος, *Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου.* Κωλύει γὰρ τὰς θυμελικὰς ψαλμῳδίας καὶ τὰς ὀρχήσεις τῶν χειρονομούντων, καὶ τὰς ἐκτεταμένας ἐκβοήσεις. Hic autem omittitur oratio ejus in Seraphim, quæ exstat in quinto divi Chrysostomi operum tomo, pag. 155, edit. Savil.

« ἢ τὰ διὰ ἀρωμάτων εἴδη προτιθέναι, ἢ ἑτέρας A « πράσεις ποιεῖσθαι, τὸ σεβάσμιον ταῖς ἐκκλη« σίαις φυλάσσοντας. Ὁ γὰρ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ « Θεὸς, διὰ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας παιδαγωγῶν « ἡμᾶς, μὴ ποιεῖν τὸν οἶκον τοῦ Πατέρος αὐτοῦ « ἐμπορίου οἶκον παρεκελεύσατο· ὃς καὶ τῶν « κολλυβιστῶν τὸ κέρμα ἐξέχεε, καὶ τοὺς τὸ ἱε« ρὸν κοινοποιοῦντας ἀπήλασεν. Εἴ τις οὖν ἐπὶ « τῷ προκειμένῳ ἀλῷ πλημμελήματι, ἀφοριζέ« σθω (86). »

ΒΑΛΣ. Τὴν ἀνάλογον τιμὴν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν περὶ αὐτὰς συντηροῦντες οἱ θεῖοι Πατέρες, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι ὅλως κοινοῦσθαι παρά τινος τὰ ἱερὰ, διωρίσαντο μὴ προτίθεσθαι ἀρωματικὰ εἴδη ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων, μηδὲ καπηλεῖον γίνεσθαι ἐν αὐτοῖς, μηδὲ B ἁπλῶς πιπράσκεσθαί τι ἔνδον τούτων· ἀλλ' εἶναι ἀνεπικοινώνητα παντελῶς τοῖς ἐμπορευομένοις· Ὅτι, φασὶ, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, πραγματικῶς διδάσκων ἡμᾶς διὰ τῆς ἐνσάρκου πολιτείας αὐτοῦ μεγάλως κολάζεσθαι τὸν κοινοῦντα τὸ ἱερὸν, καὶ οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ποιοῦντα, τοὺς κολλυβιστὰς, τουτέστι τοὺς τραπεζίτας, ἐκ τῶν ἱερῶν περιβόλων ἐξήλασε· κόλλυβος δὲ τὸ λεπτὸν νόμισμα· καὶ τὰ κέρματα αὐτῶν, τουτέστι τὰ διὰ νομισμάτων προχείρια, ἐξέχεεν. Τοὺς γοῦν τοιοῦτόν τι ποιῆσαι τολμήσαντας ἀφορισμῷ καθυπέβαλον. Διαφόρων δὲ ἁγιωτάτων πατριαρχῶν προσταξάντων ἀπό τε τοῦ Αὐγουστεῶνος (87) καὶ τῶν προσεχεστέρων μερῶν C τῷ προνάῳ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τοὺς τραπεζίτας διωχθῆναι, καὶ τοὺς ψωμοπώλας καὶ ὀπωροπώλας, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐμπόρους, εἶπόν τινες, ὡς περιβόλους ἐκκλησιαστικοὺς ὁ κανὼν ὀνομάζει τοὺς προνάους ἑκάστου ναοῦ, οὐ μὴν τὰς φιάλας καὶ τὰ ἕτερα μέρη τῶν θείων ναῶν, τὰ συνημμένα αὐτοῖς. Τοῖς πλείοσι δὲ τοῦτο οὐκ ἤρεσεν. Εἶπον γὰρ ὡς, ἐπεὶ ὁ κανὼν ἐκκλησίας οὐκ ἐμνήσθη (τὸ γὰρ ἐν μεσονάῳ ἢ προνάῳ καπηλεῖον γενέσθαι ἢ ἀγορανόμων συνέδριον, οὐδὲ εἰς ἐνθύμησίν τινος Χριστιανοῦ ἦλθοι, ὡς ἀσεβέστατον), ἀλλὰ ἱερῶν περιβόλων ναοῦ, ὀφείλομεν περὶ τούτων τὴν πᾶσαν

« natoriam officinam, vel quæ fiunt per aro« mata species proponere, vel alias venditiones « facere, suam venerationem ecclesiis servantes. « Servator enim noster et Deus, per suam in « carne vitæ agendæ rationem nos instituens, « non facere domum Patris sui domum negotia« tionis jussit; qui etiam nummulariorum æs « effudit, et eos, qui sacrum commune faciebant, « ejecit [16]. Si quis ergo in prædicto delicto de« prehensus fuerit, segregetur. »

BALS. Sanctarum ecclesiarum convenientem honorem, eorumque quæ ad illas pertinent, sancti Patres conservantes, nec sustinentes ut ab ullo omnino quæ sunt sacra fiant communia, decreverunt non esse proponendas aromaticas species intra sanctos ambitus, nec in eis fieri cauponatoriam officinam, nec intra ipsos aliquid omnino vendi: sed eos esse a mercatorum communione alienos; Quoniam, inquiunt, Dominus quoque noster Jesus Christus et Deus, per suam in carne vitæ agendæ rationem, nos diserte docens esse valde puniendum eum, qui quod est sacrum commune facit, et domum negotiationis reddit, nummularios, hoc est, mensarios seu argentarios ex sacris ambitibus abegit (κόλλυβος autem exiguum nummum significat), et æs eorum, hoc est, nummos expositos effudit. Eos ergo, qui hoc facere ausi fuerint, segregationi subjecerunt. Cum autem permulti sanctissimi patriarchæ, et ab Augustali et a propinquioribus Magnæ ecclesiæ vestibulo partibus, nummularios, et crustularum fructuumque venditores, et reliquos mercatores, expelli jussissent, dicebant quidam, canonem ecclesiasticos ambitus nominare porticus ac vestibula uniuscujusque templi, sed non et phialas aliasque divinarum ædium partes, quæ eis unitæ sunt: hoc autem pluribus non placuit. Dicebant enim, quod quoniam canon de Ecclesia non meminit (quod enim in medio templi vel in ejus vestibulo sit caupona vel mercatorum conventus, nulli Christiano ne in mentem quidem venerit, ut quod sit a pietate alienissimum), sed de sacris

[16] Joan. II, 16.

Guill. Beveregii notæ.

(86) *Πλημμελήματι, ἀφοριζέσθω*. Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem nota quædam marginalis in ms. nostro Bodleiano interponitur, quæ sic se habet Σημείωσαι τὸν παρόντα ος' κανόνα, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ ζήτει τὴν διόρθωσιν τῶν ἐν τοῖς μυρεψίοις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τελουμένων, καὶ ἐν τῷ τοῦ πρωτεκδίκου περιβολαίῳ· καὶ ἔστι τούτου ἐνδότερος. Ὡσαύτως καὶ τῶν ἀπερχομένων ἐν ταῖς ὁπουδήποτε τελεταῖς καὶ πανηγύρεσι, χάριν πραγμάτων καὶ δοσοληψιῶν· μεγάλης γάρ εἰσι καταχρίσεως οἱ τοιοῦτοι ἄξιοι. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ ταῦτα, οὐ μὴν ἐπειδὴ ἕτεροι προλαβόντες παρέφθειραν τὴν κεκρατηκυῖαν συνήθειαν ἐπὶ τῶν ἁγίων, καὶ ἀντὶ τοῦ προσεύχεσθαι, τόν τε καιρὸν καὶ τὸν τόπον ποιοῦνται ἀγορὰν καὶ πανήγυριν καὶ ἐμπορίαν. Ex eo autem, quod non solum canon, sed et ipsa Balsamonis interpretatio hic no- D tetur, palam est hæc verba ad Balsamonis textum nequicquam pertinere; ac proinde in aliis omnibus codicibus, quos videre contigit, rectius omittuntur.

(87) *Ἀπό τε τοῦ Αὐγουστεῶνος*. Sic dictus est locus quidam Constantinopoli, ubi opsonia vendebant. Codinus ἐπωνόμασε τὸν τόπον αὐγουστεῶνα, πρότερον γουστεῖον λεγόμενον ἤγουν ὀψοπώλιον. Cod. De orig. Constantinop. Prope fuit Magnam Ecclesiam, ut non solum ex hoc Balsamonis loco, sed et ex Niceta Choniata constat, dicente, οὐκοῦν, ὅσαι τῷ ἱερῷ οἰκίαι κατὰ τὸν Αὐγουστεῶνα συνήπτοντο, παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἀπεῤῥάγησαν. Et paulo post. τέλος δὲ τοῖς πάντοθεν βάλλουσιν ἐκ τοῦ νεὼ πιεζόμενοι, ἀφίστανται τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίας, καὶ εἰσίασι τὸ πρόναον, Nic. Choniat. in Alexio Man. Comn. lil

templi ambitibus, de his debemus omnem dubitationem adducere. Omnes autem illos esse sacros ambitus dixerunt, qui rationis expertium animantium conculcationi permissi non sunt, etiamsi alio quodam modo sint communes : ex 12 cap., primi tit., v lib. quod dicit : Usque ad terminos ecclesiæ in foro publico securitatem habeant, qui confugerunt interioribus lavacris, vel hortis, vel domiciliis, vel porticibus, vel atriis utentes **247** et prohibeantur intra templum dormire vel comedere, lavacra et hortos, et porticus ecclesiæ conjuncta sacros ambitus esse ne dixeris, ut illic etiam prohibeantur proponi venalia. Hæc enim ecclesiæ quidem partes reputabuntur : sacri autem ambitus non dicentur. Et, ut communia quidem, sanctorum ambituum honore digna non habebuntur : sed propter ecclesiæ privilegium, qui eum, qui eo confugit, ex ipsis abripuerit, punietur. Nota vero, intra solum templum edere ac bibere prohiberi eos, qui ad ipsum confugerint.

ZONAR. *Domus mea*, dixit Dominus ad Judæos, *domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum* [17]. Ne igitur eadem fidelibus objici queant, ne intra sacri loci ambitum cauponas exstruere, neve esculenta aut alia quæcunque venalia habere liceat, Patres decrevere. Neque vero intra ecclesiam, sed intra sacri loci ambitum ea fieri vetant. Sunt vero sacri ambitus omnia sanctorum templorum septa, ita ut neque in templorum areis, neque in vestibulis aliquid ejusmodi fieri canon sinat : quamvis ea nunc impie fiant. Suam vero sententiam Patres ex Evangelio confirmant, nos ita a Christo edoctos esse dicentes; qui et Judæis, ne domum Patris sui domum negotiationis facerent, imperavit, et sacrilegos nundinatores a templo expulit, et nummulariorum æs effudit. Sunt vero κολλυβισταὶ, seu nummularii, qui exigua numismata, hoc est, nummos, vendunt. Κόλλυβος enim apud Græcos exiguum numisma est, quod a Romanis nummus vocatur. Est vero κέρμα, idem quod numisma.

ARIST. « Intra sacrum ambitum caupona constitui non debet; ac ibidem cibos vendi ineptum : « et qui utrumvis facit, segregatur. »

Dei domum domum negotiationis non facere jussit Sospitator et Deus noster : quapropter intra sacros ambitus non oportet officinam cauponatoriam instituere, et quæ per edulia fiunt species proponere, aut alias facere venditiones. Si quis itaque in hujusmodi peccato deprehensus fuerit, segregabitur.

A εἰσάγειν ἀμφιβολίαν. Πάντες δὲ ἐκείνους εἶπον εἶναι ἱεροὺς περιβόλους, τοὺς μὴ ἀπολυθέντας εἰς ἀλόγων ζώων καταπάτησιν, καὶ ἀλλοτρόπως κοινωθέντας. Ἀπὸ μέντοι τοῦ ιβ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, τοῦ λέγοντος· Μέχρι τῶν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλησίας ὅρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ προσφυγόντες ταῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς, ἢ κήποις, ἢ οἰκήμασι, ἢ στοαῖς, ἢ αὐλαῖς χρώμενοι, καὶ κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν· μὴ εἴπῃς καὶ τὰ λουτρὰ καὶ τοὺς κήπους καὶ τὰς στοὰς τὰς συνηνωμένας ταῖς ἐκκλησίαις ἱεροὺς περιβόλους εἶναι, ὡς ἐντεῦθεν κωλύεσθαι καὶ τὸ προτίθεσθαι ὤνια ἐπ αὐτοῖς. Ταῦτα γὰρ μέρη μὲν τῆς ἐκκλησίας λογίζονται· ἱεροὶ δὲ περίβολοι οὐ λεχθήσονται. Καὶ ὡς κοινὰ μὲν, τῆς τιμῆς τῶν ἱερῶν περιβόλων οὐκ B ἀξιωθήσονται· διὰ δὲ τὸ τῆς ἐκκλησίας προνόμιον, ὁ ἐξ αὐτῶν ἀφαρπάσας πρόσφυγα κολασθήσεται. Σημείωσαι δὲ ὅτι ἐντὸς μόνου τοῦ ναοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν τοὺς πρόσφυγας κεκώλυται.

ΖΩΝΑΡ. *Ὁ οἶκός μου*, τοῖς Ἰουδαίοις ἔφη ὁ Κύριος, *οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν*. Ἵν' οὖν μὴ καὶ τοῖς πιστοῖς τοῦτο ῥηθῇ, ἀπηγόρευσαν οἱ Πατέρες ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖα συνιστᾷν, ἢ ἐδώδιμα προτιθέναι εἰς πρᾶσιν, ἢ ἕτερά τινα. Οὐκ εἶπον δὲ ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῶν ἱερῶν περιβόλων. Περίβολοι δ' εἰσὶν ἱεροὶ αἱ τῶν θείων ναῶν ἅπασαι περιοχαί· ὥστε οὐδ' ἐν προτεμενίσμασιν, C οὐδ' ἐν προαυλίοις τοιοῦτόν τι γίνεσθαι παραχωρεῖ ὁ κανών· εἰ καὶ νῦν ἀνευλαβῶς ταῦτα γίνονται. Κατασκευάζουσι δὲ τὸν οἰκεῖον λόγον οἱ Πατέρες ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, λέγοντες τὸν Χριστὸν τοῦτο παραδοῦναι ἡμῖν, λέγοντα τοῖς Ἰουδαίοις· Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορείου· καὶ ἀπελάσαντα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς θεοκαπήλους, καὶ τῶν κολλυβιστῶν τὸ κέρμα ἐκχέαντα. Κολλυβισταὶ δ' εἰσὶν οἱ τὰ λεπτὰ νομίσματα πωλοῦντες, ἤτοι τοὺς νούμμους· κόλλυβος γὰρ παρ' Ἕλλησι τὸ λεπτὸν νόμισμα, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις νοῦμμος καλεῖται. Καὶ κέρμα δὲ τὸ νόμισμα λέγεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐν ἱερῷ περιβόλῳ καπηλεῖον ἀσύστατον, « καὶ πωλούμενα βρώματα μάταια· καὶ ἐν ἀμ« φοτέροις ὁ ποιῶν ἀφορίζεται. »

D Τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον μὴ ποιεῖν ἐμπορείου οἶκον παρεκελεύσατο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεός· διὰ τοῦτο οὐ χρὴ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον συνιστᾷν, καὶ τὰ διὰ βρωμάτων εἴδη προτιθέναι, ἢ ἑτέρας πράσεις ποιεῖσθαι. Εἴ τις οὖν τοιοῦτόν τι φανῇ πλημμελῶν, ἀφορισθήσεται.

CANON LXXVII.

« Quod non oportet sacris initiatos, vel clericos, vel « ascetas, lavari cum mulieribus ; nec omnem « Christianum vel laicum. Hæc est enim prima « condemnatio apud gentes. Si quis autem hac

ΚΑΝΩΝ ΟΖ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς, ἢ ἀσκητὰς ἐν « βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι· μηδὲ « πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν. Αὕτη γὰρ πρώτη « κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δέ τις ἐπὶ

[17] Matth. xxi, 13.

« τοῦτο φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαι- A « ρείσθω (88)· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐλούοντο ἱερωμένοι τινὲς, καὶ μοναχοὶ, καὶ λαϊκοὶ μετὰ γυναικῶν, μὴ ἐπιστρεφόμενοι τῆς ἀποστολικῆς θείας παραγγελίας, τῆς λεγούσης· Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Διορθούμενοι οὖν τοῦτο οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὡς ἀπρεπέστατον καὶ σκανδαλοποιὸν, καὶ διεγεῖρον εἰς δαιμονιώδεις ἐπιθυμίας, φέρον τε τοὺς χρωμένους τῇ ἀσέμνῳ ταύτῃ διαγωγῇ εἰς μεγάλην κατάγνωσιν, διωρίσαντο τὸν οὕτως ἀδιαφόρως καὶ ἀπρεπῶς εἰς τὸ ἑξῆς μετὰ γυναικὸς λουόμενον, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Σημείωσαι δὲ ὅτι ὁ κανὼν διαφορὰν ποιεῖται κληρικῶν, ἱερωμένων, λαϊκῶν, καὶ ἀσκητῶν. B Ἱερωμένοι γάρ εἰσιν οἱ τοῦ βήματος, οἱ καὶ χειροτονούμενοι· ἐπίσκοποι δηλονότι, ἱερεῖς, διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι. Κληρικοὶ πάντες οἱ ἐκτὸς τοῦ βήματος ἐν ναοῖς ἐξυπηρετούμενοι, ἤγουν ἀναγνῶσται, θεωροὶ, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι· ἀσκηταὶ δὲ οἱ μοναχοὶ ὅσοι οὐκ ἔφθασαν ἐπισκοπικὴν σφραγῖδα δέξασθαι, ἀλλὰ μόνην ἐπικουρίδα μοναχικήν. Οἱ γὰρ σφραγῖδα δεξάμενοι ἐπισκοπικὴν μοναχοὶ κληρικοὶ λέγονται. Ἀσκητῶν δὲ καὶ μοναχῶν οὐδεμία διαφορά. Συναγαγὼν οὖν εἰπὲ ὡς οἱ μὲν τοῦ βήματος δι' ἐγγραφῆς ὀμνύειν ὀφείλουσιν· οἱ δὲ ἐκτὸς τοῦ βήματος κατὰ λαϊκοὺς ἐπομόσονται, κἂν μοναχοὶ ὦσι. Τινὲς μέντοι λαϊκοὶ μετὰ τῶν οἰκείων ὁμοζύγων ἐν βαλανείοις λουόμενοι, καὶ χάριν τούτου ἐλεγχόμενοι, C λέγουσι μὴ κωλύεσθαι τοῦτο ὑπὸ τοῦ κανόνος. Σάρξ γὰρ μία εἰσὶ, καὶ οὐδέν τι ἄσεμνον δοκεῖ γίνεσθαι μέσον αὐτῶν, μὴ διεστηκότων ἀλλήλων τοῖς σώμασιν· ἐκείνους δὲ κολάζεσθαι, τοὺς σὺν τῇ πορνείᾳ καὶ ἀσχημόνως διάγοντας, καὶ τῆς φύσεως μὴ αἰσχυνομένους τὴν ἀπρέπειαν. Οὐκ ἤρεσαν δὲ ταῦτα τοῖς εὐλαβεστέροις, εἰποῦσι κατάγνωσιν πρώτην εἶναι τοῦτο παρὰ τοῖς ἔθνεσιν, ὡς ὁ κανών φησι, κἀντεῦθεν καὶ κολάζεται ὁπωσδήποτε γινόμενον· καὶ ὅτι κἂν δοκῶσιν οἱ ὁμόζυγοι ἓν σῶμα εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἐφεῖταί αὐτοῖς κακῶς τοῖς οἰκείοις χρήσασθαι μέλεσιν. Ἐπεὶ τοί γε, εἰ τοῦτο ἦν, οὐδὲ οἱ ἐπιχειρήσαντες ἑαυτοὺς ἀνελεῖν ἵνα ἐκολάζοντο (89).

ΖΩΝΑΡ. Ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος, *Δεῖ*, φησὶ, D *καλὰ προνοεῖσθαι ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων*· καὶ πάλιν· *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις*, καὶ

« in re deprehensus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: sin vero laicus, segregetur. »

BALS. Ut est verisimile, ante hanc synodum lavabantur sacerdotes quidam et monachi et laici cum mulieribus, apostolicum divinum præceptum non curantes, quod dicit: Sine offendiculo sitis et Judæis et Græcis et Ecclesiæ Dei [18]. Corrigentes hoc ergo sancti Patres, ut maxime indecorum et offensionem scandalumque afferens, et ad dæmoniacas cupiditates excitans, et eos qui hoc turpi instituto utuntur ad magnam condemnationem deducens, statuerunt ut qui deinceps adeo inconsiderate et indecore cum muliere lavabitur, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur. Nota autem, quod canon facit differentiam inter sacris initiatos, clericos, laicos et ascetas. Sacris initiati sunt, qui sunt ex sacro tribunali, qui etiam ordinantur; episcopi scilicet, sacerdotes, diaconi et hypodiaconi. Clerici, omnes qui extra sacrum tribunal in templis serviunt, ut lectores, ostiarii et alii ejusmodi. Ascetæ autem monachi qui episcopalem characterem non accepere, sed solam tonsuram monachalem. Monachi enim qui episcopalem tonsuram accepere dicuntur clerici. Ascetarum autem et monachorum nulla est differentia. **248** Dic ergo in summam redigens, quod qui sunt quidem ex sacro tribunali in scriptis jurare debent: qui autem sunt extra tribunal, ut laici jurabunt, etiamsi sint monachi. Quidam autem laici, cum in balneis una cum conjugibus lavantur, et propterea reprehenduntur, dicunt istud ab hoc canone non prohiberi. Sunt enim caro una, et nihil turpe ac indecorum inter eos fieri videatur, cum a se invicem non sint disjuncti corporibus: illos autem puniri, qui cum scortatione se turpiter et indecore gerunt, naturæque pudendorum nullo penitus pudore afficiuntur. Hæc autem religiosioribus non placuere, dicentibus hoc esse primam apud gentes condemnationem, ut dicit canon: et ideo id esse puniendum quomodocunque fiat: et quod etiamsi videantur conjuges unum esse corpus, eis tamen non permittitur suis membris male uti. Si enim ita esset, nec ii qui sibi mortem consciscere conati sunt, punirentur.

ZONAR. *Oportet*, inquit divinus apostolus Paulus, *bona providere coram Deo et hominibus* [19]; et alibi, *Sine offensione estote et Judæis, et Græcis*,

[18] I Cor. x, 32. [19] II Cor. viii, 21.

Guill. Beveregii notæ.

(88) *Εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφοριζέσθω*. In codice nostro Bodleiano post hæc ultima canonis verba habes, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα ἀφορίζοντα τοὺς μετὰ γυναικῶν λουομένους, καὶ εὔξαι διορθωθῆναι τοὺς τοῦτο καταφρονοῦντας, καὶ μᾶλλον τοὺς εὐγενεῖς τῆς ἡμέρας ἀδιαφόρως λουομένους μετὰ γυναικῶν αὐτῶν. Sed etiamsi hæc in ipso textu scribantur, e margine tamen illuc irrepsisse primo intuitu patet: unde etiam in reliquis codicibus mss. non leguntur.

(89) *Ἵνα ἐκολάζοντο*. In codicibus impressis, item Ætonensi et Amerbachiano mss. hæc ultima sunt hujus interpretationis verba; sed in Bodleiano nostro hæc sequuntur: Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν διδάσκουσαν τίνες τῶν κληρικῶν δι' ἐγγραφῶν ὀμνύουσι, καὶ τίνες σωματικὸν ὅρκον ἀπαιτοῦνται· ἀμφιβάλλεται γάρ. Hanc autem notam esse marginalem, et ad Balsamonis interpretationem non pertinere, ex ipsis verbis palam est; utpote quibus interpretatio ista diserte indigitatur et notatur.

et Ecclesiæ Dei [29]. Quod si viri cum mulieribus simul laventur, magnam offensionem apud eos, qui id conspicati fuerint, ea res facile excitabit. Etenim si vel ipse mulieris in privata domo aut in via forte occurrentis aspectus perturbationum fluctus in animis virorum ut plurimum commovet: una cum iis lavari, qui fieri potest ut non iisdem laticibus ipsorum quoque mentem demergat, et cupiditatis aliquid excitet? Quod si etiam demus aliquos, quamvis eodem balneo cum feminis utentes, id sine periculo facere: quominus tamen, et qui vident offensionem ex ea re capiant, et fidelium in eo licentiam tacita cogitatione damnent, id qua ratione quisquam vitare possit? His igitur de causis, id canon Christianis omnibus vetitum esse decernit: qui vero id fecerint, si quidem sacrati fuerint, hoc est, ex eorum numero qui circa sacrum tribunal versantur, aut clerici, hoc est, clero quacunque ratione ascripti, depositione: ascetas vero et laicos segregatione puniri jubet. Est porro hic canon idem cum Laodicenæ synodi trigesimo, quamvis illic absque ulla pœnarum mentione editus.

ARIST. « Christianus cum mulieribus non lavatur: clericus enim deponitur; laicus autem segregatur. » Perspicuus.

CANON LXXVIII.

« Quod oportet eos qui illuminantur fidem discere, et quinta septimanæ feria episcopo vel presbyteris renuntiare. »

BALS. Quomodo qui recens sunt illuminati debent fidem orthodoxam doceri, a diversis canonibus didicimus. Præsens autem canon iis adjicit, nobis sufficere non debere assertiones eorum qui illuminantur, affirmantium, se rectam fidem fuisse edoctos: sed eos quidem oportere sacra oracula discere totis primis quatuor diebus septimanæ; quinto autem die ea episcopo, vel iis quibus hoc ab illo permittetur, scilicet catechistis, renuntiare. Sic enim facientes perfecte demonstrabunt, quod tota anima ad fidem orthodoxam accesserunt, et in divinis ejus mysteriis initiati, satisque confirmati sunt. Hoc autem non semel facient, sed per totam fere suam vitam. Præsens autem canon omnino idem est cum canone 43 synodi Laodicenæ.

ZONAR. Est hic canon idem cum Laodicenæ synodi quadragesimo tertio, iisdem namque verbis inter alios ejus synodi canones recensetur. Porro eos qui illuminantur, hoc est, ad illuminationem se comparant, et inter catechumenos numerantur, mysteria fidei ediscere, et quinto quoque cujuslibet hebdomadæ die, quæ tota hebdomada didicere, audiente episcopo aut sacerdotibus, **249** recitare jubet. Id vero ita fieri, ne mysteriorum nostræ religionis ignarus aliquis baptizetur, ac proinde parum stabilis hæreticorum artibus se a recto tramite auferri abducive patiatur.

[29] I Cor. x, 32.

A *Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ*. Τὸ δὲ ἄνδρας συλλούεσθαι γυναιξὶ σκάνδαλον μέγα τοῖς ὁρῶσι τοῦτο δύναται ἐμποιεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ ἐν οἰκίᾳ ἢ ἐν ὁδῷ ἐντυχία τῶν γυναικῶν ζάλην τῷ λογισμῷ τῶν ἐντυγχανόντων αὐταῖς ἀνδρῶν ὡς τὰ πολλὰ ἐμποιεῖ· τὸ ταύταις συλλούεσθαι πῶς οὐκ ἂν τὸν νοῦν τῶν συλλουομένων αὐταῖς κατεβάπτισε, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἠρέθισεν; Εἰ δὲ καὶ δοίη τις καθ' ὑπόθεσιν μὴ βλάπτεσθαι ἴσως τινάς, κἂν συλλούωνται γυναιξίν· ἀλλά γε τὸ τοὺς ὁρῶντας τοῦτο σκανδαλίζεσθαι, καὶ καταγινώσκειν τῶν τοῦτο ποιούντων πιστῶν τίς ἂν ποτε δυνηθείη φυγεῖν; Διὰ ταῦτα τοίνυν ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανὼν πᾶσι Χριστιανοῖς· τοῖς δὲ τοῦτο ποιοῦσιν, ἱερατικοῖς μὲν οὖσι, τοῖς περὶ τὸ βῆμα δηλαδὴ καὶ κληρικοῖς τοῖς ἄλλως ἐν B κλήρῳ τεταγμένοις, καθαίρεσιν ὁρίζει τὸ ἐπιτίμιον· ἀσκηταῖς δὲ καὶ λαϊκοῖς ἐπάγει ἀφορισμόν. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συγκροτηθείσης συνόδου τριακοστός ἐστιν, ἄνευ τῶν ἐπιτιμίων ἐκεῖσε ἐκφωνηθείς.

ἈΡΙΣΤ. « Χριστιανὸς γυναιξὶν οὐ συλλούεται. Κληρικὸς μὲν γὰρ καθαιρεῖται· λαϊκὸς δὲ ἀφορίζεται. » Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΟΗʹ.

« Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. »

C ΒΑΛΣ. Οἱ νεοφώτιστοι ὅπως ὀφείλουσι διδάσκεσθαι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀπὸ διαφόρων κανόνων ἐμάθομεν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν προστίθησι μὴ ἀρκεῖν ἡμᾶς ταῖς καταθέσεσι τῶν φωτιζομένων, διαβεβαιουμένων ἀναδιδαχθῆναι τὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἀλλὰ μανθάνειν μὲν αὐτοὺς τὰ ἱερὰ λόγια δι' ὅλων τῶν πρώτων τεσσάρων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, κατὰ δὲ τὴν πέμπτην ἀπαγγέλλειν αὐτὰ τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς ἐπιτραπησομένοις παρὰ τούτου, ἤγουν τοῖς κατηχηταῖς. Οὕτω γὰρ ποιοῦντες δώσουσιν ἐντελῆ πληροφορίαν, ὡς ὁλοψύχως τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει προσῆλθον, καὶ τὰ θεῖα ταύτης ἐμυήθησαν μυστήρια, καὶ ἱκανῶς ἐστηρίχθησαν. Τοῦτο δὲ οὐχ ἅπαξ ποιήσουσιν, ἀλλὰ σχεδὸν δι' ὅλης D τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ὁ μέντοι παρὼν κανὼν μγʹ ἐστὶν ἀπαράλλακτος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἐστὶ τεσσαρακοστὸς τρίτος· αὐτοῖς γὰρ ῥήμασι τοῖς ἄλλοις κανόσι τῆς συνόδου ἐκείνης ἐγκατέστρωται. Κελεύει δὲ τοὺς φωτιζομένους, ἤγουν τοὺς πρὸς τὸ φώτισμα ἑτοιμαζομένους καὶ κατηχουμένους τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐκμανθάνειν καὶ τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἑκάστης ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν, ἃ διὰ τῆς ἑβδομάδος ἔμαθον, τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἀμύητος τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ὤν τις βαπτισθῇ, καὶ ἀστήρικτος ὢν ὑπὸ αἱρετικῶν ὑποσυρῇ καὶ ὑποκλαπῇ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ φωτισθεὶς τὴν πίστιν ἀπαγγελλέτω A τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος. »

Δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θείῳ φωτίσματι, καθὼς καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς ἕκτος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διαλαμβάνει, τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος, καθ' ἣν μέλλει φωτισθῆναι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις ταύτην ἀπαγγέλλειν.

ΚΑΝΩΝ ΟΘ'.

« Ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον ὁμολογοῦντες, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κηρύσσοντες, τοὺς ἐξ ἀγνοίας πράττοντάς τι τῶν οὐ δεόντων διορθώσει καθυποβάλλομεν. Ὅθεν, ἐπειδή τινες μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως δείκνυνται σεμίδαλιν ἕψοντες, καὶ B ταύτης ἀλλήλοις μεταδιδόντες, προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχειῶν τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος, ὁρίζομεν μηδὲν τοιοῦτον ὑπὸ τῶν πιστῶν τελεῖσθαι. Οὐ γὰρ τιμή γε τοῦτο τῇ Παρθένῳ, τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ Λόγον σαρκὶ, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν καὶ ὑπογράφειν. Εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν πράττων τοιοῦτο φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Μαθόντες οἱ ἅγιοι Πατέρες ὅτι τινὲς διὰ τιμὴν τῆς ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν καὶ Θεοτόκου ἑορτάζουσι μετὰ μίαν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ C Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ ἐπιλόχεια ταύτης μετὰ σεμιδάλεως ἑψητῆς καὶ ἑτέρων τινῶν εἰδῶν, ὥρισαν μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι παρὰ τῶν Χριστιανῶν. Τὸν γὰρ τόκον, φασὶ, τῆς Θεομήτορος ὁμολογοῦμεν μὴ τοιοῦτον γενέσθαι, καθὼς παρὰ τῶν λοιπῶν γυναικῶν γίνεται, ἀλλὰ ἀλόχευτον· ὅτι καὶ ἡ σύλληψις ὑπὲρ φύσιν καὶ ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐγένετο. Τῇ γοῦν μὴ γνούσῃ λοχείαν πῶς ἡμεῖς τὰ τῶν λοχευομένων διαπραξόμεθα; Ὅθεν οὐκ ἔστι τοῦτο τιμὴ τῆς ἁγίας Παρθένου, τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τεκούσης τὸν Θεὸν Λόγον σαρκὶ ἄνευ ὠδίνων μητρικῶν. Κἀντεῦθεν οὐ χρὴ τὰ ὑπὲρ φύσιν συνεξισοῦσθαι τοῖς κατὰ φύσιν, καὶ οἷον κοινοῦσθαι ταῦτα, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς γεωδῶν ὑπογράφεσθαι. Τοίνυν καὶ διορίζονται τὸν τοιοῦτόν D τι ποιήσαντα, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Διά τοι τοῦτο καὶ Χριστοῦ χάριτι τέως εἰς ταύτην τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν οὐδέν τι τολμᾶται τοιοῦτον παρά τινος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄρρητον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἑορτάζει τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν τὰ ἐπιλόχεια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου διὰ θείων ψαλμῳδημάτων καὶ ὑμνῳδίας ἐκκλησιαστικῆς.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, δοκοῦντες εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεομήτορος ποιεῖν τι, τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐποίουν τινὰ, οἷα ἐπὶ ταῖς λοχευομέναις γίνονται γυναιξί. Ταῦτα οὖν κωλύει γίνεσθαι ὁ παρὼν κανὼν, ἀλόχευτον εἶναι λέγων τὸν τόκον τῆς ἁγίας

ARIST. « Illuminatus quinta hebdomadis feria fidem renuntiet. »

Eum qui divinam adit illuminationem, ut et quadragesimus sextus synodi Laodicensis canon statuit, fidem oportet discere, et quinta hebdomadis, qua illuminandus est, feria, eam episcopo aut presbyteris renuntiare.

CANON LXXIX.

« Absque puerperio editum ex Virgine divinum partum esse confitentes, ut qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annuntiantes, eos qui ex ignorantia faciunt quod non decet, correctioni subjicimus. Quare, quoniam aliquos post sanctæ Christi Dei nostri nativitatis diem similam coquere compertum est, et eam sibi invicem impartiri, honoris scilicet prætextu puerperii impollutæ Virginis Matris; statuimus, ut deinceps nihil tale fiat a fidelibus. Neque enim hoc honor est Virgini, quæ supra mentem et sermonem, quod comprehendi non potest, Verbum peperit carne, ex communibus, et iis quæ in nobis fiunt, inenarrabilem ejus partum definire ac describere. Si quis ergo deinceps hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si vero laicus, segregetur.

BALS. Cum intellexissent sancti Patres, quod quidam propter honorem impollutæ Dominæ nostræ et Deiparæ, post unum diem natalis Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, ejus puerperium celebrant cum cocta simila et quibusdam aliis speciebus; statuerunt hoc a Christianis non esse amplius faciendum. Dei Matris enim partum, inquiunt, talem non fuisse profitemur, quemadmodum a reliquis fit mulieribus, sed absque puerperio: quoniam conceptio et supra naturam et ex sancto Spiritu facta est. Ei ergo, quæ puerperium non novit, quomodo nos ea quæ ad puerperas pertinent peregerimus? Quare non est hoc honor sanctæ Virginis, quæ supra mentem et sermonem Deum Verbum peperit carne, absque ullis maternis in partu doloribus. Quocirca non oportet ea, quæ sunt supra naturam, iis, quæ sunt secundum naturam, exæquare, et ea veluti communia reddere, ex nostrisque terrestribus describere et metiri. Statuunt ergo, ut qui est hoc facturus, si sit quidem clericus, deponatur; sin vero laicus, segregetur. Hanc ergo ob causam, Christi Dei gratia, in hac urbium regina nemo tale quidpiam audet facere: sed post ineffabilem Christi Dei nostri nativitatem, fidelium cœtus sanctissimæ Deiparæ festum celebrat divinis canticis hymnisque ecclesiasticis.

ZONAR. Nonnulli, se in eo semper Virginis ac Dei Matris honori aliquid deferre existimantes die, qui sanctam Christi natalis festivitatem proxime consequitur, quædam facere soliti sunt, ex iis quæ in aliarum quoque mulierum puerperio agi consuevere. Eas res igitur hic canon prohibet, sanctæ

Virginis partum absque ullo puerperio fuisse dicens. Est vero puerperium emissio fœtus, quam doloris sensus ac profluvium sanguinis comitantur : quibus quidem malis nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam credimus. Partus etenim naturales ista consequuntur ; ejus vero conceptio fuit supra naturam, nam a Spiritu sancto effecta est ; ejusdemque partus nequaquam iis, quæ partum naturalem proprie consequuntur, obnoxius fuit. Quæ igitur puerperium non agnovit, quid nos ei quæ puerperarum sunt exhibebimus? Est id quidem sacrosanctæ Virgini contumeliosum **250** potius quam honorificum, eorum aliquid in ejus eximio partu, quale in aliarum mulierum fœtura contingit, usurpari. Qui ergo tale quidpiam admiserit, depositione clericus : laicos vero segregatione teneri jubet.

A Παρθένου. Λοχεία δ' ἐστὶν ἡ μετ' ὠδίνων τοῦ βρέφους ἀπότεξις, καὶ ἡ τῶν αἱμάτων ἀκόλουθος ῥύσις· ὧν μὴ πειραθῆναι τὴν Θεοτόκον πιστεύομεν. Ταῦτα γὰρ ταῖς φυσικῶς συλλαβούσαις παρομαρτεῖ· τῇ δὲ ὑπὲρ φύσιν ἡ σύλληψις· ἐκ γὰρ Πνεύματος ἁγίου ἐγένετο, καὶ ὁ τόκος τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὑπέρτερος. Τῇ γοῦν μὴ γνούσῃ λοχείαν πῶς ἡμεῖς τὰ τῶν λοχευομένων διαπραξόμεθα; Ὕβρις γὰρ καὶ οὐ τιμὴ τῆς ὑπεραγίας Παρθένου ἐστὶ τὸ γίνεσθαί τι ἐπὶ τῷ ἀνεκφράστῳ τόκῳ αὐτῆς, οἷον ἐπὶ τῶν ἄλλων γίνεται γυναικῶν τικτουσῶν. Τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι πράττοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζει.

ARIST. « Qui post Deiparæ festum similam vel « aliud quidlibet, propter ea quæ dicuntur puerpe- « ria, præparat, segregatur. »

Hoc Virgini, quæ supra mentem et sermonem incomprehensibile peperit carne Verbum, non est honor, ex communibus et iis quæ in nobis sunt, inenarrabilem ejus partum definire et describere. Si quis itaque post sanctæ Christi veri Dei nostri nativitatis diem similam coquere deprehenditur, eamque aliis exhibere, puerperii scilicet immaculatæ Virginis Matris honoris prætextu; si quidem clericus est, deponetur : sin vero laicus, segregabitur. Divinum enim e Virgine partum, ut sine semine constitutum, sine puerperio editum confitemur.

B ΑΡΙΣΤ. « Ἀφορίζεται ὁ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς « Θεοτόκου, σεμίδαλιν ἢ ἄλλο τι κατασκευάζων, « διὰ τὰ λεγόμενα ἐπιλόχεια. »

Οὐκ ἔστι τοῦτο τιμὴ τῇ Παρθένῳ, τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ Λόγον σαρκὶ, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν καὶ ὑπογράφειν. Διὰ τοῦτο, εἴ τις μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως σεμίδαλιν εὑρίσκεται ἕψων, καὶ ταύτην παρέχων τισὶ προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχειῶν τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος· εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεθήσεται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται. Ἀλόχευτον γὰρ ὁμολογοῦμεν τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα.

CANON LXXX.

« Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel « eorum qui in clero enumerantur, vel laicus, « nullam graviorem habeat necessitatem vel ne- « gotium difficile, ut a sua ecclesia absit diutis- « sime, sed in civitate agens, tribus diebus Do- « minicis in tribus septimanis una non conve- « niat, si sit quidem clericus, deponatur : sin « vero laicus, communione moveatur. »

BALS. Alii quidem diversi canones, alio modo puniunt episcopos et clericos, qui aliquandiu a suis ecclesiis peregre absunt. Præsens autem canon non solum episcopos et clericos, sed etiam laicos, qui a suis regionibus in alieno solo degentes absunt, cogit una cum fidelibus communicare et orare; et statuit, quod si quis eorum, nulla necessitate proposita, morbi scilicet, vel gravissimæ servitutis, quæ ei non concedit ut in ecclesia versetur, tribus diebus Dominicis cum fidelibus non convenerit, et una non oraverit, sed in hanc salutiferam communionem negligenter affectus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur : si vero laicus, a communione moveatur, hoc est, segregetur. Ex eo enim duorum alterum apparet, eum vel divina præcepta divinasque psalmodias et orationes non curare, vel non esse fidelem. Cur enim 20 diebus cum Christianis in ecclesia versari noluit, unaque cum Dei fideli populo communicare?

C

ΚΑΝΩΝ Π'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τῶν « ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων, ἢ λαϊκὸς, μηδε- « μίαν ἀνάγκην βαρυτέραν ἔχοι ἢ πρᾶγμα δυσχε- « ρὲς, ὥστε ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς αὐτοῦ « ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγων, τρεῖς Κυ- « ριακὰς ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ « μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, « ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας. »

ΒΑΛΣ. Ἄλλοι μὲν κανόνες διάφοροι ἀλλοτρόπως κολάζουσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς ἐφ' ἱκανὸν ἀποδημοῦντας ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὐ μόνον ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν χωρῶν D αὐτῶν ἐν ἀλλοδαπῇ διάγοντας, καταναγκάζει μετὰ τῶν πιστῶν συγκοινωνεῖν καὶ συνεύχεσθαι· καὶ διορίζεται ὡς εἴπερ τις ἐκ τούτων μηδεμιᾶς προκειμένης ἀνάγκης, νόσου τυχὸν ἢ δουλείας βαρυτάτης μὴ παραχωρούσης αὐτῷ ἐκκλησιάζειν, ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς οὐ συνέλθῃ μετὰ τῶν πιστῶν καὶ συνεύξηται, ἀλλ' ἀμελῶς διατεθῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ σωτηριώδει κοινωνίᾳ, κληρικὸς μὲν ὤν, καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας, τουτέστιν ἀφοριζέσθω. Δυοῖν γὰρ θάτερον ἐκ τούτου ἀναφαίνεται, ἢ μηδεμίαν φροντίδα τίθεσθαι τὸν τοιοῦτον τῶν θείων παραγγελιῶν καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐχῆς καὶ ὑμνῳδίας, ἢ τὸ μὴ εἶναι πιστόν· ἵνα τί γὰρ ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέραις μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησιάσαι οὐχ ᾑρετίσατο, καὶ συγκοινωνῆσαι τῷ πιστῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ;

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας ἀπολειφθέντας A τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν ἄνευ βαρείας ἀνάγκης τινὸς ἢ δυσχερείας ἑτέρας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγοντας, μὴ συνερχομένους δὲ εἰς ἐκκλησίαν τοῖς πιστοῖς ἐπισκόπους μὲν καὶ κληρικοὺς ὄντας ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι προστάττει· λαϊκὸς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἀποκινεῖσθαι τῆς κοινωνίας.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ δι' ἀνάγκην ἀπολιμπάνεταί τις « τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς, ἀκοινώ« νητος. »

Ὁ τῆς ἐκκλησίας ἐν τρισὶ Κυριακαῖς ἀπολειφθεὶς ἄνευ βαρυτάτης ἀνάγκης ἢ δυσχερείας τινὸς, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

« Ἐπειδήπερ ἔν τισι χώραις μεμαθήκαμεν ἐν τῷ B « Τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκης μέρει ἐκφωνεῖ« σθαι μετὰ τὸ, Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς « δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς· τοῦτό τε ὑπὸ τῶν πάλαι « ἁγίων Πατέρων, ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον, ἐκ « τοῦ τοιούτου ἀπηλάθη ὕμνου, σὺν τῷ τὴν τοιαύτην « φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἱρετικῷ· καὶ « ἡμεῖς, κυροῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων « ἡμῶν εὐσεβῶς θεσμοθετηθέντα, ἀναθεματίζο« μεν ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὅρον μεταδεχομένους « τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπ' ἐκκλησίαις, ἢ ἄλλως « πως τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας. Καὶ εἰ « μὲν ἱερατικὸς ἐστιν ὁ παραβάτης τῶν ὁρισθέν« των, ἀπογυμνοῦσθαι τοῦτο τῆς ἱερωσύνης « προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορί- C « ζεσθαι.

Ὁ ματαιόφρων ἐκεῖνος καὶ βλάσφημος Πέτρος ὁ Κναφεὺς προσθήκην ἐν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐποίησε, μετὰ τὸ ἐκφωνεῖσθαι τό· *Ἅγιος ἀθάνατος*, εἰπὼν ὀφείλειν λέγεσθαι τό· *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς*. Ἣν δὴ προσθήκην ἡ Ἐκκλησία οὐ παρεδέξατο, ὡς παρεισάγουσαν τέταρτον πρόσωπον, καὶ ἀνὰ μέρος τιθεῖσαν τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν τὴν τοῦ Πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρὸν, ἢ ὡς παθητὴν τὴν Τριάδα δοξάζουσαν, καὶ συσταυροῦσαν τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐδογμάτισεν εὐσεβῶς τὸν Τρισάγιον ὕμνον χάριν τῆς Τριάδος λέγεσθαι· ὅπερ τι διὰ μὲν τῆς τρισσῆς ἁγιότητος τὰς τρεῖς τῆς ὑπερουσίου D Θεότητος ὑποστάσεις τὰ ἅγια Σεραφὶμ ἡμῖν ὑπεμφαίνουσι· διὰ δὲ τῆς μιᾶς κυριότητος τὴν μίαν τῆς Θεαρχικῆς Τριάδος οὐσίαν τε καὶ βασιλείαν γνωρίζουσι. Εὕρηται δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (90) ὅτι λιτανεύοντος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει

ZONAR. Qui tribus hebdomadis ab ecclesia sua nulla gravi necessitate difficilive alia causa impediti, abfuerint, verum in urbe degentes cum fidelibus in ecclesiam non convenerint, si quidem episcopi aut clerici sint, eos canon deponi: laicos autem segregari (hoc namque illud est, communione moveri) jubet.

ARIST. « Si quis nulla cogente necessitate ec« clesiam tribus Dominicis derelinquat, commu« nione privatur. »

Qui ab ecclesia tribus diebus Dominicis abest, sine necessitate aliqua et difficultate gravissima, si quidem clericus est, deponitur: sin vero laicus, segregatur.

251 CANON LXXXI.

« Quoniam in nonnullis locis didicimus, in san« ctissimo hymno additamenti loco dici post « illud, Sanctus immortalis, hoc: Qui crucifixus « es pro nobis, miserere nostri; id autem ab « antiquis sanctis Patribus, ut a pietate alienum, « ex hoc hymno ejectum cum scelerato hæretico, « qui hanc vocem innovavit: nos quoque con« firmantes ea quæ a sanctis nostris Patribus « pie constituta sunt, anathematizamus eos, qui « post præsens decretum ejusmodi vocem in ec« clesiis admittunt, vel aliquo alio modo san« ctissimo hymno adjungunt. Et si est quidem « sacerdotalis ordinis qui transgressus est, eum « sacerdotio privari jubemus: sin autem laicus « vel monachus, segregari. »

BALS. Stolidus ille et blasphemus Petrus Fullo in sanctissimo hymno fecit additamentum, dicens, postquam dictum esset, *Sanctus immortalis*, debere dici, *Qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri*. Quod quidem additamentum Ecclesia non admisit, ut quod quartam personam inducat, et Dei Filium, Salvatoris scilicet consistentem facultatem, seorsum ponat, et Christum crucifixum tanquam alium a forti, et tanquam affectionibus subjectam Trinitatem glorificet, et Patrem una cum Filio crucifigat et Spiritum sanctum. Et decrevit quidem sanctissimum hymnum pie dici de sancta Trinitate, quod per trinam sanctitatem tres supersubstantialis Deitatis personas sancta nobis Seraphim ostendant: per unam vero dominationem unam divinæ Trinitatis substantiam regnumque significant. In ecclesiastica autem historia inventum est, cum populus Constantinopoli supplicaret, propter quasdam divinitus intentatas minas, quæ tempore Procli

Guill. Beveregii notæ.

(90) *Εὕρηται δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ*. Sane hæc historia de Trisagio a Theophane refertur, his verbis: Ἐπὶ τούτου τοῦ ἐν ἁγίοις Πρόκλου σεισμοὶ γεγόνασι μεγάλοι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ὥστε φοβηθέντες οἱ Βυζάντιοι ἔφυγον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ· καὶ ἦσαν προσκαρτεροῦντες μετὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐν ταῖς λιταῖς, κλαίοντες πρὸς τὸν Θεόν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ κυμαινομένης τῆς γῆς, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ κράζοντος τό· Κύριε, ἐλέησον, ἐκτενῶς, περὶ ὥραν τρίτην ἄφνω πάντων ὁρώντων, συνέβη ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆναί τινα νεάνισκον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς παραινούσης αὐτὸν ἀναγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτως· Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, μηδὲν ἕτερον προστεθέντος. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Πρόκλος, ταύτην δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψε τῷ λαῷ ψάλλειν οὕτως, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ σεισμός, Theoph.

archiepiscopi fuere, ex populo raptum fuisse puerum, et sic ter sanctum hymnum ab angelica aliqua doctrina fuisse institutum, *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri :* et converso rursus puero, cum quod institutum erat renuntiasset, universam multitudinem hymnum cecinisse, et sic minas cessasse. Porro autem et in sancta et universali Chalcedon. synodo sic sanctissimum hymnum canendum esse traditum est. Sed cum ne sic quidem multorum eorumque blasphemorum improbitas ad orthodoxum decretum traducta esset, ut est verisimile, qui in hac synodo convenerant sancti Patres, iis quæ a sanctis Patribus qui Chalcedone convenerant de hoc sanctissimo hymno constituta erant, confirmatis, anathemati eos subjecerunt, qui post præsentem canonem Fullonis additamentum Trisagio adjungant. Et si est quidem sacerdotalis, inquit, ordinis, qui transgreditur, deponatur : sin autem laicus vel monachus, segregetur. Cum autem canon eos anathematizet, qui malum hoc additamentum suscipiunt, et ex anathematizatione non solum fiant, qui anathematizantur, infames, sed omnis etiam generis exitium subeant, et ab omni in mundo conversatione alienentur, miror quomodo canon depositionis et segregationis una cum anathematismo meminit. Sed, ut est verisimile, hoc quoque episcopali discretioni ac prudentiæ relictum est, ut qui blasphemum quidem hoc additamentum admisit et facile convertitur, deponatur vel segregetur : qui autem non convertitur, sed blasphemis nugis adhæret, anathematizetur, et sic non solum sacerdotio vel ecclesiastica communione privetur, sed etiam exterminetur, ut non aliis quoque hæresim communicet.

252 ZONAR. Quidam affectionibus obnoxiam divinitatem existimantes, Trisagio hymno verba illa, Qui pro nobis crucifixus est addidere. Quod quidem ante hanc synodum alii quoque sancti Patres, ut adulterinum rectæque sententiæ minus consentaneum, repudiavere ; et a quibusdam adhuc, ut credibile est, usurpatum, hujus synodi auctores ex Trisagio tollunt, quique id nihilominus adhibuerint, ac Trisagio quomodocunque adjunxerint, anathemate damnant. Atque hujus decreti violatores, sacratos quidem depositione; monachos vero aut laicos segregationis pœna teneri jubent

A λαοῦ διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου γεγενημένην ἀφαρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυηθῆναι ὑπ' ἀγγελικῆς τινος διδασκαλίας τὸν Τρισάγιον ὕμνον· Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ αὖθις ἐπιστραφέντος τοῦ παιδίου, καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ᾆσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω κοπάσαι τὴν ἀπειλήν. Καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ δὲ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ τῇ ἐν Χαλκηδόνι οὕτως ὑμνεῖσθαι ὁ Τρισάγιος ὕμνος παραδέδοται. Ἀλλὰ τῆς τῶν πολλῶν καὶ βλασφημάτων κακίας μηδὲ διὰ τούτων πρὸς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα μεταριθμηθείσης, ὡς ἔοικεν, οἱ κατὰ ταύτην συνελθόντες τὴν σύνοδον ἅγιοι Πατέρες, ἐπικυρώσαντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων περὶ τοῦ B Τρισαγίου ὕμνου θεσμοθετηθέντα, ἀναθέματι καθυπέβαλλον τοὺς μετὰ τὸν παρόντα κανόνα τὴν προσθήκην τοῦ Κναφέως τῷ Τρισαγίῳ συνάπτοντας· καὶ εἰ μὲν ἱερατικός ἐστι, φασὶν, ὁ παραβαίνων, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφοριζέσθω. Τοῦ δὲ κανόνος ἀναθεματίζοντος τοὺς τὴν κακόδοξον ταύτην προσθήκην παραδεχομένους, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναθεματισμοῦ μὴ μόνον ἀτίμων γινομένων τῶν ἀναθεματιζομένων, ἀλλὰ καὶ παντελῆ ἀπώλειαν ὑφισταμένων, καὶ πάσης τῆς ἐν κόσμῳ διαγωγῆς ἀπαλλοτριουμένων, θαυμάζω πῶς ὁ κανὼν σὺν τῷ ἀναθεματισμῷ καθαιρέσεως ἐμνήσθη καὶ ἀφορισμοῦ. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ἀνήρτησεν, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν παραδεξάμενον C τὴν βλάσφημον ταύτην προσθήκην καὶ ῥᾳδίως μετατιθέμενον καθαιρεῖσθαι, ἢ ἀφορίζεσθαι· τὸν δὲ μὴ μετατιθέμενον, ἀλλ' ἔτι τῆς βλασφήμου φλυαρίας ἐξεχόμενον ἀναθεματίζεσθαι, καὶ οὕτω μὴ μόνον τῆς ἱερωσύνης ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀπογυμνοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ περιορίζεσθαι, ἐφ' ᾧ μὴ μεταδοῦναι τῆς αἱρέσεως καὶ ἄλλοις.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τῇ θεότητι πάθος προσαρμόζοντες προσέθεντο τῷ Τρισαγίῳ τὴν προσθήκην ταύτην, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς. Ὅπερ καὶ πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ὑφ' ἑτέρων ἁγίων Πατέρων, ὡς νόθον καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ἀλλότριον, ἀπεβλήθη, καὶ ἔτι δὲ παρά τινων, ὡς ἔοικε, λεγόμενον οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοῦ Τρισαγίου αὐτὸ ἐξορίζουσιν, ἀναθέματι καταδικάζοντες τοὺς ἔτι αὐτὸ παραδεχομένους, καὶ D τῷ Τρισαγίῳ ὁπωσδήποτε συνάπτοντας. Καὶ καθαιροῦσι μὲν τοὺς ἱερατικοὺς παραβαίνοντας τὰ ὁρισθέντα, τοὺς δὲ μοναχοὺς ἢ λαϊκοὺς ἀφορίζουσιν.

Guill. Beveregii notæ.

in Chronico. Idem etiam ab ecclesiasticis historiis traditum observat Damascenus: Φασὶ μὲν οὖν καὶ οἱ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν συντάξαντες, ὅτι λιτανεύοντος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει λαοῦ, διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ Πρόκλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου γεγενημένην, συνέβη ἁρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυηθῆναι ὑπ' ἀγγελικῆς τινος διδασκαλίας τὸν Τρισάγιον ὕμνον, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς· καὶ αὖθις ἐπιστραφέντος του παιδίου, καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ᾆσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω κοπάσαι τὴν ἀπειλήν. Damasc. *De orthod. fide* l. III, cap. 10. Quinetiam Goffridus Viterbiensis, Cedrenus, Codinus, Marianus Scotus, Landulphus Sagax, aliique hanc historiam tradiderunt. Quibus etiam adjungatur Aristenus in præsentem canonem : qui tamen dicit puerum audiisse ista verba, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, Trisagio non addenda esse, eo nimirum quod in hymno, quem puer audiisse dicitur, ista verba non inserta erant.

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ὁ συνάπτων τὸ, Ὁ A σταυρωθεὶς, ἑτερόδοξος.

Λέγεται, ὡς ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ ἤρθη παιδίον ἐν τῇ τοῦ κάμπου λιτῇ, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας μετέωρον γέγονε, καὶ ἤκουσε θείας φωνῆς, μὴ προστιθέναι ἐν τῷ Τρισαγίῳ τό· *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*, ὡς ὁ παράφρων Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει (91). Εἴ τις οὖν τὴν τοιαύτην φωνὴν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάψει, ὡς ἑτερόδοξος ἀναθεματισθήσεται. Εὑρήσεις δὲ καὶ ἐν τῷ Δαμασκηνῷ νγ' κεφάλαιον διαλαμβάνον πλατύτερον περὶ τοῦ Τρισαγίου, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἤρθη τὸ παιδίον.

ARIST. « Qui hymno Trisagio, illud, Qui crucifixus, adjungit, heterodoxus censetur.

Dicitur, quod sub Theodosii Junioris imperio puer in campi precibus sublatus est, et per multas horas in sublimi suspensus; et audivit vocem divinam, ne hoc, *Qui pro nobis crucifixus*, in Trisagio adderetur, ut vesanus Paulus Samosatenus delire effutiebat. Si quis itaque talem vocem hymno Trisagio adjunxerit, ut heterodoxus anathemate percutietur. Invenies autem in Damasceno cap. 54 de Trisagio plenius tractans; et propter quam causam puer in sublimi attollebatur.

ΚΑΝΩΝ ΠΒ'.

« Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δα- B « κτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, « ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους « καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ « προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους « κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ « τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν τοῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν κόσμου, « ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ « τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως C « τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην « τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ « καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, « καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

CANON LXXXII.

« Inter nonnullas venerabilium imaginum picturas, « agnus, qui digito Præcursoris monstratur, « depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus « est, verum nobis Agnum per legem Christum « Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo « figuras et umbras, ut veritatis signa et characteres, Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam « et veritatem præponimus, eam ut legis impletionem suscipientes. Ut ergo quod perfectum « est, saltem coloribus effigiatum, omnium oculis subjiciatur, Agni ejus, qui tollit peccatum « mundi, Christi Dei nostri, instar hominis characterem, etiam in imaginibus deinceps pro « veteri agno statui jubemus, ut per ipsum « Verbi Dei humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne « conversationis, ejusque passionis et salutaris « mortis manu ducamur, ejusque quæ ex eo facta est mundo redemptionis. »

ΒΑΛΣ. Ὅτε τὴν κατὰ τῶν πρωτοτόκων Αἰγυπτίων ἀπειλὴν διελάλησε κατὰ κέλευσιν τοῦ Θεοῦ ὁ Μωϋσῆς, ἐνετείλατο τοῖς Ἑβραίοις σφαγιάσαι ἀμνὸν, καὶ τῷ αἵματι τούτου χρισθῆναι τὰς Ἰουδαϊκὰς φλιὰς, ὡς ἂν ἄβατοι ὦσι τῷ τῶν πρωτοτόκων ὀλοθρευτῇ· Προετύπου οὖν ὁ τοιοῦτος ἀμνὸς τὸν Κύριον. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας ἐν προφήταις καὶ ἰσάγγελος πρόδρομος ἰδὼν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, εἶπεν. Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ D Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τινὲς οὖν, ἐν ἁγίαις εἰκόσι τὸν ἅγιον Πρόδρομον ἀναστηλοῦντες, ἀμνὸν ἀντικρὺ αὐτοῦ ἀνεχάραττον ὑπὸ τοῦ Προδρόμου δακτυλοδεικτούμενον (92) Τοῦτο τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος ἀποτρέπουσα, ὥρισεν, ὡς ἐπεὶ ὁ ἀμνὸς εἰς τύπον τῆς ἀληθείας παρελήφθη, αἱ σκιαὶ δὲ καὶ οἱ τύποι καὶ τὰ σύμβολα παρῆλθον, ὡς τῆς ἀληθείας παρρησιασθείσης· κατασπαζόμεθα

BALS. Quomodo adversus Ægyptiorum primogenita Moses jussu Dei elocutus est, jussit ab Hebræis agnum interfici, et ejus sanguine Judæorum limina inungi: ut a primogenitorum destructore ad eos adiri non posset. Hic ergo agnus præfigurabat Dominum. Unde etiam magnus propheta angelisque æqualis Præcursor, cum Dominum et Deum nostrum Jesum Christum vidisset, dixit: Ecce Agnus Dei, Filius Patris, qui tollit peccatum mundi [31]. Quidam ergo in sacris imaginibus sanctum Præcursorem describentes, e regione ejus agnum imprimebant, qui a Præcursoris digito monstrabatur. Hoc ergo sancta synodus prohibens, statuit quod, quoniam agnus in typum veritatis acceptus est, umbræ autem et signa et typi præterierunt, utpote cum veritas exhibeatur, typos quoque et umbras, ut signa veritatis, amplectimur; sed veritatem

[31] Joan. I, 29.

Guill. Beveregii notæ.

(91) *Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει.* Aristenus hic Paulum cum Petro confundere videtur. Neque enim Paulus Samosatenus, sed Petrus Fullo, sic delirasse perhibetur.

(92) *Δακτυλοδεικνούμενον.* Codex Amerbachianus et Ætoniensis rectius legunt δακτυλοδεκτούμενον.

præponimus. Et ideo typum quidem cessare statuerunt; pro agno autem in sanctis imaginibus ipsum Dominum et Deum nostrum Jesum Christum humana forma describi. Si hæc autem ita se habeant, eos male facere arbitror, qui in ecclesia columbas emittunt pro sancti Spiritus adventu: et qui pro illa stella, quæ novo modo apparuerat et erat admirabilis, cereos accendunt: et qui ineffabilem et salutarem Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi generationem puero et thoro strato exprimunt, et quæ sunt supra rationem et mentis cogitationem humanis studiis describunt.

A μὲν καὶ τοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολα, προτιμώμεθα δὲ τὴν ἀλήθειαν. Διὸ καὶ ὡρίσθη τὰ μὲν τοῦ τύπου σχολάσαι· ἀντὶ δὲ ἀμνοῦ ἐν ταῖς ἁγίαις εἰκόσιν ἀναστηλοῦσθαι αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχουσι, νομίζω ὅτι κακῶς ποιοῦσιν οἱ ἐπ' ἐκκλησίαις περιστερὰς ἀπολύοντες ἀντὶ Πνεύματος ἁγίου ἐπιδημίας, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀστέρος ἐκείνου τοῦ ὑπερφυοῦς καὶ καινοφανοῦς κηρὸν ἀνάπτοντες· καὶ τὴν ἀπόρρητον καὶ σωτήριον ἐν σπηλαίῳ γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ παιδὸς καὶ στρωμνῆς ὑποτυποῦντες, καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν ἀνθρωπίνοις ἐπιτηδεύμασι διαγράφοντες.

253 ZONAR. Qui ab Hebræis agnus Mose præcipiente immolatus est, cujus sanguine consignata domorum limina primogenitorum interfectori inaccessa fuere, in Christi Jesu Domini nostri typum ac imaginem referebat. Quapropter et Baptista, cum Christum populo indicaret, Ecce, inquit, Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Proinde in imaginibus quoque agnus, cum Præcursore illum intento digito monstrante, effingebatur. Quod quidem hæc synodus fieri vetat, figuras dicens, et umbras, ut signa veritatis indiciaque, veneramur; sed gratiam et veritatem longe pluris facienda esse judicamus: ac ne in posterum is, qui peccatum mundi tollit, agni specie in imaginibus pingatur, sed humano habitu ac figura exprimatur, decernimus; ut hinc, quæ nostra causa Verbi Dei abjectio demissionisque immensitas fuerit, intelligamus, ejusque in carne conversationis, et passionis ac mortis quoque salutaris, et quæcunque demum in nos contulit, beneficiorum, memoriam perpetuo conservemus.

B ΖΩΝΑΡ. Ὁ τοῖς Ἑβραίοις παρὰ Μωσέως ἐνταλθεὶς σφαγιασθῆναι ἀμνὸς, οὗ τῷ αἵματι αἱ φλιαὶ τῶν οἴκων αὐτῶν χρισθεῖσαι ἄβατοι τῷ τῶν πρωτοτόκων ἦσαν ὀλοθρευτῇ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προετύπου καὶ προεικόνιζεν. Ὅθεν καὶ ὁ Βαπτιστὴς δεικνύων τοῖς λαοῖς τὸν Χριστὸν, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἔφη, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐγράφετο οὖν ἐν εἰκόσιν ἀμνὸς, καὶ ὁ Πρόδρομος τῷ δακτύλῳ δεικνύων αὐτόν. Τοῦτο δὲ μὴ γίνεσθαι ἡ σύνοδος αὕτη θεσμοθετεῖ, λέγουσα ὅτι τοὺς μὲν τύπους καὶ τὰς σκιὰς τιμῶμεν ὡς σύμβολα τῆς ἀληθείας καὶ προχαράγματα, προτιμῶμεν δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν (93)· καὶ ὁρίζομεν μηκέτι ἐν εἴδει ἀμνοῦ γράφεσθαι τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα ἀναστη- C λοῦσθαι αὐτὸν ἐν εἰκόσιν· ἵν' οὕτω κατανοῶμεν τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τὸ τῆς αὐτοῦ ταπεινώσεως ἄμετρον, καὶ μνημονεύωμεν τῆς ἐν σαρκὶ ἀναστροφῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου, καὶ ὅσων εὐεργεσιῶν ἐτύχομεν δι' αὐτοῦ.

ARIST. « Non depinges agnum in typum Christi: « sed illum ipsum. »

Agnus in veri Christi Dei nostri typum assumptus fuit. Et non oportet typum veritati præponere, et agnum in venerabilibus imaginibus Præcursoris digito monstratum depingere: sed ipsum Christum et Deum nostrum etiam coloribus delineatum forma humana exprimere.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ χαράξεις ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, « ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτόν. »

Ὁ ἀμνὸς εἰς τύπον παρελήφθη τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ οὐ χρὴ τὸν τύπον προτιμᾶσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ ἀμνὸν ἐν ταῖς σεπταῖς εἰκόσιν ἐγγράφειν, τῷ δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενον· ἀλλ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς χρωματουργίαις κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐγχαράττειν.

CANON LXXXIII.

« Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet. Scriptum est enim, *Accipite, comedite* [32]. Mortuorum autem corpora nec accipere possunt, nec comedere. »

BALS. Dominus et Deus noster Jesus Christus, cum una cum suis discipulis cœnans eis panem impertiisset, dixit: *Accipe, comedite; hoc est*

D

ΚΑΝΩΝ ΠΓ'.

« Μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτησάντων τῆς εὐχαριστίας μεταδιδότω. Γέγραπται γάρ· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, δειπνήσας μετὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν, καὶ τοῦ ἄρτου τούτοις μεταδιδοὺς, *Λάβετε, φάγετε*, ἔφησε· τοῦτό

[32] Matth. xxvi, 26.

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν.* In Henrici II. et Gallandi J. C. codicibus locus hic sic legitur· Προτιμῶμεν δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἤγουν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ διὰ τῶν συμβόλων τυπούμενα καὶ δηλούμενα, *Sed gratiam et veritatem, hoc est, res ipsas, quæ signis exprimuntur et declarantur, longe pluris facienda esse judicamus.* Sed in codice Amerbachiano lectus est, ut a nobis editus.

ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καθὼς τοῦτο ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται. Εἴθιστο γοῦν πρὸ τῆς συνόδου ταύτης παρά τισι μεταδιδόναι τῶν θείων ἁγιασμάτων (ταῦτα γὰρ Εὐχαριστίαν οἱ Πατέρες ὠνόμασαν) σώμασι νεκροῖς. Τοῦτο οὖν κωλύοντες οἱ Πατέρες, διωρίσαντο μηκέτι τοιοῦτόν τι γίνεσθαι. Ὅτι, φασὶ, γέγραπται· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ σώματα τῶν νεκρῶν οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύνανται. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν ιη' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Τὸ μέντοι χειρίζεσθαι τοῖς ἀρχιερεῦσι μετὰ τελευτὴν ἅγιον ἄρτον, καὶ οὕτως ἐνταφιάζεσθαι, νομίζω γίνεσθαι εἰς ἀποτροπὴν τῶν δαιμονίων, καὶ ἵνα δι' αὐτοῦ ἐφοδιάζηται πρὸς οὐρανὸν ὁ τοῦ μεγάλου καὶ ἀποστολικοῦ καταξιωθεὶς ἐπαγγέλματος.

A corpus meum, quod pro vobis frangitur pro remissionem peccatorum, sicut hoc scriptum est in Evangeliis. Ante hanc ergo synodum mos erat nonnullis divina sacramenta (ea enim Patres Eucharistiam nominavere) corporibus mortuis impertire. Patres ergo hoc fieri prohibentes, tale quid non amplius faciendum decreverunt. Quoniam, inquiunt, scriptum est, *Accipite, comedite*: mortuorum autem corpora non possunt accipere nec comedere. Lege et 18 can. Carth. syn. Quod autem sanctus panis antistitibus post mortem tradatur, et sic sepeliantur, existimo hoc fieri ad avertendos dæmonas, et ut per ipsum, tanquam viaticum, deducatur ad cœlum, qui magna et apostolica professione dignus est habitus.

ΖΩΝΑΡ. Ἔθος ἦν παλαιὸν μεταδίδοσθαι τοῖς νεκροῖς σώμασι τῶν τελευτησάντων τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Τοῦτο γὰρ ὠνόμασται Εὐχαριστία, ὅτι εὐχαριστεῖν ἡμᾶς χρὴ μεταλαμβάνοντας τούτων, ὡς ἀξιωθέντας τοιούτων δωρεῶν. Τοῦτο τοίνυν γίνεσθαι ὁ κανὼν ἀπηγόρευσε, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων ὅτι ὁ Κύριος διανέμων τὸν ἄρτον τοῖς μαθηταῖς, *Λάβετε, φάγετε*, εἶπε· τὰ δὲ νεκρωθέντα σώματα οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύναται. Καὶ ὁ ὀκτωκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἀπηγόρευσε τὸ τῆς Εὐχαριστίας μεταδίδοσθαι τοῖς νεκροῖς.

B ZONAR. Antiquæ consuetudinis fuit corpus et sanguinem Domini mortuorum corporibus impertiri. Illa siquidem Eucharistiæ nomine intelliguntur, quod ea dum percipimus, sit a nobis, qui ejusmodi muneribus digni habiti simus, gratiarum actio adhibenda. Id igitur hic canon fieri vetuit, ejusque rei rationem hanc subdit, quod panem Dominus in discipulos dividens, *Accipite*, ait, *et comedite*: mortuis autem cadaveribus neque accipere neque comedere datum est. Carthaginensis quoque synodi decimo octavo canone, jam olim ante hanc synodum, Eucharistiam vita functis præbere ne liceat interdictum est.

ΑΡΙΣΤ. « Σώματι νεκρῷ οὐ μεταδοτέον τῶν ἁγιασμάτων. »

Ἐπειδὴ γέγραπται· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύνανται· οὐδεὶς μεταδώσει τοῖς τελευτήσασι τῶν θείων καὶ ἀχράντων ἁγιασμάτων.

ARIST. « Corpori mortuo sacramenta non sunt communicanda. »

C Quoniam scriptum est: *Accipite, edite*; ac mortuorum **254** corporum nec accipere possunt, nec comedere: nemo mortuis divina sacramenta communicabit.

ΚΑΝΩΝ ΠΔ'.

« Τοῖς κανονικοῖς τῶν Πατέρων θεσμοῖς (94) κατακολουθοῦντες, ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκωνται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες, καὶ οὐδὲ ταῦτα (95) διὰ τὴν κεῖραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχουσι, χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι· μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως. »

CANON LXXXIV.

« Canonicas Patrum leges sequentes, de infantibus quoque decernimus, quoties non inveniuntur firmi testes, qui eos indubie baptizatos esse dicant, nec ipsi propter ætatem de sibi tradito mysterio apte respondere possint, debere sine ulla offensione baptizari: ne forte ejusmodi dubitatio eos tali sanctitatis puritate privet. »

D ΒΑΛΣ. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες Πατέρες, ὧν ὁ παρὼν κανὼν μέμνηται, ἓν βάπτισμα ὁμολογοῦντες κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου περίληψιν, ὥρισαν ἐν κανόνι οβ' τοὺς ἐν νηπιότητι λεγομένους βαπτισθῆναι, εἴτε καὶ μὴ βαπτίζεσθαι, ἐὰν μὴ ὦσι

BALS. Patres qui Carthagine convenerant, quorum præsens canon meminit, unum baptismum confitentes ex sancti symboli comprehensione, can. 72 statuerunt, ut qui in infantia dicuntur esse baptizati sive non, si non sint firmi testes, qui eos

Guill. Beveregii notæ.

(94) *Τοῖς κανονικοῖς τῶν Πατέρων θεσμοῖς*. Hoc, nimirum ut infantes, de quibus dubitatur, an baptizati fuerint, ab Ecclesia Catholica baptizentur, a Patribus Africanis ante decretum fuit, syn. Carthaginensis canone 75, cujus ipsa etiam verba hic repetuntur: ut indubium sit eos esse Patres, qui hic commemorantur. Idem postea a Gregorio IX, in Decretalibus constitutum est, *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis, Si baptizatus es non te baptizo; sed si non baptizatus es, ergo te baptizo, etc.* Decret. Greg. l. III, tit. 42, c. 2.

(95) *Λέγοντες καὶ οὐδὲ ταῦτα*. In codice Amerbachiano legitur, λέγοντες οὐδὲ αὐτά. In syn. Carth. can. 75, unde hic transcribitur, λέγοντες καὶ οὐδὲ αὐτά. In editione Parisiensi λέγονται scribitur.

hæc omnia in omnibus ecclesiis manifesta reddere : ut qui eis præsunt, ea quæ ad libertatem pertinent sic examinantes contrarias testium probationes adversus servos dominis non permittant, et omnibus in suis provinciis manifestum efficiant, quod qui non cum sacra benedictione servos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituunt : sed fornicatorium coitum confirmant. Quos enim non conjungit Deus per sanctam benedictionem assumptus, hi omnes ad peccata conveniunt. Et sicubi hoc ab aliquo, quicunque is sit, abhinc factum renuntiatum fuerit, sciant domini, quod non solum iræ divinæ erunt obnoxii, sed a servis quoque abalienabuntur, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat servos suos jure in Deo invicem conjungere, et integrum in eis habere dominium, nisi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident. Præsens autem constitutio non solum debet in ecclesiis quæ ubique sunt promulgari, sed in omnibus etiam civilibus judiciis deponi : tradi autem etiam iis, qui in provinciis magistratus gerunt, ut quæ ab imperatoria nostra auctoritate bene decernuntur, omnibus innotescant. Quoniam autem in personis servilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ sunt, et nuptiæ convenienter iniquæ, quæ hucusque invaluit, consuetudini processerunt, oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, ut per eam, etiam si tarde fiat, id quod est colendum ac venerandum habeant, superioribus quoque observationibus etiam in hisce nuptiis valere debentibus.

ZONAR. Rem inæstimabilem esse libertatem, hoc est, impossibile esse, ut æstimetur, vel pretium ejus constituatur, leges civiles docent. Igitur, quoties de libertate, quippe de non levis momenti re testimonium ferri oporteret, quorum intererat probationes afferre, quinque scilicet aut plures etiam (quod totidem in aliis quoque disceptationibus dari consuevissent) testes exhibere cogebantur. Qua quidem consuetudine hic damnata canon (qui nimirum libertati faveat) trium quoque testimonium satis esse decernit ; et stabiliendæ constitutioni ex sacris Litteris illa profert, In ore scilicet duorum aut trium testium stabit omne verbum, hoc est, firmum ac ratum esse judicabitur.

ARIST. « Servus a domino sub duobus testibus « manumissus, libertate donetur. » Perspicuus.

CANON LXXXVI.

« Eos, qui ad animarum lapsum meretrices cogunt « et alunt, si sint quidem clerici, deponi defini« mus : sin vero laici, segregari. »

BALS. Quemadmodum lex civilis lenones, qui meretrices alunt, punit, ita et canon decernit eos, qui meretrices cogunt, et multos ea ratione ad

A ἁγίων ἐκκλησιῶν, ὡς ἂν οἱ ἐν αὐταῖς προεστῶτες οὕτω τε τὰ περὶ τῶν ἐλευθεριῶν δοκιμάζωσιν, ἀντιπαραστατικὴν μαρτυρίαν κατὰ τῶν δούλων τοῖς δεσπόταις μὴ συγχωροῦντες, καὶ πᾶσι θῶνται καταφανὲς ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν ἐνορίαις, ὡς οἱ μὴ μεθ' ἱερουργίας ἀλλήλοις συνάπτοντες τοὺς δούλους οὐχὶ θεοφιλῆ γάμον συνιστῶσιν ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' ἐκπορνεύουσαν μίξιν κρατύνουσιν. Οὓς γὰρ μὴ συνάπτει Θεὸς δι' ἱερολογίας παραλαμβανόμενος, οὗτοι πάντες εἰς ἁμαρτίας συνέρχονται. Καὶ εἴ που προσαγγελθείη τοῦτο παρ' οἱουδήτινος οὕτως ἀπὸ τοῦδε γινόμενον, ἴστωσαν ὡς οὐ μόνον θείῳ μηνύματι καταστήσονται ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ τῶν δούλων ἀλλοτριωθήσονται, εἰς ἐλευθερίαν ἁρπαζομένων. Ἐξὸν γὰρ αὐτοῖς κατὰ νόμους Θεῷ συνάπτειν ἀλλήλοις τοὺς δούλους, B καὶ τὴν ἐπὶ αὐτοῖς δεσποτείαν ἔχειν ἀλώβητον, εἰ μὴ τοῦτο ποιοῖεν, ἑαυτοῖς δικαίως πάντως τὴν τῆς δεσποτείας ἐπάγουσιν ἔκπτωσιν. Τὸ δὲ παρὸν διάταγμα οὐ μόνον ὀφείλει ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν διαγγελθῆναι, ἀλλὰ κἂν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις καταστρωθῆναι (1)· γενέσθαι δὲ διαδόσιμον, καὶ εἰς τοὺς τῶν ἐπαρχιωτῶν προεστῶτας ἀρχῶν, ὡς ἂν εἴδησιν ἔχωσι ἅπαντες τῶν καλῶς παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ὁρισθέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γάμοι ἔφθασαν ἤδη γενέσθαι ἐπὶ προσώποις δουλικὴν ἔχουσι τύχην, καὶ οἱ γάμοι κατὰ τὴν ἕως τοῦ νῦν κρατοῦσαν παράλογον συνήθειαν προβεβήκασι, δεῖ καὶ ἐπὶ τούτων τὴν ἱερολογίαν γενέσθαι, ἵνα διὰ ταύτης, κἂν ὀψὲ γένηται, τὸ σεβάσμιον C ἔχωσι, τῶν ἀνωτέρων εἰρημένων παρατηρήσεων καὶ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γάμῳ κρατεῖν ὀφειλουσῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἀδιατίμητον πρᾶγμα τὴν ἐλευθερίαν, ἤγουν διατιμηθῆναι καὶ τιμὴν ὁρισθῆναι ἐπ' αὐτῇ μὴ δυνάμενον, οἱ τῆς πολιτείας εἶναι νόμοι φασίν. Ὡς οὖν περὶ μεγάλου πράγματος ἐσομένης τῆς μαρτυρίας ὅτε δεήσει μαρτυρίας περὶ ἐλευθερίας, ἐπῃτοῦντο οἱ τὰς ἀποδείξεις ποιούμενοι πέντε τυχὸν ἢ καὶ πλείονας παράγεσθαι μάρτυρας, ὡς τοσούτων καὶ ἐφ' ἑτέραις ὑποθέσεσι παραγομένων. Τοῦτο οὖν ἀναιρῶν ὁ κανὼν ἐπὶ θάλψει τῆς ἐλευθερίας, καὶ τρεῖς ὁρίζει ἀρκεῖν, καὶ τὴν Γραφὴν παράγει εἰς σύστασιν τῆς θεσμοθεσίας, λέγουσαν· Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, ἀντὶ τοῦ βεβαιωθήσεται, κυρωθήσεται.

D

ΑΡΙΣΤ. « Ἠλευθερωμένος ὑπὸ δεσπότου δοῦλος ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν εἴη ἀδούλωτος. » Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΠϚʹ.

« Τοὺς ἐπὶ ψυχῶν ὀλίσθῳ πόρνας ἐπισυνάγοντας καὶ « ἐκτρέφοντας, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι « ὁρίζομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ ὁ πολιτικὸς νόμος κολάζει τοὺς πορνοβοσκοὺς, οὕτω καὶ ὁ κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισυνάγοντας πόρνας, καὶ οἷον διὰ τούτου συν-

Guill. Beveregii notæ.

(1) *Ἀλλὰ κἂν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις καταστρωθῆναι.* Hæc verba in editione Parisiensi omittuntur : at non modo in codice nostro Bodleiano, sed etiam in Amerbachiano et Tiliano leguntur; et ex præcedentibus verbis, οὐ μόνον ὀφείλει, necessario ea legenda esse constat.

ωθοῦντας εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν τοὺς πολλούς, καὶ οὐ μόνον ἐπισυνάγοντας, ἀλλὰ καὶ ἐκτρέφοντας, ἤγουν τὰ ἀναγκαῖα αὐταῖς ἐπιχορηγοῦντας (τῷ γὰρ ὀνόματι τῆς τροφῆς καὶ ἐνδυμενίαι, καὶ τὰ λοιπά, τὰ πρὸς ἀκολασίαν τοὺς ἁπαλωτέρους ἕλκοντα, περιέχονται). κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δέ, ἀφορίζεσθαι. Οὐ παρὰ τοῦτο δὲ οἱ μόνον ἐπισυνάγοντες καὶ μὴ ἐκτρέφοντες αὐτὰς οὐ τιμωρηθήσονται· ἀλλὰ κἀκεῖνοι ὁμοίως κολασθήσονται. Εἶπε δὲ ὁ κανὼν τὸ *ἐκτρέφοντες*, ὅτι ἐξ ἀνάγκης τῇ συναγωγῇ ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ λοιπὴ φροντὶς τῶν ἐπισυναγομένων. Οὐ γὰρ τὸ συναγαγεῖν μόνον ἄξιόν ἐστι κολάσεως· διότι συνάγει τις πολλάκις πόρνας χάριν τοῦ ὑποθέσθαι αὐταῖς τὰ σωτηριώδη, ἢ χειραγωγίας ἀξιῶσαι σωματικῆς, ἢ παραδοῦναι τῷ ἄρχοντι χάριν σωφρονισμοῦ. Ζήτει βιβλίον ξ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ λη', κεφ. α'. Ἐὰν πατὴρ θυγατέρα ἢ δεσπότης δούλην πορνοβοσκῇ, ἀπολλύτωσαν τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐξουσίαν. Προστίθησι δὲ τὸ κεφάλαιον διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτὰς βοηθεῖσθαι· καὶ ὅτι, ἐὰν ἀνθίσταται πρὸς τοῦτο ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης, δημεύονται καὶ ἐξορίζονται. Καὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον τοὺς μὲν εὐτελεῖς πορνοβοσκοὺς ὁμοίως τιμωρεῖ, τοὺς δὲ στρατείαν ἔχοντας δημεύεσθαί φησι. Τὸ μέντοι γ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου, ὅπερ ἐστὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος, μεγάλως κολάζει τοὺς σὺν τέχνῃ, καὶ δόλῳ, καὶ ἀνάγκῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἀσέλγειαν ἄγοντας, καὶ ἐμπορευομένους ταῦτα. Ἀνάγνωθι οὖν τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον ἐπιστατικώτερον. Λέγουσι γάρ τινες ὡς ἐκείνους τοῦτο κολάζει τοὺς πλανῶντας, καὶ μετά τινος μεθόδου ἢ ἀνάγκης μεθέλκοντας εἰς πορνείαν γυναῖκάς τινας· οὐ μὴν τοὺς προσδεχομένους τὰς ἑκουσίῳ βουλήσει τὴν πορνείαν ἑλομένας διὰ φύσεως ἀνάγκην ἢ καὶ πενίαν. Χρῶνται δὲ καὶ πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ ῥήμασί τισι τῆς αὐτῆς Νεαρᾶς, καὶ τῷ παρόντι κανόνι μὴ μόνον τοὺς ἐπισυνάγοντας πόρνας κολάζοντι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκτρέφοντας, τουτέστι διὰ πλάνης καὶ κολακείας συνωθοῦντας αὐτὰς εἰς τὸ κακόν. Καὶ τὸ σήμερον δὲ γινόμενον πραγματικῶς εἰς τὰ πορνοβοσκεῖα διενίστανται συντρέχειν τοῖς λόγοις αὐτῶν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι πάντα πορνοβοσκὸν οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες ἀδιαστίκτως κολάζουσι, καὶ πᾶσαν πόρνην εἰς σωφροσύνην μεθέλκουσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ϞΑ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, μὴ παραχωροῦσαν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον διάγειν τινὰ μετὰ παλλακῶν.

A animæ exitium veluti protrudunt; et non solum eos qui cogunt, sed et qui alunt sive eis necessaria suppeditant (alimenti enim nomine et indumenta et reliqua, quæ molliores ad intemperantiam attrahunt, comprehenduntur), si sint quidem clerici, deponendos : sin vero laici, segregandos. Non autem idcirco qui solum quidem cogunt, et eas non nutriunt, non punientur : sed in eos quoque similiter animadvertetur. Dixit autem canon illud : Et alunt, quoniam ubi coegerint, necessario quoque sequitur, ut coactarum cura deinceps ab iis geratur. Neque enim solum cogere supplicium meretur : meretrices enim sæpe cogit quispiam, ut eis illa, 258 quæ sunt salutaria, suggerat, vel ut earum opera ad tractandum aliquod ministerium utatur, vel ut

B det eas magistratui castigandas. Quære librum LX Basilic. tit. 38, cap. 1 : Si pater filiam, vel dominus servam nutriat ad quæstum meretricium, perdant quam habent in eas potestatem. Adjicit autem constitutio, Per episcopum et magistratum eis quoque ferri debere auxilium : et quod si ad hoc resistat pater vel dominus, publicantur et exterminantur. Ac secundum quidem caput viles lenones similiter punit : eos autem, qui sunt militaris ordinis, publicandos dicit. Ejusdem autem libri et tituli cap. 3, quod est Justiniani Novella, valde punit eos, qui arte et dolo et necessitate aliquas in hanc intemperantiam attrahunt, et iis mercaturam exercent. Lege ergo hoc caput diligentius. Dicunt enim non-

C nulli, quod id illos punit qui seducunt, et aliquo artificio vel necessitate mulieres aliquas ad fornicationem attrahunt : non autem eos qui illas suscipiunt, quæ spontanea voluntate fornicationem eligunt propter naturæ necessitatem vel etiam paupertatem. Ad hoc autem probandum utuntur et nonnullis ipsius Novellæ verbis, et præsenti canone puniente, non eos solum qui meretrices cogunt, sed etiam qui eas nutriunt, per fraudem et adulationem eas in malum impellentes. Porro autem et quod hodie actu sit in lenonum officinis videtur cum eorum dicto concurrere. Mihi autem videtur, quod leges et canones quemcunque lenonem indistincte puniunt, et omnem meretricem ad temperantiam retrahunt. Lege et 91 Novellam impera-

D toris domini Leonis Philosophi, quæ non permittit ut veteri lege aliquis degat cum concubinis.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ πορνοβοσκεῖν καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀπηγόρευται νόμοις. Πορνοβοσκεῖν δ' ἐστὶ τὸ τρέφειν πόρνας διὰ κέρδος τοῦ μισθώματος ἐπὶ βλάβῃ ψυχῶν. Εἰ δὲ τοῖς τῆς πολιτείας τοῦτο θεσμοῖς ἀπηγόρευται, πολλῷ τῷ μέσῳ εἴη ἂν ἀποτετραμμένον τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ πνευματικοῖς. Διὸ καὶ βαρύτατα τοῦτο κολάζει ὁ κανὼν ἐπὶ κληρικῶν. Καθαιρεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς ἐν ταὐτῷ καὶ ἀφορίζεσθαι διατάττεται, ὅπερ σπανιάκις εὑρίσκεται. Ἀντὶ γὰρ πάσης ἑτέρας τιμωρίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖς κεκληρωμένοις ἀρκεῖν νενομοθέτηται ἡ καθαίρεσις. Τοὺς

ZONAR. Meretrices alere civilium quoque legum sanctiones vetant. Alere vero meretrices est, eis ob lucrum ex meretricio quæstu percipiendum, cum animarum pernicie alimenta suppeditare. Quam rem, si civiles quoque leges prohibeant, multo illam certe magis ecclesiasticæ ac spirituales debent aversari. Proinde graviores etiam pœnæ clericis in hoc genere delinquentibus irrogatæ. Illos siquidem (quod non ita crebro reperias) deponi simul et segregari jubet. Pro quovis enim alio supplicio in eos, qui clero ascripti fuerant, plerumque

Virginis partum absque ullo puerperio fuisse dicens. Est vero puerperium emissio fœtus, quam doloris sensus ac profluvium sanguinis comitantur : quibus quidem malis nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam credimus. Partus etenim naturales ista consequuntur ; ejus vero conceptio fuit supra naturam, nam a Spiritu sancto effecta est ; ejusdemque partus nequaquam iis, quæ partum naturalem proprie consequuntur, obnoxius fuit. Quæ igitur puerperium non agnovit, quid nos ei quæ puerperarum sunt exhibebimus? Est id quidem sacrosanctæ Virgini contumeliosum **250** potius quam honorificum, eorum aliquid in ejus eximio partu, quale in aliarum mulierum fœtura contingit, usurpari. Qui ergo tale quidpiam admiserit, depositione clericus : laicos vero segregatione teneri jubet.

A Παρθένου. Λοχεία δ' ἐστὶν ἡ μετ' ὠδίνων τοῦ βρέφους ἀπότεξις, καὶ ἡ τῶν αἱμάτων ἀκόλουθος ῥύσις· ὧν μὴ πειραθῆναι τὴν Θεοτόκον πιστεύομεν. Ταῦτα γὰρ ταῖς φυσικῶς συλλαβούσαις παρεμαρτεῖ· τῇ δὲ ὑπὲρ φύσιν ἡ σύλληψις· ἐκ γὰρ Πνεύματος ἁγίου ἐγένετο, καὶ ὁ τόκος τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὑπέρτερος. Τῇ γοῦν μὴ γνούσῃ λοχείαν πῶς ἡμεῖς τὰ τῶν λοχευομένων διαπραξόμεθα; Ὕβρις γὰρ καὶ οὐ τιμὴ τῆς ὑπεραγίας Παρθένου ἐστὶ τὸ γίνεσθαί τι ἐπὶ τῷ ἀνεκφράστῳ τόκῳ αὐτῆς, οἷον ἐπὶ τῶν ἄλλων γίνεται γυναικῶν τικτουσῶν. Τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι πράττοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζει.

ARIST. « Qui post Deiparæ festum similam vel « aliud quidlibet, propter ea quæ dicuntur puerpe« ria, præparat, segregatur. »

Hoc Virgini, quæ supra mentem et sermonem incomprehensibile peperit carne Verbum, non est honor, ex communibus et iis quæ in nobis sunt, inenarrabilem ejus partum definire et describere. Si quis itaque post sanctæ Christi veri Dei nostri nativitatis diem similam coquere deprehenditur, eamque aliis exhibere, puerperii scilicet immaculatæ Virginis Matris honoris prætextu; si quidem clericus est, deponetur : sin vero laicus, segregabitur. Divinum enim e Virgine partum, ut sine semine constitutum, sine puerperio editum confitemur.

B ΑΡΙΣΤ. « Ἀφορίζεται ὁ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς « Θεοτόκου, σεμίδαλιν ἢ ἄλλο τι κατασκευάζων, « διὰ τὰ λεγόμενα ἐπιλόχεια. »

Οὐκ ἔστι τοῦτο τιμὴ τῇ Παρθένῳ, τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ Λόγον σαρκὶ, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν καὶ ὑπογράφειν. Διὰ τοῦτο, εἴ τις μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως σεμίδαλιν εὑρίσκεται ἕψων, καὶ ταύτην παρέχων τισὶ προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχειῶν τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος· εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεθήσεται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται. Ἀλόχευτον γὰρ ὁμολογοῦμεν τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα.

C

CANON LXXX.

« Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel « eorum qui in clero enumerantur, vel laicus, « nullam graviorem habeat necessitatem vel ne« gotium difficile, ut a sua ecclesia absit diutis« sime, sed in civitate agens, tribus diebus Do« minicis in tribus septimanis una non conve« niat, si sit quidem clericus, deponatur : sin « vero laicus, communione moveatur. »

BALS. Alii quidem diversi canones, alio modo puniunt episcopos et clericos, qui aliquandiu a suis ecclesiis peregre absunt. Præsens autem canon non solum episcopos et clericos, sed etiam laicos, qui a suis regionibus in alieno solo degentes absunt, cogit una cum fidelibus communicare et orare; et statuit, quod si quis eorum, nulla necessitate proposita, morbi scilicet, vel gravissimæ servitutis, quæ ei non concedit ut in ecclesia versetur, tribus diebus Dominicis cum fidelibus non convenerit, et una non oraverit, sed in hanc salutiferam communionem negligenter affectus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur : si vero laicus, a communione moveatur, hoc est, segregetur. Ex eo enim duorum alterum apparet, eum vel divina præcepta divinasque psalmodias et orationes non curare, vel non esse fidelem. Cur enim 20 diebus cum Christianis in ecclesia versari noluit, unaque cum Dei fideli populo communicare?

ΚΑΝΩΝ Π'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τῶν « ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων, ἢ λαϊκὸς, μηδεμίαν ἀνάγκην βαρυτέραν ἔχοι ἢ πρᾶγμα δυσχε« ρὲς, ὥστε ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς αὐτοῦ « ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγων, τρεῖς Κυ« ριακὰς ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ « μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, « ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας. »

ΒΑΛΣ. Ἄλλοι μὲν κανόνες διάφοροι ἀλλοτρόπως κολάζουσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς ἐφ' ἱκανὸν ἀποδημοῦντας ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὐ μόνον ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν χωρῶν D αὐτῶν ἐν ἀλλοδαπῇ διάγοντας, καταναγκάζει μετὰ τῶν πιστῶν συγκοινωνεῖν καὶ συνεύχεσθαι· καὶ διορίζεται ὡς εἴπερ τις ἐκ τούτων μηδεμιᾶς προκειμένης ἀνάγκης, νόσου τυχὸν ἢ δουλείας βαρυτάτης μὴ παραχωρούσης αὐτῷ ἐκκλησιάζειν, ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς οὐ συνέλθῃ μετὰ τῶν πιστῶν καὶ συνεύξηται, ἀλλ' ἀμελῶς διατεθῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ σωτηριώδει κοινωνίᾳ, κληρικὸς μὲν ὢν, καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας, τουτέστιν ἀφοριζέσθω. Δυοῖν γὰρ θάτερον ἐκ τούτου ἀναφαίνεται, ἢ μηδεμίαν φροντίδα τίθεσθαι τὸν τοιοῦτον τῶν θείων παραγγελιῶν καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐχῆς καὶ ὑμνῳδίας, ἢ τὸ μὴ εἶναι πιστόν· ἵνα τί γὰρ ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέραις μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησιάσαι οὐχ ᾑρετίσατο, καὶ συγκοινωνῆσαι τῷ πιστῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ;

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας ἀπολειφθέντας τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν ἄνευ βαρείας ἀνάγκης τινὸς ἢ δυσχερείας ἑτέρας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγοντας, μὴ συνερχομένους δὲ εἰς ἐκκλησίαν τοῖς πιστοῖς ἐπισκόπους μὲν καὶ κληρικοὺς ὄντας ὁ κανὼν καθαιρεῖσθαι προστάττει· λαϊκὸς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἀποκινεῖσθαι τῆς κοινωνίας.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ δι' ἀνάγκην ἀπολιμπάνεταί τις « τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς, ἀκοινώ« νητος. »

Ὁ τῆς ἐκκλησίας ἐν τρισὶ Κυριακαῖς ἀπολειφθεὶς ἄνευ βαρυτάτης ἀνάγκης ἢ δυσχερείας τινὸς, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

« Ἐπειδήπερ ἔν τισι χώραις μεμαθήκαμεν ἐν τῷ « Τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκης μέρει ἐκφωνεῖ« σθαι μετὰ τὸ, Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς « δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς· τοῦτό τε ὑπὸ τῶν πάλαι « ἁγίων Πατέρων, ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον, ἐκ « τοῦ τοιούτου ἀπηλάθη ὕμνου, σὺν τῷ τὴν τοιαύτην « φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἱρετικῷ· καὶ « ἡμεῖς, κυροῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων « ἡμῶν εὐσεβῶς θεσμοθετηθέντα, ἀναθεματίζο« μεν ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὅρον μεταδεχομένους « τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπ' ἐκκλησίαις, ἢ ἄλλως « πως τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας. Καὶ εἰ « μὲν ἱερατικὸς ἐστιν ὁ παραβάτης τῶν ὁρισθέν« των, ἀπογυμνοῦσθαι τοῦτο τῆς ἱερωσύνης « προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορί« ζεσθαι.

Ὁ ματαιόφρων ἐκεῖνος καὶ βλάσφημος Πέτρος ὁ Κναφεὺς προσθήκην ἐν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐποίησε, μετὰ τὸ ἐκφωνεῖσθαι τό· *Ἅγιος ἀθάνατος*, εἰπὼν ὀφείλειν λέγεσθαι τό· *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς*. Ἣν δὴ προσθήκην ἡ Ἐκκλησία οὐ παρεδέξατο, ὡς παρεισάγουσαν τέταρτον πρόσωπον, καὶ ἀνὰ μέρος τιθεῖσαν τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν τὴν τοῦ Πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρὸν, ἢ ὡς παθητὴν τὴν Τριάδα δοξάζουσαν, καὶ συσταυροῦσαν τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐδογμάτισεν εὐσεβῶς τὸν Τρισάγιον ὕμνον χάριν τῆς Τριάδος λέγεσθαι· ὅπερ τι διὰ μὲν τῆς τρισσῆς ἁγιότητος τὰς τρεῖς τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὑποστάσεις τὰ ἅγια Σεραφὶμ ἡμῖν ὑπεμφαίνουσι· διὰ δὲ τῆς μιᾶς κυριότητος τὴν μίαν τῆς θεαρχικῆς Τριάδος οὐσίαν τε καὶ βασιλείαν γνωρίζουσι. Εὕρηται δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (90) ὅτι λιτανεύοντος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει

ZONAR. Qui tribus hebdomadis ab ecclesia sua nulla gravi necessitate difficilive alia causa impediti, abfuerint, verum in urbe degentes cum fidelibus in ecclesiam non convenerint, si quidem episcopi aut clerici sint, eos canon deponi : laicos autem segregari (hoc namque illud est, communione moveri) jubet.

ARIST. « Si quis nulla cogente necessitate ec« clesiam tribus Dominicis derelinquat, commu« nione privatur. »

Qui ab ecclesia tribus diebus Dominicis abest, sine necessitate aliqua et difficultate gravissima, si quidem clericus est, deponitur : sin vero laicus, segregatur.

*251 CANON LXXXI.

« Quoniam in nonnullis locis didicimus, in san« ctissimo hymno additamenti loco dici post « illud, Sanctus immortalis, hoc : Qui crucifixus « es pro nobis, miserere nostri; id autem ab « antiquis sanctis Patribus, ut a pietate alienum, « ex hoc hymno ejectum cum scelerato hæretico, « qui hanc vocem innovavit : nos quoque con« firmantes ea quæ a sanctis nostris Patribus « pie constituta sunt, anathematizamus eos, qui « post præsens decretum ejusmodi vocem in ec« clesiis admittunt, vel aliquo alio modo san« ctissimo hymno adjungunt. Et si est quidem « sacerdotalis ordinis qui transgressus est, eum « sacerdotio privari jubemus : sin autem laicus « vel monachus, segregari. »

BALS. Stolidus ille et blasphemus Petrus Fullo in sanctissimo hymno fecit additamentum, dicens, postquam dictum esset, *Sanctus immortalis*, debere dici, *Qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri*. Quod quidem additamentum Ecclesia non admisit, ut quod quartam personam inducat, et Dei Filium, Salvatoris scilicet consistentem facultatem, seorsum ponat, et Christum crucifixum tanquam alium a forti, et tanquam affectionibus subjectam Trinitatem glorificet, et Patrem una cum Filio crucifigat et Spiritum sanctum. Et decrevit quidem sanctissimum hymnum pie dici de sancta Trinitate, quod per trinam sanctitatem tres supersubstantialis Deitatis personas sancta nobis Seraphim ostendant : per unam vero dominationem unam divinæ Trinitatis substantiam regnumque significant. In ecclesiastica autem historia inventum est, cum populus Constantinopoli supplicaret, propter quasdam divinitus intentatas minas, quæ tempore Procli

Guill. Beveregii notæ.

(90) *Εὕρηται δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ*. Sane hæc historia de Trisagio a Theophane refertur, his verbis : Ἐπὶ τούτου τοῦ ἐν ἁγίοις Πρόκλου σεισμοὶ γεγόνασι μεγάλοι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ὥστε φοβηθέντες οἱ Βυζάντιοι ἔφυγον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ· καὶ ἦσαν προσκαρτεροῦντες μετὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐν ταῖς λιταῖς, κλαίοντες πρὸς τὸν Θεόν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ κυμαινομένης τῆς γῆς, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ κράζοντος τό· Κύριε, ἐλέησον, ἐκτενῶς, περὶ ὥραν τρίτην ἄφνω πάντων ὁρώντων, συνέβη ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆναί τινα νεάνισκον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς παραινούσης αὐτὸν ἀναγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτως· Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, μηδὲν ἕτερον προστεθέντας. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Πρόκλος, ταύτην δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψε τῷ λαῷ ψάλλειν οὕτως, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ σεισμός, Theoph.

archiepiscopi fuere, ex populo raptum fuisse puerum, et sic ter sanctum hymnum ab angelica aliqua doctrina fuisse institutum, *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri*: et converso rursus puero, cum quod institutum erat renuntiasset, universam multitudinem hymnum cecinisse, et sic minas cessasse. Porro autem et in sancta et universali Chalcedon. synodo sic sanctissimum hymnum canendum esse traditum est. Sed cum ne sic quidem multorum eorumque blasphemorum improbitas ad orthodoxum decretum traducta esset, ut est verisimile, qui in hac synodo convenerant sancti Patres, iis quæ a sanctis Patribus qui Chalcedone convenerant de hoc sanctissimo hymno constituta erant, confirmatis, anathemati eos subjecerunt, qui post præsentem canonem Fullonis additamentum Trisagio adjungant. Et si est quidem sacerdotalis, inquit, ordinis, qui transgreditur, deponatur: sin autem laicus vel monachus, segregetur. Cum autem canon eos anathematizet, qui malum hoc additamentum suscipiunt, et ex anathematizatione non solum fiant, qui anathematizantur, infames, sed omnis etiam generis exitium subeant, et ab omni in mundo conversatione alienentur, miror quomodo canon depositionis et segregationis una cum anathematismo meminit. Sed, ut est verisimile, hoc quoque episcopali discretioni ac prudentiæ relictum est, ut qui blasphemum quidem hoc additamentum admisit et facile convertitur, deponatur vel segregetur: qui autem non convertitur, sed blasphemis nugis adhæret, anathematizetur, et sic non solum sacerdotio vel ecclesiastica communione privetur, sed etiam exterminetur, ut non aliis quoque hæresim communicet.

252 ZONAR. Quidam affectionibus obnoxiam divinitatem existimantes, Trisagio hymno verba illa, Qui pro nobis crucifixus est addidere. Quod quidem ante hanc synodum alii quoque sancti Patres, ut adulterinum rectæque sententiæ minus consentaneum, repudiavere; et a quibusdam adhuc, ut credibile est, usurpatum, hujus synodi auctores ex Trisagio tollunt, quique id nihilominus adhibuerint, ac Trisagio quomodocunque adjunxerint, anathemate damnant. Atque hujus decreti violatores, sacratos quidem depositione; monachos vero aut laicos segregationis pœna teneri jubent

λαοῦ διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου γεγενημένην ἀφαρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυηθῆναι ὑπ' ἀγγελικῆς τινος διδασκαλίας τὸν Τρισάγιον ὕμνον· *Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς*. Καὶ αὖθις ἐπιστραφέντος τοῦ παιδίου, καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ᾆσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω κοπάσαι τὴν ἀπειλήν. Καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ δὲ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ τῇ ἐν Χαλκηδόνι οὕτως ὑμνεῖσθαι ὁ Τρισάγιος ὕμνος παραδέδοται. Ἀλλὰ τῆς τῶν πολλῶν καὶ βλασφημάτων κακίας μηδὲ διὰ τούτων πρὸς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα μεταριθμηθείσης, ὡς ἔοικεν, οἱ κατὰ ταύτην συνελθόντες τὴν σύνοδον ἅγιοι Πατέρες, ἐπικυρώσαντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων περὶ τοῦ Τρισαγίου ὕμνου θεσμοθετηθέντα, ἀναθέματι καθυπέβαλλον τοὺς μετὰ τὸν παρόντα κανόνα τὴν προσθήκην τοῦ Κναφέως τῷ Τρισαγίῳ συνάπτοντας· καὶ εἰ μὲν ἱερατικός ἐστι, φασὶν, ὁ παραβαίνων, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφοριζέσθω. Τοῦ δὲ κανόνος ἀναθεματίζοντος τοὺς τὴν κακόδοξον ταύτην προσθήκην παραδεχομένους, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναθεματισμοῦ μὴ μόνον ἀτίμων γινομένων τῶν ἀναθεματιζομένων, ἀλλὰ καὶ παντελῆ ἀπώλειαν ὑφισταμένων, καὶ πάσης τῆς ἐν κόσμῳ διαγωγῆς ἀπαλλοτριουμένων, θαυμάζω πῶς ὁ κανὼν σὺν τῷ ἀναθεματισμῷ καθαιρέσεως ἐμνήσθη καὶ ἀφορισμοῦ. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ἀνήρτησεν, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν παραδεξάμενον τὴν βλάσφημον ταύτην προσθήκην καὶ ῥᾳδίως μετατιθέμενον καθαιρεῖσθαι, ἢ ἀφορίζεσθαι· τὸν δὲ μὴ μετατιθέμενον, ἀλλ' ἔτι τῆς βλασφήμου φλυαρίας ἐξεχόμενον ἀναθεματίζεσθαι, καὶ οὕτω μὴ μόνον τῆς ἱερωσύνης ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀπογυμνοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ περιορίζεσθαι, ἐφ' ᾧ μὴ μεταδοῦναι τῆς αἱρέσεως καὶ ἄλλοις.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τῇ θεότητι πάθος προσαρμόζοντες προσέθεντο τῷ Τρισαγίῳ τὴν προσθήκην ταύτην, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς. Ὅπερ καὶ πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ὑφ' ἑτέρων ἁγίων Πατέρων, ὡς νόθον καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ἀλλότριον, ἀπεβλήθη, καὶ ἔτι δὲ παρά τινων, ὡς ἔοικε, λεγόμενον οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοῦ Τρισαγίου αὐτὸ ἐξορίζουσιν, ἀναθέματι καταδικάζοντες τοὺς ἔτι αὐτὸ παραδεχομένους, καὶ τῷ Τρισαγίῳ ὁπωσδήποτε συνάπτοντας. Καὶ καθαιροῦσι μὲν τοὺς ἱερατικοὺς παραβαίνοντας τὰ ὁρισθέντα, τοὺς δὲ μοναχοὺς ἢ λαϊκοὺς ἀφορίζουσιν.

Guill. Beveregii notæ.

in Chronico. Idem etiam ab ecclesiasticis historiis traditum observat Damascenus: Φασὶ μὲν οὖν καὶ οἱ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν συντάξαντες, ὅτι λιτανεύοντος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει λαοῦ, διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ Πρόκλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου γεγενημένην, συνέβη ἁρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυηθῆναι ὑπ' ἀγγελικῆς τινος διδασκαλίας τὸν Τρισάγιον ὕμνον, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς· καὶ αὖθις ἐπιστραφέντος τοῦ παιδίου, καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ᾆσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω κοπάσαι τὴν ἀπειλήν. Damasc. *De orthod. fide* l. III, cap. 10. Quinetiam Goffridus Viterbiensis, Cedrenus, Codinus, Marianus Scotus, Landulphus Sagax, aliique hanc historiam tradiderunt. Quibus etiam adjungatur Aristenus in præsentem canonem: qui tamen dicit puerum audiisse ista verba, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, Trisagio non addenda esse, eo nimirum quod in hymno, quem puer audiisse dicitur, ista verba non inserta erant.

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ὁ συνάπτων τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς, ἑτερόδοξος.

Λέγεται, ὡς ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ ἤρθη παιδίον ἐν τῇ τοῦ κάμπου λιτῇ, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας μετέωρον γέγονε, καὶ ἤκουσε θείας φωνῆς, μὴ προστιθέναι ἐν τῷ Τρισαγίῳ τό· *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*, ὡς ὁ παράφρων Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει (91). Εἴ τις οὖν τὴν τοιαύτην φωνὴν τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάψει, ὡς ἑτερόδοξος ἀναθεματισθήσεται. Εὑρήσεις δὲ καὶ ἐν τῷ Δαμασκηνῷ νγʹ κεφάλαιον διαλαμβάνον πλατύτερον περὶ τοῦ Τρισαγίου, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἤρθη τὸ παιδίον.

ΚΑΝΩΝ ΠΒʹ.

« Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν κόσμου, ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

ΒΑΛΣ. Ὅτε τὴν κατὰ τῶν πρωτοτόκων Αἰγυπτίων ἀπειλὴν διελάλησε κατὰ κέλευσιν τοῦ Θεοῦ ὁ Μωϋσῆς, ἐνετείλατο τοῖς Ἑβραίοις σφαγιάσαι ἀμνὸν, καὶ τῷ αἵματι τούτου χρισθῆναι τὰς Ἰουδαϊκὰς φλιὰς, ὡς ἂν ἄβατοι ὦσι τῷ τῶν πρωτοτόκων ὀλοθρευτῇ· Προετύπου οὖν ὁ τοιοῦτος ἀμνὸς τὸν Κύριον. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας ἐν προφήταις καὶ ἰσάγγελος πρόδρομος ἰδὼν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, εἶπεν. Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τινὲς οὖν, ἐν ἁγίαις εἰκόσι τὸν ἅγιον Πρόδρομον ἀναστηλοῦντες, ἀμνὸν ἀντικρὺ αὐτοῦ ἀνεχάραττον ὑπὸ τοῦ Προδρόμου δακτυλοδεικτούμενον (92) Τοῦτο τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος ἀποτρέπουσα, ὥρισεν, ὡς ἐπεὶ ὁ ἀμνὸς εἰς τύπον τῆς ἀληθείας παρελήφθη, αἱ σκιαὶ δὲ καὶ οἱ τύποι καὶ τὰ σύμβολα παρῆλθον, ὡς τῆς ἀληθείας παρρησιασθείσης· κατασπαζόμεθα

ARIST. « Qui hymno Trisagio, illud, Qui crucifixus, adjungit, heterodoxus censetur.

Dicitur, quod sub Theodosii Junioris imperio puer in campi precibus sublatus est, et per multas horas in sublimi suspensus; et audivit vocem divinam, ne hoc, *Qui pro nobis crucifixus*, in Trisagio adderetur, ut vesanus Paulus Samosatenus delire effutiebat. Si quis itaque talem vocem hymno Trisagio adjunxerit, ut heterodoxus anathemate percutietur. Invenies autem in Damasceno cap. 54 de Trisagio plenius tractans; et propter quam causam puer in sublimi attollebatur.

CANON LXXXII.

« Inter nonnullas venerabilium imaginum picturas, agnus, qui digito Præcursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus est, verum nobis Agnum per legem Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras et umbras, ut veritatis signa et characteres, Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam et veritatem præponimus, eam ut legis impletionem suscipientes. Ut ergo quod perfectum est, saltem coloribus effigiatum, omnium oculis subjiciatur, Agni ejus, qui tollit peccatum mundi, Christi Dei nostri, instar hominis characterem, etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno statui jubemus, ut per ipsum Verbi Dei humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis et salutaris mortis manu ducamur, ejusque quæ ex eo facta est mundo redemptionis. »

BALS. Quomodo adversus Ægyptiorum primogenita Moses jussu Dei elocutus est, jussit ab Hebræis agnum interfici, et ejus sanguine Judæorum limina inungi: ut a primogenitorum destructore ad eos adiri non posset. His ergo agnus præsignabat Dominum. Unde etiam magnus propheta angelisque æqualis Præcursor, cum Dominum et Deum nostrum Jesum Christum vidisset, dixit: Ecce Agnus Dei, Filius Patris, qui tollit peccatum mundi [31]. Quidam ergo in sacris imaginibus sanctum Præcursorem describentes, e regione ejus agnum imprimebant, qui a Præcursoris digito monstrabatur. Hoc ergo sancta synodus prohibens, statuit quod, quoniam agnus in typum veritatis acceptus est, umbræ autem et signa et typi præterierunt, utpote cum veritas exhibeatur, typos quoque et umbras, ut signa veritatis, amplectimur; sed veritatem

[31] Joan. I, 29.

Guill. Beveregii notæ.

(91) *Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐληρώδει.* Aristenus hic Paulum cum Petro confundere videtur. Neque enim Paulus Samosatenus, sed Petrus Fullo, sic delirasse perhibetur.

(92) *Δακτυλοδεικνούμενον.* Codex Amerbachianus et Ætoniensis rectius legunt δακτυλοδεκτούμενον.

præponimus. Et ideo typum quidem cessare statuerunt; pro agno autem in sanctis imaginibus ipsum Dominum et Deum nostrum Jesum Christum humana forma describi. Si hæc autem ita se habeant, eos male facere arbitror, qui in ecclesia columbas emittunt pro sancti Spiritus adventu: et qui pro illa stella, quæ novo modo apparuerat et erat admirabilis, cereos accendunt: et qui ineffabilem et salutarem Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi generationem puero et thoro strato exprimunt, et quæ sunt supra rationem et mentis cogitationem humanis studiis describunt.

A μὲν καὶ τοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολα, προτιμώμεθα δὲ τὴν ἀλήθειαν. Διὸ καὶ ὥρισαν τὰ μὲν τοῦ τύπου σχολάσαι· ἀντὶ δὲ ἀμνοῦ ἐν ταῖς ἁγίαις εἰκόσιν ἀναστηλοῦσθαι αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχουσι, νομίζω ὅτι κακῶς ποιοῦσιν οἱ ἐπ' ἐκκλησίαις περιστερὰς ἀπολύοντες ἀντὶ Πνεύματος ἁγίου ἐπιδημίας, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀστέρος ἐκείνου τοῦ ὑπερφυοῦς καὶ καινοφανοῦς κηρὸν ἀνάπτοντες· καὶ τὴν ἀπόρρητον καὶ σωτήριον ἐν σπηλαίῳ γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ παιδὸς καὶ στρωμνῆς ὑποτυποῦντες, καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν ἀνθρωπίνοις ἐπιτηδεύμασι διαγράφοντες.

253 ZONAR. Qui ab Hebræis agnus Mose præcipiente immolatus est, cujus sanguine consignata domorum limina primogenitorum interfectori inaccessa fuere, in Christi Jesu Domini nostri typum ac imaginem referebat. Quapropter et Baptista, cum Christum populo indicaret, Ecce, inquit, Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Proinde in imaginibus quoque agnus, cum Præcursore illum intento digito monstrante, effingebatur. Quod quidem hæc synodus fieri vetat, figuras dicens, et umbras, ut signa veritatis indiciaque, veneramur; sed gratiam et veritatem longe pluris facienda esse judicamus: ac ne in posterum is, qui peccatum mundi tollit, agni specie in imaginibus pingatur, sed humano habitu ac figura exprimatur, decernimus; ut hinc, quæ nostra causa Verbi Dei abjectio demissionisque immensitas fuerit, intelligamus, ejusque in carne conversationis, et passionis ac mortis quoque salutaris, et quæcunque demum in nos contulit, beneficiorum, memoriam perpetuo conservemus.

B ΖΩΝΑΡ. Ὁ τοῖς Ἑβραίοις παρὰ Μωσέως ἐνταλθεὶς σφαγιασθῆναι ἀμνὸς, οὗ τῷ αἵματι αἱ φλιαὶ τῶν οἴκων αὐτῶν χρισθεῖσαι ἄβατοι τῷ τῶν πρωτοτόκων ἦσαν ὀλοθρευτῇ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προετύπου καὶ προεικόνιζεν. Ὅθεν καὶ ὁ Βαπτιστὴς δεικνύων τοῖς λαοῖς τὸν Χριστὸν, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἔφη, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐγράφετο οὖν ἐν εἰκόσιν ἀμνὸς, καὶ ὁ Πρόδρομος τῷ δακτύλῳ δεικνύων αὐτόν. Τοῦτο δὲ μὴ γίνεσθαι ἡ σύνοδος αὕτη θεσμοθετεῖ, λέγουσα ὅτι τοὺς μὲν τύπους καὶ τὰς σκιὰς τιμῶμεν ὡς σύμβολα τῆς ἀληθείας καὶ προχαράγματα, προτιμῶμεν δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν (93)· καὶ ὁρίζομεν μηκέτι ἐν εἴδει ἀμνοῦ γράφεσθαι τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα ἀναστηλοῦσθαι αὐτὸν ἐν εἰκόσιν· ἵν' οὕτω κατανοῶμεν τὴν C συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τὸ τῆς αὐτοῦ ταπεινώσεως ἄμετρον, καὶ μνημονεύωμεν τῆς ἐν σαρκὶ ἀναστροφῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου, καὶ ὅσων εὐεργεσιῶν ἐτύχομεν δι' αὐτοῦ.

ARIST. « Non depinges agnum in typum Christi: « sed illum ipsum. »

Agnus in veri Christi Dei nostri typum assumptus fuit. Et non oportet typum veritati præponere, et agnum in venerabilibus imaginibus Præcursoris digito monstratum depingere: sed ipsum Christum et Deum nostrum etiam coloribus delineatum forma humana exprimere.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ χαράξεις ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, « ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτόν. »

Ὁ ἀμνὸς εἰς τύπον παρελήφθη τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ οὐ χρὴ τὸν τύπον προτιμᾶσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ ἀμνὸν ἐν ταῖς σεπταῖς εἰκόσιν ἐγγράφειν, τῷ δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενον· ἀλλ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς χρωματουργίαις κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐγχαράττειν.

CANON LXXXIII.

« Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet. Scriptum est enim, *Accipite, comedite* [23]. Mortuorum autem corpora nec accipere possunt, nec comedere. »

BALS. Dominus et Deus noster Jesus Christus, cum una cum suis discipulis cœnans eis panem impertiisset, dixit: *Accipe, comedite; hoc est*

D

ΚΑΝΩΝ ΠΓ'.

« Μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτησάντων τῆς εὐχαριστίας μεταδιδότω. Γέγραπται γάρ· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, δειπνήσας μετὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν, καὶ τοῦ ἄρτου τούτοις μεταδιδοὺς, *Λάβετε, φάγετε*, ἔφησε· τοῦτό

[23] Matth. xxvi, 26.

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν*. In Henrici II. et Gallandi J. C. codicibus locus hic sic legitur· Προτιμῶμεν δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἤγουν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ διὰ τῶν συμβόλων τυπούμενα καὶ δηλούμενα, *Sed gratiam et veritatem, hoc est, res ipsas, quæ signis exprimuntur et declarantur, longe pluris facienda esse judicamus*. Sed in codice Amerbachiano lectus est, ut a nobis editus.

ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καθὼς τοῦτο ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται. Εἴθιστο γοῦν πρὸ τῆς συνόδου ταύτης παρά τισι μεταδιδόναι τῶν θείων ἁγιασμάτων (ταῦτα γὰρ Εὐχαριστίαν οἱ Πατέρες ὠνόμασαν) σώμασι νεκροῖς. Τοῦτο οὖν κωλύοντες οἱ Πατέρες, διωρίσαντο μηκέτι τοιοῦτόν τι γίνεσθαι. Ὅτι, φασὶ, γέγραπται· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ σώματα τῶν νεκρῶν οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύνανται. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν ιη' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Τὸ μέντοι χειρίζεσθαι τοῖς ἀρχιερεῦσι μετὰ τελευτὴν ἅγιον ἄρτον, καὶ οὕτως ἐνταφιάζεσθαι, νομίζω γίνεσθαι εἰς ἀποτροπὴν τῶν δαιμονίων, καὶ ἵνα δι' αὐτοῦ ἐφοδιάζηται πρὸς οὐρανὸν ὁ τοῦ μεγάλου καὶ ἀποστολικοῦ καταξιωθεὶς ἐπαγγέλματος.

ΖΩΝΑΡ. Ἔθος ἦν παλαιὸν μεταδίδοσθαι τοῖς νεκροῖς σώμασι τῶν τελευτησάντων τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Τοῦτο γὰρ ὠνόμασται Εὐχαριστία, ὅτι εὐχαριστεῖν ἡμᾶς χρὴ μεταλαμβάνοντας τούτων, ὡς ἀξιωθέντας τοιούτων δωρεῶν. Τοῦτο τοίνυν γίνεσθαι ὁ κανὼν ἀπηγόρευσε, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων ὅτι ὁ Κύριος διανέμων τὸν ἄρτον τοῖς μαθηταῖς, *Λάβετε, φάγετε*, εἶπε· τὰ δὲ νεκρωθέντα σώματα οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύναται. Καὶ ὁ ὀκτωκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἀπηγόρευσε τὸ τῆς Εὐχαριστίας μεταδίδοσθαι τοῖς νεκροῖς.

ΑΡΙΣΤ. « Σώματι νεκρῷ οὐ μεταδοτέον τῶν ἁγιασμάτων. »

Ἐπειδὴ γέγραπται· *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὔτε λαβεῖν οὔτε φαγεῖν δύνανται· οὐδεὶς μεταδώσει τοῖς τελευτήσασι τῶν θείων καὶ ἀχράντων ἁγιασμάτων.

ΚΑΝΩΝ ΠΔ'.

« Τοῖς κανονικοῖς τῶν Πατέρων θεσμοῖς (94) κατακολουθοῦντες, ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκωνται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες, καὶ οὐδὲ ταῦτα (95) διὰ τὴν κεῖραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχουσι, χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι· μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως. »

ΒΑΛΣ. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες Πατέρες, ὧν ὁ παρὼν κανὼν μέμνηται, ἓν βάπτισμα ὁμολογοῦντες κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου περίληψιν, ὥρισαν ἐν κανόνι οβ' τοὺς ἐν νηπιότητι λεγομένους βαπτισθῆναι, εἴτε καὶ μὴ βαπτίζεσθαι, ἐὰν μὴ ὦσι

A *corpus meum, quod pro vobis frangitur pro remissionem peccatorum*, sicut hoc scriptum est in Evangeliis. Ante hanc ergo synodum mos erat nonnullis divina sacramenta (ea enim Patres Eucharistiam nominavere) corporibus mortuis impertire. Patres ergo hoc fieri prohibentes, tale quid non amplius faciendum decreverunt. Quoniam, inquiunt, scriptum est, *Accipite, comedite* : mortuorum autem corpora non possunt accipere nec comedere. Lege et 18 can. Carth. syn. Quod autem sanctus panis antistitibus post mortem tradatur, et sic sepeliantur, existimo hoc fieri ad avertendos dæmonas, et ut per ipsum, tanquam viaticum, deducatur ad cœlum, qui magna et apostolica professione dignus est habitus.

B ZONAR. Antiquæ consuetudinis fuit corpus et sanguinem Domini mortuorum corporibus impertiri. Illa siquidem Eucharistiæ nomine intelliguntur, quod ea dum percipimus, sit a nobis, qui ejusmodi muneribus digni habiti simus, gratiarum actio adhibenda. Id igitur hic canon fieri vetuit, ejusque rei rationem hanc subdit, quod panem Dominus in discipulos dividens, *Accipite*, ait, *et comedite* : mortuis autem cadaveribus neque accipere neque comedere datum est. Carthaginensis quoque synodi decimo octavo canone, jam olim ante hanc synodum, Eucharistiam vita functis præbere ne liceat interdictum est.

ARIST. « Corpori mortuo sacramenta non sunt « communicanda. »

C Quoniam scriptum est : *Accipite, edite*; ac mortuorum **254** corporum nec accipere possunt, nec comedere : nemo mortuis divina sacramenta communicabit.

CANON LXXXIV.

« Canonicas Patrum leges sequentes, de infantibus « quoque decernimus, quoties non inveniuntur « firmi testes, qui eos indubie baptizatos esse « dicant, nec ipsi propter ætatem de sibi tradito « mysterio apte respondere possint, debere sine « ulla offensione baptizari : ne forte ejusmodi « dubitatio eos tali sanctitatis puritate privet. »

D BALS. Patres qui Carthagine convenerant, quorum præsens canon meminit, unum baptismum confitentes ex sancti symboli comprehensione, can. 72 statuerunt, ut qui in infantia dicuntur esse baptizati sive non, si non sint firmi testes, qui eos

Guill. Beveregii notæ.

(94) *Τοῖς κανονικοῖς τῶν Πατέρων θεσμοῖς*. Hoc, nimirum ut infantes, de quibus dubitatur, an baptizati fuerint, ab Ecclesia Catholica baptizentur, a Patribus Africanis ante decretum fuit, syn. Carthaginensis canone 75, cujus ipsa etiam verba hic repetuntur : ut indubium sit eos esse Patres, qui hic commemorantur. Idem postea a Gregorio IX, in Decretalibus constitutum est, *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis, Si baptizatus es non te baptizo; sed si non baptizatus es, ergo te baptizo, etc.* Decret. Greg. l. III, tit. 42, c. 2.

(95) *Λέγοντες καὶ οὐδὲ ταῦτα*. In codice Amerbachiano legitur, λέγοντες οὐδὲ αὐτά. In syn. Carth. can. 75, unde hic transcribitur, λέγοντες καὶ οὐδὲ αὐτά. In editione Parisiensi λέγονται scribitur.

esse baptizatos plene et integre probent, baptizentur. His ergo consequenter Patres in præsenti canone ea ipsa statuerunt, quæ et qui Carthagine convenerunt jusserant : ut ii scilicet baptizarentur, de quibus dubitabatur, an baptizati essent, si nec illi ipsi probare possint se fuisse baptizatos, eo quod nesciant quid sibi in infantia factum sit (nam *xeîpa* est ætas imperfecta), nec testes adducunt, qui probent eos fuisse baptizatos. Est enim timendum, ne propter dubitationem infantes sacro baptismate et regno cœlorum, quod per id datur, priventur, prout est vox Domini dicentis, *Nisi quis per aquam et Spiritum renatus fuerit, non intrabit in regnum cœlorum* [38]. Hæc autem constituta sunt, quoniam non permittebant aliqui, ut tales propter dubitationem baptizarentur : ne eos, qui antea baptizati fuerant, rebaptizare viderentur. De ea re autem sæpe synodice controversia exorta est. Cum enim infantes ex Christianorum regione a Scythis et Agarenis bello capti essent, et Romanis divenditi, dubitatum est, an oporteat venundatos baptizari. Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, præsumptio est eos fuisse in regione baptizatos in infantia, nec rebaptizandos. Placuit vero potius baptizandos esse, eo quod hi nesciant, an in infantia baptizati fuerint, nec ulli inveniantur qui baptismum affirment. De iis autem, qui ex infidelium regione capiuntur, eos esse baptizandos indistincte statutum est : nisi testes profiteantur eos post captivitatem fuisse baptizatos. Tempore autem sanctissimi patriarchæ domini Lucæ synodice adfuerunt Agareni, et cùm ab eis postularetur ut baptizarentur, dixerunt, quod in suis regionibus antea baptizati fuerant. Et interrogati quomodo responderunt, esse consuetudinem ut omnes Agarenorum infantes ab orthodoxis sacerdotibus baptizarentur : non tamen admissi fuerunt. Audierant enim, quod baptismus, quem infideles a Christianis petunt, non bona affectione et orthodoxo proposito petitur ; sed propter corporalem medicinam. Persuasum est enim Agarenis, fore ut sui liberi a dæmone vexentur, et tanquam canes male oleant, nisi baptismum Christianum assequantur. Quamobrem, non ut omnium animæ sordidum mundatorem, divinæque lucis et sanctificationis præbitorem, baptismum postulant ; sed tanquam veneficium et incantationem. Quidam autem eorum dicebant se matres habere orthodoxas, seque earum cura fuisse ab orthodoxis baptizatos : sed nec ii exauditi sunt, quoniam testes non adducebant, qui hoc ipsum pro testimonio dicerent ; imo potius condemnati sunt, quod non bonam de

[38] Joan. III, 3.

A μάρτυρες βέβαιοι πληροφοροῦντες αὐτοὺς βαπτισθῆναι. Ἀκολούθως οὖν τούτοις ἐθεσμοθέτησαν οἱ Πατέρες ἐν τῷ παρόντι κανόνι αὐτὰ ἐκεῖνα, ὅσα καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες παρεκελεύσαντο· δηλονότι βαπτίζεσθαι τοὺς ἀμφιβαλλομένους βαπτισθῆναι, εἰ μήτε αὐτοὶ ἐκεῖνοι (96) δύνανται πληροφορῆσαι τὸ βαπτισθῆναι, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί γέγονεν εἰς τούτους ἐν νηπιότητι (χεῖρα γάρ ἐστιν ἡ ἀτελὴς ἡλικία) μηδὲ μάρτυρες παράγονται πληροφοροῦντες τὸ βαπτισθῆναι αὐτούς. Δέος γάρ ἐστι μήποτε διὰ τὸν δισταγμὸν ἀποστερηθῶσι τὰ νήπια τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ τῆς διὰ τοῦτο διδομένης βασιλείας τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν (97) τὴν λέγουσαν· *Εἰ μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-*
B *ρανῶν*. Ταῦτα δὲ νενομοθέτηται, ὅτι τινὲς οὐ παρεχώρουν διὰ τὴν ἀμφιβολίαν βαπτίζεσθαι τοὺς τοιούτους, ἵνα μὴ δόξωσιν ἀναβαπτίζειν τοὺς προβαπτισθέντας. Περὶ δὲ τούτου πολλάκις ἀμφισβήτησις γέγονε συνοδικῶς. Νηπίων γὰρ ἀπὸ Χριστιανικῆς χώρας αἰχμαλωτισθέντων παρὰ Σκυθῶν καὶ Ἀγαρηνῶν, καὶ διαπραθέντων πρὸς Ῥωμαίους, ἀμφιβολία γέγονεν, εἰ χρὴ τοὺς πωληθέντας βαπτισθῆναι. Ἔλεγον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἀπὸ Χριστιανικῆς χώρας ᾐχμαλωτίσθησαν, πρόληψίς ἐστι βαπτισθῆναι κατὰ χώραν ἐν νηπιότητι, καὶ οὐ χρὴ αὖθις ἀναβαπτισθῆναι. Ἤρεσε δὲ μᾶλλον ὀφείλειν βαπτισθῆναι, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τούτους εἰ ἐν νηπιότητι ἐβαπτίσθησαν, μήτε τινὰς εὑρίσκεσθαι διαβεβαιουμένους τὸ βάπτισμα. Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ χώρας ἀπίστων αἰχμαλωτιζο-
C μένων ὡρίσθη ἀδιαστίκτως αὐτοὺς βαπτίζεσθαι· εἰ μὴ μάρτυρες ὁμολογοῦσι βαπτισθῆναι τούτους μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ παρέστησαν Ἀγαρηνοὶ συνοδικῶς, καὶ ἀπαιτούμενοι βαπτισθῆναι, εἶπον ὡς ἔφθασαν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν βαπτισθῆναι. Καὶ ἐρωτώμενοι ὅπως, ἀπελογήσαντο ὅτι συνήθειά ἐστι πάντα τὰ νήπια τῶν Ἀγαρηνῶν βαπτίζεσθαι παρὰ ὀρθοδόξων ἱερέων· ἀλλ' οὐ παρεδέχθησαν. Ἤκουσαν γὰρ ὡς τὸ παρὰ τῶν ἀπίστων ζητούμενον ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν βάπτισμα οὐ κατὰ διάθεσιν ἀγαθὴν καὶ προαίρεσιν ὀρθόδοξον ζητεῖται, ἀλλὰ διὰ θεραπείαν σωματικήν. Δέδοκται γὰρ παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς τὰ τέκνα τούτων δαιμονᾷν καὶ κατὰ κύνας ὄζειν, εἰ μὴ
D βαπτίσματος τύχωσι Χριστιανικοῦ. Κἀντεῦθεν οὐχ ὡς καθαρτήριον παντὸς ῥύπους ψυχικοῦ, καὶ φωτὸς θείου καὶ ἁγιασμοῦ πάροχον ἀνακαλοῦνται τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ὡς φαρμακείαν ἢ ἐπῳδήν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον μητέρας ἔχειν ὀρθοδόξους, καὶ ἀπὸ σπουδῆς τούτων βαπτισθῆναι αὐτοὺς παρὰ ὀρθοδόξων, ἀλλ' οὐδὲ οὗτοι εἰσηκούσθησαν, ὅτι οὐ παρέστησαν μάρτυρες τοῦτο αὐτὸ μαρτυροῦντες· μᾶλλον μὲν

Guill. Beveregii notæ.

(96) *Εἰ μήτε αὐτοὶ ἐκεῖνοι*. Hæc verba usque ad βαπτισθῆναι in ms. Bodleiano desiderantur, sed in aliis omnibus leguntur, et sensui necessaria sunt ; ac proin ea retinuimus.

(97) *Κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν*. Etiam hæc usque ad τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν inclusive in ms. Bodleiano non leguntur : sed nihilominus ea, quia in aliis codicibus lecta, omittere noluimus, ne locus mutilus videretur.

οὖν καὶ κατεγνώσθησαν, ὡς μὴ ἀγαθὴν πρόληψιν διδόντες καθ' ἑαυτῶν, εἰς τὸ μὴ προσέρχεσθαι τῇ πίστει ὀρθῶς. Διὸ καὶ ἐξεχωρήθη πάντας τούτους βαπτισθῆναι.

ΖΩΝΑΡ. Ἓν βάπτισμα ὁμολογεῖν ὑπὸ τοῦ θείου συμβόλου τῆς πίστεώς δεδιδάγμεθα. Ὅτι δὲ ὁ Κύριος ἔφη· *Εἰ μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*, διὰ τοῦτο ἔδοξε τοῖς ἱεροῖς Πατράσι παλαιοτέρων Πατέρων ἐξακολουθοῦσι θεσμοῖς, εἰ ἀμφίβολόν ἐστι τὸ βαπτισθῆναί τινας, ἐκείνων μὲν μὴ εἰδότων εἰ ἐβαπτίσθησαν διὰ νηπιότητα καὶ τὸ λίαν ἀτελὲς τῆς ἡλικίας αὐτῶν (ἡλικία γὰρ ἡ χεῖρα ἑρμηνεύεται) καὶ οὐδέ τινες εὑρίσκονται εἰδότες καὶ μαρτυροῦντες ὅτι ἐβαπτίσθησαν, βαπτίζεσθαι αὐτοὺς χωρίς τινος προσκόμματος, ἀντὶ τοῦ μή τινος ἐμποδίου ὄντος διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι εἰ ἐβαπτίσθησαν. Τοῦτο δὲ, φασὶν, ὁρίζομεν, ἵνα μὴ διὰ δισταγμὸν καὶ ἀμφιβολίαν τοῦ εἴτε ἐβαπτίσθησαν εἴτε μὴ στερηθῶσι τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως, καὶ ἔξω μείνωσι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ μὴ γινώσκοντες, μηδὲ μαρτυρούμενοι βαπτισθῆναι, βαπτιζέσθωσαν. »

Ὅσοι ἀγνοοῦσιν εἰ ἐν τῇ νηπιώδει αὐτῶν ἡλικίᾳ ἐβαπτίσθησαν, καὶ οὐδὲ εὑρίσκονταί τινες ἀξιόπιστοι μάρτυρες ἀναμφιβόλως αὐτοὺς διαβεβαιούμενοι βαπτισθῆναι, χωρίς τινος προσκόμματος βαπτιζέσθωσαν.

ΚΑΝΩΝ ΠΕ'.

« Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων βεβαιοῦσθαι πᾶν ῥῆμα « γραφικῶς παρελάβομεν. Τοὺς οὖν ὑπὸ τῶν οἰ« κείων δεσποτῶν ἐλευθερουμένους δούλους ἐπὶ « τρισὶ μάρτυσι, τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀπολαύειν « διοριζόμεθα, οἳ τὸ κῦρος παρόντες τῇ ἐλευθερίᾳ « προσοίσουσιν, καὶ τὸ πιστὸν ἐξ ἑαυτῶν τοῖς γινο« μένοις παρέξουσιν.

« ΒΑΛΣ. Εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· *Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων πᾶν ῥῆμα σταθήσεται*. Διὸ καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς λέγοντας ἐλευθερίας ἀξιωθῆναι παρὰ τῶν οἰκείων δεσποτῶν μὴ ἀναγκάζεσθαι πολλοὺς μάρτυρας χάριν ἀποδείξεως τούτου αὐτοῦ παράγειν· ἀλλὰ διὰ τριῶν μαρτύρων συνιστᾷν τὴν λεγομένην προσεῖναι αὐτοῖς ἐλευθερίαν. Ἦσαν γάρ τινες, ὡς ἔοικε, λέγοντες ὀφείλειν τὴν ἐλευθερίαν ἀποδείκνυσθαι διὰ πλειόνων μαρτύρων, πέντε τυχὸν ἢ καὶ ἕξ· ὅπερ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ οὐκ ἤρεσεν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἐπραγματεύθη δὲ πολλάκις, εἰ τοῦ νόμου λέγοντος ἐν βιβλίῳ κα', τίτλῳ α', καὶ βιβλ. κγ', τίτ. α', ἐπὶ μὲν τοῖς ἐπέκεινα τῆς μιᾶς ὑπερπύρων λίτρας πράγμασιν ὀφείλειν παράγεσθαι μάρτυρας τρεῖς· ἐπὶ δὲ ὑποθέσει λίτρας ὑπερπύρων μιᾶς καὶ κατωτέρω ἀρκεῖν μάρτυρας δύο, ἀναγκάζεται ὁ ἐλευθεροδοῶν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα παράγειν μάρτυρας τρεῖς. Καὶ τέως ἐμοὶ ἔδοξε, δύο καὶ μόνους ἀρκεῖν μάρτυρας εἰς

A se existimationem dabant, quod recte ad fidem non accederent. Propterea et hos omnes baptizari permissum est.

255 ZONAR. Unum baptisma confiteri divino fidei symbolo edocti sumus. Quoniam vero Domini illa verba sunt, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu non intrabit in regnum cœlorum*, propterea sancti Patres, antiquiorum Patrum secuti decreta, statuere, ut si de aliquibus, sint baptizati nec ne, incertum sit, cum nec ipsi ob infantiam ætatemque teneram (est idem namque χεῖρα, quod ætas) se baptismo initiatos norint, nec aliorum, quid id sciant, testimonio baptizatos esse probari possit, B sine offensione, hoc est, sine ulla mora cunctationeque, cum nihil de illorum baptismo certi cognitum sit, baptizentur. Hoc vero, inquiunt, ita decernimus, ne ob incertam ambiguamque de baptismo suscepto ab his hominibus controversiam, tali sanctitatis puritate priventur, atque a Dei regni aditu ex Dominica assertione prohibeantur.

ARIST. « Qui nec cognoscunt, nec per testes pro« bare possunt, se baptizatos esse, baptizen« tur. »

Quotquot ignorant, an in infantili sua ætate baptizati fuerint; et non inveniuntur aliqui testes fide digni, qui extra controversiam confirmatum dent, eos fuisse baptizatos; sine ullo scandalo C baptizentur.

CANON LXXXV.

« In duobus vel tribus testibus confirmari omne « verbum ex Scriptura accepimus. Servos ergo, « qui a suis dominis sub tribus testibus manu« mittuntur, eo frui honore decernimus; qui « præsentes libertati vires et firmitatem afferent, « et, ut iis quæ ab ipsis facta sunt fides ha« beatur, efficient. »

BALS. Dominus dixit in Evangeliis: *In duobus vel tribus testibus stabit omne verbum* [24]. Et ideo præsens quoque canon statuit, ut qui se dicunt fuisse manumissos a suis dominis, non necesse habeant ad hoc ostendendum multos testes adducere: sed per tres testes probare libertatem quæ D illis adesse dicitur. Erant enim nonnulli, qui, ut est verisimile, dicebant, oportere eum esse liberum ostendi per plures testes, quinque fortasse vel sex: quod quidem sanctæ synodo non placuit. Et hæc quidem in hoc canone continentur. Sæpe autem tractatum est, an, cum lex dicat in libro XXI, tit. 1, et lib. XXIII, tit. 1, in negotiis, quæ unam hyperpyrorum libram excedunt, debere tres testes adduci, in causis autem unius hyperpyrorum libræ et inferioribus sufficere duos testes; cogatur, qui ad libertatem proclamat, ex præsenti canone tres testes adducere. Et mihi quidem visum est, ad ostendendam libertatem duos solos testes suffi-

[24] Matth. XVIII, 26.

cere, eo quod leges et canones libertati maxime faveant; et quandoquidem cujuslibet servi pretium unam hyperpyrorum libram non excedit, in una autem hyperpyrorum libra constitutum est duos testes sufficere, omnino et ad ostendendam libertatem duo testes sufficient, præsenti canoni consequenter, qui est pro libertate editus, et dicit ab initio : In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum ; et quod ex infirmitate probationum inæstimabilis libertas non datur adversario, sed servitus quæ æstimatur, ut superius dictum est, qua etiam data, pecuniis liberabitur qui ad libertatem proclamat.

Lege etiam Novellam imperatoris domini Alexii Comneni, quæ edita est de non admittendis testibus qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo qui ad libertatem proclamat, et de eo quod liberi servi non fiant, qui sacram benedictionem acceperint : quæ hæc his verbis persequitur. Duo hæc ad aures imperialis meæ potestatis pervenerunt, sanctissime domine , quod quidam eorum , qui ad sanctum et magnum **256** divini Verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, et genus suum ad libertatis ostensionem allegantes (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte vel aliquibus aliis,quos in servitutem nostra non accepit respublica), ea quidem quæ dicunt demonstrare permittuntur. Et postquam testes omni exceptione majores, et in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum domini procedunt ; et sic cum ii, qui provocant, non possint amplius in judiciis persistere, servilis conditionis onere rursus opprimuntur : et quando matrimoniales fiunt servorum consuetudines et convinctiones in nostra republica, eas tamen sacra non consequitur benedictio, caventibus dominis ne servi inter se invicem cum sacra benedictione conjungantur, ne ex eo ad libertatem conveniant. Eorum autem utrumque convenienti correctione opus habere censuit ; et propterea hanc constitutionem magna cum cautione et observatione edidit, per quam statuitur de his qui ad libertatem proclamant servis, ne ii, qui contra adducuntur, testes vim ullam locumve habeant, in quocunque seu civili seu ecclesiastico judicio : sed ii soli, qui in jus vocant, legitimas probationes afferant ; et si ii quidem testibus abundent, qui jure sunt recipiendi neque calumnia inducti, testium jurejurando judicium solvatur ; sed non contrariæ etiam per testes probationes eorum dominis permittantur, ne magna adversariorum inæqualitas sit inferioribus damni causa.

A ἀπόδειξιν ἐλευθερίας, διὰ τὸ ἐπιθάλπεσθαι παρά τε τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων πλέον πάντων τὴν ἐλευθερίαν· ἄλλως τε ἐπεὶ οὐχ ὑπερϐαίνειν τίμημα δούλου οἱουδήτινος μίαν ὑπερπύρων λίτραν, νενομοθέτηται δὲ ἐπὶ μιᾶς ὑπερπύρων λίτρας ἀρκεῖν μάρτυρας δύο, πάντως καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἐλευθερίας δύο ἀρκέσουσι μάρτυρες ἀκολούθως τῷ παρόντι κανόνι τῷ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐκφωνηθέντι, καὶ λέγοντι ἐξ ἀρχῆς· Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. Καὶ ὅτι ἐξ ἀτονίας τῶν ἀποδείξεων οὐχὶ ἡ ἀδιατίμητος ἐλευθερία δίδοται τῷ ἀντιδίκῳ, ἀλλὰ ἡ δουλεία, ἥτις ἀποτιμᾶται ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ἧς καὶ δοθείσης διὰ νομισμάτων ἐλευθερωθήσεται ὁ ἐλευθεροϐοῶν.

B Ἀνάγνωθι καὶ τὴν Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν ἐξενεχθεῖσαν χάριν τοῦ μὴ δέχεσθαι ἀντιπαραστάσεις μαρτύρων, ὅταν παράγωνται μάρτυρες παρὰ τοῦ ἐλευθεροϐοῶντος, καὶ χάριν τοῦ μὴ γίνεσθαι ἐλευθέρους τοὺς ἱερολεγομένους (98) δούλους, τὴν καὶ τάδε ῥητῶς διεξιοῦσαν. Δύο ταῦτα ἐπὶ τὰς ἀκοὰς τῇ βασιλείᾳ μου ἦλθεν, ἁγιώτατε δέσποτα, ὥς τινες τῶν προσερχομένων τῷ ἁγίῳ μεγάλῳ τε καὶ θείῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σοφίας, εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνοῦντες, καὶ πρόφασιν τῆς ἐλευθερίας τὸ γένος ποιούμενοι (φασὶ γὰρ ἐλευθέρων γεγεννῆσθαι γονέων, Βουλγάρων τυχὸν ἤ τινων τοιούτων οὓς εἰς δουλείαν ἡ καθ' ἡμᾶς οὐ παρέλαϐε πολιτεία), εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀφίενται. Κἀπειδὴ παραστήσονται μάρτυρας ἀδιαϐλήτους, εἰς C ἀντιπαραστατικὴν μαρτυρίαν οἱ κύριοι τούτων χωροῦσι, καὶ οὕτως τῶν ἐγκαλούντων διὰ τέλους παραμένειν τοῖς δικαστηρίοις ἀδυνατούντων, ἡ δουλικὴ τύχη πάλιν τούτοις ἐπιφορτίζεται· καὶ ὅτε γαμικαὶ δούλων ὁμιλίαι τε καὶ συναρμογαὶ παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς γίνονται πολιτεύματι, οὐ μέντοιγε καὶ ἱερολογία ταύταις ἀκολουθεῖ, τῶν κυρίων αὐτῶν εὐλαϐουμένων μεθ' ἱερολογίας ἀλλήλους συνάπτειν τοὺς δούλους, ἵνα μὴ πρὸς ἐλευθερίαν ἐντεῦθεν συνέλθωσι. Καὶ τῆς προσηκούσης ἄμφω διορθώσεως ἔγνωκε δεῖν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ παρὸν διάταγμα συντετηρημένως ἐξέθετο, δι' οὗ διορίζεται κατὰ τῶν εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνούντων δούλων, ἀντιπαραστατικὴν μαρτυρίαν μὴ κρατεῖν, μηδὲ χώραν ὅλως ἔχειν αὐτὴν παρ' οἱῳδήτινι πολιτικῷ ἢ ἐκκλησιαστικῷ δικα- D στηρίῳ· ἀλλὰ τοῖς ἐγκαλοῦσι μόνοις τὰς ἀποδείξεις κατὰ νόμους ἐπάγεσθαι, κἂν εἴ που μαρτυριῶν εὐπορήσοιεν οὗτοι νόμοις δεκτῶν καὶ μὴ περιτρεπομένων διαϐολαῖς, τῷ τῶν μαρτύρων ὅρκῳ τὴν δίκην λύεσθαι· ἀλλὰ μὴ καὶ ἀντιπαραστάσεις τοῖς κυρίοις αὐτῶν ἐγχωρεῖσθαι· ἵνα μὴ τὸ πολὺ τῶν ἀντιθέτων ἄνισον βλάϐης αἴτιον τοῖς ἐλαχιστοτέροις γενήσηται.

Guill. Beveregii notæ.

(98) *Τοὺς ἱερολεγομένους*. In codice Amerbachiano legitur τοὺς ἱερολογουμένους. Quomodo etiam in margine ad eumdem codicem legitur his verbis, νεαρὰ μὴ ἐλευθεροῦσθαι διοριζομένη τοὺς ἱερολογουμένους δούλους.

Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὁμοτελῶν ἡ τοῦ μακαριστοῦ κυροῦ Βασιλείου νομοθεσία τοῖς δυνατοῖς κατὰ τῶν πενήτων ἀντιπαραστάσεις οὐκ ἐξεχώρησεν· οὕτω κἀνταῦθα τοῖς κυρίοις κατὰ τῶν δούλων ἀπεσβεσμένον ἔσται τὸ τῆς ἀντιπαραστάσεως ἰσχυρὸν, καὶ μόνη κρατήσει παρὰ τούτοις ἡ κατὰ τῶν μαρτύρων διαβολή· τῆς ἀντιπαραστάσεως πάντως μὴ ἀποκλειομένης τοῖς ἐγκαλουμένοις δούλοις, ὅταν τοὺς μάρτυρας κατὰ τῶν ἐν νομῇ ἐλευθερίας ὄντων οἱ πρὸς δουλείαν ἕλκοντες τούτους παραγάγωσι. Τοῖς γὰρ ἐλαχιστοτέροις καὶ ἀσθενέσιν ἡ παροῦσα διάταξις χαρίζεται τὴν ῥοπὴν, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν δυνατῶν καὶ μᾶλλον ἰσχυροτέρων ἐκτέθειται. Προστίθησι δὲ καὶ τὰς ἱερολογίας μὴ μόνον παρὰ τοῖς ἐλευθέροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δούλοις κρατεῖν. Καὶ γάμον μὴ ἄλλως ἔννομόν τε καὶ τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως ἄξιον εἶναί τε καὶ νομίζεσθαι, εἰ μὴ καὶ ἱερολογία τοὺς συναπτομένους συνδεῖ. Ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη, μιᾶς ἐν πᾶσι τῆς Χριστιανικῆς κρατούσης πίστεως καὶ βαπτίσματος ὁμολογουμένου ἑνὸς, δι' οὗ προσήγμεθα τῷ Κυρίῳ, καὶ τῆς αὐτῆς σωτηρίας ἐλπιζομένης πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν, ὑποτρέχειν ἐνίους ὑπόνοιαν, ὡς τοῖς δούλοις ἧττον μέτεστι τοῦ καλοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἐλευθέρους κατὰ γάμον ἀλλήλοις συνάπτεσθαι θείᾳ συνδουμένους εὐχῇ πρότερον· τοὺς δούλους δὲ τοιούτου διαπίπτειν καλοῦ καὶ μὴ παραλαμβάνειν Θεὸν ἐπ' εὐλογίᾳ τῆς συνελεύσεως, ἢ δεδιέναι, ὡς, εἰ παρελαμβάνετο, ἀδικηθείη ἂν περὶ τὴν δεσποτείαν ὁ τούτων κύριος, τῆς ἐπ' αὐτοῖς στερισκόμενος δεσποτείας. Οὕτω γὰρ εἰ τοῦτο κρατοίη δεδιέναι χρὴ καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, μὴ δοῦλον ξενωθεῖεν τῶν δεσποτειῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετάληψιν, μὴ καὶ διὰ ταύτης ἐκείνων ἀλλοτριωθεῖεν. Κἀντεῦθεν ἐκ τῶν δούλων οἰχήσεται τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον τῆς θείας πίστεως ὄνομα· καὶ οὐ δοῦλοι μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρωποκτόνου γενήσονται ἄνθρωποι. Συγκινδυνεύσουσι δὲ καὶ οἱ κύριοι τούτων φόβῳ τοῦ μὴ διαπεσεῖν ὑπηρεσίας ἀνθρώπων, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀποξενοῦν ἑαυτοὺς ἀνεχόμενοι (99). Ἀλλ' οὔτε τοῦτο λόγον ἔχει δίκαιον, καὶ τὴν ἱερολογίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπὶ τῶν δούλων κρατεῖν εὔλογον καὶ Χριστιανικῆς ἐπάξιον καταστάσεως.

Ἀλλὰ γὰρ ἐν ἀνθρώποις οἶδεν ἡ τύχη δεσποτείαν καὶ δουλείαν διάφορα, καὶ ἅπερ ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία παρέλαβε ταῦτα καὶ ἐπὶ τούτων χρεὼν κρατεῖν. Εἷς δὲ Κύριος πάντων, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, καὶ δουλεία καὶ δεσποτεία ὅσα γε κατὰ πίστιν διάφορα οὐ γινώσκομεν, ὅτι καὶ πάντες ἐπίσης δοῦλοί ἐσμεν τῷ ἐκ δουλείας λυτρώσαντι ἡμᾶς τῷ ἐξ αὐτοῦ θείῳ καὶ ζωοποιῷ αἵματι. Καὶ ἐπεὶ ταῦτα καλῶς τούτοις καὶ λυσιτελῶς διατέτακται, δεῖ τὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σου δῆλα ταῦτα θέσθαι ἁπανταχοῦ τῶν

A Sed quemadmodum in iis, qui idem tributum solvunt, lex beatissimi domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias probationes per testes non permisit : sic et hic dominis adversus servos vis contrariæ per testes probationis exstincta erit, et sola apud eos valebit adversus ipsos testes illata criminatio ; contraria non omnino per testes probatione exclusa, quando ii, qui trahunt in servitutem, adversus illos, qui jure sunt liberi, servis in jus vocatis, testes, produxerint. Inferioribus enim et imbecillis præsens constitutio gratificatur, et quod eos juvet subministrat : non autem pro majoribus et potentioribus editur. Adjicit autem et sacras benedictiones, non solum apud liberos, sed etiam apud servos valere. Et nuptias non alias

B legitimas et Christiana institutione dignas esse et existimari, nisi etiam benedictio eos, qui conjunguntur, colliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides valeat, et unus sit in confesso baptismus, per quem ad Dominum deducti sumus, et eadem salus a nobis omnibus qui credimus speretur, nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quod servi sint boni minus participes ; et liberi quidem matrimonio invicem conjungantur, prius oratione colligati : servi autem a tali bono excidant, et Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuant, quod si assumpserint, eorum dominus in dominio injuria afficeretur, illorum dominio privatus. Si hoc autem locum ha-

C buerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne servi dominium sibi vendicent : sed etiam immaculatorum mysteriorum assumptionem, ne per eam ab illis quoque alienentur. Quo fiet ut in servis intereat magnum et venerabile divinæ fidei nomen : et non solum servi hominum, sed etiam diaboli homicidæ, fient homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne, dum hominum ministerio privari formidant, a Dei gloria seipsos abalienare sustineant, sed neque hoc est rationi consentaneum, et sacram benedictionem in servis quoque valere æquum, et Christiana institutione dignum est.

D Verumenimvero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium et servitutem, et quæ nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem Dominus omnium, una fides, unum baptisma [28] : **257** et quod ad fidem quidem attinet, dominii et servitutis differentiam non cognoscimus ; quoniam omnes sumus ex æquo servi ejus, qui nos ex servitute divino suo et vivifico sanguine redemit. Et quoniam hæc recte his et utiliter constituta sunt, oportet magnam tuam sanctitatem

[28] Ephes. IV, 5.

Guill. Beveregii notæ.

(99) Ἑαυτοὺς ἀνεχόμενοι. In editione Parisiensi lacuna hoc loco relinquitur, quam nos ex ms. Bodleiano sic supplevimus ; cui etiam Amerbachianus astipulatur.

hæc omnia in omnibus ecclesiis manifesta reddere : ut qui eis præsunt, ea quæ ad libertatem pertinent sic examinantes contrarias testium probationes adversus servos dominis non permittant, et omnibus in suis provinciis manifestum efficiant, quod qui non cum sacra benedictione servos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituunt : sed fornicatorium coitum confirmant. Quos enim non conjungit Deus per sanctam benedictionem assumptus, hi omnes ad peccata conveniunt. Et sicubi hoc ab aliquo, quicunque is sit, abhinc factum renuntiatum fuerit, sciant domini, quod non solum iræ divinæ erunt obnoxii, sed a servis quoque abalienabuntur, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat servos suos jure in Deo invicem conjungere, et integrum in eis habere dominium, nisi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident. Præsens autem constitutio non solum debet in ecclesiis quæ ubique sunt promulgari, sed in omnibus etiam civilibus judiciis deponi : tradi autem etiam iis, qui in provinciis magistratus gerunt, ut quæ ab imperatoria nostra auctoritate bene decernuntur, omnibus innotescant. Quoniam autem in personis servilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ sunt, et nuptiæ convenienter iniquæ, quæ hucusque invaluit, consuetudini processerunt, oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, ut per eam, etiam si tarde fiat, id quod est colendum ac venerandum habeant, superioribus quoque observationibus etiam in hisce nuptiis valere debentibus.

ZONAR. Rem inæstimabilem esse libertatem, hoc est, impossibile esse, ut æstimetur, vel pretium ejus constituatur, leges civiles docent. Igitur, quoties de libertate, quippe de non levis momenti re testimonium ferri oporteret, quorum intererat probationes afferre, quinque scilicet aut plures etiam (quod totidem in aliis quoque disceptationibus dari consuevissent) testes exhibere cogebantur. Qua quidem consuetudine hic damnata canon (qui nimirum libertati faveat) trium quoque testimonium satis esse decernit ; et stabiliendæ constitutioni ex sacris Litteris illa profert, In ore scilicet duorum aut trium testium stabit omne verbum, hoc est, firmum ac ratum esse judicabitur.

ARIST. « Servus a domino sub duobus testibus « manumissus, libertate donetur. » Perspicuus.

CANON LXXXVI.

« Eos, qui ad animarum lapsum meretrices cogunt « et alunt, si sint quidem clerici, deponi defini« mus : sin vero laici, segregari. »

BALS. Quemadmodum lex civilis lenones, qui meretrices alunt, punit, ita et canon decernit eos, qui meretrices cogunt, et multos ea ratione ad

A ἁγίων ἐκκλησιῶν, ὡς ἂν οἱ ἐν αὐταῖς προεστῶτες οὕτω τε τὰ περὶ τῶν ἐλευθεριῶν δοκιμάζωσιν, ἀντιπαραστατικὴν μαρτυρίαν κατὰ τῶν δούλων τοῖς δεσπόταις μὴ συγχωροῦντες, καὶ πᾶσι θῶνται καταφανὲς ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν ἐνορίαις, ὡς οἱ μὴ μεθ' ἱερουργίας ἀλλήλοις συνάπτοντες τοὺς δούλους οὐχὶ θεοφιλῆ γάμον συνιστῶσιν ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' ἐκπορνεύουσαν μίξιν κρατύνουσιν. Οὓς γὰρ μὴ συνάπτει Θεὸς δι' ἱερολογίας παραλαμβανόμενος, οὗτοι πάντες εἰς ἁμαρτίας συνέρχονται. Καὶ εἴ που προσαγγελθείη τοῦτο παρ' οἱουδήτινος οὕτως ἀπὸ τοῦδε γινόμενον, ἴστωσαν ὡς οὐ μόνον θείῳ μηνύματι καταστήσονται ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ τῶν δούλων ἀλλοτριωθήσονται, εἰς ἐλευθερίαν ἁρπαζομένων. Ἐξὸν γὰρ αὐτοῖς κατὰ νόμους Θεῷ συνάπτειν ἀλλήλοις τοὺς δούλους, B καὶ τὴν ἐπὶ αὐτοῖς δεσποτείαν ἔχειν ἀλώβητον, εἰ μὴ τοῦτο ποιοῖεν, ἑαυτοῖς δικαίως πάντως τὴν τῆς δεσποτείας ἐπάγουσιν ἔκπτωσιν. Τὸ δὲ παρὸν διάταγμα οὐ μόνον ὀφείλει ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν διαγγελθῆναι, ἀλλὰ κἂν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις καταστρωθῆναι (1)· γενέσθαι δὲ διαδόσιμον, καὶ εἰς τοὺς τῶν ἐπαρχιωτῶν προεστῶτας ἀρχῶν, ὡς ἂν εἴδησιν ἔχωσι ἅπαντες τῶν καλῶς παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ὁρισθέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γάμοι ἔφθασαν ἤδη γενέσθαι ἐπὶ προσώποις δουλικὴν ἔχουσι τύχην, καὶ οἱ γάμοι κατὰ τὴν ἕως τοῦ νῦν κρατοῦσαν παράλογον συνήθειαν προβεβήκασι, δεῖ καὶ ἐπὶ τούτων τὴν ἱερολογίαν γενέσθαι, ἵνα διὰ ταύτης, κἂν ὀψὲ γένηται, τὸ σεβάσμιον C ἔχωσι, τῶν ἀνωτέρων εἰρημένων παρατηρήσεων καὶ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γάμῳ κρατεῖν ὀφειλουσῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἀδιατίμητον πρᾶγμα τὴν ἐλευθερίαν, ἠγοὺν διατιμηθῆναι καὶ τιμὴν ὁρισθῆναι ἐπ' αὐτῇ μὴ δυνάμενον, οἱ τῆς πολιτείας εἶναι νόμοι φασίν. Ὡς οὖν περὶ μεγάλου πράγματος ἐσομένης τῆς μαρτυρίας ὅτε δεήσει μαρτυρίας περὶ ἐλευθερίας, ἐπῃτοῦντο οἱ τὰς ἀποδείξεις ποιούμενοι πέντε τυχὸν ἢ καὶ πλείονας παράγεσθαι μάρτυρας, ὡς τοσούτων καὶ ἐφ' ἑτέραις ὑποθέσεσι παραγομένων. Τοῦτο οὖν ἀναιρῶν ὁ κανὼν ἐπὶ θάλψει τῆς ἐλευθερίας, καὶ τρεῖς ὁρίζει ἀρκεῖν, καὶ τὴν Γραφὴν παράγει εἰς σύστασιν τῆς θεσμοθεσίας, λέγουσαν· Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, ἀντὶ τοῦ βεβαιωθήσεται, κυρωθήσεται.

D

ΑΡΙΣΤ. « Ἠλευθερωμένος ὑπὸ δεσπότου δοῦλος ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν εἴη ἀδούλωτος. » Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΠϚʹ.

« Τοὺς ἐπὶ ψυχῶν ὀλίσθῳ πόρνας ἐπισυναγοντας καὶ « ἐκτρέφοντας, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι « ὁρίζομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ ὁ πολιτικὸς νόμος κολάζει τοὺς πορνοβοσκοὺς, οὕτω καὶ ὁ κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισυνάγοντας πόρνας, καὶ οἷον διὰ τούτου συν-

Guill. Beveregii notæ.

(1) Ἀλλὰ κἂν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις καταστρωθῆναι. Hæc verba in editione Parisiensi omittuntur : at non modo in codice nostro Bodleiano, sed etiam in Amerbachiano et Tiliano leguntur; et ex præcedentibus verbis, οὐ μόνον ὀφείλει, necessario ea legenda esse constat.

ὠθοῦντας εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν τοὺς πολλούς, καὶ οὐ μόνον ἐπισυνάγοντας, ἀλλὰ καὶ ἐκτρέφοντας, ἤγουν τὰ ἀναγκαῖα αὐταῖς ἐπιχορηγοῦντας (τῷ γὰρ ὀνόματι τῆς τροφῆς καὶ ἐνδυμενίαι, καὶ τὰ λοιπά, τὰ πρὸς ἀκολασίαν τοὺς ἁπαλωτέρους ἕλκοντα, περιέχονται). κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δέ, ἀφορίζεσθαι. Οὐ παρὰ τοῦτο δὲ οἱ μόνον ἐπισυνάγοντες καὶ μὴ ἐκτρέφοντες αὐτὰς οὐ τιμωρηθήσονται· ἀλλὰ κἀκεῖνοι ὁμοίως κολασθήσονται. Εἶπε δὲ ὁ κανὼν τὸ *ἐκτρέφοντες*, ὅτι ἐξ ἀνάγκης τῇ συναγωγῇ ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ λοιπὴ φροντὶς τῶν ἐπισυναγομένων. Οὐ γὰρ τὸ συναγαγεῖν μόνον ἄξιόν ἐστι κολάσεως· διότι συνάγει τις πολλάκις πόρνας χάριν τοῦ ὑποθέσθαι αὐταῖς τὰ σωτηριώδη, ἢ χειραγωγίας ἀξιῶσαι σωματικῆς, ἢ παραδοῦναι τῷ ἄρχοντι χάριν σωφρονισμοῦ. Ζήτει βιβλίον ξ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ λη', κεφ. α'. Ἐὰν πατὴρ θυγατέρα ἢ δεσπότης δούλην πορνοβοσκῇ, ἀπολλύτωσαν τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐξουσίαν. Προστίθησι δὲ τὸ κεφάλαιον διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτὰς βοηθεῖσθαι· καὶ ὅτι, ἐὰν ἀνθίσταται πρὸς τοῦτο ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης, δημεύονται καὶ ἐξορίζονται. Καὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον τοὺς μὲν εὐτελεῖς πορνοβοσκοὺς ὁμοίως τιμωρεῖ, τοὺς δὲ στρατείαν ἔχοντας δημεύεσθαί φησι. Τὸ μέντοι γ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου, ὅπερ ἐστὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος, μεγάλως κολάζει τοὺς σὺν τέχνῃ, καὶ δόλῳ, καὶ ἀνάγκῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἀσέλγειαν ἄγοντας, καὶ ἐμπορευομένους ταῦτα. Ἀνάγνωθι οὖν τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον ἐπιστατικώτερον. Λέγουσι γάρ τινες ὡς ἐκείνους τοῦτο κολάζει τοὺς πλανῶντας, καὶ μετά τινος μεθόδου ἢ ἀνάγκης μεθέλκοντας εἰς πορνείαν γυναῖκάς τινας· οὐ μὴν τοὺς προσδεχομένους τὰς ἑκουσίῳ βουλήσει τὴν πορνείαν ἑλομένας διὰ φύσεως ἀνάγκην ἢ καὶ πενίαν. Χρῶνται δὲ καὶ πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ ῥήμασί τισι τῆς αὐτῆς Νεαρᾶς, καὶ τῷ παρόντι κανόνι μὴ μόνον τοὺς ἐπισυνάγοντας πόρνας κολάζοντι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκτρέφοντας, τουτέστι διὰ πλάνης καὶ κολακείας συνωθοῦντας αὐτὰς εἰς τὸ κακόν. Καὶ τὸ σήμερον δὲ γινόμενον πραγματικῶς εἰς τὰ πορνοβοσκεῖα διενίστανται συντρέχειν τοῖς λόγοις αὐτῶν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι πάντα πορνοβοσκὸν οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες ἀδιαστίκτως κολάζουσι, καὶ πᾶσαν πόρνην εἰς σωφροσύνην μεθέλκουσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ϟα' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, μὴ παραχωροῦσαν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον διάγειν τινὰ μετὰ παλλακῶν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ πορνοβοσκεῖν καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀπηγόρευται νόμοις. Πορνοβοσκεῖν δ' ἐστὶ τὸ τρέφειν πόρνας διὰ κέρδος τοῦ μισθώματος ἐπὶ βλάβῃ ψυχῶν. Εἰ δὲ τοῖς τῆς πολιτείας τοῦτο θεσμοῖς ἀπηγόρευται, πολλῷ τῷ μέσῳ εἴη ἂν ἀποτετραμμένον τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ πνευματικοῖς. Διὸ καὶ βαρύτατα τοῦτο κολάζει ὁ κανὼν ἐπὶ κληρικῶν. Καθαιρεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς ἐν ταὐτῷ καὶ ἀφορίζεσθαι διατάττεται, ὅπερ σπανιάκις εὑρίσκεται. Ἀντὶ γὰρ πάσης ἑτέρας τιμωρίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖς κεκληρωμένοις ἀρκεῖν νενομοθέτηται ἡ καθαίρεσις. Τοὺς

A animæ exitium veluti protrudunt; et non solum eos qui cogunt, sed et qui alunt sive eis necessaria suppeditant (alimenti enim nomine et indumenta et reliqua, quæ molliores ad intemperantiam attrahunt, comprehenduntur), si sint quidem clerici, deponendos : sin vero laici, segregandos. Non autem idcirco qui solum quidem cogunt, et eas non nutriunt, non punientur : sed in eos quoque similiter animadvertetur. Dixit autem canon illud : Et alunt, quoniam ubi coegerint, necessario quoque sequitur, ut coactarum cura deinceps ab iis geratur. Neque enim solum cogere supplicium meretur : meretrices enim sæpe cogit quispiam, ut eis illa, **258** quæ sunt salutaria, suggerat, vel ut earum opera ad tractandum aliquod ministerium utatur, vel ut
B det eas magistratui castigandas. Quære librum LX Basilic. tit. 38, cap. 1 : Si pater filiam, vel dominus servam nutriat ad quæstum meretricium, perdant quam habent in eas potestatem. Adjicit autem constitutio, Per episcopum et magistratum eis quoque ferri debere auxilium : et quod si ad hoc resistat pater vel dominus, publicantur et exterminantur. Ac secundum quidem caput viles lenones similiter punit : eos autem, qui sunt militaris ordinis, publicandos dicit. Ejusdem autem libri et tituli cap. 3, quod est Justiniani Novella, valde punit eos, qui arte et dolo et necessitate aliquas in hanc intemperantiam attrahunt, et iis mercaturam exercent. Lege ergo hoc caput diligentius. Dicunt enim non-
C nulli, quod id illos punit qui seducunt, et aliquo artificio vel necessitate mulieres aliquas ad fornicationem attrahunt : non autem eos qui illas suscipiunt, quæ spontanea voluntate fornicationem eligunt propter naturæ necessitatem vel etiam paupertatem. Ad hoc autem probandum utuntur et nonnullis ipsius Novellæ verbis, et præsenti canone puniente, non eos solum qui meretrices cogunt, sed etiam qui eas nutriunt, per fraudem et adulationem eas in malum impellentes. Porro autem et quod hodie actu sit in lenonum officinis videtur cum eorum dicto concurrere. Mihi autem videtur, quod leges et canones quemcunque lenonem indistincte puniunt, et omnem meretricem ad temperantiam retrahunt. Lege et 91 Novellam impera-
D toris domini Leonis Philosophi, quæ non permittit ut veteri lege aliquis degat cum concubinis.

ZONAR. Meretrices alere civilium quoque legum sanctiones vetant. Alere vero meretrices est, eis ob lucrum ex meretricio quæstu percipiendum, cum animarum pernicie alimenta suppeditare. Quam rem, si civiles quoque leges prohibeant, multo illam certe magis ecclesiasticæ ac spirituales debent aversari. Proinde graviores etiam pœnæ clericis in hoc genere delinquentibus irrogatæ. Illos siquidem (quod non ita crebro reperias) deponi simul et segregari jubet. Pro quovis enim alio supplicio in eos, qui clero ascripti fuerant, plerumque

depositio sola sufficere visa fuit. Laicos vero, qui A id fecerint, segregatione puniendos esse decernit.

ARIST. « Qui meretrices in animarum exitium « cogit, segregatur. » *Perspicuus.*

CANON LXXXVII.

« Quæ maritum reliquit, est adultera, si venerit ad « alium, ut vult sacer et divinus Basilius, qui ex « Hieremia propheta hoc optime collegit : quod « si alii viro uxor fuerit, ad maritum suum non « convertetur, sed polluta, polluetur : et rursus : « Qui detinet adulteram, est et insipiens et im« pius. Si itaque præter rationem a marito seces« sisse appareat, ille quidem venia dignus est, « hæc vero pœna. Illi autem venia dabitur, ut « Ecclesiæ communicet. Sed is qui legitime sibi B « datam uxorem relinquit, et aliam ducit, ex « Domini sententia est adulterii judicio obno« xius [26]. A Patribus autem nostris statutum est : « ut qui sunt ejusmodi uno anno defleant, bien« nio audiant, triennio substernantur, et septimo « cum fidelibus consistant, et sic oblatione digni « habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam ege« rint. »

BALS. Dominus et Deus noster Jesus Christus interrogatus, an liceat marito uxorem quavis ex causa dimittere, hoc vetuit, dicens : Quod qui uxorem suam reliquit præterquam fornicationis causa, **259** et alteram uxorem ducit, mœchatur. Et inclytus imperator Justinianus, leges quæ olim locum C habebant, et conjugibus permittebant conjugia sine justa causa solvere, et unicuique alteri dicere, Res tuas gere, per 117 Novellam sustulit, quæ sita est in 7 tit. xxviii lib. et causas enumerat, propter quas et solas solvi debent matrimonia. Quamobrem lex quoque Hebraica una sublata est, quæ libellum repudii mittere mulieribus et conjugium solvere viris permittebat. Consequenter ergo præsens quoque canon dicit, quod mulier, quæ, relicto marito, cum altero polluta fuerit, est adulterii crimini obnoxia, quemadmodum hoc quoque magnus dixit Basilius in 9 suo canone, et 21 hoc colligens ex prophetia Jeremiæ dicentis, Si mulier a mariti commani vitæ societate egressa, cum altero pol- D luta fuerit, non potest ad maritum suum reverti, ut quæ adulterata sit [27]. Sed etiam Salomon dixit in Proverbiis : Qui coit cum adultera, id est, cum ea quæ habet maritum, stultus est et impius [28]. Quæ ergo sic est adulterata, canonis pœnis multabitur. Maritus autem, ut qui non offenderit, venia dignus censebitur, id est, non punietur. Qui autem relinquit propriam conjugem, et alteram ducit uxorem, ut adulter punietur, ex Domini sententia.

δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζεσθαι προστάσσει τοῦτο ποιοῦντας.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ συνάγων πόρνας ἐπ' ὀλέθρῳ ψυχῶν ἀφορίζεται. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΠΖ'.

« Ἡ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα μοιχαλίς ἐστιν, εἰ ἐπ' « ἄλλον ἦλθε, κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον Βασίλειον, « ἐκ τῆς Ἱερεμίου προφητείας ἄριστα τοῦτο ἀνα« λεξάμενον· ὅτι Ἐὰν γυνὴ γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, « οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ « μιαινομένη μιανθήσεται· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων « μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. Εἰ οὖν φανῇ τοῦ « ἀνδρὸς ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης « ἐστὶν ἄξιος ἡ δὲ ἐπιτιμίων. Ἡ δὲ συγγνώμη « τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθή« σεται. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως « συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγό« μενος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς « μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. Κεκανόνισται δὲ « παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιούτους ἐνιαυ« τὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριε« τίαν ὑποπίπτειν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι « τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς κατ« αξιοῦσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐρωτηθεὶς, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα ἀπολύειν κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, ἀπηγόρευσε τοῦτο, εἰπὼν ὅτι Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσας ἑτέραν, μοιχᾶται. Καὶ ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος Ἰουστινιανὸς τοὺς πάλαι κρατοῦντας νόμους, καὶ ἐκχωροῦντας τοῖς ὁμοζύγοις λύειν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας τὰ συνοικέσια, καὶ λέγοντα ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸν ἕτερον, Πράττε τὰ σεαυτοῦ, ἀνῄρησε διὰ τῆς Νεαρᾶς ριζ', τῆς κειμένης ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, καὶ ἀπαριθμουμένης τὰς αἰτίας δι' ἃς καὶ μόνας ὀφείλουσι λύεσθαι τὰ συνοικέσια. Ὅθεν συνανῃρέθη καὶ ὁ Ἑβραϊκὸς νόμος, ὁ ἐνδιδοὺς τοῖς ἀνδράσι βιβλίον ἀποστασίου πέμπειν ταῖς γυναιξὶ, καὶ τὴν ὁμοζυγίαν λύειν. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ παρὼν κανών φησιν ὅτι ἡ τὸν ἄνδρα καταλιποῦσα γυνὴ, ἐὰν μετὰ ἑτέρου συμφθαρῇ, ὑπόκειται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι, καθὼς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειός φησιν ἔν τε τῷ θ' αὐτοῦ κανόνι καὶ ἐν τῷ κα', ἀναλεξάμενος αὐτὸ ἀπὸ τῆς Ἱερεμίου προφητείας, τῆς λεγούσης· Ἐὰν γυνὴ, ἀπὸ τῆς ἀνδρῴας ὁμοζωΐας ἐξελθοῦσα, ἑτέρῳ μιανθῇ, οὐ δύναται ὑποστρέψαι πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ὡς μοιχευθεῖσα· Ἀλλὰ καὶ ὁ Σαλομῶν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἶπεν· Ὁ μιγνύμενος μετὰ μοιχαλίδος, τουτέστι μετὰ ἐχούσης ἄνδρα, ἄφρων ἐστὶ καὶ ἀσεβής. Τιμωρηθήσεται οὖν ἡ οὕτω μοιχεύσασα δι' ἐπιτιμίων κανονικῶν. Ὁ ἀνὴρ δὲ, ὡς μὴ πταίσας, συγγνώμης ἀξιωθήσεται, τουτέστιν οὐκ ἐπιτιμηθήσεται. Ὁ κα-

[26] Matth. v, 36. [27] Jerem., iii, 1. [28] Prov., xviii, 22.

Guill. Beveregii notæ.

(2) *Τουτέστιν οὐκ ἐπιτιμηθήσεται.* Hæc verba in codice Amerbachiano desiderantur : at non tantum in ms. Bodleiano, sed et in Tiliano et editione Parisiensi leguntur.

ταλιμπάνων μέντοι τὴν οἰκείαν σύζυγον καὶ ἑτέραν ἀγόμενος μετὰ γάμου κοινωνίαν, ὡς μοιχὸς τιμωρηθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν. Τῶν μοιχῶν δὲ ἐπιτίμιά εἰσιν ἀπὸ τοῦ οζ' κανόνος τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Πατρὸς τὸ προσκλαίειν ἐνιαυτὸν ἔξω τοῦ προνάου, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι περιεχόμενα. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα.

A Adulterorum autem pœna est in 77 canone ejusdem magni Patris, anno uno extra templi vestibulum deflere, et reliqua, quæ in eo canone continentur. Et hæc quidem canon.

Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος τοὺς μοιχοὺς ἀλλοτρόπως κολάζει. Καὶ ἀνάγνωθι βιβλίον ξ' τίτλου λζ' κεφ. ογ', καταστρωθὲν εἰς τὰς ἑρμηνείας τοῦ δ' καὶ ε' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ τὴν ριζ' καὶ ρλδ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τὰς κειμένας ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ συνοψισθείσας εἰς τὸ διαληφθὲν δ' καὶ ε' κεφ. καὶ τὴν λβ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, ῥινῶν ἐκτομῇ τὸν μοιχὸν καὶ τὴν μοιχαλίδα κολάζουσαν, καὶ διοριζομένην τὸν μὲν ἄνδρα τῆς μοιχευθείσης κερδαίνειν τὴν προῖκα, αὐτὴν δὲ ἐν μοναστηρίῳ περιορίζεσθαι, καὶ ἄκουσαν μὴ ἀποκείρεσθαι. Τὰ μέντοι προσόντα ἴσως αὐτῇ πράγματα ἐπέκεινα τῆς προικὸς οἰκονομεῖσθαι, καθὼς αὐτὴ ἡ νεαρὰ διορίζεται. Σημείωσαι δὲ ὅτι ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος ἡ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα ὡς μοιχαλὶς οὐ κολάζεται, εἰ μὴ μετὰ ἑτέρου συμφθαρῇ· ἀπὸ δὲ τῶν διαληφθεισῶν Νεαρῶν λύεται τὸ συνοικέσιον ἀπὸ μόνου τοῦ μεῖναι τὴν γυναῖκα ἔξω τῆς οἰκίας τοῦ ἀνδρὸς παρὰ γνώμην αὐτοῦ, εἰ μή τί γε τυχὸν παρὰ τοῖς γονεῦσι τοῖς ἰδίοις. Ἆρα δὲ ἀπολελυμένη λέγεται καὶ ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐκβληθεῖσα; *Λύσις*. Οὐδαμῶς. Φησὶ γὰρ ἡ ῥηθεῖσα ριζ' Νεαρὰ ἐν μέρει ταῦτα· Εἰ μέντοι συμβῇ τινα δίχα μιᾶς τῶν προειρημένων αἰτιῶν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν τοῦ ἰδίου οἴκου ἐξωθῆσαι, ὥστε ἐκείνην μὴ ἔχουσαν γονεῖς, πρὸς οὓς δύναται μεῖναι, ἐξ ἀνάγκης ἔξω τὴν νύκτα διάγειν, κελεύομεν μηδεμίαν εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἄδειαν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν διαζύγιον πέμπειν τῇ γυναικὶ, διότιπερ αὐτὸς τούτου αἴτιος γίνεται. Τὸ μέντοι γραφικὸν τὸ λέγον· Οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἡ μοιχευθεῖσα, νόει περὶ ἀνδρὸς μὴ θέλοντος ἀναλαβέσθαι ταύτην. Εἰ γὰρ συγχωρεῖ τὸ ἔγκλημα ὁ ἀνὴρ, ἀκωλύτως αὐτὴν ἀναλάβεται ἐντὸς διετίας, κατὰ τὴν αὐτὴν Νεαράν. Ἐπεὶ δέ φησιν ὁ κανὼν ὡς ἐκείνη ἡ γυνὴ τιμωρεῖται ὡς μοιχαλὶς, ἡ ἀλόγως ἀναχωρήσασα τοῦ ἀνδρὸς, εἴποι τις ὡς ἡ τοῦ ἀνδρὸς εὐλόγως ἀναχωρήσασα οὐ τιμωρηθήσεται. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἀληθές. Οὔτε γὰρ μετὰ εὐλόγου αἰτίας οὔτε μετὰ παραλόγου δύναται ἡ γυνὴ ἀναχωρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς χωρὶς δικαστικῆς ἐπιτροπῆς, καθὼς τοῦτό φησιν ὁ θ' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ διάφοροι Ἰουστινιάνειοι Νεαραὶ κείμεναι ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, ὅθεν καὶ τὰ τοῦ κανόνος ὀφείλομεν ἐκλαβέσθαι ἐκ περιουσίας· ἢ εἰπεῖν ἄλογον ἀναχώρησιν τῆς γυναικὸς εἶναι τὴν χωρὶς δικαστικῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἀναχώρησιν. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἤτοι τοῦ θ' καὶ τοῦ κδ' λεγόντων τὴν μὲν γυναῖκα ἑτέρῳ συμφθειρομένην μοιχᾶσθαι, τὸν δὲ ἄνδρα μεθ' ἑτέρας πορνεύοντα μὴ κατακρίνεσθαι (οὐ γὰρ ἔχομεν, φησὶ, κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπάγειν ἐγκλήματι), πῶς ὁ

Lex autem civilis adulteros alio modo punit. Et lege librum LX, tit. 37, cap. 73 situm in interpretatione cap. 4 et 5 tit. 13 præsentis operis; et 117 et 134 novellas imperatoris Justiniani, sitas in 7 tit. XXVIII lib. Basilic. et compendio reductas in prædicta capita 4 et 5 et 32 imperatoris domini Leonis Philosophi novellam, quæ narium truncatione punit adulterum et adulteram, et statuit adulteræ quidem maritum lucrari dotem; ipsam B autem in monasterio includi, invitam tamen non tonderi : res autem, quas habet ultra dotem, administrari, quemadmodum ipsa novella statuit. Nota ergo, quod ex præsenti quidem canone quæ virum demisit ut adultera non punitur, nisi cum alio polluta fuerit : ex prædictis autem novellis solvitur matrimonium, eo quod solum manserit mulier extra domum mariti præter ejus voluntatem, nisi forte apud suos parentes. Numquid autem ea etiam soluta dicitur, quæ a marito ejecta est? *Solutio.* Nullo modo : prædicta enim 117 novella hæc dicit præcise : Sin autem contigerit aliquem absque una prædictarum causarum uxorem suam ex propriis ædibus extrudere, ut illa quidem, cum parentes C non habeat apud quos possit manere, necessario foris noctem agat, jubemus nullo modo licere marito propter hanc causam mulieri mittere libellum repudii, quoniam ipse hujus rei causa est. Id autem quod scriptum est : Non revertetur ad virum suum adulterata, intellige de viro, qui non vult eam recipere : si vir enim crimen condonat, eam absque ullo impedimento rursus accipiet intra biennium, ut vult novella. Quoniam autem dicit canon, eam esse puniendam mulierem tanquam adulteram, quæ a marito nullam ob causam secessit, dixerit quispiam, quod quæ ob rationabilem causam a marito recessit, non punietur. Non est autem hoc verum : neque enim rationabili, neque non rationabili de causa potest mulier a marito discedere D sine permissione judicis, quemadmodum hoc dicit 9 canon sancti Basilii, et diversæ Justiniani novellæ sitæ in 7 tit. XXVIII lib., unde etiam debemus canonem ex abundanti accipere : vel dicere injustam mulieris discessionem esse ejus sine judiciali permissione recessum. Rogaverit autem quispiam, cum can. sancti Basilii, 9 scilicet et 24, dicant mulierem quidem quæ cum altero **260** polluitur, mœchari; virum autem, qui cum alia scortatur, non condemnari (non enim habemus, inquit, canonem, quo eum adulterii crimini subjiciamus), quomodo præsens canon indistincte dicit, eum qui aliam duxit, adulterii judicio teneri? *Solutio.* Differentia est inter virum, qui cum muliere libera, viva sua uxore, rem habuerit, et eum qui in ma-

trimonii societatem secundam uxorem duxit. Ille enim non est adulter, sed punitur ut fornicator. Hic vero est adulter, et ut adulter punitur. Quare canones inter se non repugnant. Et quomodo canonice quidem puniuntur qui fornicantur, dictum est. Octogesimum autem tertium caput 37 tit. LX lib. decreto secundo, hæc dicit : Qui habet uxorem, et fornicatur, per duodecim ictus alternis inflictos castigetur. Qui vero uxorem quidem habet, et cum sua ancilla rem habet, re cognita, hic quidem verberatus castigetur : ejus autem loci magistratus receptam ancillam vendat extra provinciam, ejus pretio in publici ærarii partem illato. Qui autem in alienam ancillam fornicationem exercet, si sit quidem locuples, det ancillæ domino pro delicto numismata 36. Si sit autem humilis et abjectæ conditionis, verberetur, et pro suis facultatibus det ex proportione 36 numismatum. Quod autem lex æque ac canones eum punit ut adulterum, qui secundam uxorem duxit, dicit penultimum cap. ejusdem tit. Qui duas uxores habere conatus est, non lege, sed suæ facto voluntatis, adulterii crimini recte subjicietur. Quæ autem ei postea nupsit, si ipsum habere legitimam uxorem ignorabat, ei venia dabitur. Quare per distinctionem a contrario sumptam, quæ sciebat adulteratur. Animadverte autem, quod Patres ubique puram pœnitentiam in animæ delictis exigunt : et propterea concesserunt episcopis, qui sunt in eo loco, pœnas augere vel diminuere, pro ejus qui punitur compunctione.

παρὼν κανὼν ἀπροσδιορίστως φησὶ τὸν ἑτέραν ἀγόμενον τῷ τῆς μοιχείας ὑποκεῖσθαι κρίματι; *Λύσις*. Διαφορά ἐστι τοῦ συμφθαρέντος ἀνδρὸς μετὰ ἐλευθέρας γυναικὸς, ζώσης τῆς γυναικὸς τούτου, καὶ τοῦ κατὰ γάμου κοινωνίαν ἀγαγόντος δευτέραν γαμετήν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ οὐ μοιχᾶται, ἀλλ' ὡς πόρνος τιμωρεῖται· οὗτος δὲ μοιχᾶται, καὶ κολάζεται ὡς μοιχός· ὅθεν οἱ κανόνες οὐκ ἐναντιοῦνται ἀλλήλοις. Καὶ ὅπως μὲν κολάζονται κανονικῶς οἱ πορνεύοντες, εἴρηται. Τὸ δὲ πγ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου φησὶν ἐν β' θέματι ταῦτα· Ὁ ἔχων γυναῖκα, καὶ πορνεύων, διὰ δώδεκα ἀλλακτῶν σωφρονιζέσθω. Ὁ μέντοι γυναῖκα ἔχων, καὶ τῇ ἰδίᾳ δούλῃ μιγνύμενος, διαγινωσκομένης τῆς πράξεως, οὗτος μὲν τυπτόμενος σωφρονιζέσθω· ὁ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἄρχων, ἀναλαμβάνων τὴν δούλην, ὑπὲρ ἐπαρχίαν αὐτὴν πιπρασκέτω, τῆς τιμῆς αὐτῆς τῷ μέρει τοῦ δημοσίου εἰσκομιζομένης. Ὁ δὲ εἰς ἀλλοτρίαν δούλην πορνεύων, τῶν μὲν εὐπόρων ὑπάρχων, παρεχέτω ὑπὲρ τοῦ πταίσματος τῷ δεσπότῃ τῆς δούλης νομίσματα λς'· εἰ δὲ εὐτελὴς εἴη, τυπτέσθω, καὶ καθ' ὅσον εὐπορεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῶν λς' νομισμάτων διδότω. Ὅτι δὲ καὶ ὁ νόμος ἐπίσης τοῖς κανόσιν ὡς μοιχὸν τιμωρεῖ τὸν δευτέραν γυναῖκα ἀγόμενον, φησὶ τὸ παρατέλευτον κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου· Ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειραθεὶς οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φάκτῳ προαιρέσεως (3), καλῶς ὑποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. Ἡ δὲ, εἰ ἠγνόει αὐτὸν ἔχειν νόμιμον γαμετὴν, συγγνωσθήσεται. Ὥστε ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἡ γινώσκουσα μοιχᾶται.

Πρόσχες δὲ ὅτι πανταχοῦ οἱ Πατέρες τὴν καθαρὰν μετάνοιαν ἐπὶ τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἀπαιτοῦσι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐξεχώρησαν τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις αὔξειν καὶ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια πρὸς τὴν τοῦ ἐπιτιμωμένου κατάνυξιν.

ZONAR. Et veterum legum decretis, et diuturni temporis consuetudine, matrimonia vel sine causa dissolvendi facultas erat ; ac tam viro, quam uxori, alteri conjugi dicere, Res tuas gere, vir, vel, Res tuas gere, mulier, atque ita conjugii contractum fœdus rescindere permissum fuit. Quod Hebræorum quoque concessere leges. Viro siquidem, ut repudii libellum uxori mittere, seque ab illius consuetudine abjungere liceret, facultas data. Id vero nunc Christianorum instituto haud conceditur : sed connubii dissociandi certæ quædam ac definitæ causæ sunt, quarum nisi aliqua exstiterit, abscedere invicem inter se matrimonii jure sociatos sit nefas. Et vero Dominus, an viro uxorem quacunque de causa dimittendi jus esset rogatus, id vetuit. Nam *qui uxorem suam*, inquit, *excepta fornicationis causa, dimiserit, et alteram duxerit, mœ-*

ΖΩΝΑΡ. Πάλαι μὲν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐκ τῶν νόμων τῶν παλαιῶν καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ ἐνεδέδοτο λύειν καὶ ἀναιτίως τὰ συνοικέσια, καὶ ἐξῆν ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ τῷ συνοίκῳ προσώπῳ λέγειν, Τὰ σαυτοῦ πρᾶττε, ἢ, Τὰ σαυτῆς πρᾶττε, καὶ λύειν τὸν γάμον. Ὅπερ καὶ τοῖς Ἑβραίοις νενομοθέτητο· ἐνεδέδοτο γὰρ τοῖς ἀνδράσι βιβλίον ἀποστασίου πέμπειν ταῖς γυναιξὶ, καὶ τῆς μετ' αὐτῶν ἀφίστασθαι συμβιώσεως· νῦν δὲ τοῦτο παρὰ Χριστιανοῖς οὐ κρατεῖ· ἀλλ' αἰτίαι ἠριθμημέναι εἰσὶν, αἳ τὸν γάμον δύνανται λύειν, καὶ ἄνευ μιᾶς ἐκείνων χωρίζεσθαι τοὺς συνοικοῦντας ἐννόμῳ γάμῳ οὐκ ἔξεστι. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τοῖς ἐρωτήσασιν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα ἀπολύειν κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, ἀπηγόρευσε τοῦτο, εἰπὼν, ὅτι *Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα ἐκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσας ἑτέραν μοιχᾶται. Καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.* Κατὰ τοῦτον

Guill. Beveregii notæ.

(3) *Ἀλλὰ φάκτῳ προαιρέσεως*. In editione Parisiensi hoc in loco lacuna est : legitur enim, Ἀλλὰ φα προαιρέσεως. Veram lectionem nos ex ms. Bodleiano restituimus, cui etiam suffragatur Amerbachianus, necnon Tilianus ; nam Gentianus Hervetus vertit, *sed facto voluntatis*. Et quidem vox φάκτον *factum* non solum apud jurisconsultos Græcos sæpe occurrit, sed et ab ipso Balsamone in Responsis ad Marcum Alexandrinum usurpatur, dicente, ὁ μὲν φάκτον ἀγνοήσας, οἷος ἂν καὶ ἔστιν, ἀξιοῦται κατὰ νόμους συγγνώμης. Bals. Resp. ad Marci interrog. 62. In veteribus Glossis verborum juris dicitur, φάκτον, ἔργον. Item φάκτον, πλήρωσις ἢ ἀρίθμησις ἢ πρᾶγμα. Itidem, φάκτον, ἀρίθμησις καὶ πρᾶξις : necnon φάκτον ἐπὶ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἀποτέλεσμα, καὶ ἡ τῆς πίστεως ἀνήκουσα ζήτησις.

οὖν τὸν λόγον καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες τὴν ἀναιτίως καταλιποῦσαν τὸν ἄνδρα καὶ ἑτέρῳ γενομένην μοιχαλίδα ἐκάλεσαν· ἥτις, κἂν ὑποστρέψαι βουληθῇ πρὸς τὸν ἴδιον ἄνδρα, ἄκοντος αὐτοῦ οὐ παραδεχθήσεται. Μεμίανται γάρ. Ἡ οὖν ἀλόγως ἀναχωρήσασα τοῦ ἀνδρὸς, φησὶν ὁ κανὼν, ἐπιτιμίων ἀξία, ἤγουν τῶν τῆς μοιχείας· ὁ δὲ ἀνὴρ συγγνωμονηθήσεται καὶ ἀξιωθήσεται τῆς ἐν Ἐκκλησίᾳ κοινωνίας. Ὥστε ἐξ ἀντιδιαστολῆς νοεῖσθαι δίδοται ὅτι, εἰ οὐκ ἀλόγως ἀνεχώρησε τοῦ ἀνδρὸς, ἐμπικραινομένου ἴσως αὐτῇ παρὰ τὸ προσῆκον, ἢ κακουχουμένη, ἤ τινας αἰτίας ἔχουσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπαγομένας, ἐκείνη ἔσται ἀναίτιος, καὶ ὁ ἀνὴρ ἐπιτιμηθήσεται ὡς αὐτὸς αἴτιος τῆς ἁμαρτίας τῇ γυναικὶ γεγονώς. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων, φησὶν ὁ κανὼν, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν· καὶ ἑξῆς ἐπάγει πῶς ὁ τοιοῦτος ἐπιτιμηθήσεται καὶ οἰκονομηθήσεται. Ἐοίκασι δὲ οἱ Πατέρες οὗτοι καὶ ἐναντιοῦσθαι τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ· ἐκεῖνος γὰρ τὴν μὲν γυναῖκα ἑτέρῳ συμφθειρομένην τοῦ γάμου συνισταμένου μοιχαλίδα καλεῖ, καὶ ἀποπέμψει, λέγει, ταύτην τῶν οἴκων αὐτοῦ ὁ ἀνήρ. Ἡ δὲ γυνὴ ἐκ πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται. Οὐ γὰρ ἔχομεν, φησὶ, κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπάγειν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἁμάρτῃ. Ἀλλ' οὐκ ἐναντιοῦνται οἱ κανόνες ἀλλήλοις. Ὁ μὲν γὰρ μέγας Βασίλειος περὶ πορνεύσαντος λέγει τοῦ γάμου συνισταμένου, καὶ συμφθαρέντος ἑτέρᾳ ἐξ ἀνδρὸς ἐλευθέρᾳ· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ τοῦ ἀναιτίως ἀποπεμψαμένου τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἑτέραν ὡς τάχα νόμιμον γαμετὴν εἰσοικισαμένου, ὃν καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις μοιχὸν ἐκάλεσε.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ ἐξ ἀνδρὸς ἐπ' ἄλλον ἰοῦσα μοιχαλίς· « καὶ ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἐπ' ἄλλην, κατὰ τὸν Κύριον, « ὁμοίως μοιχός. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΠΗ'.

« Μηδεὶς ἔνδον ἱεροῦ ναοῦ κτῆνος τὸ οἱονοῦν εἰσαγέτω· ἐκτὸς εἰ μή τις ὁδοιπορῶν μεγίστης « καταλαβούσης ἀνάγκης οἰκίσκου καὶ καταγωγῆς ἀπορῶν ἐν τῷ τοιούτῳ καταλύσει ναῷ. « Διὰ γὰρ τοῦ μὴ τὸ κτῆνος ἔνδον εἰσενεχθῆναι, « αὐτὸ μὲν ἔστιν ὅτε διαφθαρήσεται· ὁ δὲ τῇ « τοῦ ὑποζυγίου ἀποβολῇ, καὶ τῷ ἐντεῦθεν ἀπόρως ἔχειν τῆς ἐπὶ τὴν ὁδοιπορίαν ὁρμῆς, κινδύνῳ θανάτου παραδοθήσεται. Τὸν γὰρ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον γενέσθαι ἐκδιδασκόμεθα· « ὥστε διὰ πάντων προτιμητέαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ « ἀνθρώπου σωτηρίαν τε καὶ ἀπάθειαν. Εἰ δέ « τις φωραθείη χωρὶς ἀνάγκης, ὡς εἴρηται, κτῆνος εἰσάγων εἰς ἱερὸν, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, « καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, συνέβη ποτὲ ἐν δριμυτάτῳ χειμῶνι καταλῦσαί τινας εἰς ναὸν παρακείμενον ἐν

A chatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur [39]. Hanc igitur rationem divini quoque Patres secuti mulierem, quæ sine causa relicto viro alteri nupserit, adulteram vocavere : quæ quidem etiamsi ad virum suum reverti postea velit, nequaquam invito illo excipietur. Polluta est enim. Quæ igitur mulier, inquit canon, a viro absque causa secessit, pœnis, iis nimirum quæ in adulteros constitutæ sunt, multabitur : viro autem ignosci, et eam, quæ in Ecclesia est, communionem concedi placet. Ex quo contra intelligi licet, quæ non temere se a viro abjunxerit, sed aut illius nimia morositate, aut injuriis victa, aut aliis modis ab eodem irritata discesserit, illam extra culpam fore, sed a viro pœnas, quippe qui culpæ causam uxori præbuerit,

B exigendas. Qui vero, inquit canon, uxore dimissa aliam duxerit, adulterii reus ex ipsius Domini verbis existimabitur : indeque qua pœna talis homo multandus sit, quidque cum eo agendum, canon disserit. Quinimo pugnantia cum magno Basilio affirmare hoc loco Patres videntur. Nam is mulierem quidem, quæ contracto nuptiarum fœdere cum alio viro rem habuerit, **261** adulteram vocat, eamque maritus, inquit, a suis ædibus amandabit. Verumtamen ex fornicatione redeuntem maritum suum uxor excipiet. Nullus enim, inquit, exstat canon, cujus auctoritate qui cum soluta muliere peccarit, adulterii reus agi queat. Sed nullo modo inter se hi canones pugnant. Nam magnus quidem

C Basilius de eo homine agit, qui manentibus nuptiis fornicatus, et cum muliere nulli viro sociata pollutus est : hic vero canon eos tangit, qui uxore sine causa dimissa aliam sibi, quasi pro justa scilicet conjuge habituri, adjunxerint, quos quidem adulteros ipse in Evangelio Dominus appellavit.

ARIST. « Quæ a viro suo ad alium accedit, adultera est : et qui ab uxore ad aliam, juxta « Domini sermonem, similiter mœchus est. » *Perspicuus.*

CANON LXXXVIII.

« Nemo intra ædes sacras quodvis jumentum introducat : nisi forte viator quispiam, maxima urgente necessitate, domunculæ vel diversorii « indigens, in id templum diverterit. Nisi enim

D « jumentum introductum fuerit, ipsum quidem « nonnunquam peribit : hic vero, propter jumenti « amissionem, et facultatis ad iter peragendum « ex eo profectam inopiam, mortis periculo tradetur. Sabbatum enim propter hominem factum « esse docemur; quamobrem et per omnia præferendam esse existimare hominis salutem et « incolumitatem. Si quis autem deprehensus « fuerit sine necessitate jumentum in templum « introducere, si sit quidem clericus, deponatur : sin vero laicus, segregetur. »

BALS. Ut est verisimile, accidit quandoque ut in maxima tempestate diverterent quidam in tem-

[39] Matth. xix, 9, 10.

plum, quod prope viam publicam situm erat; et vis quidem nivis eos urgebat in templum ingredi cum suis equis, et lethiferum frigoris incommodum effugere; templi autem reverentia non permittebat eis hoc facere: sed ipsi quidem templum ingressi, frigoris periculum evitarunt; eorum autem jumenta, quæ extra templum steterant, a frigore consumpta fuere; quo factum est, ut idem quoque hominibus quod bestiis eveniret; vel propter afflictationem, vel quod non possent ire pedites propter nimiam temporis refrigerationem. Hoc ergo corrigentes sancti Patres decreverunt, nemini licere quodvis jumentum in templum introducere, nisi maxima urgeat necessitas: tunc enim, inquit, jumentum quoque in templum introducetur, ne homo una cum ipso morti tradatur. Ad ejus autem quod dicunt probationem, Domini quoque doctrinam inferunt, qui Sabbatum dissolvit, et eis, qui ipsum reprehendebant, dixit, præferendam esse hominis salutem observationi Sabbati. Sabbatum enim factum est propter hominem, non autem homo propter Sabbatum. Ne hoc autem fiat iniquitatis occasio iis qui inconsiderate et absque ullo discrimine vivunt, et absque ullo impedimento et nulla proposita necessitate sanctum Domini templum commune profanumque efficiant, statuerunt, ut qui sine magna ejusmodi necessitate quodvis jumentum in templum introducit, si sit quidem clericus, deponatur: sin autem laicus, segregetur. Quid vero, alatas volucres, perdices scilicet et columbas et passeres, an quis citra ullam distinctionem in templum introducet? *Solutio.* Nequaquam, ut mihi videtur, ne sanctum per excrementa profanetur.

262 ZONAR. Sacra templa in honore habere ac venerari debemus. Proinde nec in illa jumentum quodvis introduci conceditur: nisi forte in itinere aliquem maxima necessitas, aut coortæ videlicet tempestatis, aut imbrium sese intolerabili impetu effundentium, oppresserit. Tunc enim etiamsi jumentum intra sacras ædes compulerit, non tamen ob eam rem aliquid culpæ contrahet; ne illud quidem foris relictum male pereat, ipse vero dominus, cum iter inceptum prosequi non possit, nec alterius forte jumenti copia suppetat, conficiatur mœrore, aut ipsius quoque vitæ periculum subeat. Testimonia vero ex sacris quoque Litteris hujus can. auctores producunt. Sabbatum enim, inquit Scriptura, propter hominem factum est, et ut quiescat servus tuus et jumentum tuum. Quare jumenti quies, non ipsius jumenti, sed hominis gratia præcepta est, ut illo post quietem vegetiore mox uteretur. Quod idem magnus quoque Paulus asserit, *Nunquid* enim, ait, *de bobus cura est Deo*[30]? Qui vero, necessitate nulla cogente, jumentum intra templi septa compulerit, depositione clericum, laicum vero segregatione puniri decretum est.

A δημοσίᾳ ὁδῷ· καὶ ἡ μὲν ἀπειλὴ τῆς χιόνος κατηνάγκαζε τούτους ἔνδον τοῦ ναοῦ εἰσελθεῖν μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ψύχους θανατηφόρον κάκωσιν ἐκφυγεῖν· τὸ αἰδέσιμον δὲ τοῦ ναοῦ οὐ παρεχώρησεν αὐτοὺς τοῦτο ποιῆσαι· ἀλλ' αὐτοὶ μὲν, εἰσελθόντες ἐν τῷ ναῷ, τὸν ἐκ τοῦ κρύους κίνδυνον ἔφυγον, τὰ δὲ ὑποζύγια αὐτῶν ἔξω τοῦ ναοῦ ἑστηκότα τοῦ ψύχους γεγόνασι παρανάλωμα, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τὰ ὅμοια τοῖς ἀλόγοις ζώοις παθεῖν, ἢ ὡς ἀπὸ τῆς θλίψεως, ἢ ὡς μὴ δυναμένους πεζῇ βαδίσαι, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν τῆς ὥρας κατάψυξιν. Τοῦτο οὖν διορθούμενοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, διωρίσαντο μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰς κτῆνος οἱονδηποτοῦν ἔνδον εἰσάγειν ναοῦ, εἰ μὴ κατεπείγει ἀνάγκη μεγίστη· τηνικαῦτα γὰρ,
B φασὶ, καὶ τὸ κτῆνος ἐν τῷ ναῷ εἰσαχθήσεται, ἵνα μὴ σὺν αὐτῷ καὶ ὁ ἄνθρωπος θανάτῳ παραδοθῇ. Ἐπάγουσι δὲ πρὸς κατασκευὴν τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, τοῦ τὸ Σάββατον καταλύσαντος, καὶ εἰπόντος πρὸς τοὺς αἰτιωμένους αὐτὸν ὡς προτιμοτέρα ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου σωτηρία παρὰ τὴν τοῦ Σαββάτου φυλακήν. Τὸ γὰρ Σάββατον γέγονε διὰ τὸν ἄνθρωπον, οὐ μὴν ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον. Ὅπως δὲ μὴ γένηται τοῦτο τοῖς ἀδιαφόρως ζῶσιν ἀφορμὴ κακίας, ὥστε ἀνεπικαλύπτως καὶ χωρὶς ἀνάγκης τὸν ἅγιον ναὸν τοῦ Θεοῦ κοινοποιεῖν τε καὶ βεβηλοῦν, διωρίσαντο τὸν μὴ χωρὶς ἀνάγκης μεγάλης τοιαύτης κτῆνος οἱονδηποτοῦν εἰσάγοντα ἐν τῷ ναῷ, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι.
C Τί δὲ, πετεινὰ πτερωτὰ, πέρδικάς τε δηλονότι καὶ περιστερὰς, καὶ ἄλλως στρουθοὺς ἀδιαφόρως εἰσαγάγῃ τις ἐν ναῷ; *Λύσις.* Οὐδὲ ταῦτα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα μὴ τὸ ἅγιον διὰ τῶν ἐκκρίσεων βεβηλωθῇ.

ΖΩΝΑΡ. Τιμῆς ἄξια τὰ ἱερὰ καὶ σεβάσματος. Διὸ οὐδὲ κτῆνος ἐν αὐτοῖς εἰσάγεσθαι συγκεχώρηται· εἰ μή πού τις ὁδοιπορῇ καὶ ἀνάγκη μεγίστη χειμῶνος τυχὸν ἢ ῥαγδαίων ὄμβρων καὶ ἀφορήτων καταλάβῃ αὐτόν· τότε γὰρ κἂν ἐντὸς ἱεροῦ τὸ ὑποζύγιον εἰσαγάγῃ, ἀνέγκλητος ἔσεται, ἵνα μὴ τὸ μὲν ἔξω μεῖναν διαφθαρῇ, ὁ δὲ μὴ ἔχων ὅπως τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοιπορίας ἀνύσει, ἀπόρως ἴσως ἔχων ἕτερον κτήσασθαι, τῇ λύπῃ καταποθῇ, ἢ καὶ εἰς
D τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ. Παράγουσι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Γραφῆς μαρτυρίας οἱ θέμενοι τὸν κανόνα. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή· Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, καὶ ἵνα ἀναπαύσηται ὁ δοῦλός σου καὶ τὸ ὑποζύγιον. Ὥστε ἡ τοῦ κτήνους ἀνάπαυσις οὐ δι' αὐτὸ νενομοθέτηται, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἀναπαυθὲν ἔχῃ τοῦτο εἰσέπειτα ἀκμαιότερον. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ μέγας Παῦλός φησι, λέγων, *Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;* Ὁ δὲ χωρὶς ἀνάγκης μεγίστης κτῆνος εἰσάγων ἐν ἱερῷ, κληρικὸς μὲν ὤν, καθαιρεθήσεται, λαϊκὸς δὲ, ἀφορισθήσεται.

[30] I Cor. IX, 9.

ΑΡΙΣΤ. «Ἱεροῦ ἔνδον οὐκ εἰσάγεται κτῆνος, εἰ μὴ καταλαβούσης ἐν ὁδῷ μεγίστης ἀνάγκης.»

Εἰ δέ τις χωρὶς ἀνάγκης, εὐπορῶν ἑτέρου καταγωγίου, ἔνδον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τὸ ὑποζύγιον αὐτοῦ εἰσάξει, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεθήσεται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΘ'.

«Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας, χρὴ τοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα Σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονηστίζεσθαι, τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ, τοῦ μὲν διὰ τοῦ ὀψὲ Σαββάτων ῥήματος, τοῦ δὲ διὰ τοῦ ὄρθρου βαθέος, τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογραφόντων.»

ΒΑΛΣ. Καὶ ἐν ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ ἐν συνοδικοῖς νενομοθέτηται μὴ νηστεύειν ἐν Σαββάτῳ ἢ ἐν Κυριακῇ ἄνευ ἑνὸς καὶ μόνου Σαββάτου, τούτου δηλονότι τοῦ μεγάλου. Κατὰ τοῦτο γὰρ νηστεύειν προστετάχθημεν. Ἀκολούθως οὖν τούτοις καὶ ὁ παρὼν κανὼν ὁρίζων κατὰ τὰς ὅλας ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν νηστεύειν καὶ προσεύχεσθαι μετὰ κατανύξεως, τουτέστι μὴ καθ' ὑπόκρισιν, ἐν αἷς καὶ τὸ μέγα συναριθμεῖται Σάββατον· προστίθησι, κατὰ τὸ αὐτὸ Σάββατον μετὰ ἓξ ὥρας τῆς νυκτὸς ἀπονηστίζειν τοὺς πιστοτέρους, διὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν κατὰ τοὺς θείους εὐαγγελιστὰς, τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Λουκᾶν, περὶ τὴν μεσότητα τῆς νυκτός· ὡς τοῦ μὲν λέγοντος, *Ὀψὲ Σαββάτων ἦλθον αἱ Μαρίαι εἰς τὸν τάφον Κυρίου καὶ οὐχ εὗρον τὸ σῶμα αὐτοῦ*· τοῦ δὲ ὑπογράφοντος τὴν μεσότητα τῆς νυκτὸς, διὰ τοῦ εἰπεῖν· *Ὄρθρος ἦν βαθὺς ὅτε αἱ γυναῖκες ἦλθον εἰς τὸ μνημεῖον*. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Εἴποι δέ τις ὡς, ἐπεὶ ὁ κανὼν διορίζεται ἐπὶ πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάθους νηστεύειν ἡμᾶς, ἀπονηστίζειν δὲ κατὰ τὸ μέγα Σάββατον ἐν ὥρᾳ μεσονυκτίου, πρόκειται ἐξ ἀνάγκης δυοῖν θάτερον εἰπεῖν, ἢ δι' ὅλων τῶν ἡμερῶν τοῦ Κυριακοῦ πάθους, τῶν ψηφιζομένων κυρίως μετὰ τὴν τετράδα, καθόλου νηστεύειν ἡμᾶς, καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι βρώματος, κατὰ μόνον δὲ τὸ Σάββατον ἀπονηστίζειν, ὡς εἴρηται, ἢ κατὰ τὸ τοιοῦτον Σάββατον καταλύειν ἡμᾶς πλέον τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ σωτηριώδους πάθους τοῦ Χριστοῦ. Ἵνα τί γὰρ ὡρίσθημεν κατὰ τοῦτο ἀπονηστίζειν ἐν μεσονυκτίῳ, εἰ ἐπίσης νηστεύειν μέλλομεν κατὰ τὰς ὅλας τοιαύτας ἡμέρας; Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι ὑπεξῃρημένη ἐστὶν ἡ νηστεία τοῦ μεγάλου Σαββάτου, καὶ προτιμότερον τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι τότε κατέκειτο ἐν τῷ τάφῳ τὸ τεθεαμένον σῶμα αὐτοῦ. Χρὴ οὖν ἐν ταῖς ἄλλαις μὲν ἡμέραις νηστεύειν μετὰ κατανύξεως διὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· πολλῷ δὲ πλέον κατὰ τὸ Σάββατον, ὅτε ἡ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου ἀπολύτρωσις ἡμῶν κατηρτύετο.

A ARIST. «Intra sacras ædes jumentum non introducitur, nisi maxima in via necessitate cogente.»

Si quis autem citra necessitatem, aliud habens diversorium, intra sacrum templum jumentum suum introducit, si sit quidem clericus deponetur: sin vero laicus, segregabitur.

CANON LXXXIX.

«Dies salutiferæ Passionis jejunio et oratione et cordis compunctione peragentes fideles, circa mediam magni Sabbati noctem jejunium solvere oportet; cum divini evangelistæ, Matthæus et Lucas, ille quidem per vesperam Sabbati, hic vero per id, valde diluculo, noctis nobis tarditatem describant.»

B BALS. Et in apostolicis canonibus et in synodalibus statutum est, ne in Sabbato, vel in Dominico, præter unum et solum Sabbatum, magnum scilicet, jejunetur. In eo enim jussi sumus jejunare. His ergo consequenter præsens quoque canon statuens, omnibus diebus salutiferæ Christi et Dei nostri Passionis jejunare oportere et orare cum compunctione, id est, non simulate, in quibus magnum quoque Sabbatum connumeratur: adjicit, et eo ipso quoque Sabbato post sex horas noctis jejunium solvere fideles, eo quod resurrexerit Christus Deus noster, secundum divinos evangelistas, Matthæum et Lucam, circa noctis C dimidium; cum ille quidem dicat, Vespere Sabbati venerunt Mariæ ad sepulcrum Domini, et corpus ejus non invenerunt [31]: hic vero medium noctis describat, eo quod dicit, Erat summum mane quando venerunt mulieres ad monumentum [32]. Et hæc quidem ita se habent. Dixerit autem quispiam, quod quoniam statuit canon, ut omnibus salutaris Passionis diebus jejunemus, magno autem Sabbato jejunium solvamus ad mediam noctem, alterum duorum necessario dicendum proponitur, vel omnibus Dominicæ Passionis diebus, qui proprie post quartam feriam præfiniuntur, nos omnino jejunare, et ab omni cibo abstinere oportere, solo autem Sabbato jejunium solvere, ut dictum est, vel hoc Sabbato magis jejunium solvere quam D aliis diebus salutaris Christi Passionis. Cur enim statutum esset, ut media hujus nocte jejunium solvamus, si omnibus his diebus æqualiter jejunare deberemus? Mihi autem videtur esse eximium magni Sabbati jejunium, aliisque Christi Passionis diebus præstantius, quoniam tunc in sepulcro jacebat corpus ejus quod visum erat. Oportet ergo in aliis quoque diebus jejunare cum compunctione, propter Passionem Christi et Dei nostri: multo autem magis magno Sabbato, quando redemptio nostra e mortis vinculis **263** adornabatur.

[31] Matth. xxviii, 1. [32] Luc. xxiv, 1.

Propterea enim et qui sunt religiosiores toto Sabbato, et usque ad horam sextam noctis, in ecclesiis assident : et hora sexta divinis sacramentis communicantes, panem et aquam gustant, fortasse autem et modicum vini. Septima autem hora matutinas psalmodias audientes, quando etiam illud, Christus resurrexit, dicitur, domum suam revertuntur, magni Dominici sacrorum celebrationem exspectantes. Quod autem a septima hora noctis, quæ est ante Dominicum, incipit dies Dominicus, manifestum est ex eo quod ortus solis, sive diei illuminatio, est a septima hora noctis, quæ eum præcessit : clarum est ex iis quæ noster magnus Pater Joannes Chrysostomus interpretatus est. Postquam enim os iis occlusit, qui dicunt Christum die tertio non resurrexisse, et dixit, quod etiamsi dederit quispiam Dominum tertio die non resurrexisse, gratiæ magis eo nomine ei agendæ sunt, quod etiam ante præfinitum trium dierum terminum Christus resurrexerit, quam est reprehendendus. Reprehenderit enim etiam eum quispiam, qui fœnori accepit, quod ante præstitutum solutioni terminum debitum solverit, quod est absurdum : hoc adjicit, quod si id quod in quacunque hora diei fit, qui a septima hora præcedentis noctis incipit, et sexta hora sequentis noctis desinit, in eo ipso die factum esse videtur: recte dicimus, quod die tertio fuit Christi resurrectio, ut ipse vere est pollicitus. In Parasceve enim mortuus est, qui est dies primus : secundus, Sabbatum : et quoniam septimam quoque horam noctis, quæ est ante Dominicum, attigit, etiam Dominicus tertius dies putatur. Jam vero sanctus Gregorius Nyssenus de sancto Pascha docens, hæc dicit expresse : Vespera enim erat, quando manducatum est sacrum illud et sanctum corpus : quam quidem vesperam nox, quæ Parasceven antecedit, excepit. Deinde dies Parasceves introducta nocte discissus in unam noctem et duos dies reducitur. Tribus enim horis fuerunt tenebræ super universam terram [33]. Hæc est enim in medio diei nox innovata, duas dierum sectiones per se describens, hanc quidem a mane usque ad sextam horam : illam vero ab hora nona usque ad vesperam ; ita ut huc usque duæ sint noctes et duo dies. Deinde dies præcedentis Sabbati habet tres noctes et tres dies.

. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οἱ εὐλαβέστεροι δι' ὅλου τοῦ Σαββάτου, καὶ μέχρις ἕκτης ὥρας τῆς νυκτὸς, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προσεδρεύουσι· καὶ κατὰ τὴν ἕκτην ὥραν, τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαμβάνοντες, ἅπτονται ἄρτου καὶ ὕδατος, ἴσως δὲ καὶ οἴνου πάντως μετρίου. Κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ὥραν, ἀκούοντες τῆς ἑωθινῆς ὑμνῳδίας, ὅτε καὶ τὸ, Ὁ Χριστὸς ἀνέστη, ἐκφωνεῖται, ὑποστρέφουσιν εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν τῆς Μεγάλης Κυριακῆς ἱεροτελεστίαν ἀναμένοντες. Ὅτι δὲ ἀπὸ τῆς ζ' ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς πρὸ τῆς Κυριακῆς ἄρχεται ἡ κυριώνυμος, δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τοῦ γίνεσθαι τὴν ἀνάβασιν τοῦ ἡλίου, ἤγουν τὴν φαῦσιν τῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ζ' ὥρας τῆς πρὸ αὐτῆς νυκτός. Δῆλον δὲ καὶ ἀφ' ὧν ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἡρμήνευσε. Μετὰ γὰρ τὸ ἐπιστομίσαι τοὺς λέγοντας μὴ ἀναστῆναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τριήμερον, καὶ εἰπεῖν ὡς, εἰ καὶ δοίη τις μὴ τριήμερον ἀναστῆναι τὸν Κύριον, εὐχαριστέον μᾶλλόν ἐστιν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας τῶν τριῶν ἡμερῶν ἐγήγερται ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ μᾶλλον αἰτιατέον. Ἐπιμέμφοιτο γάρ τις καὶ τὸν δανεισάμενον καταβάλλοντα (4) τὸ χρέος πρὸ τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας εἰς καταβολὴν, ὅπερ ἄτοπον· προστίθησιν ὡς, ἐπεὶ τὸ ἐν οἱᾳδήποτε ὥρᾳ τῆς ἡμέρας γινόμενον, τῆς ψηφιζομένης ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τῆς πρὸ αὐτῆς νυκτὸς, καὶ καταληγούσης μέχρις ἕκτης ὥρας τῆς μετὰ ταύτην νυκτὸς, ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γεγενῆσθαι δοκεῖ· καλῶς λέγομεν ὡς τριήμερος γέγονεν ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν. Κατὰ γὰρ τὴν Παρασκευὴν ἀπέθανεν, ἥτις ἐστὶ πρώτη ἡμέρα· δευτέρα τὸ Σάββατον. Καὶ ἐπεὶ ἥψατο καὶ τῆς ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς πρὸ τῆς Κυριακῆς, λογίζεται καὶ ἡ Κυριακὴ τρίτη ἡμέρα. Ὁ μέντοι ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα διδάσκων φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Ἑσπέρα μὲν γὰρ ἦν ὅτε ἐβρώθη τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ ἅγιον σῶμα· νὺξ δὲ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην πρὸ τῆς Παρασκευῆς διεδέξατο. Εἶτα ἡ τῆς Παρασκευῆς ἡμέρα, τῇ ἐπεισάκτῳ νυκτὶ διατμηθεῖσα, εἰς μίαν νύκτα καὶ εἰς ἡμέρας δύο καταψηφίζεται. Ἐν γὰρ ταῖς τρισὶν ὥραις ἐγένετο σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Αὕτη ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας καινοτομηθεῖσα νὺξ, τὰ δύο τμήματα τῶν ἡμερῶν δι' αὐτῆς ὑπογράφουσα, τὸ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ ὄρθρου ἐπὶ τὴν ἕκτην ὥραν, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἐννάτης ὥρας ἐπὶ τὴν ἑσπέραν· ὥστε εἶναι μέχρι τούτου δύο νύκτας καὶ δύο ἡμέρας. Εἶτα ἡ πρὸ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα ἔχει τὰς τρεῖς νύκτας καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας.

ZONAR. Dies illos, quibus Christus Jesus Dominus noster dolores acerbissimos pertulit, jejuniis et compunctione canon a fidelibus transigi oportere decernit. Cordis vero compunctione, hoc est, compunctione non fore simulatam, externa

ΖΩΝΑΡ. Τὰς τοῦ πάθους ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν νηστείᾳ καὶ κατανύξει ἀνύειν τοὺς πιστοὺς ὁ κανὼν ἀπαιτεῖ. Ἐν κατανύξει δὲ καρδίας, τοῦτ' ἔστι, μὴ ὑποκεκριμένην εἶναι τὴν κατάνυξιν ἔξω μόνον φαινομένην, ἀλλὰ καὶ

[33] Luc. XXIII, 44.

Guill. Beveregii notæ.

(4) *Δανεισάμενον καταβάλλοντα.* In codice Amerbachiano rectius legitur καταλαβόντα.

αὐτῆς τῆς καρδίας ἀπτομένην. Περὶ δὲ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς τοῦ Σαββάτου ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς προτρέπει ἀπονηστίζεσθαι, ἀντὶ τοῦ βρώσεως ἅπτεσθαι, ὡς ἤδη γεγονυίας τῆς ἀναστάσεως. Ὁ μὲν γὰρ εὐαγγελιστής, φησί, Ματθαῖος, *Ὀψὲ Σαββάτων*, εἰπὼν, ὁ δὲ Λουκᾶς, *Ὄρθρου βαθέος*, τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογράφουσιν, ἀντὶ τοῦ, παραδηλοῦσι, παραδιδόασι. Καὶ νῦν δέ φασι τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις οὔτε κατὰ τὴν Παρασκευὴν, οὔτε κατὰ τὸ Σάββατον ἐσθίειν. Καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας δὲ Διονύσιος περὶ τούτου ἐρωτηθεὶς τὰ αὐτὰ πλατύτερον ἀπεκρίνατο.

A tantum specie apparentem; sed quæ ipsius quoque cordis penetralia contingat. Circiter vero mediam Sabbati noctem, quam dies mox Dominicus excipit, ad solvenda jejunia, hoc est, cibi aliquid sumendum, quasi redivivo jam a mortuis Christo, invitat. Nam evangelista quidem, inquit, Matthæus, Vespere Sabbati [24], cum dixerit; Lucas autem, Valde diluculo [25], noctis illius tarditatem nobis describunt, hoc est, significant, indicant. Et vero nunc quoque aiunt, eos qui Hierosolymis degunt, neque toto Parasceves, neque Sabbati die, cibi aliquid degustare. Et Dionysius quoque Alexandrinus, cum ex eo de hac re quæreretur, eadem hæc fusius explicata respondit.

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ περὶ μέσας νύκτας « τὴν νηστείαν διαρκετέον. »

Ὁ μὲν Ματθαῖος ὀψὲ Σαββάτων ἀναστῆναι λέγει τὸν Κύριον· ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος· δεῖ γοῦν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ ἄχρι μεσονυκτίου νηστεύειν, κα' ἔκτοτε μεταλαμβάνειν τὸν βουλόμενον τροφῆς, διὰ τὸ καταλαμβάνειν ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων τῶν εὐαγγελιστῶν περὶ μέσας ὥρας τῆς νυκτὸς ἀναστῆναι τὸν Κύριον.

B ARIST. « Magno Sabbato usque ad mediam noctem « in jejunio perseverandum est. »

Matthæus quidem vespere Sabbati resurrexisse dicit Dominum: Lucas autem valde diluculo. Magno itaque Sabbato usque ad mediam noctem oportet jejunare, et tunc, qui vult, alimentum sumere, quoniam ex verbis illis evangelistarum circiter medias noctis horas resurrexisse Dominum deprehendimus.

ΚΑΝΩΝ Ϟ'.

« Ταῖς Κυριακαῖς μὴ γόνυ κλίνειν ἐκ τῶν θεοφόρων « ἡμῶν Πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν, τὴν « τοῦ Χριστοῦ τιμώντων ἀνάστασιν. Ὡς ἂν οὖν « μὴ ἀγνοῶμεν τὸ σαφὲς τῆς τοιαύτης παρατη- « ρήσεως, δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστῶμεν, ὥστε « μετὰ τὴν ἐν τῷ Σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν ἱερω- « μένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ τὸ « κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς « ἐφεξῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἑσπέρας· καθ' ἣν « μετὰ τὴν ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον αὖθις τὰ γό- « νατα κάμπτοντες, οὕτω τὰς εὐχὰς τῷ Κυρίῳ « προσάγομεν. Τῆς γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐγέρ- « σεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ Σάββατον νύκτα « παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευ- « ματικῶς ἀπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν « ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦ- « θεν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν « ἀνάστασιν. »

264 CANON XC.

« Dominicis genu non flectere a divinis nostris « Patribus, Christi resurrectionem honorantibus, « canonice accepimus. Ne ergo hujus observa- « tionis evidentiam ignoremus, fidelibus mani- « festum facimus, quod post vespertinum sa- C « cerdotum ad altare Sabbato ingressum, ex « consuetudine quæ servatur, nemo genu flectat « usque ad sequentem vesperam in die Domi- « nico: in qua post ingressum in vespertino seu « completorio, genua rursus flectentes Domino « preces sic offerimus. Servatoris enim nostri « resurrectionis veluti præcursorem noctem, « quæ post Sabbatum fuit, accipientes, hy- « mnos ab ea spiritualiter incipimus, festum ex « tenebris in lucem transmittentes, ut in per- « fecto et integro die ac nocte nos inde resur- « rectionem celebremus. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὁ ιε' κανὼν τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸ κζ' κεφάλαιον τῆς πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου (τούτων γὰρ οἱ ἅγιοι Πατέρες μέμνηνται καὶ θεοφόρους Πατέρας καλοῦσιν) ὥρισαν μὴ κλίνειν γόνυ ἐν ταῖς Κυριακαῖς ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀκολούθως οὖν αὐτοῖς διορίζεται ὁ παρὼν κανὼν τιμᾶσθαι τὴν τοῦ Κυρίου ἁγίαν ἀνάστασιν. Ἐπεὶ δέ τινες διηπόρουν, ὅθεν καὶ ἐκ ποίας ὥρας ἡ Κυριώνυμος ἄρχεται, καὶ μέχρι τίνος συμπεραίνεται, κατέστησαν καὶ τοῦτο δῆλον καὶ σαφὲς τοῖς πιστοῖς, καὶ εἶπον ταύτην ἄρχεσθαι μετὰ τὴν ἑσπερινὴν ὑμνῳδίαν τοῦ Σαββάτου, καὶ καταλήγειν μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ λυχνικοῦ, ἤτοι τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς.

BALS. Vicesimus canon Nicenæ synodi, 25 D canon sancti Petri Alexandrini, et 27 responsum epistolæ magni Basilii ad Amphilochium (horum enim sancti Patres meminerunt, et divinos Patres appellant) statuerunt, genu non esse flectendum in diebus Dominicis, vel in diebus Pentecostes. His ergo consequenter decernit quoque præsens canon, sanctam Domini resurrectionem esse honorandam. Quoniam autem nonnulli dubitabant, unde et ex quanam hora Dominicus incipit, et ad quam usque completur, hoc quoque fidelibus manifeste et perspicue declararunt, et dixerunt eum incipere post vespertinam Sabbati hymnodiam, et desinere ad complementum lychnicum, id est, vespertini officii Dominicæ. Et tunc quidem, scili-

[24] Matth. xxviii, 1. [25] Luc. xxiv, 1.

cet post vespertinum Sabbati usque ad complementum vespertini Dominicæ, genua flectere non oportere, propter Christi resurrectionem : post Dominicæ vero lychnicum, genua rursum flectere et preces Deo effundere. Ad hujus autem rei confirmationem adjicit canon, quod Christi etiam resurrectio vespere Sabbati, hoc est, ante diem Dominicum exstitit : ut festum ex tenebris in lucem desineret, et celebratio resurrectionis per integrum diem integramque noctem fieret. Cum hæc ita se habeant, dixerit quispiam, ea quæ sunt in præsenti canone repugnare doctrinæ præcedentis canonis. Illic enim dictum est, diem Dominicum numerari a septima hora præcedentis noctis, et hora sexta sequentis noctis desinere. Nunc autem decretum est, Dominicum numerari post lychnicum Sabbati, et desinere vespera ejusdem etiam Dominicæ. Non sunt autem contraria. A naturali enim cœlestium corporum motu, et ex iis quæ magnus Damasci doctor inquit, dies ita incipit et desinit, sicut in 89 canone dictum est. Præsens autem canon similiter jubens per totum diei et noctis spatium nos Domini resurrectionem celebrare, non habens autem necesse tunc docere de diurno spatio, sed quomodo et quando nos oportet ad festi celebrationem et pœnitentiam componere, dicit, quod post lychnicum Sabbati ea, quæ ad resurrectionis festum celebrandum pertinent, componenda ac paranda sunt : ita et post vespertinum Dominicæ ea quæ ad pœnitentiam. Si enim hoc non fecerimus, sed usque ad horam septimam vesperæ post Dominicum pœnitentiæ præparationem distulerimus, tanquam in ea completo Dominico, populi post Dominicum, populo festum celebrante ignotum erit tempus post Dominicum, festum celebrantes manserint, eo quod multis atque adeo pluribus sit incognitum, quando veniat hora septima, et quando terminetur sexta. Observa ergo canones, ubi et quomodo editi sunt : nec eos dixeris inter se repugnare. Spiritus enim sanctus in omnibus locutus est.

A Καὶ τότε μὲν, ἤγουν μετὰ τὸ ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου μέχρι περατώσεως τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, μὴ κλίνειν γόνυ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν· μετὰ δὲ τὸ λυχνικὸν τῆς Κυριακῆς αὖθις τὰ γόνατα κάμπτειν καὶ τῷ Κυρίῳ προσεύχεσθαι. Προστίθησι δὲ εἰς κατασκευὴν τούτου ὁ κανὼν ὅτι καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου, τουτέστι πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς Κυριακῆς, γέγονεν, ἵνα ἀπὸ τοῦ σκότους τὰ τῆς ἑορτῆς καταλήξωσι πρὸς φῶς, καὶ ἡ πανήγυρις τῆς ἀναστάσεως γίνηται διὰ ὁλοκλήρου νυχθημέρου. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἴποι τις ἐναντιοῦσθαι τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ προλαβόντος κανόνος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἴρηται τὴν κυριώνυμον ψηφίζεσθαι
B ἀπὸ τῆς ζ' ὥρας τῆς πρὸ αὐτῆς νυκτὸς, καὶ καταλήγειν μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας καὶ αὐτῆς τῆς μετὰ ταύτην νυκτός· ἀρτίως δὲ δέδοκται τὴν Κυριακὴν ψηφίζεσθαι μετὰ τὸ λυχνικὸν τοῦ Σαββάτου, καὶ καταλήγειν μέχρι τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ αὐτοῦ τῆς αὐτῆς Κυριακῆς. Οὐκ εἰσὶ δὲ ἐναντία. Ἀπό τε γὰρ τῆς φυσικῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ ἐξ ὧν ὁ μέγας τῆς Δαμασκοῦ διδάσκαλός φησιν, οὕτως ἡ ἡμέρα ἄρχεται καὶ πληροῦται, καθὼς ἐν τῷ πθ' κανόνι εἴρηται. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν παρομοίως παρακελευόμενος δι' ὅλου ἡμερονύκτου πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, μὴ ἔχων δὲ τὸ τηνικαῦτα ἠναγκασμένον διδάξαι περὶ τοῦ ἡμερησίου διαστήματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ πῶς δεῖ καὶ πότε εὐτρεπίζεσθαι ἡμᾶς εἰς πανήγυριν καὶ μετά-
C νοιαν, φησὶν ὅτι μετὰ τὸ λυχνικὸν τοῦ Σαββάτου τὰ πρὸς πανήγυριν τῆς ἀναστάσεως εὐτρεπιστέον· ὡσαύτως καὶ μετὰ τὸ ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς, τὰ πρὸς μετάνοιαν. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω ποιήσωμεν, ἀλλὰ μέχρι τῆς ἑβδόμης ὥρας μετὰ τὴν Κυριακὴν ἑσπέρας ἀναμείνωμεν, καὶ τὸν εὐτρεπισμὸν τῆς μετανοίας, ὡς ἐν ταύτῃ συμπληρουμένης τῆς κυριωνύμου, λάθοιεν ἂν πανηγυρίζοντες καὶ μετὰ τὴν κυριώνυμον, διὰ τὸ πολλοῖς, μᾶλλον δὲ τοῖς πλείοσιν ἀδιάγνωστον εἶναι τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἑβδόμης ὥρας, καὶ τὸ τέλος τῆς ἕκτης. Συντήρει οὖν τὰ κανονικὰ, ἔνθα καὶ ὅπως ἐξεφωνήθησαν· καὶ μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι. Ἐν πᾶσι γὰρ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησεν.
D

265 ZONAR. Non esse Dominicis aut Pentecostes diebus flectenda genua multi canones decrevere. Eadem Basilii quoque mens fuit, qui præterea causas, propter quas ea consuetudo sit damnata, subnectit. Hic vero canon de solo die Dominico statuit, tempusque a primo ad extremum, in quo genua procumbere minime liceat, aperte describens, ait : A Sabbato quidem, cum primum vespere ad altare initiatorum chorus ingreditur, nemo genu flectat, ad usque diei Dominici vesperam, quando scilicet alter initiatorum fit ingressus, tunc enim genua flectentes, et sic orantes non peccabimus. Quæ nox etenim Sabbatum consequitur, ea propria Dominicæ lucis existimatur, quam etiam hymnis, inquit canon, tradu-

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν Κυριακαῖς ἢ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις διάφοροι νομοθετοῦσι κανόνες, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ὃς καὶ τὰς αἰτίας προστίθησι, δι' ἃς ἀπηγόρευται. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν περὶ μόνης τῆς Κυριακῆς διατάττεται, καὶ ἐκ ποίας ὥρας μέχρι τίνος οὐδὲ κλίνειν γόνυ σαφῶς παριστῶν φησι μετὰ τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἑσπερινὴν εἴσοδον εἰς τὸ θυσιαστήριον τῶν ἱερωμένων μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, ὅτε δηλαδὴ αὖθις ἡ εἴσοδος γίνεται τῶν ἱερωμένων· ἔκτοτε γὰρ κλίνοντες γόνυ καὶ οὕτως εὐχόμενοι οὐχ ἁμαρτήσομεν. Ἡ γὰρ μετὰ τὸ Σάββατον νὺξ τῆς Κυριακῆς λογίζεται, ἣν καὶ ἐν ὕμνοις δέον διάγειν, φησὶν ὁ κανὼν, ἐκ σκότους εἰς φῶς τὴν ἑορτὴν παραπέμποντας, καὶ οὕτως ἐν ὁλοκλήρῳ

νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν.

ΑΡΙΣΤ. « Μετὰ τὴν ἑσπερινὴν εἴσοδον τοῦ Σαββάτου « μὴ γόνυ κλίνῃς ἄχρι τῆς ἑσπερινῆς κατὰ τὴν « Κυριακὴν εἰσόδου. »

Ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν μὴ γόνυ κλίνειν ἐν ταῖς Κυριακαῖς, ὡς τιμῶντες τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν. Ἵνα γοῦν μὴ ἀγνοῆται ἡ παρατήρησις αὕτη, ὅπως ὀφείλει γίνεσθαι, δήλην αὐτὴν οἱ Πατέρες τοῖς πιστοῖς διὰ τοῦ κανόνος τούτου πεποιήκασιν· ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ Σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν ἱερωμένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον μὴ γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἐφεξῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἑσπερινῆς εἰσόδου, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ νυχθημέρῳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν.

ΚΑΝΩΝ ϞΑʹ.

« Τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας φάρμακα καὶ τὰς « δεχομένας τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια τῷ τοῦ « φονέως ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλομεν. »

ΒΑΛΣ. Ἐπίσης κολάζει ὁ κανὼν τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ φονέως τὰς διδούσας φάρμακα δηλητήρια χάριν τοῦ ἀμβλωθῆναι τὰ ἔμβρυα, καὶ τὰς δεχομένας αὐτά. Καὶ ὁ μὲν κανὼν διὰ τοιούτου ἐπιτιμίου κολάζει ταύτας. Καὶ εὑρήσεις τὰ εἴδη τῶν ἐπιτιμίων ἐν τῷ βʹ κανόνι τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ ἐν τῷ καʹ κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. Τὸ δὲ αʹ κεφ. τοῦ λθʹ τίτλου τοῦ ξʹ βιβλίου φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Τῷ περὶ ἀνδροφόνων νόμῳ ὑπόκειται ὁ φονεύων ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ δόλον ποιῶν ἐμπρησμὸν, καὶ ὁ διὰ φόνον ἢ κλοπὴν μεθ' ὅπλων περιιὼν, καὶ ὁ ἀρχῆς ἢ δικαστηρίου δημοσίου προεστὼς, καὶ σπουδάσας πλαστῶς κατηγορηθῆναί τινα καὶ ἀναιτίως καταδικασθῆναι, καὶ ὁ ἐπὶ ἀναιρέσει κατασκευάσας ἢ δεδωκὼς φάρμακον· καὶ κεφ. γʹ τῷ περὶ ἀνδροφόνων νόμῳ κατέχεται. Καὶ ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον φάρμακον ποιῶν ἢ πιπράσκων ἢ ἔχων. Εἰσὶ δὲ φάρμακα ὑγείαν ἐμποιοῦντα καὶ τὰ λεγόμενα φίλτρα. Οἱ δὲ τὰ φίλτρα ποιοῦντες δημευόμενοι ἐξοριζέσθωσαν. Εἰ δὲ καί τις μὴ κακῷ λογισμῷ δώσῃ γυναικὶ συλληπτικὸν, καὶ ἀποθάνῃ ἡ λαβοῦσα, ἐξορίζεται· Καὶ θέμα γʹ τοῦ αὐτοῦ κεφ. λέγον περὶ τὰς ἀρχάς. Κατέχεται τῷ περὶ ἀνδροφόνων νόμῳ καὶ ὁ πιγμεντάριος προπετῶς διδοὺς φάρμακον ἢ σαλαμάνδραν ἢ ἀκόνιτον ἢ πιτυοκάμπην ἢ βούβρωστιν ἢ μανδραγόραν ἢ κανθαρίδας. Καὶ θέμα δʹ· Ἡ ποινὴ ἡ κατὰ ἀνδροφόνων ἐπὶ μὲν ἐντίμων περιορισμός ἐστι καὶ τελεία δήμευσις· ἐπὶ δὲ τῶν εὐτελῶν ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβληθῆναι. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τῶν κανόνων. Ἀπελύθησαν δὲ νεαραὶ περὶ φονέων ἀκουσίων καὶ ἑκουσίων διάφοροι παρά τε τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ θεοστεφοῦς καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὧν αἱ δυνάμεις συνωψίσθησαν ἐν τοῖς περὶ φονέων κανόσι τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς ἐκ μόνου τοῦ δοῦναί τινα πρὸς γυναῖκα ἀμβλωθρίδια ὑπο-

A cere, festivam celebritatem e tenebris in lucem transmittentes, et sic tota nocte dieque resurrectionem nos celebrare oportet.

ARIST. « Post vespertinum Sabbati ingressum, « usque ad vespertinum Dominicæ ingressum, « genua ne flectas. »

A divinis Patribus canonice accepimus, Dominicis genu non flectere, ut Domini resurrectionem honorantes. Ut itaque hæc observatio non ignoretur, quomodo fieri debet, eam Patres per hunc canonem fidelibus manifestam effecerunt; ut post vespertinum sacerdotum in Sabbato ad altare ingressum genu non flectere debeamus, usque ad sequentem in die Dominico vespertinum ingressum, B ut per integrum noctis et diei spatium nos resurrectionem celebremus.

CANON XCI.

« Eas quæ dant abortionem cientia medicamenta, « et quæ fœtus necantia venena accipiunt, ho- « micidæ pœnis subjicimus. »

BALS. Eadem pœna, qua homicidam, punit canon eas, quæ dant venena, ut provocetur abortio, et quæ accipiunt. Et hic quidem canon illas tali pœna afficit. Pœnarum autem genera invenies in 2 can. sancti Basilii, et in 21 can. synodi Ancyr. Primum autem caput 39 tit. LX lib. hæc dicit expresse: Lege de homicidis tenetur is, qui hominem occidit, et qui dolo suscitat incendium, C et qui, vel furandi vel cædis faciendæ gratia, cum armis obambulat, et qui, cum magistratum gereret vel judicio præesset, procuraverit ut quis ficte accusaretur, et innocens condemnaretur, et qui ad tollendum de medio venenum præparaverit vel dederit. Et cap. 3 lege de homicidis lata tenetur, qui ad hominem occidendum medicamentum facit, vel emit, vel habet. Sunt autem pharmaca, quæ sanitatem afferunt, et quæ dicuntur amatoria. Qui autem faciunt amatoria, publicatis bonis exterminentur. Quod si quis etiam non malo animo mulieri dederit medicamentum ad concipiendum, eoque accepto mortua sit, in exsilium mittitur. Ejusdemque capitis thema tertium, dicens in principio: D Lege de homicidis lata tenetur, et quicunque pigmentarius temere dat medicamentum, vel salamandram, vel aconitum, vel pityocampam vel buprestim vel mandragoram vel cantharides. Et thema 4 adversus homicidas pœna est, in claris quidem exsilium et perfecta bonorum publicatio: in humilioribus autem ensi et bestiis subjici. Et hæc quidem ex veteri lege et antiquis canonibus. Emissæ sunt autem de homicidis, tam voluntariis quam involuntariis, diversæ novellæ ab imp. domino Constantino Porphyrogenneta, et præstantissimo sanctoque imp. nostro domino Emanuele Comneno, quarum vires in canonibus magni Basilii de homicidis in compendium redactæ sunt. Interrogaverit autem quispiam, an ex eo, quod dederit quispiam mulieri medicamentum ad abor-

tionem, homicidii tenebitur; **266** an opus sit ut sequatur etiam eventus vel cædes? *Solutio.* Quod superius positum est caput 3, 39 tit. LX lib. constituit, non eum solum qui dat venenum puniri ut homicidam, sed eum etiam qui tale quid habet: et 2 thema primi capitis ejusdem tit. et lib. dicit: Qui eo fuit animo ut vellet interficere, etiamsi non interfecerit, sed sanciaverit, est homicida: et qui noluit interficere, etiamsi interfecerit, non est homicida. Affectio autem ex instrumento ejus qui percussit, apparet et probatur. Sed magni Basilii canones etiam eum qui non sponte interfecit, quomodocunque fuerit, puniunt ut homicidam, contra ac comprehenditur hac lege, et aliter quam decernit 6 thema 3 cap. 39 tit. LX lib. quod sic dicit: Lex de homicidis dolum requirit, et non magnam negligentiam. Quare si quis, seipso ex alto dejecto, vel ramo arboris deorsum misso, quempiam occiderit, præsenti lege non tenetur. Jam vero 31 imp. domini Leonis Philosophi novella dat viro potestatem matrimonium dissolvendi cum uxore, quæ illius semen abortione sciens ejicit.

ZONAR. Mulieres, postquam ex furtivo concubitu concepere, prolem eam, ne prodantur, medicamentis quibusdam epotis in utero necant, indeque vita destitutam ejiciunt. Eas igitur quæ ejusmodi pharmaca aliis præbent, tum eas quæ accipiunt, homicidarum pœnis canon teneri jubet, ac merito quidem: quippe quæ non modo conceptam prolem, sed ipsas etiam quandoque prægnantes mulieres, quod magnus quoque Basilius canone secundo testatur, e medio tollunt. Ancyranæ vero synodi canone vicesimo primo mulieres ejusmodi decennii segregatione puniuntur.

ARIST. « Et qui dat, et quæ accipit medicamenta « abortionem cientia, est homicida. »

Subjiciuntur homicidæ pœnis et illæ, quæ fœtus necantia accipiunt medicamenta, et qui ea istis exhibent.

CANON XCII.

« Eos qui nomine matrimonii mulieres rapiunt, « vel qui opera opeque sua raptores adjuvant, « statuit sancta synodus, si sint quidem clerici, « proprio gradu excidere: sin vero laici, ana- « themate percuti. »

BALS. Præsens canon idem est omnino cum 27 canone Chalcedon. synodi. Et quære quæ in eo scripta sunt, et 9 tit. præsentis operis, cap. 30 et quæ in eum scripta sunt. Similiter et 67 can. apost. Quid autem, si quis mulierem non rapuerit nomine matrimonii, sed fornicationis gratia, non punietur una cum iis, qui illum opera et ope sua adjuvant? *Solutio.* Maxime. Hoc est enim sine controversia: id autem, quod dubitationem afferebat, erat prætextus matrimonii. Dicebant enim nonnulli, eum nihil mali fecisse, qui rapuit mulierem, ut ei legitime conjungeretur, quæ fortasse etiam indigna est ejus genere, et ex eo maxime vi

A πεσεῖται τῷ τῶν φονέων ἐγκλήματι· ἢ χρεία ἐστὶ τοῦ γενέσθαι καὶ ἀποτέλεσμα, ἤγουν φόνον; Λύσις. Τὸ καταστρωθὲν ἄνωθεν γ' κεφ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου διορίζεται μὴ τὸν δόντα μόνον δηλητήριον φάρμακον ὡς φονέα τιμωρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχοντά τι τοιοῦτον· καὶ τὸ β' θέμα τοῦ α' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου φησίν· Ὁ σκοπὸν ἐσχηκὼς τοῦ φονεῦσαι, κἂν μὴ φονεύσῃ, ἀλλὰ τραυματίσῃ, φονεύς ἐστι· καὶ ὁ μὴ θελήσας φονεῦσαι, ἐὰν φονεύσῃ, οὐκ ἔστι φονεύς. Ἡ δὲ διάθεσις ἐκ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου ἐλέγχεται. Οἱ μέντοι κανόνες τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τὸν ἀκουσίως φονεύοντα, ὡς ἂν ἔχῃ, ὡς φονέα κολάζουσι παρὰ τὴν περίληψιν τοῦ τοιούτου νόμου καὶ παρὰ τὸ ϛ' θέμα τοῦ γ' κεφ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, τὸ λέγον οὕτως·
B Ὁ περὶ ἀνδροφόνων νόμος δόλον ἐπιζητεῖ, καὶ οὐ μεγάλην ἀμέλειαν. Ὅθεν ἐάν τις ἑαυτὸν ἐξ ὕψους ῥίψας, ἢ κλάδον ἀπὸ δένδρου, φονεύσει τινά, οὐχ ὑπόκειται τῷ παρόντι νόμῳ. Ἡ μέντοι λα' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου δίδωσιν ἄδειαν τῷ ἀνδρὶ διασπᾷν τὸν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ γάμον, ἐπίτηδες ἀμβλωσκούσης τὴν ἐκείνου σποράν.

ΖΩΝΑΡ. Γυναῖκες λάθρα τισὶ μιγνύμεναι καὶ συλλαμβάνουσαι, ἵνα μὴ γνωσθεῖεν, φάρμακά τινα πίνουσι, δι' ὧν τὰ ἔμβρυα διαφθείρουσι, καὶ οὕτως αὐτὰ νεκρὰ ἀποβάλλονται. Τὰς οὖν διδούσας τὰ τοιαῦτα φάρμακα, καὶ τὰς λαμβανούσας τῷ τῶν φονέων ἐπιτιμίῳ καταδικάζει, καὶ εἰκότως. Οὐ
C μόνον γὰρ τὰ ἔμβρυα κτείνουσιν αἱ τοιαῦται, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ αὐτὰς τὰς ἐγκύους, ὃ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν δευτέρῳ κανόνι φησίν. Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν καὶ τὰς τοιαύτας γυναῖκας δεκαετίαν ἀφορίζει.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ διδοὺς καὶ ἡ λαμβάνουσα ἀμβλωθρίδια ἀνδροφόνοι. »

Ὑπόκεινται τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καὶ αἱ τὰ ἐμβρυόκτονα φάρμακα λαμβάνουσαι, καὶ οἱ παρέχοντες ταῦτα αὐταῖς.

ΚΑΝΩΝ ϞΒ'.

« Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐπὶ ὀνόματι συνοικε- « σίου, ἢ συμπράττοντας ἢ συναιρουμένους τοῖς « ἁρπάζουσιν ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κλη-
D « ρικοὶ εἶεν, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ δὲ « λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἀπαράλλακτός ἐστι κανὼν κζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Καὶ ζήτει τὰ ἐν αὐτῷ παραγραφέντα, καὶ τίτλον θ' τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. λ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ὡσαύτως καὶ τὸν ξζ' ἀποστολικὸν κανόνα. Τί δέ, ἐὰν μὴ ὀνόματι συνοικεσίου ἁρπάσῃ τις γυναῖκα, ἀλλὰ διὰ πορνείαν, οὐ κολασθήσεται σὺν τοῖς συμπράξασι καὶ συναραμένοις αὐτῷ; *Λύσις.* Καὶ μάλιστα. Τοῦτο γὰρ ἀζήτητόν ἐστι. Τὸ δὲ ποιοῦν τὴν ζήτησιν ὑπῆρχεν ἡ πρόφασις τοῦ συνοικεσίου. Ἔλεγον γάρ τινες μηδέν τι κακὸν ποιῆσαι τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα διὰ τὸ νομίμως συναφθῆναι αὐτῇ, ἴσως καὶ ἀναξίαν οὖσαν τῷ γένει τούτου, κἀντεῦθεν μεγάλως χειραγωγου-

μένην. Ὅπερ τοῖς Πατράσιν οὐκ ἔδοξεν, ὡς προτρεπτικὸν κακίας, καὶ τὴν εὐταξίαν καταστρέφον τῶν πόλεων. Ἔτι ἐρωτήσει τις, Εἰ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν θελήσει ἡ ἁρπαγεῖσα συνδιάγειν νομίμως τῷ ἅρπαγι, ἀκουσθήσεται; *Λύσις*. Οὐδαμῶς· φησὶ γὰρ ἡ ρμγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, ἤτοι τὸ γ' κεφ. τοῦ νη' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, ταῦτα ῥητῶς· Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν. Ἀλλ' εἰ καὶ συναινέσουσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται. Τὸ δὲ δ' καὶ ε' καὶ ς' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου λέγουσι τὴν ἁρπαγεῖσαν κερδαίνειν τὰ τοῦ ἁρπάσαντος πράγματα, μὴ θελήσασαν συζευχθῆναι νομίμως αὐτῷ. Ἐπεί τοί γε, εἰ θελήσει τοῦτο, δημεύεται ἥ τε περιουσία ταύτης καὶ τοῦ ἅρπαγος, καὶ τῶν συναιρομένων ἐπὶ τῷ κακῷ, κἄν τε γονεῖς τούτων ὦσι, κἄν τε ἀλλότριοι. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν αὐτὸν νη' ὅλον τίτλον, καὶ μαθήσῃ ὅτι πᾶς ἁρπάσας γυναῖκα οἱανδήτινα, κἂν ἐστιν μνηστὴ αὐτοῦ, κἂν δούλη, ἢ ἀπελευθέρα, εἰ μὲν μεθ' ὅπλων, αὐτὸς μὲν ξίφει τιμωρεῖται· οἱ δὲ συμπράττοντες καὶ συναιρόμενοι αὐτῷ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοποῦνται· εἰ δὲ χωρὶς ὅπλων, ὁ μὲν ἅρπαξ χειροκοπεῖται· οἱ δὲ βοηθοὶ αὐτοῦ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐξορίζονται. Ταῦτα μὲν οὕτω γίνονται, κἂν καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ ἐπὶ τῇ ἁρπαγῇ συναινέσῃ. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν λε' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

A abducta. Quod quidem Patribus non visum est, ut quod et ad improbitatem incitet, et civitatum bonum ordinem evertat. Præterea interrogaverit quispiam, Si post raptum velit rapta cum raptore legitime habitare, an audietur? *Solutio*. Nequaquam. Dicit enim 143 Justiniani novella, sive 3 cap. 58 tit. LX lib. hæc expresse : Rapta ei, qui illam rapuit, ne nubat. Sed etsi ejus parentes tali matrimonio consenserint, in exsilium mittuntur. Quartum autem 5 et 6 ejusdem tituli et libri caput dicit, raptam mulierem raptoris bona lucrari, quæ ei matrimonio legitime conjungi noluerit. Si hoc enim voluerit, publicantur ejus facultates, et raptoris, et eorum qui ad malum opem tulerint, sive sint eorum parentes, sive alieni. Lege etiam B totum istum 58 tit. **267** et scies, quod quicunque mulierem ullam rapuit, sive sit ejus sponsa, sive ancilla, sive liberta, si cum armis quidem, de ipso supplicium gladio sumitur : qui eum autem ope operaque sua adjuverunt, verberati et tonsi, naribus truncantur. Sin autem sine armis, raptori quidem manus amputatur : qui autem ei opem tulerunt, verberati et tonsi, in exsilium mittuntur. Hæc autem ita fiunt, etiamsi ipsa mulier raptui consenserit. Lege et 35 novellam imperatoris domini Leonis Sapientis.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἐστὶν εἰκοστὸς ἕβδομος· εἴπομεν οὖν περὶ τούτου ἐκεῖ.

ZONAR. Est hic canon synodi Chalcedonensis vicesimus septimus : de quo suo loco diximus.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἁρπάζοντες γυναῖκας, καὶ οἱ συμ« πράττοντες καὶ συναιρόμενοι, κληρικοὶ μὲν, « καθαιροῦνται, λαϊκοὶ δὲ ἀναθεματίζονται. »

Τὰ αὐτὰ διαλαμβάνει τῷ παρόντι κανόνι καὶ ὁ εἰκοστὸς ἕβδομος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Ἐγράφη δὲ παρ' ἡμῶν ἐν ἐκείνῳ, ὡς μέχρις ἂν τὴν ἁρπαγεῖσαν ἀποκαταστήσωσιν οἱ ἁρπάσαντες, εἰ μὲν προμνηστευθεῖσα ἦν, τῷ οἰκείῳ μνηστῆρι, εἰ δὲ σχολάζουσα, τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς· τὸν ἀναθεματισμὸν, λαϊκοὶ ὄντες, οὐκ ἐκφεύξονται.

C ARIST. « Qui mulieres rapiunt, et qui adjuvant « opemque ferunt, clerici quidem deponuntur. « laici vero anathemate percutiuntur. »

Eadem quæ hic statuit et vicesimus septimus synodi Chalcedonensis canon. In eo autem a nobis scriptum est, quod donec illi, qui rapuerunt, raptam restituerint, si desponsata quidem fuit, sponso ipsius : si soluta autem, ipsius parentibus : si sint laici, anathematismum non effugient.

ΚΑΝΩΝ ϞΓ.

« Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς (5) καὶ ἀφανοῦς « ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ « ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται· καὶ ὡσαύτως « καὶ στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὄντων « γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ὥσπερ « καὶ αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἀνδρὸς μὴ ἀνα« μείνασαι τὴν ἐπάνοδον. Πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώ-

CANON XCIII.

« Uxor viri qui secessit, et non apparet, antequam « de ejus morte certior facta sit, alteri cohabi« tans, adulteratur : similiter et militum uxores, « quæ non apparentibus maritis nupserunt, in D « eamdem rationem incidunt; quemadmodum et « quæ propter mariti peregrinationem reditum « non exspectant. Sed res hic quidem aliquam

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρός*. De uxoribus, de quibus hic agitur, quarum viri non apparent, episcopus quidam Bellæ ad Manuelem patriarcham hanc quæstionem movit, Τινὲς τῶν οἰκείων γυναικῶν ὑποχωρήσαντες διὰ μῖσος ἢ ἄλλην ὁποιανδήτινα αἰτίαν, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγοντες· μένουσιν οὕτως αἱ γυναῖκες τῶν τοιούτων ἐπὶ πέντε ἢ καὶ πλείοσιν ἔτεσι, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀνεπιστρόφων ὄντων, καὶ ἀδήλων ποῦ ἄρα διάγοιεν. Εἰ δεῖ τοίνυν ἀνδράσιν ἑτέροις ταύτας συζεύγνυσθαι; Ad quam quæstionem Manuel sic respondit, Οἱ ἀπὸ τῶν οἰκείων ὑποχωρήσαντες γυναικῶν ἄνδρες δι' ὁποιανδήτινα αἰτίαν, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγοντες, ἀφορισμοῦ εἰσιν ἄξιοι, εἰ ἀνεπιστρόφως ἔχουσι, καὶ πρὸς τὰς οἰκείας γυναῖκας οὐ προαιροῦνται πάλιν νοστῆσαι. Εἰ δὲ ἄδηλοι εἶεν, καὶ προέβη καὶ ἔρευνα τούτων ἐξ ἀποστολῆς τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ πενταετία παρῆλθεν, ἐξότου ἀφανεῖς οἱ ἄνδρες τούτων ἐγένοντο αἰχμάλωτοι τυχὸν γεγονότες, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἀφανισθέντες, τῶν τοιούτων αἱ γυναῖκες ἀκωλύτως κατὰ τὸν ἐκχωροῦντα νόμον συναφθεῖεν ἀνδράσιν. Αἱ δ' ἄλλαι, ὧν οἱ ἄνδρες ἔτι περίεισι, τοὺς οἰκείους ἄνδρας ζητείτωσαν. Man. resp. in *Jur. Gr. Rom.* l. III, pag. 338, 339.

« veniam habeat, quod sit major ejus mortis A « suspicio. Ea autem, quæ illi, qui ad tempus « erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam, « deinde dimissa est, quod prior ad ipsum re- « dierit, est quidem fornicata, sed per igno- « rantiam : a matrimonio ergo non arcebitur. « Melius autem si sic manserit. Sin autem miles « aliquanto post tempore redierit, cujus uxor « propter longam illius absentiam alteri viro « conjuncta est, is, si velit, propriam uxorem « recipiat, ipsi venia propter ignorantiam data, « eique qui illam in secundis nuptiis domum « duxit. »

BALS. Quædam mulieres, cum sui mariti ab earum vitæ societate se sejunxissent, vel propter militarem causam quampiam peregre profecti essent, nec usquam apparerent, ut qui neque ipsas neque ullos alios de se certiores fecissent, cum de ipsorum morte incertæ essent, aliis matrimonio conjunctæ sunt. Dicit ergo canon, eas ut adulteras puniri, postquam illi redierint, quod non exspectaverint ut scirent de eorum morte aliquid certius. Non justum enim habent prætextum, longam suorum maritorum peregre absentiam, et de morte eorum incertitudinem. Quæ autem per ignorantiam forte legitime nupsit ei, qui ad tempus a propria conjuge sejunctus est, deinde ab eo secessit, quod ejus uxor velit rursus cum proprio marito cohabitare; adulterium quidem non commisit, sed fornicata est. Habet tamen justam excusationem, ignorantiam. Quare nec alteri nubere prohibebitur. Quære et 46 can. sancti Basilii. Suadent tamen Patres mulieri, ne alii conjungatur, sed se fortiter et continenter gerat, et peccatum pœnitentia expiet. Porro et militi, qui reversus est, permiserunt, si velit, uxorem suam alteri conjunctam revocare, eamque venia dignam censeri, ut quæ viri sui reditum desperaverit : quemadmodum et illi ignoscetur, qui ipsam duxit in secundum matrimonium. Cum hæc ita se habeant, rogaverit quispiam, Cur canon quidem dicit superius adulterari mulieres, tam ejus qui discessit, **268** quam militis, si alteri nupserint, antequam plane de virorum suorum morte certiores factæ fuerint : in fine autem decernit militis uxori ignosci oportere, eique qui illi in secundis nuptiis copulatus est? *Solutio*. Magna est differentia inter uxorem militis et aliam. Illa enim, simul ac peregre profectus est miles, habet aliquam de ejus morte suspicionem; quemadmodum et præsens canon, postquam dixit de milite, hoc expresse dicit: Sed res hic quidem aliquam habet veniam, hoc est, militis uxori ignoscitur, quod sit major de morte suspicio : quod etiam 31 et 36 canones sancti Basilii statuunt. Alia autem nihil potest

« μην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς « θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν. Ἡ δὲ τῷ κατα- « λειφθέντι πρὸς καιρὸν.παρὰ τῆς γυναικὸς κατὰ « ἄγνοιαν γημαμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπαν- « ελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσεν « μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ· γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται. « Κάλλιον δὲ, ἐὰν μείνῃ οὕτως. Εἰ δέ γε ὁ στρα- « τιώτης ἐπανέλθοι χρόνῳ ποτὲ, οὗ ἡ γυνὴ διὰ « τὴν ἐπὶ πολὺ ἐκείνου ἀπόλειψιν ἑτέρῳ συνήφθη « ἀνδρὶ, οὗτος, εἰ προαιρεῖται, τὴν οἰκείαν αὖθις « ἐπαναλαμβανέτω γυναῖκα, συγγνώμης αὐτῇ ἐπὶ « τῇ ἀγνοίᾳ δεδομένης, καὶ τῷ ταύτην εἰσοικισα- « μένῳ κατὰ δεύτερον γάμον ἀνδρί.

ΒΑΛΣ. Τινὲς γυναῖκες, τῶν οἰκείων ἀνδρῶν ἀναχωρησάντων ἐκ τῆς ὁμοζωΐας τούτων, ἢ διά τινα
B αἰτίαν στρατιωτικὴν ἀποδημούντων καὶ ἀφανῶν γενομένων, ὡς μηδὲ ἀναδιδαξάντων ἢ ταύτας ἢ ἑτέρους τινὰς τὰ περὶ αὐτοὺς, ἀδηλίαν ἔχουσαι τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἑτέροις συνήφθησαν. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν, ὡς μοιχαλίδας ταύτας κολάζεσθαι, μετὰ τὸ ἐκείνους ὑποστρέψαι, διὰ τὸ μὴ ἀναμεῖναι μαθεῖν τέλειόν τι περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσι πρόφασιν (6) εὔλογον τὴν τῶν ἀνδρῶν εἰς πολὺ ἀποδημίαν καὶ ἀδηλίαν τοῦ θανάτου αὐτῶν. Ἡ δὲ κατ' ἄγνοιαν γαμηθεῖσα τάχα νομίμως τῷ διασχισθέντι πρὸς καιρὸν ἀπὸ τῆς οἰκείας συζύγου, εἶτα ἐκ τούτου ἀναχωρήσασα, διὰ τὸ τὴν σύμβιον αὐτοῦ πάλιν θελῆσαι συνοικεῖν τῷ οἰκείῳ ἀνδρὶ, μοιχείαν μὲν οὐχ ἥμαρτεν, ἐπόρνευσε δέ. Ἔχει μέντοι εὔλο-
C γον πρόφασιν τὴν ἄγνοιαν. Διὸ καὶ ἑτέρῳ νομίμως γαμηθῆναι οὐ κωλυθήσεται. Ζήτει καὶ τὸν μϛ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Συμβουλευτικῷ τρόπῳ ὑποτιθέασιν οἱ Πατέρες τῇ γυναικὶ μὴ συζευχθῆναι ἑτέρῳ, ἀλλὰ καρτερῆσαι καὶ ἐξιλεώσασθαι τὸ ἁμάρτημα διὰ μετανοίας. Καὶ τῷ ἐπαναζεύξαντι δὲ στρατιώτῃ ἐξεχώρησαν, εἰ θέλει, ἀνακαλέσασθαι τὴν ἑτέρῳ συζευχθεῖσαν γυναῖκα αὐτοῦ, ὀφείλουσαν συγγνώμης ἀξιωθῆναι, ὡς ἀπελπίσασαν τὴν ἐπάνοδον τοῦ οἰκείου ἀνδρός· ὥσπερ δὴ συγγνωσθήσεται καὶ ὁ εἰς δεύτερον γάμον αὐτὴν ἀγαγόμενος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐρωτήσει τις, Διὰ τί ἄνω μὲν ὁ κανών φησι μοιχᾶσθαι τὰς γυναῖκας, τοῦ τε ἀναχωρήσαντος, πρὸς δὲ καὶ τοῦ στρατιώτου, ἑτέροις γαμηθείσας πρὸ ἐντελοῦς πληροφορίας τοῦ θανάτου τῶν ἀνδρῶν
D αὐτῶν· ἐν τῷ τέλει δὲ διορίζεται συγγινώσκεσθαι τὴν γυναῖκα τοῦ στρατιώτου, καὶ τὸν συναφθέντα αὐτῇ μετὰ δεύτερον γάμον; *Λύσις*. Πολλὴ διαφορά ἐστι τῆς γυναικὸς τοῦ στρατιώτου καὶ τῆς ἄλλης. Ἡ μὲν γὰρ ἅμα τῷ ἀποδημῆσαι τὸν στρατιώτην ὕποπτον ἔχει τὸν θάνατον, καθὼς καὶ ὁ παρὼν κανὼν, μετὰ τὸ εἰπεῖν περὶ τοῦ στρατιώτου, φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, ἤγουν συγγινώσκεται ἡ τοῦ στρατιώτου γυνὴ, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν, ὅπερ καὶ ὁ λα' καὶ ὁ λϛ' κανὼν τοῦ ἁγίου

Guill. Beveregii notæ.

(6) *Οὐδὲ γὰρ ἔχουσι πρόφασιν*. Hæc verba, usque ad θανάτου αὐτῶν, ms. Bodleiano accepta referimus. Nam in editione Parisiensi desiderantur : sed in Amerbachiano aliisque mss. leguntur.

Βασιλείου θεσμοθετοῦσιν. Ἡ ἄλλη δὲ οὐδὲν τι τοιοῦτον προβάλλεσθαι δύναται. Ἅμα γὰρ τῇ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῆς ἀναχωρήσει τοῦ ἀνδρὸς ἐγίνωσκε τὴν ἀφανῆ τούτου ἀποδημίαν· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ συγγνώμης ἀξιοῦται. Πρὸς τούτοις εἴποι τις ὡς τοῦ γάμου τοῦ γενομένου μετὰ τοῦ καταλειφθέντος παρὰ τῆς οἰκείας συζύγου καὶ τῆς ἐλευθέρας γυναικὸς, ἀνυποστάτου ὄντος, ποῖος λόγος ὑπελίπετο χάριν τοῦ μὴ συναφθῆναι αὐτὴν ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀγνοήσασαν καὶ ταῦτα τὸν πρῶτον γάμον τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρός; *Λύσις*. Τινῶν λεγόντων ὅτι, κἂν μοιχεία οὐ γέγονε παρὰ τῆς γυναικὸς διὰ τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ πορνεία ἐτελέσθη, καὶ ὀφείλει ἡ πορνεύσασα κατὰ τοὺς περὶ τῆς πορνείας κανόνας ἐπιτιμηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ συζυγῆναι ἀνδρὶ, ὡς ἔξω οὖσα τῶν B ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων· οἱ Πατέρες καὶ τοῦτο λύοντες ἔφησαν ὅτι πορνεία μὲν γέγονεν· ἐπεὶ δὲ ἡ γυνὴ οὐ πορνικῷ τρόπῳ, ἀλλὰ νομίμως συνεζύγη τῷ καταλειφθέντι, πορνευόντων ἐπιτιμίοις οὐχ ὑποπεσεῖται, ἀλλὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀξιωθήσεται. Ἵνα δὲ μὴ δόξωσι προτρέπειν τὰς γυναῖκας πρὸς τὸ ἀνευλαβέστερον, εἶπον κάλλιον εἶναι ἡσυχάζειν αὐτάς. Κἂν γὰρ ἐν ἀγνοίᾳ ἥμαρτον· ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτὰς πρῶτος γάμος λογίζεται ἐκεῖνο τὸ ἀνυπόστατον, καὶ οὐκ ὀφείλουσι δευτερογαμῆσαι, εἰ μὴ βούλονται τοῖς τῶν δευτερογαμούντων ἐπιτιμίοις ὑποπεσεῖν. Ἔτι ἐρωτήσει τις, Ἆρα καὶ ὁ τὴν τοῦ στρατιώτου γυναῖκα ἐν ἀγνοίᾳ ἀγαγόμενος συγγνωσθήσεται; *Λύσις*. Καὶ μάλιστα. Εἰ γὰρ ὠφελεῖ τὴν γυναῖκα ἡ ἄγνοια, πολλῷ μᾶλλον τὸν C ἄνδρα τὸν ταύτην ἀγαγόμενον ἀπροκριμάτιστον συντηρήσει, ὡς μηδὲ εἰδέναι ὀφείλοντα. Τί δὲ, τοῦ στρατιώτου αἱρετισαμένου μὲν ἀναλαβέσθαι τὴν οἰκείαν ὁμόζυγον, γενήσεται τὰ τῷ κανόνι περιεχόμενα; ἀπαναινομένου δὲ, οὐδαμῶς· ἀλλ' ἔσται αὐτὴ μετὰ τοῦ ἑτέρου συμβιοτεύουσα; *Λύσις*. Μετὰ τὴν ὑποστροφὴν τοῦ στρατιώτου, ἀπεντεῦθεν ὁ δεύτερος γάμος διασπᾶται· καὶ εἰ μὲν θέλει ὁ στρατιώτης λαβεῖν αὐτὴν, ἔχει ἐπ' ἀδείας τοῦτο ποιεῖν· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲ μετὰ τοῦ δευτέρου ἀνδρὸς συνοικήσει. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ εἰ ἐπιμείνῃ μετὰ τούτου συμβιοτεύουσα, συγγνώμης οὐκ ἀξιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ὡς μοιχαλὶς τιμωρηθήσεται. Ἐκείνας γὰρ συγγνωμονεῖσθαί φασιν οἱ Πατέρες, τὰς ἑτοίμως ἀφισταμένας τοῦ δευτέρου συνοικεσίου, καὶ συντιθεμένας D τῷ ἐξ ἀγνοίας ἁμαρτήματι· οὐ μὴν τὰς ἀνθισταμένας καὶ τὴν μοιχείαν προελομένας. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κανών. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος, ἤτοι τὸ ι' κεφ. τοῦ ζ' τίτλου τοῦ κη' βιβλ., ὅπερ ἐστὶ νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ριζ', φησὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἐν ταξατιῶνι ὄντων καὶ στρατείας καταλεγομένων στρατιωτῶν καὶ λοιπῶν περιμένειν τὴν ἐπιδημίαν τῶν ἀνδρῶν, κἂν ὅσος παρέλθῃ χρόνος· καὶ κἂν δέξωνται γράμματα πληροφορητικὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἀναμένειν καὶ ἕτερον ἐνιαυτὸν, καὶ μετὰ τοῦτο συγγνωστέον εἶναι τὸν μετὰ ἑτέρου ἀνδρὸς γάμον ταύτης, μὴ ὀφείλοντα διασπασθῆναι. Ἡ μέντοι κβ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, ἤτοι τὸ ε' κεφ. τοῦ ζ' τίτλου τοῦ κη' βιβλ. διορίζεται ἐπὶ πενταετίαν ἀναμένειν τὴν γυναῖκα

A ejusmodi allegare. Simul enim ac e domo sua maritus excessit, incertam quoque ejus esse absentiam cognovit: et propterea ne veniam quidem meretur. Ad hæc dixerit quispiam, Quod cum matrimonium, cum eo qui a propria uxore relictus est et libera seu soluta muliere, non possit consistere, quænam relicta est ratio de ea alteri viro non conjungenda, maxime cum ignoraverit matrimonium viri qui relictus est? *Solutio*. Cum quidam dicerent, quod etiamsi non fuit adulterium a muliere commissum propter ignorantiam, admissa est tamen fornicatio, et cum sit fornicata, debet ex canonibus de fornicatione puniri, et ideo nec alii quidem viro conjungi, ut quæ sit extra ambitus ecclesiasticos: Patres hoc etiam solventes, dixerunt, quod fornicatio quidem commissa est; sed quoniam mulier, non more fornicatorio, sed legitime ei, qui relictus erat, conjuncta fuit, scortatorum pœna non punietur; sed digna ecclesiastica communione censebitur, nec alii conjungi prohibebitur. Ne autem viderentur Patres adhortari mulieres ad id quod est minus pium, dixerunt esse melius ut quiescant. Etsi enim per ignorantiam peccarunt: sed quod ad eas quidem attinet, primum matrimonium reputatur illud quod non potest consistere, nec debent secundo nubere, nisi velint pœnis earum, quæ secundo nubunt, subjici. Præterea interrogabit quispiam, Numquid et qui militis uxorem per ignorantiam duxit, ei venia dabitur? *Solutio*. Maxime. Si enim prodest mulieri ignorantia, multo magis et virum, qui eam duxit, indemnem nulloque præjudicio affectum conservabit, ut qui ne scire quidem debeat. Quid vero, si miles suam uxorem recipere voluerit, an ea fient quæ canone comprehenduntur? Sin autem recuset, nequaquam; sed ipsa cum alio vitam transiget? *Solutio*. Post reditum militis, exinde secundum matrimonium dissolvitur: et si velit quidem miles eam suscipere, ei licet hoc facere. Sin minus, nec cum secundo quidem viro cohabitabit. Multo magis autem si cum eo vivere perseveraverit, ei venia non dabitur, sed ut adultera punietur. Illis enim esse dandam veniam dicunt Patres, quæ a secundo matrimonio prompte recedunt, et ignorantiæ peccatum agnoscunt: non autem quæ resistunt et adulterium eligunt. Et hæc quidem canon. Lex autem civilis, 10 scilicet cap. 7 tit. XXVIII lib., quod quidem est novella Justin. 117 dicit uxores eorum, qui sunt in acie, et in militares ordines relati sunt, militum et reliquorum, debere exspectare maritorum reditum, quantumcunque tempus præterierit: et etiamsi de ejus morte litteris certiores factæ fuerunt, debere quoque alterum annum exspectare, et ei postea veniam dandam esse, si cum alio viro matrimonium contrahat, quod non debet separari. Vicesima autem secunda Justiniani novella, sive 5 caput 7 tit. XXVIII lib. statuit quinquennio debere exspectare mulierem vel ma-

A vitam, quando quis ex ipsis bello captus fuerit, et an vivat incertum est : post quinquennium autem, alterum matrimonium contrahere. Lege ergo hanc novellam, et 33 imp. domini Leonis Sapientis novellam statuentem non licere prætextu captivitatis solvi matrimonium, nec parti, quæ libera conservata est, licere **269** ad alterum matrimonium respicere : sed et si alii conjunctus fuerit, licet parti, quæ ex captivitate reversa est, proprium membrum revocare, secundas autem nuptias distrahere. Cum ergo canon hæc omnia decernat, quæ superius dicta sunt, et leges ea jubeant quæ proxime scripta sunt, interrogaverit quispiam, utrisnam mentem adhibere debemus? Dicimus, quod et iis quæ sunt in canone, B et quæ sunt in lege, unicuique eorum opportune : et eas quidem ex canone adulteras esse dixerimus mulieres, de quibus canon, quæ aliis nupserunt, priusquam plane certiores factæ fuerint de morte maritorum suorum, qui non comparent. Hoc enim novellæ quoque jubent. Militis autem uxorem, quæ non ut novella continetur nupserit, venia non esse dignam existimabimus; sicut et eam, quæ secundum illam fecerit, non reprehendemus. Quod autem liceat omnibus adulterarum mulierum maritis eas recipere etiam post reditum, dic communiter, et non in sola militis uxore, ut dicta 117 novella continetur, quæ redacta est in cap. 3, 13 tit. præsentis operis. Quoniam autem canon quidem de captivis nihil constituit, dicta autem Justiniani C novella statuit quinquennio exspectare debere relictam partem liberam, et sic sine ullo præjudicio alterum matrimonium contrahere; cui quidem definitioni adversatur 33 novella imp. domini Leonis Sapientis, quæ dicit indistincte, captivum, qui reversus est semper revocare proprium membrum : dic Justiniani novellam abrogatam esse a dicta novella imp. domini Leonis Sapientis. Præterea ne tibi contrarium videatur penultimum thema 11, cap. 37 tit. LX lib. dicens : Si diu absentem virum falso periisse mulier audiverit, et fama persuasa alii se sine dolo matrimonio junxerit, non punitur. Sed dic hoc esse jure digestorum, et a dictis novellis esse sublatum.

ἢ τὸν ἄνδρα, ὅταν τις ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωτισθῇ, καὶ ἀδηλία ἐστὶ τῆς τούτου ζωῆς, μετὰ δὲ τὴν πενταετίαν ἕτερον συναλλάττειν γάμον. Ἀνάγνωθι οὖν τὴν τοιαύτην νεαράν, ὡσαύτως καὶ τὴν λγ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, διοριζομένην μὴ λύεσθαι προφάσει τῆς αἰχμαλωσίας γάμον, μηδὲ τῷ ἐλευθέρῳ συντηρηθέντι μέρει ἐξεῖναι πρὸς ἕτερον ἐπιδεῖν συνοικέσιον· ἀλλ' εἰ καὶ συναφθῇ ἑτέρῳ, ἄδειαν ἔχειν τὸ ὑποστρέψαν μέρος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνακαλεῖσθαι τὸ οἰκεῖον μέλος, καὶ τὸν δεύτερον γάμον διασπᾷν. Τοῦ γοῦν κανόνος διοριζομένου ὅσα εἴπομεν ἄνωθεν, καὶ τῶν νόμων παρακελευομένων ταῦτα δὴ τὰ προσεχῶς γεγραμμένα, ἐρωτήσει τις, Τίσιν ἐκ τούτων προσέχειν ὀφείλομεν ; Φαμὲν οὖν ὅτι καὶ τοῖς ἐν τῷ κανόνι καὶ ἐν τοῖς νόμοις, ἑκατέροις πάντως κατὰ καιρόν· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ κανόνος μοιχαλίδας εἴποιμεν εἶναι τὰς, περὶ ὧν ὁ κανὼν, γυναῖκας γαμηθείσας ἑτέροις πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐντελῆ πληροφορίαν τοῦ θανάτου τῶν ἀφανῶν ἀνδρῶν αὐτῶν· τοῦτο γὰρ καὶ αἱ νεαραὶ παρακελεύονται· τὴν δὲ γυναῖκα τοῦ στρατιώτου μὴ κατὰ τὴν περίληψιν τῆς νεαρᾶς γαμηθεῖσαν, συγγνώμης οὐκ ἀξιώσομεν, ὥσπερ κατὰ ταύτην ποιήσασαν οὐκ αἰτιασόμεθα. Τὸ μέντοι ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἄνδρας πασῶν τῶν μοιχευθεισῶν γυναικῶν ἀναλαμβάνεσθαι αὐτὰς καὶ μετὰ τὴν ὑποστροφὴν κοινῶς εἰπὲ, καὶ μὴ ἐπὶ μόνης τῆς γυναικὸς τοῦ στρατιώτου κατὰ τὴν περίληψιν τῆς ῥηθείσης ριζ' νεαρᾶς, τῆς συνοψισθείσης ἐν κεφ. γ', τοῦ ιγ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐπεὶ δὲ ὁ κανὼν μὲν περὶ αἰχμαλώτου οὐδέν τι ἐθεσμοθέτησεν, ἡ δὲ διαληφθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρὰ διορίζεται ἐπὶ πενταετῆ καιρὸν ἀναμένειν τὸ ὑπολειφθὲν μέρος ἐλεύθερον, καὶ οὕτως ἀποκριματίστως ἕτερον συνοικέσιον συνιστᾷν· ᾧ δῆτα διορισμῷ ἐναντιοῦται ἡ λγ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, λέγουσα ἀδιαστίκτως, ἀνακαλεῖσθαι ἀεὶ τὸν ὑποστρέψαντα αἰχμάλωτον τὸ οἰκεῖον μέλος· εἰπὲ ὅτι τὰ τῆς Ἰουστινιανείου νεαρᾶς ἠπράκτησαν, ἀναιρεθέντα ὑπὸ τῆς ῥηθείσης λγ' νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἐπὶ τούτοις μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ παρατελευταῖον θέμα τοῦ ια' κεφ. λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλ. λέγον· Ἐὰν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπολειφθέντα τὸν ἄνδρα πλαστῶς ἡ γυνὴ ἀκούσῃ τελευτῆσαι, καὶ πεισθεῖσα τῇ φήμῃ ἑτέρῳ γαμηθῇ ἀδόλως, οὐ τιμωρεῖται. Ἀλλ' εἰπὲ εἶναι τοῦτο διγέστων, καὶ ἀναιρεθῆναι ὑπὸ τῶν ῥηθεισῶν νεαρῶν.

D ZONAR. Quæ mulier, viro peregrinante, neque longo temporis intervallo revertente, cum illum decessisse nondum plane compertum sit, alteri viro nupserit, adulterii crimen admittit. Militum quoque uxores, si viris ipsarum non apparentibus aliis nupserint, adulterii culpa non vacant. Quibus tamen, quod in milite vitam inter tumultus bellorum agente mortis suspicio facilius fidem inveniat, faciliorem se canon in ignoscendo præbet. De his autem magnus quoque Basilius eodem tricesimo primo et tricesimo sexto canone statuit, vel potius ejus canones in hunc locum synodus totidem verbis transtulit. De uxoribus porro militum

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, καὶ ἐπὶ μακρὰν ἴσως μὴ ἐπανελθόντος, πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι εἰ ὡς ἀληθῶς τέθνηκεν, ἑτέρῳ συνοικήσῃ, μοιχείαν τολμᾷ. Καὶ στρατιωτῶν δὲ γυναῖκες, ἀφανῶν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν γενομένων, εἰ γαμηθεῖεν ἑτέροις, μοιχαλίδες εἰσίν. Ἐπὶ τούτων δὲ μᾶλλον συγγνωμονεῖ ὁ κανὼν, διὰ τὸ τοὺς στρατιώτας μᾶλλον πιστεύεσθαι θανεῖν, ἐν πολέμοις ἀναστρεφομένους. Περὶ τούτων δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τριακοστῷ πρώτῳ κανόνι καὶ λς' τὰ αὐτὰ διατάττεται, ἢ μᾶλλον τοὺς ἐκείνου κανόνας ἡ σύνοδος αὕτη τοῖς ῥήμασιν ἐγκατέστρωσε. Περὶ δὲ στρατιωτίδων γυναικῶν πολλὴν ὁ πολιτικὸς νόμος

ποιεῖται ἀκρίβειαν, ὥστε μὴ ἑτέροις συνάπτεσθαι, A εἰ μάθοιεν ἀνῃρῆσθαι τοὺς ἄνδρας αὐτῶν, εἰ μὴ τὰς παρατηρήσεις φυλάξαιεν, ἃς ἡ ἑπτακαιδεκάτη νεαρὰ περιέχει, κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν εἰκοστὸν ὄγδοον, τίτλον ζ' κεφ. ζ'. Εἰ δέ τις, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, γυνὴ συνοικήσει τῷ πρὸς καιρὸν καταλειφθέντι παρὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς, ἀγνοοῦσα τὸ πρᾶγμα, εἶτα ἐπανελθούσης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἀποπεμφθῇ ἡ αὐτῷ κατὰ δεύτερον τάχα συνοικήσασα γάμον, ὡς πορνεύσασα, καὶ οὐχ ὡς μοιχαλὶς καταδικασθήσεται, καὶ εἰ βούλεται ἑτέρῳ ἀνδρὶ νομίμῳ γενέσθαι, οὐ κωλυθήσεται. Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών ἐστι τεσσαρακοστὸς ἕκτος. Εἰ δὲ στρατιώτου γυνὴ ὡς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς θανόντος ἕτερον λάβοι, εἶτα ἐπανέλθοι ὁ στρατιώτης, εἰ βούλεται, λήψεται τὴν οἰκείαν γυναῖκα συγγνω- B μονουμένην διὰ τὴν ἄγνοιαν, ὥστε μὴ ἐπιτιμηθῆναι, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ταύτῃ νομίμως συναφθεὶς ἐπιτιμηθήσεται διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνδρὸς ἀφαντουμένου, ἡ πρὸ τοῦ πεισθῆναι λαβοῦσα μοιχᾶται· ὁ δὲ ὑποστρέψας ἀνὴρ, εἰ προῄρηται, λήψεται αὐτήν. »

Συνᾴδει τῷ παρόντι κανόνι καὶ ἡ ἑκατοστὴ ἑπτακαιδεκάτη Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, ἡ ἐν τῷ ἑβδόμῳ τίτλῳ τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν κειμένη· προστάττει γὰρ κἀκείνη, ὡς, ἐὰν γυνὴ στρατιώτην ἔχῃ ἄνδρα, καὶ ἐν ἐκστρατείᾳ ἀποδημῇ, καὶ μάθῃ τοῦτον τετελευτηκέναι, μὴ ἄλλως εἰς ἑτέρους αὐτὴν ἔρχεσθαι γάμους, εἰ μὴ πληροφορίαν C σχῇ παρὰ τῶν πρώτων τοῦ ἀριθμοῦ ἐν ᾧ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐστρατεύσατο, προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ὁμολογούντων ὡς ταῖς ἀληθείαις ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐτελεύτησε, καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα λάβῃ, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην πληροφορίαν ἀναμείνῃ καὶ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ διάστημα. Εἰ δὲ παρὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην εἰς ἕτερον ἔλθῃ γάμον καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἀγαγόμενον αὐτὴν ὡς μοιχοὺς τιμωρεῖσθαι. Εἰ δὲ τῆς παρατηρήσεως ταύτης γενομένης, εὑρεθῶσιν οἱ μεθ' ὅρκου πληροφορήσαντες αὐτὴν ψευδόμενοι, αὐτοὺς μὲν τῆς στρατείας ἀπογυμνοῦσθαι, καὶ δέκα λιτρῶν χρυσίου ποινὴν πρὸς ἐκεῖνον, ὃν ἐψεύσαντο τετελευτηκέναι, καταθεῖναι παρακελεύεται· αὐτὸν δὲ, εἰ βουληθῇ, τὴν ἰδίαν γαμετὴν ἀναλαβεῖν οὐ κωλύει. D

ΚΑΝΩΝ ϞΔ'.

« Τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὁ κανὼν « ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει· καὶ ἡμεῖς τούτοις « τὸν ἀφορισμὸν ὁρίζομεν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν κανόνι πα' ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει οὐ μόνον τοὺς ἑκουσίως τῶν δαιμονιωδῶν θυμάτων ἀψαμένους, καὶ ὀμόσαντας Ἑλληνικοὺς ὅρκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκουσίως εἰς τοῦτο συνωθηθέντας. Ἀκολούθως οὖν τῷ τοιούτῳ κανόνι καὶ ὁ παρὼν ἀφορίζει τούτους. Ἑλληνικοὶ δὲ ὅρκοι εἰσὶν οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὀμνύμενοι. Οἱ μὲν γὰρ, εἰς ψευδωνύμους θεοὺς πιστεύοντες, ὤμνυον εἰς τὰ τούτων ὀνόματα· ἄλλοι ἐπίστευον εἰς τὰ στοιχεῖα, καὶ ἕτεροι εἰς ἄλλα τινά. Ἐρωτή-

quam diligentissime legum civilium sanctionibus cautum est; ut quamvis nuntiato virorum interitu, non tamen, nisi iis omnibus quæ decima septima novella in libro vicesimo octavo, titulo septimo, cap. septimo Basilic. posita continentur servatis, alteri cuipiam nubant. Si quæ vero mulier, inquit hic canon, viro ad tempus ab uxore sua relicto, factum ignorans, nupserit, tum uxore priore redeunte ab illo dimissa fuerit, cum quo secundis forte nuptiis copulata coiverat: instar fornicatricis, non ut adultera condemnabitur, nec quidquam, quominus, si velit, alteri viro nubat, obstabit. Atque hoc quoque magni item Basilii quadragesimo sexto canone constitutum est. Quod si uxor militis, maritum interiisse rata, alteri nupserit, ac revertatur postea miles, suam is, si voluerit, uxorem recipiet; cui quidem ob ignorantiam ignoscitur adeo ut non puniatur; quinetiam nec is, qui eam legitime duxit, illam ob causam punietur.

ARIST. « Viro non apparente, quæ alium prius « acceperit, quam certior facta sit, adulteratur. « Vir autem reversus, si voluerit, eam reci« piet. »

Concinit præsenti canoni et centesima decima septima Justiniani novella in septimo titulo vicesimi octavi **270** libri Basilic. posita. Illa etenim jubet, quod si mulier militem habuerit virum, qui in expeditione peregre profectus sit, ea autem didicerit illum mortem obiisse; non aliter ea alias nuptias ineat, nisi pro certo habuerit a primis numeri in quo vir ejus militabat, propositis etiam sanctis Evangeliis et per actionis monumenta confitentibus, quod vir ejus revera vita defunctus sit, et hujusmodi monumenta acceperit, et post certam hujusmodi persuasionem, unius etiam anni spatium manserit. Si autem præter hanc observationem alias nuptias iniverit, et illa, et qui eam ducit, ut adulteri puniendi sunt. Si autem hac facta observatione isti, qui cum juramento eam fecerunt certiorem, mentiti fuisse deprehendantur; istos militia denudandos esse, et decem librarum auri pœnam ei, quem falso dixerunt diem obiisse, persolvere jubet: eum autem, si velit, uxorem suam recipere non prohibet.

CANON XCIV.

« Eos qui gentilium sacramenta jurant, canon « pœnis subjicit: et nos iis quoque segregatio« nem decernimus. »

BALS. Magnus Basilius in canone 81 pœnis subjicit non eos solum qui sua sponte dæmoniaca sacrificia attigerunt, et gentilium sacramenta jurarunt, sed eos etiam qui non sponte ad ea detrusi sunt. Ei ergo canoni consequenter, præsens quoque canon eos segregat. Sunt autem sacramenta gentilium, quæ jurantur a gentilibus. Alii enim in deos falso appellatos credentes, in eorum nomina jurabant. Alii credebant in elementa, et alii in quædam alia. Rogaverit autem quispiam, cum

præsens canon canonis sancti Basilii meminit, qui A eos punit, qui sponte vel involuntarie ad dæmonas accesserunt, et gentilium sacramenta juraverunt: Si quis ad dæmonas quidem non accesserit, neque pollutus fuerit, sed orthodoxam fidem colens, gentilium sacramenta contemptim juraverit, punietur, an non? *Solutio.* Punietur; sed non æque ac ii qui ad dæmonas accesserunt: sed paulo mitius, ut visum fuerit loci illius episcopo. Nam et magnus Basilius ponit differentiam inter eos, qui ad dæmonas accesserunt et juraverunt; et mitius punit eum, qui propter magnam necessitatem illicita gustavit, et gentilium sacramenta juravit: segregationi tamen omnes indiscriminatim subjicientur, ut divinorum quoque præceptorum contemptor, illic ubi non opus est ludere, non B ludendum esse sciat. Quid vero, si quis sacramentum non gentilium juraverit, sed insolens, utpote per suos liberos, vel aliquid aliud, quod fidem non offendit, punieturne? *Solutio.* Quartum caput, et quintum 5 tit. xxii libri eos qui per improbatam religionem jurant aversantur. Dicit enim quartum caput, Sicut defertur jusjurandum, ita etiam debet jurari; si enim cum ego per Deum detulerim, per caput tuum juraveris, vel per tuos liberos, non est firmum ac ratum. Quare si detuli tibi per caput tuum, et sic juraveris, jusjurandum valere debuit. Et 5 cap.: Recte tibi defero ut per salutem tuam jures: omne enim licitum jusjurandum ex delatione juratum servatur, et quicunque C per propriam religionem juraverit. Et postremum thema ejusdem cap.: Jusjurandum quod per improbatam religionem concipitur, non servatur. Improbata autem est religio, quæ est præter orthoxam fidem. Orthodoxus ergo, non aliorum Christianorum, sed eorum qui male sentiunt more jurans, non solum ex eo jurejurando nihil juvabitur, sed etiam ex canonibus punietur.

ZONAR. Græcorum et gentium ritus fideles penitus aversari debent. Quare neque Græcorum jurejurando nobis uti permissum est. Et vero magnus Basilius quo modo Græcorum juramentis utentes puniendi sunt, canone octogesimo primo præscribit. Lex autem civilis Basilic. libro vicesimo secundo, titulo quinto, capite quarto, sita D ait: Omne licitum jusjurandum ex delatione juratum servatur: ut ex adverso intelligi liceat, eum qui vetito se jurejurando obstrinxerit, veluti qui per solem, aut quid aliud ejusmodi jurarit, ut id servet nequaquam esse cogendum.

ARIST. « Qui gentilium juramentis utitur, puniendus: nam segregatur. » *Perspicuus.*

CANON XCV.

« Eos, qui rectæ de fide sententiæ accedunt, et parti

σει δέ τις, ὡς τοῦ παρόντος κανόνος μεμνημένου τοῦ κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου τοῦ κολάζοντος τοὺς ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως προσελθόντας τοῖς δαίμοσι καὶ ὀμόσαντα; Ἑλληνικοὺς ὅρκους ἐάν τις τοῖς δαίμοσι μὲν μὴ προσέλθῃ, μηδὲ μιανθῇ, ἀλλὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν σεβόμενος ὀμνύει ὅρκους Ἑλληνικοὺς ἐκ καταφρονήσεως, κολασθήσεται ἢ οὔ; *Λύσις.* Κολασθήσεται· οὐκ ἐπίσης δὲ τοῖς προσελθοῦσι τοῖς δαίμοσι, ἀλλὰ μετριώτερον, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ. Ὅτι καὶ ὁ μέγας Βασίλειος διαφορὰν ποιεῖ τε τῶν προσελθόντων τοῖς δαίμοσι καὶ ὀμοσάντων· καὶ μετριώτερον κολάζει τὸν δι' ἀνάγκην μεγάλην τῶν ἀθεμίτων γευσάμενον καὶ Ἑλληνικοὺς ὅρκους ὀμόσαντα. Τῷ μέντοι ἀφορισμῷ ἀδιαφόρως πάντες ὑποβληθήσονται, ἵνα μάθῃ καὶ ὁ καταφρονητὴς τῶν θείων παραγγελιῶν μὴ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς. Τί δὲ, ἐὰν ὀμόσῃ τις ὅρκον μὴ Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ ἀσυνήθη, τυχὸν εἰς τοὺς παῖδας αὐτοῦ, ἢ εἰς ἕτερον, μὴ προσκρούων εἰς τὴν πίστιν, τιμωρηθήσεται; *Λύσις.* Τὸ δ' κεφ. καὶ τὸ ε' τοῦ ε' τίτλου τοῦ κβ' βιβλ. τοὺς κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμνυμένους ὅρκους ἀποτρέπονται. Φησὶ γὰρ τὸ δ'. κεφ. Ὡς ἐπιφέρεται ὁ ὅρκος, οὕτως ἐποφείλει ὀμνύεσθαι. Εἰ γὰρ ἐμοῦ ἐπάγοντος κατὰ τοῦ Θεοῦ ὀμόσαι, κατὰ τῶν τέκνων σου ὀμόσεις, οὐκ ἔῤῥωται. Ὥστε εἰ ἐπήγαγόν σοι κατὰ τῆς κεφαλῆς σου καὶ ὤμοσας οὕτως, ὤφειλεν εἶναι ὁ ὅρκος ἐῤῥωμένος. Καὶ τὸ ε' κεφ. καλῶς ἐπιφέρω σοι κατὰ τῆς σωτηρίας σου ὀμόσαι· πᾶς γὰρ θεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγωγῆς ὀμοθεὶς φυλάττεται· καὶ ὅστις ὀμόσει κατὰ τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Καὶ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ὁ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμνύμενος ὅρκος οὐ φυλάττεται· ἀδόκιμος δὲ θρησκεία ἐστὶν ἡ παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν· ὁ γοῦν ὀρθόδοξος, μὴ κατὰ τοὺς λοιποὺς Χριστωνύμους ὀμνύων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κακοδόξους, οὐ μόνον οὐκ ὠφεληθήσεται ἀπὸ τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ καὶ τιμωρηθήσεται κατὰ τοὺς κανόνας.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἔθη καὶ τὰ τῶν ἐθνικῶν ἀποτρόπαια τοῖς πιστοῖς. Διὸ οὐδὲ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμνύειν ἐπιτετράμμεθα. Καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος ἐν ὀγδοηκοστῷ πρώτῳ κανόνι περὶ τῶν ἐθνικοὺς ὀμοσάντων ὅρκους ὅπως οἰκονομηθήσονται διατάττεται. Καὶ ὁ πολιτικὸς δὲ νόμος ἐν εἰκοστῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν κείμενος τίτλῳ ε', κεφ. δ', φησί· Πᾶς θεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγωγῆς ὀμοθεὶς φυλάττεται, ὡς ἐξ ἀντιδιαστολῆς νοεῖσθαι, ὅτι ὁ ἀθέμιτον ὅρκον ὀμόσας, οἷον μὰ τὸν ἥλιον καὶ τοιούτους, οὐκ ἀναγκασθήσεται φυλάξαι αὐτόν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ Ἑλληνικοῖς ὅρκοις ὀμνύμενος, ἐπιτιμητέος· ἀφορίζεται γάρ. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ϞΕ'.

« Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ (7) καὶ τῇ

Guill. Beveregii notæ.

(7) *Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ.* In annotationibus ad septimum secundæ œcumenicæ synodi Constantinopoli celebratæ canonem pluribus ostendimus, istum canonem ei synodo falso ascriptum esse. Prima autem et longe maxima pars istius canonis hic verbatim repetitur; multa tamen inserta ejus synodi mentione. Unde conjecimus istum canonem, velut a secunda œcumenica synodo constitutum, præsenti concilio incognitum fuisse. Præterea ex universo ejus contextu observavimus,

« μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν δεχόμεθα « κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν τε καὶ « συνήθειαν· Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς « καὶ Ναυατιανοὺς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤγουν Τετραδίτας καὶ Ἀπολλιναριστὰς, δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ « ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν « ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό τε μέτωπον « καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα « καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν· « Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Περὶ δὲ « τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ « καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εὐνομιανοὺς μέντοι « τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ « Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, « καὶ Σαβελλιανοὺς, καὶ τοὺς υἱοπατορίαν δοξάζοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ « πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἐπειδὴ πολλαί εἰσιν « ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας « ὁρμώμενοι· πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας « προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν « αὐτοὺς Χριστιανοὺς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν μετὰ « τοῦ ἐμφυσᾷν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς « τὰ ὦτα· καὶ οὕτω κατηχοῦμεν, καὶ ποιοῦμεν « χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι « τῶν Γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν· καὶ « τοὺς Μανιχαίους δὲ (8) καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανοὺς, καὶ Μαρκιωνιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων « αἱρέσεων. Τοὺς δὲ Νεστοριανοὺς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν « καὶ Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον καὶ « Σεβῆρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων, καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, « καὶ πάσας τὰς προσαναφερομένας αἱρέσεις· « καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας. »

« eorum qui ex hæreticis servantur, subjecto « ordine et consuetudine recipimus: Arianos « quidem et Macedonianos et Novatianos, qui « seipsos Catharos appellant, et Aristeros et « Quartadecimanos seu Tetraditas et Apollinaristas recipimus, dantes libellos, et omnem « hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut « sentit sancta Dei universalis et apostolica Ecclesia, sancto primum chrismate et frontem et « oculos et nares et os et aures consignatos sive « inunctos: et eos consignantes dicimus, signaculum doni Spiritus sancti. De iis autem, qui « Pauliani sectam secuti sunt, deinde ad catholicam Ecclesiam confugerunt, statutum est ut « ii omnino rebaptizentur. Eunomianos quoque, « qui una demersione baptizant, et Montanistas « qui hic dicuntur Phryges et Sabellianos qui « Filium idem esse cum Patre existimant, et « alia quædam gravia faciunt, et omnes alias « hæreses, quoniam multi hic sunt, et maxime « qui ex Galatarum regione profecti sunt; omnes « ex iis, qui ad rectam de fide sententiam volunt accedere, ut Græcos recipimus: et primo « quidem die eos Christianos facimus, secundo « autem catechumenos; deinde tertio adjuramus, « simul etiam ter in faciem et aures inspirantes; « et sic initiamus, et diu in ecclesia versari et « Scripturas audire facimus, et tunc ipsos baptizamus. Quin etiam Manichæos, et Valentinianos, et Marcionistas, et similes hæreticos. « Nestorianos autem oportet libellos facere, et « hæresim suam anathematizare, et Nestorium « et Eutychem et Dioscorum et Severum, et « reliquos talium hæreseon principes, et qui « eadem cum illis sentiunt, et omnes prædictas « hæreses: et sic esse sanctæ communionis participes. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ κανόνος τούτου ἑβδόμου ὄντος τῆς οἰκουμενικῆς β' συνόδου ἱκανῶς ἐκεῖσε ἐγράψαμεν, καὶ οὐ χρὴ περὶ τῶν αὐτῶν παλιλλογεῖν. Ἐπεὶ δὲ προσετέθη παρὰ τῆς συνόδου ταύτης ὀφείλειν καὶ τοὺς Μανιχαίους καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανοὺς καὶ τοὺς Μαρκιωνιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων, κατὰ τοὺς Εὐνομιανοὺς καὶ τοὺς Μοντα-

BALS. De hoc canone, qui est septimus universalis secundæ synodi, satis illic scripsimus, et non oportet eadem repetere. Quoniam autem ab hac synodo adjectum est, debere etiam Manichæos et Valentinianos et Marcionistas, et alios ejusmodi hæreticos, quemadmodum Eunomianos et Montanistas, baptizari; Nestorianos autem suæ fidei

Guill. Beveregii notæ.

istum canonem Epistolam potius quam decretum aliquod synodale esse; quippe quo nihil constituitur, sed tantum antiqua quædam consuetudo in hæreticis recipiendis recitatur. Conjecturam ex eo verisimiliorem fecimus, quod eadem verba, quæ ibi et hic usurpantur, in epistola quadam ad martyrium Antiochenum Constantinopoli scripta habeatur, quæ ex Jacobi Armachani τοῦ μακαρίτου mss. exscripta nobiscum communicata fuit. Ad majorem istius rei elucidationem hic observare liceat, quod tunc me latuit, hanc ipsam epistolam a Joanne Leunclavio in *Juris Græco-Romani* libro quarto pag. 290, 291, editam esse, ex alio, nescio quo, ms. codice: adeo ut de epistolæ istius veritate certiores fiamus. Et quidem quæ in præsenti canone continentur, ex illa epistola potius quam ex decreto aliquo synodi Constantinopolitanæ desumpta videntur.

(8) *Καὶ τοὺς Μανιχαίους δέ.* Hic incipiunt quæ præsens concilium de hæreticis in Ecclesiam Catholicam recipiendis constituit; præter ea quæ in epistola superius commemorata continentur.

libellos tradere et anathematizare Nestorium et Eutychen et Dioscorum et Severum, eosque qui eadem cum illis sentiunt, et eorum hæreses, et sic esse communionis participes : age de iis quoque solis in præsentia dicamus. Manichæi ergo sunt, qui id quod Manes sentiunt; qui quidem Manes seipsum Paracletum appellabat, Christumque sola opinione apparuisse dictitabat. Introduxerat autem duo principia, malum et bonum, scilicet Deum et materiam; et adversus Vetus Testamentum blasphemabat; lunam et stellas ut deos adorare permittebat ; carnis resurrectionem negabat ; herbas et arbores et aquam **272** animata esse asserebat. Valentiniani sunt, qui Valentis imperatoris tempore inventi sunt, Bogomili seu Massaliani et Euchitæ et Enthusiastæ. Marcionistæ autem, qui a Marciano deducuntur : qui quidem Marcion tria dixit esse principia ; primum quidem Deum, qui supra est, invisibilem ; secundum, visibilem et creatorem et opificem ; et tertium, diabolum. Baptizabat autem non solum semel, sed ter quoque: mulieribus quoque baptizare permittens. Nestoriani autem dicuntur, qui, sicut et Nestorius, Deum Verbum separant et hominem qui ab eo assumptus est. De quo in proœmio tertiæ synodi scripsimus. Similiter et de hæresi Eutychis, Dioscori et Severi, quæ par erat, tractavimus in proœmio 4 synodi. Hæc igitur consule.

ZONAR. Idem est hic canon cum secundæ œcumenicæ synodi septimo. Quæ igitur ibi dicta sufficiunt. Nam eadem in ejusdem rei explicatione qui repetat frustra, suscepti laboris reprehensionem haud effugiet.

ARIST. « Eos, qui ab hæreticis conversi sunt, sic « admittimus: Arianos, Macedonianos, Novatianos qui et Cathari, Aristeros qui et Quartadecimani sive Tetraditæ, et Apollinaristas, omnem hæresim anathematizantes, sancto chrismate inungimus frontem, oculos, nares, os et aures, et consignantes dicimus, Signaculum doni Spiritus sancti. Amen. »

Nonnulli hæreticorum baptizantur; alii sancto chrismate solum unguntur ; alii autem omnem hæresim et suam anathematizantes in communionem admittuntur. Quinam vero baptizantur, et quinam solo chrismate unguntur; quinam autem et suam et alias exsecrantur hæreses, et hoc solo satisfaciunt, et ad communionem recipiuntur, præsenti canone indicantur : licet multæ hæreses prætermittuntur. Interim autem Paulianistas a

νιστὰς βαπτίζεσθαι· τοὺς δὲ Νεστοριανοὺς μετὰ τὸ δοῦναι λιβέλλους τῆς πίστεως αὐτῶν, καὶ ἀναθεματίσαι Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον καὶ Σεβῆρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν, μεταλαμβάνειν τῆς κοινωνίας· φέρε περὶ τούτων καὶ μόνων ἀρτίως εἴπωμεν. Μανιχαῖοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὰ τοῦ Μάνεντος φρονοῦντες· ὅστις Μάνης Παράκλητον ἑαυτὸν ἐκάλει· τὸν Χριστὸν δὲ δοκήσει μόνῃ φανῆναι εἰσηγήσατο. Καὶ δύο ἀρχὰς πονηράν τε καὶ ἀγαθήν, ἤγουν Θεόν τε καὶ ὕλην, καὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐβλασφήμει· σελήνῃ καὶ ἀστράσιν ὡς θεοῖς προσκυνεῖν ἐπέτρεψε (9)· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνήσατο· καὶ βοτάνας καὶ δένδρα καὶ ὕδωρ ἔμψυχα εἶναι ἀπεφήνατο. Οὐαλεντινιανοί εἰσιν οἱ εὑρεθέντες κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Οὐάλεντος βασιλέως, Βογόμιλοι ἤτοι Μασσαλιανοὶ καὶ Εὐχῖται καὶ Ἐνθουσιασταί. Μαρκιονισταὶ δὲ οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος καταγόμενοι· ὅστις Μαρκίων τρεῖς ἀρχὰς εἶπε· πρώτην τὸν ἄνω Θεὸν ἀόρατον· δευτέραν τὸν ὁρατὸν καὶ κτίστην καὶ δημιουργόν· καὶ τρίτην τὸν διάβολον. Ἐβάπτιζε δὲ οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τρίτου, παραχωρῶν καὶ ταῖς γυναιξὶ βαπτίζειν. Νεστοριανοὶ δὲ λέγονται οἱ κατὰ τὸν Νεστόριον χωρίζοντες τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ τὸν προληφθέντα τούτῳ ἄνθρωπον. Περὶ οὗ ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς τρίτης συνόδου ἐγράψαμεν. Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς, τοῦ Διοσκόρου, καὶ τοῦ Σεβήρου, τὰ εἰκότα διελάβομεν ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς τετάρτης συνόδου. Ἀνάγνωθι οὖν ταῦτα.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς δευτέρας ἐστὶ συνόδου ἕβδομος. Ἃ οὖν ἐκεῖ εἴρηται ἀρκοῦσι. Τὸ γὰρ αὖθις τὰ αὐτὰ καὶ περὶ αὐτῶν λέγειν ματαιοπονία κριθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς ἀπὸ αἱρετικῶν ἐπιστρέφοντας οὕτω « δεχόμενοι, Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς, Ναυατιανούς, τοὺς καὶ Καθαρούς, Ἀριστερούς, τοὺς καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤγουν Τετραδίτας; καὶ Ἀπολλιναριστάς, ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, χρίομεν τῷ ἁγίῳ μύρῳ μέτωπον, ὀφθαλμούς, ῥῖνας, στόμα καὶ ὦτα, καὶ σφραγίζοντες λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Ἀμήν. »

Τινὲς τῶν αἱρετικῶν βαπτίζονται· ἄλλοι τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρίονται μόνῳ· ἕτεροι δὲ πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ τὴν αὐτῶν ἀναθεματίζοντες εἰς κοινωνίαν προσδέχονται. Τίνες δὲ οἱ βαπτιζόμενοι καὶ τίνες οἱ μόνῳ μύρῳ χριόμενοι, τίνες δὲ οἱ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν καὶ τὰς ἄλλας ἀναθεματίζοντες, καὶ τούτῳ μόνῳ ἀρκούμενοι, καὶ εἰς κοινωνίαν παραδεχόμενοι τῷ παρόντι κανόνι δηλοῦνται· κἂν καὶ πολλαὶ τῶν αἱρέσεων παρελείφθησαν. Τέως δὲ τοὺς Παυλιανιστὰς τοὺς ἀπὸ Παύλου τοῦ Σα-

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Προσκυνεῖν ἐπέτρεψε.* In codicibus Parisiis impressis, necnon Amerbachiano et Ætoniensi, post ista verba hæc inserenda sunt, μετεμψύχωσιν ἐδίδαξε, *Animarum in corpora transmigrationem docebat.* Quod Theodoretus etiam de Manichæis asserit, ψυχῶν δὲ μετενσωματώσεις λέγουσι γίνεσθαι, καὶ τὰς μὲν εἰς πτηνῶν, τὰς δὲ εἰς κτηνῶν καὶ ἑρπετῶν σώματα καταπέμπεσθαι. Theodor. *Hæret. fab.* l. 1, c. 26. Quod etiam Epiphanius aliique tradiderunt.

μοσατέως καταγομένους, καὶ τοὺς λοιποὺς αἱρετικούς, A τοὺς προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ ὡς Ἕλληνας παραδεχόμενοι καὶ βαπτίζοντες, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀπαιτοῦμεν ἀναθεματίζειν, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς ὅσον κατὰ τοῦτο Χριστιανούς· τῇ δὲ δευτέρᾳ κατηχοῦμεν αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ ἐφεξῆς τὰ λοιπὰ ποιοῦμεν· καὶ οὕτω μετὰ τὸ χρονίσαι αὐτοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσασθαι, τοῦ θείου καταξιοῦμεν βαπτίσματος. Παυλιανιστὰς ἀναβαπτίζομεν, Εὐνομιανούς, Μοντανιστάς, Σαβελλιανούς, καὶ πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι· καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τῇ δευτέρᾳ κατηχουμένους, τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν, ἐμφυσῶντες τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ὦτα· B καὶ οὕτω κατηχοῦμεν, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Καὶ Μανιχαίους δὲ καὶ Οὐαλεντινιανούς, καὶ Μαρκιωνιστάς, καὶ Σευηριανοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων, χρή, λιβέλλους διδόντας, ἀναθεματίζειν πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας.

Paulo Samosateno seductos et alios hæreticos orthodoxæ fidei accedentes, etiam ut Græcos recipientes et baptizantes, primo die omnes suas hæreses reposcimus exsecrari, eosque facimus, quantum ad hoc, Christianos; secundo autem die eos verbum veritatis docemus et deinceps reliqua facimus: et sic, cum aliquandiu in ecclesia permanserunt, et divinas audierunt Scripturas, divino baptismo eos dignamur. Paulianistas rebaptizamus. Eunomianos, Montanistas, Sabellianos, et omnes ex eis ut Græcos recipimus: et primo die eos facimus Christianos, secundo catechumenos, tertio adjuramus, ter in faciem et aures inspirantes; et sic eos initiamus, et diu in ecclesia versari et Scripturas audire facimus; et tunc eos baptizamus. At Manichæos et Valentinianos et Marcionistas et Severianos et alios ejusmodi hæreticos, libellos dantes anathematizare oportet omnem hæresim, et sic sanctæ communionis participes esse.

ΚΑΝΩΝ ϞϚ'.

« Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι « τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν. Τοὺς οὖν τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας « πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας, καὶ δέλεαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκτοις « ψυχαῖς, ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκδιδάσκοντες, πρὸς τό, ἀφέντας « τὴν ἐκ τῆς ὕλης ἀπάτην καὶ ματαιότητα, πρὸς « τὴν ἀνώλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν τὸν νοῦν « μετάγειν διηνεκῶς, καὶ ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἔχειν « ἀναστροφήν, καὶ Θεῷ πλησιάζειν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διὰ τῆς ἐν βίῳ καθάρσεως, καὶ τὸν ἔνδον « ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν ἀρεταῖς « καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἤθεσιν· ὥστε « μηδὲν λείψανον φέρειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ ἐναντίου σκαιότητος. Εἰ δέ τις παρὰ τὸν παρόντα « κανόνα διάγοιτο, ἀφοριζέσθω. »

273 CANON XCVI

« Qui Christum per baptismum induerunt, ejus in « carne vitæ agendæ rationem imitari professi « sunt. Eos ergo, qui capillos ad videntium « detrimentum scite excogitatis nexibus adornant « et componunt, et infirmis animis escam ea « ratione objiciunt, convenienti supplicio paterne curamus, ipsos instituentes et temperanter vivere docentes, ut relicta fraude et « vanitate, quæ ex sordibus mundanis oritur, « ad interitus expertem beatamque vitam mentem assidue traducant, et in timore puram « et sanctam conversationem habeant, et Deo, « quoad ejus fieri potest, appropinquent, per « vitæ puritatem, et internum magis quam exter- « num hominem virtutibus et bonis inculpatisque « moribus exornent, ut nullas in se ferant reliquias perversitatis usque adeo repugnantis: si « quis autem præter hunc canonem versatus sit, « excommunicetur. »

ΒΑΛΣ. Ἐκ τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου προοιμιασάμενοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, τῆς λεγούσης ἐν μέρει, *Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε*, διωρίσαντο διορθωθῆναι δι' ἐπιτιμίου τοὺς δι' ἀπονοίας ἐν διασκευῇ καὶ D ἐμπλοκαῖς τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πληθύνοντας καὶ καλλωπίζοντας, χάριν τοῦ ἐφέλκειν δι' αὐτῶν, ὡς διά τινος δελεάσματος, τὰς τῶν ἀστηρίκτων ψυχάς. Ὀφείλουσι γάρ, φασί, πάντες οἱ πιστοὶ πρὸς τὴν ἄνω καὶ μακαρίαν ζωὴν ἀποβλέπειν, καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἐφ' ᾧ πλησιάσαι αὐτῷ κατὰ τὸ ἐφικτόν, καὶ τὸν ἔνδον μᾶλλον ἄνθρωπον, ἤγουν τὴν ψυχήν, διὰ πάσης ἀρετῆς κοσμεῖν, καὶ μὴ τὸν ἐκτός. Εἰ δέ τις παρὰ τὸν παρόντα κανόνα διάγει ἐφεξῆς, ἀφορισμῷ καθυποβληθήσεται. Φησὶ

BALS. Ex magni Pauli Epistola ad Galatas ducto principio, quæ quidem præcise dicit, *Quicunque in Christum baptizati estis, Christum induistis*[38], statuerunt sancti Patres eos pœna inflicta corrigere, qui scite excogitatis compositisque nexibus capillos pleniores et elegantiores efficiunt, ut per ipsos, veluti per escam quampiam, infirmorum animas attrahant. Debent enim, inquiunt, omnes fideles ad supernam beatamque vitam respicere, et cum Dei timore conversari: ut, quoad ejus fieri potest, ad eum appropinquent, et internum magis hominem, animum scilicet, omni virtute exornent, et non externum. Si quis autem præter præsentem canonem deinceps vitam instituit, segregationi subjicietur. Dicit autem et magnus Paulus, *Vir*,

[38] Galat. III, 27.

si comam alit, est illi ignominia[27]. Porro et lex Mosaica dicit in Deuteronomio, *Non facietis cincinnos in capite vestro.* Nota ergo hæc, propter eos qui capillos nectunt, vel implicant, vel tingunt, vel cum aqua madefaciunt, vel aliquo alio modo capillos suos pleniores elegantioresque faciunt, vel iis alienos connectunt: similiter et propter eos, qui instar mulierum partes, quæ sunt circa suum caput, ornant.

ZONAR. *Quicunque in Christum baptizati estis,* magnus Paulus ait, *Christum induistis.* Qui vero divino baptismo initiati Christum induerunt, ad illius vivendi normam mores conformare, omnesque puritatis, temperantiæ atque innocentiæ numeros implere, nec vero rerum terrenarum vanitati adhærescere, aut supervacuo nimisque affectato et operoso corporis ornatui indulgere decet. Quæ porro magis affectata ac supervacanea exornandi corporis ratio, quam eorum, qui capillum variis nexibus implicant, multa arte disponunt, in partes concinne dividunt, eoque imbecilliores in fide animos, quique propterea ad intemperantiam facilius delabuntur, velut quadam esca deceptos, in fraudem alliciunt? Igitur divini illi Patres implexi nodis apteque ac studiose compositi capilli meminere. Nihil enim aliud, ut videtur, in ornatu comarum eo tempore peccabatur. Nihil eorum scilicet, quæ nostris temporibus in capillo tingendo fingendoque homines elaborant; qui quidem omne studium suum eo conferunt, ut comam alant, ac cincinnorum fimbrias, feminarum ritu, si fieri possit, ad zonam usque demittant. In quo non solum illi nimirum de non tondendo capillo solliciti sunt, sed etiam, præterquam quod ferramenti omne genus a capite amovent, omnia præterea comæ nutriendæ aut augendæ medicamenta studiose nimis atque accurate conquirunt. Fingunt sibi exinde crines, calamistro, quo crispi fiant, intorquentes; tingunt quoque, ut flavescant, et auri speciem referant. Alii aqua madefactos in sole explicant, ejusque radiis torreri patiuntur, ut ater inde capillorum color immutetur. Sunt etiam qui mentitam cæsariem, nativo ac ingenito crine abraso, induunt. Atque hæc quidem hoc tempore, **274** in componendo ornandoque capillo, a plurimis usurpantur. Contra vero omnia, quod ad barbam attinet, fieri consuevere. Quibus etenim juvenilis ille flosculus primum innascitur, illum subito, ne in lanuginem excrescat, sed ipsorum in facie lævitas oberret, sintque mulierum instar teneri ac molles, abradi jubent. Quibus vero longius ætate provectis densiores fere pili mento enascuntur, illi, ne demissiore barba conspiciantur, a novacula quidem abstinent, testæ vero ignito fragmento barbæ admoto, quidquid e mento altius eminet depascuntur, tantumque linquunt, ut lanuginis modo pubescentis similitudo appareat; ac jam in

[27] I Cor. xi, 14.

A δὲ καὶ ὁ μέγας Παῦλος· *Ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι.* Καὶ ὁ Μωσαϊκὸς δὲ νόμος λέγει ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· *Οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν.* Σημείωσαι οὖν ταῦτα διὰ τοὺς κλώθοντας ἢ πλέκοντας ἢ βάπτοντας ἢ μετὰ ὕδατος βρέχοντας, ἢ ἄλλως πως πληθύνοντας καὶ καλλωπίζοντας τὰς οἰκείας τρίχας, ἢ ταύταις ἀλλοτρίας συνάπτοντας· ὡσαύτως καὶ τοὺς καλλύνοντας κατὰ γυναῖκας τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν μέρη αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. *Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε,* ὁ μέγας Παῦλός φησιν. Οἱ δὲ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενοι κατ' ἐκεῖνον ὀφείλουσι πολιτεύεσθαι, καὶ πᾶσαν ἁγνείαν καὶ σωφροσύνην μετιέναι καὶ καθαρότητα, καὶ μὴ τῇ τῆς ὕλης προστετηκέναι ματαιότητι, B καὶ τὸ σῶμα κοσμεῖν περιττῶς τε καὶ περιέργως. Τί δ' ἂν γένοιτο περιεργότερόν τε καὶ περιττότερον κόσμημα τοῦ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς πλέκειν, καὶ εὖ διατιθέναι καὶ διασκευάζειν, δέλεαρ αὐτὴν ἀπάτην προτιθέντας ταῖς ἀστηρίκτοις πρὸς τὴν πίστιν ψυχαῖς, κἀντεῦθεν πρὸς ἀκολασίαν εὐολίσθοις; Οἱ μὲν οὖν θεῖοι Πατέρες ἐκεῖνοι τοῦ δι' ἐμπλοκῆς εὐθετίζειν καὶ διασκευάζειν τὰς κόμας ἐμνήσθησαν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον τότε περὶ τὴν κόμην τισὶν, ὡς ἔοικε, περιείργαστο, οἷα νῦν τοῖς τριχοβάπταις καὶ τριχοπλάσταις περιεργάζεται, πᾶσαν σπουδὴν ποιουμένοις κομᾶν, καὶ γυναικώδεις φέρειν βοστρύχους μέχρι ζωστῆρος καθιεμένους, εἰ δυνατόν. Τοῦτο δ' οὐκ ἐκ μόνου τοῦ μὴ κείρειν τῆς κόμης τὸ περιττόν σφισιν ἐπιτετήδευται, ἀλλὰ πρὸς τὸ μὴ σίδηρον ἀναC βαίνειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ἅπασαν τὴν κόμην τρέφειν αὐτοῖς πεφυκὸς, καὶ βαθεῖαν ποιεῖν περιείργασται· πλάττονταί τέ σφισιν αἱ κόμαι καλάμοις συνδούμεναι, ἵν' αὐταῖς οὐλότης προσγένηται· καὶ βάπτονται δὲ ἵν' εἶεν ξανθαὶ καὶ χρυσίζουσαι. Οἱ δὲ καὶ ὕδατι τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ποιοῦντες διάβροχον εἰληθερεῖσθαι ταύτην ἐν ἀκμῇ θέρους ἀνέχονται, ἵν' αὐτοῖς τὸ μέλαν μεταβληθείη τὸ τῶν τριχῶν. Εἰσὶ δ' οἳ καὶ νόθους πλοκάμους περιτιθέασιν ἑαυτοῖς, τὴν ἐγγενῆ τε καὶ συμφυῆ ξυρώμενοι τρίχωσιν. Καὶ ἡ μὲν κόμη νῦν οὕτω τοῖς πλείοσιν εὐθετίζεταί τε καὶ διεσκεύασται· ἅπαν δὲ τοὐναντίον περὶ τὸν πώγωνα διαπράττεται. Οἷς μὲν γὰρ ἄρτι τὸ νεοτήσιον ἄνθος φύεται, ξυρᾶται αὐD τίκα, ἵνα μὴ εἰς ἴουλον καταστῇ, ἀλλὰ λειότης αὐτῶν ἐπιπρέπῃ ταῖς ὄψεσι, καὶ οἷον εἰπεῖν γυναικίζοιντό τε καὶ μαλακίζοιντο· οἷς δὲ προήκων ὁ χρόνος κατὰ συστήματα σχεδὸν ποιεῖ τὰς τρίχας τοῦ πώγωνος φύεσθαι, ἵνα μὴ τὴν ὑπήνην φέροιεν καθειμένην, οὗτοι ἀπέχονται μὲν ξυροῦ, κεράμου δ' ἐστὶ θραῦσμα ἄνθραξιν ἐκπυρούμενον τῇ ὑπήνῃ προσφέρουσι, καὶ τούτου τοῦ πώγωνος ἅπαν ἐκτεφροῦσι τὸ αἰωρούμενον, λείπουσι δὲ τοσοῦτον, ὡς δοκεῖν ἄρτι τὸν ἴουλον φύεσθαι· καὶ τοὺς εἰς ἄνδρας ἤδη τελέσαντας νεανίσκοις ἐοικέναι πρώτοις ὑπηνήταις. Ταῦτα δὲ οὐ τοῖς τυχοῦσι μόνοις ἐπιτηδεύεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπερλίαν αὐτοῖς. Ὅθεν κατενεχθεὶ

A τὸ κακὸν ἐγένετο πάνοημον, καὶ ὥς τι νόσημα ἐπιδήμιον ἐνσκῆψαν τοῖς Χριστωνύμοις πάντας σχεδὸν ἐπιδόσκεται· καὶ ταῦτα τοῦ μὲν θείου καὶ παλαιοτάτου θεσμοῦ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ λέγοντος· *Οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, οὐδὲ φθερεῖτε τὴν ὄψιν τοῦ πώγωνος ὑμῶν*· τοῦ δὲ μεγάλου Παύλου, *Ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι*, λέγοντος. Οἱ μὲν οὖν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες, τοὺς ἅπερ εἰρήκασιν ἄνω ποιοῦντας, ἐπιτιμῶσι πατρικῶς, καὶ ἀφορισμῷ ὑποβάλλουσιν· οἱ δὲ νῦν Πατέρες τοὺς τὰ ἀπηριθμημένα ποιοῦντας περὶ τὴν κόμην τε καὶ τὸν πώγωνα, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀσχημονοῦντας, καὶ οὕτως εἰσιόντας ἐν Ἐκκλησίᾳ, οὐ μόνον ἀνεπιτιμήτους ἐῶσιν, ἀλλὰ καὶ εὐλογοῦσι, καὶ τῶν ἁγιασμάτων
B αὐτοῖς μεταλαβεῖν αὐτῶν βουλομένοις, βαβαὶ τῆς ἀτοπίας! μεταδιδόασι. Καὶ ὁ κωλύων ταῦτα οὐδείς· οὐ πατριάρχης, οὐχ ἄλλοι ἀρχιερεῖς, οὐ μοναχοί, οἷς ὡς Πατράσι χρῶνται πνευματικοῖς οἱ οὕτως ἀσχημονοῦντες.

viros asciti, nihil ab adolescentioribus, primo ævi flore pubescentibus, differre videantur. Quæ quidem, non a tenuioribus modo, sed ab ipsis quoque longe amplioris fortunæ hominibus usurpantur. Hinc diffusum longe lateque malum universos pene occupavit, ac instar pestis cujusdam, in eos qui Christianorum nomine censentur irruens, ubique fere grassatur. Idque cum in Deuteronomio quidem divinum illud et antiquissimum exstet præceptum, *Non facietis*, inquit, *cincinnos in capite vestro, neque barbæ vestræ speciem corrumpetis*[18]. Et magnus quoque Paulus ait, *Vir, si comam nutriat, ignominia illi est*. Hujus itaque synodi Patres, quicunque eorum, quæ supra ab ipsis commemorata sunt, quidpiam admiserit, paterne in illos animadverti, ac segregatione puniri volunt. Nostri vero Patres hoc tempore, qui in capillo et barba ea quæ diximus peccant, ac deformius adhuc lasciviunt, eoque ornatu ecclesiam ingrediuntur, non modo impune abire patiuntur, sed et iis benedicunt, et sacra mysteria communicare volentibus (proh facinus!) impertiunt. Neque vero qui hæc prohibeat quisquam est: non patriarchæ, non alii præsules, non monachi demum, quos parentum se spiritualium loco tam insigniter inverecundi homines agnoscere profitentur.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τὰς κόμας ἐν πλοκῆς ἐπινοίᾳ πρὸς « λύμην ἐργαζόμενοι τῶν ὁρώντων ἀφορίζον« ται. »

Τοὺς κομῶντας τὴν κεφαλήν, καὶ τὰς τρίχας αὐτῶν ἐν πλοκῇ διευθετίζοντας, πρὸς βλάβην τῶν ἁπλουστέρων καὶ ῥᾳθύμως βιούντων, ἀφορίζεσθαι ἡ σύνοδος ὥρισε. Δεῖ γὰρ ἁγνὴν τὴν ἀναστροφὴν ἡμῶν ἔχειν, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ Θεῷ πλησιάζειν κατὰ
C τὸ δυνατὸν ἡμῖν διὰ τῆς ἐν τῷ βίῳ καθάρσεως, καὶ ἀρεταῖς κοσμεῖν τὸν ἔνδον καὶ τὸν ἔξω ἄνθρωπον.

ARIST. « Qui capillos artificiosis nexibus intorquent, « in spectantium perniciem, segregantur. »

Eos qui caput adornant, et capillos suos nexibus concinne disponunt, ad simpliciorum damnum eorumque qui socordius vivunt, segregari decrevit synodus. Nos enim puram oportet habere conversationem et in timore, et Deo appropinquare, quantum possumus, per vitæ puritatem, ac internum hominem pariter ac externum virtutibus adornare.

ΚΑΝΩΝ ϞΖ'.

« Τοὺς ἢ γαμετῇ συνοικοῦντας, ἢ ἄλλως ἀδιακρί« τως τοὺς ἱεροὺς τόπους κοινοποιοῦντας, καὶ « καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχοντας, καὶ « οὕτως ἐν αὐτοῖς καταμένοντας, καὶ ἐκ τῶν ἐν « τοῖς σεβασμίοις ναοῖς κατηχουμένων προστάσ« σομεν ἐξωθεῖσθαι. Εἰ δέ τις μὴ τοῦτο παραφυ« λάξῃ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ « λαϊκός, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Ἱεροὶ τόποι λέγονται οἱ ἀφωρισμένοι τῷ Θεῷ, ἤγουν οἱ θεῖοι ναοί, οἱ πρόναοι, κατηχουμενεῖα, καὶ τὰ περὶ αὐτά. Μηδὲ γὰρ εἴπῃς ἱεροὺς τόπους πάν-
D τας τοὺς προσκυρωθέντας ταῖς ἐκκλησίαις, ἤγουν ἐνοικικὰ καὶ λοιπὰ οἰκήματα. Τινὲς γοῦν κατέχοντες ναοὺς κατῴκουν ἀδιαφόρως μετὰ τῶν γυναικῶν ἐν τοῖς περὶ αὐτοὺς κατηχουμενείοις καὶ οἰκήμασι, μὴ διαστέλλοντες μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου, ἀλλ' ἀδιακρίτως τούτοις κεχρημένοι· ὅθεν καὶ διωρίσαντο οἱ ἅγιοι Πατέρες τοὺς οὕτω καταφρονητικῶς κοινοποιοῦντας τοὺς ἱεροὺς τόπους μὴ μόνον ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν ἐξωθεῖσθαι, κἂν ἔχωσι δίκαια ἐπ' αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν κατηχουμενείων. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ εἰς νομοθεσίαν ἔφερον τὸ ἐκ-

CANON XCVII.

« Eos, qui vel cum uxore cohabitant, vel alioqui in« discriminatim sacra loca communia faciunt, « et contemptim in ea afficiuntur, et sic in « eis permanent, etiam ex catechumeniis quæ « sunt in venerabilibus templis extrudi jubemus. « Si quis autem hæc non servaverit, si sit qui« dem clericus, deponatur: sin vero laicus, « segregetur. »

BALS. Sacra loca dicuntur, quæ sunt Deo dedicata, ædes scilicet divinæ, et divinarum ædium porticus seu vestibula, et catechumenia, et quæ circa ea sunt. Neque enim sacra loca dixeris omnia quæ sunt ecclesiæ attributa, domos scilicet, et reliqua habitacula. Quidam ergo templa tenentes, nulla penitus distinctione habita, cum suis mulieribus habitabant in catechumeniis et habitaculis, inter sanctum et profanum nullum penitus discrimen facientes, sed promiscue his omnibus utentes. Quamobrem sancti quoque Patres statuerunt, eos, qui sacra loca per contemptum communia faciunt, non solum ab ecclesiis expelli, etsi jus in eis habeant, sed ab ipsis etiam catechume-

[18] I Cor. xi, 14.

niis. Propterea enim, nec lege quidem caverunt, ut ex templis ejicerentur, quod id esset extra omnem controversiam. Quoniam autem, qui habent ecclesias, **275** catechumenia quoque detinent, dixerunt Patres, quod non solum ab ecclesiis, sed etiam a catechumeniis expellentur. Pulchre autem admodum ecclesiarum mentionem non fecerunt, sed sacrorum locorum. Cum muliere enim in ecclesiis habitare est maxime impium : et nec Patribus quidem venit in mentem, fore ut ab ullo tam impium scelus suscipiatur. Fiunt autem sacra loca communia, per turpium et minime decentium cantuum communicationem, ex eo quod cum mulieribus in iis maneatur, et per cellularum vel coquinarum et aliorum ejusmodi exstructionem. Ac canonis quidem transgressores, si sint quidem clerici, deponendos decernunt : laicos vero excommunicandos. Lege et cap. 12 tit. primi lib. V quod positum est in interpretatione 88 can. Nec tibi contrarium esse videatur, quod doceat terminos ecclesiæ esse lavacra et hortos et porticus ejus, et propterea non posse quempiam ex iis eos abstrahere, qui illuc confugerunt : in eo enim solo videntur esse partes ecclesiæ. Ipsum enim caput in iis et dormire et comesse quoque posse decernit : quæ quidem in templo fieri prohibentur. Ac vicesimum quidem primum ejusdem libri et tit. caput et ab ecclesia, et ab ejus finibus, extrahendos esse decernit homicidas, adulteros et raptores. Ejusmodi enim hominibus nullus est asyli locus : quoniam, inquit, non iis, qui injuria afficiunt, sed iis qui injuria afficiuntur, leges auxilium ferunt. Lege et 73 imp. domini Leonis Philosophi Novellam, quæ eos etiam similiter punit, qui in catechumeniis habitari permittunt.

ZONAR. Sacrorum locorum nomine, non hic templa, sed adjunctas templis habitationes, qualia sunt, quæ catechumena appellantur, intelligit. Neque enim quisquam audax adeo fuerit, ut intra divini templi septa cum uxore habitare velit. In ædibus vero templis adjunctis, et in catechumeniis nonnulli degebant, qui forte vitam haud satis caste integreque agerent, quique sacrorum locorum dignitatem contemnerent, ac in iis sine discrimine, hoc est, quid inter sacrum et profanum interesset minime æstimantes, versarentur. Eos igitur homines e catechumeniis canon ejiciendos esse decernit, quique non paruerint, depositione clericos : laicos vero segregatione teneri jubet. Suis vero prærogativis adjuncta quoque sacris ædibus loca ornata fuisse, ex iis facile apparet, quæ duodecimo cap. tituli primi libri quinti sic habentur. Quicunque ad ecclesiam confugerint, usque ad fori publici terminos securitate fruantur; sive in interioribus lavacris, sive hortis, aut domibus, aut porticibus, aut aulis commorentur. Neque cuiquam intra ipsius templi fines cubandi cibive sumendi fiat facultas.

ARIST. « Uxori addictus, et per contemptum in « templo manens, e catechumeniis etiam expel-

βάλλεσθαι τούτους ἀπὸ τῶν ναῶν, ὡς εἰδότες εἶναι αὐτὸ ἀναμφίβολον. Ὅτι δὲ ἤθελον οἱ ἔχοντες τὰς ἐκκλησίας· κἂν τὰ κατηχουμενεῖα κατέχειν, εἶπον οἱ Πατέρες ὡς οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κατηχουμενείων ἵνα ἐξωθῶνται. Καλῶς δὲ οὐκ ἐμνήσθησαν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ ἱερῶν τόπων. Τὸ γὰρ καταμένειν μετὰ γυναικὸς ἐν ἐκκλησίᾳ ἀσεβέστατόν ἐστι· καὶ οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἦλθε τοῖς Πατράσι τολμηθῆναι ὅλως παρά τινος τοιοῦτον ἀσέβημα. Κοινοποιοῦνται δὲ οἱ ἱεροὶ τόποι διὰ τοῦ καταμένειν μετὰ γυναικῶν διὰ ἀλαλαγῆς μελισμάτων ἀσχημόνων καὶ ἀπρεπῶν, καὶ διὰ κατασκευῆς παρακελλίων ἢ μαγειρείων ἢ ἄλλων τοιούτων. Τοὺς μέντοι παραβάτας τοῦ κανόνος, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι διορίζονται, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ ιβ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, ὅπερ κατεστρώθη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πη' κανόνος, καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι, διδάσκον ὅρια τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὰ λουτρὰ καὶ τοὺς κήπους καὶ τὰς στοὰς ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαί τινα ἀφέλκειν ἐκ τούτων τοὺς πρόσφυγας· κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ μόνον δοκοῦσι καὶ ταῦτα τῆς ἐκκλησίας μέρη. Ἐπεί τοί γε καὶ αὐτὸ τὸ κεφ. διορίζεται ἐν τούτοις καὶ ὑπνοῦν καὶ ἐσθίειν, ἅπερ εἰς τὸν ναὸν ἐκωλύθησαν γίνεσθαι. Τὸ μέντοι κα' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τῶν ὅρων ταύτης ἐξέλκειν διορίζεται τοὺς ἀνδροφόνους, τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς ἅρπαγας. Τοῖς γὰρ τοιούτοις τόπος ἀσυλίας οὐκ ἔστιν· Ὅτι, φησὶν, οὐ τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις οἱ νόμοι βοηθοῦσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ογ' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, παρομοίως κολάζουσαν καὶ τοὺς ἐπιτρέποντας τὴν εἰς τὰ κατηχουμενεῖα κατοικίαν.

ΖΩΝΑΡ. Ἱεροὺς τόπους οὐ τοὺς θείους ναοὺς ἐνταῦθα καλεῖ, ἀλλὰ τὰς περὶ αὐτοὺς κατοικίας, οἷά εἰσι τὰ λεγόμενα κατηχούμενα. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἂν εἴη τολμητίας, ὡς ἐντὸς ναοῦ συνοικεῖν γαμετῇ. Ἐν οἰκίαις δὲ πάνυ συνημμέναις ναοῖς καὶ ἐν τοῖς κατηχουμένοις ᾤκουν τινὲς μὴ σεμνῶς ἴσως βιοῦντες, καὶ καταφρονητικῶς εἶχον περὶ τοὺς τόπους τοὺς ἱεροὺς, ἀδιακρίτως οἰκοῦντες ἐν αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ μὴ διαστέλλοντες μηδὲ διαχωρίζοντες μέσον ἁγίου, καὶ βεβήλου. Τοὺς οὖν οὕτως ἔχοντας ἐξωθεῖσθαι τῶν κατηχουμένων ὁ κανὼν διατάττεται, καὶ τοὺς μὴ φυλάττοντας αὐτὸν, κληρικοὺς μὲν καθαιρεῖ· λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζει. Ὅτι δὲ καὶ τὰ συγκείμενα τοῖς θείοις ναοῖς προνομίων ἀξιοῦνται, φησὶ τὸ δωδέκατον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, περιέχον οὕτως· Μέχρι τῶν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλησίας ὅρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ προσφυγόντες τοῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς, ἢ κήποις, ἢ οἰκήμασιν, ἢ στοαῖς, ἢ αὐλαῖς χρώμενοι, καὶ κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ὑπογύναιος, καὶ καταφρονητικῶς « μένων ἐν τῷ ναῷ, ἐξωθείσθω καὶ τῶν κατηχου-

« μενείων· εἰ δὲ μὴ παραφυλάττοι, καθαιρείσθω A « ἢ ἀφοριζέσθω. »

Οἱ κοινόποιοῦντες τοὺς ἱεροὺς οἴκους, καὶ ἐν αὐτοῖς καταφρονητικῶς καταμένοντες, κἂν ἄζυγοί εἰσιν, ἐξωθοῦνται καὶ τῶν κατηχουμενείων· ὡσαύτως καὶ οἱ γυναιξὶ συνοικοῦντες, καὶ οἰκοῦντες ἐν αὐτοῖς. Καὶ ὅστις τοῦτο οὐ παραφυλάξει, ἀλλὰ ἀδιακρίτως ἔχει περὶ αὐτοὺς τοὺς θείους ναοὺς, εἰ μὲν κληρικός ἐστι, καθαιρεῖται· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεται.

ΚΑΝΩΝ ϞΗ'.

« Ὁ ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν γυναῖκα (10), ἔτι τοῦ « μνηστευσαμένου ζῶντος, πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενος, τῷ τῆς μοιχείας ὑποκείσθω ἐγ« κλήματι. »

B ΒΑΛΣ. Τὴν μνηστείαν οἱ νομοθέται ὁρίζονται μνήμην καὶ ἐπαγγελίαν τῶν μελλόντων γάμων. Ἔλεγον οὖν τινες ὡς, εἴ τις τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν κατὰ νόμον γάμου ἀγάγηται, οὐκ ἔστι μοιχὸς, ἀλλ' οὐδὲ πόρνος. Πορνείαν μὲν γὰρ οὐχ ἥμαρτεν, ὅτι νομίμως συνεζύγη μετὰ ταύτης· μοιχείαν δὲ οὐκ ἐπλημμέλησεν, ὅτι ὕπανδρος οὐκ ἔτι ἐστίν. Τοῦτο τοίνυν μὴ παραδεξάμενοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὥρισαν ὡς μοιχὸν κατακρίνεσθαι τὸν πρὸς γάμου κοινωνίαν λαμβάνοντα τὴν ἑτέρῳ μεμνηστευμένην, ὅτι τε φίλημα προέβη μέσον τῶν μνηστειῶν, καὶ ἀῤῥαβῶνες ἐδόθησαν χάριν ἀσφαλείας τῶν συναλλαξάντων μερῶν. Καὶ οὐκ ἄλλως ὁ μνηστὴρ ἑτέραν γυναῖκα λαβεῖν ἠδύνατο, εἰ μὴ κατὰ νόμους τὴν

« latur. Si hoc autem non servaverit, deponatur « vel segregetur. »

Qui sacras ædes communes faciunt, et in eis sine respectu permanent, etiamsi cœlibes sint extruduntur etiam e catechumeniis. Similiter et qui cum uxoribus suis cohabitant, et in eis commorantur. Et quicunque hoc non observaverit, sed indifferenter se gesserit erga ipsas divinas ædes, si quidem clericus est, deponitur: sin vero laicus, segregatur.

276 CANON XCVIII.

Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc vivo « cui desponsata est, in nuptiarum ducit socie« tatem, adulterii crimini subjiciatur. »

BALS. Legislatores sponsalia definiunt, mentionem ac promissionem futurarum nuptiarum. Dicebant ergo nonnulli, quod si quis alteri desponsam in matrimonium duxerit, non est adulter, sed neque fornicator. Neque enim fornicationem admisit, quod cum ea legitimo matrimonio junctus est. Neque vero adulterium perpetravit, quoniam non est adhuc sub marito. Hoc ergo non admittentes sancti Patres decreverunt, ut tanquam adulter condemnetur qui ad nuptiarum societatem eam accepit, quæ est alteri desponsa; utpote quod inter sponsos osculum processit, et arrhæ datæ sint pro contrahentium partium securitate. Neo sponsus aliam uxorem potuit aliter ducere, nisi

Guill. Beveregii notæ

(10) *Ὁ ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν γυναῖκα*. In codice Amerbachiano huic canoni aliud quoddam scholium subjungitur, quod sic se habet, Ἔτι δηλονότι τῆς μνηστείας νόμῳ συνισταμένης, καὶ διαζυγίου μὴ σταλέντος, δεῖ γὰρ, φησὶν ὁ νόμος, ὡς ἐπὶ γάμου διαλύσεως, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ μνηστείας οὕτω στέλλεσθαι διαζύγιον, δι' εὔλογον τυχὸν αἰτίαν· ἢ τὴν, ὡς ἀνυποστάτου τυχὸν τοῦ γάμου διὰ τὸ ἀθέμιτον ἢ καινοτάτην θρησκείαν ἀγνοηθεῖσαν, ἢ διὰ τὴν τῶν τρόπων αἰσχρότητα, ἢ τύχης ἐναλλαγὴν, ἢ ἐγγάστριον ἐξ ἀλλοτρίων σπερμάτων φωραθέν· ἢ γάμων ὑπέρθεσιν ὑπὲρ τετραετίαν μὴ ἐξ εὐλόγου αἰτίας ἐκταθεῖσαν, διὰ νόσον χρονίαν ἴσως, ἢ θάνατον γονέων, ἢ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρᾶς ἀποδημίας ἐξ ἀνάγκης γενομένας· ἔτι δὲ διὰ βίαν ἄρχοντος ἐπαρχίας μνηστευομένης τῆς τε κόρης, καὶ τῶν αὐτῆς γονέων μὴ συναινούντων, ἢ δι' ἀπόκαρσιν ἀληθῆ καὶ πρὸς μονήρη βίον ἀπόκλισιν, ἢ τὸ μὴ δυνάσθαι τὴν γυναῖκα τεκνοποιεῖν, ἢ τὸν ἄνδρα τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐνεργεῖν, ἢ τὸ εἶναι βουλευτὴν, ἢ τὸ τῷ δημοσίῳ D ὑποκεῖσθαι αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἢ ἄλλῳ βαρυτάτῳ λειτουργήματι ἔνοχον εἶναι. Ὁ γὰρ, τινὸς τούτων τῶν ἀπηριθμημένων τὴν συστᾶσαν ἤδη μνηστείαν μὴ διαστήσαντος ἢ διασπαράξαντος, τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν ἀγαγόμενος, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου ζῶντος, τῷ ἐγκλήματι τῶν μοιχῶν εἰκότως ὑπόκειται. Μοιχεία γὰρ, ἀλλ' οὐ γάμος, τὸ γινόμενον. Εἰ γὰρ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται κατὰ τὴν τῆς αὐτοαληθείας ἀπόφασιν, ὁ τὴν μὴ νόμῳ τοῦ μνηστῆρος λελυμένην ἀγαγόμενος, ποῦ τετάξεται; Καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ παραπλησίως τῷ μοιχῷ κολάζεται ὁ φθείρων τὴν ἄλλῳ μεμνηστευμένην, ἐπειδὴ τὰ τῆς μνηστείας αὐτοὺς συνήρμοσε σύμβολα· ὅθεν καὶ γυναῖκα αὐτὴν προσηγόρευσεν· ἐταπείνωσε γὰρ, φησὶ, τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον· οὕτω δὲ καὶ ἡ ἁγία Παρθένος γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐχρημάτισε; *Μὴ φοβηθῇς* γὰρ, φησὶ, *παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου.*

C *Si sponsalia nimirum adhuc legitime consistant, et libellus repudii nondum missus sit. Oportet enim, inquit lex, ut in matrimonii solutione, sic etiam in sponsalibus libellum repudii mitti, propter justam videlicet causam; vel quod matrimonium forsitan consistere non potest, propterea quod illegitimum sit; aut nova colatur religio incognita, vel ob morum turpitudinem, vel fortunæ commutationem, vel graviditatem ex alienis seminibus deprehensam; vel ob matrimonii dilationem, ultro quadriennium non ex justa causa protractam, ob diuturnum forsitan morbum, aut capitalia crimina, aut longas peregrinationes ex necessitate susceptas; adhæc si puella per magistratum provinciæ violenter despondeatur, parentibus etiam ejus non consentientibus; vel quoniam ea vere tondeatur, et ad monasticam vitam divertat, vel quod mulier liberos procreare, vel vir quæ virorum sunt facere non possit; vel quod ille senator sit, vel substantia ejus ærario subjiciatur, vel alio is gravissimo muneri publico obnoxius sit. Qui enim, cum nulla ex hic enumeratis causis sponsalia adhuc consistentia separat aut dissolvit, mulierem alteri desponsam in matrimonium ducit, sponso adhuc vivente, adulterii crimini merito subjicitur. Quod enim factum, adulterium est, non matrimonium. Si enim, qui dimissam ducit, adulterium committit, juxta ipsius veritatis dictum; qui non legitime a sponso solutam ducit, quo statuetur? Quinetiam in veteri lege, adultero consimiliter punitur is, qui alteri desponsam violat, eo quod sponsalium symbola eos copularunt: quamobrem et eam uxorem appellat. Nam vicini, inquit, uxorem humiliavit. Sic etiam et sancta Virgo uxor Josephi audivit; dicit enim, Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam.* Hoc sane scholium dignissimum est, quod observetur. Exstat autem et in supplemento ad Zonaræ codicem Lutetiæ Parisiorum impressum.

legitime prima sponsalia solverit. Et hæc quidem A ex præsenti canone. Multo autem magis is nunc ut adulter condemnabitur, quando ex illustris imperatoris domini Alexii Comneni veneranda Novella de sponsalibus, sponsalia fere in omnibus perfectis nuptiis æquivalent : nec aliis modis solvuntur, quam quibus jam perfectum distrahitur matrimonium. Ne mireris autem, Patres nihil de muliere statuisse. Si is enim punitur, qui eam ducit, qui forte uti potest prætextu ignorantiæ, multo magis punietur mulier, quæ nihil tale potest dicere, dum vivit ejus sponsus. Ille quidem punietur ut adulter, qui cum alteri desponsam esse sciret, eam uxorem duxerit. Mulier autem quomodocunque se res habeat, ut adultera punietur. Quid vero? Qui in B matrimonii societatem alienam sponsam ducit, ut adulter punitur : qui vero cum ea fornicatus est, non adulter punitur? *Solutio.* Sive in matrimonio, sive fornicatorie quis cum ea, quæ alterius est sponsa, sciens rem habuerit, ut adulter punitur. Ille enim solus, qui sponsalia ignoravit, ut fornicator punitur. Adjicitur autem canoni, ad matrimonii societatem aliquem alterius sponsam uxorem ducere, propter causam prius declaratam in principio interpretationis. Et hæc quidem de muliere alteri desponsa dicta sunt. Si enim non processerunt sponsalia, sed conventa pœnæ stipulatione munita, cujusmodi sunt, quæ hodie fiunt matrimonii vincula; non punietur quis ex eo, quo pacta conventa C transgressus sit, et cum alia persona matrimonium contraxerit. Scias autem, quod a lege Mosaica sponsalia pro nuptiis reputabantur, et sponsa uxor nominabatur, et si vir alter eam ducebat, ut adulter puniebatur. Dicit enim lex in Veteri Testamento : *Et humiliavit uxorem proximi* [39], ejus scilicet sponsam devirginavit. Porro sancta quoque Virgo et Dei Mater, itidem Josephi uxor appellata est. Dicit enim divinum et sacrum Evangelium, *Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam* [40]. Lege et 93 Novellam imperatoris domini Leonis Philosophi, quæ solvi sponsalia statuit, si postea mulier prægnans inventa fuerit ex præcedente alieni seminis susceptione

Altera interpretatio.

Nota ex præcedenti canone, quod et ante imperatoris domini Alexii Comneni Novellam sponsalia, nisi justam ob causam, non dissolvebatur. Propterea enim in adulterii crimen incidebat, qui vel fornicatione, vel matrimonio alterius sponsæ conjunctus est. Sed et hoc præterea scias, quod sancti Patres, ut ait canon, eum, qui alterius sponsam in matrimonium ducit, adulterii crimini

A πρώτην μνηστείαν ἔλυσε. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ κανόνος ταῦτα· πολλῷ δὲ πλέον σήμερον ὡς μοιχὸς ὁ τοιοῦτος κατακριθήσεται, ὅταν ἀπὸ τῆς περὶ μνηστείας προσκυνητῆς Νεαρᾶς τοῦ ἀοιδίμου ἁγίου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἡ μνηστεία κατὰ πάντα σχεδὸν ἰσοδυναμεῖ τῷ τελείῳ γάμῳ· καὶ ἄλλως οὐ λύεται, εἰ μὴ καθ' οὓς τρόπους καὶ τὸ τέλειον διασπᾶται συνοικέσιον. Μὴ θαυμάσῃς δὲ ὅτι περὶ τῆς γυναικὸς οὐκ ἐθεσμοθετήθη τι παρὰ τῶν Πατέρων. Εἰ γὰρ κολάζεται ὁ ταύτην ἀγόμενος, δυνάμενος ἴσως προβάλλεσθαι καὶ ἄγνοιαν, πολλῷ πλέον ἡ γυνὴ τιμωρηθήσεται ἡ μηδὲν τοιοῦτον εἰπεῖν ἐξισχύουσα ζῶντος τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς. Ἐκεῖνος μέντοι ὡς μοιχὸς τιμωρηθήσεται, ὁ ἐν εἰδήσει τὴν μεμνηστευμένην ἑτέρῳ γαμήσας· ἡ δὲ γυνὴ, ὡς ἂν B ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὡς μοιχαλὶς κολασθήσεται. Τί δέ, Ὁ μὲν εἰς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενος τὴν ἀλλοτρίαν μνηστὴν ὡς μοιχὸς κολάζεται, ὁ δὲ πορνεύσας μετὰ ταύτης οὐ τιμωρεῖται ὡς μοιχός; *Λύσις.* Εἴτε κατὰ γάμου κοινωνίαν, εἴτε πορνικῶς συμφθαρῇ τις ἐν εἰδήσει μετὰ τῆς ἑτέρῳ μεμνηστευμένης, ὡς μοιχὸς κολάζεται. Μόνος γὰρ ὁ ἀγνοήσας τὴν μνηστείαν ὡς πόρνος τιμωρεῖται. Πρόσκειται δὲ τῷ κανόνι τὸ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀγαγέσθαι τινὰ τὴν τοῦ ἑτέρου μνηστὴν, διὰ τὴν δηλωθεῖσαν αἰτίαν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἑρμηνείας. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ μεμνηστευμένης ἑτέρῳ γυναικός. Εἰ γὰρ οὐ προέβη μνηστεία, ἀλλὰ συμφωνία δόσει προστίμου κατωχυρωμένη, οἷά εἰσι τὰ σήμερον γινόμενα δεσμοτικὰ C χαρτία, οὐ τιμωρηθήσεταί τις ἐκ τούτου, ὡς παραβαίνων τὰ συμφωνούμενα, καὶ συναλλάττων μεθ' ἑτέρου προσώπου γάμον. Γίνωσκε δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ἡ μνηστεία ὡς γάμος ἐλογίζετο· καὶ ἡ μνηστὴ γαμετὴ κατωνομάζετο, καὶ ὁ ταύτην ἀγόμενος ἕτερος ἀνὴρ ὡς μοιχὸς ἐκολάζετο. Φησὶ γὰρ ὁ νόμος ἐν τῇ Παλαιᾷ· *Καὶ ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον*, ἤγουν διεπαρθένευσε τὴν μνηστὴν τούτου. Καὶ ἡ ἁγία Παρθένος καὶ Θεομήτωρ οὕτω γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐχρημάτισε. Φησὶ γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον· *Μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου.* Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ϞΓʹ Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διοριζομένην λύεσθαι τὴν μνηστείαν, ἐὰν μετὰ ταύτην ἡ γυνὴ φωραθείη ἐγκυμονοῦσα D ἐκ προϋποδοχῆς ἀλλοτρίων σπερμάτων.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (11).

Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι καὶ πρὸ τῆς Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ οὐκ ἐλύετο ἡ μνηστεία, εἰ μὴ ἀπὸ εὐλόγων αἰτιῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῷ τῆς μοιχείας ὑπέπιπτεν ἐγκλήματι ὁ συναπτόμενος πορνικῶς ἢ γαμικῶς τῇ ἑτέρῳ μεμνηστευμένῃ· γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο ὅτι οἱ μὲν ἅγιοι Πατέρες, ὡς ὁ κανὼν φησι, τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι καθυποβάλλουσι

[39] Deut. XXII, 24. [40] Matth. I, 20.

Guill. Beveregii notæ

(11) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hanc alteram hujus canonis interpretationem ms. nostro Bodleiano debemus : neque enim in alio quovis, quantum scimus, exstat.

τὸν τὴν τοῦ ἑτέρου μνηστὴν εἰς γάμον ἀγόμενον· A τινὲς δὲ τῶν λογίων δῆθεν τῆς τοιαύτης ἐνοχῆς εὐμεθόδως αὐτὸν ἀπαλλάττουσι· λέγουσι γὰρ ὡς, ἐὰν πρὸ τοῦ γάμου συνέλθωσιν ὅ τε μνηστὴρ καὶ ἡ μνηστὴ, καὶ τέκωσι παῖδα, φυσικὸν εἶναι τοῦτον καὶ πορνογενῆ, ἑνὸς τῶν μνηστήρων τελευτήσαντος πρὸ τοῦ γάμου. Ἡμεῖς δέ φαμεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς ἐξισωσάσης τὴν μνηστείαν κατὰ πάντα τῷ γάμῳ, τοῖς μνηστῆρσι γαμικὰ κατ' ἀλλήλων παρὰ τῶν νόμων ἐδόθησαν δίκαια. Ἥ τε γὰρ μνηστὴ, πρὸ τῶν γάμων λυομένης τῆς μνηστείας, τὴν περὶ προικὸς ἀγωγὴν ἐκίνει χάριν τῆς δοθείσης τῷ μνηστῆρι προικὸς, κατὰ τὸ δεύτερον θέμα τοῦ ιζ' κεφ. τοῦ ζ' τίτλου τοῦ θ' βιβλίου, λέγον· Ἡ μνηστὴ B διδοῦσα προῖκα, εἰ μὴ γαμηθῇ, ἔχει τὸ τῆς προικὸς προνόμιον· καὶ κατὰ τὸ οδ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ κθ' βιβλίου, λέγον· Ἡ μνηστὴ παρεχομένη προῖκα καὶ μὴ γαμηθεῖσα, καὶ ἡ ἥττων τῶν ιβ' ἐτῶν, προνόμιον ἔχει ἀπαιτήσεως κατὰ μίμησιν τῆς προικός. Τὸ δὲ προνόμιον ἐν ταῖς προσωπικαῖς ἀγωγαῖς χώραν ἔχει· καὶ μνηστὴρ, κατά τε τὸν παρόντα κανόνα καὶ κατὰ τὸ η' κεφ. τοῦ νη' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, καὶ κατὰ τὸ γ' θέμα τοῦ ιβ' κεφ. τοῦ ξ' τίτλου τοῦ ζ' βιβλίου, δικαίῳ ἀνδρὸς ἐκίνει τὸ μοιχικὸν κατά τε τῆς μνηστῆς ἑτέρῳ συμφθαρείσης πρὸ τοῦ γάμου καὶ κατὰ τοῦ ταύτην μοιχεύσαντος. Εἰ γοῦν πρὸ τῆς Νεαρᾶς τοιαῦτα δίκαια εἶχον κατ' ἀλλήλων οἱ μνηστῆρες, πολλῷ πλέον διὰ τὴν Νεαρὰν, τὴν διοριζομένην ἰσοδυναμεῖν C κατὰ πάντα τὴν μνηστείαν τῷ γάμῳ διὰ τὴν τῶν ἁγίων καὶ θείων εὐχῶν τελετήν· διὸ καὶ ὁμόζυγος ὁ μνηστὴρ κληθήσεται τῆς ἰδίας μνηστῆς· καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν γεννηθεὶς γνήσιος αὐτῶν ἔσται παῖς καὶ κληρονόμος, καὶ ὑπεξούσιος τῷ πατρὶ ἐκ τοῦ μὴ γενέσθαι τὸν γάμον, κατὰ μηδένα λόγον ἐμποδιζόμενος.

277 subjiciunt. Nonnulli autem e doctis nimirum, istiusmodi obligatione eum artificiose liberant. Dicunt enim, quod si ante nuptias sponsus et sponsa conveniant, et filium procreaverint, naturale id esse peccatum, et fornicationis speciem : si unus e desponsis ante nuptias moriatur. Nos autem dicimus, quod etiam ante imperatoris domini Alexii Comneni Novellam, quæ matrimonio in omnibus sponsalia æquiparavit, sponsis matrimonialia in se invicem jura a legibus concessa sunt. Sponsa enim, si sponsalia ante nuptias dissolvantur, de dote actionem movet ob datam sponso dotem, juxta secundum thema cap. 17, tit. 7, lib. IX, dicens : Mulier dotem dans, si nupta non fuerit, dotis privilegium habet. Et juxta cap. 74, tit. 1, lib. XXIX, dicens : Sponsa, quæ dotem dedit, et non nupsit, et quæ minor est duodecim annis, privilegium repetendi habet secundum dotis similitudinem. Privilegium autem in actionibus personalibus locum habet. Et sponsus, juxta præsentem canonem, et cap. 8, tit. 58, lib. LX, et thema 3, cap. 12, tit. 7, lib. LX, jure viri, tam contra sponsam ab alio ante nuptias corruptam, quam contra eum qui cum ea adulterium commisit, adulterii actionem movebat. Si sponsi itaque ante Novellam hujusmodi in se invicem jura habuerant, multo magis per novellam, quæ sponsalia nuptiis ob sacrarum, divinarum precum celebrationem in omnibus æquivalere statuit. Quapropter etiam conjux suæ sponsæ appellabitur sponsus ; et qui ex iis procreatur, legitimus eorum erit filius et hæres, et patri erit sub potestate, nullo modo impeditus, quod nuptiæ non celebratæ sunt.

ΖΩΝΑΡ. Νῦν μὲν ἡ μνηστεία γάμῳ ἰσοδυναμεῖ ἐκ Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ πάλιν δὲ, ἐπεὶ φίλημα τῶν μνηστευομένων ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ ἐγίνετο, καὶ ἀῤῥαβὼν τῇ γυναικὶ παρείχετο παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἰκότως καὶ τότε ὁ ζῶντος τοῦ μνήστορος τὴν μνηστὴν εἰς γάμον ἀγόμενος τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι καθίστατο ἔνοχος· κἂν ἐξῆν τότε λύειν τὴν μνηστείαν τῆς ποινῆς τοῦ προστίμου παρεχομένης. Ἀλλ' εἰ, μήπω τῆς μνηστείας λυθείσης, μνηστὴ ἦν ἡ γυνὴ ἑτέρου, καὶ ὁ D ταύτην λαβὼν μοιχὸς εἰκότως ἐκρίνετο. Ὅπου δὲ οὔτε φίλημα οὔτε δόσις ἀῤῥαβῶνος παρηκολούθησεν, ὡς νῦν γίνεται ἐπὶ τῶν λεγομένων δεσμῶν, κἂν ἕτερος λάβῃ τὴν γυναῖκα, οὐχ ὑποπεσεῖται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι.

ZONAR. Sponsalia, hoc quidem tempore, ex imperatoris Alexii Comneni Novella, ejusdem sunt cum nuptiis potestatis. Et olim quidem quoniam osculum a viro in sponsalibus cum arrhabone mulieri præbitum esset, jure fiebat, ut qui viro superstite sponsam duxisset, adulterii reus ageretur ; ac tum sponsalia rescindere, et multam ex condicto præfinitam exigere licebat. At si, sponsalibus nondum dissolutis, mulier alterius erat sponsa, et qui eam ducebat, adulter jure judicabatur. Quod si nec osculum nec aliquid arrhabonis nomine intercessisset, ut in iis, quæ dicuntur vincula, hoc tempore fieri consuevit; tunc, etsi mulierem sibi alter adjunxerit, adulterii nihilominus criminis immunis existimabitur.

ΑΡΙΣΤ. « Μοιχός ἐστιν ὁ τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν ἀγόμενος. » *Σαφής.*

ARIST. « Adulter est qui alteri desponsam ducit. »

Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ ϞΘ'.

« Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ γίνεσθαι « μεμαθήκαμεν, ὥς τινες, ἔνδον ἐν τοῖς ἱεροῖς « θυσιαστηρίοις μέλη κρεῶν ἕψοντες, προσάγουσιν ἀφαιρέματα τοῖς ἱερεῦσιν, Ἰουδαϊκῶς ἀπονέμοντες· ὅθεν τὸ τῆς Ἐκκλησίας φυλάττοντες « ἀκηλίδωτον, ὁρίζομεν μὴ ἐξεῖναί τινι τῶν ἱερέων

CANON XCIX.

« Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri « didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes frusta offerunt sacerdotibus Judaice distribuentes. Quocirca Ecclesiam immaculatam servantes, « statuimus, nulli licere sacerdoti separata car-

« nium membra ab offerentibus accipere ; sed A « iis sint contenti, quæ offerenti visa fuerint, « ejusmodi oblatione extra Ecclesiam facta : si « quis autem hoc non fecerit, segregetur. »

BALS. Scis, quod cum Moses jussisset Israelitis, suæ ex Ægypto egressionis tempore, agnum interficere, et ejus sanguine domorum postes inungere, ut, quod ex primogenitorum exterminatore impendebat, periculum effugerent : Judæis hinc visum est, per agni et aliorum quorumdam animalium sacrificium, Deum quibusdam diebus placare. Ipsum autem sacrificium in alio quidem loco fiebat : in alio autem coquebantur carnes et dividebantur. Aliquas ergo partes animalis quod sacrificabatur, B sacerdotibus propter aliquas rationes afferebant, de quibus non est dicendi tempus. Quoniam **278** autem didicere sancti Patres, quod in Armeniorum regione per animalia quidem non fiunt sacrificia, sed carnium partes intra altare coquuntur, et ex iis frusta quædam, scilicet membra separata, pedes forte et caput, vel aliquid ejusmodi, sacerdotibus more Judæorum offerunt, statuerunt, nec in altari carnium membra coquere, nec extra ipsum tales separatas partes sacerdotibus offerre ex antiqua consuetudine oportere : sed ejusmodi cessare, et sacerdotes a laicis oblationem suscipere debere, in quibuscunque rebus et generibus ipsi voluerint. Ut est autem verisimile, propter consuetudinem quæ in Armeniis C obtinuit, concesserunt sancti Patres, ut laici sacerdotibus offerrent quæ ipsi vellent. Apud nos enim nemo cogitur aliquid hujusmodi facere. Dixerit autem quispiam, quomodo, cum canon tractet de duobus quæ in Armeniorum regione fiebant, de coquendis scilicet carnium membris in altari, et de frustis sacerdotibus in Ecclesia offerendis, solam carnium in Ecclesia oblationem Patres prohibuerunt? *Solutio.* In altaribus carnium membra coquere apud Christianos est omnino prohibitum, ex quo per animalia cessavit sacrificium : et propterea de eo Patribus dicere non placuit : unde et de solis frustis, quæ sacerdotibus offeruntur, lex constituit; nempe cum de eo solum capite quæstio instituta esset. D

ZONAR. Hebræorum instituto, quicunque sacrificaverat, et mactato animali pectusculum aliasque ejusdem animalis particulas, non sine sua quidque ratione latentisque mysterii significatione, sacerdotibus offerebant. Apud Armenios vero nulla quidem animalia immolabantur, siquidem illa sacrificandi consuetudo Christianorum legibus sublata fuit : sed intra altare decoctis carnibus, ex iis certa ac definita quædam sacerdotibus largiebantur. Quam quidem consuetudinem, quippe Judæorum mores adhuc redolentem, synodus damnat, ac carnes quidem in Ecclesia coquere, aut in eadem definita illa sacerdotibus offerri vetat :

« ἀφωρισμένα χρεῶν μέλη παρὰ τῶν προσαγόν« των λαμβάνειν, ἀλλ' οἷς ἀρεσθῇ ὁ προσάγων, « τούτοις ἀρκεῖσθωσαν, ἔξω τῆς Ἐκκλησίας τῆς « τοιαύτης γινομένης προσαγωγῆς· εἰ δέ τις μὴ « τοῦτο ποιῇ, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Οἶδας ὅτι τοῦ Μωϋσέως κελεύσαντος τοῖς Ἰσραηλίταις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐξελεύσεως αὐτῶν σφαγιάσαι ἀμνὸν, καὶ χρίσαι διὰ τοῦ αἵματος τὰς φλιὰς τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ὅπως φύγωσι τὸν ἐκ τοῦ ὀλοθρευτοῦ τῶν πρωτοτόκων κίνδυνον, δέδοκται παρὰ Ἰουδαίοις διὰ θυσίας ἀμνοῦ καὶ ἄλλων τινῶν ζώων ἐξιλεοῦσθαι τὸν Θεὸν ἐν ἡμέραις τισίν. Ἡ δὲ θυσία αὕτη ἐν ἄλλῳ μὲν τόπῳ ἐγίνετο, ἐν ἑτέροις δὲ τὰ κρέα ἐψεῖτο καὶ ἐμερίζετο. Τινὰ γοῦν μέρη τοῦ θυομένου ζώου τοῖς ἱερεῦσι προσήγοντο διὰ λόγους τινὰς, περὶ ὧν οὐκ ἔστι καιρὸς λέγειν. Ἐπεὶ δὲ μεμαθήκασιν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὡς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρμενίων θυσίαι μὲν διὰ ζώων οὐ γίνονται, μέρη δὲ χρεῶν ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου ἕψονται, καὶ ἐκ τούτων ἀφαιρέματά τινα, ἤγουν ἀφωρισμένα μέλη, πόδας τυχὸν καὶ κεφαλὴν, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, τοῖς ἱερεῦσιν Ἰουδαϊκῶς προσάγουσιν, ὥρισαν, μήτε ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου μέλη χρεῶν ἕψεσθαι, μήτε ἐκτὸς αὐτοῦ προσάγεσθαι τοιαῦτα ἀφωρισμένα μέλη τοῖς ἱερεῦσι κατὰ τὸ πάλαι κρατοῦν ἔθος· ἀλλὰ τὴν τοιουτότροπον προσαγωγὴν σχολάσαι, καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς ἱερεῖς παρὰ τῶν λαϊκῶν, ἐν οἷς οὗτοι θέλουσιν εἴδεσί τε καὶ πράγμασι. Ὡς ἔοικε δὲ διὰ τὴν κρατήσασαν ἐν Ἀρμενίοις συνήθειαν ἐνέδωκαν οἱ Πατέρες προσάγειν τοὺς λαϊκοὺς τοῖς ἱερεῦσι τὰ αὐτοῖς αἱρετά. Παρ' ἡμῖν γὰρ οὐδεὶς ἀναγκάζεται τοιοῦτόν τι ποιεῖν. Εἴποι δέ τις, πῶς τοῦ κανόνος διαλαμβάνοντας περὶ δύο τινῶν γινομένων εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων, ἤγουν περὶ τοῦ ἕψεσθαι μέλη χρεῶν ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις, καὶ περὶ τοῦ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας προσάγεσθαι τοῖς ἱερεῦσιν ἀφαιρέματα κάτω, μόνην τὴν ἐπ' ἐκκλησίας προσαγωγὴν τῶν χρεῶν οἱ Πατέρες ἐκώλυσαν; *Λύσις.* Τὸ ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις μέλη χρεῶν ἕψεσθαι, πάντῃ παρὰ Χριστιανοῖς ἀπηγόρευται, ἐξότου ἡ διὰ τῶν ζώων ἐπαύθη θυσία, καὶ διὰ τοῦτο εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ τοῖς Πατράσιν οὐκ ἔδοξεν· ὅθεν καὶ περὶ μόνων τῶν ἀφαιρεμάτων τῶν τοῖς ἱερεῦσι προσαγομένων ἡ θεσμοθεσία γέγονεν, ὡς ταύτου τάχα τοῦ κεφαλαίου εἰς ἔτι πίπτοντος ὑπὲρ ζήτησιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ θύοντες παρὰ Ἰουδαίοις προσῆγον τοῖς ἱερεῦσιν ἐκ τοῦ τεθυμένου ζώου τὸ στηθύνιον, καὶ ἕτερα τοῦ ζώου μέρη ἃ καὶ λόγους εἶχον, δι' οὓς προσήγοντο, καὶ ἀναγωγάς. Παρὰ δὲ τοῖς Ἀρμενίοις ζώων μὲν θυσίαι οὐκ ἐπράττοντο, ἐπεὶ τὸ ζῷα προσάγειν εἰς θυσίαν ἀπηγόρευται τοῖς Χριστιανοῖς· ἕψοντες δὲ χρέα τοῦ θυσιαστηρίου ἐντὸς, ἐξ ἐκείνων προσῆγον τοῖς ἱερεῦσιν ὡρισμένα τινά. Ὅπερ ὡς Ἰουδαϊκὸν κωλύει ἡ σύνοδος· καὶ τὸ μὲν ἕψειν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἢ ὡρισμένα προσάγειν ἐν αὐτῇ τοῖς ἱερεῦσιν ἀπαγορεύει· τὸ δὲ προσάγειν αὐτοῖς οἷα καὶ ὅσα οἱ προσάγοντες βούλονται, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐφίησι· καὶ τοῦτο δὲ πάντως διὰ τὴν κρα-

τήσασαν παρ' ἐκείνοις συνήθειαν ἐφῆκεν ἡ σύνοδος. Ἀφαίρεμα δὲ τὸ προσαγόμενον λέγεται, ὡς ἐκ τοῦ ὅλου θύματος ἀφαιρούμενον.

A promiscue vero quæcunque demum offerentes maluerint extra Ecclesiam offerendi, idque prorsus inveterati apud eos moris habita ratione, potestatem facit. Per Ἀφαίρεμα porro id quod offerentes largiuntur intelligi debet, ex eo scilicet, quod a toto mactati animalis corpore abstractum sit, appellatione deducta.

ΑΡΙΣΤ. « Ἰουδαϊκῶς τινες ἐν ἱεροῖς ἕψουσι χρέα. « Ὃς τοῦτο οὖν συγχωρήσειεν, ἢ λάβῃ τι ἐξ « αὐτῶν, οὐχ ἱερεύς· εἰ δέ τις οἴκοθεν ἄγοι, « ὅδε κατὰ τὸ ἀρέσκον τῷ προσάγοντι λαβέτω, « ἔξω τῆς ἐκκλησίας γινομένης τῆς προσ« αγωγῆς. »

Τινὲς ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων χώρᾳ μέλη χρεῶν ἕψοντες ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκοις προσῆγον, ἀφωρισμένα τινὰ τούτων τοῖς ἱερεῦσιν Ἰουδαϊκῶς ποιοῦντες. Τοῦτο γοῦν οἱ Πατέρες μαθόντες γινόμενον, κωλύουσι γίνεσθαι, καὶ προστάττουσι, μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἱερεῦσιν ὡρισμένα μέλη χρεῶν ἀπαιτεῖν, ἀλλ' ἐκείνοις ἀρκεῖσθαι, οἷς ἀρέσκεται ὁ προσάγων· τὴν δὲ προσαγωγὴν τούτων ἔξω τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀφορίζεσθαι τὸν ἄλλως ποιοῦντα.

ARIST. « Nonnulli more Judaico carnes in templis « coquunt. Qui igitur hoc permiserit, vel quippiam ex illis acceperit, non est habendus sa« cerdos : si quis autem sua sponte offeret, ipse, « quod offerenti placuerit, accipiat, oblatione « extra ecclesiam facta. »

Quidam in Armeniorum regione carnium membra coquentes in sacris ædibus offerebant, nonnulla eorum separata Judæorum more sacerdotibus distribuentes. Hoc itaque factum fuisse intelligen- B tes Patres, amplius fieri prohibent, jubentque non licere sacerdotibus separata carnium membra reposcere, sed illis acquiescere quæ offerenti placent; eorum autem oblationem extra ecclesiam fieri : sin minus, segregari istum, qui aliter facit.

ΚΑΝΩΝ Ρʹ.

« *Οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, καὶ πάσῃ* « *φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν*, » ἡ Σοφία διακε« λεύεται· ῥᾳδίως γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἐπὶ τὴν ψυχὴν « αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις εἰσκρίνουσι. Τὰς οὖν « τὴν ὅρασιν καταγοητευούσας γραφάς, εἴτε ἐν « πίναξιν εἴτε ἄλλως πως ἀνατιθεμένας, καὶ τὸν « νοῦν φθειρούσας καὶ κινούσας πρὸς τὰ τῶν « αἰσχρῶν ἡδονῶν ὑπεκκαύματα, οὐδαμῶς ἀπὸ « τοῦ νῦν οἱῳδήποτε τρόπῳ προστάσσομεν ἐγχα« ράττεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο πράττειν ἐπιχειρή- C « σοι, ἀφοριζέσθω.

279 CANON C.

« Oculi tui recta aspiciant, et omni custodia « serva cor tuum [41], jubet Sapientia ; corpo« ris enim sensus sua facile in animam in« fundunt. Picturas ergo, quæ oculos præ« stringunt, sive in tabulis, sive alio quovis « modo fiant, et mentem corrumpunt, et ad « turpium voluptatum movent incendia, nullo « modo deinceps exprimi jubemus. Si quis au« tem hoc facere aggressus fuerit, deponatur. »

ΒΑΛΣ. Πρώτη τῶν αἰσθήσεων ἡ ὅρασίς ἐστι, καὶ ὀφείλομεν διὰ ταύτης ἐπὶ πᾶν ἀγαθὸν ὁδηγεῖσθαι· οὐ μὴν δι' αὐτῆς κατὰ τὸν προπάτορα προδιδόναι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. « Εἶδε γάρ, » φησὶ κἀκεῖνος, « τὸ φυτὸν ὡς ὡραῖον, καὶ ἠπατήθη, καὶ ἔφαγε, καὶ τῷ θανάτῳ ὑπόδικος γέγονεν. » Ἐπεὶ τοίνυν τινὲς ἐρωτομανοῦντες, καὶ περὶ τὴν βιοτὴν ἀδιάφοροι, ἐν πίναξιν, ἢ ἐν τείχοις, ἢ ἐν ἄλλοις τισὶν εἴδεσιν εἰκόνιζον ἐρωτίδια, ἢ καί τινα μυσαρά, ὅπως τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας διὰ τῆς πρὸς ταῦτα ὁράσεως ἐκπεραίνωσιν, ὥρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, χρησάμενοι καὶ μαρτυρίαις γραφικαῖς, σχολάσαι ταῦτα παντάπασιν, ὡς καταγοητεύοντα ἤτοι ἀπατῶντα τὴν ὅρασιν, καὶ D εἰσκρίνοντα, ἤτοι εἰσβάλλοντα, εἰς τὴν ψυχὴν πᾶν εἴ τι κακόν, καὶ παραίτια ὄντα αἰσχρῶν καὶ ἀσέμνων τολμημάτων, καὶ διαφθειρόντων τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ· τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι τολμήσαντας καθ' οἱονδήτινα τρόπον ὑπευθύνους εἶναι ἀφορισμῷ. Σημείωσαι τοῦτο· παρὰ γὰρ οἴκοις πλουσίων τινῶν οὐ μόνον γραφαὶ τοιαῦται καὶ ταῦτα χρυσόπαστοι μετὰ πάσης ἀσχημοσύνης ἐξεικονίζονται, ἀλλὰ καὶ διὰ γυψίνων κατασκευασμάτων στηλογραφοῦνται ἀνθρωπόμορφα εἰκονίσματα.

BALS. Primus sensuum est visus, et per eum debemus ad omne quod bonum est deduci : non autem per ipsum, quemadmodum et noster primus pater, Dei præcepta prodere. Vidit enim, inquit et ille, arborem, quod pulchra esset, et deceptus est, et comedit, et sub mortis potestatem redactus est [42]. Quoniam ergo nonnulli insano amore capti, et vitam negligentem agentes, in tabulis, vel etiam in parietibus, vel in aliquibus aliis rebus, cupidines quosdam, vel etiam alia quidem exsecranda depingebant, ut carnales suas cupiditates per eorum aspectum peragerent; statuerunt sancti Patres, Scripturæ quoque testimoniis utentes, ea omnino cessare oportere, utpote quæ sensum præstringunt seu fallunt, et in animam infundunt seu immittunt omne malum, turpibusque et inhonestis inceptis, quæque Dei imaginem corrumpunt, causam præbent : eos autem, qui tale quid quovis modo ausuri sunt, esse segregationi obnoxios. Nota hoc : in ædibus enim quorumdam divitum, non solum ejusmodi picturæ, eæque auro distinctæ, cum omni turpitudine effinguntur; sed etiam per gypseas structuras, hominum repræsentatrices imagines, describuntur.

ΖΩΝΑΡ. Γραφάς τινες, ἤτοι ζωγραφίας ἀσέ-

ZONAR. Γραφὰς, hoc est picturas habitu invere-

[41] Prov. IV, 25. [42] Gen. III, 6.

cundo in parietibus ac tabulis aliqui efformabant, A quarum aspectus ad voluptates, facta obscœna, flagitiosasque libidines excitaret. Eas ergo quocunque loco canon adhiberi vetat, ac repetito etiam ex sacris Litteris testimonio, quæ externis sensibus, oculis nimirum forte aut auribus, usurpamus, in animum facile transfundi, hoc est insinuari atque immitti, docet. Quamobrem et eos, qui ejusmodi quidpiam admiserint, segregatione puniendos esse decernit.

ARIST. « Picturæ quæ ad turpia aspectum movent, non sunt pingendæ : qui autem transgreditur, segregatur. »

Oculi tui recta aspiciant, et omni custodia serves cor tuum, Sapientia jubet. Quapropter Patres necessarium judicarunt, picturas in tabulis aut parietibus ad turpia moventes aspectum, et mentem corrumpentes fieri prohibere. Qui hoc autem transgressus fuerit, eum segregari jubent.

μνους, ἐν τοίχοις καὶ πίναξιν ἐνεχάραττον, αἳ τοὺς ὁρῶντας ἐξεκαλοῦντο πρὸς ἡδονὰς καὶ πράξεις αἰσχρὰς, καὶ πρὸς ἐπιθυμίας ἠρέθιζον σαρκικάς. Ταύτας οὖν ὁ κανὼν ἐν οὐδενὶ τόπῳ γίνεσθαι συγχωρεῖ, τάς τε γραφικὰς μαρτυρίας παράγων, καὶ λέγων ὡς ῥᾳδίως αἱ αἰσθήσεις τὰ δι' αὐτῶν ὁρώμενα ἢ ἀκουόμενα τυχὸν εἰσκρίνουσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν, ἀντὶ τοῦ εἰσωθοῦσιν, εἰσάγουσι. Διὸ καὶ τοὺς τοιαῦτα ποιοῦντας κολάζει ἀφορισμῷ.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ πρὸς τὰ αἰσχρὰ κινοῦσαι τὴν ὅρασιν γραφαὶ ἀζωγράφητοι· ὁ δὲ παραβαίνων ἀφορίζεται. »

Οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, καὶ πάσῃ φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν, ἡ Σοφία διακελεύεται. B Διὰ τοῦτο γοῦν δέον ἔκριναν οἱ Πατέρες τὸ ἐν πίναξιν ἢ ἐν τοίχοις γίνεσθαι ζωγραφίας πρὸς αἰσχρὰ κινούσας τὴν ὅρασιν, καὶ διαφθειρούσας τὸν νοῦν, κωλύεσθαι· τὸν δὲ παραβαίνοντα τοῦτο προσέταξαν ἀφορίζεσθαι.

CANON CI.

« Corpus Christi et templum esse hominem ad imaginem Dei creatum alta voce proclamat divinus Apostolus [44]. Omnem ergo sensilem creaturam superans is, qui salutari passione cœlestem dignitatem est assecutus, et Christum bibens et comedens, æternæ vitæ prorsus adaptatur, animam et corpus divinæ gratiæ participatione sanctificans : Quare, si quis immaculati corporis in synaxis tempore C esse particeps voluerit, et jam antequam ejus fiat communio, manus in crucis formam figurans, sic accedat et gratiæ communionem accipiat. Eos enim, qui ex auro vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt, ad divini muneris susceptionem, et per ipsa immaculatam communionem recipiunt, minime admittimus, ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferant : si quis autem deprehensus fuerit immaculatam **280** communionem iis impertiens, qui ejusmodi receptacula afferunt et ipse segregetur, et is qui affert. »

BALS. Iis temporibus divites quidam pauperes, ut est verisimile, irridentes, ex auro vel argento vel aliqua alia specie vasa seu receptacula construentes, prætextu religionis et metus Dei, iis veluti manibus utebantur, et sacrosanctum Domini

ΚΑΝΩΝ ΡΑ'.

« Σῶμα Χριστοῦ (12) καὶ ναὸν τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντα ἄνθρωπον ὁ θεῖος Ἀπόστολος μεγαλοφώνως ἀποκαλεῖ. Πάσης οὖν αἰσθητῆς κτίσεως ὑπερκείμενος ὁ τῷ σωτηρίῳ πάθει τοῦ οὐρανίου τυχὼν ἀξιώματος, καὶ ἐσθίων καὶ πίνων Χριστὸν, πρὸς ζωὴν διὰ παντὸς μεθαρμόζεται τὴν ἀΐδιον, ψυχῇ καὶ σώματι μεθέξει τῆς θείας ἁγιαζόμενος χάριτος· ὥστε, εἴ τις τοῦ ἀχράντου σώματος μετασχεῖν ἐν τῷ τῆς συνάξεως βουληθείη καιρῷ, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ τῇ μετουσίᾳ γενέσθαι, τὰς χεῖρας σχηματίζων εἰς τύπον σταυροῦ, οὕτω προσίτω καὶ δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος. Τοὺς γὰρ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἄλλης ὕλης ἀντὶ χειρός τινα δοχεῖα κατασκευάζοντας πρὸς τὴν τοῦ θείου δώρου ὑποδοχὴν, καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιουμένους, οὐδαμῶς προσιέμεθα, ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον. Εἰ δέ τις ἁλῷ τῆς ἀχράντου κοινωνίας μεταδιδοὺς τοῖς τοιαῦτα δοχεῖα προσφέρουσι, καὶ αὐτὸς ἀφοριζέσθω, καὶ ὁ ταῦτα ἐπιφερόμενος. » D

ΒΑΛΣ. Κατὰ τοὺς τότε καιροὺς πλούσιοί τινες, τῶν πενεστέρων, ὡς ἔοικε, καταμωκώμενοι, ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ ἄλλου τινὸς εἴδους κατασκευάζοντες δοχεῖα ἐν προσχήματι εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ, ἐχρῶντο τούτοις ὡσεὶ χερσὶ, καὶ τὸ ἄχραντον σῶμα

[44] II Cor. VI, 16.

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Σῶμα Χριστοῦ*. Constantinus Harmenopulus hunc canonem in hanc Epitomen redegit, Ὁ τοῦ ἀχράντου μεταληψόμενος Δεσποτικοῦ σώματος, εἰ μὴ τὰς χεῖρας ἐκτείνων καὶ σταυροειδῶς σχηματίζων ἐν αὐτοῖς δέχοιτο, ἀλλά τινι δοχείῳ, ἀφοριζέσθω σὺν τῷ μεταδιδόντι. *Qui immaculatum corpus Dominicum percepturus est, si non manus extendens, et in modum crucis conformans, illis ipsis id accipiat, sed receptaculo quodam, segregetur, una cum eo, qui impertivit.* In quam Epitomen hujus canonis scholiastes hæc observat, Εὐλαβούμενοί τινες δῆθεν διὰ τῶν χειρῶν τὴν ἀναφορὰν δέξασθαι, σκεύη χρυσᾶ κατεσκεύαζον, ἢ ἀργυρᾶ, καὶ διὰ τούτων ἐδέχοντο. Τοῦτο οὖν ἀναιρεῖ, τιμιώτατον πάντων λέγων τὸν ἄνθρωπον εἶναι. *Nimirum cum quidam manibus reverentur oblationem recipere, aurea vasa parabant, vel argentea, per quæ illam accipiebant. Hoc igitur abolet [canon] hominem dicens omnium esse pretiosissimum.* Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 2.

τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐν αὐτοῖς ὑπεδέχοντο. Καὶ ἀρχῆθεν μὲν ἴσως ἐπενοήθη τοῦτο παρά τινων δι' εὐλάβειαν, νομιζόντων τάχα μὴ εἶναι ἀξίαν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Κυριακοῦ σώματος τὴν χεῖρα τὴν ἁπτομένην καὶ αἰσχρῶν τινων καὶ ἀναξίων· καιροῦ δὲ προϊόντος, εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν μετέπεσεν ἡ εὐλάβεια, ὡς τῶν ποιούντων ταῦτα ζητούντων προτιμᾶσθαι των πενεστέρων, καὶ ἄλλως ἀλαζονευομένων. Ἐπεὶ γοῦν ἔδοξε τοῦτο τοῖς Πατράσι παραίτιον σκανδάλων πολλῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ ὑβριστικὸν τοῦ ἡμετέρου σώματος, τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος, εἶπον ὡς τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου ἀποκαλοῦντος τὸν ἄνθρωπον σῶμα Χριστοῦ καὶ εἰκόνα Θεοῦ, καὶ παντὸς κτίσματος τιμιώτερον, ὡς καὶ ἀξιούμενον τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κἀντεῦθεν κατά τε ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιαζόμενον, οὐκ ὀφείλουσί τινες προτιμᾶσθαί αὐτοῦ τὰ ἐκ χρυσοῦ καί τινων ἑτέρων ὑλικῶν ἄψυχα καὶ ὑποχείρια εἴδη· ἢ μὴν τοὺς παρὰ ταῦτα ποιοῦντας ἀφορίζεσθαι, δηλονότι αὐτούς τε τοὺς χρωμένους τοιούτοις τισὶν ὑλικοῖς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς μεταδιδόντας τούτου αὐτοῖς. Μὴ θαυμάσῃς δὲ, μηδὲ ἐρωτήσῃς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔν τισιν ἐκκλησίαις μεταδίδοται τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐγχειρίζεται τούτοις (13) κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν· πίστις γὰρ ὀρθὴ καὶ φόβος Θεοῦ καὶ εὐλάβεια ἀνύποπτος τοῦτο παρέδωκεν, οὐχὶ τὸ τῶν λαϊκων ἀνάξιον. Νομίζω δὲ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἁλίσκεσθαι τοὺς προβαλλομένους ἀξιώματα καὶ γένη κατὰ τὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως καιρὸν, ζητοῦντας προτιμᾶσθαι.

ZΩNAP. Τινὲς δι' εὐλάβειαν τάχα καὶ τιμὴν τῶν θείων δώρων δοχεῖά τινα χρύσεα ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης τῶν πολυτίμων ποιουντες, ἐν ἐκείνοις ἐδέχοντο τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ οὕτως αὐτοῦ μετελάμβανον. Ὅπερ ἡ σύνοδος, κἂν δι' εὐλάβειαν ἐγίνετο, οὐκ ἐδέξατο. Παντὸς γὰρ αἰσθητοῦ πράγματος τιμιώτερον ἡγεῖται τὸν ἄνθρωπον, ὡς Θεοῦ εἰκόνι τετιμημένον, καὶ σῶμα Χριστοῦ γενόμενον καὶ ναὸν Θεοῦ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον Παῦλον. Ἐπεὶ οὖν, φησὶν, ὑπέρκειται πάσης κτίσεως αἰσθητῆς, καὶ ἐσθίων καὶ πίνων Χριστὸν διὰ τῆς κοινωνίας ἁγιάζεται ψυχῇ τε καὶ σώματι ὁ τῶν ἁγιασμάτων ἀξιούμενος, εἴ τις ἐν καιρῷ συνάξεως βούλεται τοῦ ἀχράντου σώματος μεταλαβεῖν, προσίτω τὰς χεῖρας ἐκτείνας, καὶ σχηματίσας εἰς τύπον σταυροῦ, καὶ οὕτω δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος, ἣν ἡμῖν ὁ Κύριος εἰς ἁγιασμὸν ἐχαρίσατο. Οὐδεὶς γὰρ ἄξιος ἀληθῶς ἐστι τῆς αὐτοῦ μεταλήψεως, ἀλλ' πάντες χάριτι αὐτῆς ἀξιούμεθα, καθὸ καὶ χάριτί ἐσμεν σεσωσμένοι κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον. Τοὺς δὲ τοιαῦτα δοχεῖα κομίζοντας, καὶ δι' αὐτῶν δέχεσθαι βουλο-

A et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi corpus sanctæ communionis tempore in eis recipiebant. Et ab initio quidem hoc fortasse a quibusdam propter pietatem excogitatum est, fortasse existimantibus manum non esse dignam Dominicum corpus suscipere, quæ turpia quædam et indigna tangit. Procedente autem tempore, ad animæ perniciem conversa est pietas, utpote iis qui illa faciunt, pauperioribus præferri quærentibus, et se alioqui arroganter et insolenter jactantibus. Quoniam ergo hoc sanctis Patribus multorum scandalorum et offendiculorum causam præbere, ut et in nostrum quoque corpus, ad imaginem Dei factum, contumeliosum esse visum est, dixerunt, quod cum magnus apostolus Paulus corpus Christi B et Dei imaginem, et quavis creatura pretiosiorem, hominem vocet, ut qui divinorum sacramentorum participatione dignus habeatur, et ex eo et anima et corpore sanctificetur, non debent ulli, inanimatas et subjectas species, ex auro et quibusdam aliis materialibus factas, ei præferre : vel alioqui ii quidem, qui præter hæc faciunt, segregantur, et ii scilicet, qui ejusmodi materialibus ad corporis Christi susceptionem utuntur, et qui eis hoc præbent. Ne mireris autem, nec causam rogaveris, propter quam in quibusdam ecclesiis datur laicis sanctum Christi corpus, nec eis in manu traditur, ut hoc canone continetur : recta enim fides et Dei timor, et ab omni suspicione aliena pietas, hoc tradidit, non laicorum indignitas. Existimo autem C hoc canone eos coargui, qui auctoritates seu dignitates generisque nobilitatem allegant, sanctæ communionis tempore, et præponi quærunt.

ZONAR. Nonnulli religione forte adducti, et sacrorum donorum veneratione, quibusdam receptaculis ex auro aliave multi pretii materia comparatis, immaculatum Domini corpus excipere, eaque ratione communicare soliti sunt. Quod quidem licet a religione profectum, tamen synodus improbavit. Rei namque cuilibet sensili, hominis dignitatem, qui nimirum, et divina imagine nobilitatus, et cum Christo unius corporis nexu copulatus, et divini apostoli Pauli testimonio templum Dei est, longe anteponit. Quoniam igitur is cui sacra mysteria communicantur, quacunque sensili natura D præstantior est, ac dum Christum manducat et bibit, ea communione animo pariter et corpore sanctus efficitur, si quis interea dum sacra synaxis peragitur, immaculatum corpus suscipere amet exporrectis, atque in crucis modum conformatis manibus procedat, ac ita demum gratiæ communionem, quam Dominus nobis ad animum sanctitate imbuendum donavit, accipiat. Ea siquidem communione, nemo revera dignus est, sed ea digni, per

Guill. Beveregii notæ.

(13) *Καὶ οὐκ ἐγχειρίζεται τούτοις*. Innuit hic Balsamon præsentem canonem in nonnullis Ecclesiis ejus diebus non observatum esse. Utpote quibus sacramentum non in manus fidelium traditum est, sed in receptaculo quodam iis impertitum : quod Græci *λαβίδα* vocant ; latine *Cochlear* non immerito audiat. Hujus frequens in Euchologio mentio occurrit, ut in præsanctificatorum liturgia, εἶτα λαβὼν τὴν ἁγίαν λαβίδα, βάπτει αὐτὴν ἐν τῷ ἁγίῳ αἵματι.

gratiam, omnes efficimur, quemadmodum et gratia, A ut D. Paulus testatur, salvati sumus. Qui vero ejusmodi receptacula secum afferunt, iisque ad communionem percipiendam uti volunt, quippe qui expertem animi materiam Dei imagini anteponant, ac eos quoque qui illis sic poscentibus impertiverint, segregatione canon puniri jubet.

μένους τὴν κοινωνίαν ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην, ἀφορίζεσθαι ὁ κανὼν λέγει καὶ τοὺς τούτου μεταδιδόντας αὐτοῖς.

ARIST. « Manus in crucis figuram componit, qui « eucharistiam sumpturus est, ac ore sumit; « qui vero receptaculum aureum, vel alius ma« teriæ manus vice præparat, segregandus est. »

ΑΡΙΣΤ. « Τὰς παλάμας εἰς σταυρὸν τυποῖ ὁ μετα« ληψόμενος, καὶ λαμβάνων τῷ στόματι· ὁ δὲ « δοχεῖον χρυσοῦν ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης ἀντὶ χειρὸς « σκευάζων ἀφοριστέος. »

Homo, ad Dei similitudinem creatus, est supra omnem creaturam sensibilem, et Christi corpus, et templum est juxta divinum Apostolum. Si quis itaque se divinæ communionis participem esse cupit, eamque non ore accipit, ut manus suas in crucis formam figurans, sed receptaculum quoddam aureum aut ex alia materia **281** manus loco conficit, ut per illud divinum donum acciperet, illiusque participatione haberetur dignus, et ipse et qui mysteria ei tradit segregabitur ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferunt.

Πάσης τῆς αἰσθητῆς κτίσεως ἐπέκεινα ὁ κατὰ εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ σῶμα Χριστοῦ καὶ ναός ἐστι κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Εἴ τις γοῦν τῆς θείας κοινωνίας μετασχεῖν βουληθείη, καὶ οὐ λάβῃ B αὐτὴν τῷ στόματι, ὡς ἐν τύπῳ σταυροῦ σχηματίσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀλλὰ δοχεῖόν τι χρυσοῦν, ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης κατασκευάσει ἀντὶ χειρὸς, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸ θεῖον δέξασθαι δῶρον, καὶ τῆς μεταλήψεως ταύτης ἀξιωθῆναι· ἀφορισθήσεται αὐτὸς καὶ ὁ μεταδιδοὺς, ὡς προτιμῶντες τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον.

CANON CII.

« Oportet autem eos, qui solvendi et ligandi po« testatem a Deo accepere, peccati qualitatem « considerare, et ejus qui peccavit ad conver« sionem promptum studium, et sic morbo « convenientem afferre medicinam : ne si in « utroque immoderatione utatur, ab ejus qui « laborat salute excidat. Non enim simplex est C « morbus peccati, sed varius et multiformis, et « multas incommodi propagines germinans : ex « quibus malum multum diffunditur, et ulterius « progreditur, donec viribus medentis reprima« tur. Quare, qui medicinæ scientiam in spiritu « profitetur, oportet eum primum ejus qui pec« cavit affectionem considerare, et, sive vergat « ad sanitatem, sive contra propriis moribus « provocet in se morbum, aspicere, et quomodo « ejus quæ intercedit vitæ rationisque curam ge« rat : et si artifici non reluctatur, et ulcus « animæ auget per impositorum medicamen« torum adjectionem, sic quoque misericordiam, « prout dignus est, impertiri. Omnem enim ra- D « tionem init Deus, isque cui pastoralis tradi« tus est principatus, ut errantem ovem reducat, « et ei, quæ est a serpente vulnerata, medea« tur, et neque per desperationis præcipitia « impellat, nec ad vitæ dissolutionem et con« temptum fræna relaxet : sed alia quidem « omnino ratione, sive per acriora et astrin« gentia, sive per molliora et leniora medica« menta, affectioni resistat, et ad ulceris obduc« tionem adnitatur, fructus pœnitentiæ exami« nans, et sapienter dispensans et gubernans « hominem, qui ad superiorem illuminationem « vocatur. Nos enim utraque scire oportet, et « quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetu« dinis, in iis autem, qui extrema non admit-

ΚΑΝΩΝ ΡΒ'.

« Δεῖ δὲ τοὺς ἐξουσίαν λύειν καὶ δεσμεῖν παρὰ Θεοῦ « λαβόντας σκοπεῖν τὴν τῆς ἁμαρτίας ποιότητα « καὶ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν « ἑτοιμότητα, καὶ οὕτω κατάλληλον τὴν θερα« πείαν προσάγειν τῷ ἀῤῥωστήματι, ἵνα μὴ τῇ « ἀμετρίᾳ καθ' ἑκάτερον χρώμενος, ἀποσφαλείη « πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος. Οὐ γὰρ « ἁπλῆ τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος, ἀλλὰ ποικίλη καὶ « πολυειδὴς, καὶ πολλὰς τῆς βλάβης τὰς παρα« φυάδας βλαστάνουσα, ἐξ ὧν τὸ κακὸν ἐπὶ πολὺ « διαχεῖται καὶ πρόσω βαίνει, μέχρις ἂν σταίη « τῇ δυνάμει τοῦ θεραπεύοντος. Ὥστε τὸν τὴν « ἰατρικὴν ἐν πνεύματι ἐπιστήμην ἐπιδεικνύμε« νον πρότερον χρὴ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος διάθε« σιν ἐπισκέπτεσθαι, καὶ εἴτε πρὸς τὴν ὑγίειαν « νεύει, ἢ τοὐναντίον διὰ τῶν οἰκείων τρόπων « προσκαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἀῤῥώστημα, « ἐφορᾷν, ὅπως τε τῆς ἐν τῷ μεταξὺ προνοεῖται « ἀναστροφῆς, καὶ εἰ μὴ τῷ τεχνίτῃ ἀντιπαλαίει, « καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἕλκος διὰ τῆς τῶν ἐπιτιθεμέ« νων φαρμάκων αὐξάνει προσαγωγῆς, καὶ οὕτω « τὸν ἔλεον κατ' ἀξίαν ἐπιμετρεῖν. Πᾶς γὰρ λόγος « Θεῷ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντι « ἡγεμονίαν τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπανάγα« γεῖν, καὶ τρωθὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, « καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠθῆσαι τῆς ἀπογνώ« σεως, μήτε τὸν χαλινὸν ἐπιδοῦναι πρὸς τὴν τοῦ « βίου ἔκλυσίν τε καὶ καταφρόνησιν· ἀλλ' ἐν « ἑτέρῳ τρόπῳ πάντως, εἴτε διὰ τῶν αὐστηροτέ« ρων τε καὶ στυφόντων, εἴτε διὰ τῶν ἁπαλοτέρων « τε καὶ πραοτέρων φαρμάκων, κατὰ τοῦ πάθους « στῆναι, καὶ πρὸς συνούλωσιν τοῦ ἕλκους ἀντ« αγωνίσασθαι, τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς δοκι« μάζοντι καὶ οἰκονομοῦντι σοφῶς τὸν πρὸς τὴν « ἄνω λαμπροφορίαν καλούμενον ἄνθρωπον. Ἀμ« φότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ, καὶ τὰ τῆς

« ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας, ἕπεσθαι δὲ A « ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα τῷ « παραδοθέντι τύπῳ καθὼς ὁ ἱερὸς ἡμᾶς ἐκδι- « δάσκει Βασίλειος (14). »

« tunt, sequi formam traditam, quemadmodum « sanctus nos docet Basilius »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἐν ἄλλαις συνόδοις ὡρίσθη τὸν κατὰ χώραν ἐπίσκοπον, τὸν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐξουσίαν λαβόντα δεσμεῖν καὶ λύειν, μὴ πάντοτε προσέχειν τοῖς θεσμοθετηθεῖσι παρὰ τῶν κανόνων χάριν τῶν ἐπιτιμίων· ἀλλ' οἰκονομεῖν ταῦτα πρὸς τὰ πρόσωπα τὰ ἐπιτιμώμενα, ἤγουν πρὸς τὰς ἡλικίας αὐτῶν, καὶ πρὸς τὰς διαθέσεις, καὶ πρὸς τὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ οὕτω προσάγειν ἑκάστῳ ἀῤῥωστήματι θεραπείαν κατάλληλον. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν τοῦτο αὐτὸ διορίζεται, B ἀνατιθέμενος τὸ πᾶν τῆς διὰ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείας τοῦ κάμνοντος, εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἰατρεύοντος, ἤγουν τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἐπιτραπησομένου παρ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ κανόνος οὗτός ἐστι, σαφέστατός τε καὶ εὔληπτος. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ πλέον τι γέγραπται παρ' ἡμῶν χάριν ἑρμηνείας. Ἐν τῷ τέλει δὲ διορίζεται ὀφείλειν ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας. Γράφεται δὲ καὶ τὰ τῆς συμπαθείας ἀκολούθως τῷ Ἀποστολικῷ ῥητῷ τῷ λέγοντι· *Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τοῦ λόγου ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦτο σημειοῦσθαι, καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ· μηδὲ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.* Ταῦτα γὰρ ἐλέους καὶ συμπαθείας εἰσίν, ἤτοι συνηθείας, ἤγουν τοῦ ἤθους τῷ χρόνῳ δοκιμασθέντος καὶ βεβαιωθέντος. C Συναγαγὼν τοίνυν, εἰπὲ ὡς χρὴ ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας τῶν κανονικῶν ἐπιτιμίων, καὶ τὰ τῆς συμπαθεστέρας συνηθείας· καὶ πῆ μὲν κανονικῶς θεραπεύειν τὰ ἀῤῥωστήματα, ὅταν ἑτοίμως καταδέχωνται οἱ κάμνοντες τὰ ἐπιτίμια· πῆ δὲ διὰ τῶν συνήθων καὶ συμπαθεστέρων ἰατρειῶν, ὅταν σκληρότεροι ὦσιν εἰς

BALS. In aliis quoque conciliis statutum est, ut qui est loci episcopus, qui a sancti Spiritus gratia accepit potestatem ligandi et solvendi [44], non ea omnino observet, quæ de pœnis a canonibus statuta sunt : sed eas modificetur, habita ratione personarum quibus infliguntur, earum scilicet ætatum et affectionum, et vitæ studiorum, et etiam qualitatis peccati; et sic unicuique morbo afferat convenientem medicinam. Præsens autem canon hoc ipsum quoque statuit, universam per pœnas ægroti curandi rationem medici prudentiæ ac judicio relinquens, episcopi scilicet illius loci, et ejus cui hoc ab eo committetur. Et hic est quidem scopus canonis, manifestissimus et comprehensu facillimus. Propterea enim nec plura a nobis in ejus interpretationem scripta sunt. In fine autem statuit, nos ea quæ sunt summi juris scire oportere, et quæ sunt consuetudinis (Græce est, καὶ τὰ τῆς συνηθείας). Invenitur autem etiam scriptum τὰ τῆς συμπαθείας quæ sunt commiserationis, consequenter dicto apostolico, quod ita se habet : *Si quis autem id, quod a nobis dicitur, non audit, hoc per Epistolam significari, et ne cum illo consuetudinem haberi ut confundatur : neque ut inimicum existimate, sed admonete ut fratrem* [45]. Ea autem sunt misericordiæ et commiserationis, sive consuetudinis et moris scilicet tempore comprobati et confirmati. His ergo simul collectis, dic, quod oportet nos scire, et quæ sint pœnæ canonicæ summo jure, et quæ sunt paulo mitioris consuetudinis : et aliquando quidem morbos canonice curare, quando, qui laborat, pœnas satis **282** prompte et non gravate acceperint; aliquando

[44] Joan. xx, 23. [45] II Thess. iii, 14, 15.

Guill. Beveregii notæ.

(14) *Ἐκδιδάσκει Βασίλειος.* Post hæc ultima ultimi hujus canonis verba in codice Amerbachiano hoc scholium legitur, Φιλανθρωπίας καὶ οὗτος ὁ νόμος μεστός. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ θνησιμαίου διηγορεύσαμεν, εἰ μὲν εἰς ἀγγεῖον πέσῃ ἀκάθαρτον εἶναι, εἰ δὲ εἰς πηγὴν ἢ εἰς λάκκον, οὐκέτι· οὕτω τὸν μὲν ποικίλον δεξάμενον χρῶμα τῶν ἄλλων ἀποκρίνει, ὡς D ἐλπίδα καθάρσεως ἔχοντα, τὸν δὲ ὁλόλευκον γενόμενον ἀναμίγνυσθαι τοῖς ἄλλοις κελεύει, ἵνα μὴ παρὰ πάντα τὸν βίον κεχωρισμένος διάγῃ τῶν ἄλλων. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν πνευματικῶν τύπος. Τοῖς μὲν γὰρ πιστοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐδὲ συνεσθίειν ὁ θεῖος κελεύει νόμος, τοῖς δὲ ἀπίστοις εἰς ἑστίασιν συγκαλοῦσι κελεύει ὁ θεσπέσιος Παῦλος συνεστιᾶσθαι. Οὗτος τοίνυν ἔοικε τῷ ἐκ μέρους λεπρῷ, ὁ δὲ ἄπιστος τῷ πᾶσαν ἀπολέσαντι τὴν φυσικὴν χρόαν. Ἀλλὰ τούτοις καὶ προσδιαλεγόμεθα, καὶ συναναστρεφόμεθα, ἐκείνοις δὲ οὐκέτι. Τοῦτο δὲ πάλιν ὁ Παῦλος διδάσκει, Ἔγραψα δὲ ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι. ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ λοίδορος, ἢ πλεονέκτης, Καθαρὸν μέν τοι κέκληκε τὸν ὅλον γεγενημένον λευκόν, οὐχ ὡς ὑγιὲς ἔχοντα σῶμα, ἀλλ' ὡς μηκέτι τοὺς πελάζοντας κατὰ τὸν νόμον μολύνοντα. *Hæc etiam lex humanitate plena est. Quemadmodum enim de morticinio disseruimus, si quidem in vasculum ceciderit, immundum esse; sin autem in fontem aut lacum, nequaquam : sic [leprosum] qui varium suscepit colorem, lex ab aliis secernit, ut spem purgationis habentem; cum autem, qui omnino albus factus est, aliis commisceri jubet, ne per totam vitam ab aliis separatus degat. Cæterum hoc rerum spiritualium typus est. Cum fidelibus enim delinquentibus nec una vesci divina lex præcipit, cum infidelibus autem ad convivium vocantibus divus Paulus una convivari jubet. Illi enim ex parte leprosis similes sunt ; infideles autem iis, qui omnem naturalem colorem perdiderunt. Atqui his et una colloquimur, et conversamur : cum istis autem nequicquam. Hoc autem et Paulus docet, inquiens, Scripsi autem vobis, ne commisceamini, si quis frater nominatus sit, vel fornicator, vel conviliator, vel avarus. Mundum porro cum appellavit, qui omnino albus, factus est, non quod sanum corpus habeat, sed quod vicinos non amplius juxta legem contaminet.* Hoc autem scholium, neque in Bodleiano nostro, nec Ætoniensi, nec alio quem videre contigit, codice habetur

vero per consuetas et mitiores medicinas, quando ii, quibus medicina adhibetur, ad pœnas suscipiendas paulo duriores fuerint. Ad hæc consueta enim nemo restiterit. His consimiliter jubet magnus quoque Basilius in tertio suo canone.

ZONAR. Cum de multis ac variis multarum generibus synodus disseruerit, suasque singulis criminibus pœnas vicissim debitas constituerit, hoc demum canone episcoporum judicio universa permisit. Nec vero solum de peccatorum qualitate graviorane an leviora sint, cogitandum, sed ejus quoque qui peccavit, affectionem, et quomodo ad pœnitentiam disponitur, an scilicet ad ea remedia quæ acrimoniam acerbitatemque habeant, excipienda sit paratus, an vero curationem mollis ac segnis animus reformidet, inspiciendum, proque affectionum varietate, diversam curandæ ægritudinis rationem ineundam esse demonstrat, ne duobus forte eodem crimine obstrictis, quorum alter ad luendas errati pœnas paratus sit, segniorem se alter ac tardiorem præbeat, qui utrumque curandum susceperit, si solius peccati spectata ratione eadem utrique remedia curationis adhibeat, aberret longius, ac ægrotanti salutem afferre non ita facile possit. Nam ille quidem alter, ad expianda crimina strenue paratus, etiam si acerbior homini pœna luenda sit, non recusabit, seque totum illius a quo regitur voluntati, arbitrioque permittet; alter vero qui nullo se pœnitentiæ amore incensum ostendat, acriorem quamcunque medicinam fastidiose respuet, neque modo morbos non depellet, sed desperatione fortasse victus in facinora etiam graviora præcipitabit.

Multiplex enim est, inquiunt Patres, ac varius peccati morbus, multasque propagines erroris emittit, ex quibus malum longe lateque diffunditur, hoc est, latius evagatur ac serpit, donec eousque processerit, ut etiam medicinam adhibere cupientis longe superet facultatem. Proinde, sit illa prima, inquit, spiritualis medici cura, ut eum qui peccavit, quemadmodum animo affectus sit, diligenter inspiciat, an ardentiorem agat pœnitentiam, et sanitatem appetat, an contra, morum improbitate morbum suum ipsemet augeat; tum quænam hominis post admissum facinus vitæ ratio ac modus; an cum medici artificio ipsemet, insania correptorum more, colluctetur; illi enim medicis adversantur, salutariaque ipsis medicamenta adhibentes repellunt. Illud quoque sedulo animadvertat; ne forte animæ ulcus ipsa curatione medicamentorumque appositione crudescat; itaque oleum, ut ægritudinis ratio postulabit, medicamentis admisceat. Est vero id quod dicit hujusmodi; esse nimirum a spirituali medico attente considerandum ægrotantis affectum; ut nec eum, qui angusto pusilloque animo sit, vehementioribus remediis urgeat, ne vulneris molestiam, desperata ab eo curatione, adhuc magis intendat; neque, quem asperioribus medicamentis sufficere posse intellexerit, in eo curando facilioribus utatur, ex

A τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἐπιτιμίων ἰατρευόμενοι. Εἰς ταῦτα γὰρ τὰ συνήθη οὐκ ἄν τις ἀντισταίη. Παρομοίως δὲ τούτοις παρακελεύεται καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ γ' κανόνι αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ πολλῶν ἐπιτιμίων καὶ διαφόρων διαλεχθεῖσα ἡ σύνοδος, καὶ τῶν ἀπαριθμηθέντων πταισμάτων ἑκάστῳ τὸ κατάλληλον ἀποτάξασα τελευταῖον διὰ τοῦ παρόντος κανόνος τὸ πᾶν τῇ κρίσει τῶν ἐπισκόπων ἀνέθετο. Καὶ χρῆναί φησι μὴ μόνον τὴν ποιότητα τῆς ἁμαρτίας σκοπεῖν, εἰ μεγάλη τυχὸν εἴη ἢ μετρία, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος διάθεσιν, καὶ ὅπως πρὸς τὴν μετάνοιαν διατίθεται· εἰ ἑτοίμως ἔχει δηλαδὴ δέξασθαι φάρμακα στύφοντα καὶ πικραίνοντα, ἢ μαλακώτερον διάκειται, καὶ
B νωθρότερον πρὸς τὴν θεραπείαν, καὶ οὕτω κατάλληλον προσάγειν τὸ ἴαμα· ἵνα μή, δύο τυχὸν τῶν τὸ αὐτὸ ἁμαρτησάντων ὄντων, καὶ τοῦ μὲν ἑτοίμου τυγχάνοντος πρὸς μετάνοιαν, τοῦ δὲ νωθροτέρου διακειμένου, ὁ θεραπεύων αὐτοὺς πρὸς τὸ ἁμάρτημα μόνον ἀποβλέπων, καὶ ἑκατέρῳ αὐτῶν ὁμοίως χρώμενος, ἀποσφαλείη πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος. Ὁ μὲν γὰρ ἑτοίμως ἔχων πρὸς τὴν μετάνοιαν, κἂν αὐστηρότερον εἴη τὸ ἐπιτίμιον, δέξεται τοῦτο, καὶ ἑαυτὸν ὑποθήσει τῷ τοῦ αὐτὸν οἰκονομοῦντος θελήματι· ὁ δὲ μὴ θερμότητα δεικνὺς πρὸς μετάνοιαν ἀποδυσπετήσει πρὸς τὰ πάνυ στύφοντα φάρμακα, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἰαθήσεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἴσως ἐμπεσὼν χείροσιν ὑποπεσεῖται
C πλημμελείαις.

Πολυειδὴς γάρ, φασὶν οἱ Πατέρες, καὶ ποικίλη τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος, καὶ πολλὰς παραφυάδας τῆς βλάβης βλαστάνουσα, ἐξ ὧν παραφυάδων τὸ κακὸν διαχεῖται, πλατύνεται δηλαδὴ καὶ πρόεισιν, ἕως ἂν τοιοῦτον γένηται, ὥστε ὑπερνικᾷν καὶ τὴν τοῦ θεραπεύοντος δύναμιν. Διὰ ταῦτα, φησί, τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν δεῖ πρῶτον τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος διάθεσιν κατασκοπεῖν εἴτε θερμῶς μετανοεῖ, καὶ ὑγείας ὀρέγεται, εἴτε μᾶλλον τὴν νόσον αὔξει καθ' ἑαυτοῦ διὰ τρόπων κακίαν, καὶ πῶς μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀναστρέφεται καὶ βιοῖ, καὶ εἰ μὴ τῷ τεχνίτῃ ἀντιπαλαίσει, ὅπερ γίνεται ἐπὶ τῶν μανίαν νοσούντων.
D Ἐκεῖνοι γὰρ τοῖς ἰατρεύουσιν αὐτοὺς ἀνθίστανται, καὶ οὐκ ἐῶσι προσαγαγεῖν αὐτοῖς τὰ σωτήρια φάρμακα. Σκοπεῖν δὲ καὶ τοῦτο, μήποτε ἰατρεύων καὶ φάρμακα προσάγων διὰ τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν συξάνῃ τὸ ἕλκος τὸ ψυχικόν, καὶ οὕτω τὸν ἔλεον κατ' ἀξίαν ἐπιμετρεῖν. Ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ὅτι προσέχειν δεῖ τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν τῇ διαθέσει τοῦ κάμνοντος, καὶ μήτε τῷ μικροψύχῳ ἐπιτιθέναι στύφοντα φάρμακα, ἵνα μὴ μᾶλλον αὐξήσῃ τὸ ἕλκος, ἀπαγορεύσαντος πρὸς τὴν θεραπείαν ἐκείνου, μήτε τῷ δυναμένῳ τὰ αὐστηρότερα δέχεσθαι μαλακώτερον προσφέρεσθαι, ὥστε διὰ τὴν μαλακότητα τῶν ἐπιτιμίων ἐμπίπτειν ἐκεῖνον εἰς τὸ αὐτὸ πάθος καὶ εἰς μεῖζον ἴσως· ἀλλ' ἐπιμετρεῖν τὸν ἔλεον κατ' ἀξίαν, ἤγουν ἐλεεῖν ἕκαστον ἀξίως τῆς αὐτοῦ δια-

θέσεως, καὶ ἐλαφρύνειν μὲν τῷ μικροψύχῳ τὴν ἐπιτίμησιν, βαρύνειν δὲ τῷ μεγαλοψύχῳ αὐτήν, καὶ ἀμφότερα δι' ἔλεον ποιεῖν· ἵνα τὸν μὲν ἐκκαθάρῃ τοῦ ῥύπου, τῷ δὲ μὴ ἐπιξέσῃ τὸ τραῦμα, καὶ χεῖρον τὸ ἕλκος ἐργάσηται.

A quo illum pœnæ levitas in eamdem vel etiam graviorem noxam rursus impellat : sed esse miserationem unicuique pro meritis impertiendam, hoc est pro ea, quæ in singulis fuerit animi affectione, ita uniuscujusque miserendum; et animi quidem abjectioris hominem, leviore pœna, magni vero spiritus et erectum, graviore puniendum; idque totum misericordiæ tribuendum, ut ab altero quidem squalorem et sordes abstergat, alterius vero vulnus ne scalpendo adhuc magis exasperet.

Ἡ γὰρ πᾶσα φροντὶς καὶ σπουδὴ τῷ τε Θεῷ καὶ τῷ ψυχῶν ποιμένι τοῦτό ἐστι, τὸ τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ φαρμαχθὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε διὰ τῆς αὐστηρίας ὠθῆσαι κατὰ κρημνοῦ τῆς ἐπιγνώσεως, μήτε διὰ χαυνότητος καὶ τῶν ἁπαλωτέρων φαρμάκων ἐνδοῦναι αὐτῷ τὸν χαλινόν, ὡς ἵππῳ, ὥστε σκιρτᾷν καὶ βίον ἔκλυτον ζῆν, B ἀλλὰ σπεύδειν ἀντιστῆναι τῷ πάθει εἴτε δι' αὐστηρίας εἴτε διὰ πραότητος, ὡς ἂν διαθέσεως ἔχῃ πρὸς αὐτὰ ὁ θεραπευόμενος. Τοῦτο δ' ἔσται, εἰ δοκιμάζει καὶ καταστοχάζεται τοὺς τῆς μετανοίας αὐτῶν καρπούς, καὶ οἰκονομεῖν τὸν πρὸς τὴν ἄνω λαμπροφορίαν, ἤγουν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν καλούμενον ἄνθρωπον. Ἀμφότερα οὖν ἐνδέχεται ἡμᾶς γινώσκειν, φασὶν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας ἢ συμπαθείας. Γράφονται γὰρ καὶ ἀμφότερα, ἤγουν καὶ ὅσα ἡ ἀκρίβεια βούλεται, καὶ ὅσα τὸ συμπαθὲς ἀπαιτεῖ εὐκαίρως καὶ σὺν διακρίσει γινόμενον· ἢ τὰ τῆς συνηθείας, ἤγουν τὰ τοῦ ἔθους τοῦ χρόνῳ δοκιμασθέντος καὶ βεβαιωθέντος, ὃ καὶ ὡς νόμον κρατεῖν καὶ οἱ θεῖοι κανόνες, καὶ οἱ τῆς πολιτείας C νόμοι κελεύουσι. Καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος ἐπὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ἀκρότητα τῶν παραδοθέντων τύπων ἕπεσθαι τῇ συνηθείᾳ ἐδίδαξε. Τὴν ἄνω δὲ λαμπροφορίαν, εἶπεν, ὅτι τοῖς θείοις Πατράσι καὶ διδασκάλοις βασιλεία τῶν οὐρανῶν πρὸ τῶν ἄλλων ἡ ἔλλαμψις κέκριται, ἡ ἐκ τῆς θείας φύσεως, καὶ τὸ νοῆσαι τελεώτερον.

Omnis siquidem tum ipsius Dei tum pastoris animarum cura et studium in eo positum est, ut errabundas oves in suam stationem revocet, ac serpentis veneno infectis salutarem faciat medicinam, nec vel acerbitate nimia in prærupta desperationis impellat, vel indulgentia ac remediorum facilitate habenas quodammodo, quasi equo, **283** ad lasciviam solutumque vitæ genus remittat : sed vitiis obsistere, adhibita vel austeritate vel lenitate, pro ejus, quem curandum susceperit, affectione contendat. Quod quidem ita fiet, si ipsorum pœnitentiæ fructus examinaverit et diligenter consideraverit; proindeque hominem ad illustrationis supernæ claritatem, ad regnum nimirum cœleste vocatum, regendum sibi moderandumque suscipiat. Duo igitur illa, inquiunt synodi Patres, licet nobis cognoscere, tum ea quæ summi juris sunt, tum ea quæ consuetudini sive misericordiæ tribuuntur. Utraque enim scriptis commendata exstant; et ea nimirum, quæ summi juris severitas exigit, et quæ, temporis opportunitate servata judicioque adhibito, commiseratio postulat : vel quæ consuetudo, mos videlicet hominum temporis diuturnitate probatus confirmatusque deposcit. Nam ea quoque instar legis, tum sacrorum canonum decretis tum civilium etiam legum constitutionibus obtinet. Magnus quoque Basilius in iis, qui pœnarum severitatem antiquis formulis expressam non admittunt, sequendam esse consuetudinem docuit. Illustrationem porro supernam dixit, eo quod regnum cœlorum in illustratione quadam, in primis ex natura divina emanante, ac perfectiore Dei cognitione, sancti Patres ac doctores positum esse judicaverunt.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ πᾶσι σκοπεῖται « ποιότης, καὶ ἡ ἐπιστροφὴ καθορᾶται· καὶ οὕτω « μετρεῖται τὸ ἔλεος. »

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ἐφ' ἑκάστῳ ἁμαρτήματι ὥρισαν οἱ Πατέρες. Τὴν δὲ κρίσιν πᾶσαν ἀνέθεντο πρὸς τὸν D τὴν ἐξουσίαν παρὰ Θεοῦ λαβόντα τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν· ὅπως αὐτὸς καὶ τὴν ποιότητα σκοπήσῃ τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκότος, καὶ οὕτως ἐπιμετρήσῃ τὸ ἔλεος, τὴν θεραπείαν προσάγων κατάλληλον τῷ ἀῤῥωστήματι. Ὁ γὰρ πᾶς λόγος τῷ Θεῷ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγκεχειρισμένῳ ἡγεμονίαν ἐν τούτῳ ἐστί, ἐν τῷ τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ μὴ κατὰ κρημνῶν ὠθῆσαι τῆς ἀπογνώσεως, καὶ τὸν τρωθέντα ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, εἴτε διὰ τῶν αὐστηροτέρων τε καὶ στυφόντων, εἴτε διὰ τῶν ἁπαλωτέρων καὶ πραοτέρων φαρμάκων.

ARIST. « Peccati qualitas in omnibus consideratur, et conversio perspicitur. Et sic misericordia mensura disponitur. »

Pœnas quidem cuique peccato adhibendas decreverunt Patres. Sed totum judicium ei relinquunt qui ligandi et solvendi potestatem a Deo accepit, ut ille et peccati consideret qualitatem, et ejus qui peccavit conversionem, et sic misericordiam mensura disponat, medelam morbo convenientem adhibens. Omnis enim ratio Deo et ei cui pastoralis traditur principatus, in eo est, ut errantem ovem reducat, et non in desperationis præcipitia impellat, et a serpente vulneratum medicetur, sive per acriora et astringentia, sive per molliora et leniora medicamenta.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

CANONES

SANCTÆ ET UNIVERSALIS VII SYNODI.

284 BALS. Sancta et œcumenica septima synodus fuit anno 6296, indictione 11 sub imp. Constantino et Irene, matre ejus, (erat autem hic Constant., filius Leonis filii Copronymi) 367 sanctis Patribus Nicææ Bithyniæ secundo congregatis, adversus eos qui imaginum hostes seu Christianorum erant accusatores. Quæ quidem imagines relative adorari et salutari decrevit.

A ΒΑΛΣ. Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἑβδόμη σύνοδος γέγονεν ἐν ἔτει ͵ϛσϟϛ' (15), ἰνδικτιῶνος α', ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος υἱὸς Λέοντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Κοπρωνύμου), τριακοσίων ἑξήκοντα ἑπτὰ (16) ἁγίων Πατέρων συναθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὸ δεύτερον κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἤγουν Χριστιανοκατηγόρων· ἥτις τὰς εἰκονικὰς ἐκτυπώσεις προσκυνεῖσθαι καὶ κατασπάζεσθαι σχετικῶς ἐψηφίσατο.

ZONAR. Sancta et œcumenica septima synodus Constantino et Irene ejus matre imperantibus, celebrata fuit. (Constantinus hic porro Leonis ex Copronymo geniti filius) trecentis septem et sexaginta sanctis Patribus Nicææ, quæ in Bithynia est, adversus imaginum hostes seu Christianorum accusatores, congregatis. Quæ quidem imagines relative adorandas et amplectendas, quemadmodum et verendæ crucis figuram, decrevit, et fidelium Ecclesiæ tradidit, sic a Domino assumptæ humanitatis, et ejus, quæ ipsum sine semine modoque prorsus inexplicabili edidit, Deiparæ omniumque sanctorum simulacra, esse colenda. Sed et, ad Ecclesiæ constitutionem fideliumque utilitatem, subjectos præterea canones promulgavit.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἑβδόμη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος υἱὸς Λέοντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Κοπρωνύμου, τριακοσίων ἑξηκονταεπτὰ ἁγίων Πατέρων ἀθροισθέντων ἐν B Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἤγουν Χριστιανοκατηγόρων, ἥτις τὰς εἰκονικὰς ἐκτυπώσεις προσκυνεῖσθαι καὶ κατασπάζεσθαι σχετικῶς ἐψηφίσατο, ὁμοίως τῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ τύπῳ, καὶ τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν οὕτω σέβεσθαι τοὺς τύπους τοῦ προσλήμματος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ἀῤῥήτως τεκούσης Θεοτόκου, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων ἁπάντων. Ἀλλὰ καὶ κανόνας ἐξέθετο εἰς κατάστασιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ εἰς ὠφέλειαν τῶν πιστῶν, οἵπερ εἰσὶν οὗτοι.

CANON I.

« Iis, qui sacerdotalem dignitatem sortiti sunt, « testimonia et ad recte se gerendum instituta « sunt cononicarum constitutionum descriptio« nes: quas cum Deiloquo Davide libenter re« cipientes, ad Dominum Deum cantamus, di« centes: « In via mandatorum tuorum lætatus « sum, tanquam in omnibus divitiis [66]; et man-

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Τοῖς τὴν ἱερατικὴν λαχοῦσιν ἀξίαν μαρτύριά τε « καὶ κατορθώματα αἱ τῶν κανονικῶν διατάξεών « εἰσιν ὑποτυπώσεις· ἃς δεχόμενοι ἀσμένως, « μετὰ τοῦ θεοφάντορος Δαβὶδ ᾄδομεν πρὸς τὸν C « Δεσπότην Θεὸν λέγοντες· « Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν « μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ, « καὶ ἐνετείλω δικαιοσύνην, τὰ μαρτύριά σου εἰς

[66] Psal. CXVIII, 14.

Guill. Beveregii notæ.

(15) *Ἐν ἔτει ͵ϛσϟϛ'*. Aufer 5508 ab 6296, et reliquus fiet annus 788. Hoc igitur anno, juxta Balsamonem, a Christi Nativitate currente celebrata est hæc secunda Nicææ synodus. Græcorum autem anni, non Latinorum instar Kalendis Januariis, sed Septembribus ineunt. Et quidem mense Septembri synodus hæc Nicææ congregata est, indictione 11 (ια' non α', ut in Græco textu male imprimitur). Ac proinde antequam annus 788 Julianus cœptus est; quippe qui ante Kal. Jan. sequentes non incepit. Habitum est ergo hoc concilium anno Juliano Dom. 787, quemadmodum et antea observatum est. Sed Paulus Diaconus anno 781, Cedrenus anno 786, aliique aliis annis celebratum fuisse falso perhibuerunt.

(16) *Τριακοσίων ἑξήκοντα ἑπτά*. Sic etiam præter Aristenum Photius asserit, trecentos sexaginta septem episcopos huic concilio interfuisse, ἑπτὰ μὲν καὶ ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἱερῶν ἀνδρῶν πλήθει πλατυνομένη. Phot. De synodis. Nilus trecentos sexaginta tres solos fuisse scribit, συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τριακοσίων ἑξήκοντα τριῶν ἁγίων Πατέρων κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Nil. De syn. Psellus autem non plures quam trecentos quinquaginta fuisse tradidit, cujus etiam sententiam plerique amplexi sunt.

« τὸν αἰῶνα · συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι. » Καὶ A εἰς τὸν αἰῶνα ἡ προφητικὴ φωνὴ ἐντέλλεται ἡμῖν φυλάττειν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆν ἐν αὐτοῖς, δηλονότι ἀκράδαντα καὶ ἀσάλευτα διαμένουσιν. Ὅτι καὶ ὁ θεόπτης Μωϋσῆς οὕτω φησίν· « Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. Καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος Πέτρος ἐν αὐτοῖς ἐγκαυχώμενος βοᾷ, Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι. Καὶ ὁ Παῦλός φησι· « Κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ διαμαρτυρομένων ἡμῖν, ἀγαλλιώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς εἴ τις εὕροι σκῦλα πολλά, ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα, B καὶ ὁλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον κρατύνομεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων σαλπίγγων τοῦ πνεύματος τῶν πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν τε ἐξ ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν. Ἐξ ἑνὸς γὰρ ἅπαντες καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος αὐγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα· καὶ οὓς μὲν τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσι, καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν· οὓς δὲ τῇ καθαιρέσει, καὶ ἡμεῖς καθαιροῦμεν· οὓς δὲ τῷ ἀφορισμῷ, καὶ ἡμεῖς ἀφορίζομεν· οὓς δὲ ἐπιτιμίῳ παραδιδόασι, καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ὑποβάλλομεν. « Ἀφιλάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, » ὁ βεβηκὼς εἰς C τρίτον οὐρανὸν, καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα, Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διαῤῥήδην βοᾷ. »

ΒΑΛΣ. Μαρτύρια λέγονται τὰ τῶν θείων Γραφῶν παραγγέλματα, ὡς διαμαρτυρόμενα καὶ ὑποτυποῦντα πῶς χρὴ πολιτεύεσθαι τοὺς πιστούς. Φασὶν οὖν οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἅγιοι Πατέρες ὅτι κατασπαζόμενοι τοὺς προεκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τῶν ἐξ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν, ἀναθεματίζομεν τοὺς παρὰ τούτων ἀναθεματισθέντας, καθαιροῦμεν τοὺς καθαιρεθέντας, ἀφορίζομεν τοὺς ἀφορισθέντας καὶ ἐπιτιμῶμεν τοὺς ἐπιτιμηθέντας· ἀφιλάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, τουτέστιν οὐδέν τι πλέον διὰ φιλοδοξίαν τούτοις προστιθέαμεν, ἀπληστευσάμενοι ὡς φιλάργυροι, ἀλλ' ἀρκούμενοι τοῖς παρ' ἐκείνων διορισθεῖσι. D Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ κανόνος οὗτός ἐστι. Τὰ δ' ἐν αὐτῷ περιεχόμενα γραφικὰ, σαφῆ ὄντα, ἑρμηνείας οὐ δέονται. Γίνωσκε δὲ ὅτι οὗτος μὲν ὁ κανὼν τῶν ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων μόνων ἐμνήσθη· ὁ β' δὲ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου διορίζεται καὶ ἑτέρων ἁγίων θεσπίσματα ὡς τοὺς ἱεροὺς κανόνας κρατεῖν. Μὴ θαυμάσῃς οὖν πῶς καὶ περὶ τούτων οὐ γέγραπταί τι ἐνταῦθα. Ἠρκέσθησαν γὰρ οἱ Πατέρες τοῖς ὁρισθεῖσι τότε λίαν καλῶς. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ἡ ρλα' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, ἡ καταστρωθεῖσα εἰς σχόλιον τοῦ δευτέρου κεφ. τοῦ α'

« dedi justitiam, testimonia tua [47] in sæculum: intellectum da mihi, et vivam [48]. Et in sæculum nos jubet vox prophetica testimonia Dei servare, et in eis vivere, ut quæ scilicet nequaquam concutienda nulloque ratione labefactanda permaneant. Nam et qui Deum vidit Moses sic ait: « Eis non licet addere, nec eis licet detrahere [49]. » Et divinus apostolus Petrus, in iis glorians, exclamat: « Ad quæ angeli prospicere desiderant [50]. » Atque etiam dicit Paulus: « Etiamsi nos vel angelus de cœlo evangelizaverit vobis præter id, quod nos evangelizavimus vobis, sit anathema [51]. » Cum hæc ergo ita se habeant, et sint nobis testata, iis exsultantes, ut si quis multa spolia invenerit, divinos canones libenter amplectimur, eorumque constitutionem integram et illabefactam confirmamus, qui editi fuerunt a sanctis spiritus tubis, summa laude celebrandis apostolis, et sex sanctis universalibus synodis, iisque quæ ad ejusmodi decretorum traditionem localiter coactæ fuerunt, et nostris sanctis Patribus. Ex uno enim eodemque Spiritu omnes illuminati, quæ erant utilia, decreverunt: et quos anathemati quidem transmittunt, nos quoque anathematizamus; quos vero depositioni, eos quoque deponimus; quos autem segregationi, nos itidem segregamus; et quos pœnæ tradunt, nos quoque similiter subjicimus. Sine avaritia namque sint mores, præsentibus contenti, is qui tertium cœlum conscendit, et arcana verba audivit [52], divinus apostolus Paulus aperte vociferatur.

BALS. Testimonia dicuntur Scripturarum præcepta, ut quæ testificentur et describant quomodo fideles vitam instituere oporteat. Hujus ergo sanctæ synodi Patres dicunt, a sanctis apostolis, 285 a sex universalibus, et a localibus synodis prius editos canones amplectentes, eos anathematizamus qui ab eis anathematizati fuere, deponimus qui fuere depositi, segregamus qui fuerunt segregati, eosque pœnis multamus, quibus fuerunt pœnæ statutæ. Ab avaritia enim alieni mores, id est, nihil iis propter gloriæ cupiditatem adjicimus, ut avari, inexplebiles; sed iis, quæ ab illis constituta sunt, contenti sumus. Atque hic est quidem scopus hujus canonis. Quæ autem in eo continentur ad contextum pertinentia, ea, cum sint dilucida, non egent interpretatione. Scito autem, quod hic quidem canon apostolicorum tantum et synodalium canonum meminit: secundus autem canon synodi in Trullo, aliorum quoque sanctorum decreta tanquam sacros canones observari jubet. Ne mireris ergo cur nihil hic de iis quoque scriptum sit. Contenti enim fuere Patres iis, quæ tunc admodum pulchre de illis statuta sunt. Ne tibi autem adversari putetur Justiniani Novella 131, quæ in com-

[47] Psal. CXVIII, 138. [48] ibid. 146. [49] Deut. IV, 8. [50] I Petr. I, 12. [51] Galat. I, 8. [52] II Cor. XII, 4.

mentario II, cap. primi tit. præsentis operis sita est, et universalium tantum synodorum et localium meminit. Per quæ enim secundum can. synodi in Trullo confirmavit, per eadem aliorum quoque sanctorum Patrum decreta, quæ eo comprehenduntur, stabilivit.

ZONAR. Pluribus locis testimonii nomen in sacris Litteris usurpatum reperias : quorum etiam locorum aliquos sancti Patres hoc canone protulere. Est igitur primo, quid testimonii nomine intelligamus, explicandum. Sunt ergo testimonii Domini constitutiones, quæ nobis, et quo pacto vita instituenda, et quibus suppliciis puniendi sint, quicunque divina imperia contempsere, testantur atque ob oculos ponunt. Qui ergo sacri ordinis dignitate honestati sunt, iis divinos canones, quæque illorum auctoritate descripta et constituta sunt, testimonii loco esse debere, hujus synodi Patres affirmant. Quis enim vitæ modus, quæ ratio unicuique servanda, testantur, quæque illorum violatoribus pœnæ luendæ sint, minantur atque præmonstrant. Sunt vero iisdem canones etiam recte agendi præcepta : vitæ siquidem illorum honestatem tuentur apteque componunt. Virtutem enim eo pacto in nobis efficiunt, Deoque conciliant, quo nullum præstantius recte agendi præceptum reperiri queat. Has igitur, inquiunt, canonicas constitutiones libenter, hoc est, cupide ac alacriter, amplexi, cum Davide illud occinimus : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicul in omnibus divitiis* [33] : quasi sic dicerent : Nos deambulantes, seu vitæ cursum peragentes ex testimoniis tuis oblectamur exsultamusque, ut in omnibus

τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ μεμνημένη μόνων τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν. Δι' ὧν γὰρ ἐπεκύρωσε τὸν β' κανόνα (17) τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, συνεστήριξε καὶ τὰ τῶν ἑτέρων ἁγίων θεσπίσματα, τὰ τούτῳ περιεχόμενα.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ πολλαχοῦ εὑρίσκεται τῶν μαρτυρίων τὸ ὄνομα, ὧν ἐνίων καὶ οἱ ἱεροὶ Πατέρες οὗτοι ἐν τῷ παρόντι κανόνι ἐμνήσθησαν. Δεῖ τοίνυν εἰπεῖν πρότερον τίνα εἰσὶ τὰ μαρτύρια. Μαρτύρια οὖν λέγονται αἱ τοῦ Κυρίου διαταγαὶ, αἱ διαμαρτυρόμεναι καὶ παριστῶσαι πῶς δεῖ βιοῦν ἡμᾶς, καὶ ὅπως οἱ παραβάται τῶν τῷ Θεῷ διατεταγμένων τιμωρηθήσονται. Φασὶν οὖν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες ὅτι τοῖς τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀξιωθεῖσιν οἱ θεῖοι κανόνες καὶ τὰ ὑπ' ἐκείνων τυπούμενα καὶ ὁριζόμενα μαρτύριά εἰσι. Διαμαρτύρονται γὰρ πῶς χρὴ βιοῦν αὐτοὺς καὶ πῶς πολιτεύεσθαι, καὶ τὴν ἐκ παραβάσεως αὐτῶν ἀπειλοῦσι καὶ προδεικνύουσι κόλασιν. Εἰσὶ δὲ τοῖς αὐτοῖς οἱ κανόνες καὶ κατορθώματα, συντηρούμενοι δηλαδὴ καὶ ῥυθμίζοντες τὸν βίον αὐτοῖς. Οὕτω γὰρ κατορθοῦσι τὴν ἀρετὴν καὶ εὐαρεστοῦσι Θεῷ, οὗ μεῖζον οὐκ ἂν εὕροι κατόρθωμα. Ταύτας τοίνυν τὰς κανονικὰς διατάξεις ἀσμένως, φασὶ, δεχόμενοι, ἀντὶ τοῦ ἀγαπητῶς, προθύμως, μετὰ τοῦ Δαβὶδ ᾄδομεν· *Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ*, τοῦτο λέγοντες, ὅτι Ὁδεύοντες, ἤγουν τὴν ὁδὸν τοῦ βίου ἀνύοντες, κατὰ τὰ μαρτύριά σου τερπόμεθα καὶ εὐφραινόμεθα, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ, ὡς ἐπὶ παντοδαπῷ καὶ πολυειδεῖ πλούτῳ, ἢ ὥσπερ εἰ πάντα τὸν πλοῦτον ὁμοῦ συναχθέντα εἰς ἓν, εἰ δυνατὸν, εἴχομεν· καὶ πάλιν· *Ἐνετειλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά*

[33] Psal. CXVIII, 14.

Guill. Beveregii notæ.

(17) *Δι' ὧν γὰρ ἐπεκύρωσε τὸν β' κανόνα.* Secundum synodi Trullanæ canonem a Justiniano imperatore, novella puta 131 confirmatum esse Balsamon hic asseverat, non animadvertens Justinianum vita functum plusquam centum viginti annis terrenam cum cœlesti corona prius commutasse, quam synodus Trullana celebrata fuit. Imo quidem novella ista a Balsamone citata etiam ante quintam generalem synodum Constantinopoli habitam promulgata fuit, quippe qua quatuor tantummodo œcumenica concilia confirmata sunt. Sic enim se habet, *Sancimus igitur vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ a sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ ; hoc est, in Nicæna trecentorum decem et octo ; et in Constantinopolitana, sanctorum centum quinquaginta Patrum ; et in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus ; et in Chalcedonica, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas Scripturas accipimus, et regulas sicut leges observamus.* Justinian. novel. 131. cap 1. Sed unde igitur Balsamon Trullanam etiam synodum a Justiniano confirmatam hauserit ? Nimirum e Basilicis, in quæ dicta Justiniani Novella, longe aliter quam ab eo constituta, tralata est. Enimvero in Basilicorum lib. v. tit. 3, cap. 2, ista novella, sic legitur, Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν τόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας. Ubi, ut videre est, loco quatuor septem synodi mendose substituuntur : quæ etiam sic postea recensentur et confirmantur, Nicæna prima, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensis, Constantinopolitana secunda, Constantinopolitana tertia, et Nicæna secunda. Unde palam fit Basilica, quæ Balsamoni imposuerunt, hoc præsertim in loco, ut alia in præsenti taceam, misere interpolata et corrupta esse ; cum præsens etiam concilium Nicææ habitum a Justiniano confirmatum ibi dicatur, etiamsi ille plusquam ducentis annis antea mortuus fuerit, quam hæc corruptela, nec Balsamon primus, qui ea deceptus fuit. Nam longe ante eum Photius patriarcha Constantinopolitanus eamdem Justiniani novellam eodem modo depravatam citavit, Ἡ γ' διάταξις τοῦ β' τίτλου τῶν Νεαρῶν τοὺς τῶν ἑπτὰ συνόδων κανόνας θέλει κρατεῖν καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν, ὡς τὰς θείας Γραφάς. Phot. Nomocan. tit. 1, cap. 2. Unde veri nobis simillimum videtur, istam Justiniani novellam hac corruptela depravatam, et tribus ultimis conciliis auctam esse statim post tempora, quibus extremum eorum sive præsens habitum fuit ; idque eo nomine, ut decreta hujus synodi de imaginibus adorandis legis vicem habere viderentur. Sed nihil incautius, nihil imprudentius perpetrari potuit ; cum neminem lateat impossibile esse, ut Justinianus ea concilia confirmaret, quæ multis post ejus obitum annis celebrata sunt. Quod miror, neque a Balsamone, nec Photio, nec ab aliis antehac observatum.

σου εἰς τὸν αἰῶνα· συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι. A Καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡ προφητικὴ φωνὴ ἐντέλλεται ἡμῖν φυλάττειν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆν ἐν αὐτοῖς, δηλονότι ἀκραδάντοις καὶ ἀσαλεύτοις μένουσι. Ζῶμεν γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ μαρτυρίοις, ὅταν ἀσάλευτα ταῦτα μένωσι, μὴ παραβαινόμενα παρ' ἡμῶν μηδὲ ἀθετούμενα. Ἀκράδαντα δὲ τὰ ἐστηριγμένα καὶ μὴ ῥᾳδίως κινούμενα λέγονται. Κράδη γὰρ ὁ κλάδος λέγεται τῆς συκῆς, ὃς ἀσθενής ἐστι καὶ εὐκόλως συνθλώμενος. Ὁ γοῦν ἐστηριγμένος καὶ μὴ εὐκόλως κινούμενος ἀκράδαντος λέγεται. Εἶτα καὶ τὸν Μωϋσῆν παράγει λέγοντα, ὅτι *Ἐν αὐτοῖς*, τοῖς θείοις δηλαδὴ διατάγμασιν, *οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν*· καὶ τοὺς ἀποστόλους, τὸν μὲν τὴν πίστιν θερμότατον Πέτρον ἐν αὐτοῖς καυχώμενον, καὶ εἰπόντα· B *Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι*, ἅτινά εἰσιν, ὡς ἐκεῖνός φησιν, ἃ νῦν ἀνηγγέλη ἡμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ἡμῖν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· εἰ καί τινες ἑτέρως ἐξηγοῦνται τὸ ἀποστολικὸν τοῦτο ῥητόν· τὸν δὲ τὸν ζῆλον πολὺν Παῦλον βοῶντα· *Κἂν ἄγγελος εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.* Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπάγουσιν οἱ τὸν κανόνα τοῦτον ἐκθέμενοι ὅτι, τούτων οὕτως ὄντων καὶ διαμαρτυρομένων ἡμῖν, ἀγαλλιώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς εἴ τις εὕροι σκῦλα πολλά (καὶ τοῦτο τὸ Δαυϊδικόν). Σκῦλα δὲ τὰ τοῖς νεκροῖς τοῖς ἐν πολέμῳ πεσοῦσι περικείμενα λέγονται, εἴτε ἐσθῆτές εἰσιν, εἴτε ὅπλα, εἴτε τις κόσμος. Τὸ ὑπερβάλλον οὖν διὰ τούτου ὁ προφήτης ἐδήλωσε τῆς ἀγαλλιάσεως. Οἱ γὰρ τοὺς ἐν πολέμῳ C πεσόντας σκυλεύοντες νενεμηκότες ἂν νοοῖντο, καὶ τῶν ἐναντίων ὑπερτερήσαντες, καὶ διπλῆν τὴν ἀγαλλίασιν ἔχουσι, τὴν μὲν διὰ τὴν νίκην, τὴν δὲ διὰ τὸν πλοῦτον, ὃν ἐκ τῶν σκύλων συνήγαγον· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, οἱ Πατέρες οὗτοί φασιν, ἀγαλλόμενοι τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα, ἀντὶ τοῦ, ἀγαπητικῶς δεχόμεθα καὶ κατασπαζόμεθα. Οὓς γὰρ ἀγαπῶμεν, περὶ τὰ στέρνα ταῖς περιπλοκαῖς τιθέντες κατασπαζόμεθα, ἢ ἀντὶ τοῦ, ἐγκαρδίως φιλοῦμεν· περὶ τὰ στέρνα γὰρ ἡ καρδία ἡμῶν. Καὶ ὁλόκληρον καὶ ἀσάλευτον τὴν αὐτῶν διαταγὴν τηροῦμεν, φασί. Κρατυνομένων, ἤγουν ἐπικυρουμένων καὶ βεβαιουμένων τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἐξ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ τόπους συναθροισθεισῶν, καὶ τῶν ἁγίων Πα- D τέρων ἡμῶν, δηλαδὴ τῶν ἐκτὸς συνόδων κανόνας ἐκτεθεικότων· πάντες γὰρ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἁγίου φωτισθέντες τὸν νοῦν ὥρισαν τὰ συμφέροντα, καὶ πάντα, φασί, κατ' ἐκείνους καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν. Οὓς γὰρ ἐκεῖνοι ἀναθεματίζουσι, καὶ ἡμεῖς· οὓς δὲ ἀφορίζουσι, καὶ ἡμεῖς· οἷς δὲ ἐπιτιμῶσι, καὶ ἡμεῖς· ἀφιλάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι. Τὸ μὲν ῥητὸν ἀποστολικόν· ἐχρήσαντο δὲ τούτῳ οἱ τῆς συνόδου, δηλοῦντες, οἶμαι, ὅτι οὐδὲν πλέον τοῖς παρ' ἐκείνων διαταγεῖσι θέλομεν ἡμεῖς προσθεῖναι διὰ φιλοδοξίαν ἀπληστευόμενοι, ὡς οἱ φιλάργυροι ἀεὶ ζητοῦντες, οἷς ἔχουσι, προστιθέναι· ἀλλ' ἀρκού-

A divitiis, non minus videlicet, ac si divitiarum omni copia varietateque affluerimus, vel si divitiis omnibus in unum locum, si fieri posset collectis perfrui datum esset. Et rursum: *Mandasti justitiam testimonia tua in sæculum, intellectum da mihi, et vivam* [34]. Et in sæculum testimonia Dei servare prophetica voce jubemur, ac in ipsis vivere, ita scilicet ut firma illa, inconcussaque permaneant. Tunc enim in Dei testimoniis vivimus, cum ea immota stabili vestigio, nullo nostro facto violata aut contempta, nituntur; ἀκράδαντα namque dicuntur, quæ firmo nixu hærent, nec ita facile commoveri possunt. Est enim κραδὴ ficus ramus tener et fragilis. Qui igitur ita stabilitus est, ut haud facili negotio moveri queat, ἀκράδαντος nominatur. Mo- B sem deinde producit, qui ad ea, divina decreta videlicet, Nihil addi, nec ab iis quidquam auferri licere affirmat [35]. Tum ex apostolorum quoque numero, primum quidam immenso fidei amore flagrantem Petrum illum, magnifice se in ipsis efferentem; *in quæ desiderant* [36], inquit, *angeli prospicere* [36], quæ sunt, ut ille ait, ea quæ nuntiata sunt nobis per eos qui evangelizaverunt nobis in Spiritu sancto; quamvis alii hunc apostoli locum aliter explicent. Deinde Paulum multo zelo incensum, qui sic obtestabatur: vel *Si angelus annuntiet vobis, præter id quod accepistis, anathema sit* [37]. Proinde cum hæc, inquiunt canonis auctores, **286** ita constituta sint, nobisque testata, in iis C exsultantes, sicut qui invenit spolia multa (et hoc Davidicum est). Spolia vero dicuntur ea, quibus qui in bello cecidere induti sunt, tum vestes, tum arma, tum quidquid ad ornatum aliquo modo pertinet: hic ergo lætitiæ magnitudinem Propheta demonstravit. Nam qui interfectis in bello spolia detrahunt, victoriam reportasse ac superiores adversariis fuisse intelliguntur, geminaque, partim ob victoriam qua potiti sunt, partim ob spolia quibus sunt ditati, voluptate perfruuntur. Eodem modo nos quoque, aiunt Patres, exsultabundi, divinos canones pectoribus admovemus, hoc est, perlibenti animo accipimus, et amplectimur; quos enim diligimus, pectora brachiis amplexi salutamus; vel intimo cordis affectu diligimus (est D namque in pectore cordis locus), eorumque constitutionis universas, neque ulla ex parte labefactatas conservamus, inquiunt, ac retinemus; ratis scilicet ac confirmatis iis canonibus, tum quos sancti apostoli, tum quos œcumenicæ, quosque item locales synodi, quos etiam extra synodicos conventus sancti Patres nostri edidere. Omnes namque, ejusdem sancti Spiritus lumine illustrati, utilia decrevere, ac omnia, inquiunt, ex illorum institutis nos quoque sancimus. Quos enim illi anathemate, aut depositione, aut segregatione, aut aliis pœnis afficiunt, illos eodem prorsus mulctæ genere nos quoque damnamus. Sint etenim mores

[33] II Cor. XII, 4. [34] Psal. CXVIII, 138. [35] Deut. IV, 2. [36] I Petr. I, 13. [37] Galat. I, 9.

sine avaritia, contenti præsentibus, inquit Apostolus. Quæ quidem verba synodi auctores usurpavere, illud, ut arbitror, indicantes, se nihil scilicet ad ea quæ jam ab antiquis Patribus constituta sunt ambitioni studentes adjungere, avarorum more, qui ad ea quæ possident aliquid addere assidue contendunt: sed præsentibus, iis nimirum quæ a sanctis Patribus definita sunt, esse contentos.

A μεθα τοῖς παροῦσι, τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δηλονότι ὁρισθεῖσιν.

ARIST. « Canones divinos, sanctorum nempe apostolorum, synodorum sex œcumenicarum, nec non topicarum, utique et sanctorum Patrum nostrorum ab uno scilicet et eodem Spiritu sancto inspiratorum, libenter amplectimur. Eos igitur quos ii anathematizarunt, et nos anathematizamus; quos deposuerunt, deponimus; quos segregarunt, segregamus; et quos pœnis subjecerunt, eosdem et nos pœnis subjicimus. »

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς θείους κανόνας ἀσπασίως ἐνστερνιζόμεθα, τῶν τε ἁγίων ἀποστόλων, τῶν ἐξ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ὡς ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμπνευσθέντων. Οὓς οὖν ἀνεθεμάτισαν, ἀναθεματίζομεν· καὶ οὓς καθεῖλον, καθαιροῦμεν· οὓς ἀφώρισαν, ἀφορίζομεν· καὶ οὓς ἐπετίμησαν, ἐπιτιμῶμεν. »

B

Septima hæc synodus secundo in Nicæa habebatur, sub Constantino exsecrandi impiique Copronymi nepote, et Irene matre ejus ex Athenis oriunda, congregatis consilio et adhortatione Tarasii archiepiscopi Constantinopolitani, trecentis sexaginta septem Patribus divinis. Conventus autem eorum erat adversus imaginum hostes sive Christianorum accusatores, et eos anathematizarunt: Ecclesiæ autem antiquum ejus ornatum restituerunt, eamque imaginum habere expressiones, et relative eas salutare recte definierunt: pari vero ratione etiam crucis honorabilis adorari figuram: amplectentes et confirmantes tum summa laude prædicandorum et sanctorum apostolorum, tum sex sanctorum C conciliorum generalium, et etiam provincialium canones; et eos qui ab illis anathematizati fuissent, anathematizarunt et ipsi, et depositione ob aliquod crimen damnatos, similiter et ipsi condemnarunt, segregatos autem segregarunt, et pœnis subjectos æqualibus pœnis subjecerunt; nihil omnino iis, quæ sanctis apostolis et divinis Patribus exposita et decreta fuerunt, vel addentes vel subtrahentes.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἐγγόνου τοῦ τρισκαταράτου καὶ θεομισοῦς Κοπρωνύμου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἡ παροῦσα ἑβδόμη γέγονε σύνοδος ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, συνελθόντων συμβουλῇ καὶ παραινέσει Ταρασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τριακοσίων ἑξήκοντα ἑπτὰ θεοφόρων Πατέρων. Ἡ δὲ συνέλευσις τούτων γέγονε κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἤτοι Χριστιανοκατηγόρων· καὶ τούτους ἀνεθεμάτισαν. Τῇ δὲ Ἐκκλησίᾳ τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς κόσμον ἀποδεδώκασι, καὶ τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις ἔχειν αὐτὴν, καὶ σχετικῶς ἀσπάζεσθαι ταύτας, καλῶς διωρίσαντο· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου προσκυνεῖσθαι σταυροῦ· ἀσπασάμενοι καὶ κρατύναντες τούς τε τῶν πανευφήμων καὶ ἁγίων ἀποστόλων κανόνας, τῶν τε ἁγίων οἰκουμενικῶν ἓξ συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν· καὶ τοὺς μὲν ἀναθεματισθέντας ὑπ' αὐτῶν ἀναθεματίζουσι καὶ αὐτοί· τοὺς δὲ καθαιρέσει διά τι πταῖσμα κατακριθέντας, ὡσαύτως καὶ οὗτοι καταδικάζουσι· τοὺς δὲ ἀφωρισμένους ἀφορίζουσι· καὶ τοὺς ἐπιτιμίοις καθυποβαλλομένους ἐπιτιμῶσιν ἐπίσης, μηδέν τι προστιθέντες ἢ ὑφαιροῦντες τῶν παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων ἐκτεθέντων καὶ ὁρισθέντων.

287 CANON II.

« Quoniam psallentes Deo repromittimus, In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar eloquiorum tuorum: omnes quidem Christianos hoc servare saluberrimum est; eos autem D præcipue qui sacerdotalem dignitatem obtinent. Quamobrem decernimus, quemlibet quidem, qui ad episcopalem gradum est provehendus, Psalterium omnino nosse, ut ex eo omnem quoque suum clericum ita institui moneat: a metropolitano autem bene examinari, an ad sacros canones diligenter ac cum perscrutatione, non autem obiter cursimque legendos prompto paratoque sit animo, et sacrum etiam Evangelium et librum divini Apostoli omnemque divinam Scripturam; et in divinis præceptis versari, et populum sibi commissum docere. Nostræ enim hierarchiæ substantiæ sunt eloquia divinitus tradita,

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Ἐπειδήπερ ψάλλοντες συντασσόμεθα τῷ Θεῷ, Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου· » πάντας μὲν Χριστιανοὺς τοῦτο φυλάττειν σωτήριον, κατ' ἐξαίρετον δὲ τοὺς τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχομένους ἀξίαν. Ὅθεν ὁρίζομεν πάντα τὸν προάγεσθαι μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμὸν πάντως τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, ἵνα ὡς ἐκ τούτου καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω νουθετῇ μυεῖσθαι· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ προθύμως ἔχει ἀναγινώσκειν ἐρευνητικῶς καὶ οὐ παροδευτικῶς τούς τε ἱεροὺς κανόνας, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τήν τε τοῦ θείου Ἀποστόλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν· καὶ κατὰ τὰ θεῖα ἐντάλματα ἀναστρέφεσθαι, καὶ διδάσκειν τὸν κατ' αὐτὸν λαόν. Οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα λόγια, ἤγουν ἡ τῶν θείων

« Γραφῶν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, καθὼς ὁ μέγας « ἀπεφήνατο Διονύσιος. Εἰ δὲ ἀμφισβητοίη, καὶ « μὴ ἀσμενίζοι οὕτω ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, μὴ « χειροτονείσθω. Ἔφη γὰρ προφητικῶς ὁ Θεός· « Σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ « μὴ ἱερατεύειν μοι. »

ΒΑΛΣ. Εἰδότες οἱ ἅγιοι Πατέρες ὅτι διὰ τὴν τῶν εἰκονομάχων αἵρεσιν οἱ πλείους πιστοὶ ἐξηγριώθησαν, ὡς φεύγοντες, καὶ μὴ δυνάμενοι κἂν εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχεσθαι, εἶπον ὡς καὶ πάντες μὲν Χριστιανοὶ ἀναγκάζονται τὴν θείαν Γραφὴν ἀναγινώσκειν μετὰ ἐρεύνης· πολλῷ δὲ πλέον οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ πρὸς τὸ διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτοὺς λαὸν τεταγμένοι. Διὸ καὶ ὥρισαν μὴ ἄλλως τινὰ χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ τὸν ψαλτῆρα γινώσκει, καὶ ἀνακρινόμενος ὑπὸ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖν αὐτὸν, ὁποίαν ἔφεσιν ἔχει περὶ τὴν μάθησιν τῆς θείας Γραφῆς, κατάθηται ἐπιμεληθῆναι τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων καὶ τῶν λοιπῶν, μετὰ ἐρεύνης δηλονότι, καὶ οὐ κατὰ πάροδον· ἀναστρέφεσθαι δὲ καὶ κατὰ τὰ θεῖα ἐντάλματα, καὶ διδάσκειν τοῦ Κυρίου λαὸν, καὶ ἁπλῶς εἶναι ἕτοιμον εἰς τὸ διδάσκειν καὶ ἀποκρίνεσθαι τὰ εἰκότα περὶ τῶν θεοπαραδότων λογίων τῶν ὄντων οὐσίαν ἤτοι σύστασιν τῆς ἱερωσύνης. Εἴποι δέ τις, Πῶς οἱ ἅγιοι Πατέρες οὐκ εἶπον ὀφείλειν χειροτονεῖσθαι τοὺς εἰδότας τοὺς ἱεροὺς κανόνας, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλὰ τοὺς εἰδότας μόνον τὸν ψαλτῆρα, καὶ ἐπαγγελλομένους ἐπιμεληθῆναι καὶ τῆς τῶν λοιπῶν μαθήσεως; Λύσις. Τὸ μὲν εἰδέναι τὸν ψαλτῆρα, ὡς ἀπῃτημένον ἐξ ἀνάγκης, ἀπῃτήθη καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀσυμπαθῶς τοὺς χειροτονεῖσθαι ὀφείλοντας· τῶν δὲ λοιπῶν θείων διδαγμάτων ἡ κατάληψις οὐκ ἐζητήθη, διὰ τὸ μὴ ὀφειλόμενον εἶναι καὶ τοὺς μήπω ἀξιωθέντας διδασκαλικοῦ ἀξιώματος ταῖς τοιαύταις ἀναγνώσεσι ἑαυτοὺς ἀπασχολεῖν, καὶ μᾶλλον τότε, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ φυγαδείας κατεκρίνοντο. Ἵνα τί γοῦν, εἶπον, ὁ ἀπὸ τῶν ἄλλων βιωτικῶν ἴσως ἐργασιῶν εἰς χειροτονίαν μετακαλούμενος, καὶ διὰ τοῦτό τε καὶ διὰ τὴν τῶν ὀρθοδόξων στενοχωρίαν συγγνωμονούμενος, οὐ χειροτονηθείη, ὡς μὴ ἔχων κατάληψιν ἀκριβῆ τῆς θείας Γραφῆς; Διὸ, φασὶν, εἰ πρὸς ταύτην ἕτοιμός ἐστι, καὶ ἐπαγγέλλεται μετὰ διαθέσεως ἐπιμεληθῆναι τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς, χειροτονηθήσεται· ὅτι μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς τῶν ἄλλων ὀχλήσεως, καὶ ἀναδέξασθαι τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα, ἐξ ἀνάγκης οὐ καταισχύνει ἐπάγγελμα· ἀλλὰ γενήσεται τούτου καὶ μόνου, καὶ ῥᾳδίως ἕξει τὴν ἐπιστήμην τῆς θείας Γραφῆς.

ΖΩΝΑΡ. Πάντας μὲν δεῖ τοὺς πιστοὺς ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ μελετᾷν δικαιώμασι, καὶ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν λόγων αὐτοῦ· ἐξαιρέτως δὲ τοὺς τὸ ἱερατικὸν ἀμπεχομένους, ἐνδεδυμένους, περικειμένους ἀξίωμα. Διὸ καὶ ὁ κανὼν οὗτος τὸν εἰς ἐπισκοπὴν προάγεσθαι

« divinarum scilicet Scripturarum vera scientia; sicut et magnus ait Dionysius. Si autem « dubius animi fuerit, et non libenter hæc « facere et docere voluerit, non ordinetur. « Prophetice enim dixit Deus: « Tu repulisti « scientiam, et ego te repellam ne sis mihi « sacerdos [58]. »

BALS. Cum scirent sancti Patres, quod propter imaginum adversariorum hæresin complures fideles fieri agrestesque evaserunt, ut qui fugerint, et ne in hominum quidem conspectum venire auderent, dixerunt, quod omnes quidem Christiani coguntur cum perscrutatione divinam Scripturam legere; multo autem magis antistites, qui ad sibi subjectum populum docendum ordinati sunt. Unde etiam definierunt, non alias ordinari quempiam, quam si norit psalterium, et ab eo, qui est ipsum ordinaturus, examinatus, quodnam sit ejus in sanctam Scripturam desiderium, asserat se sacrorum et divinorum canonum ac reliquorum lectioni operam dare cum diligenti scilicet investigatione, et non obiter: versari autem etiam in divinis præceptis, et Domini populum docere; et esse, ut semel dicam, promptum ad docendum et respondendum, quæ sunt consentanea, de eloquiis a Deo traditis, quæ quidem sunt substantia seu constitutio sacerdotii. Dixerit autem quispiam, cur sancti Patres non dixerunt eos debere ordinari, qui sacrum canonem norunt, sanctum Evangelium, et reliqua: sed eos qui psalterium tantum norunt, et profitentur se reliquorum quoque discendorum curam gerere? Solutio. Scire quidem psalterium, ut necessario requisitum, eos, qui citra ullam commiserationem ordinari debent a sanctis quoque Patribus postulatum est: reliquarum autem doctrinarum comprehensio non requirebatur, eo quod jure exigi non potest, ut qui docendi auctoritatem et munus nondum sunt assecuti in ejusmodi lectionibus versentur, et maxime eo tempore, quando Christiani exsilii pœna damnabantur. Quidni ergo, dixerunt, qui ab aliis, quibus victus paratur, artificiis ad ordinationem accersitur, cuique propterea, et propter orthodoxorum angustias, venia datur, ordinetur, ut qui non habeat exactam divinæ Scripturæ comprehensionem? Ideo, inquiunt, si ad eam paratus sit, et se ad eam diligenter legendam operam positurum profiteatur, ordinabitur: quia postquam ab aliarum rerum molestia est liberatus, et docendi auctoritatem suscepit, professionem suam dedecore non afficiat; sed in eo solo versetur necesse est, et divinæ Scripturæ scientiam facile assequetur.

ZONAR. Omnes quidem fideles in justificationibus Dei meditari, nec illius sermonum oblivisci decet: sed eos maxime, qui sacerdotalem dignitatem obtinent sive ea præditi atque ornati sunt. Quicunque igitur ad episcopatum fuerit evehendus, hunc

[58] Osee IV, 6.

præsens can. in psalterii cognitione versatum esse jubet, ut hoc pacto ab illo populus quoque initiari, hoc est eadem cognitione imbui discat. Examinari porro illum vult ab eo a quo renuntiandus est, metropolitano, **288** an sacros canones, Evangelium, Apostoli librum, omnia denique divinæ Scripturæ monumenta perlegere velit. Ac ita quidem perlegere, ut reconditas abditasque illorum sententias scrutetur, proindeque, et uniuscujusque rei rationem intelligat, et populo sibi commisso erudiendo sit idoneus*, ipsumque interrogantibus respondere paratus; juxta divinum Apostolum, qui jubet fideles, paratos esse semper respondere omni petenti ab ipsis rationem de ea, quæ in nobis est, spe: non autem perfunctorie, hoc est, alias res agens, et verbis solum recitandis occu- B patus, subjectas vero sententias cognitione nequaquam attingens. Nec solum ab eo sacrarum Litterarum studium, quod diximus, postulari; sed ut vitam præterea ac mores ad legis divinæ præscriptum normamque componat, exigi placet neque id tantum, sed ut in erudiendo præterea credito sibi populo elaboret. Sunt etenim ejus, quæ apud nos est, hierarchiæ substantia, ut magnus Dionysius indicavit, eloquia divinitus tradita, hoc est, divinarum Scripturarum vera cognitio. Substantia vero hierarchiæ divina Scriptura vocata est, quod ex illa nimirum tota ejus constitutio pendeat. De substantia porro, iis qui extra sunt, hoc tempore plura dicere alienum C mihi visum est. Vel enim qui se ad cognoscendos canones contulere liberali doctrina expoliti sunt, ejusque definitionem, et quæcunque de illa in prædicamentis traduntur, novere; vel, si politioris litteraturæ ignari sunt, frustra illis, quæcunque hac de re dici possunt, inculcaveris. Hæc igitur siquidem episcopus se facturum recipiat, ipseque hanc vitæ normam amplecti, tum in aliorum quoque moribus componendis laborem suscipere non recuset, eum ordinari Patres jubent: sin dubius sit animi, et non libenter accipiat, hoc est, amet, et prompto sit animo ita facere et docere, non ordinari. His præterea prophetæ verba subjiciunt.

A μέλλοντα κελεύει τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, ἵνα καὶ τὸν οἰκεῖον οὕτως ἐκπαιδεύῃ μυεῖσθαι λαὸν, ἀντὶ τοῦ μανθάνειν. Ἀνακρίνεσθαι δὲ βούλεται αὐτὸν παρὰ τοῦ μέλλοντος χειροτονῆσαι αὐτὸν μητροπολίτου, εἰ θέλει ἀναγινώσκειν τοὺς ἱεροὺς κανόνας, τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν τοῦ Ἀποστόλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν. Ἀναγινώσκειν δὲ ἐρευνητικῶς, ὥστε εἰδέναι τὸν νοῦν ἑκάστου, καὶ ἱκανὸν εἶναι πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ὑπ' αὐτὸν λαοῦ, καὶ ἕτοιμον πρὸς ἀπόκρισιν τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, παραγγέλλοντα τοῖς πιστοῖς, ἵνα ἕτοιμοι ὦσιν ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι αὐτοὺς λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ἀλλὰ μὴ παροδευτικῶς, ἤγουν ἀπροσέκτως, καὶ μόνα τὰ ῥήματα λέγοντα, τῆς δ' ἐννοίας μὴ προσ- B απτόμενον. Καὶ οὐ μόνον οὕτως ἀναγινώσκειν τὴν θείαν Γραφὴν ἀπαιτεῖσθαι αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ θεῖα ἐντάλματα ἀναστρέφεσθαι καὶ βιοῦν· καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαόν. Οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας τὰ θεοπαράδοτά εἰσι λόγια, ἤγουν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, ὡς ὁ μέγας ἀπεφήνατο Διονύσιος. Οὐσία δὲ τῆς ἱεραρχίας ἐκλήθη ἡ θεία Γραφὴ, ὡς σύστασις ταύτης. Ἄκαιρον γάρ μοι κέκριται τὸ πλέον εἰπεῖν τι περὶ οὐσίας κατὰ τοὺς ἔξω. Ἢ γὰρ τῶν μετασχόντων παιδείας οἱ τοὺς κανόνας μετιόντες εἰσὶ, καὶ οἴδασι τὸν ὅρον ταύτης, καὶ ὅσα ἐν ταῖς κατηγορίαις περὶ αὐτῆς εἴρηται, ἢ ἄγευστοι παιδείας εἰσὶ, καὶ μάτην ὅσα ἄν τις εἴποι πρὸς C ἐκείνους εἰρήσονται. Εἰ μὲν οὖν ταῦτα ὑπισχνεῖται ποιεῖν, καὶ οὕτω βιοῦν, καὶ τοὺς ἄλλους ῥυθμίζειν, χειροτονεῖσθαι αὐτὸν κελεύουσιν οἱ Πατέρες· εἰ δὲ ἀμφιβάλλοι, καὶ μὴ ἀσμενίζοι, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷ, προθυμεῖται, οὕτω ποιεῖν καὶ διδάσκειν, μὴ χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπάγουσι τὰ προφητικὰ ῥήματα.

ARIST. « Qui futurus est episcopus, Psalterium « noscat: pernoscat, quod legit, non simplici- « ter, sed cum perscrutatione, sacros canones, « sanctum Evangelium, Apostoli librum, et « divinam Scripturam universam: sin minus, « ne ordinetur.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ γενησόμενος ἐπίσκοπος γινωσκέτω « τὸ Ψαλτήριον· διαγινωσκέτω ὅτι ἀναγινώσκει « οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐρευνητικῶς, τοὺς ἱεροὺς κα- « νόνας, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὴν τοῦ Ἀποστό- « λου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν· εἰ δὲ « μὴ, μὴ χειροτονείσθω. »

Eum, qui ad episcopatus gradum promovendus D est, oportet psalterium omnino noscere illudque interpretari, ut et clerum suum sic discere edoceat. Quam diligenter etiam a metropolitano examinari an sacros canones accurate potest legere, et sanctum Evangelium, et divini apostoli Pauli librum, et totam Scripturam divinam, et mentem illorum investigare, et quæ scripta sunt intelligere. Quandoquidem vera divinarum Scripturarum scientia est constitutio et ipsa hierarchiæ essentia secundum magnum Dionysium: et scientia sic instructum, eum ordinari: sin minus, non ordinari. Dixit enim

Τὸν μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς προάγεσθαι βαθμὸν, δεῖ πάντως τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, καὶ ἑρμηνεύειν αὐτὸν, ἵνα καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω μανθάνειν διδάσκῃ. Ἐξετάζεσθαι δὲ ἀσφαλῶς καὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ ἐπιμελῶς δύναται τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀναγινώσκειν, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὴν τοῦ θείου ἀποστόλου Παύλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἐρευνᾷν, καὶ συνιέναι τὰ γεγραμμένα· διότι σύστασις καὶ οὐσία τῆς ἀρχιερωσύνης ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἐστιν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον· καὶ οὕτως ἔχοντα γνώσεως χειροτονεῖσθαι αὐτόν· εἰ δὲ

μή, μὴ χειροτονεῖσθαι. Εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ A προφήτου· *Σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαι σέ, τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι.*

ΚΑΝΩΝ Γʹ.

« Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων, ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ἄκυρον μένειν κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· « Εἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. » Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπήν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι· καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι· Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη B τοῦτο ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους (συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων), τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ. »

ΒΑΛΣ. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς παρούσης συνόδου ἐψηφίσαντό τινες, ὡς ἔοικεν, ἀπὸ ἐξουσίας τινῶν παραδυναστευόντων ὑπεναντίως τῷ περὶ τούτου ἀποστολικῷ κανόνι. Μὴ ἀνεχόμενοι οὖν τοῦτο οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὥρισαν τὴν τοιαύτην ψῆφον ἄκυρον εἶναι ἀκολούθως τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι, τῷ διοριζομένῳ τοὺς οὕτω ψηφισθέντας καθαιρεῖσθαι C καὶ ἀφορίζεσθαι, τοὺς δὲ κοινωνήσαντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι· τὴν μέντοι ψῆφον ὀφείλει γίνεσθαι κατὰ τὸν δʹ. κανόνα τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ. Καὶ ἀνάγνωσον οὖν τὸν τοιοῦτον κανόνα, καὶ τὸν λʹ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τὰς ἑρμηνείας αὐτῶν. Τί δέ, τῶν κανόνων μὴ διοριζομένων διὰ ψήφου γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων, ἀλλὰ μόνον τῶν ἐπισκόπων, πῶς ὁ κανών φησιν ἀκυροῦσθαι τὰς παρὰ ἀρχόντων γινομένας ψήφους ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων; *Λύσις*. Τινὲς εἶπον καὶ τὰς τρεῖς χειροτονίας ἐπὶ ἑνὸς προσώπου ὀφείλειν ἐκλαμβάνεσθαι, καὶ τὴν οὕτω γενομένην ψῆφον χάριν τοῦδέ τινος, ἐφ' ᾧ γενέσθαι διάκονον, πρεσβύτερον, καὶ οὕτως ἐπίσκοπον, ἄκυρον εἶναι· ἕτεροι εἶπον D ὅτι τὸ παλαιὸν αἱ ψῆφοι παρὰ τοῦ δήμου ἐγίνοντο, καὶ ἐψηφίζοντο οὐ μόνον ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι· καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ κανὼν τὰς κατὰ δυναστείαν ἀρχοντικὴν γινομένας ψήφους ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἀκυροῦσθαι· ἄλλοι δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ μὲν ἐπισκόπου ἡ ψῆφος κατὰ κυριωνυμίαν ἐῤῥέθη, ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου καταχρηστικῶς· ἀντὶ γὰρ χειροτονίας ἐξελήφθη· ὅπερ καὶ ἐμοὶ ἀρέσκει, εὑρίσκοντι καὶ ἑτέρους κανόνας τὴν ψῆφον ἀντὶ χειροτονίας ἐκλαμβανομένους. Τῶν δὲ ἀρχόντων μὴ δυναμένων ὅλως

Deus per prophetam: *Tu scientiam repulisti, et ego te repellam, ne sis mihi sacerdos.*

CANON III.

« Omnem electionem episcopi vel presbyteri vel diaconi, quæ fit a magistratibus, irritam manere, ex canone dicente: Si quis episcopus, sæcularibus magistratibus usus, per eos ecclesiam obtinuerit, deponatur et segregetur, et omnes qui cum eo communicant. Oportet enim eum, qui ad episcopatum promovendus est, ab episcopis eligi; quemadmodum a sanctis Patribus Nicææ decretum est in canone, qui dicit: Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, constitui: si autem hoc difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eodem convenientes, (iis quoque, qui absunt, simul suffragium ferentibus et assentientibus per litteras) tunc facere electionem. Eorum autem, quæ per unamquamque provinciam fiunt, confirmationem tribui metropolitano. »

BALS. Tempore præsentis synodi eligebantur quidam, ut est verisimile, quorumdam procerum potestate **289** contra quam canone apostolico traditum est. Hoc ergo sancti Patres non sustinentes, statuerunt, dictam electionem esse irritam consequenter dicto apostolico canoni, qui decernit eos qui sic electi fuerint, deponendos et segregandos, eosque excommunicandos qui cum illis communicaverint: oportet autem electionem fieri prout vult canon 4 sanctorum Patrum concilii Nicæni. Et illum itaque canonem et 30 sanctorum apostolorum eorumque interpretationes lege. Atqui cum non decernant canones presbyterorum et diaconorum ordinationes electione fieri, sed solum episcoporum; quomodo dicit canon irritas esse electiones episcoporum, presbyterorum et diaconorum, quæ fiunt a magistratibus? *Solutio.* Dicebant quidam, tres ordinationes in una persona intelligi debere, et eam quæ sic fit electionem alicujus, ea de causa ut fiat diaconus, presbyter, et sic episcopus, nullius esse momenti. Alii dicebant, quod antiquitus electiones fiebant a populo, et eligebantur, non solum episcopi, sed etiam presbyteri et diaconi: et propterea dixit canon: Quæ magistratus auctoritate fiunt, electiones episcoporum vel presbyterorum vel diaconorum, non valere. Alii autem dixerunt, quod in episcopo quidem electio proprie dicta est; in presbytero autem et diacono abusive: pro ordinatione enim accepta est; quod mihi quoque placet, cum inveniam alios etiam canones, qui electiones pro ordinatione accipiunt. Cum autem non possint omnino magistratus episcoporum eligere, quomodo

Guill. Beveregii notæ.

(18) *Τοὺς δὲ κοινωνήσαντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι.* Hæc verba in Parisiensi editione desiderata ex ms. Bodleiano supplevimus, cui Amerbachianus cum Tiliano suffragatur.

decernit canon ut quæ ab iis fiunt electiones sint irritæ? *Solutio*. De electionibus, quæ a magistratibus vel principibus fiunt, non decernit hic canon, sed de electionibus episcoporum, quæ principum seu magistratuum potestate procedunt: et de electionibus seu ordinationibus presbyterorum vel diaconorum, quæ simili jussu procedunt. Dicit ergo, quod etiamsi opinione ac specie ab antistitibus, penes quos est eligendi potestas, fiant, quoniam tamen potentia ac vi procedunt, infirmari debent et resolvi.

ψηφίζεσθαι ἐπισκόπους, πῶς ὁ κανὼν διορίζεται ἀκυροῦσθαι τὰς παρὰ τούτων γινομένας ψήφους; *Λύσις*. Οὐ περὶ ψήφων παρὰ ἀρχόντων γινομένων ὁ κανὼν θεσπίζει, ἀλλὰ περὶ ψήφων ἐπισκόπων, προβαινουσῶν κατὰ ἐξουσίαν ἀρχοντικὴν, καὶ περὶ ψήφων ἤτοι χειροτονιῶν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων, προβαινουσῶν κατὰ κέλευσιν ὁμοίαν. Φησὶ γοῦν ὡς, κἂν τῷ δοκεῖν παρὰ τῶν ἐχόντων ἐξουσίαν ἀρχιερέων γίνωνται, ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ δυναστείαν καὶ βίαν προβαίνουσιν, ὀφείλουσιν ἀκυροῦσθαι καὶ ἀναλύεσθαι.

ZONAR. Vetus malum improbitas est. Et vero antiquis etiam temporibus aliqua contra legum sanctiones admittebantur, ac principes viri, potentia imperii freti, episcopos eligebant, et presbyteros ac diaconos fieri pro potestate jubebant. Nihil igitur ejusmodi synodus in posterum licere decernit, profertque apostolicum canonem, quo, si quis episcopus magistratuum opera Ecclesiam obtinuerit, illum depositione simul ac segregatione (magno videlicet supplicio, qui id fecerit, dignum existimans), nec illum tantum, sed quicunque ab ejusdem communione non abstinuerit, puniri jubet. Ab episcopis autem eum, qui ad episcopatum evehendus est, renuntiari placet, ac quarti canonis a sanctis Patribus in Nicæna synodo editi mentionem adjungit, qui ibidem explicatur.

ΖΩΝΑΡ. Παλαιὰ ἡ κακία. Ἐγίνοντο γὰρ καὶ πάλαι ἄθεσμά τινα, καὶ ἄρχοντες τῇ δυναστείᾳ θαῤῥοῦντες ἐψηφίζοντο ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους προσέτασσον γίνεσθαι. Ταῦτα οὖν ἡ σύνοδος κωλύει, τὸν ἀποστολικὸν κανόνα παράγουσα, ὃς τὸν δι' ἀρχόντων ἐγκρατῆ γενόμενον ἐκκλησίας ἐπίσκοπον καθαιρεῖ ἅμα καὶ ἀφορίζει, μεγάλης τιμωρίας ἀξιῶν τὸν τοῦτο ποιοῦντα, καὶ οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ. Ὁρίζει δὲ ὑπὸ ἐπισκόπων τὸν εἰς ἐπισκοπὴν προαχθήσεσθαι ψηφίζεσθαι μέλλοντα, καὶ μέμνηται τοῦ τετάρτου κανόνος τῶν ἐν Νικαίᾳ ἁγίων Πατέρων, ὃς ἐξηγήθη ἐκεῖ.

« ARIST. Omnis electio a sæcularibus magistratibus facta irrita sit. »

In multis canonibus dicitur, quod ab omnibus cujusque provinciæ episcopis (si quidem fieri id potest) eligi debet, qui ad episcopatum est promovendus: sin minus, a tribus saltem episcopis, absentibus etiam per litteras suffragia sua ferentibus. Sæcularibus autem principibus uti quemlibet, et per eos Ecclesiæ alicujus possessorem fieri, non modo infirmum est, sed et depositionem et segregationem ei affert, qui tali modo sacerdotium obtinuit.

ΑΡΙΣΤ. « Πᾶσα ψῆφος ὑπὸ κοσμικῶν ἀρχόντων γινομένη ἄκυρος ἔστω. »

Ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων εἴρηται τὸ ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἑκάστης ἐπαρχίας ὀφείλειν ψηφίζεσθαι (εἴγε τοῦτο δυνατὸν) τὸν μέλλοντα εἰς ἐπισκοπὴν προβιβάζεσθαι· εἰ δὲ μὴ, κἂν ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων. Τὸ δὲ κοσμικοῖς ἄρχουσι χρήσασθαί τινα, καὶ δι' αὐτῶν ἐκκλησίας τινὸς ἐγκρατῆ γενέσθαι, οὐ μόνον ἐστὶν ἀνίσχυρον, ἀλλὰ καθαίρεσιν καὶ ἀφορισμὸν ἐπάγει τῷ τοιουτοτρόπως τῆς ἱερωσύνης τυχόντι.

290 CANON IV.

« Præco veritatis magnus Paulus divinus apostolus, quemdam veluti canonem Ephesiorum presbyteris imponens, vel universæ potius sacerdotali multitudini, sic libere dixit: « Argentum vel aurum vel vestem nullius concupivi, omnia vobis ostendi, quod oportet sic laborantes infirmos suscipere, dare beatius quam recipere existimantes [39]. » Quacirca nos ab eo edocti statuimus, ne turpis lucri gratia episcopus excusationes in peccatis excogitans, aurum vel argentum vel ullam aliam speciem ab iis, qui sibi subsunt, episcopis vel clericis vel monachis exigat. Dicit enim Apostolus: « Injusti regnum Dei non possidebunt: nec debent liberi parentibus thesaurum parare, sed parentes liberis [40]. » Si quis ergo per exactionem auri, vel alicujus alterius speciei, vel propter aliquam propriam affectionem a ministerio arcere inventus fuerit, vel

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Ὁ κῆρυξ τῆς ἀληθείας ὁ μέγας Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος, οἱονεὶ κανόνα τιθεὶς τοῖς Ἐφεσίων πρεσβυτέροις, μᾶλλον δὲ καὶ παντὶ ἱερατικῷ πληρώματι, οὕτως ἐπαῤῥησιάσθη εἰπών· « Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα, πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μακάριον ἡγουμένους τὸ διδόναι ἢ λαμβάνειν. » Διὸ καὶ ἡμεῖς μαθόντες παρ' αὐτοῦ ὁρίζομεν, μηδ' ὅλως αἰσχροκερδῶς ἐπινοεῖσθαι ἐπίσκοπον, προφασιζόμενον προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ἀπαιτεῖν χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ ἕτερον εἶδος τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ μοναχούς. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· « Ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι· καὶ οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. » Εἴ τις οὖν δι' ἀπαίτησιν χρυσοῦ ἢ ἑτέρου τινὸς εἴδους, εἴτε διά τινα ἰδιοπάθειαν εὑρεθείη ἀπείργων τῆς

[39] Actor. xx, 33, 35. [40] I Cor. vi, 9; II Cor. xii, 14.

« λειτουργίας, καὶ ἀφορίζων τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν « κληρικῶν, ἢ σεπτὸν ναὸν κλείων, ὡς μὴ γί« νεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας, καὶ « εἰς ἀναίσθητον τὴν ἑαυτοῦ μανίαν ἐπιπέμπων, « ἀναίσθητος ὄντως ἐστὶν, καὶ τῇ ταυτοπαθείᾳ « ὑποκείσεται, καὶ ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ ἐπὶ « τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὡς παραβάτης ἐντολῆς Θεοῦ « καὶ τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων. Παραγγέλλει « γὰρ καὶ Πέτρος ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων· « Ποιμαίνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ ἐπι« σκοποῦντες μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ' ἑκουσίως « κατὰ Θεόν· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύ« μως· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, « ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανε« ρωθέντος τοῦ ἀρχιποιμένος κομιεῖσθε τὸν ἀμα« ράντινον τῆς δόξης στέφανον. »

ΒΑΛΣ. Ἵνα τὸ τῆς αἰσχροκερδείας πάθος ὑπὸ τῶν Χριστωνύμων ἐκριζωθῇ, ὥρισαν οἱ Πατέρες μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἢ μοναχῶν χρυσὸν ἀπαιτεῖν, ἢ ἕτερον οἱονδηποτοῦν πρᾶγμα. Τὸν δὲ ἀφορίζοντα ἀρχιερέα διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τινὰ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἢ ἐπιτρέποντα διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθαι τὴν τοῦ θείου ναοῦ δοξολογίαν, καὶ οὕτως εἰς ἀναίσθητον, ἤγουν εἰς τὸν ναὸν, τὴν ἀλλόκοτον αὐτοῦ μανίαν ἐκχέοντα, προφασιζόμενον ματαίας τινὰς καὶ ἀκανονίστους προφάσεις, ὑποκεῖσθαι τῇ ταυτοπαθείᾳ, ὡς τῇ ἀληθείᾳ ὄντα ἀναίσθητον. Ταυτοπάθεια δέ ἐστι τὸ παθεῖν εὐλόγως ὃ παραλόγως ἐποίησε. Ταῦτα δὲ θεσπίζοντες οἱ Πατέρες, ἐχρήσαντο καὶ διαφόροις ῥητοῖς ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου, τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν κολάζουσι, καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἀποσεμνύνουσι. Τί δὲ, εἰ κανονική ἐστιν ἡ πρόφασις, συγγνωσθήσεται ὁ ἀρχιερεὺς ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἀπαιτῶν χρυσὸν ἢ ἄργυρον; Λύσις. Οὐδαμῶς· εἰ γὰρ τοῦτο ποιήσει, ὡς παραβάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς πωλήσας τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ ὑπ' αὐτὸν, κολασθήσεται. Ὀφείλει γὰρ τὸν ἴσως ἐπταικότα ἐπίσκοπον αὐτοῦ ἢ κληρικὸν ἢ μοναχὸν ὁ πρῶτος κατὰ κανόνα κολάζειν, καὶ μὴ διά τι αἰσχροκερδὲς τὴν κανονικὴν διόρθωσιν παρατρέχειν. Ἐντέλλεται δὲ ὁ κανὼν τοῖς ἀρχιερεῦσι μὴ κατακυριεύειν τῶν κληρικῶν αὐτῶν, τουτέστιν ὡς δούλοις καὶ ὑπηρέταις τούτοις κεχρῆσθαι, ἀλλὰ χωρὶς ἐμπαθείας καὶ ἀνάγκης τινὸς ποιμαίνειν καὶ διορθοῦσθαι αὐτούς. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος (19) ὅτι οὐ μόνος ὁ ἀφορίσας ἀρχιερεὺς τὸν κληρικὸν αὐτοῦ διὰ πρόφασιν αἰσχροκερδείας ἀφορίζεται κατὰ τὸν λόγον τῆς ταυτοπαθείας, ἀλλὰ καὶ ὁ κατ' ἐμπάθειαν ἢ ἄλλην ἀνεύλογον αἰτίαν τοιοῦτόν τι ἀδίκως ποιήσας. Καὶ τὰ περὶ τούτου ζητεῖται παρὰ τῷ μείζονα ἔχοντι ἐξου-

« segregare suorum clericorum aliquem, vel ve« nerandum templum claudere, ne in eo divina « fiant ministeria, et ad id, quod non est sensu « præditum, suam insaniam immittens; est « revera sine sensu, et talionis erit legi obno« xius: et labor ipsius in caput ejus redibit, « ut qui sit mandati Dei et apostolicarum con« stitutionum transgressor. Præcipit enim et « Petrus apostolorum summus: « Pascite gre« gem Dei, qui penes vos est, episcopatum « gerentes, non per vim, sed sponte ac volun« tarie secundum Deum: neque turpis lucri « gratia, sed prompte et alacriter; nec ut domi« natum in clerum obtinentes, sed gregis exem« plaria exsistentes; et cum summus Pastor « apparuit, quæ nec corrumpi nec marcescere « potest, gloriæ coronam referetis [41]. »

BALS. Ut turpis quæstus affectio a Christianis radicitus evellatur, statuerunt Patres, non licere antistitibus, a suis episcopis, clericis vel monachis, aurum vel aliam quamcunque rem exigere. Antistitem autem, qui aliquem ex suis propter ullam ejusmodi causam segregat, vel non sinit propterea in divino templo divinum celebrare ministerium, et sic in id quod non est sensu præditum sive in templum inauditam suam insaniam effundit, vanas aliquas et a canonibus alienas excusationes afferens, esse legi talionis obnoxium, ut qui sit revera sensu vacuus. Est autem talio, id jure pati quempiam, quod præter rationem fecerit. Hæc autem decernentes Patres, diversis quoque locis ex Epistola sancti Pauli ad Ephesios usi sunt, qui turpem quæstum et avaritiam puniunt, misericordiam autem et eleemosynam maximi faciunt. Quid autem, si sit aliqua causa canonica, non venia dabitur antistiti, qui ab eo, cui præest, aurum vel argentum exigit? *Solutio*. Minime: si enim hoc fecerit, ut Dei mandatorum transgressor, et ut qui ejus, qui præest, animæ salutem vendiderit, punietur. Debet enim, qui forte deliquerit, episcopum vel clericum vel monachum ex canonum præscriptis primus punire, et non propter turpe aliquod lucrum canonicam correctionem transgredi. Jubet autem canon antistitibus, ne in clericos suos dominatum exerceant, id est, ne ut servis et ministris eis utantur, sed sine perturbatione et si aliqua eos pascant et corrigant. Nota autem ex hoc præsenti canone, quod non solum antistes, qui turpis lucri causa clericum suum segregavit, segregatur ex lege talionis; sed et qui propter aliquam animi perturbationem vel aliquam non justam causam tale quid inique fecit. De ea re autem quæstio agitanda est apud eum, qui habet

[41] I Petr. v, 2, seqq.

Guill. Beveregii notæ.

(19) *Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα*. A voce σημείωσαι usque ad finem hujus interpretationis, una cum tota altera interpretatione, in ms. Amerbachiano desiderantur omnia. Sed in aliis omnibus codicibus æque ac in Bodleiano leguntur.

majorem potestatem, et potest de iis rebus ut judex cognoscere. Quære et can. 17, tit. 1, lib. III, Basil. quæ quidem est Novella Justiniani, sic dicens: Omnibus autem episcopis vel presbyteris interdicimus, ne quempiam a sancta communione segregent, priusquam causa ostensa fuerit, propter quam ecclesiastici canones hoc jubent fieri: **291** si quis autem præter hæc a sancta communione quempiam separaverit, ille quidem, qui a sancta communione injuste separatus est, soluta separatione a majori antistite, sancta communione dignus existimetur. Qui autem injuste aliquem sancta communione privare ausus est, omnibus modis a sacerdote, cui est subjectus, tanto tempore, quantum is satis esse viderit, communione movebitur; ut quod injuste fecit, juste patiatur. Nota præsentem canonem, qui pœna talionis punit episcopos, qui turpis quæstus gratia, vel propter privatas affectiones, ex suis aliquos segregant, vel templa claudunt. Quare qui sic segregavit, segregabitur. Qui autem templum clausit, plus quam segregatione punietur. Ne dixeris autem per argumentum a contrario sumptum non puniri episcopum, qui non propter turpe lucrum vel privatam affectionem, sed jure segregat aliquos vel templa claudit: sed argumentum a contrario accipe ad solas segregationes. Episcopus enim, qui ex quacunque sive justa sive injusta causa, templum claudit, punietur, ut mihi quidem videtur, sicut superius dictum est.

Altera interpretatio.

Præsens quidem quartus canon ab omni exactione, turpis lucri gratia, clericos liberat, quæ ab antistitibus, qui locis præsunt, excogitatur. Secundum autem, tertium, quartum et quintum caput lib. III, tit. 3, Basilic. neque metatorum dationibus, neque personali munere, vel ullis omnino publicis oneribus clericos astrictos esse decernunt, sed nota publica tributa eaque sola pendere. Jam vero inter imperatores celebrandus dominus Manuel Comnenus, per Bullam Auream mense Feb. indictione VII, an. 6600 emissam, concessit omnibus sacerdotibus, qui ubivis Romaniæ locorum assident, et publica sacra peragunt, non solum ab omni onere publico excusationem habere, sed etiam immunitatem jugationum. Post aliquod autem tempus eis quoque largitus est immunitatem capitis quarti, etiamsi non sint ex jugatione quæ ab eis dantur tributa. Dictam autem a publicis muneribus excusationem dedit omnibus, qui in personalibus ecclesiasticis et monasteriali-

σίαν καὶ δυναμένῳ διαιτᾷν τοῖς τοιούτοις. Ζήτει καὶ κεφ. ιζ' τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος, λέγον οὕτως· Πᾶσι δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν μὴ ἀφορίζειν τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν αἰτία δειχθῇ δι' ἣν οἱ ἐκκλησίας κανόνες τοῦτο γίνεσθαι κελεύουσιν· εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσει τινὰ, ἐκεῖνος μὲν, ὃς ἀδίκως τῆς ἁγίας κοινωνίας ἐχωρίσθη, λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας. Ὁ δὲ ἀδίκως τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσαι τολμήσας, πᾶσι τρόποις ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὑφ' ὃν τέτακται, χωρισθήσεται τῆς κοινωνίας, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖνος συνίδῃ· ἵνα ὅπερ ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, διὰ ταυτοπαθείας κολάζοντα τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς κατὰ πρόφασιν αἰσχροκερδείας ἢ ἰδιοπαθείας ἀφορίζοντας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτούς τινας, ἢ κλείσας ναούς· ὥστε ὁ οὕτως ἀφορίσας, ἀφορισθήσεται· ὁ δὲ κλείσας ναὸν καὶ πλεῖον τοῦ ἀφορισμοῦ κολασθήσεται. Μὴ εἴπῃς δὲ ἐξ ἀντιδιαστολῆς μὴ κολάζεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, τὸν μὴ διὰ αἰσχροκέρδειαν ἢ διὰ ἰδιοπάθειαν, ἀλλ' εὐλόγως ἀφορίζοντά τινας, ἢ κλείοντα ναούς (20)· ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐκλαβοῦ εἰς μόνους τοὺς ἀφορισμούς· ὁ γὰρ κλείων ναὸν ἐπίσκοπος ἐξ οἱουδήτινος εὐλόγου ἢ παραλόγου τρόπου, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσεται (21), ὡς ἄνωθεν εἴρηται.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Ὁ μὲν παρὼν δ' κανὼν ἀπαλλάττει τοὺς κληρικοὺς πάσης αἰσχροκερδοῦς εἰσπράξεως ἐπινοουμένης παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερέων· τὸ δὲ β', γ', δ' κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν διορίζεται, μήτε μετάτων δόσεσι, μήτε προσωπικῇ λειτουργίᾳ μήτε ἁπλῶς οἱαισδήτισιν ἐπηρείαις δημοσιακαῖς τοὺς κληρικοὺς ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐγνωσμένα δημοσιακὰ τελέσματα καὶ μόνα τελεῖν (22)· ἀλλ' ὁ ἀείμνηστος ἐν βασιλεῦσι κύριος Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς διὰ χρυσοβούλλου ἀπολυθέντος κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςχ' ἔτους ἐφιλοτιμήσατο πᾶσι τοῖς ὁπουδήποτε τῶν χωρῶν τῆς Ῥωμανίας προσκαθημένοις ἱερεῦσι καὶ δημοσιακοῖς τελεσταῖς, οὖσι μὴ μόνον ἐξκουσσείαν πάσης δημοσιακῆς ἐπηρείας, ἀλλὰ καὶ ἀτέλειαν τοῦ ζευγολογίου. Μετὰ δέ τινα καιρὸν ἀπεχαρίσατο τούτοις μετὰ δοχῆς ἀτέλειαν κεφ. δ', κἂν μὴ ἀπὸ ζευγολογίου ὦσι τὰ διδόμενα παρὰ τούτων τελεσμάτων. Τὴν δὲ ῥηθεῖσαν φιλοτιμίαν τῆς ἐξκουσσείας τῶν δημοσιακῶν ἐπηρειῶν ἀπεχαρίσατο καὶ τοῖς ἐν πᾶσι

Guill. Beveregii notæ.

(20) *Ἢ κλείοντας ναούς*. Post hæc verba Parisiensis editio addit, ἤγουν μὴ παραχωροῦντας δοξολογεῖσθαι αὐτούς, *seu Deum in his laudari non sinunt*; quæ istis verbis in canone respondent, μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας.

(21) *Καὶ πλεῖον τοῦ ἀφορισμοῦ κολασθήσεται.* Editio Parisiensis legit, οὐκ ἀφορισθήσεται μόνον, ἀλλὰ πλειόνως κολασθήσεται, *non solum segregabitur, sed etiam magis punietur.*

(22) *Μόνα τελεῖν*. Loco sequentium editio Parisiensis sic habet, Ὁ μέντοι κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ χρυσοβούλλου προσκυνητοῦ ἀπολυθέντος κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἰνδικτιῶνος ζ', ἐφιλοτιμήσατο πᾶσι, etc. Ut in ms. nostro Bodleiano hic impresso.

προσωπικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ μοναστηριακοῖς προσκαθημένοις ἱερεῦσι· πλὴν τῶν μὲν δημοσιακῶν ἱερέων τὴν ποσότητα διὰ ἀπογραφῆς ἐστενοχώρησε διὰ τὴν δοχὴν τῶν συμπαθηθέντων τελεσμάτων αὐτῶν, ὥστε εἰς τὸ ἑξῆς μὴ αὐξάνεσθαι· τοὺς δὲ προσωπικοὺς καὶ λοιποὺς ἱερεῖς οὐκ εὐδόκησε ἀπογραφῆναι πάντως, διὰ τὸ μηδὲ ὀφείλειν γίνεσθαι δοχὴν ὑπὲρ τούτων. Καὶ μετά τινας χρόνους, ἱερέων τινῶν δημοσιακῶν ὑπερβαινόντων τὴν ποσότητα τῶν, ὡς εἴρηται, γεγονυιῶν ἀπογραφῶν, καὶ ἑλκομένων εἰς ἀπόδοσιν πλωΐμων καὶ λοιπῶν δημοσιακῶν ἐπηρειῶν, ὑπεμνήσθη ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς παρὰ τοῦ τότε ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, καὶ συνεζητήθη κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν εἰ βοηθοῦνται οἱ τοιοῦτοι δημοσιακοὶ ἱερεῖς ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος χρυσοβούλλου, εἰς τὸ ἐξκουσεύεσθαι τέως ἀπὸ τῶν δημοσιακῶν ἐπηρειῶν· διεγνώσθη συνοδικῶς ἔχειν τοὺς τοιούτους ἱερεῖς τέως τὴν ἐξκουσείαν ἀπὸ τῶν ἐπηρειῶν. Εἶπε γὰρ ἡ ἁγία σύνοδος ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ προοιμίου, ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξκουσεύεσθαι πάντας τοὺς προσωπικοὺς ἱερεῖς μηδὲ ἀπογραφομένους παρίσταται ἐναργῶς τὴν βασιλικὴν εὐεργεσίαν πρὸς πάντας ὑφαπλωθῆναι τοὺς ἱερεῖς· ἄδικον δ' ἔφασαν, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐεργεσίας ἀλλότριον, τούτους μὲν, τῷ δημοσίῳ μηδὲν συνεισφέροντας, ἐξκουσεύεσθαι διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἱερωσύνης· ἐκείνους δὲ, τελεστὰς ὄντας τοῦ δημοσίου, ἐπηρεάζεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἱερωσύνης μὴ ἔχειν παρίθαλψιν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς λαϊκοὺς εὐθύνεσθαι. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςχ', ἔτους γεγονὸς χάριν τούτου συνοδικὸν σημείωμα.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἀπαιτεῖν τὸν ἀρχιερέα τοὺς ὑπ' αὐτὸν διδόναι τι αὐτῷ πάντη κωλύει ὁ κανὼν, καὶ τὸν μέγαν Παῦλον εἰσάγει λέγοντα· *Χρυσίου, ἢ ἀργυρίου, ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα*, τύπον ἑαυτὸν καὶ ὑπόδειγμα πᾶσι διδόντα, ὅτι οὕτω χρὴ τοὺς πιστοὺς ἀνατρέφεσθαι, καὶ κοπιῶντας ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενῶν· ἀσθενεῖς ἐνταῦθα οὐ τοὺς νοσοῦντας δηλῶν, ἀλλὰ πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε δεομένους ἐλέους. Εἰ δὲ πᾶσι ταῦτα ἐντέλλεται, πολλῷ μᾶλλον ἂν τοῖς ἐπισκόποις ἁρμόσουσιν. Ὁρίζει οὖν μὴ προφάσεις πλαττόμενον δι' αἰσχροκέρδειαν τὸν ἐπίσκοπον ἀπαιτεῖν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὄντων ἐπισκόπων, κληρικῶν, ἢ μοναχῶν, χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ ἕτερον εἶδος. Ἄδικος γὰρ, φησὶν, ἡ τοιαύτη ἀπαίτησις· *ἄδικοι δὲ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.* Καὶ *οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.* Καὶ ταῦτα δὲ ἀποστολικὰ τὰ ῥητά. Εἰ γοῦν ἀπαιτῶν τις ἐπίσκοπος τοὺς ὑπ' αὐτὸν οἱονδήποτε πρᾶγμα, καὶ μὴ εὐπειθεῖς εὑρίσκων αὐτοὺς, ἀφορίσει αὐτοὺς ἢ δι' ἐμπάθειαν ἑτέραν, ἢ κλείσει ναὸν, ὥστε μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς ἱερουργίας, εἰς ἀναίσθητον, τὸν ναὸν δηλαδὴ, τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ἣν μανίαν διὰ τὸ πάνυ σφοδρὸν καὶ παράλογον ὠνόμασεν, ἐπιπέμπων, ἀναίσθητός ἐστι, φησὶ, καὶ τῇ ταυτοπαθείᾳ ὑποκείσεται, ἤγουν ἀφορισθήσεται, καὶ ὃ ἐποίησε πάθῃ ὁ μὲν ἐπίσκοπος παρὰ μητροπολίτου αὐτοῦ,

A bus assident, sacerdotibus; sed publicorum quidem sacerdotum quantitatem descriptione facta in angustum redegit propter susceptionem eis concessorum vectigalium, ut deinceps non augeatur: personales autem et reliquos sacerdotes non esse describendos ei visum est omnino, quoniam nulla pro iis esse deberet penitus susceptio. Cum autem aliquanto post tempore, sacerdotes quidem publici, qui quantitatem factarum, ut dictum est, descriptionum excedebant, ad nautica solvenda et reliqua onera publica traherentur, commonitus est potens et sanctus noster imperator a sanctissimo tunc temporis patriarcha domino Luca, et quæsitum est jussu imperatoris an hi publici sacerdotes a dicta Aurea Bulla juventur,
B et publicis oneribus interim excusentur: synodice definitum est, tales sacerdotes excusationem ab oneribus habere. Dixit enim sancta synodus, quod et ex prooemio, et ex eo etiam, quod omnes accusantur personales sacerdotes etiamsi non describantur, evidenter ostenditur, imperiale beneficium ad omnes extendi sacerdotes. Injustum autem esse dicebant, et ab imperiali beneficentia alienum, ut qui publico quidem nihil conferunt, propter sacerdotii honorem excusentur: illi autem, qui publico deserviunt, opprimantur, et ex sacerdotio non habeant solatium, sed perinde ac si essent laici, in judicio vexentur. Et lege eam, quæ in Julio mense prima indictione anno 6600
C facta est, de hac re declarationem.

292 ZONAR. Aliquid episcopum sui emolumenti causa a sibi subjectis exigere hic canon omnino vetat, magnumque Paulum ita de se loquentem inducit: *Aurum, aut argentum, aut vestem nullius concupivi*; ut suo ipsemet exemplo, omnibus ad imitandum proposito, eumdem vitæ cursum a fidelibus retinendum, ac assidue laborantibus infirmorum curam suscipiendam esse commonefaceret: infirmorum appellatione, hoc loco, non qui morbo aliquo tenentur, sed omnes qui misericordia quomodocunque indigent, intelligens. Quod si hæc universis ita præcipitur, ea multo
D accommodatius episcopis arbitrabimur convenire. Statuit igitur, ne quid episcopus, turpis lucri gratia commentitiarum causarum obtentu, a subjectis sibi episcopis, clericis aut monachis, sive aurum, sive argentum, sive aliud quidpiam, exigat. Injusta enim ejusmodi, inquit, exactio est: *injusti porro regnum Dei non possidebunt.* Neque vero *debent filii parentibus thesauros recondere, sed parentes filiis*, idem ait Apostolus. Si quis igitur episcopus subditos suos, quod ei rem qualemcunque demum postulanti non obtemperaverint, vel alia quapiam animi perturbatione incitatus, segreget, vel templum, sacrorum celebrationi impediendæ, clauserit, in rem sensu carentem, templum scilicet, iram quam eo quod vehemens et absque

ratione suscepta sit furorem appellavit, effundens, A sensu ipse carere, inquit, existimandus est, pœnaque talionis, hoc est segregatione damnabitur, quodque ipse fecit, episcopus quidem a suo metropolitano, metropolitanus autem a patriarcha, quibus subjiciuntur patietur, et revertetur labor ipsius in caput ejus, quippe qui Dei mandatis et constitutionibus apostolicis nequaquam obtemperaverit. Post hæc vero, apostolorum coryphæi Petri verba, ex ipsius prima Epistola Catholica, subjicit

ARIST. « Statuimus, ut episcopus aurum, aut argentum, vel aliud quidpiam ab episcopis, clericis aut monachis sibi subjectis exigere nequaquam excogitet. Si quis igitur per auri, aut alius cujusvis rei actionem, vel per propriam suam affectionem, quempiam ex iis, qui sibi subjiciuntur, clericis a sacrorum celebratione arcere, vel venerandum templum, B ne sacræ in eo Dei celebrationes fiant claudere inventus fuerit, legi talionis subjicitur. Petrus enim Apostolus dicit: « Pascite Dei gregem, non ex necessitate, sed voluntarie, et secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed prompto animo: non ut in clerum dominium exercentes; sed ut exemplar gregis facti. »

Punire et segregare ob hoc a sacris canonibus conceditur episcopis, ut clericorum suorum et aliorum delicta spiritualiter simul et paterne corrigerentur. Si qui autem potestate ea abutentes, ob propriam suam passionem, aut auri vel alterius alicujus rei exactionem, segregent aliquos aut pœnis subjicientur: ut discant, non sine ratione C pœnas sumere.

CANON V.

« Est peccatum ad mortem, quando peccantes aliqui persistant non corrigendi. Hoc autem est deterius, quando et erecta cervice adversus pietatem et religionem insurgunt, mammonam Dei obedientiæ præferentes; et ejus canonicas constitutiones non ferentes. In iis non est Dominus Deus, nisi forte humiliati a suo delicto resipuerint. Oportet enim eos magis Deo supplicare, et cum corde contrito hujus peccati remissionem et condonationem petere, et non de illicita donatione se jactare. Deus enim prope est iis, qui sunt contriti corde. D Eos ergo, qui per auri donationem se fuisse in Ecclesia constitutos gloriantur, et in ea improba consuetudine spem habent, quæ a Deo et ab omni sacerdotio alienat, **293** et ideo impudente vultu et ore aperto, probrosis et contumeliosis verbis eos, qui propter actam ex virtute vitam a sancto Spiritu selecti constitutique sunt absque auri largitione, vilipendunt: primum quidem eos qui hoc faciunt ultimum proprii ordinis gradum sumere, sin autem perseverarint, inflicta quoque pœna corrigere decernimus. Si quis autem in ordinatione hoc quandoque fecisse visus fuerit, fiat ut vult canon apostolicus, qui dicit: Si

A ὁ δὲ μητροπολίτης παρὰ τοῦ πατριάρχου, οἷς ὑπόκεινται, καὶ ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, ὡς παραβάτου ἐντολῆς Θεοῦ καὶ τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων. Καὶ ἑξῆς τίθησι τὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ῥητὰ, ἃ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Καθολικῶν αὐτοῦ Ἐπιστολῶν γέγραπται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁρίζομεν μηδ' ὅλως ἐπιλογίζεσθαι ἐπίσκοπον ἀπαιτεῖν χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ ἕτερον εἶδος, τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, ἢ κληρικοὺς ἢ μοναχούς. Εἴ τις οὖν δι' ἀπαίτησιν χρυσοῦ, ἢ ἑτέρου εἴδους, ἢ διά τινα ἰδιοπάθειαν, εὑρεθείη ἀπείργων τῆς λειτουργίας, ἢ ἀφορίζων τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, ἢ σεπτὸν ναὸν B κλείων, μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς ἱερὰς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας· τῇ ταυτοπαθείᾳ ὑποκείσεται· φησὶ γὰρ Πέτρος ὁ ἀπόστολος· « Ποιμάνετε τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως, καὶ κατὰ Θεόν· μὴ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλ' ὡς τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου. »

Τὸ ἐπιτιμᾷν καὶ ἀφορίζειν διὰ τοῦτο ἐδόθη παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων τοῖς ἐπισκόποις, ἵνα τὰ ἐπταισμένα παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν καὶ λοιπῶν πνευματικῶς ὁμοῦ καὶ πατρικῶς διορθῶνται. Εἰ δέ τινες, τῇ ἐξουσίᾳ πάντη καταχρώμενοι, ἀφορίσουσί τινας, ἢ ἐπιτιμήσουσι δι' ἰδίαν ἐμπάθειαν, ἢ ἀπαίτησιν χρυσοῦ, ἢ ἑτέρου τινὸς εἴδους, δικαίως τῇ C ταυτοπαθείᾳ ὑποπεσοῦνται ἵνα μάθωσι μὴ ἀλόγως ἐπιτιμᾷν.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Ἁμαρτία πρὸς θάνατόν ἐστιν, ὅταν τινὲς ἁμαρτάνοντες ἀδιόρθωτοι μένωσι. Τὸ δὲ τούτου χεῖρον, ἐὰν τραχηλιῶντες κατεξανίστανται τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀληθείας, προτιμώμενοι τὸν μαμμωνᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπακοῆς, καὶ τῶν κανονικῶν αὐτοῦ διατάξεων μὴ ἀντεχόμενοι· ἐν τούτοις οὐκ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς, εἰ μήπω ταπεινωθέντες τοῦ ἰδίου σφάλματος ἀνανήψωσι· χρὴ γὰρ μᾶλλον αὐτοὺς προσέρχεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ μετὰ συντετριμμένης καρδίας τὴν ἄφεσιν τούτου τοῦ ἁμαρτήματος καὶ τὴν συγχώρησιν αἰτεῖσθαι, οὐχὶ ἐναβρύνεσθαι τῇ ἀθέσμῳ δόσει. D Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ· τοὺς οὖν ἐγκαυχωμένους διὰ δόσεως χρυσίου τετάχθαι ἐν Ἐκκλησίᾳ, καὶ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ συνηθείᾳ ἐπελπίζοντας τῇ ἀλλοτριούσῃ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ πάσης ἱερωσύνης, καὶ ἐκ τούτου ἀναιδεῖ προσώπῳ καὶ ἀπερικαλύπτῳ στόματι ὀνειδιστικοῖς λόγοις τοὺς δι' ἀρετὴν βίου ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκλεγέντας καὶ καταταγέντας ἐκτὸς δόσεως χρυσίου ἀτιμάζοντας· πρῶτα μὲν τοῦτο ποιοῦντας τὸν ἔσχατον λαμβάνειν βαθμὸν τοῦ οἰκείου τάγματος· εἰ δὲ ἐπιμένοιεν, ἐπιτιμίου διορθοῦσθαι. Εἰ δέ τις ἐπὶ χειροτονίᾳ φανῇ ποτε τοῦτο πεποιηκὼς, γινέσθω κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν

« λέγονται· « Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω παντάπασιν ἐκ τῆς κοινωνίας, ὡς Σίμων ὁ Μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου· » ὡσαύτως καὶ τὸν δεύτερον κανόνα τῶν ἐν Χαλκηδόνι ὁσίων Πατέρων ἡμῶν, τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσοιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσοι ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον ἢ χωρεπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμουμένων, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον ἢ ἔκδικον ἢ παραμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς, κινδυνευέτω εἰς τὸν οἰκεῖον βαθμόν· καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανείη καὶ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφοριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Μέλλοντες οἱ ἅγιοι Πατέρες κολάσαι τοὺς κληρικοὺς τοὺς πρῶτα μὲν ἑκοντὶ καὶ κατὰ φιλόθεον γνώμην προσάγοντας ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις χρήματα ἢ ἕτερά τινα· ὕστερον δὲ ἐγκαυχωμένους ἐπὶ τῇ δόσει, καὶ ζητοῦντας προκαθεδρίας καὶ προτιμήσεις, καὶ ὀνειδίζοντας τοὺς δι' ἀρετὴν ἢ ἐνέργειαν κληρωθέντας κατὰ Θεὸν συναδέλφους αὐτῶν· ἐχρήσαντο ἐν προοιμίοις ῥήματί τινι ἀπὸ τῆς πρώτης Καθολικῆς Ἐπιστολῆς ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, λέγοντι· « Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, » ἤγουν ἁμαρτία θανάσιμος ἢ ἀδιόρθωτος καὶ ἀμετανόητος· καὶ ἔστι ταύτης χείρων ἡ σὺν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀναίδεια. Ποῖον γὰρ οὐχ ὑπερβαίνει κακὸν τὸ προτιμᾶσθαί τινα τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τὰ τοῦ μαμμωνᾶ, ἤγουν τὰ χρήματα, καὶ λέγειν ὀφείλειν τοῦτον δι' ἃ προσήγαγε προτιμώτερον εἶναι τῶν ἄλλων πάντων, τῶν καὶ ἐνεργείας ἴσως ἐχόντων ἢ καὶ ἀρετήν; Τοὺς γοῦν οὕτω φρονοῦντας, καὶ ὅλως δόσεως χρημάτων μεμνημένους, καὶ ἐλπίζοντας διὰ τοῦτο προτιμᾶσθαι παρὰ τοὺς πολλοὺς, ἀφ' οὗ μᾶλλον κατάγνωσις ἐπάγεται, καὶ ὡς ἀπερικαλύπτως ὀνειδίζοντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν διὰ τὴν ὑψοποιὸν πενίαν, ὑποβιβάζεσθαι εἰς τὸν ἔσχατον τόπον τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν, ἵνα ταπεινωθῶσιν· εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐπιμένοιεν τῷ κακῷ, ἐπιτιμᾶσθαι κατὰ τὸ δόξαν πάντως τῷ ἐπισκόπῳ. Καὶ ταῦτα μὲν, ὁπόταν τις αὐθαιρέτως προσαγάγῃ ἐν Ἐκκλησίᾳ οἱαδήτινα πράγματα, ἅτινα καὶ οἱ λαμβάνοντες ἀποκριματίστως λαμβάνουσι, καὶ οἱ διδόντες ἀνευθύνως διδόασιν. Εἰ δέ τις, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀρχῆς μετὰ τοιαύτης αὐθαιρέτου γνώμης ἐποίησε τὴν προσαγωγὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ χειροτονηθῆναι, ἢ κληρωθῆναι

« quis episcopus per pecunias hanc dignitatem sit assecutus, vel presbyter, vel diaconus, deponatur et ipse, et is qui ordinavit, et exscindatur omnino a communione, ut Simon Magus a me Petro : et canon 2 sanctorum Patrum qui Chalcedone convenerunt, qui dicit : Si quis episcopus pecuniis ordinationem fecerit, et gratiam non venalem in emptionem deduxerit, et pecuniis ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum qui in clero enumerantur, vel pecuniis promoverit œconomum, vel defensorem, vel monasterii administrum, vel omnino aliquem ex canone, turpis lucri gratia, qui hoc aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum : et qui ordinatur, ex ea ordinatione vel promotione, quæ pretio dato instar mercaturæ facta est nihil juvetur ; sed sit alienus a dignitate vel munere seu curatione quam pecuniis assecutus est. Si quis autem et lucris adeo turpibus et illicitis intercessor seu sequester apparuerit, hic quoque, si sit quidem clericus, a proprio gradu excidat : sin autem laicus vel monachus, segregetur. »

BALS. Sancti Patres clericos punituri, qui primum quidem sponte et pia mente pecunias vel aliqua alia in ecclesias afferunt ; postea autem propter donationem se jactant, et primas sedes prioresque honores quærunt, in eos probra ingerentes, qui propter virtutem vel actionem in clerum divinitus recepti sunt confratres sui : dicto quodam in prœmiis usi sunt ex prima Catholica Epistola sancti apostoli et evangelistæ Joannis, dicentis ; *Est peccatum ad mortem*[62], scilicet peccatum mortale quod est incorrigibile et cujus nulla agitur pœnitentia ; et eo adhuc deterior quæ est cum peccato impudentia. Quodnam enim malum non superat, si quis mammonam, id est, pecunias Dei mandato præferat : et dicat, debere se ob ea quæ attulit, cæteris aliis honore præferri, qui fortasse actiones habent aut etiam virtutem ? Eos ergo, qui ita sentiunt et pecuniarum dationis omnino meminerunt, et sperant propter id se apud multos præponendos, ex quo major condemnatio sequitur, et aperto quasi ore suis fratribus paupertatem, quæ ad alta eos provexit, exprobrant, ad ultimum sui gradus locum dimitti, ut humilientur : sin autem sic quoque in malo perseverent, puniri ut episcopo omnino visum fuerit. Et hæc quidem, quando quispiam sua sponte in ecclesiam res aliquas tulerit : quas et qui accipiunt, citra ullum præjudicium accipiunt, et qui dant in pœnam non incidunt. Si quis autem, inquit, ab initio non ita liberali et sponte suscepta voluntate, sed ut ordinetur, vel in clerum cooptetur, vel aliquo alio modo in ecclesia eligatur, oblationem fecerit : talis puniatur, ut vult

[62] I Joan. v,10.

can. apost. 29, et can. 2, Chalced. syn. Id autem quod dicitur; *In his non est Dominus Deus*, a Patribus acceptum est ex tertio lib. Regum, propter arrogantes, et eos qui mammonam præferunt. Cum autem audis canonem nominantem eam, quæ sic sponte fit, auri dationem illicitam, ne dixeris eam esse prohibitam, et ideo etiam illicitam, ut ea est quæ processit ordinationis vel clericatus gratia. De ea enim deinceps decet. Sed eam Patres ideo illicitam nominaverunt, quod is, qui eam offerat, propter hanc oblationem se jactitet et glorietur. Nota ergo hæc propter eos qui tondentur in monasteriis cum pecuniarum largitione, et propter eos, 294 qui Deo sua sponte oblationes faciunt. Eos autem, qui pecuniis in externis monasteriis jus fraternitatis acquirunt, canonibus teneri non existimo, quod sit vituperanda alimentorum acquisitio. Quid autem, qui sponte quidem res obtulit sic punitur; qui vero, ut esset clericus vel ut tonderetur, res ullas dedit, postquam punitus fuerit, eane, quæ dederit, petet efficaciter? *Solutio.* Nequaquam. Ait enim cap. 11, tit. 2, lib. XXIV. Basil. hoc modo: Quod turpi utriusque causa datur, ejusque qui dat et ejus qui accipit, non redit. Et exteriorem affert lex antiqua rationem, quoniam in pari causa potior est qui possidet, ex XXII. lib. hæc eligens.

A ἢ ἄλλως πως ἐν Ἐκκλησίᾳ καταλεγῆναι· ὁ τοιοῦτος κολαζέσθω κατὰ τὸν κθ' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Τὸ μέντοι ῥῆμα τὸ λέγον, *Ἐν τούτοις οὐκ ἔστι Κύριος ὁ Θεός*, ἐξελήφθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν διὰ τοὺς ἀλαζόνας καὶ προτιμωμένους τὰ τοῦ μαμμωνᾶ. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος ὀνομάζοντος τὴν οὕτως ἑκουσίως γινομένην δόσιν τοῦ χρυσίου ἄθεσμον, μὴ εἴπῃς εἶναι ταύτην κεκωλυμένην, κἀντεῦθεν καὶ ἄθεσμον, ὡς προβᾶσαν χάριν ἐξωνήσεως χειροτονίας ἢ κληρώσεως· περὶ ταύτης γὰρ ἐφεξῆς διδάσκει· ἀλλ' ἄθεσμον ταύτην οἱ Πατέρες ὠνόμασαν διὰ τὸν προσαγαγόντα, καὶ διὰ ταύτην προσαγωγὴν ἐναβρυνόμενον. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς ἀποκειρομένους εἰς μοναB στήρια μετὰ δόσεως χρημάτων, καὶ διὰ τοὺς αὐτοπροαιρέτως ποιοῦντας προσαγωγὰς τῷ Θεῷ. Τοὺς μέντοι ἐπικτωμένους ἐξωμονίτατα ἀδελφᾶτα ἐν μοναστηρίοις διὰ χρημάτων οὐ νομίζω ὑπὸ τῶν κανόνων ἁλίσκεσθαι, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐπίμομφον τὴν τῶν σιτηρεσίων ἐπίκτησιν. Τί δὲ, ὁ μὲν αὐθαιρέτως προσαγαγὼν χρήματα, οὕτω κολάζεται, ὁ δὲ διὰ τὸ κληρωθῆναι ἢ ἀποκαρῆναι δοὺς οἱαδήτινα πράγματα ἐνδυνάμως ζητήσει μετὰ τὸ κολασθῆναι ἃ δέδωκε; *Λύσις.* Οὐδαμῶς. Φησὶ γὰρ τὸ ια' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ κδ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν οὕτω· *Τὸ ἐπὶ αἰσχρᾷ αἰτίᾳ ἑκατέρων διδόμενον, τοῦ τε λαβόντος καὶ τοῦ παρέχοντος, οὐκ ἀντιστρέφεται.* Καὶ προστίθησιν ἔξωθεν ὁ παλαιὸς λογισμὸν, ὅτι ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείττων ἐστὶν ὁ νεμόμενος, ἐκ τοῦ κβ' βιβλίου τοῦτο ἀναλεξάμενος.

ZONAR. Nonnulli, cum in clerum legendi essent, pecunias Ecclesiæ offerre, Deoque dicare soliti sunt: quibus deinde præfidentes, seque in auro illo gloriose jactantes, quicunque nulla data pecunia ob virtutem forte, vel etiam ob dicendi facultatem, clero adscripti fuerant, proterve conviciis insectabantur. Hujusmodi igitur homines, primo quidem de gradu dejici, ac in extremum ordinis sui locum amandari: tum si adhuc a malitia non discedant, pœnis quoque, ut per eas corrigantur, affici canon jubet. Exordium vero ab apost. et evang. Joanne canonis auctores mutuati sunt. Illius namque verba illa sunt, in prima Catholica Epistola, *Est peccatum ad mortem:* quæ quidem Patres de iis, qui peccarunt, et non resipuerunt, interpretantur. Et vero, nequiores adhuc illos esse asserunt, et revera sunt, qui patrato nefario facinore tollere cornua, hoc est, sese impudente, efferre minime verentur. Ac facinus quidem illud appellant, in oblata nimirum pecunia sese gloriosius jactare, divinique præcepti auctoritati canonicisque constitutionibus mammonam, pecuniam videlicet, anteferre. Impudentiæ vero nomine convicia et contumelias, quæ illi in clerum absque pecuniæ præbitione cooptatis ingerunt, intellexere. *Non est in his*, inquiunt, *Dominus Deus;* hoc quoque ex Scriptura, Regum tertio. Eos igitur magna demissione Deo supplicare, ac peccati veniam exposcere, non contra iniqua largitione efferri oportet. Iniquam vero appellat largitionem, non quod

C ΖΩΝΑΡ. Τινὲς εἰς κλῆρον καταταγῆναι μέλλοντες προσῆγον τῇ Ἐκκλησίᾳ χρήματα, ὡς ἀφιεροῦντες ταῦτα τῷ Θεῷ· εἶτα τούτοις θαῤῥοῦντες, καὶ τῇ δόσει τοῦ χρυσίου καυχώμενοι, ὠνείδιζον ἀδεῶς τοὺς δόσεως χρυσίου χωρὶς δι' ἀρετὴν ἴσως ἢ καὶ λόγον καταταγέντας τῷ κλήρῳ. Τοὺς γοῦν τοιούτους πρῶτον μὲν ὑποβιβάζεσθαι βούλεται ὁ κανὼν ἐκ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον τόπον τοῦ τάγματος, ἐν ᾧ εἰσι, τάττεσθαι· εἰ δὲ καὶ ἔτι τὰ αὐτὰ ποιοῦσιν, ἐπιτιμᾶσθαι αὐτοὺς, ἵνα διορθωθῶσι. Προοιμιάζονται δὲ οἱ τὸν κανόνα ἐκθέμενοι ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἐκείνῳ γὰρ εἴρηται ἐν τῇ πρώτῃ Καθολικῇ Ἐπιστολῇ τὸ, *Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον*· καὶ ἐκλαμβάνονται οὗτοι τὸ ῥητὸν ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόνD των, καὶ μὴ μετανοούντων. Εἶτα καὶ χεῖρον λέγουσιν, ὥσπερ δή καί ἐστι, τὸ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τραχηλιᾷν, ἤγουν ἀναισχυντεῖν· ἁμαρτίαν μὲν καλοῦντες τὸ ἐγκαυχᾶσθαι ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τῶν χρημάτων, καὶ προτιμᾷν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπακοῆς καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων μαμμωνᾶν, τὰ χρήματα δηλονότι. Ἀναισχυντίαν δὲ τὸν ὀνειδισμὸν καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἣν ἐπάγουσι τοῖς κληρωθεῖσι χωρὶς παροχῆς χρημάτων. *Ἐν τούτοις οὐκ ἔστι*, φασὶ, *Κύριος ὁ Θεός*· καὶ τοῦτο δὲ γραφικὸν, ἐκ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν. Χρὴ οὖν αὐτοὺς ταπεινωθέντας προσπεσεῖν τῷ Θεῷ, καὶ αἰτεῖν τοῦ ἁμαρτήματος ἄφεσιν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπαίρεσθαι ἐπὶ τῇ δόσει τῇ ἀθέσμῳ. Ἄθεσμον δὲ τὴν δόσιν καλεῖ οὐ κατ' αὐτό· εἰ γὰρ ἄθεσμος ἦν, διατί προσεδέχθη;

καὶ διατί μὴ καὶ αὐτὸς τέλεον ἐξωθεῖται τοῦ κλήρου, καὶ ὁ ἐπὶ δόσει τοῦτον κληρώσας κολάζεται; Οὐ κατ' αὐτὸ τοίνυν ἄθεσμος ἡ δόσις ἐκλήθη· ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος ταύτην ποιεῖ νομίζεσθαι ἄθεσμον, ὡς δι' αὐτὴν ἀλαζονευόμενος καὶ κατεπαιρόμενος τῶν ὁμοταγῶν, κἀντεῦθεν ὑπόληψιν διδοὺς ὅτι οὐ κατὰ Θεὸν ἐποιήσατο τὴν προσαγωγήν, ἀλλ' ἵν' ἔχοι ταύτην εἰς καύχημα καὶ ἀλαζονείαν ὑπόθεσιν. Τοῦτο δὲ δηλοῦται καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς· φησὶ γὰρ ὁ κανών· Εἰ δέ τις ἐπὶ χειροτονίᾳ φανῇ ποτε τοῦτο πεποιηκὼς, τὸ δοῦναι δηλαδὴ χρήματα, γινέσθω κατὰ τοὺς κανόνας, ἤγουν τὸν ἀποστολικὸν, ὅς εἰκοστὸς ἔννατός ἐστι, καὶ κατὰ τὸν δεύτερον τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Ὥσπερ οὖν, ἀθέσμου οὔσης ἐνταῦθα τῆς δόσεως, καὶ ὁ χειροτονήσας ποινηλατεῖται, καὶ ὁ χειροτονηθείς· οὕτω κἀκεῖ ἐγίνετο ἂν, εἰ πρὸς ἀλήθειαν ἄθεσμος ἦν. Τὴν δὲ τῶν κανόνων τούτων ἐξήγησιν ὁ ζητῶν εὑρήσει ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν.

A ipsa sit ejusmodi: si enim iniquá fuerat, cur admissa? aut cur e clero, qui dedit, non prorsus ejicitur, et in eum, qui data pecunia in clerum electus est, animadvertitur? Non igitur quod seipsa sit talis, idcirco hæc iniqua dicta donatio est; sed quod ejus vitio, qui se ob illam jactat et æqualibus anteponit, ut proinde non illum demereri Numen, sed auram inanem popularesque rumusculos captare ea donatione voluisse suspicari liceat, speciem, hominum existimatione, induit pravitatis. Quod etiam satis ex sequentibus declaratur. Nam si quem, inquit canon, ob ordinationem id aliquando fecisse, pecuniam videlicet obtulisse, compertum fuerit, canonum in eo constitutiones servari placet: canonum scilicet, apostolici undetricesimi, synodique Chalcedonensis
B secundi. Quemadmodum igitur hoc loco, iniqua donatione intercedente, et qui ordines contulit, et qui suscepit, uterque pœnis afficitur: idem de illa quoque donatione, si ea revera legibus adversaretur, constitutum fuisset. Horum porro canonum explicationem, qui voluerit, suis locis reperiet.

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς ἐγκαυχωμένους διὰ δόσεως χρυσίου « τετάχθαι ἐν Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀτιμάζοντας τοὺς « δι' ἀρετὴν ἐκλεγέντας, καὶ χωρὶς δόσεως κατα- « ταχθέντας, ἔδοξε τὸν ἔσχατον βαθμὸν τοῦ ἰδίου « λαμβάνειν τάγματος· εἰ δὲ ἐπιμένοιεν, ἐπιτι- « μᾶσθαι· τοὺς δ' ἐπὶ χειροτονίᾳ τοῦτο πεποιηκό- « τας ἐκκόπτεσθαι τῆς κοινωνίας, ὡς ὑπὸ Πέτρου « τὸν Σίμωνα Μάγον. »

ARIST. « Isti, qui se per auri largitionem in Eccle- « sia constitutos gloriantur, illos autem, qui « propter virtutem eliguntur, et sine largitione « constituuntur, vilipendunt, visum est, ut ulti- « mum ordinis sui gradum accipiant: sin perse- « verent, puniantur. Qui vero ordinationis gratia « hoc fecerint, a communione, non secus ac « Simon Magus a Petro, exscindantur. »

Τὸν λόγον δεῖ καὶ τὴν ἀρετὴν προτιμᾶσθαι· καὶ χωρὶς δόσεως χρυσίου τοὺς οὕτως ἔχειν εὑρισκομένους τάττεσθαι χρὴ ἐν τῷ κλήρῳ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ μὴ ὀνειδίζεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν καταταγέντων τῇ Ἐκκλησίᾳ δι' οἱασδήτινος δόσεως· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπαινεῖσθαι, ὡς δι' ἀρετὴν βίου ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκλεγέντας. Εἰ δέ τινες, ὡς ἐγκαυχώμενοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀθέσμῳ δόσει καὶ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ συνηθείᾳ τῇ ἀλλοτριούσῃ ἀπὸ Θεοῦ καὶ πάσης ἱερωσύνης, κατονειδίσουσιν ἀναιδεῖ προσώπῳ, καὶ ἀπερικαλύπτῳ στόματι τοὺς ἄνευ χρυσίου καταταγέντας κληρικούς· τὸν ἔσχατον βαθμὸν ἐν τῷ οἰκείῳ τάγματι λήψονται. Εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐπιμένοιεν αὐτοὺς ὀνειδίζοντες, δι' ἐπιτιμίου διορθωθήσονται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν εἰς κλῆρον καταλεγομένων. Ὅσοι δὲ διὰ χρημάτων χειροτονίας τύχωσί τινος, καθαιρεθήσονται καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ χειροτονήσαντες αὐτούς.

Dicendi facultatem et virtutem præferre oportet,
C et qui sic se habere inveniuntur sine auri donatione in Ecclesiæ clero constitui debent, et non probris onerari ab iis, qui per largitionem quamcunque in Ecclesia collocantur: sed potius laudibus 295 ornari, ut qui propter vitæ pietatem a sancto Spiritu electi sunt. Si qui autem, ut in illegitima istiusmodi datione, et impia ista consuetudine, quæ a Deo et omni sacerdotio alienat, gloriantes vultu impudente, et ore aperto clericos, qui sine auro constituti fuerint, probris affecerint; ultimum gradum in ordine suo accipient: si autem sic probra in eos jacere perseverent, per pœnam corrigentur. Et hæc quidem de iis, qui in clerum conscripti sunt. Quicunque autem per pecuniam ordinationem
D aliquam consequuntur, deponentur, et ipsi, et qui eos ordinarunt.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

« Ἐπειδήπερ κανών ἐστιν ὁ λέγων δὶς τοῦ ἔτους « καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν χρῆναι γίνεσθαι διὰ « συναθροίσεως ἐπισκόπων τὰς κανονικὰς ζητήσεις « διὰ τὴν συντριβὴν καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς « ὁδοιπορίαν τοὺς συναθροιζομένους, ὥρισαν οἱ « τῆς ἕκτης συνόδου ὅσιοι Πατέρες ἐξ ἅπαντος « τρόπου καὶ προφάσεως ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνε- « σθαι, καὶ τὰ ἐσφαλμένα διορθοῦσθαι. Τοῦτον « οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν· καὶ εἴ « τις εὑρεθῇ ἄρχων τοῦτο κωλύων, ἀφοριζέσθω· « εἰ δέ τις ἐκ τῶν μητροπολιτῶν ἀμελήσοι τοῦτο

CANON VI.

« Quoniam canon est, qui dicit, bis in anno in « unaquaque provincia per congregationes epi- « scoporum fieri oportere quæstiones canonicas, « propter vexationem, et quod itineri peragendo « minus sufficerent qui congregabantur, statue- « runt sancti sextæ synodi Patres, quovis modo « et quacunque ex causa, semel in anno fieri, « et delicta corrigi. Hunc ergo canonem nos « quoque renovamus, et si quis magistratus hoc « prohibere inventus fuerit, segregetur: si quis « autem metropolitanus hoc fieri non curaverit,

« præterquam vi vel necessitate et justa aliqua « de causa, canonis pœnis subjiciatur. Cum autem de canonicis et evangelicis rebus fiat synodus, opus est ut congregati episcopi magnam « curam et diligentiam gerant, ut divina et vivifica Dei mandata serventur. In eis enim « servandis est retributio multa, quoniam lucerna est mandatum, lex vero lux et via vitæ, probatio et disciplina; et mandatum Domini lucidum, illuminans oculos. Ne liceat « autem metropolitano, ex iis quæ secum affert « episcopus, vel jumentum vel aliquam rem « aliam petere. Si enim hoc fecisse convictus « fuerit, reddet quadruplum. »

A « γίνεσθαι, ἐκτὸς ἀνάγκης καὶ βίας καὶ τινος εὐλόγου προφάσεως, τοῖς κανονικοῖς ἐπιτιμίοις « ὑποκείσθω. Τῆς δὲ συνόδου γενομένης περὶ κανονικῶν καὶ εὐαγγελικῶν πραγμάτων, δεῖ τοῖς « συναθροισθεῖσιν ἐπισκόποις ἐν μελέτῃ καὶ φροντίδι τίθεσθαι τοῦ φυλάττεσθαι τὰς θείας καὶ « ζωοποιοὺς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῷ φυλάσσεσθαι αὐτὰς ἀνταπόδοσις πολλὴ, ὅτι καὶ λύχνος ἐντολὴ, νόμος δὲ φῶς καὶ ὁδὸς ζωῆς, ἔλεγχος καὶ παιδεία· καὶ ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς, « φωτίζουσα ὀφθαλμούς. Μὴ ἔχειν δὲ ἄδειαν τὸν « μητροπολίτην, ἐξ ὧν ἐπιφέρεται ὁ ἐπίσκοπος « μετ' αὐτοῦ, ἢ κτῆνος ἢ ἕτερον εἶδος ἀπαιτεῖν· εἰ « γὰρ τοῦτο ἐλεγχθῇ πεποιηκὼς, ἀποτίσει τετραπλάσιον. »

BALS. Cum diversi canones statuant, quando fieri debeant synodi, et alii quidem semel in anno convenire oportere provinciales episcopos, alii vero bis in anno dicant: hic canon, ob itineris molestiam episcopis, octavum canonem sextæ synodi secutus est, qui decernit eos semel in anno congregari oportere, et sic faciendum esse, nisi quædam vis, vel necessitas, vel causa probabilis impedimento fuerit, quominus conveniant; antistites autem, qui non ita faciunt, pœnis canonicis subjici; sed et civiles magistratus, qui hoc fieri prohibent, segregari. Quando autem fuerit, inquit, facta synodus, debent episcopi curam gerere, ut evangelicæ et canonicæ traditiones serventur et alia Dei mandata. Et sunt canonicæ quidem traditiones, justæ et injustæ excommunicationes, clericorum ordinationes, episcopalium rerum administrationes, et similia: evangelicæ autem traditiones et mandata Dei, baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: *Non mœchaberis, non scortaberis, non falsum testimonium dices*, et similia. Quoniam autem intellexerunt Patres, quod in episcoporum concionibus quidam metropolitani nimis sua potestate et imperio in eos utuntur, et equos ab eis, vel aliqua alia exigunt, id quoque cessare statuerunt, et metropolitanum, qui tale quid fecit, quadruplum ejus quod datum est restituere. Pulchre autem dixit canon, non licere metropolitano quidquam eorum exigere, quæ affert episcopus. Si enim sua sponte voluerit episcopus metropolitanum aliquo ejusmodi dono prosequi, non prohibebitur hoc facere. Quære cap. 8, tit. 8 præsentis operis, et can. 8 syn. in Trullo.

B ΒΑΛΣ. Κανόνων διαφόρων διοριζομένων πότε ὀφείλουσι γίνεσθαι αἱ σύνοδοι, καὶ τῶν μὲν λεγόντων ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ συνέρχεσθαι τοὺς ἐπαρχιώτας ἐπισκόπους, τῶν δὲ δὶς τοῦ ἔτους· ὁ παρὼν κανὼν διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας συντριβὴν τῶν ἐπισκόπων κατηκολούθησε τῷ η' κανόνι τῆς ς' συνόδου, τῷ διοριζομένῳ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτους συναθροίζεσθαι, καὶ διωρίσατο οὕτω γίνεσθαι, εἰ μή τις ἀνάγκη καὶ βία ἢ ἄλλη πρόφασις εὔλογος τὴν συνέλευσιν παρεμποδίσει, τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας ἀρχιερεῖς τοῖς κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας, τοὺς κωλύοντας τοῦτο γίνεσθαι, ἀφορίζεσθαι. Ὅτε μέντοι, φησὶν, ἡ σύνοδος γίνεται, ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι φροντίζειν τοῦ φυλάττεσθαι τὰς εὐαγγελικὰς καὶ κανονικὰς παραδόσεις, καὶ C τὰς ἄλλας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Καὶ κανονικαὶ μὲν παραδόσεις εἰσὶν οἱ εὔλογοι καὶ παράλογοι ἀφορισμοὶ, αἱ καταγωγαὶ τῶν κληρικῶν, αἱ παραδόσεις τῶν ἐπισκοπικῶν πραγμάτων, καὶ τὰ τοιαῦτα· εὐαγγελικαὶ δὲ παραδόσεις καὶ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ τὸ βαπτίζεσθαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ *Μὴ μοιχεύσῃς, μὴ πορνεύσῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς*, καὶ τὰ ὅμοια. Ἐπεὶ δὲ ἔμαθον οἱ Πατέρες ὅτι ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῶν ἐπισκόπων μητροπολῖταί τινες κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, καὶ ἀπαιτοῦσιν ἵππους ἢ ἕτερά τινα εἴδη, ὥρισαν καὶ τοῦτο σχολάσαι, καὶ τὸν τοιοῦτόν τι ποιήσαντα μητροπολίτην ἀντιστρέφειν τὸ διδόμενον εἰς τὸ τετραπλοῦν. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν μὴ ἔχειν D ἐπ' ἀδείας τὸν μητροπολίτην ἀπαιτεῖν τι ἐξ ὧν ὁ ἐπίσκοπος ἐπιφέρεται. Εἰ γὰρ ἑκοντὶ ἐπίσκοπος θελήσει δεξιώσασθαι τὸν μητροπολίτην αὐτοῦ διά τινος πράγματος, οὐ κωλυθήσεται τοῦτο ποιεῖν. Ζήτει τὸ η' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν η' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

296 ZONAR. De synodis in unaquaque provincia quotannis celebrandis multi canones exstant. Idem hic quoque statuit, canonisque in sexta synodo editi meminit, a qua quidem, ut episcopis itinerum molestiæ vexationesque minuerentur, semel in anno synodum in singulis provinciis haberi decretum est, ac antiquiorem de synodicis conventibus celebrandis constitutionem restituit. Quod si magistratus aliquis synodo cogendæ obstet,

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ γίνεσθαι συνόδους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καθ' ἕκαστον ἔτος διάφοροι κανόνες διαλαμβάνουσι, καὶ ὁ παρὼν δὲ οὗτος, καὶ μέμνηται τοῦ κανόνος τῆς ἕκτης συνόδου, ἥτις ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ διετυπώσατο γίνεσθαι τὰς συνόδους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἵνα μὴ πολλὴν ὄχλησιν καὶ καινοτομίαν ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις οἱ ἐπίσκοποι ἔχωσι, καὶ ἀνανεοῖ τὴν περὶ τῶν συνόδων παλαιοτέραν διάταξιν. Καὶ εἰ ἄρχων κωλύσει, φησὶ, τὸ γίνεσθαι σύνοδον, ἀφοριζέσθω·

καὶ τοὺς ἀμελοῦντας τοῦ πράγματος μητροπολίτας, εἰ μὴ ἀνάγκη τις μεσολαβήσῃ καὶ βία, κανονικοῖς ὑποβάλλει ἐπιτιμίοις. Ὅτε δὲ γένηται σύνοδος περὶ κανονικῶν καὶ εὐαγγελικῶν πραγμάτων, δεῖ τοὺς ἐπισκόπους φροντίζειν, εἰ φυλάσσονται αἱ θεῖαι ἐντολαί. Κανονικὰ μὲν οὖν πράγματα εἶεν ἂν οἱ ἀφορισμοί, εἰ δικαίως γίνονται σκοπούμενοι, εἰ δι' οἰκονόμων ὄντων ἐκ τῶν κλήρων αὐτῶν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν διοικοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τοιαῦτά τινα, ἃ οἱ κανόνες γίνεσθαι διατάττονται. Εὐαγγελικὰ δὲ, ἃ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἡμῖν ἐπιτάττονται· οἷόν ἐστι τὸ βαπτίζειν εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ μὴ ἐκβάλλειν τινὰ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐκτὸς λόγου πορνείας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ταῦτα γὰρ πάντα ἠρεύνων, εἰ ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν ἐγίνοντο, οἱ ἀρχιερεῖς ἀθροιζόμενοι, καὶ εἰ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς βιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. Καὶ μαρτυρίας Γραφικὰς ὁ κανὼν παράγει ἔκ τε τοῦ ψαλτῆρος καὶ ἐκ τῶν Παροιμιῶν. Καὶ ἐπὶ τούτοις προστίθησιν ὅτι συναγομένων τῶν ἐπισκόπων ἔνθα ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ὁρίσει κατὰ τὸν κανόνα, οὐχ ἕξει ὁ μητροπολίτης ἐξουσίαν ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν, οὔτε κτῆνος, ἵππον τυχὸν ἢ ἡμίονον, οὔτε τι ἕτερον εἶδος. Εἰ δὲ καὶ ἀπαιτήσας καὶ λαβών τι ἐλεγχθείη, ἀποδώσει τὸ τετραπλοῦν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπεὶ μὴ δυνατὸν κατὰ τὸ πάλαι δόξαν « δὶς τοῦ ἔτους γίνεσθαι σύνοδον, γινέσθω ἅπαξ « κατὰ τὸ δόξαν τῇ ἕκτῃ. Καὶ ὁ κωλύσας ἄρχων « ἀφοριζέσθω· καὶ ὁ ἀμελήσας ἐπίσκοπος ἐπιτι« μάσθω. Τῆς συνόδου δὲ γινομένης, εἴπερ ὁ μη« τροπολίτης ἀφέληταί τι τῶν τοῦ ἐπισκόπου, « ἀποτίσει τετραπλάσιον. »

Βεβαιοῖ καὶ αὕτη ἡ σύνοδος τὸ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι σύνοδον ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ· καὶ τὸν μὲν κατὰ χώραν ἄρχοντα, εἰ εὑρεθῇ κωλύων τὴν τῶν ἐπισκόπων συνέλευσιν, τὴν διὰ κανονικὰ καὶ εὐαγγελικὰ πράγματα γινομένην, ἀφορίζει· τὸν δὲ μητροπολίτην τὸν ἀμελοῦντα τοῦτο γενέσθαι ἄνευ τινὸς ἀνάγκης καὶ βίας, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει. Προστάττει δὲ καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν μητροπολίτην ἀφαιρεῖσθαί τι ὧν οἱ ἐπίσκοποι ἐπιφέρονται μεθ' ἑαυτῶν, ἢ κτῆνος ἢ ἕτερον εἶδος. Εἰ δὲ ἐλεγχθῇ ἀφελόμενός τι ἐξ αὐτῶν, ἀπαιτεῖσθαι τοῦτο εἰς τὸ τετραπλάσιον.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Ἔφη Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος· « Τινῶν ἁμαρτίαι « ἀνθρώπων πρόδηλοί εἰσι· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολου« θοῦσιν. Ἁμαρτιῶν γὰρ προκαταλαμβανουσῶν, « καὶ ἕτεραι ἁμαρτίαι ἕπονται ταύταις. » Τῇ οὖν « ἀσεβεῖ αἱρέσει τῶν Χριστιανοκατηγόρων καὶ « ἄλλα ἀσεβήματα συνηκολούθησαν. Ὥσπερ γὰρ « τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀφείλοντο ὄψιν ἐκ τῆς « Ἐκκλησίας, καὶ ἕτερά τινα ἔθη παραλελοίπα« σιν, ἃ χρὴ ἀνανεωθῆναι, καὶ κατὰ τὴν ἔγγραφον « καὶ ἄγραφον θεσμοθεσίαν οὕτω κρατεῖν. Ὅσοι

segregari, et metropolitanos, qui eam nulla necessaria causa interveniente nullaque vi coacti prætermiserint, canonicis pœnis teneri jubet. In synodo porro de canonicis evangelicisque negotiis habita, an divina præcepta serventur, studiose ab episcopis inquirendum. Ac negotia quidem canonica sunt exempli causa : an segregationes jure irrogentur; an per œconomos ex uniuscujusque ipsorum clero delectos ecclesiarum bona ab episcopis administrentur, aliaque hujusmodi canonis constitutionibus definita serventur, investigare. Evangelica vero ea sunt quæ nobis in Evangelio præcipiuntur; quale est illud, ut in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptismus administretur ; et ne quis uxorem suam ejiciat, excepta causa fornicationis ; ac ejus generis alia. Hæc enim omnia, an in subjectis cuique regionibus ita fierent, episcopi convenientes inquirebant; et an juxta divina mandata homines vitam instituerint. Hinc testimonia quoque canon ex Psalmorum et ex Proverbiorum libris adducit. Ad hæc, ne metropolitano liceat, episcopis ex canonis præscripto in eum locum quem ipse delegerit congregatis, aliquid ex ipsorum rebus, nec jumentum, equum forte aut mulum, nec aliud quidpiam sibi vindicare, decernit. Quod si rem aliquam ab eo vindicatam atque ablatam esse probatum fuerit, quadruplum reddet.

ARIST. « Quandoquidem non est possibile, ut « synodus, juxta decretum olim editum, bis « quotannis celebretur, semel, uti sextæ synodo « visum est, habeatur. Et magistratus, qui hoc « prohibuerit, segregetur: et episcopus, qui id « fieri curavit, pœnis subjiciatur. Habita autem « synodo, si metropolitanus quidpiam a quovis « episcopo abstulerit, quadruplum reddet. »

Et hæc synodus illud confirmat, nempe semel quotannis in unaquaque provincia haberi synodum : eum autem qui regioni præest, si episcoporum conventum propter canonica et evangelica factum negotia prohiberi deprehendatur, segregat, metropolitanum autem, qui curam non gerit ut hoc fiat, sine necessitate aliqua et violentia, canonicis pœnis subjicit. Et jubet autem, non licere metropolitano aliquid ex iis, quæ episcopi secum attulerint, ut jumentum vel aliquid aliud, auferre. Si autem deprehensus fuerit aliquid ex eis abstulisse, illud ad quadruplum exigetur

CANON VII.

« Dixit Paulus divinus apostolus : « Quorumdam « hominum peccata ante manifesta sunt : quo« rumdam vero etiam subsequuntur [63]. » Præce« dentibus enim peccatis, alia quoque ea se« quuntur. Impiam ergo eorum sectam, qui « Christianos accusant, alia quoque impia con« secuta sunt. Quemadmodum venerabilium « imaginum aspectum ex ecclesia sustulerunt, « alias quoque consuetudines reliquerunt, quas « quidem oportet renovari. et tam ex jure scri-

[63] I Timoth. v, 24.

« pto quam non scripto sic observari. Quæcunque ergo templa consecrata sunt absque sanctis reliquiis martyrum, in iis fieri statuimus reliquiarum depositionem cum consuetis precibus. Qui autem templum consecrat sine sanctis reliquiis, deponatur, ut qui ecclesiasticas traditiones trangressus sit. »

BALS. Mos erat ecclesiasticus divina templa per sanctas martyrum reliquias consecrare. Christianorum autem accusatores, seu imaginum hostes exustoresque, qui venerabilium et sanctarum imaginum cultores **297** idololatras esse dicunt, ultra eorum hæresin et adversus orthodoxos insaniam, veneranda quoque templa sine sanctis reliquiis consecrarunt. Dicunt ergo Patres, quod humana peccata alia quoque peccata consequuntur, ut dicit magnus apostolus Paulus. Et quoniam Iconomachorum hæresin alia quoque mala subsecuta sunt (prætermissæ sunt enim necessariæ consuetudines ecclesiasticæ), decernimus, ut templa, quæ absque reliquiis consecrata fuere, rursus per reliquias consecrentur, et sic deinceps fiat: ii autem, qui templa sine sanctis reliquiis consecrant, deponantur. Et hæc quidem canon. Dixit autem nonnemo, Et quomodo oratoria hodie sine reliquiarum depositione consecrantur? Et cur sacra in eis non celebrantur etiam ab episcopis, sed a solis sacerdotibus? Eique responsum fuit: Quod quæ fiunt ab antistitibus superaltaria, eo tempore quo fit templi consecratio, oratoriis tradita sufficiunt pro consecratione, sive dedicatione ac inthronizatione, encæniis et apertionibus. Propterea enim et ἀντιμίνσια appellata sunt, quod multas ejusmodi mensas exprimant et referant, quæ sanctam Dominicam mensam perficiunt. Cæterum antistites sacra non faciunt in oratoriis, quæ non sunt dedicata, quoniam præsulatus dignitas deprimitur, si non sit thronus in quo episcopus apostolice collocatur, nec alia quæ templi consecrationem decoremque constituunt. Cum autem interrogassent aliqui, Quando fit ecclesiarum consecratio? responso acceperunt, quod fundamenti quidem locatio fit per solam orationem episcopi illius regionis, et crucis fixionem: consecratio autem post templi perfectionem, quando fiunt encænia et apertiones et inthronizatio, et universa ejus perfectio, sacro chrismate inuncti, et martyrum reliquias suscipientis. Cum instaret autem quispiam, debere deponi antistitem, qui in non dedicata ecclesia sacrificaverat, quemadmodum deponitur et qui templum consecrat sine sanctis reliquiis: sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas pronuntiavit, alio quodam talem esse pu-

A « οὖν σεπτοὶ ναοὶ καθιερώθησαν ἐκτὸς ἁγίων « λειψάνων μαρτύρων, ὁρίζομεν ἐν αὐτοῖς κατάθεσιν γίνεσθαι λειψάνων μετὰ τῆς συνήθους « εὐχῆς. Ὁ δὲ ἄνευ ἁγίων λειψάνων καθιερῶν « ναὸν, καθαιρείσθω, ὡς παραβεβηκὼς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις (23). »

ΒΑΛΣ. Ἔθος ἦν ἐκκλησιαστικὸν τοὺς θείους ναοὺς καθιεροῦσθαι διὰ ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν. Οἱ δὲ Χριστιανοκατήγοροι, ἤγουν εἰκονοκαῦται, οἱ λέγοντες τοὺς προσκυνητὰς τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων εἰδωλολάτρας, ἐπέκεινα τῆς αἱρέσεως αὐτῶν καὶ τῆς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων μανίας, καὶ σεπτοὺς ναοὺς καθιέρωσαν ἐκτὸς ἁγίων λειψάνων. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ὅτι ταῖς ἀνθρωπίναις ἁμαρτίαις ἐπακο- B λουθοῦσι καὶ ἕτεραι ἁμαρτίαι, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. Καὶ ἐπεὶ τῇ αἱρέσει τῶν εἰκονομάχων καὶ ἄλλα κακὰ ἐπηκολούθησαν (παρελείφθησαν γὰρ ἔθιμα ἐκκλησιαστικὰ ἀναγκαῖα), ὁρίζομεν τοὺς καθιερωθέντας ναοὺς ἄνευ ἁγίων λειψάνων πάλιν καθιερωθῆναι διὰ λειψάνων, καὶ ἐφεξῆς οὕτω γίνεσθαι· τοὺς δὲ καθιεροῦντας ναοὺς χωρὶς ἁγίων λειψάνων καθαιρεῖσθαι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. Εἶπε δέ τις· Καὶ πῶς ἄνευ καταθέσεως λειψάνων σήμερον τὰ εὐκτήρια καθιεροῦνται; Καὶ διὰ τί οὐ γίνονται ἱεροτελεστίαι ἐν αὐτοῖς καὶ παρὰ ἐπισκόπων, ἀλλὰ παρὰ ἱερέων μόνων; Καὶ ἤκουσεν ὡς τὰ γινόμενα παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἀντιμίνσια, καθ' ὃν καιρὸν καθιέρωσις ναοῦ γίνεται, διαδιδόμενα εἰς εὐκτηρίους C οἴκους, ἀρκοῦσιν ἀντὶ καθιερώσεως ἤτοι ἐνθρονισμοῦ, καὶ ἐγκαινίων καὶ ἀνοιξίων. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀντιμίνσια ἐκλήθησαν, ἤτοι ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μίνσων τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν Δεσποτικὴν τράπεζαν. Οἱ μέντοι ἀρχιερεῖς οὐ ποιοῦσιν ἱεροτελεστίας εἰς εὐκτηρίους ἀνενθρονίστους ναοὺς, διότι τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ὑποβιβάζεται, θρόνου μὴ ὄντος αὐτίκα εἰς ὃν ἀποστολικῶς ὁ ἐπίσκοπος καθιδρύεται, μηδὲ τῶν ἄλλων τῶν συνιστάντων τὴν τοῦ ναοῦ καθιέρωσιν καὶ εὐπρέπειαν. Ἐρωτήσαντες δέ τινες, Πότε ἡ καθιέρωσις γίνεται τῶν ἐκκλησιῶν; ἤκουσαν ὅτι ἡ μὲν πῆξις τοῦ θεμελίου διὰ εὐχῆς μόνης καὶ σταυροπηγίου τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου γίνεται· ἡ δὲ καθιέρωσις μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ ναοῦ, ὅτε τελοῦνται τὰ D ἀνοίξια (24) καὶ ὁ ἐνθρονισμὸς, καὶ ὁ ἅπας τούτου ἀπαρτισμὸς ὑπὸ ἁγίου μύρου χριομένου, καὶ λείψανα μαρτυρικὰ ὑποδεχομένου. Διενισταμένου δέ τινος ὀφείλειν καθαιρεθῆναι ἀρχιερέα τινά ποτε εἰς ἀνενθρόνιστον ἐκκλησίαν ἱερουργήσαντα, καθὼς καθαιρεῖται καὶ ὁ καθιερῶν ναὸν ἄνευ ἁγίων λειψάνων· ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς ἀπεφήνατο ἄλλως πως τὸν τοιοῦτον ἀρχιερέα κολασθῆναι, κατὰ τὸ δοκοῦν δηλαδὴ τῇ συνόδῳ, οὐ μὴν διὰ

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις*. In codice nostro Bodleiano, post hæc ultima hujus canonis verba leguntur, Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος ζ' κανόνος ὅτι χωρὶς ἁγίων λειψάνων ναοὶ οὐ καθιεροῦνται. Ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμην τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος γραφέντα χάριν τῶν εὐκτηρίων καὶ τῶν ἀντιμινσίων. Cum autem adeo apertum sit hæc ex margine in textum irrepsisse, hic potius ea adnotare quam illic inserere visum est.

(24) *Ὅτε τελοῦνται τὰ ἀνοίξια*. Legendum est, ὅτε τελοῦνται τὰ ἐγκαίνια καὶ τὰ ἀνοίξια. Sic enim omnes legunt codices, tam impressi quam manuscripti.

καθαιρέσεως· ὅτι κατὰ πολὺ ἀκατάλληλά εἰσι τὰ ἐπταισμένα.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἄλλως ἐξελάβετο· οὗτοι δὲ οἱ Πατέρες ἐνταῦθα ἁπλοϊκώτερον ἐδέξαντο τὸ, ἐπακολουθοῦσι, τὸ ἕπεσθαι δηλονότι ταῖς προλαβούσαις ἁμαρτίαις καὶ ἑτέραις· καὶ τοῦτο ἐκβῆναί φασιν ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων. Ἐκείνους γὰρ ὀνομάζουσι Χριστιανοκατηγόρους, ὡς κατηγοροῦντας τῶν Χριστιανῶν εἰδωλολατρείαν. Οὐ μόνον γὰρ τὰς ἐκκλησίας τοῦ κόσμου τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἐστέρησαν, ἀλλὰ καὶ ἔθη παλαιὰ παραλελοίπασιν, ἃ καὶ ἀνανεοῦσιν οὗτοι, ἵνα καὶ ἡ ἔγγραφος θεσμοθεσία καὶ ἡ ἄγραφος συνήθεια κρατῇ. Τὸ δὲ παραλειφθὲν ἔθος ἦν τὸ ἐν ταῖς καθιερώσεσι τῶν θείων ναῶν μὴ γίνεσθαι καταθέσεις λειψάνων ἁγίων. Ὅσοι οὖν, φασὶ, χωρὶς καταθέσεως ἁγίων λειψάνων καθιερώθησαν ναοὶ, δεξάσθωσαν νῦν καὶ ἅγια λείψανα κατατιθέμενα ἐν αὐτοῖς. Ὁ δὲ καθιερῶν ναὸν χωρὶς ἱερῶν λειψάνων καθαιρείσθω, ὡς παραβάτης τῶν ἐκκλησιατικῶν παραδόσεων.

niendum antistitem, prout scilicet synodo visum fuerit, sed non per depositionem. Delicta enim ea sunt longe lateque dissidentia.

ZONAR. Magnus quidem Basilius aliter hoc apostoli dictum interpretatus est. Hi vero Patres verbum illud, consequuntur, paulo simplicius accepere, ut ad priora scilicet facinora alia quoque solere sequi intelligendum sit. Quod quidem Iconomachis aiunt contigisse. Illos namque Christianorum accusatores nominant, quippe qui Christianos idololatriæ accusarent. Nec enim ii solum ecclesias sacrarum imaginum ornamentis spoliavere, sed antiquas etiam consuetudines reliquere; quæ quidem, ut simul et scriptis consignata lex, et non scripta quoque consuetudo servetur, hujus canonis decreto renovantur. Consuetudo porro prætermissa ea fuit, quod cum divina templa consecrarentur, nullæ simul in eis sanctorum reliquiæ conderentur. Quæcunque ergo templa, inquiunt, absque conditis sanctorum reliquiis consecrata sunt, in eis sacræ quoque reliquiæ hoc demum tempore collocentur. Qui vero templum, non adhibitis sanctorum reliquiis consecraverit, eum, quippe traditionum quas a majoribus accepimus transgressorem, deponi jubent.

ΑΡΙΣΤ. « Κατατιθέσθω μαρτύρων ἅγια λείψανα « ἐν τοῖς ἄνευ αὐτῶν καθιερωθεῖσι ναοῖς μετὰ τῆς « συνήθους εὐχῆς. Ὁ δὲ ἄνευ τούτων καθιερώσας « καθαιρείσθω, ὡς παραβὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς « παραδόσεις. »

Ὅσοι μὲν ναοὶ πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἄνευ τῆς συνήθους εὐχῆς τῶν ἐπισκόπων καὶ λειψάνων ἁγίων μαρτύρων ἀνῳκοδομήθησαν, ὡρίσθη γενέσθαι κατάθεσιν ἐν αὐτοῖς λειψάνων ἁγίων καὶ τὴν συνήθη εὐχὴν τελεσθῆναι· ὅσοι δὲ μετὰ τὴν σύνοδον ταύτην εὑρεθῶσι χωρὶς λειψάνων καθιεροῦντες ναὸν, καθαιρεῖσθαι κατεδικάσθησαν, ὡς παραβάται τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων.

ARIST. « Sanctæ martyrum reliquiæ in templis « quæ absque iis consecrata sunt, idque cum « consuetis precibus, reponantur. Qui autem « absque iis consecrat, ut ecclesiasticas tradi- « tiones transgressus, deponatur. »

Quæcunque templa ante hanc synodum, sine consuetis episcoporum precibus et sanctorum martyrum reliquiis, fundata fuerunt, in eis sanctas reliquias deponi, et consuetas preces celebrari definitum est. Quicunque autem post hanc synodum sine reliquiis templum consecrasse deprehendantur, depositione damnantur, ut traditionum ecclesiasticarum transgressores.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Ἐπειδὴ πλανώμενοί τινες ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων « θρησκείας μυκτηρίζειν ἔδοξαν Χριστὸν τὸν Θεὸν « ἡμῶν, προσποιούμενοι μὲν Χριστιανίζειν, « αὐτὸν δὲ ἀρνούμενοι κρύβδην, καὶ λαθραίως « σαββατίζοντες, καὶ ἕτερα Ἰουδαϊκὰ ποιοῦντες· « ὁρίζομεν τούτους μήτε εἰς κοινωνίαν, μήτε εἰς « εὐχὴν, μήτε εἰς ἐκκλησίαν δέχεσθαι· ἀλλὰ φα- « νερῶς εἶναι κατὰ τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν Ἑβ- « ραίους· μήτε τοὺς παῖδας αὐτῶν βαπτίζειν, « μήτε δοῦλον ὠνεῖσθαι ἢ κτᾶσθαι. Εἰ δὲ ἐξ εἰλι- « κρινοῦς πίστεως ἐπιστρέψει τις ἐξ αὐτῶν καὶ « ὁμολογήσει ἐξ ὅλης καρδίας, θριαμβεύων τὰ « κατ' αὐτῶν ἔθη καὶ πράγματα, πρὸς τὸ καὶ « ἄλλους ἐλεγχθῆναι καὶ διορθώσασθαι, τοῦτον « προσδέχεσθαι, καὶ βαπτίζειν τοὺς παῖδας αὐ- « τοῦ, καὶ ἀσφαλίζεσθαι αὐτοὺς ἀποστῆναι τῶν « Ἑβραϊκῶν ἐπιτηδευμάτων· εἰ δὲ μὴ οὕτως « ἔχοιεν, μηδαμῶς αὐτοὺς προσδέχεσθαι. »

298 CANON VIII.

« Quoniam Hebræorum religionis quidam errantes « Christum Deum nostrum subsannare visi sunt, « sese quidem Christianos esse fingentes, ipsum « autem occulte negant, et clanculum Sabbata « observant, et multa alia Judaica faciunt: « statuimus, ut isti neque ad communionem, « neque ad orationem, neque ad ecclesiam ad- « mittantur; sed aperte sint secundum suam « religionem Hebræi, et neque filios suos bapti- « zent, neque servum emant vel possideant. Si « autem ex pura et sincera fide quis eorum « conversus, et ex toto corde confessus fuerit, « eorum moribus et rebus insultans ac veluti « triumphum agens, ut et alii refellantur et « corrigantur; eum recipiant, et baptizent ejus « liberos; et caveant ipsi se ab Hebræorum « studiis et institutis desciturus: sin autem non « ita se gerant, eos nullo modo admittant. »

ΒΑΛΣ. Ἰουδαῖοί τινες, ἔνοχοι καταστάντες ἐπί τισιν ὑποθέσεσιν, καὶ θέλοντες ταύτας ἐκφυγεῖν, προσήρχοντο τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ προσεποιοῦντο μὲν τὰ τῶν Χριστιανῶν φρονεῖν, τῇ ἀληθείᾳ δὲ τὰ

BALS. Judæi quidam, cum quorumdam criminum rei agerentur, vellent autem damnationem effugere, ad fidem Christianam accedebant, et se Christiana quidem sentire præ se ferebant, sed

Judaica revera sentiebant, Sabbata clanculum observantes, et nostra lacerantes; suos autem liberos baptizabant, et alia quædam pia faciebant ut orthodoxi fortasse viderentur. Dicunt ergo Patres, eos non in aliquam communionem admittendos, nec permittendum ut filii eorum baptizentur, nec ut Christianum servum ullo modo possideant, sed juxta Hebræorum religionem se aperte gerant. Si quis autem a Judaica impietate, cum bona affectione, et sine necessitate vel simulatione, ad orthodoxam fidem conversus fuerit, et Judaicis moribus valedixerit, et toto animo de iis triumphum egerit, et confessus fuerit ea quæ ab aliquibus prætextu facta sunt, et ad Christianorum fidei ludificationem respiciunt, ut et illi convincantur et corrigantur: ipse et ejus liberi ad communionem admittantur, et baptizentur, si prius caverint fore ut a Judaicis traditionibus et studiis abstineant. Nota igitur ista propter sacerdotes qui Sarracenorum filios baptizant; et baptismum, qui ab illis propter corporis sanitatem expetitur, non esse admittendum. Quadragesimum vero quartum caput primi tit. primi lib. Basil. inquit: Judæus qui se Christianum esse velle præ se ferens, ut qui adversus se accusationem vel mutui actionem exspectet, ad ecclesiam confugit, debito non soluto, vel a crimine non absolutus, ne admittatur. Quære et caput 47 ejusdem lib. et tit.: Judæus mancipium Christianum ne habeat, nec catechumenum circumcidat, nec alius hæreticus Christianum servum habeat. Et cap. 54: Samaritanus autem nullus servum Christianum habebit: sed cum primum eum possederit, statim in libertatem vindicetur. Si servus autem ejusdem cum ipso perversæ opinionis fuerit, licebit ei Christianam amplectenti opinionem, statim etiam Romanam libertatem assequi.

ZONAR. Quidam ex Judæis se fidei studio teneri, Christianamque religionem amplecti velle, simulabant: Christum vero illi subsannabant, hoc est, Christo, privatim ab eo deficientes, illudebant, atque Sabbata secreto colebant, et alios Judæorum ritus, quippe ut infantes suos præciderent, tum qui cadaver attigisset, qui lepra infectus esset, cui semen efflueret, quique ejusmodi quidquam aliud antiqua lege vetitum fecissent, tanquam impuros aversarentur, retinebant. Ejusmodi igitur homines, nec ad communionem admitti, nec in conventum sacræ precationis recipi, tum ab ecclesiæ ingressu omnino arceri, Hebræorumque rursum publice profiteri sectam, nec liberos suos baptizare, nec ipsis mancipium emendi facultatem esse, synodus jubet. Christianum **299** namque servum Judæus possidere civili quoque lege prohibetur. Qui tamen ex eorum numero forte fidem amplexi forent, servos emere Christianorum more permittebantur. Quoniam vero id simulate agebant, idcirco synodus servum iis emere, aut aliter possi-

A τῶν Ἰουδαίων ἐφρόνουν, λάθρα σαββατίζοντες, καὶ τὰ ἡμέτερα διασύροντες, ἐβάπτιζον δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν, καὶ ἄλλα τινὰ ἐποίουν εὐσεβῆ, ὡς ἂν φαίνωνται τάχα ὀρθόδοξοι· φασὶν οὖν οἱ Πατέρες, μὴ δέχεσθαι τούτους εἰς κοινωνίαν οἱανδήτινα, μηδὲ παραχωρεῖν τοὺς παῖδας αὐτῶν βαπτίζεσθαι, μηδὲ δοῦλον Χριστιανὸν ὁπωσδήποτε κτᾶσθαι, ἀλλὰ φανερῶς κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν αὐτοὺς πολιτεύεσθαι. Εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐπιστρέψει μετὰ καθαρᾶς διαθέσεως καὶ ἄνευ ἀνάγκης, ἢ προσποιήσεως, καὶ ἀποτάξεται τοῖς Ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν, καὶ ὁλοψύχως θριαμβεύσει αὐτὰ, καὶ ὁμολογήσει τὰ παρά τινων κατὰ σκῆψιν γινόμενα, καὶ εἰς ἐμπαιγμὸν ἀφορῶντα τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, B ἐφ' ᾧ κἀκείνους ἐλεγχθῆναι καὶ διορθωθῆναι, προσδέχεσθαι τοῦτον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ εἰς κοινωνίαν, καὶ βαπτίζειν, ἀσφαλιζομένους ἀπέχειν ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν παραδόσεων καὶ ἐπιτηδευμάτων. Σημείωσαι οὖν ταῦτα διὰ τοὺς ἱερεῖς τοὺς βαπτίζοντας τοὺς παῖδας τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὅτι τὸ διὰ θεραπείαν σωματικὴν ζητούμενον ὑπὸ τούτων βάπτισμα ἀπαράδεκτόν ἐστι. Τὸ μέντοι μδ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ α' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν φησιν· Ἰουδαῖος, τὸ θέλειν εἶναι Χριστιανὸς προσποιούμενος, ὃς ἂν, τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἢ τὴν ἀπὸ χρέους ἀγωγὴν παραμένων, τῇ Ἐκκλησίᾳ φεύγῃ, μὴ πληρώσας τὰ χρέη, ἢ ἐλευθερωθεὶς τοῦ ἐγκλήματος, μὴ δεχέσθω. Ζήτει δὲ τὸ μζ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· C Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω, μήτε ἄλλος αἱρετικὸς Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἐχέτω· καὶ τὸ νδ' κεφ. Σαμαρείτης δὲ οὐδεὶς Χριστιανὸν οἰκέτην ἕξει, ἀλλ' ἅμα τῷ κτήσασθαι τοῦτον εὐθέως εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεσθαι. Εἰ δὲ τῆς ὁμοίας αὐτῷ ὁ οἰκέτης κακοδοξίας εἴη, ἐξέστω αὐτῷ τὴν τῶν Χριστιανῶν ἀσπαζομένῳ δόξαν εὐθὺς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπολαύειν ἐλευθερίας..

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς Ἰουδαῖοι προσήρχοντο τῷ δοκεῖν τῇ πίστει, καὶ προσεποιοῦντο γίνεσθαι Χριστιανοί· ἐκεῖνοι δὲ ἐμυκτήριζον τὸν Χριστόν· ἀντὶ τοῦ, ἐνέπαιζον κρυφίως αὐτὸν ἀρνούμενοι, καὶ λεληθότως τὰ Σάββατα φυλάσσοντες, καὶ ἄλλα Ἰουδαϊκὰ ποιοῦντες, οἷον περιτέμνοντες τοὺς παῖδας αὐτῶν, D ἀκαθάρτους ἡγούμενοι τοὺς νεκροῦ προσψαύσαντας, καὶ τοὺς λεπροὺς, καὶ τοὺς γονοῤῥυεῖς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα τῷ παλαιῷ ἀπηγόρευται νόμῳ. Τοὺς γοῦν τοιούτους ὥρισεν ἡ σύνοδος μήτε εἰς κοινωνίαν δέχεσθαι, μήτε συνεύχεσθαι αὐτοῖς, μήτε ὅλως εἰς ἐκκλησίαν εἰσιέναι παραχωρεῖν, εἶναι δὲ Ἑβραίους καὶ αὖθις κατὰ τὸ φανερὸν, καὶ μηδὲ τοὺς παῖδας αὐτῶν βαπτίζειν, μήτε παραχωρεῖν αὐτοῖς δοῦλον ὠνεῖσθαι. Τὸ γὰρ Χριστιανὸν ἀνδράποδον κτᾶσθαι Ἰουδαῖον καὶ ὁ πολιτικὸς κωλύει νόμος. Οἱ δὲ τάχα τῇ πίστει προσελθόντες ὡς Χριστιανοὶ οὐκ ἐκωλύοντο δούλους ὠνεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὑποκεκριμένως τοῦτο ἐποίουν, φησὶν ἡ σύνοδος μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς δούλους ὠνεῖσθαι, ἢ ἄλλως κτᾶσθαι, ἐκ δωρεᾶς τυχὸν, ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ. Εἰ δὲ ἐξ εἰλικρινοῦς καὶ

καθαρᾶς πίστεως, ἀντὶ τοῦ, καθαρῶς καὶ ἀνυποκρίτως πιστεύσας, ἐπιστρέψει τις αὐτῶν καὶ ὁμολογήσει ἐξ ὅλης καρδίας, ἀντὶ τοῦ, τὰ αὐτὰ ἡμῖν λέγει, καὶ τὰ ἔθη τὰ οἰκεῖα καὶ ὅσα πράττουσι θριαμβεύει, ἤγουν εἰς τὸ φανερὸν προτίθησι, καὶ συντίθεται μὴ ποιεῖν, ὥστε καὶ ἄλλως ἐλεγχθῆναι ὁμοπίστους αὐτῷ, καὶ διορθωθῆναι τὸν τοιοῦτον προσδέχεσθαι καὶ βαπτίζειν, καὶ παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἀκριβῶς προσέχειν αὐτοῖς, ὥστε ἀποστῆναι τῶν Ἑβραϊκῶν ἐπιτηδευμάτων· ἄλλως δὲ αὐτοὺς μὴ προσδέχεσθαι. Καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος ἐν πέμπτῳ κανόνι, Τοὺς μετανοοῦντας δεῖ, φησὶ, δέχεσθαι· οὐκ ἀκρίτως δὲ, ἀλλὰ δοκιμάζειν εἰ ἀληθῶς καὶ γνησίως μετανοοῦσι. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος πολλὴν ποιεῖσθαι θεσπίζει περὶ τῶν προσερχομένων Ἰουδαίων τὴν ἀκριβολογίαν.

A dere, donatione nimirum, aut permutatione, aut alia quacunque ratione quæsitum, minime licere decernit. Quod si eorum quispiam ex pura et sincera fide, hoc est, puro animo atque omni simulatione sublata, fidei mysteriis assensus convertatur, atque ex toto corde confiteatur, hoc est, nobiscum in omnibus plane consentiat, et de suorum moribus ac institutis quibusque triumphum agat, hoc est, se nihil simile facturum aperte profiteatur ac spondeat, ut ex eo alii quoque erroris socii refutentur ac resipiscant: admitti hominem, ipsumque et filios baptizari, studioseque ipsos, ut ab Hebraicis se institutis abjungant, observari; secus omnino repelli placet. Magnus vero etiam Basilius, quinto canone: Quos, inquit, errati pœnitet, admittendi B sunt: non tamen iis temere habenda fides, sed an vere eos et ex animo pœniteat sedulo cognoscendum. De Judæis itidem, ut non nisi diligenter examinati probatique recipiantur, civilia quoque jura decernunt.

ΑΡΙΣΤ. « Ἑβραίους μὴ χρῆναι προσδέχεσθαι, « εἰ μὴ φαίνοιντο ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας ἐπι« στρέψοντες. » *Σαφής.*

ARIST. « Hebræos admittere non oportet, nisi « eos sincero corde conversos esse constiterit. » *Perspicuus.*

ΚΑΝΩΝ

« Πάντα τὰ μειρακιώδη ἀθύρματα καὶ μανιώδη « βαχχεύματα, τὰ ψευδοσυγγράμματα, τὰ κατὰ « τῶν σεπτῶν εἰκόνων γινόμενα, δέον δοθῆναι τῷ « ἐπισκοπείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἀποτε« θῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν βιβλίων· εἰ « δέ τις εὑρεθείη ταῦτα κρύπτων, εἰ μὲν ἐπίσκο« πος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος εἴη, καθαι« ρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορι« ζέσθω. »

CANON IX.

« Puerilia omnia ludibria furiosaque dicta ac scripta, « quæ adversus venerabiles imagines edita « sunt, episcopio Constantinopolitano tradi opor« tet, ut cum reliquis hæreticis libris deponan« tur. Si quis autem hæc celare inventus fuerit, « si quidem episcopus vel presbyter vel diaconus « sit, deponatur: sin vero laicus vel monachus, « segregetur. »

C

ΒΑΛΣ. Τῆς τῶν Χριστιανοκατηγόρων ἤτοι τῶν εἰκονοκαυστῶν αἱρέσεως κρατησάσης ἐπὶ πολὺ, οἱ ταύτῃ προσκείμενοι, διὰ γραφῶν τὰς κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων βλασφημίας αὐτῶν ἐστηλίτευον. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ὀφείλειν ταύτας δοθῆναι ἐφ' ᾧ ἀποτεθεῖναι ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα ἀπόκεινται καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῶν αἱρετικῶν. Τοὺς δὲ κρύπτοντας ταῦτα, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ καὶ μοναχοὺς, ἀφορίζεσθαι. Καλῶς δὲ ὠνόμασαν οἱ Πατέρες τὰ τοιαῦτα συγγράμματα μειρακιώδη ἀθύρματα, ἤγουν νηπιώδη παίγνια καὶ μανιώδη βαχχεύματα, ἤτοι μαινομένων βακχῶν φλυαρήματα· ὅτι εὐδιάλυτα καὶ εὐκατάσειστά εἰσιν ὡς τὰ τῶν μειρακίων παίγνια, καὶ ἀξιογέλαστα ὡς τὰ τῶν μαινομένων ἔργα D καὶ μεθυόντων. Αἱ βάκχαι γὰρ χοροὶ ἦσαν μαινομένων ἑπόμενοι τῷ ἐφόρῳ τῆς μέθης ψευδωνύμῳ θεῷ τῷ Διονύσῳ. Οἱ μέντοι νόμοι τὰ τῶν αἱρετικῶν βιβλία διορίζονται καίεσθαι. Καὶ ζήτει κεφ. γ' τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ εὑρήσεις ἐν αὐτῷ κατεστρωμένα κεφ. διάφορα τοῦτο αὐτὸ παρακελευόμενα. Εἴποι δέ τις, Δι' ἣν αἰτίαν ὁ μὲν κανὼν τὰ τῶν Χριστιανοκατηγόρων βιβλία ἀποτίθεσθαι ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ διορίζεται, οἱ νόμοι δὲ καίεσθαι ταῦτα διορίζονται; Λύσις. Ταυτόν ἐστι τὸ καυθῆναι τὰ βέβηλα συγγράμματα τῶν αἱρετικῶν καὶ τὸ ἀποτεθῆναι ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὔτε γὰρ καιόμενα εἰς ἀνάγνωσιν

BALS. Cum Christianorum hostium seu imaginum exustorum diu invaluisset hæresis, qui ei adhærebant, suas adversus sacras imagines blasphemias litteris mandabant. Dicunt ergo Patres, eas debere tradi, ut in episcopio Constantinopolitano reponantur, ubi reponuntur reliqui quoque libri hæreticorum: eos autem, qui hæc celaverint, si quidem sacris ordinibus initiati sint, deponi; sin vero laici vel monachi, segregari. Recte autem Patres ejusmodi scripta nominarunt puerilia ludibria, hoc est, ludicra puerorum oblectamenta et insana ac bacchica responsa, insanientium scilicet baccharum nugas; quia sunt solutu facilia et nullo negotio labefactabilia, ut puerorum ludibria, et ridicula ut furiosorum et ebriorum opera. Bacchæ enim erant chori insanientium, ebrietatis præsidem sequentes Bacchum, qui falso deus cognominatur. Jam vero leges hæreticorum libros exuri quoque decernunt. Quære autem tertium caput tit. 12 præsentis operis, et invenies diversa capita in eo posita, quæ hoc ipsum jubent. Dixerit autem quispiam: Quamnam ob causam canon quidem Christianorum hostium seu imaginum combustorum libros in episcopio reponi jubet, leges autem eos comburi permittunt? Solutio. Idem est comburi profana et impia hæreticorum scripta, et in Constantinopolitano episcopio reponi. Neque enim, si combusta fuerint, legentur, nec si in ejusmodi

tuto et inaccesso loco reponantur, ab ullo unquam aspicientur. Qui ergo ea combusserit, et in episcopio non reposuerit, non tenebitur canone, ut qui non contra fecerit. Constantinopoleos autem episcopium patriarchæ palatium est. Porro quoniam patriarchalis throni magnificentia diversa quidem sub se habet secreta; chartophylacii vero seu tabularii secreto seorsum deputata sunt jura episcopalia, et qui pro tempore est chartophylax, sanctissimi tempore patriarchæ jura omnia, quæ ad eum pertinent ut episcopum exercet; etenim **300** excommunicat, animæ delicta corrigit, diaconos et sacerdotes ordinari permittit, sacrorum ministeriorum pittacia exponit, et quædam hujusmodi alia: chartophylacium episcopium recte dicetur.

ZONAR. Qui rabiose sacras imagines insectati, eas idoli quoque nomine vocitarunt, libros etiam, quibus opinio ipsorum comprehenditur, conscripserunt; quos quidem sancta hæc synodus puerilia ludibria, hoc est, ludicra puerorum oblectamenta insanasque bacchationes, nominat. Bacchæ namque mulieres erant, quæ sociato cœtu furentes Bacchum comitabantur. Bacchus vero deus a Græcis habebatur, ebrietati præfectus, ebrius sane ille quoque semper, et plenus amentiæ. Quemadmodum ergo Bacchæ illæ, dum furor glisceret, nullam modestiæ aut gravitatis rationem habuere, sed sola eas stimulante insania ferebantur: ita qui scripta ejusmodi edidere, eos synodi Patres furore et amentia, non aliqua gravi et sedata ratione, ad eam scriptionem impulsos esse confirmant. Ejusmodi porro scripta a nemine occultari, sed ab iis qui habent, cum aliis hæreticorum libris, seponenda proferri jubent. Qui autem hæc occultaverint, si quidem episcopi aut alias sacris ordinibus initiati fuerint, depositione, sin vero laici et monachi, segregatione puniendos esse decernunt.

ἔλθοιεν, οὔτε ἐν τοιούτῳ τόπῳ ἀσύλῳ ἀποτιθέμενα, θεατὰ γενήσεταί τινι. Ὁ γοῦν καύσας ταῦτα καὶ μὴ ἀποτιθέμενος ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τῷ κανόνι οὐχ ὑποκείσεται, ὡς μηδὲ ὑπεναντίως αὐτῷ διαπραξάμενος. Ἐπισκοπεῖον δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ πατριαρχεῖόν ἐστιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου διάφορα μὲν σέκρετα ἔχει ὑφ' ἑαυτὸ, ἰδικῶς δὲ ἀφωρίσθησαν τῷ σεκρέτῳ τοῦ χαρτοφυλακείου τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια (25), καὶ ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ (26) ἐνεργεῖ δικαίῳ τοῦ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου πατριάρχου πάντα τὰ τούτῳ ἀνήκοντα, ὡς ἐπισκόπῳ· ἀφορίζει γὰρ, διορθοῦται ψυχικὰ σφάλματα, διακόνους καὶ ἱερεῖς ἐπιτρέπει χειροτονεῖσθαι, τὰ τῶν ἱεροτελεστιῶν πιττάκια ἐκτίθεται, καὶ ἄλλα τοιαῦτά τινα· καλῶς ἐπισκοπεῖον κληθήσεται τὸ χαρτοφυλακεῖον.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττήσαντες, καὶ εἴδωλα ταύτας καλοῦντες, καὶ συγγράμματα συνεγράψαντο συγκροτοῦντα τὴν δόξαν αὐτῶν, ἅτινα ἡ ἁγία σύνοδος ὠνόμασε μειρακιώδη ἀθύρματα, ἤγουν παιδικὰ παίγνια, καὶ μανιώδη βακχεύματα. Αἱ βάκχαι χορὸς ἦσαν γυναικῶν μαινομένων, ἀκολουθοῦσαι τῷ Διονύσῳ· ὁ δὲ Διόνυσος θεὸς τοῖς Ἕλλησιν ἐνομίζετο, ἔφορος τῆς μέθης, μεθύων κἀκεῖνος καὶ παράφορος ὤν. Ὥσπερ οὖν αἱ βάκχαι ὑπὸ μανίας κρατούμεναι οὐδὲν σωφρόνως ἐποίουν, ἀλλ' ἐμμανῶς ἐκινοῦντο· οὕτω καὶ τοὺς τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα ποιήσαντας οἱ τῆς συνόδου λέγουσι κινηθῆναι πρὸς συγγραφὴν μανιωδῶς καὶ παρακεκομμένως, ἀλλ οὐ σωφρόνως. Ἐκεῖνα οὖν τὰ συγγράμματα ὁρίζει παρὰ μηδενὸς κρύπτεσθαι, ἀλλὰ δοθῆναι παρὰ τῶν ἐχόντων αὐτὰ, ἵνα ποτὲ θεῖεν μετὰ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν βιβλίων. Τοὺς δὲ κρύπτοντας ταῦτα ἐπισκόπους ἢ ἄλλως ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι· λαϊκοὺς δὲ καὶ μοναχοὺς ἀφορίζεσθαι.

ARIST. « Si quis librum contra venerabiles imagines « compositum celasse deprehenditur; si quidem « e sacro sit catalogo, deponatur: sin laicus aut « monachus, segregetur. » *Perspicuus.*

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις εὑρεθείη κρύπτων βιβλίον κατὰ « τῶν σεπτῶν εἰκόνων συντεθὲν, τοῦ μὲν ἱεροῦ ὢν « καταλόγου, καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ ἢ μοναχὸς, « ἀφοριζέσθω. » *Σαφής.*

Guill. Beveregii notæ.

(25) *Τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια.* In codice Amerbachiano rectius legitur, τὰ πατριαρχικὰ δίκαια, *jura patriarchalia.*

(26) *Καὶ ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ.* Chartophylax proprie dictus est, qui ecclesiæ archiva et chartas servabat; quod magnum sane et summæ dignitatis in Ecclesia Constantinopolitana officium fuit; usque adeo ut etiam μέγας χαρτοφύλαξ vocatus fuerit; idque primo ab Andronico juniore, ut testatus est Cantacuzenus, dicens: *Chartophylaci, quia majores honores capessere nolebat, munus effecit splendidius magnumque chartophylacem nominavit; quod epitheton chartophylaci usque hodie manet.* Cantacuz. *Hist.* l. II, c. 1. Officium ejus a Codino sic describitur: Ὁ χαρτοφύλαξ κρατῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα, κριτὴς τῶν ὅλων ὑποθέσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔχει τὰς γαμικὰς ὑποθέσεις· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν κληρικῶν ὑποθέσεσιν ἔκδικος, ὡς δεξιὰ ἀρχιερέως χείρ. Sed in catalogo officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ fusius sic enarratur: Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, ὅταν λειτουργεῖ ἀρχιερεὺς, ἵσταται πλησίον τῶν ἁγίων μυστηρίων· λέγει ὁ αὐτὸς ἀρχιδιάκονος, Προσέλθετε τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις τὰς ἀποφάσεις πάσας· ἔχων δὲ καὶ τὰς εἰσερχομένας ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως διδόναι παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις πάσας· ἔχων δὲ καὶ τὰς ἱερολογίας τῶν μνηστειῶν, ἱερολογῶν αὐτὰς καὶ ἀποστέλλων τῷ ἱερεῖ τοῦ ναοῦ τοῦ δεῖνος εὐλογεῖν αὐτάς· ἔστι δὲ καὶ ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν ἀρχιερέων προσφέρειν τὸν χειροτονούμενον ἀρχιερέα. Ἔχων δὲ αὐτὸς χαρτούλην ἀναγράφει τὰς τῶν ἐπισκόπων ἀποφάσεις, καὶ αὐτὰς τῷ ἀρχιερεῖ ἀναφέρει. Vide plura in Balsamonis Meditato de chartophylacis et primi defensoris officiis, in *Jur. Gr. Rom* l. VII, pag. 453.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

A

« Ἐπειδή τινες τῶν κληρικῶν παραλογιζόμενοι τὴν « κανονικὴν διάταξιν, ἀπολιπόντες τὴν ἑαυτῶν « παροικίαν εἰς ἑτέρας παροικίας ἐκτρέχουσι, « κατὰ πλεῖστον δὲ ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ « βασιλίδι πόλει, καὶ εἰς ἄρχοντας προσεδρεύου- « σιν, ἐν τοῖς αὐτῶν εὐκτηρίοις τὰς λειτουργίας « ποιοῦντες· τούτους χωρὶς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου « καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔξεστι δεχθῆ- « ναι ἐν οἱῳδήποτε οἴκῳ ἢ ἐκκλησίᾳ· εἰ δέ τις « τοῦτο ποιήσει ἐπιμένων, καθαιρείσθω. Ὅσοι δὲ « μετ' εἰδήσεως τῶν προλεχθέντων ἱερέων τοῦτο « ποιοῦσιν, οὐκ ἔξεστιν αὐτοῖς κοσμικὰς καὶ « βιωτικὰς φροντίδας ἀναλαμβάνεσθαι, ὡς κεκω- « λυμένους τοῦτο ποιεῖν παρὰ τῶν θείων κανόνων. B « Εἰ δέ τις φωραθείη τῶν λεγομένων μειζοτέρων « τὴν φροντίδα ἐπέχων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαι- « ρείσθω· μᾶλλον μὲν οὖν ἤτω πρὸς διδασκαλίαν « τῶν τε παίδων καὶ τῶν οἰκετῶν, ἐπαναγινώσκων « τὰς θείας Γραφάς· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἱε- « ρωσύνην ἐκληρώσατο (27). »

ΒΑΛΣ. Διάφοροι κανόνες κωλύουσι τοὺς κληρικοὺς καταλιμπάνειν τὰς παροικίας ἐν αἷς ἐκληρώθησαν, καὶ μεταβαίνειν εἰς ἑτέρας. Ἀκολούθως οὖν τούτοις καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται μηδένα κληρικὸν χωρὶς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἤτοι δίχα συστατικῆς καὶ ἀπολυτικῆς γραφῆς αὐτοῦ ἢ ὁρισμοῦ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁπουδήποτε δέχεσθαι, ἤτοι λειτουργεῖν εἰς οἱανδήτινα ἐκκλησίαν ἢ εἰς ἀρχοντικὸν εὐκτήριον· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα C ποιήσαντα, καὶ μὴ ὑποστρέφοντα εἰς τὸν οἰκεῖον κλῆρον μετ' ἐπιφώνησιν, καθαιρεῖσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ παυσάσθω (28) ἢ καθαιρείσθω. Εἰ δέ τινες ἐκχωρηθέντες παρὰ τῶν κληρωσάντων αὐτούς, δι' ὧν εἴπομεν γραφῶν ἢ παρὰ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἑτέρας ἐκκλησίας ἱερουργεῖν κοσμικὰς φροντίδας ἀναδέξωνται παρὰ τὴν τῶν κανόνων περίληψιν, ἢ γένωνται μειζότεροι, ὀφείλουσι, μετὰ τὸ κωλυθῆναι, παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τὰ τῷ κανόνι περιεχόμενα ἐν διαφόροις κανόσιν ἐξηγήθησαν, ἤγουν ἐν τῷ ιζ' καὶ ιη' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, τῷ ιγ' καὶ κγ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ ἑτέροις. Ἀπὸ δὲ τοῦ παρόντος κανόνος σημείωσαι ἐν ῥητῷ, ὅτι μόνῳ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐφεῖ- D ται κληρικοὺς ἀλλοτρίους δέχεσθαι, καὶ δίχα ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτούς, ἐὰν τέως οὗτοι γραφὰς ἐπιφέρωνται, συνιστώσας ὅτι ἐχειροτονήθησαν ἢ ἐκληρώθησαν. Ὅθεν καὶ ἐνδυνάμως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐκχωρήσει ὁ κατὰ καιροὺς ἁγιώτατος πατριάρχης, καὶ ὁ χαρτοφύλαξ αὐτοῦ,

CANON X.

Quoniam nonnulli clerici canonicam constitutionem « circumscribentes, sua relicta parochia, in « alias parochias excurrunt, ut plurimum autem « in hac a Deo custodita et imperiali urbe, « et sese apud principes locant, et in eorum « oratoriis sacra faciunt; eos sine proprio epi- « scopo et Constantinopolitano non licet in qua- « vis æde vel ecclesia recipi: si quis autem hoc « fecerit, si perseveret, deponatur. Quicunque « vero cum prædictorum sacerdotum consensu id « faciunt, non licet eis curas sæculares et ad « victum pertinentes suscipere, ut qui a divinis « canonibus hoc facere sint prohibiti. Si quis « autem, eorum qui dicuntur majores, curationem obtinere deprehensus fuerit, vel ces- « set, vel deponatur: potius vero ad docendos « pueros et servos accedat, legens eis divinas « Scripturas. Ad hoc enim etiam sacerdotium « sortitus est. »

BALS. Diversi canones prohibent clericos parochias, in quibus in clerum relati sunt, relinquere, et ad alias transire. His ergo consequenter præsens quoque canon decernit, ne ullus clericus absque proprio episcopo, vel sine ejus commendatoria et dimissoria epistola vel Constantinopolitani patriarchæ decreto, usquam suscipiatur, vel ministret in quavis ecclesia vel in magistratuum seu officiorum oratorio: is autem qui præter hæc fecerit, et in proprium clerum non redierit post denuntiationem, deponatur. Hoc enim significat illud, Vel cesset vel deponatur. Si qui autem, quibus, ab iis qui in clerum illos retulerunt, per eas quas diximus litteras, vel a patriarcha Constantinopolitano, in alia ecclesia sacra celebrare permissum est, sæculares curationes susceperint, contra ac canonibus continetur, vel majores facti fuerint, postquam prohibiti sunt, cessare debent vel deponi. Atque alia quidem, quæ in canone comprehenduntur, in diversis canonibus exposita sunt, scilicet in can. 17 et 18, syn. in Trullo, 13 et 23 Chalced. syn. et in aliis. Ex hoc autem præsentis canonis contextu nota, quod soli patriarchæ Constantinopolitano permissum est clericos alienos **301** suscipere, etiam sine dimissoriis litteris ejus qui ipsos ordinavit, si modo litteras commendatitias attulerint, quibus se ordinatos et clericos esse probent. Quamobrem rite, ut mihi videtur, concedet sanctissimus pro tempore patriarcha, et ejus chartophylax, alieno clerico in

Guill. Beveregii notæ.

(27) *Τὴν ἱερωσύνην ἐκληρώσατο.* In codice Bodleiano, inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem, hæc ponuntur : Σημείωσαι ἐν ῥητῷ ὅτι τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐφεῖται δέχεσθαι κληρικοὺς ἀλλοτρίων ἐνοριῶν παρὰ γνώμην τῶν χειροτονησάντων αὐτοὺς ἐπισκόπων. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν νε' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου φιλοτιμούμενον τὸ τοιοῦτον προνόμιον καὶ ἄλλαις ἐκκλησίαις. Hanc autem marginalem tantum fuisse notam, in textum descriptoris incuria tralatam, cuivis patet; ut et eam ex Balsamonis scholiis desumptam esse.

(28) *Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ παυσάσθω.* Rectius in codice Amerbachiano legitur, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω. Quippe quæ sunt ipsa canonis verba a Balsamone hic exposita.

hac urbium regina sacra celebrare, etiam sine dimissoriis litteris ejus qui illum ordinavit. Majores vero dicuntur, qui agrestium suburbanorum curatores fiunt; sicut hoc ab can. 11 primæ et secundæ syn. quæ coacta fuit in æde Sanctorum Apostolorum, ostenditur. Hoc ergo ab iis, qui sacris ordinibus initiati sunt, Patres removentes, eis litteras docere consulunt, et ex eo sibi victum parare; quoniam ad hoc quoque selecti et deputati sunt. Alienos autem clericos inter magistratus seu officia assidere, et in eorum oratoriis ministrare, est facti: nam et si in inferioribus oratoriis, præter suorum episcoporum vel Constantinopolitani mentem celebraverint, similiter punientur.

ZONAR. Multi hac de re apostolici synodicique canones editi sunt; sed malo huic exscindendo haud sufficiebant. Proinde hunc canonem hæc quoque synodus promulgavit, duas res simul, quarum utraque legum constitutionibus repugnaret, una eademque opera prohibentem. Alteram ne ex una urbe in aliam, ne in hanc quidem urbium reginam, clerici alieni discurrant, neque se magistratibus adjungant, ac in eorum oratoriis, nisi impetrata, tum episcopi, a quo discesserunt, cum Constantinopolitani, cujus in ditionem venerunt, facultate, sacra faciant; alioqui depositione multandi: alteram, ne, quamvis in oratorio sacra celebrandi ab iis quos diximus episcopis facultatem obtinuerint, profanis sese ac sæcularibus negotiis implicent, procuratoris aut rationum præfecti, aut aliud quodcunque munus ejusmodi suscipiant. Quod si nonnullos ejus generis negotiis vacare animadversum sit, eos synodi Patres aut ab incepto desistere, aut deponi jubent. Eorum porro, qui majores dicebantur, de quibus hoc canone mentio, munus illud erat, ut ex undecimo canone primæ et secundæ synodi in templo Sanctorum Apostolorum congregatæ conjicere facile est, ut in agris magistratuum, in quibus et majorum nomine appellabantur, curationem, quæ dicitur, exercerent.

A ἀλλότριον κληρικὸν λειτουργεῖν ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, καὶ δίχα ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτόν. Μειζότεροι μέντοι λέγονται οἱ κουράτορες τῶν ἀγροικικῶν προαστείων, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ ια' κανόνος τῆς α' καὶ β' συνόδου τῆς συστάσης ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων· τοῦτο οὖν τῶν ἱερωμένων οἱ Πατέρες ἀποτρεπόμενοι, ὑποτιθέασιν αὐτοῖς διδάσκειν γράμματα καὶ τὰ πρὸς ζωὴν ἐκεῖθεν πορίζεσθαι· ὅτι καὶ εἰς τοῦτο ἀφωρίσθησαν. Τὸ δὲ προσεδρεύειν τοὺς ἀλλοτρίους κληρικοὺς εἰς ἄρχοντας, καὶ εἰς εὐκτήρια τούτων λειτουργεῖν, τοῦ φάκτου ἐστί. Κἂν γὰρ εἰς ταπεινότερα λειτουργῶσιν εὐκτήρια παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν ἢ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὁμοίως κολασθήσονται.

B ΖΩΝΑΡ. Πολλοὶ περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου κανόνες εἰσὶ καὶ ἀποστολικοὶ καὶ συνοδικοί· ἀλλ' εἰς ἐκκοπὴν οὐχ ἤρκεσαν τοῦ κακοῦ. Διὸ καὶ ἡ σύνοδος αὕτη τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθετο, δύο ἐν ταὐτῷ κωλύοντα ἀθέσμα, τό τε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, μηδ' εἰς ταύτην τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων προστρέχειν κληρικοὺς ἀλλοτρίους, καὶ ἄρχουσι προσιέναι, καὶ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις τῶν οἴκων αὐτῶν λειτουργεῖν ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ὃν ἀπέλιπον, καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, οὗ τῇ ἐνορίᾳ προσῆλθον· εἰ δὲ μὴ, καθαιρεῖσθαι αὐτούς· καὶ τὸ κἂν καὶ παραχωρηθῶσι παρὰ τῶν εἰρημένων ἐπισκόπων λειτουργεῖν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ, μὴ κοσμικὰς καὶ βιωτικὰς φροντίδας ἀναδέχεσθαι, προνοητὰς γινομένους, ἢ λογαριαστὰς, ἢ ἄλλας τοιαύτας μεταχειριζομένους φροντίδας. C Εἰ δέ τι τοιοῦτον, φασὶν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, εὑρεθεῖέν τινες ποιοῦντες, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ καθαιρείσθωσαν. Ἡ τῶν λεγομένων δὲ μειζοτέρων φροντὶς, ἣν ὁ κανὼν οὗτος λέγει, ἔστιν, ὡς ἐκ τοῦ ια' κανόνος τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου τῆς συστάσης ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων γνῶναι, ἔστιν ἡ ἐν ἀγροῖς ἀρχοντικοῖς λεγομένη κουρατωρεία, ὅπου καὶ μειζότεροι ὠνομάζοντο.

ARIST. « Clericus, qui sua relicta parochia in « aliam se confert, sine proprio episcopo et Con« stantinopolitano, ne admittatur, neque in do« mo, nec in ecclesia. Qui autem hoc facit et « perseverat, deponatur. Si autem iis quos dixi« mus scientibus hoc fecerint; sæculares in se « curas ne suscipiant, vel si susceperint, cessent, « alioquin deponantur. »

Peregrinum clericum hanc urbium reginam ingredientem non oportet sine sui episcopi et episcopi Constantinopolitani voluntate in quavis æde vel ecclesia recipi. Si autem a quopiam sine eorum scientia recipiatur, et maneat, ad suam parœciam non rediens, deponetur. Qui autem cum eorum scientia in æde aliqua, earum quæ in urbe hac a Deo custodita sunt, admissus est, non debet provisor, aut major, aut curator fieri, sed pueros et servos docere. Si autem ejusmodi curas susceperit, vel cesset, vel deponatur.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς, τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν ἀπολιπὼν καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἀφικόμενος χωρὶς τοῦ ἰδίου « ἐπισκόπου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, μὴ « δεχέσθω μήτε ἐν οἴκῳ μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ D « τοῦτο ποιῶν καὶ ἐπιμένων, καθαιρείσθω. Εἰ δὲ « μετ' εἰδήσεως ὧν ἔφημεν τοῦτο ποιοῦντες, κο« σμικὰς φροντίδας μὴ ἀναδεχέσθωσαν, ἢ δεξάμε« νοι παυσάσθωσαν· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθωσαν. »

Ἀλλότριον κληρικὸν ἐν τῇ βασιλίδι ταύτῃ τῶν πόλεων εἰσελθόντα οὐ χρὴ ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου ἐν οἱῳδήτινι οἴκῳ ἢ ἐκκλησίᾳ παραδεχθῆναι. Εἰ δὲ παρά τινος προσδεχθῇ χωρὶς εἰδήσεως αὐτῶν, καὶ ἐπιμένει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν μὴ ἐπιστρέφων, καθαιρεθήσεται. Ὁ δὲ μετ' εἰδήσεως αὐτῶν ἔν τινι οἴκῳ τῶν κατὰ τὴν θεοφύλακτον ταύτην πόλιν εἰσιὼν οὐκ ὀφείλει προνοητὴς, ἢ μειζότερος, ἢ κουράτωρ γενέσθαι, ἀλλὰ πρὸς διδασκαλίαν τῶν παίδων καὶ τῶν οἰκετῶν εἶναι. Εἰ δὲ τοιαύτας φροντίδας ἀναδέξ[illegible]αι, [illegible]θω, ἢ κα[illegible]ισθ[illegible]

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Ὑπόχρεοι ὄντες πάντας (29) τοὺς θείους κανόνας « φυλάττειν, καὶ τὸν λέγοντα οἰκονόμους εἶναι ἐν « ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ παντὶ τρόπῳ ἀπαράτρωτον « διατηρεῖν ὀφείλομεν. Καὶ εἰ μὲν ἕκαστος μητρο- « πολίτης ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ καθιστᾷ οἰκονό- « μον, καλῶς ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μή γε, ἐξ αὐθεντίας « ἰδίας τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ ἄδειά « ἐστι προχειρίζεσθαι οἰκονόμον ἐν τῇ αὐτοῦ « ἐκκλησίᾳ. Ὡσαύτως καὶ τοῖς μητροπολίταις, « εἰ ὑπ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι οὐ προαιροῦνται οἰκο- « νόμους ἐγκατασταθῆναι ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλη- « σίαις. Τὸ αὐτὸ δὲ φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν μο- « ναστηρίων. »

A

CANON XI.

« Cum omnes divinos canones servare teneamur, « eum quoque, qui jubet œconomos esse in ec- « clesiis, illæsum omnino servare debemus. Et « si quidem unusquisque metropolitanus in sua « ecclesia œconomum constituit, bene habet : « sin minus, Constantinopolitano episcopo pro- « pria **302** auctoritate licebit œconomum in ejus « ecclesia præficere. Similiter et metropolitanis, « si qui eis subsunt episcopi, nolint in suis ec- « clesiis œconomos constituere. Hoc ipsum au- « tem servari etiam in monasteriis oportet. »

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος διωρίσατο ἐν κανόνι κς' πᾶσαν ἐκκλησίαν οἰκονομεῖσθαι διὰ κληρικῶν (30) κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου· τοὺς δὲ παραβαίνοντας ταῦτα οὐκ εἶπεν ὅπως προσήκει κολάζεσθαι. Οἱ γοῦν τῆς παρούσης συνόδου ἅγιοι Πατέρες, προοιμιασάμενοι ὅτι ἀπαραίτητόν ἐστι φυλάττεσθαι τοὺς κανόνας, καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν ἀσφαλιζομένων πρὸ τῆς χειροτονίας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ φυλάττειν τοὺς κανόνας καὶ οἷον διὰ τοῦτο καταστάντων ὑπόχρεων, διωρίσαντο ἀπαρεγχείριστον (31) συντηρεῖσθαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ προσέθεντο ὡς, εἰ μὴ οὕτω ποιοῦσιν οἱ μητροπολῖται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, προβαλεῖται ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως αὐθεντικῶς οἰκονόμον ἐν τῇ μητροπόλει πάντως ἀπὸ τῶν κληρικῶν αὐτῆς· ὡσαύτως καὶ ὁ μητροπολίτης ἵνα καθιστᾷ οἰκονόμον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ἀμελήσῃ τούτου. Τὸ αὐτὸ δὲ γίνεσθαι καὶ εἰς τὰ μοναστήρια. Ἐπισκόπου δέ τινος αἰτιαθέντος, ὅτι τὰ τῆς ἐπισκοπῆς ᾠκονόμει διὰ λαϊκοῦ, εἶπόν τινες ὡς, ἐπεὶ ὁ παρὼν κανὼν ὁ κολάζων τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς μὴ προχειριζομένους οἰκονόμους οὐ λέγει κληρικοὺς εἶναι τοὺς ὀφείλοντας γίνεσθαι οἰκονόμους, ἐνδυνάμως καὶ λαϊκοὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκονομήσουσιν. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ τοῦτο· ὅτι τε οἱ ἐν Χαλκηδόνι Πατέρες διὰ κληρικῶν οἰκονομεῖσθαι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν διωρίσαντο· καὶ ὅτι ὁ παρὼν κανὼν, δι' ὧν εἶπε, τὸ αὐτὸ φυλάττεσθαι καὶ εἰς τὰ μοναστήρια, παρεδήλωσεν ὅπερ καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἐθέσπισε σύνοδος. Οἰκονομεῖν γὰρ τὰ τῶν μοναστηρίων οὐκ εἴπῃ τις λαϊκοὺς, κἂν παραφρονῇ. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διοριζόμενον, τί ὀφείλει γίνεσθαι εἴς τε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς μὴ διὰ κληρικῶν ἢ μοναχῶν οἰκονομοῦντας τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ τῶν μοναστηρίων.

BALS. Chalcedon. syn. can. 26 decrevit ut omnis B ecclesia per clericos ex episcopi voluntate et sententia administretur : eos autem, qui hæc transgrediuntur, quomodo punire oporteat, non statuit. Præsentis ergo synodi sancti Patres, cum in exorsu dixissent esse inexcusabiliter observandos canones, et magis ab antistitibus, qui ante ordinationem inter cætera se servaturos canones profitentur, et propterea sunt veluti obligati, statuerunt, ut præsens canon illæsus conservetur; et adjecerunt, quod nisi metropolitani in suis ecclesiis hoc fecerint, patriarcha Constantinopolitanus sua auctoritate in metropoli quidem omnino ex ipsius clericis œconomum constituet. Similiter etiam metropolitanus œconomum episcopatu constituat, si episcopus hoc neglexerit. C Idipsum autem etiam in monasteriis fieri decernit. Cum autem episcopus quidam accusatus esset, quod res episcopatus per laicum administraret, dixerunt aliqui quod quoniam præsens canon punit antistites qui œconomos non præficiunt, nec dicit esse clericos qui debent fieri œconomi, laici quoque res ecclesiarum rite administrabunt : sed mihi non ita videtur; quoniam Chalced. synodi Patres res ecclesiarum per clericos administrari debere definierunt; et quia hic canon, id ipsum quoque in monasteriis servari oportere dicendo, idem quod constituit Chalced. syn. declaravit. Bona enim monasteriorum esse a laicis administranda non dixerit quispiam, etiamsi desipiat. Nota præsentem D can. definientem, quid fieri debeat sacerdotibus et præfectis qui bona ecclesiarum et monasteriorum per clericos vel monachos non administrant.

Guill. Beveregii notæ.

(29) *Ὑπόχρεοι ὄντες πάντας*. Alexius patriarcha Constantinopolitanus in synodali decreto, de causis ecclesiasticis ad universas metropoles et archiepiscopatus pertinentibus, hunc inter alios canonem citat explicatque; cujus propterea verba digna sunt quæ observentur. Dicit autem : Καὶ τοίνυν κἀνταῦθα, ἐπεὶ κατὰ τὸ λεληθὸς πρὸς τὰς μητροπόλεις ἔρχεται τὰ τῆς βλάβης, τὸ πρέπον ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία σύνοδος δοκιμάσασα, ἀναγκαίως τὴν τῶν οἰκονόμων προχείρισιν διετάξετο, κατὰ τὸν ια δηλονότι τῆς ἑβδόμης συνόδου κανόνα· ἄδειαν γὰρ ἐκεῖνος δίδωσι καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις οἰκονόμους καθιστᾷν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὧν οἱ μητροπολῖται καὶ οἱ ἐπίσκοποι τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἀνέχονται, ἢ καὶ κακῶς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν διέπουσιν. Alex. Patr. in *Jur. Gr. Rom.* lib. IV, pag. 251.

(30) *Οἰκονομεῖσθαι διὰ κληρικῶν*. Legendum διὰ κληρικῶν αὐτῆς, juxta mss. Amerbachianum et Ætoniensem, necnon impressam Parisiis editionem.

(31) *Ἀπαρεγχείριστον*. In codice Amerbachiano legitur ἀπαρεγχείρητον.

ZONAR. Antistites quandocunque creandi sunt, A prius et fidem suam et alia quædam, ac in iis etiam sacros a se canones servandos data fide, profiteri solent. Hinc igitur est, quod hoc loco Patres omnium se divinorum canonum obsequio obligatos esse pronuntiant. Cum ergo vigesimo sexto synodi Chalcedonensis canone constitutum sit, ut in quacunque ecclesia sit episcopus, ea œconomum quoque ex ejusdem ecclesiæ clero delectum habeat, a quo ex episcopi sui sententia ecclesiasticæ facultates administrentur; hunc quoque canonem de œconomo in unaquaque ecclesia constituendo synodi hujus Patres servandum esse declarant. Ac si quidem, inquiunt, œconomum ecclesiæ suæ quisque episcopus designaverit, bene est : verum si id non fecerit, Constantinopolitano præsuli B auctoritate propria, hoc est, pro arbitrio et potestate, œconomum in subjectis sibi videlicet ecclesiis constituendi jus esse decernunt. Tum eamdem metropolitanis quoque in episcoporum, qui ab ipsis creantur, parœciis tribuunt facultatem. Idem etiam in monasteriis servari jubent. Verum hæc in libris exstare sit satis, quod ad nonnullos quidem homines attinet. Neque enim omnes accusandi, neque id certe fieri salva æquitate potest.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἀρχιερεῖς πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι ἀσφαλίζονται καὶ περὶ τῆς πίστεως καὶ περὶ ἄλλων· μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ ὅτι φυλάξουσι τοὺς ἱεροὺς κανόνας. Διὰ τοῦτο οὖν λέγουσιν οἱ Πατέρες οὗτοι ὅτι ὑπόχρεῴ ἐσμεν πάντας τοὺς θείους κανόνας φυλάττειν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ κϛʹ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανὼν ὥρισε πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσαν καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· φασὶν οἱ τῆς συνόδου ταύτης ὅτι φυλάττειν ὀφείλομεν καὶ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα οἰκονόμον εἶναι ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ. Καὶ εἰ μὲν ἕκαστος ἐπίσκοπος προβάλλεται οἰκονόμον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἔσται· εἰ δὲ μὴ ποιεῖ τοῦτο, τῷ Κωνσταντινουπόλεως διδόασι προνόμιον προχειρίζεσθαι οἰκονόμον ἐξ αὐθεντίας ἰδίας, ἤγουν μετ' ἐξουσίας, ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ δηλαδὴ ἐκκλησίαις. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς μητροπολίταις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν παρ' αὐτῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων. Αὐτὸ κελεύουσι φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν γράμμασιν ὅσον τέως παρά τισιν. Οὐδὲ γὰρ πάντων κατηγορητέον· οὐδὲ γὰρ δίκαιον.

ARIST. « Si metropolitanus metropolis œconomum non designaverit, designet patriarcha; si « episcopus hoc non fecerit, faciat metropolitanus: « ut visum est Patribus Chalcedone congregatis. « Idem et in monasteriis servetur. »

In unaquaque ecclesia œconomum e proprio clero esse oportet, qui juxta episcopi sententiam ecclesiastica negotia administrare debet. Quemadmodum C vicesimus sextus synodi Chalcedonensis canon statuit. Si qui autem episcoporum per se ipsos ea administrare velint : in metropolibus quidem patriarcha œconomum præferet; in episcopalibus autem suis metropolitanus. At hoc idem erit, et in monasteriis quæ non habent œconomos, observatum.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῦ μητροπολίτου μὴ ποιοῦντος οἰκονόμον τῆς μητροπόλεως, ποιείτω ὁ πατριάρχης· « καὶ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ μητροπολίτης· κατὰ τὴ « δόξαν τοῖς ἐν Χαλκηδόνι. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν « μοναστηρίων. »

Ἐν ἐκκλησίᾳ ἑκάστῃ δεῖ οἰκονόμον εἶναι ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα διοικεῖν ὀφείλοντα· καθὼς ὁ εἰκοστὸς ἕκτος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διαλαμβάνει. Εἰ δέ τινες τῶν ἐπισκόπων δι' ἑαυτῶν οἰκονομεῖν ταῦτα βούλονται, ἐπὶ μὲν τῶν μητροπόλεων ὁ πατριάρχης προβαλεῖται οἰκονόμον, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν ὁ μητροπολίτης. Τὸ δὲ αὐτὸ ἔσται καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων τῶν μὴ ἐχόντων οἰκονόμους.

303 CANON XII.

« Si quis episcopus, vel monasterii præfectus ex « episcopii vel monasterii agris in principis « alicujus manus alienare, vel alteri personæ « tradere deprehensus fuerit, irrita sit traditio, « ut sanctorum apost. vult canon, qui dicit : D « *Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus curam gerat, et ea administret tanquam Deo intuente.* Ne liceat autem quidquam ex eis sibi « vendicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt « elargiri : si sint autem pauperes, ut pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu « res Dei venundet. Si vero detrimentum afferre « causentur, nec quidquam ex agro emolumenti « percipi : ne sic quidem magistratibus aut « principibus, qui sunt in eo loco, det prædium, « sed clericis vel agricolis. Sin autem aliqua « improba calliditate utantur, et ab agricola vel « clerico agrum præses vel magistratus emerit, « sic quoque irrita sit venditio, et episcopio vel

ΚΑΝΩΝ ΙΒʹ.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος εὑρεθείη ἢ ἡγούμενος ἐκ τῶν « αὐτουργίων τοῦ ἐπισκοπείου ἢ τοῦ μοναστηρίου « ἐκποιούμενος εἰς ἀρχοντικὴν χεῖρα, ἢ ἑτέρῳ « προσώπῳ ἐκδιδούς, ἄκυρον εἶναι τὴν ἔκδοσιν, « κατὰ τὸν κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὸν « λέγοντα· « *Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα « καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος.* » « Μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, « ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. « Εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγείτω ὡς πένησιν, « ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεμπολείτω. Εἰ δὲ προφασίζοιντο ζημίαν ἐμποιεῖν, καὶ μηδὲν πρὸς ὄνησιν τυγχάνειν τὸν « ἀγρὸν, μηδὲ οὕτω τοῖς κατὰ τόπον ἄρχουσιν « ἐκδιδόναι τὸν τόπον, ἀλλὰ κληρικοῖς ἢ γεωργοῖς. Εἰ δὲ πανουργίᾳ πονηρᾷ χρήσοιντο, καὶ « ἐκ τοῦ κληρικοῦ ἢ τοῦ γεωργοῦ ὠνήσηται ἄρ« χων τὸν ἀγρὸν, οὕτως ἄκυρος ἔστω ἡ πρᾶσις,

« καὶ ἀποκαθιστάσθω τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ τῷ μονα- A « στηρίῳ. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος τοῦτο « ποιῶν ἐκδιωχθήτω· ὁ μὲν ἐπίσκοπος τοῦ ἐπισκο- « πείου, ὁ δὲ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, ὡς δια- « σκορπίζοντες κακῶς ἃ οὐ συνήγαγον »

ΒΑΛΣ. Ἔφησε διὰ Μωϋσέως ὁ Θεὸς τὰ τῷ Θεῷ προσφερόμενα μὴ ἀνταλλάττεσθαι· ἀλλ' ἀνεκποίητα μένειν, κἂν χείρονα ὦσι τῶν ἀντιδιδομένων. Ἐὰν δὲ ἀλλάσσων, φησίν, ἀλλάξῃς αὐτὸ, ἔσται καὶ αὐτὸ τὸ ἀντάλλαγμα αὐτοῦ ἅγιον. Φησὶ γοῦν καὶ ὁ κανὼν μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἐκδίδοσθαι παρὰ ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου πρὸς οἱονδηποτοῦν πρόσωπον αὐτούργιον τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ μοναστηρίου, ἢ μὴν ἀκυροῦσθαι τὴν ἐκποίησιν ἢ τὴν ἔκδοσιν κατὰ τὸν λη' ἀποστολικὸν κανόνα. Προστίθησι δὲ ὡς, εἴπερ προφασίζεται ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος ἀπρόσοδον B εἶναι τὸν ἀγρὸν, καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιζήμιον, ἡ μὲν ἔκδοσις τούτου γινέσθω, πλὴν μὴ πρὸς ἀρχοντικὰ πρόσωπα, ἀλλὰ πρὸς χωριτικὰ ἢ πρὸς κληρικούς. Ἐπεὶ δὲ τῶν εἰκότων ἦν περιγραφῆναι τὸν κανόνα παρά τινων, ὥρισαν οἱ Πατέρες ὡς, εἴ ποτε μετὰ πανουργίας περιέλθῃ εἰς δυνατὸν πρόσωπον πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν διὰ μέσου ταπεινοῦ ἢ κληρικοῦ προσώπου προσποιησαμένου ἐκλαμβάνεσθαι τὸ ἀκίνητον· εἶναι μὲν καὶ οὕτω τὰ προγεγονότα ἄκυρα, καὶ ἀποκαθίστασθαι τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἀκίνητον· ἐκβάλλεσθαι δὲ καὶ τὸν τοῦτο ποιήσαντα ἐπίσκοπον ἢ ἡγούμενον ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπείου ἢ ἐκ τοῦ ἡγουμενείου. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. Ἐπεὶ δὲ αὐτούργιά εἰσι τὰ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ οἷον C οἴκοθεν διδόντα τοὺς καρποὺς, ὡς αἱ ἁλικαὶ, οἱ ἐλαιῶνες, οἱ ἀμπελῶνες, οἱ λιβαδιαῖοι τόποι, οἱ ὑδρόμυλοι, τὰ κεραμεῖα, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα· ἐρωτήσει τις, Περὶ τοιούτων αὐτουργίων διορίζεται ὁ κανὼν ἢ περὶ παντὸς εὐπροσόδου ἀκινήτου, καὶ μᾶλλον ὅτι περὶ τὸ τέλος ἐπιζημίων ἀγρῶν μέμνηται; Λύσις. Περὶ ἀμφοτέρων θεσπίζει, καί φησι τὰ μὲν εὐπρόσοδα ὡς αὐτούργια μὴ ἐκποιεῖσθαι μηδὲ ἐκδίδοσθαι· τὸν δὲ τῇ ἀληθείᾳ καὶ μὴ κατὰ σκῆψιν ὄντα ἀπρόσοδον ἀγρὸν ἐκδίδοσθαι. Ὥστε, ἐὰν μὲν τὸ αὐτούργιον γένηται πάντη ἀπρόσοδον (τυχὸν γὰρ ὁ λιβαδιαῖος τόπος κατεκλύσθη ὑπὸ ποταμίου ῥεύματος) ἢ καὶ τὸ ἐξώχωρον προάστιον, ἐὰν εὐπρόσοδον καταστῇ, ὡς διὰ παροίκων οἰκισθὲν ἐκ νέου, τοῦτο μὲν τὸ ἐξώχωρον διὰ τὸ εὐπρόσοδον οὐκ ἐκποιηθή- D σεται· ἐκεῖνο δὲ, κἂν αὐτούργιον ἐλέγετο, διὰ τὸ ἀπρόσοδον καὶ τὸ ἀνωφελὲς ἐκδοθήσεται. Οὐ γὰρ διὰ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ διὰ τὴν πρόσοδον ὀφείλουσιν ἐκποιεῖσθαι, εἴτε καὶ μή. Γίνωσκε δὲ ὅτι ἀπὸ τῶν νόμων κυρίως ἐκποίησις μὲν λέγεται ἡ μετάθεσις τῆς δεσποτείας, ἤγουν ἡ δωρεὰ, ἡ πρᾶσις, ἡ ἐμφύτευσις, ἡ ἀνταλλαγὴ, καὶ τὰ ὅμοια· ἔκδοσις δὲ ἡ ἐπὶ προσώποις ἢ χρόνοις ὡρισμένοις παραπομπή. Καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις ἐκποίησις λέγεται, καὶ ἡ ἐκποίησις ἔκδοσις. Ὅτι δὲ τὰ πρόσοδον ἔχοντα οὐκ ἐκποιοῦνται, τὰ δὲ ἀπρόσοδα διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ταῖς ἐκκλησίαις ἐκποιοῦνται, παρίσταται ἀπὸ τοῦ κθ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐπιτρέποντος τοῦτο μετὰ διαστίξεως· ὃν καὶ ἀνά-

« monasterio restituetur. Porro episcopus vel « monasterii præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur; episcopus quidem ab episcopatu; mo« nasterii vero præfectus a monasterio : ut qui « dissipent quæ non congregavere. »

BALS. Dixit Deus per Mosen, ea non esse commutanda quæ Deo oblata sunt; sed non alienabilia manere oportere, etiamsi sint iis quæ dantur in permutatione longe deteriora : sed si permutans, inquit, ipsum permutaveris, erit et ea ipsa ejus permutatio sancta. Dicit ergo canon, non esse alienandum vel tradendum ab episcopo, vel eo qui præest monasterio, agrum episcopatus vel monasterii, vel esse irritam alienationem, vel traditionem, ut vult canon 38 apostolorum. Adjicit autem : Quod si causetur quidem episcopus, vel monasterii præfectus, agrum nullius esse reditus, et damnum ecclesiis afferre; fiat quidem ejus alienatio, sed non alicui personæ principali, verum vicanis aut clericis : sed quoniam versimile erat, canonem ab aliquibus circumscribi eique fraudem fieri, statuerunt Patres, ut si quando cum improba calliditate res ecclesiastica ad potentem personam pervenerit, intercedente vili persona vel clerico, qui fingebat se rem immobilem accipere : et sic quoque prius facta irrita forent et res immobilis ecclesiæ restitueretur; et qui hoc fecerit, episcopus vel monasterii præfectus, ab episcopatu vel præfectura expelleretur. Et hæc quidem canon. Quoniam autem αὐτούργια (quod agros Latine diximus) sunt quæ ex rebus ipsis et tanquam sua sponte fructus præbent, ut sunt salinæ, oliveta, vineta, prata, molendina in aquis sita, figulinæ, ut et ejusmodi alia : interrogaverit quispiam : An de ejusmodi prædiis canon decernit, an potius de quovis immobili, cujus est bonus reditus, et eo magis, quod meminit in fine de damnosis agris? Solutio. De utrisque decernit, et dicit, ea quidem prædia, quæ sunt boni reditus, non alienari nec elocari : agrum vero, qui est revera, et non sola specie nullius reditus, alienari. Quare si sit quidem prædium omnino inutile (forte enim pratum fluvii inundatione obrutum est), vel si etiam a regione remotum boni reditus sit effectum, ut quod sit a colonis recens habitatum et exstructum : hoc quidem sejunctum prædium, qui est boni reditus, non alienabitur; illud autem, etiamsi αὐτούργιον (quasi per se agens ac producens dicatur), eo quod est inutile et nullius reditus, alienabitur. Non enim propter nomina, sed propter reditus alienari vel non alienari debent. Scias autem, quod a legibus proprie ἐκποίησις quidem (id est, alienatio) dicitur dominii translatio, scilicet donatio, venditio, emphyteusis, permutatio, et similia; ἔκδοσις autem (id est, elocatio) est ad personas et tempora præfinita transmissio. Abusive autem et ἐκποίησις ἔκδοσις, et ἔκδοσις ἐκποίησις dicitur. Quod autem quæ reditum afferunt non alienantur, quæ autem reditum non afferunt,

propter urgentem ecclesiis necessitatem, alienantur; ex canone 29 Carthaginensis synodi apparet, **304** qui hoc cum distinctione permittit; quem lege. Sed magnus etiam Cyrillus, in secundo capite suæ ad Domnum epistolæ, inalienabilia esse dicit vasa pretiosa, sacra scilicet, et immobiles ecclesiarum possessiones. Cæterum hoc quoque interpretare ex sententia canonis Carthag. syn. Cum quidam autem episcopus prædium ecclesiasticum principali cuidam personæ alienasset, et alienatio per hunc canonem infirmata esset, dicebant quidam debere episcopum ex episcopatu expelli, ut hoc canone continetur. Mihi autem non ita videtur. Neque enim jubet canon episcopum ex episcopatu dejici, quando fecerit prædii alienationem, quæ rata ac firma non fuerit; sed quando immobilis rei ecclesiasticæ alienationem cum dolo fecerit: et id quidem revera ad potentem personam pervenire velit, fraude autem ac malitiosa calliditate clerico vel agricolæ tradiderit, id non esse magni reditus causans, ut ab illo ad potentem perveniat. Non enim propter alienationem, sed propter fraudulentum consilium, ut ex episcopatu deturbaretur constitutum est. Atque hoc quidem ex canone 38 apostolico in præsenti canone sito declaratum est, qui non punit episcopum, qui sine dolo et malitia rebus ecclesiasticis utitur; similiter et ex Just. nov. 120 seu lib. 23, tit. v, c. 2 Basil. quod decernit ejusmodi contractus non valere; de episcopi autem vel monasterii rectoris pœna nihil penitus tractat; sed tantum tabellionem multat exsilio. Sed quoniam dicta novella (sive totus potius secundus quinti libri titulus) statuit nonnunquam non solum infructuosa et nihil reditus afferentia immobilia ecclesiarum et monasteriorum, et ipsius etiam Magnæ ecclesiæ et aliarum sacrarum ædium, verum ea etiam ex quibus fructus et reditus percipitur, vendi et alienari, per distinctiones quæ in ea declarantur, præterea autem et quædam suadente tempore alienari permittit: lege eam, quæ et magna est et multiplex, plurimasque distinctiones recipit: et procura ut fiant vel non fiant, ab ecclesiis et monasteriis alienationes et venditiones sacrorum et ipsorum immobilium, ut ea continetur, et ab omni reprehensione alienus servaberis. Neque enim tibi esse contrarius videatur hic præsens canon; quoniam novella quoque rerum immobilium ecclesiarum vel monasteriorum alienationem aut venditionem, quæ sine justa et urgente causa fit, similiter ac præsens canon prohibet. Quid vero, cum alienatio, ut dictum est, infirmetur, et res ecclesiastica ad ecclesiam vel monasterium revertatur, cogeturne ipsi vicissim quos ea de causa acceperunt nummos vel res dare? Solutio. Nequaquam. Dicit enim dicta novella hæc expresse. Si vero præter ea quæ a nobis hac lege sancita sunt, fuit aliquis contractus in diversis rebus mobilibus vel immobilibus, uni sanctarum domorum, reddatur quidem ipsi

A γνωθι. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος ἐν τῷ β' κεφ. τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀνεκποίητα εἶναι διορίζεται τὰ κειμήλια, ἤγουν τὰ ἱερὰ, καὶ τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἐκκλησιῶν. Πλὴν καὶ τοῦτο κατὰ τὸν κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἑρμήνευσον. Ἐπισκόπου δέ τινος αὐτούργιον ἐκκλησιαστικὸν ἐκδεδωκότος πρὸς ἀρχοντικὸν πρόσωπον, καὶ τῆς ἐκδόσεως διὰ τὸν κανόνα τοῦτον ἀκυρωθείσης, εἶπόν τινες ὀφείλειν ἐκβληθῆναι τὸν ἐπίσκοπον ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Ὁ γὰρ κανὼν οὐ παρακελεύεται ἐκβάλλεσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἐκ τοῦ ἐπισκοπείου, ὅτε ἄκυρον ἐκποίησιν αὐτουργίου διαπράξοιτο· ἀλλ' ὅτε μετὰ δόλου ἔκδοσιν ἀκινήτου ἐκκλησιαστικοῦ ποιήσει, καὶ τῇ μὲν ἀληθείᾳ θέλει περιελθεῖν τοῦτο εἰς B δυνατὸν πρόσωπον, κατὰ δὲ ῥᾳδιουργίας παραπέμψει αὐτὸ πρὸς κληρικὸν ἢ γεωργὸν, προφασισάμενος εἶναι ἀπρόσοδον, ὡς ἂν ἐξ ἐκείνου περιέλθῃ εἰς τὸν δυνατόν· οὐ γὰρ διὰ τὴν ἐκποίησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν πανουργίαν ἐπεψηφίσθη τούτῳ ἡ ἐκ τοῦ ἐπισκοπείου ἐκβολή. Καὶ δηλοῦται τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ λη' κανόνος, τοῦ καταστρωθέντος εἰς τὸν παρόντα κανόνα, καὶ μὴ κολάζοντος τὸν ἐπίσκοπον τὸν δίχα δόλου χρώμενον κακῶς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν· ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ρκ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ἤτοι τοῦ κγ' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τοῦ διοριζομένου τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα ἀκυροῦσθαι· περὶ δὲ τοῦ τιμωρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ἡγούμενον μηδέν C τι διαλαμβάνοντος, ἀλλὰ τὸν συμβολαιογράφον μόνον εἰς ἐξορίαν καταδικάζοντος. Ἐπεὶ δὲ ἡ ῥηθεῖσα Νεαρὰ, ἤτοι ὁ ὅλος τίτλος τοῦ ε' βιβλίου, θεσπίζει ἔστιν ὅτε μὴ μόνον ἀπρόσοδα, ἀλλὰ καὶ εὐπρόσοδα, ἀκίνητα ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων, ἐκποιεῖσθαι καὶ ἐκδίδοσθαι μετὰ διαστίξεων δηλουμένων ἐν αὐτῇ· προσέτι γε μὴν καὶ ἱερά τινα ἐπιτρέπει καιροῦ καλοῦντος ἐκποιεῖσθαι· ἀνάγνωθι ταύτην μεγάλην οὖσαν καὶ πολυσχιδῆ καὶ πολυδιάστικτον· καὶ οἰκονόμει γίνεσθαι, ἢ μὴ γίνεσθαι, παρά τε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τὰς ἐκποιήσεις καὶ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν, κατὰ τὴν ταύτης περίληψιν, καὶ φυλαχθήσῃ ἀκαταιτίατος. Οὐδὲ γὰρ D ἐναντιωθῇ σοι ὁ παρὼν κανὼν, ὅτι καὶ ἡ Νεαρὰ τὴν χωρὶς εὐλόγου καὶ ἀναγκαστικῆς αἰτίας ἐκποίησιν ἢ ἔκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ μοναστικῶν ἀκινήτων παρομοίως τῷ παρόντι κανόνι κωλύει. Τί δὲ, τῆς ἐκποιήσεως ἀκυρουμένης, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος ἀντιστρεφομένου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὸ μοναστήριον, ἀναγκασθήσεται τὸ μέρος αὐτῶν, ἃ χάριν τούτου ἔλαβε, νομίσματα ἢ πράγματα δοῦναι; Λύσις. Οὐδαμῶς. Φησὶ γὰρ ἡ ῥηθεῖσα Νεαρὰ ῥητῶς ταῦτα· Εἰ δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν τῷ παρόντι νόμῳ συνάλλαγμά τι γένηται ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι, κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις, ἑνὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἀναδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ τοιοῦτόν τι παρηκολούθησε, μετὰ

τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν· μενέτω δὲ παρ' αὐτῇ καὶ τὸ τίμημα ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμείψεως ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας αὐτῇ δεδομένον. Εἰ δὲ ἐμφύτευσις πραχθείη παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν, ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς εὐαγέσι τόποις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κελεύομεν, καὶ τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πάκτον τελεῖν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων. Εἰ δὲ δωρηθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν ἢ ἑτέρου εὐαγοῦς οἴκου, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν, καὶ τοσοῦτον ἕτερον ὅσου ἄξιόν ἐστι τὸ πρᾶγμα. Εἰ δὲ ὑποθήκη παρὰ ταῦτα δοθείη, ὁ δανειστὴς τὸ ἐποφειλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ τόπῳ ἀποδιδότω, τῶν συμβολαιογράφων, τῶν θαῤῥούντων παρὰ τὸν ἡμῖν τὸν νόμον τοιούτοις ὑπουργεῖν συμβολαίοις, διηνεκεῖ ἐξορίᾳ καταδικαζομένων.

Ἠρώτησε δέ τις καὶ τοῦτο· Τοῦ κανόνος λέγοντος ἐκβάλλεσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἀπὸ ἐπισκοπείου, καὶ τὸν ἡγούμενον ἐκ τοῦ μοναστηρίου, ὡς λυμεῶνας καὶ δολερούς, ἐπακολουθήσει τῇ ἐξωθήσει καὶ καθαίρεσις ἢ οὐχί; Καί τινες μὲν εἶπον ὡς τῶν ἁγίων Πατέρων μηδέν τι τοιοῦτον διοριζομένων, προβήσεται μόνον ἐξώθησις· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς, τῆς ἐξωθήσεως γενομένης διὰ δόλον, ἐξ ἀνάγκης παρέπεται καὶ καθαίρεσις. Οὐδεὶς γάρ, ἐξ ἀτιμοποιοῦ αἰτίας καταδικαζόμενος, ἔντιμός ἐστιν. Εὐχαριστητέον οὖν τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ, τῷ συντηρήσαντι ἀκολούθως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι καὶ τῷ παρόντι διορισμῷ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κατὰ πόλιν τέως μοναστηρίων ἀκίνητα ἀνέπαφα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ δημοσίου διὰ τριῶν χρυσοβούλλων τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, ἀφ' ὧν τὸ μὲν κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςχνδ' ἔτους γεγονός, καὶ διοριζόμενον μὴ βλάπτεσθαι τὰ μοναστήρια ἐκ τοῦ ἴσως χωλεύειν κατά τι τὰ προσόντα τούτοις δικαιώματα· καὶ τὸ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον μῆνα τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςχξε' ἔτους ἀπολυθέν, καὶ παρακελευόμενον ἔχειν τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ ἀναπόσπαστον τὰ ἀκίνητα τούτων, κἂν διαγνώσεις ἐδόθησαν αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀναγραφέων δικαιοῦσαι τὸν δημόσιον, ἅτινα οὐ κατεστρώθησαν ἐνταῦθα διὰ τὸ αἰωνίζουσαν ὠφέλειαν ἐκ τούτων μὴ ἐπιχορηγεῖσθαι ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ καιρικήν· τὸ δὲ κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς ς' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςχξς' ἔτους ἐξενεχθὲν καὶ καταστρωθὲν ἐν πᾶσι τοῖς σεκρέτοις παρακελεύεται μετὰ τὸ προοίμιον ταῦτα ῥητῶς·

Ἔφθασε μὲν οὖν πρὸ χρόνων τινῶν χρυσόβουλλον λόγον ἐπιβραβεῦσαι τοῖς τε κατ' αὐτὴν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων διακειμένοις εὐαγεστάτοις μοναστηρίοις, καὶ τοῖς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ στενοῦ, ὅσον τε κατ' αἰγιαλόν, καὶ ὅσον πόῤῥωθεν· ὡσαύτως καὶ τοῖς περὶ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδίας, καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Νικομηδίας, καὶ τοῖς ἐν ταῖς νήσοις, τῇ Ὀξείᾳ, τῇ Πρώτῃ, τῇ Χάλκῃ, τῇ Πλάτῃ, τῇ Ἁγίᾳ

A sanctissimæ ecclesiæ vel sacrosanctæ domui res, super qua tale quid consecutum est, cum intermedii temporis fructibus; maneat autem apud ipsam pretium vel antidorum, aut quod pro permutatione vel quacunque alia causa datum est. Sin autem emphyteusis, præter ea quæ a nobis sunt, facta fuerit; sanctæ ecclesiæ vel sacrosanctis domibus eamdem rem reddi jubemus: emphyteutam autem id quod conventum est pendere, ut emphyteuticorum contractuum robur exigit. Si vero donetur res ecclesiastica vel alicujus sacrosanctæ domus; ea quoque sanctissimæ ecclesiæ vel aliis sacrosanctis domibus, cum fructibus intermedii temporis, reddatur, et tantum prætcrea quanti res ipsa valet: sin autem, præter hæc, pignori data B fuerit, debitum perdat fenerator et eamdem rem sacrosancto loco reddat, tabellionibus, qui præter hanc nostram legem in ejusmodi contractibus operam suam præbere audent, perpetuo exsilio damnatis.

Hoc autem etiam interrogaverit quispiam: Cum canon dicat, episcopum ex episcopatu, et monasterii præfectum ex monasterio, ut perniciosos et fraudulentos expelli, detrusionem consequeturne depositio, annon? Et nonnulli quidem **305** dixerunt, quod cum Patres nihil tale decernant, sola procedet extrusio. Mihi autem videtur, quod, cum propter dolum fiat ejectio, necessario etiam sequitur depositio. Nemo enim, ex causa lædente famam C condemnatus, bonæ est existimationis. Potenti ergo et sancto nostro imperatori gratiæ agendæ sunt, qui, ut vult apostolicus canon et hæc constitutio, ecclesiarum civitatisque monasteriorum immobilia a manu fisci seu publici, per tres sacræ suæ majestatis aureas bullas, intacta et integra conservavit: quarum altera quidem Julio mense, indictione 1, anno 6654 facta est, et constituit, non lædi monasteria, eo quod jura, quæ illis adsunt, in aliquo forte mutila sint et imperfecta: et secunda mense Octobri, indictione 7, anno 6665, emissa est, et jubet monasteria indivulse et inseparabiliter sua habere immobilia; etiamsi notitiæ, quæ pro jure fisci faciunt, a census descriptoribus eis datæ sint, quæ hic sitæ non sunt, quod non D perpetua cautio et utilitas monasteriis ex iis suppeditetur, sed temporalis: alia vero mense Martio, indictione 6, anno 6666 edita est, et in omnibus secretis posita, quæ post procemium hoc expresse edicit:

Aliquot abhinc annis definitionem aurea bulla munitam emittere dispensareque prævenit mea majestas, iisque, quæ in hac urbium regina sita sunt, sanctissimis monasteriis, et iis quæ sunt in occidentali parte freti, quantum est in littore et longius; similiter et iis quæ sunt in sinu Nicomediæ, et usque ad ipsam Nicomediam, et iis quæ sunt in insulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, sancta Glyce-

ria, Principio Antigoni, Brachynesio, Terebintho, Sancto Andrea, Sancto Tryphone, Sancto Eleuthero, Codonæ, Pelago, Deiparæ, Mesonæ, Medica et Sancto Demetrio, et iis quæ sunt in possessionibus portuum, et usque ad complexum Athyræ: et, ut semel dicam, iis qui circumcirca reginam civitatem exercentur monachis, viris et mulieribus, his multa jura largita est, et in immobilium detentione ac dominatione, quæ quibusdam juribus ad eos pertinent, firmam et illabefactabilem possessionem concessit: quemadmodum dicta definitio aurea bulla munita hæc fusius persequitur. Sed quoniam venatores quiescere non potuerunt, sed fisci seu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt; majestas mea Deum placare et propitium efficere volens, ob ea per quæ ipsum ut homo offendit, simulque magni imperatoris, Christi scilicet, milites, qui vitam monasticam propter ipsum elegerunt, et spiritus armaturam induerunt, socios habere et strenuos defensores adversus hostes, tam qui videntur quam qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conveniens imponere voluit, et præsentem auream bullam optima cum ratione edidit; per quam statuit et definit, omnia immobilia, quæ hodie ab enumeratis monasteriis possidentur, vel etiam anachoretarum ædiculis, cellulis, lauris, et, ut summatim dicam, quocunque nomine censeantur, monachorum habitaculis; colonos, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, et, ut semel dicam, quodcunque jus in possessione immobili consideratur, et in quocunque loco situm sit, ab iisque nunc occupatum; scilicet eo quod illi, qui singulis provinciis censum agebant, notitiam, partes in his fisco debitas vendicantem, illis nondum dederunt, habere dictas mansiones perpetuo dominio, ut domum et majestatis meæ magnificentiam, et eis deinceps semper in posterum dominari, etiamsi probabili vel non probabili de causa aliqua eorum vel etiam fortasse omnia hucusque detinuerunt, vel etiam sine ullo titulo, vel ex titulo quidem qui male se habet, vel fortasse falso conflctus est. Omnia enim, quæ ab ipsis in quacunque provincia possidentur in Occidente et in Oriente, sive ex iis hospitio imperatoris quotidie præberi solitis, sive sint **306** ex fragmentis, sive ex commiserationibus, sive loco motis, vel caducis, vel ex vilibus quæ penduntur diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis quæ a potentibus vendita sunt, vel contra, vel correctione malefactarum venditionum, etsi in aliis locis jussa dari, in aliis tradita sunt; vel donata, non tradita sunt; vel tradita, non donata sunt; vel quovis alio modo male ab ipsis detinentur, inconcusse, et nullo negotio eis exhibito, a dictis omnibus monasteriis vult mea majestas in æternum possideri, ut majestatis meæ donum a liberalitate et munificentia mea profectum. Cum enim sola, quæ apud ipsos nunc inve

A Γλυκερίᾳ, τῇ Πριγκίπῳ τῇ τοῦ Ἀντιγόνου, τῷ Βραχυνησίῳ, τῇ Τερεβίνθῳ, τῷ Ἁγίῳ Ἀνδρέᾳ, τῷ Ἁγίῳ Τρύφωνι, τῷ Ἁγίῳ Ἐλευθέρῳ τῷ Κωδώνης, καὶ Πελάγει, τῇ Θεοτόκῳ, τῷ Μεσόνης, τῇ Ἰατρῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Δημητρίῳ, καὶ τοῖς ἐν ταῖς κτήσεσι τῶν πορτῶν καὶ ἄχρι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀθύρας· καὶ ἁπλῶς τοῖς περίξ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἀσκουμένοις μοναχοῖς, ἄνδρασι τε καὶ γυναιξὶ, πολλὰ τούτοις φιλοτιμησαμένη δίκαια, καὶ τὸ ἀδιάσειστον αὐτοῖς δωρησαμένη ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ τῶν ἀκινήτων τῶν ἀπό τινων δικαιωμάτων διαφερόντων τούτοις, καθὼς ὁ τοιοῦτος χρυσόβουλλος λόγος πλατύτερον ταῦτα διέξεισιν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς θηρολέκτας οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τῷ τοῦ δημοσίου προσχήματι βαρεῖαν τούτοις ἐπῆγον οὗτοι B τὴν κάκωσιν, ἡ βασιλεία μου ἅμα μὲν τὸ θεῖον ἐξευμενίσαι καὶ ἐξιλεώσασθαι, ἐφ' οἷς ὡς ἄνθρωπος τοῦτον προσκέκρουκεν, ἅμα δὲ βουλομένη καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ μεγάλου βασιλέως, Χριστοῦ δηλονότι, τοὺς δι' αὐτὸν τὸν μονήρη βίον προελομένους, καὶ τὴν πανοπλίαν ἐνδυσαμένους τοῦ Πνεύματος, συμμάχους ἔχειν καὶ συνασπιστὰς ἰσχυροὺς κατὰ τῶν ὁρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν τῷ ἀγαθῷ ἐκείνῳ θεμελίῳ, καὶ ὄροφον ἐπιθεῖναι ἀνάλογον ᾑρετίσατο, καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ἀπολέλυκεν εὐλόγως, δι' οὗ θεσπίζει καὶ διορίζεται πάντα τὰ σήμερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ τῶν ἄνωθεν ἀριθμηθέντων μοναστηρίων, ἢ καὶ ἡσυχαστηρίων, καὶ ἀναχωρητικῶν κελλίων καὶ λαυρῶν, καὶ ἁπλῶς κατ- C οικητηρίων μοναχικῶν, κἂν ᾧ ἂν καλοῖντο ὀνόματι, τούς τε παροίκους, τὰ αὐτούργια, τὰς πανηγύρεις, τοὺς φόρους, τοὺς πόρους, τὰς λίμνας, τοὺς ποταμοὺς, τὰ θαλάσσια δίκαια, καὶ καθολικῷ λόγῳ οἱονδηποτοῦν δίκαιον ἐν ἀκινήτοις κτήμασι θεωρούμενον, καὶ οἱῳδήτινι τόπῳ διακείμενον παρ' αὐτῶν κατεχόμενον νῦν, ἐφ' ᾧ δηλονότι μέχρι τοῦ νῦν ἐδόθη τούτοις διάγνωσις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφέων, τὸ τοῦ δημοσίου μέρος ἐπὶ τούτῳ προσδικαιοῦσα, ἔχειν τὰς ῥηθείσας μονὰς κατὰ διηνεκῆ δεσποτείαν ὡς δῶρον καὶ φιλοτίμημα τῆς βασιλείας μου, καὶ δεσπόζειν αὐτῶν εἰς τοὺς ἑξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους, κἂν εὐλόγως κἂν παραλόγως τούτων τινὰ ἢ τὰ ὅλα ἴσως ἕως τοῦ νῦν κατεῖχον, κἂν δίχα τινὸς δικαιώματος, ἢ ἀπὸ δικαιωμάτων μὲν, D κακῶς δὲ ἐχόντων, ἢ ψευδῶς συντεθέντων. Πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα ἐν οἵῳ δή τινι θέματι κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολὴν, κἂν ἐξ αὐτῶν τῶν εἰς ἐνδιαίτημα τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλέων, κἂν ἀπὸ κλασμάτων ὦσι, κἂν ἀπὸ συμπαθειῶν, ἢ ἀποκεκινημένων, ἢ ὀλοπτώτων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν τελουμένων διαρίων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν κλαματισθέντων, ἢ καὶ δυνατοῖς διαπραθέντων, ἢ τοὐναντίον, ἢ ἐξορθώσει κακῶς γεγονυιῶν διαπράσεων, κἂν ἐν ἄλλοις τόποις ὁρισθέντων δωρηθῆναι, ἐν ἄλλοις παρεδόθησαν, ἢ δωρηθέντα οὐ παρεδόθησαν, ἢ παραδοθέντα οὐκ ἐδωρήθησαν, ἢ καθ' ἕτερόν τινα λόγον κακῶς παρ' αὐτῶν κατέχονται, ἀδιασείστως καὶ ἀπολυπραγμονήτως κατέχεσθαι παρὰ τῶν ῥηθεισῶν πασῶν μονῶν ἡ βασιλεία μου βούλεται εἰς τὸν αἰῶνα

A τὸν ἅπαντα, ὡς δῶρον τῆς βασιλείας μου, καὶ καθαρὸν φιλοτίμημα. Μόνης γὰρ τῆς παρ' αὐτοῖς εὑρισκομένης νῦν κατοχῆς τῶν ἀκινήτων ὀφειλούσης ἀρκεῖν αὐτοῖς ἀντὶ παντὸς δικαιώματος, περιττόν ἐστι τὸ πολυπραγμονεῖν περὶ ἑτέροις. Ἐπὶ πᾶσι γὰρ οἷς κατέχουσι σήμερον, ἄνευ μέντοι τῶν ἐφ' οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς διαγνώσεις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφέων τὸν δημόσιον [δικαιοῦσαι, ὡς εἴρηται, ὀφείλει ἀρκεῖν ἡ παροῦσα χρυσόβουλλος γραφὴ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ πράσεως, καὶ ἀντὶ ἑτέρου παντὸς δικαιώματος, κἂν οἱονδηποτοῦν σεκρέτον ἐπ' αὐτῷ δικαιοῖτο. Οὐδὲ ἀναγκασθήσονται αἱ μοναὶ ἐφ' οἷς κατέχουσι ἀκινήτοις προκομίζειν ἕτερα παλαιγενῆ προσόντα αὐταῖς δικαιώματα· ἀλλὰ τῇ παρούσῃ χρυσοβούλλῳ γραφῇ τῆς βασιλείας μου ἀντὶ παντὸς δικαιώματος χρώμεναι ἀρκεσθήσονται B ταύτῃ καὶ μόνῃ ὀφειλούσῃ ἀρκεῖν αὐτοῖς, ὡς προεγράφη, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ παραδόσεως, καὶ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματος. Εἰ δ' ἴσως καιροῦ καλοῦντος θελήσει οἱονδηποτοῦν μοναστήριον χρήσασθαι καὶ τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ δικαιώμασιν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ταῦτα προκομίζον, παρ' οἱουδήτινος πρὸς τοῦτο οὐ κωλυθήσεται. Ἀναγκαστικῶς γὰρ τοῦτο οὐ ποιήσει· εἰ δὲ οἰκείῳ θελήματι αὐτὸ αἱρεθήσεται, οὐδεὶς ὁ ἐμποδίζων ἐσεῖται. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῇ δικαιώσει τῆς γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ἡ παροῦσα χρυσόβουλλος γραφή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παροίκοις τοῖς νῦν παρ' αὐτῶν κατεχομένοις, καὶ τοῖς αὐτουργίοις, φόροις, πανηγύρεσι, διαβατοῖς, λίμναις, ποταμοῖς, θαλασσίοις δικαίοις, καὶ ἑτέρῳ οἱῳδήτινι C δικαίῳ παρ' αὐτῶν κατεχομένῳ, ἄνευ μέντοι τῶν ἐφ' οἷς ἔλαβον διαγνώσεις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς πολλάκις ἀνώτερον διείληπται. Εἰ δὲ προσετάχθησαν λογισθῆναι ἢ ἐκκοπῆναί τινα τελέσματα, ἢ πάκτα, ἢ στρατεῖαι, ἢ δημόσια, ἢ λιβελλικά, ἢ ἕτερόν τι τῷ δημοσίῳ ἀνῆκον, καὶ οὐ γέγονε τὸ λελογισμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχει ἐπιλήψιμον τὸ δικαίωμα, οὐδέν τι ἐκ τούτου βλαβήσεται τὰ μοναστήρια.

Τί δὲ χρὴ τὰ πολλὰ καταλέγειν, καὶ ἀπαριθμεῖσθαι καὶ χάριν παραδείγματος ἀπογράφεσθαι; τὴν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου παρατρέχουσα, ἵνα μή τις τῶν παρὰ ταῦτα δεινῶν τινων μὲν ἐκφωνηθέντων ἐκ τῶν τὰ ἀκίνητα κατασειόντων αἰτίων, τινῶν δὲ παρασιωπηθέντων, ἐπιδράττοιτο τῶν ῥημάτων, D καὶ κατὰ Ἰουδαίους τῷ γράμματι ἐπικάθηται, καὶ ἐπιχειρῇ ἐπὶ τοῖς μὴ [ἐκφωνηθεῖσι διασείειν καὶ παρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς, καθολικῷ λόγῳ καὶ προστακτικῷ τοῦτο ἡ βασιλεία μου βούλεται, καὶ διορίζεται, καὶ ὡς ἂν πᾶν ὅπερ ἐπὶ τοῖς σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων κατεχομένοις ἢ ἐπ' αὐταῖς ταῖς καθέδραις τῶν μοναστηρίων νοηθῇ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, παρά τινος ἢ νῦν ἢ ὁτεδήποτε αὐτὸ τοῦτο δεδωρημένον λογίζεσθαι τῇ μονῇ. Καὶ ἅμα τις τοῦτο διανοήσεται καὶ φθέγξεται, καὶ εὐθὺς ἀντιλήψεται αὐτοῦ ἡ μονή, ὡς σήμερον δεδωρημένου ταύτῃ παρὰ τῆς βασιλείας μου. Ὅσον γὰρ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις, περὶ ὧν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου οὐκ ἔλαβον τὰ προγραφέντα μοναστήρια, δημόσιον βούλεται ἡ βασιλεία μου λογίζεσθαι ἓν ἕκαστον τούτων κατὰ

nitur, immobilium detentio pro omni titulo debet eis sufficere, est supervacaneum de ullis aliis curiose inquirere. In omnibus enim quæ hodie possident, præterquam in iis in quibus a publici census in ea regione descriptoribus notitiæ datæ, quæ jus fisci seu publici, ut dictum est, probant, debet præsens majestatis meæ scriptum Aurea Bulla munitum sufficere : et pro donatione et emptione et quovis alio titulo satis esse, etiamsi quodcunque aliud secretum in eis probetur. Nec cogentur monasteria, ob ea quæ nunc possident immobilia, antiqua alia quæ eis adsunt jura proferre : sed hac præsenti majestatis meæ Aurea Bulla pro omni jure utentia, ea contenta esse debent, ut quæ eis, ut prius scriptum est, sufficere debeat, et pro donatione et pro traditione, et quovis alio jure. Sin autem invitante fortasse tempore voluerit ullum monasterium iis etiam quæ habet juribus et titulis uti, ea pro se afferens, a nullo penitus prohibebitur. Hoc enim non faciet necessario : sin autem propria voluntate illud elegerit, nemo impediturus admittetur. Non solum autem ad terreni, quod habent, jus probandum monasteriis sufficiet præsens Aurea Bulla; sed etiam in parochiis, quæ nunc ab eis detinentur, et prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis solutionibus, portibus, fluviis, juribus maritimis et quocunque alio jure, quod ab eis possidetur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico, ut sæpe superius dictum est, assumpta sunt. Sin autem recenseri jussa sunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud, quod ad fiscum pertinet, et non factum est quod recensendum erat, vel aliquod aliud habet jus, quod reprehendi possit; monasteria ex eo nihil lædentur.

Quid autem opus est multa dicere et enumerare et exempli gratia afferre? misso a majestate mea multiloquio, ne quis in ejusmodi rebus callidus et vafer, nonnullis quidem dictis, ex iis causis quæ immobilia concutiunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat, et more Judaico litteræ insistat, et conetur in iis, quæ dicta non sunt monasteria agitare et vexare, sententia generali et munifera vult mea majestas et decernit, ut omne in iis, quæ hodie a monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt monasteriorum cathedris, esse publicum cogitatum fuerit, idipsum ab aliquo, vel nunc vel quandocunque, monasterio datum esse reputetur. Et simul ac hoc cogitarit quispiam ac dixerit, id quoque statim apprehendit monasterium, ut hodie a mea regia sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet, quæ nunc possident, immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monasteria; mea majestas vult unumquodque eorum publicum existimari, et perpetuam firmitatem obtinere, et a nullo de ea re disceptari. Et quem-

admodum publico nulla a se molestia negotiumve exhibetur; sic nec ædes sacræ, sive anachoretarum cellulæ, nec monasteria, nec aliqua, ab ullo publici curatore litibus agitabuntur sive quis probabilem sive non probabilem causam afferat, sive cujusmodicunque sit quod loquetur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida et revera infirma dicere videbitur, et citra ullam misericordiam ejus facultates fisco consecrabuntur isque omnino infamis semper erit: utpote qui imperatori ad-
307 versetur, qui pie ac religiose omnem molestiam et vexationem a monasteriis, in iis quæ ipsis data sunt, per præsentem Auream Bullam amoveat, et per ipsam exiguum aliquod donum Deo offerat, pro innumerabilibus beneficiis quæ a munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo, nec publici census descriptori, nec ei qui cuivis secreto præest, vel exæquatori, vel alicui alii personæ, quæ publicum exercet, monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, vel inquirere quantus sit eorum fundus, vel colonorum numerus, vel quod terræ amplius possidetur, vel non justo pretio emptum est aut injuste detinetur, examinare. Sed quia jussu meo imperiali acta facienda sunt, eorum nomine, quæ hodie a monasteriis detinentur, immobilium et colonorum, tunc demum juste monasterium molestia afficietur, et quod injuste detinet ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostendit, quod ultra definitionem et monasterium locum occupat, vel colonos, vel ulla alia. Nec enim licentiam habebunt monasteria augendi et amplificandi ea, quæ ab ipsis hodie possidentur, sive coloni sint, sive loci, sive prædia rustica. Verumtamen per ejusmodi occasionem non licebit exactori, aut descriptori ulli fumarium vel mensorium, aut aliud quodpiam vectigal, quod ad ipsius officium pertineat, recipere ab immobilibus, quæ supra scriptis subjacent monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit, sciat se non tantum id quod exegit multiplicatum restituturum, sed et omnium bonorum publicationi cum infamia et civilium munerum incapacitate subjectum iri. Sic enim vult mea majestas, jam manifestatorum monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio vel potestati. Et quemadmodum exactores in non subjectis sibi provinciis nihil juris habent, ut in iis agant administrentve quidquam: sic nec in immobilibus monasteriorum exactores provinciarum, quibus eæ subsunt, censebuntur exactores. Quæ igitur fient acta et finium descriptiones ab eis, quos majestas destinaverit ad probationem eorum, quæ a monasteriis hodie possidentur, competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia monasteria, si quod ex iis deprehensum fuerit fraudem aliquam vel collusionem vel dolum in immobilibus quæ hodie ab ipsis possidentur fecisse: non solum nihil utilitatis ex hac meæ majestatis Aurea Bulla consecuturum; sed etiam casurum jure prædictis

A μόνον τὸ ἔχειν τὸ ἀδιάσειστον, καὶ μὴ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι· καὶ ὃν τρόπον ὁ δημόσιος οὐ πολυπραγμονεῖται ὑφ' ἑαυτοῦ, οὕτως οὐδὲ τὰ ἱερὰ σεμνεῖα ἢ ἡσυχαστήρια, μοναστήριά τε καὶ λοιπὰ ὑπό τινος τῶν τοῦ δημοσίου φροντιστῶν ἀνακριθήσεται· κἂν τι εὔλογον δικαιολογεῖταί τις, κἂν παράλογον, κἂν ὁποῖον ἂν εἴη τὸ λαληθησόμενον. Πᾶς γὰρ ὁ τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσων ποιῆσαι ἀνίσχυρα δόξει λέγων καὶ τῷ ὄντι ἀβέβαια, καὶ ἀσυμπαθῶς ἡ τούτου περιουσία τῷ δημοσίῳ καθοσιωθήσεται, καὶ αὐτὸς ἄτιμος ἔσεται παντάπασιν, ὡς ἀντιπίπτων βασιλεῖ εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως τὸ ἀνενόχλητον ταῖς μοναῖς ἀποχαριζομένῳ ἐπὶ τοῖς δεδωρημένοις αὐταῖς διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ βραχύ τι δῶρον προσάγοντι
B τῷ Θεῷ, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐεργεσιῶν παρὰ τῆς πλουσιοπαρόχου δεξιᾶς αὐτοῦ παραπήλαυσεν. Οὐκ ἐξέσται οὖν ἀναγραφεῖ, οὔτε προκαθημένῳ οἱουδήτινος σεκρέτου ἢ ἐξισωτῇ, ἢ ἐνεργοῦντι ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ τοῦ δημοσίου, τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα ἀναγράφεσθαι, ἢ καπνολογεῖν, ἢ ἀναζητεῖν μέτρον γῆς ἢ τὸ ὑπέρπλεον, ἢ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἐξετάζειν· ἀλλ' ἐπεὶ ἐκ προστάξεως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γενέσθαι πρακτικὰ τῶν σήμερον κατεχομένων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παροίκων, τότε μόνον ὀχληθήσεται ἡ μονὴ καὶ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἀφαιρεθήσεται, ὅτε ὁ ἀναγραφεὺς δεικνύει, ὡς ἐπέκεινα τοῦ περιορισμοῦ κατέχει ἡ μονὴ τοπία ἢ παροίκους ἢ ἕτερον δίκαιον. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀδείας ἕξουσιν αἱ μοναὶ τὰ σήμερον παρ' αὐτῶν
C κατεχόμενα, εἴτε πάροικοι εἶεν, εἴτε τόποι, εἴτε αὐτούργια, ἐπαύξειν, καὶ εἰς πληθυσμὸν ἄγειν πλείονα. Πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξέσται πράκτορι ἢ ἀναγραφεῖ οἱῳδήτινι ἢ καπνικὸν, ἢ ἕτερόν τι ἀναγραφικὸν ἢ πρακτορικὸν φορολόγημα ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἀκινήτων ἀναλαμβάνεσθαι. Εἰδέναι γὰρ ὀφείλει ὁ τοῦτο τολμήσων ὡς οὐ μόνον ἐπὶ τὸ πολλαπλοῦν ἀντιστρέψει ὅπερ ἂν ἀναλάβηται, ἀλλὰ καὶ τελείᾳ δημεύσει ὑποβληθήσεται, καὶ ἄτιμος ἔσται καὶ ἀπολίτευτος. Οὕτω γὰρ θέλει ἡ βασιλεία μου τὰ τῶν δηλωθέντων μονῶν ἀκίνητα πάντα λογίζεσθαι ὑφ' ἑκάστου τῶν πρακτόρων, ὡς μὴ ὄντα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν. Καὶ ὃν τρόπον οἱ πράκτορες ἐπὶ τοῖς μὴ
D ὑποκειμένοις αὐτοῖς θέμασιν οὐδέν τι δίκαιον ἔχουσιν ἐνεργεῖν, ἢ ὅλως ποιεῖν τι ἐπ' αὐτοῖς, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τῶν μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ πράκτορες τῶν θεμάτων, ὑφ' οὓς τελοῦσι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, πράκτορες λογισθήσονται. Τὰ μέντοι γενησόμενα πρακτικὰ καὶ οἱ περιορισμοὶ παρ' ὧν ἂν ὁρίσῃ ἡ βασιλεία μου εἰς παράστασιν τῶν σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων νεμομένων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν ἐγκαταστρωθήσονται. Ὀφείλουσι δὲ εἰδέναι πάντα τὰ μοναστήρια, ὡς οἷον ἂν ἐξ αὐτῶν εὑρεθῇ ῥᾳδιουργίαν τινὰ ποιησάμενον ἐπὶ τοῖς σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχομένοις, ἢ συμπαιγνίαν, ἢ δόλον πλημμελῆσάν τινα, οὐ μόνον τῆς ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὠφελείας οὐκ εὐμοιρήσει τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ

τοῦ προτιμηθέντος αὐτοῦ ἐκπεσεῖται δικαίου διὰ τοῦ προγεγονότος πᾶσι ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἑτέρου χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου.

Ἐφεξῆς δὲ ἀνεῖλε τὸ τοιοῦτον χρυσόβουλλον καὶ πᾶσαν πρόσταξιν ἐναντιουμένην τούτῳ, γεγονυῖαν δηλονότι ἢ καὶ γενησομένην, καὶ διωρίσατο χρᾶσθαι τὰς μονὰς καὶ τοῖς παλαιγενέσιν αὐτῶν δικαιώμασιν. Ἐπεὶ δὲ ἐκ προσαγγελίας χαιρεκάκων τινῶν ἀπελύθη κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τῆς θ' ἰνδικτιῶνος τοῦ, ϛχπδ' ἔτους πρόσταγμα βασιλικὸν ἀνατρέπον σχεδὸν τὸ τοιοῦτον εὐσεβέστατον καὶ εὐεργετικώτατον χρυσόβουλλον, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ μοναστηριακὰ ἀκίνητα ὑπὸ τῶν ἀναγραφέων ἡρπάζοντο, ἀπελύθη κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς δ' ἰνδικτιῶνος τοῦ, ϛχπθ' λύσις προσκυνητὴ τῶν θεοσέπτων κρατίστων καὶ ἁγίων ἡμῶν βασιλέων ἐπὶ ὑπομνήσει τῶν μοναστηρίων, ἐκκόπτουσα τὴν πραιτορικὴν χρείαν καὶ τὴν κατεπανικὴν, καὶ διοριζομένη ἔχειν τὸ ἐνεργὸν τὰ προγεγονότα χρυσοβούλλου χάριν τοῦ μὴ ἀναγράφεσθαι τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα κατὰ ῥῆμα οὕτω διαλαμβάνουσα·

Ἡ βασιλεία μου, τῆς ἐκ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν συνάρσεως χρῄζουσα, καὶ ἐν πᾶσι κατ' ἴχνος βαίνειν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει βασιλέως αὐθέντου καὶ πατρὸς αὐτῆς θέλουσα, καὶ τὸ περὶ τοὺς ἀνατεθειμένους ὑμᾶς τῷ Θεῷ εὐεργετικὸν ἐκείνου μιμεῖσθαι προῄρηται. Ταύτῃ τοι καὶ διὰ μιᾶς ταύτης τῆς ἐφ' ὑμῖν ἀγαθοποιΐας καὶ τῷ βασιλεύσαντι ταύτην Θεῷ χαρίζεται, καὶ τῇ τοῦ αὐθέντου καὶ πατρὸς τῆς βασιλείας μου ἁγίᾳ ψυχῇ, καὶ τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν προκοπῆς ὑποβάθρα καὶ θεμέλιος τίθεται, καὶ ἐπικλινὴς τῇ ὑμῶν γενομένῃ αἰτήσει, τὸ ἐνεργὸν ἔχειν καὶ ἀπαρασάλευτον καὶ ἀμετακίνητον τοὺς ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν καθ' ὑμᾶς μονῶν ἀπολυθέντας τρεῖς χρυσοβούλλους λόγους παρὰ τῆς ἁγίας ἐκείνου βασιλείας διορίζεται, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμετακινήτως μένειν δυνάμεως, ἐφ' ἧς κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐξετέθησαν, καὶ τὰ ἀκολούθως δὲ τούτοις προβάντα τῆς παραδόσεως πρακτικὰ τὸ ἀσφαλὲς ἀποφέρεσθαι, κἂν μετὰ διετίαν γεγόνασι, κἂν ἴσως τινὰ τούτων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις καταστρωθῆναι οὐκ ἔφθασαν, τῶν εἰς ἑρμηνείαν ἢ ἀνατροπὴν τῆς τῶν χρυσοβούλλων δυνάμεως μερικὴν ἢ καθόλου ἀπολυθέντων παντοίων προσταγμάτων, τῶν καὶ ἐν ὑπομνήσει ἡμῶν δηλουμένων, κἂν ὅπως ἄρα καὶ ἀπελύθησαν, τὸ ἄπρακτον καὶ ἀνίσχυρον ἀποφερομένων διὰ τῆς παρούσης λύσεως, καὶ ὥσπερ εἰ μηδὲ ὅλως γεγόνασι λογιζομένων. Ἀργήσει δὲ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν ἐπεισκωμάσασα τοῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς ἀκινήτοις, τοῖς κατὰ τὸ θέμα Θρᾳκίας καὶ Μακεδονίας διακειμένοις, ἀπαίτησις τῆς τε πραιτορικῆς καὶ κατεπανικῆς γύρας καὶ χρείας, ἢ καὶ τοῦ στυππείου καὶ ἀξουγγίου ἐξώνησις ἢ ἀπαίτησις, ὡς διὰ τῆς παρούσης λύσεως ἐκκοπτόμεναι καὶ ῥιζοτομούμεναι, καὶ εἰς ἀνύπαρκτον καὶ ἀνονόμαστον ἀποκαθιστάμεναι, τῶν πραιτόρων καὶ πρακτόρων καὶ κατεπάνων, καὶ τῶν τὴν ἐξώνησιν ἢ ἀπαίτησιν τοῦ στυππείου καὶ τοῦ ἀξουγγίου κατὰ καιροὺς ποιουμένων, καὶ τῶν ἐξυπηρετούντων αὐτοῖς,

A omnibus monasteriis, per aliam prius factam majestatis meæ Auream Bullam, concesso.

Deinde autem sustulit hæc Bulla Aurea omnem quoque jussionem quæ ei adversatur, quæ scilicet facta est vel fiet: et statuit ut monasteria suis quoque antiquis titulis utantur. Quoniam autem per quorumdam alienis malis lætantium instigationem, mense Junio, nona indicatione anno 6684, imperiale jussum editum est, quod hanc in primis piam et maxime beneficam Auream Bullam propemodum subvertit, et propterea monasteriorum immobilia a publici census descriptoribus rapiebantur: Julio mense indictione 4, anno 6689, edita est venerabilis resolutio divine colendorum poten-
B tissimorum et sanctorum nostrorum imperatorum super monasteriorum commonitione, quæ omnem usum prætorianum et catepanicum exscindit, et statuit, ut prædictæ Bullæ Aureæ vim suam sortiantur de non describendis monasteriorum immobilibus; quæ ad verbum sic se habet:

Majestas mea vestrarum precum adjumento indigens, et beatæ memoriæ imperatoris domini ac ejus patris vestigiis in omnibus insistere volens: ejus quoque in vos, qui Deo dedicati estis beneficentiam imitari constituit. Id et per hanc unam in vos beneficentiam, et Deo, qui ipsum imperatorem fecit, gratificantur, et domini et patris majestatis meæ animæ beatæ, et nostræ potentiæ profectus in
C bonum **308** basin ac fundamentum ponit; et vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris monasteriorum beneficiis Aureæ tres Bullæ emissæ sunt a sancta illius majestate, decernit, et ut in eodem robore immobiliter permaneant, in quo a principio expositæ sunt, et quæ iis consequenter processerunt traditionis acta securitatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint; licet fortasse quædam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis, quæ ad interpretationem vel subversionem Bullarum Aurearum potentiæ particularem vel generalem editæ sunt, omnimodis jussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocunque emissæ fuerint, per præsentem
D resolutionem inutilibus invalidisque redditis, et perinde ac si ne essent quidem omnino, reputatis. Cessabit autem, et quæ hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia et Macedonia sitis insultavit practoricæ et catepanicæ circulationis et functionis exactio, stuppæque et axungiæ emptio vel exactio, tanquam per hanc præsentem exemptionem exscisæ et radicitus exstirpatæ, et eo redactæ, ut nec amplius sint nec nominentur; prætoribus et exactoribus subordinatis et supremis, et iis qui stuppæ et axungiæ emptionem vel exactionem statis temporibus exercent, iisque qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætercurrere debentibus, ut ea, unde fiscus nihil exigit, in omnibus quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio

hodierni diei repetito diurno et deinceps in omne ac perpetuum tempus, et sine contradictione suspiciuntur, et pro non descriptis in publicis actis habentur. Licet autem non descripta sint in actis, alio tamen quodam modo agnita sunt; et sic recepta, si quis præterea quæ constituta sunt his Aureis Bullis et præsenti majestatis meæ exemptione, fuerit ausus aliquid exsequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod læsæ majestatis tenebitur reus (sicut his Aureis Bullis definitum est) ab eminentissimo quoque pro tempore mystico illatum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur. Monasteriis quoque omnibus, quantum in ipsis est, curæ erit, tam iis quæ sunt intra urbem, quam quæ extra, sub terminis iis Aureis Bullis comprehensis imperatoris inclyti et piæ memoriæ, domini ac patris majestatis meæ ea peragere, quæ in nostris commentariis declarata sunt; nisi velint tali excusatione privari, eo quod semel tantum ea neglexerint.

A οὕτω παρατρέχειν ἅτε καὶ αὐτῶν ἀκαταζητήτων μελλόντων διατηρεῖσθαι ἀπὸ τοῦ δημοσίου, ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιουτοτρόπως ἐπιγνωσθεῖσιν αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς τῆς σήμερον ἀπαιτουμένης ἐγχρονίας, καὶ εἰς τοὺς ἑξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους δεχομένοις ἀναντιῤῥήτως, καὶ ὡς μηδὲ ἐν δημοσιακοῖς πρακτικοῖς καταγραφεῖσι λογιζομένοις· κἂν μὴ κατεγράφησαν δὲ ἐν πρακτικοῖς, ἄλλως δέ πως ἐγνώσθησαν· δεχομένοις καὶ οὕτω, τοῦ κατατολμήσοντος ἕτερόν τι παρὰ διωρισμένα τοῖς τοιούτοις χρυσοβούλλοις, καὶ τῇ παρούσῃ λύσει τῆς βασιλείας μου, ἐπὶ ταῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς παντοίαις ἀκινήτοις κτήσεσι διαπράξασθαι, σὺν τῷ καὶ καθοσιώσει ὑποπίπτειν (καθὼς διὰ τῶν τοιούτων χρυσοβούλλων διωρίσθη,) καὶ παρὰ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν μεγαλεπιφανεστάτου B Μυστικοῦ, καταναγκαζομένου εἰς τὴν ἐπενεχθεῖσάν τινι τῶν ὑφ' ὑμᾶς κτήσεων βλάβην ἀποθεραπεύειν αὐτῇ. Μελήσει μέντοι καὶ τῷ μέρει τῶν μονῶν πασῶν, τῶν τε ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως καὶ ἐκτὸς ὑπὸ τοὺς ἐμπεριειλημμένους μέντοι ὅρους τοῖς τοιούτοις χρυσοβούλλοις διακειμένων, τοῦ ἐν τοῖς μνημοσύνοις τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου αὐθέντου καὶ πατρὸς τῆς βασιλείας μου ἐκτελεῖν ὅσα ἐν τῇ ὑπομνήσει ὑμῶν δεδούλωται, εἰ μὴ βούλονται τῆς τοιαύτης ἐξκουσείας διαπεσεῖν ἐκ τοῦ ἅπαξ τούτων καταμελῆσαι.

Sed et sanctissimæ Deo Magnæ ecclesiæ Aurea Bulla data est potentis nostri imperatoris, quæ hæc ad verbum continet:

Ἀλλὰ καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἐπωρέχθη χρυσόβουλλον τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν βασιλέως, ταῦτα κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον·

Et illi quidem antiquo et celebri Solomonis sapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: et huic quoque sacro et maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui ex Solomone et Davide secundum humanitatem derivatur, magnifice et regaliter exstructo, cujus illud Solomonis erat præfiguratio, novæ, inquam, Sion, arcæ sanctificationis, Servatoris nostri Ecclesiæ, quam super apostolicorum mandatorum petram revera stabilem et immobilem Spiritus sanctus ædificavit, multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur ad orientem et occidentem sitis, et in aliquibus insulis. Quædam et per emptionem ab eo sunt requisita. Horum multa (ne dicam plurima) diversis ex causis ad fiscum pertinere censebantur ab iis, qui ubique sunt, publici census descriptoribus aliisque in ejusmodi rebus exercitatis. **309** Quoniam autem hoc ad majestatis meæ aures frequenter delatum est a relatione eorum qui hujus magni et sacri templi sunt œconomi, statim nihil cunctata majestas mea hanc præsentem definitionem Aurea Bulla munitam sanctissimo huic templo clargita est; per quam ei pure donat et concedit nostra pietas omnia, quæ ad fiscum seu publicum quomodocunque pertinent, ex iis, quæ in oriente et occidente et in omnibus insulis ab illis possidentur, omnifariorum immobilium possessionibus, tanquam donum ejus et sacram aliquam oblationem, sive coloni sint, sive terra, arabilis scilicet vel pratensis, vel consita vitibus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia, sive inquilini negotiatores vel artifices, et si castra in aliquibus eorum exstructa sint, vel aliquid aliud, quod ad

Καὶ τῷ παλαιῷ μὲν ἐκείνῳ καὶ περιπύστῳ τῆς τοῦ Σολομῶντος σοφίας ναῷ τὸ κατὰ δύναμιν προσέφερον ξύμπαντες· καὶ τῷ ἱερῷ δὲ τούτῳ καὶ παμμεγίστῳ τεμένει τῷ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, C τοῦ καὶ ἐκ Σολομῶντος κατηγμένου καὶ ἐκ Δαβὶδ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, φιλοτίμως ὄντας ἐνιδρυμένῳ καὶ τῷ ὄντι βασιλικῶς, οὗ κἀκεῖνος ἦν ὁ Σολομώντειος προεκτύπωμα, τῇ νέᾳ λέγω Σιὼν, τῇ τοῦ ἁγιάσματος κιβωτῷ, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, ἣν τῇ πέτρᾳ ἐπῳκοδόμησε τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὄντως ἀῤῥαγῆ καὶ ἀκλόνητον, διάφορα πολλοὶ προσήγαγον ἀναθέματα, ἐν ἀκινήτοις θεωρούμενα κτήσεσι κατά τε τὴν ἕω διακειμέναις καὶ πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τῶν νήσων τινάς. Εἰσὶ δ' ἃ περιῆλθον τούτῳ καὶ κατ' ἐξώνησιν. Τούτων πολλὰ (ἵνα μὴ λέγω τὰ πλείω) ἐκ διαφόρων αἰτιαμάτων τῷ δημοσίῳ προσαρμόττειν διεγινώσκοντο παρά τε τῶν ἀναγραφέων καὶ τῶν ἄλλων περὶ ταῦτα δεινῶν. D Ἐπεὶ δὲ ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχήθη τῆς βασιλείας μου ἐξ ἀναφορᾶς τῶν κατὰ τὸν μέγιστον τοῦτον καὶ θεῖον οἰκονομούντων ναὸν, αὐτίκα μηδὲν μελλῆσαν τὸ ἡμέτερον κράτος τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῷ πανσέπτῳ τούτῳ σηκῷ ἐπεβράβευσε, δι' οὗ καθαρῶς αὐτῷ δωρεῖταί τε καὶ ἀποχαρίζεται ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια ἅπαντα τὰ τῷ δημοσίῳ ὁπωσδήποτε διαφέροντα ἀπό τε τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει καὶ ταῖς ὅλαις νήσοις κατεχομένων παρ' αὐτοῖς παντοίων ἀκινήτων ἐπικτήσεων, ὡς δῶρον ταύτης καὶ ἱερόν τι ἀνάθημα, κἂν πάροικοι ὦσι, κἂν γῆ, ἀρόσιμος τυχὸν ἢ λιβαδιαία ἢ ὑπάμπελος ἢ κηπεύσιμος, κἂν αὐτουργια οἱαδήτινα, κἂν ἔνοικοι πραγματευταὶ ἢ ἐργαστηριακοὶ, κἂν κάστρα ἔν τισι τούτων ᾠκοδομήθησαν, κἂν ἕτερόν τι ὁποιον-

δηποτοῦν τῷ δημοσίῳ διαφέρον ἐν τούτοις ἐφεύρηται. A
Ἐπανορθοῖ δὲ ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου λόγου καὶ ὅσα που χωλεύοντα εὑρίσκονται ἐπὶ τοῖς προσοῦσι τῇ διαληφθείσῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δικαιώμασιν, ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὁποῖα ἂν καὶ ὦσι, καὶ πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολὴν καὶ τὰς ὅλας νήσους, ὡς νῦν παρὰ τῆς βασιλείας μου δωρούμενα καὶ παραδιδόμενα ταύτῃ λογίζεσθαι διὰ τῆς παρούσης εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου γραφῆς ἡ γαληνότης ἡμῶν θεσπίζει καὶ διορίζεται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ περιορισμοὺς προβῆναι λεπτομερεῖς παντοίων ἀκινήτων δηλωτικοὺς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθημένων παροίκων τε καὶ ἐνοίκων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν τούτοις εὑρισκομένων παντοίων αὐτουργίων, παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγραφέων, καὶ ταῖς πιστωθῆναι B ὑπογραφαῖς, καὶ τῷ μέρει τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιδοθῆναι εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν τὸ κράτος ἡμῶν ἐγκελεύεται, ὡς ἂν ὦσι δῆλα καὶ ἀναμφίλεκτα ξύμπαντα, καὶ μηδέποτε τῶν καιρῶν ὑπ' ἀνάκρισιν ἄγοιντο παρ' οὑτινοσοῦν τῶν κατὰ καιροὺς ἀναγραφέων ἢ ἐπόπτων ἢ ἐξισωτῶν καὶ τῶν ἄλλως ἀνερευνώντων τὰ δημοσιακά, τῶν δηλωθέντων περιορισμῶν ἐγκαταστρωθῆναι ὀφειλόντων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν. Οὐδὲ γὰρ ἐξέσται τινὶ τούτων ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἐν τοῖς τοιούτοις πᾶσιν ἀκινήτοις εἰσέρχεσθαι ὁπωσδήποτε, ἢ ταῦθ' ὑπὸ ζήτησιν ἄγειν καὶ ἐξέτασιν οἱανδήτινα. Ἀλλ' οὐδὲ δικαιώματα ἐπὶ τούτοις ἐπιζητητέον, οὐ καπνικὸν ἀναλαμβάνεσθαι, οὐ μετρητίκιον, C οὐχ ἕτερόν τι οἱονδηποτοῦν φορολόγημα εἰς κέρδος τοῖς ἀναγραφεῦσιν ἐπινοούμενον, ἀποτρεπομένοις τῇ ἐμφανείᾳ καὶ μόνῃ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, καὶ τῶν προβησομένων περιορισμῶν, ὡς διείληπται. Πᾶσα δὲ πρόσταξις γεγονυῖα, εἴτε περὶ προαφωρισμένων, εἴτε περὶ κλασμάτων, εἴτε περὶ συμπαθειῶν, εἴτε περὶ τῶν ἀπὸ ταπεινῶν στίχων, εἴτε περὶ τῶν ὑποκειμένων ταῖς χαραγαῖς, εἴτε περὶ στρατειῶν συμπεπαθημένων, κἂν μὴ ἀντισήκωσις τούτων ἐγένετο, εἴτε περὶ τοῦ τὰς ἀπόσους μὴ στέργειν δωρεάς, εἴτε περὶ οἱουδήτινος ἑτέρου κεφαλαίου ἐξεφωνήθη, καὶ κατά τι ἐναντιῶται τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου, ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἀποίσεται τὸ ἀνίσχυρον, κἂν τὸ μὴ ἀνατρέπεσθαι ἔχῃ ἐγκείμενον ἐν D αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ. Ἐν εἰδήσει γὰρ πασῶν τῶν γεγενημένων προστάξεων ἡ ἡμετέρα θεοσέβεια, τὸ κατὰ μέρος ταύτας ἀπαριθμήσασθαι πάρελκον ἡγήσατο, καὶ ὡς ἰδιαιτάτως ἀριθμηθείσας καὶ ἀνατραπείσας ὅσον ἐπὶ τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ, λογίζεσθαι ταύτας θεσπίζει ἡ βασιλεία μου. Ἀλλ' οὐδὲ γενησομένη οἱαδήτις ἑτέρα πρόσταξις τῆς παρούσης εὐσεβοῦς κατισχύσει γραφῆς· ἀλλὰ κἀκείνη ἐφ' οἷς ἐναντιῶται τῷ παρόντι τῆς βασιλείας μου ὁρισμῷ, ὅσον ἐπ' αὐτῷ τὸ ἀνίσχυρον ἀποίσεται καὶ ἄκυρον, κἂν τὸ μὴ ἀνατρέπεσθαι ἔχῃ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ (εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ), κἂν ἑτέραν διάστιξιν οἱανδήτινα. Ἵνα οὖν εἴη δῆλα τὰ προσόντα τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀκίνητα

A publicum utique pertinet, in iis inventum fuerit. Per præsentem autem hanc et piam definitionem Aurea Bulla munitam majestas mea corrigit quæcunque claudicare inveniuntur in iis, quæ dictæ Magnæ Dei Ecclesiæ adsunt, juribus ac titulis, in omnibus ejusmodi immobilibus, quæcunque ea fuerint; et omnia quæ illis adsunt, in oriente et occidente, et in omnibus insulis, ut nunc a majestate mea data et ei concessa putentur, per hoc scriptum præsens piumque Aurea Bulla munitum serenitas nostra jubet statuitque. Ob eam enim causam et exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, et qui eis præsunt colonos et inquilinos, nec non omnis generis prædia rustica in eis in-B venta, a locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari, et in perpetuam securitatem sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ tradi jubet nostra majestas, ut omnia manifesta et extra controversiam posita sint, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur a descriptorum quoquam, vel inspectorum, vel peræquatorum, et eorum qui aliter fiscalia perscrutantur, declaratis descriptionibus in futuram rei memoriam competentibus secretis insinuandis. Neque enim cuiquam eorum ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere et disquisitionem quamcunque unquam licebit. Sed nec de juribus (Ecclesiæ) in his (dictis possessionibus) debent inquirere, nec tribu-C tum fumarium nec mensuraticum recipere, nec vectigal aliud quodcunque, in lucrum descriptorum excogitatum, qui ad solum aspectum præsentis definitionis meæ majestatis Aurea Bulla munitæ, et descriptionum præcedentium, ut constitutum est, prohibentur. Omnis autem quæ facta est jussio, sive de prius alio deputatis, sive de fragmentis, sive de commiserationibus, sive de iis quæ ab humilibus ordinibus, sive de iis quæ incisionibus subjecta, sive de militiis affectatis, licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque alia re edita est jussio, et ulla in re repugnet præsenti majestatis meæ definitioni Aurea Bulla munitæ, irrita erit et invalida : etsi, ne rescindatur, D in ea expressum sit (nisi nominatim pronuntiatum fuerit). Omnium enim jussionum, quæ factæ sunt, notitiam habens mea pietas, eas sigillatim enumerare supervacuum existimavit, et ut expressim enumeratas et eversas, quod ad hanc Aureæ Bullæ definitionem attinet, censeri constituit majestas mea. Sed nec ulla alia, quæ in posterum fiet jussio, huic piæ scripturæ prævalebit ; quinimo et illa, quatenus præsenti meæ majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium; licet, ne subvertatur, apposita sit clausula (nisi nominatim pronuntiatum sit) aut quævis alia distinctio. Ut igitur manifesta sint, quæ adsunt sanctissimæ Dei magni Ecclesiæ, immobilia omnia, in præsenti definitione Aurea Bulla munita aperte inscripta sunt,

quæ ad verbum sic se habent : In **310** Thraciæ et Macedoniæ provincia illa et illa, et deinceps enumerat omnia immobilia. Post horum enumerationem dicit : Judæi Strobiliotæ ubicunque inventi, et excusatio navium capacitatis triginta millium. In his omnibus sancit imperialis mea potestas sanctissimam Magnam ecclesiam et omnem ejus partem habere jus suum inviolatum omnino et inconcussum ; cum exactiores fieri debebunt terminorum definitiones a locorum descriptoribus ut sæpe dictum est : verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus tributum fumarium vel mensuraticum exigere, aut necessariorum dationem, ullamve exactionem facere a quibuscunque immobilibus ejus : sed absque ulla collatione et petitione prædictas finium descriptiones conficient. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum, quæ præsenti Aureæ Bullæ oratione majestatis meæ definiuntur, præter imperialem indignationem in periculum veniet subeundi pœnam aureorum triginta librarum, quæ sine commiseratione rerum privatarum secreto ex conventione sanctissimæ Magnæ ecclesiæ ab illo exigentur : quippe cum firma sit ac munita præsens Aureæ Bullæ oratio facta mense Augusto prima indictione an. 6661, cui nostrum pietate præcellens ac a Deo designatum subscripsit imperium. Præterea autem et alia Bulla Aurea ejusdem potentis sanctique nostri imperatoris, mense Februario indict. 11, an. 6656, emissa est, quæ dicitur medicator, utpote quæ titulis et juribus omnium ubique Ecclesiarum, quæ forte claudicabant episcopatuum scilicet et metropolium et ipsius Magnæ ecclesiæ, medeatur, quæ etiam ad verbum sic tractat:

Qui post Mosen fuit electi illius populi imperator Jesus, Hierichuntis festinans munimenta diruere, sacerdotibus jussit in circuitu tuba canere, et sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit ; majestati autem meæ, quæ novo a Deo electo populo præest, post illum regem, Mosem alium populi servatorem ac ducem, inclytum dico majestatis meæ dominum ac genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia communis Christianorum inimici propugnacula (occidentalis dico draconis, qui in Sicilia tyrannidem exercet, et illinc adversus Romanum imperium latenter prorepit) diruere properanti, quibusdam quasi spiritualibus tubis, antistitum, Deum nobis quotidie placantium, precibus, et ad illum diruendum conferentibus, opus est. Sed et ipse divinus Moses, quando eum Amalech prælium commisit sacerdotibus utrinque innixus, sic eum fugavit et vicit. Sicut ille igitur etiam et majestas mea sacro antistitum sustentaculo indigens ad aciem adversus novum hunc Amalech propositum et veluti quamdam lucis columnam novum hunc Israel præcedentem. et ejus gressus dirigentem , preces eorum habere volens, hanc præsentem Bul-

A ἅπαντα, ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ ῥητῶς ἐνεγράφησαν, ἃ ἔχουσιν οὕτως πρὸς ὄνομα· ἐν τῷ θέματι Θρᾳκίας καὶ Μακεδονίας τὸ δεῖνα καὶ δεῖνα, καὶ ἐφεξῆς καταλέγει τὰ ἀκίνητα πάντα. Καὶ μετὰ τὴν τούτων ἀπαρίθμησίν φησιν· Οἱ πανταχοῦ εὑρισκόμενοι Στροβιλιῶται Ἰουδαῖοι, καὶ ἐξκουσεία πλοίων χωρήσεως χιλιάδων τριάκοντα. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι τὸ ἀπερικλόνητον ἔχειν καὶ ἀδιάσειστον τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ τὸ μέρος ἅπαν αὐτῆς θεσπίζει τὸ κράτος ἡμῶν, περιορισμῶν ὀφειλόντων προβῆναι λεπτομερῶν παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγραφέων, ὡς πολλάκις διείληπται· πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξέσται τοῖς δηλωθεῖσιν ἀναγραφεῦσιν ἢ καπνικὸν ἀπαιτῆσαι ἢ μετρητίκιον. ἢ χρειῶν δόσιν, ἢ ἑτέραν ὁποιανδήτινα εἴσπραξιν ἀπὸ τῶν ὁπουδήποτε B ἀκινήτων αὐτῆς· ἀλλ' ἄνευ τῆς οἱασοῦν συνεισφορᾶς τε καὶ ἀπαιτήσεως τοὺς δηλωθέντας περιορισμοὺς συντελέσουσι· τοῦ κατατολμήσοντος ἀθετῆσαί τι τῶν διωρισμένων τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου, πρὸς τῷ τὴν βασιλικὴν ὑποστήσεσθαι ἀγανάκτησιν, ὑποστῆναι ὑφορωμένου καὶ δόσιν προστίμου λιτρῶν ὑπερπύρων τριάκοντα, ἀπαιτηθησομένων ἀσυμπαθῶς ἐξ αὐτοῦ παρὰ τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκείων ἐκ προσελεύσεως τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς βεβαίου καὶ ἀσφαλοῦς τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τυγχάνοντος γεγενημένου κατὰ τὸν Αὐγούστου μῆνα τῆς C α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ͵ϛχξα' ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος. Προσέτι τούτοις ἀπελύθη καὶ ἕτερος χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοῦ κραταιοῦ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἰνδικτιῶνος ια', τοῦ ͵ϛχνϛ' ἔτους ὁ καὶ ἰατὴρ λεγόμενος, ὡς ἰώμενος τὰ χωλεύοντα ἴσως δικαιώματα τῶν ἁπανταχοῦ ἐκκλησιῶν, ἐπισκοπῶν δηλονότι καὶ μητροπόλεων, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ὃς καὶ κατὰ ῥῆμα οὑτωσὶ διαλαμβάνει.

Ὁ μὲν μετὰ Μωϋσέα τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ ἐκείνος στρατηγὸς Ἰησοῦς, τὰ Ἱεριχούντεια καθελεῖν ἐπειγόμενος ὀχυρώματα, τοῖς ἱερεῦσι κύκλῳ σαλπίζειν ἐκέλευε, καὶ οὕτως παραδόξως τὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις κατέῤῥιπτε· τῇ δὲ τοῦ νέου τῷ Θεῷ ἐκλεκτοῦ καθηγουμένῃ τούτου λαοῦ βασιλείᾳ μου μετὰ τὸν ἐν βασιλεῦσιν ἐκεῖνον ἄλλον Μωϋσέα τοῦ λαοῦ σωτῆρα καὶ ὁδηγὸν, τὸν ἀοίδιμον λέγω αὐθέντην τῆς βασιλείας μου καὶ γεννήτορα, ὥσπερ τινὰ τείχη καθελεῖν D ἐπειγομένῃ Ἱεριχούντεια, τὰς τοῦ κοινοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐχθροῦ ὀχυρώσεις (τοῦ δυτικοῦ λέγω δράκοντος, τοῦ τῆς Σικελικῆς κατατυραννοῦντος γῆς, κἀκεῖθεν κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας λαθρίως ἑρπύσαντος) ἀναλόγως οἷα πνευματικάς τινας σάλπιγγας, τὰς τῶν τὸν Θεὸν ἐξιλεουμένων καθ' ἑκάστην ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέων εὐχὰς, πρὸς ἐκείνου καθαίρεσιν συνεργούσας, ἐδέησεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεόπτης Μωϋσῆς, ὁπηνίκα τῷ Ἀμαλὴκ συνεκρότει μάχην, ἑκατέρωθεν στηριζόμενος, οὕτω τοῦτον κατετροποῦτο καὶ ὑπερίσχυε. Κατ' ἐκεῖνον οὖν καὶ ἡ βασιλεία μου τοῦ ἀρχιερατικοῦ δεομένη ὑποστηρίγματος εἰς τὴν κατὰ τοῦ νέου τούτου Ἀμαλὴκ προκειμένην ἀντιπαράταξιν, καὶ ὥσπερ τινὰ στῦλον φωτὸς

τοῦ νέου Ἰσραὴλ προηγούμενον, καὶ τὰ τούτου κατευθύνοντα διαβήματα, τὰς τούτων ἔχειν εὐχὰς ἐθέλουσα, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῇ μητρὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, τῇ νέᾳ Σιών, τῷ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐνδιαιτήματι, καὶ τοῖς κατὰ τὰς νήσους πάσας καὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν ἐβράβευσε, τὰς ὑπὲρ τῆς βασιλείας μου τούτων εὐχὰς ἐπὶ πλέον ἀναῤῥωννύουσα. Ἀκριβῶς γὰρ οἶδεν ἡ βασιλεία μου ὡς οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ ὡς γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ· ψευδὴς δὲ ἵππος εἰς σωτηρίαν, κατὰ τὸν θεῖον φάναι προφήτην καὶ ψαλμογράφον καὶ θεοπάτορα. Τοιγάρτοι καὶ τὸ ἀπερικλόνητον πάντῃ περιφυλάττεσθαι, τῇ τε πασῶν προκαθημένῃ ἐκκλησιῶν, καὶ τοῖς μνημονευθεῖσι πᾶσιν ἀρχιερεῦσι, τῶν ὁπουδήποτε ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῶν προσόντων ταύταις B δικαιωμάτων ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν βεβαιότερον καθιστῶσα· προσεπανορθοῦσα δὲ καὶ εἴ τι που χωλεῦόν ἐστιν ἐν τοῖς αὐτῶν δικαιώμασιν, καὶ τῆς ἀκριβείας λειπόμενον· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ὀφεῖλον ἐπακολουθῆσαι δικαίωμα πρὸς τὴν ἀσφαλῆ τῶν τοιούτων ἀκινήτων δεσποτείαν, κατοχήν τε καὶ κυριότητα γενέσθαι ἴσως οὐκ ἔφθασεν· αὐτὸν δὴ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἰατῆρα ἡ βασιλεία μου τούτου δὴ τοῦ ἐλλείποντος αὐτοῖς ἐπιδέδωκεν, οἷον ἄρτιον καὶ ὁλομελὲς δεικνύντα τὸ ἐπὶ τούτοις δίκαιον, καὶ εἰς τὸ παντελὲς ἀδιάσειστον, δι' οὗ βεβαιοῖ μὲν, καὶ ἀσφαλέστερον τίθησι, πᾶν προσὸν ταῖς κατ' αὐτοὺς ἁγιωτάταις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, καὶ αὐτῇ τῇ τούτων προκαθημένῃ, δι- C καίωμα ἐπὶ τοῖς αὐτῶν ἀκινήτοις, ὅποι ἂν καὶ καθέστηκε, κἂν ὁπουδήποτε ταῦτα διάκεινται, καὶ τὸ καλὸν κάλλιον τίθησι τῇ ἐπικρίσει καὶ ψήφῳ τῆς βασιλείας μου. Πᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς, ἐν ὁποίοις εἴποι τις θεωρούμενον, εἴτε ἐν χρυσοβούλλῳ λόγῳ διαφόρων βασιλέων, εἴτε ἐν σιγιλλίοις, εἴτε ἐν ἁπλαῖς προστάξεσιν, εἴτε ἐν λύσεσιν, τουτέστι πρακτικοῖς, ὑποσκάζον, καὶ κατά τι τοῦ ἀκριβοῦς καὶ τῆς ὀφειλομένης ἀκολουθίας λειπόμενον, ἀπό τε βασιλικῶν προσταγμάτων καὶ νόμων, ἐπανορθοῖ, καὶ διορίζεται μὴ κατά τι πρόκριμα ἐκ τούτων εἶναι ταῖς δηλωθείσαις πάσαις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις εἰς τὸν αἰῶνα ἅπαντα, ἀλλὰ τὸ ὑπόσαθρον ἐκείνων καὶ ἀσθενὲς εὐτονώτατον εἶναι καὶ ἀνάλωτον πάσῃ δικαιολογίᾳ τοῦ βουλομένου λέγειν τι ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, τῷ παρόντι χρυ- D σοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου ῥωννύμενον καὶ σφόδρα ἐνδυναμούμενον. Καὶ ἵνα ἀπὸ τῶν πολλῶν, ὧν ἄν τις ἐννοήσειεν, ὀλίγων τινῶν ἡ βασιλεία μου ἐπιμνησθείη, ἐάν τυχὸν δωρεὰ αὐτοῖς παροίκων ἄποσος εἴη, ἢ μέτρον γῆς, ἢ αὐτουργιά τινα ἐκαινίσθησαν ἐν τοῖς τοιούτοις κτήμασι, τυχὸν μὴ δεδωρημένα αὐτοῖς, ἢ καὶ ἐδωρήθησαν μὲν, οὐκ ἀνετράπησαν δὲ αἱ περὶ τούτων προστάξεις, ἢ ἐπὶ προαφωρισμένοις δεδωρημένοις αὐτοῖς, αἱ περιπροαφωρισμέναι προστάξεις οὐκ ἀνετράπησαν, ἤ τινα τῶν πορισθέντων αὐτοῖς βασιλικῶν προσταγμάτων οὐδ' ὅλως κατεστρώθησαν, ἢ κατεστρώθησαν μὲν εἴς τινα τῶν σεκρέτων, ἢ καταστρωθέντα ἀπώλοντο, ἴσα δὲ τούτων πεπιστευμένα εὑρίσκονται, ἢ πρακτικὰ ὀφεί-

A lam Auream, et omnium Ecclesiarum matri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, et iis, qui sunt in omnibus insulis et in oriente et occidente, antistitibus donavit, eorum pro majestate mea preces magis confirmans. Recte enim novit mea majestas, quod rex non servatur per multam potentiam, et quod gigas non servabitur in multitudine virtutis suæ: mendax autem equus ad salutem, ut cum divino Propheta et Psalmographo et Dei patre loquar. Volens enim, ut firmitas et stabilitas Ecclesiæ, quæ omnibus præest, omnino servetur, et omnibus dictis antistitibus sanctarum quæ ubicunque sunt Ecclesiarum, et securitatem titulorum ac jurium, quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione, firmius constituens; et præterea corrigens si quid B in eorum juribus claudicet, et a summo exactoque jure distet; et non solum hoc, sed et si quod jus consequi **311** debet, ad ejusmodi immobilium dominationem, detentionem et proprietatem, id fortasse prius factum non est: hanc majestas mea Bullam Auream, ejus quod deest medicatricem, illis tradidit, quæ veluti perfectum et integrum et omnino illabefactabile et immobile jus ejus ostendit: per quam confirmat quidem, et tutius facit, quodcunque jus adest sanctissimis Dei ecclesiis, eique quæ illis præsidet, in suis immobilibus, cujusmodicunque fuerint, et ubicunque ea sita sint, et quod pulchrum pulchrius constituit majestatis meæ sententia et calculo. Quidquid autem est in C eis, in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in rescripto diversorum imperatorum Aurea Bulla munito, sive in sigillis, sive in simplicibus jussionibus, sive in solutionibus, hoc est in actis, claudicans, et aliqua in re ab eo quod est exactum et a debita consequentia deficiens, e regalibus jussionibus et legibus corrigit, et decernit dictis sanctissimis Ecclesiis nullum ex ea re præjudicium in æternum afferri: sed quod in eis est infirmum et imbecillum, esse firmissimum et nulla juris alligatione oppugnandum ab eo, qui velit aliquid pro fisco seu publico dicere, ut quod præsenti majestatis meæ definitione Aurea Bulla munita confirmetur et valde corroboretur. Et ut ex multis eorum, quæ cuipiam in mentem venire possint, pauca quæ- D dam majestas mea memoria repetat: si forte donatio colonorum ipsis, aut mensurarum terræ sine certa quantitate sit, vel prædia quædam rustica innovarint in hujusmodi possessionibus, forte quæ ipsis donata non fuerunt; aut donata quidem fuerunt; jussiones autem de his factæ non sunt revocatæ, vel in prius designatis, quæ ipsis donata sunt, jussiones de prius definitis non sunt revocatæ, aut jussionum imperalium, quæ ipsis tributæ sunt, aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt; aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo non tamen competente secreto; aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur; aut acta, quæ procedere debebant, non processerunt, vel quæ processerunt non sunt insinuata; aut, quæ fieri de-

buerunt, rationum computationes, factæ non sunt; aut forte quamlibet aliam ob causam, sive ex parte, sive in totum, quæ adsunt sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis et matri omnium jura claudicant, et inde firmitatem suam non habent; etsi omnis quæ instrumenta claudicare faciat, causa non sit hic nominatim expressa; aut alia forte ipsis concedi debuerunt instrumenta de hujusmodi immobilibus, cum aliqua saltem impetraverint (nam si documentum de quopiam ex possessis a se immobilibus, nequaquam acquisierint, nihil a præsenti Aureæ Bullæ oratione juvabuntur), nulla in re hæc omnia, et quæcunque alia cuipiam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere unquam sanctissimas Dei ecclesias, et Sapientiæ Dei templum, reliquasque metropoles, archiepiscopatus, episcopatus, poterunt in iis immobilibus, quæ, ut dictum est, ad eas pertinent, ex qualibuscunque juribus. Si enim nullum penitus jus in aliquibus, quæ forte habent, immobilibus possident, a præsenti Aurea Bulla munita definitione nihil omnino juvabuntur : sicut nec in quibus fiscus ex justa aliqua causa ad hodiernum usque diem possessionem habuit. In his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina. Si quis ergo velit, ob avaritiam vel ob aliam aliquam causam, ea, quæ in præsenti majestatis meæ Aurea Bulla munita definitione constituta sunt, negligere : primum quidem sanctæ Trinitatis lucem, quando coram formidabili tribunali steterimus, non viderit, a Christianorum autem parte, ut Judas a duodenario numero, exciderit; præterea autem et maledictionem attraxerit eorum qui a sæculo dormierunt sanctorum primogenitorum, justorum et divinorum Patrum.

312 ZONAR. Ecclesiarum αὐτούργια inalienabilia servari hic canon jubet (αὐτούργια autem, hoc loco, quæcunque fructum ex se ferre queant, intelligimus), proferuntque Patres apostolicum canonem, quo rerum ecclesiasticarum procuratio episcopo demandatur, ut eas ille, veluti inspectante Deo, administret, nec ex iis aliquid intervertat, hoc est, sibi tanquam proprium vindicet, neque cognatis suis largiatur. Quod si forte, inquiunt hi Patres, sterilem agrum ac proinde ecclesiæ inutilem esse episcopus obtendat; ne sic quidem eum magistratibus, sed aut clericis aut agricolis, addicat : clericis quidem, quia inferiores et subjecti sunt; agricolis vero, utpote qui ruri degentes in humiliore atque subjectiore fortuna versantur. Quod si versute ac dolose clerico quidem aut agricolæ dedatur ager, sed ab eo postea cuipiam e magistratibus mancipetur, totum illud negotium, sive venditione sive alia quacunque ratione transactum, irritum esse, possessionemque ecclesiæ restitui, jubent. qui vero rem ejusmodi admiserit, ut per fraudem videlicet, vel etiam manifesto et palam, dynastis ecclesiasticas possessiones proderet, sive episcopus sive monasterii præfectus sit, e dignitatis gradu,

A λοντα προβῆναι οὐ προέβησαν, ἢ προβάντα οὐ κατεστρώθησαν, ἢ ὡρισθέντα γενέσθαι λογίσιμα, οὐκ ἐγένοντο, ἢ κατά τινα ἴσως ἄλλην ὁποίαν ἄν τις εἴποι, αἰτίαν εἴτε κατὰ μέρος εἴτε καθολόκληρον, τὰ προσόντα ταῖς πολλάκις διαληφθείσαις ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις καὶ τῇ μητρὶ πασῶν χωλεύουσι δικαιώματα, κἀντεῦθεν οὐκ ἔχουσι τὸ ἀπερικλόνητον, κἂν μὴ ῥητῶς ἐνταῦθα πᾶσα ὁποιαδήτις αἰτία ὑποσκάζειν ποιοῦσα τὰ δικαιώματα ἐκπεφώνηται· ἢ ὀφεῖλον τυχὸν καὶ ἕτερα δικαιώματα προσεπορεχθῆναι αὐταῖς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὡς τινῶν πάντων προβάντων ἐν αὐταῖς ἀκινήτων κέκτηνται, οὐδέν τι ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὠφεληθήσονται, κατὰ μηδέν τι ταῦτα πάντα, καὶ ὅσα ἄν τις ἄλλα εἰς νοῦν λάβῃ ποτὲ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀγωνι-
B ζόμενος, καταβλάψαι ποτὲ τὰς τοῦ Θεοῦ ἁγιωτάτας ἐκκλησίας, τόν τε τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας οἶκον, καὶ τὰς λοιπὰς μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπὰς, ἐπισκοπὰς, δυνήσεται ἐπὶ τοῖς, ὡς εἴρηται, διαφέρουσιν αὐταῖς ἀκινήτοις ἀφ' οἱωνδήποτε δικαιωμάτων. Εἰ γὰρ μηδέν τι μηδαμῶς δικαίωμα ἐκτήσαντο ἐπί τισιν ἴσως τῶν προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων, οὐδεμίαν ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὠφέλειαν ἕξουσιν, ὥσπερ οὐδὲ ἐφ' οἷς ἔσχε τὴν κατοχὴν ὁ δημόσιος ἀφ' οἱασδήτινος εὐλόγου αἰτίας μέχρι τῆς σήμερον· ἐπὶ τούτοις γὰρ πᾶσι τὸ ἀκριβὲς παραφυλαχθήσεται. Εἴ τις οὖν θελήσει διὰ φιλοχρηματίαν ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν τινὰ καταφρονῆσαι τῶν ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου διωρισμένων, πρῶτα μὲν οὖν τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος φέγγος, ὅτε περιστάμεθα
C τῷ φοβερῷ βήματι, μὴ θεάσαιτο, ἐκπέσοι δὲ καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν μερίδος, ὡς Ἰούδας τῆς δυοδεκάδος· πρὸς ἔτι τούτοις καὶ τὴν ἀρὰν ἐπισπάσαιτο τῶν ἀπ' αἰῶνος προκεκοιμημένων πρωτοτόκων ἁγίων, δικαίων καὶ θεοφόρων Πατέρων.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτούργια τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκποίητα ὁ κανὼν οὗτος κελεύει φυλάττεσθαι (αὐτούργιον δ' ἐνταῦθα πᾶν εὐπρόσοδον νοητέον)· καὶ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα παράγουσιν, ὅστις τῷ ἐπισκόπῳ ἀνατίθησι τὴν φροντίδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἵν' αὐτὰ διοικῇ ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτῶν σφετερίζηται, ἤτοι οἰκειῶται, ἢ συγγενέσι χαρίζηται ἑαυτοῦ. Εἰ δὲ προφασίζοιτο ἐπίσκοπος, φασὶν οἱ Πατέρες οὗτοι, ὅτι ἀπρόσοδός ἐστι τυχὸν ὁ
D ἀγρὸς, καὶ οὐδεμίαν ὠφέλειαν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐμποιεῖ, μηδὲ οὕτως ἄρχουσιν αὐτὸν ἐκδιδότω, ἀλλὰ κληρικοῖς ἢ γεωργοῖς· τοῖς μὲν κληρικοῖς ὡς ὑποκειμένοις αὐτῷ καὶ ὑπείκουσι, τοῖς δὲ γεωργοῖς ὡς ἀγρόταις ἀνθρώποις, καὶ εὐτελοῦς καὶ ταπεινοτέρας καταστάσεως. Εἰ δὲ πανούργως καὶ μετὰ δόλου ἐκδοθείη μὲν ὁ ἀγρὸς κληρικῷ ἢ γεωργῷ, ἐξ ἐκείνου δὲ μετατεθείη εἰς ἀρχοντικὸν πρόσωπον, ἄκυρον εἶναι τὸ πραχθὲν, εἴτε πρᾶσις λέγοιτο, εἴτε συνάλλαγμα ἕτερον, καὶ ἀποκαθίστασθαι τὸ πρᾶγμα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ τοῦτο ποιῶν, τὸ μετὰ δόλου δηλονότι ἢ καὶ φανερῶς προδιδόναι δυνάσταις τὰ ἐκκλησιαστικὰ, εἴτε ἐπίσκοπος εἴη, εἴτε ἡγούμενος, ἐκδιωκέσθω ὡς διασκορπίζων κακῶς ἃ οὐ συνήγαγεν. Εἰ γὰρ ἃ ἕκαστος ἐκτήσατο διασκορπίζων κακῶς κρίματι

ἐστιν ἔνοχος, πόσῳ μᾶλλον ὁ διασκορπίζων ἃ ἕτεροι τῷ Θεῷ ἀφιέρωσαν; Οὗτος μὲν οὖν ὁ κανὼν περὶ αὐτουργίων λέγει· ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου εἰκοστὸς ἔνατος κανὼν οὐδὲ ἀπρόσοδον ἐᾷ ἐκποιεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ παρατηρήσεως καὶ τοὺς μὴ φυλάσσοντας τὸν κανόνα ἐκπτώσειν κολάζει τῆς οἰκείας τιμῆς. Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος Δόμνῳ ἐπιστέλλων, κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἐκκλησιῶν ἀνεκποίητα εἶναι διατάττεται· ἀλλὰ ταῦτά τισι τῶν ἡγουμένων λῆρος δοκεῖ

quippe qui ea, quæ ipse haud collegit, male disperdat, dejici ac deturbari. Nam si quicunque sua ipsius bona male distraxerit judicio est obnoxius, quanto illum magis obnoxium esse arbitremur, qui Deo ab aliis consecratas possessiones dissipat? Atque hic quidem canon de agris statuit. Carthaginensis autem synodi undetricesimo, res quoque aliæ, quamvis fructui ferendo non sint, distrahi, nisi cautione adhibita, prohibentur; quique canoni non paruerint, dignitatis, quam obtinent, privatione multantur. Magnus autem Cyrillus in sua ad Domnum epistola, ecclesiarum vasa pretiosa, earumque immobiles possessiones, nullo modo alienari licere decernit. Sed ista nonnulli monasteriorum præfecti meras nugas putant.

ΑΡΙΣΤ. « Κατὰ τὸ δόξαν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, τὸ « ἐκποιηθὲν παρὰ ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου πρᾶγμα « τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ μοναστηρίου ἄκυρον ἔστω. « Καὶ ὁ τοῦτο ποιῶν ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος ἐκ« διωκέσθω. »

Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι ὀφείλουσι, καὶ μάλιστα τὰ αὐτούργια. Ὅσα δὲ τῶν ἀκινήτων εἰσὶν ἀκερδῆ, καὶ ζημίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπάγοντα, οὐ τοῖς κατὰ τόπον ἄρχουσιν ἐκδοθήσονται, ἀλλὰ κληρικοῖς ἢ γεωργοῖς· ὁ δὲ παραβαίνων τὰ ὁρισθέντα, εἰ μὴ ἐπίσκοπός ἐστιν, ἐκδιωχθήσεται τοῦ ἐπισκοπείου, εἰ δὲ ἡγούμενος, τοῦ μοναστηρίου, ὡς διασκορπίζοντες κακῶς ἃ οὐ συνήγαγον.

ARIST. « Juxta quod sanctis apostolis visum « est, quodcunque ab episcopo vel monasterii præ« fecto ex episcopatu vel monasterio alienatur, « irritum sit. Et episcopus vel præfectus, qui hoc « fecerit, expellatur. »

Ecclesiarum bona, et præsertim prædia, alienari non debent. Quæcunque autem immobilia inutilia sunt, et damnum ecclesiæ afferunt, non loci magistratibus, sed clericis aut agricolis locabuntur. Qui autem decreta transgreditur, si quidem episcopus est, exturbetur episcopio: sin autem monasterii præfectus, monasterio, ut qui male dissipant quæ non congregavere.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ἐπειδὴ διὰ τὴν γενομένην κατὰ τὰς ἁμαρτίας « ἡμῶν συμφορὰν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καθηρπάγη« σάν τινες εὐαγεῖς οἶκοι ὑπό τινων ἀνδρῶν, ἐπι« σκοπεῖά τε καὶ μοναστήρια, καὶ ἐγένοντο κοινὰ « καταγώγια· εἰ μὲν οἱ διακρατοῦντες ταῦτα προ« αιροῦνται ἀποδιδόναι, ἵνα κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἀποκα« τασταθῶσιν, εὖ καὶ καλῶς ἔχει· εἰ δὲ μή γε, εἰ « μὲν τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ εἰσι, τούτους κα« θαιρεῖσθαι, ὡς ὄντας κατακρίτους ἀπὸ τοῦ Πατέ« ρος, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ « τετάχθωσαν, ὅπου ὁ σκώληξ οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ « πῦρ οὐ σβέννυται· ὅτι τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ « ἐναντιοῦνται, τῇ λεγούσῃ· « Μὴ ποιεῖτε τὸν « οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. »

ΒΑΛΣ. Διὰ τὴν τῶν εἰκονομάχων μανίαν πολλοὶ ὀρθόδοξοι ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ τῶν μοναστηρίων αὐτῶν φυγόντες εἰς τὰ ὄρη κατέλαβον. Κατεσχέθησαν οὖν οἱ εὐαγεῖς οὗτοι οἶκοι καὶ ἕτερα ἱερὰ φροντιστήρια παρά τινων, καὶ ἐγένοντο κοσμικὰ καταγώγια. Διὸ καὶ ὥρισαν οἱ Πατέρες ἀποκατασταθῆναι αὐτὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν· τοὺς δὲ μὴ εὐπειθοῦντας πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ ἀντεχομένους τοῦ κακοῦ, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἢ μοναχούς, ἀφορίζεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξεφωνήθησαν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν. Ἕλκυσον δὲ τὸν κανόνα καὶ εἰς τοὺς κατέχοντας ἱερὰ φροντιστήρια σήμερον κοινωθέντα ἐξ ἐπιδρομῆς ἐθνῶν. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν εἰπεῖν μὴ παρ' αὐτῶν τολμηθῆναι τὸ κακόν, κἂν-

CANON XIII.

« Quoniam propter eam quæ facta est ob peccata « nostra in ecclesiis calamitatem, sacrosanctæ « quædam ædes a quibusdam viris correptæ « sunt, et episcopia et monasteria, et communia « facta diversoria; si, qui ea quidem tenent, « volunt reddere, ut in pristinum statum resti« tuantur, bene et pulchre habet: sin minus, si « sint quidem sacerdotalis catalogi, eos deponi « jubemus; sin vero monachi vel laici, segre« gari, ut qui a Patre, et Filio, et Spiritu sancto « condemnati sint, et deputentur ubi vermis non « moritur, nec ignis exstinguitur; quia voci Do« mini adversantur, quæ dicit: « Ne facite do« mum Patris mei domum negotiationis [64]. »

BALS. Propter inimicorum imaginum insaniam, multi orthodoxi ex suis episcopatibus et monasteriis fugientes montes occupaverunt. Correptæ sunt ergo sacrosanctæ istæ ædes a quibusdam, et alia sacra divinorum meditandorum loca, et sæcularia facta habitacula. Quamobrem Patres constituerunt, ut ea in antiquum **313** statum restituantur: ii autem qui non obediunt, sed in malo persistunt, si sint quidem sacris initiati, deponantur: sin vero laici vel monachi, segregentur. Et hæc quidem dicta sunt ad eam, quæ tunc fuit, rerum constitutionem. Extende autem canonem etiam ad eos, qui hodie sacras ædes tenent, ex gentium incursione profanatas et communes effectas. Neque enim pos-

[64] Joan. xi, 16.

sunt dicere, se hoc malum non esse ausos, et ideo non debere hanc restitutionem facere. Similiter nec multorum annorum lapsum proferent, ut id confirmetur quod non potest consistere, et sanctum commune efficiatur. Ea enim in aliis quidem locum habent, humanis scilicet negotiis : non autem in sanctis et sacris. Nota hæc propter metropolitanos orientales, qui proprios episcopatus et monasteria a laicis, qui ea detinent, revocant, et hæc audiunt. Numquid autem sanctis locis non communibus effectis, sed conservatis, sicut prius, cogentur qui ea detinent restituere? Solutio. Episcopatus quidem ut ab episcopis occupentur necesse est, nec ullo tempore ad illos revertere prohibebuntur electi : quemadmodum et in Megarensi episcopatu factum est, qui tot annis, quot hominum memoriam excedunt, deletus exstinctusque fuerat, et per jussionem imperialem synodalemque actum metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est. Monasteria autem, ut mihi videtur, si quadraginta annorum spatio ab aliquibus possessa fuerint, non facile ad priores possessores revertuntur : si videlicet sciverint a quibusnam possideantur, et propter socordiam ea tantu tempore non revocaverint. Quia autem præsens quidem canon consequenter 24 Chalcedonensis synodi editus est; 49 autem canon synodi in Trullo eadem decernens, adjicit, non tradenda sæcularibus hominibus monasteria; dictum est aliquando, quod ei canoni et præsenti consequenter, debent subverti antiquiores patriarchales monasteriorum sæcularibus donationes, quin etiam et traditiones monasteriorum aliis monasteriis attributorum, et Magnæ ecclesiæ reservari. Lectus est et patriarchæ illius domini Sisinnii locus eadem decernens, et id fortasse etiam ad effectum pervenisset. Quia autem sanctissimi illius patriarchæ domini Sergii alia allata est decisio, quæ mense Maio facta est, indict. 14. anno 6524, imperiali subscriptione munita, quæ 49 synodi in Trullo canonem interpretatur, et statuit, non intelligi traditionem in donationibus, quæ statum monasteriorum conservant : sed in iis qui monasteria accipiunt, ut ea habeant sæcularia diversoria; circa finem hæc quoque expresse prosequens. Synodice ergo subvertimus, per datam nobis a sancto Spiritu potestatem, actionem illam, quæ donationes et traditiones tollit, ut quæ ex nullo episcopali consensu, sed ex libera sua sententia facta sit, et nec ab imperatore Christi amantissimo suscepta sit, cum et ipse videtur donare monasteria præter ejus vigorem : et quæ ex rebus ipsis appareat non esse ad monasteriorum utilitatem, sed summam perniciem

A τεῦθεν μηδὲ ὀφείλειν ποιῆσαι τὴν ἀποκατάστασιν. Ὡσαύτως οὐδὲ χρόνων πολλῶν προβαλοῦνται παραδρομὴν, εἰς τὸ κυρωθῆναι τὸ ἀνυπόστατον, καὶ κοινωθῆναι τὸ ἅγιον. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔχουσι χώραν, τῶν ἀνθρωπίνων δηλαδὴ πραγμάτων, οὐ μὴν ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς ἀνατολικοὺς μητροπολίτας, τοὺς ἀνακαλουμένους τὰς οἰκείας ἐπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὰ λαϊκῶν, καὶ ἀκούοντας τοιαῦτα. Ἆρα δὲ τῶν ἁγίων τούτων φροντιστηρίων μὴ κοινωθέντων, ἀλλὰ συντηρουμένων; καθὼς πρότερον, ἀναγκασθήσονται οἱ κατέχοντες ταῦτα ποιῆσαι τὴν ἀποκατάστασιν τούτων; Λύσις. Αἱ μὲν ἐπισκοπαὶ ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἵνα περιέλθωσιν, καὶ διὰ χρόνου τινὸς οὐκ ἀποκλεισθήσονται εἰς τὴν τούB των ἀποκατάστασιν οἱ ψηφισθέντες, καθὼς γέγονε καὶ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Μεγάρων, τὴν πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων ἀμαυρωθεῖσαν, καὶ διὰ προστάξεως βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς πράξεως πρὸ μικροῦ ἐπανασωθεῖσαν τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν. Τὰ μοναστήρια δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐὰν κατεσχέθησαν πρὸ τεσσαρακονταετίας παρά τινων, οὐκ εὐχερῶς ἵνα περιέλθωσιν εἰς τοὺς προκατέχοντας αὐτά· ἐὰν ἔχωσιν εἴδησιν δηλονότι, παρά τινων κατέχονται, καὶ κατὰ ῥαθυμίαν μὴ ἀνακαλεσαμένους αὐτὰ ἐπὶ τοσοῦτον καιρόν. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ἐξηνέχθη ἀκολούθως τῷ κδʹ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου· ὁ δὲ μθʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, τὰ αὐτὰ διοριζόμενος, προστίθησι μὴ ἐκδίδοσθαι
C κοσμικοῖς ἀνδράσι τὰ μοναστήρια (52), ἐλαλήθη ποτὲ ὡς ὀφείλουσιν ἀκολούθως τῷ τοιούτῳ κανόνι καὶ τῷ παρόντι ἀνατραπῆναι αἱ προγενόμεναι πατριαρχικαὶ δωρεαὶ μοναστηρίων πρὸς κοσμικοὺς, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπιδόσεις τῶν προκυρωθέντων ἑτέραις μοναῖς μοναστηρίων, καὶ ἐπανασωθῆναι τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ τόμος τοῦ πατριάρχου ἐκείνου κυρίου Σισιννίου τὰ αὐτὰ διοριζόμενος, καὶ τάχα ἔμελλε τοῦτο καὶ εἰς ἔργον ἐλθεῖν. Ὅτι δὲ προεκομίσθη ἕτερος τόμος τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐκείνου κυρίου Σεργίου γενόμενος· κατὰ μῆνα Μάϊον, ἰνδικτιῶνος ιδʹ ἔτους ,ςφκδʹ, ὑπογραφῇ βασιλικῇ κατησφαλισμένος, ἑρμηνεύων τε τὸν μθʹ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ γνωματεύων τὴν ἔκδοσιν μὴ ἐκλαμβάνεσθαι εἰς τὰς δωρεὰς τὰς συντηρούσας τὴν τῶν μοναστηρίων κατάστασιν, ἀλλὰ εἰς
D τοὺς λαμβάνοντας μοναστήρια, ἐφ' ᾧ ἔχειν αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια, περὶ δὲ τὸ τέλος καὶ ταῦτα ῥητῶς διεξιών· ἀνατρέπομεν οὖν συνοδικῶς διὰ τῆς δοθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξουσίας τὴν τὰς δωρεὰς καὶ τὰς ἐπιδόσεις ἀναιροῦσαν ἐκείνην πρᾶξιν, ὡς ἐξ οὐδεμιᾶς ἐπισκοπικῆς συναινέσεως, ἐξ αὐτονόμου δὲ γνώμης γεγενημένην, καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(52) *Ἀνδράσι τὰ μοναστήρια*. Post ista verba in codice nostro Bodleiano hæc habentur, Σημείωσαι τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἑρμηνείᾳ γραφέντα, χρησιμώτατα ὄντα χάριν τῶν κατὰ δωρεὰν καὶ κέρδος διδομένων μοναστηρίων παρὰ τῶν ἀρχιερέων. Καὶ μὴ προσχῇς τοῖς ἐν τῷ αʹ κεφ. τοῦ ιαʹ τιτλ. γραφεῖσι παρὰ τοῦ ἐκθεμένου τὸ νομοκάνονον. Ὅτι ἡ αʹ διάταξις τοῦ βʹ τίτλου τῶν Νεαρῶν ἥτις ἐστὶ κεφ. ιʹ τῆς ζʹ Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, οὐκ ἐτέθη εἰς τὰ βασιλικὰ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐνεργεῖ. Ex eo autem quod hæc ex ipsa interpretatione colliguntur, ad nullam ea interpretationem proprie pertinere constat; ac propterea hic adnotare quam textui interserere illa satius duximus, ne sensus confunderetur.

μηδὲ βασιλεῖ τῷ φιλοχρίστῳ δεχθεῖσαν, καθὼς φαίνεται καὶ αὐτὸς δωρούμενος μοναστήρια παρὰ τὴν ταύτης ἰσχὺν, καὶ προσέτι φανεῖσαν ἀπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων οὐ πρὸς ὠφέλειαν τῶν μοναστηρίων, ἀλλὰ πρὸς τέλειον ὄλεθρον καὶ ἀφανισμόν. Ἐπιβεβαιοῦντες δὲ καὶ ἐπικυροῦντες τὸ παλαιὸν καὶ καινὸν λυσιτελὲς ἔθος τῶν μακαρίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, ὁρίζομεν γίνεσθαι δωρεὰς καὶ ἐπιδόσεις ἀκωλύτως ἐπὶ συστάσει καὶ βελτιώσει τῶν ἐπιδιδομένων καὶ δωρουμένων φροντιστηρίων. Ἔδοξε δὴ τὰ τῶν ῥηθέντων κανόνων ὀφείλειν ἑρμηνεύεσθαι κατὰ τὸν παρόντα τόμον, καὶ τὰς πρὸς κοσμικοὺς γινομένας δωρεὰς τῶν μοναστηρίων, πολλῷ δὲ πλέον τὰς ἐπιδόσεις ἔχειν τὸ ἀπαρεγχείρητον. Διὸ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀκωλύθως τοιαῦτα γίνονται. Τὰ ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ παρόντος κανόνος (33) γεγραμμένα παρ' ἡμῶν ἀρκέσουσι τῷ βουλομένῳ εἰς τὸ μὴ προσέχειν τοῖς παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐκείνου Ἀντιοχείας κυροῦ Ἰωάννου γραφεῖσι, χάριν τοῦ μὴ δίδοσθαι προσώποις μοναστήρια, καὶ ὀνομάζουσι τὸ ἔργον τοῦτο ἀσέβειαν. Πάντως γὰρ καταχρατήσει τούτων ὁ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου οἰκουμενικοῦ κυροῦ Σεργίου γεγονὼς τόμος, ἑρμηνεύων πῶς ὀφείλουσι νοεῖσθαι τὰ τῶν κανόνων μετὰ συνοδικῆς συμπράξεως.

A et exitium. Confirmantes autem et corroborantes antiquam et novam utilem consuetudinem beatorum et divinorum Patrum nostrorum, statuimus fieri donationes et traditiones citra ullam prohibitionem, ad constitutionem et meliorationem, quæ dantur ac donantur, monasteriorum. Visum est itaque dictos canones debere exponi secundum præsentem decisionem, et quæ fiunt sæcularibus monasteriorum donationes, multo autem magis traditiones, non posse labefactari. Quamobrem ea hucusque sine impedimento servantur. Quæ a nobis in præsentis canonis expositione scripta sunt, ei qui velit sufficient, ut sciat mentem non adhibendam iis, quæ ab illo patriarcha Antiocheno domino Joanne scripta sunt, de non elocandis monasteriis hominibus, B quæque hoc opus impietatem nominant. **314** Omnino enim his præferenda ea, quæ a sanctissimo universali patriarcha, domino Sergio facta est decisio, quæ quidem interpretatur, quomodo canones cum synodali consensu intelligi debent.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων (34) πολλὰ ἐτολμήθησαν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων. Πλέον δὲ τῶν ἄλλων οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ μοναχοὶ ἐδιώχθησαν, ὡς καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ τὰ μοναστήρια τοὺς πλείονας καταλιπεῖν καὶ φυγεῖν. Ἐρήμων τοίνυν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μονῶν καταλιμπανομένων κατεῖχόν τινες καὶ ᾠκειοῦντο αὐτὰς, καὶ εἰς κοσμικὰ μετεποίουν καταγώγια. Φησὶν οὖν περὶ τῶν τοιούτων ὁ κανὼν ὅτι, εἰ μὲν οἱ ἔχοντες ταῦτα βούλονται ἀποδοῦναι αὐτὰ, ἵνα ἀποκαταστῶσιν, οἷα πρότερον ἦσαν, ἤγουν ἐπισκοπαὶ καὶ μοναστήρια, καλῶς ἂν ἔχοι, ἀντὶ τοῦ καλῶς ποιήσουσιν· εἰ δὲ ἀντέχονται τούτων, εἰ μὲν ἱερατικοί εἰσι, καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν, ὡς ἀπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τοῦτο κατακεκριμένοι.

ZONAR. Quo tempore Iconomachorum hæresis grassabatur, multa contra orthodoxos nefarie patrata sunt. Sed omnium maxime sacris initiati ac monachi vexabantur, ut etiam ecclesiis suis ac monasteriis relictis, plerique aufugerint. Desertas igitur ecclesiarum ac monasteriorum stationes, nonnulli occupabant, earumque sibi possessionem quasi propriam arrogantes, addicta profanis usibus C ibidem domicilia collocabant. De hujusmodi igitur hominibus canon, si quidem, inquit, qui hæc tenent, ea, ut ad priores, sive episcopalium ædium sive monasteriorum, usus denuo accommodentur, haud gravate reddant, bene habebit, hoc est bene facient : sin ea sibi vindicare nihilominus contendant sacris initiati quidem, deponantur; monachi vero aut laici, sanctæ quippe Trinitatis præjudicio ob id facinus jam condemnati, segregentur.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ κοινώσαντες ἐπισκοπεῖα ἢ μοναστή-
« ρια, εἰ μὴ ἀποκαθισταῖεν παρὰ ἐπισκόπῳ ἢ
« ἡγουμένῳ πρᾶγμα τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ μο-
« ναστηρίου, ἄκυρον ἔστω· καὶ οἱ ἱερατικοὶ μὲν
« ὄντες καθαιρείσθωσαν· λαϊκοὶ δὲ ἢ μοναχοὶ,
« ἀφοριζέσθωσαν. »

Εἰ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι ὀφείλουσι· πολλῷ μᾶλλον οὐ δεῖ κοινοῦσθαι τὰς ἐκκλησίας αὐτὰς, καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ κοινὰ γίνεσθαι καταγώγια. Οἱ οὖν διακατέχοντες ταῦτα, εἰ οὐ βούλονται εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστῆσαι σχῆμα,

ARIST. « Qui episcopia aut monasteria communia
« faciunt, nisi quod ad episcopatum pertinet, aut
« monasterium episcopo aut monasterii præfecto
« restituerint, irritum sit; et si sacris quidem
« initiati fuerint, deponantur; sin autem laici vel
« monachi, segregentur. »

D Si ecclesiarum bona alienari non debent, multo magis ipsas ecclesias et monasteria profanari non oportet et communia fieri diversoria. Illi itaque qui ea possident, et ad pristinum statum restituere nolunt si e catalogo quidem sacerdotali sint, de-

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Τὰ ἐν ἐξηγήσει τοῦ παρόντος κανόνος.* Hæc usque ad finem hujus interpretationis ex ms. Bodleiano supplevimus; ubi tamen iis ἑτέρα ἑρμηνεία præfigitur, ac si *alteram interpretationem* constituerent : verum nec in codice Amerbachiano, nec alio quovis præter Bodleianum exstant. Ubi etiam insuper observetur, verba illa παλαιὸν καὶ καινὸν λυσιτελὲς ἔθος, quæ octo circiter lineis ante hæc occurrunt, in codice Amerbachiano rectius legi παλαιὸν καὶ καλὸν λυσιτελὲς ἔθος. Et sic etiam a Joanne Leunclavio in *Jur. Gr.-Rom.* pag. 204, leguntur.

(34) *Τῶν εἰκονομάχων.* In Gallandi codice legitur τῶν ἀθέων] εἰκονομάχων, *impiorum Iconomachorum*. Amerbachianus nostræ lectioni astipulatur.

ponentur : sin vero laici vel monachi, segregabuntur ; ut domum Dei domum negotiationis facientes.

CANON XIV.

« Quod ordo in omni sacerdotio custodiri debet, est « omnibus manifestum : et sacerdotii promotio« nes exacte servare Deo gratum est. Quoniam « ergo videmus nonnullos a pueris cleri tonsu« ram accipientes, nondum accepta episcoporum « manuum impositione, et in congregatione in « suggestu legentes, et id non canonice facien« tes ; per præsentem canonem, ne hoc fiat, ju« bemus : idque ipsum etiam in monachis ser« vari. Lectoris autem manuum impositionem « licet in proprio monasterio etiam soli unicuique « præfecto facere ; si ad ejus præfecturam ab « episcopo manuum impositio fiat ipsi præfecto, « qui scilicet et ipse est presbyter. Similiter et « ex antiqua consuetudine chorepiscopos epi« scopi permissu oportet per manuum impositio« nem lectores creare. »

BALS. Ordo omnia continet cœlestia et terrestria : multo magis autem, si bonus ordo in sacerdotibus versetur, id Deum mitigat. Quoniam ergo, inquiunt sancti Patres, videmus nonnullos a pueris nigris vestibus indutos, tanquam Deo consecratos, tonsuraque non per episcopi sui manuum impositionem suscepta, audentes autem, postquam ad ætatem pervenerint, divinas Scripturas in suggestu non canonice legere : statuimus ne hoc fiat, ut quod sit inordinationis causa, nec quis divina Scripturas aliter in suggestu legat, quam si tonsuræ characterem acceperit per episcopalem manuum impositionem. Hoc ipsum autem etiam in monachis servandum. Quoniam autem, ut consentaneum est, hoc monachis difficile videbatur, qui eremos ut plurimum habitant, et non possunt urbes obire, nec episcopos facile adire; concessum est eorum præfectis, qui ab episcopis characterem accepere, presbyteris quidem necessario exsistentibus, monachos lectores in proprio monasterio facere, ut ipsi citra ullum impedimentum **315** divinas in suggestu Scripturas legant. Similiter etiam chorepiscopis concessum est, ut episcopali permissu lectores per manuum impositionem constituant. Atque hæc quidem canon. Ex eo autem soluta est magna instantia eorum qui dicunt, non esse clericos eos, qui solas habent tonsuras per antistitis manuum impositionem', et nondum sunt in cleri ordinem relati : et ideo posse illos laicorum habitum amictumque accipere. Aperte enim ostenditur, quod quando quis tonsuræ manuum impositionem susceperit ab antistite, is est protinus clericus; ut cui etiam in suggestu legere sit permissum. Mihi autem videtur, quod qui etiam nigris simpliciter vestibus fuerit indutus ab episcopo, ut clericus fieret, amictum amplius mutare non potest, ut qui Deo se consecrare proposuerit; et ideo nec suam Deo pollicitationem rescindere, nec sanctum

τοῦ μὲν ἱερατικοῦ καταλόγου ὄντες, καθαιρεθήσονται· εἰ δὲ λαϊκοὶ ἢ μοναχοὶ τυγχάνουσιν, ἀφορισθήσονται, ὡς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ οἶκον ἐμπορίου ποιοῦντες.

ΚΑΝΩΝ ΙΔʹ.

« Ὅτι τάξις ἐμπολιτεύεται ἐν ἱερωσύνῃ πάσῃ, ἀρί« δηλόν ἐστι, καὶ τὸ σὺν ἀκριβείᾳ διατηρεῖν τὰς « τῆς ἱερωσύνης ἐγχειρήσεις Θεῷ εὐάρεστον. Ἐπεὶ « οὖν ὁρῶμεν ἐκτὸς χειροθεσίας νηπιόθεν τὴν κου« ρὰν τοῦ κλήρου λαμβάνοντάς τινας, μήπω δὲ παρ' « ἐπισκόπων χειροθεσίαν λαβόντας, καὶ ἀναγινώ« σκοντας ἐν τῇ συνάξει ἐπ' ἄμβωνος, ἀκανονίστως « δὲ τοῦτο ποιοῦντας, ἐπιτρέπομεν ἀπὸ τοῦ παρ« όντος τοῦτο μὴ γίνεσθαι· τὸ αὐτὸ δὲ φυλάτ« τεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν μοναχῶν. Ἀναγνώστου δὲ « χειροθεσίαν ἄδειά ἐστιν ἐν ἰδίῳ μοναστηρίῳ « καὶ μόνῳ ἑκάστῳ ἡγουμένῳ ποιεῖν, εἰ αὐτῷ τῷ « ἡγουμένῳ ἐπετέθη χειροθεσία παρὰ ἐπισκόπου « πρὸς προεδρίαν ἡγουμένου, δηλονότι ὄντος αὐ« τοῦ πρεσβυτέρου. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἀρχαῖον « ἔθος τοὺς χωρεπισκόπους κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ « ἐπισκόπου δεῖ προχειρίζεσθαι ἀναγνώστας. »

ΒΑΛΣ. Τάξις συνέχει πάντα τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια· πολλῷ δὲ πλέον τὸ τῆς εὐταξίας καλὸν εἰς τοὺς ἱερουργοῦντας πολιτευόμενον θεραπεύει τὸν Θεόν. Ἐπεὶ οὖν, φασὶν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὁρῶμέν τινας νηπιόθεν μελανειμονήσαντας, ὡς τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντας, καὶ κουρὰν δεξαμένους μὴ διὰ χειροθεσίας τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, τολμῶντας δὲ μετὰ τὸ ἐνηλικιωθῆναι ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκειν τὰς θείας Γραφὰς ἀκανονίστως· θεσπίζομεν μὴ γίνεσθαι τοῦτο, ὡς παραίτιον ἀταξίας, μηδὲ ἄλλως ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τὰς θείας Γραφάς τινα, εἰ μὴ λάβῃ σφραγῖδα ἐπικουρίδος διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς, τὸ αὐτὸ δὲ φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ μοναχῶν. Ὅτι δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐνομίσθη δυσχερὲς εἶναι τοῦτο τοῖς μοναχοῖς τὰς ἐρήμους κατοικοῦσι κατὰ πολὺ, καὶ μὴ δυναμένοις τὰς πόλεις περιέρχεσθαι, καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἐντυγχάνειν εὐχερῶς, ἐνεδόθη τοῖς ἡγουμένοις τοῖς σφραγισθεῖσι παρὰ τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέροις οὖσιν ἐξ ἀνάγκης, ἀναγνώστας ποιεῖν μοναχοὺς ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ, ἐφ' ᾧ ἀκωλύτως ἀναγινώσκειν τούτους ἐπὶ ἄμβωνος τὰς θείας Γραφάς. Ὡσαύτως ἐνεδόθη καὶ τοῖς χωρεπισκόποις ἀναγνώστας προχειρίζεσθαι κατ' ἐπιτροπὴν ἐπισκοπικήν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. Λέλυται δὲ ἀπὸ τούτου μεγάλη ἔνστασις τῶν λεγόντων μὴ εἶναι κληρικοὺς τοὺς μόνας ἐπικουρίδας ἔχοντας διὰ χειροθεσίας ἀρχιερατικῆς, καὶ μήπω καταχθέντας ἐν κλήρῳ, ὥστε ἔχειν ἐπὶ ἀδείας αὐτοὺς μετασχηματίζεσθαι εἰς λαϊκούς. Παρίσταται γὰρ ἀριδήλως ὡς, ἡνίκα τις δέξεται χειροθεσίαν ἐπικουρίδος παρὰ ἀρχιερέως, αὐτίκα κληρικός ἐστιν, ὡς ἐγχωρούμενος ἀναγινώσκειν ἐπὶ ἄμβωνος. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι καὶ ὁ ἁπλῶς μελανειμονήσας ἐπισκόπῳ τοῦ κληρωθῆναι μετασχηματισθῆναι οὐ δύναται, ὡς προθέμενος ἀφιερωθῆναι τῷ Θεῷ· κἀντεῦθεν μὴ ἰσχύων τὴν πρὸς Θεὸν ὑπόσχεσιν ἀθετῆσαι, καὶ ἐμπαῖξαι τὸ ἅγιον σχῆμα κατὰ σκηνικούς· ὅπερ καὶ περὶ τῶν μοναχῶν πολλάκις

εἰπόν· τοὺς δὲ μετὰ Τρισαγίου μελανειμονήσαντας ἀδιαστίκτως λέγω μὴ δύνασθαι μετασχηματίζεσθαι. Τοῦ δὲ κανόνος λέγοντος ἐπ' ἀδείας ἔχειν πάντα καθηγούμενον σφραγισθέντα παρὰ ἀρχιερέως, δηλονότι ὄντα ἱερέα, ἀναγνώστας ποιεῖν μοναχοὺς ἐντὸς τῆς οἰκείας μονῆς καὶ μόνης, ἐζήτησάν τινες, εἰ ἐφεῖται αὐτῷ ἅμα τῷ σφραγισθῆναι τοῦτο ποιεῖν, καὶ δίχα ῥητῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἀρχιερέως; Καί τινες μὲν εἶπον ἐπακολουθεῖν σιωπηρῶς καὶ τοῦτο τῇ χειροθεσίᾳ τῆς ἡγουμενείας, ὡς τοῦ κανόνος πλέον τι μὴ προστιθεμένου, χρώμενοι καὶ τῷ κδ' κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου εἰς συγκρότησιν τοῦ λόγου αὐτῶν. Ἀντέθεντο δὲ καὶ ἕτεροι ὡς, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀναγνώστης κληρικός ἐστιν, ὀφείλει ἐξ ἀνάγκης μετὰ χειροθεσίας ἐπισκόπου ἢ ἐπιτροπῆς αὐτοῦ σφραγίζεσθαι· ὅθεν καὶ ὁ καθηγούμενος τότε ἀναγνώστου χειροθεσίαν ποιήσει ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ, ὅταν καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως ἐπιτραπῇ. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο εἴπωμεν δικαιώσομεν ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν δέχεσθαι χωρὶς ἐπιτροπῆς ἀρχιερατικῆς καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν μοναχῶν αὐτοῦ καὶ ἑτέρων, ὅπερ ἀδύνατον. Μόνοις γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς ἐκχωρηθεῖσι παρὰ τούτων ἱερεῦσιν ἐφιλοτιμήθη ἄνωθεν τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν. Τῶν δὲ ἀντιθέτων εἰπόντων ὡς, εἰ χρεία ἐστὶ τῷ καθηγουμένῳ πρὸς τοῦτο καὶ ἰδικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, εἰς τὸ μηδὲν καταντᾷ τὸ παρὰ τοῦ κανόνος ἐπιφιλοτιμηθὲν τῷ καθηγουμένῳ, ἀντεῖπον ἐκεῖνοι ὅτι καὶ οὕτω μέγα δίκαιον δέδοται τῷ καθηγουμένῳ. Μηδενὸς γὰρ ἱερέως δυναμένου ἀναγνώστου χειροθεσίαν ποιεῖν, κἂν ἐπιτραπῇ τοῦτο παρὰ ἀρχιερέως, οἱ ῥηθέντες καθηγούμενοι καθ' ὁρισμὸν ἀρχιερατικὸν τοῦτο ἐνεργήσουσι, ὅπερ ἐστὶ φιλοτίμημα ἰδικόν. Ἐμοὶ δὲ κατανοεῖται ἀδιαστίκτως ἐνδοθῆναι τοῦτο τοῖς ἡγουμένοις παρὰ τοῦ κανόνος. Ἔτι ἀμφιβολίας γενομένης περὶ τοῦ εἰ γίνονται ἡγούμενοι ἀνίεροι, εἶπόν τινες ὡς, ἐπεὶ κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου σφραγίζονται, πάντως ἐπιλέξεται ὁ ἐπίσκοπος τὸν εὐδοκιμοῦντα πρὸς ἰατρείαν ψυχῶν, κἂν ἀνίερός ἐστιν· οὐ μὴν τὸν χειροτονηθέντα καὶ μὴ εὐδοκιμοῦντα· ὥσπερ οὐδὲ ὁ νοσῶν σωματικῶς ἵνα ἐπιλέξηται τὸν πρὸς θεραπείαν ἀνεπιστήμονα περὶ τὰ ἰατρικὰ, διὰ τὸ ἀρχιατρὸν αὐτὸν χειροτονηθῆναι, καὶ παραδράμῃ τὸν δεξιὸν καὶ ἐπιστήμονα, ὡς ἀχειροτόνητον· ὅτι μηδὲ ἡ χειροτονία, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς ἐπιστήμη τὴν θεραπείαν δίδωσιν. Ἕτεροι δὲ ἀντέθεντο ὡς, τοῦ κανόνος διοριζομένου ἐκείνους ἔχειν τοῦτο τὸ δίκαιον, τοὺς σφραγισθέντας ἡγουμένους παρὰ ἐπισκόπων, δηλονότι ὄντας ἱερεῖς, ἀναφαίνεται μὴ σφραγίζεσθαι ἡγούμενον, εἰ μὴ καὶ ἱερεύς ἐστιν· ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν ἡγουμενείαν προσετέθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τὸ εἶναι πάντως ἱερεῖς τοὺς ἡγουμένους, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ ἀναγνώστου σφραγῖδα, ὡς δυνατοῦ μὴ ὄντος παρὰ ἀνιέρου καθηγουμένου ἀναγνώστην σφραγισθῆναι. Λέγω οὖν ἀπό τε τοῦ παρόντος κανόνος καὶ ἀπὸ τοῦ ιθ' καλῶς προχειρίζεσθαι καὶ ἀνιέρους καθηγουμένους· ὅτι καὶ γυναῖκες ἡγουμενεύουσι. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖναι οὔτε λογισμοὺς ἀναδέ-

A habitum scenicorum instar ludificari possit; quod sæpe etiam de monachis dixi: eos autem, qui cum trisagio nigris vestibus induti fuerint, indistincte dico habitum mutare non posse. Cum autem canon dicat, licere cuivis monasterii præfecto, qui ab antistite characterem acceperit, sacerdos scilicet monachos lectores facere intra monasterium et solum; quæsiverunt nonnulli, an sit ei permissum hoc facere, cum primum characterem susceperit, etiam sine expressa antistitis permissione? Et dixerunt quidem nonnulli, præfecturæ manuum impositionem hoc quoque tacite consequi, utpote cum canon nihil ultra adjiciat: utentes et canone 24 synodi Laodicenæ ad id quod dicunt confirmandum. Alii autem contra opponebant, quod quoniam lector

B quoque est clericus, debet necessario cum episcopi manuum impositione vel ejus permissione characterem suscipere; unde et monasterii præfectus tunc lectoris ordinationem in suo monasterio faciet, quando hoc a proprio episcopo ei permissum fuerit. Nisi enim hoc dixerimus, eum quoque sine episcopali permissione monachorum suorum et aliorum confessiones audire æquum censebimus, quod fieri non potest. Solis enim antistitibus, et quibus ab ipsis permissum fuerit, sacerdotibus, superne concessum est ligare et solvere. Cum autem dixerint adversarii, quod si monasterii præfecto opus est speciali quoque illius regionis episcopi permissione, ad nihil redit quod præfecto a canone concessum est: illi contra dixerunt, quod sic quo-

C que magnum jus datur præfecto. Cum enim nullus sacerdos possit lectorem ordinare, etiamsi ei ab antistite hoc permissum fuerit, supradicti præfecti antistitis decreto hoc facient, quod est quidem donum speciale. Ego vero intelligo hoc monasteriorum præfectis indistincte a canone concessum esse. Præterea cum dubitaretur, an monachorum præfecti fiunt, qui sacris non sunt initiati; dicebant quidam, quod quoniam ex episcopi examinatione characterem suscipiunt, illum omnino episcopus eliget, qui ad animarum salutem est probatior, etiamsi non est sacris initiatus; non autem eum, qui ordinatus est, sed non est satis spectatus. Quemadmodum nec is, qui ægrotat corporaliter,

D medicinæ artis imperitum ad medendum eligerit, eo quod archiater seu medicorum princeps sit ordinatus; scientem vero et peritum prætermiserit, ut qui non sit ordinatus: quoniam non ordinatio, sed perfecta scientia dat medelam. Alii autem contra opponebant, quod cum canon decernat illos hoc jus habere monasteriorum præfectos, qui ab episcopis characterem acceperint, sacerdotes scilicet, apparet characterem præfecturæ non suscipere præfectum, nisi sit sacerdos: quod non mihi videtur. Non enim propter præfecturam a sanctis Patribus additum est, ut sint omnino sacerdotes, qui monasteriis præsunt; sed propter lectoris ordinationem, nempe cum lector ordinari non possit a monasterii præfecto, qui non sit sacerdos. Dico

ergo ex præsenti canone et ex 19 recte ad prælectu- A ram provehi etiam eos, qui non sunt sacris initiati; quoniam feminæ quoque monasteriis præficiuntur. Et sicut illæ nec peccatorum confessiones audiunt,
316 nec lectores faciunt : sic nec monachi et præfecti, qui non sunt sacerdotes, hoc facient; eo quod nec apti quidem sunt, ut ejusmodi rei permissionem ab episcopo accipiant. Quid autem? Cum Justiniani Novella dicat, ut sæpe diximus, non fieri lectorem quempiam, nisi sit octodecim annos natus, si quis infans vel puer lectoris ordinationem ab antistite susceperit, eane contentus erit; an post octavum decimum annum alio ab antistite charactere opus habebit? Solutio. Si datum fuerit eum rursus quoque characterem accipere, utpote B quod primus character non possit consistere, ei licebit ante secundum, in laicum transformari, quod est absurdum. Et ideo ei, qui a pueritia characterem accepit, sufficiet, ut mihi videtur, primus character ab antistite susceptus, et reputatus perinde ac si post octavum decimum annum ab eo factus esset : et eo magis, quod non invenitur canon, qui dicat eum aliquo præjudicio affici, qui ante id tempus lectoris ordinem susceperit. De chorepiscopi autem privilegiis lege canonem 10 Antioch. synodi.

χονται, οὔτε ἀναγνώστας ποιοῦσι, οὕτως οὐδὲ οἱ ἀνίεροι μοναχοὶ καὶ καθηγούμενοι τοιοῦτόν τι ἐνεργήσουσι, διὰ τὸ μηδὲ πεφυκέναι τοιούτου τινὸς ἐπιτροπὴν λαβεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου. Τί δέ; τῆς Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ὡς πολλάκις εἴπομεν, λεγούσης, μὴ γίνεσθαί τινα ἀναγνώστην, εἰ μὴ ὀκτωκαιδεκαετής ἐστιν, ἐάν τις νήπιος ὢν δέξηται χειροθεσίαν ἀναγνώστου ἀπὸ ἀρχιερέως, ἀρκεσθήσεται ταύτῃ, ἢ μετὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον χρόνον ἑτέρας σφραγῖδος ἀρχιερατικῆς δεηθείη; Λύσις. Εἰ δοθῇ σφραγίζεσθαι καὶ αὖθις τοῦτον, ὡς τῆς πρώτης σφραγῖδος οὔσης ἀνυποστάτου, ἕξει ἐπ' ἀδείας πρὸ τῆς δευτέρας μετασχηματίζεσθαι, ὅπερ ἄτοπον. Διὸ καὶ ἀρκέσει τῷ νηπιόθεν σφραγισθέντι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ πρώτη σφραγὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως δεχομένη, καὶ λογιζομένη ὥσπερ εἰ μετὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον χρόνον γέγονε παρ' αὐτοῦ· καὶ μᾶλλον, ἐπεὶ οὐδὲ κανὼν εὑρίσκεται λέγων προκριματίζεσθαι τὸν πρὸ τοῦ τοιούτου χρόνου λαβόντα χειροθεσίαν ἀναγνώστου. Περὶ μέντοι τῶν προνομίων τοῦ χωρεπισκόπου ἀνάγνωθι τὸν ι' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

ZONAR. Quidam nulla manuum impositione creati lectores, hoc est nulla certa designatione ad id munus electi, in conventibus e suggestu sacros libros legebant. Id ergo hic canon fieri vetat, quoniam in omni, inquit, sacerdotio ordinis rationem C habendam esse, plane clarum, hoc est, valde manifestum et apertum est. Qui vero nec manuum impositione designatus, nec in lectorum album relatus sit; qualis illorum est ratio, qui a teneris Deo sepositi, nihil aliud quam coronam in capite gestant; ab eo divinam Scripturam de suggestu populo pronuntiari, quædam ordinis perturbatio est. Id igitur ne fiat in posterum decernit; eademque constitutione monachos quoque teneri jubet. Et vero lectorem, inquit, manuum impositione creare, in suo duntaxat monasterio, si modo ab episcopo præfecturæ characterem accepit, et sacerdotio initiatus fuerit, ipse monasterii præfectus potest. Chorepiscopi quoque ejus, cui subjiciuntur, episcopi permissione lectores, quin etiam ex de- D creto canonis decimi synodi Antiochenæ, hypodiaconos quoque et exorcistas creandi jus habent.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, μὴ τυχόντες χειροθεσίας ἤτοι προχειρίσεως ἀναγνώστου ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἀνιόντες ἐν ἄμβωνι ὑπανεγίνωσκον τὰς βίβλους τὰς ἱεράς. Τοῦτο οὖν κωλύει γίνεσθαι ὁ παρὼν κανὼν, λέγων ὅτι ἀρίδηλόν ἐστιν, ἀντὶ τοῦ πάνυ φανερὸν καὶ πρόδηλον, ὅτι τάξις ἐν ἱερωσύνῃ πάσῃ πολιτεύεται. Τὸ δὲ τὸν μὴ τυχόντα χειροθεσίας, μηδὲ τοῖς ἀναγνώσταις συντεταγμένον, οἷοί εἰσιν ὅσοι, νηπιόθεν τῷ Θεῷ τάχα ἀφορισθέντες, κουρὰν μόνον ἔσχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ πλέον οὐδὲν, ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκειν τῷ λαῷ τὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀταξίας ἐστί. Κωλύει οὖν μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ μοναχῶν. Ἀναγνώστου δὲ χειροθεσίαν, φησὶ, δύναται καὶ ἡγούμενος ποιεῖν ἐν μόνῳ τῷ οἰκείῳ μοναστηρίῳ, εἰ σφραγῖδα ἔχει ἀρχιερέως καὶ ἱερεύς ἐστι. Καὶ οἱ χωρεπίσκοποι δὲ μετ' ἐπιτροπῆς τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τελοῦσι, δύνανται ἀναγνώστας χειροθετεῖν. Κατὰ δὲ τὸν δέκατον κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου οἱ χωρεπίσκοποι καὶ ὑποδιακόνους χειροθετοῦσι καὶ ἐφορκιστάς (35).

ARIST. « Sine manuum episcopi impositione « nemo de suggestu leget. Hoc et in monachis « observabitur. Monasterii vero præfectus, cui « episcopus manus imposuit, in suo solo mona- « sterio lectorem ordinabit. Chorepiscopus etiam « lectorem creabit. »

Licet tonsuram habeat quispiam sacerdotalem, si non et ab episcopo manuum impositionem recepit,

ΑΡΙΣΤ. « Ἐκτὸς χειροθεσίας ἐπισκόπου οὐκ ἀνα- « γνώσεταί τις ἐπ' ἄμβωνος· κρατήσει τοῦτο καὶ « ἐπὶ μοναχῶν. Ἡγούμενος δὲ, χειροθεσίαν ἔχων « ἐπισκόπου ἐν μόνῳ τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ χειρο- « θετήσει ἀναγνώστην. Προχειρίζεται ἀναγνώστην « καὶ χωρεπίσκοπος. »

Κἂν κουράν τις ἱερατικὴν ἔχῃ, εἰ μὴ καὶ παρ' ἐπισκόπου χειροθεσίαν δέξεται, οὐκ ἀναγνώσεται ἐν

Guill. Beveregii notæ.

(35) *Χειροθετοῦσι καὶ ἐφορκιστάς.* In Supplemento ad Parisiensis Zonaræ editionem, ex alio nescio quo codice, post hæc ultima ejus in hunc canonem verba, dicitur, καὶ εἰρηνικὰς διδόασιν ἐπιστολὰς κατὰ τὸν κανόνα· ζήτει τῆς ς' συνόδου κανόνα ιγ' περὶ τοῦ ἄνω κεφαλαίου, *et litteras quoque pacificas juxta canonem concedunt. Quære synodi sextæ canonem* 13, *de capite supra dicto.* Sed hæc in codice Amerbachiano non leguntur.

τῇ συνάξει ἐπ' ἄμβωνος τὰς ἱερὰς τοῦ Θεοῦ βίβλους. Ὡσαύτως οὐδὲ μοναχὸς τοῦτο ποιήσει. Τοῖς δὲ ἡγουμένοις, πρεσβυτέροις οὖσι, καὶ παρὰ ἐπισκόπου διὰ χειροθεσίας αὐτοῦ τὴν προστασίαν τῆς μονῆς ἀναδεξαμένοις, ἄδεια δίδοται χειροθετεῖν ἀναγνώστην ἐν μόνῳ τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ. Ἀλλὰ καὶ οἱ χωρεπίσκοποι ἀναγνώστας χειροτονήσουσιν· ὡς δὲ ὁ δέκατος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου διαλαμβάνει, καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐφορκιστὰς οὗτοι καθιστῶσιν· εἰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος οὐ συγχωρεῖ αὐτοῖς ἄνευ γνώμης αὐτοῦ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν τινὰ παραδέχεσθαι, διὰ τὸ καταφρονητικῶς αὐτοὺς καὶ ῥαθύμως περὶ τὴν ἐπιλογὴν τῶν τοιούτων διατίθεσθαι.

A in conventu sacros Dei libros e suggestu non leget. Similiter autem nec monachus hoc faciet. At monasteriorum præfectis, si presbyteri sint, et ab episcopo per manuum ejus impositionem mansionis curam acceperunt, manus in lectorem imponendi in suo solo monasterio potestas datur. Sed et chorepiscopi lectores ordinabunt: ut autem decimus synodi Antiochenæ canon statuit, hypodiaconos etiam et exorcistas illi constituunt. Etiamsi Basilius magnus hoc eis non concedit, sine ejus voluntate, ad ecclesiasticum ministerium quempiam admittere; quia illi contemptim et oscitanter in talium electione se gerunt.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ κατατασσέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις· ἐμπορίας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας ἴδιον τοῦτο, καὶ ἀλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας. Ἠκούσαμεν γὰρ ἐξ αὐτῆς Κυριακῆς φωνῆς ὅτι « Οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. » Ἕκαστος οὖν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ ὀφείλει μένειν, καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ ἐκκλησίᾳ. Τὰ γὰρ δι' αἰσχροκέρδειαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστήκασι. Πρὸς τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν ἐπιτηδεύματά εἰσι διάφορα· ἐξ αὐτῶν οὖν, εἴ τις βούλοιτο, τὰ χρειώδη τοῦ σώματος ποριζέσθω. Ἔφη γὰρ ὁ Ἀπόστολος· « Ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. » Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει· ἐν δὲ τοῖς ἔξω χωρίοις διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνθρώπων παραχωρείσθω. »

CANON XV.

B « Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus ecclesiis non collocetur: negotiationis enim et turpis lucri proprium est, et ab ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, « non posse quempiam duobus dominis servire: vel enim unum odio habebit, et alterum diliget; vel unum amplectetur, et alterum negliget [63]. Unusquisque ergo, secundum dictum apostolicum, in eo, in quo vocatus est, debet manere, et in **317** una ecclesia assidere. Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia: ex iis ergo, si quis velit, ea C quæ sunt corpori ad usum necessaria comparet. Dixit enim Apostolus; « usibus meis, et iis qui mecum sunt, manus istæ subministrarunt [64]. » Et hæc quidem in hac a Deo conservanda civitate: in iis autem quæ extra sunt locis propter hominum inopiam indulgeatur. »

ΒΑΛΣ. Σαφής ἐστιν ὁ κανών. Διορίζεται γὰρ μὴ κατατάττεσθαί τινα κληρικὸν εἰς δύο ἐκκλησίας, διὰ τὸ εἶναι τοῦτο αἰσχροκέρδειαν καὶ ἐμπορίαν. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Καὶ πόθεν τὰ πρὸς ζωάρκειαν ἕξουσιν οἱ κληρικοὶ ἀνενδεῶς; εἶπον οἱ Πατέρες πολλὰ εἶναι καὶ διάφορα ἐπιτηδεύματα, ἐλεύθερα καὶ ἀκατάγνωστα· καὶ ποριζέσθωσαν δι' αὐτῶν τὰ χρειώδη. Παρήγαγον δὲ καὶ χρήσεις χάριν τούτου ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελικάς. Εἰς μέντοι τὰς ἔξω τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων χώρας, ἔνθα λεῖψις ἀνθρώπων εἰδότων γράμματά ἐστι, παρεχώρησαν καὶ εἰς δύο ἐκκλησίας κατατάττεσθαί τινα κληρικόν. Γίνεται δὲ σήμερον τὸ ἀνάπαλιν. Ἐν γὰρ ταῖς ἔξω χώραις διὰ τὴν βασιλικὴν ἐξκουσείαν τῶν ἱερέων πλείους εἰσὶν οἱ κληρικοὶ παρὰ ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεὶς κατατάττεται εἰς δύο ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων οὐ μόνον εἰς δύο ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τρεῖς οἱ πλείους κατατάττονται. Ὡς ἔοικε δὲ, κατεφρονήθησαν τὰ τοῦ παρόντος κανόνος, διὰ τὸ μὴ κολάζεσθαι τοὺς τούτου καταφρονητὰς, ἢ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλη-

BALS. Perspicuus est canon. Statuit enim, ne quis clericus in duabus ecclesiis constituatur, quod id sit turpe lucrum et negotiatio. Perinde autem ac si dixisset quispiam; Et unde clerici ea, quæ ad victum sufficiunt, citra ullam indigentiam habebunt? dixerunt Patres, multa esse et diversa studia, libera et non damnanda: et per ea quæ sibi sunt ad victum necessaria acquirant. Adduxe- D runt autem hujus rei gratia etiam sententias ex Actibus apostolorum et ex Evangeliis. In regionibus autem, quæ sunt extra reginam urbium, ubi est inopia hominum qui sciunt litteras, permissum est ut aliquis clericus in duabus ecclesiis constituatur. Fit autem hodie contra. In externis enim regionibus, propter imperialem sacerdotum excusationem, clerici sunt plures ecclesiis, et ideo nullus in duabus ecclesiis constituitur. In regina autem urbium, non solum in duabus, sed etiam in tribus ecclesiis plerique constituuntur. Ut est autem verisimile, præsens canon neglectui est habitus eo quod non puniantur ejus contempto-

[63] Matth. vi, 24. [64] Act. xx, 34.

res; vel propter ecc.esiarum multitudinem, vel propterea quod qui digni sunt, una cum rebus ipsis, in angustum contracti sunt. Qui autem dicunt canonem tractare de iis, qui in duarum urbium cleros referri volunt, male dicunt. Alii enim canones hoc vehementissime puniunt.

ZONAR. Eumdem duabus ecclesiis clericum canon ascribi vetat, turpis lucri aviditatem ac negotiationem id appellans. Nemo enim potest duobus dominis servire, et unusquisque, ait, ut monet Apostolus, in quo ordine vocatus est, in illo permaneat : in cujus igitur ecclesiæ clerum primò quisque sublectus est, in ea stationem habere perpetuo jubet. Abducunt siquidem prorsus a Deo, quæcunque in ecclesiasticis rebus sordidæ utilitatis cupiditate geruntur. Quod vero duabus ecclesiis quispiam ascribatur, prorsus ex eo fit, ut ex utraque videlicet demensum accipiat, quo in lucello turpitudo inest. Hinc veluti objicienti cuipiam ; Qua ratione igitur vitam Clerici tolerabunt, si minus, quam ipsis sufficiat, ab una ecclesia suppeditetur? Auctores canonis diversa studiorum genera esse respondent, quibus ea quæ ad victum pertinent comparentur. Unum igitur ex iis aliquod, cujus ope sibi necessaria conquirant, amplecti debere, remque apostolico oraculo confirmant, dicente, *Manus meæ ministrarunt usibus meis, et iis qui mecum sunt*, ut in Actis habetur. Atque hæc quidem, inquiunt, in hac magna ac regina urbium civitate, propter hominum quæ in ea est multitudinem, ita servari jubemus. Verum extra illam, quibus in locis hominum penuria est, unum duarum ecclesiarum ministerio clericum addici licere decernimus.

σιῶν καὶ τὴν στενοχωρίαν τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ τῶν πραγμάτων. Οἱ δὲ λέγοντες τὸν κανόνα (36) διαλαμβάνειν περὶ τῶν βουλομένων εἰς δύο πόλεις κατατάττεσθαι κλήρους, κακῶς λέγουσι. Τοῦτο γὰρ ἕτεροι διάφοροι κανόνες μετὰ σφοδρότητος ἐκόλασαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἐν δύο ἐκκλησίαις τάττεσθαι κληρικὸν τὸν αὐτὸν ἀπαγορεύει ὁ κανὼν, αἰσχροκέρδειαν τοῦτο καλῶν καὶ ἐμπορίαν. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, καὶ ἕκαστος, φησὶ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐν ᾗ ἐκλήθη τάξει, ἐν ταύτῃ μενέτω, καὶ προσεδρεύειν κελεύει τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ἐξ ἀρχῆς ἐκληρώθη. Ὅσα γὰρ δι' αἰσχροκέρδειαν γίνονται ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλοτριοῦσι τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ ἐν δύο ἐκκλησίαις τάττεσθαι πάντως διὰ τὸ ἀμφοτέρωθεν λαμβάνειν σιτηρέσια γίνεται, ὅπερ κέρδους αἰσχροῦ ἐστιν. Ὥσπερ δέ τινος ἀντειπόντος ὅτι, Καὶ πῶς ζήσονται οἱ κεκληρωμένοι, μὴ ἀρκούμενοι τοῖς διδομένοις αὐτοῖς ἐκ τῆς μιᾶς ἐκκλησίας; ἀντιτιθέασιν οἱ ποιηταὶ τοῦ κανόνος ὅτι διάφορά εἰσιν ἐπιτηδεύματα πρὸς τὴν τοῦ βίου χρείαν, καὶ ἐκ τούτων τινὰ μετερχέσθωσαν, ἵνα, ὧν χρῄζουσι, διὰ τούτων ταῦτα πορίζωνται, καὶ ἐκ τοῦ ἀποστόλου χρῆσιν παράγουσιν, *Αἱ χεῖρές μου*, εἰπόντος, *ὑπηρέτησαν ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ*, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται. Ταῦτα δὲ, φασὶ, λέγομεν γίνεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει (37) διὰ τὴν πολυπλήθειαν τῶν ἐν αὐτῇ. Ἐν δὲ ταῖς ἔξω χώραις, ἔνθα ἔλλειψις ἀνθρώπων ἐστὶ, παραχωρείσθω τὸ ἕνα ἐν δύο ἐκκλησίαις κατατάττεσθαι.

ARIST. « Clericus in duabus ecclesiis in posterum « Constantinopoli ne constituatur : at extra eam « propter hominum penuriam permittatur. »

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις τὸ λοιπὸν « μὴ κατατασσέσθω ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἔξω « δὲ ταύτης παραχωρείσθω διὰ τῶν ἀνθρώπων τὴν « ἔλλειψιν. »

Non potest quispiam duobus servire dominis : vel enim unum odio habebit, secundum dictum Dominicum, *et alterum diliget ; vel unum amplectetur, et alterum contemnet*. Quocirca ea, quæ propter turpe lucrum in ecclesiasticis negotiis fiunt, ut Deo aliena, hæc synodus rejicit : et non permittit Constantinopoli, ubi est multitudo sacerdotum, unum clericum in duabus ecclesiis constitui ; sed in una assiduum esse ecclesia. Si autem ad vitæ necessitatem non sufficiant quæ ei dantur, talem aliud studium quærere, et ex eo quæ sunt corpori necessaria comparare, decernit. Ita fecit Apostolus, ut ipse dicit ; *Ea quibus mihi opus erat et iis qui mecum sunt, hæ manus subministrarunt.*

Οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, κατὰ τὴν Κυριακὴν φωνὴν, *καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.* Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δι' αἰσχροκέρδειαν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων γινόμενα, ὡς ἀλλότρια Θεοῦ, ἡ σύνοδος αὕτη ἀποβάλλει· καὶ οὐ συγχωρεῖ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα πλῆθος ἱερωμένων ἐστὶν, ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις ἕνα κληρικὸν κατατάττεσθαι, ἀλλὰ ἐν μιᾷ προσεδρεύειν ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ οὐκ ἀρκεῖται πρὸς τὴν τοῦ βίου χρείαν τοῖς διδομένοις αὐτῷ, ἐπιτήδευμά τι ἕτερον μετέρχεσθαι τὸν τοιοῦτον διορίζεται, καὶ ἐξ αὐτοῦ πορίζεσθαι τὰ χρειώδη τοῦ σώματος. Καὶ γὰρ οὕτως ἐποίει καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὡς αὐτὸς λέγει· *Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται.*

CANON XVI.

« Omnis luxus et ornatus corporeus est a sacer-

ΚΑΝΩΝ Ιϛʹ.

« Πᾶσα βλακεία καὶ κόσμησις σωματικὴ ἀλλότριαί

Guill. Beveregii notæ.

(36) *Οἱ δὲ λέγοντες τὸν κανόνα.* Hæc usque ad finem ex ms. Bodleiano restituimus ; sed in Amerbachiano non exstant.

(37) *Ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει.* Codex Amerbachianus legit, ἐν ταύτῃ μεγαλοπόλει καὶ βασιλευούσῃ, *in hac magna urbe et imperiali.*

« εἰσι τῆς ἱερατικῆς τάξεως καὶ καταστάσεως. A
« Τοὺς οὖν ἑαυτοὺς κοσμοῦντας ἐπισκόπους ἢ
« κληρικοὺς δι' ἐσθήτων λαμπρῶν καὶ προφανῶν,
« τούτους διορθοῦσθαι χρή· εἰ δὲ ἐπιμένοιεν,
« ἐπιτιμίῳ παραδίδοσθαι· ὡσαύτως καὶ τοὺς τὰ
« μύρα χριομένους. Ἐπεὶ δὲ ῥίζα πικρίας ἄνω
« φύουσα μίασμα γέγονε τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ,
« ἡ τῶν Χριστιανοκατηγόρων αἵρεσις, καὶ οἱ ταύ-
« την δεξάμενοι, οὐ μόνον τὰς εἰκονικὰς ἀναζω-
« γραφήσεις ἐβδελύξαντο, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν εὐλά-
« βειαν ἀπώσαντο, τοὺς σεμνῶς καὶ εὐσεβῶς
« βιοῦντας προσοχθίζοντες· καὶ πεπλήρωται ἐπ'
« αὐτοῖς τὸ γεγραμμένον· « Βδέλυγμα ἁμαρτωλῷ
« θεοσέβεια.» Εἰ εὑρεθῶσι τοίνυν τινὲς ἐγγελῶντες
« τοῖς τὴν εὐτελῆ καὶ σεμνὴν ἀμφίασιν περικει-
« μένοις, δι' ἐπιτιμίου διορθούσθωσαν. Ἐκ γὰρ B
« τῶν ἄνωθεν χρόνων πᾶς ἱερατικὸς ἀνὴρ μετὰ
« μετρίας καὶ σεμνῆς ἀμφιάσεως ἐπολιτεύετο.
« Πᾶν γὰρ ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν
« παραλαμβάνεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν,
« ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκ σηρι-
« κῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐνεδέ-
« δυτό τις, οὐδὲ προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλή-
« ματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Ἤκουσαν
« γὰρ ἐκ τῆς θεοφθόγγου γλώσσης, ὅτι *Οἱ τὰ
« μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασι-
« λείων εἰσίν.* »

ΒΑΛΣ. Τῶν Εἰκονομάχων μεταβαλόντων πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν καὶ εὐλάβειαν πρὸς ἀκαταστασίαν καὶ ἀνευλάβειαν, ὡς τῶν αὐτοῖς προσ- C ερχομένων κληρικῶν καὶ ἐπισκόπων ἀνευλαβῶς καὶ ἀδιαφόρως ἐκχωρηθέντων πολιτεύεσθαι, ἵνα τοῖς θελήμασιν αὐτῶν ὑπείκωσι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἱερατικῆς ἐνδυμενίας πρὸς τὸ βλακικώτερον μεταβληθείσης καὶ κοσμιώτερον· διωρίσαντο οἱ Πατέρες ἐπιτιμᾶσθαι τοὺς καλλωπίζοντας ἑαυτοὺς διὰ ἐνδυμενίας λαμπρᾶς, καὶ μὴ διορθουμένους μετὰ παραγγελίαν· ὡσαύτως κολάζεσθαι καὶ τοὺς τὰ μύρα χριομένους. Ἐπεὶ δὲ οἱ αὐτοὶ αἱρετικοὶ πρὸς τούτοις κατεγέλων τῶν βιούντων μετὰ σεμνότητος καὶ εὐλαβείας, καὶ ἐνδύμασι χρωμένων εὐτελεστέροις διὰ ταπείνωσιν· ὥρισαν οἱ θεῖοι Πατέρες τοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας δι' ἐπιτιμίων διορθοῦσθαι· Ὅτι, φασίν, οἱ ἱερεῖς ἀείποτε μετὰ μετρίας καὶ σεμνῆς διαγωγῆς ἐπολιτεύοντο (καὶ τὸν μὴ διὰ χρείαν τοῦ σώμα- D τος λαμπρότερον ἱματισμὸν περπερείαν, ἤγουν βλακείαν, ὠνόμαζεν ὁ μέγας Βασίλειος), ἀλλ' οὐδὲ ἐσθῆτα σηρικήν, ἤγουν μεταξατὴν (σῆρες γὰρ οἱ σκώληκες), ἐνεδίδυντο ἱερατικοὶ ἄνδρες, οὔτε τινὰ ἑτερόχροα ἐπιβλήματα προσετίθεσαν ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων αὐτῶν, ἤγουν μαργέλια· καὶ ἐφεξῆς ἐπιφέρουσι τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κζ' κανόνα τῆς ς' συνόδου. Αἰτιωμένων δὲ τῶν λαμπρειμονούντων κληρικῶν διὰ ἱματίων λεγομένων ἐξαμίτων ἐχόντων οὐ μόνον ἑτερόχροα ἀντίπανα, ἀλλὰ καὶ χρυσόπαστα, πρὸς δὲ καὶ γράμματα πολυτελῆ χρυσᾶ, εἶπόν τινες τὸν κανόνα ἐκφωνηθῆναι διὰ τὴν τότε οὖσαν ἀταξίαν εἰς τὰς ἐκκλησίας,

« dotali ordine et statu alienus. Episcopos ergo
« vel clericos, qui se splendidis et insignibus
« vestibus exornant, se corrigere oportet; sin
« autem permaneant, pœnis coerceri: similiter
« et eos, qui sunt unguentis delibuti. Quoniam
« autem radix acerbitatis sursum pullulans,
« Catholicæ Ecclesiæ fuit inquinamentum, Chri-
« stianos scilicet accusantium hæresis; et qui
« eam susceperunt, non solum imaginum pictu-
« ras aversati sunt, sed omnem etiam pietatem
« ac religionem extruserunt, eos, qui pie et ho-
« neste vivunt, odio habentes; et in iis imple-
« tum fuit quod scriptum est: Abominatio pec-
« catori religio et verus Dei cultus. Si inventi
« itaque fuerint nonnulli eos irridentes, qui vi-
« lem et modestum amictum induti sunt, pœna
« corrigantur. A superioribus enim usque tem-
« poribus omnis vir sacratus cum moderato
« et honesto indumento versabatur. Quidquid
« enim, non propter usum, ostentatorium orna-
« tum assumitur, in luxus reprehensionem in-
« currit, ut ait magnus Basilius. Sed nec ex
« sericis texturis variatum quis vestimentum
« habebat: neque in vestimentorum fimbriis
« adjecta erant alieni coloris additamenta. Ex
« divina enim lingua audierunt quod, « Qui
« mollibus vestiuntur, in ædibus regum sunt[67].»

BALS. Cum Iconomachi omnem ecclesiasticam constitutionem et pietatem in confusionem et impietatem mutassent, utpote clericis et episcopis, qui ad eos accedebant, impie et temere vitam instituere permissis, ut eorum voluntati obsequerentur; et ideo sacerdotale quoque indumentum ad id quod plus habet luxus et ornatus mutatum esset: statuerunt divini Patres, eos puniri qui se splendida veste exornant, et post denuntiationem non corriguntur, et similiter puniri eos qui unguentis delibuti sunt. Quoniam autem hi præterea hæretici irridebant eos, qui pie et honeste vivebant, et vilioribus utebantur vestibus propter humilitatem: statuerunt sancti Patres eos, qui tale quid faciunt, per pœnas corrigi. Sacerdotes enim, inquiunt, semper olim modeste et honeste vitam instituebant (et splendidiorem vestem, quæ non propter usum corporis sumitur, ostentationem sive luxum magnus vocavit Basilius), sed neque serica veste, metaxata scilicet (seres enim vermes sunt) induebantur viri sacerdotales, neque alia diversi coloris additamenta vestium ipsarum fimbriis adjiciebant, scilicet limbos; et deinde dictum evangelicum adjiciunt. Lege et canonem 27, synodi sextæ. Cum autem accusarentur quidem clerici splendide induti, qui vestes samittos dictas gestabant, quæ non solum diversi coloris antepannas seu fimbrias habebant, sed etiam auro intexta, præterea autem, et sumptuosas aureas litteras; dicebant quidam, editum esse canonem propter eam quæ tunc erat in ecclesiis, rerum confusio-

[67] Matth. XI, 8.

nem, et multam clericorum a pietate alienationem; hodie autem non habere locum canonem, quandoquidem Dei gratia absoluta est ecclesiastica constitutio et pietas, et ad Dei honorem clerici cum vestibus splendidioribus versantur: audiverunt autem se non recte dicere. Est enim canon universalis; et quæ in eo scripta sunt debent in sæcula sæculorum observari et vim suam obtinere: qui vero præter eum vitam instituunt, recte punientur, nisi corrigantur.

319 ZONAR. De hominum qui sacro ordini adscripti sunt indumentis, synodi quoque sextæ canone 27 decernitur: sed cum ritus ecclesiasticos Iconomachi perturbassent, idcirco de eadem hæc quoque synodus decreto cavendum existimavit. Si quis ergo episcopus aut clericus pretiosam vestem ad ornatum cultumque corporis adhibuerit, aut unguento delibutus fuerit, primum admoneri hominem, tum, si perstiterit, pœnis quoque in eum animadverti jubet. Quoniam vero, inquit, Christianoaccusatorum hæresis, quique illa tenebantur, non modo sacris imaginibus bellum indixere, sed totius quoque religiosæ modestiæ prorsus obliti, eos, quorum moribus ac vitæ gravitas inesset, oderant et adversabantur: si demisso ac modesto ornatu indutos homines irridere deprehensi fuerint, correctionis ergo puniendos esse decernit. Nam vel a prima antiquitate Deo sacrati homines in omni victu cultuque moderati et graves, inquit synodus, exstitere. Deinde magni quoque Basilii, quid περπερεία sit explicantis, testimonium adducit. Quotiescunque enim quidpiam, non ad usum, sed ad ornatum tantummodo ac elegantiam adhibeas, in vitium, inquit, quod περπερεία dicitur, incurras. Neque vero vestibus ex metaxa variegatis (sunt autem illæ sericæ, a seribus quippe metaxa conficitur, seres porro vermes quidam dicuntur) qui in sacrum ordinem cooptati fuerant, inquit synodus, antiquis temporibus utebantur; neque illis colorati panni additamenta indumentorum fimbriis assuere mos erat. Quæ mox evangelica sententia clauduntur.

ARIST. « Episcopi vel clerici splendidis se induentes vestibus, vel unguentis delibuti, corrigantur. Persistentes autem puniantur. » *Perspicuus.*

CANON XVII.

« Quidam monachi, suis monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, et parere recusent, oratoria ædificare aggrediuntur, cum ea non habeant quæ ad perfectionem pertinent. Si quis igitur hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci episcopo: si habeat autem quæ ad perfectionem sufficiunt, ab ipso deliberata ad finem deducantur. Idem autem servetur in laicis et clericis. »

BALS. Rursus quoque sancti Patres, cum omnino non ferrent gloriæ cupiditatem inter eos versari,

A καὶ τὴν πολλὴν ἀνευλάβειαν τῶν κληρικῶν, σήμερόν τε μὴ ἔχειν χώραν τὰ τοῦ κανόνος, ὅτε Θεοῦ χάριτι πᾶσά ἐστιν ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καὶ εὐλάβεια, καὶ πρὸς τιμὴν Θεοῦ οἱ κληρικοὶ μετὰ ἱματίων λαμπροτέρων πολιτεύονται. Ἤκουσαν δὲ μὴ καλῶς λέγειν. Καθολικὸς γάρ ἐστιν ὁ κανὼν, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων τὰ ἐν αὐτῷ κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖν ὀφείλουσιν· οἱ δὲ παρὰ τοῦτον πολιτευόμενοι καλῶς ἐπιτιμηθήσονται, εἰ μὴ διορθωθῶσιν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ εἰκοστὸς ἕβδομος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου περὶ ἀμφιάσεως ἱερατικῆς διατάττεται· ἀλλὰ τῶν εἰκονομάχων συγχεάντων τὰ ἔθη τὰ ἐκκλησιαστικὰ, ἦλθε καὶ ἡ παροῦσα σύνοδος εἰς τὴν περὶ τούτου θεσμοθεσίαν. Καὶ κελεύει τοὺς ἑαυτοὺς B καλλωπίζοντας διὰ λαμπρῶν ἱματίων ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς διορθοῦσθαι, ἢ ἐπιμένοντας ἐπιτιμᾶσθαι, ὁμοίως καὶ τοὺς τὰ μύρα χριομένους. Ἐπεὶ δὲ, φησὶν, ἡ τῶν Χριστιανοκατηγόρων αἵρεσις, καὶ οἱ ταύτην δεξάμενοι, καὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἐβδελύξαντο, ἀπώσαντο δὲ καὶ πᾶσαν εὐλάβειαν, μισοῦντες καὶ ἀποστρεφόμενοι τοὺς σεμνῶς βιοῦντας· εἰ εὑρεθῶσιν ἐγγελῶντες τοῖς εὐτελῆ καὶ σεμνὰ ἐνδεδυμένοις, ἐπιτιμάσθωσαν, ἵνα διορθωθῶσιν. Ἐκ γὰρ τῶν ἀρχαίων χρόνων, φησὶν ἡ σύνοδος, οἱ ἱερατικοὶ ἄνδρες μετρίως καὶ σεμνῶς ἐπολιτεύοντο. Εἶτα καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον εἰς μαρτυρίαν παράγει, ἑρμηνεύοντα τί ἐστι περπερεία· ὅς φησιν ὅτι πᾶν, ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παC ραλαμβάνεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν. Οὔτε δὲ ἐκ μετάξης ἐσθῆτας πεποικιλμένας (αὗται γὰρ αἱ σηρικαὶ, ὡς διὰ σηρῶν γινόμεναι· σῆρες γὰρ οἱ σκώληκες λέγονται) οἱ ἱερατικοὶ πάλαι ἐνεδέδυντο, λέγει ἡ σύνοδος· οὔτε τινὰ ἑτερόχροα ἐπιβλήματα προσετίθεσαν ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων αὐτῶν. Καὶ ἑξῆς ἐπιφέρει τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοὶ, λαμπραῖς ἑαυτοὺς κοσμοῦντες ἐσθῆσιν, ἢ μύρα χριόμενοι, διορθούσθωσαν· ἐπιμένοντες δὲ ἐπιτιμάσθωσαν. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

D « Τινὲς τῶν μοναχῶν καταλιπόντες τὰ ἑαυτῶν μοναστήρια, ἐφιέμενοι τοῦ ἄρχειν, καὶ τὸ ὑπακούειν ἀπαναινόμενοι, ἐγχειροῦσι κτίζειν εὐκτηρίους οἴκους, τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν μὴ ἔχοντες. Εἴ τις οὖν τοῦτο ἐπιχειρήσει ποιεῖν, κωλυέσθω ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου (38)· εἰ δὲ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἔχει τὰ βεβουλευμένα αὐτῷ, εἰς πέρας ἀγέσθωσαν. Τὸ αὐτὸ δὲ φυλαττέσθω καὶ ἐπὶ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν.

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν οἱ ἅγιοι Πατέρες, μὴ ἀνεχόμενοι ὅλως παῤῥησιάζεσθαι τὸ τῆς φιλοδοξίας πάθος

Guill. Beveregii notæ.

(38) *Τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου.* Codex Amerbachianus legit, κατὰ χώραν. Ut et mox pro ἔχει τὰ βεβουλευμένα, in Parisiensi editione legitur, ἔχει καὶ τὰ βεβουλευμένα.

εἰς τοὺς πολιτευομένους κατὰ Θεὸν, διωρίσαντο τοὺς καταλιμπάνοντας μοναχοὺς τὰ οἰκεῖα μοναστήρια διὰ φιλοδοξίαν ἢ ἀνυποταξίαν, καὶ ἐγχειροῦντας μὲν κτίζειν εὐκτηρίους οἴκους, μὴ ἔχοντας δὲ αὐτάρκειαν πρὸς ἀπαρτισμὸν, κωλύεσθαι παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, ὥσπερ συγκροτεῖσθαι τοὺς ἔχοντας ἀνενδεῶς. Τὸ αὐτὸ δὲ γίνεσθαι καὶ ἐπὶ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν. Σὺ δὲ εἰ θέλεις μαθεῖν πλατύτερον πῶς καὶ παρὰ τίνων κτίζονται τὰ μοναστήρια, ζήτει κεφ. α' τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, καὶ τὸ ὅλον α' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως καὶ τὸν α' κανόνα τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης α' καὶ β' συνόδου τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης, καὶ μάθῃς πάντα τὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν μοναστηρίων. Τὸ μέντοι προκομισθὲν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, μὴ ἐξακουόμενον καὶ ἐπὶ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, ἐκλαβοῦ εἰς μόνους τοὺς μοναχούς. Τὸ δὲ κωλύεσθαι τοὺς κτίζοντας μοναστήρια, καὶ μὴ ἔχοντας ἀρκοῦσαν δαπάνην ἕλκυσον εἰς πάντας, ἤγουν εἰς λαϊκοὺς, κληρικοὺς, ἐπισκόπους, μοναχοὺς καὶ λοιπούς. Ἐρωτήσει δέ τις, Καὶ πῶς τὴν δαπάνην ἀπαιτηθήσεται ὁ θέλων κτίσαι μοναστήριον; Ἆρα χρυσίου πολλά τινα τάλαντα ἢ μετρίους στατῆρας; *Λύσις*. Οὐδὲν ἐξ ἀμφοῖν. Οὔτε γὰρ ἀναγκάζεταί τις προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀξίαν προσαγωγὴν, οὔτε μικροπρεποῦς χρυσίου κερμάτιον, μὴ ἀρκοῦν εἰς ὃ προέθετο προφέρων εἰσακουσθήσεται. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ ἐλάχιστον ὑπὸ τριῶν μοναχῶν συνίσταται μοναστήριον, ἀναγκασθήσεται ὁ κτίσαι μέλλων προσαγαγεῖν εἰ μὴ πλείονα, τέως δὲ τὰ ἀρκοῦντα εἰς ἀπαρτισμὸν ναοῦ καὶ οἰκονομίαν αὐτοῦ καὶ τριῶν μοναχῶν. Φησὶ γὰρ ἡ ιδ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου μετὰ τὸ προοίμιον ταῦτα· Φαμὲν οὖν ὡς, ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπῆγε στόμα· *Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν*, χρῆναι τὸ ἐλάχιστον τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναστηρίου κλῆσιν ὑποδυόμενον ἔργον, δηλονότι καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν κειμηλίων, ὅσα τε πρὸς ἁγιστείαν καὶ δοξολογίαν ὁρῶσιν, ὑπαρχούσης τῆς εὐπορίας. Τῷ μὲν οὖν πρὸς ἀνιέρωσιν μοναστηρίου ἀκώλυτον ἕξοντι τὴν ἐπιχείρησιν, εἰς τοσοῦτον δεήσει τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφιέρωμα συντελεῖν. Ὅτι δὲ οἱ πλεῖστοι, πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες, ἐνίοτε ὀπίσω βουλῆς ἀπολείπονται, προλαβόντος τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτοὺς συναναστροφῆς ἐξαφανίζοντος, ἐκεῖνο ἡμῖν θεσπίζεται ὡς, διατυπώσεως προελθούσης, τὰ ἐν αὐτῇ διορισθέντα ἔσται τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ, ὁποῖα πολλὰ φέρει τὸ ἄδηλον, πρὸ τῆς τῶν οἰκείων ἀναρπασθείη διατυπώσεως, παίδων μὲν ὑπόντων ἄχρι τριῶν, τέταρτον μέρος τῆς ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἡ μονή· ἐπέκεινα δὲ τοῦ τρίτου ἀριθμοῦ προϊόντος τοῦ τῆς γονῆς πλήθους, συγκαταλέξεται τὸ μοναστήριον τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἴσα τούτων ἑκάστῳ λήψεται ἐκ πάσης περιουσίας, ἧς

[68] Matth. XVIII, 20.

A qui secundum Deum vivere constituunt, statuerunt, ut monachi, qui propter gloriæ cupiditatem sua monasteria relinquunt, vel etiam propter inobedientiam, et oratoria quidem ædificare aggrediuntur, non habent autem quæ ad ejus perfectionem sufficiunt, prohibeantur ab illius regionis episcopo, ut qui ea constituere minus sufficiunt. Hoc ipsum autem etiam fieri in laicis et clericis decrevere. Si latius autem scire velis, quomodo et a quibus ædificantur monasteria, quære cap. 1, tit. 1, lib. IV Basilic. quæ quidem est pars 123 Justianini Novellæ, et totum cap. 1, tit. 11, præsentis operis, et quæ sunt in eo; similiter et can. 1 sanctæ et magnæ primæ et secundæ synodi quæ in templo Sanctorum Apostolorum congregata est: et disces B omnia quæ ad monasteriorum ædificationem pertinent. Quod autem a sanctis Patribus in proœmio dictum est, in laicis etiam et clericis non exauditum, de solis monachis accipe. Prohiberi autem eos, qui monasteria ædificant, et sumptum sufficientem non habent, ad omnes scilicet laicos, clericos, episcopos, monachos et reliquos extende. Rogaverit autem quispiam, Et quantus sumptus ab eo exigetur, qui velit monasterium exstruere? Multane auri talenta, an stateres aliquot? *Solutio*. Neutrum. Non enim cogetur quispiam magnificam et magni pretii Deo offerre oblationem, nec minutula aliquot auri numismata, ad ea quæ proposuit non sufficientiam afferens exaudietur. Sed quia mona- C sterium a tribus ad minimum monachis constituitur, cogetur, qui vult ædificare, afferre **320** si non plura, ea quidem certe quæ sufficiunt ad templi perfectionem, suamque et trium monachorum habitationem et provisionem. Dicit enim 14 imperatoris domini Leonis Philosophi Novella post proœmium hæc: Dicimus itaque quod quoniam divino ore dictum est, *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum* [68], oportet tribus ad minimum sufficere opus, quod monasterii subit appellationem, et aliorum scilicet pretiosorum instrumentorum, quæ ad ceremonias Deique cultum et nominis celebrationem pertinent, non deesse facultatem. Eum ergo, qui monasterium consecrare velit aggredi citra prohibi- D tionem, eo usque ad minimum oportebit ad ejus consecrationem impendere. Quoniam autem plurimi, qui se tali rei aggrediundæ dedidere, nonnunquam postea consilio frustrantur, morte præveniente, et eorum inter homines conversationem tollente, illud a nobis decernitur; quod si testamentum præcesserit, quæ in eo disposita sunt, erunt Ecclesiæ: sin autem cujusmodi multa rerum affert incertitudo, ante factum de rebus suis testamentum e medio sublatus fuerit, si sint quidem tres liberi, quartam bonorum partem sibi vindicabit monasterium: sin autem ultra tertium numerum prolis processerit multitudo, monasterium una cum liberis numerabitur, et

unusquisque eorum æqualem partem accipiet universarum facultatum, quas defuncti debita non attingunt. Si autem liberos non habeat qui vita excessit; sed relictis parentibus decesserit, iis quæ habet bifariam divisis, altera quidem pars parentibus, altera vero monasterio tradetur. Si autem hæredibus ascendentibus destitutus fuerit, eos autem, qui per transversalem lineam eum attingunt, clerus admiserit: ipsi quidem, quicunque fuerint, tertiam partem possidebunt, duæ autem partes Ecclesiæ accedent. Et hæc quidem de iis qui monasteria ædificant. *Interrogatio*; Si quis autem domum oratoriam, non monasterium, ædificare voluerit, tantamne ut afferat impensam, alieo postulabitur? *Solutio:* Nequaquam. Hæc enim de solis monasteriis lata sunt. Qui est ergo ædificaturus offerre cogetur quod satis est, ex episcopi examinatione. His ergo ita se habentibus, in urbium quidem regina ab eo, qui statis temporibus est chartophylax, crucis fixio extra urbem alicui, templum excitare volenti non datur, nisi juxta primum canonem primæ et secundæ synodi in scriptis deposuerit, se omnia attulisse quæ ad ejus perfectionem pertinent, ut superius dictum est, et ea minutatim confirmaverit in ecclesiastico codice. In externis autem regionibus, ut mihi quidem videtur, nihil ejusmodi subtilitate disquiritur; sed licet omni volenti absque ulla molestia oratoria ædificare. Quin et hic etiam multi absque scientia episcopi multa audent ejusmodi. Quia autem solius templi sumptus meminit canon, sumptus autem nomine, omnia quæ sunt monasterio utilia et iis, qui in ipso exercentur, comprehenduntur; debes tu sumptum quoque sic accipere.

ZONAR. A monachis monasteria exædificari ne liceat, hic canon decernit: ab imperandi siquidem studio parendique impatientia homines in id consilium impelli dicit. Cum enim illos, inquit, obedientiæ tædium cepit, ædificationem moliuntur. Mox cum ad perficiendum facultates non suppetant, opera inchoata relinquunt. Id ne fiat, episcopi studio curari jubet. Quod si cui tantum suppetat in sumptum, quantum operi absolvendo satis esse possit, ab eo cogiata perfici nihil vetat. Eamdem porro constitutionem ad clericos et ad laicos pariter extendi placet.

ARIST. « Qui monasterium exstruere vult, si ha-
« beat quidem quibus perficiat, opus aggredia-
« tur, et ad finem istud perducat. Sin minus, a
« loci episcopo prohibeatur. Idem et de laicis et
monachis valet. »

321 CANON XVIII.

« Sine offensione este etiam iis qui extra sunt [^1],
« inquit divinus Apostolus: mulieres autem in

οὐχ ἅπτεται χρέα τοῦ τεθνηκότος. Ἄπαιδος δὲ ὑπάρχοντος τοῦ τὸν βίον ἀπολιπόντος, ἐπὶ γονεῦσι δὲ λιπόντος, διχῇ τῶν προσόντων διαιρουμένων, ἡ μὲν γονεῦσι, ἡ δ' ἑτέρα μοῖρα τῷ μοναστηρίῳ παρασχεθήσεται. Εἰ δ' ἔρημος εἴη κληρονόμων ἀνιόντων, τοὺς ἐκ πλαγίου δὲ εἰσιόντας ὁ κλῆρος προσίεται· αὐτοὶ μὲν, ὅσοι ἂν καὶ ὦσι, τὸ τρίτον μέρος διανεμήσονται, τὸ δίμοιρον δὲ προχωρήσει τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοὺς κτίζοντας μοναστήρια. *Ἐρώτησις*. Εἰ δέ τις εὐκτήριον οἶκον, οὐχὶ μοναστήριον, θελήσει κτίσαι, τοσαύτην δαπάνην προσαγαγεῖν ἀπαιτηθήσεται; *Λύσις*. Οὐδαμῶς. Περὶ γὰρ μοναστηρίων ταῦτα νενομοθέτηται. Ἀναγκασθήσεται οὖν ὁ κτίσαι μέλλων προσαγαγεῖν, κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου, τὸ ἀρκοῦν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐν μὲν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων ἄλλως σταυροπήγιον (39) παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλακος οὐ δίδοταί τινι ἔξω τῆς πόλεως ταύτης ἀνεγεῖραι θέλοντι ναὸν, εἰ μὴ κατὰ τὸν α' κανόνα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κατάθηται δι' ἐγγραφῆς προσενεγκεῖν· πάντα τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν τούτου, ὡς εἴρηται, καὶ βεβαιώσῃ αὐτὰ κατὰ λεπτὸν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ κώδικι· ἐν δὲ ταῖς ἔξω χώραις, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδέν τι τοιοῦτον ἀκριβολογεῖται· ἀλλὰ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐφεῖται ἀπολυπραγμονήτως κτίζειν εὐκτήρια. Καὶ ἐνταῦθα δὲ οἱ πλείους χωρὶς εἰδήσεως ἐπισκοπικῆς πολλὰ τολμῶσι τοιαῦτα. Ἐπεὶ δὲ μόνης δαπάνης τοῦ ναοῦ ἐμνήσθη ὁ κανὼν, τῷ ὀνόματι δὲ τῆς δαπάνης πάντα τὰ χρειώδη τῷ μοναστηρίῳ καὶ τοῖς ἀσκουμένοις ἐν αὐτῷ συμπεριλαμβάνονται, ὀφείλεις καὶ σὺ οὕτως ἐκλαβέσθαι τὴν δαπάνην.

ΖΩΝΑΡ. Κωλύει ὁ κανὼν τὸ παρὰ μοναχῶν κτίζεσθαι μοναστήρια, φιλαρχίας λέγων εἶναι τοῦτο καὶ ἀνυποταξίας. Ἀπαναινόμενοι γὰρ, φησὶ, τουτέστιν ἀρνούμενοι τὴν ὑπακοὴν, ἐπιχειροῦσι κτίζειν. Καὶ μὴ εὐποροῦντες ἀπαρτίσαι αὐτὰ καταλιμπάνουσιν ἀτελῆ. Τοῦτο κωλύεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων ὁρίζει. Εἰ δὲ ἔχει ἀρκοῦσαν δαπάνην εἰς τὸ ποιῆσαι τέλειον ἔργον, ὃ ἐβουλεύσατο γινέσθω. Τὸ αὐτὸ δὲ διορίζεται κρατεῖν καὶ ἐπὶ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ βουλόμενος κτίσαι μοναστήριον, εἰ
« μὲν ἔχοι τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν, ἀρχέσθω τοῦ
« ἔργου, καὶ εἰς πέρας ἀγέσθω τοῦτο· εἰ δὲ μὴ,
« κωλυέσθω παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου
« τούτου κρατοῦντος καὶ ἐπὶ λαϊκῶν καὶ μονα-
« χῶν. »

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ τοῖς ἔξωθεν, φησὶν ὁ
« θεῖος Ἀπόστολος· τὰς δὲ γυναῖκας ἐνδιαιτᾶ-

[^1]: I Cor. x, 32.

(39) *Σταυροπήγιον*. Vide Suicerum sub voce.

« σθαι ἐν ἐπισκοπείοις ἢ μοναστηρίοις παντὸς A « προσκόμματος αἴτιον. Εἴ τις οὖν δούλην ἢ « ἐλευθέραν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ κτώμενος φωρα- « θείη, ἢ ἐν μοναστηρίῳ πρὸς ἐγχείρησιν δια- « κονίας τινὸς, ἐπιτιμάσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαι- « ρείσθω. Εἰ δὲ καὶ τύχοι ἐν προαστείοις γυναῖ- « κας εἶναι, καὶ θελήσοι ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος « πορείαν ἐν τοῖς ἐκεῖσε ποιήσασθαι, παρόντος « ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου, μηδ' ὅλως ἐγχείρησιν « διακονίας ποιεῖσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν « γυνὴ, ἀλλ' ἰδιαζέτω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, ἕως ἂν « τὴν ἐπαναχώρησιν ποιήσηται ὁ ἐπίσκοπος, διὰ « τὸ ἀνεπίληπτον. »

ΒΑΛΣ. Μαθόντες, ὡς ἔοικεν, οἱ ἅγιοι Πατέρες ὅτι εἰς ἐπισκοπεῖα καὶ εἰς μοναστήρια διάγουσι γυναῖκες, εἶπον ὡς, ἐπεὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦ- B λος πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων διωρίσατο ἀπροσκόπους εἶναι ἡμᾶς, μὴ μόνοις τοῖς ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξωθεν, ἤγουν μὴ μόνοις τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις· τὸ δὲ συνδιάγειν μετὰ γυναικῶν ἐπισκόπους ἢ ἡγουμένους ἐν μοναστηρίῳ ἢ ἐν ἐπισκοπείῳ παντός ἐστι προσκόμματος αἴτιον, καὶ λοιδορία οὐ τυχοῦσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως· ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ τοιοῦτόν τι ποιήσοντες, ἐπιμένοντες δὲ καθαιρεῖσθαι. Ὡς δέ τινος εἰπόντος ἀδιάκριτον εἶναι τὸ κολάζεσθαι τούτους, ὁπωσδήποτε μετὰ γυναικῶν συνδιαιτωμένους (συμβαίνει γάρ τινα ἐξ αὐτῶν κατὰ πάροδον καταλῦσαι εἰς προάστειόν τι γυναῖκας ἔχον, καὶ οὐ δύναται ὁ ἐπίσκοπος τὴν μετὰ τούτων διαγωγὴν ἀποπέμψα- C σθαι), ὥρισαν, εἰ συμβῇ τοῦτο, μηδ' ὅλως ὁρῶντος τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἡγουμένου διακονεῖν τὰς γυναῖκας, ἀλλ' ἐν τόπῳ ἑτέρῳ ταύτας ἀναχωρεῖν καὶ ἡσυχάζειν ἔστ' ἂν οὗτοι ἀποχωρήσωσι· τὴν δὲ τούτων διακονίαν γίνεσθαι πάντως παρὰ ἀνδρῶν. Οὕτω γὰρ τὸ ἀνεπίληπτον ἤτοι ἀσκανδάλιστον ἐπ' αὐτοῖς συντηρηθείη. Ἆρα δὲ, ἐὰν ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐν ἐπισκοπείῳ ἢ μοναστηρίῳ μὴ συνδιάγωσι μετὰ γυναικῶν, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ κατοικίᾳ, συγγνωμονηθήσονται; *Λύσις*. Οἱ μὲν κανόνες, καθὼς πολλάκις εἴπομεν, καὶ τὸ νζ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ἀπαγορεύουσιν ἱερωμένον τινὰ μετὰ ὑπόπτου γυναικὸς συνδιάγειν, ἄνευ μητρὸς, θυγατρὸς, ἀδελφῆς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνυπόπτων προσώπων· τὸ δὲ νζ' κεφ. αὐτοῦ, μέρος ὂν τῆς ρλζ' D Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, λέγει ταῦτα ῥητῶς· Ἐπίσκοπον δὲ μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μετὰ αὐτῆς οἰκεῖν συγχωροῦμεν· εἰ δὲ ἀποδειχθείη τοῦτο, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. Εἰ γοῦν ὁ ἁπλῶς συνοικῶν ἐπίσκοπος μετὰ γυναικὸς οἱασδήτινος καθαιρεῖται, πολλῷ πλέον ὁ ἐν ἐπισκοπείῳ τοιοῦτόν τι ποιήσας ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διὰ τὸ τῆς νεαρᾶς ἀδιάστικτον. Τὸ μέντοι ιε' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου κωλύει οὐ μόνον τὸ καταμεῖναι γυναῖκα ἐν μοναστηρίῳ ἀνδρῴῳ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλως εἰσελθεῖν ἐν αὐτῷ χάριν οἱασδήτινος ὑποθέσεως. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα λέγοντα ὅτι οὐδὲ δούλη οὐδὲ ἐλευθέρα ὀφείλει συνδιάγειν μετὰ ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου καθ' οἱονδή-

« episcopiis vel monasteriis versari, est omnis « offensionis causa. Si quis ergo ancillam vel « liberam in episcopio possidere deprehensus « fuerit, vel in monasterio, ad ministerium ali- « quod obeundum, reprehendatur : sin autem « perseveret, deponatur. Si vero etiam in sub- « urbiis mulieres esse contigerit, et voluerit epi- « scopus, vel monasterii præfectus illuc iter « facere præsenti episcopo vel monasterii præ- « fecto, mulier eo tempore nullo modo ministe- « rium obeat ; sed alio in loco seorsum degat, « donec recesserit episcopus ; ut omnis repre- « hensionis occasio vitetur. »

BALS. Cum intellexissent, ut videtur, sancti Patres, quod in episcopiis et monasteriis mulieres versantur, dixerunt, quod quoniam magnus apostolus Paulus ad Corinthios scribens statuit, nos sine offensione esse debere, non solum iis qui intus, sed iis etiam qui extra sunt, scilicet non solum fidelibus, sed et infidelibus; episcopos autem vel monasterii præfectos cum feminis versari, in monasterio vel in episcopio, est omnis offensionis causa et non vulgare probrum ecclesiasticæ constitutionis; debent, qui tale quid facturi sunt, puniri : sin autem perseverent, deponi. Perinde autem ac si dixisset aliquis, a recto discernendi judicio esse alienum, ut puniantur ii, qui quomodocunque cum mulieribus versantur (contingit enim ut aliquis eorum in transitu divertat in suburbano, in quo sunt mulieres, et non potest conversationem cum illis repudiare), statuerunt, si hoc contigerit, nullo modo vidente episcopo vel monasterii præfecto ministrare mulieres, sed eas in alium locum secedere, et in silentio degere, donec illi recesserint ; viros autem iis omnino ministrare. Sic enim omnis reprehensionis sive scandali vitabitur occasio. Nunquid autem argumento a contrario sumpto, si in episcopio vel in monasterio cum mulieribus non conversentur, sed in aliis ædibus, eis venia dabitur? *Solutio*. Canones quidem, ut sæpe diximus, et cap. 37, tit. 1, lib. III Basilic. prohibet, ne quis eorum qui sunt ex sacerdotali ordine cum suspecta muliere versetur, præterquam cum matre, sorore, filia et reliquis personis de quibus nulla oriatur suspicio. 57 autem ejus caput, quod est pars 137 Justiniani Novellæ, hæc dicit expresse : Episcopum autem nullam penitus habere feminam vel cum ea habitare permittimus : si hoc autem demonstratum fuerit, episcopatu ejiciatur. Si ergo, qui solummodo cum quacunque muliere cohabitat episcopus deponitur : multo magis qui tale quid in episcopio fecerit, ideo deponetur, ut mihi videtur, quia Novella indistincte loquitur. Jam vero cap. 15, tit. 1, lib. IV, prohibet, non solum mulierem manere in virorum monasterio, vel contra : sed etiam omnino in ipsum ingredi quacunque de causa. Nota ergo canonem qui dicit, quod neque ancilla neque libera debet cum episcopo vel mona-

sterii præfecto quavis ex causa una degere. Quæ autem de mulieribus quæ sunt in suburbanis dicta sunt, citra ullam curiosiorem investigationem assumentur de suburbanis quæ ad episcopium vel monasterium jure dominii pertinent: si enim in publicis hospitiis vel etiam in alienis suburbanis diverterint, difficile est, ut existimo, ea quæ in canone continentur observari.

ZONAR. Tertio quoque primæ, et quinto sextæ synodi canone, de iis, quæ domi habebantur, mulieribus definitum. Hic vero etiam canon in episcopio aut in virorum monasterio feminam commorari vetat, quique illas cujuscunque causæ obtentu in his locis habuerint, **322** pœnis in eos animadverti, ac nisi ejecerint, sacris initiatos deponi jubent. Sed neque in suburbanum, in quo ministeria per feminas exercentur, episcopum aut monasterii præfectum abire permittit; nisi illæ in alium locum, quoadusque episcopus præfectusve discesserit, transeant. Lege Ancyranæ quoque synodi canonem undevigesimum.

ARIST. « Non oportet feminas in episcopiis aut monasteriis commorari. Si qua igitur hoc ausa fuerit, reprehendatur: sin perstiterit, deponatur. Quinetiam ubicunque episcopus vel monasterii præfectus adfuerit, nulla mulier ministret, vel appareat; sed seorsum agat, donec recesserit. »

Sine offensione oportet nos esse etiam iis qui extra sunt, secundum divinum Apostolum; et idcirco mulieres in episcopiis aut virorum monasteriis habitare non oportet; sed eum qui ausus fuerit ancillam vel liberam ob aliquod ministerium in episcopio aut monasterio retinere, reprehendi jubent Patres. Eum autem, qui et post reprehensionem eas non abigit, sed in episcopio aut mansione adhuc etiam manere permittit, deponi statuunt. Si vero in episcopii vel monasterii suburbanis episcopus aut monasterii præfectus abierit, et contigerit mulieres ibidem esse, hæ ministerium non obeant quamdiu illi ibi sunt; sed alio in loco seorsum stent, donec recesserint illi, ut reprehensionis occasio evitetur.

CANON XIX.

« Tanta exsecrabilis avaritiæ labes ecclesiarum rectores invasit, ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur, Domini mandati obliti, fallantur, et eos qui ad sacerdotalem ordinem et vitam monasticam accedunt, pecuniis admittant. Et quorum reprobum est principium, universum quoque rejiciendum est, ut ait magnus Basilius: nec Deo licet et mammonæ servire. Si quis ergo inventus fuerit hoc facere, episcopus quidem vel monasterii præfectus vel ex sacerdotali ordine, aut cesset, aut deponatur, ut vult canon 2 Chalcedonensis sanctæ synodi: monasterii autem præfecta a monasterio extrudatur et alii monasterio tradatur ad subjectionem. Similiter et monasterii præfectus,

τινα λόγον. Τὰ μέντοι περὶ τῶν ἐν προαστείοις οὐσῶν γυναικῶν εἰρημένα ἀπολυπραγμονήτως ἐκληφθήσονται εἰς προάστεια δεσποτικῶς τῷ ἐπισκοπείῳ καὶ τῇ μονῇ διαφέροντα· εἰ γὰρ καταλύσουσιν οὗτοι εἰς ξενοδοχεῖα ἢ εἰς ἀλλότρια προάστεια, δυσχερές ἐστιν, ὡς νομίζω, τὰ τοῦ κανόνος ἐνεργηθῆναι.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ τρίτος κανὼν τῆς πρώτης συνόδου, καὶ ὁ πέμπτος τῆς ἕκτης περὶ συνεισάκτων γυναικῶν διαλέγονται. Καὶ οὗτος δὲ ὁ κανὼν κωλύει τὸ ἐν ἐπισκοπείῳ ἢ ἐν ἀνδρῴᾳ μονῇ διάγειν γυναῖκα, καὶ τὸν ἐν ἐπισκοπείῳ χάριν ὑποθέσεώς τινος ἢ ἐν μοναστηρίῳ ἔχοντα γυναῖκας ἐπιτιμᾶσθαι κελεύει, καὶ εἰ μὴ ἐκβάλοι αὐτὰς, καὶ καθαιρεῖσθαι τοὺς ἱερωμένους. Ἀλλ' οὐδὲ ἐν προαστείῳ, ἔνθα γυναῖκές εἰσιν ὑπηρετοῦσαι, ἀπιέναι βούλεται ἐπίσκοπον ἢ ἡγούμενον, εἰ μὴ ἐκεῖναι ἐν ἑτέρῳ τόπῳ μεταστῶσιν, ἕως ἂν ἐκεῖθεν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος ὑποχωρήσωσιν. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν ιθ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ δεῖ γυναῖκας ἐνδιαιτᾶσθαι ἐπισκοπείοις ἢ μοναστηρίοις· εἴ τις οὖν τοῦτο τολμήσει, ἐπιτιμάσθω· εἰ δὲ ἐπιμένει, καθαιρείσθω. Ἀλλὰ καὶ ἔνθα παραβάλλει ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος, μηδεμία γυνὴ διακονείτω, ἢ φαινέσθω· ἀλλ' ἰδιαζέτω μέχρις ἀναχωρήσεως. »

Ἀπροσκόπους δεῖ ἡμᾶς γίνεσθαι καὶ τοῖς ἔξωθεν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ γυναῖκας οἰκεῖν ἐν ἐπισκοπείοις ἢ ἀνδρῴοις μοναστηρίοις· ἀλλὰ τὸν τολμήσαντα ἔχειν δούλην ἢ ἐλευθέραν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διά τινα ὑπηρεσίαν ἐπιτιμᾶσθαι προστάττουσιν οἱ Πατέρες. Τὸν δὲ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν μὴ διώκοντα ταύτας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἢ τῇ μονῇ καὶ εἰς ἔτι μένειν συγχωροῦντα, καθαιρεῖσθαι διορίζονται. Εἰ δὲ ἐν προαστείῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ μοναστηρίου ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος ἀπέλθοι, καὶ τύχοιεν εἶναι ἐκεῖσε γυναῖκας· μὴ διακονείτωσαν αὗται, μέχρις ἂν ἐνδημῶσιν οὗτοι ἐκεῖσε· ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ἰδιαζόντως ἕστωσαν μέχρι τῆς αὐτῶν ἀναχωρήσεως διὰ τὸ ἀνεπίληπτον.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

« Τοσοῦτον κατενεμήθη τῆς φιλαργυρίας τὸ μύσος εἰς τοὺς ἡγήτορας τῶν ἐκκλησιῶν, ὥστε καί τινας τῶν λεγομένων εὐλαβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐπιλαθομένους τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐξαπατηθῆναι, καὶ διὰ χρυσίου τὰς εἰσδοχὰς τῶν προσερχομένων τῷ ἱερατικῷ τάγματι καὶ τῷ μονήρει βίῳ ποιεῖσθαι. Καὶ γίνεται ὧν ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος καὶ τὸ ὅλον ἀπόβλητον, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· οὐδὲ γὰρ Θεῷ καὶ μαμμωνᾷ δουλεύειν ἔξεστιν. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ τοῦτο ποιῶν, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ἢ ἡγούμενος ἢ τις τοῦ ἱερατικοῦ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω, κατὰ τὸν δεύτερον κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου· εἰ δὲ ἡγουμένη, ἐκδιωχθήτω τοῦ μοναστηρίου, καὶ παραδοθήτω ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ πρὸς ὑποταγήν. Ὡσαύτως καὶ

« ἡγούμενος μὴ ἔχων χειροτονίαν πρεσβυτέρου. A « Ἐπὶ δὲ τῶν παρὰ γονέων παραδεδομένων δίκην « προικῴων τοῖς τέκνοις, ἢ ἰδιοκτήτων αὐτῶν « πραγμάτων προσαγομένων, ὁμολογούντων τῶν « προσαγόντων ταῦτα εἶναι ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ· « ὡρίσαμεν, κἄν τε μείνῃ, κἄν τε ἐξέλθῃ, μένειν αὐτὰ ἐν τῷ μοναστηρίῳ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ· εἰ μὴ εἴη αἰτία τοῦ προεστῶτος (40). »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ε' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου ὡρίσθησαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων διάφορά τινα χάριν τῆς διαδόσεως χρημάτων κατατασσομένων ἢ χειροτονουμένων ἐν κλήρῳ οἱῳδήτινι. Ἀκολούθως οὖν αὐτῷ καὶ ὁ παρὼν κανὼν, ὀνειδίζων τοὺς ἐπισκόπους καὶ καθηγουμένους, τοὺς διὰ φιλαργυρίαν B δεχομένους τινὰς μετὰ προσενέξεως χρημάτων (οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ ἡγήτορες καὶ οἷον ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ), διορίζεται μὴ συναριθμεῖσθαί τινα ἐν ἀδελφότητι μονῆς ἢ ἐν κλήρῳ ναοῦ διὰ δόσεως χρημάτων· τοὺς δὲ τούτους δεχομένους, ἐπισκόπους μὲν ὄντας καὶ ἡγουμένους ἱερωμένους, ἢ παύεσθαι μετὰ παραγγελίαν ἢ καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ μονάζουσαι ἢ ἡγούμενοι ἀνίεροι, ἐκδιώκεσθαι ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου, καὶ παραδίδοσθαι ἐν ἑτέρᾳ μονῇ ἐφ' ᾧ ὑποτακτικοὺς εἶναι. Τὰ μέντοι παρά τινων προσφερόμενα τῷ Θεῷ αὐτοπροαιρέτως, καὶ ἀπὸ γονέων αὐτοῖς διαφέροντα, ἢ καὶ ἀλλαχόθεν ποθὲν, ἀναφαίρετα εἶναι τῇ μονῇ, κἄν τε μείνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὁ ἀφιερώσας ταῦτα, κἄν τε ἐξέλθῃ· εἰ μήπω αἴτιος τῆς ἐξελεύσεως ὁ καθηγούμενος γένηται. C Εἶπον οὖν τινες ὡς ταῦτα πάντα κατὰ τὸ ἀναμφίβολον ἕξουσι χώραν εἰς τὰ κοινοβιακὰ μοναστήρια, εἰς δὲ τὰ κελλιωτικὰ οὐκ ἐνεργήσουσι, διὰ τὸ σιτηρέσια ἐξωνεῖσθαι τοὺς ἀδελφαταρίους, μὴ μέντοι γε καὶ δίκαιον ἀποκάρσεως ἢ κληρώσεως. Ἤκουσαν δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ εἰς πάντας τοὺς μοναχοὺς τὸν κανόνα ἐξακούεσθαι, διὰ τὸ μὴ διαφορὰν εἶναι μοναχῶν καὶ μοναστηρίων ἀπὸ τῶν κανόνων. Ἠρώτησε δέ τις, ὡς τοῦ ε' κανόνος διοριζομένου ἀπεντεῦθεν καθαιρεῖσθαι τὸν οὕτως χειροτονήσαντα, πῶς ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται ἢ παύεσθαι, ἢ καθαιρεῖσθαι τὸν διὰ δόσεως χρημάτων δεχόμενον οἱονδήτινα κληρικὸν ἢ μοναχόν; *Λύσις*. Ὅτε μὲν χειροτονία οἱαδήτις γένηται μετὰ δόσεως χρημάτων, κατὰ τὸν ε' κανόνα, D ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται ὁ χειροτονήσας· ὅτε δὲ μόνη δοχὴ προσώπου γένηται εἴτε ἐν κλήρῳ εἴτε ἐν μοναστηρίῳ διὰ χρημάτων, ἄλλως οὐ καθαιρεθήσεται ὁ τὸ κακὸν ποιήσας, εἰ μὴ μετὰ ἐπιφώνησιν ἐμμένει ἐπὶ τῷ κακῷ· ὅτι καὶ οἱ κανόνες διάφοροί εἰσιν. Ὁ μὲν γὰρ περὶ χειροτονίας ἀθέσμου διδάσκει· ὁ δὲ περὶ δοχῆς παραλόγου. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν χειροτονησάντων ἢ δεξαμένων τινὰς παρὰ τὴν τῶν κανόνων περίληψιν διὰ δόσεως χρημάτων·

« qui presbyteri ordinationem non habet. De « iis autem, quæ dantur liberis a parentibus instar dotis, vel rebus suis propriis oblatis, « profitentibus iis, qui ea offerunt, esse Deo « consecrata, statuimus, ut sive maneant, sive « exeant, ea in monasterio maneant, ut fuit « ipsorum professio : nisi is qui præest, in « culpa fuerit. »

BALS. In canone 5 præsentis synodi diversa quædam a sanctis Patribus constituta sunt de pecuniarum datione ab iis, qui in aliquo clero constituuntur vel ordinantur. Ei ergo consequenter præsens quoque canon, reprehendens episcopos et monasteriorum præfectos, qui propter avaritiam aliquos suscipiunt cum pecuniarum oblatione (ii enim sunt populi duces et veluti in via ductores) decernit, ne quis in monasterii fraternitate vel in clero templi per largitionem pecuniæ connumeretur : qui vero illos suscipiunt, si sint quidem episcopi et monasteriorum præfecti sacerdotes, vel post denuntiationem cessent vel deponantur; si sint autem monachæ, vel monasteriorum præfecti sacris non initiati, monasterio extrudantur, et alii monasterio tradantur, ut sint subjecti. Quæ autem a nonnullis Deo sua sponte offeruntur, vel a parentibus, ut quæ ad ipsos pertinent, vel aliundecunque, ea a monasterio non posse auferri, sive in monasterio manserit qui ea consecravit, sive egressus fuerit : nisi forte is, qui monasterio præest, egressionis causa fuerit. **323** Dixerunt ergo quidam, hæc sine dubio locum habere in monasteriis ubi communiter vivitur (quæ cœnobia dicuntur), sed non in cellulis, eo quod in fraternitatem recepti victum emant, non tamen jus tonsuræ vel clericatus. Audierunt autem id in omnibus et de omnibus monachis intelligi : eo quod monachorum et monasteriorum non sit differentia ex canone. Rogaverit autem quispiam, cum canon 5 statuat, eum, qui sic ordinavit, eo ipso deponi; quomodo præsens canon decernat, vel cessare vel deponi eum, qui per pecuniariam dationem ullum clericum vel monachum suscepit? *Solutio*. Quotiescunque quidem ulla fit cum pecuniarum datione ordinatio, ut vult canon 5, eo quoque ipso deponetur qui ordinavit : quando autem sola personæ susceptio, sive in clero sive in monasterio, per pecunias facta fuerit, qui illud malum fecit non aliter deponetur, quam si post denuntiationem in malo perstiterit; quoniam canones quoque sunt diversi. Ille enim de illicita ordinatione docet : hic vero de susceptione, quæ fit præter rationem. Et hæc quidem de

Guill. Beveregii notæ.

(40) *Εἰ μὴ εἴη αἰτία τοῦ προεστῶτος*. In codice nostro Bodleiano post hæc verba additur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διὰ τοὺς διδόντας τὰς λεγομένας ἀποταγάς, ἢ πωλοῦντας, ἢ ἀγοράζοντας ἀδελφάτα, καὶ διὰ τοὺς εἰσαγομένους εἰς τὰ μοναστήρια μετὰ δόσεως νομισμάτων. Ἐφ' οἷς καλόν ἐστιν εἰπεῖν, Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; Quæ nihil aliud quam nota quædam marginalis videtur. Sane ad Balsamonis interpretationem non pertinet, utpote inter quam et canonem collocatur.

iis, qui ordinaverunt vel susceperunt aliquos, secus ac canonibus continetur, per pecuniæ dationem. Ordinati autem vel suscepti quomodo puniuntur? *Solutio.* Is quidem, qui est ordinatus, ut vult dictus canon, deponetur; perdet autem ea quæ ab ipso data fuerint : qui autem male susceptus est, tantummodo ea perdet, quæ ab ipso data fuerint, ut vult lex, quæ dicit : Qui dat ob turpem causam non recuperat. Quoniam autem, ut ex præsenti canone apparet, monasteriorum præfecti in duo dividuntur, sacerdotes et eos qui non sunt sacris initiati; et illi quidem deponuntur, hi vero monasterio extruduntur; dicimus recte aliquos ad monasteriorum præfecturas provehi, etiamsi sacros ordines non susceperint. Præterea rogaverit quispiam, cum canon decernat a monasterio non posse auferri ea, quæ sponte ab aliquo Deo consecrata sunt; sive is, qui obtulit in monasterio manserit sive non : quomodo in fine scriptum est, ea restitui, si culpa monasterii præfecti is, qui ea obtulit, a monasterio recesserit; cum debeat potius præfectus, qui est in culpa, puniri? *Solutio.* Hic quæ Deo oblata sunt, nec directo oblata sunt, ut ea ex nulla causa a monasterio auferri possent, nec ut tonderetur aliquis, ut sic etiam ex omni causa monasterii esse permanserint, secundum legem quæ dicit : Quæ in æquali causa, ejus qui dat et qui accipit, data sunt, non repetuntur : sed oblationi, quæ Deo fit, onus est impositum, nempe ejus qui monasterio ea obtulit exercitatio. Si ergo qui ea dedit a monasterio sua sponte abscesserit, nihil ei restituetur propter ea quæ supra dicta sunt : si autem monasterii præfecti culpa recesserit, omnino ad eum revertentur quæ data sunt, ut ipse degat in monasterio. Quia autem de oblationibus et aliis ecclesiasticis juribus emissa est constitutio illius inclyti imperatoris domini Alexii Comneni, ad suggestionem quorumdam diaconorum, qui curam patriarchalium monasteriorum a patriarchali magnificentia tunc susceperant, quæ datum, ut vulgo dicunt, habebat, Decembrem mensem quintæ indictionis, debet scire eam hæc ad verbum continere oportet : Observationem et correctionem animæ lapsuum non dubium habere sanctissimum hujus temporis patriarcham, tam in liberis monasteriis quam in traditis, et in donatis, et iis quæ ad ministrationem vel dispensationem data sunt. Jus enim habet subeundi, et contrectandi delicta animæ, et sæcularia, et publica monasteria, et, ut semel dicam, omnia quæ sunt in ejus provincia, sive sint patriarchalia, sive imperatoria et quæ per se dominum obtinent, et propria, quæ superiores patriarchæ ad incrementum non elocabant, absque impedimento, quando volet ingredietur : sive ipse per se, sive ejus suasione, quem ipse ex ecclesiasticis elegerit, et ea perscrutari dignum
324 esse statuerit. Libera autem et sui juris monasteria, quando ad sanctissimum dominum meum

A οἱ δὲ χειροτονηθέντες ἢ δεχθέντες πῶς κολασθήσονται; *Λύσις.* Ὁ μὲν χειροτονηθεὶς, κατὰ τὸν ῥηθέντα κανόνα, καθαιρεθήσεται· ἀπολέσει δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δοθέντα· ὁ δὲ δεχθεὶς κακῶς ἀπολέσει τὰ παρ' αὐτοῦ δοθέντα, καὶ μόνον, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, Ὁ ἐπὶ αἰσχρᾷ αἰτίᾳ διδοὺς οὐκ ἀναλαμβάνει. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται ὅτι εἰς δύο διαιροῦνται οἱ καθηγούμενοι, εἰς ἱερωμένους καὶ ἀνιέρους· οἱ μὲν γὰρ καθαιροῦνται, οἱ δὲ διώκονται ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου· φαμὲν καλῶς προχειρίζεσθαί τινας εἰς ἡγουμενείας καὶ ὄντας ἀνιέρους. Ἐπὶ τούτοις ἠρώτησεν, ὡς τοῦ κανόνος διοριζομένου ἀναφαίρετα εἶναι παρὰ τῇ μονῇ τὰ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ αὐτοπροαιρέτως παρά τινος, κἄν τε ὁ προσαγαγὼν αὐτά ἐστι παρὰ
B τῇ μονῇ, κἄν τε καὶ μὴ, πῶς ἐν τῷ τέλει γέγραπται ἀντιστρέφεσθαι αὐτὰ, ἐὰν ἐξ αἰτίας τοῦ προεστῶτος ὁ προσαγαγὼν ταῦτα ἀναχωρήσει ἀπὸ τῆς μονῆς, ὀφείλοντος μᾶλλον τοῦ καθηγουμένου τοῦ ὑπαιτίου ὄντος εὐθύνεσθαι; *Λύσις.* Ἐνταῦθα τὰ προσενεχθέντα τῷ Θεῷ οὔτε ἐξ ὀρθοῦ προσενέχθησαν, ὥστε ἐκ πάσης αἰτίας ἀναφαίρετα εἶναι τῇ μονῇ, οὔτε χάριν τοῦ ἀποκαρῆναί τινα ὥστε καὶ οὕτως εἶναι παρὰ τῇ μονῇ κατὰ πᾶσαν πρόφασιν, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Τὰ ἐπὶ ἴσῃ αἰτίᾳ τοῦ διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος δοθέντα οὐ ῥεπετιτεύονται· ἀλλὰ τῇ προσαγωγῇ τῇ κατὰ Θεὸν ἐπετέθη βάρος, οἷον ἡ τοῦ προσαγαγόντος εἰς τὸ μοναστήριον ἄσκησις. Εἰ μὲν οὖν οἰκειοθελῶς ὑποχωρήσει ἐκ τῆς μονῆς ὁ ταῦτα δοὺς,
C οὐδέν τι τούτῳ ἀντιστραφήσεται διὰ τὰ προῤῥηθέντα· εἰ δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ καθηγουμένου ἀναχωρήσει, πάντως ἀντιστραφήσεται αὐτῷ τὰ χάριν τοῦ διάγειν τοῦτον εἰς τὴν μονὴν δοθέντα. Ἐπεὶ δὲ χάριν τοῦ τῶν προσενέξεων καὶ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀπελύθη πρόσταξις τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐπὶ ὑπομνήσει τινῶν ἐκκλησιαστικῶν διακόνων, ἀναδεξαμένων τῷ τότε τὴν φροντίδα τῶν πατριαρχικῶν μοναστηρίων ἀπὸ τῆς πατριαρχικῆς μεγαλειότητος, μηνολόγημα φέρουσα τὸν Δεκέμβριον μῆνα τῆς ε' ἰνδικτιῶνος, ὀφείλει εἰδέναι καὶ ταύτην τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνουσαν· τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διόρθωσιν τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἀναμφίβολον ἔχειν τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἁγιώτατον πατριάρχην ἐπὶ τοῖς ἐλευθέροις μοναστη-
D ρίοις καὶ ἐπὶ τοῖς ἐπιδοθεῖσι, καὶ ἐπὶ τοῖς δωρηθεῖσι καὶ κατ' ἐφορείαν ἢ οἰκονομίαν δοθεῖσι. Δίκαιον γὰρ κέκτηται εἰσέρχεσθαι καὶ ἀναψηλαφᾷν τὰ ψυχικὰ σφάλματα καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ καὶ εἰς τὰ τοῦ δημοσίου μοναστήρια, καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰς τὰ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ πάντα, κἄν τε πατριαρχικὰ ὦσι, κἄν τε βασιλικὰ καὶ αὐτοδέσποτα· καὶ εἰς μὲν τὰ οἰκεῖα, ἃ οὐκ ἐξέδοντο οἱ πρώην πατριάρχαι εἰς ἐπιδόσεις, ἀκωλύτως, ὅταν βούληται, εἰσελεύσεται, εἴτε αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, εἴτε διὰ προτροπῆς αὐτοῦ, ὃν ἂν οὗτος ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιλέξηται καὶ διακρίνῃ εἶναι ἄξιον τοῦ ἐρευνᾷν ταῦτα· εἰς δὲ τὰ ἐλεύθερα καὶ αὐτεξούσια μοναστήρια, ὅταν τις προσέλθῃ καὶ εἴπῃ τῷ ἁγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ πατριάρχῃ γινόμενον σφάλμα εἰς μοναστήριον, ἢ καὶ

ἄλλως ἀπὸ φήμης τινῶν ἢ καὶ ἑνὸς ἀκούσῃ, τότε εἰσελεύσεται, ὡς εἴρηται, καὶ ἐρευνήσει τὰ ψυχικὰ σφάλματα, κἂν μὴ ὁ εἰπὼν βούληται ὑπεισελθεῖν ἀγῶνα ἀποδείξεως. Ὁ γὰρ Χριστιανὸς ἄνθρωπος χρέος ἔχει, ὅταν τι ἀκούσῃ γενόμενον ἐναντίον, λέγειν τοῦτο τῷ κοινῷ πνευματικῷ Πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ. Ἴσως δὲ οὐ μὴ βούλεται ὑπεισελθεῖν τὸν ἀγῶνα τοῦτον· καὶ τὸ καταλιμπάνεσθαι διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τὰ ψυχικὰ σφάλματα ἀνεπιτήρητα καὶ ἀδιόρθωτα, ἔστι τοῦτο πάντη ἄτοπον, μηδενὸς ἐγγράφου οἱουδήτινος βασιλικοῦ ἢ πατριαρχικοῦ κωλύοντος εἰς τοῦτο. Πλὴν τὰ μοναστήρια ὀφείλουσι διατηρεῖσθαι ἀκαινοτόμητα ἐν ταῖς ἐρεύναις τῶν ἀποστελλομένων, μηδεμιᾶς ἐντεῦθεν διδομένης δαπάνης. Τότε γὰρ καὶ ἡ διόρθωσις τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων εὐκόλως σὺν Θεῷ γενήσεται. Ἐπὶ δέ γε τοῖς κατ' ἐπίδοσιν δοθεῖσι μοναστηρίοις καὶ κατ' ἐφορείαν ἢ οἰκονομίαν, ἢ παντελῶς ἐλευθερίαν, οὐ μόνον τὰ ἄλλα ψυχικὰ σφάλματα ἐπιζητήσει, ἀλλὰ καὶ εἰ κατελύθησαν, ἢ καταλύονται μερικῶς ἢ καθόλου παρὰ τῶν λαβόντων ταῦτα· καὶ εἰ εὑρήσει τινὰς μειώσεις ἐν αὐτοῖς γινομένας, καταναγκάσει τοὺς ταῦτα κατέχοντας ἀποκαθιστᾷν ταῦτα, καθὼς παρέλαβον, καὶ κατὰ τὴν εὐπορίαν τοῦ μοναστηρίου· πλὴν ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι πρὸς τὴν κατάστασιν καθ' ἣν ταῦτα παρέλαβον· τὰ δέ γε βελτιωθέντα καὶ ἐπαυξηθέντα, καλῶς ἔχοντα, οὐκ ἐλαττωθήσονται, ἀλλὰ μένουσιν ὡς ἔχουσιν. Οἱ δὲ κατ' ἐφορείαν χαριστικὴν καὶ ἑτέραν οἰκονομίαν ἐκδοθέντα κατέχοντες, καὶ καταλυμηνάμενοι ταῦτα, εἰ μὴ βούλονται ἀποκαθιστᾷν ταῦτα εἰς ὃ παρέλαβον σχῆμα, ἵνα ἀφαιρῶνται, μὴ ὠφελούμενοι ἀφ' ὧν ἔχουσιν ἐγγράφων, προθεσμίας διδομένης αὐτοῖς ἁρμοζούσης. Μεταξὺ δὲ τῆς προθεσμίας ὀφείλουσιν ἐπιτηρεῖσθαι, εἰ φροντίζουσιν ἔργοις αὐτοῖς περὶ τῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν καταστάσεως, ὡς δεδήλωται. Τότε γὰρ ἡ προθεσμία φυλαχθήσεται. Αἱ δὲ ἀποταγαί, ἐπεὶ παρὰ κανόνας δίδονται καὶ λαμβάνονται, σχολάσουσι παντελῶς ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ ὁ εὑρισκόμενος λαμβάνων ἢ διδούς, εἰ μέν ἐστιν ἡγούμενος, ἵνα ἐκδιώκηται ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας· εἰ δὲ χαριστικάριος, ἐκδιωχθήσεται ἀπὸ τῆς μονῆς. Αἱ δὲ ἀπὸ τῶν προσερχομένων εἰς ἀπόκαρσιν γινόμεναι ἑκουσίως καὶ κατὰ γνώμην τῶν προσφερόντων προσενέξεις προσδεχθήσονται, καὶ ἀπογραφήσονται ἐν τῷ βρεβίῳ τῆς μονῆς, εἰδήσεως διδομένης περὶ τῶν προσφερομένων καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, κἂν οἱ τὰ μοναστήρια ἔχοντες ὑπομνήματα κέκτηνται περὶ τοῦ λαμβάνειν ἀποταγὰς καὶ προσενέξεις, καὶ ἀποκερδαίνειν ταῦτα;· τοῦτο γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν ὀφείλει σχολάσαι, καὶ γίνεσθαι καθὼς ἄνωθεν εἴρηται· ἀλλὰ καὶ αἱ σωζόμεναι προσενέξεις οὐκ ὀφείλουσιν ἐκποιηθῆναι τῇ ἀφορμῇ τῶν ὑπομνημάτων. Ἡ μέντοι φροντὶς οὐ μόνον τῶν ψυχῶν τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν κοσμικῶν, τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ ἐπίκειται· καὶ ὅταν θεάσηταί τινα τῶν κοσμικῶν διψῶντα τὴν οἰκείαν σωτηρίαν, πῶς ἐνδέχεται ἵνα κωλύηται τοῦ τάσσειν ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ προσερχομένου; Ἕξει γὰρ ἀκώλυτον ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης τὸ

A et patriarcham delictum in monasterio factum pervenerit, sive alioqui ex fama aliquorum, vel etiam unius audiverit, tunc, ut dictum est, ingredietur, et perscrutabitur delicta animæ, etiamsi is qui dixit, nolit subire probandi periculum. Homo enim Christianus, quando aliquid non recte factum audiverit, debet hoc dicere communi spirituali Patri et antistiti. Fortasse autem non vult hoc subire periculum; et propter ejusmodi causam, delicta animæ inobservata et incorrecta relinquere est valde absurdum, nullo quocunque scripto imperatorio vel patriarchali hoc prohibente. Sed monasteria quidem debent non innovata conservari in perscrutationibus eorum qui mittuntur, nullis exinde datis sumptibus. Tunc enim animæ delictorum correctio facile, si Deus volet, fiet. B In monasteriis autem quæ ad incrementum, et regimen sive administrationem, aut omnino libertatem data sunt, non solum alia animæ delicta inquiret, sed etiam an dissoluta sint, vel dissolvantur in parte vel in universum ab iis, qui ea accepere : et si inveniet in iis aliquas fieri imminutiones, coget detinentes ea restituere, quemadmodum accepere, et secundum monasterii facultatem; sed in illis quidem, qui propter inopiam non sufficiunt ad statum in quo ea accepere; quæ sunt autem effecta meliora et aucta, cum recte se habeant, non minuentur, sed manebunt ut se habent. Qui autem ea detinent, quæ sunt illis tradita, ut regimen et C administrationem ad tempus suscipiant, et eis damnum afferunt, si nolint in eum, quo acceperunt, statum ea restituere, auferantur, nec ab iis quæ habent scriptis juventur, eis dato convenienti die præfinito. Interea autem, dum pendet terminus, observari debent, an ipsi operi de restitutione scilicet in integrum vacent, ut ostensum est. Tum enim etiam terminus servabitur. Renuntiationes autem, quoniam præter canones dantur et accipiuntur, dehinc omnino cessabunt, et qui accipere vel dare inventus fuerit, si sit quidem monasterii præfectus, ex præfectura expellatur : sin autem præbendarius, e monasterio expelletur. Quæ autem ab iis, qui ad tonsuram veniunt, fiunt D offerentium spontanea voluntate oblationes, suscipientur et describentur in breviario monasterii, de iis quæ offeruntur etiam sanctissimo patriarchæ cognitione data; etiamsi monasteria tenentes documenta habeant de accipiendis renuntiationibus et oblationibus, et iis lucrifaciendis : hoc enim cessare nunc debet, et fieri quemadmodum superius dictum est; sed etiam servatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porro autem non solum cura animarum monachorum, sed ipsorum etiam sæcularium, incumbit sanctissimo patriarchæ : et quando viderit aliquem sæcularium sitientem propriam salutem, quomodo continget prohiberi quominus in monasterio eum collocet, ad salutem animæ ejus qui accedit? Citra ullum enim impedimentum sanctissimo patriarchæ

licebit collocare, magis quam præbendariis etiamsi documenta habeant. Præterquam si jubet sanctissimus meus dominus fraternitatis usum accipere sæcularem aliquem, vel monachum ex alio monasterio ab eo differente, ne det sæculari vel externo monacho monachatum, ut non gravetur monasterium adelphato. Si enim gravetur, omnino deerit monachis qui sunt intus, et pro mercede fit judicium. Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops et pauper, ad sanctissimum meum dominum, vel ex antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, et sunt inopes, et voluerit statuere ut is victum capiat e ditiori aliquo monasterio, hoc recte faciet; modo numerus eorum qui ordinantur mansionis facultates non excedat. Monachi enim qui sunt intus, debent præferri cæteris omnibus, ad ea quæ sunt sibi necessaria capienda.

325 ZONAR. Et clero quemdam ascribi, et in monasterium intercedente pecunia recepi, ab iis quorum ductu Ecclesiæ reguntur, episcopis videlicet et monasteriorum præfectis (sunt illi namque rectæ fidei capessendæ vitæque honeste et cum virtute degendæ fidelibus ad imitandum propositi duces) interdictum est. Id vero canone eo tempore usitatum fuisse, atque adeo a quibusdam moderationis fama commendatis, viris pariter ac mulieribus, non nisi soluta pecunia quemquam, aut sacris ordinibus annumeratum, aut in monasteria admissum fuisse, affirmat: ex quo illud plane eveniret, quod ait magnus Basilius: Cujus reprobum est initium, universum etiam rejiciendum est. Eos igitur qui id faciunt, si quidem episcopi illi, monasteriisve præpositi sacerdotes, aut sacris iniati fuerint, aut desistere, aut depositione puniri hic canon jubet: secundique canonis in synodo Chalcedonensi editi meminit, quo œconomum, aut defensorem, aut monasterii administrum aut omnino quemquam e clero pecunia allata promoveri vetitum est. Quod si a monasterii præfecto commissum id fuerit, qui sacerdotii ordine haud sit insignitus, ex eo monasterio ejiciendum, ac in aliud, ubi mancipatus obedientiæ vitam agat, relegandum esse decernit. Quæ vero, inquit deinde, parentes liberis nomine hæreditatis aut dotis seponunt. si Deo oblata conse-

A τάσσειν ἥπερ οἱ χαριστικάριοι, κἂν ὑπομνήματα ἔχωσι· πλὴν εἰ κελεύει ὁ ἁγιώτατός μου δεσπότης λαμβάνειν χρείας ἀδελφάτου τινὰ κοσμικὸν ὄντα, ἢ μοναχὸν ἀπὸ ἑτέρου μοναστηρίου διαφέροντος αὐτῷ, ἵνα μὴ δίδωσι κοσμικῷ ἢ μοναχῷ ἐσωμονιτάτον, ὡς ἂν μὴ ἐπιβαρύνηται ἡ μονὴ ἀπὸ τοῦ ἀδελφάτου. Εἰ γὰρ ἐπιβαρύνεται, λείψει πάντως καὶ τὸ ἐξωμονιτάτον, καὶ γίνεται ἀντὶ μισθοῦ κρῖμα. Εἰ δ' ἴσως προσέρχεταί τις τῶν λαϊκῶν, ἀδύνατος πάντη καὶ πένης, τῷ ἁγιωτάτῳ μου δεσπότῃ, ἢ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων τῶν ἀπολεσάντων τοὺς θρόνους αὐτῶν, καὶ δεομένων, καὶ θελήσει τυποῦν αὐτὸν λαμβάνειν χρείας ἀπό τινος τῶν εὐπορωτέρων μοναστηρίων, ποιήσει τοῦτο καλῶς μὴ ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῆς μο-
B νῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τασσομένων ὄντος. Προτιμότεροι γὰρ ὀφείλουσι εἶναι οἱ ἐσωμονῖται τῶν ἄλλων ἁπάντων εἰς τὸ λαμβάνειν τὰς χρείας αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ εἰς κλῆρον κατατάττεσθαί τινας, καὶ εἰς μοναστήριά τινας δέχεσθαι διὰ προσαγωγῆς χρημάτων τοὺς ἡγήτορας τῶν ἐκκλησιῶν, τουτέστι τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους (οὗτοι γὰρ προηγεῖσθαι ἐτάχθησαν τῶν πιστῶν εἰς πίστιν ὀρθὴν καὶ βίον σεμνὸν καὶ κατόρθωσιν ἀρετῆς), ἀπηγόρευται. Ὁ δὲ κανὼν λέγει ὅτι ἐπράττετο τοῦτο τότε, καί τινες τῶν εὐλαβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν τὰς εἰσδοχὰς εἴς τε τὰ ἱερατικὰ τάγματα καὶ εἰς τὰ μοναστήρια διὰ δόσεως ἐποιοῦντο χρημάτων, ὡς συμβαίνειν πληροῦσθαι τὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου
C ἀπόφασιν, λέγοντος· Οὗ ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος, καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον. Τοὺς οὖν τοῦτο ποιοῦντας ὁ κανὼν οὗτος ἢ παύσασθαι κελεύει, εἰ ἐπίσκοποι εἶεν ἢ ἡγούμενοι ἱερεῖς ἢ τοῦ ἱερατικοῦ τινες, ἢ παύσασθα ἢ καθαιρεῖσθαι· καὶ μέμνηται τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὃς οὐδὲ οἰκονόμον ἢ ἔκδικον ἢ παραμονάριον ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος προβάλλεσθαι ἀνέχεται ἐπὶ χρήμασιν. Εἰ δὲ ἡγούμενος εἴη ὁ τοῦτο ποιήσας μὴ ὢν ἱερεὺς, ἐκδιώκεσθαι τοῦ μοναστηρίου αὐτὸν διατάττεται, καὶ ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ παραδίδοσθαι εἰς ὑποταγήν (41). Ἐκδιώκεσθαι δὲ βούλεται τοὺς μὴ ἔχοντας ἡγουμένους χειροτονίαν πρεσβυτέρου. Εἶτά φησιν ὅτι ἃ οἱ γονεῖς εἰς κλῆρον ἢ προῖκα τοῖς παισὶν ἀφορίζουσι, ταῦτα εἰ προσάγοιντο καὶ ἀφιερῶνται τῷ Θεῷ, ὡρίσαμεν
D ἀναφαίρετα εἶναι αὐτὰ, κἄν τε ὁ ἀφιερώσας αὐτὰ

Guill. Beveregii notæ

(41) *Παραδίδοσθαι εἰς ὑποταγήν*. In supplemento ad Parisiensem Zonaræ editionem post ὑποταγὴν hæc interserenda ex aliis mss. describuntur, Πῶς δὲ τοῦ κανόνος τῆς τετάρτης συνόδου, οὗ ἐμνήσθησαν οἱ Πατέρες οὗτοι, τὸν ἐπὶ χρήμασι χειροτονήσαντα καθαιροῦντες αὐτίκα καὶ τὸν χειροτονηθέντα, οὗτος τὸν εἰς κλῆρον διὰ χρημάτων τάττοντα ἢ παύσασθαι ἢ καθαιρεῖσθαι κελεύει; Εἴποιμεν οὖν, ὅτι οὐ περὶ τῶν χειροτονούντων οὗτος ὁ κανὼν κελεύει, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ περὶ τῶν τοὺς ἤδη κεχειροτονημένους δεχομένων καὶ κατατασσόντων αὐτοὺς εἰς κλῆρον. Εἶτά φησιν. *Sed qua ratione factum arbitrabimur, ut cum quartæ synodi canone illo, cujus Patres hic meminerunt, tam ei qui pretio adductus ordines contulit, quam ei qui pecunia emptos assecutus est, depositio pariter sit indicta, cum, qui pretio intercedente quempiam in clerum allegerit, vel desistere, vel deponi, hic canon decernat? Dicendum igitur, hunc canonem, non de iis qui ordines conferunt, de quibus alter ille; sed de iis qui jam ordinibus initiatos recipiunt, et in clerum describunt, esse intelligendum. Deinde inquit.* Ex ultimis his verbis, εἶτά φησιν *deinde inquit*, colligimus ea, quæ in nostra editione inter ὑποταγὴν et εἶτα interseruntur, in mss. e quibus hoc supplementum desumptum est, non legi, nimirum, Ἐκδιώκεσθαι δὲ βούλεται τοὺς μὴ ἔχοντας ἡγουμένους χειροτονίαν πρεσβυτέρου, *Expelli autem vult eos monasteriorum præfectos, qui presbyteri ordinationem non habent;* quæ idcirco hic transtuli, quoniam latina eorum versio in ipso opere omissa est.

μείνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κἄν τε ἐξέλθῃ, εἰ μὴ ἡ αἰτία τῆς ἐκ μονῆς αὐτοῦ ὑποχωρήσεως γένηται ἐκ τοῦ ἡγουμένου.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ διὰ χρυσίου προσιέμενος τοὺς προσ-« ιόντας ἱερατικῷ πράγματι ἢ μονήρει βίῳ, ἐπί-« σκοπος μὲν ἢ ἡγούμενος, ἢ ὅλως ἱερατικὸς ὤν, « ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Ἡγουμένη δὲ, « ἐκδιωκέσθω, καὶ διδόσθω εἰς ὑποταγήν. Ὡσαύ-« τως καὶ ἡγούμενος, ὁ μὴ ἱερεύς. Τὰ δὲ ἀφαιρού-« μενα παρὰ τῶν προσιόντων, μενέτω, κἂν ἐπι-« μένοιεν, κἂν μὴ, εἰ μὴ αἰτία εἴη τοῦ προεστῶ-« τος. »

Οἱ ἀπαιτοῦντες χρυσίον τοὺς προσερχομένους τῷ ἱερατικῷ πράγματι ἢ τῷ μονήρει βίῳ, εἴτε ἐπίσκοποί εἰσιν, εἴτε ἡγούμενοι, εἴτε ὅλως τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, ἢ παυσάσθωσαν τοῦτο ποιοῦντες, ἢ καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ ἡγουμένη ἐστὶν ἡ τοῦτο ποιοῦσα καὶ ἀποταγὰς ἀπαιτοῦσα τὰς ἐπὶ τῷ μονάσαι προσερχομένας, ἐκδιωχθήσεται τῆς μονῆς, καὶ ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ παραδοθήσεται εἰς ὑποταγήν· ἐκδιωχθήσεται δὲ ὡσαύτως καὶ ὁ μὴ ὢν ἱερεὺς ἡγούμενος, καὶ τὴν ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ ὑποταγὴν ὑπενέγκοι. Τῷ γὰρ ὄντι ἱερεῖ ἀρκοῦσα καταδίκη ἐστὶν ἡ καθαίρεσις. Ὅσα δέ τινες ἑκουσίως, ἢ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ὑπὲρ τῶν ἰδίων τέκνων, προσαγάγοιεν πράγματα τῇ μονῇ, καὶ τῷ Θεῷ ταῦτα ἀφιερώσουσιν, ὀφείλουσι ταῦτα μένειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν, κἄν τε αὐτοὶ οἱ προσάγοντες αὐτὰ ἐκεῖσε προσκαρτερήσωσι, κἄν τε ἐξέλθοιεν ἐκ τῆς μονῆς· εἰ μήπου δι' αἰτίαν τοῦ προεστῶτος ἐξῆλθον.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Ἀπὸ τοῦ παρόντος ὁρίζομεν μὴ γίνεσθαι διπλοῦν « μοναστήριον, ὅτι σκάνδαλον καὶ πρόσκομμα « τοῖς πολλοῖς γίνεται τοῦτο. Εἰ δέ τινες μετὰ « συγγενῶν προαιροῦνται ἀποτάξασθαι, καὶ τῷ « μονήρει βίῳ κατακολουθεῖν, τοὺς μὲν ἄνδρας « δεῖ ἀπιέναι εἰς ἀνδρεῖον μοναστήριον, τὰς δὲ « γυναῖκας εἰσιέναι ἐν γυναικείῳ· ἐπὶ τούτῳ γὰρ « εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. Τὰ δὲ ὄντα ἕως τοῦ νῦν « διπλᾶ κρατείτωσαν κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου « Πατέρος ἡμῶν Βασιλείου, καὶ κατὰ τὴν διατα-« γὴν αὐτοῦ οὕτω διατυπούσθωσαν. Μὴ διαιτά-« σθωσαν ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχοὶ καὶ μονά-« στριαι. Μοιχεία γὰρ μεσολαβεῖ τὴν συνδιαίτησιν. « Μὴ ἐχέτω μοναχὸς παῤῥησίαν πρὸς μονά-« στριαν, ἢ μονάστρια πρὸς μοναχὸν ἰδίᾳ προσο-« μιλεῖν. Μηδὲ κοιταζέσθω μοναχὸς ἐν γυναικείῳ « μοναστηρίῳ· μηδὲ συνεσθιέτω μονάστρια κατὰ « μόνας· καὶ ὅτε τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου παρὰ τοῦ

crataque fuerint, ea, sive in monasterio postea iste quo sunt consecrata permanserit, sive eo relicto abscesserit, nisi penes præfectum ejus discessionis culpa resideat, repeti nulla ratione licere decrevimus.

ARIST. « Qui pecunia ad sacerdotalem ordinem aut monasticam accedentes vitam admittit, si « episcopus sit, aut monasterii præfectus, aut « sacris quispiam initiatus, vel cesset, vel de-« ponatur. Monasterii vero præfecta expellatur, « et in subjectionem tradatur. Similiter et præ-« fectus, si non sit sacerdos. Quæ autem ab « accedentibus consecrantur, maneant; sive « ipsi permanserint sive non; nisi præfectus sit « in culpa. »

Qui ad ordinem sacerdotalem aut vitam monasticam accedentes pecuniam reposcunt, sive episcopi sint, sive monasteriorum præfecti, aut ullo modo e clericorum numero, aut cessent hoc facere, aut deponantur; si monasterii autem præfecta sit ista, quæ hoc facit, et ab iis, qui monasticam agere vitam accedunt, renuntiationes exigit, sua mansione expelletur, et alii monasterio in subjectionem tradatur. Eodem autem modo expelletur et monasterii præfectus, qui non est sacerdos, et subjectionem in alio monasterio sustinebit; ei enim qui est sacerdos, sufficit depositionis mulcta. Quæcunque autem bona sua sponte, vel pro seipsis vel pro liberis suis aliqui mansioni offerunt, et Deo consecrant, illa debent in monasterio permanere, juxta eorum promissionem, sive illi qui ea offerunt ibi permaneant, sive mansione exeant: nisi ob præfecti culpam exeant.

CANON XX.

« A præsenti statuimus non fieri duplex monaste-« rium, quoniam hoc fit multis scandalum et « offensio. Si qui autem volunt cum cognatis « mundo renuntiare, et vitam sequi monasticam, « viros quidem oportet in virorum monasteria « discedere, feminas autem ingredi in mulierum « monasteria: hoc enim est Deo acceptum. Quæ « autem hucusque duplicia fuerunt, serventur « secundum regulam sancti Patris nostri Basilii, « et secundum ejus constitutionem sic instituan-« tur. In uno monasterio ne versentur monachi « et monachæ. Adulterium enim conversationis « interventu admittitur. Monachus cum mona-« cha libere non loquatur, vel monacha cum mo-« nacho seorsum confabuletur. **326** Nec cubet « monachus in feminarum monasterio, nec « monacha seorsum comedat. Et quando quæ « sunt vitæ necessaria a parte virorum ad re-

Guill. Beveregii notæ.

(42) *Ἐκ τοῦ ἡγουμένου.* Ex eodem supplemento, post hæc ultima hujus interpretationis verba, sequentia addenda sunt, Τοῦτο οὖν ἔστι νοηθῆναι ἐκ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἀπαιτεῖσθαι τὸν εἰς κλῆρον ἢ εἰς μονὴν δεχόμενον χρήματα οὐ χρή. Εἰ δὲ ἐκεῖνος προσαγάγῃ τινὰ, ὡς ἀφιερῶν αὐτὰ τῷ Θεῷ, ὁ ταῦτα δεξάμενος ἀνεύθυνός ἐστι. *Illud ergo ex hoc canone intelligi licet, non esse nimirum ab eo, quem in clerum monasteriumve admittas, pecuniæ aliquid exigendum. At vero aliqua, quæ ipse sponte offerat, Deoque dicata velit, si quis acceperit, nullo id in crimine esse reponendum.* Sed neutrum ex hisce supplementis in ms. Amerbachiano legitur.

« gulares feminas deferuntur, extra portam hæc accipiat monasterii muliebris præfecta, cum aliqua anu monacha. Si autem eveniat ut aliquam velit cognatam monachus aspicere, præsente præfecta cum ea colloquatur exiguo et brevi sermone, et mox ab ea recedat. »

BALS. In primo quidem cap. 12 tit. præsentis operis diversæ leges de monasteriis traditæ sunt: præsens autem canon constituit, non esse facienda duplicia monasteria, ne multi ex eo offendantur. Tanquam autem dixerit quispiam, hoc esse honestum et jure admittendum, quandoquidem quædam suspicio inciderit propter personas non satis firmas et stabiles, (si enim a suspicione alieni, cognati fortasse vel fratres vel alii ejusmodi, velint esse monachi, cur non eis licebit in duplici monasterio habitare?) dicunt Patres, quod ne tunc quidem cognatos simul habitare oporteat, ne aliqui ex eo offendantur: sed vir quidem in virorum proprium monasterium abeat, mulier autem in mulierum. Sic enim viventes separati, Deo accepti servient. Quæ prius autem fuerant duplicia monasteria ex decreto et constitutione magni Patris Basilii administrari jusserunt, scilicet ut non conversentur, hoc est, non cohabitent viri et mulieres in uno monasterio; quoniam adulterii suspicio oritur ex cohabitatione. Sed neque monachus potestatem habeat cum monacha seorsum confabulandi, vel comedendi, vel in muliebri monasterio pernoctandi; quemadmodum nec contra. Quæ autem sunt monialibus ad victum necessaria, a viris recipiantur, non intra monasterium, sed extra portam ejus, per manum monasterii præfectæ et anus monachæ. Si quis autem monachus velit monacham cognatam suam aspicere, ne liceat ei seorsum cum ea sermones conferre: sed in præsentia præfectæ monasterii, et protinus recedere. Nomen autem δίαιτα, non, ut apud grammaticos, pro convivio, sed pro habitatione accipitur: δίαιτα enim apud jurisconsultos est habitaculum. Duplicia autem monasteria dici nonnulli affirmabant, non quæ simul habent viros et feminas, sed quæ prope et conjuncte ædificata sunt, et tanquam unum reputantur propter multam unionem. Sed ex hoc canone apparet, non dici propterea duplicia monasteria, sed quod in uno eodemque monasterio habitarent aliquando, ut est verisimile, viri et mulieres. Constituit enim, ut cognati abeant, illi quidem in virorum, hæ vero in mulierum monasteria; tanquam esset prohibita in uno et eodem loco eorum habitatio. Similiter jubet ne conversentur, hoc est, ne in uno monasterio cohabitent viri et mulieres. Lege et totum primum tit. IV lib., qui ejusmodi multa docet et statuit, ut neque monachus nec laicus muliebre monasterium ingrediatur quamcunque ob causam: et definit de iis, qui

« ἀνδρείου μέρους πρὸς τὰς κανονικὰς ἀποκομίζονται, ἔξωθεν τῆς πύλης ταῦτα λαμβανέτω ἡ ἡγουμένη τοῦ γυναικείου μοναστηρίου, μετὰ γραός τινος μοναστρίας· εἰ δὲ συμβῇ, καὶ συγγενῆ τινα θέλει θεάσασθαι ὁ μοναχὸς, ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς ἡγουμένης ταύτῃ προσομιλείτω διὰ μικρῶν καὶ βραχέων λόγων, καὶ συντόμως ἐξ αὐτῆς ἀπαναχωρείτω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ α' κεφαλ. τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κατεστρώθησαν διάφορα νόμιμα χάριν τῶν μοναστηρίων· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ γίνεσθαι διπλᾶ μοναστήρια, διὰ τὸ μὴ σκανδαλίζεσθαι ἐκ τούτου τοὺς πολλούς. Ὡς δὲ τινος εἰπόντος καλὸν εἶναι καὶ εὐπαράδεκτον τοῦτο, ὅταν ὑποψία τις ὑποτρέχῃ διὰ τὰ ἀστήρικτα πρόσωπα, (εἰ γὰρ ἀνύποπτοι, συγγενεῖς τυχὸν, ἀδελφοὶ ἢ ἕτεροι τοιοῦτοι, θελήσουσι μονάσαι, ἵνα τί οὐ παραχωρηθήσονται εἰς διπλοῦν κατοικεῖν μοναστήριον;) φασὶν οἱ Πατέρες ὡς οὐδὲ τηνικαῦτα τοὺς συγγενεῖς δέον ἐστὶ συνοικεῖν, ἵνα μὴ ἐκ τούτου προσκόπτωσί τινες· ἀλλ' ὁ μὲν ἀνὴρ ἀνιέτω εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον ἰδιαίτατον· ἡ δὲ γυνὴ εἰς γυναικεῖον. Οὕτω γὰρ ζῶντες κεχωρισμένοι, εὐαρέστως δουλεύσουσι τῷ Θεῷ. Τὰ μέντοι προγεγονότα διπλᾶ μοναστήρια παρεκελεύσαντο πολιτεύεσθαι, κατὰ τὸν ὁρισμὸν καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ μεγάλου Πατρὸς Βασιλείου, ἤγουν μὴ συνδιαιτᾶσθαι, τουτέστι μὴ συνοικεῖν ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ· ὅτι ὑποψία ἐστὶ μοιχείας ἀπὸ τῆς συνοικήσεως. Ἀλλὰ μηδὲ μοναχὸς ἐχέτω ἄδειαν μετὰ μοναχῆς κατ' ἰδίαν προσομιλεῖν ἢ συνεσθίειν, ἢ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ διανυκτερεύειν· ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀνάπαλιν. Τὰ δὲ ἀναγκαῖα ταῖς μοναζούσαις ἀποκομίζεσθαι διὰ ἀνδρῶν, οὐχὶ ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς πύλης αὐτοῦ διὰ χειρὸς ἡγουμένης καὶ μοναστρίας γραός. Εἰ δήποτέ τις μοναχὸς θελήσει θεάσασθαι μονάζουσαν συγγενῆ αὐτοῦ, μὴ παραχωρείσθω κατ' ἰδίαν μετ' αὐτῆς συνείρειν λόγους, ἀλλὰ κατὰ παρουσίαν τῆς ἡγουμένης καὶ ἐν συντόμῳ ἀναχωρεῖν. Τὸ ὄνομα δὲ τῆς διαίτης οὐκ ἐκλαμβάνεται εἰς εὐωχίαν, κατὰ τοὺς γραμματικοὺς, ἀλλ' εἰς κατοίκησιν· δίαιτα γὰρ παρὰ τοῖς νομικοῖς ἡ κατοικία ἐστί. Διπλᾶ δὲ μοναστήρια εἶπόν τινες λέγεσθαι οὐ τὰ ἔχοντα ἐν ταυτῷ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ τὰ πλησίον καὶ ἡνωμένως κτισθέντα, καὶ λογιζόμενα ἓν ὡσανεὶ διὰ τὴν πολλὴν ἑνότητα. Ἀπὸ δὲ τοῦ κανόνος ἀναφαίνεται μὴ λέγεσθαι διὰ τοῦτο διπλᾶ μοναστήρια, ἀλλὰ ὅτι ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ κατῴκουν ποτὲ, ὡς ἔοικεν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Διορίζεται γὰρ τοὺς προσγενεῖς ἀφίστασθαι εἰς ἀνδρῷα καὶ γυναικεῖα μοναστήρια, ὡς οὔσης κεκωλυμένης τῆς εἰς αὐτὸ καὶ ἓν κατοικίας τούτων. Ὡσαύτως παρακελεύεται μὴ διαιτᾶσθαι, τουτέστι μὴ συνοικεῖν, ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ὅλον πρῶτον τίτλον τοῦ δ' βιβλίου, διδάσκοντα περὶ τοιούτων πολλῶν, διοριζόμενον μήτε μοναχὸν μήτε λαϊκὸν εἰσιέναι εἰς γυναικεῖον μοναστήριον χάριν οἱασδήτινος αἰτίας·

διατυποῦντα δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ὀφειλόντων ἱερουργεῖν ἐν ταῖς γυναικείαις μοναῖς καὶ τὰ περὶ τῶν ἀποκρισιαρίων αὐτῶν καὶ λοιπῶν διακονητῶν.

ΖΩΝΑΡ. Κωλύει ὁ κανὼν διπλᾶ γίνεσθαι μοναστήρια. Οὐχ ὁμοῦ δὲ διῆγον τοῖς μονασταῖς αἱ μονάζουσαι ἐν τοῖς τοιούτοις μοναστηρίοις· ἀλλ' ἔγγιστα κατῴκουν ἀλλήλων· ὥστε καὶ ἄμφω ἀλλήλων ἀκούειν. Τοῦτο οὖν, ὑποκνίζον τε εἰς λογισμοὺς ἐμπαθεῖς, ἢ καὶ εἰς τὰ πάθη αὐτὰ, καὶ εἰς σκάνδαλον δὲ τοῖς πολλοῖς γινόμενον, ὁρῶσι σχεδὸν συνοικούσας ἀνδράσι γυναῖκας, διὰ τὴν πάνυ τῶν κατοικιῶν ἑκατέρων ἐγγύτητα, ἀποτρέπει ἡ σύνοδος γίνεσθαι. Εἰ δέ τινες, φησὶ, μετὰ συγγενῶν προαιροῦνται ἀποτάξασθαι, οἱ μὲν ἄνδρες εἰς ἀνδρῶν ἀπερχέσθωσαν μοναστήριον, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς γυναικεῖον. Οὕτω γὰρ εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς, ἀντὶ τοῦ, οὕτως εὐαρέστως δουλεύσουσι τῷ Θεῷ, ἰδίᾳ ζῶντες, καὶ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένοι, ὥστε ἀλλήλοις μήτε εἰς παροξυσμὸν εἶναι βιοτῆς ἐμπαθοῦς, μήτε ἄλλοις εἰς σκάνδαλον. Ὅσα δὲ ἤδη γεγόνασι διπλᾶ μοναστήρια, Ἔστωσαν, φησὶ, καὶ οἰκονομείσθωσαν κατὰ τὴν διαταγὴν καὶ τὸν τύπον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ μὴ διαιτάσθωσαν ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχοὶ καὶ μονάστριαι. Δίαιτα δ' ἐνταῦθα οὐ τὸ συνεσθίειν ὁμοῦ καλεῖται, ἀλλ' ἡ μετ' ἀλλήλων συνδιαγωγὴ καὶ ἀναστροφή. Μηδ' ἐχέτωσαν πρὸς ἀλλήλους παῤῥησίαν μοναχός τε καὶ μοναχὴ, ὥστε συνιέναι ὅτε βούλοιντο, καὶ ἀλλήλοις προσομιλεῖν, μηδὲ κοιταζέσθω μοναχὸς ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ, μηδὲ συνεσθιέτω καταμόνας μοναζούσῃ. Ἀλλὰ κἂν χορηγεῖν αὐταῖς τὰ ἀναγκαῖα μέλλοιεν ἐκ τῆς ἀνδρῴας μονῆς, μὴ εἰσίτωσαν μοναχοὶ ἐντὸς τοῦ γυναικείου μοναστηρίου· ἀλλὰ μέχρι τῆς πύλης ἐλθόντες προσμενέτωσαν ἔξω, ἡ δὲ προεστῶσα μετὰ γηραιῶν μοναζουσῶν ἐλθοῦσα πρὸς τὴν πύλην λαμβανέτω τὰ κομισθέντα. Εἰ δὲ καὶ συγγενῆ οἰκείαν ἰδεῖν ζητεῖ μοναχὸς, παρούσης τῆς ἡγουμένης θεασάσθω αὐτὴν, καὶ προσομιλείτω δι' ὀλίγων λόγων, ὥστε ταχέως ὑποχωρεῖν.

A debent ministrare in muliebribus monasteriis, et de ipsorum apocrisiariis et reliquis ministris.

ZONAR. Duplicia hic canon monasteria fieri vetat. In iis autem non cum viris simul in eodem loco feminæ degebant, sed ita propinquo, ut voces audire reddereque invicem utrique possent. Id ergo, quia nimirum ex eo ad cogitationes molles ac teneras, aut ad ipsas quoque libidinosas affectiones, titillatio exsistere facile posset, offensionemque multis afferret illa vicinitas, quæ speciem in eodem quasi domicilio commorantium virorum ac mulierum exhiberet, nullo modo synodus licere decernit. Quod si qui, inquit, una cum cognatis mundo renuntiare cupiant, viri quidem B ad virorum, mulieres autem ad feminarum monasteria se conferant. Sic enim Deo acceptum 327 est, Deo sic accepti servient, si sejuncti invicem ac divisi vitam agant, nec alter alteri incitamentum ad libidinem, neque aliis offensionem præbeat. Quæ autem duplicia monasteria jam instituta sunt, maneant, inquit, ac juxta magni Basilii constitutionem normamque administrentur: neque in uno monasterio monachi simul et monachæ degant. Δίαιτα namque hoc loco, non ejusdem mensæ communionem, sed vitæ mutuam consuetudinem familiaritatemque significat. Neque vero ea conceditur ulli monacho vel monachæ licentia, ut simul colloqui uterque congredique pro arbitrio queant, C neque in muliebri monasterio monachus pernoctet, neque seorsum cum moniali aliqua cibum capiat. Verum etiamsi quandoque ad victum necessaria ex virorum monasterio monialibus suppeditari contingat, nequaquam intra septa monasterii muliebris monachi ingrediantur: sed ubi ad portam pervenerint, extra fores consistant; præfecta vero earum, quæ ætate provectiores sunt, monialium comitatu septa, portæ appropinquans quæ afferuntur accipiat. Si quis vero etiam cognatam visere monachus cupiat, præsente monasterii præfecta id faciat, brevique colloquio usus quam primum recedat.

ΑΡΙΣΤ. « Μὴ ἤτω διπλᾶ μοναστήρια, μηδὲ διαιτάσθωσαν ἐν αὐτῷ μοναχοὶ καὶ μονάστριαι, μηδὲ καταμόνας ὁμιλείτωσαν· ἀλλὰ καὶ εἴ τι διακομίσει ἀνὴρ κανονικῇ, ἔξω μένων διδότω, καὶ τὴν συγγενῆ ὑπὸ παρουσίας τῆς ἡγουμένης θεάσθω. »

ARIST. « Duplicia ne fiant monasteria, neque monachi et monachæ in eodem cohabitent, neque seorsim confabulentur: quinetiam siquid D vir feminæ regulari attulerit, extra fores exspectans, tradat, et cognatam in præfectæ præsentia visat. »

Πᾶσαν ἀσφάλειαν ἔθεντο οἱ Πατέρες, ἵνα μὴ τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ μῶμός τις ἐπιτρίβηται, καὶ προσέταξαν μὴ ἐν ταυτῷ συνεσθίειν μοναχοὺς καὶ μοναστρίας, μηδὲ πρὸς ἀλλήλους ὁμιλεῖν κατ' ἰδίαν· ἀλλὰ κἂν συγγενῆ τινα θέλῃ θεάσασθαι μοναχὸς, παρουσίᾳ τῆς ἡγουμένης ταύτῃ προσομιλεῖν. Καὶ εἴ τι τῶν αναγκαίων τοῦ βίου ἀπὸ τοῦ ἀνδρῴου μοναστηρίου διακομίσῃ πρὸς τὰς μοναζούσας ὁ μοναχὸς, ἔξω τῆς μονῆς ἑστῶτα διδόναι τοῦτο τῇ ἡγουμένῃ.

Omnem curam adhibuerunt Patres, ne probrum aliquod vitæ monasticæ inferretur, et mandarunt in eodem monasterio monachos et monachas non convesci, nec inter se seorsim confabulari, sed et si cognatam aliquam aspicere cupit monachus, præsentia præfectæ cum ea colloqui. Et si quid eorum, quæ vitæ sunt necessaria, a virorum monasterio ad monachas transportabit monachus, extra mansionem stans illud præfectæ tradat.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Οὐ δεῖ μοναχὸν ἢ μονάστριαν καταλιμπάνειν τὴν « οἰκείαν μονὴν, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπέρχεσθαι· εἰ « δὲ συμβῇ τοῦτο, ξενοδοχεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον,

CANON XXI.

« Non oportet monachum vel monacham proprium « relinquere monasterium, et ad aliud se conferre: « si hoc autem contigerit, ipsum hospitio excipi

« est necessarium; sed sine notitia monasterii A
« præfecti eum recipi non convenit. »

BALS. Postquam pollicitus sit aliquis et Deo professus se in monasterio, in quo tonsus est, mansurum, quomodo ei permittetur suam professionem infirmare, et in aliud monasterium abire? Statuit ergo canon, ne monachus vel monacha ex suo monasterio inordinate recedat, et in aliud monasterium se conferat, ut in eo collocetur. Si hoc autem propter pusillum et abjectum animum sæpe fiat, is ne ab eo qui præest recipiatur, sine scientia ac notitia ejus, qui illius curam gerit, monasterii præfecti, scilicet sine dimissoria ejus epistola: sed solum hospitio excipiatur, ne ad sæcularia abire cogatur et cum laicis vitam agere. Porro magnus B Basilius in suis asceticis capitibus statuit, ut monachus, qui animo offenditur, recedat ab eo, in quo tonsus est, monasterio: et hoc faciat, postquam monasterii præfecto id semel et iterum dixerit, et etiam monachis, nec malum corrigitur. Hospitii autem nomine ne dicas monachum, qui alibi tonsus est, diu debere versari in alieno monasterio; hac enim ratione fit fraus canoni; sed paucis diebus. Ne mireris autem, quomodo a canone non punitur is, qui eum transgreditur. Lege et 80 can. syn. Carth., et scies quomodo puniuntur, qui alibi tonsi sunt, et qui eos suscipiunt

« προσλαμβάνεσθαι δὲ ἄνευ γνώμης τοῦ ἡγουμέ-
« νου αὐτοῦ οὐ προσήκει. »

ΒΑΛΣ. Μετὰ τὸ δοῦναί τινα συνθήκας καὶ ὁμολογίας εἰς Θεὸν χάριν τοῦ προσμένειν ἐν ᾗ ἀπεκάρη μονῇ, πῶς παραχωρηθήσεται τὴν οἰκείαν ἀθετῆσαι ὁμολογίαν, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπελθεῖν μονήν; Διορίζεται οὖν ὁ κανὼν μήτε μοναχὸν μήτε μονάστριαν ἀσυντάκτως ἀναχωρεῖν ἀπὸ τῆς οἰκείας μονῆς, καὶ εἰς ἕτερον ἀπέρχεσθαι μοναστήριον χάριν τοῦ καταταγῆναι ἐν αὐτῷ. Εἰ δὲ πολλάκις διὰ μικροψυχίαν γένηται τοῦτο, μὴ προσλαμβάνεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ προεστῶτος ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κουρεύσαντος αὐτὸν ἡγουμένου, δηλονότι χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ μόνον ξενοδοχεῖσθαι· ἵνα μὴ βιασθῇ εἰς κοσμικὰ ἀπιέναι, καὶ διάγειν μετὰ λαϊκῶν. Ὁ μέντοι μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ κεφαλαίοις διορίζεται τὸν μοναχὸν, βλαπτόμενον ψυχικῶς, ἀναχωρεῖν ἀφ' ἧς ἀπεκάρη μονῆς· καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖν μετὰ τὸ εἰπεῖν καὶ ἅπαξ καὶ δὶς τὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς μοναχοὺς, καὶ μὴ διορθωθῆναι τὸ κακόν. Τῷ ὀνόματι δὲ τῆς ξενοδοχίας μὴ εἴπῃς ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸν ξενοκουρίτην μοναχὸν διάγειν εἰς ἀλλοτρίαν μονὴν, τοῦτο γὰρ καὶ περιγραφὴ τοῦ κανόνος ἐστίν· ἀλλ' ἐφ' ἡμέραις μετρίαις. Μὴ θαυμάσῃς δὲ πῶς οὐ κολάζεται παρὰ τοῦ κανόνος ὁ παραβάτης τούτου. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν π' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ μάθῃς ὅπως οἱ ξενοκουρῖται κολάζονται, καὶ οἱ τούτους δεχόμενοι.

328 ZONAR. Monachos, quo loco primum rebus humanis a se abjudicatis monasticæ vitæ institutum amplexi sunt, in eo manere, nec aliam sibi stationem quærere oportet. Quod si quis in alterum monasterium, relicto priore, demigret; hospitio scilicet hominem excipi necesse est, ne profana diversoria ingredi, et cum iis, qui nulla ad honeste vivendum disciplina instructi sunt vitam agere cogatur: ascribi vero ordini, et in fratrum numerum referri, nisi ejus unde discessit monasterii præfecto annuente, non licet. Atque hic quidem canon omnem, sine ullo discrimine, secessionem interdictam esse decernit: magnus vero Basilius, in asceticis suis capitibus, diverso modo de monachorum discessione loquitur, quam ita demum D concedi probat, si manentes spirituali detrimento afficiantur; ac tum quidem ejus detrimenti causam præfecto aperire, ac si quidem ea tollatur, in sua quemque statione persistere; illa vero adhuc manente, rem totam in fratrum conventu enuntiare jubet.

C ΖΩΝΑΡ. Τοὺς μοναχοὺς, ἔνθα ἀπετάξαντο τῷ κόσμῳ, συνετάξαντο δὲ τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ, προσμένειν προσήκει, καὶ μὴ ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖν. Εἰ δέ τις ἀναχωρήσῃ, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ μονὴν, ξενοδοχεῖσθαι μὲν τοῦτον ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ βιασθῇ εἰς κοσμικοὺς ἀπιέναι, καὶ συνδιάγειν τοῖς ζῶσιν ἀδιαφόρως· προσλαμβάνεσθαι δὲ αὐτὸν καὶ κατατάττειν τῇ ἀδελφότητι οὐ δεῖ, εἰ μὴ ὁ ἡγούμενος ἐπιτρέψῃ τῆς μονῆς, ἀφ' ἧς ἐξῆλθεν. Ὁ μὲν οὖν κανὼν οὕτως ἀδιάστικτον ἔχει τὴν κώλυσιν τῆς ἀναχωρήσεως· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ κεφαλαίοις διαστίζει περὶ τῆς τῶν μοναχῶν ἀναχωρήσεως, καὶ οὐκ ἄλλως αὐτοῖς ἀναχωρεῖν δίδωσιν, εἰ μὴ ψυχικῶς βλάπτοιντο· καὶ τότε δὲ τὴν αἰτίαν τῆς βλάβης ἐπαγγέλλειν τῷ ἡγουμένῳ, καὶ εἰ μὲν θεραπεύοιτο τὸ αἴτιον αὖθις, διάγειν βούλεται ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ μονῇ· εἰ δὲ ἀθεράπευτον ᾖ τὸ κακὸν, λέγειν τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀδελφότητος.

ARIST. « Monacho vel monachæ suam relinquere « mansionem, et aliam ingredi non liceat: sin « ingrediatur, ut hospes accipiatur; at præter « præfecti sententiam ne admittatur aut hospitio « excipiatur. »

Recipi quidem et hospitio excipi monachum vel monacham, ad aliam mansionem proficiscentem, præsens canon non permittit, ne ad sæculares necessario divertens, ibi permaneat; at eam admit-

ΑΡΙΣΤ. « Μοναχὸν ἢ μονάστριαν μὴ ἐξέστω καταλιμπάνειν τὴν οἰκείαν μονὴν, καὶ ἑτέρᾳ προσιέναι· εἰ δ' ἀφίκοιτο, ξενοδοχείσθω· μὴ μέντοι « προσδεχέσθω, καὶ ξενοδοχείσθω παρὰ γνώμην « τοῦ ἡγουμένου. »

Τὸ μὲν ὑποδέχεσθαι καὶ ξενοδοχεῖσθαι μοναχὸν ἢ μοναχὴν ἐν ἑτέρᾳ μονῇ ἀπιοῦσαν ὁ παρὼν κανὼν οὐκ ἐπιτρέπει, ἵνα μὴ διὰ ἀνάγκην εἰς κοσμικοὺς ἀπέλθοι ἢ μείνῃ· τὸ δὲ προσλαβεῖν καὶ προσδέξασθαι

αὐτὴν, καὶ συντάξαι τῇ ἀδελφότητι παρὰ γνώμην τῆς ἡγουμένης, οὐκ ἐπιτρέπει.

ΚΑΝΩΝ ΚΒʹ.

« Θεῷ μὲν τὸ πᾶν ἀνατίθεσθαι, καὶ οὐ τοῖς ἰδίοις θελήμασι δουλοῦσθαι, μέγα χρῆμα τυγχάνει· *Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε*, ὁ θεῖος Ἀπόστολός φησι, *πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*. Χριστὸς δὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις αὐτοῦ τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτειν προστέταχεν. Οὐ γὰρ ἡ μοιχεία μόνον παρ' αὐτοῦ κολάζεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κίνησις τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὴν τῆς μοιχείας ἐγχείρησιν καταχέκριται, λέγοντος αὐτοῦ· *Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ*· ἔνθεν οὖν μαθη-
B
τευθέντες, λογισμοὺς ὀφείλομεν καθαίρειν. Εἰ γὰρ καὶ πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, ὡς ἐξ ἀποστολικῆς φωνῆς διδασκόμεθα. Ἐπάναγκες οὖν ἐστι παντὶ ἀνδρὶ διὰ τὸ ζῆν ἐσθίειν. Καὶ οἷς μὲν βίος ἐστὶ γάμου καὶ τέκνων καὶ λαϊκῆς διαθέσεως, ἀναμὶξ ἐσθίειν ἄνδρας καὶ γυναῖκας τῶν ἀδιαβλήτων ἐστὶ, μόνον τῷ διδόντι τροφὴν τὴν εὐχαριστίαν προσάγοντας, μὴ μετά τινων θυμελικῶν ἐπιτηδευμάτων, εἴτουν σατανικῶν ᾀσμάτων, κιθαρῶν τε καὶ πορνικῶν λυγισμάτων, οἷς ἐπέρχεται προφητικὴ ἀρὰ, οὕτως ἡ λέγουσα· *Οὐαὶ οἱ μετὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τὸν οἶνον πίνοντες, τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι*. Καὶ εἴ πού
C
ποτε εἶεν τοιοῦτοι ἐν τοῖς Χριστιανοῖς, διορθούσθωσαν· εἰ δὲ μή γε, κρατείτωσαν ἐπ' αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν κανονικῶς ἐκτεθέντα. Οἷς δὲ ὁ βίος ἐστὶν ἡσύχιος καὶ μονότροπος, ὁ συνταξάμενος Κυρίῳ τῷ Θεῷ ζυγὸν μονήρη ἆραι, καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσῃ· ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἱερατικὸν ἐκλεξαμένοις βίον οὐδ' ὅλως ἔξεστι κατ' ἰδίαν γυναιξὶ συνεσθίειν, εἰ μή που μετά τινων θεοφόρων καὶ εὐλαβῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ συνεστίασις πρὸς κατόρθωσιν πνευματικὴν ἀπάγῃ. Καὶ ἐπὶ συγγενῶν δὲ τὸ αὐτὸ ποιείτω. Εἰ δὲ καὶ αὖθις ἐν ὁδοιπορίᾳ συμβῇ τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας μὴ ἐπιφέρεσθαι μοναχὸν ἢ ἱερατικὸν ἄνδρα, καὶ
D
διὰ τὸ ἀναγκαῖον καταλῦσαι βούλεται εἴτε ἐν πανδοχείῳ εἴτε ἐν οἴκῳ τινὸς, ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν τοῦτο ποιεῖν, ὡς τῆς χρείας κατεπειγούσης. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν κωλύει τοὺς λαϊκοὺς μετὰ θυμελικῶν παιγνίων καὶ ὀρχήσεων ἐσθίειν, καὶ παρεγγυᾶται τοῖς τοιοῦτόν τι ποιοῦσι Χριστιανοῖς διορθοῦσθαι· εἰ δὲ μὴ, κρατεῖν ἐπ' αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν κανόνων προορισθέντα. Τοὺς μέντοι μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερωμένους παρακελεύεται μὴ συνεσθίειν μετὰ γυναικῶν κατ' ἰδίαν, κἂν τῇ ἀληθείᾳ ὦσι προσγενεῖς αὐτῶν· ἀλλ' ἐν φωτὶ καὶ μετὰ εὐλαβῶν τινων, διὰ τὸ μήτε αὐτοὺς ὑπὸ λογισμῶν ἐναντίων κατασείεσθαι, μήτε ἄλλους σκανδαλίζειν. Ἐν ὁδοι-

A tere, et præterea accipere, et inter sorores sine præfectæ voluntate collocare non permittit.

CANON XXII.

« Deo quidem universum dedicare, et non propriis voluntatibus servire, res magna est : « Sive enim comeditis, sive bibitis, inquit divinus Apostolus, omnia in Dei gloriam facite [70]. » Christus autem Deus noster in suis Evangeliis jussit peccatorum principia resecare. Non enim adulterium solum apud ipsum punitur; sed etiam cognitionis motus ad aggrediendum adulterium condemnatur, ipso dicente : « Qui aspexit mulierem ad concupiscendam ipsam, eam jam in corde suo adulteravit [71] : » unde nos quoque edocti, debemus cogitationes purgare. Etsi enim omnia licent, non tamen omnia expediunt [72], » ut a voce apostolica docemur. Cuivis ergo homini necesse est comedere ut vivat. Et quibus est vita quidem matrimonii et liberorum et laicæ constitutionis, mixtim comedere viros et mulieres, est ab omni reprehensione alienum ; si modo ei, qui dat nutrimentum, gratias agant, non cum scenicis quibusdam studiis sive Satanicis canticis, et citharœdicis ac meretriciis vocibus, quos prophetica exsecratio flexionibus seu gesticulationibus persequitur, sic dicens : « Væ iis qui cum cithara et psalterio vinum bibunt, Domini autem opera non respiciunt, et opera manuum ejus non considerant [73]. » Et sicubi tales fuerint inter Christianos, corrigantur : sin minus, adversus eos robur suum obtineant, quæ ab antecessoribus canonice tradita sunt. Quibus autem quieta est vita et solitaria, ut qui Domino Deo jugum monasticum tollere statuerint, in solitudine et silentio sedere convenit : sed nec iis etiam. qui vitam sacerdotalem elegerint, licet omnino seorsum cum mulieribus comedere ; nisi utique cum divinis et religiosis viris ac mulieribus, ut ipsum etiam convivium ad spiritualem correctionem adducat. Porro id ipsum etiam in cognatis fiat. Si autem rursus contingat, ut quæ sunt ad usum necessaria non afferat monachus vel sacerdos, et propter necessitatem velit, sive ad publicum diversorium, sive ad alicujus domum divertere ; ei liceat hoc facere, utpote urgente necessitate. »

BALS. Præsens canon prohibet laicis, ne cum scenicis ludicris et saltationibus comedant, et suadet Christianis **329** qui tale quid faciunt, ut se corrigant : sin minus, adversus eos valere, quæ canonibus antea constituta fuere, decernit. Porro et monachis et sacerdotibus præcipit, ne seorsum cum mulieribus comedant, etiamsi revera eorum cognatæ fuerint ; sed palam, et cum aliquibus bonis ac religiosis, ut neque ipsi a contrariis cogitationibus moveantur, neque aliis offensionem

[70] I Cor. x, 31. [71] Matth. v, 28. [72] I Cor. vi, 12. [73] Isa. v, 11, 12.

scandalumque præbeant. Si quis autem horum in itinere vel in alio non negligendo ministerio peregre versetur, et non habeat ea quæ sunt ad vitam necessaria, statuerunt, eum absque ullo præjudicio in hospitio publico vel in alienis ædibus diversari, propter urgentem necessitatem corporei nutrimenti et quietis. Atque hic quidem est hujus canonis scopus. Ejus autem proœmium est ex prima ad Corinthios Epistola magni apostoli Pauli, quæ sic expresse dicit : *Sive comeditis, sive bibitis, omnia in Dei honorem facite.* Illud autem, *Debemus cogitationes purgare*, ex secunda ad Corinthios Epistola. Illud : *Omnia licent, sed non omnia expediunt*, ex prima ad Corinthios Epistola. Et illud, *Væ illis, qui cum cithara et psalterio vinum bibunt*, et quæ deinceps sequuntur, ex Isaia propheta. Canonicas autem traditiones dicunt Patres 42 et 43 can. sanctorum apostolorum, et 60 Carthag. syn. et 62 syn. in Trullo.

ZONAR. Monachos et sacris initiatos homines privatim in eadem mensa cum feminis accumbere hic canon vetat. Exordio vero utitur, atque ad Deum omnia referenda esse demonstrat, dictumque Apostoli profert dicentis : *Sive manducatis, sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite.* Deinde sermonem aggreditur, atque ex Christi præcepto peccatorum initia a fidelibus resecanda esse ostendit. Illis namque verbis, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, non adulterium solummodo, sed ipsa quoque pravi motus initia castigat. Cum enim in mulieris forma contemplanda quispiam curiosus est, admisso pravæ affectionis initio, nempe cupiditate, ex eo ipsius quoque cogitatio et ratio ad crimen suscipiendum impellitur. Proinde cogitationes, inquit, interimere debemus (est et hoc quoque apostolicum), id est, propter hoc nascentes debemus exstinguere, priusquam sese altius efferre ac nobiscum colluctari possint. Vel καθαίρειν, id est purgare (utraque enim lectio admitti potest), ne videlicet mentem impuris cogitationibus contaminari sinamus, sed eas quam longissime amandemus ; vel etiam mentem, ob admissas impuras cogitationes inquinatam, expurgemus, ac pœnitentia contractas sordes eluamus, neque ulterius progredi patiamur. *Nam etsi mihi omnia licent, non tamen omnia expediunt :* hæc quoque magni Pauli verba sunt. *Licet ergo*, inquit, *edere ut vivas.* Et qui communi quidem more cum uxoribus suis ac liberis habitantes degunt, cum mulieribus cibum capere minime prohibentur, nec eos quisquam ob id reprehendat, si meritas interea divinæ liberalitati gratias agant, neque inter epulas comica studia, hoc est, Satanicas cantiones adhibeant. Quænam hæc vero? Citharæ meretriciæque flexiones. Flexionum autem nomine, aut inconditas saltationes, aut vocum in cantilenis modulationes significavit. In eos siquidem, ait, illa prophetæ exsecratio cadit, *Væ, qui cum cithara et*

A πορίᾳ δὲ ἢ ἐν ἑτέρᾳ ἀναγκαίᾳ διακονίᾳ ἀποδημοῦντά τινα ἐκ τούτων, καὶ τὰ πρὸς ζωὴν ἐπιτήδεια μὴ ἔχοντα, διωρίσατο ἀποκριματίστως καταλύειν ἐν ξενοδοχείῳ ἢ ἐν ἀλλοτρίῳ οἴκῳ, διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς σωματικῆς τροφῆς καὶ ἀναπαύσεως. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ κανόνος οὗτος. Τὸ προοίμιον δὲ αὐτοῦ ἐστιν ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου, οὕτω λεγούσης ἐν μέρει· *Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*· τὸ δὲ, *Ὀφείλομεν καθαίρειν λογισμοὺς*, ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας Ἐπιστολῆς· τὸ, *Πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*, ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς· καὶ τὸ, *Οὐαὶ οἱ μετὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τὸν οἶνον πίνοντες*, καὶ τὰ ἑξῆς, ἐκ τῆς τοῦ Ἡσαΐου B προφητείας. Κανονικὰς δὲ παραδόσεις οἱ Πατέρες φασὶ τὸν μθ' καὶ μγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὸν ξ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καὶ τὸν ξβ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρὼν κανὼν κωλύει μοναχοὺς καὶ ἱερωμένους κατ' ἰδίαν συνεσθίειν γυναιξί. Προοιμιάζεται δὲ, καί φησιν ὅτι πάντα χρὴ τῷ Θεῷ ἀνατίθεσθαι, καὶ χρῆσιν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου παράγει, λέγοντος, *Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.* Εἶτα μεταχειρίζεται τὸν λόγον, φάσκων ὅτι ὁ Χριστὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτημάτων περιαιρεῖν τοὺς πιστοὺς κελεύει. Ἐν γὰρ τῷ λέγειν, *Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-* C *τοῦ*, οὐ τὴν μοιχείαν κολάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ πάθους ἀρχήν. Ὅταν γάρ τις περιέργως ἴδῃ, δεξάμενος τὴν τοῦ πάθους ἀρχὴν, τὴν ἐπιθυμίαν δηλαδὴ, τότε αὐτῷ ὁ λογισμὸς κινεῖται πρὸς τὸ ἁμάρτημα. Ἔνθεν, φησὶ, λογισμοὺς ὀφείλομεν καθαιρεῖν (καὶ τοῦτο δὲ ἀποστολικὸν), τουτέστι, διὰ τοῦτο χρεωστοῦμεν καταβάλλειν τοὺς λογισμοὺς, καὶ μὴ ἐᾷν αὐτοὺς ἐπαίρεσθαι καὶ κατεξανίστασθαι ἡμῶν· ἢ καθαίρειν (γράφεται γὰρ καὶ οὕτως), ἀντὶ τοῦ, μὴ ἐᾷν μολύνεσθαι τὸν λογισμὸν δι' ἐνθυμήσεων πονηρῶν, ἀλλ' ἀποπέμπεσθαι ταύτας· ἢ καὶ διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν ὑπόπτων διαλογισμῶν μολυνθέντα καθαίρειν αὐτὸν, ἐκπλύνειν τοῦ μολυσμοῦ διὰ μετανοίας, καὶ μὴ ἐᾷν περαιτέρω χωρῆσαι. *Εἰ γὰρ καὶ πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.* Ταῦτα δὲ τοῦ μεγάλου D Παύλου τὰ ῥήματα. *Ἔξεστιν οὖν*, φησὶ, *τὸ ἐσθίειν διὰ τὸ ζῆν.* Καὶ οἱ μὲν κατὰ κόσμον βιοῦντες, καὶ γυναιξὶ συζῶντες καὶ τέκνοις, οὐ κωλύονται γυναιξὶ συνεσθίειν, οὐδὲ διαβολῆς αὐτοῖς αἴτιον τοῦτο, εἰ μετ' εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν γίνοιτο, καὶ οὐ μεσολαβοῦσιν ἐν ταῖς τραπέζαις αὐτῶν θυμελικὰ ἐπιτηδεύματα, ἤγουν σατανικὰ ᾄσματα. Τί δὲ ταῦτά εἰσι; Κιθάραι καὶ λυγίσματα πορνικά. Διὰ δὲ τῶν λυγισμάτων ἢ τὰς ἀσέμνους ὀρχήσεις ᾐνίξατο, ἢ τὰ ἐν ταῖς ᾠδαῖς λυγίσματα τῶν φωνῶν. Οἷς ἐπέρχεται φησὶ, προφητικὴ ἀρὰ, τὸ, *Οὐαὶ οἱ μετὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου οἶνον πίνοντες*, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰ οὖν εἰσι τοιοῦτοί τινες ἐν Χριστιανοῖς, διορθούσθωσαν· εἰ δὲ μὴ, οἱ παλαιοὶ κανόνες κρατείτωσαν ἐπ' αὐτοῖς. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαϊκῶν ὁ κανὼν διετάξατο. Οἷς δὲ,

φησὶν, ὁ βίος ἡσύχιος καὶ μονότροπος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἱερατικοῖς οὐκ ἔξεστι κατ' ἰδίαν γυναιξὶ συνεσθίειν. Εἰ δέ ποτε τοῦτο γίνεσθαι δεήσει, συμπαρόντων αὐτοῖς τιμίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν συνεστιαθήσονται γυναιξὶν, ἵνα καὶ ἡ συνεστίασις πρὸς κατόρθωσιν πνευματικὴν ἀπάγῃ· κατορθοῖ γὰρ ὁ οὕτως ἀνυπόπτως συνεσθίων γυναιξὶ τὸ δοξάζεσθαι τὸν Θεόν. Οἱ γὰρ ὁρῶντες αὐτῶν ἔξω πάσης διατηροῦντα ἑαυτὸν ἀποψίας, δοξάζουσι τὸν Θεὸν, κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον τὸν λέγοντα· *Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* Καὶ οὐ μόνον ἀλλοτρίαις γυναιξὶ συνεσθίειν ὁ μοναχὸς ἢ ὁ ἱερωμένος ἐπὶ παρουσίᾳ τινῶν εὐλαβῶν ἀπαιτεῖται, ἀλλὰ καὶ ὅτε συγγενέσι γυναιξὶ συνεσθίει. Ἐν δὲ ὁδοιπορίαις ἱερωμένος ἢ μοναχὸς, εἰ μὴ ἔχοι ὅπου ἀναπαύσεται, ἄδεια ἔσται αὐτῷ καὶ ἐν πανδοχείῳ καὶ ἐν οἴκῳ τινὸς καταλῦσαι χρείας κατεπειγούσης· πλὴν κἀκεῖ μετ' εὐλαβείας βούλεται ὁ κανὼν καὶ σωφρόνως αὐτοὺς τὴν διαγωγὴν ποιεῖσθαι.

A *psalterio vinum bibunt*; et quæ sequuntur. Si qui igitur hujusmodi inter Christianos sint, corrigi: sin minus, antiquorum canonum constitutiones in ipsis servari placet. Et hæc quidem de laicis canon statuit. Quibus vero, inquit, vitæ genus quietum et solitarium, quin et iis qui in sacrum ordinem cooptati sunt, privatim mulieribus convesci non licet. Id vero si quandoque necessario fiat, nequaquam cum feminis discumbere, nisi præsentibus honestis viris ac mulieribus, permissum sit, ut spiritualem aliquem fructum ipsa illa convivandi societas pariat. Quisquis enim hoc pacto citra suspicionem cum mulieribus vescitur, cæteros ad præconium divinæ laudis impellit. Nam qui ab eo ne tenuissimæ quidem suspicioni locum relinqui B animadverterint, Deum laudibus efferunt, ut in Evangelio scriptum est, illis verbis: *Sic luceat lux vestra coram hominibus* **330** *ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui est in cœlis* [74]. Neque solum quandocunque cum alienis, sed etiam si cum propinquitate junctis mulieribus monachi aut sacris initiati cibum capiant, modestia spectatos homines adhiberi hoc canone statutum est. In itinere tamen, ubi alius commorandi locus non suppetat, sacrato homini aut monacho impune ad cauponam divertere, aut in alterius cujuspiam domo instanti necessitati satisfacere concessum sit: sed in iis quoque locis religionis nihilominus ac temperantiæ rationem ab illis canon haberi jubet.

ΑΡΙΣΤ. « Λαϊκοὺς μὲν ἄνδρας συνεσθίειν γυναιξὶν ἀδιάβλητον· μονοτρόποις δὲ οὐκ ἔξεστι κατ' ἰδίαν γυναιξὶ συνεσθίειν, εἰ μή που μετὰ θεοφόβων καὶ εὐλαβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ἐν ὁδῷ δὲ μοναχὸς ἢ ἱερατικὸς ἀνὴρ, μὴ ἐπιφερόμενος τὰ ἀναγκαῖα, ἐν πανδοχείῳ καταλύουσι. »

ARIST. « Laicos quidem viros cum mulieribus convesci est ab omni reprehensione alienum: solitariis autem viris cum mulieribus privatim convivari non licet; nisi forsitan una cum Dei timentibus et religiosis viris et mulieribus. C In itinere autem monachus vel et sacris initiatus vir, secum necessaria non afferens, in publicum diversorium divertat. »

Τὸ μὲν μετ' εὐχαριστίας καὶ φόβου Θεοῦ, μὴ διά τινων θυμελικῶν καὶ σατανικῶν ᾀσμάτων, λαϊκοὺς ἄνδρας γυναιξὶ συνεσθίειν τῶν ἀδιαβλήτων ἐστί· τοῖς καὶ βίον ἡσύχιον ἔχουσι, καὶ μονοτρόπως, ὡς συνταξαμένοις Θεῷ καὶ καταμόνας καθίσαι, καὶ σιωπῆσαι, κατ' ἰδίαν ὅλως οὐκ ἔξεστι γυναιξὶ συνεσθίειν, εἰ μή που μετά τινων θεοφόβων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν συνεστιαθῆναι θελήσουσιν· ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ συνεστίασις πρὸς κατόρθωσιν πνευματικὴν γένηται. Ἐν ὁδῷ δὲ, εἰ τὰ ἀναγκαῖα οὐκ ἐπιφέρονται, ἄδεια δίδοται καὶ μοναχῷ καὶ ἱερατικῷ ἀνδρὶ ἐν πανδοχείῳ εἴτε καὶ ἐν οἴκῳ καταλύειν διὰ τὴν κατεπείγουσαν χρείαν.

Cum gratiarum quidem actione et Dei timore, non scenicis aliquibus et satanicis canticis, laicos viros cum mulieribus convesci, reprehendi nequit. Eis autem, qui vitam quietam et solitariam elegerunt, ut qui Deo spoponderunt solitarie sedere et silere, non omnino licet cum mulieribus privatim comedere: nisi forte cum religiosis quibusdam viris aut mulieribus convivari velint; ut et ipsum etiam convivium ad spiritualem correctionem tendat. In itinere autem, si necessaria non afferuntur, licet monacho aut homini sacerdotali in publicum diversorium, vel in alicujus domum D divertere propter urgentem ipsius necessitatem.

[74] Matth. v, 16.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΕΚΤΕΘΕΝΤΕΣ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ, ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΣΕΠΤΩ ΝΑΩ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

—

CANONES

EDITI A SANCTA ET MAGNA CONSTANTINOPOLITANA PRIMA ET SECUNDA SYNODO, QUÆ CONGREGATA EST IN VENERABILI TEMPLO SANCTORUM ET BENEDICTORUM APOSTOLORUM.

—

331 BALS. Quidam hanc inscriptionem legentes dubitant, quomodo hæc synodus, quæ una est, prima et secunda dicitur. Solutio. Tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Photii, qui Nomocanonon composuit, coacta est adversus Ignatium beatissimum patriarcham universalis synodus. Cum autem dictæ essent dogmaticæ causæ diversæque ecclesiasticæ, fuit divisio et seditio synodi, utpote iis, qui non recte sentiebant, cum victi essent, orthodoxis assentiri nolentibus. Propterea et divinis Patribus opus fuit, ut fieret secundus conventus, et scriberentur quæ prius dicta erant et confirmata. Ex eo ergo nominata est hæc synodus prima et secunda, et subjecti canones editi fuere.

ZONAR. Synodi hujus inscriptio hæc est: Sancta et magna prima et secunda synodus Constantinopolitana in templo Sanctorum et gloriosissimorum Apostolorum congregata. Apud eos ergo, qui hanc inscriptionem legunt, dubitatio exoritur, qua ratione, una cum sit, prima et secunda hæc synodus nuncupetur. Igitur in templo Sanctorum Apostolorum, quod diximus, synodum celebratam, ibique inter orthodoxos et adversæ factionis homines habitam disputationem fuisse, ac in ea superiores orthodoxos exstitisse memorant. Cum vero de iis, quæ ultro citroque disputata fuerant, scripto exarandis constitutum esset; hæreticos, quippe qui se victos atque a conventu fidelium eliminandos existimari nollent, quæ decreta fuerant scriptis consignari, seditione etiam ob eam causam excitata, minime passos; quam quidem seditionem eousque processisse, ut eductis quoque gladiis complures interfecti ceciderint; atque hoc pacto conventum illum primum nullo videlicet rei exitu diremptum. Hinc rursum temporis intervallo alterum in eodem templo conventum habitum, iterumque de iisdem rebus disputatum, dogmaticaque decreta litterarum mo-

A ΒΑΛΣ. Τινὲς τὴν ἐπιγραφὴν ἀναγινώσκοντες ἀποροῦσι πῶς μία οὖσα αὕτη ἡ σύνοδος, πρώτη καὶ δευτέρα λέγεται. Λύσις. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Φωτίου, τοῦ τὸ νομοκάνονον συνθεμένου, συνεκροτήθη κατὰ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἰγνατίου οἰκουμενικὴ σύνοδος. Λαληθεισῶν δὲ καὶ δογματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἀλλοίων ἐκκλησιαστικῶν, γέγονε διάστασις καὶ μερισμὸς τῆς συνόδου, ὡς τῶν ἑτεροδόξων μὴ ἀνεχομένων διὰ τὴν ἧτταν ὁμογνωμονῆσαι τοῖς ὀρθοδόξοις. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐδέησε τοῖς θείοις Πατράσι γενέσθαι καὶ δευτέραν συνέλευσιν, καὶ γραφῆναι τὰ προλαληθέντα καὶ κυρωθέντα. Ὠνομάσθη οὖν ἐντεῦθεν ἡ τοιαύτη σύνοδος πρώτη καὶ δευτέρα, καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι κανόνες ἐξετέθησαν.

B ΖΩΝΑΡ. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐπιγέγραπται οὕτως· Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συστᾶσα ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῶν Ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων. Ἀπορεῖν τοίνυν ποιεῖ τοὺς τὴν ἐπιγραφὴν ἀναγινώσκοντας ταύτην, πῶς μία οὖσα, πρώτη καὶ δευτέρα καλεῖται. Λέγεται τοίνυν σύνοδον ἐν τῷ ῥηθέντι ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συγκροτηθῆναι, καὶ διαλεχθῆναι τοὺς ὀρθοδόξους τοῖς ἑτεροδόξοις, καὶ δόξαι τοὺς ὀρθοδόξους ἐπικρατεστέρους, μέλλειν τε γραφῇ παραδοθῆναι τὰ λαληθέντα· τοὺς δὲ αἱρετικοὺς μὴ ἀνασχέσθαι γραφῆναι τὰ δόξαντα, ἵνα μὴ φανεῖεν ἡττηθέντες, καὶ ἐκκηρυχθῶσι τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως, καὶ στασιάσαι διὰ τοῦτο, καὶ ἐς τοσοῦτον
C τὴν στάσιν αὐτοῖς προελθεῖν, ὡς καὶ μέχρι ξιφουλκίας καὶ φόνων χωρῆσαι, καὶ οὕτω διαλυθῆναι τὴν πρώτην ἐκείνην συνέλευσιν, μὴ σχοῦσαν δῆλόν τι ἀποτέλεσμα. Εἶτ' αὖθις παραῤῥυέντος καιροῦ δευτέραν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ γενέσθαι συνέλευσιν, καὶ πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν γενέσθαι διάλογον, καὶ τότε συγγραφῆναι τὰ λαληθέντα περὶ δογμάτων. Καὶ διὰ τοῦτό φασιν αὐτὴν, μίαν οὖσαν κυρίως, πρώτην καὶ δευτέραν ὀνομασθῆναι, ὡς δὶς γεγονυίας τῆς συνελεύσεως τῶν Πατέρων· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, συγγραφέντων

τῶν λαληθέντων καὶ συνδοξάντων, ὅτε καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι κανόνες ἐξεφωνήθησαν.

A numentis commendata tum demum fuisse. Atque ex hoc factum aiunt, ut hæc, licet una synodus, tamen ob Patres bis convocatos, prima et secunda merito nominata fuerit. In secunda itaque congressione iis, quæ disputata atque omnium consensu decreta fuerant, scripto commissis, subjecti quoque canones promulgati fuere.

ΚΑΝΩΝ Α'.

Πρᾶγμα σεμνὸν οὕτω καὶ τίμιον, καὶ τοῖς μακαρίοις « καὶ ὁσίοις Πατράσιν ἡμῶν πάλαι καλῶς ἐπινοηθὲν, « ἡ τῶν μοναστηρίων οἰκοδομὴ, κακῶς ὁρᾶται πραττόμενον σήμερον. Τινὲς γὰρ ὄνομα μοναστηρίου « ταῖς οἰκείαις περιουσίαις καὶ ὑπάρξεσι περιθέμενοι, καὶ Θεῷ καθαγιάζειν ταύτας ἐπαγγελλόμενοι, κυρίους τε τῶν ἀφιερωθέντων ἑαυτοὺς « ἀναγράφουσι, καὶ μόνῃ τῇ προσηγορίᾳ τὸ θεῖον « ἀφοσιοῦν ἐκμηχανᾶσθαι διεγνώκασι. Τὴν αὐτὴν B « γὰρ ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν οὐκ « ἐρυθριῶσι σφετερίζεσθαι, ἥνπερ ἔχειν οὐκ « ἐκωλύοντο πρότερον· καὶ τοσαύτη καπηλεία « προσετρίβη τῷ πράγματι, ὥστε πολλὰ τῶν « ἀφιερωθέντων παρ' αὐτῶν γε τῶν ἀφιερωσάντων ὁρᾶσθαι πιπρασκόμενα, θάμβος καὶ μῖσος « τοῖς ὁρῶσι παρεχόμενα· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔστιν « αὐτοῖς μεταμέλεια, ἐφ' οἷς τῶν ἅπαξ ἀνατεθειμένων Θεῷ τὴν ἐξουσίαν ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσιν, « ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ταύτην ἀδεῶς παραπέμπουσιν. Ὥρισεν οὖν διὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος « μηδενὶ ἐξεῖναι μοναστήριον οἰκοδομεῖν ἄνευ τῆς « τοῦ ἐπισκόπου γνώμης καὶ βουλῆς. Ἐκείνου δὲ « συνειδότος καὶ ἐπιτρέποντος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιτελοῦντος εὐχὴν, ὡς τοῖς πάλαι θεο- C « φιλῶς νενομοθέτηται, οἰκοδομεῖσθαι μὲν τὸ « μοναστήριον· πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ προσήκοντα « σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ βρεβίῳ ἐγκαταγράφεσθαι, « καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχείοις ἐναποτίθεσθαι, « μηδαμῶς ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἀφιεροῦντος, παρὰ « γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἑαυτὸν ἡγούμενον ἢ « ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕτερον καθιστᾷν. Εἰ γὰρ ἅπερ τις « ἀνθρώπῳ χαρίζεται, τούτων οὐκέτι κύριος εἶναι « δύναται, πῶς ἅπερ τις Θεῷ καθαγιάζει καὶ « ἀνατίθησι τούτων ὑφαρπάζειν τὴν κυριότητα « παραχωρηθήσεται; »

CANON I.

« Res adeo veneranda et honorabilis, et a beatis « et sanctis Patribus nostris jam olim pulchre « excogitata, monasteriorum ædificatio, hodie « male geritur. Nonnulli enim suis copiis et « facultatibus nomen monasterii imponentes, et « eas Deo sanctificare profitentes, se eorum « quæ sunt consecrata dominos inscribunt, et « Deo dedicare sola appellatione machinari decreverunt. Eamdem enim potestatem etiam « post consecrationem sibi usurpare non erubescunt, quam prius habere non vetabantur : « et tanta rei cauponatio adhibita est, ut multa « eorum quæ sunt consecrata, ab iis ipsis qui « consecrarunt, vendita cernantur, admirationem « et odium in ipsis videntibus excitantia; et « tantum abest ut ullam agant pœnitentiam ob « id, quod eorum quæ Deo dedicata sunt sibi « potestatem attribuant, ut etiam eam ad alios « sine metu transmittant. **332** Propterea ergo « sancta definivit synodus, ut nemini liceat « monasterium ædificare absque episcopi sen« tentia et consilio. Illo autem sciente et permittente, et debitam orationem peragente, ut « ab antiquis pie ac religiose cautum est, mo« nasterium quidem ædificetur : omnia autem, « quæ ad ipsum pertinent, cum illo ipso in « Brevi inscribantur, et in episcopalibus archi« vis reponantur; nullo modo potestatem ha« bente eo qui consecrat, seipsum præter episcopi « sententiam præfectum, vel pro se alium, con« stituere. Si enim eorum, quæ homini quis « largitur, dominus amplius esse non potest : « quomodo eorum quæ Deo sanctificat et « dedicat quispiam sibi dominium arripere si« netur? »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ζ' κανόνι τῆς η' συνόδου ἐγράψαμεν διάφορά τινα περὶ τοῦ πῶς ὀφείλουσι γίνεσθαι τὰ μοναστήρια· καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα. Ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν ὡς, ἐπεί τινες ὀνόματι μόνῳ μοναστη- D ρίου τὸν Θεὸν δεξιοῦνται, τοῖς πράγμασι δὲ καὶ τῇ ἀληθείᾳ θέλουσι πάλιν κατεξουσιάζειν τῶν ἀφιερωθέντων αὐτῷ, ἐκποιούμενοι ταῦτα καθὼς ἂν θελήσουσιν, οὐκ ὀφείλει ἀνεγείρεσθαι μοναστήριον ἄνευ εἰδήσεως τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. Οὗτος γὰρ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ὀφειλομένην εὐχὴν τῷ θεμελίῳ (43), ἤγουν τὸ σταυροπήγιον, ἐπιτρέψει μὲν τὴν οἰκοδομὴν, ἐγκαταγράψεται δὲ καὶ ἐν βρεβίῳ τὰ πρὸς οἰκονομίαν τῆς μονῆς καὶ αὐτάρκειαν τῶν μοναχῶν μέλλοντα δοθῆναι παρὰ τοῦ δομήτορος καὶ αὐτὸ τὸ

BALS. In septimo canone 7 syn. permulta scripsimus, quomodo fieri debeant monasteria : et lege ea. Præsens autem canon dicit, quod quoniam nonnulli solo nomine monasterii Deum complectuntur, re autem et veritate volunt in ea, quæ illi dedicata sunt, potestatem iterum obtinere, ea ut volunt alienantes, monasterium sine illius regionis episcopi consensu ædificari non debet. Is enim postquam debitam orationem in fundamento ad Deum fuderit, seu pos crucis fixionem, permittet quidem ædificationem, et in Brevi etiam describet, quæ ad monasterii dispensationem et monachorum sufficientiam ab exstructore danda sunt, et ipsum etiam monasterium : ut Breve in

Guill. Beveregii notæ.

(43) *Εὐχὴν τῷ θεμελίῳ*. Legendum εὐχὴν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ, juxta mss. Amerbachianum et Ætoniensem

episcopatu reponatur, et qui offert ab eorum, quæ Deo consecrata sunt, dominio, alienetur. Adjicit autem, quod tantum abesse debet is, qui obtulit, a dominio eorum quæ ad Deum pertinent, ut ne præfecturam quidem gerat in monasterio præter sententiam episcopi, sed nec etiam alium præfectum constituat. Si enim, inquit, quæ hominibus dantur, qui dedit auferre nequit: quomodo ea quæ sunt Deo dedicata eripiet, et in suam rursus potestatem rediget? Rogaverit ergo quispiam quomodo, contra ac canone continetur, monasteriorum exstructores et statuta edunt, et non solum præfectos, sed et ephoros in ipsis constituunt, et nonnunquam etiam, inter alia quæ contra canones faciunt, ut illius regionis episcopus ad ipsum aditum non habeat? Et dixerunt quidem nonnulli, omnia statuta, quomodocunque se habeant et quidquid contineant, esse invalida, et quod Deo semel est dedicatum, absque ulla curiosiori investigatione esse juris episcopalis, ut præsenti canone continetur. Alii autem dicebant, ea debere servari, quando legibus et canonibus consentanee scripta sint. Alii autem volebant ea tum demum vim suam obtinere, quando præter id quod legitime et canonice edita fuerint, a manu quoque imp. confirmata sint. Mihi autem videtur, quod quoniam 7 cap. 1 tit. v lib. Basilic. dicit: Qui donativum constituerit, ut oratorium, vel xenodochium, vel nosocomium exstruatur, et ipse et hæredes ejus ab episcopis et œconomis, quæ promissa sunt, exigantur; si pro ejus quidem arbitratu administrentur, est in conditorum eorum potestate statuta edere: sed ex eo quod dicit lex, domos sanctas et religiosas administrari pro possessoris arbitratu, non est ei permissum aliqua contra leges et canones facere. Dicit enim 39 caput primi tit. III lib. Basilic. eos, qui a possessoribus in locum clericorum electi sunt, si indigni inveniantur, ejici, et alios ab episcopis ordinari debere. Et 7 cap. 3 titu. quinti lib., in

A μοναστήριον, ἐφ' ᾧ ἀποκεῖσθαι τὸ βρέβίον ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, καὶ ἀπαλλοτριωθῆναι τὸν προσάγοντα ἐκ τῆς τῶν ἀφιερωθέντων τῷ Θεῷ κυριότητος. Προστίθησι δὲ ὡς τοσοῦτον ὀφείλει ἀπέχειν ὁ προσαγαγὼν ἐκ τῆς δεσποτείας τῶν προσαχθέντων τῷ Θεῷ, ὡς μηδὲ ἡγουμενεύειν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον καθιστᾷν ἡγούμενον. Εἰ γάρ, φησί, τὰ τοῖς ἀνθρώποις δωρούμενα, οὐκέτι ἀφελέσθαι ὁ δωρησάμενος δύναται, πῶς τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ὑφαρπάσει, καὶ αὖθις ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσεται; Ἠρώτησεν οὖν τις, πῶς παρὰ τὴν τούτου περίληψιν οἱ τῶν μοναστηρίων δομήτορες τυπικά τε ἐκτιθέασι, καὶ οὐ μόνον ἡγουμένους, ἀλλὰ καὶ ἐφόρους ἐν αὐτοῖς καθιστῶσι, καὶ ἔστιν ὅτε ὑποτυποῦσι σὺν ἑτέροις ἀκανονίστως τισὶ καὶ τὸ
B μὴ ἔχειν πάροδον ἐν αὐτῇ τὸν κατὰ χώραν ἐπίσκοπον; Καὶ τινὲς μὲν εἶπον πάντα τὰ τυπικά, κἂν ὅπως ἔχωσι περιλήψεως· εἶναι ἀνίσχυρα· καὶ τὸ ἅπαξ ἀνατεθὲν τῷ Θεῷ, τελεῖν ἀπολυπραγμονήτως ὑπὸ τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια, κατὰ τὴν τοῦ παρόντος κανόνος περίληψιν· ἕτεροι δὲ εἶπον ὀφείλειν κρατεῖν αὐτά, ὅτε τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσι ἀκολούθως γεγράφαται. Ἄλλοι δὲ ἤθελον τότε ταῦτα ἔχειν τὸ ἐνεργόν, ὅτε σὺν τῷ κανονικῶς τε καὶ νομίμως ἐκτεθῆναι, καὶ παρὰ χειρὸς βασιλικῆς ἐπικυρωθῶσιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὡς ἐπεὶ τὸ ζ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν φησιν, Ὁ συστησάμενος δωρεατικὸν ἐπὶ τῷ εὐκτήριον οἶκον κτισθῆναι, ἢ ξενῶνα (44), ἢ νοσοκομεῖον (45), ἀπαιτείσθω καὶ αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ παρὰ
C τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων τὰ ὑποσχεθέντα· διοικούμενα μέντοι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἐπ' ἀδείας ἔχουσιν οἱ δομήτορες τούτων τυπικὰ ἐκτίθεσθαι· πλὴν ἀπὸ τοῦ λέγειν τὸν νόμον διοικεῖσθαι τοὺς εὐαγεῖς οἴκους κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ κτήτορι, οὐκ ἐφεῖται αὐτῷ ἀκανόνιστά τινα καὶ παράνομα διατάττεσθαι. Φησὶ γὰρ τὸ λθ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν τοὺς παρὰ τῶν κτητόρων ἐπιλεγέντας εἰς τόπον κληρικῶν, ἀναξίους εὑρισκομένους, ἐκβάλλεσθαι καὶ ἑτέρους παρὰ τῶν

Guill. Beveregii notæ.

(44) Ἡ ξενῶνα. Ξενὼν idem est, quod ξενοδόχιον, hospitium peregrinis recipiendis destinatum. Sic etiam in lege civili usurpatur: *Sancimus si quis aliquam reliquerit hæreditatem, vel legatum, vel fidei-commissum, vel donationis titulo aliquid dederit vel vendiderit, sive sacrosanctis ecclesiis, sive venerabilibus xenonibus.* l. XXIII, c. *De sacrosanct. eccles.* Cum hæc inter Christianos frequentia essent, Julianus etiam ea exstrui jussit. Theophanes· Τὰς δὲ Χριστιανῶν εὐποιίας ὁ ἄχρεστος καὶ παραβάτης μιμούμενος, ξένοις τε καὶ πτωχοῖς τὰ πρὸς τὴν χρείαν χορηγεῖσθαι ἐκέλευσεν, Theoph. in *Chronogr.* De his etiam S. Basilius olim meminit, dicens: Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν, καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι; Basil. epist. 371 ad Heliam.

(45) Ἡ νοσοκομεῖον. Hoc etiam inter donationes super piis causis factas recensetur a Justiniano, *Si quis vero donationes usque ad quingentos solidos in quibuscunque rebus fecerit, vel in sanctam ecclesiam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel in orphanotrophium, vel in ptochotrophium,* D *vel in gerontocomium, vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes, vel in quamcunque civitatem,* l. XIX, c. *De sacrosanctis ecclesiis.* Est autem nosocomium locus ægris pauperibus curandis devotus. Hieronymus, de Fabiola, *Quin potius omnem censum, quem habere poterat (erat autem amplissimus, et respondens generi ejus) dilapidavit ac vendidit, et in pecuniam congregatum usibus pauperum præparavit, et prima omnium* νοσοκομεῖον *instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, et consumpta languoribus atque inedia miserorum membra foveret.* Hieron. *Epitaph. Fabiolæ.* De his S. Basilius ait: Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν, καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι, καὶ τοῖς θεραπείας τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις; Καὶ τὴν ἀνάγκην τούτοις παραμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἰατρεύοντας, τὰ νωτοφόρα, τοὺς παραπέμποντας. Basil. epist. 371. Nicetas Choniates, μετέβαλε δὲ εἰς νοσοκομεῖον καὶ τοὺς βασιλικοὺς δόμους. Nicet. Chon. in *Isaac. Angelo.*

ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι. Καὶ τὸ ζʹ κεφ. τοῦ γʹ A τίτλου τοῦ εʹ βιβλίου διορίζεται περὶ τὸ τέλος ταῦτα ῥητῶς· Τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων ἐποπτευόντων, εἰ καλῶς ἡ διοίκησις προβαίνει· καὶ εἰ εὕρωσι μὴ χρησίμους ὄντας τοὺς διοικητὰς, ἄδειαν ἐχόντων ἄνευ ζημίας ἄλλους ἀντὶ τούτων ἐπιτηδείους ποιεῖν. Ὥστε κἂν ὅπως ἐπιστηριχθῶσι τὰ παρανόμως ἢ ἀκανονίστως τοῖς τυπικοῖς περιεχόμενα, οὐ κρατήσουσιν. Ἔτι ἐρωτήσει τις, εἰ ἄρα ἀπὸ τοῦ διορίζεσθαι τὸν κανόνα ἔχειν τὸν ἐπίσκοπον τοιαῦτα δίκαια ἐν τῷ κτισθέντι παρά τινος μοναστηρίῳ εἰς τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ, καὶ ἀποκεῖσθαι ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐπισκοπῆς τὸ βρέβιον τούτου, ἐκχωρεῖται αὐτῷ παραπέμπειν τοῦτο ἔνθα βούλεται, καὶ ἁπλῶς κυριαρχικὸν δίκαιον ἔχειν ἐπ' αὐτῷ. Νομίζω οὖν ὡς ἐκ τοῦ κανόνος τούτου οὐκ ἐνεδόθη τῷ B ἐπισκόπῳ κατεξουσιάζειν τοῦ μοναστηρίου, ὡς δεσποτικῶς διαφέροντος τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ· ἀλλ' ἔχειν μόνα δίκαια ἐπισκοπικὰ ἐπ' αὐτῷ. Εἰσὶ δὲ ταῦτα, ἀνάκρισις τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων, ἐπιτήρησις των διοικούντων αὐτὸ, ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, καὶ σφραγὶς τοῦ ἡγουμένου. Συντηρηθήσεται οὖν ἡ μονὴ ἐλευθέρα καὶ καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη, ἀνεκποίητος καὶ ἀδώρητος. Ὁ δὲ κατὰ χώραν ἀρχιερεὺς ἕξει ἐπ' αὐτῇ μόνα τὰ ῥηθέντα ἐπισκοπικὰ δίκαια. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος καὶ ἐξ ἑτέρων διαφόρων νόμων καὶ κανόνων ἐξεχωρήθη παρὰ τοῦ βουλομένου ἀνεγείρεσθαι μοναστήριον ἐκ καινῆς, κατὰ τὴν παροῦσαν θεσμοθεσίαν· ἡ δὲ Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου (46) τοῦ Φωκᾶ διορίζεται C μὴ κατασκευάζεσθαι νεωστὶ μοναστήρια, ἢ ξενῶνας, ἢ γηροκομεῖα, ἢ ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους, ἀλλὰ τῶν παρόντων ἐπιμελεῖσθαι· καὶ προστίθησι περὶ τὸ τέλος ταῦτα ῥητῶς· Ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἑβδόμης ἰνδικτιῶνος, μηδενὶ ἐξέστω μὴ τόπους, μὴ ἀγροὺς μοναστηρίοις ἢ ξενῶσιν ὁπωσοῦν παραπέμπειν· ἀλλ' οὐδὲ μητροπόλεσιν ἢ ἐπισκοπαῖς· οὐδὲν γὰρ οὐδὲ ἐν ἐκείναις λυσιτελές. Εἰ δέ τινα τῶν φθασάντων εὐαγῶν οἴκων, εἴτε μὴν ἐπισκοπῶν ἢ μοναστηρίων, τοιαύτης φαύλης ἔτυχον χειρὸς καὶ προνοίας, ὡς ἔρημα τόπων καταλελεῖφθαι, τούτοις γνώμῃ βασιλικῇ καὶ δοκιμασίᾳ ἡ τῶν ἀρκούντων κτῆσις οὐ κωλυθήσεται. Κελλεῖα δὲ καὶ τὰς καλουμένας λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν, μὴ πρὸς κτήσεις καὶ ἀγροὺς ἑτέρους ἐκτεινομένοις, ἀλλὰ D περιοχῇ μόνῃ τῇ ἰδίᾳ ὁριζομένοις, τοσούτῳ τοὺς βουλομένους οὐκ εἴργομεν, ὅσῳ καὶ δι' ἐπαίνου μᾶλλον τὸ πρᾶγμα τίθεμεν. Ἣν δὲ Νεαρὰν ὁ Πορφυρογέννητος κυρὸς Βασίλειος ὁ νέος ἀνῄρησε διὰ Νεαρᾶς αὐτοῦ ἀπολυθείσης κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον ἰνδικτιῶνος αʹ ἔτους ςυϞεʹ, καὶ διαλαμβανούσης ταῦτα ῥητῶς· Ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν, καὶ παρὰ μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ μαρτυρουμένων, καὶ παρὰ πολλῶν ἀναμαθοῦσα τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων ἢ κατὰ τῶν ἐκκλη-

fine hæc expresse decernit. Regionis episcopi observent, an recte administratio procedat; et si invenerint non esse frugi administratores, potestatem habeant citra ullum detrimentum alios pro iis aptos et idoneos constituendi. Quare quomodocunque confirmata et corroborata fuerint, quæ statutis adversus canones et leges continentur, non valebunt. Præterea interrogaverit quispiam, an ex eo, quod decernat canon episcopum ea habere jura in monasterio
333 ab aliquo in sua diœcesi ædificato, et in archivis episcopatus Breve hujus esse reponendum, ipsi permittatur ad quemcunque velit illud transmittere, et, ut semel dicam, jus dominii in eo obtinere. Existimo ergo, quod ex hoc canone non est episcopo concessum, potestatem in id monasterium obtinere, tanquam ad ejus ecclesiam jure dominii pertineat: sed habet in eo tantum jura episcopalia. Ea autem sunt, delictorum animæ examinatio, observatio eorum qui illa administrant, ejus nominis relatio et præfecti ordinatio. Conservabitur ergo monasterium liberum et per se administratum, non alienabile nec donabile. Illius autem regionis, in qua situm est, antistes dicta solum jura episcopalia in eo habebit: et a præsenti quidem canone, et ab aliis diversis legibus et canonibus concessum est, ut, qui vellet, monasteria nova exstrueret, observatis ritu et forma hic præscriptis. Imp autem domini Nicephori Phocæ Novella decernit, non esse de novo construenda monasteria, vel xenodochia, vel gerocomia, vel alias sanctas et religiosas domos; sed eorum quæ sunt, curam geri oportere: et hæc expresse in fine adjicit: Quare ab hoc deinceps tempore, quod est 7 indictionis initium, nemini liceat, loca aut agros ad monasteria vel gerocomia quomodocunque transmittere, sed neque ad metropoles vel episcopatus: neque enim illis est hoc conducibile. Si quibus autem prædictarum sanctarum et religiosarum domorum, sive quidem episcopatuum et monasteriorum, adeo mala administratio et provisio contigit, ut locis privatæ destitutæque sint; iis sententia et examinatione imper. eorum quæ sufficiunt acquisitio non prohibebitur. Cellas autem, et, ut vocant, lauras in desertis ædificare, quæ non ad possessiones et agros alienos extenduntur, sed solo proprio ambitu definiuntur, tantum abest ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus: quam quidem Novellam Porphyrogennetus dominus Basilius novus sua Novella mense Aprili indictione 1 anno 6495 emissa sustulit; quæ et hæc expresse continet: Imperium nostrum quod a Deo profectum est cum et a monachis, quorum pietas et virtus est testata, et a multis aliis, legem de Dei ecclesiis et sanctis domibus, vel potius contra ecclesias et tantas domos

Guill. Beveregii notæ.

(46) *Ἡ δὲ Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου.* Hæc Nicephori Phocæ imperatoris nov. integra habetur in *Juris Græco-Romani* lib. II, p. 113, 114, etc.

a domino Nicephoro, qui imperio excessit, conditam, præsentium malorum causam fuisse et radicem, et universalis hujus subversionis et confusionis; ut quæ ad injuriam et contumeliam, non solum ecclesiarum et sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius, facta sit, intellexisset, et maxime cum id re ipsa expertum esset (ex quo enim hæc lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit : sed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit) : per præsentem Auream Bullam huic scripto annexam statuit, ut lex prædicta ab hoc præsenti die cesset, et deinceps infirma et irrita permaneat : locum vero habeant et in usu sint, quæ de Dei ecclesiis et sanctis et religiosis domibus ante hanc conditæ sunt leges. Præterea scias, quod beatissimus imperator dominus Manuel Comnenus per jussionem, mense Septembri indictione 7 editam, definiit : ne ullis, qui immobilium donationes ab imperatore accepissent vel acciperent, ad alios ea quam senatorii ordinis vel numeri militaris personas quocunque modo transmittere, liceret : sin autem aliter factum fuerit, immobilia ad publicum redeant. Similiter et mense Februario 3 indictionis, nova quoque constitutio ab eodem edita est, quæ eadem ferme complectitur. Quæ quidem statuta, per posteriorem filii ejus domini Alexii Aureæ Bullæ definitionem, mense Decembri primæ indictionis, anni 6691 editam, sublata sunt.

A σιῶν μᾶλλον καὶ τῶν τοσούτων οἴκων παρὰ τοῦ τῆς βασιλείας ἐπιβάντος κυροῦ Νικηφόρου τεθεῖσαν νομοθεσίαν, αἰτίαν καὶ ῥίζαν τῶν παρόντων γενέσθαι κακῶν, καὶ τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως, ἅτε μὴ πρὸς ἀδικίαν καὶ ὕβριν τῶν ἐκκλησιῶν μόνον καὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γενομένην, ἄλλως τε καὶ ἔργῳ τοῦτο βεβαιωθεῖσαν (ἐξ ὅτου γὰρ τὰ τῆς τοιαύτης ἐκράτησαν νομοθεσίας οὐδοπωσοῦν οὐδοτιοῦν χρηστὸν ἄχρι καὶ τήμερον τῷ καθ' ἡμᾶς ἀπήντησε βίῳ, ἀλλὰ τοὐναντίον συμφορᾶς μᾶλλον ἐπέλιπεν εἶδος ὅλως οὐδὲν), θεσπίζει διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου χρυσοβούλλου τὸ τὴν παροῦσαν νομοθεσίαν ἀργεῖν ἀπὸ τῆς παρούσης ταύτης ἡμέρας, ἄκυρόν τε καὶ ἄπρακτον τοῦ λοιποῦ διαμένειν· ἐνεργεῖν δὲ τοὺς πρὸ
B ταύτης κειμένους περί τε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων νόμους. Πρὸς τούτοις γίνωσκε (47) ὅτι ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς κυρὸς Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς διωρίσατο διὰ προστάξεως ἐπιλυθείσης κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα ἰνδικτιῶνος ζ', μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰς, λαβόντας ἢ καὶ λαμβάνοντας δωρεὰς ἀκινήτων παρὰ βασιλέων, παραπέμπειν αὐτὰς ἀλλαχοῦ που καθ' οἱονδήτινα τρόπον εἰ μὴ εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς συγκλήτου ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου τυγχάνοντα· εἰ δὲ μὴ οὕτω γένηται, ἵνα περιέρχηται τὰ ἀκίνητα εἰς τὸ δημόσιον. Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τῆς γ' ἰνδικτιῶνος Νεαρὰ νομοθεσία γέγονε τοῦ αὐτοῦ τῆς αὐτῆς σχεδὸν περιλήψεως. Ἅτινα δὴ προστάγματα ἀνῃρέθησαν διὰ μεταγενεστέρου χρυσοβούλλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου ἀπολυθέντος κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τῆς α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςχϞα' ἔτους.

334 ZONAR. Qui monasteria exstruere, ac per ea suas facultates Deo dicare volunt, illis ædificationem inchoari, nisi episcopus loci re cognita potestatem fecerit, ac solemnes precationes adhibuerit, nullo modo hic canon licere decernit. Ita demum monasterium quidem absolvi, deinde vero Breve fieri : et in eo tum monasterium ipsum, tum monasterio attributas possessiones describi, illudque Breve, ne quid in posterum a monasterii conditore auferri liceat, ex iis quæ in eo ipsemet consecravit, in ædibus episcopalibus asservari jubet. Quæ etenim bona Deo quispiam per monasterium addixit, eorum sibi ipse possessionem omnem abjudicavit, ac illorum dominus esse jam desiit. Qua ratione igitur de illis quidquam ex eo tempore, ac si dominus adhuc esset, constituere poterit ? Quinimo eousque canon ab ejus monasterii administratione hominem remotum esse jubet, ut neque illum monasterii præfectum, nisi de episcopi sententia, creari, nec alium ejus loco præfectum ab eo constitui patiatur. Etenim, si quæ homini quispiam largitus est, postquam jus possessionis in alium ipsemet transtulit, amplius auferre sine causa, qui donavit, haud potest ; quo jure, quæ Deo dicata sunt,

C ΖΩΝΑΡ. Ὁ κανὼν οὗτος τοὺς βουλομένους μοναστήρια συνιστᾷν καὶ ἀφιεροῦν δι' αὐτῶν τὰς οἰκείας περιουσίας Θεῷ κελεύει μὴ ἄλλως δύνασθαι ἄρχεσθαι τῆς τοῦ μοναστηρίου οἰκοδομῆς, εἰ μὴ ἐν γνώσει γενόμενος ὁ ἐπίσκοπος ὁ κατὰ τόπον ἐπιτρέψει τὴν οἰκοδομὴν, ποιήσας καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐχήν. Καὶ οὕτω τὸ μὲν ἀπαρτίζεσθαι, βρέβιον δὲ γίνεσθαι, καὶ ἐν ἐκείνῳ αὐτό τε τὸ μοναστήριον καταγράφεσθαι, καὶ τὰ αὐτῷ ἀνήκοντα πάντα, καὶ βρέβιον τῇ ἐπισκοπῇ ἐναποτίθεσθαι, ὥστε μή τι δύνασθαι ἔκτοτε τοῦ μοναστηρίου δομήτορα ἀφαιρεῖσθαί τι τῶν παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθέντων ἐν αὐτῷ. Ἃ γάρ τις τῷ Θεῷ διὰ τῆς μονῆς ἀνατέθεικεν, ἀπεξένωσε τῆς ἐξουσίας ἑαυτοῦ, καὶ οὐκέτι κύριος αὐτῶν ἐστι. Πῶς οὖν ἐπ' αὐτοῖς τι ὡς δεσπότης ἔκτοτε δυνήσεται διαπρά-
D ξασθαι; Τοσοῦτον δὲ αὐτὸν ἀπαλλοτριοῖ τῆς μονῆς ὁ κανὼν, ὥστε οὐδὲ ἡγούμενον αὐτὸν ἐᾷ γίνεσθαι τῆς μονῆς παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, οὐδὲ ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ ἡγούμενον προχειρίζεσθαι. Εἰ γὰρ τὰ ἀνθρώποις δωρούμενα οὐκέτι ἀναιτίως ἀφελέσθαι ὁ δωρησάμενος δύναται, τὴν δεσποτείαν τούτῳ ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑαυτοῦ μεταθεὶς, πῶς τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ὑφαρπάσει, καὶ αὖθις πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσεται τὴν αὐτῶν κυριότητα; Καὶ βιβλίον δὲ

Guill. Beveregii notæ.

(47) *Πρὸς τούτοις γίνωσκε.* Hæc usque ad finem hujus interpretationis in codice Amerbachiano desiderantur.

τῶν Βασιλικῶν δ', τίτ. α', κεφάλαιον α', ἤγουν Νεαρὰ A ε', περὶ οἰκοδομῆς μοναστηρίων θεσπίζει, καὶ βιβλίον ε', τίτλος β', κεφάλαιον ιδ'.

ΑΡΙΣΤ. « Παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου μηδενὶ ἐξέστω μοναστήριον οἰκοδομεῖν· εἰδότος δὲ καὶ εὐχὴν τελοῦντος, τὸ κτισθὲν μετὰ τῶν αὐτῷ διαφερόντων βρεβίῳ ἐγγραφέσθω, καὶ τῇ ἐπισκοπῇ ἐναποτιθέσθω· καὶ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου μὴ ἐξέστω τῷ κτίσαντι ἢ ἡγουμενεύειν, ἢ ἡγούμενον ποιεῖν. »

ΚΑΝΩΝ Β'.

Ἐπειδή τινες τὸν μονήρη βίον ὑποδύεσθαι σχη- B ματίζονται, οὐχ ἵνα Θεῷ καθαρῶς δουλεύσωσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ σεμνότητι τοῦ σχήματος δόξαν εὐλαβείας προσλάβωσι, καὶ τῶν οἰκείων ἐντεῦθεν ἡδονῶν ἄφθονον εὑρήσωσι τὴν ἀπόλαυσιν (τῶν τριχῶν γὰρ μόνην τὴν ἀποβολὴν ποιούμενοι, ἐν τοῖς οἰκείοις οἴκοις παρεδρεύουσι, μηδεμίαν τῶν μοναχῶν ἀποπληροῦντες ἀκολουθίαν ἢ κατάστασιν)· ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος μηδένα τῶν ἁπάντων τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀξιοῦν ἄνευ παρουσίας τοῦ ὀφείλοντος αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν ἀναδέχεσθαι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἡγεμονίαν καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας τὴν πρόνοιαν ἐπαγγέλλεσθαι, ἀνδρὸς ὄντος δηλονότι θεοφιλοῦς, καὶ μονῆς προεστηκότος, καὶ ἱκανοῦ σώζειν ψυχὴν ἀρτίως τῷ Θεῷ προσαγομένην. Εἰ δέ τις φωρα- C θείη ἀποκουρεύων τινὰ χωρὶς παρουσίας τοῦ εἰς ὑποταγὴν αὐτὸν ὀφείλοντος ἀναλαμβάνειν ἡγουμένου, τοῦτον μὲν καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι, ὡς ἀπειθοῦντα τοῖς κανόσι, καὶ τὴν μοναδικὴν εὐταξίαν διαλύοντα· τὸν δὲ παραλόγως καὶ ἀτάκτως ἀποκουρευθέντα ἐν ὑποταγῇ καὶ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἂν ὁ κατὰ τὸν τόπον ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, παραδίδοσθαι. Αἱ γὰρ ἄκριτοι καὶ ἐπισφαλεῖς ἀποκουραὶ καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἠτίμωσαν, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα βλασφημεῖσθαι πεποιήκασιν. »

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐν ὑποκρίσει εὐλάβεια μεγάλως κατακρίνεται καὶ διὰ εὐαγγελικῶν θείων παραγγελμάτων, καὶ διὰ γραφικῶν παραδόσεων. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ὡς, ἐπεί τινες εὐλάβειαν ὑποκρινόμενοι D ὑπεισέρχονται τὸν μονήρη βίον, οὐ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν οἰκείων ἡδονῶν, καὶ ἵνα ἀπὸ μόνου τοῦ ἁγίου σχήματος σεμνῶνται (κάθηνται γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τὰς κοσμικὰς κατοικίας αὐτῶν), χρεὼν ἐστι μηδένα παρά τινος ἀποκείρεσθαι, εἰ μὴ κατὰ παρουσίαν τοῦ ὀφείλοντος αὐτὸν ἀναδέξασθαι ἡγουμένου, καὶ μέλλοντος κατατάξαι τῇ ἀδελφότητι τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ παρὰ τὴν διαταγὴν ταύτην ποιήσας ἀπόκαρσιν καθαιρείσθω· καὶ ὁ ἀποκαρεὶς εἰς ὑποταγὴν τοῦ μοναστηρίου παραδοθήτω κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ βλέπειν τοὺς ἀπίστους τὰ τοιαῦτα τολμήματα βλασφημῆται μὲν τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, ἀτιμάζηται δὲ καὶ τὸ ἅγιον

rapere, atque in eorum possessionem sese rursus insinuare cuiquam licebit? De monasteriis porro exstruendis, libro quoque Basilic. quarto, tit. 1, cap. primo, hoc est, Novella quinta, et libro quinto, tit. secundo, cap. decimo quarto constitutum est.

ARIST. « Præter episcopi sententiam monasterium exstruere nemini liceat. Illo autem sciente, et preces peragente, exstructum, una cum iis quæ ad ipsum pertinent, in Brevi describatur, et in episcopatu reponatur. Et ipsi etiam exstructori, vel præfecto esse, vel præfectum constituere, præter episcopi sententiam, ne liceat. »

CANON II.

« Quoniam nonnulli se vitam monasticam subire præ se ferunt, non ut Deo pure serviant, sed ut propter habitus honestatem pietatis opinionem consequantur, et ea ratione propriis voluptatibus libere fruantur (solorum enim pilorum jactura facta, propriis domibus assident, nullam monasticæ vitæ administrationem vel constitutionem implentes) : statuit sancta synodus, ne ullus omnino monastico habitu dignus censeatur, sine præsentia ejus qui illum debet ad obedientiam suscipere, et se principatum in illum obtenturum et ejus animæ salutis curam gesturum profiteri, qui scilicet est vir pius, et præest monasterio, et est idoneus ad servandam animam quæ modo Deo offertur. Si quis autem deprehensus fuerit aliquem tondere, sine præsentia præfecti, qui ipsum debet ad obedientiam suscipere, ille quidem depositioni subjiciatur ut qui canonibus non pareat, et monasticum ordinem bene compositum dissolvat : qui vero inordinate et præter rationem tonsus est, in subjectionem etiam in monasterio, in quo illius loci episcopus melius esse duxerit, tradatur. Citra judicium enim factæ et temerariæ tonsuræ monasticum quoque habitum ignominia affecerunt, et, ut Christi nomen blasphemiis appeteretur, effecerunt. »

BALS. Ficta pietas et evangelicis divinisque præceptis et Scripturæ traditionibus valde condemnatur. Dicunt ergo Patres, quod quoniam nonnulli pietatem fingentes vitam monasticam subeunt, non propter Dei mandatum, sed ut suis voluptatibus fruantur, et ut se solo sancto habitu venditent (sedent enim, etiam postquam tonsi fuerint, in sæcularibus suis habitationibus), neminem oportet ab ullo tonderi, **335** nisi in præsentia præpositi, qui debet eum suscipere, et in monasterii sui fraternitatem ipsum recepturus est. Qui autem præter hanc constitutionem tonsuram fecerit, deponatur : et qui tonsus est in monasterii subjectionem tradatur, ut episcopus melius esse judicabit; ne ex eo, quod infideles temeraria ejusmodi facta videant, Christi quidem nomen blasphemiis appetatur, sanctus quoque habitus ignominia afficiatur. Et hæc quidem quando quis per hypocrisim tonsus fuerit

si autem propter morbum vel propter mœrorem hoc fecerit, permitteturne ut in sæcularibus habitet, vel etiam pristinum habitum recipiat? Solutio. Nequaquam. Canon enim universe loquitur, et propter omnes qui quomodocunque tondentur. Vidimus autem multos, qui ad ultimum fere spiritum tonsi sunt, et propter morbum nesciebant quidem quid in ipsis fieret, qui cum postea priorem vellent habitum recipere, propter ignorantiam et quod morbo male affecti essent, et in sæcularibus vitam agere, id non fuit eis permissum, sed pœna etiam affecti fuere : alios autem, qui cum temere pristinum habitum resumpserunt, rursus ad prius monasticum institutum vel inviti reversi sunt. Quid vero? qui præter rationem tonsus est, vel sine præsentia præpositi, qui illum suscepturus est, et episcopi arbitratu et examinatione est nunc primum in monasterio collocandus, cogeturne alia pacta conventa seu vota facere, et profiteri in ipso manere, ut etiam intus esse tonsus existimetur, an ei priora sufficient? *Solutio.* Is videtur in eo, in quo primum collocatus est, monasterio pacta conventa fecisse; post tonsuram autem etiam alia pacta conventa facere non cogitur. Propterea enim, ut est verisimile, omnes interrogationes et conventa in omni tonsura proferuntur.

A σχῆμα. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν τις καθ' ὑπόκρισιν ἀποκαρῇ· εἰ δὲ διὰ νόσον ἢ διὰ λύπην τοῦτο ποιήσει, παραχωρηθήσεται διάγειν εἰς τὰ κοσμικὰ ἢ μετασχηματισθῆναι; *Λύσις.* Οὐδαμῶς. Ὁ γὰρ κανὼν καθολικῶς ἐξεφωνήθη, καὶ διὰ πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε ἀποκειρομένους. Εἴδομεν δὲ καὶ πολλοὺς εἰς τὰς τελευταίας αὐτῶν σχεδὸν ἀναπνοὰς ἀποκαρέντας, καὶ μηδὲ εἰδότας διὰ τὴν νόσον τὸ γινόμενον ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ὕστερον σπουδάσαντας πολλὰ μετασχηματισθῆναι διὰ τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς νόσου κακότητα, καὶ θέλοντας εἰς τὰ κοσμικὰ διάγειν, καὶ μὴ παραχωρηθέντας, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμηθέντας· ἄλλους δὲ ἀσυμβούλως μετασχηματισθέντας, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν μοναδικὴν κατάστασιν καὶ ἄκοντας ὑποστρέψαντας. Τί δὲ, ὁ παραλόγως ἀποB καρεὶς, ἤτοι δίχα παρουσίας τοῦ μέλλοντος τοῦτον ἀναδέξασθαι ἡγουμένου, καὶ μέλλων κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου νῦν πρώτως καταταγῆναι ἐν μοναστηρίῳ, ἀναγκασθήσεται συνθήκας ἑτέρας δοῦναι, καὶ ὁμολογῆσαι προσμένειν ἐν αὐτῷ, ἐφ' ᾧ καὶ ἔσω κουρίτην λογίζεσθαι, ἢ ταῖς προτέραις ἀρκεσθήσεται; *Λύσις.* Ὁ τοιοῦτος δοκεῖ τὰς συνθήκας δοῦναι εἰς ὃ πρώτως κατετάγη μοναστήριον· μετὰ δὲ τὴν ἀπόκαρσιν καὶ ἑτέρας συνθήκας δοῦναι οὐκ ἀναγκασθήσεται. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ εἰς πᾶσαν ἀπόκαρσιν πᾶσαι αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ συνθῆκαι ἐκφωνοῦνται.

ZONAR. Nonnulli, ob morbum forte aut mœrorem, aut ob eam quoque causam, quæ in canone memoratur, detonsi, suis rursus in ædibus vitam agentes, nullam penitus instituti monastici partem exsequebantur. Propterea igitur hic can. a syn. promulgatus est, ejusque decreto interdictum, ne quem monachum tonderi liceat, nisi eo præsente qui subjectum sibi habere hominem non recuset, salutemque illius spiritualem sibi curæ futuram esse promittat, monasterii nimirum præfecto, virtutum exercitationibus addicto, animumque nunc Dei investigandi studio incitatum ad salutem dirigendi perito. Quod si quis, inquit, alicui tonsuram conferre, præfecto, cujus ille obedientiæ mancipari debeat, non adhibito, deprehendatur, ipsum quidem, quippe qui et can. violet, et bene constitutam monastici status disciplinam evertat, depositione mulctari; qui vero temere, non servatis in ea re canonum sanctionibus, detonsus est, in monasterium, in quo mancipatus obedientiæ degat, ab episcopo eligendum, compelli placet. Ita namque propter eos, qui nullo adhibito judicio quamvis indigni tondentur, monasticus quidem habitus suo honore privatus est, Christi vero nomen ab infidelibus, monachorum liberam ac solutam vivendi rationem intuentibus, blasphematur : quemadmodum ab omnibus glorificatur Dominus, sicubi eos, qui sese ei manciparunt, vitam cum virtute agere animadverterint; juxta illud : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est* [15].

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς διὰ νόσον ἴσως ἢ διὰ λύπην ἀποκειρόμενοι ἢ διὰ τὴν παρὰ τοῦ κανόνος εἰσαχθεῖσαν C αἰτίαν πάλιν ἐν τοῖς οἰκείοις οἴκοις διέτριβον, μή τι μοναχοῖς πληροῦντες ἁρμόδιον. Διὰ τοῦτο τοίνυν ὁ κανὼν οὗτος τῇ συνόδῳ ἐκπεφώνηται, κελεύων μὴ ἄλλως τινὰ ἀποκείρεσθαι μοναχὸν, εἰ μὴ παρῇ ὁ ὀφείλων αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν ἀναδέξασθαι, καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας φροντίζειν ἐπαγγελλόμενος, ἀνὴρ δηλαδὴ μονῆς προεστὼς, ἀρετῆς ἐργάτης, ψυχὴν ἄρτι προσερχομένην Θεῷ οἰκονομεῖν πρὸς σωτηρίαν δυνάμενος. Εἰ δέ τις, φησὶ, φωραθῇ ἀποκείρων τινὰ, μὴ παρόντος ἡγουμένου τοῦ τοῦτον ἀναδέξασθαι μέλλοντος εἰς ὑποταγὴν, αὐτὸς μὲν καθαιρείσθω, ὡς τοὺς κανόνας παραβαίνων, καὶ τὴν μοναχικὴν εὐταξίαν ἀνατρέπων, ὁ δὲ παραλόγως καὶ μὴ κατὰ τάξιν κανονικὴν ἀποκαρεὶς εἰς D ὑποταγὴν ἐν μοναστηρίῳ παραδιδόσθω, ἐν ᾧ ἂν ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ. Οὕτω γὰρ διὰ τὰς ἀκρίτως καὶ ἐσφαλμένας ἀποκάρσεις τὸ μὲν μοναχικὸν σχῆμα ἠτίμωται, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ βλασφημεῖσθαι παρὰ τῶν ἀπίστων συμβαίνει, ὁρώντων μοναχοὺς ζῶντας ἀδιαφόρως καὶ ἀμελῶς· ὥσπερ δοξάζεται παρὰ πάντων ὁ Κύριος, ὅταν ἐναρέτως ὁρῶσι ζῶντας τοὺς ἀνατεθειμένους αὐτῷ, κατὰ τὸ, *Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*

[15] Matth. v, 6.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις φωραθείη ἀποκείρων τινὰ χωρὶς « παρουσίας τοῦ ὀφείλοντος αὐτὸν παραλαβεῖν « εἰς ὑποταγὴν ἡγουμένου, αὐτὸς μὲν καθαιρείσθω· ὁ δὲ ἀποκαρεὶς ἐν ὑποταγῇ καὶ μοναστηρίῳ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου διδόσθω. »

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Καὶ τοῦτο κακῶς πραττόμενον, κατὰ πολὺ δὲ χεῖρον « παροράσει καὶ ἀμελείᾳ παραπεμπόμενον τυχεῖν « ἐκρίθη διορθώσεως. Εἴ τις οὖν μονῆς προϊστάμενος τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους μοναχοὺς « ἀποδιδράσκοντας οὐ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἀναζητοίη, ἢ ἐφευρίσκων οὐκ ἀναλαμβάνοιτο, καὶ τῇ προσηκούσῃ καὶ καταλλήλῳ τοῦ « πταίσματος ἰατρείᾳ τὸ νενοσηκὸς ἀνακτᾶσθαι « καὶ ἐπιῤῥωννύειν ἀγωνίζοιτο, τοῦτον ὥρισεν ἡ « ἁγία σύνοδος ἀφορισμῷ ὑποκεῖσθαι. Εἰ γὰρ ὁ « ζώων ἀλόγων τὴν προστασίαν ἐγχειριζόμενος, « καὶ τοῦ ποιμνίου καταμελῶν, οὐκ ἀτιμώρητος « καταλιμπάνεται· τῶν Χριστοῦ θρεμμάτων τὴν « ποιμαντικὴν ἀρχὴν καταπιστευθεὶς, καὶ ῥᾳστώνῃ καὶ ῥαθυμίᾳ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἀπεμπολῶν, πῶς οὐ δίκας τοῦ τολμήματος εἰσπραχθήσεται; »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κα' κανὼν τῆς ζ' συνόδου οὐ παραχωρεῖ καταλιμπάνειν μοναχοὺς ἢ μοναστρίας τὰς ἐν αἷς ἀπεκάρησαν μονὰς, καὶ εἰς ἕτερον ἀπέρχεσθαι μοναστήριον ἄνευ ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν ἡγουμένων αὐτῶν· πλὴν οὐ τιμωρεῖ τούτους· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἀφορισμῷ καθυποβάλλει τοὺς ἡγουμένους τοὺς μὴ μετ' ἐπιμελείας ζητοῦντας τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μοναχοὺς, μηδὲ ἀναλαμβάνοντας ὁπουδήποτε εὑρισκομένους, μήτε μὴν ἀνακτωμένους τὰ ψυχικὰ τούτων ἀῤῥωστήματα· τοσοῦτον δὲ τοὺς μοναχοὺς ἀπαιτεῖ προσμένειν ταῖς ἰδίαις μοναῖς, ὡς τὴν ἐκεῖθεν αὐτῶν ἀναχώρησιν ἀπόδρασιν ὀνομάσαι, ὅπερ ἐπὶ δούλων καὶ τῶν ἐν εἱρκταῖς ἢ δεσμοῖς κατεχομένων εἴωθε λέγεσθαι. Ὁ μέντοι π' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τιμωρεῖ τὸν ἐπίσκοπον, τὸν ἐγκαταστήσαντα μοναχόν τινα ἀπὸ ἑτέρας μονῆς ἑτέρᾳ ἐνορίᾳ ὑποκειμένης εἰς ἑτέραν, κληρικὸν ἢ ἡγούμενον. Κολάζει δὲ καὶ αὐτὸν τὸν μοναχόν· καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον. Τί δὲ, τοῦ καθηγουμένου ἀναζητοῦντος τὸν οἰκεῖον μοναχὸν, ἐὰν αὐτὸς ἀποδυσπετῇ, τί γενήσεται; Λύσις. Δι' ἐπισκοπικῶν ἐπιτιμίων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέψαι εἰς ἣν ἀπεκάρη μονὴν, εἰ μή πω λέγει τι εὔλογον. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς ξενοκουρίτας μοναχούς. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν ἐπιόντα κανόνα.

ΖΩΝΑΡ. Κανόνες διάφοροι ὥρισαν μὴ δύνασθαι τοὺς μοναχοὺς τὰ ἐν οἷς ἀπεκάρησαν μοναστήρια καταλιμπάνοντας ἐν ἄλλαις ἀπιέναι μοναῖς, ἢ τῇδε κἀκεῖσε περιπλανᾶσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, κακῶς πραττόμενον, χειρόνως δὲ παρορώμενον διορθούμεθα. Καὶ εἰ μὴ οἱ τῶν μονῶν προϊστάμενοι, ἀφ' ὧν ὑποχωροῦσιν οἱ μοναχοὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται εἰς τὸ ἀναζητεῖν καὶ εὑρίσκειν αὐτούς· καὶ ἀναλαμβάνεσθαι καὶ ἀγωνίζοιντο καταλλήλως τῷ πταίσματι θεραπεύειν τὸν νοσοῦντα, καὶ σπεύδειν ἀνακτᾶσθαι αὐτὸν καὶ ἐπιδόων-

ARIST. « Si quis detondere quempiam deprehensus « fuerit, non præsente, qui cum in subjectionem « recepturus est, præfecto, ille quidem deponatur, detonsus autem in subjectione etiam in « monasterio ab episcopo collocetur. »

336 CANON III.

« Id quoque quod male fit, et multo pejus despicatui et negligentiæ mandatur, correctionem « oportere assequi judicatum est. Si quis ergo « monasterii præfectus eos, qui sibi subjecti sunt, « monachos aufugientes cum multa diligentia « non requirat, vel inveniens non recipiat, et « conveniente lapsuique congruente medicina id, « quod morbo affectum est, non recuperet et « confirmare contendat : statuit sancta synodus « eum segregationi subjici. Si enim, cui animalium ratione carentium præfectura credita « est, et gregem negligit, id non fert impune : is « cujus fidei pastorale Christi pecoris imperium « commissum est, et socordia ac negligentia eorum salutem venundat, quidni audacis ejus « incepti pœnæ ab eo exigentur? »

BALS. Canon vicesimus primus septimæ syn. non permittit, ut monachi vel monachæ monasteria, in quibus tonsi sunt, relinquant, et ad aliud monasterium sine dimissoriis suorum præfectorum litteris accedant : sed nulla eos pœna afficit. Præsens autem canon præfectos segregationi subjicit, qui suos monachos non diligenter requirunt, nec ubicunque inventi fuerint recipiunt, nec eorum animas ab ægritudine recuperare contendunt · usque adeo autem exigit monachos in suis monasteriis manere, ut eorum inde recessum fugam nominaverit; quod quidem de servis et iis, qui custodia ac vinculis tenentur, dici consuevit. Atque 80 quidem canon Carthaginiensis synodi punit episcopum, qui monachum aliquem ex altero monasterio alteri regioni subjecto in alio clericum vel præfectum constituit. Punit autem etiam ipsum monachum : et lege ipsum. Quid autem, si præfectus quærat suum monachum, et ipse aufugiat, quid fiet? *Solutio.* Episcopalibus multis cogetur ad monasterium reverti, in quo tonsus est, nisi forte rationem aliquam probabilem afferat. Nota hæc propter alibi tonsos monachos. Lege etiam sequentem canonem.

ZONAR. Pluribus canonum sanctionibus, nequaquam monachis licere monasteriis, in quibus detonsi fuerunt relictis ad alia sese conferre aut huc illuc errabundos vagari, decretum est. Sed hoc, inquit hic canon, male servatum, deteriusque neglectum corrigimus. Ac nisi eorum, unde se monachi subducunt, monasteriorum præsides, multam in eis quærendis, inveniendis ac recipiendis diligentiam adhibeant, morboque affectis, prout prolapsionis ratio postulaverit, medicinam facere, et labentes sustentare ac fulcire contendent ut, segregatione

ipsos puniri jubet. Porro a monachis, ut in suorum monasteriorum statione degant, tam vehementer contendit, ut illorum ab iis secessionem fugæ nomine appellarit : quod de servis et iis qui in carceribus ac vinculis detinentur, usurpari solet. Etenim si ratione carentium animalium pastor aut bubulcus, qui crediti sibi pecoris curam neglexerit, haud impune feret : quanto graviora supplicia ab iis, qui ratione utentium Christi ovium pastores electi, sese negligentes in earum salute curanda præbuerint, repetenda existimabimus ?

ARIST. « Si quis monasterii præfectus monachos « aufugientes non requirit, et recipit et sanat, « segregetur. »

337 CANON IV.

« Multis modis malignus ille monasticum venerabilem habitum probrosum efficere contendit, « et magnum ad eam rem auxilium invenit ejus « quæ præcessit hæresis tempus. Propria enim « monasteria, hæresis vi coacti, relinquentes « monachi, hi quidem ad alia, illi vero etiam ad « sæcularium virorum habitacula se transferebant. « Verum enimvero, quod tunc ab illis propter « pietatem factum eos laudandos beandosque « efficiebat, in mores a ratione alienos conversum, eos jure deridendos efficit. Cum enim « pietas ac religio nunc sit simplex, et ab Ecclesiæ « scandalis et offensionibus aliena, quidam adhuc « e suis monasteriis excedentes, et tanquam « fluentum aliquod, quod cohiberi non potest, « nunc huc nunc illuc se conferentes et confluentes, monasteria quidem multo dedecore « et deformitate replent, multam secum confusionem petulantiamque afferunt, obedientiæque honestatem convellunt ac perdunt. Sed « eorum instabilem et non ferendam appetitionem « resecans sancta synodus, constituit, ut si quis « monachus a proprio aufugiens monasterio, vel « se in aliud monasterium conferat, vel in sæcularem habitationem ingrediatur ; ipse, et « qui eum suscepit, segregatus sit, donec qui « aufugit in illud monasterium a quo improbe « recesserat, revertatur. Sed si episcopus quidem, de nonnullorum monachorum pietate et « vitæ probitate testimonium ferens, in aliud « monasterium ad ejus constitutionem eos transferre voluerit, vel in domum sæcularem, ad

A νύειν, ἀφορίζεσθαι κελεύει αὐτούς. Τοσοῦτον δὲ τοὺς μοναχοὺς ἀπαιτεῖ προσμένειν ταῖς μοναῖς, ὡς τὴν ἐκεῖθεν αὐτῶν ἀναχώρησιν ἀπόδρασιν ὀνομάσαι, ὅπερ ἐπὶ δούλων καὶ τῶν ἐν εἱρκταῖς ἢ καὶ δεσμοῖς κατεχομένων εἴωθε λέγεσθαι. Εἰ γὰρ ὁ ζώων ἀλόγων ποιμὴν ἢ βουκόλος, τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων καταμελῶν, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται· πόσῳ μᾶλλον δίκας δώσουσιν οἱ τῶν λογικῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντες, καὶ ῥαθύμως περὶ τὴν τούτων σωτηρίαν διατιθέμενοι;

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἡγούμενος τοὺς ἀποδιδράσκοντας « μοναχοὺς μὴ ἀναζητοίη καὶ ἀναλαμβάνοι καὶ « ἰατρεύοι, ἀφοριζέσθω. »

ΚΑΝΩΝ Δ'.

B « Πολυτρόπως ὁ πονηρὸς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τὸ « σεβάσμιον ἐπονείδιστον θεῖναι κατηγωνίσατο, « καὶ πολλὴν εὗρεν εἰς τοῦτο συνδρομὴν τῆς « προκατασχούσης αἱρέσεως τὸν καιρόν. Τὰς γὰρ « ἰδίας μονὰς τῇ ἀνάγκῃ τῆς αἱρέσεως οἱ μονάζοντες καταλιμπάνοντες, οἱ μὲν εἰς ἑτέρας, « οἱ δὲ εἰς κοσμικῶν ἀνδρῶν μετέπιπτον καταγώγια. Ἀλλὰ γάρ, ὅπερ αὐτοὺς δι' εὐλάβειαν « τότε πραττόμενον μακαριστοὺς ἀπέφαινεν, εἰς « ἔθος ἄλογον μεταπεσὸν, καταγελάστους παρίστησι. Πανταχοῦ γὰρ νῦν τῆς εὐσεβείας ἐξηπλωμένης, καὶ σκανδάλων τῆς Ἐκκλησίας « ἀπηλλαγμένης, ἔτι τινὲς τῶν οἰκείων μοναστηρίων ἀποφοιτῶντες, καὶ καθάπερ τι ῥεῦμα C « δυσκάθεκτον ὧδε κἀκεῖσε μεταγγιζόμενοί τε καὶ « μεταῤῥέοντες, πολλῆς μὲν πληροῦσι τῆς ἀκοσμίας τὰ μοναστήρια, πολλὴν δὲ τὴν ἀταξίαν « ἑαυτοῖς συνεισκωμάζουσι, καὶ τῆς ὑποταγῆς τὸ « σεμνὸν διασπῶσί τε καὶ καταλυμαίνονται. Ἀλλὰ « τούτων τὸ ἄστατον τῆς ὁρμῆς καὶ ἀνυπότακτον « ἡ ἁγία σύνοδος ἀνακόπτουσα, ὥρισεν, ἵνα, εἴ τις « μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδράσας μονῆς εἰς ἕτερον « μεταπέσῃ μοναστήριον, ἢ εἰς κοσμικὸν εἰσωμάσῃ καταγώγιον· αὐτός τε καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεξάμενος ἀφωρισμένος εἴη, ἕως ἂν ὁ ἀποφυγὼν ἐπανέλθῃ, ἐξ ἧς κακῶς ἐξέπεσε μονῆς. Εἰ « μέντοι γε ὁ ἐπίσκοπός τινας τῶν μοναχῶν, ἐπὶ « εὐλαβείᾳ καὶ βίου σεμνότητι μαρτυρουμένους, « εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐπὶ καταστάσει τῆς D « μονῆς θελήσει μετακομίσαι, ἢ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐνοικούντων δοκιμάσει « καταστῆσαι, ἢ ἀλλαχόσε εὐδοκήσει ἐπιστατῆσαι·

Guill. Beveregii notæ.

(48) *Ἵνα εἴτις μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδράσας μονῆς*. Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum hanc ultimam hujus canonis partem laudat. Marcus enim hanc quæstionem ei proposuit, Ἀποκριματίστως μεταβαίνουσι μοναχοὶ ἐξ ὧν ἀπεχάρησαν μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια, ἢ οὔ; Respondit Balsamon : Ἐὰν ὁ πρὸς ἄνθρωπον καταθέμενος τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν πληροῦν ἀναγκάζεται, πῶς ὁ πρὸς Θεὸν καταθέμενος ἀναγκασθήσεται τὴν οἰκείαν ἀθετῆσαι κατάθεσιν; Διά τοι τοῦτο καὶ κατὰ τὸν δ'. κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β' τὸν ταῦτα διεξίοντα ῥητῶς. Εἴ τις μοναχός, etc., et deinde cæteris usque ad finem canonis citatis, concludit : Εἰ γοῦν δίχα προτροπῆς ἐπισκοπικῆς μεταβαίνοντες εἰς ἕτερα μοναστήρια, ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν, πολλῷ δὲ πλέον εἰς κοσμικὰς κατοικίας διατρίβοντες, καὶ οἱ δεχόμενοι τούτους, ἀφωρισμένοι καὶ ἀκοινώνητοι ἔσονται, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν εἰς μοναστήρια ἐν οἷς τὰς συνθήκας δεδώκασιν. Bals. resp. ad Marc. interrog. 20, ubi insuper observare licet, præsentem synodum οἰκουμενικὴν dictam esse, atque ita a Græcis habitam.

« τοῦτο οὔτε τοὺς ὑποδεχομένους οὔτε τοὺς μονα- A « χοὺς ὑποδίκους ποιεῖ. »

ΒΑΛΣ. Τὰ διὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν εἰκονομάχων συμπεσόντα δεινὰ τοῖς μοναχοῖς ἐπονείδιστον ἀπειργάσατο τὸ μοναχικὸν σεβάσμιον σχῆμα, φησὶν ὁ κανών. Κατέλιπον γὰρ τὰς ἰδίας μονὰς οἱ μονάζοντες διὰ τὴν τῶν αἱρετικῶν ἀπειλήν· καὶ οἱ μὲν εἰς ἕτερον μετέπεσον μοναστήριον, οἱ δὲ εἰς κοσμικὰ κατέλυσαν καταγώγια. Καὶ τότε μὲν ἀνεύθυνον ὑπῆρχε τὸ γενόμενον, κατήντησε δὲ τοῦτο εἰς γέλωτα τοῖς πολλοῖς. Παυθείσης γὰρ τῆς ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν ἀπειλῆς, διὰ τὸ ὑφαπλωθῆναι τὴν ὀρθοδοξίαν, τινὲς τῶν μοναχῶν ἀνερυθριάστως B τολμῶσι ποιεῖν ἅπερ διὰ τὴν ἀνάγκην ἀκινδύνως ἐγίνοντο παρά τινων. Τῷ τοι καὶ ὑποχωρεῖν ἐκ τῶν οἰκείων ἀποκάρσεων, καὶ παρὰ ταῖς πόλεσι μετὰ λαϊκῶν διατρίβειν οὐκ αἰσχύνονται, προφασιζόμενοι καὶ παρὰ τῶν πρὸ αὐτῶν μοναχῶν τοιαῦτα πολλὰ γίνεσθαι. Καὶ ἐπεὶ τοῦτο ἀνυποταξίας κατηγορεῖ τοὺς μοναχοὺς, καὶ τὴν κατάστασιν τῶν μοναστηρίων λυμαίνεται, ὥρισεν ἀφωρισμένους εἶναι τόν τε ἀπὸ τῆς ἐν ᾗ ἀπετάξατο μονῆς ἀποδράσαντα μοναχὸν, καὶ εἰς ἕτερον δεχθέντα μοναστήριον, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν τοῦτον δεξάμενον ἡγούμενον, ἔστ' ἂν ὁ ἀποφυγὼν μοναχὸς ὑποστρέψῃ εἰς τὴν οἰκείαν μονήν. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν τοιοῦτόν τι γένηται χωρὶς ἐπισκοπικῆς εἰδήσεως· εἰ δὲ ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος C κατανοήσει τήνδε (τυχὸν) τὴν μονὴν μὴ ἔχειν μοναχοὺς εὐλαβεῖς, ἱκανοὺς ἐκ τῶν οἰκείων πράξεων καὶ ἄλλους πρὸς σωτηρίαν μεταγαγεῖν, καὶ δοκιμάσει συμφέρον εἶναι μετενεχθῆναι τόνδε τὸν μοναχὸν ἀφ' ἧς ἀπεκάρη μονῆς εἰς ἑτέραν, ἢ ἐγκαταστῆσαι εἰς κοσμικὰς οἰκίας οἰκονόμους, διὰ σωτηρίαν τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ που ἐπιστατῆσαι, γενήσεται τοῦτο ἀπαρεμποδίστως· μήτε τῶν μοναχῶν μήτε τῶν ὑποδεχομένων αὐτοὺς ὀφειλόντων ὅλως προκριματισθῆναι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶπόν τινες ἐναντιοῦσθαι ταῦτα τοῖς θεσπισθεῖσιν ὑπὸ τοῦ σι' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ διοριζομένοις τὸν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα ἐπίσκοπον, καὶ ὑποδεχόμενον, ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου μοναχὸν, καὶ ποιοῦντα αὐτὸν κληρικὸν ἢ καθηγούμενον, D ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν κοινωνίας χωρίζεσθαι, καὶ τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκεῖσθαι· τὸν δὲ μοναχὸν μηδὲ κληρικὸν εἶναι μηδὲ καθηγούμενον. Ἀλλ' οὐκ εἰσὶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐναντία· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ κανὼν κολάζει τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἀπὸ ἀλλοτρίας ἐνορίας δεχόμενον οἱονδήτινα μοναχὸν, καὶ καθιστῶντα τοῦτον πρὸς κλήρωσιν ἢ ἡγουμενείαν μονῆς διαφερούσης αὐτῷ χωρὶς εἰδήσεως τοῦ προτέρου ἐπισκόπου αὐτοῦ· ὡσαύτως τιμωρεῖ καὶ τὸν μοναχόν· ὁ δὲ παρὼν ἐγχωρεῖ τῷ ἐπισκόπῳ ἀπὸ τῶν δύο διαφερουσῶν αὐτοῦ μεταθέσεις ποιεῖν μοναχῶν κατὰ τὸ δόξαν τούτῳ. Γίνωσκε δὲ ὅτι γέγονε καὶ σημείωμα συνοδικὸν ἐπὶ τῆς ἐφημερίας τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, χάριν τοῦ ἀποκριματίστως καθηγουμένου εἰς μοναστήρια ὑποκείμενα

« eorum qui inhabitant salutem, traducere « censuerit, vel in quovis alio loco præponendos « putarit, hoc neque eos qui suscipiunt, nec « ipsos monachos obnoxios reddet. »

BALS. Quæ propter Iconomachorum improbitatem et insultum mala monachis acciderant, monasticum venerandum habitum probrosum effecerunt, ut inquit canon. Monachi enim propria monasteria reliquerunt, propter minas hæreticorum : et alii quidem se in alia monasteria contulerunt, alii vero in mundanis habitaculis vitam egerunt. Et tunc quidem, quod ab eis fiebat, erat ab omni culpa et reprehensione alienum : evasit autem hoc postea multis ridiculum. Cum enim cessaverint minæ quæ in Christianos intentabantur propter persecutionem eo quod orthodoxa sententia sit simplex et aperta; quidam tamen monachi audent absque ullo pudore ea facere, quæ propter necessitatem ab aliquibus secure fiebant. Quo fit, ut et a propriis tonsuræ locis recedant, et in civitatibus cum laicis versari non erubescant; hoc prætextu utentes, quod a monachis, qui eos præcesserunt, multa ejusmodi facta sint. Et quoniam hoc monachorum inobedientiam arguit, et monasteriorum constitutionem evertit, statuit synodus, tam eum qui a monasterio in quo constitutus est aufugit, et in altero monasterio susceptus est, quam ipsum etiam præfectum, qui eum suscepit segregatos esse, donec monachus qui aufugit ad proprium monasterium revertatur. Et hæc quidem quando absque episcopali scientia aliquid hujusmodi factum sit. Si autem ejus regionis episcopus intellexerit, hoc (verbi gratia) monasterium pios et religiosos monachos non habere, nec propriis actionibus aptos ut ad salutem alios traducant, et utile esse judicaverit, ut hic videlicet monachus a monasterio, in quo tonsus est, in aliud transferatur, vel etiam ad sæcularis domus administrationem propter eorum qui in ipsa habitant salutem, collocetur, vel aliquo alio in loco præficiatur, hoc fiet sine ullo impedimento : utpote cum nec monachis, nec iis qui illos suscipiunt, debeat ullum præjudicium afferri. Hæc cum ita se habeant, dixerunt quidam hæc adversari iis quæ 80 can. Carthaginensis synodi statuta sunt, quibus cavetur, ut qui tale quid facit episcopus, **338** et monachum ex alieno monasterio suscipit, et ipsum vel clericum vel præfectum facit, a cæterorum fratrum communione separetur, et sit proprii populi communione contentus : monachus autem nec sit clericus nec præfectus. Sed non sunt, ut mihi videtur, contraria. Ille enim canon punit episcopum, qui quemcunque monachum ex aliena regione suscipit, et eum vel clericum facit, vel monasterio quod ad se pertinet præficit, sine prioris ipsius episcopi scientia. Similiter monachum quoque punit. Hic autem præsens canon permittit episcopo, ut ex duobus tantum ad se pertinentibus monasteriis faciat monachorum translationes, prout ei visum fuerit. Scias autem, quod tempore pa-

triarchæ domini Lucæ synodale decretum factum est, ut sine præjudicio constituantur præfecti in monasteriis patriarchæ regioni subjectis, quæ non habent monachos idoneos ut præsint, ex altero monasterio quod est ejusdem regionis : etiamsi statuta eorum caveant, ne qui in externo monasterio tonsus est, fiat eorum præfectus. Quod autem a canone definitum est, ut in sæculari domo, vel in aliquo alio loco, monachus virtute præditus, qui quidem ei subjectus est ad eorum qui ibi sunt salutem, ab episcopo collocetur, ne novum tibi videatur. Sacris enim et divinis canonibus solius animæ hominum salutis cura est, et nullius alius. Qui ergo vitam ex Dei præceptis instituit, a loco non lædetur : sed et eis qui una sunt admodum proderit. Quidni ergo fiet ex canone? Propter hanc enim causam ipse quoque sanctissimus patriarcha dominus Lucas permisit monacho et sacerdoti illi domino Macario Hierosolymitano perpetuo versari cum beatæ memoriæ imprimis nobilissimo logotheta cursus domino Michaele Agiotheodorito, et una cum eo in præsidio versari, et scribarum officio fungi. Nota ergo, quod suasione et probatione episcopali, multo autem magis regia, et monachi et clerici sine præjudicio facient, quæ iis permissa fuerint, cujusmodicunque ea sint.

ZONAR. Quo tempore hæresis Iconomachorum regnabat, cum omnes alii, qui sacras imagines colerent, tum in primis monachi, conquisiti, ac in eos præcipue pœnis sævitum est. Proinde suis monasteriis relictis, vel in alia sese monasteria delitescendi causa contulerunt, vel ad privatorum quoque ædes ac domicilia deflexerunt. Sed hoc factum tunc quidem, inquiunt synodi Patres, et rei honestate et temporis opportunitate beatos homines efficiebat : nunc vero absque ratione consilioque usitatum, omnium irrisione haud immerito excipitur. Jam enim hæresis tempestate sedata suaque pietati reddita libertate, adhuc tamen e monasteriis se subducentes, instar fluenti quod consistere ac contineri non possit, sese huc illuc slutriant et effundunt, ac monasteria multo dedecore ac deformitate complent. Ad monasteriorum quippe honestatem ac decus pertinet ut in sua statione eorum alumni quiete degant, neque perpetuo huc illuc vagi et incerti ferantur. Multum vero secum petulantiæ, inquit, adducunt, hoc est, petulanter agentes monasteriis inferunt. Verum jucundam illis eam esse petulantiam, verbo κωμάζειν, usurpato voluit indicare. Est namque κωμάζειν, vinum, adhibito tibiarum ac citharæ sono et cantibus, bibere. Quemadmodum igitur illi, inquiunt, hoc pacto bibentes lætantur : ita istis quoque ignominia est voluptati. Obedientiæ præterea honestatem omnem distrahunt atque disperdunt. Cum enim ex universa fratrum multitudine unum quasi corpus efficiatur, ac illius ex obedientia honestas omnis ac splendor exsistat, quicunque ab illa de-

A τῇ ἐνορίᾳ τοῦ πατριάρχου, μὴ ἔχοντα ἱκανοὺς εἰς προστασίαν μοναχοὺς, ἀπὸ ἑτέρας μονῆς οὔσης ἐκ τῆς αὐτῆς ἐνορίας, κἂν τὰ τυπικὰ τούτων διορίζωνται ξενοκουρίτην μὴ γίνεσθαι καθηγούμενον. Τὸ μέντοι παρὰ τοῦ κανόνος διορισθὲν περὶ τοῦ καταστάττεσθαι εἰς κοσμικὸν καταγώγιον ἢ ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου μοναχόν τινα ἐνάρετον, ὑποκείμενον αὐτῷ, διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν ἐν αὐτῇ, μὴ δόξῃ σοι καινόν. Τοῖς γὰρ ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι μόνης τῆς ψυχικῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἠμέλησε, καὶ ἑτέρου παντελῶς οὐδενός. Ὁ γοῦν κατὰ Θεὸν ἀναστρεφόμενος ἀπὸ τοῦ τόπου οὐ παραβλαβήσεται· ἀλλὰ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὠφελήσει τὰ μέγιστα. Ἵνα τί γοῦν οὐ γενήσεται κατὰ τὸν κανόνα; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς ἐπέτρεψε τῷ μοναχῷ καὶ ἱερεῖ ἐκείνῳ κυρῷ
B Μακαρίῳ τῷ Ἱεροσολυμίτῃ διάγειν διηνεκῶς μετὰ τοῦ μακαρίτου πρωτονωβελλισίμου περτάτου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου, καὶ συνταξειδεύειν μετ' αὐτοῦ, καὶ τὰ τῶν γραμματικῶν ἐνεργεῖν. Σημείωσαι οὖν ὅτι κατὰ προτροπὴν καὶ δοκιμασίαν ἐπισκοπικὴν, πολλῷ δὲ πλέον κατὰ βασιλικὴν, καὶ μοναχοὶ καὶ κληρικοὶ ἀποκριματίστως ἐνεργήσουσι τὰ τούτοις ἐπιτραπησόμενα, οἷα ἂν καὶ ὦσιν.

ΖΩΝΑΡ. Τῆς τῶν εἰκονομάχων ἐπικρατούσης αἱρέσεως καὶ πάντες μὲν οἱ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσ-
C κυνηταὶ ἐζητοῦντο καὶ ἐκολάζοντο, πολλῷ δὲ πλέον οἱ μοναχοί. Διὸ καταλιμπάνοντες τὰ ἑαυτῶν μοναστήρια, ἢ εἰς ἑτέρας ἀπῄεσαν μονὰς, ἐκεῖσε κρυπτόμενοι, ἢ καὶ εἰς κοσμικῶν οἰκίας μετέπιπτον. Ἀλλὰ τοῦτο, φασὶν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, μακαρίους μὲν τότε ἐποίει, καλῶς γινόμενον καὶ κατὰ καιρόν· νῦν δὲ εἰς ἔθος γενόμενον ἄλογον, καταγελάστους τοὺς ποιοῦντας αὐτὸ τίθησι. Τῆς ζάλης γὰρ τῆς αἱρέσεως παρελθούσης, καὶ τῆς εὐσεβείας παῤῥησίαν λαβούσης, καὶ πάλιν τῶν οἰκείων ὑποχωροῦντες μονῶν, ὧδε κἀκεῖσε μεταγγίζονται, καθάπερ τι ῥεῦμα μὴ δυνάμενον κατασχεθῆναι, καὶ μεταῤῥέουσι, καὶ πολλῆς ἀκοσμίας πληροῦσι τὰ μοναστήρια. Κόσμος γάρ ἐστι τῶν μονῶν τὸ τοὺς τροφίμους αὐτῶν ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν, καὶ προσμένειν
D αὐταῖς, μηδὲ συνεχῶς προϊέναι. Πολλὴν δὲ τῆς ἀταξίαν ἑαυτοῖς συνεισκωμάζουσι, τουτέστιν ἀτάκτως εἰσφέρουσιν. Ἵνα γὰρ δείξῃ τὸ ἡδέως αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀταξίαν διακεῖσθαι, τῇ λέξει τοῦ κωμάζειν ἐχρήσατο. Κωμάζειν γάρ ἐστι τὸ μετὰ αὐλῶν καὶ κιθάρας καὶ ᾠδῶν τὸν οἶνον πίνειν. Ὡς γοῦν οἱ οὕτω πίνοντες ἥδονται, τὸν ὅμοιον τρόπον, φασὶ, καὶ οὗτοι πρὸς τὴν ἀτιμίαν ἡδέως διάκεινται· καὶ τῆς ὑποταγῆς τὸ σεμνὸν διασπῶσι καὶ καταλυμαίνονται. Ἓν γὰρ σῶμα τῆς ἀδελφότητος οὔσης, ἧς ἡ ὑποταγὴ σεμνότης καὶ καύχημα, οἱ ἐκ ταύτης ἀποῤῥηγνύμενοι διασπῶσι τὸ σεμνῦνον αὐτὴν καὶ εἰς λύμην τοῦ ὅλου σώματος γίνονται. Διὸ, φασὶν, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς τῶν ἰδίων μονῶν ἐκδιδράσκοντας, κἂν εἰς ἕτερα μεταπέσωσι μοναστήρια, κἂν εἰς

κοσμικὰ εἰσκωμάσωσι καταγώγια, κἀκείνους καὶ τοὺς ὑποδεξαμένους αὐτοὺς ἀφωρισμένους εἶναι, ἕως ἂν ἐπανέλθωσιν οἱ ἀποφυγόντες εἰς τὴν οἰκείαν μονήν. Εἰ δὲ ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπός τινας τῶν μοναχῶν ἐπ' ἀρετῇ μαρτυρουμένοις συνίδῃ εἰς ἑτέραν μονὴν ἐπὶ καταστάσει αὐτῆς καὶ ὠφελείᾳ τῶν ἐν αὐτῇ μεταγαγεῖν, ἢ καὶ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν δοκιμάσει καταστῆσαι, ἢ ἀλλαχόσε εὐδοκήσει ἐπιστῆσαι, οὔτε οἱ μοναχοὶ, οἱ οὕτω μετατιθέμενοι, οὔτε οἱ τούτοις δεχόμενοι τῷ ἀφορισμῷ ὑπόδικοι ἔσονται.

A sciscunt, splendorem illum omnem honestatemque diripiunt, universumque corpus societatis lædunt. Propterea quicunque, inquiunt, e suis monasteriis aufugerint, sive in alia monasteria incidant, sive sæcularibus sese habitaculis immiserint, tam ipsos, quam eos a quibus recepti fuerint, donec ad sua monasteria qui fugerant revertantur, sancta synodus segregatos esse decernit. Quod si ejus loci episcopus nonnullos e monachorum **339** numero spectatæ virtutis, ut in aliud monasterium ad res monasterii constituendas, quique in eo degunt juvandos, transcribere, aut in hominis privati cujuspiam domicilio constituere, aut ubivis demum collocare opportunum existimaverit, nec monachos quibus ea mutandæ sedis causa fuerit, nec qui eosdem receperint, pœna illa segregationis afficiet.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδράσας « μονῆς, ἢ εἰς ἕτερον μεταπέσοι μοναστήριον, ἢ « εἰς κοσμικὸν εἰσκωμάσει καταγώγιον, αὐτός τε « καὶ ὁ ὑποδεξάμενος ἀφοριζέσθω, ἕως ἐπανέλθοι. « Ὁ δὲ παρ' ἐπισκόπου ὁπωσδήποτε καταστὰς « ἀναίτιατος. »

B ARIST. « Si quis monachus, proprio relicto monasterio, sive ad aliud monasterium transmigraverit, sive in sæculare habitaculum petulanter « se contulerit, segregetur tam ipse, quam qui « ipsum susceperit, usque dum reversus fuerit. Qui « vero ab episcopo quocunque loco constitutus est, « culpa vacat. »

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Τὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγὰς ἐπὶ « πολὺ τὴν μοναχικὴν εὐταξίαν λυμαινομένας « εὑρίσκομεν. Προπετῶς γάρ τινες εἰς τὸν μο- « νήρη βίον ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτοντες, καὶ πρὸς τὸ « τραχὺ καὶ ἐπίπονον κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκή- « σεως, ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν (49) βίον « ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν. Ὥρισεν οὖν διὰ « τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος μηδένα τοῦ μοναχικοῦ κατ- « αξιοῦσθαι σχήματος πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας « χρόνος εἰς πεῖραν αὐτοῖς ἀφεθεὶς δοκίμους αὐ- « τοὺς καὶ ἀξίους τῆς τηλικαύτης βιοτῆς παρα- « στήσῃ. Καὶ τοῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρ- « εκελεύσατο, πλὴν εἰ μήπω τις βαρεῖα προσπε- « σοῦσα νόσος τὸν χρόνον ἀναγκάσῃ συσταλῆ- « ναι τῆς δοκιμασίας· ἢ εἰ μή πώ τις εἴη ἀνὴρ « εὐλαβής, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ « διανύων σχήματι. Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου ἀν- « δρὸς εἰς ἀπόπειραν παντελῆ καὶ ὁ ἑξαμηνιαῖος « ἀρκέσει χρόνος. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα διαπρά- « ξεται, τὸν μὲν ἡγούμενον τῆς ἡγουμενείας ἐκ- « πίπτοντα, παιδείαν τῆς ἀταξίας τὴν ἐν ὑποτα- « γῇ διαγωγὴν ἐφευρίσκειν· τὸν δὲ μονάσαντα « ἐν ἑτέρᾳ μονῇ τὴν μοναχικὴν ἀκρίβειαν φυλατ- « τούσῃ παραδίδοσθαι. »

CANON V.

« Quæ temere et sine judicio ac probatione fiunt « renuntiationes, bono monastico ordini magnum « afferre incommodum invenimus. In monasticam « enim vitam se facile injicientes nonnulli, et ad « asperam et laboriosam exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem et voluptariam « vitam rursus misere revertuntur. Propterea « ergo statuit sancta synodus, ut monastico ha- C « bitu digni nulli putentur, priusquam triennii « tempus ad experientiam eis relictum probatos « eos esse et tali vita dignos ostenderit. Et hoc « omni modo observari præcepit, præterquam si « gravis aliquis morbus incidens probationis « tempora contrahi coegerit : vel nisi quis ali- « cunde sit vir religiosus et vitam monasticam « in habitu sæculari peragat. Tali enim viro ad « absolutam experientiam tempus semestre suf- « ficiet. Si quis autem præter hæc fecerit, præ- « lectus quidem præfectura excidens perperam « observati ordinis correctionem, in obedientia « et subjectione conversationem, inveniat : qui « est autem in alio monasterio monachus, alii D « monasterio tradatur, quod monasticam disci- « plinam accurate perfecteque observet. »

ΒΑΛΣ. Πολλάκις τινὲς, φασὶν οἱ Πατέρες, διὰ θλῖψιν ἢ ἑτέραν ὀλιγωρίαν τινὰ τὸν μονήρη βίον προπετῶς ὑποδυόμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι καρτερῆσαι τὸ ἐπίπονον τῆς ἀσκήσεως, μεταμέλονται, καὶ πρὸς τὴν προτέραν κοσμικὴν διαγωγὴν κακῶς ὑποστρέφουσιν. Ὥρισαν οὖν μηδένα καταξιοῦσθαι τοῦ μοναχικοῦ σχήματος πρὸ δοκιμασίας καὶ κατεξετάσεως τῆς διαγωγῆς τοῦ ζητοῦντος αὐτό· ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν δοκιμάζεσθαι, καὶ οὕτω λαμβάνειν τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Τούτου γὰρ οὕτω γινομένου, αὐτός τε διὰ τὴν ὀλιγωρίαν οὐ μεταμεληθήσεται, ἀλλ' ὁλοψύχως

BALS. Nonnulli sæpe, inquiunt Patres, propter afflictionem, vel etiam per negligentiam aliquam, vitam monasticam facile subeuntes, et exercitationis laborem sufferre non valentes, pœnitentiam agunt, et ad priorem sæcularem vivendi rationem revertuntur. Statuerunt ergo, ne monastico habitu dignus quis existimetur, ante probationem et examinationem ejus qui ipsum petiit : sed triennio probetur, et sic monasticum habitum accipiat. Hoc enim ita facto, nec ipse propter negligentiam pœnitentia tangetur, sed monasticum habitum toto

Guill. Beveregii notæ.

(49) *Φιλόσαρκον καὶ ἡδονικόν*. Ita cum codice Bodleiano legit etiam Amerbachianus. In Parisiensi editione est φιλόσαρκον ἢ φιλήδονον.

animo suscipiet : aut si ei minus placet, citra ullum præjudicium a monasterio recedet, et ad sæcularem vitam revertetur. Et præfectus, qui certum ejus vitæ rationis periculum tanto tempore fecit, unum ex duobus eligat, vel ipsum scilicet ut dignum tondeat, vel ut non idoneum recedere permittat. Hoc autem voluerunt in iis, qui sani sunt, valere. Nam si propter gravem morbum aliquis tonderi voluerit, hoc propter tempus facere non prohibebitur, sed statim monasticum habitum accipiet. Si quis vero vir pius ac religiosus velit esse monachus, et ex ejus in sæculo vitæ agendæ ratione ad hoc dignus esse judicatur, non triennio, sed semestri tantum spatio eum examinare oportet. Præfectum autem, qui præter hæc fecerit, præfectura excidere statuerunt, et ad obedientiam redigi : quinetiam eum, qui tonsus fuerit, exactiori tradi monasterio. Hæc cum decernat canon, diversis temporibus exorta est disputatio, quomodo debent probari, qui vitam monasticam elegerunt.

Cum enim aliqui monasteria ingressi, et rasa induti essent, forsan et cum Trisagio in templo, et nomen mutavissent, et, ut semel dicam, instar monachorum, et intra et extra monasterium, versarentur ; antequam autem monastica tonsura perficerentur, ad pristinum habitum et sæcularem vivendi rationem reversi, et nonnunquam etiam legitimo matrimonio conjuncti essent ; **340** dixerunt quidam, eos nihil absurdum fecisse ; sed in eorum esse potestate intra canonicum triennium, ante tonsuram scilicet, monasterio egredi sine ullo præjudicio, et vestes quidem monachales exuere, sæculares vero induere : quoniam canon de iis decernit, qui ante triennium tondentur, non autem de iis qui probantur, et adhuc rasa gestant. Alii autem dicebant, quod canon quidem monachalem habitum tonsuram vocat : non decernit autem debere fieri probationem cum monachalibus, eaque abjicere, et sæcularia induere, et secedere. Unde etiam apparet, debere eum, qui examinatur, cum vestibus laicis examinari. Qui enim semel amictum

A τὸ μοναχικὸν ἀναδέξεται σχῆμα· καὶ εἰ ἀπαρέσκεται, ἀποκριματίστως ἀναχωρήσει ἀπὸ τῆς μονῆς, καὶ πρὸς τὸν κοσμικὸν ὑποστρέψει βίον· καὶ ὁ καθηγούμενος, ἀπόπειραν λαβὼν ἀκριβῆ διὰ τοῦ τοσούτου χρόνου τῆς τούτου ἀναστροφῆς, ἓν ἐκ τῶν δύο προέληται, δηλονότι ἢ ἀποκείρῃ αὐτὸν ὡς ἄξιον, ἢ ἐπιτρέψῃ ὑποχωρῆσαι ὡς ἀδόκιμον. Τοῦτο δὲ παρεκελεύσαντο κρατεῖν εἰς τοὺς ὑγιαίνοντας. Εἰ γάρ τις διὰ νόσον βαρεῖαν θελήσει ἀποκαρῆναι, οὐ κωλυθήσεται διὰ τὸν χρόνον τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἀπεντεῦθεν μετασχηματισθήσεται. Εἰ μέντοι βούληται τις εὐλαβὴς μονάσαι, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς αὐτοῦ κρίνεται πρὸς τοῦτο ἄξιος, τοῦτον οὐκ ἐπὶ τριετῆ χρόνον, ἀλλ' ἐπὶ ἑξαμηνιαῖον δοκιμάζεσθαι χρή. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα διαπραξάμενον B καθηγούμενον ὥρισαν ἐκπίπτειν ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας, καὶ γίνεσθαι ὑποτακτικόν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποκαρέντα παραδίδοσθαι εἰς ἑτέραν ἀκριβεστέραν μονήν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λόγος ἐγένετο κατὰ διαφόρους καιροὺς περὶ τοῦ πῶς ὀφείλουσι δοκιμάζεσθαι οἱ τὸν μονήρη βίον ἐπιλεξάμενοι. Τινῶν γὰρ εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια, καὶ ῥασοφορησάντων, ἴσως καὶ μετὰ Τρισαγίου ἐν ναῷ, καὶ μετονομασθέντων, καὶ ἁπλῶς κατὰ μοναχοὺς ἀναστρεφομένων ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς μονῆς· πρὸ δὲ τοῦ τελειωθῆναι διὰ τῆς μοναδικῆς ἀποκάρσεως, μετασχηματισθέντων, καὶ εἰς κοσμικὴν ὑποστρεψάντων διαγωγὴν, ἔστι δ' ὅτε καὶ νομίμως γυναιξὶ συζευχθέντων, εἶπόν τινες μηδὲν αὐτοὺς ἀπεικὸς ποιῆσαι, ἀλλ' ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἐντὸς τῆς κανονικῆς C τριετίας, πρὸ τῆς ἀποκάρσεως δηλαδὴ, ἐξέρχεσθαι τῆς μονῆς ἀποκριματίστως, καὶ ἀποτίθεσθαι μὲν τὰ μοναχικὰ ἄμφια, λαϊκὰ δὲ ἐνδύεσθαι· ὅτι καὶ ὁ κανὼν περὶ τῶν ἀποκειρομένων πρὸ τῆς τριετίας θεσπίζει, οὐ μὴν περὶ τῶν δοκιμαζομένων καὶ ἔτι ὄντων ῥασοφόρων (50). Ἕτεροι δὲ εἶπον ὡς ὁ κανὼν μὲν μοναχικὸν σχῆμα καλεῖ τὴν ἀπόκαρσιν· οὐ διορίζεσθαι δὲ τὴν δοκιμὴν γίνεσθαι μετὰ μοναχικῶν καὶ ῥίπτειν ταῦτα καὶ κοσμικὰ ἐνδύεσθαι καὶ ἀναχωρεῖν. Τῷ καὶ ἀναφαίνεται ὀφείλειν τὸν δοκιμαζόμενον μετὰ λαϊκῶν ἀμφίων δοκιμάζεσθαι. Ὁ γὰρ ἅπαξ τὰ μοναχικὰ

Guill. Beveregii notæ.

(50) ***Καὶ ἔτι ὄντων ῥασοφόρων***. Sic idem Balsamon ante dixerat, τινῶν γὰρ εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια, καὶ ῥασοφορησάντων. Enimvero vilioris quoddam vestimenti genus ῥάσον Græcis recentioribus appellatur (*a*) ; quo etiam, qui monasticam suscipiunt vitam, primo induti sunt. Unde Nicetas Choniates in *Manuele Comneno*, τὸ μοναδικὸν σχῆμα ᾔτησε, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ὅθεν εὑρόντες τινὸς μοναχοῦ ῥάσα, περιδύουσι μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπεκδύουσι τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχικὰ ἄμφια. Nicet. in *Man. Comn.* l. VII. Hinc ordo servandus in prima monachi admissione, in vetusta Euchologii editione, in indice quidem vocatur, Ἀκολουθία γινομένη εἰς φορέσαι τινὰ ῥάσον μόνον, καὶ καμιλαύχιον· in ipso autem libro folio ϞΕ', Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ῥασοφοροῦντα, quomodo etiam in vulgatis editionibus inscribitur. In ipso vero ordine dicitur, quod sacerdos post preces absolutas, et tonsuram in crucis formam factam, tunica eum induit, et καμιλαύχιον nulla prece subjuncta imponit. Καὶ ἐνδύει D αὐτὸν χιτῶνα καὶ καμιλαύχιον, μηδὲν ἐπιλέγων. Unde constat ῥάσον etiam χιτῶνα dictum. Quidnam καμιλαύχιον fuerit, ex verbis post illud impositum colligimus ; dicit enim sacerdos, ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ δεῖνα ἐνδύεται τὸ καμιλαύχιον ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Fuit ergo pileum vel aliquid simile capiti impositum ; sic scholiastes Aristophanis Πιλίδιον, νῦν καμελαύχιον καλούμενον. Schol. Arist. ad Acharnens. Hesychius, Τιάρις, λόφος τῆς περικεφαλαίας, περιθέμενος τῇ κεφαλῇ, καμελαύχιον. Ex pilis cameli constratum videtur. Suidas haud obscure innuit ex pilis confici, Κίδαρις, περίθεμα κεφαλῆς, ἢ ἐκ τῆς τριχὸς ὕφασμα, ἤτοι εἶδος καμελαυχίου. Sed ad ῥάσον nostrum redeamus, quo primo monachi induti ῥασοφόροι et ῥασοφοροῦντες, *rasum gestantes* audiunt. Nicetas Choniates, ῥασοφορῶν δέ τις, ἐκ Κομνηνῶν ἕλκων τὸ γένος, τὴν αὐτὴν τοῖς εἰρημένοις βαδίσας, καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα συσχεθεὶς ἀπεστέρηται τοῦ φωτός. Nicet. in *Isaac. Angel.* l. III.

(*a*) Vide in tomo sequenti Balsamonis epistolam *de Rasoforis*, ab Joanne Baptista Cotelerio editam.

ἐνδυσάμενος οὐ παραχωρηθήσεται χθὲς μὲν κατὰ μοναχοὺς ἐπὶ ἀγορᾶς ἀναστρέφεσθαι, σήμερον δὲ κατὰ λαϊκοὺς θεατρίζεσθαι, καὶ οἷον ἐμπαίζειν κατὰ σκηνικοὺς τὸ ἅγιον σχῆμα· μᾶλλον μὲν οὖν ἀναγκασθήσεται καὶ ἄκων ἀποκαρῆναι. Λέγοντες δὲ ταῦτα κατεσκεύαζον τὸν λόγον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ γ' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, λέγοντος περὶ τὰς ἀρχὰς οὕτως· Ἡ δὲ ιγ' διάταξις τοῦ α' τίτλου τῶν Νεαρῶν φησιν ὅτι οἱ παραμένοντες εἰς μονήρη βίον, εἴτε ἐλεύθεροι εἴτε δοῦλοι, πρότερον τριετίαν προσκαρτερείτωσαν, κουρᾷ τε καὶ ἐσθῆτι χρώμενοι τῶν λαϊκῶν, καὶ τὰς Γραφὰς μανθάνοντες, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θέλειν μονάσαι, μήποτε πονηρά ἐστι, καὶ νουθετείσθωσαν· καὶ εἰ προσκαρτερήσουσι τὴν τριετίαν καὶ ἄξιοι φανῶσι τοῦ μονάσαι, τότε κειρέσθωσαν. Καὶ ἤθελον ἐκ ταύτης Νεαρᾶς, οὔσης Ἰουστινιανείου, τὴν δοκιμὴν γίνεσθαι μετὰ λαϊκῶν ἀμφίων. Προσετίθουν δὲ ὡς, ἐπεὶ τὸ ιγ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ κεφαλ. ξδ' τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, διορίζεται τοὺς τολμήσαντας μιμήσασθαι σχῆμα μοναχοῦ ἢ ἀσκητρίας, καὶ κατὰ σκηνικοὺς ἐμπαῖξαι τοῦτο οἱῳδήτινι τρόπῳ, σωματικῶς τιμωρεῖσθαι καὶ ἐξορίζεσθαι· πολλῷ δὲ πλέον κολασθήσεται ὁ ἐπαγγειλάμενος μοναδικὴν διαγωγὴν, καὶ εἰς μοναστήριον ἀπελθὼν, καὶ μοναχικὴν ἐσθῆτα περιβαλλόμενος, ἐὰν ὕστερον ἀνερυθριάστως εἰς λαϊκοὺς μετασχηματισθῇ. Ἄλλοι δὲ εἶπον ὡς οἱ ῥασοφορήσαντες μετὰ Τρισαγίου οὐ παραχωρηθήσονται μετασχηματισθῆναι εἰς λαϊκούς· οἱ δὲ χωρὶς τούτου μετασχηματισθέντες ἀδιαστίκτως ἐντὸς τῆς τριετίας τῶν μὲν μοναχικῶν ἀμφίων σχολὴν καταψηφίσονται, ἐνδυθήσονται δὲ λαϊκά. Ὅτι καὶ γυναῖκες πενθοῦσαι τοὺς ἀποβεβιωκότας ἄνδρας αὐτῶν μελανειμονοῦσιν ἐπὶ καιρὸν, καὶ ἀκινδύνως αὖθις τὰ κοσμικὰ περιτιθέανται. Καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα. Τοῖς πλείοσι δὲ καὶ εὐλαβεστέροις, οὐ δοκεῖ τὸ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν εἰσελθόντα εἰς μοναστήριον, καὶ, ὡς ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μελανειμονήσαντα καὶ κατὰ μοναχοὺς διατρίβοντα, μετασχηματισθῆναι εἰς λαϊκούς. Ἐξῆν γάρ, φασὶν, αὐτῷ μετὰ λαϊκῶν ἐσθήτων δοκιμασθῆναι κατὰ τὸν τῆς τριετίας καιρόν· ἐπεὶ δὲ μοναχικὰ ἐνεδύσατο, ἀναγκασθήσεται περατῶσαι τὴν οἰκείαν πρόθεσιν· εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀποδυσπετήσει, τιμωρηθήσεται, καθὼς ὁ νόμος φησὶν ἐν τῷ α' τίτλῳ τοῦ δ' βιβλίου. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσά τινων μεμφομένων τοὺς καθηγουμένους, τοὺς μὴ μετὰ δοκιμασίαν ἀποκείροντας τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς, καὶ κατὰ τοῦτο παραβαίνοντας ὡσανεὶ τὸν παρόντα κανόνα· νομίζω ὅτι τὸ γ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου, ὅπερ ἐστὶ δ' κεφάλ. τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, λύει καὶ τὸ τοιοῦτον ἀμφίβολον. Φησὶ γάρ· Εἴ τις δὲ εἰς μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουληθείη, κελεύομεν, ἵνα, εἰ μὲν γνώριμός ἐστιν ὅτι οὐδεμιᾷ τύχῃ ὑπόκειται, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, ὅτε συνίδῃ, τὸ σχῆμα αὐτῷ παράσχῃ· εἰ δὲ μὴ γνωρίζεται, εἰ οἱᾳδήποτε ὑπόκειται τύχῃ, ἐντὸς τριῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαμβάνειν αὐτὸν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ εἰ-

monasticum induit, ei non permittetur, ut heri quidem instar monachorum in foro versetur, hodie vero instar laicorum se theatrice venditet, et instar scenicorum sanctum habitum quodammodo ludificetur. Potius ergo cogetur vel invitus tonderi. Qui autem hæc dicebant, dictum suum confirmabant ex 3 capit. 11 tituli præsentis operis, sic circa initium dicentis: 13 constitutio primi tituli Novellarum dicit, quod qui vitæ incumbunt monasticæ, sive sint liberi sive servi, triennio prius perseverent laicorum tonsu et vestitu utentes, et Scripturas discentes, et suam fortunam confitentes, et causam cur monachi esse velint: ne forte mala sit, et admoneantur: et si triennio perseveraverint et monasterio digni visi fuerint, tunc tondeantur. Et ex hac Novella, quæ est Justiniani, volebant, cum laici vestibus fieri probationem. Adjiciebant autem, quod quoniam 13 cap. primi tituli, IV lib. Basilic. quod quidem est 64 c. 123 Justiniani Novellæ, decernit, ut qui ausi fuerint monachi vel ascetriæ habitum imitari, et instar scenicorum quovis modo illum illudere, corpore puniantur et exterminentur: multo autem magis punietur, qui vitam monasticam professus in monasterium ingressus est, et veste monachali indutus; si postea omni exuto pudore laicalem vestitum receperit. Alii autem dixerunt, quod qui rasa induti fuerint cum Trisagio, ad laicalem habitum redire non sinentur: qui vero absque eo habitum ceperunt, indistincte intra triennium monasticarum quidem vestium otium damnabunt; laicis autem induentur. Nam et mulieres, quæ defunctos viros lugent, atris vestibus ad tempus induuntur, et rursus sine periculo sæculares induunt. Et hi quidem hæc dicunt. Pluribus autem et religiosioribus non videtur in ejus esse potestate, qui monasterium ingressus, et, quomodocunque se res habeat, nigris vestibus indutus est, et monastico more degit, habitum laicum resumere. Ipsi enim, inquiunt, licebat cum vestibus laicis spatio triennii probari: at quia vestes monasticas induit, cogetur suum vitæ propositum perficere; sin vero hoc ægre ferat, punietur, ut lex dicit in primo titulo, IV lib. Quoniam autem audivi nonnullos queri de præfectis, qui ad ipsos accedentes post probationes non tondent, et ea in re præsentem canonem veluti transgrediuntur; existimo, quod 3 cap. primi tituli, IV lib., quod est 4 cap. 123 Justiniani Novellæ, hoc dubium solvit. Dicit enim: Si quis ad monasticam velit vitam accedere, jubemus, ut, si sit quidem notum eum nulli esse fortunæ subjectum, monasterii præfectus, quando hoc cognoverit, habitum illi præbeat: sin autem nescitur, an ulli sit fortunæ subjectus, intra tres annos monasticum habitum ne accipiat; sed intra dictum tempus, ejus vitæ conversationis, is qui monasterio præest, periculum faciat, et cætera. Quamobrem præfectus recte tondet accedentem ad eum, quando illum noverit; et probatio fit solum

corum de quibus dubitatur, servorum scilicet et reliquorum qui eodem capite continentur.

A ρημένου χρόνου ἀποκειράσθω τῆς τούτου ἀναστροφῆς ὁ τοῦ μοναστηρίου ἡγούμενος· καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὥστε καλῶς ὁ καθηγούμενος ἀποκείρῃ, ὅτε συνίδῃ, τὸν προσελθόντα αὐτῷ· καὶ ἡ δοκιμασία γίνεται εἰς μόνους τοὺς ἀμφιβόλους, δούλους τυχὸν, καὶ λοιποὺς τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ περιεχομένους.

341 ZONAR. Neminem hic can. nisi prius experimento probatum, tonderi sinit. Quidam enim, inquit, sese temerario impetu in monasticam vitam projicientes, hoc est, non judicio adhibito, sed inconsulte prorsus in id vitæ genus immittentes. Ut enim res projecta non composite jacet, sed ut accidit: sic et illi tanquam projecti quidam homines sunt, vitamque nulla honestatis aut ordinis habita ratione traducunt. Deficientes namque animo, et monasticæ disciplinæ asperitati ac laboribus succumbentes, ad vitam mollem rursus voluptariamque revertuntur. Quamobrem hæc in posterum ne fiant, triennali spatio synodus eos, qui ad monasticam vitam accesserint, probandos esse decernit. Ac si quidem tam longi temporis experimento probati appareant, seque dignos, qui ad illud vitæ genus admittantur, ostendant, tum demum habitum illis monasticum (nisi gravis ægritudo, ex qua vitæ quoque periculum impendeat, medio illo tempore supervenerit, tunc enim contrahi probationis spatium licebit) concedi placet. Quod si tamen vir aliquis religione ornatus, quique inter sæculi turbas monachorum more vitam agat, qui et ipse cognitus, et pietate sit egregie perspecta, monachorum institutum amplecti velit, ad ejus experimentum ac probationem satis longum sex mensium intervallum synodus esse declaravit. Sed nunc quidem præfectorum aliqui voluntatum suarum studia auctoritati canonum anteponunt; ac alios quidem illico advenientes, alios paucis interjectis diebus, et vero totius monasticæ professionis ignaros detondent: nec eos saltem pœnæ a canone inflictæ metus ab impetu temerario deterret; quæ quidem est hæc, ut præfectus præfectura excidat, rursusque ad castigandam petulantiam obedientiæ addicatur. Qui vero monachorum ordini, nullo delectu habito, nec exspectato temporum intervallo, adscriptus est, in aliud monasterium, in quo disciplinæ diligens observatio vigeat, canon transmittendum esse decernit.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρὼν κανὼν οὐδένα βούλεται ἀποκείρεσθαι, πρὶν ἢ δοκίμιον ἑαυτοῦ δώσει. Τινὲς γὰρ, φησὶ, προπετῶς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτοντες, ἀντὶ τοῦ οὐ μετὰ κρίσεως, ἀλλ' ἀπροσέκτως εἰσωθοῦντες. Ὥσπερ γὰρ τὸ ῥιπτόμενον οὐκ εὐκόσμως, ἀλλ', ὡς ἔτυχε, κεῖται· οὕτω κἀκεῖνοι ὡς ἐῤῥιμμένοι εἰσὶ, καὶ οὐ κατὰ κόσμον καὶ τάξιν διάγουσιν. Ἀπαγορεύοντες γὰρ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον τῆς ἀσκήσεως, πάλιν ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον B καὶ φιλήδονον βίον ἐπαναστρέφουσι. Διὸ ἵνα μὴ ταῦτα γίνωνται, ὥρισεν ἡ σύνοδος ἐπὶ τριετίαν δοκιμάζεσθαι τοὺς προσερχομένους ἐπὶ τῷ μονάσαι. Καὶ ὅταν διὰ τοῦ τοσούτου χρόνου δῶσι πεῖραν ἑαυτῶν, καὶ δόκιμοι φανῶσι καὶ ἄξιοι τοῦ μοναχικοῦ βίου, τότε τοῦ σχήματος αὐτοὺς ἀξιοῦσθαι, εἰ μή πού τις ἐν τῷ μέσῳ συμβαίη βαρεῖα νόσος, καὶ θάνατον ἀπειλοῦσα· τότε γὰρ ὁ τῆς δοκιμασίας καιρὸς συσταλήσεται. Εἰ δέ τις ἀνὴρ προσέλθῃ εὐλαβὴς, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ μοναχοὺς ζῶν, καὶ δῆλος κἀκεῖνος ᾖ, καὶ τὸ θεοφιλὲς τῆς αὐτοῦ βιοτῆς, τηνικαῦτα εἰς ἀπόπειραν αὐτοῦ καὶ δοκιμασίαν ἡ σύνοδος ἀρκοῦντα ἐδοκίμασε τὸν ἑξαμηνιαῖον χρόνον. Ἀλλ' ἔνιοι τῶν ἡγουμένων νυνὶ τὰ οἰκεῖα θελήματα πρὸ τῶν κανόνων τιθέασι· C καὶ τοὺς μὲν ἄρτι ἐπιδημήσαντας αὐτίκα κείρουσι, τοὺς δὲ μετὰ βραχείας ἡμέρας, καὶ ταῦτα ἀνθρώπους οὐδ' ὅ τι ἐστὶ τὸ μοναχικὸν εἰδότας ἐπάγγελμα· καὶ οὐδὲ τὸ ἐπιτίμιον τοῦ κανόνος ἀναστέλλει αὐτοὺς τῆς ἀλόγου ὁρμῆς αὐτῶν, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἡγουμενείας ἔκπτωσις, καὶ εἰς ὑποταγὴν αὖθις ἀναστροφὴ διὰ παιδείαν τῆς ἀταξίας. Τὸν δὲ ἀκρίτως μονάσαντα καὶ παρὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν ὁ κανὼν εἰς ἑτέραν κελεύει μονὴν παραδίδοσθαι μοναχικὴν τηροῦσαν ἀκρίβειαν.

ARIST. « Nemo monastico habitu dignus habeatur, « nisi qui triennio probatus, dignus appareat; « nisi gravis forsitan morbus tempus contraxerit: ad hominem vero pium, et monachorum « more se gerentem, semestre spatium sufficiet. « Si quid autem præter hæc factum fuerit, « præfectus quidem præfectura excidet, et in « subjectionem detrudetur; monachus autem in « accuratum monasterium transmittetur. »

ΑΡΙΣΤ. « Μηδεὶς ἀξιούσθω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, εἰ μὴ, ἐπὶ τριετίαν δοκιμασθεὶς, ἄξιος ἀναφανείη· πλὴν εἰ μὴ βαρεῖα νόσος τὸν χρόνον D « συστείλειε· καὶ εἰς ἄνδρα δὲ εὐλαβῆ, καὶ κατὰ « μοναχοὺς ζῶντα, ἀρκέσει ὁ ἑξαμηνιαῖος χρόνος. « Εἰ δὲ παρὰ τοῦτο γένηται, ἐκπεσεῖται μὲν τῆς « ἡγουμενείας ὁ ἡγούμενος, καὶ εἰς ὑποταγὴν « ἔσται· ὁ δὲ μονάσας εἰς ἀκριβὲς μοναστήριον « ἀπενεχθήσεται. »

CANON VI.

« Monachi nihil debent habere proprium: sed « omnia eorum monasterio adscribuntur. Dicit

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

« Οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον (51) ὀφείλουσιν ἔχειν· πάντα δὲ τὰ αὐτῶν προσκληροῦται τῷ μοναστηρίῳ.

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον.* Harmenopulus hunc canonem in epitomen sic redegit, ὁ μονάσαι βουλόμενος περὶ τῶν ἑαυτοῦ πρότερον διατιθέσθω. Μετὰ γὰρ τὸ μονάσαι, τῶν αὐτοῦ πάντων κυριεύσει τὸ μοναστήριον. Εἰ δέ τις μοναχὸς φωραθείη ἐκ τῶν αὐτοῦ τι παρυποκρατήσας, αὐτὸς μὲν προσηκόντως ἐπιτιμάσθω· ἐκεῖνο δὲ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἢ τοῦ ἐπισκόπου πιπρασκόμενον πτωχοῖς καὶ ἀπόροις δια-

« Φησὶ γὰρ ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, καὶ τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν διατυπούντων, ὡς οὐδείς τι τῶν ὑπαρχόντων ἔλεγεν ἴδιον εἶναι· ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Διὸ τοῖς ἐθέλουσι μονάζειν ἄδεια δίδοται περὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς διατίθεσθαι πρότερον καὶ οἷς ἂν βούλοιντο προσώποις, μὴ κεκωλυμένοις δηλονότι παρὰ τοῦ νόμου, τὰ αὐτῶν παραπέμπεσθαι. Μετὰ γάρ τοι τὸ μονάσαι τῶν προσόντων αὐτοῖς ἁπάντων τὸ μοναστήριον ἔχει τὴν κυριότητα, καὶ οὐδὲν περὶ τῶν οἰκείων φροντίζειν ἢ διατάσσεσθαι τούτοις παρακεχώρηται. Εἰ δέ τις φωραθείη κτῆσίν τινα, ἥτις οὐκ ἀπεκληρώθη τῷ μοναστηρίῳ, ἰδιοποιούμενος, καὶ φιλοκτησίας πάθει δουλούμενος, ταύτην μὲν παρὰ τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ ἐπισκόπου ἀναλαμβάνεσθαι, καὶ πολλῶν παρουσίᾳ πιπρασκομένην πτωχοῖς καὶ ἀπόροις διανέμεσθαι· τὸν δέ γε τὴν τοιαύτην κτῆσιν, κατὰ τὸν παλαιὸν Ἀνανίαν, ὑποσυλᾷν μελετήσαντα τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισε σωφρονίζεσθαι. Δῆλον δὲ ὡς ἅτινα περὶ μοναζόντων ἀνδρῶν ἡ ἁγία σύνοδος ἐκανόνισε, ταῦτα καὶ περὶ μοναζουσῶν γυναικῶν κρατεῖν ἐδικαίωσεν (52). »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἕτεροι κανόνες διορίζονται ἀκτήμονας εἶναι τοὺς μοναχούς. Φησὶ γοῦν καὶ ὁ παρὼν ὡς ὁ μακάριος ἀπόστολος Λουκᾶς, ὑποτυπῶν τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν, ἔγραψεν ἐν ταῖς Πράξεσι, μὴ ἔχειν τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ἴδιόν τι· ἀλλ' ἦσαν αὐτοῖς πάντα κοινά· διὸ καὶ οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσιν (53) οὕτω ποιεῖν, καὶ προσάγειν τῇ μονῇ τὰ προσόντα αὐτοῖς, ἐφ' ᾧ εἶναι κοινά. Ἵνα μὴ γένηται τοῦτο εἰς παρεμποδισμὸν τοῖς θέλουσι μονάσαι (εἰκὸς γάρ ἐστιν εἶναί τινας πολυκτήμονας ἐν τῷ βίῳ, καὶ ἔχοντας θέλημα πρός τινας περιελθεῖν τὰ οἰκεῖα), ὥρισαν οἱ Πατέρες ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν μονάσαι ὀφείλοντα διατίθεσθαι νομίμως πρὸ τῆς ἀποκάρσεως, διὰ τὸ πρὸς τὴν νεκροποιὸν διαγωγὴν ὁδεύειν· καὶ παραπέμπειν τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ πρὸς τὰ αὐτῷ βουλητέα μέρη, συγγενικὰ δηλονότι καὶ ἀλλοῖα, δυνάμενα λαμβάνειν ἀπὸ διαθήκης λεγάτα ἢ κληρονομίας. Εἰσὶ γάρ τινες μὴ δυνάμενοι ἀπὸ διαθήκης λαμβάνειν τι, αἱρετικοὶ δηλαδὴ καὶ ἕτεροί τινες. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως οὐ ποιήσει τοῦτο, ἀλλ' ἀποκαρῇ· ἡ μὲν τοῦ διατίθεσθαι ἐξουσία ἀφ-

« enim beatus Lucas de iis qui credunt in Christum, et monachorum institutionem describunt, quod nemo quidquam eorum, quæ aderant, proprium esse dicebat; sed erant illis omnia communia. Et ideo iis, qui monachi esse volunt, prius datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, et quibuscunque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monasterium habebit, et nullam de rebus propriis curam gerere vel disponere eis permissum est. Si quis autem deprehensus fuerit possessionem aliquam, quæ monasterio non adscripta fuerit, sibi privatim attribuere, et acquirendarum possessionum cupiditati servire; ea quidem ab episcopo seu præfecto recipiatur, et in multorum præsentia vendita pauperibus et mendicis distribuatur. Qui talem autem possessionem, ut olim Ananias, subripere meditatus est, convenienti cum pœna castigandum esse sancta synodus statuit. Clarum est autem, quod quæ de viris monachis sancta synodus canonice constituit, ea in monialibus quoque valere et observari æquum censuit. »

BALS. Alii quoque canones definiunt, monachos nullas debere possessiones habere. Dicit ergo præsens **342** quoque canon, quod beatus apostolus Lucas, monachorum vitæ institutionem delineans, in Actibus apostolorum scripsit, eos, qui in Christum crediderant, nihil proprium habuisse; sed erant eis omnia communia. Quamobrem monachi quoque sic facere debent et quæ ipsi habent monasterio offerre, ut sint communia. Ne hoc autem sit impedimento iis qui volunt esse monachi (est enim verisimile esse aliquos locupletes et multa possidentes, et qui hoc sint animo, ut sua velint ad suos pervenire), statuerunt Patres, esse in ejus potestate, qui monachus esse vult ante tonsuram legitime testari et de suis disponere; eo quod ad mortificantem vitæ rationem se conferat: ei sua ad quas velit partes transmittere, cognatas scilicet vel alienas; quæ tamen possint ex testamento legata vel hæreditatem capere. Sunt enim aliqui, qui non possunt ex testamento capere, hæretici scilicet et quidam alii. Si autem ante

Guill. Beveregii notæ.

νεμέσθω. *Qui monachus fieri vult, de bonis suis prius testetur. Nam postquam monachus factus fuerit, universarum ipsius facultatum dominium monasterio cedet. Quod si quis monachus e suis bonis aliquid retinuisse deprehensus fuerit, ipse quidem convenienter puniator; res autem illa per præpositum vel episcopum venumdata, pauperibus et egenis distribuitor.* In quam Epitomen scholiastes hæc observat, Ἡ δὲ ριγ' (forte legendum ρκγ') νεαρὰ, ἡ κειμένη ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν τίτλῳ α', καὶ διατίθεσθαι αὐτὸν ἐνδίδωσι μετὰ τὸ μονάσαι, καὶ ἀδιάθετον ἀποθανόντα, νομίμως παρὰ παίδων κληρονομεῖσθαι. *At vero* 113 (forte leg. 123) *novella, quæ posita est in libro Basilicorum, tit. 1, etiam testandi potestatem ei concedit, postquam monachus factus est, et intestato morienti legitime suis a liberis succedi vult.* Harmenop. epit. can. sect. 4, tit. 1.

(52) *Γυναικῶν κρατεῖν ἐδικαίωσεν.* Hæc ultima hujus canonis verba in codice Amerbachiano male desiderantur.

(53) *Διὸ καὶ οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσιν.* Hæc usque ad εἶναι κοινὰ ms. nostro Bodleiano debemus. Nam in Parisiensi Balsamonis editione desunt: sed in codice Amerbachiano etiam leguntur.

tonsuram hoc non fecerit, sed tonsus fuerit: disponendi quidem facultas illi ablata est, res autem ejus ad monasterium pertinent. Si quis autem, contra ac canone continetur, postquam monachus factus fuerit, aliquid ex iis rebus sibi privatim tribuere conatus fuerit, hoc quidem præfectus vel episcopus recipiat, et vendat in multorum hominum præsentia, ut sit ab omni calumnia et reprehensione remotus et pretium pauperibus dividat. Monachus autem, qui ad Deum pertinentia subripuerit, more illius Ananiæ, pœna castigabitur. Hæc cum decernat canon, dixerunt quidam his repugnare cap. 7 tit. 1 lib. IV Basilic. quod est 58 cap. 123 Justiniani novellæ, et sic dicit: Si autem vir vel mulier vitam monasticam elegerit, et monasterium non exsistentibus liberis ingressus sit, ad monasterium, quod ingressus est, res ejus pertinere jubemus: sin autem ea persona liberos habeat, et priusquam monasterium ingressa sit de rebus suis non disposuerit, nec suis liberis partem legitimam separaverit; sic quoque ei liceat, etiam postquam monasterium ingressa fuerit, suas facultates in liberos suos dividere; ita tamen, ut nulli suorum liberorum partem legitimam diminuat. Pars autem, quæ suis liberis non data fuerit, ad monasterium pertineat. Si autem omnes facultates inter liberos dividere voluerit, propria ejus persona liberis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debet ad jus monasterii pertinere. Sin autem in monasterio degens moriatur priusquam inter suos liberos res proprias diviserit, filii partem legitimam accipiant: reliqua autem bona ad monasterium pertineant. Mihi autem non videntur hæc iis esse contraria, quæ in canone definita fuerunt. Canon enim eorum tantum meminit, qui non sunt necessario scripti hæredes, scilicet cognatorum qui sunt a latere et externorum. Novella autem, ea dicens quæ a canone accepit, quod scilicet sit in potestate ejus, qui vult fieri monachus, ante tonsuram testari, et sua ad quos velit transmittere; post tonsuram autem, non licere ei tale quid facere, eo quod sit mortuo similis; mortuum autem nec res habere, nec de iis posse aliquid dicere; sed fieri res ejus dominii monasterii: adjecit hæc servari debere, quando, qui factus est monachus, liberos non habeat. Sin autem habeat, et testamentum faciet, ut novella distinguit: et rursus, si non fecerit, erunt hæredes ejus liberi, et reliqua fient, quæ hæc novella complectitur. Sic ergo soluta repugnantia, interrogaverit quispiam, Quid debet fieri de rebus ejus qui tonsus est, si non habeat liberos, sed parentes? *Solutio.* Idem jus liberi habebunt ac parentes inter sese, quoad hæreditatis rationem. Si quid igitur post detonsionem in liberos fieri scriptum est, idem et in parentes fiet. Si autem et liberos habeat et parentes, quid fieri debet? *Solutio.* Justiniani novella 118, quæ sita est in fine tituli 3 lib. XLV

A ᾑρῆται ἐξ αὐτοῦ, τὰ δὲ πράγματα τούτου τῷ μοναστηρίῳ διαφέρουσιν. Εἰ δέ τις παρὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν ἐπιχειρήσει μετὰ τὸ μονάσαι ἐκ τῶν πραγμάτων τούτων τινὰ ἰδιώσασθαι, ταῦτα μὲν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος ἵνα ἀναλάβηται καὶ πωλήσῃ κατὰ παρουσίαν πολλῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ ἀδιάβλητον, καὶ διανείμῃ πτωχοῖς τὸ τίμημα. Ὁ δὲ μοναχὸς, ὁ ἀποσυλήσας τὰ τῷ Θεῷ ἀνήκοντα, κατὰ τὸν Ἀνανίαν ἐκεῖνον, δι' ἐπιτιμίου σωφρονισθήσεται. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, εἶπόν τινες ἐναντιοῦσθαι τούτοις τὸ ζ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, κεφάλαιον ὂν νη' τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, καὶ οὕτω λέγων· Εἰ δὲ γυνὴ ἢ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξεται βίον, καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, παίδων οὐχ ὑπόντων, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ εἰσῆλθε τὰ πράγματα αὐτοῦ διαφέρειν κελεύομεν· εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον πρόσωπον παῖδας ἔχει, B καὶ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων μὴ ποιήσει διατύπωσιν, καὶ τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶν ἀφορίσει, καὶ οὕτως ἐξέστω αὐτῷ, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἰδίαν οὐσίαν εἰς τοὺς οἰκείους διελεῖν παῖδας· οὕτω μέντοι γε, ὥστε μηδὲ ἐπὶ ἑνὶ τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἐλαττῶσαι τὸ νόμιμον μέρος. Τὸ δὲ μὴ δεδομένον τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω. Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν οὐσίαν μεταξὺ τῶν παίδων διελεῖν βουληθείη, τοῦ οἰκείου αὐτοῦ προσώπου τοῖς παισὶ συναριθμουμένου, ἐν ἑαυτῷ μέρος πᾶσι τρόποις παρακρατείτω, ὀφεῖλον τῷ δικαίῳ τοῦ μοναστηρίου διαφέρειν. C Εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων τελευτήσει πρὶν μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων τὰ ἴδια διανείμῃ πράγματα, τὸ νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται· τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι ταῦτα τοῖς ἐν τῷ κανόνι διορισθεῖσιν. Ὁ μὲν γὰρ κανὼν μόνων ἐμνήσθη τῶν μὴ ἐξ ἀνάγκης γραφομένων κληρονόμων, δηλονότι τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν καὶ ἀλλοτρίων· ἡ δὲ νεαρὰ εἰποῦσα καὶ τὰ περὶ τοῦ κανόνος, δηλονότι τὸ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν μέλλοντα μονάσαι πρὸ τῆς ἀποκάρσεως διατίθεσθαι, καὶ παραπέμπειν τὰ οἰκεῖα ἔνθα βούλεται· μετὰ δὲ τὴν ἀπόκαρσιν μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τοιοῦτόν τι ποιεῖν, διὰ τὸ ἐοικέναι νεκρῷ· τὸν δὲ νεκρὸν μήτε πρᾶγμα ἔχειν, μήτε δύνασθαι λέγειν τι περὶ τούτου· ἀλλὰ γίνεσθαι D τὰ πράγματα τούτου τῆς δεσποτείας τοῦ μοναστηρίου· προσέθετο ταῦτα φυλάττεσθαι, ὅταν οὐκ ἔχῃ ὁ μονάσας παῖδας. Εἰ γὰρ ἔχει, διαθήκην τε ποιήσει, ὡς ἡ νεαρὰ διαστίζει· καὶ μὴ ποιήσας, πάλιν ὑπὸ τῶν οἰκείων παίδων κληρονομηθήσεται, καὶ τὰ λοιπὰ γενήσεται τὰ τῇ καταστρωθείσῃ νεαρᾷ περιεχόμενα. Οὕτω γοῦν τῆς ἐναντιοφανείας λυομένης, ἐρωτήσει τις, Τί ὀφείλει γίνεσθαι ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῦ ἀποκαρέντος, ἐὰν παῖδας οὐκ ἔχῃ, ἀλλὰ γονεῖς; *Λύσις.* Τὸ αὐτὸ δίκαιον ἔχουσιν οἱ παῖδες καὶ οἱ γονεῖς ἐπ' ἀλλήλοις, ὅσον εἰς τὸν λόγον τῆς κληρονομίας. Εἴ τι γοῦν γέγραπται γενέσθαι μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τοὺς παῖδας, γενήσεται καὶ εἰς τοὺς γονεῖς. Εἰ δὲ καὶ παῖδας ἔχει καὶ γονεῖς, τί ὀφείλει γενέσθαι; *Λύσις.* Ἡ ριη' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ ἡ

κειμένῃ ἐν τῷ τέλει τοῦ γ' τίτλου τοῦ με' βιβλίου πρῶτον τοὺς παῖδας διορίζεται γράφεσθαι ἐξ ἀνάγκης κληρονόμους· παίδων δὲ μὴ ὑπόντων, τοὺς γονεῖς. Ἕτερον δὲ οὐδένα ἀναγκαζόμεθα καὶ ἄκοντες γράφειν κληρονόμον. Εἰ δὲ ἀδιάθετος τελευτήσει τις, ἔχων γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς, ἐπίσης παρὰ τούτων κληρονομηθήσεται. Καὶ ἀνάγνωσον τὴν ῥηθεῖσαν νεαρὰν, ἀναγκαίαν οὖσαν. Καὶ ταῦτα μὲν γενήσεται ἐπὶ τοῖς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως προσοῦσι τῷ μέλλοντι μονάσαι πράγμασιν· εἰς δὲ τὰ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν περιελθόντα εἰς αὐτὸν ἀπὸ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου τελευτησάντων προσγενῶν αὐτοῦ, ἢ ἑτέρωθέν ποθεν, τί γενήσεται; *Λύσις*. Ἀνάγνωθι τὴν ε' νεαρὰν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, διαλαμβάνουσαν ἐν ἐπιτόμῳ καὶ τὰ ῥηθέντα μὲν ἄνωθεν, ἐν τῷ τέλει δὲ καὶ περὶ τοῦ μὴ καθόλου ἀπείργεσθαι τοὺς μοναχοὺς ἐκ τοῦ δικαίου τῆς διαθήκης, εὐπορήσαντας ἴσως μετὰ τὸ μονάσαι πραγμάτων. Ἀλλ' εἰ μὲν ὤφθησάν τι προκαταβαλόντες τῷ μοναστηρίῳ, κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τούτῳ προσήρχοντο, εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὕστερον ἐπικτηθέντων κυρίους, ὥστε διοικεῖν αὐτὰ καθὼς αἱροῦνται· εἰ δ' οὐδὲν προκατεβάλοντο πρὸς τὴν μονὴν, αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμοίρου ἔχειν ἄδειαν ὁρίζειν καὶ διατίθεσθαι κατὰ νόμους· τὸ μοναστήριον δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἤτοι τὸ τρίτον ἀναλαμβάνεσθαι. Τί δὲ, εἰ μὴ θελήσει ὁ μοναχὸς περὶ τῶν ἐπικτηθέντων μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ὁρίσαι τι, ἀνθέξεται πάντων τῶν πραγμάτων ἡ μονὴ, ἢ μᾶλλον οἱ καλούμενοι ἐξ ἀδιαθέτου τὰ τοιαῦτα πράγματα ἀναλάβωνται, καὶ μᾶλλον εἴπερ ὁ τελευτήσας προσήνεγκέ τι τῷ μοναστηρίῳ; *Λύσις*. Ἡ μὲν νεαρὰ τοῦ Φιλοσόφου οὐδέν τι περὶ τούτου ἐθέσπισεν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἐκεῖνα τηνικαῦτα γενήσεται, ὅσα ἡ ἄνωθεν καταστρωθεῖσα νεαρὰ διορίζεται γενέσθαι εἰς τὰ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως προσόντα πράγματα τῷ μοναχῷ, ὁπηνίκα οὗτος τελευτήσει ἀδιάθετος. Λόγος δὲ γέγονέ ποτε εἰς τὸ δικαστήριον περὶ τῶν ἀσωμάτων δικαίων τοῦ μοναχοῦ, τῶν μὴ φθασάντων πρὸ τῆς ἀποκάρσεως οἰκονομηθῆναι παρὰ τούτου. Μοναχοῦ γάρ τινος ἑλκύσαντος εἰς δικαστήριον περὶ δάνους τινὰ, συνεζητήθη εἰ δύναται μοναχὸς ἐνάγειν, καὶ ἔδοξεν ἀπαράδεκτος εἰς τοῦτο. Ἐλθούσης δὲ τῆς μονῆς εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ προβαλλομένης τὰ δίκαια τοῦ μοναχοῦ ὡς ἐκ τοῦ κανόνος περιελθόντα εἰς αὐτὴν διὰ τὸ μὴ διοικηθῆναι πρὸ τῆς ἀποκάρσεως, εἶπον οἱ περὶ τοὺς ἐναγομένους ὅτι οὔτε ἡ μονὴ οὔτε ὁ μοναχὸς ἐνάγειν δύναται. Ὁ μὲν γὰρ, ὡς ἤδη τελευτήσας καὶ πράγματα μὴ ἔχων, ἀπαράδεκτός ἐστιν εἰς τὸ δικάσασθαι· ἡ δὲ, ὡς μὴ ἐκχωρηθεῖσα τὸ ἀσώματον δίκαιον τῆς ἀγωγῆς, ἀμετόχως ἐνάγει. Ἐμέμνηντο δὲ καὶ νόμου λέγοντος. Τὸ ἀσώματον δίκαιον, εἰ μὴ ἐκχωρηθῇ, οὐ μεταβαίνει πρὸς ἕτερον· καὶ ἤθελον μὴ ἕλκεσθαι τὸν ἐναγόμενον διὰ τὸ τοιουτοτρόπως σβεσθῆναι τάχα τὴν ἀγωγήν. Ἀλλ' οὐκ ἤρεσαν, ταῦτα λέγοντες. Διεγνώσθη γὰρ ὡς, ἐπεὶ οὐ κατὰ προαίρεσιν τοῦ ἔχοντος τὸ ἀσώματον δίκαιον μοναχοῦ μεταβαίνουσι τὰ πράγματα τούτου εἰς τὴν μονὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αὐθεντίας τοῦ νόμου,

A statuit liberos primum necessario scribi debere hæredes: si autem non sunt liberi, parentes. Nullum autem alium **343** hæredem scribere etiam inviti cogimur. Si quis autem intestatus moriatur habens parentes et fratres, ii hæredes ex æquis partibus erunt. Et lege hanc novellam, quæ est necessaria. Et hæc quidem fient in rebus, quas is habet ante tonsuram qui futurus est monachus. De iis autem, quæ post tonsuram, vel ex testamento vel ab intestato, mortuis ejus cognatis, vel aliqua alia ratione, ad eum pervenerint, quid fiet? *Solutio*. Lege quintam novellam celeberrimi imperatoris domini Leonis Sapientis, quæ compendio tractat ea quæ superius dicta sunt, et in B fine cavet, ne a jure testamenti omnino arceantur monachi; qui forte, postquam monachi facti sunt, divites evaserunt. Sed si aliquid quidem monasterio prius dedisse visi sunt, eo tempore, quo ad ipsum accesserunt, esse eos eorum, quæ postea acquisita fuerint, dominos, ut ea administrent ut volunt. Sin autem monasterio nihil dederunt, ipsos quidem de duabus posse partibus disponere et testari secundum leges: monasterium autem aliam partem, scilicet tertiam, recipere. Quid autem, si noluerit monachus de iis, quæ post tonsuram acquisita sunt disponere, vindicabitne et apprehendet omnia monasterium, an ii potius, qui ab intestato vocantur, res eas recipient, et maxime si defunctus aliquid ad monasterium C attulit? *Solutio*. Philosophi quidem novella nihil de iis constituit: mihi autem videtur, quod tunc illa fient, quæ superius sita novella fieri constituit, in rebus quas habet monachus ante tonsuram, quando is intestatus decesserit. Exorta est autem aliquando controversia in judicio circa monachi jura incorporalia, quæ ab eo ante tonsuram non fuere dispensata. Cum enim monachus quidam pro mutuo aliquem in jus traxisset, quæsitum est an possit monachus actionem intendere, et visus est non esse ad hoc admittendus. Cum autem monasterium ad judicium venisset, et proponeret jura monachi tanquam ex canone ad se pertinere, quod ante tonsuram de iis non disposuerit: dixe- D runt reorum defensores, quod neque monasterium neque monachi possunt actionem intendere. Monachus enim qui jam ut mortuus ne res quidem habet, ad litem movendam admitti non debet. Monasterium vero, ut cui jus actionis incorporale concessum non est, actionem intendit, cujus non est particeps. Meminerunt autem et legis, quæ dicit: Jus incorporale si ab illo non ceditur, non transit ad alterum: et volebant reum in jus non esse trahendum, quod eo modo statim exstincta sit actio. Hæc tamen dicentes non placuerunt. Statutum enim est, quod quoniam non ex proposito monachi, qui habet jus incorporale, bona ejus ad monasterium transeunt, sed a legis auctoritate, rite etiam sine cessione ipsum sibi actionem attribuet. Præterea dicebant nonnulli, quod hæc

quidem omnia vim obtinent in cœnobiis, non A autem in cellulanis monachis : audiverunt autem se non recte dicere, quoniam nulla est differentia monasteriorum et monachorum ex legibus aut canonibus.

ZONAR. Qui monasticum institutum amplexi sunt, mortuorum instar in vitæ muneribus obtinent. Ut igitur eorum qui vita functi sunt, nulla res cujusquam propria est; ita ne monachis quoque aliquid ut suum possidere liceat, hic canon decernit; testimoniumque ex Actis apostolorum adducit, in quibus divus Lucas, neminem fidelium ex iis, quæ habebat, aliquid tanquam proprium possedisse, sed omnia omnibus communia fuisse, commemorat. Quamobrem, qui de monastica vita B suscipienda deliberant, eis canon, antequam monasteria ingrediantur, testamenti factionem, deque rebus suis quod collibitum fuerit constituendi facultatem, permittit; modo tamen **344** ea vetitis personis, ut, exempli causa, hæreticis aut spuriis, plus duodecima parte, cum liberi ex legitima uxore superstites fuerint, non relinquant. Quod si monachorum ordini ante conditum testamentum adscripti fuerint, ad monasterium facultatum omnium, quæ cujusque antea fuerant, possessio pertinebit, nec ipsis amplius de rebus suis quidpiam statuendi potestas erit. Quæ quidem ita fiunt, si nulli ejus, qui monachus factus est necessarii hæredes exstant, filii nimirum aut parentes, quibus ex legum præscripto certa quædam C hæreditatis portio necessario relinquenda est. Novella enim 123, lib. IV, tit. 1 Basilic. sita inter alia statuit, ut ei qui, priusquam aliquid de suis rebus statueret, monasterium ingressus est, si filios habeat, etiam quando detonsus fuerit, liberis suis possessiones dividere, ac singulis portionem legibus præfinitam sine ulteriori divisione assignare liceat : quæ vero facta in liberos partitione supererunt, monasterio addici jubet. Si vero filiis omnes possessiones suas relinquere monachus velit, ipsum quoque novella cum filiis annumerandum esse decernit; ut si tres sint, exempli causa, filii, illis ejus quoque, qui monachus est, persona adjungi debeat, ac si centum numismatum D hæreditas fuerit, non tertiam ex centum illis, sed quartam solummodo partem filii singuli capient, ut tantundem, quod monasterio postea cedat, patri quoque relinquatur. At si facultatibus nondum in liberos divisis, qui detonsus fuerat, in monasterio decesserit; tunc filii quidem constitutam legibus partem accipient, reliqua vero monasterio adjungentur. Quod si quempiam, ait canon, ubi detonsus fuerit, alicujus rei possessionem sibi privatim retinuisse compertum sit, eam monasterii præfectus, aut loci episcopus, multis inspectantibus vendet; ex quo, quanti vendita ea res sit, omnes intelligant, nec ullam incommodæ suspicionis ansam cuiquam præfectus aut episcopus præbeat; pretiumque in egenos partiatur : illum vero possessionis retentæ, ac furto quodammodo usur-

ἐνδυνάμως καὶ χωρὶς ἐκχωρήσεως οἰκειώσεται αὐτῇ τὴν ἀγωγήν. Ἔτι εἰπόν τινες ὡς ταῦτα πάντα ἔχουσι τὸ ἐνεργὸν εἰς τοὺς κοινοβιώτας μοναχούς, οὐ μὴν καὶ εἰς τοὺς κελλιώτας· ἤκουσαν δὲ μὴ καλῶς λέγειν, ὅτι οὐδὲ ἔστι διαφορὰ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν ἀπὸ νόμων ἢ κανόνων.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τῇ μοναχικῇ ζωῇ συντασσόμενοι, ὡς θνήσκοντες τῷ βίῳ λογίζονται. Ὥσπερ οὖν οἱ θανόντες οὐδὲν ἔχουσιν, οὕτω καὶ τοὺς μονάζοντας ὁ κανὼν ἀπαιτεῖ μηδὲν κεκτῆσθαι, καὶ ἐκ τῶν Πράξεων μαρτυρίαν παράγει, ἐν αἷς ὁ θεῖος Λουκᾶς ἱστορεῖ ὅτι τῶν πιστευόντων οὐδεὶς ἔλεγεν ἴδιόν τι ἔχειν τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ, ἀλλ' ἦν ἅπαντα κοινά. Διὸ τοῖς ἀπονεύουσιν εἰς μοναχικὴν διαγωγὴν ἐνδίδωσιν ὁ κανὼν πρὸ τοῦ μονάσαι διατίθεσθαι περὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς, καὶ οἰκονομεῖν τὰ οἰκεῖα ὡς βούλονται· ἵνα μέντοι μὴ κεκωλυμένοις προσώποις αὐτὰ καταλείψωσιν, οἷον αἱρετικοῖς ἢ νόθοις παισὶ πλέον τοῦ δωδεκάτου μέρους τῆς περιουσίας αὐτῶν, ὅταν καὶ γνησίους ἔχωσι παῖδας. Εἰ δὲ μονάσουσι πρὸ τοῦ διαθέσθαι, ἡ μονὴ τῶν ἐκείνου πάντων κυρία ἔσται, καὶ οὐκέτι αὐτῷ ἐκκεχώρηται οἰκονομεῖν περὶ τῶν οἰκείων. Ταῦτα δὲ οὕτω γίνονται, ὅταν μὴ ἀναγκαίους τὸ μονάσαν πρόσωπον ἔχῃ κληρονόμους, ἤτοι παῖδας, ἢ γονεῖς, οἷς ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὸ νόμιμον καταλιμπάνειν μέρος. Ἡ γὰρ ἑκατοστὴ εἰκοστὴ τρίτη νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν τέταρτον, τίτλον πρῶτον, φησὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι, εἰ παῖδας ἔχει ὁ πρὸ τοῦ οἰκονομῆσαι τὰ κατ' αὐτὸν εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναστήριον, ἐξέστω αὐτῷ μετὰ τὸ καρῆναι τὴν οἰκείαν οὐσίαν εἰς τοὺς παῖδας αὐτοῦ διελεῖν, καὶ ἑκάστῳ προσκληρῶσαι τὸ νόμιμον μέρος ἀκαινοτόμητον· τὸ δὲ περιττεῦον μετὰ τὴν εἰς τοὺς παῖδας διανομὴν προσκυροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ. Εἰ δὲ βούλοιτο ὁ μονάσας πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν καταλιπεῖν τοῖς παισὶ, κελεύει ἡ νεαρὰ συναριθμεῖσθαι κἀκεῖνον τοῖς ἑαυτοῦ παισίν· ὥστε εἰ τρεῖς τυχὸν εἴησαν οἱ παῖδες, συναριθμεῖσθαι αὐτοῖς καὶ τὸ μονάσαν πρόσωπον, καὶ εἰ ἑκατὸν νομισμάτων ἦν ἡ περιουσία, μὴ ἀνὰ τρίτον τῶν ἑκατὸν τοὺς παῖδας λαβεῖν, ἀλλὰ τετάρτην ἕκαστον μερίδα, ὥστε καὶ τῷ πατρὶ αὐτῶν ἴσην ἀπονεμηθῆναι μοῖραν, καὶ ταύτην λαβεῖν τὴν μονήν. Εἰ δὲ ὁ ἀποκαρεὶς τελευτήσει ἐν τῷ μοναστηρίῳ πρὸ τοῦ διανείμασθαι τοῖς παισὶ τὴν περιουσίαν, τότε οἱ μὲν παῖδες τὸ νόμιμον λήψονται μέρος, τὸ δὲ λοιπὸν ἔσεται τῆς μονῆς. Εἰ δέ τις εὑρεθείη, φησὶν ὁ κανὼν, κτῆσιν ἔχων τινὰ μετὰ τὸ καρῆναι, τὴν μὲν κτῆσιν ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἢ ὁ τῆς χώρας ἐπίσκοπος λαβὼν, καὶ πωλήσας παρουσίᾳ πολλῶν, ὥστε δῆλον εἶναι πόσου ἐπράθη· ἵνα μὴ ὑποψίαν καθ' ἑαυτοῦ δῷ ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ ἐπίσκοπος, διανειμάτω πτωχοῖς· τὸν δὲ τὴν κτῆσιν παρακρατήσαντα καὶ οἷον ὑποσυλήσαντα, ἐπιτιμίῳ τῷ προσήκοντι σωφρονισάτω. Τὰ αὐτὰ δὲ, φησὶ, καὶ περὶ μοναζουσῶν κρατείτω, ὅσα περὶ μοναχῶν κεκανόνισται.

palæ, reum, apta castigatione ad sanitatem reduci placet. Eadem porro inquit, a monialibus quoque, quæcunque de monachis hoc canone sunt decreta, serventur.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐξὸν δὲ τοῖς μονάσαι βουλομένοις διατίθεσθαι πρότερον, εἰ μὴ διάθοιντο, τῶν αὐτοῖς « προσόντων κυριεύσει τὸ μοναστήριον. Εἰ δέ τι « ἰδιοποιήσαιτο, καὶ μὴ ἀποκληρώσειε τὸ μοναστήριον, παρὰ τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ ἐπισκόπου « φανερῶς πιπρασκόμενον, πτωχοῖς διανεμηθήσεται· καὶ ὁ νοσφισάμενος ἐπιτιμηθήσεται. « Κρατήσει ταῦτα καὶ εἰς μοναζούσας. »

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Πολλὰς τῶν ἐπισκοπῶν ὁρῶμεν καταπιπτούσας, « καὶ ἀφανισμῷ τελείῳ κινδυνευούσας παραδίδοσθαι, ὅτιπερ οἱ τούτων προεστηκότες τὴν περὶ « αὐτῶν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν εἰς νεουργίας « μοναστηρίων καταναλίσκουσι, καὶ ταύτας διασπῶντες, καὶ τὸν σφετερισμὸν τῶν εἰσόδων « ἐκμηχανώμενοι, τὴν ἐκείνων ἐπαύξησιν πραγματεύονται. Ὥρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι μοναστήριον « ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς « νεουργεῖν. Εἰ δέ τις φωραθείη τοῦτο τολμῶν, « αὐτὸν μὲν τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι, τὸ δὲ νεουργηθὲν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς « μηδὲ τὴν ἀρχὴν μοναστηρίου δίκαιον ἀπειληφὸς, ὡς ἰδιωτικὸν τῷ ἐπισκοπείῳ προσκυροῦσθαι. Οὐδὲν γὰρ τῶν παρανόμως καὶ ἀτάκτως « παρυφισταμένων τὸ πρόκριμα τῶν κανονικῶν « συνισταμένων ἀποφέρεσθαι δύναται. »

ΒΑΛΣ. Ἐπισκόπων τινῶν, ὡς ἔοικε, νεουργούντων μοναστήρια καὶ καταναλισκόντων τὰς εἰσόδους τῶν ἐπισκοπῶν, ἅσπερ ὤφειλον μετὰ τὴν ἀναγκαίαν τούτων δαπάνην εἰς περιποίησιν τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ταμιεύειν κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, κἀντεῦθεν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν καταπιπτουσῶν, καὶ εἰς τὸ μηδὲν σχεδὸν περιισταμένων· ὥρισαν οἱ Πατέρες μὴ νεουργεῖν ἐπίσκοπον μοναστήριον ἴδιον διὰ τὸ ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐπισκοπῆς τοῦτο καινίζεσθαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτά τις ἐπίσκοπος ποιήσει, αὐτὸς μὲν ἐπιτιμίῳ καθυποβληθήσεται· τὸ δὲ καινουργηθὲν μοναστήριον ὑπὸ τὴν κυριότητα κείσεται τῆς ἐπισκοπῆς. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Καλῶς δὲ εἶπε μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν ἐπίσκοπον ἐκ νέου καινίζειν μοναστήριον ἐπὶ καταλύσει τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς. Εἰ γὰρ τὸ προὸν μοναστήριον ἀνακαινίζει τις, φθάσαν καταπτωθῆναι, καὶ μηδὲ τὰ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ λυμαίνεται, οὐ κωλυθήσεται ποιῆσαι τὰ βουλητέα αὐτῷ· ὥσπερ οὐ κωλυθήσεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ μοναστήριον ἐκ καινῆς ἀνεγεῖραι, εἴπερ τὰ τῆς ἐπισκοπῆς οὐ λυμαίνεται, ἀλλ' οἴκοθεν τὴν δαπάνην ποιεῖ. Τὸ γὰρ ἀδιαστίκτως οὕτω, καὶ ὅτε μὴ βλάπτεται ἡ ἐπισκοπὴ, κωλύεσθαι τὸν ἐπίσκοπον καινουργεῖν μοναστήριον εἰς δοξολογίαν Θεοῦ καὶ σωτηρίαν ψυχῶν οὐκ ἔστιν εὐπαράδεκτον, οὐδὲ τῆς τῶν Πατέρων διακρίσεως ἐπάξιον. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ τῆς παρούσης συνόδου πρῶτος, ὁ μακαριώτατος Φώτιος, τὴν τοῦ Μανουὴλ μονὴν ἐκ κρηπίδων αὐτῶν σχεδὸν εἰς ὃ νῦν ὁρᾶται κάλλος καὶ μέγεθος κατέστησε. Καὶ ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κυρὸς

A ARIST. « Monasticam vitam amplexuris testamentum prius condere licet : si autem testamentum « non fecerint, bona eorum possidebit monasterium. Sin quidquam sibi quis reservaverit, et « monasterium illud non sortitum fuerit, a præfecto vel episcopo palam venditum, pauperibus « distribuetur : et qui surripuit, castigabitur. « Eadem et in monialibus valebunt. »

CANON VII.

« Multos episcopatus ruere, et perpetuo exitio « tradi videmus, quod qui eis præsunt, omnem « de eis curam et sollicitudinem in recentes « monasteriorum exstructiones conferunt, et « eos divellentes ac distrahentes, et ut ad se « pertineant reditus, molientes, ut ipsa au- B « geantur, laborant. Hoc ergo statuit sancta « synodus, nulli licere episcopo privatum monasterium ad proprii episcopatus perniciem de « novo exstruere. Si quis autem hoc audere « deprehensus fuerit, ipsum quidem convenienti « pœnæ subjici : quod ab ipso autem recens « exstructum est, ut quod nec est ab initio jus « monasterii sortitum, ut privatum episcopatui « adscribi. Nihil enim eorum, quæ præter leges « et ordinate consistunt, iis quæ canonice « constituta sunt, præjudicium afferre po« test. »

BALS. Cum episcopi quidam, ut est verisimile, monasteria de novo exstruerent, et episcopatuum C reditus consumerent, quos deberent, post necessarias impensas ad ea comparanda quæ ad episcopatum pertinent recondere, **345** ut vult canon apostolicus; et cum ecclesiæ ea de causa ruerent, et ad nihilum fere redigerentur : statuerunt Patres, ne episcopus privatum monasterium de novo exstrueret, quod hoc ad episcopatus perniciem innovaretur. Si quis autem episcopus præter hæc fecerit, ipse quidem pœnæ subjicietur : de novo autem factum monasterium erit sub dominio episcopatus. Et in his quidem consistit canon. Recte autem dixit, non licere episcopo monasterium de novo exstruere, ad sui episcopatus exitium. Si quis enim quod ante erat monasterium et prius corruerat, renovet, nec suo episcopatui D detrimentum afferat, non prohibebitur facere quæ velit : quemadmodum nec prohibebitur, ut mihi quidem videtur, monasterium de novo excitare, si non afferat incommodum episcopatui, sed eum ex se sumptum faciat. Sic enim indistincte, et quando non læditur episcopatus, prohiberi episcopum, quominus ad Dei honorem et animarum salutem de novo monasterium exstruat, non est admittendum, nec Patrum judicio ac prudentia dignum. Nam et ipse præsentis synodi primus, beatissimus Photius, Emanuelis monasterium ab ipsis fere fundamentis ad eam, quæ nunc videtur, pulchritudinem et magnitudinem deduxit. Et sanctissimus

ille patriarcha dominus Alexius monasterium, quod domini Alexii dictum est, postea excitavit. Et sanctissimus patriarcha dominus Theophylactus Rufinianorum celebre monasterium, et alii etiam patriarchæ et metropolitani ac episcopi diversa monasteria de novo condidere, tam intra quam extra hanc reginam urbium : et nullum eorum, quemadmodum canone continetur, ad jura episcopalia rediit ; idque omnino, eo quod non facta est ab antistitibus monasteriorum excitatio ad episcopatuum suorum perniciem. Perinde autem ac si dixisset quispiam, Cur monasterium ab episcopo excitatum sub ejus jure non servatur, vel etiam liberum relinquitur, sed sub episcopale dominium redigitur ? dixerunt Patres, quod quoniam ab initio et ab ipsis fundamentis sanctum hoc monasterium contra canones constitutum est, existimandum est perinde ac si nec ab episcopo ædificatum fuisset : et quoniam, quæ Deo ab aliquo offeruntur, non sunt ejus qui constituit dominii, sed Dei, et ex episcopatus reditibus exstructum est, debet et hoc ut proprium episcopatui tribui. Rogaverit autem quispiam, Ad quemnam episcopum debet redire monasterium, an ad antistitem qui exstructori successit, an ad ejus regionis episcopum ? *Solutio*. Quæ ad monasterii excitationem insumpta sunt, ut ex canone apparet, erant ex reditibus episcopatus ; et ideo hoc debet ad hunc episcopatum reverti, idque merito, quoniam ex ejus reditibus exstructum est. Atque si in ipsius quidem diœcesi exstructum est, nulla est dubitatio : sin autem et in alia diœcesi, sic quoque monasterium ad episcopatum redibit. Qui autem est regionis episcopus, habebit in eo jura sola episcopalia. Et canonis quidem in his consistit interpretatio. Tene autem memoria, quod sanctus Chrysostomus in sua secundum Matthæum evangelii interpretatione dicit : Quod si quis interrogaverit, utrum sit melius offerre donum ecclesiæ, an mendicis largiri, dic præferendos esse mendicos. Quoniam, inquit, quæ sunt ecclesiarum, et tempus corrumpit, et tyranni auferunt : quæ autem data sunt mendicis, ne diabolus quidem auferre potest. Si quis autem ecclesiæ dare proposuerit, non debet ab eo dimoveri, eo quod prælati sint mendici. Et quod ecclesiarum renovatio mendicis præferenda est : non itidem autem prima ædificatio.

ZONAR. Monasteria ab episcopis canon ædificari vetat ; ne, quæ ad episcopatus ipsorum pertinent, ipsi sibi tanquam propria vindicent, ac in monasteriorum ædificationes insumant, proindeque episcopatus, de **346** sola monasteriorum amplificatione solliciti, distrahant : quo quidem distrahendi verbo, collapsionem reique totius interitum indicat. Quod namque in partes distrahitur, sive animatum sit, sive inanimatum, corrumpi omnino necesse est. Monasterium itaque aliquod proprium excitandi, quod ea nempe monasterii constitutio

A Ἀλέξιος μετὰ ταῦτα τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου ἀνέγειρεν. Καὶ ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης κυρὸς Θεοφύλακτος τὴν παράδοξον μονὴν τῶν Ῥουφινιανῶν· καὶ ἄλλοι δὲ πατριάρχαι, μητροπολῖταί τε καὶ ἐπίσκοποι διάφορα μοναστήρια ἐκαινούργησαν ἔν τε τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων καὶ ἔξωθεν, καὶ οὐδὲν ἐκ τούτων κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν εἰς τὰ δίκαια τῶν ἐπισκοπῶν περιῆλθε πάντως, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τούτων ἀνέγερσιν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ καταλύσει τῶν οἰκείων ἐπισκοπῶν. Ὥσπερ δὲ τινος εἰπόντος, Ἵνα τί ἡ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀνεγερθεῖσα μονὴ οὐ συντηρεῖται ὑπὸ τὰ δίκαια τούτου, ἢ κἂν ἐλευθέρα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπισκοπικὴν μεταβαίνει κυριαρχίαν ; εἶπον οἱ B Πατέρες ὡς, ἐπεὶ ἀρχῆθεν καὶ ἐκ κρηπίδων αὐτῶν ὑπεναντίως τοῖς κανόσι συνέστη τὸ τοιοῦτον εὐαγὲς φροντιστήριον, ὀφείλει λογίζεσθαι ὥσπερ εἰ μηδὲ ἐκτίσθη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ἐπεὶ τὰ παρά τινων προσαγόμενα τῷ Θεῷ οὐκ εἰσὶ τῆς τοῦ κτίζοντος κυριότητος, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν εἰσόδων δὲ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκτίσθη, ὀφείλει καὶ τὸ τοιοῦτον ὡς ἰδιόκτητον τῇ ἐπισκοπῇ προσκυροῦσθαι. Ἐρωτήσει δέ τις, Εἰς ποῖον ἐπίσκοπον ὀφείλει τὸ μοναστήριον περιέρχεσθαι, εἰς τὸν διαδεξάμενον τὸν κτίσαντα τοῦτο ἀρχιερέα, ἢ εἰς τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον ; *Λύσις*. Τὰ δαπανηθέντα εἰς ἀνέγερσιν τοῦ μοναστηρίου, ὡς ἀπὸ τοῦ κανόνος ἀναφαίνεται, ἀπὸ τῶν εἰσόδων ἦσαν τῆς ἐπισκοπῆς· διὸ καὶ ὀφείλει τοῦτο εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην περιέρχεσθαι, ὡς C δικαιουμένην ἐπ' αὐτῷ, διὰ τὸ κτισθῆναι ἀπὸ τῶν εἰσόδων ταύτης. Καὶ εἰ μὲν ἐκτίσθη εἰς τὴν ἐνορίαν αὐτῆς, λόγος οὐδείς· εἰ δὲ καὶ εἰς ἑτέραν ἐνορίαν, καὶ οὕτω μοναστήριον περιελεύσεται εἰς τὴν ἐπισκοπήν. Ὁ δὲ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος ἕξει ἐπ' αὐτῷ μόνα τὰ ἀρχιερατικὰ δίκαια. Καὶ ἡ μὲν ἑρμηνεία τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμης ὅτι ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἐν τῇ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου Εὐαγγελίου ἑρμηνείᾳ αὐτοῦ λέγει, ὡς Ἐάν τις ἐρωτήσῃ σε ποῖόν ἐστι κρεῖττον, προσενεγκεῖν ἐκκλησίᾳ δῶρον, ἢ χαρίσασθαι πτωχοῖς, εἰπὲ προτιμήσασθαι τοὺς πτωχούς. Ὅτι, φησὶ, τὰ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ χρόνος φθείρει, καὶ τύραννοι ἀφαιροῦνται· τὰ δὲ δοθέντα πτωχοῖς οὐδὲ ὁ διάβολος δύναται ἀφελέσθαι. Ἐὰν δὲ πρόθηταί τις δωρήσα- D σθαι ἐκκλησίᾳ, οὐκ ὀφείλει περικόπτεσθαι χάριν τοῦ προτιμηθῆναι τοὺς πτωχούς. Καὶ ὅτι ἡ ἀνακαίνισις τῶν ἐκκλησιῶν προτιμοτέρα ἐστὶ τῶν πτωχῶν· οὐ μὴν ἡ πρώτη νεουργία.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ παρ' ἐπισκόπων κτίζεσθαι μοναστήρια κωλύει ὁ κανών· ἵνα μὴ τὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν σφετερίζωνται, καὶ εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν μονῶν δαπανῶσιν αὐτὰ, καὶ τὰς ἐπισκοπὰς διασπῶντες τὴν τῶν μονῶν ἐπαύξησιν πραγματεύωνται· διὰ τοῦ, διασπῶντες, τὴν τῶν ἐπισκοπῶν παραδηλώσας πτῶσιν καὶ τὸν ἀφανισμόν. Τὸ γὰρ διασπώμενον, κἂν ζῶον εἴη, κἂν ἄψυχόν τι, εἰς φθορὰν συνελαύνεται καὶ ἀπαγορεύει καθόλου μή τινι τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι μοναστήριον ἴδιον νεουργεῖν, ὡς ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐπισκοπῆς τῆς συστάσεως τῆς μονῆς

ἐσομένης. Εἰ δὲ τοῦτο τολμήσει, φησὶν, αὐτὸς μὲν ἐπιτιμηθήσεται παρὰ τοῦ χειροτονοῦντος αὐτόν· τὸ δὲ νεουργηθὲν παρ' αὐτοῦ τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθήσεται, καὶ ἔσται αὐτῇ ἰδιόκτητον, ὥσπερ εἰ μηδὲ μοναστήριον ἐγένετο. Τὰ γὰρ παρανόμως γινόμενα οὐκ ἔσονται εἰς βλάβην καὶ ἀνατροπὴν τῶν πραττομένων κανονικῶς.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξέστω μοναστήριον ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς νεουργεῖν. Ὁ δὲ τοῦτο τολμῶν ἐπιτιμάσθω· καὶ τὸ νεουργηθὲν, ὡς ἰδιωτικὸν, τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρούσθω. »

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς ἐκτέμνοντας ἑαυτοὺς αὐτοφονευτὰς κρίνει· καὶ ἱερεῖς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ· μὴ ὄντας δὲ, τῆς ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην προκοπῆς ἀπείργει· δῆλον ἐντεῦθεν καθιστῶν ὡς, εἴπερ ὁ ἑαυτὸν ἐκτέμνων αὐτοφονευτής ἐστιν, ὁ ἕτερον ἐκτέμνων πάντως φονευτής ἐστι. Θείη δ' ἄν τις τὸν τοιοῦτον δικαίως καὶ τῆς δημιουργίας αὐτῆς ὑβριστήν. Διόπερ ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ὡς, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος εὐνουχίζων τινὰ ἐλεγχθείη, ἢ αὐτοχειρίᾳ, ἢ ἐξ ἐπιτάγματος, τοῦτον καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθαι· πλὴν εἰ μήπω νόσημά τι περιπεσὸν πρὸς ἐκτομὴν τοῦ πεπονθότος βιάζοιτο. Ὥσπερ γὰρ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρῶτος κανὼν τοὺς ἐν νόσῳ χειρουργηθέντας οὐ κολάζει διὰ τὸ νόσημα· οὕτω καὶ ἡμεῖς οὔτε τοὺς ἱερεῖς ἐπιτάσσοντας εὐνουχίζεσθαι τοὺς νοσοῦντας κατακρίνομεν, οὔτε μὴν τοὺς λαϊκοὺς αὐτοχειρίᾳ πρὸς τὴν ἐκτομὴν χρωμένους αἰτιώμεθα. Τοῦτο γὰρ ἰατρείαν τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐκ ἐπιβουλὴν τοῦ πλάσματος, ἢ τῆς πλάσεως ὕβριν λογιζόμεθα. »

ΒΑΛΣ. Ἀποστολικὸν κανόνα φασὶν οἱ Πατέρες τὸν κα', κβ', κγ' καὶ κδ'. Οὗτοι γὰρ διορίζονται πῶς ὀφείλουσι κολάζεσθαι οἱ τοὺς διδύμους ἑαυτῶν ἐκτέμνοντες. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν θεσπίζει πῶς τιμωρεῖσθαι μέλλουσιν οἱ ἑτέρους εὐνουχίζοντες αὐτοχείρως, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτρέποντες. Φησὶ γοῦν ὡς, ἐπεὶ ὁ ἐκτεμὼν ἑαυτὸν αὐτοφονευτής ἐστι, πάντως ὁ ἕτερον ἐκτεμὼν, ἢ ἐπιτρέψας ἐκτμηθῆναι, φονεύς ἐστιν. Ἀποκαλεῖ δὲ αὐτοὺς καὶ ὑβριστὰς τοῦ Θεοῦ. Οὓς γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τῆς παιδοποιίας ἀθανάτους σχεδὸν ἀπειργάσατο, καὶ εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν, εἰπὼν πρὸς τούτους, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν οἰκουμένην*, αὐτοὶ ὑπεναντίως τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ἕτερόν τι τούτους εἶναι πεποιήκασι διὰ τῆς τῶν διδύμων ἀφαιρέσεως· ὡς τῶν ἐκτετμημένων μήτε ἀνδρῶν ὄντων διὰ τὸ μὴ παιδογονεῖν, μήτε γυναικῶν διὰ τὸ μὴ τίκτειν. Ὥρισαν οὖν οἱ Πατέρες τοὺς τόλ-

episcopatui eversionem allatura sit, nulli prorsus episcopo facultatem esse decernit. Quod si quis tamen, inquit, id episcopus audeat, ipsum quidem ab eo, a quo episcopus creatus est, puniri: novum autem ab ipso conditum monasterium episcopatui adjudicari, atque inter ejus possessiones ac si ne monasterium quidem fuisset, censeri, placet. Neque enim, quæ ex canonum sanctionibus constituta sunt, per ea quæ legibus adversantur, labefactari atque everti fas est.

ARIST. « Nulli episcopo liceat monasterium proprium, in sui episcopatus exitium, de novo exstruere. Qui autem hoc audet castigetur: et quod de novo exstruitur, ut privatum episcopatui adscribatur. »

CANON VIII.

« Divinus et sacer sanctorum apostolorum canon eos, qui seipsos castrant, esse sui homicidas judicat; et si sint quidem sacerdotes, deponit; si non sint autem, ne ad sacerdotium promoveantur, prohibet: ex eo aperte statuens, quod si is, qui seipsum exsecat, sui est homicida, qui alium exsecat, est omnino homicida. Merito autem statuerit quispiam talem ipsum quoque in opificium contumeliosum videri. Quamobrem decrevit sancta synodus, ut si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, castrare aliquem convictus fuerit, vel manu propria, vel suo jussu, is depositioni subjiciatur: si sit autem laicus, segregetur; præterquam si morbus aliquis incidens ad exsecandum ægrotantem coegerit. Quemadmodum enim primus Nicænæ synodi canon eos qui morbo exsecti sunt, non punit, propter morbum: sic et nos, nec sacerdotes, qui ægrotos castrari mandant, condemnamus, nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem utantur, reprehendimus. Hoc enim corporis esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium injuria affici existimamus. »

BALS. Per canonem apostolicum intelligunt Patres canonem vicesimum primum, secundum, tertium et quartum; illi enim definiunt, quomodo puniri debeant, qui sibi testiculos amputant. Præsens autem canon decernit, quomodo puniri debeant, qui alios suis manibus castrant, et qui hoc fieri mandant. Dicunt ergo, quod quoniam qui seipsum exsecat, sui est homicida, omnino is qui alterum castrat, vel castrari mandat, est homicida. Vocat autem ipsos etiam in Deum contumeliosos. Quos enim Deus per liberorum procurationem immortales quodammodo effecit, et in marem ac feminam condidit, dicens eis, *Crescite et multiplicamini et replete terram* [76], ipsi, adversus Dei præceptum, eos aliquid aliud esse fecerunt, per testiculorum ablationem: utpote cum castrati, nec sint viri, quod non generent, nec mulieres, quod non pariant. Statuerunt ergo Patres eos qui

[76] Gen. I, 22.

aliquem castrare ausi fuerint, vel manu sua vel jussu, si sint quidem sacerdotes, deponi; sin vero laici, segregari: nisi forte in eos, qui ægrotant, tale quid fecerint; eos enim nulli esse culpæ affines jusserunt, quia Dei opificii medela est, non autem contumelia, id quod sic fit propter morbum. Lege quæ in dictis apostolicis canonibus scripta sunt, et primum canonem primæ synodi, et quæ in eo sunt, et 142 novellam Justiniani sitam extra cap. 14 primi tituli præsentis operis. Nota et novum quidpiam, quod ex eo apparet quod in canone comprehenditur. **347** Superius enim sacerdotes, qui vel suis manibus vel jussu castrant, deponendos esse Patres statuunt: inferius autem de iis, qui propter morbum mutilantur, loquentes, laicos quidem, qui suis manibus castrant, vel mutilationem seu castrationem mandant, non inculpant; sacerdotes vero, qui mandant tantum, non condemnant, sed non itidem et eos, qui suis manibus castrationem fecerint. Nota autem hoc, quod tibi multum debet conferre, ne impune abeant sacerdotes, qui se absque Ecclesiæ permissu propter morbum castrandos tradunt. Si enim punitur sacerdos, qui sua manu alterum propter morbum exsecat, multo magis punietur sacerdos, qui se propter morbum mutilat.

A μήσοντας εὐνουχίσαι οἱονδήτινα ἢ αὐτοχείρως ἢ διὰ προτροπῆς, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι· εἰ μήπω εἰς νοσοῦντάς τινας τοιοῦτόν τι διαπράξωνται· τούτους γὰρ ἀνευθύνους εἶναι παρεκελεύσαντο· ὅτι ἰατρεία τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ ὕβρις ἐστὶ, τὸ διὰ νόσον οὕτω γινόμενον. Ἀνάγνωθι τὰ ἐν τοῖς ῥηθεῖσιν ἀποστολικοῖς κανόσι γραφέντα, καὶ τὸν α' κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν ρμβ' Ἰουστινιάνειον νεαρὰν, κατεστρωθεῖσαν ἔξωθεν τοῦ ιδ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Σημείωσαι δέ τι καινὸν ἀπὸ τῆς τοῦ κανόνος περιλήψεως ἀναφαινόμενον. Ἄνωθεν μὲν γὰρ τοὺς ἱερωμένους εὐνουχίζοντας ἢ αὐτοχείρως ἢ ἐξ ἐπιτροπῆς καθαιρεῖσθαι διορίζονται οἱ Πατέρες· κάτω δὲ περὶ B τῶν διὰ νόσον ἀκρωτηριαζομένων τὸν λόγον ποιούμενοι, τοὺς μὲν λαϊκοὺς αὐτοχείρως εὐνουχίζοντας ἢ τὸν ἀκρωτηριασμὸν ἐπιτρέποντας οὐκ αἰτιῶνται· τοὺς δὲ ἱερωμένους, ἐπιτάττοντας καὶ μόνον, οὐ κατακρίνουσι· μὴ μέντοι γε καὶ αὐτοχείρους τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ γενομένους. Σημείωσαι οὖν τοῦτο, ὀφεῖλον συμβαλέσθαι σοι πολλὰ, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀτιμωρήτους τοὺς ἱερωμένους διὰ νόσον προϊδόντας εἰς ἐκτομὴν ἑαυτοὺς δίχα ἐπιτροπῆς ἐκκλησιαστικῆς. Εἰ γὰρ τιμωρεῖται ὁ ἱερωμένος ὁ ἕτερον αὐτοχείρως διὰ νόσον ἐκτέμνων, πολλῷ πλέον τιμωρηθήσεται ὁ ἑαυτὸν ἀκρωτηριάζων ἱερωμένος διὰ νόσον.

ZONAR. Castrare quempiam civilium quoque legum decreto interdictum est. Qui sibi igitur genitalia præscindit, quemadmodum primo canone œcumenicæ primæ synodi explicuimus, si quidem sacerdos sit, deponitur: si minus, ut homicida sui a susceptione ordinum amovetur. Quod si ut suiipsius interfector ille damnetur, qui alterum execuerit, homicida procul dubio existimabitur. Est vero præterea in ipsum quoque Dei artificio elaboratum opus injurius. Quem enim Deus in sortem naturæ virilis eduxit, hunc ad diversam monstrique omnino similem naturam ipse traducit. Nec enim virilis naturæ consors exsectus ille putari debet, siquidem liberos ex muliebri commercio procreare nullatenus potest: neque vicissim muliebris, quoniam non pariat. Idcirco si quis alterum exsecuisse, sive ipse per se, sive alterius opera, convictus fuerit, sacerdotem deponi, laicum vero canon segregari jubet. Si quis tamen in morbum, ex quo virilia abscindi necesse sit, incidat; ea vero tunc temporis amputari canon haud vetat, neque ullam, aut in eos, qui manum operi admoverint, aut qui fieri jusserint, pœnam decernit. Sola enim hic morbi curatio quæritur, non aut opifici contumelia, aut ullum opificio damnum, infertur.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ εὐνουχίζειν καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόC μοις ἀπηγόρευται. Ὁ μὲν οὖν ἑαυτὸν ἐκτέμνων, καθὼς ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τῆς οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου εἴπομεν, ἱερωμένος ὤν, καθαιρεῖται, μέλλων δ' ἱερωθῆναι κωλύεται ὡς αὐτοφονευτής. Εἰ δὲ ἐκεῖνος αὐτοφονευτὴς κρίνοιτο, ὁ ἄλλον εὐνουχίζων πάντως ἂν λογίζοιτο φονευτής. Εἴη δ' ἂν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ὑβριστής. Ὃν γὰρ ἐκεῖνος εἰς ἀνδρῴαν φύσιν προήνεγκε, τοῦτον οὗτος εἰς φύσιν ἄλλην μεταμείβει ἀλλόκοτον. Οὔτε γὰρ ἀνδρῴας ἐστὶ φύσεως ὁ ἐκτετμημένος, ἐπεὶ συνουσιάζων οὐ δύναται τέκνον ἐγεῖραι· οὔτ' αὖθις γυναικείας ἐστὶν, ἐπεὶ μὴ τίκτει. Διὰ τοῦτο, φησὶν ὁ κανὼν, εἴ τις ἱερωμένος εὐνουχίζων τινὰ ἐλεγχθείη, εἴτε δι' ἑαυτοῦ εἴτε δι' ἑτέρου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ D λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Εἰ δέ τις περιπέσῃ νοσήματι, ἐξ οὗ βιάζοιτο ἐκτμηθῆναι, τότε ἐφίησιν αὐτὸν εὐνουχίζεσθαι, καὶ οὔτε τοὺς χειρουργοῦντας οὔτε τοὺς ἐπιτάττοντας κολάζει. Οὐ γὰρ ὕβρις τοῦ πλάστου τοῦτό ἐστιν, οὔτε μὴν ἐπιβουλή τις τοῦ πλάσματος, ἀλλὰ νόσου θεραπεία.

ARIST. « Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus quemlibet castraverit, sive propria manu, sive jussu, deponatur: sin vero laicus sit, segregetur: nisi morbo forsitan ad exsectionem cogatur. Hoc enim medela est, non insidiæ. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος εὐνουχίσειέ τινα ἢ αὐτοχειρίᾳ ἢ ἐπιτάγματι, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω· πλὴν εἰ μὴ νοσήματι πρὸς τὴν ἐκτομὴν ἐκβιάζοιτο· ἰατρεία γὰρ τοῦτο, οὐκ ἐπιβουλή. »

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ θείου κανόνος τοὺς ἱερεῖς, τύπτειν ἐπιχειροῦντας πιστοὺς ἁμαρτήσαντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καθαιρέσει καθυποβάλλοντος, οἱ τὸν οἰκεῖον ἀποθεραπεύειν μηχανώμενοι θυμὸν, καὶ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις παραχαράσσοντες, τοὺς αὐτοχειρίᾳ τύπτοντας ἐξειλήφασι, μήτε τοῦ κανόνος μηδὲν τοιοῦτον ὑποσημαίνοντος, μήτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου τοῦτο νοεῖν ἐπιτρέποντος. Μάταιον γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ λίαν ἐπισφαλὲς τὸν αὐτοχειρίᾳ μὲν ἐν τῷ τύπτειν τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα καθαιρεῖσθαι· ἀδείας δὲ διδομένης, τύπτειν ἐξ ἐπιτάγματος τὸν ἀπηνῶς καὶ μέχρι θανάτου τὴν τιμωρίαν ἐπαύξοντα παρορᾶσθαι ἀτιμώρητον. Διόπερ τοῦ κανόνος τὸ τύπτειν ἁπλῶς κολάζοντος, καὶ ἡμεῖς οὕτω συμψηφιζόμεθα. Χρὴ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ ἱερέα διδασκαλίας καὶ νουθεσίας, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις, τὸν ἀτακτοῦντα παιδαγωγεῖν, ἀλλὰ μὴ ταῖς μάστιξι καὶ ταῖς πληγαῖς εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα ἐπιπηδᾷν. Εἰ δέ τινες εἶεν παντελῶς ἀνυποτακτοῦντες, καὶ τῷ σωφρονισμῷ τῶν ἐπιτιμίων μὴ ὑπείκοντες, τούτους διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας ἐγκλήσεως οὐδεὶς κωλύει σωφρονίζεσθαι· καὶ γὰρ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου πέμπτος κανὼν τοὺς θορυβοῦντας καὶ στάσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεισάγοντας διὰ τῆς ἔξωθεν χειρὸς ἐκανόνισεν ἐπιστρέφεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κζ' ἀποστολικὸς κανὼν καθαιρεῖσθαι διορίζεται τοὺς ἱερωμένους τύπτοντας οἱονδήτινα πιστὸν ἢ ἄπιστον ἀδικήσαντα ἢ ἁμαρτήσαντα· ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν ὥς τινες ἱερωμένοι, τὴν ἀπὸ τοῦ κανόνος ἐπαγομένην ἐκ τούτου καθαίρεσιν πτοούμενοι, αὐτοχείρως μὲν οὐ πλήττουσι, τὸν δὲ οἰκεῖον θυμὸν θεραπεύοντες, δι' ἑτέρων τύπτουσιν· ὡς τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος μὴ ῥητῶς τάχα κωλύσαντος καὶ τοῦτο. Κἀντεῦθεν περιγράφουσι τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν. Ἔστι δὲ καὶ ἐπισφαλὲς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἄτοπον, τὸ λέγειν περὶ τῶν ἀποστόλων ὡς τιμωροῦσι μὲν τὸν ἅπαξ ἢ δὶς τυχὸν οἰκειοχείρως πλήξαντα· τὸν δὲ ἐξ ἐπιτροπῆς θανασίμους καὶ πολλὰς πληγάς τινι ἐπάγοντα μὴ κολάζεσθαι. Διὸ καὶ ὥρισαν οἱ Πατέρες ἀκολούθως τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διορισθεῖσι μήτε αὐτοχείρως τοὺς ἱερωμένους κολάζειν οἱονδήτινα μήτε δι' ἑτέρας χειρὸς, ἀλλὰ διὰ νουθεσιῶν ἢ καὶ ἐπιτιμίων παιδεύειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· τοὺς δὲ μὴ ἐπιστρέφοντας διὰ τούτων διὰ προσελεύσεως ἀρχοντικῆς τιμωρεῖσθαι. Ὥσπερ δέ τινος εἰπόντος καὶ τοῦτο ἀπρεπὲς εἶναι καὶ ἀνοίκειον τοῖς ἱερωμένοις, φησὶν ὁ κανὼν ὡς ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος ἐν ε' κανόνι τοὺς θορυβοῦντας τὴν Ἐκκλησίαν κληρικοὺς σωφρονίζεσθαι διὰ τῆς ἔξωθεν χειρὸς ἤτοι τῆς πολιτικῆς διωρίσατο. Εἴποι δέ τις, Καὶ πῶς, τοῦ κανόνος ταῦτα διοριζομένου, οἱ τῶν ἐλευθερίων σπουδασμάτων διδάσκαλοι, γραμματικοὶ δηλονότι καὶ τοιοῦτοι ἕτεροι, ἱερωμένοι ὄντες, ἀπροκριματίστως τύπτουσι

CANON IX.

« Cum apostolicus ac divinus canon sacerdotes, qui verberare aggrediuntur, vel fideles qui peccarunt, vel infideles qui injuriam fecerunt, depositioni subjiciat: ii qui suæ iræ mederi moliuntur, et apostolicas constitutiones detorquent, eos intellexerunt, qui sua manu verberant, nec canone tale quid significante, nec recta ratione hoc intelligere permittente. Est enim revera ineptum et valde lubricum, ut qui sua quidem manu ter vel quater in verberando percusserit, deponatur: data autem facultate is, qui jussu verberandi immaniter et usque ad mortem supplicium inflicturus est, impune id ferre permittatur. Quamobrem canone pro verberatione absolute puniente, nos quoque simul cum eo ita decernimus. Oportet enim Dei sacerdotem doctrinis et admonitionibus, nonnunquam autem et pœnis canonicis, eum, qui se immodeste et insolenter gerit, instituere; sed non flagellis et verberibus in hominum corpora insultare. Si qui autem sunt morem omnino non gerentes, et pœnarum correctioni non cedentes ut ii apud loci illius magistratus accusentur et castigentur, nemo prohibet. Antiochenæ enim synodi canon quintus eos, qui tumultus excitant, et seditiones in Ecclesia introducunt, per manum externam converti oportere statuit. »

BALS. Vicesimus septimus canon apostolicus jubet sacerdotes deponi, qui quemcunque fidelem vel infidelem **348** qui peccarit vel injuriam fecerit, verberant. Præsens autem canon dicit, quod quidam sacerdotes, quæ ex canone inducitur, depositionem hinc verentes, sua quidem manu non percutiunt, sed iræ suæ medentes, per alios verberant; quod scilicet canon apostolicus hoc expresse forsitan non prohibuerit. Et ideo præceptum apostolicum circumscribunt. Est itaque lubricum, vel potius absurdum, dicere de apostolis, quod eum quidem puniant, qui semel vel bis fortasse propria manu percussit: eum autem, cujus jussu complures plagæ mortales cuilibet inferuntur, non puniri. Et ideo statuerunt Patres, consequenter iis quæ a sanctis apostolis statuta sunt, ut sacerdotes neque suis manibus neque alienis quemquam verberent; sed per admonitiones, vel etiam pœnas canonicas, eos qui peccant, corrigant: ii autem, qui per hæc non corriguntur, per citationem ad magistratus puniantur. Perinde autem ac si dixisset quispiam, hoc quoque sacerdotibus non convenire, dicit canon, quod Antiochena synodus, in quinto canone, clericos, qui Ecclesiam conturbant, per externam manum seu civilem castigari oportere statuit. Dixerit autem quispiam: Et quomodo, hæc decernente canone, liberalium studiorum magistri, grammatici scilicet et ejusmodi alii, licet sint sacris initiati,

sine præjudicio suos discipulos verberant? *Solutio*. Propter vindictam et iram verberare, est pœna dignum; non autem ea, quæ doctrinæ et eruditionis gratia et verbis et manu fit, moderata magistrorum correctio. Propterea enim canon quoque dicit puniri, si sacerdotes in hominum corpora insultent: per hoc verbum, insultare, significans amentium instar ratione carentem appetitionem eorum, qui cum ira percutiunt. Si enim prohiberetur magistrorum ejusmodi percussio, nec ecclesiastici clerici ferula castigarent, primi defensoris suasu, eos, qui peccant, liberos et servos, ad primum defensorem accedentes. Sed hoc tamen fit ab eis absque ullo præjudicio. Quamobrem si quis sacerdos primi defensoris ferula aliquem percusserit cum ira et furore, ut et etiam aliquando contigit in patriarchæ domini Lucæ pontificatu, non effugiet supplicium: et rursus, si cum ira discipulum præceptor percusserit, usus baculo quo posset cædes fieri, id non feret impune.

ZONAR. Vicesimo septimo apost. canone non licere episcopo, presbytero aut diacono quemquam ob crimen admissum verberare, quique id fecerit, depositione eum mulctandum esse decernitur. Hunc ergo canonem ita nonnulli explicabant, ut ipsis quidem sacri ordinis hominibus quempiam percussisse hoc canone vetitum; sed mandare alteri negotium verberaque per illum inferre, id vero nullo modo interdictum esse affirmarent. Sed hanc opinionem hic canon corrigit, ac, Neque absurditate, inquit, neque periculo caret, si hoc sacros apostolos præcepisse existimemus, ut quicunque alterum ter quaterve suis ipse manibus percussisset, illum deponi vellent: qui vero per alterum crudeliter vehementissimeque adeo (hoc namque illud significat usque ad necem) cædi jussisset, impune hominem abire paterentur; idque maxime, cum indiscriminatim apostolicus canon loquatur, ac verberanti pœnam universe decernat. Idem igitur, inquiunt synodi Patres, quod apostoli, nos quoque decernimus; ne videlicet sacratis hominibus eum, qui deliquerit, aut per se, aut per alium cui ipsi mandaverint, omnino liceat verberare. Sacerdotes namque Dei docendo et movendo peccantes corrigere atque emendare par est: quin et ecclesiasticis quandoque pœnis, quando scilicet admonitione aut cohortatione a flagitio revocari nullatenus queant. Neque enim a pœnis alterius instituendi corrigendique primordia, sed a præceptis antea atque admonitionibus, ducenda sunt; indeque ad vehementiora asperioraque remedia deveniendum. Verbera **349** vero ac plagas hominum corporibus inferre, eisque hac ratione insultare, omnino vetat canon. Quo quidem insultandi verbo furiosum ipsorum iracundumque impetum innuere ac indicare voluit. Si qui vero, inquit, neque præceptis, neque admonitionibus, neque canonicarum quoque pœnarum metu corri-

A τοὺς μαθητὰς αὐτῶν; *Λύσις*. Τὸ ἐξ ἀμύνης καὶ θυμοῦ τύπτειν κολάζεται, οὐ μὴν ἡ διὰ παίδευσιν καὶ μάθησιν μετὰ λόγου καὶ χειρὸς μετρία παίδευσις τῶν διδασκάλων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κανὼν εἶπε κολάζεσθαι τὸ ἐπιπηδᾷν τοὺς ἱερωμένους εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα· παριστῶν διὰ τοῦ ἐπιπηδᾷν ῥήματος τὴν κατὰ μαινομένους ἄλογον ὄρεξιν τῶν μετὰ θυμοῦ τυπτόντων. Ἐπεί τοί γε, εἰ ἐκωλύετο ἡ τοιαύτη τῶν διδασκάλων πληγή, οὐδὲ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κληρικοὶ διὰ σκυτάλης ἂν ἐσωφρόνιζον κατὰ προτροπὴν πρωτεκδικικὴν τοὺς ἁμαρτάνοντας δούλους καὶ ἐλευθέρους τῷ πρωτεκδίκῳ προσερχομένους. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἀπροκριματίστως γίνεται. Ὥστε, εἴ τις ἱερωμένος τύψει τινὰ διὰ τῆς
B πρωτεκδικικῆς σκυτάλης μετὰ θυμοῦ καὶ μανίας, ὡς καὶ ἄλλοτέ ποτε συνέβη ἐπὶ τῆς ἱερατείας τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, οὐκ ἐκφευξεῖται τὴν κόλασιν· καὶ αὖθις, εἰ καὶ μετὰ θυμοῦ τύψει τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, φονευτηρίῳ ῥοπάλῳ χρησάμενος, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰκοστὸς ἕβδομος κανὼν οὔτε ἐπίσκοπον οὔτε πρεσβύτερον οὔτε διάκονον ἐᾷ τύπτειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· καθαιρεῖσθαι γὰρ τὸν τοῦτο ποιοῦντα κελεύει. Τινὲς οὖν παρερμηνεύοντες τὸν κανόνα ἔλεγον, ὅτι διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν τύπτειν τοὺς ἱερωμένους ἐκώλυσεν ὁ κανών· ἑτέρῳ δὲ προστάσσειν καὶ δι' ἐκείνου τύπτειν ἀκώλυτον. Τοῦτο οὖν ὁ παρὼν κανὼν διορ-
C θούμενος, λέγει ἄτοπον εἶναι καὶ ἐπισφαλὲς τὸ οἴεσθαι τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους προστάξαι τὸν μὲν διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα καθαιρεῖσθαι, τὸν δὲ ἐξ ἐπιτάγματος δι' ἑτέρου τύπτοντα ἀπηνῶς καὶ λίαν σφοδρότατα (τοῦτο γὰρ τὸ μέχρι θανάτου δηλοῖ) ἀτιμώρητον ἐᾶσθαι, καὶ ταῦτα τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος μὴ διαστίζοντος, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ τύπτειν κολάζοντος. Διό φασιν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, Καὶ ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἀποστόλοις ψηφιζόμεθα· ἵνα μήτε διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν οἱ ἱερωμένοι μήτε ἐξ ἐπιταγῆς δι' ἑτέρου τύπτωσί τινα ἁμαρτήσαντα. Τοὺς γὰρ τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς διδασκαλίαις καὶ νουθεσίαις χρὴ παιδεύειν καὶ σωφρονίζειν τοὺς σφαλλομένους· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τοῖς ἐκκλη-
D σιαστικοῖς ἐπιτιμίοις, τουτέστιν, ὅτε μὴ διδασκόμενοι καὶ νουθετούμενοι οἱ ἁμαρτάνοντες σωφρονίζονται. Οὐ γὰρ ἐξ ἐπιτιμίων ἄρχεσθαι τῆς παιδείας καὶ τῆς διορθώσεως δεῖ, ἀλλὰ διδάσκειν αὐτοὺς πρότερον καὶ νουθετεῖν, καὶ οὕτω τὴν δραστικωτέραν καὶ ἐπιπονωτέραν ἰατρείαν ἐπάγειν. Τὸ δὲ μαστίζειν καὶ πληγὰς ἐπιτιθέναι τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι, καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἐπιπηδᾷν τὸν τρόπον, τελείως ἀπαγορεύει. Διὰ τοῦ ἐπιπηδᾷν δὲ τὴν μανικὴν αὐτῶν καὶ ὀργίλον φορὰν ᾐνίξατό τε καὶ ὑπέφηνεν. Εἰ δέ τινες, φησὶ, μήτε διδασκαλίαις, μήτε νουθεσίαις, μήτε μὴν ἐπιτιμίοις κανονικοῖς διορθοῦνται, τοὺς τοιούτους διὰ τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων σωφρονίζεσθαι δεῖ, ὑπομιμνησκομένων παρὰ τῶν ἱερέων, οἷς νουθετοῦσι καὶ ἠπίως θεραπεύουσιν οὐκ ἐπείσθησαν. Τὸ δὲ διὰ τῶν ἀρχόντων τοὺς ἀτάκτους

σωφρονίζεσθαι καὶ ἐπιστρέφεσθαι καὶ πάλαι δεικνύουσιν ὁρισθὲν παρὰ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐν πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἱερεῖς, ἢ πιστοὺς ἁμαρτήσαντας ἢ « ἀπίστους ἀδικήσαντας τύπτοντες, ἢ αὐτοχειρίᾳ « ἢ ἐπιτάγματι, καθαιρείσθωσαν· χρὴ γὰρ δι« δασκαλίαις, νουθεσίαις, καὶ ἐκκλησιαστικοῖς « ἐπιτιμίοις τοὺς ἀτάκτους παιδαγωγεῖν, οὐ μά« στιξιν ἢ πληγαῖς· εἰ δὲ μὴ ὑπακούοιεν, διὰ τῆς « πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἐγκλήσεως αὐτοὺς σωφρο« νίζειν. »

ΚΑΝΩΝ. Ι'.

« Οἱ τοῖς πάθεσιν ἑαυτοὺς ἐκδότους παραστήσαντες « οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων τιμωρίαν « οὐ φρίττουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων κατορ« χεῖσθαι τετολμήκασι. Στρεβλοῦσι γὰρ αὐτοὺς, « καὶ πρὸς τὸ ἐμπαθὲς αὐτῶν ἀποκιβδηλεύουσι « τοῦ θελήματος, ἵνα τῇ φιλοτιμίᾳ τῆς ἐμπαθείας, « κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, μὴ μόνον ἀνεύ« θυνον αὐτοῖς ᾖ τὸ κακὸν, ἀλλὰ καὶ θεῖον νομί« ζοιτο. Τὸν γὰρ ἀποστολικὸν κανόνα τὸν λέ« γοντα· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν « ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρείαν σφετε« ριζέσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, « ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ· τοῦτον εἰς συνηγορίαν « τῶν οἰκείων παρανομημάτων ἐκλαμβάνοντες, οὔ « φασι δεῖν καθαιρέσεως ἀξίους κρίνεσθαι τοὺς C « τὴν σεβασμίαν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτὴν εἰς « οἰκεῖον χιτῶνα, ἢ εἰς ἕτερόν τι τῶν ἀμφίων με« τασχηματίζοντας· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τοὺς τὸ « ἅγιον ποτήριον· ὢ τῆς ἀσεβείας! ἢ τὸν σεπτὸν « δίσκον, ἢ τὰ τούτοις παραπλήσια εἰς ἰδίαν ἐκ« δαπανῶντας χρείαν, ἢ καταχραίνοντας. Ὁ γὰρ « κανὼν, φασὶ, τοὺς εἰς τοῦτο περιπίπτοντας ἀφο« ρισμῷ μὲν καθυποβάλλεσθαι, ἀλλ' οὐ καθαιρέσει « ἐδικαίωσεν. Ἀλλὰ τίς ἂν ἀνάσχοιτο τοῦ τῆς « τοσαύτης παραποιήσεως καὶ δυσσεβείας μεγέ« θους; Τοῦ γὰρ κανόνος τοῖς τὸ μόνον ἁγιασθὲν « εἰς χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τελείαν ἁρπαγὴν, σφε« τεριζομένοις τὸν ἀφορισμὸν ἐπιπέμποντος, αὐ« τοὶ καὶ τοὺς καθαρπάζοντας καὶ ἱεροσυλοῦντας « τὰ τῶν ἁγίων Ἅγια ἐλευθεροῦσι τῆς καθαι- D « ρέσεως, καὶ τοὺς εἰς βρωμάτων ὑπηρεσίαν « ὅσον γε τῇ ὑφ' ἑαυτῶν κρίσει τοὺς σεβασμίους « δίσκους, ἢ τὰ ἱερὰ ποτήρια καταμολύνοντας « ἀκαθαιρέτους εἰσάγουσι· καίτοι φανεροῦ καθ« εστηκότος τοῦ μιάσματος, καὶ δῆλον ὂν ὡς οἱ « τὰ τοιαῦτα πράττοντες οὐ μόνον καθαιρέσεως, « ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσχάτης δυσσεβείας τῷ ἐγκλήματι « περιπίπτουσι. Διόπερ ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος « τοὺς ἕν τι τῶν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶν καὶ « ἁγίων σκευῶν ἢ ἀμφιασμάτων εἰς ἴδιον κέρδος « ὑφαρπάζοντας, ἢ εἰς χρῆσιν ἀποχρωμένους « ἀνίερον, παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι. « Τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ συλῆσαι τὰ « ἅγια. Τοὺς μέντοι τὰ ἔξωθεν τοῦ θυσιαστηρίου

A gantur, eos loci magistratuum opera castigari oportebit: quos quidem tota de re illi sacerdotes commonefacient, quibus ipsi præcipientibus lenique curatione utentibus non obtemperarunt. De immorigeris porro hominibus magistratuum opera corrigendis et ad sanam mentem reducendis, id jam olim ab Antiochena synodo quinto canone definitum esse demonstrat.

ARIST. « Sacerdotes qui vel fideles qui peccarunt, « vel infideles qui injuria affecerunt, sive pro« pria manu, sive mandato verberant, deponan« tur. Oportet enim doctrinis, admonitionibus « et pœnis ecclesiasticis immorigeros instituere, « non vero flagellis et verberibus: si nondum « autem morem gesserint, eos per provocatio« nem ad magistratus castigare. »

CANON X.

B « Qui seipsos tradunt animi perturbationibus, non « solum, quod a sacris canonibus intentatur « supplicium, non horrent, sed eis etiam insul« tare ausi sunt. Ipsos enim torquent, et ad suam « animi perturbationem eorum quoque volunta« tem adulterant: ut propter animi sui motus « contentionem, ut inquit Gregorius Theologus, « non solum sit eorum malum correctioni non « obnoxium, sed divinum quoque existimetur. « Apostolicum enim canonem, qui dicit: Vas « aureum vel argenteum sanctificatum, vel velum « lineum, nemo posthac in suum usum accipiat; « est enim præter leges: si quis autem depre« hensus fuerit, segregatione multetur; eum ad « suorum delictorum patrocinium assumentes, « dicunt eos non oportere judicari depositione « dignos, qui venerandum sanctæ mensæ indu« mentum in propriam tunicam, vel in aliquod « aliud vestimentum transformant: sed neque « eos qui sanctum calicem, o impietatem! vel « venerabilem discum, vel ea quæ sunt iis simi« lia, in proprium usum insumunt, vel polluunt. « Canon enim, inquiunt, eos qui in hoc inci« dunt, esse segregationi, non depositioni, sub« jiciendos æquum censuit. Sed quis tantæ per« versitatis et impietatis magnitudinem ferat? « Cum enim canon eos, qui, quod sanctificatum « est, ad usum solum, et non ad perfectam ra« pinam sibi vindicant, segregationi subjiciat: « ipsi eos, qui Sancta sanctorum rapiunt, et « sacrilegis manibus auferunt, depositione li« berant; et eos, qui ad ciborum ministerium, « suo quidem certe judicio venerabiles discos, « aut sacros calices inquinant, non deponendos « inducunt, quamvis sit apertum piaculum; et « clarum est, quod qui hæc faciunt, non solum « in depositionem, sed in extremæ etiam impie« tatis crimen incidunt. Et ideo statuit sancta « synodus, eos, qui unum aliquod sacrorum et « sanctorum in altari vasorum vel vestimento« rum ad proprium usum rapiunt, vel ad profa« num usum convertunt, absolutæ depositioni « subjici. Hoc enim est profanare: illud vero « subripere sacra. Eos quidem certe, qui vasa

« quædam extra altare segregata, vel vestes, sibi vel aliis præbent et canon segregat, et nos segregamus : eos autem, qui plane subripiunt, una quoque sacrilegorum condemnationi subjicimus. »

BALS. Quidam sancta corripientes, et ea communia facientes, ut, verbi gratia, sanctæ mensæ indumentum ad suum amictum transferentes, et ideo depositioni subjecti, apostolico canone 73 utebantur, qui **350** dicit : Vas aureum vel argenteum sanctificatum, vel velum lineum, nemo posthac in usum suum convertat ; sin minus segregetur : et vellent sola segregatione puniri. Dicit ergo præsens canon eos deponendos, qui ad proprium lucrum rapiunt et commune efficiunt, vel ad communem et profanum usum sancto aliquo vase, ex iis quæ ad sanctum altare pertinent, utuntur. Atque eos quidem, qui per usum profanum communia faciunt, vel dant aliis similis usus gratia, sacra vasa et aulæa, quæ extra altare sunt, segregatos esse decernit : qui vero ea rapiunt, ut sacrilegos condemnari. His ita se habentibus, interrogaverit quispiam, an hic canon aliquid constituat præter canonem apostolicum ? *Solutio.* Apostolicus quidem canon de iis solum, qui communia faciunt, non etiam de iis, qui ut propria sibi vindicant, decernit. Præsens autem canon de iis, qui ea sibi vindicant, vel polluunt, vel ad proprium usum convertunt. Et propterea ille quidem per segregationem tantum punit eum qui peccavit : hic vero per depositionem, gravius illo supplicium afferens. Quoniam ergo sunt peccata differentia, habent quoque diversam pœnam. Ille enim, inquit canon, solum sanctum profanavit, non autem et transformavit : hic vero ipsum suffuratus pariter ac usus est, et ideo depositioni subjicietur. Præterea interrogaverit quispiam, quam ob causam circa finem verba faciens canon de sacris extra altare, eos, qui illa quidem communia faciunt, segreget : eos vero, qui rapiunt, ut sacrilegos condemnet ; cum deberet dicere eos quoque deponi ? *Solutio.* Idem est deponi eum qui rapit, et condemnari ut sacrilegum. Sacrilegus enim infamis efficitur : infamiam autem consequitur etiam depositio. Lege et cap. 2 tituli 2 præsentis operis, quod, quæ ad sacra vasa et ea quæ sunt dedicata pertinent, fusius docet : eaque, quæ in ipsum a nobis scripta sunt. Lege autem præcipue cap. 21 tit. 2 lib. v Basil. cujus quidem vis et effectus situs est a Photio in secundo cap. tit. 2 præsentis operis.

ZONAR. Sanctorum apostolorum canon 73 sic habet : Vas, inquit, aureum vel argenteum, aut velum sanctificatum, nemo amplius in suos usus convertat ; est enim præter leges : si quis autem deprehensus fuerit, segregatione multetur. Hoc ergo canone quidam abutentes, qui sancta, quæcunque demum illa essent, ad privatum suum usum accommodassent, segregatione tantum, non depositione puniendum, canonis sententiam prave

« ἀφωρισμένα σκεύη τινὰ ἢ ἄμφια εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις παρέχοντας, τούτους καὶ ὁ κανὼν ἀφορίζει, καὶ ἡμεῖς συναφορίζομεν· τοὺς δὲ παντελῶς ἀφαρπάζοντας τῇ τῶν ἱεροσύλων καταδίκῃ καθυποβάλλομεν.

ΒΑΛΣ. Τινὲς καθαρπάζοντες τὰ ἅγια καὶ κοινοποιοῦντες αὐτὰ, ὡς τυχὸν τὴν ἐνδυτὴν τῆς ἁγίας τραπέζης εἰς ἐνδυμενίαν μεταποιούμενοι, κἀντεῦθεν καθαιρέσει καθυποβαλλόμενοι, τῷ ογ' ἀποστολικῷ κανόνι ἐχρῶντο, λέγοντι· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνην μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρείαν σφετεριζέσθω· εἰ δὲ μὴ, ἀφοριζέσθω. Καὶ ἤθελον διὰ μόνου ἀφορισμοῦ κολασθῆναι· φησὶ γοῦν ὁ παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαι τοὺς εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντας καὶ κοινοποιοῦντας ἢ ἀποχρωμένους εἰς κοινὴν καὶ ἀνίερον χρῆσιν ἅγιόν τι σκεῦος ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου. Τοὺς μέντοι κοινοποιοῦντας διὰ χρήσεως ἀνιέρου, ἢ ἑτέροις διδόντας χάριν ὁμοίας χρήσεως, τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος ἱερὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, διορίζεται εἶναι ἀφωρισμένους· τοὺς δὲ ἀφαρπάζοντας αὐτὰ, ὡς ἱεροσύλους κατακρίνεσθαι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἠρώτησέ τις, Ἆρα πλέον τι παρὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα διορίζεται ὁ κανὼν οὗτος ; *Λύσις.* Ὁ μὲν ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τῶν κοινοποιούντων μόνον, μὴ μέντοι καὶ ἰδιουμένων τὰ ἱερὰ, θεσπίζει· ὁ δὲ παρὼν περὶ τῶν σφετεριζομένων ἢ καταχραινόντων ἢ μεταμειβόντων αὐτὰ εἰς ἰδιωτικὴν χρῆσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν δι' ἀφορισμοῦ μόνου κολάζει τὸν ἡμαρτηκότα, οὗτος δὲ διὰ καθαιρέσεως, πλέον ἐκείνου λιπαίνων τὴν κόλασιν. Ὅτι τοίνυν εἰσὶ τὰ ἁμαρτήματα διάφορα, ἔχουσι καὶ τὴν κόλασιν διάφορον. Ἐκεῖνος γὰρ, φησὶν ὁ κανὼν, ἐβεβήλωσε μόνον τὸ ἅγιον, οὐ μὴν καὶ μετεποίησεν· οὗτος δὲ ἔκλεψεν καὶ ἠχρείωσεν αὐτὸ, διὸ καὶ καθαιρέσει καθυποβληθήσεται. Ἔτι ἠρώτησέ τις, Διὰ τί περὶ τὸ τέλος τὸν λόγον ποιούμενος ὁ κανὼν χάριν τῶν ἔξωθεν τοῦ βήματος ἱερῶν, τοὺς μὲν κοινοποιοῦντας αὐτὰ ἀφορίζει, τοὺς δὲ ἀφαρπάζοντας ὡς ἱεροσύλους κατακρίνει ; ὤφειλεν εἰπεῖν καὶ τούτους καθαιρεῖσθαι. *Λύσις.* Ταυτόν ἐστι τὸ καθαιρεῖσθαι τὸν ἁρπάζοντα, καὶ τὸ καταδικάζεσθαι ὡς ἱερόσυλον. Ὅτι καὶ ὁ ἱερόσυλος ἀτιμοῦται, τῇ δὲ ἀτιμίᾳ ἕπεται καὶ καθαίρεσις. Ἀνάγνωθι τὸ β' κεφάλαιον τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ὃ περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀναθεμάτων διδάσκει πλατύτερον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ἐξαιρέτως δὲ ἀνάγνωθι τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ β' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, οὗ ἡ δύναμις κατεστρώθη παρὰ Φωτίου ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών φησι· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνην μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ. Τούτῳ οὖν τῷ κανόνι κεχρημένοι τινὲς ἔλεγον ὅτι τὸν τὰ ἅγια, ὁποῖα ἂν εἶεν, εἰς οἰκείαν μετασχηματίζοντα χρείαν ἀφορίζεσθαι, ἀλλ' οὐ καθαιρεῖσθαι χρεὼν, στρεβλοῦντες καὶ διαστρέφοντες τὴν τούτου διάνοιαν. Τοὺς γοῦν

οὕτως ἐκλαμβάνοντας τὸν κανόνα κακίζων ὁ παρὼν A κανὼν, διαστίζει τοὺς κοινοῦντας τὰ ἅγια, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἱερὰ διαστίζει ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ μὲν γὰρ, φησὶν, ἐνεργοῦσι περὶ τὸ θυσιαστήριον, οἷον δίσκος ἱερὸς, καὶ ποτήριον, καὶ τὰ τῆς παναγοῦς τραπέζης ἐνδύματα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἔξω που τὸν ναὸν αἰωρούμενα ἔπιπλα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τοὺς μὲν οὖν τὰ περὶ τὸν ναὸν εἰς οἰκείαν χρείαν λαμβάνοντας, ἢ ἑτέροις παρέχοντας, καὶ οὕτω κοινοῦντας αὐτὰ, ἀφορίζεσθαι διορίζεται. Περὶ τούτου γὰρ, φησὶ καὶ τὸν ἀποστολικὸν διατάττεσθαι κανόνα, ὡς ἁπλῶς ἁγιασθέντων τῇ πρὸς τὸν ναὸν ἀναθέσει. Τοὺς δὲ ἐκ τῶν τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνοντάς τι καὶ νοσφιζομένους αὐτὸ, ἢ εἰς χρῆσιν μετάγοντας κοινὴν καὶ ἀνίερον, καθαιρεῖσθαι κελεύει. Τὸ μὲν γὰρ ἰδιώσασθαι ταῦτα συλῆσαί ἐστι τὰ ἅγια, καὶ ἱερόσυλος ὁ B τοιοῦτος κρίνεται· τὸ δὲ χρήσασθαι αὐτοῖς καὶ κοινῶσαι βεβηλῶσαί ἐστι τὰ ἅγια, καὶ ἑκατέρωθεν τοῖς τοιούτοις δικαίως ἐπάγεται ἡ καθαίρεσις. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἔξω καὶ περὶ τὸν ναὸν ὄντων σκευῶν ἢ ἀμφίων, ἤγουν ἐνδυμάτων, ὑφαρπάσουσί τινές τι, ἵνα κέρδος αὐτὸ ποιήσωνται, καὶ ἐκείνους ἱεροσύλους ὁ κανὼν οὗτος καταδικάζει.

detorquentes invertentesque, affirmabant. Eorum igitur, qui sic canonem interpretabantur, opinione rejecta, hic canon statuit inter eos, qui rebus sacris abuterentur, interque ipsa invicem sanctificata, discrimen. Quædam namque, ait, in altari adhibentur, ut discus sacer, et calix, et sacræ mensæ indumenta, atque hujus generis omnia: alia quædam in templi ornatu exteriore collocantur, ut lychnuchi, quæque circa templum suspenduntur aulæa, aliaque hujusmodi. Ergo quæ ad templi ornamenta pertinent, si quis ad suos usus adhibuerit, alterive commodaverit, eaque ratione profana reddat, segregandum esse decernit. De his namque rebus apostolici quoque canonis definitionem accipiendam asserit; quæ nimirum eo ipso quod templo dedicantur, quomodocunque sanctificata sunt. Qui vero quidpiam ex sacro altari acceperit subripueritque vel in usum communem ac profanum converterit, eum deponi jubet. Ea namque sibi tanquam propria vindicare, est rei sacræ depeculatorem esse, sacrilegiique, qui id fecerit, condemnatur: eisdem vero uti communiaque habere, est sancta profanare; quorum quidem criminum utrique depositionis pœna constituta est. Quod si ex iis etiam, quæ in externo templi ornatu posita sunt, vas aliquod, aut vestem, hoc est, indumentum, ut inde sibi lucrum acquirant, aliqui subripuerunt: hi quoque ut sacrilegi hoc canone condemnantur.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἢ τὸν δίσκον, ἢ « ἐνδυτὴν, ἢ λαβίδα, ἢ τὸ λεγόμενον ἀέρα, ἢ « ἁπλῶς ἕν τι τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἢ ἀμφιασμάτων, εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντες ἢ εἰς χρῆσιν C ἀνίερον ἀποχρώμενοι καθαιρείσθωσαν. Τὸ « μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ ἱεροσυλῆσαι. Οἱ « δὲ τὰ ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου σκεύη, ἢ ἄμφια « εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς, ἢ ἄλλοις, παρέχοντες ἀφοριζέσθωσαν· οἱ δὲ παντελῶς ἀφαρπάζοντες ὡς ἱερόσυλοι καταδικαζέσθωσαν. »

ARIST. « Qui sacrum calicem, vel discum, vel « vestem, vel forcipem, vel aerem, ut dicitur (id « est sudarium), vel ut summatim dicam, unum « aliquod sacrorum vasorum, **351** vel indu« mentorum, in proprium lucrum subripiunt vel « ad usum profanum abutuntur, deponantur. « Hoc enim est profanare, istud sacra subri« pere. Qui autem vasa vel vestimenta, quæ « sunt extra altare, in usum profanum sibi« met, vel aliis, præbent, segregentur. Qui vero « omnino subripiunt, ut sacrilegi condemnen« tur. »

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους (54) κοσμικὰς ἀρχὰς « ἢ φροντίδας ἀναδεχομένους, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις « τῶν ἀρχόντων λεγομένας κουρατωρείας οἱ θεῖοι « καὶ ἱεροὶ κανόνες καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. « Τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπικυροῦντες, καὶ περὶ « τῶν λοιπῶν τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων διορι- D « ζόμεθα ὡς, εἴ τις αὐτῶν κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς τῶν ἀρχόντων οἴκοις « ἢ προαστείοις λεγομένας κουρατωρείας ἀναδέ« χοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου κλήρου ἐκδιώκεσθαι. « Οὐδεὶς γὰρ δύναται, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ

CANON XI.

« Presbyteros vel diaconos sæculares magistratus « vel curas suscipientes, vel quæ in magistra« tuum ædibus curationes appellantur, divini et « sacri canones depositioni subjiciunt. Hoc ergo « nos quoque confirmantes de reliquis quoque, « qui sunt in clericorum catalogo, decernimus; « quod si quis eorum sæcularia officia assumat, « vel quæ in magistratuum ædibus vel suburbiis « curationes appellantur, suscipiat, is ex suo « clero expellatur. Nemo enim potest, ut est « Christi veri Dei nostri vox ab ipso prolata,

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους.* Ex hujus canonis præscripto, Michael patriarcha Constantinopolitanus, qui etiam ὁ τοῦ Ἀγχιάλου καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων dictus est, neque lectores sæcularia suscipere officia præcepit. Ἡ δύναμις τοῦ σημειώματος τοῦ κυρίου Μιχαὴλ ἐστιν οὕτως, Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ιγ', ἡμέρᾳ δ', ἐπινεμήσεως δ', καὶ ἐφεξῆς, διατάττεται καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἐπίσης τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μὴ ἀναδέχεσθαι κοσμικὰ ὀφφίκια, ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατωρείας, διὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου. *Vis edicti Domini Michaelis hæc est: Mense Januario, die 13, feria 4, indictione 4, et deinceps, constituit, ne lectores æque ac diaconi et sacerdotes sæcularia officia suscipiant, vel exactorum munera, vel curationes, propter canonem 11 primæ et secundæ synodi Constantinopolitanæ. Jur. Græc. Rom. l. III, p. 227.*

« eaque longe verissima, duobus dominis servire. »

BALS. Præsens canon prædictos canones, qui cavent ne sacerdotes magistratuum munera subeant, confirmans, adjicit, ut non solum qui sunt sancti tribunalis, sed etiam clerici qui extra sunt, si tale quid faciant, e clero expellantur. Quoniam autem in canone apostolico 6 et in 81 et in aliis canonibus, quin etiam in cap. 13 tit. 8 præsentis operis satis de eo scripsimus, lege ea, et sufficient ad interpretationem.

ZONAR. Magnæ venerabilibus apostolis ac synodicis Patribus curæ fuit, ut sacris initiati a profanis magistratibus, atque ab omni negotiorum tractatione, penitus abstinerent, multique hac de re canones editi sunt; quos quidem hoc loco Patres hujus canonis decreto confirmant, ac aliquid insuper ad ea, quæ ab illis antea definita fuerant, adjungunt. Siquidem illi canones de sacerdotibus et diaconis promulgavere, quorum decreto magistratus et profana negotia suscipere veterentur: hi vero nulli omnino clerico profanos magistratus, aut quæ in magistratuum domibus aut agris curationes appellabantur, suscipiendi facultatem esse decernunt. Qui vero canoni non obtemperaverint, eos clero moveri jubent. Nemo etenim potest, inquiunt, duobus dominis servire, quemadmodum ipsius Domini voce testatum est.

ARIST. « Si quis eorum, qui in clerum cooptantur, sæculares magistratus susceperit vel quæ in ædibus aut suburbiis fiunt curationes, clero expellatur. Nemo enim Deo et mammonæ servire potest. »

CANON XII.

« Cum sancta et universalis sexta synodus, clericos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domum, præter episcopi voluntatem celebrant vel baptizant, depositioni subjiciat; nos quoque idem decernimus. Cum enim sancta Ecclesia recte dispertiat, veramque rationem defendat, et venerabilem ac honestam bonæ institutionis formam doceat et conservet, inconcinnum est et ineptum, ut qui in petulantia et insolentia ac in inobedientia vitam agunt, domos subeuntes, bonum ejus ordinem convellant, et multa perturbatione et offensionibus impleant. Et ideo sacra nunc et divinitus coacta synodus, universali sextæ synodo consentiens, eos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domos, celebrant, clero amotos esse statuit; a clero videlicet amotione eis ab ejus loci episcopi edicta. Si qui autem præter eos, non consentiente episcopo, **352** in domos irruentes celebrationis ministerium attingere audeant; ii quidem deponantur: qui vero eorum communionis sunt participes, segregationi subjiciantur. »

A « Θεοῦ ἡμῶν ἀληθινοῦ αὐτόλεκτον καὶ ἀψευδεστάτην φωνήν, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν, ἐπικρατύνων τοὺς προεκφωνηθέντας κανόνας χάριν τοῦ μὴ ἐνεργεῖν τοὺς ἱερωμένους κοσμικαῖς δουλείαις, προστίθησι μὴ μόνον τοὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκτὸς αὐτοῦ κληρικοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἐκ τοῦ κλήρου διώκεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ς' ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἐν τῷ πα' καὶ ἐν ἑτέροις κανόσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ ιγ' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος ἱκανῶς περὶ τούτου ἐγράψαμεν, ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ ἀρκέσουσιν εἰς ἑρμηνείαν.

ΖΩΝΑΡ. Πολλὴν ἔθεντο σπουδὴν καὶ οἱ σεπτοὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ τῶν συνόδων Πατέρες τοὺς ἱερωB μένους κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ διοικήσεις πραγμάτων μὴ ἀναδέχεσθαι. Καὶ διάφοροι κανόνες περὶ τούτου ἐξεφωνήθησαν, οὓς οἱ Πατέρες οὗτοι διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἐπικρατύνουσι, προστιθέντες καί τι πλέον παρὰ τὰ ἐκείνοις διωρισμένα. Οἱ μὲν γὰρ περὶ ἱερέων καὶ διακόνων τοὺς κανόνας ἐξέθεντο, κωλύοντας αὐτοὺς ἀρχὰς καὶ φροντίδας ἀναδέχεσθαι κοσμικάς· οὗτοι δὲ πάντα κληρικὸν διορίζονται μὴ μεταχειρίζεσθαι κοσμικὰς ἀρχὰς, ἢ τὰς ἐν οἴκοις ἀρχοντικοῖς καὶ ἀγροῖς καλουμένας κουρατωρείας. Τοὺς δὲ τὸν κανόνα παραβαίνοντας ἐκδιώκεσθαι τοῦ κλήρου κελεύουσιν. Οὐδεὶς γὰρ δύναται, φασὶ, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ λεχθεῖσαν τοῦ Κυρίου φωνήν.

C

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις ἢ προαστείοις κουρατωρείας, ἐκδιωκέσθω τοῦ κλήρου· οὐ γὰρ δύναται Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. »

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας οὖσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικοὺς παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου καθαιρέσει καθυποβαλλούσης, καὶ ἡμεῖς τούτῳ συμψηφιζόμεθα. Τῆς γὰρ ἁγίας Ἐκκλησίας ὀρθοτομούσης, καὶ τὸν ἀληθῆ πρεσβευούσης λόγον, καὶ τὸ σεμνὸν τῆς πολιτείας συντηρούσης τε καὶ ἐνδιδασκούσης, D ἀπηχὲς καὶ ἀνόσιον παραχωρεῖν τοὺς ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀναρχίᾳ συζῶντας, εἰς τὰς οἰκίας ὑποδυομένους, τὴν ταύτης εὐταξίαν διασπᾷν, καὶ πολλῆς ταραχῆς καὶ σκανδάλων ἀποπληροῦν. Διόπερ ἡ νῦν ἱερὰ καὶ θεοσυνέργητος σύνοδος, τῇ οἰκουμενικῇ ἕκτῃ συνόδῳ συμφωνοῦσα, ἀποκεκληρωμένους εἶναι τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας οὖσι λειτουργοῦντας διωρίσατο, τῆς ἀποκληρώσεως δηλονότι παρὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου αὐτοῖς ἐπινεμηθείσης. Εἰ δέ τινες παρὰ τούτους, τοῦ ἐπισκόπου μὴ εὐδοκοῦντος, εἰς τὰς οἰκίας εἰσπίπτοντες ἅπτεσθαι τῆς λειτουργίας ἀποτολμῶσι, τούτους μὲν καθαιρεῖσθαι· τοὺς δὲ τῆς αὐτῶν κοινωνίας μετασχόντας τῷ ἀφορισμῷ καθυποβάλλεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν, παρακελευόμενος A καθαιρεῖσθαι τοὺς λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας εἰς εὐκτήρια παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἡρμηνεύθη ἐν τῷ λα' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐν τῷ ἀποστολικῷ λα' κανόνι· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς ἕκτης συνόδου τριακοστὸς πρῶτος κανὼν, οὗ μέμνηται ὁ κανὼν οὗτος, ἡρμήνευται ἐκεῖ, ᾧ σύμψηφοι γεγόνασι καὶ οἱ τοῦτον ἐκθέμενοι τὸν κανόνα, ὁρίσαντες ἀποκεκληρωμένους εἶναι, ἤγουν ὡρισμένους καὶ ἐπιτετραμμένους, ἐκκεχωρημένους, τοὺς ἐν εὐκτηρίοις ἐντὸς οἴκων οὖσι λειτουργεῖν μέλλοντας τῆς ἀποκληρώσεως, τουτέστι τῆς ἐκχωρήσεως, παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου γινομένης. Εἰ δ' ἕτεροί τινες παρὰ τοὺς ἐκχωρηθέντας τολμήσουσι λειτουργῆσαι ἐν εὐκτηρίοις, οὖσιν B ἐντὸς οἰκιῶν, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, ἐκείνους μὲν καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ συγκοινωνήσαντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδεὶς ἐν ναῷ, ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι, λειτουργείτω ἢ βαπτιζέτω κληρικὸς παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου· καθαιρεῖται γάρ. Ἀποκεκληρωμένοι οὖν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἔστωσαν οἱ ἐν εὐκτηρίοις ἔνδον οἴκων οὖσι λειτουργοῦντες. Οἱ δὲ παρὰ τοῦτο τολμῶντες καθαιρείσθωσαν· καὶ οἱ κοινωνοῦντες ἀφοριζέσθωσαν. »

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Τὰς τῶν αἱρετικῶν ζιζανίων ἐπισπορὰς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ παμπόνηρος καταβαλὼν, καὶ ταύτας ὁρῶν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος C τεμνομένας προῤῥίζους, ἐφ' ἑτέραν ἦλθε μεθοδείας ὁδὸν, τῇ τῶν σχισματικῶν μανίᾳ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα μερίζειν ἐπιχειρῶν· ἀλλὰ καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν ἡ ἁγία σύνοδος ἀναστέλλουσα, παντελῶς ὥρισε τοῦ λοιποῦ ἵνα, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν ἐπ' ἐγκλήμασί τισι τοῦ οἰκείου κατεγνωκὼς ἐπισκόπου, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ ἐξετάσεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως (55) ἀποστῆναι τολμήσοι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς (56) τῶν λειτουργιῶν εὐχαῖς κατὰ τὸ παραδεδομένον τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ ἀναφέροι, τοῦτον ὑποκεῖσθαι καθαιρέσει, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. Ὁ D γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος, καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἁρπάζων τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτοις συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἶέν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας

BALS. Præsens quoque canon, qui jubet deponi eos qui celebrant vel baptizant in oratoriis præter episcopi voluntatem, expositus est in can. 31 synodi in Trullo, et in canone apostolico 31 : et lege quæ in illis scripta sunt.

ZONAR. Tricesimum primum sextæ synodi canonem cujus hic canon meminit, ibidem explicavimus. In eamdem sententiam hunc quoque canonem Patres edidere, quo quidem ut qui in privatorum ædibus sacra facturi sunt, a clero segregati, hoc est, delecti et admissi descriptique sint segregatione, hoc est, designatione a loci episcopo facta, decernunt. Quod si alii quicunque, præter eos qui designati fuerint in privatorum sacellis, non obtenta ab episcopo facultate, sacra facere ausi fuerint; ipsos quidem deponi, qui vero eis communicaverint, segregari jubent.

ARIST. « Nullus clericus in templo, quod in ædibus est sacra celebret, vel baptizet, citra episcopi sententiam; nam deponitur. Qui igitur in oratoriis, quæ sunt intra ædes sacra celebrant, ab episcopo clero expellantur. Qui vero præter hæc facere ausi fuerint; deponantur. Et qui iis communicant, segregentur. »

CANON XIII.

« Hæreticarum zizaniarum semina in Christi Ecclesia malignus dejiciens, et eas videns gladio Spiritus exscindi radicitus, ad aliam venit insidiarum viam, schismaticorum insania Christi corpus dividere aggrediens : sed et has ejus insidias sancta synodus reprimens, omnino definiit deinceps, ut si quis presbyter vel diaconus, ut qui utique ob aliqua crimina proprium episcopum condemnarit, ante synodalem cognitionem et examinationem, et perfectam ejus condemnationem, ab illius communione discedere ausus fuerit et ejus nomen in sacris celebrationum precibus, ut Ecclesiæ traditum est, non referat, is depositioni subjiciatur, et omni sacerdotali honore privetur. Qui enim est in sacerdotali ordine collocatus, et metropolitanorum judicium præripit, et ante judicium ipse, quantum in se est, proprium patrem et episcopum condemnat; is nec presbyteri honore, nec nomine dignus est. Qui autem eos consequuntur, si sint quidem ex iis qui sunt sacris initiati, ipsi quoque a proprio honore excidant : sin autem sint monachi, vel laici, ex Ecclesia omnino segregentur; donec

Guill. Beveregii notæ.

(55) *Καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως.* Hæc verba non modo in Parisiensi editione, verum etiam in codice Amerbachiano omittuntur. Sed in Tiliano æque ac in Bodleiano nostro ms. leguntur.

(56) *Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς.* Nimirum cum sacra mysteria peraguntur. Tunc enim sacerdos pro episcopo sub nominatim orare tenetur : ut in Liturgia Chrysostomi inter orandum dicit καὶ ὑπὲρ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, ὁ δεῖνος. Sic passim in Euchologio.

« cum schismaticis conjunctionem respuentes ad A « proprium episcopum reversi fuerint. »

BALS. Cum Dei gratia cessasset hæreseon divisio, videbant Patres nonnullos sacris initiatos, satanicis quibusdam insidiis, ad schismaticorum insaniam clanculum irrepere, ut qui a suorum episcoporum communione recederent, qui nec erant impii, nec injusti; ut habet 31 canon apostolicus; sed quod tantum de eis crimen aliquod dictum esset. Hoc ergo, ut corpus Christi, Ecclesiam scilicet, dividens, corrigentes, statuerunt sacerdotes vel diaconos esse deponendos, qui ausi fuerint B tam temere et absque ratione a sui episcopi communione recedere, ante perfectam synodalem ejus condemnationem, et non in divinis sacrorum celebrationibus nomen ejus ex ecclesiastica traditione referre. Quoniam, inquiunt, non est dignus presbyteri nomen **353** vel honorem habere, qui metropolitani judicium sibi impudenter arrogat; quod scilicet adversus episcopum fortasse erat laturus: et quod ad propriam conscientiam attinet, suum patrem episcopum condemnat, eo quod cum eo non communicet, tanquam sit jam revera condemnatus. Et non solum eos, sed et qui ipsos consequuntur, si sint quidem sacrati, deponi: sin vero laici, segregari, et tamdiu multari, donec ad sui mali cognitionem venerint, et ad proprium episcopum C reversi fuerint. Lege etiam cap. 1 tit. 12 præsentis operis et canonem 1 sancti Basilii. Quæsiverit autem quispiam, Cum canon solos schismaticos sacerdotes et diaconos puniat, si alius clericus præter hos a sui episcopi communione recedat, punietur an non? *Solutio*. Cum canon deinceps deponat, non solum primos auctores sacerdotes, sed eos etiam qui consequuntur, necessario omnes schismatis primi auctores clerici, quicunque fuerint, propriis gradibus exturbabuntur. Recte autem presbyterorum et diaconorum tantum meminit canon, quia schisma proprie ab illis fit; ut qui, quæ sacri sunt altaris, peragant, et nomen episcopi vel referre vel non referre possunt. Nec dixeris, Quomodo canon subsequens meminit presbyteri, non itidem et D diaconi? Audies enim, quod ad sacerdotes olim magis quam ad diaconos relatio episcoporum pertinebat: et propterea de iis amplius locutus est.

« τιμῆς ἐκπιπτέτωσαν· εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, « ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας, μέ« χρις ἂν, τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς συνάφειαν « διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπι« στραφεῖεν. »

ΒΑΛΣ. Παυθείσης τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῆς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων διαστάσεως, ἑώρων οἱ Πατέρες τινὰς ἱερωμένους ὑποκλεπτομένους κατὰ μεθοδείαν σατανικὴν εἰς τὴν τῶν σχισματικῶν μανίαν, ὡς ἀφισταμένους ἀπὸ τῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν κοινωνίας, μὴ ὄντων ἀσεβῶν ἢ ἀδίκων, κατὰ τὸν λα' ἀποστολικὸν κανόνα· διὰ μόνον δὲ τὸ λαληθῆναί τινα ἴσως ἐγκληματικὰ κατ' αὐτῶν. Τοῦτο γοῦν, ὡς καταμερίζον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, διορθούμενοι, ὥρισαν καθαιρεῖσθαι τοὺς τολμήσαντας ἱερεῖς ἢ διακόνους ἀνευλόγως οὕτως ἀποστῆναι τῆς τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν κοινωνίας πρὸ ἐντελοῦς συνοδικῆς καταδίκης τούτου, καὶ μὴ ἀναφέρειν ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Ὅτι, φασὶν, οὐκ ἔστιν ἄξιος πρεσβυτέρου ὄνομα ἢ τιμὴν ἔχειν ὁ ἁρπάζων ἀναιδῶς τὴν τοῦ μητροπολίτου κρίσιν, ἣν ἔμελλε κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἴσως ἐξαγαγεῖν, καὶ κατακρίνων, ὅσον κατὰ τὸ οἰκεῖον συνειδὸς, τὸν οἰκεῖον πατέρα τὸν ἐπίσκοπον, διὰ τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν αὐτῷ, ὡς δῆθεν ἀληθῶς ὄντι κατακεκριμένῳ· καὶ οὐ μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας αὐτοῖς, ἱερωμένους μὲν ὄντας, διορίζονται καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι, καὶ εἶναι ἐπιτετιμημένους μέχρις ἂν ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κακοῦ γένωνται, καὶ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ προσέλθωσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ α' κεφάλ. τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν α' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς Τοῦ κανόνος μόνους κολάζοντος τοὺς σχισματικοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐὰν ἕτερός τις κληρικὸς παρὰ τούτους ἀποστῇ ἐκ τῆς τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ κοινωνίας, κολασθήσεται ἢ οὔ; *Λύσις*. Τοῦ κανόνος ἐφεξῆς καθαιροῦντος μὴ μόνους τοὺς πρωταιτίους ἱερωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνεπομένους αὐτοῖς, ἐξ ἀνάγκης πάντες οἱ πρωταίτιοι τοῦ σχίσματος κληρικοὶ, οἷοι ἂν καὶ ὦσιν, ἐκ τῶν οἰκείων βαθμῶν διωχθήσονται. Καλῶς δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων μόνων ἐμνήσθη ὁ κανὼν, ὅτι κυρίως τὸ σχίσμα παρὰ τούτων γίνεται, ὡς ἐνεργούντων τὰ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ δυναμένων ἀναφέρειν ἢ μὴ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ μή μοι εἴπῃς, Καὶ πῶς ὑποκατιὼν ὁ κανὼν πρεσβυτέρου μόνου ἐμνήσθη, οὐ μὴν καὶ διακόνου; Ἀκούσεις γὰρ ὅτι τοῖς ἱερεῦσι πάλαι πλέον τῶν διακόνων τὰ περὶ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ἐπισκόπων ἀνήκουσι· καὶ διὰ τοῦτο περὶ αὐτῶν ἐποίησε τὸν πλείονα λόγον.

ZONAR. Multis modis, inquit canon, Christi Ecclesiæ adversarius insidiatur. Cum enim Spiritus machæra hæreseon zizania intercisa fuisse haud ignoret; aliam rationem excogitavit, qua Ecclesiæ corpus distrahere, animorumque inter se conjunctionem dissipare ac divellere possit. Est vero ea schismaticorum insania, quam nos ut reprimamus, decernimus, inquiunt synodi Patres, ne quis presbyter, aut diaconus, sese ab episcopi auctoritate, cui

ΖΩΝΑΡ. Ποικίλως, φησὶν ὁ κανὼν, ἐπιβουλεύει τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ πονηρός. Ἐπεὶ γὰρ τὰ ζιζάνια τῶν αἱρέσεων εἶδεν ἐκτετμημένα τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος, ἑτέραν ἐμηχανήσατο μέθοδον, ἵνα τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μερίσῃ, καὶ διασπάσῃ τὴν ἕνωσιν. Αὕτη δ' ἔστιν ἡ τῶν σχισματικῶν μανία, ἣν ἀναστέλλοντες, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, ὁρίζομεν μηδένα πρεσβύτερον ἢ διάκονον τολμᾷν ἀφίστασθαι τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τελεῖ, καὶ μὴ

συγκοινωνεῖν αὐτῷ, μηδὲ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔθος, ὡς τάχα κατεγνωκότα τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, πρὶν ἢ συνοδικῶς ζητηθῇ ἡ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φερομένη αἰτία καὶ τελεία προενεχθῇ ψῆφος κατακρίνουσα αὐτόν· τὸν δὲ τοῦτο ποιήσαντα καθαιρεῖσθαι. Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου ἀξίᾳ ὤν, καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἁρπάζων τὴν κρίσιν (τοὺς γὰρ ἐπισκόπους οἱ μητροπολῖται κρίνουσι), καὶ πρὸ κρίσεως τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, ὅς πατήρ ἐστιν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα, κρίνων, οὐκ ἔστιν ἄξιος ὡς πρεσβύτερος τιμᾶσθαι ἢ ὀνομάζεσθαι. Καὶ οἱ συνεπόμενοι δὲ τῷ σχισματικῷ, καὶ ἀποσχίζοντες καὶ αὐτοὶ, ἱερωμένοι μὲν ὄντες, καθαιρείσθωσαν, λαϊκοὶ δὲ τυγχάνοντες ἢ μοναχοὶ, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ ἐξωθείσθωσαν, ὥστε μηδὲ εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν. Ἔστι γὰρ ἀφορισμὸς καὶ τὸ μόνης εἴργεσθαι τῆς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων· ἔστι δὲ καὶ τὸ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὃν παντελῆ ὠνόμασαν, ὡς βαρύτερον. Καιρὸν δὲ τῷ ἀφορισμῷ τούτῳ ὁρίζουσι τὴν ἐκείνων ἐπιστροφήν. Ἔσονται γάρ, φησὶν, ἀφωρισμένοι μέχρις ἂν τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ προσέλθωσι, μισήσαντες τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς οἰκείωσιν.

A subjectus est subtrahere, ac illius, quasi videlicet ab ipso condemnati, vel communionem repudiare, vel ab ejusdem nomine de more referendo desistere audeat, priusquam episcopi causa in synodico conventu examinata et cognita fuerit, omninoque latis suffragiis de illius damnatione sit pronuntiatum; quique id fecerit, depositione multari jubemus. Quisquis, enim sacerdotali dignitate præditus, quæ metropolitanorum judicii sunt sibi arrogat, (quippe de episcopis judicare metropolitanorum proprium est munus) ac episcopum suum, qui spiritualis ipsius pater est, priusquam de eo quidquam judicatum fuerit, ipse condemnet, hic sacerdotis honore aut appellatione haudquaquam est dignus. Et vero quicunque schismaticis con-

B sentientes ipsi quoque sese cum illis abjungunt, si quidem sacris initiati sint, deponantur: sin vero laici aut monachi, penitus segregentur, hoc est, ita, ut ne ecclesiam quidem ipsis ingredi fas sit, ejiciantur. Est namque segregatio etiam, cum a solo divinorum mysteriorum perceptione quispiam summovetur: est etiam, cum ecclesiæ quoque aditu segregati prohibentur; quod penitus segregari dixerunt, quia gravior ea segregatio sit. Spatium porro, quousque ad sanitatem homines revertantur, segregationi præfiniunt. Erunt siquidem, inquit, segregati, donec episcopo suo, repudiata cum schismaticis familiaritate, se adjunxerint.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν « ἐπ' ἐγκλήματι τοῦ οἰκείου κατεγνωκὼς ἐπισκό« που, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἀποστῇ τῆς « αὐτοῦ κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέρει αὐτοῦ τὸ « ὄνομα, καθαιρείσθω, καὶ πάσης ἱερατικῆς στε« ρείσθω τιμῆς. Οἱ δὲ συνεπόμενοι, ἱερατικοὶ « μὲν ὄντες, τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπτέτωσαν, « μοναχοὶ δὲ ἢ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν μέχρις « ἐπιστραφεῖεν. »

ARIST. « Si quis presbyter vel diaconus, nimirum « ac si episcopum suum et crimine aliquo condemnaret, ante synodalem cognitionem, ab illius « communione se subduxerit, et nomen ejus non « retulerit, deponatur, et omni sacerdotali digni-

C « tate privetur. Qui autem eum consequuntur, si « quidem sacris sint initiati, dignitate sua exci« dant; sin monachi vel laici, segregentur, usque « dum reversi fuerint. »

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἐγκλήματος πρόφασιν ποιού« μενος κατὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸ συν« οδικῆς διαγνώσεως, ἀποστήσει ἑαυτὸν τῆς πρὸς « αὐτὸν κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα « αὐτοῦ κατὰ τὸ εἰθισμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγω« γίᾳ, τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος καθῃρημέ« νον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη, ἀποστὰς τοῦ « οἰκείου μητροπολίτου καὶ σχίσμα ποιήσας· δεῖ « γὰρ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα μέτρα γινώσκειν, καὶ « μήτε τὸν πρεσβύτερον καταφρονεῖν τοῦ οἰκείου « ἐπισκόπου, μήτε τὸν ἐπίσκοπον τοῦ οἰκείου « μητροπολίτου. »

354 CANON XIV.

« Si quis episcopus metropolitani crimen præ« texens, ante synodalem cognitionem, seipsum « ab ejus communione subduxerit, et nomen « ejus in divini mysterii celebratione ut consue« tum est, non referat; sancta synodus eum de« positum esse statuit, si tantum convictus fuerit « a proprio metropolitano recessisse et schisma « fecisse. Oportet enim unumquemque proprias « mensuras cognoscere et nec presbyterum pro-

D « prium episcopum contemnere nec episcopum « proprium metropolitanum. ».

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν ὅμοιος κατὰ πάντα ἐστὶ τῷ πρὸ αὐτοῦ, κἂν διαλλάττῃ περὶ τὰ πρόσωπα.

BALS. Præsens quoque canon præcedenti est in omnibus similis, etiamsi in personis differant.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτὰ τοῦ ἀνωτέρου κανόνος καὶ ὁ κανὼν οὗτος περὶ ἐπισκόπων ἀποσχιζόντων ἐκ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν, καὶ μὴ κοινωνούντων αὐτοῖς, μηδὲ ἀναφερόντων αὐτοὺς, διορίζεται.

ZONAR. Eadem cum superiori canone de episcopis, qui se a metropolitanorum suorum conjunctione divellunt, nec eis communicant, nec eorum nomina referunt, hic quoque canon decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ εἴ τις ἐπίσκοπος αὐτὸ τοῦτο τολ« μήσει κατὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, καθαι« ρείσθω. Δεῖ γὰρ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα μέτρα γινώ« σκειν. »

ARIST. « Et si quis episcopus id ipsum ausus « fuerit contra suum metropolitanum, deponatur. « Oportet enim unumquemque proprias suas men« suras cognoscere. »

A

CANON XV.

« Quæ de presbyteris et episcopis et metropolitanis constituta sunt, multo magis etiam in patriarchas conveniunt. Quamobrem si quis presbyter, vel episcopus, vel metropolitanus a sui patriarchæ communione recedere ausus fuerit, et nomen ejus in divini mysterii celebratione, prout constitutum est et ordinatum non referat, sed ante synodale decretum, et perfectam ejus condemnationem schisma fecerit; statuit sancta synodus eum esse ab omni sacerdotio alienum, si in hoc solum deliquisse convictus fuerit. Et hæc quidem constituta et obsignata sunt de iis, qui aliquorum criminum prætextu a propriis præsulibus recedunt, et schisma faciunt, et Ecclesiæ unionem convellunt. B Qui enim propter hæresin aliquam, a sanctis Patribus vel synodis condemnatam, se a præsulis communione separant, illo hæresin scilicet publice prædicante, et nudo capite in ecclesia docente; ii non solum canonicæ pœnæ non subjicientur, ante synodalem cognitionem seipsos a communione ejus, qui episcopus dicitur, sejungentes : sed et honore, qui orthodoxis convenit, digni habebuntur. Non enim episcopos, sed pseudepiscopos doctores condemnaruut : et non schismate Ecclesiæ unionem consciderunt, sed a schismatibus et divisionibus Ecclesiam liberare studuerunt. »

C

BALS. Hic quoque præsens canon eadem cum 13 et 14 canone aliqua ex parte præcepit. Dicit enim ea, quæ prius definita sunt, etiam in patriarcham multo magis convenire, quando ab ejus communione se quis temere subtraxerit. Perinde autem ac si dixisset quispiam, si ex causa probabili, videlicet propter hæresin fortasse, quis a proprii antistitis communione recesserit, cur punietur? inferunt Patres, quod hæc tunc fiunt, quando alicujus criminalis causæ prætextu per se quis proprium pastorem condemnaverit, et ideo seipsum ab eo absciderit, et hoc modo Ecclesiæ unionem perruperit. Si enim non propter criminalem accusationem, sed propter hæresin, seipsum a proprio D episcopo sejunxerit, vel metropolitano, vel patriarcha, tanquam in ecclesia sine pudore docente doctrinas quasdam a recto dogmate alienas; is et ante perfectam cognitionem, et multo magis etiam post cognitionem, si seipsum a sui præsulis communione sejunxerit vel separaverit, non solum non punietur, sed etiam ut orthodoxus honorabitur. Non enim se ab episcopo abscindit, sed a pseudepiscopo **355** et falso doctore : et quod ab eo factum est laude dignum; ut quod Ecclesiam non conscindat, sed eam magis conjungat, et a divisione liberet. Dictum est autem a canone, schismaticum ab omni sacerdotio debere esse alienum, propter eos qui dicunt hujusmodi homines debere aliquo

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Τὰ ὁρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἁρμόζει. Ὥστε, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέροι τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὡρισμένον καὶ διατεταγμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως σχίσμα ποιήσει· τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη τοῦτο παρανομήσας. Καὶ ταῦτα μὲν ὥρισται καὶ ἐσφράγισται περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων, καὶ σχίσματα ποιούντων, καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας διασπώντων. Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμήσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς ὀρθοδόξοις ἀξιωθήσονται· οὐ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων διδασκάλων κατέγνωσαν, καὶ οὐ σχίσματι τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν Ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ῥύσασθαι. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ ιγ' καὶ ιδ' κανόνι παρακελεύεται μέχρι τινός. Φησὶ γὰρ πλέον ἁρμόζειν τὰ προδιορισθέντα καὶ ἐπὶ πατριάρχου, ὅταν ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας ἀποστήσῃ τις ἑαυτὸν τολμηρῶς. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Ἐὰν δὲ ἐξ εὐλόγου αἰτίας τυχὸν προφάσει αἱρέσεως, ἀποστῇ τις ἀπὸ τῆς τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως κοινωνίας, διὰ τί κολασθήσεται; ἐπάγουσιν οἱ Πατέρες ὡς ταῦτα πάντα τότε γίνονται, ὅταν προφάσει ἐγκληματικῆς τινος ὑποθέσεως καθ' ἑαυτόν τις τοῦ οἰκείου ποιμένος καταγνώσεται, καὶ ἀποσχίσῃ ἑαυτὸν ἐκ τούτου, καὶ τοιουτοτρόπως διαῤῥήξῃ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ γὰρ μὴ δι' ἐγκληματικὴν αἰτίασιν, ἀλλὰ δι' αἵρεσιν χωρίσῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἢ τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ πατριάρχου, ὡς ἐπὶ ἐκκλησίας διδάσκοντος ἀνερυθριάστως διδάγματά τινα ἀπηλλοτριωμένα τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, ὁ τοιοῦτος καὶ πρὸ ἐντελοῦς διαγνώσεως, πολλῷ δὲ πλέον καὶ μετὰ διάγνωσιν, ἐὰν ἑαυτὸν ἀποτειχίσῃ, ἤγουν χωρίσῃ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ πρώτου αὐτοῦ, οὐ μόνον οὐ τιμωρηθήσεται, ἀλλὰ καὶ τιμηθήσεται, ὡς ὀρθόδοξος. Οὐ γὰρ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἀπὸ ἐπισκόπου, ἀλλὰ ἀπὸ ψευδεπισκόπου καὶ ψευδοδιδασκάλου. Καὶ τὸ παρὰ τούτου γεγονὸς ἐπαίνου ἄξιόν ἐστιν, ὡς μὴ κατατέμνον τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνάπτον αὐτὴν καὶ τοῦ μερισμοῦ ἀπαλλάττον. Εἴρηται δὲ τῷ κανόνι τὸ πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι τὸν σχισματικὸν διὰ τοὺς λέγοντας

ὀφείλειν τοὺς τοιούτους ἐπὶ καιρόν τινα τῆς ἱερατείας παύεσθαι, καὶ μὴ καθαιρεῖσθαι. Ἐγκληματικὰ δὲ αἰτιάματά εἰσι πορνεία, ἱεροσυλία, καὶ τῶν κανόνων ἀθέτησις. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν ἐπαινετέους εἶναι τοὺς ἀποσχίζοντας ἑαυτοὺς καὶ πρὸ καταδίκης ἀπὸ τῶν δημοσίᾳ διδασκόντων αἱρετικὰ διδάγματα, καὶ ὄντων προφανῶς αἱρετικῶν. Εἰ γὰρ ἀπόκρυφα καὶ μετὰ ὑποστολῆς ψιθυρίζονται τὰ τῆς αἱρέσεως παρὰ τοῦ πρώτου ὡς ἂν ἀμφιβάλλοντος, οὐκ ὀφείλει τις ἐξ αὐτοῦ πρὸ καταδίκης ἀποσχισθῆναι· εἰκὸς γάρ ἐστι μεταῤῥυθμισθῆναι τοῦτον πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἀποφάσεως, καὶ ἀποστῆναι τῆς αἱρέσεως. Σημείωσαι ταῦτα ἴσως ὠφελήσοντα κατὰ τῶν λεγόντων μὴ καλῶς ἡμᾶς ἀποσχισθῆναι ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, πρὸ τοῦ καταδικασθῆναι τοὺς περὶ ταύτην ὡς κακόφρονας. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν τοὺς διὰ δογματικὴν αἰτίαν ἀποτειχίζοντας οὐ κολάζει· ὁ δὲ λα' ἀποστολικὸς κανὼν καὶ τοὺς κατεγνωκότας τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ὡς προδήλως ἀδικούντων καὶ ἀποσχίσαντας ἐξ αὐτῶν, ἀνευθύνους συντηρεῖ.

ΖΩΝΑΡ. Ἅπερ ὥρισαν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες περὶ μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ταῦτα λέγουσι πλέον ἁρμόζειν καὶ περὶ πατριαρχῶν. Εἰ γάρ τις, φασὶ, μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τολμήσει ἀποστῆναι τοῦ συγκοινωνεῖν τῷ πατριάρχῃ αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὶν ἢ ἐμφανίσῃ τῇ συνόδῳ κατὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι ταῦτα, καὶ καταχριθῆναι ἴσως αὐτόν· ὁ τοιοῦτος ὡς σχίσμα ποιήσας πάσης ἱερατείας ἀλλότριος ἔσται παντελῶς. Εἴρηται δὲ τὸ *πάσης* ἀντὶ τοῦ, οἱ μὲν ἀρχιερεῖς τῆς ἀρχιερατικῆς, οἱ δὲ ἱερεῖς τῆς ἱερατικῆς· τὸ δὲ *παντελῶς*, ὅτι οὐκ ἐπί τινα χρόνον εἰρχθήσονται τοῦ ἱερουργεῖν, εἶτα ἀποκαταστήσονται αὖθις εἰς τὴν οἰκείαν τιμήν· ἀλλὰ τελείως ἐκπεσοῦνται τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ οὐδὲ τιμὴν ἕξουσι μόνην ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσιν ἀνήκουσαν. Εἶτα ἐπάγουσιν ὅτι ταῦτα μὲν ὥρισται καὶ ἐσφράγισται, τουτέστι βεβαίως τετύπωται (ἡ γὰρ σφραγὶς εἰς βεβαίωσίν ἐστι τῶν σφραγιζομένων καὶ φυλακήν), περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων, καὶ τὴν ἕνωσιν διασπώντων τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε δηλαδὴ πορνείαν ἴσως αἰτιωμένῳ προσάπτουσιν, ἱεροσυλίαν, ἢ ἐπὶ χρήμασι χειροθεσίαν, ἢ ἄλλα τοιαῦτά τινα. Εἰ δ' ὁ πατριάρχης τυχὸν ἢ μητροπολίτης, ἢ ὁ ἐπίσκοπος αἱρετικὸς εἴη, καὶ τοιοῦτος ὡς δημοσίᾳ κηρύττειν τὴν αἵρεσιν, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, ἀντὶ τοῦ, ἀνυποστόλως καὶ μετὰ παῤῥησίας, διδάσκει τὰ αἱρετικὰ δόγματα, οἱ ἀποσχίζοντες αὐτοῦ, ὁποῖοι ἂν εἶεν, οὐ μόνον κολάσεως ἄξιοι οὐκ ἔσονται διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τιμῆς, ὡς ὀρθόδοξοι, ἀξιωθήσονται, χωρίζοντες ἑαυτοὺς τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἀποτειχίζοντες. Τὸ γὰρ τεῖχος τῶν ἐντὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐκτὸς χωρισμός ἐστιν. Οὐ γὰρ ἐπισκόπου ἀπέστησαν, ἀλλὰ ψευδεπισκόπου καὶ ψευδοδιδασκάλου. Οὐδὲ σχίσμα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐποίησαν, ἀλλὰ μᾶλλον σχισμάτων τὴν Ἐκκλησίαν ἀπήλλαξαν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς.

A temporis spatio a sacerdotio cessare, et non deponi. Criminales autem causæ sunt, fornicatio, sacrilegium, et canonum transgressio ac contemptus. Recte autem dixit canon eos esse laudandos, qui seipsos, etiam ante condemnationem, ab iis, qui hæreticas doctrinas publice docent, et sunt aperte hæretici abscindunt. Si enim clanculum et cum quadam hæsitatione, præsul ut ambigens, hæretica loquatur, non debet quis ab eo propterea ante condemnationem abscindi. Est enim verisimile, fore ut ad orthodoxam sententiam ante perfectam prolatamque in eum sententiam reducatur, et ab hæresi desistat. Nota hæc, quæ fortasse proderunt adversus eos qui dicunt nos non recte a throno antiquæ Romæ sejunctos esse, antequam
B qui eum obtinebant ut prave sentientes, condemnati essent. Ac præsens quidem canon eos, qui propter dogmatis causam recedunt et abscinduntur, non punit: tricesimus autem primus canon apostolicus eos etiam, qui proprios episcopos condemnarunt, ut qui aperte injuste agant, et ideo se ab iis sejunxerunt, ab omni pœna liberos conservat.

ZONAR. Quæ de metropolitanis episcopisque definita sunt, ea de patriarchis quoque multo magis intelligi debere synodi Patres affirmant. Si quis enim, inquiunt, metropolitanus, episcopus aut presbyter, se a patriarchæ sui communione removere, atque ab illius nomine referendo cessare audeat, priusquam ea, de quibus patriarcham accu-
C sat, synodo indicaverit, ac ille forte, causa diligenter examinata, damnatus fuerit; ejusmodi hominem, tanquam schismaticum, omni prorsus sacerdotali honore privatum esse decernunt. *Omni* quidem aiunt, ut summos sacerdotes summo sacerdotio, sacerdotes vero sacerdotali dignitate privandos demonstrent; *prorsus* vero particulam addidere, ut eos non ad certum temporis intervallum a sacro ministerio arcendos, ut deinde rursus pristino honori restituantur; sed omni penitus dignitate spoliandos neque ullum ipsis honorem, qui præsulibus aut aliis sacerdotibus proprie debetur, relinquendum esse ostendant. Deinde vero hæc quidem ita decreta obsignataque, hoc est, ita plane constituta fuisse, subjiciunt (signum namque ad ea, quæ
D obsignantur, confirmanda ac custodienda pertinet), ne qua fraudis occasio iis hominibus relinqueretur, qui quorumdam criminum obtentu, quod ei videlicet quem accusant, aut constupratam mulierem, aut rei sacræ furtum, aut ordinum collationem pretio divenditam, aut alia hujus generis facinora, affingant, ab antistitum suorum auctoritate desciscunt, et Ecclesiæ conjunctionem propterea distrahunt ac divellunt. Quod si forte patriarcham, aut metropolitanum, aut episcopum hæreticum esse contingat, ac ejusmodi quidem hæreticum, ut hæresim suam publice profiteatur, et aperto capite, hoc est, fidenter prorsus atque audacter, hæreticas opiniones docendo in vulgus disseminet; quicunque demum ab illo se abduxerint, non modo nullo

animadversionis aut multæ genere propterea puniendi; sed honore potius, quippe qui certam fidem constanter teneant, seque ab hæreticorum consociatione sejungant, digni existimabuntur. Hoc enim significat verbum ἀποτειχίζοντες. Nam τεῖχος, id est, paries, ab iis quæ intus sunt, exteriora discriminat. Nec enim ii ab episcopo; sed ab homine sibi episcopi ac doctoris nomen immerito usurpante discessere: neque schismatis contra Ecclesiam auctores fuerunt, sed a schismate potius, quod in ipsis fuit, Ecclesiam vindicarunt.

ARIST. « Similiter et si episcopus aut metropolitanus contra patriarcham quippiam ejusmodi ausus fuerit, ab omni sacerdotio alienetur. Si qui autem a quopiam recesserint, non criminis prætextu, sed propter hæresim, a synodo vel sanctis Patribus condemnatam, honore ac laude digni sunt, utpote orthodoxi. »

A ΑΡΙΣΤ. « Ὡσαύτως καὶ εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης κατὰ τοῦ πατριάρχου τοιαῦτα τολμήσει, πάσης ἱερατείας ἀλλοτριούσθω. Εἰ δέ τινες ἀποσταῖέν τινος, οὐ διὰ πρόφασιν ἐγκλήματος, ἀλλὰ διὰ αἵρεσιν, ὑπὸ συνόδου ἢ ἁγίων Πατέρων κατεγνωσμένην, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, ὡς ὀρθόδοξοι. »

356 CANON XVI.

« Propter contentiones et tumultus, qui in Dei Ecclesia contingunt, hoc quoque est definire necessarium; ut episcopus nullo modo constituatur in Ecclesia, cujus præsul adhuc vivit, et est adhuc in proprio honore constitutus; nisi episcopatui suo sponte renuntiaverit. Oportet enim causam ejus, qui est episcopatu expellendus, canonice examinatam ad finem prius deduci: deinde post ejus depositionem, alterum in ejus episcopatum provehi. Si quis autem episcopus in proprio honore constitutus, nec vult renuntiare, nec proprium populum pascere; sed a suo episcopatu recedens, plusquam sex mensibus in alio loco degat, nec regio jussu detentus, nec sui patriarchæ ministerio deserviens, neque a gravi morbo, et qui, ut commovere se non possit, efficiat, omnino retentus: is ergo nulla ex supra dictis causis prohibitus, et a suo episcopatu absens, et ultra semestre tempus in alio loco degens, ab episcopi dignitate et honore omnino alienabitur. Eum enim qui suæ fidei commissum gregem negligit, et in alio loco supra semestre tempus degit, statuit sancta synodus, ut a sacerdotio, per quod pascere ordinatus est, alienus omnino constituatur, et in ejus episcopatum alius loco illius promoveatur.

ΚΑΝΩΝ ΙϚʹ.

« Διὰ τὰς φιλονεικίας τε καὶ ταραχὰς, τὰς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ συμβαινούσας, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖόν ἐστι· τὸ μηδενὶ τρόπῳ ἐπίσκοπον καταστῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἔτι ὁ προεστὼς ζῇ, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνίσταται τιμῇ, εἰ μὴ αὐτὸς ἑκὼν τὴν ἐπισκοπὴν παραιτήσεται. Χρὴ γὰρ πρότερον τὴν αἰτίαν τοῦ μέλλοντος τῆς B ἐπισκοπῆς ἐκδιώκεσθαι κανονικῶς ἐξεταζομένην εἰς πέρας ἄγεσθαι, εἶθ' οὕτω μετὰ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προβιβάζεσθαι. Εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων, ἐν τῇ ἰδίᾳ συνιστάμενος τιμῇ, μήτε παραιτεῖσθαι βούλοιτο, μήτε τὸν οἰκεῖον ἐθέλοι ποιμαίνειν λαὸν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστὰς ἐπισκοπῆς ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβοι τόπῳ, μήτε βασιλικῷ προστάγματι κατεχόμενος, μήτε ταῖς τοῦ οἰκείου πατριάρχου λειτουργίαις ὑπηρετούμενος, μήτε μὴν ὑπὸ νόσου χαλεπῆς τε καὶ ἀκινησίαν ἐμποιούσης παντελῆ συνεχόμενος· ὁ τοιοῦτος οὖν ὁ κατὰ μηδεμίαν τῶν εἰρημένων προφάσεων κωλυόμενος, τῆς οἰκείας ἀφιστάμενος ἐπισκοπῆς, καὶ ὑπὲρ τὸν ἐξαμηνιαῖον χρό- C νον ἐν ἑτέρῳ διατρίβων τόπῳ, τῆς τοῦ ἐπισκόπου τιμῆς τε καὶ ἀξίας ἀλλοτριωθήσεται παντελῶς. Τὸν γὰρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ καταμελοῦντα ποίμνης, καὶ ἐν ἑτέρῳ ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον χρονοτριβοῦντα τόπῳ, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος τῆς ἀρχιερωσύνης, δι' ἧς ποιμαίνειν ἐτάχθη, παντελῶς ἀλλότριον καθιστάναι, καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τόπον ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεσθαι (57). »

BALS. Sæpe quidam episcopi, propter exactorum vexationes, vel propter vicinorum invasiones, vel propter populi inobedientiam, pusillo et abjecto animo suos episcopatus renuntiant. Metropolitani ergo renuntiationes ejusmodi admittentes, alios episcopos ordinabant; et nonnunquam etiam, antequam examinarentur causæ criminales quæ adversus illos introducebantur, alios eligebant. Di-

ΒΑΛΣ. Πολλάκις τινὲς ἐπίσκοποι διὰ ἐπηρείας πρακτορικὰς, ἢ διὰ ἐπιθέσεις γειτονούντων, ἢ δι' ἀνυποταξίαν λαοῦ, παραιτοῦνται ἀπὸ μικροψυχίας τὰς οἰκείας ἐπισκοπάς. Οἱ γοῦν μητροπολῖται, τὰς τοιαύτας παραιτήσεις δεχόμενοι, ἑτέρους ἐπισκόπους D ἐχειροτόνουν· ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸ τοῦ κατεξετασθῆναι τὰ παρά τινων κατ' αὐτῶν εἰσαγόμενα ἐγκληματικὰ αἰτιάματα ἑτέρους ἐψηφίζοντο. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέ-

Guill. Beveregii notæ.

(57) Ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεσθαι. Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem in codice Bodleiano hæc quidem leguntur, sed in margine: Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμην τὰ ἐν ταύτῃ γεγραμμένα χάριν τῶν ἀποδημούντων ἐπισκόπων ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν. *Observa præsentem interpretationem, et in memoria tene quæ in ea scripta sunt, istorum episcoporum gratia, qui ab ecclesiis suis peregre proficiscuntur.*

ρες, ὡς Ἐπεὶ τοῦτο στάσεων καὶ θορύβων ἐκκλησιαστικῶν ἐστι παραίτιον, ὁρίζομεν μὴ ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον, ζῶντος τοῦ προέδρου τῆς ἐκκλησίας, εἰ μήπω ἀπὸ κατεξετάσεως ἀναφανῇ δεκτὴ ἡ τοῦ ζῶντος παραίτησις, ἢ καταδικασθῇ ἀπὸ συνοδικῆς ἀποφάσεως. Τηνικαῦτα γὰρ καὶ ζῶντος τούτου χειροτονηθήσεται ἕτερος. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Τί δὲ γενήσεται εἰς τὸν λαὸν τῆς ἐπισκοπῆς, ἐὰν ὁ προϊστάμενος ταύτης οὐ ποιεῖ παραίτησιν κανονικὴν, ἀλλὰ χρονοτριβεῖ ἔξω τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς; ἐπήγαγον, ὡς Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἀποδημήσει ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ χωρὶς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς προστάξεως, ἢ δίχα βαρείας νόσου, μὴ παραχωρούσης αὐτῷ ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνειν, ἀλλότριος τῆς ἀρχιερωσύνης γενήσεται, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονηθήσεται ἕτερος. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τούτων μὲν ἀναφαίνεται παραδεκτέας εἶναι τὰς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ὁπωσδήποτε γινομένας παραιτήσεις· ἕτεροι δὲ κανόνες, καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς Δόμνον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἤτοι τὸ α' καὶ γ' κεφ. αὐτῆς, διορίζονται μὴ ἀπεριμερίμνως τὰς τῶν ἐπισκόπων παραιτήσεις δέχεσθαι· ὀφείλεις καὶ τὸν παρόντα κανόνα πρὸς ἐκεῖνα συμβιβάσαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ ια' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὅτι δὲ τὸ μὲν β' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἤτοι τὸ ἐν τούτῳ περιεχόμενον ιη' καὶ ιθ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι τῷ παρόντι κανόνι· συνεζητήθη παρά τινων, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν. Δοκοῦσι δὲ ἐναντιοῦσθαι ἐν τούτοις. Ὁ κανὼν ἐφιλοτιμήσατο εἰς ἀποδημίαν τῷ ἐπισκόπῳ ἑξαμηνιαῖον καιρόν· ἡ Νεαρὰ εἰς χρονιαῖον διάστημα τοῦτον ἐφήπλωσεν. Ἔτι ὁ κανὼν τοὺς ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἀποδημοῦντας ἐκ τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν ἀρχιερεῖς ἀσυζητήτως ἐξ αὐτῶν ἀλλοτριοῦσθαι διωρίσατο· ἡ Νεαρὰ πρότερον δαπάνας ἀρχιερεῦσι μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων μετὰ τὴν χρόνου παραδρομὴν παρεκελεύσατο, καὶ οὕτω μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν οἰκείων κληρικῶν· καὶ εἰ μηδὲ οὕτω πεισθῶσιν, ἑτέρους χειροτονεῖσθαι. Ὁ κανὼν ἐκχωρεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πλέον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀποδημεῖν, παρὰ βασιλέων ἢ πατριαρχῶν κατεχομένοις, ἢ διὰ νόσον βαρεῖαν κωλυομένοις· ἡ Νεαρὰ οὐδέν τι τοιοῦτον διαλαμβάνει. Μᾶλλον μὲν οὖν τὸ ἐν μέρει τῆς ς' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς περὶ μόνου τοῦ βασιλέως περιεχόμενον, καὶ καταστρωθὲν παρὰ τοῦ Φωτίου ἐν τῷ ῥηθέντι β' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἡ ἀνακάθαρσις οὐκ ἐδέξατο, ἀλλ' ἐδίωξεν· ἔδοξε γοῦν τὰ τοῦ κανόνος μᾶλλον ὀφείλειν κρατεῖν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἔτι ἀμφιβάλλω. Καθὼς μὲν γάρ ἐστι τὸ ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν, πρόσκειμαι τοῖς λέγουσιν ὀφείλειν μᾶλλον τὰ τοῦ κανόνος κρατεῖν· καθὸ δὲ τὰ Βασιλικὰ ἀνεκαθάρθησαν μετὰ τὴν τοῦ νομοκανόνου ποίησιν καὶ τὴν τοῦ κανόνος τούτου ἀπόλυσιν, πρόσκειμαι τῇ ἑτέρᾳ γνώμῃ.

A cunt ergo Patres: Quoniam id seditionum et ecclesiasticarum perturbationum causa est, statuimus, ne eligatur episcopus vivo ecclesiæ præsule, nisi utique vel ex examinatione constiterit esse admittendam viventis renuntiationem, vel synodali sententia condemnatus fuerit. Tunc enim eo etiam vivente ordinabitur alius. Quasi vero dixisset quispiam, Quid vero fiet in populo episcopatus, si is, qui illi præest, non facit canonicam renuntiationem, sed extra suum episcopatum moratur? intulerunt, quod si quis episcopus ultra sex menses a sua ecclesia abfuerit, sine imperiali vel patriarchali jussione, vel sine gravi morbo, qui non permittit ut possit locum loco mutare, is erit a sacerdotio alienus, et alius pro eo ordinabitur. Quoniam B autem ex his quidem apparet, esse admittendas, quæ quomodocunque fiunt ab episcopis renuntiationes; alii vero canones, et sancti Cyrilli ad Domnum epistola, sive 1 et 3 ejus responsum, statuunt, non esse inconsiderate admittendas episcoporum renuntiationes, debes præsentem quoque canonem ad illa reducere. Lege 11 quoque cap. tit. 9 præsentis operis, et quæ in eo sunt. Quia autem cap. 2 tit 8 præsentis operis, vel quæ in eo continentur cap. 18 et 19 tit. 1 lib. III Basilic. quod est pars 123 Justiniani Novellæ, videtur præsenti canoni repugnare, quæsitum est a quibusdam, quidnam sequi debeamus. Videntur autem in his adversari: Canon episcopo sex mensium C spatium ad hoc ut possit perigrenari et ab episcopatu abesse, largitus est: Novella vero id ad unius anni intervallum extendit. Præterea canon eos, qui ultra sex menses a suis ecclesiis absunt, antistites citra inquisitionem ab iis ipsis alienari statuit: Novella sumptus prius ab œconomicis antistitibus non suppeditari jubet, **357** post tempus elapsum, et sic a suis clericis accersiri; et si non sic persuasi fuerint, alios ordinari. Canon permittit antistitibus etiam ultra annum abesse, si ab imperatoribus vel a patriarchis detineantur, vel propter gravem morbum prohibeantur: Novella nihil tractat ejusmodi. Magis ergo quod in parte 6 Justiniani novellæ de solo imperatore continetur, et a Photio in dicto cap. 2 tit. 8 præsentis operis situm est, repetita D prælectio non recepit, sed expulit; visum est ergo canonem potius servari oportere. Ego vero adhuc etiam dubito. Quatenus enim est quæstio ecclesiastica, sto ab illis qui dicunt canonem magis servari oportere: quatenus autem Basilica repurgata sunt post nomocanoni compositionem, et hujus canonis editionem, alteri sententiæ assentior.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (58).

Ἐν τοῖς μὲν ἐγράψαμεν ὀφείλειν τὰ τῷ παρόντι

Altera interpretatio.

In his quidem scripsimus servari oportere, quæ

Guill. Beveregii notæ.

(58) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hæc altera interpretatio hujus canonis non modo in codice Bodleiano, sed et in Amerbachiano, necnon in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem exstat.

hoc canone comprehenduntur, de episcopis qui renuntiant, præter ea quæ a sancto Cyrillo in epistola ad Domnum constituta sunt: ut quæ a sancta et universali tertia synodo discussa et examinata fuere, per epistolam quæ tunc missa erat ad synodum in Pamphilia. Tu autem scias quod hæc omnia, quæ a sancto Cyrillo constituta sunt, nescio quomodo contemnuntur. Multi enim, etiam eas, quæ quomodocunque fiunt ab episcopis, renuntiationes, admittendas esse volunt, ut vult hic præsens canon. Qui sunt autem subtiliores, illas esse dicunt admittendas renuntiationes, quæ continent eas fieri propter indignitatem eorum qui renuntiant. Ego vero ea sequor, quæ sunt a sancto Cyrillo definita. Si enim concessum fuerit, ut episcoporum renuntiationes citra curiosiorem examinationem admittantur, multi episcopi episcopos esse desinent, propter rerum inæqualitatem; quod quidem ad magnam status ecclesiastici spectat injuriam: ut de Dei contumelia nihil dicam. Si vis autem per tonsuram renuntiare episcopos, et eo quod vitam monasticam elegerint, quemadmodum magnus quoque fecit Gregorius Theologus, et dicis hunc canonem de iis renuntiationibus dicere; assentior et ipse. Renuntiatio vero Macres illius servi Dei, synodaliter accepta ab illo patriarcha domino Luca, aliquanto post tempore exolevit, episcopi suasione, per synodalem sententiam, cum patriarchatum gereret sanctissimus ille patriarcha dominus Michael Anchialus. Cum videret enim ille patriarcha, episcopi renuntiationem non continere, episcopum renuntiare ut indignum, sed ut non dignum, dixit non esse admittendam ejusmodi renuntiationem. Non enim qui utique non dignus est sacrum facere, jam etiam indignus est; sicut et magnus inquit Basilius in una oratione sacrosancti mysterii, quæ sic se habet: Nemo eorum, qui carnalibus desideriis et voluptatibus alligati sunt, dignus est accedere et appropinquare, vel tibi ministrare, Rex gloriæ: et statuens eum quidem, qui se dixit indignum, esse per se condemnatum, qui autem non dignum, laudandum ut humilem, æquum censuit, ut episcopus sacerdotis officio fungeretur, ut qui non canonice renuntiasset. Qui autem dicunt longam renuntiationum consuetudinem, perinde ac canonem, valere debere, male dicunt. Longa enim non scripta consuetudo non valet, quando legi scriptæ vel canoni adversatur. Et quære quæ a nobis de ea re scripta sunt, in cap. 3 primi tit. præsentis operis.

ZONAR. Quidam olim, ut credibile est, vel ex eo tantum, quod aliqua contra episcopos crimina quispiam detulisset, vel quod ipsimet libellos renuntiationis dedissent, antequam vel de objectis criminibus quæsitum vel causæ renuntiationis examinatæ fuissent, alios in eorum **358** ecclesiis, qui accusati fuerant, quive renuntiationis libellos obtulerunt, episcopos subrogabant: qua ex re seditiones in ecclesiis ac tumultus excitabantur.

A κανόνι περιεχόμενα χάριν τῶν παραιτουμένων ἐπισκόπων ἐξακούεσθαι πρὸς τὰ κανονισθέντα παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ, ὡς συγκροτούμενα καὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου διὰ τῆς γινομένης τηνικαῦτα ἐπιστολῆς πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ σύνοδον· σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ταῦτα τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διορισθέντα οὐκ οἶδ' ὅπως παραβλέπονται. Πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ τὰς ὁπωσδήποτε γινομένας παρὰ τῶν ἐπισκόπων παραιτήσεις δεκτέας εἶναι θέλουσι κατὰ τὸν παρόντα κανόνα· οἱ ἀκριβέστεροι δὲ ἐκείνας τὰς παραιτήσεις λέγουσι εἶναι δεκτὰς, τὰς διαλαμβανούσας γίνεσθαι ταύτας διὰ τὴν ἀναξιότητα τῶν παραιτουμένων. Ἐγὼ δὲ τοῖς παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διορισθεῖσιν ἕπομαι. Εἰ γὰρ δοθῇ παραι-
B τήσεις ἐπισκόπων δέχεσθαι, πλείους τῶν ἐπισκόπων οἱ ἀποεπίσκοποι ἔσονται διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν, ὅπερ πρὸς μεγάλην ὕβριν ἀφορᾷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας· ἐῶ γὰρ λέγειν καὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ παραιτεῖσθαι θέλεις ἐπισκόπους δι' ἀποκάρσεως, καὶ διὰ τοῦ ἐπιλέξασθαι διαγωγὴν μοναδικὴν, καθὼς καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐποίησε, καὶ περὶ τοιούτων παραιτήσεων λέγεις τὸν κανόνα ταῦτα διαλαμβάνειν, συντίθεμαι καὶ αὐτός. Ἡ μέντοι παραίτησις τοῦ Μάκρης ἐκείνου θεοδούλου, δεχθεῖσα συνοδικῶς παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, μετὰ ἡμέρας ἠπράκτησεν ἐκ παρακλήσεως τοῦ ἐπισκόπου διὰ ψήφου συνοδικῆς, πατριαρχεύοντος τοῦ ἁγιωτάτου
C ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου. Ἰδὼν γὰρ ὁ τοιοῦτος πατριάρχης τὴν παραίτησιν τοῦ ἐπισκόπου μὴ διαλαμβάνουσαν παραιτεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον ὡς ἀνάξιον, ἀλλ' ὡς μὴ ἄξιον, εἶπεν ὅτι ἀπαράδεκτος ἡ τοιαύτη ἀπαίτησίς ἐστιν. Οὐδὲ γὰρ ὁ μὴ ἄξιος εἰς τὸ ἱερουργεῖν ἤδη καὶ ἀνάξιός ἐστι· καθὼς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν μιᾷ τῶν ἁγίων εὐχῶν τῆς ἱερᾶς ἁγιαστείας φησὶν, οὕτω πως διαλαμβανούσης· Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι καὶ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης· καὶ διαγνοὺς τὸν μὲν εἰπόντα ἑαυτὸν ἀνάξιον αὐτοκατάκριτον εἶναι, τὸν δὲ μὴ ἄξιον εὐχαριστητέον ὡς ταπεινόφρονα, ἐδικαίωσε τὸν ἐπίσκοπον ἱερατεύειν, ὡς μὴ κατὰ κανόνας παραιτησάμενον.
D Οἱ δὲ λέγοντες ὀφείλειν ὡς κανόνα τὴν περὶ τῶν παραιτήσεων μακρὰν συνήθειαν κρατεῖν κακῶς λέγουσι. Μακρὰ γὰρ συνήθεια ἄγραφος οὐ κρατεῖ, ἔνθα ἐγγράφῳ νόμῳ ἢ κανόνι ἐναντιοῦται. Καὶ ζήτει τὰ γραφέντα παρ' ἡμῶν χάριν τούτου εἰς κεφάλ. γ' τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, ὡς ἔοικε, πάλαι, ἢ αἰτιαμάτων ἁπλῶς λαληθέντων κατ' ἐπισκόπων, ἢ παραιτήσεων παρ' αὐτῶν δοθεισῶν, πρὸ τοῦ τὰ αἰτιάματα ἐξετασθῆναι ἢ τὰς αἰτίας σκοπηθῆναι τῶν παραιτήσεων, ἑτέρους εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν αἰτιαθέντων ἢ παραιτησαμένων ἐχειροτόνουν, ὅπερ στάσεις καὶ θορύβους ἐνεποίει ταῖς ἐκκλησίαις. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἡ σύνοδος ὥρισε μὴ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐν ἐκκλησίᾳ, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ζῇ, καὶ οὐκ ἀπεκινήθη τῆς

A ἰδίας τιμῆς, ἤγουν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας. Δεῖ γάρ, φησί, πρότερον κανονικῶς ἐξετάζεσθαι τὴν αἰτίαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπαγομένην, καὶ εἰς πέρας ἄγεσθαι, τουτέστιν εἰς ἀπόφασιν, καὶ ὅτε κανονικῶς ἐκεῖνος καθαιρεθῇ, ἕτερον χειροτονεῖσθαι εἰς τὴν ἐπισκοπήν. Ὁμοίως φησὶ καὶ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος, τοῦ δικαίου τῆς ἐπισκοπῆς ἀντεχόμενος, οὔτε τὸν οἰκεῖον ποιμαίνει λαόν, οὔτε παραιτεῖται, εἰ εὔλογον αἰτίαν ἴσως ἔχει παραιτήσεως, ἀλλὰ πλέον ἑξ μηνῶν ἐν ἑτέρῳ διατρίβει τόπῳ, ἐκπεσεῖται καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, εἰ μή που ἢ ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος κατέχεται διά τινα χρείαν, ἢ τῷ οἰκείῳ πατριάρχῃ ἀναγκαίως ὑπηρετεῖ, ἢ νόσῳ τινὶ χαλεπῇ καὶ βαρείᾳ συνέχεται, καὶ τοιαύτη, ὡς ἀκινησίας αὐτῷ αἰτίαν γίνεσθαι. Τότε γὰρ συγγνώμην ἕξει ἀποδημῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἄνευ δὲ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἀποδημῶν ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον, καὶ ἀλλαχοῦ διατρίβων, ἀλλοτριωθήσεται τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ ἕτερος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου ἀντεισαχθήσεται.

Proinde igitur, qui in ecclesia episcopus est superstes, neque proprio honore, hoc est, episcopali dignitate, motus est, nullum in ea episcopum alium constitui licere synodus definivit. Oportet enim prius, inquit, ex præscripto canonum crimen, quod episcopo intenditur, examinari ad exitumque perduci, hoc est, sententiam de illo ferri; eoque demum ex decretis canonum deposito, alterum in ejus episcopatu denique subrogari. Idem Sardicensis quoque synodi canone 4 constitutum est. Quod si quispiam episcopus, jure episcopatus retento, neque in curam pascendi gregis incumbit, neque renuntiat, si justa illi forte aliqua causa sit renuntiationis; sed ultra semestre temporis spatium alio B in loco degit, is episcopatu simul ipsaque episcopali dignitate excidet; nisi vel imperatoris jussu, ejus opera utentis, alicubi detineatur, vel necessariis patriarchæ sui ministeriis occupetur, vel eousque difficili gravique morbo oppressus decumbat, ut commovere sese nullatenus queat. Tunc enim, quamvis procul ab ecclesia sua degenti, nihilominus ignoscetur. Si vero, nulla ejusmodi causa intercedente, ultra semestre spatium alibi absens exegerit: altero in ejus episcopatu suffecto, summi sacerdotii dignitate ipse privabitur.

ΑΡΙΣΤ. « Κατὰ μηδένα τρόπον ἐπιβαινέτω τις « ἐπισκοπῆς, ἧς ὁ προεστὼς ἔτι ζῇ. Δεῖ γὰρ τὴν « αἰτίαν πρότερον ζητεῖσθαι τοῦ μέλλοντος ἐκδιώ« κεσθαι, καὶ μετὰ καθαίρεσιν ἕτερον προβιβά« ζεσθαι. Εἰ δέ τις ἀμελοίη τῆς ἰδίας ποίμνης, « καὶ μήτε νόσῳ, ἢ βασιλικῷ ἢ πατριαρχικῷ « κελεύσματι κατεχόμενος, ὑπὲρ ἑξαμηνιαῖον C « ἀποδημήσει χρόνον, τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἀξίας « καὶ τιμῆς ἤτω ἀλλότριος. »

ARIST. « Nemo episcopatum ullo modo invadat, « cujus præsul adhuc vivit. Causam enim illius, « qui expellendus est, examinari prius oportet, « et post depositionem alium promoveri. Si quis « autem gregem suum neglexerit, et neque morbo, « nec imperiali nec patriarchali jussu detentus, « ultra semestre spatium abfuerit, ab episcopi « dignitate simul ac honore alienus sit.

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας (59) « φροντίζοντες, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖον « ἐθέμεθα, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν « ἢ μοναχῶν ἀθρόον εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος « ἀνάγεσθαι, ἀλλὰ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθ« μοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκο« πῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ

CANON XVII

« In omnibus boni ecclesiastici ordinis curam « gerentes, hoc quoque definire necessarium « duximus: ut nullus deinceps laicus vel mona« chus repente ad episcopalem altitudinem eve« hatur; sed in ecclesiasticis gradibus primum « examinatus, ita episcopalis dignitatis ordina« tionem suscipiat. Etsi enim hucusque quidam

Guill. Beveregii notæ.

(59) *Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας.* Cautum est hoc canone, ne quis laicus aut monachus ad episcopalem dignitatem in posterum evehatur, nisi qui tempus in singulis ecclesiasticis D præstitutum gradibus prius adimpleverit. Hoc autem a Photio sui ipsius causa constitutum videtur, vel ipse saltem ei constituendo occasionem præbuit; quippe qui, contra ac hic decernitur, patriarchatum Constantinopolitanum adeptus est. Is enim cum protospatharius et primus e secretis imperatori esset, e laico sex diebus patriarcha creatus est. Nam primo die factus est monachus, altero lector, deinde hypodiaconus, diaconus, presbyter, et sexto patriarcha; ut Nicetas in Vita Ignatii Constantinopolitani tradidit: Καὶ ἐν ἓξ ὅλαις ἡμέραις χερσὶν ἀνθρώπων τελειούμενος τῆς ἀποθυμουμένης ἐπελαμβάνετο καθέδρας. Καὶ ἦν ἀληθῶς ἐκεῖνον ὁρᾷν αὐθημερὸν ἅγιον πλαττόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν· πρώτῃ γὰρ ἡμέρᾳ μοναχὸς ἀντὶ λαϊκοῦ· τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀναγνώστης, καὶ ὑποδιάκονος τῇ ἑξῆς, εἶτα διάκονος, εἶτα πρεσβύτερος, ἔπειτα τῇ ἕκτῃ, Χριστοῦ δὲ ἦν Γενέθλια, καὶ αὐτὸς τῷ ἱερατικῷ προστὰς θρόνῳ τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ προσεφώνει. Nicet. in Vita Ignat. Et ipsa quidem octava generalis vulgo appellata synodus, Ignatii gratia habita, præposteram hanc et irregularem Photii ordinationem perstringere videtur, ubi neminem ad episcopatus honorem promoveri statuit, nisi in lectoris munere annum, in subdiaconi duos, in diaconi tres, sacerdotii autem quatuor annos expleverit. Προβιβασθήτω εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, ὥστε ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ἀναγνώστου ἐνιαυτὸν τρεῖς, καὶ τέσσαρας ἐν τῷ τοῦ πρεσβυτέρου. Synodi octavæ can. 5. Photius autem in præsenti canone rem extenuare nititur. Primo enim subindicat, nonnullos e laicis vel monachis episcopos statim factos fuisse, et ecclesias suas in altum extulisse (quales nimirum fuerunt Ambrosius Mediolensis et Nectarius Constantinopolitanus), sed addit, hoc in exemplum non trahendum esse, præsertim τοῦ λοιποῦ *in posterum*: adeo ut quæ antea hoc modo factæ sunt ordinationes (ac proinde suam) ratas esse velit; sed tamen in posterum non faciendas esse statuat.

« ex monachis vel laicis, exigente necessitate, episcopali honore statim digni facti sunt, qui et virtute excellenti fuere, et suam ecclesiam in altum extulere : id tamen, quod raro evenit, Ecclesiæ legem nequaquam statuentes, decernimus ut in posterum hoc minime fiat ; nisi is, qui rite ordinatur, per gradus sacerdotales processerit in unoquoque ordine tempus præstitutum adimplens. »

BALS. Confusionem ecclesiasticam vocant Patres, inconsiderate et absque examinatione fieri aliquem monachum vel laicum antistitem. Et ideo dicunt, non debere eorum quempiam ad episcopatus altitudinem provehi, nisi omnes prius gradus ecclesiasticos, præstituto et sufficienti unicuique ordini tempore, pervaserit. Adjiciunt autem, quod etiamsi tale quid prius factum sit propter urgentem necessitatem, et qui electi et eodem die ordinati sunt virtute clari exstitere, et ecclesias, quibus præfuerunt, exornavere ; id tamen quod raro fit non est lex Ecclesiæ, ut nos deinceps illud sequi oporteat. Quia autem sæpe fuit dubitatum, quantum est tempus præstitutum, quod canone declaratur : nonnulli quidem dicebant, quod quoniam præstantissimus Theologus magnus Gregorius, in orationibus de sacerdotio, dicit sacerdotem 7 diebus perfici, debemus nos quoque si non plus, certe necessario id ipsum tempus in unoquoque gradu observare. Alii dicebant, canonem 10 Sardicensis synodi definire, nullum divitem vel scholasticum e foro episcopum constitui ; nisi lectoris et presbyteri et diaconi **359** ministerium peregerit, in uniuscujusque ordinis gradu non minimo tempore transmisso. Usi sunt autem et septimo capite primi tituli tertii libri Basilic., quod quidem est primum caput centesimæ tricesimæ septimæ Justiniani Novellæ, quæ dicit præcise non ordinandum apparitorem, vel publicis muneribus aliter addictum, nisi in monasterio non minus quam 15 annis vitam monasticam absque reprehensione peregerit : et instabant præstitutum tempus esse 15 annos. Mihi autem videtur Novella quidem loqui de tribunis militum acieive instructoribus, et iis qui rempublicam administrant : Sardicensis autem synodi canon de divitibus ex foro, et scholasticis in dicendo, tractat : sed non de omnibus monachis vel laicis. Et utraque etiam inter se dissident. Lege ergo centesimam vicesimam* secundam Justiniani Novellam in principio sic dicentem : Damus autem potestatem iis, qui electionem faciunt, ut absque curiali et præsidis apparitore, si quem sæcularem

A « μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ τῶν μοναχῶν ἢ λαϊκῶν τινες, ἀπαιτούσης χρείας, παραυτίκα τιμῆς ἄξιοι γεγόνασιν ἐπισκοπικῆς, ἀρετῇ τε διαπρέψαντες, καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαν ὑψώσαντες· ἀλλὰ τό γε σπάνιον οὐδαμοῦ νόμον τῆς Ἐκκλησίας τιθέμενοι, ὁρίζομεν τοῦ λοιποῦ μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι· εἰ μὴ κατὰ λόγον ὁ χειροτονούμενος διὰ τῶν ἱερατικῶν προέλθοι βαθμῶν, ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον χρόνον ἀποπληρῶν. »

ΒΑΛΣ. Ἀταξίαν ἐκκλησιαστικὴν οἱ Πατέρες καλοῦσι τὸ ἀπερισκέπτως καὶ δίχα δοκιμασίας γίνεσθαί τινα μοναχὸν ἢ λαϊκὸν ἀρχιερέα. Διό φασι μὴ προαναβιβάζεσθαί τινα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ τῆς B ἐπισκοπῆς ὕψος, εἰ μὴ πάντας πρότερον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς διέλθῃ διὰ τοῦ νενομισμένου καὶ ἀρκοῦντος καιροῦ ἑκάστῳ τάγματι. Προστιθέασι δὲ ὡς, εἰ καὶ πρότερον γέγονέ τι τοιοῦτον διὰ κατεπείγουσαν χρείαν, καὶ οἱ ἐκλεγέντες καὶ αὐθημερὸν χειροτονηθέντες διέλαμψαν ἐπ' ἀρετῇ, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐκόσμησαν ὧν προέστησαν· ἀλλὰ τὸ σπανίως γενόμενον νόμος τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἔστιν, ὥστε τούτῳ ἀκολουθεῖν ἡμᾶς καὶ ἐφεξῆς. Ἐπεὶ δὲ γέγονε πολλάκις ἀμφιβολία περὶ τοῦ πόσος ἐστὶν ὁ τῷ κανόνι δηλούμενος νενομισμένος καιρός· τινὲς μὲν εἶπον ὡς, ἐπεὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ διαλάμψας μέγας Γρηγόριος ἐν τοῖς περὶ ἱερωσύνης λόγοις (60) λέγει τελεῖσθαι δι' ἑπτὰ ἡμερῶν τὸν ἱερέα, ὀφείλομεν παρατηρεῖν καὶ ἡμεῖς, εἰ μὴ πλείονα, ἀλλὰ ἐξ C ἀνάγκης τέως τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῷ. Ἕτεροι εἶπον ὡς ὁ ι' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διορίζεται μηδένα πλούσιον ἢ σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς καθίστασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ ἀναγνώστου καὶ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσει, ἐν ἑκάστου τάγματος βαθμῷ οὐκ ἐλαχίστου χρόνου διαβιβαζομένου. Ἐχρήσαντο δὲ καὶ τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ κεφάλαιον πρῶτον τῆς ρλζ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, λέγοντι ἐν μέρει μὴ ψηφίζεσθαι ταξεώτην ἢ πολιτευόμενον ἄλλως, εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἧττον δεκαπέντε ἐτῶν μοναχικὸν βίον ἀδιαβλήτως ἐξετέλεσε· καὶ ἐνέστησαν εἶναι νενομισμένον καιρὸν τὸν πεντεκαιδεκαετῆ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἡ μὲν Νεαρὰ περὶ ταξεωτῶν καὶ πολι- D τευομένων τὸν λόγον ποιεῖται· ὁ δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου περὶ τῶν ἀπὸ ἀγορᾶς πλουσίων καὶ περὶ τοὺς λόγους σχολαστικῶν διαλαμβάνει· οὐ μέντοι γε καὶ περὶ πάντων τῶν μοναχῶν ἢ τῶν λαϊκῶν. Καὶ εἰσὶ καὶ ἄμφω ἀμέτοχα. Ἀνάγνωθι οὖν τὴν ρκϐ' Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν περὶ τὰς ἀρχὰς λέγουσαν οὕτω· Δίδομεν δὲ ἄδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, εἴ τινα κοσμικὸν δίχα κοσμι-

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Ἐν τοῖς περὶ ἱερωσύνης λόγοις*. Ita quidem codex noster Bodleianus legit. Sed reliqui omnes, Amerbachianus, Ætoniensis, Tilianus, etc. legunt ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν λόγῳ αὐτοῦ. Et recte quidem. Hæc enim verba in quadragesima quarta Gregorii Theologi hic citati oratione in sanctam Pentecosten habita exstant, Ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος, ἐν ἑπτὰ δὲ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος, ἐν τοσαύταις δὲ ὁ ναὸς ἐγκαινιζόμενος. Greg. Naz. orat. 44.

κοῦ (61) καὶ ταξεώτου ἄξιον τῆς προειρημένης A ἐπιλογῆς εἶναι νομίζουσι, τὸν τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δύο κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι· οὕτω μέντοι, ἵνα κοσμικὸς, ὁ τούτῳ τῷ τρόπῳ εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιλεγεὶς, μὴ εὐθέως ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρῶτον τοῖς κληρικοῖς οὐχ ἔλαττον τριῶν μηνῶν συναριθμηθῇ, καὶ οὕτω τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὴν ἱερὰν τῆς Ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθεὶς, ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ. Καὶ μετά τινα πάλιν ταῦτά φησι· Εἰ δέ τις παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν τοῦτον πᾶσι τρόποις τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι· ἀλλὰ κἀκεῖνον, ὅστις παρὰ ταῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρίζεσθαι ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἥτις καθ' οἱονδήτινα χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν B περιῆλθε, διὰ τὸ πταῖσμα ὃ ἐποίησε, τῇ δεσποτείᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἧς ἐπίσκοπός ἐστιν, ἐκδικεῖσθαι. Ὥστε εἰ μὴ ἐμποδίζοι τὸ μὴ καταστρωθῆναι τὴν τοιαύτην Νεαρὰν εἰς τὰ Βασιλικὰ, ἐκ ταύτης τέως τὸ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀμφίβολον λύεται. Νομίζω δὲ ἐκ τούτου μηδὲν εἶναι τὸ ἐμποδὼν τῇ ἐπιλύσει τῆς ἀμφιβολίας· διὸ καὶ καταφεύγω (62) εἰς τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑποτυπωθὲν χάριν τῆς τελειώσεως τῶν ἱερέων, καὶ λέγω ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν δι' ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν ἑκάστου βαθμοῦ τελειοῦσθαι χειροτονίαν, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ἡ ἄγραφος ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια τοῦτο παραδεξαμένη τὰς τῶν βαθμῶν χειροτονίας ἐνεργεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κγ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Καὶ σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τάγμασιν οἱ μοναχοὶ οἱ μὲν δεξάμενοι σφραγῖδα ἐπισκόπου λαϊκοῦ τόπον ἐπέχουσιν.

prædicta electione dignum existimaverint, cum simul cum aliis duobus clericis vel monachis eligant, ut sæcularis hoc modo ad episcopatum electus, non protinus episcopus ordinetur; sed primum clericis non minus quam tribus mensibus connumeretur, et sic sanctos canones et sacrum ecclesiarum ministerium edoctus, episcopus ordinetur. Et post aliquantum rursus hæc dicit : Si quis autem præter memoratam observationem episcopus ordinatus fuerit, jubemus eum omnino episcopatu expelli : sed et illum, quicunque præter hæc ordinare ausus fuerit, a sacerdotali ministerio anno uno separari, et omnes facultates, quæ quocunque tempore vel modo in suum dominium venerunt, propter errorem quem commisit, ecclesiæ dominio, cujus est episcopus, addici. Quare si non impedit, quod hæc Novella in Basilica non relata sit, ex ea de laicis dubitatio nunc solvitur. Existimo autem hoc nihil afferre impedimenti solutioni dubii : et ideo confugio ad id quod a sancto Patre nostro Gregorio Theologo de sacerdotum perfectione scriptum est, et dico necessario per septem dies uniuscujusque gradus fieri ordinationem, et eo magis quod etiam non scripta ecclesiastica consuetudo, hoc suscepto, sic graduum ordinationes facit. Lege et cap. 23 primi tituli præsentis operis. Et nota ex hoc canone in ecclesiasticis ordinibus monachos qui quidem episcopi characterem acceperunt, locum laici obtinere.

ΖΩΝΑΡ. Κωλύει ὁ κανὼν τὸ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαί τινα λαϊκὸν ἢ μοναχὸν, μὴ πρότερον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθμοῖς ἐξετασθέντα, ἤγουν ταχθέντα, δοκιμασθέντα. Βούλεται γὰρ τὸν εἰς ἐπισκοπὴν προβιβασθήσεσθαι μέλλοντα κατὰ τάξιν εἰς ἕκαστον τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν προχειρίζεσθαι, καὶ πληροῦν ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον χρόνον, καὶ οὕτως εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνάγεσθαι ὕψος. Εἰ γὰρ καὶ ἔφθασαν, φησὶ, τινὲς ἀπὸ λαϊκῶν ἢ μοναχῶν αὐτίκα εἰς ἐπισκοπικὸν ἀναχθῆναι ἀξίωμα, καὶ ἀρετῇ τε διέλαμψαν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐκόσμησαν, ὧν προέστησαν· ἀλλὰ τὸ σπανίως συμβὰν οὐ νόμον τῆς Ἐκκλησίας τιθέμεθα, ὥστε τούτῳ ἀκολουθεῖν. Καὶ ὁ δέκατος δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ὁμοίως διετάξατο.

C ZONAR. Laicum hominem aut monachum, nisi qui prius in ecclesiasticis ordinibus recensitus sit, hoc est, constitutus et probatus, episcopum ordinari hic canon vetat. Sed eum, qui ad episcopatum sit evehendus, singulis ecclesiasticis gradibus ordine adscribi, et constitutum in unoquoque tempus implere; itaque demum ad episcopale fastigium extolli placet. Nam etsi quidam, inquit, ex laicorum monachorumve numero ad episcopalem dignitatem, non exspectato temporum intervallo, confestim evecti sunt, iique et virtute præluxerunt, et ecclesiis, quibus præfecti dati sunt, ornamento fuere; tamen quod haud ita sæpe contingit, id nos pro lege, quam sequi oporteat, accipi nequaquam jubemus. Idem Sardicensis quoque synodi decimo D canone constitutum reperias.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ χειροτονηθησόμενος ἐπίσκοπος μὴ « ἀθρόον ἐκ λαϊκῶν ἢ μοναχῶν ὑψούσθω· ἀλλ' ἐν « ἑκάστῳ τάγματι τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν τὸν « νενομισμένον ἀποπληρούτω χρόνον. Εἰ γὰρ καί « τινες ἀθρόον ὑψωθέντες διέπρεψαν, ἀλλ' οὐ « νόμος Ἐκκλησίας τὸ σπάνιον. »

ARIST. « Qui episcopus ordinandus est, e laicis aut « monachis confestim ne evehatur; verum in unoquoque graduum ecclesiasticorum ordine tempus « legibus constitutum adimpleat. Etiamsi enim « nonnulli confestim evecti præclare se gesserunt, quod tamen raro accidit non est Ecclesiæ lex.

Guill. Beveregii notæ.

(61) *Δίχα κοσμικοῦ.* Legendum juxta alios codices δίχα βουλευτοῦ, quæ haud dubie verior est lectio.

(62) *Διὸ καὶ καταφεύγω.* Hæc usque ad χειροτονίας ἐνεργεῖ inclusive codici Bodleiano accepta referas : in aliis enim desiderantur, nisi quod Gentianus Hervetus ea ex ms. Tiliano Latine vertit.

fidei sunt, Romanorum Ecclesia nihil errabat, neque a nobis interea dissidebat. Nunc vero nobis cum illa non convenit.

ARIST. « Qui sub vinculo, vel depositione, vel anathemate, et apud Romam et Constantinopolin fuit, ita maneat. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ὑπὸ δεσμὸν, ἢ καθαίρεσιν, ἢ ἀνάθεμα, παρά τε Ῥώμης γενόμενος καὶ παρὰ Κωνσταντινουπόλεως οὕτω μενέτω. »

CANON II.

« Etiamsi hucusque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt; et cum hoc facerent, neglecti sunt: sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit, ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, et pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus: nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur. Et ideo quemadmodum prædictum est, decernimus, ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorum-

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Εἰ καὶ μέχρι νῦν (66) ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο· ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν ἵνα, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ εἴ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσει κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἐπέχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρίας, οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προείρηται, θεσπίζομεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατι-

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Εἰ καὶ μέχρι νῦν.* Hic canon non modo ab Ivone par. 7, c. 149, sed et a Gratiano citatur, his verbis: *Hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de pontificali ordine ad monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam ulterius, possit ad pontificatum reverti.* Item: *Præcepit sancta synodus ut quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam et ad pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet verbum et discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.* Gr. *Decret.* caus. 7, q. 1, c. 45. Dicitur autem ibidem hunc canonem editum esse in quinta actione Constantinopolitanæ synodi 383 Patrum, sub Joanne papa octavo, cui præfuit Petrus presbyter cardinalis, et Paulus Anconitanus episcopus, et Eugenius Ostiensis episcopus; et hos papæ Romani apocrisiarios ea dixisse, quæ usque ad *Item* occurrunt. Hæc ut melius intelligantur, in decreto, ut Gregorii XIII jussu edito, quæ ad hujus canonis constitutionem spectant, ex Actis hujus synodi, in Vaticana bibliotheca exstantibus apponuntur; et sic se habent: Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπε, Πῶς ὑμῖν δοκεῖ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν μοναχῶν καταλεγόντων χώραν, ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτοὺς παραδόντες, δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ποιμνιαρχίας ἔχεσθαι; Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, Τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται· ὅστις γὰρ ἐὰν ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι μετανοούντων, καταριθμηθῇ χώραν, οὐ δύναται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Βασίλειος καὶ Ἡλίας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων εἶπον, Οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἐφωράθη τοῦτό ποτε γενόμενον· τοὐναντίον μὲν οὖν, μονάζοντες πρόεισιν εἰς ἀρχιερέας, ὑπὸ δὲ ἀρχιερέων εἰς μοναχοὺς κατερχόμενοι ἀρχιερεῖς μένειν οὐ δύνανται. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, Ὁρισθήτω δὲ περὶ τούτου κανὼν, πολλάκις γὰρ δὲ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαι γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῶν μὲν λεγόντων μὴ κωλύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς μοναχοὺς γενομένους τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συνευδοκούντων ἐπὶ τούτῳ. Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, Ἐκτεθήτω κανών. Ἁγία σύνοδος εἶπεν, Ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνας περὶ τῶν εἰς τοῦτο μανίας καὶ ἀπονοίας ἐλθόντων λαϊκῶν, ὥστε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς τύπτειν ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπά. Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπεν, Εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες· καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω. Εἰ καὶ μέχρι νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, etc. *Photius patriarcha dixit, Quid censetis de iis, qui ex antistitum ordine seipsos in monachorum locum conferunt? Num qui seipsos subjectos esse voluerunt, possunt iidem adhuc idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi legati veteris Romæ dixerunt, Id apud nos minime tenet, neque in more est positum. Quicunque enim ex antistitum ordine, monachorum, id est pœnitentium, ordini annumeratus fuerit, is antistitis dignitatem non potest sibi amplius vindicare. Basilius et Helias Orientalium sedium legati dixerunt, Neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contra quidem monachi ad antistitum ordinem provehuntur, at qui ex antistitibus ad monachos descendunt, hi antistites manere non possunt. Sancta synodus dixit, De hac etiam re canon constituatur: nam et apud nos sæpe hac de causa dubitationes exoriuntur; nonnullis quidem dicentibus, non prohiberi antistites, cum monachi facti fuerint, quo minus antistitum muneribus fungantur: nonnullis vero hanc sententiam minime probantibus. Sanctissimi legati dixerunt: Detur canon. Sancta synodus dixit, Præterea vero æquum ducimus constitui canones de laicis illis, qui eo insaniæ ac superbiæ devenerunt, ut antistites vel sacerdotes Dei verberent aut custodiæ tradant, et reliqua. Photius patriarcha dixit, Si vestra sanctitas jubeat, legantur canones: acceptosque eos Petrus Dei diaconus, et protonotarius legit, Etiamsi hucusque nonnulli antistites*, etc. usque ad finem hujus canonis. Quod autem hic dicitur de laicis episcopos vel sacerdotes verberantibus, vel in custodiam tradentibus, illud in proximo sive tertio hujus synodi canone constituitur: ex eo autem, quod præsens canon a Gratiano in decretum referatur, manifestum est, hanc synodum ab Ecclesia Romana tunc temporis approbatam fuisse, non obstante primo canone ab ea edito.

« κῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς A « τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώ« ραν ἑαυτὸν καταβιβάζεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο « τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ « διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, « αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας « βαθμοῦ οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον, ὅπερ διὰ τῶν « ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἐπισκόπων θελόντων καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἐνεργεῖν ἀρχιερατικὰ δίκαια οὐκ ἐγράφη κανών. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρουν τινὲς ἐπίσκοποι μετὰ τὸ ἀποκαρῆναι ἔχειν τὰ τῶν ἐπισκόπων προνόμια παρὰ τὴν κρατήσασαν ἄγραφον ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν. Τοῦτο οὖν διορθούμενοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, εἶπον ὡς, ἐπεὶ τὸ μὲν ὕψος τῆς ἀρχιερωσύνης διδασκαλικόν ἐστιν ἀξίωμα, τὸ δὲ μοναχικὸν ἐπάγγελμα B μαθητείας καὶ ὑποταγῆς ἔργον, καὶ ἀδύνατόν ἐστι τὸν ὑποτακτικὸν ἐπὶ θρόνου καθῆσθαι καὶ διδάσκειν, χρεών ἐστι τὸν ἀποστάντα ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ καταγνόντα οἷον ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς μετάνοιαν ἀποδιδόντα, καὶ διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ὑποταγὴν ἐπαγγειλάμενον, μὴ ἐνεργεῖν διδασκαλικόν τι, καὶ ἀντὶ τοῦ ποιμαίνεσθαι, ἐπιχειρεῖν ἄλλους ποιμαίνειν· τὸν δὲ τοῦτο ποιῆσαι ἐπιχειρήσαντα μὴ παραχωρεῖσθαι ἀρχιερατικόν τι ἐνεργεῖν· ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀποκάρσεως ἐκ τούτου ἀπεξένωσεν. Εἶπον δὲ οἱ Πατέρες περὶ τῶν ἀρχιερέων τὸ μὴ καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς χώραν μετανοούντων, καὶ τὸ, Εἰ δέ τις τολμήσειε τοῦτο πρᾶξαι, οὐκ ἀπαγορεύοντες τὴν μετάνοιαν, ὡς C στυγητόν τι πρᾶγμα καὶ ἀποτρόπαιον (τοῦτο γὰρ καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἐστὶν ἄξιον), ἀλλὰ παραγγέλλοντες τοιούτους εἶναι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ οὕτω βιοῦν, ὡς μὴ δεῖσθαι μετανοίας σχεδὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν οἰκείων ἐντεύξεων τὸ Θεῖον ἐξιλεοῦν. Ἐζητήθη δὲ, εἰ μοναχὸς, μετὰ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀξιωθεὶς τοῦ μεγάλου σχήματος, δύναταί τι ἐνεργεῖν ἐπισκοπικόν. Εἶπον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ τοιοῦτος πρὸ τοῦ ψηφισθῆναι ἀπεκάρη, οὐκ ἐδεῖτο καὶ δευτέρας ἀποκάρσεως, κἀντεῦθεν οὐδὲ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῷ χώραν τὰ τοῦ κανόνος. Οὐκ ἤρεσαν δὲ ταῦτα λέγοντες, ἀλλ' ἤκουσαν ὡς κυρίως ἀπόκαρσις ἡ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος περιβολή ἐστι. Τὸ γὰρ μικρὸν σχῆμα ἀῤῥαβὼν ἐκείνου τοῦ τελείου λέγεται. Εἰ γοῦν τὸ μικρὸν σχῆμα τὴν ἀρχιερωσύνην παύοι, D πολλῷ πλέον σχολάσει ταύτην ἡ τελεία ἀπόκαρσις. Εἰ δέ τις καὶ περὶ τῶν ἀποκειρομένων ἱερέων ἐρωτήσει, πῶς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἱερουργοῦσι, καὶ οὐ παύονται· ἀκούσει μὴ εἶναι διδασκάλους τοὺς ἱερεῖς, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τὰ τοῦ κανόνος χώραν ἔχειν ἐπ' αὐτοῖς.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν οὐ παραχωρεῖ ἀρχιερεῖ οἱῳδήτινι μετὰ τὸ ἀποκαρῆναι αὖθις ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν δίκαιον. Καὶ ἕως ἄρτι τινὲς τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ μοναχικὸν κατιόντες σχῆμα πάλιν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ποιεῖν ἐβιάζοντο· (προσφόρως δὲ τὸ κατιόντες ἐτέθη· ἐκ γὰρ τῆς ἀρχιερατικῆς περιωπῆς κατέρχεται ὁ ἀποκειρόμενος εἰς τὴν τῆς

« que catalogum relatus est, ad eorum, qui « pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se « demittat: si quis autem hoc facere ausus « fuerit, post denuntiationem et declarationem « hujus editæ sententiæ, ipse, qui seipsum epi« scopali gradu privavit, non amplius ad prio« rem, quam factis despicatui habuit, dignita« tem revertetur. »

BALS. De episcopis, qui volunt etiam post tonsuram episcopalia jura exercere, non erat scriptus canon. Et ideo quidam conabantur episcopi, postquam tonsi fuissent, habere episcopalia privilegia, præter ecclesiasticam non scriptam consuetudinem, quæ invaluerat. Hoc ergo corrigentes sancti Patres, dixerunt, quod quoniam episcopalis altitudo est dignitas, quæ ad docendum se comparat; monastica autem professio disciplinæ et subjectionis est opus; et fieri non potest, ut qui se subjectum exhibet, in throno sedeat et doceat: opus est, ut qui ab episcopali altitudine recessit, et seipsum veluti condemnavit, et pœnitentiæ tradidit, et per monasticum habitum, subjectionem et obedientiam profitetur, nihil exerceat quod ad docentis officium pertineat, nec pro eo quod pasci debet, pascat; qui autem hoc facere aggressus fuerit, ne quid episcopale exercere permittatur, quia ipse per tonsuram se ab eo alienavit. Dixerunt autem Patres de antistitibus, ne se in eorum, qui pœnitentiam agunt, locum deprimant; et illud, Si quis autem unquam fuerit ausus hoc facere: non prohibentes pœnitentiam, ut rem odiosam et avertendam: (ea enim magna quoque laude digna est), sed significantes tales esse antistites, et ita vivere, ut propemodum pœnitentia non indigeant, sed et suis intercessionibus Deum aliis placent. Quæsitum est autem, si monachus post episcopatum fuerit magno habitu dignatus, an possit episcopale quidpiam exercere. **362** Dixerunt enim nonnulli, quod quoniam antequam electus est ille, tonsus fuit, secunda quoque tonsura nequaquam opus habuit: et inde fit ut canon in eo locum non habeat. Non placuit autem quod dicebant, sed audierunt, quod proprie tonsura est magni et angelici habitus amictus. Parvus enim habitus, illius perfecti habitus arra dicitur. Si igitur parvus habitus facit cessare sacerdotium ipsum; multo magis cessare illud faciet perfecta tonsura. Si quis autem etiam de sacerdotibus, qui tondentur, rogaverit, quomodo post tonsuram sacrificant et non cessant; audiet non esse sacerdotes doctores, et propterea nec canonem quidem in eis locum habere.

ZONAR. Ne antistes quicunque, postquam detonsus fuerit, adhuc sibi jus aliquod summi sacerdotis usurpet, hoc canone constitutum. Et ad hoc usque tempus, antistites quidam, ubi se ad monasticum habitum demisissent, adhuc a summi sacerdotii functionibus avocari se nullo modo patiebantur: (accommodate vero demittendi quoque

verbum apposuit; si quidem e summi sacerdotii fastigio ad infimam abjectionis humilitatem, et ex patriarchæ atque doctoris dignatione in ordinem filiorum ac discipulorum sese, qui tondetur, demittit) sed nunc decrevit synodus, ut qui summi sacerdotii dignitate præditi ad monasticæ postea vitæ institutum deflectere voluerunt, ne quam ipsis ejus dignitatis partem amplius usurpare liceat. Cujus quidem rei hanc rationem subjicit : quoniam, inquit, illius qui tondetur propria abjectionis professio est, seque is discipulum, et ab aliis pascendum, non ipsum pastorem, futurum esse despondet. Quo pacto igitur, et pro summi sacerdotii munere aliis præfectus, et ob monastici habitus demissionem fuerit idemmet abjectus? qua ratione doctoris et discipuli simul muneribus satisfaciet? Propterea, ne se, inquit amplius in locum pœnitentium summi sacerdotes demittant (monachorum siquidem vita pœnitentiæ quædam professio est) constituimus. Quod si quis fecerit, summi sacerdotii dignitatem sibi ipsemet abrogaverit, nec illius iterum vindicandæ facultas amplius relinquetur. Verba porro illa, Ne se in locum pœnitentium demittant; et alia, Quod si quis id facere audeat; non ita accipienda sunt, quasi præsulibus omni pœnitentiæ genere sit interdictum : sed ut ejusmodi antistites esse, itaque vitam instituere debere ostendant, qui ne ulla quidem pœnitentia ferme indigeant; verum aliis quoque offensum Numen sua ipsi deprecatione concilient.

ταπεινώσεως χθαμαλότητα, καὶ ἐκ τοῦ πατρικοῦ καὶ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος εἰς υἱοῦ τάξιν καὶ μαθητοῦ) ἀλλ' ὥρισε νῦν ἡ σύνοδος τοὺς ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος τυγχάνοντας, εἶτα εἰς τὸν μονήρη βίον θελήσαντας ἀποκλῖναι, μηκέτι τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἀντιποιεῖσθαι· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων ὅτι ὁ κειρόμενος ταπείνωσιν ἐπαγγέλλεται, καὶ μαθητὴς εἶναι συντίθεται, καὶ ποιμαίνεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ ποιμαίνειν. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς καὶ προεδρεύων ἔσται διὰ τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ διὰ τὸ σχῆμα τὸ μοναχικὸν ταπεινούμενος; Πῶς δὲ διδάσκων ἔσται καὶ διδασκόμενος; Διὸ, φησὶ, θεσπίζομεν τοὺς ἀρχιερεῖς μηκέτι καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς τόπον μετανοούντων (μετανοίας γὰρ ὁ μοναχικὸς βίος ἐπάγγελμα). Εἰ δὲ τοῦτό τις πράξῃ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποστερεῖ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας, καὶ οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπαναστρέψει ἀξίωμα. Ταῦτα δὲ, ἤγουν τὸ μὴ καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς χώραν μετανοούντων, καὶ τὸ, Εἰ δέ τις τολμήσειε τοῦτο πρᾶξαι, οὐκ ἀπαγορεύοντα τὴν μετάνοιαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν εἴρηται, ἀλλ' ἐκδείκνυσι τοιούτους εἶναι δεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ οὕτω βιοῦν, ὡς μηδὲ δεῖσθαι μετανοίας σχεδὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν οἰκείων ἐντεύξεων τὸ Θεῖον ἐξιλεοῦν.

ARIST. « Si quis ab antistitis sublimitate ad mona-
« sticam, et e contrario, vitam descenderit;
« antistitis dignitatem amplius ne usurpet. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἀπὸ ἱεραρχικοῦ ὕψους εἰς τὸν
« μοναδικὸν, καὶ ἔμπαλιν, κατέλθοι βίον, μηκέτι
« ἱεραρχικῆς ἀντιποιείσθω ἀξίας. »

CANON III.

« Si quis laicus auctoritate usus, divinis quidem
« et regiis jussis contemptis, reverendisque Ec-
« clesiæ ritibus et legibus irrisis, aliquem epi-
« scopum verberare ausus fuerit vel in custo-
« diam tradere, vel sine causa, vel aliqua con-
« ficta causa, is sit anathema. »

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας καὶ καταφρονήσας
« μὲν τῶν θείων καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων,
« καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλη-
« σίας θεσμῶν τε καὶ νόμων, τολμήσειεν ἐπί-
« σκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι, ἢ χωρὶς αἰτίας
« ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνά-
« θεμα ἔστω. »

BALS. Episcopalis dignitas omnem fere honorem superat. Apostolicæ enim dignitati æquiparatur, propter doctrinæ professionem. Quoniam ergo quidam arrogantes, et divinorum præceptorum contemptores, ecclesiasticorum scilicet et imperialium absurda quædam et contumeliosa in quosdam antistites fecerant; definierunt sancti Patres, quod si quis laicus auctoritate usus, scilicet authenticam vel magistratus potestatem nactus, judex forte vel exactor constitutus, confidenter aliquem episcopum verberaverit, vel in custodia incluserit, sine causa vel cum conficta et falsa causa, id est, sine ratione, is sit anathema, hoc est, a Deo sit separatus, 363 et tradatur dæmoni, ut munus quod ei appensum dedicatur. Cum autem audis canonem dicentem, quod ille laicus anathematizatur, qui sine causa, vel cum ficta causa, hoc est, præter rationem, sola auctoritate usus, episcopum vel verberaverit, vel custodiæ tradiderit; ne dicas, argumento a contrario sumpto, licere laicis magistratibus episcopos ex justa et probabili causa

ΒΑΛΣ. Τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα σχεδὸν ὑπέρκειται πάσης τιμῆς. Τῆς γὰρ ἀποστολικῆς ἀξίας ἰσοστάσιόν ἐστι διὰ τὸ τῆς διδασκαλίας ἐπάγγελμα. Ἐπεὶ οὖν τινες αὐθάδεις καὶ καταφρονηταὶ τῶν θείων παραγγελμάτων, ἐκκλησιαστικῶν δηλονότι καὶ βασιλικῶν, ἄτοπά τινα καὶ ἐφύβριστα εἴς τινας εἰργάσαντο ἀρχιερεῖς, ὥρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὡς, εἴ τις λαϊκὸς αὐθεντήσας, ἤγουν ἀρχοντικῆς αὐθεντίας καὶ ἐξουσίας δραξάμενος, δικαστὴς τυχὸν ἢ πράκτωρ καταστὰς, τολμηρῶς οἱονδήτινα ἐπίσκοπον τύψει, ἢ ἐν φυλακῇ ἀποκλείσει, ἢ χωρὶς αἰτίας, ἢ μετὰ τῆς ἐπιπλάστου καὶ ψευδοῦς αἰτίας, τουτέστιν ἀνευλόγως, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω, ἤγουν κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔστω, καὶ παραδιδόσθω τῷ δαίμονι, ὡς ἀνάθεμα. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος ὡς ἐκεῖνος ὁ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται, ὁ χωρὶς αἰτίας, ἢ μετὰ αἰτίας πεπλασμένης, τουτέστιν ἀνευλόγως, κατὰ μόνην αὐθεντίαν ἀρχοντικὴν τύψας ἢ φυλακίσας ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς λαϊκοὺς ἄρχοντας ἐξ εὐλόγου αἰτίας τύπτειν καὶ φυλακίζειν τοὺς ἐπισκό-

που;. Ἀπὸ γὰρ διαφόρων κανόνων καὶ νεαρῶν θεσπισμάτων ἔμαθες ὡς κατὰ ἐπισκόπων οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν ἔχουσιν. Ὅθεν ὁ τύπτων λαϊκὸς ἢ φυλακίζων τὸν τυχόντα ἀρχιερέα, κἂν ἐξ αἰτίας πάντη εὐλογωτάτης, κἂν τὴν μείζονα ἀρχὴν ἔχῃ, κολασθήσεται· καὶ τὸ εὔλογον τῆς αἰτίας οὐκ ὠφελήσει αὐτόν. Ἀκούσει γὰρ ὡς ταῖς συνόδοις καὶ μόναις ἐνεδόθη τοὺς ἀρχιερεῖς κολάζειν· καὶ ὤφειλε τὴν τοῦ ἀρχιερέως ἀνάκρισιν πρὸς τὴν πρόσφορον σύνοδον ἀποστεῖλαι, καὶ ἑαυτὸν διατηρῆσαι ἀμέτοχον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀνακρίσεως. Προσετέθη δὲ τῷ κανόνι τὸ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, καὶ τὰ λοιπὰ, διὰ τὸν ἀναθεματισμόν. Οὐδὲ γὰρ ἦν δίκαιον ἀναθεματισθῆναι τὸν ἄρχοντα, τὸν προφάσει δικαίας αἰτίας τοιοῦτόν τι ἐφύβριστον πεποιηκότα πρὸς ἐπίσκοπον· ἀλλὰ ἀλλοτρόπως κολασθῆναι. Τὸ ἀνάθεμα δὲ χωρισμός ἐστι τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ τὰ προσαγόμενα ἀναθήματα τῷ Θεῷ χωρίζονται ἀπὸ τῶν κοινῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· οὕτω καὶ ὁ ἀνάθεμα γενόμενος ἐκκόπτεται καὶ διαιρεῖται ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως τῶν ἀνατεθειμένων καὶ ἀφωρισμένων τῷ Θεῷ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκυροῦται τῷ Σατανᾷ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον γράψαντα Κορινθίοις περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητρυιὰν ὅτι, *Παράδοτε αὐτὸν τῷ Σατανᾷ*· καὶ ἐπιστείλαντα Τιμοθέῳ περὶ Ὑμεναίου καὶ Ἀλεξάνδρου, *Οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα μὴ βλασφημεῖν παιδευθῶσιν*. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πολλῷ γε μᾶλλον ὁ ὑπὸ ἀνάθεμα γεγονὼς, ἀποδιίσταται μὲν τοῦ Θεοῦ, προσενοῦται δὲ καὶ προσκυροῦται τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀνάθεμα ἐκείνου αὐτὸς ἑαυτὸν ποιεῖ. Καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ κανὼν αὐθεντίας ἀρχοντικῆς. Ὁ γὰρ μὴ προφάσει τοιαύτῃ, ἀλλὰ ἰδιορρύθμου κακίας τοιοῦτόν τι τολμήσας, κἂν ἐξ εὐλόγου αἰτίας τοῦτο ποιήσῃ, μειζόνως κολασθήσεται διὰ τὴν ἄκραν ἀναίδειαν.

ΖΩΝΑΡ. Οὐδέποτε τῷ βίῳ ἐνέλιπον τὰ κακά. Ἀληθὴς δ' ἄρα καὶ ἀσφαλὴς ἡ τοῦ σοφοῦ γνώμη, ἡ τοὺς πλείονας ἀποφηναμένη κακούς. Ἰδοὺ γὰρ καὶ πάλαι παρὰ λαϊκῶν ἐτύπτοντο ἀρχιερεῖς, καὶ εἱρκταῖς συνεκλείοντο. Ὅθεν ἡ σύνοδος αὕτη διατάττεται ὡς, εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, τουτέστιν ἀρχικῆς ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας δραξάμενος, ἢ ἑαυτῷ ψυχικοῦ θανάτου γενόμενος αἴτιος (λέγεται γὰρ αὐθέντης καὶ ὁ αὐτοφονευτής), καὶ καταφρονήσας τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν καὶ νόμων (θεσμοὺς δὲ τοὺς ἀγράφους τύπους λέγει, καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἐνταῦθα, νόμους δὲ τοὺς ἐγγράφους), τολμήσειεν ἐπίσκοπόν τινα τύψαι (τόλμης γὰρ ὄντως καὶ ἀμέτρου θρασύτητος τὸ τύψαι ἐπίσκοπόν τινα), διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τινα, ἐνέφηνεν ὅτι οὐ μόνον ἐπίσημον ἐπίσκοπον οὐ δεῖ τύπτεσθαι ἢ καθείργνυσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸν τυχόντα καὶ ἄσημον καὶ τοῖς πλείοσιν ἄγνωστον, ἤγουν εὐτελῆ καὶ πενέστατον, ἢ ἄνευ αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ

[77] I Timoth. I, 20.

A verberare et custodiæ tradere. A diversis enim canonibus et novellis constitutionibus didicisti, quod laici magistratus nullam habent in episcopos jurisdictionem. Unde etiam laicus, qui quemvis antistitem vel verberat, vel conjicit in carcerem, etiamsi ex causa longe justissima, et majorem magistratum gerat, punietur: et causæ bonitas ac probabilitas ei non proderit. Audiet enim, quod synodis iisque solis antistites punire permissum est: et debebat de antistite cognitionem ad convenientem synodum remittere, et se ab episcopalis causæ disceptatione integrum intactumque conservare. Adjectum est autem canoni illud sine justa causa, et reliqua, propter anathematizationem. Neque enim æquum erat, ut magistratus, qui B justæ causæ prætextu tale quid fecerat contumeliosius in episcopum, anathematizaretur: sed aliquo alio modo puniretur: est autem anathema a Deo separatio. Quemadmodum enim donaria, quæ Deo offeruntur, a communibus et humanis rebus separantur: sic et qui anathema factus est exscinditur et separatur a cœtu fidelium, qui sunt Deo consecrati et dedicati, et etiam ab ipso Deo, et Satanæ traditur, secundum magnum Paulum, qui ita scripsit Corinthiis, de eo, qui in suam novercam fornicationem commiserat, *Tradite eum Satanæ*: et qui etiam scripsit ad Timotheum, de Hymenæo et Alexandro, *Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare* [77]. Si autem hæc ita se C habeant; multo magis qui est sub anathemate, a Deo quidem separatur, et Satanæ unitur eique attribuitur, ipseque seipsum ejus munus dedicatum constituit. Recte autem meminit canon auctoritatis magistratus. Qui enim non eo prætextu, sed sua improbitate, tale quid ausus fuerit, etiamsi hoc probabili de causa fecerit, magis punietur propter summam impudentiam.

ZONAR. Nullo unquam tempore mala in hominum vita defecerunt. Vera quippe illa ac certa sapientis sententia plures improbos pronuntiantis. Ecce jam olim a laicis summi sacerdotes vapulabant, carcerique mancipabantur. Si quis igitur laicus imperium ac potestatem magistratus usurpans, vel spiritualem sibimet necem offerens (nam is quoque D αὐθέντης dicitur, qui se ipse interficit), et contemptis imperatorum edictis, formidandisque Ecclesiæ institutis legibusque neglectis (instituta porro, Græce θεσμοὺς, hoc loco consuetudines non scriptas, ecclesiasticasque antiquas traditiones, νόμους vero leges scriptas vocat), episcopum quempiam verberare ausus fuerit (audaciæ enim profecto ea res, atque intolerabilis confidentiæ episcopum quempiam verberare); ex eo vero quod verbum, quempiam, addidit, non modo insignem præ cæteris episcopum, sed quemcunque etiam obscurum, pluribusque ignotum, abjectum videlicet, et maxime inopem, nullo modo verberari, aut carceri

includi licere demonstrat sive nulla causa, sive cujuscunque causæ obtentu id fecerit, ejusmodi hominem anathema, hoc est, a Deo separatum esse, hæc synodus decernit. Ut enim anathemata, quæ Deo oblata sunt, a rebus aliis communibus atque humanis segregantur: ita is, qui anathema factus est, a reliquo fidelium cœtu, qui Deo additi ac dicati sunt, avellitur atque distrahitur, et ab ipso Deo, vel ipse a seipso potius diabolo mancipatur. Etenim, si qui vel tantummodo segregatus est, diabolo traditur, ut ex magno Paulo colligimus, qui ad Corinthios scribens hominem, qui cum noverca rem habuerat, **364** Satanæ tradi jubet; tum ex iis, quæ Epistola ad Timotheum habentur, de Hymenæo et Alexandro, *Quos Satanæ tradidi, ut discant non blasphemare*: multo magis is, qui sub anathemate factus est, a Deo quidem divellitur, Satanæ vero adjungitur atque addicitur, seque illi instar anathematis obnoxium ipsemet constituit.

ARIST. « Si quis laicus episcopum in custodiam « tradiderit, vel verberaverit, sine causa, vel « causa ficta, sit anathema. »

A τὸ οὗτος ἀνάθεμα ἔστω, ἤγουν κεχωρισμένος ἔστω τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ τὰ ἀναθήματα προσαγόμενα τῷ Θεῷ χωρίζονται ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· οὕτω καὶ ὁ ἀνάθεμα γενόμενος ἐκκόπτεται καὶ ἀποδιαιρεῖται ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως τῶν ἀνατεθειμένων καὶ ἀφωσιωμένων τῷ Θεῷ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκληροῦται τῷ διαβόλῳ, ἢ ἀνατίθησιν αὐτὸς ἑαυτόν. Εἰ γὰρ ὁ μόνον ἀφορισθεὶς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον γράψαντα Κορινθίοις περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητρυιὰν, ὅτι *Παράδοτε αὐτὸν τῷ Σατανᾷ*, καὶ ἐπιστείλαντα Τιμοθέῳ περὶ Ὑμεναίου καὶ Ἀλεξάνδρου, *Οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν*· πολλῷ δὲ τῷ μέσῳ μᾶλλον ὁ ὑπὸ ἀνάθεμα γεγονὼς ἀποδιαιρεῖται B μὲν τοῦ Θεοῦ, προσενοῦται δὲ καὶ προσκληροῦται τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀνάθεμα ἐκείνου αὐτὸς ἑαυτὸν ποιεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις τῶν λαϊκῶν ἐπίσκοπον φυλακίσειεν « ἢ τυπτήσειεν χωρὶς αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασά« μενος, εἴη ἀνάθεμα. »

Η ΕΝ ΚΑΡΧΗΔΟΝΗ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (67)

ΗΣ ΕΞΗΡΧΕΝ Ο ΜΕΓΑΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΩΝ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ.

—

CARTHAGINENSIS SYNODUS

CUI PRÆFUIT MAGNUS CYPRIANUS ET SANCTUS MARTYR, QUI ERAT CARTHAGINENSIS EPISCOPUS.

—

BALS. Hæc est omnium synodorum antiquissima: fuit enim sub Decio: et post eam illa quæ

A ΒΑΛΣ. Αὕτη ἡ σύνοδος πασῶν τῶν συνόδων προγενεστέρα ἐστί. Γέγονε γὰρ ἐπὶ Δεκίου βασιλέως,

Guill. Beveregii notæ.

(67) *Ἡ ἐν Καρχηδόνι γενομένη σύνοδος*. Hanc præsentis synodi inscriptionem ms. Bodleiano acceptam ferimus; sed eadem etiam in codice Amerbachiano legitur. In Parisiensi autem tam Balsamonis quam Zonaræ editione, sic inscribitur, Σύνοδος ἡ γενομένη ἐπὶ Κυπριανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Καρχηδόνος καὶ μάρτυρος, *Synodus habita sub Cypriano sanctissimo Carthaginis episcopo et martyre*. Celebrata fuit hæc synodus anno Dom. 258, ac proinde omnium synodorum antiquissima a Balsamone et Zonara recte perhibetur: dummodo eæ solæ intelligantur synodi, quæ hoc opere, ut a Græcis receptæ, vel potius in nomocanonem eorum relatæ, continentur. Aliter enim, præter apostolicam, multas alias ante hanc habitas fuisse episcoporum synodos, ex plurimis Tertulliani et Cypriani locis constat. Canon autem, qui huic synodo ascribitur, nihil aliud est quam epistola D. Cypriani et aliorum episcoporum una cum eo synodice convenientium ad Januarium (non Jovianum, ut Balsamon et Zonaras opinati sunt) D aliosque Numidiæ episcopos rescripta, quæ in nonnullis Operum divi Cypriani editionibus est epistola 70, in aliis l. 1, ep. 12. Decernitur autem hoc canone, vel epistola potius, baptismum extra Ecclesiam catholicam conferri non posse, ac propterea denuo baptizandos esse, quicunque ab hæreticis baptizati sunt, cum ad Ecclesiam catholicam conversi fuerint. Idem autem constituitur ab apost. c. 47, in quem videsis quæ annotavimus; hic insuper observamus, ipsa synodi Acta, quibus omnia episcoporum in ea congregatorum testimonia deponuntur, quæque hic post scholia in canonem exstant, in omnibus Balsamonis codicibus desiderari idque juxta ipsius sententiam, ut ex scholiis ejus in canonem colligere est. Sed in omnibus e contra Zonaræ codicibus, tam mss. quam impressis, habentur. Exstant etiam in divi Cypriani operibus necnon in primo conciliorum tomo. De hac autem synodo non opus est ut plura addamus; sed nihilominus priusquam ad proximam nos conferamus hic interim præterea notandum est, in vulgatis

καὶ μετ' αὐτὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κατὰ Παῦλον τοῦ Σαμοσατέως ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως. Συνηθροίσθησαν δὲ εἰς Καρχηδόνα ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν ἅγιοι Πατέρες, καὶ συνεζήτησαν, εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας εἰδωλοθύτας, κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐρώτησιν τοῦ ἐπισκόπου Ἰοβιανοῦ. Ὅτι δὲ τότε καὶ ὁ Ναυάτος πρεσβύτερος ὢν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καθῃρέθη, ὡς μὴ δεχόμενος εἰς μετάνοιαν τοὺς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις, κἀντεῦθεν ἐποίει σχίσμα μετά τινων ἀσυνέτων, ἐπολυπραγμονήθη· εἰ χρὴ καὶ τοὺς σχισματικοὺς βαπτίζεσθαι, ὡς καὶ τοῦτο ἐρωτήσαντος τοῦ Ἰοβιανοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Αὕτη ἡ σύνοδος πασῶν τῶν συνόδων προγενεστέρα ἐστί. Προτερεύει μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γεγονυῖα σύνοδος κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἥτις ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως ἠθροίσθη· αὕτη δὲ κἀκείνης ἀρχαιοτέρα ἐστίν. Ὁ γὰρ μέγας Κυπριανὸς ἐπὶ Δεκίου βασιλέως τὸν τῆς μαρτυρίας ἤνυσε δρόμον· πολλοστὸς δ' ἔστιν ὁ Αὐρηλιανὸς πρὸς τὸν Δέκιον. Πολλοὶ γὰρ μετὰ τὸν Δέκιον ἐκράτησαν αὐτοκράτορες, μεθ' οὓς Αὐρηλιανὸς τῆς βασιλείας ἠξίωτο. Οὕτω μὲν οὖν προγενεστέρα πασῶν ἐστιν. Ἠθροίσθησαν δ' ἐν αὐτῇ ἐπίσκοποι πρὸς τέσσαρσιν ὀγδοήκοντα, ζητήσεως γενομένης, εἰ τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς σχισματικοὺς βαπτίζεσθαι δεῖ προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἰοβιανὸς γάρ τις ἐπίσκοπος ἐπέστειλε περὶ τούτου τῷ θείῳ Κυπριανῷ, ἐρωτῶν, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους βαπτίζεσθαι. Τότε γὰρ καὶ ὁ Ναυάτος τῆς τῶν λεγομένων Καθαρῶν αἱρέσεως ἦρξε, πρεσβύτερος γεγονὼς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων, σχισματικὸς ὢν κυρίως, ἀλλ' οὐχ αἱρετικός. Οὐ γὰρ πρὸς δόγμα τι τοῖς ὀρθόφροσι διεφέρετο· ἀλλὰ τοῖς ἐν διωγμοῖς ὑποκύψασί τε καὶ θύσασιν ἀπηγόρευε τὴν μετάνοιαν. Ἐπειδὴ ὁ τότε τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προεστηκὼς Κορνήλιος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ζητήσαντες περὶ τοῦ εἰσαγομένου, ἐψηφίσαντο δέχεσθαι εἰς μετάνοιαν καὶ τοὺς ἐπιθύσαντας, ὁ δὲ Ναυάτος τῆς οἰκείας ἐνστάσεως οὐ μεθίετο· ἐξέκοψαν τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνον καὶ ἀπεκήρυξαν ὡς μισάδελφον. Ὁ δὲ καὶ ἄλλους ὁμόφρονας ἐσχηκὼς καθ' ἑαυτὸν ἐποιεῖτο παρασυνάξεις, καὶ σχίσμα παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συγκοινωνούντων ἐγένετο. Περὶ σχισματικῶν τοίνυν καὶ αἱρετικῶν ἐρωτήσαντος Ἰοβιανοῦ, ἀντεπέστειλεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς συνεπισκόποις αὐτοῦ ὁ μέγας Κυπριανὸς καὶ ἡ σὺν αὐτῷ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.

A fuit in Antiochia Syriæ adversus Paulum Samosatenum sub Aureliano imperatore. Congregati sunt autem Carthagine 84 sancti Patres, et quæsitum est, an baptizare oporteat eos, qui revertuntur ex hæresi eorum qui idolis immolaverant, convenienter interrogationi factæ de ea re ab episcopo Joviano. Quia autem tunc Novatus Romanorum Ecclesiæ presbyter depositus est, ut qui ad pœnitentiam non admitteret eos qui idolis sacrificaverant; et ideo cum quibusdam insipientibus faciebat schisma: agitatum est, an etiam schismaticos baptizare oporteat, tanquam hoc quoque Jovianus quæsivisset.

ZONAR. Est hæc synodus omnium antiquissima. B Nam aliis quidem antiquior est ea, quæ Antiochiæ in Syria contra Paulum Samosatenum Aureliano Romanorum imperatore celebrata fuit, hæc vero vetustate illam quoque antecedit. Magnus siquidem Cyprianus, Decio imperatore, martyrii cursum confecit: at vero longo intervallo post Decium Aurelianus fuit. Multi siquidem Decio exstincto regnavere imperatores, quibus demum Aurelianus in imperio suffectus est. Itaque longe hæc synodus omnium antiquissima est. In ea porro quatuor supra octoginta episcopi congregati sunt, ac de iis, qui abdicata hæresi resipiscunt, ac schismaticis, qui ad Ecclesiam revertuntur, an baptizandi forent, quæsitum. Jovianus siquidem episcopus quidam, ea de re, an scilicet ejusmodi C homines baptizari oporteret, Cyprianum per epistolam consuluerat. Tunc enim Navatus quoque eorum sectæ, qui Cathari (hoc est puri) dicebantur, se principem profitebatur, Romanæ Ecclesiæ presbyter, schismaticus proprie, non hæreticus. Nec enim in iis, quæ ad dogmata pertinent, ullo pacto a Catholicis dissentiebat: sed qui adversis reipublicæ Christianæ temporibus malo victi succubuissent, diisque immolassent, ad pœnitentiam non admittebat. Cum vero Ecclesiæ Romanorum præfectus eo tempore Cornelius, cum sibi subjectis episcopis, agitata quæstione, eos quoque qui immolaverant ad pœnitentiam admittendos esse decrevissent, neque tamen Navatus aliquid de pertinacia remitteret, illum ab Ecclesiæ corpore excisum, D quippe fratrum osorem decreto promulgavere. Alios vero ille sectatores nactus, seorsim conventus peragere, schismateque hinc inde cum suis gregalibus Ecclesiam lacerare adortus est. Cum ergo de schismaticis et hæreticis esset a Joviano quæsitum, ad eum ejusque coepiscopos magnus Cyprianus cum sua synodo rescribens subjectam epistolam exaravit.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ἐκ κοινοβουλίῳ ὄντες, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνέγνωμεν γράμματα ἀφ' ὑμῶν σταλέντα περὶ

CANON I.

« Cum in communi consilio essemus, dilecti fratres, legimus litteras a vobis missas de iis, qui

Guill. Beveregii notæ.

Balsamonis editionibus canones synodi Carthaginensis, ut a Græcis vocantur, hoc est, codicem canonum Ecclesiæ Africanæ, inter supradictam synodum Ancyranam interponi. Verum non modo in Bodleiano codice quem ubique sequimur, sed et Amerbachiano, idem ordo synodorum observatur, quo hic imprimuntur, juxta quem veterem illam Carthaginensem synodus Ancyrana excipit.

«ab hæreticis vel schismaticis baptizati nisi ad catholicam Ecclesiam, quæ una est, in qua baptizamur et regeneramur veniunt: de quibus confidimus vos quoque, qui illa agitis, catholicæ Ecclesiæ canones firmitatem tenere. Tamen quoniam nobiscum estis communionis participes, et propter communem dilectionem de eo quærere voluistis; non novam sententiam neque nunc fundatam efferimus: sed quæ olim ab antiquioribus accuratissime et diligentissime fuit **369** examinata, eam a nobis observatam vobis communicamus, et conjungimus, id quoque nunc statuentes, quod semper fortiter stabiliterque tenuimus; ut nemo possit baptizari extra catholicam Ecclesiam; cum unus baptismus, et in catholica Ecclesia sola celebretur. Scriptum est enim: «Me reliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas perforatas, quæ aquam continere nequeunt [78].» Et rursus sacra Scriptura hoc præsignificans dicit: «Ab aqua aliena abstinete, et ex fonte alieno ne bibite.» Oportet autem aquam primum purgari et sanctificari a sacerdote, ut possit proprio baptismate hominis, qui baptizatur, peccata abluere. Et per Iezechielem prophetam dicit Dominus: Et aspergam vos aqua pura, et mundabo vos, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo vobis [79-80].» Quomodo autem aquam purgare et sanctificare potest, qui ipse est immundus, et Spiritu sancto destitutus? et cum dicat Dominus in Numeris: «Et omnia quæ tanget immundus, immunda erunt [81];» quomodo potest baptizans dare alii remissionem peccatorum, qui non potest propria peccata extra Ecclesiam dimittere? Sed et ipsa interrogatio, quæ fit baptismate, est testis veritatis. Dicentes enim ei qui examinatur: Credis vitam æternam et remissionem peccatorum accipere? nihil aliud dicimus, quam quod in catholica Ecclesia hæc dari possunt. Apud hæreticos autem, ubi Ecclesia non est, haberi non potest peccatorum remissio. Et ideo qui hæreticorum patrocinium suscipiunt, vel debent interrogationem mutare, vel veritatem tueri. Necesse est etiam eum, qui baptizatus est, inungi, ut accepta unctione, fiat Christi gratiæ particeps. Sanctificare autem oleum non potest hæreticus, qui nec altare habet, nec Ecclesiam. Non potest autem omnino chrisma esse apud hæreticos. Nobis enim clarum est, nullo modo apud illos sanctificari posse oleum ad gratiarum actionem. Scire enim et non ignorare debemus quod scriptum est: «Oleum peccatoris non impinguet caput meum [82].» Quod quidem etiam olim significavit sanctus Spiritus in Psalmis, ne forte abductus sit

A B C D

«τῶν παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς δοκούντων βεβαπτίσθαι, ἐρχομένων πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶ μία, ἐν ᾗ βαπτιζόμεθα καὶ ἀναγεννώμεθα· περὶ ὧν καὶ πεποίθαμεν καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἐκεῖνα πράττοντας τὴν στεῤῥότητα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κρατεῖν, ὅμως ἐπεὶ συγκοινωνοὶ ἡμῶν ἐστε, καὶ ζητῆσαι περὶ τούτου διὰ τὴν κοινὴν ἀγάπην ἠθελήσατε, οὐ πρόσφατον γνώμην, οὐδὲ νῦν ἡδρασμένην προσφέρομεν, ἀλλὰ τὴν πάλαι ὑπὸ τῶν προγενεστέρων ἡμῶν μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας δεδοκιμασμένην, καὶ ὑφ' ἡμῶν παρατηρηθεῖσαν, κοινωνοῦμεθα ὑμῖν καὶ συζεύγνυμεν, τοῦτο καὶ νῦν χειροτονοῦντες, ὅπερ διὰ παντὸς ἰσχυρῶς καὶ ἀσφαλῶς κρατοῦντες, μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἑνὸς ὄντος βαπτίσματος, καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος. Γέγραπται γάρ; «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, τοὺς μὴ δυναμένους ὕδωρ συσχεῖν.» Καὶ πάλιν ἡ ἁγία Γραφὴ προμηνύουσα λέγει· «Ἀπὸ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπέχεσθε, καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίητε.» Δεῖ δὲ καθαρίζεσθαι καὶ ἁγιάζεσθαι τὸ ὕδωρ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἵνα δυνηθῇ τῷ ἰδίῳ βαπτίσματι τὰς ἁμαρτίας τοῦ βαπτιζομένου ἀνθρώπου ἀποσμῆξαι.» Διά τε Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου λέγει Κύριος· «Καὶ ῥαντίσω ὑμᾶς καθαρῷ ὕδατι, καὶ καθαριῶ ὑμᾶς, καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ὑμῖν.» Πῶς δὲ δύναται καθαρίσαι καὶ ἁγιάσαι ὕδωρ ὁ ἀκάθαρτος ὢν αὐτὸς, καὶ παρ' ᾧ Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔστι; λέγοντος τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· «Καὶ πάντων ὧν ἅψεται ὁ ἀκάθαρτος, ἀκάθαρτα ἔσται.» Πῶς βαπτίζων δύναται ἄλλῳ δοῦναι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ μὴ δυνηθεὶς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἀποθέσθαι; Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐρώτησις, ἡ ἐν τῷ βαπτίσματι γινομένη, μάρτυς ἐστὶ τῆς ἀληθείας. Λέγοντες γὰρ τῷ ἐξεταζομένῳ, Πιστεύεις αἰώνιον ζωὴν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαμβάνειν; οὐκ ἄλλο τι λέγομεν εἰ μὴ ὅτι ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ δοθῆναι δύναται. Παρὰ δὲ τοῖς αἱρετικοῖς, ὅπου Ἐκκλησία οὐκ ἔστιν, ἀδύνατον ἁμαρτημάτων ἄφεσιν λαβεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ τῶν αἱρετικῶν συνήγοροι ἢ τὴν ἐπερώτησιν ἐναλλάξαι ὀφείλουσιν, ἢ τὴν ἀλήθειαν ἐκδικῆσαι. Ἀνάγκη δέ ἐστι χρίεσθαι τὸν βεβαπτισμένον, ἵνα λαβὼν χρίσμα μέτοχος γένηται Χριστοῦ. Ἁγιάσαι δὲ ἔλαιον οὐ δύναται ὁ αἱρετικὸς, ὁ μήτε θυσιαστήριον ἔχων, μήτε ἐκκλησίαν· οὐ δύναται δὲ χρίσμα τὸ παράπαν παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς εἶναι. Πρόδηλον γάρ ἐστιν ἡμῖν μηδαμῶς δύνασθαι παρ' ἐκείνοις ἁγιάζεσθαι ἔλαιον εἰς εὐχαριστίαν. Εἰδέναι γὰρ καὶ μὴ ἀγνοεῖν ὀφείλομεν ὅτι γέγραπται, «Ἔλαιον

[78] Jerem. II, 13. [79-80] Ezech. XXXVI, 25, 26. [81] Num. XIX, 22. [82] Psal. CXL, 5.

« ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. » Ὃ δὴ καὶ πάλαι ἐμήνυσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν Ψαλμοῖς, μήπως ἐξιχνιασθῇ τις, καὶ ὑπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ πλανηθεὶς παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἀντιπάλοις χρισθῇ. Πῶς δὲ εὔξεται ὑπὲρ τοῦ βαπτισθέντος οὐχὶ ἱερεὺς, ἀλλ' ἱερόσυλος καὶ ἁμαρτωλὸς, λεγούσης τῆς Γραφῆς ὅτι « Ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει; » Διὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας νοοῦμεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τίς δὲ δύναται δοῦναι ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔχει; ἢ πῶς δύναται πνευματικὰ ἐργάζεσθαι ὁ ἀποβαλὼν Πνεῦμα ἅγιον; Διὰ τοῦτο καὶ ἀνανεοῦσθαι ὀφείλει ὁ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενος, ἵνα ἔσω διὰ τῶν ἁγίων ἁγιασθῇ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ἅγιοι ἔσεσθε, καθὼς ἐγὼ ἅγιός εἰμι, » λέγει Κύριος. Ἵνα καὶ ὁ πλάνῃ βουκοληθεὶς ἐν τῷ ἀληθεῖ καὶ ἐκκλησιαστικῷ βαπτίσματι καὶ αὐτὸς τοῦτο ἀποδύσηται, ὅστις πρὸς Θεὸν ἐρχόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἱερέα ἐπιζητῶν, ἐν πλάνῃ εὑρεθεὶς ἱεροσύλῳ προσέπεσε. Δοκιμάζειν γάρ ἐστι τὸ τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα, τὸ συνευδοκεῖν τοῖς ὑπ' ἐκείνων βεβαπτισμένοις. Οὐ γὰρ δύναται ἐν μέρει ὑπερισχύειν. Εἰ ἠδυνήθη βαπτίσαι, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι· εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσαι, ἑνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἑνὸς ὄντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπάνω Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, ἀρχῆθεν λέγοντος, ἑνότητος τεθεμελιωμένης. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐδὲ γὰρ δύναται δεκτὸν καὶ αἱρετὸν εἶναι παρὰ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων, οὓς ὁ Κύριος πολεμίους καὶ ἀντιπάλους αὐτοῦ λέγει ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· « Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. » Καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Ἰωάννης, ἐντολὰς Κυρίου τηρῶν, ἐν τῇ Ἐπιστολῇ προέγραψεν· Ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν δὲ ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. » Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν μεθ' ἡμῶν, ὅθεν καὶ ἡμεῖς συνιέναι ὀφείλομεν καὶ νοεῖν, εἰ οἱ ἐχθροὶ Κυρίου, καὶ οἱ ἀντίχριστοι ὠνομασμένοι, δυνατοὶ οὐκ εἶεν χάριν δοῦναι τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ σὺν Κυρίῳ ὄντες, καὶ ἑνότητα Κυρίου κρατοῦντες, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ χορηγούμενοι, τὴν ἱερατείαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργοῦντες, ὅσα οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, τουτέστι πολέμιοι καὶ ἀντίχριστοι ποιοῦσιν, ἀποδοκιμάσαι καὶ ἀποποιῆσαι καὶ ἀποῤῥῖψαι, καὶ ὡς βέβηλα ἔχειν, ὀφείλομεν· καὶ τοῖς ἀπὸ πλάνης καὶ στρεβλότητος ἐρχομένοις ἐπὶ γνώσει τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως δοῦναι καθόλου θείας δυνάμεως μυστήριον, ἑνότητός τε καὶ πίστεως καὶ ἀληθείας. »

« aliquis, et a recta via aberrans apud hæreticos Christi adversarios inungatur. Quomodo autem pro eo qui baptizatus est precabitur, non sacerdos, sed sacrilegus, et peccator? dicente Scriptura, quod « Deus peccatores non audit: sed si quis est pius ac religiosus, et ejus voluntatem facit, eum audit [33]? » Per sanctam Ecclesiam peccatorum remissionem intelligimus. Quis autem dare potest id quod ipse non habet? vel quomodo potest operari spiritualia, qui Spiritum sanctum abjecit? Et ideo etiam renovari debet, qui ad Ecclesiam accedit, ut intus per sanctos sanctificetur. Scriptum est enim: « Sancti eritis, sicut et ego sanctus sum [34], » dicit Dominus: ut qui in errore pastus est, in vero et ecclesiastico baptismate ipse quoque hoc exuat, qui homo ad Deum accedens, et sacerdotem quærens, in errore inventus in sacrilegum incidit. Est enim hæreticorum et schismaticorum hæresin approbare, eis, qui ab illis baptizati sunt, consentire. Non enim potest in parte valere. Si potuit baptizare, potuit et sanctum Spiritum dare: si hoc non potuit, quia, cum extra sit, Spiritum sanctum non habet, nec potest venientem baptizare; cum sit unus baptismus, et unus sanctus Spiritus, et una Ecclesia a Christo Domino nostro, id ab initio dicente, supra Petrum apostolum fundata unitate. Et ideo quæ ab eis facta sunt, cum sint falsa et vana, omnia sunt reprobata. Neque enim Deo gratum et acceptum esse potest quidquam eorum, **367** quæ ab illis fiunt, quos Dominus hostes et adversarios dicit in Evangeliis: « Qui non est mecum, contra me est: et qui non colligit mecum, dispergit [35]. » Quin etiam beatus apostolus Joannes, præcepta Domini servans, in Epistola præscripsit: « Audivistis quod Antichristus venit, et nunc etiam multi antichristi facti sunt; unde cognoscimus quod extrema hora adest [36]. » Ex nobis exierunt, sed non erant cum nobis, unde et nos intelligere et cogitare debemus, si Domini inimici, et qui antichristi sunt nominati, Domini gratiam dare non possunt; ideo nos, qui cum Domino simus, et Domini unitatem tenemus, ut pro ejus dignitate subministrantes, sacerdotium ejus in Ecclesia gerimus, quæcunque adversarii ejus, hoc est, hostes et antichristi faciunt, reprobare, removere, et abjicere, et pro profanis habere debemus: iisque, qui ab errore et perversitate ad veræ et ecclesiasticæ fidei cognitionem veniunt, divinæ potentiæ mysterium, unitatis et fidei et veritatis, omnino dare.

[33] Joan. IX, 31. [34] Levit. XI, 45. [35] Matth. XII, 30. [36] Joan. II, 18.

BALS. Scriptum est in procemio quam ob causam præsens epistola fuit edita: et ipsa quidem statuit, ut qui ad catholicam Ecclesiam ab hæreticis vel schismaticis accedunt, baptizentur, etiamsi ab illis prius baptizati fuerint. Septimus autem canon secundæ synodi universalis eorum, qui baptizari et qui non baptizari debent, differentiam constituens, alia quædam præcipit. Lege ergo eum, et mentem adhibe iis quæ in ipso sunt posteriora. Lege ergo etiam 2 canonem synodi quæ est in Trullo, et scies, quod quæ hac epistola continentur, ab omnibus Patribus admissa non sunt. Sic enim dicit ipsis verbis: Præterea autem et a Cypriano, qui Afrorum regionis episcopus fuit et martyr, et a synodo, quæ ab illo habita est, editum canonem, qui in prædictorum præsulum locis, iisque solis, juxta illis traditam consuetudinem, obtinuit. Hinc ergo notatur, quod a principio non erat in usu apud omnes hic canon. Nota autem, quod Afri dicuntur Carthaginenses. Quia autem in nonnullis exemplaribus aperte descriptæ inveniuntur 84 episcoporum sententiæ, qui in eadem fuerunt opinione cum sancto Cypriano: eramus eas quoque scripturi et interpretaturi: sed quia, ut dictum est, septimus secundæ synodi canon alia quædam constituit ab iis, quæ hac præsenti epistola continentur, de hæreticis et schismaticis qui ad fidem accedunt, prætermissa est eorum expositio.

ZONAR. Epistola hæc quoscunque ab hæreticis aut schismaticis baptizatos, si ad Ecclesiam catholicam se recipiant, iterum baptizari jubet, eamque sententiam variis epichirematibus, enthymematis Scripturæque testimoniis confirmat. At vero secunda œcumenica synodus canone septimo, non omnes, qui ex hæresi demigrant, baptismo iterum expiandos, sed alios quidem, si datis libellis suam præterea quisque hæresin, omnemque a catholica et apostolica Dei Ecclesia alienum errorem exsecrentur, charactere notatos, hoc est sancto chrismate inunctos admitti oportere decernit; alios vero omnes, ex quibus nonnullos nominatim designat, baptizari, atque ut Græcos admitti, jubet. Qui quidem etiam canon suo loco explicatus est. Unde ejus canonis constitutionem a sanctis postea Patribus receptam haud fuisse facile apparet. Cum igitur de eadem re duæ synodi contraria inter se decreta protulerint, potior habenda est secundæ synodi constitutio, quippe quæ et posterior fuit, et œcumenica, in qua omnes scilicet quicunque patriarchicam sedem obtinent, aut ipsimet patriarchæ, aut ipsorum legati adfuerunt. Porro hunc canonem nequaquam a sanctis Patribus universis receptum fuisse, vel ex secundo canone synodi in Trullo habitæ, quæ sexta dicitur, intelligi licet. Ibi namque sancti Patres iis canonibus, quorum rata auctoritas esse debet, sigillatim enumeratis, de hoc canone 368 totidem omnino verbis ita pronuntiant. Præterea

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ προοιμίῳ γέγραπται τίνος χάριν ἡ παροῦσα ἐξετέθη ἐπιστολή· καὶ αὕτη μὲν διορίζεται τοὺς προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ αἱρετικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτίζεσθαι, κἂν ὑπ' ἐκείνων προεβαπτίσθησαν· ὁ δὲ ζ' κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς β' συνόδου, ποιούμενος διαίρεσιν τῶν ὀφειλόντων βαπτίζεσθαι καὶ μὴ, ἕτερά τινα παρακελεύεται. Ἀνάγνωθι οὖν τοῦτον, καὶ πρόσσχες τοῖς ἐν αὐτῷ μεταγενεστέροις οὖσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ μάθῃς ὅτι τὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς οὐκ ἐδέχθησαν παρὰ πάντων τῶν Πατέρων. Φησὶ γὰρ οὕτω ῥήμασιν αὐτοῖς· Ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ, γενομένου ἐπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα ὃς καὶ ἐν τοῖς τῶν προειρημένων προέδρων τόποις καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησε. Δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν ὅτι ἀρχῆθεν οὐ παρὰ πᾶσιν ἦν ἐνεργῶν ὁ κανών. Σημείωσαι δὲ ὅτι Ἄφροι λέγονται οἱ Καρχηδόνιοι. Ἐπὶ δὲ ἔν τισιν ἀντιγράφοις ῥητῶς εὑρίσκονται καταγεγραμμέναι αἱ τῶν ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν ἐπισκόποις γνῶμαι τῶν συνομογνωμονησάντων μετὰ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, ἐμέλλομεν καὶ ταύτας γράψαι καὶ ἑρμηνεῦσαι· ὅτι δὲ, ὡς εἴρηται, ὁ ζ' κανὼν τῆς β' συνόδου ἕτερά τινα ἐθέσπισε παρὰ τὰ περιεχόμενα τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ χάριν τῶν προσερχομένων τῇ πίστει αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν, παρείθη ἡ τούτων ἐξήγησις.

ΖΩΝΑΡ. Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ καθάπαξ τοὺς ὑπὸ αἱρετικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτισθέντας προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι διατάττεται, καὶ ἐκ διαφόρων ἐνθυμημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων καὶ ῥητῶν γραφικῶν τὸν οἰκεῖον λόγον κατασκευάζει. Ἡ δὲ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐν κανόνι αὐτῆς ἑβδόμῳ οὐ πάντας ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας ἄνωθεν κελεύει βαπτίζεσθαι, ἀλλ' ἀπαριθμεῖ τινας μὲν δεῖ δέχεσθαι διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας τήν τε οἰκείαν αἵρεσιν ἕκαστον, καὶ πᾶσαν μὴ φρονοῦσαν ὡς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους τῷ ἁγίῳ μύρῳ· τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας, ὧν τινας καὶ ὀνομαστὶ καταλέγει, βαπτίζεσθαι ὁρίζεται, δεχομένους ὡς Ἕλληνας· ὃς δῆτα κανὼν καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ἐξήγηται. Ὅθεν φαίνεται ὅτι οὐκ ἐδέχθη παρὰ τῶν μετέπειτα ἁγίων Πατέρων ἡ διαταγὴ αὕτη. Ἐναντία τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τῶν δύο συνόδων εἰσαγουσῶν, τὰ τῆς δευτέρας κρατεῖ συνόδου, ὅτι τε μεταγενεστέρα ἐστὶ, καὶ ὅτι οἰκουμενικὴ, ἐν ᾗ πάντως ἐκ πάντων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων συνῆσαν ἢ οἱ πατριάρχαι αὐτοὶ, ἢ τοποτηρηταί. Ὅτι δὲ οὐκ ἐδέχθη ὁ παρὼν κανὼν παρὰ πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων, δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ γενομένης συνόδου λεγομένης ἕκτης. Ἀπαρίθμησιν γὰρ ἐν αὐτῷ οἱ συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἐκείνης ποιούμενοι τῶν ὀφειλόντων κρατεῖν κανόνων, ταῦτα περὶ τοῦ κανόνος τούτου ῥήμασιν αὐτοῖς διεξίασιν· Ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ τοῦ

γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προέδρων τόποις καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν. Ἐντεῦθεν οὖν δείκνυται ὅτι καὶ ἀρχῆθεν οὐ παρὰ πᾶσιν ἦν ἐνεργῶν ὁ κανών. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς ἐπιστολῆς· αἱ δὲ ἐν τῇ κοινῇ διασκέψει δοθεῖσαι γνῶμαι παρ' ἑκάστου τῶν ἐν τῇ συνόδῳ συνειλεγμένων ἔχουσιν οὕτω κατ' ἐπιτομήν.

Κυπριανὸς εἶπεν.

Ἠκούσατε, ἀγαπητοὶ συνεπίσκοποι, τί μοι ἔγραψεν Ἰοβιανὸς ὁ συνεπίσκοπος ἡμῶν συμβουλὴν παρὰ τῆς μετριότητός μου βουλόμενος λαβεῖν περὶ τοῦ ἀνοσίου καὶ ἀνόμου βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, καὶ τί ἐγὼ αὐτῷ ἀντέγραψα, δογματίζων, ὃ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ἐκρίναμεν, τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσματι βαπτίζεσθαι δεῖν καὶ ἁγιάζεσθαι. Ἔπειτα δὲ ἀνεγνώσθη ὑμῖν καὶ ἄλλα γράμματα Ἰοβιανοῦ, δι' ὧν κατὰ τὸ αὐτοῦ εὐσεβὲς ἀντίγραμμα οὐ μόνον ἡμῖν συνευδόκησεν, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας χάριν ὡμολόγησεν. Ὑπόλοιπον οὖν περὶ αὐτοῦ τί ἕκαστος ἡμῶν φρονεῖ εἰπεῖν, μηδενὸς ἀφ' ἡμῶν ἐν τούτῳ κρινομένου, μηδὲ, εἰ ἐναντία φρονοίη, καὶ ἀκοινωνήτου γινομένου. Οὔτε γάρ τις ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καθίστησιν, οὐδὲ τυραννικῇ αὐθαδείᾳ εἰς ἀνάγκην τοῦ ἕπεσθαι αὐτῷ τοὺς συνεπισκόπους βιάζεται, ὁπότε εἷς ἕκαστος ἐπίσκοπος ἐξουσίαν ἔχει πράττειν ἐλευθερίως ἃ φρονεῖ. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἄλλον κρῖναι οὐ δύναται, οὕτως οὐδὲ ὑπὸ ἄλλου κριθῆναι. Περιμένομεν γὰρ πάντες τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κρίσιν, ὃς μόνος ἐξουσίαν ἔχει ἐπίσκοπον καθιστᾷν ἐν τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἑνὸς ἑκάστου τὴν πρᾶξιν ἐξετάζειν καὶ δοκιμάζειν.

Καικίλλιος Λιβεράριος εἶπεν

Ἓν βάπτισμα ἐν μόνῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ οἶδα, καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας οὐδαμοῦ. Ἔνθα γάρ ἐστι τὸ ἓν βάπτισμα, ὄντως καὶ ἐλπὶς ἀληθείας ἐστὶ, καὶ πίστις. Οὕτω γὰρ γέγραπται, *Μία πίστις, ἓν βάπτισμα*. Οὐ γὰρ τοῖς αἱρετικοῖς, παρ' οἷς οὐδεμία πίστις καὶ ἐλπὶς, ὅπου πάντα ψευδῆ, ὅπου ἐξορκίζει δαιμονιζόμενος, μυστήριον ἐρωτᾷ, οὗ τὸ στόμα λοιμώδη καὶ ἰώδη φθέγγεται· πίστιν δὲ δίδωσιν ἄπιστος, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρέχει ἁμαρτωλὸς, καὶ εἰς ὄνομα Χριστοῦ βαπτίζει ἀντίχριστος, ὑπισχνεῖται ζωὴν νεκρὸς, εἰρήνην δίδωσιν εἰρήνης ἀλλότριος, Θεὸν ἐπικαλεῖται βλάσφημος, ἱερατείᾳ κέχρηται ἀσεβής. Οἱ αὐτοῖς συνηγοροῦντες εἰπάτωσαν ταῦτα πάντα ψευδῆ εἶναι περὶ τῶν αἱρετικῶν. Ἰδοὺ τίσιν ἀναγκάζεται ἡ Ἐκκλησία συνευδοκεῖν, ἵνα χωρὶς βαπτίσματος καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τοιούτοις συγκοινωνήσῃ. Ὅθεν, ἀδελφοὶ, φεύγειν καὶ ἐκκλίνειν ὀφείλομεν, καὶ χωρίζειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοιούτων πλημμελημάτων, καὶ ἓν βάπτισμα κατέχειν τὸ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ δεδωρημένον.

[87] Ephes. iv, 5

vero, inquiunt, et a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et a synodo, quæ sub eo fuit, editum canonem, qui in illorum præsulum locis tantummodo juxta traditam ab eis consuetudinem servatus est. Ex hoc loco igitur, primis quoque temporibus canonem hunc nequaquam apud omnes valuisse, facile apparet. Hic igitur est textus epistolæ : quæ vero in communi disceptatione dicta sunt a singulis, qui in synodo convenerant, ita se habent.

Cyprianus dixit:

Audistis, dilectissimi coepiscopi, quid mihi Jovianus coepiscopus noster, de illicito et profano hæreticorum baptismo mediocritatem nostram consulens, scripserit, et quid ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum et sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes baptismo (Ecclesiæ) baptizari et sanctificari oportere. Item lectæ sunt vobis et aliæ litteræ Joviani, quibus pro sua sincera et religiosa devotione ad epistolam nostram rescribens, non tantum nobis consensit, sed etiam veritate instructum se esse gratias egit. Superest de hac ipsa re, quid singuli sentiamus, proferre, neminem judicantes, aut a jure communionis, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam episcopum se constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem coepiscopos suos adigit, quandoquidem omnis episcopus potestatem habet libere faciendi quæ sentit. Ut ipse enim alium judicare non potest, sic nec ab alio judicari. Nam omnes exspectamus judicium Domini nostri Jesu Christi, qui solus potestatem habet in Ecclesia sua episcopum constituendi, et acta uniuscujusque examinandi et judicandi.

Cæcilius Liberarius dixit.

Ego unum baptisma in Ecclesia sola scio, et extra Ecclesiam nullibi. Ibi enim est unum baptisma, ubi spes vera et fides certa. Sic enim scriptum est : *Una fides, unum baptisma* [87]. Non enim apud hæreticos, ubi spes nulla est, et fides falsa : ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus, sacramentum interrogat, cujus os pestilentia et venenosa eructat : fidem autem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, et in nomine Christi baptizat Antichristus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum invocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus. Dicant, qui illis astipulantur, hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce quibus Ecclesia consentire cogitur, ut sine baptismo ac venia delictorum cum talibus communicet. Quam rem, fratres, fugere ac vitare debemus, et a tanto scelere nos separare, et unum baptisma tenere, quod solum Ecclesiæ Dei concessum est.

Priamus a Mastripa dixit.

Censeo omnem hominem ab hæresi venientem baptizandum. Frustra enim illic putat esse baptizatum, cum non sit nisi unum baptisma in Ecclesia sola: quia et Deus unus et baptisma unum, et Ecclesia una, in qua baptisma et sanctificatio, et quæcunque alia ad salutem et vitam æternam spectant, perficiuntur. Nam quæ extra Ecclesiam exercentur, nullum habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum reprobum efficiunt.

Novatus a Thamnubasilio dixit.

Licet sciamus omnem Scripturam testimonium reddere de salutari baptismo: debemus tamen fidem nostram **369** exprimere, ut hæreticos et schismaticos ad Ecclesiam venientes, post falsum eorum baptisma vere baptizemus. Ideoque omnes, qui inde ad Ecclesiam conversi sunt, ipse baptizavi, et quicunque ex clero ordinati videbantur inter laicos recepi.

Nemesianus a Thubunis dixit.

Baptisma, quod dat hæreticus et schismaticus, non esse verum, ubique in Scripturis sanctis declaratum est: quoniam ipsi præpositi eorum falsi christi sunt et falsi prophetæ.

Januarius a Laba dixit.

Secundum Scripturarum sanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, et sic in Ecclesiam sanctam admittendos.

Lucius a Castragalba dixit.

Dominus in Evangelio dixit: *Vos estis sal terræ: si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur***? Cum igitur manifestum sit hæreticos, id est hostes Dei, non posse quemquam spirituali confessione vivificare, quod infatuati sint et extra Ecclesiam; accedentes eos sancto baptismate baptizare debemus.

Crescens a Cneta dixit.

Censeo et ipse hæreticos et schismaticos, qui ad catholicam Ecclesiam voluerint venire, non ante recipiendos, quam exorcizati et baptizati fuerint; exceptis iis, qui in Ecclesia fuerint ante baptizati, et ab ea defecerint. Hi enim pœnitentiam agentes per manuum impositionem solam Ecclesiæ reconciliari debent.

Nicomedes a Segermis dixit.

Mea sententia hæc est: Ut hæretici ad Ecclesiam venientes baptizentur eo quod nullam foris peccatorum remissionem consecuti sint ab hæreticis baptizati.

Secundianus a Carindia dixit.

Cum Dominus noster Jesus Christus dicat: *Qui non est mecum, contra me est;* et Joannes apostolus eos, qui ab Ecclesia exeunt, antichristos dicat; impossibile enim est, ut ipsi gratiæ Dei et

** Matth. v, 13.

Πρίμμος ἀπὸ Μαστρίτης εἶπε.

Δογματίζω πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ αἱρέσεως ἐρχόμενον δεῖν βαπτίζεσθαι. Μάτην γὰρ αὐτὸν ἐκεῖ βεβαπτίσθαι, μὴ ὄντος εἰ μὴ ἑνὸς βαπτίσματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μόνῃ· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς εἷς, καὶ βάπτισμα ἕν, καὶ Ἐκκλησία μία, ἐν ᾗ τὸ βάπτισμα καὶ ὁ ἁγιασμὸς καὶ ὅσα ἄλλα εἰς σωτηρίαν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐπιτελεῖται. Τὰ γὰρ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας γινόμενα εἰς οὐδὲν τούτων ἀφικνεῖται.

Πολύκαρπος Ἀδραμέντου εἶπεν.

Οἱ τὸ τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα δοκιμάζοντες τὸ ἡμέτερον ἀδόκιμον ποιοῦσι.

Νουβάτος ἀπὸ Θαμνουβασιλέως εἶπεν.

Πᾶσαι αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσι περὶ ἑνὸς καὶ μόνου τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσματος σωτηρίου· ὀφείλομεν τὴν ἡμετέραν πίστιν ὁμολογῆσαι, ἵνα τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ τὸ ψευδὲς ἐκείνων βάπτισμα τῷ ἀληθεῖ βαπτίσωμεν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ τοὺς ἐκεῖθεν ἐλθόντας πάντας ἐβάπτισα, καὶ τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτῶν λαϊκοὺς ἔστησα.

Νεμεσιανὸς ἀπὸ Θουβούνων εἶπε.

Βάπτισμα ὃ δίδωσιν αἱρετικὸς καὶ σχισματικὸς μὴ εἶναι ἀληθὲς πᾶσαι αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσιν· ἐπεὶ αὐτοὶ οἱ προεστῶτες αὐτῶν ψευδόχριστοί εἰσι καὶ ψευδοπροφῆται.

Ἰαννουάριος ἀπὸ Λαβῆς εἶπε.

Κατὰ τὰ προστάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν κρίνω δεῖν πάντας τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν προσδέχεσθαι.

Λούκιος ἀπὸ Γαστρογαλβῆς εἶπεν.

Ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησίν· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται;* ὁπότε οὖν σαφές ἐστι τοὺς αἱρετικοὺς, τουτέστιν ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, μὴ δεῖν δύνασθαι ζωοποιῆσαί τινα πνευματικῇ ὁμολογίᾳ, μωρανθέντας αὐτοὺς καὶ ἔξω ὄντας τῆς Ἐκκλησίας, ἁγίῳ βαπτίσματι βαπτίζειν αὐτοὺς ἐρχομένους ὀφείλομεν.

Κρίσκης ἀπὸ Κρήτης εἶπε.

Καὶ αὐτὸς τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς, ὁπόταν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν καθολικὴν ἔλθωσι, μὴ πρότερον δεχθῆναι, πρὶν ἐξορκισθῶσι καὶ βαπτισθῶσι, χωρὶς ἐκείνων τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθέντων καὶ ἀποστάντων· οὗτοι γὰρ ὀφείλουσι μετανοήσαντες χειροθεσίας μόνης τυχεῖν.

Νικομήδης ἀπὸ Σεργομέων εἶπεν.

Ἡ ἐμὴ ἀπόφασις αὕτη ἐστίν· Ἵνα οἱ αἱρετικοὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ προσερχόμενοι βαπτισθῶσιν· ἐπεὶ μηδεμίαν ἔξω ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰλήφασιν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βαπτισθέντες.

Σεκουνδιανὸς ἀπὸ Καρινδίας εἶπεν.

Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· *Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι·* καὶ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος τοὺς ἐξερχομένους τῆς Ἐκκλησίας ἀντιχρίστους ὀνομάζει. Ἀδύνατον γάρ ἐστιν αὐτοὺς

ὑπηρετῆσαι χάριτι Θεοῦ καὶ σωτηρίῳ βαπτίσματι· καὶ διὰ τοῦτο κρίνω τοὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ προσελθόντας βαπτισθῆναι παρ' ἡμῶν.

Φῆλιξ ἀπὸ Γαμετῶν εἶπεν.

Ὡς τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγῶν ἅμα εἰς βόθρον ἐμπίπτουσιν, οὕτως αἱρετικὸς αἱρετικὸν βαπτίζων τῷ βαπτιζομένῳ συναποθνήσκει. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν τὸν αἱρετικὸν βαπτισθῆναι δεῖ, ἵνα μὴ ἡμεῖς οἱ ζῶντες νεκροῖς κοινωνήσωμεν.

Σουκκέντιος ἀπὸ Ἀβιργεμανικιανῆς εἶπεν.

Αἱρετικοῖς ἢ οὐδὲν ἔξεστιν, ἢ πάντα. Εἰ δύνανται βαπτίσαι, δύνανται καὶ Πνεῦμα ἅγιον δοῦναι. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἔχουσιν, οὐδὲ πνευματικῶς βαπτίζουσι· καὶ διὰ τοῦτο κρίνω δεῖν τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι.

Φορτουνάτος ἀπὸ Θουκγαβδὼρ εἶπεν.

Οἱ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ὄντες ἐναντίοι τῷ Χριστῷ, ὡς τὰ πρόβατα καὶ τὴν ἀγέλην αὐτοῦ σκορπίζοντες, βαπτίζειν ἔξω οὐ δύνανται.

Θήδατος ἀπὸ Θουρβῶν εἶπε.

Πάσῃ δυνάμει ἀγωνιστέον ἵνα μὴ ὁ τὴν τῶν αἱρετικῶν πλάνην ἀφεὶς τὸ μόνον τῆς Ἐκκλησίας βάπτισμα διστάσῃ λαβεῖν, ᾧ τις μὴ βαπτισθεὶς ἀλλοτριοῦται τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

Προβατιανὸς ἀπὸ Σοφετίης εἶπεν.

Εἰ ἀπὸ Θεοῦ ἡ αἵρεσίς ἐστιν, ἕξει αἱρετικὸς καὶ δωρεὰν Θεοῦ· εἰ δὲ μή ἐστιν ἀπὸ Θεοῦ, πῶς δύναται αὐτὸς ἔχειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλῳ διδόναι;

Μονούαλος ἀπὸ Γέρβης εἶπε.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, οἴδαμεν σαφῶς τοὺς αἱρετικοὺς μὴ Πατέρα ἔχειν μήτε Υἱὸν μήτε Πνεῦμα ἅγιον. Δεῖ οὖν ἐρχομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν βαπτίζειν, ἵνα ἀναγεννηθῶσι.

Πολιτιανὸς ἀπὸ Μίλεως εἶπεν.

Ὀρθόν ἐστι τὸν ἀπὸ αἱρέσεως ἐρχόμενον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι.

Θέογνις ἀπὸ Ἱππῶνος Ῥηγίου εἶπεν.

Ἀκολούθως τῷ μυστηρίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς οὐρανίου χάριτος, ἣν εἰλήφαμεν, βάπτισμα, ὅ ἐστιν ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, οἴδαμεν.

Διατίους ὁ Σεάδης εἶπεν.

Ἡμεῖς, ὃ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, αἱρετικοῖς οὐ κοινωνοῦμεν, ἐὰν μὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθῇ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λάβῃ.

Προβάτος ἀπὸ Σοφιστοῦ εἶπεν.

Ὁ δοκιμάζων παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βάπτισμα εἶναι τί ἄλλο ἢ τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνεῖ;

Ὁρτησιανὸς ἀπὸ Λαβούρνης εἶπε.

Καὶ ἡμεῖς ἓν βάπτισμα, ὅπερ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἴδαμεν, τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκδικοῦμεν.

Κάσιος ἀπὸ Κομάζων εἶπεν.

Ἐπεὶ δύο βαπτίσματα εἶναι οὐ δύναται, ὁ συγχωρῶν τοῖς αἱρετικοῖς βάπτισμα ἑαυτὸν τοῦ βαπτίσματος ἀποστερεῖ. Διὸ ἐπικυρῶ αἱρετικοὺς βαπτίζειν δεῖν,

A salutari baptismo inserviant: et ideo censeo eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, a nobis esse baptizandos.

Felix a Gametis dixit.

Sicut cæcus cæcum ducens simul in foveam cadunt; ita hæreticus hæreticum baptizans simul cum eo in mortem cadit. Et ideo baptizandus est apud nos hæreticus, ne nos vivi mortuis communicemus.

Succentius ab Abirgemaniciana dixit.

Hæreticis aut nihil licet, aut omnia. Si possunt baptizare, possunt et dare Spiritum sanctum. Quoniam autem non habent, nec baptizare spiritualiter possunt: propterea censeo hæreticos baptizandos esse. B

Fortunatus a Thuchabori dixit.

Qui extra Ecclesiam sunt, contra Christum stantes, ut qui oves ejus et gregem dispergunt baptizare foris non possunt.

Thedatus a Thurbis dixit.

Omnibus viribus nitendum est, ne quis hæreticorum errorem derelinquens singulare et verum Ecclesiæ baptisma detrectet accipere, quo quisquis non fuerit baptizatus a regno cœlorum fit alienus.

Probatianus a Sophetia dixit.

Si hæresis a Deo est, habebit hæreticus et indulgentiam divinam. Si vero a Deo non est, quomodo gratiam Dei ipse habere et conferre alicui potest?

C *Monualus a Gerba dixit.*

Domino dicente: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*[89]; manifeste scimus hæreticos nec Patrem habere, nec Filium, nec Spiritum **370** sanctum. Debent igitur venientes ad Ecclesiam baptizari, ut renascantur.

Politianus a Mileo dixit.

Justum est in Ecclesia baptizari eum, qui ab hæresi venit.

Theognis ab Hippone Regio dixit.

Secundum sacramentum Dei et gratiæ cœlestis, quam accepimus, baptisma, quod est in Ecclesia sancta novimus.

Diatius Seada dixit.

D Nos, quantum in nobis est, hæreticis non communicamus; nisi baptizati in Ecclesia fuerint, et remissionem peccatorum acceperint.

Probatus a Sophisto dixit.

Qui hæreticorum baptismum probat, quid aliud quam hæreticis communicat?

Hortensianus a Laburna dixit.

Nos unum baptisma, quod non nisi in Ecclesia novimus, Ecclesiæ vindicamus.

Cassius a Comazis dixit.

Cum baptismata duo esse non possint, qui hæreticis baptisma concedit, baptisma sibi tollit. Censeo itaque baptizandos esse hæreticos, cum ad

[89] Matth. XXVIII, 19.

sine præjudicio suos discipulos verberant? *Solutio*. Propter vindictam et iram verberare, est pœna dignum; non autem ea, quæ doctrinæ et eruditionis gratia et verbis et manu fit, moderata magistrorum correctio. Propterea enim canon quoque dicit puniri, si sacerdotes in hominum corpora insultent: per hoc verbum, insultare, significans amentium instar ratione carentem appetitionem eorum, qui cum ira percutiunt. Si enim prohiberetur magistrorum ejusmodi percussio, nec ecclesiastici clerici ferula castigarent, primi defensoris suasu, eos, qui peccant, liberos et servos, ad primum defensorem accedentes. Sed hoc tamen fit ab eis absque ullo præjudicio. Quamobrem si quis sacerdos primi defensoris ferula aliquem percusserit cum ira et furore, ut et etiam aliquando contigit in patriarchæ domini Lucæ pontificatu, non effugiet supplicium: et rursus, si cum ira discipulum præceptor percusserit, usus baculo quo posset cædes fieri, id non feret impune.

ZONAR. Vicesimo septimo apost. canone non licere episcopo, presbytero aut diacono quemquam ob crimen admissum verberare, quique id fecerit, depositione eum mulctandum esse decernitur. Hunc ergo canonem ita nonnulli explicabant, ut ipsis quidem sacri ordinis hominibus quempiam percussisse hoc canone vetitum; sed mandare alteri negotium verberaque per illum inferre, id vero nullo modo interdictum esse affirmarent. Sed hanc opinionem hic canon corrigit, ac, Neque absurditate, inquit, neque periculo caret, si hoc sacros apostolos præcepisse existimemus, ut quicunque alterum ter quaterve suis ipse manibus percussisset, illum deponi vellent: qui vero per alterum crudeliter vehementissimeque adeo (hoc namque illud significat usque ad necem) cædi jussisset, impune hominem abire paterentur; idque maxime, cum indiscriminatim apostolicus canon loquatur, ac verberanti pœnam universe decernat. Idem igitur, inquiunt synodi Patres, quod apostoli, nos quoque decernimus; ne videlicet sacratis hominibus eum, qui deliquerit, aut per se, aut per alium cui ipsi mandaverint, omnino liceat verberare. Sacerdotes namque Dei docendo et movendo peccantes corrigere atque emendare par est: quin et ecclesiasticis quandoque pœnis, quando scilicet admonitione aut cohortatione a flagitio revocari nullatenus queant. Neque enim a pœnis alterius instituendi corrigendique primordia, sed a præceptis antea atque admonitionibus, ducenda sunt; indeque ad vehementiora asperioraque remedia deveniendum. Verbera **349** vero ac plagas hominum corporibus inferre, eisque hac ratione insultare, omnino vetat canon. Quo quidem insultandi verbo furiosum ipsorum iracundumque impetum innuere ac indicare voluit. Si qui vero, inquit, neque præceptis, neque admonitionibus, neque canonicarum quoque pœnarum metu corri-

A τοὺς μαθητὰς αὐτῶν; *Λύσις*. Τὸ ἐξ ἀμύνης καὶ θυμοῦ τύπτειν κολάζεται, οὐ μὴν ἡ διὰ παίδευσιν καὶ μάθησιν μετὰ λόγου καὶ χειρὸς μετρία παίδευσις τῶν διδασκάλων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κανὼν εἶπε κολάζεσθαι τὸ ἐπιπηδᾷν τοὺς ἱερωμένους εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα· παριστῶν διὰ τοῦ ἐπιπηδᾷν ῥήματος τὴν κατὰ μαινομένους ἄλογον ὄρεξιν τῶν μετὰ θυμοῦ τυπτόντων. Ἐπεί τοί γε, εἰ ἐκωλύετο ἡ τοιαύτη τῶν διδασκάλων πληγή, οὐδὲ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κληρικοὶ διὰ σκυτάλης ἂν ἐσωφρόνιζον κατὰ προτροπὴν πρωτεκδικικὴν τοὺς ἁμαρτάνοντας δούλους καὶ ἐλευθέρους τῷ πρωτεκδίκῳ προσερχομένους. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἀπροκριματίστως γίνεται. Ὥστε, εἴ τις ἱερωμένος τύψει τινὰ διὰ τῆς
B πρωτεκδικικῆς σκυτάλης μετὰ θυμοῦ καὶ μανίας, ὡς καὶ ἄλλοτέ ποτε συνέβη ἐπὶ τῆς ἱερατείας τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, οὐκ ἐκφεύξεται τὴν κόλασιν· καὶ αὖθις, εἰ καὶ μετὰ θυμοῦ τύψει τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, φονευτηρίῳ ῥοπάλῳ χρησάμενος, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰκοστὸς ἕβδομος κανὼν οὔτε ἐπίσκοπον οὔτε πρεσβύτερον οὔτε διάκονον ἐᾷ τύπτειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· καθαιρεῖσθαι γὰρ τὸν τοῦτο ποιοῦντα κελεύει. Τινὲς οὖν παρερμηνεύοντες τὸν κανόνα ἔλεγον, ὅτι διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν τύπτειν τοὺς ἱερωμένους ἐκώλυσεν ὁ κανών· ἑτέρῳ δὲ προστάσσειν καὶ δι' ἐκείνου τύπτειν ἀκώλυτον. Τοῦτο οὖν ὁ παρὼν κανὼν διορ-
C θούμενος, λέγει ἄτοπον εἶναι καὶ ἐπισφαλὲς τὸ οἴεσθαι τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους προστάξαι τὸν μὲν διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα καθαιρεῖσθαι, τὸν δὲ ἐξ ἐπιτάγματος δι' ἑτέρου τύπτοντα ἀπηνῶς καὶ λίαν σφοδρότατα (τοῦτο γὰρ τὸ μέχρι θανάτου δηλοῖ) ἀτιμώρητον ἐᾶσθαι, καὶ ταῦτα τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος μὴ διαστέλλοντος, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ τύπτειν κολάζοντος. Διό φασιν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, Καὶ ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἀποστόλοις ψηφιζόμεθα ἵνα μήτε διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν οἱ ἱερωμένοι μήτε ἐξ ἐπιταγῆς δι' ἑτέρου τύπτωσί τινα ἁμαρτήσαντα. Τοὺς γὰρ τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς διδασκαλίαις καὶ νουθεσίαις χρὴ παιδεύειν καὶ σωφρονίζειν τοὺς σφαλλομένους· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τοῖς ἐκκλη-
D σιαστικοῖς ἐπιτιμίοις, τουτέστιν, ὅτε μὴ διδασκόμενοι καὶ νουθετούμενοι οἱ ἁμαρτάνοντες σωφρονίζονται. Οὐ γὰρ ἐξ ἐπιτιμίων ἄρχεσθαι τῆς παιδείας καὶ τῆς διορθώσεως δεῖ, ἀλλὰ διδάσκειν αὐτοὺς πρότερον καὶ νουθετεῖν, καὶ οὕτω τὴν δραστικωτέραν καὶ ἐπιπονωτέραν ἰατρείαν ἐπάγειν. Τὸ δὲ μαστίζειν καὶ πληγὰς ἐπιτιθέναι τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι, καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἐπιπηδᾷν τὸν τρόπον, τελείως ἀπαγορεύει. Διὰ τοῦ ἐπιπηδᾷν δὲ τὴν μανικὴν αὐτῶν καὶ ὀργίλον φορὰν ᾐνίξατό τε καὶ ὑπέφηνεν. Εἰ δέ τινες, φησί, μήτε διδασκαλίαις, μήτε νουθεσίαις, μήτε μὴν ἐπιτιμίοις κανονικοῖς διορθοῦνται, τοὺς τοιούτους διὰ τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων σωφρονίζεσθαι δεῖ, ὑπομιμνησκομένων παρὰ τῶν ἱερέων, οἷς νουθετοῦσι καὶ ἠπίως θεραπεύουσιν οὐκ ἐπείσθησαν. Τὸ δὲ διὰ τῶν ἀρχόντων τοὺς ἀτάκτους

σωφρονίζεσθαι καὶ ἐπιστρέφεσθαι καὶ πάλαι δεικνύουσιν ὁρισθὲν παρὰ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐν πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι.

A gantur, eos loci magistratuum opera castigari oportebit : quos quidem tota de re illi sacerdotes commonefacient, quibus ipsi præcipientibus lenique curatione utentibus non obtemperarunt. De immorigeris porro hominibus magistratuum opera corrigendis et ad sanam mentem reducendis, id jam olim ab Antiochena synodo quinto canone definitum esse demonstrat.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἱερεῖς, ἢ πιστοὺς ἁμαρτήσαντας ἢ « ἀπίστους ἀδικήσαντας τύπτοντες, ἢ αὐτοχειρίᾳ « ἢ ἐπιτάγματι, καθαιρείσθωσαν· χρὴ γὰρ δι« δασκαλίαις, νουθεσίαις, καὶ ἐκκλησιαστικοῖς « ἐπιτιμίοις τοὺς ἀτάκτους παιδαγωγεῖν, οὐ μά« στιξιν ἢ πληγαῖς· εἰ δὲ μὴ ὑπακούοιεν, διὰ τῆς « πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἐγκλήσεως αὐτοὺς σωφρο« νίζειν. »

ARIST. « Sacerdotes qui vel fideles qui peccarunt, « vel infideles qui injuria affecerunt, sive pro« pria manu, sive mandato verberant, deponan« tur. Oportet enim doctrinis, admonitionibus « et pœnis ecclesiasticis immorigeros instituere, « non vero flagellis et verberibus : si nondum « autem morem gesserint, eos per provocatio« nem ad magistratus castigare. »

ΚΑΝΩΝ. Ι'.

« Οἱ τοῖς πάθεσιν ἑαυτοὺς ἐκδότους παραστήσαντες B « οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων τιμωρίαν « οὐ φρίττουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων κατορ« χεῖσθαι τετολμήκασι. Στρεβλοῦσι γὰρ αὐτούς, « καὶ πρὸς τὸ ἐμπαθὲς αὐτῶν ἀποκιβδηλεύουσι « τοῦ θελήματος, ἵνα τῇ φιλοτιμίᾳ τῆς ἐμπαθείας, « κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, μὴ μόνον ἀνεύ« θυνον αὐτοῖς ᾖ τὸ κακὸν, ἀλλὰ καὶ θεῖον νομί« ζοιτο. Τὸν γὰρ ἀποστολικὸν κανόνα τὸν λέ« γοντα· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν « ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρείαν σφετε« ριζέσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, « ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ· τοῦτον εἰς συνηγορίαν « τῶν οἰκείων παρανομημάτων ἐκλαμβάνοντες, οὔ « φασι δεῖν καθαιρέσεως ἀξίους κρίνεσθαι τοὺς C « τὴν σεβασμίαν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτὴν εἰς « οἰκεῖον χιτῶνα, ἢ εἰς ἕτερόν τι τῶν ἀμφίων με« τασχηματίζοντας· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τοὺς τὸ « ἅγιον ποτήριον· ὢ τῆς ἀσεβείας! ἢ τὸν σεπτὸν « δίσκον, ἢ τὰ τούτοις παραπλήσια εἰς ἰδίαν ἐκ« δαπανῶντας χρείαν, ἢ καταχραίνοντας. Ὁ γὰρ « κανὼν, φασὶ, τοὺς εἰς τοῦτο περιπίπτοντας ἀφο« ρισμῷ μὲν καθυποβάλλεσθαι, ἀλλ' οὐ καθαιρέσει « ἐδικαίωσεν. Ἀλλὰ τίς ἂν ἀνάσχοιτο τοῦ τῆς « τοσαύτης παραποιήσεως καὶ δυσσεβείας μεγέ« θους; Τοῦ γὰρ κανόνος τοῖς τὸ μόνον ἁγιασθὲν « εἰς χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τελείαν ἁρπαγὴν, σφε« τεριζομένοις τὸν ἀφορισμὸν ἐπιπέμποντος, αὐ« τοὶ καὶ τοὺς καθαρπάζοντας καὶ ἱεροσυλοῦντας « τὰ τῶν ἁγίων Ἅγια ἐλευθεροῦσι τῆς καθαι- D « ρέσεως, καὶ τοὺς εἰς βρωμάτων ὑπηρεσίαν « ὅσον γε τῇ ὑφ' ἑαυτῶν κρίσει τοὺς σεβασμίους « δίσκους, ἢ τὰ ἱερὰ ποτήρια καταμολύνοντας « ἀκαθαιρέτους εἰσάγουσι· καίτοι φανεροῦ καθ« εστηκότος τοῦ μιάσματος, καὶ δῆλον ὂν ὡς οἱ « τὰ τοιαῦτα πράττοντες οὐ μόνον καθαιρέσεως, « ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσχάτης δυσσεβείας τῷ ἐγκλήματι « περιπίπτουσι. Διόπερ ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος « τοὺς ἕν τι τῶν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶν καὶ « ἁγίων σκευῶν ἢ ἀμφιασμάτων εἰς ἴδιον κέρδος « ὑφαρπάζοντας, ἢ εἰς χρῆσιν ἀποχρωμένους « ἀνίερον, παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι. « Τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ συλῆσαι τὰ « ἅγια. Τοὺς μέντοι τὰ ἔξωθεν τοῦ θυσιαστηρίου

CANON X.

« Qui seipsos tradunt animi perturbationibus, non « solum, quod a sacris canonibus intentatur « supplicium, non horrent, sed eis etiam insul« tare ausi sunt. Ipsos enim torquent, et ad suam « animi perturbationem eorum quoque volunta« tem adulterant : ut propter animi sui motus « contentionem, ut inquit Gregorius Theologus, « non solum sit eorum malum correctioni non « obnoxium, sed divinum quoque existimetur. « Apostolicum enim canonem, qui dicit : Vas « aureum vel argenteum sanctificatum, vel velum « lineum, nemo posthac in suum usum accipiat; « est enim præter leges : si quis autem depre« hensus fuerit, segregatione mulctetur; eum ad « suorum delictorum patrocinium assumentes, « dicunt eos non oportere judicari depositione « dignos, qui venerandum sanctæ mensæ indu« mentum in propriam tunicam, vel in aliquod « aliud vestimentum transformant : sed neque « eos qui sanctum calicem, o impietatem! vel « venerabilem discum, vel ea quæ sunt iis simi« lia, in proprium usum insumunt, vel polluunt. « Canon enim, inquiunt, eos qui in hoc inci« dunt, esse segregationi, non depositioni, sub« jiciendos æquum censuit. Sed quis tantæ per« versitatis et impietatis magnitudinem ferat? « Cum enim canon eos, qui, quod sanctificatum « est, ad usum solum, et non ad perfectam ra« pinam sibi vindicant, segregationi subjiciat : « ipsi eos, qui Sancta sanctorum rapiunt, et « sacrilegis manibus auferunt, depositione i« berant; et eos, qui ad ciborum ministerium, « suo quidem certe judicio venerabiles discos, « aut sacros calices inquinant, non deponendos « inducunt, quamvis sit apertum piaculum; et « clarum est, quod qui hæc faciunt, non solum « in depositionem, sed in extremæ etiam impie« tatis crimen incidunt. Et ideo statuit sancta « synodus, eos, qui unum aliquod sacrorum et « sanctorum in altari vasorum vel vestimento« rum ad proprium usum rapiunt, vel ad profa« num usum convertunt, absolutæ depositioni « subjici. Hoc enim est profanare : illud vero « subripere sacra. Eos quidem certe, qui vasa

« quædam extra altare segregata, vel vestes, sibi « vel aliis præbent et canon segregat, et nos « segregamus : eos autem, qui plane subri« piunt, una quoque sacrilegorum condemna« tioni subjicimus. »

BALS. Quidam sancta corripientes, et ea communia facientes, ut, verbi gratia, sanctæ mensæ indumentum ad suum amictum transferentes, et ideo depositioni subjecti, apostolico canone 73 utebantur, qui **350** dicit : Vas aureum vel argenteum sanctificatum, vel velum lineum, nemo posthac in usum suum convertat; sin minus segregetur : et vellent sola segregatione puniri. Dicit ergo præsens canon eos deponendos, qui ad proprium lucrum rapiunt et commune efficiunt, vel ad communem et profanum usum sancto aliquo vase, ex iis quæ ad sanctum altare pertinent, utuntur. Atque eos quidem, qui per usum profanum communia faciunt, vel dant aliis similis usus gratia, sacra vasa et aulæa, quæ extra altare sunt, segregatos esse decernit : qui vero ea rapiunt, ut sacrilegos condemnari. His ita se habentibus, interrogaverit quispiam, an hic canon aliquid constituat præter canonem apostolicum? *Solutio.* Apostolicus quidem canon de iis solum, qui communia faciunt, non etiam de iis, qui ut propria sibi vindicant, decernit. Præsens autem canon de iis, qui ea sibi vindicant, vel polluunt, vel ad proprium usum convertunt. Et propterea ille quidem per segregationem tantum punit eum qui peccavit : hic vero per depositionem, gravius illo supplicium afferens. Quoniam ergo sunt peccata differentia, habent quoque diversam pœnam. Ille enim, inquit canon, solum sanctum profanavit, non autem et transformavit : hic vero ipsum suffuratus pariter ac usus est, et ideo depositioni subjicietur. Præterea interrogaverit quispiam, quam ob causam circa finem verba faciens canon de sacris extra altare, eos, qui illa quidem communia faciunt, segreget : eos vero, qui rapiunt, ut sacrilegos condemnet; cum deberet dicere eos quoque deponi? *Solutio.* Idem est deponi eum qui rapit, et condemnari ut sacrilegum. Sacrilegus enim infamis efficitur : infamiam autem consequitur etiam depositio. Lege et cap. 2 tituli 2 præsentis operis, quod, quæ ad sacra vasa et ea quæ sunt dedicata pertinent, fusius docet : eaque, quæ in ipsum a nobis scripta sunt. Lege autem præcipue cap. 21 tit. 2 lib. v Basil. cujus quidem vis et effectus situs est a Photio in secundo cap. tit. 2 præsentis operis.

ZONAR. Sanctorum apostolorum canon 73 sic habet : Vas, inquit, aureum vel argenteum, aut velum sanctificatum, nemo amplius in suos usus convertat; est enim præter leges : si quis autem deprehensus fuerit, segregatione multetur. Hoc ergo canone quidam abutentes, qui sancta, quæcunque demum illa essent, ad privatum suum usum accommodassent, segregatione tantum, non depositione puniendum, canonis sententiam prave

« ἀφωρισμένα σκεύη τινὰ ἢ ἄμφια εἰς χρῆσιν « ἀνίερον ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις παρέχοντας, τούτους « καὶ ὁ κανὼν ἀφορίζει, καὶ ἡμεῖς συναφορίζο« μεν· τοὺς δὲ παντελῶς ἀφαρπάζοντας τῇ τῶν « ἱεροσύλων καταδίκῃ καθυποβάλλομεν.

ΒΑΛΣ. Τινὲς καθαρπάζοντες τὰ ἅγια καὶ κοινοποιοῦντες αὐτὰ, ὡς τυχὸν τὴν ἐνδυτὴν τῆς ἁγίας τραπέζης εἰς ἐνδυμενίαν μεταποιούμενοι, κἀντεῦθεν καθαιρέσει καθυποβαλλόμενοι, τῷ ογ' ἀποστολικῷ κανόνι ἐχρῶντο, λέγοντι· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνην μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρείαν σφετεριζέσθω· εἰ δὲ μὴ, ἀφοριζέσθω. Καὶ ἤθελον διὰ μόνου ἀφορισμοῦ κολασθῆναι· φησὶ γοῦν ὁ παρὼν κανὼν καθαιρεῖσθαι τοὺς εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντας καὶ κοινοποιοῦντας ἢ ἀποχρωμένους εἰς κοινὴν καὶ ἀνίερον χρῆσιν ἅγιόν τι σκεῦος ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου. Τοὺς μέντοι κοινοποιοῦντας διὰ χρήσεως ἀνιέρου, ἢ ἑτέροις διδόντας χάριν ὁμοίας χρήσεως, τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος ἱερὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, διορίζεται εἶναι ἀφωρισμένους· τοὺς δὲ ἀφαρπάζοντας αὐτὰ, ὡς ἱεροσύλους κατακρίνεσθαι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἠρώτησέ τις, Ἆρα πλέον τι παρὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα διορίζεται ὁ κανὼν οὗτος; *Λύσις.* Ὁ μὲν ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τῶν κοινοποιούντων μόνον, μὴ μέντοι καὶ ἰδιουμένων τὰ ἱερὰ, θεσπίζει· ὁ δὲ παρὼν περὶ τῶν σφετεριζομένων ἢ καταχραινόντων ἢ μεταμειβόντων αὐτὰ εἰς ἰδιωτικὴν χρῆσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν δι' ἀφορισμοῦ μόνου κολάζει τὸν ἡμαρτηκότα, οὗτος δὲ διὰ καθαιρέσεως, πλέον ἐκείνου λιπαίνων τὴν κόλασιν. Ὅτι τοίνυν εἰσὶ τὰ ἁμαρτήματα διάφορα, ἔχουσι καὶ τὴν κόλασιν διάφορον. Ἐκεῖνος γὰρ, φησὶν ὁ κανὼν, ἐβεβήλωσε μόνον τὸ ἅγιον, οὐ μὴν καὶ μετεποίησεν· οὗτος δὲ ἔκλεψεν καὶ ἠχρείωσεν αὐτὸ, διὸ καὶ καθαιρέσει καθυποβληθήσεται. Ἔτι ἠρώτησέ τις, Διὰ τί περὶ τὸ τέλος τὸν λόγον ποιούμενος ὁ κανὼν χάριν τῶν ἔξωθεν τοῦ βήματος ἱερῶν, τοὺς μὲν κοινοποιοῦντας αὐτὰ ἀφορίζει, τοὺς δὲ ἀφαρπάζοντας ὡς ἱεροσύλους κατακρίνει; ὤφειλεν εἰπεῖν καὶ τούτους καθαιρεῖσθαι. *Λύσις.* Ταυτόν ἐστι τὸ καθαιρεῖσθαι τὸν ἁρπάζοντα, καὶ τὸ καταδικάζεσθαι ὡς ἱερόσυλον. Ὅτι καὶ ὁ ἱερόσυλος ἀτιμοῦται, τῇ δὲ ἀτιμίᾳ ἕπεται καὶ καθαίρεσις. Ἀνάγνωθι τὸ β' κεφάλαιον τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ὃ περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀναθεμάτων διδάσκει πλατύτερον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ἐξαιρέτως δὲ ἀνάγνωθι τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ β' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, οὗ ἡ δύναμις κατεστρώθη παρὰ Φωτίου ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν φησι· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνην μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ. Τούτῳ οὖν τῷ κανόνι κεχρημένοι τινὲς ἔλεγον ὅτι τὸν τὰ ἅγια, ὁποῖα ἂν εἶεν, εἰς οἰκείαν μετασχηματίζοντα χρείαν ἀφορίζεσθαι, ἀλλ' οὐ καθαιρεῖσθαι χρεὼν, στρεβλοῦντες καὶ διαστρέφοντες τὴν τούτου διάνοιαν. Τοὺς γοῦν

A οὕτως ἐκλαμβάνοντας τὸν κανόνα κακίζων ὁ παρὼν κανὼν, διαστίζει τοὺς κοινοῦντας τὰ ἅγια, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἱερὰ διαστίζει ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ μὲν γὰρ. φησὶν, ἐνεργοῦσι περὶ τὸ θυσιαστήριον, οἷον δίσκος ἱερὸς, καὶ ποτήριον, καὶ τὰ τῆς παναγοῦς τραπέζης ἐνδύματα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἔξω που τὸν ναὸν αἰωρούμενα ἔπιπλα. καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τοὺς μὲν οὖν τὰ περὶ τὸν ναὸν εἰς οἰκείαν χρείαν λαμβάνοντας, ἢ ἑτέροις παρέχοντας, καὶ οὕτω κοινοῦντας αὐτὰ, ἀφορίζεσθαι διορίζεται. Περὶ τούτου γάρ, φησι καὶ τὸν ἀποστολικὸν διατάττεσθαι κανόνα, ὡς ἁπλῶς ἁγιασθέντων τῇ πρὸς τὸν ναὸν ἀναθέσει. Τοὺς δὲ ἐκ τῶν τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνοντάς τι καὶ νοσφιζομένους αὐτὸ, ἢ εἰς χρῆσιν μετάγοντας κοινὴν καὶ ἀνίερον, καθαιρεῖσθαι κελεύει. Τὸ μὲν γὰρ ἰδιώσασθαι ταῦτα συλῆσαί B ἐστι τὰ ἅγια, καὶ ἱερόσυλος ὁ τοιοῦτος κρίνεται· τὸ δὲ χρήσασθαι αὐτοῖς καὶ κοινῶσαι βεβηλῶσαί ἐστι τὰ ἅγια, καὶ ἑκατέρωθεν τοῖς τοιούτοις δικαίως ἐπάγεται ἡ καθαίρεσις. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἔξω καὶ περὶ τὸν ναὸν ὄντων σκευῶν ἢ ἀμφίων, ἤγουν ἐνδυμάτων, ὑφαρπάσουσί τινές τι, ἵνα κέρδος αὐτὸ ποιήσωνται, καὶ ἐκείνους ἱεροσύλους ὁ κανὼν οὗτος καταδικάζει.

A detorquentes invertentesque, affirmabant. Eorum igitur, qui sic canonem interpretabantur, opinione rejecta, hic canon statuit inter eos, qui rebus sacris abuterentur, interque ipsa invicem sanctificata, discrimen. Quædam namque, ait, in altari adhibentur, ut discus sacer, et calix, et sacræ mensæ indumenta, atque hujus generis omnia : alia quædam in templi ornatu exteriore collocantur, ut lychnuchi, quæque circa templum suspenduntur aulæa, aliaque hujusmodi. Ergo quæ ad templi ornamenta pertinent, si quis ad suos usus adhibuerit, alterive commodaverit, eaque ratione profana reddat, segregandum esse decernit. De his namque rebus apostolici quoque canonis definitionem accipiendam asserit; quæ nimirum eo ipso quod templo B dedicantur, quomodocunque sanctificata sunt. Qui vero quidpiam ex sacro altari acceperit subripueritque vel in usum communem ac profanum converterit, eum deponi jubet. Ea namque sibi tanquam propria vindicare, est rei sacræ depeculatorem esse, sacrilegiique, qui id fecerit, condemnatur : eisdem vero uti communiaque habere, est sancta profanare ; quorum quidem criminum utrique depositionis pœna constituta est. Quod si ex iis etiam, quæ in externo templi ornatu posita sunt, vas aliquod, aut vestem, hoc est, indumentum, ut inde sibi lucrum acquirant, aliqui subripuerunt : hi quoque ut sacrilegi hoc canone condemnantur.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἢ τὸν δίσκον, ἢ ἐνδυτὴν, ἢ λαβίδα, ἢ τὸ λεγόμενον ἀέρα, ἢ ἁπλῶς ἕν τι τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἢ ἀμφιασμάτων, εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντες ἢ εἰς χρῆ- C σιν ἀνίερον ἀποχρώμενοι καθαιρείσθωσαν. Τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ ἱεροσυλῆσαι. Οἱ δὲ τὰ ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου σκεύη, ἢ ἄμφια εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς, ἢ ἄλλοις, παρέχοντες ἀφοριζέσθωσαν· οἱ δὲ παντελῶς ἀφαρπάζοντες ὡς ἱερόσυλοι καταδικαζέσθωσαν. »

ARIST. « Qui sacrum calicem, vel discum, vel vestem, vel forcipem, vel aerem, ut dicitur (id est sudarium), vel ut summatim dicam, unum aliquod sacrorum vasorum, **351** vel indumentorum, in proprium lucrum subripiunt vel ad usum profanum abutuntur, deponantur. Hoc enim est profanare, istud sacra subripere. Qui autem vasa vel vestimenta, quæ sunt extra altare, in usum profanum sibimet, vel aliis, præbent, segregentur. Qui vero omnino subripiunt, ut sacrilegi condemnantur. »

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους (54) κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας ἀναδεχομένους, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀρχόντων λεγομένας κουρατωρείας οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπικυροῦντες, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων διορι- D ζόμεθα ὡς, εἴ τις αὐτῶν κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς τῶν ἀρχόντων οἴκοις ἢ προαστείοις λεγομένας κουρατωρείας ἀναδέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου κλήρου ἐκδιώκεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ δύναται, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ

CANON XI.

« Presbyteros vel diaconos sæculares magistratus vel curas suscipientes, vel quæ in magistratuum ædibus curationes appellantur, divini et sacri canones depositioni subjiciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes de reliquis quoque, qui sunt in clericorum catalogo, decernimus; quod si quis eorum sæcularia officia assumat, vel quæ in magistratuum ædibus vel suburbiis curationes appellantur, suscipiat, is ex suo clero expellatur. Nemo enim potest, ut est Christi veri Dei nostri vox ab ipso prolata,

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους*. Ex hujus canonis præscripto, Michael patriarcha Constantinopolitanus, qui etiam ὁ τοῦ Ἀγχιάλου καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων dictus est, neque lectores sæcularia suscipere officia præcepit. Ἡ δύναμις τοῦ σημειώματος τοῦ κυρίου Μιχαὴλ ἐστιν οὕτως, Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ιγ', ἡμέρᾳ δ', ἐπινεμήσεως δ', καὶ ἐφεξῆς, διατάττεται καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἐπίσης τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μὴ ἀναδέχεσθαι κοσμικὰ ὀφφίκια, ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατωρείας, διὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου. *Vis edicti Domini Michaelis hæc est : Mense Januario, die 13, feria 4, indictione 4, et deinceps, constituit, ne lectores æque ac diaconi et sacerdotes sæcularia officia suscipiant, vel exactorum munera, vel curationes, propter canonem 11 primæ et secundæ synodi Constantinopolitanæ. Jur. Græc. Rom.* l. III, p. 227.

« eaque longe verissima, duobus dominis servire. »

BALS. Præsens canon prædictos canones, qui cavent ne sacerdotes magistratuum munera subeant, confirmans, adjicit, ut non solum qui sunt sancti tribunalis, sed etiam clerici qui extra sunt, si tale quid faciant, e clero expellantur. Quoniam autem in canone apostolico 6 et in 81 et in aliis canonibus, quin etiam in cap. 13 tit. 8 præsentis operis satis de eo scripsimus, lege ea, et sufficient ad interpretationem.

ZONAR. Magnæ venerabilibus apostolis ac synodicis Patribus curæ fuit, ut sacris initiati a profanis magistratibus, atque ab omni negotiorum tractatione, penitus abstinerent, multique hac de re canones editi sunt; quos quidem hoc loco Patres hujus canonis decreto confirmant, ac aliquid insuper ad ea, quæ ab illis antea definita fuerant, adjungunt. Siquidem illi canones de sacerdotibus et diaconis promulgavere, quorum decreto magistratus et profana negotia suscipere veterentur: hi vero nulli omnino clerico profanos magistratus, aut quæ in magistratuum domibus aut agris curationes appellabantur, suscipiendi facultatem esse decernunt. Qui vero canoni non obtemperaverint, eos clero moveri jubent. Nemo etenim potest, inquiunt, duobus dominis servire, quemadmodum ipsius Domini voce testatum est.

ARIST. « Si quis eorum, qui in clerum cooptantur, sæculares magistratus susceperit vel quæ in ædibus aut suburbiis fiunt curationes, clero expellatur. Nemo enim Deo et mammonæ servire potest. »

CANON XII.

« Cum sancta et universalis sexta synodus, clericos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domum, præter episcopi voluntatem celebrant vel baptizant, depositioni subjiciat; nos quoque idem decernimus. Cum enim sancta Ecclesia recte dispertiat, veramque rationem defendat, et venerabilem ac honestam bonæ institutionis formam doceat et conservet, inconcinnum est et ineptum, ut qui in petulantia et insolentia ac in inobedientia vitam agunt, domos subeuntes, bonum ejus ordinem convellant, et multa perturbatione et offensionibus impleant. Et ideo sacra nunc et divinitus coacta synodus, universali sextæ synodo consentiens, eos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domos, celebrant, clero amotos esse statuit; a clero videlicet amotione eis ab ejus loci episcopi edicta. Si qui autem præter eos, non consentiente episcopo, **352** in domos irruentes celebrationis ministerium attingere audeant; ii quidem deponantur: qui vero eorum communionis sunt participes, segregationi subjiciantur. »

« Θεοῦ ἡμῶν ἀληθινοῦ αὐτόλεκτον καὶ ἀψευδεστάτην φωνήν, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανών, ἐπικρατύνων τοὺς προεκφωνηθέντας κανόνας χάριν τοῦ μὴ ἐνεργεῖν τοὺς ἱερωμένους κοσμικαῖς δουλείαις, προστίθησι μὴ μόνον τοὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκτὸς αὐτοῦ κληρικοὺς τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἐκ τοῦ κλήρου διώκεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ϛ' ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἐν τῷ πα' καὶ ἐν ἑτέροις κανόσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ ιγ' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος ἱκανῶς περὶ τούτου ἐγράψαμεν, ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ ἀρκέσουσιν εἰς ἑρμηνείαν.

ΖΩΝΑΡ. Πολλὴν ἔθεντο σπουδὴν καὶ οἱ σεπτοὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ τῶν συνόδων Πατέρες τοὺς ἱερωμένους κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ διοικήσεις πραγμάτων μὴ ἀναδέχεσθαι. Καὶ διάφοροι κανόνες περὶ τούτου ἐξεφωνήθησαν, οὓς οἱ Πατέρες οὗτοι διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἐπικρατύνουσι, προστιθέντες καί τι πλέον παρὰ τὰ ἐκείνοις διωρισμένα. Οἱ μὲν γὰρ περὶ ἱερέων καὶ διακόνων τοὺς κανόνας ἐξέθεντο, κωλύοντας αὐτοὺς ἀρχὰς καὶ φροντίδας ἀναδέχεσθαι κοσμικάς· οὗτοι δὲ πάντα κληρικὸν διορίζονται μὴ μεταχειρίζεσθαι κοσμικὰς ἀρχάς, ἢ τὰς ἐν οἴκοις ἀρχοντικοῖς καὶ ἀγροῖς καλουμένας κουρατωρείας. Τοὺς δὲ τὸν κανόνα παραβαίνοντας ἐκδιώκεσθαι τοῦ κλήρου κελεύουσιν. Οὐδεὶς γὰρ δύναται, φασί, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ λεχθεῖσαν τοῦ Κυρίου φωνήν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις ἢ προαστείοις κουρατωρείας, ἐκδιωκέσθω τοῦ κλήρου· οὐ γὰρ δύναται Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. »

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας οὖσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικοὺς παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου καθαιρέσει καθυποβαλλούσης, καὶ ἡμεῖς τούτῳ συμψηφιζόμεθα. Τῆς γὰρ ἁγίας Ἐκκλησίας ὀρθοτομούσης, καὶ τὸν ἀληθῆ πρεσβευούσης λόγον, καὶ τὸ σεμνὸν τῆς πολιτείας συντηρούσης τε καὶ ἐνδιδασκούσης, ἀπηχὲς καὶ ἀνόσιον παραχωρεῖν τοὺς ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀναρχίᾳ συζῶντας, εἰς τὰς οἰκίας ὑποδυομένους, τὴν ταύτης εὐταξίαν διασπᾷν, καὶ πολλῆς ταραχῆς καὶ σκανδάλων ἀποπληροῦν. Διόπερ ἡ νῦν ἱερὰ καὶ θεοσυνέργητος σύνοδος, τῇ οἰκουμενικῇ ἕκτῃ συνόδῳ συμφωνοῦσα, ἀποκεκληρωμένους εἶναι τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας οὖσι λειτουργοῦντας διωρίσατο, τῆς ἀποκληρώσεως δηλονότι παρὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου αὐτοῖς ἐπινεμηθείσης. Εἰ δέ τινες παρὰ τούτους, τοῦ ἐπισκόπου μὴ εὐδοκοῦντος, εἰς τὰς οἰκίας εἰσπίπτοντες ἅπτεσθαι τῆς λειτουργίας ἀποτολμῶσι, τούτους μὲν καθαιρεῖσθαι· τοὺς δὲ τῆς αὐτῶν κοινωνίας μετασχόντας τῷ ἀφορισμῷ καθυποβάλλεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν, παρακελευόμενος καθαιρεῖσθαι τοὺς λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας εἰς εὐκτήρια παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἡρμηνεύθη ἐν τῷ λα' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐν τῷ ἀποστολικῷ λα' κανόνι· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς ἕκτης συνόδου τριακοστὸς πρῶτος κανὼν, οὗ μέμνηται ὁ κανὼν οὗτος, ἡρμήνευται ἐκεῖ, ᾧ σύμψηφοι γεγόνασι καὶ οἱ τοῦτον ἐκθέμενοι τὸν κανόνα, ὁρίσαντες ἀποκεκληρωμένους εἶναι, ἤγουν ὡρισμένους καὶ ἐπιτετραμμένους, ἐκκεχωρημένους, τοὺς ἐν εὐκτηρίοις ἐντὸς οἴκων οὖσι λειτουργεῖν μέλλοντας τῆς ἀποκληρώσεως, τουτέστι τῆς ἐκχωρήσεως, παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου γινομένης. Εἰ δ' ἕτεροί τινες παρὰ τοὺς ἐκχωρηθέντας τολμήσουσι λειτουργῆσαι ἐν εὐκτηρίοις, οὖσιν ἐντὸς οἰκιῶν, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, ἐκείνους μὲν καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ συγκοινωνήσαντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδεὶς ἐν ναῷ, ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι, « λειτουργείτω ἢ βαπτιζέτω κληρικὸς παρὰ γνώ- « μην τοῦ ἐπισκόπου· καθαιρεῖται γάρ. Ἀποκε- « κληρωμένοι οὖν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἔστωσαν « οἱ ἐν εὐκτηρίοις ἔνδον οἴκων οὖσι λειτουργοῦν- « τες. Οἱ δὲ παρὰ τοῦτο τολμῶντες καθαιρείσθω- « σαν· καὶ οἱ κοινωνοῦντες ἀφοριζέσθωσαν. »

BALS. Præsens quoque canon, qui jubet deponi eos qui celebrant vel baptizant in oratoriis præter episcopi voluntatem, expositus est in can. 31 synodi in Trullo, et in canone apostolico 31 : et lege quæ in illis scripta sunt.

ZONAR. Tricesimum primum sextæ synodi canonem cujus hic canon meminit, ibidem explicavimus. In eamdem sententiam hunc quoque canonem Patres ediderc, quo quidem ut qui in privatorum ædibus sacra facturi sunt, a clero segregati, hoc est, delecti et admissi descriptique sint segregatione, hoc est, designatione a loci episcopo facta, decernunt. Quod si alii quicunque, præter eos qui designati fuerint in privatorum sacellis, non obtenta ab episcopo facultate, sacra facere ausi fuerint; ipsos quidem deponi, qui vero eis communicaverint, segregari jubent.

ARIST. « Nullus clericus in templo, quod in « ædibus est sacra celebret, vel baptizet, citra « episcopi sententiam; nam deponitur. Qui igitur « in oratoriis, quæ sunt intra ædes sacra celebrant, « ab episcopo clero expellantur. Qui vero præter « hæc facere ausi fuerint; deponantur. Et qui iis « communicant, segregentur. »

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Τὰς τῶν αἱρετικῶν ζιζανίων ἐπισπορὰς ἐν τῇ τοῦ « Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ παμπόνηρος καταβαλὼν, « καὶ ταύτας ὁρῶν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος « τεμνομένας προρρίζους, ἐφ' ἑτέραν ἦλθε μεθο- « δείας ὁδὸν, τῇ τῶν σχισματικῶν μανίᾳ τὸ τοῦ « Χριστοῦ σῶμα μερίζειν ἐπιχειρῶν· ἀλλὰ καὶ « ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν ἡ ἁγία σύνοδος « ἀναστέλλουσα, παντελῶς ὥρισε τοῦ λοιποῦ ἵνα, « εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν ἐπ' « ἐγκλήμασί τισι τοῦ οἰκείου κατεγνωκὼς ἐπι- « σκόπου, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ ἐξετά- « σεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως (55) « ἀποστῆναι τολμήσοι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας, καὶ « τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς (56) τῶν λειτουρ- « γιῶν εὐχαῖς κατὰ τὸ παραδεδομένον τῇ Ἐκκλη- « σίᾳ μὴ ἀναφέροι, τοῦτον ὑποκεῖσθαι καθαιρέσει, « καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. Ὁ « γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος, καὶ τῶν « μητροπολιτῶν ἁρπάζων τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ « κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ « τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ « τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνο- « μασίας. Οἱ δὲ τούτοις συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν « ἱερωμένων εἶέν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας

CANON XIII.

« Hæreticarum zizaniarum semina in Christi Ec- « clesia malignus dejiciens, et eas videns gladio « Spiritus exscindi radicitus, ad aliam venit in- « sidiarum viam, schismaticorum insania Christi « corpus dividere aggrediens : sed et has ejus « insidias sancta synodus reprimens, omnino « definiit deinceps, ut si quis presbyter vel dia- « conus, ut qui utique ob aliqua crimina pro- « prium episcopum condemnarit, ante synodalem cognitionem et examinationem, et perfe- « ctam ejus condemnationem, ab illius commu- « nione discedere ausus fuerit et ejus nomen in « sacris celebrationum precibus, ut Ecclesiæ « traditum est, non referat, is depositioni subji- « ciatur, et omni sacerdotali honore privetur. « Qui enim est in sacerdotali ordine collocatus, « et metropolitanorum judicium præripit, et ante « judicium ipse, quantum in se est, proprium « patrem et episcopum condemnat; is nec pre- « sbyteri honore, nec nomine dignus est. Qui « autem eos consequuntur, si sint quidem ex iis « qui sunt sacris initiati, ipsi quoque a proprio « honore excidant : sin autem sint monachi, vel « laici, ex Ecclesia omnino segregentur; donec

Guill. Beveregii notæ.

(55) *Καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως.* Hæc verba non modo in Parisiensi editione, verum etiam in codice Amerbachiano omittuntur. Sed in Tiliano æque ac in Bodleiano nostro ms. leguntur.

(56) *Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς.* Nimirum cum sacra mysteria peraguntur. Tunc enim sacerdos pro episcopo sub nominatim orare tenetur : ut in Liturgia Chrysostomi inter orandum dicit καὶ ὑπὲρ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, ὁ δεῖνος, Sic passim in Euchologio.

A « cum schismaticis conjunctionem respuentes ad « proprium episcopum reversi fuerint. »

BALS. Cum Dei gratia cessasset hæreseon divisio, videbant Patres nonnullos sacris initiatos, satanicis quibusdam insidiis, ad schismaticorum insaniam clanculum irrepere, ut qui a suorum episcoporum communione recederent, qui nec erant impii, nec injusti; ut habet 31 canon apostolicus; sed quod tantum de eis crimen aliquod dictum esset. Hoc ergo, ut corpus Christi, Ecclesiam scilicet, dividens, corrigentes, statuerunt sacerdotes vel diaconos esse deponendos, qui ausi fuerint B tam temere et absque ratione a sui episcopi communione recedere, ante perfectam synodalem ejus condemnationem, et non in divinis sacrorum celebrationibus nomen ejus ex ecclesiastica traditione referre. Quoniam, inquiunt, non est dignus presbyteri nomen 353 vel honorem habere, qui metropolitani judicium sibi impudenter arrogat; quod scilicet adversus episcopum fortasse erat laturus: et quod ad propriam conscientiam attinet, suum patrem episcopum condemnat, eo quod cum eo non communicet, tanquam sit jam revera condemnatus. Et non solum eos, sed et qui ipsos consequuntur, si sint quidem sacrati, deponi: sin vero laici, segregari, et tamdiu multari, donec ad sui mali cognitionem venerint, et ad proprium episcopum C reversi fuerint. Lege etiam cap. 1 tit. 12 præsentis operis et canonem 1 sancti Basilii. Quæsiverit autem quispiam, Cum canon solos schismaticos sacerdotes et diaconos puniat, si alius clericus præter hos a sui episcopi communione recedat, punietur an non? *Solutio.* Cum canon deinceps deponat, non solum primos auctores sacerdotes, sed eos etiam qui consequuntur, necessario omnes schismatis primi auctores clerici, quicunque fuerint, propriis gradibus exturbabuntur. Recte autem presbyterorum et diaconorum tantum meminit canon, quia schisma proprie ab illis fit; ut qui, quæ sacri sunt altaris, peragant, et nomen episcopi vel referre vel non referre possunt. Nec dixeris, Quomodo canon subsequens meminit presbyteri, non itidem et D diaconi? Audies enim, quod ad sacerdotes olim magis quam ad diaconos relatio episcoporum pertinebat: et propterea de iis amplius locutus est.

« τιμῆς ἐκπιπτέτωσαν· εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, « ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας, μέ- « χρις ἂν, τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς συνάφειαν « διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπι- « στραφεῖεν. »

ΒΑΛΣ. Παυθείσης τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῆς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων διαστάσεως, ἑώρων οἱ Πατέρες τινὰς ἱερωμένους ὑποκλεπτομένους κατὰ μεθοδείαν σατανικὴν εἰς τὴν τῶν σχισματικῶν μανίαν, ὡς ἀφισταμένους ἀπὸ τῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν κοινωνίας, μὴ ὄντων ἀσεβῶν ἢ ἀδίκων, κατὰ τὸν λα' ἀποστολικὸν κανόνα· διὰ μόνον δὲ τὸ λαληθῆναί τινα ἴσως ἐγκληματικὰ κατ' αὐτῶν. Τοῦτο γοῦν, ὡς καταμερίζον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, διορθούμενοι, ὥρισαν καθαιρεῖσθαι τοὺς τολμήσαντας ἱερεῖς ἢ διακόνους ἀνευλόγως οὕτως ἀποστῆναι τῆς τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν κοινωνίας πρὸ ἐντελοῦς συνοδικῆς καταδίκης τούτου, καὶ μὴ ἀναφέρειν ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Ὅτι, φασίν, οὐκ ἔστιν ἄξιος πρεσβυτέρου ὄνομα ἢ τιμὴν ἔχειν ὁ ἁρπάζων ἀναιδῶς τὴν τοῦ μητροπολίτου κρίσιν, ἣν ἔμελλε κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἴσως ἐξαγαγεῖν, καὶ κατακρίνων, ὅσον κατὰ τὸ οἰκεῖον συνειδὸς, τὸν οἰκεῖον πατέρα τὸν ἐπίσκοπον, διὰ τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν αὐτῷ, ὡς δῆθεν ἀληθῶς ὄντι κατακεκριμένῳ· καὶ οὐ μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας αὐτοῖς, ἱερωμένους μὲν ὄντας, διορίζονται καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι, καὶ εἶναι ἐπιτετιμημένους μέχρις ἂν ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κακοῦ γένωνται, καὶ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ προσέλθωσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ α' κεφάλ. τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν α' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς Τοῦ κανόνος μόνους κολάζοντος τοὺς σχισματικοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐὰν ἕτερός τις κληρικὸς παρὰ τούτους ἀποστῇ ἐκ τῆς τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ κοινωνίας, κολασθήσεται ἢ οὔ; *Λύσις.* Τοῦ κανόνος ἐφεξῆς καθαιροῦντος μὴ μόνους τοὺς πρωταιτίους ἱερωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνεπομένους αὐτοῖς, ἐξ ἀνάγκης πάντες οἱ πρωταίτιοι τοῦ σχίσματος κληρικοί, οἷοι ἂν καὶ ὦσιν, ἐκ τῶν οἰκείων βαθμῶν διωχθήσονται. Καλῶς δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων μόνων ἐμνήσθη ὁ κανὼν, ὅτι κυρίως τὸ σχίσμα παρὰ τούτων γίνεται, ὡς ἐνεργούντων τὰ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ δυναμένων ἀναφέρειν ἢ μὴ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ μή μοι εἴπῃς, Καὶ πῶς ὑποκατιὼν ὁ κανὼν πρεσβυτέρου μόνου ἐμνήσθη, οὐ μὴν καὶ διακόνου; Ἀκούσεις γὰρ ὅτι τοῖς ἱερεῦσι πάλαι πλέον τῶν διακόνων τὰ περὶ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ἐπισκόπων ἀνήκουσι· καὶ διὰ τοῦτο περὶ αὐτῶν ἐποίησε τὸν πλείονα λόγον.

ZONAR. Multis modis, inquit canon, Christi Ecclesiæ adversarius insidiatur. Cum enim Spiritus machæra hæreseon zizania intercisa fuisse haud ignoret; aliam rationem excogitavit, qua Ecclesiæ corpus distrahere, animorumque inter se conjunctionem dissipare ac divellere possit. Est vero ea schismaticorum insania, quam nos ut reprimamus, decernimus, inquiunt synodi Patres, ne quis presbyter, aut diaconus, sese ab episcopi auctoritate, cui

ΖΩΝΑΡ. Ποικίλως, φησὶν ὁ κανὼν, ἐπιβουλεύει τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ πονηρός. Ἐπεὶ γὰρ τὰ ζιζάνια τῶν αἱρέσεων εἶδεν ἐκτετμημένα τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος, ἑτέραν ἐμηχανήσατο μέθοδον, ἵνα τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μερίσῃ, καὶ διασπάσῃ τὴν ἕνωσιν. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τῶν σχισματικῶν μανία, ἣν ἀναστέλλοντες, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, ὁρίζομεν μηδένα πρεσβύτερον ἢ διάκονον τολμᾷν ἀφίστασθαι τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τελεῖ, καὶ μὴ

A συγκοινωνεῖν αὐτῷ, μηδὲ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔθος, ὡς τάχα κατεγνωκότα τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, πρὶν ἢ συνοδικῶς ζητηθῇ ἡ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φερομένη αἰτία καὶ τελεία προενεχθῇ ψῆφος κατακρίνουσα αὐτόν· τὸν δὲ τοῦτο ποιήσαντα καθαιρεῖσθαι. Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου ἀξίᾳ ὤν, καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἁρπάζων τὴν κρίσιν (τοὺς γὰρ ἐπισκόπους οἱ μητροπολῖται κρίνουσι), καὶ πρὸ κρίσεως τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, ὅς πατήρ ἐστιν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα, κρίνων, οὐκ ἔστιν ἄξιος ὡς πρεσβύτερος τιμᾶσθαι ἢ ὀνομάζεσθαι. Καὶ οἱ συνεπόμενοι δὲ τῷ σχισματικῷ, καὶ ἀποσχίζοντες καὶ αὐτοὶ, ἱερωμένοι μὲν ὄντες, καθαιρείσθωσαν, λαϊκοὶ δὲ τυγχάνοντες ἢ μοναχοὶ, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ ἐξωθείσθωσαν, ὥστε μηδὲ εἰσιέναι εἰς
B ἐκκλησίαν. Ἔστι γὰρ ἀφορισμὸς καὶ τὸ μόνης εἴργεσθαι τῆς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων· ἔστι δὲ καὶ τὸ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὃν παντελῆ ὠνόμασαν, ὡς βαρύτερον. Καιρὸν δὲ τῷ ἀφορισμῷ τούτῳ ὁρίζουσι τὴν ἐκείνων ἐπιστροφήν. Ἔσονται γάρ, φησὶν, ἀφωρισμένοι μέχρις ἂν τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ προσέλθωσι, μισήσαντες τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς οἰκείωσιν.

subjectus est subtrahere, ac illius, quasi videlicet ab ipso condemnati, vel communionem repudiare, vel ab ejusdem nomine de more referendo desistere audeat, priusquam episcopi causa in synodico conventu examinata et cognita fuerit, omninoque latis suffragiis de illius damnatione sit pronuntiatum; quique id fecerit, depositione multari jubemus. Quisquis, enim sacerdotali dignitate præditus, quæ metropolitanorum judicii sunt sibi arrogat, (quippe de episcopis judicare metropolitanorum proprium est munus) ac episcopum suum, qui spiritualis ipsius pater est, priusquam de eo quidquam judicatum fuerit, ipse condemnet, hic sacerdotis honore aut appellatione haudquaquam est dignus. Et vero quicunque schismaticis consentientes ipsi quoque sese cum illis abjungunt, si quidem sacris initiati sint, deponantur : sin vero laici aut monachi, penitus segregentur, hoc est, ita, ut ne ecclesiam quidem ipsis ingredi fas sit, ejiciantur. Est namque segregatio etiam, cum a solo divinorum mysteriorum perceptione quispiam summovetur: est etiam, cum ecclesiæ quoque aditu segregati prohibentur; quod penitus segregari dixerunt, quia gravior ea segregatio sit. Spatium porro, quousque ad sanitatem homines revertantur, segregationi præfiniunt. Erunt siquidem, inquit, segregati, donec episcopo suo, repudiata cum schismaticis familiaritate, se adjunxerint.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν ἐπ' ἐγκλήματι τοῦ οἰκείου κατεγνωκὼς ἐπισκόπου, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἀποστῇ τῆς αὐτοῦ κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέρει αὐτοῦ τὸ ὄνομα, καθαιρείσθω, καὶ πάσης ἱερατικῆς στε-
C ρείσθω τιμῆς. Οἱ δὲ συνεπόμενοι, ἱερατικοὶ μὲν ὄντες, τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπτέτωσαν, μοναχοὶ δὲ ἢ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν μέχρις ἐπιστραφεῖεν. »

ARIST. « Si quis presbyter vel diaconus, nimirum ac si episcopum suum et crimine aliquo condemnaret, ante synodalem cognitionem, ab illius communione se subduxerit, et nomen ejus non retulerit, deponatur, et omni sacerdotali dignitate privetur. Qui autem eum consequuntur, si quidem sacris sint initiati, dignitate sua excidant : sin monachi vel laici, segregentur, usque dum reversi fuerint. »

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἐγκλήματος πρόφασιν ποιούμενος κατὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, ἀποστήσει ἑαυτὸν τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ εἰθισμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος καθῃρημένον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη, ἀποστὰς τοῦ οἰκείου μητροπολίτου καὶ σχίσμα ποιήσας· δεῖ γὰρ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα μέτρα γινώσκειν, καὶ
D μήτε τὸν πρεσβύτερον καταφρονεῖν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, μήτε τὸν ἐπίσκοπον τοῦ οἰκείου μητροπολίτου. »

354 CANON XIV.

« Si quis episcopus metropolitani crimen prætexens, ante synodalem cognitionem, seipsum ab ejus communione subduxerit, et nomen ejus in divini mysterii celebratione ut consuetum est, non referat; sancta synodus eum depositum esse statuit, si tantum convictus fuerit a proprio metropolitano recessisse et schisma fecisse. Oportet enim unumquemque proprias mensuras cognoscere et nec presbyterum proprium episcopum contemnere nec episcopum proprium metropolitanum. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν ὅμοιος κατὰ πάντα ἐστὶ τῷ πρὸ αὐτοῦ, κἂν διαλλάττῃ περὶ τὰ πρόσωπα.

BALS. Præsens quoque canon præcedenti est in omnibus similis, etiamsi in personis differant.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτὰ τοῦ ἀνωτέρου κανόνος καὶ ὁ κανὼν οὗτος περὶ ἐπισκόπων ἀποσχιζόντων ἐκ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν, καὶ μὴ κοινωνούντων αὐτοῖς, μηδὲ ἀναφερόντων αὐτούς, διορίζεται.

ZONAR. Eadem cum superiori canone de episcopis, qui se a metropolitanorum suorum conjunctione divellunt, nec eis communicant, nec eorum nomina referunt, hic quoque canon decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ εἴ τις ἐπίσκοπος αὐτὸ τοῦτο τολμήσει κατὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, καθαιρείσθω. Δεῖ γὰρ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα μέτρα γινώσκειν. »

ARIST. « Et si quis episcopus id ipsum ausus fuerit contra suum metropolitanum, deponatur. Oportet enim unumquemque proprias suas mensuras cognoscere. »

CANON XV.

« Quæ de presbyteris et episcopis et metropolitanis constituta sunt, multo magis etiam in patriarchas conveniunt. Quamobrem si quis presbyter, vel episcopus, vel metropolitanus a sui patriarchæ communione recedere ausus fuerit, et nomen ejus in divini mysterii celebratione, prout constitutum est et ordinatum non referat, sed ante synodale decretum, et perfectam ejus condemnationem schisma fecerit; statuit sancta synodus eum esse ab omni sacerdotio alienum, si in hoc solum deliquisse convictus fuerit. Et hæc quidem constituta et obsignata sunt de iis, qui aliquorum criminum prætextu a propriis præsulibus recedunt, et schisma faciunt, et Ecclesiæ unionem convellunt. Qui enim propter hæresin aliquam, a sanctis Patribus vel synodis condemnatam, se a præsulis communione separant, illo hæresin scilicet publice prædicante, et nudo capite in ecclesia docente; ii non solum canonicæ pœnæ non subjicientur, ante synodalem cognitionem seipsos a communione ejus, qui episcopus dicitur, sejungentes : sed et honore, qui orthodoxis convenit, digni habebuntur. Non enim episcopos, sed pseudepiscopos doctores condemnaruut : et non schismate Ecclesiæ unionem consciderunt, sed a schismatibus et divisionibus Ecclesiam liberare studuerunt. »

BALS. Hic quoque præsens canon eadem cum 13 et 14 canone aliqua ex parte præcepit. Dicit enim ea, quæ prius definita sunt, etiam in patriarcham multo magis convenire, quando ab ejus communione se quis temere subtraxerit. Perinde autem ac si dixisset quispiam, si ex causa probabili, videlicet propter hæresin fortasse, quis a proprii antistitis communione recesserit, cur punietur? inferunt Patres, quod hæc tunc fiunt, quando alicujus criminalis causæ prætextu per se quis proprium pastorem condemnaverit, et ideo seipsum ab eo absciderit, et hoc modo Ecclesiæ unionem perruperit. Si enim non propter criminalem accusationem, sed propter hæresin, seipsum a proprio episcopo sejunxerit, vel metropolitano, vel patriarcha, tanquam in ecclesia sine pudore docente doctrinas quasdam a recto dogmate alienas; is et ante perfectam cognitionem, et multo magis etiam post cognitionem, si seipsum a sui præsulis communione sejunxerit vel separaverit, non solum non punietur, sed etiam ut orthodoxus honorabitur. Non enim se ab episcopo abscludit, sed a pseudepiscopo **355** et falso doctore : et quod ab eo factum est laude dignum; ut quod Ecclesiam non conscindat, sed eam magis conjungat, et a divisione liberet. Dictum est autem a canone, schismaticum ab omni sacerdotio debere esse alienum, propter eos qui dicunt hujusmodi homines debere aliquo

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Τὰ ὁρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἁρμόζει. Ὥστε, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέροι τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὡρισμένον καὶ διατεταγμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως σχίσμα ποιήσει· τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη τοῦτο παρανομήσας. Καὶ ταῦτα μὲν ὥρισται καὶ ἐσφράγισται περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων, καὶ σχίσματα ποιούντων, καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας διασπώντων. Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμήσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς ὀρθοδόξοις ἀξιωθήσονται· οὐ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων διδασκάλων κατέγνωσαν, καὶ οὐ σχίσματι τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν Ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ῥύσασθαι. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ ιγ' καὶ ιδ' κανόνι παρακελεύεται μέχρι τινός. Φησὶ γὰρ πλέον ἁρμόζειν τὰ προδιορισθέντα καὶ ἐπὶ πατριάρχου, ὅταν ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας ἀποστήσῃ τις ἑαυτὸν τολμηρῶς. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Ἐὰν δὲ ἐξ εὐλόγου αἰτίας τυχὸν προφάσει αἱρέσεως, ἀποστῇ τις ἀπὸ τῆς τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως κοινωνίας, διὰ τί κολασθήσεται; ἐπάγουσιν οἱ Πατέρες ὡς ταῦτα πάντα τότε γίνονται, ὅταν προφάσει ἐγκληματικῆς τινος ὑποθέσεως καθ' ἑαυτόν τις τοῦ οἰκείου ποιμένος καταγνώσεται, καὶ ἀποσχίσῃ ἑαυτὸν ἐκ τούτου, καὶ τοιουτοτρόπως διαῤῥήξῃ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ γὰρ μὴ δι' ἐγκληματικὴν αἰτίασιν, ἀλλὰ δι' αἵρεσιν χωρίσῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἢ τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ πατριάρχου, ὡς ἐπὶ ἐκκλησίας διδάσκοντος ἀνερυθριάστως διδάγματά τινα ἀπηλλοτριωμένα τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, ὁ τοιοῦτος καὶ πρὸ ἐντελοῦς διαγνώσεως, πολλῷ δὲ πλέον καὶ μετὰ διάγνωσιν, ἐὰν ἑαυτὸν ἀποτειχίσῃ, ἤγουν χωρίσῃ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ πρώτου αὐτοῦ, οὐ μόνον οὐ τιμωρηθήσεται, ἀλλὰ καὶ τιμηθήσεται, ὡς ὀρθόδοξος. Οὐ γὰρ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἀπὸ ἐπισκόπου, ἀλλὰ ἀπὸ ψευδεπισκόπου καὶ ψευδοδιδασκάλου. Καὶ τὸ παρὰ τούτου γεγονὸς ἐπαίνου ἄξιόν ἐστιν, ὡς μὴ κατατέμνον τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνάπτον αὐτὴν καὶ τοῦ μερισμοῦ ἀπαλλάττον. Εἴρηται δὲ τῷ κανόνι τὸ πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι τὸν σχισματικὸν διὰ τοὺς λέγοντας

ὀφείλειν τοὺς τοιούτους ἐπὶ καιρόν τινα τῆς ἱερατείας παύεσθαι, καὶ μὴ καθαιρεῖσθαι. Ἐγκληματικὰ δὲ αἰτιάματά εἰσι πορνεία, ἱεροσυλία, καὶ τῶν κανόνων ἀθέτησις. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν ἐπαινετέους εἶναι τοὺς ἀποσχίζοντας ἑαυτοὺς καὶ πρὸ καταδίκης ἀπὸ τῶν δημοσίᾳ διδασκόντων αἱρετικὰ διδάγματα, καὶ ὄντων προφανῶς αἱρετικῶν. Εἰ γὰρ ἀπόκρυφα, καὶ μετὰ ὑποστολῆς ψιθυρίζονται τὰ τῆς αἱρέσεως παρὰ τοῦ πρώτου ὡς ἂν ἀμφιβάλλοντος, οὐκ ὀφείλει τις ἐξ αὐτοῦ πρὸ καταδίκης ἀποσχισθῆναι· εἰκὸς γάρ ἐστι μεταῤῥυθμισθῆναι τοῦτον πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἀποφάσεως, καὶ ἀποστῆναι τῆς αἱρέσεως. Σημείωσαι ταῦτα ἴσως ὠφελήσοντα κατὰ τῶν λεγόντων μὴ καλῶς ἡμᾶς ἀποσχισθῆναι ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, πρὸ τοῦ καταδικασθῆναι τοὺς περὶ ταύτην ὡς κακόφρονας. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν τοὺς διὰ δογματικὴν αἰτίαν ἀποτειχίζοντας οὐ κολάζει· ὁ δὲ λα' ἀποστολικὸς κανὼν καὶ τοὺς κατεγνωκότας τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ὡς προδήλως ἀδικούντων καὶ ἀποσχίσαντας ἐξ αὐτῶν, ἀνευθύνους συντηρεῖ.

ΖΩΝΑΡ. Ἅπερ ὥρισαν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες περὶ μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ταῦτα λέγουσι πλέον ἁρμόζειν καὶ περὶ πατριαρχῶν. Εἰ γάρ τις, φασὶ, μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τολμήσει ἀποστῆναι τοῦ συγκοινωνεῖν τῷ πατριάρχῃ αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὶν ἢ ἐμφανίσῃ τῇ συνόδῳ κατὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι ταῦτα, καὶ κατακριθῆναι ἴσως αὐτόν· ὁ τοιοῦτος ὁ σχίσμα ποιήσας πάσης ἱερατείας ἀλλότριος ἔσται παντελῶς. Εἴρηται δὲ τὸ *πάσης* ἀντὶ τοῦ, οἱ μὲν ἀρχιερεῖς τῆς ἀρχιερατικῆς, οἱ δὲ ἱερεῖς τῆς ἱερατικῆς· τὸ δὲ *παντελῶς*, ὅτι οὐκ ἐπί τινα χρόνον εἰρχθήσονται τοῦ ἱερουργεῖν, εἶτα ἀποκαταστήσονται αὖθις εἰς τὴν οἰκείαν τιμήν· ἀλλὰ τελείως ἐκπεσοῦνται τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ οὐδὲ τιμὴν ἕξουσι μόνην ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσιν ἀνήκουσαν. Εἶτα ἐπάγουσιν ὅτι ταῦτα μὲν ὥρισται καὶ ἐσφράγισται, τουτέστι βεβαίως τετύπωται (ἡ γὰρ σφραγὶς εἰς βεβαίωσίν ἐστι τῶν σφραγιζομένων καὶ φυλακήν), περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων, καὶ τὴν ἕνωσιν διασπώντων τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε δηλαδὴ πορνείαν ἴσως αἰτιωμένῳ προσάπτουσιν, ἱεροσυλίαν, ἢ ἐπὶ χρήμασι χειροθεσίαν, ἢ ἄλλα τοιαῦτά τινα. Εἰ δ' ὁ πατριάρχης τυχὸν ἢ μητροπολίτης, ἢ ὁ ἐπίσκοπος αἱρετικὸς εἴη, καὶ τοιοῦτος ὡς δημοσίᾳ κηρύττειν τὴν αἵρεσιν, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, ἀντὶ τοῦ, ἀνυποστάλως καὶ μετὰ παῤῥησίας, διδάσκει τὰ αἱρετικὰ δόγματα, οἱ ἀποσχίζοντες αὐτοῦ, ὁποῖοι ἂν εἶεν, οὐ μόνον κολάσεως ἄξιοι οὐκ ἔσονται διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τιμῆς, ὡς ὀρθόδοξοι, ἀξιωθήσονται, χωρίζοντες ἑαυτοὺς τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἀποτειχίζοντες. Τὸ γὰρ τεῖχος τῶν ἐντὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐκτὸς χωρισμός ἐστιν. Οὐ γὰρ ἐπισκόπου ἀπέστησαν, ἀλλὰ ψευδεπισκόπου καὶ ψευδοδιδασκάλου. Οὐδὲ σχίσμα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐποίησαν, ἀλλὰ μᾶλλον σχισμάτων τὴν Ἐκκλησίαν ἀπήλλαξαν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς.

A temporis spatio a sacerdotio cessare, et non deponi. Criminales autem causæ sunt, fornicatio, sacrilegium, et canonum transgressio ac contemptus. Recte autem dixit canon eos esse laudandos, qui seipsos, etiam ante condemnationem, ab iis, qui hæreticas doctrinas publice docent, et sunt aperte hæretici abscindunt Si enim clanculum et cum quadam hæsitatione, præsul ut ambigens, hæretica loquatur, non debet quis ab eo propterea ante condemnationem abscindi. Est enim verisimile, fore ut ad orthodoxam sententiam ante perfectam prolatamque in eum sententiam reducatur, et ab hæresi desistat. Nota hæc, quæ fortasse proderunt adversus eos qui dicunt nos non recte a

B throno antiquæ Romæ sejunctos esse, antequam qui eum obtinebant ut prave sentientes, condemnati essent. Ac præsens quidem canon eos, qui propter dogmatis causam recedunt et abscinduntur, non punit: tricesimus autem primus canon apostolicus eos etiam, qui proprios episcopos condemnarunt, ut qui aperte injuste agant, et ideo se ab iis sejunxerunt, ab omni pœna liberos conservat.

ZONAR. Quæ de metropolitanis episcopisque definita sunt, ea de patriarchis quoque multo magis intelligi debere synodi Patres affirmant. Si quis enim, inquiunt, metropolitanus, episcopus aut presbyter, se a patriarchæ sui communione removere, atque ab illius nomine referendo cessare audeat, priusquam ea, de quibus patriarcham accu-

C sat, synodo indicaverit, ac ille forte, causa diligenter examinata, damnatus fuerit; ejusmodi hominem, tanquam schismaticum, omni prorsus sacerdotali honore privatum esse decernunt. *Omni* quidem aiunt, ut summos sacerdotes summo sacerdotio, sacerdotes vero sacerdotali dignitate privandos demonstrent; *prorsus* vero particulam addidere, ut eos non ad certum temporis intervallum a sacro ministerio arcendos, ut deinde rursus pristino honori restituantur; sed omni penitus dignitate spoliandos neque ullum ipsis honorem, qui præsulibus aut aliis sacerdotibus proprie debetur, relinquendum esse ostendant. Deinde vero hæc quidem ita decreta obsignataque, hoc est, ita plane constituta fuisse, subjiciunt (signum namque ad ea, quæ

D obsignantur, confirmanda ac custodienda pertinet), ne qua fraudis occasio iis hominibus relinqueretur, qui quorumdam criminum obtentu, quod ei videlicet quem accusant, aut constupratam mulierem, aut rei sacræ furtum, aut ordinum collationem pretio divenditam, aut alia hujus generis facinora, affingant, ab antistitum suorum auctoritate desciscunt, et Ecclesiæ conjunctionem propterea distrahunt ac divellunt. Quod si forte patriarcham, aut metropolitanum, aut episcopum hæreticum esse contingat, ac ejusmodi quidem hæreticum, ut hæresim suam publice profiteatur, et aperto capite, hoc est, fidenter prorsus atque audacter, hæreticas opiniones docendo in vulgus disseminet; quicunque demum ab illo se abduxerint, non modo nullo

animadversionis aut multæ genere propterea puniendi; sed honore potius, quippe qui certam fidem constanter teneant, seque ab hæreticorum consociatione sejungant, digni existimabuntur. Hoc enim significat verbum ἀποτειχίζοντες. Nam τεῖχος, id est, paries, ab iis quæ intus sunt, exteriora discriminat. Nec enim ii ab episcopo; sed ab homine sibi episcopi ac doctoris nomen immerito usurpante discessere: neque schismatis contra Ecclesiam auctores fuerunt, sed a schismate potius, quod in ipsis fuit, Ecclesiam vindicarunt.

ARIST. « Similiter et si episcopus aut metropolitanus contra patriarcham quippiam ejusmodi ausus fuerit, ab omni sacerdotio alienetur. Si qui autem a quopiam recesserint, non criminis prætextu, sed propter hæresim, a synodo vel sanctis Patribus condemnatam, honore ac laude digni sunt, utpote orthodoxi. »

A ΑΡΙΣΤ. « Ὡσαύτως καὶ εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης κατὰ τοῦ πατριάρχου τοιαῦτα τολμήσει, πάσης ἱερατείας ἀλλοτριούσθω. Εἰ δέ τινες ἀποσταῖέν τινος, οὐ διὰ πρόφασιν ἐγκλήματος, ἀλλὰ διὰ αἵρεσιν, ὑπὸ συνόδου ἢ ἁγίων Πατέρων κατεγνωσμένην, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, ὡς ὀρθόδοξοι. »

356 CANON XVI.

« Propter contentiones et tumultus, qui in Dei Ecclesia contingunt, hoc quoque est definire necessarium; ut episcopus nullo modo constituatur in Ecclesia, cujus præsul adhuc vivit, et est adhuc in proprio honore constitutus; nisi episcopatui suo sponte renuntiaverit. Oportet enim causam ejus, qui est episcopatu expellendus, canonice examinatam ad finem prius deduci: deinde post ejus depositionem, alterum in ejus episcopatum provehi. Si quis autem episcopus in proprio honore constitutus, nec vult renuntiare, nec proprium populum pascere; sed a suo episcopatu recedens, plusquam sex mensibus in alio loco degat, nec regio jussu detentus, nec sui patriarchæ ministerio deserviens, neque a gravi morbo, et qui, ut commovere se non possit, efficiat, omnino retentus: is ergo nulla ex supra dictis causis prohibitus, et a suo episcopatu absens, et ultra semestre tempus in alio loco degens, ab episcopi dignitate et honore omnino alienabitur. Eum enim qui suæ fidei commissum gregem negligit, et in alio loco supra semestre tempus degit, statuit sancta synodus, ut a sacerdotio, per quod pascere ordinatus est, alienus omnino constituatur, et in ejus episcopatum alius loco illius promoveatur.

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

« Διὰ τὰς φιλονεικίας τε καὶ ταραχὰς, τὰς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ συμβαινούσας, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖόν ἐστι· τὸ μηδενὶ τρόπῳ ἐπίσκοπον καταστῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἔτι ὁ προεστὼς ζῇ, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνίσταται τιμῇ, εἰ μὴ αὐτὸς ἑκὼν τὴν ἐπισκοπὴν παραιτήσεται. Χρὴ γὰρ πρότερον τὴν αἰτίαν τοῦ μέλλοντος τῆς B ἐπισκοπῆς ἐκδιώκεσθαι κανονικῶς ἐξεταζομένην εἰς πέρας ἄγεσθαι, εἶθ' οὕτω μετὰ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προβιβάζεσθαι. Εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων, ἐν τῇ ἰδίᾳ συνιστάμενος τιμῇ, μήτε παραιτεῖσθαι βούλοιτο, μήτε τὸν οἰκεῖον ἐθέλοι ποιμαίνειν λαὸν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστὰς ἐπισκοπῆς ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβοι τόπῳ, μήτε βασιλικῷ προστάγματι κατεχόμενος, μήτε ταῖς τοῦ οἰκείου πατριάρχου λειτουργίαις ὑπηρετούμενος, μήτε μὴν ὑπὸ νόσου χαλεπῆς τε καὶ ἀκινησίαν ἐμποιούσης παντελῆ συνεχόμενος· ὁ τοιοῦτος οὖν ὁ κατὰ μηδεμίαν τῶν εἰρημένων προφάσεων κωλυόμενος, τῆς οἰκείας ἀφιστάμενος ἐπισκοπῆς, καὶ ὑπὲρ τὸν ἑξαμηνιαῖον χρό- C νον ἐν ἑτέρῳ διατρίβων τόπῳ, τῆς τοῦ ἐπισκόπου τιμῆς τε καὶ ἀξίας ἀλλοτριωθήσεται παντελῶς. Τὸν γὰρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ καταμελοῦντα ποίμνης, καὶ ἐν ἑτέρῳ ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον χρονοτριβοῦντα τόπῳ, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος τῆς ἀρχιερωσύνης, δι' ἧς ποιμαίνειν ἐτάχθη, παντελῶς ἀλλότριον καθιστάναι, καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τόπον ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεσθαι (57). »

BALS. Sæpe quidam episcopi, propter exactorum vexationes, vel propter vicinorum invasiones, vel propter populi inobedientiam, pusillo et abjecto animo suos episcopatus renuntiant. Metropolitani ergo renuntiationes ejusmodi admittentes, alios episcopos ordinabant; et nonnunquam etiam, antequam examinarentur causæ criminales quæ adversus illos introducebantur, alios eligebant. Di-

ΒΑΛΣ. Πολλάκις τινὲς ἐπίσκοποι διὰ ἐπηρείας πρακτορικὰς, ἢ διὰ ἐπιθέσεις γειτονούντων, ἢ δι' ἀνυποταξίαν λαοῦ, παραιτοῦνται ἀπὸ μικροψυχίας τὰς οἰκείας ἐπισκοπάς. Οἱ γοῦν μητροπολῖται, τὰς τοιαύτας παραιτήσεις δεχόμενοι, ἑτέρους ἐπισκόπους D ἐχειροτόνουν· ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸ τοῦ κατεξετασθῆναι τὰ παρά τινων κατ' αὐτῶν εἰσαγόμενα ἐγκληματικὰ αἰτιάματα ἑτέρους ἐψηφίζοντο. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέ-

Guill. Beveregii notæ.

(57) *Ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεσθαι.* Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem in codice Bodleiano hæc quidem leguntur, sed in margine: Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμην τὰ ἐν ταύτῃ γεγραμμένα χάριν τῶν ἀποδημούντων ἐπισκόπων ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν. *Observa præsentem interpretationem, et in memoria tene quæ in ea scripta sunt, istorum episcoporum gratia, qui ab ecclesiis suis peregre proficiscuntur.*

ρες, ὡς Ἐπεὶ τοῦτο στάσεων καὶ θορύβων ἐκκλησιαστικῶν ἐστι παραίτιον, ὁρίζομεν μὴ ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον, ζῶντος τοῦ προέδρου τῆς ἐκκλησίας, εἰ μήπω ἀπὸ κατεξετάσεως ἀναφανῇ δεκτὴ ἡ τοῦ ζῶντος παραίτησις, ἢ καταδικασθῇ ἀπὸ συνοδικῆς ἀποφάσεως. Τηνικαῦτα γὰρ καὶ ζῶντος τούτου χειροτονηθήσεται ἕτερος. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Τί δὲ γενήσεται εἰς τὸν λαὸν τῆς ἐπισκοπῆς, ἐὰν ὁ προϊστάμενος ταύτης οὐ ποιεῖ παραίτησιν κανονικὴν, ἀλλὰ χρονοτριβεῖ ἔξω τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς; ἐπήγαγον, ὡς Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἀποδημήσει ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ χωρὶς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς προστάξεως, ἢ δίχα βαρείας νόσου, μὴ παραχωρούσης αὐτῷ ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνειν, ἀλλότριος τῆς ἀρχιερωσύνης γενήσεται, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονηθήσεται ἕτερος. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τούτων μὲν ἀναφαίνεται παραδεκτέας εἶναι τὰς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ὁπωσδήποτε γινομένας παραιτήσεις· ἕτεροι δὲ κανόνες, καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς Δόμνον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἤτοι τὸ α' καὶ γ' κεφ. αὐτῆς, διορίζονται μὴ ἀπεριμερίμνως τὰς τῶν ἐπισκόπων παραιτήσεις δέχεσθαι· ὀφείλεις καὶ τὸν παρόντα κανόνα πρὸς ἐκεῖνα συμβιβάσαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ ια' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὅτι δὲ τὸ μὲν β' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἤτοι τὸ ἐν τούτῳ περιεχόμενον ιη' καὶ ιθ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι τῷ παρόντι κανόνι· συνεζητήθη παρά τινων, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν. Δοκοῦσι δὲ ἐναντιοῦσθαι ἐν τούτοις. Ὁ κανὼν ἐφιλοτιμήσατο εἰς ἀποδημίαν τῷ ἐπισκόπῳ ἑξαμηνιαῖον καιρόν· ἡ Νεαρὰ εἰς χρονιαῖον διάστημα τοῦτον ἐφήπλωσεν. Ἔτι ὁ κανὼν τοὺς ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἀποδημοῦντας ἐκ τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν ἀρχιερεῖς ἀσυζητήτως ἐξ αὐτῶν ἀλλοτριοῦσθαι διωρίσατο· ἡ Νεαρὰ πρότερον δαπάνας ἀρχιερεῦσι μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων μετὰ τὴν χρόνου παραδρομὴν παρεκελεύσατο, καὶ οὕτω μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν οἰκείων κληρικῶν· καὶ εἰ μηδὲ οὕτω πεισθῶσιν, ἑτέρους χειροτονεῖσθαι. Ὁ κανὼν ἐκχωρεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πλέον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀποδημεῖν, παρὰ βασιλέων ἢ πατριαρχῶν κατεχομένοις, ἢ διὰ νόσον βαρεῖαν κωλυομένοις· ἡ Νεαρὰ οὐδέν τι τοιοῦτον διαλαμβάνει. Μᾶλλον μὲν οὖν τὸ ἐν μέρει τῆς ς' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς περὶ μόνου τοῦ βασιλέως περιεχόμενον, καὶ καταστρωθὲν παρὰ τοῦ Φωτίου ἐν τῷ ῥηθέντι β' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἡ ἀνακάθαρσις οὐκ ἐδέξατο, ἀλλ' ἐδίωξεν· ἔδοξε γοῦν τὰ τοῦ κανόνος μᾶλλον ὀφείλειν κρατεῖν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἔτι ἀμφιβάλλω. Καθὼς μὲν γάρ ἐστι τὸ ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν, πρόσκειμαι τοῖς λέγουσιν ὀφείλειν μᾶλλον τὰ τοῦ κανόνος κρατεῖν· καθὸ δὲ τὰ Βασιλικὰ ἀνεκαθάρθησαν μετὰ τὴν τοῦ νομοκανόνου ποίησιν καὶ τὴν τοῦ κανόνος τούτου ἀπόλυσιν, πρόσκειμαι τῇ ἑτέρᾳ γνώμῃ.

A cunt ergo Patres: Quoniam id seditionum et ecclesiasticarum perturbationum causa est, statuimus, ne eligatur episcopus vivo ecclesiæ præsule, nisi utique vel ex examinatione constiterit esse admittendam viventis renuntiationem, vel synodali sententia condemnatus fuerit. Tunc enim eo etiam vivente ordinabitur alius. Quasi vero dixisset quispiam, Quid vero fiet in populo episcopatus, si is, qui illi præest, non facit canonicam renuntiationem, sed extra suum episcopatum moratur? intulerunt, quod si quis episcopus ultra sex menses a sua ecclesia abfuerit, sine imperiali vel patriarchali jussione, vel sine gravi morbo, qui non permittit ut possit locum loco mutare, is erit a sacerdotio alienus, et alius pro eo ordinabitur. Quoniam
B autem ex his quidem apparet, esse admittendas, quæ quomodocunque fiunt ab episcopis renuntiationes; alii vero canones, et sancti Cyrilli ad Domnum epistola, sive 1 et 3 ejus responsum, statuunt, non esse inconsiderate admittendas episcoporum renuntiationes, debes præsentem quoque canonem ad illa reducere. Lege 11 quoque cap. tit. 9 præsentis operis, et quæ in eo sunt. Quia autem cap. 2 tit 8 præsentis operis, vel quæ in eo continentur cap. 18 et 19 tit. 1 lib. III Basilic. quod est pars 123 Justiniani Novellæ, videtur præsenti canoni repugnare, quæsitum est a quibusdam, quidnam sequi debeamus. Videntur autem in his adversari: Canon episcopo sex mensium
C spatium ad hoc ut possit perigrenari et ab episcopatu abesse, largitus est: Novella vero id ad unius anni intervallum extendit. Præterea canon eos, qui ultra sex menses a suis ecclesiis absunt, antistites citra inquisitionem ab iis ipsis alienari statuit: Novella sumptus prius ab œconomicis antistitibus non suppeditari jubet, **357** post tempus elapsum, et sic a suis clericis accersiri; et si non sic persuasi fuerint, alios ordinari. Canon permittit antistitibus etiam ultra annum abesse, si ab imperatoribus vel a patriarchis detineantur, vel propter gravem morbum prohibeantur: Novella nihil tractat ejusmodi. Magis ergo quod in parte 6 Justiniani novellæ de solo imperatore continetur, et a Photio in dicto cap. 2 tit. 8 præsentis operis situm est, repetita præ-
D lectio non recepit, sed expulit; visum est ergo canonem potius servari oportere. Ego vero adhuc etiam dubito. Quatenus enim est quæstio ecclesiastica, sto ab illis qui dicunt canonem magis servari oportere: quatenus autem Basilica repurgata sunt post nomocanoni compositionem, et hujus canonis editionem, alteri sententiæ assentior.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (58).

Ἐν τοῖς μὲν ἐγράψαμεν ὀφείλειν τὰ τῷ παρόντι

Altera interpretatio.

In his quidem scripsimus servari oportere, quæ

Guill. Beveregii notæ.

(58) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hæc altera interpretatio hujus canonis non modo in codice Bodleiano, sed et in Amerbachiano, necnon in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem exstat.

hoc canone comprehenduntur, de episcopis qui renuntiant, præter ea quæ a sancto Cyrillo in epistola ad Domnum constituta sunt: ut quæ a sancta et universali tertia synodo discussa et examinata fuere, per epistolam quæ tunc missa erat ad synodum in Pamphilia. Tu autem scias quod hæc omnia, quæ a sancto Cyrillo constituta sunt, nescio quomodo contemnuntur. Multi enim, etiam eas, quæ quomodocunque fiunt ab episcopis, renuntiationes, admittendas esse volunt, ut vult hic præsens canon. Qui sunt autem subtiliores, illas esse dicunt admittendas renuntiationes, quæ continent eas fieri propter indignitatem eorum qui renuntiant. Ego vero ea sequor, quæ sunt a sancto Cyrillo definita. Si enim concessum fuerit, ut episcoporum renuntiationes citra curiosiorem examinationem admittantur, multi episcopi episcopos esse desinent, propter rerum inæqualitatem; quod quidem ad magnam status ecclesiastici spectat injuriam: ut de Dei contumelia nihil dicam. Si vis autem per tonsuram renuntiare episcopos, et eo quod vitam monasticam elegerint, quemadmodum magnus quoque fecit Gregorius Theologus, et dicis hunc canonem de iis renuntiationibus dicere; assentior et ipse. Renuntiatio vero Macres illius servi Dei, synodaliter accepta ab illo patriarcha domino Luca, aliquanto post tempore exolevit, episcopi suasione, per synodalem sententiam, cum patriarchatum gereret sanctissimus ille patriarcha dominus Michael Anchialus. Cum videret enim ille patriarcha, episcopi renuntiationem non continere, episcopum renuntiare ut indignum, sed ut non dignum, dixit non esse admittendam ejusmodi renuntiationem. Non enim qui utique non dignus est sacrum facere, jam etiam indignus est; sicut et magnus inquit Basilius in una oratione sacrosancti mysterii, quæ sic se habet: Nemo eorum, qui carnalibus desideriis et voluptatibus alligati sunt, dignus est accedere et appropinquare, vel tibi ministrare, Rex gloriæ: et statuens eum quidem, qui se dixit indignum, esse per se condemnatum, qui autem non dignum, laudandum ut humilem, æquum censuit, ut episcopus sacerdotis officio fungeretur, ut qui non canonice renuntiasset. Qui autem dicunt longam renuntiationum consuetudinem, perinde ac canonem, valere debere, male dicunt. Longa enim non scripta consuetudo non valet, quando legi scriptæ vel canoni adversatur. Et quære quæ a nobis de ea re scripta sunt, in cap. 3 primi tit. præsentis operis.

ZONAR. Quidam olim, ut credibile est, vel ex eo tantum, quod aliqua contra episcopos crimina quispiam detulisset, vel quod ipsimet libellos renuntiationis dedissent, antequam vel de objectis criminibus quæsitum vel causæ renuntiationis examinatæ fuissent, alios in eorum **358** ecclesiis, qui accusati fuerant, quive renuntiationis libellos obtulerunt, episcopos subrogabant: qua ex re seditiones in ecclesiis ac tumultus excitabantur.

A κανόνι περιεχόμενα χάριν τῶν παραιτουμένων ἐπισκόπων ἐξακούεσθαι πρὸς τὰ κανονισθέντα παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ, ὡς συγκροτούμενα καὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου διὰ τῆς γινομένης τηνικαῦτα ἐπιστολῆς πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ σύνοδον· σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ταῦτα τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διορισθέντα οὐκ οἶδ' ὅπως παραβλέπονται. Πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ τὰς ὁπωσδήποτε γινομένας παρὰ τῶν ἐπισκόπων παραιτήσεις δεκτέας εἶναι θέλουσι κατὰ τὸν παρόντα κανόνα· οἱ ἀκριβέστεροι δὲ ἐκείνας τὰς παραιτήσεις λέγουσι εἶναι δεκτὰς, τὰς διαλαμβανούσας γίνεσθαι ταύτας διὰ τὴν ἀναξιότητα τῶν παραιτουμένων. Ἐγὼ δὲ τοῖς παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διορισθεῖσιν ἕπομαι. Εἰ γὰρ δοθῇ παραιτήσεις B ἐπισκόπων δέχεσθαι, πλείους τῶν ἐπισκόπων οἱ ἀποεπίσκοποι ἔσονται διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν, ὅπερ πρὸς μεγάλην ὕβριν ἀφορᾷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας· ἐῶ γὰρ λέγειν καὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ παραιτεῖσθαι θέλεις ἐπισκόπους δι' ἀποκάρσεως, καὶ διὰ τοῦ ἐπιλέξασθαι διαγωγὴν μοναδικὴν, καθὼς καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐποίησε, καὶ περὶ τοιούτων παραιτήσεων λέγεις τὸν κανόνα ταῦτα διαλαμβάνειν, συντίθεμαι καὶ αὐτός. Ἡ μέντοι παραίτησις τοῦ Μάκρης ἐκείνου θεοδούλου, δεχθεῖσα συνοδικῶς παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, μετὰ ἡμέρας ἠπράκτησεν ἐκ παρακλήσεως τοῦ ἐπισκόπου διὰ ψήφου συνοδικῆς, πατριαρχεύοντος τοῦ ἁγιωτάτου C ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου. Ἰδὼν γὰρ ὁ τοιοῦτος πατριάρχης τὴν παραίτησιν τοῦ ἐπισκόπου μὴ διαλαμβάνουσαν παραιτεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον ὡς ἀνάξιον, ἀλλ' ὡς μὴ ἄξιον, εἶπεν ὅτι ἀπαράδεκτος ἡ τοιαύτη ἀπαίτησίς ἐστιν. Οὐδὲ γὰρ ὁ μὴ ἄξιος εἰς τὸ ἱερουργεῖν ἤδη καὶ ἀνάξιός ἐστι· καθὼς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν μιᾷ τῶν ἁγίων εὐχῶν τῆς ἱερᾶς ἁγιαστείας φησὶν, οὕτω πως διαλαμβανούσης· Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι καὶ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης· καὶ διαγνοὺς τὸν μὲν εἰπόντα ἑαυτὸν ἀνάξιον αὐτοκατάκριτον εἶναι, τὸν δὲ μὴ ἄξιον εὐχαριστητέον ὡς ταπεινόφρονα, ἐδικαίωσε τὸν ἐπίσκοπον ἱερατεύειν, ὡς μὴ κατὰ κανόνας παραιτησάμενον. D Οἱ δὲ λέγοντες ὀφείλειν ὡς κανόνα τὴν περὶ τῶν παραιτήσεων μακρὰν συνήθειαν κρατεῖν κακῶς λέγουσι. Μακρὰ γὰρ συνήθεια ἄγραφος οὐ κρατεῖ, ἔνθα ἐγγράφῳ νόμῳ ἢ κανόνι ἐναντιοῦται. Καὶ ζήτει τὰ γραφέντα παρ' ἡμῶν χάριν τούτου εἰς κεφάλ. γ' τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, ὡς ἔοικε, πάλαι, ἢ αἰτιαμάτων ἁπλῶς λαληθέντων κατ' ἐπισκόπων, ἢ παραιτήσεων παρ' αὐτῶν δοθεισῶν, πρὸ τοῦ τὰ αἰτιάματα ἐξετασθῆναι ἢ τὰς αἰτίας σκοπηθῆναι τῶν παραιτήσεων, ἑτέρους εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν αἰτιαθέντων ἢ παραιτησαμένων ἐχειροτόνουν, ὅπερ στάσεις καὶ θορύβους ἐνεποίει ταῖς ἐκκλησίαις. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἡ σύνοδος ὥρισε μὴ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐν ἐκκλησίᾳ, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ζῇ, καὶ οὐκ ἀπεκινήθη τῆς

ἰδίας τιμῆς, ἤγουν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας. Δεῖ γὰρ, φησὶ, πρότερον κανονικῶς ἐξετάζεσθαι τὴν αἰτίαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπαγομένην, καὶ εἰς πέρας ἄγεσθαι, τουτέστιν εἰς ἀπόφασιν, καὶ ὅτε κανονικῶς ἐκεῖνος καθαιρεθῇ, ἕτερον χειροτονεῖσθαι εἰς τὴν ἐπισκοπήν. Ὁμοίως φησὶ καὶ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος, τοῦ δικαίου τῆς ἐπισκοπῆς ἀντεχόμενος, οὔτε τὸν οἰκεῖον ποιμαίνει λαὸν, οὔτε παραιτεῖται, εἰ εὔλογον αἰτίαν ἴσως ἔχει παραιτήσεως, ἀλλὰ πλέον ἐξ μηνῶν ἐν ἑτέρῳ διατρίβει τόπῳ, ἐκπεσεῖται καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, εἰ μή που ἢ ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος κατέχεται διά τινα χρείαν, ἢ τῷ οἰκείῳ πατριάρχῃ ἀναγκαίως ὑπηρετεῖ, ἢ νόσῳ τινὶ χαλεπῇ καὶ βαρείᾳ συνέχεται, καὶ τοιαύτῃ, ὡς ἀκινησίας αὐτῷ αἰτίαν γίνεσθαι. Τότε γὰρ συγγνώμην ἕξει ἀποδημῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἄνευ δὲ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἀποδημῶν ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον, καὶ ἀλλαχοῦ διατρίβων, ἀλλοτριωθήσεται τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ ἕτερος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου ἀντεισαχθήσεται.

A Proinde igitur, qua in ecclesia episcopus est superstes, neque proprio honore, hoc est, episcopali dignitate, motus est, nullum in ea episcopum alium constitui licere synodus definivit. Oportet enim prius, inquit, ex præscripto canonum crimen, quod episcopo intenditur, examinari ad exitumque perduci, hoc est, sententiam de illo ferri; eoque demum ex decretis canonum deposito, alterum in ejus episcopatu denique subrogari. Idem Sardicensis quoque synodi canone 4 constitutum est. Quod si quispiam episcopus, jure episcopatus retento, neque in curam pascendi gregis incumbit, neque renuntiat, si justa illi forte aliqua causa sit renuntiationis; sed ultra semestre temporis spatium alio B in loco degit, is episcopatu simul ipsaque episcopali dignitate excidet; nisi vel imperatoris jussu, ejus opera utentis, alicubi detineatur, vel necessariis patriarchæ sui ministeriis occupetur, vel eousque difficili gravique morbo oppressus decumbat, ut commovere sese nullatenus queat. Tunc enim, quamvis procul ab ecclesia sua degenti, nihilominus ignoscetur. Si vero, nulla ejusmodi causa intercedente, ultra semestre spatium alibi absens exegerit: altero in ejus episcopatu suffecto, summi sacerdotii dignitate ipse privabitur.

ΑΡΙΣΤ. « Κατὰ μηδένα τρόπον ἐπιβαινέτω τις « ἐπισκοπῆς, ἧς ὁ προεστὼς ἔτι ζῇ. Δεῖ γὰρ τὴν « αἰτίαν πρότερον ζητεῖσθαι τοῦ μέλλοντος ἐκδιώ- « κεσθαι, καὶ μετὰ καθαίρεσιν ἕτερον προβιβά- « ζεσθαι. Εἰ δέ τις ἀμελοίη τῆς ἰδίας ποίμνης, « καὶ μήτε νόσῳ, ἢ βασιλικῷ ἢ πατριαρχικῷ « κελεύσματι κατεχόμενος, ὑπὲρ ἑξαμηνιαῖον « ἀποδημήσει χρόνον, τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἀξίας « καὶ τιμῆς ἤτω ἀλλότριος. »

ARIST. « Nemo episcopatum ullo modo invadat, « cujus præsul adhuc vivit. Causam enim illius, « qui expellendus est, examinari prius oportet, « et post depositionem alium promoveri. Si quis « autem gregem suum neglexerit, et neque morbo, C « nec imperiali nec patriarchali jussu detentus, « ultra semestre spatium abfuerit, ab episcopi « dignitate simul ac honore alienus sit.

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας (59) « φροντίζοντες, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖον « ἐθέμεθα, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν « ἢ μοναχῶν ἀθρόον εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος « ἀνάγεσθαι, ἀλλὰ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθ- « μοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκο- « πῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ

CANON XVII

« In omnibus boni ecclesiastici ordinis curam « gerentes, hoc quoque definire necessarium « duximus: ut nullus deinceps laicus vel mona- « chus repente ad episcopalem altitudinem eve- « hatur; sed in ecclesiasticis gradibus primum « examinatus, ita episcopalis dignitatis ordina- « tionem suscipiat. Etsi enim hucusque quidam

Guill. Beveregii notæ.

(59) *Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας.* Cautum est hoc canone, ne quis laicus aut monachus ad episcopalem dignitatem in posterum evehatur, nisi qui tempus in singulis ecclesiasticis præstitutum gradibus prius adimpleverit. Hoc autem a Photio sui ipsius causa constitutum videtur, vel ipse saltem ei constituendo occasionem præbuit; quippe qui, contra ac hic decernitur, patriarchatum Constantinopolitanum adeptus est. Is enim cum protospatharius et primus e secretis imperatori esset, e laico sex diebus patriarcha creatus est. Nam primo die factus est monachus, altero lector, deinde hypodiaconus, diaconus, presbyter, et sexto patriarcha; ut Nicetas in Vita Ignatii Constantinopolitani tradidit: Καὶ ἐν ἓξ ὅλαις ἡμέραις χερσὶν ἀνθρώπων τελειούμενος τῆς ἀποθυμουμένης ἐπελαμβάνετο καθέδρας. Καὶ ἦν ἀληθῶς ἐκεῖνον ὁρᾷν αὐθημερὸν ἅγιον πλαττόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν· πρώτῃ γὰρ ἡμέρᾳ μοναχὸς ἀντὶ λαϊκοῦ· τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀναγνώστης, καὶ ὑποδιάκονος τῇ ἑξῆς, εἶτα διάκονος, εἶτα πρεσβύτερος, ἔπειτα τῇ ἕκτῃ, Χριστοῦ δὲ ἦν Γενέθλια, καὶ αὐτὸς τῷ ἱερατικῷ προστὰς θρόνῳ τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ προσεφώνει. Nicet. in Vita Ignat. Et ipsa quidem octava generalis vulgo appellata synodus, Ignatii D gratia habita, præposteram hanc et irregularem Photii ordinationem perstringere videtur, ubi neminem ad episcopatus honorem promoveri statuit, nisi in lectoris munere annum, in subdiaconi duos, in diaconi tres, sacerdotii autem quatuor annos expleverit. Προβιβασθήτω εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, ὥστε ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ἀναγνώστου ἐνιαυτὸν τρεῖς, καὶ τέσσαρας ἐν τῷ τοῦ πρεσβυτέρου. Synodi octavæ can. 5. Photius autem in præsenti canone rem extenuare nititur. Primo enim subindicat, nonnullos e laicis vel monachis episcopos statim factos fuisse, et ecclesias suas in altum extulisse (quales nimirum fuerunt Ambrosius Mediolensis et Nectarius Constantinopolitanus), sed addit, hoc in exemplum non trahendum esse, præsertim τοῦ λοιποῦ *in posterum*: adeo ut quæ antea hoc modo factæ sunt ordinationes (ac proinde suam) ratas esse velit; sed tamen in posterum non faciendas esse statuat.

« ex monachis vel laicis, exigente necessitate, A « episcopali honore statim digni facti sunt, qui « et virtute excellenti fuere, et suam ecclesiam « in altum extulere : id tamen, quod raro eve- « nit, Ecclesiæ legem nequaquam statuentes, de- « cernimus ut in posterum hoc minime fiat; nisi « is, qui rite ordinatur, per gradus sacerdotales « processerit in unoquoque ordine tempus præ- « stitutum adimplens. »

BALS. Confusionem ecclesiasticam vocant Patres, inconsiderate et absque examinatione fieri aliquem monachum vel laicum antistitem. Et ideo dicunt, non debere eorum quempiam ad episcopatus altitudinem provehi, nisi omnes prius gradus B ecclesiasticos, præstituto et sufficienti unicuique ordini tempore, pervaserit. Adjiciunt autem, quod etiamsi tale quid prius factum sit propter urgentem necessitatem, et qui electi et eodem die ordinati sunt virtute clari exstitere, et ecclesias, quibus præfuerunt, exornavere; id tamen quod raro fit non est lex Ecclesiæ, ut nos deinceps illud sequi oporteat. Quia autem sæpe fuit dubitatum, quantum est tempus præstitutum, quod canone declaratur : nonnulli quidem dicebant, quod quoniam præstantissimus Theologus magnus Gregorius, in orationibus de sacerdotio, dicit sacerdotem 7 diebus perfici, debemus nos quoque si non plus, certe necessario id ipsum tempus in unoquoque gradu observare. Alii dicebant, canonem 10 Sardicensis C synodi definire, nullum divitem vel scholasticum e foro episcopum constitui; nisi lectoris et presbyteri et diaconi **359** ministerium peregerit, in uniuscujusque ordinis gradu non minimo tempore transmisso. Usi sunt autem et septimo capite primi tituli tertii libri Basilic., quod quidem est primum caput centesimæ tricesimæ septimæ Justiniani Novellæ, quæ dicit præcise non ordinandum apparitorem, vel publicis muneribus aliter addictum, nisi in monasterio non minus quam 15 annis vitam monasticam absque reprehensione peregerit : et instabant præstitutum tempus esse 15 annos. Mihi autem videtur Novella quidem loqui de tribunis militum acieive instructoribus, et iis qui rempublicam administrant : Sardicensis autem synodi D canon de divitibus ex foro, et scholasticis in dicendo, tractat : sed non de omnibus monachis vel laicis. Et utraque etiam inter se dissident. Lege ergo centesimam vicesimam* secundam Justiniani Novellam in principio sic dicentem : Damus autem potestatem iis, qui electionem faciunt, ut absque curiali et præsidis apparitore, si quem sæcularem

A « μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ τῶν μοναχῶν ἢ λαϊκῶν τινες, « ἀπαιτούσης χρείας, παραυτίκα τιμῆς ἄξιοι « γεγόνασιν ἐπισκοπικῆς, ἀρετῇ τε διαπρέψαντες, « καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαν ὑψώσαντες· « ἀλλὰ τό γε σπάνιον οὐδαμοῦ νόμον τῆς Ἐκκλη- « σίας τιθέμενοι, ὁρίζομεν τοῦ λοιποῦ μηκέτι « τοῦτο γίνεσθαι· εἰ μὴ κατὰ λόγον ὁ χειροτο- « νούμενος διὰ τῶν ἱερατικῶν προέλθοι βαθμῶν, « ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον χρόνον « ἀποπληρῶν. »

ΒΑΛΣ. Ἀταξίαν ἐκκλησιαστικὴν οἱ Πατέρες καλοῦσι τὸ ἀπερισκέπτως καὶ δίχα δοκιμασίας γίνεσθαί τινα μοναχὸν ἢ λαϊκὸν ἀρχιερέα. Διό φασι μὴ προαναβιβάζεσθαί τινα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ τῆς B ἐπισκοπῆς ὕψος, εἰ μὴ πάντας πρότερον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς διέλθῃ διὰ τοῦ νενομισμένου καὶ ἀρκοῦντος καιροῦ ἑκάστῳ τάγματι. Προστιθέασι δὲ ὡς, εἰ καὶ πρότερον γέγονέ τι τοιοῦτον διὰ κατεπείγουσαν χρείαν, καὶ οἱ ἐκλεγέντες καὶ αὐθημερὸν χειροτονηθέντες διέλαμψαν ἐπ' ἀρετῇ, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐκόσμησαν ὧν προέστησαν· ἀλλὰ τὸ σπανίως γενόμενον νόμος τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἔστιν, ὥστε τούτῳ ἀκολουθεῖν ἡμᾶς καὶ ἐφεξῆς. Ἐπεὶ δὲ γέγονε πολλάκις ἀμφιβολία περὶ τοῦ πόσος ἐστὶν ὁ τῷ κανόνι δηλούμενος νενομισμένος καιρός· τινὲς μὲν εἶπον ὡς, ἐπεὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ διαλάμψας μέγας Γρηγόριος ἐν τοῖς περὶ ἱερωσύνης λόγοις (60) λέγει τελεῖσθαι δι' ἑπτὰ ἡμερῶν τὸν ἱερέα, ὀφείλομεν παρατηρεῖν καὶ ἡμεῖς, εἰ μὴ πλείονα, ἀλλὰ ἐξ C ἀνάγκης τέως τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῷ. Ἕτεροι εἶπον ὡς ὁ ι' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διορίζεται μηδένα πλούσιον ἢ σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς καθίστασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ ἀναγνώστου καὶ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσει, ἐν ἑκάστου τάγματος βαθμῷ οὐκ ἐλαχίστου χρόνου διαβιβαζομένου. Ἐχρήσαντο δὲ καὶ τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ κεφάλαιον πρῶτον τῆς ρλζ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, λέγοντι ἐν μέρει μὴ ψηφίζεσθαι ταξεώτην ἢ πολιτευόμενον ἄλλως, εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἧττον δεκαπέντε ἐτῶν μοναχικὸν βίον ἀδιαβλήτως ἐξετέλεσε· καὶ ἐνέστησαν εἶναι νενομισμένον καιρὸν τὸν πεντεκαιδεκαετῆ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἡ μὲν Νεαρὰ περὶ ταξεωτῶν καὶ πολι- D τευομένων τὸν λόγον ποιεῖται· ὁ δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου περὶ τῶν ἀπὸ ἀγορᾶς πλουσίων καὶ περὶ τοὺς λόγους σχολαστικῶν διαλαμβάνει· οὐ μέντοι γε καὶ περὶ πάντων τῶν μοναχῶν ἢ τῶν λαϊκῶν. Καὶ εἰσὶ καὶ ἄμφω ἀμέτοχα. Ἀνάγνωθι οὖν τὴν ρκβ' Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν περὶ τὰς ἀρχὰς λέγουσαν οὕτω· Δίδομεν δὲ ἄδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, εἴ τινα κοσμικὸν δίχα κοσμι-

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Ἐν τοῖς περὶ ἱερωσύνης λόγοις*. Ita quidem codex noster Bodleianus legit. Sed reliqui omnes, Amerbachianus, Ætoniensis, Tilianus, etc. legunt ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν λόγῳ αὐτοῦ. Et recte quidem. Hæc enim verba in quadragesima quarta Gregorii Theologi hic citati oratione in sanctam Pentecosten habita exstant, Ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος, ἐν ἑπτὰ δὲ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος, ἐν τοσαύταις δὲ ὁ ναὸς ἐγκαινιζόμενος. Greg. Naz. orat. 44.

κοῦ (61) καὶ ταξεώτου ἄξιον τῆς προειρημένης ἐπιλογῆς εἶναι νομίζουσι, τὸν τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δύο κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι· οὕτω μέντοι, ἵνα κοσμικὸς, ὁ τούτῳ τῷ τρόπῳ εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιλεγεὶς, μὴ εὐθέως ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρῶτον τοῖς κληρικοῖς οὐκ ἔλαττον τριῶν μηνῶν συναριθμηθῇ, καὶ οὕτω τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὴν ἱερὰν τῆς Ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθεὶς, ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ. Καὶ μετά τινα πάλιν ταῦτά φησι· Εἰ δέ τις παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν τοῦτον πᾶσι τρόποις τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι· ἀλλὰ κἀκεῖνον, ὅστις παρὰ ταῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρίζεσθαι ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἥτις καθ' οἱονδήτινα χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν περιῆλθε, διὰ τὸ πταῖσμα ὃ ἐποίησε, τῇ δεσποτείᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἧς ἐπίσκοπός ἐστιν, ἐκδικεῖσθαι. Ὥστε εἰ μὴ ἐμποδίζοι τὸ μὴ καταστρωθῆναι τὴν τοιαύτην Νεαρὰν εἰς τὰ Βασιλικὰ, ἐκ ταύτης τέως τὸ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀμφίβολον λύεται. Νομίζω δὲ ἐκ τούτου μηδὲν εἶναι τὸ ἐμποδὼν τῇ ἐπιλύσει τῆς ἀμφιβολίας· διὸ καὶ καταφεύγω (62) εἰς τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑποτυπωθὲν χάριν τῆς τελειώσεως τῶν ἱερέων, καὶ λέγω ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν δι' ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν ἑκάστου βαθμοῦ τελειοῦσθαι χειροτονίαν, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ἡ ἄγραφος ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια τοῦτο παραδεξαμένη τὰς τῶν βαθμῶν χειροτονίας ἐνεργεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κγ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Καὶ σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τάγμασιν οἱ μοναχοὶ οἱ μὲν δεξάμενοι σφραγῖδα ἐπισκόπου λαϊκοῦ τόπον ἐπέχουσιν.

A prædicta electione dignum existimaverint, cum simul cum aliis duobus clericis vel monachis eligant, ut sæcularis hoc modo ad episcopatum electus, non protinus episcopus ordinetur; sed primum clericis non minus quam tribus mensibus connumeretur, et sic sanctos canones et sacrum ecclesiarum ministerium edoctus, episcopus ordinetur. Et post aliquantum rursus hæc dicit : Si quis autem præter memoratam observationem episcopus ordinatus fuerit, jubemus eum omnino episcopatu expelli : sed et illum, quicunque præter hæc ordinare ausus fuerit, a sacerdotali ministerio anno uno separari, et omnes facultates, quæ quocunque tempore vel modo in suum dominium venerunt, propter errorem quem commisit, ecclesiæ B dominio, cujus est episcopus, addici. Quare si non impedit, quod hæc Novella in Basilica non relata sit, ex ea de laicis dubitatio nunc solvitur. Existimo autem hoc nihil afferre impedimenti solutioni dubii : et ideo confugio ad id quod a sancto Patre nostro Gregorio Theologo de sacerdotum perfectione scriptum est, et dico necessario per septem dies uniuscujusque gradus fieri ordinationem, et eo magis quod etiam non scripta ecclesiastica consuetudo, hoc suscepto, sic graduum ordinationes facit. Lege et cap. 23 primi tituli præsentis operis. Et nota ex hoc canone in ecclesiasticis ordinibus monachos qui quidem episcopi characterem acceperunt, locum laici obtinere.

ΖΩΝΑΡ. Κωλύει ὁ κανὼν τὸ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαί τινα λαϊκὸν ἢ μοναχὸν, μὴ πρότερον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθμοῖς ἐξετασθέντα, ἤγουν ταχθέντα, δοκιμασθέντα. Βούλεται γὰρ τὸν εἰς ἐπισκοπὴν προβιβασθήσεσθαι μέλλοντα κατὰ τάξιν εἰς ἕκαστον τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν προχειρίζεσθαι, καὶ πληροῦν ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον χρόνον, καὶ οὕτως εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνάγεσθαι ὕψος. Εἰ γὰρ καὶ ἔφθασαν, φησὶ, τινὲς ἀπὸ λαϊκῶν ἢ μοναχῶν αὐτίκα εἰς ἐπισκοπικὸν ἀναχθῆναι ἀξίωμα, καὶ ἀρετῇ τε διέλαμψαν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐκόσμησαν, ὧν προέστησαν· ἀλλὰ τὸ σπανίως συμβὰν οὐ νόμον τῆς Ἐκκλησίας τιθέμεθα, ὥστε τούτῳ ἀκολουθεῖν. Καὶ ὁ δέκατος δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ὁμοίως διετάξατο.

C ZONAR. Laicum hominem aut monachum, nisi qui prius in ecclesiasticis ordinibus recensitus sit, hoc est, constitutus et probatus, episcopum ordinari hic canon vetat. Sed eum, qui ad episcopatum sit evehendus, singulis ecclesiasticis gradibus ordine adscribi, et constitutum in unoquoque tempus implere; itaque demum ad episcopale fastigium extolli placet. Nam etsi quidam, inquit, ex laicorum monachorumve numero ad episcopalem dignitatem, non exspectato temporum intervallo, confestim evecti sunt, iique et virtute præluxerunt, et ecclesiis, quibus præfecti dati sunt, ornamento fuere; tamen quod haud ita sæpe contingit, id nos pro lege, quam sequi oporteat, accipi nequaquam jubemus. Idem Sardicensis quoque synodi decimo D canone constitutum reperias.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ χειροτονηθησόμενος ἐπίσκοπος μὴ « ἀθρόον ἐκ λαϊκῶν ἢ μοναχῶν ὑψούσθω· ἀλλ' ἐν « ἑκάστῳ τάγματι τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν τὸν « νενομισμένον ἀποπληρούτω χρόνον. Εἰ γὰρ καὶ « τινες ἀθρόον ὑψωθέντες διέπρεψαν, ἀλλ' οὐ « νόμος Ἐκκλησίας τὸ σπάνιον. »

ARIST. « Qui episcopus ordinandus est, e laicis aut « monachis confestim ne evehatur; verum in unoquoque graduum ecclesiasticorum ordine tempus « legibus constitutum adimpleat. Etiamsi enim « nonnulli confestim evecti præclare se gesserunt, quod tamen raro accidit non est Ecclesiæ lex.

Guill. Beveregii notæ.

(61) *Δίχα κοσμικοῦ*. Legendum juxta alios codices δίχα βουλευτοῦ, quæ haud dubie verior est lectio.

(62) *Διὸ καὶ καταφεύγω*. Hæc usque ad χειροτονίας ἐνεργεῖ inclusive codici Bodleiano accepta referas : in aliis enim desiderantur, nisi quod Gentianus Hervetus ea ex ms. Tiliano Latine vertit.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΕΚΤΕΘΕΝΤΕΣ

ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ (63), ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΠΕΡΙΩΝΥΜΩ ΝΑΩ ΤΗΣ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΟΦΙΑΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΝ Ζ′ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ ΒΕΒΑΙΩΣΑΣΗΣ, ΠΑΣΑΝ ΔΕ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΗΝ (64) ΚΑΙ ΑΙΡΕΤΙΚΗΝ ΠΛΑΝΗΝ ΑΠΕΛΑΣΑΣΗΣ.

—

CANONES

EDITI

A SANCTA SYNODO, QUÆ IN CELEBRI TEMPLO, CUI NOMEN A VERA DEI SAPIENTIA INDITUM, HABITA EST, ET ŒCUMENICAM SEPTIMAM SYNODUM CONFIRMAVIT, OMNEMQUE SCHISMATICUM ET HÆRETICUM ERROREM EXPULIT.

—

360 CANON I.

« Statuit sancta universalis synodus, ut si qui ex Italiæ clericis, vel laicis, vel episcopis, in Asia, vel Europa, vel Libya versantes sub ligatione, vel depositione, vel anathematizatione apud sanctissimum papam Joannem fuerunt; ut ii quoque sint apud Photium sanctissimum patriarcham Constantinopolitanum in eadem pœnæ definitione, id est, vel depositi, vel anathematizati, vel segregati: et quos Photius quidem sanctissimus noster patriarcha, clericos, vel laicos, vel episcopalis vel sacerdotalis ordinis, in quacunque parœcia, segregationi, vel depositioni, vel anathematizationi subjecerit; sanctissimus quoque papa Joannes, et sancta Dei Romanorum Ecclesia, eosdem in eodem pœnæ judicio habeat; privilegiis, quæ sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ sedi, et ejus antistiti adsunt, nihil penitus innovatis, nec nunc nec in posterum. »

A

ΚΑΝΩΝ Α′.

« Ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ (65) σύνοδος, ὥστε, εἴ τινες τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν, ἢ λαϊκῶν, ἢ ἐπισκόπων, ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἢ Εὐρώπῃ, ἢ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμὸν, ἢ καθαίρεσιν, ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάππα Ἰωάννου ἐγένοντο, ἵνα ὦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὅρῳ, τουτέστιν ἢ καθῃρημένοι, ἢ ἀνατεθεματισμένοι, ἢ ἀφωρισμένοι· καὶ οὓς μέντοι Φώτιος ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ τάγματος, ἐν οἱᾳδήποτε παροικίᾳ ὑπὸ ἀφορισμὸν, ἢ καθαίρεσιν, ἢ ἀναθεματισμὸν ποιήσει, ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος πάππας Ἰωάννης, καὶ ἡ κατ' (B) αὐτὸν ἁγία τοῦ Θεοῦ Ῥωμαίων Ἐκκλησία, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι, μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, καὶ τῷ ταύτης προέδρῳ, τὸ σύνολον καινοτομουμένων μήτε νῦν μήτε εἰς τὸ μετέπειτα.

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου.* Hæc est synodus quæ sub Photio, post Ignatii obitum sedi suæ Constantinopolitanæ restituto, in templo S. Sophiæ sive Sapientæ Constantinopoli anno Dom. 879, a Patribus 383, celebrata fuit.

(64) *Πᾶσαν δὲ σχισματικήν.* Hæc ad finem (C) tituli codici Bodleiano debemus. In Parisiensi enim Balsamonis editione desiderantur; at non solum in Amerbachiano, sed et in Tiliano etiam codice exstant; namque Gentianus Hervetus Latine vertit, *Omnemque schismaticum et hæreticum errorem expulit sub Photio patriarcha*, verum loco ultimorum horum verborum, *sub Photio patriarcha*, nihil in codice Bodleiano legitur, neque in ullo alio, nisi quod in Amerbachiano κανόνες τρεῖς habeatur.

(65) *Καὶ οἰκουμενική.* Hæc verba non solum in Bodleiano, verum etiam in Tiliano codice leguntur. Vertit enim Hervetus, *Statuit sancta et universalis synodus.* In Amerbachiano ms. et in Parisiensi tam Balsamonis quam Zonaræ editione omittuntur. Sed et secundo canone omnes codices conveniunt in horum verborum lectione, Ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος.

ΒΑΛΣ. Τινὲς καταχρινόμενοι ἀκοινωνησίᾳ, ἢ ἑτέρᾳ καταδίκῃ ἐπιτιμίου ἐκκλησιαστικοῦ καθυποβαλλόμενοι, παρὰ τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, προσήρχοντο τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ ἐπεὶ ἐκ τούτου σκάνδαλα μέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀνεφύοντο, ἐλαλήθησαν τὰ περὶ τούτου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου. Εἰς περιαίρεσιν οὖν σκανδάλου παντὸς ὥρισαν οἱ Πατέρες τοὺς ὁπωσδήποτε καταχριθέντας παρὰ τοῦ πάππα εἶναι καὶ παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως καταδεδικασμένους· καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Ὡς δέ τινος τοῦ ἐξ Ἰταλίας εἰπόντος ἐπὶ περιγραφῇ τῶν προνομίων τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ταῦτα θεσπίζεσθαι διὰ τὴν ἐξίσωσιν, προσέθεντο ἀκαινοτόμητα συντηρεῖσθαι εἰς τὸ ἑξῆς τὰ πρεσβεῖα, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ προέδρου αὐτῆς. B Ἐπεὶ γὰρ ἠρώτησάν τινες, ὡς τοῦ κανόνος μόνων τῶν δύο μεγάλων ἀρχιερέων μεμνημένου, τί γενήσεται εἰς τοὺς ἄλλους πατριάρχας; φαμὲν κοινῶς καὶ διὰ πάντας ἐκφωνηθῆναι τὸν κανόνα. Ὅτι καὶ ἕτεροι κανόνες παρομοίως διορίζονται ἀκοινώνητον εἶναι τὸν προσδεχόμενον ἐπίσκοπον τοὺς παρὰ ἑτέρου ἐπισκόπου ἀφορισθέντας, ἢ καὶ ἄλλως ἐπιτιμηθέντας, διὰ τὸ ἓν σῶμα λογίζεσθαι πάσας τὰς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. Ἐγράφησαν δὲ τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι ἰδικῶς διὰ τὰ τότε συμπεσόντα σκάνδαλα ἐκ τοῦ πολλάκις καταβιβασθῆναι τὸν πατριάρχην Φώτιον ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ πολλάκις ἀποκατασταθῆναι, κἀντεῦθεν πολλὰ σχίσματα συμπεσεῖν.

A BALS. Quidam excommunicati, vel alii pœnæ ecclesiasticæ condemnationi subjecti, a veteris Romæ sede ad Constantinopolitanam sedem accedebant; et contra. Et quoniam ex eo scandala inter duas Ecclesias oriebantur, ea hujus universalis synodi tempore ad eam relata sunt. Ad omne ergo tollendum scandalum statuerunt Patres, ut qui quomodocunque a papa sunt condemnati, ii sint apud patriarcham quoque Constantinopolitanum condemnati; et vice versa. Tanquam autem dixisset Italus quispiam, hæc ad circumveniendа veteris Romanæ sedis privilegia decerni, propterea quod inducatur æqualitas; adjecerunt, nihil penitus innovata in posterum servari ejus privilegia, et ejus antistitis honorem. Quoniam autem rogaverunt nonnulli, cum canon duorum tantum magnorum antistitum meminerit, Quid fiet de aliis patriarchis? dicimus communiter et propter omnes editum esse canonem. Nam alii quoque canones similiter decernunt esse excommunicatum episcopum, qui ab alio episcopo segregatos suscipit, vel aliqua alia pœna affectos; eo quod omnes Dei ecclesiæ unum corpus reputentur. Quæ autem sunt in præsenti canone specialiter scripta sunt, propter scandala quæ tunc contigerunt, eo quod patriarcha Photius sæpe ex throno patriarchali dejectus est, et sæpe restitutus: et ideo multa schismata inciderunt.

ΖΩΝΑΡ. Μὴ διαφέρεσθαι θέλοντες οἱ τῆς συνόδου C πρὸς ἀλλήλους τόν τε τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάππαν καὶ τὸν τῆς νέας ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην, ἀλλ' ὁμονοεῖν ἀλλήλοις· ἔτι γὰρ ἦσαν ὁμόδοξοι καὶ ὁμόθρονοι· ὥρισαν καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ πάππα δεδεσμημένους, ἤγουν ἀφωρισμένους, καὶ τοὺς καθῃρημένους, καὶ τοὺς ἀναθέματι ὑποβεβλημένους ἐκ τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν ἢ λαϊκῶν, ἢ ἐπισκόπων, κἂν ἐν τῇ Ἀσίᾳ διάγοιεν, ἤγουν τῇ ἀνατολῇ, κἂν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἤγουν τῇ δύσει, κἂν ἐν τῇ Λιβύῃ (κἀκείνη γὰρ τότε ὑπὸ τὰ δίκαια τῆς βασιλείας ταύτης ἐτέλει), εἶναι ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἐπιτίμιον τοῦ ἀφορισμοῦ ἢ τῆς καθαιρέσεως, ἢ τοῦ ἀναθέματος, καὶ παρὰ Φωτίῳ τῷ τότε πατριαρχοῦντι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἰταλία δ' ἐστὶν ἡ πᾶσα χώρα ἡ περὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ κατὰ ταύτην διοίκησις. D Ῥώμη δὲ καλεῖται ἡ πόλις, ἐκ τοῦ ταύτην δομησαμένου Ῥωμύλου κληρωσαμένη ὄνομα. Καὶ αὖθις δὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου ἁπανταχοῦ, φασί, κληρικούς, ἢ λαϊκούς, ἢ τοὺς ἐξ ἱεραρχικοῦ τάγματος γενησομένους ὑπὸ ἀφορισμόν, ἢ καθαίρεσιν, ἢ ἀνάθεμα, ἔχειν αὐτοὺς καὶ τὸν ἁγιώτατον πάππαν καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ. Τὰ δὲ πρεσβεῖα, ἤγουν τὴν προτίμησιν, καὶ τὰ προνόμια, ὧν ἠξιώθη, ἔχειν τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν ἀκαινοτόμητα. Ἀλλὰ ταῦτα τότε, ὅτε οὔπω περὶ τὴν πίστιν ἡ Ῥωμαίων Ἐκκλησία ἐσφάλλετο, καὶ πρὸς ἡμᾶς διεφέρετο· νῦν δὲ ἡμῖν τὰ πρὸς ἐκείνην ἀσύμβατα.

ZONAR. Cum inter Romæ antiquæ papam, et novæ hujus Constantinopoleos patriarcham controversiæ nihil existere, atque inter ipsos quam optime convenire, synodi Patres optarent (erant enim adhuc quidem, et sententiarum opinione, et rei ecclesiasticæ concordi administratione, conjuncti), quicunque ex Italia clerici, aut laici, aut episcopi a papa ligati, hoc est, quicunque segregatione, quique depositione, aut anathemate multati fuissent, sive in Asia, hoc est, in Oriente, sive in Europa, hoc est, in Occidente, sive in Libya degerent (nam ea quoque tunc temporis hujus reginæ urbium imperio subjecta erat), apud ipsum quoque Photium, qui patriarchatum **361** eo tempore Constantinopoli gerebat, segregationis, vel depositionis, vel anathematis iisdem pœnis constrictos teneri decreverunt. Italiæ vero nomine, universam circa Romam regionem, eique adjunctam diœcesim intelligimus. Roma porro ipsa urbs dicitur, a Romulo, qui eam condidit, appellationem sortita. Quique vicissim, aiunt, a Photio patriarcha, ubicunque locorum, clerici, vel laici, vel ex antistitum ordine segregationi, depositioni, aut anathemati subjicientur, a sanctissimo quoque papa et Romanorum Ecclesia eidem pœnæ obnoxios existimari. Prærogativas autem, hoc est, primum honoris locum, aliaque privilegia, quibus Romanorum Ecclesia honestata fuit, inviolata servari placet. Sed hæc jam olim, cum in iis, quæ

fidei sunt, Romanorum Ecclesia nihil errabat, neque a nobis interea dissidebat. Nunc vero nobis cum illa non convenit.

ARIST. « Qui sub vinculo, vel depositione, vel anathemate, et apud Romam et Constantinopolin fuit, ita maneat. »

CANON II.

« Etiamsi hucusque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt; et cum hoc facerent, neglecti sunt: sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit, ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, et pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus: nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur. Et ideo quemadmodum prædictum est, decernimus, ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorum-

A ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ὑπὸ δεσμὸν, ἢ καθαίρεσιν, ἢ ἀνάθεμα, παρά τε Ῥώμης γενόμενος καὶ παρὰ Κωνσταντινουπόλεως οὕτω μενέτω. »

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Εἰ καὶ μέχρι νῦν (66) ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο· ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν ἵνα, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ εἴ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσει κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς B ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἐπέχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρίας, οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προείρηται, θεσπίζομεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατι-

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Εἰ καὶ μέχρι νῦν*. Hic canon non modo ab Ivone par. 7. c. 149. sed et a Gratiano citatur, his verbis: *Hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de pontificali ordine ad monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam ulterius, possit ad pontificatum reverti*. Item: *Præcepit sancta synodus ut quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam et ad pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet verbum et discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios*. Gr. *Decret*. caus. 7, q. 1, c. 45. Dicitur autem ibidem hunc canonem editum esse in quinta actione Constantinopolitanæ synodi 383 Patrum, sub Joanne papa octavo, cui præfuit Petrus presbyter cardinalis, et Paulus Anconitanus episcopus, et Eugenius Ostiensis episcopus; et hos papæ Romani apocrisiarios ea dixisse, quæ usque ad *Item* occurrunt. Hæc ut melius intelligantur, in decreto, ut Gregorii XIII jussu edito, quæ ad hujus canonis constitutionem spectant, ex Actis hujus synodi, in Vaticana bibliotheca exstantibus apponuntur; et sic se habent: Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπε, Πῶς ὑμῖν δοκεῖ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν μοναχῶν καταλεγόντων χώραν, ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτοὺς παραδόντες, δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ D τῆς αὐτῆς ποιμνιαρχίας ἔχεσθαι; Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, Τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται· ὅστις γὰρ ἐὰν ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι μετανοούντων, καταριθμηθῇ χώραν, οὐ δύναται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Βασίλειος καὶ Ἠλίας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων εἶπον, Οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἐφωράθη τοῦτό ποτε γενόμενον· τοὐναντίον μὲν οὖν, μονάζοντες πρόεισιν εἰς ἀρχιερέας, ὑπὸ δὲ ἀρχιερέων εἰς μοναχοὺς κατερχόμενοι ἀρχιερεῖς μένειν οὐ δύνανται. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, Ὁρισθήτω δὲ περὶ τούτου κανὼν, πολλάκις γὰρ δὲ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαι γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῶν μὲν λεγόντων μὴ κωλύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς μοναχοὺς γενομένους τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συνευδοκούντων ἐπὶ τούτῳ. Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, Ἐκτεθήτω κανών. Ἁγία σύνοδος εἶπεν, Ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνας περὶ τῶν εἰς τοῦτο μανίας καὶ ἀπονοίας ἐλθόντων λαϊκῶν, ὥστε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς τύπτειν ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπά. Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπεν, Εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες· καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω. C Εἰ καὶ μέχρι νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, etc. *Photius patriarcha dixit. Quid censetis de iis, qui ex antistitum ordine seipsos in monachorum locum conferunt? Num qui seipsos subjectos esse voluerunt, possunt iidem adhuc idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi legati veteris Romæ dixerunt. Id apud nos minime tenet, neque in more est positum. Quicunque enim ex antistitum ordine, monachorum, id est pœnitentium, ordini annumeratus fuerit, is antistitis dignitatem non potest sibi amplius vindicare. Basilius et Helias Orientalium sedium legati dixerunt, Neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contra quidem monachi ad antistitum ordinem provehuntur, at qui ex antistitibus ad monachos descendunt, hi antistites manere non possunt. Sancta synodus dixit, De hac etiam re canon constituatur: nam et apud nos sæpe hac de causa dubitationes exoriuntur; nonnullis quidem dicentibus, non prohiberi antistites, cum monachi facti fuerint*, D *quo minus antistitum muneribus fungantur: nonnullis vero hanc sententiam minime probantibus. Sanctissimi legati dixerunt: Detur canon. Sancta synodus dixit, Præterea vero æquum ducimus constitui canones de laicis illis, qui eo insaniæ ac superbiæ devenerunt, ut antistites vel sacerdotes Dei verberent aut custodiæ tradant, et reliqua. Photius patriarcha dixit, Si vestra sanctitas jubeat, legantur canones: acceptosque eos Petrus Dei diaconus, et protonotarius legit, Etiamsi hucusque nonnulli antistites*, etc. usque ad finem hujus canonis. Quod autem hic dicitur de laicis episcopos vel sacerdotes verberantibus, vel in custodiam tradentibus, illud in proximo sive tertio hujus synodi canone constituitur: ex eo autem, quod præsens canon a Gratiano in decretum referatur, manifestum est, hanc synodum ab Ecclesia Romana tunc temporis approbatam fuisse, non obstante primo canone ab ea edito.

« κῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς A « τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώ- « ραν ἑαυτὸν καταβιβάζεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο « τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ « διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, « αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας « βαθμοῦ οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον, ὅπερ διὰ τῶν « ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἐπισκόπων θελόντων καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἐνεργεῖν ἀρχιερατικὰ δίκαια οὐκ ἐγράφη κανών. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρουν τινὲς ἐπίσκοποι μετὰ τὸ ἀποκαρῆναι ἔχειν τὰ τῶν ἐπισκόπων προνόμια παρὰ τὴν κρατήσασαν ἄγραφον ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν. Τοῦτο οὖν διορθούμενοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, εἶπον ὡς, ἐπεὶ τὸ μὲν ὕψος τῆς ἀρχιερωσύνης διδασκαλικόν ἐστιν ἀξίωμα, τὸ δὲ μοναχικὸν ἐπάγγελμα B μαθητείας καὶ ὑποταγῆς ἔργον, καὶ ἀδύνατόν ἐστι τὸν ὑποτακτικὸν ἐπὶ θρόνου καθῆσθαι καὶ διδάσκειν, χρεών ἐστι τὸν ἀποστάντα ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ καταγνόντα οἷον ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς μετάνοιαν ἀποδιδόντα, καὶ διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ὑποταγὴν ἐπαγγειλάμενον, μὴ ἐνεργεῖν διδασκαλικόν τι, καὶ ἀντὶ τοῦ ποιμαίνεσθαι, ἐπιχειρεῖν ἄλλους ποιμαίνειν· τὸν δὲ τοῦτο ποιῆσαι ἐπιχειρήσαντα μὴ παραχωρεῖσθαι ἀρχιερατικόν τι ἐνεργεῖν· ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀποκάρσεως ἐκ τούτου ἀπεξένωσεν. Εἶπον δὲ οἱ Πατέρες περὶ τῶν ἀρχιερέων τὸ μὴ καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς χώραν μετανοούντων, καὶ τὸ, Εἰ δέ τις τολμήσειε τοῦτο πρᾶξαι, οὐκ ἀπαγορεύοντες τὴν μετάνοιαν, ὡς C στυγητόν τι πρᾶγμα καὶ ἀποτρόπαιον (τοῦτο γὰρ καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἐστὶν ἄξιον), ἀλλὰ παραγγέλλοντες τοιούτους εἶναι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ οὕτω βιοῦν, ὡς μὴ δεῖσθαι μετανοίας σχεδὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν οἰκείων ἐντεύξεων τὸ Θεῖον ἐξιλεοῦν. Ἐζητήθη δὲ, εἰ μοναχὸς, μετὰ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀξιωθεὶς τοῦ μεγάλου σχήματος, δύναταί τι ἐνεργεῖν ἐπισκοπικόν. Εἶπον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ τοιοῦτος πρὸ τοῦ ψηφισθῆναι ἀπεκάρη, οὐκ ἐδεῖτο καὶ δευτέρας ἀποκάρσεως, κἀντεῦθεν οὐδὲ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῷ χώραν τὰ τοῦ κανόνος. Οὐκ ἤρεσαν δὲ ταῦτα λέγοντες, ἀλλ' ἤκουσαν ὡς κυρίως ἀπόκαρσις ἡ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος περιβολή ἐστι. Τὸ γὰρ μικρὸν σχῆμα ἀῤῥαβὼν ἐκείνου τοῦ τελείου λέγεται. Εἰ γοῦν τὸ μικρὸν σχῆμα τὴν ἀρχιερωσύνην παύει, D πολλῷ πλέον σχολάσει ταύτην ἡ τελεία ἀπόκαρσις. Εἰ δέ τις καὶ περὶ τῶν ἀποκειρομένων ἱερέων ἐρωτήσει, πῶς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἱερουργοῦσι, καὶ οὐ παύονται· ἀκούσει μὴ εἶναι διδασκάλους τοὺς ἱερεῖς, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τὰ τοῦ κανόνος χώραν ἔχειν ἐπ' αὐτοῖς.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν οὐ παραχωρεῖ ἀρχιερεῖ οἱῳδήτινι μετὰ τὸ ἀποκαρῆναι αὖθις ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν δίκαιον. Καὶ ἕως ἄρτι τινὲς τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ μοναχικὸν κατιόντες σχῆμα πάλιν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ποιεῖν ἐβιάζοντο· (προσφόρως δὲ τὸ κατιόντες ἐτέθη· ἐκ γὰρ τῆς ἀρχιερατικῆς περιωπῆς κατέρχεται ὁ ἀποκειρόμενος εἰς τὴν τῆς

« que catalogum relatus est, ad eorum, qui « pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se « demittat: si quis autem hoc facere ausus « fuerit, post denuntiationem et declarationem « hujus editæ sententiæ, ipse, qui seipsum epi- « scopali gradu privavit, non amplius ad prio- « rem, quam factis despicatui habuit, dignita- « tem revertetur. »

BALS. De episcopis, qui volunt etiam post tonsuram episcopalia jura exercere, non erat scriptus canon. Et ideo quidam conabantur episcopi, postquam tonsi fuissent, habere episcopalia privilegia, præter ecclesiasticam non scriptam consuetudinem, quæ invaluerat. Hoc ergo corrigentes sancti Patres, dixerunt, quod quoniam episcopalis altitudo est dignitas, quæ ad docendum se comparat; monastica autem professio disciplinæ et subjectionis est opus; et fieri non potest, ut qui se subjectum exhibet, in throno sedeat et doceat: opus est, ut qui ab episcopali altitudine recessit, et seipsum veluti condemnavit, et pœnitentiæ tradidit, et per monasticum habitum, subjectionem et obedientiam profitetur, nihil exerceat quod ad docentis officium pertineat, nec pro eo quod pasci debet, pascat; qui autem hoc facere aggressus fuerit, ne quid episcopale exercere permittatur, quia ipse per tonsuram se ab eo alienavit. Dixerunt autem Patres de antistitibus, ne se in eorum, qui pœnitentiam agunt, locum deprimant; et illud, Si quis autem unquam fuerit ausus hoc facere: non prohibentes pœnitentiam, ut rem odiosam et avertendam: (ea enim magna quoque laude digna est), sed significantes tales esse antistites, et ita vivere, ut propemodum pœnitentia non indigeant, sed et suis intercessionibus Deum aliis placent. Quæsitum est autem, si monachus post episcopatum fuerit magno habitu dignatus, an possit episcopale quidpiam exercere. **362** Dixerunt enim nonnulli, quod quoniam antequam electus est ille, tonsus fuit, secunda quoque tonsura nequaquam opus habuit: et inde fit ut canon in eo locum non habeat. Non placuit autem quod dicebant, sed audierunt, quod proprie tonsura est magni et angelici habitus amictus. Parvus enim habitus, illius perfecti habitus arra dicitur. Si igitur parvus habitus facit cessare sacerdotium ipsum; multo magis cessare illud faciet perfecta tonsura. Si quis autem etiam de sacerdotibus, qui tondentur, rogaverit, quomodo post tonsuram sacrificant et non cessant; audiet non esse sacerdotes doctores, et propterea nec canonem quidem in eis locum habere.

ZONAR. Ne antistes quicunque, postquam detonsus fuerit, adhuc sibi jus aliquod summi sacerdotis usurpet, hoc canone constitutum. Et ad hoc usque tempus, antistites quidam, ubi se ad monasticum habitum demisissent, adhuc a summi sacerdotii functionibus avocari se nullo modo patiebantur: (accommodate vero demittendi quoque

verbum apposuit; si quidem e summi sacerdotii fastigio ad infimam abjectionis humilitatem, et ex patriarchæ atque doctoris dignatione in ordinem filiorum ac discipulorum sese, qui tondetur, demittit) sed nunc decrevit synodus, ut qui summi sacerdotii dignitate præditi ad monasticæ postea vitæ institutum deflectere voluerunt, ne quam ipsis ejus dignitatis partem amplius usurpare liceat. Cujus quidem rei hanc rationem subjicit: quoniam, inquit, illius qui tondetur propria abjectionis professio est, seque is discipulum, et ab aliis pascendum, non ipsum pastorem, futurum esse despondet. Quo pacto igitur, et pro summi sacerdotii munere aliis præfectus, et ob monastici habitus demissionem fuerit idemmet abjectus? qua ratione doctoris et discipuli simul muneribus satisfaciet? Propterea, ne se, inquit amplius in locum pœnitentium summi sacerdotes demittant (monachorum siquidem vita pœnitentiæ quædam professio est) constituimus. Quod si quis fecerit, summi sacerdotii dignitatem sibi ipsemet abrogaverit, nec illius iterum vindicandæ facultas amplius relinquetur. Verba porro illa, Ne se in locum pœnitentium demittant; et alia, Quod si quis id facere audeat; non ita accipienda sunt, quasi præsulibus omni pœnitentiæ genere sit interdictum: sed ut ejusmodi antistites esse, itaque vitam instituere debere ostendant, qui ne ulla quidem pœnitentia ferme indigeant; verum aliis quoque offensum Numen sua ipsi deprecatione concilient.

A ταπεινώσεως χθαμαλότητα, καὶ ἐκ τοῦ πατρικοῦ καὶ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος εἰς υἱοῦ τάξιν καὶ μαθητοῦ) ἀλλ' ὥρισε νῦν ἡ σύνοδος τοὺς ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος τυγχάνοντας, εἶτα εἰς τὸν μονήρη βίον θελήσαντας ἀποκλῖναι, μηκέτι τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἀντιποιεῖσθαι· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων ὅτι ὁ κειρόμενος ταπείνωσιν ἐπαγγέλλεται, καὶ μαθητὴς εἶναι συντίθεται, καὶ ποιμαίνεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ ποιμαίνειν. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς καὶ προεδρεύων ἔσται διὰ τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ διὰ τὸ σχῆμα τὸ μοναχικὸν ταπεινούμενος; Πῶς δὲ διδάσκων ἔσται καὶ διδασκόμενος; Διὸ, φησὶ, θεσπίζομεν τοὺς ἀρχιερεῖς μηκέτι καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς τόπον μετανοούντων (μετανοίας γὰρ ὁ μοναχικὸς βίος ἐπάγγελμα). Εἰ δὲ τοῦτό τις πράξῃ, αὐτὸς ἑαυ-B τὸν ἀποστερεῖ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας, καὶ οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπαναστρέψει ἀξίωμα. Ταῦτα δὲ, ἤγουν τὸ μὴ καταβιβάζειν ἑαυτοὺς εἰς χώραν μετανοούντων, καὶ τὸ, Εἰ δέ τις τολμήσειε τοῦτο πρᾶξαι, οὐχ ἀπαγορεύοντα τὴν μετάνοιαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν εἴρηται, ἀλλ' ἐνδείκνυσι τοιούτους εἶναι δεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ οὕτω βιοῦν, ὡς μηδὲ δεῖσθαι μετανοίας σχεδὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν οἰκείων ἐντεύξεων τὸ θεῖον ἐξιλεοῦν.

ARIST. « Si quis ab antistitis sublimitate ad monasticam, et e contrario, vitam descenderit; « antistitis dignitatem amplius ne usurpet. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἀπὸ ἱεραρχικοῦ ὕψους εἰς τὸν « μοναδικὸν, καὶ ἔμπαλιν, κατέλθοι βίον, μηκέτι « ἱεραρχικῆς ἀντιποιείσθω ἀξίας. »

C

CANON III.

« Si quis laicus auctoritate usus, divinis quidem « et regiis jussis contemptis, reverendisque Ecclesiæ ritibus et legibus irrisis, aliquem episcopum verberare ausus fuerit vel in custodiam tradere, vel sine causa, vel aliqua conficta causa, is sit anathema. »

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας καὶ καταφρονήσας « μὲν τῶν θείων καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων, « καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν τε καὶ νόμων, τολμήσειεν ἐπίσκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι, ἢ χωρὶς αἰτίας « ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. »

BALS. Episcopalis dignitas omnem fere honorem superat. Apostolicæ enim dignitati æquiparatur, propter doctrinæ professionem. Quoniam ergo quidam arrogantes, et divinorum præceptorum contemptores, ecclesiasticorum scilicet et imperialium absurda quædam et contumeliosa in quosdam antistites fecerant; definierunt sancti Patres, quod si quis laicus auctoritate usus, scilicet authenticam vel magistratus potestatem nactus, judex forte vel exactor constitutus, confidenter aliquem episcopum verberaverit, vel in custodia incluserit, sine causa vel cum conficta et falsa causa, id est, sine ratione, is sit anathema, hoc est, a Deo sit separatus, **363** et tradatur dæmoni, ut munus quod ei appensum dedicatur. Cum autem audis canonem dicentem, quod ille laicus anathematizatur, qui sine causa, vel cum ficta causa, hoc est, præter rationem, sola auctoritate usus, episcopum vel verberaverit, vel custodiæ tradiderit; ne dicas, argumento a contrario sumpto, licere laicis magistratibus episcopos ex justa et probabili causa

ΒΑΛΣ. Τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα σχεδὸν ὑπέρκειται πάσης τιμῆς. Τῆς γὰρ ἀποστολικῆς ἀξίας ἰσοστάσιόν ἐστι διὰ τὸ τῆς διδασκαλίας ἐπάγγελμα. Ἐπεὶ οὖν τινες αὐθάδεις καὶ καταφρονηταὶ τῶν θείων παραγγελμάτων, ἐκκλησιαστικῶν δηλονότι καὶ βασιλικῶν, ἄτοπά τινα καὶ ἐφύβριστα εἴς τινας D εἰργάσαντο ἀρχιερεῖς, ὥρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὡς, εἴ τις λαϊκὸς αὐθεντήσας, ἤγουν ἀρχοντικῆς αὐθεντίας καὶ ἐξουσίας δραξάμενος, δικαστὴς τυχὸν ἢ πράκτωρ καταστὰς, τολμηρῶς οἱονδήτινα ἐπίσκοπον τύψει, ἢ ἐν φυλακῇ ἀποκλείσει, ἢ χωρὶς αἰτίας, ἢ μετὰ τῆς ἐπιπλάστου καὶ ψευδοῦς αἰτίας, τουτέστιν ἀνευλόγως, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω, ἤγουν κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔστω, καὶ παραδιδόσθω τῷ δαίμονι, ὡς ἀνάθεμα. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος ὡς ἐκεῖνος ὁ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται, ὁ χωρὶς αἰτίας, ἢ μετὰ αἰτίας πεπλασμένης, τουτέστιν ἀνευλόγως, κατὰ μόνην αὐθεντίαν ἀρχοντικὴν τύψας ἢ φυλακίσας ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς λαϊκοὺς ἄρχοντας ἐξ εὐλόγου αἰτίας τύπτειν καὶ φυλακίζειν τοὺς ἐπισκό-

πους. Ἀπὸ γὰρ διαφόρων κανόνων καὶ νεαρῶν θεσπισμάτων ἔμαθες ὡς κατὰ ἐπισκόπων οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν ἔχουσιν. Ὅθεν ὁ τύπτων λαϊκὸς ἢ φυλακίζων τὸν τυχόντα ἀρχιερέα, κἂν ἐξ αἰτίας πάντη εὐλογωτάτης, κἂν τὴν μείζονα ἀρχὴν ἔχῃ, κολασθήσεται· καὶ τὸ εὔλογον τῆς αἰτίας οὐκ ὠφελήσει αὐτόν. Ἀκούσει γὰρ ὡς ταῖς συνόδοις καὶ μόναις ἐνεδόθη τοὺς ἀρχιερεῖς κολάζειν· καὶ ὤφειλε τὴν τοῦ ἀρχιερέως ἀνάκρισιν πρὸς τὴν πρόσφορον σύνοδον ἀποστεῖλαι, καὶ ἑαυτὸν διατηρῆσαι ἀμέτοχον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀνακρίσεως. Προσετέθη δὲ τῷ κανόνι τὸ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, καὶ τὰ λοιπὰ, διὰ τὸν ἀναθεματισμόν. Οὐδὲ γὰρ ἦν δίκαιον ἀναθεματισθῆναι τὸν ἄρχοντα, τὸν προφάσει δικαίας αἰτίας τοιοῦτόν τι ἐφύβριστον πεποιηκότα πρὸς ἐπίσκοπον· ἀλλὰ ἀλλοτρόπως κολασθῆναι. Τὸ ἀνάθεμα δὲ χωρισμός ἐστι τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ τὰ προσαγόμενα ἀναθήματα τῷ Θεῷ χωρίζονται ἀπὸ τῶν κοινῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· οὕτω καὶ ὁ ἀνάθεμα γενόμενος ἐκκόπτεται καὶ διαιρεῖται ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως τῶν ἀνατεθειμένων καὶ ἀφωρισμένων τῷ Θεῷ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκυροῦται τῷ Σατανᾷ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον γράψαντα Κορινθίοις περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητρυιὰν ὅτι, *Παράδοτε αὐτὸν τῷ Σατανᾷ*· καὶ ἐπιστείλαντα Τιμοθέῳ περὶ Ὑμηναίου καὶ Ἀλεξάνδρου, *Οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα μὴ βλασφημεῖν παιδευθῶσιν*. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πολλῷ γε μᾶλλον ὁ ὑπὸ ἀνάθεμα γεγονὼς, ἀποδιΐσταται μὲν τοῦ Θεοῦ, προσενοῦται δὲ καὶ προσκυροῦται τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀνάθεμα ἐκείνου αὐτὸς ἑαυτὸν ποιεῖ. Καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ κανὼν αὐθεντίας ἀρχοντικῆς. Ὁ γὰρ μὴ προφάσει τοιαύτῃ, ἀλλὰ ἰδιοῤῥύθμου κακίας τοιοῦτόν τι τολμήσας, κἂν ἐξ εὐλόγου αἰτίας τοῦτο ποιήσῃ, μειζόνως κολασθήσεται διὰ τὴν ἄκραν ἀναίδειαν.

ΖΩΝΑΡ. Οὐδέποτε τῷ βίῳ ἐνέλιπον τὰ κακά. Ἀληθὴς δ' ἄρα καὶ ἀσφαλὴς ἡ τοῦ σοφοῦ γνώμη, ἡ τοὺς πλείονας ἀποφηναμένη κακούς. Ἰδοὺ γὰρ καὶ πάλαι παρὰ λαϊκῶν ἐτύπτοντο ἀρχιερεῖς, καὶ εἱρκταῖς συνεκλείοντο. Ὅθεν ἡ σύνοδος αὕτη διατάττεται ὡς, εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, τουτέστιν ἀρχικῆς ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας δραξάμενος, ἢ ἑαυτῷ ψυχικοῦ θανάτου γενόμενος αἴτιος (λέγεται γὰρ αὐθέντης καὶ ὁ αὐτοφονευτής), καὶ καταφρονήσας τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν καὶ νόμων (θεσμοὺς δὲ τοὺς ἀγράφους τύπους λέγει, καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἐνταῦθα, νόμους δὲ τοὺς ἐγγράφους), τολμήσειεν ἐπίσκοπόν τινα τύψαι (τόλμης γὰρ ὄντως καὶ ἀμέτρου θρασύτητος τὸ τύψαι ἐπίσκοπόν τινα), διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τινα, ἐνέφηνεν ὅτι οὐ μόνον ἐπίσημον ἐπίσκοπον οὐ δεῖ τύπτεσθαι ἢ καθείργνυσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸν τυχόντα καὶ ἄσημον καὶ τοῖς πλείοσιν ἄγνωστον, ἤγουν εὐτελῆ καὶ πενέστατον, ἢ ἄνευ αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ

[77] I Timoth. I, 20.

A verberare et custodiæ tradere. A diversis enim canonibus et novellis constitutionibus didicisti, quod laici magistratus nullam habent in episcopos jurisdictionem. Unde etiam laicus, qui quemvis antistitem vel verberat, vel conjicit in carcerem, etiamsi ex causa longe justissima, et majorem magistratum gerat, punietur: et causæ bonitas ac probabilitas ei non proderit. Audiet enim, quod synodis iisque solis antistites punire permissum est: et debebat de antistite cognitionem ad convenientem synodum remittere, et se ab episcopalis causæ disceptatione integrum intactumque conservare. Adjectum est autem canoni illud sine justa causa, et reliqua, propter anathematizationem. Neque enim æquum erat, ut magistratus, qui
B justæ causæ prætextu tale quid fecerat contumeliosius in episcopum, anathematizaretur: sed aliquo alio modo puniretur: est autem anathema a Deo separatio. Quemadmodum enim donaria, quæ Deo offeruntur, a communibus et humanis rebus separantur: sic et qui anathema factus est exscinditur et separatur a cœtu fidelium, qui sunt Deo consecrati et dedicati, et etiam ab ipso Deo, et Satanæ traditur, secundum magnum Paulum, qui ita scripsit Corinthiis, de eo, qui in suam novercam fornicationem commiserat, *Tradite eum Satanæ*: et qui etiam scripsit ad Timotheum, de Hymenæo et Alexandro, *Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare* [77]. Si autem hæc ita se
C habeant; multo magis qui est sub anathemate, a Deo quidem separatur, et Satanæ unitur eique attribuitur, ipseque seipsum ejus munus dedicatum constituit. Recte autem meminit canon auctoritatis magistratus. Qui enim non eo prætextu, sed sua improbitate, tale quid ausus fuerit, etiamsi hoc probabili de causa fecerit, magis punietur propter summam impudentiam.

ZONAR. Nullo unquam tempore mala in hominum vita defecerunt. Vera quippe illa ac certa sapientis sententia plures improbos pronuntiantis. Ecce jam olim a laicis summi sacerdotes vapulabant, carcerique mancipabantur. Si quis igitur laicus imperium ac potestatem magistratus usurpans, vel spiritualem sibimet necem offerens (nam is quoque
D αὐθέντης dicitur, qui se ipse interficit), et contemptis imperatorum edictis, formidandisque Ecclesiæ institutis legibusque neglectis (instituta porro, Græce θεσμούς, hoc loco consuetudines non scriptas, ecclesiasticasque antiquas traditiones, νόμους vero leges scriptas vocat), episcopum quempiam verberare ausus fuerit (audaciæ enim profecto ea res, atque intolerabilis confidentiæ episcopum quempiam verberare); ex eo vero quod verbum, quempiam, addidit, non modo insignem præ cæteris episcopum, sed quemcunque etiam obscurum, pluribusque ignotum, abjectum videlicet, et maxime inopem, nullo modo verberari, aut carceri

includi licere demonstrat sive nulla causa, sive cujuscunque causæ obtentu id fecerit, ejusmodi hominem anathema, hoc est, a Deo separatum esse, hæc synodus decernit. Ut enim anathemata, quæ Deo oblata sunt, a rebus aliis communibus atque humanis segregantur : ita is, qui anathema factus est, a reliquo fidelium cœtu, qui Deo additi ac dicati sunt, avellitur atque distrahitur, et ab ipso Deo, vel ipse a seipso potius diabolo mancipatur. Etenim, si qui vel tantummodo segregatus est, diabolo traditur, ut ex magno Paulo colligimus, qui ad Corinthios scribens hominem, qui cum noverca rem habuerat, **364** Satanæ tradi jubet; tum ex iis, quæ Epistola ad Timotheum habentur, de Hymenæo et Alexandro, *Quos Satanæ tradidi, ut discant non blasphemare* : multo magis is, qui sub anathemate factus est, a Deo quidem divellitur, Satanæ vero adjungitur atque addicitur, seque illi instar anathematis obnoxium ipsemet constituit.

ARIST. « Si quis laicus episcopum in custodiam « tradiderit, vel verberaverit, sine causa, vel « causa ficta, sit anathema. »

το οὗτος ἀνάθεμα ἔστω, ἤγουν κεχωρισμένος ἔστω τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ τὰ ἀναθήματα προσαγόμενα τῷ Θεῷ χωρίζονται ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· οὕτω καὶ ὁ ἀνάθεμα γενόμενος ἐκκόπτεται καὶ ἀποδιαιρεῖται ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως τῶν ἀνατεθειμένων καὶ ἀφωσιωμένων τῷ Θεῷ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκληροῦται τῷ διαβόλῳ, ἢ ἀνατίθησιν αὐτὸς ἑαυτόν. Εἰ γὰρ ὁ μόνον ἀφορισθεὶς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον γράψαντα Κορινθίοις περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητρυιὰν, ὅτι *Παράδοτε αὐτὸν τῷ Σατανᾷ*, καὶ ἐπιστείλαντα Τιμοθέῳ περὶ Ὑμεναίου καὶ Ἀλεξάνδρου, *Οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν*· πολλῷ δὲ τῷ μέσῳ μᾶλλον ὁ ὑπὸ ἀνάθεμα γεγονὼς ἀποδιαιρεῖται μὲν τοῦ Θεοῦ, προσενοῦται δὲ καὶ προσκληροῦται τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀνάθεμα ἐκείνου αὐτὸς ἑαυτὸν ποιεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις τῶν λαϊκῶν ἐπίσκοπον φυλακίσειεν « ἢ τυπτήσειεν χωρὶς αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασά« μενος, εἴη ἀνάθεμα. »

Η ΕΝ ΚΑΡΧΗΔΟΝΗ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (67)

ΗΣ ΕΞΗΡΧΕΝ Ο ΜΕΓΑΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΩΝ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ.

—

CARTHAGINENSIS SYNODUS

CUI PRÆFUIT MAGNUS CYPRIANUS ET SANCTUS MARTYR, QUI ERAT CARTHAGINENSIS EPISCOPUS.

—

BALS. Hæc est omnium synodorum antiquissima: fuit enim sub Decio: et post eam illa quæ

ΒΑΛΣ. Αὕτη ἡ σύνοδος πασῶν τῶν συνόδων προγενεστέρα ἐστί. Γέγονε γὰρ ἐπὶ Δεκίου βασιλέως,

Guill. Beveregii notæ.

(67) *Ἡ ἐν Καρχηδόνι γενομένη σύνοδος*. Hanc præsentis synodi inscriptionem ms. Bodleiano acceptam ferimus ; sed eadem etiam in codice Amerbachiano legitur. In Parisiensi autem tam Balsamonis quam Zonaræ editione, sic inscribitur, Σύνοδος ἡ γενομένη ἐπὶ Κυπριανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Καρχηδόνος καὶ μάρτυρος, *Synodus habita sub Cypriano sanctissimo Carthaginis episcopo et martyre*. Celebrata fuit hæc synodus anno Dom. 258, ac proinde omnium synodorum antiquissima a Balsamone et Zonara recte perhibetur: dummodo eæ solæ intelligantur synodi, quæ hoc opere, ut a Græcis receptæ, vel potius in nomocanonem eorum relatæ, continentur. Aliter enim, præter apostolicam, multas alias ante hanc habitas fuisse episcoporum synodos, ex plurimis Tertulliani et Cypriani locis constat. Canon autem, qui huic synodo ascribitur, nihil aliud est quam epistola D. Cypriani et aliorum episcoporum una cum eo synodice convenientium ad Januarium (non Jovianum, ut Balsamon et Zonaras opinati sunt) aliosque Numidiæ episcopos rescripta, quæ in nonnullis Operum divi Cypriani editionibus est epistola 70, in aliis l. I, ep. 12. Decernitur autem hoc canone, vel epistola potius, baptismum extra Ecclesiam catholicam conferri non posse, ac propterea denuo baptizandos esse, quicunque ab hæreticis baptizati sunt, cum ad Ecclesiam catholicam conversi fuerint. Idem autem constituitur ab apost. c. 47, in quem videsis quæ annotavimus ; hic insuper observamus, ipsa synodi Acta, quibus omnia episcoporum in ea congregatorum testimonia deponuntur, quæque hic post scholia in canonem exstant, in omnibus Balsamonis codicibus desiderari idque juxta ipsius sententiam, ut ex scholiis ejus in canonem colligere est. Sed in omnibus e contra Zonaræ codicibus, tam mss. quam impressis, habentur. Exstant etiam in divi Cypriani operibus necnon in primo conciliorum tomo. De hac autem synodo non opus est ut plura addamus ; sed nihilominus priusquam ad proximam nos conferamus hic interim præterea notandum est, in vulgatis

καὶ μετ' αὐτὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κατὰ Παῦλον τοῦ Σαμοσατέως ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως. Συνηθροίσθησαν δὲ εἰς Καρχηδόνα ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν ἅγιοι Πατέρες, καὶ συνεζήτησαν, εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας εἰδωλοθύτας, κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐρώτησιν τοῦ ἐπισκόπου Ἰοβιανοῦ. Ὅτι δὲ τότε καὶ ὁ Ναυάτος πρεσβύτερος ὢν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καθῃρέθη, ὡς μὴ δεχόμενος εἰς μετάνοιαν τοὺς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις, κἀντεῦθεν ἐποίει σχίσμα μετά τινων ἀσυνέτων, ἐπολυπραγμονήθη· εἰ χρὴ καὶ τοὺς σχισματικοὺς βαπτίζεσθαι, ὡς καὶ τοῦτο ἐρωτήσαντος τοὺς Ἰοβιανοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Αὕτη ἡ σύνοδος πασῶν τῶν συνόδων προγενεστέρα ἐστί. Προτερεύει μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γεγονυῖα σύνοδος κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἥτις ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως ἠθροίσθη· αὕτη δὲ κἀκείνης ἀρχαιοτέρα ἐστίν. Ὁ γὰρ μέγας Κυπριανὸς ἐπὶ Δεκίου βασιλέως τὸν τῆς μαρτυρίας ἤνυσε δρόμον· πολλοστὸς δ' ἐστιν ὁ Αὐρηλιανὸς πρὸς τὸν Δέκιον. Πολλοὶ γὰρ μετὰ τὸν Δέκιον ἐκράτησαν αὐτοκράτορες, μεθ' οὓς Αὐρηλιανὸς τῆς βασιλείας ἠξίωτο. Οὕτω μὲν οὖν προγενεστέρα πασῶν ἐστιν. Ἠθροίσθησαν δ' ἐν αὐτῇ ἐπίσκοποι πρὸς τέσσαρσιν ὀγδοήκοντα, ζητήσεως γενομένης, εἰ τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς σχισματικοὺς βαπτίζεσθαι δεῖ προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἰοβιανὸς γάρ τις ἐπίσκοπος ἐπέστειλε περὶ τούτου τῷ θείῳ Κυπριανῷ, ἐρωτῶν, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους βαπτίζεσθαι. Τότε γὰρ καὶ ὁ Ναυάτος τῆς τῶν λεγομένων Καθαρῶν αἱρέσεως ἦρξε, πρεσβύτερος γεγονὼς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων, σχισματικὸς ὢν κυρίως, ἀλλ' οὐχ αἱρετικός. Οὐ γὰρ πρὸς δόγμα τι τοῖς ὀρθόφροσι διεφέρετο· ἀλλὰ τοῖς ἐν διωγμοῖς ὑποκύψασί τε καὶ θύσασιν ἀπηγόρευε τὴν μετάνοιαν. Ἐπειδὴ ὁ τότε τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προεστηκὼς Κορνήλιος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ζητήσαντες περὶ τοῦ εἰσαγομένου, ἐψηφίσαντο δέχεσθαι εἰς μετάνοιαν καὶ τοὺς ἐπιθύσαντας, ὁ δὲ Ναυάτος τῆς οἰκείας ἐνστάσεως οὐ μεθίετο· ἐξέκοψαν τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνον καὶ ἀπεκήρυξαν ὡς μισάδελφον. Ὁ δὲ καὶ ἄλλους ὁμόφρονας ἐσχηκὼς καθ' ἑαυτὸν ἐποιεῖτο παρασυνάξεις, καὶ σχίσμα παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συγκοινωνούντων ἐγένετο. Περὶ σχισματικῶν τοίνυν καὶ αἱρετικῶν ἐρωτήσαντος Ἰοβιανοῦ, ἀντεπέστειλεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς συνεπισκόποις αὐτοῦ ὁ μέγας Κυπριανὸς καὶ ἡ σὺν αὐτῷ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.

A fuit in Antiochia Syriæ adversus Paulum Samosatenum sub Aureliano imperatore. Congregati sunt autem Carthagine 84 sancti Patres, et quæsitum est, an baptizare oporteat eos, qui revertuntur ex hæresi eorum qui idolis immolaverant, convenienter interrogationi factæ de ea re ab episcopo Joviano. Quia autem tunc Novatus Romanorum Ecclesiæ presbyter depositus est, ut qui ad pœnitentiam non admitteret eos qui idolis sacrificaverant; et ideo cum quibusdam insipientibus faciebat schisma: agitatum est, an etiam schismaticos baptizare oporteat, tanquam hoc quoque Jovianus quæsivisset.

ZONAR. Est hæc synodus omnium antiquissima. B Nam aliis quidem antiquior est ea, quæ Antiochiæ in Syria contra Paulum Samosatenum Aureliano Romanorum imperatore celebrata fuit, hæc vero vetustate illam quoque antecedit. Magnus siquidem Cyprianus, Decio imperatore, martyrii cursum confecit: at vero longo intervallo post Decium Aurelianus fuit. Multi siquidem Decio exstincto regnavere imperatores, quibus demum Aurelianus in imperio suffectus est. Itaque longe hæc synodus omnium antiquissima est. In ea porro quatuor supra octoginta episcopi congregati sunt, ac de iis, qui abdicata hæresi resipiscunt, ac schismaticis, qui ad Ecclesiam revertuntur, an baptizandi forent, quæsitum. Jovianus siquidem episcopus quidam, ea de re, an scilicet ejusmodi C homines baptizari oporteret, Cyprianum per epistolam consuluerat. Tunc enim Navatus quoque eorum sectæ, qui Cathari (hoc est puri) dicebantur, se principem profitebatur, Romanæ Ecclesiæ presbyter, schismaticus proprie, non hæreticus. Nec enim in iis, quæ ad dogmata pertinent, ullo pacto a Catholicis dissentiebat: sed qui adversis reipublicæ Christianæ temporibus malo victi succubuissent, diisque immolassent, ad pœnitentiam non admittebat. Cum vero Ecclesiæ Romanorum præfectus eo tempore Cornelius, cum sibi subjectis episcopis, agitata quæstione, eos quoque qui immolaverant ad pœnitentiam admittendos esse decrevissent, neque tamen Navatus aliquid de pertinacia remitteret, illum ab Ecclesiæ corpore exciderunt, D quippe fratrum osorem decreto promulgavere. Alios vero ille sectatores nactus, seorsim conventus peragere, schismateque hinc inde cum suis gregalibus Ecclesiam lacerare adortus est. Cum ergo de schismaticis et hæreticis esset a Joviano quæsitum, ad eum ejusque coepiscopos magnus Cyprianus cum sua synodo rescribens subjectam epistolam exaravit.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ἐκ κοινοβουλίῳ ὄντες, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνέγνωμεν γράμματα ἀφ' ὑμῶν σταλέντα περὶ

CANON I.

« Cum in communi consilio essemus, dilecti fratres, legimus litteras a vobis missas de iis, qui

Guill. Beveregii notæ.

Balsamonis editionibus canones synodi Carthaginensis, ut a Græcis vocantur, hoc est, codicem canonum Ecclesiæ Africanæ, inter supradictam synodum Ancyranam interponi. Verum non modo in Bodleiano codice quem ubique sequimur, sed et Amerbachiano, idem ordo synodorum observatur, quo hic imprimuntur, juxta quem veterem illam Carthaginensem synodus Ancyrana excipit.

« ab hæreticis vel schismaticis baptizati visi ad A
« catholicam Ecclesiam, quæ una est, in qua
« baptizamur et regeneramur veniant: de qui-
« bus confidimus vos quoque, qui illa agitis,
« catholicæ Ecclesiæ canones firmitatem tenere.
« Tamen quoniam nobiscum estis communionis
« participes, et propter communem dilectionem
« de eo quærere voluistis; non novam senten-
« tiam neque nunc fundatam efferimus: sed quæ
« olim ab antiquioribus accuratissime et dili-
« gentissime fuit **360** examinata, eam a nobis
« observatam vobis communicamus, et conjun-
« gimus, id quoque nunc statuentes, quod sem-
« per fortiter stabiliterque tenuimus; ut nemo
« possit baptizari extra catholicam Ecclesiam;
« cum unus baptismus, et in catholica Eccle- B
« sia sola celebretur. Scriptum est enim: « Me
« reliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt
« sibi cisternas perforatas, quæ aquam continere
« nequeunt [78]. » Et rursus sacra Scriptura hoc
« præsignificans dicit: « Ab aqua aliena absti-
« nete, et ex fonte alieno ne bibite. » Oportet
« autem aquam primum purgari et sanctificari
« a sacerdote, ut possit proprio baptismate
« hominis, qui baptizatur, peccata abluere. Et
« per Iezechielem prophetam dicit Dominus:
« Et aspergam vos aqua pura, et mundabo vos,
« et dabo vobis cor novum, et spiritum novum
« dabo vobis [79-80]. » Quomodo autem aquam pur-
« gare et sanctificare potest, qui ipse est im- C
« mundus, et Spiritu sancto destitutus? et cum
« dicat Dominus in Numeris: « Et omnia quæ
« tanget immundus, immunda erunt [81]; » quo-
« modo potest baptizans dare alii remissionem
« peccatorum, qui non potest propria peccata
« extra Ecclesiam dimittere? Sed et ipsa inter-
« rogatio, quæ fit baptismate, est testis veritatis.
« Dicentes enim ei qui examinatur: Credis vi-
« tam æternam et remissionem peccatorum
« accipere? nihil aliud dicimus, quam quod in
« catholica Ecclesia hæc dari possunt. Apud hæ-
« reticos autem, ubi Ecclesia non est, haberi
« non potest peccatorum remissio. Et ideo qui
« hæreticorum patrocinium suscipiunt, vel debent
« interrogationem mutare, vel veritatem tueri. D
« Necesse est etiam eum, qui baptizatus est,
« inungi, ut accepta unctione, fiat Christi gra-
« tiæ particeps. Sanctificare autem oleum non
« potest hæreticus, qui nec altare habet, nec
« Ecclesiam. Non potest autem omnino chrisma
« esse apud hæreticos. Nobis enim clarum est,
« nullo modo apud illos sanctificari posse oleum
« ad gratiarum actionem. Scire enim et non
« ignorare debemus quod scriptum est: « Oleum
« peccatoris non impinguet caput meum [82]. »
« Quod quidem etiam olim significavit sanctus
« Spiritus in Psalmis, ne forte abductus sit

« τῶν παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς δο-
« κούντων βεβαπτίσθαι, ἐρχομένων πρὸς τὴν
« καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶ μία, ἐν ᾗ
« βαπτιζόμεθα καὶ ἀναγεννώμεθα· περὶ ὧν
« καὶ πεποίθαμεν καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἐκεῖνα πράτ-
« τοντας τὴν στεῤῥότητα τῆς καθολικῆς Ἐκ-
« κλησίας κρατεῖν, ὅμως ἐπεὶ συγκοινωνοὶ
« ἡμῶν ἐστε, καὶ ζητῆσαι περὶ τούτου διὰ τὴν
« κοινὴν ἀγάπην ἠθελήσατε, οὐ πρόσφατον γνώ-
« μην, οὐδὲ νῦν ἡδρασμένην προσφέρομεν, ἀλλὰ
« τὴν πάλαι ὑπὸ τῶν προγενεστέρων ἡμῶν μετὰ
« πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας δεδοκιμασμένην,
« καὶ ὑφ' ἡμῶν παρατηρηθεῖσαν, κοινωνούμεθα
« ὑμῖν καὶ συζεύγνυμεν, τοῦτο καὶ νῦν χειροτο-
« νοῦντες, ὅπερ διὰ παντὸς ἰσχυρῶς καὶ ἀσφα-
« λῶς κρατοῦντες, μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι
« ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἑνὸς ὄντος βα-
« πτίσματος, καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλη-
« σίᾳ ὑπάρχοντος. Γέγραπται γάρ· « Ἐμὲ ἐγκα-
« τέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν ἑαυ-
« τοῖς λάκκους συντετριμμένους, τοὺς μὴ δυ-
« ναμένους ὕδωρ συσχεῖν. » Καὶ πάλιν ἡ ἁγία
« Γραφὴ προμηνύουσα λέγει· « Ἀπὸ ὕδατος ἀλ-
« λοτρίου ἀπέχεσθε, καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ
« πίητε. » Δεῖ δὲ καθαρίζεσθαι καὶ ἁγιάζεσθαι
« τὸ ὕδωρ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἵνα δυνηθῇ τῷ
« ἰδίῳ βαπτίσματι τὰς ἁμαρτίας τοῦ βαπτιζομέ-
« νου ἀνθρώπου ἀποσμῆξαι. » Διά τε Ἰεζεκιὴλ
« τοῦ προφήτου λέγει Κύριος· « Καὶ ῥαντιῶ
« ὑμᾶς καθαρῷ ὕδατι, καὶ καθαριῶ ὑμᾶς, καὶ
« δώσω ὑμῖν καρδίαν καινήν, καὶ πνεῦμα καινὸν
« δώσω ὑμῖν. » Πῶς δὲ δύναται καθαρίσαι καὶ ἁγιά-
« σαι ὕδωρ ὁ ἀκάθαρτος ὢν αὐτός, καὶ παρ' ᾧ
« Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔστι; λέγοντος τοῦ Κυρίου
« ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Καὶ πάντων ὧν ἅψεται ὁ
« ἀκάθαρτος, ἀκάθαρτα ἔσται. » Πῶς βαπτίζων
« δύναται ἄλλῳ δοῦναι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ μὴ δυνη-
« θεὶς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ἔξω τῆς Ἐκκλησίας
« ἀποθέσθαι; Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐρώτησις, ἡ ἐν
« τῷ βαπτίσματι γινομένη, μάρτυς ἐστὶ τῆς
« ἀληθείας. Λέγοντες γὰρ τῷ ἐξεταζομένῳ, Πι-
« στεύεις αἰώνιον ζωὴν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
« λαμβάνειν; οὐκ ἄλλο τι λέγομεν εἰ μὴ ὅτι ἐν
« τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ δοθῆναι δύναται. Παρὰ
« δὲ τοῖς αἱρετικοῖς, ὅπου Ἐκκλησία οὐκ ἔστιν,
« ἀδύνατον ἁμαρτημάτων ἄφεσιν λαβεῖν. Καὶ διὰ
« τοῦτο οἱ τῶν αἱρετικῶν συνήγοροι ἢ τὴν ἐπερώ-
« τησιν ἐναλλάξαι ὀφείλουσιν, ἢ τὴν ἀλήθειαν
« ἐκδικῆσαι. Ἀνάγκη δέ ἐστι χρίεσθαι τὸν βε-
« βαπτισμένον, ἵνα λαβὼν χρίσμα μέτοχος γένη-
« ται Χριστοῦ. Ἁγιάσαι δὲ ἔλαιον οὐ δύναται ὁ αἱ-
« ρετικὸς, ὁ μήτε θυσιαστήριον ἔχων, μήτε ἐκκλη-
« σίαν· οὐ δύναται δὲ χρίσμα τὸ παράπαν παρὰ
« τοῖς αἱρετικοῖς εἶναι. Πρόδηλον γάρ ἐστιν ἡμῖν
« μηδαμῶς δύνασθαι παρ' ἐκείνοις ἁγιάζεσθαι
« ἔλαιον εἰς εὐχαριστίαν. Εἰδέναι γὰρ καὶ μὴ
« ἀγνοεῖν ὀφείλομεν ὅτι γέγραπται, « Ἔλαιον

[78] Jerem. II, 13. [79-80] Ezech. XXXVI, 25, 26. [81] Num. XIX, 22. [82] Psal. CXL, 5.

«ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου.» Ὃ δὴ καὶ πάλαι ἐμήνυσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν Ψαλμοῖς, μήπως ἐξιχνιασθῇ τις, καὶ ὑπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ πλανηθεὶς παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἀντιπάλοις χρισθῇ. Πῶς δὲ εὔξεται ὑπὲρ τοῦ βαπτισθέντος οὐχὶ ἱερεὺς, ἀλλ' ἱερόσυλος καὶ ἁμαρτωλὸς, λεγούσης τῆς Γραφῆς ὅτι «Ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει;» Διὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας νοοῦμεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τίς δὲ δύναται δοῦναι ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔχει; ἢ πῶς δύναται πνευματικὰ ἐργάζεσθαι ὁ ἀποβαλὼν Πνεῦμα ἅγιον; Διὰ τοῦτο καὶ ἀνανεοῦσθαι ὀφείλει ὁ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενος, ἵνα ἔσω διὰ τῶν ἁγίων ἁγιασθῇ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι «Ἅγιοι ἔσεσθε, καθὼς ἐγὼ ἅγιός εἰμι,» λέγει Κύριος. Ἵνα καὶ ὁ πλάνῃ βουκοληθεὶς ἐν τῷ ἀληθεῖ καὶ ἐκκλησιαστικῷ βαπτίσματι καὶ αὐτὸς τοῦτο ἀποδύσηται, ὅστις πρὸς Θεὸν ἐρχόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἱερέα ἐπιζητῶν, ἐν πλάνῃ εὑρεθεὶς ἱεροσύλῳ προσέπεσε. Δοκιμάζειν γάρ ἐστι τὸ τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα, τὸ συνευδοκεῖν τοῖς ὑπ' ἐκείνων βεβαπτισμένοις. Οὐ γὰρ δύναται ἐν μέρει ὑπερισχύειν. Εἰ ἠδυνήθη βαπτίσαι, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι· εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσαι, ἑνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἑνὸς ὄντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπάνω Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, ἀρχῆθεν λέγοντος, ἑνότητος τεθεμελιωμένης. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐδὲ γὰρ δύναται δεκτὸν καὶ αἱρετὸν εἶναι παρὰ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων, οὓς ὁ Κύριος πολεμίους καὶ ἀντιπάλους αὐτοῦ λέγει ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· «Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.» Καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Ἰωάννης, ἐντολὰς Κυρίου τηρῶν, ἐν τῇ Ἐπιστολῇ προέγραψεν· Ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν δὲ ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.» Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν μεθ' ἡμῶν, ὅθεν καὶ ἡμεῖς συνιέναι ὀφείλομεν καὶ νοεῖν, εἰ οἱ ἐχθροὶ Κυρίου, καὶ οἱ ἀντίχριστοι ὠνομασμένοι, δυνατοὶ οὐκ εἶεν χάριν δοῦναι τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ σὺν Κυρίῳ ὄντες, καὶ ἑνότητα Κυρίου κρατοῦντες, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ χορηγούμενοι, τὴν ἱερατείαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργοῦντες, ὅσα οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, τουτέστι πολέμιοι καὶ ἀντίχριστοι ποιοῦσιν, ἀποδοκιμάσαι καὶ ἀποποιῆσαι καὶ ἀποῤῥῖψαι, καὶ ὡς βέβηλα ἔχειν, ὀφείλομεν· καὶ τοῖς ἀπὸ πλάνης καὶ στρεβλότητος ἐρχομένοις ἐπὶ γνώσει τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως δοῦναι καθόλου θείας δυνάμεως μυστήριον, ἑνότητός τε καὶ πίστεως καὶ ἀληθείας.»

«aliquis, et a recta via aberrans apud hæreticos Christi adversarios inungatur. Quomodo autem pro eo qui baptizatus est precabitur, non sacerdos, sed sacrilegus, et peccator? dicente Scriptura; quod «Deus peccatores non audit: sed si quis est pius ac religiosus, et ejus voluntatem facit, eum audit[33]!» Per sanctam Ecclesiam peccatorum remissionem intelligimus. Quis autem dare potest id quod ipse non habet? vel quomodo potest operari spiritualia, qui Spiritum sanctum abjecit? Et ideo etiam renovari debet, qui ad Ecclesiam accedit, ut intus per sanctos sanctificetur. Scriptum est enim: «Sancti eritis, sicut et ego sanctus sum[34],» dicit Dominus; ut qui in errore pastus est, in vero et ecclesiastico baptismate ipse quoque hoc exuat, qui homo ad Deum accedens, et sacerdotem quærens, in errore inventus in sacrilegum incidit. Est enim hæreticorum et schismaticorum hæresin approbare, eis, qui ab illis baptizati sunt, consentire. Non enim potest in parte valere. Si potuit baptizare, potuit et sanctum Spiritum dare: si hoc non potuit, quia, cum extra sit, Spiritum sanctum non habet, nec potest venientem baptizare; cum sit unus baptismus, et unus sanctus Spiritus, et una Ecclesia a Christo Domino nostro, id ab initio dicente, supra Petrum apostolum fundata unitate. Et ideo quæ ab eis facta sunt, cum sint falsa et vana, omnia sunt reprobata. Neque enim Deo gratum et acceptum esse potest quidquam eorum, **367** quæ ab illis fiunt, quos Dominus hostes et adversarios dicit in Evangeliis: «Qui non est mecum, contra me est: et qui non colligit mecum, dispergit[35].» Quin etiam beatus apostolus Joannes, præcepta Domini servans, in Epistola præscripsit: «Audivistis quod Antichristus venit, et nunc etiam multi antichristi facti sunt; unde cognoscimus quod extrema hora adest[36].» Ex nobis exierunt, sed non erant cum nobis, unde et nos intelligere et cogitare debemus, si Domini inimici, et qui antichristi sunt nominati, Domini gratiam dare non possunt; ideo nos, qui cum Domino simus, et Domini unitatem tenemus, ut pro ejus dignitate subministrantes, sacerdotium ejus in Ecclesia gerimus, quæcunque adversarii ejus, hoc est, hostes et antichristi faciunt, reprobare, removere, et abjicere, et pro profanis habere debemus: iisque, qui ab errore et perversitate ad veræ et ecclesiasticæ fidei cognitionem veniunt, divinæ potentiæ mysterium, unitatis et fidei et veritatis, omnino dare.

[33] Joan. IX, 31. [34] Levit. XI, 45. [35] Matth. XII, 30. [36] Joan. II, 18.

BALS. Scriptum est in prooemio quam ob causam præsens epistola fuit edita: et ipsa quidem statuit, ut qui ad catholicam Ecclesiam ab hæreticis vel schismaticis accedunt, baptizentur, etiamsi ab illis prius baptizati fuerint. Septimus autem canon secundæ synodi universalis eorum, qui baptizari et qui non baptizari debent, differentiam constituens, alia quædam præcipit. Lege ergo eum, et mentem adhibe iis quæ in ipso sunt posteriora. Lege ergo etiam 2 canonem synodi quæ est in Trullo, et scies, quod quæ hac epistola continentur, ab omnibus Patribus admissa non sunt. Sic enim dicit ipsis verbis: Præterea autem et a Cypriano, qui Afrorum regionis episcopus fuit et martyr, et a synodo, quæ ab illo habita est, editum canonem, qui in prædictorum præsulum locis, iisque solis, juxta illis traditam consuetudinem, obtinuit. Hinc ergo notatur, quod a principio non erat in usu apud omnes hic canon. Nota autem, quod Afri dicuntur Carthaginenses. Quia autem in nonnullis exemplaribus aperte descriptæ inveniuntur 84 episcoporum sententiæ, qui in eadem fuerunt opinione cum sancto Cypriano: eramus eas quoque scripturi et interpretaturi: sed quia, ut dictum est, septimus secundæ synodi canon alia quædam constituit ab iis, quæ hac præsenti epistola continentur, de hæreticis et schismaticis qui ad fidem accedunt, prætermissa est eorum expositio.

ZONAR. Epistola hæc quoscunque ab hæreticis aut schismaticis baptizatos, si ad Ecclesiam catholicam se recipiant, iterum baptizari jubet, eamque sententiam variis epichirematibus, enthymematis Scripturæque testimoniis confirmat. At vero secunda œcumenica synodus canone septimo, non omnes, qui ex hæresi demigrant, baptismo iterum expiandos, sed alios quidem, si datis libellis suam præterea quisque hæresin, omnemque a catholica et apostolica Dei Ecclesia alienum errorem exsecrentur, charactere notatos, hoc est sancto chrismate inunctos admitti oportere decernit; alios vero omnes, ex quibus nonnullos nominatim designat, baptizari, atque ut Græcos admitti, jubet. Qui quidem etiam canon suo loco explicatus est. Unde ejus canonis constitutionem a sanctis postea Patribus receptam haud fuisse facile apparet. Cum igitur de eadem re duæ synodi contraria inter se decreta protulerint, potior habenda est secundæ synodi constitutio, quippe quæ et posterior fuit, et œcumenica, in qua omnes scilicet quicunque patriarchicam sedem obtinent, aut ipsimet patriarchæ, aut ipsorum legati adfuerunt. Porro hunc canonem nequaquam a sanctis Patribus universis receptum fuisse, vel ex secundo canone synodi in Trullo habitæ, quæ sexta dicitur, intelligi licet. Ibi namque sancti Patres iis canonibus, quorum rata auctoritas esse debet, sigillatim enumeratis, de hoc canone 368 totidem omnino verbis ita pronuntiant. Præterea

A ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ προοιμίῳ γέγραπται τίνος χάριν ἡ παροῦσα ἐξετέθη ἐπιστολή· καὶ αὕτη μὲν διορίζεται τοὺς προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ αἱρετικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτίζεσθαι, κἂν ὑπ' ἐκείνων προεβαπτίσθησαν· ὁ δὲ ζ' κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς β' συνόδου, ποιούμενος διαίρεσιν τῶν ὀφειλόντων βαπτίζεσθαι καὶ μὴ, ἕτερά τινα παρακελεύεται. Ἀνάγνωθι οὖν τοῦτον, καὶ πρόσσχες τοῖς ἐν αὐτῷ μεταγενεστέροις οὖσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ μάθῃς ὅτι τὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς οὐκ ἐδέχθησαν παρὰ πάντων τῶν Πατέρων. Φησὶ γὰρ οὕτω ῥήμασιν αὐτοῖς· Ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ, γενομένου ἐπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα ὃς καὶ B ἐν τοῖς τῶν προειρημένων προέδρων τόποις καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησε. Δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν ὅτι ἀρχῆθεν οὐ παρὰ πᾶσιν ἦν ἐνεργῶν ὁ κανών. Σημείωσαι δὲ ὅτι Ἄφροι λέγονται οἱ Καρχηδόνιοι. Ἐπὶ δὲ ἔν τισιν ἀντιγράφοις ῥητῶς εὑρίσκονται καταγεγραμμέναι αἱ τῶν ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν ἐπισκόποις γνῶμαι τῶν συνομογνωμονησάντων μετὰ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, ἐμέλλομεν καὶ ταύτας γράψαι καὶ ἑρμηνεῦσαι· ὅτι δὲ, ὡς εἴρηται, ὁ ζ' κανὼν τῆς β' συνόδου ἕτερά τινα ἐθέσπισε παρὰ τὰ περιεχόμενα τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ χάριν τῶν προσερχομένων τῇ πίστει αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν, παρείθη ἡ τούτων ἐξήγησις.

ΖΩΝΑΡ. Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ καθάπαξ τοὺς ὑπὸ αἱρε- C τικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτισθέντας προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι διατάττεται, καὶ ἐκ διαφόρων ἐνθυμημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων καὶ ῥητῶν γραφικῶν τὸν οἰκεῖον λόγον κατασκευάζει. Ἡ δὲ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐν κανόνι αὐτῆς ἑβδόμῳ οὐ πάντας ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας ἄνωθεν κελεύει βαπτίζεσθαι, ἀλλ' ἀπαριθμεῖ τινας μὲν δεῖ δέχεσθαι διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας τήν τε οἰκείαν αἵρεσιν ἕκαστον, καὶ πᾶσαν μὴ φρονοῦσαν ὡς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους τῷ ἁγίῳ μύρῳ· τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας, ὧν τινας καὶ ὀνομαστὶ καταλέγει, βαπτίζεσθαι ὁρίζεται, δεχομένους ὡς Ἕλλη- D νας· ὃς δῆτα κανὼν καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ἐξήγηται. Ὅθεν φαίνεται ὅτι οὐκ ἐδέχθη παρὰ τῶν μετέπειτα ἁγίων Πατέρων ἡ διαταγὴ αὕτη. Ἐναντία τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τῶν δύο συνόδων εἰσαγουσῶν, τὰ τῆς δευτέρας κρατεῖ συνόδου, ὅτι τε μεταγενεστέρα ἐστὶ, καὶ ὅτι οἰκουμενικὴ, ἐν ᾗ πάντως ἐκ πάντων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων συνῆσαν ἢ οἱ πατριάρχαι αὐτοὶ, ἢ τοποτηρηταί. Ὅτι δὲ οὐκ ἐδέχθη ὁ παρὼν κανὼν παρὰ πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων, δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ γενομένης συνόδου λεγομένης ἕκτης. Ἀπαρίθμησιν γὰρ ἐν αὐτῷ οἱ συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἐκείνης ποιούμενοι τῶν ὀφειλόντων κρατεῖν κανόνων, ταῦτα περὶ τοῦ κανόνος τούτου ῥήμασιν αὐτοῖς διεξίασιν· ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ τοῦ

γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, ἐκτεθέντα κανόνα, ὅς ἐν τοῖς τῶν προέδρων τόποις καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν. Ἐντεῦθεν οὖν δείκνυται ὅτι καὶ ἀρχῆθεν οὐ παρὰ πᾶσιν ἦν ἐνεργῶν ὁ κανών. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς ἐπιστολῆς· αἱ δὲ ἐν τῇ κοινῇ διασκέψει δοθεῖσαι γνῶμαι παρ' ἑκάστου τῶν ἐν τῇ συνόδῳ συνειλεγμένων ἔχουσιν οὕτω κατ' ἐπιτομήν.

Κυπριανὸς εἶπεν.

Ἠκούσατε, ἀγαπητοὶ συνεπίσκοποι, τί μοι ἔγραψεν Ἰοβιανὸς ὁ συνεπίσκοπος ἡμῶν συμβουλὴν παρὰ τῆς μετριότητός μου βουλόμενος λαβεῖν περὶ τοῦ ἀνοσίου καὶ ἀνόμου βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, καὶ τί ἐγὼ αὐτῷ ἀντέγραψα, δογματίζων, ὃ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ἐκρίναμεν, τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσματι βαπτίζεσθαι δεῖν καὶ ἁγιάζεσθαι. Ἔπειτα δὲ ἀνεγνώσθη ὑμῖν καὶ ἄλλα γράμματα Ἰοβιανοῦ, δι' ὧν κατὰ τὸ αὐτοῦ εὐσεβὲς ἀντίγραμμα οὐ μόνον ἡμῖν συνευδόκησεν, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας χάριν ὡμολόγησεν. Ὑπόλοιπον οὖν περὶ αὐτοῦ τί ἕκαστος ἡμῶν φρονεῖ εἰπεῖν, μηδενὸς ἀφ' ἡμῶν ἐν τούτῳ κρινομένου, μηδὲ, εἰ ἐναντία φρονοίη, καὶ ἀκοινωνήτου γινομένου. Οὔτε γάρ τις ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καθίστησιν, οὐδὲ τυραννικῇ αὐθαδείᾳ εἰς ἀνάγκην τοῦ ἕπεσθαι αὐτῷ τοὺς συνεπισκόπους βιάζεται, ὁπότε εἷς ἕκαστος ἐπίσκοπος ἐξουσίαν ἔχει πράττειν ἐλευθερίως ἃ φρονεῖ. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἄλλον κρῖναι οὐ δύναται, οὕτως οὐδὲ ὑπὸ ἄλλου κριθῆναι. Περιμένομεν γὰρ πάντες τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κρίσιν, ὃς μόνος ἐξουσίαν ἔχει ἐπίσκοπον καθιστᾷν ἐν τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἑνὸς ἑκάστου τὴν πρᾶξιν ἐξετάζειν καὶ δοκιμάζειν.

Καικίλλιος Λιβεράριος εἶπεν

Ἓν βάπτισμα ἐν μόνῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ οἶδα, καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας οὐδαμοῦ. Ἔνθα γάρ ἐστι τὸ ἓν βάπτισμα, ὄντως καὶ ἐλπὶς ἀληθείας ἐστὶ, καὶ πίστις. Οὕτω γὰρ γέγραπται, *Μία πίστις, ἓν βάπτισμα.* Οὐ γὰρ τοῖς αἱρετικοῖς, παρ' οἷς οὐδεμία πίστις καὶ ἐλπὶς, ὅπου πάντα ψευδῆ, ὅπου ἐξορκίζει δαιμονιζόμενος, μυστήριον ἐρωτᾷ, οὗ τὸ στόμα λοιμῶδη καὶ ἰώδη φθέγγεται· πίστιν δὲ δίδωσιν ἄπιστος, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρέχει ἁμαρτωλὸς, καὶ εἰς ὄνομα Χριστοῦ βαπτίζει ἀντίχριστος, ὑπισχνεῖται ζωὴν νεκρὸς, εἰρήνην δίδωσιν εἰρήνης ἀλλότριος, Θεὸν ἐπικαλεῖται βλάσφημος, ἱερατείᾳ κέχρηται ἀσεβής. Οἱ αὐτοῖς συνηγοροῦντες εἰπάτωσαν ταῦτα πάντα ψευδῆ εἶναι περὶ τῶν αἱρετικῶν. Ἰδοὺ τίσιν ἀναγκάζεται ἡ Ἐκκλησία συνευδοκεῖν, ἵνα χωρὶς βαπτίσματος καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τοιούτοις συγκοινωνήσῃ. Ὅθεν, ἀδελφοὶ, φεύγειν καὶ ἐκκλίνειν ὀφείλομεν, καὶ χωρίζειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοιούτων πλημμελημάτων, καὶ ἓν βάπτισμα κατέχειν τὸ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ δεδωρημένον.

vero, inquiunt, et a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et a synodo, quæ sub eo fuit, editum canonem, qui in illorum præsulum locis tantummodo juxta traditam ab eis consuetudinem servatus est. Ex hoc loco igitur, primis quoque temporibus canonem hunc nequaquam apud omnes valuisse, facile apparet. Hic igitur est textus epistolæ : quæ vero in communi disceptatione dicta sunt a singulis, qui in synodo convenerant, ita se habent.

Cyprianus dixit.

Audistis, dilectissimi coepiscopi, quid mihi Jovianus coepiscopus noster, de illicito et profano hæreticorum baptismo mediocritatem nostram consulens, scripserit, et quid ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum et sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes baptismo (Ecclesiæ) baptizari et sanctificari oportere. Item lectæ sunt vobis et aliæ litteræ Joviani, quibus pro sua sincera et religiosa devotione ad epistolam nostram rescribens, non tantum nobis consensit, sed etiam veritate instructum se esse gratias egit. Superest de hac ipsa re, quid singuli sentiamus, proferre, neminem judicantes, aut a jure communionis, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam episcopum se constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem coepiscopos suos adigit, quandoquidem omnis episcopus potestatem habet libere faciendi quæ sentit. Ut ipse enim alium judicare non potest, sic nec ab alio judicari. Nam omnes exspectamus judicium Domini nostri Jesu Christi, qui solus potestatem habet in Ecclesia sua episcopum constituendi, et acta uniuscujusque examinandi et judicandi.

Cæcilius Liberarius dixit.

Ego unum baptisma in Ecclesia sola scio, et extra Ecclesiam nullibi. Ibi enim est unum baptisma, ubi spes vera et fides certa. Sic enim scriptum est : *Una fides, unum baptisma* [87]. Non enim apud hæreticos, ubi spes nulla est, et fides falsa; ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus, sacramentum interrogat, cujus os pestilentia et venenosa eructat : fidem autem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, et in nomine Christi baptizat Antichristus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum invocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus. Dicant, qui illis astipulantur, hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce quibus Ecclesia consentire cogitur, ut sine baptismo ac venia delictorum cum talibus communicet. Quam rem, fratres, fugere ac vitare debemus, et a tanto scelere nos separare, et unum baptisma tenere, quod solum Ecclesiæ Dei concessum est.

[87] Ephes. iv, 5

A *Priamus a Mastrina dixit.*

Censeo omnem hominem ab hæresi venientem baptizandum. Frustra enim illic putat esse baptizatum, cum non sit nisi unum baptisma in Ecclesia sola : quia et Deus unus et baptisma unum, et Ecclesia una, in qua baptisma et sanctificatio, et quæcunque alia ad salutem et vitam æternam spectant, perficiuntur. Nam quæ extra Ecclesiam exercentur, nullum habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum reprobum efficiunt.

Novatus a Thamnubasilio dixit.

Licet sciamus omnem Scripturam testimonium reddere de salutari baptismo : debemus tamen fidem nostram **369** exprimere, ut hæreticos et schismaticos ad Ecclesiam venientes, post falsum eorum baptisma vere baptizemus. Ideoque omnes, qui inde ad Ecclesiam conversi sunt, ipse baptizavi, et quicunque ex clero ordinati videbantur inter laicos recepi.

B *Nemesianus a Thubunis dixit.*

Baptisma, quod dat hæreticus et schismaticus, non esse verum, ubique in Scripturis sanctis declaratum est : quoniam ipsi præpositi eorum falsi christi sunt et falsi prophetæ.

Januarius a Laba dixit.

Secundum Scripturarum sanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, et sic in Ecclesiam sanctam admittendos.

C *Lucius a Castragalba dixit.*

Dominus in Evangelio dixit : *Vos estis sal terræ : si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur*[88]*?* Cum igitur manifestum sit hæreticos, id est hostes Dei, non posse quemquam spirituali confessione vivificare, quod infatuati sint et extra Ecclesiam ; accedentes eos sancto baptismate baptizare debemus.

Crescens a Cneta dixit.

Censeo et ipse hæreticos et schismaticos, qui ad catholicam Ecclesiam voluerint venire, non ante recipiendos, quam exorcizati et baptizati fuerint ; exceptis iis, qui in Ecclesia fuerint ante baptizati, et ab ea defecerint. Hi enim pœnitentiam agentes per manuum impositionem solam Ecclesiæ reconciliari debent.

D *Nicomedes a Segermeis dixit.*

Mea sententia hæc est : Ut hæretici ad Ecclesiam venientes baptizentur eo quod nullam foris peccatorum remissionem consecuti sint ab hæreticis baptizati.

Secundianus a Carmdia dixit.

Cum Dominus noster Jesus Christus dicat : *Qui non est mecum, contra me est ; et* Joannes apostolus eos, qui ab Ecclesia exeunt, antichristos dicat ; impossibile enim est, ut ipsi gratiæ Dei et

[88] Matth. v, 13.

Πρίαμος ἀπὸ Μαστρίτης εἶπε.

Δογματίζω πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ αἱρέσεως ἐρχόμενον δεῖν βαπτίζεσθαι. Μάτην γὰρ αὐτὸν ἐκεῖ βεβαπτίσθαι, μὴ ὄντος εἰ μὴ ἑνὸς βαπτίσματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μόνῃ· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς εἷς, καὶ βάπτισμα ἕν, καὶ Ἐκκλησία μία, ἐν ᾗ τὸ βάπτισμα καὶ ὁ ἁγιασμὸς καὶ ὅσα ἄλλα εἰς σωτηρίαν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐπιτελεῖται. Τὰ γὰρ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας γινόμενα εἰς οὐδὲν τούτων ἀφικνεῖται.

Πολύκαρπος Ἀδραμύντου εἶπεν.

Οἱ τὸ τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα δοκιμάζοντες τὸ ἡμέτερον ἀδόκιμον ποιοῦσι.

Νουβάτος ἀπὸ Θαμνουβασιλέως εἶπεν.

Πάσαι αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσι περὶ ἑνὸς καὶ μόνου τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσματος σωτηρίου· ὀφείλομεν τὴν ἡμετέραν πίστιν ὁμολογῆσαι, ἵνα τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ τὸ ψευδὲς ἐκείνων βάπτισμα τῷ ἀληθεῖ βαπτίσωμεν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ τοὺς ἐκεῖθεν ἐλθόντας πάντας ἐβάπτισα, καὶ τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτῶν λαϊκοὺς ἐποίησα.

Νεμεσιανὸς ἀπὸ Θουβουνῶν εἶπε.

Βάπτισμα ὃ δίδωσιν αἱρετικὸς καὶ σχισματικὸς μὴ εἶναι ἀληθὲς πᾶσαι αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσιν· ἐπεὶ αὐτοὶ οἱ προεστῶτες αὐτῶν ψευδόχριστοί εἰσι καὶ ψευδοπροφῆται.

Ἰαννουάριος ἀπὸ Λαβῆς εἶπε.

Κατὰ τὰ προστάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν κρίνω δεῖν πάντας τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν προσδέχεσθαι.

Λούκιος ἀπὸ Γαστρογαλβῆς εἶπεν.

Ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησίν· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται;* ὁπότε οὖν σαφές ἐστι τοὺς αἱρετικούς, τουτέστιν ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, μὴ δεῖν δύνασθαι ζωοποιῆσαί τινα πνευματικῇ ὁμολογίᾳ, μωρανθέντας αὐτοὺς καὶ ἔξω ὄντας τῆς Ἐκκλησίας, ἁγίῳ βαπτίσματι βαπτίζειν αὐτοὺς ἐρχομένους ὀφείλομεν.

Κρίσκης ἀπὸ Κρήτης εἶπε.

Καὶ αὐτὸς τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικούς, ὁπόταν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν καθολικὴν ἔλθωσι, μὴ πρότερον δεχθῆναι, πρὶν ἐξορκισθῶσι καὶ βαπτισθῶσι, χωρὶς ἐκείνων τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθέντων καὶ ἀποστάντων· οὗτοι γὰρ ὀφείλουσι μετανοήσαντες χειροθεσίας μόνης τυχεῖν.

Νικομήδης ἀπὸ Σεργομέων εἶπεν.

Ἡ ἐμὴ ἀπόφασις αὕτη ἐστίν· Ἵνα οἱ αἱρετικοὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ προσερχόμενοι βαπτισθῶσιν· ἐπεὶ μηδεμίαν ἔξω ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰλήφασιν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βαπτισθέντες.

Σεκουνδιανὸς ἀπὸ Καρινδίας εἶπεν.

Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· *Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι·* καὶ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος τοὺς ἐξερχομένους τῆς Ἐκκλησίας ἀντιχρίστους ὀνομάζει. Ἀδύνατον γάρ ἐστιν αὐτοὺς

ὑπηρετῆσαι χάριτι Θεοῦ καὶ σωτηρίῳ βαπτίσματι· καὶ διὰ τοῦτο κρίνω τοὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ προσελθόντας βαπτισθῆναι παρ' ἡμῶν.

Φῆλιξ ἀπὸ Γαμετῶν εἶπεν.

Ὡς τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγῶν ἅμα εἰς βόθρον ἐμπίπτουσιν, οὕτως αἱρετικὸς αἱρετικὸν βαπτίζων τῷ βαπτιζομένῳ συναποθνήσκει. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν τὸν αἱρετικὸν βαπτισθῆναι δεῖ, ἵνα μὴ ἡμεῖς οἱ ζῶντες νεκροῖς κοινωνήσωμεν.

Σουκκέντιος ἀπὸ Ἀβιργεμανικιανῆς εἶπεν.

Αἱρετικοῖς ἢ οὐδὲν ἔξεστιν, ἢ πάντα. Εἰ δύνανται βαπτίσαι, δύνανται καὶ Πνεῦμα ἅγιον δοῦναι. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἔχουσιν, οὐδὲ πνευματικῶς βαπτίζουσι· καὶ διὰ τοῦτο κρίνω δεῖν τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι.

Φορτουνάτος ἀπὸ Θουχαβὸρ εἶπεν·

Οἱ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ὄντες ἐναντίοι τῷ Χριστῷ, ὡς τὰ πρόβατα καὶ τὴν ἀγέλην αὐτοῦ σκορπίζοντες, βαπτίζειν ἔξω οὐ δύνανται.

Θήδατος ἀπὸ Θουρβῶν εἶπε.

Πάσῃ δυνάμει ἀγωνιστέον ἵνα μή ὁ τὴν τῶν αἱρετικῶν πλάνην ἀφεὶς τὸ μόνον τῆς Ἐκκλησίας βάπτισμα διστάσῃ λαβεῖν, ᾧ τις μὴ βαπτισθεὶς ἀλλοτριοῦται τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

Προβατιανὸς ἀπὸ Σοφετίης εἶπεν.

Εἰ ἀπὸ Θεοῦ ἡ αἵρεσίς ἐστιν, ἕξει αἱρετικὸς καὶ δωρεὰν Θεοῦ· εἰ δὲ μή ἐστιν ἀπὸ Θεοῦ, πῶς δύναται αὐτὸς ἔχειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλῳ διδόναι;

Μονούαλος ἀπὸ Γέρβης εἶπε.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, οἴδαμεν σαφῶς τοὺς αἱρετικοὺς μὴ Πατέρα ἔχειν μήτε Υἱὸν μήτε Πνεῦμα ἅγιον. Δεῖ οὖν ἐρχομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν βαπτίζειν, ἵνα ἀναγεννηθῶσι.

Πολιτιανὸς ἀπὸ Μίλεως εἶπεν.

Ὀρθόν ἐστι τὸν ἀπὸ αἱρέσεως ἐρχόμενον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι.

Θέογνις ἀπὸ Ἵππωνος Ῥηγίου εἶπεν.

Ἀκολούθως τῷ μυστηρίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς οὐρανίου χάριτος, ἣν εἰλήφαμεν, βάπτισμα, ὅ ἐστιν ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, οἴδαμεν.

Διατῖνος ὁ Σεάδης εἶπεν.

Ἡμεῖς, ὅ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, αἱρετικοῖς οὐ κοινωνοῦμεν, ἐὰν μὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθῇ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λάβῃ.

Προβάτος ἀπὸ Σοφιστοῦ εἶπεν.

Ὁ δοκιμάζων παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βάπτισμα εἶναι τί ἄλλο ἢ τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνεῖ;

Ὀρτησιανὸς ἀπὸ Λαβούρνης εἶπε.

Καὶ ἡμεῖς ἓν βάπτισμα, ὅπερ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἴδαμεν, τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκδικοῦμεν.

Κάσιος ἀπὸ Κομαζῶν εἶπεν.

Ἐπεὶ δύο βαπτίσματα εἶναι οὐ δύναται, ὁ συγχωρῶν τοῖς αἱρετικοῖς βάπτισμα ἑαυτὸν τοῦ βαπτίσματος ἀποστερεῖ. Διὸ ἐπικυρῶ αἱρετικοὺς βαπτίζειν δεῖν,

A salutari baptismo inserviant: et ideo censeo eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, a nobis esse baptizandos.

Felix a Gametis dixit.

Sicut cæcus cæcum ducens simul in foveam cadunt; ita hæreticus hæreticum baptizans simul cum eo in mortem cadit. Et ideo baptizandus est apud nos hæreticus, ne nos vivi mortuis communicemus.

Succentius ab Abirgemaniciana dixit.

Hæreticis aut nihil licet, aut omnia. Si possunt baptizare, possunt et dare Spiritum sanctum. Quoniam autem non habent, nec baptizare spiritualiter possunt: propterea censeo hæreticos ba-
B ptizandos esse.

Fortunatus a Thuchabori dixit.

Qui extra Ecclesiam sunt, contra Christum stantes, ut qui oves ejus et gregem dispergunt baptizare foris non possunt.

Thedatus a Thurbis dixit.

Omnibus viribus nitendum est, ne quis hæreticorum errorem derelinquens singulare et verum Ecclesiæ baptisma detrectet accipere, quo quisquis non fuerit baptizatus a regno cœlorum fit alienus.

Probatianus a Sopheiia dixit.

Si hæresis a Deo est, habebit hæreticus et indulgentiam divinam. Si vero a Deo non est, quomodo gratiam Dei ipse habere et conferre alicui potest?

C *Monualus a Gerba dixit.*

Domino dicente: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*[89]; manifeste scimus hæreticos nec Patrem habere, nec Filium, nec Spiritum **370** sanctum. Debent igitur venientes ad Ecclesiam baptizari, ut renascantur.

Politianus a Mileo dixit.

Justum est in Ecclesia baptizari eum, qui ab hæresi venit.

Theognis ab Hippone Regio dixit.

Secundum sacramentum Dei et gratiæ cœlestis, quam accepimus, baptisma, quod est in Ecclesia sancta novimus.

Diatius Seada dixit.

D Nos, quantum in nobis est, hæreticis non communicamus; nisi baptizati in Ecclesia fuerint, et remissionem peccatorum acceperint.

Probatus a Sophisto dixit.

Qui hæreticorum baptismum probat, quid aliud quam hæreticis communicat?

Hortensianus a Laburna dixit.

Nos unum baptisma, quod non nisi in Ecclesia novimus, Ecclesiæ vindicamus.

Cassius a Comazis dixit.

Cum baptismata duo esse non possint, qui hæreticis baptisma concedit, baptisma sibi tollit. Censeo itaque baptizandos esse hæreticos, cum ad

[89] Matth. XXVIII, 19.

A Ecclesiam venerint; exceptis illis, qui ab Ecclesia fidelium separati ad hæresis tenebras transierunt, quos redeuntes oportet per solam manus impositionem restitui.

Jannuarius ab Ubico dixit.

Si non obtemperat error veritati, multo magis veritas non consentit errori. Et ideo nos Ecclesiæ assistimus, in qua præsidemus, ut qui in ea non baptizati sunt, baptizemus.

Secundinus a Carpis dixit.

Si Christiani sunt hæretici, cur in Ecclesia Dei non sunt? sin autem Christiani non sunt, fiant. Unde constat, super filios alienos et sobolem Antichristi Spiritum sanctum per manus impositionem tantummodo non posse descendere.

B

Victorinus a Thabacis dixit.

Si licet hæreticis baptizare, et Spiritum sanctum ac remissionem peccatorum dare, quid adversus illos mentimur, ut hæreticos illos appellemus?

Alius Felix a Thuina dixit.

Confirmare debemus, ut omnes hæretici, qui ad Ecclesiam accurrunt, baptizentur, ut omnis externa perversitas purgata et sanctificata in melius reformetur.

Quintus ab Uruc dixit.

Si illi, qui apud hæreticos baptizantur, remissionem peccatorum et vitam æternam consequuntur, cur ad Ecclesiam veniunt? Sin autem ad pœ-C nitentiam veniunt, in qua et baptismate vivificantur, quod est in Ecclesia catholica, baptizari et sanctificari debent.

Castus a Dica dixit.

Qui, contempta veritate, præsumit consuetudinem sequi, aut fratribus invidus est, quibus veritas est revelata, aut erga Deum ingratus, qui eam revelavit.

Encratius a Thenis dixit.

Venientes ad Ecclesiam hæreticos vero et catholico baptismate baptizari oportet, ut a peccatis purificati sanctificentur.

Libosus ab Urgasa dixit.

Dominus dixit: *Ego sum veritas* [99]. Itaque veri- D tate manifesta cedat consuetudo, ut licet olim in Ecclesia quis hæreticos non baptizaverit, nunc baptizare incipiat.

371 *Lucinus a Thibisto dixit.*

Hæreticos ut blasphemos et iniquos, qui verbis fallacibus Scripturas sacras adulterant, anathemate percuti oportet: atque idcirco tales exorcizare ac baptizare debemus.

Eugenius ab Amedaris dixit.

Et ego hoc idem censeo: hæreticos baptizandos esse.

[99] Joan. xiv, 6.

ὅταν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔρχωνται, χωρὶς τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν χωρισθέντων, καὶ ἑαυτοὺς τῷ σκότει τῆς αἱρέσεως προδόντων, οὓς δεῖ ἐπανελθόντας μόνῃ τῇ χειροθεσίᾳ προσλαβέσθαι.

Ἰαννουάριος ἀπὸ Οὐβικοῦ εἶπεν.

Εἰ μὴ συγκατατίθεται ἡ πλάνη τῇ ἀληθείᾳ, πολὺ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια οὐ συγκατατίθεται τῇ πλάνῃ. Διὸ καὶ ἡμεῖς συνιστάμεθα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ καὶ προκαθηδράσθημεν, ἵνα τοὺς ἐν αὐτῇ μὴ βαπτισθέντας βαπτίσωμεν.

Σεκουνδῖνος ὁ ἀπὸ Καρπῶν εἶπεν.

Εἰ Χριστιανοί εἰσιν οἱ αἱρετικοί, διὰ τί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ εἰσίν; Εἰ δὲ μὴ Χριστιανοί, γινέσθωσαν. Δῆλον οὖν, ἐπάνω υἱῶν ἀλλοτρίων καὶ σπορᾶς ἀντιχρίστου διὰ μόνης χειρεπιθεσίας μὴ δύνασθαι ἅγιον Πνεῦμα κατελθεῖν.

Οὐικτωρῖνος ἀπὸ Θαβάκων εἶπεν.

Εἰ ἔξεστι τοῖς αἱρετικοῖς βαπτίσαι, καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, τί αὐτῶν καταψευδόμεθα, ἵνα αὐτοὺς αἱρετικοὺς ὀνομάσωμεν;

Ἄλλος Φῆλιξ ἀπὸ Θυΐνης εἶπεν.

Ὀφείλομεν διαβεβαιῶσαι, ἵνα πάντες οἱ αἱρετικοὶ οἱ προσερχόμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθῶσιν, ὅπως ἡ ἔξω γενομένη διαστροφὴ ἐπανορθωθῇ καὶ ἁγιασθῇ.

Κούιντος ἀπὸ Οὐῤῥοὺκ εἶπεν.

Εἰ οἱ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βαπτιζόμενοι ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ αἰωνίου ζωῆς τυγχάνουσι, τί πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔρχονται; Εἰ δὲ εἰς μετάνοιαν ἔρχονται, ἐν ᾗ ζωοποιοῦνται βαπτίσματι, ὅπερ ἐν καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστὶ, βαπτισθῆναι καὶ ἁγιασθῆναι ὀφείλουσιν.

Κάστος ἀπὸ Δίκας εἶπεν.

Ὁ παραπεμπόμενος τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ συνηθείᾳ ἑπόμενος ἢ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς φθονερὸς, οἷς ἡ ἀλήθεια ἀπεκαλύφθη, ἢ περὶ Θεὸν τὸν ἀποκαλύψαντα ἀχάριστος.

Εὐκράτιος ἀπὸ Θενῶν εἶπε.

Τοὺς αἱρετικοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὀρθῷ καὶ καθολικῷ βαπτίσματι βαπτίζεσθαι δεῖ, ἵν' ἀπονιψάμενοι τὰς ἁμαρτίας ἁγιασθῶσιν.

Λίβυσσος ἀπὸ Οὐργάσης εἶπεν.

Ὁ Κύριός φησιν· *Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια.* Ὥστε ἀποκαλυφθείσης τῆς ἀληθείας παραχωρείτω ἡ συνήθεια, ἵνα, εἰ καὶ τὸ πρότερόν τις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς αἱρετικοὺς μὴ ἐβάπτισε, νῦν βαπτίσῃ.

συκῖνος ἀπὸ Θιουΐστου εἶπε.

Τοὺς γὰρ αἱρετικοὺς, ὡς βλασφήμους καὶ ἀνοσίους πλάνοις λόγοις τὰς θείας Γραφὰς παραχαράσσοντας, ἀναθεματίζειν δεῖ· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς τοιούτους ἐξορκίζειν καὶ βαπτίζειν ὀφείλομεν.

Εὐγένιος Ἀμμεδάρων εἶπε.

Κἀγὼ τοῦτο κρίνω, δεῖν τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι.

Ἄλλος Φῆλιξ ἀπὸ Μακκόρας εἶπε.

Καὶ αὐτὸς ἑπόμενος τῷ κανόνι τῶν θείων Γραφῶν τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς βαπτίζεσθαι ἀποφαίνομαι.

Ἰανουάριος ἀπὸ Μουκούζης εἶπεν·

Εἰ αἱρετικοὶ ἔχουσι βάπτισμα, ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν· εἰ ἡμεῖς ἔχομεν, αἱρετικοὶ ἔχειν οὐ δύνανται. Ἀμφισβητήσιμον δὲ οὐκ ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν καθολικὴν τῷ τοῦ Χριστοῦ βαπτίσματι κεχρῆσθαι, τὴν μόνην κεκτημένην χάριν καὶ ἀγάπην καὶ ἀλήθειαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀδέλφιδος ἀπὸ Θασβέλθης εἶπε.

Μάτην τινὲς τῇ ἀληθείᾳ πολεμοῦσι, λέγοντες ἡμᾶς ἀναβαπτίζειν. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία τοὺς αἱρετικοὺς οὐκ ἀναβαπτίζει, ἀλλὰ βαπτίζει.

Δημήτριος ἀπὸ Πολεμόνου εἶπεν.

Οἱ λέγοντες ὅτι οἱ αἱρετικοὶ ἀληθῶς καὶ νομίμως βαπτίζουσιν, οὗτοι οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ καὶ πολλὰ βαπτίσματα εἰσάγουσιν. Ὁπότε γὰρ διάφοροι καὶ πολλαὶ αἱρέσεις εἰσὶ, κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν καὶ τὰ βαπτίσματα ἀριθμεῖται.

Οὐικέντιος ἀπὸ Θιβάρης εἶπε.

Τοὺς αἱρετικοὺς οἴδαμεν χείρονας τῶν σχισματικῶν. Ἐὰν δὲ μετανοήσωσιν ἐλθεῖν εἰς κανόνα τῆς ἀληθείας, πρότερον ἐξορκίζειν, ἔπειτα βαπτίζειν αὐτοὺς δεῖ. Τότε γὰρ δύνανται τῆς Χριστοῦ ἐπαγγελίας τυχεῖν.

Μάρκος ἀπὸ Μαθάρων εἶπε.

Κρίνω, ὡς μηδὲν ἔχοντας, τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι.

Σάτιος ἀπὸ Σακιλιβύης εἶπεν·

Εἰ τοῖς αἱρετικοῖς ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτῶν ἄφεσις ἁμαρτιῶν γίνεται, μάτην τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέρχονται. Οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ δυνάμενον φοβῆσαι αὐτοὺς ἐν τῇ κρίσει τοῦ Χριστοῦ, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰληφότας.

Αὐρήλιος ἀπὸ Ἀττικῆς εἶπε.

Λέγοντος τοῦ Ἀποστόλου ἀλλοτρίαις ἁμαρτίαις μὴ κοινωνεῖν, κρίνω βαπτίζεσθαι τοὺς αἱρετικοὺς, ἵνα λάβωσι πρότερον ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ οὕτως αὐτοῖς κοινωνήσωμεν.

Ἰαμβὸς ἀπὸ Γερμανικείας εἶπεν.

Οἱ τὸ τῶν αἱρετικῶν δοκιμάζοντες βάπτισμα, τὸ ἡμέτερον ἀποδοκιμάζουσιν.

Λουκιανὸς ἀπὸ Ῥουκούμης εἶπεν.

Εἰ δυνατὸν φῶς καὶ σκότος κοινωνεῖν, δύναται καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς αἱρετικοῖς εἶναί τι κοινόν. Κρίνω οὖν τοὺς αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι.

Πελάγιος ἀπὸ Λουπερκιανῆς εἶπεν.

Εἰ αἵρεσις οὐκ ἔστιν ἐν Ἐκκλησίᾳ, πῶς δύναται παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς εἶναι τὸ τῆς Ἐκκλησίας βάπτισμα;

Ἰάδερ ἀπὸ Μηδείας εἶπε.

Μία πίστις, ἓν βάπτισμα· ἀλλὰ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἔξεστι βαπτίζειν.

Ἄλλος Φῆλιξ ἀπὸ Μαρδιανῆς εἶπε.

Τὰ αὐτά.

Παῦλος ἀπὸ Σαβᾶς εἶπεν.

Εἰ ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστι, πῶς ἔσται παρὰ τοῖς αἱ-

A

Alius Felix a Macsora dixit.

Et ipse secutus divinarum Scripturarum auctoritatem hæreticos et schismaticos baptizandos esse pronuntio.

Januarius a Mucuza dixit.

Si hæretici habent baptisma, nos non habemus: si nos habemus, hæretici habere non possunt. Dubium autem non est, Ecclesiam catholicam baptismo Christi uti; quæ sola Christi gratiam et charitatem et veritatem possideat.

Adelphidus a Thasuelta dixit.

Sine causa quidem impugnant veritatem, ut rebaptizare nos dicant. Siquidem Ecclesia hæreticos non rebaptizat, sed baptizat.

B

Demetrius a Polemone dixit.

Qui dicunt hæreticos vere et legitime baptizare, ipsi non solum duo, sed et multa baptismata introducunt. Nam cum hæreses variæ ac multæ sint, pro earum numero et baptismata computabuntur.

Vincentius a Thibara dixit.

Hæreticos scimus esse pejores quam schismaticos. Si vero pœnitentiam agentes ad regulam veritatis venire voluerint; prius exorcizari, deinde baptizari eos oportet. Tunc enim Christi promissionem sortiri possunt.

Marcus a Matharis dixit.

Judico hæreticos, ut qui nihil habeant, esse baptizandos.

C

Satius a Sicilibya dixit.

Si hæreticis in baptismo ipsorum peccata donantur, sine causa ad Ecclesiam veniunt. Nihil enim est, quod timere possint in judicio Christi, si sunt remissionem peccatorum consecuti.

Aurelius ab Attica dixit.

Cum dicat Apostolus, non communicandum peccatis alienis, censeo baptizandos esse hæreticos, ut prius accipiant remissionem peccatorum, et sic illis communicemus.

Iambus a Germanicia dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum improbant.

D

Lucianus a Rucuma dixit.

Si fieri potest ut lux cum tenebris conveniat, potest et nobis et hæreticis aliquid esse commune. Propterea censeo hæreticos baptizandos esse.

Pelagius a Luperciana dixit.

Si hæresis in Ecclesia non est, quomodo Ecclesiæ baptisma apud hæreticos esse potest?

Iader a Medeia dixit.

Una fides, unum baptisma: sed Ecclesiæ catholicæ licet baptizare.

Alius Felix a Mardiana dixit.

Eadem.

Paulus a Saba dixit.

Si Deus verax est, quomodo apud hæreticos ve-

rum baptisma esse potest, apud quos Deus non est?

Pomponius a Dionysiana dixit.

Hæretici baptizare non possunt, neque remissionem peccatorum dare potestatem aut solvendi aut ligandi aliquid in terris non habentes.

Venatus a Thunisia dixit.

Qui baptisma Ecclesiæ hæreticis administrat, Sponsam Christi adulteris prodit.

Lymmus ab Asuaga dixit.

Nos unum baptisma accepimus, et ipsum tenemus et exercemus. Qui autem dicit, quod et hæreticis licet baptizare, ipse duo baptismata facit.

Saturninus a Victoriana dixit.

Si licet hæreticis baptizare, excusati sunt et defensi illicita facientes; nec **372** invenies, quare eos Christus adversarios suos aut Apostolus antichristos appellaverit.

Alius Saturninus a Syca dixit.

Gentiles, etsi idola colant, tamen Deum Patrem et Creatorem cognoscunt et confitentur Dominum. In hunc Marcion blasphemat, et quomodo non erubescunt, qui Marcionis baptismum probant?

Marcellus a Zama dixit.

Cum peccatorum remissio non nisi in Ecclesia concedatur, qui hæreticum non baptizat, peccatori communicat.

Irenæus ab Ulli dixit.

Si ideo Ecclesia hæreticum non baptizat, quod dicatur jam baptizatus esse, antefertur hæresis et major fit.

Donatus a Cibalina dixit.

Si quis dicat apud hæreticos esse baptismi gratiam, illic Ecclesiam esse prius ostendat.

Zosimus a Tharasa dixit.

Revelatione facta veritatis illi cedat error.

Julianus a Philippo dixit.

Scriptum est: *Nemo potest aliquid accipere, nisi datum fuerit illi de cœlo* [91]. Si hæresis de cœlo est, potest et cœleste baptisma dare.

Faustus a Themida dixit.

Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedunt, illos Christianos, et nos hæreticos faciunt.

Geminus a Forma dixit.

Quod semel decrevimus, hoc et tenemus; ut ab hæreticis venientes baptizemus.

Rogatianus ab Usa dixit.

Ecclesiam Christus instituit, hæresim diabolus. Quomodo ergo baptismum Christi synagoga diaboli habere potest?

[91] Joan. III, 27.

A ρετικοῖς ἀληθὲς βάπτισμα, παρ' οἷς οὐκ ἔστι Θεός;

Πομπώνιος ἀπὸ Διονυσιανῆς εἶπεν.

Οἱ αἱρετικοὶ οὐ δύνανται βαπτίζειν, οὐδὲ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δοῦναι, οἱ μὴ ἔχοντες ἐξουσίαν λῦσαί τι ἐπὶ τῆς γῆς ἢ δῆσαι.

Οὐενάτος ἀπὸ Θυνίσης εἶπεν.

Ὁ τὸ βάπτισμα τῆς Ἐκκλησίας τοῖς αἱρετικοῖς κοινῶν τὴν Νύμφην τοῦ Χριστοῦ μοιχοῖς παραδίδωσιν.

Λυμμὸς ἀπὸ Ἀσυάγης εἶπεν.

Ἡμεῖς ἓν βάπτισμα εἰλήφαμεν, καὶ τούτῳ ἐξακολουθοῦμεν. Ὁ δὲ λέγων, Καὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἔξεστι βαπτίζειν, δύο βαπτίσματα εἰσάγει.

B

Σατορνῖνος ἀπὸ Οὐικτοριανῆς εἶπεν.

Εἰ ἔξεστι τοῖς αἱρετικοῖς βαπτίζειν, ἀνέγκλητοί εἰσιν ἄνομα ποιοῦντες· οὐδὲ εὑρήσεις διὰ τί αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ἐναντίους ἢ ὁ Ἀπόστολος ἀντιχρίστους ὀνομάζει.

Σατορνῖνος ἄλλος ἀπὸ Συκῆς εἶπεν.

Οἱ ἐθνικοὶ, εἰ καὶ εἴδωλα σέβονται, ὅμως τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ Κτίστην ἐπιγινώσκουσι καὶ ὁμολογοῦσι Δεσπότην. Εἰς τοῦτον Μαρκίων βλασφημεῖ, καὶ πῶς οὐκ αἰσχύνονται οἱ Μαρκίωνος βάπτισμα δοκιμάζοντες;

Μάρκελλος ἀπὸ Ζάμης εἶπεν.

Ὁπότε ἄφεσις ἁμαρτιῶν οὐδαμοῦ εἰ μὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δίδοται, ὁ αἱρετικὸν μὴ βαπτίζων ἁμαρ-

C τωλῷ κοινωνεῖ.

Εἰρηναῖος ἀπὸ Οὔλων εἶπεν.

Εἰ διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τὸν αἱρετικὸν οὐ βαπτίζει, ὅτι ἤδη λέγεται βεβαπτίσθαι, προκρίνει ἡ αἵρεσις καὶ μείζων γίνεται.

Δονάτος ἀπὸ Κιβαλινῆς εἶπεν.

Ὁ λέγων παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς χάριν βαπτίσματος εἶναι, πρότερον ἀποδειξάτω ἐκεῖ Ἐκκλησίαν.

Ζώσιμος ἀπὸ Θαραξοῦ εἶπεν.

Ἀποκαλυφθείσης τῆς ἀληθείας παραχωρείτω ἡ πλάνη τῇ ἀληθείᾳ.

Ἰουλιανὸς ἀπὸ Φιλίππου εἶπε.

Γέγραπται· *Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.*

D Εἰ ἡ αἵρεσις ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν, δύναται καὶ οὐράνιον βάπτισμα δοῦναι.

Φαῦστος ἀπὸ Θημίδης εἶπεν.

Οἱ τὸ τῶν αἱρετικῶν πρὸς τὸ τῆς Ἐκκλησίας βάπτισμα ἐνιστάμενοι, ἐκείνους μὲν Χριστιανοὺς, ἡμᾶς δὲ αἱρετικοὺς ποιοῦσι.

Γεμῖνος ἀπὸ Φόρμης εἶπεν.

Ὃ ἅπαξ ἐκρίναμεν, τοῦτο καὶ κατέχομεν· ἵνα τοὺς ἀπὸ αἱρέσεων ἐρχομένους βαπτίζωμεν.

Ῥογατιανὸς ἀπὸ Οὔσης εἶπεν.

Τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς ᾠκοδόμησε, τὴν αἵρεσιν ὁ διάβολος· πῶς οὖν δύναται ἔχειν βάπτισμα Χριστοῦ ἡ συναγωγὴ τοῦ διαβόλου;

Θεράπιος ἀπὸ Βουλισμίου εἶπεν. A

Ὁ τοῖς αἱρετικοῖς τὸ βάπτισμα τῆς Ἐκκλησίας προδιδοὺς, τί ἄλλο ἢ τῆς Νύμφης τοῦ Χριστοῦ προδότης γίνεται;

Λούκιος ἀπὸ Μεμερέσης εἶπε.

Γέγραπται ὅτι *Ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει.* Ὁ δὲ αἱρετικὸς ὢν ἁμαρτωλὸς, πῶς ἀκούεται ἐν τῷ βαπτίζειν;

Ἄλλος Φῆλιξ ἀπὸ Οὐαγλακηνῆς εἶπεν.

Ἐν τῷ προσδέχεσθαι τοὺς αἱρετικοὺς ἄνευ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματος μηδεὶς τὴν συνήθειαν λόγου καὶ τῆς ἀληθείας προκρινέτω.

Ἄλλος Σατορνῖνος ἀπὸ Πλουτίμνης εἶπεν.

Εἰ δύναται Ἀντίχριστος δοῦναι τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, δύνανται καὶ οἱ αἱρετικοὶ βαπτίζειν, οἱ ὀνομασθέντες ἀντίχριστοι. B

Κόϊντος ἀπὸ Οὐγβᾶς εἶπεν.

Ὁ Θεὸς εἷς ἐστι, καὶ Ἐκκλησία μία καὶ ἓν βάπτισμα· καὶ πῶς δύναταί τις βαπτισθῆναι ἐκεῖ, ὅπου οὔτε Θεὸς οὔτε Χριστὸς οὔτε Ἐκκλησία ἐστί;

Ἰουλιανὸς ἀπὸ Μαρκελλιανῆς εἶπεν.

Εἰ δύναται ἄνθρωπος δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, Θεῷ καὶ μαμμωνᾷ, δύναται καὶ τὸ βάπτισμα δυσὶν ὑπηρετεῖν.

Τέναξ ἀπὸ Ὀρίων Κελλίων εἶπε.

Βάπτισμα ἕν ἐστιν, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἧς τὸ βάπτισμα ἀληθές.

Ἄλλος Οὐΐκτωρ ἀπὸ Ἀσούρας εἶπεν

Ὁμοίως.

Δουνατοῦλος ἀπὸ Κάμψης εἶπεν· C

Ἀεὶ τοῦτο ἐγὼ ἐφρόνησα, ἵνα οἱ αἱρετικοὶ, μηδὲν ἔξω λαβεῖν δυνάμενοι, ὅταν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔλθωσι, βαπτισθῶσιν.

Οὐήρουλος ἀπὸ Ῥουσικκάδος εἶπεν.

Ἄνθρωπος αἱρετικὸς δύναται δοῦναι ὃ μὴ ἔχει, πολὺ μᾶλλον σχισματικὸς, ὅπερ εἶχεν ἀπολέσας.

Πουδεντιανὸς ἀπὸ Κουινκόλης εἶπεν.

Ἐάν τις ἀπὸ αἱρέσεως ἔλθῃ, βαπτισθῆναι αὐτὸν ὀρθῶς καὶ δικαίως κέκριται.

Πέτρος ἀπὸ Ἱππῶνος Διαῤῥύτου εἶπεν·

Ἐπεὶ ἓν βάπτισμά ἐστιν ἐν μόνῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τοῦτο τοὺς ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἐλθόντας, ὡς μηδὲν ἐκεῖθεν εἰληφότας, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι κρίνω. D

Ἄλλος Λούκιος ἀπὸ Αὐσάφης εἶπεν.

Ἑνὸς ὄντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς ἐλπίδος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας, τὰ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς πραττόμενα λύεσθαι δεῖν φημι, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἐρχομένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν.

Ἄλλος Φῆλιξ ἀπὸ Τουριτῶν εἶπεν.

Ἐγὼ κρίνω, ἵνα ἀκολούθως ταῖς θείαις Γραφαῖς ἄνομοι παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βαπτισθέντες, ἂν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καταφύγωσι, τῷ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματι, ἔνθα πᾶσα ἐξουσία παρὰ τοῦ Θεοῦ δέδοται, βαπτισθῶσιν.

Πλουτιανὸς ἀπὸ Λαβάνης εἶπεν.

Ἐγὼ πιστεύω βαπτίσματι σωτηρίαν μὴ εἶναι, εἰ

Therapius a Bulismio dixit.

Qui hæreticis Ecclesiæ baptisma concedit, quid aliud quam Sponsæ Christi proditor exsistit?

Lucius a Memeresa dixit.

Scriptum est: *Deus peccatores non audit.* Hæreticus autem, cum sit peccator, quomodo in baptismo audiri potest?

Alius Felix a Vaglacena dixit.

In hæreticis sine Ecclesiæ baptismo recipiendis nemo consuetudinem rationi et veritati præponat.

Alius Saturninus a Plutimna dixit.

Si potest Antichristus dare gratiam Christi, possunt et hæretici baptizare, qui appellati sunt antichristi.

Quintus ab Ugba dixit.

Deus unus est, et Ecclesia una, et baptisma unum; quomodo ergo illic baptizari aliquis potest ubi Deus et Christus et Ecclesia non est?

Julianus a Marcelliana dixit.

Si potest homo duobus dominis servire, Deo et mammonæ, potest et baptisma duobus inservire.

Tenax ab Orii-Celliis dixit.

Baptisma unum est, sed Ecclesiæ, cujus est verum baptisma.

Alius Victor ab Asura dixit

Similiter.

Donatulus a Capse dixit.

Et ego semper hoc sensi, ut hæretici, qui nihil foris consequi possunt, quando ad Ecclesiam veniunt, baptizentur.

373 *Verulus a Rusiccade dixit.*

Homo hæreticus dare potest, quod non habet; multo magis schismaticus, qui quod habet amisit.

Pudentianus a Quincola dixit.

Si quis ex hæresi venerit, baptizari eum recte ac juste statutum est.

Petrus ab Hippone Diarrhyto dixit.

Cum baptisma unum sit in sola Ecclesia, idcirco eos, qui ab hæreticis et schismaticis veniunt, ut qui nihil inde acceperint, in Ecclesia censeo baptizari oportere.

Alius Lucius ab Ausafa dixit.

Cum sit unus Deus, et Pater et Filius et Spiritus sanctus, et una spes, et una Ecclesia; quæ apud hæreticos facta sunt rescindi debere dico, et eos, qui inde veniunt, in Ecclesia baptizandos esse.

Alius Felix a Turitis dixit.

Ego censeo, ut secundum sanctarum Scripturarum præcepta iniqui apud hæreticos baptizati, si ad Ecclesiam confugerint, Ecclesiæ baptismate, ubi potestas omnis a Deo data est, baptizentur.

Plutianus a Labana dixit.

Ego credo baptisma salutare non esse, nisi solum

in Ecclesia catholica; et quando extra Ecclesiam fit, simulationem esse.

Solvianus a Zufala dixit.

Hæreticos nihil habere constat, et ideo ad nos veniunt, ut possint accipere quod non habent.

Honoratus a Luca dixit.

Cum Christus verus sit, magis veritatem quam consuetudinem sequi debemus, ut hæreticos, qui ideo ad nos veniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, Ecclesiæ baptismo sanctificemus.

Victor ab Octyvo dixit.

Sic et ipse sentio, ut qui ab hæresi veniunt sine dubio baptizentur.

Clarius a Mascula dixit.

Manifesta est sententia Domini nostri Jesu Christi apostolos suos mittentis, et ipsis solis potestatem permittentis, quibus nos successimus, eadem potestate Ecclesiam Dei gubernantes, et eos qui credunt baptizantes. Et ideo hæretici, qui nec potestatem, nec Ecclesiam habent, neque baptizare Ecclesiæ baptismo possunt.

Secundianus a Tamba dixit.

Non debemus hæreticos nostra contentione decipere, ut in Ecclesia Domini nostri Jesu Christi non baptizati, cum judicii dies venerit, nobis imputent, quod per nos non sint baptizati, nec remissionem peccatorum consecuti sint. Quamobrem cum una sit Ecclesia et unum baptisma, quando ad nos veniunt, simul cum Ecclesia baptismum etiam consequi debent.

Aurelius a Chollaba dixit.

Joannes apostolus in Epistola sua dixit: *Si quis ad vos venit, et doctrinam Christi non habet, nolite eum admittere in domum, et ave illi ne dixeritis*[91]. Qui enim dixerit illi, ave, communicat verbis et factis ejus malis. Quomodo igitur admitti in domum Dei possunt, aut quomodo cum eis sine Ecclesiæ baptismo communicare possumus, quin simul et malis eorum factis communicemus?

Victor a Gemellis dixit.

Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt[92]. Cum ergo hæreticos constet non posse illuminare quemquam, cum ipsi cæci sint, talium baptisma non valet.

374 *Matolius ab Œa dixit.*

Tam ego præsens, quam Pompeius Sabratensis, et Dioga Leptimagensis, qui mihi mandaverunt corpore quidem absentes, sed spiritu præsentes, censemus, quod et multi coepiscopi nostri; quod hæretici communicationem habere nobiscum non possunt, nisi a nobis fuerint baptizati.

[91] II Joan. I, 10. [92] Matth. xv, 14.

A μὴ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅταν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας γένηται, πιθηκισμὸν εἶναι.

Σαλουιανὸς ἀπὸ Ζυφάλης εἶπεν.

Τοὺς αἱρετικοὺς μηδὲν ἔχειν συνέστηκε, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται, ἵνα λάβωσιν, ὃ μὴ ἔχουσιν.

Ὀνωράτος ἀπὸ Λούγκης εἶπεν.

Ὁπότε ὁ Χριστὸς ἀληθής ἐστι, μᾶλλον τῇ ἀληθείᾳ ἢ τῇ συνηθείᾳ ἕπεσθαι ὀφείλομεν, ἵνα τοὺς αἱρετικούς, διὰ τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένους, ὅτι ἔξω μηδὲν λαβεῖν ἠδυνήθησαν, τῷ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματι ἁγιάσωμεν.

Οὐΐκτωρ ἀπὸ Ὀκτύβου εἶπε.

Τοῦτο καὶ αὐτὸς φρονῶ ἵνα οἱ ἀπὸ αἱρέσεως ἐρ-
B χόμενοι ἀδιστάκτως βαπτισθῶσι.

Κλάριος ἀπὸ Μασκούλης εἶπε.

Πρόδηλός ἐστιν ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπόφασις ἀποστέλλοντος τοὺς ἑαυτοῦ ἀποστόλους, καὶ αὐτοῖς μόνοις τὴν ἐξουσίαν ἐπιτρέποντος, οἷς ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν, τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κυβερνῶντες, καὶ τοὺς πιστεύοντας βαπτίζοντες. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ αἱρετικοί, οἱ μήτε τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες, μήτε τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲ βαπτίζειν τῷ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματι δύνανται.

Σεκουνδιανὸς ἀπὸ Θάμβης εἶπεν.

Οὐδαμῶς ὀφείλομεν τοὺς αἱρετικοὺς τῇ ἡμετέρᾳ φιλονεικίᾳ ἐνεδρεύειν, ἵνα οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μὴ βαπτισθέντες,
C ὁπόταν ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως ἔλθῃ, ἡμᾶς αἰτιάσωνται, ὅτι δι' ἡμᾶς οὐκ ἐβαπτίσθησαν, οὐδὲ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἔλαβον. Διόπερ μιᾶς οὔσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἑνὸς βαπτίσματος, ὅταν πρὸς ἡμᾶς ἔλθωσι, μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βαπτίσματος τυχεῖν ὀφείλουσιν.

Αὐρήλιος ἀπὸ Χολλαβῆς εἶπεν.

Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος ἐν Ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἔφη· *Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὴν διδαχὴν τοῦ Θεοῦ οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε.* Ὁ λέγων αὐτῷ χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς. Πῶς οὖν οὗτοι εἰσδεχθῆναι εἰς οἰκίαν τοῦ Θεοῦ δύνανται, ἢ πῶς αὐτοῖς χωρὶς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματος κοινωνῆσαι δυνάμεθα, εἰ
D μὴ τοῖς πονηροῖς αὐτῶν ἔργοις κοινωνοῦμεν;

Βίκτωρ ἀπὸ Γεμέλλων εἶπε.

Τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται. Ἐπεὶ οὖν σαφές ἐστι μὴ δύνασθαι αἱρετικόν τινα φωτίσαι, ἅτε δὴ τυφλῶν αὐτῶν ὄντων, τῶν τοιούτων τὸ βάπτισμα οὐδέν ἐστι.

Ματόλιος ἀπὸ Οἴας εἶπε.

Κἀγὼ παρών, καὶ Πομπήϊος ἀπὸ Σαβράτων, καὶ Διογὰς ἀπὸ Λεπτιμάγνης, οἵπερ ἐνετείλαντό μοι, σώματι μὲν ἀπόντες, τῷ δὲ πνεύματι παρόντες, κρίνομεν, ὅπερ καὶ πολλοὶ συνεπίσκοποι ἡμῶν, τοὺς αἱρετικοὺς κοινωνεῖν ἡμῖν μὴ δύνασθαι, ἐὰν μὴ παρ' ἡμῶν βαπτισθῶσιν.

Ἰούνιος ἀπὸ Νεαπόλεως εἶπεν.

Ἀπ' ἐκείνου, οὗ ἅπαξ ἐκρίναμεν, οὐ χωρίζομαι· ἵνα τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν βαπτίζωμεν.

Κυπριανὸς ἀπὸ Καρχηδόνος εἶπε.

Τὴν ἐμὴν ἀπόφασιν ὁλόκληρος δείκνυσιν ἐπιστολὴ πρὸς Ἰοβιανὸν συνεπίσκοπον ἡμῶν γραφεῖσα· τοὺς αἱρετικοὺς κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν μαρτυρίαν ἐναντίους τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀντιχρίστους ὀνομασθέντας, ὁπόταν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέλθωσι, τῷ ἑνὶ τῆς Ἐκκλησίας βαπτίσματι βαπτίζεσθαι δεῖν· ἵνα δυνηθῶσι γενέσθαι ἀντὶ ἐχθρῶν φίλοι, καὶ ἐξ ἀντιχρίστων Χριστιανοί.

ΖΩΝΑΡ. Αὗται μὲν οὖν αἱ γνῶμαι τῶν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ συνελθόντων Πατέρων τῷ μεγάλῳ Κυπριανῷ· ἀλλ' οὔτε ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἐκράτησαν πᾶσιν, οὔτε ἐπὶ τοῖς σχισματικοῖς. Ἡ γὰρ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς ἤδη εἴρηται, ὑπεξεῖλέ τινας τῶν αἱρετικῶν, καὶ ἄνευ βαπτίσματος δέχεσθαι τούτους θεσπίσασα, χριομένους μόνον τῷ θείῳ μύρῳ καὶ ἀναθεματίζοντας τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ἕκαστον, καὶ πάσας ἁπλῶς. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξηγήθησαν αἱ γνῶμαι αὗται, ὡς μὴ ἀναγκαῖαι, οἷα μηδὲ ἐνεργοῦσαι, ἀλλὰ καὶ κατὰ σύνοψιν ἐγράφησαν.

Junius a Neapoli dixit.

Ab eo, quod semel censuimus, non recedo: ut hæreticos venientes ad Ecclesiam baptizemus.

Cyprianus a Carthagine dixit.

Meam sententiam plenissime exprimit epistola, quæ ad Jovianum coepiscopum nostrum scripta est: hæreticos evangelico et apostolico testimonio adversarios Christi et antichristos appellatos, quando ad Ecclesiam venerint, unico Ecclesiæ baptismo baptizandos esse; ut possint fieri de adversariis amici, et de antichristis Christiani.

ZONAR. Hæ sunt igitur Patrum sententiæ, qui cum magno Cypriano in concilio isto convenerant: sed nec apud omnes hæreticos nec apud schismaticos valuerunt. Nam secunda synodus œcumenica, ut jam dictum est, hæreticos nonnullos excepit, ac sine baptismo recipiendos illos sanxit, sancto chrismate tantum unctos, et singulos propriam hæresim ac omnino omnes anathematizantes. Atque hac de causa neque expositæ sunt hæ sententiæ, utpote minus necessariæ, et quæ non valent, sed et compendiose perscriptæ sunt.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΓΚΥΡΑ ΣΥΝΟΔΟΥ (68).

CANONES

SYNODI ANCYRANÆ.

ΒΑΛΣ. Εἴπομεν πρὸ μικροῦ ὡς ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος πρώτη ἐστὶ πασῶν τῶν συνόδων, καὶ δευτέρα ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ μετὰ ταύτας ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ μητροπόλει τῆς Γαλατίας συστᾶσα πρὸ τῆς ἐν Νι-

BALS. 375 Diximus paulo ante, quod synodus Carth. est omnium prima, et Antiochena secunda; post illas autem ea, quæ in Ancyra Galatiæ metropoli ante primam Nicææ habitam œcumenicam

Guill. Beveregii notæ.

(68) *Κανόνες τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.* Hanc inscriptionem codex Bodleianus exhibet; cui similis fere est in codice Amerbachiano, videlicet, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνες κε'. *Synodi Ancyranæ canones* 25. In Parisiensi Balsamonis editione sic inscribitur. Κανόνες τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ συνελθόντων μακαρίων Πατέρων, οἵτινες προγενέστεροι μέν εἰσι τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθέντων κανόνων, δευτερεύουσι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντείαν, *Canones beatorum Patrum, Ancyræ convenerunt: qui sunt quidem antiquiores iis qui Nicææ editi; secundum tamen locum obtinent, propter œcumenicæ synodi auctoritatem.* Quæ etiam inscriptio est horum canonum in codice canonum Ecclesiæ universæ; nisi quod ibi eodem modo, quo in codice Amerbachiano, incipiat, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνες κε', οἵ τινες, etc. Enimvero habita est hæc synodus an. Dom. 315, ac proinde decem fere annis ante Nicænam primam œcumenicam. Ancyra, ubi celebrata est, primaria fuit et archiepiscopalis urbs Galatiæ, in meditullio regionis istius sita; hoc præsertim concilio celebris, quo octodecim episcopi convenerunt eorum causa, qui in Maximini persecutione lapsi, et in Ecclesiæ communionem recipi desiderabant.

synodum coacta est. Huic vero præfuerunt, Vitalis episcopus Antioch. Syriæ, Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ, et martyr Basilius episcopus Amaseæ; et quæsiverunt, an eos oporteat admittere, qui idolis sacrificaverunt, et ad Ecclesiam accedunt.

ZONAR. Synodorum omnium prima fuit Antiochena, contra Paulum Samosatenum, imperante Romæ Aureliano, celebrata. Hæc vero, in Ancyrana urbe Galatiæ metropoli habita, Nicæna prima œcumenica synodo antiquior est. In ea porro sancti Patres adfuere, quorum in conventu Vitalis Antiochiæ quæ est in Syria, Agricolaus Cæsareæ quæ in Cappadocia, et martyr Basilius Amaseæ episcopus, præerant. Nam cum turbulentis Christianæ reipublicæ temporibus multi cruciatuum acerbitati perferendæ nequaquam pares fuissent, sed tyrannorum imperiis obsecuti, diis immolavissent, atque ex iis nonnullos postea facti pœnituisset, seque crimen expiaturi Ecclesiæ sisterent: de iis hominibus qui Christum negaverant, qua ratione admittendi forent quæsitum est; deque illis subjectos canones hæc synodus edidit.

CANON I.

« Presbyteros qui sacrificarunt, deinde contra « reluctati sunt, non simulatione quadam, sed « vere; nec hoc prius machinati sunt, nec con« sulto ac de industria id fecerunt, et persua« serunt, ut tormentis subjici viderentur, cum « ea specie et opinione tantum inferrentur: visum « est eos cathedræ quidem honoris esse partici« pes; non licere autem ipsis offerre et concio« nari, vel omnino sacerdotale aliquod munus « obire. »

BALS. Tempore persecutionis Christianorum quidam sacerdotes idolis sacrificare coacti sunt: et hi quidem, ad mortem usque puniti, martyrii coronam acceperunt: illi vero, cum ad finem usque tormenta perferre non potuissent, victi sunt et fidem abnegarunt, et idolis sacrificarunt; alii autem, etiam antequam torquerentur, omnino cessarunt. Ne autem sua sponte sacrificare viderentur, pecuniis vel suasione vel aliqua alia ratione operam dederunt, ut magnorum tormentorum minæ illis intentarentur. Statuunt ergo Patres, ut illi, qui vere torti fuerunt, propter supplicii autem acerbitatem ad perfectionis quoque coronam accipiendam non sustinuerunt, sed sacrificaverunt, deinde reluctati sunt, id est, Satanam vicerunt, qui eos in lucta prostraverat, et cum pura confessione pœnitentiam egerunt, ad solum honorem et cathedram recipiantur, neque offerant, neque concionentur, id est, ne doceant, neque aliquid

A καίᾳ πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐξῆρχον δὲ ταύτης Οὐϊτέλιος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, Ἀγρικόλαος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ ὁ μάρτυς Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀμασείας· καὶ συνεζήτησαν εἰ χρὴ δέχεσθαι τοὺς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις, καὶ προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΖΩΝΑΡ. Πρώτη πασῶν τῶν συνόδων ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ γεγονυῖα σύνοδος κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, βασιλεύοντος ἐν Ῥώμῃ Αὐρηλιανοῦ, ἐστίν. Καὶ αὕτη δὲ, ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ μητροπόλει τῆς Γαλατίας συστᾶσα σύνοδος, προγενεστέρα ἐστὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἠθροίσθησαν δὲ ἐν αὐτῇ Πατέρες ἱεροὶ, ὧν ἐξῆρχεν Οὐϊτέλιος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, Ἀγρικόλαος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ ὁ μάρτυς Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀμασείας. Ἐν γὰρ

B τοῖς διωγμοῖς τῶν Χριστιανῶν πολλῶν μὴ δυνηθέντων μέχρι τέλους ἐγκαρτερῆσαι ταῖς βασάνοις, ἀλλ' ὑποκυψάντων· εἶτα τινων μετανοούντων καὶ προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς μετάνοιαν, ζήτησις ἐγένετο, πῶς χρὴ τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστὸν προσδέχεσθαι, καὶ περὶ τούτων ἡ σύνοδος αὕτη κανόνας ἐξέθετο, οἵτινές εἰσιν οὗτοι.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Πρεσβυτέρους τοὺς ἐπιθύσαντας, εἶτα ἀναπαλαί« σαντας, μήτε ἐκ μεθόδου τινὸς, ἀλλ' ἐξ ἀληθείας, « μήτε προκατασκευάσαντας καὶ ἐπιτηδεύσαντας, « καὶ πείσαντας, ἵνα δόξωσι μὲν βασάνοις ὑπο« βάλλεσθαι, ταύτας δὲ τὸ δοκεῖν καὶ τῷ σχήματι

C « προσαχθῆναι· τούτους ἔδοξε τῆς μὲν τιμῆς τῆς « κατὰ τὴν καθέδραν μετέχειν· προσφέρειν δὲ « αὐτοὺς καὶ ὁμιλεῖν (69), ἢ ὅλως λειτουργεῖν τι « τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν, μὴ ἐξεῖναι. »

ΒΑΛΣ. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς τινες ἠναγκάσθησαν θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ οἱ μὲν, μέχρι θανάτου κολασθέντες, τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀνεδήσαντο στέφανον· οἱ δὲ, καὶ ἕως τέλους τὰς βασάνους μὴ καρτερήσαντες, ἡττήθησαν καὶ τὴν πίστιν ἠρνήσαντο, καὶ τοῖς εἰδώλοις ἔθυσαν· ἄλλοι καὶ πρὸ τοῦ βασανισθῆναι, ὅλως ἐνέδωκαν. Ἵνα δὲ μὴ δόξωσιν αὐθαιρέτως θύειν, ἐσπούδασαν διὰ χρημάτων ἢ παρακλήσεων ἢ ἄλλως πως ἀπειλὰς βασάνων μεγάλων εἰς αὐτοὺς γενέσθαι.

D Διορίζονται οὖν οἱ Πατέρες μόνους ἐκείνους τοὺς μετὰ ἀληθείας μὲν βασανισθέντας, διὰ δὲ τὴν δριμύτητα τῶν κολάσεων, μὴ ὑπομείναντας καὶ τὸν τῆς τελειώσεως στέφανον ἀναδήσασθαι, ἀλλὰ θύσαντας, εἶτα πάλιν ἀναπαλαίσαντας, τουτέστι νικήσαντας τὸν Σατανᾶν, ἐν τῇ πάλῃ ῥίψαντα αὐτοὺς, καὶ μετὰ καθαρᾶς ἐξομολογήσεως μετανοήσαντας, δέχεσθαι εἰς μόνην τιμὴν καὶ καθέδραν, μήτε δὲ προσφέρειν, μήτε ὁμιλεῖν, τουτέστι διδάσκειν, μήτε

Guill. Beveregii notæ.

(69) *Ὁμιλεῖν*. Huic verbo accommodari videtur breve illud scholium, quod inter hunc canonem et interpretationem ejus in codice Amerbachiano legitur, sic se habens, λόγους διδασκαλικοὺς ποιεῖσθαι τῷ λαῷ. Πῶς γὰρ ἕτεροι ὑποθοῖντο βέλτιστα, αὐτοὶ παρασφαλέντες τοῦ κρείττονος; *Sermones doctrinales ad populum habere. Quomodo enim alii optime edoceantur, cum ipsi a meliore aversi fuerint?* Hoc autem scholium in nullo alio codice habetur.

τι ἄλλο ἐνεργεῖν ἱερατικόν· ὥστε ἐξ ἀντιδιαστολῆς οἱ ἕτεροι, οἱ παρὰ τούτους μὴ πραγματικῶς, ἀλλὰ μετὰ σκῆψιν τὰς βασάνους προφασισάμενοι, καὶ τὸν Θεὸν ἀρνησάμενοι, οὐδὲ τιμῆς ἢ καθέδρας ἀξιωθήσονται. Τί δέ, ὡς Χριστιανοὶ ἁπλῶς μετὰ δακρύων μετανοοῦντες καὶ ἐξομολογούμενοι τὸ ἁμάρτημα δεχθήσονται; Ἐμοὶ τέως δοκεῖ. Οὐ γάρ ἐστιν ἁμαρτία νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν (70).

ΖΩΝΑΡ. Τῶν ὑποκυψάντων ἐν τοῖς διωγμοῖς τοῖς τυράννοις καὶ θυσάντων οἱ μὲν βασάνοις ὑποβληθέντες, καὶ τῇ βίᾳ τούτῳ καὶ τῇ δριμύτητι μέχρι τέλους ἀντίσχειν μὴ δυναμένοις, ἡττήθησαν καὶ τὴν πίστιν ἠρνήσαντο· οἱ δὲ καὶ πρὸ τῆς πείρας τῶν βασάνων μαλακισθέντες ἐνέδωκαν, καί, ἵνα μὴ δοκοῖεν αὐθαιρέτως θύειν, ἔπεισαν τοὺς κολαστὰς ἢ χρήμασιν ἢ παρακλήσεσι πικρότερον προσενεχθῆναι τάχα αὐτοῖς, καὶ κολάσεις αὐταῖς τῷ δοκεῖν ἐπαγαγεῖν, ἵν' οὕτω θύσαντες δόξωσι τῇ βίᾳ νικηθέντες ἀρνήσασθαι τὸν Χριστόν, καὶ μὴ μαλακισθέντες. Τοὺς γοῦν μετὰ ἀληθείας κολασθέντας, καὶ τῇ τῶν βασάνων πικρίᾳ ἐγκαρτερήσαντας μέχρι τινός, καὶ οὕτως ἡττηθέντας τῶν ἀφορήτων κολάσεων καὶ ἐπιθύσαντας τῷ βωμῷ, εἶτα ἀναπαλαίσαντας, ἀντὶ τοῦ τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ πλάνῃ ῥίψαντα αὐτούς, διὰ τῆς μετανοίας ἡττήσαντας, καὶ καταβαλόντας, καὶ ἐπὶ τῶν τυράννων αὖθις τὴν πίστιν ὁμολογήσαντας· εἰ πρεσβύτεροι ἦσαν, ἔδοξε τῇ συνόδῳ τῆς τιμῆς μὲν τῆς ἐν ταῖς καθέδραις μετέχειν αὐτούς, μήτε δὲ προσφέρειν μήτε ὁμιλεῖν, ἀντὶ τοῦ διδάσκειν, μήτε ὅλως λειτουργεῖν, ἀντὶ τοῦ ἐνεργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν δικαίων.

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, τῆς τε τοῦ ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν ἢ κηρύσσειν. Εἰ μέντοι τινὲς τῶν ἐπισκόπων τούτοις συνίδοιεν κάματόν τινα ἢ ταπείνωσιν πραότητος, καὶ ἐθέλοιεν πλέον τι διδόναι ἢ ἀφαιρεῖν, ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὴν ἐξουσίαν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν τὰ αὐτὰ περὶ διακόνων διοριζόμενος προστίθησιν ὡς, εἴπερ οἱ ἐγχώριοι ἐπίσκοποι κατανοήσουσι τοὺς μετὰ ἀληθείας βασανισθέντας ἀξίους ἐλέους διὰ τὰ δάκρυα καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν ἢ τοὐναντίον κολάσεως πλείονος διὰ τὴν ἀναίδειαν· ποιήσουσι κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς, τουτέστιν ἢ ἐπαυξήσουσι τὴν τιμωρίαν, ἢ προσθήσουσι μᾶλλον τὴν παρηγορίαν. Παρὰ γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τῇ διακρίσει αὐτῶν τὰ περὶ τούτου ἀνέθεντο.

A aliud sacerdotale assequantur. Quamobrem argumento a contrario sumpto, alii præter hos, qui non revera, sed simulato tormenta prætexuerunt, et Deum negaverunt, nec honore quidem vel cathedra digni habebuntur. Quid vero, num ut Christiani simpliciter cum lacrymis pœnitentiam agentes, et peccatum confitentes, suscipientur? Mihi certe videtur. Non est enim peccatum, quod vincat Dei misericordiam.

376 ZONAR. Qui ingruente persecutionis procella tyrannorum imperiis obsecuti immolavere; partim tormentis exagitati, cum eorum vim et asperitatem perferre non possent, victi sunt et fidem denegarunt: partim, priusquam etiam tormenta ipsis admoverentur, emolliti dedere manus; et ne sua B voluntate sacrificare viderentur, satellites, ut vehementiore forte impetu ipsos invaderent, acriterque torquentium speciem præberent, pretio aut precibus adduxere; ut qui sic immolassent, non ignavo languore animi, sed cruciatuum duritate victi, Christum negasse existimarentur. Quibus igitur vere cruciatus adhibiti, quique in acerbitate tormentorum aliquandiu constantes, ita demum illorum intolerabili asperitate victi aris immolaverunt, deinde vero iterum reluctati sunt, hoc est, hostem, a quo prius in certamine dejecti fuerant, pœnitentia duce superatum vicissim prostravere, iidemque suam apud tyrannos iterum professi fuere: eos, siquidem sacerdotio initiati fuerant, cathedræ C quidem honorem obtinere, nullam tamen iis aut offerendi aut concionandi, hoc est docendi, neque omnino ministerium aliquod, hoc est sacerdotale munus quodcunque obeundi facultatem synodus esse decernit.

CANON II.

« Diaconos similiter qui sacrificarunt, postea autem reluctati sunt, alium quidem honorem habere, ipsos autem ab omni sacerdotali ministerio cessare, et panem vel calicem offerendi, vel prædicandi: sed si ex episcopis aliqui in iis vel afflictionem aliquam vel humilitatem ac mansuetudinem viderint, et aliquid amplius dare vel auferre voluerint, in eorum D potestate id esse. »

BALS. Præsens quoque canon eadem de diaconis decernens, adjicit, quod si regionis episcopi animadverterint eos, qui vere torti sunt, esse misericordia dignos, propter lacrymas et eorum humilitatem; vel contra majore supplicio propter impudentiam; facient prout eis videbitur, id est, vel pœnam augebunt, vel potius consolationem afferent. Ea enim in eorum potestate et judicio sita sunt. Si quis autem dicat, præsentes canones

Guill. Beveregii notæ.

(70) *Τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν.* Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba, in Parisiensi editione, necnon codice tam Amerbachiano, quam Ætoniensi, additur, πλὴν καὶ οὗτοι καὶ οἱ δεχόμενοι εἰς μόνην τιμὴν ἐπιτιμηθήσονται κατὰ τοὺς ῥηθησομένους κανόνας. *Sed et ii, et qui ad honorem solum admittuntur, juxta dictos canones punientur.* Nos autem hæc idcirco omisimus, quia in codice nostro Bodleiano omittuntur.

Dei gratia locum hodie non habere, quia tyrannus non præest; audiet, quod apud Agarenos et alios infideles multa ejusmodi fiunt; et canones nunc quoque effectum recte sortientur. Nota etiam ex hoc præsenti canone, quod omnis animæ medela dependet ab episcopi judicio ac prudentia.

ZONAR. Quæ superiori de sacerdotibus, eadem de diaconis hoc quoque canone decernuntur. Nam eos quoque, si in tormentis per ignaviam devicti sacrificaverint, deinde vero repetito certamine strenue depugnaverint, ab omni sacro ministerio cessare jubet. Quod si homines postea, subjicit canon, in suscepta propter abnegationem pœnitentia gravius laborare, aut ob admissi facinoris culpam discruciari, demissionemque, ac in iis, qui prolapsionem exprobrarint, aut alia ratione insultarint, pacate atque humiliter perferendis modestiam retinere, non contra audacter obsistere aut ægrius succensere, episcopi animadverterint, ac proinde aliquid amplius, quam quod a synodo concessum est, iis ob vehementius pœnitendi studium elargiri, aut vicissim ficte dolentibus nec de superbia remittentibus demere quidpiam velint, id canon totum ipsorum potestati judicioque permittit. Vide primæ quoque œcumenicæ synodi canonem undecimum.

ARIST. « In canone primo et secundo presbyteri et « diaconi, qui cum prius sacrificarent postea vero « reluctati sunt, **377** cathedræ solius et honoris sint participes, nihil sanctorum peragentes. »

Quicunque presbyteri vel diaconi tempore persecutionis compulsi sacrificarunt, postea vero accedunt retractantes quidquid fecerunt, cathedræ solius et honoris participes esse debent: at sacerdotale aliquod munus obire, puta panem aut poculum offerre, aut doctrinæ sermones populo facere, aut omnino sacrum aliquod ministerium peragere, iis non licet.

CANON III.

« Eos, qui fugientes comprehensi sunt, vel a « domesticis traditi, vel suis alioqui facultatibus « privati, vel tormenta perpessi, vel in carcerem conjecti sunt, clamantes se esse Christianos, et divulsi ac distracti sunt, vel iis qui « vim afferebant in manus aliquid immittentibus, vel cibo aliquo per necessitatem suscepto, « se tamen esse Christianos perpetuo fatentes, « et ejus quod accidit dolorem omni cohibitione « et habitu et vitæ humilitate præ se ferentes, « ut inculpatos a communione non arceri. Sin « autem etiam ab aliquo sunt prohibiti, majoris « cautionis gratia, vel etiam propter aliquorum « ignorantiam, statim admittantur. Hoc autem « similiter in clericis et aliis laicis. Illud quoque « est examinatum, an possint etiam laici, qui in « eamdem necessitatem inciderunt, ad ordinem

A Εἰ δέ τις ἐρεῖ μὴ χώραν ἔχειν τὰ τῶν παρόντων κανόνων Θεοῦ χάριτι σήμερον, ὅτι τύραννος οὐ προκάθηται· ἀκούσει ὅτι παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπίστοις πολλὰ τοιαῦτα γίνονται· καὶ καλῶς τὰ τῶν κανόνων καὶ νῦν ἐνεργήσουσι. Σημείωσαι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι πᾶσα ψυχικὴ θεραπεία εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἀνηρτήθη διάκρισιν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ διακόνων ὁ κανὼν οὗτος διατάττεται, ὅσα περὶ πρεσβυτέρων ὁ ἀνώτερος. Πεπαῦσθαι γὰρ καὶ αὐτοὺς, ἀνεπιτηδεύτως ἡττηθέντας τῶν βασάνων καὶ ἐπιθύσαντας, εἶτα ἀναπαλαίσαντας, πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας θεσπίζει. Προστίθησι δ' ἐνταῦθα ὅτι, ἐὰν τοῖς μετανοοῦσι τούτοις συνίδοιεν οἱ ἐπίσκοποι κάματόν τινα, τουτ- B έστι κόπον ἐν τῇ μετανοίᾳ διὰ τὴν ἄρνησιν, ἢ ὅτι, συντριβέντες διὰ τὸ ἁμάρτημα, ἐταπεινώθησαν, καὶ πραότητα ἐκτήσαντο, τοῖς ἴσως αὐτοῖς ὀνειδίζουσι τὸν ὄλισθον πράως καὶ μετὰ ταπεινώσεως προσφερόμενοι, ἀλλ' οὐ θρασυνόμενοι καὶ τούτοις ἐμπικραινόμενοι, καὶ ἐθέλοιεν ἐπίσκοποι ὑφ' οὓς τελοῦσι πλέον τι τῶν παρὰ τῇ συνόδῳ ὡρισθέντων αὐτοῖς παρασχεῖν, διὰ τὴν τῆς μετανοίας θερμότητα, ἢ ἀφελεῖν τι τῶν ὁρισθέντων, ὡς μὴ γνησίως αὐτῶν μεταμελομένων, μηδὲ ταπεινουμένων· ταῦτα τῇ ἐξουσίᾳ τῶν ἐπισκόπων ἀνατίθησιν ὁ κανὼν καὶ τῇ διακρίσει αὐτῶν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ια' κανόνα τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Καν. α' καὶ β', πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι C « τὸ πρὶν ἐπιθύσαντες, εἶτα ἐξ ἀληθείας ἀναπαλαίσαντες, μόνης τῆς καθέδρας καὶ τῆς τιμῆς « μετεχέτωσαν, μηδὲν τῶν ἁγίων ἐπιτελοῦντες. »

Ὅσοι τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐν καιρῷ διωγμοῦ βιασθέντες ἔθυσαν, εἶτα ἐν ἀληθείᾳ προσῆλθον ἀναπαλαίοντες ὅπερ ἔπραξαν, μόνης τῆς καθέδρας καὶ τῆς τιμῆς μετέχειν ὀφείλουσιν· ἱερατικὸν δέ τι ἐνεργεῖν οὐκ ἐξέσται αὐτοῖς, οἷον ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν ἢ λόγους διδασκαλίας τῷ λαῷ ποιεῖσθαι, ἢ ὅλως τι τῶν ἁγίων λειτουργιῶν ἐπιτελεῖν.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Τοὺς φεύγοντας καὶ συλληφθέντας, ἢ ὑπὸ οἰκείων « παραδοθέντας, ἢ ἄλλως τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιρε- D « θέντας, ἢ ὑπομείναντας βασάνους, ἢ εἰς δεσμωτήριον ἐμβληθέντας, βοῶντάς τε ὅτι εἰσὶ « Χριστιανοὶ καὶ περισχισθέντας, ἤτοι εἰς τὰς « χεῖράς τι πρὸς βίαν ἐμβαλόντων τῶν βιαζομένων, ἢ βρῶμά τι πρὸς ἀνάγκην δεξαμένους, « ὁμολογοῦντας δὲ δι' ὅλου ὅτι εἰσὶ Χριστιανοί, « καὶ τὸ πένθος τοῦ συμβάντος ἀεὶ ἐπιδεικνυμένους τῇ πάσῃ καταστολῇ καὶ τῷ σχήματι καὶ « τῇ τοῦ βίου ταπεινότητι, τούτους ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὄντας τῆς κοινωνίας μὴ κωλύεσθαι. Εἰ « δὲ καὶ τὸ ἐκωλύθησαν ὑπό τινος, περισσοτέρας « ἀκριβείας ἕνεκεν ἢ καί τινων ἀγνοίᾳ, εὐθὺς « προσδεχθήτωσαν. Τοῦτο δὲ ὁμοίως ἐπί τε τῶν « ἐκ κλήρου καὶ τῶν ἄλλων λαϊκῶν. Προσεξητάσθη δὲ κἀκεῖνο, εἰ δύνανται καὶ λαϊκοὶ, τῇ αὐτῇ

« ἀνάγκῃ ὑποπεσόντες, προάγεσθαι εἰς τάξιν. A « Ἔδοξεν οὖν καὶ τούτους, ὡς μηδὲν ἡμαρτηκότας, « εἰ καὶ ἡ προλαβοῦσα εὑρίσκοιτο ὀρθὴ τοῦ βίου « πολιτεία, προχειρίζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ φεύγοντες τὰς τῶν τυράννων χεῖρας, καὶ συλληφθέντες, ἢ παρά τινων προδοθέντες, καὶ γυμνωθέντες τῶν προσόντων αὐτοῖς, ἔστι δ' ὅτε καὶ βασανισθέντες καὶ φυλακισθέντες, ἐβόων εἶναι Χριστιανοί. Ὅτι δὲ κατὰ βίαν ἐνεβλήθη παρὰ τῶν δημίων ταῖς χερσὶ τούτων λιβανωτὸν τυχὸν, ὅπερ τοῖς εἰδώλοις θύεται, ἢ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν βρῶμα εἰδωλόθυτον, ἐκωλύοντο τῆς μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας, διὰ τὸ δῆθεν γενέσθαι αὐτοὺς εἰδωλοθύτας· φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες, τὸ κατὰ βίαν γενόμενον μὴ παρεμποδίζειν αὐτοὺς B ὁμολογοῦντας διόλου εἶναι Χριστιανοὺς, ἀποκλαιομένους μετὰ κατανύξεως τὸ παρὰ τῶν τυράννων κατὰ βίαν γενόμενον εἰς αὐτούς. Οὐδὲν γὰρ ἥμαρτον, ὥστε καὶ παρ' ἡμῶν κολάζεσθαι. Εἰ δὲ παρά τινων διὰ περισσοτέραν ἀκρίβειαν ἢ δι' ἄγνοιαν τοῦ προσήκοντος ἐκωλύθησαν τῆς κοινωνίας, εὐθὺς δεχθῆναι τούτους ἐγνωμοδότησαν. Ὡς δέ τινος εἰπόντος ἐπὶ μόνοις τοῖς λαϊκοῖς ἔχειν χώραν τὰ τοῦ κανόνος (οἱ γὰρ κληρικοὶ κατὰ τοὺς προῤῥηθέντας κανόνας δεχθήσονται), ἐπήγαγον μὴ μόνους τοιούτους λαϊκοὺς συγκοινωνεῖν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ κληρικούς. Εἴρηται δὲ τοῦτο, διὰ τὸ μεγάλην εἶναι διαφορὰν τῶν ἀρνησαμένων ἑκουσίως τὸν Θεὸν, ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι τὰς κολάσεις ὑπενεγκεῖν, καὶ τῶν τοιοῦτόν τι μὴ πεποιηκότων διὰ φάκτου οἰκείου, ἀλλὰ ἀκουσίως κατὰ C βίαν ὑποδεξαμένων εἰδωλόθυτα ἢ λιβανωτὸν, καὶ καταπτυσάντων αὐτῶν· οἱ μὲν γὰρ ἥμαρτον, ὡς ἐνδόντες· ὤφειλον γὰρ ἀποθανεῖν διὰ τὸν Χριστόν· οἱ δὲ κατὰ βίαν ὑπεδέξαντο μόνον τὸ λιβανωτὸν, ἔργον δέ τι οὐκ ἐνήργησαν ἀσεβές. Ὅτι γοῦν οὐδὲν ἥμαρτον, καὶ κληρωθήσονται οἱ λαϊκοὶ, ἐὰν ἄξιοι εὑρίσκωνται, πάντως δὲ καὶ οἱ κληρικοὶ εἰς μείζονας βαθμοὺς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον προαναβιβασθήσονται.

Ἐπεὶ δὲ ᾐτιῶντό τινες τούτους, ὡς τὸ μαρτύριον φυγόντας καὶ κατασχεθέντας, εἶπον οἱ Πατέρες μηδὲ ἐκ τούτου αὐτοὺς βλάπτεσθαι. Καὶ πάντως ἄριστα καὶ τοῦτο ἐνομοθέτησαν. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος μὴ ἐθέλοντας εἰς τὸν ἀγῶνα χωρεῖν φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων. D Καὶ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος εἶπεν· *Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν*, καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· τοῦ δὲ χρηματισθέντος ἐπισκόπου Ἀμυκλείου κυροῦ Νικολάου τοῦ Μουζάλωνος κατὰ βίαν πρακτορικὴν ἀποκαρέντος, καὶ πολλὰ παρακλητεύσαντος, τὸ κατὰ βίαν εἰς αὐτὸν γεγονὸς περιαιρεθῆναι, καὶ πάλιν ἐνεργεῖν τὰ ἐπισκοπικὰ, ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς, βλέπων τοῦτον παρουσιάζοντα μετὰ ἐπισκοπικῶν ἀμφίων συνοδικῶς, οὐ παρεδέξατο αὐτὸν, εἰπὼν ὡς, εἰ μὲν τὴν συνοδικὴν ἐκδίκησιν καὶ διόρθωσιν ἀνέμενεν ὁ ἐπίσκοπος, εὗρεν ἂν κανονικὴν βοήθειαν· ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ βίαν

A « promoveri. Visum est ergo et eos, ut qui « nihil peccassent, si etiam præcedens eorum « vitæ instituendæ ratio recta inveniatur, pro« moveri. »

BALS. Quidam clerici et laici, manus tyrannorum fugientes, et comprehensi, vel ab aliquibus proditi, et iis quæ habebant privati, et nonnunquam etiam torti et in carcerem conjecti, se esse Christianos fatebantur. Quia autem a lictoribus in manus eorum thus forte injectum est, quod idolis sacrificatur, vel in ora eorum cibus aliquis idolis immolatus, a fidelium communione arcebantur; quod scilicet idolis sacrificassent: dicunt ergo Patres, id quod illis vi factum est, non esse illis impedimento, fatentibus perpetuo se esse Chri- B stianos, et cum compunctione id deflentibus quod in ipsos a tyrannis vi factum est. Nihil enim peccarunt, ut etiam a nobis puniantur. Sin autem ab aliquibus, propter majorem cautionem, vel propter ejus quod fieri oportet ignorationem, a communione sunt prohibiti, ut statim recipiantur sententiam tulere. Perinde autem ac si dixisset aliquis, canonem in solis laicis locum habere (clerici enim ex prædictorum canonum sententia recipientur), intulerunt, non solum ejusmodi laicos, sed etiam clericos nobiscum communicare. Hoc autem dictum est, eo quod sit magna differentia eorum qui Deum sponte negarunt, quoniam supplicia perferre non poterant, et eorum qui tale quid non C fecerunt facto proprio, sed inviti et per vim idolothyta susceperunt, vel thus, et ea despuerunt. Illi enim peccarunt, ut qui cesserint: debebant enim mori propter Christum. Qui vero vi thus solum susceperunt, nullum impium opus fecerunt. Quoniam ergo nihil peccarunt, laici quoque clerici fient, si digni inveniantur; omnino autem etiam clerici ad majores gradus propter eamdem rationem provehentur. Quoniam autem nonnulli eos accusabant, ut qui martyrium fugissent et cunctati essent, dixerunt Patres, eos non ideo lædi. Et omnino id optime sanxerunt. Dicit enim magnus Theologus Gregorius, non esse sua sponte ad certamen procedendum, ut et persequentibus et imbecillioribus parcatur. Et Dominus dixit in Evangeliis: *Quando* D *vos ex hac civitate persequentur, fugite in aliam* [93]. Et in his quidem expositus est canon. Cum autem dominus Nicolaus Muzalon, Amyclæus episcopus dictus, vi a magistratu tonsus esset, **376** et supplex contenderet, ut quod vi in eum factum erat tolleretur, et episcopale rursus munus obiret; sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas, videns illum synodice cum vestibus episcopalibus præsentem, eum non admisit, dicens, quod si synodalem quidem sententiam et correctionem exspectasset episcopus, canonicum auxilium invenisset: sed quia vestes monasticas, quibus vi indutus fuerat, inordinate exuit, et sibi ipsi jus dixit, auxilium

[93] Matth. x, 23.

non assequetur. Sed cum sanctissimus ille patriarcha ad Dominum migrasset, qui ei successit sanctissimus patriarcha dominus Michael, vi quidem factam tonsuram tanquam non factam reputans, episcopum synodice justificavit, et eo præcipue, quod cum monasticis omnino apparere haudquaquam coactus sit. Si enim, inquit, vidisset eum cum monasticis præsentem, illum non restituisset; ut qui, quod factum est, admisit. Cumque nonnulli dicebant, admittendas esse tonsuras in periculo factas, ille judicabat tonsuram vi factam non eam esse, quæ periculo facta dicitur, sed quæ fit propter morbum. Et sic quidem restitutionem post decreta perfecit. Episcopum autem, ut qui negligens fuisset, et sibi jus dixisset, ad tempus celebrandi officio privavit. Quin et alii multi vi ab Agarenis circumcisi, et qui alia multa impia vel fecerant vel passi erant, post puram et convenientem pœnitentiam, ab Ecclesia recepti sunt, et pœnis impositis medelam acceperunt. Porro et Comnenam dominam Theodoram, quæ dicta est Lapardæ illius domini Andronici conjux, vi illius tyranni Andronici tonsam, Constantinopolitana synodus non sivit mutare habitum, nec cum Crate Hungariæ, qui hoc vehementissime petebat, conjungi; eo quod post ejus viri mortem processisset tonsura, etiamsi vi facta esset, et in cœnobiaco monasterio vitam egisset. Cum tamen alias nobiles feminas sic tonsas æquum censuit hæc synodus ad pristinum habitum reverti, vel quod eorum mariti superessent, vel quod tonsuram omnino non admisissent post mortem tyranni.

A περιβληθέντα αὐτῷ μοναχικὰ ἄμφια ἀσυντάκτως ἀπέθετο, καὶ αὐτεκδίκητος γέγονεν, οὐ τεύξεται βοηθείας. Ἀλλὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου τούτου μεταστάντος πρὸς Κύριον, ὁ μετ' ἐκεῖνον ἁγιώτατος πατριάρχης κυρὸς Μιχαὴλ, τὴν μὲν κατὰ βίαν γενομένην ἀπόκαρσιν ὡς μηδὲ γενομένην λογιζόμενος, ἐδικαίωσε συνοδικῶς (71) τὸν ἐπίσκοπον, καὶ μᾶλλον ὡς μηδὲ ἀναγκαζόμενον ὅλως μετὰ τῶν μοναχικῶν ἐμφανισθῆναι. Εἰ γὰρ, φησὶν, ἔβλεπε τοῦτο μετὰ τῶν μοναχικῶν παριστάμενον, οὐκ ἂν αὐτὸν ἀποκατέστησαν, ὡς καταδεξάμενον τὸ γεγονός· ὅτε καί τινων εἰπόντων, δεκτὰς εἶναι τὰς περιστατικὰς ἀποκάρσεις, αὐτὸς διέγνω τὴν κατὰ βίαν ἀπόκαρσιν μὴ εἶναι περιστατικὴν, ἀλλὰ τὴν διὰ νόσον. Καὶ τὴν μὲν ἀποκατάστασιν οὕτως ἐποιήσατο μετὰ σημειώ- B ματα· τὸν δὲ ἐπίσκοπον, ὡς ὀλιγωρήσαντα, καὶ ἑαυτὸν δικαιώσαντα, καιρικῆς ἀλειτουργησίας ἐπιτιμίῳ ὑπέβαλε. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ κατὰ βίαν περιτμηθέντες παρὰ Ἀγαρηνῶν, καὶ ἄλλα τινὰ πεποιηκότες ἢ καὶ παθόντες ἀσεβῆ, μετὰ ἐξομολόγησιν καθαρὰν καὶ προσήκουσαν μετάνοιαν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐδέχθησαν, καὶ δι' ἐπιτιμίων ἐθεραπεύθησαν. Τὴν μέντοι Κομνηνὴν (72) κυρὰν Θεοδώραν τὴν χρηματίσασαν σύμβιον τοῦ Λαπαρδᾶ ἐκείνου κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἀποκαρεῖσαν κατὰ βίαν τοῦ τυράννου, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος οὐ παρεχώρησε μετασχηματισθῆναι, καὶ συζυγῆναι τῷ Κράτῃ Οὐγγρίας, ἐκθύμως τοῦτο ζητήσαντι, διὰ τὸ μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς στοι- C χῆσαι τῇ ἀποκάρσει, κἂν κατὰ βίαν ἐγένετο, καὶ ἐν κοινοβιακῇ διάγειν μονῇ. Ἑτέρας δὲ γυναῖκας εὐγενεῖς οὕτως ἀποκαρείσας ἐδικαίωσεν ἡ αὐτὴ σύνοδος μετὰ θάνατον τοῦ τυράννου μετασχηματισθῆναι, ἢ ὡς ἔτι περιόντων τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, ἢ διὰ τὸ μὴ καταδέξασθαι ὅλως τὴν ἀπόκαρσιν μετὰ θάνατον τοῦ τυράννου.

ZONAR. Lex martyrii est, magni Theologi Gregorii testimonio, ut neque nos sponte certamini offeramus, et iis qui nobis infesti sunt, et imbecillioribus parcentes, etc. Proinde nonnulli, suæ sibi infirmitatis conscii, dum tyrannorum furor in Christianos baccharetur, fuga sibi et latebris prospiciebant, evangelicum in ea re præceptum secuti, dicente Domino: *Cum vos ex hac urbe persequentur, fugite in aliam.* Quicunque igitur in fuga comprehensi, vel a familiaribus proditi (nam id quoque Christus indicavit: *Tradet*, ait, *pater filium et frater fratrem*[94]), quique facultatibus spoliati,

ΖΩΝΑΡ. Νόμος μαρτυρίου, φησὶν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, μήτε ἐθέλοντας εἰς τὸν ἀγῶνα χωρεῖν φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ τὰ ἑξῆς. Διὰ γοῦν τοῦτον τὸν λόγον τινὲς ἑαυτοῖς συνειδότες ἀσθένειαν, ἐν τοῖς διωγμοῖς ἔφευγον καὶ ἐκρύπτοντο, κἀνταῦθα εὐαγγελικὴν πληροῦντες διαταγὴν, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν.* Τοὺς οὖν φεύγοντας καὶ συλληφθέντας, ἢ D ὑπὸ οἰκείων παραδοθέντας (καὶ τοῦτο δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις φήσαντος· *Παραδώσουσι δὲ γονεῖς τέκνα, καὶ ἀδελφὸν ἀδελφός*), καὶ τοὺς ἀφαιρεθέν-

[94] Matth. x, 21.

Guill. Beveregii notæ.

(71) *Ἐδικαίωσε συνοδικῶς.* Hæc Balsamonis verba, usque ad μετὰ σημειώματα inclusive, codici nostro Bodleiano debemus: neque enim in Parisiensi editione, neque in ms. Amerbachiano habentur.

(72) *Τὴν μέντοι Κομνηνήν.* Hæc usque ad finem hujus interpretationis exstant in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem; unde etiam huc translata sunt: sed in codice nostro Bodleiano paulo aliter leguntur, præsertim in initio, hoc videl. modo: Τὴν μέντοι Κομνηνὴν κυρὰν Θεοδώραν, τὴν τοῦ Λαπαρδοῦ χρηματίσασαν σύζυγον, ἀποκαρεῖσαν παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος οὐ παρεχώρησε μετασχηματισθῆναι, etc. *Porro et Comnenam dominam Theodoram, conjugem Lapardæ dictam, ab imperatore domino Andronico tonsam, synodus Constantinopolitana habitum mutare non permisit.* De Laparda, cujus hic fit mentio, Nicetas Choniates etiam meminit in *Andronico Comneno*, l. 1. Hæc autem in codice Amerbachiano desiderantur; neque Balsamonis esse affirmare ausim.

τας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς, ἢ ὑπομείναντας βασάνους, ἢ ἐγκλεισθέντας δεσμωτηρίοις, διόλου δὲ ὁμολογοῦντας ὅτι Χριστιανοί εἰσι, καὶ περισχισθέντας τοὺς χιτῶνας, καὶ γυμνωθέντας, καὶ ἢ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν πρὸς βίαν ἀκόντων ἐκείνων ἐμβαλόντων τι τῶν βιαζομένων, οἷον λιβανωτὸν ἢ ἕτερόν τι εἰς θυσίαν τοῖς εἰδωλολάτραις προσαγομένων, ἢ βρῶμά τι τῶν εἰδωλοθύτων δεξαμένους εἰς τὸ στόμα, πρὸς ἀνάγκης αὐτὸ τῶν βιαστῶν ἐμβαλόντων, τοὺς τοιοῦτόν τι πεπονθότας, βοῶντας δὲ διόλου ὅτι εἰσὶ Χριστιανοὶ, καὶ διὰ τοῦτο πενθοῦντας, καὶ τῇ τε καταστολῇ καὶ τῷ σχήματι τὸ πένθος ἐνδεικνυμένους (καταστολὴ δὲ τὸ μέτριον καὶ κατεσταλμένον τοῦ ἤθους ἐστὶν), ἢ τὰ περιβλήματα καὶ ἡ στολή· σχῆμα δὲ, ἡ ἔξωθεν φαινομένη κατήφεια, τὴν λύπην δηλοῦσα, ὃ καὶ βίου ταπεινότητα ὠνόμασεν ὁ κανών· τούτους οὖν μηδὲν ἁμαρτῆσαι οἱ Πατέρες φασίν· οὔτε γὰρ τὸ εἰδωλόθυτόν τι ἄκοντας δέξασθαι εἰς τὸ στόμα, οὔτε τὸ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐκβληθῆναι λιβανωτὸν ἁμαρτία ἐστὶν, εἰ ἐκεῖνοι καὶ τούτων γινομένων ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεὸν ὡμολόγουν αὐτόν· καὶ ὡς μηδὲν ἁμαρτάνοντας, μὴ κωλύεσθαι τῆς κοινωνίας παρεκελεύσαντο. Κἄν τινες ἴσως ἀγνοήσαντες τὸ προσῆκον, ἢ πλέον τοῦ δέοντος τῆς ἀκριβείας ἐχόμενοι, ἐκώλυσάν τινας τῆς κοινωνίας, εὐθὺς δεχθῆναι τούτους ἐγνωμοδότησαν, κἄν τε τῶν τοῦ κλήρου ἦσαν, κἄν τε τῶν τοῦ λαοῦ. Τοσοῦτον δὲ, φασὶν, οὐ λογισθήσεται τὰ ἄνω εἰρημένα εἰς ἁμάρτημα, ὥστε κἂν λαϊκός τις ᾖ ὁ ταῦτα ὑπομείνας, κωλυθήσεται διὰ ταῦτα εἰς ἱερωσύνην προβιβασθῆναι, εἰ ὁ βίος αὐτοῦ ὁ πρὸ τούτου ἀνεπίληπτος ἦν καὶ ὀρθῶς πεπολίτευτο.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ βασανισθέντες καὶ βιασθέντες ἀληθῶς « καὶ μετὰ τυραννίδος βρώματα λαβόντες εἰδώ« λου, τῆς κοινωνίας μὴ κωλυέσθωσαν. Καὶ « λαϊκοὶ δὲ τοῦτο παθόντες, ὡς οὐδὲν ἡμαρτηκό« τες, εἰ βούλοιντο χειροτονίας τυχεῖν, τυγχα« νέτωσαν, ἄλλως ἀνεπίληπτοι ὄντες. »

Οἱ μετὰ βασάνων εἰδωλόθυτον βρῶμα δέξασθαι βιασθέντες τῶν βιαζόντων τῷ στόματι αὐτῶν τοῦτο ἐμβαλόντων μετὰ ἀνάγκης, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τοιουτοτρόπως λιβανωτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν δεξάμενοι, καὶ πρὸς βίαν εἰς τὸν τρίποδα ἐπιρρῖψαι τοῦτο καταναγκασθέντες· ὁμολογοῦντες δὲ διόλου ὅτι εἰσὶ Χριστιανοὶ, καὶ τούτου συμβάντος πένθος ἀεὶ ἐπιδεικνύμενοι τῇ πάσῃ καταστολῇ καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῇ τοῦ βίου ταπεινότητι, οὗτοι ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὄντες, τῆς κοινωνίας μὴ κωλυέσθωσαν, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκείᾳ τιμῇ μενέτωσαν. Εἰ δὲ λαϊκοί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ βούλοιντο χειροτονίας τυχεῖν, τυγχανέτωσαν, ἐὰν ὁ προλαβὼν βίος αὐτῶν ἐστιν ἀνεπίληπτος· ἐκ τούτου μόνου οὐ κωλυθήσονται τῆς τοιαύτης ἐπιτυχεῖν τιμῆς.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Περὶ τῶν πρὸς βίαν θυσάντων, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ « τῶν δειπνησάντων εἰς τὰ εἴδωλα ὅσοι μὲν ἀπαγό-

vel tormenta perpessi, vel in carcerem conjecti, perpetuo tamen, vestibus quoque dilaceratis corporique detractis, sese Christianos esse professi sunt; etiamsi vel aliquid per vim repugnantium manibus sit injectum, thus videlicet aut aliud quidpiam eorum, quæ in idolorum sacrificiis adhiberi solita sunt, vel cibi aliquid ex immolatis per vim a coactoribus immissum ore excepere, qui aliquid ejusmodi perpessi fuerint, Christianos se esse nihilominus interea clamitantes, atque ob id quod factum fuit dolentes, ac dolorem demissione habituque præ se ferentes (est autem remissio Græce καταστολὴ, æquabilis ac moderata morum compositio; quamvis eodem verbo amictus quoque ornatusque corporis significari queat : habitus vero, Græce σχῆμα, tristitia extrinsecus apparens, conditaque animo mœrorem indicans, quam etiam vitæ humilitatem canon appellavit); ab iis ergo nihil peccatum esse Patres asserunt. Neque enim, quod vel idolothytum ore vel quod thus aut aliquid simile manibus, nolentes exceperint, id criminis loco poni debet; si tamen illi interea quoque, dum hæc fierent, Christum appellabant, **377** Deumque ipsum esse profitebantur : ac tanquam nulli culpæ affines, nullo modo a communione arcendos esse definivere. Quod si nonnullos etiam, æquitatis forte ignoratione, aut plus justo diligentiores aliqui communione prohibuerint, sive e clero illi sive e populo fuerint, admittendos esse illico decrevere. Tantum porro abest, ut quæ supra commemoravimus, crimini sint ducenda, ut etiamsi laico homini cuipiam perferenda fuerint, nihil tamen, modo vitam alioqui suspicione vacuam ac probatam traduxerit, quominus ad sacros ordines evehi liceat, obstare velint.

ARIST. « Qui tormentis subjecti et vim vere passi « sunt, et post tyrannidem cibum idolis oblatum « sumunt, a communione ne prohibeantur. Et « laici hoc passi, ut nihil transgressi, si ordinationem velint consequi, consequantur, modo « aliter inculpati sint. »

Qui cum tormentis cibum idolis immolatum recipere coacti sunt, istis, qui eos cogunt, in os eorum illud violenter injicientibus; similiter et si thus eodem modo in manus suas recipiant, et illud per vim in tripodem injicere compulsi sint; sed confitentur omnino se esse Christianos, et cum hoc contigerit, luctum omni modestia et habitu et vitæ humilitate ostendunt, hi, ut qui sunt extra peccatum, a communione ne arceantur, sed in proprio honore maneant. Si autem tales sint laici et ordinationis compotes esse cupiunt, consequantur, si præcedens eorum vita inculpata fuerit; ex eo ejusmodi honoris participes esse ne prohibeantur.

CANON IV.

« De iis, qui vi sacrificarunt, et præterea ad idola « pransi sunt, quicunque abducti quidem, et

« lætiore habitu accesserunt, et veste sumptuo- A
« siore usi sunt, et parati prandii, non ægre id
« ferentes, participes fuerunt, visum est, anno
« audire, tribus autem annis substerni, orationi
« vero duobus annis communicare, et tunc ad
« id quod est perfectum accedere. »

BALS. Cum expositus tertius canon indistincte ignovisset iis, qui vi idolothyta suscepissent: quoniam dicebant nonnulli eis etiam ignosci, qui ea vi comedissent, vel etiam sacrificassent; per hunc et quintum canonem statuerunt Patres, quod quicunque quidem, abducti ad idolicum prandium, lætum vultum ostenderunt, et cum splendidioribus vestibus discubuerunt, et eorum, quæ idolis immolata sunt, participes fuere, punientur, ut qui omnino impietati cesserint. Quamobrem anno uno divinas B Scripturas audient in narthece, et postea triennio substernentur, id est, in ecclesia erunt post ambonem stantes, usque ad catechumenorum exitum; tunc enim ipsi quoque egrediantur. Completis autem his quoque tribus annis, una cum fidelibus biennio communicabunt, et ab eo tempore ad id quod perfectum est, devenient, hoc est, etiam divinorum sacramentorum erunt participes. Quicunque autem vi abducti mœsti fuerunt, et cum lugubri veste accubuerunt et comederunt, post substrationis triennium in ecclesiasticam communionem suscipientur, sed non etiam divinis digni sacramentis habebuntur. Id enim est eos sine oblatione suscipi. Si autem accubuerunt quidem, non autem C comederunt, biennio substernentur, et tertio anno una cum fidelibus in ecclesia erunt sine oblatione: post ejus enim lapsum erunt divinæ communionis participes. Hæc autem omnia episcopali judicio Patres reliquere, ut juxta ejus qui peccavit 378 conversationem et socordiam, vel augeantur pœnæ, vel diminuantur. Examinatur autem etiam prior eorum conversatio, ut vel humanitatem vel severitatem consequantur. Rogaverit autem quispiam, Et cur clerici quidem vel laici tertio canone indicati, qui vel thus vel idolothytum vi susceperunt, non puniuntur, ut qui non erraverint, sed etiam ad gradus ecclesiasticos promoventur; qui autem in quinti canonis fine continentur, et vi accubuerunt, puniuntur, ut qui peccarint, idque cum lacrymas funderent, et nec idolothyta quidem gustaverint? *Solutio.* Differentia est eorum, qui vi D susceperunt dona profana, et ex facto proprio nihil

« μενοι, καὶ σχήματι φαιδροτέρῳ ἀνῆλθον, καὶ
« ἐσθῆτι ἐχρήσαντο πολυτελεστέρᾳ, καὶ μετέσχον
« τοῦ παρασκευασθέντος δείπνου ἀδιαφόρως, ἔδο-
« ξεν ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι (73), ὑποπεσεῖν δὲ τρία
« ἔτη, εὐχῆς δὲ κοινωνῆσαι ἔτη δύο, καὶ τότε
« ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ διαληφθέντος τρίτου κανόνος συγγνωμονήσαντος ἀδιαστίκτως τοῖς κατὰ βίαν ὑποδεξαμένοις εἰδωλόθυτα· ἐπεί τινες ἤθελον καὶ τοὺς κατὰ βίαν φαγόντας αὐτὰ, ἢ καὶ θύσαντας, συγγινώσκεσθαι, ὥρισαν οἱ Πατέρες διὰ τούτου τοῦ κανόνος καὶ τοῦ πέμπτου, ὡς ὅσοι μὲν ἀπαγόμενοι πρὸς τὸν εἰδωλικὸν δεῖπνον σχῆμα χαιρόντων ἐνεδείξαντο, καὶ μετὰ λαμπροτέρων ἐσθήτων ἀνέπεσον, καὶ μετέσχον τῶν εἰδωλοθύτων, ἐπιτιμηθήσονται, ὡς ὅλως ἐνδόντες πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Διὸ ἐπὶ ἕνα μὲν ἐνιαυτὸν ἀκροάσονται τῶν θείων Γραφῶν ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπὶ τριετίαν ὑποπέσωσι, τουτέστιν ἐκκλησιάσουσιν ὀπίσω τοῦ ἄμβωνος ἱστάμενοι, μέχρι τῆς τῶν κατηχουμένων ἐξελεύσεως· τηνικαῦτα γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐξέλθωσι. Συμπληρωθέντων δὲ καὶ τούτων τῶν τριῶν ἐνιαυτῶν, ἐπὶ ἔτη δύο συγκοινωνήσουσι τοῖς πιστοῖς, καὶ ἔκτοτε εἰς τὸ τέλειον ἔλθωσι, τουτέστι, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλάβωσιν. Ὅσοι δὲ ἀπαγόμενοι τὴν βίαν ἀπεκλαίοντο, καὶ μετὰ πενθικῆς ἐσθῆτος ἀνέπεσον καὶ ἔφαγον, μετὰ τὴν τριετίαν τῆς ὑποπτώσεως εἰς κοινωνίαν ἐκκλησιαστικὴν δεχθήσονται· οὐ μέντοι γε δὲ καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθήσονται. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ δεχθῆναι τούτους χωρὶς προσφορᾶς. Εἰ δὲ ἀνέπεσον μὲν, οὐκ ἔφαγον δὲ, ἐπὶ διετίαν ὑποπέσωσι, καὶ εἰς τὸν τρίτον χρόνον συνεκκλησιάσουσι τοῖς πιστοῖς χωρὶς προσφορᾶς· μετὰ γὰρ τὴν παραδρομὴν καὶ τούτου τῆς θείας μεταλήψεως ἀξιωθήσονται. Ταῦτα δὲ πάντα εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ἀνέθεντο οἱ Πατέρες, ὡς ἂν πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκότος καὶ τὴν ῥαθυμίαν ἢ προστεθήσονται τὰ ἐπιτίμια, ἢ ἐκκοπήσονται. Ἐξετάζεται δὲ καὶ ἡ προτέρα τούτων ἀναστροφὴ ἵνα ἢ φιλανθρωπίας ἢ αὐστηρίας τύχωσιν. Ἐρωτήσει δέ τις, Καὶ διὰ τί οἱ μὲν τῷ γ' κανόνι δηλούμενοι κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ κατὰ βίαν ὑποδεξάμενοι λίβανον ἢ εἰδωλόθυτον οὐκ ἐπιτιμῶνται, ὡς μὴ ἐπταικότες, ἀλλὰ καὶ εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προκόπτουσιν· οἱ δὲ ἐν τῷ τέλει τοῦ ε' κανόνος περιεχόμενοι, καὶ κατὰ βίαν ἀναπεσόντες, ἐπιτιμῶνται, ὡς ἡμαρτηκότες, καὶ ταῦτα δακρυῤῥοοῦντες, καὶ μηδὲ γευσάμενοι τῶν εἰδωλοθύτων; *Λύσις.* Διαφορά ἐστι τῶν κατὰ βίαν

Guill. Beveregii notæ.

(73) *Ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι.* Hæc synodus concreta fuit eorum causa, qui grassante persecutione lapsi fuerant. Quod etiam ab auctore nomocanonis Arabici in bibliotheca Bodleiana observatum est qui de præsenti synodo ait: *Quintus est liber canonum primi concilii, quod post apostolos convocatum est in urbe Ancyra de regione Galatiæ; et numerus ejus erat duodecim episcopi, qui eorum causa congregati sunt, qui tempore timoris per varia negandi genera lapsi fuerant; et numerantur ei in exemplari Coptico viginti quinque canones.* Hinc igitur evenit ut juxta varios modos, quibus lapsi sunt, varia etiam ecclesiastica supplicia ab iis a præsenti synodo exigantur: ut, exempli gratia, hoc canone cautum est, ut qui lætiore habitu accesserunt, et parati ethnicorum prandii indifferenter participes fuerunt, uno anno audiant, tribus substernantur, duobus autem in oratione sola communicent, et sic postea inter perfectos fideles recenseantur. In aliis canonibus hæc supplicia aliter definiuntur. Qualia ea fuerunt, non opus est hic repetamus, cum de iis in annotationibus ad undecimum primi œcumenici concilii Nicææ celebrati canonem fuse commentati fuerimus.

ὑποδεξαμένων τὰ βέβηλα δῶρα, καὶ μηδὲν ἐξ οἰκείου φάκτου ἐπταικότων, καὶ τῶν ἀπὸ βίας ἐργασαμένων ἀσεβές τι, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀναπεσεῖν εἰς τὸν δεῖπνον. Κἀντεῦθεν ἐκεῖνοι μὲν, ὡς μὴ διαπραξάμενοί τι κακὸν (παρὰ ἄλλων γὰρ εἰς τὸ στόμα ἢ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐνεβλήθη τὸ εἰδωλόθυτον), οὐκ ἐπιτιμῶνται· οὗτοι δὲ, ὡς ἀσέβειαν πλημμελήσαντες μετὰ οἰκείου φάκτου, δηλονότι ἀναπεσόντες, ἐπιτιμῶνται. Ταῦτα δὲ ἐθέσπισαν ἀκολούθως τοῖς ὑπὸ νόμον διορισθεῖσι. Φησὶ γὰρ ἐν βιβλίῳ δεκάτῳ τῶν Βασιλικῶν τίτλῳ α', ὡς τὸ μὲν κατὰ βίαν ἀφαιρεθὲν ἀπό τινος μένει πάλιν τῆς δεσποτείας τούτου, καὶ οὐδέποτε παρ' οἱουδήτινος δεσπόζεται κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Τὰ φούρτιβα καὶ τὰ βιπόσεσα οὐδέποτε οὐσουκαπιτεύονται, ἤτοι οὐ δεσπόζονται. Τὸ δὲ κατὰ φόβον δοθὲν πρός τινα παρά τινος, οὐσουκαπιτεύεται παρὰ τοῦ καλῇ πίστει νομέως, κἂν ὕπεστι τῷ φόβῳ καὶ βίᾳ· μετετέθη γὰρ τοῦτο διὰ οἰκείου φάκτου τοῦ ἀληθοῦς δεσπότου. Εὐλόγως τοίνυν ὁ μηδὲν ἐνεργήσας ἀσεβὲς οὐκ ἐπιτιμᾶται, ὥσπερ συγγινώσκεται καὶ ὁ κατὰ βίαν ἀφαιρεθεὶς τὸ οἰκεῖον, καὶ ἀνακαλεῖται αὐτὸ μέχρι τριακονταετίας· ὁ δὲ ἐργασάμενός τι ἀσεβὲς, ὡς ὁ ἀναπεσὼν κατὰ βίαν ἐπὶ τὸν βέβηλον δεῖπνον, ἐπιτιμᾶται, καθὼς οὐ συγγινώσκεται καὶ ὁ κατὰ φόβον οἰκειοχείρως παραδοὺς πρός τινα τὸ οἰκεῖον. Μετὰ γὰρ δεκαετίαν ἀπόλλυσι τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ.

deliquerunt, et eorum, qui aliquid impium vi fecerunt; cujusmodi videlicet est ad prandium accumbere. Unde illi quidem, ut qui mali nihil fecerint (ab aliis enim in os vel in manus ipsorum injectum est idolothytum), non puniuntur; hi autem, ut qui proprio facto peccatum admiserunt, nimirum lapsi sunt, puniuntur. Hæc autem consequenter iis, quæ a legibus statuta sunt definierunt. Dicitur enim in lib. x Basil. tit. 1, quod id, quod ab aliquo quidem vi ablatum est, rursus manet ejus dominii, nec ullius unquam dominio tenetur, ut vult lex quæ dicit: Furtiva et vi possessa nunquam usu capiuntur, sive dominio tenentur: quod autem alicui ab aliquo metu datum est, a bonæ fidei possessore usu capitur, etiamsi metui quoque vis insit: veri enim domini proprio facto translata est. Jure ergo, qui nihil impium fecit, non punitur; quemadmodum et ei ignoscitur, cui vi suum ablatum est, si id ad triginta annos usque revocat. Qui autem aliquid impium fecit, ut qui in profano prandio vi accubuit, punitur; quemadmodum ei non ignoscitur, qui propria manu, quod suum est, alicui metu tradidit. Post decennium enim perdidit ejus dominium.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι, φησὶν ὁ κανὼν, βιασθέντες ἔθυσαν, ἢ καὶ ἐν τοῖς εἰδώλοις ἐδείπνησαν μετασχόντες τῶν εἰδωλοθύτων, τούτων τὴν διάθεσιν χρὴ σκοπεῖν, καὶ πρὸς ἐκείνην τυποῦν αὐτοῖς καὶ τὰ ἐπιτίμια. Εἰ μὲν γὰρ ἀπαγόμενοι πρὸς τὸ θῦσαι ἢ δειπνῆσαι, καὶ σχῆμα φαιδρὸν ἐπεδείκνυντο, καὶ ἐσθῆτι λαμπρᾷ ἐκόσμησαν ἑαυτοὺς, καὶ τῶν εἰδωλοθύτων μετέσχον ἀδιαφόρως, τουτέστι μὴ διαφερόμενοι καὶ ἐκκλινόμενοι ὡς μεμιασμένων γευόμενοι, ἀλλ' ἐμφορούμενοι τούτων, ὡς εἰ ἦσαν ἀμίαντα· τούτους ἐνιαυτὸν μὲν ἀκροᾶσθαι κελεύει, ἐν τῷ νάρθηκι ἱσταμένους, καὶ ἀκούοντας τῶν Γραφῶν, τρία δὲ ἔτη ὑποπίπτειν ἤτοι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος ἵστασθαι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι, εὐχῆς δὲ μόνης κοινωνῆσαι ἔτη δύο, ὅπερ ἐστὶ τὸ μέχρι τέλους συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις.

ZONAR. Quicunque coacti immolavere, vel etiam in idolis accumbentes idolothyta gustarunt, eorum, inquit canon, animi affectionem intueri, proque illius ratione supplicia iisdem luenda moderari oportet. Etenim, si dum ad sacrificandum epulandumve abducerentur, et habitu hilari splendidioreque vestium ornatu induti incessere; et immolatorum absque discrimine participes fuere, hoc est perinde quasi nihil ab aliis ciborum generibus differrent, ita ut nihil, quod pollutis vescerentur, dolerent; verum iis sese, quasi non pollutis, affatim ingurgitarent: eos unius anni spatio audire in narthece stantes, sacrarumque Scripturarum recitationi attentos, triennio vero substerni, hoc est post ambonem consistere, et cum catechumenis egredi, biennio vero precationi tantummodo communicare, hoc est, ad finem usque cum fidelibus interesse, et cum iis una precationi vacare jubet; atque ita demum postea ad id quod perfectum est, sanctorum videlicet mysteriorum perceptionem, accedendi potestatem facit.

ΑΡΙΣΤ. «Ὅσοι ἀπαγόμενοι μετὰ θυμηδίας ἀνῆλθον «καὶ ἔφαγον, ἐπὶ ἑξαετίαν ὑποπιπτέτωσαν.»

Ὅσοι θῦσαι ἐβιάσθησαν, ἢ καὶ δειπνῆσαι ἐν τῷ εἰδωλείῳ, ἐὰν μετὰ τοῦτο ὑπείξαντες μετὰ σχήματος φαιδροτέρου ἀνῆλθον, καὶ ἐσθῆτι ἐχρήσαντο πολυτελεστέρᾳ, καὶ τοῦ δείπνου μετέσχον, ἢ καὶ τὴν θυσίαν προσέφερον· οὗτοι ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν ἀκροωμένων ταχθήσονται, ἐπὶ δὲ τρία ἔτη ὑποπεσοῦνται, καὶ ἐφ' ἕτερα δύο ἔτη μετὰ τῶν πιστῶν τὴν σύστασιν δέξονται, καὶ μόνων τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι· μετὰ δὲ τὴν ἑξαετίαν ταύτην τῆς τελειότητος τύχωσι, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάσχωσι.

ARIST. « Quotquot abducti cum lætitia ascenderunt « et comederunt, sex annos se submittant. »

Quicunque sacrificare vel in idoli templo prandere coacti sunt, si postea cedentes habitu splendidiori incedebant, aut amictu utebantur sumptuosiori, et prandii partem accipiebant, et sacrificium offerebant, hi uno anno inter audientes constituentur, tres autem annos substernentur, et duos alios annos una cum fidelibus collocati erunt, et precum solarum erunt participes; post sex autem istos annos perfectionis compotes fient, et divinorum sacramentorum participes.

379 CANON V.

« Quicunque autem cum veste lugubri accesserunt, « et accumbentes comederunt, interea toto accu« bitus tempore lacrymas fundentes, si triennale « substrationis tempus compleverint, sine obla« tione recipiantur : sin autem non comederint, « biennio substrati, tertio anno communicent « sine oblatione, ut perfectionem triennio conse« quantur. Episcopi autem potestatem habeant, « conversationis modum examinantes, vel utendi « clementia, vel plus temporis adjiciendi. Ante « omnia autem et præcedens vita, et quæ conse« cuta est, examinetur, et sic eis clementia im« pertiatur. »

BALS. De præsenti canone tractavimus in interpretatione canonis 4, et ne quid amplius quære.

ZONAR. Eorum, qui vi adacti idolis immolarunt, affectionem uniuscujusque cognoscendam, proque ejus ratione cum singulis agendum esse constitutum est. Cum ergo de iis qui, nihil dolentes, sed lætitiæ potius aliquid præ se ferentes, immolavere, canon antea disseruerit; nunc de iis qui idolothyta scilicet, verum non sine acerbo animi sensu ac lacrymis, gustavere, decernit. Quos quidem, exacto substrationis triennio, in conventum absque oblatione admitti, hoc est, in ecclesia quidem cum fidelibus consistere, non tamen communicare jubet. Quod si nihil, inquit, ex immolatis gustavere, biennio substrati, hoc est, in catechumenorum statione agentes, et cum iis simul exeuntes, ubi tertium annum attigerint, absque oblatione communicare, fidelium nempe societati, liceat. Communionem namque hoc loco, non sacramentorum perceptionem, sed solam cum fidelibus consociationem intelligit. Quare illud addidit, sine oblatione, ut tertio anno quod perfectum est accipiant, ut, inquam, exacto triennio, communionis quoque boni participes fiant. Atque hæc quidem ita a sanctis Patribus constituta sunt. Sed cum æqualem non esse in omnibus pœnitentiæ rationem, ac alios quidem perfectiore conatu, remissiore alios in expiandis criminibus laborare intelligerent; de unoquoque statuendi potestatem omnem episcopis permisere, ut, quam quisque emendationis rationem ostendat, in singulis explorent, ac in quibus pœnitentiæ studium ardentius perspexerint, eos benignius accipiant, tempusque animadversionis contrahant; vel etiam ad præfinitum illud criminis luendi spatium iis, qui remissiorem pœnitentiam agunt, adjungant: anteactam quoque eorum, et quæ postea consecuta est, vivendi rationem inspiciant; num moderate ac religiose, an remisse dissoluteque egerint, agantque in præsentia, et sic benignitatis quoque erga illos modum adhibeant.

ARIST. « Qui cum lugubri veste ascenderunt, « et cum lacrymis comederunt, triennio substernantur; si vero non comederunt, biennio. Præ« cedens vero subsequensque vita, ut bona vel « mala, episcopum humaniorem aut severiorem « ostendit. »

Qui ad idolorum templum accedere coacti, et in eodem edere, si lugubri amictu accedebant, et dum comederent lacrymas effundebant, hi ut tormentis

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Ὅσοι δὲ ἀνῆλθον μετὰ ἐσθῆτος πενθικῆς, καὶ ἀνα« πεσόντες ἔφαγον, μεταξὺ δι' ὅλης τῆς ἀνακλίσεως « δακρύοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τὴν τῆς ὑποπτώσεως « τριετῆ χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθήτωσαν· « εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο ὑποπεσόντες ἔτη, τῷ τρίτῳ « κοινωνείτωσαν ἔτει χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ « τέλειον τῇ τετραετίᾳ λάβωσιν. Τοὺς δὲ ἐπισκόπους « ἐξουσίαν ἔχειν τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δο« κιμάσαντας φιλανθρωπεύσασθαι ἢ πλείονα προσ« τιθέναι χρόνον. Πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων « βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως « ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρείσθω. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ παρόντος κανόνος διελάβομεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ δ' κανόνος, καὶ πλέον τι μὴ ζήτει.

ΖΩΝΑΡ. Εἴρηται τὴν διάθεσιν σκοπεῖν τῶν θυσάντων ἐκ βίας, καὶ πρὸς ἐκείνην οἰκονομεῖν αὐτούς. Εἰπὼν οὖν ὁ κανὼν τὰ περὶ τῶν θυσάντων, καὶ μὴ πενθούντων, ἀλλὰ φαιδρότερον διακειμένων, νῦν καὶ περὶ τῶν φαγόντων μὲν εἰδωλόθυτα, δακνομένων δ' ἐπὶ τούτῳ καὶ δακρυόντων, φησίν. Οὓς μετὰ τριετίαν εἰς σύστατῆς ὑποπτώσεως δέχεσθαι παρακελεύεται σιν χωρὶς προσφορᾶς, ἤγουν συνίστασθαι μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῖς πιστοῖς, μὴ μεταλαμβάνειν δέ. Εἰ δὲ οὐκ ἔφαγον, φησὶ, διετίαν ὑποπεσόντες, τουτέστι μετὰ τῶν κατηχουμένων ἱστάμενοι, καὶ σὺν ἐκείνοις ἐξερχόμενοι, τοῦ τρίτου ἁψάμενοι ἐνιαυτοῦ κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς, ἤγουν τῆς μετὰ τῶν πιστῶν στάσεως. Κοινωνίαν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὴν μετάληψιν τῶν ἁγιασμάτων λέγει, ἀλλὰ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν. Διὸ ἐπήνεγκε, χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλειον τῇ τριετίᾳ λάβωσιν, ἵνα πληρουμένης τῆς τριετίας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ μετάσχωσι. Ταῦτα μὲν ὥρισαν οἱ τῆς συνόδου. Ἐπειδὴ ᾔδεισαν ὅτι οὐ πάντες ὁμοίως μετανοοῦσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπιμελέστερον ἔχονται τῆς μετανοίας, οἱ δὲ ῥᾳθυμότερον, τὸ πᾶν τῆς ἐπ' αὐτοῖς οἰκονομίας τοῖς ἐπισκόποις ἀνέθεντο, ὥστε δοκιμάζειν ἐκείνους τὸν τρόπον τῆς ἑκάστου ἐπιστροφῆς, καὶ φιλανθρωπεύεσθαι, καὶ συστέλλειν τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων τοῖς θερμότερον μετανοοῦσι, καὶ πλείονα προστιθέναι χρόνον τοῖς νωθρότερον, σκοπεῖν δὲ καὶ τὸν προλαβόντα βίον αὐτῶν, καὶ τὸν μετὰ ταῦτα, εἰ σωφρόνως ἔζων καὶ συντετηρημένως, καὶ ζῶσιν, ἢ ἀνειμένως καὶ ἀδιαφόρως. καὶ οὕτως ἐπιμετρεῖν αὐτοῖς τὴν φιλανθρωπίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ μετὰ πενθικῆς στολῆς ἀνεληλυθότες, « καὶ φαγόντες μετὰ δακρύων, τριετίαν ὑποπι« πτέτωσαν· εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, διετίαν. Ὁ προά« γων δὲ βίος, καὶ ὁ ἑπόμενος σπουδαῖος ὤν, ἢ οὐ « σπουδαῖος, τὸν ἐπίσκοπον φιλανθρωπότερον ἢ « ἀφιλανθρωπότερον δείκνυσιν. »

Οἱ εἰς τὸ εἰδωλεῖον ἀνελθεῖν βιασθέντες, καὶ φαγεῖν ἐν αὐτῷ, ἐὰν μετὰ πενθικῆς ἀνῆλθον στολῆς, καὶ ἐν τῷ ἐσθίειν ἐδάκρυον, οὗτοι ὡς τῇ κολάσει

A ὑπείξαντες, καὶ τὸ πᾶν μὴ λογιζόμενοι ἀκουσίως πεποιῆσαι, διὰ τὸ τοῖς οἰκείοις μέλεσι χρήσασθαι εἰς τὴν τῶν ἀπαιτουμένων ἀθέσμων ἐκπλήρωσιν, τριετίαν μόνην ὑποπιπτέτωσαν. Εἶτα χωρὶς τῆς μετοχῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων δεχθήτωσαν μετὰ τῶν πιστῶν. Εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, ἀνῆλθον δὲ μόνον, ἐπὶ διετίαν ἔσονται ὑποπίπτοντες, ἐπὶ ἐνιαυτὸν τοῖς πιστοῖς συνιστάμενοι. Καὶ μετὰ ταύτην τὴν τριετίαν τὴν τελειότητα λάβωσι. Παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ δὲ κεῖσεται τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ὁρᾷ αὐτοὺς εἴτε σπουδάζοντας εἴτε καὶ ἀμελοῦντας, οὕτω καὶ διατεθῆναι, καὶ ἢ φιλανθρωπεύσασθαι καὶ συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς μετανοίας, ἢ μᾶλλον προσθεῖναι. Κατεξετάσει δὲ καὶ τὸν προλαβόντα βίον αὐτῶν ὁποῖος ἦν· καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν καταστάσεων, τῆς τε νῦν ὑπούσης καὶ τῆς προτέρας, ἢ μειώσει, ἢ ἐπαυξήσει τὰ ἐπιτίμια.

B

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

« Περὶ τῶν ἀπειλῇ μόνον εἰξάντων κολάσεως καὶ ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ μετοικίας, καὶ θυσάντων, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ μὴ μετανοησάντων, μηδὲ ἐπιστρεψάντων, νῦν δὲ παρὰ τὸν καιρὸν (74) τῆς συνόδου προσελθόντων, καὶ εἰς διάνοιαν τῆς ἐπιστροφῆς γενομένων, ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας (75) εἰς ἀκρόασιν δεχθῆναι, καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν ὑποπεσεῖν τρία ἔτη, καὶ μετὰ ἄλλα δύο ἔτη κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, καὶ οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, ὥστε τὴν πᾶσαν ἑξαετίαν πληρῶσαι. Εἰ δέ τινες πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐδέχθησαν εἰς μετάνοιαν, ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου λελογίσθαι C αὐτοῖς τὴν ἑξαετίαν. Εἰ μέντοι κίνδυνος καὶ θανάτου προσδοκία ἐκ νόσου ἢ ἄλλης τινὸς προφάσεως συμβαίη, τούτους ἐπὶ ὅρῳ δεχθῆναι. »

ΒΑΛΣ. Εἰπόντες οἱ ἅγιοι Πατέρες τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς θύσαντας διὰ τὸ ἀνυπόστατον τῶν βασάνων, ἀρτίως διαλαμβάνουσι περὶ τῶν θυσάντων διὰ μόνην ἀπειλὴν κολάσεως ἢ ἀφαίρεσιν τῶν προσόντων τούτοις ἢ ἐξορίαν, καὶ μὴ μετανοησάντων μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς συνόδου. Διορίζονται οὖν, ὡς ἐπεὶ ἀρτίως προσέρχονται τῇ ἐκκλησίᾳ, ὀφείλουσιν ἐπιτιμηθῆναι· καὶ πρῶτον μὲν ἀκροᾶσθαι τῶν θείων Γραφῶν ἐν τῷ νάρθηκι μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας, ἤτοι τοῦ Πάσχα, καὶ μετὰ τοῦτο ὑποπίπτειν ἐπὶ ἔτη τρία, καὶ ἔκτοτε ἐκκλησιάζειν μετὰ τῶν πιστῶν ἐπὶ D ἔτη δύο· καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, ὡς ἤδη ἑξαετίας πληρωθείσης. Ἐπεὶ δέ, φασί, τινὲς

cedentes, et omnia involuntarie fecisse non reputati qui ad illicitorum quæ ab eis exacta fuerunt expletionem propriis suis membris usi sunt, tres solos annos discumbent; postea sine divinorum sacramentorum participatione inter fideles recipiantur. Si autem non edebant, sed accedebant tantum, duos annos substernentur, unum annum cum fidelibus constituti. Et post tres istos annos perfectionem accipiant. In episcopi autem potestate ponitur, ut videt vel diligentes vel negligentes, sic eos tractare, et vel humaniorem se gerere et pœnitentiæ tempus decurtare, vel etiam plus addere. Examinabit autem et præcedentem **380** eorum vitam qualis erat, et ex utriusque vitæ nimirum et præsentis et præcedentis constitutionibus vel minuet pœnas vel augebit.

CANON VI.

« De iis, qui solis supplicii minis et bonorum ablationis vel exterminationis cesserunt et sacrificarunt, et ad præsens usque tempus pœnitentiam non egerunt, nec conversi sunt; nunc autem circa tempus synodi accesserunt, et conversionis cogitationem induerunt, visum est ad magnum usque diem eos ad auditionem admitti, et post magnum diem tribus annis substerni, et post alios duos annos communicare sine oblatione, et sic ad id quod est perfectum venire, ut totum sexennium impleant. Si qui autem ante hanc synodum ad pœnitentiam admissi sunt, ab illo tempore eis sexennium computari. Sed si periculum mortisque exspectatio ex morbo vel aliqua alia occasione evenerit, ii sub definitione recipiantur.

BALS. Postquam dixerunt sancti Patres quid debeat fieri in eos qui sacrificarunt eo quod tormenta sustinere non possent, nunc de iis tractant, qui propter solas minas suppliciorum, vel eorum quæ habent ablationem, vel exsilium, sacrificarunt, et usque ad tempus synodi pœnitentiam non egerunt. Decernunt ergo quod, quoniam nuper ad ecclesiam veniunt, debent puniri: et primum quidem audire Scripturas in narthece usque ad magnum diem, scilicet Paschæ, et postea tribus annis substerni, tum fidelium concioni duobus annis interesse, et sic esse sacramentorum participes, tanquam jam impleto sexennio. Quoniam autem, inquiunt, qui-

Guill. Beveregii notæ.

(74) *Νῦν δὲ παρὰ τὸν καιρόν.* Sic hunc locum legit, non modo codex noster Bodleianus, verum etiam Ætoniensis, et Joannes Antiochenus in Collectione canonum, necnon Parisienses Balsamonis Zonaræque editiones, una cum veteribus Latinis interpretibus. Nam Isidorus Mercator vertit: *Nunc autem, id est tempore hujus synodi, se obtulerunt;* et Dionysius Exiguus *Nunc hujus concilii tempore semet obtulerunt;* at codex Amerbachianus e contra legit, μηδὲ περὶ τὸν καιρὸν τῆς συνόδου προσελθόντων. Sed altera lectio præferenda videtur, non tantum quod communior sit, sed et eo quod loco Patrumque menti melius conveniat. Quid sibi velit vetus interpres per suam hujus loci versionem incertum est; vertit enim, *et nunc extra tempora synodi supplicantes.* Quæ quidem verba neutri e prædictis lectionibus respondent.

(75) *Μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας.* Per magnum diem intelligendum est sanctum *Pascha*, ita dictum ob magna illa beneficia quæ Servator noster per resurrectionem suam, isto die nobis conciliavit; unde etiam Sabbatum præcedens vocatur μέγα Σάββατον, et Parasceve sive sexta feria mox antecedens, μεγάλη Παρασκευή, et tota quidem ea septimana, in qua Dominus noster crucifixus est, quæque magnum istum diem Paschalem præcedit, μεγάλη Ἑβδομὰς veteribus passim nuncupatur.

dam ex iis ad pœnitentiam suscepti sunt, debet eis reputari sexennium ab eo tempore quo ad pœnitentiam conversi sunt. Quicunque autem ex iis veniunt in periculum, ne ex morbo vel aliqua alia causa moriantur, divinorum sacramentorum participatione digni habebuntur. Quod si ipsos non mori contigerit, ne amplius communicent, tanquam pœna soluti, nisi præfinitum sexennium præterierit. Hoc enim est illud, sub definitione, scilicet sub distinctione, recipi ad divinorum sacramentorum participationem. Nota ergo quod ii magis puniuntur, qui non sunt tormentis affecti et sacrificarunt, quam qui tormenta passi sacrificarunt.

ZONAR. Quicunque nulla tormentorum experientia minis cessere, jacturamque pecuniarum aut exsilium (id enim μετοιχία significat) metuentes immolavere, neque postea conversi sunt, nunc vero, inquiunt Patres, synodi tempore accedunt, et pœnitentiam agere velint, ad magnum usque diem inter audientes admitti placuit. Magnum autem diem sanctum Pascha, Domini videlicet resurrectionem, nominavere. Tum a Paschate triennium in substratione degere, hoc est, in catechumenorum statione commorari, cumque illis exire; deinde biennio absque oblatione communicare, hoc est, inter fideles, absque ulla tamen sacrorum perceptione versari, atque hoc pacto ad perfectum, sanctificatorum scilicet sumptionem, accedere; proindeque in omnibus pœnarum locis sexennium absolvi. Si qui vero, inquiunt, sese, priusquam synodus haberetur, obtulere, ac ad pœnitentiam admissi sunt, ab eo tempore sexennium numerari, hoc est, ipsis præfiniri placet. Quod si eos, quibus pœnæ nomine communione interdictum est, ob morbum aliamve quamcunque causam in discrimen vitæ vocari contingat, ad sacrorum munerum communionem admitti; sed ea tamen lege, sive distinctione, ut si valetudinem evitata morte recuperarint, communione rursus, ad præfinitum usque sexennii tempus, omnino careant.

381 ARIST. « Vir qui minis tantum cesserit, et sacrificaverit, deinde resipuerit, quinquennio substernatur. »

Qui tormentis non subjecti erant, sed minis solis terrefacti et sacrificabant et aliquandiu in errore isto permanebant, postea autem resipiscebant et conversi fuere, per annum quidem inter audientes erunt, triennio cum substratis, biennio cum fidelibus constituentur, et precibus solis communicabunt, et post omnes sex annos elapsos ad perfectionem venient, et divinæ communionis participes erunt.

CANON VII.

« De iis qui in festo ethnico, in loco gentilibus deputato convivati sunt, et proprios cibos

A ἀπὸ τούτων προσεδέχθησαν εἰς μετάνοιαν, ὀφείλει λογισθῆναι αὐτοῖς ἡ ἑξαετία ἀφ' οὗ καιροῦ ἐπέστρεψαν εἰς μετάνοιαν. Ὅσοι μέντοι ἐξ αὐτῶν κινδυνεύουσι τελευτῆσαι ἀπὸ νόσου ἢ ἑτέρας τινὸς αἰτίας, τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθήσονται. Πλὴν εἰ συμβαίη αὐτοὺς μὴ ἀποθανεῖν, μηκέτι αὖθις κοινωνείτωσαν, ὡς ἀνεπιτίμητοι, εἰ μὴ παρέλθῃ ἡ ὡρισμένη ἑξαετία. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπὶ ὅρῳ, ἤγουν ἐπὶ διαστίξει, δεχθῆναι τούτους εἰς τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψιν. Ὥστε σημειῶσαι ὅτι πλείονος ἐπιτιμῶνται οἱ μὴ βασανισθέντες καὶ θύσαντες, παρὰ τοὺς βασανισθέντας καὶ θύσαντας.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς μὴ μέχρι πείρας βασάνων ἐληλυθότας, ἀλλὰ ἀπειλαῖς εἴξαντας, καὶ ἀφαίρεσιν φοβη-
B θέντας χρημάτων, ἢ μετοικίαν, τουτέστιν ἐξορίαν, καὶ θύσαντας μὴ ἐπιστρέψαντας (76), νῦν δὲ, φασὶν οἱ Πατέρες, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συνόδου προσελθόντας, καὶ μετανοῆσαι θελήσαντας, ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰς ἀκρόασιν δεχθῆναι. Μεγάλην δὲ ἡμέραν τὸ ἅγιον Πάσχα ὠνόμασαν, τὴν τοῦ Κυρίου δηλονότι ἀνάστασιν. Καὶ μετὰ τὸ Πάσχα τρία ἔτη εἶναι ἐν ὑποπτώσει, μετὰ τῶν κατηχουμένων δηλαδὴ συνισταμένους, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐξιόντας, καὶ ἄλλα δύο ἔτη κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, ἀντὶ τοῦ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς μὴ μεταλαμβάνοντας, καὶ οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, ἤγουν τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν· ὥστε διὰ πάντων τῶν τόπων τῶν ἐπιτιμίων πληρῶσαι τὴν ἑξαετίαν. Εἰ δέ τινες, φασὶ,
C πρὸ τῆς συνόδου προσῆλθον, καὶ ἐδέχθησαν εἰς μετάνοιαν, ἔκτοτε λογίζεσθαι, ἤγουν συμψηφίζεσθαι αὐτοῖς τὸν χρόνον τῆς ἑξαετίας. Εἰ δὲ τοῖς ἐν ἐπιτιμίοις ἀκοινωνησίας οὖσι νοσήσασιν, ἢ ἄλλως πως κίνδυνος θανάτου γένηται προσδοκήσιμος, τούτους δεχθήσεσθαι μὲν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων δώρων, ἐπὶ ὅρῳ δὲ, ἤγουν ἐπὶ διαστίξει, ὥστε, εἰ συμβαίη αὐτοὺς μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ἀναῤῥωσθῆναι, μηκέτι αὖθις κοινωνῆσαι, εἰ μὴ ὁ ὡρισμένος παρέλθῃ χρόνος τῆς ἑξαετίας.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνὴρ ἀπειλῇ μόνον εἴξας, καὶ θύσας, εἶτα μετανοήσας, πενταετίαν ὑποπιπτέτω. »

Οἱ μὴ ὑπενεγκόντες βάσανα, ἀλλ' ὑπὸ μόνης
D ἀπειλῆς πτοηθέντες, καὶ θύσαντες, καὶ ἐπὶ καιρὸν τῇ πλάνῃ ταύτῃ προσκαρτερήσαντες, εἶτα μετανοήσαντες καὶ ἐπιστρέψαντες, ἐνιαυτὸν μὲν ἐπ' ἀκροωμένοις ἔσονται, ἐπὶ τριετίαν μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, ἐπὶ διετίαν συστήσονται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι μόνον· καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν πᾶσαν ἑξαετίαν, ἐλεύσονται ἐπὶ τὸ τέλος, καὶ τῆς θείας μετάσχωσι μεταλήψεως.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Περὶ τῶν συνεστιαθέντων ἐν ἐθνικῇ ἑορτῇ ἐν τόπῳ ἀφωρισμένῳ τοῖς ἐθνικοῖς, ἴδια βρώματα ἐπι-

Guill. Beveregii notæ.

(76) *Καὶ θύσαντας μὴ ἐπιστρέψαντας.* Codex Amerbachianus rectius legit θύσαντας καὶ μηδὲ μετὰ ταῦτα μετανοήσαντας, ἢ ἐπιστρέψαντας. Quomodo etiam Gallandi codex locum hunc legit.

« κομισαμένων ἢ καὶ φαγόντων ἔδοξε διετίαν ὑποπεσόντας δεχθῆναι· τὸ δὲ, εἰ χρὴ μετὰ τῆς προσφορᾶς, ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων ἐστὶ τὸ δοκιμάσαι, καὶ τὸν ἄλλον βίον ἐφ' ἑκάστου ἐξετάσαι. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς πιστοὶ εὑρεθέντες ἐν χώραις ἀλλοεθνῶν κατά τινα καιρὸν ἑορτῆς ἐθνικῆς συνέφαγον τούτοις ἐν τόπῳ τινὶ ἀφωρισμένῳ εἰς τοῦτο αὐτό. Ὅτι δὲ οὐκ ἦσαν τὰ βρώματα ἀπὸ ἐθνικῶν, ἀλλ' οἰκεῖα, ἤθελον συντηρηθῆναι ἀκαταιτίατοι. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες ὡς, εἰ καὶ μὴ ἐμολύνθησαν διὰ βρωμάτων μυσαρῶν, ἀλλ' ἐπεὶ συνανέπεσον μετὰ ἀπίστων, καὶ διὰ κοινῆς τραπέζης συνεκοινώνησαν ὥσπερ αὐτοῖς ἑορτάζουσιν, ἐπιτιμηθήσονται εἰς ὑπόπτωσιν ἐπὶ διετίαν· καὶ μετὰ τοῦτο δεχθήσονται κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἐπισκόπου, εἴτε εἰς μόνην κοινωνίαν, εἴτε καὶ εἰς ἁγίαν μετάληψιν. Τί δὲ, ἐὰν μὴ κατὰ τὸν ἑορτάσιμον καιρὸν, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ συνέφαγον μετὰ τῶν ἀπίστων, ἀνεπιτίμητοι ἔσονται; *Λύσις*. Οὐδαμῶς. Καὶ οὕτω γὰρ ἐπιτιμηθήσονται. Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης συνέφαγον μετὰ τῶν ἀπίστων, ὡς πρέσβευταὶ τυχὸν ὄντες ἢ αἰχμάλωτοι, διὰ μετρίου φαρμάκου θεραπευθήσονται· εἰ δὲ ἀπὸ καταφρονήσεως καὶ ἀδιαφορίας, πλειόνως ἐπιτιμηθήσονται· πλὴν οὐ κατ' ἐκείνους τοὺς δόξαντας συνεορτάζειν μετὰ τῶν ἀπίστων. Ὥσπερ πάλιν ἐπέκεινα καὶ τούτων τιμωρηθήσονται, εἰ μὴ φαγόντες οἰκεῖα βρώματα, ἀλλὰ τὰ τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς. Ταῦτα δὲ πάντα εἰς τὴν τοῦ ἐπισκόπου διάκρισιν ἀνηρτήθησαν. Σημείωσαι ταῦτα, πολλὰ χρησιμεῦσαί σοι ὀφείλοντα εἰς τοὺς μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν συμφαγόντας, ἢ ἄλλων ἐθνικῶν. Οἱ Ἴβηρες δὲ ἀδιάφορον λέγουσιν εἶναι τὸ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ αἱρετικῶν ἐσθίειν· καὶ πῶς τοῦτο γίνεται ἀγνοῶ.

A « attulerunt vel comederunt, placuit, cum biennio « substrati fuerint, esse recipiendos : an cum « oblatione recipere oporteat, est episcoporum « examinare, et aliam vitam in unoquoque inquirere. »

BALS. Quidam fideles, in alienarum gentium regionibus inventi, quodam tempore festi ethnici cum eis in loco aliquo ad hoc ipsum deputato comederunt. Quia autem non erant gentilium cibi, sed sui, se ab omni reprehensione alienos conservari volebant. Dicunt ergo Patres, quod, etsi exsecrabilibus cibis non sunt inquinati, quia tamen cum infidelibus accubuerunt, et per communem mensam cum illis festum agentibus communicarunt, per biennium substratione punientur : et postea secun- B dum episcopi examinationem, vel ad solam communionem vel ad sanctam etiam participationem recipientur. Quid autem, si non in tempore festi, sed in alio die et in alio loco, cum infidelibus comederunt, nunquid pœnæ non erunt obnoxii? *Solutio*. Nequaquam. Nam sic quoque punientur. Si enim ex necessitate cum infidelibus comederunt, ut qui sunt fortasse legati vel captivi, mediocri medicamento curabuntur : sin autem ex contemptu vel indifferentia, magis punientur; sed non ut illi, qui cum eis festum celebrare visi sunt. Quemadmodum et magis quam illi punientur quoque ii qui non suos, sed festi ethnici cibos comederunt. Hæc autem omnia episcopi judicio sunt re- C linquenda. Nota hæc, quæ tibi valde utilia futura sunt adversus eos qui una cum Saracenis comedunt, vel cum aliis gentilibus. Iberes autem nihil referre dicunt, an cum orthodoxis, an cum hæreticis comedatur : et quomodo hoc fiat nescio.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες ἐν ἑορτῇ ἐθνικῇ συνεστιάθησαν ἐθνικοῖς, ἐν ἀπίστοις ἐν τόπῳ ἀφωρισμένῳ τοῖς ἐθνικοῖς, ἐν εἰδωλείῳ τυχὸν ἢ ἄλλῳ τόπῳ εἰς τελετὰς αὐτοῖς τελουμένας ἀνειμένῳ, κἂν ἴδια βρώματα ἐκόμισαν καὶ ἔφαγον οἱ πιστοὶ, δι' αὐτὸ μέντοι τὸ συνεστιαθῆναι τοῖς ἐθνικοῖς, καὶ οὕτω δόξαι συνεορτάσαι αὐτοῖς, ἔδοξε τῇ συνόδῳ διετίαν ὑποπεσεῖν αὐτοὺς, τουτέστι, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵστασθαι καὶ σὺν αὐτοῖς ἐξιέναι, καὶ μετὰ τὴν διετίαν δεχθῆναι. Ὅπως δὲ χρὴ ἕκαστον αὐτῶν δεχθῆναι εἴτε καὶ εἰς μετάληψιν τῶν ἁγιασμάτων, εἴτε εἰς μόνην τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν, τῶν ἐπισκόπων ἐστὶ, φασὶ, δοκιμάσαι, καὶ τὸν ἄλλον βίον ἑκάστου ἐξετάσαι.

ZONAR. Si qui vero aliquo ex iis diebus, qui ethnicorum consuetudine solennes habentur, definito apud ipsos loco, utpote in idolio forte aut alio in hos celebritatum usus addicto, convivia cum ethnicis obierint; quamvis proprios cibos, quibus ipsi vescerentur domi, fideles attulerint, ob hoc ipsum, quod cum ethnicis epulati sint, speciemque proinde cum eis festum diem celebrantium præbue- D rint, biennio substerni, hoc est, stare cum catechumenis et cum iisdem egredi, biennoque exacto rursum admitti, synodica constitutione decretum est. De singulis porro quid statuendum, an ad sanctificatorum perceptionem, an vero ad solam cum fidelibus communionem admitti oporteat, episcoporum judicio, a quibus reliqua etiam uniuscujusque vita examinetur, definiri placet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐάν τις, ἴδια βρώματα ἔχων, συνειστιάθη « τοῖς ἔθνεσιν ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, διετίαν « ὑποπιπτέτω. »

Εἴ τις ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν ἐθνῶν ταῖς ἐν ἀφωρισμένῳ τινὶ τόπῳ γινομέναις συνῆλθε, καὶ ἴδια βρώματα ἔχων, συνέφαγε μετ' αὐτῶν, διετίαν μόνην ὑποπιπτέτω· εἰ δὲ χρὴ αὐτὸν ἔκτοτε εἴτε τῶν εὐχῶν μόνων μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνεῖν, ἢ καὶ τῶν

ARIST. « Si quis proprios habens cibos, cum ethnicis comederit in eorum festis, biennio substernatur. »

Si quis ad ethnicorum festa selecto aliquo præparata loco convenerit, et proprios cibos habens cum eis comederit, substernetur biennium tantum. An autem cum ex eo tempore precum solarum cum fidelibus communionem habere, aut divinorum

sacramentorum participem esse, oporteat, judicio episcopi novam illius resipiscentis vitam inquirentis relinquitur.

382 CANON VIII.

« Qui autem bis et ter coacti sacrificarunt, quadriennio substernantur, duobus autem annis sine oblatione communicent, et septimo perfecte recipiantur. »

BALS. Cum dixissent sancti Patres de iis qui semel sacrificassent, nunc etiam de iis dicunt qui bis vel ter sacrificarunt. Quoniam enim dicebant quidam, idem esse et semel et sæpe sacrificare, definierunt Patres eos magis puniri, qui bis vel ter coacti sacrificarunt: adeo ut propter mali multitudinem etiam augeatur supplicium. Et hoc quoque omnino deinceps progredietur.

ZONAR. De iis qui semel immolaverunt, ea quæ superiorum canonum decretis continentur, a Patribus definita sunt: hæc vero constitutio, de iis quoque qui bis ac ter coacti sacrificaverunt, edita. Quos quidem quadriennio in substratione degere, duobus annis deinceps cum fidelibus communicare, hoc est, cum eis consistere, simulque preces, sine oblatione tamen, id est, sine boni perceptione, fundere, septimo demum anno perfecte recipi, hoc est, ad immaculati corporis et sanguinis Domini perceptionem admitti jubent.

ARIST. « Qui secundo et tertio sacrificaverit, sed vi coactus, septennio pœnitentiæ subjiciatur. »

Quicunque non semel, sed bis aut ter coacti sacrificarunt, hi quadriennium substernantur, biennium sine oblatione in precibus solis cum fidelibus communicent, et septimo anno perfectionem recipiant.

CANON IX.

« Quicunque autem non solum desciverunt, sed etiam insurrexerunt et fratres suos coegerunt, et causæ fuerunt ut cogerentur, ii annis quidem tribus auditionis locum suscipiant, per aliud autem sexennium substernantur, alio autem anno sine oblatione communicent: ut decennio expleto, ejus quod est perfectum sint participes. Eorum autem reliquam in eo quoque tempore vitam examinare oportet. »

BALS. Fideles quidam adeo propter tormenta timidi ignavique evaserunt, et ab orthodoxis defecerunt, ut etiam adversus illos procederent; aliquando quidem cogentes eos idem sentire cum tyrannis, aliquando vero etiam latebris occultatos prodentes: hos ergo sancti Patres decennio puniri definierunt. Ne dicas autem dictos fideles adeo a fide Christiana fuisse abalienatos, ut etiam infideles et Christianorum persecutores fuerint. Tales enim Ecclesia alio quodam modo suscipit, sicut et eos qui sunt a nativitate infideles, vel potius cum majore examinatione: sed dic eos quidem adhuc orthodoxe sentire, sed propter tormenta statim cessisse, et cum male sentientibus consentire videri; adeo ut qui eos videbant hæretici non offenderentur, sed

θείων ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν, παρὰ τῇ κρίσει ἔσται τοῦ ἐπισκόπου τὸν ἄλλον αὐτοῦ δὴ τοῦ μετανοοῦντος βίον κατεξετάζοντος.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Οἱ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον θύσαντες μετὰ βίας, τετραετίαν ὑποπεσάτωσαν, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνησάτωσαν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ τελείως δεχθήτωσαν. »

ΒΑΛΣ. Εἰπόντες οἱ ἅγιοι Πατέρες περὶ τῶν ἅπαξ θυσάντων, νῦν καὶ περὶ τῶν δὶς ἢ τρὶς θυσάντων φασίν. Ἐπεὶ γὰρ ἔλεγόν τινες ταυτὸν εἶναι τὸ ἅπαξ καὶ τὸ πολλάκις θῦσαι, ὥρισαν οἱ Πατέρες πλειόνως ἐπιτιμᾶσθαι τοὺς δὶς ἢ τρὶς θύσαντας κατὰ βίαν, ὥστε διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ μεγεθύνεται καὶ ἡ κόλασις. Καὶ πάντως τοῦτο προχωρήσει καὶ ἐφεξῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ἃ μὲν ἐν τοῖς ἀνωτέρω κανόσιν εἴρηται περὶ τῶν ἅπαξ θυσάντων οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες διετάξαντο· νῦν δὲ καὶ περὶ τῶν δὶς ἢ τρὶς ἐκ βίας τεθυκότων φασίν, οὓς καὶ τετραετίαν διάγειν ἐν ὑποπτώσει κελεύουσιν, ἐπὶ διετίαν δὲ ἄλλην κοινωνεῖν τοῖς πιστοῖς, ἤτοι συνίστασθαι αὐτοῖς, καὶ συνεύχεσθαι ἄνευ προσφορᾶς, ἤγουν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μεταλήψεως, καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τελείως δέχεσθαι, τουτέστι καὶ εἰς μετάληψιν τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δεύτερον καὶ τρίτον θύσας, ἀλλὰ μετὰ βίας, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτω. »

Ὅσοι οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἔθυσαν βιασθέντες, οὗτοι τετραετίαν ὑποπεσάτωσαν, διετίαν χωρὶς προσφορᾶς τῶν εὐχῶν μόνων μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνησάτωσαν· καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει δεξάσθωσαν τὴν τελείωσιν.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Ὅσοι δὲ μὴ μόνον ἀπέστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπανέστησαν, καὶ ἠνάγκασαν ἀδελφούς, καὶ αἴτιοι ἐγένοντο τοῦ ἀναγκασθῆναι, οὗτοι ἔτη μὲν τρία τὸν τῆς ἀκροάσεως δεξάσθωσαν τόπον, ἐν δὲ ἄλλῃ ἑξαετίᾳ τὸν τῆς ὑποπτώσεως ἄλλον ἐνιαυτὸν κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς· ἵνα τὴν δεκαετίαν πληρώσαντες τοῦ τελείου μετάσχωσιν. Ἐν μέντοι τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τὸν ἄλλον αὐτῶν ἐπιτηρεῖσθαι βίον. »

ΒΑΛΣ. Τοσοῦτόν τινες ἐδειλάνδρησαν πιστοὶ διὰ τὰς βασάνους, καὶ ἀπέστησαν ἐκ τῶν ὀρθοδόξων, ὡς καὶ χωρῆσαι κατὰ τούτων, ποτὲ μὲν ἀναγκάζοντες αὐτοὺς φρονῆσαι τὰ τῶν τυράννων, ποτὲ δὲ καὶ καταμηνύοντες κρυπτομένους· τούτους γοῦν ἐπὶ δεκαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἅγιοι Πατέρες διωρίσαντο. Μὴ εἴπῃς δὲ τοὺς ῥηθέντας πιστοὺς οὕτως ἀπαλλοτριωθῆναι τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, ὡς καὶ γενέσθαι ἀπίστους, καὶ διώκειν τοὺς ὀρθοδόξους. Τοὺς τοιούτους γὰρ ἀλλοτρόπως ἡ Ἐκκλησία δέχεται, ὥσπερ καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς ἀπίστους, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ πλείονος ἐξετάσεως· ἀλλ' εἰπὲ αὐτοὺς φρονεῖν μὲν καὶ εἰσέτι τὰ τῶν ὀρθοδόξων, διὰ δὲ τὰς βασάνους ταχέως ἐνδοῦναι καὶ κατὰ σκῆψιν ὑποκρίνεσθαι τὰ τῶν κακοδόξων· ὥστε τοὺς βλέποντας

αἱρετικοὺς μὴ σκανδαλίζεσθαι, ἀλλὰ συντίθεσθαι A παρομοίως τούτοις καὶ αὐτοὺς πιστεύειν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπιτιμίοις καθυποβάλλονται, καὶ οὐ δέχονται ὡς οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ ἄπιστοι.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες οὐ μόνον ἀπέστησαν τῆς εἰς τὸν Κύριον πίστεως, ἀλλὰ καὶ ἐπανέστησαν, ἀντὶ τοῦ κατ' αὐτῆς ἐγένοντο, καὶ ἠνάγκασαν, ἀδελφοὺς θῦσαι, ἢ καὶ αἴτιοι ἐγένοντο ἀναγκασθῆναι αὐτοὺς, οἷον φυγόντας καὶ κρυπτομένους καταμεμηνυκότες αὐτοὺς, ἢ ἀγνοουμένους ὅτι Χριστιανοί εἰσι δήλους αὐτοὺς θέμενοι τοῖς διώκταις, τοὺς τοιούτους ἐψηφίσαντο, ἐνομοθέτησαν οἱ Πατέρες τρία μὲν ἔτη ἐν ἀκροάσει πληρῶσαι ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἱσταμένους ἐν τῷ προνάῳ, ἓξ δὲ ἄλλα ἐν ὑποπτώσει διαγαγεῖν, καὶ ἐνιαυτὸν ἕτερον κοινωνῆσαι τῶν εὐχῶν τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην μετασχεῖν τοῦ τελείου. B Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ, τῆς μετανοίας αὐτῶν δηλονότι, φασὶ, χρὴ καὶ τὸν ἄλλον αὐτῶν ἐπιτηρεῖσθαι βίον. Εἰ γὰρ ἀμελῶς ἢ καὶ πλημμελῶς διαγνωσθῶσι ζῶντες, ἐπιταθήσεται χρόνος τῶν ἐπιτιμίων αὐτῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μὴ μόνον ἐθελουσίως τεθυκὼς, ἀλλὰ « καὶ ἕτερον ἀναγκάσας, δεκαετίαν ὑποπιπτέτω. »

Οὗτος, ὡς καὶ ἑαυτὸν ἀπολέσας, καὶ ἑτέρους συνωθήσας καὶ βιάσας εἰς τὴν ἀπώλειαν, εἰ ὑποστρέψει, ἐπὶ τριετίαν μὲν ἔστω μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν δὲ ἄλλῃ ἑξαετίᾳ, μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, ἐπὶ δὲ ἕτερον ἕνα ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν συνισταμένων, καὶ κοινωνείτω μέχρι τέλους τῆς θείας μυσταγωγίας τῶν εὐχῶν μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ οὕτω τοῦ C δεκαετοῦς χρόνου παραῤῥυέντος μετασχέτω τῆς τελειώσεως, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιούσθω· ἐὰν μέντοι καὶ ὁ ἄλλος αὐτοῦ βίος ἐπιτηρούμενος οὐκ ἀπείργῃ τοῦτον τῆς θείας μεταλήψεως.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Διάκονοι ὅσοι καθιστάμενοι, παρ' αὐτὴν τὴν κα« τάστασιν εἰ διεμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι « γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτω μένειν· οὗτοι « μετὰ ταῦτα γαμήσαντες ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπηρε« σίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπι« σκόπου. Τοῦτο δὲ εἴ τινες παρασιωπήσαντες, « καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕ« τω, μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι « αὐτοὺς τῆς διακονίας. »

ΒΑΛΣ. Τῷ κανόνι τούτῳ μὴ προσσχῇς διορίζομένῳ D τοὺς διακόνους μετὰ τὸ χειροτονηθῆναι συνάπτεσθαι γυναιξὶν, ὅτι ἐν τῷ χειροτονεῖσθαι διεμαρτύραντο, τουτέστιν, εἶπον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἀναγκαῖον εἶναι αὐτοῖς εἰς γάμον ἐλθεῖν, καὶ οἱονεὶ ἔλαβον τὸ ἐνδόσιμον. Εἴτε γὰρ προανεφώνησαν τὰ περὶ τούτου, εἴτε ἐσιώπησαν χειροτονούμενοι, οὐ παραχωρηθήσονται μετὰ τὴν χειροτονίαν γυναιξὶ συζευχθῆναι, ὅτι ὁ ς' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου διορίζεται καθαιρεῖσθαι τοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμους συναλλάττοντας πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδιακόνους. Τὸ δὲ ἀκανόνιστον οὔτε ἀπὸ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς οὔτε ἀπὸ μόνου τοῦ σιωπῆσαι ἐκχωρηθήσεται, ὡς ἀνυπόστατον. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ς' Νεαρὰν τοῦ βασι-

et ipsos quoque iis similiter credere existimarent. Propterea enim et pœnis subjiciuntur, et non suscipiuntur ut idololatræ et infideles.

ZONAR. Si qui vero Christi fidem non deseruerunt modo, sed etiam insurrexerunt, id est eam oppugnaverunt, fratresque aut ad sacrificia ipsi compulere, aut ut ab aliis compellerentur, dum eos fugientes aut latebris occultatos produnt, aut Christianos esse cum ignorarentur, hostibus Christiani nominis indicant, causam præbuere; eos triennium in vestibulo extra templum inter audientes explere, sexennium vero deinceps in substratione degere, uno anno demum cum fidelibus una precari, ac decennio mox expleto perfecti compotes fieri Patres **383** jubent. Interea vero (hoc videlicet pœnitentiæ tempore) reliquam quoque, inquiunt, ipsorum vitæ rationem observare oportet. Si namque otiosam vel etiam vitiosam vitam agere significatum sit, pœnarum quoque præfinitum ipsis tempus diutius prorogabitur.

ARIST. « Qui non solum voluntarie sacrificaverit, « sed et alium coegerit, decennio substernatur. »

Hic, ut et se perdens et alios compellens cogensque ad perditionem, si convertatur, triennium quidem cum audientibus transigat, alios autem annos sex cum substratis, alium tandem unum cum consistentibus, et precum cum fidelibus usque ad divinæ mystagogiæ finem particeps sit, et sic decennio præterlapso, perfectionis sit compos, et divinis sacramentis dignus habeatur, nisi forte reliqua ejus vita examinata eum a divina participatione arceat.

CANON X.

« Quicunque diaconi constituti, in ipsa ordinatione « protestati sunt, et dixerunt, oportere se « uxores ducere, cum non possint sic manere ? « ii, si uxorem postea duxerint, sint in mini« sterio; eo quod hoc sit illis ab episcopo con« cessum. Si qui autem hoc silentio præterito, « et in ordinatione ut ita manerent suscepti « sunt, postea autem ad matrimonium venerunt, « ii a diaconatu cessent. »

BALS. Hunc canonem ne sequaris, qui definit diaconos posse cum mulieribus matrimonio conjungi, postquam ordinati fuerint, quando dum ordinarentur testificati sunt, id est, dixerunt suis episcopis, necesse esse ut ad matrimonium veniant, et veluti permissionem acceperunt. Sive enim hoc prædixerint, sive silentio præterierint qui ordinantur, non permittetur eis, ut post ordinationem cum mulieribus conjungantur; sextus enim canon synodi in Trullo deponendos decernit presbyteros et diaconos et subdiaconos, qui post ordinationem matrimonium contraxerint. Quod fit autem contra canones, nec ex permissione episcopali, nec ex eo tantum quod tacuerint, concedetur, ut quod consistere nequit. Lege etiam sextam Novellam impe-

ratoris domini Leonis Sapientis, quæ dicit quod, etiamsi ex consuetudine non scripta potestatem habeant ii qui sunt sacrati, intra biennium post ordinationem præfinitum, ducendi uxores legitimas : hoc tamen, ut a canonibus prohibitum, observari non debet.

ZONAR. Quicunque, dum diaconi constituerentur, hoc est, quo tempore diaconatu initiandi fuerant, uxorem sibi necessario ducendam esse, nec virginitatem a se coli posse, testati, hoc est, aperte, quasi adhibitis etiam testibus, professi sunt, si quam sibi mulierem post susceptum ordinem matrimonii jure copulaverint, a ministerio, hoc est a diaconatu, nequaquam arcendos esse canon decernit. Videtur iis siquidem obeundi post ordinem susceptum matrimonii ab episcopo facultas permissa. Si qui vero, dum initiandi forent, siluere, eoque proinde silentio castimoniam condixere (nam hic quoque assensum taciturnitas indicat), eos, si uxorem postea duxerint, a ministerio cessare jubet. Atque hæc quidem hujus canonis decreto sancita. Sanctorum vero apostolorum vicesimo sexto canone, lectoribus solis et cantoribus, postquam in clerum lecti fuerint, matrimonia inire permissum. Et hunc apostolicum canonem secuta sexta synodus, canone sexto, nulli presbytero, diacono aut hypodiacono post susceptum ordinem uxorem ducendi facultatem esse decernit; ac quicunque canoni non obtemperaverint depositione multari jubet. Nuptias porro, **384** si velint, antequam initientur, celebrandi postestatem facit. Cum igitur sibi invicem hi canones manifesto adversentur, sextæ synodi canon qui et posterior fuit et magis cum apostolico canone consentit, servari debet. Nec enim unquam sacerdoti aut diacono, qui uxorem post susceptos ordines duxerit, aut obeundi facultas erit.

ARIST. « Qui diaconus est ordinandus, si protestatus fuerit episcopo se non posse cœlibem perseverare, uxore ducta sit diaconus; si vero cum tacuerit, uxorem postea duxerit, ejiciatur. »

Hic canon statuit eum qui ante ordinationem episcopo protestatus fuit, se non posse cœlibem agere, sed velle matrimonii communionem inire, non prohiberi etiam post ordinationem matrimonium inire, et in eodem etiam ministerio et honore adhuc permanere. Eum autem qui siluit et in ordinatione ut cœlebs maneret, susceptus est, a diaconatu cessare, si postea matrimonii lege mulieri conjunctus fuerit. Sed huic canoni opponitur sextus sextæ synodi canon, non omnino ei qui cœlebs ad hypodiaconi aut diaconi aut presbyteri gradum venit, concedens matrimonio sibi feminam conjungere, sed eum qui hoc ausus fuerit, deponi jubens. Et vim retinet ille canon, sed hic in desuetudinem abiit.

CANON XI.

« Desponsas aliis puellas, et ab aliis postea raptas,

A λέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, λέγουσαν ὡς, εἰ καὶ ἀπὸ συνηθείας ἀγράφου εἶχον ἄδειαν οἱ ἱερωμένοι ἐντὸς διετίας ψηφιζομένης μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν νομίμους γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὡς ὑπὸ τῶν κανόνων κεκωλυμένον, οὐκ ὀφείλει κρατεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, ὅτι ὅσοι ἐν τῷ καθίστασθαι εἰς διακονίαν, ἤγουν ἐν τῷ μέλλειν χειροτονεῖσθαι διεμαρτύραντο, ἀντὶ τοῦ φανερῶς, εἶπον ὡς ἐπὶ μάρτυσιν ὡς ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτοῖς εἰς γάμον ἐλθεῖν, μὴ δυναμένοις παρθενεύειν, οὗτοι μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς γάμον ἐλθόντες μενέτωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἤτοι τῇ διακονίᾳ. Δοκοῦσι γὰρ ἐπιτραπῆναι τὸ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλθεῖν εἰς γάμον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Εἰ δέ τινες σιωπήσαντες B ἐν τῷ μέλλειν χειροτονεῖσθαι, καὶ καταδεξάμενοι διὰ τῆς σιωπῆς ἄγαμοι μένειν· κἀνταῦθα γὰρ ἡ σιωπὴ συγκατάθεσιν δηλοῖ· μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔγημαν, πεπαῦσθαι τῆς διακονίας ὁρίζει. Ταῦτα μὲν τοῦ παρόντος κανόνος· ὁ δὲ εἰκοστὸς ἕκτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν μόνοις ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις ἐνδίδωσι, μετὰ τὸ εἰς κλῆρον καταταγῆναι γαμεῖν. Καὶ ὁ ἕκτος τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν, τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἑπόμενος, ἀπαγορεύει παντὶ πρεσβυτέρῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑποδιακόνῳ μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς γάμον ἔρχεσθαι· καὶ τοὺς μὴ τὸν κανόνα φυλάττοντας καθαιρεῖσθαι κελεύει. Πρὸ δὲ τῆς χειροτονίας τοὺς εἰρημένους θεσπίζει συναλλάττειν γάμον, εἰ βούλοιντο. Ἐναντίων οὖν προ- C δήλως τῶν κανόνων τούτων ὄντων, ὁ τῆς ἕκτης συνόδου κρατεῖν ὀφείλει, ὡς μεταγενέστερος καὶ τῷ ἀποστολικῷ συμφωνῶν κανόνι. Οὐ γάρ ποτε πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μετὰ τὴν χειροτονίαν γυναῖκα λαβὼν, ἐν τῇ οἰκείᾳ ἔσται ἐπιτιμίᾳ, ἢ ἱερουργεῖν παραχωρηθήσεται.

dignitatem suam retinendi aut sacra ministeria

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μέλλων διάκονος χειροτονεῖσθαι, εἰ προεμαρτύρατο τῷ ἐπισκόπῳ μὴ δύνασθαι καρτερεῖν ἄγαμον, γαμήσας ἔστω διάκονος· εἰ δὲ σιωπήσας ἔγημεν ὕστερον, ἀποβαλλέσθω. »

Οὗτος ὁ κανὼν διαγορεύει τὸν πρὸ τῆς χειροτονίας προμαρτυράμενον τῷ ἐπισκόπῳ μὴ δύνασθαι παρθενεύειν, ἀλλ' εἰς γάμου βούλεσθαι κοινωνίαν D ἐλθεῖν, μὴ κωλύεσθαι, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς γάμον ἔρχεσθαι, καὶ μένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς αὖθις ὑπηρεσίας τε καὶ τιμῆς. Τὸν δὲ σιωπήσαντα, καὶ καταδεξάμενον ἐν τῇ χειροτονίᾳ ἄγαμον μένειν, τῆς διακονίας πεπαῦσθαι, εἴπερ μετὰ τοῦτο γάμου νόμῳ γυναικὶ συναφθῇ. Πλὴν τῷ παρόντι κανόνι ἀντίκειται ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου, μὴ παραχωρῶν ὅλως τῷ προελθόντι ἀγάμῳ εἰς ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου βαθμὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον, ἀλλὰ τὸν τοῦτο τολμήσαντα ποιῆσαι διαταττόμενος καθαιρεῖσθαι. Καὶ κρατεῖ ὁ κανὼν ἐκεῖνος, καὶ οὗτος ἤργησε.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Τὰς μνηστευθείσας κόρας, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ

« ἄλλων ἁρπαγείσας, ἔδοξεν ἀποδίδοσθαι τοῖς A « προμνηστευσαμένοις, εἰ καὶ βίαν ὑπ' αὐτῶν « πάθοιεν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἁρπαζόντων κόρας οἱασδήτινας τὰ εἰκότα διελήφθη ἐν τῷ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτο· ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὸν ϟβ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν νη' ὅλον τίτλον τοῦ ξ' βιβλίου. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος ἀποδίδοσθαι τὰς ἁρπαγείσας τοῖς μνηστευσαμένοις· μὴ εἴπῃς ἀναγκάζεσθαι τούτους ταύτας λαβεῖν, ἀλλὰ θέλειν καὶ ζητεῖν αὐτοὺς αὐτάς. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ μοιχαλίδων γυναικῶν εἴρηται ἐν βιβλίου κη' τίτλου ζ' κεφαλ. α', ὅπερ ἐστὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ριζ'. Εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν καὶ ἄκοντας λαμβάνειν αὐτὰς τοὺς μνηστῆρας, ἑρμήνευσον τὸν κανόνα κατὰ τὴν ἐπιστολὴν B τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ· ἣν καὶ ἀνάγνωθι περὶ τὰς ἀρχάς· πρὸς δὲ καὶ τὰ εἰς ἑρμηνείαν τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς γραφέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν κβ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου οὕτως ἑρμήνευσον.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι αὐτοῦ τὸν ἐξ ἁρπαγῆς ἔχοντα γυναῖκα μὴ πρότερον παραδέχεσθαι εἰς μετάνοιαν βούλεται, εἰ μὴ ἀφαιρεθῇ ἐξ αὐτοῦ ἡ ἁρπαγεῖσα, καὶ τῷ μνηστευσαμένῳ αὐτὴν δοθῇ, εἰ τέως βούλοιτο λαβεῖν αὐτήν. Οὕτω καὶ τὸν κανόνα τοῦτον νοητέον λέγειν τὸ ἀποδίδοσθαι τὰς ἁρπαγείσας τοῖς μνηστευσαμένοις αὐτάς, εἰ αἱροῖντο δηλονότι λαβεῖν αὐτάς. Ἄκοντες γὰρ οὐκ ἀναγκασθήσονται. C

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ ἐμνηστεύθη κόρη, ἡρπάγη δὲ παρ' ἄλ« λου, τῷ προτέρῳ ἀποκαθίσταται. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος τὴν μνηστευθεῖσάν τινι κόρην, καὶ μετὰ ταῦτα ὑφ' ἑτέρου ἁρπαγεῖσαν, προστάττει ἀποκαθίστασθαι τῷ προτέρῳ μνηστῆρι, κἂν ὑπὸ τοῦ ἁρπάσαντος αὐτὴν ἡ παρθένος ἐφθάρη. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὄγδοος τίτλος τοῦ ξ' βιβλίου Βασιλικῶν μεγάλαις ποιναῖς ὑποβάλλει τὸν ἁρπαγὴν ποιησάμενον γυναικὸς, καὶ τὸν βοηθήσαντα αὐτῷ ἐν τῇ ἁρπαγῇ, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς οἱανδήποτε σπουδὴν τούτῳ εἰσενεγκόντας. Καὶ οὐδὲ συγχωρεῖ, κἂν ἡ ἁρπαγεῖσα θέλῃ γυνή, κἂν οἱ γονεῖς αὐτῆς, τῷ ἁρπάσαντι συναφθῆναι πρὸς γάμον. Ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσιν οἱ γονεῖς τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ, περιορίζονται. D

KANΩN IB'.

« Τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος τεθνηκότας, καὶ μετὰ « ταῦτα βαπτισθέντας, ἔδοξεν εἰς τάξιν προάγε« σθαι, ὡς ἀπολουσαμένους. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἄπιστοι τὸ μὲν κήρυγμα ἐδέχοντο, καὶ ἐπίστευον τῷ Χριστῷ· βαπτίζεσθαι δὲ ὑπερετίθεντο. Ἐπεὶ οὖν οὗτοι κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀπίστους (77) θύσαντες ἠξίουν, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, ἱερωθῆναι, καὶ οὐ παρεχωροῦντο, ὡς τινῶν λεγόντων μὴ ὀφεί-

« placuit, iis, quibus desponsæ erant, reddi, « etiam si vim passæ sint. »

BALS. De iis, qui quaslibet puellas rapiunt, ea quæ sunt consentanea tractata sunt in cap. 30 tit. 9 præsentis operis, et lege ipsum. Similiter lege et 92 canonem synodi in Trullo, et tit. 58 totum lib. LX. Cum autem audis canonem dicentem, raptas reddendas iis quibus desponsæ fuerant, ne dicas eos cogi illas accipere, sed ipsos quoque velle eas quærere. Hoc enim etiam in mulieribus adulteris dictum est, in lib. XXVIII, tit. 7, cap. 1, quod quidem est Justiniani Novella 117. Sin autem velis dicere, eas sponsos vel invitos accipere; canonem interpretare convenienter epistolæ sancti Gregorii Thaumaturgi; quam etiam lege in principio: itemque ea, quæ ad expositionem istius epistolæ scripta sunt, sed et vicesimum secundum canonem sancti Basilii sic expone.

ZONAR. Magnus quoque Basilius canone vicesimo secundo, qui mulierem raptam habet, non prius ad pœnitentiam admitti sinit, quam mulier ab eo abducta priori sponso, si tamen eam ducere adhuc ille in animo habeat, restituta sit. Eodem modo hic etiam canon intelligendus; raptas videlicet mulieres iis, quibus ante desponsæ fuerant, si nimirum illi ducere velint, esse reddendas. Inviti enim non cogentur.

ARIST. « Si desponsata sit puella, ab alio vero « rapta fuerit, priori restituitur. »

Hic quidem canon desponsam cuipiam puellam et postea ab alio raptam, priori sponso restitui jubet, etiamsi ab eo qui ipsam rapuit, virgo corrupta sit. At quinquagesimus octavus tit. lib. LX Basilic. magnis pœnis eum subjicit, qui mulierem rapuit, eumque qui opem isti in raptu tulit, eosque qui diligentiam quamcunque ei contulerunt. Et non permittit, quamvis ipsa mulier rapta et quamvis ipsius parentes voluerint, isti, qui eam rapuit, matrimonio conjungi. Sed et si parentes istiusmodi assentiantur conjugio, exterminantur.

385 CANON XII.

« Eos qui ante baptismum sacrificarunt, et postea « baptizati sunt, visum est ad ordinem promo« veri, ut qui abluti sunt. »

BALS. Infideles aliqui prædicationem quidem susceperunt, et Christo credebant, baptizari autem differebant. Quoniam ergo ii, ut reliqui infideles, sacrificantes, ubi baptizati fuerant, volebant sacris initiari, et non sinebantur, eo quod nonnulli dice-

Guill. Beveregii notæ.

(77) Ἐπεὶ οὖν οὗτοι κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀπίστους. Ita quidem cum Bodleiano Amerbachianus quoque codex legit; sed in Parisiensi Balsamonis editione pro istis verbis legitur tantum, ἐπεὶ οὗτοι κατὰ τοὺς λοιπούς.

rent, eos non esse ad gradus ecclesiasticos provehendos, ex prædictis canonibus eos punientibus qui idolis sacrificarunt: statuerunt Patres, ut ii ad sacerdotium proveherentur, ut qui per sacrum baptismum abluti et omni peccati sorde mundati essent. Interrogaverit autem quispiam, Quamnam ob causam hos quidem, qui sua sponte et non vi sacrificarunt, suscipimus et baptizamus, et clero ordinamus; Christianos autem, qui vi sacrificarunt, non solum sacerdotio dignos non existimamus, sed pœnis etiam subjicimus, ut prius dictum est? *Solutio.* Illi quidem, cum sint Christiani, vim tormentorum non perferentes, sed immolantes, Deum abnegarunt, et, ut qui gravissime deliquissent, ad sacerdotium non admittuntur, sed puniuntur: hi autem, infideles cum essent a nativitate, et ante divinum baptismum sacrificarunt, Deum non negaverunt. Quomodo enim negassent quem nondum susceperant, quod baptizati non essent? et ideo non peccarunt, suæ superstitionis ritui convenienter facientes; proinde ad Ecclesiam accedentes suscipiuntur, ut infideles; et quoniam ii baptizati etiam sacerdotio digni habentur, cum episcopali examinatione, nec ipsi ad sacra admitti prohibebuntur, sed in iis fient omnia quæ a sanctis Patribus constituta sunt de infidelibus baptizatis, et volentibus ad sacros ordines promoveri.

Alia interpretatio.

Præsenti canone usus ille sanctissimus patriarcha dominus Polyeuctus, primum quidem ex sanctissimæ Dei Magnæ ecclesiæ sacris ambitibus imperatorem dominum Joannem Tzimiscem expulit, ut qui imperatorem Nicephorum Phocam interfecit; postea autem suscepit. Dixit enim cum sancta synodo, in synodalibus actis quæ tunc habita fuerunt, quæ in chartophylacio reponuntur, quod quoniam sancti baptismatis unctio omnia, quæ ante baptismum fuerunt, qualia et quantacunque sunt, peccata delet, omnino imperatoris quoque unctio cædem, quæ ante eam a Tzimisce facta est, delevit. Et ergo actioni consequenter, quicunque sunt paulo misericordiores, et Dei misericordiam ante judicium corripiunt, per episcopalem unctionem quæ ante eam commissa sunt peccata deleri dicunt, et pulchre instant de animæ peccatis ante sacerdotium commissis sacerdotes non postulari. Ut enim imperatores uncti Domini appellati sunt, sic etiam antistites et sunt et nominantur. Dictum autem suum ex hoc quoque confirmant, quod ejusdem virtutis sunt preces quæ leguntur quando imperatores coronantur, et quando ordinantur antistites. Pro oleo autem, quo antiqua lege inungebantur reges et antistites, dicunt antistitibus sufficere Evangelii jugum collis eorum impositum et ejus

A λειν τούτους εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προαναβιβάζεσθαι κατὰ τοὺς προῤῥηθέντας κανόνας, τοὺς ἐπιτιμῶντας τοὺς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις· διωρίσαντο οἱ Πατέρες τούτους εἰς ἱερωσύνην προάγεσθαι ὡς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπολουσαμένους καὶ καθαρισθέντας ἀπὸ παντὸς ῥύπου ἁμαρτίας. Ἐρωτήσει δέ τις, Καὶ τίνος χάριν τούτους μὲν ἑκόντι καὶ μὴ κατὰ βίαν θύσαντας δεχόμεθα καὶ βαπτίζομεν, καὶ τῷ κλήρῳ συντάττομεν, τοὺς δὲ Χριστιανοὺς κατὰ βίαν θύσαντας οὐ μόνον ἱερωσύνης οὐκ ἀξιοῦμεν, ἀλλὰ ἐπιτιμίοις καθυποβάλλομεν, ὡς προείρηται; *Λύσις.* Ἐκεῖνοι μὲν, Χριστιανοὶ ὄντες καὶ τὰς βασάνους μὴ ἀναμείναντες, ἀλλὰ θύσαντες, ἀρνησίθεοι γεγόνασι, καὶ ὡς τὰ ἔσχατα ἐπταικότες εἰς ἱερωσύνην οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμῶνται·
B οὗτοι δὲ, ἐκ γενετῆς ὄντες ἄπιστοι καὶ πρὸ τοῦ θείου βαπτίσματος θύσαντες, οὐκ ἠρνήσαντο τὸν Θεόν. Πῶς γὰρ, ὃν ἔτι οὐ παρεδέξαντο, διὰ τὸ μηδὲ βαπτισθῆναι, καὶ κατὰ τοῦτο οὐδὲ ἥμαρτον ποιήσαντες κατὰ τὴν οἰκείαν θρησκείαν; κἀντεῦθεν καὶ προσερχόμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ δέχονται ὡς ἄπιστοι· καὶ ἐπεὶ οἱ τοιοῦτοι βαπτιζόμενοι καὶ ἱερωσύνης ἀξιοῦνται μετὰ δοκιμασίας ἐπισκοπικῆς, οὐδὲ αὐτοὶ κωλυθήσονται ἱερωθῆναι, ἀλλὰ γενήσεται καὶ ἐπὶ τούτοις πάντα τὰ τοῖς θείοις Πατράσι διωρισμένα χάριν τῶν ἐξ ἀπίστων βαπτισθέντων καὶ θελόντων ἱερωθῆναι.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (78).

Τῷ παρόντι κανόνι χρησάμενος ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος
C πατριάρχης κῦρος Πολύευκτος πρῶτον μὲν ἐξώθησεν ἐκ τῶν ἱερῶν περιβόλων τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας τὸν βασιλέα κύριον Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν ὡς φονεύσαντα τὸν βασιλέα κύριον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν· ὕστερον δὲ ἐδέξατο. Εἶπε γὰρ μετὰ τῆς ἁγίας συνόδου ἐν τῇ γενομένῃ τηνικαῦτα συνοδικῇ πράξει, τῇ ἐν τῷ χαρτοφυλακείῳ ἀποκειμένῃ, ὡς, ἐπεὶ τὸ χρίσμα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου ἁμαρτήματα ἀπαλείφει, οἷα καὶ ὅσα ἂν ὦσι, πάντως καὶ τὸ χρίσμα τῆς βασιλείας τὸν πρὸ ταύτης γεγονότα φόνον παρὰ τοῦ Τζιμισκῆ ἐξήλειψεν. Ἀκολούθως οὖν τῇ τοιαύτῃ πράξει λέγουσιν ὅσοι μᾶλλόν εἰσι συμπαθέστεροι καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἔλεον τῆς κρίσεως προαρπάζουσι, διὰ τοῦ χρίσματος
D τῆς ἀρχιερωσύνης τὰ πρὸ ταύτης ἀπαλείφεσθαι ἁμαρτήματα, καὶ διενίστανται τῶν πρὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ψυχικῶν μολυσμάτων τοὺς ἀρχιερεῖς μὴ εὐθύνεσθαι· ὡς γὰρ οἱ βασιλεῖς χριστοὶ κύριοι λέγονται καὶ εἰσὶν, οὕτω καὶ ἀρχιερεῖς εἰσί τε καὶ ὀνομάζονται. Κατασκευάζονται δὲ τὸν οἰκεῖον λόγον καὶ ἀπὸ τοῦ εἶναι τὰς ἀναγινωσκομένας εὐχὰς, ὅτε στέφονται οἱ βασιλεῖς, τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ ὅτε χειροτονοῦνται οἱ ἀρχιερεῖς. Ἀντὶ δὲ τοῦ χριομένου ἐλαίου τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, εἶπον ἀρκεῖν τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸν ἐπικείμενον ζυγὸν

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hanc alteram hujus canonis interpretationem codici nostro Bodleiano acceptam ferimus; exstat autem et in ms. Amerbachiano, necnon in Tiliano. Nam Gentianus Hervetus eam Latine vertit.

A τοῦ Εὐαγγελίου τῷ τραχήλῳ αὐτῶν, καὶ δι' ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγῖδα τοῦ χειροτονοῦντος. Εἰς σύστασιν δὲ τούτων πάντων ἀναντίῤῥητον χρῶνται καὶ τῷ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχή, Πάλιν ἐπ' ἐμὲ χρῖσμα καὶ πνεῦμα. Ἀφ' οὗ μάθῃς ὅτι οὐδὲν ἧττον ἀξιοῦται τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος ὁ ἀναξίως χειροτονηθεὶς, καὶ ἐν καθαρότητι τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν βίον ἀνύσας, τοῦ ἀξίως χειροτονηθέντος, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς καθαρότητος τὸν ἐν ἡμῖν βίον ἀπολιπόντος. Ταῦτα περὶ ἀρχιερέων· περὶ γὰρ ἱερέων καὶ ἑτέρων κληρικῶν ζήτει συνόδου Νικαίας κανόνα ιθ', συνόδου Νεοκαισαρείας κανόνα θ', ια', Βασιλείου κανόνα κζ', καὶ Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανόνα δ', ε', η'. Καὶ σημείωσαι ἐκ τούτων ὅτι ἡ χειροτονία B τῶν ἀρχιερέων καὶ τὸ χρῖσμα τῶν βασιλέων ἀπαλείφουσι τὰ πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ τοῦ χρίσματος ἁμαρτήματα, οἷα ἂν ὦσι· διὰ γὰρ τοῦτο ἔχουσιν οἱ ἐπίσκοποι ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτήματα, ὡς ἀκούσαντες ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι, *Ὅσα δήσετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα λύσετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.* Ἡ δὲ τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν χειροτονία μικρὰ ἁμαρτήματα ἀπαλείφει, οἷον συγκατάθεσιν, ψεῦδος καὶ τοιαῦτα, μὴ ἐπάγοντα καθαίρεσιν, πορνείαν δὲ οὐχί. Ὅθεν οὐδὲ ἀφιέναι ἁμαρτίας οἱ ἱερεῖς δύνανται. Καὶ ἀνάγνωσον τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα θ', τὰ αὐτὰ περὶ ἱερέων λέγοντα. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ὁ ιζ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, λέγων· Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, C ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, μηδὲ ὁ ιη' τὰ αὐτὰ σχεδὸν διοριζόμενος. Ἀλλ' ἐκλαβοῦ τὸ εἶναι εἰς τὸ γίνεσθαι, καὶ εἰπὲ, Οὐδεὶς οὕτως ὀλισθήσας ἀξιωθήσεται ἐπισκοπικοῦ ἢ ἱερατικοῦ ἀξιώματος. Ἀξιωθεὶς δὲ παρὰ τὰ δεδογμένα, εἰ μὲν ἐστιν ἐπίσκοπος, οὐκ ἀνακριθήσεται διὰ τὰς ῥηθείσας αἰτίας, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι οὐ μόνον ἀποστολικοῦ χαρίσματος ἀξιοῦνται, ἀλλὰ καὶ προφητικοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις, καὶ Καϊάφας ἄκων προεφήτευσεν· ἦν γὰρ, φησὶν, ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· εἰ δὲ ἱερεύς ἐστιν ἢ ἕτερος ἱερωμένος, καθαιρεθήσεται. Ἀνάγνωσον καὶ τὸ κθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος D συντάγματος, καὶ εὑρήσεις ἐν αὐτῷ νόμους διαφόρους πολλὰ περὶ ἱερέων καὶ ἑτέρων ἱερωμένων διαλαμβάνοντας, ἐπισκόπων δὲ ὅλως μνείαν μὴ ποιουμένους.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ παλαιὸν τὸ μὲν κήρυγμα ἐδέχοντο οἱ πλείους, καὶ ἐπίστευον τῷ Χριστῷ, βαπτίζεσθαι δὲ ὑπερετίθεντο. Διὸ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα προτρεπτικοὺς συνεγράψαντο λόγους. Ἦσαν οὖν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν τοιοῦτοι πολλοί, Χριστιανοὶ μὲν ὄντες, μήπω δὲ βαπτισθέντες. Φησὶν οὖν περὶ τούτων ὁ κανὼν ὅτι, ἐάν τινες ἔθυσαν κατασχεθέντες ὡς Χριστιανοὶ, ἀφώτιστοι δὲ ὄντες μετὰ ταῦτα ἐβαπτίσθησαν, οὐδὲν αὐτοὺς κωλύει τὸ θῦσαι εἰς τὸ προαρ-

qui ordinat characterem, cum sancti Spiritus invocatione. Ad irrefutabilem autem horum omnium comprobationem, magni quoque Gregorii Theologi sermone utuntur, cujus initium, Rursus super me unctio et spiritus. Unde discas, quod nihilominus sancti Spiritus gratia dignus censetur is, qui indigne electus in puritate post ordinationem vitam transigit, quam is qui digne electus, et post istam puritatem vitam nostram reliquit. Hæc de antistitibus. De sacerdotibus enim et aliis clericis quære synodi Nicænæ canonem decimum nonum, synodi Neocæsariensis canonem 9 et 11, Basilii 386 canonem 27 et Theophili ex commentario canones 4, 5 et 8. Et nota ex iis, quod antistitum quidem ordinatio et regum unctio, quæ ante ordinationem et unctionem fuerunt, delent. Propterea enim habent potestatem episcopi remittendi peccata; ut qui cum primum ordinati sunt audiverint: *Quæcunque ligaveritis super terram erunt ligata in cœlis, et quæcunque solveritis super terram erunt soluta in cœlis* [93]. Sacerdotum autem, et aliorum qui sunt in sacris, ordinatio, parva quidem peccata delet, consensum dico et mendacium, et similia quæ depositionem non inducunt; non autem fornicationem. Unde nec sacerdotes possunt peccata remittere. Et lege Neocæsariensis syn. canonem 9, qui eadem dicit de sacerdotibus. In his autem ne tibi contrarius videatur canon 17 sanctorum apostolorum, dicens, Qui duobus matrimoniis post baptismum fuit colligatus, vel habuit concubinam, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel omnino in catalogo sacerdotali; neque decimus octavus eadem fere statuens. Sed accipe illud, esse, pro, fieri; et dic, quod nemo, qui sic lapsus est, episcopali vel sacerdotali honori dignus habebitur. Qui autem præter decreta dignus habetur, siquidem est episcopus, non postulabitur propter dictas causas, et quod antistites cum primum sunt ordinati, non solum apostolica gratia digni sunt, sed etiam prophetica. Sic enim et Saul inter prophetas, et Caiphas invitus prophetizavit. Erat enim, inquit, pontifex anni illius. Sin sacerdos sit, aut alius sacris initiatus, deponetur. Lege et cap. 29 tit. 9 præsentis operis, et invenies in eo leges diversas, quæ multa de sacerdotibus et aliis qui sunt in sacris tractent; episcoporum autem omnino mentionem non faciunt.

ZONAR. Mysteria quidem olim nostræ religionis audita plures admittebant, ac fidei, quæ de Christo est, plane assentiebantur; sed baptismi diem longius nihilominus extrahebant. Ex quo et Gregorii Theologi et magni Basilii orationes, quibus ad baptismum hortabantur, exstitere. Erant itaque per ea tempora, quibus rem Christianam tyranni divexabant, ejusmodi homines haud pauci, qui cum Christiana professione censerentur, baptismo tamen nequaquam adhuc expiati fuissent. De his

[93] Matth. xvi, 19.

igitur hominibus, si nomine Christianæ religionis comprehensi immolavere, ac postea baptismo, quem antea non susceperant, initiati sunt; nihil ex eo quod sacrificaverint impediri, quominus eos ad ordinem, hoc est sacerdotii gradum, evehi liceat, canon decernit. Omnes enim antea contractæ sordes baptismo elui delerique creduntur.

ARIST. « Qui ante baptisma sacrificavit, post insons habeatur. »

Cum sanctum baptisma omnem animalem sordem abluat, merito quidem ille qui ante baptismum sacrificavit, post baptismum crimine vacabit, et ad gradum sacerdotalem promovebitur, si subsequens ejus vita inculpata inveniatur.

CANON XIII.

« Chorepiscopis non licere presbyteros vel diaconos « ordinare; sed neque urbis presbyteris, nisi « cum litteris ab episcopo permissum fuerit, in « aliena parochia. »

BALS. Si scire velis quinam sint chorepiscopi, et quænam eorum privilegia, lege Neocæsariensis synodi canonem 13, Antiochenæ canonem 10 et sancti Basilii ad chorepiscopos epistolam. Statuunt autem et præsentis synodi Patres chorepiscopum non ordinare presbyteros vel diaconos sine scripta epistola proprii episcopi, sed neque urbis presbyterum. Ac de præsenti **387** quidem canone quædam scribere volebamus; sed quoniam chorepiscoporum gradus omnino exolevit, neque nos inanem frustra laborem suscipere voluimus.

ZONAR. Eadem Antiochenæ quoque synodi canon decimus de chorepiscopis statuit, quibus presbyteri ac diaconi creatione interdicens, hypodiaconos tantum, lectores ac exorcistas creandi potestatem relinquit: sacerdotes vero, ac diaconos, absque eorum, quibus subjecti sunt, episcoporum facultate, creare, sed et sacerdotes in urbe aliqua constituere, omnino vetat. Si namque in iis regionibus, quarum episcopi sunt, dictos creandi potestatem non habent: multo magis id sibi sumere in urbibus vetabuntur. Facultatem porro ejusmodi per litteras, hoc est scriptis exaratam, ne quæ de ea re controversia oboriatur, chorepiscopo quidem factam ei potestatem asseverante, episcopo autem, vel non satis explicata ratione memoriæ, vel alia quacunque de causa, pernegante, canon concedi jubet.

ARIST. « Chorepiscopus non ordinat sine episcopi « permissione. »

Hic quidem canon sine distinctione chorepiscopos sine episcopi permissione ordinare prohibet. At decimus synodi Antiochenæ canon concedit eis lectores tantum, vel hypodiaconos vel exorcistas constituere, non autem presbyterum vel diaconum ordinare audere, sine episcopi civitatis illius cui et ille et regio subest voluntate. Magnus vero Basilius inveniens ministros Ecclesiæ a chorepiscopis sine examinatione factos, sæpenumero autem et a presbyteris et diaconis introductos, contra episcoporum suorum permissionem, non concedit chorepiscopis

A χθῆναι εἰς τάξιν, τουτέστιν εἰς ἱερωσύνης βαθμόν· τὸ γὰρ ἅγιον βάπτισμα ἅπαντα τὰ πρώην μολύσματα ἀπολοῦσαι καὶ ἐκκαθᾶραι πιστεύεται ὁποῖα ἂν εἶεν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ πρὸ τοῦ βαπτίσματος θύσας ἀνεύθυνος « μετὰ τὸ βάπτισμα. »

Ἐπεὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα πάντα ῥύπον ψυχικὸν ἀποπλύνει, εἰκότως ὁ πρὸ τοῦ βαπτίσματος θύσας μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσται ἀνεύθυνος, καὶ εἰς ἱερατικὸν βαθμὸν προαχθήσεται, εἴπερ ὁ μετὰ ταῦτα βίος αὐτοῦ εὑρεθῇ ἀνεπίληπτος.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ « διακόνους χειροτονεῖν· ἀλλὰ μὴν μηδὲ πρεσβυ-B « τέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι « ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων, ἐν ἑτέρᾳ « παροικίᾳ. »

ΒΑΛΣ. Εἰ θέλεις μαθεῖν τίνες εἰσὶν οἱ χωρεπίσκοποι καὶ τίνα τὰ τούτων προνόμια, ἀνάγνωθι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα ιγ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα ι', καὶ τὴν πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Διορίζονται δὲ καὶ οἱ τῆς παρούσης συνόδου Πατέρες μὴ χειροτονεῖν χωρεπίσκοπον πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χωρὶς ἐγγράφου ἐπιστολῆς τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου· ἀλλὰ μηδὲ πρεσβύτερον πόλεως. Περὶ μέντοι τοῦ παρόντος κανόνος ἠθέλομεν γράψαι τινά· ἐπεὶ δὲ ὁ τῶν χωρεπισκόπων βαθμὸς παντελῶς ἠπράκτησεν, οὐδὲ ἡμεῖς ματαιοπονῆσαι C ἠθελήσαμεν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου δέκατος κανὼν τὰ αὐτὰ περὶ τῶν χωρεπισκόπων ὁρίζει, ἀπαγορεύων αὐτοῖς χειροτονίαν πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, μόνους δὲ ἐπιτρέπων χειροτονεῖν ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ ἐφορκιστάς· ἄνευ δὲ ἐπιτροπῆς τῶν ἐπισκόπων οἷς ὑπόκεινται μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς πρεσβύτερον ἢ διάκονον χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέρους ἐν πόλεσι καθιστᾷν. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς χώραις ἐν αἷς ἐπισκοποῦσιν οὐ δύνανται χειροτονεῖν τοὺς εἰρημένους, μᾶλλον ἐν πόλεσι τοῦτο ποιεῖν κωλύονται. Τὴν δὲ ἐπιτροπὴν βούλεται ὁ κανὼν διὰ γραμμάτων γίνεσθαι, ἤτοι ἔγγραφον, ἵνα μή τις εἴη περὶ τούτου ἀμφιβολία, τοῦ μὲν χωρεπισκόπου λέγοντος ἐπιτραπῆναι, τοῦ δὲ ἐπι-D σκόπου ἀρνουμένου ἴσως ἢ διὰ λήθην ἢ ἄλλως.

ΑΡΙΣΤ. « Χωρεπίσκοπος οὐ χειροτονεῖ ἄνευ ἐπι« τροπῆς ἐπισκόπου. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος ἀδιαστίκτως τοὺς χωρεπισκόπους κωλύει χειροτονεῖν ἄνευ ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου· ὁ δὲ δέκατος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου συγχωρεῖ αὐτοῖς μόνον ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐφορκιστὰς καθιστᾷν, μὴ μέντοι γε πρεσβύτερον ἢ διάκονον χειροτονεῖν τολμᾷν δίχα γνώμης τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου ᾗ ὑπόκειται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, εὑρὼν ἀνεξετάστως γινομένους τοὺς ὑπηρέτας τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῶν χωρεπισκόπων, πολλάκις δὲ καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων εἰσαγομένους,

κατ' ἐπιτροπὴν αὐτῶν ἐπισκόπων, οὐ συγχωρεῖ τοῖς χωρεπισκόποις ἄνευ γνώμης αὐτοῦ τινα εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν παραδέχεσθαι· ἀλλὰ κατεξετάζεσθαι μὲν τοὺς ἀξίους παρὰ τῶν χωρεπισκόπων, καὶ παραδέχεσθαι. μὴ συναριθμεῖν δὲ αὐτοὺς τῷ κλήρῳ πρὸ τοῦ ἀνενεγκεῖν αὐτῷ τὰ περὶ αὐτῶν. Χωρεπίσκοποι δέ εἰσιν οἱ σήμερον ἔν τισι κώμαις καὶ χώραις πρωτοπαπάδες λεγόμενοι.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Τοὺς ἐν κλήρῳ, πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ὄντας, « ἀπεχομένους κρεῶν, ἔδοξεν ἐφάπτεσθαι, καὶ « οὕτως, εἰ βούλοιντο, κρατεῖν ἑαυτῶν· εἰ δὲ μὴ « βούλοιντο, ὡς μηδὲ τὰ μετὰ κρεῶν βαλλόμενα « λάχανα ἐσθίειν, καὶ μηδὲ ὑπείκοιεν τῷ κανόνι, « πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως. »

ΒΑΛΣ. Τὰ μὲν περιεχόμενα τῷ ἀποστολικῷ να' κανόνι χάριν τῶν ἀπεχομένων γάμου, οἴνου καὶ κρεῶν, προηρμηνεύθησαν ἐκεῖσε· ἐπεὶ δὲ διελήφθη ἐν τῷ τοιούτῳ κανόνι μὴ κολάζεσθαι τοὺς διὰ ἄσκησιν νηστεύοντας, ἀλλὰ τιμωρεῖσθαι τοὺς βλασφημοῦντας κατὰ τῶν οἰκονομιῶν τοῦ Θεοῦ· εἰκὸς δὲ εἰπεῖν τινας, Καὶ πόθεν ἀναφανήσονται οἱ διὰ ἀγαθὸν τρόπον καὶ οἱ διὰ φαῦλον νηστεύοντες; οἱ τῆς παρούσης συνόδου Πατέρες εὐμαρῶς καὶ τοῦτο διηυλήτωσαν. Ἔφασαν γὰρ, ὡς Εἰ βούλονται οἱ νηστεύοντες ἅπαν σκάνδαλον περιαιρῆσαι, ἐφαπτέσθωσαν μόνον τῶν κρεῶν, καὶ πάλιν νηστευέτωσαν, εἰ αἱροῦνται. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ ποιήσουσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὰ λάχανα τὰ μετὰ τῶν κρεῶν βαλλόμενα ἐσθίουσιν, ἀναγκαζόμενοι πάντως παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐκ προσαγγελίας τινῶν, καταλαμβάνονται διὰ τρόπον οὐκ ἀγαθὸν ἀπέχεσθαι τῶν κρεῶν, καὶ καθαιρείσθωσαν, ὡς μὴ τῷ κανόνι ὑποτασσόμενοι. Καλῶς δὲ ἐκεῖσε μὲν ὁ κανὼν εἶπεν ἢ παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι τούτους· ἐνταῦθα δὲ παύεσθαι τῆς τάξεως οἱ Πατέρες διωρίσαντο. Ἔτι γὰρ τοῦ ἀμφιβόλου μὴ λυθέντος, ὤφειλε πάντως ὁ αἰτιώμενος παρεγγυηθῆναι περιαιρῆσαι διὰ τοῦ κρεωφαγῆσαι τὸ σκάνδαλον, καὶ οὕτω κατακριθῆναι. Ἐνταῦθα δὲ τῆς ὑποψίας περιαιρουμένης διὰ τῆς ὑποτυπωθείσης οἰκονομίας παρὰ τῶν Πατέρων, ἐξ ἀνάγκης ὁ μὴ κατὰ ταύτην ποιῶν καθαιρεῖται ἀπεντεῦθεν. Ἐπεὶ δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων μόνων ἐμνήσθη ὁ παρὼν κανὼν, ὁ δὲ ῥηθεὶς ἀποστολικὸς κανὼν πάντων τῶν ἀνθρώπων μέμνηται, ὀφείλεις καὶ σὺ τὰ ἐνταῦθα διορισθέντα εἰς πάντας ἑλκῦσαι. Ὡς ἔοικεν οὖν, καὶ οἱ αἰτιώμενοι διὰ Βωγομιλικὴν αἵρεσιν ἀκολούθως τῷ παρόντι κανόνι ἀναγκάζονται κρεωφαγῆσαι ἢ τυροφαγῆσαι, καὶ περιαιρῆσαι τὴν ὑποψίαν τῆς Βωγομιλικῆς νηστείας· ἀλλὰ καὶ οἱ πλείους τῶν εὐλαβεστέρων μοναχῶν, μὴ θέλοντες καταλῦσαι εἰς ἰχθύας διὰ τὸ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς αἰδέσιμον, κατὰ τοῦτον δῆθεν τὸν κανόνα τούτων μὲν ἀπέχονται, ἐσθίουσι δὲ τὰ ἀποβράσματα αὐτῶν καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς ἑψόμενα λάχανα. Καὶ τὸ μὲν οὕτω γινόμενον εἰς τοὺς κατηγορουμένους διὰ Βωγομιλικὴν αἵρεσιν καλῶς εἴποι τις γίνεσθαι· ὥσπερ καὶ τὸ ἀπογεύσασθαί τινα κρέατος ἢ τυροῦ εἰς τὰς ἑβδομάδας καθ' ἃς Ἀρμένιοι ἢ ἄλλοι αἱρετικοὶ νηστεύουσι· καὶ

A sine illius sententia ad ecclesiasticum ministerium quempiam admittere; sed dignos quidem a chorepiscopis inquiri, et admitti, non autem clero eos connumerare, priusquam quæ ad eos spectant, ipsi episcopo retulerunt. Chorepiscopi autem sunt qui nunc in quibusdam vicis et regionibus protopapades nominantur.

CANON XIV.

« Eos qui in clero sunt, presbyteros vel diaconos, « a carnibus abstinentes, placuit illas attingere, « et sic, si velint, ab eis abstinere: sin autem « nolint, ut nec olera, quæ cum carnibus apponuntur, comedere, et canoni non cedant, ab « ordine cessare. »

B BALS. Quæ apostolico canone 51 continentur, de iis qui a nuptiis et vino et carnibus abstinent, illic sunt exposita. Quoniam autem in eo canone tractatum est, eos non puniendos qui propter exercitationem jejunent; sed eos esse coercendos, qui adversus Dei œconomiam maledice blasphemeque loquuntur; est autem verisimile dixisse nonnullos, Et undenam a nobis cognoscentur qui bono more et qui malo jejunant? præsentis synodi Patres hoc quoque facile dissolverunt. Dicunt enim, quod Si volunt, qui jejunant, omnem offensionem tolli, carnes tantum attingant, et jejunent si velint: si autem hoc non facient, sed neque olera quæ sunt cum carnibus injecta comedunt, omnino ab episcopo C coacti ex aliquorum denuntiatione, deprehenduntur non bono more a carnibus abstinere, et deponantur, ut qui canoni non obediant. Recte autem dixit illic canon, eos vel cessare, vel deponi. Hic autem eos ab ordine cessare Patres definiere. Cum enim dubium adhuc non esset solutum, debebat omnino, qui accusabatur, jubere vescendo carnem tollere scandalum, et sic condemnari. Hic autem ablata suspicione per œconomiam a Patribus descriptam, necessario, qui non facit ei convenienter, eo ipso deponitur. Quoniam autem **390** presbyterorum et diaconorum solorum meminit præsens canon, dictus autem canon apostolicus omnium hominum meminit: debes tu quoque, quæ illic dicta sunt, ad omnes extendere. D Ut est ergo verisimile, ii quoque, qui Bogomilicæ hæresis accusantur, præsenti canoni consentanee coguntur carnibus vel caseo vesci, et Bogomilici jejunii suspicionem tollere: quin et paulo religiosiores complures monachi, nolentes piscibus jejunium solvere, propter sanctæ Quadragesimæ honorem, huic utique canoni convenienter ab eis quidem abstinent; eorum autem jura comedunt, et olera quæ cum eis coquuntur. Et quod sic quidem fit in eos, qui Bogomilicæ hæreseos accusantur, recte fieri dixerit quispiam: quemadmodum et si quis carnem gustet vel caseum in hebdomadibus, in quibus Armenii vel alii hæretici jejunant; et maxime quando in suspecta regione versatur. Hoc enim facit, ne una cum hæreticis jejunare repute-

tur. Quod autem fit ab iis, qui in sancta Quadragesima jejunant, et jejunium solvunt, ut dictum est, non videtur mihi esse ignoscendum. Oportebat enim eos jejunantes in iis jejunium non solvere, et Quadragesimam despicatui habere. Canon autem dixit olera ejusmodi comedere, non ut suadens a carnibus quidem abstinere, quæ sunt autem in eis olera comedere; sed ut eos odio habens, qui propter carnium odium et abominationem, oleribus quoque vesci recusant, quæque coquuntur cum carnibus. Ut ubique ejus, qui jejunium solvit, vel non solvit, affectio consideretur. Latini vero monachi, qui a carnibus quidem abstinent, earum autem adipem cum oleribus indiscriminatim comedunt, non mihi videntur huic canoni consentanee facere. Non enim, ne accusentur quod a carnibus abstinent, adipe jejunium solvunt : sed ut ventrem impleant, et gulæ blandiantur.

ZONAR. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, a vino et carnibus, non exercendæ temperantiæ studio, sed quasi a damnatis rebus abstineat, eos sancti apostoli canone quinquagesimo tertio deponi jussere. Quoniam vero credibile erat aliquos carnem et vinum, tanquam impuros cibos, aversari, qui se ab illis studio exercendæ virtutis abstinere profiterentur : hæc synodus definivit, ut qui a carnibus abstinere soliti, quibus diebus fidelium conventus peragebantur, eas attingerent, hoc est, iis vescerentur ; atque ita rursum, si voluissent, ab iis postea temperarent. Quod si eousque a carnium esu abstineant, ut olera quoque cum iis decocta rejiciant, ab ordine cessare, hoc est ab eo, in quo sunt constituti, honoris gradu repelli jubet.

ABIST. « Sacerdos a carnibus abstinens, ubi tantum gustaverit, sic abstineat : si vero nec olera « quæ cum carnibus sunt, degustet, a fungendo « munere desistat. »

Presbyter vel diaconus a carnibus abstinens, degustet. Si autem non persuadeatur vel olera cum carne gustare, deponatur, ut Dei opificium improbans, illudque calumnia afficiens. Et quære sanctorum apostolorum canonem 51.

CANON XV.

« Ex iis, quæ pertinent ad Dominicum, quæcunque

μᾶλλον ὅταν εἰς ὕποπτον χώραν διάγῃ. Ποιεῖ γὰρ τοῦτο ἵνα μὴ λογισθῇ συννηστεύειν τοῖς αἱρετικοῖς. Τὸ δὲ γινόμενον παρὰ τῶν νηστευόντων ἐν ταῖς ἁγίαις τεσσαρακοσταῖς, καὶ καταλυόντων, ὡς εἴρηται, οὐ δοκεῖ μοι ἀκατάγνωστον. Ἔδει γὰρ τοὺς νηστεύοντας μὴ καταλύειν ἐν τοιούτοις καὶ ἀτιμάζειν τὴν νηστείαν. Ὁ δὲ κανὼν εἶπε τὸ ἐσθίειν τοιαῦτα λάχανα, οὐχ ὡς προτρέπων ἀπέχεσθαι μὲν τῶν κρεῶν, τὰ δ' ἐν αὐτοῖς λάχανα ἐσθίειν, ἀλλ' ὡς μισῶν τοὺς διὰ βδελυρίαν καὶ ἀποστροφὴν τῶν κρεῶν ἀποτασσομένους καὶ αὐτοῖς τοῖς λαχάνοις τοῖς μετὰ τῶν κρεῶν ἑψομένοις. Ὥστε πανταχοῦ ἡ διάθεσις σκοπεῖται τοῦ καταλύοντος καὶ μὴ καταλύοντος. Οἱ δὲ Λατῖνοι μοναχοὶ, τῶν κρεῶν μὲν ἀπεχόμενοι, τὸ δὲ στέαρ τούτων μετὰ λαχάνων ἀδιαφόρως ἐσθίοντες, οὐ δοκοῦσί μοι ποιεῖν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Οὐ γὰρ, ἵνα μὴ αἰτιαθῶσιν ὡς ἀπεχόμενοι τῶν κρεῶν, καταλύουσιν εἰς τὸ στέαρ, ἀλλ' ἵνα τὴν γαστέρα ἐμπλήσωσι καὶ τὸν φάρυγγα θεραπεύσωσιν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν πεντηκοστῷ τρίτῳ κανόνι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι διετάξαντο τοὺς μὴ μεταλαμβάνοντας κρεῶν καὶ οἴνου ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους, ὡς βδελυσσομένους αὐτὰ, καὶ οὐ δι' ἄσκησιν, καθαιρεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς ἦν τινας, βδελυττομένους τὸ κρέας καὶ τὸν οἶνον, ἀπέχεσθαι αὐτῶν, λέγειν δὲ, ὅτι Δι' ἄσκησιν αὐτῶν ἀπεχόμεθα· ὥρισεν ἡ σύνοδος αὕτη ἅπτεσθαι τῶν κρεῶν τοὺς ἀπεχομένους αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἀπογεύεσθαι αὐτῶν, κατά τινας καιροὺς συνάξεων, καὶ οὕτως αὖθις, εἰ βούλοιντο, ἐγκρατεύεσθαι. Εἰ δὲ οὕτως βούλονται ἀπέχεσθαι αὐτῶν, ὡς μηδὲ λάχανα μετὰ κρεῶν ἑψόμενα ἐσθίειν, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως, τουτέστιν, ἐξωθεῖσθαι τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς τιμῆς ἐν ᾗ τυγχάνουσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἱερατικὸς, κρεῶν ἀπεχόμενος γευσάμενος μόνον, οὕτως ἀπεχέσθω· εἰ δὲ μηδὲ « τῶν μετὰ κρέατος γεύοιτο λαχάνων, πεπαύσθω. »

Ὁ ἀπεχόμενος κρεῶν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἀπογευσάσθω. Εἰ δὲ οὐ πείθεται, ὡς μηδὲ τῶν λαχάνων τῶν μετὰ κρέατος γεύσασθαι, καθαιρείσθω, ὡς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀποδοκιμάζων δημιουργίαν, καὶ διαβάλλων αὐτήν. Καὶ ζήτει καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα να'.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Περὶ τῶν διαφερόντων τῷ Κυριακῷ (79), ὅσα

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Περὶ τῶν διαφερόντων τῷ Κυριακῷ*. Vox Κυριακὸν hoc in loco templum Domino Deoque nostro consecratum significat. Sic etiam usurpatur a concilio Neocæsariensi, Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς Κυριακόν, can. 5. Sic etiam synodus Laodicena, ἐν τοῖς Κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, syn. Laod. can. 28. Et Trullan. can. 74. Sic et apud Eusebium legimus, κατὰ τὰ Κυριακὰ δὲ τὰ οἰκεῖα ὅπως κατασκευάζοιεν, συγχωρεῖται. Euseb. *Eccl. Hist.* l. IX, c. 10. Qui alibi etiam rationem hujus nominis his verbis reddit, ἱερὰ καὶ τεμένη ἑνὶ τῷ πάντων βασιλεῖ Θεῷ τῷ δὴ καὶ τῶν ὅλων Δεσπότῃ καθιερῶσθαι, ἔνθεν καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου προσηγορίας ἠξίωται τὰ καθιερωμένα· οὐκ ἐξ ἀνθρώπων τυχόντα τῆς ἐπικλήσεως, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων Κυρίου, παρὸ καὶ Κυριακῶν ἠξίωνται τῶν ἐπωνυμιῶν. Id. De laud. Constant. cap. 17. Hinc Latini *Dominicum* appellarunt : ut apud Ruffinum, *Surge et sequere me ad Dominicum, et hujus fidei signaculum suscipe*. Ruffin. *Hist.* l. I, c. 5. Et apud Hieronymum in Chronico, ad annum tertium Olymp. 276 : *In Antiochia Dominicum, quod appellatur Aureum, ædificari cæptum* ; et ad secundum Olym. 280 : *Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur*. De isto Dominico sic etiam Cedrenus ex Theophane : Τῷ κγ', καὶ δ', καὶ ε' ἔτει τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀκτάγωνον Κυριακὸν ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι. Ab eodem autem et Κυριακαί appel-

A « ἐπισκόπου μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπώλησαν, ἀνακαλεῖσθαι τὸ Κυριακόν. Ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου εἶναι, εἴπερ προσήκει ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν, εἴτε καὶ μὴ, διὰ τὸ πολλάκις τὴν πρόσοδον τῶν πεπραμένων ἀποδεδωκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ιβ' κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον ἱκανῶς διελάβομεν περὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων ἐκκλησιαστικῶν. Οἱ δὲ τῆς παρούσης συνόδου Πατέρες, μαθόντες παρὰ ἱερέων διαπραθῆναι, χηρευούσης τῆς ἐπισκοπῆς, ἀκίνητα ἐπισκοπικὰ, καὶ τὰ Κυριακὰ λεγόμενα, ὡς τῷ Κυρίῳ ἀνατεθειμένα, μὴ ἀνεκτὸν τὸ γεγονὸς ἡγησάμενοι, διωρίσαντο ἀνακαλεῖσθαι ταῦτα τὸ Κυριακὸν, ἤγουν τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν, ὡς τῆς πράσεως οὔσης ἀνυποστάτου, καὶ δι' ἄλλα μὲν πολλὰ, οὐχ ἧττον δὲ καὶ B διὰ τὸ χηρεύειν τὴν Ἐκκλησίαν ἐπισκόπου κατὰ τὸν τῆς διαπράσεως καιρόν. Ὥσπερ δέ τινος εἰπόντος, Τί ἄρα καὶ γενήσεται εἰς τὸ δοθὲν τίμημα παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ; ἀπεφήναντο οἱ Πατέρες παρὰ τῇ διακρίσει τοῦ ἐπισκόπου τὰ περὶ τούτου εἶναι ἀνατεθειμένα, καὶ αὐτὸς δοκιμάζει, εἰ προσήκει τὸν ἀγοραστὴν λαβεῖν τὸ παρὰ τούτου δοθὲν τίμημα, εἴτε καὶ μή. Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ διαπραθέντος ἱκανώθη αὐτὸ, ἀναργύρως πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἀντιστραφήσεται τὸ ἀκίνητον· εἰ δ' οὔ, ἐξ ἀντιδιαστολῆς λάβῃ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἐρωτήσει δέ τις, Τίνος χάριν ὁ κανὼν πρεσβυτέρων μόνων ἐμνήσθη, καὶ οὐχὶ καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν; Λύσις. Διὰ τοῦ C ὀνόματος τῶν πρεσβυτέρων τὸν ἅπαντα κληρικὸν ᾐνίξατο. Μνησθεὶς γὰρ αὐτῶν, ὡς ὑπερεχόντων ἐν τῷ βαθμῷ, ἔδοξε καὶ περὶ ἄλλων διαλαβεῖν. Ἂν γὰρ ἀνατρέπηται ἡ γεγονυῖα πρᾶσις παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, πολλῷ πλέον ἀνατραπήσεται ἡ παρὰ ἑτέρων γινομένη κληρικῶν. Ὥστε μὴ κατὰ ἀντιδιαστολὴν νοήσῃς τὴν παρὰ ἄλλων κληρικῶν οὕτω γινομένην πρᾶσιν ἐῤῥωμένην εἶναι. Τῆς δὲ πράσεως ὡς ἀνυποστάτου ἀνατρεπομένης, πῶς οἱ Πατέρες λέγουσι τῆς ἐπισκοπικῆς εἶναι διακρίσεως τὸ ἀντιστραφῆναι τὸ τίμημα εἴτε καὶ μή; Πάντως ὤφειλεν ὁ ἀγοραστὴς μὴ ζητεῖν τὸ τίμημα, κατὰ τὸν καθόλου νομικὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Ὁ ἐπὶ παρανόμῳ συναλλάγματι διδοὺς ἀγωγὴν οὐκ ἔχει εἰς τὸ

A « dum non esset episcopus presbyteri vendiderunt, revocare Dominicum : episcopi autem judicio relinqui, an oporteat pretium recipere annon, propterea quod rerum venditarum redditus majus pretium his ipsis sæpe reddiderit. »

BALS. In duodecimo canone synodi Nicænæ secundæ satis tractavimus de alienatione immobilium ecclesiasticorum. Cum autem præsentis synodi Patres intellexissent immobilia episcopalia, quæ etiam Dominica appellantur, ut quæ Domino sint dedicata, vacante episcopatu **391** fuisse a sacerdotibus alienata; rati non esse ferendum quod factum est, ea jusserunt revocare Dominicum, seu Domini populum, utpote cum venditio non potuerit B consistere, cum propter multa alia, tum etiam quod tempore venditionis vacasset Ecclesia. Perinde autem ac si dixisset quispiam, Et quid fiet de pretio quod datum est ab emptore? pronuntiarunt Patres id esse situm in judicio episcopi, et ipse examinabit, an oporteat emptorem accipere pretium quod ab eo datum est, an non. Si enim ex reditu ejus, quod venditum est, ei satisfactum fuerit, ipsum immobile non reddita pecunia ad episcopatum redibit : sin minus, argumento a contrario sumpto, pretium ab episcopo recipiet. Et in his quidem canon consistit. Interrogaverit autem quispiam, Quamobrem canon presbyterorum tantum meminit, et non etiam reliquorum clericorum? C *Solutio.* Nomine presbyterorum omnem quoque clericum innuit. Cum enim eorum meminerit, ut qui in gradu antecellant, de aliis quoque tractare visum est. Si enim subvertatur venditio facta a presbyteris, multo magis subvertetur quæ fit ab aliis clericis. Quamobrem ne existimaveris, per argumentum a contrario sumptum, venditionem, quæ hoc modo fit ab aliis clericis, esse validam. Cum autem subvertatur venditio, ut quæ consistere non possit, quomodo dicunt Patres, in judicio episcopi esse situm, an pretium reddatur an non? Debebat omnino emptor pretium non repetere, cum sit universalis in jure regula, quæ dicit : Qui dat ob contractum illegitimum, non habet actionem ad repetendum quod datum est. *Solutio.* Non statu-

Guill. Beveregii notæ.

lantur, ubi dicit, τότε καθιστᾷ Κωνσταντῖνος τοὺς ἰδίους παῖδας Καίσαρας, καὶ Κυριακὰς πρὸς ἐπιστροφὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τόπους εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ ποιεῖν. Et quidem loca Dei cultui et sacris mysteriis celebrandis dedicata, a summa antiquitate Κυριακὰ sive *Dominica* nominata fuisse, ex divo Cypriano colligimus, dicente, *Et Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino respicis : quæ in Dominicum sine sacrificio venis.* Cyprian. *De opere et eleemosyn.* ubi vox Dominicum in priori loco *Dominicam cœnam*, in posteriori *Dominicam domum* aperte significat. Quæ etiam in Veteri Testamento בית יהוה *domus Domini* passim appellatur. A Latinis Germani basilicam quamvis aut cathedralem ecclesiam *Dom* vocant, et canonicos earum *Domherren*. Et quidem Κυριακὸν talem ecclesiam proprie denotare videtur decimo tertio

D synodi Neocæsariensis canone, quo cautum est, ne vicani presbyteri ἐν τῷ Κυριακῷ τῆς πόλεως offerant, si episcopus aut presbyteri civitatis adsint. Hanc saltem vocem ut *ecclesiam* in genere significantem alii Germani a Græcis mutuati sunt, ut docet Walafridus Strabo *De reb. eccles.* cap. 7. Sic etiam antiqui Saxones ecclesiam quamlibet Cypic *Kyrik* vocarunt. Unde in Scotia et septentrionalibus Angliæ partibus Kyrk, nobis vulgo, sed magis corrupto nomine *Church*, duplici aspiratione nuncupatur. Cum autem hæc communis fuerit majoribus nostris ecclesiæ cujuslibet templive denominatio, veri nobis simillimum videtur, prima Christianæ religionis semina a Græcis hic dispersa fuisse. Neque enim existimandum est, quod Latini Græcum nomen ecclesiis imponerent.

erunt Patres necessario reddendum pretium, adversus dictam legem; imo, si attentius legas canonem, invenies eos negavisse pretii redditum. Cum enim id episcopi judicio reliquerint, benigniori etiam ratione dixerunt, quod verus antistes et ad Ecclesiæ indemnitatem respiciet, et ad emptoris, et quod ei æquum bonum videbitur, quodque non sit condemnandum, faciet. Quod si id non fit accurate et exacte, visi sunt pronuntiare, non habere emptorem efficacem actionem, et propter ea debere ipsum admonere, non autem agere. Lege etiam caput 4 epistolæ sancti Cyrilli ad Domnum; Carthaginensis synodi canonem 26, Nicænæ synodi secundæ canonem 12; similiter et eorum interpretationes.

A ἀναλαβεῖν τὸ δοθέν. Λύσις. Οὐ διωρίσαντο οἱ Πατέρες ἐξ ἀνάγκης ἀντιστρέφεσθαι τὸ τίμημα ὑπεναντίως τῷ ῥηθέντι κανόνι· ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἐπιστατικώτερον ἀναγινώσκων τὸν κανόνα εὑρήσει τούτους ἀρνησαμένους τὴν ἀντιστροφὴν τοῦ τιμήματος. Ἐπεὶ γὰρ παρὰ τῇ ἐπισκοπικῇ διακρίσει τὰ περὶ τούτου ἀνέθεντο, κατὰ λόγον συμπαθέστερον καὶ εἶπον ὡς ἀληθὴς ἀρχιερεὺς καὶ πρὸς τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβλέψει ἀζήμιον, καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἀγοράσαντος, καὶ ποιήσει τὸ δόξαν αὐτῷ ἀγαθοθελὲς καὶ ἀκατάγνωστον. Κἂν μὴ ἀκριβές ἐστιν, ἔδοξαν ἀποφαίνεσθαι μὴ ἔχειν ἐνδύναμον ἀγωγὴν τὸν ἠγορακότα (80), καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλειν αὐτὸν παρακαλεῖν καὶ μὴ ἐνάγειν. Ἀνάγνωσον καὶ κεφάλαιον δʹ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα κςʹ καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον κανόνα ιβʹ, ὡσαύτως καὶ τὰς ἑρμηνείας τούτων.

ZONAR. Si quo tempore ecclesia suo episcopo destituta est, necessariam forte ob causam, ex immobilibus ejus bonis clerus quidpiam alienaverit (clerum siquidem presbyterorum nomine canon intelligit, eorumque potissimum, quod in superiori ordine collocati sint, meminit), id Ecclesia suo jure repetere, vel etiam episcopus poterit. Cujus quidem judicio, reddendum sit necne pretium, permitti placet. Fieri enim potest, ut ager forte admodum fertilis magno pretio emptori sit addictus. Carthaginensis vero synodi canon 26 infructuosas possessiones, si necessitas urgeat, sed cum aliquo id quoque discrimine, alienari sinit.

B ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν μὴ ὄντος ἐπισκόπου ἐκποιήσωνταί τινα τῶν διαφερόντων ἀκινήτων τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ τοῦ κλήρου, διά τινα ἴσως κατεπείγουσαν χρείαν· διὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων τὸν κλῆρον ᾐνίξατο ὁ κανὼν, μνησθεὶς αὐτῶν τὸ ὑπερέχον τοῦ βαθμοῦ· ἀνακαλεῖσθαι ταῦτα δύναται ἡ Ἐκκλησία, ἤτοι ὁ ἐπίσκοπος. Οὗ τῇ κρίσει ἀνατίθησιν ὁ κανὼν δοκιμάσαι εἰ χρὴ ἀντιστραφῆναι τὸ τίμημα, ἢ μή. Ἴσως γὰρ εὐπρόσοδον ὂν τὸ ἀκίνητον περιεποιήσατο τῷ ἀγοραστῇ πλείονα τὴν τιμήν. Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου εἰκοστὸς ἕκτος κανὼν ἀπρόσοδα ἀκίνητα δίδωσιν ἐκποιεῖσθαι, ἀνάγκης ἐπικειμένης, ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ διαστίξεως.

ARIST. « Si presbyteri quippiam ad Ecclesiam « pertinens vendiderint, irritum sit, et penes epi« scopi judicium maneat. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἐάν τι τῆς Ἐκκλησίας πρεσβύτεροι « διαπράσοιεν, ἔστω ἀβέβαιον, καὶ μενέτω τῇ « κρίσει τοῦ ἐπισκόπου.

C

Vita functo episcopo, Ecclesiæ bona imminuta a clericis custodiri debent. Vel si nulli sint clerici, a metropolitano, ut omnia episcopo qui postea ordinatus erit, reddantur, et neque a metropolitano neque a clericis in suum commodum eorum aliquid converti aut auferri, nec Ecclesiam diu vacantem manere oportet, sed intra tres menses episcopum ordinari; nisi forsitan inexorabilis aliqua necessitas tempus extendi **392** fecerit. Si quid itaque ex Ecclesiæ bonis tempore intermedio clerici vendant, quo Ecclesia episcopo vacat, infirmum erit, et penes episcopi potestatem erit, aut venditionem evertere, ipsumque bonum recipere, aut ea contentum esse, et pretium illius accipere; quære synodi Chalcedonensis canonem tricesimum quintum.

Τελευτήσαντος ἐπισκόπου τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα ἀμείωτα ὀφείλουσι φυλάττεσθαι παρὰ τῶν κληρικῶν· ἢ κληρικῶν μὴ ὑπόντων, παρὰ τοῦ μητροπολίτου· ὥστε πάντα ἀποδοθῆναι τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ, καὶ μήτε παρὰ τοῦ μητροπολίτου, ἢ τῶν κληρικῶν σφετερίζεσθαί τι, ἢ ἀφαιρεῖσθαι τούτων· μήτε μὴν τὴν χηρεύουσαν ἐκκλησίαν ἐπὶ πολὺ ἀνεπίσκοπον μένειν· ἀλλ' ἐντὸς μηνῶν τριῶν, τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι· εἰ μή πού τις ἀπαραίτητος ἀνάγκη τὸν καιρὸν ἐπιταθῆναι παρασκευάσει. Εἴ τι οὖν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ καιροῦ οἱ κληρικοὶ διαπράσωσι, καθ' ὃν ἐπισκόπου ἡ ἐκκλησία χηρεύει· ἔσται ἀβέβαιον, καὶ παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου D κείσεται ἢ τὴν πρᾶσιν ἀνατρέψαι, καὶ ἐπαναλαβεῖν τὸ πρᾶγμα, ἢ στέρξαι ταύτην, καὶ ἀπολαβεῖν τὴν τιμήν. Ζήτει τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνα λεʹ.

CANON XVI.

« De iis, qui rationis expertia animalia inierunt, « vel ineunt, quicunque, prius quam viginti qui-

ΚΑΝΩΝ Ιϛʹ.

« Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομέ« νων (81), ὅσοι πρὶν εἰκοσαετεῖς γενέσθαι ἡμαρ-

Guill. Beveregii notæ.

(80) *Ἀγωγὴν τὸν ἠγορακότα*. In Parisiensi Balsamonis editione, nec non in mss. Amerbachiano et Ætoniensi, post hæc verba additur κατὰ τῆς ἐκκλησίας *adversus ecclesiam*. Quod etiam sensui necessarium videtur.

(81) *Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων ἤτοι ἀλογευομένων*. Dionysius Exiguus hæc verba interpretatur, *De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versan-*

« τον, πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὑποπεσόντες, κοι- A
« νωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς.
« Εἶτα καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατελέσαντες ἔτη
« πέντε, τότε καὶ τῆς προσφορᾶς ἐφαπτέσθωσαν.
« Ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποπτώσει
« βίος· καὶ οὕτως τυγχανέτωσαν τῆς φιλανθρω-
« πίας. Εἰ δέ τινες κατακόρως ἐν τοῖς ἁμαρτή-
« μασι (82) γεγόνασι, τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑπό-
« πτωσιν. Ὅσοι δὲ ὑπερβάντες τὴν ἡλικίαν ταύ-
« την, καὶ γυναῖκας ἔχοντες περιπεπτώκασι τῷ
« ἁμαρτήματι, πέντε καὶ εἴκοσι ἔτη ὑποπεσάτω-
« σαν, καὶ κοινωνίας τυγχανέτωσαν (83) τῆς εἰς
« τὰς προσευχάς· εἶτα, ἐκτελέσαντες πέντε ἔτη
« ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν εὐχῶν, τυγχανέτωσαν τῆς
« προσφορᾶς. Εἰ δέ τινες, καὶ γυναῖκας ἔχοντες B
« καὶ ὑπερβάντες τὸν πεντηκοστὸν χρόνον, ἥμαρ-
« τον, ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου τυγχανέτωσαν τῆς
« κοινωνίας. »

« dem annos nati essent, peccarunt, postquam quindecim annis substrati fuerint, communionem orationis assequantur. Deinde et cum in communione quinque annis perseveraverint, tunc etiam oblationem attingant. Examinetur autem et eorum in substratione vita; et ita humanitatem consequantur. Quod si qui perseverantius his peccatis adhæserint, longam substrationem habeant. Quicunque autem hanc ætatem transgressi, et habentes uxores in hoc peccatum inciderunt, quinque et viginti annis substrati, communionem orationis assequantur : deinde cum in precum communione quinque annos peregerint, oblationem assequantur. Si qui autem et uxores habentes, et quinquagesimum annum transgressi, peccaverunt, in vitæ exitu communionem assequantur. »

ΒΑΛΣ. Θαυμασίαν διαίρεσιν καὶ πολλοῦ ἀξίαν ἐπαίνου ποιοῦσιν οἱ Πατέρες ἐνταῦθα. Διατάττονται γὰρ ὡς οἱ μετὰ ἀλόγων ζώων συμφθαρέντες ἢ καὶ συμφθειρόμενοι, ῥητέον δὲ καὶ συμφθαρησόμενοι, εἰκοσαετεῖς μὲν μὴ ὄντες, πεντεκαίδεκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, καὶ μετὰ τοῦτο τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εὐχῆς ἀξιούσθωσαν ἐπὶ πενταετίαν· καὶ ταύτης δὲ πληρωθείσης, μεταλαμβανέτωσαν τῶν θείων ἁγιασμάτων, τοῦ ἐπισκόπου ὀφείλοντος φιλανθρωπότερόν τι ἐπ' αὐτοῖς ποιεῖν, εἴπερ ἴσως τοῦτο παρακαλεῖ ἡ κατὰ τὴν ὑπόπτωσιν θεάρεστος αὐτῶν ἀναστροφὴ καὶ μετάνοια. Ταῦτα δέ φασιν οὕτω γί- C νεσθαι εἰς τοὺς ἀπὸ φυσικῆς ἀνάγκης ἐνίοτε ἁμαρτάνοντας. Οἱ γὰρ κατακόρως, τουτέστιν ὑπὲρ τὴν χρείαν καὶ ἀδιαφόρως χρησάμενοι τῇ ἀλογίστῳ ταύτῃ ἁμαρτίᾳ, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑποπιπτέτωσαν. Τοὺς μέντοι ὑπερβάντας τὸν εἰκοσαετῆ χρόνον, καὶ γυναῖκας ἔχοντας περιπεσόντας τῷ ἁμαρτήματι

BALS. Admirabilem et magna laude dignam divisionem hic Patres faciunt. Decernunt enim, ut qui cum ratione carentibus animalibus coierint, vel etiam coeunt, dicendum est autem, et etiam coituri sunt, si non sint quidem viginti annos nati, quindecim annis substernantur, et postea digni qui cum fidelibus orent quinquennio habeantur : eo autem expleto, divinorum quoque sint sacramentorum participes; debente episcopo se in eos humanius gerere, si forte pia eorum in substratione conversatio et pœnitentia id suadeat. Hæc autem dicunt in eos debere fieri, qui naturali quandoque necessitate peccant. Qui enim ad satietatem, id est, plusquam usus exigit, et indiscriminatim, ferino hoc et a ratione abhorrenti peccato usi sunt, longo tempore substernantur. Qui autem vicesimum annum excesserint, et uxores habentes in hoc peccatum inciderint, viginti quinque annis substerni

Guill. Beveregii notæ.

tur. Vetus interpres in titulo hujus canonis, *De his qui in animalibus coierunt.* In ipso canone, *Qui animaliter in animalibus tale aliquid committunt.* Et hic sane genuinus est horum verborum sensus. Nam ἀλογευόμενοι hoc in loco ii dicuntur, qui cum ἀλόγοις, brutis nimirum, ut equabus, aliisve bestiis rem habent; vel qui ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτῶν ἀσέβειαν ἐξαγορεύουσι, ut eos describit sanctus Basilius, can. 63. Qui alibi etiam eos ζωοφθόρους vocat, can. 7, unde et ipse ille nefarius actus ζωοφθορία audit, Greg. Nyssen. can. 4. Dicti sunt autem et κτηνοβάται. In Basilicis enim legimus οἱ ἀλογευόμενοι ἤτοι κτηνοβάται καυλοπείσθωσαν. Basilic. l. LX, c. tit. 37, c. ult. nonnunquam etiam ἱπποπόρνοι dicuntur. Et in hac quidem canonis hujus interpretatione omnes scholiastes consentiunt. Quin etiam in canonibus sub Edgaro rege Angliæ editis eadem fere, quæ hoc canone sic intellecto constituta sunt, his nimirum verbis: *Si quis* 20 *annos natus se cum bestia coinquinaverit, vel masculus cum masculo, jejunet annos* 15. *Et si uxorem habeat, sitque ipse* 40 *annorum ætatis, et tale quid fecerit, abstineat jam et jejunet totius vitæ spatio, nec præsumat, donec moriturus sit, corpus Domini suscipere : juvenis et insipiens acriter flagellabuntur, qui simile quippiam perpetraverit.* Et paulo post, *Si quis cum bestia coierit, jejunet* 15 *annos, scilicet* 8, *pane et aqua, et in* 7 *reliquis* 3 *quadragesimas quolibet anno; diebus etiam Mercurii et Veneris, usque dum vixerit, et semper defleat iniquitatem istam.* Exstant hi canones inter priscas Anglorum leges a Gulielmo Lambardo editas pag. 77 et 80 edit. Cantabrig. an. 1644. Item in Henrici Spelmanni concil. tom. I, pag. 462 et 466 edit. Lond. an. 1639.

(82) *Εἰ δέ τινες κατακόρως ἐν τοῖς ἁμαρτή-* D *μασι.* Mss. Amerbachianus et Ætoniensis pro κατακόρως legunt κακούργως. Sed Joannes Antiochenus una cum Parisiensi Balsamonis editione Bodleianæ nostræ veræque lectioni suffragantur. Juxta quam etiam vetus interpres hæc verba reddit, *Si autem incessanter ad peccandum perseveraverint.* Et Dionysius Exiguus vertit, *Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus.* Sed Gentianus Hervetus in codice Tiliano κακούργως legisse videtur; vertit enim, *si qui autem improbe et maligne in his peccatis fuerunt.*

(83) *Ὑποπεσάτωσαν καὶ κοινωνίας τυγχανέτωσαν.* Sic etiam ms. Ætoniensis una cum Parisiensibus Balsamonis et Zonaræ editionibus legit: sed Joannes Antiochenus, et mss. Amerbachianus et Gallandi, rectius legunt ὑποπεσόντες κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς, *pœnitudinem gerentes in communionem suscipiantur orationum,* ut vertit Dionysius Exiguus.

oportere decernitur: et sic communione cum fidelibus quinquennio dignos haberi. His autem etiam impletis, divina quoque sacramenta assequi. Qui autem quinquagesimum annum transgressi, si et uxores habentes in tale quid inciderint, divina nunquam digni communione habebuntur, nisi in ipso vitæ exitu. Quoniam autem sancti Patres eos qui peccant in tria divisere, et jusserunt aliter puniri eos, qui ad vicesimum annum nondum pervenerunt; aliter eos, qui quinquagesimum attigere annum: aliterque qui illum excesserunt (iis enim, qui sunt ætate minores, peccantibus ignoscunt, propter naturæ necessitatem, et propter rationis et consilii infirmitatem; qui autem majoris sunt ætatis, et ideo firmioris et stabilioris rationis, eos magis puniunt; quemadmodum et ætate provectis, qui tale quid fecerunt, graviorem pœnam infligunt, ut sapientioribus, et qui non possint naturæ necessitatem prætexere): interrogaverit quispiam, Cur eos quidem, qui vicesimum annum et quinquagesimum excesserunt, uxores habentes, peccantesque, Patres puniunt: qui viginti autem annum nondum impleverunt, etiamsi uxores non habeant, puniunt? *Solutio.* In eos, qui ob florentem ætatem sunt in malum procliviores, iidemque insipientiores, Patres humanius affecti sunt; **393** nec de uxoribus distinctionem adhiserunt, nihil referre arbitrati an uxores habeant, an non: reliquos autem severius excipientes, ut quibus neque propter perturbationum vehementiam, nec ætatis instabilitatem venia detur; intulerunt eos etiam magis puniri, si quidem uxores habent. Scias tamen, quod etiam qui uxores non habent, pœnas non effugient: sed similiter punientur. Longam autem substrationem dixerunt nonnulli, tempus viginti annorum, hoc ex lege probantes, quæ dicit, longo tempore, id est, viginti annis, a bonæ fidei possessore usucapi et dominio acquiri absentis rem immobilem. Hoc autem dicentes non placuerunt, eo quod etiam longum tempus dicatur decennium, quo bonæ fidei possessor dominium acquirit rei immobilis, quæ ad præsentem pertinet: sed audierunt, longum esse tempus quod ab episcopo definitur. Cum autem audis canonem dicentem, per unam pœnam, scilicet, a sacramentis abstinentiam, eos puniri, qui sic in senectute deliquerunt; ne dicas alias pœnas non induci, ut quæ fuerint silentio præteritæ. Hanc enim horrendam pœnam reliquæ quoque necessario consequuntur, si non plures: quin et ad annos usque triginta ipsi pœnis servire cogentur. Non sunt autem a Patribus adjecti tot anni; quod pauci admodum homines vivant triginta annis post quinquaginta computatis.

ZONAR. Qui cum bestiis ratione carentibus rem habuere, non omnes eodem modo, sed varie pro ætatum varietate, puniendos esse canon decernit. Qui enim vicesimum annum nondum excessere,

A τούτῳ, ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσι χρόνους ὑποπίπτειν διορίζονται, καὶ οὕτω τῆς μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας ἀξιοῦσθαι ἐπὶ χρόνους πέντε· πληρωθέντων δὲ καὶ τούτων τυγχάνειν καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων. Οἱ δὲ τὸν πεντηκονταετῆ χρόνον ὑπερβάντες, ἐὰν καὶ γυναῖκας ἔχοντες εἰς τοιοῦτόν τι περιπέσωσιν, οὐδέποτε τῆς θείας ἀξιωθήσονται μεταλήψεως εἰ μὴ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου. Ἐπεὶ δὲ εἰς τρία διεῖλον οἱ ἅγιοι Πατέρες τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ παρεκελεύσαντο ἄλλως κολάζεσθαι τοὺς μὴ φθάσαντας εἰς εἰκοσαετῆ χρόνον, καὶ ἄλλως τοὺς εἰς πεντηκονταετίαν καταντήσαντας, καὶ ἄλλως τοὺς ὑπερβάντας τὸν πεντηκονταετῆ χρόνον (τοῖς μὲν γὰρ ἐλάττονος ἡλικίας οὖσι συγγνωμονοῦσιν ἁμαρτάνουσι διὰ τὴν B ἀνάγκην τῆς φύσεως, καὶ διὰ τὸ ὀλισθηρὸν τοῦ φρονήματος· τοὺς δὲ μείζονος ὄντας ἡλικίας καὶ κατὰ τοῦτο στερεωτέρους περὶ τὸ νοεῖν πλειόνως κολάζουσι, ὥσπερ καὶ τοὺς εἰς γῆρας ἐληλακότας τοιοῦτόν τι ἐπταικότας ἐπὶ πλέον τιμωροῦσιν, ὡς συνετωτέρους καὶ μὴ δυναμένους φυσικὴν ἀνάγκην προβαλέσθαι)· ἐρωτήσει τις, Διὰ τί τοὺς μὲν ὑπερβάντας τὸν κʹ χρόνον καὶ τὸν νʹ, γυναῖκας ἔχοντας καὶ πταίσαντας οἱ Πατέρες κολάζουσι, τοὺς δὲ μὴ πληρώσαντας τὴν εἰκοσαετίαν, κἂν γυναῖκας οὐκ ἔχωσι, τιμωροῦσι; *Λύσις.* Εἰς τοὺς ἔτι διὰ τὴν ἡλικίαν περὶ τὸ κακὸν ἀκμάζοντας, καὶ ὄντας ἀφρονεστέρους, φιλανθρωπότερον οἱ Πατέρες διετέθησαν, καὶ οὐ προσέθεντο τὴν περὶ τῶν γυναικῶν διάστιξιν, ἀδιάφορον ἡγησάμενοι τὸ ἔχειν τούτους γυναῖκας εἴτε C καὶ μή· τοὺς δὲ λοιποὺς πλέον βαρύνοντες ὡς μὴ συγγινωσκομένους ἢ ἀπὸ παθημάτων ἀκμῆς ἢ ἀπὸ ἡλικίας ἀστηρίκτου, ἐπήγαγον ἐπὶ πλέον τούτους τιμωρεῖσθαι, εἴπερ ἔχουσι καὶ γυναῖκας. Πλὴν γίνωσκε ὡς καὶ μὴ ἔχοντες γυναῖκας οὐκ ἐκφεύξονται τὰ ἐπιτίμια, ἀλλὰ παρομοίως κολασθήσονται. Μακρὰν μέντοι ὑπόπτωσίν τινες εἶπον τὴν εἰκοσαετῆ, κατασκευάζοντες τοῦτο ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ λέγοντος διὰ μακροῦ χρόνου, τουτέστιν εἰκοσαετοῦς, δεσπόζεσθαι παρὰ τοῦ καλῇ πίστει νομέως τὸ τοῦ ἀπόντος ἀκίνητον. Οὐκ ἤρεσαν δὲ τοῦτο λέγοντες, διὰ τὸ λέγεσθαι μακρὸν χρόνον καὶ τὸν δεκαετῆ, δι' οὗ ὁ καλῇ πίστει νομεὺς δεσποτείαν κτᾶται ἀκινήτου διαφέροντος παρόντι τινί· ἀλλ' ἤκουσαν μακρὸν χρόνον D ἐκεῖνον εἶναι, τὸν ὑποτετυπωμένον παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος δι' ἑνὸς ἐπιτιμίου, τῆς ἀποχῆς δηλονότι τῶν θείων ἁγιασμάτων, τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐν γήρει οὕτως ἐπταικότας, μὴ εἴπῃς τὰ ἄλλα ἐπιτίμια μὴ ἐπάγεσθαι ὡς παρασιωπηθέντα. Τῷ γὰρ φρικτῷ τούτῳ ἐπιτιμίῳ ἐξ ἀνάγκης ἕπονται καὶ τὰ λοιπά, καὶ εἰ μὴ πλείονα, ἀλλὰ τέως τριάκοντα ἔτη καὶ αὐτοὶ δουλεῦσαι τοῖς ἐπιτιμίοις ἀναγκασθήσονται. Οὐ προσετέθησαν δὲ οἱ τοσοῦτοι χρόνοι παρὰ τῶν Πατέρων, διὰ τὸ μετρητοὺς πάντη ἀνθρώπους ζῆν ἐπὶ χρόνοις τριάκοντα ψηφιζομένοις μετὰ τὴν πεντηκονταετίαν.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ζώοις ἀλόγοις συμφθαρέντας οὐχ ὁμοίως πάντας οἰκονομεῖσθαι ὁ κανὼν διατάττει, ἀλλὰ διαφορὰς ποιεῖται κατὰ τὰς ἡλικίας αὐτῶν. Τοὺς μὲν γὰρ μήπω τὸν εἰκοστὸν φθάσαντας χρόνον

πεντεκαίδεκα ἔτη βούλεται ὑποπίπτειν, εἶτα ἐν ἄλλοις πέντε ἔτεσι κοινωνεῖν τοῖς πιστοῖς τῶν εὐχῶν, ἀντὶ τοῦ συνίστασθαι αὐτοῖς καὶ συνεύχεσθαι, καὶ μετὰ τὰ πέντε ἔτη τῆς συστάσεως μεταλαμβάνειν καὶ τῶν θείων δωρεῶν. Χρὴ δέ, φησί, καὶ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν ἐξετάζεσθαι, τὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἐπιτιμίων, ὡς εἴ γε ἀδιαφόρως καὶ ἐν τοῖς καιροῖς τούτοις ζῶσι, καὶ οὐκ ἐνδείκνυνται θερμότητα ἐν τῇ μετανοίᾳ, οὐκ ἂν τύχωσι φιλανθρωπίας. Εἰ δέ τινες, φησίν, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἥμαρτον, καὶ εἰς κόρον ἐνεφορήθησαν τοῦ κακοῦ, οἱ τοιοῦτοι τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑπόπτωσιν, ἤτοι τὸν εἰκοσαετῆ χρόνον. Καὶ παρὰ τοῖς πολιτικοῖς γὰρ νόμοις μακρὸς χρόνος ὁ εἰκοσαετὴς λέγεται. Καὶ ταῦτα μὴν περὶ νέων φησὶν ὁ κανὼν, καὶ μηδὲ γυναῖκας ἐχόντων· ὅσοι δὲ, τὴν τῆς νεότητος ἡλικίαν ὑπερβάντες, καὶ εἰς ἄνδρας καταστάντες, καὶ γυναιξὶ συζῶντες, περιέπεσον τῷ ἁμαρτήματι τούτῳ, τοὺς τοιούτους ὑποπίπτειν μὲν λέγει ὁ κανὼν εἴκοσι, καὶ πέντε ἔτη, καὶ οὕτως ἕτερα πέντε κοινωνεῖν τοῖς πιστοῖς τῶν εὐχῶν, καὶ μετὰ τὰ τριάκοντα ἔτη τυγχάνειν τῆς ἁγίας μεταλήψεως· τοὺς δὲ καὶ γυναῖκας ἔχοντας, καὶ εἰς γῆρας ἤδη κλίναντας, καὶ ἔτι τῷ κακῷ τούτῳ συνεχομένους, οὐδέποτε βούλεται ἀξιοῦσθαι τῆς θείας μεταλήψεως, εἰ μὴ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου.

A quindecim annos substerni, tum aliis quinque cum fidelibus in precatione communicare, hoc est, cum eis simul consistere precibusque fundendis vacare, ac eo quinquennio exacto divinis quoque muneribus potiri jubet. Vitam quoque, inquit, ipsorum, interea dum criminibus expiandis obnoxii sunt, observare oportet : ita ut si illo quoque pœnitentiæ tempore dissolute vitam agant, nec ullum in eluendis criminibus animi ardorem demonstrent, nulla sit eis vicissim benignitas impertienda. Quod si qui, inquit, longo tempore in sceleribus volutati sunt, seque improbitate affatim expleverunt ; longo quoque tempore, viginti scilicet annis, in substratione degant. Nam civilium quoque legum æstimatione, viginti annorum spatio tempus longum definiri censetur. Atque hæc quidem de junioribus, B nec matrimonio sociatis, canon statuit. Quicunque vero ætatis hujus, adolescentiæ nimirum, limites transgressi, atque in viros relati, uxoribusque conjuncti eo se flagitio contaminavere, illos canon quinque et viginti annos in substratione agere, tum deinde quinquennio fidelium precibus communicare, atque exactis demum triginta hisce annis sacra communione potiri jubet : qui vero uxoribus copulati, ætateque jam affecti, hujusmodi se nihilominus crimine implicuere, non alias, quam in extremo spiritu, sacræ communionis participes fieri licere decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἀλογευσάμενος πρὸ τῶν εἴκοσι χρόνων, πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ὑποπιπτέτω· εἰ δὲ καὶ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὑπερβὰς, καὶ γυναῖκα ἔχων, περιπέπτωκε, πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτεσιν ὑποπιπτέτω. Ὁ δὲ καὶ γυναῖκα ἔχων, καὶ ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα τελῶν ἔτη, ἄχρι τῆς ἐξόδου ὑποπιπτέτω. »

ARIST. « Qui rationis expertia animalia inierit ante annos viginti, quindecim annis substernatur. Si istam vero ætatem excesserit, et uxorem C habuerit, in istud vero facinus inciderit, quinque et viginti annis substernatur. Qui vero et uxorem habuerit, et quinquaginta annos transegerit, usque ad vitæ exitum substernatur. »

Τὸ μὲν ὀγδοηκοστὸν πρῶτον κεφάλαιον τοῦ τριακοστοῦ ἑβδόμου τίτλου τοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ἀλογευσαμένους λέγει τοὺς κτηνοβάτας· οὓς καὶ προστάττει καυλοκοπεῖσθαι· καὶ τοὺς μετὰ ἀῤῥένων τὴν ἀσχημοσύνην ἐργαζομένους· οὓς καὶ διορίζεται ὁ κανὼν, εἰ μὲν ἥττονες τῶν εἴκοσι χρόνων εἰσὶν, ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ὑποπίπτειν, καὶ ἐφ' ἕτερα πέντε συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μόνων τῶν εὐχῶν κοινωνεῖν· εἶτα τῶν θείων ἁγιασμάτων ἐφάπτεσθαι. Τοὺς δὲ τοὺς εἴκοσιν ὑπερβάντας χρόνους, καὶ γυναῖκας ἔχοντας καὶ τῷ τοιούτῳ περιπεσόντας πάθει, εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη D τελέσαντας ἐν τῇ ὑποπτώσει, καὶ ἕτερα πέντε ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν εὐχῶν, μετὰ ταῦτα τυγχάνειν τῆς μετοχῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων· τοὺς δὲ τὸν πεντηκονταετῆ χρόνον ὑπερελάσαντας, γυναῖκας ἔχοντας, ὑποπίπτειν διὰ βίου παντὸς, καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ ἀγαθοῦ ἐφοδίου ἐπιτυγχάνειν.

Octogesimum quidem primum caput tricesimi septimi tituli sexagesimi libri Basilicorum a ratione aberrantes vocat eos, qui jumenta ineant, eosque virile dissectos esse mandat, et eos qui cum masculis turpitudinem committunt : quos et statuit canon, si viginti annis minores essent, quindecim annos substerni, et alios quinque consistere cum fidelibus, et precum solarum participes esse, postea divina sacramenta attingere. Eos **394** autem qui viginti annos transilierunt, et uxores habent, et in hujusmodi passionem incidunt, cum viginti quinque annos in substratione transegerint, et alios quinque in precum communione, postea divinorum sacramentorum participes esse. Eos autem qui quinquagesimum annum transegerunt, uxores habentes, totam vitam substerni, et in discessu boni viatici compotes fieri.

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Τοὺς ἀλογευσαμένους καὶ λεπροὺς ὄντας (84),

CANON XVII.

« Eos, qui rationis expertia animantia inierunt,

Guill. Beveregii notæ.

(84) *Τοὺς ἀλογευσαμένους, καὶ λεπροὺς ὄντας.* Scholiastes Harmenopuli in hunc canonem hæc habet, Λεπρὸς ὤν ἤγουν ἀκάθαρτος καὶ μεμολυσμένος· ἀκάθαρτοι γὰρ οἱ λεπροὶ παρὰ τῷ Μωσαϊκῷ νόμῳ· τὸ δὲ λεπρώσας ἀντὶ τοῦ μιάνας, τὰ ζῶα δηλονότι· χειμαζομένους δὲ τοὺς δαιμονῶντας λέγει, ὥς τινές φασιν. *Leprosus, hoc est immundus pollutus ; quippe leprosi erant immundi in lege*

« sive qui leprosi sunt vel fuerunt, jussit sancta A « synodus inter hibernantes orare. »

BALS. De iis, qui ratione carentia animalia ineunt, in præterito canone satis diximus. Præsens autem canon eos leprosos nominans, sive immundos et pollutos, juxta legem Mosaicam, decernit ut inter hibernantes orent. Dixerunt autem nonnulli, eos hibernantes appellari, qui sunt a dæmone correpti : non est autem hoc verum, ut mihi videtur. Qui enim a dæmone corripiuntur, vel perpetuo insaniunt, et nunquam precantur ; vel ex intervallo, et communicare eis permittitur : quod iis, qui cum bestiis coierint, ex hoc loco non conceditur. Hibernantes ergo proprie appellabuntur, qui stant in narthece, et divinas Scripturas audiunt ; qui locum eorum tenent, qui hieme seu tempestate B agitantur, et in ecclesiasticum salutis portum ingredi non sinuntur. Quod autem ita sit, ex iis manifestum est, quæ in canonem superiorem dicta sunt. Quoniam enim in illo de aliis quidem locis, substrationis scilicet et communionis, quæ consentanea fuerunt, Patres jussere, de auditione autem nihil penitus tractarunt : hic de hoc quoque loco definierunt, ut illic subanditur. Neque enim fieri poterat, ut qui sic puniretur, ante substrationem in loco audientium non staret.

ZONAR. Qui cum bestiis rem habuere, et lepra infecti, hoc est, impuri pollutique sunt (hoc autem ex Mosaicæ legis præscripto, quem lepra invasisset pollutum existimante), vel qui lepra infecti fuere, C hoc est, a quibus ipsæ quoque bestiæ pollutæ sunt, inter hibernantes, hoc est, cum hibernantibus orare synodi decreto jubentur. Hibernantes porro nonnulli dæmone correptos dicunt ; sed ego eos hoc loco a synodi Patribus intelligi haud existimo. Nam dæmone correpti vel omnino furiosi sunt, ac perpetuo insanientes nullo unquam tempore precationi vacant ; vel ex intervallo laborant, eisque interea, dum sui compotes sunt, ex Timothei Alexandrini canone tertio, etiam communicare permissum. Quod si cum iis, qui ex intervallo a dæmone agitantur, sine discrimine bestiariis hujusmodi desultoribus precari concessum sit ; quæcunque superiori canone de variis peccantium ordinibus constituta fuerant, hic canon evertit. Quid sit igitur inter hibernantes orare haud facile dixerim.

« ἤτοι λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἁγία « σύνοδος εἰς τοὺς χειμαζομένους (85) εὔχεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων ἱκανῶς διελάβομεν ἐν τῷ προλαβόντι κανόνι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, λεπροὺς τούτους κατονομάζων, ἤτοι ἀκαθάρτους, καὶ μεμιασμένους, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, διορίζεται εὔχεσθαι αὐτοὺς εἰς τοὺς χειμαζομένους. Εἶπον οὖν τινες χειμαζομένους εἶναι τοὺς δαιμονῶντας· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Οἱ γὰρ δαιμονῶντες ἢ διόλου μεμήνασι καὶ οὐδέποτε εὔχονται, ἢ ἐκ διαλείμματος, καὶ μεταλαμβάνειν παραχωροῦνται· ὅπερ εἰς τοὺς ἀλογευομένους ἀπεντεῦθεν οὐ παραχωρεῖται. Χειμαζόμενοι τοίνυν κληθήσονται κυρίως οἱ ἐν τῷ νάρθηκι ἱστάμενοι, καὶ ἀκροώμενοι τῶν θείων Γραφῶν, τόπον ἐπέχοντες χειμαζομένων, καὶ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν λιμένα τῆς σωτηρίας εἰσελθεῖν μὴ παραχωρούμενοι. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν ῥηθέντων εἰς τὸν διελθόντα κανόνα. Ἐπεὶ γὰρ ἐκείνῳ περὶ μὲν τῶν ἄλλων τόπων, ἤγουν τῆς ὑποπτώσεως καὶ τῆς κοινωνίας, τὰ εἰκότα οἱ Πατέρες παρεκελεύσαντο, περὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως οὐδέν τι διέλαβον· ὥρισαν ἐνταῦθα καὶ τὰ περὶ τοῦ τοιούτου τόπου, ὡς ἂν κἀκεῖσε ἐξακούηται. Ἀδύνατον γὰρ ἦν τὸν οὕτως ἐπιτιμώμενον μὴ στῆναι εἰς τὸν τόπον ἀκροωμένων πρὸ τῆς ὑποπτώσεως.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ζώοις ἀλόγοις συμφθαρέντας καὶ λεπροὺς ὄντας, ἀντὶ τοῦ ἀκαθάρτους, μεμιασμένους (τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ὃς τοὺς λεπροὺς ἀκαθάρτους ἐνόμιζεν) ἤτοι λεπρώσαντας, ἤγουν καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα μιάναντας, τούτους ἡ σύνοδος διετάξατο εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι, ἤτοι μετὰ τῶν χειμαζομένων. Χειμαζομένους δέ τινες καλοῦσι τοὺς δαιμονῶντας· οὐκ οἶμαι δὲ τούτους λέγειν ἐνταῦθα τοὺς τῆς συνόδου Πατέρας. Οἱ γὰρ δαιμονῶντες ἢ διόλου μεμήνασι, καὶ οὐδέποτε εὔχονται, ἀδιάλειπτον ἔχοντες τὴν μανίαν, ἢ ἐκ διαλειμμάτων πάσχουσι, καὶ ἐν τοῖς διαλείμμασιν, ὅτε σωφρονοῦσι, καὶ μεταλαμβάνειν παραχωροῦνται, κατὰ τὸν γʹ κανόνα τοῦ Ἀλεξανδρέως Τιμοθέου. Εἰ οὖν τοῖς ἐκ διαλειμμάτων δαιμονῶσι συνεύξονται ἀδιαστίκτως οἱ ἀλογευσάμενοι, ἠπράκτησαν διὰ τούτου τοῦ κανόνος αἱ αἱρέσεις καὶ διαστίξεις τοῦ προλαβόντος κανόνος. Τί οὖν ἐστι τὸ εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι, οὐκ ἔχω εἰπεῖν.

Guill. Beveregii notæ.

Mosaica. Quod ait, qui lepra infecit, tantum valet, ac si diceret, polluit, jumenta scilicet. Hibernantes autem vocat a dæmone tortos, ut aliqui tradunt. Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Isidorus Mercator hunc canonem sic interpretatur, *Hos eodem sane non solum leprosos crimine hujusmodi factos, sed et alios isto suo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempestate jactantur, qui a nobis Energumeni appellantur.* Dionysius Exiguus, *Eos qui irrationabiliter vixerunt, et lepra inusti criminis alios polluerunt, præcepit sancta synodus inter eos orare qui spiritu periclitantur immundo*, ubi observetur hos ambos cum scholiaste Harmeno- D puli vocem λεπρώσαντας in textu active interpretari.

(85) *Εἰς τοὺς χειμαζομένους*. De his fusius commentati sumus in annotationibus ad undecimum canonem primæ synodi œcumenicæ, Nicææ habitæ, quas consulas : hic interim observamus, Balsamonem inter et Zonaram convenire, nonnullos asseverasse χειμαζομένους hoc in loco eosdem esse atque δαιμονῶντας. Quod cum Alexius Aristenus asseruerit, veri saltem simile est, eum unum ex iis esse, quos illi ita dixisse scribunt : atque ejus proinde scholia iis lecta fuisse.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ λεπρὸς ἀλογευσάμενος, ἢ καὶ λεπρώσας, τοῖς χειμαζομένοις συνευχοίτο. »

Ἐπειδὴ ἀκάθαρτος ἦν ὁ λεπρὸς ἐν τῷ νόμῳ τῷ τοῦ Μωσέως, κατὰ τοῦτο καὶ ὁ κανὼν τὸν ἀλογευσάμενον ὡς ἀκάθαρτον κατονομάζει λεπρόν. Βούλεται οὖν τοὺς τοιούτους τοὺς ἐν γυναιξὶ παρὰ φύσιν, ἢ ἐν ἄῤῥεσιν, ἢ ἐν ἀλόγοις τὴν αἰσχύνην ἐργαζομένους, καὶ λεπρώσαντας ἑαυτούς, ἢ καὶ ἑτέροις τῆς οἰκείας μεταδόντας ἀκαθαρσίας, ὡς καταχόρως χρησαμένους τῷ πάθει, μετὰ τῶν χειμαζομένων συνεύχεσθαι. Χειμαζόμενοι δέ εἰσι, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, οἱ ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ κατεχόμενοι, οἳ μετὰ τῶν πιστῶν οὐ συνεχωροῦντο εὔχεσθαι, ἀλλὰ τόπους εἶχον ἀφωρισμένους, καὶ ηὔχοντο ἐν αὐτοῖς. B Ζήτει τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα ξβ' καὶ ἑξηκοστὸν τρίτον· καὶ εὑρήσεις ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀσελγειῶν ἥττονα τὰ ἐπιτίμια.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Εἴ τινες ἐπίσκοποι κατασταθέντες, καὶ μὴ δεχθέντες ὑπὸ τῆς παροικίας ἐκείνης εἰς ἣν ὠνομάσθησαν, ἑτέραις βούλοιντο παροικίαις ἐπιέναι, καὶ βιάζεσθαι τοὺς καθεστῶτας, καὶ στάσεις κινεῖν κατ' αὐτῶν, τούτους ἀφορίζεσθαι. Ἐὰν μέντοι βούλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθέζεσθαι, ἔνθα ἦσαν πρότερον πρεσβύτεροι, μὴ ἀποβάλλεσθαι αὐτοὺς τῆς τιμῆς· ἐὰν δὲ διαστασιάζωσι πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐκεῖ ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοῖς καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἐκκηρύκτους. » C

ΒΑΛΣ. Ὁ ιδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ ιε' καὶ ὁ λς', ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ιζ', καὶ ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, πολλά τινα διαλαμβάνουσι περὶ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων, καὶ μὴ δεχομένων ὑπὸ τῶν παροικιῶν αὐτῶν· καὶ ἀνάγνωθι τούτους. Ὁ μέντοι παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς μὴ δεχθέντας ἐπισκόπους, εἰς ἃς ὠνομάσθησαν παροικίας, μὴ ἀπέρχεσθαι εἰς ἑτέρας, καὶ βιάζειν τοὺς προέδρους αὐτῶν, καὶ μήτε μὴν διεγείρειν κατὰ τούτων τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κληρικούς τε καὶ λαϊκούς. Τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἀφορίζεσθαι. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Καὶ ποῖος ἔσται τόπος κατοικίας τοῖς τοιούτοις; ἐπήγαγον οἱ Πατέρες ὡς, εἰ βούλοιντο οἱ χειροτονηθέντες διάγειν D εἰς ἑτέρας παροικίας, ἤγουν εἰς τὰς προτέρας κατοικίας αὐτῶν, καὶ ἀνέχονται εἰς πρεσβυτέρου τόπον καθῆσθαι, οὐ κωλυθήσονται· τοίνυν καὶ οὕτω μὲν ποιοῦντες ἀνενόχλητοι διατηρηθήσονται, ἔχοντες τὴν τοιαύτην τιμήν. Ἐὰν δὲ στάσεις καὶ διαφορὰς ἔχωσι μετὰ τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, ἀφαιρεθήσονται καὶ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμήν, καὶ γενήσονται ἐκκήρυκτοι. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, μὴ εἴπῃς τοὺς μὴ δεχθέντας ἐπισκόπους καθῆσθαι εἰς τοὺς τόπους τῶν πρεσβυτέρων διὰ ὑπόπτωσιν τῆς τιμῆς τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον τόπον τοῦ πρεσβυτερίου μείζονα. Τυχὸν γάρ τινος ἐξ αὐτῶν ὄντος ἀπὸ Ἡρακλείας, καὶ ὑποστρέψαντος εἰς ταύτην, οἱ μὲν πρεσβύτεροι,

A ARIST. « Leprosus qui bestias iniit, vel etiam lepra infecit, cum hibernantibus comprecetur. »

Quandoquidem immundus erat in lege Mosaica leprosus, idcirco canon eum qui jumenta iniit, ut immundum vocat leprosum. Vult itaque eos qui cum mulieribus præter naturam, aut cum masculis, aut cum bestiis turpitudinem commiserunt, seque leprosos reddiderunt, et aliis de sua impertiuntur immunditia, ut immodice utentes passione, cum hibernantibus comprecari. Hibernantes autem sunt secundum magnum Dionysium qui a spiritu pravo vexantur, qui cum fidelibus orare non permittebantur, sed loca habebant præscripta et in iis preces effundebant. Quære Basilii magni canones 62 et 63, et ob eamdem lasciviam pœnas minores invenies.

395 CANON XVIII.

« Si qui constituti episcopi, et ab illa parœcia, in quam nominati fuerunt, non suscepti, alias velint parœcias invadere, et iis, qui constituti sunt, vim afferre, et seditiones adversus illos excitare, eos segregari. Sin autem velint in presbyterio residere, in quo prius erant presbyteri, ipsos honore non moveri: quod si etiam adversus eos, qui illic constituti sunt, episcopos, seditiones excitaverint, honorem quoque presbyterii ab eis auferri, et illos abdicatos effici. »

BALS. Quartus decimus canon sanctorum apostolorum et quintusdecimus et tricesimus sextus, quin etiam septimus decimus et octavus decimus canon Antiochenæ synodi, multa tractant de episcopis, qui ordinantur, et a suis parœciis non suscipiuntur; et lege eos. Præsens vero canon decernit, ut episcopi, qui non sunt suscepti in parœcias in quas nominati sunt, in alias non abeant, nec earum præsulibus vim afferant; neque adversus eos clericos suos et laicos excitent: ii vero, qui tale quid faciunt, segregentur. Tanquam vero dixerit aliquis, Et quisnam erit eis locus habitationis? subjunxerunt Patres, quod si velint quidem, qui ordinati sunt, in aliis parœciis degere, scilicet in suis prioribus habitationibus, et in presbyteri loco residere sustineant, non prohibebuntur; et si sic agant, omnis molestiæ expertes conservabuntur, eum honorem habentes: sed si cum illius loci episcopo seditiones dissensionesque excitaverint, presbyteri quoque eis honor detrahetur, et abdicati erunt. Hæc cum canon decernat, ne dixeris episcopos, qui suscepti non sunt, in locis presbyterorum sedere, ut deprimatur honos episcopalis dignitatis, sed quod non sit alius locus major presbyteratu. Si quis enim forte eorum sit Heracleanus, et eo redierit, presbyteri quidem, quorum aliquando unus erat et ipse electus, sacerdotum locos obtinebunt; hic vero ad episcopalem dignitatem provo-

tus, cum reliquis Heracleæ episcopis sedebit; septa autem transiliens, hoc est metropolitani locum sibi usurpans, non exaudietur. Eum enim tunc cum presbyteris sedere, quando est aliorum episcoporum sedes, est ignominia episcopatus. Debes ergo facti speciem sic hoc in loco ponere, quod ejus loci episcopus non habebat alios episcopos qui una cum eo agerent; sed solos presbyteros, qui etiam simul sedebant. Presbyteratus autem honorem ab eo, qui sic agit, auferri, et abdicatum fieri, ne intellexeris de depositione accipi; sed de ejus sola honoris ablatione: scilicet ne, ut cum sacerdotibus quidem sedeat, dignus habebitur.

A ὡς εἴς ποτε ἦν καὶ ὁ ψηφισθεὶς, τοὺς τῶν ἱερέων ἕξουσι τόπους· οὗτος δὲ εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προαναβιβασθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἡρακλείας καθίσει· καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶν, τουτέστιν, ἰδιούμενος τὸν τοῦ μητροπολίτου τόπον, οὐκ εἰσακουσθήσεται. Τὸ γὰρ καθῆσθαι τοῦτον μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, ὅτε καὶ ἑτέρων ἐπισκόπων καθέδρα ἐστὶν, ὕβρις ἐστὶ τῆς ἀρχιερωσύνης. Ὀφείλεις οὖν ἐνταῦθα θεματίσαι, ὅτι ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος οὐκ εἶχε συνόντας αὐτῷ καὶ ἑτέρους ἐπισκόπους, ἀλλὰ μόνους πρεσβυτέρους, οἳ καὶ συνεκάθηντο. Τὸ ἀφαιρεῖσθαι δὲ τὸν παρὰ ταῦτα ποιοῦντα τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ γίνεσθαι ἐκκήρυκτον, μὴ νοήσῃς ἐκλαμβάνεσθαι εἰς καθαίρεσιν, ἀλλ' εἰς μόνην ὑπόπτωσιν τῆς τιμῆς τούτου, ἤγουν οὐδὲ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καθῆσθαι ἀξιωθήσονται.

ZONAR. Si qui forte postquam episcopi constituti, hoc est creati sunt, in ea parœcia ad quam nominati, cujusque videlicet episcopi dicti sunt, haud recipiantur; alteram vero ipsi parœciam, hoc est, alteram ecclesiam conventumque fidelium invadant, ac iis, qui in illa constituti, qui illius scilicet parœciæ episcopi creati sunt, vim afferant, seditionibusque perturbent: segregari eos, ita ut nequaquam eodem cum episcopis honore afficiantur, hic canon decernit. Si vero cum sacerdotibus assidere velint, id obtinere, ut scilicet sacerdotalem habeant dignitatem, haud vetat. Quod si eos quoque, qui illic degunt, episcopos seditionibus vexent, sacerdotis quoque dignitate privari, et abdicatos effici, hoc est ab Ecclesia expelli jubet.

B ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τινες ἐπίσκοποι κατασταθέντες, ἀντὶ τοῦ χειροτονηθέντες, μὴ δεχθῶσι παρὰ τῆς παροικίας εἰς ἣν ὠνομάσθησαν, ἧς ἐπεκλήθησαν δηλονότι ἐπίσκοποι· ἐπέλθωσι δὲ ἑτέρᾳ παροικίᾳ, ἤγουν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀθροισμῷ πιστῶν, καὶ βιάζωνται τοὺς καθεστῶτας ἐκεῖ, τοὺς κεχειροτονημένους ἐν τῇ παροικίᾳ ἐκείνῃ, καὶ στάσεις κινῶσι κατ' αὐτῶν, τούτους ὁ κανὼν ἀφορίζεσθαι κελεύει, ὥστε μὴ συντιμᾶσθαι τοῖς ἐπισκόποις. Εἰ δὲ βούλοιντο συγκαθῆσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, τούτου τυγχάνειν, ἤτοι πρεσβυτέρου ἔχειν τιμήν. Ἐὰν δὲ στάσεις κινῶσι πρὸς τοὺς ὄντας ἐκεῖ ἐπισκόπους, τότε καὶ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τιμῆς στερεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ γίνεσθαι ἐκκηρύκτους, τουτέστι καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκπτώτους.

ARIST. « Episcopus constitutus, si ab ecclesia in « quam electus est, non recipiatur, sed aliis episcopis molestiam exhibeat, excommunicetur. « Si vero presbyteris annumerari velit, annumeretur. At si ab episcopis ibi constitutis dissideat, etiam presbyteri honore privetur. »

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐπίσκοπος καταστὰς, εἰ οὐ δέχεται « παρὰ τῆς παροικίας εἰς ἣν ἐκλήθη, ἀλλ' ἑτέροις « ἐπισκόποις ἐνοχλεῖ, ἀφοριζέσθω. Εἰ δὲ τοῖς « πρεσβυτέροις ἐθέλει συναριθμεῖσθαι, συναριθμείσθω· εἰ δὲ καὶ τοῖς ἐκεῖ ἐπισκόποις διὰ « στασιάζοι, ἀπωθείσθω καὶ τῆς πρεσβυτέρου « τιμῆς. »

396 Qui episcopus fit, et non acceptus est a populo cujus curam sibi habet commissam, si aggressus fuerit in alterius parœcia munus aliquid episcopale obire, et ibi constitutis episcopis tumultum aliquem inducere, segregabitur. Si autem inter presbyteros recenseri velit, et cum eis sedere, et æquali gaudere honore, iis connumerabitur. Si autem contra episcopos ibi constitutos seditiones excitet, et jus aliquid episcopale usurpet, etiam isto presbyterorum honore privabitur, et segregabitur.

Ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος, καὶ μὴ προσδεχθεὶς παρὰ τοῦ λαοῦ, ὧν τὴν φροντίδα ἐνεχειρίσθη, εἰ ἐπιχειρήσει ἐν ἀλλοτρίᾳ παροικίᾳ ἐπισκοπικόν τι δίκαιον ἐνεργῆσαι, καὶ τοῖς ἐκεῖσε ἐπισκόποις ὄχλησίν τινα ἐπαγαγεῖν, ἀφορισθήσεται. Εἰ δὲ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐθέλει συναριθμεῖσθαι, καὶ συγκαθῆσθαι αὐτοῖς, καὶ τῆς ἴσης ἀπολαύειν τιμῆς, συγκαταλεγήσεται τούτοις. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐκεῖσε καθεστῶ-
D τας ἐπισκόπους διαστασιάζει, καὶ ἐπισκοπικά τινα δίκαια ὑφαρπάζει, καὶ τὴν τιμὴν ταύτην τῶν πρεσβυτέρων ἀφαιρεθήσεται, καὶ ἀφορισθήσεται.

CANON XIX.

« Quicunque virginitatem profitentes, professionem « suam irritam reddunt, ii bigamorum definitionem impleant. Virgines autem, quæ cum « quibusdam tanquam cum fratribus congrediuntur, prohibuimus. »

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

« Ὅσοι, παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν « ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. Τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένους « τισὶν, ὡς ἀδελφοῖς (86), ἐκωλύσαμεν. »

Guill. Beveregii notæ.

(86) Ὡς ἀδελφοῖς. Sic præter Bodleianum nostrum codicem, Ætoniensis etiam legit, nam Tilianus Hervetus vertit, *tanquam cum fratribus*. Sed ms. Amerbachianus legit ἀδελφούς. Joannes Antiochenus et Parisiensis pariter atque Zonaræ editio, ὡς ἀδελφάς. Et sic sane omnes Latini interpretes

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀθετήσαντας τὴν πρὸς Θεὸν γενομένην παρ' αὐτῶν ἐπαγγελίαν χάριν τοῦ παρθενεύειν οἱ Πατέρες καθυποβάλλουσι ὅρῳ διγάμων, τουτέστιν ἐπιτιμίῳ. Ἐπεὶ δέ τινες, ὡς ἔοικε, παρθενεύειν ὁμολογήσασαι ἐσκανδάλιζον πολλοὺς διὰ τὸ συνοικεῖν μετά τινων ἀνδρῶν, λεγομένων εἶναι ἀδελφῶν αὐτῶν, ἐκώλυσαν οἱ Πατέρες καὶ τοῦτο. Ἀθέτησιν δὲ ἐνταῦθα τῆς διὰ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελίας μὴ εἴπῃς πορνείαν, ἀλλὰ τὸν νόμιμον γάμον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπὸ μόνου ἐπιτιμίου διγάμων κολάζουσι τούτους. Εἰ γὰρ ἐπόρνευσάν τινες ἐξ αὐτῶν, τιμωρηθήσονται διὰ ἐπιτιμίων τοὺς πόρνους κολαζόντων. Παρθένους μέντοι ὀφείλεις εἰπεῖν ἐνταῦθα, ἄνδρας δηλονότι καὶ γυναῖκας, μὴ τοὺς ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ ἐπιλεξαμένους τὸν μονήρη βίον, ἀλλ' ἑτέρους τινὰς μετὰ λαϊκοῦ σχήματος προσερχομένους τῷ Θεῷ, καὶ παρθενεύειν ἐπαγγελλομένους. Οἱ γὰρ τὸν μονήρη βίον ἐπιλεξάμενοι, ἀθετοῦντες τὴν πρὸς Θεὸν ὁμολογίαν αὐτῶν, καὶ γάμοις προσομιλοῦντες, οὐκ ἐπιτιμίῳ διγάμων καθυποβληθήσονται, ἀλλὰ διασπωμένου τοῦ γάμου ὡς ἀνυποστάτου, μεγάλως κολασθήσονται, καὶ τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἀπεχάρησαν, παραδοθήσονται, καθὼς καὶ ἐν ἑτέροις κανόσιν εἴπομεν διαφόροις. Ἐπεὶ δὲ ὁ μέγας Βασίλειος διορίζεται ἐν ιη' κανόνι αὐτοῦ ὡς μοιχαλίδα καταкρίνεσθαι τὴν ἀθετήσασαν παρθενίαν, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμολογίαν αὐτῆς · ἀνάγνωθι τοῦτον, καὶ τῆς ς' συνόδου κανόνα ις'.

BALS. Eos, qui suam Deo professionem voluntque de virginitate servanda irritum reddunt, Patres digamorum definitioni, hoc est pœnæ, subjiciunt. Quia autem nonnullæ, virgines se futuras professæ, multos offendebant, eo quod cum quibusdam viris qui dicebantur esse fratres earum, habitarent; hoc quoque Patres prohibuerunt. Voti autem virginitatis infirmationem ne hic esse fornicationem dixeris, sed legitimum matrimonium. Propterea enim et eos sola digamorum pœna afficiunt. Si qui etenim ex ipsis fornicati fuerint, punientur pœnis quæ fornicatoribus infliguntur. Debes autem hic virgines dicere, viros scilicet et feminas, non qui mundo renuntiavere, et vitam monasticam elegere: sed alios quosdam cum laico habitu ad Deum accedentes, et virginitatem profitentes. Qui enim vitam monasticam elegerunt, suam Deo professionem irritam facientes, et se matrimonio conjungentes, digamorum pœnis non subjicientur, sed divulso et separato matrimonio, ut quod non possit consistere, valde punientur, et monasterio, in quo tonsi sunt, tradentur; sicut in aliis diversis canonibus diximus. Quia autem magnus Basilius in suo canone 18 definit, eam ut adulteram condemnari, quæ virginitatem, suam Deo promissionem, fecit irritam; lege eum, et sextæ synodi canonem 16.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ παρθενεύειν ἐπαγγελλόμενοι, κἂν ἄνδρες εἶεν κἂν γυναῖκες, ἀθετοῦντες τὰς ἐπαγγελίας αὐτῶν, τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν διγάμων ὑποβαλλέσθωσαν. Ὅρον γὰρ τὸν τύπον καὶ τὸν κανόνα λέγει, ἤγουν ὅσα περὶ τῶν διγάμων κεκανόνισται καὶ διατετύπωται, ταῦτα κρατήσει καὶ ἐπ' αὐτῶν, ὥστε μετ' ἐνιαυτὸν δέχεσθαι. Κωλύει δὲ ὁ κανὼν τὰς παρθενίαν ἐπαγγελλομένας συνέρχεσθαι (87) ἀνδράσιν, ἀντὶ τοῦ συζῆν, συνοικεῖν, ἀδελφὰς ἑαυτὰς ὀνομαζούσας τῶν οἷς συνδιάγουσιν, ἵνα μηδὲ ὑποψία τις ἢ κατ' αὐτῶν ἀπρεπής. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ κανόνι αὐτοῦ, τῷ κρίματι τῆς μοιχείας ὑποκεῖσθαι τὴν ὁμολογήσασαν παρθενεύειν, καὶ μὴ τὴν ὁμολογίαν φυλάξασαν, ἀπεφήνατο.

ZONAR. Qui virginitatem, sive viri, sive mulieres, sunt professi, si fidem promissi fregerint, digamorum pœnis subjiciantur. Definitionis enim nomine canonem et constitutionem intelligit; ut quæcunque nimirum de digamis constituta ac decreta sunt, ab iis quoque serventur, ac non nisi lapso demum anno admittantur. Quod autem aliquæ mulieres virginitatem professæ se cum viris sociarent, hoc est vitam simul ac sub eodem tecto degerent, sorores eorum quibuscum conversantur se nominantes, ne qua in eos incommodior suspicio oriretur, id quoque hic canon vetat. Magnus vero Basilius decimo octavo canone, quæ condictam virginitatem violaverit, adulterii judicio ac pœnis obnoxiam esse demonstrat.

Guill. Beveregii notæ.

fregerunt. Namque ultimam hanc præsentis canonis partem Isidorus Mercator sic vertit, *Virgines autem puellas, quæ tanquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab earum consortio prohibemus.* Dionysius Exiguus, *Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus, tanquam sorores, habitare prohibemus.* Vetus interpres, *cui* (l. quæ) *vero convenerint virgines aliquibus sicut sorores vetamus.* Sed sensus in utraque lectione idem est. Nam tantumdem est virgines viros vocare fratres, atque viros istos eas vocare sorores. Mos enim, ut videtur, tum temporis obtinebat, ut virgines nonnullæ cum viris tanquam cum fratribus suis cohabitarent, quæque ab iis propterea *Sorores* dictæ sunt, et nonnunquam ἀγαπηταὶ *dilectæ*, ut et viri isti ἀγαπητοὶ *dilecti* earum ab ipsis nuncupati sunt. Quod etiam a Justiniano diaconissis ordinandis prohibetur edicente *Volumus autem et ipsas, quæ ad ordinationem perducuntur, diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate non cum aliquo cohærentes, aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos* (*talibus enim nominibus utentes maligna suspicione suam replent vitam*) *sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis, filiis, aut vere fratribus.* Justinian. Novel. 6, c. 6, ubi ultima verba, *aut vere fratribus*, indigitant, eas cum aliquibus tanquam fratribus, qui tamen *vere* fratres non erant cohabitare solitas. Et hujusmodi sane virgines eædem fuerunt, quæ a concilio Nicæno primo συνείσακτοι dictæ sunt; utpote quas præsens etiam canon vocat τὰς συνερχομένας παρθένους τισίν, ὡς ἀδελφοῖς. De quibus in annotationibus ad tertium dicti Nicæni concilii canonem fusius disseruimus.

(87) *Ἐπαγγελλομένας συνέρχεσθαι.* Codex Amerbachianus, necnon Gallandi legit ἐπαγγελλομένας φυλάττειν συνέρχεσθαι.

ARIST. « Qui virginitatem professus est, et votum irritum facit, quadriennio segregetur. Et virgines ad aliquos tanquam fratres ne accedant. »

Hic quidem canon in latitudine sua eum qui virginitatem professus est, eamque rejicit, digamorum definitionem explere jubet. Digami autem pœna, ut dicit quartus Basilii magni canon, hoc est, nempe anno segregari : quamvis alii Patrum eum biennio segregant. Sed idem Basilius magnus in undevicesimo suo canone docet quod virorum de virginitate professiones non novimus, præterquam si qui seipsos monachorum ordini connumerant : sed et de viris istis qui cœlibatum professi sunt consentaneum videtur, ut ipsi interrogentur, et evidens
397 eorum accipiatur professio, ut postquam professionem suam irritam fecerint, et ad carnalem et voluptariam vitam retrocesserint, eorum qui fornicantur pœnæ subjiciantur. Qui hujus itaque canonis synopsim fecit digamorum segregationem in latitudine positam in eum qui cœlibatus professionem irritam facit transtulit. Quod autem a Basilio magno infertur, tali opponitur, videlicet fornicatorum pœna. Tandem autem talium pœna septem est annorum, istis duos annos deflentibus, duos audientibus, alios autem duos substratis, et in unum cum fidelibus consistentibus, octavo vero ad sacramentorum participationem admissis, ut quinquagesimus ejusdem Basilii magni canon statuit. Inveniuntur autem quandoque nonnulli qui fornicationis pœnæ obnoxii sunt, et quatuor annis castigantur : uno quidem deflentes extra ecclesiæ ambitum stantes, secundo autem ad auditionem admissi, tertio ad pœnitentiam cum substratis collocati, quarto autem cum populo conveniunt, ab oblatione abstinentes ; et in quinto boni communionem consequentes : ut qui mulieres vel clam vel vi a se vitiatas habent, quemadmodum vicesimus secundus ejusdem sancti canon statuit. Secundum illum canonem, ut videtur, qui hujus canonis synopsim fecit, minorem fornicatorum pœnam, sive quadriennium apposuit. Prohibet autem et hic canon virgines cum viris sub quocunque prætextu conversari.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐπαγγειλάμενος παρθενίαν, καὶ ἀθετῶν, τετραετίαν ἀφοριζέσθω· καὶ αἱ παρθένοι, ὡς ἀδελφοῖς τισι μὴ προσίτωσαν. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος, ἐν τῷ πλάτει τὸν ἐπαγγειλάμενον παρθενίαν, καὶ ἀθετοῦντα αὐτὴν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληροῦν ἀπαιτεῖ. Τὸ δὲ ἐπιτίμιον τοῦ διγάμου, ὡς ὁ τέταρτος κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου λέγει τοῦτό ἐστι· τὸ ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι· κἂν ἄλλοι τῶν Πατέρων ἐπὶ διετίαν τοῦτον ἀφώρισαν. Ὁ δὲ αὐτὸς μέγας Βασίλειος, ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κανόνι αὐτοῦ παρίστησιν ὡς Ὁμολογίας ἀνδρῶν περὶ παρθενίας οὐκ ἔγνωμεν· εἰ μή πού τινες ἑαυτοὺς τῷ τῶν μοναζόντων τάγματι κατηρίθμησαν· πλὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν παρθενίαν ἐπαγγελλομένων, ἐκεῖνο προσῆκον ἡγεῖται εἶναι, τὸ ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν ἐναργῆ λαμβάνειν· ὥστε, ἐπειδὰν τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν ἀθετήσωσι, καὶ πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον μετατεθῶσι, τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ αὐτοὺς καθυπάγεσθαι. Ὁ γοῦν συνοψίσας τὸν παρόντα κανόνα τὸν μὲν ἐν τῷ πλάτει κείμενον ἀφορισμὸν τῶν διγάμων τῷ ἀθετοῦντι τὴν παρθενίαν παρέδραμε· τὸ δὲ παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπαγόμενον τῷ τοιούτῳ προσέθετο· ἤγουν τὸ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμιον. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἐπιτίμησις τῶν τοιούτων ἐν ἑπτά ἐστιν ἔτεσι· δύο μὲν προσκλαιόντων, δύο δὲ ἀκροωμένων, ἐφ' ἑτέροις δὲ δυσὶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν ἑνὶ τοῖς πιστοῖς συνισταμένων, τῷ δὲ ὀγδόῳ παραδεχομένων εἰς τὴν μετοχὴν τῶν ἁγιασμάτων, καθὼς ὁ πεντηκοστὸς ἔννατος τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν διορίζεται· εὑρίσκονται δέ ποτε καί τινες τῷ τῆς πορνείας ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνοι ὄντες, καὶ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσι τὴν ἐπιτίμησιν ἔχοντες· ἐν ἑνὶ δὲ προσκλαίοντες, ἔξω τῶν περιβόλων τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενοι, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ εἰς ἀκρόασιν παραδεχόμενοι, ἐν τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ταττόμενοι· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, τῆς προσφορᾶς ἀπεχόμενοι· καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἐπιτυγχάνοντες· ὡς οἱ γυναῖκας ἔχοντες ἐκ διαφορᾶς λαθραίας, ἢ καὶ βιαιοτέρας, καθὼς ὁ εἰκοστὸς δεύτερος κανὼν τοῦ αὐτοῦ ἁγίου διαλαμβάνει· κατ' αὐτὸν τὸν κανόνα, ὡς ἔοικεν, τὸν παρόντα συνοψίσας κανόνα, τὸ ἧττον ἐπιτίμιον τῶν πορνευόντων, ἤγουν τὴν τετραετίαν, προσέθετο. Κωλύει δὲ ὁ κανὼν οὗτος καὶ τὰς παρθένους μετὰ ἀνδρῶν ὅλως συναναστρέφεσθαι καθ' οἱανδήτινα πρόφασιν.

CANON XX.

« Si alicujus uxor adulterata fuerit, vel quis eam adulteraverit, oportet eum in septem annis quod perfectum est assequi, per gradus qui eo deducunt. »

BALS. In septimo octogesimo et in nonagesimo octavo canone synodi in Trullo, de adultero et adultera sufficienter tractavimus. Præsens autem canon eos sancta communione dignos esse habendos decrevit, post septem annos in gradus pœnarum dispertitos. Lege et unum et vicesimum et vicesimum secundum canonem sancti Basilii.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Ἐάν τινος γυνὴ μοιχευθῇ, ἢ μοιχεύσῃ τις, ἐν ἑπτὰ ἔτεσι δεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ πζ' καὶ ϟη' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ἀρκούντως διελάβομεν περὶ μοιχαλίδος καὶ μοιχοῦ. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται ἀξιοῦσθαι τούτοις τῆς ἁγίας μεταλήψεως μετὰ ἑπτὰ ἔτη καταμεριζόμενα εἰς τοὺς βαθμοὺς τῶν ἐπιτιμίων. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κα' κανόνα καὶ κβ' τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν μοιχαλίδα καὶ τὸν μοιχὸν δι' ἑπτὰ ἐτῶν A ὥρισεν ἡ σύνοδος αὕτη εἰς τὸ τέλειον ἔρχεσθαι, ἤγουν εἰς τὴν ἁγίαν μετάληψιν· τοὺς δὲ ἑπτὰ ἐνιαυτοὺς καταμερίζεσθαι εἰς τοὺς τῶν ἐπιτιμίων βαθμούς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ μοιχαλὶς καὶ ὁ μοιχὸς ἑπταετίαν ἀφ- « οριζέσθωσαν. »

Καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς ἕβδομος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου ἐν ἑπτὰ ἔτεσι τῷ μοιχῷ ἐπάγει τὴν ἐπιτίμησιν, καθὼς δὴ καὶ ὁ παρὼν διαλαμβάνει κανών· ὥστε ἐνιαυτὸν μὲν ἕνα προσκλαίειν, διετίαν ἐπικροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω καταξιοῦσθαι τῆς προσφορᾶς, ἐὰν μετὰ δακρύων ποιήσεται τὴν μετάνοιαν. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὄγδοος B κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἐπιτιμᾷ τὸν μοιχόν· ὥστε ἐν τέσσαρσι μὲν προσκλαίειν, ἐν πέντε δὲ ἀκροᾶσθαι, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτειν, ἐν δυσὶ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐκπορνευουσῶν, καὶ ἀναι- « ρουσῶν τὰ γεννώμενα (88), καὶ σπουδαζουσῶν « φθόρια ποιεῖν· ὁ μὲν πρότερος ὅρος μέχρις « ἐξόδου ἐκώλυσεν, καὶ τούτῳ συντίθενται· φιλ- « ανθρωπότερον δέ τι εὑρόντες, ὡρίσαμεν δε- « καέτη χρόνον κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς ὡρι- « σμένους πληρῶσαι. »

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ ὅρου ἀρχαιοτέρου ἐκκλησιαστικοῦ κατὰ μόνας τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς τῆς τῶν θείων C ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἠξιοῦντο αἱ συλλαβοῦσαι λαθραίως, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐπιγνωσθῆναι ἀναιροῦσαι τὰ ἔμβρυα αὐτῶν καθ' οἱονδήτινα λόγον. Οἱ δὲ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες, φιλανθρωπευσάμενοι, ὥρισαν μετὰ δέκα ἐνιαυτοὺς μεριζομένους εἰς τοὺς τέσσαρας βαθμοὺς τῶν ἐπιτιμίων, ἤγουν εἰς τὸν τοῦ προσκλαίοντος, τὸν τοῦ ἀκροωμένου, τὸν τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ τὸν τοῦ συνεστῶτος, μεταλαμβάνειν αὐτάς. Φθόριον δέ ἐστιν ἅπαν φάρμακον φθεῖρον τὸ ἐγκυμονούμενον. Ἀνάγνωθι τὸν β' κανόνα τοῦ ἁγίου

ZONAR. Adulteram et adulterum, septem annorum spatio ad id quod perfectum est, sacram videlicet communionem synodus pervenire decernit. Septem porro annos pro variis pœnitentium gradibus dividi jubet.

ARIST. « Adultera et adulter septennio segre- « gentur. »

Et octogesimus septimus sextæ in Trullo synodi canon septem annorum pœnam adultero infert, quemadmodum et præsens canon constituit. Ut unum quidem annum defleat, biennium audiat, triennium substernatur, et septimo cum fidelibus conveniat, et sic oblatione dignus habeatur, si cum lacrymis pœnitentiam egerit. At quinquagesimus octavus Basilii magni canon adulterum quindecim annorum pœnæ subjicit : ut quatuor quidem defleat, quinque vero audiat, quatuor substernatur, duos cum fidelibus congregetur, et postea communione dignus censeatur.

398 CANON XXI.

« De mulieribus, quæ sunt fornicatæ, et fetus in « utero perimunt, et fetuum necatoriis medica- « mentis faciendis dant operam ; prior quidem « definitio usque ad vitæ exitum prohibebat, et « ei quidam assentiuntur; sed humanitate ta- « men utentes, decrevimus ut decennium per « gradus præfinitos impleant. »

BALS. Antiquiore ecclesiastica definitione, in sola ultima respiratione divinorum sacramentorum participatione dignæ habebantur eæ, quæ cum clam concepissent, ne id cognosceretur, suos fetus in utero necabant quovis modo. Hujus autem synodi Patres, usi humanitate, post decem annos in pœnarum quatuor gradus dispertitos, scilicet ejus qui deflet, ejus qui audit, ejus qui supplex substernitur, et ejus qui ad preces fidelium congregatur, eas posse sacramentis communicare statuerunt. Φθόρια autem dicuntur omnia medicamenta, quæ, quod in utero conceptum est, peri-

Guill. Beveregii notæ.

(88) *Καὶ ἀναιρουσῶν τὰ γεννώμενα*. Fetum in utero necare Tertullianus olim interdictum asserit, dicens, *Nobis vero homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est prohibere nasci : nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet ; homo est et qui est futurus, et fructus omnis jam in semine est.* Tertull. *Apol.* c. 9. De hoc atroci flagitio intelligendus est Lactantius, ubi ait, *Verum homines, ne quid sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc et simplicibus animis abnegant lucem non a se datam.* Lactant. l. VI, c. 20. Hoc autem per medicamenta quædam a mulierculis impense improbis epota perpetrari solet. De quibus Juvenalis *Satyr.* 6, ait :

Tantum artes hujus, tantum medicamina possunt,
Quæ steriles facit, atque homines in ventre necandos.

Et Minutius Felix in Octavio, dicens, *Vos enim video procreatos filios nunc feris et avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere elidere : sunt quæ in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis exstinguant, et parricidium faciant, antequam pariant.* De hoc facinore jus civile sic statuit, *Qui abortionis aut amatorium* D *poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur*, l. XXXVIII, sect. 5 *De pœnis.* Hujusmodi medicamenta, a præsenti quidem canone φθόρια dicuntur; sed a synodo Trullana, can. 91, ἀμβλωθρίδια appellantur. Quæ vox eodem sensu ab Athenagora quoque usurpatur, dicente, Καὶ οἱ τὰς τοῖς ἀμβλωθριδίοις χρωμένας, ἀνδροφονεῖν τε καὶ λόγον ὑφέξειν τῆς ἐξαμβλώσεως τῷ Θεῷ φαμεν, κατὰ ποῖον ἀνδροφονοῦμεν λόγον. Athenag. leg. pro Christian. In scholiis ad Basilic. lib. LX, tit. 39, ἀμβλωθρίδια scribitur. Ubi etiam legimus, καὶ αἱ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεύτριαί εἰσι, καὶ αὐταὶ καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια. Quæ ex nonagesimo primo synodi Trullanæ canone desumpta sunt. Suidas autem de voce Ἀμβλωθρίδιον ait, quod sit, αὐτό τε τὸ φθόριον φάρμακον, καὶ δὴ καὶ τὸ διαφθαρέν.

munt. Lege secundum canonem sancti Basilii, et nonagesimum primum synodi in Trullo, et eorum interpretationem.

ZONAR. Mulieres ex concubitu furtivo prægnantes, ne flagitium uterus prodat, fetum, aut gravi pondere ad alvum premendam superinjecto, aut epotis ad conceptum abigendum medicamentis, data opera interficiunt. Eas igitur mulieres toto vitæ tempore a communione arcendas, tantumque in extremo vitæ articulo ad sacrorum mysteriorum perceptionem admittendas, priori constitutione definitum esse hic canon affirmat. Nos vero, inquiunt synodi Patres, mitiore excogitato remedio, decennium constituimus; eoque per definitos gradus vicissim exacto, hoc est certo tempore in singulis pœnitentium locis, lugentium scilicet, audientium, in substratione degentium, et cum cæteris astantium, expleto, sacram illis communionem impertiri haud vetamus. Magnus quoque Basilius secundo ipsius canone, quæ mulieres sponte uterum vitiavere, decennil multa puniri jubet. Quamvis curationem non temporis longitudine, sed pœnitendi modo definiri oportere demonstret.

ARIST. « Meretrices medicamenta noxia accipientes, decennio subjiciantur. »

Mulieres quæ pharmaca noxia accipiunt ad fetus suos in utero necandos, decem annos castigentur. Duos quidem annos extra ecclesiæ ambitum stantes, et deflentes, tres autem ad basilicas fores immorantes, et divinas audientes Scripturas, aliud autem triennium in postica ambonis parte substratæ et cum catechumenis egredientes, unum autem annum cum fidelibus convenientes et precationum partem habentes. Et sic post hosce gradus perfectione dignæ habentur.

CANON XXII.

« De involuntariis cædibus, prior quidem constitutio jubet in septennio per præfinitos gradus esse perfecti participes: secunda vero quinquennii tempus implere. »

BALS. Magnus Basilius in suo canone octavo et in septimo quinquagesimo fusius de voluntariis et involuntariis cædibus disserit. Tu igitur illos perlege, tam accuratius disces, quænam involuntariæ sint et voluntariæ cædes; et quales illarum pœnæ. Lege et quæ a nobis scripta sunt, cum canonem 91 synodi in Trullo exponeremus.

399 ZONAR. Hic quidem canon voluntariam cædem communionis privatione multat, ejusque auctorem perpetuo a sanctorum perceptione extremo vitæ articulo duntaxat excepto arceri jubet, Magnus vero Basilius sexto et quinquagesimo canone viginti annorum spatium ei sceleri luendo constituit, idque ita describit; ut auctorem facinoris quadriennio lugere, quinquennio audire, septem annis substerni, et quatuor annis subsistere in fidelium conventu velit; quibus postmodum exactis, ad sacramentorum communionem admittendus sit.

A Βασιλείου καὶ τὸν ϙα' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Γυναῖκες λάθρα τισὶ μιγνύμεναι καὶ συλλαμβάνουσαι, ἵνα μὴ γνωσθῶσιν, ἀναιροῦσι τὰ ἔμβρυα ἐξεπίτηδες ἢ βάρη ταῖς κοιλίαις ἑαυτῶν ἐπιτιθεῖσαι καὶ συμπιέζουσαι ταύτας, ἢ φάρμακά τινα πίνουσαι, καὶ φθείρουσαι τὰ κυοφορούμενα. Ταύτας οὖν, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, ὅτι ὁ πρότερος ὅρος ἐπετίμησεν ἀκοινωνησίᾳ μέχρι θανάτου, καὶ ὥστε ἐν τῷ θνήσκειν μόνον ἀξιοῦσθαι τῆς θείας μεταλήψεως. Ἡμεῖς δὲ, φασὶν οἱ τῆς συνόδου Πατέρες, φιλανθρωπότερόν τι εὑρόντες, δεκαετίαν ὡρίσαμεν, ὥστε διὰ δέκα ἐτῶν καταμεριζομένων εἰς τοὺς ὡρισμένους βαθμοὺς, ἤτοι τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων, τὸν τοῦ B προσκλαίοντος, τὸν τοῦ ἀκροωμένου, τὸν τοῦ ὑποπίπτοντος, τὸν τοῦ συνεστῶτος, ἀξιοῦσθαι τῆς θείας μεταλήψεως. Καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος ἐν δευτέρῳ αὐτοῦ κανόνι, ταῖς κατ' ἐπιτήδευσιν φθειρούσαις τὰ ἔμβρυα δεκαετίαν ἐπιτιμᾷ. Λέγει δὲ δεῖν μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας ὁρίζειν τὴν θεραπείαν.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ πόρναι, λαμβάνουσαι φθόρια, δεκαετίαν ὑποπιπτέτωσαν. »

Αἱ δεχόμεναι δηλητήρια ἐπὶ τῷ τὰ ἔμβρυα αὐτῶν ἀνελεῖν, ἐπὶ δέκα ἐπιτιμάσθωσαν ἔτεσι· δύο μὲν ἔτη ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ἱστάμεναι καὶ προσκλαίουσαι, τρία δὲ παρὰ τοῖς βασιλικοῖς C ἑστῶσαι πυλῶσι, καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἀκροώμεναι· ἄλλην δὲ τετραετίαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τοῦ ἄμβωνος ὑποπίπτουσαι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων συνεξιοῦσαι, ἐπὶ δὲ ἐνιαυτὸν συνιστάμεναι τοῖς πιστοῖς, καὶ τῶν εὐχῶν κοινωνοῦσαι· καὶ οὕτω μετὰ τοὺς βαθμοὺς τούτους τῆς τελειώσεως ἀξιούμεναι.

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

« Περὶ ἀκουσίων φόνων ὁ μὲν πρότερος ὅρος ἐν ἑπταετίᾳ κελεύει τοῦ τελείου μετασχεῖν κατὰ τοὺς ὡρισμένους βαθμούς· ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταέτη χρόνον πληρῶσαι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ η' κανόνι αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ νζ' πλατύτερον περὶ φόνων ἑκουσίων D καὶ ἀκουσίων διαλαμβάνει. Καὶ ἀνάγνωθι τούτους, καὶ μάθοις ἀκριβέστερον ποῖοί τε εἰσὶν οἱ ἀκούσιοι φόνοι, καὶ τίνα τὰ κατὰ τούτων ἐπιτίμια. Ἀνάγνωθι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ϙα' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος μὲν ὁ κανὼν ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ κολάζει τὸν ἑκούσιον φόνον, μὴ συγχωρῶν μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων τὸν ἑκουσίως φονεύσαντα εἰ μὴ ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν πεντηκοστῷ ἕκτῳ κανόνι εἰκοσαετίαν ὁρίζει ἐπὶ τούτῳ, οὕτως αὐτὴν διαιρῶν· προσκλαίειν μὲν τετραετίαν, ἀκροᾶσθαι δὲ πέντε ἔτη, ὑποπίπτειν δὲ ἑπτὰ, καὶ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς ἐπὶ τετραετίαν, καὶ τούτων ἐκμετρουμένων μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἀκουσίως φονευτὴς πενταετίαν ὑπο- « πιπτέτω. »

Περὶ τοῦ ἀκουσίου φονευτοῦ οὗτος μὲν ὁ κανὼν πενταετίαν ὁρίζει εἰς ἐπιτίμησιν· ὁ δὲ νζ' τοῦ Βασιλείου κανὼν δύο ἔτη προσκλαίειν τὸν τοιοῦτον παρακελεύεται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις διατελεῖν, τέσσαρα ὑποπίπτειν, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς· ὥστε διὰ δεκαετίας τυγχάνειν τῆς τελειώσεως, καὶ ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

A ARIST. « Involuntarius sternatur homicida quin- « quennio sub. »

De involuntario homicida hic quidem canon quinquennium in pœnam statuit. At Basilii canon 57 duos annos talem deflere jubet, tres annos inter audientes agere, quatuor substerni, et uno anno cum fidelibus consistere, adeo ut post decennium perfectionem assequatur, et communione dignus habeatur.

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Περὶ ἑκουσίων φόνων ὑποπιπτέτωσαν μὲν (89), « τοῦ δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιού- « σθωσαν. »

ΒΑΛΣ. Τὰ τῶν ἑκουσίων φόνων ἐπιτίμια ὁ νς' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου ὑποτυποῖ· καὶ πρόσσχες μᾶλλον τοῖς ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Τίνες εἰσὶν ἀκούσιοι φόνοι καὶ τίνες ἑκούσιοι, ὁ μέγας Βασίλειος ἐν ὀγδόῳ αὐτοῦ κανόνι ὁρίζεται. Ἐν δὲ τῷ νζ' κανόνι ἐπὶ δεκαετίαν ἀκοινώνητον εἶναι τὸν ἀκουσίως φονεύσαντα διορίζεται. Οὕτω δὲ τὴν δεκαετίαν καταμερίζει εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων. Δύο μὲν, φησὶν, ἔτη προσκλαύσει ἔξω τοῦ ναοῦ ἑστώς· τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκροάσει ἔσται· τέσσαρα δὲ ἔτη ὑποπεσεῖται, καὶ ἐνιαυτὸν σταθήσεται, καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

CANON XXIII.

« De voluntariis cædibus, supplices quidem sub- « sternantur : eo autem quod perfectum est in « fine vitæ digni habeantur. »

BALS. Voluntariarum cædium pœnas canon 56 sancti Basilii describit : et magis mentem adhibe B iis, quæ in eo scripta sunt.

ZONAR. Quænam invitæ cædes, quæ vero voluntate susceptæ dici debeant, aperte octavo canone magnus Basilius constituit. Qui vero cædem invitus patravit, ei toto decennio communione interdictum esse quinquagesimo septimo canone jubet. Decennium porro pro variis pœnitentium locis ea ratione distribuit, ut duobus primum annis inter lugentes extra templi fores, tribus inter audientes degere, quatuor in substratione explere, extremo inter fideles consistere, ac ita deinceps illum ad sacramentorum communionem admitti licere decernat.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ αὐθαίρετος ἀνδροφόνος ἐν τῷ τέλει « τοῦ τελείου τυγχανέτω. »

Ὁ ἑκουσίως φονεύων ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιοῦται τῆς τελειώσεως, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαμβάνει, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ἕκτος κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ εἴκοσι ἔτεσιν τὸν ἑκούσιον φονέα ἀπείργει τῆς κοινωνίας· τέσσαρα μὲν ἔτη διοριζόμενος προσκλαίειν αὐτὸν, πέντε δὲ ἔτη ἀκροᾶσθαι, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν ὑποπίπτειν, καὶ ἐν τέσσαρσι συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων.

ARIST. « Voluntarius homicida in fine vitæ perfe- « ctionem consequatur. »

C Qui voluntarie aliquem occidit in vitæ exitu perfectione dignus censetur, et de sacramentis divinis participat, secundum præsentem canonem. At quinquagesimus sextus Basilii magni canon voluntarium homicidam viginti annos a communione arcet, quatuor quidem annos eum deflere jubens, quinque autem annos audire, septem substerni, et quatuor cum fidelibus consistere, et postea sacramentorum participem esse.

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

« Οἱ καταμαντευόμενοι, καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν

CANON XXIV.

« Qui vaticinantur, et gentium consuetudines se-

Guill. Beveregii notæ.

(89) Ὑποπιπτέτωσαν μέν. Quid sit proprie ὑπόπτωσις inter pœnitentiæ gradus, in annotationibus ad undecimum primæ œcumenicæ synodi canonem edocuimus. Hic insuper observetur, omnes istos gradus præter τῶν ἀκροωμένων, in scholiis ad Basilica, juxta quæ ibi diximus, sic describi: Ὑπόπτωσίς ἐστιν ἡ ἔσω τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τοῦ ἄμβωνος στάσις, ὅτε αὐτὸς τῇ τῶν κατηχουμένων συνεξέρχεται ἐκφωνήσει· σύστασις ἡ μέχρι τῆς πληρώσεως τῆς θείας λειτουργίας σὺν τοῖς πιστοῖς στάσις. Μετοχὴ τῶν ἁγιασμάτων, ἡ τοῦ ζωοποιοῦ ἄρτου κοινωνία. Πρόσκλαυσις τὸ ἵστασθαι ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας τὸν ἁμαρτήσαντα, καὶ ἑκάστῳ τῶν εἰσιόντων ἐπιλέγειν μετὰ κλαυθμοῦ, εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, προπίπτοντα καὶ τοῖς πόσιν αὐτοῦ. Quæ verba ab interprete male intellecta, sic interpretor; Ὑπόπτωσις *substratio est intra ambitum ecclesiæ in postica ambonis parte statio, cum ipse etiam* (qui ibi stat) *una cum catechumenorum exclamatione egreditur.* Σύστασις *sive consistentia est statio cum* D *fidelibus usque ad expletam divinam liturgiam. Participatio sacramentorum est vivificantis panis communio.* Πρόσκλαυσις *sive fletus, est consistere delinquentem extra ecclesiæ ambitum, et singulis, qui ingrediuntur, dicere cum fletu, ut pro ipso orent, ad pedes etiam eorum procidentem.* Schol. ad Basil. l. LX, c. 39, initio. Quid autem sibi velit vox ὑποπιπτέτωσαν hoc in loco, non adeo certum est. Vel ita enim intelligatur, ut voluntariæ cædis rei inter substratos perpetuo usque ad vitæ exitum maneant : vel ita ut ὑπόπτωσιν, nisi moribundi, nunquam transiliant. Sed prius nobis non arridet, propterea quod, qui tanto crimine tenentur, humiliores haud dubie gradus peragrare debent, priusquam ad substratos veniant : adeo ut sensus hic potius redire nobis videatur, ut qui tantum scelus admiserint, aliis peragratis pœnitentium gradibus, ὑποπιπτέτωσαν μέν, inter substratos quidem admittantur, sed ita ut communionis non sint participes, usquedum morituri fuerint.

« quuntur, vel in suas ædes aliquos introducunt, A « ad medicamenta arte invenienda, vel lustra« tionem, in quinquennii canonem incidant, « secundum gradus definitos; tres annos sub« strationis, et duos annos orationis sine obla« tione. »

BALS. Non solos præstigiatores et vates puniunt canones, sed et eos etiam qui illis utuntur. Quoniam ergo nonnulli ægrotantes, et artibus magicis se ita affici existimantes, vel etiam cum quasdam res ad se pertinentes perdidissent, incantatores in ædes suas accersebant, qui pollicebantur se artes magicas inventuros, ex quibus scilicet ægrotantes decumbebant, et eorum abominationem expiaturos; vel id etiam, quod amissum erat, indicaturos; B alii vero gentilibus consuetudinibus mentem adhibentes, de felicibus et infelicibus eventis interrogabant astrologos **400** et alios, qui dæmoniaca opera tractant : statuerunt Patres, ut ii quinquennio pœnas darent; ut tribus scilicet annis essent substrati; et postea divina sacramenta percipere digni existimarentur. Lege etiam 61 canonem syn. in Trullo, et quæ in eum scripta sunt; et 83 canonem sancti Basilii, eos sexennio punientem. Memento autem, eos etiam iisdem pœnis subjiciendos, qui incantatricibus et critriis, et iis, quæ cum hordeo divinant, fidem adhibent.

ZONAR. Vaticiniis uti Christianum hominem, ethnicorum et Græcorum consuetudines sectari, C atque ad mali pharmaci cujuspiam, hoc est veneficii inventionem præstigiatores admittere (quibusdam forte in ea re tunc nimium curiosis), vel eos ad remedia veneficiis quærenda adhibere hic canon vetat : quique iis usi fuerint, quinquennii pœnam persolvere, ac tribus quidem annis substerni, duobus in conventu fidelium consistere, precationique simul vacare, quinquennio vero expleto ad Boni præterea communionem admitti jubet. Magnus vero Basilius octogesimo tertio canone, ejusmodi homines sexennii pœna puniendos esse decernit.

ARIST. « Qui vaticiniis utitur, et qui quempiam « in domum veneficii exquirendi, aut lustrationis « causa introducit, quinquennio subjaceat. » D

Qui vatibus aut incantatoribus, aut amuletorum præbitoribus, vel aliis istiusmodi seipsum tradit, ut revelentur quæ in desiderio habet, vel per medicamenta malum male sanat, triennium substernetur, et biennium cum fidelibus consistet, et precum solarum particeps erit, et sic post quinquennium de oblatione participabit. At sexagesimus primus sextæ synodi in Trullo canon talem a communione sex annos arcendum statuit.

CANON XXV.

« Quidam, cui erat desponsa puella, sororem ejus « vitiavit, ita ut ea etiam conciperet. Sponsam « autem postea uxorem duxit : ea autem cui

« ἐθνῶν κατακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς « τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν, « ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν « τῆς πενταετίας κατὰ τοὺς βαθμοὺς ὡρισμένους· « τρία ἔτη ὑποπτώσεως, καὶ δύο ἔτη εὐχῆς, χωρὶς « προσφορᾶς. »

Οὐ μόνους τοὺς γόητας καὶ τοὺς μάντεις κολάζουσιν οἱ κανόνες, ἀλλὰ καὶ τοὺς χρωμένους αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν τινες νοσηλευόμενοι, καὶ νομίζοντες ἀπὸ φαρμακειῶν πάσχειν, ἢ καὶ ἀπολέσαντές τινα τῶν προσόντων αὐτοῖς, μετεκαλοῦντο γόητας εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, ἐφευρεῖν ἐπαγγελλομένους ἐν αὐτοῖς τὰς μαγείας, ἐξ ὧν δῆθεν κατεκλίθησαν οἱ νοσηλευόμενοι, καὶ καθᾶραι τὸ ἀπὸ τούτων μῦσος, ἢ καὶ τὸ ἀπολεσθὲν καταμηνῦσαι· ἄλλοι δὲ συνηθείαις ἐθνικαῖς προσέχοντες περὶ εὐτυχημάτων καὶ δυστυχημάτων ἐρωτήσεις ἐποιοῦντο ἀπὸ ἀστρολόγων καὶ ἑτέρων δαιμονιώδη μεταχειριζομένων ἔργα· ὥρισαν οἱ Πατέρες ἐπὶ πενταετίαν τούτους ἐπιτιμᾶσθαι, ἤγουν ἐπὶ μὲν τρισὶν ἔτεσιν ὑποπίπτειν, ἐν δὲ δυσὶν εὔχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀξιοῦσθαι τῶν θείων ἁγιασμάτων. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ξα' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα, καὶ τὸν πγ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπὶ ἑξαετίαν ἐπιτιμῶντα τούτους. Ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμης ὅτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλονται καὶ οἱ προσερχόμενοι γοητευτρίαις καὶ κριτρίαις καὶ ταῖς μετὰ κριθῶν μαντευομέναις.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ κεχρῆσθαι μαντεύμασι καὶ ταῖς ἐθνικαῖς ἢ καὶ Ἑλληνικαῖς ἀκολουθεῖν συνηθείαις τοὺς Χριστιανούς, καὶ γόητας προσδέχεσθαι ἐπὶ ἀνευρέσει φαρχακειῶν ἤτοι μαγειῶν ὡς τάχα παρά τινων περιεργασθέντας, ἢ ἐπὶ καθάρσει τῶν γοητειῶν προσκαλεῖσθαι αὐτούς, ἀπηγόρευται, καὶ τοὺς τούτοις χρωμένους ὁ κανὼν ὑπὸ ἐπιτίμιον ποιεῖται πενταετίας, ὡς τρία ἔτη ὑποπίπτειν, καὶ δύο ἔτη συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς· μετὰ δὲ τὴν πενταετίαν ἀξιοῦνται καὶ τῆς τοῦ Ἀγαθοῦ μεταλήψεως. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ὀγδοηκοστῷ τρίτῳ κανόνι ἑξαετίας ἐπιτιμίῳ τοὺς τοιούτους κολάζει.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ καταμαντευόμενος, καὶ ὁ εἰσάγων « τινὰ ἐν τῷ οἴκῳ ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν, ἢ « καθάρσει, πενταετίαν ὑποπιπτέτω. »

Ὁ μάντεσιν, ἢ γοητευταῖς, ἢ φυλακτηρίοις, ἢ ἑτέροις τισὶ τοιούτοις ἑαυτὸν ἐκδεδωκώς, ἐπὶ τῷ ἐκκαλυφθῆναι ἃ δι' ἐπιθυμίας ἔχει, ἢ ἐπὶ φαρμακείας κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος· ἐπὶ τριετίαν ὑποπεσεῖται, καὶ ἐπὶ διετίαν συστήσεται τοῖς πιστοῖς, καὶ μόνων τῶν εὐχῶν κοινωνήσει· καὶ οὕτω μετὰ τὴν πενταετίαν μεθέξει τῆς προσφορᾶς. Ὁ δὲ ξα' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου ἐπὶ ἑξαετίαν ὁρίζει τὸν τοιοῦτον τῆς κοινωνίας ἀπείργεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

« Μνηστευσάμενός τις κόρην, προσεφθάρη τῇ ἀδελ« φῇ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπιφορῆσαι αὐτήν, ἔγημε « δὲ τὴν μνηστὴν μετὰ ταῦτα· ἡ δὲ φθαρεῖσα

« ἀπήγξατο· οἱ συνειδότες ἐκελεύσθησαν ἐν δε- A
« καετίᾳ δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας κατὰ τοὺς
« ὡρισμένους βαθμούς. »

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ φάκτου τινὸς οἱ Πατέρες παρεκινήθησαν τὸν παρόντα κανόνα ἐκθέσθαι. Προσηγγέλθη γὰρ αὐτοῖς ὅτι ἄνθρωπός τις, μνηστευσάμενος κόρην, συνεφθάρη μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς, ὡς καὶ κατὰ γαστέρα ταύτην ἐκ τούτου συλλαβεῖν (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπιφορῆσαι), καὶ μετὰ τοῦτο κατὰ γάμου κοινωνίαν συνηρμόσθη τῇ οἰκείᾳ μνηστῇ. Ἡ δὲ αὐταδέλφη ταύτης σὺν τῷ ἁμαρτήματι τῆς αἱμομιξίας ἐφόνευσεν ἑαυτήν. Ὥρισαν οὖν τοὺς συνειδότας ταῦτα τὰ κακὰ, μετὰ δεκαετίαν ὀφείλουσαν διὰ τῶν συνήθων βαθμῶν παρελθεῖν, δεχθῆναι εἰς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν εὐχήν. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι πρὸς B ταῦτα ὁ οη' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, διοριζόμενος μετὰ ἑπτὰ χρόνους ἀξιοῦσθαι τῶν θείων ἁγιασμάτων τὸν συναρμοσθέντα κατὰ νόμον γάμου δυσὶν ἀδελφαῖς· ἐνταῦθα γὰρ πολλὰ ἐτολμήθησαν ἄτοπα, πορνεία, ἀθεμιτογαμία καὶ φόνος· ἐκεῖσε δὲ μόνη ἀθεμιτογαμία. Καὶ διὰ τοῦτο βαρύτερον ὡρίσθη ὧδε τὸ ἐπιτίμιον. Ἐρωτήσει δέ τις, Διὰ τί ὁμοίως ἐπιτιμῶνται τοῖς αὐτουργοῖς καὶ οἱ συνειδότες; *Λύσις.* Ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων γάμων πλέον ὤφειλον ἐπιτιμᾶσθαι οἱ συνειδότες παρὰ τοὺς αὐτουργούς. Τούτους γὰρ πολλάκις ἀκολασία ἐρωτικὴ, καὶ μὴ βουλομένους, κατάγει πρὸς τὸ ἀθέμιτον· ἐκεῖνοι δὲ συγγνωστέοι οὐκ εἰσὶν, ὡς ἐπὶ τῷ κακῷ συμπράξαντες χωρὶς ἀνάγκης τινὸς, καὶ εὐχαριστείτωσαν, ὅτι ὁμοίως τοῖς αὐτουργοῖς κολάζονται. Συνειδότες C δὲ εἰσιν οἱ συμπράξαντες, οὐ μὴν οἱ ἔχοντες ἁπλῶς εἴδησιν, καὶ κωλῦσαι μὴ δυνάμενοι.

ΖΩΝΑΡ. Μνηστείαν τις συνεστήσατο ἐπί τινι κόρῃ· μήπω δὲ τῶν γαμηλίων ἐπ' αὐτοῖς τελεσθέντων, ὁ μνηστὴρ συνεφθάρη τῇ ἀδελφῇ τῆς μνηστῆς, ὡς ἔγκυον ἐκείνην γενέσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπιφορῆσαι αὐτήν. Εἶτα ὁ ἀνὴρ ἔγημε τὴν μνηστὴν, ἡ φθαρεῖσα δὲ ἀπήγξατο. Κατὰ τῶν συνειδότων οὖν τὴν ἄτοπον ταύτην πρᾶξιν δεκαετία ὡρίσθη, ὥστε αὐτοὺς ταύτης παρελθούσης δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας. Ὁ δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος κανὼν, τὸν δύο ἀδελφὰς εἰς D συνοικέσιον ἀγαγόμενον κατὰ ἄλλον καὶ ἄλλον χρόνον, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὁρίζει, δύο δ' ἐπακροᾶσθαι, τρεῖς ὑποπίπτειν, τῷ ἑβδόμῳ συνίσταθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσῃ. Εἴποι οὖν ἄν τις, Πῶς ἐνταῦθα βαρύτερον τοὺς συνειδότας οἱ τῆς συνόδου ἐκόλασαν; Οἶμαι τοίνυν ὅτι ἔνθα δύο ἀδελφὰς ὁ αὐτὸς εἰς γάμον ἄγεται, ἀθεμιτογαμίᾳ μόνῃ πλημμελεῖται· ἐπὶ δὲ τῆς παρούσης ὑποθέσεως πολλὰ τὰ τολμηθέντα ἦσαν, φθορὰ τῆς παρθένου, ἀθεμιτογαμία, ὡς δύο ἀδελφαῖς τοῦ αὐτοῦ μιχθέντος, καὶ φόνος ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης γενόμενος, καὶ διὰ τοῦτο βαρύτερον ὡρίσθη τὸ ἐπιτίμιον.

ΑΡΙΣΤ. « Κόρην τίς τινος μνηστευσάμενος προσ-
« εφθάρη τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς, εἶτα τὴν μνηστὴν ἔλα-

« stuprum erat illatum se suffocavit. Qui conscii
« fuerant, jussi sunt decennio inter eos, qui
« consistunt, recipi, per gradus definitos. »

BALS. Ex facto quodam moti sunt Patres, ut præsentem canonem ederent. Eis enim nuntiatum est quemdam hominem, cui puella erat desponsa, sororem ejus constuprasse, ut illa etiam ex eo in utero conciperet (illud enim significat vox ἐπιφορῆσαι), et postea matrimonii societate sponsæ suæ conjunctus est. Ejus autem soror, cum incestus crimine, sibi ipsi mortem conscivit. Definierunt ergo, ut qui horum malorum fuerant conscii, post decennium quod debebat per gradus consuetos procedere, ad orationem una cum fidelibus admitterentur. Ne tibi autem his contrarius videatur canon 78 sancti Basilii, decernens, post septem annos divinorum sacramentorum perceptione dignum haberi eum, qui legitimo matrimonio duabus sororibus conjunctus est. Hic enim multa nefaria commissa sunt: fornicatio, illicitum matrimonium et cædes; illic autem, tantum nefarium matrimonium. Et propterea gravior hic pœna decreta est. Interrogaverit autem quispiam: Cur ii, qui conscii sunt, æque puniuntur, ac ipsi actores? *Solutio.* In illicitis ac nefariis nuptiis magis puniri debent ii, qui sunt conscii, quam qui agunt. Hos enim amoris impotentia, sæpe etiam nolentes, ad id quod est illicitum nefariumque deducit: illis autem non est danda venia, qui absque ulla **401** necessitate malo auxilium tulere; et bene secum actum esse existiment, quod non magis quam ii qui fecerunt puniantur. Sunt autem conscii ii, qui opera juverunt; non autem ii, qui solam habent conscientiam, et prohibere nequeunt.

ZONAR. Desponsa fuerat cuidam puella, cujus sororem nuptiis nondum peractis sponsus vitiavit, quæ etiam ex illo concubitu gravida facta est. (Id enim significat verbum ἐπιφορῆσαι.) Sponsam deinde vir ejus traduxit; quæ vero fuerat vitiata se suffocavit. Contra igitur indigni facinoris conscios decennii pœna constituta; quo demum elapso in fidelium conventum reciperentur. Magni vero Basilii septuagesimus octavus canon, qui duas sorores diverso tempore duxerit, uno anno in luctu esse, duobus inter audientes, tribus in substratione degere, septimo in consortium fidelium admitti, et sic, si cum lacrymis pœnitentiam egerit, oblatione dignum haberi jubet. Quæret igitur quispiam: Cur in eos, qui conscii fuerant, gravius hoc loco synodi Patres animadverterint? Ego vero propterea id factum existimo, quod qui matrimonio duas sibi sorores jungit, in eo tantum, quod vetitis se nuptiis alligaverit, peccat: in præsenti autem facto multa scelera inerant; virgo stuprata, nuptiæ nefariæ, cum duabus scilicet sororibus coitus, tum exinde quoque secuta cædes; idcirco gravioribus pœnis jure damnati sunt.

ARIST. « Quidam cum puellam desponsasset, so-
« rorem ejus violavit, deinde sponsam accepit.

« Prima suffocata est : et qui facti sunt conscii A « decennio subjiciantur. »

Et qui conscii fuerunt hoc fieri, et suffocationem impedire potuerunt, et non impediebant, ut auctores cædis judicantur, et decennio puniuntur, et sic consistunt et cum fidelibus comprecantur.

« δεν · ἡ πρώτη ἀπήγξατο · καὶ οἱ συνειδότες « δεκαετίαν ὑποπιπτέτωσαν. »

Καὶ οἱ συνειδότες γὰρ τὸ γενόμενον, καὶ τὴν ἀγχόνην δυνάμενοι κωλῦσαι, καὶ μὴ κωλύσαντες, ὡς αἴτιοι φόνου κρίνονται, καὶ δεκαετίαν ἐπιτιμῶνται· καὶ οὕτως συνίστανται καὶ συνεύχονται τοῖς πιστοῖς.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΣΥΝΟΔΟΥ (90).

CANONES SYNODI NEOCÆSARIANÆ.

402 BALS. ET ZONAR. Synodus Neocæsareæ, B quæ urbs est Ponti, congregata, secunda quidem est ab Ancyrana, reliquis autem antiquior, atque adeo ipsa etiam prima œcumenica Nicæna. In ea ergo congregati sancti Patres, cum quibus etiam sanctus martyr Basilius Amaseæ episcopus interfuit, canones ad rem ecclesiasticam constituendam edidere, qui sequuntur.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ (91) τῇ κατὰ Πόντον συστᾶσα σύνοδος δευτέρα μέν ἐστι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ· τῶν δὲ λοιπῶν προγενεστέρα, καὶ αὐτῆς τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς τῆς ἐν Νικαίᾳ. Οἱ γοῦν ἐν ταύτῃ συναθροισθέντες ἅγιοι Πατέρες, οἷς συνῆν καὶ ὁ ἅγιος μάρτυς Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀμάσεως, κανόνας ἐπὶ καταστάσει ἐκκλησιαστικῇ ἐξεφώνησαν, οἵτινές εἰσιν οὗτοι.

CANON I.

« Presbyter, si uxorem duxerit, ordine suo moveatur : si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, et ad pœnitentiam deducatur. »

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Πρεσβύτερος, ἐὰν γήμῃ, τῆς τάξεως αὐτοῦ « μετατιθέσθω · (92) ἐὰν δὲ πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, « ἐξωθείσθω τέλεον, καὶ ἀγέσθω εἰς μετάνοιαν. »

Guill. Beveregii notæ.

(90) *Κανόνες τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου.* Hæc est Bodleiana hujus concilii inscriptio ; a qua Amerbachiana non multum differt, quæ est, κανόνες τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου δεκαπέντε, *Canones synodi Neocæsariensis quindecim.* Sed in Parisiensi Zonaræ editione, titulus sic se habet, Κανόνες τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνελθόντων ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων, οἵτινες δεύτεροι μέν εἰσι τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ, τῶν δὲ ἐν Νικαίᾳ προγενέστεροι. Διὰ δὲ σεβασμιότητα προτέτακται αὐτῶν οἱ ἐν Νικαίᾳ. *Canones sanctorum et beatorum Patrum, qui Neocæsariæ congregati sunt, posteriores quidem illis, qui Ancyræ convenerunt, antiquiores vero Nicænis. Sed propter dignitatem Nicæni his antepositi sunt.* In Parisiensi Balsamonis editione, duplex est inscriptio ; una hic ante præfationem, vid. ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ σύνοδος, altera ante canones, his verbis concepta, Κανόνες τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνελθόντων. *Canones sanctorum Patrum qui Neocæsariæ congregati sunt.*

(91) *Ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ.* Neocæsarea est urbs Cappadociæ in Ponto Polemoniaco, unde etiam ἡ κατὰ Πόντον a Balsamone et Zonara hoc in loco dicitur : de qua Plinius meminit *Hist. nat.* l. VI, c. 3, et Ptolemæus in prima tabula Asiæ. Hic ergo celebrata fuit præsens synodus ab iisdem fere Patribus, a quibus Ancyrana, et eodem etiam anno, vel saltem sequenti, sive an. Dom. 315. Unde constat hanc ante Nicænam synodum decem plus minus annis habitam fuisse. Et ea quidem antiquiorem esse Dionysius Exiguus etiam testa- C tus est in Præfatione ad eos canones, dicens, *Et hæ regulæ post eas quidem probantur esse, quæ apud Ancyram expositæ sunt : sed Nicænis anteriores reperiuntur.* Et vetus Latinus interpres in sua itidem ad hos canones Præfatione, dicens, *Isti canones secundi sunt Ancyrensium, qui Neocæsariæ sunt expositi : et hi priores sunt Nicænis.* Ab hoc concilio in omnibus Græcis codicibus, Balsamonis præsertim et Zonaræ, quindecim canones editi perhibentur. Sed in Nomocanone Arabico in bibliotheca nostra Bodleiana quatuordecim tantum numerantur. Quippe in quo de præsenti synodo hæc habemus : *Et sextus est liber canonum secundi concilii in Carthagena, denominata etiam Cæsarea, et numerus erat quinquaginta episcopi, et ediderunt quatuordecim canones de conjugio et sacerdotibus.* Et sic etiam priscæ editionis Latinæ auctor, et Dionysius Exiguus, et Isidorus Mercator quatuordecim tantum canones huic concilio adscribunt, decimum tertium, et decimum quartum in unum contrahentes.

D (92) *Τῆς τάξεως αὐτοῦ μετατιθέσθω.* Ita quidem codex Amerbachianus cum Bodleiano legit, usque ad finem canonis, quemadmodum hic imprimitur. Sed aliter Joannes Antiochenus in sua canonum Collectione, tit. 27, nimirum, τῆς τάξεως αὐτὸν κατατίθεσθαι· ἐὰν δὲ πορνεύσῃ, ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν τέλεον, καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν. Quomodo etiam in Parisiensi Balsamonis editione legitur ; nisi quod pro κατατίθεσθαι ibi scribitur μετατίθεσθαι.

ΒΑΛΣ. Ὁ ἀποστολικὸς κϛʹ κανὼν τοὺς τοῦ βήματος, συναπτομένους μετὰ τὴν χειροτονίαν γυναιξὶ κατὰ νόμον γάμου, καθαιρεῖσθαι διατάττεται. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν παρομοίως αὐτῷ διορίζεται. Ἐπάγει δὲ ὅτι, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, οὐ μόνον καθαιρεθήσεται, ἀλλὰ καὶ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας ἐκβληθήσεται, καὶ ἀναγκασθήσεται τοὺς τέσσαρας τόπους τῆς μετανοίας διελθεῖν, καὶ οὕτω μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Τὰ περὶ τούτων δὲ ἀνῃρέθησαν ἀπὸ τοῦ κζʹ κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ λβʹ κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, λέγοντος· Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατάγονται· τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γάμον νομιμόν τάχα ἑαυτῷ πρεσβύτερος συναλλάξῃ, μετατίθεται τῆς τάξεως αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἐκβάλλεται τῆς ἱερωσύνης· καθαιρεῖται γάρ. Ἐὰν δὲ πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, τελείως ἐξωθεῖται τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς μετανοούντων ἄγεται τόπον, ὥστε προσκλαίειν, καὶ ἀκροᾶσθαι, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναπληροῦν. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν λβʹ κανόνι ταῦτα λέγει ῥητῶς· Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατάγονται· τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Τὰ αὐτὰ δὲ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος διατάττεταὶ ἐν κζʹ κανόνι αὐτῆς. Ζητητέον οὖν τὰ ἐκεῖ εἰρημένα. Οἶμαι δὲ τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τὸν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐπικρατεστέρους εἶναι, ὡς μεταγενεστέρους, καὶ ὡς τῷ ἀποστολικῷ συμφωνοῦντας κανόνι, ὃς τοὺς ἐπὶ πορνείᾳ ἁλόντας ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι, καὶ μὴ ἀφορίζεσθαι λέγει.

ΑΡΙΣΤ. « Γήμας πρεσβύτερος μετατιθέσθω τῆς « τάξεως· ἐξωθείσθω δὲ μοιχεύσας, ἢ πορνεύσας, « καὶ ἀγέσθω εἰς μετάνοιαν. »

Ὁ γυναῖκα λαβὼν πρεσβύτερος τῆς μὲν ἱερωσύνης μετακινεῖται, τῆς δὲ τιμῆς καὶ τῆς καθέδρας μετέχει. Ὁ δὲ πορνεύσας, ἢ μοιχεύσας, τέλειον ἐξωθεῖται, καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγεται.

ΚΑΝΩΝ Βʹ.

« Γυνὴ, ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθείσθω « μέχρι θανάτου μὴ πειθομένη λῦσαι τὸν γάμον· « πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, « εἰποῦσα ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, ἕξει τὴν « μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιούτῳ « γάμῳ οὖσα, ἤτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι « ἡ μετάνοια. »

ΒΑΛΣ. Οἱ τῆς παρούσης συνόδου ἅγιοι Πατέρες διώκουσιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας μέχρι θανάτου, ἤγουν μέχρις ἂν τῷ βίῳ περίεστι, τὴν λαβοῦσαν κατὰ νόμον γάμου δύο ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἀποστᾶσαν τῆς ἀθεμιτογαμίας. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Εἰ δὲ καταντήσει εἰς θάνατον, οὐδὲ τότε τῶν θείων ἁγιασμάτων

A BALS. Apostolicus canon 26 eos, qui sunt ecclesiastici ordinis, si legitimo matrimonio post ordinationem conjungantur, deponi jubet. Præsens quoque canon ei similiter decernit. Subjungit autem: Quod si quis ex eis fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, non solum deponetur, sed etiam a fidelium communione ejicietur, et quatuor pœnitentiæ loca pervadere cogetur; et sic esse divinorum sacramentorum particeps. Quæ autem hoc canone continentur, sublata sunt a canone 27 Carthaginensis synodi et a canone 32 magni Basilii, dicentis: Clerici, qui peccatum quod est ad mortem peccant, e gradu dejiciuntur: sed a laicorum communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum.

B ZONAR. Si mulierem forte legitimis nuptiis sibi presbyter copularit, moveri ordine, hoc est, sacerdotii dignitate privari (depositioni is namque obnoxius est): sin autem stupro se aut adulterio polluerit, ab ecclesia prorsus expelli, ac in pœnitentium stationem relegari, ibique lugere, audire, aliaque pœnarum persolvere, hic canon jubet. Magnus autem Basilius tricesimo secundo canone totidem verbis ea quæ sequuntur pronuntiat: Qui peccatum, inquit, ad mortem clerici peccant, de gradu suo dejiciuntur; a laicorum vero communione nequaquam arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum. Eadem vero, quæ magnus Basilius, Carthaginensis quoque synodus vicesimo septimo canone statuit; quæ ibi diximus quærenda. C Magni porro Basilii et Carthaginensis synodi canones magis puto servandos, quippe qui posteriores fuerunt, magisque cum apostolico canone consentiunt; qui sacratos homines fornicationis reos, depositione tantum, non etiam segregatione multandos esse decernit.

ARIST. « Presbyter qui uxorem duxerit, ordine « deponatur; si vero mœchatus aut scortatus « fuerit, expellatur, et ad pœnitentiam redi- « gatur. »

Presbyter uxorem ducens sacerdotio movetur, sed honorem et cathedram retinet. Qui fornicatus autem fuit, aut adulterium commisit, perfecte expellitur, et ad pœnitentiam redigitur.

D

CANON II.

« Femina, si duobus fratribus nupserit, extruda- « tur usque ad mortem, si matrimonium solvere « non persuadeatur: at in morte, propter hu- « manitatem, si dixerit, quod si convaluerit, « solvet matrimonium, habebit pœnitentiam. « Sed si mortua fuerit mulier in tali conjugio « existens, vel ejus maritus, difficilis est super- « stiti pœnitentia. »

BALS. Præsentis synodi sancti Patres ab ecclesia ad mortem usque expellunt, scilicet donec ei vita superest, eam quæ legitimo matrimonio duos fratres acceperit, et a nefario matrimonio non destiterit. Tanquam autem dixisset quispiam; Sin autem ad mortem pervenerit, ne tunc quidem

divina sacramenta percipiet? **403** subjunxerunt, Quod si quidem inter moriendum, ejusmodi mulier se, postquam convaluerit, separandam esse affirmet, tunc quidem communionis esse particeps sinetur. Sed postquam a morbo liberata fuerit, et a nefario conjugio separata, ad pœnitentiam admittetur. Et hoc quidem procedet, quando in vita eorum fuerit divortium. Si autem una ex personis in nefario matrimonio decesserit, ei qui relictus est, est admodum difficilis pœnitentia. Qui enim agit pœnitentiam a peccato desistens, is creditur pœnitentia duci. Qui autem ad mortem usque ab eo non desistit, ostendit quod etiam si illa pars adhuc superesset quæ est mortua, a peccato non destitisset. Quia ergo qui vivit, videtur adhuc in eo malo quantum in se est perseverare, difficilem habebit pœnitentiam. Quæ cum ita se habeant, ne dixeris præsenti canoni adversari magni Basilii canonem 78 dicentem, eum qui duas uxores duxit in matrimonio, post septennium dignum haberi qui divina sacramenta percipiat. Præsens enim canon decernit de muliere quæ nefarium matrimonium contraxit, et ab eo tota vita non est sejuncta, et propterea non est ad pœnitentiam admittenda. Dictus autem canon ponit eum, qui nefarium matrimonium contraxit, a peccato destitisse, et cum propterea ad pœnitentiam admittit. Lege etiam canonem 39 sancti Basilii, qui eam vocat adulteram, quæ cum adultero adhuc cohabitat. Nota ergo, quod ei qui peccat, et a pœnitentia desistit, dantur pœnæ, non autem ei qui perseverat : ipse enim est omnino ejiciendus. Interrogavit autem quispiam : Si autem nolit dicta mulier affirmare, se, postquam convaluerit, a nefario isto conjugio separandam, an non erit sanctæ communionis particeps? *Solutio.* Præsens quidem canon de eo nihil dicit. Existimo autem hoc esse nimium a misericordia remotum, si ea, cum sit orthodoxa, ne in extremo quidem spiritu, bono viatico digna censebitur. Quare si nec hoc quidem affirmaverit, nihilo secius sanctæ erit communionis particeps : et si, postquam convaluerit, solvat nefarium conjugium, ad pœnitentiam admittetur : sin minus, ab ecclesia omnino exterminabitur, ut quæ in malo perseveret.

A ἀξιωθήσεται; Ἐπήγαγον ὡς, εἴπερ ἐν τῷ τελευτᾷν ἡ τοιαύτη γυνὴ κατάθηται διαζευχθῆναι μετὰ ὑγείαν, τότε μὲν μεταλαβεῖν παραχωρηθήσεται· μετὰ δὲ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου, καὶ ἀποστῆναι τῆς ἀθεμιτογαμίας, προσδεχθήσεται εἰς μετάνοιαν. Καὶ τοῦτο μὲν γενήσεται ὅταν προβῇ ἐν ζωῇ αὐτῶν διαζύγιον. Ἐὰν δὲ τὸ ἓν τῶν προσώπων ἐν τῷ ἀθεμίτῳ γάμῳ τελευτήσῃ, δυσχερὴς ἡ μετάνοια τῷ περιλειφθέντι. Ὁ γὰρ μετανοῶν, ἀφιστάμενος τῆς ἁμαρτίας, πιστεύεται μετανοεῖν· ὁ δὲ μέχρι θανάτου μὴ ἀποστὰς αὐτῆς δείκνυσιν ὅτι, εἰ καὶ ἔτι περιῆν τὸ τελευτῆσαν μέρος, οὐκ ἂν ἀπέστη τῆς ἁμαρτίας. Ὅτι οὖν ὁ ζῶν ἀναφαίνεται ὅσον τὸ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ κακῷ ἐπιμένων, δυσχέρειαν ἕξει πρὸς μετάνοιαν. Τούτων οὕτως ἐχόντων μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι τῷ παρόντι B κανόνι τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου οη' κανόνα λέγοντα τὸν δύο ἀδελφὰς εἰς συνοικέσιον ἀγαγόμενον μετὰ ἑπταετίαν ἀξιοῦσθαι τῶν θείων ἁγιασμάτων. Ὁ μὲν γὰρ παρὼν κανὼν νομοθετεῖ περὶ γυναικὸς ἀθέμιτον γάμον ποιησάσης, καὶ μὴ διαζευχθείσης ἐξ αὐτοῦ δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο οὔσης ἀπαραδέκτου εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ῥηθεὶς θεματίζει τὸν ἀθεμιτογαμήσαντα ἀποστῆναι τῆς ἁμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο προσδέχεται αὐτὸν εἰς μετάνοιαν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν λθ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὀνομάζοντα μοιχαλίδα τὴν ἔτι τῷ μοιχῷ συζῶσαν· ὥστε σημείωσαι ὅτι τῷ ἁμαρτάνοντι καὶ ἀφισταμένῳ τοῦ κακοῦ ἐπιτίμια δίδονται, οὐ μὴν τῷ ἐπιμένοντι· οὗτος γὰρ πάντη ἀπόβλητός ἐστιν. C Ἐρωτήσει δέ τις, Εἰ δὲ οὐ θελήσει ἡ ῥηθεῖσα γυνὴ καταθέσθαι τὴν μετὰ τὴν ὑγείαν ἀπόστασιν τοῦ τοιούτου ἀθεμίτου γάμου, οὐ μετάσχῃ τελευτῶσα τῆς ἁγίας μεταλήψεως; *Λύσις.* Ὁ μὲν παρὼν κανὼν οὐδέν τι περὶ τούτου φησίν· οἶμαι δὲ ἀσυμπαθὲς εἶναι τὸ μὴ ἀξιωθῆναι ταύτην τοῦ καλοῦ ἐφοδίου ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς, ὀρθόδοξον οὖσαν. Διὸ κἂν μὴ ποιήσῃ τοιαύτην κατάθεσιν, διὰ τῆς θείας μεταλήψεως ἐφοδιασθήσεται· καὶ εἰ μὲν ὑγιάνασα λύσῃ ἀθέμιτον γάμον, παραδεχθήσεται εἰς μετάνοιαν· εἰ δὲ μή, τῆς Ἐκκλησίας παντάπασιν ἐξοστρακισθήσεται, ὡς τῷ κακῷ ἐπιμένουσα.

ZONAR. Si qua mulier nuptias cum duobus fratribus contraxerit, nec ut eas dissolvat adduci possit, extra ecclesiam, inquit, quoad vixerit, extrudatur. Quod si inter moriendum de dissolvendo conjugio si convaluerit polliceatur, sanctæ communionis tunc quidem particeps fiet : verum depulso morbo pœnitentiam habebit, hoc est, ad pœnitentiam admittetur. Quod si una ex his personis interdicto conjugio illigata decesserit, difficilis pœnitentiæ ratio superstiti relinquetur. Qui enim pœnitentiam agit, is si a peccato desistat pœnitentia duci existimatur. At si in malo persistit, quis eum pœnitentia admissi facinoris tangi credat, aut quo pacto ille ad pœnitentiam admitti queat? Qui vero usque ad mulieris obitum nunquam se ab illegitimis nuptiis abjunxit, is se muliere

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ κατὰ γάμον δύο ἀδελφοῖς D συνοικήσῃ, ἐξωθείσθω τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου μὴ πειθομένη λῦσαι τὸν γάμον· εἰ δὲ θνήσκουσα ἐπαγγέλληται ὅτι ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, τεύξεται τῆς ἁγίας μεταλήψεως τότε, καὶ ἀναῤῥωσθεῖσα, ἕξει μετάνοιαν, ἀντὶ τοῦ, δεχθήσεται εἰς μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τὸ ἓν τῶν προσώπων τούτων ἐν τῷ ἀθεμίτῳ γάμῳ τελευτήσῃ, δυσχερὴς ἡ μετάνοια τῷ περιλειφθέντι. Ὁ γὰρ μετανοῶν ἀφιστάμενος τῆς ἁμαρτίας πιστεύεται μετανοεῖν. Εἰ δ' ἔτι τὸ κακὸν πράττει, πῶς λογισθήσεται μεταμέλεσθαι, ἢ πῶς δεχθήσεται εἰς μετάνοιαν; Ὁ δὲ μέχρι θανάτου τῆς γυναικὸς μὴ ἀποστὰς τῆς ἀθεμιτογαμίας δείκνυσιν ὅτι, εἰ καὶ ἔτι περιῆν, οὐκ ἂν ἀπέστη τῆς ἁμαρτίας, ὡς γοῦν ὅσον τὸ ὑπ' ἐκείνῳ τῷ κακῷ ἐπιμένων, δυσχέρειαν ἕξει πρὸς τὴν μετάνοιαν· καὶ ὥσπερ ὁ

μέγας Βασίλειος ἐν λθ' κανόνι φησίν· Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλίς ἐστι πάντα τὸν χρόνον· οὕτω καὶ ὁ ἀθεμιτογαμῶν, ἕως ἂν μὴ λύσῃ τὸν ἀθέμιτον γάμον, ἁμαρτάνει καὶ εἰς μετάνοιαν ἄδεκτος ἔσται.

A superstite nunquam a crimine recessurum fuisse plane demonstrat. Igitur velut qui quantum in ipso est, in nefario crimine perseveret, ad pœnitentiam multis difficultatibus obseptum iter inveniet; et quemadmodum magnus Basilius in canone ait semper adulterii ream esse eam quæ cum adultero habitat, ita et qui nefarias nuptias contraxit, donec interdictum conjugium resciderit, in noxa est, nec ad pœnitentiam ullatenus admitti potest.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ ἀδελφοῖς γημαμένη δυσοῖς διὰ βίου « ἐξωθείσθω· εἰ δὲ κατὰ τὸν θάνατον ὑπισχνοῖτο « λύσειν τὸν γάμον, ἂν ἐπιβιώῃ, ἕξει μετάνοιαν· « εἰ δὲ τελευτήσει, τῶν συνοίκων ὁ εἷς, δυσχερὴς « τῷ μείναντι ἡ μετάνοια. »

ARIST. « Mulier quæ duobus fratribus nupta est, « per totam vitam expellatur. Si vero morti « proxima se nuptias soluturam promiserit, si « supervixerit, ad pœnitentiam admittetur. Si « autem unus e conjugibus obierit, difficilis est « superstiti pœnitentia. »

Ἡ δυσὶν ἀδελφοῖς γαμηθεῖσα, καὶ τῷ ἀθέσμῳ γάμῳ ἐπιμένουσα, διὰ βίου παντὸς αὐτῆς ἐξωθείσθω τῆς ἐκκλησίας. Ζήτει καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα κγ'. Εἰ δὲ πρὸς θάνατον ἐλθοῦσα ὑποσχεθῇ λύσειν τὸν γάμον, ἐὰν ἐπιζήσει· δέχεται εἰς μετάνοιαν. Ὅπως δὲ, ζήτει κανόνα ξβ' καὶ ξγ' μεγάλου Βασιλείου. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Εἰ δὲ καταντήσει εἰς θάνατον, οὐδὲ τότε τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται; ἐπήγαγον, ὡς Ἐὰν δὲ ἐν τῷ παρανόμῳ τούτῳ γάμῳ εἷς ἐξ αὐτῶν τελευτήσῃ, δυσχερὴς τῷ ζῶντι ἡ μετάνοια, διὰ τὸ μὴ διακοπῆναι τὸ ἄθεσμον παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τε καὶ προαίρεσιν.

B Quæ duobus fratribus nupta est, et in illegitimo isto conjugio manet, per totam suam vitam ecclesia expellatur. Quære et magni Basilii canonem 23. Si autem morti appropinquans conjugium solvere promittit, si supervixerit, ad pœnitentiam admittitur. Quomodo vero, quære Basilii magni canones 62 et 63. **404** Tanquam autem dixisset quispiam : Sin autem ad mortem pervenerit, ne tunc quidem divina sacramenta percipiet? adjecerunt, Si autem in illegitimo isto conjugio unus eorum mortem obierit, difficilis est superstiti pœnitentia, quia non disciinditur et corrigitur scelus cum voluntate ipsius et proposito.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Περὶ τῶν πλείστοις γάμοις περιπιπτόντων ὁ μὲν « χρόνος σαφὴς ὁ ὡρισμένος, ἡ δὲ ἀναστροφὴ καὶ « ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει (93) τὸν χρόνον (94).

CANON III.

C « De iis qui in plurima matrimonia incidunt, « tempus quidem præstitutum manifestum est. « Sed conversio et pœnitentia eorum tempus « contrahit. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς πολυγάμους φησὶν ὁ κανὼν ἐπιτιμᾶσθαι διὰ χρόνου ὡρισμένου ἤτοι προεγνωσμένου ἀπὸ συνηθείας· πλὴν παρὰ τῇ ἐπισκοπικῇ διακρίσει ἐστὶ καὶ τὸν τοιοῦτον χρόνον συντεμεῖν διὰ τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἁμαρτάνοντος ἐπιστροφήν. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τούτου οὐ παρίσταται τίνες εἰσὶν οἱ πολυγαμοῦντες, οὐδὲ τίς ἐστιν ὁ ὡρισμένος χρόνος, κἀντεῦθεν ἄλλως καὶ ἄλλως τὰ περὶ τούτου ἐξελήφθησαν· οὐδὲ ἡμεῖς ἠδυνήθημεν γράψαι τι ἐνταυθοῖ. Ἐν μέντοι τῷ δ' κανόνι τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ Θεοῦ διδόντος, εἴποιμεν τὰ εἰκότα περὶ τῶν τριγάμων καὶ πολυγάμων καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῶν διδομένων ἐπιτιμίων ἑκάστῳ αὐτῶν.

BALS. Eos qui multas uxores duxerunt, dicit canon præfinito seu præstituto tempore esse puniendos ex consuetudine : sed est in episcopalis judicii potestate hoc tempus contrahere, propter bonam ejus qui peccavit conversionem. Sed quia ex hoc non ostenditur, quinam sint polygami, neque quodnam sit tempus præstitutum, et hoc aliter et aliter hinc et inde tractatum est, nec nos hic aliquid scribere potuimus. Sed in quarto magni Basilii canone, Deo dante, dicemus quæ sunt consentanea de trigamis et polygamis, et de D tempore pœnarum quæ dantur unicuique ipsorum.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τετάρτῳ κανόνι ὁ μέγας Βασίλειος, τοὺς τριγάμους ἐπὶ πενταετίαν ἀφορίζεσθαι λέγει, καὶ τοῦτον τὸν χρόνον οὐκ ἀπὸ κανόνος εἶναί φησιν, ἀλλ' ἐκ συνηθείας καὶ τῆς τῶν προειληφότων ἀκολουθίας, καὶ τὴν τριγαμίαν δὲ εἰς πολυγαμίαν ἀνάγει. Τίνα δὲ λέγει χρόνον ὡρισμένον ὁ παρὼν

ZONAR. Magnus Basilius quarto canone trigamos ad quinquennium segregari jubet : atque id spatium non a canone, sed tradita a majoribus consuetudine definitum esse asserit, ac trigamiam ad polygamiam quoque extendit. Quod vero tempus præfinitum hic canon intelligat, ignoratur, si

Guill. Beveregii notæ.

(93) *Συντέμνει.* Codex Amerbachianus legit τέμνει, nostræ lectioni non solum reliqui omnes codices, sed et Joannes Antiochenus suffragatur, in Coll. can. tit. 43.

(94) *Τὸν χρόνον.* Post hæc verba in codice Amerbachiano hoc σχόλιον habetur. Τοῦτον ἐξηγούμενος τὸν κανόνα ὁ μέγας Βασίλειός φησιν, Οὕτω περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων, καὶ δείκνυσιν, ὅτι πολυγάμους οἱ Πατέρες τοὺς τριγάμους, οὐχ ἄλλους φασίν. *Hunc explicans canonem magnus Basilius dicit, Sic de trigamis et polygamis, et ostendit, quod trigamos Patres, non alios dixerunt polygamos.* Vide sanctum Basil. can. 4.

quidem multo antiquior hæc synodus magno Basilio fuit : ac omnino si in ea aliquod tempus trigamorum pœnitentiæ præfinitum fuisset, nequaquam illud sapientissimum Basilium latuisset. Nisi forte hæc quoque synodus præfinitum tempus, consuetudinem dicit. Tempus quidem igitur, inquit canon, præfinitum est, sed eorum qui ob trigamiam pœnitentiæ addicti sunt conversio ac fiducia erga Deum tempus contrahit. Si namque qui illorum pœnitentiæ præfectus est, eos in luendis pœnis studium ardoremque præ se ferre animadvertat, nec consternari mente, sed præfidentes divinæ bonitati veniam sibi contractæ noxæ polliceri, præstituti temporis intervallum contrahet ac præcidet.

ARIST. « Polygamorum tempus manifestum est. « Pœnitentiæ vero studium illud præcidit. »

Tempus trigamorum et polygamorum supplicii in quarto canone magni Basilii et in octogesimo illius canone ponitur. Quinque enim annos, inquit, qui tres uxores duxit, segregetur, sed non omnino ab ecclesia arceatur; verum duos aut tres annos divinarum Scripturarum auditione dignetur: et postea usque ad expletum quinquennium cum fidelibus consistat, a boni autem communione abstineat; et sic sincere resipiscens ad communionem admittatur. At polygami seu qui plures nuptias inierunt ut plus aliquid etiam fornicatione peccantes, unum annum defleant, tres substernantur, et sic admittantur cum fidelibus. In episcopi autem potestate, ad conversationem fidemque agentis pœnitentiam respicientis, ut dicit hic canon, pœnitentiæ tempus contrahere, ponitur.

CANON IV.

« Si quis mulierem concupiscens, proposuerit cum « ea concumbere, ejus autem desiderium ad « opus non venerit, manifestum est quod a « gratia servatur. »

BALS. In peccatis esse quatuor gradus dicunt sancti Patres, impressionem seu primum motum, luctationem, assensionem, et actum : quorum duo quidem prima non esse pœnæ obnoxia; in duo autem **405** quæ sequuntur, pœnam cadere. Neque enim impressio neque luctatio judicatur ; si ratio impressionem suscipiens, et cum ea colluctata, cogitatum repudiaverit: assensio autem judicatur et accusatur, et actio punitur. Si ergo mulieris desiderium alicui injectum est, et is victus, ut cum ea rem haberet, assensus est, ad opus autem non venit, id est, actum non implevit, manifestum est, quod Dei gratia eum servavit; sed non impune abibit. Pœna enim in assensionem etiam cadit. Hoc quoque manifestum est ex can. 70 sancti Basilii, qui dicit : Diaconus labris pollutus, sive qui usque ad osculum mulieris pervenit, et se hucusque peccasse confessus est, ministerio ei interdicetur, id est, ad tempus prohibebitur : sed sacramentis una cum diaconis

A κανών, ἠγνόηται· προγενεστέρα γάρ ἐστι πολλῷ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἡ σύνοδος αὕτη· καὶ παντελῶς, εἰ ὥριστο πρὸ ταύτης χρόνος ἐπὶ τῶν τριγάμων, οὐκ ἂν ἠγνοήθη τῷ τὰ πάντα σοφῷ Βασιλείῳ· εἰ μή που λέγει καὶ αὕτη ἡ σύνοδος ὡρισμένον χρόνον τὴν συνήθειαν. Ὁ μὲν οὖν χρόνος, φησὶν, ὡρισμένος ἐστίν· ἡ δὲ τῶν ἐπὶ τῇ τριγαμίᾳ μετανοούντων ἀναστροφὴ καὶ ἡ πίστις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν συντέμνει τὸν χρόνον. Εἰ γὰρ ὁ τούτους οἰκονομῶν ἴδῃ αὐτοὺς σπουδὴν ἐνδεικνυμένους καὶ θερμότητα περὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ οὐκ ἀπογινώσκοντας, ἀλλὰ πιστεύοντας ὅτι διὰ τὴν πολλὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ἀφεθήσεται αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα, συντεμεῖ τὸν χρόνον καὶ ἐλαττώσει αὐτόν.

B ΑΡΙΣΤ. « Τῶν πολυγάμων ὁ χρόνος σαφής· τὸ δὲ « τῆς μετανοίας σπουδαῖον, αὐτὸν ὑποτέμνεται. »

Ὁ χρόνος τῆς ἐπιτιμίας τῶν τριγάμων καὶ πολυγάμων κεῖται ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ κανόνι αὐτοῦ. Ἐπὶ πέντε γὰρ ἔτεσί φησι τὸν τρίγαμον ἀφορίζεσθαι, πλὴν μὴ πάντη ἀπείργειν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἐν δυσὶν ἢ καὶ τρισὶν ἔτεσι τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσεως αὐτὸν ἀξιοῦν· καὶ μετὰ ταῦτα, μέχρι τοῦ πληρωθῆναι τὴν πενταετίαν, συστήκειν μετὰ τῶν πιστῶν· τῆς δὲ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀπέχεσθαι· καὶ οὕτω γνησίως μετανοοῦντα, εἰς κοινωνίαν παραδεχθῆναι· τοὺς δὲ πολυγάμους, ὡς πλέον τι καὶ πορνείας ἁμαρτάνοντας, ἐνιαυτὸν C προσκλαίειν, τρεῖς ὑποπίπτειν, καὶ οὕτω δέχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν. Παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ δὲ κεῖται τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ὁ παρὼν κανὼν λέγει, ἐλαττῶσαι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας, πρὸς τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν πίστιν ὁρῶντος τοῦ μετανοοῦντος.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Ἐὰν πρόθηταί τις, ἐπιθυμήσας γυναικὸς, συγκαθευδῆσαι αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἡ « ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐῤ« ῥύσθη. »

ΒΑΛΣ. Ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων τέσσαρας εἶναι βαθμοὺς οἱ ἅγιοι Πατέρες φασὶ, προσβολὴν, πάλην, συγκατάθεσιν, καὶ πρᾶξιν· ὧν τὰς δύο τὰς πρώτας ἀνεπιτιμήτους εἶναι, τὰς δὲ μετ' αὐτὰς δύο ὑπὸ ἐπιτίμιον. Οὔτε γὰρ ἡ προσβολὴ κρίνεται, οὔτε D ἡ πάλη, ἐὰν τὴν προσβολὴν παραδεξάμενος ὁ λογισμὸς καὶ παλαίσας ἀπεπέμψατο τὸ ἐνθύμιον· ἡ δὲ συγκατάθεσις κρίνεται καὶ αἰτιᾶται, καὶ ἡ πρᾶξις κολάζεται. Ἐὰν οὖν ἐπιθυμία προσέβαλέ τινι γυναικὸς, καὶ νικηθεὶς συγκατέθετο μιγῆναι αὐτῇ, οὐκ ἦλθε δὲ εἰς ἔργον, ἤτοι οὐ τὴν πρᾶξιν ἐπλήρωσε, φαίνεται ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἐῤῥύσατο· πλὴν οὐκ ἀνεπιτίμητος ἔσται. Καὶ ἡ συγκατάθεσις γὰρ ὑπὸ ἐπιτίμιον γίνεται. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ο' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, λέγοντος· Διάκονος ἐν χείλεσι μιανθεὶς ἤγουν μέχρι φιλήματος φθάσας γυναικὸς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται, τουτέστι μέχρι καιροῦ κωλυθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. Τὸ

μέντοι μιανθῆναι ἐν χείλεσί τινες ἄλλως ἑρμηνεύουσι· καὶ ῥηθήσεται τὰ περὶ τούτου ἐν τῷ ο' κανόνι τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

A communicare non indignus habebitur. Itidem et presbyter. Si quis autem ultra peccasse deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur. Labris autem esse pollutum nonnulli aliter interpretantur; et de eo dicetur in can. 70 sancti Basilii.

ΖΩΝΑΡ. Ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων τέσσαρας εἶναι βαθμοὺς οἱ ἅγιοι Πατέρες φασὶ, προσβολὴν, πάλην, συγκατάθεσιν καὶ πρᾶξιν· ὧν τὰς δύο καὶ πρώτας ἀνεπιτιμήτους εἶναι, τὰς δὲ μετ' αὐτὰς δύο ὑπὸ ἐπιτίμιον. Οὔτε γὰρ ἡ προσβολὴ κρίνεται, οὔτε ἡ πάλη, ἐὰν τὴν προσβολὴν παραδεξάμενος ὁ λογισμὸς καὶ παλαίσας ἀπεπέμψατο τὸ ἐνθύμημα· ἡ δὲ συγκατάθεσις κρίνεται καὶ αἰτιᾶται, καὶ ἡ πρᾶξις κολάζεται. Ἐὰν οὖν ἐπιθυμία προσέβαλέ τινι γυναικὸς, καὶ νικηθεὶς συγκατέθετο μιγῆναι αὐτῇ, οὐκ ἦλθε δὲ εἰς ἔργον, ἤτοι οὐ τὴν πρᾶξιν ἐπλήρωσε, φαίνεται ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἐῤῥύσατο. Πλὴν οὐκ ἀνεπιτίμητος ἔσται. Καὶ ἡ συγκατάθεσις γὰρ ὑπὸ ἐπιτίμιον γίνεται. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, λέγοντος· Διάκονος ἐν χείλεσι μιανθεὶς, ἤγουν μέχρι φιλήματος φθάσας γυναικὸς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται, τουτέστι μέχρι καιροῦ κωλυθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρεσβύτερος. Εἰ δέ τι πλέον φωραθῇ τις ἡμαρτηκὼς, ἐν οἵῳ ἂν εἴη βαθμῷ, καθαιρεθήσεται. Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι ἄλλο δηλοῖ τὸ ἐπισχεθήσεται, ὡς εἴρηται, δηλαδὴ τὸ, προσκαίρως τῆς λειτουργίας εἰρχθήσεται. Εἰ καί τισιν οὐχ οὕτως νοεῖται, οἷς καὶ τὸ χείλεσι μιανθῆναι ἑτέρως ἐκλαμβάνεται, οὐκ εὐστόχως μέντοι, ὡς οἶμαι.

ZONAR. In peccatis esse quatuor gradus dicunt sancti Patres, impressionem, luctationem, assensionem et actum : quorum duo quidem prima non esse pœnæ obnoxia; in duo autem quæ sequuntur pœnam cadere : neque enim impressio, neque luctatio judicatur, si ratio impressionem suscipiens, et cum ea colluctata, cogitatum repudiaverit; assensio autem judicatur et accusatur, et actio punitur. Si ergo mulieris desiderium alicui injectum est, et is victus, ut cum ea rem haberet, B assensus est, ad opus autem non venit, id est, actum non implevit, manifestum est, quod Dei gratia servavit; sed non impune abibit. Pœna enim in assensionem etiam cadit. Hoc quoque manifestum est ex can. 70 sancti Basilii, qui dicit : Diaconus labris pollutus, sive qui usque ad osculum mulieris pervenit, et se hucusque peccasse confessus est, ministerio ei interdicetur, id est, ad tempus prohibebitur : sed sacramentis una cum diaconis communicare non indignus habebitur. Itidem et presbyter. Si quis autem ultra peccasse deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur. Unde constat, quod aliud significatur per illud, interdicetur, nimirum, ad tempus a ministerio arcebitur. C Etsi a nonnullis ita non intelligitur, qui illud, Labris esse pollutum, aliter interpretantur, minus tamen recte, ut opinor.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐπιθυμήσας μὲν, μὴ δράσας δὲ, Θεῷ ἐῤῥύσθη. »

Ὅστις μέχρι ψιλῆς προθέσεως συγκαθευδῆσαι γυναικὶ ἐπεθύμησεν, ἐχόμενον δέ τι σπουδῆς οὐκ ἔπραξεν, οὔτε εἰς ἔργον ἡ ἐνθύμησις αὐτοῦ ἦλθε, φαίνεται ὡς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ἐῤῥύσθη χάριτος. Εἰ γὰρ καὶ ἐπεθύμησε, καὶ ἐσπούδασε, καὶ μέσοις τισὶν εἰς ἀπάρτισιν τοῦ μέσους ἐχρήσατο· ἀποτέλεσμα δὲ ἡ σπουδὴ αὐτοῦ οὐκ ἔσχε διά τινα παρεμπεσόντα ἐμπόδια ἔξωθεν· ἐπιτιμίοις ὑπόκειται, ὡς ὁ ἑβδομηκοστὸς κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου διαγορεύει περὶ τοῦ ἐν χείλεσι μιανθέντος διακόνου.

ARIST. « Qui concupivit, sed non perfecit, per Deum servatus est. »

Quicunque etiam nudo proposito cum muliere dormire concupiverit, sed quod conatus est non fecit, neque ad factum venit concupiscentia ejus, manifestum est, quod per gratiam cœlestem servatur. Si enim et concupivit, et diligentiam adhibuit, et mediis quibusdam ad illius consummationem usus est, conatus autem ejus perfectionem non habuit propter impedimenta aliqua externa quæ inciderunt, pœnis subjicitur, ut septuagesimus sancti Basilii canon mandat de diacono qui in labris pollutus est.

D

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Κατηχούμενος, ἐὰν εἰσερχόμενος (95) εἰς κυριακὸν « ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος

CANON V.

« Catechumenus, si in Dominicum ingrediens in « Catechumenorum ordine steterit, is autem

Guill. Beveregii notæ.

(95) *Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος.* In codice Amerbachiano ad præsentem canonem hoc scholium apponitur, Κατηχουμένους λέγει πιστοὺς βαπτίζεσθαι μέλλοντας. Δύο δὲ τούτων εἴδη· οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, διὸ καὶ ὡς ἀτελέστεροι μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειότεροι τῶν ἄρτι προσερχομένων, ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες, τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. *Catechumenos vocat fideles, qui baptismum suscepturi sunt. Eorum autem duæ sunt species. Nonnulli enim modo accedunt; quapropter ut imperfectiores post Scripturarum et divinorum Evangeliorum auditionem protinus egrediuntur : alii autem antehac venerunt, et perfectiores iis, qui modo accedunt, facti sunt; quare etiam illi ad orationem usque pro catechumenis factam manentes, in ea peragenda genuflectunt.* Simile huic scholium in Harmenopuli epitomen hujus canonis exstat, his verbis, Δύο τῶν κατηχουμένων ἦσαν τάξεις, ἡ μὲν τῶν γονυκλινόντων, ἡ τελειοτέρα, ἡ δὲ τῶν ἀκροωμένων, ἡ ἀτελεστέρα. Λέγει γοῦν, εἰ τῶν γονυκλινόντων εἴη, καὶ ἁμάρτοι, παυσάμενος τοῦ ἁμαρτάνειν γενέσθω τῶν ἀκροωμένων· εἰ δὲ τῶν ἀκροω-

« peccat ; si genu quidem flectens sit, audiat, « non amplius peccans : sin autem etiam audiens adhuc peccet, extrudatur. »

BALS. Duo sunt ordines catechumenorum. Hi enim nuper accesserunt, et, ut imperfectiores, post Scripturarum et divinorum Evangeliorum auditionem statim exeunt : illi vero jampridem accesserunt, et perfectiores facti sunt ; unde et orationem, quæ fit supra catechumenos, exspectantes, in ea genu flectunt. Quando autem pronuntiatum fuerit, Catechumeni, procedite, tunc et ipsi exeunt. Dicit ergo canon, quod si catechumenus **406** peccat, si est quidem ex perfectioribus, a peccando abstinens, veniat ad locum imperfectiorum, id est, stet in templo usque ad Evangelium : sin autem ex imperfectioribus, qui sola etiam auditione digni habentur, et a peccato non abstineat, extrudatur, id est, stet extra ecclesiam cum deflentibus. Quid vero si imperfectior a peccato abstinuerit, non punietur, quemadmodum perfectiores, sed in primo loco stabit ? *Solutio.* Duo sunt loci catechumenorum, ut dictum est : hic quidem, qui est usque ad lectionem divinorum Evangeliorum ; ille vero usque ad exitum catechumenorum. Qui sunt itaque perfectiores, si peccent et abstineant, parum dimittentur in locum imperfectiorum : sin autem non abstineant, in deflentium loco statuentur. Si ii autem, qui sunt imperfectiores, peccent, nec desistant, in locum deflentium abducentur : sin vero desistant, non habebunt locum, in quem deducentur. Si dixerimus enim eos cum flentibus stare oportere, desperationis gravitate eos obruemus ; nec ulla erit differentia eorum qui abstinent et non abstinent. Et ideo, tanquam qui a malo destiterint, rursus cum audientibus stabunt.

ZONAR. Duo catechumenorum olim erant ordines. Alii quidem amplexi fidem, sed qui baptismum differrent, cum catechumenis astabant, dumque precatio in catechumenos recitaretur genibus provolvebantur, ac postquam illud, Catechumeni, procedite, de more pronuntiatum esset, tunc egrediebantur. Alii autem jam primum accedentes, minusque perfecti, sacræ Scripturæ auscultabant, Evangelioque recitato dimittebantur. Quandocunque igitur e catechumenis quispiam peccaverit, si qui-

« δὲ ἁμαρτάνων· ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω « μηκέτι ἁμαρτάνων· ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι « ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω. »

ΒΑΛΣ. Δύο τάξεις τῶν κατηχουμένων εἰσίν. Οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελεώτεροι· ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες, τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. Ὅταν δὲ ἐκφωνηθῇ τὸ, Οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, τότε ἐξέρχονται καὶ οὗτοι. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν κατηχούμενος ἁμαρτάνῃ, εἰ μὲν τῶν τελεωτέρων ἐστὶν, ἐὰν ἀπόσχηται τοῦ ἁμαρτάνειν, ἐλθέτω εἰς τὸν τόπον τῶν ἀτελεστέρων, τουτέστι, στήτω μέχρι τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῷ ναῷ· εἰ δὲ τῶν ἀτελεστέρων, τῶν καὶ ἀκροάσεως μόνης ἀξιουμένων, καὶ οὐκ ἀφίσταται τῆς ἁμαρτίας, ἐξωθείσθω, ἀντὶ τοῦ, ἔξω τῆς ἐκκλησίας στήτω μετὰ τῶν προσκλαιόντων. Τί δὲ, ἐὰν ἀποστῇ ὁ ἀτελέστερος τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἐπιτιμηθήσεται καθὼς ὁ τελεώτερος, ἀλλ' εἰς τὸν πρότερον τόπον στήσεται ; *Λύσις.* Δύο τόποι εἰσὶ τῶν κατηχουμένων, ὡς εἴρηται, ὁ μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Εὐαγγελίων, καὶ ὁ μέχρι τῆς ἐξελεύσεως τῶν κατηχουμένων. Οἱ γοῦν τελεώτεροι, ἁμαρτάνοντες καὶ ἀφιστάμενοι δὲ, εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων στήσονται. Οἱ δὲ ἀτελέστεροι ἁμαρτάνοντες, μὴ ἀφιστάμενοι, μικρὸν ὑποβιβασθήσονται εἰς τὸν τόπον τῶν ἀτελεστέρων· μὴ ἀφιστάμενοι, μὲν, εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων ἀπαχθήσονται· ἀφιστάμενοι δὲ, οὐκ ἔχουσι τόπον ἔνθα καταταχθήσονται. Εἰ γὰρ εἴπωμεν τούτους μετὰ τῶν προσκλαιόντων στῆναι, ἀπογνώσεως θλίψει καταβαπτίσομεν, καὶ οὐδεμία ἔσται διαφορὰ ἀφισταμένων καὶ μὴ ἀφισταμένων. Διά τοι τοῦτο, ὡς ἀποστάντες τοῦ κακοῦ, στήσονται καὶ πάλιν μετὰ τῶν ἀκροωμένων.

ΖΩΝΑΡ. Δύο τάξεις ἦσαν (96) τῶν κατηχουμένων τὸ παλαιόν. Οἱ μὲν γὰρ πιστοὶ ὄντες, ὑπερτιθέμενοι δὲ τὸ βάπτισμα, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵσταντο, καὶ τῆς ἐπὶ κατηχουμένοις εὐχῆς λεγομένης ἔκλινον τὸ γόνυ, ὅτε δ' ἐξεφωνήθη τὸ, Οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, τότε ἐξήρχοντο· οἱ δὲ ἄρτι προσελθόντες καὶ ἀτελέστεροι ὄντες τῶν ἁγίων Γραφῶν ἤκουον, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπῄεσαν. Ὅταν οὖν ὁ κατηχούμενος ἁμαρτάνῃ, εἰ μὲν τῶν τελεωτέρων τῶν γόνυ κλινόντων δηλονότι

Guill. Beveregii notæ.

μένων, ἔξω στήτω τῆς ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ἀκροώμενοι γὰρ ἐκτὸς ἵσταντο τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. *Duo catechumenorum ordines erant ; unus eorum qui genu flectebant, perfectior scilicet ; alter imperfectior eorum, qui audiebant. Vult ergo dicere, si sit ex ordine flectentium genu, et peccet, quod peccare desinens in ordinem audientium referri debeat : sin ex audientibus sit, consistat extra ecclesiam. Nam et audientes extra ecclesiam stabant usque ad lectionem sancti Evangelii.* Harmenop. Epit. can. sect. 5, tit. 3. Hæc duo scholia juxta se posita præsentem canonem, satis in se obscurum, perspicuum reddunt et apertum.

(96) *Δύο τάξεις ἦσαν.* In Gallandi J. C. codice, ante hæc prima Zonaræ in hunc canonem verba, hæc leguntur, tanquam principium interpretationis, Ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος εἰς κανόνα ιδ' ὁρίζει χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου ἐν τοῖς τοιούτοις. Κατηχουμένους δὲ λέγει τοὺς βαπτίζεσθαι μέλλοντας· δύο δὲ εἴδη τούτων· οἱ μὲν ἄρτι προσέρχονται· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τῶν ἤδη προσερχομένων τελειότεροι· ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. Hæc autem, post verba ἐν τοῖς τοιούτοις, eadem fere sunt, quæ ante ex codice Amerbachiano sub scholii nomine protulimus : adeo ut alia interpretatione non opus sit. Ad Zonaræ autem interpretationem nequaquam pertinent, quia in ea eadem iterum leguntur.

ἐν τῇ εὐχῇ ἐστιν, ἀκροάσθω, τουτέστι μετὰ τῶν μέχρις ἀκροάσεως ἱσταμένων στήτω, εἰ ἀπόσχηται τοῦ ἁμαρτάνειν· εἰ δὲ τῶν ἀκροωμένων ἐστὶν, ἔτι καὶ ἁμαρτάνει, ἐξωθείσθω, ἀντὶ τοῦ ἔξω τῆς ἐκκλησίας στήτω μετὰ τῶν προσκλαιόντων.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐν τῷ κατηχεῖσθαι ἁμαρτάνων, ἐὰν « γόνυ κλίνων μηκέτι ἁμαρτάνοι, ἀκροάσθω· εἰ « δὲ καὶ ἀκροώμενος ἁμαρτάνοι, τέλεον ἀπωθεί« σθω. »

Δύο εἴδη τῶν κατηχουμένων εἰσίν· οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται· διὸ καὶ ὡς ἀτελέστεροι μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν Γραφῶν, καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ πρὸ καιροῦ προσῆλθον, B καὶ γεγόνασι τελειότεροι· ὅθεν καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένουσι· καὶ ἐν τῷ προσφωνεῖσθαι τὸ, Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνατε, τὸ γόνυ κλίνουσιν. Οἱ γοῦν τελειότεροι, ὡς γευόμενοι καλοῦ Θεοῦ ῥήματα, καὶ παραπεσόντες, μετακινοῦνται τῆς στάσεως, καὶ τοῖς ἀκροωμένοις συντάττονται· εἰ δὲ καὶ ἀκροώμενοι ἁμαρτάνουσι, τῆς Ἐκκλησίας τέλεον ἐξωθοῦνται.

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

« Περὶ κυοφορούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι, ὁπότε « βούλεται. Οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινωνεῖ ἡ « τίκτουσα τῷ τικτομένῳ· διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν « τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δείκνυ« σθαι. » C

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἔλεγον μὴ ὀφείλειν βαπτίζεσθαι τὰς ἐξ ἀπίστων τῇ Ἐκκλησίᾳ προσερχομένας κυοφορούσας, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν εἰς τὸ φῶς τοῦ τοκετοῦ ἐξέλευσιν, ἵνα μὴ, ταύτης βαπτιζομένης, δόξῃ συμβαπτίζεσθαι καὶ τὸ ἐγκυμονούμενον, ὡς ἡνωμένον διόλου αὐτῇ· κἀντεῦθεν μετὰ τὸ γεννηθῆναι, ἢ ἀφώτιστον καταλειφθῇ, ἢ βαπτιζόμενον λογισθῇ καὶ αὖθις βαπτίζεσθαι. Οἱ γοῦν Πατέρες, τὴν ἀντίθεσιν ταύτην μὴ παραδεξάμενοι, ὥρισαν ἀποχριματίστως βαπτίζεσθαι τὰς κυοφορούσας, ὅτε βούλοιντο, διὰ τὸ μηδεμίαν κοινωνίαν ὑπεῖναι τῇ τικτούσῃ μετὰ τοῦ τικτομένου, ὅσον εἰς τὸν λόγον τοῦ φωτίσματος. Ἄλλως τε, φασὶν, ἀναγκαία ἐστὶν ἡ ἑκάστου ὁμολογία ἐν τῷ βαπτίζεσθαι· τὸ δὲ ἔμβρυον ἐστερημένον διαθέσεως οὐ δύναται τὰς ἐπὶ τῷ βαπτίσματι D ὁμολογίας ποιῆσαι. Προσετέθη δὲ τῷ κανόνι τὸ, ὅτε βούλοιντο, διὰ τοὺς λέγοντας πρὸ μὲν τοῦ εἰδοποιηθῆναι τὸ ἔμβρυον εἰς ἄνθρωπον ἀκινδύνως βαπτίζεσθαι τὴν μητέρα ἐγκυμονοῦσαν, μετὰ δὲ τοῦτο μὴ καλῶς αὐτὴν βαπτίζεσθαι· διὰ τὸ εἶναι τοιαύτης διαθέσεως τὸ ἐγκυμονούμενον, οἷας εἰσὶ καὶ ἀρτιγέννητα νήπια, τὰ μὴ δυνάμενα ὁμολογεῖν. Διό τοι καὶ εἶπον οἱ Πατέρες ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὴν ἐγκυμονοῦσαν, ὅτε θέλει βαπτίζεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ ἔμβρυα, ὅπως ἔχουσι διαθέσεως, οὐδεὶς περιεργάσασθαι δύναται ἢ ἀναδέξασθαι· τὰ δὲ νήπια διὰ τῶν ἀναδεχομένων αὐτὰ κατατίθενται, καὶ πραγματικῶς φωτιζόμενα θείας καταξιοῦνται ἐλλάμψεως. Ἀνά-

A dem ex perfectiorum numero fuerit, eorum scilicet, qui in precatione genu flectunt, audiat, hoc est, cum iis qui auscultari tantummodo permittuntur, si modo finem peccandi fecerit, consistat; sin vero inter audientes agens adhuc tamen offenderit, expelli, hoc est, extra ecclesiam cum lugentibus stare, hic canon jubet.

ARIST. « Catechumenus peccans, si, dum genu « flectit, amplius peccaverit, inter audientes sit; « sin, dum inter audientes est, peccet, penitus « ejiciatur. »

Duæ sunt species catechumenorum : nonnulli enim modo accedunt; quocirca et ut imperfectiores post Scripturarum et Evangeliorum auditionem statim emittuntur. Alii autem ante tempus aliquod advenerunt, et perfectiores evaserunt. Quare et post Evangelium preces pro catechumenis factas exspectant; et cum illud dicitur, Catechumeni, capita vestra Domino flectite, genu flectunt. Perfectiores itaque ut qui bona Dei verba pergustarunt, si lapsi fuerint, statione sua moventur, et cum audientibus collocantur; si autem, et cum audientes sint, peccant, ab ecclesia perfecte expelluntur.

CANON VI.

« De ea quæ uterum gerit, quod oporteat eam « baptizari, quando velit. Nihil enim ea, quæ « parit, cum fetu, qui paritur, hac in re com« mune habet; quod proprium uniuscujusque « institutum ac propositum in confessione osten« datur.

BALS. Quidam dicebant, non debere baptizari gravidas, quæ ex infidelibus ad Ecclesiam accedunt, sed exspectare fetus in lucem exitum; ne dum ea baptizatur, videatur quoque una baptizari fetus, quem in utero gerit, ut qui sit ei omnino unitus : quo fit ut postquam natus fuerit, vel non baptizatus relinquetur, vel si baptizetur, rursus baptizari reputetur. Patres itaque, hac contradictione non admissa, statuerunt, ut sine ullo præjudicio baptizentur prægnantes mulieres, quando voluerint; eo quod nihil habeat commune puerpera cum fetu qui paritur, quod ad baptismum attinet. Maxime, inquiunt, cum sit unicuique sua in baptismate necessario promissio : fetus autem, qui est in utero, cum sit affectione destitutus, non potest quæ in baptismate requiruntur professiones et vota facere. **407** Adjectum est autem canoni illud, Quando velint, propter eos qui dicunt, antequam fetus formetur in hominem posse mulierem prægnantem sine periculo baptizari, non recte autem baptizari postea : quoniam id, quod habetur in utero, in ea est constitutione, in qua infantes modo nati qui polliceri non possunt; et ideo dixerunt Patres, esse in mulieris gravidæ potestate baptizari quando velit. Quomodo enim se habeant fetus, nemo potest perquirere, vel eos suscipere. Infantes autem per susceptores suos affirmant, et actu baptizati divina illuminatione digni censentur,

Lege et quæ in cap. 10 titul. 4 præsentis operis a nobis scripta sunt.

ZONAR. Mulieres, quæ uterum ferunt, quandocunque voluerint, canon baptizari oportere decernit. Quod autem nonnulli, fetum cum matre simul baptizari, ac proinde infantem, postquam in lucem datus esset, ne baptismus in eodem geminaretur, nullo modo baptizandum esse, asseverabant; propterea verba illa, Nihil enim ea quæ parit, cum fetu qui paritur ea in re commune habet, adjunxit, hoc est, sola etenim mater, non per eam filius quoque simul, sancti baptismatis consors efficitur. Ut enim, inquit, se quis Christi sectatorem profiteatur, propria uniuscujusque electio requiritur, ac per eam, quam libenti animo baptismum quisque amplectatur, facile apparet. Quoniam vero in fetu maternis adhuc visceribus incluso electio nulla est, nec baptismum quidem suscepisse putandus est, proindeque iterum baptizari, cum eligendi facultas penes illum fuerit, oportebit.

A γνῶθι καὶ τὰ ἐν τῷ ι' κεφαλ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς ἐν τῇ γαστρὶ φερούσας δεῖ βαπτίζειν, φησὶν ὁ κανὼν, ὅτε βούλονται. Τινῶν δὲ λεγόντων ὅτι λοιπὸν τὸ κυοφορούμενον συμβαπτίζεται τῇ μητρὶ, καὶ οὐ χρὴ αὐτὸ μετὰ τὸ γεννηθῆναι βαπτίζεσθαι, ἵνα μὴ δὶς δοκῇ βαπτίζεσθαι, ἐπήγαγε τὸ, Οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινωνεῖ ἡ τίκτουσα τῷ τικτομένῳ, ἀντὶ τοῦ, Αὐτὴ γὰρ μόνη τοῦ ἁγίου ἀξιοῦται βαπτίσματος, καὶ οὐχὶ κἀκεῖνο διὰ μέσης αὐτῆς. Ὅτι, φησὶν, ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ συντάττεσθαι τῷ Χριστῷ ἡ ἑκάστου προαίρεσις ἀπαιτεῖται, καὶ ἐξ αὐτῆς δείκνυται εἰ προθύμως πρόσεισι τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔμβρυον ἐστέρηται προαιρέσεως οὐδὲ βαπτίζεσθαι δοκεῖ, ὥστε αὐτὸ χρῄζει αὖθις βαπτίσματος B ὅτε προαιρεῖσθαι δυνήσεται. »

ARIST. « Prægnans quandocunque vult baptiza-« tur. Nam uniuscujusque voluntas judicatur. »

Gravida enim propter generatum baptizari non impedietur; nec enim fetus una cum gravida baptizatus reputatur, adeo ut si cum editus fuerit, baptizetur, secundo baptizatus existimaretur. Ille enim cum ad lucem nondum venerit, nec per seipsum substitit, nec voluntatem habet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ κυοφοροῦσα, ὅτε θέλει, βαπτίζεται· « ἑκάστου γὰρ ἡ προαίρεσις κρίνεται. »

Οὐ γὰρ ἐμποδισθήσεται ἡ κυοφοροῦσα διὰ τὸ τικτόμενον βαπτισθῆναι· οὐδὲ γὰρ λογίζεται τὸ ἔμβρυον συμβαπτίζεσθαι τῇ τικτούσῃ, ὥστε, ἐὰν μετὰ τὸ γεννηθῆναι βαπτισθῇ, νομισθῆναι βαπτίζεσθαι δεύτερον. Ἐκεῖνο γὰρ, μήπω εἰς φῶς ἐλθὸν, οὔτε καθ' ἑαυτὸ ὕπεστιν, οὔτε προαίρεσιν ἔχει.

CANON VII.

« Presbyter in digamiam incuntis nuptiis ne « conviveiur. Cum enim requirat pœnitentiam « digamus, quis erit presbyter, qui, eo quod sit « convivio acceptus, nuptiis assentiatur? »

BALS. Laicus, qui digamus est affectus, hinc non permittitur, nisi anno præterito, esse divinorum sacramentorum particeps. Dicit ergo canon, quod quoniam hæc pœna a sacerdote digamo inducitur, non debet cum eo in nuptiis convivium inire. Videtur enim veluti per suam præsentiam consentire,

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

C « Πρεσβύτερον εἰς γάμον διγαμοῦντος (97) μὴ « ἑστιᾶσθαι. Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγάμου (98), τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος, ὁ διὰ τῆς « ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις. »

Ὁ διγαμήσας λαϊκὸς οὐ παραχωρεῖται μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀπεντεῦθεν, ἀλλὰ μετὰ ἐνιαυτόν. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν ὡς, ἐπεὶ τὸ ἐπιτίμιον τοῦτο παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπάγεται τῷ διγαμήσαντι, οὐκ ὀφείλει οὗτος συνεστιᾶσθαι αὐτῷ εἰς τὸν γάμον. Δοκεῖ γὰρ ὥσπερ διὰ τῆς παρουσίας συναινεῖν,

Guill. Beveregii notæ.

(97) *Πρεσβύτερον εἰς γάμον διγαμοῦντος*. Cautum est hoc canone, ne quis presbyter in ejus, qui digamiam init, nuptiis conviveiur. Hinc cum Constantinus quidam episcopus ad Nicetam metropolitanum Heracleæ hanc quæstionem proposuisset, Τοὺς εἰς δεύτερον συνοικέσιον ἐρχομένους εἰ δεῖ λαβεῖν τὴν τοῦ διγάμου εὐχὴν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως; *An qui ad secundas convolant nuptias accipere possint bigami precationem a regionis antistite?* respondit ille juris canonici peritissimus, Ἡ μὲν ἀκρίβεια τοὺς διγάμους οὐκ οἶδε στεφανοῦν· ἡ δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ συνήθεια τὰ τοιαῦτα οὐ παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι, καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε διὰ τοῦτο ἐνεκλήθη. Ὥστε οὐδέ τις φοβηθήσεται τὸ ἐπίκλημα, τοὺς τοιούτους στεφανώσας· πλὴν ὀφείλουσιν ἕνα ἢ καὶ δεύτερον ἐνιαυτὸν κωλυθῆναι τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταλήψεως, καὶ οὐδὲ τὸν ἱερολογήσαντα χρὴ συνεστιαθῆναι τούτοις. *Accurata sane disciplina bigamos coronare non novit. Magnæ autem Ecclesiæ consuetudo hæc non observat; sed bigamis etiam sponsalitias coronas imponit; nec ullus unquam propter eam causam accusatus est: ideoque calumniam non formidabit quisquam, qui tales coronavit. Illi autem annum unum aut alterum a mysteriorum communione arceri debent: nec eum, qui* D *precationem concepit, simul cum iis convivari oportet.* In *Jur. Gr. Rom.* l. v, p. 310. Exstat hoc responsum etiam in Euchologio, ubi ultima ejus pars his verbis concipitur, Ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερολογήσαντα τούτοις πρεσβύτερον συνδειπνεῖν αὐτοῖς οὐ νενόμισται, κατὰ τὸν ζ' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου. *Sed neque fas est presbyterum benedictionem iis impertientem, sive pro iis precantem, simul cum iis convivari, juxta septimum canonem Neocæsariensis synodi.* Ex hoc etiam canone desumpta videntur, quæ Ælfricus in Saxonicos ad Wulfinum episcopum canones de hac retulit, ubi statuit: *Ne liceat sacerdoti ulli iis interesse nuptiarum celebritatibus, in quibus aut secundæ vir uxori jungitur, aut secundo viro femina; nec vel iisdem benedicere, ut sic admoneat eos.* Et paulo post: *Canones autem jam tum prohibent benedictionem, et ejusmodi convubentibus imponunt etiam pœnitentiam.* Ælfric. can. 9.

(98) *Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγάμου*. Ex his verbis facile est colligere, quales digami hic intelligendi sunt; tales nimirum qui duas habent eodem tempore uxores. Laicis enim, qui post mortem unius aliam uxorem ducunt, pœna a nullo unquam canone imposita fuit, nec publica ab iis exacta pœnitentia. Sed de hac re alibi fusius agemus.

καὶ οὐ δυνήσεται ἐπιτιμῆσαι τὸν διγαμήσαντα. Καλῶς δὲ διωρίσαντο συνεστιᾶσθαι τούτῳ τὸν ἱερέα μετὰ τὸν καιρὸν τοῦ γάμου. Μετὰ γὰρ τὸν γάμον οὐ κωλυθήσεται συνανακεῖσθαι αὐτῷ, ὡς μηδὲ ἀκοινωνήτῳ ὄντι. Εἰπὼν δέ τις ποτε ὀφείλειν τὸν διγαμήσαντα μετὰ τὴν ἀπόστασιν τῆς διγαμίας δέχεσθαι εἰς μετάνοιαν, καὶ ἐπιτιμᾶσθαι (ἔτι γὰρ τοῦ γάμου συνισταμένου, ταῦτα χώραν οὐκ ἔχουσι, κατὰ τὸν καθόλου κανόνα), ἤκουσε μὴ εἶναι γάμον ἀθέμιτον, ὥστε διασπᾶσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο ἔῤῥωται μὲν, ἐπιτιμᾶται δὲ μετρίως, ὡς εἴρηται.

A nec poterit eum, qui duas uxores duxit, punire. Recte autem definierunt, ne sacerdos cum eo conviveiur tempore nuptiarum. Post nuptias enim non prohibebitur cum eo accumbere, ut qui non sit omnino excommunicatus. Cum autem dixisset aliquando quispiam, debere eum qui secundam uxorem duxit, postquam a secundo matrimonio diverterit, ad pœnitentiam recipi et puniri (adhuc enim constante matrimonio, hæc locum non habent, secundum universalem regulam), audivit non esse illicitum matrimonium, ut separari debeat. Et propterea est quidem confirmatum, modice autem punitur, ut dictum est.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (99).

Ὁ παρὼν κανὼν κωλύει τοὺς πρεσβυτέρους ἑστιᾶσθαι μετὰ διγάμων, καὶ παριστᾷ διὰ τούτου ἐπιτετιμημένον εἶναι τὸν δεύτερον γάμον. Τὸ αὐτὸ δὲ φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦ γ' καν. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου καὶ ἀπὸ δ' καν. τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἐπεὶ δὲ βλέπομέν τινας σκανδαλιζομένους ἐκ τοῦ μηδένα τινα δευτερογαμήσαντα ἐπιτιμηθῆναί ποτε, μήτε τὴν τοιαύτην ἱερολογίαν ἐμποδίζεσθαι, μᾶλλον μὲν οὖν ἔστιν ὅτε ἐπιτρέπεται διὰ πιττακίου χαρτοφύλακος· εἴδομεν δὲ πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς πολλοὺς συνεσθίοντας μετὰ βασιλέων διγαμούντων, καὶ ἄλλων μεγιστάνων, φαμὲν ὅτι κἂν ἐπιτιμίῳ καιρικῆς ἀκοινωνησίας ἐκ τοῦ ῥηθέντος κανόνος οἱ δευτερογαμοῦντες ὑπέκειντο, ἀλλ' ὁ τῆς ἑνώσεως τόμος, καταστρωθεὶς παρ' ἡμῶν εἰς τὸν δ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐξισώσει τῷ πρώτῳ γάμῳ διόλου τὸν δεύτερον· καὶ εἰπὼν πότε καὶ οὗτοι ἐπιτιμᾶσθαι ὀφείλουσιν, ἔλυσε τὸ ἐπιτίμιον. Φησὶ γὰρ ἐν μέρει ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τρίτου γάμου· οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δεύτερον οὐδὲ τὸν α' ἐκτὸς ἀσφαλείας ἐῶμεν· ἀλλὰ κἀκείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν ἢ ἐξ ἁρπαγῆς ἢ προηγησαμένης λαθραίας φθορᾶς, ἀλλὰ νομίμους καὶ καθαρεύοντας τῶν τοιούτων μολυσμάτων καὶ πονηρᾶς ἀκαθαρσίας· καὶ ἐφεξῆς ἐπιτιμῶμεν τούτους μόνους· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνεπιτιμήτους συντηρεῖ.

Altera interpretatio.

Præsens canon prohibet presbyteros cum digaB mis convivari, et per hoc secundum matrimonium puniri ostendit. Idem autem apparet et ex tertio canone syn. Neocæsariensæ, et ex canone 4 sancti Basilii. Quoniam autem videmus nonnullos offendi, eo quod nullus eorum, qui secundum matrimonium contraxit, unquam puniatur, nec iis sacramentorum participatio impediatur, sed potius etiam per chartophylacis pittacium permittatur; vidimus autem et patriarchas et multos alios antistites cum imperatoribus, qui secundas nuptias celebrant, et **408** cum aliis magnatibus comedentes; dicimus, quod etiamsi temporalis excommunicationis pœnæ ex prædicto can. digami subjecti sint, unionis tamen decisio, quæ a nobis sita est in can. 4 sancti Basilii, primo matrimonio secundum omnino æquavit; et dixit, C quando ii omnino punientur, pœnam dissolvit. Hæc etiam in particulari dicit de tertio matrimonio: at nec secundum nec primum sine securitate relinquimus: sed et illa sic constituenda decernimus, ut nullam improbam causam habeant, vel ex raptu, vel ex clandestino præcedente coitu; sed sint legitima et ab ejusmodi inquinamentis sordibusque malis aliena; et deinceps quæ sunt hujusmodi solum punimus; reliqua vero pœnis non obnoxia conservat.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ διγαμία ὑπὸ ἐπιτίμιόν ἐστιν. Ἐνιαυτὸν γὰρ τῆς ἁγίας μεταλήψεως εἴργεται. Τὸ δὲ ἐπιτίμιον οἱ ἱερεῖς ἐπάγουσιν, εἰς μετάνοιαν ἐρχομένου τοῦ διγαμήσαντος. Ὁ γοῦν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ συναινεῖν δοκῶν τῷ δευτέρῳ γάμῳ ἱερεύς τίς ἔσται, φησὶν ὁ κανὼν, τουτέστι, πῶς οὐκ αἰδεσθήσεται ἐπιτιμῶν τῷ δευτερογαμοῦντι ὁ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ συνευδοκῶν τῇ δευτερογαμίᾳ; Ἀλλὰ ταῦτα ἐν γράμμασιν. Ἡμῖν δὲ καὶ πατριάρχης ὤφθη, καὶ μητροπολῖται διάφοροι συνεστιώμενοι δευτερογαμήσαντι βασιλεῖ.

ZONAR. Suam digamiæ multam can. statuere. Uno siquidem anno digamos a perceptione sacrorum munerum arceri jubent. Eam vero pœnam diD gamis, sibi a pœnitentia remedium quærentibus, sacerdotes injungunt. Quis ergo sacerdos, inquit canon, secundis nuptiis, ut eas vel hoc ipso, quod adest, probare videatur, intersit? hoc est, qui fieri potest ut pœnam a digamo exigere non pudor sit ei, qui digami factum a se non improbari, cum nuptiis secundis ipse interfuerit, satis ostendit? Verum hæc in libris scripta reperiuntur. Nos autem et patriarcham et metropolitanos complures in convivio imperatoris secundas nuptias celebrantes aspeximus.

Guill. Beveregii notæ.

(99) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hanc alteram hujus canonis interpretationem codici Bodleiano acceptam ferimus. Neque enim Græce exstat: sed Latina ejus versio in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem habetur, e codice Tiliano per Gentianum Hervetum eruta. In codice Amerbachiano desideratur.

ARIST. « Presbyter digamorum nuptiis non debet A « interesse. Cum digamus enim veniam imploraverit, quis eum venia dignabitur? »

Sacerdos qui digamo benedixit, a mensa debet recedere et non cum eo convivari. Si enim pœnæ subjectus fuerit digamus, quænam presbytero concedatur venia qui, eo quod convivatus est, istiusmodi nuptiis assensum præbuit?

CANON VIII.

« Si alicujus uxor, cum esset laicus, adulterata « fuisse plane convicta fuerit, is non potest ad « ministerium accedere. Sin autem etiam post « ordinationem adulterata fuerit, debet eam di- « mittere. Quod si cohabitet, non potest sibi com- « missum ministerium exsequi. » B

BALS. Didicisti ex diversis legibus, licere sine periculo uxorem adulteratam recipere, et peccati veniam dare. Et lege librum Basil. XXVIII, tit. 7, cap. 1, qui dicit, maritum posse intra biennium, sine ullo periculo, suam uxorem ex monasterio recipere, quæ ut adultera condemnata est et inclusa: ab eo enim tempore tondetur. Dicit ergo etiam canon, quod, etsi vir hoc facere potest, nimirum veniam adulteratæ uxoris peccato dare, sed tamen quoniam can. apostolicus 18 non permittit, ut in sacerdotalem catalogum adscribatur, qui uxorem fornicatricem vel dimissam vel scenicam duxerit, ne hic quidem ad sacrum ordinem provehetur. Atque id quidem ita se habet, si laici uxor adulterata fuerit: sin autem ejus qui est sacratus, C ipse quidem, ut qui nihil deliquerit, si exinde ab ea separetur, erit in proprio gradu. Sin vero hoc facere noluerit, sed una cum adultera cohabitat, deponetur, ut qui sit inquinamenti particeps; eo quod cum adultera rem habuerit. Interrogaverit autem quispiam, Cur cum Patres de mulieris adulterio dixissent, non satis habuerunt, nisi etiam adderent adulterium fuisse aperte convictum? *Solutio.* Diversæ leges jubent mulierem non aliter condemnari ut adulteram, quam per apertas probationes, id est, per quinque testes jurantes se vidisse in ipso actu fieri adulterium. Hac ratione nec omnes possunt crimen adulterii intendere: sed quinque solum personæ, maritus, pater, frater, D patruus, avunculus. Sed nec ipsa mulier, se adulterium commisisse confessa, condemnatur, quod etiam est novum. Adjecerunt ergo Patres, eam damnari ut adulteram, quæ est apertis probationi-

ΑΡΙΣΤ. « Οὐχ ἑστιᾶται πρεσβύτερος ἐπὶ διγάμοις· « ἐκείνου γὰρ συγγνώμης δεομένου, τίς ἐκεῖνον « ἀξιώσει συγγνώμης; »

Ὁ ἱερεὺς, εὐλογήσας τὸν δίγαμον, τῆς τραπέζης ὀφείλει ὑπαναχωρεῖν, καὶ μὴ συνεστιαθῆναι αὐτῷ. Εἰ γὰρ ὑπὸ ἐπιτίμιόν ἐστιν ὁ δίγαμος, ποία ἔσται τῷ πρεσβυτέρῳ συγγνώμη, τῷ διὰ ἑστιάσεως τοῖς τοιούτοις συγκατατιθεμένῳ γάμοις;

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Ἐὰν γυνή τινος (1) μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος ἐλεγχθῇ « φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ « δύναται. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοι- « χευθῇ, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν. Ἐὰν δὲ συζῇ, « οὐ δύναται (2) ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ B « διακονίας. »

ΒΑΛΣ. Ἔμαθες ἀπὸ διαφόρων νομίμων ὡς ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἀκινδύνως λαμβάνειν τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συμπαθεῖν τὸ ἁμάρτημα. Ζήτει καὶ βιβλίον (3) τῶν Βασιλικῶν κη', τίτ. ζ', κεφ. α' λέγον, ἐντὸς διετίας δύνασθαι τὸν ἄνδρα λαμβάνειν ἀκινδύνως ἐκ τοῦ μοναστηρίου τὴν οἰκείαν γυναῖκα, καταδικασθεῖσαν ὡς μοιχαλίδα καὶ ἐγκλεισθεῖσαν. Ἔκτοτε γὰρ κουρεύεται. Φησὶ τοίνυν ὁ κανὼν ὡς, εἰ καὶ δύναται ὁ ἀνὴρ τοῦτο ποιεῖν, ἤγουν τὸ συμπαθεῖν (4) τὸ ἁμάρτημα τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς, ἀλλ' ἐπεὶ ὁ ιη' ἀποστολικὸς κανὼν οὐ παραχωρεῖ ἱερατικῷ καταλόγῳ συναριθμηθῆναι τὸν λαβόντα γυναῖκα πόρνην ἢ ἐκβεβλημένην ἢ σκηνικὴν, οὐδὲ οὗτος εἰς βαθμὸν ἱερατικὸν ἀναχθήσεται. Καὶ τοῦτο C μὲν, ἐὰν λαϊκοῦ τινος γυνὴ μοιχευθῇ· ἐὰν δὲ ἱερωμένου, αὐτὸς μὲν ὡς μηδέν τι πταίσας, ἐὰν διαζυγῇ αὐτῆς ἀπεντεῦθεν, ἔσται εἰς τὸν οἰκεῖον βαθμόν. Εἰ δὲ οὐ θελήσει τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ συνδιάγει μετὰ τῆς μοιχαλίδος, καθαιρεθήσεται, ὡς μετασχὼν τοῦ μιάσματος διὰ τὸ συμμίγνυσθαι τῇ μοιχευθείσῃ. Ἐρωτήσει δέ τις, Διὰ τί εἰπόντες περὶ μοιχείας γυναικὸς οἱ Πατέρες οὐκ ἠρκέσθησαν, ἀλλὰ προσέθεντο τὴν μοιχείαν φανερῶς ἐλεγχθῆναι; *Λύσις.* Διάφοροι νόμοι παρακελεύονται μὴ ἄλλως τὴν γυναῖκα ὡς μοιχευθεῖσαν κατακρίνεσθαι, εἰ μὴ διὰ φανερῶν ἀποδείξεων, τοῦτ' ἔστι διὰ πέντε μαρτύρων ὀμνυόντων ἰδεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν μοιχείαν τελουμένην. Κατὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ πάντες δύνανται κινεῖν τὸ μοιχικὸν ἔγκλημα, ἀλλὰ πρόσωπα πέντε, D ἀνὴρ, πατὴρ, ἀδελφὸς, θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ θεῖος πρὸς μητρός. Οὐδὲ αὐτὴ ἡ γυνὴ ὁμολογοῦσα μοιχεῦσαι καταδικάζεται, ὅπερ ἐστὶ καὶ καινόν. Προσέθεντο οὖν οἱ Πατέρες ὡς μοιχαλίδα ἐκείνην κατα-

Guill. Beveregii notæ.

(1) *Ἐὰν γυνή τινος.* Joannes Antiochenus in Collect. can. tit. 41, legit, Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς. Sic etiam legit Dionysius Exiguus; vertit enim, *Mulier cujusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur.* Et vetus interpres, *Mulier cujusque adulterata laico constituto, si doceatur.* Sic etiam legitur in Parisiensi Balsamonis editione: sed codex Amerbachianus cum Tiliano nostræ lectioni adstipulatur.

(2) *Οὐ δύναται.* Sic omnes codices mss.; sed Joannes Antiochenus legit, Οὐ δεῖ αὐτὴν δύναται ἔχεσθαι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας. *Non potest propter eam commissum sibi ministerium exsequi.* Collect. can. tit. 41.

(3) *Ζήτει καὶ βιβλίον.* Hæc usque ad ἔκτοτε γὰρ κουρεύεται inclusive, ex ms. Bodleiano supplevimus. Exstant autem in Tiliano: Nam Gentianus Hervetus Latine ea vertit. In aliis codicibus desiderantur.

(4) *Ἤγουν τὸ συμπαθεῖν.* Hanc etiam pericopen ἐξηγητικὴν codici Bodleiano debemus: in nullo enim alio legitur.

δικάζεσθαι, την ἐλεγχθεῖσαν διὰ φανερῶν ἀποδείξεων, ὡς εἴρηται, οὐ μὴν τὴν ὑποπτευθεῖσαν ἀπὸ ὁμιλίας ἢ συνοικήσεως, ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας. Τί δὲ, ἐὰν ὁ λαϊκὸς, μετὰ τὸ μοιχευθῆναι τὴν γυναῖκα τούτου, ἀπολύσῃ αὐτὴν, προαναβιβασθήσεται εἰς βαθμὸν, ὥσπερ οὐ καθαιρεῖται ὁ ἱερωμένος, ὁ ἀπολύσας τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα αὐτοῦ; *Λύσις*. Ἀπὸ τοῦ ιη' ἀποστολικοῦ κανόνος κωλύεται προαναβιβασθῆναι εἰς βαθμὸν ὁ γυναῖκα πόρνην ἀγόμενος· πολλῷ γοῦν πλέον οὐ προαναβιβασθήσεται ὁ μετὰ μοιχαλίδος συμφθαρεὶς, κἂν ἐν ἀγνοίᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες ἐπὶ μὲν τοῦ λαϊκοῦ διαίρεσιν οὐ πεποιήκασι, χάριν τοῦ ἀπολυθῆναι τὴν μοιχαλίδα, καὶ μὴ ἀπολυθῆναι, ἀλλὰ ἀδιαστίκτως διωρίσαντο μὴ δύνασθαι τὸν ἄνδρα αὐτῆς εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἱερέως εἰσήγαγον τὴν διαίρεσιν. Ἔστι δὲ καὶ διαφορὰ τοῦ μήπω ἱερωθέντος καὶ τοῦ ἱερωθέντος, καὶ διά τι πταῖσμα καθαιρεθῆναι μέλλοντος. Ὁ μὲν γὰρ μὴ ἐπιτυχὼν πλείονός τινος οὐ τοσοῦτον βαρυθυμήσει, ἀλλ' εὐχαριστήσει μᾶλλον, ὡς τῷ κανόνι μὴ προσκρούσας· ὁ δὲ διά τι πταῖσμα ἑτέρου ἀφαιρούμενος τὸ προσὸν αὐτῷ ἀξίωμα μεγάλως δεινοπαθήσει. Τὸ γὰρ εἰς πεῖραν ἧκον ἀνιαρὸν εἰς ἀφαίρεσιν.

ΖΩΝΑΡ. Ἀνδρὸς λαϊκοῦ γυνὴ μοιχευθεῖσα, καὶ φανερῶς ἐλεγχθεῖσα, κωλύει τὸν ἄνδρα αὐτῆς εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν, τουτέστιν εἰς βαθμὸν ἱερατικόν τινα· πλὴν ἡ φανερῶς ἐλεγχθεῖσα, οὐχ ἡ ἐν ὑποψίᾳ γενομένη ἢ καὶ κατηγορηθεῖσα παρά τινος τῶν κατηγορεῖν, ἀλλὰ ῥητοῖς προσώπων. Οὐ γὰρ τῷ βουλομένῳ ἐφεῖται περὶ μοιχείας κατηγορεῖν οὐ δυναμένων αὐτῆς προσώπων. Οὐ γὰρ τῷ βουλομένῳ ἐφεῖται περὶ μοιχείας κατηγορεῖν ἀλλὰ προσώποις. Ἐὰν δὲ καὶ ἱερωμένου γυνὴ μοιχευθῇ, ἀπολῦσαι αὐτὴν ὀφείλει, τουτέστι διαζυγῆναι αὐτῆς. εἰ δὲ συζῆν αὐτῇ βούλεται, κωλύεται τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ διακονίας, ἤτοι τοῦ βαθμοῦ εἰς ὃν κατετάχθη. Ἡ γὰρ μοιχευθεῖσα μεμίανται· ὁ δὲ ταύτῃ μιγνύμενος ἓν σῶμα γίνεται, καὶ λοιπὸν μετέχει κἀκεῖνος τοῦ μιάσματος. Ὁ δὲ μεμιασμένος πῶς δεχθήσεται εἴς τι θεῖον λειτούργημα;

bus convicta, ut dictum est; non autem eam, quæ fuit suspecta propter collocutionem, vel consuetudinem ac familiaritatem, vel aliquam aliam ob causam. Quid autem, an laicus, si postquam **409** ejus uxor fuit adulterata, dimiserit eam, ad gradum promovebitur; sicut non deponitur is qui est sacratus, dimissa uxore sua, quæ commisit adulterium? *Solutio*. A canone apostolico 18 prohibetur ad gradum promoveri, qui duxit uxorem fornicatricem: multo ergo magis non promovebitur, qui cum adultera vel insciens rem habuit. Propterea enim Patres nullam in laico divisionem fecere, de dimittenda adultera, vel non dimittenda: sed indistincte definierunt, non posse ejus maritum venire ad ministerium. In sacerdote autem divisionem introduxere. Est autem differentia ejus qui nondum est sacratus, et ejus qui est sacratus; sed propter delictum aliquod est deponendus. Qui enim non est majus aliquod assecutus, non tam ægre feret: sed æquo potius animo patietur et lætabitur, quod canonem non offenderit. Is autem, cui propter alterius delictum aufertur ea quam habet dignitas, admodum ægre feret. Id enim quod jam expertus est, molestum est si auferatur.

ZONAR. Si laici uxor adulterii manifesto convicta sit, ejus virum a ministerio, a sacrorum scilicet ordinum susceptione, arceri [canon] jubet; modo tamen manifestis indiciis convicta mulier, non autem vel suspicione tantum notata, vel ab iis, quibus nomen illius deferendi potestas non est, accusata fuerit. Nec enim cuicunque volenti, sed certis tantum quibusdam hominibus, mulierem adulterii reum agere concessum est. Quod si adulterium sacro ordine initiati hominis conjux patraverit, eam vir dimittat, hoc est, ab illius se consuetudine [commercioque sejungat; si vero cum illa vitæ societatem habere voluerit, ipsum a commisso ministerio, hoc est, a sui ordinis gradu, dimoveri decretum est. Patrato namque adulterio mulier polluta est; qui vero pollutæ commiscetur, unum corpus efficitur, eademque proinde contagione ipsum maculari necesse est. Hominem vero pollutum in sacro aliquo ministerio quis ferat?

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ λαϊκὸς, οὗ ἡ γυνὴ μεμοίχευται, οὐ « κληροῦται· καὶ ὁ ἐν κλήρῳ εἰ κατέχει μοιχευ« θεῖσαν αὐτὴν, ἐκδιώκεται. »

Εἰ ὁ κεκληρωμένος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μοιχευθεῖσαν μὴ ἀπολύων, τῆς ἀξίας μετακινεῖται· πῶς ὁ λαϊκὸς, οὗ ἡ γυνὴ μεμοίχευται, εἰς κλῆρον παραδεχθήσεται;

ARIST. « Laicus cujus uxor adulterata est non fit « clericus, et clericus qui eam retinet postquam « adulterium commisit, expellitur. »

Si ille qui in clerum cooptatus est, uxorem suam adulteratam non dimittens, dignitate movetur: quomodo laicus cujus uxor adulterata est in clerum admittatur?

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Πρεσβύτερος, ἐὰν προημαρτηκὼς σώματι, προ« αχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ ὅτι ἥμαρτε πρὸ χειροτονίας, « μὴ προσφερέτω· μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν « ἄλλην σπουδήν. Τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφα« σαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. Ἐὰν « δὲ αὐτὸς μὴ ὁμολογῇ, ἐλεγχθῆναι δὲ φανερῶς μὴ « δυνηθῇ, ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ ποιεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν. »

ΒΑΛΣ. Ἱερεὺς, πορνεύσας πρὸ τῆς χειροτονίας,

CANON IX.

« Si presbyter, qui corpore prius peccaverat, promo« tus fuerit, et si ante ordinationem peccasse con« fessus fuerit, ne offerat: manens in aliis, pro« pter aliud ejus bonæ vitæ studium. Reliqua enim « peccata dicunt multi manuum impositione tolli. « Quod si ipse non confiteatur, aperte autem convin« ci non potuerit, illius quoque ei fiat potestas.

BALS. Sacerdos, qui ante ordinationem fornica-

ius erat, peccatum sua sponte post ordinationem confessus est. Dicunt ergo Patres, eum, ut qui sua sponte fassus sit, a sacrificii quidem celebratione cessare, habere autem alia sacerdotum privilegia, scilicet cum sacerdotibus cathedram, sacramentorum in altari participationem, et alia quædam : et maxime si sit virtutis studiosus. Perinde autem ac si dixisset quispiam, alia quoque peccata sequi fornicationis vitium, consensum, manus contrectationem, oscula, et hujusmodi alia; et ab iis impediri eum qui fassus est, ne habeat sacerdotis honorem: subjunxerunt Patres, quod quoniam ab hujusmodi delictis non impeditur quispiam, quominus ad sacerdotium provehatur, quia hæc ab ordinatione solvuntur, non impedietur ab iis, quominus alia habeat privilegia. Et hæc quidem, quando sacerdos suum peccatum confessus fuerit. Sin autem nec confessus nec aperte convictus fuerit, nullo modo labefactabitur, sed in ejus potestate erit sacra celebrare vel cessare, prout ei sua dictarit conscientia; quemadmodum si convictus fuerit, exinde deponetur, et nec honore nec alio privilegio dignus habebitur. **410** Adjecerunt autem Patres apertam probationem, eo quod nemo deponatur, nisi per apertas probationes, scilicet per affirmationem quinque testium jurantium. Dicit autem etiam lex civilis: Melius est peccata relinqui impunita, quam aliquos sine causa puniri. Lege et canonem sancti Basilii, 27 et novellam 29 domini Leonis Philosophi, et ex interrogationibus factis in synodo Constantinopolitana interpretationem responsi, dicentis laicorum loco censeri eos, qui depositi fuerint : et dic paucis, quod est differentia ejus qui peccavit ante ordinationem et confessus est et ejus qui propter crimen condemnatus est post ordinationem. Similiter et ejus qui fuit digamus post ordinationem, et ejus cui sacerdotium ablatum est. Qui enim, quod ante ordinationem commisit, peccatum confessus est, ab offerendo tantum removebitur, sed sacerdotali cathedra dignus habebitur, et reliquis ejusmodi, ut vult canon 89 sancti Basilii. Qui autem secundam uxorem duxit, et se eo modo sacerdotio movit, ministeriis, quæ sunt extra sacrum tribunal, dignus habebitur. Sed qui est condemnatus, ne hæc quidem exercebit, sed in laicorum locum rejicietur. Lege syn. in Trullo canonem 21 et 26, et quæ sunt in ipsis. 79 autem imp. domini Leonis Sapientis novella, sic se habet ad verbum : Quæ Deo semel sunt consecrata, ea non esse auferenda constitui oportet; idque non solum in rebus pretiosis consecratis, sed multo etiam magis in hominibus, quibus per clericatum Deo dedicatio accessit; etiamsi, cujusmodi multa sunt humana delicta, ab eo ordine, in quo, ut se honeste præclareque gererent, electi sunt, tyrannidem exercens eos peccatum detruserit. Veteris itaque legislatoris institutum non admittimus, qui vult presbyterum vel diaconum vel subdiaconum, qui postquam ei manus est imposita, cum muliere conjungi-

A ὡμολόγησεν ἐχὼν μετὰ τὴν χειροτονίαν τὴν ἁμαρτίαν. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες τὸν τοιοῦτον ὡς αὐτοθελῶς ἐξομολογησάμενον τῆς μὲν ἱερουργίας παυθῆναι, ἔχειν δὲ τἄλλα προνόμια τῶν ἱερέων, δηλονότι τὴν μετὰ τῶν ἱερέων καθέδραν, τὴν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν, καὶ ἕτερά τινα, καὶ μάλιστα ἐὰν πρὸς ἀρετὴν σπουδαῖός ἐστιν. Ὡς τινος δὲ εἰπόντος ἐπακολουθεῖν τῷ πάθει τῆς πορνείας καὶ ἄλλα τινὰ ἁμαρτήματα, συγκατάθεσιν, ἀφὴν χειρὸς, φιλήματα, καὶ τοιαῦτα, καὶ ἀπὸ τούτων ἐμποδίζεσθαι τὸν ἐξομολογούμενον, ὥστε ἔχειν τιμὴν ἱερέως, ἐπήγαγον οἱ Πατέρες ὡς, ἐπεὶ ἀπὸ τοιούτων ἁμαρτημάτων οὐκ ἐμποδίζεταί τις εἰς ἱερωσύνην προαναβιβασθῆναι, διὰ τὸ λύεσθαι ταῦτα ὑπὸ τῆς χειροτονίας, οὐ κωλυθήσεται ἐξ αὐ-
B τῶν ἔχειν τὰ ἄλλα προνόμια. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐξομολογήσηται τὸ ἁμάρτημα· ἐὰν δὲ μήτε ὁμολογήσῃ μήτε ἐλεγχθῇ φανερῶς, οὐδεπωσοῦν παρασαλευθήσεται· ἀλλὰ παρ' αὐτῷ κείσεται ἐξουσία τοῦ ἱερουργεῖν ἢ παύσασθαι πρὸς τὸ οἰκεῖον συνειδός· ὥσπερ ἐὰν ἐλεγχθῇ, ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται, καὶ οὐδὲ τιμῆς ἢ ἄλλου προνομίου ἀξιωθήσεται. Προσέθεντο δὲ οἱ Πατέρες τὸν φανερὸν ἔλεγχον, διὰ τὸ μηδένα καθαιρεῖσθαι εἰ μὴ διὰ φανερῶν ἀποδείξεων, ἤτοι διὰ καταθέσεως μαρτύρων πέντε ὀμνυόντων. Φησὶ δὲ καὶ ὁ νόμος· Κρεῖττόν ἐστι τὰ ἁμαρτήματα ἀνεκδίκητα καταλιμπάνεσθαι, ἢ τινας ἀναιτίους κολάζεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κζ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τὴν
C κθ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, καὶ ἀπὸ τῶν γεγονυιῶν ἐρωτήσεων εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀποκρίσεως, τῆς λεγούσης εἰς τὸν τόπον τάττεσθαι τῶν λαϊκῶν τοὺς καθαιρεθέντας· καὶ συναγαγὼν εἰπὲ ὅτι διαφορά ἐστι τοῦ πρὸ τῆς χειροτονίας ἡμαρτηκότος καὶ ἐξομολογησαμένου, καὶ τοῦ καταδικασθέντος διὰ ἔγκλημα μετὰ τὴν χειροτονίαν· ὡσαύτως καὶ τοῦ διγαμήσαντος μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ ἀφαιρεθέντος τὴν ἱερωσύνην. Ὁ μὲν γὰρ ἐξομολογησάμενος τὴν πρὸ τῆς χειροτονίας ἁμαρτίαν μόνου τοῦ προσφέρειν στερηθήσεται· καθέδρας δὲ ἱερατικῆς ἀξιωθήσεται καὶ λοιπῶν τοιούτων, κατὰ τὸν πθ' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ὁ δὲ διγαμήσας, καὶ ἑαυτὸν τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς ἱερωσύνης μετακινήσας, τῶν ἔξω τοῦ βήματος
D διακονιῶν ἀξιωθήσεται. Ὁ δὲ καταδικασθεὶς οὐδὲ ταῦτα ἐνεργήσει, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον τῶν λαϊκῶν ῥιφήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα κα' καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἡ δὲ οθ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἔχει κατὰ ῥῆμα οὕτως· Τὰ ἅπαξ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ ἀναφαίρετα δεῖν εἶναι καθίστασθαι, καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ κειμηλίων ἀνιερωμένων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπ' ἀνθρώπων, οἷς διὰ τοῦ κλήρου προσγένηται ἡ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάθεσις, κἂν, οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα πταίσματα, τῆς τάξεως ἐν ᾗ διαπρέπειν κατεκληρώθησαν, ἡ τύραννος αὐτοὺς ἐξωθήσειεν ἁμαρτία. Οὐκ ἀποδεχόμενοι οὖν τῆς προαιρέσεως τὸν παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βούλεται πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν συνα-

πτόμενον γαμετῇ, παντελῶς τοιούτου ὑπεξίστασθαι σχήματος, καὶ πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον ἐπαναστρέφεσθαι, ἀκυροῦμεν τὸ δόγμα. Θεσπίζομεν δὲ μόνον τῇ ὑποχωρήσει τῆς τάξεως ἐφ' ᾗ πρὸ τοῦ γάμου ἐγνωρίζοντο, ἀρκεῖσθαι τὴν δίκην αὐτοῖς· τοῦ δὲ κληρικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἄλλης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τὴν ἀλλοτρίωσιν καταδικάζεσθαι.

tur, ab eo habitu omnino excidere, et ad vitam laicam redire: et decretum infirmamus. Decernimus autem solum ut ordinis cessione, in quo ante matrimonium cognoscebatur, supplicii satis sit: clerici autem habitus, et alius in ecclesiis ministerii, quod nefas non est attingere, alienatione non omnino condemnetur.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τις πρὸ τῆς εἰς ἱερωσύνην χειροτονίας ἁμάρτῃ σώματι, ἤγουν μέχρι μίξεως σαρκικῆς ἔλθῃ, εἶτα προαχθῇ, ἀντὶ τοῦ, πρεσβύτερος χειροτονηθῇ, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁμολογήσῃ τὴν ἁμαρτίαν, προσφέρειν μὲν οὐ συγχωρεῖται, τουτέστιν ἱερουργεῖν· μενεῖ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, τουτέστιν ἐν τῇ τιμῇ τῶν ἱερέων, ἐν τῇ καθέδρᾳ, καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεται, καὶ ἄλλα ἕξει προνόμια διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν σπουδαῖος. Ἁμαρτήματα γὰρ τὰ ἐλάττω, τὰ πρὸ τῆς μίξεως δηλαδὴ, οἷον τὴν συγκατάθεσιν, τὸ ἅψασθαι χειρὶ γυναικὸς, τὸ μέχρι φιλήματος προελθεῖν, ἡ χειροθεσία λύει, φησί. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ὡς ὁμολογούμενον εἶπε, ἀλλὰ κεκολασμένως, ἔφασαν, εἰπὼν, οἱ πολλοὶ, ἀντὶ τοῦ, ὡς παρά τινων λέγεται. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸς ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, τὰ εἰρημένα γενήσεται· εἰ δὲ οὐχ ὁμολογεῖ οὔτε προφανῶς ἐλέγχοιτο, τότε χρὴ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἱερουργεῖν ἢ παύσασθαι ἐκεῖνον ἔχειν, ἵνα, εἰ σύνοιδεν ἑαυτῷ τὸ ἁμάρτημα, παύσηται τῆς λειτουργίας· κρεῖσσον γάρ, φησί που ὁ νόμος, τὰ ἁμαρτήματα καταλιμπάνεσθαι ἀνεκδίκητα, ἢ τινας ἀναιτίως κολάζεσθαι.

ZONAR. Si, priusquam sacris ordinibus initiaretur, corpore quispiam peccaverit, hoc est, ad libidinosam usque corporum commistionem progressus fuerit, deinde vero admissum crimen promotus, hoc est, ubi sacerdos creatus fuerit, confiteatur, offerre, hoc est, sacra celebrare homini nequaquam licebit: cæterum alia, scilicet sacerdotum honorem, cathedræ prærogativam, jusque præterea in altari communicandi, retinebit, aliisque ob alias virtutes, si nimirum vitæ integer ac virtutis exercendæ studiosus sit, privilegiis cohonestabitur. Nam reliqua minora crimina, quæ videlicet conjunctionem corporum comitantur, quale est facinori assentiri, contrectare manu feminam, osculum quoque eidem impertiri, hæc, inquit, manuum impositione tolluntur. Verum ne id quidem tanquam omnino certum, sed cum ea moderatione dixere multi, hoc est, ut a quibusdam dicitur, asseveravit. Atque hæc quidem, eo scelus non inficiente, tenenda sunt. Quod si nec ille crimen fateri velit, neque manifesto convinci potest; tunc sacra ministeria obeundi, vel ab eis cessandi potestas illius arbitrio permitti debet; ut si quidem conscientia flagitii premitur, sua sponte a sacrorum munerum functione desistat. Maleficia namque, alicubi lex ita, potius impunita dimitti, quam innocentibus quibuscunque pœnam irrogari, decet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐὰν ὁμολογήσῃ πρεσβύτερος ὅτι προημάρτε, μὴ προσφερέτω, καὶ μόνον. Τινὰ γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων αἱ χειροτονίαι ἀφιᾶσιν. Εἰ δὲ μήθ' ὁμολογοίη, μήτ' ἐλέγχοιτο, αὐτὸς ἐχέτω τὴν ἐξουσίαν. »

Τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἁμαρτήματα ἡ χειροθεσία λύει· μόνης δὲ τῆς σωματικῆς ἁμαρτίας ἡττᾶται. Ἐὰν οὖν τις, πορνείαν προημαρτηκὼς, εἰς ἱερωσύνην παραδεχθῇ, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁμολογήσῃ τὰ ἁμαρτήματα· τῆς μὲν καθέδρας καὶ τιμῆς τῶν πρεσβυτέρων μεθέξει· ἱερατικὸν δέ τι οὐκ ἐνεργήσει. Εἰ δὲ μήτε αὐτὸς ὁμολογοίη, μήτε παρ' ἄλλου ἐλέγχοιτο φανερῶς, παρὰ τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ κείσεται τῆς ἱερωσύνης παυθῆναι, εἴτε καὶ μή.

ARIST. « Si presbyter confessus fuerit se pecasse, ab oblatione abstineat, et ab ea tantum. Quædam enim peccata ordines remittunt. Si vero nec confiteatur nec convincatur, ipse sui potestatem habeat. »

Omnia quidem alia peccata manuum impositio tollit, solo autem corporali peccato inferior est. Si quis itaque **411** qui fornicationem antea commisit, in sacerdotium recipitur, et post ordinationem peccata sua confessus est, cathedræ quidem et honoris presbyterorum particeps erit; at sacerdotale aliquod munus non obeat. Si autem nec ipse confessus fuerit, nec ab alio manifeste convincatur, in sua relinquitur potestate an a sacerdotio cessabit necne.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Ὁμοίως καὶ διάκονος, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι περιπέσῃ, τὴν τοῦ ὑπηρέτου τάξιν ἐχέτω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ θ' κανόνι τὰ περὶ πρεσβυτέρων ἡμαρτηκότων διελέχθησαν· ἐν δὲ τῷ παρόντι περὶ διακόνων. Καὶ οὗτοι γὰρ, ἐξομολογούμενοι, τοῦ μὲν διακονικοῦ ἀξιώματος ἐκπεσοῦνται, εἰς ὑπηρέτου δὲ τάξιν καταβιβασθήσονται, ἤτοι ἀχειροτονήτου ὑποδιακόνου ἢ ἀναγνώστου.

ΖΩΝΑΡ. Ἐκπεσεῖται γὰρ τῆς διακονίας, καὶ εἰς ὑπηρέτου τόπον καταβιβασθήσεται. Οἱ γὰρ ὑπηρέται οὐ προσφέρουσιν.

CANON X.

« Similiter et diaconus, si in idem peccatum inciderit, ministri ordinem habeat. »

BALS. In canone 9 de presbyteris qui peccarunt tractatum est: in præsenti autem de diaconis: nam et ii confessi a diaconi dignitate excident: in ministri autem ordinem deprimentur, hypodiaconi scilicet, qui non est ordinatus, vel lectoris.

ZONAR. Excidet enim a diaconatu, et in ministri locum dejicietur. Ministri namque non offerunt.

ARIST. « Diaconus etiam eodem crimine obstri- « ctus, minister maneat. »

Et diaconus si in idem inciderit peccatum panem et poculum afferre, aut populum docere, aut omnino aliquid sacerdotale peragere cessabit. Sed tantum ecclesiæ minister erit.

CANON XI.

« Presbyter ante triginta annos non ordinetur, « etiamsi fuerit homo valde dignus; sed reser- « vetur. Dominus enim Jesus Christus in trice- « simo anno baptizatus est et cœpit docere. »

BALS. Præsens canon sine ulla mutatione in canone 14 synodi in Trullo situs est, et illic est expositus.

ZONAR. Est hic canon sextæ synodi decimus quartus, ibique ejus explicatio allata.

ARIST. « Nisi triginta annos natus ne fiat presby- « ter, etiamsi dignus habeatur, exemplum ha- « bens Servatoris baptisma. »

De eo quod nemo, qui non est triginta annos natus, fiat presbyter, etiamsi omni modo dignus sit homo, et præsens canon dicit, et decimus quartus sextæ in Trullo synodi.

CANON XII.

« Si quis ægrotans fuerit baptizatus, non potest « in presbyterum evehi : fides enim ejus non est « ex instituto, sed ex necessitate : nisi forte « propter consequens ejus studium et fidem « hominumque raritatem. »

BALS. Infidelis quidam, cum esset sanus, baptismum non postulabat : cum autem ægrotaret, baptizatus est. Dicunt ergo sancti Patres, quod quoniam iste non ex bono instituto baptizatus est, sed quasi a morbi necessitate stimulatus, ut fidelis quidem, postquam convaluerit, recipietur, sed ad sacerdotii gradum non promovebitur, nisi forte et virtutis studiosus et Dei mandatorum egregius observator fuerit, et hominum aptorum sacerdotio magna fuerit penuria; tunc enim sacerdos efficietur. Nota ergo, quod utrumque debet concurrere, virtutis scilicet studium, et raritas hominum. Si enim unum eorum desit, canon observabitur. Præterea nota ex hoc præsenti canone, quod, sicut in baptismate, ita etiam in tonsura, qui in extremo spiritu tonsus est, in aliquo quidem ut monachus reputabitur : in aliquo autem tanquam monachus non admittetur; eo quod tonsura secundus baptismus existimatur. Si enim supervixerit is, qui in hunc morem tonsus est, et tonsura dignam pœnitentiam 412 servitutemque ostenderit, pro non sponte tonso minime reputabitur. Si autem cum primum tonsus fuerit, commune mortis poculum hauserit, apud Deum quidem certe, ut ego existimo, ut qui in sanitate monachus factus est recipietur. Sancti enim etiam, quæ casu vel ex aliqua circumstantia dantur, tonsuras

A ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ διάκονος, τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι συσχεθεὶς, ὑπηρέτης μενέτω. »

Καὶ διάκονος, τῷ αὐτῷ περιπεσὼν ἁμαρτήματι, παυθήσεται τοῦ ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ τὸν λαὸν διδάσκειν, ἢ ὅλως τι τῶν ἱερατικῶν λειτουργεῖν. Ὑπηρέτης δὲ μόνον ἔσται τῆς ἐκκλησίας.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειρο- « τονείσθω, ἐὰν καὶ πάνυ ᾖ ὁ ἄνθρωπος ἄξιος· « ἀλλὰ ἀποτηρείσθω. Ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χρι- « στὸς ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη, καὶ ἤρξατο « διδάσκειν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἀπαραλλάκτως κεῖται ἐν τῷ ιδ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐξη-
B γήθη ἐκεῖσε.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτον τὸν κανόνα ἡ ἕκτη σύνοδος οὕτω τίθησι, καὶ ἐξηγήθη ἐκεῖ τεσσαρεσκαιδέκατος ὤν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ τριακονταέτης, μὴ γινέσθω πρε- « σβύτερος, κἂν ᾖ ἀξιόλογος, ἔχων παράδειγμα « τοῦ Σωτῆρος βάπτισμα. »

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι τὸν ἥττονα τῶν τριάκοντα χρόνων πρεσβύτερον, κἂν πάνυ ἄξιος ᾖ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ παρὼν διαγορεύει κανὼν καὶ ὁ τεσσαρακαιδέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι « οὐ δύναται. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις
C « αὐτοῦ ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ « ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν « ἀνθρώπων. »

ΒΑΛΣ. Ἄπιστός τις, ὑγιαίνων μὲν, οὐκ ἐπέσπευδε τὸ βάπτισμα, νοσήσας δὲ ἐφωτίσθη. Φασὶν οὖν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὡς, ἐπεὶ οὐκ ἀγαθῆς προαιρέσεως οὗτος ἐβαπτίσθη, ἀλλ' οἷον ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς νόσου νυττόμενος, ὡς μὲν πιστὸς μετὰ τὴν ὑγείαν δεχθήσεται· εἰς ἱερωσύνης δὲ βαθμὸν οὐ προαναβιβασθήσεται· εἰ μήπω σπουδαῖός ἐστι περὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ σπάνις εἴη ἀνθρώπων πρὸς ἱερωσύνην ἐπιτηδείων· τότε γὰρ ἱερωθήσεται. Σημείωσαι οὖν ὅτι καὶ ἀμφότερα ὀφείλουσι συνδραμεῖν, ἡ περὶ τὴν ἀρετὴν σπουδὴ, καὶ ἡ σπάνις τῶν ἀνθρώπων. Ἑνὸς γὰρ λείποντος
D ἐξ αὐτῶν, οὐ παραβαθήσεται ὁ κανών. Ἔτι σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀποκάρσεως, ὁ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς ἀποκαρεὶς, εἴς τι μὲν ὡς μοναχὸς λογισθήσεται, εἴς τι δὲ οὐ παραδεχθήσεται κατὰ μονάσαντας· ὅτι καὶ ἡ ἀπόκαρσις δεύτερον λογίζεται βάπτισμα. Εἰ μὲν γὰρ ἐπιζήσει ὁ οὕτως ἀποκαρεὶς, καὶ ἀξίαν ἐπιδείξεται μετάνοιαν καὶ δουλείαν τῆς ἀποκάρσεως, οὐ λογισθήσεται ὡς ἀκουσίως ἀποκαρείς. Εἰ δ' ἅμα τῇ ἀποκάρσει τὸ κοινὸν τοῦ θανάτου πίῃ ποτήριον, παρὰ μὲν τῷ Θεῷ, ὡς ἐγὼ τέως νομίζω, ὡς ὁ ἐν ὑγιείᾳ μονάσας δεχθήσεται. Ἀσπάζονται γὰρ οἱ ἅγιοι καὶ τὰς περιστατικὰς ἀποκάρσεις· καὶ ὡς ἐκ θείας φωνῆς, φασὶν, Ἐν ᾧ σε εὕρω, κρινῶ σε· παρὰ δὲ ἀνθρώ-

ποις οὐδὲ δόξει ἀποκαρῆναι. Ὥστε, ἐὰν ὑπὸ αἵρεσιν ἀποκάρσεως κατελείφθη αὐτῷ τόδε τι, καὶ ἐν ζωῇ ὢν οὐκ ἀπεκάρη, ἀλλ' ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς τὸν μονήρη βίον εἵλετο, καὶ εὐθὺς ἀπέθανεν, οὐ λήψεται ὁ κληρονόμος αὐτοῦ τὰ καταλειφθέντα, διὰ τὸ πληρωθῆναι τάχα τὴν αἵρεσιν· ἀλλὰ καταδικασθήσεται ὡς μηδὲ δόξαντος ἀποκαρῆναι τοῦ τελευτήσαντος, κἀντεῦθεν ἀτονησάσης καὶ τῆς αἱρέσεως. Ἀνάγνωθι καὶ τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου κεφ. ε' ὅπερ συνωψίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ α' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ α' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν ἑρμήνευσον καὶ ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον, καὶ εἰπὲ ὅτι, εἰ μὲν ὁ ἐπὶ αἱρέσει παιδοποιίας λαβὼν πρᾶγμα βεβαρημένον ἐν ὑγείᾳ ἀποκαρῇ ἀγαθῇ χάριτι, καλῶς ἵνα καταλείψῃ αὐτὸ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας, καὶ ἡ ὑποκατάστασις ἀπρακτήσει· εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς αὐτοῦ οὐ παραπέμψει τοῦτο εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας, διὰ τὸ ἀτονῆσαι τὴν αἵρεσιν, καὶ ἕξουσι χώραν τὰ τῆς ὑποκαταστάσεως.

ΖΩΝΑΡ. Ὃς ὑγιαίνων μὲν ὑπερετίθετο βαπτισθῆναι, νοσήσας δὲ καὶ κίνδυνον περὶ τὴν ζωὴν ὑφορώμενος ἐβαπτίσθη, οὗτος εἰς ἱερωσύνην οὐ προαχθήσεται. Δοκεῖ γὰρ ἀναβάλλεσθαι τὸ φώτισμα διὰ τὸ φιλήδονον καὶ φιλόσαρκον, καὶ τὸ θέλειν ἀνέτως ζῆν, καὶ ὑπαχθῆναι τῷ ζυγῷ τοῦ Εὐαγγελίου (5), καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐκ προαιρέσεως γενέσθαι φαίνεται. Εἰ δὲ σπουδαῖος μετὰ τὸ βάπτισμα φανῇ περὶ τὴν τῶν θείων ἐντολῶν φυλακὴν, καὶ περὶ τὴν πίστιν βέβαιος, καὶ σπάνις εἴη ἀνθρώπων πρὸς ἱερωσύνην ἐπιτηδείων, τότε γενήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ διὰ νόσον βαπτισθεὶς μὴ γινέσθω « πρεσβύτερος, εἰ μὴ διὰ τὸν ἀγῶνα τὸν ἑξῆς, « καὶ σπάνιν ἀνθρώπων. »

Ὁ μὲν μή τινος ἀνάγκης κατεπειγούσης ἐπιζητήσας τὸ βάπτισμα, ἐπειδὴ πάντα ῥύπον ψυχικὸν ἱκανόν ἐστιν ἀποπλῦναι αὐτὸ, καὶ εἰς πρεσβύτερον, καὶ εἰς ἐπίσκοπον προαχθήσεται, καθὼς ὀγδοηκοστὸς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὁ δεύτερος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὁ τρίτος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ὁ δέκατος τῆς ἐν Καρθαγένῃ διαγορεύει· ὁ δὲ διὰ νόσον βαπτισθεὶς, ὡς μὴ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης προσελθὼν τῷ φωτίσματι, οὐκ ἄλλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχθήσεται, εἰ μὴ συνδράμωσι καὶ ἀμφότερα, τὸ σπάνιν τε ἀξιολόγων ἀνθρώπων εἶναι, καὶ τὸ ἀγωνίσασθαι αὐτὸν μετὰ τὸ βάπτισμα.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ἐπιχώριοι δὲ πρεσβύτεροι (6) ἐν τῷ κυριακῷ τῆς

amplectuntur : et veluti voce divina incitati, dicunt, Ubi te invenero, illic te judicabo. Apud homines autem non videbitur esse tonsus. Quare si ei aliquid relictum esset, sub hac conditione, si tonsus esset, et cum in vita esset, tonsus non est, sed in extremo spiritu vitam monasticam elegit, et sic mortuus est ; non accipiet ejus hæres quæ ei relicta sunt, tanquam impleta fuerit conditio : sed condemnabitur, utpote quod defunctus non tonsus fuisse visus sit, et ideo conditio nullas vires habuerit. Lege et tit. 1 lib. IV, cap. 5, in medio primi cap. 11 tit. præsentis operis in compendium redactum ; et quæ sunt circa finem primi capitis secundi tituli præsentis operis et secundum præsentem interpretationem illud caput expone : et dic, quod si is, qui sub liberorum conditione rem aliquam gravatam acceperit, in sanitate tonsus fuerit bona gratia, recte eam ad pias causas relinquat, et restitutio cessabit : sin autem in extremi spiritus tempore, eam ad pias causas non transmittet, quod invalida fuerit conditio, et locum habebit restitutio.

ZONAR. Quicunque incolumis baptismi diem longius extraxit, deinde vero morbo grassante salutique metuens salutari lavacro ablutus est, ad sacerdotii gradum non promovebitur. Ut enim voluptati ac libidinibus indulgeret, vitamque dissolute ageret, atque a jugo Evangelii immunis esset, idcirco baptismo moram interposuisse censendus est ; proindeque ab illo fides, necessitate quadam, non libera animæ voluntate, suscepta videri potest. Quod si postea baptismo initiatus in exhauriendis strenue Dei mandatis operam suam fideique constantiam probaverit, et vero sic eorum, qui ad sacerdotale munus idonei sunt, paucitas suadeat, tunc admittatur.

ARIST. « Propter morbum baptizatus ne fiat « presbyter, nisi ob certamen quod postea subierit, aut hominum raritatem. »

Qui quidem nulla urgente necessitate baptisma quæsivit, quandoquidem istud ad omnem spiritualem diluendam sordem sufficiens sit, et in presbyterum et in episcopum promovebitur, ut octogesimus sanctorum apostolorum canon, secundus synodi Nicænæ, tertius Laodicensis, et decimus Carthaginensis pronuntiant. Qui autem propter morbum baptizatus est, ut non ex proposito sed necessitate ad illuminationem veniens, non aliter ad sacerdotium admittetur, nisi ambo hæc concurrant, et paucos esse dignos homines, et ipsum post baptisma multum certasse.

CANON XIII.

« Vicani autem presbyteri in urbis dominico of-

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Τῷ ζυγῷ τοῦ Εὐαγγελίου.* Legendum juxta mss. Amerbachianum et Gallandi, Ζυγῷ τοῦ Κυρίου, τῷ νόμῳ, λέγω, τῷ εὐαγγελικῷ.

(6) *Ἐπιχώριοι δὲ πρεσβύτεροι.* Hoc est, *Presbyteri ruris*, ut Dionysius Exiguus recte vertit. In hoc enim et sequenti canone (vel potius hoc solo, siquidem in plerisque editionibus is huic conjungitur) de episcopis et presbyteris ruris agitur,

« ferre non possunt, præsente episcopo, vel « urbis presbyteris : neque panem dare in « oratione, neque calicem. Sin autem absint, « et solus ad precationem vocatus fuerit, « dat. »

BALS. Ecclesiasticæ pacis constitutio Patribus ubique curæ fuit. Et ideo inquiunt, quoniam alii presbyteri ad ecclesias, quæ sunt extra civitatem, ordinantur, et alii in dominico civitatis, sive in episcopatu, non debent regionis episcopi civitatis presbyterorum et episcopi auctoritatem sibi vindicare, nec præsente episcopo, vel sacerdotibus in civitatis dominico consecratis, sacra celebrare. Hoc enim spectat ad confusionem, et ad episcopi et presbyterorum contemptum et injuriam, ut qui exinde condemnentur. Sed si peregre absint presbyteri et episcopus, et regionis sacerdos a populo vocatus fuerit, citra ullam prohibitionem sacra celebrabit. Et sic quidem expositus est canon. **413** Sic autem scriptum est, propter eos qui dicunt : Quoniam statutum est unumquemque debere ordinari in aliqua ecclesia, et non absolute ; vicani autem sacerdotes in ecclesiis, quæ sunt extra civitatem, ordinati sunt ; non debent sine permissione episcopi in urbana ecclesia sacra celebrare, etiamsi accersiti fuerint : sicut nec alterius diœcesis antistites. Hanc ergo dubitationem solventes Patres, dicunt, quod præsentibus quidem episcopis vel presbyteris, non potest regionis sacerdos in urbe sacra celebrare : absentibus autem potest, etiam sine episcopali permissione. Hæc autem de solis sacerdotibus intellige : quia et hi sunt ex illa parœcia et sunt sub illius regionis episcopo. Alius autem parœciæ episcopus in urbe, quæ non est diœcesis, non celebrat, nisi permittente ejus regionis episcopo; etiamsi ab ejus populo accersatur. Existimo autem, quod neque sacerdos in aliena diœcesi celebraverit, præter regionis episcopi sententiam.

ZONAR. Sextus Chalcedonensis synodi canon neminem absolute ordinibus insigniri jubet. Quicunque igitur in alicujus vici aut oppidi ecclesia descripti sunt, qua ratione iis in urbana ecclesia offerendi, præsertim ejus urbis episcopo, aut sacerdotibus, qui in ea consecrati sunt, astantibus, facultas erit? Neque ergo ejusmodi hominibus

« πόλεως προσφέρειν οὐ δύνανται, παρόντος « ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως (7), οὔτε « μὴν ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ, οὐδὲ ποτήριον. « Ἐὰν δὲ ἀπῶσι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, « δίδωσιν. »

ΒΑΛΣ. Πανταχοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρηναίας καταστάσεως τοῖς Πατράσιν ἐμέλησε. Διό φασιν ὡς, ἐπεὶ ἕτεροι πρεσβύτεροι χειροτονοῦνται εἰς τὰς ἔξω τῶν πόλεων ἐκκλησίας, καὶ ἕτεροι ἐν τῷ κυριακῷ τῆς πόλεως, ἤγουν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι καταυθαδιάζειν τῶν τῆς πόλεως ἱερέων καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἱερουργεῖν ἐν τῷ κυριακῷ, παρόντος καὶ ταῦτα τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων τῶν καθιερωθέντων ἐν τῷ κυριακῷ. Τοῦτο γὰρ εἰς ἀταξίαν ἀφορᾷ, καὶ εἰς καταφρόνησιν καὶ ὕβριν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς δῆθεν καταγινωσκομένων. Εἰ μέντοι ἀποδημοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι καὶ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ κληθῇ ἱερεὺς ἐπιχώριος παρὰ τοῦ λαοῦ, ἀκωλύτως ἱερουργήσει. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἐγράφησαν δὲ οὕτω, διὰ τοὺς λέγοντας, Ἐπεὶ κεκανόνισται ἕνα ἕκαστον χειροτονεῖσθαι εἰς τήνδε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ ἀπολελυμένως· οἱ ἐπιχώριοι δὲ ἱερεῖς εἰς τὰς ἔξω τῆς πόλεως ἐκκλησίας ἐχειροτονήθησαν· οὐκ ὀφείλουσι χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐπισκόπου ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτικῇ ἱερουργεῖν, κἂν μετακληθῶσιν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ παρ' ἐνορίαν ἀρχιερεῖς. Τὴν τοιαύτην οὖν ἀμφιβολίαν λύοντες οἱ Πατέρες, φασὶν, ὅτι παρόντων μὲν τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν πρεσβυτέρων οὐ δύναται εἰς πόλιν ἱερουργεῖν ἐπιχώριος ἱερεύς· ἀπόντων δὲ δύναται καὶ χωρὶς ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς. Ταῦτα δὲ περὶ ἱερέων νόει μόνων· ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῆς παροικίας ἐκείνης εἰσὶ, καὶ ὑπὸ τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον τελοῦσιν. Ἑτέρας γὰρ παροικίας ἐπίσκοπος εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην αὐτῷ πόλιν οὐ λειτουργεῖ, μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, κἂν μετακαλῆται ὑπὸ τοῦ ταύτης λαοῦ. Νομίζω δὲ ὅτι οὐδὲ ἱερεὺς ἵνα λειτουργήσῃ παρ' ἐνορίαν παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἕκτος κανὼν μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι διακελεύεται. Οἱ γοῦν ἐν χωρίων ἢ κωμῶν ἐκκλησίαις χειροτονηθέντες, πῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως δυνήσονται προσφέρειν, καὶ ταῦτα παρόντος τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἢ πρεσβυτέρων ἐν αὐτῇ καθιερωθέντων; Οὔτε οὖν προσφέρειν δύνανται οἱ τοιοῦτοι, ἤγουν

Guill. Beveregii notæ.

quatenus ab iis distinguuntur, qui in urbibus constituti sunt ; et tales quidem presbyteri, ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι, et episcopi χωρεπίσκοποι appellantur. Et illis in urbis Dominico, præsente episcopo, aut presbyteris urbis, offerre prohibetur ; his autem permittitur. Adeo ut si nullum aliud suppeteret argumentum, hinc saltem clare satis evincatur chorepiscopos non fuisse ἐπιχωρίους πρεσβυτέρους, utpote a quibus hic apertissime distinguuntur. Neque sane ulla reddi potest ratio, quare illi χωρεπίσκοποι, hi ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι dicerentur : nisi quod illi vere episcopi, et hi vere presbyteri in rure constituti essent.

(7) *Παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως*. Hæc verba in ms. Amerbachiano desiderantur. Sed omnes alii codices Græci, una cum Joanne Antiocheno legunt, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου πόλεως. Adeo ut noster solus Bodleianus πρεσβυτέρων legat. Sed veteres Latinos interpretes ita etiam legisse ex eorum versionibus patet. Namque vetus interpres vertit, *præsente episcopo aut presbyteris civitatis*. Dionysius Exiguus, *episcopo præsente, vel presbyteris urbis ipsius*. Sic etiam Hervetus ex codice Tiliano, *præsente episcopo vel urbis presbyteris*. Sed Isidorus Mercator, *præsentibus episcopis vel presbyteris civitatis*, ac si ἐπισκόπων æque ac πρεσβυτέρων legisset. Et hæc quidem verba necessaria esse ex sequentibus patet, ubi dicitur, ἐὰν δὲ ἀπῶσι.

προσκομίζειν ἐπὶ λειτουργίᾳ, οὔτε ἄρτον ἢ ποτήριον διδόναι ἐν εὐχῇ, τουτέστιν οὐδὲ τῶν ἁγίων δώρων ἔξεστιν αὐτοῖς μεταδιδόναι τῷ λαῷ ἐν εὐχῇ, ἤτοι ἐν ἱερουργίας καιρῷ. Οἱ γὰρ προσφέρειν οὐ δυνάμενοι οὐδὲ τὰ ἄλλα τὰ τοῖς προσφέρουσιν ἀνήκοντα πράξουσιν. Ἐὰν δὲ ἀπῶσιν ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἱερεῖς, καὶ κληθῇ χωρίου ἢ κώμης ἱερεὺς εἰς εὐχὴν, τότε καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταδίδωσιν.

A offerre, eo fine videlicet, ut sacris operentur, quidpiam afferre; neque panem aut calicem in precatione tradere, hoc est, populo sancta munera in precatione, interea scilicet dum sacra peraguntur, impertiri concessum est. Quibus namque aliquo in loco offerendi facultas non est, cætera quoque offerentium propria munera illis eodem in loco obire nequaquam licebit. Absentibus vero tum urbano episcopo tum ejusdem urbis sacerdotibus, si ex vico aut oppido ad precationem presbyter advocetur; ei tunc temporis sacra quoque munera impertiri licere decretum est.

ΚΑΝΩΝ ΙΔʹ.

« Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα· ὡς δὲ συλλειτουργοὶ, διὰ τὴν σπουδὴν τὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς, προσφέρουσι τιμώμενοι. »

CANON XIV.

« Chorepiscopi autem sunt quidem imitatione septuaginta. Ut autem comministri, propter studium in pauperes, offerunt honorati. »

B

ΒΑΛΣ. Εἰς τύπον τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, τῶν δώδεκα δηλαδὴ ἀποστόλων, τῶν καὶ λαβόντων τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε δεσμεῖν καὶ λύειν, προεβλήθησαν οἱ ἑκάστης χώρας ἐπίσκοποι. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηριώδους κηρύγματος μὴ ἐξαρκούντων τῶν δώδεκα ἀποστόλων εἰς τε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς διακονίας των προσερχομένων τῷ Θεῷ, παρελήφθησαν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα ἄνδρες οἵτινες διακονηταὶ μὲν ἐλέγοντο καὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ἐξουσίαν δὲ οὐκ εἶχον ἀφιέναι ἁμαρτίας, ὡς μηδὲ λαβόντες τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· ἔδοξε τοῖς Πατράσι εἰς τύπον τῶν τοιούτων ἑβδομήκοντα μαθητῶν χωρεπισκόπους παρὰ τῶν ἐπισκόπων προβάλλεσθαι ἐφ' ᾧ διὰ τούτων γίνεσθαι τὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς διανομὴν καὶ δαπάνην τῶν Κυριακῶν χρημάτων καὶ πτωχικῶν λεγομένων. Τῷ τοι οὐδὲ δύναται πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν· ἀλλ' οὐδὲ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἑβδομήκοντα μαθηταί. Ὅτι δὲ χρεὼν ἦν τούτους τιμᾶσθαι διὰ τοὺς κόπους αὐτῶν, ὥρισαν οἱ Πατέρες μηδὲν ἕτερον τούτους ποιεῖν, ἀλλ' ἢ ὡς συλλειτουργοὺς μόνον ἱερουργεῖν. Ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κεκανόνισται, τοὺς χωρεπισκόπους ποιεῖν ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐξορκιστάς. Σημείωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι καὶ οἱ ἱερεῖς οὐ δύνανται δέχεσθαι λογισμοὺς καὶ ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ ἐκχωρηθῶσι ταῦτα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου· ἐπεὶ οὐδὲ οἱ χωρεπίσκοποι τοῦτο δύνανται, πλείονα καὶ ταῦτα προνόμια παρὰ τοὺς ἱερεῖς ἔχοντες. Ὅτι δὲ οἱ ἑβδομήκοντα μαθηταὶ τοῦ Κυρίου οὐκ εἶχον ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτίας, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων· ἐν ᾗ ἱστόρηται ὁ Φίλιππος, ὁ τῶν ἑπτὰ διακόνων εἷς καταβὰς εἰς Σαμάρειαν, καὶ βαπτίσας πολλούς· ἐφ' οὓς ἀπεστάλκασιν οἱ ἀπόστολοι Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἵτινες ἀπελθόντες ἐπετίθουν τὰς χεῖρας τοῖς βαπτισθεῖσι, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα ἅγιον. Οὔπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός.

BALS. In locum discipulorum Domini, duodecim scilicet apostolorum, qui etiam Spiritus sancti gratiam acceperunt, ut ligarent et solverent, promoti sunt uniuscujusque regionis episcopi. Quia autem salutaris prædicationis tempore non sufficiebant 12 apostoli ad doctrinam Evangelii, et reliqua ministeria eorum, qui ad Deum accedebant, assumpti sunt etiam septuaginta viri, qui dicebantur quidem ministri et discipuli Domini, non habebant autem facultatem dimittendi peccata, ut qui neque Spiritus gratiam accepissent: visum est Patribus, ad exemplum eorum septuaginta discipulorum, chorepiscopos ab episcopis promoveri: C ut per eos fieret pauperibus distributio et expensa Dominicarum pecuniarum, et eorum quæ πτωχικὰ, seu pauperum bona, dicuntur. Quamobrem nec possunt quidem presbyteros vel diaconos ordinare; sed nec peccata dimittere, quemadmodum nec septuaginta discipuli. Quia autem æquum erat, ut ii propter suos labores honorarentur, statuerunt Patres ut ii nihil aliud facerent, quam ut tanquam comministri sacra solum celebrarent. In decimo autem canone synodi Antiochenæ cautum est, ut chorepiscopi faciant lectores et subdiaconos et exorcistas. Nota ergo et ex hoc præsenti canone quod etiam sacerdotes non possunt peccatorum confessiones excipere, et peccata remittere, nisi ea ab episcopo illis concessa fuerint: quandoquidem nec hoc possunt chorepiscopi; qui tamen D plura habent privilegia quam sacerdotes. Quod autem septuaginta discipuli Domini non habebant facultatem remittendi peccata, clarum est ex libro Actorum apostolorum: in quo scribitur Philippum ex septem diaconis unum, descendisse in Samariam et baptizasse multos; ad quos miserunt **414** apostoli Petrum et Joannem; qui quidem eo profecti, imposuerunt manus iis qui baptizati fuerant, et acceperunt Spiritum sanctum. In nullum enim eorum adhuc descenderat.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἐπίσκοποι εἰς τύπον τῶν ιβʹ ἀποστόλων εἰσὶν, οἷς ἐμφυσήσας ὁ Κύριος ἔφησε, *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς*

ZONAR. Episcopi quidem in duodecim apostolorum locum suffecti sunt, quibus cum sufflasset Dominus, *Accipite*, inquit, *Spiritum sanctum, quo-*

rum remiseritis peccata remittuntur eis[86], et cætera: quibus præterea Spiritus sancti gratiam aliis quoque communicare concessum est. Chorepiscopi vero 70 apostolorum imitatione constituti; quibus Spiritus sancti gratiam aliis impertire nequaquam permissum. Quod quidem ex Actorum libro facile apparet, in quo commemoratur Philippus unus ex septem diaconis descendisse in Samariam, et baptizasse multos, ad quos mittunt apostoli Petrum et Joannem, qui venientes baptizatis manus imponebant, accipiebantque Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum descenderat. Cum ergo in 70 locum chorepiscopi successerint, proinde illis neque presbyteros neque diaconos creandi, quippe qui sancti Spiritus gratiam largiri non possent, facultas data: offerre autem, ob eam curam, quam in pauperes juvandos conferebant, in honore habiti haud prohibentur. Quippe redditus ecclesiarum, quibus præerant, pauperibus elargiri, eorumque commodis prospicere, chorepiscopi debebant; ac in honore, qui id facerent, habebantur. Quod si pecuniam Dominicam in pauperes conferri a chorepiscopis oportuit: quanto id magis, tanquam debitum et justum, ab episcopis exigi arbitrabimur?

ARIST. « Presbyter ruri degens in civitatis templo « ne offerat, nisi episcopus et totus presbyterorum cœtus abfuerit. Si vero abfuerint, et ipse vocetur, offert. Chorepiscopi « autem ut comministri offerunt, septuaginta « locum obtinentes. »

Qui in parœciis ab episcopis ordinantur presbyteri in civitatis templo sacra facere non permittuntur, si episcopus aut presbyteri civitatis adsint. Sin omnes absint, et aliquis vicanorum presbyterorum ad precationem vocetur, et offerre et sacra facere non prohibetur. Chorepiscopi autem tanquam comministri episcoporum, et honorati, quia etiam septuaginta typum ferunt, quamvis civitatis episcopus et presbyteri adsint, vel non adsint, in civitatis templo sine prohibitione ministrabunt.

CANON XV.

« Diaconi septem esse debent ex canone, etiam si sit « magna civitas. Hujus autem rei fidem faciet liber « Actorum. »

BALS. Præsens canon est expositus in canone 16 sextæ synodi et non oportet de eodem amplius incassum laborare.

ZONAR. De hoc canone sextus decimus sextæ synodi canon disserit. Eo enim loci diaconorum nomen, quod in Actis habetur, ab hujus synodi Patribus haud ita accommodate explicatum esse diximus. Iterum eadem hic dicere aut scribere necesse non est.

A ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, καὶ τὰ ἑξῆς· οἷς ἐδόθη καὶ ἡ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς ἄλλους διανομή. Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰς τύπον τῶν ο' ἀποστόλων εἰσίν· οἷστισιν οὐκ ἐδόθη ἡ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος διανέμησις. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων, ἐν ᾗ ἱστόρηται ὁ Φίλιππος ὁ τῶν ἑπτὰ διακόνων εἷς, καταβὰς εἰς Σαμάρειαν, καὶ βαπτίσας πολλοὺς, ἐφ' οὓς ἀπεστάλκασιν οἱ ἀπόστολοι Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἵτινες ἀπελθόντες ἐπετίθουν τὰς χεῖρας τοῖς βαπτισθεῖσι, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα ἅγιον. Οὔπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός. Εἰς τύπον οὖν τῶν ο' ὄντες οἱ χωρεπίσκοποι, διὰ τοῦτο οὐδὲ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονοῦσιν, οἷα μηδὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος παρέχειν δυνάμενοι· προσφέρειν δὲ οὐ
B κωλύονται διὰ τὴν σπουδὴν τὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς τιμώμενοι. Τὰς γὰρ τῶν ἐκκλησιῶν, ὧν προΐσταντο, προσόδους εἰς πτωχοὺς ἀναλίσκειν ὤφειλον, καὶ προνοεῖσθαι αὐτῶν, καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἐτιμῶντο. Εἰ δὲ τοῖς χωρεπισκόποις ὀφείλημα ἦν τὰ κυριακὰ χρήματα εἰς πτωχοὺς δαπανᾷν, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις ὀφείλεται;

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπιχώριος πρεσβύτερος εἰς ναὸν πόλεως οὐ προσφέρει, εἰ μὴ ἄπεστιν ὁ ἐπίσκοπος, « καὶ τὸ πρεσβυτέριον ὅλον. Ἐὰν δὲ ἀπῶσι, καὶ « καλοῖτο, προσάγει. Οἱ μέντοι χωρεπίσκοποι, « ὡς συλλειτουργοὶ προσφέρουσι, τῶν ἑβδομή-
C « κοντα τὸν τόπον ἐπέχοντες. »

Οἱ χειροτονούμενοι πρεσβύτεροι ἐν παροικίαις παρὰ τῶν ἐπισκόπων λειτουργεῖν οὐ συγχωροῦνται εἰς ναὸν πόλεως, παρόντος ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως. Ἐὰν δὲ πάντες ἀπῶσι καὶ καλοῖτό τις τῶν ἐπιχωρίων πρεσβυτέρων εἰς εὐχὴν, προσφέρειν τότε καὶ λειτουργεῖν οὐ κεκώλυται. Οἱ μέντοι χωρεπίσκοποι, ὡς συλλειτουργοὶ τῶν ἐπισκόπων, καὶ τιμώμενοι διὰ τὸ ἐπέχειν καὶ τὸν τύπον τῶν ἑβδομήκοντα, κἂν ἐνδημῇ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, κἂν μὴ, λειτουργήσουσιν ἀκωλύτως ἐν τῷ ναῷ τῆς πόλεως.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα,
D « κἂν πάνυ μεγάλη ᾖ ἡ πόλις. Πεισθείσῃ δὲ ἀπὸ « τῆς βίβλου τῶν Πράξεων. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν (8) ἡρμηνεύθη ἐν τῷ ις' κανόνι τῆς ἕκτης συνόδου, καὶ οὐ χρὴ περὶ τῶν αὐτῶν ματαιοπονεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἑξκαιδέκατος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου περὶ τούτου τοῦ κανόνος διαλαμβάνει. Εἴρηται οὖν ἐκεῖ ὅπως οὐκ εὐστόχως οἱ τῆς συνόδου ταύτης τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν διακόνων ὄνομα ἐξειλήφασι. Τὰ αὐτὰ οὖν καὶ πάλιν λέγειν ἢ γράφειν οὐκ ἀναγκαῖον.

[86] Matth. xx, 23.

Guill. Beveregii notæ.

(8) *Ὁ παρὼν κανών*. Hæc Balsamonis interpretatio in codice Amerbachiano tota desideratur; sed in aliis omnibus codicibus æque ac in Bodleiano exstat.

ΑΡΙΣΤ. « Ἑπτὰ διάκονοι, κατὰ τὰς Πράξεις, καὶ εἰς μεγάλην πόλιν ἔστωσαν. »

Ὡς ὁ ἑξκαιδέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου παρίστησιν, οὐ περὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἀνδρῶν ὁ παρὼν προστάττει κανὼν, ἀλλὰ περὶ τῶν τὴν οἰκονομίαν πεπιστευμένων τῆς πρὸς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίας τε καὶ σπουδῆς. Ὅτι καὶ ἡ βίβλος τῶν Πράξεων περὶ τῶν τοιούτων διαλαμβάνει, τῶν ἐν ταῖς χρείαις τῶν τραπεζῶν ὑπουργούντων. Πλείονες γοῦν τῶν ἑπτὰ τοιούτων ὑπηρετῶν, κἂν μεγάλη ἡ πόλις ᾖ, οὐκ ὀφείλουσιν εἶναι· διάκονοι δὲ, οἱ ἐν τοῖς μυστηρίοις ὑπηρετοῦντες, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν κληρικῶν κατάλογος, πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας ταχθήσονται.

A ARIST. « Septem diaconi secundum Acta apostolorum etiam in magna civitate constituantur. »

Ut decimus sextus sextæ in Trullo synodi contendit, hic præsens canon non loquitur de viris qui mysteriis inserviunt, sed de iis quibus concredita est administratio humanitatis et diligentiæ in egenos. Quandoquidem et liber Actuum de talibus disserit qui in mensarum necessitatibus ministrant. Plures itaque septem ejusmodi ministris licet magna sit civitas esse non debent. Diaconi autem qui in mysteriis ministrant, et reliquus clericorum catalogus juxta ecclesiæ reditum constituentur.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΓΑΓΓΡΑ ΣΥΝΟΔΟΥ (9).

CANONES SYNODI GANGRENÆ.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἐν Γάγγρᾳ τῇ μητροπόλει (10) τῶν Παφλαγόνων γεγονυῖα σύνοδος συνέστη μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ (11) πρώτην σύνοδον κατὰ Εὐ-

B 415 BALS et ZONAR. Synodus, quæ in Gangra Paphlagonum metropoli est habita, post Nicænam primam synodum, adversus quemdam Eustathium

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Κανόνες τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου*. Hæc est Bodleiana hujus synodi inscriptio, cui Amerbachiana addit εἴκοσι. In Parisiensi Zonaræ editione sic inscribitur, Κανόνες τῶν ἐν Γάγγρᾳ συνελθόντων ἁγίων Πατέρων, οἵτινες μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐξετέθησαν. *Canones sanctorum Patrum Gangræ congregatorum, qui post synodum Nicænam expositi sunt*. In Parisiensi Balsamonis editione duplex est inscriptio, una præfationi, nimirum ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνοδος, altera canonibus præfixa est, quæ est, Κανόνες τῶν ἐν Γάγγρᾳ συνελθόντων ἁγίων Πατέρων.

(10) *Ἡ ἐν Γάγγρᾳ τῇ μητροπόλει*. Gangra urbs est et metropolis in Paphlagonia, regione Minoris Asiæ; cujus etiam Plinius, Strabo, Stephanus, aliique meminerunt. Hujus metropolitano in notitia episcopatuum, throno Constantinopolitano subjectorum, tres episcopi subesse dicuntur, ὁ Ἰννουπόλεως, ὁ Δαδύβρων, καὶ ὁ Σωρῶν. Subinde *Theodosia Gangrorum* appellatur.

(11) *Μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ*. Hanc synodum post Nicænam, sive primam generalem, habitam fuisse, præter Balsamonem et Zonaram hoc in loco, alii etiam diserte testati sunt. Sic enim Dionysius Exiguus hos canones inscribit, *Incipiunt regulæ Gangrenses, quæ post Nicænum concilium expositæ sunt*, xx. Et ante eum vetus interpres in præfatione ad hos canones ait, *Hi canones post sanctam synodum Nicænam expositi sunt in Gangram, titulos* (leg. *titulis*) xx. Verum in nonnullis horum canonum editionibus, ut Severini Binii, Bartholomæi Carranzæ, aliisque, hæc synodus tempore Sylvestri papæ I, circa annum Domini 324, celebrata dicitur, hoc est anno Nicænam præcedente. Et quidem Baronius ad an. 361, et ex eo Binius, eam Constantini Magni et Sylvestri papæ temporibus habitam fuisse contendit, ex eo quod Osius episcopus Cordubensis ei interfuisse dicatur; nimirum in inscriptione epistolæ ab hac synodo ad Armenos conscriptæ, quæ sic se habere creditur, *Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia constitutis coepiscopi Eusebius, Hypatius, Eulalius, Gregorius, Ælianus, Bithynicus, Olympius, Bassianus, Basilius, Philetus, Heraclius, Pappus, Eugenius, Osius Cordubensis, Proæresius, Bassus, qui convenerunt in Gangrensi concilio, in Domino salutem*. Sed in Græca ipsa inscriptione, cui hanc Binius tanquam Latinam ejus versionem apposuit, nulla fit omnino Osii Cordubensis mentio. Verum ea etiam in Biniana editione eadem est, quæ in hoc opere isti epistolæ præfigitur. Quinetiam nec a veteri Latino interprete, nec ab alio quovis canonum horum C editore, Osius iste inter episcopos hac synodo congregatos, commemoratur. Adeo ut ista Baronii opinio nulla prorsus ratione nitatur. Et, ut ingenue fatear, quoto post Nicænam anno præsens hæc synodus celebrata fuerit minus adhuc compertum habemus: hoc saltem verisimile est, hanc ante Antiochenam habitam fuisse; quod etiam Sozomenus innuere videtur, ubi de Eustathio ab hac synodo damnato loquens, ait, Ἔπειτα δὲ ὡς οὐ δέον διδάσκων τε καὶ πράττων καὶ φρονῶν ἀφῃρέθη τῆς ἐπισκοπῆς παρὰ τῶν ἐν Γάγγραις συνεληλυθότων, ἐπὶ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐπαρχίας ἑάλω. Sozom. *Hist. Eccles.* l. IV, c. 24, ubi, ut videre est, Eustathium a synodo Gangrensi prius depositum, quam ab Antiochena perjurii convictum fuisse commemorat. Et sic quidem in omnibus conciliorum canonumque editionibus Gangrensis prior collocatur. Habita est autem Antiochena anno Domini 341. Ergo paulo ante illud D tempus præsentem etiam synodum celebratam fuisse non immerito suspicamur.

et eos qui erant ejusdem cum illo sententiæ, cuncta est: qui legitimas nuptias criminantes, dicebant, nulli eorum, qui matrimonio juncti sunt, a Deo ullam esse spem salutis. Quibus fidem habentes viri et mulieres, illi quidem suas uxores ejiciebant, hæ vero proprios maritos relinquentes, continenter vivere volebant. Deinde vitam conjugis expertem non ferentes, in adulterium prolabebantur. Docebant autem Eustathiani, tum alia præter ecclesiasticam traditionem et consuetudinem, tum etiam ecclesiarum fructus sibi vindicabant; et mulieres virilibus apud eos vestibus induebantur, et comam tondebant: quin et diebus Dominicis jejunandum esse tradebant, et jejunia Ecclesiæ decreta aspernabantur, et carnes abhorrebant; et in ædibus ejus qui uxorem duxit neque orare, neque communicare permittebant, et sacerdotes, qui uxores duxerant, aversabantur; et loca, in quibus martyrum positæ erant reliquiæ, ut communia, contemnebant; et eos, qui pecunias habentes eas non contempsere, condemnabant, perinde ac si nulla eis relicta esset spes salutis; et multa alia decernebant et docebant. Adversus eos ergo sancti Patres congregati hic subjectos canones exposuerunt: et ideo unicuique canoni anathema adjecerunt ad subversionem hæresis, docentes, sic oportere Eustathianos ad Ecclesiam accedentes, unamquamque suam opinionem anathematizare.

BALS. Ac præsens quidem synodus occasione malorum, quæ fiebant ab Eustathio, adversus ea quæ recte decreta sunt ab universali Ecclesia, statuit, ut ii anathematizentur, qui sunt ejusdem cum illo sententiæ. Sancta autem Chalcedonensis synodus in secundo et septimo canone, statuit laicos anathematizandos, qui, ut aliqui pecuniis ordinentur, intercedunt: similiter monachos et clericos qui militant, et non agunt pœnitentiam. Lingua autem aureus, et orbis terrarum doctor,

σταθίου τινὸς (12) καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐκείνῳ· οἵτινες, τὸν ἔννομον γάμον (13) διαβάλλοντες, ἔλεγον μηδενὶ τῶν ἐν γάμῳ τυγχανόντων σωτηρίας ἐλπίδα εἶναι παρὰ Θεῷ. Οἷς πειθόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, οἱ μὲν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἐξώθουν, αἱ δὲ, τοὺς ἰδίους ἄνδρας καταλιμπάνουσαι, σωφρόνως ζῇν ἤθελον. Εἶτα τὸν ἄζυγον βίον μὴ φέροντες εἰς μοιχείαν ἐξώλισθον. Ἐδίδασκον δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον καὶ ἄλλα παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ συνήθειαν, καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν καρποφορίας ᾠκειοῦντο· καὶ γυναῖκες παρ' αὐτοῖς ἀνδρῴας στολὰς ἠμφιέννυντο, καὶ τὴν κόμην ἀπέκειρον· παρεδίδουν δὲ καὶ ἐν ταῖς Κυριακαῖς νηστεύειν, καὶ τὰς τῇ Ἐκκλησίᾳ τεταγμένας νηστείας ἠθέτουν, καὶ τὰ κρέα ἐβδελύσσοντο, καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότος οὔτε εὔχεσθαι ἠνείχοντο, οὔτε μεταλαμβάνειν, καὶ ἱερεῖς γεγαμηκότας ἀπεστρέφοντο, καὶ τῶν τόπων ἐν οἷς μαρτύρων ἀπέκειντο λείψανα, ὡς κοινῶν, κατεφρόνουν, καὶ τῶν χρήματα ἐχόντων, καὶ μὴ ἀναχωρούντων αὐτῶν, κατεγίνωσκον, ὡς ἀνελπίστου σφίσιν οὔσης τῆς σωτηρίας, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐδογμάτιζον καὶ ἐδίδασκον. Κατὰ τούτων οὖν ἱεροὶ ἀθροισθέντες Πατέρες ἐξέθεντο τοὺς ὑποτεταγμένους κανόνας (14)· διὸ καὶ ἐφ' ἑκάστῳ κανόνι τὸ ἀνάθεμα προσετίθουν εἰς ἀνατροπὴν τῆς αἱρέσεως, ἐκδιδάσκοντες ὡς οὕτω δεῖ τοὺς περὶ τὸν Εὐστάθιον προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑκάστην τῶν οἰκείων δοξῶν ἀναθεματίζειν.

ΒΑΛΣ. Καὶ ἡ μὲν παροῦσα σύνοδος προφάσει τῶν γιγνομένων παρὰ τοῦ Εὐσταθίου κακῶν ὑπεναντίως τοῖς δογματισθεῖσιν ὀρθῶς παρὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ὁμόφρονας ἐκείνῳ διορίζεται· ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος ἐν β' καὶ ζ' κανόνι ἀναθεματίζεσθαι διορίζεται τοὺς μεσιτεύοντας λαϊκοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονεῖσθαί τινας· ὡσαύτως καὶ τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς στρατευομένους, καὶ μὴ μεταμελομένους. Ὁ δὲ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, παρακε-

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Κατὰ Εὐσταθίου τινός.* Recte hic additur τινός, neque enim pro certo habemus quisnam hic Eustathius fuit, qui a præsenti concilio damnatus, et anathemate percussus est. Non equidem diffiteor, quin Socrates et Sozomenus consentiant, eumdem esse Eustathium, qui Sebastiæ in Armenia episcopus fuit: sed Baronius ad an. 361 multa congessit, quibus verisimile saltem redditur, Eustathium hic commemoratum alium esse ab eo, qui Sebastenus episcopus dictus est; cui proinde Eustathius mendose pro Eutachus scriptus videtur, de quo Epiphanius hæresi 40 meminit. Cum autem in omnibus Græcis pariter atque Latinis hujus synodi codicibus tam mss. quam impressis Eustathius constanter legatur, vero propius est, ita eum nominatum esse, etiamsi satis non liqueat, quisnam ille fuerit: nisi quod eum hæresiarcham fuisse, atque absurdorum magistrum dogmatum, hæc ipsa synodus abunde testatum fecerit.

(13) *Οἵτινες τὸν ἔννομον γάμον.* Omnes hæ absurdæ Eustathii et discipulorum ejus opiniones, non modo in synodica epistola proxime ante canones posita, verum etiam a Socrate et Sozomeno recensentur; tanquam ab Eustathio Sebasteno introductæ. Socrat. lib. II, cap. 43; Sozom. lib. III, cap. 14. Quos lector consulat.

(14) *Ἐξέθεντο τοὺς ὑποτεταγμένους κανόνας.* Scholiastes hic impressi, Balsamon, Zonaras, atque Aristenus canones 21 huic synodo attribuunt, sed alii omnes 20 tantum numerant. Sic enim Joannes Antiochenus in sua ad Collectionem canonum præfatione, Τῶν ἐν Γάγγραις συνελθόντων Πατέρων, ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κ'. Et Photius in suo itidem ad Nomocanonem proœmio, Συνόδου τῆς ἐν Γάγγρᾳ κανόνες κ'. Quibus Nomocanonis Arabici in Bibliotheca nostra Bodleiana auctor suffragatur, dicens: *Septimus est liber canonum tertii concilii in Gangra, quo quindecim numero episcopi congregati sunt, eorum causa qui esum carnis et conjugium improbabant, de quibus aliisque rebus viginti canones ediderunt.* Nec plures sane quam viginti a veteri aliisque Latinis interpretibus, ut Dionysio Exiguo, Isidoro Mercatore, agnoscuntur; quibus nimirum omnibus qui ultimus hic habetur canon, in canonum hujus concilii censum non refertur, sed tanquam epilogus ad omnes canones, nec immerito, existimatur.

λευόμενος (15) μὴ ἀναθεματίζεσθαι ἄνθρωπον πιστὸν, A φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Τί οὖν ἐστι τοῦτο ὃ λέγεις; τὸ ἀνάθεμα, ἀλλ' ὅτι Ἀνατιθέσθω οὗτος τῷ διαβόλῳ, καὶ μηκέτι σωτηρίας χώραν ἐχέτω, γινέσθω ἀλλότριος τοῦ Χριστοῦ; Καὶ τίς εἶ σύ; Ταῦτα τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς μεγάλης δυνάμεως. Τότε γὰρ καθίσει ὁ Βασιλεὺς, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. Τί οὖν τῆς τοσαύτης ἐπελάβου ἀξίας; καὶ μετ' ὀλίγα· Τοιγαροῦν ὁ Ἀπόστολος ἐν δυσὶ μόνοις τόποις ἐξ ἀνάγκης τὴν φωνὴν ταύτην φαίνεται εἰπὼν· οὐχ ὁριστικῷ δὲ τρόπῳ ταύτην προσήγαγεν· ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους εἰπὼν, *Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα*· καὶ, *Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω*. Τί οὖν; B ἃ μηδεὶς τῶν εἰληφότων ἐξουσίαν πεποίηκεν, εἰ μὴ μόνος ὃς ἔλαβε, σὺ τολμᾷς ταῦτα ποιεῖν ἐναντίως τῷ Δεσποτικῷ παραγγέλματι, καὶ προλαμβάνεις τὴν κρίσιν (16) τοῦ Βασιλέως; Τὸ γὰρ ἀνάθεμα παντελῶς τοῦ Χριστοῦ ἀποκόπτει. *Δίδαξον ἐν πραότητι* καὶ τὰ ἑξῆς. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικεν, ἀπρακτεῖ καὶ ὁ γεγονὼς συνοδικὸς τόμος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πορφυρογεννήτου κυρίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἐφημερίας τοῦ πατριάρχου κυρίου Ἀλεξίου χάριν τοῦ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἀποστάτας καὶ μουλταρίους (17), καὶ κατὰ τῶν βασιλέων ὅπλα ἐγείροντας, καὶ τυραννίδα μελετῶντας. Εἰ δὲ τὰ παρὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ διδασκάλου ἡμῶν τοῦ Χρυσοστόμου γραφέντα ὑπερτερεῖν ὀφείλουσι κατὰ τὰ διορισθέντα παρὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τῆς ἐν Γάγγρᾳ, τί ἐροῦσι C πάντως οἱ τὰ τοιαῦτα διευθετεῖν ἐξουσίαν ἔχοντες; Ὁ τοιοῦτος δὲ τόμος, μᾶλλον δὲ ἡ δύναμις τούτου κατεστρώθη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ τρίτου κανόνος τῆς παρούσης συνόδου.

præcipiens, ne homo fidelis anathematizetur, hæc dicit expresse: Quid autem aliud est hoc, quod dicis anathema, quam, Diabolo hic dedicetur, et nullum salutis locum habeat? Sit a Christo alienus? Et quis es tu? Hæc sunt auctoritatis et magnæ potentiæ. Tunc enim sedebit Rex et statuet, oves quidem a dextris, hœdos vero a sinistris. Cur hanc ergo dignitatem arripuisti? Et paulo post: Apostolus quidem certe in duobus tantum locis necessario hanc vocem dixisse videtur: sed non eam definitivo modo protulit. In Epistola quidem ad Corinthios dicit: *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema*; et, *Si quis vobis evangelizet aliud, quam accepistis, sit anathema* [17]. Quid ergo, quæ nullus eorum qui potestatem acceperunt, fecit, nisi solus qui accepit, tu ea facere audes adversus Domini præceptum, et imperatoris judicium anticipas? Anathema enim a Christo penitus exscindit. *Doce in lenitate*, et quæ sequuntur. Propterea ergo, ut est verisimile, exolevit etiam synodalis decisio facta sub imperio domini Constantini Porphyrogennetæ, et tempore patriarchæ domini Alexii, de anathematizandis defectoribus et multariis, et qui adversus imperatores arma excitant, et tyrannidem **416** moliuntur. Si autem, quæ a magno Patre et doctore nostro Chrysostomo scripta sunt, debent esse superiora iis, quæ a Chalcedonensi synodo et Gangrensi definita sunt, quid omnino dicent ii, qui horum ordinandorum et componendorum potestatem habent? Hæc autem decisio, vel potius effectus ejus situs est in expositione tertii canonis præsentis synodi.

ΖΩΝΑΡ. Κυρίοις τιμιωτάτοις ἐν Ἀρμενίᾳ συλλειτουργοῖς Εὐσεβίῳ, Αἰλιανὸς, Εὐγένιος, Ὀλύμπιος Βιθυνικὸς, Γρηγόριος, Φιλητὸς, Πάππος, Εὐλάλιος, Ὑπάτιος, Προαιρέσιος, Βασίλειος, Βάσσος, οἱ συνελθόντες εἰς τὴν κατὰ Γάγγραν ἁγίαν σύνοδον, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

ZONAR. Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia, Eusebius, Ælianus, Eugenius, Olympius Bithynicus, Gregorius, Philetus, Pappus Eulalius, Hypatius, Proæresius, Basilius, Bassus, qui convenerunt in sanctum Gangrense concilium, in Domino salutem.

[17] I Cor. xvi, 22; Galat. i, 11.

Guill. Beveregii notæ.

(15) *Καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, παρακελευόμενος*. Sic se habet codex Bodleianus. Amerbachianus legit Διδάσκαλος Ἰωάννης παρακελ. Quomodo etiam codex Parisiis editus legisse videtur; utpote in quo lacuna inter διδάσκαλος et παρακελευόμενος relinquitur, nisi quod particula εἰς interponatur, mendose forsitan pro Ἰωάννης. Quæ tamen vox in codice Tiliano juxta cum Bodleiano desideratur. Nam Hervetus Latine vertit *Lingua autem aureus, orbis terrarum doctor præcipiens*. Verba autem divi Chrysostomi, quæ hic laudantur, etiamnum exstant in homilia ejus, Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνεῶτας, quæ inter Opera ejus habetur, tom. VI, pag. 349 edit. Savil.

(16) *Καὶ προλαμβάνεις τὴν κρίσιν*. In Parisiensi Balsamonis editione lacuna hoc in loco relinquitur, pro προλαμβάνεις nihilo præter προλαμ. lecto. Lacunam nos ex ms. Bodleiano supplevimus, cui etiam Amerbachianus astipulatur; necnon D ipsa Opera divi Chrysostomi, unde hæc verba citata sunt, et ubi melius, quam hoc in loco, leguntur in hunc modum; Τί οὖν; ὃ μηδεὶς τῶν εἰληφότων τὴν ἐξουσίαν τοῦτο πεποίηκεν, ἢ ἀποφήνασθαι τετόλμηκε, σὺ τολμᾷς ταῦτα ποιεῖν ἐναντία τοῦ Δεσποτικοῦ θανάτου διαπραττόμενος, καὶ προλαμβάνεις τοῦ βασιλέως τὴν κρίσιν; Chrysost. tom. VI, p. 441 ed. Savil.

(17) *Καὶ μουλταρίους*. In novella Constantini Porphyrogennetæ, quæ in scholiis Balsamonis ad tertium hujus concilii canonem habetur, Μοῦλτον pro *tumultu* legitur, τοῖς μέλλουσιν ἢ ἐπιβουλῇ ἀπό γε τοῦ νῦν ἐπιχειρεῖν ἢ μούλτῳ ἀνάθεμα. Sic etiam Achmes, Ἐπεὶ ἡ ὁδός σου μετ' αὐτοῦ μίλιον ἦν, οὐ μὴ παρέλθῃ ὁ μεὶς οὗτος, καὶ σφαγήσει ἐν πολέμῳ μούλτου. Καὶ ἐγένετο μοῦλτον Ἀράβων, καὶ ἐσφάγη ὁ ἰδὼν πρὸ τελευτῆς τοῦ μηνός. Achm. cap. 154. A voce igitur μοῦλτον, Balsamon hoc loco μουλτάριον format, quemadmodum Latini *tumultuarium* a *tumultu* deducunt.

« Quoniam sancta synodus episcoporum in ecclesiam Gangrensem conveniens propter quasdam ecclesiasticas et necessarias causas et quæ ex Eustathii mente gesta sunt inquirenda, ab ipsis Eustathianis multa nefarie fieri invenit; necessario decrevit, et palam omnibus facere studuit, ut amputentur universa, quæ ab eodem male commissa sunt. Ex eo enim, quod nuptias accusent, et doceant, neminem in statu conjugali positum spem habere apud Deum; multæ mulieres seductæ proprios viros reliquerunt, virique suas uxores: interim se continere non valentes adulterium commiserunt, et ob eam etiam causam probro affecti sunt. Reperti sunt itidem dissensiones ac separationes a domibus Dei et Ecclesia facere, Ecclesiam et quæ in ea sunt contemptui habentes privatis conventiculis institutis et concionibus ac doctrinis diversis, aliisque, tam contra Ecclesiam, quam contra ea quæ in Ecclesia fiunt, ad hæc vestibus communibus spretis novos et insolitos habitus sumere, primitias quoque fructuum et eorum oblationes, quas veterum institutio Ecclesiis tribuit, sibimet et suis tanquam sanctis, dispensandas vindicare. Servi præterea a dominis recedentes, per hunc inusitatum habitum, eos contemnunt; mulieres quoque hinc se justificari credentes, pro muliebribus vestimentis, præter consuetudinem, virilem habitum suscipiunt, pluresque earum pietatis prætextu tonsæ, genuini decoris comas penitus amputant. Jejunia porro die Dominico peragunt, et sanctitatem liberæ diei contemptui habent, et jejunia, quæ in Ecclesiis constituta sunt, despiciunt, ac comedunt; et eorum nonnulli cibos carnium tanquam illicitos reputant. In domibus deinde conjugatorum orationes celebrare nolunt, et celebratas contemnunt, ac sæpe oblationibus in ædibus nuptorum factis non communicant, et presbyteros, qui matrimonia contraxere, spernunt, nec sacramenta, quæ ab iis conficiuntur, attingunt. Martyrum tandem congregationes, et omnes qui illuc conveniunt et sacra faciunt; ut et divites, qui non omnibus, quæ possident, renuntiant, tanquam spem apud Deum non habentes, reprehendunt. Et alia præterea multa, quæ enumerare nulli possibile est. Unusquisque enim eorum, postquam ab ecclesiastico canone recessit, sibi proprias ac privatas quasi leges conditas habuit. Nec enim communis his omnibus et una sententia fuit: sed quilibet, quidquid sibi in mentem venit, adjecit, in calumniam Ecclesiæ et sui ipsius damnum. Propterea ergo coactum est sanctum concilium Gangris habitum illos condemnare, et canones edere, quibus extra Ecclesiam esse decernuntur. Quod si resipuerint, et omnia hæc, quæ male senserunt, tanquam a se non bene prolata, ana-

« Ἐπειδὴ συνελθοῦσα ἡ ἁγιωτάτη σύνοδος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κατὰ Γάγγραν ἐκκλησίᾳ διά τινας ἐκκλησιαστικὰς χρείας, ζητουμένων καὶ τῶν κατ' Εὐστάθιον, εὕρισκεν πολλὰ ἀθέσμως γινόμενα ὑπὸ τούτων αὐτῶν τῶν περὶ Εὐστάθιον· ἀναγκαίως ὥρισεν, καὶ πᾶσι φανερὸν ποιῆσαι ἐσπούδασεν, εἰς ἀναίρεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κακῶς γενομένων. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καταμέμφεσθαι αὐτοὺς τὸν γάμον, καὶ ὑποτίθεσθαι ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων ἐλπίδα παρὰ Θεῷ ἔχει· πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι, ἀπατηθεῖσαι, τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῶν ἰδίων γυναικῶν· εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ μὴ συνηθεῖσαι ἐγκρατεῖν, ἐμοιχεύθησαν, καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν ὠνειδίσθησαν. Εὑρίσκοντο δὲ καὶ ἀναχωρήσεις ἐκ τῶν οἴκων τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ποιούμενοι, καταφρονητικῶς διακείμενοι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἰδίᾳ συνάξεις ποιούμενοι, καὶ ἐκκλησιάσεις, καὶ διδασκαλίας ἑτέρας, καὶ τὰ ἄλλα καὶ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ξένα ἀμφιέσματα ἐπὶ καταπτώσει τῆς κοινότητος τῶν ἀμφιεσμάτων συνάγοντες· καρποφορίας τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς, τὰς ἀνέκαθεν διδομένας τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἑαυτοῖς καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς ὡς ἁγίοις, τὰς διαδόσεις ποιούμενοι, καὶ δοῦλοι δεσποτῶν ἀναχωροῦντες, καὶ διὰ τοῦ ξένου ἀμφιέσματος καταφρόνησιν κατὰ τῶν δεσποτῶν ποιούμενοι, καὶ γυναῖκες παρὰ τὸ σύνηθες ἀντὶ ἀμφιεσμάτων γυναικείων ἀνδρικὰ ἀμφιέσματα ἀναλαμβάνουσαι, καὶ ἐκ τούτων οἰόμεναι δικαιοῦσθαι, πολλαὶ δὲ καὶ ἀποκείρονται προφάσει θεοσεβείας τὴν φύσιν τῆς κόμης τῆς γυναικείας· νηστείας τε ἐν Κυριακῇ ποιούμενοι, καὶ τῆς ἁγιότητος τῆς ἐλευθέρας ἡμέρας καταφρονοῦντες καὶ τῶν νηστειῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τεταγμένων ὑπερφρονοῦντες καὶ ἐσθίοντες, καί τινες αὐτῶν μεταλήψεις κρεῶν βδελυττόμενοι, καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, καὶ γινομένων εὐχῶν καταφρονοῦντες, καὶ πολλάκις προσφορῶν, ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις τῶν γεγαμηκότων γινομένων, μὴ μεταλαμβάνοντες, καὶ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων ὑπερφρονοῦντες, καὶ τῶν λειτουργιῶν, τῶν ὑπ' αὐτῶν, γενομένων, μὴ ἁπτόμενοι· καὶ τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἐκεῖ συνερχομένων καὶ λειτουργούντων καταγινώσκοντες, καὶ πλουσίων δὲ, τῶν μὴ πάντων τῶν ὑπαρχόντων ἀναχωρούντων, ὡς ἐλπίδα παρὰ Θεῷ μὴ ἐχόντων· καὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ ἀριθμῆσαι οὐδεὶς ἂν δυνηθείη. Ἕκαστος γὰρ αὐτῶν, ἐπειδὴ τοῦ κανόνος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐξῆλθεν, ὥσπερ νόμους ἰδιάζοντας ἔσχεν. Οὔτε γὰρ κοινὴ γνώμη αὐτῶν ἁπάντων ἐγένετο· ἀλλ' ἕκαστος, ὅπερ ἂν ἐνεθυμήθη, τοῦτο προσέθηκεν ἐπὶ διαβολῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἑαυτοῦ βλάβῃ. Δι' οὖν ταῦτα ἠναγκάσθη ἡ παραγινομένη ἐν Γάγγραις ἁγία σύνοδος καταψηφίσασθαι αὐτῶν, καὶ ὅρους ἐκθέσθαι, ἐκτὸς αὐτοὺς εἶναι τῆς Ἐκκλησίας· εἰ δὲ μεταγνοῖεν, καὶ ἀναθεματίζοιεν ἕκαστον τούτων τῶν κακῶς λεχθέντων, δεκτοὺς αὐτοὺς γίνεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐξέθετο ἡ ἁγία σύνοδος ἕκαστον, ὃ ὀφεί-

« λουσιν ἀναθεματίσαντες δεχθῆναι. Εἰ δέ τις μὴ A πεισθείη τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς αἱρετικὸν αὐτὸν ἀναθεματισθῆναι, καὶ εἶναι ἀκοινώνητον καὶ κεχωρισμένον τῆς Ἐκκλησίας· καὶ δεήσει τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ πάντων τῶν εὑρισκομένων παρ' αὐτοῖς τοιοῦτον παραφυλάξασθαι. »

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Εἴ τις γάμον μέμφοιτο (18), καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν καὶ εὐσεβῆ, βδελύσσοιτο ἢ μέμφοιτο, ὡς ἂν μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Φησὶν ὁ μέγας Ἀπόστολος (19)· *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος*· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· B *Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν*· καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ αὖθις· *Πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν· ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ συνείδησις*. Τούτοις ἑπομένη καὶ ἡ παροῦσα σύνοδος, τοὺς ἀκάθαρτον ἡγουμένους τὸν γάμον καὶ τὴν ἔννομον μίξιν βδελυσσομένους ἀναθεματίζει. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν να' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ εἰπὲ ἐξ ἀντιδιαστολῆς μὴ κολάζεσθαι τοὺς μυσαττομένους καὶ διώκοντας τὰς μοιχαλίδας καὶ ἀπίστους γυναῖκας αὐτῶν.

C ΖΩΝΑΡ. Φησὶν ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος· *Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος*· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· *Ἐν ὑστέροις ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν*, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ αὖθις· *Πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν· ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ συνείδησις*. Τούτοις ἑπομένη τῶν Πατέρων ἡ σύνοδος, τοὺς ἀκάθαρτον ἡγουμένους τὸν γάμον, καὶ τὴν ἔννομον μίξιν βδελυσσομένους, ἀναθεμάτισεν. D

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ ἀθετοῦντι τὸν νόμιμον γάμον ἀνάθεμα. »

« thematizarent, admittendos eos esse placet: atque ideo singula exposuit synodus, quæ anathematizare debent, antequam sunt admittendi. Si quis vero dictis non obtemperaverit, tanquam hæreticus condemnetur, et sit excommunicatus et ab Ecclesia **417** segregatus: et in omnibus, quæ penes eos delecta et deprehensa sunt, talem observare oportebit episcopos. »

CANON I.

« Si quis matrimonium vituperet, et eam, quæ cum marito suo dormit, fidelis cum sit et religiosa, abhorreat aut insimulet, tanquam quæ non possit regnum ingredi, sit anathema. »

BALS. Dicit magnus Apostolus: *Honorabiles nuptiæ et cubile immaculatum* [88]. Et alibi rursus: *In postremis temporibus deficient quidam a fide in simulatione mentientium, qui cauteriatam habent conscientiam, prohibent matrimonia contrahere, et jubent a cibis abstinere, quæ Deus creavit ad participationem* [89], etc. Et rursus: *Omnia munda mundis: inquinatis autem et infidelibus nihil purum; sed polluta est eorum anima et conscientia.* Hæc sequens præsens quoque synodus eos, qui nuptias immundas existimant, et legitimum coitum abhorrent, anathematizat. Lege et 51 canonem sanctorum apostolorum, et dic argumento sumpto a contrario, non puniri eos qui abhorrent et persequuntur adulteras et infideles eorum uxores.

ZONAR. *Honorabile connubium, et torus immaculatus*, verba sunt magni apostoli Pauli; cujus et illa alibi: *In postremis temporibus deficient quidam a fide, in simulatione mentientium, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium nubere, et jubentium a cibis abstinere, quos Deus creavit ad participationem*; et cætera. Et rursus: *Omnia munda mundis, inquinatis autem et infidelibus nihil purum; sed polluta est eorum anima et conscientia.* Ad hæc respiciens Patrum synodus eos, qui nuptias impuras existimarent, legitimamque conjunctionem aversarentur, anathemati obnoxios esse decernit.

ARIST. « Legitimum improbanti matrimonium anathema.

[88] Hebr. XIII, 4. [89] I Timoth. IV, 2, 3.

Guill. Beveregii notæ.

(18) *Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο.* Ante Eustathium Saturninus matrimonium usque adeo condemnavit, ut a Satana esse pronuntiaverit: Τὸ γαμεῖν δὲ καὶ τὸ γεννᾷν ὁ αὐτὸς ἀγύρτης ἐκ τοῦ Σατανᾶ ὑπάρχειν λέγει. Epiphan. hær. 23. Sic etiam Irenæus ait, quod Saturnini sectatores, *Nubere et generare a Satana dicunt esse.* Iren. adv. hær. l. I, c. 22. *Apostolicos* etiam in eadem fuisse opinione docet Epiphanius, hæres. 60. Unde Origenes nonnullos prohibuisse observat, Οὐ πορνεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ γαμεῖν. Orig. in Matth. p. 357, ed. Rothom. Hieracam etiam, et ex eo Hieracitas, dixisse nuptias in Veteri quidem Testamento licitas esse, sed post adventum Christi eas rejiciendas esse, quippe a regno cœlorum arcentes, Epiphanius docet, Καὶ συγκεχωρῆσθαί φησιν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τῷ γάμῳ συνάπτεσθαι, ἀπὸ δὲ τῆς ἐνδημίας τοῦ Χριστοῦ μηκέτι τὸν γάμον παραδέχεσθαι, μήτε δύνασθαι αὐτὸν κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρανῶν. Epiphan. hær. 67. Et hæc sane sententia, ab Eustathio resuscitata, hoc canone disertis verbis damnatur. Hanc autem hæresim in ultimis fore diebus ipse divus Paulus prædixit in prima Epistola ad Tim., cap. IV, 3.

(19) *Φησὶν ὁ μέγας Ἀπόστολος.* Hæc Balsamonis interpretatio, usque saltem ad ἀναθεματίζει, eadem fere est, quæ Zonaræ. In codice sane Amerbachiano tota Zonaræ, eique soli hæc interpretatio tribuitur, ut nulla ibi sit Balsamonis in hunc canonem ἑρμηνεία.

CANON II.

« Si quis eum, qui carnem sine sanguine et idolothyto et suffocato cum pietate et fide comedit, tanquam, propter hujusmodi perceptionem, spem non habentem condemnat, sit anathema. »

BALS. Scriptum est in libro Actuum, quod cum orta esset controversia de circumcisione et observatione legis, an fidelibus essent necessariæ; Petrus quidem apostolorum summus ea dixit, quæ illic divinus scripsit Lucas: Dei autem frater Jacobus dixit non esse molestia afficiendos eos, qui erant ex gentibus, sed oportere eos abstinere ab idolothytis et fornicatione et suffocato et sanguine. Consequenter ergo, qui condemnant eos, qui carnes sine condito sanguine idolothyto vel suffocato comedunt, præsens quoque canon anathematizat. Lege et canonem 63 sanctorum apostolorum et sextæ synodi canonem 67.

ZONAR. Scriptum exstat in Actis apostolorum, cum de cirumcisione ambigeretur, an a fidelibus admittenda, atque ab iisdem servanda lex esset, Petrum quidem apostolorum principem eam concionem habuisse, quam divinus Lucas ibidem enarrat: Dei vero fratrem Jacobum censuisse, non esse molestia afficiendos eos, qui erant ex gentibus, **418** sed tantum, ut ab idolothytis, fornicatione, suffocato et sanguine abstinerent, præcipiendum. Hanc apostolicam constitutionem servantes hujus quoque synodi Patres, si quis tantum carnes comederit, non autem sanguinem de industria decoctum et coagulatum, neque idolothytum, neque suffocatum, eum nec odio habendum, neque damnandum esse decrevere; ac si quis hominem eum damnarit, anathematis pœna teneri jussere.

ARIST. « Et condemnanti carnes manducantem, excepto suffocato, et idolis immolato], anathema. »

A

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Εἴ τις ἐσθίοντα κρέα χωρὶς αἵματος καὶ εἰδωλοθύτου καὶ πνικτοῦ μετὰ εὐλαβείας καὶ πίστεως καταχρίνοι, ὡς ἂν διὰ τὸ μεταλαμβάνειν ἐλπίδα μὴ ἔχοντα, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων ὅτι, ἀμφιβολίας γενομένης εἰ δεῖ τοὺς πιστεύοντας περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, ὁ μὲν τῶν ἀποστόλων κορυφαιότατος Πέτρος ἐδημηγόρησεν, ὅσα ἐκεῖ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἱστόρησεν· ὁ δὲ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἔφη μὴ δεῖν παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἀπέχεσθαι αὐτοὺς τῶν εἰδωλοθύτων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν ἀναθεματίζει τοὺς κατακρίνον-
B
τας τὸν ἐσθίοντα κρέα χωρὶς ἐπιτηδευτοῦ αἵματος ἢ εἰδωλοθύτου ἢ πνικτοῦ. Ἀνάγνωθι καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ξγ' καὶ τῆς ϛ' συνόδου κανόνα ξζ'.

ΖΩΝΑΡ. Γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων, ὅτι, ἀμφιβολίας γενομένης εἰ δεῖ τοὺς πιστεύοντας περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, ὁ μὲν τῶν ἀποστόλων κορυφαιότατος Πέτρος ἐδημηγόρησεν, ὅσα ἐκεῖ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἱστόρησεν· ὁ δὲ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἔφη μὴ δεῖν παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἀπέχεσθαι αὐτοὺς τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος. Ταύτην τὴν ἀποστολικὴν διαταγὴν τηροῦντες καὶ οἱ
C
τῆς παρούσης συνόδου, τὸν ἐσθίοντα κρέα, καὶ οὐχ αἷμα ἐξ ἐπιτηδεύσεως ἑψόμενον καὶ πηγνύμενον, οὔτε μὴν εἰδωλόθυτον, οὔτε πνικτὸν, μὴ βδελύττεσθαι, μηδὲ κατακρίνεσθαι ὥρισε· τὸν δὲ κατακρίνοντα αὐτὸν ὑπὸ ἀνάθεμα ἐποιήσατο.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ τῷ κατακρίνοντι τὸν κρεωφαγοῦντα δίχα πνικτοῦ καὶ εἰδωλοθύτου ἀνάθεμα. »

CANON III.

« Si quis doceat servum pietatis prætextu dominum contemnere, et a ministerio recedere, et non cum benevolentia et omni honore domino suo inservire, sit anathema. »

BALS. Magnus Paulus scribens ad Timotheum, inquit: *Quicunque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos putent. Qui autem fideles habent dominos, ne contemnant, quod fratres sint; sed magis serviant, quoniam sunt fideles, qui bono eorum opere fruuntur*[1]. Et ad Titum rursus, præcipiens quid docere oporteat, præter alia hoc quoque dicit: *Servos suis dominis subjici, et in omnibus bene placentes non contradicentes, non arrogantes,*

ΚΑΝΩΝ Γ'

« Εἴ τις δοῦλον προφάσει θεοσεβείας διδάσκει καταφρονεῖν δεσπότου, καὶ ἀναχωρεῖν τῆς ὑπηρεσίας καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ πάσης τιμῆς τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας Παῦλος (20), ἐπιστέλλων Τιμο-
D
θέῳ, φησίν· *Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν. Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν· ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι.* Καὶ τῷ Τίτῳ δὲ αὖθις ἐντελλόμενος τίνα διδάσκειν χρεὼν, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτά φησι· *Δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάτ-*

[1] I Timoth. vi, 1, 2.

Guill. Beveregii notæ.

(20) *Ὁ μέγας Παῦλος*. Hæc Balsamonis in hunc canonem scholia in Parisiensi editione quamplurimis lacunis scatent, quas omnes ex ms. nostro Bodleiano supplevimus; cui etiam Antiochenus in omnibus consentit.

τεσθαι, καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι μὴ ἀντι- A λέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν. Τοὺς γοῦν τἀναντία τούτοις ὑποτιθέντας τοῖς δούλοις τάχα διὰ ἄσκησιν, ἀναθεματίζει ὁ κανών. Ἡ μέντοι ξς' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ φιλοσόφου παρακελεύεται τὸν ἀνδραποδιστὴν μὴ κεφαλικὴν τιμωρίαν ὑφίστασθαι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, ἀλλὰ σὺν τῇ ἀναστροφῇ τοῦ δούλου διδόναι χάριν ποινῆς εἰς τὸ διπλάσιον τὴν διατίμησιν τῶν κλαπέντων παρὰ τοῦ δούλου ἴσως καὶ παντὸς διαφέροντος τῷ δεσπότῃ· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἀποδιατίμησιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν κανὼν οὕτω κολάζει τοὺς ὑποτιθεμένους δούλους μὴ ὑπείκειν τοῖς δεσπόταις, κἂν κατ' εὐλαβείας πρόφασιν τοῦτο γίνηται· ἡ δὲ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς θ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςφλδ' ἔτους γενομένη νεαρὰ παρὰ τοῦ βασιλέως B κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, συμπράξαντος καὶ τοῦ τότε ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Ἀλεξίου, καὶ τῆς συνόδου, ἡ καὶ τάξιν τόμου ἐπέχουσα, ὡς ὑπογραφεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου, καὶ διοριζομένης ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀποστασίαν κατὰ βασιλέως ποιῆσαι ἢ τυραννίδα, κἀντεῦθεν τοὺς ὑπηκόους κατὰ τῶν αὐθεντῶν αὐτῶν ἀναστατοῦντας, διορίζεται μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τὸ τέλος καὶ ταῦτα ῥητῶς· Τοῖς μέλλουσιν ἢ ἐπιβουλῇ ἀπό γε τοῦ νῦν ἐπιχειρεῖν, ἢ τουμούλτῳ, ἀνάθεμα· τοῖς συμπράττουσιν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνοῦσιν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ ἀνάθεμα. Τοῖς συμβουλεύουσιν ἢ παρορμῶσιν εἰς τὰ τοιαῦτα ἀνάθεμα. Τοῖς συνεκστρατεύουσι τούτοις ἀνάθεμα. Τοῖς δεχομένοις αὐτοὺς ἐν μετανοίᾳ, μὴ μεταμελομένους ἀπὸ τῆς ἀποστασίας, καὶ καταλιμπάνοντας αὐτήν, ἀνάθεμα.

A *sed fidem omnem bonam ostendentes* [a]. Eos ergo, qui servis contraria suggeruut, ob exercitationem forte spiritualem, canon anathematizat. Jam vero imperatoris domini Leonis philosophi novella 66, jubet, ut plagiarius non subeat pœnam capitis, ut volebat lex antiqua: sed cum servi restitutione det loco pœnæ in duplum pretium eorum quæ a servo forte furto surrepta sunt, et omnis ejus rei, quæ domini interest; quinetiam et ejus pretium. Et canon quidem eos sic punit, qui servis suggerunt, non esse parendum dominis: etiamsi hoc fiat prætextu religionis. Quæ autem mense Julio, indict. 9, anno 6534, ab imperatore domino Constantino Porphyrogenneta facta est novella, sanctissimo quoque patriarcha domino Alexio, et synodo B assentiente, quæ decisionis locum obtinet, ut quæ ab imperatore et synodo subscripta est, et quæ decernit eos anathematizari, qui defectionem ab imperatore moliuntur, vel tyrannidem invadere, et ea ratione subjectos adversus eorum magistratus incitant et ad insurgendum provocant; inter alia hoc quoque circa finem expresse definit: Iis, qui ab hoc deinceps tempore insidias sunt machinaturi vel tumultum excitaturi, anathema. Iis, qui opem illis ferunt, et in defectione sunt socii, anathema. Iis, qui consulunt vel ad hujusmodi incitant, anathema. Iis, qui expeditiones cum his suscipiunt, anathema. Iis, qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, cum a defectione non resipiscant nec eam relinquant, anathema.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας Παῦλος ἐπιστέλλων Τιμοθέῳ, C φησίν· *Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν. Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι.* Καὶ τῷ Τίτῳ δὲ αὖθις ἐντέλλεται (21), τίνα διδάσκειν χρεών, καί φησι· *Δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι*, καὶ τὰ ἑξῆς (22). Ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον τοὐναντίον ἅπαν ἐδίδασκον, καὶ τοῖς δούλοις παρῄνουν καταλιμπάνειν τοὺς δεσπότας, καὶ τῆς τούτων ὑπηρεσίας καταφρονεῖν τάχα δι' ἄσκησιν. Οὓς ἡ σύνοδος διὰ τὴν διδαχήν, στοιχοῦσα τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ, ἀνεθεμάτισεν.

C ZONAR. *Quicunque*, inquit magnus Paulus ad Timotheum scribens, *sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos putent. Qui autem fideles dominos habent ne contemnant, quod fratres sint; sed magis serviant, quoniam sunt fideles qui bono eorum opere fruuntur.* Et ad Titum rursus, dum ea quæ docere oporteat exsequitur, præter alia, hæc quoque habet, *Servos suis dominis subjici, in omnibus bene placentes*, et quæ sequuntur. At Eustathius ejusque asseclæ contraria prorsus disseminabant, ac servis, ut se dominorum imperio subtraherent, muniaque **419** ab illis imposita negligerent, forte spiritualis exercitationis obeundi causa, suadebant. Quos quidem hæc synodus ob ejusmodi doctrinam, apostolicæ disci- D plinæ vestigiis insistens, anathemate irretitos esse decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ πείθοντι δοῦλον ἀναχωρεῖν τοῦ δεσπότου εὐσεβείας προφάσει ἀνάθεμα. »

ARIST. « Ei qui servo persuadet a domino religionis prætextu recedere anathema. »

[a] Tit. II, 9, 10.

Guill. Beveregii notæ.

(21) *Αὖθις ἐντέλλεται.* Legendus est hic Zonaræ locus, juxta codicem Amerbachianum, Αὖθις ἐντελλόμενος τίνα διδάσκειν χρεών, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτά φησιν.

(22) *Καὶ τὰ ἑξῆς.* Pro his verbis in codice Amerbachiano locus sacræ Scripturæ hic citatus plene sic legitur, Μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν, *Non contradicentes, non fraudantes, sed omnem bonam fidem ostendentes.* Quæ etiam verba in Gallandi codice leguntur.

CANON IV.

Si quis de presbytero conjugato contendat, non « oportere eo sacra celebrante oblationi communi« nicare, sit anathema. »

BALS. Præsens canon eos anathematizat, qui non sine hæsitatione communicant sacris sacerdotum qui habent uxores.

ZONAR. Si quis, sacerdote conjugato sacra faciente, incruentumque sacrificium celebrante, communicare ambigat, hoc est, subducat se ac recuset, eum canon anathemati subjici jubet.

ARIST. « Ei qui communionem a presbyteris « matrimonio junctis accipere dubitat, anathema. »

CANON V.

« Si quis docet domum Dei esse contemnendam, « et quæ fiunt in ea congregationes, sit ana« thema. »

BALS. Hæreticus ille Eustathius docuit ab ecclesia recedere, et seorsum orare. Canon ergo eos anathematizat, qui propter divinarum congregationum contemptum privatos secessus permittunt.

ZONAR. Hoc quoque ex Eustathii disciplina est, procul ab Ecclesiis abesse, et conventus qui in iis celebrantur, quasi precationi intentum esse ubique liceat, negligere. Nam omnibus quidem in locis magnus Paulus precari jubet; sed non ita tamen ut congregationes contemnamus, nec sacris interesse dignemur. Proindeque Patres, qui hæc docuerint, anathematis pœna teneri volunt.

ARIST. « Qui Dei domum contemptibilem nuncupat, « sit anathema. »

CANON VI.

« Si quis extra ecclesiam privatim conciones habet, « et contemnens Ecclesiam, vult ea quæ sunt « Ecclesiæ agere non conveniente presbytero, de « episcopi sententia, sit anathema. »

BALS. Tricesimus primus canon sanctorum apostolorum et secundus canon synodi Antiochenæ, et alii, valde puniunt separatas congregationes: præsens autem canon eos anathematizat, et qui in domo oratoria sacra celebrare aggrediuntur, sine episcopi sententia.

ZONAR. Eustathiani, contemnentes Ecclesiam, hoc est, fidelium cœtum (id namque proprie est Ecclesia; nam templum ipsum, ut asserit sanctus Isidorus Pelusiota, ἐκκλησιαστήριον dicitur; cujus simile exemplum videre est in verbis θυμίαμα et θυμιατήριον, θυσία et θυσιαστήριον) privatim coi-

A KANΩN Δ'.

« Εἴ τις διακρίνοιτο περὶ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, « ὡς μὴ χρῆναι, λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσ« φορᾶς μεταλαβεῖν, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἀναθεματίζει τοὺς μὴ ἀδιστάκτως μεταλαμβάνοντας ἀπὸ ἱερέων ἐχόντων γυναῖκας.

ΖΩΝΑΡ. Τὸν διακρινόμενον, ἤτοι ὑποστελλόμενον, καὶ μὴ θέλοντα μεταλαβεῖν, πρεσβυτέρου γεγαμηκότος λειτουργήσαντος, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τελέσαντος, ὁ κανὼν ἀναθέματι ὑπάγει.

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ διακρινομένῳ μεταλαβεῖν ἀπὸ πρεσβυτέρων ὑπογυναίων ἀνάθεμα. »

KANΩN E'.

B « Εἴ τις διδάσκει τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εὐκαταφρόνη« τον εἶναι, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ συνάξεις, ἀνάθεμα « ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ αἱρετικὸς ἐκεῖνος Εὐστάθιος ἐδίδασκεν ἀναχωρεῖν τῆς ἐκκλησίας, καὶ κατ' ἰδίαν εὔχεσθαι. Ἀναθεματίζει οὖν ὁ κανὼν τοὺς διὰ καταφρόνησιν τῶν θείων συνάξεων τὰς κατ' ἰδίαν ἀναχωρήσεις ἐπιτρέποντας.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐσταθίου, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρεῖν, καὶ καταφρονητικῶς διακεῖσθαι πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ συνάξεις, ὡς ἐν παντὶ τόπῳ δυνατοῦ ὄντος εὔχεσθαι. Ἐν παντὶ μὲν γὰρ τόπῳ εὔχεσθαι ὁ μέγας Παῦλος διατάττεται, ἀλλ' οὐχ ὥστε καταφρονεῖν τῶν συνάξεων, μηδὲ προσιέναι τοῖς ἱεροῖς. Διὸ καὶ τοῖς τοῦτο διδάσκουσιν
C οἱ Πατέρες ἐπιτίμιον τὸ ἀνάθεμα ἐποιήσαντο καὶ ἔθεντο.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὸν θεῖον οἶκον εὐκαταφρόνητον ὀνομάζων, εἴη ἀνάθεμα. »

KANΩN ς'.

« Εἴ τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν κατ' ἰδίαν ἐκκλη« σιάζει (23), καὶ καταφρονῶν τῆς Ἐκκλησίας, « τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐθέλει πράττειν, μὴ συνόν« τος τοῦ πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ ἐπι« σκόπου, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ λα' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὁ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ ἕτεροι, μεγάλως κολάζουσι τὰς παρασυνάξεις· ὁ δὲ παρὼν ἀναθεματίζει τοὺς τοιούτους καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας
D ἱερουργεῖν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ (24) χωρὶς εἰδήσεως ἐπισκόπου.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον τῆς Ἐκκλησίας καταφρονοῦντες, ἤτοι τοῦ ἀθροισμοῦ τῶν πιστῶν (οὗτος γάρ ἐστι κυρίως ἡ Ἐκκλησία· ὁ γὰρ ναὸς, κατὰ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην, ἐκκλησιαστήριον λέγεται, ὡς θυμίαμα καὶ θυμιατήριον, καὶ θυσία καὶ θυσιαστήριον), ἰδίᾳ ἐκκλησιάζειν, ἀντὶ

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Εἴ τις παρὰ ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοι.* Gentianus Hervetus vertit, *Si quis præter Ecclesiam vult ecclesiam habere.* Quæ versio cum minime placeret, ejus loco substituimus, *Si quis extra ecclesiam privatim conciones habet.* Sic etiam Dionysius Exiguus, *Si qui extra ecclesiam seorsum conventus celebrat.* Hic enim ἰδίᾳ ἐκκλησιάζειν, ut recte observat Zonaras, idem est ac συνάξεις ποιεῖν, vel potius παρασυνάξεις, nimirum privata conventicula religionis causa celebrata hoc canone perstringuntur.

(24) *Ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ.* In Parisiensi Balsamonis editione hoc in loco lacuna est, quam ex ms. Bodleiano supplevimus: sed hæc lectio ab Amerbachiano etiam codice confirmatur.

τοῦ συνάξεις ποιεῖν ἢ μᾶλλον παρασυνάξεις, ἤθελον, A πράττειν τε τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἱερουργίας δηλαδὴ, μὴ συνόντος τοῦ πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου. Ἐν εὐκτηρίῳ γὰρ ἐντὸς οἰκίας ὄντι οὐκ ἐχωρεῖται πρεσβύτερος ἱερουργεῖν, εἰ μὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐπιτρέποντος. Διὸ καὶ ἀναθέματι κατεδικάσθησαν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐκκλησιάζων ἰδίᾳ εἴη ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Εἴ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλει λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλει πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω. »

B ΒΑΛΣ. Αἱ προσαγόμεναι καρποφορίαι ταῖς ἐκκλησίαις διὰ τῶν ἐπισκόπων μερίζονται. Ἐπεὶ οὖν εἰς καταφρόνησιν τούτων τινὲς ἐμέριζον ταύτας ἑαυτοῖς, διορίζεται ὁ κανὼν ἀναθεματίζεσθαι τοὺς χωρὶς ἐπισκοπικῆς εἰδήσεως τοιοῦτόν τι ποιοῦντας.

ΖΩΝΑΡ. Μετὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἐτόλμων οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον, καὶ καρποφορίας τὰς συνήθως ταῖς ἐκκλησίαις προσαγομένας λαμβάνοντες διένεμον ἀλλήλοις. Τοῦτο οὖν ὁ κανὼν κωλύων, χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐμπεπιστευμένου τὴν τῆς ἐκκλησίας οἰκονομίαν ὁρίζει μὴ ἐξεῖναί τινι λαμβάνειν ἢ διδόναι καρποφορίαν. Τῶν δὲ τὸν κανόνα παραβαινόντων ἀνάθεμα κατεψηφίσατο.

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ παρὰ γνώμην ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου τὰ τῆς Ἐκκλησίας τελῶν εἴη ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Εἴ τις διδοῖ ἢ λαμβάνοι καρποφορίαν παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν εὐποιίας, καὶ ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἰσοδυναμεῖ καὶ οὗτος ὁ κανὼν τῷ πρὸ αὐτοῦ.

ΑΡΙΣΤ. « Διδούς τις ἢ λαμβάνων καρποφορίαν ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονομεῖν ταχθέντος εἰς εὐποιίαν· καὶ ὁ διδοὺς, καὶ ὁ λαμβάνων, ἔστω ἀνάθεμα. »

D

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Εἴ τις παρθενεύοι ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς ἂν βδελύττων τῶν γάμων ἀναχωρῶν, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἅγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἀποστρεφομένων τὸν νόμιμον γάμον μὴ διὰ ἀρετὴν καὶ εὐλάβειαν ἐγράψαμεν ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι· καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα.

ΖΩΝΑΡ. Κάλλιστον μὲν ἡ παρθενία, καλὸν δὲ καὶ ἡ σωφροσύνη· ἀλλ' εἰ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν γίνοιντο, καὶ διὰ τὸν ἐξ αὐτῶν ἁγιασμόν. Εἰ δέ τις παρθενεύει, τὸν γάμον ὡς ἀκάθαρτον βδελυττόμενος, καὶ σωφρονεῖ καὶ ἐγκρατεύεται μίξεως ἀπεχόμενος τοῦ

bant, id est, conventus aut conventicula potius peragebant, **420** ibique quæ in ecclesia fieri debuerant, sacra videlicet mysteria, nullo ex episcopi sententia delecto sacerdote celebrabant. In oratorio enim quod est intra domum presbyter sacra celebrare non permittitur, nisi venia prius ab episcopo civitatis impetrata. Proinde, et in eos damnatio anathematis constituta.

ARIST. « Qui privatim conventicula celebrat, sit anathema. »

CANON VII.

« Si quis vult fructus ecclesiæ oblatos accipere, vel dare extra ecclesiam, præter episcopi sententiam, vel ejus cui cura eorum commissa est, et non cum ejus sententia ea vult agere, sit anathema. »

BALS. Fructus, qui ecclesiis offeruntur, per episcopos dividuntur. Quoniam ergo in eorum contemptum quidam illos sibi diviserunt, canon eos anathematizari statuit, qui sine scientia episcopi tale quid faciunt.

ZONAR. Præter alia crimina Eustathiani fructus quoque, qui ecclesiæ offerri consueverant, invadentes inter se invicem partiebantur. Id igitur canon prohibet, ac ne cuiquam absque episcopi auctoritate, vel ejus cui ecclesiæ administratio mandata est, fructus qui offeruntur dare aut accipere liceat, decernit. Qui secus fecerit, anathemate plecti jubet.

ARIST. « Qui præter episcopi vel presbyteri sententiam ecclesiastica peragit, sit anathema. »

CANON VIII.

« Si quis det vel accipiat fructus oblatos, præter episcopum, vel eum qui est constitutus ad beneficentiæ dispensationem: et qui dat, et qui accipit, sit anathema. »

BALS. et ZONAR. Hic canon præcedenti æquivalet.

ARIST. « Quisquis dat, vel accipit fructus oblatos, præter episcopum et eum qui ad bona opera dispensare constituitur, et qui dat, et qui accipit, sit anathema. »

CANON IX.

« Si quis virginitatem custodiat vel continentiæ studeat, a matrimonio tanquam abominando recedens, et non propter ipsam virginitatis pulchritudinem et sanctitatem, sit anathema. »

BALS. De iis qui legitimas nuptias aversantur non propter pietatem et virtutem, scripsimus in primo canone; et lege ea.

ZONAR. Pulcherrima quidem res est virginitas, honesta vero et continentia, si tamen eas ob honestatem ipsam, quæque illas comitatur, sanctitatem sequamur. Quod si quis idcirco virginitatem amplectitur, quia nuptias ut im-

A puras detestetur, et castum se ideo servat, atque a congressu feminarum et nuptiis abstinet, quod in iis aliquid inesse sceleris arbitretur; anathematis pœnam ex hujus canonis decreto subit.

ARIST. « Item qui virginitatem colit non virtutis « causa, sed quod matrimonium abominatur, sit « anathema. »

CANON X.

« Si quis eorum, qui virginitatem servant propter « Dominum, in conjugatos insultet, sit ana- « thema. »

BALS. Et nonus et præsens canon continentiam, quæ est propter virtutem et virginitatem, suscipiunt: verumtamen legitimum matrimonium non aversantur. Unde et eos, qui propter inso- B lentiam in conjugatos invehuntur, anathemati subjiciunt.

421 ARIST. « Qui in matrimonio junctos insul- « tat, sit anathema. »

CANON XI.

« Si quis contemnat eos, qui agapas ex fide faciunt, « et propter Dei honorem fratres convocant, et « nolit vocationibus communicare, id quod fit « vilipendens, sit anathema. »

BALS. Aliis canonibus vetitum est fieri agapas, id est, fraternitates et convivia. Quia autem nonnulli, ut est verisimile, eos etiam reprehendebant, qui bono instituto, et propter Dei honorem, faciebant agapas, et egentium fratrum miserebantur; et C nolebant eis communicare bona opera agentibus, vilipendentes id quod fit in Dei honorem: statuerunt Patres eos anathematizari. Quare ex hac dispositione condemnatur quispiam qui facit agapas, vel non. Et hinc fit, ut qui in ecclesiis faciunt fraternitates, et modicum panis et fructuum recreandi animi gratia gustant, non sint puniendi.

ZONAR. Antiqui moris olim fuit apud fideles, ut sacrorum mysteriorum participatione refecti, simul ad epulandum postea convenirent, ita scilicet, ut cibis e ditiorum penu ministratis, ad

γάμου, ὡς τινος τάχα μιάσματος, οὗτος ἀναθέματος τῷ κανόνι κέκριται ἄξιος.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ μὴ διὰ τὸ καλὸν παρθενεύων, « ἀλλὰ διὰ τὸ τὸν γάμον βδελύττεσθαι, εἴη ἀνά- « θεμα. »

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Εἴ τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν Κύριον (25) « κατεπαίροιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα « ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ ἔννατος κανὼν (26) καὶ ὁ παρὼν τὴν δι' ἀρετὴν σωφροσύνην καὶ τὴν παρθενίαν ἀποδέχονται (27)· πλὴν οὐδὲ τὸν νόμιμον γάμον μυσάττονται. Ὅθεν καὶ τοὺς κατεπαιρομένους (28) κατὰ τῶν ἐχόντων ὁμοζύγους διὰ ὑπερηφανίαν ἀναθέματι καθυποβάλλουσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κατεπαιρόμενος τῶν γαμούντων εἴη « ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΙΑ.

Εἴ τις καταφρονοίη τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούν- « των, καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Κυρίου συγκαλούντων « τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν ταῖς « κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξευτελίζειν τὸ γινόμενον, ἀνά- « θεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὑπὸ ἑτέρων κανόνων κεκώλυται γίνεσθαι ἀγάπας, τουτέστιν ἀδελφοσύνας καὶ συμπόσια. Ἐπεὶ δέ τινες, ὡς ἔοικεν, ἐμέμφοντο καὶ τοὺς μετὰ ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Θεοῦ ποιοῦντας ἀγάπας, καὶ ἐλεοῦντας πενομένους ἀδελφοὺς, καὶ οὐκ ἤθελον συγκοινωνεῖν τοῖς οὕτως ἀγαθοεργοῦσιν, ἐξευτελίζοντες τὸ γινόμενον εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, ὥρισαν οἱ Πατέρες τούτους ἀναθεματίζεσθαι. Ὥστε ἀπὸ τῆς διαθέσεως καταδικάζεταί τις τὰς ἀγάπας ποιῶν, εἴτε καὶ μή. Κἀντεῦθεν καὶ οἱ τὰς ἀδελφοσύνας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ποιοῦντες, καὶ ἄρτου μετρίου καὶ ὀπωρῶν διὰ ψυχαγωγίαν ἀπογευόμενοι, οὐκ ἐπιτιμηθήσονται.

ΖΩΝΑΡ. Εἴθιστο ἐξ ἔθους ἀρχαίου τοῖς πιστοῖς μετὰ τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν συνέρχεσθαι καὶ συνεσθίειν, τῶν πλουσίων χορηγούντων τὰ βρώματα, συγκαλούντων δὲ καὶ τοὺς πένητας· οὐ καὶ

Guill. Beveregii notæ

D (25) *Εἴ τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν Κύριον.* Gentianus Hervetus vertit, *Si quis eorum, qui sunt virgines propter Dominum.* Rectius Dionysius Exiguus, *Si quis eorum, qui virginitatem propter Dominum servant.* Vetus interpres totum canonem sic vertit: *Si quis virginitatem custodiens, exaltat se ab his qui nubunt, sit anathema*; ac si verba διὰ τὸν Κύριον non legisset. Hic præterea notetur, ab hoc demum canone usque ad ultimum, ordinem eorum in codice Amerbachiano immutari, in hunc modum:

ι'. ια'. ιβ'. ιγ'. ιδ'. ιε'. ις'. ιζ'. ιη'. ιθ'. κ'.
ιθ'. ις'. ι'. ια'. ιβ'. ιγ'. ιδ'. ιε'. ιζ'. ιη'. κ'.

adeo ut præsens hic decimus, in isto codice sit undevicesimus canon. Sed ordo horum canonum juxta Bodleianum codicem hic impressus idem est, qui non modo ab omnibus Latinis interpretibus, verumetiam a Joanne Antiocheno, et universis Balsamonis et Zonaræ codicibus, excepto Amerbachiano, observatur.

(26) *Καὶ ὁ ἔννατος κανών.* Hæc interpretatio in codice Amerbachiano utrique Balsamoni et Zonaræ, communis est, neutrius nomine præfixo, sed simpliciter ἑρμηνεία dicitur.

(27) *Καὶ τὴν παρθενίαν ἀποδέχονται.* Vocem ἀποδέχονται in Parisiensi Balsamonis editione desideratam ex ms. Bodleiano supplevimus; sed legitur etiam in Amerbachiano.

(28) *Καὶ τοὺς κατεπαιρομένους.* Post hæc etiam verba in Parisiensi editione lacuna relicta est, quam supplevimus ex ms. Bodleiano, voces κατὰ τῶν ἐχόντων interserendo: quæ etiam in codice Amerbachiano habentur.

ὁ μέγας Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους μέμνηται, αἰτιώμενος ἐκείνους, ὡς τὸ ἔθος παραχαράσσοντας, καὶ οὐχὶ κοινῶς δειπνοῦντας, ἀλλ' ἑκάστου τὸ ἴδιον δεῖπνον ἐσθίοντος, λέγων· *Καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.* Κατὰ τοῦτο τὸ ἔθος ἐποίουν οἱ πιστοὶ καὶ τότε συσσίτια καὶ συμπόσια, ἃ καὶ ἀγάπας ἐκάλουν, ὡς δι' ἀγάπην ἐκ πίστεως γινόμενα. Ὅτι δὲ τὰ συμπόσια καλεῖ ὁ κανὼν ἀγάπας, δηλοῖ ὁ μβ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν περιέχων οὕτως, περὶ τοῦ μηδαμῶς συμπόσια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιτελεῖσθαι, καὶ ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συμποσιάζεσθαι. Συμποσίων οὖν ἐκ πίστεως καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Κυρίου γινομένων, καὶ ἐν αὐτοῖς συγκαλουμένων τῶν ἀδελφῶν, εἰ μὴ βούλοιντό τινες μετέχειν αὐτῶν καλούμενοι, ὡς ὑπερηφανευόμενοι, καὶ ἐξευτελίζοντες τὸ γινόμενον, ἀναθεματίζει αὐτοὺς ὁ κανών.

A convivium ipsi quoque pauperes ab iisdem advocarentur. Cujus quidem rei magnus etiam Paulus Epistola ad Corinthios meminit; eosque, quod abolita pristina consuetudine, jam non una omnes epularentur, sed unusquisque suam cœnam privatim absumeret, objurgans, alium quidem esurire, alium ebrium esse [1], conqueritur. Hanc consuetudinem tunc quoque retinentes, mutua inter se convivia fideles curabant, quas quidem, eo quod ob charitatem ex fide celebrarent, agapas vocitabant. Porro convivia, agapes nomine, hunc canonem significare voluisse, quadragesimo secundo synodi Carthaginensis canone indicatur; quo in ecclesiis convivia quomodocunque celebrari vetantur, neve episcopis aut clericis convivia in B ecclesia instituere liceat interdicitur. Ad hæc ergo convivia, si quando ex fide atque in Domini honorem instituantur, fratresque, advocentur; quicumque ab elatione animi rem ipsam contemnentes vocati accedere recusarint, anathematis pœna in eos canon animadvertit.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τοὺς καλοῦντας εἰς ἀγάπην ἀθετῶν, καὶ τούτοις οὐ κοινωνῶν κεκλημένος, ἀνάθεμα. »

ARIST. « Qui spernit eos qui ad agapas vocant, « et vocatus cum iis non communicat, ana« thema. »

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Εἴ τις ἀνδρῶν διὰ νομιζομένην ἄσκησιν περιβο« λαίῳ (29) χρῆται, καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου τὴν δι« καιοσύνην ἔχων καταψηφίσοιτο τῶν μετ' εὐλα« βείας τοὺς βήρους (30) φορούντων, καὶ τῇ ἄλλῃ « κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ οὔσῃ ἐσθῆτι κεχρημένων, « ἀνάθεμα ἔστω. »

CANON XII.

« Si quis vir, propter eam quæ existimatur pietatis « exercitationem, amiculo utatur, et tanquam ex « eo justitiam habens condemnet eos qui cum « pietate beros ferunt, et alia communi et con« sueta veste utuntur, sit anathema. »

ΒΑΛΣ. Οἱ πρὸς τὸν Εὐστάθιον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ῥακενδυτεῖν ἐδίδασκον, ὡς ἐκ τούτου ἁγιάζεσθαι μέλλοντας τοὺς μαθητευομένους αὐτοῖς. Περιβόλαιον γὰρ τὸ ἐπάνω τῶν ἄλλων ἐπίβλημα ἐκάλουν. Τοὺς γοῦν διὰ ὑπερηφανίαν καὶ ὑπόκρισιν ῥακενδυτοῦντας, καὶ κατηγοροῦντας τῶν φορούντων τοὺς βήρους ἤτοι τὰ σηρικὰ ὑφάσματα διὰ τὸ τίμιον τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ μὴ διὰ βλακείαν ἢ δι' ἀλαζονείαν, ἀναθέματι ὁ κανὼν καθυποβάλλει.

C BALS. Eustathiani præter alia pannos quoque induere docebant: tanquam eorum discipuli sint ex eo sanctificandi. Pallium enim sive amiculum quæ aliis superponitur, vestem vocabant. Eos ergo, qui propter arrogantiam et hypocrisin pannos induunt, et illos contemnunt, qui beros, seu ex serico contextas vestes, ob professionis honorem, non propter mollitiem vel arrogantiam ferunt, canon anathemati subjicit.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ῥακοδυτεῖν ἐδίδασκον, ὡς ἐκ τούτου ἁγιάζεσθαι μέλλοντας τοὺς μαθητευομένους αὐτοῖς. Περιβόλαιον γὰρ τὸ ἐπάνω τῶν ἄλλων ἐπίβλημα ἐκάλουν, ἵνα φαίνοιτο, καὶ ἐκ τούτου θηρῶνται δόξας ἀσκήσεως, καὶ κατηγοροῖεν τῶν φορούντων τοὺς βήρους, τὰ σηρικὰ δηλονότι ὑφάσματα, καὶ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα τὴν συνήθη. Ὁ βῆρος δὴ εἶδός ἐστιν ἐργασίας ὑφάσματος· ὅθεν καὶ νῦν εἰσι τὰ λεγόμενα ὁλόβηρα (31).

ZONAR. Eustathiani, præter cætera pannosa quoque ac lacera veste sectatores suos uti volebant, quasi ex eo videlicet sanctitate ornandi forent (pallium enim sive amiculum, quæ aliis superinduitur, vestem vocabant) ut appareret, ac ex D eo gloriam exercitationis pietatis aucuparentur, ac eos, qui beris, sericis nimirum indumentis, aliave usitatiore veste uterentur, contemnerent. Est vero berus textile quoddam indumentum, unde

[1] I Cor. xi, 21.

Guill. Beveregii notæ.

29) *Περιβολαίῳ.* Vide Suicerum.

30) Vide eumdem.

(31 *Τὰ λεγόμενα ὁλόβηρα.* Postquam dixisset Zonaras βήρους vestes ex serico contextas esse, addit potius, ὅθεν καὶ νῦν εἰσι τὰ λεγόμενα ὁλόβηρα, nimirum ac si vox ὁλόβηρον ex ὅλον et βῆρον composita sit. Verum si demus βῆρον nonnunquam ex serico contextum esse, ipsum sane sericum in genere nunquam significat; ac propterea quo demum pacto vestis quævis hoc sensu ὁλόβηρον, quasi, *totus berus dicatur?* Et præterea si demus βῆρον etiam *sericum esse*, tunc ὁλόβηρον idem esset quod ὁλοσηρικὸν, cum tamen constet, tantum esse inter ea discriminis, ut τῶν ὁλοσηρικῶν, usus omnibus communis fuerit, sed τῶν ὁλοβήρων principibus peculiaris; ὁλόβηρον itaque vox hybrida potius censenda est, ex Græca ὅλον et Latina *verum* composita, nimirum purpureus sive coccineus, *verus color* antiquitus dictus fuit. Hesychius, Κιννάβαρι, εἶδος χρώματος ἀληθινοῦ ὃ λέγομεν κόκκινον, καὶ παρὰ τοῖς ζωγράφοις. Hinc fit quod Ἀληθινὸς *verus* pro *purpureo* sæpe usur-

et nunc quoque in usu sunt vestimenta, quæ holobera appellentur. 422 Ejusmodi vestes igitur, si qui ita gestant, ut interea modestiæ non obliviscantur, neque vel tenuioribus insultent, vel splendido vestium ornatu ad lasciviam molliorem lascivosque amores abutantur, a culpa immunes sunt. Proinde qui eos ut culpæ obnoxios damnant, qui sericis vestibus, modestiæ ratione servata, utuntur, anathematis pœna canon teneri jubet.

ARIST. «Qui contemptui habet eos qui beros gestant, sit anathema.»

CANON XIII.

«Si qua mulier, propter eam quæ existimatur pietatis exercitationem, vestem mutet, et pro consueto muliebri indumento virile accipiat, sit anathema.»

A Οἱ οὖν μετ' εὐλαβείας ταῦτα φοροῦντες καὶ οὐχ ὥστε ἢ τῶν πενεστέρων κατεπαίρεσθαι, ἢ κεχρῆσθαι τῇ λαμπρότητι τῶν περιβλημάτων εἰς βλακείαν, καὶ ἐρωτικῶν ἔχειν ταῦτα ὑποθέσεων ἀφορμὰς ἀναίτιοι. Τοὺς γοῦν καταψηφιζομένους ἤτοι καταδικάζοντας, ὡς ἁμαρτάνοντας, τοὺς σηρικαῖς ἐσθῆσι χρωμένους εὐλαβῶς, ἀναθέματι καταδικάζει ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. «Ὁ φαυλίζων τοὺς φοροῦντας βήρους, ἀνάθεμα.»

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

«Εἴ τις γυνὴ (32) διὰ νομιζομένην ἄσκησιν μεταβάλλοιτο ἀμφίεσμα, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος ἀνδρῷον ἀναλάβοι, ἀνάθεμα ἔστω.»

B

Guill. Beveregii notæ.

netur : ut cum Anastasius Bibliothecarius in Vita Zachariæ ait : *Simulque fecit vela serica alithina quatuor, quæ ornavit rotis et ornamentis variis auro textis*. Et in Leone III : *Super altare majus fecit tetravela holoserica alithina quatuor cum astillis, et rosis chrysoclavis*. Utrobique *Alithina* est ipsa vox ἀληθινὰ, *Purpurea* denotans. Ergo ὁλόβηρον *Holoverum*, nihil aliud fuit quam vestis serica, quæ tota *vero* sive purpureo colore tincta est, adeo ut stamen, æque ac trama, eodem colore inficeretur : ac propterea non *Holoberum*, sed *holoverum* a Latinis recte dicitur; ut Anastasius supradictus in Gregorio IV : *Fecit et aliam vestem de holovero*. Sic et sæpe alibi : et raro aliter scriptum reperias; nisi in codice l. IV, de vestibus holoberis. Nec mirum sane cuipiam videatur, vocem hanc ex Græco pariter et Latino sermone formatam esse : quamplures enim ejusdem generis occurrunt, etiam apud probatissimos auctores : ut *Artigraphus ex arte*, et γράφος, *dextrocherium* ex *dextra* et χέριον. Epitogium ex ἐπὶ et toga : quibus etiam adnumerentur, *Epirhedium*, *monolores*, et *pentelores* vestes, *chrysoclavus*, et multa alia nomina, quæ hic non opus est recenseantur.

(32) *Εἴ τις γυνή*. Mulieres quædam ab Eustathio seductæ pro muliebri virilem susceperunt habitum, ex eo se justificari judicantes, ut ex epistola synodica discimus, in qua legimus, Καὶ γυναῖκες παρὰ τὸ σύνηθες ἀντὶ ἀμφιεσμάτων γυναικείων, ἀνδρικὰ ἀμφιέσματα ἀναλαμβάνουσαι, καὶ ἐκ τούτων οἰόμεναι δικαιοῦσθαι. Idem a Sozomeno traditur, qui de mulieribus ab eo deceptis loquens, ait : Τὰς δὲ προφάσει θεοσεβείας τὴν κεφαλὴν ἀποκείρασθαι, καὶ ἀλλοίως ἢ γυναικὶ πρέπει, ἀνδράσι δὲ σύνηθες ἀμφιέννυσθαι, Sozom. *Hist. Eccl.* lib. III, cap. 14. Hinc Patres in præsenti synodo congregati eas, quæ pro consueto muliebri indumento virile acceperint, anathemati hoc canone subjiciunt; cujus mentem Regino abbas Prumiensis breviter sic exprimit : *Si qua mulier pro solito muliebri amictu virilem sumit, anathema sit*. Regin. ab. de *Eccles. discipl. append.* pag. 386. De iis sic etiam concilium Bracarense statuit : *Si quis balationes ante ecclesias sanctorum fecerit, seu qui faciem suam transformaverit in habitu muliebri, et mulier in habitu viri, emendatione pollicita, tres annos pœniteat*. Concil. Brachar. apud Burchard. l. x, c. 39. Hoc autem a lege Mosaica primo prohibitum fuit his verbis, לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל־עשה אלה. Hoc est juxta versionem vulgarem : *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea : abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc. Deut.* XXII. V.

Hujus legis meminerunt Tertullianus, lib. *De spectaculis* cap. 23, et Cyprianus epist. 61 ad Euchratium. Item Josephus his verbis : Φυλάσσετε δὲ μάλιστα ἐν ταῖς μάχαις, ὥστε μήτε γυναῖκα ἀνδρικῇ σκευῇ χρῆσθαι, μήτε ἄνδρα στολῇ γυναικείᾳ. Joseph. *Antiq. Jud.* lib. IV, cap. 8. Ubi miror unde hauserit ille ista verba, μάλιστα ἐν ταῖς μάχαις. Neque enim ulla eorum vestigia in textu occurrunt : nisi forsitan vocem כלי militare præcipuè instrumentum significare existimaverit. Philo Judæus hoc a lege definitum contendit, ut hominum animos ad fortitudinem incitaret, ut nec umbra nec vestigium effeminationis in iis appareret. Τοσαύτη, inquit, δέ τίς ἐστι τῷ νόμῳ σπουδὴ καὶ φιλοτιμία περὶ τοῦ γυμνάσαι καὶ συγκροτῆσαι C ψυχὴν πρὸς ἀνδρίαν, ὥστε καὶ περὶ ἐσθημάτων, ὁποῖα ἐχρῆν ἀμπέχεσθαι, διετάξατο, ἀπειπὼν ἀνὰ κράτος ἀνδρὶ γυναικὸς ἀμπεχόνην ἀναλαμβάνειν, ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἴχνος ἢ σκιὰν αὐτὸ μόνον τοῦ θήλεος ἐπὶ λύμῃ τῆς ἄρσενος γενεᾶς προσάψασθαι. Phil. Περὶ ἀνδρίας. Sed audiamus divum Ambrosium de hac re eleganter disputantem : *Sic enim scriptum est*, inquit, *Non erit res viri super mulierem, neque induetur vir stolam muliebrem; quia immundus est Domino omnis qui fecerit hoc. Et si vere discutias, incongruum est, quod ipsa abhorret natura. Cur enim, homo, non vis videri quod natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur mentiris feminam, vel in femina virum? Suis unumquemque sexum induit natura indumentis. Denique diversus usus, diversus color, motus, incessus, diversæ vires, diversa vox est in viro et femina. Sed etiam in reliqui generis animantibus, alia species leonis, alia leænæ, alia vis, alius sonus : alia tauri, alia vitulæ.* D *In cervis quoque quantum distat sexus, tantum discrepat species, ut eos etiam eminus possis discernere. In avibus vero etiam propria ad vestitum inter eos et homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Pavi mares speciosi, feminæ non item pennarum vario pinguntur decore. Fasianis quoque diversus color, qui distinguat sexus discretionem. Quid in pullis? Quam canora vox galli nocturnisque vicibus solenne munus ad excitandum et canendum? Nunquid illa mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus?* Ambros. lib. IV epist. 15 ad Irenæum. Quinetiam summa observatione dignum est, quod apud ipsos etiam Romanos adhuc gentiles vir muliebribus vestimentis vix sine vituperio uti potuit; adeo ut hoc juris naturalis esse videatur : sic enim in Pandectis sive Digestis legimus : *Muliebria vestimenta sunt, quæ matrisfamiliæ causa sunt comparata, quibus vir non facile uti potest sine vituperatione*. l. 23. ff. De auro, argento, etc.

A ΒΑΛΣ. Τὰς στολὰς ἀνδρῴας ἀμφιεννυμένας γυναῖκας διὰ ἄσκησιν τάχα, καὶ ἀποῤῥιπτούσας τὴν κατάλληλον τῇ γυναικείᾳ φύσει στολὴν, ἀναθεματίζει ὁ κανών. Καλῶς δὲ ἐπήγαγον οἱ Πατέρες τὸ, διὰ νομιζομένην ἄσκησιν· ἡ γὰρ μὴ διὰ ὑπόκρισιν καὶ ἀπάτην, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ καὶ διὰ τρόπον ἀληθοῦς ἀσκήσεως καὶ καθαρᾶς τοιοῦτόν τι ποιήσασα, οὐ μόνον οὐκ ἀναθεματισθήσεται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστηθήσεται· πολλαὶ γὰρ γυναῖκες διὰ ἀνδρῴου σχήματος τὸν ἀσκητικὸν ἤνυσαν δρόμον, καὶ εἰς τὸ τῆς σωτηρίας ὑπέρτατον ἔφθασαν, ὡς ἡ ἁγία Μελάνη, ἡ ἁγία Εὐγενία, καὶ ἕτεραι.

ΖΩΝΑΡ. *Ἕκαστος ἐν ᾗ ἐκλήθη τάξει μενέτω*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τὰς οὖν γυναῖκας οὐ βούλεται B ὁ κανὼν μεταλλάττειν τὸ σχῆμα, καὶ ἀνδρῴαν στολὴν ἀμφιέννυσθαι, δι' ἄσκησιν τάχα, τὴν οἰκείαν καὶ κατάλληλον τῇ φύσει αὐτῶν ἐπιῤῥιψάσας. Ταῖς δὲ τοῦτο ποιούσαις ἐπιφέρει τὸ ἀνάθεμα.

ΑΡΙΣΤ. « Ὅσαι γυναῖκες ἀνδρῶν ὑποκρίνονται « ἱμάτια, ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἴ τις γυνὴ καταλιμπάνοι τὸν ἄνδρα, καὶ ἀναχωρεῖν ἐθέλοι, βδελυττομένη τὸν γάμον, ἀνάθεμα « ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας Παῦλός φησι πρὸς τοὺς ὁμοζύγους, *Μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἐκ συμφώνου*· καὶ πάλιν· *Γυνὴ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ὁ ἀνήρ, καὶ ὁ ἀνὴρ οὐκ ἐξουσιάζει* C *τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ἡ γυνή*. Ὥστε ἡ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα, ὡς βδελυττομένη τὸν ἔννομον γάμον, ἀναθεματίζεται, ὡς ἐναντιουμένη τῷ τοῦ Θεοῦ παραγγέλματι τῷ ἑνώσαντι τοὺς συνεύνους εἰς σάρκα μίαν, καὶ ταῖς λοιπαῖς θείαις Γραφαῖς. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν τις ἀποστῇ τῆς συζύγου αὐτοῦ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· εἰ γὰρ δι' ἔφεσιν τοῦ μονήρους βίου τοῦτο ποιήσει, οὐκ αἰτιαθήσεται.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ καλὸν τὸ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνοιτο. Καλὸν μὲν γὰρ ἡ σωφροσύνη καὶ τὸ ἐγκρατεύεσθαι τῆς ἐν γάμῳ μίξεως· ἀλλ' ὅταν κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον γίνοιτο, λέγοντα· *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἐκ συμφώνου*· καὶ πάλιν· D *Ἡ γυνὴ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· καὶ ὁ ἀνὴρ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' ἡ γυνή*. Εἰ δὲ ἀφίησιν ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα μὴ βουλόμενον τὸν ἐξ αὐτῆς χωρισμὸν, ἢ ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα μὴ βουλομένην τὸ διαζύγιον, καὶ λύειν τὸν γάμον ἐθέλει ἕν τῶν συνοικούντων προσώπων, φεῦγον τὴν ἔννομον συνουσίαν ὡς βδελυκτὴν, ἀνάθεμα γίνεται.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὅσαι τῶν ἀνδρῶν διαζεύγνυνται, « βδελυσσόμεναι τὸν γάμον, ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Εἴ τις καταλιμπάνει τὰ ἑαυτοῦ τέκνα, καὶ μὴ « τεκνοτροφεῖ καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ πρὸς θεο-

BALS. Mulieres, quæ viriles vestes forte propter exercitationem pietatis induunt, et muliebri sexui vestem convenientem abjiciunt, canon anathematizat. Pulchre autem subjunxerunt Patres illud, propter eam quæ existimatur pietatis exercitationem. Ea enim, quæ non propter hypocrisin et fraudem, sed vere, et propter puræ ac sinceræ exercitationis modum tale quid fecerit, non solum non anathematizabitur, sed etiam laude digna censebitur. Multæ enim mulieres per virilem habitum exercitatorium curriculum peregerunt, et ad salutis fastigium pervenerunt; ut sancta Melane, sancta Eugenia, et aliæ.

ZONAR. *Unusquisque in quo vocatus est ordine permaneat* [a], ait Apostolus. Mulieres igitur mutato habitu incedere, virilemque ornatum, abjecta veste sexus propria atque naturæ ipsarum congruente, studio forte exercendæ virtutis, assumere hic canon vetat. Quæ vero id fecerunt, anathematis pœna teneri constituit.

ARIST. « Quæcunque mulieres virorum abutuntur « vestimentis, anathema. »

CANON XIV.

« Si qua mulier relinquat maritum, et recedere « velit, matrimonium abhorrens, sit ana« thema. »

BALS. Magnus Paulus dicit conjugibus: *Ne privetis vos invicem, nisi utique ex consensu* [b]. Et rursus: *Mulier non habet potestatem proprii corporis, sed vir; et vir non habet potestatem proprii corporis, sed mulier* [c]. Quamobrem, quæ virum reliquit, ut legitimum matrimonium abhorrens, anathematizatur; ut quæ Dei præcepto adversatur, quod tori consortes in carnem unam uniit, et cæteris divinis Scripturis. Idem etiam de viris. Et hæc quidem, quando quis a sua conjuge defecerit, propter ejusmodi causam: si enim propter monasticæ vitæ desiderium hoc fecerit, ei vitio non dabitur.

ZONAR. Bonum non est bonum, si non bene fiat. Procul dubio enim temperantiam sectari, seque a nuptiali congressu castum servare, laudabile est; sed ita tamen, ut ne quid contra illud magni Pauli admittatur: *Nolite*, inquit, *fraudare invicem, nisi forte ex consensu*, et rursum: *Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir; et vir potestatem non habet sui corporis, sed mulier*. Quod si mulier virum suum abjungi nolentem dimittit, aut vir mulierem a divortio abhorrentem, atque alter conjugum nuptias dissolvi velit, quippe legitimam conjunctionem, ut detestabilem, fugiens; anathemati obnoxium esse decernunt.

ARIST. « Item quæ a viris recedunt matrimonium « abominantes, anathema. »

423 CANON XV.

« Si quis suos liberos relinquit, nec eos alit, et « quantum in se est ad convenientem pietatem

[a] I Cor. xv, 23. [b] I Cor. vii, 5. [c] Ibid. 4.

« religionemque adducit, sed exercitationis prætextu negligit, sit anathema. »

BALS. Ecclesiæ doctor magnus Paulus, de viduis præcipiens, hæc dicit : *Si qua autem vidua habet filios, discant primum in domum suam esse pii. Hoc est enim Deo acceptum* [1]. Et paulo post : *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non gerit, fidem negavit, et est infideli deterior* [2]. Deinde quasnam oportet viduas in Ecclesiæ catalogum referri docens, præter alia dicit : Si liberos nutrierint. Et rursus alibi de vetulis loquens, vult eas recta docere, ut juvenes instituant ad diligendos maritos et liberos. Et alibi, *Patres, nutrite filios in disciplina et admonitione Domini* [3]. Quia autem Eustathiani legem ferebant, ut qui liberos habebant, eos relinquerent, et ad exercitationem abirent, eos qui hoc agunt canon anathemate percussit. Et hoc quidem definitum est propter pios mores, et propter eos, qui ficte ac per hypocrisin, ut dictum est, pietatem docent, et qui in mundo ubique versantur. Si quis autem tonsus, et in monasterio habitare coactus, dicit se habere liberos, et non posse abstinere quominus in mundo versetur, et ipsos nutriat, et præsentem canonem in auxilium producit, non exaudietur ; sed audiet se hæc non recte dicere : Deo enim curæ erit, qui est Pater orphanorum, filiorum ejus educatio.

A « σέβειαν τὴν προσήκουσαν ἀνάγῃ, ἀλλὰ προφάσει τῆς ἀσκήσεως ἀμελοίη, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ὁ μέγας Παῦλος περὶ χηρῶν διατατιόμενός φησιν· *Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔγγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀποδεκτὸν τῷ Θεῷ.* Καὶ μετ' ὀλίγα· *Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖται, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων.* Εἶτα, οἵας χρὴ τὰς χήρας τῇ Ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι διδάσκων, πρὸς τοῖς ἄλλοις, *Εἰ ἐτεκνοτρόφησαν*, φησί. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν περὶ πρεσβυτίδων διατατιόμενος, καλοδιδασκάλους αὐτὰς εἶναι θέλει, ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι καὶ φιλοτέκνους. Καὶ ἐν ἄλλῳ· *Οἱ πατέρες,* B *ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ ἐν νουθεσίᾳ Κυρίου.* Ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον ἐνομοθέτουν τοὺς ἔχοντας παῖδας καταλιμπάνειν αὐτούς, καὶ ἀπιέναι πρὸς ἄσκησιν, ἀναθεμάτισεν ὁ κανὼν τοὺς τοῦτο ποιοῦντας. Καὶ τοῦτο μὲν ὡρίσθη διὰ τὸν τρόπον θεοσεβῆ, καὶ διὰ τοὺς διδάσκοντας, ὡς εἴρηται, τὴν καθ' ὑπόκρισιν εὐλάβειαν, καὶ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρεφομένους· εἰ δέ τις, ἀποκαρεὶς καὶ ἀναγκαζόμενος ἐν μονῇ διάγειν, λέγει τέκνα ἔχειν, καὶ μὴ δύνασθαι ἀποστῆναι τοῦ διάγειν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τεκνοτροφεῖν αὐτά, καὶ τὸν παρόντα κανόνα προστίθησιν εἰς βοήθειαν, οὐκ εἰσακουσθήσεται· ἀλλ' ἀκούσει μὴ καλῶς ταῦτα λέγειν. Μελήσει γὰρ τῷ Θεῷ τῷ Πατρὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ τῆς τῶν τέκνων τούτου ἀναγωγῆς.

ZONAR. Feræ quoque partus suos nutriunt curantque proque his tuendis pericula suscipiunt. Ergo si hoc pacto feræ erga fetus suos sunt affectæ, quanto magis qui rationis munere ornati sunt, filiis educandis curam ac studium præstare debent ! Quamobrem magnus quoque Paulus, dum præcepta vivendi viduis præscribit, *Si qua vero*, inquit, *vidua filios aut nepotes habet, discant primum in domum suam esse pii. Hoc enim Deo est acceptum.* Et paulo post : *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* Deinde quales viduas ab Ecclesia eligi oporteat docens, præter alia etiam, si liberos enutriverint, inquiri jubet. Et alibi rursus, de senioribus præcipiens, eas recta docere jubet, ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, ac filios diligant. Et alibi : *Patres, enutrite filios in disciplina ac eruditione Domini.* Verum Eustathiani nihil horum audientes, quibus liberi essent, ab iis, ut se ad studium exercendæ virtutis conferrent, deseri volebant. Quapropter synodus canonem hunc edidit, eumque qui filios deseruerit, nec eis educandis atque in pietate erudiendis operam impenderit, anathematis pœna teneri decrevit.

C ΖΩΝΑΡ. Καὶ οἱ θῆρες τοὺς σκύμνους τοὺς ἑαυτῶν τρέφουσί τε καὶ περιέπουσι, καὶ προκινδυνεύουσιν αὐτῶν. Εἰ δ' οὕτως διάκεινται τὰ θηρία περὶ τὰ ἔκγονα, πόσῳ μᾶλλον χρὴ τοὺς λόγῳ τιμηθέντας τῶν τέκνων ἐπιμελεῖσθαι καὶ φροντίζειν αὐτῶν; Διὸ καὶ ὁ μέγας Παῦλος περὶ χηρῶν διατατιόμενός φησιν· *Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀποδεκτὸν Θεῷ.* Καὶ μετ' ὀλίγα· *Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖται, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἐστιν ἀπίστου χείρων.* Εἶτα οἵας χρὴ τὰς χήρας τῇ Ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι διδάσκων, πρὸς τοῖς ἄλλοις καί, Εἰ ἐτεκνοτρόφησαν, φησί. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν περὶ πρεσβυτίδων διατατιόμενος, καλοδιδασκάλους D αὐτὰς εἶναι θέλει, ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους. Καὶ ἐν ἄλλῳ· *Οἱ πατέρες, ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.* Ἀλλὰ τούτων οὐδενὸς οἱ περὶ Εὐστάθιον ἐπιστρεφόμενοι, ἐνομοθέτουν τοὺς ἔχοντας παῖδας, καταλιμπάνειν αὐτούς, καὶ ἀπιέναι πρὸς ἄσκησιν. Διὸ καὶ ἡ σύνοδος τὸν κανόνα τοῦτον ἐξεφώνησεν, ἀναθέματι καταδικάσασα τοὺς καταλιμπάνοντας τὰ οἰκεῖα τέκνα, καὶ μὴ τεκνοτροφοῦντας, καὶ διδάσκοντας αὐτὰ θεοσέβειαν.

ARIST. « Item qui liberos relinquunt, eosque ad pietatem non instruunt, anathema. »

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ οἱ τὰ τέκνα καταλιμπάνοντες, καὶ οὐχὶ πρὸς θεοσέβειαν ὑπαλείφοντες, ἀνάθεμα. »

CANON XVI.

« Si qui filii a parentibus, maxime fidelibus, præ-

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

« Εἴ τινα τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχω-

[1] I Tim. v, 4. [2] ibid. 8. [3] Ephes. vi, 4.

« ροίη προφάσει θεοσεβείας, καὶ μὴ τὴν καθήκουσαν τιμὴν τοῖς γονεῦσιν ἀπονέμοι, προτιμωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ τοὺς γονεῖς ἀναγκάζει ὁ κανὼν ἀνάγειν καὶ τρέφειν τοὺς παῖδας, οὕτω καὶ τοὺς παῖδας θέλει γηροβοσκεῖν καὶ τιμᾷν τοὺς γονεῖς. Διὸ καὶ τοὺς παῖδας, τοὺς μὴ τοῦτο ποιοῦντας, ἀλλὰ προφάσει θεοσεβείας ἀναχωροῦντας ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ καταλιμπάνοντας ἀπρονοήτως τοὺς πενομένους γονεῖς αὐτῶν, ἀναθέματι καθυποβάλλει. Προστίθησι δὲ προτιμᾶσθαι τὴν θεοσέβειαν, ἤγουν τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἐὰν γὰρ κακόδοξοι ὦσιν οἱ γονεῖς, φεύγειν δεῖ τούτους καὶ προτιμᾷν τῆς τιμῆς ἐκείνων τὴν θεοσέβειαν.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ μόνον οἱ γονεῖς ἀπαιτοῦνται φροντίζειν τῶν τέκνων καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες αὖθις χρεωστοῦσι τιμᾷν τοὺς γονεῖς. Τιμῆς δὲ εἶδός ἐστι καὶ τὸ γηροβοσκεῖν αὐτοὺς ἀποροῦντας ἢ διὰ γῆρας ἐνδεεῖς ὄντας. Καὶ οὐ μόνον πιστοῖς τοῦτο χρεωστοῦσι γονεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις. Ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, *μάλιστα πιστῶν*, δείκνυται, ὅτι καὶ περὶ ἀπίστων ὁ κανὼν λέγει. Τοὺς γοῦν προφάσει θεοσεβείας τοὺς οἰκείους γονεῖς ἀπρονοήτους ἐῶντας, καὶ μὴ τὴν ἐνδεχομένην τιμὴν αὐτοῖς ἀπονέμοντας, ἧς μέρος καὶ τὸ τρέφειν αὐτοὺς ἀποροῦντας, ἀναθεματίζει οὗτος κανών· ἐπάγει δὲ, *προτιμωμένης τῆς θεοσεβείας*. Εἰ γὰρ οἱ γονεῖς ἄπιστοι ὄντες ἢ κακόδοξοι τοὺς παῖδας εἰς ἀπιστίαν ἢ εἰς αἱρέσεις συνωθοῦσι, φεύγειν δεῖ αὐτοὺς, καὶ προτιμᾷν τῆς ἐκείνων τιμῆς τὴν θεοσέβειαν.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ τέκνα, ὅσα πιστῶν ἀποσκιρτῶσι γονέων, ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Εἴ τις γυναικῶν διὰ τὴν νομιζομένην θεοσέβειαν ἀποκείροιτο τὰς κόμας (33), ἃς ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὑπόμνησιν τῆς ὑποταγῆς, ὡς ἂν παραλύουσα τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μέγας (34) Παῦλος, Κορινθίοις ἐπιστέλλων, *Κεφαλὴ*, φησὶ, *γυναικὸς ὁ ἀνήρ*. Τοῦτο δὲ εἶ-

[10] I Cor. xi, 3.

« textu pietatis recesserint, et parentibus quem par est honorem non tribuerint, apud eos scilicet præposita in Deum pietate, sint anathema,

BALS. Quemadmodum parentes cogit canon liberos educare et nutrire: sic etiam vult filios parentes in senectute alere et honorare. Et ideo filios, qui hoc non faciunt, sed prætextu religionis e sæculo recedunt, et egentes suos parentes nulla de eis cura habita relinquunt, anathemati subjicit. Adjicit autem præferri pietatem, seu orthodoxam sententiam. Si enim parentes 424 male sentiant, eos fugere oportet, et illorum honori divinum cultum præferre.

ZONAR. Non solum a parentibus, ut in educandis liberis sedulo elaborent, sed a filiis quoque vicissim, ut parentibus honorem exhibeant, postulatur. Honoris autem genus est ipsos in senectute alere, si egeant, vel si ob affectam ætatem inopia premantur. Neque solum hæc officia parentibus, si fideles sint, sed etiam a fide alienis præstari debent. Ex illis enim verbis, *maxime si fideles sint* de infidelibus quoque canon loqui facile apparet. Qui ergo pietatis simulatione parentes deserunt, nec debitum honorem, ad quem spectat egentes alere, illis impertiunt, pœnam anathematis ejusmodi hominibus canon infligit: addit tamen ut præcipua religionis ratio sit habenda. Si namque infideles aut hæretici parentes ad infidelitatem aut hæresim liberos impellant, tum vero fugiendos, eorumque honori religionem præferri oportere decernit.

ARIST. « Item liberi quicunque a fidelibus recedunt parentibus, anathema. »

CANON XVII.

« Si qua mulier, propter eam quæ existimatur pietatem, tondeat comam, quam Deus et dedit ad recordationem subjectionis, ut quæ subjectionis præceptum dissolvat, sit anathema. »

BALS. Magnus Paulus ad Corinthios scribens dicit, *Maritus est mulieris caput* [10]. Hoc autem

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Ἀποκείροιτο τὰς κόμας*. Consequenter huic canoni Theodosius imperator hanc legem tulit, *Feminæ, quæ crinem suum contra divinas humanasque leges instinctu persuasæ professionis absciderint, ab ecclesiæ foribus arceantur, non illis fas sit sacrata adire mysteria, etc. Adeo ut episcopus tonso capite feminam si introire permiserit, dejectus loco, etiam ipse cum hujusmodi contuberniis arceatur, ac non modo si fieri suaserit, verum etiam si hoc ab aliquibus exigi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intelligat opitulari.* Sozomenus etiam de hac lege meminit, eique a Theodosio ferendæ occasionem dedisse conjicit matronam illam, quæ pœnitentiam agens a diacono in ecclesia stuprata est. Ἐκ ταύτης, inquit, δὲ τῆς αἰτίας συμβάλλω καὶ Θεοδόσιον τὸν βασιλέα προνοούμενον τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εὐκλείας τε καὶ σεμνότητος, νομοθετῆσαι τὰς γυναῖκας, εἰ μὴ παῖδας ἔχοιεν, καὶ ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γένοιντο, διακονίαν θεοῦ μὴ ἐπιτρέπεσθαι, κατὰ τὸ ἀποστόλου Παύλου ῥητὸν πρόσταγμα· τὰς δὲ κειρομένας τὰς κεφαλὰς ἀπελαύνεσθαι τῶν ἐκκλησιῶν· τοὺς δὲ ταύτας προσιεμένους ἐπισκόπους ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἐπισκοπῆς. Sozom. *Hist. Eccl.* l. vii, c. 16. Verum imperator in ista lege præsentem tantum sua autoritate canonem confirmare videtur; cui a synodo hac Gangrensi sanciendæ Eustathium et sectatores ejus materiam præbuisse ex epistola synodica palam est, ubi Patres de mulierculis ab Eustathio seductis loquentes aiunt, Πολλαὶ δὲ καὶ ἀποκείρονται τῆς θεοσεβείας τὴν φύσιν τῆς κόμης τῆς γυναικείας. Sozomenus etiam de iisdem disserens, scribit: Τὰς δὲ προφάσει θεοσεβείας τὴν κεφαλὴν ἀποκείρασθαι. Sozom. *Hist. Eccl.* l. iii, cap. 14. Canon autem ipsis divi Apostoli verbis nititur, dicentis, Αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι. I Cor. xi, 6.

(34) *Ὁ μέγας Παῦλος*. Hæc Balsamonis interpretatio, quantum ad majorem ejus partem, eadem

dixit, quoniam is ipsius auctor et causa est, ut quæ ex eo facta sit. Ex Adam enim Eva. Et post nonnulla : *Si enim non veletur mulier, tondeatur. Si autem turpe est mulieri tonderi vel radi, veletur* [11]. Et paulo post : *Mulier si comam nutriat, gloria est ipsi, quia coma pro amiculo illi data est* [12]. Et hæc quidem magnus Paulus. Eustathius autem mulieres tonderi docuit, perinde ac si ipsa tonsura ad pietatem conferat, et ne adversus quidem naturam legem ferre eum puduit. Natura enim comam mulieribus adeo esse convenientem novit, ut nec eis unquam calvitium naturaliter insit. Si ergo tondeatur mulier, ut quæ se aliquid facere existimet, quod Deo acceptum sit et subjectionis recordationem tollat (et hoc etiam ex Epistola ad Corinthios sumptum est a synodi Patribus. Dicit enim illic Apostolus : Debet mulier habere potestatem in capite, scilicet symbolum subjectionis, id est, tectum habere caput), anathema sit illi, ut quæ solvat et transgrediatur subjectionis præceptum. His ita se habentibus, ne dixeris ex præsenti canone prohiberi mulierem, si tonsuram monasticam elegerit. Ea enim, vel invito marito, si vitam tori expertem elegerit, exaudietur, et tondebitur.

ZONAR. Magnus Paulus ad Corinthios scribens dicit, *Maritus est mulieris caput*. Hoc autem dixit, quoniam is ipsius auctor et causa est, ut quæ ex eo facta sit. Ex Adam enim Eva. Et post nonnulla : *Si enim non veletur mulier, tondeatur. Si autem turpe est mulieri tonderi vel radi, veletur*. Et paulo post : *Mulier si comam nutriat, gloria est ipsi*. Et hæc quidem magnus Paulus. Eustathius autem mulieres tonderi docuit, perinde ac si ipsa tonsura ad pietatem conferat; et ne adversus quidem naturam legem ferre eum puduit. Natura enim comam mulieribus adeo esse convenientem novit, ut nec eis unquam calvitium naturaliter insit. Si ergo tondeatur mulier, ut quæ se aliquid facere existimet, quod Deo acceptum sit, et subjectionis recordationem tollat (et hoc etiam ex Epistola ad Corinthios sumptum est a synodi Patribus. Dicit enim illic Apostolus, Debet mulier habere potestatem in capite, scilicet symbolum subjectionis, id est, tectum habere caput, mariti potestatem **425** appellans), anathema sit illi, ut quæ solvat et transgrediatur subjectionis præceptum.

ARIST. « Quæcunque mulieres, pietatem simulantes, comas tondent, anathema. »

A πεν, ὅτι αἴτιος αὐτῆς ἐστιν, ὡς ἐξ αὐτοῦ γενομένης. Ἐκ τοῦ Ἀδὰμ γὰρ ἡ Εὔα. Καὶ μετά τινα· *Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ κειρέσθω. Εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναιξὶ τὸ κείρεσθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω*. Καὶ μεθ' ἕτερα· *Γυνὴ, ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν, ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῇ*. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μέγας Παῦλος· ὁ δὲ Εὐστάθιος κείρεσθαι τὰς γυναῖκας ἐδίδασκεν, ὡς τάχα πρὸς θεοσέβειαν συμβαλλομένου τοῦ κείρεσθαι, καὶ οὐδὲ τῇ φύσει ἀντινομοθετῶν ᾐδεῖτο. Τοσοῦτον γὰρ οἰκεῖον οἶδεν ἡ φύσις ταῖς γυναιξὶ τὴν κόμην, ὡς οὐδὲ φαλάκρωμα ταύταις ἐγγίνεται (35) φυσικῶς. Εἰ γοῦν κείροιτο γυνὴ, ὡς τάχα τι δοκοῦσα ποιεῖν πρὸς Θεοῦ εὐαρέστησιν, καὶ περιαιρεῖ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ὑποταγῆς (καὶ τοῦτο B δὲ ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους εἴληπται τοῖς τῆς συνόδου Πατράσι. Λέγει γὰρ ἐκεῖ ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἤτοι τὸ σύμβολον τῆς ὑποταγῆς, τουτέστι τὸ κατακεκαλυμμένην ἔχειν τὴν κεφαλὴν), ἀνάθεμα ἔστω αὐτῇ, ὡς λυούσῃ καὶ παραβαινούσῃ τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς. Τούτων οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ἐκ τοῦ παρόντος κανόνος κωλύεσθαι τὴν γυναῖκα, ἐὰν ἐπιλέγηται μοναδικὴν ἀπόκαρσιν. Αὕτη γὰρ, καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς, τὸν ἄζυγα βίον αἱρετισαμένη, εἰσακουσθήσεται, καὶ ἀποκαρήσεται.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας Παῦλος Κορινθίοις ἐπιστέλλων, *Κεφαλὴ*, φησὶ, *γυναικὸς ὁ ἀνήρ*. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ὅτι αἴτιος αὐτῆς ἐστιν, ὡς ἐξ αὐτοῦ γενομένης. Καὶ γὰρ ἡ Εὔα ἐκ τοῦ Ἀδάμ. Καὶ μετά C τινα· *Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπται γυνὴ, καὶ κειράσθω. Εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρεσθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω*. Καὶ μεθ' ἕτερα· *Γυνὴ, ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ*. Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Παῦλος· ὁ δὲ Εὐστάθιος κείρεσθαι τὰς γυναῖκας ἐδίδασκεν, ὡς δή τι πρὸς θεοσέβειαν συμβαλλομένου τοῦ κείρεσθαι, καὶ οὐδὲ τῇ φύσει ἀντινομοθετῶν ᾐδεῖτο. Τοσοῦτον γὰρ οἰκεῖον οἶδεν ἡ φύσις ταῖς γυναιξὶ τὴν κόμην, ὅτι οὐδὲ φαλάκρωμα ταύταις ἐγγίνεται φυσικῶς. Εἰ γοῦν κείροιτο γυνὴ, ὡς τάχα τι δοκοῦσα ποιεῖν πρὸς Θεοῦ εὐαρέστησιν, καὶ περιαιρεῖ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ὑποταγῆς (καὶ τοῦτο ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους εἴληπται τοῖς τῆς συνόδου Πατράσι. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἤτοι τὸ σύμ- D βολον τῆς ὑποταγῆς τὸ κατακεκαλυμμένην ἔχειν τὴν κεφαλὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρὸς καλῶν), ἀνάθεμα ἔστω αὐτῇ, ὡς λυούσῃ καὶ παραβαινούσῃ τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὅσαι γυναῖκες τὰς κόμας τίλλουσι, θεοσέβειαν ὑποκρινόμεναι, ἀνάθεμα. »

[11] I Cor. XI, 6. [12] Ibid. 15.

Guill. Beveregii nota.

est quæ Zonaræ. In qua ista verba ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῇ, etiamsi in Zonaræ Scholiis hic impressis non exstent, exstant tamen in Amerbachiano etiam Zonaræ codice manuscripto.

(35) *Οὐδὲ φαλάκρωμα ταύταις ἐγγίνεται*. Asserit hic Balsamon cum Zonara calvitium in mulieres naturaliter non incidere; quod sane rarum esse ipse etiam Plinius observavit, dicens, *Defluvium eorum* (crinium) *in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in ullo ante Veneris usum*. Plin. *Nat. Hist*. lib. II, cap. 37.

A

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Εἴ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ Κυριακῇ « νηστεύσῃ, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Πολλαχοῦ κεκανόνισται μὴ νηστεύειν καὶ σκυθρωπάζειν ἡμᾶς κατὰ τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν τῆς Κυριακῆς διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ πανηγυρίζειν καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὡς ἀναστάντας ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας. Τοὺς γοῦν τὸν Εὐστάθιον διδάσκοντας νηστεύειν ἐν ταῖς Κυριακαῖς διὰ ἄσκησιν δῆθεν, ἀναθεματίζει ὁ κανών. Ὁ δὲ ξδ' ἀποστολικὸς κανὼν ἀφορίζει τοὺς οὕτω νηστεύοντας λαϊκούς, ὥσπερ καὶ τοὺς κληρικοὺς καθαιρεῖ. Ζήτει καὶ τὸν νε' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐν ταῖς Κυριακαῖς νηστείαν ἐκήρυττεν ὁ Εὐστάθιος, ὅτε διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ Κυρίου, B καὶ τὴν τῆς βροτείας φύσεως ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνάστασιν, εὐχαριστεῖν ἡμᾶς δεῖ τῷ Θεῷ καὶ χαίρειν. Ἡ δὲ νηστεία συντριβῆς καὶ λύπης ἐστὶ σύμβολον. Διὸ καὶ τοῖς νηστεύουσιν ἐν Κυριακαῖς ἐτάχθη ἀνάθεμα.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὴν Κυριακὴν ἢ τὸ Σάββατον ἀσιτῶν, « ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

« Εἴ τις τῶν ἀσκουμένων χωρὶς σωματικῆς ἀνάγ« κης ὑπερηφανεύοιτο, καὶ τὰς παραδεδομένας « νηστείας εἰς τὸ κοινὸν, καὶ φυλασσομένας ὑπὸ « τῆς Ἐκκλησίας, παραλύοι, ὑποκυροῦντος ἐν « αὐτῷ τελείου λογισμοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. »

C ΒΑΛΣ. Αἵρεσις Βογομιλική ἐστιν ἐπί τινας χρόνους κατὰ πᾶσαν ἡμέραν νηστεύειν καὶ μηδέποτε καταλύειν, ὡς μετὰ τὸν τοσοῦτον καιρὸν λέγειν ἐν τελειότητι γενέσθαι τοὺς νηστεύοντας, καὶ καταλύειν καὶ ἁμαρτάνειν ἀδιαφόρως, καὶ πᾶσαν κακίαν διὰ τῆς τελειότητος ὡς ὑπὸ πυρὸς κατακαίεσθαι. Τοιαῦτα γοῦν ἐδίδασκον, ὡς ἔοικε, καὶ οἱ περὶ τὸν Εὐστάθιον· διὸ καὶ ἀνεθεματίσθησαν. Ὀφείλομεν γὰρ οἱ πιστοὶ νηστεύειν κατὰ τὰς παραδεδομένας νηστείας, ἤτοι Τετράδα, καὶ τὴν Παρασκευὴν, τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ τὰς λοιπὰς νηστείας, καὶ αὖθις πανηγυρίζειν κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, εἰ μήπω διὰ νόσον καταλῦσαι ἀναγκασθῶμεν. Ὅτι φησὶ καὶ ὁ ξθ' ἀποστολικὸς κανὼν, κατὰ πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευὴν καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν D τοῦ Πάσχα μὴ καταλύειν ἡμᾶς, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικήν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἀποστολικὸς ἑξηκοστὸς τέταρτος κανὼν τοῦτο ῥητῶς φησιν· Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ ξθ' τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα νηστεύειν παρεγγυᾷ, καὶ Τετράδα καὶ Παρασκευήν· εἰ μὴ δι' ἀσθένειάν τις ἐμποδίζοιτο. Τῶν δὲ περὶ τὸν Εὐστάθιον τὰς παραδεδομένας νηστείας λυόντων, ὡς τάχα φθασάντων πρὸς τελειότητα, καὶ οὐκέτι δεομένων νηστείας, τὸν κανόνα τοῦτον ἡ σύνοδος ἐξεφώνησεν, ἀνάθεμα καταψηφιζόμενον τῶν λυόντων τὰς παραδεδομένας νηστείας, καὶ ὑπὸ τῆς

CANON XVIII.

« Si quis propter eam, quæ existimatur, exercitationem in Dominico jejunet, sit anathema. »

BALS. Multis canonibus cautum est, ne jejunemus, et tristitiam præ nobis feramus, in festo ac læto die Dominico, propter Domini resurrectionem; sed celebremus, et Deo gratias agamus, ut qui ex peccati lapsu surrexerimus. Eustathianos ergo, docentes esse in diebus Dominicis jejunandum, propter exercitationem scilicet, canon anathemate percutit. Sexagesimus quartus autem canon apostolicus segregat laicos, qui sic jejunant, quemadmodum et clericos deponit. Quære et 55 canonem synodi in Trullo.

ZONAR. Jejunium Dominica quoque die Eustathius indixit; quam tamen, quod per eam Christus ab inferis redivivus exstiterit, naturamque humanam a peccati lapsu exscitarit, exsultabundi Deo gratias agentes transigere debemus. At jejunium doloris tristitiæque habet argumentum. Quamobrem et in eos, qui Dominica die jejunarent, pœna anathematis constituta fuit.

ARIST. « Qui diem Dominicam vel Sabbatum « jejunus peragit, anathema. »

CANON XIX.

« Si quis eorum, qui exercentur, absque corpo« rali necessitate se insolenter gerat, et tradita « jejunia, quæ communiter servantur ab Eccle« sia, dissolvat, perfecta in eo residente ratione, « sit anathema. »

BALS. Bogomelica est hæresis, ad aliquod tempus omni die jejunare, nec unquam jejunium solvere, ut eos, qui post tantum tempus jejunant, dicant esse in perfectione, et jejunium solvere et peccare indiscriminatim posse, et omne vitium tanquam a perfectione ab igne exuri. Hujusmodi ergo, ut videtur, docebant et Eustathiani; et ideo fuerunt anathemate percussi. Debemus enim fideles in traditis jejuniis, nimirum quarta feria, et Parasceve, et magna Quadragesima, et reliquis jejuniis jejunare, et rursus festos dies celebrare, nisi forte propter morbum jejunium solvere coacti simus. Dicit enim 69 canon apostolicus, in omni quarta feria et Parasceve et in Paschæ quadragesima nos jejunium non solvere nisi propter corporalem imbecillitatem.

ZONAR. Sexagesimus quartus canon apostolicus hæc totidem verbis habet: Si quis, inquit, clericus inventus fuerit die Dominico jejunare, vel Sabbato, præterquam uno solo, deponatur: sin autem laicus, segregetur. Sexagesimus vero nonus quadragesimam Paschæ, et quartum diem, et Parasceven, nisi corporis aliqua infirmitas obstiterit, jejunio transigendam esse decernit. Cum vero Eustathiani, quasi summum perfectæ virtutis apicem attigissent, nec ipsos jejunio castigari amplius oporteret, tradita jejunia violarent, hunc canonem synodus promulgavit, eosque, qui jejunia a majo-

ribus tradita, atque ab Ecclesia, hoc est, fidelium multitudine servari consueta violarint, nisi, ut apostolico canone explicatum est, valetudine impediantur, anathemati obnoxios esse decernit.

ARIST. « Et qui ecclesiastica jejunia evertit, anathema. »

426 CANON XX.

« Si quis arrogantia utens, martyrum congregationes abhorreat, et sacra quæ in eis celebrantur, et eorum memorias accuset, sit anathema. »

BALS. In sanctorum martyrum memoriis fiebant conventus quidam et congregationes in quibusdam templis, sicut et fit hodie. Eustathiani ergo pietatis prætextu damnabant eos, qui hæc in Dei honorem faciebant, superbia elati ob impiam ipsorum vivendi rationem : et ideo etiam anathemati subjecti sunt. Nota ergo, quod quæ in solemnibus martyrum festis fiunt, scilicet cantica, choreæ, et populi confluxus, quoniam in Dei fiunt honorem, non reprobantur, cum de iis hæc synodi Patres scripserint.

ZONAR. Hoc quoque est Eustathii ejusque gregalium disciplina. Loca nimirum contemnebant, in quibus reliquiæ martyrum servabantur; quique in iis sacra facerent, memoriamque eorum venerarentur, damnabant; et conventus fidelium in iis locis celebrari solitos aversabantur. Quamobrem hunc canonem synodus contra eos, qui superbia elati conventus ejusmodi aspernarentur constituta in eos pœna anathematis, promulgavit.

ARIST. « Et qui sanctorum martyrum conventus despectui habet, sit anathema. »

CANON XXI.

« Hæc autem scribimus, non eos abscindentes qui in Dei Ecclesia volunt secundum Scripturas in continentia et pietate exerceri; sed eos qui prætextum exercitationis ad arrogantiam assumunt, adversus eos, qui simplicius vivunt, se efferentes, et præter Scripturas ecclesiasticosque canones novitates inducunt. Virginitatem itaque una cum humilitate nos admiramur, et continentiam, quæ cum pietate et gravitate exercetur, admittimus; et a sæcularibus negotiis secessum cum humilitate suscipimus; et sanctam matrimonii conjunctionem honoramus; et divitias cum justitia et beneficentia vilipendimus; et vestium utilitatem, propter corporis tantum curam minime cu-

A Ἐκκλησίας φυλαττομένας, ἤγουν τοῦ ἀθροισμοῦ τῶν πιστῶν, εἰ μὴ δι' ἀσθένειάν τις σωματικὴν νηστεύειν οὐ δύναται κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς νηστείας ἐκτρέπων, ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Εἴ τις αἰτιᾶται, ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχρημένος καὶ βδελυσσόμενος τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων, ἢ τὰς ἐν αὐταῖς γινομένας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω. »

ΒΑΛΣ. Ἐν μνήμαις ἁγίων μαρτύρων ἐγίνοντο συνάξεις καὶ πανηγύρεις ἔν τισι ναοῖς, καθὼς καὶ σήμερον γίνεται. Οἱ γοῦν περὶ τὸν Εὐστάθιον προφάσει δῆθεν εὐλαβείας B κατεγίνωσκον τῶν ταύτας εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ ποιούντων· ἀλαζονευόμενοι διὰ τὸν θεοστυγῆ αὐτῶν διαγωγήν· διὸ καὶ ἀναθέματι καθυπεβλήθησαν. Ὥστε σημείωσαι ὅτι τὰ εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων γινόμενα, ἤγουν τὰ ψαλμωδήματα, αἱ χοροστασίαι καὶ ἡ σύῤῥοια τοῦ πολλοῦ λαοῦ, ἐπεὶ εἰς τιμὴν γίνονται τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀποδοκιμάζονται· ἐπὶ τούτοις ἔγραψαν ταῦτα οἱ τῆς συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο τοῦ Εὐσταθίου καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν τὸ διάταγμα. Κατεφρόνουν γὰρ τῶν τόπων, ἐν οἷς μαρτύρων ἀπέκειντο λείψανα, καὶ τῶν ἐκεῖ λειτουργούντων, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν τιμώντων, κατεγίνωσκον, καὶ τὰς γινομένας ἐκεῖ συνάξεις C ἀπεστρέφοντο. Διὸ τὸν κανόνα τοῦτον ἡ σύνοδος ἐξεφώνησε κατὰ τῶν ὑπερηφανευομένων, καὶ βδελυκτὰς ἡγουμένων τὰς συνάξεις τὰς ἐπὶ τοῖς μάρτυσιν, ἀναθέματι τούτους καταδικάσασα.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων συνάξεις περιφρονῶν, ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Ταῦτα δὲ γράφομεν οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς Γραφὰς ἀσκεῖσθαι βουλομένους· ἀλλὰ τοὺς λαμβάνοντας τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφανίαν, κατὰ τῶν ἀφελέστερον βιούντων ἐπαιρομένους τε καὶ παρὰ τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καινισμοὺς εἰσάγοντας. Ἡμεῖς τοιγαροῦν καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ θεοσεβείας καὶ σεμνότητος D γινομένην ἀποδεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμου συνοίκησιν σεμνὴν τιμῶμεν, καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιίας οὐκ ἐξουθενοῦμεν, καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων δι' ἐπιμέλειαν μόνον

Guill. Beveregii notæ.

(36) *Ταῦτα δὲ γράφομεν.* In omnibus Balsamonis et Zonaræ codicibus hic præsens inter canones hujus concilii recensetur; ac propterea scholia etiam in eumdem ediderunt. Sed proprie non est canon, sed appendix ad canones, qua Patres mentem suam in canonibus edendis clariorem faciunt, ne male intelligerentur ac proinde neque a Joanne Antiocheno, nec Photio, nec Dionysio Exiguo, hic canon commemoratur; sed omnes illi, aliique quorum ante mentionem fecimus, viginti solos canones huic synodo recte adscribunt. At in veteri Latino interprete hæc verba canonibus annexa leguntur quidem, verum extra canonum numerum. Et caute sane summaque cum prudentia hæc canonibus subjiciuntur, quippe qui aliter in malum sensum facile detorquean-tur.

« τοῦ σώματος ἀπερίεργον ἐπαινοῦμεν· τὰς δὲ ἐκλύτους καὶ τεθρυμμένας ἐν τῇ ἐσθῆτι προόδους ἀποστρεφόμεθα, καὶ τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ τιμῶμεν, καὶ τὰς συνόδους, τὰς ἐπ' αὐτοῖς, ὡς ἁγίας καὶ ἐπωφελεῖς ἀσπαζόμεθα, οὐ συγκλείοντες τὴν εὐσέβειαν ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλὰ πάντα τόπον τὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ οἰκοδομηθέντα τιμῶντες, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ συνέλευσιν εἰς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ προσιέμεθα, καὶ τὰς καθ' ὑπερβολὴν εὐποιίας τῶν ἀδελφῶν, ὡς τὰς κατὰ τὰς παραδόσεις διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένας, μακαρίζομεν, καὶ πάντα, συνελόντως εἰπεῖν, τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γίνεσθαι εὐχόμεθα. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Τινὰ τῶν νομιζομένων ἐναρέτων ἔργων οἱ τῆς συνόδου ταύτης κωλύσαντες γίνεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν, οἷον τὸ παρθενεύειν, ὡς τάχα τοῦ γάμου πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἐμποδίζοντος, τὸ μὴ νηστεύειν ἐν ἡμέραις αἷς ἀπαγορεύεται ἡ νηστεία, τὸ λύειν τὸν γάμον διὰ δοκοῦσαν ἄσκησιν, τὸ μὴ τεκνοτροφεῖν, ἢ γηροβοσκεῖν τοὺς γονεῖς, διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς τάχα ἐργασίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· νῦν ὑπὲρ τούτων ἀπολογοῦνται λέγοντες ὅτι Ταῦτα ὡρίσαμεν, οὐχὶ τοὺς ἀσκεῖν αἱρουμένους ἀνακόπτοντες, ἀλλὰ τοὺς διὰ τοῦτο ὑπερηφανευομένους καὶ ἐπαιρομένους, καὶ καινά τινα παρὰ τὰς θείας Γραφὰς εἰσάγοντας, διορθούμενοι. Ἡμεῖς γὰρ καὶ τόδε καὶ τόδε ἀποδεχόμεθα, καὶ τόδε θαυμάζομεν, καὶ ἐφεξῆς ὅσα αὐτοῖς ἀριθμοῦμεν, καὶ εὐχόμεθα πάντα γίνεσθαι κατὰ τὰς θείας Γραφὰς καὶ τὰς παραδόσεις τὰς ἀποστολικάς· διὰ μὲν τῶν θείων Γραφῶν πάντα τὰ ἐγγράφως ἐντεταλμένα τοῖς πιστοῖς ὑπεμφήναντες, διὰ δὲ τῶν παραδόσεων τὰ τῶν ἀγράφων ἐθῶν αἰνιξάμενοι. Καὶ τὰ ἄγραφα γὰρ ἔθη τὰ χρόνῳ δοκιμασθέντα καὶ κυρωθέντα, καὶ οἱ τῆς πολιτείας νόμοι κρατεῖν τε καὶ ἐνεργεῖν θεσπίζουσι, καὶ οἱ θεῖοι κανόνες. Καὶ ὁ μέγας τὰ πάντα Βασίλειος περὶ τῆς τούτων φυλακῆς μακρὸν ἀποτείνει τὸν λόγον ἐν διαφόροις λόγοις αὐτοῦ.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ παροῦσα σύνοδος, καὶ δι' ἄλλας μὲν ἐκκλησιαστικὰς χρείας συνελθοῦσα, ζητήσασα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν Εὐστάθιον, καὶ εὑροῦσα πολλὰ ἀθέσμως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν τὸν Εὐστάθιον γινόμενα, τοὺς κανόνας τούτους ἐξέθετο, ἵνα μὴ εἰς τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, ἤτοι τῶν Μασσαλιανῶν τε καὶ Εὐχιτῶν, ἐμπίπτωμεν. Οὗτοι γὰρ καὶ νόμιμον γάμον ἀθετοῦσι, καὶ κρέα βδελύττονται, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θυσιαστηρίων καταφρονοῦσι καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς γινομένων συνάξεων· καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιάζειν, καὶ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις αὐτῶν διδάσκουσιν εὔχεσθαι, καὶ διδασκαλίας ἰδίας, καὶ συνάξεις ποιούμενοι, παρὰ γνώμην ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου τὰ τῆς Ἐκκλησίας τελοῦσι μυστήρια· καὶ ἁπλῶς πάντα κανόνα ἐκκλησιαστικὸν παραβαίνοντες, νόμους ἔχουσιν ἰδιάζοντας, μᾶλλον δὲ ἕκαστος αὐτῶν, ὅπερ ἂν ἐνθυμηθῇ ἐπὶ διαβολῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἑαυτοῦ βλάβῃ, τοῦτο προστίθησι. Διὰ ταῦτα οὖν ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος τῆς αἱρέσεως αὐτῶν καταψήφῳ χαμένη, καὶ τούσδε τοὺς

« riosam ac operosam, laudamus : dissolutos autem et molles in vestibus incessus aversamur; et domos Dei honoramus, et qui fiunt in iis conventus ut sanctos et utiles amplectimur, non pietatem in domibus includentes, sed omnem locum in Dei nomine ædificatum honorantes; et quæ fit in ipsa ecclesia congressionem ad publici utilitatem recipimus; et insignes fratrum beneficentias, quæ tanquam secundum traditiones fiunt per Ecclesiam in pauperes, laudamus; et ut semel dicamus, quæ a divinis Scripturis et apostolicis traditionibus commendata sunt, in Ecclesia fieri optamus. »

BALS. et ZONAR. Cum quædam opera, quæ bona et ex virtute existimantur, hujus synodi Patres a fidelibus fieri prohibuerint; ut virginitatem servare, utpote cum matrimonium ad salutem animæ impedimentum afferat; non jejunare diebus, quibus prohibitum est jejunium; solvere matrimonium propter eam quæ videtur exercitationem; non alere liberos vel parentes, propter virtutis exercitium; et quæcunque sunt ejusmodi : nunc pro iis respondent dicentes: Quod hæc decrevimus, non eos, qui volunt exercere, amputantes, sed eos, qui propterea superbi et insolentes fiunt, et nova quædam præter divinas Scripturas introducunt, corrigentes. Nos enim et hoc et illud recipimus, et hoc admiramur, **427** et eodem quo illi ordine habemus, et omnia fieri optamus secundum divinas Scripturas et traditiones apostolicas : per divinas quidem Scripturas omnia, quæ fidelibus in scriptis mandata sunt, significantes; per traditiones autem non scriptos mores innuentes. Non scriptos enim mores tempore approbatos et confirmatos, leges quoque civiles observari et valere decernunt, et divini canones. Et magnus etiam in rebus omnibus Basilius de eorum observatione in multis suis orationibus fuse loquitur.

ARIST. *In omnes Canones.* Hæc præsens synodus et propter alias ecclesiasticas coacta necessitates, inquirens etiam in ea quæ ad Eustathium pertinebant, et inveniens multa ab Eustathii asseclis injuste facta, hosce canones exposuit, ne in istorum vel etiam Massalianorum et Euchitarum hæresim incideremus. Illi enim legitimas nuptias criminantur, et carnem detestantur, ecclesias autem et altaria contemptui habent, ut et conventus in iis factos : et privatim concionari, et in suis oratoriis precari docent, et privatas instructiones et conventicula facientes præter episcopi aut presbyteri voluntatem ecclesiastica celebrant mysteria; et omnem omnino ecclesiasticum transilientes canonem privatas habent leges, vel potius unusquisque eorum quidquid ad Ecclesiæ calumniam, et ipsius detrimentum animo concipit, illud profert. Idcirco sancta hæc synodus cum hæresim eorum suo suffragio condemnasset, et hosce exposuisset canones,

eos extra Ecclesiam esse statuit. Si quis itaque vel nuptias legitimas improbat, vel eum qui carnem comedit præter suffocatam et idolis immolatam, condemnat, vel servos à dominis recedere, pietatis prætextu, et ministerium suum contemnere docet, aut dubitat divina accipere sacramenta a presbyteris qui uxores habent, vel ab ædibus Dei et ecclesia recedens ut eas juste contemnendas ducens, et privatim concionem habens, alias instructiones profert, vel præter episcopi aut presbyteri sententiam, ut eos contemnens, ecclesiastica peragit mysteria, quia suas preces magnopere prævalere opinatur, aut docet fructuum oblationes Ecclesiæ olim datas, et ad bona opera erogatas, et ab episcopo et eis qui ad eorum administrationem ab ipso designantur, Ecclesiæ non offerre, sed sibi aut illis qui secum sunt eas dare, vel virginitatem non propter ipsam bonitatem, matrimonio præfert, sed ut matrimonium exsecrans, et adversus conjugatos elatus, vel non convenit iis qui ad agapen congregant post Ecclesiæ dimissionem ad panis et vini participationem, sed eos rejicit, et cum eis communicare vocatus per contemptum et superbiam non sustinet, vel cum justitia et beneficentia ditescentem aspernatur, vel et eum qui sericam vestem induit, flocci facit, ipse peregrina quædam excogitans indumenta, ut ex iis se justificari putans, vel etiam mulieres quædam si vestimenta virilia induere inveniuntur, ad communis feminarum vestitus ruinam, et tanquam putantes se ex iis sanctas et justas videri, aut a suis viris ut nuptias detestantes separantur, vel proprios liberos relinquunt, et non ut liberos eos alunt, nec quantum in se est ad religionem convenientem eos excitant, sed exercitationis prætextu eos negligunt, et quæ comam muliebrem detondent, ut pietatem simulantes, vel vice versa, si liberi a parentibus fidelibus resiliunt, honorem parentibus debitum non tribuentes, tanquam pietatem nimirum præferentes, vel si quis tradita nobis jejunia transgrediatur, et profanans dies ab Ecclesia servari sancitas, Dominica vel Sabbato eligat jejunare, vel martyrum congregationes et sacra quæ in iis fiunt mysteria, ut arrogans calumniatur, et abhorret. Si quis **428** itaque ex iis quæ supra enumerantur, quidquam facere deprehenditur, ut se contra eos qui simplicius vivunt, efferens, et ecclesiasticas transiliens leges et innovationes e propria superbia introducens, sit anathema. Ecclesia enim virginitatem cum animo demisso admiratur, et secessionem a negotiis sæcularibus eodem modo factam admittit, et continentiam cum gravitate et religione, et venerabilem matrimonii usum honore prosequitur, et divitem cum justitia et beneficentia non parvi pendet, et simplicitatem et frugalitatem vestimentorum non propter superbiam, sed propter solam corporis curam sine curiositate factam, approbare novit; quemadmodum non admittit etiam eos qui dissolutas, et delicatas

A κανόνας ἐκθεμένη, ἐκτὸς αὐτοὺς εἶναι τῆς Ἐκκλησίας προσέταξεν. Εἴ τις γοῦν ἢ τὸν νόμιμον γάμον ἀθετεῖ, ἢ τὸν κρεωφαγοῦντα κατακρίνει δίχα πνικτοῦ ἢ εἰδωλοθύτου· ἢ δούλους διδάσκει τῶν δεσποτῶν ὑπαναχωρεῖν προφάσει θεοσεβείας, καὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν καταφρονεῖν· ἢ διακρίνοιτο τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαβεῖν ἀπὸ πρεσβυτέρων ὑπογυναίων· ἢ τῶν οἴκων τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀναχωρεῖν, ὡς εὐκαταφρονήτους αὐτοὺς οἰόμενος, καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιάζων, διδασκαλίας ἑτέρας ποιοῖτο· ἢ παρὰ γνώμην ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὡς καταφρονῶν αὐτῶν, τὰ τῆς Ἐκκλησίας τελεῖ μυστήρια, διὰ τὸ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ μεγάλα ἰσχύειν οἴεσθαι· ἢ διδάσκει τὰς ἀνέκαθεν τῶν χρόνων διδομένας καρποφορίας τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰς
B εὐποιΐαν καταχενουμένας παρά τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν εἰς τὴν οἰκονομίαν τούτων παρ' αὐτοῦ προβεβλημένων, μὴ προσφέρειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' αὐτῷ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, ὡς ἁγίοις, ταύτας διδόναι· ἢ τὴν παρθενίαν μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τοῦ γάμου προτιμᾶται, ἀλλ' ὡς τὸν γάμον βδελυσσόμενος, καὶ τῶν γεγαμηκότων κατεπαιρόμενος· ἢ οὐ συνέρχοιτο τοῖς συγκαλοῦσι δι' ἀγάπην, κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀπόλυσιν, εἰς μετάληψιν ἄρτου καὶ οἴνου, ἀλλ ἀθετεῖ τούτους, καὶ συγκοινωνεῖν μετ' αὐτῶν καλούμενος, οὐκ ἀνέχοιτο δι' ὑπεροψίαν· ἢ τὸν πλουτοῦντα μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιΐας ἐξουθενεῖ· ἢ καὶ τὸν σηρικὴν ἐσθῆτα φοροῦντα φαυλίζει, ξένα τινὰ αὐτὸς ἐπινοῶν ἀμφιάσματα, ὡς ἐκ τούτων δικαιοῦσθαι οἰόμενος· ἢ καὶ γυναῖκές τινες εἰ εὑρί-
C σκοιντο ἀνδρικὰ ἱμάτια περιβαλλόμεναι ἐπὶ καταπτώσει τῆς κοινῆς τῶν γυναικῶν ἀμφιάσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτων οἰόμεναι σεμναὶ δοκεῖν τε καὶ δίκαιαι· ἢ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, ὡς τὸν γάμον βδελυσσόμεναι, διαζεύγνυνται, ἢ τὰ οἰκεῖα τέκνα καταλιμπάνουσαι, καὶ μὴ τεκνοτροφοῦσαι ταῦτα, καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐταῖς πρὸς θεοσέβειαν τὴν προσήκουσαν ὑπαλείφουσαι, ἀλλὰ προφάσει ἀσκήσεως ἀμελοῦσαι τούτων· καὶ τὴν κόμην τὴν γυναικείαν ἀποκειρόμεναι, ὡς ὑποκρινόμεναι θεοσέβειαν· ἢ πάλιν εἰ τέκνα πιστῶν γονέων ἀποσκιρτῶσι, τὴν πρέπουσαν τιμὴν γονεῦσι μὴ ἀπονέμοντα, ὡς προτιμώμενα δῆθεν τὴν θεοσέβειαν· ἢ εἰ παραβαίνει τις τὰς παραδεδομένας ἡμῖν νηστείας, καὶ κοινῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας φυλάττε-
D σθαι νενομοθετημένας, τὴν Κυριακὴν ἢ τὸ Σάββατον αἱρεῖται νηστεύειν· ἢ τὰς τῶν μαρτύρων συνάξεις, καὶ τὰς ἐν αὐταῖς γινομένας λειτουργίας ὡς ὑπερήφανος διαβάλλοιτο καὶ βδελύττοιτο· εἴ τις γοῦν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἀπηριθμημένων εὑρίσκοιτό τι ποιῶν, ὡς κατεπαιρόμενος τῶν ἀφελεστέρως βιούντων, καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς παραβαίνων θεσμούς, καὶ καινισμοὺς εἰσάγων ἐξ ἰδίας ὑπεροψίας· ἀνάθεμα ἔστω. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζει, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων ὡσαύτως γινομένην ἀποδέχεται, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας, καὶ σεμνὴν διοίκησιν γάμου τιμᾷ, καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιΐας οὐκ ἐξουθενεῖ, καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων οὐ διὰ τῦφον, ἀλλὰ δι'

ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος, ἀπερίεργον γινομένην, ἐπαινεῖν οἶδεν· ὥσπερ οὐκ ἀποδέχεται καὶ τοὺς ἐκλύτους καὶ τεθρυμμένας ἐνδεδυμένους ἐσθῆτας· καὶ ἁπλῶς πάντα ὅσα ἂν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ εἰς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ γένωνται, ἀποδέχεται. Τὰ δὲ δι' ὑπεροψίαν καὶ καταφρόνησιν καὶ μῖσος τῶν παραδεδομένων ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων ἀντινομοθετούμενα σφόδρα καὶ ἀποπέμπεται καὶ βδελύττεται· καὶ μᾶλλον εἰ προφασίζονται οἱ ταῦτα ποιοῦντες καὶ θεοσέβειαν.»

A induunt vestes; et simpliciter omnia quæcunque Dei nomine ad communitatis utilitatem fiunt, recipit. Quæ autem per arrogantiam et contemptum, et odium eorum quæ a divinis Patris tradita fuerunt, contraria feruntur lege, magnopere rejicit pariter et exsecratur. Et imprimis si qui hæc faciunt, pietatem etiam simulant.»

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ (37).

CANONES SYNODI ANTIOCHENÆ

IN SYRIA CELEBRATÆ.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Δύο γεγόνασιν ἐν Ἀντιοχείᾳ A τῆς Συρίας σύνοδοι· ἡ μὲν ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὃς αἱρεσιάρχης ἐγένετο, λέγων τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον· τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον προφορικόν. Παρῆσαν δὲ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ πολλοὶ καὶ ἄλλοι, καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός. Ἠθροίσθησαν δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἧς ἐπίσκοπος ἦν ὁ Σαμοσατεύς, ὃν δὴ Παῦλον ταῖς παραινέσεσι καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀποδείξεσι μὴ πείσαντες ἀποστῆναι ἀπὸ τῶν κατὰ τοῦ Κυρίου βλασφημιῶν, κοινῇ ψήφῳ καθεῖλόν τε καὶ ἀνεθεμάτισαν. Ὁ δὲ τοῦ θρόνου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας οὐκ ἀφίστατο. Διὸ οἱ τῆς συνόδου πρὸς τὸν βασιλέα Αὐρηλιανὸν τὰ περὶ τούτου ἀνέφερον. Καὶ B ὃς τῷ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευσε τὰ κατὰ τοῦ Παύλου ἐπισκέψασθαι, καὶ εἰ δικαίως καθῄρηται, ἐκδιῶξαι αὐτὸν τῆς τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίας· ὃ καὶ γέγονεν, ὡς ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ. Ἑτέρα δὲ αὖθις συνέστη σύνοδος ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μετὰ πέντε ἔτη τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς (38) αὐτοῦ· καὶ κανόνας ἐξέθετο οἵτινές εἰσιν οὗτοι·

429 BALS. et ZONAR. Antiochiæ, quæ est civitas Syriæ, duæ fuere synodi. Una quidem sub Aureliano imperatore Romanorum, adversus Paulum Samosatenum hæresiarcham, qui dicebat Dominum nostrum et Deum Jesum Christum esse solum hominem: Filium Dei autem esse verbum prolatitium. Cæterum huic synodo interfuerunt et multi alii, et sanctus Gregorius Thaumaturgus. Convenerunt autem Antiochiæ, cujus erat episcopus Paulus Samosatenus: quem quidem Paulum, cum admonitionibus et ex Scripturis demonstrationibus a blasphemiis desistere non persuasissent, communi sententia deposuerunt et anathematizarunt. Is vero ab Antiochenæ Ecclesiæ throno non recessit. Patres itaque synodi de eo ad Aurelianum imperatorem retulerunt. Ille vero Romanorum episcopo et ejus antistitibus jussit de Paulo inquirere; et si juste depositus fuit, eum ex Christianorum Ecclesia expellere; quod etiam factum est, ut scribit Eusebius Pamphili. Alia vero synodus rursus coacta est Antiochiæ sub Constantio filio magni Constantini, quinque annis post mortem patris: et canones edidit, qui sunt hi:

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Κανόνες τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συνόδου.* Hæc est Bodleiana horum canonum inscriptio, cui codex Amerbachianus addit, εἴκοσι πέντε. In Parisiensi Balsamonis editione titulus est Ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος. In Zonaræ codicibus; Κανόνες τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συνελθόντων ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων. Recte additur τῆς Συρίας, ut ab aliis, quæ plures sunt, ejusdem nominis urbibus distinguatur. Fuit autem hæc Antiochia, ubi præsens celebrata est synodus, metropolis Syriæ, qua Christi discipuli primo Christiani dicti sunt, et cujus episcopus postea patriarchæ titulo cohonestatus est.

(38) *Μετὰ πέντε ἔτη τῆς τελευτῆς τοῦ πατρός.* Occasionem huic indicendæ synodo præbuit dedicatio sive encænia celeberrimi istius Antiochiæ templi, quod a Constantino Magno inceptum, et a filio ejus Constantio absolutum est, ob excellen-

« Sancta et summe pacifica synodus, in unum A « sub Deo Antiochiæ congregata ex Cœlesyria, « Phœnicia, Palæstina, Arabia, Mesopotamia, Cilicia, Isauria, his, qui per singulas provincias « sunt, unanimis sanctis et consacerdotibus in « Domino salutem. »

Gratia et veritas Jesu Christi Domini et Salvatoris nostri, sanctam Antiochenam Ecclesiam visitans, et in unum connectens per concordiam et consensum et spiritum pacificum multa quidem alia perfecit: in omnibus autem et hoc perficit ex suggestu sancti et pacifici Spiritus. Quæ enim visa sunt recte constitui tum plurima consideratione et judicio, una cum omnibus nobis Antiochiam ex diversis provinciis in unum collectis episcopis, in vestram notitiam retulimus: gratiæ Domini et B Spiritui sancto pacis credentes, quod et ipsi conspirabitis nobis, tanquam una nobiscum virtute sitis orationibus simul adnitentes; magis autem uniti, nobis et Spiritui sancto præsentes, iisdem nobiscum consentientes et definientes, et ea quæ visa sunt recta roborantes cum consensu sancti Spiritus consignabitis. Sunt autem præfiniti canones ecclesiastici hi qui infra sunt scripti.

« Ἡ ἁγία καὶ εἰρηνικωτάτη (39) σύνοδος, ἡ ὑπὸ « τοῦ Θεοῦ συγκροτηθεῖσα ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐξ « ἐπαρχίας Συρίας Κοίλης, Φοινίκης, Παλαιστίνης, « Ἀραβίας, Μεσοποταμίας, Κιλικίας, Ἰσαυρίας· « τοῖς κατ' ἐπαρχίαν ὁμοψύχοις καὶ ἁγίοις συλλειτουργοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν. »

Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐπισκεψαμένη τὴν Ἀντιοχέων ἁγίαν Ἐκκλησίαν, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνάπτουσα μετὰ ὁμονοίας καὶ συμφωνίας καὶ πνεύματος εἰρηνικοῦ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα κατώρθωσεν, ἐν πᾶσι δὲ καὶ τοῦτο κατορθοῖ ἐξ ὑποβολῆς τοῦ ἁγίου καὶ εἰρηνικοῦ Πνεύματος. Ἃ γὰρ καλῶς ἔχειν ἔδοξεν μετὰ πλείονος σκέψεως καὶ ἐπικρίσεως ὁμοῦ πάντων ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὸ αὐτὸ συγκροτηθέντων ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἐπὶ τὴν ὑμετέραν γνῶσιν ἀνηνέγκαμεν, πιστεύσαντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι καὶ τῷ τῆς εἰρήνης ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτι καὶ αὐτοὶ συμπνεύσετε, ὡς ἂν δυνάμει συνόντες ἡμῖν, καὶ ταῖς εὐχαῖς συνεργοῦντες, μᾶλλον δὲ ἡνωμένοι, ἡμῖν καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι συμπαρόντες, τὰ αὐτά τε ἡμῖν συμφωνήσαντες καὶ ὁρισάμενοι, καὶ τὰ ὀρθῶς δόξαντα ἐπισφραγιζόμενοι καὶ βεβαιοῦντες τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συμφωνίᾳ. Εἰσὶ δὲ οἱ ὁρισθέντες ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες οἱ ὑποτεταγμένοι.

430 CANON I.

« Omnes qui audent dissolvere decretum sanctæ et « magnæ synodi, quæ Nicææ coacta est in præ« sentia pietatis religiosissimi imperatoris Con- C « stantini, de sancto festo salutiferi Paschatis, « esse excommunicatos et Ecclesia ejectos sta« tuimus, si adversus ea quæ recte decreta sunt, « contentiosius insistere perrexerint. Et hæc « quidem de laicis dicta sint. Si quis autem « eorum qui præsunt Ecclesiæ episcopus, vel « presbyter, vel diaconus, audebit post hoc de« cretum, ad populorum subversionem et Ec« clesiarum perturbationem, seorsum agere et « Pascha cum Judæis peragere; sancta synodus « eum abhinc alienum esse ab Ecclesia judica« vit, ut qui non sibi solum peccati, sed et mul« tis exitii et subversionis causa fuerit: et non

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Πάντας τοὺς τολμῶντας παραλύειν τὸν ὅρον τῆς « ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγ« κροτηθείσης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς εὐσεβείας τοῦ « θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς « ἁγίας ἑορτῆς τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀκοινω« νήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς Ἐκκλησίας, « εἰ ἐπιμένοιεν φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς « τὰ καλῶς δεδογμένα. Καὶ ταῦτα εἰρήσθω περὶ « τῶν λαϊκῶν. Εἰ δέ τις τῶν προεστώτων τῆς « Ἐκκλησίας, ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διά« κονος, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τολμήσειεν ἐπὶ « διαστροφῇ τῶν λαῶν καὶ ταραχῇ τῶν ἐκκλη« σιῶν ἰδιάζειν, καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτε« λεῖν τὸ Πάσχα, τοῦτον ἡ ἁγία σύνοδος ἐντεῦθεν « ἤδη ἀλλότριον ἔκρινε τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οὐ « μόνον ἑαυτῷ ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς δια-

Guill. Beveregii notæ.

tiam *Aureum Dominicum*, nominatum. Hinc Athanasius hanc synodum indictam ait: Προφάσει τῶν λεγομένων ἐγκαινίων. Athan. de Syn. Arim. etc. tom. I, p. 891. Socrates etiam coactam scribit: Προφάσει μὲν ἐγκαινίων τῆς ἐκκλησίας, ἣν ὁ πατὴρ μὲν τῶν Αὐγούστων κατασκευάζειν ἤρξατο· μετὰ τελευτὴν δὲ αὐτοῦ ὁ υἱὸς Κωνστάντιος δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως συνετέλεσεν. Socrat. *Hist. Eccl.* lib. II, cap. 8. Et paulo post eumdem annum post Constantini obitum huic celebrandæ synodo assignat, quem Balsamon et Zonaras in præsenti loco, Συγκροτεῖται οὖν, inquit, αὕτη ἡ σύνοδος ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ παρουσίᾳ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἐν ὑπατίᾳ Μαρκέλλου καὶ Προβίνου. Ἦν δὲ πέμπτον ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ τῶν Αὐγούστων πατρὸς Κωνσταντίνου. S. ib. Ubi etiam, ut videre est, hanc synodum Marcello et Probino Coss. habitum D asserit; rectius sanctus Athanasius, Marcellino et Probino Coss.; dicit enim: Ἦσαν δὲ οἱ συνελθόντες ἐν τοῖς ἐγκαινίοις ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα ὑπατεία Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδικτιῶνος ιδ', ἐκεῖ ὄντος Κωνσταντίου τοῦ ἀσεβεστάτου. Athan. t. I, pag. 891 edit. Paris. 1627. Ex consulibus et indictione hic commemorata constat hunc annum fuisse a Christi nativitate 341, quo celebratum est Antiochenum hoc concilium. Cui Athanasius loco citato episcopos nonaginta interfuisse tradit: sed Hilarius libro de Synodis nonaginta septem ibi convenisse scribit; cui etiam Sozomenus suffragatur, *Hist. Eccl.* lib. III, cap. 5.

(39) *Ἡ ἁγία καὶ εἰρηνικωτάτη*. Hæc synodi epistola in nullis Balsamonis, sed in omnibus Zonaræ codicibus exstat, præterquam in Amerbachiano, ubi tota desideratur.

« φθορᾶς (40) καὶ διαστροφῆς αἴτιον γινόμενον· A « καὶ οὐ μόνον τοὺς τοιούτους καθαιρεῖ τῆς « λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμῶντας τούτοις « κοινωνεῖν μετὰ τὴν καθαίρεσιν. Τοὺς δὲ καθαι- « ρεθέντας ἀποστερεῖσθαι καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς, « ἧς ὁ ἅγιος κανὼν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερατεῖον « μετείληφεν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Πάσχα, πότε ὀφείλει γίνεσθαι, ἱκανῶς διελήφθη ἐν τῷ ζ' ἀποστολικῷ κανόνι· καὶ ἀνάγνωθι τοῦτόν σε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφέντα. Οἱ δὲ τῆς παρούσης συνόδου ἅγιοι Πατέρες λέγουσι τὰ περὶ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς ὁρισθῆναι παρὰ τῆς πρώτης συνόδου. Ἐν γοῦν τοῖς κανόσι τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων τοῦτο οὐχ εὕρηται· εἰς δὲ τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης συνόδου εὑρίσκεται. Τοὺς τοίνυν τολμῶντας τὰ οὕτω διορισθέντα περὶ B τοῦ Πάσχα καταλύειν, καὶ μετὰ Ἰουδαίων ἑορτάζειν, λαϊκοὺς μὲν ὄντας καὶ μὴ ἑτοίμους εὐσυνθετοῦντας πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ φιλονεικοῦντας, διορίζονται ἀκοινωνησίας παντελῶς ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι· ἱερωμένους δὲ καθαιρεῖσθαι· καὶ οὐ μόνους τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτοῖς μετὰ τὴν καθαίρεσιν. Καὶ τούτους δὲ κἀκείνους, σὺν τῇ ἀλειτουργησίᾳ καὶ τῆς ἔξωθεν τοῦ βήματος ἀνηκούσης αὐτοῖς κανονικῆς τιμῆς ὡς ἱερωμένους ἀπαλλοτριοῦσιν. Οὔτε γὰρ καθέδρας οὔτε κλήσεως ἀξιωθήσονται, οὔτε μὴν ἑτέρου προνομίου ἱερατικοῦ. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τούτου ὅτι, εἰ μή ἐστι τοιοῦτον μέγα τὸ ἔγκλημα, δι' ὃ τις καθῃρέθη, ἀλλὰ ἐλαφρὸν (τυχὸν ἐγάμησε μετὰ τὴν C χειροτονίαν), ἐνεργήσει τὰ ἔξω τοῦ βήματος· ἕξει δὲ καὶ τὴν ἔξω τιμήν. Ἀνάγνωθι καὶ κανόνα θ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ τῆς ς' συνόδου κανόνας κα' καὶ κς'.

ΖΩΝΑΡ. Φασὶν οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοὺς τῆς πρώτης συνόδου ἁγίους Πατέρας ὅρον ἐκθέσθαι περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὃς ἐν τοῖς παρ' ἐκείνων συντεθειμένοις κανόσιν οὐχ εὕρηται· καὶ τοῦτο παρὰ πάντων φυλάττεσθαι ἀπαιτοῦσιν, ἢ ἀκοινωνήτους εἶναι καὶ ἀποβλήτους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς μὴ τὸν ὅρον ἐκεῖνον τηροῦντας λαϊκούς. Εἰ δὲ ἱερωμένοι εἶεν οἱ τῷ ὅρῳ ἐκείνῳ ἐναντιούμενοι, καὶ μετὰ Ἰουδαίων τελεῖν τὸ Πάσχα διδάσκοιεν, καθαιρεῖσθαι αὐτούς, καὶ τοὺς κοινωνεῖν τολμῶντας αὐτοῖς μετὰ τὴν καθαίρεσιν διατάττονται, καὶ μηδὲ τιμῆς ἱερα- C τικῆς τῆς ἔξωθεν μετέχειν αὐτούς· ὥστε, κἂν τῆς ἱερουργίας κωλύωνται, καθέδρας τέως καὶ κλήσεως ἐπισκόπων ἢ ἱερέων ἀπολαύειν. Καὶ ὁ ἕβδομος δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τοὺς μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα ἑορτάζοντας καθαιρεῖσθαι κελεύει. Ἐν μὲν οὖν τοῖς κανόσι τῆς πρώτης συνόδου οὐδέν τι περὶ τοῦ Πάσχα εὕρηται ὁρισθέν· εἰ δ' ἐκτὸς τῶν κανόνων τι ᾠκονόμηται ἀγνοῶ, πρακτικὸν τῆς συνόδου ἐκείνης μὴ ἔχων.

« solum eos a ministerio deponit, sed et illos, « qui audent iis post depositionem communi- « care. Depositos autem etiam externo honore « privari, cujus sanctus canon et Dei sacerdo- « tium fuit particeps. »

BALS. De festo sanctæ Paschæ, quando debet fieri satis tractatum est in septimo canone apostolico; et lege eum, et quæ in ipsum scripta sunt. Præsentis autem synodi sancti Patres dicunt de hoc festo a prima synodo fuisse definitum. Atque hoc in canonibus Patrum Nicænæ synodi non inventum est; sed in actis primæ synodi invenitur. Eos ergo qui audent, quæ de Pascha sic definita sunt, solvere et cum Judæis festum agere, si sint quidem laici, et ad ecclesiasticam traditionem non facile redigantur, sed contentiose resistant, decernunt absolute excommunicationis pœnis subjici; eos vero, qui sunt sacrati, deponi: et non solum ipsos, sed et eos qui illis post depositionem communicant. Quin etiam iis ipsis, una cum sacrorum celebrandorum privatione, honorem quoque canonicum, qui ad illos, utpote sacratos, extra sacrum tribunal pertinet, adimunt. Neque enim cathedræ, neque vocationis honore digni habebuntur: sed nec alio sacerdotali privilegio. Nota ergo ex hoc, quod si non est magnum crimen propter quod quispiam est depositus, sed leve (forte duxit uxorem post depositionem), ea quæ sunt extra tribunal peraget: et externum etiam honorem habebit. Lege et canonem 9 Neocæsariensis synodi, et sextæ synodi canones 21 et 26.

ZONAR. Decretum a sanctis Patribus in prima synodo congregatis, quod tamen inter canones ejus synodi non exstat, de Paschæ solemni die editum fuisse, hujus synodi auctores asserunt; idque ab omnibus servari, quique ei non obtemperaverint, si quidem laici sint, communione privari et ab Ecclesia exterminari jubent. Quod si sacro ordini constitutionis illius violatores adscripti fuerint, iique cum Judæis diem Paschatis celebrandum esse doceant, depositione ipsos, et qui iisdem post depositionem communicare ausi fuerint, multari volunt; ac ne externum quidem sacerdotii honorem, ut cum a sacrorum celebratione arceantur, tamen cathedræ prærogativam episcopique aut sacerdotis appellationem retineant, hominibus concedi patiuntur. Ac ii quidem, qui cum Judæis Paschæ diem agunt, septimo quoque sanctorum apostolorum canone deponi jubentur. Porro inter canones primæ synodi nihil quidquam de Paschate decretum invenitur: an vero extra canones aliquid ejusmodi constitutum sit, cum illius concilii apud me Acta non exstent, haud facile dixerim.

Guill. Beveregii notæ.

(40) Ἀλλὰ καὶ πολλοῖς διαφθορᾶς. Sic omnes legunt codices præter Amerbachianum, qui legit, ἀλλὰ καὶ πολλῆς διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς αἴτιον γινόμενον.

ARIST. « Qui legibus sancitam Paschæ traditionem « immutare molitur, si quidem laicus sit, qui « hoc agit, excommunicetur : sin clericus, ab « Ecclesia arceatur. »

Dicitur et in septimo apostolico canone quod presbyter qui cum Judæis Pascha celebrat, deponitur. Idem itaque et hæc præsens canon statuit; quod si quis laicus legitimam **431** Paschalis traditionem transgrediens, illud cum Judæis vel per seipsum privatim alio tempore celebrat, excommunicatus erit et Ecclesia ejectus. Si clericus autem sit qui hoc facit, deponetur ; privabitur autem et cathedræ honore, ut et quotquot e clericis tali post depositionem simul communicaverint.

CANON II.

« Omnes qui in ecclesiam ingrediuntur, et sacras « Scripturas audiunt, orationi autem cum populo « non communicant, vel sanctam Eucharistiæ « participationem, propter aliquam insolentiam « aversantur : eos ab ecclesia expelli, donec postquam confessi fuerint, fructusque pœnitentiæ « ostenderint et imploraverint veniam, assequi « possint : non licere autem communicare cum « excommunicatis, neque in domibus convenientes « cum iis orare qui precibus Ecclesiæ non com« municant, neque in alia ecclesia recipi, qui in « alia ecclesia non conveniunt. Si quem autem « ex episcopis vel presbyteris vel diaconis, vel « quem ex canone excommunicatis communicare « apparuerit ; eum quoque esse excommunicatum, « ut qui canonem Ecclesiæ confundat. »

BALS. In octavo et nono canone apostolico expositum est, quinam sunt qui orationem non exspectant et participationem, et quomodo puniuntur : similiter et in decimo canone, de iis qui excommunicatis communicant. Consequenter ergo præsens quoque canon decernit, ut ii segregentur, qui in ecclesiam ingrediuntur, et orationem non exspectant, vel se ad sanctam participationem non convertunt, propter insolentiam ; et sint ejecti, donec

A ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὴν ἔνθεσμον τοῦ Πάσχα παράδοσιν « διαμεῖψαι πειρώμενος, λαϊκὸς μὲν τελῶν, ἀπό« βλητος, κληρικὸς δὲ, ἀνεκκλησίαστος. »

Εἴρηται καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἀποστολικῷ κανόνι ὡς ὁ μετὰ Ἰουδαίων τελῶν τὸ Πάσχα πρεσβύτερος καθαιρεῖται. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διαλαμβάνει, ὡς, εἴ τις τῶν λαϊκῶν, παραβαίνων τὴν ἔννομον τοῦ Πάσχα παράδοσιν, μετὰ Ἰουδαίων τοῦτο ἢ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἰδιαζόντως ἐν ἑτέρῳ καιρῷ τελεῖ, ἀκοινώνητος ἔσται, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπόβλητος. Εἰ δὲ κληρικός ἐστιν ὁ τοῦτο ποιῶν, καθαιρεθήσεται· ἀποστερηθήσεται δὲ καὶ τῆς ἐν τῇ καθέδρᾳ τιμῆς, καὶ ὅσοι τούτῳ των κληρικῶν μετὰ τὴν καθαίρεσιν συγκοινωνήσουσι.

B

ΚΑΝΩΝ. Β'.

« Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῶν « ἱερῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ « εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφομένους τὴν « ἁγίαν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατά τινα « ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκ« κλησίας, ἕως ἂν, ἐξομολογησάμενοι καὶ δείξαντες « καρποὺς μετανοίας, καὶ παρακαλέσαντες, τυχεῖν « δυνηθῶσι συγγνώμης· μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν « τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόν« τας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ συνευ« χομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι « τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ « δὲ φανείη τις τῶν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων C « ἢ διακόνων, ἤ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινω« νήτοις κοινωνῶν, καὶ τοῦτον ἀκοινώνητον εἶναι, « ὡς ἂν συγχέοντα τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλη« σίας (41). »

(42) ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ η' καὶ θ' ἀποστολικῷ κανόνι ἡρμηνεύθη τίνες εἰσὶν οἱ μὴ παραμένοντες τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, καὶ πῶς κολάζονται· ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ι' κανόνι περὶ τῶν κοινωνούντων τοῖς ἀκοινωνήτοις. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται ἀφορίζεσθαι τοὺς εἰσερχομένους εἰς ἐκκλησίαν, καὶ μὴ ἐπιμένοντας τῇ εὐχῇ μηδὲ ἐπιστρεφομένους τῆς ἁγίας μεταλήψεως κατά τινα ἀταξίαν· καὶ εἶναι τούτους ἀποβλήτους μέχρις ἂν

Guill. Beveregii notæ.

(41) *Τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας*. Ad vocem κανόνα in margine codicis Amerbachiani annotatur, τὸν τύπον, δηλαδὴ καὶ τὴν τάξιν, ut vox κανὼν hoc in loco *typum et ordinem Ecclesiæ denotet*.

(42) In codice Ætoniensi hæc altera est Balsamonis interpretatio; quippe quam alia ibi præcedit, his verbis concepta, Διὰ τὴν ἀπειλὴν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, τοῦ η' καὶ τοῦ θ', ἀλλὰ καὶ τοῦ παρόντος, ἐπενοήθη, ὡς ἔοικε, ἡ τοῦ Ἀντιδώρου διάδοσις, ὥστε πᾶσαν ἀνάγκην ἔχειν καὶ αὐτοὺς, τοὺς μὴ δυναμένους μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, προσκαρτερεῖν μέχρι τέλους τῆς θείας ἱερουργίας, καὶ ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς λαμβάνειν αὐτὸ εἰς ἁγιασμόν. *Propter minas apostolicorum canonum 8 et 9, atque etiam præsentis, excogitata est, ut videtur, Antidori distributio, ut necesse omnino haberent etiam ii, qui sanctorum et vivificorum mysteriorum participes esse non possunt,* D *usque ad finem divinæ sacrorum celebrationis perseverare, et ex manu sacerdotali sanctificationem accipere.* Cum hæc autem fere totidem verbis in Balsamonis interpretatione occurrant, ex margine in textum irrepsisse videntur. Ubi insuper observes, quod ab hisce verbis inceptis usque ad finem hujus interpretationis omnia ex ms. Bodleiano nunc primum edimus : nisi quod hæc ipsa in Parisiensi editione habeantur eodem modo, quo in codice Ætoniensi, lecta. Verum neque ea nec quæ sequuntur in Amerbachiano ms. exstant. Horum autem loco in latina Herveti versione hæc habentur, *Nota autem quæ in præsenti canone et nono sanctorum apostolorum scripta sunt de iis, qui non permanent in ecclesiastica oratione seu dimissione; et dic hæc definita esse de sacra celebratione, non de vespertina et matutina laudatione. Canon enim in his locum non habet.*

ἀξίαν μετάνοιαν μετὰ ἐξομολογήσεως ἐπιδείξωνται. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς ἦν, τοῖς οὕτως ἀφορισθεῖσι συγκοινωνεῖν τινας, ἤγουν συνεύχεσθαι, οὐχὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφ' ἧς ἐξεβλήθησαν, ἀλλ' ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ, ἢ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, καὶ λέγειν ἀνεπιτίμητον εἶναι τοῦτο, ὡς τοῦ ἀφορισθέντος ἀπὸ μιᾶς ἐκκλησίας δῆθεν διωχθέντος, τῆς ὑπὸ τὰ δίκαια οὔσης τοῦ ἀφορίσαντος, φησὶν ὁ κανὼν μίαν ἐκκλησίαν εἶναι τοὺς ὁπουδήποτε ὄντας εὐκτηρίους οἴκους καὶ ναούς. Καὶ οὐκ ὀφείλουσί τινες κληρικοὶ μετὰ τοῦ ἀφορισθέντος συνεύχεσθαι, κἂν ἀπὸ ἑτέρας ὦσιν ἐνορίας· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντας τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ τῆς ἀκοινωνησίας καθυποβάλλεσθαι. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τοῖς ῥηθεῖσιν ἀποστολικοῖς κανόσι γραφέντα, καὶ κατ' ἐκεῖνα νόει καὶ τὸν παρόντα κανόνα, καὶ εἰπὲ
B ὅτι οὐ λογισθήσονται ἀποστρεφόμενοι τὴν ἁγίαν μετάληψιν οἱ μυσαττόμενοι αὐτὴν, ἢ, ὥς τινες εἶπον, οἱ δι' εὐλάβειαν καὶ ταπεινοφροσύνην ἀποφεύγοντες ταύτην (οἱ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀφορισθήσονται, ἀλλὰ καὶ ἀποκηρυχθήσονται ὡς αἱρετικοί· οἱ δὲ συγγνώμης ἀξιωθήσονται διὰ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν εἰς τὰ ἅγια ἀξίαν φειδώ) ἀλλ' ἐκεῖνοι οἵτινες ἀπὸ καταφρονήσεως καὶ ἀλαζονείας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξέρχονται πρὸ τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἀσυντάκτως, καὶ οὐ καρτεροῦσιν ἰδεῖν τὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων θείαν μετάληψιν. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος ἀκοινωνήτους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς ἱερωμένους τοὺς συνευχομένους τοῖς ἀκοινωνήτοις, μὴ εἴπῃς ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἀνευθύνους εἶναι τοὺς λαϊκοὺς παρὰ τὸν κανόνα ποιοῦντας. Καὶ οὗτοι γὰρ
C ἀφορισθήσονται κατὰ τὸν ι' ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν μὴ διαστέλλοντα κληρικοὺς καὶ λαϊκούς. Ζήτει καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Διὰ τὴν ἀπειλὴν, ὡς ἔοικε, τοῦ η' καν. καὶ θ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔτι καὶ τοῦ παρόντος ἐπενοήθη, ὡς ἔοικεν, ἡ τοῦ ἀντιδώρου διάδοσις, ὥστε καρτερεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτοὺς τοὺς μὴ δυναμένους μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων μυστηρίων μέχρι τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἀπολύσεως· ἵνα λάβωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερατεύσαντος τὴν εὐλογίαν τοῦ ἡγιασμένου κλάσματος. Ἐπὶ τῆς λειτουργίας δὲ καὶ μόνης νόει διορίζεσθαι ταῦτα τοὺς ῥηθέντας κανόνας· οὐ μὴν ἐπὶ τῶν ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν. Ἐπεὶ δὲ λέγουσί τινες, Καὶ διὰ τί ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τὴν ἁγίαν Κυριακὴν προκύπτων ἀπὸ τοῦ
D στασιδίου αὐτοῦ οὐ καρτερεῖ μέχρι τῆς ἀπολύσεως τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὑποχωρεῖ; λέγομεν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι κυρίως ἡ θεία λειτουργία μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν γίνεται. Ἐπεὶ γὰρ ἅπαντα τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ψάλλομεν εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰσὶν ἢ ἀπὸ τῆς Νέας· μετὰ τὴν ἀναρξιν γὰρ αὐτίκα ψαλμοὶ στιχολογοῦνται μέχρι τῆς τοῦ Ἀποστόλου ἀναγνώσεως, οἵτινες τῆς Παλαιᾶς εἰσι Διαθήκης. Μετὰ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἄρχεται ἡ τελετὴ τῆς λειτουργίας τῆς ὑπεραχράντου θυσίας· καλῶς ὁ πατριάρχης πρὸ ταύτης καὶ μετὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ὑποχωρεῖ, καὶ οὐ προσκρούει τοῖς κανόσιν. Ὥστε οὐδέ τις

A dignam cum confessione pœnitentiam ostenderint. Quia autem verisimile erat, iis, qui sic sunt segregati, communicare quosdam, seu una cum eis orare; non in ecclesia, ex qua ejecti sunt, sed in privato domus oratorio, vel in alia ecclesia, et dicere ob hoc pœnam in se non cadere, eo quod segregatus sit ab una ecclesia ejectus, in qua jus habet is qui eum segregavit: dicit canon unam esse ecclesiam, oratoria et templa, ubicunque sunt, nec debent ulli clerici cum eo, qui est segregatus, orare, etiamsi sint ex alia regione: ii autem, qui præter hæc faciunt eidem excommunicationis pœnæ subjiciuntur. Et hæc quidem dicit canon. Tu autem lege quæ in dictis apostolicis canonibus scripta sunt, et secundum illa præsentem quoque canonem intellige, et dic, quod ii non existimabuntur sacram participationem aversari, qui eam odio habent et abominantur; vel qui, ut nonnulli dicebant, propter pietatem et humilitatem eam fugiunt (illi enim non solum segregabuntur, sed etiam ut hæretici exterminabuntur; hi vero, propter pietatem et condignam sacramentorum reverentiam venia digni habebuntur); sed illi, qui præ contemptu et arrogantia ex ecclesia ante sanctam participationem inordinate exeunt, nec sacram divinorum mysteriorum participationem intueri sustinent. Cum autem audis canonem dicentem, esse excommunicatos episcopos et reliquos sacris initiatos, qui una cum excommunicatis precantur; ne dixeris, argumento a contrario sumpto, laicos nulli esse pœnæ affines, qui præter canonem faciunt. Nam et ii segregabuntur secundum decimum canonem apostolicum, qui non distinguit clericos et laicos. Quære et nonum canonem Carthaginiensis synodi. Propter minas, ut verisimile est, canonum 8 et 9 sanctorum apostolorum et præsentis etiam, excogitata est, ut videtur, Antidori distributio; ut necesse haberent, etiam qui non possunt incruentorum sacrificiorum participes esse, usque ad preces et absolutionem perseverare; ut e manibus sacra peragentis sanctificati fragmenti benedictionem acciperent. De liturgia autem, eaque sola dictos canones hæc decrevisse intellige, non item de aliis ecclesiasticis officiis. Quoniam autem dicunt quidam, et quamobrem patriarcha **432** universalis sancta Dominica a loco ejus prodiens non perseverat usque ad liturgiæ absolutionem, sed post Evangelium recedit? hisce dicimus, quod divina liturgia post sancti Evangelii lectionem proprie celebratur. Quandoquidem enim in sanctis ecclesiis omnia canimus in Dei gloriam, sive e Veteri sint Testamento, sive e Novo; post principium enim protinus ordine recitantur psalmi, usque ad Apostoli lectionem, qui quidem sunt ex Veteri Testamento, post Evangelium autem incipit cæremonia celebrandi incruenti sacrificii: patriarcha ante hanc, et post sanctum Evangelium recte discedit, et canonem non transgreditur. Ut nec quis transgreditur, si post Evangelium vel ante Evangelium discedit; verum ob necessariam piamque causam, non ob vituperabilem.

προσκρούει, εἰ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἢ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποχωρεῖ, πλὴν διὰ ἀναγκαίαν καὶ εὐσεβῆ αἰτίαν, καὶ μὴ ἐπίψογον. A

ZONAR. Quæ hujus quoque synodi Patres decrevere, nono apostolico canone respondent. Illo namque quicunque fideles ecclesiam ingrediuntur, et Scripturas audiunt, tum precatione sanctaque communione nondum peractis discedunt, ut confusionis in ecclesia auctores segregari oportere decernitur. Hic igitur eodem modo Patres, quicunque ecclesiam adeuntes precationi haud assistunt, neque communicant, ex quadam perversitate ac licentia, hoc est, nulla justa causa interdicente, sed petulanter ac temere; eos extra ecclesiam expelli, hoc est, segregari atque extra fidelium cœtum eliminari jussere. Aversionem porro hoc loco Patres, non odium erga divinam communionem nuncupavere, quo impulsi quidam ab illa abstinent; sed quamdam ab ea fugam, a reverentia forlasse ac veluti ab animi demissione profectam. Qui namque ex odio et animi offensione sacram communionem aversarentur, eos non segregatione, sed omnino absoluta excommunicatione atque anathemate damnari oportuisset. Ex eo vero, quod segregationis mentio injecta est, illud quoque addidere, ut ne cuiquam cum iis, qui communione moti vel extra ecclesiam ejecti sunt, communicare, neque in privata domo cum iis precationi vacare, neque vero in alteram eos ecclesiam admitti liceat: qui vero ejusmodi homines ad precationis societatem aut in ecclesiam receperint, quippe canonis ecclesiastici turbatores, ipsos quoque communione privatos esse. Eadem decimo et undecimo sanctorum apostolorum canone constituta C fuerant; tricesimus tertius quoque Laodicenæ synodi canon hæreticos aut schismaticos ad precationis societatem admitti vetat.

ΖΩΝΑΡ. Ἀκολούθως τῷ ἀποστολικῷ ἐννάτῳ κανόνι οἱ τῆς παρούσης συνόδου Πατέρες διετάξαντο. Λέγει γὰρ ἐκεῖνος πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή. Καὶ οὗτοι τοίνυν τοὺς εἰσιόντας εἰς ἐκκλησίαν, καὶ μὴ προσμένοντας τῇ εὐχῇ, μηδὲ μεταλαμβάνοντας κατά τινα ἀταξίαν, ἤγουν οὐ δι' αἰτίαν εὔλογον, ἀλλ' ἀτάκτως καὶ ἀναιτίως, ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας διωρίσαντο, ἤγουν ἀφωρισμένους καὶ ἔξω τῆς συνάξεως τῶν πιστῶν. Ἀποστροφὴν δ' ἐνταῦθα οἱ Πατέρες οὐ τὸ μισεῖν τὴν θείαν μετάληψιν ὠνόμασαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέχεσθαι τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ τὸ ἀποφεύ- B γειν αὐτὴν δι' εὐλάβειαν τάχα, καὶ οἷον διὰ ταπεινοφροσύνην (43). Εἰ γὰρ ὡς μισοῦντες καὶ μυσαττόμενοι τὴν ἁγίαν μετάληψιν ἀπεστρέφοντο ταύτην, οὐκ ἂν ἀφορισμῷ, ἀλλ' ἀποκηρύξει τελείᾳ καὶ ἀναθέματι κατεδικάσθησαν ἄν. Ἐπεὶ δὲ ἀφορισμοῦ ἐμνήσθησαν, προσέθεντο καὶ τὸ μὴ ἐξεῖναί τινι κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις καὶ τοῖς ἀποβληθεῖσι τῆς ἐκκλησίας, μήτε ἐν οἴκῳ τινὰς συνεύχεσθαι, μήτε μὴν ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι· τοὺς δὲ τοῖς τοιούτοις συνευχομένους ἢ ὑποδεχομένους αὐτοὺς εἰς ἐκκλησίαν ἀκοινωνήτους κἀκείνους εἶναι, ὡς συγχέοντας τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὁ ι' καὶ ια' τῶν ἱερῶν ἀποστόλων κανὼν ἔφη, καὶ λγ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου φησὶν ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι.

ARIST. « Qui ecclesiam ingreditur, et sacras Scripturas attente audit, deinde despicit, et egreditur, et aversatur communionem, ejiciatur, usque dum pœnitentiæ fructum ostendens, veniam assequatur. Et qui cum excommunicato communicat, excommunicatus erit, et qui iis comprecatur, qui ecclesiæ non comprecantur, reus est, et qui eum suscipit qui ecclesiæ conventibus non interest, non est extra culpam. »

Ille etiam ecclesia est ejectus qui in oratione cum populo non communicat, sed ante absolutionem exit, ut divinam participationem contemnens et aversans, usque dum resipiscens, pœnitentiæ fructum ostenderit: sed ardenti animo pœnitentiam agens, admittitur. Qui eum autem qui ecclesiæ se non conjungit, nec cum fidelibus comprecatur, recipit, et privatim cum eo comprecatur, vel etiam in alia ecclesia, pœnis canonicis obnoxius erit. Quemadmodum et qui cum excommunicato communicat, erit excommunicatus.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ εἰς ἐκκλησίαν εἰσιὼν, καὶ προσέχων τῇ ἱερᾷ Γραφῇ, εἶτα περιφρονῶν, καὶ ἐξιὼν, καὶ ἀποστρεφόμενος τὴν μετάληψιν, ἀπόβλητος, ἕως ἂν, ἐπιδειξάμενος καρπὸν μετανοίας, συγγνωμονηθῇ. Καὶ ἀκοινωνήτῳ κοινωνῶν ἔσται ἀκοινώνητος· καὶ ὁ συνευχόμενος τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, ὑπεύθυνος· καὶ τὸν μὴ εἰς ἐκκλησίαν συναγόμενον ὁ ὑποδεχόμενος οὐκ ἀναίτιος. »

Ἀπόβλητος καὶ οὗτος τῆς ἐκκλησίας, ὁ μὴ συγκοινωνῶν τῷ λαῷ τῆς εὐχῆς, ἀλλ' ἐξερχόμενος πρὸ τῆς ἀπολύσεως· ὡς περιφρονῶν καὶ ἀποστρεφόμενος τὴν θείαν μετάληψιν, ἕως ἂν, μεταμεληθεὶς, καρπὸν μετανοίας ἐνδείξηται· μετανοήσας θερμῶς, πα- D ραδεχθήσεται. Ὁ δὲ τὸν εἰς ἐκκλησίαν μὴ συναγόμενον, καὶ συνευχόμενον τοῖς πιστοῖς παραδεξάμενος, καὶ κατ' οἴκους αὐτῷ συνευξάμενος, ἢ καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, τοῖς κανόσιν ὑπεύθυνος ἔσται· καθάπερ δὴ καὶ ὁ ἀκοινωνήτῳ κοινωνῶν ἔσται ἀκοινώνητος.

Guill. Beveregii notæ.

(43) *Καὶ οἷον διὰ ταπεινοφροσύνην*. Legendum cum codice Amerbachiano, καὶ τὸ ἐκκλίνειν τὴν κοινωνίαν οἷον διὰ ταπεινοφροσύνην, *Et declinationem a communione, velut ab animi demissione profectam.*

ΚΑΝΩΝ. Γʹ.

« Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τῶν τοῦ « ἱερατείου τις, καταλιπὼν τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, « εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, ἔπειτα παντελῶς μεταστὰς « διατρίβειν ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ πειρᾶται ἐπὶ πολλῷ « χρόνῳ, μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα καλοῦντι « τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἰδίῳ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν παρ« οικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ παραινοῦντι μὴ ὑπ« ακούει. Εἰ δὲ καὶ ἐπιμένοι τῇ ἀταξίᾳ, παντελῶς « αὐτὸν καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, ὡς μη« κέτι χώραν ἔχειν ἀποκαταστάσεως. Εἰ δὲ καθ« αιρεθέντα διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δέχοιτο ἕτερος « ἐπίσκοπος, κἀκεῖνον ἐπιτιμίας τυγχάνειν ὑπὸ « κοινῆς συνόδου, ὡς παραλύοντα τοὺς θεσμοὺς « τοὺς ἐκκλησιαστικούς. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν καταλιμπανόντων τὰς οἰκείας παροικίας καὶ εἰς ἑτέρας ἀπερχομένων ζήτει τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ιεʹ τῆς αʹ συνόδου κανόνα ιϛʹ καὶ τῆς δʹ κανόνα εʹ, καὶ μάθῃς ἐκ τῶν ἐν τούτοις γραφέντων καὶ τὰ τῷ παρόντι κανόνι διωρισμένα.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (44).

Ἐπειδὴ, τινῶν πρεσβυτέρων, διακόνων καὶ ὑποδιακόνων οἰκειοθελῶν, οὐκ ἐξ ἐπιτιμίου, ἐπὶ πολὺν χρόνον μὴ ἱερουργησάντων, πάλιν δὲ βουλομένων ἱερουργεῖν, καὶ κωλυομένων, συνεζητήθη πόσος νοηθήσεται χρόνος ὁ τὴν ἱερουργίαν ἀφαιρούμενος ἀπὸ τοῦ μὴ ἐνεργήσαντος ταύτην δι' ὅλου αὐτοῦ· Λέγω ὅτι πολὺς χρόνος ἀπὸ τοῦ νόμου ἡ τριετία ἐστίν. Εἰ γοῦν ἱερωμένος τις δι' ὅλης τριετίας οὐκ ἐνεργήσει, μήτε ἀπὸ νόσου, μήτε ὑπὸ αἰχμαλωσίας, ἢ ἄλλης τοιαύτης κωλυόμενος αἰτίας, οὐκέτι λειτουργῆσαι παραχωρηθήσεται· εἰ γὰρ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα καθαιρεῖται ὁ εἰς ἑτέραν παροικίαν διατρίβων ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἤγουν τριετίαν, ἴσως δὲ καὶ ἐνεργῶν ἐκεῖσε· πολλῷ πλέον οὐ παραχωρηθήσεται ἱερουργῆσαι ὁ τὴν οἰκείαν διακονίαν ἐπὶ τριετίαν ἀποστραφεὶς ἢ καὶ ἀναξιότητος ἑαυτὸν καταψηφισάμενος. Συνιστῶ δὲ τοῦτον καὶ ἀπὸ τοῦ γεγονότος σημειώματος κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς γʹ ἰνδικτ. ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ κυροῦ Νικολάου, λέγοντος ἐν μέρει ῥητῶς ταῦτα πλὴν κοινῶς ὥρισται παρὰ πάντων τῶν ἐν πάσαις ταῖς ἑβδομάσιν ὑπηρετουμένων ἱερέων τε καὶ διακόνων περὶ μὲν τῶν ἐν βαθμῷ ὃ καὶ πάλαι διώρισται· περὶ δὲ τῶν περισσῶν, τὸν μέλλοντα τῆς πόλεως ἐκδημεῖν κατά τινα χρείαν συνταξάμενον τῷ ἀρχιδιακόνῳ καὶ τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ ἑβδομάδι τὴν ἀποδημίαν στέλλεσθαι, ἐφ' ἓξ μὲν μῆνας· οὐδὲ σούπερον ἀντ' αὐτοῦ ἐνιστῶντα, μετὰ δὲ τούτοις ἕως πέρατος τριετίας ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ δουλείᾳ ὑποβάλλοντα, ἵνα ἡ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν διακονία αὐτῷ ἀναπληροῦται διὰ τοῦ ἀντισήκου. Εἶτα εἰ μὴ δι' ὅλης τριετίας ἐπανέλθῃ, πόῤῥω τοῦ καθίστασθαι, καὶ ἐκπτώ-

CANON III.

« Si quis presbyter, vel diaconus, vel quis omnino « ex sacerdotali ordine, relicta sua parœcia, in « aliam abierit; deinde omnino commigrans, in « alia parœcia longo tempore versari conatur, ne « amplius celebret; maxime si proprio vocanti « episcopo, ut in suam parœciam redeat, exhor« tantique, non pareat. Si autem in insolentia « perseverat, is **433** omnino a sacro ministerio « deponatur, ut nec amplius redeundi locum in« veniat. Si autem eum, qui propter hanc causam « depositus est, alius episcopus receperit; ille « quoque a communi synodo puniatur, ut qui « ritus ecclesiasticos dissolvat. »

BALS. De iis, qui suas parœcias relinquunt, et in alias recedunt, quære canonem sanctorum apostolorum 15, primæ synodi canonem 16 et quartæ canonem 5, et disces ex iis quæ illic scripta sunt, etiam ea quæ hoc canone constituta fuere.

Altera interpretatio.

Quoniam nonnulli presbyteri, diaconi et hypodiaconi, qui sua sponte, et non ob pœnam iis impositam, sacra aliquandiu non celebrant, rursus sacra peragere volentes prohibiti sunt; quæsitum est quantum sit tempus, quod sacrorum celebrationem ei adimit, qui eam non omnino exercuit. Dico quod multum tempus ex lege est triennium. Si ergo sacerdos quispiam toto triennio non celebrat, non morbo, nec captivitate, nec alia ejusmodi causa impeditus; non amplius celebrare sinetur. Si enim, ut vult hic præsens canon, deponitur, qui longo tempore, triennio scilicet, in aliena parœcia versatur, licet etiam fortassis illic celebret, multo magis qui suum ministerium per triennium averterit, vel se etiam indignitatis condemnaverit, celebrare non sinetur. Hoc autem probo et ex edicto facto mense Martio indict. 3, tempore sancti patriarchæ domini Nicolai, quod sic præcise dicit; sed communiter definitum est de omnibus qui in omnibus septimanis deserviunt, sacerdotibus et diaconis, de iis quidem qui sunt in gradu, quod et olim definitum fuit. De superfluis autem, eum, qui a magna urbe peregre profecturus est, aliquam causam necessariam significantem archidiacono, et iis qui in hebdomade primas gerunt, peregre proficisci ad sex menses; nec alium superum quidem loco suo subsistentem, postea autem ad finem usque triennii, alterum pro se servitio subjicientem, ut ecclesiæ ministerium ei suppleatur per substitutum. Deinde si post integrum triennium non redierit, procul constituatur, et ab hebdomade omnino excidat, nihil eum juvante substituti datione vel resti-

Guill. Beveregii notæ.

(44) Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hanc alteram Balsamonis interpretationem ms. nostro Bodleiano debemus. Verum Gentianus Hervetus eam tanquam appendicem ad priorem interpretationem ex codice Tiliano Latine vertit: sed in ms. Amerbachiano tota desideratur.

tutionis spem præbere valente. Si autem sunt etiam quidam in urbe imperiali, in hebdomadis ministeriis vacare non sinuntur, nec a proprio officio recedere; et si non ad sex usque menses ad ministerium redierint, extruduntur, nullum alium quem accusent præter seipsos habentes; quod præsentes sex menses dormierint et socordiæ se dederint, nullam ecclesiæ curam gerentes.

A σειν παντάπασι τῆς ἑβδομάδος, μηδ' ὁτιοῦν αὐτῷ συμβαλλομένης τῆς τοῦ ἀντιστοίχου δόσεως ἢ ἐλπίδα, ἀποκαταστάσεως δυναμένης παρέχειν. Εἰ δὲ καὶ τῇ βασιλευούσῃ ἐπιδημοῦντές τινες, ταῖς διακονίαις τῆς ἑβδομάδος μὴ πάνυ τῆς οἰκείας δουλείας ἀφίστασθαι· καὶ εἰ μὲν ἕως μηνῶν ὅλων ἓξ μὴ διανασταῖεν πρὸς ὑπηρεσίαν, ἐξωθεῖσθαι· μηδένα ἄλλον, ἀλλ' ἑαυτοὺς αἰτιᾶσθαι ἔχοντας· ὅτι παρόντες μῆνας ὅλους ἓξ ὕπνωσαν, καὶ ἐῤῥᾳθύμησαν μὴ προσχόντες τῇ ἐκκλησίᾳ.

ZONAR. In hanc sententiam multi canones editi sunt. Nam et sanctorum apostolorum decimo quinto eadem, et Nicænæ primæ synodi decimo sexto, valde his affinia, constituta sunt; et canones ante id tempus editi quinto quartæ synodi canone confirmati fuere. Quapropter ex iis, quæ in illos canones scripsimus, hujus quoque explicationi satisfactum putamus.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πολλοὶ κανόνες ἐξεφωνήθησαν. Ὅ τε γὰρ ιε' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰ αὐτὰ προεψηφίσατο, ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τε πρώτης συνόδου ις' κανὼν τὰ ὅμοια ἀπεφήνατο, καὶ ὁ ε' κανὼν τῆς δ' συνόδου τοὺς ἤδη τεθέντας B κανόνας ἐπεβεβαίωσε. Τὰ γοῦν ἐν ἐκείνοις γραφέντα ἀρκοῦσιν εἰς ἐξήγησιν καὶ τοῦ παρόντος κανόνος.

ARIST. « Si quis clericus, sua parochia relicta, ad aliam abierit, deinde illinc commigrans, in alia longo tempore versetur, ne amplius sacra peragat; præsertim si a proprio vocatus episcopo non regrediatur. Si vero in insolentia perseveret, deponatur, nec ullam postea redeundi potestatem habeat. Et si quis episcopus sic depositum susceperit, a communi synodo puniatur, ut leges dissolvens ecclesiasticas. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις κληρικὸς, καταλιπὼν τὴν ἰδίαν παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθοι, εἶτ' ἐκεῖθεν μεταστὰς, ἐν ἄλλῃ ἐπὶ μακρὸν διατρίβοι, μηκέτι λειτουργείτω· μάλιστα εἰ, καλούμενος παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, μὴ ἐπανέλθοι. Εἰ δὲ ἐπιμένοι τῇ ἀταξίᾳ, καθαιρείσθω, μηκέτι ἔχων ἀποκατάστασιν. Καὶ εἴ τις ἐπίσκοπος δέχεται τὸν οὕτω καθῃρημένον, ἐπιτιμάσθω παρὰ κοινῆς συνόδου, ὡς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς παραλύων θεσμούς. »

Eadem quæ decimus quintus canon apostolicus et hic canon jubet, neminem videlicet presbyterorum aut diaconorum aut aliorum omnino qui in sacerdotali sunt catalogo suam relinquentem parœciam et ad alteram proficiscentem, et multum in eo absumentem temporis sacra peragere: et præsertim si a proprio episcopo vocatus fuit et morem non gessit nec redire voluit. Eum autem qui in istiusmodi confusione permanet, deponi, nec spem restitutionis **434** habere. Sed et episcopum qui ita depositum ut clericum admittit, ut legum ecclesiasticarum transgressorem castigari mandat a communi synodo, quando omnium provinciæ episcoporum fit conventus ob ecclesiasticas incidentes controversias et quæstiones canonicas.

Τὰ αὐτὰ τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἀποστολικῷ κανόνι C καὶ ὁ οὗτος κανὼν διαγορεύει· τὸ μή τινα τῶν πρεσβυτέρων, ἢ τῶν διακόνων, ἢ ὅλως τῶν τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπελθόντα, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν αὐτῇ διατρίβοντα, λειτουργεῖν· καὶ μάλιστα εἰ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καλοῖτο, καὶ μὴ ὑπακούοιτο ὑποστρέψαι. Τὸν δὲ ἐπιμένοντα τῇ τοιαύτῃ ἀταξίᾳ, καὶ καθαιρεῖσθαι, μηδὲ ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως ἔχοντα. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπίσκοπον τὸν παραδεξάμενον, ὡς κληρικὸν, τὸν οὕτω καθῃρημένον ἐπιτιμᾶσθαι προστάττει παρὰ τῆς κοινῆς συνόδου, ὅτε συνέλευσις πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας διὰ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀμφιβολίας καὶ τὰ κανονικὰ ζητήματα γίνεται, ὡς παραβάτην τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν.

CANON IV.

« Si quis episcopus a synodo, vel presbyter aut

D

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος (45) ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς,

Guill. Beveregii notæ.

(45) *Εἴ τις ἐπίσκοπος*. Hic cum sequenti, sive quinto hujus concilii canone, a concilio Chalcedonensi in causa Carosi et Dorothei verbatim recitatur, sub nominibus octogesimi tertii et octogesimi quarti canonis, non hujus concilii, sed codicis e quo lectus est. Synodus enim dicebat, Οἱ θεῖοι τῶν Πατέρων κανόνες ἀναγινωσκέσθωσαν, καὶ ἐμφερέσθωσαν τοῖς ὑπομνήμασι. Deinde sequitur, Καὶ λαβὼν τὴν βίβλον Ἀέτιος ἀρχιδιάκονος καὶ πριμμικήριος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέγνω. Κανὼν πγ'· Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, ἢ πρεσβύτερος, etc, et recitato præsenti canone addit, Περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἀφοριζόντων. Κανὼν πδ'. Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, et deinceps. totidem verbis, quibus proximus huic canon concipitur. Concil. Chalced. Act. 4, p. 242, edit. Colon., an. 1618. Unde perspicuum redditur et indubitatum hos præsentis concilii canones in codicem canonum ab Aetio tunc temporis lectum relatos fuisse; qui quidem similis fuit codici canonum Ecclesiæ universæ, quem Christophorus Justellus edidit, quemque Dionysius Exiguus Latine vertit. Namque in utroque eorum, a concilio Nicæno incipiente, præsens sane octogesimus tertius, et sequens, octogesimus quartus, quemadmodum et in concilio Chalcedonensi, canon numeratur. Nisi quod Dionysius Exiguus quartum et quintum syn. Ancyr. canonem in unum conjungat. Quinetiam in Actione undecima ejusdem Chalcedonensis concilii, decimus sextus et decimus se-

« ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπι- A « σκόπου, τολμήσειέν τι πρᾶξαι τῆς λειτουργίας, « εἴτε ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν προάγουσαν συν- « ήθειαν, εἴτε ὁ πρεσβύτερος, εἴτε ὁ διάκονος, « μηκέτι ἐξὸν εἶναι αὐτῷ μηδ' ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ « ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως, μήτε ἀπολογίας χώραν « ἔχειν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ πάντας « ἀποβάλλεσθαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα, « εἰ μαθόντες τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τῶν προει- « ρημένων ἐξενεχθεῖσαν, τολμήσειαν αὐτοῖς κοι- « νωνεῖν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κη' ἀποστολικὸς κανὼν ἀποκηρύσσει τοὺς καθαιρεθέντας δικαίως, καὶ αὖθις τῆς προτέρας ἐνεργείας ἁπτομένους· ὁ δὲ παρὼν κανὼν φησι μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως ἢ δι' B ἐπικρίσεως ἑτέρας συνόδου· καὶ τοὺς κοινωνοῦντας τούτοις ἐν εἰδήσει ἀποβλήτους εἶναι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Δοκοῦσιν οὖν οἱ κανόνες μὴ ἐξισοῦσθαι. Οἶμαι δὲ συμφωνεῖν ἐν πᾶσιν αὐτούς. Διορίζονται γὰρ κατὰ δύο τόπους κολάζεσθαι τοὺς μετὰ ἐντελῆ καταδίκην ἱερατικόν τι ἐνεργοῦντας. Ὁ μὲν οὖν ἀποστολικὸς κανών φησι τοὺς δικαίως καθαιρεθέντας, ἤγουν μὴ ἔχοντας βοήθειαν ἐκκλήτου, καὶ ἐνεργήσαντας ἱερατικόν τι, ἀποκηρύσσεσθαι· ὁ δὲ παρὼν κανὼν παρομοίως ἐκείνῳ πρῶτον μὲν διορίζεται μὴ προσδέχεσθαι παρ' ἑτέρας συνόδου τοὺς ὑπὸ συνόδου τελείας καθαιρεθέντας, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τυχόν, καθ' ἧς οὐδὲ ἔκκλητός ἐστι· καὶ τοὺς δὶς ἐκκαλεσαμένους καὶ ἡττηθέντας καὶ μετὰ τὸ ἀπαγορευθῆναι αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκκλήτου C ἐνεργήσαντας ἱερατικόν τι. Εἶτα δι' ὧν φησιν ἐκβάλλεσθαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτοῖς, δοκεῖ λέγειν καὶ ἀποκηρύκτους ὀφείλειν γενέσθαι αὐτούς. Οὕτως ἑρμήνευσον τοὺς κανόνας, καὶ μὴ εἴπῃς τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ συνόδου καὶ ἔχοντα βοήθειαν ἐκκλήτου, ἐνεργοῦντα ἱερατικόν τι μετὰ τὴν καθαίρεσιν, ἀποκήρυκτόν τε εἶναι καὶ τὴν βοήθειαν ἐκκλήτου ἀπόλλειν, καθὼς τινες εἶπον. Ἐναντιωθήσῃ γὰρ κανόσι καὶ νόμοις διαφόροις, διοριζομένοις ἀκεραίαν ἔχειν τὸν κατακριθέντα τὴν οἰκείαν κατάστασιν, μέχρις ἂν καὶ τὰ τῆς ἐκκλήτου γυμνασθῶσιν· ἐξαιρέτως δὲ τῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι. Ζήτει τὸν ιγ' καὶ ιε' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνα δ' ἀναιροῦντα τούτους· καὶ βιβλίου D τῶν Βασιλικῶν γ' τίτλου α' κεφάλαιον με', οὗ ἡ ἀρχή, Εἴ τινες δὲ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι· καὶ μάθῃς πῶς καὶ παρὰ τίσι δικάζονται περὶ ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, καὶ πότε καὶ παρὰ τίσιν ἐκκαλοῦνται καταδικαζόμενοι.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἐπίσκοποι, ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορούμενοι, συνόδου δέονται δικαζούσης καὶ ἀποφαινομένης· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ καθεξῆς κληρικοί, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόποι-

« diaconus a proprio episcopo depositus, aliquid « de ministerio agere ausus fuerit; sive episco- « pus secundum præcedentem consuetudinem, « sive presbyter, sive diaconus, nullam amplius « spem restitutionis in alia synodo, neque defen- « sionis locum ei habere liceat. Sed et omnes, qui « ei communicant, ex Ecclesia ejiciantur, et « maxime si cum sententiam adversus prædictos « prolatam didicerint, eis communicare ausi fue- « rint. »

BALS. Vicesimus quidem octavus canon apostolicus abdicat eos, qui juste depositi fuerint, et rursus prius ministerium attingunt. Præsens autem canon dicit eos non habere spem restitutionis vel per judicium alterius synodi, et eos, qui illis scientes communicant, ex Ecclesia ejici. Videntur ergo canones non exæquari. Puto autem eos in omnibus convenire. Definiunt enim, ut duobus modis puniantur ii, qui post perfectam condemnationem aliquid sacerdotale exercent. Apostolicus itaque canon dicit eos, qui juste depositi fuerint, scilicet qui non habent appellationis auxilium, et aliquid sacerdotale exercent, abdicari. Præsens autem canon illi consimiliter, primum quidem decernit ab alia synodo non admitti eos, qui a perfecta synodo, Constantinopolitana, verbi gratia, depositi fuerint, adversus quam non est appellatio; nec eos etiam, qui bis appellaverunt, et victi sunt, et postquam appellationis auxilium eis denegatum fuerit, aliquid sacerdotale exercent. Deinde per id quod dicit, eos ex Ecclesia ejici, qui ipsis communicant, debere ipsos etiam abdicatos fieri dicere videtur. Sic interpretare canones; nec dixeris eum, qui est a synodo depositus, et habet auxilium appellationis, si post depositionem aliquid sacerdotale, exerceat esse abdicatum, et appellationis auxilium perdere, ut nonnulli dixerunt. Dices enim repugnantia et canonibus et diversis legibus, quæ statuunt, eos, qui sunt condemnati integrum et intactum statum habere, donec de appellatione cognitum fuerit: præcipue autem quarto canone Sardicensis synodi quem etiam lege. Quære etiam canones 13 et 15 præsentis synodi et Sardicensis synodi canonem 4 qui hos tollit; et libri III Basilicorum tit. 1, cap. 44 cujus principium est, Si autem aliqui sanctissimi episcopi: et scies, quomodo et a quibus de causis criminalibus judicantur episcopi et clerici; et quando et a quibus appellantur condemnati.

ZONAR. Episcopi quidem si accusentur, ipsorum causam a synodo examinari ac definiri oportet: de presbyteris vero, diaconis, aliisque inferioribus clericis proprio episcopo judicare ac sententiam

Guill. Beveregii notæ.

plimus præsentis synodi canon ex eodem codice leguntur, sub nomine nonagesimi quinti et nonagesimi sexti canonis; quo etiam ordine in supradictis codicibus etiamnum reperiuntur. Quod ad præsentem denique canonem spectat, is a concilio Aquisgranensi anno Domini 816, habito, ex versione Dionysiana citatur et renovatur.

ferre permissum est. Quod si injuste se damnatos A queruntur, a metropolitano synodoque provinciæ ex hujus synodi sexto canone et ex Sardicensis synodi canone tertio et quinto, lata ab episcopo sententia examinari debet. Exstat quoque de ea re decretum, lib. III, titulo 1, cap. 22 Basilicorum, cujus initium, Si qua vero inter reverendissimos ejusdem synodi episcopos controversia exorta sit. Hinc igitur sunt illa hujus canonis verba : Si quis episcopus a synodo depositus, etc. aliquam liturgiæ partem attingere ausus fuerit (liturgiæ nomine hoc loco, non sacrorum celebratio incruentique sacrificii oblatio solum, sed omnes præterea summi sacerdotii functiones intelliguntur. Proinde etiamsi a sacro faciendo abstineat, baptismum tamen ministret, aliave, quæ ex præcedente, hoc est, inveterata B antiqua **435** consuetudine, summi sacerdotis propria munia sunt) vel presbyter aut diaconus quamvis injuste se damnatum fuisse contendat audiri hominem in altera synodo et de illius damnatione iterum ipso postulante cognosci, aut alium ei defensionis locum concedi, ne liceat. Quinetiam quicunque, illorum damnatione cognita, ipsis communicaverint, segregentur et ab Ecclesia expellantur. Et vero ejusmodi hominem suo seipsum calculo condemnare synodi Carthaginensis canon undetricesimus asserit. Igitur, tum ex hoc canone, tum ex iis, quos supra commemoravimus, facile apparet, licere episcopo, qui injuste se condemnatum existimet, alios causæ suæ ac damnationis cognitores postu- C lare : quamvis huic constitutioni decimus quintus ejusdem synodi canon repugnare videatur, Si quis, inquiens, episcopus aliquorum criminum coram omnibus provinciæ episcopis accusatus, consentientibusque illorum suffragiis damnatus fuerit, is ne amplius ab aliis judicetur ; sed ea sententia, quam consentientes provinciæ episcopi tulere, rata permaneat. Videntur ergo, ut diximus, hi canones inter se contrarii, sed non sunt tamen. Verum canon 4 de iis agit, qui a synodo, hoc est, sententia ab aliquibus provinciæ episcopis inter se convenientibus pronuntiata, damnati fuerint; quamobrem et ei, qui se injuste læsum putat, de altera quæstione instituenda integrum esse decernit : at vero deci- D mus quintus canon de damnatione, quam omnes simul provinciæ episcopi unanimi consensu approbavere, est intelligendus. Igitur quandocunque aliqui ex episcopis provincialibus quemquam condemnaverint, ei, qui damnatus est, secundam de causa quæstionem instituendi facultas erit : at si contra aliquem omnes episcopi provinciales consentientibus animis judicarint, judicium illud ei contra quem pronuntiatum est, in dubium revocare amplius non licebit; ut facile a contrario intelligi queat, si minus inter se de damnatione consentiant, quamvis omnes simul convenerint, tunc quoque de sententia damnationis examinanda ab eo, qui damnatus est, queri licere. De hac re vide etiam synodi hujus canonem decimum quartum.

A δικάζονται, καὶ αὐτῷ ψηφίζεσθαι δέδοται. Εἰ δέ φασιν ἀδικεῖσθαι οἱ καταψηφισθέντες, ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας ἡ ψῆφος σκοπεῖται, κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς συνόδου ταύτης, καὶ κατὰ τὸν τρίτον καὶ πέμπτον κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Περὶ τούτου δὲ νομοθετεῖ καὶ βιβλίον τῶν Βασιλικῶν τρίτον, τίτ. α', κεφάλαιον κβ', οὗ ἡ ἀρχή, Εἴ τινες δὲ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου, ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ παρὼν κανὼν εἶπεν· Εἴ τις ἐπίσκοπος, ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς, καὶ τὰ ἐφεξῆς, τολμήσει πρᾶξαί τι τῆς λειτουργίας (λειτουργίαν ἐνταῦθα οὐ τὴν ἱερουργίαν καὶ τὴν τελετὴν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας φησὶ μόνην, ἀλλ' ἅπαν ἀρχιερατικὸν δίκαιον. Κἂν γὰρ οὐχ ἱερουρ- B γήσῃ, βαπτίσῃ δέ, ἢ ἕτερον ποιήσῃ ἀρχιερεῖ προσῆκον, κατὰ τὴν προάγουσαν συνήθειαν, ἤγουν κατὰ τὸ κρατῆσαν παλαιὸν ἔθος) ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μὴ ἐξέστω αὐτῷ, κἂν λέγῃ μὴ καταδικασθῆναι, ἑτέρᾳ συνόδῳ προσέρχεσθαι, καὶ ζητεῖν δοκιμασθῆναι τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, μηδὲ χώραν αὐτοῦ ἀπολογίας παρέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτοῖς, μαθόντας τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν, ἀφορίζεσθαι καὶ ἐξωθεῖσθαι τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ κθ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν λέγει καθ' ἑαυτοῦ τὸν τοιοῦτον τὴν δίκην προαγαγεῖν. Φαίνεται οὖν ἐκ τούτου τοῦ κανόνος καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ὅτι ἔξεστι τῷ δικαζομένῳ ἐπισκόπῳ, ἀδικεῖσθαι ὑπολαμβάνοντι, ζητεῖν ὑφ' ἑτέρων δια- C γνωμονηθῆναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν. Καὶ ὁ ιε' δὲ ταύτης τῆς συνόδου κανὼν ἐναντιοῦσθαι δοκεῖ τῷ παρόντι κανόνι, λέγων, Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κατηγορηθεὶς κριθείη ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, πάντες τε σύμφωνον μίαν κατ' αὐτοῦ ἐξενέγκοιεν ψῆφον, τοῦτον μηκέτι παρ' ἑτέροις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἀπόφασιν. Δοκοῦσι μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ἐναντίοι ἀλλήλοις οἱ κανόνες οὗτοι, οὐκ εἰσὶ δέ. Ἀλλ' ὁ μὲν τέταρτος κανὼν περὶ καταψηφισθέντος ὑπὸ συνόδου φησιν, ἤγουν τινῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας συνελθόντων καὶ ἀποφηναμένων, διὸ καὶ δίδωσι τῷ νομίζοντι ἀδικεῖσθαι ζητεῖν καὶ δευτέραν ἐξέτασιν· ὁ δὲ ιε' περὶ ψήφου φησὶ παρὰ πάντων ὁμοῦ τῶν τῆς D ἐπαρχίας ἐπισκόπων συμφώνως ἐξενεχθείσης. Ὥστε ὅτε μέν τινες τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων κατά τινος ἀποφήνωνται, δυνήσεται ὁ καταδικασθείς, καὶ εἰς δευτέραν ζήτησιν τὴν δίκην καταγαγεῖν· ὅτε δὲ οἱ τῆς ἐπαρχίας πάντες ἐπίσκοποι κατά τινος ὁμογνωμονήσαντες ἀπόφασιν ποιήσουσι σύμφωνον, οὐκέτι τῷ καταδικασθέντι δοθήσεται ἄδεια τὴν ψῆφον ἐκείνην ἀναπαλαίειν· ὡς ἐξ αντιδιαστολῆς νοεῖσθαι ὅτι κἂν πάντες συνέλθοιεν, οὐχ ὁμοφωνήσωσι δὲ ἀλλήλοις περὶ τὴν ψῆφον, ἔξεσται καὶ τότε τῷ καταδικαζομένῳ ζητεῖν τὴν κατ' αὐτοῦ τηρηθῆναι ἀπόφασιν· καὶ περὶ τούτου ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιδ' κανόνα ταύτης τῆς συνόδου.

A ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ὑπὸ συνόδου καθῃρημένος ἐπίσκοπος, « εἰ αὐθαδιαζόμενος λειτουργήσει, μὴ ἐχέτω « κατάστασιν. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος ἐμφαίνει, ὡσαύτως καὶ ὁ δωδέκατος κανὼν, δύνασθαι τὸν ὑπὸ συνόδου καθαιρεθέντα ἐπίσκοπον ἐκκαλεῖσθαι, καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, εἰ κακῶς γέγονεν, ὑφ' ἑτέρας μείζονος διορθοῦσθαι συνόδου· εἰ μή που ὁ καθαιρεθεὶς ἐπίσκοπος κατ' οἰκείαν αὐθάδειαν πρὸ διορθώσεως τῆς κατ' αὐτοῦ ἀποφάσεως τολμήσειε λειτουργεῖν. Τηνικαῦτα γὰρ, οὐδὲ εἰ κακῶς λέγει καθαιρεθῆναι, ἀποκατάστασιν ἕξει, ἢ χώραν ἀπολογίας δευτέρας. Ὁ δὲ πεντεκαιδέκατος κανὼν τῆς συνόδου ταύτης φάσκει τὸν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθαιρεθέντα μηκέτι δύνασθαι ἐκκαλεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν μένειν βεβαίαν. Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τέταρτος καὶ πέμπτος κανὼν ἄδειαν δίδωσι τῷ ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων καθαιρεθέντι ἐπισκόπῳ ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὑπὸ τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον καταφεύγειν καὶ μηδὲ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ψηφίζεσθαι ἕτερον, μέχρις ἂν ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐπίσκοπος τὰ τῆς ἀποφάσεως ἐξετάσῃ, καὶ τελείαν ποιήσηται τὴν διάγνωσιν· καὶ ἔστιν ἡ γνώμη αὕτη δικαιοτέρα καὶ φιλανθρωποτέρα, καὶ κρατοῦσα καὶ νῦν.

ARIST. « Episcopus a synodo depositus, si sacra « celebrare ausus fuerit, redeundi potestatem non « habeat. »

Hic quidem canon, ut et canon duodecimus, ostendit episcopum a synodo depositum posse provocare, et sententiam contra se latam, si injuste facta fuit, ab altera majori emendare synodo, nisi forsitan episcopus qui deponitur per arrogantiam suam ante sententiæ contra se latæ correctionem sacra facere ausus fuerit. Tunc enim neque licet injuste se deponi dicit, restitutionem habebit, nec secundæ apologiæ locum. At decimus quintus hujus synodi canon ait, eum qui ab omnibus in provincia episcopis deponitur postea provocare non posse, sed sententiam contra eum latam firmam manere. At B synodi Sardicensis quartus et quintus canon licentiam dederunt episcopo qui ab omnibus provincialibus deponitur episcopis provocare, et ad beatissimum Ecclesiæ Romanæ episcopum confugere, nec in episcopatum ejus alium elegi priusquam Romanorum episcopus sententiam examinaverit, et decretum confirmaverit; et hæc quidem sententia justior et humanior est, et nunc etiam obtinet.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καταφρονήσας « τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἰδίου, ἀφώρισεν ἑαυτὸν τῆς « Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίᾳ συνήγαγε, καὶ θυσιαστή- C « ριον ἔπηξε, καὶ τοῦ ἐπισκόπου προσκαλεσα« μένου ἀπειθοίη, καὶ μὴ βούλοιτο αὐτῷ πείθε« σθαι, μηδὲ ὑπακούοι καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον « καλοῦντι, τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς, καὶ « μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν, μήτε δύνασθαι « λαμβάνειν τὴν ἑαυτοῦ τιμήν. Εἰ δὲ παραμένοι « θορυβῶν καὶ ἀναστατῶν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς « ἔξωθεν ἐξουσίας ὡς στασιώδη αὐτὸν ἐπιστρέ« φεσθαι. »

436 CANON V.

« Si quis presbyter, vel diaconus, proprio contempto « episcopo, ab Ecclesia seipsum segregaverit, et « privatim congregationem effecerit, et altare « fixerit, et episcopo accersente non obedierit, « nec velit ei parere, nec morem gesserit primo « et secundo vocanti; is omnino deponitur, et « non amplius curationem assequi, nec suum « possit honorem capere. Si autem perseveret « turbas et seditionem in Ecclesia concitare, is « per externam potentiam ut seditiosus castige« tur.

ΒΑΛΣ. Τὰ αὐτὰ τῷ ἀποστολικῷ λα' κανόνι καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται· καὶ ἀρκοῦσι τὰ ἐκεῖσε γραφέντα. Προστίθησι δὲ τοὺς θορυβοῦντας καὶ μὴ ἐμμένοντας τῇ κατ' αὐτῶν ἀποφάσει, ἐντελεῖ πάντως οὔσῃ, παρὰ τῆς ἀρχοντικῆς ἐξουσίας παιδεύεσθαι. Ὥστε σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, D ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ θ' κανόνος τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, ὅτι ἐπιτιμᾷν, οὐ μὴν βασανίζειν οἱ ἐπίσκοποι τοὺς πταίοντας ὀφείλουσι. Μὴ πειθομένους γὰρ παραδώσουσι τοῖς ἄρχουσι. Ζήτει τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ι', συνόδου ϛ' κανόνα λα', καὶ συνόδου α' καὶ β' κανόνα ιβ', ιγ', ιδ' καὶ ιε'. Σκόπησον οὖν μήπως ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ οἱ διὰ πλαστογραφίαν ἢ καθοσίωσιν ἢ ἱεροσυλίαν ἢ δογματικὴν ὑπόθεσιν ἢ ἄλλην τοιαύτην αἰτίαν τινὰ καθαιρούμενοι, καὶ μὴ πειθόμενοι ἐξαγορίαν καθαρὰν ποιῆσαι, καὶ περὶ τῶν συνιστόρων ὁμολογῆσαι, βασανίζονται ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων. Εἴδομεν γὰρ διαφόρως τοῦτο γενόμενον.

BALS. Eadem cum canone apostolico 31 hic præsens canon decernit; et sufficiunt quæ illic scripta sunt. Adjicit autem, ut et qui turbas excitant, et sententiæ adversus eos latæ, quæ quidem perfecta est, non stant, per civilium magistratuum potestatem corrigantur. Quare nota ex præsenti canone sicut etiam ex canone 9 synodi quæ habita est in æde Apostolorum, quod multare debent episcopi delinquentes, non autem eos torquere. Si enim non pareant, tradent civilibus magistratibus. Lege et Carthaginensis synodi canonem 10, synodi sextæ canonem 31 et synodi primæ et secundæ canones 12, 13, 14 et 15. Considera ergo, numquid etiam ex præsenti canone 2, qui propter falsi vel læsæ majestatis vel sacrilegii crimen, vel causam ad religionis decreta pertinentem, vel aliquam ejusmodi causam, deponuntur, nec pure eloqui ac proferre et de consciis fateri persuadentur, a civilibus magistratibus pœnis subjiciuntur. Scimus enim hoc varie fieri.

scopis autem ab omni reprehensione alienis, quorum scilicet existimatio nulla accusatione, quæ labem afferat, tentata est, concessum est et dare litteras pacificas; quia eis alia quoque privilegia data sunt.

ZONAR. Canonicarum epistolarum nomine commendatitiæ pacificæque hoc loco intelliguntur. Quæ vero sint pacificæ epistolæ, quæve commendatitiæ, jam diximus. Hæ vero a præfectis ecclesiarum, non autem a presbyteris, nec ab iis, qui sunt in regionibus, a quibus ut plurimum abesse solent episcopi, dari consuevere. Chorepiscopis autem ab omni suspicione alienis, quorum scilicet existimatio nulla criminis labe maculata est, pacificas tribuendi (nam alia quoque chorepiscopis privilegia conceduntur) ad solos tamen vicinos episcopos et qui sunt in pagis presbyteros, non ad eos qui longioribus intervallis disjuncti sunt, canon facultatem esse decernit.

ARIST. « Presbyter ruri degens canonicas ne det « epistolas, vel saltem ad vicinum tantum episco« pum. »

Solis episcopis et chorepiscopis inculpatis permittitur clericis parœciæ suæ peregre proficisci volentibus canonicas dare epistolas: at presbyteris, primas in regione forsitan partes tenentibus, hoc non decet. Ad vicinum autem episcopum de talibus clericis scribere, et ordinationem, ac fidem, ac opinionem eorum notam facere etiam illis conceditur.

CANON IX.

« Episcopos, qui sunt in unaquaque provincia, scire « oportet episcopum qui præest metropoli, et « curam suscipere totius provinciæ: eo quod in « metropolim undequaque concurrunt omnes, « qui habent negotia. Unde visum est, eum quoque honore præcedere; reliquos autem episcopos « nihil magni momenti aggredi sine ipso, ut vult « antiquior, qui obtinuit e Patribus nostris, « canon: vel ea sola, quæ ad uniuscujusque « parœciam conferunt, et regiones quæ ei subsunt. « Unumquemque enim episcopum habere suæ « parœciæ potestatem, et administrare pro uni« cuique conveniente religione, et totius regionis « quæ suæ urbi subest, curam gerere. Ut etiam « ordinet presbyteros et diaconos, et unaquæque « cum judicio tractet; et nihil ultra facere aggre« diatur, sine metropolitano episcopo, neque ipse « sine reliquorum sententia. »

BALS. Quæ in præsenti canone continentur, exposita sunt in canone apostolico 34, et lege cum.

ZONAR. Quamvis non iisdem omnino verbis hic canon constet, si tamen sententiam species, cum apostolico canone tricesimo quarto in omnibus

A κεῖσθαι. Τοῖς δὲ ἀνεπιλήπτοις χωρεπισκόποις, ἤτοι τοῖς μὴ ὑπὸ αἰτίασιν σπιλωτικὴν ὑπολήψεως αὐτῶν γενομένοις, ἐνεδόθη εἰρηνικὰς διδόναι ἐπιστολάς· ὅτι καὶ ἄλλα προνόμια τούτοις ἐφιλοτιμήθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Κανονικὰς ἐπιστολὰς τὰς συστατικὰς καὶ εἰρηνικὰς ὀνομάζει. Τίνες δέ εἰσιν εἰρηνικαὶ, καὶ τίνες συστατικαὶ καὶ ἤδη εἴρηται. Ταύτας δὲ οἱ προεστῶτες τῶν ἐκκλησιῶν διδόασιν, οὐ μέντοι πρεσβύτεροι, οὐδὲ οἱ ἐν ταῖς χώραις ἔνθα μὴ συχνάζει ὁ ἐπίσκοπος. Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι, εἰ ἀνεπίληπτοί εἰσι, τουτέστιν ἀναίτιοι, μή τινος αἰτίας κατ' αὐτῶν οὔσης σπιλούσης ἴσως τὴν τούτων ὑπόληψιν, δύνανται διδόναι εἰρηνικάς· ἐπεὶ τοῖς χωρεπισκόποις καὶ ἄλλα προνόμια δέδονται· πρὸς μόνους δὲ τοὺς γείτονας B ἐπισκόπους πέμπειν εἰρηνικὰς ἐπιστολὰς δέδοται, καὶ τοῖς ἐν ταῖς χώραις πρεσβυτέροις, οὐ μὴν πρὸς τοὺς περαιτέρω.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐπὶ χώρας πρεσβύτερος μὴ διδότω « κανονικὰς ἐπιστολὰς ἢ πρὸς μόνον ἐπίσκοπον « γείτονα. »

Μόνοις τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἀνεπιλήπτοις χωρεπισκόποις ἐφεῖται κανονικὰς διδόναι ἐπιστολὰς τοῖς μακρὰν ἀποδημῆσαι θέλουσι τῆς ἑαυτῶν παροικίας κληρικοῖς· πρεσβυτέροις δὲ, τοῖς ἐπὶ χώρας ἴσως πρωτεύουσι, τὸ προνόμιον τοῦτο οὐκ ἀνήκει. Πρὸς δὲ ἐπίσκοπον γείτονα γράφειν περὶ τῶν τοιούτων κληρικῶν καὶ συνιστᾷν τὴν χειροτονίαν, C καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν, καὶ συγκεχώρηται καὶ αὐτοῖς.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι « χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς « ἐπαρχίας· διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν « συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας. « Ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτὸν, « μηδέν τε πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς ἐπι« σκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαιότερον « κρατήσαντα ἐκ τῶν Πατέρων ἡμῶν κανόνα· « ἢ ταῦτα μόνα ὅσα τῇ ἑκάστου ἐπιβάλλει παρ« οικίᾳ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἕκαστον D « γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ πα« ροικίας διοικεῖν τε κατὰ τὴν ἑκάστῳ ἐπιβάλ« λουσαν εὐλάβειαν, καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι πά« σης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν· ὡς « καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, « καὶ μετὰ κρίσεως ἕκαστα διαλαμβάνειν· πε« ραιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν δίχα τοῦ « τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου; μηδὲ αὐτὸν ἄνευ « τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. »

ΒΑΛΣ. Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ λδ΄ ἀποστολικῷ κανόνι, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι διόλου ὁ κανὼν οὗτος ἀπαραλλάκτως ἔχει πρὸς τὸν λδ΄ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν ἐκείνῳ

ἐν ἅπασι συμφωνεῖ. Ὥστε ἃ ἐν ἐκείνῳ εἴρηται καὶ A τὸν τούτου νοῦν παριστῶσι τῷ βουλομένῳ.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῦ μητροπολίτου τῆς γνώμης ἀναρτᾶ- « σθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ μή τι τῆς αὐτῶν « προνοίας οἰκονομεῖν δίχα, ἢ μόνον τὰ τῇ ἰδίᾳ « ἐνορίᾳ προσπίπτοντα καὶ χειροθεσίας ἀνεπιλή- « πτοις ἀνδράσιν ἐπιτελεῖν. »

Τὰ αὐτὰ τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ κανὼν οὗτος διδάσκει, τὸ ἐπιγινώσκειν τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστης ἐπαρχίας τὸν ἑαυτοῦ πρῶτον, καὶ ἄνευ γνώμης αὐτοῦ μήτε ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι, μήτε ἔτι ἕτερον περιττὸν πράττειν τῶν ἐκεῖσε παρ' ἡμῶν εἰρημένων, εἰ μόνα τὰ ἐπιβάλλοντα τῇ ἑκάστου παροικίᾳ· καὶ B χειροτονεῖν πρεσβύτερον, καὶ διάκονον, καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Τοὺς ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς κα- « λουμένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν « εἶεν ἐπισκόπου εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συν- « όδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ διοικεῖν « τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ « τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ, καθ- « ιστᾷν δὲ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ « ἐφορκιστάς, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι προαγω- « γῇ, μήτε δὲ πρεσβύτερον μήτε διάκονον χει- « ροτονεῖν τολμᾷν δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκό- « που, ᾗ ὑπόκεινται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα. Εἰ δὲ « τολμήσειέ τις παραβῆναι τὰ ὁρισθέντα, καθαι- C « ρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἧς μετέχει τιμῆς· χωρεπί- « σκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως, ᾗ « ὑπόκειται, ἐπισκόπου. »

ΒΑΛΣ. Κεκωλυμένον ὑπὸ τῶν κανόνων ἐστὶν ἐπισκόπους γίνεσθαι εἰς βραχείας πόλεις καὶ κώμας· καὶ διὰ τοῦτο ἐχειροτόνουν εἰς ταύτας πρεσβυτέρους, ἤγουν πρωτοπαπάδας καὶ χωρεπισκόπους. Ἐπεὶ δέ τινες τῶν χωρεπισκόπων ἐπεχείρουν ἱερεῖς χειροτονεῖν, καὶ ἕτερά τινα ἐπισκοπικὰ δίκαια ἐνεργεῖν, καὶ αἰτιώμενοι, ἔλεγον καλῶς τοῦτο ποιεῖν, διὰ τὸ δέξασθαι χειροθεσίαν ἐπισκόπου· ὥρισαν οἱ Πατέρες ἀπὸ τούτου μὴ ὠφελεῖσθαι αὐτοὺς εἰς τὸ παρεξιέναι τὰ ἀπὸ τῶν κανόνων ἐπιφιλοτιμηθέντα τούτοις προνόμια, μηδὲ χειροτονεῖν διάκονον ἢ πρεσβύτερον δίχα τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ D μόνους ἀναγνώστας, ὑποδιακόνους καὶ ἐφορκιστάς, ἤτοι κατηχητάς, διοικεῖν τε καὶ τὰ ἀνατεθέντα τούτοις ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἢ μὴν ἐκ παραβασίας τῶν διορισθέντων ὑποκεῖσθαι καθαιρέσει καὶ ἧς μετέσχον τιμῆς. Ἐπεὶ δέ τινες ἐσπούδαζον ἐξ ἀλαζονείας χειροθεσίαν χωρεπισκόπου λαβεῖν ἀπὸ μητροπολίτου ἢ πατριάρχου, μὴ ἐπιστρεφόμενοι τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, ἐκωλύθη καὶ τοῦτο· καὶ ὡρίσθη παρ' αὐτοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως γίνεσθαι τὸν χωρεπίσκοπον, ἵνα ὑπόκειται αὐτῷ, καὶ μὴ καταφρονῇ τούτου, ὡς μὴ δεδωκότος αὐτῷ τὴν χειροθεσίαν τοῦ ἀξιώματος. Καλῶς δὲ περὶ χωρεπισκόπων μόνον πεποιήκασι τὸν ἅπαντα λόγον οἱ Πατέρες, οὐ μὴν καὶ περὶ πρεσβυτέρων. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀμφιβολία

congruit. Ex iis ergo quæ ibi dicta sunt, hujus quoque intelligentiam facile, qui voluerit, assequetur.

ARIST. « A metropolitæ sententia pendere oportet « episcopos, et nihil citra illius consilium insti- « tuere, nisi ea sola quæ ad suam cujusque pa- « rœciam spectant, et viris reprehensioni non « obnoxiis manus imponere. »

Eadem ac tricesimus quartus sanctorum apostolorum canon etiam hic docet, episcopos nimirum uniuscujusque provinciæ primum suum cognoscere et sine ejus sententia nec episcopos eligere, nec aliquid aliud, ex iis quæ ibi dicuntur, magni momenti facere, sed ea sola quæ ad cujusque provinciam spectant, et presbyterum ac diaconum ordinare, et quæcunque hisce sunt similia.

439 CANON X.

« Ii qui sunt in vicis vel regionibus, vel qui dicuntur « chorepiscopi, etiam si episcopi manuum imposi- « tionem acceperint, visum est sanctæ synodo, « ut suum modum sciant, et sibi subjectas eccle- « sias administrent, earumque cura et sollicitu- « dine gerenda contenti sint : constituant autem « lectores, hypodiaconos et exorcistas, et eorum « promotioni sufficere existiment ; presbyterum « vero aut diaconum ordinare non audeant, « absque urbis episcopo, cui subjicitur ipse et « regio. Si quis autem ea, quæ definita sunt, « transgredi audeat, ipse quoque honore, quem « habet, privetur : fiat autem chorepiscopus ab « episcopo civitatis, cui subjicitur. »

BALS. Prohibitum est a canonibus, ne in parvis urbibus et vicis fiant episcopi ; et propterea presbyteros in eis ordinabant, seu protopapas et chorepiscopos. Quia autem nonnulli chorepiscopi conabantur ordinare sacerdotes, et alia quædam jura episcopalia exercere ; et accusati dicebant se hoc recte facere, quod episcopi manuum impositionem accepissent : statuerunt Patres eos non ex eo adjuvari, ut privilegia, quæ illis a canonibus concessa sunt, transgrediantur, nec ordinent diaconum vel presbyterum sine episcopo, sed solos lectores, subdiaconos et exorcistas, sive catechistas, et administrent res ecclesiasticas, quæ sunt illis attributæ; alioqui propter eorum, quæ definita sunt, transgressionem depositioni subjiciantur, et a suo honore excidant. Quia autem nonnulli contendebant, propter arrogantiam, a metropolitano vel etiam patriarcha chorepiscopi ordinationem accipere, episcoporum regionis nullam curam gerentes ; hoc quoque prohibitum est : et ordinatum ab urbis episcopo fieri chorepiscopum, ut ei subjiciatur ; nec eum contemnat, ut qui ei dignitatis ordinem non dederit. Recte autem de solis chorepiscopis verba semper fecerunt Patres, non etiam de presbyteris. Neque enim erat de iis dubium, ut qui nullum aditum accepissent ad ordinationem ullam

faciendam. Interrogaverit autem quispiam, cur verbo depositionis additum est, ab honore quoque deponi? *Solutio.* Nonnulli instabant, chorepiscopum quidem, qui transgressus est, debere deponi; sed tamen chorepiscopalem honorem habere sive cathedram, et reliqua, ut vult canon 9 Neocæsariensis synodi et 21 et 26 sextæ synodi. Propterea ergo dicit canon, eum quoque utrumque amittere, ut est in fine canonis præsentis synodi. Illud autem, sine civitatis episcopo, non accipitur pro eo quod est, sine ejus mandato, sed, sine illius sacrorum celebratione. Etsi enim fuerit chorepiscopo mandatum, ut presbyterum ordinet, et hoc fecerit, irrita erit ordinatio; quod non sit ei a canonibus data presbyterum ordinandi potestas. Lege et canonem 14 Neocæsariensis synodi. Et nota, quod manuum impositiones, quæ fiunt a metropolitanis in præfectos, vel in aliquos alios aliis regionibus subjectos, infirmantur: sed et constitutiones, quæ factæ sunt ab aliquibus, de non consecrandis seu charactere donandis ipsorum monasteriorum præfectis ab ipso patriarcha, sed ab illis episcopis, vel omnino non ordinandis, sunt penitus irritæ.

ZONAR. Ne quem in vico aut parva urbe episcopum constitui liceat, sexto Sardicensis synodi canone decretum est. Pro iis igitur, in ejusmodi locis, presbyteri vel chorepiscopi creabantur. Hos ergo chorepiscopos canon ultra potestatis suæ limites progredi vetat; sed ecclesiarum, inquit, sibi subjectarum administratione contenti, lectores, hypodiaconos, exorcistasque constituant: a diaconis vero sacerdotibusque creandis, absque urbani episcopi facultate, etiamsi episcopali ordine aliquando **440** insigniti fuissent, prorsus chorepiscopi abstineant. Qui vero canonem violarit, in eum depositione animadverti placet. Chorepiscopos autem urbani episcopi in sua diœcesi constituunt; quos quidem in apostolorum locum suffectos fuisse septuagesimo Neocæsariensis synodi canone edocemur.

ARIST. « Exorcistas, et lectores, et hypodiaconos, « et cantores chorepiscopus constituit, non itidem « presbyterum et diaconum sine episcopo qui « civitati præest: qui hoc vero transgredi audet, « deponatur. Civitatis vero episcopus facit cho« repiscopum. »

Quisque debet suam cognoscere mensuram et in propriis terminis manere. Propterea itaque et chorepiscopus si ausus fuerit presbyterum aut diaconum ordinare, exceptis iis qui ipsi committuntur, nempe lectoribus, cantoribus, exorcistis, et hypodiaconis, deponetur. Quamvis aliter de istis etiam gradibus visum est magno Basilio, ut in decimo tertio synodi Ancyranæ canone scriptum est.

CANON XI.

« Si quis episcopus, vel presbyter, vel omnino

περὶ αὐτῶν, οἷα μηδὲ λαβόντων ὅλως πάροδον εἰς τὸ ποιεῖν χειροτονίαν οἱανδήτινα. Ἐρωτήσει δέ τις, διά τί προσετέθη τῷ ῥήματι τῆς καθαιρέσεως καὶ ἡ ἔκπτωσις τῆς τιμῆς; *Λύσις.* Τινὲς διενίσταντο ὀφείλειν μὲν καθαιρεῖσθαι τὸν παραβάντα χωρεπίσκοπον, ἔχειν δὲ χωρεπισκοπικὴν τιμὴν, ἤγουν τὴν καθέδραν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὸν θʹ κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ τὸν καʹ καὶ τὸν κςʹ τῆς ςʹ συνόδου. Διὰ τοῦτο οὖν φησιν ὁ κανὼν ἀπόλλειν τοῦτον καὶ ἀμφότερα κατὰ τὸ τέλος τοῦ αʹ κανόνος τῆς παρούσης συνόδου. Τὸ δὲ, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, οὐκ ἐκλαμβάνεται εἰς τὸ ἄνευ ἐντολῆς τούτου, ἀλλὰ εἰς τὸ δίχα τελεσιουργίας ἐκείνου. Κἂν γὰρ ἐνταλθῇ χωρεπίσκοπος χειροτονῆσαι πρεσβύτερον, καὶ ποιήσῃ τοῦτο, ἄκυρος ἔσται ἡ χειροθεσία, διὰ τὸ μὴ δοθῆναι αὐτῷ ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν κανόνων πρεσβυτέρους χειροτονεῖν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιδʹ κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου. Καὶ σημείωσαι ὅτι αἱ παρὰ μητροπολιτῶν γινόμεναι χειροθεσίαι εἰς ἡγουμένους ἢ εἰς ἄλλους τινὰς ὑποκειμένους ἑτέραις ἐνορίαις ἀκυροῦνται· ἀλλὰ καὶ τὰ παρά τινων γινόμενα τυπικὰ χάριν τοῦ μὴ σφραγίζεσθαι παρὰ τοῦ πατριάρχου τοὺς καθηγουμένους τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἀλλὰ παρὰ ἑτέρων ἐπισκόπων, ἢ μηδὲ ὅλως σφραγίζεσθαι, ἄκυρά εἰσι.

ΖΩΝΑΡ. Κεκώλυται κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τὸ καθιστᾷν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχείᾳ πόλει. Διὸ πρεσβυτέρους ἢ χωρεπισκόπους ἐν ταύταις καθίστων. Τούτους οὖν τοὺς χωρεπισκόπους ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν μὴ παρεξιέναι τὴν οἰκείαν τάξιν, οἰκονομεῖν δὲ τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ ποιεῖν ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐφορκιστάς· μήτε δὲ διάκονον χειροτονεῖν, μήτε πρεσβύτερον, ἄνευ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, κἂν ἐπισκόπου χειροτονίας ἔτυχον οἱ χωρεπίσκοποι. Ὁ δὲ τὸν κανόνα παραβαίνων καθαιρεθήσεται. Τοὺς χωρεπισκόπους δὲ οἱ τῶν πόλεων ποιοῦσιν ἐπίσκοποι, αἷς ὑπόκεινται, οὓς ὁ ιδʹ κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου εἰς τύπον τῶν οʹ ἀποστόλων εἶναί φησι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐξορκιστὰς, καὶ ἀναγνώστας, καὶ ὑπο« διακόνους, καὶ ψάλτας καθίστησι χωρεπίσκοπος· « οὐ μέντοι πρεσβύτερον, καὶ διάκονον ἄνευ τοῦ « κατὰ τὴν πόλιν ἐπισκόπου· ὁ δὲ τοῦτο τολμῶν « ὑπερβαίνειν εἴη καθῃρημένος. Ὁ τῆς πόλεως « δὲ ἐπίσκοπος ποιεῖ χωρεπίσκοπον. »

Ἕκαστος ὀφείλει τὸ ἑαυτοῦ μέτρον εἰδέναι, καὶ τοῖς ἰδίοις ὅροις ἐμμένειν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ χωρεπίσκοπος, εἰ τολμήσει πρεσβύτερον ἢ διάκονον χειροτονῆσαι ἄνευ τῶν ἐπιτετραμμένων αὐτῷ, ἤγουν ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν, ἐφορκιστῶν τε καὶ ὑποδιακόνων, καθαιρεθήσεται· κἂν ἄλλως καὶ περὶ αὐτῶν τῶν βαθμῶν τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ δοκῇ, καθὼς ἐγράφη ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

ΚΑΝΩΝ ΙΑʹ.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ ὅλως τοῦ κα-

« νόνος, ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν μητρόπολιν, ὁρμήσειε πρὸς βασιλέα ἀπελθεῖν, τοῦτον ἀποκηρύττεσθαι, καὶ ἀπόβλητον γίνεσθαι οὐ μόνον τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξίας, ἧς μετέχων τυγχάνει, ὡς παρενοχλεῖν τολμῶντα τὰς τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἡμῶν ἀκοὰς παρὰ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ ἀναγκαία καλοίη χρεία πρὸς βασιλέα ὁρμᾷν, τοῦτο πράττειν μετὰ σκέψεως καὶ γνώμης τοῦ κατὰ τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, τοῖς τε τούτων γράμμασιν ἐφοδιάζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ μόνον ἀφορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖσθαι τοὺς εἰς βασιλέα ἀπερχομένους ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἄνευ γραμμάτων τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, καὶ μάλιστα τοῦ μητροπολίτου, ὡς παρενοχλοῦντας τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς παρὰ τὰ δεδογμένα τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀναγκαίας δὲ προκειμένης αἰτίας, παραχωρεῖ πρὸς βασιλέα ὁρμᾷν μετὰ ἐγγράφου ἐκχωρήσεως συνοδικῆς. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανόνας ζ', η', θ', ιβ', καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα ρς'. Ἐπεὶ δέ τινες (47) τῶν ῥημάτων τοῦ παρόντος κανόνος ἐξεχόμενοι (τῆς γὰρ ἐννοίας ἀποδιίστανται) θέλουσι τοὺς ἐνδημοῦντας ἀρχιερεῖς εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν μετὰ εἰδήσεως καὶ προτροπῆς πατριαρχικῆς, καὶ μὴ ἄλλως, εἰς βασιλέως προσκύνησιν ἀπέρχεσθαι, φαμὲν ὅτι τὰ τοῦ παρόντος κανόνος, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐνταῦθα μνημονευομένων χώραν ἔχουσιν, εἰ ὁ ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῆς λαχούσης αὐτοῦ αὐθόρμητος εἰς βασιλέα ἀπέλθῃ· ὅταν γὰρ ἐνδημῇ ἐν τῇ βασιλευούσῃ, καὶ κατὰ βασιλικὸν ὁρισμὸν ἢ κατὰ πατριαρχικὴν ἐπιτροπὴν ἀκωλύτως προσκυνήσει τὸν βασιλέα καὶ ὑπομνήσει περὶ ὧν βούλεται. Τὸ δὲ μετὰ βασιλικὸν ὁρισμὸν ἀπέρχεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, ἔνθα ἂν προσταχθεῖεν καὶ δίχα συνοδικῆς εἰδήσεως, ἐν διαφόροις κανόνων ἑρμηνείαις ἐδηλώθη, καὶ οὐ χρὴ ἡμᾶς ταυτολογεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ μὴ ὅτι πᾶσα ἀνάγκη, οὐ βούλονται οἱ κανόνες τοὺς ἐπισκόπους προσέρχεσθαι βασιλεῖ, καὶ ἐνοχλεῖν αὐτῷ ὑπὲρ οἰκείων δεήσεων. Ἀλλὰ καὶ ὅτε μέλλοι τις ἀναγκαῖόν τι ἀνενεγκεῖν βασιλεῖ, μὴ ἀπέρχεσθαι ἄνευ γνώμης τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ἀπελθεῖν μέλλων ἐστὶ, μάλιστα δὲ τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. Τὸν δὲ ὁρμήσαντα χωρὶς γνώμης (48) καὶ γραμμάτων τοῦ μητροπολίτου ἀπελθεῖν πρὸς βασιλέα καθαιρεῖσθαι. Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ζ' κανὼν καὶ η', εἰ διὰ βοήθειαν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ πενήτων, καὶ λαϊκῶν προσφευγόντων τῇ ἐκκλησίᾳ ἀδικουμένων ἢ καταδυναστευομένων ἢ ἀποστερουμένων τῶν ἀνη-

A « ecclesiasticæ regulæ subjectus, citra sententiam et litteras episcoporum provinciæ et maxime metropolitanorum, ad imperatorem proficisci aggressus fuerit: is abdicetur et ejiciatur non solum a communione, sed etiam a dignitate, cujus est particeps; ut qui religiosissimi imperatoris nostri auribus molestiam afferre audeat præter ritum Ecclesiæ. Si autem necessarius usus exigat, ut ad imperatorem se conferat, id agat cum deliberatione et sententia metropolitani provinciæ, et episcoporum qui sunt in ea; eorumque litteris munitus proficiscatur. »

BALS. Præsens canon decernit, non solum segregari, B sed etiam deponi episcopos vel clericos, qui ad imperatorem proficiscuntur, sine litteris episcopi regionis, et maxime metropolitani, ut qui imperatoris auribus molestiam exhibeant, præter ea, quæ sunt ab Ecclesia decreta: si autem necessaria sit causa proposita, concedit ut ad imperatorem proficiscantur cum litteris mandata permissione synodali. Lege Sardicensis synodi canones 7, 8, 9, 12, et Carthaginensis canonem 106. Quoniam autem nonnulli verbis præsentis canonis adhærentes (a sententia enim longe absunt) antistites volunt, qui in regina urbium versantur, cum scientia et permissione patriarchæ, et non aliter, ad imperatorem salutandum proficisci: dicimus, quod quæ hoc canone continentur, et reliqua quorum hic fit C mentio locum habent, quando antistes a sua regione sponte sua ad imperatorem profectus est. Cum enim in urbium regina versetur, vel imperatoris jussu, vel patriarchali permissione, citra ullum impedimentum imperatorem conveniet, et eum, illorum quæ voluerit, admonebit. Imperatoris autem jussu proficisci antistites, quo jussi fuerint, etiam sine synodali consensu, in diversis canonum interpretationibus declaratum est; nec sunt ea a nobis repetenda.

ZONAR. Episcopos imperatorem adire, ejusque aures privatæ rei causa importunis precibus obtundere, nisi cum id prorsus necessario faciendum sit, canones haud sinunt. Verum et si quando aliquid ad imperatorem deferre quispiam necesse D habuerit, nisi ejus provinciæ, ex qua ipse est, episcopis, ac metropolitano præsertim ejusdem provinciæ consentiente, proficisci vetant. Qui vero absque metropolitani consensu ac litteris ad imperatorem adire in animum induxerit, depositione multari jubent. Sardicensis vero synodi canones 7 et 8 episcopo, ut viduarum pupillorumque et pauperum causam agat, ac laicis patrocinetur, qui

Guill. Beveregii notæ.

(47) *Ἐπεὶ δέ τινες.* Hæc usque ad finem hujus Balsamonis interpretationis ex ms. Bodleiano supplevimus: sed exstant etiam in Amerbachiano; necnon in Tiliano; nam Gentianus Hervetus ea latine vertit.

(48) *Τὸν δὲ ὁρμήσαντα χωρὶς γνώμης.* Hæc et sequentia Zonaræ verba codex Amerbachianus plenius sic legit, τὸν δὲ ὁρμήσαντα γνώμης χωρὶς καὶ γραμμάτων μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων ἀπελθεῖν πρὸς βασιλέα, ἐκπίπτειν τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἤτοι καθαιρεῖσθαι.

se per injuriam a potentioribus opprimi, suaque sibi injuste eripi queruntur, propterea que ab Ecclesia sibi 441 auxilium exposcunt, aut etiam quibus ob aliquas delicti offensiones exsilii pœna irrogata est, imperatorem adeundi facultatem esse decernunt : diaconum tamen potius cum litteris suum ad imperatorem mitti, eoque pacto Ecclesiæ supplicibus opitulari placet.

ARIST. « Episcopus vel presbyter, qui sua sponte, « et non provinciæ metropolitani jussu imperatorem adit, communione pariter ac dignitate « excidat. »

Inobedientiam in omnibus tollentes Patres, et constitutum ordinem conservantes, prohibent et episcopos, et presbyteros et alios catalogi sacerdotalis sine primatis sui litteris regem adire et aures ejus obturbare, et quidquam de aliquibus referre. Et idcirco eum qui sine illius, qui provinciæ metropolis est episcopus, sententia regem adit, et dignitate deponi jubent, et a communione arceri.

CANON XII.

« Si quis presbyter vel diaconus a proprio episcopo, « vel episcopus a synodo depositus, ausus fuerit imperatoris auribus molestiam exhibere, « cum oporteat ad majorem synodum converti, « et jus, quod se habere putat, ad plures episcopos referre, eorumque examinationem et « judicium suscipere : si itaque his contemptis « imperatori molestus fuerit, is nulla venia di« gnus, neque sui defendendi locum habeat, nec « restitutionis futuræ spem exspectet. »

BALS. Cuivis condemnato, qui se injuria affectum putet, appellationis auxilium datum est. Dicit ergo canon, quod etsi hoc episcopis datum est, similiter et clericis; non tamen eis permissum est, aures regias de ea re obtundere. Si quis ergo, relicto ad majorem synodum aditu, prætermissisque juris sui coram ea allegationibus per appellationem, de ea re imperatori molestus fuerit, non solum non juvabitur, sed perinde ac nulla venia dignus, omnem sui juris proponendi januam sibi occludet, et nec spem quidem restitutionis habebit. Dixerit autem quispiam; Cum canon dicat depositos non debere ad imperatorem accedere, sed ad majorem synodum, ut is, qui forte ab Ephesino vel Thessalonicensi depositus est, ad patriarcham universalem recte accedere cogetur : qui vero a patriarcha condemnatus est, cum non habeat quo confugiat, ad imperatorem accedens, punietur, an non? *Solutio.* Nonnulli dicebant, in eorum quoque sententias locum habere ea, quæ a canone dicuntur, excepto universali, quoniam Hierosolymitani sententia ab Antiocheno dijudicetur, et Antiocheni ab Alexandrino, et sic deinceps secundum majorem uniuscujusque ordinem. Mihi autem videtur canon esse editus propter sententias aliorum episcoporum et metropolitanorum, non etiam patriarcharum. Eorum enim sententiæ appellationi non subjiciuntur. Et

A χόντων αὐτοῖς, ἢ καὶ περιορισθῆναι διὰ πταίσματα καταδικασθέντων, προσελθεῖν ἐθέλοι τῷ βασιλεῖ, ἐκχωροῦσι τῷ τοιούτῳ ἀπιέναι· μᾶλλον δὲ διάκονον στέλλειν οἰκεῖον πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ γραμμάτων εἰς ἐπικουρίαν τῶν προσφευγόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ προσιὼν αὐτομάτως τῷ βασιλεῖ ἐπί« σκοπος, ἢ πρεσβύτερος, καὶ οὐχὶ κελευσθεὶς « παρὰ τοῦ τῆς χώρας μητροπολίτου, μετὰ τῆς « κοινωνίας ἐκπιπτέτω καὶ τῆς ἀξίας. »

Τὸ ἀνυπότακτον ἐν πᾶσιν οἱ Πατέρες περιαιροῦντες, καὶ τὸ εὔτακτον συντηροῦντες, κωλύουσι καὶ τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ τοὺς B ἄλλους τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου ἄνευ γραμμάτων τοῦ πρώτου αὐτῶν πρὸς βασιλέα ἀπέρχεσθαι, καὶ τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ παρενοχλεῖν, καὶ ἀναφέρειν περί τινων. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἄνευ γνώμης τοῦ κατὰ τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου τῷ βασιλεῖ προσιόντα καὶ τῆς ἀξίας καθαιρεῖσθαι προστάττουσι, καὶ τῆς κοινωνίας ἀπείργεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς πρε« σβύτερος ἢ διάκονος, ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ « συνόδου, ὀχλῆσαι τολμήσειε τὰς βασιλικὰς « ἀκοάς, δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύνοδον « τρέπεσθαι, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν προσ« αναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις, καὶ τὴν παρ' « αὐτῶν ἐξέτασίν τε καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι· C « εἰ δὲ τούτων ὀλιγωρήσας ἐνοχλήσειε τῷ βασι« λεῖ, καὶ τοῦτον μηδὲ μιᾶς συγγνώμης ἀξιοῦ« σθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδὲ ἐλ« πίδα μελλούσης ἀποκαταστάσεως προσδοκᾷν. »

ΒΑΛΣ. Παντὶ καταδικαζομένῳ καὶ ἀδικεῖσθαι οἰομένῳ ἡ τῆς ἐκκλήτου ἐδόθη βοήθεια. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν ὡς, εἰ καὶ ἐνεδόθη τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις, ὡσαύτως καὶ τοῖς κληρικοῖς, ἀλλ' οὐκ ἐξεχωρήθη καὶ τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς χάριν τούτου ὀχλεῖν. Εἴ τις οὖν καταλιπὼν τὸ προσελθεῖν μείζονι συνόδῳ καὶ γυμνάσαι τὰς δικαίας δικαιολογίας κατὰ λόγον ἐκκλήτου, ὀχλήσει βασιλέα περὶ τούτου, οὐ μόνον οὐκ ὠφεληθήσεται, ἀλλ' ὡς μηδεμιᾶς συγγνώμης ἀξιούμενος, πᾶσαν θύραν οἰκείας δικαιολογίας ἑαυτῷ D ἐπιζυγώσει, καὶ οὐδὲ ἐλπίδα ἕξει ἀποκαταστάσεως. Εἴποι δέ τις ὡς, τοῦ κανόνος λέγοντος μὴ προσέρχεσθαι τὸν καθαιρεθέντα βασιλεῖ, ἀλλὰ μείζονι συνόδῳ, ὁ μὲν καθαιρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου τυχὸν ἢ τοῦ Θεσσαλονίκης τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ εὐλόγως προσελθεῖν ἀναγκασθήσεται· ὁ δὲ ὑπὸ πατριάρχου καταδικασθεὶς μὴ ἔχων ὅπου προσφύγῃ, τῷ βασιλεῖ προσερχόμενος κολασθήσεται, ἢ οὔ; *Λύσις.* Τινὲς μὲν εἶπον καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τούτων χώραν ἔχειν τὰ τοῦ κανόνος ἄνευ τοῦ οἰκουμενικοῦ, διὰ τὸ τὴν τοῦ Ἱεροσολύμων ἀπόφασιν ἀνακρίνεσθαι παρὰ τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τὴν τοῦ Ἀντιοχείας παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐφεξῆς κατὰ τὴν μείζονα τάξιν ἑκάστου αὐτῶν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν κανόνα ἐκφωνηθῆναι διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ τῶν μητροπολιτῶν, οὐ μὴν καὶ τῶν πατριαρχῶν.

Αἱ ψῆφοι γὰρ τούτων ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκεινται. Διὸ A καὶ ὁ προσελθὼν βασιλεῖ χάριν τοῦ ἀνακριθῆναι κατ' ἔκκλητον ἀπόφασιν τούτων, τιμωρηθήσεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Φησὶ γὰρ ἡ ρλζ' Ἰουστινιάνειος Νεαρά, ἡ κειμένη ἐν βιβλίῳ τρίτῳ τῶν Βασιλικῶν τιτ. α', κεφ. με'· Εἴ τινες δὲ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινέτω, καὶ εἰ μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροασάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς B νόμοις συνᾴδουσιν, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου. Ὅτι δὲ πολλάκις ἐπραγματεύθη εἰ χρὴ ἐκκλήτῳ ὑποκεῖσθαι τὴν ψῆφον τέως τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἔδοξέ μοι ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸ δοκοῦν μοι χάριν τούτου, καὶ τὰ παρά τινων δικαιολογούμενα. Λέγουσί τινες ὡς, ἐπεὶ τὴν μὲν ἀπόφασιν τοῦ ἐπάρχου, τῶν πραιτωρίων καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δὶς γεγονότος ἐπάρχου τῆς πόλεως, οἱ νόμοι ῥητῶς διορίζονται μὴ ὑποκεῖσθαι ἐκκλήτῳ, πατριαρχικὴν δὲ ἀπόφασιν τοῦ τοιούτου προνομίου ῥητῶς οὐκ ἠξίωσαν, κατὰ τὰς πολλὰς καὶ τυχόντων δικαστῶν ψήφους, καὶ αὕτη ἐκκλητευθήσεται. Πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν χρῶνται καὶ τῇ τρίτῃ Ἰουστινιανείῳ Νεαρᾷ, τῇ κειμένῃ ἐν βιβλίῳ τρίτῳ τῶν Βασιλικῶν τίτλου β', C τῇ καὶ διοριζομένῃ εὐθύνεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν πατριάρχην, εἴπερ χειροτονήσῃ ὑπέρθετον κληρικόν. Ἄλλοι, τῆς πατριαρχικῆς μεγαλειότητος τὴν ὑπεροχὴν ὡσπερεὶ σεβαζόμενοι, φασὶ μήτε πάντως ἀποκλειστέον κατὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀποφάσεως τὴν ἔκκλητον, μήτε πάντῃ ἐνδοτέον. Ἀλλ' εἰ μὲν τὰ μέρη τὰ δικαζόμενα τῆς τῶν ἱερωμένων ἢ καὶ μοναχῶν εἰσι τύχης, ἡ κατά τινος τούτων ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις οὐκ ἀνακριθήσεται· εἰ δὲ θάτερον τῶν μερῶν ἢ καὶ ἄμφω ἐν μοίρᾳ τάττοιντο λαϊκοῦ, ἀμάχως ἐκκλητευθήσεται· ἕτεροι τῆς ὑποθέσεως τὴν ποιότητα λέγουσι γεννήτριαν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μὲν γὰρ ἐκκλησιαστικὴ ζήτησις οὐκ ὠδίνει, φασί, παιδίον ἐκκλητοπόθητον· ἡ δὲ χρηματικὴ D κυΐσκει τὴν ἔκκλητον, ὡς ἐχιδναῖον ἄμβλωμα τῆς τεκούσης σπαράττων τὰ ἔγκατα. Ἄλλοι, τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐπιστομίζοντες, ἀξιοῦσι τότε καὶ μόνον ὑποκεῖσθαι ἐκκλήτῳ τὴν πατριαρχικὴν ἀπόφασιν, ὅτε κατὰ βασιλικὸν ὁρισμὸν προκάθηται δικάζων ὁ πατριάρχης μετὰ συνδικαστῶν, ἢ καὶ μετὰ τῆς οἰκείας συνόδου. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς, ἐπεὶ οἱ νόμοι πρὸ τοῦ καταστῆναι τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν συνεγράφησαν, καὶ οἱ πλείους τούτων παρὰ Ἑλλήνων, καλῶς οὐκ ἐμνήσθησαν πατριαρχῶν. Εἰ δέ τις ἐρεῖ καὶ παρὰ βασιλέων ὀρθοδόξων γενέσθαι Νεαρὰν μετὰ τὸ τιμηθῆναι τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους, ἀκούσει πρῶτον μὲν ὡς οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἦλθεν ὀρθοδόξῳ βασιλεῖ τοιοῦτόν τι τολμηθῆναί ποτε παρά τινος, καὶ εἰπεῖν τὴν κρίσιν τοῦ τοσαύτῃ τετιμη-

ideo, qui imperatorem adierit, ut de eorum sententia per appellationem quæratur, ut vult hic præsens canon, punietur. Dicit enim Justiniani Novella 137, quæ in lib. 3 Basilicorum, tit 1, cap 45, sita est, sic expresse : Si qui autem sanctissimi hujus synodi episcopi aliquam inter sese controversiam habeant, sive de jure ecclesiastico, sive pro aliquibus aliis rebus; prius eorum metropolitanus cum aliis duobus ejusdem synodi episcopis rem judicet, et nisi utraque pars stet iis quæ judicata fuerint, tunc beatissimus patriarcha illius diœcesis inter eos audiat, et illa definiat, quæ ecclesiasticis canonibus et legibus conveniunt, nulla parte ejus sententiæ contradicere valente. Quia autem sæpe tractatum est, an oporteat Constantinopol. **442** sententiam esse appellationi subjectam, visum est oportere, quod mihi videtur, de eo dicere, et ea quoque quæ de ea re ab aliis dicuntur. Dicunt nonnulli, quod quoniam sententiam præfecti prætorio, et sententiam ejus, qui bis fuit præfectus urbis, leges aperte statuunt appellationi non subjici; patriarchalem autem sententiam eo privilegio dignam non judicavere : quemadmodum a multis et quibuslibet judicibus, ita etiam ab eo provocabitur. Ad sui autem dicti confirmationem utuntur et Justiniani Novella 3, in libro 3 Basilicorum, tit. 2 sita, quæ decernit patriarcham imperatori rationem reddere, si clericum ultra numerum ordinarit. Alii patriarchalis magnitudinis eminentiam veluti venerantes dicunt nec omnino a patriarchali sententia penitus excludendam esse appellationem, nec omnino concedendam. Sed si partes quidem, quæ in judicio contendunt, sunt vel clericorum vel monachorum ordinis, prolata adversus aliquem eorum sententia, non rursus examinabitur : si vero altera pars vel utraque sint laici ordinis, citra ullam controversiam appellabitur. Alii vero dicunt causam esse appellationis genitricem. Causa enim ecclesiastica non parit, inquiunt, fetum appellatorium : pecuniaria autem parit appellationem, tanquam viperinam quamdam abortionem parentis viscera lacerantem. Alii iis, qui hæc dicunt, os occludentes censent patriarchalem sententiam tunc solum appellationi subjici, quando mandato imperiali præsidet patriarcha cum aliis conjudicibus, vel cum sua synodo. Mihi autem videtur, quod quoniam leges, antequam ecclesiasticus status constitueretur, conscriptæ sunt, et complures earum a Græcis, recte nullam patriarcharum mentionem fecere. Si quis autem dicat etiam ab orthodoxis imperatoribus factam fuisse Novellam, postquam sedes patriarchales honore affectæ sint, primum quidem audiet, quod orthodoxo imperatori nunquam in mentem venit, futurum ut quis hoc auderet, et diceret, quod a tanta auctoritate prædito tamque honorato judicatum sit esse rursus in judicium revocandum. Deinde et Justiniani Novellam, in præsentis canonis interpretatione positam, qua cavetur ne quis patriarchali sententiæ contradicat, sufficere ad os

eis penitus occludendum : ab eo autem de iis, quæ ab illo factæ sunt supernumerariis ordinationibus, rationem exigi, non introducit ejus judiciorum de integro examinationem. Illud enim est factum proprium : hoc vero, sedis privilegium. Quoniam igitur statutum est, nullum per alium injuria afficiendum, ipse quidem ab imperatore qui Ecclesiæ habet potestatis scientiam, judicabitur, forte ut sacrilegus vel male de fide sentiens, vel alicujus alius criminis reus. Hoc enim nos judicialiter actum esse vidimus diversis temporibus, ejus autem judicium in disceptationem non revocari, nec de eo ratio postulari debet propter sedis excellentiam. Quia vero adversus hanc Novellam quidam perversam linguam immitemque exacuunt, et dicunt, tunc non posse patriarchæ judicio contradici, quando patriarcha audit per appellationem antistitis sententiam, eo quod nolit Novella causam in duobus judiciis agitatam ad tertium deduci; non autem quando primo loco judicat, et maxime laicos : dico, me posse quidem multa ad hæc dicere, et ostendere ipsos non recte dicere. Quia autem canon 4 Sardicensis synodi decernit licere ei, qui est condemnatus, bis appellare, ut ultimum judicium fieri a papa Romano : non sinit hoc eis procedere. Alia quidem prætermitto; hoc autem dico, quod quoniam sancti Constantini decretum ad papam Silvestrum factum, a nobis in cap. 1, tit. 8 præsentis operis interpretatione situm statuit, papam habere omnia jura imperialia secunda autem universalis synodus et quarta dederunt ptariarchæ Constantinopolitano privilegia papæ et statuerunt, ut, quemadmodum et ille, in omnibus honoretur : necessario in ejus sententiam appellatio non cadit; quemadmodum **443** nec de imperiali sententia quæritur. Propterea enim, ut est consentaneum, et synodalia edicta instar privilegiorum regalium edictorum emittuntur. Cum hoc autem ita se habeat, reliquæ quoque eorum cessant allegationes. Nam sive clericos sive laicos judicaverit patriarcha, sive laicum cum clerico, sive jussu imperatorio, sive jure proprio, sive cum conjudice, sive solus, erit quacunque examinatione et judicatione superior ; et qui ausus fuerit ad imperatorem appellare, ut de patriarchæ sententia rursus judicetur, erit præsenti canoni obnoxius. Si enim non permittitur imperatorem molestia afficere, pro rursus revocanda in judicium alicujus metropolitani sententia, multo magis non permittetur patriarchalem sententiam ad imperatorem introduci.

A μένου μεγαλειότητι ἀνακρίνεσθαι. Εἶτα δὲ καὶ τὴν καταστρωθεῖσαν Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείαν, καὶ διοριζομένην μηδένα ἀντιλέγειν κατὰ τῆς πατριαρχικῆς ψήφου, ἀρκεῖν εἰς παντελῆ τούτων ἐπιστομισμόν· τὸ δὲ λογοπραγεῖσθαι τοῦτον χάριν τῶν παρ' αὐτοῦ γινομένων ὑπεραριθμίων χειροτονιῶν οὐκ εἰσάγει καὶ τῶν κρίσεων τούτου ἀνάκρισιν. Τὸ μὲν γὰρ φάκτον οἰκεῖόν ἐστι, τὸ δὲ τοῦ θρόνου προνόμιον. Ὅτι οὖν νενόμισται μηδένα δι' ἑτέρου ἀδικεῖσθαι, αὐτὸς μὲν παρὰ τῷ ἐπιστημονάρχῃ τῆς Ἐκκλησίας τῷ βασιλεῖ κριθήσεται, ὡς ἱερόσυλος τυχὸν ἢ ἑτερόδοξος, ἢ ὡς ἕτερόν τι ἡμαρτηκώς. Εἴδομεν γὰρ τοῦτο καὶ πραγματικῶς γεγονὸς μετὰ διαφόρους καιρούς. Τὸ δὲ δικαστήριον αὐτοῦ ἀλογόπρακτον ἔσται διὰ τὴν τοῦ B θρόνου ὑπεροχήν. Ἐπεὶ δέ τινες καὶ κατὰ τῆς τοιαύτης Νεαρᾶς ὁπλίζουσι γλῶτταν σκολιὰν καὶ ἀτίθασσον, καὶ λέγουσι τότε μὴ δύνασθαι τὸν παρὰ πατριάρχῃ δικασάμενον ἀντιλέγειν, ὅτε κατ' ἔκκλητον ὁ πατριάρχης ἀκροᾶται τῆς ἱερατικῆς ἀποφάσεως, διὰ τὸ μὴ ἐθέλειν τὴν Νεαρὰν τὴν εἰς δύο δικαστήρια ζητηθεῖσαν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς τρίτον εἰσάγεσθαι, οὐ μὴν ὅταν πρωτοτύπως δικάζῃ καὶ μάλιστα λαϊκούς· λέγω ὅτι εἶχον μὲν πρὸς τοῦτο πολλὰ εἰπεῖν, καὶ παραστῆσαι αὐτοὺς μὴ καλῶς λέγειν· ὅτι δὲ ὁ δ' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διορίζεται ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν καταδικασθέντα δὶς ἐκκαλεῖσθαι, καὶ τὴν τελευταίαν κρίσιν γίνεσθαι παρὰ τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης, οὐ παραχωρεῖ τούτοις τοιαῦτα προτιθέναι. Τὰ μὲν ἄλλα παρίημι, C λέγω δὲ ὅτι, ἐπεὶ τὸ μὲν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου θέσπισμα τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Σίλβεστρον γεγονός, καταστρωθὲν παρ' ἡμῶν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πρώτου κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, διορίζεται ἔχειν τὸν πάππαν πάντα τὰ βασιλικὰ δίκαια· ἡ δὲ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἡ τετάρτη δεδώκασι τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τὰ προνόμια τοῦ πάππα, καὶ ὥρισαν κατ' ἐκεῖνον ἐπὶ πᾶσιν τιμᾶσθαι· ἐξ ἀνάγκης ἐκκλήτῳ οὐχ ὑποπέσῃ ἡ τούτου ἀπόφασις, ὥσπερ οὐδὲ ἡ βασιλικὴ ἀπόφασις ἀνακρίνεται. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ τὰ συνοδικὰ σημειώματα κατὰ τὰ προνόμια τῶν βασιλικῶν σημειωμάτων ἀπολύονται. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, πάντως ἀπρακτοῦσι καὶ D τὰ λοιπὰ δικαιολογήματα. Κἂν γὰρ ἱερατικούς τινας δικάσῃ ὁ πατριάρχης, κἂν λαϊκούς, κἂν λαϊκὸν μετὰ ἱερωμένου, κἂν διὰ βασιλικῆς προστάξεως, κἂν οἰκείῳ δικαίῳ, κἂν μετὰ συνδικαστοῦ, κἂν μόνος, πάσης ἀνακρίσεως ἔσται ἐπέκεινα· καὶ ὁ τολμήσας ἐκκαλέσασθαι εἰς βασιλέα χάριν τοῦ ἀνακριθῆναι τὴν ἀπόφασιν τὴν πατριαρχικήν, ὑπόδικος ἔσται τῷ παρόντι κανόνι. Εἰ γὰρ οὐκ ἐφεῖται βασιλεῖ ὀχλεῖν χάριν τοῦ ἀνακριθῆναι τὴν τοῦ δεῖνος μητροπολίτου ἀπόφασιν· πολλῷ πλέον οὐκ ἐκχωρηθήσεται πατριαρχικὴν διάγνωσιν παρὰ βασιλεῖ γενέσθαι εἰσαγώγιμον.

ZONAR. Episcopo, quem synodus, vel clerico, quem episcopus deposuerit, quo pacto de sententia suæ damnationis, si injustam esse asserat, examinanda agere liceat, jam antea explicavimus : hoc vero loco eos, qui depositione multati sunt imperatorem adire, eique molestos esse, ac ad eum

ΖΩΝΑΡ. Εἴρηται ἀνωτέρω πῶς ἢ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς, ἢ κληρικὸς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, δύναται ζητεῖν δοκιμασθῆναι τὴν ψῆφον τὴν κατ' αὐτούς, εἰ δοκεῖ ἀδικεῖσθαι· ἐνταῦθα δὲ ἀπαγορεύει τοῖς καθαιρουμένοις ὁ κανὼν προσιέναι βασιλεῖ, καὶ ἐνοχλεῖν αὐτῷ, καὶ ζητεῖν τὴν κατ'

αὐτοῦ ἐξετασθῆναι ἀπόφασιν, καὶ τῷ τοῦτο ποιήσαντι μήτε χώραν ἀπολογίας δίδοσθαι κελεύει, μήτε ἐλπίζειν, ὡς ἀποκαταστήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ καθῃρημένος, εἰ ἐνοχλοίη τῷ βασιλεῖ, αἰτείτω σύνοδον μείζονα, καὶ τὸ ἐκεῖθεν δόξαν στεργέτω· εἰ δὲ καὶ αὖθις ἀποδυσπετοίη, μὴ ἐχέτω ἀποκατάστασιν. »

Τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ συνόδου, καὶ οἰόμενον ἀδικεῖσθαι, ὁ κανὼν οὐ κωλύει μείζονα σύνοδον ἐπικαλεῖσθαι, καὶ παρ' αὐτῇ γυμνάζειν ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, εἰς ἀνατροπὴν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθείσης ψήφου. Ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπιτρέπει αὐτῷ ποιεῖν αὐτό. Τὸν δὲ μὴ θέλοντα προσελθεῖν συνόδῳ, καὶ παρ' αὐτῇ τὰ οἰκεῖα προθεῖναι δίκαια, ἀλλὰ τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς παρενοχλεῖν πειρώμενον εἰς ἐκδίκησιν, συγγνώμης τινὸς οὐκ ἀξιοῖ, οὐδὲ χώραν ἀπολογίας αὐτῷ δίδωσι, καὶ ἐλπίδα προσδοκᾷν μελλούσης ἀποκαταστάσεως.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾷν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονεῖν ἐν ἐκκλησίαις τινὰς εἰς προαγωγὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἑτέρους, εἰ μὴ παρακληθεὶς ἀφίκοιτο διὰ γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τὴν χώραν παρέρχεται. Εἰ δὲ μηδενὸς καλοῦντος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσίᾳ τινῶν, καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προσηκόντων αὐτῷ, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν· καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὴν προσήκουσαν δίκην, καθῃρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι διειλημμένων ἱκανῶς διελάβομεν ἐν τῷ λε' ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἐν ἑτέροις. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα. Ζήτει καὶ τῆς παρούσης συνόδου καν. κβ'.

ΖΩΝΑΡ. Σκανδάλων καὶ ταραχῶν αἴτιον τὸ ἀπιέναι ἐπίσκοπον εἰς ἐπαρχίαν ἑτέραν, καὶ χειροτονίας ποιεῖν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. Διὸ καὶ κωλύει τοῦτο ὁ κανὼν, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσαντα καθαιρέσει καταδικάζει. Ταῦτα δὲ κεκανόνισται καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐν λε' κανόνι· τὰ αὐτὰ δὲ ὁρίζει καὶ ὁ κβ' κανὼν τῆς συνόδου ταύτης.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μηδενὸς ἀξιοῦντος ἐπίσκοπος εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ἀπίοι, καὶ χειροτονοίη, καὶ διοικοίη πράγματα, αὐτά τε ἄκυρα μενέτω, κἀκεῖνος καθαιρείσθω. »

Πολλοὺς κανόνας εὑρήσεις τοῦτο κωλύοντας, τὸ μεταβαίνειν ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας εἰς ἀλλοτρίαν, καὶ χειροτονεῖν ἐν αὐτῇ, ἢ ἕτερόν τι ἐπισκοπικὸν ἐνεργεῖν· εἰ μή που προσκληθῇ τις, καὶ ἀξιωθῇ παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου τοιοῦτόν τι ποιῆσαι. Τὸν δ' οἴκοθεν εἰς ἐπαρχίαν ἑτέραν παραγενόμενον, καὶ ἢ χειροθεσίας ποιούμενον, ἢ καταστάσεις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μὴ προσηκόντων αὐτῷ, σὺν τῷ ἄκυρα μένειν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα, καὶ καθαιρεῖσθαι προστάττουσι.

A damnationis suæ cognitionem deferre, canon vetat; quique id fecerit, nec audiri amplius in judicio, et omni in posterum restitutionis spe carere jubet.

ARIST. « Depositus, si imperatori molestiam exhibuerit, majorem petat synodum, ejusque decreto acquiescat. Si vero rursum ægre tulerit, restitutionem ne assequatur. »

Eum qui a synodo deponitur, sibique videtur injuria affectus, canon hic majorem provocare synodum non prohibet, et apud eam proferre quæ justa esse arbitratur, ad sententiæ contra se latæ eversionem. Imo potius ei hoc permittit facere. Eum autem qui non vult synodum adire, et apud eam jura sua proponere, sed imperatorias obturbare aures in ultionem molitur, nulla dignatur venia
B nec apologiæ locum ei concedit, nec futuræ restitutionis spem exspectare.

CANON XIII.

« Nullus episcopus audeat ab una provincia in aliam transire, et ad ministerii promotionem aliquos ecclesiis ordinare, nec si alios una secum inducat, nisi venerit litteris accersitus metropolitani, et episcoporum qui sunt cum ipso, in quorum regionem accedit. Si autem nullo vocante, ad aliquorum ordinationem et ecclesiasticarum rerum ad se non pertinentium constitutionem, inordinate insolenterque processerit, sint quidem irrita quæ ab ipso geruntur :
C ipse autem suæ insolentiæ et præter rationem factæ aggressionis debitas det pœnas, a sancta scilicet synodo exinde depositus. »

BALS. De iis, quæ in præsenti canone tractata sunt, in canone apostolico 35 satis tractavimus, et alibi. Et lege ea, quæ illic scripta sunt. Quære et præsentis synodi canonem 22.

ZONAR. Si quis episcopus alterius provinciam ingrediatur, ibique eo inconsulto ordines conferat, offensiones ac tumultus ex ea re exsistere facile est. Quare tum id fieri canon vetat, tum qui fecerit, depositione damnatum esse decernit. Eadem vero, et apostolorum tricesimo quinto et hujus quoque synodi vicesimo secundo canone, constituta sunt.

D ARIST. « Si, nemine rogante, episcopus in aliam se contulerit provinciam, et ordinaverit, resque administraverit, et irritæ maneant, et iste deponatur. »

Multos canones invenies hoc prohibentes, nimirum episcopum e sua provincia ad alienam transilire, et in ea ordinare, aut aliud aliquod munus episcopale obire. Nisi forsitan vocetur aliquis et a regionis episcopo dignus habeatur, qui tale aliquid faciat. At qui sua sponte in alteram **444** provinciam proficiscitur, et vel manuum impositiones facit, vel negotiorum ecclesiasticorum constitutiones ad ipsum non pertinentium, et irrita manere quæ ab isto facta sunt, et ipsum deponi jubent.

CANON XIV.

« Si quis episcopus ob aliqua crimina judicetur, « deinde contingat episcopos provinciæ de eo « dissentire; illis quidem eum, de quo fertur sen- « tentia, innocentem pronuntiantibus; his vero, « reum : pro tota componenda controversia, vi- « sum est sanctæ synodo, ut metropolitanus « episcopus ex propinqua provincia alios evocet « judices, qui controversiam dirimant, cum pro- « vincialibus, quod probatum fuerit, confirman- « do. »

BALS. Episcopum, qui ab episcopis provincialibus judicatur, et ab aliquibus quidem absolvitur, ab aliis vero condemnatur, non alias condemnari vel absolvi statuit synodus, nisi synodi metropolitanus propinquos episcopos accersiverit, qui id quod quæritur judicare, et sententiam confirmare debent. Ne dicas ergo canonem 12, huic canoni adversari, dicentem: dubiam sententiam a majori synodo rursus judicari, et non ab eo, qui primo judicavit, cum finitimis episcopis examinari. Illic enim fuerat prolata sententia, nec potest amplius judicare qui illam semel protulit; et propterea illius sententia, ut dubia appellationi subjicitur : hic autem non est prolata sententia. Et canon metropolitanum admonet finitimos episcopos accersere ut tollatur dissensio, et sic omnis condemnati suspicio et tergiversatio resecetur, sed si hoc quoque facto, condemnatus sibi factam injuriam esse putet, recte appellaverit, ut duodecimo canone continetur, et quarto Sardicensis synodi. Lege et ejusdem synodi canones 3 et 5. Si autem apud patriarcham litigaverit, præsens canon et sequens locum habebit.

ZONAR. Quandocunque aliquis ab omnibus provinciæ episcopis unanimi consensu damnatus fuerit damnationem in dubium revocare, ut hujus synodi canone 4 constitutum est, nequaquam licebit. At si non omnes episcopi idem sentiant, sed alii quidem damnari reum, alii contra fieri oportere contendant; tunc a metropolitano ejus provinciæ a vicina provincia alii episcopi evocari, eorumque suffragiis ad alteram partium adjunctis dissentientium inter se episcoporum controversiæ componi debent. Lege Sardicensis quoque synodi canonem tertium et quintum.

ARIST. « Si episcopo accusato, provinciæ episcopi « inter se discrepent, ad controversiam certo « dirimendam, alii e vicinis sunt advocandi. »

Unusquisque episcopus criminibus accusatus a propria synodo judicari debet; si autem provinciæ episcopi dissentiant, illi quidem insontem judicantes, alii reum dicentes, a vicina provincia potest metropolitanus alios evocare episcopos ut controversiam ab episcopis agitatam solvant.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρίνοιτο, « ἔπειτα συμβαίη περὶ αὐτοῦ διαφωνεῖν τοὺς ἐν « τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους, τῶν μὲν ἀθῷον τὸν « κρινόμενον ἀποφαινόντων, τῶν δὲ ἔνοχον· ὑπὲρ « ἀπαλλαγῆς πάσης ἀμφισβητήσεως ἔδοξε τῇ « ἁγίᾳ συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον « ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι « ἑτέρους τινὰς τοὺς ἐπικρινοῦντας, καὶ τὴν ἀμ- « φισβήτησιν διαλύσαντας, τοῦ βεβαιῶσαι σὺν « τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ παριστάμενον. »

ΒΑΛΣ. Τὸν ὑπὸ ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων κρινόμενον ἐπίσκοπον, καὶ παρά τινων μὲν ἀθωούμενον, παρά τινων δὲ καταδικαζόμενον, μὴ ἄλλως κατακρίνεσθαι ἢ δικαιοῦσθαι ὥρισεν ἡ σύνοδος, εἰ μὴ μετακαλέσηται ὁ τῆς συνόδου μητροπολίτης πλησιοχώρους ἐπισκόπους, ἐπικρῖναι ὀφείλοντας τὸ ζητούμενον, καὶ βεβαιῶσαι τὴν ψῆφον. Μὴ εἴπῃς γοῦν ἐναντιοῦσθαι τῷ κανόνι τούτῳ τὸν ιβ' κανόνα, τὸν λέγοντα τὴν ἀμφίβολον ψῆφον ἀνακρίνεσθαι παρὰ μείζονος συνόδου, καὶ μὴ δοκιμάζεσθαι παρὰ τοῦ πρώτως κρίνοντος μετὰ πλησιοχώρων ἐπισκόπων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔφθασε γενέσθαι ἡ ἀπόφασις, καὶ οὐκέτι δύναται δικάζειν ὁ ἅπαξ ἀποφηνάμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ψῆφος ἐκείνου, ὡς ἀμφίβολος, ἐκκλήτῳ ὑπόκειται· ἐνταῦθα δὲ οὐ γέγονεν ἀπόφασις. Καὶ ὑποτίθησιν ὁ κανὼν τῷ μητροπολίτῃ μετακαλεῖσθαι καὶ πλησιοχώρους ἐπισκόπους, ἐφ' ᾧ τὴν διαφωνίαν λυθῆναι, καὶ οὕτω πᾶσαν περιαιρεθῆναι τὴν τοῦ καταδικαζομένου ὑποψίαν καὶ πρόφασιν· πλὴν καὶ τούτου γινομένου, ἐὰν ὁ καταδικασθεὶς νομίζῃ ἀδικεῖσθαι, καλῶς ἐκκαλέσηται, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ ιβ' κανόνος καὶ τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς αὐτῆς γ' καὶ ε' κανόνα· εἰ δὲ παρὰ τῷ πατριάρχῃ ἐδικάσατο, τὰ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τοῦ ἐφεξῆς ἕξουσι χώραν.

ΖΩΝΑΡ. Ὅτε μὲν ὑπὸ πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων συμφώνως καταδικάζοιτο ὁ κρινόμενος, οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ τὴν ψῆφον αἰτιᾶσθαι κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου· ὅτε δὲ διαφωνοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ μὲν καταδικάζουσιν αὐτὸν, οἱ δὲ ἀντιλέγουσι, τότε χρὴ τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀπὸ τῆς πλησιαζούσης ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι ἐπισκόπους ἑτέρους, ὥστε παρ' ἐκείνων λυθῆναι τὴν διαφωνίαν τῶν ἐπισκόπων, προστεθέντων ἑνὶ μέρει τῶν ἐναντιουμένων ἀλλήλοις. Ἀναγνωστέον δὲ καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τὸν γ' καὶ ε' κανόνα.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ, ἐπισκόπου κρινομένου, οἱ τῆς ἐπαρ- « χίας ἐπίσκοποι διαφέροιντο· μετακλητέον ἀπὸ « τῶν πέλας ἑτέρους εἰς ἀναμφίβολον λύσιν τοῦ « ἀμφισβητήματος. »

Ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων, κατηγορούμενος ἐπ' ἐγκλήμασι, παρὰ τῇ ἰδίᾳ συνόδῳ ὀφείλει κρίνεσθαι. Εἰ δὲ οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι διαφωνοῦσιν, οἱ μὲν ἀθῷον τὸν κρινόμενον λέγοντες, οἱ δὲ ὑπεύθυνον· ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας δύναται ὁ μητροπολίτης ἑτέρους ἐπισκόπους μετακαλεῖσθαι, ἵνα τὴν ὑποῦσαν μέσον τῶν ἐπισκόπων ἀμφιβολίαν λύσωσι.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

A « Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κατηγορηθεὶς, κριθείη ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, πάντες τε σύμφωνον μίαν κατ' αὐτοῦ ἐξενέγκοιεν ψῆφον· τοῦτον μηκέτι παρ' ἑτέροις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἀπόφασιν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἀνῃρέθη ἀπὸ τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Εἰ δὲ μὴ θέλεις τοῦτο εἰπεῖν, ἑρμήνευσον τὸν κανόνα καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ εἰπὲ τὴν καταδίκην γενέσθαι ἐνταῦθα παρὰ συνόδου μὴ παραπιπτούσης ἐκκλήτῳ, ὡς τοῦ πάππα ἢ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

B ΖΩΝΑΡ. Τὰ ἐν τῷ δ' κανόνι εἰρημένα καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος ἐξήγησιν ἱκανά εἰσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπισκόπου δικαζομένου, εἰ πᾶς ἐπαρχιώτης ἐπίσκοπος συμφωνοίη, παλινδικία οὐ γίνεται. »

Ὁ κανὼν οὗτος οὐ συγχωρεῖ τῷ ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας καθαιρεθέντι παρ' ἑτέροις ἔκκλητον κρίνεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων συμφώνως ἐξενεχθεῖσαν βούλεται. Πλὴν, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου, μᾶλλον ἡ γνώμη κρατεῖ τῶν ὁρισάντων ἐκκαλεῖσθαι τὸν οἰόμενον ἀδικεῖσθαι, καὶ τῆς βοηθείας τῆς ἐκκλήτου ἐπιτυγχάνειν, ὡς δικαιοτέρα καὶ φιλανθρωποτέρα.

C

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων (49), ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἑαυτὸν ἐπιῤῥίψας, ὑφαρπάζοι τὸν θρόνον δίχα συνόδου τελείας, τοῦτον ἀπόβλητον εἶναι, καὶ εἰ πᾶς ὁ λαὸς, ὃν ὑφήρπασεν, ἕλοιτο αὐτόν. Τελείαν δὲ ἐκείνην εἶναι σύνοδον, ᾗ συμπάρεστι καὶ ὁ μητροπολίτης. »

ΒΑΛΣ. Ἐπίσκοπός τις σχολάζων, ἤγουν μὴ ἔχων ἐκκλησίαν, ὡς ὑπὸ ἐθνῶν κρατουμένην, κατέσχεν αὐθεντικῶς σχολάζουσαν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν δηλονότι ἐπίσκοπον, καὶ ἐπέβη τοῦ θρόνου αὐτῆς, καὶ ἐνήργει ἀρχιερατικὰ δίκαια. Αἰτιώμενος οὖν

CANON XV.

« Si quis episcopus aliquorum criminum accusatus, fuerit ab omnibus provinciæ episcopis condemnatus, et omnes unam consentientem adversus eum sententiam tulerint: is ne amplius ab aliis judicetur; sed provinciæ episcoporum firma maneat sententia. »

BALS. Præsens canon sublatus est a quarto canone synodi Sardicensis. Sin autem hoc nolis dicere, interpretare canonem ut superius dictum est: et dic fieri condemnationem a synodo, in quam non cadit appellatio, ut a papa, vel a patriarcha Constantinopolitano.

445 ZONAR. Ex iis quæ in quarto canone diximus hujus quoque canonis intelligentiam quilibet assequetur.

ARIST. « Episcopo judicato, si omnium provinciæ episcoporum sententiæ sint concordes, actionis redintegratio non datur. »

Hic canon eum qui ab omnibus provinciæ episcopis deponitur, ab aliis appellationis more judicari non permittit, sed omnium provincialium episcoporum sententiam unanimiter contra eum illatam, firmam vult manere. Sed ut in quarto synodi hujus canone diximus, sententia eorum qui decreverunt eum qui se injuria affectum putat, provocare et appellationis auxilium assequi, potius valet ut justior et humanior.

CANON XVI.

« Si quis vacans episcopus, in vacantem ecclesiam irrumpens, sedem arripuerit absque perfecta synodo; is sit ejectus, etiamsi omnis populus, quem invasit, eum elegerit. Perfecta vero synodus illa est, cui una quoque adest metropolitanus. »

BALS. Episcopus quidam vacans, seu ecclesiam non habens, utpote quæ a gentibus tenebatur, sua auctoritate vacantem occupabat ecclesiam, quæ scilicet episcopum non habebat, ejus sedem invadens, et jura archiepiscopalia exercebat. Cum

Guill. Beveregii notæ.

(49) *Εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων.* Hic una cum sequenti canone a Leontio episcopo in concilio Chalcedonensi ex codice canonum recitatus est, quo hic quidem nonagesimus quintus, sequens nonagesimus sextus, juxta ordinem nimirum canonum in isto codice observatum, dicitur. Concil. Chalced. Act. 11, pag. 301. 302 edit. Col. an. Domini 1618. Ubi etiam vi horum canonum Bassianus et Stephanus episcopatus Ephesi pulsi sunt, dignitate tantum, sive honore, communione et necessariis ad vitam sustentandam iis concessis. Porro Harmenopuli præsentis canonis epitome sic se habet: Καὶ σχολάζων ἐπίσκοπος, εἰ δίχα τελείας συνόδου (τελεία δὲ ἐστὶν, ὅταν καὶ ὁ μητροπολίτης παρῇ) ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἐπιπηδήσει, κἂν ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης λαὸς ἐθελήσῃ, ἀπόβλητος ἔστω. *Etiam vacans episcopus, si absque integra synodo (integra autem est, cum et metropolitanus adest) in ecclesiam vacantem insilierit, licet ita civitatis illius populus voluerit, rejiculus est.* In D quam Epitomen scholiastes hæc habet: Ἡ συνοδικὴ ἡ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ διάγνωσις συγχωρεῖ καὶ μεταθέσεις ἐπισκόπων γίνεσθαι, γνώμῃ τοῦ πρωτεύοντος αὐτῶν, χρείας κατεπειγούσης πρὸς τὸ λυσιτελέστερον, καὶ κατ' ἐπίδοσιν ἐπισκόπῳ καὶ ἑτέραν ἐπισκοπὴν δίδοσθαι παρὰ τοῦ πρωτεύοντος ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτοῦ, ἐν ᾗ καὶ πάσῃ ἐνορίᾳ αὐτῆς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀρχιερατικῶν ἁπάντων δικαίων ποιήσεται, ὅσα καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς αὐτῶν· πάρεξ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρεύεσθαι. *Synodica patriarchæ Michaelis sententia permittit et translationes episcoporum fieri, de judicio illius, qui primus inter eos est, usu sic poscente ad majorem utilitatem; item episcopo concedi et episcopatum alterum insuper a primate in territorio ipsius, in quo et omnibus ejus finibus omnia pontificalia jura exercebit, quæcunque germanus eorum pontifex exercet; excepto, quod in sacro synthrono non collocetur.* Harmenop. Epit. can. sect. 1, tit. 4.

autem reprehenderetur, et interrogaretur, quomodo hoc esset ausus, hoc se modo defendebat. Non propter aliquid aliud fuisse prohibitam in alia regione seu diœcesi operationem seu exercitium, quam ne injuria afficeretur et contemneretur hujus regionis diœcesisve præsul : cum autem non sit antistes in vacante ecclesia, et cum ipse eam, quæ illi obtigerat, non habet, ut quæ a gentibus detinebatur, nec quæ de injuria dicta sunt locum habebunt, nec ullum ei præjudicium afferetur, tanquam qui, ultra ea quæ habet, aliena sibi usurpet. Dicit ergo canon, eum, qui tam temere a Spiritus sancti gratia non sibi datum thronum arripit, etiamsi et ipse et ecclesia vacet, esse ejiciendum. Perinde autem ac si dixisset quispiam, ea locum habere, quando is, qui vacat, prædonis more vacantem ecclesiam invasisset; non autem quando ejus populus eum, qui vacat, vel invitum ad eam transtulerit : adjicit canon ne propterea quidem esse illi ignoscendum, qui in vacantem diœcesin aliquid episcopale exercuit absque synodi permissione. Cum autem, ut est verisimile, a provincialium episcoporum dispensatione vacanti cuipiam permissum esset in vacante ecclesia celebrare, et hoc damnaretur, eo quod non esset etiam assensus metropolitanus, dicebant quidam, esse et vocari synodum provincialium episcoporum conventum, et ideo firmum esse quod ab eis fit sine metropolitano, quoniam episcoporum sententiis, etiam sine metropolitano, contradici non potest : dixerunt Patres, in hac causa eam esse perfectam synodum, quæ habet etiam metropolitanum præsentem; est autem sententia singularis; et singularia non trahuntur ad exemplum. Nota ergo ex præsenti canone, quod cum synodali decreto permittitur vacanti episcopo in vacante ecclesia celebrare; quin et in ipso ejus throno sedere. Sæpe enim audivi, quod imperatorio quoque mandato ad id opus est. Interrogaverit autem quispiam, Quomodo intelligi debet illud, esse ejiciendum eum qui illam sic invasit ecclesiam? et dicebant quidem nonnulli hoc de segregatione accipi. Mihi autem videtur esse accipiendum de depositione, secundum canones qui dicunt eos esse deponendos qui ordinant ultra suas diœceses. Si enim, qui ad injuriam unius antistitis, qui est in regione, episcopale quidpiam exercuit, deponitur : multo magis punietur, qui ad perfectæ synodi injuriam tale quid fecit. **446** Sæpe quæsitum est, Quis est is qui vacat, et quænam dicatur vacare Ecclesia? Ac de vacante quidem ecclesia nulla fuit dubitatio : omnes enim dixerunt eam esse vacantem ecclesiam, quæ antistite orbata est : sed de vacante antistite multa fuit controversia, et placuit omnibus

A ὅπως τοῦτο τετόλμηκεν, ἐδικαιολογεῖτο, μὴ δι' ἄλλο τι κωλυθῆναι τὴν παρ' ἐνορίαν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι ἢ καταφρονεῖσθαι τὸν τῆς ἐνορίας ταύτης πρόεδρον· ἀρχιερέως δὲ μὴ ὄντος ἐν τῇ σχολαζούσῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τὴν λαχοῦσαν τοῦτον οὐκ ἔχει, ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατεχομένην, οὔτε τὰ τῆς ῥηθείσης ὕβρεως χώραν ἔχει, οὐδὲ αὐτὸς προκριματισθήσεται ἐπέκεινα ὧν ἔχει ἰδιούμενος τὰ ἀλλότρια. Φησὶ τοίνυν ὁ κανὼν τὸν οὕτω ῥιψοκινδύνως ἁρπάζοντα τὸν μὴ δοθέντα αὐτῷ θρόνον ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος, κἂν σχολάζων ἐστὶ, καὶ ἡ τοιαύτη ἐκκλησία σχολάζουσα, ἀπόβλητον γίνεσθαι. Ὡς δέ τινος εἰπόντος ταῦτα χώραν ἔχειν ἔνθα λῃστρικῶς ὁ σχολάζων ἐσφετερίσατο τὴν σχολάζουσαν, οὐ μὴν ὅτε ὁ ταύτης λαὸς καὶ ἄκοντα B τὸν σχολάζοντα μετήγαγεν εἰς αὐτήν· προστίθησιν ὁ κανὼν μηδὲ ἀπὸ τούτου συγγινώσκεσθαι τὸν εἰς σχολάζουσαν ἐνορίαν ἀρχιερατικόν τι πράξαντα δίχα συνοδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀπὸ οἰκονομίας ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων παρεχωρήθη τις σχολάζων ἱερουργεῖν εἰς σχολάζουσαν, καὶ τοῦ γεγονότος καταχρινομένου, διὰ τὸ μὴ συμψηφίσασθαι καὶ τὸν μητροπολίτην, ἔλεγόν τινες σύνοδον εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν συνέλευσιν τῶν ἐπαρχιωτῶν, κἀντεῦθεν εἶναι βέβαιον τὸ παρὰ τούτων γινόμενον δίχα τοῦ μητροπολίτου, ὅτι καὶ αἱ ψῆφοι τῶν ἐπισκόπων ἀναντίῤῥητοί εἰσι, γινόμεναι καὶ ταῦτα δίχα τοῦ μητροπολίτου· εἶπον οἱ Πατέρες ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει ἐκείνην εἶναι τελείαν σύνοδον, τὴν ἔχουσαν C παρουσιάζοντα καὶ τὸν μητροπολίτην· τὸ δὲ τῆς ψήφου ἰδικόν ἐστι, καὶ τὰ ἰδικὰ οὐχ ἕλκονται εἰς ὑπόδειγμα. Ὥστε σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἐφεῖται μετὰ συνοδικῆς διαγνώσεως παραχωρεῖν τῷ σχολάζοντι ἐπισκόπῳ ἱερουργεῖν εἰς σχολάζουσαν ἐκκλησίαν, καθῆσθαι δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον αὐτῆς. Ἤκουσα γὰρ πολλάκις ὅτι χρεία ἐστὶ πρὸς τοῦτο καὶ βασιλικῆς προστάξεως. Ἐρωτήσει δέ τις, πῶς ὀφείλει νοηθῆναι τὸ εἶναι ἀπόβλητον τὸν οὕτως ἁρπάσαντα ἐκκλησίαν; Καί τινες μὲν εἶπον ἐκλαμβάνεσθαι τοῦτο εἰς ἀφορισμόν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ εἰς καθαίρεσιν, κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς λέγοντας καθαιρεῖσθαι τοὺς παρ' ἐνορίαν χειροτονοῦντας. Εἰ γὰρ ὁ ἐφ' ὕβρει τοῦ ἐγχωρίου ἑνὸς ἀρχιερέως ἐνεργήσας ἀρχιερατικόν τι καθαιρεῖται· D πολλῷ πλέον κολασθήσεται ὁ ἐπὶ ὕβρει τελείας συνόδου τοιοῦτόν τι ποιήσας. Πολλάκις συνεζητήθη (50), τίς ἐστιν ὁ σχολάζων, καὶ ποία ἐστὶν ἡ σχολάζουσα. Καὶ περὶ μὲν τῆς σχολαζούσης οὐδεμία γέγονεν ἀμφιβολία· πάντες γὰρ διέγνων σχολάζουσαν εἶναι τὴν χηρεύουσαν ἀρχιερέως· περὶ δὲ τοῦ σχολάζοντος ἤρεσε πᾶσι σχολάζοντα εἶναι μὴ δυνάμενον ἀπελθεῖν εἰς ἣν ἐπεκηρύχθη ἐκκλησίαν, διὰ τὸ ὑπὸ ἐθνῶν ἢ αἱρετικῶν ταύτην κατέχεσθαι, ἴσως δὲ κοινωθῆναι καὶ μὴ παραχωρεῖσθαι τὸν ἀρχιερέα

Guill. Beveregii notæ.

(50) *Πολλάκις συνεζητήθη*. Hæc usque ad finem hujus Balsamonis in hunc canonem interpretationis ms. nostro Bodleiano accepta referas : neque enim in Parisiensi editione exstant; nisi quod in supplemento Latina eorum versio a Gentiano Herveto elaborata habeatur. Sed in Amerbachiano codice, non secus atque in nostro, leguntur.

πόδας βαλεῖν ἐν αὐτῇ· οἷά ἐστι σήμερον ἡ τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ Ταρσοῦ καὶ ἕτεραι· τὰ μὲν γὰρ Ἱεροσόλυμα ἐμιάνθησαν παρὰ ἀθέων Ἀγαρηνῶν, ἡ Ἀντιόχεια κατέχεται παρὰ πατριάρχου Λατίνου, ἡ Ταρσὸς παρὰ Ἀρμενίων· τινὲς δὲ τῶν Ἱεροσολυμιτικῶν ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐ λογίζονται σχολάζουσαι διὰ τὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ τοὺς Λατίνους παραχωρεῖν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀρχιερατικῶς οἰκονομεῖν τὰς οἰκείας ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐκεῖσε ὄντων Χριστιανῶν προνοεῖσθαι. Ὅθεν καὶ μετακαλούμενοι οἱ τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἀρχιερεῖς ὀφείλουσιν ἀπέρχεσθαι. Τὸ δὲ δίδοσθαί τισιν ἀρχιερεῦσι, μὴ σχολάζουσιν, ἀλλὰ πενομένοις, ἐκκλησίας χηρευούσας, οἰκονομίας λόγος ἐστί· καὶ ὁ κανὼν ὁ λέγων τὴν σχολάζουσαν τῷ σχολάζοντι δίδοσθαι χώραν οὐκ ἔχει. Διὸ καὶ οἱ συνοδικῶς ἐγχωροῦντες καθῆσθαι εἰς τὸ σύνθρονον τῆς κατὰ λόγον οἰκονομίας διδομένης τινὶ ἐκκλησίας ἀκανόνιστόν τι πρᾶγμα ποιοῦσι καὶ ἀσύγγνωστον. Τοῖς γὰρ σχολάζουσιν ὀφείλει δίδοσθαι θρόνος, οὐ μὲν τοῖς ἔχουσι θρόνον ἀρχιερατικόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ μὲν λαμβάνων σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἀρχιερεὺς οὐκέτι καλεῖται ἐπίσκοπος, εἰς ἣν ἐπεκηρύχθη, ἐκκλησίας πρῶτον, ἀλλὰ τῆς δοθείσης αὐτῷ σχολαζούσης· ὡς ὁ μέγας Θεολόγος Γρηγόριος οὐκέτι ἐκλήθη Ναζιανζοῦ, ἀλλὰ Κωνσταντινουπόλεως· οὐδὲ ὁ χειροτονηθεὶς προσεχῶς εἰς Ἀμάσειαν, καὶ μετατεθεὶς εἰς Κερασοῦντα, διὰ τὸ ἀποκατασταθῆναι τὸν προκαθαιρεθέντα Ἀμασείας, οὐκέτι ἐκλήθη Ἀμασείας, ἀλλὰ Κερασοῦντος. Ὁ δὲ Κλαυδιουπόλεως λαβὼν τὴν ἰδίαν ἐπισκοπήν, τὴν Ποντικὴν Ἡράκλειαν, ὡς σχολάζουσαν, καὶ ἐγχωρηθεὶς καθῆσθαι εἰς τὸν σύνθρονον αὐτῆς, ὅπως καλεῖται Κλαυδιουπόλεως ἀπορῶ.

eam dici vacare, qui non potest proficisci ad eam ecclesiam in quam suffectus est, eo quod vel a gentibus vel etiam ab hæreticis occupetur, et fortasse etiam profanetur communisque reddatur, nec sinatur antistes pedem in eam inferre, cujusmodi est hodie Hierosolymitana Ecclesia, Antiochena, Tarsensis, et aliæ. Hierosolyma enim ab impiis Agarenis polluta sunt, thronus Antiochenus a patriarcha Latino detinetur, et Tarsus ab Armeniis. Nonnullæ autem Hierosolymorum, Antiochiæ, et Constantinopolis ecclesiæ non reputantur vacare, quia Latini et Agareni permittunt antistitibus suas ecclesias episcopaliter administrare, et Christianorum, qui illic sunt, curam gerere. Unde et ejusmodi ecclesiarum evocati antistites debent proficisci. Quod autem dantur quibusdam antistitibus non vacantibus, sed paupertate laborantibus, orbatæ seu vacantes ecclesiæ, est dispensationis ratio : et canon, qui dicit vacantem dandam esse vacanti, locum non habet. Et ideo, qui synodaliter permittunt cuipiam, ut possit etiam in sede illius ecclesiæ, quam dispensationis ratione sibi datam habet, sedere, faciunt contra canonem rem, cui venia danda non est : iis enim, qui vacant, debet dari thronus ; non autem iis, qui habent sedem episcopalem. Propterea enim et antistes, qui vacantem accipit ecclesiam, non amplius vocatur episcopus illius ecclesiæ, in quam primum renuntiatus est, sed ejus, quæ illi ut vacans data est, quemadmodum magnus Theologus Gregorius non amplius dictus est Nazianzenus, sed Constantinopolitanus episcopus, nec qui proxime ordinatus est ad Amaseam, et in Cerasuntem translatus, quia qui prius fuerat depositus, est restitutus, non Amaseæ episcopus vocatus est, sed Cerasuntis. Claudiopolitanus autem proprium episcopatum, Heracleam Ponticam, ut vacantem adeptus, et in ei quoque conjuncta sede sedere permissus, quomodo Claudiopolitanus appellatur nescio.

ΖΩΝΑΡ. Σχολάζων ἐστὶν ἐπίσκοπος, ὁ μὴ ἔχων ἐκκλησίαν, ἢ ὑπὸ ἐθνῶν κρατουμένην, ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἐχειροτονήθη, μὴ δεχθείς, οὐκ αὐτοῦ δόντος αἰτίαν, ἀλλ' ἀτακτήσαντος τοῦ λαοῦ. Σχολάζουσα δ' ἐστὶν ἐκκλησία ἡ μὴ ἔχουσα ἐπίσκοπον. Εἰ γοῦν σχολάζων ἐπίσκοπος ἐπελθὼν ἐκκλησίᾳ σχολαζούσῃ ἁρπάσει τὸν θρόνον αὐτῆς, κἂν ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης λαὸς θελήσῃ αὐτόν, ἀπόβλητος ἔσεται, εἰ μὴ σύνοδος τελεία τὴν σχολάζουσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν ψηφίσεται. Ἐκείνη δὲ τελεία λογίζεται σύνοδος, ᾗ καὶ ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας συμπάρεστιν· ὥστε τελείας συνόδου ψηφισαμένης δίδοσθαι τῷ σχολάζοντι τὴν σχολάζουσαν δυνατόν.

ZONAR. Vacans episcopus ille est, qui vel nullius, vel occupatæ a gentibus ecclesiæ, præfectus est, vel a populo ejus urbis, cui datus episcopus fuit, nullo ipsius vitio, sed sola populi pervicacia exclusus ; vacans porro ecclesia est, quæ præfectum sibi episcopum non habet. Si ergo vacans episcopus vacantem ecclesiam invadens, thronum illius occuparit ; quamvis illum populus ejus urbis episcopum habere velit, nisi tamen eidem perfecta synodus vacantem illam ecclesiam decreto suo adjudicarit, ab illius ecclesiæ administratione omnino repelli placet. Perfecta vero synodus ea existimatur, cui provinciæ metropolitanus interfuerit; ut proinde, si id synodus perfecta decreverit, nihil obstet quominus vacans ecclesia episcopo vacanti assignari queat.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δίχα συνόδου τελείας καὶ αὐτοῦ τοῦ « μητροπολίτου ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἐπι« πηδῶν, κἂν ᾖ σχολάζων, ἀπόβλητος. »

Τὸν μὲν σχολάζοντα ἐπίσκοπον εἰς σχολάζουσαν ἐκκλησίαν καθίστασθαι παρὰ συνόδου τελείας, παρόντος καὶ τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, ὁ παρὼν κανὼν παραδέχεται· μὴ μέντοι γε ἀφ' ἑαυτοῦ,

ARIST. « Qui sine synodo perfecta, et ipso metro« politano in vacantem ecclesiam transilit, « etiamsi ipse sit vacans, ejiciendus est. »

Vacantem quidem episcopum in vacanti ecclesia a perfecta synodo, præsente et metropolis episcopo, constitui, præsens canon permittit, non autem a seipso, etiamsi a toto populo thronum usurpare

cogeretur, nisi excommunicari velit. Eum autem qui non vacat, nec omnino et vicesimus primus præsentis synodi canon, et alii varii ut in decimo quarto canone apostolico scribitur, in aliam migrare ecclesiam permittunt, sed in ea manere ecclesia in quam ab initio a Deo ordinatus fuit.

A χἂν ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ βιάζηται τὸν θρόνον ὑφαρπάζειν, εἰ μὴ βούλεται γενέσθαι ἀπόβλητος. Τὸν δὲ μὴ σχολάζοντα, οὐδ' ὅλως ὁ εἰκοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς παρούσης συνόδου, καὶ ἕτεροι διάφοροι, καθὼς ἐν τῷ ιδ' ἀποστολικῷ κανόνι ἐγράφη, μεταπεσεῖν εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν ἀνέχονται· ἀλλὰ μένειν εἰς ἣν ἐτάχθη ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ Θεοῦ ἐκκλησίαν

447 CANON XVII.

« Si quis episcopus, accepta manuum impositione « ab episcopo, et populo præesse jussus, munus « non susceperit, nec, ut ad sibi concreditam « ecclesiam proficiscatur, persuaderi possit : is « sit excommunicatus, donec coactus suscipiat, « vel perfecta synodus episcoporum provinciæ « de ipso aliquid decernat. »

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος, χειροθεσίαν ἐπισκόπου λαβών, « ὁρισθεὶς προεστάναι λαοῦ, μὴ καταδέξοιτο τὴν « λειτουργίαν, μηδὲ πείθοιτο ἀπιέναι εἰς τὴν ἐγ« χειρισθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, τοῦτον εἶναι ἀκοι« νώνητον, ἔστ' ἂν ἀναγκασθεὶς καταδέξοιτο, ἢ « ὁρίσοι τι περὶ αὐτοῦ ἡ τελεία σύνοδος τῶν κατὰ « τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων.

BALS. Lege apostolicum canonem 36, et dices quæ decreta sunt de præsulibus, qui ad eas ad quas ordinati sunt ecclesias non proficiscuntur. Consequenter ergo præsens quoque canon eadem decernit, adjiciens eum esse segregatum, qui non proficiscitur ad ecclesiam quæ ipsum sortita est ; donec aliquid de ipso statuerit synodus quæ eum eligit. Forte enim eum admittet aliquam causam probabilem afferentem. Quia autem illic diximus, non accipi, ut dicunt aliqui, manuum impositionem pro electione, eo quod canon utique de susceptione meminit ; debes præsentem quoque canonem sic intelligere.

B ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν λς' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ μάθῃς τὰ δεδογμένα περὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν μὴ ἀπερχομένων εἰς ἃς ἐχειροτονήθησαν ἐκκλησίας. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τὰ αὐτὰ, προστιθέμενος εἶναι ἀφωρισμένον τὸν μὴ ἀπερχόμενον εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, μέχρις ἂν ὁρίσῃ τι περὶ αὐτοῦ ἡ ψηφισαμένη τοῦτον σύνοδος. Τυχὸν γὰρ παραδέξεται αὐτὸν προσβαλλόμενον εὔλογον αἰτίαν. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖσε εἴπομεν μὴ ἐκλαμβάνεσθαι, καθώς τινες λέγουσι, τὴν χειρεσίαν εἰς ψῆφον, διὰ τὸ μεμνῆσθαι τάχα τὸν κανόνα καταδοχῆς· ὀφείλεις καὶ τὸν παρόντα κανόνα οὕτω νοεῖν.

ZONAR. Si quis ad prælecturam populi vocatus, munus illud, hoc est, servitium sive ministerium, obire recusaverit, communione motus, hoc est, segregatus erit, donec id suscipiat. Quod si recusare omnino pergat, a segregatione hominem absolvi prorsus haud licebit ; nisi forte aliquid jam de ipso perfecta synodus constituerit. Causas enim fortasse ob quas a præfecturæ munere excusari velit probabiles afferet, quibus per synodum approbatis multa quoque imposita homini condonabitur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ εἰς προστασίαν λαοῦ καλούμενος, καὶ μὴ πειθόμενος καταδέξασθαι τὴν λειτουργίαν, τουτέστι τὴν διακονίαν, ἀκοινώνητος ἔσται, ἤγουν C ἀφωρισμένος, ἕως ἂν καταδέξηται. Εἰ δὲ διόλου ἀπειθεῖ, διόλου ἔσται ἀκοινώνητος, εἰ μή πού τι ὁρίσει περὶ αὐτοῦ τελεία σύνοδος. Ἴσως γὰρ εἴποι ἄν τινας εὐλόγους αἰτίας, δι' ἃς παραιτεῖται τὴν προστασίαν, καὶ δεχθήσεται παρὰ τῆς συνόδου, καὶ τοῦ ἐπιτιμίου λυθήσεται.

ARIST. « Qui ordinem suscepit, et ab eo resilit, « excommunicatur, usque dum pœnitentia ductus « munus in se susceperit. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἀκοινώνητος ὁ δεξάμενος χειροτονίαν, « καὶ ταύτης ἀποσκιρτῶν, ἕως μεταγνοὺς κατα« δέξοιτο. »

Qui non persuadetur ad eam quam sibi commissam habet ecclesiam ire, et populo præesse, excommunicatus erit, donec sententiam mutans, animarum curam ipsi concreditam susceperit.

Ὁ μὴ πειθόμενος ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ λαοῦ προεστάναι, ἀφωρισμένος ἔσται, ἕως ἂν μεταγνοὺς, τὴν προστασίαν τῶν ἐμπιστευθεισῶν τούτῳ ψυχῶν καταδέξηται.

CANON XVIII.

« Si quis ordinatus non ierit ad parœciam ad

D ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Εἴ τις χειροτονηθεὶς (51) εἰς παροικίαν μὴ ἀπέλθῃ

Guill. Beveregii notæ.

(51) *Εἴ τις χειροτονηθείς.* Præter ea quæ Balsamon et Zonaras in hunc canonem scripserunt, in codice Amerbachiano hoc σχόλιον habetur : Ὅτε ὁ τοῦ Χαλκηδόνος Ἰωάννης πατριάρχης ὢν ἐπὶ κγ' ἐνιαυτοὺς παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως προβληθεὶς ἐθέτο, ζήτησις γέγονε περὶ τοῦ εἰ δεῖ τὸν Ἀντιοχείας πατριάρχην Ἰωάννην τὸν ἀπολεχθέντα ἐπὶ κη' ἔτεσιν ὄντα Ἀντιοχείας, μὴ ἀπελθόντα δὲ ἐκεῖσε διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Φράγγων κρατεῖσθαι τὴν Ἀντιόχειαν, λογισθῆναι σχολάζοντα, καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναχθῆναι. Ἀλλ' οὐκ ἐνοήθη σχολάζων, ὡς χειροτονίας καὶ ψήφους μυρίας ποιησάμενος τῶν ὑπ' αὐτὸν μητροπόλεων, κἂν ἐνιδρυσθῆναι οὐκ ἔφθασε. Γέγονε δὲ πατριάρχης ὁ μέγας οἰκονόμος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεων, παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ζητηθεὶς, καὶ προκριθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ μηνὶ Μαΐῳ, ἰνδικτιῶνος ιβ' ἔτους ,ϛχμβ'. *Quando Joannes Chalcedonius patriarcha a domino Alexio Comneno imperatore promotus, annos 23 sederat, mota est quæstio, utrum Joannem Antiochenum patriarcham, qui ad thronum Antiochenum 28 annos electus fuerat, sed illuc proficisci non potuit, propterea quod Antiochia a Francis tenebatur, vacantem haberi oportuerit, et ad thronum Constantinopolitanum promoveri : verum non judicatus est vacans, ut qui innumeras in metropoles sibi subjectas electiones et ordinationes fecerat ; etiamsi nondum in throno collocatus fuerit. Factus est autem patriarcha magnus œconomus*

A « εἰς ἣν ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, οὐ διὰ τὴν ἑαυ- « τοῦ αἰτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραί- « τησιν, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐξ αὐτοῦ γενομέ- « νην· τοῦτον μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουρ- « γίας, μόνον μηδὲν παρενοχλοῦντα τοῖς πράγμασι « τῆς ἐκκλησίας, ἔνθα ἂν συνάγοιτο. Ἐκδέχεσθαι « δὲ τοῦτον, ὃ ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος « κρίνασα τὸ παριστάμενον ὁρίσῃ.»

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ ιζ' κανόνι κολάζουσιν οἱ Πατέρας τὸν χειροτονηθέντα καὶ μὴ πειθόμενον ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτόν· ἐν δὲ τῷ παρόντι συγγνώμης ἀξιοῦσι τὸν χειροτονηθέντα καὶ θέλοντα μὲν ἀπελθεῖν εἰς ἣν ἐχειροτονήθη παροικίαν, μὴ παραχωρούμενον δὲ ἢ διὰ τὴν τοῦ ἐν ἐκείνῃ λαοῦ ἀναισχυντίαν, ἢ διὰ ἐπιδρομὴν ἐθνῶν· διὸ καὶ ἐπιτρέπουσι, παρ' ᾗ ἂν εὑρίσκηται ἐνορίᾳ, τιμῆς B ἀξιοῦσθαι, ἤγουν καθέδρας καὶ κλήσεως καὶ ἐνεργείας ἀρχιερατικῆς, μετὰ εἰδήσεως καὶ ἐπιτροπῆς τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου· πλὴν μέντοι μὴ ἔχειν ὅλως μετουσίαν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης ἔνθα κατοικεῖ, ἤγουν μὴ διδάσκειν, μὴ χειροτονεῖν, μὴ ἕτερόν τι ἐνεργεῖν ἀρχιερατικὸν χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, ἀλλ' ἡσυχάζειν μέχρις ἂν τὸ ποιητέον μάθῃ ἀπὸ οἰκονομίας καὶ κρίσεως τελείας συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ χειροτονηθεὶς εἰς ἐκκλησίαν πόλεως, καὶ μὴ δυνηθεὶς εἰς αὐτὴν ἀπελθεῖν, ἴσως ὑπὸ ἔθνους κυριευομένην, ἢ χώρας δι' ἧς ὁδεῦσαι αὐτὸν ἀνάγκη ὑπὸ βαρβάρων κατεχομένης, ἢ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως δι' ἀταξίαν οἰκείαν μὴ δεχομένου αὐτὸν, τὴν C μὲν τιμὴν τὴν προσήκουσαν ἐπισκόπῳ ἕξει καὶ τὴν λειτουργίαν· οὐ γὰρ αἴτιος αὐτός ἐστι τοῦ μὴ ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν· παρενοχλεῖν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἔνθα ἂν συνάγοιτο οὐ παραχωρεῖται. Εἰς γάρ τινα πόλιν ἴσως ἔσται αὐτῷ ἡ κατοικία, καὶ παρὰ τῇ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκκλησίᾳ συνάγοιτο ἄν. Ἐνοχλεῖν οὖν τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης οὐκ ἐξέσται αὐτῷ· οὔτε γὰρ διδάσκειν δύναται ἐκεῖ, οὔτε χειροτονεῖν, οὔτε ἱερουργεῖν, εἰ μὴ ἐπιτραπείη, οὔτε τι τῶν προσόδων σφετερίζεσθαι τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης. Αναρτῆσαι δὲ τὸ πᾶν ὀφείλει εἰς τὴν κρίσιν καὶ οἰκονομίαν τῆς τελείας συνόδου, ὥστε παρ' ἐκείνης αὐτῷ γενέσθαι πρόνοιαν.

« quam est ordinatus episcopus, non sua quidem « culpa, sed propter populi recusationem, vel « aliquam aliam causam, quæ a se non oritur : « is sit et honoris et muneris particeps, dum- « modo nullam rebus ecclesiæ, in qua conve- « nit, molestiam afferat. Is autem id suscipiat, « quod perfecta provinciæ synodus, quod ad se « allatum est judicando, statuerit. »

BALS. In septimo decimo quidem canone Patres eum puniunt, qui ordinatus fuerit, et non persuadetur ad ecclesiam proficisci, quæ illum sortita est. In præsenti autem canone ei dant veniam, qui ordinatus est, et vult quidem ad eam, ad quam ordinatus est, parœciam proficisci, non sinitur autem, vel propter populi impudentiam, vel propter gentium incursionem : et ideo permittunt, ut in qua invenitur provincia, honore dignus habeatur; cathedra scilicet et vocatione et episcopalis officii exercitio, cum scientia et permissione episcopi illius regionis; nec tamen se omnino ingerat negotiis illius ecclesiæ, in qua habitat, scilicet ne doceat, ne ordinet, neque aliquid aliud epicopale exerceat, sine illius regionis episcopi permissione; sed quiescat, donec quid sit agendum didicerit a perfectæ synodi sententia.

ZONAR. Quicunque ordinatus est, ut ecclesiæ urbis alicujus præsit, et ad eam vel quia forte ethnicorum ditioni subjecta sit, vel quod itinera a Barbaris obsideantur, vel quod a populo ejus urbis insolentius pervicaci non admittatur, minime proficisci potuerit, dignitatem ille quidem episcopi, liturgiæque exercendæ facultatem, obtinebit (nec enim per ipsum factum est, ut ab ecclesiæ, cui destinatus est statione diutius abesset), **448** verum ne se illius Ecclesiæ, in qua degit negotiis immisceat, interdictum. Est enim illi forte in urbe aliqua domicilium, suosque in illius urbis ecclesia conventus agit. Ejus igitur ecclesiæ negotiorum partem aliquam attingere homini haud licebit. Neque enim in ea docendi, neque ordinis conferendi, neque sacra faciendi, nisi ejus rei concessa facultate, neque vero aliquid ex illius ecclesiæ reditibus in suos usus transferendi potestas erit. Universa porro ab illo perfectæ synodi judicio consilioque permitti decet, ut quod ipsius rationibus maxime opportunum fore videbitur, statuat.

ΑΡΙΣΤ. « Μετεχέτω τῆς τιμῆς ἐπίσκοπος ὁ χειροτο- D « νηθεὶς, καὶ μηδαμῶς δεχόμενος παρὰ τῆς πό- « λεως καὶ λειτουργείτω μόνον, ἀναμένων ὅ τι « ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας ἀποφαίνοιτο σύνοδος.»

Ὁ μὴ παρ' αἰτίαν ἰδίαν παρὰ τῆς πόλεως προσδεχθεὶς ἐν ᾗ ἐχειροτονήθη, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν· καὶ τῆς τιμῆς μετέχει, καὶ λειτουργεῖν οὐ κεκώλυται. Ὀφείλει δὲ προσκαρτερεῖν, καὶ μὴ τινι στρατιωτικῇ βοηθείᾳ χρήσασθαι, ἢ δυναστείᾳ

ARIST. « Episcopus ordinatus et a civitate non « acceptus honore fruatur, et munus tantum « obeat, exspectans quid provinciæ synodus « pronuntiaverit. »

Qui non suam ob causam a civitate admittitur in quam ordinatus fuit, sed propter populi improbitatem : et honoris particeps est, et sacra facere non prohibetur. Debet autem patienter manere, et non militari aliquo uti auxilio aut alia potestate,

Guill. Beveregii notæ.

Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanorum, ab universa Ecclesia quæsitus, et ab imperatore domino Joanne Comneno electus mense Maio, indictione 12, an. 6642.

donec perfecta provinciæ synodus, quod ipsi de eo visum est, decreverit.

CANON XIX.

« Episcopus ne ordinetur absque synodo et præsentia metropolitani provinciæ : eo autem præsente, omnino melius est omnes una cum eo adesse comministros, qui sunt in provincia, et oportet per epistolam metropolitanum eos convocare, et si omnes quidem accesserint, melius est : sin autem hoc fuerit difficile, plures omnino adesse oportet, vel per litteras una cum illis suffragium ferre, et sic cum plurium præsentia vel electione fieri constitutionem. Sin autem aliter præter hæc, quæ decreta sunt, fiat, non valeat ordinatio. Si vero ex præfinito canone facta fuerit constitutio, aliqui autem propter suum contentionis studium contradicant, vincat plurium suffragium. »

BALS. Quomodo oporteat eligere antistites, ex quarto canone primæ synodi didicimus. Et præsens canon eadem præcipit. Adjicit autem, electionem quæ præter ea quæ hic decreta sunt sancta fuerit, esse irritam et invalidam : et quod, cum ii qui eligunt in plures sententias dividuntur, plurium vincent suffragia. Cum audiveris autem canonem dicentem, non fieri electionem sine præsentia metropolitani, ne dixeris eum debere adesse in electione (hoc est enim prohibitum, sicut in aliis canonibus dictum est) : sed dic præsentiam hic ejus permissionem vel suasionem esse, sine qua fieri non potest electio.

ZONAR. Primum quidem notandum est, ordinationis nomine hoc loco suffragii culculum, non autem perfectam cum manuum impositione episcopi institutionem intelligi. Primus namque sanctorum apostolorum canonum a duobus tribusve episcopis episcopum creari, ab uno sacerdotem et diaconum :. hic vero omnes provinciæ episcopos aut plures certe adesse, vel reliquorum sententiæ per litteras assentiri jubet. Ut ex hoc suffragium quoque ordinationis voce indicari certissime comprobetur. Diximus porro in canonis apostolici primi, et primæ synodi quartiepxlicatione de hac re fusius. Quandocunque igitur episcopus aliquis ordinari seu eligi debet, ejus provinciæ metropolitanum imprimis, deinde episcopos plerosque ejusdem litteris in metropolitanam urbem evocatos adesse; qui vero justa causa impediti convenire haud potuerint, aliorum sententiæ per litteras subscribere, atque eo pacto hunc hominem hujus urbis episcopum constitui aut eligi oportere, canon decernit; ac si aliter fiat, irritam esse ordinationem jubet. Quod si electione ex hujus constitutionis præscripto canonice habita, adhuc tamen eam episcopi forte aliqui contentionis cupidi haud probent, ratam nihilominus esse eamque sententiam, quæ numero potior est superiorem haberi placet. Quod eodem modo sexto quoque Nicænæ synodi canone definitum est.

A μέχρις ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος τὸ δοκοῦν αὐτῇ περὶ τούτου ὁρίσῃ.

ΚΑΝΩΝ ΙΘʹ.

« Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ παρόντος, ἐξάπαντος βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς, καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν, καὶ εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο εἴη, τούς γε πλείονας ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων παρουσίας ἢ ψήφου γίνεσθαι τὴν κατάστασιν. Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὡρισμένα γίνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ
B κατὰ τὸν ὡρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἡ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δέ τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον. »

ΒΑΛΣ. Πῶς δεῖ ψηφίζεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, ἐμάθομεν ἀπὸ τοῦ δʹ κανόνος τῆς πρώτης συνόδου. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν τὰ αὐτὰ παρακελεύεται. Προστίθησι δὲ τὴν γενομένην ψῆφον παρὰ τὰ ἐνταυθοῖ διωρισμένα ἀνίσχυρον εἶναι· καὶ ὅτι τῶν ψηφιζομένων μεριζομένων εἰς διαφόρους γνώμας, ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος νικᾷ. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος, μὴ γίνεσθαι ψῆφον χωρὶς παρουσίας τοῦ μητροπολίτου, μὴ εἴπῃς ὀφείλειν καὶ αὐτὸν παρουσιάζειν εἰς τὴν ψῆφον· τοῦτο γὰρ κεκώλυται, καθὼς ἐν ἑτέροις κανόσι διελήφθη· ἀλλὰ παρουσίαν
C εἰπὲ ἐνταῦθα τὴν τούτου προτροπήν, ἧς χωρὶς ψῆφον γενέσθαι ἀδύνατον.

ΖΩΝΑΡ. Πρῶτον μὲν σημειωτέον ὅτι χειροτονίαν ὁ κανὼν ἐνταῦθα τὴν ψῆφον λέγει, οὐχὶ τὴν τελεσιουργίαν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τὴν χειροθεσίαν. Ὁ γὰρ πρῶτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι κελεύει ἐπίσκοπον, ἱερέα δὲ καὶ διάκονον, ὑφ' ἑνός· οὗτος δὲ πάντας θέλει παρεῖναι τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, ἢ τέως τοὺς πλείονας, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι. Ὡς ἐντεῦθεν σαφέστατα δείκνυσθαι ὅτι καὶ τὴν ψῆφον χειροτονίαν ὠνόμασεν. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου πλατύτερον ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ αʹ ἀποστολικοῦ κανόνος, καὶ τοῦ τετάρτου τῆς αʹ συνόδου. Ὅτε οὖν χειροτονία ἤτοι ψήφισμα μέλ-
D λει γενέσθαι ἐπισκόπου, παρεῖναι δεῖν φησιν ὁ κανὼν ἐξάπαντος τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας, εἶτα καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἐπισκόπων δι' ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου συγκαλουμένους ἐν τῇ μητροπόλει· τοὺς δὲ μὴ συνιόντας διά τινα αἰτίαν ἀναγκαίαν διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γίνεσθαι, καὶ οὕτως γίνεσθαι τὴν κατάστασιν ἤτοι τὴν ψῆφον τὴν καθιστῶσαν τόνδε εἰς τὴν πόλιν ἐπίσκοπον· εἰ δὲ μὴ οὕτως γένηται, ἀνίσχυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν. Τῆς δὲ ψήφου κατὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην γενομένης κανονικῶς, εἴ τινες ἴσως ἐπίσκοποι ἀντιλέγοιεν φιλονείκως, μὴ ἐμποδίζειν τῇ ψήφῳ, ἀλλὰ κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων γνώμην. Τοῦτο δὲ ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου οὕτω διατάττεται.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ σύνοδος εἴη καὶ ὁ μητροπολίτης, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος. Εἰ δὲ διά τι δυσχερὲς, συνάγοιντο ἅπαντες, τέως οἱ πλείους, ἢ γράμμασιν ἔσοιντο σύμψηφοι. Εἰ δ' οὕτω τοῦ πράγματος τελουμένου φιλονεικοῖέν τινες, ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος ἰσχυέτω. »

A 449 ARIST. « Si non sit synodus et metropolitanus, ne fiat episcopus. Si vero propter aliquam difficultatem omnes non conveniant, saltem plures, vel litteris assentiantur. Si autem re ita peracta, contendant aliqui, plurium suffragium valeat. »

Εἴρηται πολλάκις τὸ μήτε τὸν μητροπολίτην μήτε τοὺς ἐπισκόπους ἄνευ τῆς τῶν ἀδελφῶν γνώμης ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ πάντες οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι συνελθεῖν τῇ ψήφῳ οὐ δύνανται διά τινα δυσχέρειαν, τέως οἱ πλείους συνερχέσθωσαν, ἢ διὰ γραμμάτων γενέσθωσαν τοῖς παροῦσιν ὁμόψηφοι· καὶ οὕτω τῆς ψήφου τελουμένης, ἐάν τινες, ὡς ἐριστικοὶ, ἀντιλέγοιεν, ἡ τῶν πλειόνων κρατείτω ψῆφος.

B Sæpius diximus nec metropolitanum nec episcopos sine fratrum sententia episcopum eligere. Si autem omnes provinciæ episcopi ad sententiam ferendam convenire non possunt, ob aliquam difficultatem, saltem plures conveniant, aut per litteras præsentibus consensum suum attestentur. Et sic sententia perfecta, si nonnulli ut contentiosi contradixerint, plurium sententia valeat.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας καὶ τὰς τῶν ἀμφισβητουμένων διαλύσεις καλῶς ἔχειν ἔδοξε συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι δεύτερον τοῦ ἔτους· ἅπαξ μὲν μετὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς ἐπιτελεῖσθαι τὴν σύνοδον, ὑπομιμνήσκοντος τοὺς ἐπαρχιώτας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει· τὴν δὲ δευτέραν σύνοδον γίνεσθαι εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις, ἥτις ἐστὶ δεκάτη Ὑπερβερεταίου, ὥστε ἐν αὐταῖς ταύταις ταῖς συνόδοις προσιέναι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ πάντας τοὺς ἠδικῆσθαι νομίζοντας, καὶ παρὰ τῆς συνόδου ἐπικρίσεως τυγχάνειν· μὴ ἐξεῖναι δέ τινας καθ' ἑαυτοὺς συνόδους ποιεῖσθαι, ἄνευ τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις. »

CANON XX.

C « Propter usus ecclesiasticos, et pro dirimendis controversiis, recte habere visum est, ut synodi episcoporum in unaquaque provincia bis in anno fiant: semel quidem post tertiam hebdomadem festi Paschæ, ut quarta hebdomade Pentecostes perficiatur synodus, metropolitano provinciales episcopos admonente; secundam vero synodum idibus Octobris futuram, qui est decimus Hyperberetæi, ut in his ipsis synodis accedant presbyteri et diaconi, et omnes qui se injuria affectos putant, et a synodo judicium assequantur: nullis autem liceat synodos per se facere, sine iis quibus sunt creditæ metropoles. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ὀφειλουσῶν ἐτησίως γίνεσθαι συνόδων ἱκανῶς διελήφθη ἐν τῷ λζ' ἀποστολικῷ κανόνι καὶ ἐν τῷ η' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν αὐτοῖς γραφέντα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν προστίθησι μὴ γίνεσθαι τὰς συνόδους χωρὶς παρουσίας τοῦ μητροπολίτου.

BALS. De synodis quæ debent fieri annuatim satis dictum est in tricesimo septimo apostolico canone, et in octavo canone synodi in Trullo. Et lege quæ in ipsis scripta sunt. Præsens autem canon adjicit non fieri synodos sine præsentia metropolitani.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις δὶς τοῦ ἔτους συνόδους ἐφ' ἑκάστῃ τῶν ἐπαρχιῶν γίνεσθαι ἔδοξε, καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ πρώτῃ συνόδῳ ἐν πέμπτῳ κανόνι τὰ αὐτὰ κεκανόνισται, καὶ τῇ παρούσῃ ὁμοίως ὥρισται περὶ τῶν συνόδων. Ὁ ὄγδοος δὲ κανὼν τῆς ϛ' συνόδου διετάξατο μίαν ἐτησίως γίνεσθαι σύνοδον. Λέγει δὲ ὁ παρὼν κανὼν τὰς συνόδους ὀφείλειν γίνεσθαι διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας, ἤγουν τὰς περί τινων ἴσως καταστάσεων ἐκκλησιαστικῶν ζητήσεις, καὶ τὰς τῶν ἀμφισβητουμένων διαλύσεις, ἤτοι τὰς αἰτιάσεις τὰς παρά τινων ἴσως κατὰ ἐπισκόπων φερομένας, ὡς ἀδίκως αὐτοὺς ἀφορισάντων ἢ καθελόντων, καὶ ἄλλας τινὰς τοιαύτας ἀμφιβολίας. Τέτακται δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἑκάστης συνόδου, τῆς μὲν πρώτης ἡ τετάρτη ἑβδομὰς τῆς Πεντηκοστῆς· τῆς δὲ δευτέρας αἱ τοῦ Ὀκτωβρίου εἰδοί. Τὰς γὰρ ἑκάστου μηνὸς ἡμέρας οἱ παλαιοὶ εἰς τρεῖς κατεμέριζον τάξεις, καὶ τὰς

ZONAR. De bina annua synodo in unaquaque provincia celebranda, et sanctorum apostolorum decreto, et quinto Nicænæ primæ synodi canone D constitutum est; et eadem, quod ad conventuum synodicorum rationem attinet, hæc quoque synodus definivit. Unam porro in singulos annos synodum habendam esse octavo sextæ synodi canone sancitum est. Has vero synodos ad res Ecclesiæ componendas, hoc est, ut in iis de rebus ad constitutionem ecclesiasticam spectantibus deliberetur, controversiæque dirimantur, eorum videlicet qui episcopos forte accusant, quod se ab illis injuste segregatos aut depositos esse autument, contentionesque aliæ hujus generis tollantur, haberi oportere hic canon affirmat. Tempus vero etiam utriusque synodi præfinitum; ac priori quidem quarta hebdomada Pentecostes, posteriori vero celebrandæ idus Octobris constitutæ. Prisci

namque dies cujusque mensis in tres ordines dividebant; ac primo quidem calendas statuebant; qui eas consequerentur, idus: postremos demum nonas appellabant. A solis autem episcopis, non adhibito cujusque provinciæ metropolitano, synodum haberi canon vetat.

ARIST. « Propter ecclesiasticas necessitates bis « quotannis in unaquaque provincia celebretur « synodus; quarta Pentecostes hebdomade, et « decima die Hyperberetæi. »

Scribitur et in tricesimo septimo canone apostolico, quod contrahitur illud, bis quotannis in unaquaque provincia haberi synodum. Et decretum fuit ab octavo sextæ in Trullo synodi canone, et a sexto synodi Nicænæ secundæ canone semel quot annis episcoporum cujusque provinciæ fieri conventum, inter Pascha et mensem Octobrem, et canonicas ab eis solvi quæstiones.

450 CANON XXI.

« Episcopus ab alia parœcia in aliam ne transeat, « nec sua se sponte ingerens, nec a populis vi « adactus, nec ab episcopis coactus: maneat « autem in ea, in quam ab initio vocatus est, « ecclesia, et ab ea non recedat, secundum de« cretum prius de ea re editum. »

BALS. Quære canonem apostolicum 14, et synodi primæ canonem 15.

ZONAR. Multi de hac quoque re canones promulgati fuere. Idem namque et apostolico decimo quarto et Nicænæ primæ synodi quinto decimo canone constitutum. Hic vero canon aliquid etiam amplius adjungit; et quantumvis populo urbis adigente, hoc est, vehementissime urgente (præpositiones namque significationem augent), quamvis etiam episcopo aliquo acrius impellente, relicta urbe quam sortitus est in aliam demigrandi facultate omnino episcopo cuilibet interdictum esse decernit.

ARIST. « Episcopus etiam a populis coactus, et « ab episcopis compulsus, in aliam parœciam ne « transeat. »

Episcoporum translatio omnino prohibetur, quamvis a populo, quamvis ab episcopis transilire ad aliam provinciam impellantur.

CANON XXII.

« Episcopus in aliam civitatem quæ ei subjecta « non est, non ascendat, nec in regionem, quæ « ad eum non pertinet, ad alicujus ordinationem, « nec presbyterum vel diaconum constituat in « locis alii episcopo subjectis, nisi cum volun« tate proprii illius regionis episcopi. Si quis « tale quid ausus fuerit, infirma sit ordinatio, et ipse a synodo puniatur. »

BALS. Lege etiam quartumdecimum canonem apostolicum, et quintum decimum Nicænæ primæ synodi, et disces ex illis, et ex duobus præsentibus

A μὲν πρώτας ἐκάλουν καλάνδας· ταῖς δὲ μετ' ἐκείνας εἰδοῖς ἦν ἡ κλῆσις· ταῖς δὲ τελευταίαις νόνναι. Οὐ παραχωρεῖ δὲ ὁ κανὼν μόνους τοὺς ἐπισκόπους συνιστᾷν σύνοδον, μὴ παρόντος τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας.

ΑΡΙΣΤ. « Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας δὶς τοῦ « ἔτους γενέσθω σύνοδος καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, « τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῇ « δεκάτῃ ἡμέρᾳ Ὑπερβερεταίου. »

Ἐγράφη καὶ ἐν τῷ λζ' ἀποστολικῷ κανόνι ὡς συνεστάλη τὸ δὶς τοῦ ἔτους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν σύνοδον γίνεσθαι· καὶ ὡρίσθη παρά τε τοῦ ὀγδόου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου καὶ τοῦ ἕκτου κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον, B ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῶν ἐπισκόπων ἑκάστης ἐπαρχίας γίνεσθαι τὴν συνάθροισιν μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς, καὶ τὰς κανονικὰς ζητήσεις λύεσθαι παρ' αὐτῶν.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Ἐπίσκοπον ἀπὸ παροικίας ἑτέρας εἰς ἑτέραν « μὴ μεθίστασθαι, μήτε αὐθαιρέτως ἐπιῤῥίπτοντα « ἑαυτὸν, μήτε ὑπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήτε « ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον, μένειν δὲ εἰς ἣν « ἐκλήθη ἐξαρχῆς ἐκκλησίαν, καὶ μὴ μεθίστασθαι « αὐτῆς, κατὰ τὸν ἤδη πρότερον περὶ τούτου ἐξ« ενεχθέντα ὅρον. »

ΒΑΛΣ. Ζήτει ἀποστολικὸν κανόνα ιδ', καὶ α' συνόδου ιε'.

C ΖΩΝΑΡ. Καὶ περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου διάφοροι κανόνες ἐξεφωνήθησαν. Ὅ τε γὰρ ἀποστολικὸς ιδ' κανὼν περὶ τούτου θεσμοθετεῖ καὶ ὁ ιε' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν καὶ πλέον τι προστίθησι· τοῦτο δ' ἔστι τὸ κἂν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκβιάζηται, ἀντὶ τοῦ σφοδρότατα βιάζηται· αἱ γὰρ προθέσεις ἐπίτασιν δηλοῦσι· κἂν ὑπὸ ἐπισκόπου ἀναγκάζηται, μὴ πείθεσθαι καταλιπεῖν τὴν, ἐν ᾗ ἐκληρώθη, πόλιν, καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἑτέραν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος καὶ ὑπὸ λαῶν βιαζόμενος « καὶ ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενος, μὴ μεθι« στάσθω εἰς παροικίαν ἑτέραν. »

D Ἀπηγόρευται καθόλου τῶν ἐπισκόπων ἡ μετάθεσις, κἂν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, κἂν ὑπὸ ἐπισκόπων μεταπεσεῖν εἰς ἑτέραν παροικίαν βιάζονται.

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

Ἐπίσκοπον μὴ ἐπιβαίνειν ἀλλοτρίᾳ πόλει τῇ μὴ « ὑποκειμένῃ αὐτῷ, μηδὲ χώρᾳ τῇ αὐτῷ μὴ « διαφερούσῃ ἐπὶ χειροτονίᾳ τινὸς, μηδὲ καθι« στᾷν πρεσβύτερον ἢ διάκονον εἰς τόπους « ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους, εἰ μὴ ἄρα μετὰ « γνώμης τοῦ οἰκείου τῆς χώρας ἐπισκόπου. Εἰ δὲ « τολμήσειέν τις τοιοῦτο, ἄκυρον εἶναι τὴν « χειροτονίαν καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς « συνόδου τυγχάνειν. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιδ' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τὸν ιε' τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, καὶ μάθῃς ἐξ ἐκείνων τε καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων δύο

κανόνων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ ἑτέρων πολλῶν, ὅπως κολάζονται οἱ παρ' ἐνορίαν χειροτονοῦντές τε καὶ χειροτονούμενοι χωρὶς προτροπῆς τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν λε' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τὸν τῆς δευτέρας συνόδου τὸν β'.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο διαφόροις κανόσι κεκώλυται, τὸ μήτε εἰς πόλιν μήτε εἰς χώραν ἄλλῳ ὑποκειμένην ἐπισκόπῳ ἕτερον ἀπιέναι ἐπίσκοπον καὶ χειροτονεῖν, εἰ μὴ παραχωρηθείη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς χώρας ἐκείνης· εἰ δὲ ἄλλως ἀπέλθῃ καὶ χειροτονήσει, τὴν μὲν χειροθεσίαν ἄκυρον εἶναι, τὸν δὲ χειροτονήσαντα ἐπιτιμᾶσθαι. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν δεύτερον κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπὶ τὸ χειροτονεῖν τινας ἐπίσκοπος ἐκ « πόλεως εἰς πόλιν μὴ ἀπιέτω, ἀλλ' ἢ γνώμῃ τοῦ « ἐπισκόπου τῆς πόλεως· εἰ δ' οὔ, ἀβέβαιος ἡ « χειροτονία, κἀκεῖνος ὑπόδικος. »

Τὰ αὐτὰ τῷ τρισκαιδεκάτῳ κανόνι καὶ ὁ κανὼν οὗτος λέγει, τὸ ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων τὰ τῆς ἰδίας ἐνεργεῖν παροικίας, καὶ εἰς ἑτέραν μὴ ἀπιέναι, καὶ χειροτονίας ποιεῖσθαι, ἢ ἕτερόν τι ἐπισκοπικὸν πράττειν, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου· εἰ μὴ βούλεται καὶ καθαιρέσει γενέσθαι ὑπόδικος, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ πραχθέντα μεῖναι ἀβέβαια.

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Ἐπισκόπῳ μὴ ἐξεῖναι ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾷν « ἕτερον (52) ἑαυτοῦ διάδοχον, κἂν περὶ τῇ τελευτῇ « τοῦ βίου τυγχάνῃ· εἰ δέ τι τοιοῦτον γίνοιτο, « ἄκυρον εἶναι τὴν κατάστασιν, φυλάττεσθαι δὲ « τὸν θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικὸν περιέχοντα δεῖν « μὴ ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ μετὰ συνόδου « καὶ ἐπικρίσεως ἐπισκόπων, τῶν μετὰ τὴν κοί- « μησιν τοῦ ἀναπαυσαμένου τὴν ἐξουσίαν ἐχόν- « των τοῦ προάγεσθαι τὸν ἄξιον. »

ΒΑΛΣ. Ὁ ος' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγει μὴ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ χειροτονεῖν ὃν βούλεται ἀντ' αὐτοῦ. Τὰ αὐτὰ οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν θεσπίζει, προστιθέμενος μὴ ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ, θανόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος τὸν ἄξιον ψηφίσεται.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ος' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων μὴ ἐξεῖναι λέγει τῷ ἐπισκόπῳ χειροτονεῖν, ὃν βού-

A canonibus, quinetiam ex multis aliis, quomodo puniantur qui ultra suæ regionis fines ordinant et ordinantur, sine permissione regionis episcopi. Lege et tricesimum quintum canonem apostolicum et canonem 2 synodi secundæ.

ZONAR. Hoc quoque plurium canonum sanctionibus vetitum est, ac episcopo in urbem, aut regionem alterius episcopi ditioni subjectam, proficisci, ibique ordines conferre, nisi facultate ab ejus loci episcopo impetrata, ne liceat, constitutum: quod si tamen abierit, ordinesque contulerit, collationem quidem irritam esse; ipsum vero, qui contulit, multæ irrogatione puniri jubent. Vide secundæ quoque œcumenicæ synodi canonem secundum.

B ARIST. « Episcopus a civitate in civitatem ad « aliquos ordinandos ne abeat, prætêrquam ex « civitatis episcopi sententia: alioquin invalida « sit ordinatio, et ipse judicio obnoxius. »

Eadem ac tertius decimus canon et hic canon dicit, unumquemque episcoporum quæ ad suam pertinent parœciam facere, et aliam non adire, ordines conferre, vel aliquod aliud munus episcopale obire, sine regionis episcopi sententia, nisi vellet et se depositioni fieri obnoxium, et quæ ab eo facta sunt, infirma manere.

CANON XXIII.

« Ne liceat episcopo alium pro se successorem « constituere, etiamsi sit in fine vitæ: si quid C « autem fiat ejusmodi, irrita sit constitutio. « Servetur autem ritus ecclesiasticus, qui dicit, « non aliter debere fieri episcopum quam cum « synodo et judicio episcoporum, qui post de- « functi dormitionem potestatem habent di- « gnum provehendi. »

BALS. Septuagesimus sextus sanctorum apostolorum canon dicit, non licere episcopo quem velit loco suo eligere. Eadem ergo præsens quoque canon decernit, adjiciens, non aliter fieri episcopum, quam si, mortuo episcopo, dignum provinciæ synodus elegerit.

451 ZONAR. Et septuagesimus sextus sanctorum apostolorum canon ne episcopo liceat quemcunque

Guill. Beveregii notæ.

(52) *Ἐπισκόπῳ μὴ ἐξεῖναι ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾷν ἕτερον.* Ante celebratam hanc synodum Narcissus Hierosolymorum episcopus, senio jam confectus, Alexandrum sibi adjutorem in eodem episcopatu constituit; sed divinitus per somnium prius admonitus; ut testatur Eusebius, qui de Narcisso loquens, ait: Καὶ δὴ μηκέθ' οἵου τε ὄντος λειτουργεῖν διὰ λιπαρὸν γῆρας, τὸν εἰρημένον Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας οἰκονομίᾳ Θεοῦ ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτουργίαν ἐκάλει, κατὰ ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν. Euseb. *Hist. Eccles.* lib. VI, cap. 11. Sic etiam Theotecnus Cæsareæ Palæstinæ episcopus Anatolium, non modo coadjutorem, sed et successorem sibi creavit; ut idem Eusebius de Anatolio verba faciens, scribit, τούτῳ πρῶτος ὁ τῆς Παλαιστινῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεότεκνος

D χεῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιτέθεικε, διάδοχον ἑαυτοῦ μετὰ τελευτὴν πορίεσθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ προνοούμενος· καὶ δὴ ἐπὶ σμικρόν τινα χρόνον ἄμφω τῆς αὐτῆς προὔστησαν ἐκκλησίας. Id. l. VI, c. 32. Hoc autem a præsenti canone prohibetur. Sed et post editum hunc canonem plurima in contrarium exempla passim occurrunt. Ut alia omittam Severus in Milevitana Ecclesia *successorem sibi designavit*, ut ait B Augustinus epist. 110. Quinetiam ipse ille Augustinus ordinatus est episcopus Hipponensis a Valerio adhuc superstite; et ipse postea Eradium sibi successorem designavit, ut ibidem testatus est. Sed quod observandum est, omnes hæ electiones cleri populique suffragiis comprobatæ sunt; quæ etiam, quantum ad eam, quam ipse feceral, per notarios divus Augustinus excipi voluit.

collibitum fuerit ordinibus insignire; idque si fecerit, cum ordinum collationem irritam habendam, tum eum, qui contulit, segregatione puniendum esse, decernit. Eadem hujus quoque canonis decreto sancita, ac præter eum, quem, episcopo vita functo, dignum eo munere provinciæ synodus electum crearit, alium episcopum habere ne liceat, constitutum.

A λεται· εἰ δὲ χειροτονήσῃ (53), ἄκυρόν τε τὴν χειροτονίαν εἶναι, καὶ τὸν χειροτονήσαντα ἀφορίζεσθαι. Ταῦτα οὖν καὶ ὁ παρὼν θεσπίζει κανὼν, καὶ μὴ δεῖν ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ, θανόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος τὸν ἄξιον ψηφίσεται καὶ καταστήσει.

ARIST. « Episcopus in vitæ exitu alium ne constituat episcopum: illo autem vita functo, a synodo eorum qui potestatem habent, dignus provehatur. »

ΑΡΙΣΤ. « Μὴ καθιστάτω ἕτερον ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ἐπίσκοπον ὁ ἐπίσκοπος· ἐκείνου δὲ κοιμηθέντος, μετὰ συνόδου τῶν ἐχόντων ἐξουσίαν ἄξιος προβεβλήσθω. »

Non licet episcopo moribundo, cum moritur, alium episcopum sui loco constituere. Sed provinciæ synodus post ejus mortem juxta sententiam illius etiam provinciæ metropolitani, dignum ordinabit.

Οὐκ ἔξεστι τῷ τελευτῶντι ἐπισκόπῳ ἐν τῷ τελευτᾷν ἐπίσκοπον ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾷν· ἀλλ' ἡ σύνοδος τῆς ἐπαρχίας μετὰ θάνατον αὐτοῦ κατὰ B γνώμην καὶ τοῦ ταύτης μητροπολίτου τὸν ἄξιον προχειρίζεται.

CANON XXIV.

« Recte habet, ut ea, quæ sunt Ecclesiæ serventur cum omni cura et bona conscientia, et fide in omnium præsidem et judicem Deum: quæ etiam administrari convenit cum judicio et potestate episcopi, cui est omnis populus concreditus, et eorum animæ qui in Ecclesia congregantur. Sint autem manifesta, quæ ad Ecclesiam pertinent, cum cognitione presbyterorum et diaconorum qui circa ipsum sunt, ut ipsi sciant, et non ignorent, quæ sint propria Ecclesiæ, nec eos quidquam lateat: ut si contingat episcopum e vita migrare, iis manifestis existentibus, quæ ad Ecclesiam pertinent, ne ea intercidant et pereant, nec quæ sunt propria episcopi, prætextu rerum ecclesiasticarum, vexentur. Est enim justum, et apud Deum et homines acceptum, ut episcopus propria, quibus velit, relinquat; quæ sunt autem Ecclesiæ, ipsi serventur: ut nec Ecclesia damnum aliquod sustineat, nec episcopus Ecclesiæ prætextu proscribatur, vel qui ad eum attinent in causas incidant quo et ipse post mortem maledictione oneretur. »

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

« Τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῇ Ἐκκλησίᾳ καλῶς ἔχει φυλάττεσθαι δεῖν μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν Θεόν, ἃ καὶ διοικεῖσθαι προσήκει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πεπιστευμένου πάντα τὸν λαὸν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν συναγομένων. Φανερὰ δὲ εἶναι τὰ διαφέροντα τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ὥστε τούτους εἰδέναι, καὶ μὴ ἀγνοεῖν τίνα ποτὲ τὰ ἴδιά ἐστι τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε μηδὲν C αὐτοὺς λανθάνειν· ἵν', εἰ συμβαίη τὸν ἐπίσκοπον μεταλλάττεσθαι τὸν βίον, φανερῶν ὄντων τῶν διαφερόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ πραγμάτων, μήτε αὐτὰ διαπίπτειν καὶ ἀπόλλυσθαι, μήτε τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου ἐνοχλεῖσθαι προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Δίκαιον γὰρ καὶ ἀρεστὸν παρά τε τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου, οἷς ἂν αὐτὸς βούληται, καταλιμπάνεσθαι· τὰ μέντοι τῆς Ἐκκλησίας αὐτῇ φυλάττεσθαι· καὶ μήτε τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιμένειν ζημίαν, μήτε τὸν ἐπίσκοπον προφάσει τῆς Ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτοῦ διαφέροντας, μετὰ τοῦ καὶ αὐτὸν μετὰ θάνατον δυσφημίᾳ περιβάλλεσθαι. »

CANON XXV.

« Episcopus habeat rerum Ecclesiæ potestatem, ut eas in omnes egentes dispenset, cum multa cautione et Dei timore: ipse autem eorum, quibus ei opus est, si indigeat, sit particeps ad usus suos necessarios, et fratrum, qui apud eum hospitio excipiuntur, ut ipsi nullo modo priventur secundum divinum Apostolum, qui dicit: « Habentes autem alimenta et quibus tegamur, iis contenti erimus [14]. » Sin autem

D

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

« Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ἐξουσίαν, ὥστε αὐτὰ διοικεῖν εἰς πάντας τοὺς δεομένους μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ· μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων, εἴγε δέοιτο, εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοὺς στερεῖσθαι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον λέγοντα· Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις

[14] I Tim. vi, 8.

Guill. Beveregii notæ.

(53) *Εἰ δὲ χειροτονήσῃ.* Hunc Zonaræ locum codex Gallandi rectius sic legit, εἰ δὲ χειροτονήσει, ἄκυρόν τε τὴν χειροτονίαν νοεῖται. Et quidem vox νοεῖται sensu summe necessaria est: sed in codice Amerbachiano desideratur.

« ἀρκεσθησόμεθα. » Εἰ δὲ μὴ τούτοις ἀρκοῖτο, A « μεταβάλλοι δὲ τὰ πράγματα εἰς οἰκειακὰς αὐτοῦ χρείας, καὶ τοὺς πόρους τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοὺς τῶν ἀγρῶν καρπούς, μὴ μετὰ γνώμης τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διακόνων χειρίζοι, ἀλλ' οἰκείοις αὐτοῦ καὶ συγγενέσιν ἢ ἀδελφοῖς ἢ υἱοῖς παράσχοι τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτον εὐθύνας παρέχειν τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας (54). Εἰ δὲ καὶ ἄλλως διαβάλλοιτο ὁ ἐπίσκοπος ἢ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς τὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ διαφέροντα, ἤτοι ἐξ ἀγρῶν ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς, εἰς ἑαυτοὺς ἀποφερόμενοι, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας, διαβολὴν δὲ καὶ δυσφημίαν προστρίβεσθαι τῷ τε λόγῳ καὶ τοῖς οὕτω διοικοῦσι, καὶ B τούτους διορθώσεως τυγχάνειν, τὸ πρέπον δοκιμαζούσης τῆς ἁγίας συνόδου. »

« iis non sit contentus, sed res in proprios usus « convertat, et Ecclesiæ reditus vel agrorum « fructus, non ex presbyterorum vel diaconorum « sententia administret, sed domesticis suis aut « cognatis, vel fratribus, vel filiis, licentiam det, « ut rationes Ecclesiæ per ipsos clam detrimen- « tum capiant ; is synodo provinciæ administra- « tionis rationem reddat. Sin autem etiam alias « insimuletur episcopus, vel qui cum eo sunt « presbyteri, ea quæ ad Ecclesiam pertinent vel « ex agris vel quacunque alia causa ecclesiastica, « ad seipsos referendi ut pauperes quidem op- « primantur, et rationi (Ecclesiæ) ac iis qui sic « administrant criminatio ac infamia inuratur, « ii quoque correctionem assequantur, sancta « synodo id quod decet examinante. »

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες τὰ αὐτὰ θεσπίζουσι τῷ μ' καὶ μα' ἀποστολικοῖς κανόσι· καὶ ζήτει τὰ ἐν αὐτοῖς γραφέντα. Σημείωσαι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κε' κανόνος ὅτι διὰ ἐκκλησιαστικῶν ὀφείλουσι πάντα τὰ τῶν ἐκκλησιῶν διοικεῖσθαι, καὶ ὅτι οἱ παρὰ τοὺς κανόνας τούτους διαπραττόμενοι κατὰ τὸ δόξαν τῇ συνόδῳ κολάζονται.

BALS. Præsentes duo canones eadem decernunt cum canonibus 40 et 41 apostolicis : et quære quæ in ipsis scripta sunt. Nota autem etiam ex præsenti canone 25 quod ab ecclesiasticis debent omnia, quæ sunt Ecclesiarum, administrari : et quod qui præter hos canones faciunt, ut synodo visum fuerit, puniuntur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ κανὼν οὗτος συμφωνεῖ τῷ μα' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Κἀκεῖνος γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ τὴν ἐξουσίαν τῶν τῆς Ἐκκλησίας δίδωσι πραγμάτων, καὶ τὴν τούτων διοίκησιν αὐτῷ ἀνατίθησι. Καὶ ὁ μ' δὲ κανὼν τῶν αὐτῶν φανερὰ εἶναι βούλεται τὰ C τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, εἰ ἔχοι ἴδια, καὶ φανερὰ αὖθις τὰ τῆς ἐκκλησίας. Ἃ τοίνυν ἄμφω οἱ κανόνες ὥρισαν οἱ λεχθέντες, ταῦτα οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἐν τῷ παρόντι κανόνι συμπεριέλαβον. Τὰ γοῦν εἰρημένα εἰς ἐξήγησιν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἀμφοῖν καὶ τοῦτον σαφηνίζουσι τὸν κανόνα.

ZONAR. in canonem 24. Canoni 41 sanctorum apostolorum canon hic consentit. Nam is quoque ecclesiæ negotia **452** administrandi potestatem penes episcopum esse decernit. Quadragesimus vero eorumdem privatas episcopi possessiones, si quas habeat, notas esse vult ; notas item eas, quæ Ecclesiæ adjudicatæ sunt. Quæ igitur duo canones allati statuere, ea synodi quoque auctores hoc uno conone complexi sunt. Ergo huic quoque explicando, quæ in utriusque apostolici canonis explicatione sunt dicta, sufficiunt.

ΑΡΙΣΤ. « Παντὶ τῷ κλήρῳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας θέ-

ARIST. « in canonem 24. Totum clerum res Eccle-

Guill. Beveregii notæ.

(54) *Τοῦτον εὐθύνας παρέχειν τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας*. Vetus interpres reddit *subjacere synodo provinciæ*, Isidorus Mercator, *Is det synodo provinciæ rationem*. Dionysius Exiguus : *Synodo provinciæ pœnas iste persolvet*. Et quidem εὐθύνας διδόναι, vel εὐθύνας παρέχειν, *rationes susceptæ administrationis dare* sæpe significat : quo sensu D Demosthenes ait, κἂν δεδωκότες ὦσιν εὐθύνας. Dem. De falsa legat. Sic et εὐθύνας διδόναι nonnunquam est *pœnas dare* : utrovis sensu hic exponatur. Nam mens canonis huc redit, quod si episcopus, cujus incuria Ecclesia in bonis suis detrimentum ceperit, provinciæ synodo rationem reddet, et si convictus fuerit, pœnas dabit. Quo sensu Alexius patriarcha Constantinopolitanus hunc canonem intellexit, in synodica epistola hæc habens, Καὶ φροντιστὰς ὁμοίως παρὰ τῶν μητροπολιτῶν δοθῆναι, τοὺς ὀφείλοντας ἅπασάν τε τὴν πρόνοιαν τῶν Ἐκκλησιῶν ποιεῖσθαι, ἅμα τοῖς αὐτῶν ἐπισκόποις, καὶ λόγους τῆς κατ' ἐνιαυτὸν εἰσπράττεσθαι διοικήσεως· καὶ τὸ περιττεῦον τῶν προσόδων, εἴ γε καὶ περισσεύοι, τὸ μὲν ἐκ τῶν ζημίας αἰτίων γενομένων τῇ μητροπόλει, ταύτῃ δηλονότι ἀντιδίδοσθαι· τὸ δ' ἐκ τῶν λοιπῶν συντηρεῖν τὴν Ἐκκλησίαν ἀκαινοτόμητον. Ὅτι δὲ κανονικῆς ἔχονται ἀκριβείας τὰ ὁρισθέντα ἐξ αὐτῶν τῶν θείων κανόνων δείκνυται. Καὶ γὰρ ὁ κε' καὶ κ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν τοῖς ἐπισκόποις τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέπων πραγμάτων, κωλύει μεταβάλλειν αὐτὰ εἰς ἰδίας χρείας, καὶ οἰκείοις αὐτῶν συγγενέσι παρέχειν, εἰς τὸ διὰ τούτου λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῶν Ἐκκλησιῶν· διὸ καὶ ὑπευθύνους ταῖς κατ' ἐπαρχίαν συνόδοις τιθείς, τὸ πρέπον αὐτοὺς δοκιμάζειν ἐπιτρέπει. *Adeoque curatores similiter a metropolitanis dentur, qui Ecclesiis omni adhibita sollicitudine cum episcopis earum prospiciant ; et administrationis annuæ rationes exigant : quodque superfluum est ex reditibus, si quidem aliquid superest, partim iis ademptum, qui metropoli auctores accepti detrimenti sunt, eidem reddatur, reliquum Ecclesia nulla innovatione facta sibi servet. Quod autem hæc a nobis ita definita consentanea sint accuratæ canonum menti, ex ipsis canonibus sacris constat. Nam quintus et vicesimus synodi Antiochenæ canon, potestatem in res ecclesiasticas episcopis concedens, quo minus eas in usus suos convertant, cognatisque suis præbeant, ut hoc modo rationes Ecclesiarum tacite detrimentum capiant, prohibet. Ideoque rationibus ad synodos provinciales reddendis obnoxios faciens decori explorandi curam iis injungit. Jur. Græc. Rom.* lib. IV, pag. 251.

« sic cognoscere oportet; ut cum episcopus obdormierit, quæ suæ sunt Ecclesiæ conserventur: quæ autem sunt episcopi, juxta illius dispositionem administrentur. »

Oportet episcopum bonorum suorum inventarium facere, eaque manifesta reddere, et similiter bonorum Ecclesiæ, et ea presbyteris et diaconis nota facere, ut cum moritur, inter suos quod sibi placuerit, disponat. Si autem sic non fecerit, omnia Ecclesiæ adjudicari.

ZONAR. Quæcunque hoc canone continentur, ab iis quos attulimus apostolicis canonibus repetita sunt. Esse namque penes episcopum res ecclesiasticas administrandi auctoritatem; sed ita esse, ut nequaquam ipsius arbitratu abutendi, verum in usus pauperum conferendi, facultas sit, ac sibi etiam retinendi ea, quibus opus habet, necessaria videlicet, sed ea quoque, si egeat, hoc est, si inopia laboret (nec enim quidquam in res supervacuas insumere, sed Apostoli consilium sequi vult: *Habentes alimenta*, inquit ille, *et quibus tegamur, his contenti erimus*), hæc ex apostolicis constitutionibus universa ducuntur. Quod si non contentus sumptibus necessariis, ad proprias quoque utilitates bona ecclesiastica convertit, nec ex eorum sententia, qui honestiores e clero prohibentur, Ecclesiæ reditus administrat, hoc est, acceptos et expensos refert, sed eam propinquis licentiam permittit, ut ipsis res ad se occulte trahentibus, rationes Ecclesiæ lædantur; (λόγους vero, id est rationes appellat, quas aliter Græci λογοπραγίας. Nisi enim subductis accepti et expensi calculis, quo pacto ecclesiastici homines administratarum Ecclesiæ facultatum rationem a procuratoribus repetant?) si ergo talem se in Ecclesiæ bonorum administratione episcopus præbeat, hominem a provinciæ synodo corrigi canon jubet. Quod si præterea res ecclesiasticas quomodocunque intervertere, sibique usurpare, sive quæ ex agris, sive quæ aliunde obveniant, episcopum ejusque socios criminentur, ex quo pauperes quidem necessariis destituti subsidiis deficiant, ipsi vero infamia male gestæ administrationis laborent, neque vero rationes, quas ipsi videlicet exhibent, satis probatæ appareant; eos quoque per synodum rebus diligenter exploratis ac examinatis, vel etiam ab ea firmatis, corrigendos esse decernit.

« μις διαγινώσκεσθαι· ἵνα, τοῦ ἐπισκόπου τελευτῶντος, τὰ οἰκεῖα τῆς ἐκκλησίας διαφυλάττηται, τὰ δὲ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὴν ἐκείνου διοικῆται διάταξιν. »

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, καὶ φανερὰ αὐτὰ καθιστᾷν· ὡσαύτως καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ γινώσκεσθαι ταῦτα τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις· ἵν', ὅτε τελευτᾷ, ἐν τοῖς οἰκείοις κατὰ τὸ βουλητὸν αὐτῷ διατάξηται. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσει, πάντα προσκυροῦσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσα ἐν τῷ κανόνι τούτῳ οἱ τῆς συνόδου ταύτης εἶπον, τοῖς εἰρημένοις ἀποστολικοῖς κανόσιν ἑπόμενοι εἶπον. Καὶ τὸ ἔχειν γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων, ἐξουσίαν δὲ οὐχ ὥστε χρῆσθαι τούτοις ὡς βούλεται, ἀλλ' εἰς διοίκησιν τῶν δεομένων, καὶ τὸ μεταλαμβάνειν αὐτὸν τῶν δεόντων, τουτέστι τῶν ἀναγκαίων, καὶ τούτων εἰ δέοιτο, ἀντὶ τοῦ ἐνδεῶς ἔχῃ (περισσὸν γὰρ οὐδὲν αὐτῷ συγχωρεῖ δαπανᾷν, τῷ Ἀποστόλῳ δὲ πείθεται, λέγοντι, *Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα*), τῶν ἀποστολικῶν εἰσι διατάξεων· εἰ δὲ μὴ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκοῖτο, δαπανᾷ δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰς ἑαυτοῦ χρείας, καὶ μὴ μετὰ γνώμης τῶν τοῦ κλήρου ἀξιολογωτέρων τὰς προσόδους τῆς ἐκκλησίας εἰσοδιάζει τε καὶ ἐξοδιάζει, ἀλλὰ συγγενέσι παράσχῃ τὴν ἐξουσίαν, ὥστε λεληθότως ἐκείνων μετιόντων τὰ πράγματα βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας, (λόγους δὲ τὰς λογοπραγίας καλεῖ· εἰ γὰρ μὴ εἴδησιν ἔχοιεν οἱ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀληθῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων, πῶς τοὺς διοικητὰς τῶν τοιούτων λόγους ποιεῖν ἀπαιτήσουσιν); ὅταν οὖν οὕτως ἐπίσκοπος διοικῇ τὰ τῆς ἐκκλησίας, εὐθύνεσθαι αὐτὸν παρὰ τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας διορίζεται ὁ κανών. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον σφετερίζεσθαι καὶ οἰκειοῦσθαι τὰ ἐκκλησιαστικά, κἂν ἐξ ἀγρῶν εἶεν, κἂν ἄλλοθεν, ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διαβάλλοιντο, ὥστε θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας, μὴ χορηγουμένων σφίσι τῶν χρειωδῶν, δυσφημεῖσθαι δὲ καὶ κακῶς ἀκούειν τοὺς οὕτω διοικοῦντας, καὶ τὸν λόγον, τουτέστιν ἃς ποιοῦσι λογοπραγίας, ὡς μὴ καλῶς προβαινούσας, καὶ τούτους διορθοῦσθαι παρὰ τῆς συνόδου, τὸ ἐνδεχόμενον δοκιμαζούσης, ἐξεταζούσης ἢ κυρούσης.

ARIST. in Canonem 25. « Episcopus rerum ecclesiasticarum potestatem habeat; si autem non sit contentus iis quæ illi sufficiunt, verum res ac reditus Ecclesiæ absque cleri consilio in alienos usus transfert, pœnæ ab eo coram synodo exigantur. Si vero quæ pauperibus debita sunt in proprios usus converterit, sic etiam synodo rationes reddat. »

Qui pretiosas hominum animas sibi habet concreditas, multo magis rerum ecclesiasticarum potestatem habeat, ut eas egentibus per presbyteros et diaconos distribuat, et sibi etiam concedat, si

ΑΡΙΣΤ. « Κύριος ὁ ἐπίσκοπος τῶν τῆς ἐκκλησίας ἔστω πραγμάτων· εἰ δὲ μὴ ἱκανοῖτο τοῖς ἱκανοῦσιν αὐτῷ, ἀλλὰ τὰ πράγματα καὶ τοὺς πόρους μεταβάλλοι τῆς Ἐκκλησίας μὴ μετὰ γνώμης τοῦ κλήρου, εἰσπραττέσθω δίκας πρὸ τῆς συνόδου. Εἰ δὲ καὶ τὰ πένησιν ὀφειλόμενα εἰς ἑαυτὸν σφετερίζοιτο, καὶ οὕτω τῇ συνόδῳ λόγους διδότω. »

Ὁ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐμπεπιστευμένος πολλῷ μᾶλλον ἂν σχοίη τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων τὴν ἐξουσίαν, ὥστε διανέμειν ταῦτα τοῖς δεομένοις διὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων·

ἐπιχωρεῖν δὲ καὶ ἑαυτῷ, εἴγε προσδεῆς ἐστι, τὰ δέοντα· ὥστε τὰς ἀναγκαίας αὐτῷ χρείας καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὥστε μὴ ὑστερεῖσθαι αὐτούς. Εἰ δὲ οὐκ ἀρκοῖτό τοῖς ἀναγκαίοις, ἀλλὰ τὰς εἰσόδους τῆς ἐκκλησίας κερδαίνειν αἱροῖτο, καὶ οἰκειοῦσθαι αὐτὰς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκείοις αὐτοῦ καὶ συγγενέσι παράσχοιτο, ὥστε λανθάνειν ἔνθα καταχενοῦνται αἱ εἴσοδοι, παρὰ τῆς συνόδου εὐθυνθήσεται, καθὼς ἂν αὕτη συνίδοι.

A indigens est, quibus opus habet, et quibus necessario uti debet et ille et fratres ab eo hospitio excepti, ne ipsi inopiam patiantur. Si autem necessariis non est contentus, sed et Ecclesiæ redditus in proprium lucrum convertere deprehenditur, eosque sibi vendicare, et ideo ecclesiasticorum honorum administrationem propinquis suis et cognatis præbet, ut clam exinde evacuentur reditus, a synodo in disquisitionem vocabitur, ut ipsi visum fuerit.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ (55) ΚΑΠΑΤΙΑΝΗΣ ΦΡΥΓΙΑΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΣΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΑΣΙΑΝΗΣ.

—

CANONES

SYNODI LAODICENÆ, QUÆ EST URBS PHRYGIÆ CAPATIANÆ EX DIVERSIS ASIÆ PROVINCIIS CONGREGATÆ.

—

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Περὶ τοῦ δεῖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τοὺς « ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις

B

CANON I.

« Quod oportet, secundum ecclesiasticum canonem, eos, qui libere et legitime secundis nu-

Guill. Beveregii notæ.

(55) *Κανόνες τῆς ἐν Λαοδικείᾳ.* Hæc est inscriptio Bodleiana; pro qua in Parisiensi Zonaræ editione habetur: Κανόνες τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας συγκροτηθείσης συνόδου πολλῶν ἐν αὐτῇ μακαρίων Πατέρων συναθροισθέντων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς. *Canones synodi in Laodicea Phrygiæ Pacatianæ urbe habitæ, in qua multi beati Patres ex diversis Asianæ provinciis congregati sunt.* Sic etiam inscribitur in codice Amerbachiano; nisi quod post Ἀσιανῆς in eo addatur κανόνες ξ', *canones* 60, et pro Πακατιανῆς, ibi pariter atque in nostro codice, scribatur Καπατιανῆς: quæ voces in Notitia imperii et conciliis promiscue usurpantur. Post inscriptionem in impressis Balsamonis et Zonaræ codicibus, nec non in ms. Amerbachiano, ante primum canonem hæc C leguntur: Ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ Λαοδίκειαν τῆς Φρυγίας Πακατιανῆς συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς, ὅρους ἐξέθετο ἐκκλησιαστικοὺς, ὡς ὑποτέτακται. Quæ Dionysius Exiguus Latine sic vertit: *Sancta synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ convenit, ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt.* De tempore quo celebrata est hæc synodus inter doctos non convenit. Baronius, et ex eo Binius, eam medio tempore inter Neocæsariensem et Nicænam collocat. Hinc plerisque persuasum est eam ante primam illam universalem synodum habitam fuisse. Verum omnes rationes, vel conjecturæ potius, quibus opinio nititur, a septimo canone destruuntur, quippe quo Photiniani diserte commemorantur, qui aliquot post synodum Nicææ celebratam annis exorti sunt. Neque enim Isidoro Mercatori, Photinianos in istius canonis versione omittenti, credendum est; cum omnes codices Græci tam mss. quam impressi eos ut ibi damnatos exhibeant; Dionysio etiam Exiguo iis suffragante. Huc etiam accedit, quod in omnibus antiquis canonum collectionibus, ut Joannis Antiocheni, Dionysii Exigui, Photii, aliisque, synodus hæc Laodicena post Antiochenam constanter collocatur: quem etiam conciliorum ordinem in codice quem Aetius et Leontius in concilio Chalcedonensi legerant, observatum esse, ex canonibus Antiochenis quos citabant, manifestum est; utpote e quibus constat eumdem canonum ordinem in isto codice obtinuisse, qui in codice canonum Ecclesiæ universæ, et in Dionysii Exigui versione etiamnum observatur, ubi canones Laodiceni post Antiochenos statuuntur; quod sane primi canonum collectores nunquam fecissent, nisi pro certo et comperto habuissent synodum Antiochenam ante Laodicenam habitam fuisse. Quanto autem tempore post synodum istam Antiochenam, vel quoto Dom. anno celebrata fuit, vix certe definiri potest: sed si conjecturis locus datur, quid nobis visum est, paucis expediemus. Primo itaque ex omnibus inscriptionibus horum canonum super allatis constat hanc synodum in Phrygia Pacatiana ex diversis Asiæ regionibus sive provinciis conflatam esse. Deinde æque certum est, nonnullos Valentiniano et Valente imperantibus in Asia et Phrygia doctrinam fidei in controversiam vocasse, quod synodo in Illyrico cogendæ occasionem dedit, ut Theodoretus diserte asserit his verbis, de Valentino loquens: Μαθὼν δέ τινας ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ περὶ τῶν θείων ἀμφισβητοῦντας δογμάτων, ἐν μὲν τῷ Ἰλλυρικῷ σύνοδον γενέσθαι προσέταξε. Theodor. *Hist. Eccles.* lib. IV, cap. 6. Synodo congregata, ipsi imperatores litteras miserunt ad diœcesim

A « ptiis juncti sunt, et non clam uxores duxe-« runt, cum exiguum tempus præterierit, et « orationibus et jejuniis vacaverint, ex venia dare « communionem. »

BALS. Qui secundo uxores ducunt, ex præsenti quidem canone, pœnitentiam agentes et orantes, post aliquantulum temporis divinorum sacramentorum communione digni habentur: a quarto autem canone sancti Basilii, post annum. Illi quidem puniantur, qui in legitimo matrimonio uxores sic duxerunt. Qui enim prius uxores clam duxerunt, sive fornicati sunt, cum iis quæ illis postea legitime conjunctæ sunt, ut fornicatores punientur, ex legitima conjunctione nihil auxilii sentientes. Et hæc quidem sic habent. Leges autem eos, qui B ex fornicatione nati sunt, tanquam ex legitima conjunctione natos, reputant, si pater eorum matrem postea legitime duxerit. Quære lib. XXXII Basilicorum tit. 2 totum; et tit. 14 lib. XXVIII Basilicorum, seu Justiniani novellam 22, quæ aliter de iis, qui secundis nuptiis conjunguntur, tam viris quam mulieribus, decernit.

ZONAR. Nec vetitæ sane secundæ nuptiæ nec omnino tamen impunitæ sunt. Nam etsi secundas nuptias magnus quoque Paulus non improbet, tamen eas adolescentioribus tantummodo viduis concedi oportere decernit: nec desunt qui eas solis feminis, quod natura infirmiores atque ad deteriora proclives sint, permissas fuisse contendant. Patres autem, viris quoque ejus rei facultatem C esse haud vetant; ac si quidem servatis legum constitutionibus ad secundas nuptias transivere, neque aliquid prius furtivo inter se inito matrimonio deliquere, postquam per aliquod tempus jejunio ac precationibus vacaverint, ex indulgentia, hoc est, data iis, ob necessitatem a natura impositam, venia, ad communionem admitti placet. Atque hic quidem canon nihil certi, quod ad tempus attinet, definivit. Magnus vero Basilius canone 4, bigamis unius anni tempus constitutum, ab aliis etiam biennii multam impositam fuisse, affirmat. Sed tum quidem unius anni spatio multa finietur, cum eorum, qui ad secundas nuptias con-

« γάμοις, μὴ λαθρογαμήσαντας, ὀλίγου χρόνου « παρελθόντος, καὶ σχολάσαντας ταῖς εὐχαῖς καὶ « νηστείαις, κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς « τὴν κοινωνίαν.

ΒΑΛΣ. Οἱ δευτερογαμοῦντες, ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μετανοοῦντες, καὶ προσευχόμενοι, μετὰ ὀλίγον χρόνον ἀξιοῦνται τῆς κοινωνίας τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἀπὸ δὲ τοῦ δ' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου μετὰ ἐνιαυτόν. Ἐκεῖνοι μέντοι οὕτως ἐπιτιμῶνται, οἱ μετὰ νομίμου συνοικεσίου δευτερογαμήσαντες. Οἱ γὰρ πρότερον λαθρογαμήσαντες, ἤτοι πορνεύσαντες, μετὰ τῶν ὕστερον συζευχθεισῶν αὐτοῖς νομίμως κατὰ πόρνους κολασθήσονται, κατὰ μηδὲν ὠφελούμενοι ἐκ τῆς νομίμου συναφείας. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω· οἱ δὲ νόμοι τοὺς ἐκ πορνείας γεννηθέντας ὡς ἐκ νομίμου συναφείας τεχθέντας λογίζονται, ἐὰν ὕστερον τὴν μητέρα αὐτῶν νομίμως ἀγάγηται ὁ πατήρ. Καὶ ζήτει βιβλίου τῶν Βασιλικῶν λβ' τίτλον β' ὅλον, καὶ τὸν ιδ' τίτλον τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ἤτοι τὴν κβ' Ἰουστινιάνειον νεαρὰν, ἥτις ἄλλως τὰ περὶ τῶν δευτερογαμούντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διατάττεται.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ καὶ οὐ κεκώλυται ἡ δευτερογαμία, ἀλλ' οὐδ' ἀνεπιτίμητος πάντη ἐᾶται. Εἰ γὰρ καὶ ὁ μέγας Παῦλος τὸν δεύτερον ἐπιτρέπει γάμον, ἀλλὰ νεωτέρας χήρας γαμεῖν διατάττεται· καί εἰσί τινες λέγοντες μόναις γυναιξὶ τοῦτο συγκεχωρῆσθαι διὰ τὸ τῆς φύσεως αὐτῶν ἀσθενὲς καὶ εὐόλισθον. Οἱ δὲ Πατέρες καὶ τοὺς ἄνδρας διγαμοῦντας ἐδέξαντο, καὶ εἰ νομίμως, φασὶ, τὸν δεύτερον ἐποιήσαντο γάμον, μὴ πρότερον λαθρογαμίαν ἐπ' ἀλλήλοις ἡμαρτηκότες, ὀλίγου παρελθόντος χρόνου σχολάσαντες νηστείᾳ καὶ προσευχῇ δεχθήσονται εἰς κοινωνίαν κατὰ συγγνώμην, τουτέστι συγγνωμονούμενοι διὰ τὴν ἀνάγκην τὴν φυσικήν. Ὁ μὴν οὖν κανὼν οὗτος ἀόριστον ἀφῆκε τὸν χρόνον· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ τετάρτῳ αὐτοῦ κανόνι ἐνιαυτὸν λέγει εἶναι τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρόν· ἄλλους δέ φησι διετίαν ὁρίζειν ἐπὶ τῶν διγάμων. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐνιαυτὸν ἔσται, ὅτε οὐ προηγήσατο ἐπὶ τῶν δευτέροις ὁμιλησάντων γάμοις λαθρογαμία. Εἰ δὲ λαθραίᾳ μίξει συνῆλθοσαν πρότερον, εἶτα εἰς νόμιμον γάμον ἀπεῖδον, καὶ ὡς πεπορνευκότες ἐπιτιμηθήσονται. Καὶ ἡ κβ' Ἰουστινιάνειος

Guill. Beveregii notæ.

Asianam, sic inscriptas, Αὐτοκράτορες μέγιστοι, ἀεισέβαστοι, νικηταὶ, Αὔγουστοι, Βαλεντινιανὸς, καὶ Οὐάλης, καὶ Γρατιανὸς ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας Καροφρυγίας, Παχατιανῆς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ipsa etiam synodus synodicam ad eosdem episcopos epistolam misit, sic inscriptam, οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Παχατιανῆς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ibid. cap. 7 et 8. Cum igitur hæ duæ epistolæ ad episcopos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, scriptæ fuerint, eos ex diversis istis Asianæ diœceseos provinciis, ad synodum in Laodicea Phrygiæ metropoli convenisse verisimile est, ut de rebus in istis epistolis comprehensis, de fide nimirum consubstantialis in controversiam a nonnullis tunc dierum vocata, inter se dissererent, eamque confirmarent, prout in istis litteris ab iis postulatum est. Suspicor igitur hos canones a syn- D odo tunc temporis habita constitutos esse, hoc est, anno Domini 365. Nam et isto currente anno supradicta in Illyrico synodus celebrata fuit. Huic conjecturæ aliquid accrescit roboris ex ipsa synodica epistola ad episcopos Asianos missa, utpote in qua synodus illa Illyricana eos admonuit, ut istiusmodi eligerentur episcopi, qui probata fide et moribus inculpatis essent. Hoc enim et ab ipsa hac synodo definitur, can. 12. Quod denique a nobis conjectum est, verisimilius adhuc ex eo videtur, quod nihil in ecclesiasticis historiis occurrit, synodo ex diversis Asianæ diœceseos provinciis congregandæ occasionem istis diebus præbens, præter litteras illas ab imperatoribus et synodo Illyriciana illuc missas: et si non certum sit, saltem probabile est, hanc synodum illis diebus, hoc est, anno Domini 365, plus minus, habitam fuisse cujus propterea canones post Antiochenos merito collocantur

νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν κη', τίτλος ιδ', πολλὰ περὶ δευτερογαμούντων καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διατάττεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μὴ λαθραιογαμήσας δίγαμος, ὀλίγον « τοῖς ἐπιτιμίοις σχολάσας, λοιπὸν ἀνεύθυνος. »

Ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὁ δίγαμος ἀφορίζεται, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ σχολάζων· καὶ οὕτω τῆς κοινωνίας καταξιοῦται. Εἰ δὲ μὴ ἐλευθερίως καὶ νομίμως τῷ δευτέρῳ συνήφθη γάμῳ, ἀλλὰ πρότερον λαθραιογαμήσας, μετὰ ταῦτα καὶ εἰς κοινωνίαν ἦλθε γάμου, τῷ τῆς πορνείας ἐπιτιμίῳ ὑπόκειται.

ΚΑΝΩΝ Β'.

B « Περὶ τοῦ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐν διαφόροις πταίσμασι, καὶ προσκαρτεροῦντας τῇ προσευχῇ τῆς « ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιουμένους, κατὰ τὴν « ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος, καιροῦ μετανοίας δοθέντος αὐτοῖς, τοὺς τοιούτους διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι « τῇ κοινωνίᾳ. »

ΒΑΛΣ. Ἐμάθομεν μηδεμίαν ἁμαρτίαν νικᾷν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν διορίζεται τοὺς ἀφισταμένους τελείως τοῦ κακοῦ μετὰ ἐξομολογήσεως καθαρᾶς καὶ μετανοίας ἀξίας τῷ πταίσματι ἀξιοῦσθαι τῆς θείας μεταλήψεως· οὐ διὰ τὴν σπουδὴν τούτων, ἀλλὰ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα. Ταῦτα δὲ πάντως διευκρινήσει ἡ ἐπισκοπικὴ δοκιμασία.

C ΖΩΝΑΡ. Κἂν ἐν διαφόροις πταίσμασιν ἥμαρτέ τις, ἐξομολογῆται δὲ ταῦτα, καὶ ἀποστρέφηται τελείως ἃ ἔφθη ποιῆσαι κακά, δίδοσθαι αὐτῷ καιρὸν μετανοίας διορίζεται ὁ κανὼν, ἀναλόγως τοῖς πταίσμασιν, οἷς ἐποίησε, καὶ οὕτως αὐτοῦ ἐνδεικνυμένου μετάνοιαν, δέχεσθαι αὐτὸν καὶ προσάγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ, οὐχ ὡς αὐτοῦ διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς ἀξιουμένου τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως, ἀλλὰ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ διαφόροις ἀγνοήμασιν ἑαλωκότες, εἰ « ἐπιγνόντες ἐξομολογοῖντο, καὶ ἀναλόγως μετανοοῖεν, εὐπρόσδεκτοι.

D Πάντες οἱ ἁμαρτήσαντες, ὁποῖα ἄν τις εἴποι τὰ ἁμαρτήματα, εἰ μετανοήσουσι καὶ ἐξομολογήσονται ταῦτα, καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιήσονται, καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος τὸν δοθέντα αὐτοῖς καιρὸν εἰς μετάνοιαν ἐν προσευχαῖς καὶ δάκρυσιν ἐκτελέσουσιν· παραδεχθήσονται εἰς κοινωνίαν διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν προσφάτως φωτισθέντα προσ« άγεσθαι ἐν τάγματι ἱερατικῷ. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα π', συνόδου Νικαίας κανόνα β', τὰ αὐτὰ τῷ παρόντι καν. θεσπίζοντας χάριν τῶν προσφάτως βαπτισθέντων, καὶ ζητούντων ἱερωθῆναι. Ὁ μέντοι μέγας

A venere, nulla prius conjunctio inter ipsos furtiva intercesserit. Quod si, cum occulte antea coivissent, ad legitimas deinde nuptias animum adjecere, scortatorum præterea pœnis puniri debent. Multa de secundis virorum ac feminarum nuptiis Justiniani quoque novella 22, lib. XXVIII, tit. 14 Basilicorum sita præcipiuntur.

ARIST. « Bigamus qui non occulte matrimonium « inivit, ubi paululum pœnas dederit, insons « postea habeatur. »

Bigamus in annum segregatur orationi et jejunio vacans, et sic communionis dignus habetur. Si autem non libere et legitime secundis nuptiis conjunctus fuerit, sed cum primo clam uxorem duxisset, postea ad matrimonii communionem venit, fornicationis pœnæ subjicitur.

454 CANON II.

« Quod eis, qui diversis delictis peccant, et in « oratione confessionis et pœnitentiæ perseverant, et se a malis perfecte convertunt, pro « qualitate delicti tempore pœnitentiæ eis dato « propter miserationes et Dei bonitatem, com« munio concedenda est. »

BALS. Decidimus nullum peccatum vincere Dei misericordiam. Porro præsens quoque canon statuit, ut qui a malo perfete desistunt, cum pura confessione et digna peccatorum pœnitentia, ii digni sancta participatione habeantur; non propter eorum virtutis studium, sed propter Dei miserationes et inenarrabilem bonitatem. Hæc autem omnino discernet episcopalis examinatio.

ZONAR. Si quis, multis licet facinoribus irretitus, tamen ea, pœnitentia ductus, confiteri velit, admissaque flagitia penitus aversetur; pro criminum ratione, quibus obstrictus est, pœnitentiæ tempus homini præscribendum: itaque sibi ægre esse quæ patravit indicantem, admitti eum et in communionem recipi canon decernit: neque vero ut divinorum mysteriorum perceptione dignus haberetur, ipsius diligentiæ, sed Dei miserationi ac longe maximæ bonitati ascribi oportere demonstrat.

ARIST. « Qui variis delictis obstricti sunt, si iis « cognitis confiteantur, et pro eorum ratione « pœnitentiam agant, facile recipiantur. »

Omnes qui peccarunt, qualiacunque dicat aliquis eorum peccata, si pœnitentiam egerint, et ea confessi fuerint, et a malis perfecte se converterint, et tempus ad pœnitentiam agendum secundum delicti proportionem iis concessum precibus et lacrymis absolverint, propter Dei miserationes et bonitatem in communionem recipientur.

CANON III.

« Quod non oportet eum, qui recens baptizatus est, « in ordinem sacerdotalem promoveri. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canonem 80, synodi Nicænæ canonem 2, qui eadem cum præsenti canone decernunt, de iis qui sunt recenter baptizati, et petunt ad sacros ordines admitti. Ma-

456 ZONAR. Hæreses, quæ hoc loco afferuntur, aliæque complures secundæ œcumenicæ synodi canone 7 continentur. Quænam igitur illæ sint, et quæ ratio eos, qui ejusmodi erroribus impliciti sunt, cum ad Ecclesiam se conferunt, excipiendi, nos in illius canonis explicatione persecuti sumus : ea qui legerit, aliam hujus canonis explicationem haud desiderabit.

ARIST. « Novatiani, et Photiniani, et Quartode« cimani nisi cæteras hæreses suamque abju« rent, non sunt suscipiendi : post autem abju« rationem, uncti communicent. »

Ii et alias hæreses et suam anathematizantes, ab Ecclesia accipiuntur, et solo chrismate sancto unguntur, sed Novatiani et Quartodecimani, et Photiniani, etiam sancto et salutari baptismo opus habent, quandoquidem dux eorum Photinus multas hæreses renovavit, et hæresim Pauli Samosateni, et Sabellii Afri, et Montani, docens Verbum Dei non esse sine principio, nec omnium sæculorum factorem, nec ante omnem creaturam exsistere, sed de novo esse et recenter, et principium a generatione ejus secundum carnem e Virgine sumere. At Quartodecimanorum hæresis est, decima quarta lunæ die etiamsi in secunda aut tertia aut quarta feria inciderit, sospitatoris nostri Jesu Christi resurrectionem celebrare. Non admittunt autem secundum Novatianos etiam conversorum pœnitentiam. Utuntur autem et spuriis libris, et alia nonnulla ejusmodi tenent.

CANON VIII.

« Quod qui ab eorum hæresi, qui Phryges dicun« tur, conversi sunt, sive sint in clero qui apud « illos esse creditur, sive maximi dicantur, cum « omni studio catechizandi sunt, seu initiandi, et « ab Ecclesiæ episcopis et presbyteris bapti« zandi. »

BALS. Quæ in canone 7 secundæ synodi scripta sunt, ad præsentis canonis interpretationem sufficiunt. Quia autem ex Phrygibus hæretici vocabant quosdam ipsorum doctores clericos maximos, quod alios clericos hæreticos superabant, et non deerant qui asserebant, non oportere eos baptizari, ut qui essent in clerum recepti : adjicit canon, eos quoque et catechizari, seu initiari ac baptizari oportere.

ZONAR. Secundæ synodi canon is cujus proximo superiore canone mentio facta est, de Phrygibus quoque disserit; quos quidem Montanistas alio nomine appellat. Eos ergo, cum ad Ecclesiam accedunt, catechismi institutione diligenter eruditos, tum ille, tum hic quoque canon baptizandos esse decernit. Idque etiam si in eum, quem illi cum revera non esset, clerum tamen existimabant, relati, vel si maximi quoque dignitate ornati forent. Fuere siquidem apud illos quidam, primæ inter

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν αἱρέσεων τούτων καὶ ἄλλων πλειόνων ὁ τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου ζ' περιέχει κανών. Ἐν γοῦν τῇ ἐξηγήσει τοῦ τοιούτου κανόνος εἴρηται τίνες τέ εἰσιν αἱ αἱρέσεις αὗται, καὶ πῶς δέχονται οἱ ταύταις κατεχόμενοι, προσερχόμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἅπερ ἀναγινωσκόμενα ἑρμηνεύουσι καὶ τὸν παρόντα κανόνα.

ΑΡΙΣΤ. « Ναυατιανοὶ καὶ Φωτεινιανοὶ, καὶ Τεσσα« ρεσκαιδεκατῖται, εἰ μὴ τάς τε ἄλλας αἱρέσεις « ἀναθεμαθίζοιεν, καὶ τὴν οἰκείαν, ἀπρόσδεκτοι· « μετὰ μέντοι τὸ ἀνάθεμα, χριόμενοι κοινωνεί« τωσαν. »

Οὗτοι, τάς τε ἄλλας αἱρέσεις καὶ τὴν οἰκείαν ἀναθεματίζοντες, προσδέχονται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρίονται· ἀλλ' οἱ μὲν Ναυατιανοὶ καὶ οἱ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, καὶ οἱ Φωτεινιανοὶ, τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος χρῄζουσιν· ὅτιπερ ὁ ἀρχηγὸς ὁ αὐτῶν Φωτεινὸς πολλὰς αἱρέσεις ἀνενεώσατο, τήν τε τοῦ Σαμοσατέως Παύλου, καὶ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, καὶ τοῦ Μοντανοῦ, οὐκ ἄναρχον δογματίσας τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὐδὲ ποιητὴν τῶν αἰώνων πάντων, οὐδὲ πάσης τῆς κτίσεως προϋπάρχοντα, ἀλλὰ νέον καὶ πρόσφατον, καὶ ἀρχὴν λαβόντα ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως ἐκ τῆς Παρθένου. Τῶν δὲ Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν ἡ αἵρεσίς ἐστι τὸ ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης ἡμέρᾳ κἂν ἐν δευτέρᾳ, ἢ τρίτῃ, ἢ τετράδι ἐμπέσῃ, τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑορτάζειν ἀνάστασιν. Οὐ παραδέχονται δὲ κατὰ τοὺς Ναυατιανοὺς, καὶ τὴν τῶν ἐπιστρεφόντων μετάνοιαν. Κέχρηνται δὲ νόθοις καὶ βιβλίοις, καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα φρονοῦσι.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων « Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομι« ζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι « λέγοιντο, τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας « κατηχεῖσθαί τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς « Ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων. »

ΒΑΛΣ. Τὰ ἐν τῷ ζ' κανόνι τῆς δευτέρας συνόδου γραφέντα ἀρκοῦσιν εἰς ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος. Ἐπεὶ δὲ ἔλεγον οἱ ἐκ Φρυγῶν αἱρετικοί τινας διδασκάλους αὐτῶν κληρικοὺς μεγίστους, διὰ τὸ ὑπερέχειν τῶν ἄλλων αἱρετικῶν κληρικῶν· καὶ ἦσάν τινες διατεινόμενοι μὴ ὀφείλειν τούτους βαπτίζεσθαι, ὡς δῆθεν κεκληρωμένους· προστίθησιν ὁ κανὼν, καὶ τούτους κατηχεῖσθαι καὶ βαπτίζεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τῆς δευτέρας συνόδου κανὼν, οὗ ἐν τῷ ἀνωτέρω προσεχεῖ κανόνι ἐμνήσθημεν, διαλαμβάνει καὶ περὶ τῶν Φρυγῶν, οὓς Μοντανιστὰς λέγει. Τούτους οὖν προσιόντας τῇ Ἐκκλησίᾳ κἀκεῖνος ὁ κανὼν καὶ οὗτος βαπτίζεσθαι κελεύει κατηχουμένους ἐπιμελῶς, κἂν κληρικοὶ ἐν κλήρῳ παρ' αὐτοῖς δοκοῦντι, μὴ ὄντι δὲ πρὸς ἀλήθειαν, ὠνομάζοντο, κἂν μέγιστοι ἐλέγοντο. Ἦσαν γὰρ παρ' ἐκείνοις τινὲς τῶν ἄλλων προέχοντες, ὡσανεὶ διδασκάλων ληροῦντες τάξιν, οἳ καὶ μέγιστοι ἐκαλοῦντο. Τοὺς

γοῦν τοιούτους ἐπιστρέφοντας, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ προσερχομένους, ἐξ αὐτῶν οἵτινές ἂν εἶεν, ὁ κανὼν κατηχεῖσθαι καὶ βαπτίζεσθαι βούλεται.

A cæteros existimationis, ac veluti doctorum locum obtinentes, qui ab illis etiam Maximorum appellatione designabantur. Ex eorum igitur numero qui mutata voluntate ad Ecclesiam reverti statuerint, quicunque deinum illi sint, eos canon, et catachesi instrui, et salutari baptismi lavacro perfundi jubet.

ΑΡΙΣΤ. « Φρύγες μεταμελόμενοι ἀναβαπτιζέσθωσαν, εἰ καὶ παρ' ἐκείνοις κεκλήρωνται. »

Καὶ οὗτοι μεταμεληθέντες, καὶ ἀπὸ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἐπιστρέφοντες, καὶ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσερχόμενοι, καὶ τὰς αἱρέσεις πάσας, καὶ τὴν αὐτῶν ἀναθεματίζοντες προσδέχονται, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχοῦνταί τε καὶ βαπτίζονται, κἂν ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τοῖς Φρυξὶν ἐτύγχανον. Οὗτοι δὲ οἱ Φρύγες ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ Πρισκίλλης ἔσχον τὴν αἵρεσιν. Ὁ δὲ Μοντανὸς οὗτος παράκλητον ἑαυτὸν προσηγόρευσε· δύο γυναῖκας πορνικῶς ἔσχε, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξίμιλλαν· ἃς καὶ προφήτιδας ἐκάλεσε· πολίχνιόν τι τῆς Φρυγίας, τὴν Πέζουσαν Ἱερουσαλὴμ ὠνόμασε· γάμους ἐπέτρεψε λύεσθαι, καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι· τὸ Πάσχα διέστρεψε· καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ὁμοουσίου Θεότητος εἰς ἓν συνῆψε πρόσωπον συγχεόμενον. Αἷμα ἀναμιγνύειν ἀλεύρῳ, καὶ εἰς μετάληψιν τοῦτο διδόναι ἐδίδαξε· τὴν δὲ μέθεξιν τούτου τοὺς μεταλαμβάνοντας δι' αἰσχύνην ἀρνεῖσθαι.

ARIST. « Phryges resipiscentes denuo baptizantur, etiamsi ab illis in clerum cooptati sunt. »

Et hi pœnitentiam agentes et ab hæresi sua conversi, et ad inculpatam fidem accedentes, et omnes hæreses, etiam suam, anathematizantes, admittuntur, et omni diligentia instruuntur, et baptizantur, quamvis in clero, ut apud illos Phryges existimatur, fuerint. Hi autem Phryges a Montano et Priscilla hæresim habuerunt. Montanus iste se paracletum vocavit. Duas mulieres ut meretrices B habuit Priscillam et Maximillam, quas et prophetissas vocavit. Pezusam oppidulum quoddam Phrygiæ 457 Hierosolymam nominavit. Nuptias permisit solvi, et a cibis abstinere. Pascha evertit, et tres consubtantialis Deitatis substantias in unam confusam personam contraxit. Sanguinem farina commiscere, eumque ad participationem dare docuit; istius autem participationem communicantes propter infamiam denegare.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια (57) ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἱρετικῶν ἀπιέναι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, ἐὰν ὦσι πιστοί, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τινός· μετανοοῦντας δὲ καὶ ἐξομολογουμένους ἐσφάλθαι, παραδέχεσθαι. »

CANON IX.

« Non concedendum esse ut in cœmeteria vel in ea quæ dicuntur martyria quorumvis hæreticorum, abeant ii qui sunt Ecclesiæ, orationis vel curationis gratia. C Sed tales, si sint fideles, esse aliquantisper excommunicatos: sin autem pœnitentia ducantur, et se deliquisse confiteantur, suscipi. »

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ ἐν τῷ ς' κανόνι ἐκωλύθησαν οἱ αἱρετικοὶ εἰσιέναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα κωλύονται οἱ πιστοὶ ἀπιέναι εἰς τὰ τῶν αἱρετικῶν κοιμητήρια, ἢ εἰς τὰ λεγόμενα παρὰ τούτων μαρτύρια. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Εἰ δὲ ἀπέλθοι πιστὸς εἰς σύναξιν αἱρετικῶν χάριν τοῦ καταπτῦσαι αὐτῆς, ἵνα τί κολασθήσεται; Φασὶν οἱ Πατέρες ἐκείνους ἀκοινωνήτους εἶναι πρὸς καιρὸν, ἤγουν ἀφωρισμένους, τοὺς χάριν εὐχῆς ἢ θεραπείας ἀπιόντας εἰς τὰ τῶν αἱρετικῶν μαρτύρια, οὓς καὶ μετανοοῦντας καὶ ἐπιγινώσκοντας τὸ παρ' αὐτῶν ἐσφαλμένον προσδέχεσθαι διορίζονται. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καν. ξδ' καὶ ο', τῆς παρούσης συνόδου καν. κθ', λβ', λδ', λζ', λη' καὶ λθ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ξ', καὶ τῆς ς' καν. ια'.

BALS. Quemadmodum in canone 6 prohibiti sunt hæretici in domum Dei ingredi, ita hic quoque prohibentur fideles hæreticorum cœmeteria vel quæ apud eos dicuntur martyria, ingredi. Tanquam autem dixisset quispiam: Sed si profectus sit fidelis quispiam ad hæreticorum congregationem, pro eis exsecrandis ac despuendis, cur punietur? Dicunt Patres, illos esse ad tempus segregatos, qui pro oratione vel curatione ad hæreticorum martyria proficiscuntur: quos et pœnitentiam agentes, et suum delictum agnoscentes, D suscipiendos decernunt. Lege sanctorum apostolorum canones 64 et 70 præsentis synodi canones 29,32,34,37,38 et 39, Carthaginensis synodi canonem 60 et sextæ synodi canonem 11. Martyria autem di-

Guill. Beveregii notæ.

(57) *Εἰς τὰ κοιμητήρια.* Ædes, quibus peregrini dormire soliti sunt, κοιμητήρια dicta fuerunt, apud Athenæum, lib. IV, cap. 5, quemadmodum locus cœnobii, ubi monachi dormiunt, *dormitorium* appellatur. Hinc Christiani, docti mortem nihil aliud esse, quam dormitionem quamdam usque ad generalem resurrectionem, qua omnes expergefient, loca mortuis suis sepeliendis destinata κοιμητήρια, quasi dicas *dormitoria*, nuncuparunt. Ad hæc itaque loca Christiani olim convenire consueti sunt. Unde Æmilianus Ægypti præfectus illis hoc prohibuit, οὐδαμῶς δὲ ἐξέσται, inquit, οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλοις τισὶν, ἢ συνόδους ποιεῖσθαι, ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι. Euseb. *Hist. Eccl.* l. VII, cap. 9. Nec tantum ibi convenire, sed et sacra ibidem celebrare, et preces Deo fundere soliti sunt. Cassiodorus, *populus jejunans est egressus ad cœmeterium orationis causa. Hist. tripart.* l. V, c. 3. Hinc templa in istis locis postea exstructa sunt. Si in istiusmodi itaque locis hæretici sepulti sint, vel ea ad hæreticos pertineant, cautum est hoc canone ne quis orationis causa illuc se conferat.

cuntur ab hæreticis cœmeteria. In tempore enim A persecutionis, quidam hæretici Christianos seipsos nominantes, ad mortem usque supplicio affecti sunt: et ideo qui erant ejusdem opinionis eosdem martyras appellabant

ZONAR. Non solum ecclesiam fidelium ingredi hæretici canonico decreto prohibentur, sed fidelibus quoque hæreticorum cœmeteria, in quibus forte magni apud ipsos nominis hominum cadavera servarentur, vel martyria quæ vocabant adire ne liceat, interdictum est. Credibile est enim, sæviente hostium Christianæ religionis furore, etiam ex hæreticis quosdam usque ad necem infractos stetisse, quos et martyrum appellatione gregales honestabant, et domos, in quibus ipsorum corpora tumulata fuerant, martyria nominabant. In B ea igitur loca fideles, sive ad fundendas preces, seu venerationis aut remedii gratia ingredi vetitum est. Nomine enim τῆς θεραπείας, aut venerationem, aut morborum remedium canon intelligit. Vult igitur fideles nullo modo, neque ut precationi vacent, neque ut honorem iis, quos hæretici venerantur, exhibeant, neque ut morbis aut tentationum variis generibus remedium petant, in ea quæ diximus loca proficisci: sed qui Ecclesiæ sunt, si eo se conferant, segregari, hoc est, ad aliquod tempus a communione arceri (eorum porro nomine, qui Ecclesiæ sunt, non initiati sacris ordinibus, aut clero ascripti, sed fideles, etiam laici, intelliguntur); eosdem vero, si postea commissi pœniteat, culpamque agnoscant, admitti jubet.

Μαρτύρια δὲ παρὰ αἱρετικῶν λέγονται τὰ κοιμητήρια. Ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ τινες αἱρετικοί, Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες, μέχρι θανάτου ἐτιμωρήθησαν· διὸ καὶ μάρτυρας τούτους ἐκάλουν οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτοῖς.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ μόνον αἱρετικοὺς εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν πιστῶν κωλύουσιν οἱ κανόνες, ἀλλ' οὐδὲ πιστοὺς ἀπιέναι παραχωροῦσιν εἰς τὰ τῶν αἱρετικῶν κοιμητήρια, ἔνθα τυχὸν οἱ παρ' αὐτοῖς ὀνομαστοὶ θανόντες κατέκειντο, ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια. Εἰκὸς γὰρ καί τινας τῶν ὑποκειμένων αἱρέσεσιν ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐνστῆναι μέχρι θανάτου, οὓς καὶ μάρτυρας οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτοῖς ἐκάλουν, καὶ τοὺς οἴκους, ἐν οἷς τὰ ἐκείνων ἐτέθαπτο σώματα, μαρτύρια ἔλεγον. Ἐν τούτοις ἀπιέναι πιστοὺς εὐχῆς χάριν, ἢ θεραπείας ἕνεκα ἀπηγόρευται. Θεραπείαν δὲ ἢ τὴν τιμὴν ὀνομάζει, ἢ τὴν ἐκ νόσων ἴασιν. Τοῦτο δ' ἔστιν ὃ βούλεται ὁ κανών, τὸ μὴ ἀπιέναι τινὰς εἰς τὰ εἰρημένα, μήτε ὡς εὐξομένους, μήτε ὡς τιμήσοντας τοὺς παρὰ τῶν αἱρετικῶν τιμωμένους, μήτε ὡς θεραπείαν νόσων ἢ πειρασμῶν ἀλλοίων ἐξ ἐκείνων αἰτήσοντας, ἀλλὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀπερχομένους ἐκεῖ ἀφορίζεσθαι, ἤγουν ἐπί τινα καιρὸν τῆς κοινωνίας εἴργεσθαι· τῆς Ἐκκλησίας δὲ οὐ τοὺς ἱερωμένους λέγει, ἢ κεκληρωμένους, ἀλλὰ τοὺς πιστούς, κἂν λαϊκοὶ ὦσι· μετανοοῦντας δὲ καὶ ἐπιγινώσκοντας τὸ σφάλμα αὐτῶν δέχεσθαι.

ARIST. « Qui in cœmeteriis et martyriis hæreticorum orat, excommunicatus est. »

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κοιμητηρίοις καὶ μαρτυρίοις αἱρετικῶν ἐπευχόμενος ἀκοινώνητος. »

CANON X.

« Quod non oportet eos, qui sunt Ecclesiæ, indiscriminatim suos filios hæreticis matrimonio conjungere. »

BALS. Lege canonem 14 quartæ synodi; et quæ in illo scripta sunt ad præsentis canonis interpretationem sufficient.

ZONAR. Multi in hanc sententiam canones editi sunt: quorum in explicatione canonis 14 quartæ œcumenicæ synodi meminimus; quæque ibi dicta sunt, ad hujus quoque canonis explicationem sufficiunt.

ARIST. « Cum hæreticis matrimonium ne contrahas. »

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀδιαφόρως πρὸς γάμου κοινωνίαν συνάπτειν τὰ ἑαυτῶν παιδία αἱρετικοῖς. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν ιδ' καν. τῆς δ' συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα ἀρκέσουσι πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διάφοροι κανόνες εἰσίν· ὧν ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ ιδ' κανόνος τῆς οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου ἐμνήσθημεν, καὶ ἱκανὰ τὰ ῥηθέντα ἐκεῖ καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς γαμικῶς μὴ συνάλλασσε. »

D

458 CANON XI.

« Quod non oportet eas, quæ dicuntur seniores viduæ vel præsidentes, in ecclesia constitui. »

BALS. Antiquitus mulieres quædam vetulæ in catholicis ecclesiis sedentes, reliquas forte mulieres ad bonum honestumque ordinem servandum deducebant. Quia autem ex earum consuetudine, eo quod honestum est non recte utentium, vel propter arrogantiam, vel propter turpem quæstum, quædam offendebantur; prohibuerunt Patres, ne deinceps essent omnino in ecclesiis presbyteræ sive præsidentes. Ne dixeris autem, Et quomodo hoc

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. »

ΒΑΛΣ. Τὸ παλαιὸν γυναῖκές τινες πρεσβύτιδες καθήμεναι εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας καθίστων τὰς λοιπὰς γυναῖκας τάχα εἰς εὐταξίαν. Ἐπεὶ οὖν ἐκ τῆς ὁμιλίας τῆς ἀπὸ τούτων ἐβλάπτοντό τινες, μὴ χρωμένων καλῶς τῷ καλῷ διὰ ὑπεροψίαν ἢ αἰσχροκέρδειαν, ἐκώλυσαν οἱ Πατέρες τὸ ὅλως εἶναι τοιαύτας γυναῖκας εἰς ἐκκλησίας, καλουμένας πρεσβύτιδας ἤτοι προκαθημένας. Μὴ εἴπῃς δὲ, Καὶ πῶς τοῦτο γίνεται εἰς τὰ γυναικεῖα μοναστήρια, καὶ μία

γυνὴ, ἡ ἡγουμένη δηλαδὴ, πασῶν προΐσταται; Ἀκούσεις γὰρ ὅτι ἡ κατὰ Θεὸν ἀποταγὴ καὶ ἀπόκαρσις τὰς πολλὰς ἓν σῶμα ποιεῖ λογίζεσθαι, καὶ πάντα τὰ αὐτῶν πρὸς μόνην ψυχικὴν σωτηρίαν ἀφορῶσι. Τὸ δὲ διδάσκειν γυναῖκα εἰς ἐκκλησίαν καθολικὴν, ἔνθα πλῆθος ἀνδρῶν συναθροίζεται, καὶ διαφόρων γνωμῶν γύναια, ἀπρεπέστατόν ἐστι καὶ ὀλέθριον.

ΖΩΝΑΡ. Ἠσάν τινα παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔθη, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενα, ὧν τὰ μὲν ὁ χρόνος ἠλλοίωσε, τὰ δὲ καὶ τέλεον ἔπαυσε, τὰ δὲ καὶ κανόνες ἀπηγόρευσαν, ὧν ἓν ἦν καὶ τὸ πρεσβυτιδάς τινας γηραιὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τάττεσθαι, καὶ προκαθημένας λέγεσθαι, ἐξαρχούσας τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν γυναικῶν, ὥσπερ διδασκάλους καὶ καθιστώσας αὐτὰς πρὸς εὐταξίαν, καὶ ὅπως καὶ ὅπου χρὴ ταύτας ἑστάναι παιδευούσας αὐτάς. Ταύτας οὖν μὴ δεῖν γίνεσθαι ὁ κανὼν διορίζεται, ἢ οὕτω καλεῖσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ λεγόμεναι προκαθήμεναι ἐν ἐκκλη-« σίαις μὴ καθιστάσθωσαν. »

Εἰ γὰρ πολιτικὰ ὀφφίκια κωλύονται ἐνεργεῖν, πῶς ποτε ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ κλήρου πρωτεύουσι, καὶ ὡς κεφαλάς τινας ταῦτα ἕξουσι;

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους κρίσει τῶν μητροπο-« λιτῶν καὶ τῶν πέριξ ἐπισκόπων καθίστασθαι « εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, ὄντας ἐκ πολ-« λοῦ δεδοκιμασμένους τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως « καὶ τῇ τοῦ εὐθέος λόγου πολιτείᾳ. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν κωλύει ὑπὸ τοῦ ὄχλου τοὺς ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι· καὶ διορίζεται παρὰ μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων τούτους καθίστασθαι. Παρακελεύεται δὲ δοκίμους εἶναι αὐτοὺς κατά τε τὸ δόγμα καὶ τὸν βίον.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ παλαιὸν οἱ δῆμοι τῶν πόλεων ᾑροῦντο τοὺς ἐπισκόπους· ὅτι δὲ στάσεις ἐντεῦθεν ἠγείροντο, διὰ τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις ἑκάστης ἐπαρχίας τὰ περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεως ἀνετέθη ψηφίσματα. Ἐπάγει δὲ ὁ κανὼν καὶ οἵους δεῖ εἶναι τοὺς εἰς ἐπισκοπὴν προχειριζομένους, ἤγουν πρὸ πολλοῦ δεδοκιμασμένους ἔν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, τουτέστιν ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχοντας περὶ τὴν πίστιν, ἢ καὶ ἄλλως, ἤτοι περὶ τὸν λόγον τῆς πίστεως γεγυμνασμένους καὶ δοκίμους. Τῷ μὲν γὰρ Τιμοθέῳ γράφων ὁ μέγας Παῦλος, διδακτικὸν εἶναι δεῖν λέγει τὸν ἐπισκοπῆς ὀρεγόμενον· τῷ Τίτῳ δ' ἐπιστέλλων, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν· οὕτω μὲν οὖν ἔχειν τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον ἐν τῷ λόγῳ τῆς πίστεως ὁ κανὼν διατάττεται· ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ, ἤγουν τῇ τοῦ βίου διαγωγῇ, εὐθύτατον εἶναι, μὴ σκολιὸν, μὴ πονηρίας μεστὸν, ἀλλὰ κἀκεῖ δεδοκιμασμένον καὶ γνώριμον, ὅτι εὐθὺς

A fit in feminarum monasteriis, et una mulier, quæ scilicet præest, omnibus præsidet? Audies enim, quod quæ ex Deo fit renuntiatio, et tonsura, facit ut multæ unum corpus existimentur: et omnia quæ sunt ipsarum, ad solius animæ salutem respiciunt. Docere autem mulierem in ecclesia catholica, ubi virorum multitudo congregatur, et diversarum sententiarum feminæ, est maxime indecorum et perniciosum.

ZONAR. Quædam antiquis temporibus in Ecclesia consuetudines fuere; quas temporis diuturnitas partim immutavit, partim omnino sustulit, aliquæ etiam ex iis canonicis decretis abrogatæ sunt. Talis illa quoque fuit, ut presbyteræ, vetulæ mulieres, in ecclesiis constituerentur, quas etiam præsidentes
B vocabant; quæ quidem, ingredientibus in ecclesiam feminis, veluti magisterio quodam fungentes, præessent, ac suo quamque ordine rite consistere juberent, et quo quamque loco, quove modo unicuique standum esset, docerent. Ne quæ igitur hujusmodi mulieres eligantur, neve iis nominibus nuncupentur, canon decernit.

ARIST. « Viduæ præsidentes dictæ in ecclesiis ne « constituantur. »

Si enim politica officia obire prohibentur, quomodo unquam in ecclesia clero præsint, et eas tanquam capita quædam habeant?

CANON XII.

C « Quod episcopi metropolitanorum et finitimorum « episcoporum judicio, in ecclesiastico magistratu « constituendi sunt, diu probati et in ratione « fidei et in recti verbi dispensatione. »

BALS. Præsens quoque canon prohibet episcopos a multitudine eligi; et eos a metropolitanis et episcopis constitui oportere decernit. Probari autem eos jubet et in sententia et in vita.

ZONAR. Populi suffragiis olim episcopi eligebantur; sed cum multæ inde seditiones exsisterent, hinc factum est, ut episcoporum uniuscujusque provinciæ auctoritate eligi episcopum quemque oportere decreverint. Deinde vero quales eos, qui
D episcopi creandi sunt, esse deceat, canon subjungit, longo usu videlicet in ratione fidei probatos, hoc est, in fide sana rectaque constantes, vel aliter, in iis quæ ad fidei rationem spectant exercitatos et probatos. Magnus namque Paulus ad Timotheum scribens, qui episcopatum desiderat, aptum cæteris erudiendis esse oportere pronuntiat. Et ad Titum scribens, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in sana doctrina, et eos qui contradicunt arguere. Ac talem quidem esse eum, qui episcopus creandus est, in ratione fidei, canon jubet: in politia vero, hoc est, ratione et instituto vitæ, rectissimis sensibus euntem, non pravum, neque improbum; sed hic quoque bonæ notæ ac spectatæ pro-

bitatis, et moribus omnino inculpatis esse debere decernit.

ARIST. « Qui fide et vita probatissimus est, ac « eruditissimus, idoneus est qui in episcopatum « eligatur. »

Oportet enim episcopum probatum esse fide et bona vita.

459 CANON XIII.

« Quod turbis non sit permittendum, eorum qui « sunt in sacerdotio constituendi, electionem « facere. »

BALS. A præsenti quoque canone ostenditur, quod antiquitus non solum episcopi eligebantur a populi multitudine, sed etiam sacerdotes: quod vetitum est.

ZONAR. Multitudini, non episcopos tantum, sed sacerdotes quoque, eligendi potestate interdictum fuit.

ARIST. « Qui a sæcularibus eligitur, non est eli- « gendus. »

Episcopi metropolitanorum et episcoporum sententia constituuntur. Si quis autem non illo modo ad episcopatum promotus fuerit, sed a multitudine eligitur, nec admittendus est nec eligendus.

CANON XIV.

« Quod sancta, instar eulogiarum, in festo Paschæ « in alias parœcias transmitti non debeant. »

BALS. Quod fit hodie a Latinis in festo Paschæ: distribuunt enim laicis azyma, postquam sanctificata fuerint, perinde ac communia: hoc etiam olim fiebat a nostris, ut est verisimile, in sanctis ministeriis. Canon ergo hoc prohibet; et statuit non esse huc et illuc transferenda sancta, perinde ac communia et vulgaria.

ZONAR. Fuit hoc quoque antiqui moris, ut sancta, particulæ videlicet sancti corporis ac sanguinis Christi, Paschæ tempore, ab una parœcia in aliam, benedictionis iis ad quos destinatæ fuerant impertiendæ causa, transmitterentur: quod quidem in posterum ne liceat, hujus canonis decreto sancitum est. Divina enim mysteria longis itineribus circumferri, quæque omni veneratione digna sunt sine honore traduci, a ratione honestateque alienum esse merito ac pie existimatum est.

ARIST. « Sancta ad aliam parœciam dimitti, in- « dignum est. »

Qui divina sacramenta est participaturus, ecclesiam adeat, et a sacerdote aut sacro ministro communionem accipiat, secundum magnum Basilium. At sacra ad alias mitti parœcias, benedictionum instar, indignum est.

CANON XV.

« Quod non oportet, præter canonicos cantores qui « ambonem ascendunt, et ex codice canunt, « aliquos alios canere in ecclesia. »

A ὁ βίος αὐτῷ, καὶ ὁ τρόπος, καὶ ἡ πολιτεία ἀνεπίληπτος.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ πίστει καὶ πολιτείᾳ δοκιμώτατος, καὶ « λογιώτατος, ἐπιτήδειος εἰς ἐπισκοπήν. »

Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον δόκιμόν εἶναι τῇ πίστει καὶ τῷ ὀρθῷ βίῳ.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Περὶ τοῦ μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς « ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱε- « ρατεῖον. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος παρίσταται ὅτι οὐ μόνον ἐπίσκοποι τὸ παλαιὸν ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῶν ὄχλων, ἀλλὰ καὶ ἱερεῖς, ὅπερ ἐκωλύθη.

B ΖΩΝΑΡ. Οὐ μόνον ἐπισκόπων ἐκλογὴν οἱ ὄχλοι ποιεῖν ἐκωλύθησαν, ἀλλ' οὐδὲ ἱερεῖς ἐκλέγεσθαι παρεχωρήθησαν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνεπίλεκτος ὁ κοσμικοῖς ἐκλεγόμενος. »

Ψήφῳ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων καθίστανται οἱ ἐπίσκοποι· εἰ τις δὲ μὴ τοιούτῳ προβιβασθῇ εἰς ἐπισκοπήν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ὄχλων ἐκλεγῇ, ἀδεκτός ἐστι καὶ ἀνεπίλεκτος.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν, κατὰ τὴν « ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μετα- « πέμπεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὅπερ γίνεται σήμερον παρὰ τῶν Λατίνων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα· ἐπιμερίζουσι γὰρ τὰ C ἄζυμα τοῖς κοινολαΐταις μετὰ τὸ ἁγιασθῆναι ὡς κοινά· τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων, ὡς ἔοικεν, ἐγίνετο τὸ παλαιὸν, εἰς τὰ ἅγια μυστήρια. Κωλύει γοῦν τοῦτο ὁ κανὼν, καὶ διορίζεται μὴ τῇδε κἀκεῖσε μετακομίζεσθαι, ὡς κοινὰ καὶ τυχόντα, τὰ ὑπεράγια.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο τοῦ παλαιοῦ ἔθους ἦν. Κατὰ γὰρ τὸ Πάσχα ἐπέμποντο ἐκ παροικίας εἰς παροικίαν τὰ ἅγια, ἤγουν μερίδες τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ χάριν εὐλογίας, οἷς ἐστέλλοντο, ὅπερ ὁ κανὼν οὗτος ἐκώλυσε γίνεσθαι. Τὸ γὰρ περιάγεσθαι ἐν μακραῖς ὁδοιπορίαις τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ ὡς ἔτυχε τὰ πάντιμα φέρεσθαι, ἀπρεπὲς καὶ οὐκ εὔσχημον, ἐλογίσθη δικαίως καὶ εὐσεβῶς.

D ΑΡΙΣΤ. « Διαπέμπεσθαι τὰ ἅγια εἰς παροικίαν « ἀνάξιον. »

Ὁ μέλλων μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ προσερχέσθω, καὶ δι' ἱερέως ἢ λειτουργοῦ λαμβανέτω τὴν κοινωνίαν, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον. Τὸ δὲ στέλλεσθαι τὰ ἅγια εἰς παροικίας ἑτέρας, λόγῳ εὐλογιῶν ἀνάξιον.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, « τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, καὶ ἀπὸ « διφθέρας (58) ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν « ἐν ἐκκλησίᾳ. »

Guill. Beveregii notæ.

(58) *Καὶ ἀπὸ διφθέρας*. Harmenopolus canonis hujus sensum his verbis exprimit, Καὶ ἄνευ τῶν κανονικῶν ψαλτῶν καὶ ἀπὸ διφθέρας ἐπὶ ἄμβωνος ψαλλόντων μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ ψαλλέτω, *Extra*

ΒΑΛΣ. Φαίνεται ὅτι τὸ παλαιὸν κοινολαϊταί τινες ἰδιοῦντο τὰ τῶν κληρικῶν προνόμια, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας τῶν θείων ψαλτῳδημάτων κατήρχοντο εἰς καταφρόνησιν τῶν κληρικῶν· ἔψαλλον δὲ καί τινα παρηλλαγμένα καὶ ἀσυνήθη, οἷά εἰσι τὰ σήμερον ψαλλόμενα παρὰ τῶν γυναικῶν τῶν ἑπομένων τοῖς σίγνοις. Ταῦτα οὖν ἀποτρέποντες οἱ Πατέρες, φασὶ μηδένα ἕτερον πλὴν τῶν κληρικῶν τῶν ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινωσκόντων ἐπ' ἐκκλησίας κατάρχεσθαι τῶν θείων ψαλτῳδημάτων. Τὸ γὰρ συμψάλλειν καὶ λαϊκοὺς ἐπ' ἐκκλησίας οὐ κεκώλυται· ἀλλὰ μηδὲ ἑτεροῖα ψάλλειν παρὰ τὰ γεγραμμένα ἐν ταῖς ἀπὸ διφθερῶν, ἤτοι μεμβρανῶν, συντεθειμέναις ἐκκλησιαστικαῖς βίβλοις. Ὅτι δὲ διφθέρα πᾶν δέρμα λέγεται, τῶν ὁμολογουμένων ἐστί. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς μοναχοὺς, τοὺς μὴ δεξαμένους ἐπισκοπικὴν ἐπικουρίδα, καὶ ἀτάκτως ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκοντας· καὶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς, τοὺς χοροστάτας τῶν κονδακίων, τοὺς ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς δομεστικεύοντας. Ὡσαύτως σημείωσαι ὅτι καὶ τὰ τῶν ψαλτῶν μινυρίσματα καὶ τὰ θυμελικὰ μελῳδήματα πάντη κεκώλυνται.

ΖΩΝΑΡ. Εὐταξίαν βούλονται οἱ τῆς συνόδου ἐν ταῖς ἐκκλησίαις φυλάττεσθαι. Διὸ καὶ μὴ δεῖν εἶπον ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὸν βουλόμενον, ἀλλὰ τοὺς ψάλτας τοὺς κανονικοὺς, τοὺς ἐν κλήρῳ δηλαδὴ τεταγμένους, τοὺς ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ κεχειροτονημένους, τοὺς ἀπὸ διφθέρας ψάλλοντας. Διφθέρας ὠνόμασαν, ἃς ὁ κλεινὸς Παῦλος μεμβράνας ἐκάλεσεν ἐπιστέλλων τῷ Τιμοθέῳ, *Φέρε, γράψας, τὰ βιβλία, μάλιστα δὲ τὰς μεμβράνας*. Διφθέραι γὰρ τὰ δέρματα λέγονται, ἐξ ὧν αἱ μεμβράναι ἐργάζονται. Τὰ βιβλία τοίνυν τὰ ἐκκλησιαστικὰ λέγονται καλέσαι οἱ τῆς συνόδου Πατέρες διφθέρας.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ μετὰ διφθέρας οὐδεὶς ἀμβωνίζεται (59). »

[14] II Tim. IV, 13.

A BALS. Videtur quod olim quidam ex plebe laici sibi clericorum privilegia vindicabant, et in ecclesiis divina cantica incipiebant, ad clericorum contemptum: canebant autem et quædam dissona et inusitata; cujusmodi sunt quæ hodie canuntur a mulieribus, quæ vexilla sequuntur. Hæc ergo prohibentes Patres, dicunt nullum alium, præter clericos qui in ambone legunt in ecclesia, sancta cantica debere incipere. Neque enim vetitum est, quominus etiam laici in ecclesiis concinant: non aliena autem canant ab iis quæ in libris ecclesiasticis ex diphtheris, id est, membranis, compositis scripta sunt. Quod autem diphthera dicatur omnis pellis, in confesso est. Nota hæc propter monachos, qui episcopalem tonsuram non suscepere, et in ambone inordinate legunt: et propter B laicos, qui ex voluminibus chororum auctores sunt in ecclesia, et in foris domestice agunt. Nota similiter, quod cantorum molles fractæque et scenicæ modulationes sunt omnino prohibitæ.

460 ZONAR. In ecclesiis bonum ordinem synodi Patres retineri volunt. Proinde in iis non quoscunque, sed cantores tantum canonicos in clerum videlicet ascriptos, qui in unaquaque ecclesia ordinati et e diphthera psallere docti sunt, psallendi munus obire oportere decernunt. Diphtheras porro eas, quæ ab inclyto Paulo ad Timotheum scribente membranæ appellatæ sunt, nominavere: *Affer*, C inquiens, *libros, præsertim vero membranas* [14]. Sunt enim diphtheræ pelles, ex quibus membranæ conficiuntur. Ex quo diphtheræ appellatione libros ecclesiasticos sancti Patres intellexisse existimantur.

ARIST. « Nisi cum pelle, nemo suggestum ascendit. »

Guill. Beveregii notæ.

cantores canonicos, deque codice in pulpito legentes nemo in ecclesia canat. In quam præsentis canonis Epitomen scholiastes hæc habet, ἤγουν τῶν ἀπὸ κανόνος γινομένων. Διφθέρας δὲ τὰς βίβλους καλεῖ, διὰ τὸ μεμβράνας αὐτὰς εἶναι. Διφθέραι δὲ τὰ δέρματα. Extra canonicos cantores, *hoc est, qui secundum canonem fiunt*; διφθέρας *autem libros vocat, quod membranæ sint*; διφθέραι *enim pelles sunt*. Harm. sect. 3, tit. 2. Sic etiam Herodotus βίβλους antiquitus ab ipsis Ionibus διφθέρας vocari tradit; D eo nimirum quod aliquando in papyri penuria membranis sive pellibus caprinis et ovinis usi sunt, ἐν σπάνει βίβλων ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι: et addit, nonnullos suis etiam diebus in διφθέραις scribere, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν Βαρβάρων εἰς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι. Herod. l. 5. Hinc Διφθεράλοιφος Hesychio exponitur γραμματοδιδάσκαλος, παρὰ Κυπρίοις. Nonnunquam etiam in eis scriptum esse, testatur Suidas, dicens, Εἰς διφθέρας γὰρ τὰς διανοίας ἑαυτῶν γράψας ὁ ἐρμίων ἔπεμπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ Λακωνικῇ. Suid. in διφθέρα. Hinc nos ἀπὸ διφθέρας, *ex codice* vertimus, pro quo Gentianus Hervetus habuit *ex membrana*. Sic enim et Isidorus Mercator vertit, canonem sic interpretatus, *Non licere præter canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores exsistunt, quique in pulpitum ascendunt, et de codice legunt, alium quemlibet in ecclesia psallere*. Neque aliter Dionysius Exiguus, cujus verba mox proferemus.

(59) *Εἰ μὴ μετὰ διφθέρας οὐδεὶς ἀμβωνίζεται*. Hæc canonis præsentis epitome in Justelli Bibliotheca, sub Alexii Aristeni pariter atque Symeonis Logothetæ nomine legitur, εἰ μὴ ἀπὸ διφθέρας μηδεὶς ἀμβωνίζεται. Et sic quidem in ipso canone legitur ἀπὸ διφθέρας. Sed Aristenum legisse μετὰ ex ipsius scholio patet, in quo ait, εἰ μὴ μετὰ διφθέρας ἤτοι φελωνίου. Adeo ut vox μετὰ ab eo lecta, illum in errorem duxerit, ut arbitraretur hic cautum esse, ne quis sine pelle sive penula ex pellibus facta, ambonem ascenderet. Sic enim et διφθέρα nonnunquam significat. Suidas, Διφθέρα ποιμενικὸν περιβόλαιον ἐκ δερμάτων. Sed in hac præterea epitome observetur, canonem ita expositum esse, ac si vetitum hic esset, ἀμβωνίζειν, *ambonem ascendere*, nisi pellem (quemadmodum nos juxta Aristeni scholium hic vertimus) habeat. Et quidem Dionysius Exiguus etiam *in pulpitum ascendere* hic prohiberi opinatus est. Vertit enim, *Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter cantores exsistunt, qui et de codice canunt, alios in pulpitum conscendere, et in ecclesia psallere*. Quæ quidem versio omnibus Græcis codicibus, quæ hodie exstant, refragatur, in quibus nostra lectio constanter retinetur.

Non oportet quoslibet suggestum ascendere et divinos sermones populo succlamare qui tonsuram sacerdotalem non habent, nec benedictionem a proprio pastore canonice acceperunt. Sed et eos non aliter e suggesto psallere, nisi cum pelle sive penula.

CANON XVI.

« Quod Evangelia cum aliis Scripturis Sabbato « legenda sunt. »

BALS. Antequam completa esset ecclesiasticorum canticorum constitutio, non legebatur Evangelium, vel aliqua alia Scriptura in ecclesia, die Sabbati : sed propter canones, qui dicunt die Sabbati non esse jejunandum, vel genu flectendum, homines ut plurimum tunc festum agebant, et nec ecclesiastici quidem conventus fiebant. Hoc ergo prohibentes Patres, statuerunt die quoque Sabbati peragendum esse omne ecclesiasticum officium.

ZONAR. Quæ ad ecclesiarum constitutionem postea sancita sunt, ea quo tempore hæc synodus habebatur, minus diligenter explicata fuisse apparet; verum ubi fideles convenissent, precationibus tantummodo intenti erant, indeque sacrificium incruentum per sacerdotes offerebatur : proindeque a synodo singulis Sabbatis ad consummationem fidelium, cum aliis, quæ ex Scriptura legebantur, Evangelium quoque recitari decretum est.

ARIST. « Evangelium et apostolus, et cæteræ « Scripturæ Sabbatis legantur. »

CANON XVII.

« Quod non oportet psalmos in conventibus con« nectere; sed unumquemque psalmum, interjecto « spatio, esse legendum. »

BALS. Cum psalmi uno contextu ex antiqua traditione legerentur, et populus, qui congregabatur, ex eo molestia afficeretur, et labore propterea confectus nullam ejus curam gereret, et ab ecclesia exiret; statuerunt Patres non esse psalmos in ecclesiasticis congregationibus continuo legendos, sed aliquo intercedente lectionem esse faciendam, ut aliquantulum quiescat populus, et rursus canat. Propterea enim et in diversas sessiones sacrum distributum est psalterium. Sunt ergo sanctis Patribus gratiæ agendæ pro hac eorum cura.

ZONAR. Fuit hoc quoque antiquæ consuetudinis, quæ quidem, alio nunc rerum ecclesiasticarum ordine instituto, sublata est.

ARIST. « In conventibus lectiones psalmos inter« serent. »

Populo in ecclesia mane congregato, oportet inter psalmos lectiones fieri, et non eos conjungere, et continuo psallere, ne qui congregantur, defessi ad negligentiam inclinent.

461 CANON XVIII.

« Quod idem precum ministerium omnino debeat « fieri et in nonis et in vesperis. »

A Οὐ δεῖ ἐπ' ἄμβωνος ἀνέρχεσθαί τινας, μὴ ἱερατικὴν κουρὰν ἔχοντας, καὶ τὴν εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ οἰκείου ποιμένος κανονικῶς δεξαμένους καὶ τοὺς θείους τῷ λαῷ λόγους ὑποφωνεῖν. Πλὴν δὲ τούτους μὴ ἄλλως ψάλλειν ἐπ' ἄμβωνος, εἰ μὴ μετὰ διφθέρας, ἤτοι φελωνίου.

ΚΑΝΩΝ ΙϚʹ.

« Περὶ τοῦ ἐν Σαββάτῳ Εὐαγγέλια μετὰ ἑτέρων « Γραφῶν ἀναγινώσκεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Πρὸ τοῦ συντελεσθῆναι τὴν κατάστασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ψαλμῳδημάτων οὐκ ἀνεγινώσκετο Εὐαγγέλιον, ἢ ἄλλη τις Γραφὴ ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου· ἀλλὰ διὰ τοὺς κανόνας, τοὺς λέγοντας μὴ νηστεύειν ἢ γόνυ κάμπτειν κατὰ τὸ Σάββατον, ἐπανηγύριζον τηνικαῦτα

B οἱ ἄνθρωποι τὰ πολλὰ, μηδὲ ἐκκλησιαστικῶν συνάξεων γινομένων. Τοῦτο οὖν οἱ Πατέρες ἀποτρέποντες, ὥρισαν καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν τελεῖσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἔοικε μήπω τότε τὴν κατάστασιν τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι, οἷα μετὰ ταῦτα ἐγένετο, ἀλλ' ὅταν ἠθροίζοντο οἱ πιστοὶ, εὐχαὶ μόνον ἐγίνοντο, καὶ προσέφερον τὴν ἀναίμακτον θυσίαν οἱ ἱερεῖς· καὶ διὰ τοῦτο ὥρισεν ἡ σύνοδος εἰς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν ἀναγινώσκεσθαι ἐν Σαββάτῳ Εὐαγγέλιον μετὰ ἑτέρων Γραφῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Εὐαγγέλιον, καὶ ἀπόστολος καὶ ἕτεραι

C « Γραφαὶ ἀναγινωσκέσθωσαν τοῖς Σάββασι. »

ΚΑΝΩΝ ΙΖʹ.

« Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπισυνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι « τοὺς ψαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ μέσου καθ' ἕκαστον « ψαλμὸν γίνεσθαι ἀνάγνωσιν. »

ΒΑΛΣ. Τῶν ψαλμῶν ἀναγινωσκομένων διὰ μιᾶς ὑφῆς κατὰ παλαιὰν παράδοσιν, καὶ τοῦ συναγομένου λαοῦ ἀποκναίοντος, κἀντεῦθεν ἀκηδιῶντος ἀπὸ τοῦ κόπου, καὶ ἐξερχομένου ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὥρισαν οἱ Πατέρες μὴ συναπτῶς ἐν ταῖς συνάξεσιν ἐκφωνεῖσθαι τοὺς ψαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ μέσου γίνεσθαι καὶ ἀναγνώσεις, ἐπὶ τῷ ἀναπαύεσθαι τὸν λαὸν πρὸς μικρὸν, καὶ πάλιν ψάλλειν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εἰς καθίσματα διάφορα τὸ ἱερὸν κατεμερίσθη ψαλτήριον. Χάρις οὖν τοῖς ἁγίοις Πατράσι καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς

D κηδεμονίας.

ΖΩΝΑΡ. Ἔθους ἦν καὶ τοῦτο παλαιοῦ, ὅπερ ἐσχόλασεν εἰς ἄλλην κατάστασιν καὶ τάξιν ἐλθούσης τῆς Ἐκκλησίας.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐν ταῖς συνάξεσιν ἀναγνώσεις τοὺς ψαλ« μοὺς περικοπτέτωσαν. »

Τοῦ λαοῦ πρὸς ὄρθρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συναθροιζομένου, δεῖ μεταξὺ τῶν ψαλμῶν ἀναγνώσεις γίνεσθαι· καὶ μὴ ἐπισυνάπτειν αὐτοὺς, καὶ ψάλλειν κατὰ συνέχειαν, ἵνα μὴ κατάσχοποι γενόμενοι οἱ συναθροιζόμενοι πρὸς ῥαθυμίαν ἐκκλίνωσι.

ΚΑΝΩΝ ΙΗʹ.

« Περὶ τοῦ τὴν αὐτὴν λειτουργίαν τῶν εὐχῶν πάν« τοτε καὶ ἐν ταῖς ἐννάταις καὶ ἐν ταῖς ἑσπέραις « ὀφείλειν γίνεσθαι. »

A ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν διορθωτικός ἐστι παλαιοῦ τινος ἔθους ἀτάκτου. Φαίνεται γὰρ ὥς τινες ἐξ ὑπεροψίας εὐχὰς συντιθέμενοι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας καὶ ἀνεγίνωσκον αὐτάς· καὶ αἰτιώμενοι, ἔλεγον μηδέν τι ἀπεικὸς ποιεῖν, μηδὲ παραλύον τὰς παρὰ τῶν Πατέρων δεδομένας εὐχάς. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐννάτας ἐτυπώθησαν γίνεσθαι, αἱ δὲ παρ' αὐτῶν γεγονυῖαι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας ἐκφωνοῦνται. Φασὶν οὖν Πατέρες ἀρκεῖν τὰς παραδεδομένας εὐχὰς καὶ ἐν ταῖς ἐννάταις καὶ ἐν ταῖς ἑσπέραις καὶ ἐν πάσαις ἁπλῶς τοῦτο συνάξεσι· καὶ μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν βουλόμενον εὐχὰς συντιθέναι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ εἰκοστὸς τρίτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου καν. διατάττεται, ἐν ταῖς ἱκεσίαις τὰς κεκυρωμένας παρὰ τῆς συνόδου εὐχὰς παρὰ πάντων λέγεσθαι, καὶ μὴ νέας ἄλλας. B Τοῦτο οὖν ἔοικε καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεσθαι, τὸ μὴ τὸν βουλόμενον δηλαδὴ εὐχὰς ἰδίας συντιθέναι, καὶ ταύτας λέγειν ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς εὐχάς, ἤγουν τὰς ἤδη παραδεδομένας, γίνεσθαι ἐν πάσῃ συνάξει.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐννάταις καὶ ἑσπέραις αἱ αὐταὶ εὐχαὶ ἐπιτελείσθωσαν. »

Παρὰ τὰς κεκυρωμένας εὐχὰς καὶ τὰ κεκανονισμένα βιβλία οὐ δεῖ εὐχὰς ἄλλας ἢ ψαλμοὺς ἰδιωτικοὺς ἢ λέγεσθαι, ἢ ψάλλεσθαι· ἀλλὰ τὰς αὐτὰς εὐχὰς ἀεὶ ἐπιτελεῖσθαι καὶ ἐν ἐννάταις καὶ ἐν ἑσπέραις.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

C « Περὶ τοῦ δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν, τοὺς κατηχουμένους τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι, καὶ τούτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑποχωρησάντων, οὕτω τῶν πιστῶν τὰς εὐχὰς γίνεσθαι τρεῖς, μίαν μὲν τὴν πρώτην διὰ σιωπῆς, τὴν δὲ δευτέραν καὶ τρίτην διὰ προσφωνήσεως πληροῦσθαι· εἶθ' οὕτω τὴν εἰρήνην δίδοσθαι. Καὶ μετὰ τὸ πρεσβυτέρους δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε τοὺς λαϊκοὺς τὴν εἰρήνην διδόναι, καὶ οὕτω τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι. Καὶ μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ κοινωνεῖν. »

D ΒΑΛΣ. Κατηχούμενοι μὲν λέγονται οἱ πρὸς τὸ βάπτισμα ἑτοιμαζόμενοι. Ἐν μετανοίᾳ δέ εἰσιν οἱ διά τινα ἁμαρτήματα ἐπιτιμηθέντες πιστοί, οἱ ἀξιούμενοι καὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως. Καταλαμβάνεται οὖν ὡς ἄλλη τις ἀκολουθία ἐκράτει κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐν τῇ θείᾳ ἱεροτελεστίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες ὥρισαν τὰ ἐνταυθοῖ κανονισθέντα. Ἐπεὶ δὲ σήμερον εἰς ἄλλην ἀκολουθίαν μετέπεσον ταῦτα, οὐ χρὴ περὶ ἐκείνων ἑρμηνεύειν. Εἰρήνη δὲ μέσον τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ. Ἀγάπης γὰρ σύμβολόν ἐστιν ὁ ἀσπασμός. Τῇ δὲ ἀγάπῃ τὸ εἰρηνεύειν ἑπόμενον. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μόνοις τοῖς ἱερωμένοις ἐφεῖται ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου κοινωνεῖν. Περὶ δὲ τοῦ μὴ εἰσιέναι λαϊκοὺς εἰς τὸ θυσιαστή-

BALS. Hic quoque canon veterem quemdam inordinatum morem corrigit. Quidam enim propter arrogantiam, ut videtur, in vespertinos hymnos preces componentes eas legebant: et cum reprehendebantur, se nihil absurdum alienumve facere, nec a Patribus datas orationes dissolvere dicebant. Illæ enim in nonis fieri jussæ sunt: quæ autem ab ipsis factæ sunt, in vespertinis hymnis proferuntur. Dicunt ergo Patres, sufficere preces, quæ sunt traditæ, et in nonis et in vesperis, et in omnibus, ut semel dicam, congregationibus: nec licere ei, qui velit, preces componere.

ZONAR. Ut in supplicationibus probatæ tantummodo per synodi precationes, rejectis aliis novis, ab omnibus adhibeantur, Carthaginensis synodi canone 23 constitutum est. Idem hoc quoque canone decretum videtur, ac ne cuilibet pro arbitrio formulas precum contexere, easque in publicis conventibus recitare liceat; sed easdem, hoc est, diuturna consuetudine usurpatas, in quocunque conventu omnes retineant, definitum.

ARIST. « Nonis ac vesperis eædem preces peragantur. »

Præter preces auctoritate comprobatas, et libros canonice sancitos, non oportet alias preces vel psalmos privatos, vel legere vel psallere, sed easdem preces semper peragere, et in nonis et in vesperis.

CANON XIX.

« Quod oportet seorsum primum, post episcoporum sermones, catechumenorum orationem peragi, et postquam exierint catechumeni, eorum, qui pœnitentiam agunt, fieri orationem, et cum ii sub manum accesserint et secesserint, tres fidelium preces sic fieri; unam quidem, scilicet primam, silentio; secundam autem et tertiam pronuntiatione impleri; deinde sic pacem dari. Et posteaquam presbyteri episcopo pacem dederint, tunc laicos etiam pacem dare, et sic sanctam oblationem perfici. Et solis licere sacratis ad altare accedere et communicare. »

BALS. Catechumeni dicuntur, qui ad baptismum præparantur. In pœnitentia sunt seu pœnitentiam agunt fideles, quibus ob peccata aliqua pœna injuncta est, qui etiam sancta communione digni habentur. Colligitur ergo, quod alia quædam erat consequentia in sacro divino mysterio eo tempore, et propterea statuerunt quoque Patres quæ hic constituta sunt. Quoniam autem hæc ad aliam consequentiam nunc dierum devenerunt, ea interpretanda non sunt. Pax autem fit inter episcopos per salutationem seu amplexum. Dilectionis enim signum est salutatio et complexus. Dilectioni autem pacificum esse est consequens. Nota autem, quod ex præsenti canone solis sacratis permittitur ad altare communicare. Quod autem non debeant laici ad altare in-

gredi, lege sextæ synodi canones 69 et 70 et præsentis synodi canonem 44.

ZONAR. Concio ad catechumenos, iis docendis, ac erudiendis, primo loco ab episcopis habebatur; tum precatione in catechumenos recitata illi egrediebantur, moxque in eos, qui pœnitentiam agebant, altera precatio adhibebatur; aliaque ut in canone dicitur, peragebantur. Verum hoc tempore, quæ ad pœnitentes spectant, nescio quomodo intermissa obsoleverunt. Ad hæc pacem episcopis offerre, ac in eorum videlicet amplexum progredi sacerdotes consueverant. Signum 462 namque est dilectionis amplexus; dilectionem vero pax consequitur. Sacerdotibus quoque vicissim pacem laici offerebant, quod nunc, ut alia multa ex antiquo ritu, usurpari desitum est. Hæc omnia sacræ oblationis celebritas, hoc est, incruenti sacrificii oblatio consecratioque, ac ea perfecta, sacrorum deinde munerum communicatio consequebatur. Cujus quidem percipiendæ causa altaris septa ingredi, sacro tantum ordine initiatis hominibus concessum esse, canon affirmat.

ARIST. « Post catechumenorum, pœnitentium preces offerri oportet, et postea fidelium. Et post pacem, sive amplexum, oblationem fieri : solis sacerdotibus altaris septa ingredientibus, et communicantibus. »

Præsens canon ordinem precum docet, et quomodo fieri debent. Et dicit primo quidem catechumenorum precationem peragendam esse, postea eorum qui pœnitentiam agunt, et postea fidelium. Tunc pacem et amplexum fieri, et sic divinam oblationem peragi, et solos homines sacerdotales intra altaris septa participare.

CANON XX.

« Quod non oportet diaconum ante presbyterum sedere, sed sedere cum jussu presbyteri. Similiter autem diaconis haberi honorem a ministris et omnibus clericis oportet. »

BALS. Quæ in canone 7 sextæ synodi et 18 Nicænæ scripta sunt, de ordine presbyterorum et diaconorum, sufficiunt ad præsentis canonis interpretationem.

ZONAR. De sacerdotibus, diaconis, aliisque sacris ordinibus, quem quisque proprium honoris locum habere debeat, canone 7 sextæ synodi constitutum est : et quæcunque eo loco attulimus, ad hujus quoque canonis explicationem transferri commode possunt.

ARIST. « Diaconus nisi jussus ne sedeat. »

Diaconus ne sedeat coram presbytero, nisi ab eo mandatum habet, sed nec reliqui ecclesiæ ministri et clerici ante diaconum, nisi et ipse ab eo in mandatis acceperunt.

A ριον ἀνάγνωθι τῆς ς′ συνόδου κανόνας ξθ′ καὶ ο′ καὶ τῆς παρούσης συνόδου κανόνα μδ′.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς κατηχουμένοις ὡμίλουν πρότερον οἱ ἐπίσκοποι κατηχοῦντες καὶ διδάσκοντες αὐτούς· εἶτα ἐλέγετο ἡ ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴ, καὶ ἐξελθόντων ἐκείνων, τοῖς ἐν μετανοίᾳ οὖσιν ἑτέρα ἐτελεῖτο εὐχὴ, καὶ τὰ λοιπὰ, ἃ ὁ κανὼν λέγει. Ἀλλὰ νῦν τὰ τῶν ἐν μετανοίᾳ οὐ γίνεται, οὐκ οἶδ' ὅπως σχολάσαντα. Εἶτα τὴν εἰρήνην τοῖς ἐπισκόποις ἐδίδουν οἱ ἱερεῖς, τὸν ἀσπασμὸν δηλαδή. Ἀγάπης γὰρ σύμβολόν ἐστιν ὁ ἀσπασμὸς, τῇ δὲ ἀγάπῃ τὸ εἰρηνεύειν ἑπόμενον. Καὶ τοῖς ἱερεῦσιν αὖθις οἱ λαϊκοὶ ἐδίδουν τὴν εἰρήνην, ὃ νῦν οὐ γίνεται, ὡς καὶ ἄλλα τῶν πάλαι τελουμένων πολλά. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ τῆς προσφορᾶς ἐγίνετο τελετὴ
B ἤτοι προσεφέρετο ἡ ἀναίμακτος θυσία, καὶ ἡγιάζετο, τελεσθείσης δὲ τῆς θυσίας ταύτης ἡ μετάδοσις αὐτῆς ἐνηργεῖτο. Κοινωνεῖν δὲ ταύτης ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἔξεστι, λέγει ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. « Μετὰ τὴν τῶν κατηχουμένων εὐχὴν τὴν τῶν ἐν μετανοίᾳ προσάγεσθαι δεῖ, καὶ μετὰ τοῦτο, τὴν τῶν πιστῶν· καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην, ἤτοι τὸν ἀσπασμὸν, τὴν ἀναφορὰν γίνεσθαι, μόνων εἰσιόντων εἰς τὸ βῆμα, καὶ μεταλαμβανόντων τῶν ἱερέων. »

Ὁ παρὼν κανὼν τὴν τάξιν διδάσκει τῶν εὐχῶν,
C ὅπως ὀφείλει γίνεσθαι· καὶ φάσκει πρῶτα μὲν τὴν τῶν κατηχουμένων ἐπιτελεῖσθαι εὐχὴν, εἶτα τὴν τῶν ἐν μετανοίᾳ προσάγεσθαι, καὶ μετὰ τοῦτο τὴν τῶν πιστῶν. Εἶτα τὴν εἰρήνην, καὶ τὸν ἀσπασμὸν γίνεσθαι, καὶ οὕτω τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ βήματος μόνους τοὺς ἱερατικούς.

ΚΑΝΩΝ Κ′.

« Ὅτι οὐ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι. Ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν καὶ πάντων τῶν κληρικῶν. »

ΒΑΛΣ. Τὰ γραφέντα εἰς τὸν ζ′ κανόνα τῆς ς′
D συνόδου, καὶ τὸν ιη′ τῆς ἐν Νικαίᾳ περὶ τάξεως πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀρκοῦσι καὶ εἰς ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἕβδομος κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου περὶ τάξεως ὁρίζει πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν ταγμάτων· καὶ ὅσα ἐν ἐκείνῳ εἴρηται ἁρμόσουσι καὶ τῷ παρόντι κανόνι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀκέλευστος μὴ καθεζέσθω διάκονος. »

Ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου μὴ καθεζέσθω διάκονος, εἰ μὴ κελευσθῇ ὑπ' αὐτοῦ· ἀλλὰ μηδὲ οἱ λοιποὶ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας καὶ κληρικοὶ ἔμπροσθεν διακόνου, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ ὑπ' αὐτοῦ κελευσθῶσιν.

KANΩN KA'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν. »

ΒΑΛΣ. Ὑπηρέται λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι. Τούτους οὖν κωλύει ὁ κανὼν τὰ τῶν διακόνων μεταχειρίζεσθαι, ἤγουν ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν, τουτέστι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Μηδὲ γὰρ εἴπῃς μὴ ὀφείλειν τούτους ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἤτοι τοῦ ἁγίου ποτηρίου καὶ τοῦ ἁγίου δίσκου, κενῶν ὄντων. Αὐτοῖς γὰρ μᾶλλον οἰκεία ἐστὶν ἡ τούτων ὑπηρεσία ἢ καὶ μετάθεσις.

ΖΩΝΑΡ. Ὑπηρέτας τοὺς ὑποδιακόνους λέγει, οὓς οὐ χρὴ, φησὶν ὁ κανὼν, χώραν ἔχειν ἐν τῷ διακονικῷ, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐκκεχώρηται αὐτοῖς ἐνεργεῖν τὰ τῶν διακόνων, καὶ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν, ἢ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τῶν εἰς θυσίαν προσφερομένων, ἢ τῶν δεχομένων αὐτὰ σκευῶν, τοῦ ἱεροῦ δίσκου καὶ τοῦ ποτηρίου· οὐ γὰρ ἐφεῖται αὐτοῖς προσκομίζειν.

ΑΡΙΣΤ. « Σκευῶν ὑπηρέτης μὴ ἅπτοιτο. »

Οὐ χειραπτοῦσιν οἱ ὑπηρέται τῆς Ἐκκλησίας τῶν σκευῶν τῶν δεσποτικῶν· ἀλλὰ παρὰ ἱερέων, ἢ διακόνων, τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ ταῦτα προσάγονται.

A CANON XXI.

« Quod non oportet ministros locum habere in diaconico, et sacra vasa tangere. »

BALS. Ministri dicuntur subdiaconi. Canon ergo eos prohibet ea, quæ ad diaconos pertinent, aggredi, seu sacra vasa tangere, scilicet corporis et sanguinis Christi. Neque enim dixeris, non debere eos sacra vasa tangere, seu sacrum calicem et sacram patinam, cum sunt inanes. Eorum enim ministerium sive translatio eis magis convenit.

ZONAR. Ministros hic hypodiaconos nominat, quos quidem canon in diaconico locum habere B negat oportere. Quod ita intelligendum est, ut diaconorum munera obire, ac res sacras, panem scilicet ac vinum, quæ in sacrificio offeruntur, aut vasa quibus hæc excipiuntur, patellam nempe sacram et calicem contingere, cum nec usquam hæc deferri per eos liceat, nequaquam ipsis concessum esse demonstret.

ARIST. « Vasa minister ne tangat. »

Ecclesiæ ministri vasa Dominica manibus non tangunt, sed a sacerdotibus aut diaconis ad mensam ea adducuntur.

KANΩN KB'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ὠράριον φορεῖν, οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν. »

ΒΑΛΣ. Τὸ ὠράριον φορεῖν μόνων ἐστὶ τῶν διακόνων. Οὗτοι γὰρ τοῖς ἱερουργοῦσι παριστάμενοι, καὶ ἐπιτηροῦντες τὰς τῶν ἁγίων εὐχῶν τελετὰς καὶ τὰς τῶν πρεσβυτέρων ἐκφωνήσεις, διδόασιν εἴδησιν διὰ τοῦ ὠραρίου τοῖς ἐν τῷ ἄμβωνι διακόνοις τῆς ὀφειλούσης γίνεσθαι ἐκφωνήσεως, ἤγουν τοῦ καιροῦ τῆς ἐκτενῆς τῶν αἰτήσεων τῶν κατηχουμένων, καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ ἐκλήθη ὠράριον ἀπὸ τοῦ ὀρῶ, τὸ φυλάσσω καὶ ἐπιτηρῶ. Ὥσπερ δὲ τοῖς διακόνοις τοῦτο ἀπενεμήθη, δέδοκται καὶ τοὺς ὑποδιακόνους τὰς θύρας τῶν ἐκκλησιῶν κατέχειν, καὶ εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν τοὺς κατηχουμένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σήμερον παρὰ τῶν ὑποδιακόνων λέγεται τὸ, Ὅσοι πιστοὶ, δηλονότι οἱ μὴ πιστοὶ, ἀλλὰ κατηχούμενοι ὄντες, ἐξέλθετε· οἱ δὲ πιστοὶ, ἵστασθε, ὀψόμενοι τὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων θυσίαν. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα τὰ προνόμια τούτοις ἐδόθησαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς τάγμασι. Τοῖς γὰρ ἀναγνώσταις διακονία ἐδόθη οὐχὶ τὸ ψάλλειν, ἀλλὰ τὸ ἀναγινώσκειν τὰς θείας Γραφὰς ἐπὶ κοινῇ ἀκροάσει, καὶ τοῖς ψάλταις τὸ ψάλλειν. Ἐπειδὴ οὖν ἐπεχείρουν τινὲς ὑποδιάκονοι ὠράρια φορεῖν παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἐκώλυσαν τοῦτο οἱ Πατέρες, καὶ διωρίσαντο μὴ ἐγκαταλιμπάνειν αὐτοὺς τὴν φυλακὴν τῶν ἀπονεμηθεισῶν αὐτοῖς θυρῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἵνα μὴ ἀταξία γένηται τῶν ἱερῶν ταγμάτων.

ΖΩΝΑΡ. Ἑκάστῳ ἱερῷ τάγματι ἀπονενέμηται καὶ στολὴ οἰκεία αὐτῷ, καὶ ὑπηρεσία. Τοῖς γοῦν

463 CANON XXII.

« Quod non oportet ministrum ferre orarium, neque C ostia relinquere. »

BALS. Orarium ferre est solorum diaconorum. Hi enim eis, qui celebrant, assistentes, et sanctarum orationum mysteria, et presbyterorum prolationes observantes, eis qui sunt in suggestu diaconis per orarium significant quando debeat fieri pronuntiatio seu prolatio petitionum catechumenorum, et reliquorum. Et appellatum est orarium ἀπὸ τοῦ ὀρῶ, quod est observo. Quemadmodum autem hoc diaconis est attributum, visum est hypodiaconos quoque ecclesiarum fores tenere, et catechumenos introducere et educere, ac eos qui sunt in pœnitentia. Propterea enim hodie quoque etiam ab hypodiaconis dicitur illud, Quotquot fideles, qui scili- D cet non estis fideles, sed catechumeni, egredimini: fideles autem state, visuri sanctorum mysteriorum sacrificium. Et non solum eis hæc privilegia data sunt, sed reliquis etiam ordinibus. Lectoribus enim ministerium datum est, non psallendi, sed legendi divinas Scripturas in communi auditione: et cantoribus, psallendi. Quia ergo conabantur quidam subdiaconi ferre oraria, contra traditionem ecclesiasticam, Patres hoc prohibuerunt, et statuerunt, ut ii non relinquerent sibi attributam custodiam portarum ecclesiæ: ne sit sanctorum ordinum confusio.

ZONAR. Unicuique sacro ordini, et suus habitus, et propria ministeria attributa fuere. Ministris igitur

quos hypodiaconos esse diximus, orarium deferre vetitum est. Diaconorum namque id est peculiare. Illud vero, ne a foribus abscedant, ita intelligi debet, siquidem antiquis temporibus ad fores ecclesiæ consistere, ibique catechumenis, et iis qui in pœnitentium ordine censebantur, cum opus foret, emittendis operam dare hypodiaconi soliti sunt. Propterea nunc quoque illud, Quicunque estis catechumeni, egredimini, ipsi pronuntiant. Quod si hoc tempore nequaquam ad fores ecclesiæ assident, non est cur miremur. Multi etenim alii antiqui Ecclesiæ mores nunc quidem omnino immutati sunt. Sic divinas quoque Scripturas in conventu populi recitare, quod vel ex ipso lectoris nomine, tum ex sequenti canone tum ex Carthaginensis synodi canone 90 demonstratur, proprium lectorum officium ac munus fuit: quibus tamen plurima hoc tempore canendi cura, cum eos lectioni raro admodum operam navare contingat.

A ὑπηρέταις, ἤτοι τοῖς ὑποδιακόνοις (60), οὐκ ἐφεῖται φορεῖν ὠράριον. Τοῦτο γὰρ τῶν διακόνων ἐστί. Τὸ δὲ μὴ ἐγκαταλιμπάνειν τὰς θύρας ὑπηρέτουν τῶν ἐκκλησιῶν, ἐκβάλλοντες τοὺς κατηχουμένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ, ὅτε ἔδει. Διὸ καὶ νῦν αὐτοὶ ἐκφωνοῦσι τό, Οἱ κατηχούμενοι, προέλθετε. Εἰ δὲ νῦν οὐ περὶ τὰς θύρας ἀσχολοῦνται, οὐ θαυμαστόν. Πολλὰ γὰρ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάλαι γινομένων νῦν ἄλλως ἐκράτησε γίνεσθαι. Καὶ τοῖς ἀναγνώσταις γὰρ τὸ ἀναγινώσκειν τὰς θείας Γραφὰς εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ ἔργον ἦν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν δείκνυται καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς κανόνος, καὶ τοῦ ἐνενηκοστοῦ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου· ἀλλὰ νῦν ἔργον αὐτοῖς τὸ ψάλλειν, τὸ δὲ ἀναγινώσκειν αὐτοὺς ὡς ἐπ' ἐλάχιστον γίνεται.

ARIST. « Ministrum gestare orarium non oportet, « neque fores relinquere. »

Quisque debet suum conservare ordinem, et diligenter proprium explere ministerium. Idcirco itaque nec ecclesiæ ministri fores relinquere debent, sed ad divinæ mystagogiæ finem ibi stare, et quod eis decet ministerium peragere. Orarium autem nec eis nec lectoribus aut cantoribus ferre licet. Hoc enim ad diaconos pertinet.

B ΑΡΙΣΤ. « Ὑπηρέτην ὠράριον οὐ δεῖ φορεῖν, οὐδὲ « τὰς θύρας καταλιμπάνειν. »

Ἕκαστος ὀφείλει τὴν ἑαυτοῦ συντηρεῖν τάξιν, καὶ ἐπιμελῶς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν ἐκπληροῦν. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ οἱ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν ὀφείλουσιν, ἀλλὰ μέχρι τέλους τῆς θείας μυσταγωγίας ἐκεῖσε ἵστασθαι, καὶ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς λειτούργημα ἐκπληροῦν. Ὠράριον δὲ μήτε αὐτοὺς μήτε ἀναγνώστας ἢ ψάλτας φορεῖν· τοῦτο γὰρ τῶν διακόνων ἐστί.

CANON XXIII.

« Quod non oportet lectores vel cantores ferre « orarium, et sic legere vel canere. »

BALS. Quæ in canone 22 scripta sunt, sufficiunt ad præsentis canonis interpretationem.

ZONAR. Easdem ob causas ne his quidem orarium deferre permissum est. Ac legendi quidem verbum ad lectores, psallendi vero ad cantores referri oportet.

ARIST. « Cantores et lectores non ferunt ora- « rium. »

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἀναγνώστας ἢ ψάλτας ὠράριον φορεῖν, « καὶ οὕτως ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν. »

ΒΑΛΣ. Τὰ εἰς τὸν κβ' κανόνα γραφέντα ἀρκοῦσι καὶ εἰς ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος.

C ΖΩΝΑΡ. Διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας οὐδὲ τούτοις ἔξεστιν ὠράριον φορεῖν. Τὸ γὰρ ἀναγινώσκειν ἀποδοτέον τοῖς ἀναγνώσταις, τὸ δὲ ψάλλειν τοῖς ψάλταις.

ΑΡΙΣΤ. « Ψάλται καὶ ἀναγνωσται ου φορουσιν « ὠράριον. »

464
CANON XXIV.

« Quod non oportet sacratum a presbytero usque « ad diaconum, et deinceps quemlibet ecclesia- « stici ordinis, usque ad ministros, vel lectores, « vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel « ordinis monachorum, in cauponam ingredi. »

BALS. Lege canonem apostolicum 54, Carthaginensis synodi canonem 40, et sextæ synodi canonem 9, et sufficiunt quæ in illis scripta sunt ad præsentem quoque canonem.

ZONAR. Ad cauponam divertere, nisi itineris ratio ibi hospitium capere necessario compellat, apostolico canone 54 clerici prohibentur. Idem hic canon præcipit, eodem decreto exercitationi quoque addictos homines teneri jubens.

ARIST. « Omnis clericus cauponam ingredi non « debet. »

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἀπὸ πρεσβυτέρου ἕως δια- « κόνου, καὶ ἑξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως « ὑπηρετῶν ἢ ἀναγνωστῶν ἢ ψαλτῶν ἢ ἐφορκι- « στῶν ἢ θυρωρῶν, ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, « εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν νδ' ἀποστολικὸν κανόνα, τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα μ', καὶ τῆς ς' κανόνα θ', καὶ ἀρκέσουσι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα καὶ τὸν εἰς παρόντα κανόνα.

D ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ νδ' ἀποστολικὸς κανὼν ἀπαγορεύει τοῖς κληρικοῖς εἰσιέναι εἰς καπηλεῖον, εἰ μή που ὁδεύοιεν, καὶ ἐν πανδοχείῳ δι' ἀνάγκην καταλύσωσι. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται, προσθέμενος καὶ τοὺς ἀσκητάς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἅπας κληρικὸς ἀκαπήλευτος. »

Guill. Beveregii notæ.

(60) *Τοῖς γοῦν ὑπηρέταις, ἤτοι τοῖς ὑποδιακόνοις*. Hic Zonaræ locus in codice Gallandi necnon Amerbachiano sic legitur, τοῖς ὑπηρέταις, οὓς ἔφημεν εἶναι τοὺς ὑποδιακόνους, οὐκ ἐφεῖται φορεῖν ὠράριον.

Ἀπὸ πρεσβυτέρων μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου τάγματος τῶν ἱερατικῶν πάντες κωλύονται εἰς καπηλεῖον εἰσέρχεσθαι.

KANΩN KE'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ἄρτον διδόναι, οὐδὲ ποτήριον « εὐλογεῖν. »

ΒΑΛΣ. Ἀρκοῦσι εἰς τοῦτον τὸν κανόνα τὰ εἰς τὸν κα' κανόνα γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ἐπεὶ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν αὐτοῖς οὐκ ἐφεῖται, οὐδὲ ἐν τῷ διακονικῷ ἐμφιλοχωρεῖν, καί τι ἐνεργεῖν ἐκεῖ, πολλῷ πλέον αὐτοῖς οὐ παραχωρηθήσεται τὸν ἄρτον διδόναι, τουτέστι μεταδιδόναι τοῖς πιστοῖς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, καὶ εὐλογεῖν τὸ ποτήριον τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄρτον καὶ ποτήριον ὑπηρέτης οὐ δίδωσι. »

Τὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἔργον οἱ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας οὐ συγκεχώρηται ἐκτελεῖν· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄρτον ἢ ποτήριον διδόασι τῷ λαῷ.

KANΩN KϚ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ « ἐπισκόπων, μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μήτε ἐν « ταῖς οἰκίαις. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἐπεχείρουν ἐφορκίζειν, τουτέστι κατηχεῖν ἀπίστους, μὴ λαβόντες τοῦτο δι' ἐπισκοπικῆς χειροθεσίας· καὶ αἰτιώμενοι, διετείνοντο μὴ ποιῆσαι τοῦτο εἰς ἐκκλησίαν, ἀλλὰ εἰς οἰκίαν τινά· κἀντεῦθεν ἤθελον διατηρεῖσθαι ἀνεύθυνοι. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ὅτι καὶ τὸ ἐφορκίζειν ἐκκλησιαστικὴ διακονία ἐστὶ, καὶ οὐ χρή τινα τούτων μεταχειρίζεσθαι ὁπουδήποτε, εἰ μὴ παρὰ ἐπισκόπου προβληθῇ. Ὑπέξελέ μοι τὸν παρὰ χωρεπισκόπου προχειρισθέντα ἐφορκιστήν. Καὶ οὗτος γὰρ καλῶς κατηχήσει, κἂν μὴ προχειρισθῇ παρὰ ἐπισκόπου. Ἔμαθες γὰρ ἀπὸ τοῦ ι' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου δύνασθαι τὸν χωρεπίσκοπον ποιεῖν καὶ ἐφορκιστήν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ μὴν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐφορκιστὰς ποιεῖν δέδοται τοῖς χωρεπισκόποις κατὰ τὸν ι' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Πῶς οὖν ἐνταῦθα λέγει μὴ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ ὑπὸ ἐπισκόπων προαχθέντας; Φασὶν οὖν ὅτι καὶ οἱ χωρεπίσκοποι τάξιν ἐπισκόπων ἔχουσι· διὸ καὶ ιδ' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου τῶν ἀποστόλων τύπον λέγει πληροῦν, καὶ ὁ η' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν καὶ εἰρηνικὰς ἐπιστολὰς διδόναι ἐφίησιν αὐτοῖς, ὅπερ τῶν ἐπισκόπων ἐστίν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐκ ἐφορκίζει ὁ μὴ παρ' ἐπισκόπου προαγόμενος. »

Καὶ οἱ ἐφορκισταὶ, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ τάγματος, παρὰ τοῦ ἐπισκόπου δέχονται τὴν προχείρισιν. Ὁ γοῦν μὴ προαχθεὶς εἰς τὸν τοιοῦτον βαθμὸν παρὰ ἐπισκόπου ἐφορκίζειν οὐ δύναται, οὔτε κατ' οἴκους, οὔτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

KANΩN KZ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς, καλουμένους εἰς ἀγάπην, μέρη αἴρειν, διὰ τὸ τὴν « ὕβριν τῇ τάξει προστρίβεσθαι τῇ ἱερατικῇ. »

ΒΑΛΣ. Ἀγάπαι καλοῦνται τὰ παρὰ φιλοχρίστων

A presbyteris usque ad ultimum sacratorum ordinem cauponam ingredi omnes prohibentur.

CANON XXV.

« Quod non oportet ministrum panem dare, vel « calici benedicere. »

BALS. Ad hunc quoque canonem sufficiunt quæ in vicesimo primo scripta sunt.

ZONAR. Cum hypodiaconis sacra vasa contingere, aut in diaconico versari, munusve aliquod ibidem exercere vetitum sit; multo minus aut panem dare, hoc est, Domini corpus fidelibus impertiri, aut Dominici sanguinis calici benedicere, eisdem licebit.

ARIST. « Panem et calicem minister non dat. »

B Presbyterorum aut diaconorum opus ministri ecclesiæ perficere non permittuntur. Quocirca nec panem vel calicem populo tradunt

CANON XXVI.

« Quod eos exorcizare non oportet, qui ab episco« pis promoti non sunt, neque in ecclesiis, neque « in ædibus. »

BALS. Quidam aggrediebantur exorcizare, hoc est, catechizare infideles, qui hoc per episcopalem manuum impositionem non acceperant: et cum accusarentur, contendebant se hoc in ecclesia non fecisse, sed in quadam domo; et ideo se nulli pœnæ obnoxios conservari æquum censebant. Dicunt C ergo Patres, quod etiam adjurare est ecclesiasticum ministerium, nec oportet quempiam hoc aggredi, nisi ab episcopo promotus fuerit. Excipe mihi exorcistam, qui a chorepiscopo promotus fuerit. Nam is quoque pulchre catechizabit, etiamsi non fuerit ab episcopo promotus. A decimo enim canone Antiochenæ synodi didicisti posse etiam chorepiscopum facere exorcistam.

ZONAR. Equidem cum aliis exorcistas quoque creare Antiochenæ synodi canone 10 chorepiscopis permissum est. Quid ita igitur, qui ab episcopis creati non sunt, ab exorcizandi munere abstinere hic canon jubet? Respondent ergo, in episcoporum numero chorepiscopos quoque censeri: ex quo Neocæsariensis synodi canon 14, septuaginta apostolo- D rum typum eos ait referre; et pacificas quoque epistolas dare, quod episcoporum proprium est, octavo Antiochenæ synodi canone permittuntur.

ARIST. « Non exorcizat, nisi ab episcopo promo« tus. »

Et exorcistæ quemadmodum ac alii ex ordine sacerdotali ab episcopo deliguntur. Qui itaque ad talem gradum per episcopum non promovetur, et exorcistam agere non potest, nec privatim, nec in ecclesia.

465 CANON XXVII.

« Quod non oportet sacratos, vel clericos, vel lai« cos, ad agapas vocatos, partes tollere, eo quod « ignominia inuratur ordini sacerdotali. »

BALS. Agapæ dicuntur quæ fiunt a Christianis

quos hypodiaconos esse diximus, orarium d... vetitum est. Diaconorum namque id est p... Illud vero, ne a foribus abscedant, ita intelligi... siquidem antiquis temporibus ad fores ec... consistere, ibique catechumenis, et iis qui ... nitentium ordine censebantur, cum opus ... emittendis operam dare hypodiaconi sol... Propterea nunc quoque illud, Quicunque c... techumeni, egredimini, ipsi pronuntiant. ... hoc tempore nequaquam ad fores ecclesiæ as... non est cur miremur. Multi etenim alii antiq... clesiæ mores nunc quidem omnino immutati ... Sic divinas quoque Scripturas in conventu p... recitare, quod vel ex ipso lectoris nomine, tu... sequenti canone tum ex Carthaginensis syno... none 90 demonstratur, proprium lectorum ... canendi cura, cum eos lectioni raro a...

ARIST. « Ministrum gestare orarium non o... « neque fores relinquere. »

Quisque debet suum conservare ordinem, ... genter proprium explere ministerium. Idcirco nec ecclesiæ ministri fores relinquere d... ad divinæ mystagogiæ finem ibi stare, et ... decet ministerium peragere. Orarium a... eis nec lectoribus aut cantoribus ferre ... enim ad diaconos pertinet.

CANON XXIII.

« Quod non oportet lectores vel can... « orarium, et sic legere vel can...

BALS. Quæ in canone 22 scripta sun..., ad præsentis canonis interpretationem.

ZONAR. Easdem ob causas ne h... rium deferre permissum est. Ac l... verbum ad lectores, psallendi vero ... referri oportet.

ARIST. « Cantores et lectores n... « rium. »

464 CANON XXIV.

« Quod non oportet sacratum a pr... « ad diaconum, et deinceps quer... « stici ordinis, usque ad minist... « vel cantores, vel exorcistas, ... « ordinis monachorum, in caupo...

BALS. Lege canonem apostolicu... nensis synodi canonem 40, et sextæ ... 9, et sufficiunt quæ in illis scripta ... tem quoque canonem.

ZONAR. Ad cauponam divertere, ... ratio ibi hospitium capere necessari... apostolico ... clerici prohiben... canon præ... decendo exercen... addictos h... ...

ARIST. « O... cauponam ...

(60) T... κόνοις, ... non Am...

...παντελῆ ἀπραξίαν ἐργοχείρου παν- ...αὐτῶν τῶν θείων ψαλτῳδημάτων, ...ϊκῆς θρησκείας ἔργον ἐστὶν, ἐν δὲ ...περὶ μόνου τοῦ ἀναγινώσκεσθαι ...έλιον καὶ τὰς θείας Γραφὰς οἱ Πατέ... ἄρτι παρακελεύονται μὴ σχολά...ους κατὰ Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν ἐργοχεί... ἐν τῷ Σαββάτῳ ἐργάζεσθαι, τιμᾷν ...κὴν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν· ...χείρων μὲν ἀπέχεσθαι, προσεδρεύειν ...ίαις. Πλὴν καὶ τοῦτο, δηλαδὴ, τὸ μὴ ...α τὴν κυριώνυμον, οὐκ ἀναγκαστι..., ἀλλὰ προσέθεντο, εἴγε δύναιντο οἱ ... ἐξ ἀπορίας ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης ...κυριώνυμον ἐργάσεταί τις, οὐ προ...ται. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ταῦτα. ...αρα τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ ...τοὺς τοὺς γεωργοὺς διορίζεται σχολά... κυριώνυμον. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ϛ' ...α ξϛ'.

A omni penitus opere, atque adeo etiam ab ipsis divinis canticis, omnino cessabant, quod est Judaicæ superstitionis opus, in illo autem canone, solum ut legatur Evangelium et divinæ Scripturæ, Patres constituerunt : nunc jubent, ne otientur fideles more Judæorum a suis operibus, sed in Sabbato quidem operentur, Dominicum autem honorent, propter **466** Domini resurrectionem ; et a manuum quidem operibus abstineant, ecclesiis autem assideant. Sed et hoc, scilicet die Dominico, non operari, non necessario mandarunt ; sed adjecerunt, si possint, fideles. Si enim propter inopiam, vel aliquam aliam necessitatem, etiam die Dominico fuerit aliquis operatus, præjudicium ei non afferetur. Et hæc quidem prædictus canon. Quinquagesimæ quartæ autem B imperatoris domini Leonis sapientis Novella decernit, ipsos quoque agricolas die Dominico debere otiari. Lege et sextæ synodi canonem 66.

...Ἰουδαίοις τιμᾶται τὸ Σάββατον, ...ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν, τοῦ πα...τοῦτο αὐτοῖς ἐπιτάσσοντος· τοῖς δὲ τὸν ...όμον δεξαμένοις τὸν τελεώτερον ἀτη...τελοῦς ἀποτέτραπται. Διὸ καὶ τὸ ἐν ...γεῖν τοῖς πιστοῖς ὡς Ἰουδαϊκὸν ἀπηγό... τοῖς Ἰουδαΐζουσιν ἀνάθεμα ὁ κανὼν ...ται ἐν Χριστῷ, τουτέστι κεχωρισμένους ...ποδιῃρημένους τοῦ Χριστοῦ, ἀργεῖν δ' ...ειν κατὰ τὴν Κυριακὴν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ...την ἡμέραν τιμῶντας. Ἀλλ' ὁ μὲν κανὼν, ...ντο, προσέθετο· ὁ δὲ τῆς πολιτείας νόμος ...τητον τὴν ἀργίαν ἐν τῇ Κυριακῇ ἀπαιτεῖ ...ῶν γεωργῶν. Ἐκείνοις γὰρ καὶ ἐν Κυριακῇ ...σθαι ἐφίησιν, ὅτι ἴσως τῶν ἔργων κατεπει...ν οὐχ εὑρήσουσιν ἄλλην ἡμέραν οὕτως αὐτοῖς ...α ἔργα αὐτῶν συμβαλλομένην. Καὶ ὁ ο' κανὼν ...ἀποστόλων οὔτε νηστεύειν μετὰ Ἰουδαίων, ...ἑορτάζειν παραχωρεῖ τοῖς πιστοῖς· ἀλλὰ τῶν ἱερωμένων καθαίρεσιν καταψηφίζεται, τοὺς δὲ ...κοὺς ἀφορίζει.

ZONAR. Sabbati diem Judæi colunt, nec quidquam operis, ita antiquæ legis instituto edocti, ea luce attingunt : qui vero legem evangelicam perfectiorem sunt amplexi, iis, ne imperfectioris decreta servent, interdictum est. Proinde Sabbato otiari, tanquam repetito a Judæis more, fidelibus haud permissum, quique Judaicis ritibus adhærescant, iis canon anathema in Christo indicit, hoc est, a Christo segregatos ac divisos esse decernit. C Vacationem porro Dominica luce, id ejus diei venerationi, qua Christus a mortuis redivivus exstitit deferentes, agitare permissum. Et canon quidem addit, si possunt : lex vero civilis, a muneribus die Dominico vacationem esse, si agricolarum opera excipias, omnino jubet. Illis namque, quia forte operibus primo quoque tempore obeundis alium diem pariter accommodatum nancisci non ita facile fuerit, Dominico quoque die operam navandi facultas concessa est. Et vero septuagesimus quoque sanctorum apostolorum canon neque jejunia cum Judæis exercere, nec festos dies agere, fideles sinit: ...um qui id fecerint, sacris quidem ordinibus initiatos depositione, laicos vero segregatione, teneri ...bet.

...ΡΙΣΤ. « Οὐ Σάββατον ἀργήσει Χριστιανὸς, ἀλλὰ « Κυριακήν. »

Ἰουδαΐζει γὰρ ἐν τῷ Σαββάτῳ σχολάζων Χρι...ανός. Διὰ τοῦτο δεῖ ἐργάζεσθαι ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ, ...χολάζειν δὲ ἐν τῇ Κυριακῇ.

ARIST. « Christianus non Sabbato, sed die Dominica feriatur. »

D Christianus enim qui in Sabbato vacat, judaizat. Quapropter ista die operari oportet et Dominica vacare.

ΚΑΝΩΝ Λ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἢ ἀσκητὴν ἐν « βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ « πάντα Χριστιανὸν, ἢ λαϊκόν· αὕτη γὰρ πρώτη « κατάγνωσις τοῖς ἔθνεσιν. »

...ΑΣ. Ἐν τῷ οζ' κανόνι τῆς ϛ' συνόδου, τὰ αὐ...όντι κανόνι διοριζομένῳ ἀπαραλλάκτως, ...τὰ δόξαντα.

... Τὸ συλλούεσθαι γυναιξὶν ἄνδρας καὶ ...ιν εἰς ψυχὴν, καὶ ἄλλως ἀσχημοσύνης ...να. Τὸ γὰρ γυμνὰς ὁρᾶσθαι γυναῖκας

CANON XXX.

« Quod non oportet sacratum, vel clericum, vel « monachum, in balneo cum mulieribus lavari, « neque omnem penitus Christianum, vel laicum. « Hæc est enim prima gentibus condemnatio. »

BALS. In canone 77 sextæ synodi, qui eadem omnino cum præsenti canone statuit, scripsimus quæ visa fuerunt.

ZONAR. Viros cum feminis lavari, tum est animo perniciosum, tum a decore et honestate omni prorsus alienum. Etenim si se invicem nudos viri mu-

lieresque conspiciant, flammam inde cupiditatis exsistere, ardoremque libidinis excitari necesse est. Ipsa vero per se satis ad luxuriem ebulliente natura, quid adhuc oleum camino superinfundas? Quin id usque adeo cum omni honestate pugnare semper existimatum est, ut a quibus committeretur eos intemperantiæ crimine ethnici quoque graviter condemnarint. Omnibus igitur, qui Christianæ professione censentur, vetitum id omnino esse canon decernit.

ARIST. « Cum mulieribus lavare, nefas est. »

Magnam nos condemnandi occasionem ethnicis dedit quod omnis Christianus una cum mulieribus lavatur. Quocirca, ut illegitimum, prohibetur.

CANON XXXI.

« Quod non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, vel dare filios aut filias, sed magis accipere, si se Christianos futuros profiteantur. »

CANON XXXII.

« Quod non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quæ sunt potius maledictiones quam benedictiones. »

467 CANON XXXIII.

« Quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare. »

BALS. Præsentium trium canonum vis est æqualis et potestas eadem. Jubent enim fideles nec cum hæreticis comedere, nec una orare, nec benedictionem ab eis accipere, nec proprio nomine cum eis matrimonium contrahere; sed neque hæreticis filios proprios dare: eos enim suam superstitionem docebunt, et a recta fide avertent. Si autem velint hæretici liberos suos fidelibus dare in matrimonium, qui se fideles futuros profiteantur, canon hoc permittit. Illud autem, cum omni hæretico non oportet, ne dixeris accipi, quod cum omnibus quidem non oportet, cum aliquibus autem oportet: sed dic hoc esse a canonibus omnino prohibitum. Est enim ejusmodi et quod scriptum est: *Ne verere quando dives fuerit homo: quia non dum morietur ipse accipiet omnia* [18], quoniam et hic, ex eo quod dicat David: *Omnia non accipiet*, ex contrario non acceperit aliqua ex suis divitiis. Lege sanctorum apostolorum canones 10, 45 et 46, Antiochenæ synodi canonem 2, Chalcedonensis canonem 14, Carthaginensis canonem 11, sextæ synodi canonem 72, et præsentis operis tit. 12, cap. 13, et quæ in eo sunt.

ZONAR. Si neque cum hæreticis vesci, nec eos precationum socios adhibere, nec ab eis benedictiones accipere, fidelibus concessum est, multo minus connubio cum ipsis jungi, aut cum iis liberos matrimonio sociare, fidelium cuiquam licebit. Suis namque erroribus illos imbuent, atque a recta fide ad perversas opiniones, quibus ipsi irretiti sunt,

A παρὰ ἀνδρῶν, καὶ ἄνδρας ὁμοίως αὖθις παρὰ γυναικῶν, ἀναφλέγει τοὺς ἔρωτας, καὶ τῆς σαρκὸς ἀνάπτει τὴν πύρωσιν. Ἀρκετὸν δὲ τῇ σαρκὶ ἡ ἐκ τῆς φύσεως κίνησις· τί δὲ δεῖ πλειόνων ὑλῶν τῇ φλογί; καὶ πᾶσαν δ' ὑπερβαίνει ἀσχημοσύνην, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἐθνῶν τοὺς οὕτω ποιοῦντας ὡς ἀκολάστους καταγινώσκεσθαι· πᾶσιν οὖν τοῖς Χριστιανοῖς ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. « Γυναιξὶ, τῶν ἀθεμίτων, συλλούεσθαι. »

Μεγίστην καθ' ἡμῶν κατάγνωσιν τοῖς ἔθνεσιν δίδωσι, τὸ μετὰ γυναικῶν πάντα Χριστιανὸν συλλούεσθαι· διὰ τοῦτο γοῦν, ὡς ἀθέμιτον, ἀπηγόρευται.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

B « Ὅτι οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ διδόναι υἱοὺς ἢ θυγατέρας, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο Χριστιανοὶ γίνεσθαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον ἢ εὐλογίαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες τρεῖς κανόνες ἰσοδυναμοῦσι· παρακελεύονται γὰρ τοῖς πιστοῖς μήτε συνεσθίειν μετὰ αἱρετικῶν, μήτε συνεύχεσθαι, μήτε εὐλογίας ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν, μήτε γάμον συναλλάττειν C οἰκείῳ ὀνόματι, ἀλλὰ μηδὲ διδόναι πρὸς αἱρετικοὺς παῖδας οἰκείους· διδάξουσι γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν θρησκείαν, καὶ μεταστρέψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Εἰ δὲ αἱρετικοὶ βούλοιντο παῖδας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους γενέσθαι πιστοὺς, ἐφίησιν ὁ κανὼν τοῦτο. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν, μὴ εἴπῃς ἐκλαμβάνεσθαι, ὡς πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ καθόλου εἰπὲ ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦτο ἀπαγορεύεσθαι. Τοιοῦτον γάρ ἐστι καὶ τὸ γεγραμμένον, *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Ἐπεὶ δὲ οὗτος ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Δαβὶδ, *Τὰ πάντα οὐ λήψεται*, ἐξ ἀντιδιαστολῆς οὐ λάβῃ τινὰ ἐκ πλού- D του αὐτοῦ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ι', με', καὶ μϛ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανονα β', τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα κα', τῆς ϛ' συνόδου κανόνα οβ', καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος, τίτλου ιβ', κεφ. ιγ', καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ συνεσθίειν ἢ συνεύχεσθαι αἱρετικοῖς, ἢ εὐλογίας ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν τοὺς πιστοὺς οὐ δεῖ, πολλῷ μᾶλλον γάμον συναλλάσσειν, καὶ διδόναι αὐτοῖς υἱοὺς ἢ θυγατέρας εἰς ἐπιγαμίαν. Διδάξουσι γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν κακοδοξίαν, καὶ μεταστρέψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς τὰς διεστραμμένας δόξας αὐτῶν. Εἰ δὲ αἱρετικοὶ βούλονται παῖ-

[18] Psal. XLVIII, 17.

δας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους ἐξ ἀπίστων Χριστιανοὺς γενέσθαι, ἢ ἐκ διεστραμμένων δογμάτων εἰς ὀρθοδοξίαν μετατεθῆναι, τοῦτο ἐφίησιν ὁ κανών. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν, οὐχ οὕτω νοητέον, ὅτι πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ ἀπαξαπλῶς ἀπαγορεύουσι τοῦτο, μονονουχὶ τοῦ κανόνος λέγοντος ὅτι πρὸς οὐδένα αἱρετικὸν δεῖ ἐπιγαμίαν ποιεῖν. Τοῦτο δὲ ἰδίωμα γραφικόν ἐστι. Λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Τί οὖν, τινὰ τέως λήψεται; ἀλλ' οὐδὲν πάντως. Καὶ ἀλλαχοῦ, *Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;* Τίνας δὲ ματαίως ἔκτισεν; οὐδεὶς τοῦτο ἐρεῖ. Οὕτως οὖν ἐκληπτέον κἀνταῦθα τὸ πρὸς πάντας. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου.* Αἱρετικοὶ δὲ λέγονται οἱ περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενοι, σχισματικοὶ δὲ οἱ περὶ μὲν τὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα ὑγιῶς ἔχοντες, διά τινας δ' αἰτίας ἀποσχίζοντες καὶ ἀντισυνάγοντες.

A avocabunt. Quod si liberos suos fidelibus matrimonio copulare hæretici velint, modo se illi infidelitate deposita Christianos fore, atque opinionum pravitate abjecta rectam fidem amplexuros esse polliceantur, tum vero ejus rei canon facultatem esse decernit. Verba autem illa, Non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, non ita intelligas, quasi non cum omnibus quidem hæreticis, sed cum aliquibus tantum ex eo grege matrimonia inire concessum sit: nam iis verbis inita cum hæreticis quibuscunque connubii fœdera universe damnantur; perinde ac si cum nemine prorsus hæretico matrimonia jungi licere canon affirmet. Est vero hæc loquendi formula in sacris Litteris usitatior, ut cum David ait: *Ne timueris cum dives factus fuerit homo; quoniam non dum morietur recipiet omnia.* B Quænam etenim demum recipiet? nihil omnino. Et illud: *Numquid vane constituisti omnes filios hominum* [16]? Quidam ergo vane constituti? Nemo hoc dixerit. Eodem modo igitur verba, Non cum omnibus, hoc loco sunt accipienda. Simile est et illud: *Non ingredieris ad omnem domesticum carnis tuæ.* Dicuntur porro hæretici, qui in iis quæ fidei sunt hallucinantur: schismatici vero, qui a recta quidem fidei doctrina nequaquam aberrant: verum aliquas ob causas ipsi seorsum conventus agentes, ab Ecclesiæ se communione divellunt.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ διδόναι τοῖς αἱρετικοῖς εἰς συνάφειαν « τέκνα, ἀλλὰ λαμβάνειν δεῖ, Χριστιανίζειν ἐπαγ- « γελλόμενα. »

ARIST. « Hæreticis liberos in matrimonium dare « non oportet, sed accipere, Christianos se futu- « ros profitentes. »

Τὸ μὲν λαμβάνειν τῶν αἱρετικῶν τέκνα Χριστιανίζειν ἐπαγγελλόμενα, καὶ ἐπισυνάπτειν αὐτὰ εἰς γάμου κοινωνίαν τοῖς παισὶ τῶν Χριστιανῶν, ἐπιτέτραπται· τὸ δὲ διδόναι τὰ τῶν Χριστιανῶν τέκνα εἰς συνάφειαν τοῖς αἱρετικοῖς ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων ἀπηγόρευται.

Hæreticorum liberos Christianismum amplecti profitentes, sumere, eosque in matrimonii communionem Christianorum filiis conjungere, permittitur. At Christianorum liberos hæreticis conjungere, in C multis canonibus prohibetur.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀλογίαι αἱ τῶν αἱρετικῶν εὐλογίαι. »

ARIST. « Hæreticorum benedictiones sunt maledi- « ctiones. »

Οὐ δεῖ προσδέχεσθαι τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν προσαγόμενα· ἀλογίαι γὰρ μᾶλλον ταῦτά εἰσιν ἢ εὐλογίαι.

Non oportet ea accipere quæ ab hæreticis afferuntur. Ea enim maledictiones potius sunt quam benedictiones.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς, ἢ σχισματικοῖς μὴ συνεύξῃ. »

ARIST. « Cum hæreticis vel schismaticis ne com- « preceris. »

Ἀκοινώνητος ὁ τούτοις συνευχόμενος. Σχισματικοὶ δέ εἰσιν οἱ Αὐδιανοὶ, οἵτινες τὴν μὲν πίστιν ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχουσιν, ἐν μοναστηρίοις δὲ οἱ πλείους αὐτῶν οἰκοῦσι, καὶ οὐ πᾶσι συνεύχονται. Ψέγουσι δὲ καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους, καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα. Καὶ μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως ποιοῦσιν. Ἔχουσι δέ τι καὶ ἰδίωμα φιλόνεικον, ξηρότατά τινα τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἑρμηνεύοντες.

Excommunicatur qui cum illis comprecatur. Schismatici autem sunt Audiani, qui fidem quidem, ut catholica Ecclesia, retinent, sed eorum plurimi in monasteriis habitant, et cum omni non orant. Vituperant autem divites nostros episcopos et alios ob alia. Et cum Judæis Pascha seorsim celebrant. D At contentiosam habent proprietatem, avidissime quædam divinæ Scripturæ loca interpretantes.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν (62) ἐγκαταλείπειν « μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευ-

468 CANON XXXIV.

« Quod non oportet quemcunque Christianum « Christi martyras relinquere, et ad falsos mar-

[16] Psal. LXXXVIII, 48.

Guill. Beveregii notæ.

(62) *Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανόν.* Constantinus Harmenopolus præsentem canonem in hunc modum in compendium reduxit, ὁμοίως καὶ τῷ τοὺς ψευδομάρτυρας τιμῶντι ἀνάθεμα, *Similiter et illi sit anathema, qui commentitios martyres honore afficit.* Ubi ad vocem ψευδόμαρτυρας scholiastes habet, ἤγουν οὓς οἱ ἑτερόδοξοι ὡς ἁγίους τιμῶσι καὶ μάρτυρας, *nimirum quos heterodoxi homines tanquam sanctos et martyres honorant.* Harmen. epit. can. sect. 5, tit. 5.

lieresque conspiciant, flammam inde cupiditatis existere, ardoremque libidinis excitari necesse est. Ipsa vero per se satis ad luxuriem ebulliente natura, quid adhuc oleum camino superinfundas? Quin id usque adeo cum omni honestate pugnare semper existimatum est, ut a quibus committeretur eos intemperantiæ crimine ethnici quoque graviter condemnarint. Omnibus igitur, qui Christianæ professione censentur, vetitum id omnino esse canon decernit.

ARIST. « Cum mulieribus lavare, nefas est. »

Magnam nos condemnandi occasionem ethnicis dedit quod omnis Christianus una cum mulieribus lavatur. Quocirca, ut illegitimum, prohibetur.

CANON XXXI.

« Quod non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, vel dare filios aut filias, sed magis accipere, si se Christianos futuros profiteantur. »

CANON XXXII.

« Quod non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quæ sunt potius maledictiones quam benedictiones. »

467 CANON XXXIII.

« Quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare. »

BALS. Præsentium trium canonum vis est æqualis et potestas eadem. Jubent enim fideles nec cum hæreticis comedere, nec una orare, nec benedictionem ab eis accipere, nec proprio nomine cum eis matrimonium contrahere; sed neque hæreticis filios proprios dare: eos enim suam superstitionem docebunt, et a recta fide avertent. Si autem velint hæretici liberos suos fidelibus dare in matrimonium, qui se fideles futuros profiteantur, canon hoc permittit. Illud autem, cum omni hæretico non oportet, ne dixeris accipi, quod cum omnibus quidem non oportet, cum aliquibus autem oportet: sed dic hoc esse a canonibus omnino prohibitum. Est enim ejusmodi et quod scriptum est: *Ne verere quando dives fuerit homo: quia non dum morietur ipse accipiet omnia* [15], quoniam et hic, ex eo quod dicat David: *Omnia non accipiet*, ex contrario non acceperit aliqua ex suis divitiis. Lege sanctorum apostolorum canones 10, 45 et 46, Antiochenæ synodi canonem 2, Chalcedonensis canonem 14, Carthaginensis canonem 11, sextæ synodi canonem 72, et præsentis operis tit. 12, cap. 13, et quæ in eo sunt.

ZONAR. Si neque cum hæreticis vesci, nec eos precationum socios adhibere, nec ab eis benedictiones accipere, fidelibus concessum est, multo minus connubio cum ipsis jungi, aut cum iis liberos matrimonio sociare, fidelium cuiquam licebit. Suis namque erroribus illos imbuent, atque a recta fide ad perversas opiniones, quibus ipsi irretiti sunt,

A παρὰ ἀνδρῶν, καὶ ἄνδρας ὁμοίως αὖθις παρὰ γυναικῶν, ἀναφλέγει τοὺς ἔρωτας, καὶ τῆς σαρκὸς ἀνάπτει τὴν πύρωσιν. Ἀρκετὸν δὲ τῇ σαρκὶ ἡ ἐκ τῆς φύσεως κίνησις· τί δὲ δεῖ πλειόνων ὑλῶν τῇ φλογί; καὶ πᾶσαν δ' ὑπερβαίνει ἀσχημοσύνην, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἐθνῶν τοὺς οὕτω ποιοῦντας ὡς ἀκολάστους καταγινώσκεσθαι· πᾶσιν οὖν τοῖς Χριστιανοῖς ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. « Γυναιξὶ, τῶν ἀθεμίτων, συλλούεσθαι. »

Μεγίστην καθ' ἡμῶν κατάγνωσιν τοῖς ἔθνεσιν δίδωσι, τὸ μετὰ γυναικῶν πάντα Χριστιανὸν συλλούεσθαι· διὰ τοῦτο γοῦν, ὡς ἀθέμιτον, ἀπηγόρευται.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

B « Ὅτι οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ διδόναι υἱοὺς ἢ θυγατέρας, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο Χριστιανοὶ γίνεσθαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον ἢ εὐλογίαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες τρεῖς κανόνες ἰσοδυναμοῦσι· παρακελεύονται γὰρ τοῖς πιστοῖς μήτε συνεσθίειν μετὰ αἱρετικῶν, μήτε συνεύχεσθαι, μήτε εὐλογίας C ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν, μήτε γάμον συναλλάττειν οἰκείῳ ὀνόματι, ἀλλὰ μηδὲ διδόναι πρὸς αἱρετικοὺς παῖδας οἰκείους· διδάξουσι γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν θρησκείαν, καὶ μεταστρέψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Εἰ δὲ αἱρετικοὶ βούλοιντο παῖδας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους γενέσθαι πιστούς, ἐφίησιν ὁ κανὼν τοῦτο. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν, μὴ εἴπῃς ἐκλαμβάνεσθαι, ὡς πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ καθόλου εἰπὲ ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦτο ἀπαγορεύεσθαι. Τοιοῦτον γάρ ἐστι καὶ τὸ γεγραμμένον, *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Ἐπεὶ δὲ οὕτος ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Δαβὶδ, *Τὰ πάντα οὐ λήψεται*, ἐξ ἀντιδιαστολῆς οὐ λάβῃ τινὰ ἐκ πλού-D του αὐτοῦ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ι', με', καὶ μϛ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα β', τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα κα', τῆς ϛ' συνόδου κανόνα [illegible], καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος, τίτλου ιβ', [illegible], καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ συνεσθίειν ἢ συνεύχεσθαι [illegible] ἢ εὐλογίας ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν [illegible] δεῖ, πολλῷ μᾶλλον γάμον συναλλά[illegible] αὐτοῖς υἱοὺς ἢ θυγατέρας εἰ[illegible] γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν κα[illegible] ψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίσ[illegible] μένας δόξας αὐτῶν. Εἰ [illegible]

[15] Psal. XLVIII, 17.

δας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους ἐξ ἀπίστων Χριστιανοὺς γενέσθαι, ἢ ἐκ διεστραμμένων δογμάτων εἰς ὀρθοδοξίαν μετατεθῆναι, τοῦτο ἐφίησιν ὁ κανών. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν, οὐχ οὕτω νοητέον, ὅτι πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ ἀπαξαπλῶς ἀπαγορεύουσι τοῦτο, μονονουχὶ τοῦ κανόνος λέγοντος ὅτι πρὸς οὐδένα αἱρετικὸν δεῖ ἐπιγαμίαν ποιεῖν. Τοῦτο δὲ ἰδίωμα γραφικόν ἐστι. Λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Τί οὖν, τινὰ τέως λήψεται; ἀλλ' οὐδὲν πάντως. Καὶ ἀλλαχοῦ, *Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;* Τίνας δὲ ματαίως ἔκτισεν; οὐδεὶς τοῦτο ἐρεῖ. Οὕτως οὖν ἐκληπτέον κἀνταῦθα τὸ πρὸς πάντας. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου.* Αἱρετικοὶ δὲ λέγονται οἱ περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενοι, σχισματικοὶ δὲ οἱ περὶ μὲν τὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα ὑγιῶς ἔχοντες, διά τινας δ' αἰτίας ἀποσχίζοντες καὶ ἀντισυνάγοντες.

avocabunt. Quod si liberos suos fidelibus matrimonio copulare hæretici velint, modo se illi infidelitate deposita Christianos fore, atque opinionum pravitate abjecta rectam fidem amplexuros esse polliceantur, tum vero ejus rei canon facultatem esse decernit. Verba autem illa, Non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, non ita intelligas, quasi non cum omnibus quidem hæreticis, sed cum aliquibus tantum ex eo grege matrimonia inire concessum sit: nam iis verbis inita cum hæreticis quibuscunque connubii fœdera universe damnantur; perinde ac si cum nemine prorsus hæretico matrimonia jungi licere canon affirmet. Est vero hæc loquendi formula in sacris Litteris usitatior, ut cum David ait: *Ne timueris cum dives factus fuerit homo; quoniam non dum morietur recipiet omnia.* Quænam etenim demum recipiet? nihil omnino. Et illud: *Numquid vane constituisti omnes filios hominum* [16]? Quidam ergo vane constituti? Nemo hoc dixerit. Eodem modo igitur verba, Non cum omnibus, hoc loco sunt accipienda. Simile est et illud: *Non ingredieris ad omnem domesticum carnis tuæ.* Dicuntur porro hæretici, qui in iis quæ fidei sunt hallucinantur: schismatici vero, qui a recta quidem fidei doctrina nequaquam aberrant: verum aliquas ob causas ipsi seorsum conventus agentes, ab Ecclesiæ se communione divellunt.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ διδόναι τοῖς αἱρετικοῖς εἰς συνάφειαν « τέκνα, ἀλλὰ λαμβάνειν δεῖ, Χριστιανίζειν ἐπαγ« γελλόμενα. »

Τὸ μὲν λαμβάνειν τῶν αἱρετικῶν τέκνα Χριστιανίζειν ἐπαγγελλόμενα, καὶ ἐπισυνάπτειν αὐτὰ εἰς γάμου κοινωνίαν τοῖς παισὶ τῶν Χριστιανῶν, ἐπιτέτραπται· τὸ δὲ διδόναι τὰ τῶν Χριστιανῶν τέκνα εἰς συνάφειαν τοῖς αἱρετικοῖς ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων ἀπηγόρευται.

ARIST. « Hæreticis liberos in matrimonium dare « non oportet, sed accipere, Christianos se futu« ros profitentes. »

Hæreticorum liberos Christianismum amplecti profitentes, sumere, eosque in matrimonii communionem Christianorum filiis conjungere, permittitur. At Christianorum liberos hæreticis conjungere, in multis canonibus prohibetur.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀλογίαι αἱ τῶν αἱρετικῶν εὐλογίαι. »

Οὐ δεῖ προσδέχεσθαι τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν προσαγόμενα· ἀλογίαι γὰρ μᾶλλον ταῦτά εἰσιν ἢ εὐλογίαι.

ARIST. « Hæreticorum benedictiones sunt maledi« ctiones. »

Non oportet ea accipere quæ ab hæreticis afferuntur. Ea enim maledictiones potius sunt quam benedictiones.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς, ἢ σχισματικοῖς μὴ συνεύξῃ. »

Ἀκοινώνητος ὁ τούτοις συνευχόμενος. Σχισματικοὶ δέ εἰσιν οἱ Αὐδιανοὶ, οἵτινες τὴν μὲν πίστιν ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχουσιν, ἐν μοναστηρίοις δὲ οἱ πλείους αὐτῶν οἰκοῦσι, καὶ οὐ πᾶσι συνεύχονται. Ψέγουσι δὲ καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους, καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα. Καὶ μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως ποιοῦσιν. Ἔχουσι δέ τι καὶ ἰδίωμα φιλόνεικον, ξηρότατά τινα τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἑρμηνεύοντες.

ARIST. « Cum hæreticis vel schismaticis ne com« preceris. »

Excommunicatur qui cum illis comprecatur. Schismatici autem sunt Audiani, qui fidem quidem, ut catholica Ecclesia, retinent, sed eorum plurimi in monasteriis habitant, et cum omni non orant. Vituperant autem divites nostros episcopos et alios ob alia. Et cum Judæis Pascha seorsim celebrant. At contentiosam habent proprietatem, avidissime quædam divinæ Scripturæ loca interpretantes.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν (62) ἐγκαταλείπειν « μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιένι πρὸς τοὺς ψευ-

468 CANON XXXIV.

« O[illegible] ortet quemcunque [illegible] mar[illegible] yras relinquere [illegible]

[illegible] 48.

[illegible] Guill. Bev[illegible]

[illegible] ψευδομάρτυρας scholiastes [illegible] ὡς ἁγίους τιμῶσι [illegible] quos heterodoxi homines [illegible] honorant. Harmen.

« tyras, hoc est hæreticos, abire, vel eos qui A « prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. « Sint ergo anathema qui ad eos abeunt. »

BALS. Nonus canon præsentis synodi dicit aliquantisper eos excommunicatos fieri, qui ad hæreticorum cœmeteria, et quæ ab eis martyria appellantur, profecti fuerint : præsens autem canon eos anathematizat. Et est canonum differentia. Illic enim qui proficiscuntur, ex errore et per aliquorum fraudem profecti sunt, fortasse ut curarentur, et propterea mitius puniuntur : hic autem, toto animo se malo dederunt, et a Deo defecerunt ; et propterea anathematizantur. Cur autem hæretici pseudomartyres dicantur, dictum est in canone 9.

ZONAR. Quosdam ex hæreticis, dum Christiana religio infensis principum odiis agitaretur, cruciatus pertulisse, atque in tormentis usque ad necem obdurasse, jam antea diximus; quos proinde instar martyrum gregales venerabantur : verum pseudomartyres atque a Deo alienos hic canon appellat. Cum igitur ipsorum sepulcra nonnulli ex fidelibus frequentarent, quicunque ad ea invisenda profecti fuerint, anathematis pœna teneri jubet.

ARIST. « Qui martyrem, falso sic dictum, hæreticum honorat, sit anathema. »

Qui a Deo alienos ut martyres honorat, et ipse a Deo erit alienus.

CANON XXXV.

« Quod non oportet Christianos, relicta Dei Ecclesia, C « abire, et angelos nominare, vel congregationes « facere, quæ sunt prohibita. Si quis ergo inven-

« δομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν αἱρετικοὺς γενομένους. « Οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν· « ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐ« τούς. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν θ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου ἀκοινωνήτους γίνεσθαί φησι μέχρι τινὸς τοὺς ἀπερχομένους εἰς τὰ κοιμητήρια τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὰ μαρτύρια παρὰ τούτων λεγόμενα· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἀναθεματίζει τούτους. Καὶ ἔστι διαφορὰ τῶν κανόνων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οἱ ἀπερχόμενοι κατὰ πλάνην καὶ ἀπάτην τινῶν ἀπῆλθον, χάριν τοῦ ἰατρευθῆναι τάχα, καὶ διὰ τοῦτο μετρίως κολάζονται· ἐνταῦθα δὲ ὁλοψύχῳ διαθέσει ἐτόλμησαν τὸ κακὸν, καὶ ἀπέστησαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματίζονται. Διὰ τί δὲ λέγονται ψευδομάρτυρες οἱ αἱρετι- B κοὶ, εἴρηται ἐν τῷ θ' κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Εἴρηται καὶ ἄνω που ὅτι τινὲς τῶν αἱρετικῶν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν ἔπαθον, καὶ μέχρι θανάτου ταῖς βασάνοις ἐνεκαρτέρησαν, οὓς οἱ συναιρεσιῶται ἐτίμων ὡς μάρτυρας, οὓς ὁ κανὼν ψευδομάρτυρας ὀνομάζει, καὶ ἀλλοτρίους καλεῖ τοῦ Θεοῦ. Τινὲς οὖν τῶν πιστῶν ἀπήρχοντο πρὸς τοὺς τάφους αὐτῶν· τοὺς οὖν ἀπερχομένους ἀναθέματι καταδικάζει.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ψευδομάρτυρα αἱρετικὸν τιμῶν ἤτω « ἀνάθεμα. »

Ὁ τοὺς ἀλλοτρίους Θεοῦ τιμῶν, ὡς μάρτυρας, ἀλλότριος ἔσται Θεοῦ καὶ αὐτός.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν Ἐκ« κλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους « ὀνομάζειν (63), ἢ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευ-

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν.* Scholiastes Harmenopuli ad hæc verba observat, quod, Αἵρεσις ἦν παλαιὰ, λεγόντων τινῶν, ὡς οὐ δεῖ τὸν Χριστὸν εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, ἢ εἰς προσαγωγὴν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους. Τοῦτο δὲ τάχα δι' εὐλάβειαν ἔλεγον ταπεινούμενοι. *Antiqua erat quorumdam hæresis, qui dicebant non Christum ad opem nobis ferendum implorandum esse, vel ut nos ad Deum adducat, sed angelos : quod quidem illi fortasse tradebant ex religioso humilitatis prætextu.* Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 5. Quinetiam in codice Amerbachiano hoc habetur σχόλιον; quod ad proximum sane canonem scribitur, sed ad hunc pertinet, Μέμνηται μὲν καὶ ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος ἐν τοῖς παναρείοις αἱρέσεώς τινος τῶν Ἀγγελικῶν λεγομένων εἴτε διὰ τὸ ἑαυτούς, φησὶ, σεμνύνειν ὡς τάξιν ἀγγέλων κατὰ τὴν πολιτείαν ἐπέχοντας, εἴτε διὰ τὸ ληρεῖν ἀπ' ἀγγέλων ἐκτίσθαι τὸν κόσμον. Προσφυέστερον δέ ἐστι μάλιστα τῷ κανόνι τῷδε τὸ ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου δηλωθέν· ἐν οἷς φησι· Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύειν· ἦσαν γάρ τινες διδάσκοντες, μὴ δεῖν λέγειν ἡμᾶς διδάσκεσθαι διὰ Χριστοῦ προσάγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Μείζων γὰρ, φησὶν, ἢ καθ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ δι' ἀγγέλων. Ἄρνησις δὲ τοῦτο τῆς θείας ἦν οἰκονομίας ἐν προσχήματι ταπεινοφροσύνης. *Divinus etiam Epiphanius in Panariis meminit hæreseos cujusdam eorum, qui Angelici dicti sunt : sive quod sese, inquit, venditarint, tanquam angelorum ordinem in vita observantes; sive quod mundum ab angelis conditum deliri effutierint. Huic autem canoni illud magis accommodum est, quod a Paulo apostolo in Epistola ad Colossenses dictum est, ubi est : Nemo vos seducat volens in humilitate et cultu angelorum, in ea, quæ non vidit, pedem inferre. Nonnulli enim dicebant quod non oportet, nos doctos esse, ut ad Deum et Patrem per Christum adducamur. Major enim, inquiunt, est Christus, quam quales nos sumus; sed per angelos. Hoc autem denegatio erat divinæ œconomiæ sub specie humilitatis.* Hoc vero idem fere est scholium, quod Aristenus in præsentem canonem conscripsit. Eadem enim et iisdem plerumque verbis in utroque occurrunt. Quæ ex Epiphanio hic citantur exstant etiamnum in Panariis ejus, hær. 60, quæ est Angelicorum. Horum meminit et divus Augustinus, dicens, *Angelici in angelorum cultu inclinati.* Hær. 39. Hæc autem eadem videtur hæresis, quæ prima in Ecclesiam Christianam a Simone Mago introducta est. Unde et eadem imbuti Simoniani ab Epiphanio dicti sunt. Qui etiam Simonem Magum nomina quædam angelicorum ordinum, ut principatuum, et potestatum, commentatum esse tradidit, ὀνόματα, inquit, δέ τινα ὁ αὐτὸς ὑποτίθεται ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν. Epiph. hær. 21, num. 4. Tertullianus, *Simoniacæ autem magiæ disciplina angelis serviens, utique et ipsa inter idololatrias disputabatur, et a Petro apostolo in ipso Simone damnabatur.* Tertull. De præscript. adv. hæres. cap. 33. Hoc autem Simon Magus ab Essenis inter Judæos mutuatus videtur,

« ται. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ A « εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα· ὅτι « ἐγκατέλιπε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, « τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσ- « ῆλθεν.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ πονηρὸς ἐκ τῶν δεξιῶν ἡμᾶς ὑποκλέπτει. Διά τοι τοῦτο καὶ ὑπέβαλλέ ποτέ τινας μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους, κατὰ τρόπον δῆθεν εὐλαβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐποίουν κατά τινα αἵρεσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. Ὅπερ οἱ Πατέρες ὡς μέγιστον κακὸν κολάζοντες, διορίζονται ἀναθέματι καθυποβάλλεσθαι τοὺς ἐγκαταλιμπάνοντας, καὶ λέγοντας τῆς μεσιτείας τῶν ἀγγέλων ἠρτῆσθαι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Εἰδωλολατρείαν δὲ τοῦτο ὠνόμασαν, οὐχ ὡς τῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους τιμῆς ἀπο- B τροπαίας οὔσης, ἀλλ' ὡς τοῦ πονηροῦ ἐκκυλίοντος ἡμᾶς πρὸς εἰδωλολατρείαν, διὰ τὸ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι αἱρετικοὶ ἀγγελικοὶ λεγόμενοι, ὡς ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος περὶ αἱρέσεων γράφων φησὶν, ἢ ὡς ἀγγελικῶς τάχα βιοῦντες, ἢ ὡς παρ' ἀγγέλων τὰ θεῖα μυεῖσθαι νομίζοντες.

ΖΩΝΑΡ. Αἵρεσις ἦν παλαιὰ λεγόντων τινῶν ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι εἰς βοήθειαν ἢ εἰς προσαγωγὴν τὴν πρὸς Θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους, ὡς τάχα τοῦ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι πρὸς τὰ εἰρημένα μείζονος ὄντος τῆς ἡμετέρας ἀξίας. Τοῦτο δὲ τάχα ταπεινούμενοι ἔλεγον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ πονηροῦ εἰωθότος κλέπτειν ἡμᾶς ἐκ τῶν δεξιῶν. C Ταύτης τῆς αἱρέσεως καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ μέμνηται, λέγων· *Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων*. Τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου

« tus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, sit « anathema : quia reliquit Dominum nostrum « Jesum Christum, Filium Dei, et accessit ad « idololatriam. »

BALS. Malus ut plurimum nos a dextris sensim adoritur. Propterea enim et nonnullis suggessit, ne Christum ad auxilium invocarent, sed angelos, instar scilicet religionis et honoris in Deum : et ideo orationes suas non ad Deum dirigebant ex quadam hæresi, sed ad angelos. Quod Patres tanquam maximum malum punientes, anathemati subjiciunt eos, qui ecclesiasticam traditionem relinquunt, et illicitos conventus faciunt, et dicunt ab angelorum intercessione nostram salutem pendere. Hoc autem idololatria nominatum est : non quod honor in angelos sit aversandus; sed quod malus nos ad idololatriam devolvat, eo quod non invocetur Christus et Deus noster. Erant et alii hæretici, qui dicebantur Angelici, ut sanctus Epiphanius scribens de hæresibus dicit, vel quod forte angelice viverent, vel quod se ab angelis mysteriis initiatos putarent.

ZONAR. Antiqua illa quorumdam hæresis fuit ut non Christum nobis patronum aut interpretem apud Deum adhibendum esse, sed angelos affirmarent; quod ea nimirum Christi interpellatio majus quiddam esset, quam ut id audire nos homunculi deberemus. In quo forte demissionem animi quamdam secuti esse videri possunt, cum perversi hostis illud solemne sit, ut in nos plerumque latenter a dextris impetum faciat. Enimvero hæreseos hujus magnus quoque Paulus ad Colossenses meminit, iis verbis; *Nemo vos, inquit, seducat volens in humilitate et in cultu angelorum, in ea quæ non vidit pedem inferens* [17].

Guill. Beveregii notæ.

quippe qui jusjurandum a proselytis suis exigere consueti sunt, συντηρήσειν ὁμοίως τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. Joseph. *De bello Jud.* lib. 2, c. 7. Et ex eo quidem quod τοὺς ἀγγέλους ὀνομάζειν hoc canone prohibeatur, Simoniaca ista hæresis, quæ nescio quæ angelorum nomina commenta est, damnata videatur; ita tamen, ut quemlibet eis religiosum exhibere cultum hic simul interdicatur; quemadmodum et doctissimus ille Pater, qui statim post hanc synodum Laodiceæ celebratam claruit, Theodoretus hunc ipsum D canonem interpretatus est, utpote qui secundum caput Epistolæ ad Colossenses exponens, hæc habet: Οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες, καὶ τοὺς ἀγγέλους σέβειν αὐτοῖς εἰσηγοῦντο, διὰ τούτων λέγοντες δεδόσθαι τὸν νόμον. Ἔμεινε δὲ τοῦτο τὸ πάθος ἐν τῇ Φρυγίᾳ καὶ Πισιδίᾳ μέχρι πολλοῦ· οὗ δὴ χάριν καὶ συνελθοῦσα σύνοδος ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας νόμῳ κεκώλυκε καὶ τοῖς ἀγγέλοις προσεύχεσθαι· καὶ μέχρι δὲ τοῦ νῦν εὐκτήρια τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ παρ' ἐκείνοις, καὶ τοῖς ὁμόροις ἐκείνων ἔστιν ἰδεῖν. *Qui legem defendebant, eos etiam ad angelos colendos inducebant, discentes legem fuisse per illos datam. Mansit autem perdiu hoc vitium in Phrygia et Pisidia. Proinde synodus, quæ convenit apud Laodiceam Phrygiæ, lege prohibuit, ne precarentur ad angelos, et ad hodiernum usque diem oratoria sancti Michaelis apud illos, illorumque finitimos videre est.* Theod.

in Epist. ad Coloss. c. 2. Et ante præsentem synodum, Origenes idem docuerat, angelos nimirum etiamsi Dii in sacris Scripturis appellentur, et dona Dei nobis afferant, attamen non adorandos esse, neque preces nostras ad eos dirigendas, τούτους δὲ ἀγγέλους, inquit, ἀπὸ τοῦ ἔργου αὐτῶν μεμαθηκότες καλεῖν, εὑρίσκομεν αὐτοὺς, διὰ τὸ θείους εἶναι, καὶ θεοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς ποτε ὀνομαζομένους Γραφαῖς· ἀλλ' οὐχ ὥστε προστάσσεσθαι ἡμῖν τοὺς διακονοῦντας, καὶ φέροντας ἡμῖν τὰ τοῦ Θεοῦ, σέβειν, καὶ προσκυνεῖν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ. Πᾶσαν μὲν γὰρ δέησιν, καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως ἐμψύχου Λόγου καὶ Θεοῦ. Et mox, ubi docuisset Christo etiam gratias atque preces offerendas esse, subjungit, ἀγγέλους γὰρ καλέσαι μὴ ἀναλαβόντας τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπους περὶ αὐτῶν ἐπιστήμην, οὐκ εὔλογον. Orig. contra Celsum lib. v, p. 233, edit. Cantabrig., an. 1658. Et ante eum Irenæus, *Quemadmodum enim gratis accepit a Deo, gratis et ministrat. Nec invocationibus angelicis facit aliquid, nec incantationibus, nec aliqua prava curiositate; sed munde, et pure, et manifeste, orationes omnes dirigentes ad Dominum qui omnia fecit et nomen Domini nostri Jesu Christi in virtute secundum utilitates hominum, sed non ad seductionem perfecit.* Iren. Adv. hær. l. II, 57.

[17] Coloss. II, 18.

convivia, seu sanctæ commemorationes. Quoniam ergo ex iis, quæ erant in convivio apposita, quidam accumbentes partes accipiebant, et per luxuriam domum auferebant, et ex eo eorum, qui convenerant, condemnatio profecta est, sæpe autem etiam inter eos contentio excitata est: Patres definierunt ne hoc amplius fiat ad sacerdotalis ordinis contumeliam.

ZONAR. Ad convivia, quæ sub agaparum nomine instituebantur, pauperes tum ex sacro ordine, tum ex laicis quoque, advocari soliti sunt. Ne igitur sacro ordine initiatis, clericque ascriptis, imo vero nec laicis partes tollere, hoc est, ex appositis epulis particulas auferre, domumque, non sine aliqua ecclesiastici ordinis ignominia, asportare liceat, canon decernit. Est id namque hominis abdomini dediti atque improbi argumentum. Ejusmodi porro esse fideles, sacratos præsertim, haud decet.

ARIST. « Clericus ad agapas vocatus, partes non « aufert. Ordinem enim contumelia afficit. »

Nec clerici nec laici ad agapas vocati, partes tollere debent, illud enim ordinem ecclesiasticum injuria afficit, sed tantum edere et recedere.

CANON XXVIII.

« Quod non oportet in Dominicis, vel in ecclesiis « agapas, ut vocant, facere, et in domo Dei co« medere, et accubitus sternere. »

BALS. Lege canonem 74 sextæ synodi quæ eadem verba continet, quæ præsens canon: et tibi sufficient, quæ in illo scripta sunt. Quære et canonem 76 ejusdem synodi, et Carthaginensis 42.

ZONAR. Hunc canonem totidem verbis sexta synodus protulit, estque in ea septuagesimus quartus; ejusdem ibi nos explicationem attulimus. Legenda sunt itaque quæ ibi scripta.

ARIST. « Accubitus in ecclesiis non sternuntur, « nec agapæ celebrantur. »

Non oportet domum Dei domum communem existimare et in ea accubitus sternere, aut agapas dictas facere et intra sacram domum comedere.

CANON XXIX.

« Quod non oportet Christianos judaizare, et in « Sabbato otiari; sed eo die operari, diem au« tem Dominicum præferentes otiari, si modo « possint, ut Christianos. Quod si inventi fuerint « judaizare, sint anathema a Christo. »

BALS. Lege canonem 70 sanctorum apostolorum, qui non permittit fidelibus jejunare vel festum celebrare cum Judæis. Quia autem, sicut diximus in canone 16 præsentis synodi, quidam Sabbato ab

A γινόμενα συμπόσια, ἤγουν τὰ ἁγιομνήσια. Ἐπεὶ οὖν τινες τῶν ἀνακειμένων αὐτοῖς συμποσίοις μερίδας ἐλάμβανον ἐκ τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων, καὶ κατὰ λυξουρίαν οἴκοι ἀπήγαγον, κἀντεῦθεν κατάγνωσις τῶν συνελθόντων ἐγίνετο, πολλάκις δὲ καὶ φιλονεικία ἐκ τούτου μέσον αὐτῶν ἀνηγείρετο· ὥρισαν οἱ Πατέρες μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι ἐφ' ὕβρει τῆς ἱερατικῆς τάξεως.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ταῖς γινομέναις ἀγάπαις, τοῖς συμποσίοις δηλονότι, ἐκαλοῦντο μὲν οἱ πένητες, ἐκαλοῦντο δὲ καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί. Τοὺς οὖν ἱερωμένους καὶ κληρικούς, ἀλλὰ μέντοι καὶ λαϊκούς, λέγει ὁ κανὼν μὴ δεῖν μέρη αἴρειν, ἤγουν μερίδας τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων, καὶ οἴκαδε ἀπάγειν, εἰς ὕβριν ὂν τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως,
B λιχνείαν κατηγοροῦν καὶ μοχθηρίαν τῶν ποιούντων αὐτό. Πιστοὺς δὲ τοιούτους εἶναι οὐ χρή· πολλῷ πλέον τοὺς ἱερατικούς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κληθεὶς εἰς ἀγάπην κληρικὸς μερίδας « οὐκ ἄγεται· ὑβρίζει γὰρ τὴν τάξιν. »

Οὔτε κληρικοὶ οὔτε λαϊκοὶ κληθέντες εἰς ἀγάπην μερίδας αἴρειν ὀφείλουσι· τοῦτο γὰρ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ὑβρίζει· ἀλλὰ μόνον ἐσθίειν καὶ ὑποχωρεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΚΗ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλη« σίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐν τῷ « οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρων« νύειν. »

C ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν οδ' καν. τῆς ς' συνόδου, αὐτοῖς τοῖς ῥήμασιν ἔχοντα ὡς καὶ ὁ παρὼν κανών· καὶ ἀρκέσουσι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα. Ζήτει καὶ τὸν ος' κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μβ'.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτον τὸν κανόνα αὐτοῖς ῥήμασιν ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν τοῖς παρ' αὐτῆς ἐκτεθεῖσι κανόσιν ἔθετο οδ', ἔνθα καὶ ἐξηγήθη. Τὰ γοῦν ἐκεῖ εἰρημένα ἀναγνωστέον (61).

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπ' ἐκκλησίαις ἀκούβιτα οὐ στρώννυν« ται, καὶ ἀγάπαι οὐ γίνονται. »

Οὐ δεῖ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ οἶκον ἡγεῖσθαι κοινόν, καὶ ἐν αὐτῷ στρωννύειν ἀκούβιτα, ἢ τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν καὶ ἔνδον τοῦ ἱεροῦ οἴκου ἐσθίειν.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'.

D « Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανοὺς Ἰουδαΐζειν καὶ ἐν τῷ « Σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς « ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ· τὴν δὲ Κυριακὴν προτι« μῶντας, εἴγε δύναιντο, σχολάζειν, ὡς οἱ Χρι« στιανοί. Εἰ δὲ εὑρεθεῖεν Ἰουδαϊσταί, ἔστωσαν « ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν ο' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, μὴ παραχωροῦντα τοῖς πιστοῖς νηστεύειν ἢ ἑορτάζειν μετὰ Ἰουδαίων. Ἐπεὶ δέ, καθὼς εἴπομεν ἐν τῷ ις' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου, τινὲς

Guill. Beveregii notæ.

(61) *Εἰρημένα ἀναγνωστέον*. Post hæc Zonaræ verba in codice Amerbachiano additur, ζήτει καὶ τὸν ος' κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα μβ'. *Quære et* LXXVI *canonem ejusdem synodi, et synodi Carthaginensis canonem* XLII. Hæc autem ipsissima verba etiam in Balsamonis scholiis in hunc canonem habentur.

ἐν τῷ Σαββάτῳ παντελῆ ἀπραξίαν ἐργοχείρου παντὸς εἶχον, καὶ αὐτῶν τῶν θείων ψαλτῳδημάτων, ὅπερ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας ἔργον ἐστίν, ἐν δὲ τῷ κανόνι ἐκείνῳ περὶ μόνου τοῦ ἀναγινώσκεσθαι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὰς θείας Γραφὰς οἱ Πατέρες διωρίσαντο· ἄρτι παρακελεύονται μὴ σχολάζειν τοὺς πιστοὺς κατὰ Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν ἐργοχείρων αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ Σαββάτῳ ἐργάζεσθαι, τιμᾷν δὲ τὴν Κυριακὴν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν· καὶ τῶν ἐργοχείρων μὲν ἀπέχεσθαι, προσεδρεύειν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις. Πλὴν καὶ τοῦτο, δηλαδὴ, τὸ μὴ ἐργάζεσθαι μετὰ τὴν κυριώνυμον, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ προσέθεντο, εἴγε δύναιντο οἱ πιστοί. Εἰ γὰρ ἐξ ἀπορίας ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν κυριώνυμον ἐργάσεταί τις, οὐ προκριματισθήσεται. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ταῦτα. Ἡ δὲ νδ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αὐτοὺς τοὺς γεωργοὺς διορίζεται σχολάζειν κατὰ τὴν κυριώνυμον. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ς' συνόδου κανόνα ξς'.

A omni penitus opere, atque adeo etiam ab ipsis divinis canticis, omnino cessabant, quod est Judaicæ superstitionis opus, in illo autem canone, solum ut legatur Evangelium et divinæ Scripturæ, Patres constituerunt: nunc jubent, ne otientur fideles more Judæorum a suis operibus, sed in Sabbato quidem operentur, Dominicum autem honorent, propter 466 Domini resurrectionem; et a manuum quidem operibus abstineant, ecclesiis autem assideant. Sed et hoc, scilicet die Dominico, non operari, non necessario mandarunt; sed adjecerunt, si possint, fideles. Si enim propter inopiam, vel aliquam aliam necessitatem, etiam die Dominico fuerit aliquis operatus, præjudicium ei non afferetur. Et hæc quidem prædictus canon. Quinquagesimæ quartæ autem B imperatoris domini Leonis sapientis Novella decernit, ipsos quoque agricolas die Dominico debere otiari. Lege et sextæ synodi canonem 66.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς Ἰουδαίοις τιμᾶται τὸ Σάββατον, ἀπραξίαν ἄγουσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν, τοῦ παλαιοῦ νόμου τοῦτο αὐτοῖς ἐπιτάσσοντος· τοῖς δὲ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον δεξαμένοις τὸν τελεώτερον τηρεῖν τὰ τοῦ ἀτελοῦς ἀποτέτραπται. Διὸ καὶ τὸ ἐν Σαββάτῳ ἀργεῖν τοῖς πιστοῖς ὡς Ἰουδαϊκὸν ἀπηγόρευται, καὶ τοῖς Ἰουδαΐζουσιν ἀνάθεμα ὁ κανὼν ἐπιψηφίζεται ἐν Χριστῷ, τουτέστι κεχωρισμένους εἶναι καὶ ἀποδιῃρημένους τοῦ Χριστοῦ, ἀργεῖν δ' ἐπιτρέπειν κατὰ τὴν Κυριακὴν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν τὴν ἡμέραν τιμῶντας. Ἀλλ' ὁ μὲν κανὼν, εἰ δύναιντο, προσέθετο· ὁ δὲ τῆς πολιτείας νόμος ἀπαραίτητον τὴν ἀργίαν ἐν τῇ Κυριακῇ ἀπαιτεῖ ἄνευ τῶν γεωργῶν. Ἐκείνοις γὰρ καὶ ἐν Κυριακῇ ἐργάζεσθαι ἐφίησιν, ὅτι ἴσως τῶν ἔργων κατεπειγόντων οὐχ εὑρήσουσιν ἄλλην ἡμέραν οὕτως αὐτοῖς εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν συμβαλλομένην. Καὶ ὁ ο' κανὼν τῶν ἀποστόλων οὔτε νηστεύειν μετὰ Ἰουδαίων, οὔτε ἑορτάζειν παραχωρεῖ τοῖς πιστοῖς· ἀλλὰ τῶν μὲν ἱερωμένων καθαίρεσιν καταψηφίζεται, τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀφορίζει.

ZONAR. Sabbati diem Judæi colunt, nec quidquam operis, ita antiquæ legis instituto edocti, ea luce attingunt: qui vero legem evangelicam perfectiorem sunt amplexi, iis, ne imperfectioris decreta servent, interdictum est. Proinde Sabbato otiari, tanquam repetito a Judæis more, fidelibus haud permissum, quique Judaicis ritibus adhærescant, iis canon anathema in Christo indicit, hoc est, a Christo segregatos ac divisos esse decernit. C Vacationem porro Dominica luce, id ejus diei venerationi, qua Christus a mortuis redivivus exstitit deferentes, agitare permissum. Et canon quidem addit, si possunt: lex vero civilis, a muneribus die Dominico vacationem esse, si agricolarum opera excipias, omnino jubet. Illis namque, quia forte operibus primo quoque tempore obeundis alium diem pariter accommodatum nancisci non ita facile fuerit, Dominico quoque die operam navandi facultas concessa est. Et vero septuagesimus quoque sanctorum apostolorum canon neque jejunia cum Judæis exercere, nec festos dies agere, fideles sinit: verum qui id fecerint, sacris quidem ordinibus initiatos depositione, laicos vero segregatione, teneri jubet.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ Σάββατον ἀργήσει Χριστιανὸς, ἀλλὰ « Κυριακήν. »

Ἰουδαΐζει γὰρ ἐν τῷ Σαββάτῳ σχολάζων Χριστιανός. Διὰ τοῦτο δεῖ ἐργάζεσθαι ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ, σχολάζειν δὲ ἐν τῇ Κυριακῇ.

ARIST. « Christianus non Sabbato, sed die Dominica feriatur. »

D Christianus enim qui in Sabbato vacat, judaizat. Quapropter ista die operari oportet et Dominica vacare.

ΚΑΝΩΝ Λ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἢ ἀσκητὴν ἐν « βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ « πάντα Χριστιανὸν, ἢ λαϊκόν· αὕτη γὰρ πρώτη « κατάγνωσις τοῖς ἔθνεσιν. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ οζ' κανόνι τῆς ς' συνόδου, τὰ αὐτὰ τῷ παρόντι κανόνι διοριζομένῳ ἀπαραλλάκτως, ἐγράψαμεν τὰ δόξαντα.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ συλλούεσθαι γυναιξὶν ἄνδρας καὶ βλαβερόν ἐστιν εἰς ψυχὴν, καὶ ἄλλως ἀσχημοσύνης ἁπάσης ἐπέκεινα. Τὸ γὰρ γυμνὰς ὁρᾶσθαι γυναῖκας

CANON XXX.

« Quod non oportet sacratum, vel clericum, vel « monachum, in balneo cum mulieribus lavari, « neque omnem penitus Christianum, vel laicum. « Hæc est enim prima gentibus condemnatio. »

BALS. In canone 77 sextæ synodi, qui eadem omnino cum præsenti canone statuit, scripsimus quæ visa fuerunt.

ZONAR. Viros cum feminis lavari, tum est animo perniciosum, tum a decore et honestate omni prorsus alienum. Etenim si se invicem nudos viri mu-

lieresque conspiciant, flammam inde cupiditatis existere, ardoremque libidinis excitari necesse est. Ipsa vero per se satis ad luxuriem ebulliente natura, quid adhuc oleum camino superinfundas? Quin id usque adeo cum omni honestate pugnare semper existimatum est, ut a quibus committeretur eos intemperantiæ crimine ethnici quoque graviter condemnarint. Omnibus igitur, qui Christiana professione censentur, vetitum id omnino esse canon decernit.

ARIST. « Cum mulieribus lavare, nefas est. »

Magnam nos condemnandi occasionem ethnicis dedit quod omnis Christianus una cum mulieribus lavatur. Quocirca, ut illegitimum, prohibetur.

CANON XXXI.

« Quod non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, vel dare filios aut filias, sed magis accipere, si se Christianos futuros profiteantur. »

CANON XXXII.

« Quod non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quæ sunt potius maledictiones quam benedictiones. »

467 CANON XXXIII.

« Quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare. »

BALS. Præsentium trium canonum vis est æqualis et potestas eadem. Jubent enim fideles nec cum hæreticis comedere, nec una orare, nec benedictionem ab eis accipere, nec proprio nomine cum eis matrimonium contrahere; sed neque hæreticis filios proprios dare: eos enim suam superstitionem docebunt, et a recta fide avertent. Si autem velint hæretici liberos suos fidelibus dare in matrimonium, qui se fideles futuros profiteantur, canon hoc permittit. Illud autem, cum omni hæretico non oportet, ne dixeris accipi, quod cum omnibus quidem non oportet, cum aliquibus autem oportet: sed dic hoc esse a canonibus omnino prohibitum. Est enim ejusmodi et quod scriptum est: *Ne verere quando dives fuerit homo: quia non dum morietur ipse accipiet omnia* [15], quoniam et hic, ex eo quod dicat David: *Omnia non accipiet*, ex contrario non acceperit aliqua ex suis divitiis. Lege sanctorum apostolorum canones 10, 45 et 46, Antiochenæ synodi canonem 2, Chalcedonensis canonem 14, Carthaginensis canonem 11, sextæ synodi canonem 72, et præsentis operis tit. 12, cap. 13, et quæ in eo sunt.

ZONAR. Si neque cum hæreticis vesci, nec eos precationum socios adhibere, nec ab eis benedictiones accipere, fidelibus concessum est, multo minus connubio cum ipsis jungi, aut cum iis liberos matrimonio sociare, fidelium cuiquam licebit. Suis namque erroribus illos imbuent, atque a recta fide ad perversas opiniones, quibus ipsi irretiti sunt,

[15] Psal. XLVIII, 17.

A παρὰ ἀνδρῶν, καὶ ἄνδρας ὁμοίως αὖθις παρὰ γυναικῶν, ἀναφλέγει τοὺς ἔρωτας, καὶ τῆς σαρκὸς ἀνάπτει τὴν πύρωσιν. Ἀρκετὸν δὲ τῇ σαρκὶ ἡ ἐκ τῆς φύσεως κίνησις· τί δὲ δεῖ πλειόνων ὑλῶν τῇ φλογί; καὶ πᾶσαν δ' ὑπερβαίνει ἀσχημοσύνην, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἐθνῶν τοὺς οὕτω ποιοῦντας ὡς ἀκολάστους καταγινώσκεσθαι· πᾶσιν οὖν τοῖς Χριστιανοῖς ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. « Γυναιξὶ, τῶν ἀθεμίτων, συλλούεσθαι. »

Μεγίστην καθ' ἡμῶν κατάγνωσιν τοῖς ἔθνεσιν δίδωσι, τὸ μετὰ γυναικῶν πάντα Χριστιανὸν συλλούεσθαι· διὰ τοῦτο γοῦν, ὡς ἀθέμιτον, ἀπηγόρευται.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

B « Ὅτι οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὴν ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ διδόναι υἱοὺς ἢ θυγατέρας, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο Χριστιανοὶ γίνεσθαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον ἢ εὐλογίαι. »

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες τρεῖς κανόνες ἰσοδυναμοῦσι· παρακελεύονται γὰρ τοῖς πιστοῖς μήτε συνεσθίειν μετὰ αἱρετικῶν, μήτε συνεύχεσθαι, μήτε εὐλογίας
C ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν, μήτε γάμον συναλλάττειν οἰκείῳ ὀνόματι, ἀλλὰ μηδὲ διδόναι πρὸς αἱρετικοὺς παῖδας οἰκείους· διδάξουσι γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν θρησκείαν, καὶ μεταστρέψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Εἰ δὲ αἱρετικοὶ βούλοιντο παῖδας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους γενέσθαι πιστοὺς, ἐφίησιν ὁ κανὼν τοῦτο. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν, μὴ εἴπῃς ἐκλαμβάνεσθαι, ὡς πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ καθόλου εἰπὲ ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦτο ἀπαγορεύεσθαι. Τοιοῦτον γάρ ἐστι καὶ τὸ γεγραμμένον, *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Ἐπεὶ δὲ οὗτος ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Δαβὶδ, *Τὰ πάντα οὐ λήψεται*, ἐξ ἀντιδιαστολῆς σὺ λάβῃ τινὰ ἐκ πλούτου αὐτοῦ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κα-
D νόνα ι', με', καὶ μϛ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα β', τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα ια', τῆς ϛ' συνόδου κανόνα οβ', καὶ τοῦ παρόντος συντάγματος, τίτλου ιβ', κεφ. ιγ', καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ συνεσθίειν ἢ συνεύχεσθαι αἱρετικοῖς, ἢ εὐλογίας ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν τοὺς πιστοὺς οὐ δεῖ, πολλῷ μᾶλλον γάμον συναλλάσσειν, καὶ διδόναι αὐτοῖς υἱοὺς ἢ θυγατέρας εἰς ἐπιγαμίαν. Διδάξουσι γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν κακοδοξίαν, καὶ μεταστρέψουσιν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς τὰς διεστραμμένας δόξας αὐτῶν. Εἰ δὲ αἱρετικοὶ βούλονται παῖ-

δας αὐτῶν εἰς ἐπιγαμίαν δοῦναι πιστοῖς, ἐπαγγελλομένους ἐξ ἀπίστων Χριστιανοὺς γενέσθαι, ἢ ἐκ διεστραμμένων δογμάτων εἰς ὀρθοδοξίαν μετατεθῆναι, τοῦτο ἐφίησιν ὁ κανών. Τὸ δὲ, οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν, οὐχ οὕτω νοητέον, ὅτι πρὸς πάντας μὲν οὐ δεῖ, πρός τινας δὲ δεῖ· ἀλλὰ ἀπαξαπλῶς ἀπαγορεύουσι τοῦτο, μονονουχὶ τοῦ κανόνος λέγοντος ὅτι πρὸς οὐδένα αἱρετικὸν δεῖ ἐπιγαμίαν ποιεῖν. Τοῦτο δὲ ἰδίωμα γραφικόν ἐστι. Λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· *Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.* Τί οὖν, τινὰ τέως λήψεται; ἀλλ' οὐδὲν πάντως. Καὶ ἀλλαχοῦ, *Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;* Τίνας δὲ ματαίως ἔκτισεν; οὐδεὶς τοῦτο ἐρεῖ. Οὕτως οὖν ἐκληπτέον κἀνταῦθα τὸ πρὸς πάντας. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου.* Αἱρετικοὶ δὲ λέγονται οἱ περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενοι, σχισματικοὶ δὲ οἱ περὶ μὲν τὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα ὑγιῶς ἔχοντες, διά τινας δ' αἰτίας ἀποσχίζοντες καὶ ἀντισυνάγοντες.

avocabunt. Quod si liberos suos fidelibus matrimonio copulare hæretici velint, modo se illi infidelitate deposita Christianos fore, atque opinionum pravitate abjecta rectam fidem amplexuros esse polliceantur, tum vero ejus rei canon facultatem esse decernit. Verba autem illa, Non oportet cum omni hæretico matrimonium contrahere, non ita intelligas, quasi non cum omnibus quidem hæreticis, sed cum aliquibus tantum ex eo grege matrimonia inire concessum sit: nam iis verbis inita cum hæreticis quibuscunque connubii fœdera universe damnantur; perinde ac si cum nemine prorsus hæretico matrimonia jungi licere canon affirmet. Est vero hæc loquendi formula in sacris Litteris usitatior, ut cum David ait: *Ne timueris cum dives factus fuerit homo; quoniam non dum morietur recipiet omnia.* Quænam etenim demum recipiet? nihil omnino. Et illud: *Numquid vane constituisti omnes filios hominum*[16]? Quidam ergo vane constituti? Nemo hoc dixerit. Eodem modo igitur verba, Non cum omnibus, hoc loco sunt accipienda. Simile est et illud: *Non ingredieris ad omnem domesticum carnis tuæ.* Dicuntur porro hæretici, qui in iis quæ fidei sunt hallucinantur: schismatici vero, qui a recta quidem fidei doctrina nequaquam aberrant: verum aliquas ob causas ipsi seorsum conventus agentes, ab Ecclesiæ se communione divellunt.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ διδόναι τοῖς αἱρετικοῖς εἰς συνάφειαν « τέκνα, ἀλλὰ λαμβάνειν δεῖ, Χριστιανίζειν ἐπαγ- « γελλόμενα. »

ARIST. « Hæreticis liberos in matrimonium dare « non oportet, sed accipere, Christianos se futu- « ros profitentes. »

Τὸ μὲν λαμβάνειν τῶν αἱρετικῶν τέκνα Χριστιανίζειν ἐπαγγελλόμενα, καὶ ἐπισυνάπτειν αὐτὰ εἰς γάμου κοινωνίαν τοῖς παισὶ τῶν Χριστιανῶν, ἐπιτέτραπται· τὸ δὲ διδόναι τὰ τῶν Χριστιανῶν τέκνα εἰς συνάφειαν τοῖς αἱρετικοῖς ἐν πολλοῖς τῶν κανόνων ἀπηγόρευται.

Hæreticorum liberos Christianismum amplecti profitentes, sumere, eosque in matrimonii communionem Christianorum filiis conjungere, permittitur. At Christianorum liberos hæreticis conjungere, in multis canonibus prohibetur.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀλογίαι αἱ τῶν αἱρετικῶν εὐλογίαι. »

ARIST. « Hæreticorum benedictiones sunt maledi- « ctiones. »

Οὐ δεῖ προσδέχεσθαι τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν προσαγόμενα· ἀλογίαι γὰρ μᾶλλον ταῦτά εἰσιν ἢ εὐλογίαι.

Non oportet ea accipere quæ ab hæreticis afferuntur. Ea enim maledictiones potius sunt quam benedictiones.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς, ἢ σχισματικοῖς, μὴ συνεύξῃ. »

ARIST. « Cum hæreticis vel schismaticis ne com- « preceris. »

Ἀκοινώνητος ὁ τούτοις συνευχόμενος. Σχισματικοὶ δέ εἰσιν οἱ Αὐδιανοὶ, οἵτινες τὴν μὲν πίστιν ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχουσιν, ἐν μοναστηρίοις δὲ οἱ πλείους αὐτῶν οἰκοῦσι, καὶ οὐ πᾶσι συνεύχονται. Ψέγουσι δὲ καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους, καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα. Καὶ μετὰ Ἰουδαίων τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως ποιοῦσιν. Ἔχουσι δέ τι καὶ ἰδίωμα φιλόνεικον, ξηρότατά τινα τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἑρμηνεύοντες.

Excommunicatur qui cum illis comprecatur. Schismatici autem sunt Audiani, qui fidem quidem, ut catholica Ecclesia, retinent, sed eorum plurimi in monasteriis habitant, et cum omni non orant. Vituperant autem divites nostros episcopos et alios ob alia. Et cum Judæis Pascha, seorsim celebrant. At contentiosam habent proprietatem, avidissime quædam divinæ Scripturæ loca interpretantes.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν (62) ἐγκαταλείπειν « μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευ-

468 CANON XXXIV.

« Quod non oportet quemcunque Christianum « Christi martyras relinquere, et ad falsos mar-

[16] Psal. LXXXVIII, 48.

Guill. Beveregii notæ.

(62) *Ὅτι οὐ δεῖ παντα Χριστιανόν.* Constantinus Harmenopolus præsentem canonem in hunc modum in compendium reduxit, ὁμοίως καὶ τῷ τοὺς ψευδομάρτυρας τιμῶντι ἀνάθεμα, *Similiter et illi sit anathema, qui commentitios martyres honore afficit.* Ubi ad vocem ψευδόμαρτυρας scholiastes habet, ἤγουν οὓς οἱ ἑτερόδοξοι ὡς ἁγίους τιμῶσι καὶ μάρτυρας, *nimirum quos heterodoxi homines tanquam sanctos et martyres honorant.* Harmen. epit. can. sect. 5, tit. 5.

« tyras, hoc est hæreticos, abire, vel eos qui « prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. « Sint ergo anathema qui ad eos abeunt. »

BALS. Nonus canon præsentis synodi dicit aliquantisper eos excommunicatos fieri, qui ad hæreticorum cœmeteria, et quæ ab eis martyria appellantur, profecti fuerint : præsens autem canon eos anathematizat. Et est canonum differentia. Illic enim qui proficiscuntur, ex errore et per aliquorum fraudem profecti sunt, fortasse ut curarentur, et propterea mitius puniuntur : hic autem, toto animo se malo dederunt, et a Deo defecerunt; et propterea anathematizantur. Cur autem hæretici pseudomartyres dicantur, dictum est in canone 9.

ZONAR. Quosdam ex hæreticis, dum Christiana religio infensis principum odiis agitaretur, cruciatus pertulisse, atque in tormentis usque ad necem obdurasse, jam antea diximus; quos proinde instar martyrum gregales venerabantur : verum pseudomartyres atque a Deo alienos hic canon appellat. Cum igitur ipsorum sepulcra nonnulli ex fidelibus frequentarent, quicunque ad ea invisenda profecti fuerint, anathematis pœna teneri jubet.

ARIST. « Qui martyrem, falso sic dictum, hæreticum honorat, sit anathema. »

Qui a Deo alienos ut martyres honorat, et ipse a Deo erit alienus.

CANON XXXV.

« Quod non oportet Christianos, relicta Dei Ecclesia, « abire, et angelos nominare, vel congregationes « facere, quæ sunt prohibita. Si quis ergo inven-

« δομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν αἱρετικοὺς γενομένους. « Οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν· « ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐ« τούς. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν θ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου ἀκοινωνήτους γίνεσθαί φησι μέχρι τινὸς τοὺς ἀπερχομένους εἰς τὰ κοιμητήρια τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὰ μαρτύρια παρὰ τούτων λεγόμενα· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἀναθεματίζει τούτους. Καὶ ἔστι διαφορὰ τῶν κανόνων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οἱ ἀπερχόμενοι κατὰ πλάνην καὶ ἀπάτην τινῶν ἀπῆλθον, χάριν τοῦ ἰατρευθῆναι τάχα, καὶ διὰ τοῦτο μετρίως κολάζονται· ἐνταῦθα δὲ ὁλοψύχῳ διαθέσει ἐτόλμησαν τὸ κακὸν, καὶ ἀπέστησαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματίζονται. Διὰ τί δὲ λέγονται ψευδομάρτυρες οἱ αἱρετικοὶ, εἴρηται ἐν τῷ θ' κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Εἴρηται καὶ ἄνω που ὅτι τινὲς τῶν αἱρετικῶν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν ἔπαθον, καὶ μέχρι θανάτου ταῖς βασάνοις ἐνεκαρτέρησαν, οὓς οἱ συναιρεσιῶται ἐτίμων ὡς μάρτυρας, οὓς ὁ κανὼν ψευδομάρτυρας ὀνομάζει, καὶ ἀλλοτρίους καλεῖ τοῦ Θεοῦ. Τινὲς οὖν τῶν πιστῶν ἀπήρχοντο πρὸς τοὺς τάφους αὐτῶν· τοὺς οὖν ἀπερχομένους ἀναθέματι καταδικάζει.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ψευδομάρτυρα αἱρετικὸν τιμῶν ἤτω « ἀνάθεμα. »

Ὁ τοὺς ἀλλοτρίους Θεοῦ τιμῶν, ὡς μάρτυρας, ἀλλότριος ἔσται Θεοῦ καὶ αὐτός.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν Ἐκ« κλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους « ὀνομάζειν (63), ἢ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευ-

Guill. Beveregii notæ.

(63) *Καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν*. Scholiastes Harmenopuli ad hæc verba observat, quod, Αἵρεσις ἦν παλαιὰ, λεγόντων τινῶν, ὡς οὐ δεῖ τὸν Χριστὸν εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, ἢ εἰς προσαγωγὴν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους. Τοῦτο δὲ τάχα δι' εὐλάβειαν ἔλεγον ταπεινούμενοι. *Antiqua erat quorumdam hæresis, qui dicebant non Christum ad opem nobis ferendum implorandum esse, vel ut nos ad Deum adducat, sed angelos : quod quidem illi fortasse tradebant ex religioso humilitatis prætextu.* Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 5. Quinetiam in codice Amerbachiano hoc habetur σχόλιον; quod ad proximum sane canonem scribitur, sed ad hunc pertinet, Μέμνηται μὲν καὶ ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος ἐν τοῖς παναρείοις αἱρέσεώς τινος τῶν Ἀγγελικῶν λεγομένων εἴτε διὰ τὸ ἑαυτοὺς, φησὶ, σεμνύνειν ὡς τάξιν ἀγγέλων κατὰ τὴν πολιτείαν ἐπέχοντας, εἴτε διὰ τὸ ληρεῖν ἀπ' ἀγγέλων ἐκτίσθαι τὸν κόσμον. Προσφυέστερον δέ ἐστι μάλιστα τῷ κανόνι τῷδε τὸ ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου δηλωθέν· ἐν οἷς φησι· Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύειν· ἦσαν γάρ τινες διδάσκοντες, μὴ δεῖν λέγειν ἡμᾶς διδάσκεσθαι διὰ Χριστοῦ προσάγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Μείζων γάρ, φησὶν, ἢ καθ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ δι' ἀγγέλων. Ἄρνησις δὲ τοῦτο τῆς θείας ἦν οἰκονομίας ἐν προσχήματι ταπεινοφροσύνης. *Divinus etiam Epiphanius in Panariis meminit hæreseos cujusdam eorum, qui Angelici dicti sunt : sive quod sese, inquit, venditarint, tanquam angelorum ordinem in vita observantes; sive quod mundum ab angelis conditum deliri effutierint. Huic autem canoni illud magis accommodum est, quod a Paulo apostolo in Epistola ad Colossenses dictum est, ubi est : Nemo vos seducat volens in humilitate et cultu angelorum, in ea, quæ non vidit, pedem inferre. Nonnulli enim dicebant quod non oportet, nos doctos esse, ut ad Deum et Patrem per Christum adducamur. Major enim, inquiunt, est Christus, quam quales nos sumus; sed per angelos. Hoc autem denegatio erat divinæ œconomiæ sub specie humilitatis.* Hoc vero idem fere est scholium, quod Aristenus in præsentem canonem conscripsit. Eadem enim et iisdem plerumque verbis in utroque occurrunt. Quæ ex Epiphanio hic citantur exstant etiamnum in Panariis ejus, hær. 60, quæ est Angelicorum. Horum meminit et divus Augustinus, dicens, *Angelici in angelorum cultu inclinati*. Hær. 39. Hæc autem eadem videtur hæresis, quæ prima in Ecclesiam Christianam a Simone Mago introducta est. Unde et eadem imbuti Simoniani ab Epiphanio dicti sunt. Qui etiam Simonem Magum nomina quædam angelicorum ordinum, ut principatuum, et potestatum, commentatum esse tradidit, ὀνόματα, inquit, δέ τινα ὁ αὐτὸς ὑποτίθεται ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν. Epiph. hær. 21, num. 4. Tertullianus, *Simoniacæ autem magiæ disciplina angelis serviens, utique et ipsa inter idololatrias disputabatur, et a Petro apostolo in ipso Simone damnabatur*. Tertull. De præscript. adv. hæres. cap. 33. Hoc autem Simon Magus ab Essenis inter Judæos mutuatus videtur,

« ται. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ « εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα· ὅτι « ἐγκατέλιπε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, « τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσ- « ῆλθεν.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ πονηρὸς ἐκ τῶν δεξιῶν ἡμᾶς ὑποκλέπτει. Διά τοι τοῦτο καὶ ὑπέβαλλέ ποτέ τινας μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους, κατὰ τρόπον δῆθεν εὐλαβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐποίουν κατά τινα αἵρεσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. Ὅπερ οἱ Πατέρες ὡς μέγιστον κακὸν κολάζοντες, διορίζονται ἀναθέματι καθυποβάλλεσθαι τοὺς ἐγκαταλιμπάνοντας, καὶ λέγοντας τῆς μεσιτείας τῶν ἀγγέλων ἠρτῆσθαι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Εἰδωλολατρείαν δὲ τοῦτο ὠνόμασαν, οὐχ ὡς τῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους τιμῆς ἀποτροπαίας οὔσης, ἀλλ' ὡς τοῦ πονηροῦ ἐκκυλίοντος ἡμᾶς πρὸς εἰδωλολατρείαν, διὰ τὸ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι αἱρετικοὶ ἀγγελικοὶ λεγόμενοι, ὡς ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος περὶ αἱρέσεων γράφων φησὶν, ἢ ὡς ἀγγελικῶς τάχα βιοῦντες, ἢ ὡς παρ' ἀγγέλων τὰ θεῖα μυεῖσθαι νομίζοντες.

ΖΩΝΑΡ. Αἵρεσις ἦν παλαιὰ λεγόντων τινῶν ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι εἰς βοήθειαν ἢ εἰς προσαγωγὴν τὴν πρὸς Θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους, ὡς τάχα τοῦ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι πρὸς τὰ εἰρημένα μείζονος ὄντος τῆς ἡμετέρας ἀξίας. Τοῦτο δὲ τάχα ταπεινούμενοι ἔλεγον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ πονηροῦ εἰωθότος κλέπτειν ἡμᾶς ἐκ τῶν δεξιῶν. Ταύτης τῆς αἱρέσεως καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ μέμνηται, λέγων· *Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων*. Τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου

« tus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, sit « anathema : quia reliquit Dominum nostrum « Jesum Christum, Filium Dei, et accessit ad « idololatriam. »

BALS. Malus ut plurimum nos a dextris sensim adoritur. Propterea enim et nonnullis suggessit, ne Christum ad auxilium invocarent, sed angelos, instar scilicet religionis et honoris in Deum : et ideo orationes suas non ad Deum dirigebant ex quadam hæresi, sed ad angelos. Quod Patres tanquam maximum malum punientes, anathemati subjiciunt eos, qui ecclesiasticam traditionem relinquunt, et illicitos conventus faciunt, et dicunt ab angelorum intercessione nostram salutem pendere. Hoc autem idololatria nominatum est : non quod honor in angelos sit aversandus ; sed quod malus nos ad idololatriam devolvat, eo quod non invocetur Christus et Deus noster. Erant et alii hæretici, qui dicebantur Angelici, ut sanctus Epiphanius scribens de hæresibus dicit, vel quod forte angelice viverent ; vel quod se ab angelis mysteriis initiatos putarent.

ZONAR. Antiqua illa quorumdam hæresis fuit ut non Christum nobis patronum aut interpretem apud Deum adhibendum esse, sed angelos affirmarent ; quod ea nimirum Christi interpellatio majus quiddam esset, quam ut id audire nos homunculi deberemus. In quo forte demissionem animi quamdam secuti esse videri possunt, cum perversi hostis illud solemne sit, ut in nos plerumque latenter a dextris impetum faciat. Enimvero hæreseos hujus magnus quoque Paulus ad Colossenses meminit, iis verbis; *Nemo vos*, inquit, *seducat volens in humilitate et in cultu angelorum, in ea quæ non vidit pedem inferens* [17].

Guill. Beveregii notæ.

quippe qui jusjurandum a proselytis suis exigere consueti sunt, συντηρήσειν ὁμοίως τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. Joseph. *De bello Jud.* lib. 2, c. 7. Et ex eo quidem quod τοὺς ἀγγέλους ὀνομάζειν hoc canone prohibeatur, Simoniaca ista hæresis, quæ nescio quæ angelorum nomina commenta est, damnata videatur ; ita tamen, ut quemlibet eis religiosum exhibere cultum hic simul interdicatur ; quemadmodum et doctissimus ille Pater, qui statim post hanc synodum Laodiceæ celebratam claruit, Theodoretus hunc ipsum canonem interpretatus est, utpote qui secundum caput Epistolæ ad Colossenses exponens, hæc habet : Οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες, καὶ τοὺς ἀγγέλους σέβειν αὐτοῖς εἰσηγοῦντο, διὰ τούτων λέγοντες δεδόσθαι τὸν νόμον. Ἔμεινε δὲ τοῦτο τὸ πάθος ἐν τῇ Φρυγίᾳ καὶ Πισιδίᾳ μέχρι πολλοῦ· οὗ δὴ χάριν καὶ συνελθοῦσα σύνοδος ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας νόμῳ κεκώλυκε καὶ τοῖς ἀγγέλοις προσεύχεσθαι· καὶ μέχρι δὲ τοῦ νῦν εὐκτήρια τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ παρ' ἐκείνοις, καὶ τοῖς ὁμόροις ἐκείνων ἔστιν ἰδεῖν. *Qui legem defendebant, eos etiam ad angelos colendos inducebant, discentes legem fuisse per illos datam. Mansit autem perdiu hoc vitium in Phrygia et Pisidia. Proinde synodus, quæ convenit apud Laodiceam Phrygiæ, lege prohibuit, ne precarentur ad angelos, et ad hodiernum usque diem oratoria sancti Michaelis apud illos, illorumque finitimos videre est.* Theod. in Epist. ad Coloss. c. 2. Et ante præsentem synodum, Origenes idem docuerat, angelos nimirum etiamsi Dii in sacris Scripturis appellentur, et dona Dei nobis afferant, attamen non adorandos esse, neque preces nostras ad eos dirigendas, τούτους δὲ ἀγγέλους, inquit, ἀπὸ τοῦ ἔργου αὐτῶν μεμαθηκότες καλεῖν, εὑρίσκομεν αὐτοὺς, διὰ τὸ θείους εἶναι, καὶ θεοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς ποτε ὀνομαζομένους Γραφαῖς· ἀλλ' οὐχ ὥστε προστάσσεσθαι ἡμῖν τοὺς διακονοῦντας, καὶ φέροντας ἡμῖν τὰ τοῦ Θεοῦ, σέβειν, καὶ προσκυνεῖν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ. Πᾶσαν μὲν γὰρ δέησιν, καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως ἐμψύχου Λόγου καὶ Θεοῦ. Et mox, ubi docuisset Christo etiam gratias atque preces offerendas esse, subjungit, ἀγγέλους γὰρ καλέσαι μὴ ἀναλαβόντας τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπους περὶ αὐτῶν ἐπιστήμην, οὐκ εὔλογον. Orig. contra Celsum lib. v, p. 233, edit. Cantabrig., an. 1658. Et ante eum Irenæus, *Quemadmodum enim gratis accepit a Deo, gratis et ministrat. Nec invocationibus angelicis facit aliquid, nec incantationibus, nec aliqua prava curiositate ; sed munde, et pure, et manifeste, orationes omnes dirigentes ad Dominum qui omnia fecit et nomen Domini nostri Jesu Christi in virtute secundum utilitates hominum, sed non ad seductionem perficit.* Iren. Adv. hær. l. II, 57.

[17] Coloss. II, 18.

Quorum quidem Apostoli verborum hæc est sententia : Nemo vos, inquit, fidei vitæque integræ bravio
460 fraudet, (Est namque καταβραβεύειν, non victorem bravio honestare; sed illi per injuriam ereptum, alteri cuipiam elargiri) cupiens vos a recta fide ad venerationem angelorum abducere, ut videlicet angelorum venerationi addicti sitis, in humilitate, humilitatis nimirum studio, quasi scilicet Dominum implorare, eoque apud Patrem suum conciliatore uti, nostræ sortis esse nequaquam arbitrarentur. Antiqua igitur, ut diximus, hæc hæresis fuit, ut angelos aliqui nominarent, hoc est, invocarent, conventusque privatos seorsim ab Ecclesia celebrarent : quæ quidem canon aboleri cupiens, Si quis, inquit, occultæ huic idololatriæ operam dare deprehensus fuerit, anathema sit. Ac eam quidem, quam Apostolus angelorum venerationem, idololatriam hic canon nuncupavit; non quod insit in angelorum veneratione idololatriæ crimen; sed quia, ut inde nos in idololatriæ culpam paulatim impellat, idcirco a Christo invocando sceleratus hostis nos deterreat. Exstitere porro et alii hæretici quidam angelorum appellatione, ut scribit sanctus Epiphanius lib. de hæresibus : Angelicos vero sese nominabant, aut quasi se instituto vivendi angelos imitari, aut ab angelis ad fidei divinæque agnitionis lucem vocatos esse significarent.

ARIST. « Qui alienos ab Ecclesia conventus agit et « angelos nominat, idololatriæ proximus est, et « sit anathema. »

Est hæresis quædam Angelicorum dicta vel quia seipsos jactitant, ut angelorum ordinem et politiam habentes, vel quod delirantes dicunt ab angelis creari mundum. Erant autem et nonnulli qui docuerunt, ut in Epistola ad Colossenses magnus indicavit Paulus, non oportere dicere nos per Christum Deo et Patri adduci. Major enim quam secundum nos, inquiunt, est Christus : sed per angelos; hoc autem sub humilitatis specie divinæ dispensationis erat abnegatio. Qui iis itaque se conjungit, et ab angelis creari mundum dicit, aut per angelos nos Deo et Patri adduci, sit anathema, ut Dominum nostrum Jesum Christum Dei Filium relinquens, et idololatrarum sententiæ appropinquans.

CANON XXXVI.

« Quod non oportet sacratos vel clericos esse ma« gos, vel incantatores, vel mathematicos, vel « astrologos, vel facere quæ dicuntur phylacte« ria, quæ quidem sunt ipsarum animarum vin« cula : eos autem qui ferunt, ejici ex Ecclesia « jussimus. »

BALS. Præsens canon iis, qui sunt sacrati, prohibet, ne sint magi, vel incantatores, vel mathematici, vel astrologi : et eos, qui ferunt phylacteria, excommunicatione condemnat. Sunt itaque magi, qui ad Satanam propter aliquam causam accedunt. Incantatores autem, præstigiatores, qui carmina seu incantationes dicunt, et per ea dæmo-

A λεγόμενον, ὅτι Μηδεὶς ὑμᾶς τοῦ βραβείου τῆς πίστεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ βίου ἀποστερείτω (καταβραβεύειν γάρ ἐστι τὸ μὴ τὸν νικήσαντα ἀξιοῦν τοῦ βραβείου, ἀλλ' ἑτέρῳ διδόναι αὐτὸ, ἀδικουμένου τοῦ νικητοῦ) θέλων μετάγειν ὑμᾶς ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς θρησκείαν τῶν ἀγγέλων, ἤγουν εἰς τὸ λατρεύειν τοῖς ἀγγέλοις ἐν ταπεινοφροσύνῃ, διὰ ταπεινοφροσύνην τάχα, ὡς ὑπὲρ ὑμᾶς ὄντος τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ αὐτῷ χρῆσθαι προσαγωγεῖ πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα. Παλαιὰ οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ αἵρεσις ἦν, καὶ ὠνόμαζόν τινες ἀγγέλους, ἤγουν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συνάξεις ἐποίουν, ἅπερ ὁ κανὼν ἀναιρῶν, Εἴ τις εὑρεθῇ, φησὶ, ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα. Ἣν ὁ Ἀπόστολος ἔφη θρησκείαν τῶν ἀγγέλων, ὁ κανὼν
B εἰδωλολατρείαν ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς τῆς πρὸς ἀγγέλους τιμῆς εἰδωλολατρείας οὔσης, ἀλλ' ὡς τοῦ πονηροῦ ἀπάγοντος ἡμᾶς τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν, ἵνα κατὰ μικρὸν καὶ λεληθότως εἰς εἰδωλολατρείαν ἐκκυλίσῃ ἡμᾶς. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι αἱρετικοὶ Ἄγγελοι λεγόμενοι, ὡς ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος περὶ αἱρέσεων γράφων φησίν· Ἀγγελικοὺς δ' ἐκάλουν ἑαυτοὺς, ἢ ὡς ἀγγελικῶς τάχα βιοῦντες, ἢ ὡς παρὰ ἀγγέλων προσκληθέντες πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν θείαν ἐπίγνωσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ παρασυνάγων καὶ ὀνομάζων ἀγγέλους « εἰδωλολατρείας πλησίον, καὶ ἤτω ἀνάθεμα. »

C Ἔστι τις αἵρεσις τῶν Ἀγγελικῶν λεγομένη, ἢ διὰ τὸ ἑαυτοὺς σεμνύνειν, ὡς τάξιν ἀγγέλων καὶ πολιτείαν ἔχοντες, ἢ διὰ τὸ ληρεῖν ὑπ' ἀγγέλων ἐκτίσθαι τὸν κόσμον. Ἦσαν δὲ καί τινες διδάσκοντες, καθὼς ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ ὁ μέγας Παῦλος ἐδήλωσε, μὴ δεῖν λέγειν ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ προσάγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· Μείζων γὰρ ἢ καθ' ἡμᾶς, φησὶν, ὁ Χριστός· ἀλλὰ δι' ἀγγέλων. Τοῦτο δὲ ἄρνησις ἦν τῆς θείας οἰκονομίας ἐν προσχήματι τῆς ταπεινοφροσύνης. Ὁ γοῦν παρασυνάγων, καὶ ὑπ' ἀγγέλων ἐκτίσθαι τὸν κόσμον λέγων, ἢ δι' ἀγγέλων ἡμᾶς προσάγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἤτω ἀνάθεμα ὡς ἐγκαταλιπὼν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγγὺς φρονῶν τῶν εἰδωλο-
D λατρῶν.

ΚΑΝΩΝ ΛϚ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς μάγους ἢ ἐπαοι« δοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς, ἢ ἀστρολόγους, ἢ « ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἅτινά ἐστι « δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φο« ροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκελεύ« σαμεν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ἐπιτρέπει τοὺς ἱερωμένους μάγους εἶναι, ἢ ἐπαοιδοὺς, ἢ μαθηματικοὺς, ἢ ἀστρολόγους, καὶ ἀκοινωνησίας κατακρίνει τοὺς φοροῦντας τὰ φυλακτήρια. Μάγοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ προσερχόμενοι τῷ Σατανᾷ διά τινα αἰτίαν. Ἐπαοιδοὶ οἱ γοητευταὶ, οἱ τὰς ἐπῳδὰς λέγοντες, καὶ διὰ τούτων ἐφέλκοντες τοὺς δαίμονας εἰς τὰ οἰκεῖα θελήματα

Μαθηματικοὶ οἱ τὰ οὐράνια σώματα δόξαντες ἔχειν τὴν τοῦ παντὸς κυριότητα, καὶ κατὰ τὴν κίνησιν τούτων διοικεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἀστρολόγοι οἱ διὰ τῶν ἄστρων μαντευόμενοι κατὰ δαιμονικὴν συνεργίαν, καὶ τούτοις πιστεύοντες. Ἐπεὶ δὲ τέσσαρά εἰσι τὰ μαθήματα, ἀριθμητική, μουσική, γεωμετρία καὶ ἀστρονομία, μὴ εἴπῃς παρὰ τοῦ κανόνος κωλύεσθαι καὶ τὰ τέσσαρα, ἀλλὰ μόνην τὴν ἀστρονομίαν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κβ' κεφάλ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, λέγον· Ἡ μὲν γεωμετρικὴ δημοσίᾳ διδάσκεται· ἡ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται, ὡς ἀπηγορευμένη καὶ τῶν ἔξωθεν παλαιῶν. Μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν. Περὶ δὲ τοῦ πῶς κολάζονται ὑπὸ τῶν νόμων οἱ μάγοι καὶ οἱ ἐπαοιδοὶ καὶ τοιοῦτοι, ἀνάγνωθι τοῦ αὐτοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου τὸ κγ' κεφάλ., καὶ ἐφεξῆς μέχρι τέλους. Ζήτει καὶ τὸ γ' κεφάλ. τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Μαγείας μετέρχεσθαι ἢ ἐπαοιδίας τοὺς κεκληρωμένους ὁ κανὼν κωλύει. Ἐπαοιδαὶ δὲ αἱ γοητεῖαί εἰσιν. Ἀοιδὴ γὰρ ἡ τραγῳδία ἐστίν. Οἱ γοῦν γόητες ἀοιδάς τινας, ἤγουν ἐπῳδὰς λέγοντες, ἐφέλκονται δαίμονας, ἢ καὶ θηρία καταδεσμοῦσι, καὶ ἑρπετά. Εἰσὶ γάρ τινες οἱ, κτήνους ἔξω που τῆς ἐπαύλεως αὐτῶν καταλειφθέντος, δι' ἐπαοιδίας δεσμεύουσι τοὺς λύκους, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς βλάψαι τὸ ζῶον μετ' αὐτοῦ ἀναστρεφομένους, ὡς τάχα πληροῦσθαι τὸ τῆς Γραφῆς, τό, *Συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός*· καὶ ἄλλοι ὄφεις καταγοητεύουσι, καὶ τούτους μεταχειρίζονται, καὶ ἄδηκτοι ἐξ αὐτῶν μένουσιν. Ἀλλ' οὐδὲ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους εἶναι τοὺς ἱερωμένους βούλεται. Τέσσαρα δέ εἰσι τὰ βιβλία τὰ λεγόμενα μαθηματικά, ἀριθμητική, μουσική, γεωμετρία, καὶ ἀστρονομία. Οὐ ταῦτα τοίνυν ἀναγινώσκειν ὁ κανών, οἶμαι, ἀπείργει, ἀλλὰ τὸ περιέργως αὐτοῖς κεχρῆσθαι· εἰ γάρ τις εἰδείη ὅτι ἡ μονὰς ἀριθμὸς οὐκ ἔστι, καίτοι γεννητικὴ οὖσα παντὸς ἀριθμοῦ (ἀριθμὸς γὰρ τὸ ἐκ μονάδων πλῆθος ὁρίζεται, δι' ὃν λόγον οὐδὲ ἡ δυὰς λέγεται ἀριθμός, ὅτι οὐκ ἔχει πλῆθος μονάδων), καὶ ὅτι ἡ δυὰς καὶ συντιθεμένη καὶ πολλαπλασιαζομένη τὸν τέσσαρα συνίστησιν ἀριθμόν, καὶ οὐ πλέον τι (δὶς γὰρ εἰπὼν τὰ δύο τέσσαρα συνάξεις, καὶ δύο καὶ δύο εἰπών, οὐκ ἄλλον ἀποτελέσεις ἀριθμὸν ἀλλ' ἢ τὸν αὐτόν) καὶ τίνες τῶν ἀριθμῶν περιττοί, καὶ τίνες ἄρτιοι, καὶ τίνες περισσάκις περισσοί, καὶ τίνες ἀρτιάκις ἄρτιοι, καὶ τίνες ἀρτιάκις περιττοί· καὶ ποῖοι περισσάκις ἄρτιοι, καὶ τίνες τῶν ἀριθμῶν τέλειοι, τίνες δὲ ἀτελεῖς, ποῖοι δ' ἐπίπεδοι, καὶ ποῖοι λέγονται στερεοί, τίνες δ' εἰσὶ τετράγωνοι, καὶ τίνες καλοῦνται κύβοι, καὶ τί ἐστιν ἀναλογία, καὶ ὡς δέκα αὗται τὸν ἀριθμόν, καὶ ἡ μὲν ἀριθμητική, ἡ δὲ γεωμετρική, ἡ δέ τις ἁρμονική, ἡ δ' ἐναντία ταύτῃ, καὶ αἱ λοιπαί, καὶ τἄλλα ὅσα τῷ μαθήματι τούτῳ ἐμπεριείληπται· εἰ δ' ἐπὶ τῆς μουσικῆς γνοίη τις τί μέν ἐστι φθόγγος, τί δὲ φθόγγων διάστημα, τί δὲ σύστημα, καὶ τί ἁρμονία, καὶ τὰς τῶν φθόγγων προσηγορίας, καὶ τί μὲν νήτη, τί δ' ὑπάτη, καὶ παρυπάτη, οὐδὲν πρὸς πίστιν, οὐδὲ πρὸς

nes ad suam voluntatem attrahunt. Mathematici, qui opinantur corpora cœlestia habere universi dominationem, omniaque nostra ab eorum motu administrari. Astrologi, qui per astra divinant, auxilium eis ferente dæmone, et eis credunt. Quæ autem sunt quatuor mathemata, arithmetica, musica, geometria et astronomia, ne dixeris etiam quatuor a canone prohiberi; sed solam astronomiam. Et lege cap. 22, tit. 39, lib. LX Basilicorum quod dicit, Geometria quidem publice docetur, mathematica autem condemnatur, ut prohibita externa lege veteri. Dic mathematicam, astronomiam. Quomodo autem a legibus puniuntur magi, incantatores, et ejusmodi, lege ejusdem tit. 39, lib. LX, cap. 23 et deinceps usque ad finem. Quære et cap. 3, tit. 12 præsentis operis.

470 ZONAR. Veneficiis atque incantationibus operam navare clerici hoc canone prohibentur. Sunt vero ἐπαοιδαί, id est, incantationes idem quod præstigiæ. Ἀοιδὴ enim, id est, cantio seu carmen, tragœdia est. Præstigiatores ergo carminibus quibusdam sive incantationibus dæmones ad se alliciunt, ac feras quoque et reptilia devinciunt. Sunt etiam, qui jumento suo extra urbem relicto, carminibus ita lupos obstupefaciunt, ut nihil ab eis noxæ, quamvis una degentibus animanti inferri queat; ex quo proinde forte illud ex sacris Litteris usurpare liceat: *Pascetur lupus cum agnis* [18]. Alii serpentes incantatos ita manibus tractant, ut morsu tamen ab illis nequaquam appetantur. Sed mathematicorum quoque aut astrologorum disciplinas ab iis, qui sacro ordini initiati sunt, exerceri non sinit. Quatuor porro libri sunt mathematici nuncupati, quibus disciplinæ quatuor arithmetica, musica, geometria, astronomiaque continentur. Non igitur, ut puto, eos libros omnino legi; sed nimium in eis studium canon adhiberi vetat. Si quis etenim unitatem non esse numerum, quamvis totius numeri effectricem, noverit (numerus namque multitudo unitatum esse definitur; quapropter neque binarius numerus esse censetur, quod unitatum multitudine careat); si item ex binario, sive composito, sive repetito, nihil supra quaternarium effici sciat (sive enim bis duo, sive duo et duo dixeris, non alius inde a quaternario numerus exsistet); numerorum quoque, qui impares sint quive pares; quinam inæqualiter impares, qui vero æqualiter pares: quinam æqualiter impares, quique inæqualiter pares; qui deinde ex eis perfecti quique imperfecti; quinam plani, qui solidi, qui quadrati, cubive nominentur; tum vero quid sit analogia, decemque illius formas, arithmeticam, geometricam, harmonicam, tum huic contrariam, aliasque præterea, ac quæcunque demum hæc disciplina continentur; deinde ex musicis, quid sit sonus, quæ sonorum intervalla complexionesque,

[18] Isa. LXV, 25.

quid harmonia quæ sonorum appellationes, quid nete, hypate, parhypateque significent: nullam idcirco ex ea re fidei aut probitatis jacturam sentiet. Verum si hac cognitione imbutus, instrumenta quoque musicæ artis adhibeat, cantiunculisque lascivions oblectetur: id demum a personæ Deo sacratæ gravitate alienum fuerit. In geometria quoque, si quis eodem modo, quid punctum sit, quid linea, quid superficies, quidve item figura; tum linearum, quæ recta, quæ curva, quæ sinuosa, quæ obliqua, quæ rotunda; angulorum præterea quinam rectilinei, qui secus; initium quoque figuræ planæ cujusque esse trilaterum, quasque in species id tribuatur tributumque iterum dividatur, ac circulum figuram esse planam, quæque eum absolvat lineam esse circumferentiam, quid porro centrum, quid diameter, quid sector circuli, quid gnomonis nomine intelligendum; postremo circulum esse figurarum omnium initium, et causam, alia denique, ne in singulis percensendis diutius immoremur, sit edoctus. Tum in astronomia, si quid sphæra, quid centrum ejus, ac esse centrum veluti terram cœlo comparatam; si quid diameter, et quando axis dicatur; si qua ratione in sphæra zodiacus jaceat, illi concentricus; si unde planetarum motus, ut videtur inæqualis et reciprocus, cæteraque his consequentia haud ignoret: nihilo præterea minus constantem erga fidei mysteria hominem affectum esse putandum est. Si quis vero hæc ita didicit, ut in eo disciplinæ genere nimis curiose sit versatus, ac simul cum cœli motibus nostra quoque circumferri existimans, tum centra collocat, tum signiferi orbis ascensus, ac delapsiones notat, domiciliique præsides, et figurarum loca, et stellarum terminos constituit, quæque ex his boni, quæve mali ominis sint, nosse, seque per ea quæ didicit eventus aliquos, tanquam ex illo astrorum motu necessario futuros præsentire ac divinare posse arbitretur: id vero exsecrandum scelus est, ac a synodo, ne quis ejusmodi studiis vacet, jure optimo constitutum.

A βίον αὐτῷ λυμαίνονται. Εἰ δὲ ταῦτα εἰδὼς, καὶ ὀργάνῳ κέχρηται μουσικῷ, καὶ τοῦτο μεταχειριζόμενος ᾄσματα ᾄδει, καὶ χαίρει τούτοις ἡδόμενος, τοῦτο ἱερωμένων ἀνάξιον. Καὶ ἐπὶ τῆς γεωμετρίας εἴ τις αὖθις γινώσκοι τί μὲν σημεῖόν ἐστι, τί δὲ γραμμὴ, καὶ τί ἐπιφάνεια, καὶ σχῆμα δὲ τί, καὶ τίς τῶν γραμμῶν εὐθεῖα, ποία δὲ καμπύλη, καὶ τίς ἑλικοειδὴς, τίς δὲ σκολιὰ, καὶ ποία περιφερὴς, καὶ τίνες τῶν γωνιῶν εὐθύγραμμοι, τίνες δὲ οὐ τοιαῦται, ὅτι ἀρχὴ τῶν ἐπιπέδων σχημάτων τὸ τρίπλευρον, καὶ εἰς πόσα τοῦτο διῄρηται, καὶ ὑποδιῄρηται, καὶ ὅτι ὁ κύκλος σχῆμα ἐπίπεδον, καὶ ἡ τοῦτον ἀποτελοῦσα γραμμὴ περιφέρεια, καὶ τί μὲν κέντρον, τί δὲ διάμετρος, καὶ τίς ὁ τοῦ κύκλου τομεύς· ὁ γνώμων δὲ τίς, καὶ ὅπως ὁ κύκλος σχημάτων ἐστὶν ἁπάντων ἀρχὴ, καὶ πα- B ναίτιος, καὶ τἄλλα, ἵνα μὴ ἕκαστον καταλέγωμεν. Καὶ ἐπὶ τῆς ἀστρονομίας εἴ τις εἰδείη τί μὲν ἐστι σφαῖρα, τί δὲ κέντρον αὐτῆς, καὶ ὅτι κέντρον, ὥσπερ ἡ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τίς ἡ διάμετρος, καὶ πότε ἄξων λέγεται αὕτη, καὶ ὅπως πρὸς τὴν σφαῖραν ὁ ζωδιακὸς κεῖται κύκλος, ὁμόκεντρος ταύτης ὤν, καὶ ὅθεν ἡ δοκοῦσα τῶν πλανήτων ἀνώμαλος γίνεται καὶ παλινόρμητος κίνησις, καὶ τἄλλα, ὅσα τούτοις παρέπεται, οὐδὲν ἂν εἰς τὸ τῆς πίστεως λυμαίνεται μυστήριον. Εἰ δέ τις ταῦτα εἰδὼς περιεργότερον κέχρηται τῷ μαθήματι, καὶ ταῖς τῶν οὐρανίων κινήσεσι συμπεριφέρεσθαι πιστεύων τὰ ἡμέτερα, ἵστησί τε τὰ κέντρα, καὶ τὰς ἀναφοράς τε καὶ ἀνακλίσεις τοῦ ζωοφόρου κύκλου καταμανθάνοι, οἰκοδεσπότας τε καὶ τόπους σχημάτων, καὶ ὅρια ὅσα τούτων ἀμεί- C νω, καὶ ὅσα χείρονα, καί τινα τῶν ἐσομένων οἴεται προγινώσκειν ἐκ τούτων καὶ προμαντεύεσθαι, ὡς ἐξ ἀνάγκης συμβησομένων διὰ τὴν τοιάνδε κίνησιν τῶν ἄστρων, τοῦτό ἐστιν ἀποτρόπαιον, καὶ τοῦτο τῇ συνόδῳ καλῶς ἀπηγόρευται.

471 ARIST. « Qui sacerdotium profitetur, non « erit magus, vel incantator, vel mathematicus, « vel astrologus, vel ex iis qui amuleta collis « appendunt. »

Si enim deprehendatur quispiam malam hujusmodi artem consectari, Ecclesia ejicitur.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐκ ἔσται μάγος, ἢ ἐπαοιδὸς, ἢ μαθηματικὸς, ἢ ἀστρολόγος, ἢ περιάπτης, ὁ ἱερατείαν « ἐπαγγειλάμενος.

Εἰ γὰρ εὑρεθῇ τις τῶν ἱερωμένων τοιαύτην τινὰ κακοτεχνίαν μετερχόμενος, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται.

CANON XXXVII.

« Quod non oportet, quæ a Judæis vel hæreticis « mittuntur festiva accipere, neque una cum eis « festum agere. »

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

D « Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν τὰ « πεμπόμενα ἑορταστικὰ λαμβάνειν, μηδὲ συνεορτάζειν αὐτοῖς. »

CANON XXXVIII.

« Quod non oportet a Judæis azyma accipere, « vel eorum impietatibus communicare.

ΚΑΝΩΝ ΛΗ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα λαμβάνειν, « ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν. »

CANON XXXIX.

« Quod non oportet cum gentibus festum agere, et « eorum impietati communicare. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canonem 70 et 71, et Carthaginensis synodi canonem 60.

ZONAR. Ne festos dies cum Judæis celebrare,

ΚΑΝΩΝ ΛΘ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ τοῖς ἔθνεσι συνεορτάζειν, καὶ κοινωνεῖν τῇ ἀθεότητι αὐτῶν. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωσον τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ο' καὶ οα', καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα ξ'.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἑβδομηκοστὸς κανὼν καὶ ὁ οα' τῶν

ἁγίων ἀποστόλων κωλύει πάντας συνεορτάζειν τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ ξένια ἑορτῆς, ἄζυμα τυχὸν ἢ τοιοῦτόν τι, δέχεσθαι παρ' αὐτῶν, ἢ ἔλαιον ἀπάγειν εἰς ἐθνῶν ἱερὸν, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων, καὶ λύχνον ἅπτειν· τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντας, κληρικοὺς, καθαιρεῖσθαι κελεύει, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι. Ἐκ τούτων οὖν τῶν κανόνων καὶ οἱ τῆς συνόδου ταύτης ὁρμώμενοι τοὺς παρόντας κανόνας ἐξεφώνησαν. Ζήτει καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ξ'.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ συνεορτάσεις Ἑβραίοις, ἢ αἱρετικοῖς. « Οὐδὲ δέξῃ τὰ καλούμενα παρ' αὐτῶν ἑορ«ταστικά. »

B Οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ τοῖς αἱρετικοῖς ἢ τοῖς Ἰουδαίοις Χριστιανὸς συνεορτάσει, οὐδὲ τὰ ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν τελούμενα, οἷον ἄζυμα ἢ τι τοιοῦτον, ὑποδέξηται.

ΚΑΝΩΝ Μ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐπισκόπους καλουμένους εἰς σύνοδον « καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπιέναι καὶ διδάσκειν ἢ δι« δάσκεσθαι, εἰς κατόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ « τῶν λοιπῶν. Εἰ δὲ καταφρονήσειεν ὁ τοιοῦτος, « ἑαυτὸν αἰτιάσεται· παρεκτὸς εἰ μὴ δι' ἀνωμα« λίαν ἀπολιμπάνοιτο. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐτησίων συνόδων, ὅπως ὀφείλουσι γίνεσθαι, ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα λζ', συνόδου Νικαίας κανόνα ε', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κ', τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιθ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιζ', ογ', ος', ϟε', τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ η', τῆς ἐν
C Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ς'. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν, κατακαλουμένους εἰς τὴν σύνοδον τοὺς ἐπισκόπους, διορίζεται μὴ καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπιέναι ἐξάπαντος, ἐφ' ᾧ τοὺς μὲν σοφωτέρους διδάσκειν, τοὺς δὲ ἁπλουστέρους μανθάνειν τὰ στηρίζοντα Ἐκκλησίαν, ἤγουν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ μετάγοντα πρὸς ὀρθοδοξίαν τοὺς λοιποὺς, ἤγουν τοὺς ἀπίστους. Τοὺς μέντοι καταφρονητικῶς πρὸς τοῦτο διακειμένους φησὶ μὴ γογγύζειν, ἐὰν κατὰ τὴν περίληψιν τῶν ἑτέρων κανόνων ἐπιτιμηθῶσιν· ἀλλ' αἰτιάσθωσαν ἑαυτοὺς, ὅτι κατεφρόνησαν. Ἀνωμαλίαν δὲ νοητέον οὐ μόνον τὴν σωματικὴν νόσον, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικὴν ἀσχολίαν. Εἰ γὰρ διά τι ἀναγκαῖον καὶ εὔλογον ὁ ἐπίσκοπος ἐμποδισθῇ, συγγνωσθήσεται.
D Τοῦ δὲ κανόνος διοριζομένου μὴ καταφρονεῖν τοὺς μετακαλουμένους ἐπισκόπους εἰς σύνοδον, εἰπὲ καὶ σὺ ὀφείλειν ἐξ ἀνάγκης μετακαλεῖσθαι τούτους. Χωρὶς γὰρ μετακλήσεως τοῦ μητροπολίτου οὐκ ὀφείλουσι συνέρχεσθαι κατὰ τὸν κ' καν. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καὶ τὸν παρόντα. Τὸ δὲ διδάσκειν ἢ διδάσκεσθαι πρόσκειται διὰ τοὺς λέγοντας ἀρκεῖν αὐτοὺς ἑαυτοῖς εἰς παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος διευλύτωσιν· καὶ μὴ ὀφείλειν παρουσιάζειν εἰς τὴν σύνοδον. Κἂν γὰρ ἀμφιβολίαν τινὰ ὁ ἐπίσκοπος οὐκ ἔχῃ εἰς τὴν κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίαν, καὶ οὐδὲ διδασκαλίας δέηται, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ ἑτέρων ζητήματα λῦσαι, καὶ ἐπὶ πλέον στηρίξαι τὸ δόγμα, ὀφείλει ἐξ ἀνάγκης παρουσιάζειν.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ καὶ νῦν τὸ τῶν ἐτησίων συνόδων

A nove xenia eorum celebritatis, azyma forte, aut ejus generis quidpiam ab eis accipere, aut oleum in templa Gentilium, Judæorumve synagogam inferre, lychnumve accendere liceat, sanctorum apostolorum canonibus 70 et 71 constitutum est, quique aliquid ejusmodi commiserint, depositione clericos, laicos vero segregatione multari jubent. Illa igitur apostolica decreta respicientes, quæ horum canonum constitutionibus continentur synodi auctores promulgavere. Vide etiam Carthaginensis synodi canonem 60.

ARIST. « Festa cum Hebræis, et hæreticis non « celebrabis. Nec festiva ab iis dicta accipies. »

Nulla est communio lucis cum tenebris. Idcirco nec cum hæreticis, nec cum Judæis festum celebrabit Christianus, nec quæ in festis eorum peraguntur, ut azyma, aut aliquid tale accipiet.

CANON XL.

« Quod non oportet episcopos, ad synodum vocatos, negligere; sed abire, et docere vel doceri, « ad correctionem Ecclesiæ et reliquorum. Si « quis autem neglexerit, is seipsum accusabit; « præterquam si propter intemperiem et ægritu« dinem non veniat. »

BALS. De annuis synodis, quomodo debeant fieri, lege sanctorum apostolorum canonem 37, synodi Nicænæ canonem 5, Antiochenæ 20, Chalcedonensis 19, Carthaginensis 17, 73, 76, 95, synodi in Trullo 8, Nicænæ secundæ 6. Præsens quoque canon, episcopos, qui ad synodum accersuntur, decernit non oportere negligere, sed omnino accedere, ut sapientes quidem doceant, simpliciores vero discant ea, quæ confirmant Ecclesiam, sive populum Dei, et reliquos scilicet infideles ad rectam de fide sententiam traducant. Eos autem qui ad hoc se negligenter gesserint, dicit murmurare non oportere, si ut aliis canonibus comprehenditur, puniantur: sed seipsos accusent, quod neglexerunt. Per intemperiem vero intelligere oportet, non solum morbum corporalem, sed et negotiorum turbam. Si enim propter aliquid necessarium et justum episcopus fuerit impeditus, ei venia dabitur. Cum autem decernit canon, episcopos ad concilium accersitos negligere non oportere; dic eos etiam omnino accersi debere. Absque enim evocatione **472** metropolitani non debent convenire, ut vult canon 20 synodi Antiochenæ et hic præsens canon. Docere autem vel doceri adjicitur, propter eos qui dicebant seipsos sibi sufficere ad omnis ecclesiasticæ quæstionis dissolutionem; et non debere adesse ad synodum. Etsi enim episcopus nullas in sua Ecclesia dubitationes habeat, et nec doctrina egeat; sed tamen ut aliorum quæstiones dissolvat, et decretum magis confirmet, debet necessario præsens esse.

ZONAR. Quamvis hoc tempore decretum de an-

nua synodo ita negligatur, ut omnibus locis synodi haberi omnino desierint, tamen ut ea singulis annis in unaquaque provincia ne intermitteretur, illi vero sanctis Patribus, quorum auctoritate canones editi sunt, haud mediocri curæ fuit. Episcopos igitur, quicunque ad conventus synodicos vocarentur, non parvi facere imperium, sed in iis, inquiunt, ut doceantur, aut doceant, adesse jubent. Synodos enim, ob eas controversias, quæ vel de veritate dogmatum, vel de multarum æquitate emergerent, aut ad alias canonicas quæstiones excutiendas haberi decretum est. Ex iis igitur qui conveniebant, qui quidem cæteros prudentia antecellebant, et quid credendum, et quæ cuique peccato pœna irroganda, quoque modo ex præscripto canone reliqua administranda essent docebant. B Alii vero rudiores, minusque in dicendo exercitati, docebantur. Quæ vero tum docebant, tum docebantur, ad rectam Ecclesiæ administrationem, aliorumque emendationem pertinebant. Recta porro administratio, atque emendatio, ad fidei puritatem, morumque integritatem referri debet. Ecclesiæ vero nomine fidelium conventum, alios vero, hæreticos scilicet aut infideles intelligas. Nam his quoque veritatis lumen præferri, atque ad evangelici instituti iter ingrediendum semitam præmonstrari decet. Hinc minas iis qui in synodo non adfuerint, canon intentat. Qui quidem si constitutas pœnas, aliasque forte graviores dependere cogentur, nisi cum aliqua perturbatione impediti non venerint, seipsi, inquit, accusent. Perturbationis autem nomine, non corporis solum intemperies, ægritudo videlicet, sed negotiorum quoque molesta occupatio intelligi debet, proindeque episcopum, quamvis nulla infirmitas valetudinis, sed soli Ecclesiastici negotii cura necessaria hominem detinuerit, excusari placet.

A πάντη καταπεφρόνηται, ὡς μηδέποτε γίνεσθαι, ἀλλά γε τοῖς τοὺς κανόνας ἐκθεμένοις ἁγίοις τὸ γίνεσθαι συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐτησίως πολλῆς φροντίδος ἠξίωτο. Διὸ καὶ τοὺς ἐπισκόπους καλουμένους εἰς τὰς συνόδους ἀπιέναι διακελεύονται, ἵνα διδάσκωσιν ἢ διδάσκωνται. Αἱ γὰρ σύνοδοι δι' ἀμφιβολίας ἀναφυομένας περὶ δογμάτων ἢ ἐπιτιμίων ἁμαρτήμασι προσηκόντων, ἢ κανονικῶν ἑτέρων ζητήσεων ὡρίσθησαν γίνεσθαι. Τῶν γοῦν συνερχομένων οἱ μὲν λόγιοι ἐδίδασκον περὶ τούτων (64), οἱ δ' ἁπλούστεροι καὶ ἀφελέστεροι πρὸς τὸν λόγον ἐδιδάσκοντο· ἃ δ' ἐδίδασκόν τε καὶ ἐδιδάσκοντο εἰς κατόρθωσιν ἦσαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν. Κατόρθωσιν δὲ τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ διαγωγὴν ὀνομάζει· Ἐκκλησίαν δὲ τὸ τῶν πιστῶν φησιν ἄθροισμα, λοιποὺς δὲ τοὺς αἱρετικοὺς, ὥστε κἀκείνους (65) εἰς πίστιν ὀρθὴν ὁδηγηθῆναι διὰ τῆς διδαχῆς, καὶ εἰς εὐαγγελικὴν πολιτείαν. Εἶτά φησιν ὁ κανὼν ὅτι Ἑαυτοὺς αἰτιάσθωσαν, εἰ ἐπιτιμηθῶσιν οἱ μὴ ἀπερχόμενοι εἰς τὰς συνόδους, εἰ μὴ δι' ἀνωμαλίαν ἀπολειφθῶσιν. Ἀνωμαλίαν δὲ νοητέον οὐ μόνον σωματικὴν, οἷον νόσον, ἀλλὰ καὶ πραγματικήν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ νοσήσειεν ὁ ἐπίσκοπος, ἔχοι δέ τι ἕτερον περὶ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀσχολεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκάζον, συγγνωσθήσεται.

ARIST. « Qui ad synodum vocatur, et spernit, « præterquam ob intemperantiam, culpa non « vacat. »

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ καλούμενος ἐπὶ σύνοδον, καὶ ἀθετῶν, « εἰ μὴ δι' ἀνωμαλίαν, οὐκ ἀναίτιος. »

Propter incidentes controversias ecclesiasticas et quæstiones canonicas, decretum est omnium cujusque provinciæ episcoporum synodum quotannis haberi, ubi metropolis episcopus statuerit. Si itaque cum sic conveniunt, episcopus aliquis vocatus convenire non vult, se in criminationem ducit, et a synodo pœnis subjicitur; nisi forsitan non per contemptum, sed propter morbum aut aliam circumstantiam ad vitam pertinentem advenire non potest.

Διὰ τὰς παρεμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀμφιβολίας καὶ τὰ κανονικὰ ζητήματα ὡρίσθη σύνοδον πάντων τῶν ἐπισκόπων ἑκάστης ἐπαρχίας κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως ὁρίσῃ ἐπίσκοπος. Εἰ οὖν ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ καλούμενός τις τῶν ἐπισκόπων συνελθεῖν οὐ θελήσῃ, ἑαυτὸν ὑπὸ αἰτίασιν τίθησι, καὶ ἐπιτιμηθήσεται παρὰ τῆς συνόδου· εἰ μή που οὐ διὰ καταφρόνησιν, ἀλλὰ διὰ νόσον ἢ ἄλλην τινὰ βιωτικὴν περίστασιν παρουσιάσαι οὐκ ἴσχυσε.

CANON XLI.

« Quod non oportet sacratum, vel clericum, sine « jussu episcopi iter ingredi. »

BALS. De clericis et monachis, qui præter suorum episcoporum mentem peregrinantur, lege cap. 2 primi tituli lib. III Basilicorum quod ita dicit: Qui falsum crimen adversus episcopum intendit, 30 libras auri fisco pendat: confirmentur

ΚΑΝΩΝ ΜΑ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κελεύσεως D ἐπισκόπου ὁδεύειν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἀποδημούντων παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἀνάγνωθι κεφ. β' τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν, οὕτω λέγον· Ὁ συκοφαντήσας ἐγκληματικῶς ἐπίσκοπον, τριάκοντα χρυσίου λίτρας προστιμάσθω τῷ

Guill. Beveregii notæ.

(64) *Οἱ μὲν λόγιοι ἐδίδασκον περὶ τούτων.* Hoc Zonaræ in præsentem canonem loco legendum est, juxta codicem Amerbachianum, οἱ μὲν λόγιοι ἐδίδασκον, ὅπως τε χρὴ πιστεύειν, καὶ ὅπως ἐπιτιμᾷν, καὶ ὅπως τ' ἄλλα κανονικῶς χρεὼν διαπράττεσθαι· οἱ δ' ἁπλούστεροι.

(65) *Τοὺς αἱρετικοὺς ὥστε κἀκείνους.* Legendum hic etiam cum codice Amerbachiano, αἱρετικοὺς νοητέον ἢ καὶ ἀπίστους, ὡς δὲ κἀκείνους εἰς πίστιν ὀρθὴν ὁδηγηθῆναι, διὰ τῆς διδαχῆς, καὶ εἰς εὐαγγελικὴν πολιτείαν· ἑξῆς δὲ ἀπειλεῖ ὁ κανὼν τοῖς μὴ ἀπερχομένοις εἰς τὰς συνόδους, καὶ φησιν ὅτι, etc.

δημοσίῳ· βεβαιούσθω δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἅπαντα προνόμια· καὶ μὴ νομιζέσθω ὅλως κληρικὸς ἢ μοναχὸς ὁ συλλαβὼν ἄνευ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, τὸ κομιτᾶτον κατειληφώς. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ θέμα τελευταῖον τοῦ ε' κεφ. τοῦ κβ' τίτλου τοῦ ς' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ς' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, καὶ οὕτω φησίν· Οὔτε δὲ μοναχὸν, οὔτε κληρικὸν οὔτε ἐπίσκοπον κελεύομεν ἔρχεσθαι ἐνταῦθα ἄνευ γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου αὐτῶν πατριάρχου· ἢ εἰδέτωσαν ὡς ἀναξίους ἑαυτοὺς τοῦ σχήματος ποιήσουσι.

ΚΑΝΩΝ ΜΒ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων ὁδεύειν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἕτεροι κανόνες διορίζονται μὴ ἀποδημεῖν κληρικοὺς ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων, τουτέστι συστατικῶν καὶ ἀπολυτικῶν ἐπιστολῶν· καὶ οἱ παρόντες δὲ κανόνες τὰ αὐτὰ διορίζονται. Ἱερατικοὶ μέντοι εἰσὶν οἱ περὶ τὸ βῆμα· κληρικοὶ δὲ οἱ λοιποί. Ἀνάγνωθι τὸν ι' κανόνα τῆς δ' συνόδου, τῶν ἁγίων ἀποστόλων καν. ιβ', καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ καν. ζ', η', καὶ ια'.

ΖΩΝΑΡ. Ἱερατικοὺς μὲν τοὺς περὶ τὸ βῆμά φησι, κληρικοὺς δὲ τοὺς λοιπούς. Τούτους οὖν ἀπιέναι ποι μέλλοντας, καὶ ἀποδημῆσαι τῆς ἐν ᾗ κατετάχθησαν Ἐκκλησίας, οὐ συγχωρεῖ ὁ κανὼν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ὁδεύειν. Εἴρηται δὲ ἤδη περὶ γραμμάτων εἰρηνικῶν καὶ συστατικῶν ἐν τῷ ια' κανόνι τῆς δ' συνόδου. Ταύτας οὖν τὰς ἐπιστολὰς, τὰς εἰρηνικάς τέ φημι καὶ συστατικὰς, κανονικὰ γράμματα ἐνταῦθα ὠνόμασαν.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς χωρὶς κανονικῶν ἐπιστολῶν ἢ « ἀνεπίτακτος οὐ πρόεισι. »

Οὐ συγχωροῦνται παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων οἱ ξενοχειροτόνητοι παραδέχεσθαι, συστατικὰ μὴ ἐπιφερόμενοι γράμματα· καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖόν ἐστιν ὁδεύειν αὐτοὺς μετὰ γραμμάτων κανονικῶν, ὥσπερ δὴ καὶ τοὺς κεκληρωμένους ἐν ἑκάστῃ Ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώμης καὶ κελεύσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν πόλιν καὶ ἐπαρχίαν ὁδεύειν.

ΚΑΝΩΝ ΜΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας, κἂν πρὸς βραχὺ, τὰς θύρας « ἐγκαταλείπειν, καὶ τῇ εὐχῇ σχολάζειν. »

ΒΑΛΣ. Εἰρήκαμεν ἐν τῷ κβ' κανόνι ὑπηρέτας τοὺς ὑποδιακόνους, καὶ ἔχειν αὐτοὺς πᾶσαν ἀνάγκην τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν θύραις ἐφίστασθαι κατὰ τὸν τῆς λειτουργίας καιρὸν, χάριν τοῦ εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν τοὺς κατηχουμένους, τοὺς ἐν μετανοίᾳ, καὶ τοὺς λοιπούς. Ἐπεὶ οὖν τινες ἐκ τούτων τὴν ἀνατεθειμένην αὐτοῖς διακονίαν καταλιπόντες ἥπτοντο τῶν θείων ἁγιασμάτων, ὥρισαν οἱ Πατέρες παρὰ ταῖς θύραις τῶν ἐκκλησιῶν τούτους προσεδρεύειν, καὶ μὴ μεταχειρίζεσθαι τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ κατὰ ἱερεῖς. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κα' καὶ τὸν κβ' κανόνα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς.

ΖΩΝΑΡ. Ὑπηρέτας τοὺς ὑποδιακόνους εἶναί φασι. Τοὺς δὲ ὑποδιακόνους ταῖς θύραις τῶν ἁγίων ἐκ-

A autem omnia ecclesiastica privilegia; nec omnino clericus vel monachus existimetur, qui sine proprio episcopo comitatum accepit. Lege similiter et ultimum responsum quinti capitis tituli 22 lib. VI Basilicorum quod quidem est pars sexta Justiniani novellæ, et sic dicit: Nec monachum, nec clericum, nec episcopum huc venire jubemus, sine litteris sanctissimi eorum patriarchæ: vel sciant, quod seipsos habitu indignos reddent.

472 CANON XLII.

« Quod non oportet sacratos vel clericos sine « litteris canonicis iter ingredi. »

BALS. Alii quoque canones decernunt, non debere clericos peregre proficisci sine canonicis
B litteris, hoc est, commendatitiis et dimissoriis epistolis: et præsentes etiam canones eadem decernunt. Sunt autem sacrati ii, qui sunt circa sacrum tribunal: clerici vero reliqui. Lege canonem 10 quartæ synodi, sanctorum apostolorum canonem 12, et Antiochenæ synodi canones 7, 8 et 11.

ZONAR. Sacratos quidem, eos qui circa sacrarium versantur, clericos vero alios omnes appellat. Eos igitur, si aliquo profecturi sint, et ab ecclesia cui adscripti sunt migraturi, absque episcopi facultate ingredi canon haud sinit. Diximus vero jam de pacificis, et commendatitiis litteris, quartæ synodi canone 11. Has ergo episto-
C las, pacificas, inquam, et commendatitias, canonicas litteras hoc loco, quod ex decreto canonis traderentur, nominavit.

ARIST. « Clericus sine litteris canonicis, vel « injussus, iter non suscipit. »

Non permittuntur a sacris canonibus qui in aliena provincia ordinati sunt, admitti, commendatitias non afferentes litteras. Et idcirco necesse est eos cum litteris canonicis iter facere, ut et omnes clericos in unaquaque ecclesia cum sui episcopi voluntate et mandato ad aliam civitatem et provinciam proficisci.

CANON XLIII.

« Quod non oportet ministros, vel brevi tempore, « fores relinquere, et orationi vacare. »

D BALS. Diximus in canone 22 ministros esse subdiaconos, et eos necessario oportere sanctarum ecclesiarum foribus adsistere tempore sacra mysteria peragendi, ut introducant et educant catechumenos, et eos qui sunt in pœnitentia, et reliquos. Quia ergo nonnulli ex iis relicto sibi attributo ministerio sacramenta attingebant, statuerunt Patres, ut ii ecclesiæ foribus assiderent, et divina mysteria non contrectent, nec pro populo precentur instar sacerdotum. Lege canones 21 et 22, et quæ sunt in ipsis.

ZONAR. Ministri quos hypodiaconos esse asserunt, sanctarum ecclesiarum foribus assistere

decreto jubebantur. Eos igitur, inquit canon, quo tempore sacra mysteria peraguntur, a sua statione discedere precationique vacare nequaquam oportet. Preces namque tunc temporis fundere, ac sanctitatem divinis muneribus impertiri sacerdotio initiati debent. Ut ergo canonibus 21 et 22, ministris orarium deferre, vasaque Dominica contrectare, ita et precationis munus obire ne liceat, interdictum est. Vide quæ canone 22 allato scripsimus.

ARIST. « Ministrum foribus vel brevi tempore « relictis, orare non oportet. »

In sacris ministeriis non oportet ministrum altaris fores relinquere vel brevi tempore, et precibus vacare. Ne quis inveniretur ministerium sibi commissum contemptui habere, et ecclesiasticæ constitutioni propriam anteponere orationem.

474 CANON XLIV.

« Quod non oportet mulierem ad altare ingredi. »

BALS. Præsens quidem canon prohibet mulieres ad altare ingredi : sexagesimus autem nonus canon synodi in Trullo prohibet laicis, ne ad altare ingrediantur. In Latinorum autem regionibus mulieres sine pudore ad altaria, quando volunt, ingredinhtur.

ZONAR. Si laici viri quoque altaris septa ingredi sextæ synodi canone 69 vetantur, feminas multo magis, quæ menstrui sanguinis fluxu vel invitæ pollui solent, sacri loci aditu prohiberi putandum est.

ARIST. « Mulieribus altare inaccessum. »

Non licet mulieribus, sed nec laicis hominibus, altare ingredi, ut sexagesimus nonus synodi in Trullo canon jubet.

CANON XLV.

« Quod non oportet post duas hebdomadas Qua- « dragesimæ ad baptismum admitti. »

BALS. Sanctum baptisma est typus sepulturæ et resurrectionis Domini. Et ideo statutum est, ut in magno Sabbato peragantur baptismata ; ut quod sit medium inter sepulturam Domini et resurrectionem. Eos ergo, qui in magno Sabbato sunt baptizandi, oportet tota Quadragesima per jejunium et divinam meditationem perpurgari. Si quis autem post secundam hebdomadem accesserit ut catechizetur et baptizetur in Paschate, non admittetur, ut qui non tota Quadragesima jejunarit. Et tunc quidem ob ejusmodi causam non admittetur : postea autem ut volunt canones præ-

κλησιῶν ἐφίστασθαι ὥριστο. Τούτους οὖν ἐν τῷ τῆς λειτουργίας καιρῷ οὐ χρὴ, φησὶν ὁ κανὼν, τὰς θύρας ἀφιέναι καὶ εὐχῇ σχολάζειν. Τὸ γὰρ εὔχεσθαι τότε καὶ ἁγιάζειν τὰ θεῖα δῶρα τῶν ἱερέων ἐστίν. Ὥσπερ οὖν ἐκωλύθησαν ὠράρια φορεῖν οἱ ὑπηρέται, ἢ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν, κατὰ τὸν κα' καὶ κβ' κανόνα· οὕτως ἐκωλύθησαν καὶ εὐχῇ σχολάζειν. Καὶ ἀναγνωστέον τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ κβ' κανόνι.

ΑΡΙΣΤ. « Ὑπηρέτην οὐ δεῖ τὰς θύρας, κἂν βραχὺ, « ἀφέντα προσεύχεσθαι. »

Ἐν ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις οὐ δεῖ τὸν ὑπηρέτην καταλιπεῖν τὰς θύρας τοῦ θυσιαστηρίου κἂν βραχὺ, καὶ τῇ εὐχῇ σχολάζειν· ἵνα μὴ εὑρίσκηται τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ ὑπηρεσίας καταφρονῶν, καὶ προτιμώμενος τὴν ἰδίαν εὐχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως.

ΚΑΝΩΝ ΜΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκα ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσέρχεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν κωλύει τὰς γυναῖκας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσέρχεσθαι· ὁ δὲ ξθ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ἀπαγορεύει τοῖς λαϊκοῖς τὴν ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου εἰσέλευσιν. Εἰς μέντοι τὰ μέρη τῶν Λατίνων ἀνερυθριάστως αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις, ὅτε βούλονται, εἰσέρχονται.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ λαϊκοῖς ἀνδράσιν ἀπηγόρευται ἔνδον εἰσιέναι θυσιαστηρίου κατὰ τὸν ξθ' κανόνα τῆς ἕκτης συνόδου, πολλῷ μᾶλλον ἂν εἴη γυναιξὶν ἀπηγορευμένον, αἷς καὶ ἡ τῶν ἐμμήνων αἱμάτων ῥύσις ἀπροαιρέτως συμβαίνει.

ΑΡΙΣΤ. « Γυναιξὶ τὸ ἱλαστήριον ἄβατον. »

Οὐκ ἔξεστι γυναιξὶν, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκοῖς ἀνδράσιν, εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσέρχεσθαι, ὡς ὁ ἑξηκοστὸς ἔννατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου προστάττει.

ΚΑΝΩΝ ΜΕ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς Τεσσαρα- « κοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φώτισμα (66). »

ΒΑΛΣ. Τὸ ἅγιον βάπτισμα τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τύπος ἐστί. Διὸ καὶ νενομοθέτηται ἐν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ τὰ βαπτίσματα τελεῖσθαι, ὡς μεσιτεύοντι τὴν Κυριακὴν ταφὴν καὶ ἀνάστασιν. Τοὺς οὖν μέλλοντας φωτισθῆναι κατὰ τὸ μέγα Σάββατον δεῖ τὴν πᾶσαν Τεσσαρακοστὴν προκαθαίρεσθαι διὰ νηστείας καὶ ἀσκήσεως. Εἰ δέ τις μετὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα προσέλθῃ κατηχηθησόμενος, καὶ βαπτισθησόμενος κατὰ τὸ Πάσχα, οὐ προσδεχθήσεται, ὡς μὴ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν νηστεύσας. Καὶ τότε μὲν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν οὐ προσδεχθήσεται· μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ κανόνας

Guill. Beveregii notæ.

(66) *Δέχεσθαι εἰς τὸ φώτισμα.* Post hæc ultima hujus canonis verba in codice Amerbachiano additur, Ὡς ἐκείνων μόνων ὄντων δεκτικῶν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστευόντων, οἷα τῆς αὐτῆς ἀσκήσεως τελείας οὔσης καὶ οὐκ ἀπεσχεδιασμένης. *Quippe illi soli recipiendi sunt, qui ab ipso Quadragesimæ initio jejunarunt; ut quorum exercitatio perfecta est, et non ex tempore facta.* Hæc autem ipsissima sunt Aristeni verba, ultima nimirum quæ in hunc canonem conscripsit. Unde palam efficitur, eum quicunque demum fuit, qui codicem Amerbachianum scripsit, Alexii Aristeni scholia vidisse, vel saltem ab alio aliquo ad marginem ex iis notata in textum transtulisse

ἑτοιμασθεὶς, βαπτισθήσεται. Τὸ γὰρ, Οὐ δεῖ δέχεσθαι, οὐκ ἀδιαστίκτως νοητέον, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέγα Σάββατον.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ ἐξ ἔθους ἡ Ἐκκλησία ποιεῖν βαπτίσματα παρέλαβεν· ὅτι τὸ βάπτισμα, τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τύπος ἐστί. Τὸ δὲ Σάββατον ἐκεῖνο μέσον ἐστὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως. Τοὺς οὖν ἑτοιμαζομένους φωτισθῆναι ἐν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ δεῖ τὴν πᾶσαν Τεσσαρακοστὴν νηστεύειν τε καὶ προκαθαίρεσθαι δι' ἀσκήσεως, καὶ οὕτω προσιέναι τῷ φωτίσματι. Εἰ δέ τις μετὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα προσέλθῃ βαπτισθησόμενος, οὐ δεῖ αὐτὸν προσδέχεσθαι εἰς τὸ βάπτισμα κατὰ τὸ Πάσχα, ὡς μὴ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν νηστεύσαντα, μετὰ ταῦτα δὲ βαπτισθήσεται. Τὸ γὰρ, Οὐ δεῖ δέχεσθαι, οὐκ ἀδιαστίκτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέγα Σάββατον νοητέον.

paratus, baptizabitur. Illud enim, Non oportet admitti, non est indistincte intelligendum, sed in magno Sabbato.

ZONAR. Magno Sabbato baptisma celebrari, antiqua Ecclesiæ consuetudine est receptum: est namque baptisma sepulturæ et resurrectionis Dominicæ typus. Medium autem inter sepulturam et resurrectionem Domini Sabbatum illud intercedit. Quicunque igitur se parant, ut magno Sabbato baptizentur, totum Quadragesimum tempus jejuniis transigere, exercitationibusque divinis purgatos, ad baptizandum accedere oportet. Si quis autem secunda hebdomada elapsa baptizandus accedat, nequaquam is Paschali tempore, nisi quadraginta dierum jejunio expiatus, ad baptismum admitti debet; quo demum exacto, baptizari deinde hominem tunc quidem licebit. Nam illa verba, Non oportet admitti, non indistincte accipienda, sed proprie de magno Sabbato intelligenda sunt.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ δεῖ μετὰ δύο τῆς Τεσσαρακοστῆς « ἑβδομάδας εἰς τὸ φώτισμα δέχεσθαι. Ὀφείλουσι « καὶ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς νηστεύειν. »

Ὁ κανὼν οὗτος διττῶς δύναται νοηθῆναι· ἢ ὅτι εἰ μετὰ παραδρομὴν δύο ἑβδομάδων τῆς Τεσσαρακοστῆς προσερχόμενοι τῇ πίστει, καὶ ἀρξάμενοι νηστεύειν, οὐκ ἀξιωθήσονται τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς τὴν ἄσκησιν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀρκούντως νηστεύσαντες· ἢ ὅτι, ἐὰν πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς προσῆλθόν τινες τῇ πίστει, καὶ ἤρξαντο νηστεύειν, εἶτα πρὸ τοῦ ἀξιωθῆναι τοῦ βαπτίσματος ἐπέστη ἡ Τεσσαρακοστή, οὐκ ἀναμένουσι τὸ μέγα Σάββατον ἐπὶ τῷ φωτισθῆναι, καθὼς καὶ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστεύειν ἀρξάμενοι· ἀλλ' ἄχρι μὲν δύο ἑβδομάδων, εἰ ἱκανῶς ἐνήστευσαν, ἀξιωθήσονται τοῦ βαπτίσματος. Εἰ δ' οὐκ ἔδοξαν αὐτάρκως νηστεῦσαι μετὰ παραδρομὴν δύο ἑβδομάδων τῆς Τεσσαρακοστῆς, οὐ φωτισθήσονται, ἀλλ' ἀναμένουσι καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν μελλόντων τῷ μεγάλῳ βαπτισθῆναι Σαββάτῳ· ὡς ἐκείνων μόνων ὄντων δεκτῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστευόντων, οἷα τῆς αὐτῶν ἀσκήσεως τελείας οὔσης καὶ οὐκ ἀπεσχεδιασμένης.

ARIST. « Post duas Quadragesimæ hebdomadas « ad illuminationem quosvis admitti non oportet; ab ipso enim principio jejunare debent. »

Hic canon dupliciter potest intelligi, vel quod qui post duas Quadragesimæ hebdomadas prætereIapsas ad fidem accedunt, et jejunare incipiunt, in magno Sabbato baptismo digni non habebuntur, ut illi qui ab initio istius Quadragesimæ exercitationem ostenderunt, et sufficienter jejunarunt; vel quod si ante Quadragesimam ad fidem quilibet accesserunt, et jejunare cœperunt, deinde priusquam baptismo censeantur digni advenit Quadragesima, non exspectabunt magnum Sabbatum ut illuminentur; quemadmodum et qui ab initio istius Quadragesimæ jejunare inceperunt, sed usque ad duas septimanas si satis jejunarunt, baptismo digni censeantur. Si autem post elapsas duas Quadragesimæ septimanas sufficienter jejunasse non videntur, non illuminentur, sed exspectabunt **475** et ipsi cum iis qui magno Sabbato baptizati erunt: adeo ut illi soli sint recipiendi, qui ab initio istius Quadragesimæ jejunarunt, quippe quod eorum exercitatio perfecta est et non ex tempore facta.

ΚΑΝΩΝ ΜϚʹ.

« Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν (67) καὶ τῇ Πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. »

CANON XLVI.

« Quod oportet eos qui baptizandi sunt, fidem ediscere, et quinta hebdomadis feria episcopo vel presbyteris renuntiare. »

Guill. Beveregii notæ.

(67) *Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν.* Isidorus Mercator canonem hunc sic interpretatur: *Baptizandos oportet et fidei symbolum discere, et quinta feria ultimæ septimanæ vel episcopo vel presbytero reddere.* Ubi, ut videre est, πίστιν vertit *Fidei symbolum*, recte quidem. Et hoc enim recitandum erat episcopo aut presbytero, priusquam quis baptizetur. Unde ut catechumeni baptizandi illud doceantur a concilio Bracarensi etiam edicitur. *Placuit omnibus episcopis, atque convenit, ut per singulas ecclesias episcopi et diœceses ambulantes, primo discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant, vel Missarum, et qualiter quæcunque Officia in ecclesia peragant. Et si recte quidem invenerunt, Deo gratias agant: sin autem minime, docere debent ignaros, et hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones jubent, ut ante dies viginti baptismi, ad purgationem exorcismi concurrant catechumeni. In quibus viginti diebus omnes catechumeni symbolum, quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem, specialiter doceantur.* Concil. Brac. 2, c. 1. Idem fere et a concilio Agathensi decernitur, *Symbolum etiam placuit ab omnibus Ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominicæ resurrectionis publice in ecclesia competentibus prædicari.* Concil. Agath. can. 13.

BALS. Hic canon idem est omnino cum 78 canone sextæ synodi et illic est expositus.

ΒΑΛΣ. Οὗτος ὁ κανὼν ἀπαράλλακτός ἐστι κανὼν οη' τῆς ς' συνόδου, καὶ ἡρμηνεύθη ἐκεῖ.

CANON XLVII.

« Quod oportet eos, qui in morbo baptismum accipiunt, et postea convaluerunt, fidem ediscere, et nosse quod divino beneficio digni sunt habiti. »

ΚΑΝΩΝ ΜΖ'.

« Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ (68) παραλαμβάνοντας τὸ βάπτισμα, εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. »

BALS. Infideles nonnulli baptizati sunt antequam essent cathechizati, propter morbum urgentem. Dicebant ergo nonnulli, quod quoniam non fuerunt baptizati, postquam essent catechizati, ut vult canon, debent catechizari, et rursus baptizari. Utebantur autem et duodecimo canone Neocæsar. syn. qui non permittit ei, qui propter morbum est baptizatus, temere sacerdotem fieri. Dicunt ergo Patres, quod secundo quidem non baptizabitur : cogetur autem post sanitatem fidem discere, et mysterium baptismatis, et scire quod divino beneficio dignus est habitus, scilicet agnitione ejus qui vere et proprie Deus est, et remissione peccatorum, quam per sanctum baptismum assecutus est.

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἄπιστοι πρὸ τοῦ κατηχηθῆναι ἐβαπτίσθησαν διὰ περιστατικὴν νόσον. Ἔλεγον οὖν τινες ὡς, ἐπεὶ οὐκ ἔφθασαν βαπτισθῆναι μετὰ τὸ κατηχηθῆναι κατὰ κανόνας, ὀφείλουσι κατηχηθῆναι, καὶ αὖθις φωτισθῆναι. Ἐχρῶντο δὲ καὶ τῷ ιβ' κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τῷ μὴ παραχωροῦντι τὸν διὰ νόσον φωτισθέντα ἀλογοπραγήτως ἱερέα γίνεσθαι. Φασὶν οὖν οἱ Πατέρες ὡς ἐκ δευτέρου μὲν οὐ βαπτισθήσεται· ἀναγκασθήσεται δὲ μετὰ τὴν ὑγείαν μαθεῖν τὴν πίστιν, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ φωτίσματος, καὶ εἰδέναι ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθη, ἤγουν τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθῶς καὶ κυρίως Θεοῦ, καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἧς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔτυχον.

ZONAR. In canonibus 46 et 47. Qui baptismo initiandi sunt, non nisi perceptis antea fidei nostræ mysteriis, can. admitti, ac proinde certo hebdomadæ die catechumenos, quæ per hebdomadam didicere, apud episcopos vel presbyteros profiteri jubet. Si quis vero gravi ac periculoso morbo oppressus, atque ob eam causam quæ fidei sunt nondum rite edoctus, nec eo modo quo diximus professus, salutari baptismi lavacro perfusus fuerit, hic si a morbo postea convalescat, divina mysteria nihilominus edoceri, seque divinis muneribus ornatum esse, agnitionem scilicet veri et summi Dei et peccatorum per sanctum baptisma remissionem obtinuisse intelligere debet. Quod enim baptismo initiati culparum laqueis eximamur, id non nostræ diligentiæ, sed Dei magnificentiæ ac liberalitati acceptum referri debet.

ΖΩΝΑΡ. Βούλεται ὁ κανὼν τοὺς βαπτισθῆναι μέλλοντας ἐν εἰδήσει τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ὄντας βαπτίζεσθαι· διὸ τοὺς κατηχουμένους ἀπαγγέλλειν κελεύει ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος, ἃ διὰ τῆς ἑβδομάδος ἔμαθον, τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Εἰ δέ τις νοσῶν καὶ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύων βαπτισθῇ πρὸ τοῦ μαθεῖν τὴν πίστιν καὶ ἀπαγγεῖλαι, ὡς εἴρηται, εἶτα τῆς νόσου ἀπαλλαγῇ, καὶ οὕτως ἐκμανθάνειν αὐτὸν δεῖ τὸ μυστήριον, καὶ εἰδέναι ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθη, ἤγουν τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθῶς καὶ κυρίως Θεοῦ, καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔτυχεν. Οὐ γὰρ διὰ σπουδῆς οἰκείας τῶν πταισμάτων λυτρούμεθα, ἀλλὰ δωρεᾷ καὶ χάριτι Θεοῦ.

ARIST. In canone 46 et 47. « Baptizatus episcopo vel presbytero quinta hebdomadis feria fidem dicat. Dicat et ægrotus paulo post. »

Qui ad ecclesiam accedit ut baptizetur, fidem discat, et quinta hebdomadis feria eam episcopo profiteatur vel presbytero. Non enim oportet eos temere baptizare, et priusquam in fide initiati fuerunt. Qui morbo laborat, et baptizari quærit, baptizetur. Deinde morbo liberatus, fidem ediscat, et agnoscat, quod divina gratia dignus habebatur.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴποι τὴν πίστιν τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ, τῇ Πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ὁ βαπτιζόμενος. Εἴποι καὶ ὁ ἐν νόσῳ μετὰ βραχύ. »

Ὁ προσερχόμενος τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῷ βαπτισθῆναι τὴν πίστιν ἐκμανθανέτω· καὶ τῇ Πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγελλέτω ταύτην τῷ ἐπισκόπῳ ἢ πρεσβυτέρῳ. Οὐ γὰρ δεῖ προχείρως αὐτοὺς βαπτίζειν καὶ πρὸ τοῦ μυηθῆναι τὴν πίστιν. Ὁ νοσῶν καὶ ζητῶν βαπτισθῆναι βαπτιζέσθω. Εἶτα τῆς νόσου ἀναστὰς, ἐκμανθανέτω τὴν πίστιν, καὶ γινωσκέτω ὅτι θείας κατηξιώθη χάριτος.

Guill. Beveregii notæ.

(68) *Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ.* Qui in morbo baptizatus postea convalescit, fidei symbolum ita ediscere debet, ut episcopo illud reddat, et ab eo manuum impositionem recipiat. Concil. Eliberitanum : *Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut si supervixerit, ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.* Concil. Elib. can. 38. Sed et longe antiquiorem hac de re exstitisse canonem, ex eo patet quod Cornelius episcopus Romanus Novatianum reprehendat, quod cum in lecto ab exorcistis baptizatus fuisset, ad episcopum postea se non contulerat, ut juxta ecclesiasticum canonem, reliqua eo casu præcepta, perciperet. Ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ᾗ ἔκειτο περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι· οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας κανόνα. Τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Apud Euseb. *Hist. Eccles.* l. vi, cap 43.

KANΩN MH'.

« Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρί« εσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ, καὶ μετόχους εἶναι « τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. »

ΒΑΛΣ. Χρίσμα ἐκάλεσεν ὁ κανὼν τὸ ἅγιον μύρον, καὶ οὐχ ἁπλῶς χρίσμα, ἀλλὰ ἐπουράνιον, ὡς διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμενον, καὶ ἁγιάζον τοὺς χριομένους, καὶ μετόχους αὐτοὺς ποιοῦν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Φησὶν οὖν τοὺς φωτιζομένους διὰ τούτου χρίεσθαι καὶ ἁγιάζεσθαι. Ὅπως μέντοι παρεδόθη τὸ ἅγιον μύρον, καὶ δι' ἣν αἰτίαν, δηλοῦται ἀπὸ τῶν κατηχητικῶν βίβλων. Τινὲς δὲ λέγουσι γίνεσθαι τοῦτο κατὰ ἀκολουθίαν ἐκείνου τοῦ μύρου, τοῦ διὰ τῆς πόρνης χυθέντος εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος μηδέν τι κακὸν ποιῆσαι τὴν πόρνην ἐπιχέασαν εἰς τοὺς πόδας τούτου τὸ ἀπὸ νάρδου πολύτιμον μύρον πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ τὸ βάπτισμα, ὡς πολλάκις εἴρηται, τύπος ἐστὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καλῶς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος τῷ μύρῳ οἱ φωτιζόμενοι χρίονται, ἵνα συνταφῶσι καὶ συναναστῶσι τῷ Χριστῷ.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς βαπτισθέντας φησὶν ὁ κανὼν δεῖν χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, ὃ καὶ χρίσμα ἐκάλεσεν ἐπουράνιον, ὡς διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμενον, καὶ ἁγιάζον τοὺς χριομένους, καὶ μετόχους αὐτοὺς ποιοῦν τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, εἰ μὴ δι' ἔργων φαυλότητα ἡμεῖς ἑαυτοὺς ταύτης ἀποξενώσωμεν.

ΑΡΙΣΤ. « Δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτι« σμα χρίεσθαι. Σαφής. »

KANΩN MΘ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ τῇ Τεσσαρακοστῇ (69) ἄρτον προσφέρειν « εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μόνον. »

A CANON XLVIII.

« Quod oportet, eos qui baptizantur, post baptisma « inungi supercœlesti chrismate, et esse regni « Dei participes. »

BALS. Canon vocavit sanctum unguentum chrisma, et non simpliciter chrisma, sed supercœleste; ut quod per sanctas preces et invocationem sancti Spiritus sanctificetur, et eos qui inunguntur, sanctificet et regni cœlorum faciat participes. Dicit itaque eos, qui baptizantur, per hoc inungi et sanctificari. Quomodo autem et propter quam causam traditum sit sanctum unguentum, ex libris, qui de cathechismo tractant, declaratur. Nonnulli autem dicunt hoc fieri ex illius unguenti consequentia, quod per meretricem ad Domini **476** et Dei et

B Servatoris nostri Jesu Christi pedes fusum est, qui dixit nihil mali fecisse meretricem, quæ ad ejus pedes nardi pretiosum unguentum ad ejus sepulturam effudit. Quia enim baptismus, ut sæpe dictum est, typus est sepulturæ et resurrectionis Christi et Dei nostri; recte baptismi tempore chrismate inunguntur ii, qui baptizantur, ut una sepeliantur et cum Christo resurgant.

ZONAR. Qui baptizati sunt, eos sacro oleo inungi oportere canon decernit; quod et supercœleste chrisma alio nomine appellavit; quippe quod et sacris precationibus et sancti Spiritus invocatione sanctificatum sit, et qui eo inunguntur sanctos, ac

C regni cum Christo participes, nisi ad ejus regni possessionem nostris ipsi sceleribus aditum præcluserimus, efficiat.

ARIST. « Illuminatos post baptismum inungi oportet. Perspicuus. »

CANON XLIX.

« Quod non oportet in Quadragesima panem offerre; « nisi Sabbato et Dominica tantum. »

Guill. Beveregii notæ.

(69) *Ὅτι οὐ δεῖ τῇ Τεσσαρακοστῇ*. In codice Amerbachiano hoc etiam scholium huic canoni subjungitur, Καλῶς, εἴ περ τι ἄλλο· καὶ τοῦτο τοῖς θεοφόροις ἔδοξε Πατράσι· ταπεινώσεως γὰρ ὁ καιρὸς, καὶ τῶν ἑκάστῳ πεπλημμελημένων τὴν ἐπιγνωμοσύνην φέρων. Ἐν δὲ τοιούτῳ καιρῷ οὐκ ἂν εἴη ἀκόλουθον, ἀφεμένους τῶν περὶ ἃ ἡ σπουδὴ, εἰς ἑορτὰς ἀποκλίνειν, εὐφραινομένους οὐ προσηκόντως, καὶ αἰθριάζοντας ἐν στυγνότητι, καὶ πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως ἐμπιπλαμένους παρὰ καιρόν. Πίστις τοῦ λόγου, τό, Ἐπειδὴ μὴ οἷόν τε τὴν τῆς νηστείας ἐνεργεῖν ταπεινὴν, οὐ κωλῦσαι τὸ θύειν, ἀλλ' ἐν Σαββάτῳ, καὶ τῇ ἀναστασίμῳ προτρέπει θύειν τὸ ἄθυτον θῦμα καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ θυμηδίας κορέννυσθαι. Τῆς μὲν οὖν θυσίας διὰ τοῦτο ἀπάγει ὁ θεῖος τῶν Πατέρων χορὸς, καὶ ὅτι πολέμου ἡμῖν συγκροτουμένου πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ ἐν ἡμῖν κρείττονος, προσευπορείσθω γὰρ καὶ τοῦτο, οὐχ ὅσιον τὴν τῆς εἰρήνης θυσίαν ἐπιτελεῖν ἔργου μεταξὺ ἐχομένους· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἄρτου ἐπαινετῶς μάλα μετέχειν, καὶ τοῦ ποτηρίου τοῖς οὐ κατὰ καπήλους μετέχουσιν ἀνεῖται, εἰς ἀντίληψιν δοκῶ μοι καὶ κραταίωμα τῶν πονουμένων. Τὴν μέντοι θυσίαν ἀναβάλλεσθαι τέως δεδογμάτισται κράτιστον· ἐπεὶ καὶ στρατιώτης χρήσαιτ' ἂν ἄρτῳ καὶ κρέασιν ἐν πολέμου καιρῷ ἑώλοις μέντοι, καὶ οὐ προσφάτοις καὶ νεαροῖς, ὅτι μηδὲ σχολὴν ὁ πόλεμος παρέχει ἀρτοποιΐαις προσκεῖσθαι, καὶ ζωοθυσίαις ἐκδίδοσθαι. *Bene, si quid aliud, hoc divinis visum est Patribus. Hoc enim (quadragesimale) humiliationis tempus est, et agnitionem cujusque delictorum secum afferens. In tali autem tempore non decet, negligentes ea quibus intenti sumus, ad festa divertere, lætitia indecenter perfruentes, in mærore serenos, et spirituali exsultatione intempestive impletos. Quandoquidem sane summam jejunii humilitatem peragere haud possibile sit, sacrifi-*

D *care non prohibetur, sed Sabbato, et Dominica die incruentum offerre sacrificium permittitur, et lætitia exinde satiari. A sacrificando itaque divinus Patrum chorus propterea arcet, quod prælio nobiscum commisso contra eos, qui bono in nobis adversantur (et hoc enim accedat) non decet alio interim detentos opere pacis sacrificium celebrare: sed panis quidem poculique laudabiliter admodum participes esse, iis qui non cauponum instar participant, permittitur, ad subsidium, ut mihi videtur, et corroborationem laborantium. Sacrificium autem interea differri optimum judicatur; cum et miles prælii tempore pane et carnibus utatur, veteribus quidem, et non recentibus et novis, quoniam prælium panibus faciendis, et animalibus mactandis vacare non patitur.* Ubi alluditur ad præsanctificata, quæ per quadragesimam Sabbatis solis aut Dominicis consecrata, aliis diebus distribuuntur, de quibus alibi locuti sumus.

BALS. Præsens canon, et quinquagesimus primus, quinetiam et quinquagesimus secundus sextæ synodi eadem decernunt. Et lege quæ in illis scripta sunt.

A ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν καὶ ὁ να', ἀλλὰ καὶ ὁ νβ' τῆς ς' συνόδου τὰ αὐτὰ διατάττονται. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα.

ZONAR. Eadem prorsus sextæ synodi canone 52 statuuntur. Vide quæ ibi diximus, nec plura, tum ad hujus, tum ad canonum 51 et 52 explicationem desiderabis.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ αὐτὰ διατάττεται καὶ ὁ νβ' κανὼν τῆς ς' συνόδου. Καὶ ζητητέον τὰ ἐκεῖ εἰρημένα, ἀρκέσοντα καὶ πρὸς τοῦτον τὸν κανόνα, καὶ πρὸς τὸν να' καὶ τὸν νβ'.

ARIST. « In quadragesima præterquam Sabbato « solum, et die Dominica offerre non oportet. »

Hic canon non omnino neglectui habetur, sed observatur. Exceptis enim Sabbato et Dominico et sancto Annuntiationis die, in Quadragesima panis non offertur, sed præsanctificata peraguntur. At vero in Annuntiationis festo præsanctificatorum ministerium non celebrari, sed panem offerre, quinquagesimus secundus sextæ in Trullo synodi tradit, eo quod reliqui Quadragesimæ dies humiliationis sunt tempus, debetque quisque propria delicta agnoscere, et non cura de illis neglecta ad festivitates animum inclinatum habere, et sic simul tristitia affici et spirituali lætitia intempestive repleri.

« ΑΡΙΣΤ. Τῇ Τεσσαρακοστῇ μὴ προσφέρειν εἰ μὴ « Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μόνον. »

Ὁ κανὼν οὗτος οὐ παρεδόθη ὅλως, ἀλλὰ φυλάττεται. Ἄνευ γὰρ Σαββάτου, καὶ Κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ἄρτος οὐ προσφέρεται, ἀλλὰ προηγιασμένα τελοῦνται. Τὸ δὲ ἐν τῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῇ μὴ B προηγιασμένων γίνεσθαι λειτουργίαν, ἀλλὰ προσφέρειν ἄρτον, ὁ πεντηκοστὸς δεύτερος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου παραδίδωσι, διὰ τὸ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς Τεσσαρακοστῆς ταπεινώσεως εἶναι καιρὸν, καὶ ὀφείλειν ἕκαστον τῶν πεπλημμελημένων τὴν ἐπίγνωσιν φέρειν, καὶ μὴ, ἀφέντα τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν, πρὸς ἑορτὰς ἀποκλίνειν, καὶ κατὰ ταὐτὸ στυγνάζειν, καὶ πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως ἐμπιπλᾶσθαι παρὰ καιρόν.

CANON L.

« Quod non oportet in Quadragesimæ postrema « septimana quintæ feriæ jejunium solvere, et « totam Quadragesimam dehonestare : sed oportet totam Quadragesimam jejunare aridis vescentes. »

ΚΑΝΩΝ Ν'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι « τὴν Πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν τὴν Τεσσαρακοστὴν νηστεύειν, ξηροφαγοῦντας (70).

C

BALS. Nota ex præsenti canone, quod aridis vesci debemus omni quarta et sexta feria. Qui ergo sine morbo cum oleo et testaceis jejunant, faciunt contra legem : multo autem magis qui in quartis sextisque feriis pisces comedunt. Quia autem necesse est ut aquam bibant etiam qui morbo non laborant, dicimus quod canones quidem nihil tale definiunt. Quoniam autem magnus Epiphanius Cypri in panariis dicit, debere fideles, in sex diebus ante Pascha, pane, et sale, et aqua nutriri; cum aridorum esu aquam quoque bibere bonum est. Lege et octavam interrogationem canonicarum responsionum Timothei Alexandriæ, quæ dicit : Mulier, si peperit, Pascha debet jejunare. Sic etiam decima. Ex his colligitur, debere fideles cum aridorum esu aquam quoque bibere.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος (71) ὅτι ξηροφαγεῖν ὀφείλομεν κατὰ πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευήν· οἱ γοῦν ἄνευ νοσήματος μετὰ ἐλαίου καὶ ὀστρακοδέρμων νηστεύοντες παρανομοῦσι· πολλῷ δὲ πλέον οἱ ἐν ταῖς Τετράσι καὶ Παρασκευαῖς ἰχθύας ἐσθίοντες· ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ ὑδροποτεῖν τέως τοὺς μὴ ἀσθενοῦντας, φαμὲν ὅτι οἱ μὲν κανόνες οὐδὲν τοιοῦτον ὁρίζονται. Ἐπεὶ δέ φησιν ὁ μέγας Ἐπιφάνιος Κύπρου ἐν τοῖς πανιρίοις ὀφείλειν τοὺς πιστοὺς ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Πάσχα ἓξ ἡμέραις διὰ ἄρτου, ἁλὸς, καὶ ὕδατος ἀποτρέφεσθαι, καλόν ἐστι σὺν τῇ ξηροφαγίᾳ καὶ ὑδροποτεῖν. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν η' ἐρώτησιν τῶν κανονικῶν ἀποκρίσεων Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, λέγουσαν· Γυνὴ, ἐὰν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα D ὀφείλει νηστεῦσαι· ὡσαύτως καὶ τὴν ι'. Συνάγεται γὰρ καὶ ἀπὸ τούτων ὀφείλειν τοὺς πιστοὺς σὺν τῇ ξηροφαγίᾳ καὶ ὑδροποτεῖν.

Guill. Beveregii notæ.

(70) *Ξηροφαγοῦντας*. Cautum est hoc canone, ut tota quadragesima ξηροφαγίᾳ *aridorum esu* transigatur. Xerophagiarum etiam in jejuniis frequens apud Tertullianum aliosque mentio occurrit. Quid autem proprie esset ξηροφαγεῖν ex Epiphanio colligimus, nimirum panem tantum cum sale et aqua sub vesperam uti : Τὰς δὲ ἓξ ἡμέρας, τοῦ Πάσχα ἐν ξηροφαγίᾳ διατελοῦσι πάντες οἱ λαοί· φημὶ δὲ ἄρτῳ, καὶ ἁλὶ, καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἑσπέραν. Epiph., Expos. fid. num. 22. Constitutiones apostolicæ olera etiam addunt : Ἐν ταῖς ἡμέραις οὖν τοῦ Πάσχα νηστεύετε ἀρχόμενοι ἀπὸ δευτέρας μέχρι τῆς παρασκευῆς καὶ Σαββάτου ἓξ ἡμέρας, μόνῳ χρώμενοι ἄρτῳ, καὶ ἁλὶ, καὶ λαχάνοις καὶ ποτῷ ὕδατι. Constit. apostol. l. v, c. 17. Epiphanius et Constitutiones sex tantum diebus τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, Paschalem scilicet celebritatem immediate præcedentibus xerophagiam hanc indictam indigitant, quæ juxta hunc canonem per totam quadragesimam observanda est.

(71) *Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος*. Hæc prima hujus canonis interpretatio codici nostro Bodleiano debetur : neque enim in ullo alio exstat.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι εἴρηται καὶ ἐν τῷ κθ' κανόνι τῆς ς' συνόδου. Τινῶν γὰρ, μετὰ τὸ νηστεῦσαι τὴν ὅλην Τεσσαρακοστὴν, καταλυόντων τὴν μεγάλην Πέμπτην, διὰ τὸ τότε συμπληροῦσθαι τάχα τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν, καὶ τὸν Κυριακὸν δεῖπνον γενέσθαι, ὥρισαν οἱ Πατέρες κατὰ πᾶσαν τὴν Τεσσαρακοστὴν μέχρι τῆς κυριωνύμου Πασχαλίου ἡμέρας νηστεύειν, ἵνα μὴ, λυομένης τῆς νηστείας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἡ ὅλη Τεσσαρακοστὴ ἀτιμάζηται. Ὑπέξελέ μοι τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς τῆς Τεσσαρακοστῆς. Ἐν ταύταις γὰρ ξηροφαγεῖν οὐκ ἀναγκαζόμεθα, ὡς ἐν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς νηστείας.

Alia interpretatio.

De iis, quæ in præsenti canone tractantur, dictum est et in canone 29 sextæ synodi. Cum enim quidam, postquam tota Quadragesima jejunassent, magna quinta feria jejunium solverent, quod tunc forte compleretur Quadragesima sancta et fieret cœna Domini, statuerunt Patres, ut totam Quadragesimam usque ad diem Dominicum Paschalem jejunarent: ne jejunio uno die soluto tota Quadragesima dehonestaretur. **477** Excipe mihi Sabbata et Dominicos Quadragesimæ. In iis enim aridis vesci non cogimur, ut in reliquis jejunii diebus.

ΖΩΝΑΡ. Πᾶσαν τὴν Τεσσαρακοστὴν ἐν νηστείᾳ διάγειν ὁ κανὼν διορίζεται, ἄνευ δηλαδὴ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Νηστείαν δὲ τὴν ξηροφαγίαν ὁρίζεται. Τινὲς δὲ κατὰ τὴν ε' τῆς τελευταίας ἑβδομάδος, ἐν ᾗ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον συνέφαγε τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς, ἔλυον τὴν νηστείαν, καὶ ἤσθιόν τινα πολυτελέστερα καὶ τρυφηλότερα βρώματα, ὡς τάχα τοῦ Κυρίου τότε τὸ νομικόν τε φαγόντος δεῖπνον, καὶ τὸ οἰκεῖον τοῖς μαθηταῖς παραδόντος. Τοῦτο οὖν μὴ γίνεσθαι ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται, ἵνα μὴ, ἐν τῇ μιᾷ ταύτῃ ἡμέρᾳ λυομένης τῆς νηστείας, ἡ ὅλη Τεσσαρακοστὴ ἀτιμάζηται.

ZONAR. Totum Quadragesimæ tempus, Sabbatis tamen ac Dominicis diebus exceptis, canon jejunio transigi jubet. Jejunium autem aridorum esum constituit. At vero quidam quinta postremæ hebdomadæ feria, qua Christus cum apostolis cœnavit, violato jejunio, lautioribus epulis vescebantur; quod eodem die forte Christus Dominus cœna ex præscripto legis refectus, eumdem quoque morem discipulis prodidisset. Id ergo fieri, ac totam Quadragesimam unius diei illius neglecto jejunio dehonestari, præsens canon vetat.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ δεῖ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ « ἑβδομάδι τὴν Πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν Τεσ« σαρακοστὴν ἀτιμάζειν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Τεσσα« ρακοστὴν νηστεύειν ξηροφαγοῦντα. »

ARIST. « Non oportet in ultima Quadragesimæ « septimana quintæ feriæ jejunium solvere, et « totam Quadragesimam injuria afficere: sed « totam Quadragesimam jejunare aridis vescen« tem. »

Δεῖ πάσας τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελεῖν· καὶ μὴ καταλύειν τὴν νηστείαν ἐν τῇ Πέμπτῃ τῆς ὑστέρας ἑβδομάδος τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἐν αὐτῇ νηστεύειν τε καὶ ξηροφαγεῖν.

Omnes salutaris passionis dies cum jejunio et oratione, et cordis compunctione peragere oportet, et non jejunium solvere quinta ultimæ hebdomadis quadragesimæ feria, sed et in ea jejunare et cibis siccioribus uti.

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ (72) μαρτύρων γενέ« θλια ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνή« μας ποιεῖν ἐν τοῖς Σαββάτοις καὶ Κυριακαῖς. »

CANON LI.

« Quod non oportet in Quadragesima martyrum « natalitia celebrare: sed sanctorum martyrum « facere commemorationes in Sabbatis et Do« minicis. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν νβ' κανόνα τῆς ς' συνόδου καὶ τὸν μθ' τῆς παρούσης συνόδου διδάσκοντας κατὰ μόνα τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς τελείαν θυσίαν γίνεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ὅλης Τεσσαρακοστῆς· κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς διὰ προηγιασμένων τελεῖσθαι

BALS. Lege canonem 52 sextæ synodi, et 49 præsentis synodi, qui docent solis Sabbatis et diebus Dominicis fieri perfectum sacrificium tempore totius Quadragesimæ: in reliquis autem per prius sanctificata peragi divinum mysterium. Per-

Guill. Beveregii notæ.

(72) *Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ.* Constantinus Harmenopulus hunc et sequentem canonem in unam epitomen his verbis contrahit: Οὐ δεῖ μνείας μαρτύρων τελεῖν ἐν Τεσσαρακοστῇ, εἰ μὴ Σάββασι καὶ Κυριακαῖς, οὐδὲ γάμους ἢ γενέθλια. *Recordationes martyrum in Quadragesima non sunt celebrandæ, nisi Sabbatis et diebus Dominicis; item nec nuptiæ vel natales.* Ubi ad vocem γάμους duplex notatur scholium; primum quidem: Οἱ πεποιηκότες γαμικὰς ἱερολογίας τῇ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ ἐπιτιμῶνται ἱερεῖς, μετρίως μὲν εἰ ἐξ ἀφελείας, μειζόνως δὲ, εἰ ἐκ σκαιοτροπίας καὶ κρύφα. Τὸ μέντοι συνοικέσιον μένει ὡς ἱερολογίας δεξάμενον. *Sacerdotes, qui nuptiales benedictiones in magna Quadragesima peregerunt, puniuntur: mediocriter quidem, si ex simplicitate, gravius autem, si ex perversitate, et clanculum. Matrimonium tamen consistit veluti quod benedictionem accepit.* Alterum autem: Πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Γενήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐξ ἀνάγκης ἑπταήμεροι προηγοῦνται νηστεῖαι· εἰ δέ τις καὶ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς τούτων, ἢ ἑκοντὶ, ἢ κτητορικοῦ τυπικοῦ συνωθούμενος νηστεύσει, οὐ καταισχυνθήσεται. *Ante festum Sanctorum Apostolorum, Natalis Christi, Transfigurationis Christi, et Obdormitionis sanctissimæ Deiparæ, necessario septem dierum jejunia præcedunt. Quod si quis etiam ultra dies illos septem in festis horum, vel sponte sua, vel municipali statuto compulsus jejunet, non confundetur.* Harmenop. epit. can. sect. 2, tit. 6.

inde autem ac si dixisset quispiam, non debere prohiberi per totam Quadragesimam ne fiant per sacrificia sanctorum martyrum memoriæ, ut quæ lætitiam non afferant; sed prohiberi tantum ne eorum natalitia celebrentur, ut quæ lætitiam afferant, et ut frequentes hominum conventus fiant, incitent: definierunt Patres, ut neque in commemorationibus martyrum, neque in eorum natalitiis, in tota Quadragesima per sacrificia festum celebrent, sed in solis Sabbatis et Dominicis eorum festa peragant. Nota ergo, ex præsenti canone quod nec defunctorum quidem fiunt memoriæ tota Quadragesima, præterquam solo Sabbato. Propterea quod sancta Quadragesima luctus est ob peccata nostra, sanctorum commemorationes non celebrantur, præterquam Sabbato; si sanctorum ergo commemorationes non fiunt; multo magis nuptiæ prohibebuntur.

ARIST. « Neque martyrum commemorationes celebrare, præterquam Dominicis et Sabbatis. »

In Quadragesima, exceptis Sabbato et Dominico, nec martyrum commemorationes celebrantur.

CANON LII.

« Quod non oportet in Quadragesima nuptias vel natalitia celebrare. »

BALS. Propter easdem rationes quas superius diximus.

ARIST. « Quadragesima non celebrantur nuptiæ, neque natalitia. *Perspicuus.* »

478 CANON LIII.

« Quod non oportet Christianos ad nuptias venientes tripudiare vel saltare: sed modeste cœnare et prandere, ut decet Christianos. »

BALS. Canon clarus est: cum vero et penitus exolevit, nec interpretatione eget. Βαλλίζειν autem est cum cymbalis vel aliis ejusmodi saltare.

ZONAR. *Sive comeditis*, inquit divinus apostolus Paulus, *sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite* [19]: fideles vero qui vitam petulanter agunt, nihil minus quam Dei gloriam propositam habent. Ne igitur fideles ad nuptias vocati minus honeste se gerant, saltentque ac tripudient; sed modeste appositis cibis vescantur, nec quidquam Christiano homine indignum admittant, hic canon decernit. Est porro βαλλίζειν concrepantibus cymbalis saltationem ad illorum sonitum accommodare.

ARIST. « Tripudiare in nuptiis vel saltare indignum. »

CANON LIV.

« Quod non oportet sacratos, aut clericos in nuptiis vel conviviis aliqua spectacula videre: sed priusquam ingrediantur thymelici, surgere et secedere. »

τὴν θείαν ἱεροτελεστίαν. Ὡς δέ τινος εἰπόντος μὴ ὀφείλειν κωλύεσθαι δι' ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς διὰ θυσίας γίνεσθαι τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας, ὡς μηδὲ χαροποιοὺς (75) οὔσας, ἀλλὰ μόνα κωλύεσθαι τὰ γενέθλια τούτων ὡς χαροποιὰ καὶ πανηγύρεων πρόξενα· ὥρισαν οἱ Πατέρες μήτε ἐν ταῖς μνήμαις μήτε ἐν τοῖς γενεθλίοις τῶν μαρτύρων καθ' ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν διὰ θυσίας πανηγυρίζειν, ἀλλὰ κατὰ μόνα τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς τὰς ἑορτὰς τούτων ποιεῖν. Σημείωσαι τοίνυν ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐδὲ μνῆμαι κατοιχομένων δι' ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς ἄνευ Σαββάτου καὶ μόνου. Διὰ τὸ εἶναι πένθος ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν, οὐχ ἁγίων μνῆμαι γίνονται ἄνευ Σαββάτου· ἐὰν οὖν ἁγίων μνῆμαι οὐ γίνονται, πολλῷ πλέον κωλυθήσεται ὁ γάμος.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδὲ μνείας μαρτύρων τελεῖν εἰ μὴ Κυριακαῖς τε καὶ Σάββασιν. »

Ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ἄνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς οὐδὲ μαρτύρων μνεῖαι τελοῦνται.

ΚΑΝΩΝ ΝΒ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν. »

ΒΑΛΣ. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους οὓς ἄνωθεν εἴπομεν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ τελεῖται τῇ Τεσσαρακοστῇ γάμος, οὐδὲ γενέθλιον. *Σαφής.* »

ΚΑΝΩΝ ΝΓ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανοὺς εἰς γάμους ἀπερχομένους βαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δειπνεῖν καὶ ἀριστᾷν, ὡς πρέπει Χριστιανοῖς. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κανὼν σαφής ἐστιν· ὅτι δὲ ἠπράκτησε παντελῶς, οὐδὲ ἑρμηνείας δεῖται. Βαλλίζειν δέ ἐστι τὸ μετὰ κυμβάλων ἢ ἄλλων τοιούτων ὀρχεῖσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ θεσπέσιος ἀπόστολος Παῦλός φησιν· *Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*· τὸ δὲ ἀσέμνως βιοῦν τοὺς πιστεὺς εἰς τοὐναντίον τὸ πρᾶγμα περιστᾷ. Διὸ καὶ ὁ παρὼν κανὼν τοὺς ἀπερχομένους πιστοὺς εἰς γάμον κωλύει ἀπρεπῶς διαγίνεσθαι, καὶ ὀρχεῖσθαι ἢ βαλλίζειν· ἐσθίειν δ' ἐπιτρέπει σεμνῶς, μηδὲν ἀνάξιον ποιοῦντας Χριστιανῶν. Βαλλίζειν δ' ἐστὶ τὸ κύμβαλα κτυπεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων ἦχον ὀρχεῖσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Βαλλίζειν ἐν γάμοις ἢ ὀρχεῖσθαι ἀνάξιον. »

ΚΑΝΩΝ ΝΔ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικούς τινας θεωρίας θεωρεῖν ἐν γάμοις ἢ δείπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσέρχεσθαι τοὺς θυμελικοὺς ἐγείρεσθαι αὐτοὺς καὶ ἀναχωρεῖν. »

[19] I Cor. x, 31.

Guill. Beveregii notæ.

(75) Ὡς μηδὲ χαροποιούς. Hæc Balsamonis verba usque ad ὥρισαν οἱ Πατέρες in codice Amerbachiano desiderantur.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ κδ' καὶ νϛ' κανόνι τῆς ϛ' συνόδου A διελάβομεν καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι διειλημμένων. Καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα· μέμνηται γὰρ καὶ τούτου.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ κδ' κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου τὰ αὐτὰ διατάττεται. Κωλύει γὰρ κἀκεῖνος τοὺς ἱερωμένους καὶ τοὺς μοναχοὺς ἐν ἱπποδρομίαις ἀπιέναι. Οὗτος δὲ γενικώτερον οὐδέ τινας θεωρίας διακελεύεται θεωρεῖν, οὔτε ἐν γάμοις, οὔτε ἐν δείπνοις. Οὐ γὰρ ἐν γάμοις μόνον γίνονται συμπόσια, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑορταῖς, καὶ ἐν γενεθλίοις, καὶ ἄλλοις ὁμοίοις, ἃ δείπνους ὠνόμασαν. Ὅταν οὖν, φησὶ, κληθῶσιν εἰς τοσαῦτα συμπόσια ἱερατικοὶ καὶ κληρικοὶ, καὶ ἴδωσιν ὅτι θυμελικοὶ μέλλουσιν εἰσελθεῖν, ἐγειρέσθωσαν, καὶ ἀναχωρείτωσαν πρὸ τοῦ ἐκείνους τῶν παιγνίων B καὶ γελωτοποιῶν ἀπάρξασθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸν μέντοι ἱερατικὸν, ἢ κληρικὸν δεῖ καὶ πρὸ τῆς θυμέλης ἀπέρχεσθαι. »

Ἀπαιτοῦνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς γάμον ἀπερχόμενοι σεμνῶς δειπνεῖν ἐν αὐτοῖς, καὶ μὴ ὀρχεῖσθαι, ἢ βαλλίζειν, τοῦτ' ἔστι τὰς χεῖρας κροτεῖν, καὶ δι' αὐτῶν κτύπον ἀποτελεῖν· τοῦτο γὰρ ἀνάξιον Χριστιανικῆς καταστάσεως· τοὺς μέντοι ἱερατικοὺς μηδὲ θεωρίας τινὰς ἐν γάμοις θεωρεῖν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τοὺς θυμελικοὺς ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΝΕ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἐκ συμβολῆς « συμπόσια ἐπιτελεῖν, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκούς. » C

ΒΑΛΣ. Τὸ συμποσιάζειν παραίτιόν ἐστι μέθης. Τῇ δὲ μέθῃ παρέπονται ἀταξίαι καὶ ἀσχημοσύνη, καὶ ταύταις ἔριδες καὶ Θεοῦ καταφρόνησις. Διορίζονται οὖν οἱ Πατέρες μήτε ἱερωμένους, μήτε κληρικοὺς, μήτε λαϊκοὺς ἀπὸ συνδοσίας ποιεῖν συμπόσια. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ συμβολὴ, ἀπὸ τοῦ συμβάλλω, ἤτοι συμπονῶ.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἱερωμένους, καὶ πάντα δὲ Χριστιανὸν σεμνῶς χρὴ βιοῦν. Τὸ δὲ ἐκ συμβολῆς ποιεῖν συμπόσια, ἤγουν πολλῶν διδόντων νομίσματα, ὥστε δι' αὐτῶν γενέσθαι τραπέζας ἁβράς, κωλύει ὁ κανὼν, ὡς μέθης καὶ ἀδηφαγίας καὶ ἄλλων ἀσχημοσυνῶν αἴτιον. D

ΑΡΙΣΤ. « Ἐράνους οὔτε λαϊκὸς οὔτε κληρικὸς « ἐκτελέσει. »

Χάριν συμποσίου οὔτε κληρικὸς οὔτε λαϊκὸς ποιήσονται ἔρανον.

ΚΑΝΩΝ ΝϚ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐπι« σκόπου εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι, « ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσιέναι· πλὴν εἰ μὴ « ἀνωμαλοίη ἢ ἀποδημοῖ ὁ ἐπίσκοπος. »

ΒΑΛΣ. Καὶ πανταχοῦ τὸ τῆς εὐταξίας καλὸν πολιτεύεσθαι ἄξιον· πολλῷ δὲ πλέον ἐν ἱερωμένοις. Διὸ καὶ κωλύουσιν οἱ Πατέρες τοὺς πρεσβυτέρους καταφρονεῖν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ βήματι, καὶ καθέζεσθαι· ἀλλὰ εἰσοδεύειν

BALS. In vicesimo quarto et quinquagesimo primo canone sextæ synodi de iis quoque tractavimus, quæ in præsenti canone tractata sunt. Et lege ea : hujus enim meminerunt.

ZONAR. Eadem sextæ quoque synodi vicesimo-quarto canone præcipiuntur. Quippe sacris initiatos homines ac monachos in hippodromum convenire is canon vetat. Hic vero magis universe eos nullis omnino spectaculis, nec in nuptiis nec in cœnis, interesse licere decernit. Nec enim in nuptiis tantummodo, sed in festis quoque celebritatibus et natalitiis et aliis hujusmodi, quæ cœnæ vocabulo significavere convivia instituuntur. Ad hujusmodi igitur convivia, inquit, quandocunque sacri ordinis homines et clerici advocati fuerint, ubi primum thymelicos ingressuros animadverterint, ipsi consurgant, seque illico, priusquam ludicra illa et scurrilia inchoentur, inde subducant.

ARIST. « Sacratum quidem et clericum oportet « etiam ante scenam exire. »

Christiani ad nuptias venientes modeste in illis cœnare monentur, et non saltare aut ballare, hoc est, manus plaudere et per eas strepitum facere. Hoc enim Christiana constitutione est indignum. At sacratos neque spectacula ulla in nuptiis videre, sed priusquam ingrediantur thymelici, illinc recedere oportet.

CANON LV.

« Quod non oporteat sacratos et clericos ex collatione « convivia peragere, sed neque laicos. »

BALS. Convivar ebrietatis causa est. Eam autem consequuntur petulantia et insolentia : eas vero, lites et Dei contemptus. Statuunt ergo Patres, ut neque sacrati, neque clerici neque laici, ex collatione convivia faciant. Συμβολὴ enim est collatio, a verbo συμβάλλω, quod significat confero.

ZONAR. Et eos qui in sacrum ordinem cooptati sunt, et Christianos omnes, honeste graviterque vitam instituere par est. Igitur ex symbolæ collatione, hoc est, a pluribus, ut mensæ exquisitis epulis instruantur, **479** pecunia collata convivia apparari ; quod ea res ebrietatis voracitatisque ac aliorum criminum causam præbeat ; nullo modo hic canon licere decernit.

ARIST. « Convivia ex collatis symbolis neque laicus « neque clericus celebrabit. »

Compotationis gratia nec clericus nec laicus collationem faciat.

CANON LVI.

« Quod non oportet presbyteros ante episcopi in« troitum ingredi et sedere in sacrario, sed cum « episcopo ingredi ; nisi forte infirmitate deti« neatur, vel peregre profectus sit episcopus. »

BALS. Bonum quidem ordinem ubique esse pulchrum est ; sed multo magis in iis qui sunt sacrati Et ideo Patres prohibent presbyteros, ne episcopum contemnant, et ante ejus introitum sacrarium ingrediantur et sedeant ; sed una cum episcopo in-

troeant. Quod si quis infirmitatem obtendat vel episcopi peregrinationem: dixerunt ejusmodi causas esse justas, et sacerdotis in chorum priorem adventum non impediunt.

ZONAR. Summam a sacri ordinis hominibus modestiæ rationem haberi maxime decet. Presbyteros porro, quo tempore episcopus ad altare accessurus est, ante illum ingredi ibique sedere, et illum solum relinquere, aut paulo post introitum facere, petulantiæ quiddam summique sacerdotii contemptum ostendit. Id ergo canon fieri vetat: cum episcopo vero simul ingredi sacerdotes, nisi quis forte intemperie, hoc est, ægritudine aliqua teneatur, neque longiorem standi moram ferre queat, decernit. Quod si etiam peregre profectus fuerit antistes, quamvis alii alios, dum ad altare ingrediuntur, antevertant, nulla ex eo summo sacerdoti irrogata injuria existimabitur.

ARIST. « Presbyter tribunal ante episcopum ne « ingrediatur, neque sedeat. »

Episcopo præsente et ministrante ante ejus introitum presbyter tribunal non ingredietur, et sedebit. Hoc enim est ordinis conturbatio et confusio.

CANON LVII.

« Quod non oportet in vicis et regionibus episco« pos constitui, sed circuitores: eos autem, qui « prius constituti fuerunt, nihil agere sine con« sensu episcopi civitatis. Similiter autem et « presbyteros nihil agere sine consensu epi« scopi. »

BALS. Alii quidem canones in vicis et regionibus chorepiscopos et presbyteros constituendos definierunt: præsens autem canon jubet circuitores fieri, et non episcopos; ne dignitas episcopalis vilis et contempta evadat, utpote cum non habeat regio, in qua ordinatus est episcopus, hominum multitudinem ad Dei et episcopatus honorem. Si qui autem, inquit, ante canonem sunt in his locis constituti episcopi, ne ejiciantur; sed omnia exerceant cum scientia metropolitani, qui eos ordinavit. Sed et presbyteri, inquit, nihil agant sine consensu episcopi. Hæc decernente canone, dixerit quispiam ex ejus intelligentia conjecturam faciens, quod quoniam ad Dei et episcopatus vergit dedecus, si episcopus exiguo populo præsit, et ideo contemnatur: multo magis non est ad Dei honorem, si antistes propter paupertatem eat pedes, et privetur necessariis. Quocirca in Ecclesiis Orientalibus, in quibus non admodum multi inveniuntur Christiani, episcopus eligi tutum non est. Sunt autem circuitores, qui hodie ab episcopis promoventur **480** exarchi. Hi enim circumcursant, et delicta animæ observant, et fideles perficiunt. Lege etiam sextum canonem Sardicensis synodi.

ZONAR. Eximia est summi sacerdotis dignitas: at si in vico, aut in regione, in qua neque urbes

A μετὰ τοῦ ἐπισκόπου. Ὡς δέ τινος ἀῤῥωστίαν προβαλλομένου ἢ ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου, εἶπον τὰ τοιαῦτα αἴτια εὔλογα εἶναι, καὶ τὴν πρόοδον τὴν εἰς τὸ βῆμα τοῦ ἱερέως οὐκ ἐμποδίζουσιν.

ΖΩΝΑΡ. Πᾶσαν εὐταξίαν ἐν τοῖς ἱερωμένοις δεῖ πολιτεύεσθαι. Τὸ δὲ, τοῦ ἐπισκόπου μέλλοντος εἰσοδεύειν εἰς τὸ θυσιαστήριον, τοὺς πρεσβυτέρους προεισέρχεσθαι καὶ καθῆσθαι ἐκεῖ, κἀκεῖνον μόνον ἐᾷν, ἢ μετ' ὀλίγον τὴν εἴσοδον ποιεῖν, ἀταξίας ἐστὶ, καὶ εἰς καταφρόνησιν τοῦ ἀρχιερέως. Διὸ κωλύει τοῦτο ὁ κανών· συνεισιέναι δὲ τῷ ἐπισκόπῳ τοὺς ἱερεῖς διορίζεται, εἰ μή πού τις ἀνωμάλως ἔχει, ἤγουν νοσηλεύεται, καὶ οὐ δύναται ἐπὶ πολὺ ἵστασθαι. Καὶ ὅτε δὲ ἀποδημεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, οὐκ εἰς καταφρόνησιν αὐτοῦ γίνεται τό τινας τῶν ἀρχιερέων ἴσως προεισ-
B ελθεῖν τῶν ἄλλων εἰς τὸ θυσιαστήριον.

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος εἰς βῆμα πρὸ τοῦ ἐπισκόπου « οὐκ εἴσεισιν, οὐδὲ κάθηται. »

Παρόντος τοῦ ἐπισκόπου καὶ λειτουργοῦντος πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ οὐκ εἰσέλθῃ πρεσβύτερος ἐν τῷ βήματι, καὶ καθίσει. Τοῦτο γὰρ ἀταξία ἐστὶ καὶ σύγχυσις.

ΚΑΝΩΝ ΝΖ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις « καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτάς· « τοὺς μέντοι ἤδη προκατασταθέντας μηδὲν πράτ« τειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐν τῇ πό-
C « λει. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους μηδὲν « πράττειν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. »

ΒΑΛΣ. Ἄλλοι μὲν κανόνες ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν τοῖς χωρίοις χωρεπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καθίστασθαι διωρίσαντο· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περιοδευτὰς παρακελεύεται γίνεσθαι, καὶ μὴ ἐπισκόπους, ἵνα μὴ γένηται εὐκαταφρόνητος ἡ ἀρχιερωσύνη, ὡς μὴ ἐχούσης τῆς χώρας ἐν ᾗ ἐχειροτονήθη ὁ ἐπίσκοπος, πλῆθος ἀνθρώπων εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης. Εἰ δέ τινες, φησὶ, πρὸ τοῦ κανόνος κατεστάθησαν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐπίσκοποι, μὴ ἐκβληθήτωσαν· ἀλλ' ἔστωσαν ἐνεργοῦντες τὰ πάντα μετὰ εἰδήσεως τοῦ χειροτονήσαντος αὐτοὺς μητροπολίτου. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβύτεροι, φησὶ, μηδὲν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου πραττέτωσαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος
D διοριζομένου, εἴποι τις, τῆς ἐννοίας τούτου κατεστοχαζόμενος, ὡς, ἐπεὶ ἀτιμία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐστὶ τὸ προΐστασθαι τὸν ἐπίσκοπον λαοῦ ὀλίγου, κἀντεῦθεν εἶναι εὐκαταφρόνητον· πολλῷ πλέον οὐκ ἔσται πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τὸ πεζῇ βαδίζειν ἀρχιερέα διὰ πενίαν καὶ στερεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων. Ὅθεν τὸ ψηφίζεσθαι ἐπισκόπους εἰς ἐκκλησίας ἀνατολικὰς, εἰς ἃς μέτριοι πάνυ εὑρίσκονται Χριστιανοὶ, οὐκ ἀσφαλές. Περιοδευταὶ δέ εἰσιν οἱ σήμερον προβαλλόμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἔξαρχοι. Οὗτοι γὰρ περιοδεύουσι καὶ ἐπιτηροῦσι τὰ ψυχικὰ σφάλματα, καὶ καταρτίζουσι τοὺς πιστούς· ἀνάγνωθι καὶ τὸν ς' κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἔντιμόν ἐστι· τὸ δὲ ἐν κώμῃ ἢ ἐν χώρᾳ, ἔνθα μὴ πόλις ἐστὶ μηδὲ

πλῆθος ἀνθρώπων, γίνεσθαι ἐπισκόπους καταφρόνητον τὴν ἀρχιερωσύνην ποιεῖ. Διὸ καὶ ὁ κανὼν οὗτος κωλύει τοῦτο, ὃ καὶ ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διετάξατο· γίνεσθαι δὲ περιοδευτὰς ἐν κώμαις καὶ χώραις διακελεύεται. Περιοδευταὶ δὲ λέγονται, διὰ τὸ περιέρχεσθαι καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστούς, μὴ ἔχοντες καθέδραν οἰκείαν. Εἰ δέ τινες, φησὶ, πρὸ τοῦ κανόνος κατεστάθησαν ἐν τοῖς τοιούτοις τόποις ἐπίσκοποι, μηδὲν πραττέτωσαν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως, δι' οὗ ἐχειροτονήθησαν. Καὶ οἱ πρεσβύτεροι δέ φησι, μηδὲν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου πραττέτωσαν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰς κώμην ἢ εἰς χωρίον ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται, ἀλλὰ περιοδευτής· εἰ δέ τις κατέστη, μή τι διοικείτω τοῦ ἐπισκόπου δίχα τῆς πόλεως. »

Ἐν κώμῃ τινὶ ἢ καὶ βραχείᾳ πόλει, ἐν ᾗ καὶ εἷς πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ, οὐκ ἀναγκαῖον ἐπίσκοπον γίνεσθαι, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἐπισκόπου κατευτελίζηται ὄνομα, ἀλλὰ περιοδευτὰς, οὓς καὶ ἐξάρχους σήμερον ὀνομάζουσιν, εἰς διόρθωσιν τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων στέλλεσθαι ἐν αὐταῖς. Εἰ δέ τινες προεγένοντο, τῆς τιμῆς μὲν μετακινείσθωσαν, μηδὲν δέ τι ἐπισκοπικὸν διοικείτωσαν δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ᾗ ὑπόκεινται αὗται.

ΚΑΝΩΝ ΝΗ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσφορὰν γίνεσθαι παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων. »

ΒΑΛΣ. Τοῦτο ἐξεχωρήθη ἀπὸ Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἀνάγνωθι καὶ συνόδου ς' κανόνα λα' καὶ νθ'.

ΖΩΝΑΡ. Εὔχεσθαι μὲν πανταχοῦ τοὺς πιστοὺς οὐ κεκώλυται, καὶ ἐν οἴκοις, καὶ ἐν ἀγροῖς, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ· προσφέρειν δὲ, ἤγουν προσκομιδὴν ποιεῖν, εἰ μὴ ἐν ναῷ καὶ θυσιαστηρίῳ οὐ δεῖ. Οὔτε οὖν ἐπισκόποις οὔτε πρεσβυτέροις παραχωρεῖ τοῦτο ποιεῖν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος εἰς οἶκον μὴ προσφερέτω. »

Εἰς οἶκον ἡ ἀναίμακτος οὐ τελεῖται θυσία οὔτε παρ' ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου· ἀλλ' ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσφέρειν δεῖ. Πλὴν ὁ τριακοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου συγχωρεῖ κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις τοῖς ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργίας τελεῖσθαι· βάπτισμα δὲ μηδ' ὅλως· ἀλλ' ἐν ταῖς καθολικαῖς καὶ μόναις ἐκκλησίαις τοῦ ἀχράντου καταξιοῦσθαι φωτίσματος τοὺς μέλλοντας βαπτισθῆναι· ὡς ὁ πεντηκοστὸς ἔννατος κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου διαλαμβάνει.

ΚΑΝΩΝ ΝΘ'.

« Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς (74) λέγεσθαι ἐν

neque ulla hominum frequentia est, episcopi constituantur, ex eo summi sacerdotii dignitatem vilescere necesse fuerit. Proinde id ne fiat, tum hujus canonis decreto, tum sexto quoque Sardicensis synodi canone constitutum est: circuitores vero in pagis et regionibus designari placet. Circuitores autem ex eo dicti, quod nullibi propriam sedem cathedramque habentes, huc et illuc fidelibus in officio continendis vagentur. Quod si ante hunc canonem, inquit, in ejusmodi locis episcopi aliqui constituti sunt, nihil eis exsequi, absque ejus, a quo creati sunt, urbani episcopi facultate concessum sit. Quod idem, ut ne quid scilicet inconsulto episcopo faciant, a sacerdotibus quoque servari placet.

ARIST. « In vico vel pago episcopus non constituitur, sed circuitor. Si quis autem constituitur, sine episcopo civitatis nihil administret. »

In vico et urbe exigua in qua et unus presbyter sufficiat, non necesse est episcopum fieri, ne episcopi nomen elevetur, sed periodeutas sive circuitores, quos et exarchos hodie nominant, ad spiritualium peccatorum correctionem in eas mitti. Si qui autem antea facti fuerant, honore quidem amoveantur, nec aliquid episcopale administrent sine episcopi, qui civitati cui istæ subjacent præest, voluntate.

CANON LVIII.

« Quod non oportet in domibus fieri oblationem ab episcopis vel presbyteris. »

BALS. Hoc permissum est a novella imperatoris domini Leonis Sapientis. Lege et synodi canones 31 et 59.

ZONAR. Deo supplicare, precationibusque intentos esse, ubicunque tum in domibus, tum in agro, tum in omni loco dominationis ejus, fidelibus concessum est: offerre autem sive oblationem, præterquam in templo et altari, peragere nequaquam oportet. Proinde ea facultate pariter episcopis et presbyteris interdictum esse canon decernit.

ARIST. « Episcopus vel presbyter in privatis ædibus ne offerat. »

In domo incruentum non peragitur sacrificium, nec ab episcopo nec presbytero, sed in catholica ecclesia offerre oportet. Sed tricesimus primus sextæ in Trullo synodi canon permittit, episcopo volente, et in ædibus oratoriis quæ sunt intra domos, sacra ministeria peragere, baptismum autem non omnino; sed eos qui baptizandi sunt, in catholicis et solis ecclesiis impolluta illuminatione dignos haberi, et quinquagesimus nonus ejusdem synodi statuit.

CANON LIX.

« Quod non oportet privatos psalmos in Ecclesia

Guill. Beveregii notæ.

(74) Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμούς. Balsamon et Zonaras hæc verba de nescio quibus Solomoni aliisque ascriptis psalmis interpretantur; sed quandoquidem ἰδιωτικοὶ vocentur, psalmi potius a privatis personis, vel ipsius concilii tempore vel antea compositi, intelligendi sunt. Primitivæ enim Ec-

« legi, nec libros non canonicos, sed solos cano- A
« nicos Veteris et Novi Testamenti. »

BALS. Inveniuntur quidam psalmi præter centum quinquaginta psalmos David, qui dicuntur esse Salomonis et quorumdam aliorum. Patres ergo eos privatos nominantes statuerunt, ut neque ii, neque aliquid aliud in ecclesia legatur, quod non sit ex iis quæ sunt enumerata in canone apostolico 85.

481 ZONAR. Præter centum et quinquaginta Davidis psalmos nonnulli præterea exstant, qui Salomonis et aliorum quorumdam esse perhibentur, qui etiam privati a Patribus dicti sunt, neque aut illos, aut ex non canonicis quidquam, sed canonicos tantum libros in ecclesia recitari licere decernunt. Canonicos porro libros, eos qui sanctorum apostolorum octogesimo quinto canone recensentur : non B canonicos, quorum nulla in eo canone mentio est, nominarunt. Deinde vero ipsa quoque Veteris et Novi Testamenti volumina suo quæque nomine referuntur.

« τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα
« τὰ κανονικὰ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης. »

ΒΑΛΣ. Εὑρίσκονταί τινες ψαλμοὶ παρὰ τοὺς ρν' ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, λεγόμενοι τοῦ Σολομῶντος εἶναι καὶ ἄλλων τινῶν. Τούτους οὖν ὀνομάσαντες οἱ Πατέρες ἰδιωτικοὺς, διετάξαντο μήτε τούτους μήτε ἄλλο τι ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκεσθαι, μὴ ὂν ἀπὸ τῶν ἀπαριθμηθέντων ἐν τῷ πε' ἀποστολικῷ κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐκτὸς τῶν ρν' ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ εὑρίσκονται καί τινες ἕτεροι λεγόμενοι τοῦ Σολομῶντος εἶναι καὶ ἄλλων τινῶν, οὓς καὶ ἰδιωτικοὺς ὠνόμασαν οἱ Πατέρες, καὶ μὴ λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διετάξαντο, μήτε μὴν βιβλία ἀναγινώσκεσθαι ἀκανόνιστα, μόνα δὲ τὰ κανονικά. Κανονικὰ δ' ἐκάλεσαν τὰ τῷ πε' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀπαριθμούμενα· ὥσπερ ἀκανόνιστα, ὧν ὁ κανὼν οὐκ ἐμνήσθη. Εἶτα καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Γραφῆς ἀπηρίθμησαν εἰπόντες.

CANON LX.

« Ili sunt libri quos legi oportet ex Veteri Testamento : Genesis, Exodus, id est exitus ex Ægypto, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Jesu Nave, Judices, Ruth, Esther, Regum primus, secundus, tertius et quartus, Paralipomenon primus et secundus, Esdræ primus et secundus, Liber psalmorum 150, Proverbia Solomonis, C Ecclesiastes, Cantica canticorum, Job, Duodecim prophetæ, Isaias, Jeremias et Baruch, Lamentationes et Epistolæ, Ezechiel, Daniel. Novi autem Testamenti hi : Evangelia quatuor secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem, Actus apostolorum, Epistolæ catholicæ septem, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una, Epistolæ Pauli 14, ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippenses una, ad Colossenses una, ad Thessalonicenses duæ, ad Hebræos una, ad Timotheum duæ, ad Titum una et ad Philemonem una. »

ZONAR. Hos quidem libros hic canon legendos D proponit. Sanctorum vero apostolorum octogesimus

ΚΑΝΩΝ Ξ'.

« Ὅσα δεῖ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Γένεσις κόσμου, Ἔξοδος Αἰγύπτου, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, Κριταὶ, Ῥοὺθ, Ἐσθὴρ, Βασιλειῶν πρώτη καὶ δευτέρα, τρίτη τε καὶ τετάρτη, Παραλειπόμενα πρῶτον καὶ δεύτερον, Ἔσδρα πρῶτον καὶ δεύτερον, βίβλος Ψαλμῶν ρν', Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα ᾀσμάτων, Ἰὼβ, Δωδεκαπρόφητον, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας καὶ Βαροὺχ, Θρῆνοι καὶ Ἐπιστολαὶ, Ἰεζεκιὴλ, Δανιήλ. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης ταῦτα, Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην, Πράξεις ἀποστόλων, Ἐπιστολαὶ Καθολικαὶ ζ', Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία, Ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες, πρὸς Ῥωμαίους μία, πρὸς Κορινθίους δύο, πρὸς Γαλάτας μία, πρὸς Ἐφεσίους μία, πρὸς Φιλιππησίους μία, πρὸς Κολοσσαεῖς μία, πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, πρὸς Ἑβραίους μία, πρὸς Τιμόθεον δύο, πρὸς Τίτον μία, καὶ πρὸς Φιλήμονα μία. »

ΖΩΝΑΡ. Ταῦτα μὲν ἀναγνωστέα βιβλία ὁ παρὼν κανὼν ἀνεγράψατο· ὁ δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων πε'

Guill. Beveregii notæ.

clesiæ in more positum fuit, psalmos quosdam et hymnos in honorem Dei Christique componere : ut ex istis Eusebii verbis probe constat, Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπαρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες, *Quot etiam psalmi atque cantica fratrum jam pridem a fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, dibinitatem ei tribuendo.* Euseb. *Hist. Eccles.* lib. 5, cap. 28. Hujusmodi Psalmus a Clemente Alexandrino compositus est, et inscriptus, Ὕμνος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, exstat autem ad calcem tertii ejus libri Pædagogi dicti. Et hujusmodi sane hymnus in publicis ipsorum conventibus a Christianis olim decantari solitos fuisse, Plinius secundus fidem facit, qui eos tradidit solitos esse *stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem* Plin. lib. x, ep. 97. Cum progressu autem temporis hujusmodi psalmi et hymni ab hæreticis conficti, vel ab aliis depravati essent, visum est præsenti synodo usum eorum ab ecclesia arcere; nec permittere, ut quid præter canonicos sacræ Scripturæ libros, proximo canone recensitos, publice in ecclesia recitaretur. Verum cum Paulus Samosatenus psalmos in honorem Christi conscriptos tanquam novellos sustulisset, hoc synodus contra eum coacta ei vitio vertit, dicens, inter alia crimina ei objecta, ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα. Euseb. *Hist. Eccl.* l. vii, c. 30. Nimirum iste eos sustulit, ut in Christi honorem scriptos. Hæc autem synodus eos in ecclesia legi prohibet, ne quid de Christi honore derogetur.

κανὼν τούτοις καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας διατάξεις τοῖς ἀναγνωστέοις βιβλίοις συναπηρίθμησεν, ἃς ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν δευτέρῳ κανόνι μὴ ἀναγινώσκεσθαι διετάξατο, ὡς ὑπὸ αἱρετικῶν νοθευθείσας, ὡς προσθεμένων αὐταῖς παρέγγραπτά τινα καὶ διάστροφα.

ΑΡΙΣΤ. « Ἰδιωτικοὶ ψαλμοὶ, ἢ ἀκανόνιστα βιβλία, ἐν « ναοῖς οὐ ψάλλονται, ἢ ἀναγινώσκονται· ἀλλὰ τὰ « κεκανονισμένα τῆς Παλαιᾶς τε καὶ Νέας. »

Ἅτινά ἐστι ταῦτα· Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς, Κριταὶ, Ῥοὺθ, Ἐσθὴρ, Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπομένων δύο, Ἔσδρα δύο, Ψαλμοὶ, Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα ᾀσμάτων, Ἰὼβ, Δωδεκαπρόφητον, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιήλ. Ὁμοῦ εἰκοσιδύο τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς.

ΑΡΙΣΤ. « Τῆς δὲ Καινῆς Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματ« θαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου, Πράξεις, « Ἐπιστολαὶ Καθολικαὶ ἑπτὰ, ἤγουν Ἰακώβου μία, « Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία, Παύλου « ιδ', ἤγουν πρὸς Ῥωμαίους μία, πρὸς Κορινθίους « δύο, πρὸς Γαλάτας μία, πρὸς Ἐφεσίους μία, « πρὸς Φιλιππησίους μία, πρὸς Κολοσσαεῖς μία, « πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, πρὸς Ἑβραίους μία, « πρὸς Τιμόθεον δύο, πρὸς Τίτον μία, καὶ πρὸς « Φιλήμονα μία. »

A quintus canon conscriptas quoque a Clemente constitutiones iis adjungit : quas tamen sexta synodus in secundo canone, quippe ab hæreticis, qui multa eis subdole et perverse interseruerunt, depravatas, legi prohibuit.

ARIST. in can. 59. « Privati psalmi vel libri non « canonici in templis non recitantur, sed qui in « canone Veteris ac Novi Testamenti recensen« tur. »

Qui quidem sunt hi: Genesis, Exodus, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Jesus, Judices, Ruth, Esther, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Psalmi, Proverbia Solomonis, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Job, Duodecim prophetæ, B Isaias, Jeremias, Ezechiel et Daniel. Simul sunt viginti duo libri Veteris Testamenti.

ARIST. in can. 60. « Novi autem, Evangelia qua« tuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, Actus, « Epistolæ catholicæ septem, hoc est, Jacobi una, « Petri duæ, Joannis tres, Judæ una, Pauli qua« tuordecim, hoc est, ad Romanos una, ad Co« rinthios duæ, ad Galatas una, ad Ephesios una, « ad Philippenses una, ad Colossenses una, ad « Thessalonicenses duæ, ad Hebræos una, ad « Timotheum duæ, ad Titum una, ad Philemo« nem una. »

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΣΑΡΔΙΚΗ ΚΑ'.

CANONES

SYNODI SARDICENSIS XXI.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος (75) C γέγονε βασιλεύοντος Κωνσταντίου τοῦ υἱοῦ τοῦ με-

482 BALS. et ZONAR. Constantio magni Constantini filio regnante habita fuit Sardicensis synodus.

Guill. Beveregii notæ.

(75) *Ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος*. Sardica urbs Illyrici fuit, in Mysiæ Superioris confinio, centum millia passuum plus minus a Philippopoli distans. In hac olim celebri urbe præsens concilium celebratum est; de quo acerrime disputatum est, utrum œcumenicum fuerit, an non. Et primo quidem, nemo inficias eat, quin ab imperatoribus Constante et Constantio ea mente convocatum fuerit, ut œcumenicum esset; ac propterea utriusque imperii, Occidentalis scilicet et Orientalis, episcopi illuc accersiti sunt, Ruffino et Eusebio Coss. an. Dom. 347. Hoc enim Socrates diserte asseruit dicens, Κηρύσσεται οὖν αὖθις οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν, πόλις δὲ αὕτη Ἰλλυριῶν, γνώμῃ τῶν δυεῖν βασιλέων, τοῦ μὲν διὰ γραμμάτων αἰτήσαντος, τοῦ δὲ τῆς Ἑῴας ἑτοίμως ὑπακούσαντος· ἑνδέκατον ἔτος ἦν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς τῶν δύο Αὐγούστων· Ὕπατοι δὲ ἦσαν Ῥουφῖνος καὶ Εὐσέβιος, ὅτε ἡ ἐν Σαρδικῇ συνεκροτήθη σύνοδος. Socrat. *Hist. Eccl.* l. II, c. 20. Verumenim vero etiamsi episcopi ex utroque imperio convocati fuerint, concilium tamen ex occidentalibus solis constitutum est. Cum omnes enim Sardicam convenissent, orientales negabant se ad concilium venturos, nisi Paulus et Athanasius ab occidentalibus prius ejicerentur : quod cum hi respuissent, orientales Philippopolim illico se conferentes, ibi concilium seorsim ab occidentalibus habebant, καὶ γενόμενοι ἐν τῇ Φιλίππου πόλει τῆς Θρᾴκης, ἰδιάζον ποιοῦντες συνέδριον. Ut Socrates ibidem tradidit; necnon Sozomenus lib. 3,

Ille enim cum ad Arianorum hæresin se contulisset, magnopere contendebat ea, quæ in prima synodo decreta et definita fuerant, evertere. Quod cum frater ejus Constans, qui veteri Romæ imperabat, ex papa, qui tunc erat, didicisset, fratri bellum per litteras minatus est, nisi Ecclesiam perturbare et fidem orthodoxam labefactare desineret. Ille vero id quod est fidei perfectum quærens, ad fratrem suum rescripsit, ut id quoque confirmetur, sibi curæ magnopere esse. Utrisque ergo imperatoribus visum est, ut fieret antistitum synodus, et quæ ab illis examinata ac probata esset fides, valeret. Dictorum ergo fratrum et imperatorum jussu congregati sunt episcopi numero trecenti quadraginta et unus Sardicæ, quæ nunc Triaditze dicitur; qui cum de iis, quæ Nicææ decreta erant, disceptassent, ea confirmarunt, edito decreto, quod sanctum symbolum Patrum, qui Nicææ convenerunt, corroborat et confirmat, et hoc observari et immutabile manere statuit: eos autem, qui præter hæc sentiunt, abdicat et anathemati subjicit. Hujus itaque Sardicensis synodi Patres canones quoque ediderunt, ad statum ecclesiasticum respicientes; qui sunt hi:

γάλου Κωνσταντίνου. Ἐκεῖνος γὰρ, προσθέμενος τῇ τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσει, σπουδὴν ἐποιεῖτο τὰ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ δογματισθέντα καὶ ὁρισθέντα ἀνατρέψαι. Ὕπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώνστας, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης κρατῶν, μαθὼν ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ τότε πάππα, ἠπείλησε πόλεμον διὰ γραμμάτων τῷ ἀδελφῷ, εἰ μὴ παύσοιτο κυμαίνων τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν παρασαλεύων. Ὁ δὲ, τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ζητῶν, τῷ ἀδελφῷ ἀντεπέστειλε κἀκεῖνο βεβαιωθῆναι διὰ σπουδῆς τυγχάνειν αὐτῷ. Συνέδοξεν οὖν τοῖς αὐτοκράτορσι ἀμφοτέροις σύνοδον γενέσθαι ἀρχιερέων, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων δοκιμασθεῖσαν πίστιν κρατεῖν. Διὸ κελεύσει τῶν εἰρημένων αὐταδέλφων καὶ βασιλέων συνηθροίσθησαν ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν τριακόσιοι τεσσαράκοντα καὶ εἷς ἐν Σαρδικῇ, τῇ νῦν λεγομένῃ Τριαδίτζῃ, οἳ, διαγνωμονήσαντες περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ δογματισθέντων, ἐβεβαίωσαν ταῦτα, ὅρον ἐκθέμενοι κυροῦντα τὸ ἅγιον σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων, καὶ κρατεῖν αὐτὸ καὶ ἀπαραποίητον μένειν διοριζόμενον· τοὺς δὲ παρὰ τοῦτο φρονοῦντας ἀποκηρύττοντα καὶ ποιοῦντα ὑπὸ ἀνάθεμα. Οἱ γοῦν ἐν τῇ Σαρδικῇ ταύτῃ συνόδῳ Πατέρες καὶ κανόνας ἐξέθεντο εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀφορῶντας κατάστασιν, οἵπερ εἰσὶν οὗτοι (76)·

CANON I.

« Osius urbis Cordubæ episcopus dixit: Non tantum mala consuetudo, quantum perniciosissima rerum corruptela, est ex ipsis fundamentis penitus exstirpanda; ne cui episcopo liceat a parva civitate in aliam civitatem migrare: ejus enim causæ prætextus est manifestus, propter quem talia aggreditur. Nullus enim episcopus adhuc inveniri potuit, qui a majori

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ὅσιος ἐπίσκοπος πόλεως Κορδούβης εἶπεν· Οὐ τοσοῦτον ἡ φαύλη συνήθεια, ὅσον ἡ βλαβερωτάτη τῶν πραγμάτων διαφθορὰ ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελίων ἐστὶν ἐκριζωτέα, ἵνα μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξῇ ἀπὸ πόλεως μικρᾶς εἰς ἑτέραν πόλιν μεθίστασθαι. Ἡ γὰρ τῆς αἰτίας ταύτης πρόφασις φανερὰ, δι' ἣν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρεῖται. Οὐδεὶς γὰρ πώποτε εὑρεθῆναι ἐπίσκοπος δεδύνη-

Guill. Beveregii notæ.

cap. 11. Ac proinde Sardicense illud œcumenicum nequaquam dici potest concilium, quia ab occidentalibus solis episcopis habitum fuit: unde et *Occidentalium concilium* ab antiquis Patribus sæpe audit; neque unquam à Græcis vel vetustioribus Patribus œcumenicum vocatum est. Numerus episcoporum, qui ex utroque imperio ad urbem, licet non ad concilium, conveniebant, erat circiter centum septuaginta; ut Athanasius, cujus causa indicta est synodus, et qui ipse intererat, testatus est, dicens, Συνέρχονται τοίνυν ἀπό τε τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως ἐν τῇ Σαρδῶν πόλει πλέον ἢ ἔλαττον ρο' τὸν ἀριθμὸν ἐπίσκοποι. Athanas. ad Solitar. tom. 1, pag. 818, edit. Paris. Ubi etiam observatum velim, hic dici tot convenisse ἐν τῇ πόλει, non εἰς τὴν σύνοδον. Socrates, fateor, et multi e recentioribus asseruerunt, ipsum etiam Athanasium dixisse trecentos plus minus episcopos in hac synodo congregatos esse. Verum Athanasius nuspiam hoc dixit, sed tantum asseruit, τμδ' *trecentos quadraginta quatuor* episcopos suæ ipsius restitutioni subscripsisse; ut ex ipsius constat Apologia secunda pag. 767 et 768, quorum etiam nonnulli ante, alii post synodum subscripserunt. Verus itaque numerus omnium tam occidentalium quam orientalium, qui Sardicam conveniebant, episcoporum, is erat, qui verbis ejus ante citatis asseritur, nimirum 170 plus minus. Cum autem omnes orientales ab urbe secessissent, ad synodum nunquam convenientes, ea vix a pluribus quam 80, iisque omnibus occidentalibus, episcopis celebrata fuit.

(76) *Οἵπερ εἰσὶν οὗτοι*. Post hæc ultima præfationis in canones hujus concilii verba in codice nostro Bodleiano hæc habentur, Εἰ βούλει μαθεῖν τὰ περὶ τῆς τοιαύτης συνόδου, ἀνάγνωθι τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐν ᾧ εὑρήσεις μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι ἦσαν Ἑσπέριοι μὲν πλείους ἢ τριακοσίους, τῆς Ἑῴας δὲ ἑβδομήκοντα· οἱ δὲ ἑβδομήκοντα γοῦν κατὰ Ἀθανασίου φρονοῦντες οὐ συνῆλθον τοῖς ἐξ Ἑσπέρας, διὰ τὸ συνεῖναι ἐκείνοις τὸν Ἀθανάσιον· ἀπελθόντες δὲ ἐν Φιλιππουπόλει ἰδίαν σύνοδον συνεστήσαντο, καὶ τὸ ὁμοούσιον ἀπεκήρυξαν. Οἱ δὲ τριακόσιοι τὴν σύνοδον συστησάμενοι τοὺς ἐν Φιλιππουπόλει καθεῖλον. *Si quæ ad hanc synodum spectant ediscere velis, Vitam sancti Athanasii legas, in qua inter alia invenies, quod qui conveniebant episcopi erant occidentales quidem plus minus trecenti: ex Oriente autem septuaginta; septuaginta autem male contra Athanasium affecti cum occidentalibus non conveniebant, eo quod Athanasius cum iis erat: abeuntes autem Philippopoli propriam synodum constituebant, et* ὁμοούσιον *abdicabant. Trecenti vero synodum habentes, eos qui Philippopoli conveniebant, depositioni subjiciebant.* Hæc autem in nullo alio codice leguntur: iis vero quæ a Balsamone et Zonara hic scribuntur, non consentiunt; atque ideo a neutro scripta, sed e margine in textum traducta videntur.

« ται, δς ἀπὸ μείζονος πόλεως εἰς ἐλαχιστοτέραν A « πόλιν ἐσπούδασε μεταστῆναι· ὅθεν συνέστηκεν « διαπύρῳ πλεονεξίας τόπῳ ὑπεκκαίεσθαι τοὺς « τοιούτους, καὶ μᾶλλον τῇ ἀλαζονείᾳ δουλεύειν, « ὅπως ἐξουσίαν δοκοῖεν μείζονα κεκτῆσθαι. Εἰ « πᾶσι τοίνυν τοῦτο ἀρέσκει, ὥστε τὴν τοιαύτην « σκαιότητα αὐστηρότερον ἐκδικηθῆναι; ἡγοῦμαι « γὰρ μηδὲ λαϊκῶν ἔχειν τοὺς τοιούτους χρῆναι « κοινωνίαν. Πάντες ἐπίσκοποι εἶπον· Ἀρέσκει « πᾶσιν. »

« civitate in minorem transire studuerit : unde « constitit eos ardenti plura habendi cupiditate « succendi, et magis arrogantiæ servire, ut vi- « deantur majorem habere potestatem. Placetne « hoc omnibus, ut ejusmodi improbitas acerbius « vindicetur? existimo enim eos ne laicorum qui- « dem debere habere communionem. Omnes epi- « scopi dixerunt : Placet omnibus. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀρχιερέων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀλλοτρίαν, ἤγουν διοίκησιν, εἴρηται ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ ἐν τῷ ιδ' κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἐν τῷ κα' καὶ ἐν τῷ κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ ἐν ἑτέροις. Καταφρονουμένων δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων, B ὁ ἐπίσκοπος πόλεως Κορδούβης, ὁ καὶ Ὅσιος κεκλημένος διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν, προοιμιασάμενος ὀφείλειν πᾶσαν φαύλην συνήθειαν ἐκριζοῦσθαι, πολλῷ δὲ πλέον τὴν ἀφορῶσαν καὶ εἰς πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν διαφθορὰν, ἐπήγαγε μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἐπίσκοπον οἱονδήτινα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεθίστασθαι. Ὡς δέ τινος εἰπόντος συγγνωστέον εἶναι τὸν ἴσως τοῦτο ποιήσαντα διὰ τρόπον ἀγαθὸν, καὶ διὰ τὸ διδάξαι καὶ στηρίξαι λαὸν πλείονα, προσέθετο παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο τολμᾶσθαι μὴ διὰ τρόπον ἀγαθὸν, ἀλλὰ διὰ πλεονεξίαν, ἢ δι' ἀλαζονείαν, καὶ ὥστε ἔχειν ἐξουσίαν μείζονα καὶ κερδαίνειν πλείονα. Οὐδεὶς γὰρ, φησὶν, ἐπίσκοπος εὑρέθη ἀπὸ πόλεως μείζονος μεταβὰς εἰς ἐλαχιστοτέραν, ὥστε C ἐκ τούτου περιαιρεθῆναι τὴν ὑποψίαν τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς φιλοδοξίας. Τοίνυν καὶ ἠρώτησε τὴν σύνοδον, εἰ πᾶσιν ἀρέσκει αὐστηρότερον ἐκδικηθῆναι τὴν τοιαύτην τόλμαν, δηλονότι μὴ μόνον καθαιρεῖσθαι τὸν τοιοῦτόν τι ποιήσαντα, ἀλλ' ἐκπίπτειν καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως· καὶ μηδ' ὡς λαϊκὸν κοινωνεῖν μετ' αὐτῶν; πρὸς ὃ οἱ τῆς συνόδου ἀπεκρίναντο ὅτι πᾶσιν ἀρέσκει. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐρωτήσει τις ὡς τοῦ ιε' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου διοριζομένου τὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβάντα ἐπίσκοπον μὴ καθαρεῖσθαι, ἀλλ' ἀποκαθίζεσθαι εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ παρόντος κανόνος παντελῆ ἀκοινωνησίαν τούτου καταψηφιζομένου, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; Λύσις. Καὶ ἀμφοτέροις. Οὐδὲ γὰρ ἐπικοινωνοῦσιν ἀλλήλοις. D Ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα ιε' κανόνα. Εἰ δέ τις ἀνθυποφέρει τὸν κ' κανόνα τῆς ς' συνόδου λέγοντα οὕτω ῥητῶς· Μὴ ἐξέστω ἐπισκόπῳ εἰς ἑτέραν τὴν μὴ αὐτῷ προσήκουσαν πόλιν δημοσίᾳ διδάσκειν· εἰ δέ τις φωραθείη τοῦτο ποιῶν, τῆς ἐπισκοπῆς παυέσθω· τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ἐνεργείτω· καὶ λέγει ὀφείλειν τὸ λοιπὸν τὰ τοῦ τοιούτου μᾶλλον κανόνος κρατεῖν, ὡς μεταγενεστέρου κατὰ πολὺ καὶ καθαίρεσιν μόνον ἐπάγοντος· ἀκουσάτω μεγάλην εἶναι τὴν διαφορὰν τῶν κανόνων. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἀλλοτρίου θρόνου ἐπέβη ὁ ἐπίσκοπος, καὶ κατεῖχεν αὐτὸν αὐθεντικῶς· διὸ σὺν τῇ καθαιρέσει καὶ ἀποκηρύσσεται ὡς ἀναιδέστατος· ὁ δὲ ἐν τῷ ῥηθέντι κανόνι τῆς ς' συνόδου δηλούμενος ἐπίσκοπος οὐδέν τι ἕτερον ἐνήρ-

BALS. De episcopis, qui a civitate in civitatem seu diœcesim transeunt, dictum est in synodi Nicænæ canone 15, et in canone 14 sanctorum apostolorum, et in 21 et in 22 Antiochenæ, et in aliis. Cum autem neglectui haberentur ea, quæ ipsis continentur, episcopus Cordubensis, qui Osius appellatus est propter virtutem quæ illi inerat, exorsus, debere omnem malam consuetudinem radicitus exstirpari, multo autem magis eam quæ spectat ad rerum ecclesiasticarum corruptelam; intulit non licere cuiquam episcopo ex civitate in civitatem transire. Perinde autem ac si dixisset quispiam, ei esse ignoscendum, qui honesta fortasse de causa hoc facturus est, et ut majorem populum doceat et confirmet; adjecit, hoc audere episcopos, non propter honestam aliquam causam, sed propter avaritiam, vel superbiam, et ut habeant potestatem majorem, et plura lucrifaciant. Nullus enim, inquit, inventus est episcopus, qui a majori civitate in minorem transierit, ut ex eo avaritiæ et cupiditatis gloriæ suspicio tollatur. Interrogavit itaque synodum : an ei placeret acerbius talem audaciam vindicari; scilicet non solum deponi eum qui tale quid fecerit, sed etiam a fidelium communione excidere, et nec ut laicum quidem cum ipsis communicare? 483 Ad quod synodi Patres responderunt, id omnibus placere. His ita se habentibus, interrogaverit quispiam : Cum canon 15 synodi Nicænæ statuit, ut episcopus, qui a civitate in civitatem transiit, non deponatur, sed in priorem suam ecclesiam restituatur, præsens autem canon eum absoluta excommunicatione condemnet; utrum sit sequendum? *Solutio.* Utrumque. Neque enim habent quidquam inter se commune. Et lege dictum canonem 15. Si quis autem contra afferat vicesimum canonem sextæ synodi, qui sic dicit expresse : Ne liceat episcopo in alia, quæ ad se non attinet, civitate publice docere; si quis autem hoc facere deprehensus fuerit, cesset ab episcopatu, quæ sunt autem presbyteri exerceat; et dicat hunc canonem in posterum magis observari debere, ut qui sit multo recentior, et depositionem solum inducat : audiat esse magnam canonum differentiam. Hic enim episcopus alienum thronum invasit, et eum sua auctoritate obtinuit. Et ideo una cum depositione etiam abdicatur, ut qui sit impudentissimus. Qui autem in prædicto sextæ synodi canone declaratur episcopus, in alia provincia nihil aliud exercuit, nisi quod solum publice docuit : et ideo solum deponitur. Quod etiam Antio-

chena synodus fieri decrevit in eum qui ultra suam A provinciam ordinavit, in tertio decimo ejus canone. Cum autem audis canonem dicentem, nulli licere episcopo a parva civitate in aliam migrare; ne dixeris a contrario, posse episcopum a magna civitate in parvam transire; utpote cum sint utique sublatæ causæ, quæ sunt in canone declaratæ. Nam hoc quoque a canonibus similiter punitur: qui indistincte statuunt, non eos solos deponendos, qui a quavis civitate in aliam transeunt, sed eos etiam, qui ultra provinciam aliquid sacerdotale exercent, et ad ecclesias, quæ illos sortitæ sunt revertuntur. Et hæc quidem sic. Tu autem, si velis quæ ad translationem, transitionem et invasionem attinent perfecte scire, lege commentarium canonis 15 primæ synodi.

γησεν εἰς ἑτέραν ἐνορίαν, ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξε δημοσίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο καθαιρεῖται μόνον. Ὅπερ καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος γίνεσθαι διωρίσατο εἰς τὸν παρ' ἐνορίαν χειροτονήσαντα ἐν τῷ ιγ' κανόνι αὐτῆς. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος, Ἵνα μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξῇ ἀπὸ πόλεως μικρᾶς εἰς ἑτέραν πόλιν μεθίστασθαι, μὴ εἴπῃς ἐξ ἀντιδιαστολῆς δύνασθαι ἐπίσκοπον μεταβαίνειν ἀπὸ πόλεως μεγάλης εἰς μικρὰν, ὡς τάχα περιαιρουμένων καὶ τῶν αἰτιῶν τῶν ἐν τῷ κανόνι δηλωθεισῶν. Καὶ τοῦτο γὰρ ὑπὸ τῶν κανόνων παρομοίως κολάζεται, ἀδιαφόρως διοριζομένων καθαιρεῖσθαι μὴ μόνους τοὺς ἀπὸ πόλεως οἱασδήτινος εἰς ἑτέραν μεταπίπτοντας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς παρ' ἐνορίαν ἱερατικόν τι ἐνεργοῦντας, καὶ εἰς τὰς λαχούσας αὐτοὺς ὑποστρέφοντας. Καὶ ταῦτα μὲν B οὕτως· σὺ δὲ εἰ θέλεις ἀκριβῶς εἰδέναι τὰ περὶ τῆς μεταθέσεως, μεταβάσεως καὶ ἐπιβασίας, ἀνάγνωθι τὸ σχόλιον τοῦ ιε' κανόνος τῆς α' συνόδου.

ZONAR. Ut quisque in hac synodo eloquentia ac prudentia cæteris præstitit, ita certis quibusdam de rebus sententias suas explicavit; quæ si aliis quoque episcopis probarentur, communi omnium consensu firmatæ in canones promulgabantur. Primus igitur episcopus Cordubensis, Osius dictus, quid de episcopis ex alia in aliam urbem migrantibus censeret, exposuit. Quamvis enim et apostolicis et synodorum sanctionibus id vetitum esset, non deerant tamen aliqui in hoc genere contumaces. Sunt ergo, quæ in exordio canonis continentur, hujus fere sententiæ: tollendam esse scilicet pravam quamlibet consuetu- C dinem; sed eam, ex qua rebus quoque pernicies afferri queat, ex ipsis fundamentis evelli radicitus oportere. Quæ quidem verba, radicitus et a fundamentis evellendi, penitus consuetudinem illam exstinguendam atque abolendam esse demonstrant. Canonis vero decreto, ne ea urbe relicta, cujus episcopus creatus est, in aliam transire episcopo liceat, definitum. Neque enim migrationis illius obscuras esse causas, avaritiam videlicet atque arrogantiam. Avaritiam quidem, quod ex hac urbe in aliam plura habendi cupiditate demigret: arrogantiam vero, qui scilicet sedem mutare, atque in ampliori urbe collocare, elatione animi gloriæque majoris studio adductus concupierit. Nec enim, D inquit, qui ex ampliore urbe in humiliorem transmearit, aliquando repertus est; sed obscura et tenuis cum majore celebrioreque mutatur: quod quidem eorum, qui id faciunt, avaritiam ac incensam potestatis amplioris desiderio arrogantiam coarguit. Hanc sententiam cum in conventu episcoporum Osius explicasset, rogavit an omnibus in ejusmodi omnium pravitatem severius animadverti placeret? Deinde multam quoque adjunxit, qua eos a fidelium consortio excludendos, ac ne laicorum quidem more ipsis communionem cum fidelibus permittendam esse, censuerit. Quibus auditis synodi Patres, idem placere omnibus, responderunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἕκαστος τῶν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ προσεχόντων ἐν λόγῳ καὶ γνώσει γνώμας εἰσῆγε περί τινων ὑποθέσεων, καὶ εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἤρεσκον ἐπισκόποις, ἐκυροῦντο, καὶ εἰς κανόνας ἐξεφωνοῦντο. Ὁ γοῦν ἐπίσκοπος Κορδούβης Ὅσιος κεκλημένος πρῶτος εἰσήγαγε γνώμην περὶ τῶν ἐκ πόλεως εἰς ἑτέραν πόλιν μεταβαινόντων ἀρχιερέων. Εἰ γὰρ καὶ ἀποστολικοὶ κανόνες καὶ συνόδων τοῦτο ἐκώλυον, ἀλλ' ἔτι ἐγίνετο. Τὸ γοῦν τοῦ κανόνος τούτου προοίμιον τοιαύτης ἐστὶν ἐννοίας, ὅτι πᾶσαν δεῖ φαύλην συνήθειαν ἀνατρέπειν· εἰ δὲ καὶ εἰς πραγμάτων εἴη διαφθορὰν, ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελίων χρὴ αὐτὴν ἐκριζοῦν, διὰ τῆς ἐκριζώσεως καὶ τῶν θεμελίων τὴν παντελῆ καθαίρεσιν καὶ ἀνατροπὴν ἐνδεικνυμένου τοῦ λόγου. Ὁ δὲ κανὼν διορίζεται μηδένα ἐπίσκοπον καταλιμπάνειν τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐχειροτονήθη, καὶ μεταβαίνειν εἰς ἑτέραν. Φανερὰν γὰρ εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς μεταστάσεως, ἣν πλεονεξίαν ὀνομάζει καὶ ἀλαζονείαν· καὶ πλεονεξίαν μὲν, ὡς πλέον ἔχειν τι τοῦ μεταβαίνοντος ἐκ πόλεως εἰς πόλιν ἐφιεμένου· ἀλαζονείαν δὲ, ὡς δι' ἔπαρσιν καὶ δόξης ἔρωτα μείζονος τὴν μετάβασιν ποιουμένου. Οὐ γάρ τις, φησὶν, εὑρέθη ποτὲ ἐκ μείζονος πόλεως εἰς μικροτέραν μεταχωρήσας, ἀλλ' ἐκ μικρᾶς καὶ ἀφανεστέρας εἰς μείζω καὶ ἐπιφανεστέραν· ὅπερ κατηγορεῖ τῶν τοῦτο ποιούντων ἀλαζονείαν καὶ πλεονεξίαν, θελόντων μείζονος δράξασθαι ἐξουσίας. Ταύτην τὴν γνώμην ὁ Ὅσιος ἐπὶ τοῦ συνεδρίου τῶν ἐπισκόπων εἰσαγαγὼν, ἠρώτησεν, εἰ πᾶσιν ἀρέσκει αὐστηρότερον ἐκδικηθῆναι τὴν τοιαύτην κακίαν. Εἶτα καὶ τὸ ἐπιτίμιον ἐπήγαγεν, εἰπὼν ὅτι ἐκπίπτειν χρὴ τοῦτον τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως, ὥστε μηδὲ ὡς λαϊκὸν ἔχειν τοῦτον μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίαν. Πρὸς ὃ οἱ τῆς συνόδου ἀπεκρίναντο ὅτι Πᾶσιν ἀρέσκει.

484 ARIST. « Non est invenire episcopum ex « majore in minorem civitatem transeuntem. « Qui igitur ex humili sede in sublimiorem trans-

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνεύρετόν ἐστιν ἐπίσκοπον ἐκ μείζονος « εἰς μείονα πόλιν μετελθεῖν. Ὁ τοίνυν ἐκ ταπει« νῆς ἐφ' ὑψηλοτέραν μεταπηδῶν, ὡς ὁ ἀλαζὼν

« καὶ πλεονέκτης ὑποβλεπόμενος, διὰ βίου παντὸς A « ἀκοινώνητος. »

Ὁ παρὼν κανὼν τὰς μεταθέσεις τῶν ἐπισκόπων ὅλως οὐ συγχωρεῖ γίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ εἰ γένωνται, αὐστηρῶς τοὺς μετατιθεμένους κολάζει. Καταλαβόντες γὰρ οἱ Πατέρες ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὡς οὐδεὶς τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ πόλεως μείζονος εἰς ἐλαχιστοτέραν πόλιν μετατεθῆναι σπουδάζει, ἀλλὰ ἀπὸ μικρᾶς πόλεως ἐπὶ ὑψηλοτέραν πόλιν ἐθέλει μεταπηδᾷν διὰ ἀλαζονείαν καὶ πλεονεξίαν, ὥρισαν τὸν τοιοῦτον μηδὲ λαϊκοῦ κοινωνίαν ἔχειν, ἀλλὰ σὺν τῷ καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφωρισμένον εἶναι.

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Εἰ δέ τις τοιοῦτος εὑρίσκοιτο μανιώδης ἢ τολμηρὸς, ὡς περὶ τῶν τοιούτων δόξαι τινὰ φέρειν παραίτησιν, διαβεβαιούμενος ἀπὸ τοῦ πλήθους B πρὸς ἑαυτὸν κεκομίσθαι γράμματα· δῆλόν ἐστιν ὀλίγους τινὰς δεδυνῆσθαι, μισθῷ καὶ τιμήματι διαφθαρέντας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ στασιάζειν, ὡς δῆθεν ἀξιοῦντας τὸν αὐτὸν ἔχειν ἐπίσκοπον· καθάπαξ οὖν τὰς ῥᾳδιουργίας τὰς τοιαύτας καὶ τέχνας κολαστέας εἶναι νομίζω, ὥστε μηδένα τοιοῦτον μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαϊκῆς γοῦν ἀξιοῦσθαι κοινωνίας. Εἰ τοίνυν ἀρέσκει ἡ γνώμη αὕτη, ἀποκρίνασθε. Ἀπεκρίναντο· Τὰ λεχθέντα ἤρεσεν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τοῦ α' ἐξέχεται. Τινῶν γὰρ ἐπισκόπων αἰτιωμένων διὰ τὴν ἐκ πόλεως εἰς πόλιν τούτων μετάστασιν, καὶ ἐπιχειρούντων παραιτεῖσθαι, ἤγουν ἀποσκευάζειν ἐξ αὐτῶν τὴν αἰτίασιν, ἐκ τοῦ λέγειν διὰ γραμμάτων τοῦ πλήθους τῆς πόλεως μεταπεσεῖν ἐκ τῆς λαχούσης αὐτοὺς, ὥρισαν C οἱ Πατέρες μηδὲ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν ἀρκεῖν· ὅτι τῶν εἰκότων ἐστὶ ῥᾳδιουργηθῆναι τοιαῦτα διά τινων ὀλίγων ἐποίκων τῆς πόλεως διαφθαρέντων νομίσμασι καὶ οἷον μισθωθέντων· ὅθεν καὶ ἐκώλυσαν τοὺς ταῦτα τεχναζομένους ἐπισκόπους διὰ παντελοῦς ἀποκηρύξεως, ὥστε μηδὲ θνήσκοντας αὐτοὺς, ὡς λαϊκοὺς ἀξιοῦσθαι κοινωνίας. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς τοὺς μετὰ ἀληθείας μεταχληθέντας παρὰ πολιτῶν συγγινώσκεσθαι, ἢ μὴ συγγινωσκομένους, τιμωρεῖσθαι κατὰ τοὺς ῥᾳδιουργήσαντας τὴν μετάκλησιν· ἀλλ' εἰπὲ αὐτοὺς καθαιρεῖσθαι, ὡς μὴ ὀφείλοντας ὑπακούειν ἀμετόχων ἀνθρώπων.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δὲ τοσοῦτόν ἐστι, φησὶ, μανιώδης τις ἢ τολμηρὸς, ὥστε καὶ μετὰ τὸν κανόνα τολμῆσαι D μεταπεσεῖν ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ περὶ τούτου δοκεῖν φέρειν παραίτησιν, ἤγουν ἀπολογεῖσθαι, καὶ παραιτεῖσθαι τὴν μέμψιν, ἀντὶ τοῦ ἀποσκευάζεσθαι, διαβεβαιούμενος ἤτοι ἐνιστάμενος κεκομίσθαι αὐτὸν γράμματα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῆς πόλεως μετακαλούμενα αὐτὸν εἰς τὴν ἐπισκοπήν· δῆλον ὅτι ὀλίγους τινὰς ἠδυνήθη πεῖσαι στασιάζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀξιοῦντας ἔχειν αὐτὸν ἐπίσκοπον. Καὶ ἐκείνους δὲ ἐμισθώσατο καὶ ἠγόρασε τὸ ζητῆσαι αὐτὸν, δοὺς αὐτοῖς χρήματα, ἅτινα καὶ μισθὸν καὶ τίμημα ὠνόμασεν ὁ κανών. Καθόλου, φησὶ, τὰς τοιαύτας ῥᾳδιουργίας ἤτοι δολιότητας καὶ τέχνας παρὰ ἐπισκόπων γίνεσθαι κολάσεώς ἐστιν ἄξιον. Ἡ δὲ κόλασις τὸ μηδένα τοιαῦτα ποιοῦντα, μηδὲ θνήσκοντα, ὡς λαϊκὸν

« ibit, tanquam arrogans et avarus, per totam « vitam excommunicabitur. »

Præsens canon episcoporum translationes fieri non omnino permittit, aut si fiant, pœnas a translatis severe petit. Deprehendentes enim Patres ex eo quod nullus episcoporum a civitate majori ad minorem transferri civitatem studet, sed a civitate parva ad sublimiorem migrare cupit civitatem, per arrogantiam et plura habendi cupiditatem videlicet fieri, decreverunt talem nec laici habere communionem, sed cum depositione etiam excommunicatum esse.

CANON II.

« Si quis autem adeo insanus vel audax inveniatur, ut de iis videatur aliquam afferre excusationem, asserens, sibi a populo allatas esse litteras: clarum est, potuisse paucos aliquos mercede et pretio corruptos in ecclesia seditionem movere, ut eumdem utique velint habere episcopum. Omnino ergo has fraudes et artes puniendas esse existimo, ut nemo possit, qui est ejusmodi, ne in fine quidem laica communione dignus haberi. An ergo hæc placet sententia, respondete. Responderunt : Placent quæ dicta sunt. »

BALS. Hic quoque canon a primo dependet. Cum enim quidam episcopi accusarentur propter suam a civitate in civitatem transmigrationem, et conarentur se excusare, seu ex se criminationem amoliri, eo quod dicerent per populi civitatis litteras se recessisse ab ea civitate quæ illos sortita est; decreverunt Patres, ne hoc quidem ad defensionem sufficere, quia verisimile est hæc callide facta fuisse per paucos civitatis habitatores pecuniis corruptos, et veluti mercede conductos. Unde et episcopos, qui hæc machinantur, per perfectam abdicationem punierunt, ut ne morientes quidem ut laici communione digni habeantur. His autem ita se habentibus, ne dixeris eis esse ignoscendum, qui a civibus vere evocati sunt; vel si non ignoscatur, esse puniendos, ut eos qui evocationem fraude machinantur : sed dic eos deponendos esse, ut qui non debeant audire homines ad ipsos non pertinentes.

ZONAR. Quod si quis, inquit, adeo insanus tantaque confidentia præditus reperiatur, qui etiam post hunc canonem editum civitatem mutare ausus fuerit, eoque se excusare, hoc est, tueri factum crimenque refellere velle videatur, quod litteras, quibus ad episcopalem curam evocaretur, a populo urbano se tulisse, id est, accepisse asserat ac defendat; facile apparet, paucis hominibus, ut in ecclesia seditionem excitarent, ipsumque sibi episcopum deposcerent, ab eo persuaderi potuisse. Sed eorum suffragia sibi ille videlicet emereatus est, pecuniam, quam mercedem ac pretium canon appellat, hominibus dilargitus. Omnino igitur, inquit, episcopum, ad callidas has artes sive fallacias fraudesque confugientem, impune abire haud decet. Erit ergo hæc animadversio, ut qui aliquid tale ad-

miserit, ei ne laicorum quidem more liceat, etiam A in mortis articulo, communicare. Cum porro canon ne morienti quidem isti communicare permittit, eum viventem ne in fidelium quidem numero a se haberi demonstrat.

ARIST. « Si quis e civitate in civitatem transiens, « seditiones movet, multitudini placens, et ab « eadem in tumultu excitando adjutus, nec in « vitæ exitu sit communionis particeps. »

Istum qui eo audaciæ et dementiæ pervenit, ut planè dicere et petere a civitate ad civitatem transferri
485 ut multitudini placentem, et illinc recipientem litteras, postulantes eum habere episcopum, unde manifestum est ex ipsius artificio et fraude fieri, B et paucos quosdam mercede et pretio corrumpere potentis, et in Ecclesia seditionem moveri efficientis, ut scilicet eum peterent habere episcopum, talem ut valde audacem et admodum amentem, hæc synodus condemnavit. Apparet enim istum nec in vitæ exitu communione haberi dignum. Et nota: hoc enim inauditum et horrendum est, ut neque in discessu communione dignus censeatur: quod alibi in canonum ullo non invenies cuilibet impositum et inflictum peccato.

CANON III.

« Hoc quoque necessario est adjiciendum, ut nullus « episcoporum ex sua provincia in aliam, in qua « sunt episcopi transeat, nisi utique a fratribus « qui in ea sunt vocetur; ne videamur dilectio- C « nis fores claudere. Hoc autem etiam similiter « providendum est, ut si in aliqua provincia epi- « scoporum quispiam adversus fratrem suum et « coepiscopum negotium habeat, neuter eorum « ex alia provincia cognitores evocet. Si quis « autem episcoporum in aliquo negotio condem- « nari visus fuerit, et existimet se non malam, « sed bonam causam habere, ut etiam rursus ju- « dicium renovetur: si vestræ dilectioni videtur, « Petri apostoli memoriam honoremus, et de iis, « qui judicaverunt, scribatur Julio Romanorum « episcopo, ut per propinquos provinciæ episco- « pos, si opus sit, judicium renovetur, et cogni- « tores ipse præbeat. Si autem probare non po- D « test causam ejus esse talem, ut eam rursus « judicari opus sit: quæ semel sunt judicata, non « infirmentur; quæ autem sunt, firma habeantur. »

BALS. Postquam definiissent sancti Patres, quid debeat fieri in episcopos, qui transeunt a civitate in civitatem: nunc statuunt, idem quoque esse faciendum in eos, qui a provincia in provinciam transeunt; nisi utique, inquiunt, accersantur ab ejusdem regionis episcopis et confratribus suis. Tunc enim suscipientur, propter bonum fraternæ charitatis, et sine ullo præjudicio extra diœcesim episcopalia quædam exercebunt. Dictum est autem illud, de provincia, propter eos qui dicunt, transire qui-

ἀξιοῦσθαι κοινωνίας. Τοῦτο δὲ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ τοῖς πιστοῖς αὐτὸν συναριθμεῖ ὁ κανὼν, ἐπεὶ οὐδὲ ἐν τῷ θανάτῳ παραχωρεῖ μεταλαβεῖν αὐτόν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἴ τις ἐκ πόλεως εἰς πόλιν μεταβὰς κα« ταστασιάζει, τῷ πλήθει ἀρέσκων, καὶ συμμα« χούμενος, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τέλει ἀκοινώνητος. »

Τὸν εἰς τοσοῦτον τόλμης καὶ μανίας ἐλθόντα, ὥστε παῤῥησιασθῆναι καὶ αἰτεῖν ἐκ πόλεως εἰς πόλιν μετατεθῆναι, ὡς ἀρέσκοντα τῷ πλήθει, καὶ ἐκεῖθεν δεξάμενον γράμματα ἀξιοῦντα ἔχειν αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὅπερ δῆλόν ἐστιν ἐκ μηχανῆς καὶ τέχνης αὐτοῦ γενέσθαι, ὀλίγους τινὰς ἰσχύσαντος μισθῷ καὶ τιμήματι διαφθεῖραι, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταστήσαντος στασιάζειν, ὡς δῆθεν αἰτεῖν ἔχειν αὐτὸν ἐπίσκοπον· τὸν τοιοῦτον ὡς ἄγαν τολμητίαν καὶ ἀπονενοημένον μεγάλως αὕτη ἡ σύνοδος κατεδίκασεν. Ἀπεφήνατο γὰρ μηδὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου κοινωνίας ἀξιοῦσθαι. Καὶ σημείωσαι· ξένον γὰρ τοῦτο καὶ φρικτόν ἐστι, τὸ μηδὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας· ὅπερ οὐχ εὑρήσεις ἁπανταχῇ τῶν κανόνων ἐν ἄλλῳ τινὶ κείμενον ἁμαρτήματι καὶ ἐπιτιμώμενον.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Καὶ τοῦτο προστεθῆναι ἀναγκαῖον, ἵνα μηδεὶς « ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας εἰς ἑτέ« ραν ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ τυγχάνουσιν ὄντες ἐπίσκο« ποι, διαβαίνοι, εἰ μή τι παρὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν « ἐν αὐτῇ κληθείη· διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἡμᾶς τὰς « τῆς ἀγάπης ἀποκλείειν πύλας. Καὶ τοῦτο δὲ « ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε, ἐὰν ἔν τινι ἐπαρχίᾳ « ἐπισκόπων τις. ἀντικρὺς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ « συνεπισκόπου πρᾶγμα σχοίη, μηδέτερον ἐκ « τούτων ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας ἐπισκόπους « ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι· εἰ δὲ ἄρα τις ἐπι« σκόπων ἔν τινι πράγματι δόξῃ καταχρίνεσθαι, « καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρὸν, ἀλλὰ κα« λὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὖθις ἡ κρίσις « ἀνανεωθῇ· εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, Πέτρου « τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, καὶ « γραφῆναι περὶ τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ « τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιώ« των τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, εἰ δέοι, ἀνανεωθῆ« ναι τὸ δικαστήριον, καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς « παράσχοι. Εἰ δὲ μὴ συστῆναι δύναται τοιοῦτον « αὐτῷ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῄζειν, « τὰ ἅπαξ κεκριμένα μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα « βέβαια τυγχάνειν. »

ΒΑΛΣ. Ὁροθετήσαντες οἱ ἅγιοι Πατέρες τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεθισταμένους ἐπισκόπους, ἄρτι διορίζονται τὸ αὐτὸ γίνεσθαι καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν μεταβαίνοντας· εἰ μήπω, φασὶ, μετάκλητοι γένωνται παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων καὶ συναδέλφων αὐτῶν· τότε γὰρ δεχθήσονται διὰ τῆς φιλαδελφίας καλὸν, καὶ ἀποκριματίστως παρ' ἐνορίαν ἀρχιερατικά τινα ἐνεργήσουσιν. Εἴρηται δὲ τὸ περὶ τῆς ἐπαρχίας διὰ τοὺς λέγοντας· Τὸ μὲν μεταβαίνειν ἀπὸ πόλεως

εἰς πόλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν οὖσαν πλεονεξίαν ἢ ἀλαζονείαν τοῦ ἐπισκόπου κατηγορεῖ, κἀντεῦθεν καὶ τιμωρητέον ἐστί· τὸ δὲ μεθίστασθαι ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν περιελείφθη ἀκόλαστον, ὡς ἐντεῦθεν μὴ ἀναφαινομένου φαύλου τινός, διὰ τὸ τὰς ἐπαρχίας ἐξ ἀλλήλων πόῤῥω ἀποδιίστασθαι, καὶ μὴ διδόναι πάροδον τοῖς ἐν αὐταῖς ἐπισκόποις γινώσκειν τὰς τῶν ἑκατέρων ἐκκλησιῶν εἰσόδους, καὶ τὰ πλήθη τοῦ ἐν ταύταις λαοῦ. Ταῦτα γοῦν μὴ παραδεξαμένη ἡ σύνοδος, παρομοίως καὶ τούτους κολάζεσθαι διωρίσατο. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος διοριζομένου τιμωρεῖσθαι τοὺς μεταβαίνοντας ἄκλητι ἐπισκόπους ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν ἔχουσαν ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἀνευθύνους εἶναι τοὺς ἱερουργοῦντας εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας μὴ ἐχούσας ἐπισκόπους. Καὶ οὗτοι γὰρ ὁμοίως ὑπὸ τῶν κανόνων εὐθύνονται. Προσετέθη δὲ τὸ, Ἐν ᾗ τυγχάνουσιν ἐπίσκοποι, διὰ τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἔχοντας ἐνορίας εἰς δύο ἢ καὶ τρεῖς πολλάκις ἐπαρχίας. Ἔτι ἐπήγαγεν ὁ κανὼν καὶ ἕτερον κεφάλαιον, καὶ εἶπεν· Εἰ δὲ πρᾶγμα, ἤγουν ὑπόθεσιν, ἔχει ἐπίσκοπος μετὰ συνεπισκόπου αὐτοῦ, τίς ὀφείλει τὴν ὑπόθεσιν δικάζειν; Ὥρισεν οὖν ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων τούτους δικάζεσθαι, καὶ μή τινα τῶν δικαζομένων ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι συνδιαγνώμονα ἐπίσκοπον· καταγινώσκει γὰρ ἀμαθίας ἢ ἀδικίας τῶν ἐπαρχιωτῶν. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, Εἰ δέ τις ἐκ τούτων κατακρινόμενος νομίσει βαρύνεσθαι, καὶ ἐκκαλέσεται, εἰς οὐδὲν αὐτῷ τὰ τῆς ἐκκλήτου συντελοῦσιν, ὡς μὴ δυναμένων ἑτέρων ἐπισκόπων ἐπαρχιωτῶν ἀνακαλεῖσθαι διάγνωσιν κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν διάστιξιν· προσέθετο μὴ εἶναι ἀπαράδεκτον τὸν ἐκκαλούμενον κατὰ τῆς κρίσεως τῶν ἐπαρχιωτῶν, ἀλλ' ὀφείλειν τοὺς ἐπαρχιώτας διὰ τιμὴν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου γράφειν τὰ συναχθέντα τῷ πάππᾳ Ῥώμης (ἦν δὲ τότε Ἰούλιός τις ἐπίσκοπος ταύτης), καὶ παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ ἐκείνου ἀνηρτῆσθαι τὰ τῆς ἐκκλήτου· ἐφ' ᾧ, εἰ μὲν διαγνοίη ἄξιον εἶναι τὸ πρᾶγμα δευτέρας κατεξετάσεως, ὁρίσαι παρὰ τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ σκοπηθῆναι τὴν προγενομένην ἀπόφασιν· εἰ δὲ καταλάβῃ καλῶς τὴν ὑπόθεσιν κριθῆναι, καὶ μὴ δεῖσθαι ταύτην δευτέρας συζητήσεως, ὁρίσαι μένειν τὰ ἅπαξ προκεκριμένα ἀναλλοίωτά τε καὶ βέβαια. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ ιε' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου διοριζομένου τὰ κεκριμένα ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων ὁμογνωμονησάντων μὴ ἀνακρίνεσθαι παρ' ἑτέρων τινῶν, καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐκκλήτῳ ὑποκεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν διοριζομένου, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; *Λύσις.* Τινὲς μὲν εἶπον μὴ ὁμοφωνῆσαι ἐνταῦθα τοὺς ἐπαρχιώτας ἐπισκόπους, ἀλλὰ διαιρεθῆναι εἰς διαφόρους γνώμας, καὶ διὰ τοῦτο ἔχειν χώραν τὰ τῆς ἐκκλήτου· ἄλλοι δὲ εἶπον ὡς, ἐπεὶ μεταγενέστερός ἐστιν ὁ παρὼν κανὼν, ὀφείλουσι τὰ τούτῳ περιεχόμενα μᾶλλον κρατεῖν. Ἀρέσκει οὖν τοῦτο κἀμοὶ, ὡς καὶ νομίμου ἀκριβείας ἐχόμενον. Νενομοθέτηται γὰρ, μὴ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς ἐκκαλεῖσθαι, τὸν νομίζοντα ἀδι-

A dem a civitate in civitatem, quæ est sub eadem provincia, avaritiam vel etiam arrogantiam episcopi arguit, et ideo puniendum est: a provincia autem in provinciam transire impunitum relictum est; utpote quod nihil mali ex eo oriatur, eo quod provinciæ sint longe a se invicem disjunctæ, nec episcopis, qui sunt in eis, aditum præbeant, ut possint utrarumque Ecclesiarum reditus cognoscere, et multitudinem populi, qui in eis est. Hæc non admittens synodus, eos quoque similiter puniendos esse decrevit. Cum autem audis canonem definientem puniri episcopos, qui non vocati ab una provincia in aliam transeunt habentem episcopum; ne dicas eos impune laturos, qui in provinciis non habentibus episcopos sacra peragunt. Nam et ii B similiter a canonibus corriguntur. Additum est autem illud, In qua sunt episcopi, propter episcopos, qui regiones habent in duabus vel tribus sæpe provinciis. Præterea subjunxit canon aliud quoque caput, et dixit: Si autem episcopus habet aliquod negotium, seu causam aliquam, cum suo coepiscopo, quis debet causam judicare? Statuit ergo eos a provincialibus episcopis judicandos, nec ullum eorum, qui judicio contendunt, ex alia provincia accersere cognitorem episcopum: provinciales enim ignorantiæ vel injustitiæ eo ipso condemnat. Tanquam autem dixisset quispiam, Si quis eorum condemnatus se gravari existimet, et appellet, ejus appellatio ad nihil redibit, **486** cum non possint C alii provinciales episcopi cognitionem evocare, ut vult jam dicta distinctio: adjecit non esse repellendum, qui a provincialium judicio provocat; sed debere provinciales, propter honorem sedis apostolicæ, quæ gesta sunt papæ Romano describere (erat autem eo tempore quidam Julius ejus episcopus), et in ejus potestate positam esse appellationem, ut si rem quidem esse dignam cognoscat, quæ secundo examinetur, statuat a propinquis episcopis renovari judicium, et de præcedente sententia cognosci: sin autem invenerit causam recte fuisse judicatam, et secunda inquisitione opus non habere, decernat, ea quæ prius judicata sunt, firma et immutabilia permanere. Et in his quidem consistit canon. In- D terrogaverit autem quispiam: Cum canon 15 Antiochenæ synodi statuat, ea, quæ ab omnibus provincialibus episcopis consentientibus judicata sunt, ab aliquibus aliis iterum non judicari, præsens autem canon jubeat talem sententiam appellationi subjici, quidnam sequi debemus? *Solutio.* Aliqui dicebant quidem, non fuisse hic concordes provinciales episcopos, sed in varias sententias divisos, et ideo locum habere appellationem: alii autem dicebant, quod quia præsens canon est recentior, debent, quæ in eo continentur, magis servari. Hoc ergo mihi quoque placet, ut quod sit vel in primis legitimum. Lege enim cautum est, ut non semel, sed bis provocet is, qui sibi injuriam fieri putat. Esse autem in potestate papæ, ut servetur vel non servetur appellatio, est proprium in ecclesiasticis. Le-

ges enim, præter certas paucas causas, statuunt omnem appellationem, non solum semel, sed etiam bis esse recipiendam. Quæ autem de papa definita sunt, eadem de patriarcha quoque Constantinopolitano sunt intelligenda; quod is a diversis canonibus similiter ac papa sit in omnibus honoratus. Statutum est autem, dari vicinos episcopos a papa pro examinanda appellatione, et ne is causæ cognitionem sibi reservet, ut qui judicio vicit non cogatur Romam traduci a Thessalonica fortasse, idque cum judicio superior evaserit. Si autem hoc non ita est, sed prope eum, qui judicio fuit superior, sit episcopatus, non examinabitur appellatio per vicinos episcopos, ut mihi videtur, sed per patriarcham secundum leges, quæ dicunt, appellationem ad majores judices recurrere, non adæquales vel minores; et alias leges quæ statuunt, judicem appellatum non transmittere ad alium appellationis disquisitionem. Si autem hoc quoque ut privilegium papæ datum esse dixeris, nihil novum.

A κεῖσθαι. Τὸ μέντοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι τοῦ πάππα τηρηθῆναι ἢ μὴ τηρηθῆναι τὴν ἔκκλητον, ἰδικόν ἐστιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά. Οἱ γὰρ νόμοι ἄνευ ῥητῶν τινων θεμάτων διορίζονται πᾶσαν ἔκκλητον δέχεσθαι οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δίς. Τὰ μέντοι ὁρισθέντα περὶ τοῦ πάππα ἐκληπτέον καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως τῷ πάππᾳ καὶ τοῦτον τιμηθῆναι ὑπὸ διαφόρων κανόνων. Δίδοσθαι δὲ ὡρίσθη γειτνιάζοντας ἐπισκόπους παρὰ τοῦ πάππα χάριν κατεξετάσεως τῆς ἐκκλήτου, καὶ μὴ τοῦτον τηρεῖν τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα μὴ ὁ καταδικάσας ἀναγκασθῇ διάξιμος εἰς Ῥώμην γενέσθαι ἀπὸ Θεσσαλονίκης τυχόν· καὶ ταῦτα νικήσας τὸ δικαστήριον. Εἰ γὰρ τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ πλησίον τοῦ καταδικάσαντος ἡ ἐπισκοπὴ διά-
B κειται, οὐ τηρηθήσεται ἡ ἔκκλητος διὰ γειτνιαζόντων ἐπισκόπων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς λέγοντας ἐπὶ μείζονας δικαστὰς ἀνατρέχειν τὴν ἔκκλητον, οὐ μὴν ἐπὶ ἴσους ἢ ἥττονας· καὶ τοὺς ἑτέρους νόμους τοὺς διοριζομένους τὸν ἐκκλητέριον μὴ παραπέμπειν πρὸς ἕτερον τὴν τῆς ἐκκλήτου τήρησιν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ὡς προνόμιον εἴπῃς δοθῆναι τῷ πάππᾳ, καινὸν οὐδέν.

ZONAR. Non modo permutare urbes, seque a tenuiori in ampliorem transferre: sed ab alia quoque provincia in aliam, in qua episcopi sint, muneris cujuspiam ecclesiastici obeundi causa, nisi ab illius provinciæ episcopis advocati, transmeare episcopi prohibentur. Atque id ipsum, inquit canon, ut vocatis abire liceat, ne benevolentiæ fores obstruere videamur, fraterno amori videlicet condonamus. Quod si etiam negotium aliquod, hoc est, litem ac controversiam, cum fratre suo et coepiscopo episcopus habeat; ne ullo modo ab alterutro disceptantium inter se episcoporum alterius provinciæ episcopi causæ cognitores arbitrique constituantur, sed causæ cognitionem ad suæ provinciæ antistites uterque deferat. Quod si quis illorum sententia condemnatus, causam tamen adhuc non malam, neque improbabilem, sed bonam, et quam obtineri facile posse existimet, se habere confidat, ac proinde judicium renovari, hoc est causæ æquitatem iterum examinari velit; si vestræ dilectioni videatur, Petri, inquit, apostoli memoriæ honorem habeamus, hoc est, hanc Romanorum **487** Ecclesiæ throno auctoritatem deferamus, ut qui in ea causa judices exstitere, ad Julium papam litteras mittant (erat is tunc temporis Romanorum episcopus), quibus eum de toto illius controversiæ genere doceant, ac ei, qui damnatus est, quod ipsi judicarunt, haudquaquam placere significent; ut papa, si judicium instaurandum causamque denuo agitandam esse statuerit, ex vicinis illi provinciæ episcopis cognitores det: sin autem nulla amplius disquisitione in ea causa opus esse, hoc est, non esse aliud judicium instituendum existimaverit; res judicatæ ne rescindantur, hoc est ea, quæ ante judicata ac decreta fuerunt, nullo modo rescindi atque everti; sed quæ jam sunt firma haberi, ea videlicet, quæ constituta et acta sunt, rata firmaque haberi placet.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ μόνον μεταμείβειν τὰς πόλεις κωλύονται οἱ ἐπίσκοποι, καὶ ἀπὸ ἐλάττονος εἰς μείζονα μετατίθεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ ἀπιέναι ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ εἰσιν ἐπίσκοποι, συγχωροῦνται, ὥς τι τελέσοντες ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, εἰ μὴ οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπίσκοποι αὐτοὺς προσκαλέσωνται. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπιτρέπομεν, φησὶν ὁ κανών, τὸ
C ἀπιέναι καλουμένους διὰ τὸ φιλάδελφον, ἵνα μὴ δόξωμεν κλείειν τὰς τῆς ἀγάπης πύλας. Εἰ δὲ καὶ πρᾶγμα, ἤγουν ὑπόθεσιν, δίκην σχοίη ἐπίσκοπος μετὰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ συνεπισκόπου, μηδένα ἐκ τούτων τῶν τὴν δίκην ἐχόντων ἐξ ἑτέρας ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετακαλεῖσθαι διαγνώμονας, ἀλλὰ παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπων δικάζεσθαι. Εἰ δὲ παρ' ἐκείνοις δικασθείς τις καταδικάζεται, καὶ ὑπολαμβάνει μὴ σαθρὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, μὴ ἀσθενῆ δηλονότι ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καλήν, ἤγουν δυναμένην αὐτὸν δικαιῶσαι, ἵνα καὶ αὖθις ἡ κρίσις ἀνανεωθῇ, ἤγουν ἐκ νέου ζητηθῇ, τηρηθῇ, εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, τουτέστι, τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκ-
D κλησίας ἀναθώμεθα τὴν ἐξουσίαν, ἵνα οἱ κρίναντες τὴν ὑπόθεσιν γράψωσι τῷ πάππᾳ Ἰουλίῳ, ὃς ἦν τότε τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, ἀναδιδάσκοντες τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅτι ὁ καταδικαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπαρέσκεται· ὥστε τὸν πάππαν ἐκ τῶν πλησιαζόντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ ἐπισκόπων παρασχεῖν διαγνώμονα, εἰ διαγνοίη ἐκεῖνος, ὅτι δεῖ ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ πάλιν ζητηθῆναι τὴν ὑπόθεσιν· εἰ δὲ μὴ διαγνοίη ὁ πάππας ὅτι παλινδικίας χρῄζει ἡ ὑπόθεσις, τουτέστι δευτέρου δικαστηρίου, τὰ ἅπαξ κεκριμένα μὴ ἀναλύεσθαι, ἤγουν τὰ ἤδη κεκριμένα καὶ τὴν πρώτην ἀπόφασιν μὴ ἀνατρέπεσθαι, τὰ δὲ ὄντα βέβαια τυγχάνειν, τὰ ἐψηφισμένα δηλαδὴ καὶ γενόμενα βέβαια τυγχάνειν.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδεὶς ἐπισκόπων ἄκλητος εἰς πόλιν διαβαινέτω. Καὶ ὁ ἐπαρχιώτης, εἰ ἐπί τι δικάζοιτο, ἀλλοτρίους ἐπισκόπους οὐκ ἐπικαλέσεται. Εἰ δὲ ἐπικρίνοι ὁ Ῥώμης, παρέσονται καὶ ἀλλότριοι. »

Ἐν διαφόροις κανόσιν εἴρηται τὸ μηδένα τολμᾷν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ παροικίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν ἐπιβαίνειν, εἰ μὴ παρὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων κληθῇ. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡ σύνοδος αὕτη προστάττει. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν ἐπισκόπων μετὰ συνεπισκόπου περί τινος πράγματος ἀμφιβολίαν τινὰ σχοίη, καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ δικάζοιτο, οὐκ ὀφείλει καὶ ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας διαγνώμονάς τινας τῶν ἐπισκόπων ἐπικαλεῖσθαι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἐπαρχιώταις κριθῆναι. Καὶ εἰ ἀπαρέσκει αὐτῷ ἡ κρίσις, καὶ οἴεται ἀδικηθῆναι, ἐκκαλεῖσθαι, καὶ τῷ Ῥώμης, ᾧ ἡ τοιαύτη ὑπόκειται ἐπαρχία, προσέρχεσθαι· καὶ αὐτὸς ἢ δι' ἑαυτοῦ τηρήσει τὴν ἀπόφασιν, ἢ τοῖς γειτνιῶσιν ἐπισκόποις τῇ ἐπαρχίᾳ τὸ τῆς ἐκκλήτου δικαστήριον ἀναθήσει.

A ARIST. « Nullus episcoporum, nisi vocatus, in aliam urbem transeat. Quinetiam provincialis episcopus, si litem aliquam habeat, ad alienos episcopos non provocabit. Si autem Romano sic visus fuerit, etiam alieni aderunt. »

In variis canonibus dicitur, neminem audere e sua parœcia in aliam migrare provinciam, nisi a metropolitano et episcopis qui cum eo sunt, vocetur. Hoc enim et hæc synodus præcipit. Sed et si quis episcopus cum coepiscopo in aliqua re habuerit controversiam, et cum eo in synodo ejus provinciali litem movet, non debet ex alia provincia dijudicatores aliquos episcopos advocare; sed tantummodo provincialium judicium subire. Et si judicium ipsi non arriserit, seque injuria affectum putaverit, B appellare, et Romanum cui talis subjicitur provincia adire, et ille vel per seipsum sententiam examinabit, vel episcopis vicinis provinciæ appellantis judicium committet.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ τῇ κρίσει τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειτνίᾳ τυγχανόντων, καὶ φάσκῃ πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστῆναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐπιγνοὺς περὶ τούτου ὅρον ἐξενέγκῃ. »

ΒΑΛΣ. Εἰπόντες οἱ Πατέρες τὴν τῶν ἐπαρχιωτῶν ἀπόφασιν ἐκκλήτῳ ὑποκεῖσθαι, καὶ παρὰ τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ πάππα τηρεῖσθαι, ἄρτι φασὶ τί ὀφείλει γενέσθαι, ἐὰν καὶ παρὰ τούτων ὁ ἐκκλητεύσας καταδικασθῇ, καὶ πάλιν λέγῃ βαρύνεσθαι. Διορίζονται οὖν μένειν ἐν ἀκεραίῳ τὰ πράγματα, καὶ μὴ ἕτερον ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον εἰς τὴν τοῦ κατακριθέντος ἐκκλησίαν, εἰ μὴ καὶ ἡ δευτέρα ἔκκλητος παρὰ τοῦ πάππα τηρηθῇ. Ὥστε σημείωσαι περὶ τῶν καταδικαζομένων ἐπισκόπων καὶ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ζητούντων ἑτέραν κρίσιν ὅτι οὐ χειροτονεῖται ἕτερος, εἰ μὴ τηρηθῇ ἡ ἔκκλητος τοῦ καταδικασθέντος, οὐ μόνον ἡ πρώτη, ἀλλὰ καὶ δευτέρα· δὶς γὰρ ἐκκαλεῖσθαι ἐκκεχώρηται· ὅτι ὁ ιε' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐσχόλασε, καὶ ὅτι οὐδεὶς καταδικαζόμενος, καὶ λέγων βαρύνεσθαι, ἐκβιβασμὸν ὑφίσταται, μέχρις ἂν καὶ τὰ τῆς ἐκκλήτου τηρηθῶσι· καὶ ὅτι δὶς ἐκκαλεῖσθαι δύναται ὁ κατακρινόμενος. Ἀνάγνωθι τὸν οδ' ἀποστολικὸν κανόνα, τῆς ἐν Χαλκηδόνι θ', καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιε', κη', ρκ' καὶ ρκα', καὶ συμβίβασαι πάντας πρὸς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα. Ὅτι καὶ τοῖς νόμοις δοκεῖ πᾶσαν ὑπόθεσιν χωρὶς τῶν μὴ ἐπιδεχομένων ὑπέρθεσιν ἐκκλήτῳ ὑποκεῖσθαι οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δίς. Πλὴν μὴ παραδράμῃ σε τὰ τοῦ γ' κανόνος καὶ τὰ τοῦ ε' τῆς παρούσης συνόδου χάριν τοῦ δέχεσθαι ἢ μὴ δέχεσθαι παρὰ τοῦ πάππα τὴν ἔκκλητον. Ἰδικὸν γάρ ἐστι τοῦτο εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, καὶ κρατεῖν ὀφείλει ἔνθα ἐξεφωνήθη.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν αἰτιάματά τινα προτεθῇ κατὰ ἐπισκόπου, καὶ κριθεὶς ὁ αἰτιώμενος ἐπίσκοπος

CANON IV.

« Si quis episcopus judicio episcoporum, qui sunt in vicinia, depositus fuerit, et dicat rursus sibi responsionis negotium competere: non prius in cathedram ejus alius substituatur, quam Romanus episcopus causa cognita sententiam tulerit. »

BALS. Cum dixissent Patres provincialium sententiam appellationi subjici, et a propinquis C episcopis jussu papæ examinari; nunc dicunt, quid fieri debeat, si ab iis etiam is, qui appellavit, condemnatus fuerit, et se rursus gravari dicat. Statuunt ergo, ut res in integro maneant, et in ejus, qui condemnatus est, ecclesiam alius non eligatur, nisi secunda appellatio a papa examinata fuerit. Quare nota de episcopis condemnatis et post depositionem aliud quærentibus judicium; quod alius non ordinatur, nisi condemnati appellatio examinetur, non prima tantum, sed et secunda; bis enim appellare conceditur; quod quintus decimus canon Antiochenæ synodi exolevit; et quod nullus qui condemnatur, et dicit se gravari ejectionem sustinet, donec de appellatione cognitum fuerit, et quod D condemnatus bis appellare potest. Vide 74 canonem apostolicum, Chalcedonensis synodi 9, et Carthaginensis 15, 28, 120 et 121, et confer eos omnes cum iis, quæ hic scripta sunt. Nam legibus quoque videtur, omnem causam, exceptis iis quæ dilationem non recipiunt, appellationi subjici, non semel, sed etiam bis. Sed ne tertius canon te fugiat et quintus præsentis synodi, de admittenda vel non admittenda a papa appellatione. Hoc est enim speciale in causis ecclesiasticis, et servari debet ubi editum fuit.

488 ZONAR. Si aliquorum criminum accusatus fuerit episcopus, ac eorum, qui in vicinia sunt,

vicinorum vid. licet, et qui prope degunt, episcoporum judicio depositus, seque is nihilominus causam suam æquis rationibus tueri non affirmet; non ante, inquit, in episcopalem ejus sedem alium substitui liceat, quam de illius depositione, papa certior factus, rem ipse definiverit, hoc est, quid teneri velit ostenderit, eamque damnationem auctoritate sua confirmandam aut rescindendam existimarit. Vide primæ et secundæ Constantinopolitanæ synodi canonem decimum sextum.

ARIST. « Episcopo deposito, et affirmante apologiam se allaturum, nisi Romanus definierit, alius non constituitur. Dispiciet enim depositionem vel per nuntios, vel per litteras. »

Postquam episcopus a provincialibus episcopis deponitur, si appellabit, ut se injuriam passum existimans, in episcopatum ejus alius non eligetur, priusquam Romanus, cui subjacet synodus quæ eum condemnavit, depositionem examinaverit. Licet autem Romano quantum ex isthoc canone colligi potest, vel ad episcopos provinciæ vicinos scribere, et eos episcopi depositionem de qua fit provocatio considerare, aut cum episcopis suos mittere presbyteros, et istiusmodi sententiam examinare.

CANON V.

« Si quis episcopus delatus fuerit, et congregati ejusdem regionis episcopi eum gradu moverint, et veluti appellans confugerit ad beatissimum Romanum episcopum, et velit ipsum audire, et justum esse existimaverit ejus rei examinationem renovari; illis episcopis scribere dignabitur, qui sunt propinqui provinciæ, ut ipsi diligenter et accurate singula perscrutentur, et ex veritatis persuasione de re sententiam ferant. Si quis autem postulet, suum negotium rursus audiri, et ad suam supplicationem Romanorum episcopo judicare visum fuerit, a proprio latere presbyteros mittat; ut sit in potestate ipsius episcopi (quod recte habere probaverit et statuerit oportere) eos mitti, qui cum episcopis sint judicaturi, habentes auctoritatem ejus a quo missi sunt: et hoc ponendum est: si autem ad rei cognitionem episcopi etiam sententiam sufficere putaverit, faciet quod prudentissimo ejus consilio recte habere videbitur. Responderunt episcopi: Quæ dicta sunt, placuerunt. »

BALS. Ex quarto quoque canone ostenditur, esse in potestate episcopi, qui est condemnatus et gravatus, bis appellare. Præsens quoque canon dicit, quod si quis a provincialibus episcopis condemnatus fuerit, et ad papam appellaverit, is vero vicinis mandaverit episcopis, ut de appellatione cognoscant, si hoc justum esse putaverit, et ab eis quoque condemnatus fuerit, et secundo ad papam accesserit, et illi visum est ea, quæ prius judicata

A παρὰ τῶν ἐν γειτνίᾳ ἐπισκόπων, τουτέστι τῶν γειτνιώντων, τῶν πλησιαζόντων, καταδικασθῇ καὶ καθαιρεθῇ, λέγῃ δὲ δύνασθαι ἔτι δικαιολογήσασθαι, μὴ πρότερον εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ἕτερος καθιστάσθω, εἰ μὴ ὁ πάππας, μαθὼν τὰ περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ ἐπισκόπου, ὅρον ἐξενέγκῃ, ἤγουν ἀποφήνηται, καὶ ἢ κυρώσῃ τὴν καταδίκην αὐτοῦ, ἢ ἀνατρέψῃ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιϛʹ κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπισκόπου καθαιρεθέντος, καὶ διαβεβαιουμένου φέρειν ἀπολογίαν, εἰ μὴ ὁ Ῥώμης ὁρίσοι, οὐ καθιδρύεται ἕτερος. Διασκοπήσοι γὰρ τὴν καθαίρεσιν ἢ ἀποστόλοις, ἢ γράμμασιν. »

B Μετὰ τὸ καθαιρεθῆναι ἐπίσκοπον παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων, ἐὰν ἐκκαλέσηται, ὡς οἰόμενος ἀδικεῖσθαι, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ οὐ ψηφισθήσεται ἕτερος, μέχρις ἂν ὁ Ῥώμης, ᾧ ὑπόκειται ἡ καταδικάσασα αὐτὸν σύνοδος, τὴν καθαίρεσιν ἐξετάσῃ. Ἔξεστι δὲ αὐτῷ τῷ Ῥώμης, ὅσον ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ἢ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους γράφειν, καὶ τηρεῖν αὐτοὺς κατέγκλητον τὴν τοῦ ἐπισκόπου καθαίρεσιν, ἢ πρεσβυτέρους ἰδίους στέλλειν μετὰ τῶν ἐπισκόπων, καὶ τὴν τοιαύτην δοκιμάζειν ἀπόφασιν.

ΚΑΝΩΝ Εʹ.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος καταγγελθείη, καὶ συναθροισθέντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτὸν ἀποκινήσωσιν, καὶ ὥσπερ ἐκκαλεσάμενος καταφύγῃ ἐπὶ τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥώμης C ἐπίσκοπον, καὶ βουληθείη αὐτοῦ διακοῦσαι, δίκαιόν τε εἶναι νομίσῃ ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος· γράφειν τούτοις τοῖς ἐπισκόποις καταξιώσῃ τοῖς ἀγχιστεύουσι τῇ ἐπαρχίᾳ, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνήσωσι, καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀληθείας πίστιν ψῆφον περὶ τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. Εἰ δέ τις ἀξιῶν καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καὶ τῇ δεήσει τῇ αὐτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον κρίνειν δόξειε, ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ πρεσβυτέρους ἀποστείλοι, ἵνα ᾖ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὅπερ ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάσῃ, καὶ ὁρίσῃ δεῖν ἀποσταλῆναι τοὺς μετὰ D τῶν ἐπισκόπων κρινοῦντας, ἔχοντάς τε τὴν αὐθεντείαν τούτου, παρ' οὗ ἀπεστάλησαν· καὶ τοῦτο θετέον. Εἰ δὲ ἐξαρκεῖν νομίσοι πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἐπίγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου, ποιήσει ὅπερ ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλῇ καλῶς ἔχειν δόξῃ. Ἀπεκρίναντο οἱ ἐπίσκοποι· Τὰ λεγόμενα ἤρεσεν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἐκ τοῦ δʹ κανόνος παρίσταται, ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν κατακριθέντα ἐπίσκοπον καὶ βαρυνόμενον δὶς ἐκκαλεῖσθαι. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν φησιν ὅτι, ἐὰν καταδικασθῇ τις παρὰ ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐκκαλέσηται πρὸς τὸν πάππαν, κἀκεῖνος ἐπιτρέψῃ τοῖς γειτνιάζουσιν ἐπισκόποις τηρῆσαι τὴν ἔκκλητον, εἰ τοῦτο νομίσει δίκαιον εἶναι, καὶ καταδικασθῇ πάλιν καὶ παρὰ τούτων ὁ αὐτὸς, καὶ προσέλθῃ ἐκ δευτέρου τῷ πάππᾳ, καὶ οὗτος εὐδοκήσῃ δο-

κιμασθῆναι τὰ προκεκριμένα, μὴ ἀναγκαζέσθω ὁ καταδικάσας εἰς Ῥώμην ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἀπελθέτωσαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν κατὰ κέλευσιν τοῦ πάππα πρεσβύτεροι ἐξ αὐτοῦ πλευροῦ αὐτοῦ, ἤτοι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τούτου, καὶ ᾠκειωμένοι αὐτῷ, ὀφείλοντες ἔχειν τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ, ἤτοι τὴν ἐξουσίαν, ἐφ' ᾧ κρῖναι τὴν ὑπόθεσιν μετὰ τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, καὶ διευλυτῶσαι αὐτήν. Εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης οὐ συνίδῃ δίκαιον εἶναι τηρηθῆναι τὰ προκριθέντα (τῇ γὰρ δοκιμασίᾳ αὐτοῦ ὁ κανὼν τὸ πᾶν ἀνατίθησιν), ποιήσει ὅπερ ἂν δόξῃ αὐτῷ δίκαιον εἶναι. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ θ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, λέγον μὴ δύνασθαι τὸν ἐκκλητάριον παραπέμπειν πρὸς ἕτερον τὴν τήρησιν τῆς ἐκκλήτου, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ταύτης ἀκροᾶσθαι· ἀλλ' εἰπὲ ἰδικὸν εἶναι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ οὕτως ἐκφωνηθῆναι διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, καὶ ἵνα μὴ σκύλλωνται οἱ ἐπίσκοποι ἐπὶ μακράν, οὕτω καὶ ἀλλοδαπὴν χώραν γινόμενοι διάξιμοι. Τὸ δὲ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ πάππα δικάζειν τὴν δευτέραν ἔκκλητον τοὺς ἐπαρχιώτας ἐπισκόπους τοὺς καταδικάσαντας τὸν ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι τῷ νόμῳ, τῷ λέγοντι· Ὁ δικαστὴς ἅπαξ ἀποφηνάμενος πέπαυται, καὶ οὐ δύναται τηρεῖν αὖθις τὴν οἰκείαν ἀπόφασιν· ἐξεφωνήθη γὰρ καὶ τοῦτο ἰδικώτερον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εἰς δοκιμασίαν τοῦ πάππα ἀνετέθη τὸ εἶδος τῆς κρίσεως. Ὅσον γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου οἱ ἅπαξ ἀποφηνάμενοι οὐκ ἠδύναντο συνδικάζειν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ πάππα. Εἰ δὲ εἴπῃς ἑτέρους ἐπισκόπους εἶναι τούτους παρὰ τοὺς προαποφηναμένους, οὐδέν τι εὑρήσεις ἀντίξουν. Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσιν εἴπομεν μὴ εἶναι τὰ περὶ τοῦ πάππα ὁρισθέντα ἰδικὰ τούτου καὶ μόνου προνόμια, ὥστε ἔχειν ἐξ ἀνάγκης πάντα ἐπίσκοπον καταδικαζόμενον τῷ θρόνῳ τῆς Ῥώμης προσέρχεσθαι, ἀλλὰ ἐξακούεσθαι καὶ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν φαμέν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἐπίσκοπος, φησί, καταγγελθείη ἤτοι κατηγορηθῇ ἐπί τισιν ἐγκλήμασι, καὶ συνελθόντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας ἐκείνης ἀποκινήσωσιν, ἀντὶ τοῦ ἐκβάλωσιν, αὐτὸν τοῦ βαθμοῦ, ἤγουν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας, ἐκεῖνος δὲ ἔκκλητον ζητήσας κατὰ τῆς καταδικαζούσης αὐτὸν ἀποφάσεως προσέλθῃ τῷ πάππᾳ, καὶ ὁ πάππας θελήσῃ ἀκοῦσαι αὐτοῦ, δίκαιον νομίσας ἀνανεώσασθαι τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, τουτέστι καὶ πάλιν κριθῆναι τὴν ὑπόθεσιν, γραφέτω τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ἀγχιστεύουσι, τοῖς ἀγχοῦ που καὶ πλησίον οὖσι τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ ὁ καταδικασθεὶς ἐπίσκοπός ἐστιν, ἵνα αὐτοὶ ἐξετάσωσιν ἐπιμελῶς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ψῆφον ἤγουν ἀπόφασιν ἐξενέγκωσιν. Ἐνταῦθα φαίνεται ὁ κανὼν οὗτος δευτέραν ἔκκλητον διδοὺς τῷ καταδικασθέντι ἐπισκόπῳ. Λέγει γάρ· Εἰ δέ τις ἀξιῶν καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, εἰ γὰρ καὶ παρὰ τῶν ἀγχοῦ τῇ ἐπαρχίᾳ ὄντων ἐπισκόπων κατακριθῇ, φησί, καὶ ἀξιοῖ πάλιν ἀκουσθῆναι, καὶ τοῦτο δόξῃ καὶ τῷ Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ (τῇ γὰρ δοκιμασίᾳ αὐτοῦ τὸ πᾶν ἀνατίθησιν), ἵνα στέλλοι πρεσβυτέρους ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ, τουτέστιν ἐκκρίτους πλησίον αὐτοῦ

sunt, rursus examinari; ne cogatur is, qui judicio vicerit, Romam venire; sed in provinciam jussu papæ veniant presbyteri ex ejus latere, sive ab ejus ecclesia, et familiaritate illi conjuncti, qui auctoritatem sive potestatem ejus habere debent, ut cum regionis illius episcopis de quæstione judicent, illamque decidant. Si autem Romanus episcopus non esse justum perspexerit, ut rursus examinentur ea quæ prius judicata fuerint (ejus enim judicio canon omnia relinquit), faciet quod sibi justum esse videbitur. Cum hæc canon definiat, ne tibi contrarium esse videatur caput primi tit. lib. IX Basilicorum dicens, non posse judicem **489** appellatum ad alium transmittere cognitionem appellationis, sed eam per se audire debere: sed dic præsentem canonem esse specialem, et ita editum esse propter viæ longitudinem, et ne vexentur episcopi in adeo longinquam alienam regionem trahendi. Cum presbyteris autem papæ secundam appellationem judicare provinciales episcopos, qui condemnarunt episcopum, ne dicas esse contrarium legi, quæ dicit, Judex, qui semel pronuntiavit, officio functus est, et non potest rursus propriam sententiam examinare: nam et hoc etiam specialius editum est, ut mihi videtur. Propterea enim et papæ judicio relictum est genus judicii. Quod enim ad leges attinet, non poterant una cum papæ presbyteris judicare ii, qui sententiam prius tulerant. Sin autem dixeris alios esse episcopos, qui sententiam tulerint, nihil invenies repugnans. Quia autem in prioribus canonibus diximus, non esse quæ de papa constituta sunt specialia ejus et solius privilegia, ut necesse habeat quivis condemnatus episcopus ad sedem Romanam accedere, sed etiam apud sedem Constantinopolitanam exaudiri; eadem quoque rursus dicimus.

ZONAR. Si quis, inquit, episcopus ob aliqua crimina delatus, hoc est, accusatus fuerit, eumque congregati ejus regionis episcopi gradu moverint, hoc est, episcopali dignitate spoliarint, moxque ab iis judicibus, a quibus damnatus fuit, ad papam provocarit, qui illo audito iterum examinari causam, novumque de ea judicium institui, æquum existimaverit; litteras ad episcopos ei provinciæ in qua damnatus episcopus degit, proximos mittat, ut ipsi, diligenter explorata controversia, tota de re postea judicent. Videtur porro hic canon hoc loco secundam quoque provocationem damnato episcopo dare. Si quis enim, ait, quamvis a vicinæ provinciæ episcopis condemnatus, iterum audiri velit, nec id Romanus episcopus abnuat (id namque totum ad illius arbitrium referri placet), presbyteros a suo latere ipsemet mittat, electos nimirum ex iis, quos habet sibi honore proximos familiaritateque conjunctos, auctoritatis potestatisque suæ vicarios, qui episcopis adhibitis causam illam controversiamque definiant. Si vero iis, quæ in episcopali controversia definienda jam acta ac

judicata sunt, standum esse papa existimaverit; ea de re ipse, quod recte habere, id est quod æquum esse censuerit, statuet. Hujus canonis decreto summi sacerdotes antiquæ Romæ in quacunque causa ab episcopis provocationem ad ipsos dari jactant; ac eumdem in prima Nicæna œcumenica synodo conditum fuisse falso affirmant: quod quidem cum in synodo Carthaginensi propositum fuisset, minime cum veritate consentire probatum est, ut satis, quæ ante canonum expositionem ab ipsa synodo sunt scripta, testantur. Neque igitur hic canon a Nicæna synodo editus fuit, neque ad ipsum (Romanum pontificem) provocationes ab omnibus episcopis, sed ab iis tantummodo qui eidem subjecti erant, dari oportere decernit. Romanæ autem Ecclesiæ ditioni eo tempore omnes fere Occidentis Ecclesiæ subjiciebantur, Macedoniæ nimirum, Thessaliæ, Illyrici, Græciæ, Peloponesi, et ejus quæ Epirus dicitur, quæ postea in Constantinopolitani jura transiere; ut proinde ad illum provocationes ex his locis referri sit consentaneum.

κατὰ τὴν τιμὴν καὶ ᾠκειωμένους αὐτῷ, ἔχοντας τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν ἐξουσίαν, κρινοῦντας μετὰ τῶν ἐπισκόπων. Εἰ δὲ τὰ ἤδη γενόμενα καὶ ὁρκισθέντα ἀρκεῖν νομίζοι ὁ πάππας πρὸς τὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, ποιήσει ὅπερ ἂν δόξῃ αὐτῷ καλῶς ἔχειν, ἤτοι δίκαιον εἶναι. Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος οἱ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερεῖς αὐχοῦσιν ἐνδεδόσθαι αὐτοῖς τὰς ἐκκλήτους πάσας τῶν ἐπισκόπων πρὸς αὐτοὺς ἀναφέρεσθαι, τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦτον εἶναι τὸν κανόνα ψευδῶς λέγοντες, ὅπερ ἐν τῇ κατὰ Καρθαγένην ἀθροισθείσῃ συνόδῳ προτεθὲν ἠλέγχθη μὴ ἀληθεύειν, ὡς ἡ πρὸ τῶν κανόνων αὐτῆς συνόδου γραφὴ παριστᾷ. Οὔτε οὖν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, οὔτε πάσας τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων ἀνατίθησιν αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ. Ὑπέκειντο δὲ τότε τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ αἱ δυτικαὶ πᾶσαι σχεδὸν ἐκκλησίαι, αἱ Μακεδονικαὶ δηλαδὴ, αἱ Θετταλικαὶ, αἱ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, αἱ τῆς Ἑλλάδος, αἱ τῆς τοῦ Πέλοπος, καὶ αἱ τῆς λεγομένης Ἠπείρου, αἵτινες ὕστερον τῷ Κωνσταντινουπόλεως ὑπετέθησαν, ὡς ἐκείνῳ λοιπὸν καὶ τὰς ἐκκλήτους αὐτῶν ἀνήκειν.

490 CANON VI.

« Si contigerit in una provincia, in qua sunt plurimi episcopi, unum episcopum remanere, et ille per quamdam negligentiam nolit convenire, et episcoporum constitutioni assentiri; congregata autem populi multitudo suadeat et instet ut fiat constitutio episcopi qui ab eis quæritur: oportet illum prius, qui remansit, episcopum admoneri per litteras exarchi provinciæ (dico quidem episcopi metropolitani), quod vult populus sibi pastorem dari; et existimo recte habere hunc quoque admitti, ut adsit. Si autem litteris rogatus non adfuerit, sed neque rescripserit, populi voluntati satisfiat. Oportet autem ex vicina quoque provincia accersi episcopos ad metropolitani episcopi constitutionem: at non licere omnino episcopum in aliquo pago vel parva urbe constituere, cui vel unus presbyter sufficit. Non necesse est enim illic episcopos constitui, ne episcopi nomen et auctoritas vilipendatur. Sed provinciæ, ut prius dixi, episcopi debent in iis urbibus episcopos constituere, ubi etiam prius episcopi fuerunt. Sin autem inveniatur urbs aliqua populis tam frequens, ut ipsa episco-

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

« Ἐὰν συμβῇ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ (77), ἐν ᾗ πλεῖστοι ἐπίσκοποι τυγχάνουσι, ἕνα ἐπίσκοπον ἀπομεῖναι, κἀκεῖνος κατά τινα ἀμέλειαν μὴ βουληθῇ συνελθεῖν καὶ συναινέσαι τῇ καταστάσει τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλήθη συναθροισθέντα παρακαλοῖεν γίγνεσθαι τὴν κατάστασιν τοῦ παρ' αὐτῶν ζητουμένου ἐπισκόπου· χρὴ πρότερον ἐκεῖνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομιμνήσκεσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας (λέγω δὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως) ὅτι ἀξιοῖ τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι, καὶ ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν καὶ τοῦτον ἐκδέχεσθαι, ἵνα παραγένηται. Εἰ δὲ μὴ διὰ γραμμάτων ἀξιωθεὶς παραγένηται, μήτε μὴν ἀντιγράφοι, τὸ ἱκανὸν τῇ βουλήσει τοῦ πλήθους χρὴ γενέσθαι. Χρὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου· μὴ ἐξεῖναι δὲ ἁπλῶς καθιστᾷν ἐπίσκοπον ἔν τινι κώμῃ ἢ βραχείᾳ πόλει, ἥτινι καὶ εἷς μόνος πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ. Οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ ἐπισκόπους ἐκεῖσε καθίστασθαι, ἵνα μὴ κατευτελίζηται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντία. Ἀλλ' οἱ τῆς ἐπαρχίας, ὡς προεῖπον, ἐπίσκοποι ἐν ταύταις ταῖς

Guill. Beveregii notæ.

(77) *Ἐὰν συμβῇ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ.* Harmenopolus sensum hujus canonis ad hunc modum contrahit, Εἰ δέ τινι ἐπαρχίᾳ εἷς μόνος ἐπίσκοπος κατελείφθη, κἀκεῖνος παρὰ τοῦ μητροπολίτου κληθεὶς εἰς ἐπισκόπου χειροτονίαν μὴ παραγένηται, μήτε μὴν ἀντιγράψῃ, τὸ ἱκανὸν ὁ μητροπολίτης ἐχέτω. Μητροπολίτου δὲ χειροτονουμένου, καὶ οἱ πλησιόχωροι τῆς ἐπαρχίας παρέστωσαν. *Si alicui provinciæ unus duntaxat episcopus reliquus fuerit, atque is a metropolitano arcessitus ad episcopi ordinationem non venerit, neque rescripserit; sufficientiam metropolitanus habeto. Cum autem metropolitanus ordinatur, etiam finitimi provinciæ adsint.* Ubi scholiastes ad vocem ἱκανὸν dicit, τουτέστιν ἱκανὸς ἔστω καὶ μόνος ὁ μητροπολίτης εἰς τὸ ψηφίσασθαι· οὐ γὰρ καὶ χειροτονήσει μεμονωμένος αὐτὸς, εἰ μὴ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, *hoc est, etiam metropolitanus solus sufficiens et idoneus sit ad eligendum. Non enim ipse solus ordinabit, nisi secundum Apostolicum canonem.* Harmenop. epit. can. sect. 1, tit. 1.

« πόλεσιν καθιστᾷν ἐπισκόπους ὀφείλουσιν, ἔνθα A « καὶ πρότερον ἐτύγχανον γεγονότες ἐπίσκοποι. « Εἰ δὲ εὑρίσκοιτο οὕτως πληθύνουσά τις ἐν πολλῷ « ἀριθμῷ λαοῦ πόλις, ὡς ἀξίαν αὐτὴν τῆς ἐπισκο- « πῆς νομίζεσθαι, λαμβανέτω. Εἰ πᾶσιν ἀρέσκει « τοῦτο; Ἀπεκρίναντο πάντες· Ἀρέσκει. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ ιβ' κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καὶ ἑτέρων διορισαμένων τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι, μὴ παρὰ τοῦ πλήθους τῶν πόλεων, ἀλλὰ παρὰ ἀρχιερέων, ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται ὅτι, ἐὰν συμβῇ ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἕνα τινὰ ἀποδημεῖν, καὶ μὴ θέλειν μετὰ τοῦ πλήθους τῶν πολλῶν συνελθεῖν, ἐφ' ᾧ τὴν ψῆφον γενέσθαι τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας, τὰ δὲ πλήθη τῆς πόλεως ζητῶσιν ἀρχιερέα, ὀφείλει ὁ ἔξαρχος τῆς ἐπαρχίας, B ἤγουν ὁ μητροπολίτης, μετακαλεῖσθαι καὶ τὸν ἀπόντα ἐπίσκοπον διὰ γραμμάτων, ὡς ἂν γίνηται ἡ κατάστασις τοῦ ἐπισκόπου παρὰ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς α' συνόδου. Εἰ δὲ οὗτος οὐ θελήσει παρευσιάσαι, οὐδὲ συναινεῖ δι' ἀντιγραφῆς, γίνεσθαι τὴν ψῆφον κατὰ τὸ δόξαν τῷ πλήθει τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων. Οὐδὲ γὰρ προβαλεῖται ὁ ἀποδημῶν ἄγνοιαν ἢ κατάφρονησιν, ὡς μετακληθεὶς παρὰ τῆς συνόδου καὶ μὴ παρουσιάσας. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου περὶ ψήφου χηρευούσης ἐπισκοπῆς, ἐπεὶ πρὸ τοῦ κη' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου οἱ μητροπολῖται παρὰ ἐπισκόπων ἐγίνοντο, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεω, καθὼς γίνεται σήμερον, φησὶν ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν μέλλῃ προβῆναι ψῆφος μητροπολίτου, οὐ C γενήσεται παρὰ μόνων τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων· ἀλλὰ χρὴ μετακαλεῖσθαι καὶ ἑτέρους ἐπισκόπους πλησιοχώρους, πάντως διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ μητροπολίτου, ὃν καὶ ἔξαρχον ἐπαρχίας ὀνομάζει. Οὕτω γὰρ πάντῃ ἀνύποπτος ἔσται ἡ τούτου ψῆφος, ὡς παρὰ πλειόνων ἀρχιερέων γενομένη. Ὅτι δὲ ψηφιζομένων ἐπισκόπων ταπεινῶν εἴς τινας παροικίας εὐτελεῖς, ἐν αἷς πολλάκις οὐδὲ ἦσαν ἐπίσκοποι, καὶ πεζῇ βαδιζόντων, καὶ ἄλλως ὄντων καταπεφρονημένων, τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα περιυβρίζετο· ὥρισαν οἱ Πατέρες μὴ καθίστασθαι ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ ἢ ἐν χωρίῳ ἢ ἐν πόλει βραχείᾳ, ἐν ᾗ καὶ εἷς ἱερεὺς ἐπαρκεῖ, ἵνα μὴ ἐξευτελίζηται ἡ αὐθεντία τῆς ἀρχιερωσύνης· ἀλλ' εἰς ἐκείνας τὰς πόλεις ἐπισκόπους καθίστασθαι τὰς πολυανθρώπους, D τὰς ἀπὸ παλαιοῦ ἐχούσας ἀρχιερεῖς. Ὡς δέ τινος εἰπόντος ἄδικον εἶναι τὸ μὴ ἔχειν τὴν πολυάνθρωπον πόλιν ἀρχιερέα, διὰ τὸ μὴ ἐκ παλαιοῦ καθίστασθαι ἐπίσκοπον ἐν αὐτῇ, εἶπον οἱ Πατέρες ἐν τοιαύτῃ πόλει καὶ ἐκ νέου καθίστασθαι ἐπίσκοπον. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Σὺ δὲ σημείωσαι καὶ ἀπὸ παρόντος τοῦ κανόνος, ὅτι ἄκυρός ἐστιν ἡ ψῆφος τοῦ ἐπισκόπου ἡ γινομένη χωρὶς παρουσίας ἢ συναινέσεως πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν. Καὶ ἕνα γὰρ ἐκ τούτων ἀπόδημον ὄντα μετακαλεῖσθαι ὁ κανὼν διωρίσατο. Καὶ οὐ δύναταί τις λέγειν ὡς, ἐπεὶ ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος ἀρκεῖ, ἡ τοῦ ἑνὸς ἀπουσία οὐ προκριματίζει, κἂν καὶ ἐναντία ἡ γνώμη τούτου ἐστί. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, μετακαλοῦνται πάντες οἱ ἐνδημοῦντες κατὰ

« patu digna judicetur, accipiat. An hoc omnibus « placet? Responderunt omnes, Placet. »

BALS. Cum canon 12 Laodicenæ synodi et alii decernant fieri episcoporum electiones, non a multitudine civitatum, sed ab antistitibus, præsens canon statuit, quod si contigerit ex episcopis provinciæ aliquem unum abesse, et nolle cum populi multitudine convenire, ut fiat electio vacantis ecclesiæ, civitatis autem populus quærat antistitem: debet exarchus provinciæ, sive metropolitanus, etiam absentem episcopum litteris accersere, ut fiat episcopi constitutio ab omnibus provincialibus, ut vult canon 4 primæ synodi. Si is autem nolit adesse, nec per rescriptum assentiatur, fiat electio, ut populo visum fuerit, provincialium episcoporum: neque enim, qui abest, ignorantiam allegabit vel sui contemptum, quod scilicet a synodo vocatus non adfuerit. Cum hæc canon statuisset de electione vacantis ecclesiæ, quia ante vicesimum octavum canonem Chalcedonensis synodi metropolitani fiebant ab episcopis, et non a Constantinopolitano pro tempore patriarcha, ut nunc fit; dicit canon, quod si sit processura electio metropolitani, non fiat a solis provincialibus episcopis; sed etiam omnino accersi oportet episcopos vicinarum regionum, propter metropolitani magnitudinem, quem etiam exarchum provinciæ nominat. Sic enim ab omni mala suspicione libera erit electio, utquæ a pluribus antistitibus facta sit. Quia autem vilibus electis episcopis in parvis vilibusque parœciis, in quibus sæpe ne erant quidem episcopi, qui et pedibus incedebant, et erant aliqui contempti, episcopalis dignitas contumelia afficiebatur; statuerunt Patres, ne constituatur episcopus in vico, sive in pago, vel in exiguo oppidulo, in quo vel unus sacerdos sufficit; ne episcopalis dignitas vilipendatur: sed in illis urbibus constituantur episcopi, quæ hominibus abundant, et quæ jam olim habent episcopos. Tanquam autem dixisset quispiam, iniquum esse urbem populo frequentem non habere antistitem, eo quod jam olim episcopus in ea non constituatur; adjecerunt Patres, in hujusmodi civitate etiam de novo constitui posse episcopum. **491** Et hæc quidem sic. Tu autem nota etiam ex hoc præsenti canone, quod irrita est electio episcopi, quæ fit sine præsentia vel consensu omnium provincialium. Nam vel unum ex iis, qui aberat, accersi jubet canon. Et non potest quispiam dicere quod, quoniam plurium valent suffragia, unius absentia non affert præjudicium, etiamsi contraria est ejus sententia. Propterea enim, ut est consentaneum, accersantur omnes qui in regione adsunt in hanc urbium reginam antistites, quando debet alicujus ecclesiæ fieri electio, et eam unius absentia impedit. Cum autem

canon dicat, constitui oportere episcopos ubi prius fuerunt episcopi; dicebant quidam, non debere hoc omnino fieri in vilibus pagis aut urbibus, eo quod in iis antistites antea eligerentur, quando populo frequentes erant; sed causam promotionis antistitis esse regionis populi frequentiam, non autem antiquum privilegium: et adjecerunt, non oportere episcopum eligi in urbe, quæ a magna populi frequentia ad nihil redacta est ex gentium incursione, vel aliqua alia rerum perturbatione; sed in iis quæ populo abundant, etiamsi antistites antea non habuerunt. A Deo autem coronatus sanctusque imperator noster sæpe rogatus, an oporteat Orientales Ecclesias et a Sarracenis detentas episcopos electione sortiri; eis quidem eligi episcopos annuit, et solemnia iis qui eligere debent ad victus sufficientiam concessit per communem jussionem, quousque ecclesiis suis absunt; ut jus, quod in eis est ecclesiis, imperio quoque perpetuo servetur, utpote cum non desperet fore ut Christiani ad eas restituantur. Episcopos autem in pagis vilibus quomodocunque eligi non permisit: sed potius iis succensuit, qui ita eligunt; nempe quod episcopalis dignitas ex ea re contumelia afficiatur. Cum autem ille sanctissimus Thebarum metropolitanus Caloctene episcopos de novo elegisset, agitatum est in synodo tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Michaelis summi philosophi, utrum metropolitanus debebat hoc novum opus facere cum synodali dijudicatione, et omnes dixerunt, quod debebat id, quod a Thebarum episcopo innovatum est, a magna synodo mandari; ut vult canon apostolicus, qui statuit, nihil magni momenti debere ab episcopo fieri, sine sententia synodali.

A ταύτην τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ἀρχιερεῖς, ὅταν ψῆφος ὀφείλῃ γενέσθαι ἐκκλησίας οἱασδήτινος, καὶ ἐμποδίζῃ ταύτην ἡ ἀποδημία τοῦ ἑνός. Τοῦ δὲ κανόνος λέγοντος καθίστασθαι ἐπισκόπους ἔνθα καὶ πρότερον ἐτύγχανον ἐπίσκοποι, εἶπόν τινες μὴ ὀφείλειν τοῦτο γίνεσθαι εἰς εὐτελεῖς πάντη κώμας ἢ πόλεις, διὰ τὸ προψηφίζεσθαι εἰς ταύτας ἀρχιερεῖς, ὅταν ἦσαν ὑπὸ λαοῦ πληθυνόμεναι, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς προβλήσεως τοῦ ἀρχιερέως εἶναι τὸ πολυάνθρωπον τῆς χώρας, οὐχὶ τὸ παλαιὸν προνόμιον, καὶ προσέθεντο μὴ χρῆναι ἐπίσκοπον ψηφίζεσθαι εἰς πόλιν καταντήσασαν ἀπὸ πολυανθρώπου εἰς τὸ μηδὲν σχεδὸν ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐπιδρομῆς ἢ ἄλλης τινὸς τῶν πραγμάτων φορᾶς, ἀλλ' εἰς τὰς πολυανθρώπους, κἂν οὐχ εἶχον πρώην ἀρχιερεῖς. Ὁ μέντοι θεοστεφὴς B κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, πολλάκις ὑπομνησθεὶς εἰ χρὴ τὰς ἐν τῇ ἀνατολῇ οὔσας ἐκκλησίας καὶ παρὰ Ἀγαρηνῶν κατεχομένας ψηφισθῆναι, ψηφίζεσθαι μὲν ταύτας ηὐδόκησε, καὶ σολέμνια τοῖς ψηφίζεσθαι ὀφείλουσι διὰ τὰ ζωαρκῆ ἐπεφιλοτιμήσατο διὰ κοινῆς προστάξεως, ὅταν τέως ἀποδημῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, ἵνα τὸ ἐπὶ ταύταις προσὸν δίκαιον ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τῇ βασιλείᾳ αἰωνιζόντως περιφυλάττηται, ὡς μηδὲ ἀπαγορεύων τὴν εἰς ταύτας ἀποκατάστασιν τῶν Χριστιανῶν. Ἐπισκόπους δὲ ὁπωσδήποτε εἰς κώμας εὐτελεῖς ψηφισθῆναι οὐ κατένευσεν· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὠργίσθη κατὰ τῶν οὕτω ψηφιζομένων, ὡς ἐντεῦθεν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος ὑβριζομένου. Τοῦ δὲ ἁγιωτάτου ἐκείνου C μητροπολίτου Θηβῶν τοῦ Καλοκτένη ψηφισαμένου ἐκ νέου ἐπισκόπους, λόγος ἐγίνετο παρὰ τῇ συνόδῳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ γεγονότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, εἰ ὤφειλε τὸ καινισθὲν τοῦτο ἔργον ποιῆσαι ὁ μητροπολίτης μετὰ συνοδικῆς ἐπικρίσεως, καὶ πάντες εἶπον ὡς ὤφειλε τὸ παρὰ τοῦ Θηβῶν καινισθὲν παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου ἐπιτραπῆναι μετὰ διάγνωσιν, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τὸν διοριζόμενον μηδέν τι περιττὸν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἄνευ γνώμης συνοδικῆς.

ZONAR. Multorum canonum decreto ad episcopos cujusque provinciæ episcoporum renuntiatio spectat. Ergo si in qua provincia multi episcopi esse soleant, in ea nonnullis morte consumptis, aut quibusdam forte depositione multatis, vel aliis præterea extra provinciæ fines necessaria de causa profectis, unum relictum esse contingat, sibique episcopum urbes illæ dari postulent; episcopum eum, qui mansit a metropolitano provinciæ, quem exarchum quoque nominat, per litteras evocari, deque multitudinis pastorem sibi efflagitantis voluntate certiorem fieri, ac eumdem in consilium adhiberi oportere canon affirmat. Qui si de tota re, ut dictum est, admonitus, neque adfuerit, neque rescripserit; populi voluntati morem gerendum, ac illis episcopum a metropolitano provinciæ concedi placet. Verum si de metropolitano provinciæ constituendo agatur, vicinioris quoque provinciæ episcopos advocandos esse decernit. Quod quidem eatenus valuisse putandum est, quamdiu metropolitanos ipsæ sibi civitates eligebant: nam hoc quidem tempore alia

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους παρὰ τῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων καθίστασθαι διάφοροι κανόνες ὁρίζουσιν. Ἐὰν οὖν διαφόρων ἐπισκόπων ὄντων ἐν ἐπαρχίᾳ, συμβῇ ἕνα περιλειφθῆναι ἐπίσκοπον τῶν ἄλλων θανόντων, ἢ τινων ἴσως καθαιρεθέντων, ἢ καὶ ἑτέρων ἀναγκαίως ἀποδημούντων, καὶ ζητῶσιν D οἱ τῶν πόλεων ἐκείνων χειροτονηθῆναι αὐτοῖς ἐπίσκοπον· χρὴ, φησὶν ὁ κανὼν, τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον μετακαλεῖσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας, ὃν καὶ ἔξαρχον ὀνομάζει, καὶ ὑπομιμνήσκεσθαι ὅτι τὰ πλήθη ζητεῖ καταστῆναι αὐτοῖς ποιμένα, καὶ ἐκδέχεσθαι τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὑπομνησθεὶς, καθὼς εἴρηται, οὔτε παραγένηται, οὔτε ἀντιγράψῃ, χρὴ τὸ ἱκανὸν τῇ βουλήσει τοῦ πλήθους γίνεσθαι, τουτέστι, δίδοσθαι αὐτοῖς ἐπίσκοπον παρὰ τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας. Εἰ δὲ ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας μέλλει κατασταθῆναι, χρὴ, φησὶ, καὶ τοὺς τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετακαλεῖσθαι. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ὅτε καθ' ἑαυτὰς αἱ πόλεις τοὺς ἐπισκόπους τῶν μητροπόλεων ἐψηφίζοντο. Νῦν δὲ τοῦτο οὐ

γίνεται, ἀλλ' οἷς ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων ἀπονενέμηται, ἐκεῖνοι διὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ψηφίζονται τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἑξῆς δὲ ὁ κανὼν διατάττεται μὴ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ πόλει μικρᾷ, ᾗ καὶ εἷς πρεσβύτερος ἀρκεῖ· ὃ καὶ ὁ νζ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διωρίσατο. Προστίθησι δὲ ὁ κανὼν οὗτος ὅτι οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπίσκοπον ἐκεῖ καθίστασθαι, ὡς ἂν μὴ κατευτελίζηται τὸ ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ ἐπισκόπου· ἀλλ' οἱ τῆς ἐπαρχίας πρῶτοι ἐπίσκοποι, οἱ μητροπολῖται δηλαδὴ, ἐκεῖνοι ὀφείλουσι ποιεῖν ἐπισκόπους, ὅπου καὶ πρότερον, ἤγουν ἐκ παλαιοῦ, ἦσαν ἐπίσκοποι. Εἰ δέ τις, φησὶ, πόλις πρότερον μὴ ἔχουσα πλῆθος πολὺ πολιτῶν, εὑρίσκοιτο μετὰ ταῦτα γενομένη πολυπληθὴς, ὡς ἀξίαν αὐτὴν νομισθῆναι ἐπισκοπῆς διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, λαμβανέτω B ἐπίσκοπον, κἂν μὴ ἐκ παλαιοῦ εἶχεν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ, τῶν λαῶν ἐπικομιζόντων ἐπίσκοπον, « οἱ ἐπίσκοποι παρουσιάσουσιν, εἷς δέ τις λείπῃ, « προσκαλείσθω κἀκεῖνος. Εἰ δὲ προσκαλούμενος, « οὔτε γράφειν, οὔτε ἐνδημεῖν βούλοιτο, ὁ ζητούμενος χειροτονείσθω. »

Τοῦτο νῦν οὐκ ἐνεργεῖται, τὸ παρὰ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι, ἀλλὰ παρὰ μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων αὗται προβαίνουσιν· ὡς ὁ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διατάττεται, καὶ ὁ ἐννεακαιδέκατος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Δεῖ γοῦν ἢ πάντας παρεῖναι τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τῇ ψήφῳ, ἢ καὶ τοὺς ἀπόντας διὰ γραμμάτων συμψήφους γίνεσθαι τοῖς παροῦσι. C

ΑΡΙΣΤ. « Μητροπολίτου καθισταμένου, καὶ οἱ πλησιόχωροι μετάπεμπτοι ἔστωσαν. »

Μητροπολίτου μέλλοντος ψηφισθῆναι, οὐ πάντες τῆς ἁπανταχῆ διοικήσεως οἱ μητροπολῖται εἰς τὴν ψῆφον αὐτοῦ κληθήσονται, ἀλλ' οἱ πλησιόχωροι· ἐκεῖνο γὰρ καὶ ἀδύνατον γενέσθαι, εἴπερ, κατὰ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἐντὸς τριῶν μηνῶν αἱ χειροτονίαι ὀφείλουσι γίνεσθαι τῶν χηρευουσῶν ἐπισκοπῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰς ὀλίγην πόλιν καὶ κώμην, ᾗ καὶ εἷς αὐτάρκης πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται· εἰ « δὲ πολυανθρωποτάτη γένοιτο πόλις, οὐκ ἀνάξιον. »

D Οὐκ ἀναγκαῖον, βραχείας οὔσης τῆς πόλεως ἢ τῆς κώμης, ἐν ᾗ καὶ εἷς πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ, ἐπίσκοπον γίνεσθαι, ἵνα μὴ κατευτελίζηται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα. Εἰ δὲ καὶ βραχεῖα πόλις πολυανθρωποτάτη γένοιτο, οὐκ ἀπεικὸς καὶ ἐν αὐτῇ χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπον.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἡ ἀκαιρία ἡμῶν, καὶ « ἡ πολλὴ συνέχεια, καὶ αἱ ἄδικοι ἀξιώσεις « πεποιήκασιν ἡμᾶς τοσαύτην μὴ ἔχειν χάριν « καὶ παῤῥησίαν, ὅσην ὀφείλομεν κεκτῆσθαι. « Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐπισκόπων οὐ διαλείπουσιν εἰς « τὸ στρατόπεδον παραγενόμενοι, καὶ μάλιστα « οἱ Ἄφροι· οἵτινες, καθὼς ἔγνωμεν παρὰ τοῦ « ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπου

A ratio est, et ab iis, quibus episcopos creandi jus est, summi quoque sacerdotes per episcopos provinciæ deligantur. In iis porro quæ sequuntur, constitui episcopum in oppido quopiam, exiliive urbe, cui vel unus presbyter suffecturus sit, canon vetat. 492 Quod quidem Laodicenæ quoque synodi septimo et quinquagesimo canone definitum fuit. Addit vero hic canon præterea, non esse necesse in iis locis episcopum constitui, ne scilicet episcopi nomen ac auctoritas facile vilescat: verum a primis provinciæ episcopis, videlicet a metropolitanis, in iis tantum locis, ubi etiam prius, hoc est, ab antiquo tempore fuerant, episcopi collocari debent. Si tamen urbem, inquit, non ita celebrem, mox incolarum numero frequentari contingat, ut jam amplificata frequentia episcopo digna sedes judicetur; in ea quoque episcopum, quamvis antea nullum habuerit, constitui licere decernit.

ARIST. « Si populo episcopum appetente episcopi « præsentes fuerint, unus vero abfuerit, is etiam « vocetur. Si vocatus autem neque scribere, neque accedere velit, is qui petitur ordinetur. »

Istud hodie non est in usu, ut a clericis et civitatis primoribus episcoporum electiones fierent, sed istæ nunc a metropolitanis et episcopis procedunt. Ut duodecimus synodi Laodicensis canon statuit, et undevicesimus Antiochenæ, et alii multi. Ad sententiam itaque ferendam vel omnes episcopos præsentes esse, vel et absentes per litteras præsentibus consentire oportet.

ARIST. « Cum metropolitanus constituitur, etiam « vicini episcopi sunt accersendi. »

Cum metropolitanus est eligendus, non omne ubicunque sint, diœcesis metropolitæ ad electionem ejus vocabuntur, sed vicini. Illud enim et impossibile est fieri, si secundum vicesimum quintum synodi Chalcedonensis canonem vacantium episcopatuum ordinationes intra tres menses fieri debent.

ARIST. « In parva urbe et vico, cui etiam unus sufficiat presbyter, episcopus non constituitur. Sin « populo frequentissima sit urbs, non indignum. »

Non necesse est, si exigua sit civitas aut pagus, ubi et unus presbyter sufficiat, episcopum fieri, ne episcopi nomen parvi fieret. Si exigua autem civitas quamplurimis repleta sit hominibus, non incongruum est et in ea ordinari episcopum.

CANON VII.

« Osius episcopus dixit: Importunitas nostra, et « multa assiduitas, et injustæ postulationes effecerunt, ut nos non habemus tantam gratiam et « libertatem dicendi, quantam habere debemus. « Multi enim episcopi non intermittunt ad castra « accedere, et maxime Afri; qui, quemadmodum cognovimus a dilecto fratre nostro et co- « episcopo Grato, salutaria consilia non admit-

« tunt, sed ita contemnunt, ut unus homo ad A castra plurimas et diversas, et quæ non possunt juvare ecclesias, supplicationes afferat, et non, ut debet fieri et convenit, pauperibus et laicis vel viduis opem et auxilium afferat, sed sæculares dignitates et functiones aliquibus acquirat. Hæc ergo perversitas detrimentum non sine offendiculo et condemnatione nobis conciliat. Convenientius autem esse existimavi, ut episcopus illi suum auxilium præbeat, cui ab aliquo vis affertur, vel si quæ vidua injuria afficiatur, vel si quis rursus orphanus privetur iis, quæ ad ipsum pertinent: siquidem hæc nomina justam habent causam et supplicationem. Si itaque, dilecti fratres, hoc omnibus B videtur, statuite, nullum oportere episcopum ad castra accedere, præter eos, quos pius imperator noster suis litteris **493** accersit. Sed quia sæpe contingit aliquos, qui egent misericordia, ad ecclesiam confugere, qui propter sua peccata exsilio vel in insulam deportatione damnati sunt, vel quamlibet aliam sententiam acceperec; iis non esse negandum auxilium, sed sine cunctatione et dubitatione, veniam iis esse petendam. Si utique hoc quoque placet, omnes una quoque vestrum suffragium ferte. Responderunt omnes: Decernatur et hoc. »

C

BALS. In canone Antiochenæ synodi prohibiti sunt episcopi et omnes canonici sine permissione synodali ad imperatorem proficisci. Et ergo consequenter præsens quoque canon decernit, nullum episcopum in castra, seu ubi imperator agit, accedere sine evocatione imperatoris, nisi quis hoc sæpe facere voluerit ad deducendos pauperes vel condemnatos qui ad ecclesiam confugere: quod etiam a proxime dicendo canone octavo sublatum est, qui statuit ejusmodi quoque causas non ab episcopis agendas, sed a diaconis seu ministris aut servis. Et hæc est quidem canonis senten- D tia. Causæ autem, propter quas constitutus est, claræ sunt, nec interpretatione indigent. His ita habentibus, interrogaverit quispiam, An permittitur episcopo cum mandato synodali ad imperatorem proficisci, secundum canonem 11 antiochenæ synodi? *Solutio.* Præsens canon dictum canonem non tollit, sed potius illi consentit. Et ideo, ut mihi quoque videtur, cum synodali deliberatione episcopus sine ullo præjudicio ad regem proficiscetur: multo autem magis clericus. Nota autem ex præsenti canone, quod etiamsi sit episcopo prohibitum aliisque sacratis apud imperatorem diutius moram agere, decreto tamen imperiali hoc sine periculo facient, et quod eis imperatur exercebunt: ut neque imperatori quidquam possit imputari, si eos

A « Γράτου, τὰς σωτηριώδεις συμβουλὰς οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ καταφρονοῦσιν οὕτως, ὡς ἕνα ἄνθρωπον εἰς τὸ στρατόπεδον πλείστας καὶ διαφόρους, καὶ μὴ δυναμένας ὠφελῆσαι τὰς ἐκκλησίας, δεήσεις διακομίζειν, καὶ μὴ, ὡς ὀφείλει γίνεσθαι καὶ ὡς προσῆκόν ἐστι, τοῖς πένησι καὶ τοῖς λαϊκοῖς ἢ ταῖς χήραις συναίρεσθαι καὶ ἐπικουρεῖν, ἀλλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ πράξεις περινοεῖν τισιν. Αὕτη τοίνυν ἡ σκαιότης τὸν θρασμὸν οὐκ ἄνευ σκανδάλου τινὸς ἡμῖν καὶ καταγνώσεως προξενεῖ. Πρεπωδέστερον δὲ εἶναι ἐνόμισα ἐπίσκοπον τὴν ἑαυτοῦ βοήθειαν παρέχειν ἐκείνῳ, ὅστις ἂν ὑπό τινος βιάζηται, ἢ εἴ τις τῶν χηρῶν ἀδι- B κοῖτο, ἢ αὖ πάλιν ὀρφανός τις ἀποστεροῖτο τῶν αὐτῷ προσηκόντων, εἴπερ ἄρα καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα δικαίαν ἔχει τὴν ἀξίωσιν. Εἰ τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, πᾶσι τοῦτο δοκεῖ, ἐπικρίνατε μηδένα ἐπίσκοπον χρῆναι εἰς τὸ στρατόπεδον παραγίνεσθαι παρεκτὸς τούτων, οὓς ἂν ὁ εὐλαβέστατος βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι μετακαλοῖτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλάκις συμβαίνει τινὰς οἴκτου δεομένους καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα εἰς περιορισμὸν ἢ νῆσον καταδικασθέντας, ἢ δ' αὖ πάλιν οἱανδηποτοῦν ἀποφάσει ἐκδεδομένους, τοῖς τοιούτοις μὴ ἀρνητέαν εἶναι τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ χωρὶς μελλησμοῦ καὶ ἄνευ τοῦ διστάσαι τούτοις αἰτεῖσθαι συγχώρησιν. Εἰ τοί- C νυν καὶ τοῦτο ἀρέσκει, σύμψηφοι γίνεσθε ἅπαντες. Ἀπεκρίναντο ἅπαντες· Ὁριζέσθω καὶ τοῦτο. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ια' κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐκωλύθησαν οἱ ἐπίσκοποι καὶ πάντες οἱ κανονικοὶ ἄνευ ἐκχωρήσεως συνοδικῆς πρὸς βασιλέα ἀπέρχεσθαι. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται μηδένα ἐπίσκοπον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἤγουν ἔνθα ὁ βασιλεὺς διάγει, παραγίνεσθαι χωρὶς μετακλήσεως βασιλικῆς, εἰ μὴ πολλάκις τοῦτο θελήσει τις ποιῆσαι διὰ χειραγωγίαν πτωχῶν τινων ἢ κατακριτῶν προσελθόντων τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὅπερ καὶ ἀνῃρέθη ὑπὸ τοῦ ῥηθησομένου προσεχῶς η' κανόνος, διοριζομένου καὶ τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις μὴ παρὰ ἐπισκόπου ὑπομιμνήσκεσθαι, ἀλλὰ παρὰ διακόνων, D ἤγουν διακονητῶν ἤτοι δουλευτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἔννοια τοῦ κανόνος αὕτη· αἱ αἰτίαι δὲ δι' ἃς ἐθεσπίσθη σαφεῖς εἰσι, καὶ οὐ δέονται ἑρμηνείας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἠρώτησέ τις· Εἰ ἐφεῖται ἐπισκόπῳ μετὰ συνοδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς βασιλέα ἀπέρχεσθαι, κατὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου; *Λύσις.* Ὁ παρὼν κανὼν τὸν ῥηθέντα κανόνα οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλ' ἐκείνῳ μᾶλλον συμφωνεῖ. Διὸ καὶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετὰ συνοδικῆς σκέψεως ἀποκριματίστως ἐπίσκοπος εἰς βασιλέα ἀπελεύσεται, πολλῷ δὲ πλέον κληρικός. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι, κἂν κεκωλυμένον ἐστὶ πρὸς βασιλέα σχολάζειν ἐπισκόπους καὶ ἑτέρους ἱερωμένους, ἀλλὰ κατὰ βασιλικὸν ὁρισμὸν ἀκινδύνως τοῦτο ποιήσουσι, καὶ τὸ προσταττόμενον αὐτοῖς ἐνεργήσουσιν, ὡς μήτε τοῦ

βασιλέως ἀνακρινομένου περὶ τίνος αὐτοὺς μετακαλεῖται, μήτε τούτων εὐθυνομένων ὡς ὑπεικόντων προστάττοντι βασιλεῖ. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ια', ιβ', καὶ τῆς παρούσης συνόδου κανόνα η', θ' καὶ κα'.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς τῶν ἐπισκόπων καὶ μάλιστα οἱ Ἄφροι, οἱ ἐν Ἀφρικῇ δηλονότι, συνεχῶς προσῄεσαν τοῖς βασιλεῦσιν, αἰτήσεις οἰκείας καὶ ἀξιώσεις ἔχοντες, οὐδὲ δικαίας ἴσως. Τοῦτο οὖν διορθουμένη ἡ σύνοδος αὕτη, φησὶν, ὅτι Ἡ ἀκαιρία ἡμῶν, ἤτοι τὸ μὴ εὐκαίρως προσιέναι τοῖς βασιλεῦσι, συνεχῶς δὲ καὶ αἱ ἄδικοι ἀξιώσεις πεποιήκασιν ἡμᾶς μὴ τοσαύτην ἔχειν χάριν, ἤγουν μὴ οὕτως εἶναι κεχαρισμένους καὶ αἰδοῦς ἀξίους νομίζεσθαι, μηδὲ παῤῥησιάζεσθαι δύνασθαι, ὅσον ὀφείλομεν. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐπισκόπων οὐ διαλείπουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον παραγινόμενοι, καὶ μάλιστα οἱ Ἄφροι. Στρατοπέδου δὲ ἐμνήσθη, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ βασιλεῖς στρατείᾳ ἐσχόλαζον. Οἵτινες ἐπίσκοποι τὰς σωτηριώδεις συμβουλὰς οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ καταφρονοῦσι τῶν συνοδικῶν παραινέσεων οὕτως, ὥστε ἄνθρωπον (ἤτοι ἐπίσκοπον) ἕνα πολλὰς καὶ διαφόρους αἰτήσεις κομίζειν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ μὴ δυναμένας ὠφελῆσαι τὰς ἐκκλησίας, καὶ μὴ γίνεσθαι καθὼς χρέος ἐστὶ ποιεῖν τοὺς ἐπισκόπους, καὶ καθὼς ἐνδέχεται. Τί δὲ ταῦτό ἐστι; Τὸ μὴ συναίρεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ βοηθεῖν τοῖς πένησι καὶ ταῖς χήραις ἢ τοῖς λαϊκοῖς, ἀλλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ ἐνεργείας καὶ τοιαύτας ἐπινοεῖν, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ ναοῦ ἔρχεσθαι αὐτοῖς, καὶ τοιαῦτα αἰτεῖν. Αὕτη τοίνυν, φησὶν, ἡ σκαιότης, ἡ κακία, ἡ πονηρία, προξενεῖ ἡμῖν τὸν θραυσμὸν, τουτέστι θραύει ἡμᾶς, ὥστε μήτε παῤῥησίαν δύνασθαι ἔχειν, σκανδαλιζομένων ἐφ' ἡμῖν τῶν ἀνθρώπων καὶ καταγινωσκόντων ἡμῶν. Πρέπειν δὲ μᾶλλον, φησὶ, λογίζομαι τὸν ἐπίσκοπον βοηθεῖν ἐκείνῳ τῷ βίαν ὑπό τινος πάσχοντι, καὶ ταῖς ἀδικουμέναις χήραις, καὶ τοῖς ὀρφανοῖς, οὓς ἀποστεροῦσί τινες τῶν αὐτοῖς διαφερόντων· καὶ τούτοις δὲ τοῖς ὀρφανοῖς, καὶ ταῖς χήραις, καὶ τοῖς καταδυναστευομέναις τότε βοηθεῖν, ὅτε δίκαια ἀξιοῦσιν. Εἰ γὰρ ἄδικόν τι αἰτοῦσιν, οὐδὲ ἐκείνων ἐν ἀδίκοις ἀντιποιεῖσθαι χρὴ τοὺς ἐπισκόπους. Εἰ τοίνυν τοῦτο δοκεῖ πᾶσι, φησὶν ὁ Ὅσιος, ἐπικρίνατε, ἀντὶ τοῦ, κυρώσατε τὴν γνώμην ταύτην, ὥστε μηδένα ἐπίσκοπον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἤτοι εἰς βασιλέα, παραγίνεσθαι ἄνευ τῶν γράμμασι βασιλικοῖς μετακαλουμένων. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ προσφεύγουσι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐλέους δεόμενοι, καὶ διὰ πταίσματα περιοριασθῆναι ἢ εἰς νῆσον πεμφθῆναι καταδικασθέντες, ἢ ἔκδοτοι γενόμενοι ἀποφάσει ἑτέρας κολάσεως, τοῖς τοιούτοις, φησὶν, οὐ χρὴ μὴ βοηθεῖν, ἀλλὰ μελλησμοῦ, ἤτοι βραδυτῆτος, χωρὶς καὶ δισταγμοῦ αἰτεῖσθαι αὐτοῖς συγχώρησιν.

accersat; nec ii tei futuri sint, ut qui jubenti imperatori obsequantur. Vide Carthaginensis synodi canones 11, 12, et præsentis synodi 8, 9 et 21.

ZONAR. Episcopi quidam, ac Afri præsertim, hoc est, qui in Africa degerent, privatis de rebus postulata et preces, quæ parum etiam forte æquitatis haberent, ad imperatorem assidue deferebant. Cui quidem malo synodus hæc mederi, cupiens: Nostra, inquit, importunitas, hoc est, nostra consuetudo ad imperatorem assidue, tempore minime opportuno adeundi, injustæque flagitationes, ne tantum gratiæ habeamus, hoc est, ut minus grati simus, nec ita veneratione digni existimemur, effecerunt, neque parum de ea, quam obtinere debuimus, loquendi libertate detraxerunt. Multi enim episcopi, ac Afri maxime, ad castra commeandi finem nullum faciunt. Castrorum vero meminit, quod militiæ ut plurimum imperatores vacarent. Qui quidem episcopi salutaria consilia nequaquam audiunt, verum synodicas admonitiones eousque contemnunt, ut unus homo (episcopus nempe) multas et diversas postulationes in castra deferat, quæ neque Ecclesiæ utilitatis aliquid ferre possint, neque tales sint, quales episcopalis officii ratio, ipsaque rerum natura præscribit. Quid vero id est? Ut neque scilicet pauperibus et viduis aut laicis patrocinentur, operamve iis sublevandis aut juvandis impendant, sed profanas dignitates ac munerum ejusmodi functiones cogitent, hoc est, animo versent, deque iis tantummodo obtinendis laborent. Hæc igitur nobis, inquit, perversitas, improbitas, nequitia detrimentum conciliat, hoc est, ita nostras vires frangit, ut etiam libere loquendi facultatem, ob ea quæ agimus offensis hominum animis, nosque sua existimatione condemnantibus nobis eripiat. Magis vero decere, inquit, existimo, ut eis, qui potentia cujuspiam opprimuntur, ac viduis, quæ per injuriam vexantur, tum pupillis, quos nonnulli fortunis evertunt, episcopus opem ferat: atque his quoque pupillis et viduis, ac iis, qui potentiorum **494** dominatu premuntur, ita demum præsto sit, si nihil ab illis iniquum postulari cognoverit. Nam si aliquid alienum ab æquitate illi quoque flagitent, ne iis quidem episcopos in ea re patrocinari fas est. Si ergo omnibus idem videtur, inquit Osius, hoc approbate, id est, hanc sententiam vestro decreto confirmate, ne quis ad exercitum, hoc est, ad imperatorem, præter eos qui ejusdem imperatoris litteris evocati fuerint, episcopus transeat. Quoniam vero multi misericordiam implorantes ad ecclesiam confugiunt, ob crimina exsilio vel in insulam deportationi, vel alteri cuipiam supplicio addicti; eos, inquit, ab episcopis repelli, opemve flagitantibus denegari non oportet; verum absque procrastinatione, hoc est, cunctatione omni dubitationeque sublata, pro ipsorum periculis deprecari.

ΑΡΙΣΤ. « Ὀρφανοῦ, καὶ χήρας, καὶ ἀπεριστάτου, « βιαζομένων, εἰς βοήθειαν κατατολμήσει καὶ « προσελεύσεται τῷ βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος· ἀλλ'

ARIST. « Orphano, vidua, et ab aliis deserto, vi « oppressis, suppetias iis feret, et imperatorem « adibit episcopus; verumtamen ejusmodi pro-

« textu in castris non versetur, sed potius dia- A « conum mittat. »

ARIST. « Illis qui ad Ecclesiam confugient succurrendum est. »

Episcopum quidem opem ferre orphanis et viduis et oppressis qui ab aliis sunt deserti, ut et iis qui ad ecclesiam confugiunt ob peccata eorum, et misericordia indigent, et regem pro istis adire, et petere injuria quidem affectis ultionem, sed ob crimen aliquod condemnatis indulgentiam, præsens canon jubet. At episcopos ob istiusmodi causas suas relinquere ecclesias, et ad castra ire, vel alibi ubi imperator est, et de talibus tumultum facere, utpote quod a multis reprehensionem et convitium affert episcopis, non permittit fieri. Sed per diaconos suos desideria ad regem mitti statuit.

« οὐχὶ τῇ τοιαύτῃ προφάσει διατρίψει εἰς τὸ « στρατόπεδον, ἀλλὰ μᾶλλον διάκονον στέλλοιτο. »

ΑΡΙΣΤ. « Τοῖς ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν προσφεύγουσι « βοηθητέον. »

Τὸ μὲν ἀντιλαμβάνεσθαι τὸν ἐπίσκοπον ὀρφανῶν καὶ χηρῶν, καὶ ἀπεριστάτων βιαζομένων, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταφευγόντων διὰ τὰ αὐτῶν ἁμαρτήματα, καὶ δεομένων συμπαθείας, καὶ προσέρχεσθαι περὶ αὐτῶν τῷ βασιλεῖ, καὶ αἰτεῖν τοῖς μὲν ἀδικουμένοις ἐκδίκησιν, τοῖς δὲ καταχριθεῖσι διά τι πταῖσμα συγχώρησιν, ὁ παρὼν προστάττει κανών. Τὸ δὲ διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἑαυτῶν καταλιμπάνειν ἐκκλησίας, καὶ ἀπέρχεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ἢ ἀλλαχοῦ, ἔνθα ὁ βασιλεύς ἐστι, καὶ ὀχλεῖν περὶ τῶν τοιούτων, ὡς B ἐπάγον παρὰ τῶν πολλῶν τοῖς ἐπισκόποις μέμψιν καὶ λοιδορίαν, οὐ συγχωρεῖ γίνεσθαι. Ἀλλὰ διὰ τῶν ἰδίων διακόνων τὰς δεήσεις στέλλεσθαι τῷ βασιλεῖ ἐπιτάττει.

CANON VIII.

« Quandoquidem visum est, ne aliquis episcopus « in condemnationem incidat ad castra veniens, « si qui eorum tales habeant postulationes, qualium superius meminimus, per proprium ministrum peragant. Ministri enim persona non « est invidiosa, et quæ mandata fuerint citius « ferre poterit. Responderunt omnes : Et hoc « quoque constituatur. »

BALS. Præsens quoque canon eadem cum præcedente statuit, adjiciens, non per episcopos, sed cum diaconis eorum apud imperatores petitiones peragi debere. Diaconos autem hic ne dicas esse eos, qui ordinati sunt, sed simpliciter servos et quoslibet ministros.

ZONAR. Si quis vero, inquit, ex episcopis causas deprecandi habeant ejusmodi, quales ante commemoravimus; ut iis scilicet, qui per injuriam læduntur, quive potentiorum opibus opprimuntur, vel qui ob aliquem peccati lapsum damnati sunt, opitulentur; neque vero reprehensionis vitandæ causa ipsi in castra proficisci velint; suos ministros mittant. Ministri namque persona invidiosa non est. Nec enim quisquam, inquit, ministro vel diacono in castris moranti, quemadmodum episcopo illuc abeunti, succensebit: tum imperatoris litteræ noxam condonantes, aut aliquid ejusmodi continentes, deferri per diaconum quam celerrime poterunt.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Ἐπειδὴ ἔδοξε διὰ τὸ μὴ πίπτειν ὑπὸ κατάγνωσίν « τινα τῶν ἐπισκόπων ἀφικνούμενον εἰς τὸ στρα« τόπεδον, εἴ τινες αὐτῶν τοιαύτας ἔχοιεν δεήσεις, « οἵων ἐπάνω ἐπεμνήσθημεν, διὰ ἰδίου διακόνου « ἐπιστέλλοιεν. Τοῦτο γὰρ ὑπηρέτου τὸ πρόσ« ωπον οὐκ ἐπίφθονον τυγχάνει, καὶ τὰ παρασχε« θησόμενα θᾶττον διακομισθῆναι δυνήσεται. « Ἀπεκρίναντο πάντες· Καὶ τοῦτο ὁριζέσθω. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ θεσπίζει, προστιθέμενος μὴ διὰ τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ μετὰ διακόνων τὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐντεύξεις αὐτῶν γίνεσθαι. Διακόνους δὲ ἐνταῦθα μὴ τοὺς κεχειροτονημένους εἴπῃς, ἀλλὰ τοὺς ἁπλῶς C δουλευτὰς καὶ οἱουσδήτινας ὑπηρέτας.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες, φησί, τῶν ἐπισκόπων τοιαύτας ἔχοιεν δεήσεις, οἵων ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἤγουν ἐπὶ βοηθείᾳ ἀδικουμένων, καὶ καταδυναστευομένων, ἢ διὰ πταίσματα καταχριθέντων, καὶ ἵνα μὴ καταγινώσκωνται, οὐ βούλονται ἀπέρχεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, διακόνους οἰκείους πεμπέτωσαν. Τοῦ γὰρ ὑπηρέτου τὸ πρόσωπον οὐκ ἐπίφθονον τυγχάνει. Οὐδὲ γὰρ μέμψεται, φησί, τὶς τῷ ὑπηρέτῃ ἤτοι τῷ διακόνῳ διατρίβοντι ἐν στρατοπέδῳ, ὡς μέμψεται τῷ ἐπισκόπῳ ἐκεῖ ἀπελθόντι, καὶ τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως δοθησόμενα γράμματα εἰς συγχώρησιν ἴσως τῶν πταισάντων, ἢ ἕτερα οἱαδήτινα, συντόμως κομισθῆναι διὰ τοῦ διακόνου δυνήσεται.

CANON IX.

D

« Si cujuscunque provinciæ episcopi ad fratrem et « coepiscopum suum, qui est in majori civitate, « hoc est, in metropoli, mittant supplicationes, « is et ministrum suum et supplicationes mittat, « dans ei commendatitias quoque litteras, scribens scilicet per consequentiam etiam ad fratres coepiscopos nostros, qui illo tempore in « locis vel urbibus agant, in quibus imperator in « primis pius rempublicam gubernat. Si quis 495 « autem episcopus habet amicos in aula palatii, « et velit aliquid quod sit honestum et justum

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Ἐὰν οἱασδηποτοῦν ἐπαρχίας ἐπίσκοποι πρὸς ἀδελ« φὸν καὶ συνεπίσκοπον ἑαυτῶν ἀποστέλλοιεν « δεήσεις, ὁ ἐν τῇ μείζονι τυγχάνων πόλει, τοῦτ' « ἔστι τῇ μητροπόλει, αὐτὸς καὶ τὸν διάκονον αὐ« τοῦ καὶ τὰς δεήσεις ἀποστέλλοι, παρέχων αὐτῷ « καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς, γράφων δηλονότι « κατὰ ἀκολουθίαν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ « συνεπισκόπους ἡμῶν, οἵτινες ἐν ἐκείνῳ τῷ « καιρῷ ἐν τοῖς τόποις ἢ ἐν ταῖς πόλεσι διάγοιεν, « ἐν αἷς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ δημόσια « πράγματα διακυβερνᾷ. Εἰ δὲ ἔχοι τις τῶν ἐπι-

A « κόπων φίλους ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ παλατίου, καὶ βούλοιτο περί τινος, ὅπερ πρεπωδέστερον εἴη, ἀξιῶσαι, μὴ κωλύοιτο διὰ τοῦ ἑαυτοῦ διακόνου καὶ ἀξιῶσαι καὶ ἐντείλασθαι τούτοις, ὥστε τὴν αὐτῶν ἀγαθὴν βοήθειαν ἀξιοῦντι αὐτῷ παρέχειν. Οἱ δὲ εἰς Ῥώμην παραγινόμενοι, καθὼς προείρηκα, τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συνεπισκόπῳ Ἰουλίῳ τὰς δεήσεις, ἃς ἔχοιεν διδόναι, ὀφείλουσι παρέχειν, ἵνα πρότερον αὐτὸς δοκιμάζοι· εἰ μή τινες ἐξ αὐτῶν ἀναισχυντοῖεν· καὶ οὕτω τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν καὶ φροντίδα παρέχων εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοὺς ἀποστέλλοι. Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἀπεκρίναντο ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ πρεπωδεστάτην εἶναι τὴν συμβουλὴν ταύτην. »

B ΒΑΛΣ. Ὅτι οὐκ ἀνῃρέθη ὁ ια' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, δῆλον καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος. Φησὶ γὰρ ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπος θελήσῃ ἀποστεῖλαι δεήσεις εἰς τὸν βασιλέα διὰ συναδέλφου καὶ συνεπισκόπου αὐτοῦ ἀρχιερατεύοντος εἰς ἐπαρχίαν, εἰς ἣν διάγει ὁ βασιλεύς, ὀφείλει προσέρχεσθαι τῷ προσφόρῳ μητροπολίτῃ, καὶ ἀναδιδάσκειν αὐτὸν τὸ οἰκεῖον βούλημα· καὶ ὁ μητροπολίτης μετὰ διακόνου αὐτοῦ, ὀφείλοντος ἐπιφέρεσθαι κανονικὰς ἐπιστολὰς, ἤγουν εἰρηνικὰς καὶ συστατικὰς, ἀναδιδάξαι τὸν ἐνδημοῦντα ἐπίσκοπον, ὡς εἴρηται, εἰς τὸν βασιλέα τὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου παράκλησιν. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι οὕτως ὡρίσθη, ἵνα ὁ μητροπολίτης ἐπιγνῷ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ διαγνῷ εἰ ἐνδέχεται ἀνενεχθῆναι ταύτην τῷ βασιλεῖ, εἴτε καὶ μή. C Ὡς δέ τινος εἰπόντος, ἐκ τούτου ἀναιρεῖσθαι τὸν τῆς παρούσης συνόδου η' κανόνα, τὸν διοριζόμενον μετὰ διακόνων οἰκείων τοὺς ἐπισκόπους ὑπομιμνήσκειν τὸν βασιλέα τὰ περὶ τῶν ψυχωφελῶν αἰτιῶν, προσέθεντο οἱ Πατέρες, πρὸς μὲν βασιλέα μὴ ἀποστέλλεσθαι διάκονον παρὰ ἐπισκόπου χωρὶς συνοδικῆς ἐπιτροπῆς· πρὸς δέ τινας οἰκείους τῷ βασιλεῖ ποιεῖν μετὰ διακόνου ἀξιώσεις. Πλὴν καὶ τοῦτο, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετὰ εἰδήσεως τοῦ μητροπολίτου γενήσεται. Τοὺς μέντοι παραγινομένους εἰς τὴν Ῥώμην ἐπισκόπους μὴ ἄλλως τῷ βασιλεῖ προσέρχεσθαι, εἰ μὴ ὁ πάππας λάβῃ τὴν περὶ τούτου εἴδησιν· καὶ αὐτὸς δοκιμάσας τὰ περὶ τῶν δεήσεων, ἢ ἐπιτρέψει τὴν ἀναφορὰν, καὶ ἀποστείλῃ αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα, D ἢ ἀπείπῃ· ὡς καὶ ὀφείλων ἀντέχεσθαι τῶν ἐπισκόπων, καὶ βοηθεῖν ἐπὶ πᾶσιν αὐτοῖς. Ὥστε σημειῶσαι ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κανόνι τούτῳ περιεχομένων ὅτι οὔτε μητροπολίτης οὔτε ἐπίσκοπος χωρὶς συνοδικῆς διαγνώσεως δύναται δεήσεις ἀνενεγκεῖν τῷ βασιλεῖ ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ διακόνου αὐτοῦ. Ἀκούων δὲ ταῦτα γίνεσθαι μετὰ εἰδήσεως τοῦ μητροπολίτου καὶ τοῦ πάππα, πρόστιθει καὶ συνοδικὴν ἐπακολουθεῖν διάγνωσιν κατὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Τὰ δὲ περὶ τοῦ πάππα ἐνταῦθα γεγραμμένα ἕλκυσον καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, δι' οὓς λόγους πολλάκις εἴπομεν. Ἀνάγνωσον καὶ κεφάλ. β' τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα. Τούτων δὲ οὕτω διορισθέντων, εἶπόν τινες μὴ ὀφείλειν οἱ νδη-

« impetrare; ne prohibeatur per suum ministrum et rogare et iis mandare, ut bonum suum auxilium ei petenti velint præbere. Qui autem Romam accedunt, quemadmodum superius dictum est, dilecto fratri nostro et coepiscopo Julio preces, quas habent dandas, præbere debent, ut ipse prius examinet; nisi aliquæ earum sint impudentes: et sic suam auctoritatem et curam præbens, eos ad castra mittat. Omnes episcopi dixerunt, eis placere et esse convenientissimum hoc consilium. »

BALS. Quod non sublatus sit canon undecimus Antiochenæ synodi, ex præsenti quoque canone clarum est. Dicit enim, quod si episcopus voluerit mittere preces ad imperatores per confratrem et coepiscopum suum, qui est in ea provincia antistes, in qua imperator agit, debet ad competentem metropolitanum accedere, et suam voluntatem eum docere: metropolitanus vero cum famulo suo, qui debet epistolas canonicas afferre, scilicet pacificas et commendatitias, docebit episcopum, qui apud imperatorem, ut dictum est, versatur, fratris et coepiscopi postulationem. Hoc autem sic fieri statutum est, ut metropolitanus causam cognoscat et discernat, an eam oporteat ad imperatorem referre, an non. Tanquam autem dixisset quispiam, per hoc tolli præsentis synodi canonem 8 qui statuit, ut episcopi cum propriis ministris imperatorem admoneant de causis animæ conducibilibus; adjecerunt Patres, ad imperatorem quidem non mittendum ministrum ab episcopo sine synodali mandato: sed aliquibus imperatoris familiaribus preces cum ministro esse exhibendas. Sed hoc quoque, ut mihi videtur, fiet cum scientia metropolitani. Episcopos vero, qui Romam accedunt, non aliter ad imperatorem accedere, nisi papa ejus rei scientiam habuerit: et ipse, precibus examinatis, vel relationem permiserit, et ipsos ad imperatorem miserit, vel denegaverit; ut qui etiam debeat episcopos complecti, et iis in omnibus ferre opem. Quare nota ex iis quæ in hoc canone continentur, quod neque metropolitanus neque episcopus sine synodali cognitione potest ad imperatorem vel per se vel per suum ministrum supplicationes referre. Audiens autem hæc fieri cum scientia metropolitani et papæ, adjice etiam synodalem consequi cognitionem, secundum canonem 11 Antiochenæ synodi. Quæ autem de papa hic scripta sunt, ad patriarcham etiam Constantinopolitanum applicanda propter rationes quas sæpe diximus. Lege et caput 2 tit. 8 præsentis operis, et omnia quæ in eo sunt. His autem sic definitis, dixerunt aliqui, non debere ullum metropolitanum sine patriarchali mandato vel permissu ad imperatorem unquam proficisci. Mihi autem videtur, quod quando primum metropolitanus

est imperatorem salutaturus, ex ea, quæ illum sortitus est, ad urbium reginam accedens, necesse habet hoc facere cum patriarchali permissione: postea autem sine impedimento, quando vult, ad imperatorem accedet ejus salutandi gratia, et eum commonefaciendi precum, quas cum patriarchali consensu prius ad eum retulit.

A τινα μητροπολίτην χωρὶς πατριαρχικῆς ἐπιτροπῆς ὁτεδήποτε εἰς βασιλέα ἀπέρχεσθαι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς, ὅτε πρώτως μέλλει ὁ μητροπολίτης τὸν βασιλέα προσκυνῆσαι ἐκ τῆς λαχούσης αὐτὸν ἀνελθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀνάγκην ἔχει τοῦτο ποιῆσαι μετὰ πατριαρχικῆς ἐπιτροπῆς· μετὰ ταῦτα δὲ ἀκολύτως, ὅτε καὶ βούλεται, ἀπελεύσεται εἰς τὸν βασιλέα χάριν τοῦ προσκυνῆσαι αὐτὸν, καὶ παρακλητεῦσαι περὶ ὧν προανήνεγκε δεήσεων μετὰ πατριαρχικῆς εἰδήσεως.

ZONAR. In eodem argumento canones adhuc versantur. Cum enim in omnibus provinciis episcopi crearentur, ubicunque demum imperator ageret, ibi episcopos quoque adesse necesse fuit. Si quis igitur episcopus, inquit canon, ad episcopum regionis in qua imperator degit, de re aliqua scribat, ejus loci metropolitano primum eas litteras supplicationesque tradi oportet, quas is postea, per ministrum suum ad eum, cui scriptæ sunt, episcopum perferendas curabit, ipsique commendatitias quoque litteras dabit, quæ videlicet eum, qui mittitur, illi ad quem legatus est episcopo commendent atque concilient.
496 Tum illas quoque litteras, cum illius cujus res agitur episcopi litteris ac supplicationibus congruentes, adjungat. Hujus vero decreti ea ratio fuit; ut causam, de qua litteræ ab episcopo ad coepiscopum datæ sunt, metropolitanus cognoscat; ac siquidem postulatio importuna sit, nec ea de re imperatoris auribus censeat obstrependum, supplicationes eas rejiciat, curetque ad eumdem illum qui miserat referendas. Quod si quos etiam episcopus in palatio amicos habeat, cum eis per ministrum suum precibus agere, auxiliumque sibi in causa justa, quæque dignam antistite sacrorum postulationem contineat, deposcere licebit. Si vero ad imperatorem Romæ degentem supplicationes aliquas episcopi mittant, ab iis qui deferunt papæ illas tradi, ac ab eo justæ necne sint examinari oportet. Quod si nihil inverecunde ab imperatore petant, eas ipsemet mittat, auctoritatemque iis suam et curam commodet, hoc est, illorum patrocinium procurationemque ipse suscipiat.

ΖΩΝΑΡ. Ἔτι τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχονται οἱ κανόνες. Ἐπισκόπων γὰρ κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ὄντων, ἀνάγκη πάντως καὶ ἔνθα ὁ βασιλεὺς διέτριβεν, ἐπισκόπους εἶναι. Φησὶν οὖν ὁ παρὼν κανὼν ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπος πρὸς ἐπίσκοπον τῆς χώρας, ἐν ᾗ διάγει ὁ βασιλεὺς, γράφῃ περί τινος ὑποθέσεως, χρὴ τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὰς δεήσεις τῷ μητροπολίτῃ B τῆς χώρας ἐκείνης ἐγχειρίζεσθαι, ἵνα αὐτὸς στέλλῃ ταύτην πρὸς ὃν ἐστάλη, δι' οἰκείου διακόνου, δοὺς αὐτῷ καὶ συστατικὰς ἐπιστολὰς, συνιστώσας δηλαδὴ τὸν πεμφθέντα, καὶ γνωριζούσας αὐτὸν τῷ ἐπισκόπῳ, πρὸς ὃν ἐπέμφθη, καὶ γράφων κατὰ ἀκολουθίαν, ἤγουν ἀκολούθως, οἷς ἔγραψεν ὁ τὴν ὑπόθεσιν ἔχων ἐπίσκοπος καὶ τὰς δεήσεις στείλας. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι ὡρίσθη, ἵνα ὁ μητροπολίτης ἐπιγνῷ τὴν ὑπόθεσιν περὶ ἧς ἔγραψε τῷ συνεπισκόπῳ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ εἰ φορτική τις εἴη, καὶ οὐκ ἐνδέχηται ἐνοχληθῆναι τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς περὶ αὐτῆς, ἀποπέμψηται τὰς δεήσεις καὶ ἀντιστρέψῃ τῷ πέμψαντι αὐτάς. Εἰ δὲ καί τινας τῶν ἐν τῷ παλατίῳ ἔχοι φίλους ἐπίσκοπος, οὐδὲ τούτους ἀξιῶσαι κωλύεται διὰ τοῦ οἰκείου διακόνου βοηθῆ- C σαι αὐτῷ ἐπὶ ὑποθέσει εὐλόγῳ, καὶ πρέπουσαν ἀρχιερεῖ αἴτησιν ἐχούσῃ. Εἰ δὲ, εἰς Ῥώμην ἐνδημοῦντος τοῦ βασιλέως, σταλεῖεν παρ' ἐπισκόπων ἐν αὐτῇ τινες δεήσεις κομίζοντες, τῷ πάππᾳ ταύτας ὀφείλουσι παρέχειν, ἵνα αὐτὸς ἐξετάζοι, εἰ εὔλογοι αἱ δεήσεις εἰσί· καὶ εἰ μή τινα ῥήματα ἀναίσχυντα ἔχουσι πρὸς τὸν βασιλέα, ἀποστέλλοι ταύτας αὐτὸς, προστασίας καὶ φροντίδα παρέχων αὐτοῖς, ἤγουν προϊστάμενος καὶ συνεργῶν αὐτοῖς.

ARIST. « Si frater ad fratrem mittat, metropolitanus nuntium litteris muniat, et ad episcopos, « qui auctoritatem habent, scribat, ut nuntium « protegant. »

Episcopus qui preces quasdam ad imperatorem mittit, et de iis ad fratrem suum in castris cum rege degentem, ut ab ipso rege ut cum eo degeret evocatum, scribit, suum metropolitam adire debet, et preces ostendere, et diaconum quem mittere vellet, ut ab ipso metropolitano preces primo examinentur, ne forte justam petitionem non contineant. Et sic postquam illas examinaverit, litteris suis et epistolis commendatitiis missum corroborabit et episcopos qui cum rege degunt, diacono opem ferre postulabit.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφὸν ἐπιστέλλοντος, ὁ « μητροπολίτης τὸν ἀπόστολον ἐνισχυέτω, καὶ « γραφέτω πρὸς τοὺς ἐν οἷς ἡ ἀξίωσις ἐπισκόπους, « τοῦ ἀποστόλου ἀντιλαμβάνεσθαι. »

D Στέλλων ὁ ἐπίσκοπος πρὸς βασιλέα δεήσεις τινὰς, καὶ περὶ αὐτῶν πρὸς συνάδελφον αὐτοῦ γράφων, ἐν τῷ στρατοπέδῳ μετὰ τοῦ βασιλέως διάγοντα, ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως μεταχληθέντα ἐπὶ τῷ μετ' αὐτοῦ συνδιάγειν, ὀφείλει τῷ ἰδίῳ μητροπολίτῃ προσέρχεσθαι, καὶ τὰς δεήσεις ὑποδεικνύειν, καὶ τὸν διάκονον ὃν ἀποστεῖλαι βούλεται, ἵνα παρ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου πρότερον αἱ δεήσεις ἐξετασθῶσι, μήποτε οὐ δικαίαν τὴν αἴτησιν ἔχωσι· καὶ οὕτω, μετὰ τὸ δοκιμάσαι ταύτας, γράμμασιν αὐτοῦ καὶ συστατικαῖς ἐπιστολαῖς τὸν ἀποστελλόμενον ἐνισχύσει· καὶ ἀξιώσει τοὺς μετὰ τοῦ βασιλέως διάγοντας ἐπισκόπους ἀντιλαβέσθαι τοῦ διακόνου.

A

KANΩN I'.

« Ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀκριβείας (78) καὶ ἐπιμελείας « ἐξετάζεσθαι, ὥστε, ἐὰν τις πλούσιος ἢ σχολα- « στικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιοῖτο ἐπίσκοπος γίνε- « σθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ « ἀναγνώστου καὶ ὑποδιακόνου, καὶ διακόνου, « καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσῃ· ἵνα καθ' « ἕκαστον βαθμὸν, ἐάν περ ἄξιος νομισθείη, εἰς « τὴν ἁψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν δια- « βῆναι δυνηθείη. Ἕξει δὲ ἑκάστου τάγματος ὁ « βαθμὸς οὐκ ἐλαχίστου δηλονότι χρόνου μῆκος, « δι' οὗ ἡ πίστις αὐτοῦ καὶ ἡ τῶν τρόπων καλοκα- « γαθία, καὶ ἡ στεῤῥότης, καὶ ἡ ἐπιείκεια γνώ- « ριμος γενέσθαι δυνήσεται· καὶ αὐτὸς, ἄξιος τῆς « θείας ἱερωσύνης νομισθεὶς, τῆς μεγίστης ἀπο- « λαύσει τιμῆς. Οὔτε γὰρ προσῆκόν ἐστιν, οὔτε ἡ B « ἐπιστήμη, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφὴ ἐπιδέχεται « τολμηρῶς καὶ κούφως ἐπὶ τοῦτο ἰέναι, ὥστε ἢ « ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον προχείρως « καθίστασθαι. Οὕτω γὰρ ἂν εἰκότως νεόφυτος « νομισθείη, ἐπειδὴ μάλιστα καὶ ὁ μακαριώτατος « Ἀπόστολος, ὃς καὶ τῶν ἐθνῶν ἐγένετο διδάσκα- « λος, φαίνεται κωλύσας ταχείας γίνεσθαι τὰς « καταστάσεις. Τοῦ γὰρ μηκίστου χρόνου ἡ δοκι- « μασία καὶ τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὸν ἑκάστου τρό- « πον οὐκ ἀπεικότως ἐκτυποῦν δυνήσεται. Ἅπαν- « τες εἶπον ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ καθάπαξ μὴ δεῖν « ἀνατρέπειν ταῦτα. »

CANON X.

« Ut cum omni cura et diligentia semper examine- « tur, ut si quis dives vel ex foro scholasticus « episcopus fieri dignus habeatur, non prius con- « stituatur, quam lectoris et hypodiaconi et diaconi « et presbyteri ministerium peregerit : ut in uno- « quoque gradu, si dignus existimatus fuerit, ad « episcopatus fastigium per progressionem possit « ascendere. Habebit autem uniuscujusque or- « dinis gradus non minimi scilicet temporis lon- « gitudinem, per quod et fides et morum probi- « tas, et constantia, et moderatio possit co- « gnosci ; et ipse, divino sacerdotio dignus exi- « stimatus, maximum honorem assequetur. Ne- « que enim convenit, neque scientia et bona « conversatio hoc recipit, ut temere et leviter « ad id accedatur, ut episcopus, vel presbyter, « vel diaconus prompte ac facile constituatur. « Sic enim merito neophytus existimetur, quan- « doquidem beatissimus Apostolus, qui fuit « etiam doctor gentium, maxime prohibuisse « videtur, ne celeres fierent constitutiones. Lon- « gissimi enim temporis probatio, et conversa- « tionem, et uniuscujusque mores non improba- « biliter exprimere poterit. Omnes dixerunt, « ipsis placere, et omnino non oportere ea sub- « vertere. »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ιζ' κανόνι τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου ἱκανῶς ἐγράψαμεν περὶ λαϊκῶν μελλόντων C ἀρχιερωσύνης ἀξιοῦσθαι. Πλὴν ἐκεῖ μὲν γενικῶς

BALS. In canone 17 primæ et secundæ synodi satis scripsimus de laicis, qui sunt ad episcopatum promovendi. Cæterum illic quidem generaliter de

Guill. Beveregii notæ.

(78) *Ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀκριβείας*. Præter Balsamonis et Zonaræ scholia, aliud huic etiam canoni annectitur his verbis conceptum, Σημείωσαι ὅτι τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς σχολαστικοὺς ὁ κανὼν οὗτος κωλύει· διὸ οὐδὲ δοκεῖ καθολικῶς μάχεσθαι τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι, καὶ ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις, αἷς οἱ ἀπὸ λαϊκῶν, τῶν μὴ προσφάτως πιστευσάντων, ἀκώλυτός ἐστι πρόοδος παντελῶς εἰς τὴν τῶν ἐπισκόπων τιμήν· τὸ μέντοιγε νεόφυτον ἀλόγως ἅμα καὶ ἐναντίως τοῖς πρὸ αὐτοῦ κανόσιν ἐνόησε. Νεόφυτος γὰρ καὶ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἡμῶν Πατράσι καὶ τοῖς κανόσιν, οὐχ ὁ νῦν εἰς κλῆρον παραγγέλλων, ἀλλ' ὁ τὴν Χριστιανῶν πίστιν ὑπολαμβάνων ἄρτι, καὶ νοεῖται καὶ λέγεται· πλὴν συνεπισκόπου, ὅτι οὗτος ὁ κανὼν οὐχὶ D ἐπίσκοπον μόνον μὴ γίνεσθαι ἀπὸ τῶν λαϊκῶν ἄνευ ὧν προσδιορίζεται συγχωρεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ὅπερ ταῖς ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίαις ὁρᾶται, ἀπρόσδεκτον· πλὴν εἰ μήτις πάλιν ἐπὶ τῶν ἀπ' ἀγορᾶς πλουσίων μόνων καὶ σχολαστικῶν τὸν κανόνα λαμβάνειν λέγει, βοήθειάν τινα ἐπινοῶν αὐτῷ. Ἀλόγως δὲ παντελῶς καὶ ἡ τῆς παρατηρήσεως αἰτία. Διὰ γὰρ τὴν δοκιμασίαν τῶν τρόπων δεῖν φησι παραλαμβάνεσθαι τὸν χρόνον, ὥσπερ οὐκ ἐνὸν τοῖς λαϊκοῖς ἐξεταζόμενον δοκιμὴν παρασχεῖν βίου. Καίτοι εἰ μὴ δυνατὸν δοκιμασίαν βίου δοῦναι λαϊκὴν, οὐδ' ἁπλῶς εἰς κλῆρον χρὴ παραγγέλλειν ὅλως τοιοῦτον. Ἀδύνατον γὰρ ὡς ἄνοια βούλεται δοκιμὴν βίου λαϊκοῦ λαμβάνειν, ἀδόκιμον δὲ πῶς ἄν τις εἰς τάξιν ἄγοι κληρικὸν, ἢ τἀναντία ὧν ἐπαγγέλλεται κατασκευάζει τοὺς ἀνεξετάστους βίους τῶν λαϊκῶν κληρικῶν ὑποβάλλεσθαι τάξει ἀξιοῦν· εἰ μήπω ἀρχ νοεῖται δεῖν τοὺς εἰς κλῆρον μέλλοντας εἰσιέναι, κληρικοὺς χρηματίζειν πρότερον· εἰς τοῦτο γὰρ ἡ ἄνοια τελευτᾷ. *Nota quod divites atque ex foro scholasticos hic canon prohibet ; quare nec videtur catholice cum apostolicis canonibus pugnare, et cum synodis œcumenicis, quibus eos ex laicis, qui non nuperrime fidem amplexi sunt, ad episcopalem provehi honorem non prohibetur. Vocem itaque neophytum absurde et contrarie canonibus ipsum præcedentibus intellexit. Neophytus enim, et divino apostolo, et aliis nostris Patribus, et canonibus, non is qui modo in clerum cooptatur, sed qui Christianorum fidem modo amplexus est, et intelligitur et dicitur. Præterea observet etiam, quod hic canon non tantum episcopum ex laicis (exceptis iis) non fieri præcipit, sed nec presbyterum, nec diaconum ; quod a nulla prorsus Ecclesia admissum videtur : præterquam si quis rursus canonem de solis ex foro divitibus et scholasticis accipiendum dixerit, subsidium aliquod sibi exinde excogitans. Verum etiam causa observationis omnino absurda est. Ad morum enim probationem tempus assumendum esse dicit : ut non possibile sit laicis exploratam vitæ documentum exhibere. At si non possibile sit laicum vitæ experimentum dare, nec absolute in clerum talis omnino cooptari debet. Impossibile enim est, ut stulta ista opinio præ se fert, laici vitam exploratam habere. Inexploratum autem quonam quis pacto ad ordinem promoveat clericum, vel contraria iis, quæ pronuntiat, probant laicos ad clericorum ordinem cooptari posse, vitæ eorum inexploratæ sint ; nisi forsitan intelligatur eos, qui ad clerum suscipiendi sunt, clericos prius vocari : in hoc enim absurda ista opinio desinit.*

iis dictum est : hic autem de solis divitibus et scholasticis, id est, de iis qui rhetoricæ et arti dicendi vacant. Quod ergo illic quæsivimus de præfinito tempore canone declarato, hoc in præsenti quoque canone quærendum est. Neophytus autem, apud Apostolum quidem, est is, qui recens illuminatus est; apud canonem autem, qui ex divite vel scholastico ad episcopalem dignitatem provehitur. Quære et canonem 2 Nicænæ primæ synodi.

497 ZONAR. Neminem e foro, hoc est, e populi turba, quamvis divitiis affluat, quamvis scholasticus sit, hoc est, dicendi studio operam impendat, episcopum, si eo munere dignus judicetur, subito creari, sed eos homines per sacrorum ordinum gradus sigillatim promoveri, ac in singulis haud minimo temporis spatio ministrare, hic canon jubet : ut eo scilicet temporis intervallo et ipsius fidem, rectane sit, et morum bonitatem animique constantiam, ac moderationem liceat explorari; itaque demum ad episcopatus fastigium, hoc est, summi sacerdotii culmen per progressiones transeat. Neque enim, inquit, rationi consentaneum est, neque id aut scientia, hoc est, divinarum Litterarum cognitio, aut recta vivendi norma, hoc est, temporis diuturnitate firmata ac probata consuetudo patitur, ut temere ac leviter, hoc est, nullo delectu, episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ubi primum se quisque ostenderit, constituatur. Quisquis enim ad episcopatus dignitatem hac ratione progreditur, neophytus, inquit, ab Apostolo, præcipites ejusmodi creationes improbante, existimatus est. Ac neophyti quidem vocem ita hujus synodi Patres interpretati sunt : apostolus vero inclytus Paulus eum, qui nuper ex oleastro, infidelitatis videlicet, recisus, atque in speciosam oleam, fidem scilicet orthodoxam, implantatus sit, neophyti appellatione significavit. Et eodem modo Nicæna prima synodus, ut in illius secundo canone videre est, neophytum intellexit; et Constantinopolitanæ primæ et secundæ synodi decimo septimo canone eadem constituta reperias.

ARIST. « Forensis, scholasticus aut dives, nisi « per sacros transierit gradus, episcopus non « creatur. Graduum autem interstitium ne admodum breve sit, quo major fidei bonæque « conversationis probatio habeatur. Qui aliter « enim constituitur, neophytus est. »

Hic canon laicos quidem in foro degentes, et in eo operam dantes, vel et aliquos divites et forenses mercatores, ad episcopatus dignitatem provehi volentes, non aliter constitui jubet, nisi lectoris et presbyteri et diaconi ministerium peregerunt. Spatium autem cujusque gradus esse diuturnum. Ut vita eorum et fides in eo examinetur. At decimus septimus primæ et secundæ synodi in Sanctorum Apostolorum templo coactæ canon, neminem laicorum, licet malæ conversationis non sit ut nec monachorum quempiam ad episcopatus sublimita-

A τὰ περὶ τούτων ἐξεφωνήθησαν· ἐνταῦθα δὲ περὶ μόνων πλουσίων καὶ σχολαστικῶν, τουτέστι περὶ λόγους σχολαζόντων. Ὃ γοῦν ἐκεῖσε ἐζητήσαμεν χάριν τοῦ δηλουμένου τῷ κανόνι νενομισμένου καιροῦ, τοῦτο καὶ εἰς τὸν παρόντα κανόνα ζητητέον. Νεόφυτος δὲ, παρὰ μὲν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ νεοφώτιστος λέγεται· παρὰ δὲ τῷ κανόνι ὁ ἀπὸ πλουσίου ἢ σχολάζοντος εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προβιβαζόμενος. Ζήτει καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οὐδένα τῶν ἐξ ἀγορᾶς ὄντων ἤτοι τῆς δημώδους συγχύσεως, κἂν πλούσιος, κἂν σχολαστικὸς, τουτέστι περὶ λόγους σχολάζων, βούλεται ὁ κανὼν, εἰ ἄξιος κρίνοιτο ἐπισκοπῆς, ἀθρόον χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀλλὰ διορίζεται τοὺς τοιούτους εἰς ἕκα-
B στον βαθμὸν ἱερατικὸν προβιβάζεσθαι, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ καιρὸν ὑπηρετεῖν οὐκ ἐλάχιστον, ἵνα διὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου γνωσθείη ἥ τε πίστις αὐτοῦ, εἰ ὀρθή ἐστι, καὶ ἡ ἀγαθότης τῶν τρόπων, καὶ ἡ στεῤῥότης τοῦ φρονήματος, καὶ ἡ ἐπιείκεια, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἀψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς, ἤγουν τὴν ἀκρότητα τοῦ ὕψους τῆς ἀρχιερωσύνης διαβῇ κατὰ προκοπήν. Οὐδὲ γὰρ πρέπει, φησὶν, οὔτε ἡ ἐπιστήμη, τουτέστιν ἡ τῶν θείων Λόγων γνῶσις, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφὴ, ἤγουν ἡ συνήθεια ἡ δοκιμασθεῖσα τῷ χρόνῳ, ἐπιδέχεται τολμηρῶς καὶ κούφως, ἤγουν εὐκόλως, πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἐπίσκοπον προχείρως χειροτονεῖσθαι. Ὁ οὕτως γὰρ, φησὶν, εἰς ἐπισκοπῆς ἀξίαν προβαίνων νεόφυτος ἐνομίσθη
C τῷ Ἀποστόλῳ, κωλύσαντι ταχείας γίνεσθαι τὰς καταστάσεις. Οἱ μὲν οὖν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες οὕτως ἐξελάβοντο τὸν νεόφυτον· ὁ δὲ κλεινὸς ἀπόστολος Παῦλος νεόφυτον τὸν ἄρτι ἐξ ἀγριελαίου, τῆς ἀπιστίας φημὶ, πρὸς καλλιέλαιον μετεγκεντρισθέντα, τὴν πίστιν δηλαδὴ τὴν ὀρθόδοξον, λέγει. Καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος οὕτως ἐνόησε τὸν νεόφυτον, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐν τῷ δευτέρῳ κανόνι αὐτῆς· καὶ ὁ ιζ' δὲ κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου διορίζεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀγοραῖος, σχολαστικὸς, ἢ πλούσιος, εἰ « μὴ τοὺς ἱεροὺς διέλθοι βαθμοὺς, ἐπίσκοπος οὐ
D « καθίσταται. Τὸ δὲ τῶν βαθμῶν διάστημα οὐ « λίαν ὀλιγοστὸν, δι' οὗ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως καὶ « καλοκαγαθίας αὐτοῦ δοκιμάζοιτο. Ὁ γὰρ ἑτέρως « νεόφυτος. »

Οὗτος ὁ κανὼν τοὺς μὲν λαϊκοὺς τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ διατρίβοντας, καὶ σχολάζοντας ἐν αὐτῇ, ἢ καί τινας πλουσίους καὶ ἀγοραίους πραγματευτὰς, εἰς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα βουληθέντας ἀνενεχθῆναι, οὐκ ἄλλως προστάττει καθίστασθαι, εἰ μὴ ἀναγνώστου, καὶ πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσουσι· τὸ δὲ διάστημα ἑκάστου βαθμοῦ χρονιαῖον εἶναι· ἵν' ὁ βίος αὐτῶν καὶ ἡ πίστις ἐν τοσούτῳ δοκιμασθῇ. Ὁ δὲ ἑπτακαιδέκατος κανὼν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης, οὐδένα τῶν λαϊκῶν, κἂν μὴ

ἐκ φαύλης ἐστὶ διαγωγῆς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν μοναχῶν, A εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀθρόως ἀνάγεσθαι συγχωρεῖ· ἀλλὰ τοὺς ἱερατικοὺς πρότερον βαθμοὺς προελθεῖν, ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον πληροῦντα χρόνον, καὶ τότε τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν δέχεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ.

« Ἐπίσκοπος, ὅταν ἐξ ἑτέρας πόλεως παραγίνηται εἰς ἑτέραν πόλιν, ἢ ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν, κόμπου χάριν ἐγκωμίοις οἰκείοις ὑπηρετούμενος, ἢ θρησκείας καθοσιώσει, καὶ πλείονα χρόνον βούλοιτο διάγειν, καὶ μὴ ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπος ἔμπειρος ᾖ διδασκαλίας, μὴ καταφρονῇ ἐκείνου, καὶ συνεχέστερον ὁμιλῇ, καταισχύνειν καὶ εὐτελίζειν B τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτόθι ἐπισκόπου σπουδάζων. Αὕτη γὰρ ἡ πρόφασις εἴωθε ταράχους ποιεῖν, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης πανουργίας τὴν ἀλλοτρίαν καθέδραν ἑαυτῷ προμνηστεύεσθαι καὶ παρασπᾶσθαι σπουδάζει, μὴ διστάζων τὴν αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν, καὶ εἰς ἑτέραν μεθίστασθαι. Ὁριστέον οὖν ἐπὶ τούτῳ χρόνον· ἐπειδὴ καὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι ἐπίσκοπον τῶν ἀπανθρώπων καὶ σκαιῶν εἶναι νενόμισται. Μέμνησθε δὲ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ τοὺς Πατέρας ἡμῶν κεκρικέναι, ἵνα, εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας. Εἰ τοίνυν περὶ τῶν λαϊκῶν τοῦτο τεθέσπισται, οὐ χρὴ, οὐδὲ πρέπει, C ἀλλ' οὐδὲ συμφέρει, ἐπίσκοπον, εἰ μηδεμίαν βαρυτέραν ἀνάγκην ἔχοι, ἢ πρᾶγμα δυσχερὲς, ἐπιπλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, καὶ θλίβειν τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ λαόν. Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἰρήκασι καὶ ταύτην τὴν γνώμην σφόδρα εἶναι πρεπωδεστάτην. »

ΒΑΛΣ. Πᾶσαν σκανδάλου πρόφασιν περιαιροῦντες οἱ Πατέρες, διωρίσαντο μὴ μεταβαίνειν ἐπίσκοπον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἢ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν κατὰ τρόπον ἀλαζονείας ἢ πλεονεξίας. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ γένηται διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ πρόσκαιρον ἀνάπαυσιν, ἢ ἑτέραν εὔλογον ἀφορμὴν, μὴ κατεπαίρεσθαι αὐτὸν, λόγιον τυχὸν ὄντα, τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, ἀμαθοῦς ἴσως τυγχάνοντος· μηδὲ αὐτὸν D μὲν ἐφίεσθαι ἐγκωμίων διὰ δογματικῶν διδασκαλιῶν (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ θρησκεία, τουτέστιν ἡ λατρεία καὶ ἡ πίστις), τοῦ δὲ ἐγχωρίου ἐπισκόπου καταφρονεῖν, ὡς ἐμπειρίαν δογματικῆς διδασκαλίας μὴ ἔχοντος, ἀλλὰ ἡσυχάζειν καὶ ἔχειν τὴν ἀνάλογον τιμὴν πρὸς τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον. Τὸ γὰρ παρὰ ταῦτα γινόμενον, φασὶν, παραίτιόν ἐστι ταραχῆς πολλῆς καὶ ὑποψία τοῦ σπουδάζειν τὸν τοιοῦτον καταλιπεῖν τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, καὶ σφετερίσασθαι τὴν ἑτέρῳ ἀνήκουσαν ἐκκλησίαν. Διά τοι τοῦτο, μὴ ἀνεκτὸν ἡγησάμενοι ἐπὶ πολὺν χρόνον διάγειν ἐπίσκοπον εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν, ἐπήγαγον ὡς, ἐπεὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους ἀρχιερεῖς ἑτέρων ἐνοριῶν ἀφιλάδελφόν ἐστι καὶ ἀπάν-

tem confestim promoveri permittit. Sed gradus prius pervadere sacerdotales, in quoque ordine legibus sancitum tempus explentem, et tunc episcopatus ordinationem accipere.

CANON XI.

« Quando episcopus ex alia civitate in aliam civitatem, vel ex alia provincia in aliam provinciam accesserit, jactationis gratia propriis laudibus serviens, vel religionis sanctificationi; et velit longiori tempore illic agere, illius autem civitatis episcopus doctrinæ non fuerit peritus: ne illum despiciat, et frequentius concionetur, studens dedecore afficere et vilipendere personam episcopi, qui ibi est. Hic enim prætextus solet turbas excitare, et ejusmodi calliditate alienam sedem sibi conciliare et attrahere studet, cum non dubitet sibi traditam Ecclesiam relinquere, et in aliam transire. Ad hoc ergo tempus definiendum est: nam episcopum non recipi, inhumanum et incivile existimatum est. Recordemini autem Patres nostros in tempore præterito statuisse, ut si quis laicus in urbe agens tribus diebus Dominicis in tribus hebdomadibus non conveniat, is communione moveatur. **498** Si hoc ergo de laicis statutum est, non oportet, nec convenit, sed neque est utile, episcopum, si nullam habet graviorem necessitatem vel negotium difficilius, longius a sua abesse ecclesia, et sibi commissum populum dolore afficere. Omnes episcopi dixerunt, hanc quoque sententiam esse convenientissimam. »

BALS. Omnem scandali occasionem auferentes sancti Patres, statuerunt, ne episcopus a civitate in civitatem, vel a provincia in provinciam, per arrogantiam vel avaritiam transeat. Si autem non fiat propter eam causam, sed propter aliquot dierum quietem, vel aliquam aliam justam causam; ne ipse, cum sit doctus, insultet regionis episcopo qui forte est indoctus, nec ipse laudem desideret per dogmaticas doctrinas (id enim est religio, id est, cultus et fides), regionis autem episcopum contemnat, ut qui dogmaticæ doctrinæ experientiam non habeat: sed quiescat, et regionis episcopo convenientem honorem habeat. Quod enim, inquiunt, præter hoc fit, multæ est perturbationis causa, et suspicio, quod is studeat relinquere ecclesiam quæ illum sortita est, et eam, quæ ad alterum pertinet, sibi vindicare. Et propterea non tolerandum esse rati, ut episcopus longo tempore versetur in aliena diœcesi, subjunxerunt, quod quia esset inhumanum et a fraterna dilectione alienum, si regionis episcopi aliarum diœceseon antistites non admitterent: canone autem cautum est,

ut ne laicus quidem tribus Dominicis ab ecclesia A absit, aut sit excommunicatus: omnino in antistites quoque locum habebit hic canon. Unde etiam statuerunt, ut nullus episcopus ab ecclesia, quæ illum sortita est, diutius absit, et sibi commissum populum opprimat, nisi gravem aliquam necessitatem habeat, vel negotium arduum. Lege sanctorum Apostolorum canones 14 et 15, præsentis synodi canones 12, 16, 17, Carthaginensis synodi canonem 23, et septimæ synodi 6 canones 17, 18 et 20, et scies quomodo punientur, qui ultra suæ diœcesis fines docent. Lege et canonem 16 primæ et secundæ synodi, et quæ in illo a nobis scripta sunt, et scies quanto tempore debent episcopi extra suos episcopatus versari. Ideo enim nec fusius hic de eo tractatum est. Interrogaverit autem quispiam, Cum canon B 80 sextæ synodi, videlicet quæ in Trullo dicitur, laicos segregari decreverit, qui tribus Dominicis in ecclesiam non convenerit, qui quidem hac synodo fuit multo recentior, quomodo præsens canon, qui est multo antiquior, ejus meminit? *Solutio*. Alius quidem canon ante præsentem synodum nihil ejusmodi decrevit. Quæ autem hoc canone continentur, sine scriptis, ut est verisimile, exercebantur ab initio, ut etiam multa alia: postea autem synodus in Trullo ea scriptis quoque mandavit.

ZONAR. Si quis episcopus in aliam civitatem provinciamve abeat, jactabundus, hoc est, ubi se C jactet atque ostentet, laudemque eloquentiæ aucupetur, vel ut religioni consecrandæ inserviat, aut de fide et cultu, qui Deo exhibendus est, quærat: nam religio hic est servitus sive Dei cultus, ac diutius ibidem commorari velit, neque sit ejus regionis episcopus admodum dicendi ac docendi peritus; ne crebriores ipse conciones habeat, ex quo regionis illius episcopum contemnere ac velut ineruditum notare videatur. Perturbationes namque ea res excitat, aut calide ac versute factum interpretari licet, ut sese nimirum populo ejus regionis admiratione eloquentiæ commendet, ac sibi cathedram ejusdem urbis despondeat; ex quo præterea non dubitet creditam sibi ecclesiam relinquere, et in aliam transire. Tempus igitur, quo episcopo in alia D urbe aut regione suum episcopum habente morari liceat, præfinire oportet. Nam ab episcopo episcopum non admitti, quiddam est inurbanum, injuriosum et etiam malum. **499** Cum ergo Patres, inquit, nostri (synodi nimirum in Trullo, quæ sexta dicitur, ibi enim octogesimo canone statutum id fuit), si quis laicus in urbe agens trium hebdomadarum spatio in ecclesiam non convenerit, eum communione movendum, hoc est, segregandum esse, decreverint: si hæc de laicis constituta sint, episcopum ab ecclesia sua diutius abesse, nisi si quando gravis necessitas negotiive difficultas coegerit, nec deceat, nec expediat.

ARIST. « Episcopus ab episcopo accersitus, si qui

A θρωπον, κεκανόνισται δὲ μηδὲ λαϊκὸν ἀπολιμπάνεσθαι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς, ἢ μὴν ἀκοινώνητον εἶναι, πάντως κρατήσει καὶ περὶ ἀρχιερέων ὁ αὐτὸς κανών. Ὅθεν καὶ διωρίσαντο μηδένα ἐπίσκοπον ἐπὶ πλέον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς λαχούσης τοῦτον, καὶ θλίβειν τὸν ἐμπιστευθέντα αὐτῷ λαὸν, εἰ μή τινα βαρεῖαν ἀνάγκην ἔχει ἢ πρᾶγμά τι δυσχερές. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας ιδ', ιε', τῆς παρούσης συνόδου κανόνας ιβ', ις', ιζ', Καρθαγένης κανόνας κγ' καὶ οα', συνόδου ζ' κανόνας ιζ', ιη' καὶ κ', καὶ μάθης πῶς κολάζονται οἱ παρ' ἐνορίαν διδάσκοντες. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ις' κανόνα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα, καὶ μάθης πόσον καιρὸν ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι διατρίβειν ἔξωθεν τῶν B ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ πλατύτερόν τι περὶ τούτου ἐνταῦθα διελήφθη. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ π' κανόνος τῆς ἕκτης συνόδου, δηλονότι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, διορισαμένου ἀφορίζεσθαι τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς μὴ συνερχομένους καὶ ἐκκλησιάζοντας, τοῦ καὶ κατὰ πολὺ ὄντος μεταγενεστέρου ταύτης τῆς συνόδου, πῶς ὁ παρὼν κανὼν, προγενέστερος ὢν, αὐτοῦ μέμνηται; Λύσις. Ἕτερος μὲν κανὼν πρὸ τῆς παρούσης συνόδου οὐδέν τι τοιοῦτον διωρίσατο· ἀγράφως δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐνηργοῦντο τὰ τοῦ τοιούτου κανόνος ἀρχῆθεν, ὡς καὶ ἄλλα πολλά· ὕστερον δὲ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος καὶ ἐγγράφως τὰ περὶ τούτου ἐξέθετο.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἐπίσκοπος εἰς πόλιν ἀπέλθῃ ἑτέραν C ἢ εἰς ἐπαρχίαν ἄλλην κόμπου χάριν, ὥστε δηλονότι ἐπιδείξασθαι καὶ ἐγκωμιασθῆναι ὡς λόγιος, ἢ θρησκείας καθοσιώσει ἢ διὰ ζήτησιν πίστεως καὶ ὅπως χρὴ λατρεύειν· θρησκεία γὰρ ἡ λατρεία ἐστί· καὶ βούλοιτο πλείονα χρόνον διάγειν ἐκεῖ, ὁ δὲ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπίσκοπος μὴ ᾖ λόγιος, ὥστε δύνασθαι διδάσκειν, μὴ ὁμιλείτω συνεχῶς, καταφρονῶν τοῦ τῆς χώρας ἐπισκόπου, καὶ καταισχύνων αὐτὸν ὡς ἀμαθῆ. Αἴτιον γὰρ τοῦτο ταραχῆς, ἢ καὶ πανούργως γινόμενον, ἵνα ὡς λόγιος παρὰ τοῦ τῆς χώρας ἐκείνης λαοῦ θαυμασθῇ, καὶ προμνηστεύσηται τὴν τῆς πόλεως ἐκείνης καθέδραν, καὶ ἐντεῦθεν οὐ διστάσῃ καταλιπεῖν τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἑτέραν μεθίστασθαι. Δεῖ τοίνυν ὁρίσαι χρόνον, ὅσον ὀφείλει ποιεῖν ἐπίσκοπος εἰς χώραν ἢ πόλιν D ἀπελθὼν, ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος· καὶ γὰρ καὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι παρὰ ἐπισκόπου τὸν συνεπίσκοπον ἀπάνθρωπόν ἐστι, φαῦλον, πονηρόν. Ἐπειδὴ οὖν, φησὶν, οἱ Πατέρες ἡμῶν, οἱ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τῆς λεγομένης ἕκτης συνόδου δηλαδὴ, ἐκείνων γάρ ἐστιν ὁ κανὼν π', ἔκριναν, ἵνα, εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνέρχοιτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας, τουτέστιν ἀφορίζοιτο· εἰ δὲ περὶ λαϊκῶν ταῦτα εἴρηται, οὔτε πρέπον ἐστὶν, οὔτε συμφέρον, ἐπίσκοπον ἐπὶ πολὺ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, εἰ μή τινα βαρεῖαν ἀνάγκην ἔχει, ἢ πρᾶγμά τι δυσχερές.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ προσκαλούμενος ἐπίσκοπος ἐξ ἐπισκό-

« που, τοῦ προσκαλεσαμένου ἰδιώτου τυγχάνοντος, μὴ συνεχέστερον δημηγορείτω· μῶμος γὰρ τοῦτο τοῦ ἰδιώτου, καὶ μνηστεία τῆς ἐπισκοπῆς ἐκείνου· καὶ ἀμφότερα οὐκ ἀμώμητα. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνάγκης δίχα βραχείας δυσχερὲς τὸ ἐπὶ πλεῖστον τὸν ἐπίσκοπον τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι. »

Εἴ τις τῶν ἐπισκόπων εἰς ἑτέραν παραγένηται πόλιν, παρὰ τοῦ κατὰ χώραν προσκληθεὶς ἐπισκόπου, καὶ ὁ προσκαλεσάμενος αὐτὸν οὐκ ἔστι διδασκαλίας ἔμπειρος· μὴ διδασκέτω συνεχέστερον τὸν λαὸν, καὶ δημηγορίας ποιείτω. Τοῦτο γὰρ ταραχὰς εἴωθε προξενεῖν, καὶ καταφρόνησιν ἐμποιεῖν τῷ προσκαλέσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ. Δοκεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπιδείξεως ταύτης τὴν ἀλλοτρίαν προμνηστεύεσθαι ἐκκλησίαν, καὶ τὸν λαὸν εἰς ἑαυτὸν ἕλκειν, καὶ σπουδάζειν τὴν αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἐκκλησίαν καταλιπεῖν, καὶ εἰς ταύτην μετατεθῆναι. Ὥρισε γοῦν διὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος μὴ πλέον τριῶν ἑβδομάδων τὸν προσδεχθέντα ἐπίσκοπον τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι· ἀλλ' εἰς τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ λαὸν ὑποστρέφειν, εἰ μή πού τις αὐτὸν βαρυτάτη ἀνάγκη ἢ πρᾶγμά τι δυσχερὲς καὶ ἐπὶ πλέον ἀπολιμπάνεσθαι ἐκβιάσοι.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Τινὲς τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἐπίσκοποι καθίστανται, δοκοῦσι κεκτῆσθαι σφόδρα ὀλίγα ὑπάρχοντα ἴδια, ἐν ἑτέροις δὲ τόποις κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν καὶ ἐπικουρεῖν δυνατοί εἰσι τοῖς πένησι· οὕτως αὐτοῖς συγχωρητέον εἶναι κρίνω, ἵνα, εἰ μέλλοιεν εἰς τὰς ἑαυτῶν παραγίνεσθαι κτήσεις, καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι, τρεῖς Κυριακὰς ἡμέρας, τουτ' ἔστι τρεῖς ἑβδομάδας, ἐν τοῖς ἑαυτῶν κτήμασιν αὐτοὺς διάγειν, καὶ ἐν τῇ ἀγχιστευούσῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ πρεσβύτερος συνάγει, ὑπὲρ τοῦ μὴ χωρὶς συνελεύσεως αὐτὸν δοκεῖν εἶναι, συνέρχεσθαι καὶ λειτουργεῖν καὶ μὴ συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος, παραγίγνοιτο. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τὰ οἰκεῖα αὐτοῦ πράγματα, παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν οὐδεμίαν ὑπομένει ζημίαν, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου ἐκκλίνειν δόξει ἔγκλημα. Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἀρέσκει καὶ αὐτὴ ἡ διατύπωσις. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν ια' κανὼν διδάσκει περὶ τῶν ἀποδημησάντων ἐπισκόπων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἢ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἔχοντας ἀκινήτους μεγάλας κτήσεις εἰς ἀλλοτρίας ἐνορίας, ἀπαρεμποδίστως εἰς ταύτας ἀπέρχεσθαι διὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, καὶ οὕτω χειραγωγεῖν τοὺς πένητας. Πλὴν, φησὶ, ἐπὶ μὲν τρισὶ Κυριακαῖς ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος διάγειν εἰς τὰ οἰκεῖα κτήματα, καὶ μετὰ τῶν ἐγχωρίων πιστῶν ἐκκλησιάζειν καὶ συλλειτουργεῖν, ἤτοι συνεύχεσθαι μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ὄντος πρεσβυτέρου, ἵνα μὴ δοκῇ χωρὶς συνελεύσεως ἐκκλησιαστικῆς εἶναι, καὶ προσκρούειν πρὸς τὸν ἀνωτέρω εἰρημένον κανόνα τὸν ἀφορίζοντα τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνιόντας εἰς ἐκκλησίαν. Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς

« accersit sit imperitus, ne nimis assidue concionetur, hoc enim imperito dedecori erit, et alter episcopatum ejus ambire videbitur. Et utrumque reprehendendum. »

ARIST. « Sine gravi necessitate episcopum a sua diutius abesse Ecclesia arduum est. »

Si quis episcopus ad aliam accedat civitatem, ab ipso regionis episcopo vocatus, et qui eum vocavit non est doctrina instructus, ne frequenter populum doceat, et conciones faciat. Hoc enim tumultus excitare solet, et episcopo qui eum vocavit, contemptum afferre. Videtur autem et per ostentationem istam alienam ambire Ecclesiam et populum ad se attrahere, et studere sibi traditam Ecclesiam relinquere, et in eam transferri. Propterea itaque decrevit sancta synodus episcopum admissum non plusquam tres septimanas suam relinquere ecclesiam, sed ad populum sibi concreditum redire, nisi fortasse gravissima aliqua necessitas, aut negotium aliquod difficile eum longius abesse cogat.

CANON XII.

« Quidam fratres et coepiscopi in civitatibus, in quibus episcopi constituuntur, videntur valde pauca, quæ sibi sint propria, possidere; in aliis autem locis magnas possessiones, ex quibus etiam possunt opem ferre pauperibus; iis ita esse concedendum judico, ut si in suas possessiones venturi sint, et fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis, in suis possessionibus degant; et in ecclesia quæ prope est, in qua presbyter populum congregat, ne a communione alienus videatur (episcopus) conveniat, et sacrificium celebret, et ne frequentius in civitate, in qua est episcopus, adsit. Eo enim modo, et res ejus propter ipsius absentiam nihil detrimenti patientur, et arrogantiæ ac superbiæ crimen effugere videbitur. Omnes episcopi dixerunt: Placet hæc quoque constitutio. »

BALS. Undecimus canon docet de episcopis, qui a civitate in civitatem peregre proficiscuntur, vel a provincia in provinciam: præsens autem canon statuit, ut episcopi, qui magnas habent immobiles possessiones in alienis regionibus, in eas sine ullo impedimento proficiscantur ad fructus colligendos, et sic pauperes sustentent. Cæterum tribus, inquit, Dominicis debet episcopus in suis possessionibus agere, et cum illius regionis fidelibus in ecclesiam convenire, et una celebrare, seu una orare cum presbytero qui illic est; ne videatur esse ab ecclesiastica communione alienus, et in canonem supra positum offendere, qui quidem eos segregat, qui tribus Dominicis in ecclesiam non conveniunt. Cæterum post tres Dominicos non fre-

quentius in civitate versari, in qua est episcopus. Si enim, inquiunt, hoc ita fiat, nec ipse in damnum pecuniarium incidet, eo quod in ejus præsentia fructus colligantur: nec regionis 500 episcopus eum arrogantiæ insimulabit. Hæc cum ita se habeant, ne dixeris esse necessarium episcopo qui versatur in possessionibus quæ sunt extra suam ecclesiam, illic tribus Dominicis sedere, et non accedere in urbem in qua est ejus regionis episcopus; sed consilium tantum dari, ut vitetur scandalum. Si enim velit postea in civitatem proficisci, et cum illius regionis episcopo familiariter colloqui, et in suas ecclesiasticas possessiones redire, non vetabitur. Est enim scopus canonis, ne illius regionis episcopus turbetur ab episcopo, qui ultra suæ diœcesis fines accedit, et ab ipso fortasse injuria afficiatur. Lege et quæ in canone 16 primæ et secundæ synodi a nobis scripta sunt. Et nota quod in immobilibus alienarum ecclesiarum possessionibus illius regionis episcopus episcopalia jura exercet. Ex longa autem consuetudine sæpe synodaliter confirmata, thronus Constantinopolitanus in omnium ecclesiarum regionibus dat jus figendi crucem, et non solum in iis relationem habet, sed et in possessionibus quas habet ubicunque. Quidam autem dicunt, hanc sanctam sedem hoc jus habere, non solum in possessionibus, quas dominii jure obtinet, sed etiam in immobilibus monasteriorum, quæ ei subjecta sunt, ubicunque ea sita sint. Recte autem accepimus liturgiam sive sacrorum celebrationem pro oratione. Sacra enim celebrare, seu sacrificare, sine episcopi regionis permissione, non potest.

ZONAR. Episcopi quidam, inquit canon, in ejus urbis, cui præsunt, regionibus proprias (ecclesiarum videlicet, non autem quas in privatis ipsorum facultatibus numerent), admodum exiguas; iidem in aliis regionibus amplas sane possessiones habent, ex quarum fructibus pauperum inopiam sublevare, necessaria ipsorum usibus suppeditantes, queant. Quos proinde fructus, ut colligant, in eas regiones aliquando ipsis necessario sit commeandum. Episcopo igitur, inquit, in suos agros profecto degere in aliena ditione ita liceat, ut ne ad urbanum episcopum trium hebdomadarum intervallo se conferat; sed in suis sese possessionibus contineat, ac in propinquam eis ecclesiam conveniat, in quam populus a presbytero convocari solet, ibique liturgiæ vacet. Liturgiæ porro nomine hoc loco, non sacrorum celebrationem, incruentique sacrificii oblationem, sed statas preces, ac hymnos, qui solemni more Deo concinuntur, intelligi oportet. Nam sacra facere, aut aliud quidpiam summi sacerdotii munus in aliena regione obire, absque ejus, qui præest, episcopi facultate, qui possit? Depositione etenim, qui id fecerit, tricesimi sexti

A Κυριακὰς μὴ παραβάλλειν συχνότερον ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ ὁ κατὰ τόπον ἐστὶν ἐπίσκοπος· τούτου γὰρ, φασὶν, οὕτω γινομένου, οὔτε αὐτὸς ὑποπέσῃ χρηματικῇ ζημίᾳ, διὰ τὸ κατὰ παρουσίαν αὐτοῦ γενέσθαι τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, οὔτε ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος ἀλαζονείαν τούτῳ ἐπιγράψηται. Τούτων οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ἀναγκαστικὸν εἶναι τῷ ἐπιδημήσαντι ἐπισκόπῳ εἰς τὰ παρ' ἐνορίαν κτήματα τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς ἐκεῖσε καθῆσθαι, καὶ μὴ παραβάλλειν ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ ὁ ἐγχώριός ἐστιν ἀρχιερεὺς, ἀλλὰ συμβουλευτικὸν διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον. Εἰ γὰρ θέλει ἀπεντεῦθεν εἰς τὴν πόλιν ἀπελθεῖν καὶ συνομιλῆσαι εἰρηνικῶς τῷ ἐγχωρίῳ ἀρχιερεῖ, καὶ ὑποχωρῆσαι εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ B αὐτοῦ κτήματα, οὐ κωλυθήσεται. Ὁ γὰρ σκοπὸς τοῦ κανόνος οὐδέν τι ἕτερόν ἐστιν ἀλλ' ἢ τὸ μὴ ὀχλεῖσθαι τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον ὑπὸ τοῦ παρ' ἐνορίαν ἐκεῖσε ἀφικνουμένου ἐπισκόπου, καὶ παρ' αὐτοῦ ἴσως περιυβρίζεσθαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ ἐν ις' κανόνι τῆς α' καὶ β' συνόδου γραφέντα παρ' ἡμῶν. Καὶ σημείωσαι ὅτι εἰς τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἀλλοτρίων ἐκκλησιῶν ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος ἐνεργεῖ τὰ ἀρχιερατικὰ δίκαια. Ἀπὸ μακρᾶς δὲ συνηθείας βεβαιωθείσης πολλάκις συνοδικῶς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταυροπήγιά τε δίδωσιν εἰς πάσας τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνορίας, καὶ ἀναφορὰν ἔχει οὐ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐφ' αἷς ἔχει ἀκινήτοις κτήσεσιν ὁπουδήποτε. Τινὲς δὲ λέγουσι τὸ αὐτὸ δίκαιον ἔχειν τὸν αὐτὸν ἅγιον θρόνον, οὐ μόνον εἰς τὰς διαφερούσας C τούτῳ κυριαρχικῷ δικαίῳ κτήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀκίνητα τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηρίων ὁπουδήποτε διακείμενα. Καλῶς δὲ ἐξελαβόμεθα τὴν λειτουργίαν ἀντὶ εὐχῆς. Λειτουργεῖν γὰρ ἤτοι ἱερουργεῖν χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ἀδύνατόν ἐστιν.

ΖΩΝΑΡ. Τῶν ἐπισκόπων τινὲς, φησὶν ὁ κανὼν, ἐν ταῖς χώραις τῶν πόλεων ἐν αἷς ἐπισκοποῦσιν, ὀλίγα κέκτηνται ἴδια τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἴδια τῆς οἰκείας περιουσίας· ἐν δὲ ἑτέραις χώραις ἔχουσι κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν δύνανται βοηθεῖν τοῖς πένησι, διδόντες αὐτοῖς τὰ πρὸς χρείαν, ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι αὐτοῖς ἀπέρχεσθαι ἐκεῖ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν. Οὕτως οὖν, φησὶ, συγχωρείσθω D εἰς ἑτέραν ἐνορίαν διάγειν ἐπίσκοπος, ἵνα ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνέρχοιτο τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀγροῖς αὐτοῦ διάγῃ, καὶ ἐν τῇ πλησιαζούσῃ ἐκεῖ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ πρεσβύτερος τὴν σύναξιν τοῦ λαοῦ ποιεῖται, συνέρχηται, καὶ λειτουργῇ. Τὸ δὲ λειτουργεῖν ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἱερουργεῖν καὶ προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν νοητέον, ἀλλὰ τὸ εὔχεσθαι, καὶ τοὺς συνήθεις ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναπέμπειν. Πῶς γὰρ ἱερουργῆσαι ἠδύνατο, ἢ ἄλλο τι ποιῆσαι ἀρχιερατικὸν δίκαιον εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν, μὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς χώρας τοῦτο ἐπιτραπείς; Κατὰ γὰρ τὸν λς' κανόνα τῶν ἀποστόλων καθαιρεῖται ὁ τοῦτο ποιήσας. Καὶ τὸ συνέρχεσθαι δὲ εἰς ἐκκλησίαν, καὶ συνεύχεσθαι τοῖς ἐκεῖσε πιστοῖς, διὰ τοῦτο, φασὶν, ἐπιτρέπομεν, ἵνα μὴ δοκῇ χωρὶς

συνελεύσεως εἶναι, καὶ προσκρούῃ πρὸς τὸν ἀνωτέρω εἰρημένον κανόνα, τὸν ἀφορίζοντα τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνιόντας εἰς ἐκκλησίαν· μὴ μέντοι, φασὶ, συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν τῆς χώρας ἐκείνης παραγίνοιτο, ἵνα οὕτω μήτε ζημίαν τινὰ ὑποστῇ ἐκ τοῦ μὴ ἐπιτηρεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας ἐκκλίνῃ αἰτίαμα, μὴ διὰ δόξαν νομιζόμενος ἀπιέναι εἰς ἑτέραν πόλιν ἢ χώραν, ὥστε διδάσκειν, καὶ καταισχύνειν τὸν ἐν ἐκείνῃ ἐπίσκοπον.

A apostolici canonis decreto multari debet. Ut vero in ecclesiam conveniat, ibique cum fidelibus precationi vacet, idcirco, inquiunt, permittimus, ne a communione alienus esse videatur, neve in canonem supra propositum offendat, per quem ei, qui tribus hebdomadis in ecclesiam non convenerit, segregatio indicta est, non tamen in urbem ejus regionis frequentius commeet; ut hoc pacto neque facultates neglectas detrimenti aliquid subeat, neque arrogantiæ reprehensionem incurrat, quasi gloriolæ aucupandæ studio in alienam urbem aut regionem, docendi causa, ac ejus, qui in ea degit, episcopi sugillandi sit profectus.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος κτήσεις κεκτημένος ὑπερορίους, εἰ μέλλει ἐν ταύταις ἰέναι, μὴ πλέον ἐκεῖσε μενέτω Κυριακῶν τριῶν διαστήματος. Οὕτω γὰρ ἡ οἰκεία τοῦτον ποίμνη καταπλουτήσει, καὶ αὐτὸς ἄτυφος διαμένοι. »

Κτήματά τινες τῶν ἐπισκόπων εἰ ἔχοιεν ἐν ἀλλοτρίαις ἐπισκοπαῖς κείμενα, οὐ κωλύονται ἀπέρχεσθαι εἰς ἐπιτήρησιν τούτων, καὶ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι. Πλὴν καὶ οὗτοι πλέον τριῶν ἑβδομάδων ἐν ἀλλοτρίαις ἐγχρονίζειν οὐ συγκεχώρηνται· ἵνα μήτε τὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν πράγματα διὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν ἀπόλωνται, μήτε ἔγκλημα τύφου καὶ ἀλαζονείας αὐτοῖς προσάψωσιν, ἐπὶ μακρότερον ἐν ἀλλοτρίᾳ πόλει ἐνδιατρίβουσι.

ARIST. « Episcopus qui possessiones habet extra diœcesis suæ limites, si eas sit invisurus, ne plus

B quam trinm Dominicarum spatio ibi maneat. Sic enim ipsius grex eo fruetur, ipseque fastus suspicione carebit. »

Si qui episcoporum possessiones in alienis episcopatibus positas habeant, illuc adire, ut eas observent et fructus colligant, non prohibentur. Sed et hi plusquam tres hebdomades in alienis episcopatibus immorari non permittuntur. Ut nec suæ ecclesiæ negotia per absentiam **501** eorum damnum patiantur, nec superbiæ et ostentationis accusationem sibi affigant, eo quod plus temporis in aliena civitate consumant.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Ἐάν τις διάκονος, ἤτοι πρεσβύτερος, ἢ καί τις τῶν κληρικῶν ἀκοινώνητος γένηται, καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον τὸν εἰδότα αὐτὸν καταφύγῃ, γινώσκοντα ἀποκεκινῆσθαι αὐτὸν τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, μὴ χρῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὕβριν ποιοῦντα παρέχειν αὐτῷ κοινωνίαν. Εἰ δὲ τολμήσοι τοῦτο ποιῆσαι, γινωσκέτω συνελθόντων ἐπισκόπων ἀπολογίᾳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθεστάναι. »

CANON XIII.

C « Osius episcopus dixit : Si quis diaconus, vel presbyter, vel clericus sit excommunicatus, et ad alium episcopum, cui notus sit, confugerit, qui scit eum a proprio episcopo esse communione motum ; non oportere episcopo et fratri suo injuriam facere, et ei communionem præbere. Sin autem hoc facere ausus fuerit, sciat, cum convenerint episcopi, seipsum causam esse dicturum. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν ιβ', ιδ', λβ' καὶ λγ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ς', τὰ αὐτὰ λέγοντας.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ἀποστολικοὶ κανόνες καὶ συνοδικοὶ πολλοὶ διετάξαντο. Ὅτε γὰρ λβ' καὶ ὁ λγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ ιγ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τὰ αὐτὰ τεθεσπίκασιν.

BALS. Lege canonem 12, 14, 32 et 33 sanctorum apostolorum, et Antiochenæ synodi canonem 6, qui dicunt eadem.

ZONAR. Plures hoc idem tum apostolici tum synodici canones decrevere. Eadem namque et tricesimo secundo et trecesimo tertio sanctorum apostolorum canone, et Antiochenæ synodi decimo tertio

D statuta reperias.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὸν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα κοινωνίας μετὰ γνῶσιν ἀξιῶν οὐκ ἀνεύθυνος. »

Ὁ ἐν εἰδήσει δεξάμενος τὸν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ καί τινα τῶν κληρικῶν, καὶ συγκοινωνήσας, ἤτοι συλλειτουργήσας αὐτῷ, οὐκ ἀνεύθυνος, ἀλλ' ἀφορισθήσεται καὶ αὐτὸς, κατὰ τὸν δωδέκατον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

ARIST. « Qui a proprio episcopo excommunicatum communione sciens dignatur, non est innoxius. »

Qui presbyterum, vel diaconum vel et aliquem clericorum a proprio episcopo excommunicatum sciens acceperit, et communicaverit, aut cum eo sacra peregerit, crimine non vacat, sed et ipse segregabitur, secundum sanctorum apostolorum canonem 12.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος (79) ὀξύχολος εὑρίσκοιτο, ὅπερ

CANON XIV.

« Si inveniatur quis episcopus ad iram propensus,

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Εἴ τις ἐπίσκοπος*. Huic etiam canoni in codice Amerbachiano aliud σχόλιον annexum habetur sic se habens, Οὗτος ὁ κανὼν ἐναντίοις τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἐστι καὶ συγχύσεων καὶ σκανδάλων αἴτιος· τὸ μὲν γὰρ τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κληρικὸν ἐπὶ τὸν κοινὸν ἐπιτρέχειν μητροπολίτην

« quod quidem ab ejusmodi homine abesse debet, « et adversus presbyterum vel diaconum cito « commotus, eum ex ecclesia ejicere voluerit; « providendum est, ne is repente condemnetur, « et communione privetur. Omnes episcopi dixerunt: Qui ejicitur potestatem habeat confugiendi ad episcopum metropolis ejusdem provinciæ: si autem metropolitanus abest, ad « finitimum concurrendi, et rogandi ut suum « negotium accurate examinet. Neque enim non « sunt aures præbendæ iis qui rogant. Ille quoque episcopus, qui jure vel injuria eum expulit, æquo animo ferre debet, ut rei fiat examinatio, et vel ejus confirmetur sententia, vel « corrigatur. Priusquam autem diligenter et ex « fide singula examinata fuerint, qui communionem non habet, non debet ante rei cognitionem sibi suo jure communionem tribuere: si « vero clerici aliqui convenerint, et ejus superbiam et arrogantiam viderint; quia non convenit contumeliam vel injustam expostulationem « pati, acerbioribus et gravioribus verbis eum « debent corrigere, ut jubenti quæ decet, inserviant et obediant. Sicut enim debet episcopus « ministris sinceram dilectionem et affectionem « præbere, eodem modo et subjecti debent episcopis non fraudulentum ministerium et obsequium exhibere. »

« οὐκ ὀφείλει ἐν τοιούτῳ ἀνδρὶ πολιτεύεσθαι, « καὶ ταχέως ἀντικρὺ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου « κινηθεὶς, ἐκβαλεῖν ἐκκλησίας τινὰ ἐθελήσοι, « προνοητέον ἐστὶ μὴ ἀθρόον τὸν τοιοῦτον κατακρίνεσθαι, καὶ τῆς κοινωνίας ἀποστερεῖσθαι. « Πάντες ἐπίσκοποι εἰρήκασιν· Ὁ ἐκβαλλόμενος « ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν· εἰ δὲ « ὁ τῆς μητροπόλεως ἄπεστιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν καὶ ἀξιοῦν, ἵνα μετὰ ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα. Οὐ χρὴ « γὰρ μὴ ἔχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀξιοῦσιν. Κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, ἵνα « ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, καὶ ἢ κυρωθῇ αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ διορθώσεως τύχῃ. « Πρὶν δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἕκαστα « ἐξετασθῇ, ὁ μὴ ἔχων τὴν κοινωνίαν, πρὸ τῆς « διαγνώσεως τοῦ πράγματος, ἑαυτῷ οὐκ ὀφείλει « ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν· ἐὰν δὲ συνεληλυθότες « τῶν κληρικῶν τινες κατίδωσι τὴν ὑπεροψίαν « καὶ τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐ προσῆκόν « ἐστιν ὕβριν ἢ μέμψιν ἄδικον ὑπομένειν, πικροτέροις καὶ βαρυτέροις ῥήμασιν ἐπιστρέφειν « τοῦτον ὀφείλουσιν, ἵνα τῷ τὰ πρέποντα κελεύοντι ὑπηρετῶνται καὶ ὑπακούωσιν. Ὥσπερ « γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τοῖς ὑπηρέταις εἰλικρινῆ ὀφείλει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν διάθεσιν παρέχειν, « τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ὑπηρετούμενοι ἄδολα « τοῖς ἐπισκόποις τὰ τῆς ὑπηρεσίας ἐκτελεῖν « ὀφείλουσιν. »

BALS. Didicisti ab aliis canonibus, quod non licet episcopis indicta causa suos clericos segregare. Præsens autem canon dicit, quod si episcopus ad iram propensus ac biliosus exsistens (etiamsi non debet esse talis episcopus, sed mitis et moderatus) presbyterum suum vel diaconum ira percitus segregaverit, providendum est, seu cura est adhibenda, ne is ex eo condemnatus existimetur, ut non una communicet, seu quæ sunt sacerdotalia exerceat cum iis qui sacra operantur. Dominus enim dixit: *Accipite Spiritum sanctum*; et, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum autem retinueritis,*
502 *retenta sunt* [30]: non autem eos etiam, qui non peccant, punite. Sed potestatem habeat is, qui segregatus est, accedendi ad metropolitanum provinciæ, cui scilicet subjectus est episcopus qui segregavit: ut segregationis causa coram eo examinetur. Si autem non adest metropolitanus, vadat is qui est

ΒΑΛΣ. Ἔμαθες ἀπὸ ἑτέρων κανόνων ὅτι οὐκ ἔξεστι τοῖς ἐπισκόποις ἀκρίτως ἀφορίζειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν. Ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπος, ὀξύχολος καὶ θυμώδης ὑπάρχων (κἂν οὐκ ἐνδέχηται τοιοῦτον εἶναι τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ πρᾷον καὶ μετριόφρονα), ἀφορίσῃ ἀπὸ θυμοῦ πρεσβύτερον αὐτοῦ ἢ διάκονον, προνοητέον, ἤτοι φροντιστέον, μὴ ἀπεντεῦθεν τοῦτον κατακρινόμενον λογίζεσθαι, ὥστε μὴ συγκοινωνεῖν, ἤγουν μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῆς ἱερατείας μετὰ τῶν ἱερουργούντων· ὁ γὰρ Κύριος, *Λάβετε*, εἶπε, *Πνεῦμα ἅγιον· ὧν ἂν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ὧν δ' ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται*· οὐ μὴν καὶ τοὺς μὴ ἁμαρτάνοντας κολάζετε. Ἀλλὰ ἐχέτω ἐξουσίαν ἀφορισθεὶς προσέρχεσθαι τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐκκλησίας, ᾧ δηλονότι ὑπόκειται ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος, ἐφ' ᾧ συστάδην τηρηθῆναι τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ. Εἰ δὲ οὐ πάρεστιν ὁ μητροπολίτης,

[30] Joan. xx, 22, 23.

Guill. Beveregii notæ.

ἀκόλουθον καὶ κανονικόν· τὸ δ' ἂν μὴ παρῇ ἐκεῖνος, εἰς ἕτερον καταφεύγειν καὶ κύριον καὶ ἐξεταστὴν ποιεῖν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ τὸν μηδέποτε ἐξουσιάζοντα αὐτοῦ (ἡ γὰρ τῆς πράξεως ἐξέτασις δηλονότι τὸν πεπραχότα συνεξετάζειν καὶ ὑπόδικον ποιεῖν), πῶς οὐ παράλογον, καὶ παρεκτικὸν θορύβου καὶ ταραχῆς, καὶ τῆς εὐταξίας λυμαντικόν. *Hic canon contrarius est iis, quæ ante ipsum sunt, et confusionum et scandalorum causa. Clericum enim ab episcopo condemnatum ad communem confugere metropolitanum consentaneum est et canonicum: si metropolitanus autem non præsto sit, ad alium confugere, eumque dominum et examinatorem episcopi sui constituere, qui nullam omnino in eum potestatem habeat* (nam actionem discutere idem est atque examinare et obnoxiam facere), *quam absurdum est, tumultum et seditionem movens, et bono ordini exitiosum!* Verum hæc ipsa fere verba ab Aristeno post citatum hunc canonem in synodo Carthaginensi usurpantur, pag. 512.

ἀπελθέτω ὁ ἀφορισθεὶς εἰς τὸν πλησιόχωρον μητροπολίτην, ἐφ' ᾧ τηρηθῆναι παρ' ἐκείνου τὸ πρᾶγμα. Τούτου δὲ γενομένου, μηδὲ ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος ἀγανακτείτω, ἀλλὰ φερέτω γενναίως τὴν ἐξέτασιν, καὶ καρτερείτω ἢ τὸν στηριγμὸν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἢ τὴν διόρθωσιν. Ὡς δὲ τινος εἰπόντος, μεγάλως ἐκ τούτου βοηθεῖσθαι τὸν ἀφορισθέντα εἰς τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ, διὰ τοὺς κανόνας τοὺς λέγοντας, πρὸ καταδίκης ἐντελοῦς μηδένα τιμωρεῖσθαι, φησὶν ὁ κανὼν ὅτι, κἂν κοινωνικός ἐστιν ὁ ἀφορισθεὶς καὶ τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἔπεσεν, ἀλλ' οὐκ ὀφείλει αὐτεκδίκητος γίνεσθαι καὶ ἱερουργεῖν πρὸ τοῦ δικαιωθῆναι. *Ὁ γὰρ ἀθετῶν*, φησὶν, *ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ.* Τοίνυν ὀφείλουσιν οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, οἱ ἰδόντες τοῦτον ἱερουργοῦντα μετὰ τὸ ἀφορισθῆναι, ἐξ ὑπεροψίας ἤτοι ἀλαζονείας, ἐπιστρέφειν αὐτὸν εἰς ταπείνωσιν πικροτέροις ῥήμασιν, ἤτοι ὀνειδιστικοῖς, οὐ μὴν καὶ ὑβριστικοῖς· οὕτω γὰρ δόξουσι ὑπήκοοι καὶ ὑπηρέται τῶν ἐπισκοπικῶν κελεύσεων. Ὥσπερ γὰρ, φησὶ, χρέος ἔχει ὁ ἐπίσκοπος ἀγαπᾷν τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἄδολον τὴν ὑπηρεσίαν ἀπονέμειν τοῖς ἐπισκόποις. Μὴ εἴποις δὲ πολλοῖς κανόσιν ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντα κανόνα, διοριζόμενον ἀνατρέχειν τὸν ἀφορισθέντα πρὸς τὸν πλησιόχωρον μητροπολίτην, εἴπερ ὁ ἐπαρχιώτης μητροπολίτης ἀποδημεῖ, ἐφ' ᾧ παρὰ τούτου κατεξετασθῆναι τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ. Θεμάτισον γὰρ ἢ ἐνταλθῆναι τὸν πλησιόχωρον ἀρχιερέα παρὰ τοῦ ἀποδημήσαντος μητροπολίτου τοιούτων ἀκροᾶσθαι ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀνηκουσῶν τῇ ἐκείνου ἐνορίᾳ, ἢ αἱρετὸν καταστῆναι τούτον δικαστὴν παρά τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κληρικοῦ. Ἄλλως γὰρ οὐ δύναται ὁ πλησιόχωρος μητροπολίτης δικάζειν ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἑτέρας ἐπαρχίας, καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσιν εἰρήκαμεν. Πρὸς δὲ τὸν ἴσως ἐρωτήσαντά σε, Πῶς οὐ τιμωρεῖ ὁ κανὼν τὸν μὴ ἐμμείναντα τῷ ἀφορισμῷ, ἀλλὰ καταφρονήσαντα τούτου καὶ ἱερουργήσαντα; εἰπὲ ὅτι ὁ κʹ κανὼν τῆς παρούσης συνόδου γενικῷ τῷ λόγῳ καθαιρεῖσθαι διορίζεται τοὺς παραβαίνοντας τὰ ἐν ταύτῃ διορισθέντα. Καὶ ὁ κθʹ κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐκ μόνης ταύτης τῆς αἰτίας τὸν τοιοῦτον καταδικάζει, ὥσπερ ἂν εἰ εὐλόγως ἀφωρίσθη. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι οὐκ ἔστιν ὑβριστικὸν τῷ ἐπισκόπῳ τὸ τὸν ἀφορισθέντα ζητεῖν κατεξετασθῆναι τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ· καὶ ὅτι, κἂν ὅπως ἂν ἀφορισθῇ ὁ κληρικὸς, ὀφείλει δέχεσθαι τὸν ἀφορισμὸν καὶ ἀναμένειν τὴν ἐξέτασιν. Θαυμάζω δὲ πῶς οὐ διωρίσαντο οἱ Πατέρες τί ὀφείλει γίνεσθαι, ἐὰν ὁ πάπας λόγου χάριν ἀφορίσῃ κληρικὸν αὐτοῦ ἀνευλόγως, καὶ αἰτιᾶται μὲν τὸν ἀφορισμὸν ὁ κληρικός· οὐ δύναται δὲ πρὸς μείζονα σύνοδον ἀπελθεῖν καὶ προθεῖναι τὴν αἰτίασιν. Τὰ μέντοι ἐνταῦθα διορισθέντα χάριν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκληπτέον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς, ἀλλὰ μὴν καὶ λαϊκούς.

segregatus ad metropolitanum proximum, ut negotium ab eo examinetur. Hoc autem facto qui segregavit episcopus non succenseat, sed æquo animo ferat examinationem, et segregationis confirmationem, vel ejus correctionem forti animo sustineat. Tanquam autem dixisset aliquis, magnum ex eo illi, qui segregatus est, auxilium afferri, quod sacerdotalis functio non impediatur a segregatione, propter canones, qui dicunt, ante perfectam condemnationem neminem puniri debere; dicit canon, quod etiamsi sit communicandi potestate præditus qui est excommunicatus, et ejus segregatio ad examinationem recidit; non tamen sibi debet eam suo jure tribuere, et sacrificare, antequam jus suum probaverit. *Qui enim vos spernit*, inquit, *me spernit*[11]. Debent ergo clerici, qui eum vident sacrificantem postquam segregatus fuerit, ex superbia vel arrogantia, eum ad humilitatem convertere verbis acerbioribus seu exprobratoriis, non tamen etiam contumeliosis: sic enim videbuntur esse subjecti et ministri episcopalium jussionum. Sicut enim, inquit, debet episcopus suos clericos amare, sic et ipsi debent citra fraudem episcopis ministerium exhibere. Ne dixeris autem hunc canonem esse multis canonibus contrarium, statuentem eum, qui est excommunicatus, debere ad vicinæ regionis metropolitanum recurrere, si absit metropolitanus provinciæ, ut ab eo examinetur segregatio. Finge enim vel finitimæ regionis antistiti ab absente metropolitano fuisse mandatum, ut causas istiusmodi ecclesiasticas ad suam provinciam pertinentes audiat, vel eum fuisse electum judicem ab episcopo et clerico. Neque enim aliter potest vicinæ regionis metropolitanus judicare episcopum vel clericum alius provinciæ, quemadmodum in præcedentibus canonibus diximus. Si autem quis te forte interrogavit: Quomodo non punit canon eum, qui in segregatione non acquievit, sed eam neglexit, et sacra celebravit die, quod canon 20 præsentis synodi generali sermone eos deponendos decernit qui, quæ hic decreta sunt transgrediuntur. Et canon 29 Carthaginensis synodi ex hac sola causa eum condemnat, perinde ac si juste fuisset depositus. Nota ergo ex præsenti canone, quod nulla fit episcopo injuria, si is, qui est segregatus, quærat segregationis causam examinari: et quod quomodocunque fuerit segregatus clericus, debet segregationem admittere, et exspectare examinationem. Miror autem, quomodo non definiunt Patres, quid sit faciendum, si papa, verbi gratia, clericum suum injuste segregaverit, et segregationem quidem incuset clericus; non potest autem ad majorem synodum proficisci, et accusationem proponere. Quæ autem de presbyteris et diaconis hic sunt definita, de reliquis etiam clericis, quin et laicis, accipienda sunt.

[11] Luc. x, 16.

iis dictum est : hic autem de solis divitibus et A scholasticis, id est, de iis qui rhetoricæ et arti dicendi vacant. Quod ergo illic quæsivimus de præfinito tempore canone declarato, hoc in præsenti quoque canone quærendum est. Neophytus autem, apud Apostolum quidem, est is, qui recens illuminatus est; apud canonem autem, qui ex divite vel scholastico ad episcopalem dignitatem provehitur. Quære et canonem 2 Nicænæ primæ synodi.

487 ZONAR. Neminem e foro, hoc est, e populi turba, quamvis divitiis affluat, quamvis scholasticus sit, hoc est, dicendi studio operam impendat, episcopum, si eo munere dignus judicetur, subito creari, sed eos homines per sacrorum ordinum gradus sigillatim promoveri, ac in singulis haud B minimo temporis spatio ministrare, hic canon jubet : ut eo scilicet temporis intervallo et ipsius fidem, rectane sit, et morum bonitatem animique constantiam, ac moderationem liceat explorari; itaque demum ad episcopatus fastigium, hoc est, summi sacerdotii culmen per progressiones transeat. Neque enim, inquit, rationi consentaneum est, neque id aut scientia, hoc est, divinarum Litterarum cognitio, aut recta vivendi norma, hoc est, temporis diuturnitate firmata ac probata consuetudo patitur, ut temere ac leviter, hoc est, nullo delectu, episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ubi primum se quisque ostenderit, constituatur. Quisquis enim ad episcopatus dignitatem hac ratione C progreditur, neophytus, inquit, ab Apostolo, præcipites ejusmodi creationes improbante, existimatus est. Ac neophyti quidem vocem ita hujus synodi Patres interpretati sunt : apostolus vero inclytus Paulus eum, qui nuper ex oleastro, infidelitatis videlicet, recisus, atque in speciosam oleam, fidem scilicet orthodoxam, implantatus sit, neophyti appellatione significavit. Et eodem modo Nicæna prima synodus, ut in illius secundo canone videre est, neophytum intellexit; et Constantinopolitanæ primæ et secundæ synodi decimo septimo canone eadem constituta reperias.

ARIST. « Forensis, scholasticus aut dives, nisi per sacros transierit gradus, episcopus non creatur. Graduum autem interstitium ne ad- D modum breve sit, quo major fidei bonæque conversationis probatio habeatur. Qui aliter enim constituitur, neophytus est. »

Hic canon laicos quidem in foro degentes, et in eo operam dantes, vel et aliquos divites et forenses mercatores, ad episcopatus dignitatem provehi volentes, non aliter constitui jubet, nisi lectoris et presbyteri et diaconi ministerium peregerunt. Spatium autem cujusque gradus esse diuturnum. Ut vita eorum et fides in eo examinetur. At decimus septimus primæ et secundæ synodi in Sanctorum Apostolorum templo coactæ canon, neminem laicorum, licet malæ conversationis non sit ut nec monachorum quempiam ad episcopatus sublimita-

τὰ περὶ τούτων ἐξεφωνήθησαν· ἐνταῦθα δὲ περὶ μόνων πλουσίων καὶ σχολαστικῶν, τουτέστι περὶ λόγους σχολαζόντων. Ὃ γοῦν ἐκεῖσε ἐζητήσαμεν χάριν τοῦ δηλουμένου τῷ κανόνι νενομισμένου καιροῦ, τοῦτο καὶ εἰς τὸν παρόντα κανόνα ζητητέον. Νεόφυτος δὲ, παρὰ μὲν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ νεοφώτιστος λέγεται· παρὰ δὲ τῷ κανόνι ὁ ἀπὸ πλουσίου ἢ σχολάζοντος εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προβιβαζόμενος. Ζήτει καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οὐδένα τῶν ἐξ ἀγορᾶς ὄντων ἤτοι τῆς δημώδους συγχύσεως, κἂν πλούσιος, κἂν σχολαστικὸς, τουτέστι περὶ λόγους σχολάζων, βούλεται ὁ κανὼν, εἰ ἄξιος κρίνοιτο ἐπισκοπῆς, ἀθρόον χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀλλὰ διορίζεται τοὺς τοιούτους εἰς ἕκαστον βαθμὸν ἱερατικὸν προβιβάζεσθαι, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ καιρὸν ὑπηρετεῖν οὐκ ἐλάχιστον, ἵνα διὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου γνωσθείη ἥ τε πίστις αὐτοῦ, εἰ ὀρθή ἐστι, καὶ ἡ ἀγαθότης τῶν τρόπων, καὶ ἡ στεῤῥότης τοῦ φρονήματος, καὶ ἡ ἐπιείκεια, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἀψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς, ἤγουν τὴν ἀκρότητα τοῦ ὕψους τῆς ἀρχιερωσύνης διαβῇ κατὰ προκοπήν. Οὐδὲ γὰρ πρέπει, φησὶν, οὔτε ἡ ἐπιστήμη, τουτέστιν ἡ τῶν θείων Λόγων γνῶσις, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφὴ, ἤγουν ἡ συνήθεια ἡ δοκιμασθεῖσα τῷ χρόνῳ, ἐπιδέχεται τολμηρῶς καὶ κούφως, ἤγουν εὐκόλως, πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἐπίσκοπον προχείρως χειροτονεῖσθαι. Ὁ οὕτως γὰρ, φησὶν, εἰς ἐπισκοπῆς ἀξίαν προβαίνων νεόφυτος ἐνομίσθη τῷ Ἀποστόλῳ, κωλύσαντι ταχείας γίνεσθαι τὰς καταστάσεις. Οἱ μὲν οὖν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες οὕτως ἐξελάβοντο τὸν νεόφυτον· ὁ δὲ κλεινὸς ἀπόστολος Παῦλος νεόφυτον τὸν ἄρτι ἐξ ἀγριελαίου, τῆς ἀπιστίας φημὶ, πρὸς καλλιέλαιον μετεγκεντρισθέντα, τὴν πίστιν δηλαδὴ τὴν ὀρθόδοξον, λέγει. Καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος οὕτως ἐνόησε τὸν νεόφυτον, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐν τῷ δευτέρῳ κανόνι αὐτῆς· καὶ ὁ ιζ' δὲ κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου διορίζεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀγοραῖος, σχολαστικὸς, ἢ πλούσιος, εἰ μὴ τοὺς ἱεροὺς διέλθοι βαθμοὺς, ἐπίσκοπος οὐ καθίσταται. Τὸ δὲ τῶν βαθμῶν διάστημα οὐ λίαν ὀλιγοστὸν, δι' οὗ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως καὶ καλοκαγαθίας αὐτοῦ δοκιμάζοιτο. Ὁ γὰρ ἑτέρως, νεόφυτος. »

Οὗτος ὁ κανὼν τοὺς μὲν λαϊκοὺς τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ διατρίβοντας, καὶ σχολάζοντας ἐν αὐτῇ, ἢ καί τινας πλουσίους καὶ ἀγοραίους πραγματευτὰς, εἰς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα βουληθέντας ἀνενεχθῆναι, οὐκ ἄλλως προστάττει καθίστασθαι, εἰ μὴ ἀναγνώστου, καὶ πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσουσι· τὸ δὲ διάστημα ἑκάστου βαθμοῦ χρονιαῖον εἶναι· ἵν' ὁ βίος αὐτῶν καὶ ἡ πίστις ἐν τοσούτῳ δοκιμασθῇ. Ὁ δὲ ἑπτακαιδέκατος κανὼν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης, οὐδένα τῶν λαϊκῶν, κἂν μὴ

ἐκ φαύλης ἐστὶ διαγωγῆς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν μοναχῶν, εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀθρόως ἀνάγεσθαι συγχωρεῖ· ἀλλὰ τοὺς ἱερατικοὺς πρότερον βαθμοὺς προελθεῖν, ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον πληροῦντα χρόνον, καὶ τότε τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν δέχεσθαι.

A tem confestim promoveri permittit. Sed gradus prius pervadere sacerdotales, in quoque ordine legibus sancitum tempus explentem, et tunc episcopatus ordinationem accipere.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ.

« Ἐπίσκοπος, ὅταν ἐξ ἑτέρας πόλεως παραγίνηται εἰς ἑτέραν πόλιν, ἢ ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν, κόμπου χάριν ἐγκωμίοις οἰκείοις ὑπηρετούμενος, ἢ θρησκείας καθοσιώσει, καὶ πλείονα χρόνον βούλοιτο διάγειν, καὶ μὴ ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπος ἔμπειρος ᾖ διδασκαλίας, μὴ καταφρονῇ ἐκείνου, καὶ συνεχέστερον ὁμιλῇ, καταισχύνειν καὶ εὐτελίζειν τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτόθι ἐπισκόπου σπουδάζων. Αὕτη γὰρ ἡ πρόφασις εἴωθε ταράχους ποιεῖν, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης πανουργίας τὴν ἀλλοτρίαν καθέδραν ἑαυτῷ προμνηστεύεσθαι καὶ παρασπᾶσθαι σπουδάζει, μὴ διστάζων τὴν αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν, καὶ εἰς ἑτέραν μεθίστασθαι. Ὁριστέον οὖν ἐπὶ τούτῳ χρόνον· ἐπειδὴ καὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι ἐπίσκοπον τῶν ἀπανθρώπων καὶ σκαιῶν εἶναι νενόμισται. Μέμνησθε δὲ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ τοὺς Πατέρας ἡμῶν κεκρικέναι, ἵνα, εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας. Εἰ τοίνυν περὶ τῶν λαϊκῶν τοῦτο τεθέσπισται, οὐ χρή, οὐδὲ πρέπει, ἀλλ' οὐδὲ συμφέρει, ἐπίσκοπον, εἰ μηδεμίαν βαρυτέραν ἀνάγκην ἔχοι, ἢ πρᾶγμα δυσχερὲς, ἐπιπλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, καὶ θλίβειν τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ λαόν. Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἰρήκασι· καὶ ταύτην τὴν γνώμην σφόδρα εἶναι πρεπωδεστάτην. »

CANON XI.

« Quando episcopus ex alia civitate in aliam civitatem, vel ex alia provincia in aliam provinciam accesserit, jactationis gratia propriis laudibus serviens, vel religionis sanctificationi; et velit longiori tempore illic agere, illius autem civitatis episcopus doctrinæ non fuerit peritus: ne illum despiciat, et frequentius concionetur, studens dedecore afficere et vilipendere personam episcopi, qui ibi est. Hic enim prætextus solet turbas excitare, et ejusmodi calliditate alienam sedem sibi conciliare et attrahere studet, cum non dubitet sibi traditam Ecclesiam relinquere, et in aliam transire. Ad hoc ergo tempus definiendum est: nam episcopum non recipi, inhumanum et incivile existimatum est. Recordemini autem Patres nostros in tempore præterito statuisse, ut si quis laicus in urbe agens tribus diebus Dominicis in tribus hebdomadibus non conveniat, is communione moveatur. **498** Si hoc ergo de laicis statutum est, non oportet, nec convenit, sed neque est utile, episcopum, si nullam habet graviorem necessitatem vel negotium difficilius, longius a sua abesse ecclesia, et sibi commissum populum dolore afficere. Omnes episcopi dixerunt, hanc quoque sententiam esse convenientissimam. »

ΒΑΛΣ. Πᾶσαν σκανδάλου πρόφασιν περιαιροῦντες οἱ Πατέρες, διωρίσαντο μὴ μεταβαίνειν ἐπίσκοπον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἢ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν κατὰ τρόπον ἀλαζονείας ἢ πλεονεξίας. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ γένηται διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ πρόσκαιρον ἀνάπαυσιν, ἢ ἑτέραν εὔλογον ἀφορμὴν, μὴ κατεπαίρεσθαι αὐτὸν, λόγιον τυχὸν ὄντα, τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, ἀμαθοῦς ἴσως τυγχάνοντος· μηδὲ αὐτὸν μὲν ἐφίεσθαι ἐγκωμίων διὰ δογματικῶν διδασκαλιῶν (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ θρησκεία, τουτέστιν ἡ λατρεία καὶ ἡ πίστις), τοῦ δὲ ἐγχωρίου ἐπισκόπου καταφρονεῖν, ὡς ἐμπειρίαν δογματικῆς διδασκαλίας μὴ ἔχοντος, ἀλλὰ ἡσυχάζειν καὶ ἔχειν τὴν ἀνάλογον τιμὴν πρὸς τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον. Τὸ γὰρ παρὰ ταῦτα γινόμενον, φασίν, παραίτιόν ἐστι ταραχῆς πολλῆς καὶ ὑποψία τοῦ σπουδάζειν τὸν τοιοῦτον καταλιπεῖν τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, καὶ σφετερίσασθαι τὴν ἑτέρῳ ἀνήκουσαν ἐκκλησίαν. Διά τοι τοῦτο, μὴ ἀνεκτὸν ἡγησάμενοι ἐπὶ πολὺν χρόνον διάγειν ἐπίσκοπον εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν, ἐπήγαγον ὡς, ἐπεὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους ἀρχιερεῖς ἑτέρων ἐνοριῶν ἀφιλάδελφόν ἐστι καὶ ἀπάν-

BALS. Omnem scandali occasionem auferentes sancti Patres, statuerunt, ne episcopus a civitate in civitatem, vel a provincia in provinciam, per arrogantiam vel avaritiam transeat. Si autem non fiat propter eam causam, sed propter aliquot dierum quietem, vel aliquam aliam justam causam; ne ipse, cum sit doctus, insultet regionis episcopo qui forte est indoctus, nec ipse laudem desideret per dogmaticas doctrinas (id enim est religio, id est, cultus et fides), regionis autem episcopum contemnat, ut qui dogmaticæ doctrinæ experientiam non habeat: sed quiescat, et regionis episcopo convenientem honorem habeat. Quod enim, inquiunt, præter hoc fit, multæ est perturbationis causa, et suspicio, quod is studeat relinquere ecclesiam quæ illum sortita est, et eam, quæ ad alterum pertinet, sibi vindicare. Et propterea non tolerandum esse rati, ut episcopus longo tempore versetur in aliena diœcesi, subjunxerunt, quod quia esset inhumanum et a fraterna dilectione alienum, si regionis episcopi aliarum diœceseon antistites non admitterent: canone autem cautum est,

ut ne laicus quidem tribus Dominicis ab ecclesia A absit, aut sit excommunicatus: omnino in antistites quoque locum habebit hic canon. Unde etiam statuerunt, ut nullus episcopus ab ecclesia, quæ illum sortita est, diutius absit, et sibi commissum populum opprimat, nisi gravem aliquam necessitatem habeat, vel negotium arduum. Lege sanctorum Apostolorum canones 14 et 15, præsentis synodi canones 12, 16, 17, Carthaginensis synodi canonem 23, et septimæ synodi 6 canones 17, 18 et 20, et scies quomodo punientur, qui ultra suæ diœcesis fines docent. Lege et canonem 16 primæ et secundæ synodi, et quæ in illo a nobis scripta sunt, et scies quanto tempore debent episcopi extra suos episcopatus versari. Ideo enim nec fusius hic de eo tractatum est. B Interrogaverit autem quispiam, Cum canon 80 sextæ synodi, videlicet quæ in Trullo dicitur, laicos segregari decreverit, qui tribus Dominicis in ecclesiam non convenerit, qui quidem hac synodo fuit multo recentior, quomodo præsens canon, qui est multo antiquior, ejus meminit? *Solutio.* Alius quidem canon ante præsentem synodum nihil ejusmodi decrevit. Quæ autem hoc canone continentur, sine scriptis, ut est verisimile, exercebantur ab initio, ut etiam multa alia: postea autem synodus in Trullo ea scriptis quoque mandavit.

ZONAR. Si quis episcopus in aliam civitatem provinciamve abeat, jactabundus, hoc est, ubi se C jactet atque ostentet, laudemque eloquentiæ aucupetur, vel ut religioni consecrandæ inserviat, aut de fide et cultu, qui Deo exhibendus est, quærat: nam religio hic est servitus sive Dei cultus, ac diutius ibidem commorari velit, neque sit ejus regionis episcopus admodum dicendi ac docendi peritus; ne crebriores ipse conciones habeat, ex quo regionis illius episcopum contemnere ac velut ineruditum notare videatur. Perturbationes namque ea res excitat, aut calide ac versute factum interpretari licet, ut sese nimirum populo ejus regionis admiratione eloquentiæ commendet, ac sibi cathedram ejusdem urbis despondeat; ex quo præterea non dubitet creditam sibi ecclesiam relinquere, et in D aliam transire. Tempus igitur, quo episcopo in alia urbe aut regione suum episcopum habente morari liceat, præfinire oportet. Nam ab episcopo episcopum non admitti, quiddam est inurbanum, injuriosum et etiam malum. **499** Cum ergo Patres, inquit, nostri (synodi nimirum in Trullo, quæ sexta dicitur, ibi enim octogesimo canone statutum id fuit), si quis laicus in urbe agens trium hebdomadarum spatio in ecclesiam non convenerit, eum communione movendum, hoc est, segregandum esse, decreverint: si hæc de laicis constituta sint, episcopum ab ecclesia sua diutius abesse, nisi si quando gravis necessitas negotiive difficultas coegerit, nec deceat, nec expediat.

ARIST. « Episcopus ab episcopo accersitus, si qui

θρωπον, κεκανόνισται δὲ μηδὲ λαϊκὸν ἀπολιμπάνεσθαι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρεῖς Κυριακάς, ἢ μὴν ἀκοινώνητον εἶναι, πάντως κρατήσει καὶ περὶ ἀρχιερέων ὁ αὐτὸς κανών. Ὅθεν καὶ διωρίσαντο μηδένα ἐπίσκοπον ἐπὶ πλέον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς λαχούσης τοῦτον, καὶ θλίβειν τὸν ἐμπιστευθέντα αὐτῷ λαόν, εἰ μή τινα βαρεῖαν ἀνάγκην ἔχει ἢ πρᾶγμά τι δυσχερές. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανόνας ιδ', ιε', τῆς παρούσης συνόδου κανόνας ιβ', ιϛ', ιζ', Καρθαγένης κανόνας κγ' καὶ οα', συνόδου ζ' κανόνας ιζ', ιη' καὶ κ', καὶ μάθῃς πῶς κολάζονται οἱ παρ' ἐνορίαν διδάσκοντες. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιϛ' κανόνα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα, καὶ μάθῃς πόσον καιρὸν ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι διατρίβειν ἔξωθεν τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ πλατύτερόν τι περὶ τούτου ἐνταῦθα διελήφθη. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ π' κανόνος τῆς ἕκτης συνόδου, δηλονότι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, διορισαμένου ἀφορίζεσθαι τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς μὴ συνερχομένους καὶ ἐκκλησιάζοντας, τοῦ καὶ κατὰ πολὺ ὄντος μεταγενεστέρου ταύτης τῆς συνόδου, πῶς ὁ παρὼν κανών, προγενέστερος ὤν, αὐτοῦ μέμνηται; Λύσις. Ἕτερος μὲν κανὼν πρὸ τῆς παρούσης συνόδου οὐδέν τι τοιοῦτον διωρίσατο· ἀγράφως δέ, ὡς ἔοικεν, ἐνηργοῦντο τὰ τοῦ τοιούτου κανόνος ἀρχῆθεν, ὡς καὶ ἄλλα πολλά· ὕστερον δὲ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος καὶ ἐγγράφως τὰ περὶ τούτου ἐξέθετο.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἐπίσκοπος εἰς πόλιν ἀπέλθῃ ἑτέραν ἢ εἰς ἐπαρχίαν ἄλλην κόμπου χάριν, ὥστε δηλονότι ἐπιδείξασθαι καὶ ἐγκωμιασθῆναι ὡς λόγιος, ἢ θρησκείας καθοσιώσει ἢ διὰ ζήτησιν πίστεως καὶ ὅπως χρὴ λατρεύειν· θρησκεία γὰρ ἡ λατρεία ἐστί· καὶ βούλοιτο πλείονα χρόνον διάγειν ἐκεῖ, ὁ δὲ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπίσκοπος μὴ ᾖ λόγιος, ὥστε δύνασθαι διδάσκειν, μὴ ὁμιλείτω συνεχῶς, καταφρονῶν τοῦ τῆς χώρας ἐπισκόπου, καὶ καταισχύνων αὐτὸν ὡς ἀμαθῆ. Αἴτιον γὰρ τοῦτο ταραχῆς, ἢ καὶ πανούργως γινόμενον, ἵνα ὡς λόγιος παρὰ τοῦ τῆς χώρας ἐκείνης λαοῦ θαυμασθῇ, καὶ προμνηστεύσηται τὴν τῆς πόλεως ἐκείνης καθέδραν, καὶ ἐντεῦθεν οὐ διστάσῃ καταλιπεῖν τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἑτέραν μεθίστασθαι. Δεῖ τοίνυν ὁρίσαι χρόνον, ὅσον ὀφείλει ποιεῖν ἐπίσκοπος εἰς χώραν ἢ πόλιν ἀπελθών, ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος· καὶ γὰρ καὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι παρὰ ἐπισκόπου τὸν συνεπίσκοπον ἀπάνθρωπόν ἐστι, φαῦλον, πονηρόν. Ἐπειδὴ οὖν, φησίν, οἱ Πατέρες ἡμῶν, οἱ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τῆς λεγομένης ἕκτης συνόδου δηλαδή, ἐκείνων γάρ ἐστιν ὁ κανὼν π', ἔκριναν, ἵνα, εἴ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνέρχοιτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀποκινοῖτο τῆς κοινωνίας, τουτέστιν ἀφορίζοιτο· εἰ δὲ περὶ λαϊκῶν ταῦτα εἴρηται, οὔτε πρέπον ἐστίν, οὔτε συμφέρον, ἐπίσκοπον ἐπὶ πολὺ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, εἰ μή τινα βαρεῖαν ἀνάγκην ἔχει, ἢ πρᾶγμά τι δυσχερές.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ προσκαλούμενος ἐπίσκοπος ἐξ ἐπισκό-

A « που, τοῦ προσκαλεσαμένου ἰδιώτου τυγχάνοντος, μὴ συνεχέστερον δημηγοροίη· μῶμος γὰρ τοῦτο τοῦ ἰδιώτου, καὶ μνηστεία τῆς ἐπισκοπῆς ἐκείνου· καὶ ἀμφότερα οὐκ ἀμώμητα. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἀνάγκης δίχα βραχείας δυσχερὲς τὸ ἐπὶ πλεῖστον τὸν ἐπίσκοπον τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι. »

Εἴ τις τῶν ἐπισκόπων εἰς ἑτέραν παραγένηται πόλιν, παρὰ τοῦ κατὰ χώραν προσκληθεὶς ἐπισκόπου, καὶ ὁ προσκαλεσάμενος αὐτὸν οὐκ ἔστι διδασκαλίας ἔμπειρος· μὴ διδασκέτω συνεχέστερον τὸν λαὸν, καὶ δημηγορίας ποιείτω. Τοῦτο γὰρ ταραχὰς εἴωθε προξενεῖν, καὶ καταφρόνησιν ἐμποιεῖν τῷ προσκαλέσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ. Δοκεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπιδείξεως ταύτης τὴν ἀλλοτρίαν προμνηστεύεσθαι ἐκκλησίαν, καὶ τὸν λαὸν εἰς ἑαυτὸν ἕλκειν, καὶ σπουδάζειν τὴν αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἐκκλησίαν καταλιπεῖν, καὶ εἰς ταύτην μετατεθῆναι. B Ὥρισε γοῦν διὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος μὴ πλέον τριῶν ἑβδομάδων τὸν προσδεχθέντα ἐπίσκοπον τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι· ἀλλ' εἰς τὸν ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ λαὸν ὑποστρέφειν, εἰ μή πού τις αὐτὸν βαρυτάτη ἀνάγκη ἢ πρᾶγμά τι δυσχερὲς καὶ ἐπὶ πλέον ἀπολιμπάνεσθαι ἐκβιάσοι.

« accersit sit imperitus, ne nimis assidue concionetur, hoc enim imperito dedecori erit, et alter episcopatum ejus ambire videbitur. Et utrumque reprehendendum. »

ARIST. « Sine gravi necessitate episcopum a sua diutius abesse Ecclesia arduum est. »

Si quis episcopus ad aliam accedat civitatem, ab ipso regionis episcopo vocatus, et qui eum vocavit non est doctrina instructus, ne frequenter populum doceat, et conciones faciat. Hoc enim tumultus excitare solet, et episcopo qui eum vocavit, contemptum afferre. Videtur autem et per ostentationem istam alienam ambire Ecclesiam et populum ad se attrahere, et studere sibi traditam Ecclesiam relinquere, et in eam transferri. Propterea itaque decrevit sancta synodus episcopum admissum non plusquam tres septimanas suam relinquere ecclesiam, sed ad populum sibi concreditum redire, nisi fortasse gravissima aliqua necessitas, aut negotium aliquod difficile eum longius abesse cogat.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Τινὲς τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἐπίσκοποι καθίστανται, δοκοῦσι κεκτῆσθαι σφόδρα ὀλίγα ὑπάρχοντα ἴδια, ἐν ἑτέροις δὲ τόποις κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν καὶ ἐπικουρεῖν δυνατοί εἰσι τοῖς πένησι· οὕτως αὐτοῖς συγχωρητέον εἶναι κρίνω, C ἵνα, εἰ μέλλοιεν εἰς τὰς ἑαυτῶν παραγίνεσθαι κτήσεις, καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι, τρεῖς Κυριακὰς ἡμέρας, τοῦτ' ἔστι τρεῖς ἑβδομάδας, ἐν τοῖς ἑαυτῶν κτήμασιν αὐτοὺς διάγειν, καὶ ἐν τῇ ἀγχιστευούσῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ πρεσβύτερος συνάγει, ὑπὲρ τοῦ μὴ χωρὶς συνελεύσεως αὐτὸν δοκεῖν εἶναι, συνέρχεσθαι καὶ λειτουργεῖν καὶ μὴ συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος, παραγίγνοιτο. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τὰ οἰκεῖα αὐτοῦ πράγματα παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν οὐδεμίαν ὑπομένει ζημίαν, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου ἐκκλίνειν δόξει ἔγκλημα. Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἀρέσκει καὶ αὕτη ἡ διατύπωσις. »

D ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν ια' κανὼν διδάσκει περὶ τῶν ἀποδημησάντων ἐπισκόπων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἢ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἔχοντας ἀκινήτους μεγάλας κτήσεις εἰς ἀλλοτρίας ἐνορίας, ἀπαρεμποδίστως εἰς ταύτας ἀπέρχεσθαι διὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, καὶ οὕτω χειραγωγεῖν τοὺς πένητας. Πλὴν, φησὶ, ἐπὶ μὲν τρισὶ Κυριακαῖς ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος διάγειν εἰς τὰ οἰκεῖα κτήματα, καὶ μετὰ τῶν ἐγχωρίων πιστῶν ἐκκλησιάζειν καὶ συλλειτουργεῖν, ἤτοι συνεύχεσθαι μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ὄντος πρεσβυτέρου, ἵνα μὴ δοκῇ χωρὶς συνελεύσεως ἐκκλησιαστικῆς εἶναι, καὶ προσκρούειν πρὸς τὸν ἀνωτέρω εἰρημένον κανόνα τὸν ἀφορίζοντα τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνιόντας εἰς ἐκκλησίαν. Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς

CANON XII.

« Quidam fratres et coepiscopi in civitatibus, in quibus episcopi constituuntur, videntur valde pauca, quæ sibi sint propria, possidere; in aliis autem locis magnas possessiones, ex quibus etiam possunt opem ferre pauperibus; iis ita esse concedendum judico, ut si in suas possessiones venturi sint, et fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis, in suis possessionibus degant; et in ecclesia quæ prope est, in qua presbyter populum congregat, ne a communione alienus videatur (episcopus) conveniat, et sacrificium celebret, et ne frequentius in civitate, in qua est episcopus, adsit. Eo enim modo, et res ejus propter ipsius absentiam nihil detrimenti patientur, et arrogantiæ ac superbiæ crimen effugere videbitur. Omnes episcopi dixerunt : Placet hæc quoque constitutio. »

BALS. Undecimus canon docet de episcopis, qui a civitate in civitatem peregre proficiscuntur, vel a provincia in provinciam : præsens autem canon statuit, ut episcopi, qui magnas habent immobiles possessiones in alienis regionibus, in eas sine ullo impedimento proficiscantur ad fructus colligendos, et sic pauperes sustentent. Cæterum tribus, inquit, Dominicis debet episcopus in suis possessionibus agere, et cum illius regionis fidelibus in ecclesiam convenire, et una celebrare, seu una orare cum presbytero qui illic est; ne videatur esse ab ecclesiastica communione alienus, et in canonem supra positum offendere, qui quidem eos segregat, qui tribus Dominicis in ecclesiam non conveniunt. Cæterum post tres Dominicos non fre-

quentius in civitate versari, in qua est episcopus. Si enim, inquiunt, hoc ita fiat, nec ipse in damnum pecuniarium incidet, eo quod in ejus præsentia fructus colligantur : nec regionis **500** episcopus eum arrogantiæ insimulabit. Hæc cum ita se habeant, ne dixeris esse necessarium episcopo qui versatur in possessionibus quæ sunt extra suam ecclesiam, illic tribus Dominicis sedere, et non accedere in urbem in qua est ejus regionis episcopus; sed consilium tantum dari, ut vitetur scandalum. Si enim velit postea in civitatem proficisci, et cum illius regionis episcopo familiariter colloqui, et in suas ecclesiasticas possessiones redire, non vetabitur. Est enim scopus canonis, ne illius regionis episcopus turbetur ab episcopo, qui ultra suæ diœcesis fines accedit, et ab ipso fortasse injuria afficiatur. Lege et quæ in canone 16 primæ et secundæ synodi a nobis scripta sunt. Et nota quod in immobilibus alienarum ecclesiarum possessionibus illius regionis episcopus episcopalia jura exercet. Ex longa autem consuetudine sæpe synodaliter confirmata, thronus Constantinopolitanus in omnium ecclesiarum regionibus dat jus figendi crucem, et non solum in iis relationem habet, sed et in possessionibus quas habet ubicunque. Quidam autem dicunt, hanc sanctam sedem hoc jus habere, non solum in possessionibus, quas dominii jure obtinet, sed etiam in immobilibus monasteriorum, quæ ei subjecta sunt, ubicunque ea sita sint. Recte autem accepimus liturgiam sive sacrorum celebrationem pro oratione. Sacra enim celebrare, seu sacrificare, sine episcopi regionis permissione, non potest.

ZONAR. Episcopi quidam, inquit canon, in ejus urbis, cui præsunt, regionibus proprias (ecclesiarum videlicet, non autem quas in privatis ipsorum facultatibus numerent), admodum exiguas; iidem in aliis regionibus amplas sane possessiones habent, ex quarum fructibus pauperum inopiam sublevare, necessaria ipsorum usibus suppeditantes, queant. Quos proinde fructus, ut colligant, in eas regiones aliquando ipsis necessario sit commeandum. Episcopo igitur, inquit, in suos agros profecto degere in aliena ditione ita liceat, ut ne ad urbanum episcopum trium hebdomadarum intervallo se conferat; sed in suis sese possessionibus contineat, ac in propinquam eis ecclesiam conveniat, in quam populus a presbytero convocari solet, ibique liturgiæ vacet. Liturgiæ porro nomine hoc loco, non sacrorum celebrationem, incruentique sacrificii oblationem, sed statas preces, ac hymnos, qui solemni more Deo concinuntur, intelligi oportet. Nam sacra facere, aut aliud quidpiam summi sacerdotii munus in aliena regione obire, absque ejus, qui præest, episcopi facultate, qui possit? Depositione etenim, qui id fecerit, tricesimi sexti

A Κυριακαῖς μὴ παραβάλλειν συχνότερον ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ ὁ κατὰ τόπον ἐστὶν ἐπίσκοπος· τούτου γὰρ, φασὶν, οὕτω γινομένου, οὔτε αὐτὸς ὑποπέσῃ χρηματικῇ ζημίᾳ, διὰ τὸ κατὰ παρουσίαν αὐτοῦ γενέσθαι τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, οὔτε ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος ἀλαζονείαν τούτῳ ἐπιγράψηται. Τούτων οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ἀναγκαστικὸν εἶναι τῷ ἐπιδημήσαντι ἐπισκόπῳ εἰς τὰ παρ' ἐνορίαν κτήματα τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς ἐκεῖσε καθῆσθαι, καὶ μὴ παραβάλλειν ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ ὁ ἐγχώριός ἐστιν ἀρχιερεὺς, ἀλλὰ συμβουλευτικὸν διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον. Εἰ γὰρ θέλει ἀπεντεῦθεν εἰς τὴν πόλιν ἀπελθεῖν καὶ συνομιλῆσαι εἰρηνικῶς τῷ ἐγχωρίῳ ἀρχιερεῖ, καὶ ὑποχωρῆσαι εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ
B αὐτοῦ κτήματα, οὐ κωλυθήσεται. Ὁ γὰρ σκοπὸς τοῦ κανόνος οὐδέν τι ἕτερόν ἐστιν ἀλλ' ἢ τὸ μὴ ὀχλεῖσθαι τὸν ἐγχώριον ἐπίσκοπον ὑπὸ τοῦ παρ' ἐνορίαν ἐκεῖσε ἀφικνουμένου ἐπισκόπου, καὶ παρ' αὐτοῦ ἴσως περιυβρίζεσθαι. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ ἐν ις' κανόνι τῆς α' καὶ β' συνόδου γραφέντα παρ' ἡμῶν. Καὶ σημείωσαι ὅτι εἰς τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἀλλοτρίων ἐκκλησιῶν ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος ἐνεργεῖ τὰ ἀρχιερατικὰ δίκαια. Ἀπὸ μακρᾶς δὲ συνηθείας βεβαιωθείσης πολλάκις συνοδικῶς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταυροπήγιά τε δίδωσιν εἰς πάσας τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνορίας, καὶ ἀναφορὰν ἔχει οὐ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐφ' αἷς ἔχει ἀκινήτοις κτήσεσιν ὁπουδήποτε. Τινὲς δὲ λέγουσι τὸ αὐτὸ δίκαιον ἔχειν τὸν
C αὐτὸν ἅγιον θρόνον, οὐ μόνον εἰς τὰς διαφερούσας τούτῳ κυριαρχικῷ δικαίῳ κτήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀκίνητα τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηρίων ὁπουδήποτε διακείμενα. Καλῶς δὲ ἐξελαβόμεθα τὴν λειτουργίαν ἀντὶ εὐχῆς. Λειτουργεῖν γὰρ ἤτοι ἱερουργεῖν χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ἀδύνατόν ἐστιν.

ΖΩΝΑΡ. Τῶν ἐπισκόπων τινὲς, φησὶν ὁ κανὼν, ἐν ταῖς χώραις τῶν πόλεων ἐν αἷς ἐπισκοποῦσιν, ὀλίγα κέκτηνται ἴδια τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἴδια τῆς οἰκείας περιουσίας· ἐν δὲ ἑτέραις χώραις ἔχουσι κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν δύνανται βοηθεῖν τοῖς πένησι, διδόντες αὐτοῖς τὰ πρὸς χρείαν, ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι αὐτοῖς ἀπέρχεσθαι ἐκεῖ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν. Οὕτως οὖν, φησὶ, συγχωρείσθω
D εἰς ἑτέραν ἐνορίαν διάγειν ἐπίσκοπος, ἵνα ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνέρχοιτο τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀγροῖς αὐτοῦ διάγῃ, καὶ ἐν τῇ πλησιαζούσῃ ἐκεῖ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ πρεσβύτερος τὴν σύναξιν τοῦ λαοῦ ποιεῖται, συνέρχηται, καὶ λειτουργῇ. Τὸ δὲ λειτουργεῖν ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἱερουργεῖν καὶ προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν νοητέον, ἀλλὰ τὸ εὔχεσθαι, καὶ τοὺς συνήθεις ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναπέμπειν. Πῶς γὰρ ἱερουργῆσαι ἠδύνατο, ἢ ἄλλο τι ποιῆσαι ἀρχιερατικὸν δίκαιον εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν, μὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς χώρας τοῦτο ἐπιτραπείς; Κατὰ γὰρ τὸν λς' κανόνα τῶν ἀποστόλων καθαιρεῖται ὁ τοῦτο ποιήσας. Καὶ τὸ συνέρχεσθαι δὲ εἰς ἐκκλησίαν, καὶ συνεύχεσθαι τοῖς ἐκεῖσε πιστοῖς, διὰ τοῦτο, φασὶν, ἐπιτρέπομεν, ἵνα μὴ δοκῇ χωρὶς

συνελεύσεως εἶναι, καὶ προσκρούῃ πρὸς τὸν ἀνωτέρω εἰρημένον κανόνα, τὸν ἀφορίζοντα τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ συνιόντας εἰς ἐκκλησίαν· μὴ μέντοι, φασὶ, συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν τῆς χώρας ἐκείνης παραγίνοιτο, ἵνα οὕτω μήτε ζημίαν τινὰ ὑποστῇ ἐκ τοῦ μὴ ἐπιτηρεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας ἐκκλίνῃ αἰτίαμα, μὴ διὰ δόξαν νομιζόμενος ἀπιέναι εἰς ἑτέραν πόλιν ἢ χώραν, ὥστε διδάσκειν, καὶ καταισχύνειν τὸν ἐν ἐκείνῃ ἐπίσκοπον.

A apostolici canonis decreto multari debet. Ut vero in ecclesiam conveniat, ibique cum fidelibus precationi vacet, idcirco, inquiunt, permittimus, ne a communione alienus esse videatur, neve in canonem supra propositum offendat, per quem ei, qui tribus hebdomadis in ecclesiam non convenerit, segregatio indicta est, non tamen in urbem ejus regionis frequentius commeet; ut hoc pacto neque facultates neglectas detrimenti aliquid subeat, neque arrogantiæ reprehensionem incurrat, quasi gloriolæ aucupandæ studio in alienam urbem aut regionem, docendi causa, ac ejus, qui in ea degit, episcopi sugillandi sit profectus.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος κτήσεις κεκτημένος ὑπερορίους, εἰ μέλλει ἐν ταύταις ἰέναι, μὴ πλέον « ἐκεῖσε μενέτω Κυριακῶν τριῶν διαστήματος. « Οὕτω γὰρ ἡ οἰκεία τοῦτον ποίμνη καταπλουτήσει, καὶ αὐτὸς ἄτυφος διαμένοι. »

Κτήματά τινες τῶν ἐπισκόπων εἰ ἔχοιεν ἐν ἀλλοτρίαις ἐπισκοπαῖς κείμενα, οὐ κωλύονται ἀπέρχεσθαι εἰς ἐπιτήρησιν τούτων, καὶ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι. Πλὴν καὶ οὗτοι πλέον τριῶν ἑβδομάδων ἐν ἀλλοτρίαις ἐγχρονίζειν οὐ συγκεχώρηνται· ἵνα μήτε τὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν πράγματα διὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν ἀπόλωνται, μήτε ἔγκλημα τύφου καὶ ἀλαζονείας αὐτοῖς προσάψωσιν, ἐπὶ μακρότερον ἐν ἀλλοτρίᾳ πόλει ἐνδιατρίβουσι.

ARIST. « Episcopus qui possessiones habet extra « diœcesis suæ limites, si eas sit invisurus, ne plus B « quam trium Dominicarum spatio ibi maneat. « Sic enim ipsius grex eo fruetur, ipseque fastus « suspicione carebit. »

Si qui episcoporum possessiones in alienis episcopatibus positas habeant, illuc adire, ut eas observent et fructus colligant, non prohibentur. Sed et hi plusquam tres hebdomades in alienis episcopatibus immorari non permittuntur. Ut nec suæ ecclesiæ negotia per absentiam **501** eorum damnum patiantur, nec superbiæ et ostentationis accusationem sibi affigant, eo quod plus temporis in aliena civitate consumant.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Ἐάν τις διάκονος, ἤτοι « πρεσβύτερος, ἢ καί τις τῶν κληρικῶν ἀκοινώ« νητος γένηται, καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον τὸν « εἰδότα αὐτὸν καταφύγῃ, γινώσκοντα ἀποκεκι« νῆσθαι αὐτὸν τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ ἰδίου « ἐπισκόπου, μὴ χρῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ « αὐτοῦ ὕβριν ποιοῦντα παρέχειν αὐτῷ κοινωνίαν. « Εἰ δὲ τολμήσοι τοῦτο ποιῆσαι, γινωσκέτω συν« ελθόντων ἐπισκόπων ἀπολογίᾳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον « καθεστάναι. »

CANON XIII.

C « Osius episcopus dixit: Si quis diaconus, vel pre« sbyter, vel clericus sit excommunicatus, et ad « alium episcopum, cui notus sit, confugerit, qui « scit eum a proprio episcopo esse communione « motum; non oportere episcopo et fratri suo « injuriam facere, et ei communionem præbere. « Sin autem hoc facere ausus fuerit, sciat, cum « convenerint episcopi, seipsum causam esse di« cturum. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸν ιβ', ιδ', λβ' καὶ λγ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ς', τὰ αὐτὰ λέγοντας.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ἀποστολικοὶ κανόνες καὶ συνοδικοὶ πολλοὶ διετάξαντο. Ὅτε γὰρ λβ' καὶ ὁ λγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ ιγ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τὰ αὐτὰ τεθεσπίκασιν.

BALS. Lege canonem 12, 14, 32 et 33 sanctorum apostolorum, et Antiochenæ synodi canonem 6, qui dicunt eadem.

ZONAR. Plures hoc idem tum apostolici tum synodici canones decrevere. Eadem namque et tricesimo secundo et trecesimo tertio sanctorum apostolorum canone, et Antiochenæ synodi decimo tertio statuta reperias.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὸν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφο« ρισθέντα κοινωνίας μετὰ γνῶσιν ἀξιῶν οὐκ « ἀνεύθυνος. »

Ὁ ἐν εἰδήσει δεξάμενος τὸν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ καί τινα τῶν κληρικῶν, καὶ συγκοινωνήσας, ἤτοι συλλειτουργήσας αὐτῷ, οὐκ ἀνεύθυνος, ἀλλ' ἀφορισθήσεται καὶ αὐτὸς, κατὰ τὸν δωδέκατον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

D ARIST. « Qui a proprio episcopo excommunicatum « communione sciens dignatur, non est inno« xius. »

Qui presbyterum, vel diaconum vel et aliquem clericorum a proprio episcopo excommunicatum sciens acceperit, et communicaverit, aut cum eo sacra peregerit, crimine non vacat, sed et ipse segregabitur, secundum sanctorum apostolorum canonem 12.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος (79) ὀξύχολος εὑρίσκοιτο, ὅπερ

CANON XIV.

« Si inveniatur quis episcopus ad iram propensus,

Guill. Beveregii notæ.

(79) *Εἴ τις ἐπίσκοπος*. Huic etiam canoni in codice Amerbachiano aliud σχόλιον annexum habetur sic se habens, Οὗτος ὁ κανὼν ἐναντίοις τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἐστι καὶ συγχύσεων καὶ σκανδάλων αἴτιος· τὸ μὲν γὰρ τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κληρικὸν ἐπὶ τὸν κοινὸν ἐπιτρέχειν μητροπολίτην

A « quod quidem ab ejusmodi homine abesse debet, « et adversus presbyterum vel diaconum cito « commotus, eum ex ecclesia ejicere voluerit; « providendum est, ne is repente condemnetur, « et communione privetur. Omnes episcopi dixerunt: Qui ejicitur potestatem habeat confugiendi ad episcopum metropolis ejusdem provinciæ: si autem metropolitanus abest, ad finitimum concurrendi, et rogandi ut suum negotium accurate examinet. Neque enim non sunt aures præbendæ iis qui rogant. Ille quoque episcopus, qui jure vel injuria eum expulit, æquo animo ferre debet, ut rei fiat examinatio, et vel ejus confirmetur sententia, vel corrigatur. Priusquam autem diligenter et ex fide singula examinata fuerint, qui communionem non habet, non debet ante rei cognitionem sibi suo jure communionem tribuere: si vero clerici aliqui convenerint, et ejus superbiam et arrogantiam viderint; quia non convenit contumeliam vel injustam expostulationem pati, acerbioribus et gravioribus verbis eum debent corrigere, ut jubenti quæ decet, inserviant et obediant. Sicut enim debet episcopus ministris sinceram dilectionem et affectionem præbere, eodem modo et subjecti debent episcopis non fraudulentum ministerium et obsequium exhibere. »

« οὐκ ὀφείλει ἐν τοιούτῳ ἀνδρὶ πολιτεύεσθαι, « καὶ ταχέως ἀντικρὺ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου « κινηθεὶς, ἐκβαλεῖν ἐκκλησίας τινὰ ἐθελήσοι, « προνοητέον ἐστὶ μὴ ἀθρόον τὸν τοιοῦτον κατακρίνεσθαι, καὶ τῆς κοινωνίας ἀποστερεῖσθαι. « Πάντες ἐπίσκοποι εἰρήκασιν· Ὁ ἐκβαλλόμενος « ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν· εἰ δὲ « ὁ τῆς μητροπόλεως ἄπεστιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν καὶ ἀξιοῦν, ἵνα μετὰ ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα. Οὐ χρὴ « γὰρ μὴ ἔχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀξιοῦσιν. Κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, ἵνα « ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, καὶ ἢ κυρωθῇ αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ διορθώσεως τύχῃ. B « Πρὶν δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἕκαστα « ἐξετασθῇ, ὁ μὴ ἔχων τὴν κοινωνίαν, πρὸ τῆς « διαγνώσεως τοῦ πράγματος, ἑαυτῷ οὐκ ὀφείλει « ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν· ἐὰν δὲ συνεληλυθότες « τῶν κληρικῶν τινες κατίδωσι τὴν ὑπεροψίαν « καὶ τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐ προσῆκόν « ἐστιν ὕβριν ἢ μέμψιν ἄδικον ὑπομένειν, πικροτέροις καὶ βαρυτέροις ῥήμασιν ἐπιστρέφειν « τοῦτον ὀφείλουσιν, ἵνα τῷ τὰ πρέποντα κελεύοντι ὑπηρετῶνται καὶ ὑπακούωσιν. Ὥσπερ « γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τοῖς ὑπηρέταις εἰλικρινῆ ὀφείλει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν διάθεσιν παρέχειν, « τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ὑπηρετούμενοι ἄδολα « τοῖς ἐπισκόποις τὰ τῆς ὑπηρεσίας ἐκτελεῖν « ὀφείλουσιν. »

C

BALS. Didicisti ab aliis canonibus, quod non licet episcopis indicta causa suos clericos segregare. Præsens autem canon dicit, quod si episcopus ad iram propensus ac biliosus exsistens (etiamsi non debet esse talis episcopus, sed mitis et moderatus) presbyterum suum vel diaconum ira percitus segregaverit, providendum est, seu cura est adhibenda, ne is ex eo condemnatus existimetur, ut non una communicet, seu quæ sunt sacerdotalia exerceat cum iis qui sacra operantur. Dominus enim dixit: *Accipite Spiritum sanctum; et, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum autem retinueritis,*
502 *retenta sunt* [29]: non autem eos etiam, qui non peccant, punite. Sed potestatem habeat is, qui segregatus est, accedendi ad metropolitanum provinciæ, cui scilicet subjectus est episcopus qui segregavit: ut segregationis causa coram eo examinetur. Si autem non adest metropolitanus, vadat is qui est

[29] Joan. xx, 22, 23.

ΒΑΛΣ. Ἔμαθες ἀπὸ ἑτέρων κανόνων ὅτι οὐκ ἔξεστι τοῖς ἐπισκόποις ἀκρίτως ἀφορίζειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν φησιν ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπος, ὀξύχολος καὶ θυμώδης ὑπάρχων (κἂν οὐκ ἐνδέχηται τοιοῦτον εἶναι τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ πρᾷον καὶ μετριόφρονα), ἀφορίσῃ ἀπὸ θυμοῦ πρεσβύτερον αὐτοῦ ἢ διάκονον, προνοητέον, ἤτοι φροντιστέον, μὴ ἀπεντεῦθεν τοῦτον κατακρινόμενον λογίζεσθαι, ὥστε μὴ συγκοινωνεῖν, ἤγουν μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῆς ἱερατείας μετὰ τῶν ἱερουργούντων· ὁ γὰρ Κύριος, *Λάβετε*, εἶπε, *Πνεῦμα ἅγιον· ὧν ἂν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ὧν δ' ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται*· οὐ μὴν καὶ τοὺς μὴ ἁμαρτάνοντας κολάζετε. Ἀλλὰ ἐχέτω ἐξουσίαν D ἀφορισθεὶς προσέρχεσθαι τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐκκλησίας, ᾧ δηλονότι ὑπόκειται ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος, ἐφ' ᾧ συστάδην τηρηθῆναι τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ. Εἰ δὲ οὐ πάρεστιν ὁ μητροπολίτης,

Guill. Beveregii notæ.

ἀκόλουθον καὶ κανονικόν· τὸ δ' ἂν μὴ παρῇ ἐκεῖνος, εἰς ἕτερον καταφεύγειν καὶ κύριον καὶ ἐξεταστὴν ποιεῖν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ τὸν μηδέποτε ἐξουσιάζοντα αὐτοῦ (ἡ γὰρ τῆς πράξεως ἐξέτασις δηλονότι τὸν πεπραχότα συνεξετάζειν καὶ ὑπόδικον ποιεῖν), πῶς οὐ παράλογον, καὶ παρεκτικὸν θορύβου καὶ ταραχῆς, καὶ τῆς εὐταξίας λυμαντικόν. *Hic canon contrarius est iis, quæ ante ipsum sunt, et confusionum et scandalorum causa. Clericum enim ab episcopo condemnatum ad communem confugere metropolitanum consentaneum est et canonicum: si metropolitanus autem non præsto sit, ad alium confugere, eumque dominum et examinatorem episcopi sui constituere, qui nullam omnino in eum potestatem habeat* (nam actionem discutere idem est atque examinare et obnoxiam facere), *quam absurdum est, tumultum et seditionem movens, et bono ordini exitiosum!* Verum hæc ipsa fere verba ab Aristeno post citatum hunc canonem in synodo Carthaginensi usurpantur, pag. 512.

ἐπελθέτω ὁ ἀφορισθεὶς εἰς τὸν πλησιόχωρον μητροπολίτην, ἐφ' ᾧ τηρηθῆναι παρ' ἐκείνου τὸ πρᾶγμα. Τούτου δὲ γενομένου, μηδὲ ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος ἀγανακτείτω, ἀλλὰ φερέτω γενναίως τὴν ἐξέτασιν, καὶ καρτερείτω ἢ τὸν στηριγμὸν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἢ τὴν διόρθωσιν. Ὡς δέ τινος εἰπόντος, μεγάλως ἐκ τούτου βοηθεῖσθαι τὸν ἀφορισθέντα εἰς τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ διὰ τοὺς κανόνας τοὺς λέγοντας, πρὸ καταδίκης ἐντελοῦς μηδένα τιμωρεῖσθαι, φησὶν ὁ κανὼν ὅτι, κἂν κοινωνικός ἐστιν ὁ ἀφορισθεὶς καὶ τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἔπεσεν, ἀλλ' οὐκ ὀφείλει αὐτεκδίκητος γίνεσθαι καὶ ἱερουργεῖν πρὸ τοῦ δικαιωθῆναι. *Ὁ γὰρ ἀθετῶν*, φησὶν, *ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ.* Τοίνυν ὀφείλουσιν οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, οἱ ἰδόντες τοῦτον ἱερουργοῦντα μετὰ τὸ ἀφορισθῆναι, ἐξ ὑπεροψίας ἤτοι ἀλαζονείας, ἐπιστρέφειν αὐτὸν εἰς ταπείνωσιν πικροτέραις ῥήμασιν, ἤτοι ὀνειδιστικοῖς, οὐ μὴν καὶ ὑβριστικοῖς· οὕτω γὰρ δόξουσι ὑπήκοοι καὶ ὑπηρέται τῶν ἐπισκοπικῶν κελεύσεων. Ὥσπερ γὰρ, φησὶ, χρέος ἔχει ὁ ἐπίσκοπος ἀγαπᾷν τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἄδολον τὴν ὑπηρεσίαν ἀπονέμειν τοῖς ἐπισκόποις. Μὴ εἴποις δὲ πολλοῖς κανόσιν ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντα κανόνα, διοριζόμενον ἀνατρέχειν τὸν ἀφορισθέντα πρὸς τὸν πλησιόχωρον μητροπολίτην, εἴπερ ὁ ἐπαρχιώτης μητροπολίτης ἀποδημεῖ, ἐφ' ᾧ παρὰ τούτου κατεξετασθῆναι τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ. Θεμάτισον γὰρ ἢ ἐνταλθῆναι τὸν πλησιόχωρον ἀρχιερέα παρὰ τοῦ ἀποδημήσαντος μητροπολίτου τοιούτων ἀκροᾶσθαι ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀνηκουσῶν τῇ ἐκείνου ἐνορίᾳ, ἢ αἱρετὸν καταστῆναι τοῦτον δικαστὴν παρά τε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κληρικοῦ. Ἄλλως γὰρ οὐ δύναται ὁ πλησιόχωρος μητροπολίτης δικάζειν ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἑτέρας ἐπαρχίας, καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσιν εἰρήκαμεν. Πρὸς δὲ τὸν ἴσως ἐρωτήσαντά σε, Πῶς οὐ τιμωρεῖ ὁ κανὼν τὸν μὴ ἐμμείναντα τῷ ἀφορισμῷ, ἀλλὰ καταφρονήσαντα τούτου καὶ ἱερουργήσαντα; εἰπὲ ὅτι ὁ κ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου γενικῷ τῷ λόγῳ καθαιρεῖσθαι διορίζεται τοὺς παραβαίνοντας τὰ ἐν ταύτῃ διορισθέντα. Καὶ ὁ κθ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐκ μόνης ταύτης τῆς αἰτίας τὸν τοιοῦτον καταδικάζει, ὥσπερ ἂν εἰ εὐλόγως ἀφωρίσθη. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι οὐκ ἔστιν ὑβριστικὸν τῷ ἐπισκόπῳ τὸ τὸν ἀφορισθέντα ζητεῖν κατεξετασθῆναι τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ· καὶ ὅτι, κἂν ὅπως ἂν ἀφορισθῇ ὁ κληρικὸς, ὀφείλει δέχεσθαι τὸν ἀφορισμὸν καὶ ἀναμένειν τὴν ἐξέτασιν. Θαυμάζω δὲ πῶς οὐ διωρίσαντο οἱ Πατέρες τί ὀφείλει γίνεσθαι, ἐὰν ὁ πάππας λόγου χάριν ἀφορίσῃ κληρικὸν αὐτοῦ ἀνευλόγως, καὶ αἰτιᾶται μὲν τὸν ἀφορισμὸν ὁ κληρικός· οὐ δύναται δὲ πρὸς μείζονα σύνοδον ἀπελθεῖν καὶ προθεῖναι τὴν αἰτίασιν. Τὰ μέντοι ἐνταῦθα διορισθέντα χάριν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκληπτέον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κληρικούς, ἀλλὰ μὴν καὶ λαϊκούς.

segregatus ad metropolitanum proximum, ut negotium ab eo examinetur. Hoc autem facto qui segregavit episcopus non succenseat, sed æquo animo ferat examinationem, et segregationis confirmationem, vel ejus correctionem forti animo sustineat. Tanquam autem dixisset aliquis, magnum ex eo illi, qui segregatus est, auxilium afferri, quod sacerdotalis functio non impediatur a segregatione, propter canones qui dicunt, ante perfectam condemnationem neminem puniri debere; dicit canon, quod etiamsi sit communicandi potestate præditus qui est excommunicatus, et ejus segregatio ad examinationem reciderit; non tamen sibi debet eam suo jure tribuere, et sacrificare, antequam jus suum probaverit. *Qui enim vos spernit*, inquit, *me spernit*[31]. Debent ergo clerici, qui eum vident sacrificantem postquam segregatus fuerit, ex superbia vel arrogantia, eum ad humilitatem convertere verbis acerbioribus seu exprobratoriis, non tamen etiam contumeliosis: sic enim videbuntur esse subjecti et ministri episcopalium jussionum. Sicut enim, inquit, debet episcopus suos clericos amare, sic et ipsi debent citra fraudem episcopis ministerium exhibere. Ne dixeris autem hunc canonem esse multis canonibus contrarium, statuentem eum, qui est excommunicatus, debere ad vicinæ regionis metropolitanum recurrere, si absit metropolitanus provinciæ, ut ab eo examinetur segregatio. Finge enim vel finitimæ regionis antistiti ab absente metropolitano fuisse mandatum, ut causas istiusmodi ecclesiasticas ad suam provinciam pertinentes audiat, vel eum fuisse electum judicem ab episcopo et clerico. Neque enim aliter potest vicinæ regionis metropolitanus judicare episcopum vel clericum alius provinciæ, quemadmodum in præcedentibus canonibus diximus. Si autem quis te forte interrogavit: Quomodo non punit canon eum, qui in segregatione non acquievit, sed eam neglexit, et sacra celebravit die, quod canon 20 præsentis synodi generali sermone eos deponendos decernit qui, quæ hic decreta sunt, transgrediuntur. Et canon 29 Carthaginensis synodi ex hac sola causa eum condemnat, perinde ac si juste fuisset depositus. Nota ergo ex præsenti canone, quod nulla fit episcopo injuria, si is, qui est segregatus, quærat segregationis causam examinari: et quod quomodocunque fuerit segregatus clericus, debet segregationem admittere, et exspectare examinationem. Miror autem, quomodo non definiunt Patres, quid sit faciendum, si papa, verbi gratia, clericum suum injuste segregaverit, et segregationem quidem incuset clericus; non potest autem ad majorem synodum proficisci, et accusationem proponere. Quæ autem de presbyteris et diaconis hic sunt definita, de reliquis etiam clericis, quin et laicis, accipienda sunt.

[31] Luc. x, 16.

A ZONAR. Si quis episcopus, inquiunt Patres, sit ad iracundiam proclivior, (quamvis tales episcopos esse haudquaquam deceat), isque diaconum quempiam, aut presbyterum, in eos vehementius commotus, extra ecclesiam ejiciat, hoc est, segregatione puniat: ne ille repente, hoc est, subito et absque causa communione privetur, providendum scilicet et curandum est. Confugiat vero is, qui ejectus est, ad metropolitanum provinciæ, eum videlicet, cui episcopus quoque ille auctor segregationis subjectus est; illumque roget ut negotium, id scilicet quod contra ipsum ab episcopo actum est, diligenter examinet. Neque vero aut supplices negligere fas est, aut episcopus, a quo irrogata segregatio est, ea inquisitione offendi, quin id potius magno animo ferre debet; ut vel pronuntiata sententia, si
B justa fuerit, confirmetur: vel, si ab æquitate discrepaverit, corrigatur. Qui 503 vero segregatione damnatus est, ante causæ cognitionem ne se in communionem fidelium impudenter insinuet. Quod si qui ex clericis illius episcopi, a quo segregatus est, adversus ipsum insolentius efferri illum animadverterint, verbis eum acerbioribus, gravioribus, vehementiorem scilicet objurgationem continentibus, detorquere ac flectere, hoc est, ad animi remissionem modestamque subjectionem revocare conentur: quod quidem eos, tanquam episcopo suo subservientes ac morigeros, præstare decet. Sicut enim, inquit, episcopi erga ministros suos, clericos videlicet, sinceram animi affectionem præ se ferre,
C sic illi vicissim episcopis ministerium nulla contagione doli contaminatum præstare debent. Quod autem ait canon licere, absente metropolitano, ei qui segregatus est, ad viciniorem episcopum provocare, nunquam usurpatum fuisse existimo; nostri certe temporis consuetudo non admittit. Quomodo enim ab altero metropolitano, cui subjectus non est episcopus segregationis auctor, de ea segregatione, jurene an injuriam decreta fuerit, quæstionem haberi permittat? Vide synodi Carthaginensis canonem undetricesimum.

ZΩNAP. Ἐὰν ἐπίσκοπος, φασὶν οἱ Πατέρες, ὀξύχολος ᾖ, ἤτοι ὀργίλος, εἰ καὶ οὐκ ἐνδέχεται τοιούτους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ κινηθεὶς εἰς θυμὸν κατὰ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἐκβάλῃ τῆς ἐκκλησίας τινά, ἤγουν ἀφορίσῃ, προνοητέον ἤτοι φροντιστέον, μὴ ἀθρόον, ἤγουν αἰφνιδίως καὶ χωρὶς σκοποῦ, τὸν τοιοῦτον τῆς κοινωνίας ἀποστρεφεῖσθαι. Καταφευγέτω δὲ ὁ ἐγκληθεὶς πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας, ᾧ δηλονότι ὑπόκειται ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος, καὶ ἀξιούτω, ἵνα παρ' αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐξετασθῇ τὸ πρᾶγμα, ἤτοι ἡ ἐπ' αὐτῷ πρᾶξις τοῦ ἐπισκόπου. Οὐ χρὴ γὰρ παρορᾶσθαι τοὺς αἰτουμένους, καὶ μηδὲ ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος ἀγανακτείτω· ἀλλὰ φερέτω γενναίως τὴν ἐξέτασιν, ἵνα ἢ κυρωθῇ ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ δικαία οὖσα, ἢ διορθωθῇ. Ὁ δὲ ἀφωρισμένος οὐκ ὀφείλει πρὸ τῆς διαγνώσεως ἀναιδῶς προσιέναι τῇ κοινωνίᾳ. Ἐὰν δὲ ἴδωσιν αὐτὸν τινες τῶν κληρικῶν τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου ἐπαιρόμενόν τε καὶ ἀλαζονευόμενον κατὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν, ὀφείλουσιν ἐπιστρέφειν αὐτὸν, τουτέστιν εἰς ταπείνωσιν ἄγειν καὶ ὑποταγὴν, πικροτέροις καὶ βαρυτέροις ῥήμασιν, ὀνειδιστικοῖς δηλαδὴ καὶ ἐπεξελευστικοῖς· τοῦτο δὲ ποιεῖν ὀφείλουσιν, ὡς ὑπηρετοῦντες καὶ ὑπακούοντες τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν. Ὥσπερ γάρ, φησὶ, χρέος ἔχει ὁ ἐπίσκοπος ἐνδείκνυσθαι καθαρὰν διάθεσιν πρὸς τοὺς ὑπηρέτας, ἤτοι τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ, οὕτως ἀρίδηλόν ἐστι κἀκείνους ὀφείλειν τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς ἐπισκόποις ἄδολον ἐκτελεῖν. Τὸ δὲ λέγειν τὸν κανόνα μὴ ἐνδημοῦντος τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας καταφεύγειν τὸν ἀφορισθέντα ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον, οἶμαι μηδέποτε ἐνεργῆσαι, τέως δὲ νῦν οὐ γίνεται. Πῶς γὰρ παρ' ἑτέρου μητροπολίτου, ᾧ οὐχ ὑπόκειται ὁ ἀφορίσας ἐπίσκοπος, πεισθήσεται δοκιμασθῆναι, εἰ δικαίως ἀφώρισεν ἢ μή; Ζήτει καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνα κθ'.

ARIST. « Ab iracundo condemnatus, si auxilio indigeat, audiendus: donec vero auxilium impetraverit, excommunicatus maneat. »

Qui ab episcopo ad iram forsitan commoto segregatur clericus, si ad metropolitam, cui subjicitur episcopus, accedit, ut segregationis causam examinet; sive ea justa sit, sive non sit, admittetur.
D Antequam autem examinetur, et notum sit an juste segregatus fuerit necne, ad communionem non admittetur, sed in pœna manebit.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ παρ' ὀξυχόλου κακάκριτος, ἐπικουρίας δεόμενος, οὐκ ἀνήκοος. Ἄχρι δὲ τῆς ἐπικουρίας δηλαδὴ ἀκοινώνητος. »

Ὁ παρ' ἐπισκόπου εἰς θυμὸν ὡς ἔτυχε κινουμένου ἀφορισθεὶς κληρικὸς, εἰ προσέλθῃ τῷ μητροπολίτῃ ᾧ ὁ ἐπίσκοπος ὑπόκειται, ἐπὶ τὸ ἐξετάσαι τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ, εἴτε εὔλογός ἐστιν, εἴτε καὶ μὴν παραδεχθήσεται· πρὸ δὲ τοῦ ἐξετασθῆναι καὶ διαγνωσθῆναι, εἴτε καλῶς ἀφωρίσθη, εἴτε καὶ μὴ, οὐ παραδεχθήσεται εἰς κοινωνίαν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπιτιμίῳ ἔσται.

CANON XV.

« Si quis episcopus ex alia parœcia velit alienum ministrum, sine consensu proprii episcopi, in aliquo gradu constituere; irrita et infirma ejusmodi constitutio existimetur. Si qui autem hoc sibi ipsis permiserint, a fratribus et coepiscopis et admoneri et corrigi debent. Omnes dixerunt: Hoc quoque decretum stet firmum et immobile. »

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐξ ἑτέρας παροικίας βουληθῇ ἀλλότριον ὑπηρέτην χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εἴς τινα βαθμὸν καταστῆσαι, ἄκυρος καὶ ἀβέβαιος ἡ τοιαύτη ἡ κατάστασις νομίζοιτο. Εἴ τινες δ' ἂν τοῦτο ἑαυτοῖς ἐπιτρέψειαν, παρὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων καὶ ὑπομιμνήσκεσθαι καὶ διορθοῦσθαι ὀφείλουσιν. Ἅπαντες εἰρήκασι· Καὶ οὗτος ὁ ὅρος στήτω ἀσάλευτος. »

ΒΑΛΣ. Ὁ ιζ' κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου, μεταγενέστερος ὤν, καθαιρεῖσθαι διορίζεται καὶ τοὺς δεξαμένους καὶ τοὺς δεχθέντας. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κανόνα ιϛ', τῆς ἐν Καρθαγένῃ νδ' καὶ ϟ' (80). A

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τούτου καὶ ὁ ιϛ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, καὶ ὁ ιζ' τῆς ϛ' συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ νδ' καὶ ϟ' διαλέγονται, ἵνα μή τις ἐπίσκοπος ἑτέρου ἐπισκόπου κληρικὸν δέχηται, ἢ χειροτονῇ αὐτὸν εἰς μείζονα προάγων βαθμόν. Εἰ δὲ χειροτονήσει, ἄκυρος ἡ χειροτονία εἴη, εἰ μὴ ὁ πρότερος ἐπίσκοπος τοῦ κληρικοῦ ἐκείνου ἐπιτρέψῃ τὴν χειροτονίαν. Οἱ δὲ τοῦτο ἑαυτοῖς ἐπιτρέψαντες, τουτέστι τὸ οἰκειώσασθαι ἢ καὶ χειροτονῆσαι ἀλλότριον κληρικὸν, ὀφείλουσιν ὑπομιμνήσκεσθαι περὶ τούτου καὶ διορθοῦσθαι παρὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων. B Ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς ϛ' συνόδου, μεταγενεστέρας οὔσης παρὰ ταύτην τὴν σύνοδον, τοὺς ἔκτοτε χωρὶς γνώμης τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν μεταχωροῦντας ἐκκλησίαν καθαιρεῖσθαι κελεύει, καὶ τοὺς ὑποδεξαμένους αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸν ἀλλότριον ὑπηρέτην ἀλλότριος δίχα τῆς ἐκείνου γνώμης ἔμβαθμον καθιστὰς καθίστησιν, ἀλλ' ἀβέβαιον. »

Οὐ δεῖ ἐπίσκοπον ἀλλότριον κληρικὸν παραδέχεσθαι, καὶ εἰς βαθμόν τινα τάττειν αὐτὸν ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσει, καὶ τὸν ἀλλότριον ἐν τῷ ἰδίῳ κλήρῳ ἐγκαταστήσει· ἄκυρος καὶ ἀβέβαιος ἡ τοιαύτη ἔσται κατάστασις. C

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

« Ἀέτιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἀγνοεῖτε ὁποία καὶ πηλίκη τυγχάνει ἡ τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολις. Πολλάκις τοιγαροῦν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἑτέρων ἐπαρχιῶν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι παραγίνονται, καὶ οὐκ ἀρκούμενοι βραχέος διαγωγῇ χρόνου, ἐναπομένουσι, καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον αὐτόθι ποιοῦντες διατελοῦσιν, ἢ μόλις μετὰ πλεῖστον χρόνον εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐπανιέναι ἐκκλησίας ἀναγκάζονται. Περὶ τούτων οὖν ὁριστέον. Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὗτοι οἱ ὅροι, οἱ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὡρισμένοι, φυλαττέσθωσαν καὶ ἐπὶ τούτων τῶν προσώπων. »

D ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ τῶν μετατιθεμένων κληρικῶν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἑτέραν διαγορεύει. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ περὶ τούτους γραφέντα ἐν διαφόροις κανόσι.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ τῶν μετατιθεμένων κληρικῶν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἑτέραν διαγορεύει, καὶ τὰ ἤδη περὶ αὐτῶν ὡρισμένα τηρεῖσθαι διακελεύεται.

BALS. Septimus decimus canon sextæ synodi qui est recentior, jubet eos deponi et qui susceperunt et qui suscepti sunt. Lege et Nicænæ synodi canonem 16, Carthaginensis canones 54 et 90.

ZONAR. Hac de re Nicænæ quoque primæ synodi canon decimus sextus, et sextæ synodi decimus septimus, et Carthaginensis quinquagesimus quartus et nonagesimus disserunt. Qui quidem a quocunque episcopo alterius episcopi clericum admitti, atque ab eo ad altiorem ordinis gradum promoveri vetant. Ac si quis, nisi primi episcopi, cujus e ditione clericus est, facultate intercedente, promotus fuerit, collationem ejus ordinis irritam esse decernunt. Qui vero sibi hoc permiserint, ut vel alienum clericum sibi vindicent, vel eidem ecclesiasticos ordines conferant, ea de re a fratribus et coepiscopis admoneri et corrigi debent. Sextæ vero synodi, quæ hac posterior fuit, decimus septimus canon, qui ex eo tempore absque episcopi sui facultate in aliam ecclesiam transierint, quique præterea eosdem receperint, segregatione multandos esse decernit.

ARIST. « Alienum ministrum, si alienus citra illius episcopi consensum in aliquo gradu constituat, constituit quidem, sed ordinatio est invalida. »

Non oportet episcopum alienum clericum recipere, ei in aliquo gradu eum collocare, sine proprii episcopi voluntate. Si quis autem hoc fecerit, et alienum in sua Ecclesia constituerit, irrita et infirma erit istiusmodi constitutio.

504 CANON XVI.

« Aetius episcopus dixit : Non ignoratis cujusmodi et quanta sit Thessalonicensium metropolis. Sæpe itaque ad eam ex aliis provinciis presbyteri et diaconi accedunt; et brevis temporis mora non contenti, permanent, et omne tempus illic agentes transigunt; vel vix tandem post plurimum tempus in suas ecclesias reverti coguntur. De iis ergo definiendum est. Osius episcopus dixit : Ea decreta, quæ de episcopis constituta sunt, serventur etiam in hujusmodi personis. »

BALS. Hic quoque canon de clericis, qui a civitate in aliam civitatem transeunt, loquitur. Vide quæ de eo scripta sunt in diversis canonibus.

ZONAR. Hic quoque canon de clericis ex alia in aliam urbem migrantibus loquitur; quæque jam ante de iis constituta sunt servari jubet.

Guill. Beveregii notæ.

(80) *Τῆς ἐν Καρθαγένῃ νδ' καὶ ϟ'.* Loco horum Balsamonis verborum in ms. Ætoniensi, hæc leguntur, Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα κβ'· τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα δέκατον καὶ κ'· ἐνταῦθα κανόνα πρῶτον, β', ιε' συνόδου· Καρθαγένης νδ' καὶ ϟ' συνόδου ϛ' κανόνα ιζ' καὶ κ'. *Synodi Antiochenæ canonem* 22. *Chalcedonensis can.* 10 *et* 20. *Hujus syn. can.* 1, 2 *et* 15. *Synodi Carthaginensis* 54 *et* 90 *et sextæ synodi canonem* 17 *et* 20. Sed hæc Balsamoni non adscribenda sunt· neque in alio codice exstant.

ARIST. « Quæ de longiori episcoporum mora definita sunt, de presbyteris etiam ac diaconis « vim habent. »

Decretum est episcopum suum gregem non deserere, et in aliena civitate plusquam tres septimanas agere. Idem itaque et de presbyteris et diaconis præsens canon decernit; et eos nimirum plusquam tres septimanas ecclesias suas non derelinquere.

CANON XVII.

« Hoc quoque placuit, ut si quis episcopus vim passus injuste ejectus sit, vel propter scientiam, « vel propter catholicæ Ecclesiæ confessionem, « vel propter veritatis defensionem, et fugiens « periculum, innocens et exsecrationi subjectus « in aliam urbem venerit, ne prohibeatur illic « tandiu agere, donec revertatur, vel a facta sibi « injuria possit liberationem inveni re. Durum « enim est, atque adeo gravissimum, eum, qui « injustam ejectionem passus est, a nobis non « suscipi. Is enim debet a nobis plurima beni« gnitate et humanitate excipi. »

BALS. Cum plurimi canones statuant non debere episcopum in aliena regione ultra tempus præfinitum versari, nunc dicunt Patres hoc non habere locum in episcopis ex ecclesiis suis ejectis, vel propter scientiam, id est, divinorum dogmatum bonam doctrinam, vel quod orthodoxam fidem confiteantur, vel quod eos defendant, qui injuria affecti sunt; et ideo propter magnam causam, et tanquam periculum fugientes, ut qui ab eis, a quibus expulsi sunt, pro exsecratis habeantur, sint autem revera insontes: sed sint in aliis quoque civitatibus sine impedimento, donec minæ periculi cessarint, et potuerit episcopus in ecclesiam quæ illum sortita est, reverti, vel ei facta in ejectione injuria vindicata fuerit. Durum est enim et inhumanum, eum non cum omni benignitate a fratribus suis excipi. Quare nota, quod ab urbium regina expelli non debent Orientales episcopi qui sedes non habent, nempe cum ecclesiæ a gentibus detinentur: et qui ab iniquis exactoribus expelluntur, eo quod pro eis dicant, qui injuria afficiuntur.

ZONAR. Cum episcopis in aliam urbem profectis, in qua alter episcopus sit, ultra tres hebdomadas in ea commorari vetitum esse hujus synodi Patres in superioribus definiverint; hoc loco nonnullis diuturniorem in aliena civitate moram trahendi facultatem esse decernunt. **505** Sunt vero ii, qui per injuriam ab ecclesiis suis depulsi sunt; sive casum hunc illis scientia conciliarit, quia nimirum, tanquam fidei dogmata egregie callerent operamque iisdem tradendis impenderent, hæreticorum conspiratione ejecti fuerint: cujus generis multa imperatoribus Constantio et Valente ab Arianis patrata sunt; sive ob Ecclesiæ catholicæ confessionem, quia scilicet quæcunque catholica Ecclesia tradit, de incarnationis videlicet mysterio,

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἐπὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων βραδύτητος « ὅροι καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἔχουσι « δύναμιν. »

Ὥρισται τὸν ἐπίσκοπον μὴ τὴν οἰκείαν ποίμνην καταλιμπάνειν, καὶ ἐν ἑτέρᾳ πόλει πλέον τριῶν ἑβδομάδων ἐνδιατρίβειν. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ὁ παρὼν ὁρίζει κανὼν, τὸ μὴ πλέον τριῶν ἑβδομάδων καὶ αὐτοὺς τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΙΖʹ.

« Καὶ τοῦτο ἤρεσεν, ἵνα, εἴ τις ἐπίσκοπος βίαν ὑπο« μείνας ἀδίκως ἐκβληθῇ ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἢ « διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ « διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐκδικίαν, καὶ φεύγων τὸν « κίνδυνον, ἀθῶος καὶ καθωσιωμένος ὢν εἰς ἑτέραν « ἔλθῃ πόλιν, μὴ κωλύηται ἐκεῖσε ἐπὶ τοσοῦτον « διάγειν, ἕως ἂν ἐπανέλθῃ, ἢ τῆς ὕβρεως τῆς « γενομένης αὐτῷ ἀπαλλαγὴν εὑρέσθαι δυνηθῇ. « Σκληρὸν γὰρ καὶ βαρύτατον ἐλασίαν ἄδικον ὑπο« μεμενηκότα μὴ ὑποδέχεσθαι ὑφ' ἡμῶν. Πλείστῃ « γὰρ καλοκαγαθίᾳ καὶ φιλοφροσύνῃ ὀφείλει πα« ραδέχεσθαι ὁ τοιοῦτος. »

ΒΑΛΣ. Διαφόρων κανόνων διοριζομένων μὴ διάγειν ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν ἐνορίαν ἐπέκεινα τοῦ νενομισμένου καιροῦ, ἄρτι φασὶν οἱ Πατέρες τοῦτο μὴ κρατεῖν εἰς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἐκβαλλομένους ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην, τουτέστι τὴν περὶ τὰ θεῖα δόγματα σπουδαίαν διδασκαλίαν, ἢ διὰ τὸ ὁμολογεῖν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἢ διὰ τὸ ἐκδικεῖν τοὺς ἠδικημένους, κἀντεῦθεν διὰ μεγάλην αἰτίαν καὶ ὡς φεύγοντας τὸν κίνδυνον, λογιζομένους μὲν καθωσιωμένους παρὰ τῶν ἐκβαλλόντων αὐτοὺς, ὄντας δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἀθώους· ἀλλ' ἔστωσαν καὶ εἰς ἑτέρας πόλεις ἀκωλύτως, ἔστ' ἂν ἡ ἀπειλὴ τοῦ κινδύνου παυθῇ, καὶ δυνηθῇ ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀπελθεῖν, ἢ ἐκδικηθῇ ἡ ἐκ τῆς ἀπελάσεως ἐπιγενομένη τούτῳ ὕβρις. Σκληρὸν γὰρ καὶ ἀφιλάνθρωπόν ἐστι μὴ φιλοφρονεῖσθαι μετὰ πάσης ἀγαθότητος τὸν τοιοῦτον παρὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Ὥστε σημείωσαι ὅτι οὐκ ὀφείλουσιν ἀπὸ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων ἐκβάλλεσθαι οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι, οἱ μὴ ἔχοντες καθίσματα, ὡς τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν κατεχομένων παρὰ τῶν ἐθνῶν· καὶ οἱ παρὰ τῶν ἀδίκων πρακτόρων διωκόμενοι, διὰ τὸ λέγειν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων.

ΖΩΝΑΡ. Ἀνωτέρω διαταξάμενοι οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες τοὺς ἀπιόντας ἐπισκόπους εἰς ἑτέραν πόλιν ἔχουσαν ἐπίσκοπον μὴ πλέον τῶν τριῶν ἑβδομάδων ἐκεῖ διατρίβειν, ἐνταῦθά τισι καὶ ἐπὶ πολὺ προσμένειν συγχωροῦσιν. Οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἀδίκως ἐκβαλλόμενοι τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἤγουν ὡς ἐπιστάμενοι τὴν τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἀκρίβειαν, καὶ ταύτην διδάσκοντες, καὶ παρὰ αἱρετικῶν ἐλαυνόμενοι, οἷα γεγόνασι παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίου καὶ τοῦ Οὐάλεντος, ἢ διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὁμολογοῦντες, ὅσα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἤγουν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ ὅτι Θεὸς ἀληθινός ἐστιν ὁ Χριστὸς, καὶ διωκόμενοι πάλαι

μὲν παρὰ τῶν παλαιοτέρων βασιλέων, ὕστερον δὲ A καὶ παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἢ ὡς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας λέγοντες, καὶ ἀδικουμένων καὶ καταδυναστευομένων ὑπερμαχοῦντες, οἷα τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ γεγόνασι καὶ τῷ Χρυσοστόμῳ, καὶ ἄλλοις πολλοῖς. Τὸν γοῦν οὕτω διωκόμενον ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἀδίκως ἀνάγκη εἰς ἑτέραν πόλιν ἀπιέναι φεύγοντα τὸν κίνδυνον, ἀθῷον μὲν ὄντα κατὰ τὸ εὐθές τε καὶ δίκαιον, καθωσιωμένον δὲ διὰ τὴν δυναστείαν τῶν διωκόντων αὐτόν. Καθωσιωμένος δ' ἐστὶν ὁ ἀφωρισμένος εἰς κόλασιν. Τὸν τοιοῦτον, φησὶν ὁ κανὼν, μὴ κωλύεσθαι διατρίβειν ἐν ἑτέρᾳ πόλει, ἕως εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανέλθῃ πόλιν, τὸν φόβον τοῦ κινδύνου ἐκφυγὼν, ἢ τῆς ὕβρεως τῆς γινομένης αὐτῷ ἀπαλλαγείς. Ὕβριν δὲ οἶμαι τὴν ἀπέλασιν τὴν ἐκ τοῦ B θρόνου αὐτοῦ ὀνομάζει. Σκληρὸν γὰρ, φησὶ, καὶ βαρύτατον, τὸν ἀδίκως τῆς πόλεως αὐτοῦ ἀπελαθέντα μὴ ὑποδέχεσθαι παρὰ τῶν συνεπισκόπων μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης καὶ ἀγαθότητος, ἤγουν προθύμως καὶ ἱλαρῶς.

deque vera Christi divinitate, teneri a se universi profiterentur: qua ex causa primum quædam ab antiquis imperatoribus, postea a Juliano adversæ tempestates exstitere; sive ob veritatis patrocinium, proque iis qui potentiorum dominatu injuste opprimerentur susceptam dimicationem, quod in magno Basilio, Chrysostomo, aliisque multis contigit, fuerint exturbati. Quicunque igitur hac ratione ab ecclesia sua per injuriam depellitur, in aliam urbem vitandi periculi causa secedat necesse est; innoxius is quidem, si res æqua lance libretur, sed ob eorum potentiam, qui hominem insectantur, exsecrationi subjectus. Exsecrationi autem subjectus est quisquam supplicio destinatus. Huic igitur homini, dum in suam urbem, evitato periculi metu, aut ignominiæ nota liberato, reverti liceat (notam porro ignominiæ, quod a sua sede depulsus esset, hoc loco opinor intelligi), in aliena urbe degendi facultatem esse canon decernit. Durum enim, inquit, et grave admodum fuerit, si hominem a sua civitate per injuriam exclusum, multa cum humanitate ac bonitate, hoc est, prompto alacrique animo, coepiscopi non excipiant.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀδίκως ἐπίσκοπος ἐλαυνόμενος, εἰ ἐπὶ « τῆς ἀλλοτρίας διάγοι, δεκτέος, ἕως τὴν ὕβριν « ἐπανασώσαιτο. »

« Τὸν τῦφον καὶ τὴν ἀλαζονείαν οἱ Πατέρες κωλύοντες προσέταξαν μὴ ἐφ' ἱκανὸν καιρὸν ἐπίσκοπον ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐπισκοπῇ διατρίβειν· εἰ δέ τις ἢ διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἡμετέρας πίστεως, ἢ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐκδίκησιν, τῆς ἰδίας πόλεως ἐκβληθείη, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ πόλιν, οὐ κωλυθήσεται ἐκεῖ C διάγειν, μέχρις ἂν ἀπαλλαγὴν εὑρεῖν δυνηθῇ τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ὕβρεως.

ARIST. « Episcopus injuste expulsus, si in aliena « provincia degat, suscipiendus, donec ab injuria « liberetur. »

Fastum et ostentationem prohibentes Patres, in mandatis dederunt episcopum in alieno episcopatu multum temporis non absumere. Si quis autem vel propter fidei nostræ confessionem, vel propter veritatis vindicationem, sua civitate ejiciatur, et aliam adeat civitatem, ibi degere non prohibebitur, usque dum ab injuria sibi facta liberari potest.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

« Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οἶδας, ἀδελφὲ Ἀέ« τιε, ὡς τὸ τηνικαῦτά ποτε κατασταθέντος σοῦ « ἐπισκόπου ἡ εἰρήνη λοιπὸν ἐβράβευσεν· ἵνα « μή τινα λείψανα διχονοίας περὶ τῶν ἐκκλησιῶν « ἐναπομείνῃ, ἔδοξε καὶ τοὺς παρὰ Μουσαίου « κατασταθέντας καὶ τοὺς παρὰ Εὐτυχιανοῦ, ἐπει« δὴ αὐτῶν οὐδεμία εὑρίσκετο αἰτία, πάντας ὑπο« δεχθῆναι. »

CANON XVIII.

« Gaudentius episcopus dixit: Scis, frater Aetie, « quod tunc, cum episcopus constitutus es, pax « deinceps viguit; ne aliquæ discordiarum reli« quiæ de ecclesiis remaneant, visum est, ut qui « a Musæo et Eutychiano constituti sunt, quia « nulla eorum culpa inveniebatur, omnes susci« perentur. »

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

« Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τῆς ἐμῆς μετριότητος ἡ « ἀπόφασίς ἐστι αὕτη· ἐπειδὴ ἥσυχοι καὶ ὑπο- D « μονητικοὶ ὀφείλομεν εἶναι, καὶ διαρκῆ τὸν πρὸς « πάντας ἔχειν οἶκτον, ἅπαξ τοὺς εἰς κλῆρον ἐκ« κλησιαστικὸν προαχθέντας ὑπό τινων ἀδελφῶν « ἡμῶν, εἰ μὴ βούλοιντο ἐπανέρχεσθαι εἰς ἃς κα« τωνομάσθησαν ἐκκλησίας, τοῦ λοιποῦ μὴ ὑπο« δέχεσθαι· Εὐτυχιανὸν δὲ μήτε ἐπισκόπου ἑαυ« τῷ διεκδικεῖν ὄνομα· ἀλλ' οὐδὲ Μουσαῖον ὡς « ἐπίσκοπον νομίζεσθαι. Εἰ δὲ λαϊκὴν κοινωνίαν « ἀπαιτοῖεν, μὴ χρῆναι αὐτοῖς ἀρνεῖσθαι. Πάντες « εἶπαν· Ἀρέσκει.

CANON XIX.

« Osius episcopus dixit: Meæ mediocritatis hæc est « sententia. Quia quieti et patientes esse debe« mus, et sufficientem erga omnes habere mise« ricordiam eos, qui semel in clerum ecclesiasti« cum ab aliquibus fratribus nostris promoti « sunt, si nolint ad ecclesias, in quas nominati « sunt redire, deinceps non admitti: Eutychia« num autem ne episcopi quidem sibi nomen « usurpare; sed neque Musæum et episcopum « existimari. Si autem laicam communionem « petiverint, non oportere eis denegari. Omnes « dixerunt: Placet. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Εὐτυχιανὸς, ἀχειροτόνητοι ὄντες, ὡς ἐπίσκοποι κληρικούς τινας ἐχειροτόνησαν. Τοῦ γοῦν Γαυδεντίου ζητήσαντος διὰ τὴν κατὰ Θεὸν εἰρήνην δεχθῆναι τοὺς παρὰ τούτων

BALS. Musæus et Eutychianus, cum non essent ordinati, tanquam episcopi clericos aliquos ordinarunt. Cum itaque Gaudentius petivisset, ut propter pacem, omnibus modis divinorum præceptorum

virtute a nobis sectandam, ii susciperentur, qui ab illis ordinati sunt, ut qui nullam mali conscientiam haberent: alius episcopus, qui Osius appellabatur, respondit: Quod etiamsi debemus esse humani et moderati, illos tamen recipimus in clerum, qui a veris quidem episcopis consecrati sunt, sed propter quædam fortasse delicta ejecti ex iis quæ ipsos sortitæ sunt ecclesiis; si modo ipsi quoque clerici sua sponte proficiscantur ad ecclesias, quæ eis obtigerunt. Cum iis autem, qui ab Eutychiano et Musæo in **506** clerum suscepti sunt, tanquam cum laicis communicabimus: quia nec episcopi quidem possunt nomen tueri, qui eos ordinarunt. Nota ergo, quod ex præsenti canone nihil eis præjudicii allatum est, qui ab aliquibus depositis vel etiam anathematizatis in clerum suscepti sunt. Quæ autem de Musæo et Eutychiano dicta sunt, intellige etiam de aliis, qui non ordinati fuerunt, sed se fuisse ordinatos simularunt. De iis autem, qui a profanis seu sacris non initiatis hominibus baptizati sunt, non possum tibi aliquid certi et non dubii dicere. In Vita enim sancti Athanasii legitur, quod cum quidam pueli in littore maris, in arena, ludo baptizati essent a sancto, cum ipse puer tunc temporis esset, eos regionis episcopus suscepit, et tanquam jam baptizatos chrismate unctos dimisit. Dicitur etiam in Vita sancti Porphyrii, quod ab orthodoxo non fuit baptizatus, sed cum vitam scenicam seu histrionicam ageret, ab histrione hæretico aqua aspersus est, tanquam utique baptizatus: et adstantes quidam hæretici hinc sibi risus occasionem cepere; ipse vero martyrii. Vidit enim angelos ante se cum lampadibus ambulantes, et, *Quicunque in Christum baptizati estis* [22], clamantes: et ita ex histrione martyr factus est.

A χειροτονηθέντας, ὡς μηδὲ εἴδησιν ἔχοντας τοῦ κακοῦ, ἕτερος ἐπίσκοπος. Ὅσιος ἐπονομαζόμενος ἀπελογήσατο ὡς, Εἰ καὶ ὀφείλομεν εἶναι φιλάνθρωποι καὶ μετριόφρονες, ἀλλ' ἐκείνους εἰς κλῆρον δεξόμεθα τοὺς ἱερωθέντας παρά τινων τῇ ἀληθείᾳ μὲν ὄντων ἐπισκόπων, διά τινα δὲ ἴσως πταίσματα ἐκβληθέντων ἀπὸ τῶν λαχουσῶν αὐτούς· ἐὰν τέως καὶ αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ καλοθελῶς ἀπέρχωνται πρὸς ἃς ἐκληρώθησαν ἐκκλησίας. Τοῖς δὲ παρὰ τοῦ Εὐτυχιανοῦ καὶ τοῦ Μουσαίου κληρωθεῖσι δῆθεν ὡς λαϊκοῖς συγκοινωνήσομεν· ὅτι οὐδὲ ὄνομα ἐπισκόπου δύνανται ἐκδικεῖν οἱ αὐτοὺς τάχα χειροτονήσαντες. Ὥστε σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐδένα προκριματισμὸν ὑπέστησαν οἱ παρά τινων καθαιρεθέντων ἢ καὶ ἀναθεματισθέντων κληρωθέντες. B Τὰ δὲ περὶ τοῦ Μουσαίου καὶ τοῦ Εὐτυχιανοῦ ἄκουσον καὶ εἰς ἄλλους μὴ χειροτονηθέντας καὶ πλασαμένους χειροτονίαν. Περὶ δὲ τῶν βαπτισθέντων παρὰ ἀνιέρων οὐκ ἔχω τί σοι εἰπεῖν ἀναμφίβολον. Εὑρίσκεται γὰρ εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὅτι παιδία τινὰ παρὰ τῷ χείλει τῆς θαλάσσης ἐν τῇ ἄμμῳ παρὰ τοῦ ἁγίου βαπτισθέντα κατὰ λόγον παιδιᾶς, ὅτι καὶ αὐτὸς παιδίον τῷ τότε ἦν, ἐδέξατο ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος, καὶ ὡς ἤδη βαπτισθέντα διὰ μύρου χρίσας, ἀπέλυσε. Φέρεται δὲ καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Πορφυρίου ὅτι οὐκ ἐβαπτίσθη παρὰ ὀρθοδόξου, ἀλλὰ σκηνικὸν βίον ὑποκρινόμενος παρὰ αἱρετικοῦ σκηνικοῦ δι' ὕδατος κατάβροχος γέγονεν, ὡς τάχα βαπτισθείς· καὶ οἱ μὲν παρεστῶτες αἱρε- C τικοὶ τὸ γεγονὸς ἔσχον γέλωτος ἀφορμήν, αὐτὸς δὲ μαρτυρίου. Εἶδε γὰρ ἀγγέλους μετὰ λαμπάδων προσπορευομένους ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ τὸ, *Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε*, βοῶντας· κἀντεῦθεν ἀπὸ σκηνικοῦ μάρτυς γέγονεν (81).

[22] Galat. III, 27.

Guill. Beveregii notæ.

81) *Ἀπὸ σκηνικοῦ μάρτυς γέγονεν.* Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba, codex Bodleianus necnon Amerbachianus addit, Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράφησαν χάριν τῶν βαπτισθέντων παρὰ αἱρετικῶν. Τοῦ δὲ μητροπολίτου Ἡρακλείας κυροῦ Μανουὴλ ἐρωτήσαντος συνοδικῶς, Εἰ χρὴ δεχθῆναι ὡς πιστὸν παρὰ ἀνιέρου τινὸς πλασαμένου τὸ ἱερατεύειν κατὰ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ βαπτισθέντα, ἐδέησε B καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν τὸ δοκοῦν ἡμῖν· καὶ εἴπομεν ταῦτα· Οἱ θεοκήρυκες ἅγιοι ἀπόστολοι δι' ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων τὴν ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος ἁγιασμὸν δίδοσθαι τοῖς πιστοῖς διωρίσαντο· φασὶ γὰρ ἐν μς' καὶ μζ' κανόνι ταῦτα ῥητῶς. Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοϊερέων. Ὁ γοῦν λέγων μὴ ὀφείλειν βαπτισθῆναι τὸν παρὰ λαϊκοῦ ψευδοϊερέως βαπτισθέντα, καὶ μὴ ἁγιασθέντα κατὰ ἀλήθειαν, προφανῶς ἐναντιοῦται, κατὰ τὸ ἐμοὶ τέως δοκοῦν, τοῖς τοιούτοις κανόσι· δέχεται γὰρ παρὰ τὴν τούτων περίληψιν λαϊκοῦ ψευδοϊερέως ἐπίπλαστον βάπτισμα. Ὅτι μόνοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσιν, ἡ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐνεδόθη τελετή, καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ κς' κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, λέγοντος, Ὅτι οὐ δεῖ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προσαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων· καὶ τοῦ μς' κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου, τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις διοριζομένου, οὐ μὴν τοῖς λαϊκοῖς· ὥσπερ τοίνυν τοὺς ἀμφιβαλλομένους εἰ ἐβαπτίσθησαν βαπτίζειν, ἀποκριματίστως ὡρίσθημεν ὑπὸ τοῦ οβ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, κἂν τῇ ἀληθείᾳ βαπτίσματος ἔτυχον· οὕτω καὶ τὸν βαπτισθέντα παρὰ ἀνθρώπου μὴ λαβόντος ἐξουσίαν βαπτίζειν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀφιέναι ἁμαρτίας (ῥυπτικὸν γάρ φησιν ἁμαρτημάτων τὸ βάπτισμα) ἀκινδύνως καὶ χωρίς τινος προσκόμματος βαπτίζειν ὀφείλομεν· μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ τοῦτον τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθάρσεως. Εἰ δέ τις λέγει διὰ τὴν γενομένην ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων εὐχῶν παρὰ τοῦ λαϊκοῦ, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου μύρου χρίσιν, ὀφείλειν ἀληθὲς βάπτισμα λογίζεσθαι, εἴπῃ πάντως καὶ τοὺς κληρωθέντας παρὰ ἐπισκόπου πλαστοῦ καὶ μὴ κατὰ ἀλήθειαν χειροτονηθέντας ὀφείλειν εἶναι καὶ μετὰ διάγνωσιν τοῦ κακοῦ κληρικούς, ὅπερ ἄτοπον καὶ ὑπεναντίον τῷ δ' κανόνι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς β' συνόδου, ὡς ταῦτα διατάττομένῳ ῥητῶς, περὶ Μαξίμου καὶ Κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης, ὥστε μήτε τὸν Μάξιμον ἐπίσκοπον γενέσθαι ἢ εἶναι, μηδὲ τοὺς παρ' αὐτοῦ

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Εὐτυχιανὸς, ὧν οἱ κανόνες οὗτοι μέμνηνται, καὶ ἕτεροι, ὡς ἐπίσκοποι, κληρικούς τινας ἐν ἐκκλησίαις κατέστησαν. Περὶ τούτων οὖν ὁ Ὅσιος ἔφη, ὅτι Οἱ ὑπό τινων ἀδελφῶν ἡμῶν εἰς κλῆρον ἐκκλησιαστικὸν καταστάντων ἔστωσαν κληρικοὶ, ἐν αἷς κατέστησαν ἐκκλησίαις. Εἰ γὰρ καὶ οἱ καταστήσαντες αὐτοὺς οὐκ ἔμελλον εἶναι ἐπίσκοποι δι' αἰτίας τινὰς, ὅμως ὅτε κατέταξαν

A ZONAR. Musæus et Eutychianus, quorum hi canones meminere, et alii quidam, nonnullos clericos, tanquam ipsi episcopi essent, in ecclesiis constituerant. De iis igitur ita Osius. Qui quidem, inquit, a fratribus quibusdam nostris in clerum ecclesiasticum cooptati sunt, earum ecclesiarum, in quas initio descripti sunt, clerici esse possunt. Quamvis enim iis, a quibus creati sunt, ob aliquas

Guill. Beveregii notæ.

χειροτονηθέντας ἐν οἵῳ δήποτε βαθμῷ κλήρου, πάντων τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων· καὶ τῷ ιη' κανόνι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, διοριζομένῳ τοὺς παρὰ Μουσαίου καὶ Εὐτυχιανοῦ κληρωθέντας ὡς λαϊκοὺς μόνον δεχθῆναι, ὡς κληρικοὺς δὲ αὐτοὺς μὴ κοινωνεῖν, διὰ τὸ τὸν Μουσαῖον καὶ τὸν Εὐτυχιανὸν ἀχειροτονήτους εἶναι. Ὡς γοῦν οὐκ εἰσὶ κληρικοὶ οἱ παρὰ τοῦ ἀνιέρου Μαξίμου καὶ τοῦ Εὐτυχιανοῦ καὶ τοῦ Μουσαίου χειροτονηθέντες, οὕτως οὐδὲ βεβαπτισμένος λογισθήσεται ὁ παρὰ ἀνιέρου βαπτισθῆναι λεγόμενος. Διὸ καὶ τὸ ἀληθῶς βάπτισμα ἀποκριματίστως βαπτισθήσεται. Εἰ γὰρ τοῦτο μὴ εἴπωμεν, οὐ μόνον τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσιν ἐναντιωθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀναγκασθησόμεθα λέγειν πιστοὺς διὰ τοῦ ἁγίου μύρου τιμὴν, καὶ τοὺς ἀπὸ μακρᾶς συνηθείας βαπτιζομένους Ἀγαρηνοὺς, ἵνα μὴ ὄζωσιν, ὡσαύτως καὶ τοὺς παρὰ ἀνιέρων χρωμένους τῷ ἁγίῳ μύρῳ, λογίζεσθαι εἶναι βαπτιζομένους κυρίως καὶ ἀληθῶς, καὶ διδόναι ἁγιασμὸν τοὺς μὴ λαβόντας ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐκ ἔστιν ἀνεκτόν. Εἰ δέ τις ἀνθυποφέρει μοὶ τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου γεγονὸς, γέγραπται γὰρ τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ βαπτισθέντας ἐπὶ τῆς θαλασσίας ψάμμου δεχθῆναι ὡς βεβαπτισμένους, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Πορφυρίῳ τελεσιουργηθὲν παρὰ σκηνικοῦ κατὰ λόγον παιγνίου βαπτισθέντι, κἀντεῦθεν μαρτυρικοῦ στεφάνου C ἀξιωθέντι, ὡς ἰδόντι τηνικαῦτα θείους ἀγγέλους μετὰ λαμπάδων προπορευομένους αὐτοῦ, καὶ τὸ, Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, βοῶντας, ἀντιθήσω τούτῳ νομικὸν ἀντιλέγοντα, τὸ παρὰ κανόνας οὐχ ἕλκεται πρὸς ὑπόδειγμα. Ἂν γοῦν ὁ βαπτίσας ἀνίερος θείας χάριτος ἠξιώθη, οἵας καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, καὶ ὁ ἅγιος Πορφύριος, δεξόμεθα καὶ ἡμεῖς τὸ παρὰ τούτου γενόμενον βάπτισμα· εἰδ' οὐκ ἔστι τοῦτο, τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσιν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσομεν. *Et hæc quidem scripta sunt in gratiam eorum qui ab hæreticis baptizati sunt. Cum autem dominus Manuel metropolitanus Heracleensis synodice interrogaverat, an eum suscipi oporteat ut fidelem qui a laico, simulante se consecratum esse, in regione sua baptizatus est, nos etiam rogavit exponere quid nobis visum est. Et hæc diximus. Divini præcones, sancti apostoli sanctificationem a divino baptismo per episcopos et presbyteros fidelibus impertiri statuerunt. Nam in canonibus 46 et 47 hæc* D *verbatim dicunt: Episcopum aut presbyterum hæreticorum baptismum aut sacrificium admittentes deponi jubemus; item episcopus vel presbyter, si vere habentem baptisma denuo baptizaverit, deponatur; ut qui crucem et mortem Domini deridet, et sacerdotes a falsis sacerdotibus non discernit. Qui dicit itaque eum non baptizandum esse, qui a laico falso sacerdote baptizatus est, et non revera sanctificatus, aperte ut mihi quidem videtur, istis canonibus adversatur. Admittit enim fictum laici falsi sacerdotis baptismum. Quod autem episcopis solis et sacerdotibus sancti baptismatis celebratio concedatur, manifestum etiam est ex canone 26 synodi Laodicensis, dicente, quod eos exorcisare non oportet, qui ab episcopis non promoti sunt; atque etiam ex canone 46 ejusdem synodi, illuminatos fidem episcopo et presbyteris recitare edicente, non quidem laicis. Ut eos ergo, de quibus ambigitur, utrum baptizati fuerint, sine præjudicio baptizemus, mandatum accepimus a canone 72 synodi Carthaginensis, etiamsi baptismum revera sortiti fuerint: sic etiam eum, qui baptizatus est ab homine, qui nullam baptizandi et peccata per baptismum remittendi potestatem accepit (nam baptisma, ut ait, vim a peccatis purgandi habet) sine periculo et offensione ulla baptizare debemus; ne istiusmodi dubitatio virum pur-* B *gatione per sacrum baptismum privet. Si quis autem dixerit, illud, propter sacrarum precum lectionem a laico, et sancti chrismatis unctionem, verum baptisma existimandum esse, dicat etiam omnino eos, qui a falso episcopo in clerum cooptati sunt et non vere ordinati, debere etiam post malum cognitum clericos esse, quod absurdum est et contrarium quarto sanctæ et œcumenicæ secundæ synodi canoni, utpote hæc verbatim constituenti, de Maximo cynico, et confusione ejus causa Constantinopoli facta, ut Maximus nec factus fuerit nec sit episcopus, neque isti qui ab eo ordinati sunt, in ullo omnino cleri gradu; omnibus, et quæ circa eum et ab eo facta sunt, infirmatis: atque etiam duodevicesimo synodi Sardicensis canoni statuenti eos, qui a Musæo et Eutychiano in clero constituti sunt, ut laicos tantum recipiendos esse, ut clericos autem eos non communicare; quoniam Musæus et Eutychianus non ordinati erant. Ergo ut non sunt clerici,* C *qui a Maximo non consecrato et Eutychiano et Musæo ordinati sunt: sic nec ille baptizatus habebitur, qui baptizari dictus est ab eo, qui non est sacerdos; ac proinde vero baptismate sine præjudicio baptizabitur. Si hoc enim non dixerimus, non modo sacris et divinis canonibus adversabimur; verumetiam cogemur dicere, fideles per sancti unguenti dignitatem, et Agarenos a longa consuetudine baptizatos, ne male olerent, similiter et eos, qui sancto unguento ab iis, qui non sunt sacerdotes inunguntur, existimandos esse proprie et vere baptizatos, atque eos sanctificationem dare, qui ejus dandæ potestatem a Spiritus sancti gratia non acceperunt; quod, ut mihi quidem videtur, nequaquam ferendum est. Si quis autem mihi objecerit, illud quod sancti Athanasii diebus factum est; scriptum est enim eos, qui ab illo in puerili ætate in maris arena, baptizati sunt, receptos fuisse ut baptizatos; et illud etiam, quod in sancto Porphyrio peractum* D *est, ludi modo ab histrione baptizato, et exinde martyrii habito corona digno, ut tunc vidente divinos angelos cum lampadibus ante eum ambulantes, et illud, Quotquot in Christum baptizati sunt, clamantes: huic legem opponam contradicentem, quod fit contra canones in exemplum non trahitur. Si is itaque, qui non consecratus baptizavit, divinam obtinuerit gratiam, qualem magnus Athanasius et sanctus Porphyrius assecuti sunt; nos etiam baptismum ab iis celebratum admittemus: sin illud non sit, divinos sacrosque canones nobis necessario sequendum est.*

Hæc quidem ab ipso Balsamone scripta fuisse totus eorum contextus evincit. Scripta autem ab eo fuerunt postquam commentaria sua in canones elaborasset: quo factum est, ut in omnia exemplaria non translata fuerint. In nullo enim, quod scimus, præterquam Bodleiano et Amerbachiano habentur; sed ab omnibus lectu dignissima sunt.

causas episcopatus esset abrogandus; adhuc tamen eum eos constituerent, quippe qui aliquando episcopi creati fuerant, episcoporum jura retinebant: quam ob causam, et eos quos ipsi in clerum adscivissent, synodus quoque censuit retinendos. Quod si ad eas ecclesias, in quibus nominati sunt clerici, redire nolint, ne illi in aliis videlicet ecclesiis amplius recipiantur. Eutychianus autem et Musæus episcopi jura vel nomen haud quærant: sin autem ut laici communicare velint, excludi non placet.

ARIST. « Clericus qui non degit in ecclesia qua in « clerum cooptatus est, non recipiendus. Euty« chianus autem, et Musæus episcopi appellatio« nem sibi non vindicabunt. Communionem vero « cum laicis, si voluerint, consequentur. »

Ab omnibus fere synodis et in plurimis canonibus decernitur, clericos alienos ab aliis episcopis non suscipiendos esse, et ab iis ad gradum ecclesiasticum promovendos. Hoc igitur præsens canon docet. Et statuit, Eutychianum et Musæum schismaticos factos et depositos, si pœnitentiam agunt, et dignitatem episcopalem vel nomen usurpent, non audiendos esse, verum ut laicos, si velint, ad communionem admittendos.

CANON XX.

« Gaudentius episcopus dixit: Hæc salutariter et « consequenter definita et nostri sacerdotum di« gnitate convenienter, et quæ Deo et hominibus « placuerunt, potentiam et vires suas obtinere « non poterunt; nisi etiam metus editas senten« tias consecutus fuerit. Ipsi enim scimus, sæpe « propter paucorum impudentiam, divinum et in« primis venerandum sacerdotii nomen in dam« nationem incurrisse. Si quis ergo præter ea, « quæ omnibus visa sunt, ausus fuerit (fastui et « arrogantiæ magis quam Deo placere cupiens) « aliquid aliud agere: sciat jam se ipsum crimi« nis defensioni obnoxium constituere, et episco« patus honorem et auctoritatem amittere. Omnes « responderunt: Decet et placet nobis hæc sen« tentia. »

BALS. Cum de diversis ecclesiasticis quæstionibus Patres in hac synodo constituissent, et despicatui forte habenda quæ constituta erant reputassent, eo quod ecclesiasticis pœnis propter transgressionem non **507** confirmata ac stabilita essent: statuerunt, ut post rei cognitionem (id enim est criminis defensio) ii, qui contemnunt quæ illis contenta sunt, episcopatus honorem et dignitatem amittant. Dic ergo, quod ex verbis eos, qui contemnunt quæ a synodo constituta sunt, damnantibus, non solum qui sunt sacrati, sed etiam laici puniuntur. Ex eo enim, quod dixit canon, honorem eos amittere, laicos denotavit: ex eo autem, quod ipsos statuerit episcopatus dignitatem perdere, sacratos significavit. Vel dic de solis sacratis editum esse canonem, et accipe illud, Et, quod additum est, pro

A αὐτοὺς ἐπισκοπικὰ δίκαια εἶχον, ὡς κεχειροτονημένοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐδέξατο καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν χειροτονηθέντας ἡ σύνοδος. Εἰ δὲ μὴ βούλονται ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὧν ὠνομάσθησαν κληρικοὶ, μηκέτι ὑποδεχέσθωσαν ἐν ἄλλαις δηλαδὴ ἐκκλησίαις. Ὁ δὲ Εὐτυχιανὸς καὶ ὁ Μουσαῖος ἐπισκόπου δίκαια ἢ ὄνομα μὴ ζητείτωσαν· εἰ δὲ ὡς λαϊκοὶ βούλονται κοινωνεῖν οὐ χρὴ αὐτοὺς ἀποπέμπεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄδεκτος ὁ κληρικὸς ὁ μὴ τελῶν εἰς τὴν « ἐκκλησίαν ἐν ᾗ καὶ κεκλήρωται. Εὐτυχιανὸς « μέντοι καὶ Μουσαῖος ἐπισκόπου κλῆσιν οὐκ ἐκ« δικήσουσι· κοινωνίας μέντοι, κατὰ τοὺς λαϊ« κοὺς, ἐὰν θέλωσιν, ἐπιτεύξονται. »

B Ὑπὸ τῶν συνόδων σχεδὸν πασῶν, καὶ ἐν πολλοῖς κανόσιν ὥρισται τὸ, μὴ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἀλλοτρίους κληρικοὺς παρ' ἐπισκόπων ἑτέρων, καὶ ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προάγειν αὐτούς. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ παρὼν διδάσκει κανών. Εὐτυχιανὸν μέντοι καὶ τὸν Μουσαῖον, σχισματικοὺς γενομένους, καὶ καθαιρεθέντας, ὁρίζει, εἰ μεταμεληθῶσι, καὶ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς διεκδικοῦσιν ἀξίωμα ἢ τὸ ὄνομα, μὴ εἰσακουσθῆναι, ὡς λαϊκοὺς μέντοι, εἰ βούλονται, εἰς κοινωνίαν παραδεχθῆναι.

ΚΑΝΩΝ Κ'.

« Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπε· Ταῦτα σωτηριωδῶς « καὶ ἀκολούθως ὁρισθέντα καὶ πρεπόντως τῇ « ἐπιτιμίᾳ ἡμῶν τῶν ἱερέων, καὶ Θεῷ ἀρέσαντα C « καὶ ἀνθρώποις, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν ἑαυ« τῶν κατασχεῖν οὐ δυνήσονται· ἐὰν μὴ καὶ φό« βος ταῖς ἐξενεχθείσαις ἀποφάσεσιν ἀκολουθείη. « Ἴσμεν γὰρ καὶ αὐτοὶ πλεονάκις διὰ τὴν ὀλίγων « ἀναισχυντίαν τὸ θεῖον καὶ σεβασμιώτατον ὄνομα « τῆς ἱερωσύνης εἰς κατάγνωσιν ἐληλυθέναι. Εἰ « τοίνυν τις τὰ παρὰ πᾶσι δόξαντα τολμήσει, σπου« δάζων τύφῳ μᾶλλον καὶ ἀλαζονείᾳ ἢ τῷ Θεῷ « ἀρέσαι, ἕτερόν τι διαπράξασθαι, ἤδη γινωσκέτω « ἐγκλήματι ἀπολογίας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθίστα« σθαι, καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκο« πῆς ἀποβάλλειν. Ἅπαντες ἀπεκρίναντο· Πρέπει, « καὶ ἀρέσκει ἡμῖν ἡ τοιαύτη γνώμη. »

ΒΑΛΣ. Περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάD των ὁροθετήσαντες οἱ Πατέρες ἐν τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ καὶ ἀναλογισάμενοι εὐκαταφρόνητα ἴσως γενέσθαι τὰ ὁρισθέντα, διὰ τὸ μὴ κατεμπεδωθῆναι αὐτὰ κολάσεσιν ἐκκλησιαστικαῖς ἐκ παραβάσεως· ὥρισαν μετὰ διάγνωσιν (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ τοῦ ἐγκλήματος ἀπολογία) τοὺς ἀθετήσοντας τὰ ἐν τούτοις περιεχόμενα, τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα ἀπόλλειν τῆς ἐπισκοπῆς. Εἰπὲ οὖν ὡς ἐκ τῶν ῥημάτων τῶν κατακρινάντων τοὺς ἀθετητὰς τῶν διορισθέντων ὑπὸ τῆς συνόδου, οὐ μόνον οἱ ἱερωμένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ λαϊκοὶ κολάζονται. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ εἰπεῖν τὸν κανόνα τὴν τιμὴν τούτους ἀποβάλλειν τοὺς λαϊκοὺς ἐδήλωσεν· ἀπὸ δὲ τοῦ θεσπίσαι ἀπόλλειν αὐτοὺς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ἐδήλωσε τοὺς ἱερωμένους. Ἢ εἰπὲ περὶ ἱερωμένων μόνων ἐκφωνηθῆναι τὸν κα-

νόνα, καὶ ἐκλαβοῦ τὸ, Καὶ, τὸ προστεθὲν ἀντὶ τοῦ, Ἤτοι· καὶ λέγε ἀποβάλλειν τοὺς ἀθετητὰς τὴν τιμὴν ἤτοι τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ταῦτα, φησὶν ὁ κανὼν, ἐπὶ σωτηρίᾳ ὁρισθέντα, καὶ κατὰ τὸ πρέπον τῇ τάξει καὶ τῇ τιμῇ τῇ ἱερατικῇ, καὶ θεάρεστα ὄντα καὶ ἀνθρώποις ἀποδεκτὰ, οὐκ ἰσχύσουσιν, οὐδὲ κρατήσουσιν, εἰ μὴ καὶ φόβος κολάσεων καὶ ἐπιτιμίων ταῖς ἀποφάσεσιν ἐπακολουθήσει, ὥστε φοβεῖσθαι τοὺς παραβαίνοντας, ὅτε ἐπιτιμηθήσονται. Γινώσκομεν γὰρ ὅτι πολλάκις τινῶν ὀλίγων ἐξ ἀναισχυντίας παραβαινόντων τοὺς κανόνας καταγινώσκεται τὸ θεῖον ὄνομα τῆς ἱερωσύνης, οὐ τῶν ἁμαρτανόντων ἱερέων μόνον βλασφημουμένων, ἀλλ' ὁμοῦ πάντων· διὰ γὰρ τῆς ἱερωσύνης πάντας τοὺς ἱερεῖς ἐνέφηνεν. Εἰ οὖν τολμήσει B τις ἄλλο τι διαπράξασθαι παρὰ τὰ δόξαντα πᾶσιν ἀλαζονευόμενος καὶ ἐπαιρόμενος, καὶ μὴ σπεύδων τῷ Θεῷ ἀρέσαι, γινωσκέτω ὅτι ὑπεύθυνον ἑαυτὸν καταστήσει ἐγκλήματι ἀπολογίας, τουτέστιν οὐ μονομερῶς κατακριθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἑλκυσθήσεται εἰς δικαστήριον, καὶ ὡς ἔγκλημα ποιήσας ἀπολογήσασθαι ἀπαιτηθήσεται, καὶ ἀποβαλεῖ ἀξίωμα, ἤγουν στερηθήσεται τῆς τιμῆς τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐπισκοπῆς, ἤγουν καθαιρεθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Καὶ τοῦτο δὲ ἐκεῖθεν μάλιστα γνώριμον γενήσεται, « καὶ πληρωθήσεται, ἐὰν ἕκαστος ἡμῶν, τῶν ἐν « ταῖς παρόδοις, ἤγουν καναλίῳ, καθεστώτων « ἐπισκόπων, θεασάμενος ἐπίσκοπον, ἐπιζητοίη C « τὴν αἰτίαν τῆς παρόδου, καὶ ποῦ τὴν πορείαν « ποιεῖται· καὶ ἐὰν μὲν εὕρῃ αὐτὸν ἐπὶ στρατόπεδον ἀπιόντα, ἐπιζητήσει τὰς αἱρέσεις τὰς « ἐπάνω προκειμένας. Κἂν κεκλημένος ἀφικνῆ- « ται, ἀπιόντι αὐτῷ μηδὲν ἐμπόδιον γίγνοιτο· εἰ « δὲ ἐπιδείξεως χάριν, καθὼς προείρηται τῇ « ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ἢ διά τινων ἀξιώσεις σπουδά- « ζει ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μήτε τοῖς γράμμασιν « αὐτοῦ ὑπογράφειν, μήτε κοινωνεῖν τῷ τοιούτῳ. « Ἅπαντες εἶπαν· Ὁριζέσθω καὶ τοῦτο. »

ΒΑΛΣ. Καὶ τοῦτο γνώριμον γενήσεται. Τοῦτο, ποῖον; Τὸ μὴ καταγινώσκεσθαι τὴν ἱερωσύνην διὰ τὴν τῶν ὀλίγων ἀναισχυντίαν. Καὶ πληρωθήσεται. Πῶς; Ἐὰν ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἐν ταῖς παρόδοις καθεστώτων ἐπισκόπων, τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντων D δηλαδὴ ταῖς ἐν ταῖς δημοσίαις κειμέναις ὁδοῖς, ἤτοι καναλίῳ, δι' ὧν διέρχονται οἱ διοδεύοντες ἀδιακόπως, ὡς διέξεισιν ἐν ὑδραγωγίῳ τὸ ὕδωρ (κανάλις γὰρ ἀγωγὸς ὕδατος λέγεται· ἡ δὲ λέξις Ῥωμαϊκή) θεασάμενος ἐπίσκοπον ἀπιόντα που, ἐκζητοίη τὴν αἰτίαν τῆς παρόδου, καὶ τοῦ τὴν πορείαν ποιεῖται, καὶ διὰ τί· καὶ ἡ αἰτία τῆς καταγνώσεως τῶν ἐπισκόπων κωλυθήσεται. Καὶ ἐὰν μὲν γνῷ αὐτὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπιόντα, ἐκζητείτω τὰς αἱρέσεις τὰς ἐπάνω κειμένας, ἤγουν τὰς ἤδη ῥηθείσας διαστίξεις ἐν τῷ ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ καὶ ἐννάτῳ κανόνι τῆς συνόδου ταύτης. Καὶ εἰ μὲν καλούμενος εἴη παρὰ βασιλέως, μὴ ἐμποδίζοιτο ἀπιέναι· εἰ δέ που ἀπέρχεται ἐπιδείξεως χάριν, ὥστε ἐπιδείξασθαι καὶ διδάξαι

A Seu; et dic contemptores amittere honorem seu dignitatem episcopatus.

ZONAR. Salutaria hæc decreta, inquit canon, sacri ordinis decoro dignitatique accommodata, Deoque grata, et hominibus accepta, nunquam robur suum ac vires obtinebunt, nisi decretorum promulgationi pœnarum metus accedat, quas sibi, qui hæc violaverint, paratas intelligant. Illud namque novimus evenire, ut paucis quibusdam decreta canonum per impudentiam violantibus, divinum sacerdotii nomen damnetur; nec ii solum, qui peccarunt, sed omnes simul sacerdotes (universos siquidem sacerdotii nomine significari voluit) maledicis obtrectatorum criminationibus lacerentur. B Si quis igitur adversus ea, quæ unanimi omnium consensu decreta sunt, arrogantia ac superbia elatus, neque numinis obsequio demerendi studiosus quidquam admittere audeat: semetipsum criminis defensioni obnoxium constituere, hoc est, non se quacunque ratione condemnandum, sed in judicium trahendum, eique velut patrato facinore causam esse dicendam, dignitatemque abjiciendam, hoc est, episcopali se honore ac dignitate privandum, sive depositione multandum esse intelligat.

CANON XXI.

« Porro autem hoc quoque illinc erit maxime no- « tum et comprobatum, si unusquisque nostrum « qui in transitu seu canali constituti sumus epi- « scopi, cum viderit episcopum, quærat causam « adventus, et quo pergit: et si eum quidem in « castra proficiscentem invenerit, quærat condi- « tiones quæ superius propositæ sunt. Et si evoca- « tus veniat, ei abeunti nihil impedimenti fiat: sin « autem ostentationis gratia, quemadmodum ve- « stræ dilectioni superius dictum est, vel propter « aliquorum preces in castra festinat; nec litte- « ris ejus subscribat, nec cum eo communicet. « Omnes dixerunt: Hoc quoque decernatur. »

BALS. Porro hoc quoque notum erit. Quid hoc? Non damnari sacerdotium propter paucorum impudentiam. Et comprobabitur. Quomodo? Si unusquisque nostrum, qui in aditibus constituti sumus D episcopi, qui sumus scilicet in urbibus, quæ in viis sunt publicis, sive canali, per quæ qui transeunt sine labore permeant, ut aqua transit in aquæductu. (Canalis enim aquæductus dicitur: est autem Romanum vocabulum) cum viderit episcopum aliquo proficiscentem, quærat causam adventus, et quo pergit, et cur; et causa condemnationis episcoporum prohibebitur. Et si cognoverit quidem eum in castra proficisci, exquirat conditiones superius positas, seu jam dictas distinctiones in canonibus 7, 8 et 9 hujus synodi. Et si fuerit quidem ab imperatore accersitus, ne impediatur abire: sin autem ostentationis gratia aliquo proficiscitur, ut se ostentet et doceat in aliena civitate, et episcopum, qui illic constitutus est dedecore afficiat; aut in castra sive

ad imperatorem proficiscitur, preces seu petitiones A oblaturus; nec litteris ejus subscribat, pacificis scilicet litteris, nec cum eo communicet, ut qui jam sit a canone depositus. Dictum est enim in decimo canone Antiochenæ synodi, non posse aliquem ad imperatorem proficisci, 508 nisi litteras metropolitani provinciæ, et ejus episcoporum, afferat: is autem qui non ita facit, a dignitate excidat. Et in his quidem consistit canon. Existimo autem, quod illis episcopis concessum est transeuntium episcoporum causas curiose indagare, qui habent jus in illos, metropolitanis scilicet et patriarchis. Si enim non est omnino subjectus, qui transit episcopus, antistiti qui est in transitu, non examinabitur de aditu. Ut si episcopus Examilii vel Rædesti, per Heracleam Thraciæ, ad urbium reginam pervadat, B recte a suo metropolitano, scilicet Heracleæ archiepiscopo, cogetur dicere causas, propter quas Constantinopolim petit: si quis autem episcopus, Thessalonicensi metropoli subjectus, per ipsam Heracleam ad urbium reginam vadat, a Thessalonicensi quidem examinabitur; Heracleano vero causam non dicet. Episcopos enim, qui transeunt, sui itineris rationem reddere omni episcopo, qui est in itinere, ut mihi quidem videtur, est contrarium canonibus, decernentibus incompetentes antistites non debere se in causas alienorum episcoporum ingerere.

ἐν ἄλλῃ πόλει, καὶ καταισχῦναι τὸν ἐκεῖ καθεστῶτα ἐπίσκοπον, ἢ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πορεύεται, ἤτοι πρὸς βασιλέα ἄπεισιν, ἀξιώσεις, τουτέστιν αἰτήσεις, ποιούμενος, μήτε τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ ὑπογραφέτω, ταῖς εἰρηνικαῖς δηλονότι ἐπιστολαῖς, μήτε κοινωνείτω τῷ τοιούτῳ, ὡς ἐκ τοῦ κανόνος καθῃρημένῳ. Εἴρηται γὰρ ἐν τῷ δεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου μὴ δύνασθαί τινα πρὸς βασιλέα ἀπιέναι, εἰ μὴ γράμματα κομίζεται τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας, καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα ἐκπίπτειν τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Νομίζω δὲ ὅτι ἐκείνοις τοῖς ἐπισκόποις ἐνεδόθη πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας τῶν παροδευόντων ἐπισκόπων, τοῖς ἔχουσι δίκαιον κατὰ τούτων, μητροπολίταις δηλονότι καὶ πατριάρχαις. Εἰ γὰρ οὐχ ὑπόκειται ὅλως ὁ διερχόμενος ἐπίσκοπος τῷ κατὰ πάροδον ὄντι ἀρχιερεῖ, οὐκ ἀνακριθήσεται περὶ τῆς παρόδου. Τουτέστιν, ἐὰν ἐπίσκοπος Ἑξαμιλίου ἢ Ῥαιδεστοῦ ἀνατρέχῃ διὰ τῆς Θρᾳκικῆς Ἡρακλείας εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, καλῶς παρὰ τοῦ μητροπολίτου αὐτοῦ, ἤγουν τοῦ Ἡρακλείας, ἀναγκασθήσεται εἰπεῖν τὰς αἰτίας δι' ἃς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέρχεται. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος ὑποκείμενος τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης διὰ τῆς αὐτῆς Ἡρακλείας εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀπέρχεται, παρὰ μὲν τοῦ Θεσσαλονίκης ἀνακριθήσεται, παρὰ δὲ τοῦ Ἡρακλείας οὐ λογοπραγηθήσεται. Τὸ γὰρ διδόναι λόγους τοὺς παροδίτας ἐπισκόπους τῆς ἑαυτῶν ὁδοιπορίας πρὸς πάντα παρόδιον ἐπίσκοπον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐναντίον ἐστὶ τοῖς κανόσι, τοῖς διοριζομένοις τοὺς ἀπροσφόρους ἀρχιερεῖς μὴ παρεμβάλλειν ἑαυτοὺς εἰς ὑποθέσεις ἀλλοτρίων ἐπισκόπων.

ZONAR. Porro autem hoc quoque notum erit. C Quid hoc? Non damnari sacerdotium propter paucorum impudentiam. Et comprobabitur. Quomodo? Si unusquisque nostrum qui in aditibus constituti sumus episcopi, qui sumus scilicet in urbibus, quæ in viis sunt publicis, sive canali, per quæ, qui transeunt, sine labore permeant, ut aqua transit in aquæductu (canalis enim aquæductus dicitur: est autem Romanum vocabulum) cum viderit episcopum aliquo proficiscentem, quærat causam adventus, et quo pergit, et cur; et causa condemnationis episcoporum prohibebitur: et si cognoverit quidem eum in castra proficisci, exquirat conditiones superius positas, seu jam dictas distinctiones in septimo, octavo et nono canone hujus synodi. Et D si fuerit quidem ab imperatore accersitus, ne impediatur abire: sin autem ostentationis gratia aliquo proficiscitur, ut se ostentet et doceat in aliena civitate, et disserat, ac episcopum, qui illic constitutus est, dedecore afficiat, aut in castra sive ad imperatorem proficiscitur, preces seu petitiones oblaturus; nec litteris ejus subscribat, pacificis scilicet litteris, nec cum eo communicet, ut qui jam sit a canone depositus. Dictum est enim in decimo canone Antiochenæ synodi, non posse aliquem ad imperatorem proficisci, nisi litteras metropolitani provinciæ et ejus episcoporum afferat: is autem, qui non ita facit, a dignitate excidat.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο γνώριμον γενήσεται. Τοῦτο, ποῖον; Τὸ μὴ καταγινώσκεσθαι τὴν ἱερωσύνην διὰ τὴν ὀλίγων ἀναισχυντίαν. Καὶ πληρωθήσεται, πῶς; Ἐὰν ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἐν ταῖς παρόδοις καθεστώτων ἐπισκόπων, τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντων δηλαδὴ τῶν ἐν ταῖς δημοσίαις κειμένων ὁδοῖς, ἤτοι καναλίῳ, δι' ὧν διέρχονται οἱ διοδεύοντες ἀδιακόπως, ὡς δίεισιν ἐν ὑδραγωγίῳ τὸ ὕδωρ (κανάλις γὰρ ἀγωγὸς ὕδατος λέγεται, ἡ δὲ λέξις Ῥωμαϊκή), εἰ οὖν ἕκαστος ἡμῶν, φασί, θεασάμενος ἐπίσκοπον, ἀπιόντα που, ἐκζητοίη τὴν αἰτίαν τῆς παρόδου, καὶ ποῦ τὴν πορείαν ποιεῖται καὶ διὰ τί, καὶ ἡ αἰτία τῆς καταγνώσεως τῶν ἐπισκόπων κωλυθήσεται· καὶ ἐὰν μὲν γνῷ αὐτὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπιόντα, ἐκζητείτω τὰς αἱρέσεις τὰς ἐπάνω κειμένας, ἤγουν τὰς ἤδη ῥηθείσας διαστίξεις ἐν τῷ ζ' καὶ η' καὶ θ' κανόνι τῆς συνόδου ταύτης. Καὶ εἰ μὲν καλούμενος εἴη παρὰ βασιλέως, μὴ ἐμποδίζοιτο ἀπιέναι· εἰ δέ που ἀπέρχεται ἐπιδείξεως χάριν, ὥστε ἐπιδείξασθαι καὶ διδάξαι ἐν ἄλλῃ πόλει, διαλέξασθαί τε καὶ καταισχῦναι τὸν ἐκεῖ καθεστῶτα ἐπίσκοπον, ἢ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πεπόρευται, ἤτοι πρὸς βασιλέα ἄπεισιν, ἀξιώσεις, τουτέστιν αἰτήσεις, ποιούμενος, μήτε τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ ὑπογραφέτω, ταῖς εἰρηνικαῖς δηλονότι ἐπιστολαῖς, μήτε κοινωνείτω τῷ τοιούτῳ, ὡς ἐκ τοῦ κανόνος καθῃρημένῳ. Εἴρηται γὰρ ἐν τῷ δεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου μὴ δύνασθαί τινα πρὸς βασιλέα ἀπιέναι, εἰ μὴ γράμματα κομίζεται τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα ἐκπίπτειν τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὰ καλῶς καὶ θεαρέστως ἐνηνεγμένα A τύφῳ παρασαλεῦσαι πειρώμενος οὐκ ἐπίσκοπος. « Τεθεαμένος ἐπίσκοπος ἐπίσκοπον ἐρχόμενον εἰς « στρατόπεδον, ἐμποδὼν μὴ γινέσθω, εἰ γνοίη κατά « τι τῶν προειρημένων ἐρχόμενον· εἰ δ' ἄλλως, « προαγγελλέτω τὸ ἀκοινώνητον. »

Ὁ μὴ φυλάττων τὰ καλῶς καὶ θεαρέστως καινισθέντα, ἀλλὰ τύφῳ καὶ ἀλαζονείᾳ εἰς ἕτερόν τι χωρεῖν τολμῶν παρ' αὐτὰ, τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ἀφαιρεθήσεται. Ἐπεὶ δὲ ἤδη κεκανόνισται μὴ ἄλλως ἀπέρχεσθαι ἐπίσκοπον εἰς στρατόπεδον, εἰ μὴ βασιλικοῖς γράμμασι μετακαλοῖτο· δεῖ τὸν διερχόμενον ἐπίσκοπον τὴν αἰτίαν ἀπαιτεῖσθαι τῆς παρόδου παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἐν ᾧ καταλύσει· B καὶ εἰ μὲν εὑρήσει αὐτὸν τοιουτοτρόπως εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπερχόμενον, κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἐμποδὼν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ τιμῆς ἐκπέμπειν αὐτὸν, καὶ γράφειν τοῖς ἐν ἐπαρχίᾳ καὶ τοῖς συναδέλφοις αὐτοῦ πᾶσιν ὑποδέχεσθαι αὐτὸν ἀδιακρίτως, ὡς τὴν πορείαν ποιούμενον κανονικῶς τε καὶ ἀσκανδάλιστον· εἰ δ' ἄλλως εὑρήσει τοῦτον εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικνούμενον, ἢ δι' ἐπίδειξιν, ἢ διά τινων ἀξιώσεις, μὴ ἀνηκούσας αὐτῷ, ὡς ἀρχιερεῖ, μὴ κοινωνεῖν αὐτῷ, ἢ τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ ὑπογράφειν ἢ προνοίας τινὸς ὅλως αὐτὸν ἀξιοῦν.

ARIST. « Qui ea quæ pulchre et Deo grate edita « sunt, præ fastu labefactare conatur, episcopatu « excidit. Episcopus qui episcopum viderit ad « castra proficiscentem, si sciverit eum propter « aliquam ex causis prædictis venientem, ne im- « pedimento ei sit; sin aliter, excommunicatio- « nem ei denuntiet. »

Qui ea quæ pulchre et Deo grate sancita sunt, non observat, sed præ fastu et arrogantia ad aliud præter ea discedere ausus fuerit, honorem et dignitatem episcopalem amittet. Quoniam autem sancitum est, episcopum non aliter ad castra proficisci, nisi litteris imperatoriis accersatur, episcopus, apud quem divertit, ab episcopo transeunte causam itineris quærere debet; et si eum invenerit eo more ad castra proficiscentem, nihil ei impedimenti fiat, sed cum honore eum transmittat, et ad eos qui sunt in provincia omnesque fratres suos scribat, ut eum sincere excipiant, ut qui iter faciat canonice et sine scandalo. Quod si eum invenerit aliter ad castra abeuntem, vel ostentationis gratia, vel propter aliquorum preces, quæ ad ipsum ut sacerdotem non pertinent, ei ne communicet, aut litteris ejus subscribat, aut provisione aliqua ipsum dignetur.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

THEODORUS BALSAMON.

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI SEPTIMI.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.